

9

2-96-7688

7v-4

2-a-2-2

1-10-51

~ ~

2 400 46 MADE IN JAPAN

DATE	1-10-51
TIME	5:00
BY	50
NO.	50

(Del Collegio della Comp^a de J^{es}u e Granada) R/ 8784

BIBLIOTHECA
HOMILIARVM
ET SERMONVM
PRISCORVM ECCLE-
SIÆ PATRV M:

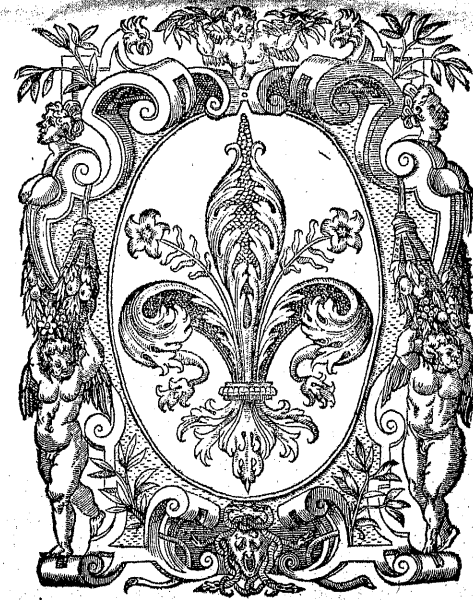
IN QVA EVANGELIORVM, QVÆ TAM IN OFFICIO
tempore accommodato, quàm in omnibus Sanctorum festis toto anno in Missa leguntur,
prout in Missali decreto Sacrosancti Concilij Tridentini restituro habentur, ex-
positiones, plurimæque eorundem Patrum de iisdem conciones
continentur, in quatuor partes digesta:

LAURENTII CVM-DII Itali primum opera collecta, & post eius obitum à Fr. GERARDO
MOSANO Dominicano Germano ad finem vsque perducta.

Addita sunt ad marginem iisdem auctoribus scholia, quæ vel hæreses nostri temporis iugulant,
vel si quid his excidit Patribus, quod minus communi Ecclesiæ consensu
probatum sit, modeste corrigunt.

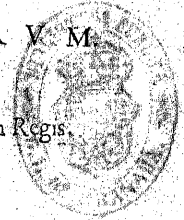
TOMVS PRIMVS.

Homilias in Euangelia, quæ sunt à Dominica prima Aduentus vsque ad primum Quadragesimæ diem,
sermonesque eidem tempore festisque accommodatos complectens.

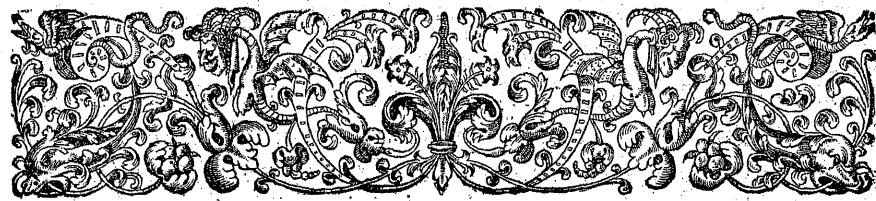

LVGDVN I,
EX OFFICINA IVNTARVM
M. D. LXXXVIII.

Cum priuilegijs Cæsareæ Maiestatis, ac Christianissimi Galliarum Regis.

MS 17 51

ILLVSTRISSIMO

ET REVERENDISSIMO AN-

TITISTI D. PETRO DE PINAC ARCHIEPI-

SCOPO, ET COMITI LVGDVNENSI, GAL-

liarum Primati, & in secretiori regis Christia-

nissimi consilio Senatori, Ioannes

Baptista Regnauld

S. P. D.

MEMORIAE proditum est, Reuerendissime Anti-
stes, Carolum Magnum, eum qui primus ex nostra
Francorum gente Romanorum Imperator est appella-
tus, Alcuino praeceptori suo, viro, ut illud seculum fere-
bat, doctissimo praecepisse, ut praeipuas Sanctorum Pa-
trium Homilias, in unum volumen, quod etiam nunc
ad huc extat, compingeret, collectasque eo ordine, quo in
Ecclesia legi possent, & deberent, sua auctoritate in templis legendas, ex-
plicandasque proponeret. Simile sane desiderium cum ante aliquot annos
mihi incesisset, tentare volui, num in tanta librorum copia, doctorumque
hominum multitudine, qui iam diuina benignitate nostro seculo reperiun-
tur, opus aliquod illo Caroli Magni opere uberius copiosiusque ex nostra
officina prodire posset, non quod clarissimi illius quidem viri luminibus
officeret, sed quod praeter illius iam tot seculorum serie probatam ab om-
nibus operam, etiam quam plurimas alias Antiquorum Patrum Homi-
lias sermonesque complecteretur. Dedi itaque hanc curam Laurentio
Cum-dio (cuius mihi in hoc studij genere spectata erat eruditio) ut ex pro-
batissimis antiquorum Doctorum, & sanctorum Patrum monumentis,
omnia ad sacrorum Euangeliorum, quae toto anni decursu in Augusto
Missa sacrificio, iuxta ordinem in nouo Missali Romano, ex sacrosancti
Tridentini Concilij decreto praescriptum leguntur, explanationem facien-
tia decerperet, sermonesque ab eisdem Patribus, diebus totius anni cele-
brioribus ad populum habitos, quanta fieri poterat diligentia, studio & iudi-
cio coaceruaret, ut ex his omnibus ita simul compactis, & in unum quasi
corpus coagmentatis, BIBLIOTHECA quaedam HOMILIARVM sermonum-
que Sanctorum Patrum (quod nomen ei nos libro dedimus) construeretur.

Fecit ille nostris votis satis: Et licet antequam posset operi extremam manum adhibere, natura illi concedere necesse fuerit, nos tamen eo mortuo animum non despondimus. Et F. Gerardi Mosani Dominicani Germani opera vixi, tandem Deo propitio opus hoc nostrum ad optatum portum perduximus. Quo sane opere sic à nobis edito, nisi nos nostrum fallit iudicium, plurimum speramus omnium diuini verbi concionatorum fauorem Et gratiam nobis conciliaffe, cum qua illi magnis laboribus sumptibusque hinc Et inde conquirere cogebantur, ea illis nos veluti sub vnum oculorum aspectum subiecta ponere, simus conati, Et qua illi vix pluribus libris coemptis aggregare poterant, nos eis omnia illa tribus quatuorue voluminibus comprehensa eis ultrò hac nostra opera exhibeamus. Non sum nescius, clarissime Antistes, multos nostri temporis doctrina Et pietate viros illustres, multa opera, Latina Et vulgari lingua edidisse, quibus illi Catholicorum Concionatorum labores leuare, studia excitare, ingenia acuerre, memoriam adiuuare, facundiam augere, Et quod caput est, pietatem Et zelum accendere voluerunt. Sed Et illud omnibus exploratum conperitumque est, nescio quid latentis energia Et efficacia in Sanctorum Patrum dictis etiam nunc residere, quibus illi quam pietatem viui inter homines in hominum animos concionantes infuderunt, eam iam viuentes cum Deo, dum ab aliquo pio fidelique concionatore, eorum sententia proferuntur, instillare creduntur. Fuerunt nimirum illa Patrum verba iacula ignita, Et ardentia, qua cum adhuc ardorem suum caloremque retineant, etiam si manu aliqua imbelli Et infirma iaciantur, audientium tamen animos penetrant, Et eo quo succensa fuerunt, igne comburunt. Quanto igitur nostri diuini verbi pracones consultius agent, si ex nostra hac Bibliotheca, quasi ex publico totius Christianitatis armamentario suas conciones depromere maluerint, quam recentiorum quorundam quantumuis pia Et docta scripta eiusdem argumenti euoluere, qua etiam si aliqua temporis accommodata contineant, eo ipso tamen nomine suspecta sunt, quòd nuper nata maturitatem illam, Et grauitatem, quam huiusmodi opera requirunt, nondum adeptæ videantur. Fateor equidem eximium illum Prædicatorem Sixtum Senensem, dum suam sacram Bibliothecam edidit, multum ijs contulisse, qui diuini verbi interpretum officio siue in schola, siue apud populum fungi desiderant, sed si aliud est aliquas sacra scriptura interpretanda regulas, aliud ipsam interpretationem tradere, certè hac nostra BIBLIOTHECA illi alteri est, si non anteposenda, saltè non inferior existimanda, in qua interpretatio illa profertur, qua ex purissimis sanctorum Patrum fontibus hausta, sitim nostri desiderij, qua sacra scriptura intelligentiam appetimus, ita explere potest, ut etiam in alijs eam similiter sedare valeamus. Neque verò minus publicæ utilitati, alius eiusdem ordinis doctor inseruiuit, qui Concionatorum Thesaurum misit

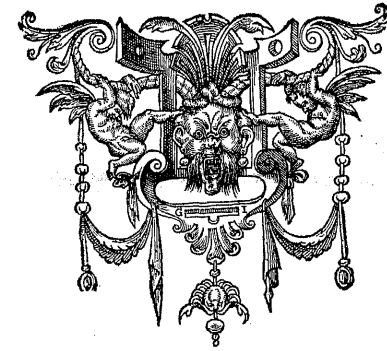
misit in publicum, ex quo sanè multæ, Et varia ad concionandum ferè quotidie argumenta peti possunt. Sed cum suos ille lectores, ut plurimum, ad libros, alios legendos remittat, parum ijs prospexisse visus est, qui cum haud magna in re sint, ut ait ille, Et nec ampla librorum suppellectili instructi, auctores, qui ab eo laudantur, adire non possunt. Porro nostra hac BIBLIOTHECA quasi locupletissimum quoddam penuriam rebus omnibus instructa, tam diues est Et abundans, ut nihil extra se querere cogatur, seque ipsa sola contentans quodammodo ad concionandum esse possit. Quid, quòd necesse fuit, ut tale opus prodiret alicunde, si illi qui è superiore loco Euangelia explicanda suscipiunt, integram sui iurisdictionis religionem seruare volunt, quantum Et nos ad istud opus studiose edendum incitare potuit, Et illos ad id sibi comparandum adigere? Iurant enim illi, sancteque promittunt, dum vel officiorum Ecclesiasticorum adeunt dignitates, vel ad Magisterij Doctoratusque gradus in aliqua Catholica vniuersitate prouehuntur, ut est in Catholice fidei professionis formula, se non aliter sacram Scripturam interpretaturos, quam iuxta vnanimem sanctorum Patrum consensum. Hac ergo iurisdictionis religione, quonam pacto, quæso, melius liberari poterunt, quam si suas ex nostro hoc penu conciones hauriant, Et quodammodo eas ab illis antiquis Patribus premanfas, in os sui populi studiosè inferere curent? Quòd si etiam illi vnã vel alteram statim ad concionandum diebus velint Homiliam seu concionem decerpere, quam postea penè ad verbum ad populum habeant, bene profectò de suo populo merebuntur, quem illi iisdem diuini verbi interpretationibus pascere curabunt, quibus præclara illa Ecclesia lumina oues sibi creditas nutrire voluerunt. Nec ipsi nouo hoc exemplo facient, cum legamus quasdam D. Gregorij magni Homilias, quas ipse ob stomachi infirmitatem habere non poterat, alijs ab eodem fuisse dictatas, ut postea coram populo in publicis vrbis stationibus ab alio recitarentur, Et Gracia Episcopus D. Cyrilli Alexandrini conciones memoria mandasse, quas deinde in suorum populorum conuentibus ipsi declamare non erubuerunt.

Hunc igitur præclarum sanctorum Patrum laborè in vnum iam corpus nostra opera compactum, clarissime Antistes, iam primò ex nostra bibliotheca officina prodeuntè, cui nuncuparem, non diu mihi fuit deliberandum. Cum enim id quod in manibus est opus ab ijs potissimum Ecclesiæ Antistitibus sit constat, qui pietate insignes, dignitate illustres, facundia clari, eruditione præstantes in toto orbe extiterunt, cui quæso, illud consecrari iure potuit, nisi ei Antistiti, qui pietate singulari, dignitate eximia, eloquentia præclara, multiplici variæque eruditione, omnium iudicio adeò est ornatus, ut reliqui omnes Gallia Antistites has omnes illi laudes tribuendas etiam suo testimonio declararint? Nam cum in Blesensibus totius regni comitibus, te vnum Ecclesiastici ordinis nomine

omnes nostra Gallia Antistites ad perorandum de toto huius regni statu delegerint, quid aliud significare voluerunt, quam in te hac omnia summa esse, qua diximus? Quod quidem eorum de te iudicium Christianissimi nostri Regis voluntas comprobavit, qui te in eorum Patrum concilium & societatem ascivit, qui de summa re totius Regni ei deliberanti solent adstare, & quorum potissimum consilio more maiorum suorum hoc Regnum solitus est administrare. Nec verò ille te hoc uno solum quamvis amplissimo honore afficere voluit, sed cum ei tua esset spectata fides, probata integritas, & nota sapientia, te in citeriorem legavit Britanniam, ut tua potissimum opera atque consilio, grauius populi onera tollerentur, iustitia vigeret, pietas conseruaretur. Quo munere cum rite perfunctus esses, ab eodem ad dissentientes inter se Gallia principes missus, concordiam stabiluisti, amicitiam conciliaisti, pacem constituisti, qua una totius nostra Gallia salus & religionis integritas est constituta. Hac igitur, clarissime Antistes, & multa alia in oculis totius Gallia à te gesta, me ad hoc opus tibi offerendum inuitare facile potuerunt: Sunt etiam multa alia, qua paucis cognita, nobis vero, qui Dei providentia à tua prudentia gubernamur, teque pro tua pietate & beneuolentia colimus, sunt perspecta, qua etiam si alia qua diximus, nihil nos mouerent, hac tamen ad hoc faciendum impellere suapte vi possent. Nam ut pratermittam tuam erga Deum diuinæque omnia pietatem, cuius eximium quotidie tuo exemplo uniuerso tuo gregi prebes incitamentum: & nihil dicam de tua in munere pastoralis sollicitudine & vigilantia: ut etiam taceam tuum ad omnia virtutum genera complectenda perpetuum & constans ab adolescentia studium, comitas tua una atque suauitas, qua erga omnes, qui te vel consilere de suis rebus, vel alloqui cupiunt uteris, quamque toties dum mihi aliquo in negotio, tuo consilio, auxilioune uti necesse fuit, expertus sum, ad eò mihi placuit, ut te unum esse in tota Gallia, qui in tanta nobilitate, dignitate & gloria sis suauissimus, accessuque facillimus, uoluerim in huius operis mei limine predicare. Quid, quòd etiam hac nostra volumina, te sui approbatorem, subscriptoremque habere requirunt, ut omnes doctrina & eloquentia prestantes diuini verbi precones, quales te duce & auctore multi in hac tua metropoli totiusque tuae amplissima dioceseos partibus reperiuntur, illa sine ulla animi dubitatione euoluere possint, nonne quodammodo nos compulit, ut ea tibi offerremus, qua si te clementem propitiumque in sui approbatione experiantur, beneuolos etiam & benignos in se omnes concionatores habere posse non diffidunt? Denique grati animi putauit esse, si tua in me familiamque meam prope infinita merita non compensare valeo, eorum saltem grata aliqua significatione memoriam omni mea posteritati

tati testatam debere relinquere. Accipe igitur, clarissime Antistes, vultu, ut soles, candido, hanc, qua nunc primum in lucem conspectumque hominum exit, bibliotheca nostra BIBLIOTHECAM, quam tibi in primis aliquam voluptatem, si concinatoribus omnibus adiumentum, & Ecclesia Catholica emolumentum aliquod proferat, speramus allaturam, nosque semper in eorum albo inscribere, qui qua tibi sunt futura gratissima, & uniuersa Ecclesia utilissima, moliri omni ope studioque desiderant.
Vale.

A 4

SVMMA PRIVILEGII CÆSARÆI.

RV DOLPHI II. Romanorum Imperatoris semper Augusti, & Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, &c. Regis diplomate, Ioanni Baptistæ Regnauld, cui ac bibliopolæ Lugdunensi cautum est, ne quis typographus, bibliopola, aut alius librariam negotiationem exercens, vsquam in omnibus suæ Cæsareæ maiestatis regnis, hæreditariis prouinciis, ac vniuerso Romano Imperio, decem annorum spacio opus inscriptum BIBLIOTHECA HOMILIARVM AC SERMONVM PRISCORVM ECCLESIAE PATRVM, &c. LAVRENTII CVM-DII primùm opera collecta, & post ipsius obitum à Fr. GERARDO MOSANO Dominicano Germano, ad finem vsque perducta, vel totum, vel eius partes, vel simili vel alio caractere seu forma, recudere, vel recudendum dare, vel alibi etiam impressum ab alio citra ipsius Ioannis Baptistæ Regnauld hæredum eius ipsius voluntatem, diuendere possit, sub pœna confiscationis ipsorum librorum (qui ipsi Ioanni Baptistæ Regnauld, eius hæredibus addicuntur,) & multa decem marcarum auri puri, quæ partim fisco Cæsareo, partim fraudis vindici, partim ipsi Ioanni Baptistæ Regnauld, eius hæredibus adiudicantur. Datum in arce Regia Pragæ die 12. Mensis Octob. an. 1587.

RVDOLPHVS.

Iacobus Curtius à Senfftenau.

Ad mandatum sacre Cæsareæ maiestatis proprium.

A. Benck.

EXTRACT DV PRIVILEGE DV ROY.

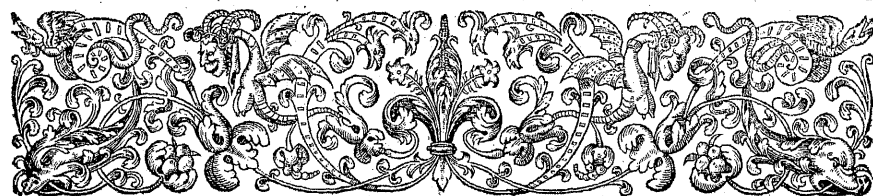
PAR grace & privilege du Roy, est permis à Iean Baptiste Regnauld, bourgeois de Lyon, heritier de Ieanne Ionti, d'imprimer ou faire imprimer, une fois ou plusieurs, le present liure intitulé BIBLIOTHECA HOMILIARVM ET SERMONVM PRISCORVM ECCLESIAE PATRVM: In qua expositiones Euangeliorum quæ toto anno in Missa leguntur, &c. LAVRENTII CVM-DII Itali opera primùm collecta, & post eius obitum à Fr. GERARDO MOSANO Dominicano Germano, ad finem vsque perducta. Et est fait e defenſe de par ledict seigneur à tous libraires, imprimeurs soit regnicoles, ou estrangers, & autres personnes quelconques, de n'imprimer ne faire imprimer, vendre ne distribuer, en ses pays, terres & seigneuries ledict liure, si ce n'est par le consentement dudict Iean Baptiste Regnauld. Et ce iusques au temps & terme de dix ans à compter du iour & date que sera paracheué d'imprimer ledict liure, sur peine d'amende arbitraire, & de tous despens, dommaiges & interests, & de confiscation des liures. Et à fin qu'aucun ne puisse pretendre cause d'ignorance du present privilege, ledict seigneur veut & entend que l'extract d'iceluy estant mis au commencement ou à la fin dudict liure serue pour toute notification. Car tel est son plaisir, nonobstant oppositions & appellations quelconques, comme plus à plain est contenu & declairé par lesdictes lettres de privilege, sur ce donnees à S. Germain en Laye, le vnziesme iour de Novembre, 1584. & de son Regne le vnziesme.

Par le Roy à vostre relation.

Signé, POYSEPIN:

Et sceelles du grand seau en cire iaune à simple queue.

Acheué d'imprimer pour la premiere fois le quinziesme de Februrier, 1588.

PROPRIVM EVANGELIORVM DE TEMPORE, SECVNDVM MISSALE ROMANVM NUPER RESTITVTVM.

DOMINICA I. ADVENTVS. LVC. XXII.

^a Sol vertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus & manifestus.
^b Hoc est tempore Antichristi, quando erit tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, neque fiet.

RVNT signa in sole & luna & stellis, & in terris pressura Gentium, præ confusione sonitus maris & fluctuum, arescentibus hominibus præ timore, & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. Nam virtutes cælorum mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate. His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinem: Videte ficulneam, & omnes arbores, cum producant fructum, scitis quoniam prope est æstas. Ita & vos cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei. Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

Terunt signa in sole & luna. Hæc de ipso aduentu, cum omnes virgines prudentes & fatuæ, insolito clamore suscitæ, lampades ornant, id est opera secum numerant: pro quibus maximo cum timore iam instantem æterni discriminis expectant euentum. Nam hæcenus vniuersus orbis absque timore iudicis acturus est, vnde Apostolus: Cum dixerint pax & securitas, superueniet eis repentinus interitus. Nec mirum, si in expectatione diuini examinis, qui in mundo floruerunt exarescent, si fides quæ sine operibus irruerat emarcescet: nam virtutes cælorum mouebuntur, angelicæ potestates tremant aduentum iudicis. Vnde Iob: Columnæ cæli contremiscunt, & pauent aduentum eius. Sonitus maris. Appropinquante extremo iudicio, sonitus maris, & fluctuum confunditur, terrarumque orbis prementibus vndique colonis inficitur: maxima cæli luminaria nouo horrore percussis radiis, turbatam faciem velant, quia appropinquante termino suo, elementa quasi patientia nutant & tremunt. Et tunc vi. si. hominis quem in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc distinctius sentiant, quanto nunc corda ad eius patientiam non inclinant. Quia verò contra reprobos hæc dicta sunt, mox ad consolationem electorum supponit: His autem si. incipientibus. id est cum plagæ crebrescunt, cum terror iudicij commotis virtutibus ostenditur, *Lena. ca. ve. exhilarate corda vestra, quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope est redemptio quam quæstistis. Quod verò mundus despicere debeat, prouida comparatione manifestatur. Videte si. Regnum dei æstati comparat, quia tunc mceroris nostri nubila transibunt, & æterni dies vitæ sub claritate solis fulgebunt. Sicut enim ex fructu arborum vicina æstas cognoscitur, ita & ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei. Ex his verbis ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat: ad hoc germinat, vt quæcûque germinauerit, cladibus consumat. Cælum & terra. Nihil in corporum natura cælo & terra durabilius est: Nihil, transit velocius quam sermo. Verba quousque imperfecta sunt.*

Ibidem 25. a

1. Thess. 5. a. Ioan. 3. c

Iob 26. c

Matth. 24. c. Marc. 13. e

verba non sunt, si perfecta sint iam omnino non sunt, neque enim perfici nisi transeundo possunt. Ait ergo: *Calum & terra transibunt.* Quia omne quod apud vos durabile, & sine mutatione est, ad aeternitatem durabile non est: & omne quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur: quia sermo meus qui transit, sententias manentes exprimit. *Verba autem &c.* Et cum verba mea ita absque dubio sint implenda, videte ne contra contestationem verborum meorum sitis dediti crapulae, & ebrietati & secularibus curis: sicut quidam erunt tempore imminenti iudicii: De *1. Thess. 5. 4* quibus dicitur: Cum dixerint, pax & securitas, superueniet repentinus interitus.

CATENA AVREA.

In idem Euangelium.

ET erunt signa in sole & luna & stellis, &c. Beda, quid impletis nationum temporibus sequatur, ex ordine manifestat, dicens: *Erunt signa in sole & luna & stellis.* Amb. Quae quidem signa secundum Matthaeum evidenter exprimentur. Tunc (inquit) sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum & stellae cadent de caelo. Euseb. Tunc enim cum vita corruptibilis consummatio ageretur: & secundum Apostolum, species huius mundi transibit, & novum succedet seculum, in quo vice sensibili luminarium ipse Christus fulgebis quasi iubar, & rex novi seculi, cuius erit tanta numinis virtus & gloria, ut sol qui nunc radiat atque luna, & caetera sidera, aduentu maioris luminis occultentur. Chry. Sicut enim in hoc seculo luna, & sidera mox obscurantur orto sole, sic in gloriosa Christi apparitione sol obtensibretur, & luna non dabit proprium inbar, & stellae cadent de caelo, priore spoliatae amictu, ut potioris lucis amictu poriantur. Euseb. Quae autem evenient orbi post luminarium obtenebrationem, ex quibus fiet angustia gentium consequenter exprimit, dicens: *Et in terra &c.* Vbi videtur docere principium transmutationis universi futurum ex defectu substantiae humidae. Hac enim prima deuorata, vel congelata, ut non amplius audiatur sonitus maris, nec contingat arenam fluctus eius causa exuberantis siccitatis, caetera mundi partes non amplius obtinentes vaporem solitum emissum ex substantia humida transmutatione patientur, & sic cum apparitio saluatoris confutare debeat repugnantia Deo prodigia, exortium sument furoris proemia ex siccitatibus, ut nec tempestas nec fremitus maris ulterius audiatur. Quo facto subsequetur angustia superstitum hominum, unde sequitur: *Arescentibus id est tabescentibus hominibus praeteri. & expe. eorum scilicet quae super. vii. orbi.* Quae autem tunc ingruant mundo, consequenter ostendit subdens: *Nam virtutes calorum movebuntur.* Theop. Vel aliter: Cum alterabitur superior orbis & elementa inferiora merito patietur iacturam. unde sequitur: *Et in terris pressura gentium.* Quasi dicat: Mare terribiliter fremet, & litus maris agitabitur tempestate, ita ut sit populo terrae pressura id est communis miseria, ut tabescant timore & expectatione malorum irruentium mundo. unde sequitur: *Arescentibus hominibus praeter timore & expectatione quae superueniet universo orbi.* Aug. ad Helych. Sed dices: Confiteri vos poena vestra compellit adesse iam finem, dum impletur quod praenuntiatum est.

Nullam enim patriam, nullum locum nostris temporibus non affligi, aut tribulati certum est. Sed si ista mala quae nunc patitur genus humanum, certa sunt indicia iam dominum esse venturum, quid est quod dicit Apostolus: Cum dixerint pax & securitas? Videamus ergo ne forte melius intelligatur non eo modo impleri quae praedicta sunt his verbis, sed tunc potius esse ventura, quando sic erit tribulatio universo orbi, ut ad ecclesiam pertineat, quae universo orbe tribulabitur, non ad eos qui tribulabant eam: ipsi enim sunt dicturi, Pax & securitas. Nunc autem ista mala quae tanquam summa extremae creduntur vtrique regno, Christi scilicet & diaboli videmus esse communia. Pariter quippe his boni affliguntur & mali, inter quae tam mala adhuc usque quaque frequentantur luxuriosa conuiuia. Hocne est arescere praeter timore, an potius inardescere praeter libidine? Theo. Non solum autem mortales fluctuant cum alterabitur mundus, sed etiam angeli stupebunt in tam terribilibus mutationibus universi. unde sequitur: *Nam virtutes calorum movebuntur* Gregor. in homili. Quid enim virtutes calorum nisi angelos, dominationes & principatus & potestates appellat? quae in aduentu districti iudicis, nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, ut districte tunc a nobis exigant hoc, quod nos modo inuisibilis conditor animiter portat. Euseb. Cum etiam Dei filius sit venturus in gloria, & consuturus elatam tyrannidem filij peccati, ministrantibus angelis caeli, fores a seculo clausae patebunt, ut spectentur excelsa. Chry. Vel virtutes caelicae movebuntur, quamvis sibi consciae non sint: videntes enim infinitas multitudines condemnari, non intrepidè stabunt illic. Beda, Unde & in Iob dicitur: Columnae caeli commouentur & pauent ad nutum eius. Quid ergo faciunt tabulae, quando uentur columnae? quid virgulae deserti patitur, cum cedrus paradisi concutitur? Euseb. Vel virtutes calorum sunt quae praesunt sensibilibus partibus universi, quae quidem tunc movebuntur, ut potiorum statum attingant. Absoluentur enim in seculo nouo ad ministerio, quo Deo seruiunt circa sensibilia corpora secundum corruptionis statum. Aug. ad Helych. Sed ne dominus propinquante secundo aduentu suo ea pro magno praedixisse videatur, quae hic in mundo etiam ante primum eius aduentum fieri consueverat, & videamur ab eis qui plura in historia gentium & maiora legerunt haec quae dicta sunt, melius in ecclesia existimo intelligi, Ecclesia enim est sol & luna & stellae, cui dictum est: Pulchra ut luna, electa ut sol: quae tunc non apparebit persecutoribus ultra modum fauentibus. Ambr. Plurimas etiam a religione deficientibus clara fides obscurabitur nube perfidiae, quia sol caelestis in fide in caeminuitur vel augetur, & sicut menstruis id est mensium defectibus luna vel terrae opposita cum fuerit a regione solis vanescit, sic & sancta ecclesia cum lumini caelesti vitia carnis obfistunt, fulgorem diuini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Nam in persecutionibus lucem diuini solis plerumque amor vitae huius excludit. Cadunt etiam stellae id est gloria micantes viri, si persecutionis acerbitas conualescat, quae oportet fieri donec ecclesiae multitudo cumuletur: sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Aug. ad Helych. Quod autem dictum est, *Et in terris pressura gentium*, gentes voluit intelligi, non quae in semine Abrahae benedi-

benedicentur, sed quae ad sinistram stabunt. Amb. Ergo varij animorum astus ita graues erunt, ut delictorum multitudinem male conscis futuri iudicij metu, sacri nobis ros fontis arescat. Quem admodum autem domini expectatur aduentus, ut eius praesentia in toto fiat, vel hominis orbe vel mundi, quae sit in singulis cum omnibus affectibus receperis Christum: sic virtutes calorum in aduentum domini augmentum gratiae consequentur, & plenitudine diuinitatis propius se infundente movebuntur. Sunt etiam virtutes calorum quae enarrant gloriam Dei, quae pleniore Christi infusione movebuntur, ut videant Christum. Aug. ad Helych. vel virtutes calorum movebuntur, quia impiis persecutoribus quidam fideles fortissimi turbabuntur. Sequitur. *Et tunc vid. si. hominis, Theo.* Tam fideles quam infideles. Radiabit enim amplius sole, tam ipse quam crux eius, unde ab omnibus cognoscetur. Aug. Quod autem dicit, *Venientem in nube*, duobus modis accipi potest: siue in ecclesia sua tanquam in nube venientem, sicut nunc venire non cessat, sed ideo tunc cum potestate magna & maiestate, quia maior maiestas & potestas illius apparebit sanctis, quibus magna virtutem dabit, ne tanta persecutione vincantur: sibi in corpore suo, in quo sedet ad dexteram patris merito credendus est, non solum in eodem corpore, verum etiam in nube venturus, quoniam sic veniet sicut abiit, nubes autem suscepit eum ab oculis eorum. Chry. Semper enim Deus in nube apparet, secundum illum: nubes & caligo in circuitu eius. unde & filius hominis in nubibus veniet, ut Deus & dominus, non latenter, sed in gloria digna Deo. Et ideo subdit, *Cum potestate magna & maiestate.* Cyril. Intelligendum est similiter magna. Primam enim apparitionem persecutus est cum infirmitate & humilitate nostra, sed secundam aduentum cum propria potestate & magna maiestate. Greg. in homi. In potestate enim & maiestate visuri sunt quem in humilitate positum audire noluerunt: ut virtutum eius tantò tunc districtius sentiant, quanto ceruicem cordis ad eius patientiam non inclinant. *His autem fieri incipientibus, respicite &c.* Greg. in homi. Quia praemissa contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam subditur: *his autem fieri incipientibus, respicite &c. leuate capita vestra, quoniam approp. rede. vestra.* Ac si dicat: Cum plagae mundi crebrescunt, leuate capita, id est exhilarate corda: quia dum finitur mundus, cuius amici non estis, prope sit redemptio quam quaesistis. In scriptura enim sacra saepe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Caput itaque leuare, est mentes nostras ad gaudia patriae caelestis erigere. Euseb. Vel aliter: Transactis corporalibus, aderunt intelligibilia caelestia, scilicet regnum seculi non amplius transcurrunt: & tunc dignis salubria promissa tribuentur. unde dicitur: *His autem fieri incipientibus, respicite &c.* Acceptis enim Dei promissis quae speramus, erigemur qui ante curam fueramus, & leuabimus capita nostra humiliata quondam, eo quod redemptio nostra quam sperabamus, aderit: illa scilicet quam tota creatura expectat. Theo. id est perfecta libertas corporis & animae. Sicut enim primus aduentus domini fuit ad reformationem animarum nostrarum, sic secundus ad reformationem corporum celebrabitur. Euseb. Dicit autem haec ad

discipulos suos, non tanquam ad eos qui durare deberent in vita ista, usque ad terminum mundi, sed quasi vno corpore existente ipsis & nobis & posteris usque ad consummationem mundi credituris in Christum. Greg. in hom. Quod autem calcar mundus atque despici debeat, prouida comparatione manifestat cum subdit: *Videte ficulneam & omnes arbores, cum producant iam ex se fructum, &c.* Quasi dicat, sicut ex fructu arboris vicina aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope iam cognoscitur esse regnum Dei. Ex hoc ostenditur, quia fructus mundi ruina est. Ad hoc enim germinat, ut quaecunque germine aluit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei aestati comparatur, quia tunc meroris nostri nebulae transeunt, & vitae dies aeterni solis claritate fulgescunt. Amb. Matthaeus autem de sola dixit ficulnea, hic de arboribus omnibus. Duplicem autem habet figuram ficulnea, vel cum terra miscetur, vel eum peccata luxuriat. Siue ergo cum fructus omnibus virescit arboribus, & ficulnea fecunda iam floret, id est cum omnis lingua confitetur Deo, confitente etiam populo Iudaeorum, sperare domini debemus aduentum, quo tanquam temporalibus aestibus, resurrectionis fructus metentur. Siue cum leuem fragilemque iactantiam tanquam folia synagogae homo iniquitatis induerit, conciliare debemus appropinquare iudicium. Nam remunerare fidei dominus, & delinquendi finem afferre festinat. Aug. ad Helych. Cum autem dicit, *Cum videritis haec fieri*, quae intelligere poterimus, nisi ea quae supra memorata sunt? In his autem est quod ait: *Et tunc videbunt filium hominis venientem.* Proinde cum hoc visura fuerit, non iam erit regnum Dei, sed prope exit. An dicendum est, non omnia quae supra commemorata sunt esse intelligenda ubi ait: *Cum videritis haec fieri, sed aliqua eorum*, hoc scilicet calcar quod dicitur in *1. Thess. 5. 4*, ubi dicitur: *Et tunc videbunt filium hominis*? Sed Matthaeus aperuit nullis exceptis esse accipiendum, dicens: *Ita & vos cum videritis haec omnia.* Inter quae est quod videbitur filius hominis veniens, ut intelligatur de aduentu quo nunc venit in membris suis tanquam in nubibus, vel in ecclesia tanquam in nube magna. Titus, Vel, aliter dicit: Prope est regnum Dei, quia dum haec fierent, nondum ultimus finis rerum eveniet, sed iam in finem tendunt: nam & ipse aduentus domini eliminans omnium principatum & potestatem, praeparat regno Dei. Euseb. sicut enim in hac vita sol hyeme recedente ac succedente vere, radium calidum mittens fouet ac viuificat humida condita semina exuentia praesentem figuram, pullulant autem noua varium virorem habentia: sic & gloriosus vnigeniti Dei aduentus viuificatiuis radiis illustrans nouum seculum, dudum condita per totum mundum semina, scilicet dormientes in puluere terrae potioribus corporibus quam prius producet in lucem, ac confutata morte regnabit deinceps vita seculi noui. Gregorius in ho. Omnia autem praedicta sub magna certitudine confirmantur, cum subditur: *Amen dico vobis, quia, &c.* Beda, Multum commendat quod ita praenuntiat. Et si dicere fas est, iuratio eius est quod dicit, *Amen dico vobis.* Amen quippe interpretatur verum. Igitur veritas dicit, Verum dico vobis: quod si non diceret, mentiri omnino non posset. Generationem autem, aut omne genus humanum dicit, aut specialiter Iudaeorum. Euseb. Vel generationem

dicit nouam generationem ecclesie sancte suae ostendens duraturu populum fidelium vsque ad id tempus quo visurus sit omnia, & euentus verborum saluatoris oculis apprehendet. Theo. Quia enim turbationes & bella & alterationes tam esse praedixerat, ne quis suspicaretur quod & ipsa Christianitas peritura foret, subiungit: *Caelum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt*, quasi dicat. Et si cuncta commoueantur, fides tamen mea non deficiet. Ex quo innuit ecclesiam praeferre toti creaturae, sed creatura patitur alterationem, fidelium vero ecclesia & sermones Euangelij permanebunt. Greg. in ho. Vel aliter, *Caelum & terra transibunt, &c.* quasi dicat. Omne quod apud nos durabile est, sine mutatione durabile ad aeternitatem non est, & omne quod apud me transire cernitur, fixum & sine transitu tenetur, quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit sermo meus qui transit. Bed. Caelum autem quod transibit, non aethereum siue sphaericum, siue aereum a quo aues caeli nominantur, intelligere debemus. Si autem terra transibit, quomodo Ecclesiastes dicit: Terra in aeternum stat: sed aperta ratione caelum & terra per eam quam nunc habent imaginem transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt.

S. AMBROS. MEDIOL. Episcopi superioris Euangelij expositio.

Terunt signa in sole, & luna, & stellis. Et Prophetiae vera series, & integra causa mysterii: quod & captiui Iudei secundo in Babyloniā, Assyriamque ducuntur: captiui in toto erunt orbe, quia negauerunt Christum, & Hierusalem, quae videtur, ab hostili exercitu calcabitur cadentibus Iudeis in ore gladii. Et Iudea omnis a nationibus credituris subicietur in ore gladii. *Et cetera* qui est sermo bis acutus: & sicut signa diuersa in sole, & luna, & stellis. Quae signa secundum Matthaeum euidentius exprimuntur. Tunc inquit, sol obscurabitur: & luna non dabit lumen suum, & stellae cadent. Plurimis enim a religione deficientibus, clara fides obscurabitur nube perfidiae: quia mihi sol ille caelestis in mea fide vel minuitur, vel augetur. Quemadmodum, si plurimi radios mundani solis aspiciant, pro captu videntis aut pallidior sol videtur, aut clarior: ita pro deuotione credentis vnicuique spirituale lumen infunditur. Et quemadmodum mensuris cursum luna, vel terrae oppositu cum fuerit a regione solis, vanescit: sic & sancta ecclesia, cum lumini caelesti vitia carnis obsistunt, fulgorem diuini luminis de Christi radiis non potest mutuari. Namque in persecutionibus lucem Dei solus plerumque amor vite huius excludit. Cadent stellae, illi vtiue resurrectionis gloria iam micantes, illi viri sicut luminaria in seculo verbum vitae continentes. Illi viri de quibus Abraham dictum est: Quia sicut caelum fulget, & stellae, sic & semen eius. Excident ergo hominibus patriarche, excident prophetae, si persecutionis acerbitas conualescat. Quae oportet fieri, donec Ecclesia in omnibus virtutibus in singulis plenitudo cumuletur. Sic enim probantur boni, sic produntur infirmi. Ergo varij animorum aeterni ita graues erunt, vt delictorum multitudine male conscis futuri iudicij metu, sacri in nobis ros fontis aualeat. Aret enim perfidia, fides rorat. Nam virtutes calorum com-

mouebuntur. Fortasse, quemadmodum domini expectatur aduentus, vt eius presentia in toto fiat vel hominis orbe, vel mundi: quae fit vtiue in singulis, cu omnibus affectibus receperint Christum, sic etiam virtutes calorum aduentu domini saluatoris, ac reditu (est enim virtutu domini) augmentum gratiae consequantur necesse est: vt, plenitudine diuinitatis propius se infundente, moueantur: Sunt etiam virtutes calorum, quae enarrant gloriae Dei: & quae pleniore Christi infusione moueantur, virtutes spirituales, quae vident Christu. Docuit nos David quemadmodum hunc moueantur virtutes dicens, Accedite ad eum, & illuminamini. Docuit etiam Paulus quemadmodum Christum videas. Cum enim conuersus fueris ad dominum, auferetur velamen, & vides Christum. Vides illum in nubibus. Non equidem puro, quod in caligine tenebrosa, & horrore pluuiali Christus adueniat. Nubes enim, quae videntur, caelum vtiue caliganti horrore subtexerunt. Et quomodo in sole posuit tabernaculum suum, si pluuialis erit eius aduentus? Sed sunt nubes, quae, quia sic oportet, caelestis obtexunt mysterij claritatem. Sunt nubes, quae rore gratiae spiritualis humescant. Aspice nubem in veteri testamento; In columna, inquit, nubis loquebatur ad eos. Per Moysen vtiue loquebatur, per Iesum Naue, qui solus statuit, vt plenioris luminis acciperet claritatem. Ergo Moyses, & Iesus nubes sunt, Aspice quia viri sancti nubes sunt, quia quasi nubes volant, & quasi columbae cum pullis. Super me nubes sunt Elias, Ezechiel, qui mihi per cherubin, & seraphim sanctitatem diuinae Trinitatis ostendunt. Nubes sunt omnes. In his nubibus venit Christus. Venit in nube in canticis canticorum, serena nube, & sponsi resurgit lactaria. Venit & in nube leui, incarnatus ex virgine. Vidit enim propheta sicut nubem venire ab Oriente. Et bene lenem nubem dixit, quia terrena vitia non grauantur. Vide nubem, in quam spiritus sanctus superuenit, & virtus altissimi obumbravit. Cum ergo apparuerit Christus in nubibus, concident se inbus terrae. Est enim quidam ordo criminum, & series peccatorum, quae Christi dirimatur aduentu. *Videte sicut hinc est.* Diuerso quidem modo: in vnum tamen concurrere videtur Euangelistarum sententia. Matthaeus enim de sola dixit ficulnea, cum ramis eius tener fuerit: hic de arboribus omnibus. Verum sicut, cum fructus virefcit in omnibus arboribus, & ficulnea fecunda iam floret vt omnis lingua confiteatur iam Deo. Confitentem etiam populo Iudeorum, sperare domini debemus aduentum, quo tanquam temporibus aeternis resurrectionis fructus metentur, siue cum leuem, fragilemque iactantiam homo iniquitates tanquam folia, synagoga ramos induerit, conuicere debemus appropinquare iudicium. Nam remunerare fidem dominus, & delinquendi finem afferre festinat, duplicem igitur habet figuram in ficulnea, vel cum dura mutescunt, vel cum peccata luxuriat. Nam per fidem credentium, quae aerebant ante, florebunt, & per gratiam dimissorum peccatoru gloriabuntur. Ibi fructus est fidei, hic perfidiae lasciuia fructum mihi ficulneae agricolae Euangelici cultura promittit. Desperare non debemus, si folijs ficulneae peccatores se tanquam fraudis veste texerunt, vt conscientiam velarent. Ergo folia suspecta sine fructu, tales vestes paradisi exules habent.

S. AVGVST. EPISCOPI Hippon. de eodem, Hom. 1.

Sermo. 1. de tempor. Louanienfes dubitant num haec & sequas homil. sit Augustini.

Proproinquante iam sacratissima solennitate, qua saluator noster inter homines nasci misericorditer voluit, fratres charissimi, attentius considerate, qualiter oporteat nos in aduentu tantae potentiae preparari, vt regem, & dominum nostrum laeti, atque gaudentes cum gloria, & laudibus mereamur suscipere, & in conspectu eius inter ceteros felices sanctorum gratulando exultare, magis quam ab eo propter fedelitatem nostram repulsi inter peccatores aeternam confusionem mereri. Et ideo rogo & moneo, vt quantum possumus, cum Dei adiutorio laboremus, vt in illo die cu sincera, & pura conscientia, & mundo corde & casto corpore ad altare domini possimus accedere, & corpus, & sanguine eius non ad iudicium, sed ad remedium animae nostrae mereamur accipere. In Christi enim corpore vita nostra consistit, sicut ipse dixit: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Mutet ergo vitam, qui vult accipere vitam. Nam si non mutet vitam, ad iudicium accipiet vitam, & magis ex ipsa corrumpitur quam sanetur, magis occiditur quam viuificetur. Sic enim dixit Apostolus, Qui manducat corpus domini, & bibit sanguinem eius indignè, iudicium sibi manducat & bibit. Et licet nos omni tempore bonis operibus ornatos, ac splendidos esse concupiam, praecipue tamè in die natalis domini, sicut in Euangelio ipse dixit, lucere debent hominibus opera vestra. Considerate, quae fratres, quando aliquis homo potens, aut nobilis natalem aut suum, aut filij sui celebrare desiderat, quanto studio ante plures dies quicquid in domo sua sordidum, inuenit, ordinarè emundat, & in congruis locis, quicquid vile, & necessarium, praecipit exhiberi. Domus etiam si obscura fuerit dealbatur, pauimenta scopis mundantur, & diuersis respersa floribus adornantur. Quicquid etiam ad laetitia animae, & corporis delicias pertinet, omni sollicitudine prouidetur. Vt quid ista, fratres charissimi, nisi vt dies natalis cu gaudio celebretur hominis moriturus? Si ergo tanta praeparas in natalitio tuo, aut filij tui, quanta, & qualia praeparare debes suscepturus natalem domini tui? Si talia praeparas morituro, qualia praeparare debes aeterno? Quicquid ergo non vis inueniri in domo tua, quantum potes labora, vt non inueniat Deus in anima tua. Certè si te rex terrenus, aut quicumque pater familias ad suum natalitium inuitaret, qualibus vestimentis studeres ornatus incedere, quam nouis, vel nitidis, quam splendidis, quorum nec vetustas, nec vilitas, nec aliqua scditas oculos inuitatis offenderet: tali ergo studio in quantum praueles Christo auxiliante contende, vt diuersis virtutum ornamentis anima tua composita, simplicitatis gemmis, & sobrietatis floribus adornata, ad solennitatem regis aeterni id est, ad natalem domini saluatoris cum secura conscientia procedat, castitate nitida, charitate splendida, elemosynis candida. Christus enim dominus si te ita compositu natalitium suum celebrare cognouerit: ipse per se venire, & animam tuam non solum visitare, sed etiam requiescere, & in perpetuum in illa dignabitur habitare. Scriptum enim est. Et inhabitabo in illis, & inambulabo. Et iterum, Ecce sto ad ostium & pulso, si quis sur-

rexerit, & aperuerit mihi, intrabo ad illum, & cenabo cum illo, & ille mecum. Quam felix est illa anima, quae vitam suam ita, Deo auxiliante, studuerit gubernare, vt Christum hospitem, & habitatorem mereatur excipere: sicut è contrario quam infelix est illa conscientia, toto lachrymaru fonte lugenda, quae se ita malis operibus cruentauit, vt in ea Christus non requiescere, sed diaboli incipiat dominari. Talis enim anima, si medicamentum poenitentiae non cito subuenerit, a luce relinquatur, a tenebris occupatur, vacuatur dulcedine, impletur amaritudine, a morte inuaditur, a vita repudiatur. Non tamen de domini pietate diffidat, qui talis est, nec mortifera desperatione frangatur, sed magis ad poenitentiam cito fugiat, & dum adhuc noua sunt, & calent peccatorum suorum vulnera, sic sibi adhibeat medicamenta salubria, quia medicus noster omnipotens est, & sic confuenerit plagas nostras curare, vt nec cicatricu vestigium post ipsius medicamina remaneat. Ideo etiam ab omni inquinamento ante eius natalem multis diebus abstinerere debetis. Quotiescuque aut natalem domini, aut reliquas solennitates celebrare dispositis, ebrietatem ante omnia fugite, iracundiae quasi bestiae crudelissima repugnat, odium velut venenum mortiferum de corde vestro repellite, & tanta sit in vobis charitas, quae non solum vsque ad amicos, sed etiam vsque ad ipsos perueniat inimicos, vt securè possitis dicere in oratione dominica, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Nam qui se scit vel vnum hominum odio habere, nescio si ad altare domini securus possit accedere, cu praecipue beatus Ioannes Euangelista terribiliter clamat & dicit, Qui fratrem suum odit, homicida est. Nam vestrum est iudicare, vtrum homicida antequam poenitentiam agat, & ante eum debet eucharistiam accipere. Ad haec etiam adhibere debetis, & clamat dicens, Qui fratrem suum odit, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quod vadat quonia tenebrae obsecauerunt oculos eius. Et iterum, Omnis, inquit, qui fratrem suum non diligit, manet in morte. Et iterum, Si quis dixerit quia diligo Deum, & fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suu, quem videt, Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Quicquid ergo odii, vel iracundiam seruat in corde, & sub tali tonitruo neceretur, nec experscitur, non dormiens, sed mortuus esse credendus est. Hac ergo, fratres charissimi, quotidie cogitantes, qui boni sunt cum Dei gratia contendant peruenire in operibus bonis, quia non qui ceperit, sed qui perseuerauerit vsque finem, hic saluus erit. Qui vero se ad elemosynam tardos, & ad iracundiam promptos, & ad exercendam luxuriam praecipites esse cognoscunt, auxiliante domino festinent se a malis eruere, vt quae bona sunt, mereantur implere, vt cum dies iudicij venerit, non cum impiis, sed cum iustis, & misericordibus peruenire ad aeterna praemia mereantur praestante domino nostro Iesu Christo, qui cum patre, & filio, & spiritu sancto viuunt, & regnant in secula, &c.

EIVSDEM DE EODEM HOM. 2.

Sanctam, & desiderabilem, gloriosam, ac singularem solennitatem, hoc est natiuitatem do-

Sermo. 2. de tempore.

mini saluatoris, fratres dilectissimi, deuotione fidelissima suscepturi, totis viribus nos debemus cum ipsius adiutorio preparare, & omnes latebras animæ nostræ diligenter aspicere, ne forte sit in nobis aliquod peccatum absconditum, quod & conscientiam nostram confundat ac mordeat, & oculos diuinæ maiestatis offendant. Nā, licet Christus dominus noster post passionem resurrexerit, & in cælum ascenderit, considerat tamen, vt credimus, & diligenter attendit, qualiter se vnusquisque seruatorum eius sine auaritia, sine ira, sine superbia, atque luxuria ad celebrandam eius natiuitatem studeat preparare, atque componere, & secundum quod vnumquemque ornatum bonis moribus viderit, ita illi gratiam suæ misericordiæ dispensabit. Si enim viderit, charitatis luce vestitum, iustitiæ vel misericordiæ margaritis ornatum, castum, humilem, misericordē, benignum, & sobrium, si ralem agnouerit, corpus & sanguinem suum ei nō ad iudicium, sed ad remedium per sacerdotum suorum ministerium dispensabit. Si verō aliquem viderit adulterū, ebriosum, cupidum, & superbum, timeo nē hoc illi dicatur, quod in

Math. 26.

Pœnitentiæ
sordes vitio-
rum emundan-
tur.
Psal. 84.

Olim in die-
bus f. 7. in
ieuniorū erit
apropriis vxo-
ribus absti-
nere solent.

tas reponat in cælo. Et licet hoc expediāt, vt semper elemosynas facere debeamus, præcipue tamen in sanctis solennitatibus secundum vires nostras abundantius erogemus, pauperes ante omnia frequentius ad conuiuium reuocemus. Non enim est iustum, vt in sancta solennitate in populo Christiano ad vnum dominum pertinere alij inebrientur, alij famis periculo crucietur. Et nos, & omnis populus vnus domini serui sumus, vno pretio redempti sumus, pari conditione in hunc mundum intrauimus, simili etiam exitu migraturi sumus. Et si bene agimus, ad vnam beatitudinē pariter veniemus. Et quare pauper tecum non capiat cibum, qui tecum accepturus est regnum? Quare pauper nō accipiat vel veterem tunicā, qui tecum recepturus est immortalitatis stolam? Quare pauper nō mereatur panem tuum, qui tecum meruit accipere baptismi sacramentum? Cur indignus est accipere reliquias ciborum tuorum, qui tecum ad cōuiuium inuitatus est angelorū? Audite, fratres, audite non meum sed domini commune præceptum. Sic enim ait in Euangelio, Cū facis prandium, aut cœnam, noli inuitare diuites, qui te iterum inuitent, & fiat tibi retributio, sed voca pauperes, & claudos, & beatus eris, quia non habent vnde retribuunt tibi, retribuetur autem tibi in retributione iustorum. Sed dicit aliquis, Ergo amicos, aut parentes non debeo ad conuiuium vocare? Rogandi sunt & parentes, & vicini, sed rariùs rogandi sunt. Et non nimis sumptuosus, & deliciosus, sed tā parca, & sobria vel honesta illis debet cōuiuia preparari, vt remaneat vnde possint pauperes refici, vnde possit aliquid indigentibus erogari, vt cum dies iudicii venerit, non cum impiis, qui nunc pauperes despiciunt, audiamus: *Discedite à me maledicti in ignem æternum: sed cum iustis, & misericordibus audite mereamur, Venite benedicti patris mei percipite regnū, quia esuristi, & dedisti mihi manducare, sitiisti, & dedisti mihi bibere: simul etiam nobis illa vox desiderabilis dirigatur, Enge serue bone, & fidelis, quia supra pauca fuisi fidelis, supra multa te cōstituiam, intra in gaudium domini tui. Sed vt hæc quæ suggestimus sensibus vestræ charitatis tenacius inheareant, breuiter quæ dicta sunt iteramus. Hoc enim admonuimus, fratres, vt quia natalis domini imminet, tanquam ad nuptiale, & cœleste conuiuium ab omni luxuria alieni, & bonis operibus adornati nos per Christi adiutorium præparemus, elemosynas pauperibus erogemus, iracundiam, vel odium velut venenum de cordibus nostris respuamus. Castitatem fideliter conseruate, ad conuiuia vestra frequentius pauperes reuocate, ad vigillas maturius surgite, in ecclesia stantes aut orate, aut psallite, verba ociosa, aut secularia nec ipsi proferte, & eos qui proferte voluerint castigate. Pacem cum omnibus custodite, & quos discordes agnosceitis, ad concordiam reuocate. Hæc si fideliter, Christo adiuuante, volueritis implere, & in hoc seculo ad altare dominicum secuta conscientia poteritis accedere, & in futuro ad æternam beatitudinem feliciter peruenire, præstante domino nostro Iesu Christo, qui viuunt, & regnant in secula seculorum, Amen.*

Math. 24.

Math. 25.

Es. 64.
1. Cor. 2.

*for. cordium
merita.

S. MAXIM.

S. MAXIMI EPISCOPI
Tauromensis in vigiliis Natalis domini homilia.

Lætitia quanta sit, quantisque cōcursum cum Imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene nostis, quemadmodum duces eius, & principes, omnes etiam militantes accurati sericis vestibus, accincti operosis cingulis, auro fulgente preciosis, ambiant solito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim maius esse imperatoris gaudium, si viderit maiorem suæ apparitionis ornatum, tantōque illum lætum futurum, quanto ipsi fuerint in eius festiuitate deuoti: vt, quia imperator tanquam homo corda non cōspicit, affectum eorum circa se probet, vel habitum intuenso: ita sit, vt splendidius se accuret, quisquis regem fidelis diligit. Deinde quia in die natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel his, qui in domo eius abiecti putantur & viles, tanta prius thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant, vt in quantum prerogare voluerit, in tantum prerogatio copiosa non desit, & ante voluntas donandi deficiat quam substantia largiendi. Hæc autem ideo sollicitè faciunt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. Si ergo, fratres, sæculi istius homines propter præsentis honoris gloriam terreni regis sui natalis diem tanta apparitione suscipiunt: quanta nos accuratione æterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus, qui pro deuotione nostra non nobis temporalem largietur gloriam, sed æternam, nec terreni honoris administrationem dabit, quæ successore finitur, sed cœlestis imperij dignitas, quæ non habet successorem. Quis autem nostra remunerationis sit futura, dicit Propheta: Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderit, quæ preparauit Deus diligentibus se. Quibus indumentis nos exornari oportet. Quod autem diximus nos, hoc est animas nostras, quia rex noster Christus non tam nitorem vestium quam animalium requirit affectum: nec inspicit ornamenta corporum, sed considerat corda, & meritum, nec fragilis cinguli præcingentis lumbos operositate miratur, sed fortis castimoniam restringētis libidinem ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo inueniri ante ipsum probati fide, compta misericordia, moribus accurati: & qui fidelis Christum diligit, nitidius se mandatorum eius obseruatione componat, vt verè nos in se credere videat, cum ita in eius solennitate fulgemus, & eo magis lætus sit, quo nos perspexerit puriores. Atque ideo ante complures dies castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi, & sine macula immaculati domini suscipiamus aduentum: vt cuius natiuitas per immaculatā virginem constitit, eius natalis per immaculatos seruos procuretur. Quisquis enim in illa die sordidus fuerit, ac pollutus, natalem Christi, votūque non curat, interfit licet dominicæ festiuitati corpore, mente tamen longius à saluatore separatur. Nec societatem habere poterunt immundus & sanctus, auarus & misericors, corruptus & virgo, nisi quod magis ingerēdo se indignus offensionem contra-

hit, cum minime se cognoscit. Dum enim vult officiosus esse, iniuriosus existit, sicut ille in Euangelio, qui in coetu sanctorum inuitatus ad nuptias venire ausus est, vestem non habens nuptialem. Et cum alius niteret iustitia, alius luceret fide, alius castitate fulgeret, ille solus conscientie sceleritate pollutus, cunctis splendentibus deformi horrore sordebat: & quanto plus simul discumbentium beatorum candeat sanctitas, tanto magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui potuerat minus displicuisse forsitan, si in consortium iustorum minime se dedisset. Propterea ergo sublatis manibus, & pedibus in tenebras exteriores expellitur, non solum quod peccator erat, sed quia, cum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vendicabat. Igitur, fratres, suscepturi natalem domini ab omni nos delictorum fece purgemus, repcamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit vnde peregrini accipiant, reficiantur viduæ, pauperes vestiantur. Nam quale erit si in vna eademque domo inter seruos vnus domini alter exulter in holocaustis, alter consumatur in pannis, alius æstuet cibo, alius famem, frigidusque sustineat, ille eructet hesternam indigestionis crapulam, hic hesternā ieiunij inedia non resoluat? Aut qui erit nostræ orationis effectus, cū petimus vt liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres? Simus imitatores domini nostri. Si enim ille pauperes in cœlesti gratia voluit nobis esse consortes, cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei sunt alimonis, qui fratres sunt sacramentis, nisi quod rectius apud Deum per ipsos agimus causam nostram, vt nostris eos alamus sumptibus, qui illi gratias agant. Quicquid autem pauper dominum benedicit, illi proficit, quo faciente dominum benedicit. Et sic scriptum est de illo: Vt illi homini, per quem nomen domini benedicitur, ita & de isto scribitur. Pax huic homini, per quem nomen domini benedicitur saluatoris. Quale autem est meritum largientis, vt solus quis operetur in domo, & per multos in ecclesia dominum deprecetur, & quod ille fortassis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellantium orationibus etiam quod non sperabat, accipiat? Quod ad adiutorium nostrum commemorans beatus Apostolus ait: Vt per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum: Vt fiat oblatio nostra accepta, sanctificata in spiritu sancto.

Math. 22.
Luc. 14.

S. GREGORII PAPAE
in idem euang. homilia.

Dominus ac redemptor noster paratos nos inuenire desiderans, senescentem mundum quæ mala sequantur, denunciat, vt nos ab eius amore compescat. Appropinquantem enim eius terminum quantæque persecutiones præueniāt, innotescit: vt, si Deum metuere in tranquillitate nolimus, vicinum eius iudicium vel persecutionibus attriti timeamus. Huic etenim lectioni sancti Euāgelij, quam modo vestra fraternitas audiuit, paulo superius Dominus præmisit, dicens, Exurgat gens contra gentem, & regnum aduersus regnum: & erunt terræ motus magni per loca, & pestilentia, & fames. Et quibusdam interpositis,

* Persecutio-
nes.

* Persecutio-
nibus.

hoc, quod modò audistis, adiunxit, *Erunt signa in sole & luna &c.* Ex quibus profectò omnibus aliam facta cernimus, aliam in proximo ventura formidamus, nam gentem contra gentem exurgere, earumque pressuram terris insistere, plus iam in nostris tribulationibus cernimus, quam in codicibus legimus. Quod terræ motus vrbes innumeras subruat, ex aliis mundi partibus scitis quam frequenter audiimus. Pestilentias sine cessatione patimur. Signa verò in sole, & luna, & stellis adhuc aperte minimè vidimus: sed quia & hæc non longè sint, ex ipsa iam aëris immutatione colligimus: quæuis priusquam Italia gentili gladio ferienda traderet, igneas in cælo acies vidimus, ipsum qui postea fufus est, humani generis sanguinem coruscantem. Consilio autem maris, & fluctuum, necdum noua exorta est. Sed, cum multa prænunciata iam completa sint, dubium non est, quin sequantur etiam pauca, quæ restant: quia sequentium rerum certitudo, est præteritarum exhibitio. Hæc nos, fratres charissimi, idcirco dicimus, vt ad cautelam studium vestræ mentes euigilent, ne securitate torpeant, ne ignorantia languescant: sed semper eas & timor solliciter, & in bono opere sollicitudo confirmet: pensantes hoc, quod redemptoris nostri voce subiūgitur: *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi, nam virtutes eorum moribuntur.* Quid enim Dominus virtutes cælorum, nisi Angelos, Archægelos, Thronos & Dominationes, Principatus & Potestates appellat: quæ in aduentu districti iudicis nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, vt districtè tunc à nobis exigant hoc, quod nos modò inuisibilis conditor æquanimiter portat, vbi & subditur: *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate.* Ac si aperte diceretur: In potestate magna, ac maiestate visuri sunt, quæ in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc certius in cordis ad eius patientiam non inclinât. Sed, quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur, nam & subditur: *His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Ac si aperte veritas electos suos admoneat, dicit: Cum plagæ mundi crebrescunt, cum terror iudicij virtutibus commotis ostenditur, *leuate vos capita vestra, id est, exhilarate corda:* quia dū finitur mundus cuius amici nō estis, propè sit redemptio, quam quæ sitis. In scriptura etenim sacra sepe caput pro mente ponitur: quia, sicut capite reguntur mēbra, ita & cogitationes mēte disponunt. Leuare itaque capita, est mētes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere. Qui ergo Deum diligunt, ex mundi sine gaudere, atque hilarescere iubentur: quia videlicet eum, quem amant, mox inueniunt, dum transit is quem non amauerunt. Absit enim, vt fidelis quisque, qui Deum videre desiderat, de mundi percussionibus lugeat quæ finiri eisdē suis percussionibus non ignorat. Scriptum namque est: Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. Qui ergo, appropinquante mundi fine, non gaudet, amicum se illius esse testatur, atque per hoc inimicus Dei esse conuincitur. Sed absit hoc à fidelium cordibus, absit ab iis, qui & esse aliam vitam per fidem credunt, & eam per operatione diligunt. Ex mundi enim destructione lugere eorum est, qui radices cordis in eius amore plantauerunt,

qui sequentem vitam non quaerunt, qui illam neque esse suspicantur. Nos autem, qui cælestis patriæ gaudia æterna cognouimus, festinare ad ea quantocyus debemus. Optandum nobis est citius pergere, atque ad illam via breuiori peruenire. Quibus enim malis mundus non vrgetur? quæ nos tristitia, quæ aduersitas non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via? Et quale sit, fratres charissimi, perpendite, in labore viae lassescere, & tamen eandem viam nolle finire. Quod autem calcari mundus, ac despici debeat, redemptor noster prouida comparatione manifestat, cum protinus adiungit: *Videte ficulneam, & omnes arbores. Cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam propè est aestas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, scitote quoniam propè est regnum Dei.* Ac si aperte dicat, Quia fructus ex fructu arborum vicina aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi propè esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profectò verbis ostenditur, quia fructus mundi, ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat: ad hoc germinat, vt quæ germinauerit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei ætati comparatur, quia tunc meritis nostri nubila transeunt & vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt. Quæ omnia sub magna certitudine confirmantur, cum subiungitur sententia, qua dicitur: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.* Nihil enim in rerum corporalium natura cælo, & terra durabilius, & nihil in rerum natura tam velociter, quam sermo, transit. Verba enim quotièque imperfecta sunt, verba non sunt: cum verò perfecta fuerint, omnino iam non sunt: quia nec perfici, nisi transeundo possunt. Ait ergo: *Cælum & terra transibunt, generatio hæc, donec omnia fiant: ac si aperte dicat: Omne, quod apud vos durabile est, sine mutatione, durabile ad æternitatem non est: & omne, quod apud me transire cernitur, fixum, & sine transitu tenetur: quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit meīs sermo, qui transit. Ecce, fratres mei, iam cernimus, quod audiebamus. Nouis quotidie, & crebrescentibus malis mundus vrgetur: ex illa plebe innumerabili quanti remanseritis aspiciatis, & tamen adhuc quotidie flagella virgent, repentini casus opprimunt, nouæ nos, & improvisa clades affligunt quotidie. Sicut enim in iuuentute viget corpus, forte & incolume manet pectus, torosa ceruix, plena sunt brachia: in annis autem senilibus statura curuatur, ceruix exiccata deponitur, frequentibus suspitiis pectus vrgetur, virtus deficit, loquentis verba anhelitus intercedit (nam est languor deficit, plerumque senibus ipsa sua salus argitudo est) ita mundus in annis prioribus velut in iuuentute viguit, ad propagandam humani generis prolem robustus fuit, salute corporum vididis, opulencia rerum pinguis. At nunc ipsa sua senectute deprimatur, & quasi ad vicinam mortem molestis crebrescentibus vrgetur. Nolite ergo, fratres mei, diligere, quem videtis diu stare non posse. Præcepta Apostolica in animo ponite, quibus nos admonet, dicens, Nolite mundum diligere, neque ea, quæ in mundo sunt: quia, si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Nudiustertius, fratres, agnouistis, quod subito turbine annoxa arbuta eruta, destructa domus, atque ecclesiæ à fundamentis sunt euersa. Quanti ad vesperum sani, atque incolumes, æturos se in crasti-*

1. Ioh. 2.

Fili ventus ab Aristot. in Meteor. Typho appellatur.

Esbr. 10. Psal. 49.

Soph. 1.

Agg. 2.

Timor christiano ad salutem vitæ.

Esse comment. in Lucam.

in crastinum aliquid putabant: & tamen nocte eadem repentina morte defuncti sunt, in laqueo ruinae deprehensi: Sed considerandum nobis est, dilectissimi, quod ad hæc agenda inuisibilis iudex ventri tenuissimi spiritum mouit, vnius procellam nobis excitauit, & terram subruit, castra tot edificiorum fundamenta concussit. Quid ergo iudex ipse facturus est, cum per semetipsum venerit, & in vltionem peccatorum ira eius exarserit, si portari non potest, cum nos per tenuissimam nubem ferit? In ira eius presentia quæ caro subsistet, si ventum mouit & terram subruit: concitauit aëra, & tot ædificia strauit. Hanc distinctionem venturi iudicis considerans Paulus ait, Horrendum est incideri in manus Dei uiuentis. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Distinctionem quippe tanti iudicis tempestas, ignisque comitabuntur: quia tempestas examinet, quos ignis exurit. Illum ergo diem, fratres charissimi, illum ante oculos ponite, & quicquid modò graue esse creditur, in eius comparatione leuiatur. De illo etiam die per prophetam dicitur, Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est, & velox nimis. Vox diei Domini amara: tribulabitur ibi fortis. Dies ira, dies illa, dies tribulationis, & angustiae, dies calamitatis, & miseriae, dies tenebrarum, & caliginis, dies nebulæ, & turbis, dies tubæ, & clangoris. De hac die Dominus iterum per prophetam dicit, Adhuc semel, & ego mouebo nō solum terram, sed etiam cælum. Ecce (vt prædiximus) aërem mouit, & terra non subsistet. Quis ergo ferat, cum cælum mouerit? Quid autem terrores, quos cernimus, nisi sequentis ire præcones dixerimus? Vitæ & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tantum sumus: ubi nunciamus, quæ nunciamus, potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo diem, fratres charissimi, tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fletibus punite. Aduentum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc distinctionem eius timendo præuenitis.

BEDAE PRESBYT. VERNERII IN SUPERIORIS EUANGELIJ EXPOSITIO.

ET erunt signa in sole, & luna, & stellis, &c. Quia ergo sicut dominus in sequentibus intimat, apparet vniuersali iudicio, cælum, & terra transibunt, & sicut in Ioanis Apocalypsi legimus, mare iam non erit, merito eodem incumbente iudicio, sonitus maris, & fluctuum confunditur, terrarum orbis prementibus se inuicem colonis, inficitur, maxima cæli luminaria percussis horrore nouo radiis turbatam faciem velant. Et quomodo impulsæ ad casum arbores fragoris, motusque sui præmittere solent indicia, sic termino appropinquante, quasi parentia nutant, ac tremunt elementa. Ergo quod ait Mattheus, Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, ipsam iudicij presentiam significat, quando, apparente veræ gloria lucis, omnia mundi lumina, tenebris, vmbisque comparantur. Quod vero dicit Lucas, *Erunt signa in sole, & luna & stellis, præcursorum vicini eiusdem iudicij quasi nuncios in-*

dicat. Ex quibus est & illud prophete, Sol vertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus, & manifestus. Itè quod Lucas ait, *Et in terris pressura gentium,* ipsum esse reor, quod Antichristi tempora describens Mattheus dicit, Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Quod autem Lucas subiungit, *Præcones sonitus maris, & fluctuum,* præcones est illius, quod inter cætera mutabilia sæculi, Ioannes mare habiturum cõspexit. *Arescentibus hominibus præ timore, &c.* Credo ipsum iudicis aduentum hac sententia designari, quædo iuxta alterius loci parabola omnes, hoc est, & prudentes, & fatuæ virgines in solito clamore suscitatur, lampades ornant, id est sua secum opera numerant, pro quibus maximo cum timore iam iamque instantem æterni discriminis expectant aduentum. Nam eatenus absque vllō timore iudicis vniuersus penè orbis acturus est, Apostolo attestante, qui ait, Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Tunc itaque superueniente vniuerso orbis timore & expectatione districti examinis, multi, qui in hoc mundo florere videbantur, cum sine fructu conspexerint, arescent. Tunc fides, quæ sine operibus viuerat, probante se iusti iudicis igne marcescet. Nec mirum homines, hoc est, vel natura, vel sensu terrestres, ad eius iudicium turbati, cuius aspectum & ipsæ cælorum virtutes, hoc est angelicæ tremet potestates, beato quoque Iob attestante, qui ait, Colunt cæli contremiscunt, & patent ad nutum eius. Quid ergo faciunt tabule, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cedrus paradisi concutitur? *Et tunc videbunt filium hominis venientem &c.* In potestate & maiestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt, virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc certius in cordis ad eius patientiam non inclinant. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam subditur, *His autem fieri incipientibus, respicite &c.* Cum plagæ (inquit) mundi crebrescunt, cum terror iudicij virtutibus commotis ostenditur, *leuate vos capita vestra, id est, exhilarate corda.* Quia dum finitur mundus, cui amici non estis, propè sit redemptio, quam quæ sitis. In scriptura etenim sacra, sepe caput pro mente ponitur: quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mēte disponuntur. Leuare itaque capita est, mentes nostras ad gaudia patriæ cælestis erigere. Quod autem calcari mundus, ac despici debeat, prouida dominus comparatione manifestat. Nam sequitur, *Et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam &c.* Aperte ergo docet, quia sicut ex fructu arborum ventura aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi propè esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profectò verbis ostenditur, quia fructus mundi, ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat. Ad hoc germinat, vt quæcunque germinauerit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei ætati comparatur, quia tunc meritis nostri nubila transeunt, & vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt. Quæ omnia cum magna certitudine confirmantur, cum sententia subiungitur qua dicitur, *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.* Multum quippe commendat dominus, quod ita pronunciat. Quod ammodo (si dici fas est) iuratio eius est, *Amen dico vobis.* Amen

De Edgobardis dicit.

Timor & sollicitudo necessaria Christiano.

Fides sine operibus non saluat.

hoc, quod modò audistis, adiunxit, *Erunt signa in sole & luna &c.* Ex quibus profectò omnibus aliam facta cernimus, alia in proximo ventura formidamus, nam gentem contra gentem exurgere, earumque pressurâ terris insistere, plus iam in nostris tribulationibus cernimus, quam in codicibus legimus. Quod terrâ motus vrbes innumeras subruat, ex aliis mûdi partibus scitis quam frequenter audiuiimus. Pestilentias sine cessatione patimur. Signa verò in sole, & luna, & stellis adhuc aperte minimè vidimus: sed quia & hæc non longè sint, ex ipsa iam aëris immutatione colligimus: quâuis priusquam Italia gentili gladio ferienda traderetur, igneas in cælo acies vidimus, ipsum qui postea filius est, humani generis sanguinem coruscantem. Confusio autem maris, & fluctuum, necdum noua exorta est. Sed, cum malta prænunciata iam completa sint, dubium non est, quin sequantur etiam pauca, quæ restant: quia sequentium rerum certitudo, est præteritarum exhibitio. Hæc nos, fratres charissimi, idcirco dicimus, vt ad cautelâ studium vestra mentes euigilent, ne securitate torpeant, ne ignorantia langueant: sed semper eas & timor sollicitet, & in bono opere sollicitudo confirmet: penfantes hoc, quod redemptoris nostri voce subiugitur: *Arescentibus hominibus præ timore & expectatione, que superuenient vniuerso orbi, nam virtutes calorum mouebantur.* Quid enim Dominus virtutes cælorû, nisi Angelos, Archægelos, Thronos & Dominationes, Principatus & Potestates appellat? quæ in aduentu districti iudicis nostris tunc oculis visibiliter apparebunt, vt districtè tunc à nobis exigant hoc, quod nos modò inuisibilis conditor æquanimitè portat, vbi & subditur: *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum potestate magna & maiestate.* Ac si aperte diceretur: In potestate magna, ac maiestate visuri sunt, quæ in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cernicem cordis ad eius patientiam non inclinât. Sed, quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur, nam & subditur: *Hic autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Ac si aperte veritas electos suos admonet, dicens: Cum plagæ mundi crebrescunt, cum terror iudicij virtutibus cômotis ostenditur, *leuate vos capita vestra,* id est, exhilarate corda: quia dū finitur mundus cuius amici nò estis, propè sit redemptio, quam quæ sitis. In scriptura etenim sacra sepe caput pro mente ponitur: quia, sicut capite reguntur mēbra, ita & cogitationes mēte disponuntur. Leuare itaq; capita, est mētes nostras ad gaudia patriæ celestis erigere. Qui ergo Deum diligunt, ex mundi fine gaudere, atque hilarescere iubentur: quia videlicet eum, quem amant, mox inueniunt, dum transit is quem non amauerunt. Absit enim, vt fidelis quisque, qui Deum videre desiderat, de mûdi percussione lugere quæ finiri eisdē suis percussioneibus non ignorat. Scriptum nâque est: Quicumque voluerit amicus esse seculi huius, inimicus Dei constituitur. Qui ergo, appropinquate mundi fine, non gaudet, amicum se illius esse testatur, atque per hoc inimicus Dei esse conuincitur. Sed absit hoc à fidelis cordibus, absit ab iis, qui & esse aliam vitam per fidem credunt, & eam per operationē diligunt. Ex mundi enim destructione lugere eorū est, qui radices cordis in eius amore plantauerunt,

De Egobardos dicit.

Timor & sollicitudo necessaria Christi fiano.

Jan. 4.

qui sequentem vitam non querunt, qui illam neque esse suspicantur. Nos autem, qui caelestis patriæ gaudia æterna cognouimus, festinare ad ea quantocyûs debemus. Oprandum nobis est citius pergere, atque ad illam via breuiori peruenire. Quibus enim malis mundus non vrgetur? quæ nos tristitia, quæ aduersitas non angustat? Quid est vita mortalis, nisi via? Et quale sit, fratres charissimi, perpendite, in labore viæ lassescere, & tamen eandem viam nolle finire. Quod autem calcari mundus, ac despici debeat, redemptor noster prouida comparatione manifestat, cum prociuis adiungit: *Videte ficulneam, & omnes arbores. Cum producunt iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas. Ita & vos, cum videritis hæc fieri, scitote quoniam prope est regnum Dei.* Ac si aperte dicat, Quia sicut ex fructu arborum vicina aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profectò verbis ostenditur, quia fructus mundi, ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat: ad hoc germinat, vt quæ germinauerit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei aestati comparatur, quia tunc mœroris nostri nubila transeunt & vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt. Quæ omnia sub magna certitudine confirmantur, cum subiungitur sententia, qua dicitur: *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cælum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt.* Nihil enim in rerum corporalium natura cælo, & terra durabilius, & nihil in rerum natura tam velociter, quam sermo, transit. Verba enim quouique imperfecta sunt, verba non sunt: cum verò perfecta fuerint, omnino iam non sunt: quia nec perfici, nisi transeundo possunt. Air ergo: *Calum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt:* ac si aperte dicat: Omne, quod apud vos durabile est, sine mutatione, durabile ad æternitatem non est: & omne, quod apud me transire cernitur, fixum, & sine transitu tenetur: quia sine mutabilitate manentes sententias exprimit meus sermo, qui transit. Ecce, fratres mei, iam cernimus, quod audiebamus. Nouis quotidie, & crebrescentibus malis mundus vrgetur: ex illa plebe innumerabili quanti remanseritis aspicietis, & tamen adhuc quotidie flagella vrget, repentini casus opprimunt, nouæ nos, & impropria clades affligunt quotidie. Sicut enim in iuuentute viget corpus, forte & incolome manet pectus, torosa cernix, plena sunt brachia: in annis autem senilibus statura curuatur, cernix exiccata deponitur, frequentibus spiribus pectus vrgetur, virtus deficit, loquentis verba anhelitus intercidit (nam est languor desit, plerumque senibus ipsa sua salus agnitus est) ita mundus in annis prioribus velut in iuuentute viguit, ad propagandam humani generis prolem robustus fuit, salute corporum viridis, opulencia rerum pinguis. At nunc ipsa sua senectute deprimitur, & quasi ad vicinam mortem molestis crebrescentibus vrgetur. Nolite ergo, fratres mei, diligere, quem videtis diu stare non posse. Præcepta Apostolica in animo ponite, quibus nos admonet, dicens, Nolite mundum diligere, neque ea, quæ in mundo sunt: quia, si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Nudiustertius, fratres, agnouistis, quod subito turbine annofa arbuta eruta, destructæ domus, atque ecclesiæ à fundamentis sunt euerse. Quanti ad vesperum sani, atque incolomes, acturos se

1. Ioan. 2.

in crastinum aliquid putabant: & tamen nò e eadem repentina morte defuncti sunt, in laqueo ruine deprehensi: Sed considerandum nobis est, dilectissimi, quòd ad hæc agèda inuisibilis iudex veni tenuissimi spiritum mouit, vnius procellam nubis excitauit, & terram subruit, castra tot edificiorum fundamenta concussit. Quid ergo iudex ipse facturus est, cum per semetipsum venerit, & in vltionem peccatorum ira eius exarserit, si portari non potest, cum nos per tenuissimam nubem ferit? In ira eius præsentia quæ caro subsistet, si ventum mouit & terram subruit: concitauit aëra, & tot ædificia strauit? Hanc distinctionem venturi iudicis considerans Paulus ait, Horrendum est in manu Dei viuere. Hanc Psalmista exprimit, dicens: Deus manifestè veniet, Deus noster, & non slebit. Ignis in conspectu eius ardebit, & in circuitu eius tempestas valida. Distinctionem quippe tanti iudicis tempestas, ignisque comitabuntur: quia tempestas examinat, quos ignis exurit. Illum ergo diem, fratres charissimi, illum ante oculos ponite, & quicquid modò grane esse creditar, in eius comparatione leuiatur. De illo etiam die per prophetam dicitur, Iuxta est dies Domini magnus, iuxta est, & velox nimis. Vox diei Domini amara: tribulabitur ibi fortis. Dies iræ, dies illa, dies tribulationis, & angustiar, dies calamitatis, & miseriæ, dies tenebrarum, & caliginis, dies nebule, & turbinis, dies tûbæ, & clangoris. De hac die Dominus iterum per prophetam dicit, Adhuc semel, & ego mouebo nò solum terram, sed etiam cælum. Ecce (vt prædiximus) aërem mouit, & terra nò substitit. Quis ergo ferat, cum cælum mouerit? Quid autem terrores, quos cernimus, nisi frequentis iræ præcones dixerimus? Vnde & considerare necesse est, quia ab illa tribulatione vltima tantum sunt tribulationes istæ distimiles, quantum à potentia iudicis persona præconis distat. Illum ergo diem, fratres charissimi, tota intentione cogitate, vitam corrigite, mores mutate, mala tentantia resistendo vincite, perpetrata autem fleuibus punite. Aduentum namque æterni iudicis tanto securiores quandoque videbitis, quanto nunc distinctionem eius timendo præuenitis.

Est ventus ab Aristot. in Meteor. Typho appellatur.

Feb. 10. Psal. 49.

Soph. 1.

Agg. 2.

Timor christiano ad salutem vult.

BEDAE PRESBYT. VENER. IN SUPERIORIS EUANGELIJ EXPOS.

Ex comm. in Euang.

E runt signa in sole, & luna, & stellis, &c. Quia ergo sicut dominus in sequentibus intimat, apparet vniuersali iudicio, cælum, & terra transibunt, & sicut in Ioanis Apocalypsi legimus, mare iam non erit, merito eodem incumbente iudicio, sonitus maris, & fluctuum confunditur, terrarum orbis prementibus se inuicem colonis, inficitur, maxima cæli luminaria percussis horrore nouo radiis turbatam faciem velant. Et quomodo impulsæ ad casum arbores fragoris, motusque sui præmittere solent indicia, sic termino appropinquante, quasi pauentia nutant, ac tremunt elementa. Ergo quod ait Mattheus, Sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo, ipsam iudicij præsentiam significat, quando, apparet veræ gloriæ lucis, omnia mundi lumina, tenebris, vmbriisque comparantur. Quod vero dicit Lucas, *Erunt signa in sole, & luna & stellis,* præcursores vicini eiusdem iudicij quasi nuncios in-

dicat. Ex quibus est & illud prophete, Sol vertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam veniat dies domini magnus, & manifestus. Itè quod Lucas ait, *Et in terris pressura gentium,* ipsum esse reor, quod Antichristi tempora describens Mattheus dicit, *Erit enim tunc tribulatio magna,* qualis non fuit ab initio mundi vsque modo, neque fiet. Quod autem Lucas subiungit, *Præconfusione sonitus maris, & fluctuum,* præco est illius, quod inter cætera mutabilia sæculi, Ioannes mare habiturum cõspexit. *Arescentibus hominibus præ timore, &c.* Credo ipsum iudicis aduentum hæc sententia designari, quædo iuxta alterius loci parabolam omnes, hoc est, & prudentes, & fatuæ virgines in solitudo clamore suscitata, lampades ornant, id est sua secum opera numerant, pro quibus maximo cum timore iam iamque instantem æterni discriminis expectant euentum. Nam eatenus absque vilo timore iudicis vniuersus penè orbis acturus est, Apostolo attestante, qui ait, Cum enim dixerint pax, & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus. Tunc itaque superueniente vniuerso ubi timore & expectatione districti examinis, multiti, qui in hoc mundo florere videbantur, cum sine fructu conspexerint, arescent. Tunc fides, quæ sine operibus viruerat, probante se iusti iudicis igne marcescet. Nec mirum homines, hoc est vult nò saluat. vel natura, vel sensu terrestres, ad eius iudicium turbati, cuius aspectum & ipsæ calorum virtutes, hoc est angelicæ tremet potestates, beato quoque Iob attestante, qui ait, Coluq; eglicio tenuiscent, & panent ad nutum eius. Quid ergo faciunt tabule, quando tremunt columnæ? Quid virgula deserti patitur, cum cedrus paradisi concutitur? *Et tunc videbunt filium hominis venientem &c.* In potestate & maiestate visuri sunt, quem in humilitate positum audire noluerunt, vt virtutem eius tanto tunc districtius sentiant, quanto nunc cernicem cordis ad eius patientiam non inclinant. Sed quia hæc contra reprobos dicta sunt, mox ad electorum consolationem verba vertuntur. Nam subditur, *Hic autem fieri incipientibus, respicite &c.* Cum plaga (inquit) mundi crebrescunt, cum terror iudicij virtutibus commotis ostenditur, *leuate vos capita,* id est, exhilarate corda. Quia dum finitur mundus, cui amici non estis, prope fit redemptio, quam quaesistis. In scriptura etenim sacra, sepe caput pro mente ponitur. Quia sicut capite reguntur membra, ita cogitationes mente disponuntur. Leuare itaque capita est, mentes nostras ad gaudia patriæ celestis erigere. Quod autem calcari mundus, ac despici debeat, prouida dominus comparatione manifestat. Nam sequitur, *Et dixit illis similitudinem. Videte ficulneam &c.* Aperte ergo docet, quia sicut ex fructu arborum ventura aestas agnoscitur, ita ex ruina mundi prope esse cognoscitur regnum Dei. Quibus profectò verbis ostenditur, quia fructus mundi, ruina est. Ad hoc enim crescit, vt cadat. Ad hoc germinat, vt quæcunque germinauerit, cladibus consumat. Bene autem regnum Dei aestati comparatur, quia tunc mœroris nostri nubila transeunt, & vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt. Quæ omnia cum magna certitudine confirmantur, cum sententia subiungitur qua dicitur, *Amen dico vobis, quia non præteribit, generatio hæc, donec omnia fiant.* Multum quippe commendat dominus, quod ita pronunciat. Quod darimodo (si dici fas est) iuratio eius est, *Amen dico vobis.* Amen

Fides sine opibus igne marcescet.

Amen enim interpretatur verum, & tamen non est interpretatum, cum potuisset dici, verum dico vobis, nec grecus hoc interpretatus ausus est facere nec latinus. Sic mansit, non est interpretatum, vt honorem haberet velamento secreti, non vt esset negatum, sed ne vilesceret nudatum. Igitur, verum dico vobis, veritas dicit, que vtrique & si non diceret, mentiri omnino non posset. Tamen commendat, inculcat, dormientes quodammodo excitat, intentos facit, contemni non vult. Amen inquit, dico vobis, quia non prateribit generatio hec donec omnia fiant. Generationem autem aut omne hominum genus dicit, aut specialiter Iudeorum. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Cælum quod transibit non ethereum, siue sidereum, sed æreum à quo & aues cæli, & nubila cæli cognominantur, intelligere debemus, Petto attestante, qui dicit, Quod cæli erant prius, & terra de aqua, & per aquam consistens verbo Dei, per que ille tunc mundus perit. Cæli autem, qui nunc sunt, & terra, eodem verbo repositi sunt igni reservati in die iudicii, & perditionis hominum impiorum. Aperte docens, quia non alij cæli sunt igne perituri, quam qui aqua perituri, hoc est, inania hæc, & nubilosa ventosi aëris spatia, neque enim aqua diluuij, que quindecim tantum cubitis montium cacumina transcendit, vltra aëris, ethereisque confinia peruenisse credenda est. Quocirca autem peruenire potuit, eo nimirum iuxta præfatam beati Petri sententiam & ignis iudicii perueniet. Si autem cælum, & terra transibunt, mouere potest quomodo dicat Ecclesiastes; Generatio praterit, & generatio aduenit, terra vero in æternum stat. Sed aperta ratione cælum & terra per eam, quam nunc habent imaginem, transeunt, attamen per essentiam sine fine subsistunt. Præterit enim figura huius mundi. Et ad Ioannem angelus; Erit (inquit) cælum novum, & terra noua. Quæ quidem non alia condenda sunt, sed hæc ipsa renouantur. Cælum igitur, & terra & transibit, & erit, quia & ab ea quam nunc habet, specie, per ignem tergetur, & tamen in sua semper natura seruabitur. Vnde per Psalmistam dicitur; Mutabis ea, & mutabuntur. Quam quidem vltimam commutationem suam ipsis nobis nunc vicissitudinibus nuntiant, quibus nostris vsibus indefinenter alternant. Nam terra à sua specie hyemali ariditate deficit, vernali humore viridescit. Cælum quotidie caligine noctis obducitur, & diurna claritate renouatur. Hinc ergo, hinc fidelis quisque colligat, & interire hæc, & tamen per inuolutionem refici, quæ constat nunc assidue velut ex defectu reparari.

HAYMONIS EPISCOPI
Halberstaten, eiusdem euang.
expositio.

E runt signa in sole & luna, & stellis, &c. Præuidens dominus humanæ fragilitatis tribulationes, & pressuras, quæ circa finem sæculi venturæ sunt, longè antè eas prædicere voluit, vt tantò facilius tolerarentur, quantò ab ipso longius prædictæ recoluntur, minus enim iacula ferire solent, quæ præuideri possunt, & electi qui circa finem futuri sunt in carne, tribulationes & pressuras mundi tanto leuius tolerabunt, quantò eas prius ab ipso

redemptore prædictas meminerint. Nam interrogatus dominus à discipulis de aduentu suo, & de consummatione sæculi, vt supra euangelista retulit, respondit: Auditis estis prælia, & seditiones præriorum: nolite terri. Oportet, primùm hæc fieri, sed nondum statim finis. Tunc dicebat illis: Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus magni erunt per loca, & cætera quæ in euangelio continentur. Et quibusdam de persecutione reproborum, & patientia electorum interpositis, adiunxit hoc, quod in capite huius lectionis audiuius, dicens: *Erunt signa in sole, & luna, & stellis.* Vbi notandum est, quia ad vltionem reproborum hominum, ipsa elementa mundi turbati dicuntur: quæ singulatim dominus enumerat, dicens: Surget gens contra gætem, & regnū aduersus regnum, ecce turbatio hominum. Terræ motus magni erunt per loca, ecce respectus iræ desuper. Erunt pestilentia, ecce inæqualitas corporū. Et fames, ecce sterilitas terræ. Terrorēque de cælo, & signa magna erunt, ecce inæqualitas aëris. Erunt signa in sole & luna & stellis, ecce motio syderū, præ confusione maris & fluctuum, ecce concussio fluminum, iustum est vt insensati homines, qui in cunctis peccauerūt, id est, si peccauerunt per aëris serenitatem, fertantur per tēpestates. Et sic de reliquis; ab ipsis insensatis rebus feriatur, vt impleatur id, quod scriptum est in Salomone. Pugnabit pro eo orbis terrarū. Quod autem signa in sole, & luna, & stellis futura sunt, alius euangelista Matthæus manifestius declarat, dicens: In diebus illis sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cælo. Vbi spiritualiter solis nomine dominus Iesus Christus intelligitur, de quo scriptum est: Vobis autem, qui timetis Deum, orietur sol iustitiæ. Et iterum: *Ortus est sol & congregati sunt.* Luna autem nomine in hoc loco ecclesia designatur, sicut scriptum est in Abac. Eleuatus est sol, & luna stetit in ordine suo. In diebus autem illis, id est, in tribulatione sol obscurabitur, quia dominus Iesus Christus virtutis suæ potentiam tunc non manifestabit. Luna autem non dabit lumen suum, quia ecclesia miraculorum fulgore tunc replendet. Vnde per Ioan. in Apoc. dicitur. Et factus est sol niger sicut saccus cilicinus, & luna tota facta est sicut sanguis. Et Apосто. Oportet hæreses esse, vt probati manifesti fiant. Quoniam cum dominus potentiam virtutis suæ non ostenderit: ecclesia pro veritatis testimonio martyrij colore sanguinea erit, sicut per Iohalem prophetam dicitur. Sol conuerteretur in tenebras, & luna in sanguinem antè quæ veniat dies domini magnus & manifestus. Stellarum autem nomine in hoc loco hypocritæ designantur, qui dum professionem fidei habent in ecclesia, quasi stellæ inter astra fulgent. Sed vltima tribulatione imminente, stellæ eadent de cælo, quia plurimi tunc ab ecclesia recedent corpore, à qua prius recesserāt mente. Permittet enim dominus Antichristum sequi in sanctis suis, & suam seuitiam in eis grassari pertinaciter, vt patientia eorum probetur. Vnde Aposto. Qui aduersatur, & extollitur super omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur. Vnde & in Apoc. dicitur: Et misit draco caudam suam, & extraxit, &c. Hinc Daniel cum Antichristi tempus prædiceret, ait inter cætera. Roboratu est enim contra iuge sacrificium. Et iterum: Et vsque ad altitudinem

Math. 24.

Abac. 2.

Apoc. 6.

1. Cor. 11.

Iohel. 2.

2. Thess. 2.

Apoc. 12.

Daniel. 8.

dinem cæli leuatus est, &c. Et in terris pressura gentium. Non sufficient ad vindictam reproborum hominum signa de cælo, sed etiam in terris pressura gentium erunt, eisdem terræ incolis inuicem se prementibus, & inuidiosa contentione in se confurgentibus, sicut dominus ait: Consurget pater in filium, & filius in patrem, & filia in matrem suam, & inimici hominis domestici eius. Vnde Esa. 3. Irruet vir in virum, vnusquisque in proximum suum, &c. Et Paulus, In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa. Vnde Matthæus eiusdem tribulationis magnitudinem expressius describens ait: Erit tunc talis tribulatio, qualis non fuit ab initio. Nec solum cælum, & terra, sed & mare, & flumina ad vltionem reproborum hominum confluent. Vnde & subditur: *Præ confusione sonitus maris & fluctuum.* Confusio sonitus maris, & fluctuum nondum noua exorta est, sed cum maxima ex parte, quæ prædicta sunt, completa cernimus, de minimis, quæ restant, dubitare nõ possumus. Iam enim gentē cõtra gentē, & regnum aduersus regnum surrexisse vidimus, & audiuius, terræ motus per loca fuisse experti sumus, pestilentiam, & famē, terrorēque de cælo, & signa magna fuisse non dubitamus. Signa in sole, & luna, & stellis, à quibusdam visa esse referuntur. Confusio autem sonitus maris, & fluctuum, quia nondum venit, tamē sine dubio ventura creditur. Tradunt enim nonnulli, quod circa finem sæculi mare, flumina, riuuli, iuxta qualitatem, & quantitatem, voces, & mugitus emittent, interitum suum quibusdam fluctuosis vocibus deplorantes, & per hoc non paruum timorem hominibus audientibus incutient. Quia enim omnia finienda sunt circa finem mundi, & omnia cõmouebuntur. Hinc per Ioannem in Apocalypsi dicitur: *Et mare non erit. Arescentibus hominibus, spiritualiter homines in vltima tribulatione arescere, est reprobos à pinguedine fidei, & charitatis deficere.* Multi enim in illa tribulatione à fide arescēt, qui prosperitatis tēpore fideles putabantur, sicut dominus de iactatis feminibus supra petra ait: quia orto sole aruerunt. Hanc ariditatem fatuæ virgines patiebantur quado prudentibus dicitur: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostre extinguuntur. Rectè autem dicitur: *Præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* Illa enim tribulatio vtrunque tolerabilis est, post cuius finē gaudium speratur. Illa dura, aspera, & intolerabilis, quæ, quum præsentialiter cruciet, in futuro maiora cõminatur. Vtrūque enim reprobis in illa tribulatione cõtinget, quia præsentialiter mala sustinebunt, & in futuro maiora expectabūt, qui & foris penā, & intus timorem habebunt. Nec de præsentibus, neque de futuris securitatem habere poterunt, & ideo rectè dicitur, *Præ timore, & expectatione, quæ superuenient vniuerso orbi.* Nam virtutes calorū mouebuntur, & tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus, cum potestate magna & maiestate. Quidam hoc loco virtutes calorū, magistros, & rectores ecclesiæ intelligi volunt. Sic enim aiunt, ecclesia spiritualiter cælum, vt est illud: Cælum mihi sedes est, & anima iusti sedes sapientiæ est, non incongruè virtutes calorū, rectores ecclesiæ intelliguntur, episcopi scilicet & sacerdotes: & de his intelligi volunt, quod scriptum est: Angeli teritij purgabuntur, angelorum nomen semper sacerdotes interpretantes, iuxta illud Malach. 2. Labia sacerdotis

custodiunt scientiam, & legem requirunt ex ore eius, &c. Commoneri autem virtutes calorū dicuntur, quia in illo districto iudicio, etiam presules ecclesiarum rationem exoluent nõ solum pro suis actibus, sed etiam pro commissis sibi animabus, sicut dominus ait: Homini cui multum commissum est, multum quæretur ab eo. Et sicut alia scriptura dicit: Potentes potenter tormenta patientur. Nos autem virtutes calorū spiritualiter in hoc loco angelos, archangelos, thronos, dominationes & virtutes, principatus, & potestates, Cherubim, & Seraphim accipimus, de quibus scriptum est Psal. 148. Laudate dominum omnes angeli eius, laudate eū omnes virtutes eius. Quare virtutes moueri dicuntur? quia angeli non solum aduentum dominicum comitabuntur, sed etiam præcesserunt. Sed sicut dicit dominus in Euangelio: Mittet filius hominis angelos suos, & colligent de regno eius omnia scandala. Et iterum: Exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum. Et alibi: Dominus ad iudicium veniet cum senibus & iudicibus populi. Et Salomō: Nobilis in portis vir eius, quando sederit cū senatoribus terræ. Vel certè alio modo commoueri dicuntur, vt terror, & districtio iudicij ostendatur. Sicut enim verbi gratia: Cum rex seuerū, & districtū iudicij in subditos exercet, non solum illi timēt, qui pro suis meritis iudicatur, sed etiā illi qui eius lateri adherere solent. Sic cum Deus omnipotēs in iudicio reprobos paniet vt terror, & districtio iudicij ostendatur: etiā illi timere dicuntur, qui æterna stabilitate firmati sunt. Vnde bene per beatum Iob dicitur: Columnæ cæli contremiscunt, & pauent ad nutū eius. Quid ergo de talibus fiet, quando colinæ cõcutientur? Quid ibi virgula deserti patietur, quando cedrus quæ in Libano est, cõcutietur? Quid miseri mortales homines futuri sunt, cū angeli timebūt? Et si iustus, vt ait Petrus apostolus, vix saluabitur, impius & peccator vbi parent? Huius diei districtiorem conspexerat Sophonias propheta, quū dicebat: *Is tunc est dies domini, iuxta, & velox nimis. Vox diei domini amara, turbabitur ibi fortis: Dies iræ dies illa, dies tribulationis, & angustia, dies, &c.* Et iterum: *Va, qui desideratis diem domini, ad quid vobis eam? Et quasi fugiet homo à facie leonis, & mordet eū coluber. Sicut dies domini, ita tenebræ & non lux. Et sicut Matth. 24. ait, Vt prægnantibus, & nutrientibus, &c. Et iterum: Tunc erit duo in lecto vno, &c. Et Lucas. 23. Ecce veniet dies, in quibus dicent: Beata sterciles, quæ non genuerunt, & vbera, quæ non lactauerunt, tunc incipient dicere montibus: cadite super nos, & collibus, operite nos. Qui ergo in hac die securus esse desiderat, dū in hoc corpore viuut, huius diei districtiorem ante oculos mentis necesse est ponat, tantò enim erit ibi securior, quantò in obseruandis domini mandatis modò fuerit timidior. Beatus vir, qui timet dominum (inquit Propheta Psal. 111.) in mandatis eius volens nimis. Et sicut ait Salomon Prouerbiorum. 28. Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est durus, corruet in malum. In huius diei terrore, magnam securitatem elemosinarum largitas tribuet, quando ipse index ad dexteram positus, diciturus est: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est ab origine mundi. Esurini enim & dedistis mihi manducare: sitini, & dedistis mihi*

Sapient. 6.

Math. 13.

Esaie 3.

Prouer. 31.

1. Pet. 4.

Sopho. 1.

Amos 5.

Elemosina magnā securitatem præbent in die iudicij.

stis mihi potum, hospes eram & collegistis me, nudus & operuistis me, infirmus & visitastis me, in carcere eram, & venistis ad me. Beatus enim, inquit propheta, qui intelligit super egenum, & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Hinc iusti voce dicitur: Fidei magna erit coram summo Deo elargitio omnibus facientibus eam. Et iterum: eleemosyna, fili, a morte liberabit, & non patitur hominem ire in tenebras. Notandum autem, quia, quando certiora signa manifestantur, tanto domini aduentus vicinior esse intelligitur. Sicut enim cum rex ad aliquod palatium, vel ciuitatem venturus est, nuntij alij atque alij mittuntur, sed cum illi videri coeperint, qui ex eius latere residere solent, iam rex adesse creditur. Sic aduentu domini cum signa in sole, & luna, & stellis, & multa alia precedentia sunt, sed cum angeli qui ei semper adsistunt coeperint apparere, statim aduentus domini vicinus agnoscitur. Vnde quod dixisset: *Nam virtutes colorum mouebuntur*, adiunxit. *Et tunc videbunt filii hominis venientem in nubibus cum potestate magna, & maiestate.* Filium ergo hominis in iudicio visuri sunt, quia in forma serui, id est in forma hominis, quam pro nobis assumpsit, ad iudicium venturus est, sicut scriptum est. *Ecce venit in nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerunt.* Et iterum: *Videbunt in quem transfixerunt.* In potestate autem magna & maiestate eum visuri sunt, quem in humilitate loquentem audire contempserunt. Dignus est enim ut ipse filius Dei, qui in forma hominis iniuste iudicatus est, in eadem forma omnes in iudicio iuste iudicet, sicut ipse dicit in euangelio. *Pater non iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio.* Et iterum: *Potestatem dedit ei pater iudicium facere, quia filius hominis est.* Sed postquam haec ad terribiles reprobos dicta sunt, mox ad salvandos electos dominus sermonem conuertit, dicens: *His autem fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Ac si diceret dominus, Cum crebris mundi ruinis, & assiduis plagis eius signa appropinquare videritis, nolite de mundi interitu flere, nolite de vobis timere, quia cum eius finis venerit, quem non amatis, inuenietis gaudium, quod semper quaesistis. Saepem autem in scripturis, caput pro mente ponitur, sic in Salomone dicitur: *Sapientis oculi in capite eius.* Si enim corpoream visionem attendamus, non solum sapientis oculi in capite sunt, sed etiam stulti. Sed sapientis oculi in capite esse dicuntur, quia discretionem spiritus habet in mente. Quia sicut a capite membra corporis reguntur, ita & mentis cogitationes discernuntur. Et sicut caput principale est membrum corporis, ita & mens principatur cordi. Ita ergo & in hoc loco, cum capita iubet leuare, mentem praecipit ad aeternam remunerationem praeparare. In quibus verbis ostenditur, quia electi diem iudicii non tam debent timere quam optare. Vnde quotidie poscunt in oratione dicentes: *Adueniat regnum tuum: quod illorum est facere, qui gratia Dei se praevenerunt, bona se operatos esse recolunt.* Sicut per Ioannem dicitur: *Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus in die iudicii.* Et ne ad haec intelligenda humana mens pigra remaneret, similitudinem de rebus visibilibus adiunxit. Vnde & subditur. *Et dixit similitudinem. Videte ficulneam, & omnes*

Psal. 40.

Apo. 1.

Zach. 12.

Philip. 2.

Ioan. 3.

Ecl. 2.

Matt. 6.

1. Ioan. 3.

arbores, cum producant iam ex se fructum, scitis quoniam prope est aestas. Ipsam namque exposuit, addens. *Ita & vos cum videritis haec fieri, scitote quia prope est regnum Dei.* Ac si diceret dominus, sicut ex fructu arboris vicina aestas cognoscitur, ita & vos ex ruinis mundi, regnum Dei proximum, & vicinum esse cognoscite. Vnde bene alius euangelista, scilicet *Matth. 24.* *Mattheus, ut celeritate venientis domini ad iudicium ostenderet, ait, Ita & vos cum videritis haec scitote quia prope est in ianuis.* Pulchre autem regnum Dei comparatur aestati, quia sicut aestatis tempore sol lucidior, & splendidior apparet mundum illuminat, ita post iudicium omnis fragilitas, omnisque tentatio transiet, & cum sol iustitiae dominus Iesus Christus in claritatis suae gloria apparuerit, sanctos maiori splendore glorificabit, quando implebitur, quod dominus alibi ait: *Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris mei.* Et tunc impletum erit, quod ait apostolus. *Quod nunc videmus per speculum & in aenigmate, tunc videbimus facie ad faciem.* Sicut autem hiemis tempore arbores cernimus foliis nudatas, fructibus expoliatas, & pene mortuas esse, ita & in praesenti vita sancti mortificantes membra sua super terram, humiles & despecti apparent, dicentes cum propheta. *Quoniam propter te mortificamur tota die, aestimati sumus sicut oves occisionis.* Et sicut appropinquante aestate, rediunt arbores vestuntur foliis, decorantur floribus, ornantur fructibus: ita in die iudicii sancti de terrae pulvere resurgentes, induti stolam immortalitatis, iucundi, & floridi apparebunt, dicente *Psal. 130.* *Iustus ut palma florebit, & sicut cedrus Libani multiplicabitur.* Taliter quasi in hyeme id est in praesenti vita sanctos mortificantes membra sua super terram quasi spirituales arbores mortuas inspexerat Paulus, quum dicebat: *Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: quas iterum appropinquante aestate easdem vestiri foliis, & decorari spiritualibus considerabat floribus: quando aiebat. Cum enim Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria.* Similiter & David propheta spirituales arbores mortuas inspexerat, cum dicebat: *Euntes ibant, & flebant mittentes semina sua. Et quasi aestate regno Dei appropinquante iterum viuificandas arbores iterum, quando dicebat: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.* Vnde sancta ecclesia post resurrectionem domini fructu iustitiae repleri se gaudens in amoris cantico audiuit a domino. *Veni electa mea, formosa mea, immaculata mea, tota pulchra es amica mea, & macula non est in te vlla.* Iam hyems transiit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, tempus putationis aduenit, mané surgamus ad vineas. Vel certe aliter per ficulneam synagogam intelligere possumus. Haec est illa ficulnea, ad quam iuxta alium euangelistam parabolam dominus dixisse legitur, *quaerens in ficulnea haec fructum, & non inueniens dixit: Nunquam ex te fructus nascetur in sempiternum.* Cum ergo viderimus hanc ficulneam, id est synagogam ex se fructum crudelitatis profere, scimus quia prope est regnum Dei. Quoniam circa finem saeculi per praedicationem Heliae, & Enoch, Synagoga ex parte est creditura, testante apostolo Paulo, qui ait. *Cum plenitudo gentium subintraverit, tunc omnis Israel saluus erit.*

Matth. 24.

Matth. 13.

1. Cor. 13.

Coloss. 3.

Psal. 45.

Rom. 8.

Psal. 92.

Coloss. 3.

Psal. 125.

Cant. 2.

Matt. 22.

Rom. 11.

1. Cor. 5.

erit. Et iterum. Non prius quod spirituale est, sed quod animale, deinde quod spirituale. Vnde & dominus per Malachiam prophetam repromisit dicens. *Ecce ego mitto ad vos Heliam Thesbiten, qui conuertat corda patrum in filios, & corda filiorum ad patres eorum.* Amen dico vobis quia non praeteribit generatio haec, donec omnia fiant. Amen proprie Hebraeorum sermo est, & est aduerbium affirmantis, & cum possit interpretari verè, vel fideliter, à nullo interpretatum est, sed ob honorem, & reuerentiam domini, quoniam hoc sermone in sua locutione frequenter vsus est ita, relictus est sine interpretatione. Generatio autem fides gentis Iudaeorum intelligatur. Non praeteribit ut plures illorum non sint, quoad usque omnia, quae à domino sunt praedicta, impleantur. Si verò ad totam humani generis massam referatur, manifestè patet, quia non praeteribit genus humanum, quoad usque omnia quae à domino praedicta sunt, consummata sint. Praedicta enim est domini incarnatio, & impleta est. Praedicta est Ecclesia per vniuersum mundum futura, & oculis cernimus impletum. Praedicta sunt signa in sole & luna & stellis, & impleta sunt. Praedictus est sonitus maris, & fluctuum, nulli dubium quin adueniat. Praedicta est dies iudicii, quia nondum impleta est, sine dubio impleda creditur. Praedictum est vniuersale iudicium, & vita aeterna, & complenda expectamus. Cum quanta firmitate credenda sint quae à domino praedicta sunt, ipse manifestat cum adiungit. *Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.* Nihil enim in rebus visibilibus caelo, & terra durabilius. Nihil in rebus humanis velocius quam verba transeunt, quia nec perfici nisi transeundo possunt. Cum ergo dominus dicit: *Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt,* ostendit quia, quae apud nos fixa videntur, apud illum transitoria sunt, & quae apud nos transitoria videntur, in eius verbis firma, & stabilia sunt, quia firmas & permanentes sententias firmat eius sermo dum transit. Sed quaeritur cum dominus ait: *Caelum, & terra transibunt, quomodo stare possit illud, quod Ecclesiastes ait, Generatio praeterit, & generatio aduenit, terra verò in aeternum stat?* Si enim iuxta vocem domini caelum, & terra transibunt, quomodo terra in sempiternum stare dicitur? Ad quod dicendum, quia aliud est caelum aereum, aliud sydereum, aliud aethereum. Caelum ergo aereum terrae vicinum est, vnde & aues caeli nominamus, quas per aera volitare cernimus. Et pluuia dicitur cadere de caelo, cum vtique de nubibus, quas cernimus pluat. Caelum ergo hoc aereum, & terra transire dicuntur. *Psal. dicente. Initio tu, domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli.* Ipsi peribunt, non ut omnino non sint, sed ut immutati in melius sint. Ipsa verò immutatio transitus appellatur. Transire verò dicitur non solum quia ita perit, ut non sit, sed quod immutatur, ut in melius sit, sicut metalla aurea, & argentea per ignem transeunt, non ut non sint, sed ut pulchriora fiant. Quoniam caelum & terra, quae nostris iniquitatibus polluta sunt, per ignem in die iudicii purganda sunt, sicut ait *Psal. 125.* *Ignis ante ipsum praecedet, & inflammabit in circuitu inimicos eius.* Et tantum ardebit ignis in die iudicii in aere, ut nonnulli credunt, quemadmodum aquae diluuij occupauerunt super terram. Et ipsa

Psal. 10.

immutatio caeli & terrae, transitus appellatur. Sicut enim homo amictum, vel aliquod vestimentum à se proicit, ut lotum decenarius induat, ita Deus omnipotens caelum, & terram per ignem purgabit, ut purgata in melius consistant. Vnde & *Psal. 125.* *Et velut amictum mittabis eos, & mutabuntur.* Hinc & per Petrum apostolum dicitur, *Caeli autem, qui nunc sunt, & terra eodem verbo reposita, igni reseruari sunt in diem iudicii.* Et iterum, *Dies domini sicut fur, ita in nocte veniet in quo caeli magno impetu transibunt.* Elementa verò calore solentur. Hinc & per Esaiam dominus ait, *Ecce ego creo caelum nouum, & terram nouam, non ut condenda sint, sed in melius immutanda, sicut per Ioannem in Apocalypsi dicitur. Ecce noua facio omnia.*

THEOPHYL. EPISCOPI
Bulgar. superioris Euangelij
expositio.

Eterunt signa in sole, & luna &c. Deinde iterum tradit ea, quae de consummatione. Erunt enim signa in sole, & luna, & stellis. Quum enim creatura alteratur, merito elementa nouum morem habent. Et angustia gentium, hoc est, afflictio omnium perplexitate commixta. Mare autem maximis sonis resonabit, & erit commotio, ac turbatio, ita ut homines extabescant à solo timore, & expectatione eorum, quae venient super orbem. Vides hic manifeste de consummatione loquentem? Suprà enim dicebat Hierusalem ab exercitibus, & gentibus cingendam, & conculcandam, hic autem toti orbi superuentura dicit mala, & ita nunc de consummatione saeculi loquitur. *Nam virtutes colorum, manebuntur.* Et quid dico, inquit, quod homines turbabuntur, quum creatura omnis alteretur? Nam & ipsi angeli, & primae virtutes turbabuntur, terrebunturque in terribilibus immutationibus vniuersi. *Et tunc videbunt filium hominis.* Qui? Omnes credentes, & non credentes. *Venientem autem in nubibus, ut Deum scilicet, cum virtute, & gloria magna.* Quippe super solem tunc fulgebit & ipse, & crux eius, & ab omnibus agnoscetur. *His autem fieri incipientibus, suspicite & attollite capita vestra &c.* Sicut prior aduentus domini in restitutione, & regeneratione animarum nostrarum fuit, ita & secundus erit in regenerationem corporum. Quoniam enim animae prius mortuae fuerant propter inobedientiam, corpora autem post nongentos annos inobedientiae mortis vim experta sunt: ideo postea regenerantur, & melius habet, idcirco & dominus dicit, *Quando haec sunt, suspicite, qui grauati estis corruptione, quasi libertate donati, Nam & postea, hoc est, redemptio vestra adest, hoc est, consummatio vtriusque libertatis, animae inquam, & corporis.* Praepositio enim *ad* insinuare videtur perfectam à corruptione libertatem, quam & corpus tunc accipiet gratia domini, extremum inimicum abolentis mortem. Aboleuit etenim principatus, & potestates, & animas redemit: reliqua autem erat mors, corpora nostra depascens: quae & ipsa quum abolebitur, erit nobis libertatis, & redemptionis author. Et regnum Dei statim aderit, quum haec fient. Etenim quemadmodum ficus, quae praemittit folia, propinquam aetatem nunciatur: ita & quum haec sunt prodigia, & trans-

formatio vniuersi, signant quoddam ventura sit æstas, hoc est, regnum Dei post hyemem, & tempestatem quasi æstas aduentum iustis: tamen tunc peccatoribus futura sit hyems, & tempestas, nam illi præsens sæculum pro ætate habent, futurum autem pro hyeme. *Amen dico vobis, quod non præteribit generatio hæc, donec hæc omnia fiant.* Generationem vocat non eos, qui tunc aderant, sed omnium fidelium generationem. Solet enim scriptura generationem hoc nominare modo, vt, Hæc est generatio quærentium dominum. Quia autem turbationes, & bella, & alterationes dixit futuras tam elementorum quam rerum: vt ne quis suspicetur, quoddam forte aliquando destruendus sit Christianismus, dicit, Non enim præteribit hæc Christianorum generatio. Cælum quidem, & terra immutabuntur: sermones autem mei & Evangelium meum non peribunt, sed manebunt. Tamen si commoueantur omnia, fides tamen in me non deficiet. Apparet autem hoc loco quoddam ecclesiam omni creaturæ præferat. Ecclesia enim eius, & verbum, ac euangelium nequaquam peribunt.

Psal. 23.

Fides in Christum nunquam deficere potest: quod est contra Nominales.

INCERTVS QUIDAM, qui sub nomine Eusebij Emeseni circumfertur, in idem euangelium.

Quibusdam interrogantibus dominum, & saluatorem nostrum, quando veniet regnum Dei, & quod signum aduentus eius, respondit, quod prius surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum, & terræ motus erunt magni per loca, & pestilentia & fames, terrorefque de cælo, & signa magna erunt. Vnde & apostolus quibusdam idipsum timentibus & scire cupientibus ait: Rogamus vos per aduentum domini nostri Iesu Christi, & nostræ congregationis in idipsum, vt non citò moueamini à vestro sensu, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies domini. Quia nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur, & & extollitur supra omne, quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. Hæc igitur erunt prima signa aduentus Christi, deinde sequentur & illa, de quibus modò dixit: *erunt signa in sole, & Luna & stellis.* Sicut enim Christi natiuitatem pax, & exultatio præcessit, cantantibus angelis. Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et ecce annuntio vobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Ita & hunc perditionis filium, lites, contentiones, dissentiones, terræ motus, pestilentia & fames, & alia his similia terroris signa præcedent. Erit enim tunc tribulatio magna qualis non fuit ab initio sæculi vsque nunc, neque fiet. Et nisi dominus abbreviasset dies illos, non esset salua omnis caro. Sed propter electos breuiabuntur dies illi, vt non tantum viuat, quantum se viuere sperabit. Regnabit enim per tempus, & tempora, & dimidium temporis, quem dominus interficiet spiritu oris sui, & illustratione aduentus sui. Sed fortasse dicit aliquis ea non esse signa quæ frequenter euenire solent, quoniam signum dici

non solet, nisi noui aliquid & inusitatum, quocirca illa prælia, illos terrores morte insolito multoque tunc violentius fieri credere oportet. Vnde non immerito illa tribulatio talis fore dicitur, qualis nulla alia aliquando fuerit. Et propter hæc omnia ad cumulum toris mali surgent pseudochristi, & pseudoprophetae, & dabunt alia signa & prodigia multa: ita vt in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi. De solis autem & Lunæ & stellarum signis, alius euangelista dicit, quia Sol obfcurabitur, & Luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent. His autem conuenire videntur quædam, quæ in annalibus Iudeorum scripta referuntur. In quibus mare super omnes montes quindecim cubitos altius exaltari narratur, flantibus aquis, & in nullam partem fluentibus. Et deinde tantum in abyssum demergetur, vt vix ab insipientibus videri valeat. Postmodum verò reuertetur in locum suum, & tunc fortasse illa confusio sonitus maris, & fluctuum fiet, de qua hic modò loquitur. Neque enim tanta maris, fluctuumque commotio sine magna confusione, & sonitu fieri poterit. Terra quoque sua signa dabit, quia terræ motus tam magni fient, vt pene omnia manufacta ruant omnesque lapides, etiam parui, conscindantur. Et fera de montibus descendentes inter homines manebunt, nullique nocebunt: ipsi quoque homines quasi amentes, & præ timore arefcentes, huc illuc discurrentes, tabescent: & his quidem euangelij verba conuenire videntur, quibus dominus ait: *Arefcentibus hominibus præ timore & expectatione qua superuenient vniuerso orbi.* Horum autem signorum & aliorum quæ hic non dicuntur, vnum quodque vno die & non amplius fieri narratur. Nos tamè his quidem auctoritatem non damus, quod ideo certè scripsimus, quod euangelij verbis conuenire videntur. Sequitur: *Nam virtutes calorū mouebuntur.* Virtutes calorū angelorum exercitus intelligimus, quæ ad iudicium venientem saluatorem nostrum comitabuntur. Vnde & subditur: *Et tunc videbunt filium hominis venientem in nube cum potestate magna & maiestate.* Sic enim descendet dominus quemadmodum ascendit, sicut scriptum est: Viri Galilee quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cælum. Quis autem dicere & cogitare valeat, quæ tunc læticia bonis, & quæ tunc erit tristitia malis? Hinc est enim quod Daniel ait: *Aspiciebam in visione noctis, & ecce in nubibus cæli filius hominis veniebat, & vsque ad antiquum dierum peruenit.* Dixerat enim se vidisse quatuor bestias grandes & inter se dissimiles. Quarum prima erat quasi læna, & habebat alas vt aquila: quam cum aspiceret, euulsa sunt alæ eius, & ipsa interiit. Postea verò stetit, super pedes eius quasi homo, & cor eius datum est ei. Alia autem erat similis vrsæ, erantque tres ordines dentium in ore, & in diebus eius dictum est ei: *Surge, comede carnes plurimas.* Tertia verò erat quasi pardus, & habebat alas quatuor super se, & quatuor capita in ea erant, & potestas data est ei. Quarta verò erat dissimilis cæteris, terribilis & admirabilis & fortis valde, dentes ferreos habens, comedens, comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans. Habebat autem cornua decem, quæ cum Daniel aspiceret, aliud cornu est inter illa orrum, à cuius facie tria de superioribus cornibus euulsa sunt: Erant autem

autem in cornu oculi quasi hominis, & os loquens ingentia. Faciebat verò prelium contra sanctos, & præualebat eis, & putabat quod posset mutare tempora & leges. Et regnum sanctorum traditum est in manu eius, vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis, donec antiquus dierum sedet, & throni positi sunt. Hæc autem viderat Daniel, quæ cum intelligere non posset, vnum de assistentibus rogauit, vt ei exponeret quid ista significarent, dictumque est ei: *Quatuor bestie, quatuor regna confurgent de terra: suscipient autem regnum Dei altissimi, & obtinebunt illud vsque in seculum & seculum seculorum.* Et de quarta quidem bestia plenius in sequentibus dicitur. De tribus verò, quoniam angelus nihil amplius exposuit, quid dederit dominus, modò dicemus. Primæ igitur bestia regnum Græcorum est, cuius initium Alexander Magnus fuit, qui quasi leo rugiens tam paruo tempore circumquaque terras occupauit, vt magis volasse quam pugasse videatur. Vnde non immeritò leonis speciem, & aquilæ alas habuisse describitur. Sed quoniam paruo tempore regnauit, ideo alas eius euulsa dicit. Stetit autem super pedes quasi homo, quia tandem se mortalem intellexit, & cor proprium recepit, vt magis de morte quam de honoribus cogitaret. Hoc autem regnum quantum Dei populum affligerat, Machabæorū libri ostendunt. Secunda verò bestia regnum Romanorum intelligitur, quod quidem non cum tanta fortitudine vt Græcorum cepit, sed ad maiorem potentiam venit, quoniam & leo vrsò fortior est. Tres autem ordines in ore & dentibus, senatum populūque & ipsos imperatores vel consules significat: his enim tribus ordinibus regnum Romanorum omnes gentes deuorauit, & suo imperio subiugauit. Vnde & hic dicitur: *Surge, comede carnes plurimas.* Et hoc quidem vsque ad tempora Constantini Dei populum affligere non cessauit. Per tertiam verò bestiam regnum hæreticorum intelligimus, à tempore videlicet Arii, & Constantij hæretici, & crudelissimi imperatoris. Maiorem enim persecutionem tunc Dei populus passus est, quam illa iam superius dicta regna ei mouissent. Maius est enim in corpore & anima, quam in solo corpore persecutionem pati. Hæc autem bestia pardo similis, & quatuor alas habuisse describitur: quoniam hæreticorum prædicatio velociter, & paruo tempore totum mundum volando repleuit. Quatuor enim sunt mundi partes, quæ per quatuor alas, & quatuor capita figurantur. Quatuor enim capita habuit hæc bestia, & in quatuor mundi partibus suos prædicatores hæretici habuerunt. Quanta autem potestas Arrianis data fuerit, Ariminense concilium manifestat. Nunc autem quid de quarta bestia, angelus Danieli respondit, audiamus: *Bestia, inquit, quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis. Et deuorabit vniuersam terram, & conculcabit & comminuet eam. Postò cornua decem, decem ipsius regni reges erunt. Et alius confurget post eos, & ipse potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit, & sermones contra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret, & putabit quod possit mutare tempora & leges, & tradentur in manus eius vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis. Hoc autem quartum regnum, de quo nunc angelo exponente au-*

diuimus, circa finem sæculi expectamus. Erit enim tunc, vt iam diximus, tribulatio talis, qualis non fuit ab initio sæculi vsque nunc, neque fiet. Vnde & quarta bestia dissimilis cæteris, magisque terribilis fortisque describitur. Per decem verò cornua, omnes mundi reges intelligere possumus: frequenter enim in diuina pagina omnes per decem significantur. illud verò vnum cornu, in cuius ortu tria cornua euulsa sunt, quod habebat oculos & os loquens ingentia, Antichristus erit, aliis regibus fortior & potentior. Qui postquam tres illos reges superabit, & illorum regna subiugabit, in tantam superbiam eleuabitur, vt contra altissimum loqui, & ore nefario Deum seducere non timeat. Plenus namque spiritu Satanæ virtutes multas & miracula arte diabolica operabitur. Et alios quidem signis, alios verò gladiis ad suam voluntatem conuertet. Præliabitur autem contra sanctos, quia venient tunc Enoch, & Helias, quos quia ratione superare non poterit, gladiis interim faciet. Putabit autem quod possit mutare tempora & leges, quia nouum testamentum ad veteris consuetudinem transferre conabitur. Regnabit autem per tempus, & tempora, & dimidium temporis, per quod tres annos, & dimidium intelligimus, quem dominus interficiet spiritu oris sui, & auferet illustratione aduentus sui. Et tunc quidem sicut in Euangelio audiuius, videbunt filium hominis venientem in nubibus & potestate multa & maiestate. Perueniet autem vsque ad antiquum dierum, quia patri se æqualem, eiusdemque antiquitatis se esse ostendet. *Et tunc fieri incipientibus, respicite, & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra.* Audistis, inquit, certissima signa futuri iudicij, quæ postquam fieri incipient, respicite, & mentis oculos aperite, credite, & dubitate noli. *Leuate capita vestra, & à terrenis ad cælestia erigite mentem vestram, quoniam appropinquauit redemptio vestra.* Quamuis enim diem illam nemo sciat, proximè tamen esse dubitari non poterit, postquam hæc talia & tanta signa fieri incipient. Cuius rei gratia hanc valde competentem similitudinem lubdidit, dicens: *Videte ficulneam & omnes arbores cum producant iam ex se fructum, scitis quia propè est æstas: ita & vos cum vidistis fieri hæc, scitote quoniam propè est regnum Dei.* Sicut enim fructus, & folia nouiter in arboribus nascuntur, æstatis aduentum denuntiant: ita & signa superius dicta statim vt apparuerint, regnum Dei propè esse certissimè nuntiabunt. *Amen dico vobis, quia non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant.* Nisi hæc signa prius apparuerint, hominum generatio finiri, & dies vltima venire non poterit. *Cælum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt, sed in suæ veritatis stabilitate semper manebunt: transirent enim si id quod fieri affirmant, non fieri posset, & id quod fieri negant, fieri cõtingisset.*

EVTHYMII ZIGABONI

*superioris Euangelij
expositio.*

Et erunt signa in sole &c. Hæc de secundo aduentu suo dicit.

DOMINICA II. ADVENTVS.

MATTH. II.

IOANNES autem cum audisset in vinculis opera Christi, mit- tes duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui veterus es, an alium expectamus? Et respondens Iesus, ait illis, Euntes & renunciate

Ioanni, quae audistis & vidistis. Caeci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et

beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus,

coepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in desertum videre,

arundinem vento agitata? Sed quid existis videre? Hominem mollibus

vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid

existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam prophetam. Hic

est enim de quo scriptum est: Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

Ioannes & c. Dñ Christus predicaret, & predicationem suam variis signis confirmaret, Ioannes eius opera audivit, positus in vinculis ab Herode. Sed cum

Ioannis 1. d. Luca 3. e. Math. 9. b.

praecursore Christus turbas dubitantes, & dubitent docuit, mollem lenemque putantes. Ecce qui. Qui ponunt puluinaria sub cubito, qui vitam peccantium palpant, non pungunt. Nota. Rigida vita & praedicatio debet declinare mollium palatia, quae frequentant mollibus induri adalantes. Plus quam pro. Beda quia angelus non natura sed officio.

CATENA AVREA IN idem Euangelium.

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis &c. Glos. Posuit supra euangelista quomodo per miracula, & doctrinam Christi tam discipuli quam turbae instruebantur, nunc ostendit quomodo haec instructio vsque ad discipulos Ioannis peruenit, qui ad Christum emulationem habere videbantur. vnde dicit: Ioannes autem cum audisset in vim. &c. Gregorius. Querendus autem nobis est Ioannes propheta & plusquam propheta qui venientem ad baptismum dominum ostendit, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. cur in carcere positus mittens discipulos requirit: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? tanquam si ignoraret quem ostenderat, & an ipse sit nesciat, quem ipse prophetizando, baptizando, ostendendo ipsum esse clamauerat. Ambr. Nonnulli autem hoc sic intel-

ligunt

ligunt: Magnum quidem ita prophetam esse Ioannem vt Christum agnosceret, annuntiaret remissionem peccatorum futuram: sed tamen tanquam plium vatem quem venturum crediderat, non credidisse moriturum. Non igitur fide sed pietate dubitauit. Dubitauit etiam & Petrus, dicens: Propitius tibi esto domine, non fiet hoc. Chryostomus in homilia. Sed non vtique hoc habet rationem. Ioannes enim neque hoc ignorabat, sed hoc primum testatus est, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Agnu enim vocans, crucem diuulgat, nec aliter quam per crucem peccatum abstulit mundi. Qualiter autem maior propheta est hic, si neque quae prophetarum sunt noluit? Etenim Esaias dicit: Sicut omnis ad occisionem ductus est. Greg. in homilia. Sed aliter haec quaestio soluitur, si gesta rei tempus pensatur. Ad Iordanis enim fluuina positus, quia ipse redemptor mundi esset, asseruit: missus ve: d in carcere, an ipse veniat, requirit: non quia ipsum esse nudi redemptorem dubitat, sed quae rei sciat, si is qui per se in mundam venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat. Hieronymus, Vnde non ait: Tu es qui venisti, sed tu es qui venturus es: Et est sensus: Manda mihi, quia ad inferna descensus sum, vtrum te etiam inferis debeam nuntiare, an alium ad haec sacramenta missurus es? Chry. in ho. Sed qualiter & hoc habet rationem? Cuius enim gratia non dixit: Tu es qui venturus es in infernum, sed simpliciter: Qui venturus es: quauis & derisibilis videatur quod propter hoc ei dixerit, vt & illuc abiens praedicaret. praesens enim vita, gratia tempus est, post obitum autem iudicium est, & poena: quare in nullo opus erat praecursore illic. Sed aliter: Si infideles post mortem credentes essent soluendi, nullus peribit aliquando: omnes enim poenitebunt tunc, & adorabunt. Omne enim genua flectent, caelestium, terrestrium & infernorum. Glosa. Considerandum autem est quod non ideo Hieronymus & Gregorius dixerunt, quod Ioannes aduentum Christi in infernum praenuntiaturus esset, quia eius praedicatio aliqui non credentes conuertentur ad fidem: sed vt istis in expectatione Christi manentibus, ex vicino aduentu consolationem afferret. Hila. Certum est autem quod qui veterum vt praecursor nuntiauit, consistentem vt propheta agnouit, aduentum vt confessor veneratus est: eius abundantia scientiae error non obrepit. Nec sane credi potest spiritus sancti gratiam in carcere posito defuisse, cum apostolis virtutis suae lumen esset in carcere positus ministraturus. Hieron. Non ergo quasi ignorans interrogat, sed quomodo saluator interrogat vbi sit Lazarus positus: vt qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem, vt viderent mortuum resurgentem. Sic & Ioannes interficiendus ab Herode, discipulos suos mittit ad Christum, vt per hanc occasionem videntes signa, atque virtutes crederent in eum, & magistro interrogante sibi dicerent. Quod autem haberet discipuli Ioannis aliquid mordacitatis ex inuidia aduersus dominum, superior quoque interrogatio demonstrauit, cum dixerunt: Quare nos & pharisaei ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Chry. in homilia: Donec igitur Ioannes erat cum ipsis, suadebat eis continere de Christo: quia autem iam erat obiturus, amplius studium facit. Etenim formidabat ne relinqueret in discipulis suis

perniciosi dogmatis conditionem, & maneat abiecti a Christo, cui & a principio omnes suos offerre studuit. Si autem dixisset eis: Abite ad ipsum, quia melior me est: no vtique persuasisset, sed estimaretur humilia de se sentiens hoc dicere, & sic magis essent ei affixi. Quid igitur facit? Expectat ab eis audire quod Christus miracula facit neque omnes mittit, sed duos quosdam, quos nouerat fortassis alijs persuasibiliores existens, vt infaspicabilis interrogatio fieret, & ex rebus ipsis disce-re distantiam inter eum & Iesum. Hila. Ioannes igitur non suae, sed discipulorum ignorantiae con-sulit. Vt enim scirent non alium a se praedicatum, ad opera eius intuenda discipulos suos mittit, vt au-thoritatem dictis suis illius opera conferrent, nec Christus alius expectaretur quam cui testimo-nium opera praestitissent. Chry. in homil. Christus autem mentem noscens Ioannis, non dixit: Quo-niam ego sum, quia per hoc rarius obfisteret hoc audientibus: excoitassent enim et si non dixis-sent, quod Iudaei ad ipsum dixerunt, Tu de teipso testimonium perhibes: & propter hoc a miraculis fecit eos discere, infaspicabilem doctrinam fa-cies, & manifestiorem. Testimonium enim quod est a rebus, credibilis est testimonio quod est a verbis: vnde confestim curauit caecos & claudos, & alios multos: non vt doceret Ioannem scien-tem, sed hos qui dubitabant, & ideo sequitur. Et respondens Iesus ait illis: Euntes renunciate Ioanni quae audistis &c. Hic. Quod praemissis non minus est. Pauperes autem euangelizatos intellige vel pau-peres spiritu, vel certe opibus pauperes. Vt nulla inter nobiles, & ignobiles, inter diuites, & egenos, in praedicatione distantia sit: haec magistri rigorem, haec praecursoris comprobant verita-tem: quando omnis apud eum qui saluari potest, aequalis est. Chry. Quod autem ait, Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, internuntios percutit: quia enim scandalizabantur in ipso, dubitatio-nem eorum non diuulgat, & soli eorum conscien-tiae derelinquens, redargutionem eorum latenter induxit. Hila. Itaque cui rei Ioannes cauitatesten-dit, dicens beatos eos in quibus aliquid in se scan-dali non fuisset: quia metu eius scilicet ne scan-dalizarentur, discipulos suos Ioannes, vt Christum audirent, misit. Greg. Vel aliter: Infidelium mens, graue in Christo scandalum pertulit, cum eum etiam post tot miracula morientem vidit. vnde Paulus dicit: Nos praedicamus Christum crucifi-xum, Iudaeis quidem scandalum. Quid ergo est dicere: Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abiectionem mortis suae humilita-temque signare: ac si patenter dicat: Mira quidem facio, sed abiectione perpeti non dedignor: quia ego moriendo te subsequor, cauendum valde est ho-minibus ne in me mortem despiciant, qui signa venerantur. Hilar. Praebet etiam mystice in his quae in Ioanne gesta sunt, intelligentia amplior: vt propheta ipso conditionis suae genere prophe-tizaret, quia in eo forma legis lata est. Christum enim lex annuntiauit, & remissionem peccato-rum praedicauit, & regnum caelorum spondit, & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur, cessante iam lege, quae peccatis plebis inclusa, ne Christus posset intelligi, quasi vinculis & quasi carcere continebatur, ad euangelia cotuenda lex mittit, vt infidelitas fidem dictorum contemple-tur in factis. Ambr. super Lucam: Et fortasse isti

discipuli quos misit, sunt duo populi: vnus qui ex Iudæis credit, alter qui ex Gentilibus. *Illis autem abeuntibus cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne: Quid existis in deserto &c.* Chry. Quantum ad discipulos Ioannis satis actum erat: certificati enim de Christo per signa quæ viderant, recesserunt. Sed oportebat etiam turbas sanari, quæ ex interrogatione discipulorum Ioannis multa inconuenientia subintellegerunt, ignorantem mittentis consilium. Poterant vtiq; dicere qui tanta testatus est de Christo, aliter persuasus est nunc, & dubitat vtrum sit ipse. Nunquid ergo alterans ad Iesum hoc dicit? nunquid timidior à carcere factus? nunquid vanè & inaniter priora dixit? Hil. Ac ne illud quod immediatè præmiserat referri posset ad Ioannem tanquam scandalizatus esset in Christo, subditur: *Illis autem abeuntibus cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.* Chryl. in homil. Propter hoc autem abeuntibus eis vt non videatur homini adulari: corrigens autem & plebem, non ducit in medium suspicionem eorum, sed solutionem cogitationum eorum inducit, qua eos in dubitationem mittebat demonstrâs se nosse occulta. Neque enim dicit sicut Iudæis, quid cogitatis mala? etenim si mala cogitauerint, non tamen ex malitia, sed ex ignorantia. Vnde non loquitur eis durè, sed respondet pro Ioanne, ostendens quòd non excidit à priori opinione. Hoc autem docet, non solù proprio verbo, sed eorum testimonio: non tantum per ea quæ dixerunt, sed per ea quæ egerunt. Ideòque ait: *Quid existis in deserto videre? ac si diceret: Propter quid ciuitates dimittentis conuenistis in desertum? Non enim plebs tanta cum tanto desiderio in eremum venisset, nisi magnum quendam & mirabilem & petra solidiorem se videre existimans.* Glo. Non autem tunc exierant in desertum a: hoc vt viderent Ioannem, nec enim erat tunc in deserto, sed in carcere: sed præteritum refert, quia frequenter exierat populus in desertum videre Ioannem, cum adhuc esset in deserto. Chry. in hom. Et vide quia omnè aliam malitiam præmittens, remouet à Ioanne leuitatem, de qua turbæ dubitabant, dicens: *Arundinè vento agitatam.* Greg. in hom. Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundinem quippe mox vt aura contingit, in partè flectit: per quam carnalis animus designatur, qui mox vt fauore & detractio tangitur, in partè quamlibet declinat. Arundo ergo vento agitata Ioannes non erat, quem à status sui rectitudine nulla rerum varietas inflectebat. ac si dominus diceret. Hieronymus. Nunquid ob hoc existis in desertum, vt videretis hominem calamo similè, qui omni vento circumferatur, & leuitate mentis de eo ambigeret, quem antea prædicaret? An forsitan stimulis inuidiæ contra me cogitur, & prædicatio eius vanam sectatur gloriam, vt ex ea quaeratur lucra? vt diuitias cupiat? vt affluat dapibus? locustis vescitur & melle syluestri. An vt mollibus vestiatur? pili camelorum sunt tegmen eius. & ideo subiungit: *Sed quid existis videret hominem mollibus vestitum?* Chryl. in homil. Vel aliter: Quòd non sit Ioannes similis calamo mobili, per vestrum studium significastis, scilicet in desertum exeuntes. Non tamen potest aliquis dicere, quòd Ioannes quidem constans erat, sed postea lasciuia seruiens, factus est mobilis. Sicut enim aliquis est iracundus natura, alius per infirmitatem longam: ita aliqui sunt mobiles per na-

turam, alij verò lasciuia seruiendo mobiles sunt. Ioannes autem neque natura mobilis erat propter quod dixerat: Num existis videre arundinem vento agitatam? Neque lasciuia dans seipsum, perdidit quam habebat excellentiam. Quòd enim non seruiert lasciuia, monstrat stola, solitudo, & carcer. Si enim veller mollibus vestiri, non eremum inhabitasset, sed regum palatia. vnde sequitur: *Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.* Hiero. Ex hoc ostenditur rigidam vitam & austeram prædicationem, vitare debere aulas regum, & mollium hominum palatia declinare. Greg. in hom. Nemo autem exilimet in fluxu atque studio pretiosarum vestium peccata deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Et nequaquam Petrus sceminas à pretiosarum vestium appetitu compesceret dicens, non in veste pretiosa. August. 4. de doctrina Christia. Cum in omnibus talibus von vsus rerum sed libido vrentis in culpa est. Quisquis rebus restrictiùs vitur quam se habent mores eorum cum quibus viuunt, aut intemperans, aut superstitiosus est. Quisquis verò sic vitur vt metus consuetudinis bonorum inter quos versatur, excedat: aut aliquid significat, aut flagitiosus est. Chry. in hom. A loco autem & vestimentis & à concursu hominum eius moribus designatis, inducit iam & prophetam etiam eum esse, dicens: Sed quid existis videre? prophetam? dico vobis etiam plusquam prophetam. Grego. Prophetæ enim ministerium est ventura prædicere, non etiam demonstrare, Ioannes ergo plusquam propheta est, quia quem præcurrendo prophetauerat, etiam ostendendo nuntiabat. Hier. In quo etiam ceteris prophetis maior est. Et quia ad priuilegium prophetale etiam baptisani accessit præmium, vt suum dominum baptizaret. Chryl. in hom. Deinde monstrat secundum quid est maior, dicens: Hic est enim de quo scri. ptum est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Hiero. Vt enim meritum Ioannis augmentum faceret, de Malachia testimonium infert, in quo etiam angelus prædicatur. Angelum autem hic dici Ioannem non putemus nature societate, sed officij dignitate: id est nuntium qui venturum dominum nuntiavit. Grego. Qui enim græcè angelus, hic latinè nuntius dicitur. Rectè ergo qui nuntiare supernum nuntium venerat, angelus vocatur: vt dignitatem seruet in nomine, quam explet in operatione. Chryl. in hom. Monstrat igitur secundum quid est maior Ioannes prophetis, secundum id scilicet quòd est prope Christum. & ideo dicit: Mitto ante faciem tuam, hoc est prope te. Sicut enim qui prope currum regis incedunt, aliis sunt clariore: ita & Ioannes prope Christi præsentiam. Glof. Deinde alij prophetæ missi sunt, vt aduentum Christi annuntiarent: iste autem vt prepararet viam ipsius. vnde sequitur: Qui preparabit viam tuam, ante te id est per tua reddet tibi corda auditorum, poenitentiam prædicando, & baptizando. Hila. Mysticè autem desertum, spiritu sancto vacuum est sentiendum, in quo habitatio Dei nulla sit. In arundine talis homo ostenditur, de gloria seculi vitæ suè inanitate speciosus, in se autem fructu veritatis canus: exterior, placens, & nullus interior: ad omnem veterum motum, id est immundorum spirituum flatu mouendus, neque ad consistendi firmitatem valens, & animæ

animæ medullis inanis. Veste autem, corpus quo induitur anima, signatur: quod luxu ac lasciuia mollescit, in regibus transgressorum angelorum nuncupatio est: hi enim seculi sunt potentes, mundique dominantes. Ergo vestiti mollibus in domibus regum sunt; id est, illorum quibus per luxum fluida & dissoluta sunt corpora, patet esse dæmonum habitationem. Grego. Ioannes etiam mollibus vestitus non fuit, quia vitam peccantium non blandimentis fouit, sed rigore asperæ inuectionis increpauit, dicens: Genimina viperarum, &c.

S. HILARII EPISCOPI Pictauiensis Superioris Euangelij expositio.

Ioannes autem cum audisset in carcere opera Christi, mittens ad eum discipulos suos, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Ioannes detentus carcere dominum ignorat? & propheta tantum Deum suum nescit? At qui venturum vt prætor nunciavit, consistentem vt propheta agnouit, aduentem vt confessor veneratus est: vnde tam variæ & tam abundanti eius scientiæ error obrepit? Sed consequens de eo domini testimonium, sentiri hoc ita non sinit. Neque sanè credi potest, spiritum sancti gloriam in carcere posito defuisse, cum Apostolis virtutis suæ lumen esset in carcere positus ministraturus. Sed præbetur in his quæ in Ioanne gesta sunt, intelligentia amplior. Et cum facti efficiencia, gratia in eo expressa sentitur: vt propheta ipse, ipso quoque conditionis suæ genere prophetaret, quia in eo forma legis elata est. Christum enim lex annunciauit, & remissionem peccatorum prædicauit, & regnum cælorum sponddit: & Ioannes totum hoc opus legis expleuit. Igitur cessante iâ lege quæ peccatis plebis inclusa, & populi vincia vitii, ne Christus posset intelligi, vinculis & carcere continebatur. Ergo ad Evangelia contuenda lex mittit, vt infidelitas fidem dictorum contempletur in factis: & quod intra enim peccatorum fraude sit vincum, per intelligentiam libertatis Evangelicæ absoluat. Tali igitur Ioannes exemplo nō suæ, sed discipulorum ignorantia consulit: ipse enim venturum in remissionem peccatorum prædicauit. Sed vt scirent non alium à se prædicatum, ad opera eius intuenda discipulos suos misit: vt auctoritatem dictis suis illius opera conferrent, neque Christus alius expectaretur quàm cui testimonium opera præstitissent. Et cum totū se dominus rerum miraculis prodidisset, cæcorum scilicet visu, claudorum cursu, leproforum curatione, surdorum auditu, voce mutorum, vita mortuorum, pauperum predicatione, ait: *Beatus qui in me non fuerit scandalizatus.* Nunquid aliquid iâ in Christo erat gestū quod Ioannē scandalizaret? Non vtiq; Nam in ipso doctrina suæ cursu & operis morabatur. Sed superioris sententiæ vis & proprietates contuenda est, quid illud sit quod pauperes bene nunciantur: id est, qui perdidert animam, qui crucem suam acceperint & sequentur, qui humiles spiritu sient, quorum regnum preparatur in cælo. Ergo quia in Domino hæc passionum vniuersitas conueniret, futuræque esset crux sua plurimis scandalum, beatos eos professus est, quorum fidei nihil tentamenti deserret

crux, mors, sepultura. Itaque cui rei Ioannes cauisset ostendit, dicens: Beatos eos, quibus aliquid in se scandali non fuisset: quia metu eius, discipulos suos Ioannes vt Christum audirent viderentque, misisset. Ac ne istud referri ad Ioannem posset, tanquam aliquid scandalizatus esset in Christo: abeuntibus illis, ad turbas de eo locutus est. *Quid existis in deserto videre? arundinem vento moueri?* Desertum, sancto spiritu vacuum sentiendum est, in quo habitatio Dei nulla sit. In arundine enim homo talis ostenditur, de gloria seculi vitæ suæ inanitate speciosus, ipse autem fructu veritatis canus, exterior placens & nullus interior: ad omnem veterum motum, id est, immundorum spirituum flatum mouendus, neque ad consistendi firmitatem valens, & animi medullis inanis. Ergo cum dicit: *Quid existis in deserto videre? arundinem vento moueri?* hoc loquitur: Nunquid existis videre hominem cognitione Dei vacuum, & ad immundorum spirituum flatum vagantem? Nam increpantis affectu potius quàm confirmantis hæc loquitur: ostendens scilicet nō eum in Ioanne conspici, qui & inanis & mobilis sit. *Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt.* Vestem habitum corporis quo induitur anima significat: quòd luxu ac lasciuia mollescit. Sed qui vestiti mollibus sunt, in domibus regum sunt. In regibus, transgressorum angelorum nuncupatio est: hi enim seculi sunt potentes mundique dominantes. Ergo vestiti mollibus in domibus regum sunt, id est, eos quibus per luxum fluida & dissoluta sunt corpora, esse dæmonum habitationem, consimilem sedem propositis suis atque operibus eligentium. *Sed quid existis videre? Prophetam? Dico vobis etiam plusquam prophetam, &c.* Gloriam omnem Ioannis dominus ostendit, dicens esse eum vltra prophetam: quia soli ipsi licuerit, & prophetare Christum & videre. Et quomodo Christum ignorare creditur, qui missus in angeli potestate viâ venturo paraucrit? & quo ex natis mulierum nullus maior propheta surrexit? Nisi quod qui minor eo est: id est, qui interrogatur, cui non creditur, cui testimonium nec opera sua præstant: hic in regno cælorum maior est.

S. HIERONIMI PRES. in idem Euangelium.

Et factum est &c. Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi &c. Non quasi ignorans interrogat: ipse enim ceteris ignorantibus demonstrauerat dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & patris vocem audierat intonantis: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Sed quomodo saluator interrogat, vbi sit positus Lazarus, vt qui locum sepulchri indicabant, saltem sic pararentur ad fidem, & viderent mortuum resurgentem: sic & Ioannes interficiendus ab Herode, discipulos suos mittit ad Christum, vt per hanc occasionem videntes signa atque virtutes crederent in eum: & magistro interrogante, sibi discerent. Quod autem superbiore discipuli Ioannis aduersus dominum, & haberent aliquid mordacitatis ex inuore & inuidia, superior quoque interrogatio demonstrat, Euangelista referente: Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioan-

Ioan. 1. 1. d

Ioan. 11. d

nis dicentes: Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et alibi: Magister, cui tu præbuisi testimonium ad Iordanem, ecce discipuli eius baptizant, & plures veniunt ad eum: quasi dixerint: Nos deserimus, hic raritas est: ad illum turba concurrat. Tu es qui venturus es &c. Non ait, tu es qui venisti, sed tu es qui venturus es. Et est sensus: manda mihi: ad infernum descensus sum, vtrum te & inferis debeam nunciare, qui nunciavi superis: An non conueniat filio Dei, vt gustet mortem: & alium ad hæc sacramenta missurus es? Et respondens Iesus ait illi: Euntes veniunt ad eum: quæ audistis & vidistis &c. Ioannes interrogauerat per discipulos: Tu es qui venturus es, an aliu expectamus? Christus signa demonstrat, nõ ad ea respondes quæ interrogatus fuerat: sed ad scandalum nuntiorum: Ite, inquit, & dicite Ioanni signa quæ cernitis: cæcos videntes, claudos ambulantes, & reliqua. Et quod his non mirus est: Pauperes euangelizantur. Vel pauperes spiritu, vel certe opibus pauperes: vt nulla inter mobiles & ignobiles: inter diuites & egenos, in prædicatione distantia sit. Hæc magistri rigorem: hæc præceptoris comprobant veritatem: quando omnis apud eum qui saluari potest æqualis est. Quod autem ait: Et beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Internuncios percutit, sicut in sequentibus demonstrabitur. Illis autem ab eumtibus cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne &c. Si superior sententia contra Ioannem prolata fuerat, vt plerique arbitrantur, in eo quod ait: Beatus est qui non fuerit scandalizatus in me: quomodo nunc Ioannes tantis laudibus prædicatur? Sed quia turba circumstantis interrogationis mysterium nesciebat, & putabat Ioannem dubitare de Christo, quem ipse monstrauerat digito: vt intelligeret Ioannem non sibi interrogasse, sed discipulis suis: Quid, inquit, existis in desertum? Nunquid ob hoc, vt hominem videretis calamo similem, qui omnivento circumfertur, & leuitate mentis de eo ambigeret quem antea prædicauerat? An forsitan stimulus contra me inuidia cogitur: & prædicatio eius vanam sectatur gloriam, vt ex ea quærat lucra? Cur diuitias cupiat vt affluat dapibus? Locustis vescitur & melle syluestri. An vt mollibus vestiatur? Pili camelorum tegmen eius sunt. Istiusmodi cibis & vestis, carceris hospitio recipiuntur: & prædicatio veritatis tale habet habitaculum. Qui autem adulatorum sunt & sectantur lucra, & quarunt diuitias: & deliciis affluunt, & mollibus vestiuntur, isti in domibus regum sunt. Ex quo ostenditur rigidam vitam & austeram prædicationem vitare debere anas regum: & mollium hominum palatia declinare. Sed quid existis videre: prophetam &c. In eo Ioannes prophetis cæteris maior est: quod quem illi prædicauerant esse venturum: hic venisse digito demonstrauit dicens: Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi. Et quia ad priuilegium prophetale etiam baptista accessit præmium, vt dominum suum baptizaret: vnde infert meritum dicitur, faciens de Malachia testimonium: in quo etiam angelus prædicatur. Angelum autem hic dici Ioannem non putemus naturæ societate, sed officij dignitate: id est, nuntium, quodd venturum dominum nuntiarit.

20an. 3. a

Malach. 2. b

S. IOANNIS CHRYSOST.

Episcopi Constantin. in superioribus Evangelium Homilia 1.

Quam autem audisset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis interrogabat eum dicens, Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Lucas autem dicit ipsos Ioannis discipulos signa Iesu ad Ioannem detulisse, ac tum demum ad Iesum missos fuisse: quod tamen nullam prorsus habet ambiguitatem, sed altiore quendam solùm consideratione. Hinc etenim etiam quam acerbo inuidia flagrantem ardore, occultius subostenditur. Quod autem sequitur, ambiguum valde, perplexumque esse videtur. Quid enim sibi voluit illa interrogatio; Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Quomodo enim qui vel antea quam signa Iesus fecisset, ipsum cognouit, qui à spiritu hæc dixerat, qui à patre ipso audierat, qui in omnibus ipsum esse agnum Dei prædicauerat: quomodo (inquam) interrogatum nunc mittit, vtrum ipse, an alius venturus sit? Nam, si dubitas, an ipse sit Christus, cur ei tantam fidem præbes, vt de reconditis rebus credere paratissimus sis? Summa namque fidei dignitatem oportet eum habere, qui testimonij sui pondere tantam rem sit probaturus: an non es tu, qui dicebas; Non sum sufficiens corrigiam calciamenti eius solueret: qui dicebas, quoniam non noueram ipsam, sed ille, qui misit me baptizare in aqua, ille dixit, Super quem videris descendentem spiritum, & permanentem in ipso, hic est qui baptizat in spiritu sancto? An non vidisti spiritum in specie columbæ? Non audisti vocem? Nonne tu prohibebas ipsum, dicens, Mihi est opus à te baptizari? Nonne discipulis quoque tuis dicebas, illum extolli ad maius in dies oportere, te verò ad minus deprimi? Nonne vniuersæ prædicabas plebi ipsum esse, qui baptizabat in spiritu sancto, & igne: & quod ipse est filius Dei, qui tollit peccata mundi? Hæc certe tu omnia, antequam ille signorum miraculis confiteretur, magna voce prædicasti. Quomodo ergo nunc, quando iam omnibus eius virtus manifestior est, quando per totam Palæstinam celeberrima eius fama præfulget, quando mortui ab eo excitati sunt, dæmones depulsi, multaque alia perlucent miracula, tunc mittis, ac interrogas ipsum? Quidnam hoc est: an per fraudem illa priora quasi longas fabulas confinxisti? Et quis mentis compos talia fecisset? Non dico de Ioanne, qui exultauit in vtero, qui priusquam nasceretur, Christum prædicauit, qui eremum habitauit, qui angelicam viuendi perfectionem in corpore adhibuit, sed de quouis homine non insano. Nam, si etiam abiectissimum quendam dicas, certè tamen post tot, tantaque, tam sua quam aliorum testimonia nullo modo dubitasset. Ex his omnibus aperitissimè patet non ambigentè, nec vlla ignorantia ductum misisse, qui quærenter. Sed nec illud dicere quilibet poterit, sciuisse quidem ipsum, terrore autem carceris, ac vinculorum timidiorum fuisse. Num liberationem sibi hæc interrogatio affert, nec si etiam hanc sperasset, quicquam aduersus veritatem simulasset vir ille, qui pietatis gratia vel mille mortes obiiisset? Nam, nisi excelsio robore animi atque iniuncto fuisset, nunquam profecto ad vniuersum iudaicum populum iam diu exercitatum

Hom. 37. in Math.

Zuc 3. & Ioan. 1.

Math. 3.

Mar. 1. Ioan. 1.

Zuc. 1.

effusione prophetici sanguinis tam fortis extitisset. Nunquam ferocissimum illum tyrannum tanta fiducia sui sic redarguisset, vt in media vrbe, ac foro, cunctis audientibus tanquam infantem, aut adolescentulum increpasset. Quod si timidiorum quispian suspicatur factum fuisse, quomodo discipulos suos non fuerit veritus, quibus audientibus, tot, tantaque de Iesu attestatus fuit, sed eos interrogatum misit, cum alios mittere potuisset, quamuis non ignoraret inuidia quadam illos in Christum commoueri, & anas reprehendendi semper quæsisse? Quomodo autem plebis etiam eum Iudaica non puduit, cui multa de Christo, ac magnifica prædicauerit? Quid autem ipsi ad effugienda vincula, & carceres hoc profuisset, qui nec Christi causa vincetus fuerit, nec quia diuinam virtutem Christi prædicauerit: verum quia iniuicatus Herodis coniugia accusauit? Patet igitur non dubitasse Ioannem ea de re de qua nec infans quidem, aut mète captus dubitasset. Quare oportet responsum adiuuenire, cuiusnam rei gratia interrogatum Ioannes misit. Alieniores erant à Christo discipuli eius, & inuidia cuiusdam stimulis semper agitabantur, magistrum suum pluris esse cupientes: quæ res maximè verbis ipsorum comprobatur. Dicebant ad Ioannem, qui tecum erat trans Iordanem, cui & testimonium perhibuisti, ecce is baptizat, & omnes ad eum veniunt. Ac rursus de mundatione facta est quæstio inter Ioannis discipulos, & Iudæos: præterea Iesum aggredientes dicebant, Cur nos & Pharisæi ieiunamus, discipuli autem tui non ieiunant? Nam, quum nihil adhuc altius, ac super hominem de Christo cogitarent: Ioannem autem plusquam hominem arbitrantur, non poterant æquo animo ferre, crederent in dies Iesum videntes. Ioannem verò quotidie minores animari: quæ tamen turbatio faciebatur, vt meliori Iesum mente audirent: ad quod Ioannes, donec non ipse erat, tam præcipua quam rationibus hortabatur. Verum, quum non persuaserit, mortem licet propinquam fore videret, timens, ne perniciose materiam opinionis relinqueret, si maiorem se Christo putantes, discipuli nullo pacto illi coniungerentur, hoc modo Christo ipsos offerre curauit. Nam, si aperte ipsis consuluisset, vt Christo tanquam meliori adhererent, nullo pacto ei credidissent, sed præcipua Ioannis modestia id dictum putantes, magis ipsum colerent, silentio autem tantam rem pertransire non potuit. Quid igitur facit? vt ab illis ipsis quanta miraculorum splenderet gloria Christus, posset audire, non omnes, sed duos, quos forsitan faciliores ad credendum cæteris putabat, & qui simpliciter absque suspitione interrogare possent, ac rebus ipsis discere, quantum interest inter Ioannem, & Iesum, mittere studuit. Ite igitur, inquit, atque ab eo quærite, tu es Christus, an alium expectamus? Iesus autem, qui mentem Ioannis non ignorabat, non dicit, Responde te Ioanni, quia ego sum: sed, quamuis ad interrogationem consequens erat, tamen quoniam poterat turbare auditores, vt ab ipsis rebus posset, quod quærebatur, perdiscere, sedulo facit. Scribitur enim multos ipsum tunc curasse, cum aduenissent, & certè non erat consequens, cum interrogatus esset, tunc Christus es, ad quæsitum quidem nihil respondisse, sed confestim multos ægrotantes curasse, nisi hoc facere voluisset, quod diximus:

Math. 9.

Mat. 11. & Luc. 7.

Esai. 53.

quum nemo ignoret testimonium, quod à rebus trahitur, certius esse quam verborum, & absque vlla suspitione. Quia ergo sicut Deus, qua mente misit Ioannes, non erat nescius, cæcos, claudos, aliisque morbis plurimis laborantes illicò curauit. Non vt Ioannes hæc diceret: non indigebat enim his ille, qui crederet? sed vt discipulorum eius ambigentes attraheret, ideo post curationem multorum, ait ad eos, Ite & veniunt ad Ioannem, quæ audistis, & vidistis: cæci respiciunt, claudi rectè ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Quibus adiecit, & beatus est, qui non scandalizatur in me. Ex quo illis ostendit, non esse sibi occultas cogitationes eorum. Quod si respondisset, ego sum, & ostendisset nempe ipsos respondisse hoc, & dixissent, aut certè cogitassent, quod Iudæi crebro solent dicere, tu de teipso testimonium perhibes, idcirco non ita dicit, sed signis ipsos ad fidem adducit, vt & omni suspitione doctrina sua careat, & hac luce dilucidior sit. quapropter æquè occultè ipsos arguendo momordit. Nam, cum illi scandalum propter ipsum paterentur, passionem mentis eorum ita detexit, vt nullus huius rei testis esse posset, sed conscientia ipsorum, qui sibiipsis conscij erant, res tota relicta sit, quantum in ipso scandalum paterentur, ac ideo attraxit eos, dicens, Beatus est, qui non scandalizatur in me. Verum, vt veritas vndique collucescat, illa etiam, quæ ab aliis hoc in loco dicuntur, in medium protrahamus. Negant igitur nonnulli, ea de causa quæ iam dicta est ad interrogandum misisse Ioannem, sed quia ignorabat: ignorabat autem, aiunt, non totum mysterium, sed ipsum quidem esse Christum non ambigebat: vtrum verò ab hominibus morti traderet, an non id dubitabat: præterea etiam interrogabat: dicens, tunc es venturus: id est, tunc ipse ad inferos descendes? Sed nulla prorsus hic sermo ratione comprobari potest. Non enim ignorabat hoc Ioannes, qui hoc ante alios maximè prædicauit. Ecce namque, inquit, agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Agnum quippe vocauit, quia in crucis patibulo suspendendum sciebat. Quum etiam dixerit, qui tollit peccata mundi, idipsum significauit. Non enim alia, quam per crucem, via peccatum mundi abstulit, vt Paulus etiam declarat dicens: Quod aduersus nos erat, chirographum de medio abstulit, cruci ipsum affigens. Quando autem dicebat, hic est, qui vos in spiritu baptizabit, ea, quæ post resurrectionem futura erant, prædixit. Sed resurrecturum quidem ipsum, & spiritum daturum, inquit, sanctum, non ignorabat, sed cruci affigendum nesciebat. Quomodo igitur resurgere poterat, nisi passus, crucifixusque fuisset? Aut quomodo maior prophetis Ioannes, qui vel ipsa, quæ propheta dixerunt, nesciebat? Quod verò maior erat quam propheta, ipse Christus attestatus est. Quod autem propheta passionem Christi præuiderunt, nemo vnquam inficiabitur. Esaias enim clamat, Sicut ovis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se, obmutescet. Et rursus, Erunt radices Iesse, & qui exurget principari gentibus, in ipso gentes sperabunt. Passionem deinde significans, passionisque gloriam adiecit, Et erit requies eius honor. Nec solum quia crucifigetur Esaias prædixit, verum etiam cum quibus crucifigetur. Reputatus est enim, inquit, cum iniustus: neque id solum, sed etiam quodd nulla

Ioan. 1.

Colof. 2. Ioan. 1.

Mat. 11. & Luc. 7.

Esai. 53.

Esai. 53.

nulla se defensione liberabit: hic namque ait, non aperiet os eius. Iniquitatem enim condemnantium significat, cum dicit: In humilitate eius iudicatio sua ablata est. Sed David quoque ante Esaiam totum prædixit, & iudicium simul descripsit. Quare, inquit, stemuerunt gentes, & populi med. rati sunt inania? Astiterunt reges terra, & principes congregati sunt in unum, aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Alibi autem modum quoque ipsum crucifigendi expressit dicens, Foderunt manus meas, & pedes meos. Et ipsa quæ milites facere ausi sunt, exquisitissime expressit: Partiti sunt, inquit, vestimenta mea, & in vestem meam miserunt sortem. Nec de aceto siluit, quod Christo allatum in cruce est. Dederunt, inquit, in escam meam fel, & in siti mea potauerunt me aceto. Deinde Prophetæ quidem ante multos annos iudicium, & condemnationem crucifigendorum cum ipso, vestimentorum distributionem, vestis sortem, aliaque huiusmodi plura prædicauerunt, nec enim omnia dicere necesse est, ne prolixa nobis nimium fiat oratio. Hic verò, qui maior illis omnibus fuerat, etiam hæc ab alijs prædicta ignorabat? Quonam rationis colore hic sermo sustentari poterit? Aut cur illo modo non interrogauit Ioannes, tu es, qui ad inferos venturus es, sed simpliciter, tu es venturus? Multò autem illud ridiculosius est: asserunt enim ideo à Ioanne quaesitum fuisse, vt, quum ad inferos deuenisset, ibi quoque prædicaret: aduersus quos non erit absque re ita dicere: Nolite, fratres, ad infantium mentem descendere, sed vitio, ac malitia infantes sitis: præsens enim hæc vita tam rectè quàm contrariè tibi viuendi potestatem dat: postquam verò diem tuum obiens, iudicium, & pœna consequitur. In inferno enim, Psalmista dicit, quis confitebitur tibi? Quomodo igitur æneæ portæ confractæ sunt, & vinctes contriti? Per corpus eius: tum enim primò immortale corpus hominis apparuit, quod etiam mortis ipsius tyrannicam dissoluit potestatem, omnibusque ostendit vires mortis iam esse destructas, non eorum, qui ante ipsum mortui fuerat, peccata dissoluta. Quòd si ita non est, sed omnes ab initio defunctos à gehenna liberauit: quomodo ipse inquit, tolerabilis erit Sodomis, & Gomorrhæ? Quòd certè significat puniendos quidem illos omnino, quamuis remissius. Nam, etsi hæc quoque in vita pœnas dederunt, non tamen idcirco punitionem in vita illa effugerunt. Quòd si illi, qui tam grauitè hæc puniti sunt, ibi quoque puniuntur, quantò magis, qui nullum hæc perpeffi sunt supplicium? Sed magna, inquit, iniuria illis hæc ratio fit, qui ante aduentum Christi naturæ concesserunt. Minimè, inquam, poterant enim homines tunc, etiam ipsum nõ confessi, saluari. Non enim Christi, qui nondum venerat, ab illis cultus petebatur, sed vt, idolorum cultu spreto, vnum solum Deum conditorem omnium noscerent. Dominus enim, inquit, Deus tuus, dominus vnus est: idcirco Machabæi, sunt admirandi qui, ne legem traderent, moti maluerunt. Valde admiramus pueros quoque illos aliosque complures apud Iudæos, qui bene, & optime vixerunt, & hæc cognitionis mensuram inuolatam conseruauerunt, à quibus nil aliud certum petitur est. Nunc autem non ita est, sed necessaria est ad salutem Christi cognitio: propterea dicebat, si non uissem, & locutus es

Psal. 2.

Psal. 21.

Psal. 68.

Psal. 9.

Matth. 10.

S. August. tamen & ceteri recentiores latini neminem asserunt saluati vel ex Iudæis vel ex gentilibus nisi aliqui in Christi suam suam habuissent.

1 Cor. 15.

non fuisset, peccatum non haberent: nunc autem excusationem nõ habent de peccato suo. Pariter etiam maiora in viuendi disciplina petuntur à nobis. Nam quem illis temporibus cædis perniciis damnabat, nunc etiam irasci satis est vt peccet. Et tunc quidem alienam vvoru commiseri, atque adulterari supplicium afferebat, nunc autem etiam incontinentem oculis cernere, punitionem non fugit. Nam, sicut cognitio ad perfectius, atque sublimius peruenit, sic certè disciplina quoque viuendi ad melius nunc progressa est. Non igitur præcutfore apud inferos opus erat. Præterea, si post mortem infideles reduci ad fidem possunt, atque saluari, nullus vnquam peribit. Poterunt homines tunc poenitentiam agere, & Christum adorare, quod Paulus testatur, dicēs, Omnis lingua confitebitur, & omne genu flectetur, cælestium, terrestrium, & inferorum: & iterum, Vltima inimica destruetur mors. Sed nullam vilitatem ex ista subiectione consequentur. Non enim voluntatis gratæ ac bonæ opus erit, sed reum ipsarum (vt ita dicam) necessitatis. Fugiamus ergo tales opinioniones, fabulas certè aniles, atque inuadas. Iplum audiamus Paulum de his differentem? Quicumque enim, ait, sine lege peccauerunt, sine lege etiam peribunt: quod de iis qui ante legem fuerunt, protulit. Et quicumque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur: id iam de iis qui post Moysen fuerunt, omnibus dicit. Et quoniam reuelatur ira Dei de cælo in omnem impietatem & iniustitiam hominũ, furor & ira, & tribulatio, & angustia, in omnẽ animam hominis operãtis malum, Iudæi primũ, atque Græci. Et certè mille afflictiones, vt historia sua prædicat, & scriptura quoque nostra, gêtes in hac vita passæ sunt. Quis enim narrare poterit exquisitè, quæcunq; Babylonij passi sũt mala omni tragicæ digna? At quis Aegyptiorũ exponet calamitates? Quòd autè, qui ante Christũ obierunt, ac ideo ipsum non cognouerũt, si ab idolorũ cultu recesserũt, ac Deum solũ adorarũt, si præterea honestè vitam peregerũt, æterna bona, & beatitudinem adipiscuntur, Paulum rursus audi? Gloria inquit, & honor, & pax omni operanti bonum, Iudæo primũ, & gentili. Vides appetere retributiones bonorum istis repositas, contra supplicia & pœnas illis, qui cuncta opposita effecerunt. Vbi ergo, vbi sunt, inquam, qui gehennam fore non credunt? Nam, si qui ante aduentum Christi vixerunt, qui nunquam gehennæ aut resurrectionis nomen audierunt, qui hac in vita graues pœnas dederunt, etiam ibi puniuntur: quid de nobis erit, qui tam sublimis philosophiæ præceptis educati sumus? Sed quænam ratio persuadebit, inquit, eos, qui nunquam aliquid de gehenna perceperunt, ad ipsam esse venturos? poterunt enim facile seiplos excusare, ac dicere, Si gehennam nobis minatus fuisset, metu perterriti, modestius vitam egissemus. Sane quidem: non enim vt nunc viuimus, qui, etsi quotidie rãta malè viuentibus imminere supplicia prædicantes audimus, minimè tamen attendimus. Sed nemo vnquam dubitabit, si quis huius vitæ supplicii non corrigitur, eum multò minus futuris punitionibus emendatè victurum. Rudiores enim homines præsentia magis quam futura mala perhorrescunt. Sed cur, inquit, cum maiore formidine nos à malè agendo deterreamur, non iniuria illis facta est qui tanto timore castigati non sunt? Primum

Eccl. 12.

Philipp. 2.

1 Cor. 15.

Rom. 2.

1 Cor. 11. vide quanto honore dignetur Eucharistiam.

mum quidem non iidem labores nobis, atque illis proposti sunt, sed multò maiores nobis. Qui autem maiorè onere laboris premuntur, eis maiorè patrociniũ opus est. Non est autem paruum patrociniũ, atque tutela, formidinis incrementum. Quòd si nos illis potiores sumus quia futura non ignoramus, in hoc etiam illi nos superant, quoniam vehementius, ac ferè confestim puniebantur. Sed aduersus hæc nonnulli dicunt. Et quomodo iustus est Deus, si quis, quum hic peccarit, hic, atque ibi puniatur. Vultis igitur in memoriam eius rationis vos redigam: quam in ore habere soleis, vt nullum nobis afferatis laborem, quum satisfactionem à nobis ipsis habeatis. Multos vestrum ego sæpe audiui, quum latro, aut fur pœnas dederit, ex dedignatione huiusmodi verba dicere, Mille cædes sceleris ille, mille furta commisit, & vnica solum morte morietur. Vbi ergo iustitia? Vos ipsi ergo constitimini non satisfecisse ad iustitiam, quòd morte ille multatus est. Cur igitur nunc contraria sententia iudicatis, quia videlicet vobis ipsis, nõ aliis modò iudices estis. Impeditur certè, qui seipsum nimium amat, ne possit, quod iustum sit, prospicere. Propterea quando quidem de aliis iudicamus, diligenter omnia perscrutamur: quando verò de nobis ipsis sententiam latui sumus, tenebris obducti parum intelligimus. Nam, si tam acri cura nostra examinaremus, quemadmodum aliorũ, sincera, integræque sententia iudicaremus. Sunt enim & nobis certè peccata non duabus, aut tribus, sed mille dignissima mortibus. Et vt alia prætermittam, recorderemur, quoties indignè corpus Christi suscepimus, quum non ignoremus huiusmodi homines corporis, atque sanguinis Christi reos esse. Ita quum de homicida quisquam dicit, cuiuspius veniat in mentem. Et considera illum quidem hominem nudum interfecisse: te autem cædis dominicæ reum esse. Et illum quidem tantorum participationem mysteriorum non habuisse, nos autem ad sanctissimam mensam sæpius accessisse. Quid de iis dicam, qui proximos assidue mordent, atque deuorant, magnum illis venenum immittentes, aut de iis, qui cibum inopem rapiunt. Nam si qui retinet, nec præbet pauperi de suo, quasi cibum eripiat ab eo, peccate videtur, quam multis latronibus peiores ij sunt, qui auaritia inducti per fraudem aliena retinent, quam multis homicidis ij, qui rapiunt, fœdiores. Quot autem inueniuntur qui spoliis hominum non satiati, sanguinem eorum etiam cõcupiscunt? Minimè minimè, inquit. Nunc quidem minimè dicis, sed vellem tunc potius diceres, quãdo inimicum tuum persequeris, tunc (quæso) hæc verba memoria habeas, vt cum exquisitè vixeris, Sodomorum supplicia fugias: Ne Gomorrhæ mala in te veniant, ne Tyriorum afflictiones, Sodomorumque patiaris, ne denique Christum malè viuendo offendas: quod mihi cæteris omnibus magis pertimescendum videtur. Nam etsi multi gehennam omnium malorum supremum, atque vltimum putant, ego tamen sic censo, sic assidue prædicabo, multò acerbius esse, Christum offendere, quàm gehennæ malis vexari. Hortor vos atque oro, vt mecum hac in resentire velitis. Hoc enim modo, & gehennam fugiemus, & Christi gloria perfruemur. Quam vitam omnes consequamur, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, Amen.

Illis autem abeuntibus, cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis, &c. Bene confecta fuisse à Iesu, quæ ad discipulos Ioannis spectabant, iam vidimus. Signis enim, atque miraculis illic factis confirmati redierunt. Restabat autem, vt multitudinem etiam ad meliora reduceret. Nam, etsi discipuli quidem Ioannis nullum leuitatis crimen de magistro suo cogitarent, vulgus tamen, & turbæ, cum qua mente Ioannes interrogaret, scire nequirent, ad absurda multa poterant deuenire, secumque ipsis cogitare. Nonne Ioannes multa de isto testimonia perhibuit, quomodo igitur nunc dissuasus ambigit, vtum iste, an alius veteris sit? Num dissidia forsitan inter ipsum, & Iesum sunt? an fortasse afflictione carceris timidior factus est? An potius illa testimonia verã non erant? Hęc igitur, aliaque huiusmodi, quæ illi ex imbecillitate poterant suspicari, vide quomodo destruit. *Euntibus autem illis, inquit, cepit dicere turbis.* Cur ita illis abeuntibus, ne multitudo putaret assentationis cultis gratiam Ioannis Christum colligere. Nec tamen in medium cogitationes eorum produxit, sed responsum solum proponit, vt etiam istis ostendat, non ignorare se arcana mentis eorum. Nec dicit, quemadmodum ad Iudæos, quid cogitatis praua in cordibus vestris? Nam quicquid illi cogitarunt, non ex malitia, sed ex ignorantia eorum, quæ dicta erant, agitabantur, ideo non acriter illis loquitur, sed suauiter ab omni falsa suspitione ipsos remouet, & pro Ioanne respondet, ostendens non ipsum esse mutatum ab illa priorè sua opinione. Non esse leuem quendam hominem, qui huc, atque illic Euripi modo iactetur, sed stabilem, atque constantem, ita vt nullo modo proditam ab eo veritatem fuisse suspicari possit. Hæc autem statim sua sententia, sed ab eorum prius opinione probat, ostendens eos non verbis solum verum etiam factis stabilitatem Ioannis attestatos fuisse. Dixit enim, *Quid existis in deserto?* id est, cur, ommissis ciuitatibus, atque domibus vestris, ad desertum vnã omnes concurristis, vt miserum quendam, atque mobilem hominem videretis? Non potuisset certè tanto studio in desertum impelli, tot, tatarumque ciuitatum populi, nec ita facilè omnes ex vniuersa Iudæa effusi in Ioannem fuissetis, nisi magnum quendam, & mirabilem virum, & adamantinis lapidibus firmiorem Ioannem putassetis. Nec enim ad videndum arundinem existis. Istis maximè sunt similes illi, qui nunquam idem dicunt, sed huc, atque illic facile pulsi, modò hæc modo illa solliciti sunt asserere. Considera autè quomodo, cæteris omnibus omissis, hæc solã suspitionem posuit, qua rãta illi turbabantur. *sed quid existis videre? hominem molibus vestimentis amictum? Ecce qui molibus indutus sunt, in domibus regum sunt.* Quod quidem huiusmodi est, A seipso mutabilem, atque inconstantem non fuisse Ioannem, totius Iudææ ad ipsum effusio demonstrat. Nec tamen illud poterit quispiam dicere, stabilem quidem illum prius fuisse, sed emollium vitæ deliciis mobilitatis macula deturpari. Nam hominum alij natura procliuēs ad aliquid sunt, alij vitæ institutione, ac casu procliuēs fiunt: quemadmodum iracundi multi sunt

Ex homil. 38. In Matth.

Matth. 9. & Matth. 11.

funt natura, nonnulli longa ægrotatione ad huiusmodi vitium lapsi fuerunt. Et rursus alij leues natura & inconstantes; alij deliciis effeminati, enerues, & instabiles facti sunt. Sed Ioannes nec natura instabilis est: non enim quasi ad videndum arundinem in Iordanem ad ipsum Iudæa fuit effusa. Nec deliciis corruptus robur animi sui perdidit: probat hoc amictus suus, probat eremus, probant carceres. Nam, si deliciis ille caperetur, non eremum, non carceres, sed regias domos habitasset, poterat enim profecto si tantummodo filere voluisset, magnis ab Herode affici honoribus. Nam si victum mirum in modum Herodes verebatur, multò magis tacetum coluisset. Quare qui gestis suis tantam constantiam ostendit, quomodo poterit in suspicionem incidere leuitatis? Ita partim à loco, partim à vestimentis, partim à concursu populi Ioannis moribus laudatis maius quid adduxit, dicens: *Sed quid existis videre, prophetam, vti que dico vobis &c.* Primum Iudæorum de Ioane adduxit existimationem, quod quidem testimonium, quoniam ab inimicis ipsis ferebatur, maximas vires habebat. Deinde arduam viri vitam præ oculis posuit. Tertio, sententiam suam protulit. Quarto, autoritate prophetica ora ipsorum obstruit: & ne dicere, aut cogitare possent, magnum quidem illum prius virum fuisse, nunc autem mutatum, vestimentis, atque carcere & prophetia etiam in oppositum induxit. Tandem, quum dixisset, prophetis illum esse maiorem, quare maior sit ostendit. Cur igitur maior prophetis Ioannes, quoniam propinquior erat Christo vêturo. *Mittam enim, inquit, angelum meum ante faciem tuam: Qui autem ante faciem est, is proximus est.* Nam quemadmodum maiore dignitate ij sunt, qui proxime regibus deambulantibus ordinantur: sic & Ioannes in ipso aduentu constitutus, maiore gratia fultit.

A V T H O R I S D I C T I I M P E R F E C T I .
perfecti, in Matthæum Homil. in
idem Euangelium.

Ex hom. 27.
in Mat. im-
perf.

In illo tempore: quum audisset Ioannes in vinculis opera Christi, mittens duos de discipulis suis, ait illi: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et reliqua.* Ioannes specie homo, gratia angelus: quia nihil carnis erat in eo, nisi visio sola: corpore tenebatur in carcere, anima autem in cælo. Et quod Herodes illi faciebat pro pœna, ille suscipiebat pro beneficio. Et ira illius quasi Dei misericordia fruebatur, quia verum gaudium est sanctorum, exire de mundo. Quemadmodum festinantem hominem ad rem aliquam quam desiderat, si quis nesciens consilium eius, pro malo compellat eum ire volentem: sic puto esse, quum impius hominem iustum vult occidere, mori cupientem. Sicut feruus postquam commisi operis impleuerit pensum, gaudet ante faciem domini sui apparere: sic & Ioannes commissa prædicationis mysterio consummato, lætabatur ad Deum transire. Et non solum de morte sua non contristabatur, sed ipsam quoque dilationem vitæ suæ pœnam putabat. Vis scire quod est super humanam naturam? Missus in carcerem non de suo periculo sollicitus erat, sed de aliorum salute cogitabat, id est discipulorum suorum. Ideo mittens ad Christum interrogabat: *Tu es qui ventu-*

rus es, an alium expectamus? In prima quidem facie extraneum aliquid videtur facere Ioannes. Cui enim ad baptismum suum venienti dixerat: *Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me:* quem inter innumerabiles populos venientem, digito loquens monstraerat: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: & quod amplius est; quem in vtero constitutus priusquam nasceretur, non solum cognouit, sed etiam exultatione spirituali matrem suam fecit esse prophetam, ipse nunc quasi nesciens interrogabat: Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Sed Ioannes in carcere, sciens se iam in exitu constitutum, volebat discipulos suos Christo adiungere tanquam si prouidus pater moriens, filios suos consignet fideli tutori. Considerabat enim viuens plenam fidem videre discipulorum, & sine dubitatione aliqua credentes in Christo. Sicut pater moriens, si viderit filios suos bonis moribus ornatos, & omni sapientia perfectos, quasi securus moritur, nihil de cetero timens de illis: sic & Ioannes volebat discipulos suos perfectos videre in Christo, vt iucundius moreretur. Magis autè nõ sicut pater filios suos comendabat Christo, quasi tutori, sed quasi pædagogus alienos filios, quos ad tempus accepit, vt erudiret, eruditos volebat Christo reddere, quasi proprio patri ipsorum. Ideo interrogabat per discipulos suos, non vt ipse reacipiens responsum, à Christo audiret & diceret, sed vt missi discipuli oculis suis viderent opera eius, & crederent: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Dum dicit: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* ostendit quia duo erant, qui essent venturi, Christus, & Antichristus, de quo & dominus alibi significat, dicens: *Ego veni in nomine patris mei, & non recepistis me, alius veniet in nomine suo, & illum recipietis.* Significans quod quicumque non receperit Christum, expectat Antichristum venire. Intellexit cogitationem Ioannis Christus, animaduertit consilium principis sui rex, sentit sermonem ferui sui dominus. Quod enim spiritus in Ioanne dictauerat, Deus intellexit, dicente Apostolo: *Qui scrutatur corda, scit quid desiderat spiritus.* Propterea spiritualem hominem spiritualis facile intelligit. Carnalis autem non intelligit spiritualem, ipse tamen intelligitur ab eo: quia spiritualis diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur: quia carnalis homo secundum carnem loquitur, semper secundum carnem intelligit: spiritualis autem secundum cor loquitur, & cogitationes intelligit. Considera denique, quomodo se simulant sensus eorum & verba. Sicut enim Ioannes in prima quidem facie per discipulos suos interrogabat Christum: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* re vera ad discipulos suos ait: *Ite, videte, & credite, quia non est alius qui venturus fuerat, nisi ipse.* Sic & Christus in prima quidem facie Ioanni renuntiabat, dicens: *Ite, dicite Ioanni, cæci vident, surdi audiunt, & beatus qui non fuerit scandalizatus in me.* Re vera autem ad discipulos eius dicebat: *Ecce videte, & cognoscite, quia cæci vident, surdi audiunt, & beati eritis, si non fueritis scandalizati in me.* Quid est quod videtis, & auditis? Sciens dominus Iesus quia venturi erant discipuli ab Ioanne, sicut Lucas dicit, in illa hora multis, & bonis hospitibus digna conuiuia præparabat, vt etiam Christo tacete, ipsa opera eius loquerentur de eo. Nam & qui curati fuerant, gratias agebant. Et quidam verò dicebant: *Nunquam*

Ioan. 1.

Rom. 8.

1. Cor. 2.

Luc. 7.

Nunquam sic factum vidimus in Israël. Alij autem dicebant: *Visitauit Deus in bono plebem suam.* Alij dicebant: *Gloria Deo, qui talem potestatem dedit hominibus.* Si ergo discipuli & oculis, & auribus patiebantur, mirabilia sanitarum videntes, gratias agentium voces audientes: aut certe mirabilia eius videntes, & doctrinam eius audientes; aut certe sanitarum infirmorum videntes, & confessiones eiektorum demonum audientes, hoc misericordia Christi omnia faciebat, vt paucorum animas lucraretur. Quia melior est apud Deum vnus iustus, quam totus mundus de peccatoribus plenus. *Abeuntibus autem illis, cepit dicere ad turbas de Ioanne.* Quam bene recedentibus discipulis cepit laudare Ioannem: non sicut quidam blanditores homines, qui libenter hominem in facie laudant, aut quando vident amicos eius fideles, aut domesticos eius, quos credunt, quia nunciaturi sunt illi quicquid audierint. Nam insipiens est, qui gaudet laudatus in facie. Vir autem sapiens, quando laudatur in facie, flagellatur in corde. Propter duas ergo causas hominem in facie laudare non debes. Primum si sapientem illum putas, grauius susceperis. Et quare illi laudibus tuis molestiam facis? Si insipientem illum existimas, extollendus non est. Quare insipientiam eius laudibus tuis nutritis? Nunquid dicimus, insipiens est, qui in facie vult laudari: Omnes enim homines volumus laudari. Et ideo bonum faciamus, vt laudem consequamur ex eo, dicente Apostolo: *Quæcunque sunt laudis, quæcunque bonæ operationis, hæc sectamini, & Deus pacis erit vobiscum.* Nam qui vult laudari propter homines malos, vanus est: qui autem coram domesticis eius hominem laudat, non est culpa laudati, sed laudantis. Ideo enim coram illis laudat eum, non vt opinionem eius bonam commendet hominibus, sed vt audiat ille, quia laudauit eum. *Quid existis in deserto videre? Non tunc exierant in desertum, ad hoc vt viderent Ioannem: nec enim erat tunc in deserto, sed in carcere.* Sed præteritum refert, quia frequenter exibat populus in desertum videre Ioannem, quum esset adhuc in deserto. *Calamū à vtero moueri:* Calamus est vacuus, & nullā habet virtutem: & ideo qualisuis ventus flauerit super eum, huc & illuc flectit illum. Sic & homo carnalis & secularis, in quo fidei nulla est medulla, & virtus veritatis non inuenitur in eo, qualiscūque tentatio venerit super eum, curat eum. Nam Deus volens ostendere Iob, in quibus hominibus diabolus requiescit introducit draconē in figura diaboli. Et quū multa dixisset de eo, inter cætera ait: *Secus calamū, & papyrū requiescit.* Calamus enim est vacuus, papyrus autem nimium leuis, & mollis. Sic omnis homo carnalis vacuus in fide, & leuis in sensu, & mollis in passionibus, calamus est, & papyrus. Quoniam vique tunc Ioannes multis modis plura testimonia in populo dederat de Christo, sicut legimus in principio Ioannis euangelistæ: postea autem missus ad Deum discipulis, interrogabat eum dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* forsitan apud homines tunc ibi constitutos mirabile videbatur, & leuissimi hominis signum, vt prius quasi sciens omnibus prædicaret, modò quasi nesciens interrogaret, si ipse esset, an alius. Propterea dominus hoc introducit, & dicit, vt non putent hoc ipsum leuitatis eius fuisse, & non ra-

Philip. 4.

Iob. 40.

tionis alicuius occultioris. Propterea rationem quidem eius non exponit, sed dignitatem, vt gratiam eius annuntiet: quia talis, & talis est Ioannes, vt prædicatio quidem dignitatis eius suspicionem leuitatis tollat ab eo; rationem autem transmissorum discipulorum postea digni, & fideles intelligant, qui spiritum Dei habere meruerunt, seruantes etiam altitudinem Dei. *Quid existis in deserto videre hominem mollis vestitum,* id est amicum seculi, qui fruitur bonis eius. Non vidistis, quia vestimentum eius erat de pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius. *Esca autem eius locusta, & mel syluestre, vt ipso conuersationis suæ testimonio contemneret mundum cum bonis eius: stetit enim in mundo.* Quod autem intrauit in mundum, ideo intrauit: non vt ipse remaneret in mundo, sed vt spoliaret mundum. Id est, natus quidem est in mundo, sed non est ingressus ad aliqua huius mundi bona. Quod autem natus in mundo, non ipse peccans remansit in mundo: sed peccatores conuertens ad iustitiam, liberauit de mundo. Multa enim delectamenta mundus iste ad seductionem ostendit hominibus. Sicut homo malignus, si viderit aliquem orphanum habere substantiam paternam: ducit eum frequenter ad prandium, donat illi interdum aliquod speciosum vestimentum, loquitur illi dulces sermones, donec tollat facultates eius. Sic & diabolus videns hominem, habentem in se thesaurum cœlestem id est animam immortalem à Deo creatam, sapiētiam cœlestem in arca terrena positam: ideo ostendit illi aurum & argentum, & concupiscibilia ornamenta, ostendit illi vestes preciosas, & deliciosos cibos, & gloriosos honores, vt per hæc subingans eum voluptatibus suis, auferat salutem animæ eius, & corrumpat gratiam cordis ipsius. *Quid existis in deserto videre prophetam? Amen dico vobis, & plusquam prophetam.* Prophetæ enim est de Christo prædicare, nunquid prophetæ fuit, vt in vtero constitutus, Deum in vtero cognosceret? Prophetæ est, pro merito conuersationis, & fidei prophetiam accipere. Nunquid prophetæ fuit, vt prius fieret propheta, quam homo, & ante gratiā acciperet? Prophetæ est, beneficium à Deo accipere. Nunquid prophetæ est beneficium baptismatis Deo donare? Prophetæ est verbum ante tempus significare de Christo. Nunquid prophetæ est, facie ad faciem digito Christum ostendere? Prophetæ est, vt ipse de Deo prophetet. Nunquid prophetæ est, vt Deus de illo prophetet? dicens: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam: Ecce ego mitto angelū meum ante faciem tuam.* Iam nunc incipit dicere causas, propter quas amplius erat quam propheta beatus Ioannes, qui talem meruit habere laudatorem. Et Ioannes quidem testificatus erat de Christo: *Ecce agnus Dei.* Sed amplius recepit à Christo quam præstitit. Ioannes enim Christum glorificans, humanam illi contulit laudem. Christus autē Ioanni diuinam contulit gloriam. Nam iste illum agnum ostendit, ille autem istum angelum prædicauit. Iste minus laudauit in Christo quam erat. Nam non solum peccatum mundi abstulit, sed etiam vitam æternam mundo donauit. Ille autem istum supra quam videbatur, erexit: vt qui homo erat, angelus diceretur. *Ecce mitto angelū meum ante faciem tuam.* Audi nunc, & intellige dignitatem. Puro

Ioan. 1.

Puto (si non est audacia dicere) quod gloriosior est Ioannes, quia homo fuit, & propter virtutis meritum angelus est vocatus, quasi nomine angelus ex natura fuisset. Angelus enim hoc ipsum quod angelus est, non tantum est virtutis premium, quantum naturae proprietatis. Iste autem mirabilis est, qui humana natura angelicam sanctitatem transgressus est, & obtinuit quod non habuit natura per gratiam Dei: Ecce omnes prophetae ante faciem Christi transmissi sunt, & angeli sunt vocati, sicut scriptum est: Qui accepistis legem in praecipis angelorum, & non custodistis. Et quomodo de solo Ioanne quasi gratiae singularis est indicium, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam: Omnes quidem prophetae ante faciem Christi transmissi sunt: solus autem Ioannes sic missus est ante faciem Christi, ut penes eum ipso Christo veniret. Quantum praeter ceteris prophetis Ioannes in tempore iuxta Christum, tantum iustitia praeter illis proximior erat Christo. Multae quidem stellae ante lucem praecedunt, nuntiantes lucis aduentum, nulla tamen earum luciferi nomen habere meruit, nisi una, quae cum ipsa luce procedit. Sic omnes prophetae ante faciem Christi praecedunt, nuntiantes aduentum eius, solus autem Ioannes praecursor est appellatus: quia non solum aduentum eius annunciat, sed ipsum illum digito suo ostendit, Ecce agnus Dei. Omnes prophetae venturum testati sunt, ille solus iam venisse monstravit. Deinde alij prophetae missi sunt, ut aduentum eius annuntiarent, iste autem ut praepararet viam ipsius. Aliud autem est aduentum eius annuntiare, aliud est viam praeparare. Nuntiantibus aduentum eius, praedicationis sermo commissus est: praeparati autem vias, humanae correctionis opus iniunctum est. Sicut angelus dicit de eo: Et multos filiorum Israel convertet ad dominum suum. Ille ergo correxit, ut iste susciperet: ille mundavit, ut iste sanctificaret: ille praeparavit, ut iste inhabitaret.

S. GREGORII PPAE
in idem Euang. Homil.

Quarendum est nobis, fratres charissimi, Ioannes propheta, & plus quam propheta, qui venientem ad Iordanis baptismum dominum ostendit, dicens, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: qui & humilitatem suam, & divinitatis eius potentiam considerans, dicit, Qui de terra est, de terra loquitur: qui autem de caelo venit, super omnes est: cur in carcere positus, mittens discipulos requirit, Tu es, qui venturus es, an alium expectamus? Tanquam si ignoret, quem ostenderit, & an ipse sit nesciat, quem ipsum esse prophetando, baptizando, ostendendo clamaverat. Sed haec citius quaestio solvitur, si gesta rei tempus, & ordo pensetur. Ad Iordanis enim fluenta positus, quia ipse redemptor mundi esset asserit: missus vero in carcerem, an ipse veniat requirit: non quia ipsum redemptorem esse mundi dubitet, sed querit, ut sciat, si is, qui per se in mundum venerat, per se etiam ad inferni claustra descendat. Quem enim praecurrens mundo nunciauerat, hunc moriendo ad inferos praecurrebat. Ait ergo, Tu es, qui venturus es, &c. Ac si aperte dicat, Sicut pro hominibus nasci dignatus es, an etiam pro hominibus ad inferos descendere digneris, in-

na: ut qui natiuitatis tuae praecursor extitit, defensionis etiam praecursor fiam, & venturum inferno te nunciam, quem iam venisse mundo nunciaui. Vnde & inquisitus Dominus, enumeratis potentiae suae miraculis, de mortis suae prolixitate humilitate respondit, dicens, Caci vident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Et beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me. Visis tot signis, tantisque virtutibus, non scandalizari quisque potuit, sed admirari: Sed infidelium mens graue in illo scandalum prorulit, eum eum & post tot miracula morientem vidit. Vnde & Paulus dicit, Nos autem praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam. Stultum quippe hominibus visum est, ut pro hominibus author vitae moreretur, & inde contra eum homo scandalum sumpsit, vnde ei amplius debitor fieri debuit. Nam tanto Deus ab hominibus dignius honorandus est, quanto pro hominibus & indigna suscepit. Quid est ergo dicitur, Beatus qui non fuerit scandalizatus in me, nisi aperta voce abiectionem mortis suae, humilitatemque signat: Ac si parenter dicat, Mira quidem facio, sed abiectione perperi non dedignor. Quia ergo moriendo te subsequor, cauendum valde est hominibus, ne in me morrem despiciant, qui signa venerantur. Sed, dimissis Ioannis discipulis, quid de eodem Ioanne turbis dicat, audiamus, Quid existis videre in deserto? arundinem vento agitatum? Quod videlicet non asserendo, sed negando intulit. Arundine, quippe mox ut aura contigerit, in partem alteram inflectit. Et quid per arundinem, nisi carnalis animus designatur? qui mox ut fauore, vel detractioe tangitur, in partem quamlibet inclinatur. Si enim ab humano ore aura fauoris flauerit, hilarescit, & extollitur, totumque se quasi ad gratiam inflectit. Sed si inde ventus detractiois eruperit, vnde aura laudis veniebat, mox hunc quasi in partem alteram ad vim furoris inclinatum. Sed arundo agitata vento Ioannes non erat: quia hunc nec blandum gratia, nec cuiuslibet detractiois ira asperum faciebat. Nec prospera hunc erigere, nec aduersa nouerant inclinare. Arundo ergo vento agitata non erat, quem ab status sui rectitudine nulla rerum varietas inflectebat. Dificamus ergo, fratres charissimi, arundo vento agitata non esse: solidemus animum inter auras linguarum positum: steter inflexibilis status mentis, nulla nos detractio ad iram prouocet, atque ad remissionem inutilis gratiae nullus fauor inclinet: non nos prospera eleuent, non aduersa perturbent: ut qui in soliditate fidei figimur, nequaquam rerum transcurrentium mutabilitate moueamur. Adhuc autem de eius expressione subiungitur, Sed quid existis videre in deserto? hominem mollibus vestitum: Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Camelorum enim pilis, ut scitis, vestitus Ioannes fuisse describitur. Et quid est dicere, Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt, nisi aperta sententia demonstrare, quia non caelesti, sed terreno regi militant ij, qui pro Deo perpeti aspera fugiunt, & solis exterioribus dediti, praesentis vitae molliem, & delectationem querunt? Nemo ergo existimet in luxu, atque studio preciosarum vestium peccatum deesse: quia si hoc culpa non esset, nullo modo Ioannem dominus de vestimenti sui asperitate laudasset. Si hoc culpa non esset, nequaquam

quaquam Petrus Apostolus per epistolam feminas ad preciosarum vestium appetitum compeceret dicens, Non in veste preciosa. Pensate ergo quae culpa sit, hoc etiam viros appetere, a quo curauit pastor Ecclesiae & feminas prohibere. Quamuis hoc, quod Ioannes non esse vestitus mollibus dicitur, per significationem intelligi & aliter potest. Mollibus enim vestitus non fuit: quia vitia peccantium non blandimentis fouit, sed vigore asperae inuentionis increpauit, dicens: Genimina viperarum, quis vobis demonstrauit, fugere a ventura ira? Vnde & per Salomonem dicitur, Verba sapientium quasi stimuli, & quasi clauis in altum defixi. Clauis quippe, atque stimulus sapientium verba comparantur, quia culpas delinquentium nesciunt palpare, sed pungere. Sed quid existis videre in deserto? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetam. Prophetae quippe ministerium est, ventura praedice, non etiam demonstrare. Ioannes ergo plus quam propheta est, qui eum, quem praecurrendo prophetauerat, etiam ostendendo monstrabat. Sed quod arundo vento agitata esse denegatur, quia non esse vestitus mollibus dicitur, quod prophetae nomen huic impar esse perhibetur, iam quod digne dici possit audiamus. Sequitur, Hic est enim, de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui praeparabit viam tuam ante te. Quod enim Graece angelus, hoc latine nuntius dicitur. Recte ergo qui nuntiare supernum iudicem mittitur, angelus vocatur: ut dignitatem seruet in nomine, quam explet in operatione. Altum quidem nomen est, sed vita nomine inferior non est. Vtinam, fratres charissimi, non ad iudicium nostrum dicamus, quia omnes, qui sacerdotis nomine censentur, angeli vocantur propheta attestante, qui ait, Labia sacerdotis custodient scientiam, & legem requirunt ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Sed huius altitudinem nominis etiam vos si vultis, potestis mereri. Nam vnusquisque vestrum in quantum sufficit, in quantum gratiam supernam aspirationis accepit, si a prauitate proximum reuocet, si exhortari ad bonum operandum curat, si aeternum regnum vel supplicium extanti denunciat, cum sanctae denunciationis verba impendit, profecto angelus existit. Et nemo dicat, monere non sufficio, exhortari idoneus non sum. Quantum enim potes exhibe, ne male seruatum talentum, quod acceperas, in tormentis exigaris. Neque enim plus, quam vnum talentum acceperat, qui hoc abscondere magis studuit, quam erogare. Et scimus, quod in Dei tabernaculo non solum phialae, sed praecipiente Domino, etiam cyathi facti sunt. Per phialas quippe doctrina exuberans, per cyathos vero parua, atque angusta scientia designatur. Alius doctrinae veritatis plenus, audientium mentes inebriat. Per hoc ergo quod dicit, profecto phialam porrigit. Alius explere quod sentit, non valet, sed, quia hoc, utcumque denunciat, profecto per cyathum gustum praebet. In Dei ergo tabernaculo, id est, in sancta Ecclesia positi, si per doctrinam sapientiae ministrare phialas minime potestis, in quantum per diuinam largitatem sufficitis, proximis vestris boni verbi cyathos date. In quantum vos profecisse pensatis, etiam vobiscum alios trahite, in via Dei socios habere desiderate. Si quis vestrum, fratres, ad forum, aut fortasse ab balneum pergit, quem ocio-

sum esse considerat, ut secum veniat, inuitat. Ipsa ergo terrena actio vestra vos conueniat: & si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniat. Hinc etenim scriptum est, Qui audit, dicat veni, ut qui iam in corde vocem supermi amoris acceperit, foras etiam proximis voce exhortationis reddat. Et fortasse panem, ut indigenti eleemosynam porrigat, non habet, sed manus est quod tribuere valeat, qui linguam habet. Plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quam ventrem moriturae carnis terreno pane satiare. Nolite ergo, fratres, proximis vestris eleemosynam verbi subtrahere. Mecum vos admoneo, ut ab ocio sermone parcamus, inutiliter loqui declinemus, in quantum reniti linguam praualemus, in ventum verba non desuauitium iudex dicat, Omne verbum ociofum, quod locuti fuerint homines reddent rationem de eo in die iudicij. Ociofum quippe verbum est, quod aut utilitate rectitudinis, aut ratione iustae necessitatis caret. Ociofum ergo colloquia ad edificationis studium veritate: quam celerrime huius vitae tempora fugiant, considerate: quam distictus iudex veniat attēdit. Hunc autem ob oculos cordis vestri ponite, hunc proximorum vestrorum mentibus intimate: ut, in quantum vires suppetunt, si annuntiate eum non negligitis, vocari ab eo angeli cum Ioanne valeatis.

BEDAE VENERABILIS
presbyt. eiusdem Euang. expositio.

Ioannes autem cum audisset in vinculis, &c. Non quasi ignorans interrogat, cum ipse ignorantibus agnum Dei digito demonstraret: Sed interficiendus ab Herode discipulos mittit ad Saluatorem, ut per occasionem videntes signa crederent in eum, & huius sententiae sensus talis potest esse. Mada, inquit, mihi qui ad inferna descēsurus sum: vtrum te & inferis debeam nunciare, qui nunciaui superis, an non conueniat filio Dei ut gustet mortem & alium ob haec sacramenta misurus es. Euntes renuntiate Ioanni quae audistis & vidistis &c. Ire, inquit, & dicite Ioanni signa quae cernitis, carcos videntes & cetera: & quod his non minus est pauperes Euangelizantes. Haec magistri rigorem, haec praecceptoris comprobant veritatem, quando omnis inter nobiles & ignobiles, apud eum, qui saluare potest, aequalis est. Quod autem ait, Beatus qui non fuerit scandalizatus in me: interim nuntios percit, sicut in sequentibus demonstrabitur. Absentibus autem illis, cepit Iesus dicere ad turbas, &c. Quia turba Ioannem non discipulis sed sibi de Christo dubitanti interrogare putauit: Quid existis, inquit, in desertum videre arundinem? numquid ob hoc hominem videretis calamo similem? qui omni vento circumferretur, & de eo dubitaret, quem antea praedicauerat? an qui contra me inuidiae stimulis cogitur, ut praedicatione sua lucrum quaereret terrenum, cum deliciis pasceretur: sed locustis & camelorum induitur pilis, istiusmodi cibus & vestis hospitio recipiuntur carceris. Nam tale habitaculum habet praedicationis veritatis, qui autem falso praedicant, adulatores sunt & deliciis affluunt, & in domibus regum mollibus vestiuntur. Sed quid existis videre prophetam? etiam dico vobis plusquam prophetam: In eo Ioannes

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Malach. 2.

Matth. 25.

Matth. 3.

In Iuxu & studio preciosarum vestium peccatum non deest.

nes ceteris prophetis maior est, quod quem illi prædicauerunt venturum, hic digito præsentem demonstrauit.

CHRISTIANVS DRVTH- marus in idem Euangel.

Ioannes autem cum audisset in vinculis opera Christi. Parum antequam Ioannes comprehensus esset ab Herode tetrarcha, cepit dominus prædicare, ne deesset Israëli verbum diuinum post Ioannem. Ioannes autem comprehensus est ab Herode tetrarcha filio Herodis, & missus est in carcerem & in vinculis: quia Herodes acceperat uxorem fratris sui, non tamen ei ipse Herodes tulerat, sed pater vxoris tulerat eam à Philippo pro quibusdā similitudine exortis inter eos, & dederat eam Herodi, quia ipse Herodes maioris potestatis erat. Ioannes autem quamuis Herodes ex vna parte esset Iudæus, ex alia non esset: erat enim ex vna parte de Simonis genere, & Ioannis filij eius quæ Aristobuli sacerdotis filia fuerat Mariamne vxor Herodis maioris, quam ipse occidit. Fuit autem Aristobulus nepos Ioannis filij Simonis, qui in lib. Machabæorum legitur. Igitur non cessauit Ioannes adnūtiare ei quia iniuste fecerat (quamuis pater ei dedisset) quod vxorem fratris sui retineret. Mulier verò cum amaret secundum maritum magis quam primum, suasi ei vt mitteret eum in carcerem. In hoc ergo carcere & in his vinculis cum esset, audiuit opera Christi. Quæ sunt opera Christi quæ audiuit? quæ superius auditis facta, quod videlicet sanaret omnes infirmitates in populo. Mittens duos de discipulis suis: ait illi. Sciebat Ioannes quod ipse erat verus homo, & verus rex gloriæ Dei: & quia ideo incarnatus fuerat, vt per suam mortem redimeret mundum. Cum audiuit autem illum tantas virtutes facere, tunc cepit cogitare dicens. Si ipse tantas virtutes facit, quis occidet illum. Modò innotescet mundo: modò nullus audebit eum occidere, sed omnes venerabuntur eum. Ego credebam quod ipse deberet mori pro nobis: sed modò vnum est & duobus: aut ipse non facit tantas virtutes, quantas audio: aut si facit, nullus eum occidet, sed diliget, & extollent eum: & pro tali dubitatione misit duos de discipulis, & ait illi: Tu es qui venturus es: an alium expectamus? Tu es qui venturus es, sicut credebam per mortem tuam ad liberationem hominum, qui tanta facis: an alium debes mittere qui debeat mori pro nobis? Iste est verior sensus, sicut coniiicere possumus ex factis domini, & dictis, quæ in sequentibus aperiemus: Nam non ignoramus, quod alij etiam in hoc loco senserunt, quod Ioannes ideo misit discipulos ad dominum, vt inquireret eos ad discipulatum domini: sicut iam aliqui erant, & aliqui odibant, & detrahebant factis ipsius cum Phariseis. Et respondens Iesus, ait illis. Alius euangelista refert, quod iusserit venire coram se cæcos, & claudos, & leprosos, & curauit eos: & inde dixit. Renunciate Ioanni quæ audistis & vidistis. Virtutes quas vidistis à me fieri: ac si mandaret, vt ille sciat quia sic est sicut audiuit: facio coram vobis, vt ex visu vestro renuntiare possitis, & ex auditu, & miranda facio: & tamen sicut ipse credidit, moriar: quia venit hora, quando satis beatus & rarus erit, qui non habet scandalum

erga me. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Omnes istas virtutes superius audiuimus factas à domino, & filiam archisynagogi resuscitauit. Quare autem dicit pauperes euangelizantur? Quia hoc specialiter Esaias de illo prophetauerat futurum, inquitens. Ad annuntiandum manificetis terræ misit me. Et de ipsis dixerat dominus. Beati pauperes spiritu, et, beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Ac si aperte dicat, iam sunt electi & perpauci, qui non debeant scandalum aduersum me sumere, & qui nolint mortificare me. Ponit autem præsens tempus pro futuro, beatus erit, quonia in conspectu Dei omnia futura præsentia sunt. Illi autem abeuntibus cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne. Deus conficius humana fragilitatis, quia Ioannes homo erat, & poterat ei subrepre elatio: ob hoc noluit corā discipulis suum illum laudare, sed abeuntibus illis, propter exemplum aliorum & ædificationem, dixit de illo quæ imitanda forent. Exemplo ipsius nullus debet laudare quempiam in oculis eius, iuxta præceptū Sapientis: Ne laudaueris hominem in vita sua. Quid existis videre in desertum arundinem vento agitatam. Arundo dicta, quod cito arefcit. Hæc & canna vocatur hebraicè, & latinè, & abundat in illa prouincia sicut & in Italia: ita vt sepes ex eis fiant, & alia necessaria, & crescūt in palustribus locis in modum herba, quæ apud nos ros vocatur. Ite autem allegoria in hoc loco, aliud dicens, & aliud volens intelligi. Per arundinem instabiles homines volens intelligi. Ac si aperte dicat. Quando fuistis ad audiendam prædicationem Ioannis in deserto, nunquid vidistis illum instabilem & mutabilem: vt arundo contra ventum? Vt enim arundo vertitur in aliam partem, cum ventus eam tetigerit, ita carnalis homo siue pro cupiditate, siue pro timore flectitur in aliam partem. Sed Ioannes arundo non erat: sed cedrus & de illo aliisque electis dicitur, iustus vt palma florebit. &c. Malus etenim ille homo est, qui propter donum, siue propter aliquem timorem, Dei præceptum dimittit: vel alius est in prosperitate, alius est in aduersitate erga dominum, vel erga proximum. Inde dicit scriptura. Stultus vt luna mutatur. Ioannes autem fixus fuit in præceptis Dei, & peccatoribus non est adulatus: sed firmo corde dixit Phariseis. Genimina viperarum. Et Herodi regi. Non licet tibi habere vxorē fratris tui. Et vsque ad mortem nec pro muneribus nec pro terroribus est immutatus, & ideo à domino laudatus. Sed quid existis videre in desertum? hominem mollibus vestitum. Iterum de hac re dominus Ioanem laudat, quod d auferam vitam tam in cibo quā in potu tenuerit. Licet enim nobiliter natus, delicatè nutritus, tamen in ipsis feruidis iuuentutis suæ annis in eremum ingressus (sicut audistis) & austerè vixit, & austerioribus vestimentis cōtectus est, quia de pilis camelorum vestimentū habuit. De qua re nūc dicitur à domino: Quando fuistis ad consulendum Ioannem nunquid vidistis eum mollibus vestimentis vestitum? Ac si aperte dicat non caelesti sed terrene regi militant, qui aspera pro Deo perpeti refugunt. Potest & aliter accipi, quod Ioannes non mollibus vestimentis vestitus esse dicitur: quia vitam peccantium non blandimentis fouit, sed aspera inuectione increpauit dicens. Genimina viperarum. Sic etenim sapientium verba esse debent malis, sicut stimuli, & clau

clau in altum defixi, vt intelligant & meminerint peccatum suum: vt Salomon ait. Responde stulto iuxta stulticiam suam, ne sibi sapiens videatur. attendere tamen debemus, quod dominus Ioanem de vestimenti sui asperitate collaudat. Si virtus non esset vilibus vestimentis indui: nequam dominus illum de hac re laudasset: nequam etiam beatus Petrus, si culpa non esset vestimenta preciosa quærere, si feminas prohiberet dicens. Non in veste preciosa. Sed quid existis videre prophetam? etiam dico vobis & plusquam prophetam. Adhuc perseuerat dominus in laudibus Ioannis. dicit quod Ioannes non solum fuit propheta: sed etiam plusquam propheta. Prophetæ namque ministerium est ventura prædicare: non etiam demonstrare. Ioannes vero non solum prædixit saluatorem, sed etiam digito demonstrauit dicens. Ecce agnus Dei. Quid Ioannes dici dicebat merito, subsequenter ostendit. Sequitur enim. Hic est de quo scriptum est. Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te. Qui causam debet dicere, & aliquem laudibus extollere, hoc modo debet agere, vt prius repellat quod non est, & post consequenter exponat quod est. Ecce primo dominus dixit, quod Ioannes arūdo vento agitata non erat: neque mollibus vestitus: post paulatim quod nō solum propheta, sed etiā plusquam propheta: ad vltimum angelum illum dicit. Angelus enim nuntius dicitur. Et recte angelus nuncupatur, qui certus nuntius & præco saluatoris factus manifeste ab ipso oculis & digito demonstratus est. & vnusquisque fidelis qui sacerdotis nomine censetur Zacharia attestat, si ministerij sui iura exequitur, angeli nomine vocatur. Ait enim, Labia sacerdotis custodient scientiam: & legem requirunt ex ore eius: quia angelus domini est. Studeat ergo quisquis illo nomine decoratur, vita & operibus angelus esse, vt & in opere & sermone Deum videntibus & audientibus adnuntiet. Sequitur. Qui preparabit viam tuā ante te. Ioannes enim viam domino præparauit: quia multis non solum prædicauit: sed & vt in eum crederent (etiam in testimonium) baptismo baptizauit. Et vnusquisque nostrum viam domino præparat, si expulsus de corde suo viciorum spinis, virtutes ibi inserit.

HAYMONIS EPISCOPI Halberst. superioris Euang. expositio.

Cum audisset Ioannes in vinculis opera Christi mittens duos de discipulis suis, ait illi. Et reliqua. Beatus Ioan. Bapt. propter veritatem quam prædicabat, missus est ab Herode tetrarcha in carcerem veluti latro & sacrilegus. Dicebat enim illi: Non licet tibi habere vxorem fratris tui, id est, illo viuente, ob nullam aliam causam missus est in carcerem, nisi quia veritatem prædicabat. Cum ergo in carcere positus esset, & audisset opera domini, id est, miracula quæ faciebat, cæcos illuminando, mortuos resuscitando, leprosos mundando, demones ab obsessis corporibus eiiciendo, Tunc misit ad eum duos discipulos, & ait illi. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? id est, quem prophetæ venturum prædixerunt? Non quod B. Ioannes tunc temporis dubitare poterat de morte domini, &

de descensione illius ad infernum qui iam eum prædicauerat, & baptizauerat in Iordane, & digito demonstrauerat dicens. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi, Non dubitabat Ioannes. Non enim propter se misit discipulos suos ad dominum: sed propter inuidiam discipulorū, quam habebant contra dominum. Illi discipuli Ioannis inuidebant domino, vnde & dixerūt magistro suo Ioanni: Rabbi, cui testimonium perhibuisti trans Iordanem, ipse baptizat, & plures veniūt ad eum quā ad nos. Vt ergo hæc inuidia cessaret ab illis, ideo misit eos Ioannes ad dominum, vt videntes eius miracula, & audientes eius doctrinam, crederent in eum & saluarentur. Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et est sensus. Ego scio me ab Herode interficiendum, & ad inferna descendurum, manda ergo mihi vtrum te debeo nunciare inferis, id est, his qui in inferno sunt, sicut nunciavi superis, id est, hominibus in mundo, vt sicut præcurfor tuus extiti, prædicando te venturum esse in mundo, ita siam præcurfor tuus denunciando te venturum esse in infernum, & liberaturum electos, qui ab initio mundi præsolantur aduentum tuum. An non conueniet filio Dei vt gustet mortē, an etiam hæc mytheria ad peragenda alium missurus sis, aut angelum, aut archangelum, aut prophetam, aut apostolum. Beatus autem Ioannes, ministerium suum perficiebat, vt sicut præcesserat dominum nascendo, prædicando & baptizando, ita præcederet moriendo. Dominus itaque quoniam omnia nouit, antè quam veniant, cognoscens intentionem Ioannis, propter quod miserat discipulos suos ad eum, ideo voluit ante eos miracula facere, sicut & fecit, cæcis reddendo visum, claudis gressum, surdis auditum, leprosis munditiam, mortuis vitam, vt videntes eadem miracula, & audientes verbum ex ore eius, cum fide filij Dei reuerterentur ad magistrū suum, sicut & fecerunt. Respondens autem dominus ait illis. Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis, & vidistis. Aliud autem viderunt, aliud & audierunt. Viderunt cæcos illuminatos, surdos audientes, leprosos mundatos, claudos ambulantes, & mortuos resuscitados, audientes pauperes euangelizatos à domino, id est, doctos. Secundum literam ita factum est, sicut historica intelligentia narrat. Secundum altiore verò intellectum prædicante domino, & docente, qui erant cæcati corde, & in tenebris ignorantie positi erant, receperunt lumen scientiæ & veritatis. Qui erant surdi, receperunt aures audiendi verbum Dei, iuxta quod dominus dicit: Qui habet aures audiendi audiat. Qui erant claudi à bonis operibus, receperunt gressum bonæ operationis. Qui erant leprosi, id est, peccatis originalibus grauati, & polluti, mundati per fidem, & gratiam baptismatis. Qui erant mortui peccato, & infidelitate, cœperunt viuere Deo. Quod autem dicit, pauperes euangelizantur, id est, docentur, dupliciter possumus intelligere, vel pauperes rerum, vel pauperes spiritu, id est, humiles, de quibus dominus alibi dicit. Beati pauperes spiritu, quia vestrum est regnum cælorum. Euntes renunciate Ioanni, quia ego sum ipse de quo Propheta prædixit. Deus ipse venit & saluabit nos. Euntes renunciate Ioanni, quæ audistis, & vidistis, cæci vident. In hoc quod dicit, cæci vident, tunc impletum est, quod Esaias Propheta dixerat. Tunc aperientur oculi cæcorum. Et quod dicit Surdi audiunt

Matt. 13.

Matt. 5.

Esa. 33.

Impletum est illud eiusdem Esaiæ Prophetæ. Et aures surdorum patebunt. Et quod dicit, *Claudi ambulat.* Impletum est illud eiusdem prophetæ. Tunc saliet sicut ceruus claudus. Et quod dicit, *Mortui resurgunt,* impletum est per eundem prophetam dicentem, viuent mortui, & interfecti mei resurgent. *Et beatus qui non fuerit scandalizatus in me,* Ac si aperit dominus diceret: Miranda sunt valde opera, quæ ego facio, sed cauendum est hominibus, qui modò mea signa venerantur, ne tempore passionis meæ recedant à fide mea. Hic se demonstravit dominus moriturum, & ad inferni claustra descensurum, & electos liberaturum, & ad cælos reuocaturum, quasi diceret Ioanni: Mira quidem facio, sed abiecta perpeti non dedignor, moriendo te subsequor. *Illis autem abeuntibus,* Id est, illis recedentibus, *Cæpit I E S V S dicere ad turbas de Ioanne.* Quare noluit dominus præsentibus discipulis Ioannis, laudare Ioannem, sed potius recedentibus? Non sine causa. Ne forte illi discipuli Ioannis dicerent. Certè I E S V S laudatorem suum laudat, magister noster laudauit eum, vicem laudationis illi repondit. Ne forte illi hoc possent dicere, ideo noluit dominus ante illorum præsentiam laudare Ioannem, sed illis abeuntibus, profiliuit in laudem Ioannis dicens: *Quid existis in deserto videre? Arundinem vento agitatam?* Et est sensus, nunquid ad hoc existis in desertum, vt videretis Ioannem, similem arundini vento agitatam, vt de illo quis modò dubitet (id est, de me) quem ante prædixit filium Dei esse, dicens: Hic est filius Dei? Non talis Ioannes. *Quid existis in deserto videre?* Beatus Ioannes in deserto habitabat, eremita erat, secus Iordanem fluuium cellulam suam habebat, in qua à pueritia sua domino seruebat. Possimus & aliter dicere. Arundinem mox vt aura tetigerit, in partem alteram flectitur. Ioannes ergo arundo vento agitata non erat, quia eum nec aliquis laus poterat facere asperum, nec prospera nouerant eum exaltare in superbiam vel elationem, nec aduersa deicere in tristitiam. Nos peccatis impellentibus, sumus arundo vento agitata quia cum aliquis nos laudat, eleuamur in superbiam: cum aliquis vituperat, deicimur in tristitiam & iram. *Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum?* Hæc verba dominus non affirmando sed negando intulit, quia beatus Ioannes non erat mollibus indumentis indutus, sed de pilis camelorum erat vestimentum illius. Cibo delitioso non utebatur, vinum non bibebat omni tempore vitæ suæ. Pœnitentiam prædicabat populis dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cælorum. Et rectè, quia pœnitentiam prædicabat, ipsam pœnitentiam in cibo, potu, & habitu prætendebat, quasi diceret populis ad se confluentibus. Si ego qui iustus sum, abstinentiam sector, & vos pœnitentiæ habitum sumere deberis multò magis, vt veniam consequamini. *Ecce qui mollibus vestitur in domibus regum sunt.* Et est sensus. Illi, qui pro terreno regno militant, palatia regum, & diuitum inhabitant, mollia vestimenta requirunt, adultores regi, & reginæ existunt. Ioannes ergo, quoniam pro cœlesti regno militat, habitaculum carceris diligit, mollia vestimenta spernit, nulli adulatur, & à delectationibus seculi istius alienus existit. Virtus est, vilia indumenta induere illum qui potest habere preciosa. Si enim virtus non esset, nequaquam dominus Ioannem de asperita-

vestimentorum aspectus ad virtutem spectat.

te vestimenti sui laudasset dicens, *Quid existis videre hominem mollibus vestitum?* Et si peccatum non esset preciosum vestimentum induere, nequaquam sermo diuinus tam vigilanter exprimeret de diuite, qui post mortem torquebatur apud inferos, quòd dum adhuc viueret in corpore, purpura, & bysso induebatur. Et beatus Petrus non solum viros sed etiam mulieres ab appetitu preciosarum vestium compescuit dicens: Non in veste preciosa, non in auro & argento, non in torto cruce. Specialiter Ioannes mollibus vestimentis non erat indutus, quia vitam peccantium blandimentis non fuit sed acriter increpauit, dicens, Genimina viperarum, quis vobis demonstrabit fugere à vètura ita? facite ergo fructus dignos pœnitentiæ. *Sed quid existis videre? Prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam Prophetam.* Prophetæ ministerium est, futura prædicare & non demonstrare. Beatus verò Ioannes & propheta fuit, & plus quam propheta, quia quod Prophetæ ab initio mundi prædixerunt venturum esse in mundum, id est, filium Dei, non solum ipse prophetauit, sed etiam digito demonstrauit, dicens: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Hic est de quo scriptum est: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.* Deus pater loquitur ad filium suum per Malachiam prophetam: *Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te: Ioannes hinc appellatus est angelus, id est, nuntius, non natura, sed officio, quia angelus Græcè, Latinè nuntius dicitur.* Ecce ergo qui aduentum superni iudicis nuntiare venerat, angelus vocatur, vt dignitatem seruet in nomine, quam explet in operatione. Et non solum beatus Ioannes angelus est appellatus, id est, nuntius, quia supernam iudicem nuntiabat, verum etiam & omnes prælati sanctæ ecclesiæ episcopi, & sacerdotes, qui vitam æternam prædicant, angeli vocantur, dicente eodem propheta Malachia. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore eius requirunt populi, quia angelus domini exercituum est. Et non solum episcopi, & sacerdotes sanctæ ecclesiæ angeli appellantur, sed etiam vnusquisque fidelis, siue laicus, siue femina, qui peccantes redarguunt, si penas supplicij minatur peccantibus, si gaudia æterna promittit bene agentibus, dum verbis sacra eruditionis insinuat, profectò angelus vocatur.

Malach. 3.

Malach. 3.

**THEOPHYLACTI EPI-
scopi Bulgar. superioris euang.
expositio.**

Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Non interrogat Ioannes quasi ignoras Christum. Nam quo pacto ignoraret, quum testatus sit, Ecce agnus Dei; Verum, quia discipuli eius inuidebant Christo, vt pluribus argumentis certiores eos redderet, propter hoc mittit eos, vt, vel viliis miraculis, credant Christum Ioanne maiorem esse: & idcirco fingit se rogare? *Tu es qui venturus es?* hoc est, qui expectatur in scripturis in carne venturus. Nonnulli autem dicunt, quòd, quum dixerit venturum, interrogauit de descensu ad inferos, quasi ignoret Ioannes, & dicat, Es tu ille qui ad infernum venturus es? *an alium expectamus?* Hoc autem friuolum fuerit dicere, Quum enim prophetis aliis excellentior fuerit Ioannes, quòmodo

crucifi.

erucifixionem Christi, & eius ad inferos descensum ignorasset, præsertim cum Christum agnum nominarit, eo quòd pro nobis immolandum erat? Sciebat igitur Ioannes, quòd ad infernum venturus esset dominus cum anima, vt & illic saluaret (sicut dicit Gregorius theologus) omnes, qui credituri erant, quòd pro nobis incarnatus esset. Et non sicut ignorans rogat, sed sicut volens copiosius testimoniis discipulos suos docere de Christo ob miraculorum operatione. Vide enim & Christum, quid dicat ad hanc interrogationem. Non dixit, annunciate Ioanni, Ego sum, qui venturus sum: sed vt sciens, quòd Ioannes hac de causa discipulos misisset, vt videant miracula, inquit: Quæ videtis, annunciate Ioanni, & omnino, ille, accepta occasione hac amplius de me vobis testimonium perhibebit. Pauperes autem, qui euangelizantur, intellige vel apostolos Euangelium prædicantes (pauperes enim erant & piscatores, & vt priuati contemptibiles) vel auditores Euangelij de cælestibus bonis audientes. ostendens autem discipulis Ioannis, quòd non laterent eum quæ cogitabant, dicit, *Beatus qui non fuerit offensus in me: nam ipsi multum de eo dubitabant. Illis autem euntibus, cepit Iesus dicere turbis de Ioanne, &c.* Fortassis turbæ vt audierunt Ioannis interrogationem, offensæ sunt, ne forte & Ioannes de Christo dubitasset, & sic facile mutasset sententiam, quamuis prius testificatus fuisset de Christo. Hanc igitur suspicionem è medio tollens Christus, inquit, Non est Ioannes arundo, hoc est, inconstans, & varius. Nam, si talis esset, quare exiuisit ad eum in desertum? Non enim ad arundinem, hoc est facile mutabilem hominem exiuisisset, verum sicut ad magnum, & constantem hominem exiuisit: Proinde talis manet, qualem eum iudicatis. *hominem mollibus vestimentis indutum.* Nam, ne dicere possint, quòd delicias primum seruierunt, factus sit remissus, inquit. Non. Vestis enim eius ex pilis erat, & ostendebat à deliciis alienum. Si enim mollia gestasset, in regum domibus versatus esset, non in carcere, si delicias fuisset sectatus. Dilce igitur quòd non oportet probum Christianum mollia gestare. *Ecce ego mitto angelum meum &c.* Angelus vocatus est & propter angelicam vitam, ac ferme materiæ expertem, & propter hoc quod nunciavit, prædicauitque Christum. Preparauit autem viam Christi, quasi testificans de eo, & quasi baptizans in pœnitentiam. Nam post pœnitentiam remissio peccatorum, quam remissionem Christus dat. Hæc autem dixit Christus postquam à se abierant discipuli Ioannis, ne videatur eis adulari. Vaticinium autem dictum Malachiæ est.

Probum Christianum non oportet mollia gestare.

Malach. 3.

**INCERTI AVTHORIS
sub nomine Eusebij Emiseni in
idem euangelium.**

Ioannes Baptista in vinculis & in carcere positus, cum audisset miracula quæ dominus operabatur, intelligens iam sibi diem mortis imminere, voluit eum quasi magistrum interrogare de his, quæ sibi adhuc incerta videbantur. Misit igitur ad eum duos de discipulis suis, qui eius verba Christo referrent. Hi autem quid dixerint audiamus. Ioannes, inquit, Baptista misit nos ad te dicens: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Ego

quidem non puto Ioannis discipulos in tellexisse, quid hac illorum interrogatione magistri significaretur. Sicut neque in Christi responsione questionem intellexerunt esse solutam. *Tu es,* inquit, *qui venturus es.* Ego quidem vado, ego ad patriarchas, & prophetas in infernum descendo. Sed nunquid tu quoque ibi venturus es? Debeo te illuc venturum illis annunciare, sicut te iam venisse mundo annuncians: Descendes illuc per te, an alium expectamus à te? Timeo enim hoc credere de te, nisi hoc certum mihi fiat à te. Valde quidem te humiliasti, an fortasse plus te humiliabis? Quid dicam illis, *Quid nunciabo?* *Et respondens Iesus, ait illis: Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur, & beatus, qui non fuerit scandalizatus in me.* Quid enim aliud dominus in hac sua responsione significabat, nisi quia & hoc prophetarum oraculum per se completere non abhorreret, sicut nec alia quæ de eo prophetæ prædixerant. *Ita, inquit, dicite Ioanni quæ audistis, & vidistis.* Ipsa enim hora, ipsi quæ videntibus, vt Lucas testatur, fecit dominus multas virtutes. Et tale erat ac si diceret: In mundum veni, carnem assumpsit, baptizari volui: nunc autem prædico, nunc pauperes ad fidem conuerto, cæcos illumino, mortuos resuscito, & cætera facio, quæ me facturum esse prophetæ nuntiauerunt. Qui igitur in aliis omnibus & prophetarum testimonia confirmo & compleo, abis vt in hoc vno faciam eos esse mendaces. *Beatus enim qui non fuerit scandalizatus in me.* Beatus qui fideliter firmiterque crediderit quæcunque scripta, & prophetata sunt de me. Qui enim non horum virginis vterum, non vti que horreo ad inferna descendere. Cloaca mundi est infernus, lux tamen stercore non inquinatur. Mundus transeo per immundum, mundus totum compleo mundum. Descende igitur securè, præcursor mihi es. Vade & præcurre, nuncia gaudium fidelibus meis: cito sequar, & liberabo eos. Considera modò quanta lætitia locus ille tenebrarum, locus ille mœroris, & doloris, considera, inquam, quanta lætitia quantumque gaudio exultauerit, quâdo ibi beatus Ioannes hæc verba narrare cepit. *Illis autem abeuntibus cepit Iesus dicere ad turbas de Ioanne.* Bene autè, *illis abeuntibus:* si enim illis præsentibus, de Ioanne talia loqueretur, poterat fortasse adulatione notari ab his, qui non Deum, sed hominem enim esse credebant. *Quid existis in deserto videre, arundinem vento agitatam?* Non est arundo Ioannes, columna est, non mouetur vento, non quatitur timore, non flectitur adulatione, vno eodemque vultu respicit & illos qui eum laudant, & eos qui enim vituperant. Sic inimicos, vt amicos diligit, sibi potètes vt impotètes arguit. Vide igitur quâ cautè saluator noster & Ioannis iustitiam cõmendat, & seipsum ab adulationis vitio defendit, dū eum, què laudat, laude non delectari dicit. *Sed quid existis videre? Hominem mollibus vestitum?* Ioannes enim sicut legitur, pilis camelorum vestitus erat: qua in re apertissime ostendebat, quia & mundum istum, cuiusque concupiscentias pro nihilo ducebat. Insuper & quia pœnitentiam prædicabat, vt bonus magister pœnitentibus in seipso pœnitentiæ simile exemplam, & regulam dabat. Vnde non immerito quidam ait: Si vis me flere, dolendum est prius ipse tibi. *Ecce qui mollibus vestitur, in domibus regum sunt.* Qui enim mollibus vestitur, conuentus hominum te-

Eusebii.

quitit & videri appetit, ideoque non in deserto, non in loco solitatio, sed in domo regia inuenitur. Vana quippe gloria premitur, qui propter hoc mollibus vestitur. *Sed quid existis videre? Prophetam etiam dico & plusquam prophetam.* Hic est enim de quo scriptum est: *Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam tuam ante te.* Sic igitur angelus Ioannes, & plusquam propheta Ioannes. prius enim quam nasceretur, prophetauit, & non sicut ceteri prophete. Post multum temporis Christum venturum esse prædixerunt, sed ante faciem eius manens, & eum baptizans & tangens, reuelante spiritu sancto dixit: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Hoc enim non dixisset, nisi propheta fuisset. Erat autem & plusquam propheta, quia ipsum, quem prophetauit, digito demonstrabat. Et in eo quidem in quo dicitur plusquam propheta potest dici & non propheta: facies enim plusquam prophetam, ostendit se alium etiam quam prophetam. Prophetarum enim est futura prædicere, non prophetarum verò præsentia demonstrare. Vnde idem Ioannes interrogatus an esset propheta, respondit se non esse prophetam.

E V T H Y M I I Z I G A B O N I
superioris euang. expositio.

QUAM autem Ioannes audisset in carcere opera Christi &c. Lucas vero dicit, quod ipsi renunciauerunt signa Ioanni, & tunc duos quosdam ex illis misit, quod æmulationem siue inuidiam manifestat, quam habebant isti aduersus Christum. Misit autem illos Ioannes interrogans, an ipse esset, quem venturum esse dicebant libri prophetarum, non tanquam ignorans: quo enim pacto dubitaret, qui antea eum prædicauerat, & propriis manibus baptizauerat, ac desuper testimonium de eo audierat, diuinumque spiritum super eum descendentem quasi columbam conspexerat? sed sciens discipulos suos inuidia moueri aduersus Christum: siquidem prius quodque accesserant, dicentes, Rabbi, qui erat tecum trans Iordanem, cui tu testimonium perhibuisti, ecce is baptizat, & omnes veniunt ad eum: vehementer enim præceptorem suum amantes, & pariter gloria illius sui cupientes, indignabantur, videntes Christum celebrem fieri. Verum, quia sapius eos admonendo, persuadere nequiverat, nunc autem breui moriturus erat: delectis duobus, qui prudentiores essent, hos mittit ad Christum, prætextu quidem interrogandi, an ipse esset ille, qui venturus erat: vera tamen causa erat, vt conspectis miraculis, quæ faciebat, crederent: sciebat namque testimonium ab operibus credibilius esse, magisque suspicione carere. Ideo etiam Christus, cognito, quod ob id potius Ioannes eos misisset, statim in illa hora multa operatus est miracula, sicut dicit Lucas. Nam si Ioannes manifeste misisset eos, quo spectatores fierent, nequaquam persuaderi potuissent, vt illuc abirent. Ob hanc ergo causam prætextum finxit interrogationis. *Et respondens Iesus dixit illis: Ite &c.* Vide quomodo non ad effectum eorum interrogationem responderit, sed ad veram causam, propter quam missi erant. Pauperes autem, qui lætum euangelij nuncium accipiunt,

dixit apostolos. Quid enim eo pauperius, qui autem exercet piscatoriam. *Et beatus est, quicumque offendiculum non acceperit in se.* Hoc præsertim propter ipsos dixit Ioannis discipulos, detegens illis cordis eorum arcanum: ostenditque quod se non lateret ipsos quoque offendi, quia cum publicanis, & peccatoribus manducabat: & manifeste prius galtrimargiam ipsi obiecerant aduersus discipulos eius. *Hic autem abeuntibus, cepit Iesus dicere turbis de Ioanne.* Illi quidem meliores redditi abscesserunt. Quare autem non ipse præsentibus loquutus est de Ioanne? Ne ei videretur adulari. *Quid existis vt videtis in deserto? arundinem vento agitatum?* Audita à turbis Ioannis interrogatione, quum intentum ignoraret illius, turbæ sunt: quomodo is, qui de hoc tot, ac tanta testatus fuisset, nunc dubitabat, & immutatum eum esse suspicabantur, quo cognito, Christus, huiusmodi medetur suspicioni: docens simul, & quod cordium esset cognitor, & confundendo eos redarguens. Ait ergo: *Quid existis in deserto, vt videtis arundinem, quæ à vento agitur?* hoc est, leuem, & instabilem hominem, & ad modum arundinis facile mente mutabilem, vt nunc suspicamini? aut ediuerso stabilem, saxoque solidiorem, vt tunc vestrum studium, ac concursus testabantur? *Sed quid existis ad videndum? hominem in mollibus vestibus amictum?* Delitiis scilicet gaudentem, vt etiam ex hoc mollis videatur, facileque mutabilis? aut potius contrario, duris exercitatum vt etiam vestis eius, ac cibis confirmarunt: *Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt.* Hic verò primum quidem in deserto versabatur, nunc autem in carcere retinetur. Quia vero quidam à domo leues esse monstrantur, & quidam à delitiis hoc patiuntur: posuit Christus & hoc, & illud: ac probauit neutrum posse dici de Ioanne. Deinde, quod verum est, insert, & veritati attestatur, ac Baptiste elegantem contexit encomij coronam. *Excellentiorem propheta.* Excellentior est, hoc est maiorem, Deinde dicit in quo maiorem: videlicet in eo, quod venerit circa Christi aduentum. Nam maiores alii inter præcones sunt ij, qui prope regem præcedunt. *Excellentiorem propheta,* vi pote qui suis vidit oculis à se prophetatum, quæ prophete ipsum præcedentes in enigmate conspexerant. *Hic est enim de quo scriptum est &c.* Post suum testimonium adfert, & propheticum: est enim Malachie verbum. *Dictum est autem quasi à patre, & Deo, ad filium etiam Deum. Ioannem vero angelum suum Deus nominauit: siue quia ἀγγελος dicitur nuncius, & Ioannes, quæ sibi dicta erant de Christo, annunciauit populo: Factum est, inquit, verbum Dei super Ioannem Zachariæ filium in deserto: siue quasi angelicam degentem vitam, eo quod super terrena eleuabatur, ac caelestia sapiebat. *Ante faciem tuam.* hoc est, in conspectu tuo præcedentem, tanquam domesticum tuum, qui etiam coram te parabit viam tuam. Via autem Christi animæ erant hominum, per quas oportebat verbum procedere. Potest etiam dici excellentior propheta, quia eum, quem vidit, prophetabat: quod nulli contigit prophetarum. Nec vidit tantum, verum etiam baptizauit,*

DOMIN.

DOMINICA III. ADVENTVS.
IOAN. I.

M I S E R V N T Iudæi ab Ierolymis. ^a sacerdotes & Leuitas ad ^b Ioannem, vt ^c interrogaret eum: ^d Tu ^e quis es? ^f Et ^g confessus ^h est, ⁱ & non ^j negauit. ^k Et ^l confessus est, quia ^m non sum ego Christus.

Et interrogauerunt eum, ⁿ quid ergo? ^o Elias es tu? ^p Et dixit: ^q Non sum. ^r Propheta es tu? ^s Et respondit: ^t Non. Dixerunt ergo ei: ^u Quis es? ^v vt ^w responsum demus his qui miserunt nos. ^x Quid dicis de teipso? ^y Ait: ^z Ego ^{aa} vox ^{ab} clamantis in ^{ac} deserto, ^{ad} Dirigite viam domini sicut dixit Iaias propheta. Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis. ^{ae} Et ^{af} interrogauerunt eum, & dixerunt: ^{ag} Quid ^{ah} ergo baptizas, si tu non es ^{ai} Christus, neque Elias, ^{aj} neque propheta? ^{ak} Respondit eis Ioannes dicens: ^{al} Ego ^{am} baptizo in aqua: ^{an} medius autem ^{ao} vestrum ^{ap} stetit, quem vos ^{aq} nescitis. Ipse est qui ^{ar} post me venturus est, qui ^{as} ante me factus est, cuius ego non sum dignus, vt solam eius corrigiam calciamenti. Hæc in ^{at} Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizans.

GLOSSA ORDINARIA
in superius euangel.

Tv quis es. Putabant Iudæi Ioannem esse Christum, qui in lege promittebatur. Alij putabant eum esse Eliam, propter nimiam abstinentiam & castitatem, & solitariam vitam, & asperitatem delictorum reprehensionem, & durissimum futuræ vindictæ terrorem. Alij dicebant eum esse vnum de prophetis resuscitatum, propter prophetiæ gratiam. *Confessus est.* Confessus est, vt postea dicit, non quod erat Christus. Non negauit quod erat id est quod esset præcursor, vt post interrogatus dicit: *Ego vos cla.* Ordo verborum: & confessus est & non negauit quando miserunt. *Elias est tu.* Cum omnes scirent nomē Christi sciebant etiam quod Elias præcessurus sit eum. Sed ipse Elias præcessurus, in potestate iudicaturum: Ioannes figuratiter Elias eundem iudicandum: vt sint duo præcones sicut duo. aduētus eius est vnde dicit. *Non sum.* Elias id est non præco, potentiam indicans, sed in quam offensus ostendo humilitatē. *q. d. seruire humili antequam excelsus iudicet.* Ecce nec ego Christus nec aperte potentie index. *Ego vox.* Non dicit Ego sum homo; vel Ioannes. vel filius Zachariæ. Non considerat humanam substantiam vel generationem, sed vltra hæc omnia exaltatus præcursor

verbi, deserit omnia quæ intra mundum continentur. Ascendit in altum, factus vox verbi: nullam in se substantiam fatetur præter abundantiam gratiæ, quæ excedit omnem creaturam, vt sit vox verbi. Vox est interpret animi, Animus autem id est intellectus omnium est filius Dei. Ioannes ergo vox est & interpret huius animi: quia primò mundo eum demonstrauit. Ecce agnus Dei. *Elias.* hoc de Ioanne prophetauit: Ego vox clamantis in deserto, in qua verbum sonat id est prophetia, & ostensio & lucerna verbi præsentis. *Ex pharis.* id est ex principibus Iudæorum qui doctrinam non quærunt, sed inuident. Qui tamen ad Ioannem ideo veniunt, quia audiunt eum prædicasse communem omnium resurrectionē, quam & ipsi credebant, vnde & ipsi in multis Christo consentiunt. Paulum quoque apostolum in multis audierunt. *Quid ergo bap.* Audiebant Pharisei in prophetis Christum venturum, & baptizatum, sciētes Iordanem figuram baptismi gessisse, eumque Eliam & Eliseum sicis pedibus transisse: figuramque baptismi in Elia & Eliseo non dubitabant præcessisse. vnde & nunc eos surrexisse putabant & baptizasse, vnde nec interrogant, es tu vnus prophetarum: sed solummodo es tu propheta ille videlicet qui præfigurauit baptismum. *Ego baptizo in aqua.* Non imputetur audaciæ quod ago: quia corpora abluo aqua, nō aufero peccata; vt sicut

vt sicut nascendo & prædicando præcursor sum sic & baptizando: sed iste medius inter vos est qui peccata tollit, *Cuius ego non sum dignus*. Non ait non soluam. Soluit enim quoniam ipsum manifesta-uit & de diuinitate & humanitate ipsius multa aperuit, sed non sum dignus: quia indignum ad hoc agendum se reputat, in quo simpliciter indicatur humilitas. Mystice. Ligaturam mysterij incarnati verbi non sum dignus penetrare, vel nomen sponsi mihi usurpare. *Hæc in Betha*. Duæ sunt Bethaniæ. vna trans Iordanem, altera citra non longe à Ierusalem, vbi Lazarus suscitatus est. Illa quæ trans Iordanem est, significat humanam naturam sub lege naturali ante fluentia gratiæ, qua gratia post incarnationem Christi abundans fuit, quæ natura ad hoc creata erat, vt legi naturæ obediret, in qua Ioannes baptizat, quia à peccato non liberat. Baptizat vltra fluentia diuinorum donorum quæ nondum in Christo inchoauerant in humanam naturam descendere. Illa quæ est citra Iordanem significat eandem humanam naturam obedientem sub lege gratiæ, quæ est proxima Ierusalem id est visioni pacis per charitatem, in qua Christus mortuum suscitatur, quia à peccato liberat.

CATENA AVREA IN idem euangelium.

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis, sacerdotes, &c. Orig. Secundum legitur hoc testimonium à Ioanne Baptista de Christo prolatum, incipiente primò illic: *Hic est de quo dixi, & desinente ibi: Ipse narrauit*. Theo. vel aliter: Postquã superius dixit euangelista quod Ioannes testabatur de Christo: Ante me factus est, nunc subiungit quando præmissum testimonium reddiderit Christo Ioannes, vnde dicit: *Et hoc est test. Ioan.* Orig. Iudæi quidem ab Hierosolymis, vt cognati existentes, Baptista de stirpe sacerdotali existens, sacerdotes & leuitas designat, sciscitatos quis esset Ioannes, eos scilicet qui reputati sunt secundum electionem ab aliis differre, & ab electo Hierosolymorum loco. Ioanem itaque quærunt cum tanta veneratione, erga Christum autem nihil humilissimi factum legitur à Iudæis: sed quod erga Ioannem Iudæi, hoc Ioannes erga Christum profertur, per proprios discipulos interrogans: *Tu es qui venturus es, an alium expectamus?* Chry. Sic autem fide dignum æstimauerunt esse Ioannem, vt ei de seipso dicenti crederent. vnde dicitur: *Vt interrogarent eum, Tu quis es?* Aug. Non autem mitterent, nisi mouerentur excellentia authoritatis eius, quia ausus est baptizare. Orig. Ioannes autem (vt videretur) discernebat ex quæstione sacerdotum & leuitarum dubitationem, ne fortè Christus esset baptizans: apertius tamen illud profiteri cauebant, ne temerarij putarentur. Quapropter merito, vt eorum opinio fallax de eo primitus aboleretur, ac subinde veritas propalaretur, quod non sit Christus, ante omnia manifestat, vnde sequitur: *Et confes. est, & non negauit, & confes. est quia non sum ego Christus*. Hic etiam adiiciamus, quia tempus aduentus Christi populum recreabat quodammodo iam præsens existens legisperitis ex sacris scripturis illius tempus speratum colligentibus: propter quod Theodas non modicam

multitudinem quasi Christus congregauit, & post illum Iudas Galilæus in diebus professionis. Cum ergo seruētus Christi expectaretur aduentus, Iudæi transmittunt ad Ioannem per hoc quod est: *Tu quis es?* Coniicere volentes, si ipse se Christum fateretur. Non autem ex hoc quod dicit, Non sum ego Christus: negauit, ex hoc enim ipso confessus est veritatem. Grego. Negauit planè quod non erat, sed non negauit quod erat: vt veritatem loquens, eius membrum fieret, cuius sibi nomen fallaciter non usurparet. Chryf. Vel aliter: Passi erant Iudæi quandam humanam passionem ad Ioannem. Indignum enim æstimabant subijci eum Christo, propter multa quæ Ioannis claritatem demonstrabant: quorum primum erat genus illustre. Principis enim sacerdotum filius erat: deinde dura educatio, humanorum despectio. In Christo autem contrarium videbatur: genus humile, quod ei exprobrabant, dicentes: *Nonne hic est fabri filius? diæta communis & vestimenta, nihil plus multis habentia*. Quia igitur Ioannes continuè ad Christum mittebat volentes magis Ioannem habere magistrum mittunt ad eum opinantes per blanditias eum allicere ad confitendum se Christum esse. Non ergo quosdam contempnibiles mittunt, vt ad Christum, ministros & Herodianos, sed sacerdotes & Leuitas: & non quosunque, sed eos qui erant ex Hierosolymis, hoc est honorabiliores. Et ad hoc mittunt, vt interrogarent, *Tu quis es?* non quasi ignorantes, sed volentes eum inducere ad hoc quod dixi. vnde Ioannes ad mentem, & non ad interrogationem eis respondit. Et confessus est, & non negauit: & confessus est, non sum ego Christus. Et vide sapientiam euangelistæ: terriò quasi idem dicit: & virtutem Baptiste indicans, & malitiam & amentiam Iudæorum. Deuotum enim famuli est, non solum non rapere gloriam domini, sed oblatam à multis, respuere. Turbæ quidem ex ignorantia ad hanc venerunt suspicionem, vt Ioannem Christum æstimarent: hi verò à maligna mente, ex qua interrogabant eum, æstimantes per blanditias attrahere ad hoc quod volebāt. nisi enim excogitassent hoc, respondentem, *Non sum ego Christus*, dixissent: Non hoc suspicari sumus, non hoc venimus interrogaturi: sed capti & manifesti effecti ad aliud veniunt, vnde sequitur: *Et interr. eum: Quid ergo? Elias es tu?* Aug. Nouerant enim quod præcessurus erat Elias Christi. non enim alicui ignotum erat nomen Christi apud Hebræos, sed non putabant illum esse Christum, nec tamen omnino putauerunt Christum non esse venturum: & cum sperarem venturum, offenderunt in præsentem. sequitur: *Et di. non sum*. Greg. in hom. Ex his verbis nobis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus à discipulis dominus de Eliæ aduentu, respondit: *Si vultis scire, Ioannes ipse est Elias*. Requisitus autem Ioannes dicit: *Non sum Elias*. Quomodo ergo propheta veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus concors non est? Orig. Dicit autem aliquis quod si ignorabat Ioannes esse Eliam, & hoc nimirum vtentur documento, qui assunt iteratæ incorporationis rationi tanquam anima denuò induente corpora. Quærunt enim Iudæi per leuitas ac sacerdotes an esset Elias, cum iteratæ corporis assumptionis documentum verax arbitratur quasi paternam existens, nec alienum ab arcanorum suorum doctrina,

ob hoc

ob hoc itaque dicit Ioannes: *Elias non sum*. Nam nescit primæuam vitam propriam, qualiter autem videtur rationale si tanquam propheta spiritu illuminatus est, & de Deo & vnigenito tanta narrauit, ignorasse de seipso vnquam eius anima fuerit in Eliæ? Greg. in hom. Sed si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quidem quod inter se contrarium sonuit, quomodo contrarium non sit, inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne angelus dixit: ipse præcedet ante illum in spiritu & virtute Eliæ: quia scilicet sicut Elias secundum domini aduentum præuenit, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor factus est redemptoris. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod autem dominus fateretur in spiritu, hoc Ioannes denegat de persona, vt quia & iustum sic præcedit & discipulis dominus spirituale de Ioanne sententiam diceret, & Ioannes turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. Orig. Respondit ergo leuitis & sacerdotibus, *Non sum*: coniectans propositum quæstionis eorum, non enim sapiebat præmissa examinatio, si idem spiritus esset in vtroque, sed si Ioannes esset ipse Elias qui assumptus est, nunc apparens secundum quod à Iudæis expectabatur absque natiuitate. Primus autem arbitrans resumptionem corporum dicit, quod inconsequens est filium Zachariæ tanti sacerdotis in senio natum, super omnem humanam expectationem ignorari à sacerdotibus & leuitis ipsam natiuitatem fuisse, maxime Luca testante quod factus est timor in omnibus habitantibus circa eos. Sed forsitan quoniã prope finem Eliam expectabant ante Christum, quasi tropicè sciscitari videtur, an es tu qui prænuntias Christum venturum? & tautè respondit, *Non sum*. Sed & nihil mirabile, sicut in saluatore pluribus scientibus ex Maria natiuitatem eius, quidam fallebantur putantes eum Ioannem Baptistam vel Eliam aut aliquem prophetarum, sic & in Ioanne quosdam ortus eius ex Zacharia non latebat, & quidam dubitabant, si forsitan qui expectabatur Elias apparuit in Ioanne. Quoniam verò cum plures in Israel editi fuerint propheta, vnus de quo Moyles prophetauerat præsertim expectabatur: iuxta illud: *Prophetam vobis suscitabit Deus ex fratribus vestris*: sicut mihi, illi parebitis. Terriò sciscitantur, non si foret propheta simpliciter, sed cum articulo in græco ponitur, vnde sequitur: *Propheta es tu?* Per singulos enim prophetas nouerat populus Israel neminem eorum fore hunc quem Moyles prophetauerat, qui sicut Moyles medius staret inter Deum & homines, & accepto testamento à Deo traderet discipulis. Hoc autem illis nomen non Christo attribuentibus, sed arbitrantibus aliū à Christo ipsum fore. Ioannes sciuit quoniam & Christus ille propheta esset, vnde subdit: *Et respondit, non*. Aug. vel quia Ioannes maior erat quam propheta, quia propheta longe prænuntiauerunt, Ioannes præsentem demonstrabat. Sequitur: *Dixerunt ergo ei: quis es?* Chryf. Vides hic vehementius insistentes & interrogantes, hunc autem cum mansuetudine eas quæ non erant veræ suspensiones destruentem, & eam quæ est vera ponentem. vnde sequitur: *Ait, Ego vox clamantis in deserto*. Aug. Esaias illud dixit. In Ioanne propheta ista completa est. Greg. Scitis autem quod vnigenitus filius ver-

bum patris vocatur. Ex ipsa autem nostra locutione cognoscimus, quia prius vox sonat, vt verbum possit audiri. Ioannes ergo vocem se asserit esse, quia verbum præcedit, & per eius ministerium patris verbum ab hominibus auditur. Orig. Ineleganter autem Heraclion de Ioanne, & prophetis cõsiderans ait: *Quoniam verbum quidem saluator est, vox autem per Ioannem intelligitur*. Solus enim sonus est omnis gradus propheticus. Cui dicendum, quod si non significatiuam vocem dederit tuba, nemo se accinget ad prælium. Si ergo nil aliud quàm sonus est vox prophetica, quomodo transmittit nos ad illam Saluator? Scrutamini, inquit, scripturas. Dicit autem Ioannes se esse vocem non clamantem in deserto, sed clamantis in deserto: eius scilicet qui stabat & clamabat: *si quis sitit, veniat ad me & bibat*. Clamat enim vt distantes auditu percipiant, & grauem habentes auditum sentiant immensitatem eorum quæ dicuntur. Theo. Vel quia veritatem manifestat & annuntiat: omnes enim qui in lege erant obscurè loquebantur. Greg. Vel in deserto Ioanæs clamat, quia quasi derelictæ ac desitutæ Iudææ, solatium redemptoris annuntiat. Orig. Opus autem vocis in deserto clamantis est, vt anima à Deo desinita, ad rectam faciendam viam domini reuocetur: nequaquam prauitatem serpentini gressus profectuendo, secundum contemplationem quidem sublimatam in veritate absque permixtione mendacij, & secundum actionem post congruam speculationem licitum opus referentem. vnde sequitur: *Dirigite viã domini: sicut dixit Esaias propheta*. Greg. Via domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur. Via domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita preparatur. *Et qui misi fuerant: erant ex pharisæis. Et interrogauerunt eum, Et dixerunt ei: Quid ergo baptizas?* Orig. facta responsione versus sacerdotes & leuitas denuò missum est à pharisæis, vnde dicitur: *Et qui misi fuerant, &c.* Quantum enim ex ipso sermone coniecturari contingit, dico, tertium hoc est testimonium, vide tamen quomodo iuxta sacerdotalem & leuiticam personam est, cum mansuetudine prolaturum illum. *Tu quis es?* Nihil enim arrogans vel proteruum in eorum quæstione continetur, sed cuncta dicentia veros Dei ministros. Sed pharisæi secundum suum nomen diuisi & importuni ex discordia contumeliosas voces prætendunt Baptiste. vnde siquitur: *Et dixerunt ei, Quid ergo baptizas si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Non quasi scire volentes, sed prohibere eum à baptismo. Deinde verò nescio quo pacto proni ad baptismum iuerunt ad Ioannem. Huius autem solutio est, quia pharisæi non credentes accedunt ad baptismum, sed ex hypocrisis cum timeret populū. Chryf. Vel ipsi iidem sacerdotes & leuitæ ex pharisæis erant: & quia blanditiis eum non valuerunt supplantare, accusationem ei immittere tentant: cogentes eum dicere quod non erat. vnde sequitur: *Et interrogauerunt eum & dixerunt ei: Quid ergo baptizas si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* quali audaciæ videbatur esse baptizare si Christus non erat, nec præcursor illius, nec præco: id est, propheta. Gregorius; Sed sanctus quisque etiam cum perueria mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ, prædicamenta respondit vitæ. vnde sequitur: *Respondit eis dicens, Ego baptizo in aqua*. Origen. Ad illud enim, *Quid ergo baptizas?*

baptizatus: quid aliud afferri decebat, nisi proprium baptismum carnale prætereundum? Greg. Ioannes enim non spiritu sed aqua baptizat, quia peccata soluere non valebat. baptizatorum corpora per aquam lauat, sed tamen animas per veniam non lauat. Cum ergo baptizat, qui peccata per baptismum non relaxat, nisi ut præcurfionis suæ ordinem seruans, scilicet qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque dominum baptizando præueniret: & qui prædicando factus est præcurfor Christi, baptizando etiam præcurfor eius fieret imitatione sacramenti, qui inter hæc mysterium redemptionis nostræ annūtiat, hunc in medio hominum & stetit asserit & nescit. Sequitur enim: *Medius autem vestrum stetit quem vos nescitis*, quia per carnem dominus apparet & uisibilis extitit corpore, & inuisibilis maiestate. Chryf. Hoc autem dixit, quoniam decens erat Christum commixtum esse populo ut unum multorum, se ubique humilem esse docentem. Cum autem dixit, *Quem vos nescitis*, Scientiam hinc cognitionem certissimam dicit, puta quis est & unde. Aug. Humilis enim videbatur, & propterea lacerata accensa est. Theo. Vel medius erat pharisæorum dominus, sed ignorabant eum, quia ipsi scripturas se scire putabāt: & in quantum in illis prænuntiatur dominus, medius eorum erat scilicet in cordibus eorum, sed nesciebāt eum: eo quod scripturas non intelligebant. Vel aliter: Medius quidem erat, in quantum mediator Dei existens & hominum Christus Iesus, medius pharisæorum extitit, volens illos Deo iungere, sed ipsi nesciebant eum. Orige. Vel aliter: Hoc edito. *Ego baptizo in aqua: ad illud, Quid ergo baptizatus ad secundum, Si tu non es Christus: præconiū dicitur: Incarnati Christi substantia proponit, quod tanta sit ei virtus, quod inuisibilis sit sua deitate, cum sit præfens cuiuslibet, & totum per orbem diffusus, quod notatur ex illo: Medius vestrum stetit. Hic enim per totam orbis machinam affluxit, sic ut quæ creentur per ipsum creantur, omnia enim per ipsum facta sunt. unde palam est quod inquirentibus à Ioanne, Quid ergo baptizatus? Ipse medius erat. Vel quod dicitur, *In medio vestrum stetit*, intelligendum est de nobis hominibus. Cum enim simus rationales, in medio nostrum existit, ex eo quod principale scilicet cor in medio totius corporis insitum est. Qui ergo verbum in medio gerit, non autem cognoscunt de illius natura, nec de quo fonte manauit, nec quomodo consistit in eis, hi verbum in medio sui obtinentes ignorant, quod tamen Ioannes agnouit: unde exprobrando dicit ad pharisæos, *Quem vos nescitis*. Quia expectantes pharisæi Christi aduentum, nihil tam arduum de eo contemplantur, solum hominem sanctum existimantes eum esse. Dicit autem, *Stetit*. Nam stat pater inuariabilis existens & impermutabilis: stat quoque verbum eius ad saluandum continuò, quamuis carnem suscipiat, quāuis medium hominum stetit inuisibile. Ne verò putet aliquis alium esse inuisibilem ad omnes homines venientem, vel ad uniuersum orbem ab eo qui humanatus est & in terra comparuit, subdit: *Qui post me venit*, hoc est qui post me appariturus est. Non autem idem denotatur hic per hoc quod dicitur, *Post: &* cum Iesus nos post se inuitat. Illic enim sequi post ipsum præcipitur nobis ut eius indagando vestigia perueniamus ad patrem, hic autem, ut pateat quid se-*

quatur ex Ioannis dogmatibus, venit enim ut cuncti credant, per eum preparati ad perfectum verbum per minora. Dicit ergo: *Ipse est qui post me venit*. Chryf. Ac si diceret, Ne existimetis tantum in meo consistere baptisate. Si enim meum baptisma perfectum esset, alius non veniret post me aliud baptisma daturus, sed hæc præparatio est illius, & trāsbīt in proximo, ut umbra & imago, sed oportet eum qui veritatem imponet, venire post me: si enim hoc esset perfectum, nequaquam secūdi locus quæreretur. Et ideo subdit: *Qui ante me factus est*, hic est honorabilior & clarior. Greg. Sic nāque dicitur, *Ante me factus est*: ac si dicatur, ante positus est mihi. Post me ergo venit, quia postmodum natus, ante me autem factus est, quia mihi prælatus. Chryf. Ne autē existimes comparabilem esse excellentiam, hanc incomparabilitatem ostendens volens subiungit, *Cuius ego non sum dignus, ut soluum corrigiam calceamenti*, quali dicat tantum est ante me, ut ego neque in vltimis ministrorum vocari dignus sum: calceamentum enim soluere, vltimi ministerij res est. Aug. Unde etiam dignum se diceret tantummodo corrigiam calceamenti soluere, multum se habuisset. Greg. Vel aliter: Mos apud veteres fuit, ut si quis eam quæ sibi competeret, accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsum iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sanctę ecclesię sponsum apparuit? Recte ergo Ioannes se indignum esse ad soluendam corrigiam eius calceamenti denūtiat, ac si aperit dicat, redemptoris vestigia non denudare valeo, quia sponsi nomen mihi immeritus non usurpo: quod tamen intelligi & aliter potest, *Quis enim nesciat quid calceamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus verò dominus veniens, quasi calceatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostrę corruptionis assumpsit. Corrigia ergo calceamenti est ligatura mysterij. Ioannes ergo soluere corrigiam calceamenti eius non valet, quia incarnationis mysterium nec ipse inuestigare sufficit: ac si patenter dicat: Quid mirum si mihi ille prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non comprehendo? Orige. Quidam verò non inepte dixit hoc sic intelligendum: Non sum ego tanti, ut causa mei decedat à magnalibus, ac carnem quali calceamentum suscipiat. Chryf. Et quia Ioannes cum decenti libertate ea quæ de Christo sunt omnibus prædicabat, propterea euangelista & locum designat, dicens: *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans*. Non enim in domo neque in angulo Christum prædicabat, sed Iordanem trāsiens in media multitudine præsentibus omnibus qui ab eo baptizabatur. Quædam verò exemplaria certius habent *in Bethabara*. Bethania enim non vltra Iordanem, neque in deserto erat, sed prope Hierosolymam. Glo. Vel duæ sunt Bethania, vna trans Iordanem, altera citra, non longè à Hierosolyma ubi Lazarus fuit suscitatus. Chryf. Hoc autem & propter aliam causam designat, quia enim res non antiquas narrabat, sed ante paruum tempus contingentes, præsentis & videntes testes facit eorum quæ dicuntur, demonstrationem à locis tribuēs. Alcui. Bethania verò domus obedientiæ interpretatur, per quam innuitur, quia per obedientiam fidei omnes ad baptismum debet peruenire. Orige. Bethabara verò interpretatur domus præparationis*

præparationis, & conuenit cum baptismo, præparante domino plebem perfectam. Iordanis interpretatur descensus eorum. Quis autem erit hic fluuius nisi Saluator noster, per quem ingredientem in hunc mundum mundari conuenit, non suum descendente descensum, sed humani generis, hic segregat donatas à Moyse ab his quæ per Iesum donantur sortes, huius riuii lætificat ciuitatem Dei. Sicut autem Draco latitat in Aegyptiaco fluuiio, ita Deus in isto. Pater enim est in filio: & qui proficiscuntur illuc ubi se lauent, opprobrium Aegypti deponunt, ac apti ad perceptionem hæreditatis parantur, necnon à lepra mundantur, & duplicis capaces sunt gratiæ, ac præpti sunt ad susceptionem spiritus almi, in aliud lumen nequaquam descendente spiritali columna. Trans Iordanem verò Ioannes baptizat: ut præcurfor venientis non innocentes, sed peccatores vocare.

ORIGENIS PRESBYTERII in superioribus Euang. expositio.

Am igitur secundum Ioannis testimonium videamus. Hierosolymis Iudæi ut qui Ioannis, qui generis sacerdotalis erat, cognati essent, sacerdotes & leuitas mittunt, qui quis nam esset, quærent. Ille autem cum hoc dicit, *Ego non sum Christus*, hoc ipso veritate confessus est: neque ut quispian putabit, per illud, *Ego non sum Christus*, negauit. Neque enim negatio est, Christi gloriæ causa, se non esse Christum dicere. Ipsi autem sacerdotes & leuitæ, qui Hierosolymis missi fuerant, cum eum non esse Christum, qui expectaretur, audiuissent, sciscitantur de secundo qui apud eos in magno honore erat & expectabatur, Elia nomine, is ille esset: Se autem non Eliam responderet, rursus illo verbo, *Non sum*, profitens veritatem. Quoniam autem cum multi in Israël propheta fuissent, tamen vnus quidam, qui à Mose prædictus fuit, præcipue expectabatur ex illo verbo, Prophetam vobis suscitabit dominus Deus vester ex fratribus vestris tanquam me ipsum audietis, Eterit, omnis anima, quæ non audierit prophetam illum, peribit de populo suo. Tertio interrogant, non vtrum *populus*, id est, propheta aliquis esset, sed an *de populo*, id est, præcipuus ille propheta, neque illi hoc nomen ad Christum accommodabant, sed eum alium præter Christum putabant esse. Ipse, qui scire eum, cuius præcurfor erat, & Christum esse & prophetam qui à prophetis prædictus fuisset, respondet, *Non*, Etiam fortasse responsurus, si sine articulo interrogassent. Neque enim ignorabat, cum propheta esset. Atque in his omnibus responsis nondum secundum Ioannis testimonium perfectum est, quoad iis, qui responsum petebant, quod iis, qui se misissent, renunciant, se indicant prophetica Esaiæ voce, quæ talis est, *Vox clamantis in deserto, Dirigite viam domini*. Sed operæ precium est quærere, num secundum testimonium absolutum sit, & tertium apud eos qui à Pharisæis missi erant, ac seire cupiebant, Quid rādem baptizaret, si neque Christus, neque Elias, neque præcipuus ille propheta esset illo in loco detur, *Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Qui post me venturus est, ante me factus est: cuius ego non sum dignus, ut soluum eius corrigiam*

calceamenti: pars sit secundi etiam id quod Pharisæis renunciatur. Ego autem, quantum ex verbis coniecturam capere licet: tertium esse testimonium dixerim, sermonem, qui ad eos habitus sit, quos Pharisæi miserant. Obseruandum tamen est, primum testimonium Seruatoris declarare diuinitatem: secundum autem suspicionem eorum qui dubitabant, num Ioannes Christus esset, tollit: tertium, eum qui modo quodam qui sub oculis non cadit, in hominibus inest, prædicat quasi nondum venturus sit. Verum ante ea testimonia, quæ deinceps sequuntur, quibus ostendens testificatur, vnumquodque secundi tertique testimonij verbum consideremus, hoc primum obseruato, duas ad Ioannem Baptistam missas esse legationes, vnam quidem Hierosolymis à Iudæis, qui sacerdotes, & leuitas mittunt, ut eum, Tu quis es, interrogent. Alteram autem Pharisæorum, qui mittunt, & ad responsum datum sacerdotibus, atque leuitis ambigebant. Obserua ergo, quæ admodum ea, quæ ex sacerdotum, leuitarumque persona dicuntur, cum hoc, *Tu quis es?* tum illud, *Quid ergo Elias es?* tum illud, *propheta igitur est tu?* tum præterea, *Quis es, ut responsum denuis, qui miserunt nos? Quid dicit de te ipso?* Nihil enim contumax neque audax in horum inest interrogatione: sed omnia, quæ diligentibus Dei cultoribus conueniunt. At verò ij, qui à Pharisæis missi erant, cum nihil de iis, quæ à Leuitis & sacerdotibus dicta essent, laborassent, contumeliosius atque inhumanioribus verbis agunt cum Baptista, hoc modo, *Quid ergo baptizatus? si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* nec verò discendi studio ut sacerdotes & Leuitæ quos paulò antè diximus, mittunt, sed arcendi à baptizandi munere, fortassis quod baptizare nullius, nisi aut Christi, aut Eliæ, aut præcipui illius prophetæ opus & munus esse existimarent. Eique qui diligenter scripta diuina lecturus est, ubique cura est adhibenda, ut obseruet, quoniam necesse est, ea, quæ dicuntur, & à quibus, & quando dicantur, ut in omnibus sanctis libris inueniamus accommodatè personis tributum esse sermonem. *Quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Leuitas ad eum ut interrogarent eum? Tu quis es? & confessus est, & non negauit: & confessus est, Quia non sum ego Christus. Quos tandem serues ad Ioannem à Iudæis mitti oportuit & unde, nisi eos, qui Dei ex delectu, & electione præstare iudicati sunt, Hierosolymis ubi templum erat, id est, ex loco, qui omnino terra quæ bona dicitur, antelatus est? Ac Ioannem quidem cum tanto honore interrogant: Christo autem, nihil tale à Iudæis factum literis diuinis mandatum est: sed quod Iudæi apud Ioannem faciunt, id Ioannes apud Christum facit, ab eo per discipulos quærens, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et Ioannes quidem iis, qui venerant, cum esset confessus, neque negasset: postea illud, *Ego vox clamantis in deserto, pronunciat. Christus autem, ut qui maius quam Ioannis testimonium haberet, verbis, & factis responderet cum ait, Euntes renunciate Ioanni, quæ vidistis, & audistis. Cæci vident, claudi ambulat, leprosi mundantur, surdi audiunt, pauperes euangelizantur, de quibus Dei cōcessu ac munere idoneis locis differemus. Aliquis autem forsitan merito sciet, cur tandem cum sacerdotes, ac Leuitæ interrogarent Ioannem, non, an ipse Chris-**

stus esset, sed, Tu quis es? respondet Baptista, non id quod oportebat ad illud, Tu quis es? Ego vos clamantis in deserto, sed quod apte responsum fuisset, si interrogasset, Tunc es Christus? Respondendum enim fuit ad quaestionem, Tunc es Christus? ego non sum Christus, & ad illam, Tu quis es illud, Ego vos clamantis in deserto. Ac hoc verò respondendum est, Ioannem, ut verisimile est, intellexisse ex quaestione sacerdotum, leuitarumque metum, & religionem, qui declarabant quidem suspicionem sententiae, ne forte Christus esset qui baptizaret, sed apertius hoc nominare verebantur, ne temerarij esse viderentur. Itaque iure, ac merito, ut primum omnem eorum falsam de se suspicionem tolleret, deinde ita demum verum doceret, imprimis se non esse Christum fatetur. Eos autem aliquid tale suspicatos esse secunda, tertiisque declarat interrogatio. Quoniam etiam secundum honoris gradum Elie, qui quidem etiam post Christum expectaretur, ab eis tributum esse existimabat, cum ille se non esse Christum pronunciat; interrogant, Quid ergo Elias es tu? responditque, Non sum: tertio loco, num ipse propheta ille praecipuus esset, scire volunt: quo respondente, Non, cum iam non possent proprie nomen cuiusquam qui ad ipsos venturus speraretur, dicere, quarunt, Quis es? ut responsum demus is qui miserunt nos. Quid aut de te ipso hoc declarantes, Non es quidem ea quae Israel sperata futura expectantur: quis autem his qui baptizas, ignoramus. Itaque hoc nos doce, ut iis qui ea de causa nos ad te miserunt, renunciare possimus. Hoc etiam quod cum iis quae proposita sunt coheret, addemus, Christi adventus tempus populo incussisse terrorem, quod iam quodammodo instabat circiter annos, qui à Iesu ortu & natiuitate praeterierant, & paulò supra vsque ad praedicationis designationem. Quocirca cum scribae, & legisperiti, ut verisimile est, eum qui expectaretur ex diuinis scripturis deducerent, eiusque tempus expectarent, exiterunt, Theudas, qui non exiguam multitudinem hominum, quemadmodum Christus, ut arbitror, conuinxit, & post eum Iudas Galilaeus in diebus professionis. Quoniam igitur maiore in expectatione, ut verisimile est, aduentus Christi erat, & crebrius sermone omnium celebrabatur, Iudaei Hierosolymis sacerdotes & leuitas ad Idanem mittunt, quod ex hoc, Tu quis es? sene Christum esse professurus esset, vellent cognoscere: eumque rogarunt, Quid ergo Elias es tu? Et respondet, Non sum. Quis non quereret eorum, qui Christum audiebant dicentem, Si vultis recipere, ipse est Elias, qui venturus est: quomodo Ioannes se tunc rogantibus, Elias es tu? Non sum, respondeat? Quo etiam modo intelligendum est, Ioannem esse Eliam qui venturus est: ex eo quod à Malachia dictum est, quod ita habet, Ecce ego mitto vobis Eliam Thebitem, antè quàm veniat dies Domini magnus, & illustris: qui conuertat corda patrum in filios, & corda hominum ad proximum suum, ne veniam & percutiam terram funditus. Atque etiam angeli qui Zachariae dum stat à dextris altaris incensi apparuit, verbum quod ad Zachariam factum est, declarat simile quiddam iis, quae à Malachia commemorata sunt. Et vxor tua Elizabeth pariet filium tibi, & vocabis nomen eius Ioannem. Et paulò post, Ipse praecedet ante illum in spiritu & virtute Eliae, ut conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iustorum,

Matth. II.
Mal. 4.

parare Domino plebem perfectam. Ad primum quidem respondebit aliquis, Ioannem se Eliam esse ignorasset: quae hoc fortassis videntur ij, qui ex his animorum in corpora migrationem probant, quasi animus in corpora intret, nec omnino meminerit vitae superioris. Hi autem ipsi quosdam etiam Iudaeos commemorabunt, qui cum huic decreto assentirentur, de Seruatore dixerunt, ut, si quis antiquorum prophetarum excitatus sit non à monumento, sed ab ortu. Quomodo enim poterat planè cum eius mater Maria ostenderetur, atque Ioseph faber eius pater esse existimaretur, eum, qui vnus ex prophetis esset, à mortuis excitatum esse existimare? Atque loco illo, Delebo autem resurrectionem, qui in Genesi scriptus est, adhibito, eum, cui studio sit probabilitates captiosas, quae ex scripturis proferuntur, explicare, & refellere, in certamen resistentem decreto, adducerent. Aliquis autem alius Ecclesiasticus decretum de animorum in corpora migratione respuens, nec probans Ioannis animum Eliam aliquando fuisse, verbis quae antè dicta sunt, angeli vteretur, qui animum Eliae in Ioannis ortu non nominauerit, sed spiritum, atque virtutem hoc loco, Et ipse praecedet eum in spiritu, & virtute Eliae, ut conuertat corda patrum in filios. Cum sexcentis scripturarum diuinorum locis docere possim, differre spiritum ab animo, & virtutem, quae nominetur, à spiritu & animo, de quibus alienum est nunc plura proferri, ne nimium sermonem protrahamus, satis magnam vim habebit nunc ad persuadendum quidem virtutem differre à spiritu illud Lucae, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ad docendum autem prophetarum Spiritus, ut qui eis à Deo dari sint, quasi illorum possessiones nominati, locus ille Pauli, Spiritus prophetarum prophetis subiecti sunt: & ille, Spiritus Eliae in Elisae requiritur. Sic enim, in quiet, non erit alienum & absurdum, Ioannem in spiritu & virtute Eliae animos patrum in filios conuertere: ob eamque causam spiritu Eliam dici eum, qui venturus sit. Idem ad haec docenda hac ratione vteretur, Si rerum omnium Deus cum sanctis hominibus familiaris & amicus est factus, eorum est Deus, cum ita nominetur Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob: quanto magis Spiritus sanctus cum prophetis familiaris sit, eorum spiritus haberi dicique poterit ut sit ita spiritus nominatus spiritus Eliae Elisaeque spiritus. Idemque ille Ecclesiae cuius dicit eos qui in eum excitatum à mortuis, prophetarum vnum esse existimauerunt, potuisse quidem decipi & in decreto quod dictum est, & quod eum prophetarum vnum esse putauerunt: posse autem eisdem & quod eum prophetarum vnum esse existimant, delinquere atque falsum putare, & quod eius patrem, qui dicitur, & Mariam eiusdem matrem esse ignorent, putentque eum à monumentis esse excitatum. Illi etiam loco Genesis, qui est de resurrectione, occurret Ecclesiasticus, si illo vteretur, Suscitauit enim mihi Deus semen aliud pro Abel, quem occidit Cain, postea resurrectione, & secunda origine. Hic igitur primam quaestionem aliter atque is, qui animorum in corpora migrationem esse existimat, explicans, dicit propter ea quae paulò antè confirmata sunt, ratione quadam Ioannem esse Eliam, qui venturus est: eum autem respondisse sacerdotibus ac leuitis, Non sum, quod interrogatio eorum

Causa, nam videtur signi ficare spiritum sanctum maiorem partem.

eorum quo spectaret, exploratum ei esset. Neque enim quaestio ut dixi, quam sacerdotes, & leuita Ioani proposuerat, ed spectabat ut scirent, idemne in vtroque esset spiritus, sed an Ioanes idem Elias esset, qui assumptus est, nunc apparens ut Iudaei expectabant, sine origine: quam fortassis etiam ignorabant ij qui missi fuerant Hierosolymis. Cui quaestioni rectè respondet, Non sum. Neque enim Elias, qui assumptus est permutato corpore Ioannes qui appellatur, venerat. Primum autem cuius mentem explicauimus, quod putet hinc confirmari corporum in corpora permutationem: commorans in verborum indagatione, dicit alteri, non esse consentaneum, Zachariae tam magni sacerdotis filium in senectute generatum ab vtroque parente contra omnem humanam expectationem, ignotum fuisse tam multis Hierosolymitanis Iudaeis, & sacerdotibus ac leuitis, qui ab eis missi sint, qui eum natum esse nescirent: praesertim cum Lucas testetur metu percussos esse omnes vicinos eorum, nempe Zachariae, & Elisabet, Et in omni montosa Iudaeae regione verba haec diuulgata esse omnia. Quod si Ioannis ex Zacharia ortus non ignorabatur, miserunt autem Iudaei Hierosolymis sacerdotes, ac leuitas, qui interrogaret, Elias es tu? non est dubium, quin hoc de corporum migratione in corpora dogma, & opinionem dicerent, ac profiterentur, rati id verum esse tanquam patrum, nec abhorrens ab eorum occulta disciplina. Ioannes ergo ob eam causam se Eliam non esse respondet, quod superiorem vitam suam ignoraret. Hae igitur cum probabilitatem habeant non contemendam, rursus Ecclesiasticus cum illo altero disputabit, si propheta, qui à spiritu sancto est illustratus, & ab Esaia propheta praedictus, & à tanto angelo praedictus, antè quàm generatus esset, fore ut nasceretur: qui & ex Christi plenitudine accepit, & tanti muneris factus est particeps, & veritatem per se s v m CHRISTVM factam esse intellexit, & de Deo atque vnigenito qui est in patris sinu, tam magna narrauit, mentiri potest, ac non cum quid esset ignoraret, confessionem retinere (Oportebat enim eum de rebus minus certis retinere confessionem, nec concedere enunciationem, nec negare) quid est quam obrem non esset consentaneum, si multorum erat hoc decretum, & dogma, Ioannem confessionem de se sustinere, num aliquando animus suus in Elia fuisse? Idemque Ecclesiasticus vir rei cognoscendae causa hortabitur alterum, ut ab iis qui sibi cognita esse Iudaeorum arcana profiterentur, quarat, si ne apud eos aliquod tale dogma. Si enim hoc nullo modo ita habere appareat, perspicuum est, illius alterius ex tempore fictum esse sermonem. Non igitur minus Ecclesiasticus eam explicationem, quae paulò antè exposita est, adhibebit, idemque praeterea quid ij, qui interrogant, spectarent, requiret. Si enim ut confirmaui, ij qui miserunt, Ioannem Zachariae, & Elizabeth parentibus natum esse sciunt, ac multo etiam magis ij, qui missi sunt, cum sacerdotalis generis essent, qui Zachariae tam clari cognati, probi filij contra opinionem procreationem ignorare non voluerunt: quid spectantes interrogat, Elias es tu? viri qui eum assumptum, & tanquam in caelum elatum legissent, eiusdemque aduentum expectarent? Quoniam igitur in priore vnuerstatis huius assumptione ante Christum Eliam expectant, & se-

Col.

cundum hunc, Christum: forsitan obscurius videntur interrogare, esse is qui verbum, quod ante Christum ob consumptionem venturum esse nunciat: & sapienter ad hoc respondet, Non sum. Iam verò Ecclesiasticus commorans in iis, quae ab altero exquisita sunt, qui conabatur docere non fugere potuisse sacerdotes ortum Ioannis, qui tam illustris, clarusque fuisset, cum omnia verba haec in montana Iudaeae regione diuulgata fuerint, similem etiam de Seruatore, errorem multis contigisse dicit. Nam alij quidem cum Ioannem Baptistam esse dicebant, alij Eliam, nonnulli Hieremiam aut vnum ex prophetis, quemadmodum etiam discipuli Domino cum in Caesarea Philippi partibus esset, dixerunt. Atque etiam Herodes cum dicit, Quem ego decollauit Ioannem, ipse surrexit à mortuis, nesciuisse videtur ea, quae de Christo dicerentur ab iis, qui haec dicebant, Nonne hic est fabri filius? nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius Iacobus & Ioseph, & Simon & Iudas, & sorores eius nonne omnes sunt apud nos? Nihil igitur mirum, si, quemadmodum de Seruatore cum multi eius ex Maria natiuitatem cognitam haberent, alij decepti sunt, sic etiam in Ioanne alij quidem illius ex Zacharia ortum non ignorauerunt, alij autem dubitarunt, num in eo Elias, qui expectabatur, apparuisset. Nec verò locum magis habet dubitatio de Ioanne, num Elias esset, quam illa de Seruatore, num ipse Ioannes esset, habuit: quorum Eliae quidem figura à solo verbo, non à sensu respuebatur, quod vir pilosus esset, & praecinctus ad lumbos zona pellicea: Ioannis autem forma antè cognita forsitan, nec similis I E S V S figure, non minus suspicionem attulit nonnullis, num Ioannes qui I E S V mutato nomine diceretur, à mortuis excitatus esset. Nam de nominum mutatione, ut in rebus abstrusis, haud scio vnde impulsus Hebraei, tradant Phinees Eleazar filium, qui vitam vsque ad multos Iudices sine controuersia, ut in Iudicibus legitur, propagauit, ipsum esse Eliam, & immortalitatem in Numeris ei pace quae celebratur, promissam esse, quod studio diuino incitatus & victus, Israelitam Madianamque confoderit, Dominique futorem qui dicitur, represserit, ut illud declarat, Phinees filius Eleazar filij Aaron furor meum sedauit, quod zelatus est zelum meum. Non est igitur mirum, si ij, qui eundem Phinees & Eliam esse existimabant, aut rectè dicentes, aut non rectè, (neque enim nunc de hac re propositum est exquirere) eundem Ioannem & I E S V M esse existimabant, aut de eo dubitabant, intelligere cupiebant, idemque Ioannes & Elias esset. Primum autem aliis locis diligentius exquirendum erit, & diutius inuestiganda erit ratio, & disputatio, quae de animi natura, atque essentia habetur, ac de concretionis eius principio, & de eiusdem in terrenum corpus introitu, de vnus cuiusque etiam vitae partitionibus, atque illinc liberatione: & possitne ipse animus iterum in corpus intrare, an non: atque vtrum eodem circuitu in eodem ornatu manere necne: & vtrum in eodem corpore, an alio: si eodem, vtrum eiusdem subiecti manente, qualitate autem mutato, an eodem & in subiecto, & in qualitate futuro. Etyrum eodem semper corpore vsurus sit, an illud permutaturus: quo etiam in loco quid sit proprie animi à corpore in corpus migratio, quarendum erit, & quid

hæc ipsa animi aut alicuius naturæ cum corpore copulatio differat. Et sitne contententem eis, qui corporum in corpora mutationem ponunt, æternum seruare mundum: quo quidem in loco necesse erit eorum, qui ex scripturis animum in corpus semine inferi volunt, rationes, & quæ ex eis sequuntur proponere, omninoque ea disputatione quæ de animo instituitur, cum magna sit, nec facile explicari possit, repetenda ab iis, quæ fusè in scripturis posita sunt, propria eger tractatione. Quo circa nunc, ut æquum est, quoniam ex iis, quæ de Elia, & Ioanne quæ sita sunt, breuiter quaestio- nem considerauimus, ad ea, quæ sequuntur, transeamus. *Propheta es tu: Et dixit, Nō. Si lex & propheta usque ad Ioannem, quid aliud Ioannem, quam prophetam esse dicamus? quemadmodum etiam Zacharias eius pater, sancti Spiritus plenus prophetans ait, Et tu puer, propheta altissimi vocaberis: præbis enim ante Dominum parare vias eius. nisi forte aliquis accipiet, Vocaberis, dictum esse, non, Eris: præsertim cum Seruator eis, qui illum prophetam esse existimabant, dixerit, Sed quid existis in desertum videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plus quam prophetam. Observandum est autem, illud, Etiam dico vobis, Ioannem concedere esse prophetam, non eum prophetam esse negare. Quod si præterquã quodam propheta, etiam plus quam propheta à Seruatore dicitur: cur si propheta est, sacerdotibus ac leuitis rogantibus, Propheta es tu? respondet, Nō. Ad hoc respondendum est, non idem esse *ὁ προφήτης* es tu? quod *προφήτης* es tu? Similia autem obseruauimus, cum quid hoc verbum *ὁ θεός*, ab illo *θεός*, & *ὁ λόγος*, ab hoc *λόγος* differret, exquirere. Quoniam igitur in Deuteronomio scriptum est, Prophetam vobis suscitabit Deus vester ex fratribus vestris, ut mesipsum audietis. Et erit, omnis anima quæ non audierit prophetam illum, peribit ex populo suo: expectabatur præcipuus eximiusque propheta quidam, qui aliquid idè quod Moses haberet, nempe qui medius, & quasi sequester esset Dei, & hominum, acceptumque à Deo testamentum nouum iis quos doceret, daret: quoniamque vniu- ciusque prophetarum subducta ratione, populus Israeliticus, illorum neminem eum esse, quem Moses vt propheta prædixisset, cognoscebat: quem admodum Ioannes esset Christus, sic etiam num eximius ille propheta esset, ambigebant. Nec mirum videri debet, si minus exploratum habebant, eum esse Christum & eximium illum prophetam ij qui dubitabant, num Ioannes Christus esset. Sequitur enim huius rei dubitationem, num idem Christus esset & propheta ille eximius, ignoratio. Fugit autem multos horum verborum *ὁ προφήτης* & *προφήτης* differentia, vt etiam Heracleonem, qui ad verbum ait, Ioannem se non esse Christum, quin neque prophetam, neque Eliam confessum esse: cum ita accipientem oportuerit exquirere ea, quæ in locis sunt, vtrum verè dicat necne is qui ait, se non esse prophetam neque Eliam. Nunc cum loca non diligenter considerauerit iis in Commentariis quæ reliquit, tam magna, non exquisita præterituit, cum admodum pauca, non considerata in iis quæ sequuntur, dixerit, de quibus mox differemus. *Dixerunt ergo ei, Quis es, vt responsum demus ijs qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? Potestate hoc dicunt ij, qui missi fuerant, Quod te esse suspicabamur, eius**

cognoscendi causa venimus. Non esse cognouimus. Restat deinceps, vt à te audiamus, qui sis, vt iis, qui nos miserunt, tuam de te responsonem renunciemus. *Ego vox clamantis in deserto, Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias propheta. Quemadmodum is, qui propriè Dei est filius, quoniam non aliud est quam Verbum, verbo vitur, (ipse enim Verbum in principio erat apud Deum Verbum Deus) sic Ioannes Verbi illius minister, si propriè scripturam audiamus, & accipiamus, quoniam non differt à voce, quæ Verbum declarat, ea vitur. Is igitur, qui prophetiam ab Esaiã de se dictam esse intelligeret, ait se vocem esse non clamantem in deserto, sed clamantis in deserto, stantis, & vociferantis, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat: dicentis etiam, Dirigite viam Domini: rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons, & collis humiliabitur, & erunt omnia praua in recta. Quemadmodum enim in Exodo scriptum est dici Moysi à Deo, Ecce ego dedi te Deum Pharaonis, & Aarō frater tuus erit tuus propheta: sic intelligendum est, simile quiddam his, etsi non omni ex parte simile, Deum Verbum quod erat in principio, esse & Ioannem. Vox enim Verbi illius interpret & index Ioannes erat. Itaque admodum conuenienter non alio supplicio afficitur Zacharias, cum dixit Angelo, Vnde hoc sciam? Ego enim sum senex, & vxor mea procreauit in diebus suis: quàm vocis priuatione, propter incredulitatem ortus vocis, ex eo quod ei à Gabriele dictum est, Ecce eris tacens, & non poteris loqui usque in diem quo hæc fiat, pro eo quod non credidisti verbis meis, quæ implebuntur temporibus suis. Hic Zacharias, cum postulata tabella scripsit dicens, Ioannes est nomen eius, & mirati sunt vniuersi: vocem recepit. Apertum est enim illico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Vt autem cum exponeremus quomodo intelligendum sit Verbum esse Dei filium, ea quæ proferebantur, explanauimus: sic conuenienter seruet orationis, quoniam Ioannes venit testimonij causa homo missus à Deo, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per ipsum: hoc intelligendum est, Ioannem vocem esse solam, quæ pro dignitate verbum quod nūtiatur, capere possit: idque ita maximè intelligimus, si ea recordemur, quæ paulò ante protulimus, tum cum illud explanaremus, Vt omnes crederent per ipsum, de illo loco, Hic est de quo scriptum est: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui preparabit viam ante te. Restat autem etiam illud dictum est, Non esse eum vocem dicentis in deserto, sed clamantis in deserto. Qui enim clamat, Dirigite viam domini, is etiam dicitur: etiam potest, vt aliquis hoc ipsum non clamans dicat, clamat verò & vociferatur, vt & ij qui procul absunt à dicente, audiant, & surdastri intelligant eorum quæ dicuntur magnitudinem, cum magnitudine eius qui nunciatur: ita voce prodest tum iis qui à Deo defecerunt, tum iis, qui acumen auditus perdidit. Ob eam enim causam stetit ihs vs, & clamauit dicens, Qui sitit, veniat ad me, & bibat. hæc de causa Ioannes quoque testimonij ei dicit, & clamat, dicens. Ob id etiam iubet Deus Esaiã clamare voce dicentis, Clama, Et dixi, Quid clamabo? Ne sit autem profus magna & breuis vox quæ ratione & mente intelligitur eorum, qui orant: neque Deus crescere clamorem, & vociferationem audit eorum, qui ita precantur*

Mat. 11.
Mat. 13.

Esai. 40.

precantur, cum Moysi dicat, Quid clamas ad me? qui non ita clamauerat, vt sensu percipi non posset, (Neque enim hoc in Exodo scriptum est.) sed magna clamauerat voce, quam solus Deus exaudivit. Ob eamque causam Dauid dicit, Vocem meam ad dominum clamaui, & exaudivit me. Vocis autem clamantis in solitudine necessitas est, vt etiam animus qui & Deo caret, & desertus est à veritate. (Quæ enim solitudo alia grauior, & acerbior est animo, qui à Deo desertus est & à veritate?) quia etiam deprauatè ambulat, egens doctrina, ad dirigendam domini viam inuitetur, quam viam dirigit quidem is, qui nequaquam via serpentis deprauationem imitatur: qui autem est huic contrarius, eam deprauat & corrumpit. Itaque cum similibus huiusmodi vir obiurgatur his verbis, Cur deprauatis vias domini rectas? Duobus autem modis via Domini dirigitur, & eo mandato quod ad contemplationem pertinet, dum cum veritate explanatur sine vlla falsitatis admixtione: & eo quod in actione cernitur post rectam veramque eius quod agendum est cognitionem, & contemplationem, verè rationi quæ in rebus agendis versatur, actione attributa. Atque quod accuratius diligentiusque illud intelligamus, Dirigite viam domini, non alienum erit profere id, quod in Proverbijs scriptum est, Ne declines ad dexteram neque ad sinistram. Qui enim inclinat ad vtramuis, directum iter amittit, nec iam visitatione dignus est, cum itineris rectitudinem transeat. Quoniam enim iustus est Dominus, & iustitias dilexit, & æquitatem vidit vultus eius. Quod autem videt, illustrat: ob eamque causam is, qui accipit, utilitatem percipit eam, quam assert inspectio. Signatum est, inquit, super nos lumen vultus tui, Domine. Stemus ergo, vt ait Hieremias, in viis, & cum viderimus, æternas Dei semitas queramus, ac quæ bona domini via sit videamus, in eaque ambulemus: quemadmodum Apostoli steterunt, quæseruntque æternas domini semitas, id est, patriarchas & prophetas, quorum cum scripta exquisissent, postea quod æqualem viam, viam bonam viderunt, id est, IESUM CHRISTUM, qui dixit, Ego sum via, eaque ambulauerunt. Via enim bona est, quæ ad probum patrem deducit virum bonum, qui ex bono thesauro bona profert: bonumque seruum & fidelem. Via autem hæc angusta quidè est, quod multi atque magna ex carne constantes ea non possunt incedere, sed trita ab iis qui ea incedere coguntur, via est: quoniam non dictum est, terens, sed trita. Terit enim & ardat viam viam, & quæ sensit eius, qui iter facit proprietates, is, qui calceos ex pedibus non detraxit, neque verè accipit locum in quo stat, aut etiam in quo ambulat, terram sanctam esse, ducet autem ad eum qui via est, & qui dixit, Ego sum via. Seruator enim, in quo virtutes omnes insunt, ob eamque causam significationibus, intelligentisque est multiplex, veluti ei, qui nondum ad finem, extremumque peruenit, sed etiam progressum facit & proficit, via est: vita autem ei qui omnem mortificationem deposuit. Qui hac via incedit, in ea, quæ panes, & quæ ad vitam pertinent, habeat, nihil portare docetur: quod inimici in ea nihil possunt, nec virga ei opus est: & quod sancta est, nec calceis. Quæquam hoc, Ego vox clamantis in deserto, & quod sequitur, idem esse potest, quod illud, Ego sum, de quo scriptum est, Vox clamantis, vt Ioannes clamer, eius-

que vox sit clamor hic in deserto, Dirigite viam domini. Contumeliosius autem Heracleon de Ioanne, & prophetis differens, loquitur. ait enim Seruatorem quidem esse Verbum, vocem autem, quæ est in solitudine, eam, quæ per Ioannem intelligitur: sonum verò, omnem prophetarum ordinem, ac seriem: cui respondendum est, quemadmodum si incertum, & obscurum sonum tubæ edat, nemo se ad prælium comparat: & qui detra- cta charitate habet mysteriorum scientiam, aut prophetiam, is æs resonans, vel cymbalum iunniens, factus est, sic si nihil aliud est quam sonus prophetica vox, cur nos remittens ad eam Seruator ait, Scrutamini scripturas, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt, quæ testimonium perhibent de me? & illud, Si crederetis Moysi, & mihi forsitan crederetis. De me enim ille scripsit, & illud, Bene prophetauit de vobis Esaias dicens, Populus hic labiis me honorat. Haud enim scio, si ignotum, & obscurum sonum probet, quis iure à Seruatore laudari possit: aut certe licet se comparet, vt sono tubæ, sic ex scripturis, ad quas remittitur, vt bellum cum aduersis contrahat. operationibus geramus, cum obscura & incerta voce, quæ sonus sit. Cur autè, si charitate præditi non fuerunt propheta, ob eamque rem æs fuerit resonans, aut cymbalum iunniens, ad sonum eorum vt illi existimant, nos utilitatis causa Dominus mittit? Nec verò scio quomodo sine omni præparatio- ne censeat vocem, quæ Verbo aptior sit, Verbum fieri, atque vt mulierem in virum mutari: atque vt quod habeat docendi, persuadendi, proficiendique potestatem sono, dicat fore mutationem eam, quæ sit in vocem, discipuli quidem locum dans voci quæ in Verbum mutetur, serui autem ei quæ à sono in vocem mutata sit. Atque vt quoquo modo probabilitatem attulerit, tamen ex eo quod ea confirmauerit, dedimus operam vt ipsa refelleremus. Satis est autem virum ad refellendum in enunciatione quæ confirmari non potest. Quod autem supra exquirere, quia huc reuocandum censere- mus, prætermisimus, quia reimpulsus fuerit, nunc explicemus. Nam Seruator quidem Heracleonis sententia, eum & prophetam, & Eliam esse dicit: Ipse autem virumque horum negat: & prophetam quidem atque Eliam Seruator, cum eum dicit, non eum, sed ea quæ ad ipsum pertinent, inquit, docet. cum autem maiorem prophetis, & inter natos mulierum maximum: tum Ioannem ipsum designat. Ipse autem, inquit, rogatus de se respon- det Ioannes, non ea quæ ad ipsum pertinent. Magna autem diligentia hæc exquisiuimus pro virili parte, nec vllum terminum eorum quæ seruntur, non exploratum prætermisimus, vt ea compara- remus iis quæ ab Heracleone dicta sunt, vt qui non habeat dicendi quod velit potestatem. Quo- modo enim id quod ait, circum eum esse, quod Elias & propheta sit, & circum eundem esse, quod vox sit in solitudine clamantis, ne quouis quidem argumento docere conatur, sed similitudine vitur, quæ doceat ea, quæ circum ipsum erant quasi indumenta, ab eo diuersa fuisse: nec si rogatus fuisset, de vestibus, num ipse vestes suæ esset, eum vnquam etiam fuisse responsum? Quomodo enim vestis sit Ioannes, ex eo quod sit Elias qui venturus est, non planè eius quidem ratione, video: fortasse nostra ratione & sententia, qui vt potuimus, exposuimus illud, in spiritu & virtute

Joan. 5.

Matth. 15.

virtute Eliæ, posse quodammodo hoc dici, spiritum Eliæ potestate esse Ioannis animum, cum vellemus docere cur Sacerdotes & Leuitæ qui interrogant, à Iudæis missi sint: non malè quidem dicit, decuisse hos de his rebus multum diuque quærere atque interrogare, qui Deo seruirent, sed non diligenter & accuratè illud, quòd etiam ipse Leuiticæ tribus esset, quasi dubitantes disputationisque causa quæsiuimus. Nam si nouissent Ioannem legati, cuiusque ortum: quæ causa eis fuisset interrogandi, num is Elias esset: Rursus etiam cum de illa quæstione, propheta es turdissimè: quòd illud verbum nihil præcipuum significare existimaret ex articuli adiunctione, ait eos interrogasse, num propheta esset, quòd id quod communius & generalius erat, vellent cognoscere. Præterea non solus Heracleon, sed etiam, quatum ego cognoscere potuerim, omnes qui diuersa sentiunt, cum paruam ambiguitatem distinguere non potuissent, Ioannem Eliam, omnibusque prophetis maiorem esse existimauerunt, quòd inter natos mulierum nemo Ioanne maior sit, non intelligentes id quod verum est, illud, Nemo Ioanne maior est inter natos mulierum, duobus modis fieri, & accipi, non solum ipsam esse omnium maximum, sed etiam ei nonnullos pares esse. Verum est enim, si propheta multi ei pares sunt, ex eo munere quod ei datum & concessum est, eo maiorem esse neminem. Existimat autem confirmari illud, maiora ab Esaiâ prædicta esse, quasi nemo eorum qui vnquam vaticinati sunt, hoc honore digni à Deo iudicatus sit. Sed profectò, vt qui contemnat vetus testamentum quod dicitur, nec eum etiam Eliam vaticinatione prædictum esse obseruarent, hoc non dubitauit dicere. Etenim Ioannes Elias esse à Malachia prædictus est; Ecce mitto vobis Eliam Thebitem, qui conuertat corda patrum in filios, Iosias etiam, vt in tertio Regnorum libro legimus, à propheta, qui ex Iuda venerat, nominatum prædicitur, qui præsentem etiam Hieroboam ad altare hæc dixit, Hæc dicit Dominus, Ecce filius nascitur Domui Dauid, Iosias nomine. Dicunt autem nonnulli etiam Sampsonem à Iacob prædici, cum ait, Dan iudicabit populum suum, vt si vna etiam tribus esset in Israël: quandoquidem ex tribu Dan natus Sampson, Israeliticum populum iudicauit. Hæc autem resellendæ prophetiæ causa eius qui censuit, neminem præter Ioannem Baptistam prophetæ fungi munere, qui que hæc dixit, dum vult interpretari quid sit, *Ego vox clamantis in deserto*, dicta sint. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, *Quid ergo baptizatus, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Ij quidem qui sacerdotes & Leuitas interrogatum Ioannem miserant, cum & quis non esset, & quis esset Ioannes, intellexissent, honestissimè tacent quasi taciturnitate assentientes, & exprimentes se quæ à Ioanne responsa erant, approbare, decere vocem clamantis in deserto, ad dirigendam viam domini, baptizare. Pharisæi autem, qui ex vi nominis diuisi quidam, ac sediciosi essent, ostendunt se non idem sentire, quod Iudæi qui Hierosolymis habitarent, sacerdotesque ac Leuitæ diuini cultus ministri sentirent, quòd quasi obiurgandi studio & quantum in ipsis fuit, accendi à baptizandi munere, miserint qui quærerent, *Quid ergo baptizatus, si tu non es Christi-*

us, neque Elias, neque propheta? Quòd si contraxerimus in vnum corpus ea, quæ in Euangelis scripta sunt, forsitan nunc quidem hæc ipsos dixisse confirmabimus: postea autem haud scio cur iidem, qui se baptizandos dedissent, hæc à Ioanne audierint, Genimina viperarum, quis ostendet vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos penitentia. Hæc enim apud Matthæum, à Ioanne, qui pharisæos, saduceosque multos ad baptismum venientes viderat, dicta sunt, nec dubium quin fructibus qui penitentia digni sunt carerent, & pharisæicè Abraham vt patrem se habere gloriarentur. Itaque à Ioanne, qui zelum studiumque Eliæ sancti Spiritus communionem haberet, reprehenduntur. Obiurgatorius enim sermo est ille. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham: & ad docendum valet is quo asserit, eos etiam incredulos, qui propter laxum cor lapides nominantur, vi diuina mutari posse, ita, vt ex lapidibus fiant Dei filij: quoniam in conspectu prophetæ eius diuinum aspectum non fugerant. Itaque illud, Dico enim vobis, quoniam potens est Deus suscitare filios Abraham, ab eo dicitur. Quoniamque non factu fructu qui penitentia dignus erat, ad baptismum veniebant, eis aptissimè dicitur, iam enim securis ad radicem posita est. Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Nam quasi planè è contratio eis dicit, Quoniam ad baptismum sine penitentia fructu accessistis, arbor estis, quæ non fert fructum bonum, excidenda securi acutissima, id est, à viuo Dei Verbo quod omni gladio vtraque ex parte acuto efficacius est, & penetrabilius. Docuit etiam Lucas Pharisæorum de eadem re sermonem, cum ait, Duo homines ascendeabant in templum orare, vnus Pharisæus, alter publicanus. Et Pharisæus stans hæc apud se orabat, Deus, gratias ago tibi, quòd non sum sicut cæteri hominum, raptiores, iniusti, adulteri, aut etiã sicut hic publicanus. Itaque propter verba hæc publicanus magis quam ille in domum suam iustificatus redit. Vt igitur dissimulatores & hypocritæ obiurgatorio ex Seruatoris ad eos sermone, ad baptismum veniunt, nec is, qui baptizat illos virus viperarum, & aspidum sub linguis suis etiam habere ignorat. Venenum enim aspidum sub linguis eorum. Verèque eorum furor ad serpentis similitudinem accedebat, & declarabatur hac eorum acerba interrogatione, *Cur ergo baptizatus, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Quibus libenter respondeam, quasi Christus, Elias, & propheta baptizent, neque vox clamantis in deserto hanc acceperit potestatem. O feroces, quærite ex angelo, qui à Christo præparandæ eius viæ causa ante ipsum missus est, quæ omnia loci eius mysteria ignoratis. Christus enim, qui I E S V S est, velitis nolitis, ipse non baptizabat, sed eius discipuli, cum esset propheta ille eximius, & singularis. Vnde autem adducti estis vt credatis, Eliam, qui venturus est, esse baptizatum: cum ne ligna quidem, quæ in ara posita erant Achab temporibus & lauatione egebant, vt exurentur, cum dominus in igne baptizare visus est. Ita enim accidit, vt sacerdotes non semel hoc faciant. Dicit enim, Iterum hoc facite, & iterum fecerunt: & Tertio facite, & tertio fecerunt. Qui igitur ipse tum non abluit, sed alius opus illud permisit, quomodo ex

Matth. 3.

iis quæ

iis quæ à Malachia dicuntur, aduentu suo baptizaturus esset: Christus non aqua baptizat, sed eius discipuli: ipse verò sibi baptizandi genus Spiritu & aqua reseruat. Heracleon autem approbata Pharisæorum de baptismo oratione vt vera, qui eum Christo, Eliæ, ac cuius prophete debere putabant, hæc ad verbum dicit, quibus solis baptizandi munus, officiumque debeatur: atque ex iis quidem, quæ à nobis paulò antè dicta sunt, conuictus est, maximè autem, quòd communius, atque latius prophetæ nomen intellexit. Neque enim vllum prophetam, qui baptizauerit, potest dicere. Nec verò absurdè Pharisæos ex sua astutia interrogasse dicit, non discendi & cognoscendi studio. Quoniam autem nobis necessarium videtur similia iis quæ in promptu dicta sunt, Euangeliorum verba adiungere, idque sigillatim ad extremum vsque librum facere, vt ea, quæ pugnantia videntur, consentire inter se doceam, & tamen quæ pugnare videntur, eorum vnumquodque propriè explanem: agè hoc hic quoque faciamus. Illud enim, *Vox clamantis in deserto, Dirigit viam domini*, apud Ioannem quidem discipulum ex Baptiste persona dicitur: Apud Marcum autem, vt in principio Euangelij I E S V CHRISTI ex Esaiâ scriptura & libro scriptum est, hoc modo, Initium Euangelij I E S V CHRISTI, sicut scriptum est in Esaiâ propheta, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Quamquam in propheta positum non est, Dirigit viam Domini, quod Marcus protulit. Non igitur Ioannes amputans illud, Parate viam Domini, rectas facite semitas Dei nostri, scriptit, Dirigit viam Domini, quod Marcus prophetas duas in diuersis locis dicit, à duobus prophetis in vnum colligens fecit, sicut scriptum est in Esaiâ propheta, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deserto, parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Nam illud quidem, Vox clamantis in deserto, post Ezechiam, qui ex morbo conualuerat, historiam, statim scriptum est. Hoc autem, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, à Malachia. Quod autem Ioannes fecit, corrahens, & circuncidens verbum quod prolatum est, id aliis verbis Marcus etiam ipse protulit. Propheta enim ait, Parate viam Domini: rectas facite semitas Dei nostri. Marcus autem, Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Simile etiam compendium fecit in illo, Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Neque enim protulit illud quod antecedit, Ante me. Quoniam ante illud, Ij qui missi fuerant, erant ex Pharisæis, & interrogauerunt eum, exquirentes nos, præposuimus Pharisæorum à Mattheo prætermittam interrogationem ei, quod factum esse apud Matheum scriptum est, quod tale est, Videns autem multos Pharisæorum & Sadduceorum venientes ad baptismum suum, dixit eis, Progenies viperarum, & quæ sequuntur. Consequens est enim primum rogare, deinde venisse. Hoc etiam obseruandum est, Matthæum quidem Hierosolymitanos, omnemque Iudæam atque regionem circum Iordani finitimam, qui profecti erant ad Ioannem vt in Iordane fluuio baptizarentur, & peccata sceleraque sua confitebantur, nihil absurdum, nullamque obiurgationem atque reprehensionem ab eo auduisse, dicere: solos verò Pharisæos & Sadduceos multos, qui visi sint venire, illud auduisse, Progenies viperarum, & quæ sequuntur. Marcus autem nihil obiurgatorium à Ioanne dictum esse narrat iis qui venissent, qui erant cuncta Iudæa, omnemque Hierosolymitanam & qui ab eo in Iordane baptizabantur & peccata sua confitebantur: vt consentaneum sit, eum nec Pharisæos nec Sadduceos nominasse. Iam verò hoc etiam necessariò nobis addendum est, vtrunque & Matthæum & Marcum dicere confitentes peccata sua baptizatos fuisse omnes Hierosolymitanos, omnemque Iudæam & Iordanis accolam. Si omnes Iudæos, omnes etiam Hierosolymitanos, Matthæus autem venientes quidem Pharisæos & Sadduceos ad baptismum inducit, non tamen peccata sua confitentes. Itaque verisimile est, hanc etiam consentaneam esse causam, cur illud, Progenies viperarum, audierint. Sed nolim putes nos alieno tempore protulisse ex diuersis Euangelis ea quæ de iis qui missi sunt ex Pharisæis & Ioannem rogauerunt, exquirimus. Si enim rectè Pharisæorum interrogationem, quæ est apud Ioannem discipulum scripta, eorum baptismum, qui est positus apud Matthæum, accommodauimus, sequebatur, vt exquiremus loca ipsa, & quæ inuenta essent, adderemus obseruationes. Eodem autem modo quo Marcus, Lucas etiam huius loci, Vox clamantis in deserto, mentionem facit ex persona sua, hoc modo, Factum est Verbum Domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem finitimam Iordani prædicans baptismum penitentia in remissionem peccatorum, sicut scriptum est in libro sermonum Esaiâ propheta, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Protulit etiã Lucas ea, quæ in prophetia sequuntur, Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur: & erit praua in recta, & aspera in vias planas. Et videbit omnis caro salutare Dei: scripsitque eodem modo, quo Marcus, illud, Rectas facite semitas eius, breuius illud reddens, vt paulò antè diximus, Rectas facite semitas Dei nostri. Pro illo autem, Et erunt omnia praua in recta, sine hoc verbo, Omnia, orationem posuit, & pro hoc verbo Rectam, quod est numeri singularis, rectas posuit, numero multitudinis & præterea pro his verbis, aspera in campos fecit, & aspera in vias planas: prætermittitque hoc toto, Et videbitur gloria domini, addidit illud quod sequitur, Et videbit omnis caro salutare Dei. Sunt autem viles huiusmodi obseruationes ad docendum prophetarum dicta decurtata esse ab Euangelistis. Hoc etiam animaduertendum est, illud totum, Progenies viperarum, & quæ sequuntur, Matthæum quidem narrare dictum esse Pharisæis atque Sadduceis ad baptismum venientibus qui arrogantia superarent eos, qui peccata sua confitebantur, nec quicquam tale audiebant. Lucas autem, qui duos ordines non fecerit eorum qui baptizabantur, id quod apud Matthæum inuenimus, hæc ab eodem turbis quæ ad baptismum proficiebantur, dicta esse scribit: rectè autem hic quoque, quandoquidem multitudo in laude non ponitur: vt iis qui obseruant, hinc perspicuum erit, quòd Ioannem inducit turbis dicentem, Progenies viperarum, & quæ sequuntur. Præterea Pharisæis ac Sadduceis vnus numero dictum est, Facite

D 4 fructum

fructum dignum poenitentia: turbis autem numero multitudinis, fructus dignos poenitentia. Nam à Phariseis quidem fortasse præcipuus fructus exigitur & postulat poenitentia, qui non est alius quam filius, & fides quæ ei habetur: à turbis autem quæ ne principium quidem bonorum habeant, omnes poenitentia fructus postulantur. Itaque eis numero multitudinis hoc dictum esse dicitur. Præterea Phariseis, Nolite dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. Multi enim nunc principium habent, patentes se ad diuinum verbum introduci, vt accedant ad veritatem. Itaque dicere secum in animo incipiunt, Patrem habemus Abraham. Pharisei autem non incipiunt, sed multò antè hoc sentiunt. Quamquam vtrique audiunt, lapides qui antè dicti sunt, & ostenduntur, in Abraham filios posse mutari, qui à sensus vacuitate & mortificatione sint, exci- tandi. Animaduerte autem Phariseis, conuenienter huic verbo prophetae, Comedistis fructum fallum, qui fructum fallum habere, dicit, Omnis ergo arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: turbis autem quæ nullo modo fructum fuerunt, Omnis ergo arbor non faciens fructum, excidetur. Quæ enim fructum non habet, nec habet fructum bonum: ob eamque causam digna est, quæ excidatur. Quæ autem habet fructum, non continet bonum habet. Itaque iure, ac merito à securi deiicitur. Quod si diligentius ea quæ ad fructus pertinent, indagemus, comperiemus fieri non posse, vt arbor quæ paulo antè coli cepit, etiam si fructum ferat, tamen primos ferat fructus, qui generosi sint. Cupit autem primum arator, & cultor arborem fructus ferre, qui ad illam, quæ coli incipit, pertineat, deinde via & ratione purgationum, quæ agriculturam decent, post qualescunque fructus perceptus bonos. Atque etiam lex intelligentiam hæc nostram confirmat, quæ ait, oportere eum, qui seruat arbores, tres annos complere quibus id, quod fuerit in omnem partem non purgatum esse pariat, cum interea eius fructus non edantur. Tribus enim, inquit, annis vobis fructus mūdus non comedetur. Quarto autem anno erit omnis fructus sanctus laudabilis Domino. Rectè igitur, ac iure sine boni adiunctione turbis dicitur, Omnis ergo arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Et arbor, quæ multum fructum fert, & similis principio manet, non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur, quando quidem instante introductione, quæ terminum numerum sequitur, in quarto anno posita non fert fructum sanctum, & Domino laudabilem. Hæc autem omnia & si aberrantes à proposito dixisse videmur, quod ea etiam quæ in cæteris Euangelis posita sunt, protulerimus: tamen non absurda, neque ab hac disputatione aliena mihi videntur. Pharisei enim mittunt ad Ioan- nem, posteaquam ij sacerdotes & leuitæ qui Hierosolymis missi fuerant, rogatum quisnam esset, reuerfi sunt, qui ex eo quærant, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Et cum rogassent, eò deinceps conuenientes vt baptizarentur, quemadmodum Matthæus scribit, ea quæ ipsorum arrogantia & simulatione digna erant, audiunt. Quoniam autem ea, quæ illic dicta sunt, similia iis erant quæ turbæ audierunt: verba inter se comparanda explanandaque fue-

runt: quod cum fecissemus, accidit vt plura quæ coherere videremus. Iam vero hoc quoque rectè ad superiora addemus, duo fuisse genera eorum qui mittunt, apud Ioannem scriptum esse, vnum Iudæorum qui Hierosolymis sacerdotes leuitæque miserunt alterum Phariseorum, qui dubitant, cur baptizet: explicauimusque, Phariseos post illorum interrogationem venisse, nec baptizatos esse ante Iudæos, qui ipsos Hierosolymis antea miserant, Ioannisque responsum accepisse, præsertim cum ij qui priores illis legatos misissent priores etiam venerint. Omnis enim Hierosolyma, Iudæa, ac deinceps omnis regio Iordani finitima, in Iordane flumine baptizabantur ab eo, confitentes peccata sua, Vel, vt ait Lucas, Et egrediebatur ad eum omnis Iudæa regio, & Hierosolymita vniuersi: & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine, confitentes peccata sua. Quamquam nec Matthæus Phariseos & Sadducæos, quibus dicit, Progenies viperarum, neque Lucas turbas quæ eandem obiurgationem audiunt, peccata sua confitentes inducunt. Operæ precium est autem querere, cur, cum vtrius Hierosolymitanorum cunctaque Iudæa, & vniuersa regio Iordani finitima in Iordane à Ioanne baptizaretur, Seruator hoc dicat, Venit Ioannes Baptista nec manducans, nec bibens, & dicitis, Demoniū habet: & iis qui rogabant, In qua potestate hæc facis? dicit, Interrogabo vos & ego vnum sermonem, quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam, in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis vnde erat? è celo, an ex hominibus? cum etiam cogitantes dicunt, Si dixerimus, È celo: dicit nobis, Quare ergo non credidistis ei? Dissoluitur autem hoc modo quæstio. Pharisei, vt antè diximus, qui hoc audiuerunt, progenies viperarum, neque ei credidissent, ad baptismum veniunt, quod scilicet populum metuerent, & pro sua simulatione petunt, vt baptizentur, ne tam multis aduersari repugnantique viderentur. Cum enim sentirent eum ab hominibus, non à celo baptismum habere, populi metu ne forte lapidibus obruantur deterriti, non dicunt quod sentiunt. Non igitur pugnant ea quæ Phariseis à Seruatore dicta sunt, iis quæ Euangeliorum monumentis sunt prodita de multitudine eorum, qui sunt à Ioanne baptizati. Audacia autem phariseorum erat, & Ioannem Baptistam demonium habere, & in Beelzebul principe demoniorum fecisse virtutes dicere. **1 E S V M.** Respondit eis Ioannes dicens, Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego nō sum dignus, vt solam eius corrigiam calceamenti. Hæc etiam quod Ioannem iis, quæ Phariseis missi fuerat, respondere existimat, non ad id, quod rogabant, sed quod ipse volebat seipsum esse non intelligens se prophetam accusare inicitia, siquidem aliud rogatus, de alio respondeat. Hoc enim vt quod etiam in conferendo communicandoque sermone vitiosum sit, cauendum est. Nos autem dicimus responsum esse coherens cum re maxime. Ad illud enim, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus? quid ei aliud respondendum fuit, quam suum baptismum ad corpus pertinere potissimum, ostendere? Ego inquit, baptizo in aqua: atque hoc ad illud, Quid ergo baptizas? respondit. Ad alterum autè illud, Si tu non es Christus, sententiam de principali Christi essentia exponit, eum tantam vim habere & potestatem, vt diuinitate

rate sua aciem oculorum omnium hominum figurat, & tamen præfens sit omni homini, & ad vniuersum, totumque mundum pertineat: id quod declaratur his verbis, *Medius vestrum stetit*. Et quoniam Pharisei qui Christi aduentum expectabant, nihil tum magnum de eo videbant, quod eum hominem perfectum, & sanctum tantummodo esse putarent: diligenter Phariseorum de eius præstantia ignoracionem reprehendit & refellit, cum illis verbis, *Medius vestrum stetit*, hæc, *Quem vos nescitis*, addidit. Ac ne quis alium esse existimet eum qui sub aspectum non cadat, & ad omnem hominem pertineat, aut etiam ad vniuersum mundum, quam eum qui homo factus sit, & visus sit in mundo, & versatus sit cum hominibus: ad hæc verba, *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis*, illa addit, *Qui post me venturus est*, id est, post me ostendendus est, cuius etiam excellentiam maiorem natura sua intelligens, de qua tamen nonnulli ambigerent, num ipse Christus esset, cum docere institueret se à Christi magnitudine superari: ne quis de eo sentiret plura, quam aut videret, aut ex ipso audiret, hæc dicit, *Cuius non sum ego dignus, vt solam eius corrigiam calceamenti*, obsecrare hoc significans, se dignum non esse, qui sermonem de eius incarnatione, quasi vinculum & occultum iis, qui non intelligat explicaret & exponeret, vt aliquid tam eximio aduentu qui in tantam breuitatem contractus esset, dignum diceret. Non erit autem alienum, nos, qui illud, *Ego baptizo in aqua*, consideramus, similia Euangelistarum de hac re verba proferre, atque ei quod propositum est, comparare. Ait ergo Matthæus, Videns autem multos Phariseorum & Sadducæorum venientes ad baptismum suum, & post ea quæ obiurgatoria sunt, quæ eadem considerauimus, Ego quidem vos in aqua baptizo in poenitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare: ipse vos baptizabit in Spiritu, & igni: cuius etiam Ioannis verbis consentiens, qui baptismi in aqua confessionem dicit iis, qui à Phariseis missi fuerat. Marcus autem, Prædicabat, inquit, Ioannes dicens, Veniet fortior me post me, cuius non sum dignus procumbens soluere corrigiam calceamentorum eius. Ego baptizavi vos aqua: ille vero baptizabit vos spiritu sancto, apud plures omnisque qui audirent hæc etiam docens prædicanda. Lucas vero ait, Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, respondit Ioannes dicens omnibus, Ego quidem aqua baptizo vos: veniet autem fortior me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in Spiritu sancto, & igni. Quoniam igitur Euangelistarum quatuor verba habemus, age pro vitii parte vniuersisque & sententiam propriè ac separatim videamus, & dissimilitudines, ordiamurque à Matthæo qui etiam primus omnium Hebræis qui ex circuncisione crediderant, euangelium edidisse dicitur. Ego quidem, inquit, baptizo vos in aqua in poenitentiam, quasi purgans, & auertens à deterioribus, & ad poenitentiam vocans & cohortans. Ego enim veni, vt Domino plebem perfectam pararem, atque locum poenitentia per baptismum concederem ei, qui me sequentibus est: ob eamque causam multo magis ac melius quam mea vis & potestas, vos iuuabit. Neque enim corporeus est eius baptismus,

cum eum, quem scelerum penitet, Spiritu sancto, diuinioreque igne impleat, & quicquid ex materia constat, expellat, & omne terrenum eiciat non solum ex eo, qui ipsum accepit, sed etiam ex eo, qui eos, qui habet, audit. Eo autem me robustior, & fortior est is qui me sequetur, vt ne ea quidem, quæ ad amictum virtutum extremarum quæ circum eum sunt, si nudè exponantur, vt etiam quiuis intelligat, idoneus esse ad portandum, aut eos qui sustineant, ferre possim. Non igitur vtrum dicam scio, meamne magnam imbecilitatem, quæ exigua Christi res præ maioribus, quæ in eo sunt, ferre non potest: an illius præstante totòque mundo maiorem diuinitatem. Si quidem ego qui tantum munus accepi, vt prophetia honore dignus sum iudicatus, quæ ea quæ ad meum ad vitam hominum aduentum pertinent, exponuntur, veluti hæc, Ego vox clamantis in deserto: & illa, Ecce ego mitto angelum meum antè faciem tuam: Ego cuius ortum Gabriel, qui præstò est in conspectu Dei, patri meo contra opinionem in senectute nunciavit: ego ob cuius nomen & vocem recuperavit Zacharias, & per ea prophetia munus accepit: ego cui Dominus meus testimonium dicit, me eorum qui ex mulieribus nati sunt, maiorem esse neminem, ne calceos quidem eius dignus sum qui portem. Si enim nec calceos, quid de vestibus eius dicendum est? Quis is est, qui tunicam eius integram seruire ac tueri poterit? Quis es, qui tunicam inconfutilem, quod à summa parte per totum contexta sit, intelliget, aut quam habeat rationem comprehendet? Obseruandum est autem, quatuor qui Ioannem baptizandi causa venisse vt testem profiteretur dixerunt, Matthæum solum ad hæc illud addidisse, in poenitentiam, docetem, eam utilitatem quæ ex baptismo capiatur, in eius qui baptizatur, proposito ac voluntate haberi, quæ eandem in eo quidem quem scelerum penitet, ingeneratur, sed non est futura iudicio & crimini grauiori ei qui hoc modo accedit. Sed intelligendum est, quemadmodum mirè inuitate que virtutes quæ curationibus à Seruatore adhibitis editæ, sunt, signa sunt & significationes eorum, qui à verbo Dei æterno liberarentur omni morbo & infirmitate, nec minus etiam in corpore editæ, quam ea quæ eos qui beneficia acceperant, ad fidem inuitauerunt: sic etiam lauacrum aquæ signum esse mundationis animi, qui ab omni sorte vitiorum abluitur: nec minus etiam per se ei, qui se offert diuinæ virtuti, inuocationum angustia Trinitatis aut diuinorum munerum fons & principium esse. Diuisiones enim gratiarum sunt. Confirmat autem id quod dico historia quæ in Actis apostolorum scripta est, quod ita euidenter tum Spiritus ad eos qui baptizabantur, uenerit, cum aqua per ipsum iis qui verè accedebant, viam parauisset: vt etiam Simon Magnus stupore correptus, munus hoc à Petro accipere quidem vellet, sed vellet id quod iustissimè est iniuistis pecuniis. Hoc etiam notandum est, Ioannis baptismum 1 E S V baptismum qui ab eius discipulis dabatur, inferiorem fuisse, si quidem ij qui in Actis baptizati erant Ioannis baptismum, neque essetne Spiritus sanctus tum audierant, iterum ab Apostolo baptizantur. Quod enim est regenerationis, non à Ioanne, sed à 1 E S V per eius discipulos fiebat, & lauacrum quod regenerationis nominatur, cum renouatione Spiritus qui nunc quoque subsequitur

tur: quandoquidem in *IESVS* est supra aquam, sed non in omnibus post aquam ingenerari solet. Atque hæc quidem in *ius* exquirendis quæ apud *Matthæum* scripta sunt. Nunc autem *Marci* verba consideremus, qui *Ioannem* prædicantem hæc quidem dixisse scripsit hoc loco, Venier fortior me post me. Hæc enim idem efficiunt, quod illud, Qui post me venturus est, me est fortior. Sed non eadem etiam sunt in hoc loco, *Non sum dignus procumbens saluere corrigiam calceamentorum eius*. Aliud est enim portare calceos declarantem iam solutos detractosque esse ex eius pedibus, qui in pedes inducti erant: aliud inclinatum corrigiam eius calceorum dissoluere. Consentaneumque est hoc profectò, sine villo *Euangelistarum* errore aut mendacio, vt *Christianæ* religionis homines dicere possint, vtrumque diuersis temporibus *Ioannem* *Baptistam* inuenisse pro alio atque alio sensu & eo quod intelligatur. Neque enim de *isdem*, vt nonnulli putant, qui commentarios scribunt, dissimiliter exposuerunt, quòd nò accuratè vnumquodque eorum, quæ dicta sunt, aut facta memoria continerent. Magnum est igitur & honorificum *IESVS* calceos portare: magnum est autem etiam, inclinatum se & inflectentem ad ea, quæ ad corpus eius pertinent, vt imaginem infra contempletur vnumquodque eorum quæ in incarnationis mysterio obscura sunt, quasi corrigiam eius calceorum dissoluere. Vnum est enim obscuritatis vinculum, quemadmodum vna etiam scientie clavis est: quæ ne is quidem, quo nemo eorum, qui ex mulieribus nati sunt, maior est, per se dissoluere potest, aut patefacere, cum is qui ligauit, & clausit, solus det quibus vult, vt & calceorum suorum corrigiam dissoluant, & aperiant quæ clausa sunt. Quòd si mysterij plenus est calceorum locus, ne is quidem prætereundus est. Existimo igitur incarnationem quidem, cum carnem & ossa iterum accepit *Dei* filius, alterum esse calceorum. Descensum autem ad inferos, cuiuscunque modi inferi sunt, & iter quod cum spiritu in carcere fecit, alterum. De descensu ad inferos illud, Non detinques animam meam in inferno, in decimo quinto psalmo dictum est: & de itinere quod in carcere fecit, cum spiritu, apud *Petrum* in *Catholica* epistola scriptum hoc modo, Mortificatus quidem carne est, viuificatus autem spiritu, in quo & *ius* qui in carcere erant spiritibus veniens prædicauit, qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant *Dei* patientiam in diebus *Noë*, cum fabricaretur arca. Qui ergo pro dignitate de vtroque aduentu verba facere potest, is dignus est, qui eius calceorum corrigiam dissoluat, & sensu ipso ac mente se inflectens, & descendens cum eo, qui ad inferos descendit, atque è cælo & diuinitatis *Christi* mysteriis descendens ad eius aduentum, qui ad nos factus est tum cum hominem sibi adiunxit, & ligauit, qui autè hominem ligauit, mortuum etiam ligauit. In hoc enim *IESVS* mortuus est, & resurrexit, vt & mortuorum & viuorum dominetur: ob eamque causam & viuorum mortuum ligauit, id est, & eum qui in terra, & eum qui est apud inferos, vt & in viuis dominetur, & in mortuis. Quis igitur dignus est, qui inclinatus huiusmodi pedum corrigiam dissoluat, & eum dissoluerit, non eos relinquat, sed altera dignitate & potestate præditus, iterum eos accipiat & portet, eò quòd ea quæ intellecta sunt in memoria fe-

rat: Nec verò non consideratum id, quòd apud *Lucam* & *Ioannem* sine hoc verbo, procumbens, dictum est, prætermittatur: potèstque fortitan is quidem qui se inflectat, ex eo quòd paulò antè dictum est, dissoluere: sed potèst etiam is qui verbi erecti excellentiam obseruat calceorum qui in quærendo vincti sunt dissolutionem inuenire, vt eisdem aliquis cum dissoluerit, Verbum *Dei* filium se iunctum iam à calceis, ac per se ab inferioribus vacuum & solutum, inueniat. Non idem autem efficit, non posse, quòd non esse dignum, vt *Ioannes* ait. Fieri enim potest, vt is qui non est dignus, possit: fieri autem etiam potest, vt is qui dignus est, nondum etiam possit. Si enim ad vtilitatem munera donaque cōceduntur, ac non solum proportionem fidei, humanitatis *Dei* est, qui damnium & detrimentum ex opinione aut inflatione sequiturum prenoicit & prouidet, digno & idoneo aliquando non dare, vt ita dicam, sufficientiam & potestatem. Diuina est autem bonitatis, beneficis eum, qui beneficium accipit, vincere occupando, & vt ita dicam, præueniendo eum qui dignus futurus est, & ante dignus idoneusque fiat, eum ornando sufficientiam, vt sufficientiam facultatèque nactus, eò perueniat vt dignus idoneusque fiat: ac nò omnino ex eo quòd est dignus eum qui largitur præueniens, occupansque eius munera, eò perueniat, vt efficiatur idoneus & dignus. *Ioannes* igitur *Baptista* apud tres *Euangelistas*, se non posse dicit: apud *Ioannem* autem, nò esse dignum. Sed non excluditur is quidem qui dicebat ab eo, vt qui nondum poterat, idoneus dignusque fieret, etiam si nondum dignus esset: & rursus cum non esse dignum se dicebat qui non esset dignus, ab eo non excluditur, vt perueniat eò, vt dignus fiat nisi fortè aliquis dicit, ad dissolutionem explanationemque pro dignitate, mortalem naturam quæ calceos portare nequeat, eò peruenire interdum vt verè dicatur habere id quòd nunquam habuerit, id est, vt possit calceorum corrigiam dissoluere, eademque re digna fiat: quæcunque autem capiemus & poterimus, nunc etiam relinquimus, ea quidem, quæ nondum intellecta sunt, quandoquidem cum homo consumitur, & excedit è vita, tum denique incipit: & eum desinit, tum vt est scriptum in *Iesu* filij *Sirach* sapientia. Differamus etiam de calceis, qui apud tres *Euangelistas* ita nominati sunt, eosque cum eo qui vnus numero apud *Ioannem* discipulum appellatus est. *Non sum enim*, inquit, *ego dignus, vt soluum eius corrigiam calceamenti*. Victus ergo fortassis *Dei* manere & gratia, donum accepit, cum quantum in ipso erat, nondum dignus esset, qui alterius calcei corrigiam solueret, intellectu eius ad homines aduentu, de quo etiam testimonium dicit. Quoniam autem eum desiciebat eorum, quæ sequuntur comprehensione, quòd nesciret, num *Christus* esset, qui eò venturus esset, vbi post carcerem amputato capite futura erat, an alius expectandus esset: idcirco dubitationem, quæ planius postea nobis explicatur, nunc etiam obscure significans, hæc ait, *Non sum ego dignus, vt soluum eius corrigiam calceamenti*. Qui autem hoc curiosus dictum existimat, eodem verbo calceorum, & verbum calcei referet, vt quasi diceret, Nullo modo dignus sum qui corrigiam dissoluam neque in principio: etiam vnus calcei, aut etiam hoc modo, ea quæ à quatuor dicta sunt, in vnum con-

trahi

trahi conferrique possint. Si enim *Ioannes* ea quidem quæ ad eius in mundum aduentum pertinent, intelligebat, sed dubitabat de *ius*, de quibus deinceps verè dicit, Se non posse calceorum eius corrigiam soluere (neque enim vtrumque dissoluit, vnus dissoluta corrigia,) verè autem etiam dicit, cum etiam illud ait, corrigiam calceamenti: Quoniam, vt antè dictum est, dubitat etiam, vtrum sit is qui venturus est, an alius etiam illic sit expectandus, & de illo, *Medius vestrum stetit, quem vos nescitis*: hæc accipienda sunt de Verbo *Dei* filio, per quòd facta sunt omnia, quòdque per se, & vt ita dicam, essentialiter coheret & constat per subiectum, cum ipsum sit sapientia. Hoc enim per omnem creatam naturam pertinet, vt semper fiant, ea quæ ab eo fiunt. De quouis igitur verum semper erat illud, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: & illud, Omnia in sapientia fecisti. Quòd si ad omnem creatam naturam peruenit, perspicuum est etiam eorum qui interrogant, *Quid ergo baptizos, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* medium stetit idem, atque firmum, cum Verbum sit à patre vbi que firmatum. Aut illud, *Medius vestrum stetit*, accipitur, verstrum, qui estis homines, quòd vos estis rationis participes, medius vestrum stat. Esse in totius corporis medio id quòd principatum obtinet, ex scripturis in corde esse ostenditur. Qui ergo verbum in medio sui habent, nec de eius natura differunt, neque à quo fonte & principio venerit, nec quoniam modo secum stetit: medium ipsum se habere nesciunt. At verò *Ioannes* ipsum nouit. Illud enim, *quem vos nescitis*, quòd exprobrandum *Pharisæis* *Ioannes* dixit, significat verbū quòd ab illis ignorabatur, ab eo diligenter fuisse cognitum. Itaque *Ioannes* qui eum cognitum haberet, intellexit *intra dicitur*, id est, *per dicitur*, id est post se venturum esse eum qui in medio esset: atque eam doctrinam qua in baptismo vsus est, versari in *ius* qui per Verbum abluti fuissent. Nec verò idem declarat hoc verbum, *post*, quòd vbi post se nos *IESVS* mittit. Illic enim vt vestigia sua sequentes ad patrem veniamus, post eum esse iubemur: hinc vt illud tempus, quòd *Ioannis* disciplina doctrinamque sequutum est: quandoquidem hic venit, vt omnes per eum crederent: cum antè præparati essent ad iter, & expiati verbis inferioribus atque perfectis. Primum ergo ac maxime pater, qui immutabilis & incommutabilis est, stetit, deinde autem stetit etiam eius Verbum semper, dum seruat, & licet factum sit caro, licet medius sit hominum, tamen non comprehenditur, quin nec videtur. Stetit etiam cum doceret, hortareturque omnes, vt biberent ex se, qui fons est copiosus. Stabat enim *IESVS* & clamauit dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. *Heracleon* autem ait illud, *Medius stetit*, dictum est, pro, iam adest, & in mundo est atque apud homines, apparatusque vobis omnibus. His autem circumcidit id quòd declaratum est, ipsum per totum mundum venire. Ab eo enim querendum est, quando non adest & quando est in mundo, præsertim cum *Euangelij* verba sint. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Ob eamque causam *ius* quibus hæc dicit *Ioannes*, *quem vos nescitis*, eum non nouerant, quoniam nondum ex mundo exierant: Mundus autem eum non cognouit. Quòd autem intermissum est tempus,

quo apud & inter homines non fuerit? An non in *Esaia* erat scriptum his verbis, Spiritus Domini super me, propter quòd vnxit me: & Apparui *ius*, qui me non quærebant? Dicant etiam num apud *Dauidem* erat scriptum, hoc quòd non à se dicit? Ego verò constitutus sum rex ab eo super *Sion* montem sanctum eius, & omnia quæ in psalmis ex *Christi* persona scripta sunt? Quid porro atinet me sigillatim demonstrare, id quòd est difficile ad numerandum, cum euidenter planèque docere possim, eum semper in homine fuisse: vt illud, iam adest, & est in mundo & in homine, non rectè ab *Heracleone* dictum esse resellam in huius loci explanatione, *Medius vestrum stetit*? Non absurdè autem hoc ab illo dicitur, verba hæc, *Qui post me venturus est*, *Ioannem* præcursores *Christi* esse declarare. Verè enim, quasi seruus est præcurrens ante *Domini*. Illud verò, *Non sum dignus, vt soluum eius corrigiam calceamenti*, multò simplicius, imperitiūque interpretatus est, nempe *Ioannem* *Baptistam* his verbis se ne obscurissimo quidem ministerio eorum, quæ *Christum* attingebant, dignum esse profiteri. Quamquam post hanc interpretationem non absurdè illud subiecit, Non sum ego dignus, cuius causa maiestate magnitudinè que abiecta carnem accipiat, vt calceum, cuius ego rationem afferre non possum, neque exponere, aut explicare eius dispensationem. Melius autem & excellentius idem *Heracleon* cum calceum mundum esse interpretatus est, eo prouectus est, vt impie hæc omnia accipi censeret oportere etiam de persona ea, quæ per *Ioannem* intelligatur: putat enim mundi effectorem, qui *Christo* minor sit, hoc his verbis consiteri: quòd est vnum ex omnibus impium maximè. Pater enim, qui eum misit, quique est viuorum *Deus*, veluti, quemadmodum *IESVS* ipse testatur, *Abraham*, *Isaac* & *Iacob*: qui ob eam causam cæli terræque est *Dominus*, quòd ea effecit: is etiam solus bonus, maiorque est eo, qui missus est. Quòd si etiam, vt paulò antè diximus, plenius integrèque *Heracleon* omnem quoque mundum calceum *IESVS* esse intellexit, non tamen assentiendum ei esse arbitror. Quomodo enim cum hac tali intelligentia illud stabit, Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum, quòd *IESVS* teste vt de patre dictum est: Nolite, inquit, iurare per cælum, quia thronus *Dei* est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius. Quo verò pacto posteaquam ostendit hunc totum mundum *IESVS* calceum intelligi, illud intelligetur, Nōne cælum, & terram ego repleo, dicit *Dominus*? Quamquam operæ precium est cognoscere, vtrum quòd Verbum & sapientia per vniuersum mundum peruenit, pater autem est in filio, vt addidimus, verba hæc intelligenda sint: an ipse, qui præcipue, primumque & maxime vniuersam creatam naturam ambiuit, quòd in eo sit filius, dederit *Seruatori*, qui ipsi sit secundus, & *Deus* Verbum sit, vt ad omnem creatam naturam perueniret: maximeque *ius* qui tam magni cæli motū perpetuum ab oriente sole ad occidentem secum tot tatarumque stellarum multitudinè versantis, intelligere possunt, operæ precium erit, quænam sit tanta vis vniuerso orbi insita, quæ erere diuersam enim hanc in patre & in filio esse audere dicere, haud scio an sit pium. Hæc in *Bethabara* facta sunt, trans *Iordanem*, vbi erat *Ioannes* baptizans. Non ignoramus in omnibus ferè exemplaribus

Cum, nam patre filio maiorem facere videtur.

exemplaribus scriptum esse, Hæc in Bethania facta sunt: atque hoc etiam prius factum videtur: & apud Heracleonem Bethaniam legimus: sed adducti sumus, ut credamus, non Bethania legendum esse, verum, Bethabara, posteaquam in locis fuimus, ut IESV eiusque discipulorum ac prophetarum vestigia cognosceremus. Bethania enim, ut idem Euangelista ait, Lazari, & Marthæ, atque Mariæ patria, Hierosolymis quindecim stadiis abest, à qua Iordanis flumen procul distat circiter centum & octoginta stadiis ratione latitudinis. Nec verò est locus ad Iordanem eiusdem nominis, cuius est Bethania: monstrari autem ferunt in Iordanis ripa Bethabaram, ubi Ioannem baptizasse tradunt. Estque consentanea baptismi eius, qui Domino plebem perfectam parabat, nominis interpretatio. Exponitur enim, in domum perfectionis, Bethania autem, in domum obedientiæ. Vbi enim alibi baptizari debuit angelus qui missus est ante Christi faciẽ, ut viam eius ante ipsum pararet, nisi in præparationis & perfectionis domo? Quæ verò aptior est patria Mariæ quæ optimam partem elegit, quæ ab ea non auferetur, & Marthæ quæ animo in multas partes ob conuiuium IESV apparatus distrahebatur, atque Lazaro qui à Seruatore amicus appellatus est: quam Bethania, id est, domus obedientiæ? Non igitur nominum accurata cognitio ei cõtemnenda est, qui scripturas sanctas sine vlla prætermissione planèque velit intelligere. Quanquam in Græcis exemplaribus multis locis quod ad nomina attinet, erratum esse, etiam ex his sibi aliquis persuadeat. In Euangeliis scriptum est, procurator nem illam quæ posita est in sinibus quæ precipites actæ in mare ab iis qui à dæmonibus obsessi erant suffocata sunt, factam esse in Gerasenorum agro, siue regione. Gerasa autem vrbs est Arabiæ, quæ nec mare, nec stagnum finitimum habet: nec vnuquam tam euidentem falsitatem, tamque facilem ad refellendum dixerunt viri qui diligenter Iudæam cognitam habebant. Quoniam autem in paucis scriptum inuenimus, In regione Gadarenorum, de hoc etiam dicendum est. Gadara enim oppidum est quidem Iudææ, ad quod nobiles illæ thermæ sitæ sunt, sed nulla ex parte mare in eo est subiectum præruptis locis. Sed Gergesa, à qua Gerasa dicta sunt, vetus est oppidum haud procul situm à stagno quod nunc Tiberiadis vocatur, ad quod præruptus locus situs est: ex quo sines à dæmonibus deiectione esse intelligitur. Gergesa autem idem valet, quod habitatio eorum qui eiecerunt, & expulerunt: quod nomen idem fortasse habuit ab eo, quod Seruatori fecerunt. Eum enim rogauerunt domini porcorum, ut ex suis sinibus exiret, eundem etiam errorem in nonnullis legis & prophetarum locis licet animaduertere, quemadmodum diligenter didicimus ab Hebræis, & ex nostrorum exemplarium cum illorum collatione, quæ ab Aquilæ, Theodotionis, & Symmachi editionibus, quæ nondum deprauata sunt, auctoritatem habent, pauca igitur proferemus, quod astutiores sagaciorisque sunt in his studiosi discendi. Vnus Leui liberorum, isque primus Geson in per multis exemplaribus pro Gerson nominatus est, eiusdem nominis cuius Gerson Moysis primigenius, quod vterque in externa, alienaque terra propter peregrinationem generatus esset, impo- sito de industria nomine. Kursus apud nos Iudæ

secundus Annam esse dicitur, apud Hebræos autem est Onam, id est, labor eorum. Præterea in filiorum Israël mansionibus in Numeris inuenimus scriptum, abiisse ex Sochoth, & castrametatos esse in Echan: Hebraicum autem exemplar pro Ethan Aman dicit. Quid verò attinet me commemorantem plura proferre, cum liceat ei, qui exquirere, atque cognoscere cupit quæ in nominibus vera sint? Maximè autem ea loca suspecta videri debent, in quibus est catalogus cum nominibus pluribus: cuiusmodi sunt in Iosue diuisionis hereditatis nomina, & in primo Paralipomenon à principio & deinceps vique ad ea, quæ vicina sunt. * Itemque in Esdra: Nec verò contemnenda sunt nomina, cum res ab iis significentur viles locorum interpretationi. Non est autem huius loci & temporis, eo quod propositum est, prætermissio, ea quæ ad cognitionem nominum pertinent, exquirere. Itaque ea quæ sunt euangelici sermonis, consideremus. Iordanis quidem interpretatio est, eorum demersio, & demissio. hoc autem nomen vt ita dicam, ab Iared ductum est, quod etiam descendens dicitur, quandoquidem Malaleel natus est, vt in Enoch scriptum est, si modò quisquam eum vt sanctum librum probare velit, In diebus descensus filiorum Dei ad hominum filias, quem quidẽ descensum nonnulli obscure significare existimauerunt animorum in corpora descensum, quod filias hominum obscure & tropicè terrenum tabernaculum dici existimauerint. Quod si ita est, quoddam erit flumen descensus eorum, ad quod qui venit, eum delabi oportet non proprio suoque descensu, sed hominum, quo Seruator noster determinauit eos, qui à Mose diuisi sunt ab iis qui per Iosue partes suas acceperunt. Huius igitur fluminis quod defluit impetus latificat, vt in psalmis inuenimus, ciuitatem Dei, Hierusalem, quæ sub sensum dicit. Non enim habet flumen propinquum sed Ecclesiam Dei, quæ est sine macula, & edificata in Apostolorum prophetarumque fundamentis, lapide angulari Christo IESV Domino nostro. Iordanis tamen nomine Dei Verbum intelligendum est, quod caro factum est, & habitauit in nobis: IESV autem, enim qui assumpsit humanum, id est, angularem lapidem, qui etiam in filij Dei diuinitate factus, ex eo quod assumptus est, ab eo lauatur: tumque capit sim, olicem fraudèque & dolo non agentem Spiritum columbam, quæ & cum ipso coniuncta copulataque est, & iam volare non potest. Super quem enim, inquit, videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizatur in Spiritu sancto. I. aque accipit Spiritum qui in ipso manet, vt in eo manente eos, qui ad se veniunt, baptizare possit. Trans autem Iordanem, non extra Iudææ fines atque partes in Bethabara Ioannes baptizat præcursor eius, qui venit vocatum non iustos, sed peccatores: qui non valentes, sed ægros medicis egere docet. Etenim ad peccatorum remissionem lauacrum datum est. Verisimile est autem aliquem, qui dissimiles Seruatoris significationes non intellexerit, occursum ei, quæ de Iordane explicata est, interpretationi, quod Ioannes dicat, Ego baptizo in aqua. Qui autem venturus est post me, fortior me est. Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto: Cui respondendum est, quemadmodum Dei Verbum cum sit potus, aliis tamen est * via, aliis vinum, quod

Alludit ad sumum dogma de animarum præexistentiis.

quod hominis cor latificat, nonnullis sanguis propter illud, Nisi biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis: quin etiam cibus dicitur, non ex eo quod intelligitur, sed panis viuus & caro: sic idem est & aqua & spiritus & ignis baptismus, nonnullis etiam sanguinis. De vltimo autem baptismo vt nonnulli dicunt illo in loco, Baptismo habeo baptizari, & quomodo prohibeor, quousque perficiatur? hinc conuenienter Ioannes discipulus in epistola illud scripsit, Spiritus & aqua, & sanguis tria hæc vnum sunt. Cùmque alicubi se & viam esse & ostium profiteatur, perspicuum est eum non esse ostium ei cui etiam sit via, neque adhuc esse viam, cui sit ostium. Omnes igitur qui principium eloquiorum Dei sequuntur, id est, vocem clamantis in deserto, Dirigite vias Domini, & veniunt trans Iordanem qui est in domo obedientiæ, comparant se, vt præparatione ipsa Spiritale Verbum capere possint, quod Spiritus illustratione generatur. In eo autem quod propositum est manentes, iis quæ ad Iordanem pertinent colligendis accuratius flumen intelligamus. Deus quidem Mose duce populum trans mare rubrum transportat, cum aquam ipsam ad dextram, & sinistram pro muro locasset: duce autem Iosue trans Iordanem. Paulus autem lecta scriptura, cum iam non carne ipsius militaret, (sciebat enim spiritalem esse legem) nos, vt ita dicam, spiritualiter ea, quæ de maris rubri transitu scripta sunt, accipere in priore ad Corinthios epistola docet his verbis, Non enim volo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, & in mari: & omnes eandem escam spiritalem manducauerunt: & omnes spiritalem potum biberunt. Bibebant enim de spiritali consequente eos petra, petra autem erat Christus. Quibus conuenienter nos quoque petamus à Deo, vt accipiamus spiritalem traiectionis Iordanis intelligentiam, dicentes etiam de hæc Paulum hæc dixisse, Nolo vos ignorare, fratres, quoniam patres nostri omnes Iordanem transierunt, & omnes in Iosue baptizati sunt in spiritu & in flumine. Iosue fait tropicè in Moysi locum successit, Iesu Christo accipiente iure hereditario euangelica prædicatione legis dispensationem. Itaque etsi omnes illi per Moysen baptizantur in mari & in nube, tamen amarum quiddam, & falsum illorum baptismus habet, cum etiam tum hostes metuerent, & clamarent ad Dominum Moysi dicerent, Quoniam non sunt sepulchra in Agypto, eduxisti nos, vt moreremur in solitudine. Cur hoc fecisti nobis, educens nos ex Agypto? Iesu autem baptismus in verè dulci, & suauis flumine multa præ illo eximia & præcipua continet, iam declarata decorumque ordinem accipiente Dei religione. Arca enim testamenti Domini Dei nostri & sacerdotes, atque leuitæ antecedunt, populisque ministros Dei sequitur illius verò præceptum de sanctificatione accipiunt. IESVS autem populo dicit, Sanctificamini in crastinum: faciet in vobis Deus mirabilia. Sacerdotibusque præcipit vt cum arca testamenti populum antecedant: cum etiam patris ad filium dispensationis mysterium declaratur, quem ipse excelsum fecit, eum ei dedit gratiam, Vt in nomine IESV omne genu flectatur caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia Dominus

1 Cor. 10.

Philip. 2.

**Porte, aqua.*

IESVS CHRISTVS est in gloria Dei patris. His enim quæ in Iosue libro scripta sunt, declarantur hæc, Et dixit Dominus ad Iosue, In die hac incipiam te exaltare coram filiis Israël. Intelligenda etiam esse de Domino nostro IESV, qui ait filiis Israël, Accedite huc, & audietis verbum Domini, Dei vestri: in hoc cognoscetis, quod Deus viuens in vobis est. Cùm enim in Christo baptizabimur, Deum viuum in nobis esse cognoscemus. Et illic quidem cùm pascha celebrassent in Agypto, principium exeundi faciunt. Iosue autem duce, traiectione Iordane decimo primi mensis die, castrametati sunt in Galgalis, quando primum is qui ouem sumpsisset, conuiuas futuros numerare debebat. Post Iosue baptismum petra, quæ etiam in extrema parte acuta erat, à Iosue filij Israël quicumque non circumcisi essent, ex iis qui ex Agypto exierant, circumciduntur: probrum autem Aegyptiacum Dominus deleturum se die baptismi, cùm filios Israël Iosue expiauit, profiteatur. Scriptum est enim, Dixitque Dominus Iosue filio Naue, Hodie abstuli opprobrium Aegypti à vobis. tumque fecerunt pascha quartadecima die mensis, multo maiore cum læticia, quàm in Agypto, tum etiam ederunt ex frumento sanctæ terræ Azyma, etiam Manna cibo nouo præstantiora. Neque enim posteaquam terram, quæ promissa fuerat acceperunt, eis Deus deteriores cibos præbuit: neque per Iosue tam clarum hominem panem minus generosum impetrabant. Quod quidem is perspiciet, qui verè sanctam terram intellexerit, & celestem Hierusalem. Itaque in eodem Euangelio scriptum est, Patres in deserto manducauerunt Manna, & mortui sunt: Qui manducat hunc panem, viuat in æternum. Manna enim etsi à Deo datus erat panis profectus, tamen panis iis qui etiã tum à padagogico erudiebatur, suppeditabatur, & iis, qui à tutoribus, & curatoribus regebantur, dignissimus. Qui autem in terra sancta nouus ex frumeto terræ Iosue Iesu sequestre mèritur, cùm alij quidẽ laborauerint, eius autem discipuli metant: panis erat illo vitalior, iis datus, qui paternam hereditatem propter perfectam virtutem accipere possunt. Itaque qui illo pane vescitur, eruditur, mori potest: qui autem venit ad eum panem, qui illum consequutus est, eoque vescetur, vitam consequetur sempiternam. Hæc autem omnia non extra propositum prolata existimo, cùm baptismus, qui à Ioanne in Iordane ad Bethabarã factus est, consideretur. Hoc etiam præterea obseruandum est, Etiam, cùm sursum quasi in cælum in turbine rapiendus esset, pallio suo accepto inuolutoque percussisse aquam, quæ diuisa est in vtrâque partem, & ambo transierunt, non est dubium, quin ipse & Elifæus. Aptior enim ad raptum factus est, posteaquam ablutus est in Iordane, quãdoquidem mirabiliorem per aquam transitum, baptismum, vt paulò antè diximus, Paulus nominauit. Propter hunc igitur Iordanem ab Elia Elifæus, quod voluit, munus accipere potest, cùm dixit, Fiat in me duplex spiritus tuus, ob eamque causam fortassis duplicem gratiam in se in spiritu Eliæ accepit, cùm Iordanem traiecit, semel quidem cum Elia, iterum autem, cùm Eliæ pallium accepit percussitque Iordane dixit, Vbi est spiritus Eliæ etiam nunc? & percussit aquas, & diuisæ sunt huc atque illuc. Quod si quis occurrat huic loco, Percussit aquam, propter ea quæ nobis de Iordane tradita sunt eum fuisse figurã Verbi,

Iosue. 5. Desunt in Græco.

E bi,

bi, quod nostro descensu delapsus est: respondendum est, Christum perspicue apud Apostolum petram fuisse, quæ bis percussus, ut ex spiritali petra consequente bibere possint. Est igitur quædam etiam eorum qui amant percussio, & plaga in dubitatione, antequam discant id quod quaeritur, dum rationi conclusionis contraria proferuntur. A quibus Deus nos liberans, ubi quidem sitiant, portionem dat: ubi autem aliquid est quod simul à nobis etiam capi non potest propter altitudinem, transeundum, verbi diuisione parat, cum plurima nobis Verbo, quod vim diuidendi habet, aperitur. Præterea ad interpretationem Iordanis qui & ad potum accommodatus erat maximè, & gratiarum largitor, vtile est proferre & Naaman, qui à lepra mundatus est, & ea quæ de fluminibus, quæ apud hostes religionis sunt, feruntur. De Naaman quidem scriptum est, Venit eum equis & curribus & stetit ad ostium domus Elisæi. Misitque ad eum Elisæus nuntium dicens, Vade, & laua te septies in Iordane, & reuertetur caro tua tibi, & mundabitur. Cum etiam indignatur Naaman, quod non intelligeret, Iordanem nostrum esse, qui eos qui ob lepram immundi essent, ablueret, ac curaret, non autem propheta, prophetæ enim est ad curationem mittere. Quoniam igitur magnum Iordanis mysterium Naaman non intelligebat, ait, Dicebam quidem eum egressurum esse ad me, & stantem nomen Domini Dei sui inuocaturum, impositurumque manum suam in loco, & lepram curaturum, Imponere enim manum in lepra & mundare, tantum est Domini mei IESU officium, qui non solum ei, qui cum fide eum rogauit his verbis, Si vis, potes me mundare, dixit illud, Volo. Mundare. Cum Verbo enim eum attingit, & ab elephantia sua curatus est. Quoniam ergo etiam deceptus Naaman, non intelligebat quantum cæteris fluminibus Iordanis ad curandos ægros præstaret, Damascenos fluuios laudat, Abana, & Pharphar his verbis, Nūquid meliores sunt Abana & Pharphar fluuij Damasci omnibus aquis Israël? nōne ibo & abluar in eis, & mundabor? Vt enim nemo bonus, nisi vnus Deus pater: sic fluminum nullus bonus, nisi Iordanis, qui etiam ab elephantia & lepra eum, qui animo in IESU cum fide abluatur, potest liberare. Propter hunc autem, ut arbitror, fleuisse proditū est eos qui ad Babylonia flumina confidentes, Sion recordabantur. Cum enim alias aquas degustassent post sanctum Iordanem ij, qui ob scelera captiui abducti fuerant, proprij sui que & salutaris fluminis, & loci vnde eō venissent recordatione, Super flumina, inquit, Babylonis illic sedimus (non est dubiū, quin propterea quod stare non possent) & fleuimus: Atque etiam Hieremias eos, qui Ægyptiam aquam bibere volunt, eamque quæ è cælo defluit, & Iordanem eiusdem nominis descensus habet, respuunt, obiurgas his verbis, Quis habitat in via Ægypti, ut bibat aquam Geon, & ut bibat aquam fluminum? vel ut Hebraicum exemplar habet, ut bibat aquam Sion: de quo non est nunc propositum dicere. De fluminibus autem sub sensum cadentibus Spiritui, qui in diuinis scriptis loquitur, non esse verbum, quod paulò antè prolatum est, ex iis etiā perspicitur, quæ Ezechiel in Pharaonem dixit regem Ægypti, draconem magnum, qui in medio fluminum sedens ait, Mei sunt fluuij, & ego feci eos, da-

bòque laqueos in maxillas tuas, faciámque: ut fluuij pisces cum pennis tuis cohereant: tæque è medio flumine tuo redueam, & omnes pisces fluminis: & deiciam te citò, omnesque fluuij pisces in faciem campi tui cadent, & non congregaberis, nec contraheris. Qualis enim corporeus draco in corporeo Ægypti flumine visus vnquam esse narratur: ac non potius locus draconis hostis nostri flumen est Ægypti, qui ne Mosem quidem puerum potuit occidere. Vt autem draco est in Ægypti flumine, sic Deus in eo quod ciuitatem Dei laudat, pater enim est in filio. Ob eamque causam ij, qui in eo sunt, ac generantur: cum abluuntur, & probrum Ægypti detrahunt atque exuunt, tum & aptiores ad cõuolandum in cælum efficiuntur, & à flagitiosissima lepra mundantur, & duplicem gratiam accipiunt, & ad sanctum Spiritum accipiendum preparantur, quod ad aliud flumen spiritalis columba non uolet. Itaque quoniam pro dignitate Dei Iordanem intelleximus, & laudatum, quod in eo fit, atque IESU, qui in eodem abluatur, domumque perfectionis, quantum eius modi utilitatè requirimus, ex flumine hauriamus.

S. IOANNIS CHRYSOS.
Episcopi Constant. in superius
Euang. Homil. .i.

E hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi à Hierosolymis sacerdotes, & leuitas, ut interrogarent eum. Tu quis es? Graue vitium inuidia est, dilectissimi, graue inquam, & exitiosum, non iis, quibus inuidetur, sed ipsis inuidentibus. Primum enim eos offendit, consumitque tanquam mortiferum quoddam virus eorum animos occupans. Si quo autem pacto eum, qui inuidetur, ledit, paruum quidem, & nullius ferè momenti detrimentum est, quodque plus emolumenti quam damni afferat. Neque inuidia solum, sed etiam in cæteris vitiiis nō qui malo afficitur, sed qui afficit, is damnum accipit. Quod nisi ita se haberet, non iniuriam accipiendam potius quam inferendam præcepisset Paulus discipulis. Quare non magis, inquit, iniuriam accipitis: quare non magis fraudem patimini? Certò enim nouit, non mala accipientem, sed inferentem omnino exitium secuturum. Hæc omnia mihi propter Iudæorū inuidiam dicta sunt. Qui enim ex ciuitatibus ad Ioannem cõfluxerant, qui propria damnarant peccata, qui baptizati erant, post baptismum tanquam quadam boni operis penitentia, mittunt qui Ioannem interrogent: Tu quis es? Certò genimina viperarum, & serpentes: vel, si quid his grauius generatio mala, adultera, perueria, post baptismum Baptistam interrogas, & percontaris? Quid hac stultitia stultius? quomodo eum cõuenistis: quomodo peccata vestra confessi estis? quomodo ad baptismum cucurristis? quomodo ipsum percontati estis, quid foret agendū. Hæc omnia à vobis temerè, & sine ratione facta sunt, cum neque principii, neque fundamentum intelligatis. Verum neque vos accusauit Ioannes, neque quicquam exprobrauit, sed omni cum mansuetudine respondit. Quamobrè est enim dignum cognitū, ut omnibus eorū manifesta, perspicuè que fieret malitia. Sapè numero Ioannes Christo testimonii perhibuit, & cum Iudæos baptizaret, frequèter Christi meminerat, Ego (inquit) vos baptizo

vos baptizo in aqua, qui autè post me uenit, fortior me est: ipse uos baptizabit in spiritu sancto, & igni. Quibus uerbis humana quadam perturbatione affecti sunt. Mundi nanque gloriam affectantes, & secundum faciem iudicantes, Ioannè Christo inferiorem, indignum arbitrabatur. Multa nanque Ioannis generalitatem ostendebat. Primum generis claritas, principis enim sacerdotis erat filius. Deinde uita, & asperitate, & omnium hominum cõtemptu, insignis. Si quidem veste, mensa, domo, & ipso uictu contempto, eremum ab ineunte ætate incoluit. Contra, Christus obscuro genere natus, quod sapè numero his uerbis exprobratur: nōne hic est fabri filius? Nōne mater eius dicitur Maria, & frater eius Iacobus, & Ioseph? Et patria vnde originem ducere putabatur, ignominia quadà notabatur, ut inquit Nathanael. A Nazareth potest aliquid boni esse? Præterea conuersatio omnibus communis, & uerba nihil à uulgo differètia. Non enim zona pellicea cingebatur, neque pilosam uestè induebat, neque melle, & locustis uescabatur, sed cum omnibus eandè habebat consuetudinem. Infamium hominum, & publicanorum conuiujs aderat, ut eos ad meliorem frugem alliceret: quo cum non conueniret, Iudæi ei exprobrabant, ut ipse Christus inquit, Venit filius hominis manducans, & bibens, dicunt: Ecce homo vorax, & potator uini, publicanorū, & peccatorum amicus. Cum ergo frequenter Ioannes ab se Iudæos ad Christum, longe eorum opinione inferiorem dimitteret, egrè ipsi ferebant, & rubore perfundebantur. Qui ppe qui Ioannè potius magistrum habere, quam Christum uoluisse: palam tamen id dicere uerebantur. Mittunt autem ad eum, ut per adulationem ipsum alliciant ad confitendum se Christum esse. Quamobrem non abiectos, & infimæ sortis homines mittunt, quemadmodum ad Christum, cum uellent eum capere in sermone? Tunc enim seruos, & iterum Herodianos destinant: nunc autem sacerdotes, & Leuitas nec quolibet sacerdotes, sed ab Hierosolymis, hoc est maioris auctoritatis, & nominis. Non enim temere hoc significauit Euangelista, & mittunt, ut interrogarent eum; Tu quis es? Et profectò natales eius ad eò celebres erant, ut uulgo diceretur, Quis putas puer iste erit? & super omnia montana Iudææ diuulgarentur omnia uerba hæc. Et cum iterum Iordanem petiisset, omnes ad eum ciuitates aduolarent, ex Hierosolymis, & ex omni Iudæa ad Ioannè, ut baptizarentur, concurrerunt. Quid igitur interrogant? Non quod ignorarent: satis enim, superque cognoscebatur. Neque illo pacto poterat ignorari, sed ea, quam paulò ante diximus, ratione, quod eum adducerent, ut se Christum esse confiteretur. Audi ergo quomodo beatus Ioannes non uerbis, sed animo, quo illi percontabatur, respondet. Nam, cum dixissent, Tu quis es? Non respondit continuò, quod rectè erat respondendum. Ego uox clamantis in deserto, sed eorum primum suspicionem amouit. Interrogatus enim, inquit, tu quis es? confessus est, & non negauit: confessus est, quia non sum ego Christus. Et animaduerte Euangelistæ sapientiam. Tertium idem dicit, ut & baptistæ uirtutem, & Iudæorum maliciam, atque stultitiam demonstrat. Lucas uerò, inquit, quod, cum turbæ suspicarentur eum esse Christum, iterum tollit suspicionem. Hoc frugi serui officium est, non solum domini sui gloriam non aucupari,

sed & à multitudine tributam propulsare. Verum turbæ simplicitate, & ignorantia in hanc uenère suspicionem: hi autem mala mente, malo animo eum percontati sunt, id arbitrati, quod diximus. Quod nisi hoc animo fuissent: non continuò ad aliam uenissent interrogationem, sed indignati, tanquam ad propositum non respondisset, neque id dubitare, neque id percontatum uenire duxissent, uerum tanquam in crimine deprehensi, & rei, ad aliud uenerunt. Quid ergo? Helias es tu? & dixit: Non sum. Arbitrabantur enim eum uenturum, sicut Christus inquit. Rogantibus namque discipulis, quomodo ergo Scribæ dicunt, quod Heliam oportet primum uenire, ipse respòdit, Helias quidem uenturus est, & restituet omnia. Deinde interrogant. Propheta es tu? & respondit: Non. Et tamen propheta erat, quare se prophetam negat? Quia iterum percontantium animum inspexit. Existimabant enim prophetam quèdam eximium uenturum, eo quod inquit Moses: prophetam uobis suscitabit dominus Deus de medio fratrum uestrorum, tanquam me ipsum audite. Hic autem erat Christus. Non igitur rogarunt, an esset vnus ex aliorum numero prophetarum, sed articulum addiderunt, ac si dicerent, Propheta ne ille es, qui à Mose prædictus est? Propterea negauit. Dixerunt ergo ei, quis es? ut respòsum denuo ipsi, qui miserunt nos. Quid dicit de te ipso? Vides ne hos uehementius uirgentes alliciendo, iterum arrogantes non dimittendo, hunc autem summa cum mansuetudine falsas eorum suspensiones omni conatu tollentem? ueritatis amicus. Ego (inquit) uox clamantis in deserto, dirigite uiam domini, sicut dixit Esaias propheta. Cum enim magnum quidem, & eximium secundum eorum opinionem de Christo locutus sit, ad præstandam uerbis suis auctoritatem, propheta statim testimonium adducit. Quid ergo baptizatus si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta? Vides quam temerè loquantur? Quoniam adhuc eum adducere uolebant. Non tamen hinc orti sunt, ne quo animo dicerent, deprehenderentur. Et, cum se Christum esse negasset, iterum malitia sua dissimulata, ad Heliam uenit, & prophetam. Quod cum se neutrum esse profiteretur, dubij iam consilij, persona, & simulatione omni abiecta, apertè fraudulentam mentem his uerbis detegunt? Quid ergo baptizatus si tu non es Christus? Deinde ut animum celarent, addiderunt: Neque Helias, neque propheta. Nam, cum adulationibus eum allicere non possent, calumnia se eum coacturos arbitrati sunt, ut quod non esset, se esse confiteretur. O superbiam, o amentiam, & curam intempestiuam! Misistis ut ab eo cognosceretis quis esset, & vnde. Nunquid ei quid facturus sit præscribetis? Hoc cogentium est, ut se Christum confiteatur. Veruntamen neque nunc indignatur Ioannes, neque sic eis ut merebantur, respondet? Vos præcipere, & legem mihi ponere audetis? Sed iterum incredibilem præ se fert mansuetudinem. Ego (inquit) baptizo in aqua, medius autem uestrum stetit, &c. Quid nam his respondere potuissent Iudæi? Ipsi contra se, nulla uenia, nulla excusatione dignam sententiam tulerunt. Quoniam pacto? tantæ auctoritatis Ioannem: & tam uerum arbitrabantur, ut non solum de alijs testimonium, uerum ipsi de seipso omnia crederent. Neque enim nisi ea essent sententia, ipsum interrogatū misissent, quid de se diceret. Nostis enim, quod de se dicentibus, iis duntaxat maximè fidem

Luc. 1. a.
Dubium est
an Zacharias
fuerit sum-
mus sacerdos.

Matt. 13. g.
& Mar. 6. a.
Infr. g.

Matt. 11. c.

Exom. 15. in
Ioin.

1. Cor. 9. b.

Luca 1. f.

Luca 3. a.

Matt. 17. b.

Deate. 18. b.

adhibemus, quos verissimos arbitramur. Neque hoc tantum eorum os obstruit, sed animum quoque, quo ad eum locuti sunt. Promptissimo namque animo ad eum venerunt, licet postmodum mutati sint. Quae ambo Christus his verbis significavit; Ille erat lucerna ardens, & lucens, vos autem voluistis exultare ad horam in eius luce. Et responsum eius probavit, inquiens; Qui non querit gloriam suam, verax est, & iniustitia sua non est in eo. Ioannes autem non sibi gloriam quaesivit, sed ad alium eos dimisit. Et qui missi erant, summae erant apud Iudaeos autoritatis, & primum locum obtinebant. Itaque nulla ex parte confugium, aut excusationem habebant, si Christo non crederent. Sed qua gratia Ioanni de Christo fidem non adhibuistis? Vos ex primoribus misistis, vos de his interrogastis, vos Baptista responsum audistis: omnia conati, omnia scrutati sunt: & suspensiones vestras omnes in medium protulerunt, & tamen ingenue confessus est, non esse neque Christum, neque Heliam, neque prophetam: neque hoc contentus, quis esset ostendit, & de baptismo suo verba fecit, quod paruum est, & vile, & praeterquam nil amplius haberet, ostendit: praeterea excellentiam baptismatis a Christo traditi. Adduxit Esaiam prophetam testimonium, qui diu ante & ipsum dominum, & hunc eius ministrum appellavit. Quid iam dubij relinquatur, quin Deum adorarent, & confiterentur, cum, omni adulatione amota, verum esset testimonium? Neque enim aliud testantis mores, & sapientia pollicebatur. Ad haec vel inde perspicuum erat, quod nemo proximum sibi praefert, neque quem sibi honorem arrogare potest, in alium facile confert. Itaque Ioannes, nisi Christus Deus fuisset, in tantum non descendisset testimonium. Nam, si id nomen tanquam conditione sua maius abiecerit, non sane alij, & sane inferiori tribuisset. *Medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis.* Dicens namque erat, ut in populo tanquam vnus ex multitudine verifaretur, qui vbiq; humilitatem, & mansuetudinem doceret. Nescitis autem quis, & vnde sit. Illam autem particulam? *Qui post me venit*, frequenter meminit, tantum dicens. Nolite putare rem totam in meo, esse baptismate, non sane, si istud perfectum fuisset. Alius post me venit alterum allaturus. Hoc tamen illius preparatio quaedam est, & praecessio. Res nostrae umbratae sunt, & imago, alium venire oportet qui veritatem afferat. Quamobrem illud, *Post me venit*, eius maxime ostendit dignitatem: nam, si id erat perfectum, nullus erat secundo locus. *Ante me factus est*: hoc est honorabilior. Inde ne ex comparatione similitudinem intelligerent, cum nullam vellet intelligi, ita se ante fuisse dicit, ut neque inter ultimos ministrorum adnumerari se dignum profiteretur. Soluere enim calceamenta, vilissimi serui officium est. Quod si Ioannes indignus, qui corrigiam solueret, Ioannes, inquam, quo maior inter natos mulierum non surrexit, quo nos loco ponemus? Siis, qui terrarum orbi aequiparatur, immo qui maior est. (Non enim inquit, erat his dignus mundus) ne inter ultimos quidem ministrorum connumerari se dignum dicit: quid nos innumerorum scelerum pleni dicemus, qui tanto Ioanne sumus inferiores, quanto terra minor est caelo? Hic neque qui soluat corrigiam calceamenti, dignum se proficitur: inimici autem veritatis in tantam prorum-

Sed tamen preparabat ad baptismum Christi. Vides hic differentiam inter baptismum Christi, & Ioannis quam Nouatores negant.

punt insaniam, ut, qui Deum cognoscant, digni se arbitrentur. Quid hac amentia scelestius? quid hac superbia insanius? Bene, inquit Sapiens, Initium superbiae non cognoscere dominum. Non esset è caelo eiectus, neque in diabolum versus cecidisset angelus, nisi hoc se scelere coinquinasset. Hoc enim praecipitem dedit, hoc in gehennam intravit, hoc malorum omnium ei causa fuit, hoc tantarum virium est, ut omnem animi virtutem, eleemosynam, orationes, ieiunium, cetera animi bona corrumpat. Superbia in hominibus immunda, inquit, est apud Deum. Non ergo fornicatio duntaxat, neque adulterium hominem polluit, sed & superbia, ac etiam illis longe magis. Quamobrem? quoniam fornicatio etiam indigna venia sit, potest tamen quispiam voluptatem in excusationem adducere: superbia autem ne minimam quidem, propter quam vel vtramque venie consequatur: sed nihil aliud est quam deprauatio animi, & morbus grauissimus, non aliunde quam ex insania ortum ducens. Nihil enim superbo homine insanius, quamuis ditissimus sit: quamuis multa hac exteriori sapientia praeditus: quamuis potens, quamuis omnia, quae homini exoptanda videntur, in illum congerantur. Quippe qui humanis bonis superbit, miser est, & infelix, & illorum omnium mercedem amittit. Qui eorum gratia, quae nulla ex parte bona sunt, propter umbram, & florem foeni (haec enim inanis gloria est) inflatur. Nonne omnium maxime ridiculus est, cum idem faciat, quod quibus pauper, & mendicus, & semper famelicus, qui, si quando laetum foranium viderit, eo laetatur? Miser sane, & infelix, qui, cum animam tuam grauissimo morbo consumas, & vltima miseria verferis, tumescis tamen, quod aut tibi talenta sint plurima, quod seruorum multitudo. Verum haec non tua sunt. Si non credis, plurimorum habens exemplum. Quod si ita insanis, ut neque ex maiorum experientia, hoc intelligas, parumper expecta, & in teipso nullam tibi inde vtilitatem cognosces, cum exanimis nec hora, nec breui quidem momento, eorum dominus eris, inuitis aliis relinques, & his se penumero, quibus noles. Multis enim nec sua disponere permillum est, migrauerunt repente è vita, & cum vellent his frui, non potuerunt. Quod ne nobis accidat, iam ad sanitatem reuerfi, ea nos ipsi ad ciuitatem nostram transmittamus, quibus solis fruamur, aliis minimè. Illa in asylum, & locum tutissimum recondemus, vnde nihil ea nobis poterit auferre, non mors, non testamenta, non hereditatum successiones, non calumnia, non insidia. Sed qui hinc emigrans sua praemisit, his perpetuo fruatur. Et quisnam tanta laborat insania, ut rebus suis omni tempore se perfruitur negligat? Transferamus igitur illuc nostras diuitias: non nobis a finis opus est, non camelis, nullis iumentis, nullis curribus, nullo alio vehendi instrumento, quae nos molestia Deus liberos reddidit: tantum pauperibus indigemus, claudis, caecis, infirmis. Hi res, & pecunias in caelum perferre, & earum dominos ad aeternorum bonorum hereditatem perducere poterunt: quam vtiuam omnes cosequamur, gratia, & benignitate domini nostri Iesu Christi per quem, & cum quo patri gloria, simul, & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

Ecd. 10. b.

Ibidem. a.

EIVSDEM IN IDEM Homilia. II.

Ex Hom. 16. in Jo.

Haec in Bethabara facta sunt trans Iordanem vbi erat Ioannes baptizans &c. Magnum bonum fiducia est, & loquendi libertas, omniaque Christi confessioni postponere, tam magnum, inquam, & admirabile, ut filius Dei vnigenitus idem de patre praedicet, quamuis non aqua sit vicissitudo. Tu enim confiteris in terra, ipse in caelo: tu praesentibus hominibus, ille patre, & angelis omnibus. Talis Ioannes, non multitudo, non gloria, nulla re humana motus, omnia pessundat, liberimè, ut debet, Christi mysteria omnibus annunciat: propterea etiam locum significat euangelista, ut magnanimi praecis fiduciam ostenderet. Non enim domi, neque in angulo aliquo se abdidit, sed apud Iordanem, in media omnium, qui ad se baptizatum venerant, multitudine id palam profitebatur. venerant enim Iudaei dum baptizaret, tunc supremum illud arcanum, & inenarrabilis doctrina plenum de Christo praedicaui, quodque non esset dignus soluere eius corrigiam calceamenti. Propterea inquit *Haec in Bethania facta sunt.* Quaedam autem exemplaria veriora videntur, in quibus Bethabara scriptum est. Bethania enim non trans Iordanem, neque in deserto erat, sed non longe ab Hierosolymis. Locorum autem alia etiam ratione meminit. Nam, cum non antiqua, sed quae paulò ante cingingerant, esset narraturus, qui aderant, & viderant, eos testes adducit, ex quibus rem certam innuit. Confidens enim nihil se veritati addidisse, sed ut res se habuerat, purè, & simpliciter enarrasse, à loco testimonium accepit, non paruum, ut dixit, futurum veritatis indicium.

S. AVGVSTINI EPI- scopi Hipponensis in Superiorum Euang. Homil.

Ex Tract. 4. in Ioan.

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudaei &c. Sapiissime audiuit sanctitas vestra, & optime nostis, quoniam Ioannes Baptista quanto praeciorior erat in natis mulierum, & quanto humilior ad cognoscendum Deum, tanto meruit esse amicus sponsi, zelans non sibi, non suum honorem quaerens, sed iudicis sui, quem tanquam praeco praebat. Itaque Prophetis praecedentibus praenunciare de Christo futura concessum est: huic autem digito ostendere. Sicut enim ignorabatur Christus ab his, qui Prophetis non crederant, antequam veniret, sic ab eis ignorabatur & praesens. Venerat enim humiliter primo, & occultus, tanto occultior, quanto humilior. Populi autem spernentes propter superbiam suam humilitatem Dei, crucifixerunt saluatorem suum, & fecerunt damnatorem suum. Sed qui primo venit occultus, quia venit humilis, nunquid deinceps non est venturus manifestus, quia excelsus? Audistis modo psalmis, Deus manifestus veniet, Deus noster, & non silebit. Siluit ut iudicaretur, non silebit cum ceperit iudicare. Non diceretur, manifestus veniet, nisi primo venisset occultus: nec diceretur, non silebit, nisi quia primo siluit. Quomodo ergo siluit? Interroga Esaiam; Sicut ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram eo,

Psal. 49.

Esai. 53.

qui se tondet, fuit sine voce, sic non aperuit os suum. Veniet autem manifestus, & non silebit. Quo modo manifestus? Ignis ante eum praebit, & in circuitu eius tepestas valida. Tempestas valida tollere habet totam paleam de arca, quae modo trituratur: & ignis incendere, quod tempestas abstulerit. Modo autem tacet, tacet iudicio, sed non tacet praeco. Si enim tacet Christus, quid sibi volunt haec Euangelia? quid sibi volunt voces Apostolicae? quid cantica Psalmorum? quid eloquia Prophetarum? In his enim omnibus Christus non tacet. Sed tacet modo, ne vindicet, non tacet, ut moneat. Veniet autem praecior in vindicta, & apparebit omnibus, & qui in eum non credunt. Modo vero quia & praesens occultus erat: oportebat enim ut contemneretur, nisi enim contemneretur, non crucifigeretur. Si non crucifigeretur, non funderet sanguinem, quo precio nos redemit. Ut autem daret precium, pro nobis crucifixus est, ut crucifigeretur contemptus est, ut contemneretur humilis apparuit. Tamen quia quasi in nocte apparuit in corpore mortali, lucernam sibi accendit, vnde videretur. Ipsa lucerna Ioannes erat, de quo iam multa audistis, & praesens lectio Euangelij verba Ioannis continet. Primo quod principium est confidentis, quia non ipse erat Christus. Tanta autem excellentia erat in Ioanne, ut posset credi Christus esse: & in eo probata est humilitas eius, quia dixit non se Christum esse, cum posset credi esse. Ergo hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudaei ab Hierosolymis sacerdotes &c. Non autem mitterent, nisi mouerentur excellentia autoritatis eius, quia ausus est baptizare. *Et confessus est & non negauit.* Quid confessus est? *Et confessus est, quia non sum ego.* Christus. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? Nouerat enim, quia praecessurus erat Helias Christum.* Non enim alicui incognitum erat nomen Christi apud Iudaeos. Istum non esse Christum putauerunt, non omnino Christum non esse venturum, cum sperarent venturum. Sic offenderunt in praesentem, offenderunt tanquam in humilem lapidem. Lapis enim ille adhuc partus erat, iam quidem praecisus de monte sine manibus: sicut dicit Daniel propheta, vidisse se lapidem praecisum de monte sine manibus. Sed quid sequitur? *Et creuit, inquit, lapis ille, & factus est mons magnus, & impleuit vniuersam faciem terrae.* Videat ergo charitas vestra, quod dico, Christus ante Iudaeos iam praecisus erat de monte: montem regnum vult intelligi Iudaeorum. Sed regnum Iudaeorum non impleuerat vniuersam faciem terrae. Inde praecisus est ille lapis, quia inde natus est in praesentia dominus. Et quare sine manibus? Quia sine opere virili virgo peperit Christum. Iam ergo erat lapis ille praecisus sine manibus, ante oculos Iudaeorum, sed humilis erat. Non immerito, quia nondum creuerat lapis ille, & impleuerat orbem terrarum, quod ostendit in regno suo, quod est Ecclesia, quae impleuit totam faciem terrae. Quia ergo nondum creuerat, offenderunt in illum tanquam in lapidem, & factum est in eis, quod scriptum est, *Qui ceciderit super lapidem, conquassabitur, & super quos ceciderit lapis ille, conteret eos.* Primo super humilem ceciderunt, excelsus super illos venturus est. Sed ut eos venturus excelsus conterat, primo eos humilis quassauit. Offenderunt in eum, & quassati sunt: non ceciderunt, sed quassati sunt, veniet excelsus, & conteret eos.

Psal. 49.

Dan. 1.

Luca 20.

Sed ignoscendum est Iudæis, quia offenderunt in lapidem; qui nondum creuerat. Quales sunt illi, qui in ipsum montem offenderunt? Iam de quibus dicam cognoscitis, qui negant Ecclesiam toto orbe diffusam, non in humilem lapidem, sed in ipsum montem offenderunt, quod factus est ille lapis, dum cresceret, Cæci Iudæi non viderunt humilem lapidem. Quanta cæcitas est non videre montem? Ergo viderunt humilem, & non cognouerunt. Demonstrabatur illis per lucernam: nam primo ille, quo maior nemo surrexerat in natis mulierum, dixit; *Non sum ego Christus*. Diciturque illi est; *Nunquid tu es Helias?* Respondit, *Non sum*. Christus enim præmittit ante se Heliam, & dixit non sum, & fecit nobis questionem. Timendum est enim, ne minus intelligentes, contraria putent Ioannem dixisse quàm Christus dixit. Quodam enim loco, cum dominus Iesus Christus in Evangelio quædam diceret de se, responderunt illi discipuli; Quo modo enim dicunt scribæ, id est, periti legis, quia Heliam oportet primum venire? Et ait dominus, Helias iam venit, & fecerunt ei, quæ voluerunt, & si vultis scire, ipse est Ioannes Baptista. Dominus Iesus Christus dixit; Helias iam venit, & ipse est Ioannes baptista. Ioannes autem interrogatus sic se confessus est Heliam non esse, quo modo nec Christum esse; & utique sicut verum confessus est Christum se non esse: sic verum confessus est nec Heliam se esse. Quo modo ergo comparabimus dicta præconis cum dictis iudicis? Absit ut præco mêtatur: hoc enim loquitur, quod audit à iudice. Quare ergo ille, non sum Helias: & dominus, ipse est Helias? Quia in eo dominus, Iesus Christus præfigurare voluit futurum aduentum suum, & hoc dicere, quia in spiritu Helias erat Ioannes. Et quod erat Ioannes ad primum aduentum, hoc erit Helias ad secundum aduentum. Quo modo duo aduentus iudicis, sic duo præcones. Iudex quidem ipse, præcones autem duo, non duo iudices. Oportebat autem iudicem primo venire iudicandum: misit ante se primum præconem, vocavit illum Heliam: quia hoc erit in secundo aduentu Helias, quod in primo Ioannes. Iamque intendat charitas vestra quàm verum dicam. Quando conceptus est Ioannes, vel potius quando natus est, spiritus sanctus hoc de illo homine impleto prophetavit; Et erit, inquit, præcursor altissimi, in spiritu, & virtute Helias. Non ergo Helias, sed in spiritu, & virtute Helias. Quid est in spiritu, & virtute Helias? In eodem spiritu sancto, vice Helias. Quare vice Helias? Quia quod Helias secundo, hoc Ioannes in primo aduentu fuit. Rectè ergo modo Ioannes proprie respondit: nam dominus figurate, Helias ipse est Ioannes. Ille autem, ut dixi, proprie, non sum ego Helias. Si figuram præcursoris aduertat, Ioannes ipse est Helias. Quod enim ille ad primum aduentum, hoc ille ad secundum erit. Si proprietatem personæ interrogat, Ioannes Ioannes, Helias Helias est. Dominus ergo ad præfigurationem rectè ipse est Helias: Ioannes autem rectè ad proprietatem, non sum Helias: nec Ioannes falsum, nec dominus falsum: nec præco falsum, nec iudex falsum, sed si intelligas. Quis autem intelligit, nisi qui imitatus fuerit humilitatem præconis, & cognoverit celsitudinem iudicis: Nihil enim humiliter ipso præcone, fratres mei, nullum tantum meritum Ioannes habuit, quàm de ista ipsa humilitate, quod cum

Mat. 11.

Mat. 17.

Luc. 1.

posset fallere homines, & putari Christus & haberi pro Christo: tantæ enim gratiæ, tantæque excellentiæ fuit, confessus est tamen aperte, & dixit; *Non sum ego Christus*. Nunquid tu Helias es? Iam si diceret, Helias sum: ergo iam in secundo aduentu adueniens dominus iudicaret, non adhuc in primo iudicaretur, tãquã dicens; Venturus est adhuc & Helias, *Non sum*, inquit, *Helias*: sed obseruate humilem, ante quem venit Ioannes, ne sentiatiscelsum, ante quem venturus est Helias, Nam & dominus ita compleuit, ipse est Ioannes Baptista qui venturus est Helias. Ipsa præfiguratione venit iste, qua proprietate venturus est Helias. Tunc Helias per proprietatem Helias erat, nunc per similitudinem Ioannes Helias erit. Modo Ioannes per proprietatem Ioannes est, tunc per similitudinem Helias Ioannes erit. Ambo præcones sibi dederunt similitudines suas, & tenuerunt proprietates suas: vnus autem dominus iudex, siue illo præcone præcedente, siue illo. *Ait*, *Ego vos clamantis in deserto*. Elaias illud dixit, In Ioanne prophetia ista Elaias impleta est; *Ego vos clamantis in deserto*. Quid clamantis? *Dirigite viam domini, rectas facite semitas Dei nostri*. Non vobis videtur præconis esse, dicere, exite, facite viam: Nisi quod præco exite dicit: Ioannes dicit, venite. A iudice repellit præco, ad iudicem vocat Ioannes. Immo vocat Ioannes ad humilem, ne iudex sentiatiscelsus. *Ego vos clamantis in deserto, dirigite viam domini, sicut dicit Elaias propheta*. Non dixit, ego sum Ioannes, ego sum Helias, ego sum Propheta. Sed quid dixit? Hoc vocat, *Vos clamantis in deserto, dirigite viam domini, rectas facite semitas Dei nostri*: ego sum ipsa prophetia. *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis*. Id est, ex principibus Iudæorum. *Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque propheta?* Quasi audaciæ videbatur esse baptizare: quasi in qua persona querimus, vtrum tu sis Christus, tu dicis te non esse. Querimus ne forte præcursor illius sis: quia nonimus ante Christi aduentum venturum esse Heliam: negas te esse Heliam. Querimus ne forte aliquis multum præueniens præco es, id est Propheta, & accepisti hanc potestatem: nec Prophetam te esse dicis. Et non erat Propheta Ioannes, maior erat quàm propheta, quia dominus de illo tale testimonium dedit; Quid existis in desertum videre, arundinem vento agitari? Vtique non vento agitari subaudi, quia non hoc erat Ioannes, qui quasi à vento moueretur. Qui enim à vento moueretur circumflatur omni spiritu seductorio. Sed quid existis videre, hominem mollibus vestitum? Vestiebatur enim Ioannes asperis, id est, tunica facta de pilis cameli. Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt: non ergo existis videre hominem mollibus vestitum. Sed quid existis videre, Prophetam? Ita dico vobis, maior quàm Propheta hic: quia Propheta longe ante prænunderunt, Ioannes præsentem demonstrabat. *Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit quem vos nescitis*. Humilis enim non videbatur, & propterea lucerna accensa est. Videte quo modo det locum, qui aliud posset putari. *Ipsè est, qui post me venit, qui ante me factus est*. Sicut iam diximus, id est, antepositus est mihi, *Cuius ego non sum dignus, ut soluam corrigiam calciamenti eius*. Quantum se abiecit, & ideo multum eleuatus est, quoniam qui se humiliat, exaltabitur. Vnde debet videre sanctitas vestra, quia

Esa. 40.

Mat. 17.

Luc. 14.

stra, quia si Ioannes sic se humiliavit, ut diceret, *non sum ego dignus corrigiam soluere*: quo modo habent humiliari, qui dicunt, nos baptizamus, nos quod damus nostrum est, & quod nostrum est, sanctum est? Ille dicit, *non ego sed ille*: illi dicunt, nos. Non est dignus Ioannes soluere corrigiam calciamenti eius: quod si dignum se diceret, quàm humilis esset? Et si dignum se diceret, & sic diceret; Ille venit post me qui ante me factus est, cuius tantummodo corrigiam calciamenti dignus sum soluere, multum se humiliasset. Quando autem nec ad hoc dignum se dicit, vere plenus spiritu sancto erat, qui sic seruus dominum agnouit, & ex seruo amicus fieri meruit.

S. CYRILLI EPISCOPI
Alexandr. in idem Euangel.

Expressius modo Euangelista, quasi res agatur, modum testimonij Ioannis ponit, quod interrogatus dixit. Cum enim inquit Iudæorum secundum leges præfecti Leuitas, & sacerdotis interrogatum miserunt: quem se ipse diceret, tunc palam veritatem confessus est, dicens, quia ego non sum Christus, quare nec ego inquit: cum de ipso scripserim, non fuisse illum lucem, sed ut testimonium de luce perhiberet, mentitus sum. *Et interrogauerunt eum: quid ergo &c.* Minutum singula narrat Euangelista: vt & confessionis modus præ oculis ponatur, & imperitia Iudæorum denudetur, qui sapientes se esse dicentes, insatiati sunt, legis enim exquisitam cognitionem ostentantes, & prophetarum sensum tenere credentes, his interrogationibus imperitiam suam detegunt. Moyses namque ille quasi prophetam dominum significans venturum, Iudæis prædicebat, quia prophetam vobis de medio fratrum vestrorum similem mei dominus

Mat. 18.

Esa. 40.

Malach. 4.

Mat. 22.

Esa. 40.

Esa. 46.

cof: & annuntiabit nobis viam suam, & ambulabimus in ipsa; & rursus. Erat ibi via munda, & via sancta vocabitur: non erit ibi leo, nec prana illuc ascendet bestia, & qui dissipati sunt, ambulabunt in ea. Et rursus; principium dabo Sion, & hortabor Hierusalè ad viam. Hieremias quoque similiter, stare, inquit, in via, & querite semitas domini sempiternas, & videte, quæ sit via bona, & ambulare in ipsa, & inuenietis purificationem animarum vestrarum. Quanam igitur est via bona, quæ ambulantes in ipsa purificat: ipse Christus clamat, ego sum via, *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis &c.* Vide quanta in Baptista vultur temeritate, cur enim (aiunt) baptizas, si non es Christus, nec Helias, nec propheta ille: nõ enim putant dignum in eorum numero ipsum haberi, qui expectabatur, sed ex infra eis arrogantia quamuis audierint, ego vox clamantis in deserto; parate viam domini, parum tamen attendentes & Baptista dignitatem negligentes, aperte increpant dicentes, *quid ergo baptizas?* Cur tãtam rem, cum dignus non sis, aggredi ausus es? Conscueuerant enim semper ex proteruitate Pharisæi presentes nimium contemnere, & venturum simulato afficere honore, & vt ipsi, magni apud Iudæos essent, & diuitias ingentes sibi accumularent, quæ neminem præter se honorari patiebantur. Propterea ipsum quoque interfecerunt hæredem, dicentes, venite occidamus eum, & retinebimus hæreditatem eius. Respondit eum Ioannes dicens, *Ego baptizo in aqua &c.* Nullas contumeliæ vices beatus baptista reddidit: sed benigne valde propter salutem eorum responderet, ac inuitos docet, in ianuam iam, imo vero etiam intranuas esse Christum. Ego enim, inquit, præparando, aqua inquinatos peccatis lauo ad initium penitentia: & hoc pacto ab his minoribus ad sublimiora vos præparo. Ad hoc enim missus sum: & hoc tam re baptizans, quam verbis, facio, prædicans præparare viam domini. Maiorum autem rerum, & summæ perfectionis largitor, *medius vestrum stetit*, quem adhuc, quia carne indutus est, non cognouistis, qui tantum me superat, vt dignus ipse non sum quasi seruus ad filium domini comparari. hoc enim, vt arbitror, significat, non esse dignum, qui corrigiam calciamenti eius soluat. ita & veritatem dicit: & exemplo sui Pharisæos ab arrogantia in humilitatem traducere conatur. *Hæc in Bethania facta sunt &c.* Diligentia sua, magnitudinisque rerum hoc signum est. Solent enim certe homines loca etiam singula, vbi res magnæ gesta, aut exposita sunt, memoria diligentius commendare.

Hier. 6.

Ioan. 7.

Mat. 22.

Ergo baptizans Ioannis non vere præstabat remissionem peccatorum.

S. GREGORII PAPAE
in idem Euang. Homil.

Ex huius nobis lectionis verbis, fratres charissimi, Ioannis humilitas commendatur. Qui cum tantæ virtutis esset, vt Christus credi potuisset, elegit solidè subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter super se. Nam confessus est, & non negauit. Confessus est, quia non sum ego Christus. Sed qui dixit, *non sum*, negauit planè quod non erat, sed non negauit, quod erat: vt veritatem loquens, eius membrum fieret, cuius sibi nomè fallaciter non vsurparet. Cum enim non vult appetere nomè Christi, factus est membrum Christi: quia, dū

infirmitatem suam studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere. Sed cum ex lectione alia, redemptoris nostri sententia ad mentem reducitur, ex huius nobis lectionis verbis quæstio valde implexa generatur. Alio quippe in loco inquisitus à discipulis Dominus de aduentu Eliæ, respondit; Elias iam venit, & non cognouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunque voluerunt. & si vultis scire, Ioannes ipse est Elias. Requisitus autem Ioannes dicit, *Non sum Elias.* Quid est hoc, fratres charissimi, quia quod veritas affirmat, hoc propheta veritatis negat? Valdè nanque inter se diuersa sunt, ipse est, & non sum. Quomodo ergo propheta veritatis est, si eiusdem veritatis sermonibus concors non est? Sed, si subtiliter veritas ipsa requiratur, hoc quod inter se contrarium sonat, quomodo contrarium non sit, inuenitur. Ad Zachariam namque de Ioanne angelus dicit; Ipse præcedet ante illum in spiritu, & virtute Eliæ. Qui idcirco venturus in spiritu, & virtute Eliæ dicitur: quia sicut Elias secundum Domini aduentum præueniet, ita Ioannes præuenit primum. Sicut ille præcursor venturus est iudicis, ita iste præcursor factus est redemptoris. Ioannes igitur in spiritu Elias erat, in persona Elias non erat. Quod ergo Dominus fatetur de spiritu, hoc Ioannes denegat de persona: quia & iustum sic erat, vt & Dominus discipulis spiritualem de Ioanne sententiam diceret, & Ioannes eisdem turbis carnalibus non de suo spiritu, sed de corpore responderet. Contrarium ergo veritati videtur esse, quod Ioannes sonuit, sed tamen à veritatis tramite non recessit. Qui cum se etiam prophetam negat, quia videlicet nõ solum poterat redemptorem prædicare, sed etiam demonstrare: quismam sit continuo exprimit, cum subiungit; *Ego vox clamantis in deserto.* Scitis, fratres charissimi, quia vni-genitus filius verbum patris vocatur, Ioanne attestante, qui ait; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et ex ipsa vestra locutione cognoscitis, quia prius vox sonat, vt verbum postmodum possit audiri. Ioannes ergo vocem esse se asserit, quia verbum præcedit. Aduentum itaque dominicum præcurrens vox dicitur, quia per eius ministerium patris verbum ab hominibus auditur. Qui etiam in deserto clamat, quia derelicta, ac destituta Iudæa solatium sui redemptoris annunciat. Quid autem clamat insinuat cum subiungit; *Dirigite viam domini, sicut dixit Esaias propheta.* Via domini ad cor dirigitur, cum veritatis sermo humiliter auditur. Via Domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur. Vnde scriptum est. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum: & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quisquis ergo in superbia mentem eleuat, quisquis auaritiæ æstibus anhelat, quisquis se luxuriæ iniquationibus polluit, cordis ostium contra veritatem claudit, & ne ad se dominus veniat, claustra animi seris vitiorum damnat. Sed ad huc qui missi sunt, percontantur, *Quid ergo baptizatis, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Quod quia non studio cognoscendæ veritatis, sed malitia exercendæ æmulationis dicitur, Euangelista tacitè innouit, qui subiunxit, dicens; *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis.* Ac si aperte dicat; Illi Ioannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt quærere, sed inuide-

re. Sed sanctus quisque etiam cum à peruersa mente requiritur, de bonitatis suæ studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ, prædicamenta respondit vitæ. Nam protinus adiungit; *Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stat, quem vos nescitis.* Ioannes non spiritu, sed aqua baptizat, quia peccata soluere non valens, baptizatorum corpora per aquam lauat, sed tamen mentem per veniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui per baptismum peccata non relaxat, nisi vt præcursoris suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque dominum baptizando præueniret: & qui prædicando factus est præcursor Christi baptizando etiam præcursor eius fieret imitatione sacramenti? Qui inter hæc mysterium nostri redemptoris annuncians, hunc in medio hominum & stetit asserit, & nesciri quia per carnem Dominus apparet, & visibilis extitit corpore, & invisibilis maiestate. De quo etiam subdit; *Qui post me venit, ante me factus est:* Sic nanque dicitur; *Ante me factus est, ac si dicatur; Ante me positus.* Post me ergo venit, quia postmodum natus: ante me autem factus est, quia mihi prælatus. Sed hæc paulo superius dicens, etiam prælationis eius causas aperuit, cum subiungit; *Quia prior me erat.* Ac si aperte dicat; Inde etiam post me natus, me superat, quo eum natiuitatis suæ tempora non angustant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine matre ante tempore ex patre generatur. Cui quantæ reuerentiæ humilitatem debeat, subdendo manifestat; *Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti.* Mos apud veteres fuit, vt, si quis eam, quæ sibi competeret, accipere vxorem noller, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus propinquitatis iure veniret. Quid igitur inter homines Christus, nisi sancta Ecclesiæ sponsus apparuit? Dæ quo & iste Ioannes dicit; *Qui habet sponsam, sponsus est.* Sed, quia Ioannem homines Christum esse putauerunt, quod idem Ioannes negat, rectè se indignum ad soluendum esse corrigiam calceamenti eius denunciare ac si aperte dicat; *Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi immeritus non usurpo.* Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quod calceamenta ex mortuis animalibus sunt? Incarnatus verò dominus veniens, quasi calceatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina nostræ corruptionis assumpsit. Vnde etiam per prophetam dicit; *In Idumæam extendam calceamentum meum.* Per Idumæam quippe gentilitas, per calceamentum verò assumpta mortalitas designatur. In Idumæam ergo Dominus calceamentum suum se extendere asserit: quia, dum per carnem gentibus innotuit, quasi calceata ad nos diuinitas venit. Sed huius incarnationis mysterium humanis oculis penetrare non sufficit. Inuestigari etenim nullatenus potest, quomodo dō incarnatur verbum, quomodo summus, & viuificator spiritus intra vterum matris animatur, quomodo is, qui initium non habet, & existit, & concipitur. Corrigia ergo calceamenti, est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calceamenti eius non valet: quia incarnationis eius mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hoc per prophetiam spiritum agnouit. Quid est ergo dicere; *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius,* nisi aperte, & humiliter suam ignorantiam presertim? Ac si aperte dicat; Quid mirum, si mihi ille prælatus

prælatus est, quem post me quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo? Ecce Ioannes Prophetia spiritu impletus, mira scientia emicat, & tamen illud de se insinuat, quod ignorat. Qua in re pensandum est nobis, fratres charissimi, & tota intentione cogitandum, quomodo sancti viri, vt humilitatis in se virtutem custodiant, cum quædam mirabiliter sciunt, illud ante mentis oculos student reuocare, quod nesciunt: vt dum ex parte alia infirmitatem suam considerant, ex ea parte qua perfectus est, eorum se animus non extollar. Scientia etenim virtus est, humilitas etiam celsus virtutis. Restat ergo vt in omni, quod scit, festo mens deprimat, ne quod virtus scientia, congregat, ventus elationis tollat. Cum bona fratres, agitis, semper ad memoriam mala acta reuocate: vt dum cautè culpa conspiciatur, nunquam de bono opere incautè animus læteretur. Superiores inuicem in via Dei, eos maximè, qui vobis commissi non sunt, proximos vestros attendite: quia & quos aliqua agere prana conspiciatis, quæ in eis lateant bona, nescitis. Magnus ergo esse vnusquisque studeat, sed tamen aliquo modo esse se nesciat: ne, dum sibi magnitudinem arroganter tribuit, amittat intus, quod erat. Hinc etenim per prophetam dicitur, *Vt qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes.* Hinc Paulus dicit; *Contra esse prudentes apud vosmetipsos.* Hinc contra superbientem Saul dicitur; *Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es.* Ac si aperte diceretur; *Cum tu te paruulum conspiceres, ego te præ cæteris magnum feci: quia verò tu te magnum conspicias, à me paruus æstimaris.* Quo contra cum David regni sui potetiam coram arca domini saltando despiceret, dixit; *Ludam, & viliorem plus quam factus sum, & ero humilis in oculis meis.* Quem enim non extolleret, ora leonum frangere, visorum brachia dissipare, despectis prioribus fratribus, eligi, reprobo rege ad regni gubernacula vngi: timendum cunctis vno lapide Goliath sternere, à rege proposita, extinctis allophyliis, numerosa præputia reportare, regnum ex promissione percipere, cunctumque Israëliticum populum sine vlla postmodum contradictione possidere? & tamen in cunctis se despicit, qui in suis oculis se esse humilem confitetur. Si igitur etiam sancti cum fortia agunt, de semetipsis vilia sentiunt, quid in sua excusatione dicturi sunt, qui sine opere virtutis intumescunt? Sed est quælibet bona ad sint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non eleuat, sed grauat. Qui enim sine humilitate virtutes congregat, quasi in vento puluerem portat: & vnde aliquid ferre cernitur, inde deterius cæcatur. In cunctis, ergo quæ facitis, fratres mei, radicem boni operis humilitatem tenete: nec quibus iam superiores, sed quibus adhuc inferiores estis, aspiciat: vt, dum vobis meliora exempla proponitis, ad maiora semper ascendere ex humilitate valeatis.

BEDAE VENERABILIS presbyt. in idem Euang.

Ex comment. in Ioan. Hoc est testimonium Ioannis &c. Ex his verbis Ioannis humilitas commendatur, qui cum

tantæ virtutis esset, vt CHRIS TVS credi potuisset, elegit solidè subsistere in se, ne humana opinione raperetur inaniter supra se. Nam confessus est, &c. Sed quia dixit, *non sum:* negauit planè quod non erat, sed non negauit quod erat: vt veritatem loquens, eius membrum fieret, cuius nomen sibi fallaciter non usurparet. Cum ergo non vult appetere nomen CHRIS TI, factus est membrum CHRIS TI: quia, dum infirmitatem studuit humiliter agnoscere, illius celsitudinem meruit veraciter obtinere. Quisnam sit, continuo exprimit, dum subiungit, *Ego vox clamantis in deserto.* Scitis quia vni-genitus filius verbum patris vocatur, Ioanne attestante, qui ait; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ex ipsa vestra locutione cognoscitis, quia prius vox sonat, vt verbum postmodum possit audiri. Ioannes ergo vocem se esse asserit, quia verbum præcedit. Aduentum itaque dominicum præcurrens, vox dicitur, quia per eius ministerium patris verbum ab omnibus auditur. Qui etiam in deserto clamat, quia derelicta ac destituta Iudæa solatium redemptoris annunciat. Quid autem clamat, insinuat cum subiungit; *Dirigite viam domini, sicut dixit Esaias propheta.* Via domini ad cor dirigitur, cum ad præceptum vita præparatur. Vnde scriptum est. Si quis diligit me, sermonem meum seruabit: & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quisquis ergo in superbia mentem eleuat, quisquis auaritiæ æstibus anhelat, quisquis se luxuriæ iniquationibus polluit, cordis ostium contra veritatem claudit: ne ad se dominus veniat, claustra animi seris vitiorum damnat. Sed adhuc qui missi sunt, percontantur, *Quid ergo baptizatis, si tu non es Helias, &c.* Quod quia non studio cognoscendæ veritatis, sed malitia exercendæ æmulationis dicitur, Euangelista tacitè innouit, quum subiūxit dicens, *Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis.* ac si aperte dicat; Illi Ioannem de suis actibus requirunt, qui doctrinam nesciunt quærere, sed inuidere. Sed sanctus quisque, etiam cum peruersa mente requiritur, à bonitatis suæ studio non mutatur. Vnde Ioannes quoque ad verba inuidiæ, prædicamenta respondit vitæ. Nam protinus adiungit; *Ego baptizo in aqua: &c.* Ioannes non spiritu, sed aqua, baptizatorum corpora lauat, sed tamen per veniam non lauat. Cur ergo baptizat, qui peccata per baptismum non relaxat? nisi vt præcursoris suæ ordinem seruans, qui nasciturum nascendo præuenerat, baptizaturum quoque dominum baptizando præueniret: & qui prædicando factus est præcursor CHRIS TI, baptizando etiam præcursor eius fieret imitatione sacramenti. Qui inter hæc mysterium redemptoris nostri annuncians, hunc in medio hominum & stetit asserit, & nesciri: quia per carnem dominus apparet, & visibilis stetit corpore, & invisibilis maiestate. De quo etiam subdit; *Qui post me venit, ante me factus est.* Sic nanque dicitur, *Ante me factus est, ac si dicatur, ante positus.* Post me ergo venit, quia postmodum natus: ante autem factus est, quia mihi prælatus. Sed hæc paulo superius dicens, etiam prælationis causas aperuit, cum subiunxit, *Quia prior me erat.* Ac si aperte dicat; Inde me etiam post natus superat, quo eum natiuitatis suæ tempora non angustant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est à patre genitus. Cui quantæ reuerentiæ humilitatem de

tem debeat, subdendo manifestat. *Cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti.* Mos apud veteres fuit, vt, si quis eam, quæ sibi competeret, accipere vxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsus iure propinquitatis veniret. Quid igitur inter homines CHRIS TV S, nisi sanctæ Ecclesiæ sponsus apparuit? De quo & ipse Ioannes dicit, Qui habet sponsam, sponsus est. Sed, quia Ioannem homines CHRIS TV M esse putauerunt, quod idem Ioannes negat, rectè se indignum esse ad soluendum corrigiam eius calceamenti denunciat, ac si aperte dicat, Ego redemptoris vestigia denudare non valeo, quia sponsi nomen mihi in meritis non vsurpo. Quod tamen intelligi & aliter potest. Quis enim nesciat, quòd calceamenta ex mortuis animalibus fiant? Incarnatus vero dominus veniens quasi calceatus apparuit, qui in diuinitate sua morticina corruptionis nostræ assumpsit. Sed huius incarnationis mysterium humanus oculus penetrare non sufficit. Inuestigari enim nullatenus potest, quomodo incorporatur verbum, quomodo vniatur, spiritu intra vterum matris animatur: quomodo is, qui initium non habet, & existit, & concipitur. Corrigia ergo calceamenti, est ligatura mysterij. Ioannes itaque soluere corrigiam calceamenti eius nõ valet, quia incarnationis mysterium nec ipse inuestigare sufficit, qui hanc prophetiæ spiritu agnouit. Quid est ergo dicere; *Non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius.* nisi aperte, & humiliter suam ignorantiam profiteri? Ac si aperte dicat; Quid mirum, si mihi ille prælatus est, quem post quidem natum considero, sed natiuitatis eius mysterium non apprehendo? *Hæc in Bethania facta sunt &c.* Bene præcursor domini nostri in Bethania dicitur baptizasse. nam Bethania domus obedientiæ interpretatur: vt demonstraret, per obedientiam fidei omnes ad CHRIS TV BAPTISMA debere peruenire. sicut enim Magis mandatum est per aliam viam reuerti in patriam, ita nobis præceptum est, per aliam ad Paradisi gaudia peruenire. nam nostri parentes per inobedienciæ culpam inde eiectione sunt: nos vero per obedientiam bonum, & per obseruationem mandatorum Dei ad æternam beatitudinis paradysum peruenire debemus.

Per obseruationem mandatorum Dei ad beatitudinem peruenimus, non per solum mandatum.

HAYMONIS EPISCOPI
Halberst. superioris Euang. expositio.

Miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Levitas ad Ioannem, &c. Eo tempore quo beatus Ioannes prædicabat in deserto penitentiam, dicens: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum, & baptizabat, multi aestimauerunt eum Christum esse: iuxta quod Lucas dicit: factum est autem, quum baptizaretur omnis populus à Ioanne, & putaret eum esse Christum. Respondit ille: Quem me arbitramini esse Iesum Christum, non sum. Quare putabant eum esse Christum? Quia videbant eum frequentiam hominum fugere, & solitudinem petere, & regnum Dei prædicare, & baptismi gratiam tribuere. Et in tantum præualuit opinio, vt ad pontificum Iudæorum aures qui erant Hierosolymis xxiiij. perueniret. Qui ideo *transmiserunt ad eum* suos subiectos *Sacerdotes & Levitas*, id est, diaconos, vt inter-

Luc. 3.

rogarent eum, quis esset. Non recta intentione miserunt ad eum illi principes Iudæorum, quia dolerant se à populo deseri & dominum Iesum festari. Quis igitur es tu qui tale ministerium præsumis, videlicet qui vitam æternam prædicas, penitentiam annuncias, baptismum populo præbes, quod nemo ante te fecit? *Et confessus est.* Confiteri est loqui. Quid est confessus? *Confessus est, & dixit: Quia non esset Christus.* Non negavit tamen se eius esse discipulum, & præconem. Certè non sum Christus, sed seruus Christi sum. His verbis B. Ioannis humilitas demonstratur. Si enim superbus esset, diceret, Certè ego sum Christus. Sed quia humilis erat, humilitatem quam habuit in corde, ostendit, dicens: *Non sum Christus. Et interrogauerunt eum, Quid ergo Helias es tu?* Si hic non est Christus; nunquid est Helias, qui eius aduentum præcurrere debet? Quare putauerunt eum Heliam? Quia legerant in Malachia propheta dominum dicentem, Ecce ego mittam vobis Heliam Thesebitem, antè quàm veniat dies domini magnus, & horribilis, qui conuertat corda patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum. *Et dixit: Non sum Helias.* Oritur questio. Dominus interrogatus à discipulis suis de aduentu Helias, Respondit, Helias veniat, & non receperunt eum, sed fecerunt in eum, quacunque voluerunt. Et, si vultis scire, Ioannes ipse est Helias. Ioannes verò requisitus, vtrum esset Helias, respondit: *Non sum Helias.* Nunquid contraria sunt verba Ioannis, quid dicit, *Non sum Helias*, & domini qui dicit, ipse est? Vterque verum dicit: Et dominus, quia veritas est, & Ioannes si rei veritatem attendamus. Ioannes in sua persona, Ioannes est, & Helias in sua persona, Helias est, quia duo homines fuerunt. Sed dominus propter meritum sanctitatis dicit Ioannem Heliam esse. Videamus quomodo fuit Helias virgo, & Ioannes virgo fuit. Fuit Helias sanctus, & Ioannes sanctus. Sicut Helias in deserto eremiticam vitam duxit, ita & Ioannes. Sicut Helias præuenit aduentum iudicis. Sic & Ioannes præuenit aduentum redemptoris. Sicut Helias insidias Acab, & vxoris eius nequissime pertulit, sic & Ioannes persecutionem Herodis, & Herodiadis sustinuit. Quòd ergo dominus dixit de vitæ merito, quòd Ioannes idem esset, quòd Helias, hoc B. Ioannes dixit de proprietate suæ personæ, videlicet quòd non esset Helias in persona. Et reuera sicut erat dignum, vt loquens dominus spiritualibus discipulis, spiritualem de Ioanne sententiam diceret. Et idem Ioannes in medio turbarum carnalium positus, loquens turbis carnalibus, non de spiritu Helias, qui in ipso erat, sed de carne responderet. *Propheta es tu? Et dixit, Non.* Quare se negavit esse prophetam? Quia maiorem prophetis se esse sciebat. Prophetæ ministerium est, ventura prædicere, & non demonstrare. Omnes enim prophetæ, qui fuerunt ab initio mundi vsque ad aduentum filij Dei, licet prædixissent aduentum Christi, non tamen demonstrauerunt. Beatus verò Ioannes propheta, imo plus quam propheta extitit, quia quem omnes prophetæ prædixerunt venturum & non demonstrauerunt, ipse non solum prophetavit venisse, sed etiam digito demonstravit, dicens, Ecce agnus Dei, &c. hic est filius Dei, &c. *Ait, ego vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas Dei nostri.* Legistis Esaiam prophetam? Certè ego sum ille, de quo Esa. propheta prædixit, dicens: *Vox clamantis*

Malac. 3.

Mat. 17. Mar. 9.

Act. 10.

Esa. 40.

in deserto. Quare appellatur Ioannes vox? quia verbum præcedit. Sicut enim in locutione humana vox præcedit verbum, sic beatus Ioannes præcessit Christum nascendo, prædicando, baptizando, moriendo, & ad inferni claustra descendendo. Et cuius vox? *Clamantis.* Cuius clamantis? Christi. Quia Christus loquebatur per os Ioannis, ibi non est quod Lucas dicit: Factum est verbum domini super Ioannem filium Zachariæ Verbum Dei patris filius est. *In deserto.* Quantum ad literam est, in deserto habitabat Beatus Ioannes vbi cõstuebat ad eum populus, & prædicabat, & baptizabat. Quatum verò ad altiores attinet intellectum ideo dicit se in deserto clamare, quia desertum, ac derelictum à Deo gèti Iudææ propter peccati perfidiam verbum illis prædicabat, & filij Dei aduentum affuturum, annunciabat. Dirigite viam domini, sicut dixit Esa. propheta. Via domini ad cor dirigitur cum sermo prædicationis humiliter attenditur. Tunc nanque viam domini ad cor dirigitur, cum diuinum sermonem humiliter audimus, & corde retinemus, & opere perficimus. Sed multi sumus peccatis impediens, qui viam domino ad nos venire volenti claudimus. Vbi enim regnat auaritia, luxuria, inuidia, rapacitas, & his similia, ibi non est via Dei omnipotentis, quia non habitat in corpore subdito peccatis. *Et qui misisti fuerunt, erant ex Pharisæis.* Pharisæi doctores legis erant in populo Iudæorum, & inuidebant beato Ioanni, ibi non est quod dicitur: *Et interrogauerunt eum. Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Helias, neque Propheta?* Legerant illi dominum dicentem per prophetam. tollam vos de gentibus, & congregabo de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram, & effundam super vos aquam mundam, id est, aquam baptismatis, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & dabo vobis cor nouum, id est, spiritum sanctum ponam in medio vestri. Hæc verba Dei omnipotentis sunt. Et per Esa. Lauamini, mundi estote. Et hoc ad gratiam baptismi pertinet. Lauamini per baptismum, & mundi estote à peccatis. Quia hoc legerant, ideo interrogauerunt Beatum Ioannem: *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus?* Christus debet baptizare, sicut in propheta legimus, & abluere omnia peccata. Et si tu non es Christus, quare ministerium illius vsurpas? *Respondit Ioan. Ego baptizo in aqua.* Beatus Ioan. corpora hominum tingeat aqua, sed peccata non mundabat per baptismum suum, quia purgatio peccatorum in sola confessione sanctæ trinitatis agitur, iuxta quod dominus dixit discipulis suis: Euntes in vniuersum mundum, prædicite euangelium omni creatura. Et docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Beatus verò Ioannes ideo non baptizat in remissionem peccatorum, quia non in nomine sanctæ trinitatis, sed in nomine solius filij baptizabat, dicens illi, quem baptizabat: Baptizo te vt in eum qui venturus est, credas, hoc est, in Iesum. Quos Iesus baptizauit, non sunt rebaptizati, quos verò Ioannes baptizauit, rebaptizati sunt. Quare hoc? quia Iesus baptizauit in nomine trinitatis. Et quid proderat Ioannes baptismus? Proderat quia quoscunque baptizabat, docebat eos de filij Dei ad-

uentu, & mittebat eos ad dominum, dicens. Ire ad illum, cognoscite: ipse est meus dominus. Credite in eum, ipse baptizabit in spiritu sancto, & igne. Et quare baptizabat Ioannes, qui peccata per veniam non relaxabat? Vt scilicet, præcursionis suæ officium seruaret. Sicut enim præuenit dominum nascendo, & prædicando, sic debuit præuenire baptizando, vt per eius baptismum, quod peccata non abluebat, venirent populi ad vnum baptismum Christi, quod peccata omnia auferbat. Ego baptizo in aqua sicut agunt modò sacerdotes, & Leuitæ. Illi intingunt aquis corpora hominum, dominus autem auferit peccata interius. *Medius autem vestrum stetit, quem nescitis.* De domino nostro Iesu Christo loquitur, qui in medio hominum dicitur stetit, quia inter homines natus est, & inter homines manducauit, bibit, dormiuit, ambulauit. Sed ipse nesciebatur, quia licet humanitas eius videretur, tamè diuinitatis eius potentia non agnoscebatur. Ideo dicit, *quem vos nescitis*, quia Deus est. adhuc autem nõ cognoscebatur, quod Deus esset, postmodum autem per miracula, quæ faciebat, cognoscebatur verè Deus esse à quibusdã. *Ipse est, qui venturus est*, id est, qui post me veniet prædicare, & baptizare. Adhuc non erat dominus baptizatus. *Qui ante me factus est.* Id est, prælatus est mihi, antepositus est mihi, tantum me præcellit, quantum rex militem, dominus seruum, sol luciferum, licet post eum ortus. Ac si diceret Beatus Ioannes, Ille dominus, ego seruus, ille est creator, ego creatura, ille est lux, ego lucerna, ille iustus, ego peccator. Et quare esset ei antepositus, paulò superius manifestauit, dicens, *Quia prior me erat.* Hoc est, qui in principio erat verbum apud Deum, & Deus erat verbum. Ac si diceret. Tempora natiuitatis non arguunt eum sicut me: ideo maior me est. Ego, antè quam nascerer, non eram; postquam mortuus fuero, desinam esse. Ille, antè quam de virgine nasceretur, natus est ante omnia secula à Deo patre, & si mortuus fuerit carne, æternaliter viuet diuinitate. Ideo me prior est. *Qui non sum dignus corrigiam calceamenti eius soluere.* Ac si diceret, Tantæ dignitatis est, vt non sum dignus distigare corrigiam calceamenti eius. Sed secundum altiores intellectum, per calceamentum domini, quibus pedes illius tegebantur, possumus intelligere humanitatem, qua anima illius & diuinitas tegebatur. Per corrigiam verò calceamenti ligaturam mysterij. Calceamenta ex mortuis animalibus sunt. Dum ergo filius Dei mortalem carnem à nobis accepit in vtero virginis, quasi calceatus ad nos venit. De hoc calceamento dixit ille per Psalmographum: In Idumæam extendam calceamentum meum. Per Idumæam hic intelligitur gètilitas. In Idumæam quippe filius Dei calceamentum suum extendit, quia per mysteria incarnationis suæ & per prædicationem apostolorum gètes ad credulitatè perduxit. Beatus nanque Ioannes corrigiam calceamenti domini soluere nõ valuit, quia mysteria incarnationis eius enucleare potuit, qualiter videlicet summus & viuificator spiritus Deus intra vterum matris animatus sit, quòdo corpus, & animam suscipit in vtero virginis in vnitatis suæ personæ. Hoc neque alius, neque ipse enarrare potuit, qui eius conceptionem & natiuitatem per spiritum sanctum cognouit: de hac generatione dicitur per Esa. Prophetam. Generatione illius quis enarrabit? Aut nullus aut rarus. Dicamus & aliter. Qui non sum dignus

Psal. 107.

Esa. 53.

gnus corrigi calceamenti solueret. Mos fuit apud veteres Iudæos, ut, si quis eam, quæ sibi competere accipere uxorem nollet, ille ei calceamentum solueret, qui ad hanc sponsam iure propinquitatis veniret. Quid ergo aliud inter homines Christus nisi sponsus apparuit? Sponsus est ille, & sponsa ecclesia, iuxta quod idem Ioannes dicit: Qui habet sponsam sponsus est. Beatus ergo Ioannes ideo se indignum testatur ad soluendam corrigiam calceamenti domini, quia sponsi nomine debet usurpare non auder. Si diceret, Ego sum Christus, tunc usurparet nomen sponsi. Non vendicare sibi eam uxorem auder, id est, ecclesiam. Ideo indignum se fatetur distigare ei corrigiam calceamenti. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem.* Corrupte legitur iste locus à multis. Inuenitur in libro locorum Bethabara locus esse iuxta Iordanem fluvium in deserto, ubi baptizabat Beatus Ioannes. Et interpretatur Bethabara domus aquarum, quia multæ aquæ ibi erant ubi baptizabat Ioannes. Bethania autem non est in deserto, ubi Ioannes baptizabat, sed prope Hierusalem quindecim stadiis distans ab ea. Sed tamen sicut inuenimus, ita dicamus. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.* Bethania interpretatur domus obedientiæ. Quicumque ergo gratiam baptismi perceperit, obedire mandatis Dei debet, iuxta quod dominus præcepit discipulis suis dicens: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruire omnia, quæcunque mandavi vobis. Nos igitur, qui Christiani sumus, & Christi baptismum suscepimus, studeamus præceptis illius parere, ut ad gaudia patriæ cælestis, quæ promissis electis suis, valeamus peruenire.

THEOPHYLACTI EPISCOPI *Bulgar. superioris Euang. expositio.*

Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserunt Iudæi ex Hierosolymis sacerdotes &c. Dixit superius, quod Ioannes testetur de illo: & quum intersevit, quid testatus sit Ioannes de Christo, nempe quod hic ante me fuit, & quod nos omnes, & prophetae de plenitudine eius acceperimus, subdit, *Et hoc est testimonium.* Quale? Quod superius dixit, Ante me fuit, &c. Sed & quæ deinceps dicit, non sunt Christi, & hæc testimonia sunt Ioannis. Porro Iudæi ad Ioannem miserant præstatores, quos habebant, sacerdotes videlicet, & Leuitas, eosque Hierosolymitanos, quod illi, utpote sapientiores, persuaderent Ioanni per adulationem, ut confiteretur se esse Christum. Vide autem quàm sinistra sit illorum mens. Non interrogat eum statim, Tunc es Christus, sed, *tu quis es?* Verum ille, cognita eorum malignitate, non dicit quis sit, sed confiteretur, non sum Christus: ad scopum utique illorum respiciens, & unde quæque illos ad credendum alliciens, quod alius sit Christus, quem ipsi putant vilem, & ex vili patre, fabro videlicet, & contempta patria, nempe Nazareth, ex qua nihil boni esse credebant. Atqui de præcuratore ipso magnam habebant opinionem, eo quod natus erat ex patre sacerdotum principe, & vitam angelicam, & quasi materiæ expertem ageret. Unde iuste admiramur Deum, quomodo per illa ipsa, per quæ illi gloriæ Christi

nocituros se putabant, impediuntur. Nam interrogabant quidem Ioannem, ut fide dignum, quod testimonium illius, suæ in Christum incredulitati prætexant, si quidem non confessus fuisset illum Christum. Verum secus euenit, & contra eos testimonium verum est. Etenim eum, quem proficere habebant, inueniunt præclara testata de Christo, & non sibi ipsi honorem arrogare. *Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Helias es tu? &c.* Heliam existimabant venturum, veteri traditione persuasum: unde quærent, num sit Helias, eod quod & vita eius similis erat vitæ Helie. Negat igitur & hoc. *Propheta es tu?* Negat hoc etiã, tamen propheta esset. Et quomodo igitur negat? Quomodo? Quia non interrogauerunt eum, Propheta es? sed, *propheta ille es?* facta interrogazione cum articulo, hoc est, propheta ille, qui expectabatur, de quo dixit Moses, Prophetam suscitabit vobis dominus Deus. Non negavit itaque Ioannes se prophetam esse, sed prophetam illum, qui expectabatur. Quia enim audierant Moysen dicentem prophetam suscitandum, sperabant propter occasiones quasdam hunc futurum illum prophetam. Deinde iterum instat. *Dic nobis, quis es, tunc respondit eis; Ego vox clamantis in deserto.* Ego, inquit, sum, & quo scriptum est, Vox clamantis in deserto. Nisi enim adieceris, de quo scriptum est, absurda quædam videretur sermonis constructio. Quid autem clamatis? *Dirigite viam domini.* Seruus, inquit, sum, & viã præparo domino corda vestra. Proinde illa facite recta dolosi vos, & obliqui, & facite æqua, ita ut dominus Christus per vos iter faciat. Post hæc inducit Esaiam testem. Nam, quum magna dixisset de Christo, quod dominus esset, ipse vero serui, & præconis suscepisset opus, confugit ad prophetam. Fortassis autem quis sic exposuerit, *Ego vox clamantis*, hoc est, ego sum vox Christi clamantis, id est, veritatem manifeste annunciantis. Omnes enim, qui in lege erant, submisit, & humiliter sonabant, utpote qui nondum peruenerant ad tempus euangelicæ veritatis. Et hæc sane erat vocis ruditas in Moysen, quia lex obscura erat, & non manifesta. Christus autem, quum sit veritas ipsa, & annunciet nobis omnia, quæ patris, clamans est. Ideo Ioannes dicit, Ego sum vox verbi clamantis, versans in deserto. Deinde sequitur aliud principium; *Dirigite viam domini.* Merito autem dicitur Ioannes vox, eo quod præcurator erat Christi, sicut & vox verbum præcurrit, & ut manifestius dicam, vox quidem est spiritus inarticulatus, qui à pectore egreditur: quando autem lingua articulatur, tunc fit verbum. Primum igitur vox, & deinde verbum. Prior Ioannes, & deinde Christus secundum aduentum in carne. Et baptismum quidem Ioannis non erat articulatam, non enim fiebat in spiritu: Christi vero articulatam erat. Nihil enim vmbraurum vel figuratum continebat, sed fiebat in spiritu. *Et qui missi fuerant, erant ex Phariseis, &c.* Postquam per adulationem non potuerunt eum ad suas partes trahere, atrocioribus, & minacibus verbis terrent, ut diceret quod volebant, & confiteretur se esse Christum. *Quid igitur baptizans?* dicentes: *Quis tibi hæc dedit auctoritatem?* Ostenditur autem ex hoc sermone, illos alium putasse esse Christum, & alium, qui expectabatur prophetam. Dicit enim, Si tu non es Christus, neque propheta ille: alium intelligentes Christum, & alium prophetam illum, male sentientes. Nam propheta ille, ipse est Christus

Christus, & Deus noster. Hæc autem omnia dicebant, sicut dixi, ut virgerent eum, quod confiteretur se esse Christum. Immo, si veriora dicere licet, quasi invidentes eius gloriæ, eum interrogant. Ideo non quærent, num ipse sit Christus: sed, tu quis es? quasi dicentes, quis es tu, qui tale opus attentas, baptizans, & purificans cõfidentes? Etenim neque Ioannem apud multos pro Christo haberi Iudæi mihi velle videntur, sed ex liuore, & inuidia interrogare eum, tu quis es? Maximè igitur maledicti Iudæi, & vere progenies viperarum, qui Ioannem quidem baptizantem acceperunt: postquam autem baptizati sunt, ingrati fuerunt. *Respondit eis Ioannes, dicens, Ego baptizo in aqua &c.* Vide & mansuetudinem, & veritatem sancti. Mansuetudinem quidem, eod quod nihil asperum ad eos loquitur, quannus insolentes essent. Veritatem autem, quia liberrimus testis erat gloriæ Christi, neque domini gloriæ occultabat, ut sibi nobilitatem pareret: sed confitebatur; Ego quidem baptizo imperfecto baptismo: nam in sola aqua, non habent peccatorum remissionem, sed præparante ad suscipiendum spirituale baptismum, quod donat remissionem peccatorum. *Medius autem vestrum stat, quem vos nescitis.* Nam dominus multitudinim se miscuerat, & ignorabatur quis esset, & unde. Fortassis autem quispiam dixerit, quod & alio modo medius steterit inter phariseos dominus, sed ignorarint eum, quia enim videbantur scripturas edidicisse, quibus annunciatum fuit dominum, medius fuit inter eos, hoc est, in cordibus eorum: sed ignorabant eum, tanquam non intelligentes scripturas, quannus cordibus illas tenebant. Fortassis autem & secundum quod mediator Dei, & hominum fuit dominus, medius stetit inter phariseos, conciliare illos volens Deo, sed ignorabant eum. Continue autem ponit hoc, *qui post me venturus est:* ostendens quod neque perfectum suum sit baptismum, sed tantum præcurium ad spirituale baptismum. *Ante me fuit, hoc est, dignior, & gloriofior, in tantum ut ego me non auium numerare vel in vltimis eius seruis.* Soluere enim calceum, extremi ministerij est. Scio autem me apud sanctorum quendam etiam hanc legisse expositionem; Calceus semper sumitur ad peccatricem carnem, & corruptioni subditam: corrigia autem ut vinculum peccatorum. Igitur Ioannes in aliis quidem, qui ad se egrediebantur, & confitebantur, poterat soluere corrigiam peccatorum. Vinculis enim suorum peccatorum constructi ad ipsum egrediebantur. Et per hoc, quod vocabat eos ad penitentiam, viam præparauit eis ad hoc, ut perfectè corrigiam illam, & calceamentum peccati abiiciant: in Christo autem non inueniens corrigiam, hoc est vinculum peccati, merito neque soluit, neque soluere potuit. Quomodo enim soluisset, in quo non inueniebatur? Peccatum enim non fecit, neque inuentus est dolus in ore eius. Calceamentum autem, est aduentus domini ad nos: corrigia autem eius, modus incarnationis, quo verbum Dei vnitum, & quodammodo colligatum, utique hunc nodum soluere impossibile est. *Quis enim posset soluere, quomodo Deus corpori colligatus sit? Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, ubi erat Ioannes baptizans.* Quare dixit quod hæc in Bethania facta sunt? Ut ostendat magni præconis libertatem, quod non in domo, neque in angulo, sed circa Iordanem in media multitudine hæc de Christo prædicauerit.

Sciendum autem quod exemplaria emendatiora habent, in Bethabata. Bethania enim non trans Iordanem est, sed prope Hierosolymas.

INCERTVS QUIDAM

Author sub nomine Eusebij Emisani in idem Euang.

Omnes enim existimabant Ioannem esse Christum, quoniam in moribus, & vita, in habitu, & sancta conuersatione aliis omnibus dissimilis erat. Ipse tamen mundi gloriam fugiens, & Christum se non esse respondens in tantum se humiliavit, ut indignum se esse diceret, qui Christi calceamenta soluere debuisset. *Et interrogauerunt eum, quid ergo? Helias es tu? Et dixit non sum.* Interrogatus dominus de Elia, respondit: Elia quidem venturus est, & restituet omnia. *Et si vultis scire, Ioannes ipse est Elia.* Quid est ergo quod se Ioannes Eliam esse negat, quem dominus ipse Eliam esse affirmat? Dicit Ioannes: *Non sum Elia.* Dicit Iesus: Ioannes ipse est Elia. Nec iste quidem mentiri potest, quia veritas est: nec ille, quia discipulus veritatis. Verum ergo uterque dicit: alter enim de persona, alter de spiritu loquitur. Ioannes enim in spiritu Elia erat, sed in persona Elia non erat: de quo angelus ad Zachariam: Ipse (inquit) præcedet ante illum in spiritu, & virtute Elie. Aiunt illi, *propheta es tu? Et respondit, non.* Non enim simpliciter propheta, sed plusquam propheta erat Ioannes. Unde & dominus ait: *Quid existis videre? prophetam.* Etiam dico vobis & plusquam prophetam. Plus enim quam propheta fuit Ioannes, quia non solum ventura nuntiavit, quod utique prophetarum est, verum in digito demonstraui, quod prophetarum non est. *Dixerunt, ergo ei, Quis es tu, ut respondit dominus ihs, qui miserunt nos? Ait: Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, sicut dixit Esaias propheta.* Vox Ioannis, verbum Christi. Sicut enim Ioannes præcedit Christum, ita & vox præcedit verbum. Statim enim ut ore loquentis sonus qualiscunque procedit, vox est, verbum autem nondum est, quia omne verbum significat aliquid. Præcedit igitur vox, sequitur verbum. Merito igitur vox Ioannes, & verbum Christus vocatur: quoniam & nascendo & prædicando & moriendo, & ipsa sui nominis significatione Christum præcessit. Hanc autem vocem illa tintinabula aurea significabant, quæ pendebant in veste Aaron. Hanc significabant omnia illa musicorum genera, quibus Dauid cantare consueuerat, hanc psalterium iucundum cum cithara: hanc tympana, & organa, & cymbala bene tintinnantia significabant. Hanc denique vocem significabant ille tubæ, quarum sonitu iubileus annus nuntiabatur: quarum clangore totus exercitus, & omnia castra mouebantur, & figebantur. His nanque canentibus, capta est Hierico, & post septem dierum circuitum muri corruerunt, & habitatores interierunt. Iis Gedeon vicit Madianitas. Hæc semper victores fecerunt Israëlitas. Unde & Propheta ait: *Canite initio mensis ruba, in die insignis solemnitate vestra.* Semper tubarum sonitu Dei populus sumebat arma, & regebat ab armis. Sic pugnare solitus, sic vincere, assuetus. Lege in Apocalypsi, & septem angelos inuenies tubis canentes, per quos omnes ecclesiæ prædicatores ab ipsis Apostolis

stolis vsque in finem seculi significantur. Omnes igitur istæ tubæ, omnes istæ voces, illam vnam vocem significabant, quomodo in hoc euangelio loquitur dicens: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam domini, sicut dicit Esaias propheta.* Hæc vox finis veterum, & nouorum principium est. Omnis enim lex & prophetæ vsque ad Ioannem. Discant igitur ecclesiæ prædicatores, non armis pugnare, sed voce. Audiant dominum dicentem: *Ego, inquit, dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.* Si ergo volunt vincere, ore pugnent, qui tale os, & talem vocem habent, cui inimici resistere nequeunt. Sic Ioannes faciebat, & ideo se interrogantibus dicebat: *Ego vox clamantis in deserto.* Non quis sum, sed quid dico, attendite: non personam, sed vocem considerate. Vocem me esse dico, vocem me esse confiteor. Hæc autem vox in deserto clamabat, quia crudeles, & impios ad fidem vocabat, qui non homines pietate, sed bestias crudelitate imitabantur: desertum enim non hominum, sed ferarum habitatio est. Sed quid dicebat: *Dirigite viam domini, sicut dicit Esaias propheta.* Dirigite, inquit, viam domini, vt ipse ad vos venire, & in vobis habitare dignetur, qui per viam non rectam incedere nescit. Fides enim, spes, & charitas, pietas, iustitia, & misericordia, viæ sunt, per quas ad nos dominus venit, si eas habeamus, & ad dominum dirigamus. Istæ viæ in illis directæ non sunt, qui non ex veritate, sed similitudine per eas incedunt. *Et qui miseri fuerant, erant ex Pharisæis.* Pharisæi nanque se præ cæteris iustiores esse arbitrabantur. Quibus dominus ait, Publicani & meretrices præcedent vos in regnum Dei, quos & Ioannes viperarum genimina vocauit, dicens: *Serpentes genimina viperarum quomodo fugietis iudicia gehennæ? Et interrogauerunt eum, & dixerunt ei: Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta? Vt quid tibi Christi & prophetarum officia vendicas, si neque Christus es, neque propheta? Respondit eis Ioannes dicens: Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. In aqua enim, & in spiritu baptizabat Ioannes, quia peccata non soluebat, sed corpora tantum lauabat, & Christi baptismum baptizando significabat. Illius igitur baptismum, vmbra quædam erat, & significatio melioris baptismi. Ego, inquit, vos in aqua baptizo, medius autem vestrum stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est. Post eum nanque & nascendo, & prædicando, & moriendo venit Christus. Factus autem ante eum, quia quasi dominium eius sequitur beatus Ioannes, & post eum vadit. Ante enim hoc in loco non temporis, sed ordinis habet significationem. *Cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calciamenti.* Christi nanque calciamenti corrigiam soluere, est eius humanitatis, & mortalitatis mysterium prædicare. Calciamentum enim, quod ex mortuorum pellibus fit, carnis morticinium significat. Aliæ enim nostra indumenta ex alia materia sunt, calciamenta verò non nisi carnea sunt, vnde & merito pro carne ponuntur. Vide ergo quantum se humiliavit præcursor domini, qui priusquam eum laudare præcurator domini, eius laudes prædicare idoneus non esset, statim se indignum esse dixit, qui non solum eius diuinitatis, sed & ipsius humanitatis mysterium nuntiaret.*

E V T H Y M I I Z I G A B O N I
superioris Euang. expositio.

Et hoc est testimonium Ioanni. Hoc, inquam, de quo nunc in progressu dicturus est. *Quando miserunt Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes &c.* Testimonium videlicet datum, quando miserunt Iudæi, &c. Siquidem pontifices, & sacerdotes populi, quum circa Christi partum admiranda audissent: sum pro præterea de sapientia, ac prudentia illius experimento, quando duodecim annorum factus immixtus est doctoribus, audiens illos, & interrogans, veluti scripsit Lucas: obstupescabant, inuidiaque agitari cœperunt. Quum autem & Ioannem postea multa, ac mirabilia de ipso ad suum baptismum accedentibus dixisse audissent, intellexerunt enim, quod talia de illo diceret, magis turbati sunt. missis que ab Hierosolymis sacerdotibus, ac Leuitis, siue ministris, interrogauerunt eum; *Tu quis es?* non tanquam id ignorantes: nam cunctis nota erant, quæ circa natiuitatem eius contigerant: quæque in eius circumcissione, ac nominis impositione, ita vt omnes dicerent; *Quis nam puer hic erit? sed præ malitia ignorantiam simulant.* Nec dicunt; *Qui es, sed, Tu quis es?* ac si dicerent: *Si maior te est, quem tu prædicas, tu ergo qui es? erga quem magnopere affecti sumus, & de quo magnificam habemus opinionem, quemque vehementer colimus, Putabant enim insipienter, quod licet in cæteris vigilantius excubare videretur, attamen humanum quiddam tanquam homo sentiret, ac gloriæ amore illectus, Christum se esse responderet, & deinceps ipsius Iesu fama extingueretur, ob quam omnes oriebantur anxietates.* Nā & hac de causa nō vulgares quosuis miserunt, sed sacerdotes, & Leuitas, idque ex Hierosolymis, vt pote præstantiores, atque astutiores cunctis, qui ex aliis erant ciuitatibus. *Et confessus est, & non negauit. Confessus est, veritatem scilicet: nam verax erat, ac solidus. Et confessus est, dicens, Non sum ego Christus.* Virtutem eius confirmans, rursum idem repetit. Neque enim solū ambitionis omnino nihil passus est, aut dominicam non arripuit gloriam, sed nec eam, quæ à multis dabatur, respexit. Et vide prudentiam. Non dixit, quis esset, quod postmodum fecit, sed ad mentem eorum accedens, & quid velint agnoscens, rectè id à principio abstulit, quod ipsum sperabant respondenturum. Dixit enim; *Non sum ego Christus.* Et interrogauerunt eum; *Quid ergo, Elias es tu? Et dicit: Non sum.* iam conatu frustrati, ad aliud conuertuntur, intentumque suum adumbrare volentes dicunt: *Quid ergo, Elias es tu?* vt videantur simpliciter, ac sine malitia interrogare: Si quidem expectabant etiam venturum Eliam. Scriptum est enim apud Malachiam prophetam; *Mittam vobis Eliam Thefbiten, qui conuertet cor patris ad filium.* Rursum ergo rogant, ne suspecti habeantur. *Es tu ille propheta? Et respondit, Non.* Non dicunt, *Es tu propheta?* nam sciebant eum esse prophetam: sed, *es tu ille propheta,* de quo scripsit Moyses: *Scripsit enim eis dicens, Prophetam suscitabit vobis dominus, ipsum vt me audietis.* Ille autem erat Christus. *Ego vox clamantis in deserto: Dirigite viam domini, sicut dicit Esaias propheta.* Quum ad omnia patienter respondisset, nunc etiam dicit quis sit. Ego, inquit, sum illa vox, de qua scriptum est; *Vox clamantis in deserto: Dirigite viam domini &c.* *Et qui miseri fuerant, erant ex Pharisæis.* Significauit etiam

Luca 2.
Matth. 3.
Luca 3.

Luca 1.

Malach. 4.

Deut. 18.

etiam ipsorum sectam, representans obliquam eorum curiositatem. *Quid ergo baptizas, si tu non es Christus, neque Elias, neque propheta?* Quum perficere non potuissent, quod intendebant, accusatione nituntur hunc atrahere, vt vel timore cogeretur dicere, quod non erat. Rursum autem magnam demonstrat æquitatem. *Ego baptizo in aqua, medius autem vestrum stetit, quem vos non nescitis.* Eo enim tempore Christus immixtus erat populo: nā quasi vnus è vulgo veniebat ad baptismum, quod diuina reuelatione Ioanni innotuerat. Id autem quod addit; *Quem vos non nescitis,* de illius diuinitate dictum est. *Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me fuit.* De quo videlicet verbum istud dicebam. *Cuius ego non sum dignus, vt soluam eius corrigiam calciamenti.* Sublimiter id, quod est in Christo incomparabile hinc demonstrat, dicens; *Neque inter postremos*

eius seruos numerari mereor, propter magnitudinem considerata in eo diuinitatis. Postremis nanque ministris aptari solent huiusmodi ministeria. *Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem &c.* Emendatiora exemplaria *In Bethabara* scribunt: nam Bethania non est sita trans Iordanem, aut in deserto, sed prope Hierosolyma. Demonstrat autem locum, ostendens quod multis presentibus Ioannes ea, quæ de Christo erant, prædicabat. Omnia vero, quæ interim acciderunt, prætermittens; Puta, quomodo baptizatus est, quomodo cælitus accepit testimonium: ieiunium præterea quadraginta dierum in deserto, ac tentationes, tanquam ab aliis iam euangelistis narrata, refert deinceps, quæ post descensum eius à deserto contigerunt, & ab illis relicta sunt.

F E R I A I I I . Q V A T V O R
T E M P O R V M A D V E N T V S .

Euangelium vide infra in festo Annunciationis B. Mariæ virginis.

F E R I A V I . Q V A T V O R
T E M P O R V M A D V E N T V S .

Vide infra in festo visitationis B. Mariæ virginis.

S A B B A T H O . Q V A T V O R
T E M P O R V M A D V E N T V S .

Vide in Proxima Dominica.

D O M I N I C A I I I I . A D V E N T V S .

L V C . I I I .

No quintodecimo imperij Tyberij Cæsaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius eius tetrarcha ^a Iturææ & ^b Traconitidis regionis: & Lysania ^c Abilinae tetrarcha. sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est ^d verbum domini super Ioannem Zachariæ filium in deserto. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans ^e baptismum poenitentiae in remissionem peccatorum: sicut ^f scriptum est in libro sermonum Isaiaæ prophetae. ^g Vox clamantis in deserto ^h parate viam domini, ⁱ rectas

^a Terræ. ^b Regio est. ^c Terræ. ^d Istud, vade & prædica baptismum. ^e Idem præco prænunciat, quod post per seipsum veritas. ^f Ecce Ioannis prædicatio firmatur prophetæ testimonio. ^g Ioannes est verbi vox. ^h Istud. ⁱ Præuitates abijcite, fidem & bona opera accipite. Vt non ipso terroris seruitutis.
F 2 facite

facite semitas eius. Omnis ^k vallis implebitur, & omnis ^l mons & collis humiliabitur. Et erunt praua in directa, & aspera in vias planas, & videbit omnis ^m caro ⁿ salutare Dei.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangel.

ANNO autē Herodes, Philippus, & Lysanias, qui cum Pilato Romano præsidente regnat Iudæam, filij fuerunt maioris Herodis sub quo natus est dominus. Inter quos & ipsam Archelaus x. annis regnauit: quo propter superbiam remoto regnum in quatuor tetrarchias diuisum est, vt sic minueretur superbia Iudæorum. Annas & Caiphas erat principes sacerdotum quando Ioannes cepit prædicare: sed Annas illum annum quo Ioannes inchoat prædicare: Caiphas illum quo dominus crucifixus est administrabat: quia tunc pontificatus, non virtute vel generis merito, sed Romana potestate præstatur. Multos legimus pontifices tunc fuisse, quos subicit euangelista, ponens tantum illos qui ad domini pertinent passionē. Quia verò Ioannes illum veniebat prædicare, qui ex Iudæa quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat per regem gentium & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Et quia gentilitas per fidem colligenda, Iudæa pro perfidia dispergenda erat, vnus gentium, multi Iudæorum principes describuntur: quia ad finem regni venerat, quæ tot regibus subiacebat. Sacerdotum etiam facta est memoria: quia ille nunciatur, qui simul rex & sacerdos erat. *Factum est verbum &c.* Bed. Congregaturus ecclesiam Dei filius primum operatur in serualo, vt ecclesia non ab homine coeperit, sed à verbo: vt appareat maior auctoritas Ioannis nouum baptismi ritum instituentis, factum est verbum domini super Ioan. id est, ad Ioannem. Quod quidem est desuper, sola Dei gratia, prius operatur verbum intus, & declarat Ioanni quæ velit ab ipso proferri, postea profert Ioannes, sequitur verbum interius operans, sonus vocis exterius sonans. *In deserto*, id est, in ecclesia quæ prius deserta, modo plures habet filios. Factum est ergo verbum in deserto, vt quæ tunc erat deserta, fructu nobis terra generaret, factum est verbum, vt Ioannes penitentiam prædicaret, non remissionem daret: Vnde Ioannes est figura legis quæ peccatum nunciat, non condonat. Ioannes prænuncius Christi, ita lex prænunciat gratiam ecclesie. Mattheus & Marcus commendant Ioannem ex vestitu, & cibo, & cinctu: sufficit Lucæ Ioannem commendare sola commemoratio ne prophetie. Nullo enim indicio sui eget, qui verbo Dei abundat. Vnum itaque dixit, & omnia declarauit. *Prædicans baptismum penitentiae &c.* Bed. Ioannes baptismum penitentiae prædicauit: & quibusdam etiam dedit, sed remissionem peccatorum dare non potuit. Non ergo ait: Dans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum, sed prædicans: Quia enim dare non poterat baptismum quo peccata soluerentur, prædicabat, vt sicut verbo prædicationis verbum patris præcurrit, ita baptismum penitentiae quo peccata

Mat. 3. 4.
Mar. 1. 4.

soluantur præcurreret suo baptisate, quo peccata solui nõ possunt. *Vox clamantis.* Vox quia prænuncius verbi. *In deserto.* quia deserta & desinitæ Iudæa solatium redemptionis annunciat. Nullum verbum sine voce auditur, nec vox sine verbi intelligentia valet. *Parate viam domini &c.* Qui fidem & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti domino ad corda audientium viam parat, vt hæc vis gratiæ illustret, vt rectas Deo semitas faciat, dum mundas cogitationes in animo per sermonem prædicationis format. *Omnis val.* In aduentu domini humilis gentilitas impleta est & crescit plenitudinem gratiæ accipiendo. Et Iudæa superba per errorem perfidia hoc vnde superbiebat perdidit. *Et erunt praua.* Bed. Præuā, id est, malorum corda, per iniusticiam distorta, ad regulam iusticiæ diriguntur. *Et asid est,* immites, & iracundæ mentes per infusionem gratiæ ad māsuetudinem redibunt, vt ibi prædicator planam viam inueniat, vbi prius pro asperitate gressum ponere non poterat. *Et vide.* Bed. In hac vita omnis homo Christum videre non potuit, sed in die iudicij in sede maiestatis, & electi & reprobi pariter videbunt, vt iusti remunerentur, & mali in æternū gemant.

CATENA AVREA IN idem Euangelium.

ANNO autem quintodecimo imperij Tyberij Cesaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, &c. Greg. in hom. Redemptoris præcurfor quo tempore verbum prædicationis accepit, memorato Romanæ reip. principe & Iudææ regibus designatur, cum dicitur, *Anno autem quintodecimo imperij Tyberij Cesaris.* Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat, per regem gentium & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designantur. Quia autem gentilitas colligenda erat, in Rom. repu. vnus præfuisse describitur, cum dicitur, *In Tyb. Caf. Greg.* Mortuo enim Augusto monarcha, à quo Romani principes nomen Augusti adepti sunt, Tyberius post illum ad iura monarchie succedens, xv. annum suscepti principatus agebat. Orig. Et in prophetico quidem sermone solis Iudæis prædicato, solum Iudæorum regnum describitur. Viso (inquit) Esaiæ in diebus Ozia, Iotham & Acham regum Iudæ. At in euang. quod erat prædicandum vniuerso mundo, dominium describitur. Tiberij Cesaris qui totius orbis dominus videbatur. verum si solum hi qui sunt de gentibus essent saluandi, satis erat solius Tyberij facere mentionem. Sed quia oportebat & Iudæos credere, ob hoc etiam Iudæorum regna describuntur seu tetrarchiæ, cū subditur, *Procu. Pon. &c.* Greg. in hom. Quia etiam Iudæa erat pro culpa perfidia dispergenda, in Iudæa regno per partem & partem plurimi principabantur: secundum illud, Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Bed. Pilatus quidem xij. anno Typ. Cesaris Iudæam

æam missus procuracionem gentis suscepit, atque ibi per x. continuos annos vsque ad ipsum penè finem Tyberij perdurauit. Herodes autem & Philippus & Lysanias filij sunt Herodis illius, sub quo dominus natus est, inter quos & ipse Herodes Archelaus frater eorum x. annis regnauit, qui à Iudæis apud Augustum criminatus apud Viennam exilio perit. Regnum autem Iudææ quominus validum fieret idem Augustus per tetrarchias diuidere curauit. Greg. in hō. Et quia Ioannes illum prædicauit, qui simul rex & sacerdos existeret, Lucas euangelista prædicationis eius tempora non solum per regnum, sed etiam per sacerdotium designauit. vnde subditur, Sub prin. fac. An. & Ca. Bed. Ambo quidem incipientis prædicatione Ioannis, id est, Anna & Caiphas principes fuere sacerdotum, sed Anna illum annum, Caiphas verò eum quo crucem dominus ascendit, administrabat, tribus aliis in medio pontificatu perfunctis: verum hi maxime qui ad domini passionem pertinent, ab euangelista commemorantur. Legalibus nanque præceptis vi & ambitione cessantibus, nulli pontificatus honor vite vel generis merito reddebatur, sed Romana potestate summa sacerdotij præstatur. Iosephus enim refert quòd Valerius Græchus Anna à sacerdotio deturbato Ismaelem pontificem designauit filium Baphi, sed etiam hunc non multo post abiiciens, Eleazarum Ananias pōtificis filium subrogauit. Post annum verò & hunc arce officio, & Simoni cuidam Caiphæ filio pontificatus tradidit ministerium: quo non amplius ipse quam vnus anni spatio perfunctus Iosephum, cui & Caiphas nomen fuit, accepit successorem, itaque hoc omne tempus quo dominus noster docuisse describitur, intra quadringentij spatia coarctatur. Amb. Congregaturus autem ecclesiam Dei filius ante operatur in serualo. Et ideo bene dicitur, *Factum est ver. do. sup. Ioan. &c.* vt ecclesia non ab homine coeperit, sed à verbo. Bene autem Lucas compendio vsus est, vt Ioannem declararet prophetam, dicens, *Factum est super eum verbum Dei,* aliàs non adderet: nullus enim eger indicio sui, qui verbo Dei abundat. vñ itaque dicens, omnia declarauit. At verò Mat. & Mar. & vestitu, & cinctu, & cibo prophetam declarare voluerūt. Chryf. Verbum autem Dei hic mandatum esse dicitur, quia non à se venit Zachariæ filius, sed Deo ipsum mouente. The. Per totum autem tempus præteritum vsque ad sui ostensionem occultus fuit in deserto: & hoc quod subditur, *In deserto:* vt nulla suspitio innaferat hominibus, vt gratia affinitatis ad Christum vel conuersationis à teneris annis, talia de ipso testaretur, vnde ipse testificans dicebat, Ego nesciebam illum. Greg. Nyl. Simul etiam qui in spiritu & virtute Eliæ hanc vitam ingressus est, amotus à conuersatione humana inuisibilem speculationi vacans, ne huiusmodi fallaciis quæ per sensus ingeruntur assuetus, quandam confusionem ac errorem incurreret erga veri boni discretionem. Et ideo ad tantum diuinarum gratiarum eleuatus est apicem, vt plus quam prophetis sibi gratia infunderetur: quia mundum & expers cuiuslibet naturalis passionis desiderium suum à principio vsque ad finem diuinis aspectibus obtulit. Amb. Desertum etiam est ipsa ecclesia, quia plures filij deserta magis quam eius quæ habet virum. Factum est ergo verbum domini vt quæ

erat ante deserta, fructum nobis terra generaret. *Et venit in omnem regionem Iordanis prædicans baptismum penitentiae &c.* Amb. Factum verbum vox secuta est. Verbum enim prius intus operatur: sequitur vocis officium. vnde dicitur, *Et ve. in om. re. Ior.* Orig. Iordanis est quod descendens, descendit enim Dei filius aqua salubris. Quæ autem loca decebat perambulare baptistam, nisi Iordani circumadiacentia? vt si quem penitente contingeret, protinus occurreret flenti humilitas ad recipiendum penitentiae baptismum. subditur enim, *Prædicans ba. pa. in re. pec.* Greg. in hom. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes baptismum penitentiae non solum prædicat, verum etiam quibusdam dedit, tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Chryf. su. Ioan. Cum enim nondum oblata esset hostia nec descēdisset spiritus, qualiter erat fienda remissio peccatorum? Erant siquidem Iudæi ignari, nec culpas proprias perpendebant. Quoniam igitur hæc erat causa malorum vt peccata agnoscerent ad redemptorem quærendum, venit Ioannes hortans illos penitentiam agere, vt per penitentiam effecti meliores atque contriti ad recipiendum fatagant. Aptè ergo cum dixisset quòd venit prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum quasi dicat, Idcirco suadebat illis penitere, vt subsequenter veniam facilius impetrarent, credentes in Christum. Nam nisi penitentia ducerentur, nequaquam exposcerent gratiam: vnde baptismum illud nullam aliam habet causam, nisi quòd præparatorium erat ad fidem Christi. Greg. in hom. Vel Ioannes dicitur prædicans baptismum penitentiae in remissionem peccatorum, quoniam baptismum quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat: vt sicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum penitentiae quo peccata soluantur, præcurreret suo baptisate, quo peccata solui non possunt. Amb. Et ideo plerique sancto Ioanni typum legis imponunt, eo quòd lex peccatum denūtiare potuit, donare non potuit. Greg. Naz. Et vt aliqua tenus de baptismi differentia differamus, baptizauit Moyses, sed in aqua, nube, & mari: hoc autē figuratim agebatur. Baptizauit quoque Ioannes non vtique ritu Iudæorū, non enim solum in aqua, sed etiam in remissionem peccatorū, non tamen omnino spiritualiter, neque enim addit in spiritu. Baptizauit Iesus, sed in spiritu, & hic est perfectio. Est quoque quartum baptismum, quod fit per martyrium & sanguinem. quo etiam ipse Christus est baptizatus, quod cæteris est venerabilius nimis, eatenus, quatenus iteratis contagiis non fcedatur. Est etiam quintum ex lachrymis, laboriosius tamen, iuxta quod quidam singulis noctibus suum rigat cubile & stratum in lachrymis. *Sicut scri. est in lib. Esa. pro. Vox cla. in de.* Amb. Bene vox dicitur Ioannes verbi prænuncius, quia vox præcedit inferior: verbum sequitur quod præcellit. Greg. Qui etiam in deserto clamat, quia derelicta ac destituta Iudæa solatium redemptionis annunciat. Quid autem clamaret aperitur, cum dicitur, *Parate viam domini, &c.* Omnis enim qui fidem rectam & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti domino ad corda audientium viam parat, vt rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. Orig. Vel in corde nostro via præparanda

est domino, magnū enim est cor hominis & spaciosum si tamen fuerit mundum, neque in corporis quantitate, sed in virtute sensuum magnitudinem eius intelligere, quā tantam scientiam capiat veritatis. Præpara ergo in tuo corde viam domino per conuersationem bonam, & egregiis vel perfectis operibus dirige semitā vitæ, vt in te sermo Dei absque offensa perambulet. Bas. Et quia semita est via quam præcedentes calcauerant, & quam priores homines corruerunt, eam iterato dirigere iubet sermo illis qui à præcedentium zelo recedunt. Chrysof. Clamare autem, *Parate viam domini*, non regis erat sed præcurforis officium. Et ideo eum vocauerat vocem, quia verbi erat præcurfor. Cyilli. Sed quasi quis responderet & diceret, Qualiter viam præparabimus domino, vel qualiter eius semitas rectas faciemus, cum plura sint impedimenta honestam vitam volētibus ducere? Ad hoc propheticus sermo respondet: Sunt enim viæ quedam & semitæ, nequaquam ad eundem habiles, adeo vt alicubi ad tumulos & iuga tollantur, alicubi declines sint: & ad hoc remouendum dicit, *Omnia via in. & om. mōs. & c.* Quedam viarum in æqualiter dispositæ sunt, & dum nunc sursum eriguntur, nūc vergunt deorsum, valde sunt ad eundem difficiles: & quantum ad hoc subdit, *Et erunt præ in di. & aspe. in vias planas.* Hoc autem intelligitur actum esse per nostri saluatoris potentiam: quondam enim euangelicæ conuersationis & vitæ iter erat ad eundem difficile, eo quod & mentes singulorum mundanæ voluptates oppresferant: vt autem Deus factus homo peccatum damnauit in carne, explanata sunt omnia, & redita sunt ad eundem facilia, & nec collis nec vallis proficere volentibus obuiat. Orig. Quando etiam venit Iesus & spiritum suum misit, omnis vallis repleta est operibus bonis, & fructibus spiritus sancti: quos si habueris, non solum vallis esse desistis, sed etiam mons Dei esse incipies. Greg. Nys. Vel quietam in virtutibus conuersationem significat per conualles, secundum illud Psalmi: Valles abundabunt frumento. Chryf. Elatos aut superbos nomine montis denunciat, quos Christus humiliavit. Colles autem desperatos appellat, non solum ob superbiam mentis suæ, sed propter desperationis sterilitatem, collis enim nullos fructus producit. Orig. Vel intelligas quoniam montes & colles qui sunt aduersariæ potestates per aduentum Christi prostrati sunt. Bas. Sicut autem colles respectu montium magnitudine differunt, in aliis sunt idem: sic & aduersa potestates proposito quidem conformes sunt, immanitate tamen offensionum secernuntur. Greg. in hom. Vel vallis impleta crescit, mons autem & collis humilitas decrescit: quia in fide Christi & gentilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidiæ hoc vnde tumebat, perdidit. Humiles etiam donum accipiunt, quod à se corda superbientium repellunt. Chryf. Vel per hoc declarat legis difficultatem in fidei facilitatem conuersam: ac si dicat, Non ulterius sudores & dolores imminet, sed gratia & remissio peccatorum facilem viam pariunt ad salutem. Greg. Nys. Vel iubet vallis impleri, deiici verò colles & montes, volens ostendere quod nec ob defectum virtutis ordo sit concavus, nec discrepet ob excessum. Greg. in ho. Prava autem directa fiunt, cum malorum corda per iniustitiā detorta ad iustitiā regulam diriguntur.

Aspera autem in vias planas immutantur, cum immites atque iracundæ mentes per infusionem superne gratiæ ad lenitatē mansuetudinis redeunt. Chryf. Deinde horum subiicit causam dicens, *Et vi. om. ca. & c.* Ostendens quoniam vsque ad fines mundi diffundetur euangelij virtus: atque cognitio ex more serino & oblitinata voluntate, ad mansuetudinem & lenitatem humanum genus conuertens. Non autem Iudæi & profelyti, imò tota humana natura salutare Dei videbit. Chryf. id est, patris qui filium misit vt nostrum saluatorem. Caro autem ad præsens accipitur pro toto homine. Greg. in hom. Vel aliter, *Omnia caro*, id est, omnis homo salutare Dei, videlicet Christum in hac vita videre non potuit, propheta ergo oculum ad extremum iudicij diem tendit, quando hunc omnes & electi & reprobi pariter videbunt.

ORIGENIS PRESBYTERI in idem Euang. Homil. i.

Quando ad Iudæos tantum sermo propheticus mittebatur. Iudaici reges ponebantur in titulo. Verbi gratia, visio, quam vidit Esaias filius Amos aduersus Iudæam, & aduersus Hierusalem in regno Ozia, & Ioathan, & Achaz, & Ezechia: nec alium quemquam exceptis Iudææ regibus Esaiæ video tempore designatum. In quibusdam prophetis & Israel reges legimus: sicut ibi, *Et in diebus* (inquit) Hieroboam filij Ioas regis Israel. Quando vero sacramentum euangelij prædicandum erat & in toto orbe euangelium disseminandum, cuius princeps Ioannes in eremo fuit: & orbem Romanum Tyberij regebat imperium: tunc in quintodecimo anno verbum domini ad Ioannem factum esse describitur. Et si tantum his qui de nationibus credituri erant annuncianda salus fuisset, & poenitus excludēdus Israel, suffecerat dicens, *In quintodecimo anno Tyberij Cesaris, Præfuit Iudæa Pontio Pilato.* Quia vero & de Iudæa, & de Galilæa multi credituri erant, idcirco & hæc regna ponuntur in titulo, diciturque, *Tetrarcha Galilæa Herode, & Philippo fratre eius tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis: & Lysania Tetrarcha Abilena, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, factum est verbum domini ad Ioannem filium Zachariæ in deserto.* Olim verbum Dei fiebat ad Hieremiam filium Elchiz in Anathoth in diebus Iosif regis Iudææ: nunc sermo Dei fit ad Ioannem filium Zachariæ, qui nunquam factus est ad prophetas in deserto. Sed quia plures filij credituri erant desertæ magis quàm eius, quæ habet vitum: idcirco factum est verbum Dei ad Ioannem filium Zachariæ in deserto. Simulque considera, quod magis rationem habeat si mystice intelligatur desertum, & non secundum simplicem literam. Qui etiam in deserto prædicat, superflue facit ibi vociferari, vbi se loquentem nullus exaudiat. Præcurfor ergo Christi, & vox clamantis in deserto prædicat in deserto animæ, quæ non habebat pacem. Non solum autem tunc, sed etiam in præsentem primum lucerna ardens & lucens venit, & prædicat baptisma poenitentię in remissionem peccatorum: deinde lux vera subsequitur, quando lucerna ipsa loquitur. Illum oportet crescere, me autem minui. Fit verbum in deserto, & venit ad omnem circa regionem Iordanis. Quæ enim alia loca debuit circuire

Est Hom. 2. in Lucam.

circuire Baptista nisi vicina Iordanis: vt quicumque voluissent agere poenitentiam, præsto essent ad lauacrum aquæ: Porro Iordanis descendens interpretatur. Descendens autem & largo impetu cutrens fluius Dei Saluator noster dominus est, in quo baptizamur. Quam veram aquam salutarem, in remissionem quoque peccatorum in baptisma prædicat: venite, catechumeni, agite poenitentiam, vt in remissionem peccatorum baptisma consequamini. In remissionem peccatorum ille accipit baptisma, qui peccare desinit. Siquis enim peccans ad lauacrum venit, ei nõ fit remissio peccatorum. Propterea obsecro, vos, ne absque cautela, & diligenti circumspectione veniatis ad baptismum: sed ostendatis primum fructus dignos poenitentię. Facite aliquid temporis in conuersatione bona: mundos vos à cunctis sordibus, vitis que seruate: & tunc vobis remissio peccatorum fiet, quando cæperitis & ipsi propria peccata contemnere. Dimitte delicta vestra, & dimittentur vobis. Hoc autem ipsum quod nunc de veteri instrumento ponitur, in Esaiæ Propheta scriptum legimus. Ibi enim dicitur. Vox clamantis in deserto, Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Vult dominus in vobis reperire viam, vt possit in vestras animas ingredi, & iter suum facere. Præparate ei semitam, de qua dicitur, *Rectas facite semitas eius. Vox clamantis in deserto.* Vox clamat, *Præparate viam.* Primo enim vox ad aures peruenit: deinde post vocem imo cum voce, auditum sermo penetrat. Iuxta hunc sensum à Ioanne annunciatum est Christus. Videamus ergo quid vox de verbo annunciet. Præparate (inquit) viam domino. Quam viam domino præparemus? Nunquid corpoream? Aut potest sermo Dei tali itinere pergere? An intrinsecus præparanda est domino, & in corde nostro recta & æqualis semita componenda? Hæc est via per quam ingressus est sermo Dei: qui in humani corporis capacitate consistit. Magnum est cor hominis, & spatiosum, & capax, si tamen mundum fuerit. Vis eius magnitudinem, latitudinemque cognoscere? Vide quantum diuinorum sensuum magnitudinem capiat. Ipse ait, Dedit mihi eorum, quæ sunt, notitiam, rationem mundi scire, & opera elemëtorum, principum, & finem, & medietatem seculorum, temporum varietates, & translationem mensium, annorum circulos, & siderum sedes, naturas animalium, & furores bestiarum, spirituum violentias, & cogitationes hominum, diuersitates arborum, & vim radicum. Vides non paruum esse cor hominis, quod tanta capiat. Neque in corporis quantitate, sed in fortitudine eius intelligite: quæ tantam scientiam capiat veritatis. Vt autem & simplices quosque quotidianis exemplis ad credendum adducam, quod grande sit cor hominis, videamus. Quasunque vrbes trāsuiimus, habemus illas in animo: & qualitates, & situs platearum, murorumque, & ædificiorum in corde nostro versantur. Viam quam ingressi sumus, in memoria picturæ, ac descriptione retinemus: mare quod nauigauimus tacita cogitatione amplectimur. Non est paruum, vt dixi, cor hominis, quod potest tanta capere. Si autem non est paruum tanta capiens, consequenter in illo via domini præparatur, & recta fit semita vt ambulet in illa sermo Dei atque sapientia. Præpara viam domino per conuersationem bonam, & egregiis operibus tene semitæ: vt absque offensa vlla deam-

bulet in te verbum Dei, & donet tibi mysteriorum suorum aduentusque notitiam: Cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 2.

Videamus quæ in Christi prædicantur aduentu, inter quæ primum de Ioanne scribitur: *Vox clamantis in deserto, Parate viam domini, rectas facite semitas eius.* Et quod sequitur, proprie de domino Salvatore est. Neque enim à Ioanne omnis vallis impleta est, sed à domino Salvatore. Seipsum vnusquisque cõsideret, quis erat antequam crederet: tunc admaduertet vallē humilē, valem se fuisse præcipitem, & in ima demersam. Quando vero venit dominus Iesus, & misit spiritum sanctum vicarium suum, vallis omnis expleta est. Expleta est autem operibus bonis, & fructibus spiritus sancti. Charitas nõ sinit permanere te valem. Quod si pacem habueris, & sapientiam & bonitatem, non solum vallis, esse desines, sed etiam mons esse incipies Dei. Quod tamen de gentibus quotidie magis fieri videmus atque compleri, Omnis vallis implebitur, quam de populo Israel, qui de excelso depositus est. Omnis (inquit) mons & collis humiliabitur. Mons erat quondam ille populus, & collis: qui depositus est atque destructus. Illorum delicto salus gentibus data est ad æmulandum eos. Quod & si contrarias fortitudines, quæ aduersus mortales erigebantur, dixeris montes, & colles esse depositos, non peccabis. Vt etiam impleantur huiusmodi valles, humilianda sunt. Sed & hoc quod in aduentu Christi prophetatum est, vtrum expletum sit contemplemur. Sequitur enim, *Et omnia prava in directa.* Vnusquisque nostrum prauus erat, si tamen non & vsque hodie perseuerat, & per aduentum Christi, qui factus est ad animam nostram, prava quoque directa sunt. Quid enim tibi prodest, si Christus quondam venit in carnem, nisi quoque ad tuam animam venerit? Oremus vt illius quotidie nobis aduentus fiat, & possimus dicere, *Viuo autem iam non ego, viuit autem in me Christus.* Si etiam Christus viuit in Paulo, & non viuit in me, quid mihi proderit? Cum autem & ad me venerit, & fructus illo fiero, sicut fructus est Paulus, tunc & ego Paulo similiter loquar: *Viuo iam non ego, viuit vero in me Christus.* Consideremus ergo cetera, quæ in Christi prædicantur aduentu. Nihil te asperius erat. Vide pristinos motus tuos, vide iram, & cetera vitia, si tamen cessauerunt esse, quæ fuerant: & intelliges nihil te asperius, & (vt significantius loquar) nihil fuisse inæqualius. Conuersatio tua inæqualis erat, & sermo, & opera inæqualia. Venit ergo dominus meus Iesus, & exæquauit asperitates tuas: incompõsita quæque vertit in vias planas, vt fieret in te iter sine offensione, & læue atque purissimum, gradereturque in te Deus pater, & Christus dominus mansionem apud te faceret, dicereturque. Ego & pater meus veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sequitur, *Et videbit omnia caro salutare Dei.* Tu quondam caro eras, imo vt mirabilius loquar, cum adhuc in carne sis, vides salutare Dei. Quid autem sibi velit quod dicitur, *omnia caro*, eo quod nulla excipiantur quæ non videat salutare Dei: relinquo intelligendum his, qui sciunt scripturarum mysteria.

Est ex Hom. 2. in Lucam.

S. AMBROSII MEDIOL. Episcopi, superioris Euang. expositio.

Adum est verbum domini, &c. Congregaturus ecclesiam Dei filius, ante operatur in seruulo. Et ideo bene posuit sanctus Lucas, factum esse Dei verbum super Ioannem Zachariae filium in deserto: vt ecclesia non ab homine cœperit, sed à verbo. Ipsa enim est desertum; quæ plures filij defertæ magis quam eius, quæ habet virum. Denique ipsi dicitur; Latere, sterilis, & exulta desertum; quia nullis adhuc conueniæ plebis operibus colebatur: neque vllum adhuc arboribus illæ, quæ fructum ferre poterant meritorum suorum verticem proferebant. Nondum venerat, qui diceret; Ego autem sicut oliua fructifera in domo domini. Nondum vitis illa cœlestis fructus palmitibus suis verborum quodâ suorum traduce ministrabat. Factum est ergo verbum, vt quæ erat ante deferta, fructum nobis terra generaret. Factum est verbum; vox secuta est. Verbum enim prius intus operatur, sequitur vocis officium. Vnde & David dicit; Credidi, propter quod locutus sum. Prius credit, vt loqui possit. Factum est autem verbum, vt sanctus Baptista Ioannes pœnitentiam prædicaret. Et ideo plerique sancto Ioanni typum legis imponunt, eo quod lex peccatum denunciare potuit, donare non potuit. Lex enim vnumquemque, qui viam gentium sequebatur, reuocat ab errore, restringit à crimine, pœnitentiam suadet, vt gratiam consequatur. Lex autem, & propheta vsque ad Ioannem: Ioannes autem pœnunciatus Christi. Ita lex ecclesiæ pœnunciata, & gratiæ pœnitentia est. Bene itaque sanctus Lucas compendio vsus est; vt Ioannem declararet prophetam, dicens factum esse supra eum verbum Dei: alia non adderet. Nullus enim eget indicio sui, qui verbo Dei abundat. Vnum itaque dixit: & omnia declarauit. At vero sanctus Matthæus, & Marcus & vestitu, & cinctû, & cibo prophetam declarare voluerunt: eo quod vestitum de pilis camelorum habuit, & zonam pelliciam super lumbos suos. Locustas autem, & mel siluestre edebat. Pœnunciatus enim Christi non patiebatur immundarum perire exuias bestiarum. Ipso quoque vestitus indicio designans Christum esse venturum, qui beluinis induuis, quæ contexta sunt per nostrorum deformitatem meritorum, gentilitatis immundæ peccata suscipiens, in illo trophæo crucis amictu quodam se nostræ carnis exueret. Quid autem sibi vult cinctus zonæ pellicia, nisi quod caro ista, quæ mentem prius grauare consueuerat, ea post aduentum domini non impedimento cœperit esse, sed cingulo? Eo quod & iuxta Psal. 136. David, In falicibus organa nostra suspendimus. Et iuxta apostolum; Confidentiam non habemus in carne, & confidentiam habemus in corpore: non habemus in voluptatibus, habemus in passionibus: quo spiritu feruens vigeat affectus, & ad omne accingamur obsequium cœlestium præceptorum, deuotione mentis intenti, atque apparatu corporis expediti. Cibus quoque prophetici, index officij, nunciisque mysterij est. Quid enim tam ociosum ad hominis officium, quam locustas querere: & quid tam plenum ad vatis mysterium? Nam, quo magis ad fructum inutiles, ad

vsum laboris inertes, ad tactum fugaces, vagæ saltu, ore stridule sunt locustæ, eo conuenientius his populi figura gentilis aptatur: qui nullo vsu laboris, nullo operis sui fructu, sine grauitate, sine voce sonum querelæ ederet, verbum vitæ ignoraret. Hic igitur populus cibus est prophetarum. Nam, quo numerosior populus congregatur: eo vberior prophetici oris vsus augetur. Ecclesiæ quoque gratia præfiguratur in melle siluestri, non intra aluearium legis plebis Iudaicæ factu reperta, sed in campis, & folijs siluæ; in genulium errore diffusa; iuxta quod scriptum est; Inuenimus eam in campis siluæ. Et hic quidem mel siluestre edebat, annuncians populos de petra melle saturandos, sicut scriptum est; Et de petra melle saturauit eos. Sic etiam Heliam corui cibo aduenticio, inter deferta pauert: vt indicio foret populos nationum, retro squalentes colore meritorum, qui ante cibum foetidus in cadaueribus requirebant, nunc de se aduenticiam prophetis alimoniam præburos. Cibus enim prophetarum diuinæ voluntatis effectus est: sicut ipse dominus declarauit dicens; Meus cibus est, vt faciam voluntatem eius, qui me misit. Vox clamantis in deserto. Bene vox dicitur Ioannes verbi pœnunciatus. Nam interrogatus ipse Ioannes, quid dicit de teipso? ait: Ego vox clamantis in deserto. Et ideo ait; Qui post me venit, ante me factus est: quia vox præcedit inferior, verbum sequitur quod præcellit. Ideo & à Ioanne baptizati voluit: quia in hominibus verbum consecratur voce doctoris. Ideo fortasse & Zacharias vocem recepit, quia vocem loquutus est.

S. GREGORII PAPAE, in idem Euang. Homil.

Redemptoris præcurfor quo tempore verbum prædicationis acceperit, memorato Romanæ reipublicæ principe, & Iudææ regibus designatur, cum dicitur; Anno quintadecimo imperij Tiberij Caesaris, procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarchæ autem, &c. Quia enim illum prædicare veniebat, qui ex Iudæa quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat, per regem gentium, & principes Iudæorum prædicationis eius tempora designatur. Quia autem gentilitas colligenda erat, & Iudæa pro culpa perfidiæ dispergenda, ipsa quoque descriptio terreni principatus ostendit, quoniam & in Romana reipublica vnus præfuisse describitur, & in Iudæa regno per quartam partem plurimi principabantur. Voce etenim nostri redemptoris dicitur; Omne regnum in seipsum diuisum, desolabitur. Liqueat ergo, quod ad finem regni Iudæa peruenerat, quæ tot regibus diuisa subiacebat. Apertæ quoque non solum quibus regibus, sed etiam quibus sacerdotibus actum sit, demonstratur: vt, quia illum Ioannes baptista prædicaret, qui simul rex, & sacerdos existeret, Lucas Evangelista prædicationis eius tempora per regnum, & sacerdotium designaret. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes baptismum pœnitentiæ non solum prædicauit, verum etiam quibusdam dedit: sed tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio enim peccatorum in solo nobis baptismo Christi tribuitur. Notandum itaque

itaque, quod dicitur; Prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum: quoniam baptismum, quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat: vt, sicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis, ita baptismum pœnitentiæ, quo peccata soluntur, præcurreret suo baptismo, quo peccata solui non possunt: vt, quia sermo eius præcurrebat præsentiam redemptoris, ipsum quoque eius baptismum præcedendo, fieret vmbra veritatis. Sequitur; Sicut scriptum est in libro sermonum Esaiæ propheta; Vox clamantis in deserto: parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Idem verò Ioannes Baptista requisitus quis esset, respondit dicens; Ego vox clamantis in deserto. Qui, sicut ante nos dictus est, idem vox à propheta vocatus est, quia verbum præibat. Quid autem clamaret aperitur, cum subditur; Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Omnis, qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti Domino ad corda audientium viam parat: vt hæc vis gratiæ penetret, lumen veritatis illustret, vt rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur. Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles: quid montium, & collium, nisi superbi, homines designantur? In aduentu igitur redemptoris valles impletæ, montes verò, & colles humiliati sunt: quia iuxta eius vocem, & omnis, qui se exultat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Vallis etenim impleta crescit: mons autem, & collis humiliatus decrescit: quia nimirum in fide mediatoris Dei, & hominum hominis lesu Christi, & gentilitas plenitudinem gratiæ accipit, & Iudæa per errorem perfidiæ hoc, vnde tumebat, perdidit. Omnis enim vallis implebitur, quia corda humilium sacra doctrinæ eloquio virtutum gratia replebuntur, iuxta hoc quod scriptum est; Qui emittit fontes in conuallibus. Et vnde rursum dicitur; Et conuales abundabunt frumento. A montibus nanque aqua delabitur: quia superbas mêtis veritatis doctrina deserit. Sed fontes in conuallibus surgunt: quia mentes humilium verbum prædicationis accipiunt. Iam videmus, iam conuales frumento abundare conspicimus: quia illorum ora pabulo veritatis impleta sunt, qui mites, & simplices, huic mundo despicabiles esse videbantur. Ipsum quoque Ioannem Baptistam, quia mira sanctitate præditum populus viderat, illum hunc esse singulariter celsum, ac solidum montem credebatur, de quo scriptum est, In nouissimis diebus erit mons domus domini præparatus in vertice montium. Nam hunc esse Christum putabat, sicut per Euangelium dicitur; Existimante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset Christus, quem & requirebant, dicentes; Nunquid Christus es tu? Sed nisi idem Ioannes, apud se vallis esset, repletus gratiæ spiritu non fuisset. Qui vt hoc quod erat, ostenderet, dixit; Venit fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamenti eius. Et rursum ait; Qui habet sponsam, sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudium gaudet propter vocem sponsi. Hoc autem gaudium meum impletum est. Illum oportet crescere, me autem minui. Ecce cum pro mira operatione virtutum talis esset, vt Christus esse crederetur, non solum Christum non se esse respondit, sed

etiam corrigiam calceamenti eius soluere, id est, incarnationis eius mysterium perscrutari non se dignum esse perhibuit. Eius esse sponsam Ecclesiam credebatur, qui hunc, quia Christus esset, putabant. Sed ait; Qui habet sponsam, sponsus est, ac si diceret; Ego sponsus non sum, sed amicus sponsi sum. Nec propter vocem suam, sed in voce sponsi gaudere se perhibebat: quia non ideò lætatur in corde, quoniã à populis humiliter audiebatur loquens, sed quia ipse vocem veritatis audiebat intus, vt loqueretur foras. Quod bene gaudium impletum dicitur: quia quisquis de sua voce gaudet, plenum gaudium non habet. A quo & subditur; Illum oportet crescere, me autem minui. Qua in re querendum est, in quo creuit Christus, in quo minutus est Ioannes: nisi quod populus Ioanis abstinentiã videns, remotus hunc ab hominibus esse conspiciens, curam Christum esse putabat. Christum verò cum publicanis comedentem, inter peccatores ambulatorem intuens, eum non Christum, sed prophetam esse credebatur. Sed cum per accessum tēporis, Christus est agnitus: & Ioannes, qui Christus esse credebatur, propheta esse innotuit, impletus est, quod de Christo suus præcurfor prædixit; Illi oportet crescere, me autem minui. In estimatione quippe populi & Christus creuit, quia agnitus est, quod erat: & Ioannes decreuit, quia cessauit dici, quod non erat. Igitur quoniam & idem Ioannes idem in sanctitate præstitit, quia in cordis humilitate perdurauit, & multi idcirco ceciderunt, quia apud semetipsos elata cogitatione tumuerunt, dicitur recte; Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur: quia humiles donum accipiunt, quod à se corda superbientium repellunt. Sequitur; Et erunt præcipua in directis, & aspera in vias planas. Præcipua directis sunt, cum malorum corda per iniustitiam detorta, ad iustitiæ regulam dirigitur. Et aspera in vias planas immutantur, cum immites, atque iracundas mentes, per infusionem supernæ gratiæ ad lenitudinem mansuetudinis redeunt. Quando enim verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam, correptionis, vel exhortationis verbum recipit, ibi planam viam prædicator inuenit, vbi prius per asperitatem itineris pergere, id est, prædicationis gressum ponere non valebat. Sequitur; Et videbit omnis caro salutare Dei. Quia omnis caro, accipitur omnis homo, salutare Dei, videlicet Christum, in hac vita omnis homo videre non potuit. Vbi ergo in hac sententiã propheta prophetiæ oculum, nisi ad extremum iudicij diem tendit? Vbi cum apertis cælis, ministrantibus angelis, confedentibus apostolis, in sede maiestatis suæ Christus apparuerit, omnes hunc & electi, & reprobi pariter videbunt: vt & iusti demerere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti in vltione supplicij in perpetuum gemant. Nam quia ad hoc ista sententiã intendit, quod in extremo examine ab omni carne videbitur, recte subiungitur; Dicebat autem ad turbas, quæ exierant vt baptizarentur ab eo; Genimina viperarum, quæ ostendit vobis fugere à ventura ira? Ventura enim ira est animaduersio vltionis extremæ: quam tunc peccator fugere non valet, qui nunc ad lamenta pœnitentiæ non recurrit. Et notandum, quod, dum malæ soboles malorum parentum actiones imitantur, genimina

genitina viperarum vocatur: quia per hoc, quod bonis invident, eosque persequuntur, quod quibusdam mala retribuunt, quod læsiones proximis exquirunt, quoniam in his omnibus priorum suorum carnalium vias sequuntur, quasi venenati filij de venenatis parentibus nati sunt. Sed, quia iam peccauimus, quia vltimam consuetudinis inuoluti sumus, dicat quid nobis faciendum sit, vt fugere à vltima ira valeamus. Sequitur; *Facite ergo dignos fructus penitentia.* In quibus verbis notandū est, quod amicus sponsi non solum fructus penitentia, sed dignos fructus penitentia admonet esse faciendos. Aliud est nāque fructum facere, aliud dignum fructum penitentia facere. Vt enim secundum dignos penitentia fructus loquamur, sciendum est, quia quisquis illicita nulla commisit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur: sicque pietatis opera faciat, vt tamen, si voluerit, ea, quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fornicatione (quod est granius) in adulterium lapsus est, tanto se licita debet abscondere, quanto se meminit & illicita perpetrasset. Neque enim par fructus boni operis esse debet eius, qui minus, & eius, qui amplius deliquit: aut eius, qui nullis, & eius, qui in quibusdam facinoribus cecidit, & eius, qui in multis est lapsus. Per hoc ergo quod dicitur; *Facite dignos fructus penitentia*, vniuscuiusque conscientia conuenitur, vt tantò maiora quærat bonorū operum lucta per penitentiam, quanto grauiora sibi intulit damna per culpam. Sed Iudei de generis nobilitate gloriātes, idcirco se peccatores agnoscere nolēbant, quia de Abrahæ stirpe descenderant: quibus rectè dicitur; *Et ne cuperitis dicere; Patrem habemus Abraham.* Dico enim vobis, quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Quid enim lapides, nisi corda gentiliū fuerunt, ad intellectum Dei omnipotentis insensibilia? Sicut etiam quibusdam ex Iudæis dicitur; *Auferam cor lapideum de carne vestra.* Nec immeritò lapidum nomine gentes significatæ sunt, quæ lapides coluerunt. Vnde scriptum est; *Similes illis fiant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis.* De quibus nimirum lapidibus filij Abrahæ fuscitati sunt: quia, dum dura corda gentiliū in Abrahæ femine, id est, in Christo crediderunt, eius filij facti sunt, cuius semini sunt vniti. Vnde & eisdem gentibus per egregium prædicatorum dicitur; *Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis.* Si igitur nos per fidē Christi Abrahæ semen existimus, Iudei propter perfidiam Abrahæ filij esse deserunt. Quia verò illo die tremendi examinis, parentes boni malis filiis prodesse non possunt, testante propheta, qui dicit; *Noe, Daniel, & Iob, si fuerint in medio eorum, viuo ego, dicit dominus Deus, quia filium, & filiam non liberabunt, sed ipsi in iustitia sua liberabunt animas suas.* Et rursum, quia boni filij nihil malis parentibus proficiunt, sed ad reatum potius parentum malorum proficiat bonitas filiorum, ipsa per se veritas Iudæis non credentibus dicit; *Si ego in Belzeub eicio demonia, filij vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi indices vestri erunt.* Sequitur; *Lam enim securis ad radicem arboris posita est.* Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Arbor huius mundi, est vniuersum genus humanum: securis verò, est redemptor noster, qui velut ex manubrio, & ferro tenetur ex humanitate, sed incidit ex diuinitate. Quæ videlicet securis iam ad radi-

Opera stinisa gloria pro peccatis sunt digni fructus penitentia.

Exch. 12.

Psal. 118.

Galat. 3.

Exch. 14.

Luc. 11.

cem arboris sita est, quia etsi per patientiam expectat, videtur tamen, quid factura est. Omnis enim arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur: quia vniuscuiusque peruersus paratam: citius gehennæ concremationem inuenit, qui hinc fructum boni operis facere contemnit. Et notandum, quod securim, non iuxta ramos positam, sed ad radicem dicit. Cum enim malorum filij tolluntur, quid aliud quam rami infructuosæ arboris absconduntur? Cum verò tota simul progenies cum parente tollitur, infructuosa arbor à radice abscissa est, ne iam remaneat, vnde iterum praua soboles succrescat. In quibus Ioannis Baptiste verbis constat, quod audientium corda turbata sunt, cum protinus subinfertur; *Et interrogabant eum turba, dicentes, Quid ergo faciemus?* Percussæ enim terrore fuerant, quæ consilium querebant. Sequitur; *Respondens autem dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.* Per hoc quod tunica plus est necessaria vltimo nostro, quam pallium, ad fructum dignum penitentia pertinet, vt non solum exteriora quæque, & minus necessaria, sed ipsa valde nobis necessaria, diuidete cum proximis debeamus, scilicet, vel escas, quæ carnaliter viuimus: vel tunicam, quæ vestimur. Quia enim in lege scriptum est; *Diriges proximum tuum sicut teipsum, minus proximum amare conuincitur, qui non cum eo in necessitate illius, etiam ea, quæ sibi sunt necessaria, partitur.* Idcirco ergo de diuidendis cum proximo duabus tunicis datur præceptum, quia hoc de vna dici non potuit: quoniam, si vna diuidatur, nemo vestitur. In dimidia quippe tunica & nudus remanet, qui accipit, & nudus qui dedit. Inter hæc autem sciendum est quantum opera misericordia valeat, cum ad fructus dignos penitentia ipsa præcepta præcipiuntur. Hinc etiam per semetipsum veritas dicit; *Dare elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis.* Hinc rursus ait; *Dare, & dabitur vobis.* Hinc scriptum est; *Ignem ardentem extinguit aqua, & elemosyna resistit peccatis.* Iterum dicitur; *Conclude elemosynam in sinu pauperis, & hæc pro te exorabit.* Hinc bonus pater innocentem filium admonet, dicens; *Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum fuerit, etiam exiguum libenter impartiri stude.* Vt autem quanta esset virtus in continetia, & susceptio- ne indigentium, redemptor noster ostenderit, dicit; *Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet.* Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. In quibus verbis notandum est, quia non ait, mercedem de propheta, vel mercedem de iusto, sed mercedem prophete, & mercedem iusti accipiet. Aliud est enim merces de propheta, aliud merces prophete: atque aliud merces de iusto, aliud merces iusti. Quid est enim dicere, mercedem prophete accipiet, nisi quia is, qui prophetam sua largitate sustentat, quauis ipse prophetam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum, prophetia præmium habebit? Ille enim fortassis iustus est, & quantum in hoc mundo nihil possidet, tantò loquendi pro iustitia fiduciam maiorem habet. Hunc dum ille sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, & fortasse pro iustitia adhuc loqui liberè non presumat, iustitie illius libertatē sibi participem facit: vt cum eo pariter iustitia præmia percipiat, quem sustentando adiuit, quatenus can-

Leuit. 19.

Operu misericordia quibus.

Luce 11.

Luce 6.

Eccles. 39.

Eccles. 19.

Iob 4.

Matth. 10.

Epistola Ioan. 3.

Isai. 41.

Genes. 3.

1. Cor. 1.

nus eandem iustitiam liberè loqui potuisset. Ille prophete spiritum liber est, sed tamen corpore eget alimento: & si corpus non reficitur, certum est, quod ipsa vox subtrahatur. Qui igitur alimentum prophete, propter hoc quod propheta est, tribuit, prophete illius vires ad loquendum dedit. Cum propheta ergo mercedem prophete accipiet, qui etsi spiritu prophete plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod adiuit. Hinc est enim, quod de quibusdam peregrinantibus fratribus Gaio per Ioannem dicitur; *Pro nomine enim Christi profecti sunt, nihil accipientes à gentibus.* Nos ergo debemus suscipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritatis. Qui enim spiritualia dona habentibus temporalia subfidia tribuit, in ipsis donis spiritualibus cooperatores existit. Nam cum pauci sint, qui spiritualia dona percipiunt, & multi, qui rebus temporalibus abundant: per hoc se diuites virtutibus pauperum inferunt, quo eisdem sanctis pauperibus de suis diuitiis solatiuntur. Vnde cum per Esaię vocem dominus derelictę gētilitati, id est, sanctę Ecclesie spiritualium virtutum merita, tanquam deserta arbuta promitteret, vltimum quoque pariter promisit dicens; *Ponam desertum in stagnum aquæ, & terram inuiam in riuos aquarum.* Dabo in solitudine cedrum, & spinam, myrtum, & lignum oliuę. Ponam in deserto abietem, vltimum, & buxum simul, vt videant, & sciant, & recogitent & intelligant pariter. Desertum quippe dominus in stagnum aquarum, & terram inuiam in riuos aquarum posuit: quia gētilitati, quę prius per ariditatem mentis nullos bonorum operum fructus ferebat, fluente sanctę prædicationis dedit: & ipsa, ad quam prius pro asperitate sue siccitatis via prædicatoribus non patebat, doctrina postmodum riuos emanauit. Cui adhuc ex munere magno promittitur: *Dabo in solitudine cedrum, & spinam.* Cedrum, quia magni odoris est, atque impetrabilis naturæ, iure accipimus in promissione. De spina verò cum peccanti homini dictum sit, *Terra tua spinas, & tribulos germinabit tibi: quid mirum, si sanctę Ecclesie illud promittitur, quod peccanti homini pro pena multiplicatur?* Sed ceteri significantur nomine ij, qui virtutes & signa exhibent in sua operatione, qui dicere cum Paulo valent; *Christi bonus odor sumus Deo: quorum corda ita interno amore solidata sunt, vt ea iam terreni amoris putredo nulla corrumpat.* Per spinam verò signati sunt doctrinæ spiritualis viri: qui cum de peccatis, ac virtutibus differunt, & modò æterna supplicia minantur, modò cælestis regni gaudia promittunt, cor audientium pungunt: sicque mentem dolore compunctionis perforant, vt ab eorum oculis quasi quidam sanguis anime, lacrymę decurrant. Myrtus verò temperatiuę virtutis est, ita vt dissoluta membra temperando constringat. Qui itaque per myrtum, nisi ij designati sunt, qui afflictionibus proximorum compati sciunt, eorumque tribulationem per compassionem temperant? iuxta hoc quod scriptum est; *Gratias autem Deo, qui consolatur nos in omni tribulatione nostra, vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt.* Qui dum afflictis proximis verbum, vel opem consolationis ferunt, eos proculdubio ad statum rectitudinis restringunt, ne immoderata tribulatione in desperatione soluantur. Quos autem per olium, nisi misericor-

des accipimus? Quia Græcè oleos misericordia vocatur, & quasi oliuæ liquor ante omnipotentis Dei oculos misericordia fructus lucet. Cui adhuc in promissione subiungitur, *Ponam in deserto abietem, vltimum, & buxum simul.* Qui per abietem, quæ valde crescendo ad æris altā sustollitur, nisi ij designati sunt, qui intra sanctam Ecclesiam adhuc in terrenis corporibus positi, iam cælestia contemplantur: & quauis nascendo de terra exeunt, contemplando tamen iam iuxta æthera verticem mentis tollunt? Et quid per vltimum, nisi secularium mentes expressæ sunt, quæ dum terrenis adhuc curis inseruiunt, nullum virtutum spiritualium fructum ferunt? Sed etsi fructum proprium vltimus non habet, portare tamen vitem cum fructu solet: quia & seculares viri in sancta Ecclesia, quauis virtutum spiritualium dona non habeant, dum tamen sanctos viros donis spiritualibus plenos sua largitate sustentant, quid aliud quam vitem cum botris portant? Buxus autem quos alios designat, quæ in altum non proficit, & quauis fructum non habeat, viriditatem habet, nisi eos, qui intra sanctam Ecclesiam adhuc ex ætatis infirmitate bona opera ferre non valent, sed tamen parentum fidelium credulitatem sequentes, fidem perpetuam viriditatis tenent. Post quæ omnia aptè subiungitur; *Vt videant, & sciant, & recogitent, & intelligant pariter.* Ad hoc enim cedrus in Ecclesia ponitur, vt quisquis à proximo odorem virtutum spiritualium trahit, ipse quoque ab æternæ vitæ dilectione non torpeat, sed ad donorum cælestium desideria ignescat. Ad hoc spina ponitur, vt, qui prædicationis eius verbo compunctus fuerit, ipse quoque exemplo illius discat corda sequentium prædicationis verbo compungere. Ad hoc myrtus ponitur, vt, qui in ardore tribulationis ab ore, vel opere proximi compatiens temperamentum consolationis accepit, ipse etiam discat, quemadmodum afflictis proximis suæ consolationis temperamentum proferat. Ad hoc oliua ponitur, vt, qui alienæ misericordie opera cognoscit, discat quemadmodum debeat indigenti proximo & ipse misereri. Ad hoc abies ponitur, vt quisquis vim contemplationis eius agnouerit, ipse quoque ad contemplanda æterna præmia succendatur. Ad hoc vltimus ponitur, vt quisquis eum intuetur, qui habere virtutum spiritualium fructum non valet, sed tamen eos, qui spiritualibus donis sunt repleti, sustentat, ipse quoque sanctorum vitæ quanta valet largitate inseruiat, & cælestium bonorum botros, quos gignere non valet, sustentando ferat. Ad hoc buxus ponitur, vt, qui habere multos adhuc in infirmitate positos, veræ fidei viriditatem considerat, etiam esse ipse infidelis erubescat. Bene ergo de scriptis prius arboribus dicitur; *Vt videant, & sciant, & recogitent, & intelligant: vbi & aptè subiungitur, Pariter: quia cum intra sanctam Ecclesiam diuersi hominum mores, diuersi sunt ordines, necesse est vt omnes simul discant, dum in ea spirituales viri diuersæ qualitatis, ætatis, & ordinis ad imitandum simul videntur.* Sed ecce nos dum monstrare vltimum quærimus, per multa arbuta longius euagati sumus. Ad hoc itaque propter quod prophete testimonium protulimus, reuertamur. Qui recipit prophetam in nomine prophete, mercedem prophete accipiet, quia etsi fructum vltimus non habet, vitem tamen cum fru-

ctibus

tribus portat. Hæc ipsa sua efficit, quæ beneficit aliena. Quia verò ad magna nos opera Ioannes admonet, dicens; Facite fructus dignos penitentię, & rursum: Qui habet duas tunicas, der non habenti: & qui habet escas, similiter faciat: iam patenter datur intelligi, quid est tum veritas dicit; A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum vim patitur, & violenti diripiunt illud. Quæ superne verba sententię nobis sunt magnoperè perscrutanda. Nam querendum est, quomodo vim perpeti regnum cælorum possit. Quis enim cælo violentiam irrogat? Et rursum querendum est, si pati vim cælorum regnum potest, & violenti rapiunt illud, cur eandem vim à diebus Ioannis Baptistæ, & non etiam antè pertulerit. Sed cum lex dicat; Si quis hæc vel illa fecerit, morte moriatur: cunctis legentibus liquet, quia peccatores quosque poena suæ severitatis percussit, non autem per penitentiam ad vitam reduxit. Cum verò Ioannes Baptista redemptoris gratiam præcurrēs, penitentiam prædicat, ut peccator, qui ex culpa est mortuus, per conversionem vivat, profectò à diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum, vim patitur. Quid est autem regnum cælorum nisi locus iustorum? Solis enim iustus cælestis patrię premia debentur, ut humiles, casti, mites, atque misericordes, ad gaudia superna perveniant. Cum verò quis vel superbia tumidus, vel carnis facinore pollutus, vel iracundia accensus, vel crudelitate impius, post culpas ad penitentiam redit, & vitam eternam percipit, quasi in locum peccator intrat alienum. A diebus ergo Ioannis Baptistę regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud: quia qui penitentiam peccatoribus indixit, quid aliud quam cælorum regno fieri violentiam docuit? Recogitemus ergo, fratres charissimi, mala, quę fecimus, & nosmetipsos assiduis lamentis atteramus. Hereditatem iustorum, quam non tenuimus per vitam, rapiamus per penitentiam. Vult à nobis omnipotens Deus talem violentiam perpeti, nam regnum cælorum rapi vult nostris fletibus, quod nostris meritis non debetur. Ab spei ergo certitudine nulla nos malorum nostrorum qualitas, nulla quantitas frangat. Pręstat magnam venię fiduciam latro ille venerabilis, qui non inde venerabilis, vnde latro: nam latro ex crudelitate, venerabilis ex confessione. Cogitate rogo, cogitate quàm sint incomprehensibilia in omnipotenti Deo misericordię viscera. Latro iste cruentis manibus abstractus à facie itineris, suspensus est in patibulo crucis. Ibi confessus, ibi sanatus, ibi audire meruit; Hodie mecum eris in paradiso. Quid est hoc? quis tantam bonitatem Dei possit dicere? quis æstimare sufficiat? De ipsa poena criminis pervenit ad præmia virtutis. Idcirco autem omnipotens Deus electos suos in quibusdam lapsibus cadere permisit, ut aliis in culpa iacentibus, si toto ad eum corde confurgant, spem venię reddat, ut eis per lamenta penitentię, viam veritatis aperiat. Exerceamus ergo nosmetipsos in lamentis, extinguamus fletibus, & dignis penitentię fructibus culpas. Tempora indulta non pereant: quia qui multos à suis iniquitatibus iam sanatos aspiciamus, quid aliud quam supernæ misericordię pignus teneamus?

Mat. 11.

Regnum cælorum rapitur penitentia.

Lucæ 13.

S. TITVS BOSTRORVM episcopus, in idem Euang.

Anno autem quintodecimo. Commodè Evangelista temporis, & principum, qui tum imperabant, meminit. Anno, inquit, quintodecimo imperij Tiberij Cæsaris: quòd hinc nimirum discamus, quando Deus & dominus noster Iesus Christus homo factus est, iam tum omnem omnino Principem & Ducem de familia Iudæ defecisse. Homines verò alienigenas, Pilatum videlicet, qui Romanorum locum tenebat, & Herodis Ascalonitæ filios regni sceptrâ tenuisse. Aderat iam enim ille, cui imperium, veluti depositum, asservabatur: nempe Christus DEVS noster. Principes autem de tribu Iudæ, iuxta Patriarchæ Iacob prædictionem imperare iam tum profus desiderant. Factum est verbum Domini super Ioannem. Hæc clarè ostendunt, Ioannem ad Baptismi & verbi ministerium se non ingessisse; sed à Deo vocatum, & missum fuisse. Cæterum unum hoc munus in causa fuit, cur tam stupenda & admirabilia, in ipso statim initio, circa illum acciderint. Oportebat enim non modò CHRIS TV M ipsum; sed CHRIS TV quoque præcursorem idoneum apud omnes haberi, cuius dictis fides accommodaretur. In eremo. Cur verbum Dei, factum est ad Ioannem in eremo? Non citra mysticam rationem id factum est: quia enim plures futuri erant filij desertæ, quàm nuptæ, eius rei gratia in deserto prædicandi exordium facit; nisi enim hic facti huius scopi extitisset, in deserto verba facere superuacuum erat. Prædicans Baptismum penitentia in remissionem peccatorum. Baptisma CHRIS TV ex vi propria, perfectam peccatorum remissionem habet. At Ioannis verò Baptisma, licet peccatorum remissionem adiunctam habebat, non eam tamen ex se habebat, sed ex penitentia. Erat enim imperfectum; quamvis cæteris Iudæorum Baptismatis perfectius: præparabat enim homines ad penitentiam; eosdemque, qui CHRIS TV Baptismum aliquando susceperint, capaces reddebat. Parate viam domini rectas facite semitas eius. Quia verò Ioannes CHRIS TV præcursor erat, Vox rursus, & non Verbum (antevertit enim vox verbum) ea propter tanquam Domino nondum præterit: Parate viam Domini, inquit. Hoc est, missis veteris legis vmbribus, ad illorum susceptionem vos comparate, quæ ipse decreturus, & promulgaturus est. Rectas facite semitas eius. Is Dei semitas rectas facit, qui per illius iustitiam graditur: Si quidem malitia & improbitas res obliqua & sinuosa est. Omnis vallis implebitur, &c. Hac oratione Propheta obiectioni, quę ab aliquo hæsitante fieri forte poterat, obviavit. Quia enim dixerat: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius; ardua autem & spinosa, & propter plurima impedimenta, res penè inaccessibleis virtus: opponunt se huic enim maligni spiritus, tum interna quoque, externaque animi perturbationes) quomodo, dicere quis Propheta poterat, cum tot vbiq; obstant obices, fieri potest, ut per virtutis viam rectâ incedamus? Ipse ergo obiectionem eiusmodi excipiens, ita respondet: Nihil verecè, siquidem omne illud, quod virtutis cursum antè impediēbat, per CHRIS TV M è medio submouebitur, & emendabitur. Si qua profunda, & ob id transitu difficilis, vallis occurrerit,

Genes. 49.

Hoc est quod dicitur, facta mensa novæ legis ex operato conferre gratiâ.

Esai. 40.

occurrerit, ea ad superficiem vsque implebitur, solòque æquabitur. Rursum si mōs quispiam, aut collis semiram interceperit, adeòque iter laboriosum molestumque reddiderit, is quoque humiliabitur, & in viam planâ redigetur. Denique omnia post hæc erunt directâ & pertua. Per profundas autem vales; per montes iidem & colles, inconcinnos sensuum motus, inconditæque animi perturbationes, & omnia omnino obstacula, quæ dæmonum malitia obicit, designat. Paucis quod oraculum habet, eiusmodi est: omnia quæ hæcenus virtutem, viamque, quæ ad Deum ducit, difficilem effecerunt, ea per Christum auferentur, solòque sternentur: ita vt omnia is in posterum futura sint plana, qui iter hoc carpere voluerint. Sunt autem isthæc plana & lævia ad hunc sensum facta; quia Christus sathanam fregit, eundemque sub seruatorum suorum pedibus stravit; iucendos autem carnis ardores, prauasque eiusdem cupiditates in se ipso sedavit & aboleuit. Et videbit omnis caro salutare DEI. Non modò Iudæos, aut proselythos; sed vniuersam mortalium naturam Dei clementia & benignitate post hæc potituros ostendere volens, subiungit: Et videbit omnis caro salutare DEI. quasi dicat: salutaris horum Evangeliorum virtus, cælestisque doctrinæ notitia, vsque ad orbis terræ fines profeminabitur; profeminataque mortalium genus à ferina illa, beluinaque viuendi consuetudine, mentisq; durtia, & feritate, in magnam quandam animi mansuetudinem, morumque suauitatem conuersura est. Siquidem per praua illa & tortuosa, quæ paulò antè per Christum corrigenda monuerat, quosuis corruptæ deprauatęque vitę homines insinuat: cuiusmodi, inter ceteros, erant & sunt publicani, meretrices, fures, latrones, Magi, &c. Hi enim cum dudum antè fuissent peruersi, tandem aliquando viam rectam terere cęperunt. Et hoc est, quod dominus Iudæis alicubi obicit, dicens: Publicani & meretrices præcedent vos in regno Dei.

Mat. 23.

BEDAE VENERABILIS presbyt. in idem Euang.

Ex comment. in Lucam.

Anno autem quintodecimo Imperij Tiberij Cæsaris procurante Pontio Pilato Iudæam, &c. Herodes, Philippus, & Lysania, qui cū Pilato præfide Romano Iudæam regebant, filij sunt Herodis illius, sub quo dominus natus est, inter quos & ipsum. Herodem Archelau frater eorum decem annis regnavit. Qui à Iudæis ob intolerabilem animi ferocitatem, apud Augustum criminatus, æterno apud Viennam disperiit exilio. Regnum vero Iudææ quo minus validum fieret, idem Augustus per tetrarchias discindere curavit. Porro Pilatus duodecimo anno Tiberij Cæsaris Iudæam missus procuracionem gētis suscepit, atque inibi per decem continuos annos vsque ad ipsum pene finem Tiberij perduravit. Sub principibus sacerdotum Anna & Caipha, &c. Ambo quidem incipiente prædicationem Ioanne, id est Annas, & Caiphas principes fuere sacerdotum, sed Annas illum annum, Caiphas vero eum, quo dominus crucem ascendit, administrabat, & quidem tribus aliis in medio pontificatu perfunctis, verum his maxime, qui ad domini passionē pertinerent, ab euangelista commemoratis. Legalibus nanque tunc præceptis vi,

& ambitione cessantibus, nulli pontificatus honor vitæ, vel generis merito reddebatur, sed Romana potestate aliis, nunc item aliis summa sacerdotij præstatur. Denique Iosephus refert in hūc modum dicens; Valerius Gratus, Anna sacerdotio deturbato, Ismahelum pontificem designavit filium Bassi. Sed & hunc nō multo post abiciens, Eleazarum Annanæ pontificis filium pontificatus subrogavit. Post annum vero etiam hunc arcet officio, & Simoni cuidam Canyfi filio pontificatus tradidit ministerium. Quo non amplius & ipse quàm vnus anni spatio perfunctus, Iosephum, cui & Caiphas nomen fuit, accepit successorem. Ac per hoc omne tempus, quo dominus noster in terris docuisse describitur, intra quadriennij spatia coarctatur. In quo quatuor istæ, quas Iosephus memorat successiones pontificum describuntur, vix per annos singulos ministratæ. Quia ergo Ioannes illum prædicare veniebat, qui & ex Iudæa quosdam, & multos ex gentibus redempturus erat, per regem gentium, & principes Iudæorum, prædicationis eius tempora designantur. Quia autem gentilitas colligenda erat, & Iudæa pro culpa perfidie dispergenda, ipsa quoque descriptio terreni principatus ostendit, quoniam & in Romana republica vnus præfuisse describitur, & in Iudææ regno per quartam partem plurimi principabantur. Voce enim nostri redemptoris dicitur; Omne regnum in se ipso diuisum, desolabitur. Liqueo ergo quod ad finem regni Iudææ pervenerat, quæ tot regibus diuisa subsistebat. Apte quoque nō solū sub quibus regibus, sed sub quibus etiā sacerdotibus actū sit, demonstratur. Vt quia illum Ioannes baptista prædicaret, qui simul rex, & sacerdos existeret, Lucas euangelista prædicationis eius tempora per regnum, & sacerdotiū designavit. Et venit in omnem regionem Iordanis, prædicans, &c. Cunctis legentibus liquet, quia Ioannes baptismum penitentia non solum prædicavit, verum etiam quibusdam dedit, sed tamen baptismum suum in remissionem peccatorum dare non potuit. Remissio etenim peccatorum, in solo nobis baptismo CHRIS TV tributur. Notandum itaque, quod dicitur, prædicans baptismum penitentia in remissionem peccatorum, quoniam baptismum quod peccata solueret, quia dare non poterat, prædicabat. Vt sicut incarnatum verbum patris præcurrebat verbo prædicationis: ita baptismum penitentia quo peccata solvantur, præcurreret suo baptismate, quo peccata solvi non possunt. Sicut scriptum est in libro sermonū Esaię propheta; Vox clamantis, &c. Idem vero Ioannes Baptista requisitus quis esset, respondit, ego vox clamantis in deserto. quideo vox à propheta vocatus est, quia verbum præibat, qui etiam in deserto clamat, quia derelictæ, ac destituta Iudææ, solatium redemptionis adnunciat. Quid autem clamaret, aperitur, cum subditur; Parate viam domini, rectas facite semitas eius. Omnis, qui fidem rectam, & bona opera prædicat, quid aliud quam venienti domino ad corda audientium viam parat? Vt hæc vis gratiæ penetret, & lumen veritatis illustret, ut rectas Deo semitas faciat, dum mundas in animo cogitationes per sermonem bonæ prædicationis format. Omnis vallis implebitur, & omnis mōs, & collis humiliabitur. Quid hoc loco vallium nomine, nisi humiles, quid montium, & collium, nisi superbi homines designantur? In aduentu igitur redempt

G

redemptoris valles impleta, montes vero, & colles humiliati sunt. Quia iuxta eius vocem omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & omnis, qui se humiliat, exaltabitur. Vallis etenim impleta crescit, mons autem, & collis humiliatus decrevit. Quia nimirum in fide mediatoris Dei, & hominū, hominis **IESV CHRIS**T I, & gētilitas plenitudinem gratiæ accepit, & Iudæa per errorem perfidię hoc, unde tumebat, perdidit. *Et erunt praua in directa, & aspera in vias planas.* Prava in directa fiunt, cum maiorum corda per iniustitiam decorta ad iustitię regulam diriguntur. Et aspera in vias planas immutantur, cum immites, atque iracunda mētes, per infusionem supernę gratiæ ad lenitatem mansuetudinis redeunt. Quando enim verbum veritatis ab iracunda mente non recipitur, quasi asperitas itineris gressum pergentis repellit. Sed, cum mens iracunda per acceptam mansuetudinis gratiam correptionis, vel exhortationis verbū recipit, ibi planam viam prædicator inuenit, vbi prius pro asperitate itineris pergere, id est, prædicationis gressum ponere non valebat. *Et videbit omnis caro salutare Dei.* Quia omnis caro accipitur omnis homo, salutare Dei videlicet **CHRISTVM** in hac vita omnis homo videre non potuit. Vbi ergo in hac sententia propheta prophetiæ oculum, nisi ad extremi iudicii diem tendit? Vbi cum apertis caelis, ministrantibus angelis, confedentibus Apostolis, in sede maiestatis suę **CHRISTVS** apparuerit, omnes hunc & electi, & reprobi pariter videbunt, vt & iusti de minere retributionis sine fine gaudeant, & iniusti in ultione supplicij in perpetuum gemant. Nam quia hoc ista sententia intendit, quod in extremo examine ab omni carne videbitur, sequentia indicant.

THEOPHYLACTI EPISCOPI Bulgar superioris Euang. expositio.

Anno autem decimoquinto imperij Tiberij Caesaris, Pontio Pilato præside Iudææ, &c. Recte memor est & temporis, & principum illorum: vt sic demonstrat defecisse Iudaicorum principum successionem, præsidatum Pilato homine alterius gentis, tetrarchatum autē Herodis Afcalonitę filij tenentibus: credaturque merito adesse Christus, iuxta prophetiam Iacob. *Factum est autem, inquit, verbum Dei super Ioannem:* vt dicas illum non temere, neque citra vocationem ad testificandum Christo profuisse, sed diuino motu spiritu. Per verbum intellige spiritum sanctum, vel mādatum Dei. Factum est autem in deserto verbum Dei ad **Gen. 49.** Ioannem. quādoquidem enim filios desertę multiplicaturus erat, ecclesiam dico ex gentibus, magis quāam eius, quę habet virum, hoc est, Iudaię synagogę, merito in deserto sit ad Ioannem verbum, & mandatum Dei. Prædicauit item baptisma penitentię populis, hoc est, inuulgauit. Porro baptisma cooperabatur illis in remissionem peccatorum, quę per baptismum Christi datur. Neque enim baptisma Ioannis remissionem peccatorum habebat, sed ad remissionem conferebat: hoc est, preparabat homines, vt acciperent baptismum, quod habebat remissionem peccatorum. *Sicut scriptum est in libro sermonum Isaię propheta dicentis, &c.* Via quidem, quam iubet parari, vita est

Via baptismi Ioannis preparatoria ad remissionem peccatorum.

Christiana. Prædicatur enim erat Christus, quantum nunquam. Semitas verò dicit mandata legis iam trita, quę præcipit recta facere. Perueriebant enim mandata pharisæi. Potest item per viam animam intelligi, semitę verò cogitationes, & opera. Oportet igitur, vt nos præparemus & animam, rectasque faciamus cogitationes, ac opera. Deinde quasi interrogante quopiā, & quo pacto hoc faciemus? Virtus enim ardua est, ac difficilis, multosque anfractus habet, & obliquitates, & propter potestates aduersarias, & propter affectiones, quę in nobis habitāt: dicit non fore opus, sed omnino facile. Nam valles, inquit, implebuntur: omnisque mons, & collis, aduersarię nimirum potestates, quę propter superbiam se extollunt, humiliabuntur. Vere enim infirmatę sunt potestates illę aduersarię, & potestates, quę natura nobis videntur insitire. Facta igitur sunt omnia facilia, & obliqua versa sunt in recta. Christus enim aduersarias potestates protulit, quę hoc loco montes, ac colles dicuntur, & naturales nostras inclinationes ad bonū reuiuificauit, quas dixit Euangelista valles, quę implētur. Nam propterea incarnatus est, vt naturam nostram restitueret. *Et omnis, inquit, caro videbit salutare Dei,* non Iudæi tātum, & proselyti, sed omnis caro. Etenim in omnem terram peruenit Euangelium. Possent quidem & alia multa dici, sed hæc vt manifestiora dicta sint.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Anno vero decimoquinto principatus Tiberij Caesaris. Post prædictum Augustum Tiberius fuit Cęsar Romanorum, hoc est, Imperator. Tunc enim Cęsar rege maior erat: postea vero Cęsaris dignitas deprella est. Significat autē Euāgelista & tempus Cęsaris, qui tunc imperabat, & præsidū, more historia; Id enim historicis mos erat. *Sub pontificibus Anna, & Caiapha.* Atqui eo tempore solus Annas pontifex erat: Caiaphas enim pontifex factus est circiter annum, quo crucifixus est saluator. Verum Euangelista coniunxit & Caiapham tanquam adiutorem. Erat enim gener eius, & communem inter sese gubernationem habebant. Si quidem etiam Annas postmodum opitulabatur Caiaphę in pontificatu ipsius. *Vox clamantis in deserto, Parate &c.* Prophetia est docēs, quod æquabit Christus inæqualitatem mundi, tortuositatem, ac asperitatem hominum corrigens, ac delens aratro euangelicorum præceptorum. Ait enim; *Desertum est hic mundus aut humana natura, siue cuiusque anima propter infiduositatem bonorum, quę a veteri transgressione prouenit. Vox autem clamantis dicitur morbisensus, quasi per conscientiam clamans contra ea, quę quisque deliquit, arguēdo cordis occulta, & adhortando ad respiciendum, & etiam ad parandum viam domini. Preparatio autem est morum, & cogitationum ad melius mutatio. Via vero domini, est vita, quę virtuti secundum Deum innititur. Semita quoque varia sunt studia secundum Deum. Hæc rectas faciunt, qui recte, atque irreprehensibiliter virtutem sectantur. Bonum enim, inquit, non est bonum, nisi recte, & bene fiat.* *Omnis vallis implebitur &c.* Vallis, & mōs, ac colles loca sunt inæqualia, & accessu difficilia. Significatur autem per vallem præfracti, & ad prauitatem

Deut. 16.

† †

tem allicient: vallis enim prærupta est. Per montem, & collem elati, duri, ac infructuosi ad virtutem. Impletur autem omnis vallis, iniecto eo, quod deerat, videlicet pietate, ac virtute: deprimitur vero omnis mons, & collis, ablato superfluo, puta impietate, ac prauitate. Quod autem dicitur; *Omnis, est vnuerfale fit, sapius tamen apud Hebræos non vnuerfum significat, sed simpliciter multitudinem.* Potest & alio quoque modo vallis quidem illos innuere, qui in profundum perditionis deiecti sunt: qui implebuntur per Euangelicam prædicationem. Mons, & collis, elatos demones, qui deprimentur, & euertentur à Christo. *Vallis est cuiusque caro, quę multo, ac vehementi fluxu affectionum, in modum torrentis demissa, spiritualem animam continuitatem, ac coniunctionem ad Dei colligantis legem diuidit.* Potest autem & anima vallis intelligi, quę, frequenter ac veloci malarum cogitationum desluxu cauatur, & spiritualis planicie pulchritudinem per prauitatem abiicit. Omnis ergo huiusmodi vallis per eos implebitur, qui viam domini parant, hoc est, ad debitum statum perueniet, per prauitatis, & ignorantie abiectionem, & virtutis, ac scientiæ adiectionem, recipietque decentem naturalium virtutum ornatum. *Mons est scientia omnis falsi nominis, elata contra veram Dei scientiam. Collis vero est omnis iniquitas, contra virtutem erecta. Au mons significat spiritus, qui falsam produciunt scientiam: Collis vero eos, qui operantur malitiam, qui omnes deprimentur, deiciuntur, diruentur, & auferentur per contrariam scientiam, & opposi-*

tam virtutem. Item alio quoque modo, qui falsa scientiæ habitum in veram scientiam, & prauitatis efficaciam in actum virtutis immutauerit, hic per montium, & collium subuersionem, vallium concavitates repleuerit.

Et obliqua sicut directa: & aspera sicut via plana. Obliqua sunt vię peruersę hominum, & asperę vię, opinioniones ipsorum: hæc sicut recta, & plana, ita vt per ea equabiliter pergant ad Christum. Aut etiam obliquitas, & asperitas prauitatis, in rectitudinem, & planitiem virtutis immutabitur. Vel alio quoque modo obliquitas, & asperitas veteris legis, in rectitudinem, ac perfectionem Euangelij cōuertetur. Veteris quidem legis obliquitas, erat obscuritas, ac varietas: asperitas vero, austeritas, & incompassibilitas. Rursus Euangelij rectitudo est charitas, ac simplicitas: lenitas autem, mansuetudo, & compassibilitas.

Obliqua sunt sensu motiones, quę præter naturam sunt: directa vero, secundum naturam. Rursum aspera vię sunt tentationum impetus, quę nobis inuitis accidunt: plana autem sunt attractiones, quę per has sunt in patientia, & gratiarum actione: explanat enim, & mutat laboriositatem illarum, gratiarum actio cum patientia. Obliqua vero manifestus dici possunt tentationes voluntaria, quę per voluptatem accidunt: est enim variis, & mutabilis voluptas. Aspera autem vię dicuntur, quę per dolorem inuitis nobis accidunt.

Et videbit omnis caro salutare Dei. Salutare lumen Euangelij, vel salutarem incarnationē, quę ambo præparauit Deus ante faciem omniū populorum.

IN VIGILIA NATIVITATIS DOMINI. MATTH. I.

In illo tempore cum esset despōsata mater Iesu Maria ^a Ioseph an-
^b h a Ioseph. ^c Ecce illud nouum. Mulier circundabit virum, non aliunde quam ex se gignendo. ^d De quo est qui concipitur & generatur. De potestate non ex substantia, ne spiritus dicitur incarnatus.
 tequam conuenirent, ^b inuēta est in ^c vtero habens de ^d spiritu sancto. ^e Sponsus. ^f Pro traducere Græci habent pro palare.
^g Ioseph autem ^e vir eius, cum esset iustus, & nollet eam ^f traducere, voluit ^g occulte ^h dimittere eam. ⁱ Hęc autē eo cogitante, ecce ^k angelus domini in ^l somnis ^m apparuit Ioseph, dicens: ⁿ Ioseph fili Dauid, noli timere accipere ^o Mariam ^p coniugem tuam. ^q Quod enim in ea ^r natū est, de spiritu sancto est. ^s Pariet autem filium, & ^t vocabis nomen eius ^u Iesum. ^v Ipse enim ^w saluum faciet ^x populum suum a ^y peccatis eorum.
^z Ne si palam esset vt adultera puniretur. ^{aa} Ne si retineret, nesciens euentum rei, quasi conficius esset peccati. ^{ab} Non delusor. ^{ac} Non manifesta visio: quia dubietate animi premebatur, velut somno infidelitatis. ^{ad} Ne vterius premeret dubietas quem commendabat æquitas. ^{ae} Familiarem & notum ostendit, cuius nomen, & genus dicit. ^{af} Et ne suspiceris quod de alio fit. Quod enim &c. ^{ag} Iam conceptum. ^{ah} Secundum præceptum legis nominatum. ^{ai} Non impones, quod ab æterno impostum est. ^{aj} Saluatorem. ^{ak} Subdit causam nominis. ^{al} Quod solus est Dei. ^{am} Quos prædestinauit. ^{an} Quę ex eis sunt.

GLOSSA ORDINARIA in superioris Euangelium.

CHRISTI autem generatio. Sine additamento, Iesu, ponit, vt eū intelligas de quo propheta: *Vnxit te Deus tuus. Iesus, quod substantialiter illi conuenit,*

angelo referuat, vt qui post dicturus est cōceptum de spiritu sancto, nomen ei proprium ex saluationis officio sublimius declarat. Sic erat. Sicut dictum est, vt ex Ioseph, origo Marię, quę est de Dauid, claresceret: & Christus, non ex eius semine, vt Deus & homo, per genealogiam homo, per hoc, de virgine de spiritu sancto Deus ostenditur. Sic inquam erat vt præscripta est & mox dicitur, **G 2** sicut

Psal. 44. b

sicut postea signis & prodigijs manifestatur, vt totus liber Deum & hominem natum demōstrat: Quod est credendum vt possit intelligi. Hic enim sensus deficit humanus, vbi non est natura, sed virtus. qui non credit, non intelligit, quod virgo peperit, quod verbū caro factū est. *Cum esset desponsata.* Orige. Ideo desponsata vt significaret ecclesiam, quæ virgo est & sponsa: Et vt per Ioseph origo Mariæ ostenderetur: Vel vt Ioseph esset testis castitatis defendens eam ab infamia suspitionis, & ne vt adultera damnaretur, & vt virgo viri solatio sustentaretur, & vt diabolo partus occultaretur, qui nequit satis dignoscere an ex femine natus sit, an de virgine: & ne virginibus esset executio infamiae quod mater Christi infamata fuerit. Desponsatio fiebat per aliquot dies ante assiduam cohabitationem, & interim erat vxor sub custodia viri. *Antequam conuenirent.* Non quod postea conuenirent: vt si diceremus antequam conuenirent, morte præuentus est. Non quod postea conuenirent: sed ostendit proximum tempus nuptiarum, in quo nuptiarum solennia celebrantur. *Inuenta est in vtero habens.* Inuenit Ioseph in vtero habere. sed non de spiritu sancto sciebat esse, cum postea vt dubius deliberaret dimittere eam. Amplius autem hoc addit ne interim surreperet suspicio lectori. Quomodo hoc factum sit, & quo ordine, vel in qua ciuitate Christi conceptio sit celebrata, hoc prætermisimus, à Luca exponitur. *Iustus.* per fidem, qua credebat Christum de virgine nasciturum: & voluit se humiliare ante tantam gratiam. Quod iustus erat, hoc est testimonium castitatis Mariæ, vt qui seruat innocentem, iustus dicatur: sed & pius dum nollet propalare, ex conscientia castitatis iustus, ex timore pius. Sciebat illam esse inculpabilem: sed vnde vel quid esset ignorabat: & ideo mediam elegit viam effugiendi, vt neque innocentem proderet, neque rei incognitæ consentiendo, se reum faceret coram Deo. Vera virtus est, cum nec pietas sine iusticia, nec sine pietate iusticia: quæ separatæ ab inuicem dilabuntur. *Et nollet eam.* quæ desponsauerat in coniugium ducere, ne videretur quod ignorabat celare. Vel traducere ad pœnā in qua nouerat nō esse infamiam, quia sciebat se eam virginē accepisse, intactam seruasse. *Hac autē eo cogit.* Hic docemur diu deliberandum esse in incertis, ne peccetur temeritate leuitatis. *Ecce angelus dō.* quia sic pie cogitat, cōsolari meretur, & consilium suum meliori cōsilio mutatur. *Fili David.* Recognosce quod promissum est domui David, de qua tu es & Maria, & vide impletum in ea. *Noli timere.* Quamuis tantum sit quantum credis, & ne timeas pro reatu, sed amplectere charitatis intuitu. *Coniugem.* Coniunx erat non concubinatus, sed affectu, non coniunctione corporis, sed copulatione animorum. Nota coniugem dici à prima fide desponsationis. Igitur dispensationis est, si quis permittitur aliā ducere post sacramentum sponsonis, & si nunquam debitum soluere possit. Bene Ioseph vir, & Maria coniunx dicitur, cum in eo seruatur affectus amoris, quod est verum coniugium, & in ea sine coitu est fructus nuptiarum. *In ea natum.* De ea nasci, est in lucem produci. In ea verò nasci, est concipi, vel secundum præscientiam angeli quā habet ex Deo: cui futurum quasi præteritum, natum dicitur. *De spiritu sancto.* Spiritus sanctus dicitur Deus, & donū Dei, & charitas, & sola charitas eum incarnari fecit. *Pa-*

Lucæ 16

riet. ne videretur Ioseph non esse necessarius ei. Subdit: *Pariet.* Et ita eris necessarius procuratori. *Vocabis.* Idem dicit isti quod prædixerat Mariæ, vt promissum Saluatorem iam venisse tā viris quā feminis repræsentet ex voce. *Ipsē enim.* Nomen interpretatur.

CATENA AVREA IN idem Euangelium.

Christi autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater eius Maria, Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Chryl. super Matth. Quoniam superius dixerat: Iacob autem genuit Ioseph, cui desponsata Maria genuit Iesum: ne aliquis audientium sic estimaret esse natiuitatem quomodo præcedētium patrum, ipse ordinem narrationis suæ præcedens dicit. *Christi autem generatio sic erat,* ac si dicat. Generatio quidem eorum, quos exposuimus, patrum sic fuit, quemadmodum retuli. Christi autem generatio non sic, sed ita erat. *Cum esset desponsata mater.* Chryl. in hom. Quasi enim aliquid nouum dicturus præmittit modum generationis dicere, ne audiens virum Mariæ æstimet natum esse lege naturæ. Remi. Potest autem ad superiora hoc referri modo. Sic erat Christi generatio sicut dixi, id est, Abraham genuit Isaac. Hier. Sed quare non de simplici virgine, sed desponsata concipitur. primum vt per generationem Ioseph origo Mariæ monstraretur: secundò ne lapidaretur à Iudæis vt adultera: tertio vt in Ægyptum fugiēs haberet solarium mariti. Martyr etiam Ignatius quartam addidit causam, vt partus iniquus eius cæleretur diabolo, dum eum putat non de virgine, sed de vxore generatum. Chryl. super Matth. Ideo autem & desponsata & domi habita: nam quemadmodum in ea quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio naturalis, ita in ea quæ extra domum concepit, est suspecta coniunctio. Hier. contra Heluidium. Sciendum autem quod Heluidius quidam homo turbulentus accepta materia disputandi blasphemare contra Dei matrem incepit, cuius prima propositio fuit. Matheus loquitur sic, cum esset desponsata. Ecce, inquit, habes desponsatam, non commendatam vt dicitis, & vti que non ob aliud desponsatam, nisi quoniam nupturam. Orig. Desponsata fuit quidem Ioseph, non tamen in concupiscentia iuncta. *Mater eius* inquit mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius, cuius eius? mater est Dei vniuenti domini regis omnium, saluatoris & redemptoris cunctorum. Cyril. Quid enim videbit aliquis in sancta virgine præter alias: si Dei mater non sit, sed Christi vel domini, vt Nestorius dicit. Nihil enim absurdum est, etiam si voluerit quis matrem vniuenti cuiusque vntorum Christi nominare genitricē. Sola verò præter illas sancta virgo & Christi genitrix intelligitur ac dicitur. Genuit enim non purum hominem secundum vos, sed incarnatum potius & hominem factum ex Deo patre verbum. Sed forsitan illud ais. Dic mihi, putāne diuinitatis mater facta est virgo? Et ad hoc quoque dicimus: quia natum est ex ipsa Dei substantia eius verbum, & sine principio temporis semper existēs genitori: in nouissimis autem temporibus, quoniam caro factum est, hoc est vnitū carni animam habenti

habenti rationalem. Natum etiam dicitur carnaliter per mulierem. Assimilatur autem quodammodo natiuitati, quæ est secundum nos hoc sacramentum. Matres etenim terrenorum ministrant naturæ coagulata paulatim carnem perficiendam in specie humana. Immittit autem animal spiritum Deum. Sed licet sint istæ solummodo terrenorum corporum matres: attamen patientes rotum animal, & non partem peperisse dicuntur. Tale autem aliquid gestum percipimus in generatione Emanuel: natum enim est ex patris substantia Dei verbum. Quia verò carnem assumpsit, propriam eam faciens, necessarium est confiteri: quia natus est secundum carnem per mulierem. Quia igitur & Deus verè est, quomodo dubitabit quispiam sanctam virginem dicere genitricem? Leo Papa in sermone de natiuitate. Non autem te Dei conceptus turbet, partus te non confundat auditus, quando virginitas quicquid est humani pudoris excusat, aut quæ hæc verecundiæ læsio, vbi iniuit deitas cū amica sibi semper integritate consortium? vbi est interpres angelus, fides pronuba, dispensatio castitas, donatio virtus, iudex conscientia, causa Deus, conceptio integritas, virginitas partus, virgo mater. Cyril. ad Ioannem Antioche. Sed si de celo & non ex ipsa sanctum corpus Christi factum esse diceremus, vt Valentinus: quomodo intelligeretur Dei genitrix Maria? Nomen autem matris ostendit cum subdit, Maria. Beda super Lucam. Interpretatur autem Maria stella maris Hebraicè, domina Syriacè: quia & lucem salutis & dominum mudo edidit. Cui autem desponsata fuerit, ostendit subdens, *Ioseph.* Chryl. super Mattheum. Ideoque fabro lignario Maria desponsata erat: quoniam Christus ecclesie sponsus omnium salutem hominum operaturus erat per lignum crucis. Chryl. in hom. Quod autem sequitur. *Antequam conuenirent,* non dicitur antequam duceretur in domum sponsetenim iam inutus erat. Consecutus enim multoties veteribus erat in domo desponsatas habere, quod & nunc quoque fieri videtur, & generi Loth intus cum ipso erant. Glo. Sed dicitur: *Antequam conuenirent,* ad carnis commixtionem. Chryl. super Matth. Vt non ex compassione carnis & sanguinis nasceretur qui ex Deo natus est, vt carnis & sanguinis solueret passionem. August. de nup. & concu. Nuptialis etiam concubitus ibi non fuit: quia in carne peccati non poterat sine vlla carnis concupiscentia, quæ accidit ex peccato, sine qua concipi voluit, qui futurus erat sine peccato, vt hinc etiam doceret omnem, quæ de concubitu nascitur, carnem esse peccati, quandoquidem sola quæ non inde nata est, non fuit caro peccati. Aug. in ser. de nat. Nascitur etiam ab intacta femina Christus: quia fas non erat, vt virtus per voluptatem, castitas per luxuriam, incorruptio per corruptionem nasceretur, nec poterat nisi nouo ordine aduentare de celo, qui vetustum mortis destruere veniebat imperium. Regnum igitur tenuit virginittatis, quæ regem genuit castitatis. Ideo etiam dominus noster virginem sibi requisitum hospitium habitandi, vt nobis ostēderet. Deum in casto corpore portari debere, ergo qui scripsit lapideas tabulas sine stilo ferreo, ipse grauidauit Mariam spiritu sancto. Vnde dicitur. *Inuenta est in vtero habens.* Hiero. Non ab alio inuenta est, nisi Ioseph, qui penè licentiā maritali omnia nouerat. Chryl. lu-

per Mat. Nam sicut historia non incredibilis docet, quando gesta sunt quæ refert Lucas. Ioseph absens erat, nec enim conueniens est putare, præsentē Ioseph, introisse angelum ad Mariam, & dixisse quæ dixit, & Mariam respondisse, quæcunque respondit. Et si credamus angelum potuisse intrare ad eam, & loqui plane, tamē Mariam abiisse in montana & mansisse cum Elizabeth mensibus tribus, possibile non fuit præsentē Ioseph: quia necesse erat, vt absentationis eius & mansionis diutinae requireret causas. Postquam autem rediit peregre post tot menses, inuenit eam gravidam manifestē. Chryl. in hom. Propriè autem dicit. *Inuenta est,* quod de non excogitatis dici conuenit. Ne autem molestes Euangelistam, interrogando qualiter sit natus ex virgine, breuiter expedit se, dicens. *De spiritu sancto,* quasi spiritus sanctus est, qui operatus est hoc miraculum, neque enim Gabriel, neque Matheus amplius dicere potuerunt. Glo. Hoc ergo quod dicitur, ex spiritu sancto, Euangelista ex parte sua adduxit, vt cum diceretur habere in vtero, omnis mala remoueretur suspicio à mentibus audientium. Hier. in exp. ca. si. Non autem sicut quidam scelestissime opinantur, spiritum sanctum dicimus fuisse pro femine, sed potentia ac virtute creatoris dicimus operatum. Ambr. in lib. de spiritu sancto. Quod enim ex aliquo est, aut ex substantia est, aut ex potestate eius est: ex substantia sicut filius, quia à patre: ex potestate, sicut ex Deo omnia, quomodo & in vtero habuit Maria ex spiritu sancto. Aug. ad Eustachium. Profecto autem iste modus, quo natus est Christus de spiritu sancto, insinuat nobis gratiam Dei, qua homo nullis præcedētibus meritis in ipso ex ordine naturæ suæ, quo esse cœpit, verbo Dei copularetur in tantam personæ vnitatem, vt idem ipse esset filius Dei. Sed cum illam creaturam, quam virgo cœcepit, & peperit, quamuis ad solam personam filij pertinentem, tota trinitas fecerit. Neque enim separabilia sunt opera trinitatis, cur in ea facienda solus spiritus sanctus nominatus est? Hen & quando vnus trium in aliquo opere nominatur, vniuersa operari trinitas intelligitur: Hier. Sed, inquit Heluidius. Neque de non conuenturis euangelista dixisset, *prinsquam conuenirent,* quia nemo de non præfuro dicit, antequam pranderet: quasi si quis diceret. Antequam in portu pranderent, ad Aphricam nauigauit: non posset stare sententia, nisi ei in portu prandendum sit quandoque, aut non potius sit intelligendum sic: quod ante licet sæpe & sequentia indicent, tamen nonnunquam ea tantum, quæ prius cogitabatur ostēdit, nec necesse sit, vt cogitata fiant cum ideo aliud interuenerit, ne ea, quæ cogitata sunt, fierent. Hieronymus. Nō ergo sequitur, vt postea conuenirent, sed scriptura, quod factum non sit, ostendit. Remig. vel hoc verbum cōueniendi non ipsum concubitus, sed tempus significat nuptiarum, id est, quando ea, quæ fuerat sponfa, incepit esse vxor. Est enim sensus, *Antequam conuenirent,* id est, antequam rite solennia nuptiarum celebrarent. August. de consensu euangelist. Hoc quemadmodum factum sit, quod hic prætermisit, Lucas exponit, post commemoratum cōceptum Ioannis ita narrans. In mense autem sexto & c. spiritus sanctus superueniet in te: hoc ergo est, quod Matheus commemorauit dicens, *Inuenta est in vtero habens de spiritu sancto,* nec contrarium est.

ORIGENIS PRESBYTERI
in idem Euang. Homil. 1.Est hom. 1. in
diferet.

Quæ fuit necessitas ut desponsata esset Maria Ioseph, nisi propterea quatenus hoc sacramentum diabolo celaretur, & ille malignus fraudis commenta aduersus desponsatam virginem nulla penitus inueniret? Vel ideo fuerat desponsata Ioseph, ut nato infanti, vel ipsi Mariæ curam videretur gerere Ioseph, siue in Ægyptum transiens, siue inde denuo veniens. Ideo desponsata fuit Ioseph, non tamen in concupiscentia iuncta. Mater, inquit, eius. Mater immaculata, mater incorrupta, mater intacta. Mater eius. Cuius eius? mater Dei vnigeniti domini & regis omnium, plasmatore & creatoris cunctorum. Illius qui in excelsis sine matre, & in terra est sine patre. Ipsius qui in cælis secundum deitatem in sinu est patris, & in terris secundum corporis susceptionem in sinu est matris. O magnæ admirationis gratia. O inenarrabilis suauitas. O ineffabile magnumque sacramentum. Ipsa eademque virgo, ipsa & mater domini, ipsa & genitrix, ipsa eius ancilla, plasmatio eius ipsa quæ genuit. Quis vnquam ista audiuit? quis vidit talia? & quis cogitare potuit, ut mater virgo esset, & intacta generaret, quæ & virgo permanit, & genuit? Sicut enim quondam rubus comburi videbatur, & ignis eum non tangebatur: & sicut tres pueri in camino ignis inclusi habebantur, & tamen eos non lædebat incendium, nec odor fumi erat in eis: vel quemadmodum Danieli intra lacum leonum incluso claustris non apertis allatum est prandium ab Abacuc: ita & hæc virgo sancta genuit Deum, sed intacta permanit: mater effecta est, sed virginitatem non amisit: genuit infantem, & ut dictum est, virgo permanit. Virgo ergo genuit, & virgo permanit. Mater filij facta est, castitatis sigillum non perdidit. Quare? quia non homo iste tantum qui videbatur, sed vnigenitus erat Deus qui in carne aduenerat. Nec subito carnaliter genitus est, sed perfecta deitas in corpore venit. Ergo integer iste & indiuisus Deus in humano adueniens vel genitus est corpore: quique Deus & dominus, figuram serui suscepit. Non enim pars vnigeniti venit in corpore, nec se ipse diuisit ut dimidius esset apud patrem, & dimidius esset in virgine, sed totus apud patrem, totus in virgine, totus in sinu patris, totus in humano corpore: non relinquens superiora venit querere terrena, quæ in cælis sunt conseruans, & quæ in terra sunt saluans: vbique omnipotens, in sanctis suis indiuisus, hic sanctus vnigenitus Deus. Si enim verbum humanum & corporale immisum in aures plurimorum non diuiditur: per singulos, ut pars in alio, & pars sit iterum in alio, sed in omnibus integrum & plenum habetur, ut in vnoquoque totum sit: quanto magis verbum vnigenitus vbique totus est & in cælo, & in terra, & apud patrem, & in virgine: & non diuiditur (ut dictum est) neque scinditur, neque in partes efficitur, sed totum totus tenet, totum implet, totum illustrat, & possidet: Huius itaque vnigeniti Dei dicitur hæc mater virgo Maria, digna digni, immaculata sancti immaculati, vna vnica vnica. Nec enim alter vnigenitus super terram venit, aut alia virgo vnigenitum genuit. In omnibus his quæ dicta sunt desponsata legitur mater eius Maria. Et ait, *Inuenta est in vtero*

habens. Cui inuenta, aut a quo inuenta est? Primo ab angelis custodientibus eam, protegentibus eam, conseruantibus eam, vel eius beatissimam animam, ad honorem illius qui ab ipsa generandus erat. Dehinc inuenta non incongrue putatur ab ipso beato Ioseph sancto & iusto, qui pene licentia maritali licet eam non contingeret, futuræ tamen ut putabatur vxoris omnia nouerat. *Ioseph autem vir eius* (inquit) *cum esset homo iustus, & nollet eam traducere.* Virum eum appellauit contra Indæorum prauitatem, ut aduersus virginem non sequerentur. Propterea & desponsata fuit ipsi Ioseph, ut supradictum est. Si enim non fuisset desponsata Ioseph, omnium bonorum increduli & inimici Iudæi lapidibus eam occidissent. Ideo virum eius hic eum Euangelista appellauit. Ioseph vir eius cum esset homo iustus. Iustus autem in verbo, iustus in facto, iustus in lege, iustus in consummatione, iustus in iudicio gratiæ. Iustus itaque cum fuisset, & nollet eam traducere, voluit occulte eam dimittere. Noluit eam traducere, noluit eam accipere, noluit eam male diffamare, sed voluit eam occulte dimittere. Occulte à se dimittere volebat, sicut mansuetus, sicut pius sicut misericors. Talis ergo cum esset Ioseph, cogitabat eam occulte dimittere. *Hæc*, inquit, *eo cogitante.* Querendum est nobis, nunquid cogitauerit ut occulte eam dimitteret: & si cogitabat ut eam dimitteret, & si ita suspicionem in eam habebat, quomodo iustus erat? Si ergo non est suspicatus, vel tale aliquid cogitauit, cur eam dimittere volebat ut immaculatam & sanctam velle dimittere: iniustum enim & hoc erat. Sed simplicitatem sensus audi huius orationis. Iustus erat Ioseph, & illa virgo immaculata erat: sed ideo eam dimittere volebat, quoniam virtutem mysterij, & sacramentum quoddam magnificum in eadem cognoscebat, cui appropinquare se indignum existimabat. Ergo humilians se ante tantam & tam ineffabilem rem, quæ rebat se longe facere. Sicut & beatus Petrus domino se humilians aiebat, *Recede à me domine, quoniam ego peccator sum: vel sicut ille Centurio ad eundem dominum mittens dicebat, Non sum dignus ut intres sub tectum meum, quia neque me ipsum dignum existimaui ad te venire: vel sicut sancta Elizabeth ad ipsam beatam Mariam locuta est dicens, Et vnde hoc mihi, ut veniat mater domini mei ad me? Sic & Ioseph iuste humilians sese in omnibus cauebat, & timebat sibi metipsum tantæ sanctitatis coniunctionem adhibere. Idcirco occulte volebat eam dimittere: dimittam eam dicens, & à me longe faciam eam, & à cognitione mea. Maior est enim eius dignitas, superexcellit eius sanctitas, nec meæ congruit indignitati. Ideo volebat occulte dimittere eam. *Hæc ergo eo cogitante, angelus domini per visum apparuit illi, dicens, Quid dubitas o Ioseph? quid imprudenter cogitas? quare irrationabiliter meditaris? Deus est enim qui generatur, virgo quæ generat. Huius generationis minister es, & non largitor: seruus, & non dominus: mancipium, & non plasmatore. Propterea ministra, serua, custodi, serua curam. Intende & huic, qui nascitur, & huic, quæ generat. Etenim si tibi vxor nominatur, si desponsata tibi esse dicitur: non tamen tibi vxor est, sed Dei vnigeniti electa mater est. Propterea, *Ioseph fili David*, qui has promissiones accepit, cui ista fidelia facta sunt testamenta: *Ioseph fili David*, non tantum secundum carnem,**

carnem, sed & secundum spiritum: *Ioseph fili David.* Si enim filius David iuste, & hæres eius, tanquam filius patris. Ideo in hæreditatem accipe ea, quæ illi promissa sunt testamenta fidelia. *Ioseph fili David ne timueris accipere Mariam coniugem tuam.* Ne timueris, ne trepidaueris, ne conturberis: sed securus, & intrepidus accipe eam secundum legis preceptum vxorem tibi nominatam, sed secundum nuptiarum consuetudinem & cõiunctionem longe alienam. Accipe ergo eam sicut commendatum cœlestem thesaurum, deitatis diuitias, sicut plenissimam sanctitatem, sicut perfectam iustitiam. Accipe eam sicut vnigeniti mansionem, sicut honorabile templum, sicut domum Dei, sicut creatoris omnium propria, sicut regis cœlestis sponsi domum immaculatam. Itaque ergo Ioseph fili David, ne timeas accipere eam tibi commendatam, tuæ religiositati creditam. Serua, serua curam, attende fugiens ab Herode, duc in Ægyptum: iterum remeaturus post Herodis mortem, deduc in terram Israël. Ne timueris accipere Mariam coniugem tuam. Coniugem audiens, nec expauescas, non conturberis, nec tu, neque quisquam sequentium vique in consummationem seculi. Coniugem eam dico propterea, ut diabolo virginitatem eius occultem: & ut Iudæorum prauitatem excludam atque deiiciam: ut legis instituta non destruiam. Et in consequentibus demonstrabo quoddam ista nec tua coniugem secundum consuetudinem coniugij habeatur: nec iste qui generatur, tuus filius esse credatur. *Quod enim ex ea nascetur, de spiritu sancto est.* Quia scilicet cooperato huius natiuitatis spiritus sanctus est. Nam vnigenitus filius, qui ante secula ineffabiliter ex solo patre natus est, iam seculi propinquante sine in voluntate patris in humano corpore, sancto cooperante spiritu, inter homines venit. Iste est, de quo scriptura pronunciauit dicens. Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Patris etenim vnigenitus filius ex virgine generatus est, ut illam virginem priorem Euam, quæ ceciderat, iterum renouaret, atque erigeret: & qui per prauam voluntatem filij effecti fuerant diaboli, per adoptionem gratiæ filios efficeret Dei. *Pater* (inquit) *filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Virgo generat, & tu hunc genitum vocabis Iesum, quod interpretatur Saluator. *Ipsè enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* *Vocabis* (ait) *nomen eius, hoc est quod ante, fuit, quod ante secula nominatum est. Non tu ei nomen pones, nec ex te ei vocabulum constitues, sed nomina, & voca exultando Iesum, id est saluatorem. Saluatorem eum esse testare, neque ex tempore cœpisse saluare, sed iam antiquissimum saluatorem. Ipsè enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Duo enim per hoc verbum præclara designantur, quod & Deus fuit, & dominus prius ante incarnationem Christus: & quod populus eius ab ipso saluandus, iam tunc annunciabatur. Et ideo dictum est, *ipsè saluum faciet populum suum à peccatis eorum*, ut vere Deus. Dei enim virtutis est à peccato saluare, vel peccata dimittere. Iste ergo filius Dei habens populum suum, ipsum venit (ut dictum est) à peccatis liberare, atque saluare, siue ex Iudæis, siue ex gentibus, de quo iam ipse per prophetam fuerat locutus dicens, dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: *Pete à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ: ipsè saluabit populum suum à peccatis eorum: san-*

guine videlicet suo cunctos redimens: morte sua de mortis eos liberans potestate. Ipse saluabit, hoc est erit saluator omnium hominum fidelium atque credentium.

S. HILARII PICTAVIENSIS
Episcopi, eiusdem Euang. expositio.

Generationis autem ratio simplex est. Nam conceptum ex spiritu sancto, natum ex Maria virgine, omnium opus prophetarum est. Sed plures irreligiosi, & à spiritali doctrina admodum alieni, occasionem ex eo occupant turpiter de Maria opinandi, quod dictum sit: Prius quam conuenirent inuenta est in vtero habens. & illud, *Noli timere accipere cõiugem tuam.* & illud: *Non cognouit eam donec peperit: non recordantes desponsatam fuisse, & dictum hoc Ioseph volenti eam abiicere, quia iustus ipse nollet in eam lege decerni. Igitur ne qua de partu eius ambiguitas existeret, ipse concepti ex spiritu sancto Christi testis assumitur: ut, dehinc quia desponsata esset, in coniugem reciperetur. Cognoscitur itaque post partum: id est, transit in coniugis nomen. Cognoscitur enim, non admiscetur. Denique cum transire Ioseph ad Ægyptum admonetur, ita dicitur: *Accipe puerum & matrem eius.* Et, *Reuertete cum puerò & matre eius.* Et rursum in Luca: *Et erat Ioseph & mater eius.* Et quotiescunque de vtroque fit sermo, mater potius Christi, quia id erat: non vxor Ioseph est nuncupata, quia non erat. Sed hæc quoque ab angelo seruata est: ut tum cum desponsatam eam iusto Ioseph significabat, coniugem nuncuparet. Nam ita ait: *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Ergo & coniugis nomen sponsa suscipit, & post partum in coniugem recognita tantum Iesu mater ostenditur: ut quemadmodum iusto Ioseph deputaretur eiusdem Mariæ in virginitate coniugium, ita venerabilis eius ostenderetur in Iesu matre virginitas. Verum homines prauissimi hinc presumunt opinionis suæ autoritatem: quod plures Dominum nostrum fratres habuisse sit traditum. *Qui si Maria filij fuissent, & non potius Ioseph ex priore coniugio suscepti: nunquam tempore passionis Ioanni Apostolo transcripta esset in matrem, domino ad vtrumque dicente: Mulier ecce filius tuus, & Ioanni: Ecce mater tua: nisi quod ad desolatæ solatium, charitatem filij in discipulo relinqueret.**

S. HIERONYMI PRESBYTERI,
eiusdem Euang. expositio.

Cum esset desponsata mater &c. Quare non de simplici virgine, sed de desponsata concipitur? Primum, ut per generationem Ioseph, origo Mariæ monstraretur, secundo ne lapidaretur à Iudæis ut adultera; Tertio ut in Ægyptum fugiens haberet solatium. Martyr Ignatius, etiam quartam addidit causam, cur à desponsata conceptus sit, ut partus inquiring, eius celaretur diabolo; dum eum putat, non de virgine, sed de vxore generatum. *Antequam conuenirent inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.* Non ab alio inuenta est nisi à Ioseph, qui pene licentia maritali futura vxoris omnia nouerat. Quod autem dicitur, *antequam conuenirent: non sequitur ut postea conuenierint: sed*

sed scriptura quod factum non sit ostendit. Ioseph autem vir eius, cum esset iustus &c. si quis fornicariae coniungitur, unum corpus efficitur: & in lege preceptum est, non solum reos sed & confcios criminum obnoxios esse peccati: quomodo Ioseph cum crimine celaret vxoris iustus scribitur: sed hoc testimonium Mariæ est, quod Ioseph sciens illius castitatem, & admirans quod euenerat celat silentio, cuius mysterium nesciebat. Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam vxorem &c. Tam & supra diximus sponfas vxores appellari: quod plenius liber aduersus Heluidium docet. Et blandientis affectu ei per somnium angelus loquitur vt iustitiam silentij comprobaret simulque notandum, quod Ioseph filius esse dicatur David, vt Maria, quoque de stirpe David monstraretur. Et vocabis nomen eius Iesum &c. Iesus Hebræo sermone, saluator dicitur. Etymologiam ergo nominis eius Euangelista signauit, dicens vocabis nomen eius Iesum: quia ipse saluum faciet populum suum.

S. IOANNIS CHRYSOS.
Episcopi Constant. in superius
Euang. Homil.

Ex Hom. 4.
in Matth.

Cum esset, inquit, desponsata mater eius Maria. Non dixit, virgo: sed simpliciter, mater: vt sermo nihil in primis noui afferens, absque difficultate caperetur. Propter quod prius præparans auditorem, quasi ad aliquid eorum, quæ ex more veniunt, audiendum, & hac eum interim sibi expectatione deuiciens, tunc demum infert, quod iure omnes queant & de nonitate rei, & de maiestate mirari. Priusquam conuenirent, inquit, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Non dixit: priusquam in sponsi adduceretur domum: intus enim iam erat. Hunc quippe morem tenebat antiquitas, vt sponsæ in sponforum domibus haberentur. Quod nunc quoque fieri interdum videmus: vt enim generi Loth apud foceram leguntur habitasse, cum spõsibus nondum sibi copulatis lege coniugij: sic habitabat etiam Maria cum sponso. Et cuius tandem recepit gratia, non antequam sponderetur virgo concepit: vt videlicet, quod inter ipsa quoque initia significauimus, mysterium interim quasi obumbratum lateret, & vt virgo omnem profus occasionem malignæ suspicionis effugeret. Quando enim ille, qui præcipuo zelo posset ardere, cernitur non solum non abiicere sponsam, nec eam ignominie denotare, sed etiam recipere in consortium, & honorare post partum: profectò manifestum est, quod nisi aperte nosset ex operatione sancti spiritus illum exiisse conceptum, nunquam vel apud se illam retinisset, vel ei in omnibus, quorum indiguit, ministrasset. Satis autem proprie posuit. Inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Inuenta est, inquit: quo sermone res, quæ contra consuetudinem, & præter omnem spem, expectationemque proueniunt notare consueuimus. Nequaquam igitur euageris vterius, nec supra ea, quæ dicta sunt, hinc quicquam requiras, neque dicas: Quemadmodum spiritus ex virgine istud operatus est? Si enim etiam cum solemini homines formantur more naturæ, impossibile est tamen modum formationis edicere, quoniam istud pacto, spiritu sancto inuitatè, atque ineffabiliter operante, eloqui aliquando poterimus? Ne enim tu Euan-

Genes. 19.

gelistam importuna sæpius inquisitione pulsares, neve illi molestiam parares sæpius sciscitando, dixit quis mirabile istud effecerit, seque à cunctis pariter quæstionibus compendio liberauit. Nihil enim inquit, noui amplius, quam à sancto spiritu sanctum esse, quod natum est. Erubescant hoc loco, & confundantur omnes, qui superiorem illam generationem temeraria curiositate rimantur. Si enim istam, quæ mille celebrata testibus, & ex multis est prædicata temporibus, quæ oculis inspecta, manibusque contrectata est, interpretari tamen nullus potest: quem cumulum non excedunt furoris, qui ineffabilem illam generationem Dei humanis vel cogitationibus inuestigari putant, vel vocibus indicari? Non enim Gabriel archangelus, non Euangelista Matthæus amplius quippiam significare poterunt, nisi tantummodo, quod effectus ex spiritu. Qualiter verò ex spiritu, & quonam modo, horum certè nullus exposuit, neque enim erat omnino possibile, neque enim existimes, cum ex spiritu conceptum audieris, continuò etiam omnia te didicisse: etenim adhuc multa nescimus, & etiam si illud perceperis. Cuius generis est, in vtero qui sit, qui est infinitus; quemadmodum qui cuncta continet, à muliere gestetur: quemadmodum pariat virgo, quemadmodum non totam carnem ex matre susceperit, sed partem huius, eamque auxerit: & figurauerit. Nam quod ex virginis carne processerit, demonstrauit ille, qui dixit; quod enim in ea natum est. Et beatus Paulus: factum, inquit, ex muliere, factum sub lege: os quodammodo obstruens impiorum, qui autumant quasi per quendam carnalem, ita alterius naturæ Christum transisse per Mariam. Si enim ita res se haberet, quid ei opus fuisset vtero virginis? si ita est, nihil ei, nobisque commune est. Alia igitur illa caro est, non nostræ communionis naturæ. Quemadmodum ergo de radice Iesse processit? quemadmodum virga, quemadmodum flos, quemadmodum filius hominis? quemadmodum mater est Maria? quemadmodum ex David factus est semine? quemadmodum formam serui dominus accepit? quemadmodum verbum caro factum est? quemadmodum ad Romanos Apostolus ait; Ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus? Quoniam igitur ex nobis, id est, ex nostra sit omnino natura, & ex vtero virginali: & per ista, quæ diximus, & per alia plura monstratur. Noli igitur tu quicquam vterius inquirere, sed suscipe quod relatum est, & noli indagare, quod tacitum est. Ioseph autem, cum esset iustus, & nollet eam traducere, inquit, conatus est occultè dimittere. Postquam dixit, quia esset ex spiritu, & absque vlla mixtione sexuum: sermonem suum etiam aliunde confirmat. Ne enim aliquis diceret: & vnde hoc potest esse manifestum? quis vidit? quis audiuit aliquando tale aliquid contigisse? neque putares discipulum quasi gratificatum magistro, ista coningere: introducit Ioseph ex iis, quæ passus est, fidem dictis per cuncta facientem, vt planè hinc dicere Euangelista videatur; Si non credis mihi, & testimonium tibi meum forte suspectum est: crede igitur vel marito. Ioseph autem vir eius, inquit, cum esset iustus. Iustum hic, in omni virtute dicit esse perfectum. Est enim iustitia specialis quædam, & ex parte iustitia, auaritiæ vitio non teneri: est verò iustitia altera generalis, quæ ex cunctis omnino perficitur: iuxta quem præcipuè

* Legendum est, ex matre, &c.

Galat. 4.

Valentinus, nos inuoluit.

Rom. 9.

Luc. 1.

Proverb. 6.

præcipuè modum scriptura solet appellare iustitiam: vt cum dicit, homo iustus, verax. Et rursus; Erant iusti ambo in conspectu Dei. Cum igitur esset iustus: hoc est, frugi, bonique vir: voluit occultè dimittere eam. Propterea vero Euangelista dixit, quid iusto illi acciderit ante notitiam, vt nequaquam deiis, quæ post notitiam rei sunt facta, dubitaret. Et certè si Maria talis fuisset, qualem illam suspicio fingeat, non modò publicari meruerat, verumetiam ex legis autoritate puniri, sed Ioseph non solum maius, verum id quoque, quod erat minus, pariter indulgit. Non enim tantum eam damnare noluit, sed etiam publicare. Vidisti nempe virum sublimiter philosophantem, & tyrannicæ illius affectionis inamunem. Nostis enim, profectò nostis, quàm impotens res sit zelotypia. Propter quod ille bene huius rei non ignarus, aiebat; Plenus est enim zelo furor vtri eius: non parceret in die vindictæ. Et rursus idem; Inexorabilis, inquit, est, sicut infernus, zelus. Et nos quidem plerofque nouimus, velle animam potius amittere, quàm in tormentum dari, atque huiusmodi suspicionis incidere. Quanquam hinc quæ tandem diceretur esse suspicio, vbi ipse vteri tumor videbatur arguere suspectam: sed tamen ita erat ille vir ab huiusmodi passione mundus, ac liber, vt ne in minimis quidem virgini vellet infere mœstitiam. Quia ergo & apud se illam retinere iniquum putabat, & publicare, atque in iudicium trahere, nihil esse aliud quam in mortem trahere videbat: neutrum horum facit, sed adhuc sub lege viuens, supra legem philosophatur. Si quidem, aduentante iam gratia, multa sublimioris disciplina documenta fulgere oportebat. Vt enim Sol, nondum radiis ostensis, eminus tamen splendore suo maximo partem orbis illuminat: ita & Christus ex vtero virginis iam iamque progrediens, vniuerso orbi etiam, priusquam oriretur, illuxit. Denique ante illum quoque virginis beate partum, & prophetæ in spiritu tripudiabant, & mulieres in spiritu prædicebant futura, & Ioannes nondum claustra egressus vteri, gaudia sua tradebat & matri. Propterea igitur & Ioseph tantam philosophiam mentis ostendit. Neque enim aut in iudicium tradidit sponsam, aut ipse saltem ei manifestum vteri exprobrauit tumorem, sed tantummodo à se illam separare conatus est. Quum in his ergo omne negotium vteretur, atque in summa res difficultate consisteret, aduenit repente angelus, qui omnia simul mœsta & aduersa dissolueret. Inquisitione dignum videtur, cur non, priusquam inteligeret vir grauidam virginem, vnde esset grauida, angelus edocuerit, sed, posteaquam ille suspicione cruciatus est, nunc iste id, quod acciderat, indicauerit. Hæc, inquit, eo cogitante, ecce angelus domini. Et certè virgini ante conceptum denunciatur, quod futurum est: quod quidem ipsum non effugit quæstionem. Nam & si angelus non dixit viro, quæ tamen ratione id virgo celauit? quæ enim & ab angelo audierat, & virum turbatum videbat, cur tantum mœrorem sermone non abstulit? Quænam ergo ratione non, antequam turbaretur, hæc ei angelus reuelauit? Oportet enim vt, quæ prius proposita sunt, priora soluantur. Cur hoc, inquam, angelus dixit non dixit? ne scilicet Ioseph de rei nouitate dubitaret, & tale quid forsitan pareretur, quale Zachariam legitimus pertulisse. Facile quippe est credere verum esse, quod dicitur, quando

Luc. 1.

iam res ipsa oculis offertur: antequam verò incipiat fieri, quod promissum est, laboriosè profus dicta, & præsertim inuitata creduntur. Propterea istud nec angelus indicauit, & virgo id, quod & audierat, & sentiebat, abscondit. Neque enim sibi villo modo à sponso credendum putauit, si ad eam rem nimis nouam, suspectamque deferreret, quoniam magis eum in iram credidit concitandum, si quasi crimen admissum hoc videretur obumbrare figmento. Si enim etiam ipsa virgo, cui tanta erat gratia conferenda, aliquid tamen patitur humanum, & dicit: Quomodo istud erit, quoniam virum non cognosco? Quantò magis ille dubitasset, maxime, quum id audiret ab vxore suspecta? Idcirco ei de hac re virgo quidem ipsa nihil loquitur, angelus verò tempore aduenit congruente. Et cuius inquires, rei gratia non id ipsum custodiuit in virgine, vt ad illam quoque post conceptum veniret? Ne scilicet stupentis, ac verecundantis animum anxietas, mœstitiaque consumeret. Valde enim fieri potuit, vt tanti ignara secreti aliquid de se crudele decerneret: & quantum honestatis amans, tantum famæ turpis intolerans, vel ad laqueum subitò, vel ad gladium conuolaret. Erat enim illa virgo per cuncta mirabilis, cuius virtutem Euangelista Lucas declarans, refert: quod, quum ab angelo verba satis honorifice salutatio nis audisset, non semetipsam continuò, vt fit, in gaudium relaxauit, nec nimis credula noua dicta suscepit: sed honesta, ac decenti trepidatione permota, cuiusmodi esset salutatio illa quæstuit. Virgo igitur tanti & pudoris, & ponderis, vel exanimari mœrore potuisset, si tam grande sibi imminere cogitasset opprobrium: quum præsertim neminem sibi quamlibet multa dicenti crediturum putaret, quod ille conceptus, qui de coniugio non erat, non de adulterio contigisset. Ne igitur ista sequerentur, venit angelus ante conceptum. Oportebat quippe imperturbatum illum esse vterum, quem hominum ingressurus erat creator. Decebat illam profectò animam ab omni esse immunem cogitationum tumultu, quæ tanti electa est ministra mysterij. Propterea virgini quidem ante conceptum, viro autem ipso iam instantis partus tempore nuntiatur. Quod plerique parum intelligentes, ad Euangelistarum discrepantiam retulerunt, quasi scilicet Lucas Mariæ, Matthæus verò Ioseph assèrat nuntiatum: ignorant es profectò vtrumque id esse consequenter effectum, quod per omnem hanc historiam obseruare nos conuenit, vt vna hac regula, multa, in quibus videntur Euangelistæ dissonare, socientur. Venit itaque angelus ad Ioseph satis anxium, satisque turbatum. Nam & propter illa, quæ diximus, & vt magis in- sti viri philosophia claresceret, dilata est præsentia nuntiatio. Aduenit autem, quum res ipsa iam esset implenda. Hæc autem eo cogitante, ecce angelus domini in somnis apparuit ei. Considera certè modestiam, ac maturitatem viri: non modò non puniuit aliunde grauidam, sed nec cuiquam mœrore sui causam retexit, ne illi quidem ipsi, de qua eum suspicio mordebat: sed secum ipse cogitationum suarum fluctibus æstuando, ab ipsa etiam virgine studuit abscondere tanti causam doloris. Neque expellere eam de domo voluit, sed à se tacitè dimittere. Tam mansuetus ille vir erat, tamque moderatus. Hæc ergo eo cogitante, in somnis apparuit ei angelus. Cur in somnis, & non potius aperte, sicut & pastoribus,

Sed communis est sententia, B. virginem nihil hestitasse de Dei promissa.

Non admittendum eque de B. virgine sentire solet hic S. Doctor.

bus, & Zachariae apparuerat, & virgini: Quia scilicet erat vir proflus fidelis, & manifestiori reuelatione non indigens. Nam virgo quidem, quippe cui tam & noua nuntiarentur, & magna, multoque maiora, quam Zachariae fuerat nuntiata, & ante rem ipsam doceri debuit, & per apertissimam reuelationem doceri. Pastores quoque tanto debuerant instrui manifestius, quanto magis ab eiusmodi eruditione per agrestem erant vitam remoti. Hic verò post vteri indubitatum tumorem, quum iam mœrore animi, & maligna suspitione tabesceret, & ad expectationem iam iamque meliorem aliqua optaret ratione transferri: hoc iam erat in animo, vt si forte appareret quispiam, qui mœrentem in viam spei lætioris induceret, & facile reuelationem suscipere, & libenter. Et idcirco, postquam suspitione cruciatus est, visione recreatur: vt hoc ipsum, quod post suspitionem docetur, ea, quæ dicuntur, vera esse demonstrat. Cum enim quod nulli fuerat ipse confessus, sed inclusum tantummodo mente voluebat, id etiam loquente sibi angelo recognosci, certissimum, & absque vlla ambiguitate proflus documentum est, quod à Deo ad illum missus aduenerit. Ipsi enim est solummodo, cordis arcana prospicere. Considera igitur quanta in hac dilatione compleantur. Nam & admiranda viri philosophia monstratur, & expectata opportunitas temporis ad fidei proficit firmitatem, & historiae veritas insuspecta seruatur: quæ ostendit iustum virum ea esse perpessum, quæ illum pati consequentia rerum ipsa cogebat. Quemadmodum igitur angelus ei fidem suggerit ambigenti, audi, atque mirare, quanta in hoc philosophia sermone resplendet. Quum enim venisset, dixit ad eum; *Ioseph, fili Dauid, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Principio satis necessario Dauid intulit mentionem, vnde vtiq; Ioseph Christum didicerat nasciturum: deinde tum non sicut eum perturbatione vexari, dum, nomine progenitoris ingesto, illius eum promissionis admonet, quæ ad omne facta est genus Iudæorum. Cæterum cuius rei gratia Dauid eum filium nuncuparet ostendens: *Noli, inquit, timere.* Et certe alicubi Deus non idem facit, sed rege quodam de muliere secus, quam oportuerat, cogitante, castigatorio sermone vtitur, & comminationis plenissimo, quum tamen ibi quoque ignorantia excusaret admissum. Neque enim sciens ille, Saram alij copulatam in vsum vxoris acceperat, & tamen, quum crimine careat, verberatur: hic verò multò mitius agitur, ac lenius: quippe vbi & maximarum rerum dispensatio continetur, & ingens inter virum vtrunq; discrimen est. Propter quod nequaquam huiusmodi cogitatio correptionis indiguit. Dicendo enim, *noli timere*: proculdubio eum demonstrat timentem, ne scilicet offendat dominum, si adulteræ copuletur. Per quod ostenditur, quia nisi hic intercessisset metus, nec ille de eius dimissione aliquid cogitasset. Ex his igitur omnibus illud profecto declarat, quod Dei ad Ioseph venerit missus imperio, cuncta, quæ cogitauit, quæque perpessus est, in medium proferendo. Nec verò nomen virginis memorasse contentus, addidit *coniugem*, haud ita vocaturus, si corrupta fuisset. Coniugis autem nomine sponsam intellexit, sicut eos quoque, qui adhuc sponsi sunt, generos appellare scriptura consuevit. *Quid autem est, accipere Domini profe-*

Genesi 11. 20.

Etò retinere. Iam enim illam mente dimiserat, sed dimissam, inquit, Deus tibi copulat, non parentes: copulat verò non in fœdas solenne coniugij, sed in consortium, communis habitaculi, & copulat per meæ vocis officium. Sicut enim illam postea commendat Christus ipse discipulo: ita etiam nunc angelus sponso, solatium tantummodo eius habituram absque fœdere nuptiarum. Deinde etiam rem ipsam exprimens, qua plurimum verebatur maritus, de maligna quidem suspitione tacuit: honestius autem, multoque dignius causa partus exposita, suspitionis quoque proflus restinxit: ostendens quoniam propter quod solum sponfam, & secum habere metuebat, & à se dimittere cogitabat, ob hoc ipsum magis illam accipere debeat, secumque retinere, si in cœpta velit permanere iustitia, per quod affatim trepidationem eius, mœstitiamque dissoluit. Non modò, inquit, illicito non est violata complexu, verum etiam supra naturam, morèque fœcunda est. Noli igitur de tam fœlici partu sponsæ attrahere mœrorem, imò verò in maiorem prorumpere lætiam. *Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est.* Nouum dictum, atque mirabile, & humanis cogitationibus supereminens, supra leges vadens omnino naturæ. Quoniam igitur modo hæc ille vir crederet, qui nihil peius tale sermone conceperat? Ex eorum, quæ iam peracta erant reuelatione. Idcirco enim omnia, quæ celabantur in eius animo, angelus reuelauit: memorando certè, quæ patiebatur, quæ verebatur, quæque etiam meditabatur efficere: vt, quum cognouisset ista, etiam illa suscipere. Neque verò de præcedentibus solum ad fidem ducit ambiguum, verum etiam de futuris. *Pariet enim, inquit, filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Non enim quia ex spiritu sancto est, idcirco te à ministerio tantæ existimes dispensationis extraneum. Nam, etsi nihil habeas in hac generatione commune (virgo quippe permansit intacta) tamen, quod est proprium patris, quodque nihil infuscat virginis dignitatem, & integritatem, hoc tibi facile concedo, vt scilicet nato nomen imponas: tu enim illum primum vocabis. Quanquam enim non sit filius tuus iste, qui nascitur, tu tamen curam erga illum, & sollicitudinem ostendes parentis: & propterea te illi ab ipsa statim nominis impositione coniungo. Deinde ne quis illum ex hoc verè patrem vocaret, audi quàm cautè, quàmque sollicitè ea, quæ dicuntur addiderit: *Pariet, inquit, filium.* Non dixit, *pariet tibi*; sed posuit illum suspensum. Non enim illi, sed vniuerso proflus orbi peperit Christum. Propterea & nomen eius de cœlo angelum detulisse Euangelista memorauit, vt hinc quoque ostenderet illum mirabilem esse partum, quo eius nomen ad Ioseph, & per angelum, & à Deo missum doceret. Nam & ipsum vocabulum non inaniter positum est, quod certè mille continet thesauros bonorum. Propter quod illud etiam angelus interpretatur, bonis mœrentem spebus animando, & hoc quoque illum modo ad credendum, quod loquitur, inuitat. Facile namque sollicitam ad prospera, & promptius fidem accommodamus secundis. Quum igitur ex omnibus construxisset fidem; à præcedentibus, à presentibus, à futuris, ab honore eius, quem promiserat nasciturum, introduxit opportunè etiam Prophetam de Christo loquentem: & singularia per ipsum bona vniuerso orbi conferenda

Ioan. 19.

conferenda pronunciat. Quænam igitur bona sunt? Remissio scilicet, interitusque peccati. *Ipse, inquit, saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Hic quoque beneficij nouitas indicatur. Non enim à bello visibili, neque à gladio Barbarorum: sed quod his longè maius est, à peccato suo populum suum nuntiat liberandum: quod præstare nulli fuit hominum aliquando possibile. Et cuius, inquit, rei gratia quasi signatè populum suum, & non etiam omnes gètes pariter nominauit? Ne scilicet de manifesto & iniustato nuntio scrupulum pateretur auditor, quàmquam rectè hæc percepto etiam gètes designantur. Populus enim Christi non tantum natio Iudæorum est, sed omnes quoque qui ad eum veniunt, eiusque donatur agnitione. Considera verò quemadmodum nobis ipsam etiam Christi patefecerit dignitatem, primò populum eius appellans, quem per ipsum à peccatis dicit esse saluandum. Nihil enim hoc aliud est, quàm ostendere Dei filium esse, qui nascitur, nec se de aliquo homine rege hunc proferre sermonem. Neque enim potest peccata dimittere, nisi solummodo diuina natura. Tanta igitur cælestis muneris liberalitate donati, cum cæta omnino faciamus, ne tam grandibus beneficiis irrogemur iniuriati. Si enim etiam ante quàm hæc caperemus dona, merebamur tamen propter peccata puniri, quò magis postquam tam ineffabilia sumus beneficia consequuti? Et hoc non frustra, nec absque certa nunc ratione commemoro: sed quò video plerosque desidiosius post acceptum baptisimat viuere sacramentum, quam eos, qui nondum sunt illo mysterio consecrati. In plurimis enim nulla omnino signa Christianæ inuenio disciplinæ: non in publicis locis, atque communibus, non in ipsius ecclesiæ conciliabulis facile reperias, per quod inter fidelem, infidelè que distinguas. Solo enim hoc celebrandi mysterij tempore dignosci potest, cum videlicet alios excludi videris, alios verò intus teneri. Oportebat autem vniuersi quæque de loco, sed moribus indicari. Nam secularium quidem decora dignitatum, consequenter ab extrinsecus positis cernuntur insignibus: nostra verò intelligi oportet ex mentibus. Fidelis enim non modò à communionemysterij, verum etiam de nouitate vitæ debet agnosci. Fidelem enim sal esse conuenit, & luminare mundi. Sin verò ne tibi quidem ipse luceas, & ne propriam quidem putredinem, fetoremque detergas, quibus te iudicis ego fidelem potero agnoscere? An quia sacrati aquas fontis ingressus es? At hoc ipsum, quod datum tibi fuerat ad salutem, fit tibi grauioris causa supplicij. Honoris si quidem magnitudo iis, qui non dignè viuunt honore, cumulus incipit esse pœnarum. Igitur fidelem non ab iis, tantum quæ accepit à Deo, verum etiam ab iis, quæ obruleris ipse Deo, conuenit resurgere, & vndique esse notum, atque manifestum, & ab incestu, & ab aspectu, & à veste, & à voce. Et hæc dixerim, non vt nosmetipsos ad ostentationem nostri, sed ad ædificationem cæterorum vtiq; aptemus videndos. Nunc verò vnde cunque volueris agnoscere, inuenio te à contrariis publicari. Si te ex loco scire curauero, proculdubio in circo te, theatroque perspiciam, totos proflus dies in vanissimis illis cœtibus exigentem, vel in foro corruptis hominibus pestiferisque coniunctum. Sin verò ex ipsis moribus corporis noti-

Inuit missum catechumenorum.

tiam tui habere quæsiuero, videbo te horrentibus cachinnis, & fœdissima iucunditate resolutum, vt fluxam quandam, perditamque meretricem. Sin autem te à veste considerem, nihil te à scenico habitu distare cognoscam. Iam si te volueris à comitibus addicere, inueniam te adulatoribus stipatum, atque parasitis. Si à sermone, nihil te audiam omnino sanum, nihil serium, quodque ad disciplinam nostram spectet, loquentem. Si à cibo, maior hinc profecto materia accusationis oriatur. Vnde igitur, respòde mihi, fidelem te esse potero cognoscere, cum omnia ista, quæ diximus, contrariam de te ferant sententiam, reque apertissimè infidelem esse contineant? Et quid dicam, vtrum fidelis: nec, si homo verè sis, possum euidenter agnoscere. Quando enim vt asinus calcitras, vt taurus superbis: libidine incensus sic hincis vt equus: quando in epulis vrsorum imitaris voratum, & pinguedine corpus mulorum more distendis: cum exercenda similitate camelum, lupum imiteris rapina: cum irascaris vt serpens, & atrocitate scorpionum percutias: cum subdolè infidieris vt vulpes, cumque veneno malignitatis armeris vt coluber, & vipera: cum quasi diabolus ipse aduersus fratres crudelia bella suscipias: quoniam vnquam modo, qua ratione in hominum te possum numero collocare, nulla in te cernens humane signa natura? O rem plenam doloris, atque lachrymarum: fidelis, & catechumeni distinctio nem reperire cupiebam, sed nec inter homines, & feras quod sit discrimen inuenio. Quid enim te appellare debeo: feram? Sed illæ vno aliquo horum vitio tenentur, tu verò simul in te omnia colligendo, longè ferarum irrationale, stultumque transgredieris. An diabolus te potius appellem? sed ille nec pecunias concupiscit, nec tyrannidi ventris obsequitur. Quum igitur plura in te vitia sint, quàm in bestiis atque dæmonibus, responde, obsecro, vnde te possum iure hominem nuncupare? Si verò te hominem appellare nequeo, quò tandem modo potero fidelem vocare? Verum hoc est multò deterrius, quòd tamen, quum omnium vitiorum squalore turpemur, nec intelligimus quidem nostræ animæ fœditatem, nec eius proflus deformem cognoscimus. Nam tu quidem apud tonforem residens, diligenter capitis tui attendis comam. Sumpto siquidem speculo, multo cum studio, summæque cura æqualitatem consideras, & nitorem capilli, nec tamè in imagine tui temerè ipse inspexisse contentus, tum ipsum artificem, tum alios adstantes sollicitè homo iam senex, non vereris iuuenili stultitia insanus interrogare, an alicubi incomptius manus properantis operata sit, an satis deceat frontem leniter attonsa cæsaries; Animæ verò nostræ, quæ non solum deformis est, verum etiam ferarum omnino conformis, & quæ Scylla aliqua, vel Chimæra (vt fabula celebrat) effecta est, nulla nos cura, nulla sollicitudo vnquam remorder, cum certè hic quoque speculum sit paratum, proculdubio spiritale, & longè illo vtilius speculo, longèque lucidius. Non enim ostendit tantummodo suam vnicuique fœditatem, sed eam in maximum quoque, si volumus, conuertit decorem. Hoc est enim virorum memoria sanctorum, ac beatæ illorum conuersationis historia, & generaliter diuinatum lectio scripturarum, positæque à Deo legis agnitio. Si volueris saltem fixè, intètèque cordis oculo fulgentes illas

H sanctorum

sanctorum imagines intueri, totum cōtinuū mentis tuæ deforme conspicias. Quumque istud agnoueris, nullius hoc profectō rei indigebis alterius, per quam ab huiusmodi turpitudine libereris, tam nobis vile istud est speculum, tamque nos facili transformatione conuertit. Nemo igitur diutius in ferarum effigie perseueret. Si enim ferus nequaquam domum patris ingreditur: cum bestia etiam fueris effectus, quando poteris ipsum saltem introire vestibulum? Et quid dico bestia, quando vnusquisque vitiosus omni bestia comprobatur immanior: illæ quippe quanquam naturaliter sciant, si humana tamen arte palpentur, plerumque mansuetudinem in eam, quæ contra naturam est mansuetudinem sæpe commutas: tuam mansuetudinem naturalem in feritatem, quæ naturæ tuæ est inimica, conuertis: quumque naturaliter feram ad mansuetudinem trahis, te naturaliter mansuetum in ferarum rabiem, natura repugnante, perducis. Et leonem quidem mitigas, reddisque tractabilem: furorē verò animi tui omni prorsus efficit leone saniores. Et certè cum ibi sint duo impedimenta vel maxima, quod fera ipsa & ratione priuatur, & longè omnium alterius generis animalium excedit furorē: tu tamen de copia donatæ tibi à Deo sapientiæ, ipsam superas arte naturam. Qui igitur naturam vincis in bestiis, cur in temetipso naturæ obfuscas bonum, dum malum adamas voluptatis? Itaque si te, vt alium hominem mansuefaceres, iuberem, nihil hîc quidem impossibile viderer imponere: quanquam excusare posses. nō te esse dominum voluntatis alienæ: neque cuncta in tua potestate cōsistere. Nunc verò tua hæc propriè fera est, & cui certissimo iure domineris. Quā igitur habes apologiam, quæmve reperies honestum excusationis colorem, qui cum solerti studio hominem quodam modo facias de leone, tu tamen negligens leo efficiaris ex homine: Nam illi quidem donas supra suam aliquid habere naturam, tibi verò nec naturales quidem affectus referuas. Et qui bestias feras ad mansuetudinis prouehis dignitatem, temetipsum de throno deiiciens & honore regali, ad irrationalium cogis furorē. Ponamus enim, si placet, iram quoque bestiam esse quandam: quantum igitur ab aliis erga mitigandum leonem, studium commodatur, tantum tu erga iracundiam impenditur, & effice huiusmodi cogitationem mitem atque mansuetam. Siquidem hæc fera & vnguibus feruissimis armatur, & dentibus: & nisi illam sollicitè mansuefeceris, cuncta simul disperdet, atque lacerabit. Nullus enim leo, nulla sic vipera viscera queunt humana lamare, vt hominis iracundia ferreis quibusdam vnguibus vniversa confodiat. Neque enim solummodo corpori nocet, sed ipsius etiam corripit animæ sanitatem: cunctas siquidem eius omnino vires percipit, ac deuorat, eamque ad omnia inutilem facit. Nonnulli hominum vermes quosdam in interioribus corporis nutriunt, ne respirare quidem sinuntur, vexatis profectō, ad visque visceribus: nos tamen venenatam hanc in nobis alentes viperam, iram dico, quæ omnia interiora hominis depascitur: quid vnquam sanum, aut forte possumus cogitare? Quoniam igitur modo ab hac tam noxia peste fugiemus: si illam vti que potionem bibamus, quæ omnes intra nos vermes, serpentesque mortificet.

Et quodnam, inquit, istud est poculum? Pretiosus scilicet Christi sanguis, si cum fiducia vti que sumatur. Omnis enim hoc remedio morbus extinguitur: post hoc sanctorum quoque scripturarum diligens, & deuotus auditus, & misericordia auditui copulata. Per hæc enim omnes mortificari illa possunt, quæ animam nostram tabesciunt, passiones. Et tunc verè vita, ac sanitate potiemur, qui certè nunc nihil fere à mortuis discrepamus. Neque enim possibile est, nos verè viuere, nisi in nobis vitia omnino moriantur. Hæc necessariò nos perimunt in futuro, si nos viuere hîc illa patiamur: quinimo etiam ante illam mortem hîc exigunt à nobis horrenda supplicia. Siquidem vnuerfa hæc vitia & crudelitatis plena sunt, & audacitatis, nosque quotidie deuorare non desinunt. Itaque & dentes eorum non immeritò esse dixerim dentes leonum, imò etiam saniores. Nam leo quidem simul vt fuerit expletus, semesum continuò cadaver relinquit: hæc verò vitia nec fatiantur aliquando, nec ab anima nostra vsquam recedunt, captumque à se hominem diabolo simillimum faciunt. Quorum certè tanta vis est, vt scripturam, quod Christo Paulus inferum, superumque tutus, securusque exhibuit, id ipsum à suis exigant captiuis etiam. Nam, si vel amore corporum, vel cupiditate pecuniarum, vel gloriæ aliquis delectatione capiatur, superos inferos continuò contemnit, dummodo vitii obsequatur. Nequaquam igitur dicenti Paulo fidem adhibere dubitemus, qui tanto Christi amore flagrauerit. Quando diuites inueniuntur aliqui ita desiderii suis, ac vitii seruiantes, cur ita Paulum seruissimè Christo incredibile iudicetur? Idcirco enim nos imbecilliores in Christum habemus affectum, quia omnis nostra vis in vitiorum amore consumitur. Nam & auaritia deseruimus, & aliena diripimus, & inani gloriæ libetè obsequimur: qua seruitute quid vnquam esse vilius, aut contemptius dicendum est? Est enim millies clarus habearis, atque conspicius, nihil hinc tamè inglorio aliquo melior existis, imò hoc ipso multò inhonorabilior, multoque despectior. Quando enim illi iudem tui amici, qui te glorificare certatim student, clarumque monstrare propter hoc te ipsum rursus irident, quod gloriam ab ipsis requiras: quomodo nō tibi in contrarium huiusmodi studia vertuntur? Vti que adeò vitium istud notatur, vt, sicut laudamus omnes eum, qui non fornicationem, non adulterium concupiscit: ita etiam prædicemus istum, magisque miremur, qui amorem refugit gloriandi: quum è regione accusare potius quam laudare soleamus eos, qui hominum laudes requirunt. Quid igitur istam magnopere sectaris, cuius vice contraria eius tibi semper occurrit? Si enim glorificari cupis, gloriam despice, & eris gloriosior. Nunc verò id ipsum pateris omnino, quod Nabuchodonosor legimus pertulisse. Nam ille statuam quandam erexit, à ligno, & mortua corporis imagine magnam scilicet famam aucupaturus, viuus (si Deo placet) à rebus mortuis claritatem mutaturus. O ingentem insaniam! quo se honorare est visus, deridendum præbuit. Nam qui re mortua nixus magis quam seipso, & mentis suæ viribus, lignum supra se dignatur, qui non sit ille (obsecro) risu maximè dignus? Vt si aliquis de magnitudine, ac pulchritudine domus, de scalis potius, gradibusque marmoreis se esse honora

Vide mirabilem Eucharistiam virtutem.

2. Cor. 11. 17 Rom. 8.

Dan. 3. 4

honorabiliorem putet, quam quod homo genitus, & rationis nobilitate donatus est. Hunc itaque plurimi etiam nunc inueniuntur imitari. Vt enim ille tunc de imagine aurea: sic modo alij de veste preciosa, de equis alij, vel curribus, de amplitudine columnarum, & picturis parietum, opinantur se esse meliores. Quia enim quod erant homines perdidit, sollicitè huc, illucque circumeunt, aliunde sibi gloriam colligentes, omnifanè irrisione dignissimam. At non etiam illi fortè illis, quibus oportebat maximè, refulserunt. Siquidem cum adhuc adolescentes essent, & peregrini, imò etiam ferui, atque captiui, ac necessaria rerum penitus indigentes, multò his clariores fuerunt, quos omnis copia rerum simul, ac pompa comitatur. Et illi quidem Babylonio Regi, non illa ingens, & auro fulgens imago, non præfecti regionum, ducisque militiæ, non innumerabilis, ac bellator exercitus, non auri, argenti que stupenda congestio, eius ambitioni, & ad magnum illum efficiendum aliquid prodesse poterunt: his verò cunctorum talium possessione nudis, sola philosophia sufficit. Et hæc nimirum fuit, quæ illos omnibus, non diuitibus solum, verum etiam diademate, purpuraque fulgentibus reddidit clariiores, quanto amplius deterrimo aliquo cæno Solis flamma resplendet. Ducebantur ad totius penè orbis spectaculum adolescentes, serui, iidemque captiui. Qui cum ante Regem intrepidè constitissent, in conspectu eorum ignem continuò iussit accendi, & duces militum, & satrapæ, præfectique regionum, & omne illud diaboli circumstabat theatrum, & vox vndique fistularum, & tiliarum cantus, & clangor tubarum, totiusque musicæ artis sonus ferebatur in cælum, sanctorumque auribus obstrepebat, & fornax in immensam altitudinem fuerat accensa, ipsaque iam nubes flamma tangebatur. Verum illos nihil horum omnino deterruit: sed quasi pueriles quosdam, frivolosque conatus ridendo despiceret, ita securè fortitudinem animi, modestiamque monstrabant: & emittentes vocem omnibus illis bucinis clariorem, tota cum libertate dicebant: Notum tibi sit, rex, quoniam diis tuis non seruimus, & imaginem auream, quam statuisti, non adoramus. Et considera in ipso tanti seruore certaminis modestiam reluctem, Notum tibi sit, rex. Non enim verbis quoque despiceret regem, atque inhonorare voluerunt: sed suam tantummodo erga Deum monstrare pietatem, propter quod nec in longum extendere sermonem. Nam in breui cuncta declarant. Est, inquit, Deus in cælo, qui potest liberare nos de fornace ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, eripere nos. Quid nobis igitur ostendis diffusas militum copias? quid fornacè inuistras gladius? quid terribiles hastatorum cateruas? His nanque omnibus longè sublimior est Deus noster, ac fortior. Deinde intelligentes fieri posse, vt eos Deus permittat, interim passioni subiici: ne, si id accideret, videantur illi temerè Dei omnipotentia prædicasse: consequenter adiungunt: Quod & si istud non fiat, notum sit tibi, rex, quod diis tuis non seruimus. Si enim dixissent, propter nostra peccata non liberat, & fortè non liberaisset, illis tamen creditum non fuisset: existimassent quippe impij non potuisse Deum magis, quam noluisse defendere.

Ibid. 3. c.

Propterea hîc interim istud tacent, quod certè in fornace sæpe congeminant, peccata sursum, ac deorsum humiliter confitentes. Apud verò regem nihil tale prorsus commemorant, sed quod etiam si donentur incendio, nequaquam tamen à pietate discedebat. Non enim hîc pro retributione, atque mercede, sed pro sola totum Dei charitate faciebant. Nam & seruitutis premebantur iugo, & ærumnas captiuitatis gemebant, & nulla rerum prosperitate fruebantur. Siquidem & patria, & libertate, & omnibus, quibus antè potiebantur, exciderant. Non enim mihi illas in regali aula commemorare dignitates: sancti illi quippe cum essent, atque iusti, millies in regione propria stipem petere maluissent, modò vt consecrati Deo templi iucunditate gauderent. Elegi, inquit, abiectus esse in domo Dei mei, magis quam habitare in tabernaculis peccatorum: & Melior est dies vna in attritu tuis, super millia. Multò igitur magis elegissent abiecti esse in ciuitate Dei, quam in Babylonia regnare: idque præcipuè ex vocibus illis approbatur, quas inter flammam frequenter emittunt, habitatione illius regionis grauati. Est enim ipse ante hanc tentationis procellam plurimo apud illos honore fruerentur, cernentes tamen varia ciuium suorum, & magna discrimina, vehementi nimirum mordebatur dolore. Quod vti que proprium soler esse sanctorum, non scilicet gloriam propriam, non honorem, non quicquam aliud omnino anteferre proximorum saluti. Cōsidera igitur, quam diuersus ab illis sit noster affectus. Illi enim in mediis quoque ignibus cōstituti, pro vniverso populo Dei supplicat: nos verò ne in securitate quidem maxima meminimus proximorum. Sed & ad interpretandum regis somnium requisiti, nō propria aliqua commoda proposita habebant, sed quod ad cūctorum vtilitatem ciuium pertineret: mortem verò quam facile contemnerent, clarissimi experimenti probatione docuerunt. Vbi que autem se piè pro cunctis, atque humiliter opponunt, Deum per omnia placere cupientes. Deinde, quoniam semetipsos ad impetrandam populo veniam sufficere non credunt, ad patrum merita confugiunt: ipsi verò nihil se amplius profitentur asserere, quam humiliatum spiritum, & imaginem auream, quam statuisti, non adoramus. Et considera in ipso tanti seruore certaminis modestiam reluctem, Notum tibi sit, rex. Non enim verbis quoque despiceret regem, atque inhonorare voluerunt: sed suam tantummodo erga Deum monstrare pietatem, propter quod nec in longum extendere sermonem. Nam in breui cuncta declarant. Est, inquit, Deus in cælo, qui potest liberare nos de fornace ignis ardentis, & de manibus tuis, rex, eripere nos. Quid nobis igitur ostendis diffusas militum copias? quid fornacè inuistras gladius? quid terribiles hastatorum cateruas? His nanque omnibus longè sublimior est Deus noster, ac fortior. Deinde intelligentes fieri posse, vt eos Deus permittat, interim passioni subiici: ne, si id accideret, videantur illi temerè Dei omnipotentia prædicasse: consequenter adiungunt: Quod & si istud non fiat, notum sit tibi, rex, quod diis tuis non seruimus. Si enim dixissent, propter nostra peccata non liberat, & fortè non liberaisset, illis tamen creditum non fuisset: existimassent quippe impij non potuisse Deum magis, quam noluisse defendere.

Psal. 83. c.

Luc. 19. tunc profectò extrema supplicia perfoluēt. De huiusmodi enim fornace Lazarus non minus quàm illi tres viri, clarus egressus est: contra ille diues purpuratus, ac splendidus, qui in parte adorantium iure enumeratur, gehennæ est deputatus incendio. Quæ igitur superius dicta sunt, figuram manifestè expriment futurorū. Sicut enim ibi in ignem missi, nihil aduersi omnino fenserunt; qui verò foris steterunt, subito, ac vehementi incendio concremati sunt: sic etiam tunc futurum est. Nam & sancti etiam si flumen igneum transeant, nihil prorsus triste patientur, sed apparebunt absque dubio clariores: adoratores verò imaginis videbunt ignem omni in se fera seuius irruentem, seque ad pœnam interiora rapiet. Si quis ergo non credit gehennam, ad fornacis illius flammam mente respiciat, & ex contemplatione presentium credat futura, nec paupertatis, sed iniquitatis fornacem expauescat. Hic enim & ignis, & dolor est, ibi verò & ros sentitur, ac requies. Et in illa quidem flamma diabolus medius afficit, in hac verò angeli incendia repellentes. Audiant igitur ista diuites, qui fornacem iniquitatis accendunt, & qui pauperibus nihil nocent, diuina illis virtute rotante; se verò in illius horribilis flammæ prædam spontè præcipitant, quam propriis certè manibus accendunt. Tunc itaque angelus descendit ad pueros, nunc verò nos descendamus ad eos, qui in egestatis fornacè torrentur, eisquæ refrigeria de misericordiæ rore præstemus: vt ab illis flammam inopiæ repellentes, possimus coronarum quoque eorum esse participes. Atque ita flammam gehennæ, Christi à nobis vox illa depellat, quæ dicit; Esurientem me vidistis, & paupis: sitientem, & potum mihi dedistis. Hæc enim tum nobis vox, rotis, & refrigerij loco (fratres) erit, per mediam ad nos flammam delata. Descendamus, inquam, cum misericordia in fornacem inopiæ: intueamur illos, qui securi per huiusmodi gradiuntur igne, eiusque fidentes verticem calcant. Consideremus nouum quiddam, atque mirabile, hominem in fornace gratias suppliciter agentem, humano in fornace dulci modulatione cantatè, hominem in extrema inopia colligatum, & plurimam tamen Deo gloriam, laudèquæ referet. Illis siquidem pueris inueniuntur æquales, quotquot paupertatem cum gratiarum actione patiuntur. Est enim terribilior pauperes igne, & amplius ferire consuevit. Verum vt illos non adurit ignis, sed, quoniam gratias Domino retulerunt, etiam vincula eorum continuò dissoluta sunt: sic etiam tibi, si paupertatem cum gratiarum actione sustinueris, vincula resoluuntur, & ignis extinguitur; si verò non extinguatur, multò maiori miraculo fontis naturam ignis imitabitur, quod in his certè conspici potest, qui iuxta Euangelium philosophantur, quique libentius in paupertate, quàm in suis opibus diuites gloriantur. Nam & tunc illi, qui in ardenti fornace consistunt, purissimo rore fruebantur: & licet non fuerit ignis extinctus, in medio sui tamen stâtes, omnino non attingit. Nequaquam igitur extra fornacem positi vramur incendio, necessitates pauperum immisericorditer negligendo, ne patiamur quod illi tunc regis pertulere ministri. Si enim in fornacem pauperum spontè descendas, cum tribus illis pueris profectò consistes, nihilquæ in te aduersi ignis operabitur. Sin verò in egestatis ardore positus, quasi de confessu superiore de-

Intelligit de igne constationis, qui in die iudicij Christi facit præcedit.

spicias, continuò te flamma vorax consumet. Descende igitur in ignem, ne te horribilior ignis inuoluet: neque extra ignem sederis, ne te subitus flammæ voratus arripiat. Si enim te cum pauperibus viderit, à læsione tui prorsus absistit, sin verò à pauperibus separatam, aduolabit repentè, teque rapiet ad pœnam. Noli ergo ab eis vquam omnino discedere, sed, quò diabolus imperauerit eos in fornacem inopiæ contrudi, qui aurum contemplerint adorare: noli tu ex illorum parte effici, qui coniciunt: sed potius ex eorum, qui in tale coniciuntur incendium, vt efficiaris quoque ex iis, qui saluantur, non ex iis, qui, ad supplicium congregantur. Etenim ros magnus est, nequaquam amore diuitiarum ab inopum miseratione reuocari: sunt quæ omnibus ditiores, qui diuitiis contemptis, virtute claruerunt. Nam & illi tunc contemnendo regem, rege ipso effecti sunt clariores. Et tu itaque, si mundi opes fideli mente despicias, toto eris mundo pretiosior: sicut etiam illi sancti, quibus dignus non erat mundus. Vt igitur dignus cœlestibus efficiaris bonis, deride præsentia. Hoc siquidem modo & hic claritate virtutum, & in futuro præmiorum honore fulgebis, & gratia, & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium cum patre, & sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

AVTHOR DICTVS IMPERFECTVS IN MATTH. IN IDEM EVANGELIUM.

Maria quum esset desponsata Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens. id est, ex virgine sine patre, vt eius generationem enumerans, de semine David eum descendisse ostendat secundum Dei promissâ, & extra naturam, humanam natiuitatem eius exponens factam, mysterium deitatis eius aperiat. Nec enim dignum erat, vt vnigenitus Dei, nò propter se, sed propter homines nascens, non nasceretur humano. Homo enim in carne nascitur, vt corruptioni subiaceret. Christus autem natus est, vt sanet corruptionem, Sicut ergo non est consequens, vt incorruptibilis homo nascens, ex incorruptibilitate virginis nascatur: sic non erat consequens, vt vnigenitus Dei, qui ideo nascebatur, vt corruptionem sanaret, nasceretur ex corruptione coniugij. Homo ex necessitate nascitur vt sit: Christus autem non ex necessitate naturæ vt esset, sed ex voluntate misericordiæ, vt saluaret. Quomodo ergo iustum est, vt vnum, eundemque habeant natiuitatis honorem necessitas, & voluntas? Meritò ergo contra naturam humanæ regulam natus est, quia erat super naturam. Vide autem nouam, & admirandam Christi natiuitatem, id est, per homines peccatores per mulieres meretrices, & adulteras, & gétiles. Sed talis generatio non fordidat dignitatem Christi, sed cõmendat misericordiam ipsius. sic erat mirabilis, vt qui filios per adoptionem fecit & genuit, à filiis nasceretur. Facti sunt patres eius, quorum non erat filius. Iste illis beneficium præstitit, vt esset filius eorum. Illi autem nihil illi præstiterunt, vt essent patres ipsius. In hominibus patres filios sibi adoptant, quos ipsi desiderant: hic autem filius sibi adoptauit patres, quos ipse elegit. Illic filij à patribus suscipiunt generositatis

Feb. 12.

Ex hom. in Matth.

** Omnia*

ratis dignitatem. hic autem patres à filio suscepterunt. Quum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Quoniam futurum erat, vt omnes sancti de virgine nascerentur ecclesia desponsata, Christo: ideo Christus nasceretur de virgine desponsata, ne dignius nascerentur serui quàm dominus. Sed vt per omnia filij paternæ natiuitatis perfectum imitarentur exemplum, ideo & Maria desponsata erat fabro lignario: quoniam Christus sponsus ecclesiæ omnem salutem hominum, & omne opus suum per lignum crucis fuerat operaturus. Ideo autem & desponsata, & domi habita, vt desponsatio ipsa fidelis esset, & fornicationis opprobrii à matre repelleret, & virginis gloriæ nascituro domino reseruaret. Sic enim quia in domo sponsi peperit, infideles Iudæi dixerunt: Nõne hic est Iesus filius Ioseph? quanto magis si extra domum sponsi peperisset, dicturi fuerant: Nõne hic est Iesus filius meretricis? Nam quem admōdum in ea, quæ in domo viri concipit, intelligitur conceptio maritalis: sic in ea quæ extra domum concipit, est suspecta conceptio. Magis ergo voluit dominus, vt haberet mater eius maritalem suspicionem, quàm fornicationis opprobrium pateretur. Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens. Non dixit, priusquam acciperet; sed, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens, quia iam accepta erat in domo. Virginitas enim est incorruptibilitas: incorruptibilitas autem virginitas ipsa sincera. Ideo ergo antequam conuenirent, conceptus est Christus, vt nec de corruptione incorruptibilitas nasceretur, nec ex passione corporis virtutum templum sibi dominus fabricaret. Dico autem non ad desperationem, & confusionem nuptorum, sed ad consolationem, & gloriam continentium: quoniam hæc ipsa coniunctio maritalis malū est ante Deum: non dico peccatum, sed malum. Nam quantum ad naturam rei ipsius, peccatum est, concessione autem Dei factum est, vt non sit peccatum. Quomodo? Oportebat enim vt homo corruptibilis nasceretur in mundo, vt posset tentari, vt tentatus coronetur: Si autem incorruptibilis factus fuisset, tentari non poterat. Si verò non tentabatur, nec coronabatur, quia incorruptibilitas temptationem non sentit. Ideo ergo factum est, vt ex passione carnis, & sanguinis, & igne feruido visceribus succedente humore, homo corruptibilis nasceretur, vt ne de bono malum nascatur, aut ex impassibilitate corruptio, sed vt de malo malum procedat, & ex passione corruptio generetur. Ideo ergo ista coniunctio maritalis quum esset peccatum, quantum ad naturam rei ipsius, concessione Dei facta est licentia: Licentia dico facta est, non iustitia. Nam etsi propter necessitatem rei peccatum esse desiit, tamen iustitia esse non meruit. Ideo vt tentatus se, & si pœnam non infert, mercedem tamen non præstat: & si non occidit, tamē non saluat. Vnde propheta non ad indulgentiam Dei respiciēs, sed ad spurcitiā ipsius operis, dicebat: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea: id est, quid mirum si peccati, qui de peccato sum natus? Sequuta est enim generationem suam naturam peccati. Nam, si matrimonium ipsum placitum esset Deo, nunquam abstinentibus se ab illo gloriosa promitteretur corona, nec sic amarentur à Deo, qui odiunt illud. Non enim

** gratiam.*

** veritas, * natus.*

Causa, nam nuptie non sunt male, imo bonæ, sed melior virginitas, aut continentia.

** in impi.*

Psal. 50.

ille remuneratur qui bonū fugit, sed qui malum. Vis autem scire quomodo licitum est matrimonium? quomodo aliquando licuit, & sorores habere vxores, quomodo habuerunt Cain, & Abel? Hæc nomina filiarum Adam quas in initio habuit post Cain & Abel, Rîsam, & Edoclam, & non peccauerunt. Quia peccatum illud raritas hominum, & necessitas excusabat. Postea crescente numero hominum, ipsum malum reuersum est in naturam suam, & cœpit esse peccatum. Remansit autem in vsu, vt vni viro liceat habere plures vxores, amplificato postea mundo, etiam hoc malum recepit naturam suam & cœpit esse peccatum: remansit autem in vsu, vt vnus vnā haberet vxorem. Nunc autem, postquam venit plenitudo temporis, & senuit mundus, scimus quale est consilium Dei, & quid vult, & quid est placitum coram illo. Sed ausi non sumus dicere propter homines incontinentes, in quorum corpore anima nihil agit, sed in toto illos possidet sanguis & sordidissimus ille vapor, de illo infano igne procedens. Denique quum mandaret angelus Tobie in nuptiis eius, vt antequam conuenirent ad illam consuetudinem humanam, surgeret prius, & orarent, & sic dicerent: Domine, tu scis quia non propter libidinem accepi vxorem, sed propter liberos procreandos: quia, si aliter orasset, oratio eius Deo non fuerat placitura: vide ergo, quia turpissimum opus illud carnis, filiorum causa excusat. Nunc autem, multiplicato seculo, creandorum hominum occasio est extincta. Iam Deum non multitudo hominum, sed charitas sanctorum delectat. Ecce vna est libido, quæ fornicationem generat, & quæ maritalem vsum ministrat. Sed sicut posuit mari terminos littora, dicens: Vsq̄ huc venies, & hic te constringes: sic libidini carnali terminum posuit coniugium, vt vsque illuc veniens, illic se constringat. Sicut ergo mare, si littora sua supergressum fuerit, peccat: ita & homo si transgressum fuerit licentiam maritalem. Si ergo vna est libido in maritis, & in adulteris, quomodo potest fieri vt vna eademque res pro dimidia quidē parte sit iustitia, pro dimidia autem sit peccatum? Aut enim tota est peccatum, aut tota iustitia, quia vna est res. Verum est autem, quia libido iustitia non est, ergo tota peccatum est. Sed peccati illius pœna non imputatur, donec iste odibilis, & corruptibilis transeat mundus. Ideo ergo dominus conceptus est, priusquam conuenirent, vt non ex passione carnis, & sanguinis nasceretur, qui ideo venit vt carnis, & sanguinis solueret passionem, & mutaret in spiritum. Cui inuenta est in vtero habens de spiritu sancto? Sine dubio sponso suo Ioseph, qui zelo amore semper se admonente, vitam circumspectiebat Mariæ. Nam sicut historia quædam non incredibilis, neque irrationabilis docet, quando gesta sunt, quæ refert Lucas, Ioseph absens erat. Nec enim conueniens est putare præsentem Ioseph introisse angelum ad Mariam, & dixisse quæ dixit, & Mariam respondisse quæcunque respondit. Si concedamus angelum potuisse intrare ad eam, & loqui, planè confestim Mariam abiisse in montana cum festinatione, & introisse domum Zachariæ, & salutasse Elizabeth, & mansisse cum ea mensibus tribus, possibile non fuit præsentem Ioseph: quia necesse erat, vt absentationis eius, & mansionis diutinæ requireret causas. Postquam autem rediit peregrè post tot menses, & inuenit

Ex apocrypha historia desumptum.

Tobia 6.7.8.

Psal. 103.

eam gravidam manifeste, forsitan ei comminatus est quasi sponsus, & de iudicio Dei terruit eam quasi vir timoratus. Illa autem, quum videret se innocenter in suspitione criminis decidisse, nec posse se iam excusare testimonio ventris iam convictam, cum lachrymis, & suspirio clamans iuravit, dicens: Vivit dominus, nescio unde sit hoc. Quo audito, timuit valde Ioseph, & ex parte credidit in ea aliquid esse diuinum. Nec enim timuisset, nisi ex parte aliquatenus credidisset. Ad hoc autem fidem verborum eius commendabat conuersatio eius sancta. Forsitan autem quum esset iustus, cepit sibi cogitare de illa. Comestatrix autem vinolenta nunquam fuit: quoniam omnis mulier, quae vinolenta est & comestatrix, etiam meretrix est. Nam sive in cibis, sive in libidinibus delectatio carnis est, quae praecipitat hominem. Mulier autem, quae suauitatibus gulae suae non contradicit, multo magis neque libidini suae resistere acquiescit, sicut etiam Apostolus dicit: Quoniam vidua, quae in deliciis est, viuens mortua est. Non leuis, non iocosa, non cantatrix, non turpium verborum amatrix, sicut solent plerumque puellae, quae libenter talia aut loquuntur, aut audiunt. Si quidem impudentiores sunt, libenter loquuntur: si autem verecundiores, et si loqui talia erubescunt, tamen delectantur audire: Non super viri oculos suos exultit, nec infixit aspectus. Haec enim sunt documeta mulieris meretricis, sicut ait Salomon: Fornicatio mulieris in extollentia oculorum eius. Haec, & alia similia tractans, nihil horum inueniebat in ea, sed ex diuerso omnia laudabilia, omnia admitanda, quae sine spiritu sancto possibile non erat esse in natura humana. Omnibus igitur documentis, quibus fornicatio mulieris intelligi, & argui solet, deficientibus, sola apud eam remanebat suspicio gratiae Dei. Propter haec omnia aestimauit eam habere in vtero de spiritu sancto. Nam nulla res sic castitatem mulieris viro commendat, sicut vita eius disciplinata. Vbi enim timor Dei est, ibi & castitas est: vbi autem non est timor Dei, ibi neque castitas est. Caro enim vrget, securitas mulieris adiuuat carnem: si timor Dei non fuerit qui resistat, quis eam teneat indagatam? O inestimabilis laus Mariae, magis credebatur castitati eius, quam vtero eius: & plus gratiae, quam naturae. Conceptionem manifeste videbat, & fornicationem suspicari non poterat. Possibilis esse credebatur mulierem sine viro posse concipere, quam Mariam posse peccare. Et quod maius est videre, vt sponsus de sponsa sua haberet, sic habuit Ioseph apud se. Frequenter enim viri, etiam si leuiter viderint mulieres suas aspicientes in alterum, mox excitantur in zelum: & quod non est, illud suspicantur, quia ex magno amore nascitur zelus. Hic autem & maritalem zelum, & vteri clamantis accusationem, sola praeritae conuersationis documenta vincebant. Ioseph autem vir eius quum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occulte dimittere eam. Cogitabat enim forsitan apud se, si peccatum eius celauero, facio contra legem Dei: & si propalauero filii Israel, lapidabunt eam. Timeo enim ne hoc quod est in vtero eius, diuinitus sit. Nunquid non Sara nonaginta annorum concepit, & peperit? Si illam quasi lignum iam siccum fecit florere, quid si diuinitas partum isti voluit sine viro donare: nunquid ad virum pertinet ipsa conceptio mulieris? Nam, si conceptio mulieris perti-

Psalm. 105.

neret semper ad virum, sine dubio quando vult vir, tunc conciperet & mulier, nunc autem non quando vult vir, tunc concipit mulier, sed quando vult Deus. Si ergo conceptio mulieris non in viro posita est, sed in Deo, quid magnum si voluit isti fructum sine viro praestare? Quid ergo faciam? Dimittam eam occulte quia in re incerta, melius est, vt meretrix constituta euadat, quam vt innocens moriatur. Iustus enim est, iniustum iuste euadere, quam iustum iniuste perire, quia et si reus semel euaserit, iterum potest perire, innocens autem si semel perierit, iam non potest reuocari: Expediit ergo, vt dimissa opprobrium patitur, quam tradita morti moriatur. Haec autem talia cogitare, & agere velle, non est hominis valde iusti. Haec eo cogitante, apparuit ei angelus in somnis, dicens. Quoniam ergo auditio verborum Mariae, & consideratio vteri eius, mala suspicari de ea non sinebat Ioseph: consideratio autem conceptionis eius, non permittebat eum ad plenum bona aestimare de ea, & sic animus eius inter vtraque partes fluctuabat, & tenere eam timebat, & tradere eam non audebat, propter hoc necessaria fuit ei reuelatio illa diuina. Si enim ipsa Maria, quae angelum viderat, & audierat sibi loquentem, tam de sua conceptione, quam de Elizabeth, ascendit in montana, vt videret Elizabeth, & ipso confirmaretur aspectu: quanto magis Ioseph post verba conceptionis Mariae, post considerationem vteri eius, adhuc nuda bundus, necessariam habuit reuelationem diuinam? Propter tres ergo causas apparuit ei. Primum, ne iustus homo ignorans faceret rem iniustam ex proposito iusto. Deinde propter honorem matris ipsius. Nam dimissa fuisset, et si non apud fideles, tamen apud infideles turpi suspitione carere non poterat. Tertio, vt intelligens Ioseph sanctam conceptionem: diligentius se in futurum custodiret ab illa, quam prius. Prius enim seruauit se propter disciplinam iustitiae, postea autem & propter timorem partus huiusmodi. Quare non ante conceptionem virginis venit ad Ioseph: Vt ne cogitaret, quae cogitauit, ne pareretur quae passus est Zacharias, qui culpam infidelitatis incurrit de conceptione coniugis iam longaeuam. Incredibilior enim erat res, virginem posse concipere, quam anum. Si ille Sacerdos constitutus rem faciliorem fore non credidit, quanto magis iste popularis rem difficiliorem fieri non credidisset? Si ipsa Maria angelo sibi dicente de conceptione sua, penes non credebatur, propter virginitatem suam dicens: Quomodo fiet hoc, quoniam virum non cognosco? Quomodo Ioseph fuerat crediturus referenti de altera quod sine viro conciperet? Ioseph sili David, ne timeas accipere Mariam coniugem tuam: quoniam quod nascetur ex ea, de spiritu sancto est. Filium David eum nominans, voluit eum adducere in memoriam promissionis Dei ad David, vt de semine eius Christus nasceretur. Dicens autem, ne timeas, cognitorem se cordis sui ostendere voluit, vt per haec futurorum bonorum, quae de Christo erat dicturus faceret fidem: quia quod nascetur de ea, de spiritu sancto est. Spiritum sanctum, ipsum dicit vnigenitum Deum, sicut ipse de se testatur in Euangelio: Quia spiritus est, inquit, qui viuificat, caro autem nihil prodest. Et Ioannes ait: Dominus spiritus est. Non enim spiritus aduocatus ingressus est in Mariam, vt suscipiens corpus nascatur in mundum, sed vt sanctificaret virginis vas. Dicens

Ecce cu h. dicit.

Ecce cu.

Alij dicunt, eam non debi tasse de re, sed de modo quae fuisse.

Vide quid sit.

Dicens autem, quod nascetur ex ea, de spiritu sancto est: hoc dicere vult, quia de semine viri alicuius non fuerat nasciturus, sicut estimans metuebat Ioseph, sed de spiritu sancto. Sicut enim secundum praecipium Raphaelis angeli ad Thobiam, viro & vxore more solito venturis ad coitum, oratio praecedere debet, vt quod concipitur, in sanctificatione concipiatur: sic vnigenito Deo virginem ingressuro, spiritus sanctus praecessit, vt praecedente spiritu sancto in sanctificatione nascatur Christus secundum corpus, diuinitate ingrediente pro semine. Et pariet filium, vocabisque nomen eius Iesum. Non dixit pariet tibi filium, sicut ad Zachariam: Ecce Elizabeth vxor tua concipiet, & pariet tibi filium, quia mulier, quae ex viro concipit, marito suo filium parit, quia magis ex illo est, quam de ipsa. Haec autem, quae non ex viro conceperat, non filium illi peperit, sed sibi tantummodo. Vide quomodo similitudinem ipsius rei per omnia sequitur, quae facta est in Adam? Sicut enim tunc mulier gustans de ligno, sola seducta est, & peperit mortem. Adam autem non fuit particeps in seductione illius, non enim à diabolo seductus peccauit, sed quia consensit mulieri. Sic modo & accipiens Maria de spiritu sancto, sola credit, dicens: Ecce iam nunc beatam me dicent omnes generationes. Ioseph autem tunc in fide conceptionis illius nihil habuit commune, sed postea tacendo, & consentiendo tantum saluatus est. Ideo & in somnis adstiruit ei, non palam, vt quemadmodum dormiente Adam, creauit mulierem, sic & isti dormienti diuinitus consignaret vxorem. Ipse autem Euangelista interpretatur quid intelligitur Iesus Hebraica voce, dicens: Ipse saluauit populum suum à peccatis eorum. Si ergo medicus, qui nullam potestatem habet salutis humanae, propter solam confessionem herbarum, non erubescit medicum sibi nomen imponere, quanto dignius iste vocatus est saluator, per quem totus saluatus est mundus?

Ioan. 4.

Tab. 6.

Luca 1.

1. Tim. 2.

Luca 1.

Serm. 245.

PETRI CHRYSOL. EPI-
scopi Rauenn. in superius Euang. de
generatione Christi. Serm. 1.

Adiuturi estis hodie, fratres, quemadmodum nobis beatus Euangelista generationis Christi retulit sacramentum. Christi, inquit, generatio sic erat: Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto: Ioseph autem vir eius cum esset iustus &c. Et quomodo iustus, qui conceptum sponsae duxit non discutere? Suspecti non exquirunt causam pudoris, coniugij famam non vindicant, sed requirunt. Voluit occulte dimittere eam. Hoc pio magis videtur conuenire, quam iusto, sed humano iudicio, non diuino. Penes Deum neque pietas sine iustitia est, neque sine pietate iustitia: caelesti sensu sine bonitate aequitas, sine aequitate bonitas non habetur. Virtutes, si separatae fuerint, dilabuntur, aequitas sine bonitate faeuitia est, & iustitia sine pietate crudelitas. Ioseph ergo merito iustus, quia pius; & pius, quia iustus. Denique, dum pietatem cogitat, crudelitate caruit; dum causam temperat, iudicium custodiuit; dum vindictam differt, crimen euasit; dum refugit accusatorem, fugit sententiam. Et tuabat animus sanctus, negocij nouitate percussus, stabat sponsa praegrans, sed virgo; stabat

plena pignore, sed non vacua pudore; stabat de conceptu sollicita, sed de integritate securae; stabat vestita materno munere, sed non honore virginitatis exclusa. Sponsus quid faceret ad ista? Accusaret de crimine? Sed erat ipse innocentiae testis. Culpa diceret? Sed erat ipse custos pudoris. Vergeret adulterium? Sed erat ipse virginitatis assertor. Quid faceret ad ista? Cogitat dimittere, quia non poterat vel foris prodere; vel intus, quod euenerat, continere. Cogitat dimittere, & dicit Deo totum, quia, quod homini diceret, non habebat. Et nos, fratres, quoties res turbat, fallit species, facit color negotij interna nescire, declinemus iudicium, subtrahamus vindictam, sententiam fugiamus, dicamus Deo totum; ne, dum facile innocentium forte gestimus in poenam, ipsa nobis noxiam sententiam proferamus, dicente Domino: In quo iudicio iudicaueritis, iudicabitur de vobis. Certè, si nos tauerimus, clamabit Deus; respondebit Angelus, qui Ioseph, ne innocentiam desereret, sic praenit, Ioseph, inquit, sili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam &c. Ioseph, sili David: Videtis, fratres, in persona genus vocari, videtis in vno totam prosapiam nuncupari, videtis in Ioseph seriem Dauidici stemmatis iam citari. Ioseph sili David. Tricesimo octaua generatione natus, quomodo David filius dicitur, nisi quia generis aperitur arcum, fides promissionis impletur, superna conceptio caelestis partus virginea iam signatur in carne? Ioseph, sili David. Tali voce ad Dauid prolata fuerat promissio Dei patris. Iurauit Dominus David veritatem, & non frustrabitur eum; de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Quod factum quidem tali gloriatur in cantico; Dixit Dominus domino meo, sede à dextris meis. De fructu ventris tui, bene fructus ventris tui, bene de vtero: quia caelestis hospes, supernus habitator sic in vteri descendit hospitium, vt corporis claustra nesciret: sic de habitaculo ventris exiit, vt virginalis ianua non pateret, & impleret illud, quod cantatur in Cantico Canticorum, Hortus clausus, soror mea sponsa: hortus clausus, fons signatus. Ioseph, sili David, noli timere. Sponsae causas sponsus ne timeat, admonetur: & vere pius animus, dum compatitur, plus pauescit. Ioseph, sili David, noli timere. Ne, qui de conscientia securus sis, de sacramenti cognitione succumbas. Ioseph, sili David, noli timere. Quam vides virtus est ista, non crimen; hic non humanus lapsus est, sed est diuinus illapsus; hic praemium est, non reatus; hic incrementum caeli est, non corporis detrimentum; hic non est proditio personae, iudicis est secretum; hic palma cognitoris est, non supplicij poena; hic hominis furtum non est, thesaurus est Dei; hic non est mortis causa, sed vitae. Et ideo noli timere, quia, quae vitam parturit, non meretur occidi. Ioseph, sili David, noli timere Mariam coniugem tuam accipere. Sponsam vocari coniugem legis est hoc diuinum, sicut ergo, manente virginitate, mater est; ita coniunx dicitur, pudore permanente. Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Veniant, audiunt, qui requirunt, quis sit, quem Maria genuit. Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Veniant, audiunt, qui Graeco turbine Latinam nubilare nisi sunt puritatem, ἀσπινοτόνοσ, χριστοτόνοσ, vt deorόνοσ, tollent, blasphemantes. Quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Et quod de spiritu sancto natum est, spiritus est, quia Deus spiritus est: Quid ergo requiris

Matth. 7.

Psalm. 105.

Can. 4.

Id est, hominē parietem, Christi patrem, Dei param.

requiris, quis est, qui de spiritu sancto natus est, cum tibi, quia Deus est, Deus ipse respondeat cum te Ioannes increper, qui dicit; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & verbum Deus caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam eius. Ioannes vidit gloriam, respicit infidelis iniuriam. *Quod in ea natum est, de spiritu sancto est.* Et vidimus gloriam eius, cuius eius? qui natus est de spiritu sancto, eius, qui verbum caro factum est, & habitavit in nobis. *Quod in ea natum est, de spiritu sancto est.* Virgo concepit, sed de spiritu; virgo parturit, sed eum, quem prædixit Isaias; Ecce virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Nobiscum Deus, cum illis homo. Et maledictus homo, qui spem ponit in homine. Audiant, qui requirunt, quis est, qui natus est de Maria? *Paries filium,* inquit Angelus, & vocabis nomen eius Iesum. Quare Iesum? Apostolus dicit: *Vt in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium, terrestrium, & inferorum; & tu quis sit Iesus, dolosus cognitor nunc requiris?* Omnis iam lingua constiterat, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris, & tu adhuc inquiris, quis est Iesus. *Ipsa enim saluum faciet populum suum.* Non alterius saluum faciet. *Vnde? A peccatis eorum.* Esse Deum, qui peccata donat, si Christianis non credis, crede, infidelissime, vel Iudæis dicentibus; *Cum sis homo, facis te ipsum Deum.* **Quis potest peccata dimittere, nisi solus Deus?** Illi eum negabant Deum, qui eum peccata dimittere non credebant; tu ab eo peccata dimittere credis, & Deum dubitas confiteri? Verbum caro factum est, ut hominis caro promoueretur in gloriam Dei, non ut Deus in carnis veteretur iniuriam, sicut dicit Apostolus, *Qui se iungit Domino, vnus spiritus est.* Et quomodo non, quado se iungit Deus homini, vnus est Deus? *Humanae leges intra triginta annos litigiosas omnia interimunt quaestiones, & Christus circa quingentos annos natiuitatis suae causas præstat, ortus sui lites patitur: status sui sustinet quaestiones? Hæretice, desine iudicare iudicem tuum, & adora in caelis Deum, quem Deum Magus adorauit in terris.*

EIVSDEM DE EADEM,
Sermo 11.

Quoties, transcurfis anni metis, dies dominice natiuitatis aduentat, & virginei partus fulgor toto orbe diffunditur flammeo corusco, voluntatis, non pauoris est, quod tacemus. Quæ mens in ipso ortu diuini regis obicere se præsumat? Solis radij eum erumpunt, visus hebetatur humanus; radiante Deo, quomodo non totus animorum fauciatur aspectus? Reparatis ergo sensibus noui luminis post stuporem, tempus est; quo iam nobis per carnem ipsius diuinitatis visu generationis Christi contemplerur arcana. *Christi,* inquit Euangelista, *generatio sic erat.* Fratres, si volumus intelligere, quæ dicitur, diuina verba in modis non pensamus humanis: seponendus est humanus sensus, ubi quod dicitur, est diuinum. Sic Christus quod nascitur, non est consuetudo, sed signum; non est natura, sed virtus; non ordo est, sed potestas; & est caeleste miraculum, ratio non humana. Hic mundana scientia quid capiet? hic carnis intelligentia quid requirit? *Christi,* inquit,

generatio sic erat: Non dixit sic facta est, sed sic erat: quia Christi generatio erat apud patrem, quando generabatur ex matre. Quod erat, semper erat: quod factum est, hoc credebatur: erat Deus, credebatur homo: ex utero nos suscepit ille, qui nos plasmauerat ex luto. Cum desponsata esset mater eius Maria. Suffecerat dixisse, cum desponsata esset Maria. Quid sibi vult sponsa mater? si mater, non sponsa: si sponsa, non adhuc mater. Cum desponsata esset Maria mater eius. Virginitate sponsa, fecunditate mater: mater viri nescia, partus conscia. Aut quomodo non ante conceptum mater, quæ post partum virgo mater? Aut genitrix quando non, quæ sæculorum generauit author? Principium dedit rebus natura virgo, mater semper nouerca corruptio. Est ergo muneris virginialis, ut regeneret per Deum virgo, quod per Deum virgo generauit: Deus & integritas est caeleste confortium; virginitas iuncta Christo copula est perfecta virtus. Quod Virgo concipit, est honor spiritus, non onus est carnis: quod parturit Virgo, secretum est Dei, non est ministerium coniugale: quod nascitur Christus, diuinæ maiestatis est, non est imbecillitatis humanae; est gloria deitatis tota, ubi nulla carnis sentitur iniuria. Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Quid est, quod ad sponsam, & non ad habentem, caelestis innocentiae destinatur arcanum? Quid est, quod sic zelo sponsi sponsæ periculum comparatur? Quid est, quod virtus tanta putatur crimine, salus certa discrimen? Quid est, quod inter innocentes taliter laborat pudor, verescit succumbit, fatigatur castitas, sauciatur fides, extat accusatio, virget causa, facultas tota excusatione aufertur? Quis excusat sponsam, quam conceptus accusat? Aut quid proficiet defensor externus, quado facti testis internus assistit? Quid tenemus, fratres? Non apices, non litteræ, non syllabæ, non verbum, non nomina, non persona in Euangelio diuinis vacua sunt figuris. Sponsa queritur, ut iam tunc Ecclesia Christi sponsa signetur; iuxta illud Osce Propheta; Sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & miserationibus, & desponsabo te mihi in fide. Hinc Ioannes ait; Qui habet sponsam, sponsus est. Et Beatus Paulus; Sponsaui vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Verè sponsa, quæ virginali partu nouam Christi regnabit infantiam. Procurator Ioseph sponsus, ut iste in illo Ioseph Christi figuram impleat passionis; Ioseph prophetibus somniis incurrit zelum; Christus prophetis visionibus suscepit inuidiam; Ioseph missus in lacum mortis, viuus emergit à lacu; Christus mortis sepulchro datur, viuus remeare à sepulchro: Ioseph venudatus est; precio taxatus est Christus; Ioseph transducitur in Aegyptum; ad Aegyptum fugatur Christus; Ioseph esurientibus populis panem copiose subministrat; Christus cæli pane manentes orbe toto exaturat nationes. Sic luceat, cur Ioseph iste caelestis sponsi typum prætulit, portauerit imaginem, ambulauerit in figuram. Maria mater vocatur, & quando non Maria mater? Congregationes, inquit, aquarum appellauit Maria. Nonne hæc exeitem populum de Aegypto concepit vno utero, ut emergeret caelestis in nouam creaturam renata progenies? iuxta illud Apostoli; Patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube, &

be, & in mari. Et vt semper Maria humanæ præuia sit salutis, populum, quem vnda generatrix emisit in lucem, ipsa iure præcessit in Cantico, Maria, inquit, soror Aaron sumes tympanum in manu sua, dixit: Cantemus domino; gloriose enim honorificatus est. Nomen hoc prophetiae germanum est. hoc renascentibus salutare, hoc virginis infirmitatis decus, hoc indicium castitatis, hoc Dei sacrificium, hoc hospitalitatis virtus, hoc collegium sanctitatis: merito ergo matris Christi nomen est hoc maternum. Diximus quare mater sponsa, quare Ioseph sponsus, quare Mariæ mater nomen, ut totum circa ortum Christi fuisse mysticum panderemus: nunc quare sponsa quaesita sit ad partum Christi, alii prodamus ex causis. Prædixerat Isaias & Virginitatem parere Deum cæli, Regem terræ, orbis dominum, reparatorem mundi, mortificatorem mortis, redditorem vitæ, perpetuitatis authorem, hoc quam effert mundanis triste, terribile regibus, pauendum Iudæis, ipse dominicæ natiuitatis præbut euentus. Namque, ubi natus Christum, nunciabantibus magis, audiuit Iudæa, Herodes didicit; mox perdere Iudæa; Herodes occidere molitus est Christum; & dum successorem sibi timent, omnium perdere conati sunt saluatorem; denique, quia ipsum inuenire nequiverunt, delent patriam, lac miscunt sanguini, coæuos eius patriciali furore collidunt, laniant innocentia socios, quia culpa participes inflicte non poterant, quos punirent; Et, si iam nato Christo hæc faciunt; concepto Christo, tanta feritas quid fecisset? Hinc est, quod prouidetur sponsus, prouidetur maritalis species, ut celet miraculum, ut tegat signum, ut velet Virginitatis partum, ut crimini non det locum, ut furentis insidias sic eludat. Christus quamuis morti deditus, in utero si fuisset extinctus, mors præceps, quod nostra saluti venerat, abstulisset. Et quia locus iste multa nobis conferre poterit, si dicatur, prælibasse nos hodie, fratres, dominicum sufficiat sacramentum.

BEDAE VENERABILIS
Presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Cum esset desponsata mater eius Maria Ioseph. Interrogari solet, quare Christus ex virgine & tamen desponsata nasci voluisset. Sed respondendum est, quod quatuor causis hoc ita gestum esse credimus. vt Maria in Aegypto fugiens, solatium ministerij haberet à Ioseph, & ne quasi adultera lapidaretur & Christus quasi fornicationis filius despiceretur, & vt genus Christi per Ioseph ostenderetur. *Qui fuit propinquus Maria.* Quia non erat consuetudo historicis mulieres in genealogia numerare, & vt diabolus lateret natiuitas eius æstimanterem Christum de Ioseph semine natum: aliter enim in eum manus extendere non auderet. *Inuenta est in utero habens de spiritu sancto.* A Ioseph in utero, eam habere dicit inuentam: & licet quasi specialiter dicat de spiritu sancto, tamen credere debemus quod hominem Iesum non solus spiritus sanctus sed tota trinitas in utero virginis formauit. Ideo namque specialiter quasi de spiritu sancto dicit, quia illum Deus trinitas formauit in virgine: qui aduentu suo donum spiritus sancti in se credentibus largè ministravit. *Ioseph autem vir eius &c.* Ea quippe iustitia, vt misericorditer pro-

pinquæ consuleret, iustus erat, de qua scriptura dicit. *Misericordiam volo & non sacrificium,* non ea qua scribè & Pharisæi elati iustos se quasi emulatores legis æstimabant, cum crudeliter proximorum sanguinem effunderet, propter transgressionem legis quam nequaquam ipsi obseruabant. *Ipsa autem saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Illud de quo dictum est in Euangelio populum sine dubio: *Quo quor autem receperunt eum, & reliqua: non illum de quo dictum est, In propria venit, & sui eum non receperunt. Et non cognoscebat eam &c.* Non, vt quidam malè æstimant, Maria post Christum, alios filios de Ioseph, peperit, qui fratres sunt domini dicti: sed, donec, hoc loco pro infinito tempore ponitur, sicut in psalmis dictum est. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Et notandū, quod omnes vnigeniti primogeniti dici possunt. Porro omnes primogeniti vnigeniti dici non possunt, cum eos alij sequuntur, & rectè primogenitus dicitur est quia in multis fratribus primus deuicta morte surrexit, eisque resurgendi præbuit exemplum.

HAYMONIS EPISCOPI
Halbest. superioris Euang. expositio.

Cum esset desponsata mater Iesu Maria Ioseph, ante quam conuenirent, inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Exordium huius Euangelij animam pulsar, quare dominus ex desponsata virgine voluit nasci, & non de ea quæ non habet sponsum? Quadruplicem ob causam. Prima causa est propter quod dominus voluit nasci de desponsata, & non de simplici virgine, vt per originem Ioseph, id est, genealogiam eius genealogia Mariæ monstraretur, quia consuetudo est sacræ scripturæ genealogiam virorum texere non mulierum. Sicut fecit Beatus Martheus, incipiens ab Abraham & peruenit vsque ad Ioseph virum Mariæ, de qua natus est Christus. Illa genealogia deducta vsque ad Ioseph, sicut pertinet ad Ioseph, ita pertinet ad Mariam, quia de vna tribu fuerunt, id est, de tribu David. Propinqui erant & secundum legem cogebatur ex ea ducere uxorem. Nam dominus præceperat in lege, vt vnusquisque de sua tribu acciperet uxorem. Secunda causa est, propter quod dominus voluit de desponsata virgine nasci, vt fugiens in Aegyptum Maria haberet solatium viri, qui eam duceret, & reduceret, & gubernaret more viri, quia femineus sexus fragilis est. Tertia causa est, ne lapidaretur à Iudæis vt adultera. Quia si concepisset sine sponso, & pareret, putarent Iudæi quod ex adulterino coitu concepisset, & ob hanc causam lapidarent eam vt adulteram. Quartam causam addidit Ignatius, vt partus eius celaretur diabolo; dum eum putaret de semine Ioseph natum, & non de spiritu sancto conceptum, & procreatum. *Quum ergo esset desponsata.* Spondeo dicitur promitto. Quum esset desponsata Beata Maria, & promissa à patre, beato Ioseph, vt daretur illi vxor, Maria interpretatur domina, siue stella maris. Domina ideo dicitur, quia dominum totius creaturæ genuit ex se. Certè & ipsa est domina vniverso orbi, dicit beatus Augustinus, quia dominum dominantium, & regem regum protulit. Stella maris ideo interpretatur, quia per mare intelligitur mundus. Et per eius

Ioan. 3. & 4.
Ioan. 1.
Isaia 7.
Matth. 1.
Isaia 17.
Philipp. 1.
Ioan. 10.
Matth. 2.
1. Cor. 15.
1. Cor. 15.
1. Cor. 15.

In sacra scriptura nihil vacat.

Osia 2.

Ioan. 3.
1. Cor. 15.

Gen. 1.

1. Cor. 11.

Matth. 1.

Matth. 25.

eius conceptum, & partum, id est, per dominum Iesum illuminatus est mundus, lumine cognitionis Dei. Ioseph interpretatur auctus, vel ampliat, quia per hoc, quod sponfus beate Mariæ effectus est, & maritus, augmentum virtutis religionis, & sanctitatis accepit, ut esset pater domini adoptiuus, *Antè quam conuenirent*. Verbum conueniendi duobus modis possumus intelligere. *Antè quam conuenirent*, id est, antè quam coirent, ut masculus, & femina: nam postea non conueniunt, id est, antè quam nuptiarum solemnitate celebrarent, ut illa quæ erat sponsa, fieret vxor. *Inueta est in vtero habens de spiritu sancto*. A quo inueta est? A nullo alio nisi ab eo Ioseph. Qui ubi vidit eius vterum intumescere curiositate ductus, diligenter inquisiuit, vnde concepisset, illa respondit: de spiritu sancto concepti habens in vtero, non aliunde accipiens, nisi intrinsecus habens, *Ioseph autem vir eius*. Conuersatio est sacre scripturæ, ut sponsi appellentur viri, id est, mariti: & sponsæ vxores appellentur, & vxores sponsæ. Et quod sponsi appellantur viri, ecce hic habetur. Quia beatus Ioseph quum esset sponfus, appellatur vir. Quod sponsæ appellentur vxores, habes in Deut. dicente domino ad Moysen: Si inuenit vir puellam in agro desponsatam, & concubuerit cum ea: interficietur vir ille, quia humiliavit vxorem, id est, sponsam proximi sui: Quod econtra mariti appellantur sponsi, & vxores sponsæ, habes in Ioh. 1. Egre ditur sponfus, id est, maritus de cubili suo: & sponsa, id est, vxor de thalamo suo. Quia tempore ieiunij non est seruendum scortis. Frustra igitur assumitur pœnitentia in voce, nisi ab opere coniugali quiescat. *Quum esset inueta*. Nisi iustus esset, iuste omnia non diserneret. Et nollet eam traducere. Poterat dicere vicinis suis. Certè hæc mea sponsa concuprata est. Et nollet eam traducere, hoc est crimen adulterij illi imponere. Quia legerat Esa. prophetam dicentem. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, id est, nobiscum Deus. Et in Psal. dicente domino patri nostro David: De fructu lumbi tui ponam super sedem tuam. quod legerat in prophetis, non discredebat impleri in sponsa sua, videlicet, ut virgo conciperet sine viri semine, & pareret Deum. Ideo noluit infamare, sed voluit occultè dimittere eam. quomodo occultè? Ut neque duceret eam vxorem, sed permetteret manere sponsam, ut erat, neque eam causam diceret propter quam eam derelinquebat. Dicamus & aliter. Ioan. Chrysof. dicit, quod consuetudo fuit veterum Iudæorum, ut paruuli, & paruulæ, qui processu temporis venturi erant ad copulam nuptiarum simul nutriti in vna domo, aut in domo patris & matris pueri, aut in domo patris, aut matris puellæ: Secundum hanc consuetudinem forsitam fuerunt B. Ioseph & B. Maria simul nutriti in vna domo, ut inde modò dicatur. *Voluit occultè dimittere eam*, id est, à domo sua expellere, & separare, ut non habitarent simul. *Hæc autem eo cogit ante*, id est, dum cogitaret, ut eam dimitteret, ecce angelus apparuit ei. Iustum angelum Gabrielem archangelum possumus intelligere, qui nuntiauerat B. Mariæ, dicens: Ecce concipies, & paries filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Idem ipse apparuit B. Ioseph in somnis. Et quare in somnis, & non vigilantibus, quum pastoribus apparuerit vigilantibus, de quibus legimus: Pastores erant in regione eadem vi-

gilantes, & custodientes vigilias noctis supra gregem suum, quibus prædixit: Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, &c. Ad quod respondendum est. Quia illi pastores agrestes erant, & in agris morabantur, imperiti erant, & indocti: ideo manifestiori reuelatione indigebant, quam B. Ioseph, qui iustus erat, & scientiam legis, ac prophetarum habebat, in quibus didicerat angelos sæpe pastoribus apparuisse in somnis prophetis, & patriarchis, idcirco reuelatione non indigebat, sicut pastores, qui agrestem vitam ducebant. Spirituualiter, illa apparitio angeli per somnum mysticè nobis innuit, quia qui dormiunt seculo, id est, à curis mundanis sunt remoti, & vigilant Deo bonis operibus, illi merentur presentiam angelorum sibi adesse in custodiam sui. Illi taliter possunt dicere cum ecclesia in Canticis Cantic. Ego dormi, & in omni voluntate Dei implenda. *Ioseph, fili David*. Blandientis affectu alloquitur B. Ioseph angelus dicens: *Ioseph, fili David, noli timere*, noli dubitare, non est vxor tua concuprata. Quare appellauit eum filium David, & non filium Abraham, Isaac, & Jacob? Quia licet David pastor ouium fuisset ut Iacob, tamen maioris dignitatis fuit quam Iacob, Isaac, & Abraham. Quia Deo disponente rex fuit, & propheta. Iacob licet patriarcha fuisset, tamen non fuit rex. Ut ergo dominus de regali progenie crederetur descendisse, sicut reuera est, ideo appellauit eum filium David. Cæci etiam sedentes fecus viam clamabant, dicentes: Iesu, fili David, miserere nostri. Et pueri Hebræorum venienti domino Hierosolimam, occurrentes cum folijs, & ramis palmarum clamabant dicentes: Olsanna filio David. *Ioseph, fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est*. Hic appellatur Maria coniugis, id est, vxor quæ adhuc sponsa consistebat more scripturarum, sicut superius diximus. *Noli timere accipere sponsam tuam*. Postmodum sicut frequentia Euangelij huius narrat, surgens à somno fecit, sicut præceperat ei angelus: Conuocauit amicos suos, & fecit conuiuium nuptiarum, & accepit B. Mariam in vxorem, Attamen non cognouit eam, id est, non concubuit cum ea. Et non sine causa nomina illorum specialiter angelus expressit, dicens: *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est*. Nominibus propriis appellauit eos, quia familiare est aliquem hominè amicam proprio nomine appellare. Ut ergo angelus vtriusque nomen, id est, B. Ioseph & B. Mariæ demonstraret scriptum esse in cælis: ideo nominatim nūcupauit eos in terra. *Quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est*, id est, non concepit extrinsecus quod in vtero habet, sed intrinsecus virtute spiritus sancti concepti filij Dei, Deus pater misit verbum suum in vteru virginis, ipse filius assumpsit carnem, & animam in vnitatem personæ. Spiritus sanctus formauit illud corpus in vtero virginali, ex semine virginis, sine semine tamè viri. Et tamen credendum est, quia tota trinitas operata est illud corpus, Pater, & filius, & spiritus sanctus, quia quorū inseparabilis est substantia diuinitatis, eorum est inseparabilis operatio. Et si dominus conceptus dicitur de spiritu sancto, quare non dicitur filius spiritus sancti? Quia non omne, quod ex aliquo nascitur, eius filius appellatur. Verbi gratia. Nam omnes, qui consubstantiales in ecclesia,

per

per fidem renati sumus ex aqua, & spiritu sancto, & tamen non dicimur filij aquæ, sed filij Dei. Sic & manus materia ex nobis ipsis nascitur, capillus ex capite, sed non dicitur filius capitis. Nascuntur vngues de manibus, & tamen non dicuntur filij manus. Sic & filius Dei licet opere, & ministerio spiritus sancti conceptus credatur in vtero virginali, tamen ideo non dicitur filius spiritus sancti, sed filius Dei patris, à quo ante omnia secula est genitus, ne duo patres esse videantur. *Pariet autem filium virgo*, quia Deus nasciturus erat in mundo, dignum erat ut de virgine nasceretur. Et quia virgo paritura erat, dignum erat ut Deum pareret. Et *vocabis nomen eius Iesum*. Achi diceret angelus, O Ioseph, coniunx tua patiet filium, & inde habebis priuilegium, talem honorem habebis, veluti tu cum genuisses, quia impones ei nomen, quod nomen? Iesum. Iesus proprium nomen est hominis assumpti à verbo. Iesus hebraicè, latinè saluator, siue salutaris interpretatur. Huius nominis Etymologiam aperuit angelus, cum subiunxit. *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum*. Nō dicit specialiter populum Iudaicum, sed, *populum suum*. Quis est populus Dei? qui veraciter in eū credit, Omnis enim siue Iudæus, siue Gentilis, si veraciter credit in Deum, & fidem, quam habet, bonis operibus exornat, & populus eius dicitur. Et ipsum saluat, non solum à peccatis suis, sed etiam ab omni aduersitate huius sæculi, & futuri.

CHRISTIANI DRUTH- mari eiusdem Euangelij expositio.

Cum esset desponsata sponsus & sponsa ab spondendo dicti sunt, eo quod ante spondebant sibi cautiones matrimonij consentire: & dabant fidei iudices: etiam annulo subarrabantur. Tali ergo modo desponsata erat Maria Ioseph: non tamen in concupiscentia iuncta; Quare desponsata fuerit: superius dictum est. *Mater eius cuius eius?* Mater immaculati, mater vnici, qui in cælis sine matre, in terra sine patre natus est. Mater dicta, quia exinde efficiatur aliqui. Maria dicitur illuminatrix siue stella maris: genuit enim lucem mundi. Sermone Syro diuina vocatur: & iuste, genuit enim saluatore mundi dominumque vniversi orbis. *Antequam conuenirent* hoc est ea conuenientia, qua vnus erat conuenire spolum & spsam: *Inuenta est*. Videlicet ab ipso Ioseph inuenta qui pene licentia maritali, ut putabatur, futuræ vxoris omnia secreta nouerat. Erat enim vnus in illa gēte: ut qui vxorem debebat accipere, ad templum eam desponsaret: & postea si diues esset, haberet missos suos cum ea: aut si pauper, ipse custodiret simul cum patre, & matre vsque ad præfinitum tempus. Eo igitur tenore inuenta est à Ioseph, *In vtero habens de spiritu sancto*, quia pro certo sciebat, quod nullus homo ad eam eo modo iunctus fuisset, ut concipere potuisset. De ista solummodo hoc scriptum est, quod & in vtero habuerit de spiritu sancto. Ista autem & in mente & in vtero. *Et in mente* dicitur, quando de spiritu sancto intelligitur: quando vero de alio. *Et in vtero* dicitur: cum esset iustus. Testimonium euangelicè est de Ioseph: quod iustus erat & in consummata lege erat: & hoc etiam

ex apparitione angeli credere possumus, ex verbis ipsius dicentis. *Noli timere*. Si enim in eam malam suspensionem habuisset, nec ipse iustus esset: nec angelus dixisset. Noli timere, sed noli despicere: *Et nollet eam traducere*, hoc est diffamare: siue traducere, id est, extra ducere, quo tunc erat: & in blasphemiam mittere: *voluit occultè dimittere eam*. Si iustus erat, & nullam malam suspensionem in ea habebat: quare sanctam & iustam vellet dimittere? Sed sciebat conuersationem eius fore sanctam: & appropinquare se indignum reputabat: sicut beatus Petrus faciebat: cum viso miraculo piscium, dixit, Exi à me domine, quia homo peccator sum. vel sicut centurio mittens missos ad dominum dicēs, Non sum dignus ut intres sub tectū meum: nec mei ipsum dignum existimaui ad te venire. Ita & iste dicebat. *Lōge fac iam eam à me & à cognatione mea*. Quia perspicio in ea quoddam magnificum sacramentum. *Hæc autem eo cogit ante*. Hoc est indignum se iudicantem ei appropinquare. Si enim aliud inique cogitasset, angelus ei non apparuisset. A superbis enim potius refugit quam appropinquat: & idcirco apparet non fuisse despectum superbiæ sed humilitatis elongationem. *Ecce angelus domini apparuit in somnis ei dicens*. Visionum quibus Deus omnipotens locutus est ante incarnationem, quibus loqui voluit, septem genera sunt. Primum genus per aures corporis, ut sicut vidit Moyses rubum ardere, & audiuit vocem Dei per aures corporum, & omnis turba exercitus Israelis audiuit dominum dicentem decem verba legis. Secundum, genus extasis: sicut Petro quando misit ad eum Cornelius, Et cecidit super eum mentis excessus: & vidit vas lineum submitti de cælo. Tertiū sicut Nabucodonosor: quando vidit statuas de metallis. Vel arborem abscissam radicibus, & nihil intellexit. Quartum per nubem sicut ad Iob, post plagam locutus est. Quintū in corde, sicut multis sanctis: vel etiam Balaam, quando misit verbum in ore eius: & assumpta parabola locutus est. Sextū repletio spiritus sancti: sicut repleuit septuaginta senes in eremo. Septimum in somnis viderunt, mente intellexerunt. Alij (quod verius est) tria genera esse dixerunt: vnū per corporeos oculos sicut Abraham, & Lot angelos viderunt: & locuti sunt cum eis. Aliud in corde, sicut Danieli locutus est in corde: quæ Balthasar oculis corporalibus viderat, & non intellexerat. Tertium in somnis & in corde, sicut ad Esaiam & ad omnes prophetas & ad istum Ioseph: quæ visio excellentior est alijs. Nihil enim prodest oculis videre corporalibus, sicut vidit Balthasar: nisi quis & mente videat: sicut vidit Daniel eandem visionem. Similiter nihil prodest videre in somnis, ut vidit Pharaon, & Nabucodonosor, nisi assit qui sic videat, sicut viderunt Daniel & Ioseph. Eo ergo modo quo perfectus ab initio locutus est Deus eo etiam isti Ioseph, quia quæ vidit in somnis, intellexit & credit: quia sicut Deus omnipotens inter ceteros archangelos Gabrielem, qui fortitudo Dei dicitur, ordinauit ad annuntiandum mysterium saluatoris nostri, quem etiam & huic Ioseph locutum esse credimus: sic ordinauit perfectos viros ad tractandum incarnationem domini nostri: & non curauit per diuites hoc agere qui solent esse pleni vicijs: sed per pauperes plenos virtutibus, & perfectione. Vnde iste vnus fuit, qui dignus habitus est nutritus fieri Dei, & custos

matris

matris eius, & dignum hoc erat: vt qui totos homines in potestate habebat, sanctiores & perfectiores sibi appropinquare faceret. *Ioseph fili David.* Non solum filius quia de eius prosapia, sed etiam imitando fidem eius: *Noli timere accipere Mariam, coniugem tuam.* Noli trepidare: noli te indigni iudicare illi, vel matri eius seruire: quia illa digna & ordinata inuenta fuerat ad generandum eum: & tu ad nutriendum electus es. Fuit autem tuus æquiococus, castus inuentus & bonus: sed non tu eo inferior, cui credita est virginitas matris & batiulatio nascentis. dicatur interim coniunx tua vt liberet eam de persecutionibus Iudeorum sed melior tibi erit, quam si habuisses tantas vxores, quantas habuit Salomon. Ipse qui naceretur ex ea diceretur ad tempus filius tuus: sed est & creator tuus: qui melior erit tibi quam si habuisses quadraginta filios, vt Abdon habuit. Propterea serui vt domino dominorum, & regi regum. Coniugem tuam dicit, vt diabolus & Iudei nesciant de virgine natum, qui nasciturus est. Si non est coniunx tua more aliorum hominum: erit coniunx tua vt recipias mercedem, cum illa receperit pro generatione: tu recipies pro educatione in vita æterna. Coniuges dicuntur propter iugum, quod imponitur matrimonio coniungendis, siue desponsationis à prima fide, qua quis adhuc ignorat conjugales cõcubitus. *quod etiam in ea natum est, de spiritu sancto est,* instruitur Ioseph melius, quod ante sentiebat de sancta Maria, videlicet quod de spiritu sancto sit, quod in ea videbat. *Pariet autem filium:* quamuis de spiritu sancto sit quod in ea natum est, tamen pariet filium: quod nunquam audisti vt femina peperisset filium de spiritu sancto. *Et vocabis nomen eius Iesum.* Ego dico tibi nomen eius quod ante secula. Non tu pones ei nomen ex libitu tuo, vel mater eius, sed voca eum nomine, quod habuit ante secula. Saluatorẽ eum esse testare: quia ipse saluũ fecit ab initio omnẽ mundum. Iesus hebræum nomen est, & angelus Dei: expressit etymologiam & interpretationem quando dixit. *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Scribitur autem Iesus iota, & tau, & sigma & apice desuper apud nos. Nam in græcorũ libris solummodo per iota, & sigma, & apice desuper inuenitur scriptum: & sicut alia nomina Dei comprehensiuè debent scribi: quia nomen Dei non potest litteris explicari: quando purum hominem significat, per omnes litteras scribitur. Debemus autem scire, vbi primitus istud nomen fuerit inuentum, hoc est à Moyse primum impositum filio Nun, quando reuersus victor de pugna Amalech, ad quam miserat eum Moyses cum aliqua parte populi. Tunc ierunt ei obuiam reliquus populus cũ sacerdotibus: & imposuere ei hoc nomen, vt vocaretur Iosue: hoc est saluator: quia saluauit populũ de Amalech. Et in nomine & in facto ille Iosue figuram gessit domini: quia Amalech qui interpretatur populus lambens, diabolus significat: de cuius lambitione, id est seductione, semper liberat populum suum. Hoc est, qui sui esse festinat ore & opere: & à nomine eius christiani vocantur. Non enim absolute dixit populum sed suum addidit, id est, qui fidem & spem suam in eum posuerunt.

* *

* *

THEOPHYLACTI EPI- scopi Bulgar. superioris Euang. expositio.

Nam vt desponsata est mater eius Maria Iosepho. Quare Deus permisit, vt ipsa desponsaretur, & omnino suspicionem daret hominibus, quasi cognosceret eam Ioseph: vt haberet in aduersis curatorem: nam hic in fuga in Ægyptum curam eius habuit, & seruaui eam. Est & alia causa, vt lateret diabolus: & propterea desponsata est. Diabolus enim, quum audisset, quod virgo vterum gereret, obseruauit virginem. vt igitur deceptor decipiatur, desponsat semper virginem Mariam: & figura quidem fit coniugij, non autem res ipsa. *Priusquam conuenirent ipsi.* Conuenire hic significat congressum. Priusquam enim congrederentur, concepit. Vnde & Euangelista obstupescit, & clamat: *inuenta est,* quasi de re quadam admirabili dicens. *Ioseph autem vir eius, quum esset iustus.* Quomodo erat iustus Ioseph, quum lex præceperit adulteram traducere, hoc est, denunciare, & punire: ipse autem adumbraturus peccatum, & præuariaturus legem, eam dimittere voluerit? Soluitur autem hoc, quia propter hoc quod iustus fuit (nolebat enim crudelis esse) præ multa benignitate, misericordia eam prosequatur, ostendens se superiorem lege, & iam super legalia mandata viuentem. Deinde quia & ipse cognouit, de spiritu sancto eam concepisse, propterea noluit traducere, & affligere eam, quæ de spiritu sancto, non ex adulterio conceperat. Vide enim quid dicat, *quoniam inuenta est in vtero habens.* A quo inuenta est: à viro, hoc est, innotuit quod ex spiritu sancto concepit. Vnde clam voluit eam dimittere, & non audebat habere vxorem, quæ tantam habebat gratiam. *Ecce angelus domini in somno apparuit ei.* Quum angeretur iustus, angelus ei astitit, docens eum, quid faciendum. In somno autem apparet ei. Nam angelus quidem pastoribus vt agrestibus manifeste locutus est, huic autem vt iusto, & fidei per somnium. Quomodo autem non crediturus esset, quum angelus doceret eum de iis, quæ ipse animo versabat, & de iis, quæ nulli dixerat? Nam quum ipse cogitaret, & non loqueretur, astitit angelus. Merito igitur creditur ex Deo esse. Dei enim est scire, quæ non effamur. *Ioseph fili David.* Filium David eum dixit, in memoriam reducens, quod prædictum erat futurum Christũ ex femine David. Et hæc dicens, admonuit, vt non discederet: sed cogitaret David, qui promissionem acceperat de Christo. *Ne timeas.* Ostendit hic quod meruerit habere eam, ne forte offenderet Deum, vt adulteram fouens. & aliter ne timeas, hoc est, tu quidem times adiungi illi, quia ex spiritu concepit, sed ne timeas. *Accipe.* Hoc est, domi, & intus tene. Cogitatione enim, & mente iam amandauerat eam. *Mariam vxorem tuam.* Hoc dicit. Tu quidem fortasse putas adulteram esse: ego autẽ tibi dico, quod vxor tua sit: hoc est, quod à nullo vitata, sed tua sit sponsa. *Quod enim in ea natum, ex spiritu sancto est.* Non enim solum libera est ab illicito coitu, sed & diuiniore quodam modo cõcepit, & propterea rectius gaudere debes. *Pariet autem filium.* Vt ne quis dicat, & vnde tibi credam, quod est spiritu sancto est? dicit de futuro, quod paritura sit filium. Nam, si de hoc verum dixerõ, manifestum quod & hoc, quod ex spiritu

spiritu sancto, verum est. Non dixit autem, pariet tibi, sed simpliciter, *pariet.* Non enim peperit illi, sed toti orbi: neque illi soli gratia facta est, sed in omnes effusa est. *Et vocabis nomen eius Iesum.* Tu vocabis, vt pote pater, & curam gerens virginis. neque suspiceris, Ioseph, quod, quia à spiritu est conceptio, virginẽ ideo dimittere debeas adiutorio deititã, sed ministrabis ei in omnibus. *Hic enim saluabit populum suum.* Hoc loco interpretatur quid significet Iesus, nempe saluatorem. Ipse enim, inquit, saluabit populum suum: nõ solum Iudaicum, sed & gentilem, qui crederet, & fieri populus eius non ad dubitauerit. Quomodo autem saluabitur ab hostibus? minime, sed à peccatis suis, vnde manifestum, Deum esse, qui nascetur. Solius enim Dei est ignoscere.

INCERTI SVB NOMI- ne Eusebij episcopi Emisseni su- perioris Euang. expositio.

Primum autem querendum est, cur beata Maria desponsata fuerit, quæ ante partum virgo, in partu virgo, & post partum virgo, nunquam viro cognita erat. Multa enim ex hoc rationes reddi possunt. Si enim virum non habuisset, & grauida videretur, nulla ei excusatio subuenire posset, vt quasi adultera non lapidaretur. Quis enim ei crederet sine viro concepisse? quis ei crederet de spiritu sancto eius verũ intumuisse? Erat enim hoc inuistatum & sine exemplo. Melius ergo fuit, vt semper virgo, ad tempus nõ virgo putaretur, quam accusata secundum legem lapidaretur. Non enim violatur virginitas falsa opinione. Occiditur autẽ innocens plerumq; falsa accusatione. Poterat enim dominus & aliter matrem suam, nõ solum ab iniusta damnatione, verũ & à falsa opinione defendere, si vellet, qui semper in potestate habuit facere, quicquid vellet. Cur autẽ hæc magis voluerit, ipse scit, non ego. Sic ei placuit, placeat igitur & nobis. Indigebat præterea viri auxilio multis modis virgo Maria, sic secũdum Dei dispositionem in Bethleem paritura erat, & eam simul cum filio in Ægyptũ fugere oportebat: sic enim à Deo fuerat dispositum, sic à prophetis antea nũtium, sic futurum erat, & mutari non poterat. Hæc est igitur causa, cur desponsata fuerit. *Cũ autẽ esset desponsata mater eius Maria Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.* Queritis fortasse qualis mater, quærite prius qualis filius. Nõ habet filius in hominibus parem, non habet mater in mulieribus similem. Speciosus ille præ filiis hominum: speciosa illa quasi aurora consurgens. Fecit ille matrẽ suam, quod nemo alius fecit: peperit illa filium, & virgo permanit: quod nullã alia fecit. Fuit ille, antequam mater: nõ fuit ista, antequam filius. Quid enim horũ imitabilibus tibi esse videtur? vtrũq; enim mirabile est: quia nec prius nec posterius factũ est. *Antequam conuenirent,* inquit, *inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.* Quid est, antequam conuenirent? antequam simul in vna domo habitarent: nondum enim conuenerant, nondum simul habitabant. Ille in sua, & illa adhuc in sua domo manebat. *Et tamen inuenta est in vtero habens de spiritu sancto.* Quererem ego, à quo inuenta fuisset, si tale inuenire difficile esset. Multa enim signa sunt, quibus grauida mulieres cõ-

gnoseuntur. Videbatur igitur grauida ab iis, qui ei familiares erant: nemo tamen eam suspectam habebat, quoniam desponsatam esse sciebant. Intellexit hoc tandem & Ioseph, & sponsam suam grauidam esse cognouit: mirabatur igitur, & circa sponsam suam zelotypia mouebatur. Quid faceret: prodere eam timebat, ne occideretur: dimittere eam cogitabat, quod & sibi facile, & periculosum esse sentiebat: daret enim ei libellum repudij. Sic enim præcipit lex. Hoc est autem quod sequitur: *Ioseph autem vir eius cum esset iustus, & nollet eam traducere, voluit occultè dimittere,* quam accusare nolebat. Nolebat eam traducere in domũ suam, quam videbat grauidam esse de nõ suo. Hoc autẽ eo cogitante, ecce angelus domini in somnis apparuit ei dicens: *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Cum, inquit, ita cogitaret, cum his angustiis æstaret, cum quid faceret dubitaret, ecce angelus domini, ecce nũtius cælestis, ecce Gabriel consiliator virginis, eiusque conficius castitatis, cui hæc secreta erant commissa, cui hæc mysteria reuelata fuerant, apparuit Ioseph in somnis. Et bene quidem in somnis: si enim Ioseph non dormisset, si extra se non fuisset, si metis oculos apertos habuisset, si solem, qui iam in Maria oriebatur spiritu sancto reuelante cognouisset, procul dubio nihil tale cogitare potuisset. Audiamus autẽ quid angelus dixerit: *Ioseph fili David, noli timere accipere Mariam coniugem tuam.* Noli, inquit, timere, noli dubitare; tolle hanc zelotypiam, pelle suspitionem: non est, vt cogitas, nondum cognoscis hanc virginem, nondum bene vidisti Mariam coniugẽ tuam. Ipsa enim est tẽplum Dei, ipsa est porta cæli, ipsa est domina tua, quam putas esse sponsam tuam. Accipe igitur eam, iam nunc quasi dominam; non quasi coniugem: accipe eam non tibi traditam, sed commẽdatam. Sis ei obediens, non imperans vt maritus. Quare hoc? Vis audire quare: quia quod in ea natum est, de spiritu sancto est. Sufficiebat hoc audire, sufficiebat & credere. Nõ queramus qualiter de virgine incarnatus, & qualiter de spiritu sancto natus est Christus. Credidit enim virgo Maria & concepit. Hoc enim testatur Elizabeth: Beata, inquit, quæ credidisti, quia perficitur in te ea, quæ dicta sunt tibi à domino. Credidit enim virgo, & operante spiritu sancto, verbum caro factum est. *Pariet autem filium, & vocabis nomen eius Iesum.* Quare autem tali nomine vocetur, protinus subinterens ait: *Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Manifestum est igitur quia saluator interpretatur.

PETRI DAMIANI SER- mo in eodem die.

Tandem de mari ad portum, de promisso ad præmium, de labore ad requiem, de desperatione ad spem, de via ad patriam peruenimus. Scripserat quidem nobis frequentibus epistolis calamus scribæ velociter scribentis; Expecta, re-expecta; sed nos, quod subiungitur, dicere poteramus, Modicum tibi; & modicum tibi. Præcurrerant cursores promissione diuites, sed exhibitione pauperissimi. Dicebat alius: viriliter age; & confortetur cor tuum; & sustine dominum: alter verò: Si moram fecerit, expecta eum, quia veniens veniet. Pari consilio exierant de sanctuario Dei, nihil te-

Videtur nõ in-
telligere vim
verbi tradu-
cere, quod si-
gnificat infir-
mare.

I

cum

cum nisi promissionum multitudinem reportantes. Vnde & Citharista noster iam dormitauerat præ tædio, & in ipsum Deum tacitis obligationibus totam culpam modis flebilibus intorquebat. Tu verò, inquit, repulisti, & despectisti, distulisti Christum tuum. De flebili quoque ad imperatium conuersus est, exagitantem impatientia, quæ mater est impudentiæ, & frontositate. Qui sedes, inquit, super Cherubin, manifestare. Vt quid tandiu dominatrici sedens in cathedra, circumuolantibus, & vallantibus Angelis, non respicis super filios hominum, quos absorbit, & absorbit iniquitas, per Adam quidē commissa, sed à te permissa? Memorare quæ sit mea substantia, ad tuæ substantiæ similitudinē fabricata, quia etsi omnis homo uiuens est vanitas, in imagine tamē tuā petrafiens, vanitas esse non potest. Nūquid ita vanē cōstituti omnes filios hominum, de quibus dicitur: Et deliciae meæ cum filiis hominum: ut eos verberet, & diuerberet à te malignissimus ille deceptor, qui decipere, nisi te permittente, non potuit? Inclina cælos tuos, & descende, & illos misericordes oculos miseris inflecte precibus, nec saltem in perpetuum obliuiscaris nos. Hæc quidem iste, sed gemitibus, & ærumnis intortus, tantæ præsumptionis sententiam abiurabat. Dixi, inquit, custodiam vias meas, vt non delinquam in lingua mea. Verum ille vir nobilis, & profundi sermonis vrbani- tate perlucidus, affectuosis excessibus incallescās; Propter Sion, inquit, non tacebo, & propter Hierusalem non quiescā, donec egrediatur vt splēdor iustus eius. Vtinam, ait, distumpes cælos, & descēderes: & alia multa, quæ fastidiosa prolixitas verat inferere. Hic etiam morosioris gratiæ longinquitate suspensus, & nimierat doloris excedens, impatiēter oblatrat dicens: Ecce gētes, quasi non sint, sic sunt corā eo; quasi nihilum, & inane reputatae sunt ei. Hieremias in vocē gratulandæ laudis aduerbio demonstrante prorumpēs; Ecce, inquit, faciet Dominus nouum super terram, & mulier circumdabit virum. Sed tamen repentinæ subuersionis lacrymis edocetur, vt prius lamētum suscipiens, quàm aduentum, penitus cōticescat. Danieli dicitur: Visio est in dies, & in tempora longa. Et Ezechiel tātis caliginibus inuoluitur, vt vix dignosci possit, vnde veniat, aut quò vadat. Denique omnis ille Prophetalis cōuentus, longa tardantis gratiæ morositate pertæsus, nunc rogando, nunc conquerendo, variat orationē, & plerūque sermonibus exoratiuis indignatos intermiscet. Nos quoque satis, satisque eos audiuius, & nobis in fastidiū relegitur. Iam fugiat Moyses; impeditionis siquidem linguæ factus est nobis. Esaiæ labia immunda sunt. Hieremias nescit loqui, quia puer est. Ezechiel polluto pane vescitur. Oseas fornicariam, & adulteram ducit vxorem. Daniel post visionem grauitè infirmatur. Omnes Prophetae elingues sunt, & muti. Iam latari, & exultare non possumus, nisi osculetur nos osculo oris sui. Auditi, & exauditi estis. Adest benignitas, & humanitas Saluatoris nostri Dei, quæ vel differti, vel auferri non patitur ampliùs amorem lægentium. Quid enim audistis? Sanctificamini filij Israël, & estote parati, quia crastina die descendet Dominus. Residuum diei huius, & supernaturæ noctis vix medianda progressio, dirimunt nos à vultu gloriæ, à puero Deo, à puerperio singulari. Currere celeres horæ, & rapidiori passu conscite metas vestras, vt

liceat videre filium Dei vaglentē in cinis, & saluatri natiuitati qualiacunque obsequia preparare. Credo vos esse filios Israël sanctificatos ab omni inquinamento carnis, & spiritus, paratos ad dici crastinæ sacramēta, & sollicita deuotione, & deuota sollicitudine. Quid enim aliud his sacris diebus eius aduentui dedicatis egistis? Vidi ego senes senectutis oblitos, astare vigiliis sacris iuuenili alacritate, & iuuenes, iuuentute sepulta, senili grauitate reuerentiæ diuinitatis assistere. Plena erant subsellia continentibus, & concentu parili voces in sublimibus resalabant, vt felici inuidia vos cernerem iubilare Deo in voce exultationis. Psalteria erant præ manibus, psalmi in labiis, in corde deuotio; solennitate animi indicabant hilaritas vultus, discursio corporis, operis sollicitudo. Inspeci sacerdotes vigilantibus oculis primos diei ortus subtiliter indagare, sacramentalibus * indui vestimentis, introire ap altare Dei, ad sacrificandum corpus, & sanguinem Redemptoris. Vidi assistentium turbam, ministeriali deuotione nunc flectere genua, nunc osculari manus, & ad impetrantium nutum nutu citius obedire. Sed & pueros aspecti, qui nesciunt quid sit inter dexteram sinistram, sibi adinuicem psalteria inuidere, & deportare ad lectulos suos, furari somnum ab oculis suis, & in lectulo suo per noctes querere quem diligebat anima eorum. Quod licet contra consuetudinem præsumptum sit, non tamen contra deuotionem. Fateor, inter hæc omnia cogitabam: Castra Dei sunt hæc: Non est hic aliud, nisi domus Dei, & porta cæli. Vellem, nollem, vestra deuotione traherbar, & vobis negociantibus, ociari non poteram. Sequebar vos, sed à longè, vel aberrans à via, vel claudicans à scimitis meis, litgens, & contristatus, quia non poteram æquare currentes. Nouit ille vnus, cum quo vno vnium esse cepei in Domino, quàm frequentibus querelis impleuerim aures eius, quòd vos in meridie essetis cum sponso, & ego in vespertino frigore commorarer. Eja fratres, si aliquis adhuc influus humor de flumine mortalitatis huius vestras circumrorat affectiones, terгите, & terгите illum nuno confessionis amictu, & calciate vos in præparatione Euangelij pacis, vt fitis de quibus dicit sanctus: in flumine pertranfibunt pede. Quid autem post hæc? Ibi lætabimur in ipso. De flumine hoc, immo de fluminibus istis Esaias Propheta in nocturnis lectionibus largiùs disputauit. Percutiet, inquit, Dominus fluum Egypti in septem riuus, ita vt transeant per eum calceati. Volo de flumio, & ruinis eius paulisper confabulari vobiscum, quomodo, & qualiter percutiantur, & quid sit transire per eum calceatos. Per Egyptum figuratiter exprimi mundum istum, diuinorum eloquiorum scrutatores assistant, qui positus est in maligno, qui tenebris, & confusionibus est repletus. Flumen, fluxus humani generis est, qui de primis parentibus infelici vena prorumpens, impetuofum torrentem per totam mundi latitudinem instagnauit, qui in septem torrentibus deriuatus, valles, & campestria profunda voragine superfedit, ipsis quoque montium cacuminibus eandem refusionem intrens, vnde vnus de altioribus clamat: Torrentes iniquitatis conturbauerunt me, & intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Primus huius fluminis riuus est cogitatio mala, riuus exundans, & qui nullis obicibus re-

Nota, Insuper Sacerdotibus indui vestimentis, introire ad altare Dei ad sacrificandum corpus, & sanguinem Redemptoris.

pellatur. Habet frequentiam pluuiarum, fenestras corporeorum sensuum, qui ei de mundanis cataractis mortiferos imbres infusus administrant. Occurrit aspectui mentis quod vidit, & audiuit, quod odorauit, & gustauit, quod palpaui, & tetigit, & plerunque quod simplici oculo aspeximus, versipellis contortor ad offensionum rectorquet, & scandalum. Fingit similitudines, imagines pingit, colores aprat, & in thalamo mentis vniuersa conuoluit, si fortè consensum eliciat, & inficiat affectum. Offert horribilia de diuinitate, terribilia de fide, mirabilia de fidei institutione, & in alueolo mentis veneniferas ingerit potiones, quas vel in confessione euomere peccator oneratus exhorret. Venit in oratorium, dormitorium occupat, infidet refectorio, circueit claustrum, reuiscit officinas, nullam prætermittit artem nocēdi, sed vbique suæ calliditatis assignat argutias, & in choro quidem inter otandum, & psallendum mentem pertrahit in diuersa, præteritorum rememoratio puritatē intellectus inuoluit. In toro verò multiformes libidinis sensus inuoluit, insidians solitudinis vestra, & telis fortioribus oppugnans; vtinam non expugnet, pungat, non vulneret. In refectorio autem gulam allicit ad videndum quæ perferantur, & ingenti auiditate enerat dissentium ventrem, vt maiore opera ad egerendum egeas, quam ad ingerendum. In claustro libros reuellit à manibus, memoriam refecat scripturarum, & nunc de illo ad istum cum signis, & scurrilitate tranfertur. Per officinarum multitudinem te facit excurrere, & vagabundo se comitè facit, donec taciturnitatis otium aut aperiat, aut cōstringat. Quid plura? In choro deuotionis, in toro castitatis, in refectorio parcatatē, in claustro lectionem, in officinis silentij virtutem, virtutis inimicus extirpat. Nec sufficit in vigilando subtilibus spiculis cordis terebrare muralia, sed dormiendo singulari se versat, & reuertat astutias, quæ meliùs vestra conscientia, quàm styli scientiæ derelinquo. Sed & ad altare Domini virtutum sequuntur vos spiritus isti, in ipsos mentis oculos inuolantes, & vix aliqua vel nascentis Dei, vel pendentis in Cruce possunt memoria deturbari. Magnus ille Patriarcha vix volucres huiusmodi à suis sacrificiis abigebat. Nos quid sumus, qui fugare præsumimus? Quis in hoc riuo vel mersum, vel submersum se esse negauerit? Videtis quàm turbidus torrens, & limosa regurgitans cœnositate, qui vix, aut nūquam ad hoc ducitur, vt penitus exsiccecur: Non puto quòd ille, qui clausit cælum oratione, clausit animum à cogitatione, vt facilius sit cælum obferare, quàm animum. Secundus riuus est locutio peruersa. Linguam nullus hominum domare potest; ait Apostolus: membrum inquietum, membrum mortiferum, facilis ad loquendum, ad obloquendum procliuor. Et notandum, quòd nascitur alter ex altero, cum mala cogitationi prauæ locutionis ianua sit aperta. Et est verbum, aliud falsum, vnde dicitur: Perdes omnes, qui loquuntur mendacium: aliud vanum, de quo scriptum est: Vana loquuti sunt vnusquisq; ad proximum suum: aliud maledictum, de quo Apostolus scribit: Neque maledicti regnum Dei possidebunt: aliud impudicum, de quo idem: Turpis sermo de ore vestro non procedat: aliud excusatorium, vnde psalmista: Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis:

aliud dolosum, de quo Propheta: Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa: aliud otiosum, de quo idem Dominus: De omni verbo otioso, quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij: & si quæ alia sunt genera pestis huius, quæ nos breui saltu transilire non possumus. Tertius est actio praua. Post cogitationem, & locutionem venit ad opera, quando exhibemus membra nostra arma iniquitatis peccato, & contumeliis afficimus corpora nostra. Quid enim turpius, quàm membra Christi sanguine consecrata, & consecrata ei in baptismate, libidinis ardoribus maculare, nec attendere reuerentiam præsentis Dei, minantis pœnam, gloriam promittentis? Absit vt aliquis vestrum huic idolo subseruatur, vt filium virginis in Veneris templo suscipiat, vt arcam Dei iuxta Dagon collocet, ne nutritus in croceis stercorea complectatur. Quid Petro cum Mago? Quid Christo cum Antichristo? Quid virgini, & libidini? Quid puritati, & impuritati? Absit vt quisquam vestrum ambulet in passione desiderij, sicut & gentes, quæ ignorant Deum, qui corpus Christi aut consecratis, aut Christi eorpori ministratis, electi seruire Imperatori, vt cum Imperatore sedeat, cum sederit in sede maiestatis suæ. Qua fronte, quibus oculis videret nos, viueret nobiscum, qui tantis inter nos obscœnitibus deseruiret? Qua mente, qua conscientia accederet ad sancta sanctorum, immolare sanctum sanctorum, cuius fama contemptibilis, vita notabilis, sermo reprehensibilis haberetur? Sed si fortè (humanum loquor) propter infirmitatem carnis nostræ, aliquis nostrum tale aliquid in cubiculo conscientia complicauit, deplicet illud per confessionem, & pœnitentiam, & ego ei de misericordia nascentis pueri repromitto, quia si confessus fuerit, & pœniterit, nascetur in eo lux mundi, vt dimotis fallacibus tenebris, splēdorem veræ lucis accipiat. Quomodo enim miseris misericordia hac nocte negabitur, in qua misericorditer nascitur misericors & miserator dominus? Adest Deus & homo, mater & virgo, caro & verbum, lux & illuminans, bonus & bonitas, misericordia & veritas, fecunda virginitas, virginalis fecunditas, æterna nouitas, noua æternitas, diuina humanitas, humana diuinitas, humilis sublimitas, & in his omnibus misericordia fabricatur. Cohibete igitur extollentiam ab oculis, loquacitatem à lingua, crudelitatem à manibus, voluptatem à lumbis, pedes ab itinere non trito, & venite, & arguite eum, si non hac nocte disrupit cælos, si non descendit ad vos, & proicit in profundum maris omnia peccata vestra. Qui enim est, qui huius tertij riuuli non sit mersus, & remersus instantia? Quartus riuus est defensio peccatorum. In veritate dico vobis, quia nihil sic exasperat iram diuinitatis, quàm iniquitatis defensio. Equo enim certamine nos decertamus cum domino, cum defendimus quod odit, cum nobis placet, quod displicet illi. Magna quippe differentia est inter superbium, & humilem peccatorem, cum illum despiciat, hunc respiciat, qui humilia respicit, & alta à longè cognoscit. Quando sanari poterit, qui medicum spernit, medicinam conculcat, & inhi: man substantiam contrariorum receptione succendit? Tu dicis malum bonum, amarum dulce, tenebras lucem, & in creatorem refundis iniurias, vt quod laudauerit, tu vituperes, quod vituperauerit, tu laudes

landes. Non est hoc palatina dissimulatione tace-
 rendum, cum viderim quosdam vestrum tantis
 impatientiæ stimulis agitari, vt ad primas cor-
 reptionis voces, non solum excusationem, sed de-
 fensionem exhibeant, & nisi disciplinæ vigor
 obuiauerit, ad tumultus, & iurgia profilitur. Hæc
 est impietas maxima in Deum, delictum maxi-
 mum, quæ vir simplex & rectus, & puer domini
 summa circumspectione deuitat. Elegantissimam
 super his comparatione inducit Propheta, quam
 de sacratio sancti spiritus asportauit. Ibi, inquit,
 habuit foueam hericium. Hericium si apprehendi se-
 sentiat vel contingi, ita confertissima spinositate
 densatus est, vt vndique compunctionibus, &
 aculeis vestiatur. Cum vero se solitudinem ade-
 ptum putat, caput aperit, exerit pedes, & viuifica-
 torios motus plana deambulatione demonstrat.
 Siquis superuenerit, statim celerissima velocitate
 caput cum pedibus ad interius absconditum re-
 portatur, vt si illum tenere volueris, prius videas
 sanguinem tuum, quam corpus suum. Sic & pec-
 catoris caput cum pedibus, intentio cum actione,
 à pastorem solitudine prospicitur, & quod se-
 re omnium peccantium vitium est, cum ab omni-
 bus videatur, à nemine æstimat se videri. Si vitium
 refecare studeas, & intentionis ingressus cum
 actionis egressibus, correctiuus manibus depre-
 hendere, statim Ciceronis eloquentia renouatur;
 excusatur, & defenditur quod opponis; accusaris,
 & offenderis qui proponis. Interrogat de loco, de
 tempore, quando factum fuerit, & nouus diale-
 cticus exerta lingua prorumpit; in medium pa-
 rentes aduocat, patrocinatores quarit, grauari se
 iudicat, indicat se recessurum, malleque mori,
 quam pati talia, & quæ vidisti negans, & quæ non
 vidit, in te conuicia retorquens. Sic spinam sen-
 tis, & culpam perdis, odium incurris, nec corrigis,
 & quem totum tenere putabas, totum amittis.
 Vides quam multiplici cumulositate riuus iste
 omni homini, & maxime nostro ordini se infundit?
 Quintus est exultatio in peccatis. O detestanda
 lætitia, & in sempiterni doloris tristitiam de-
 mutanda, in peccatis sicut in virtutibus exultare.
 Non ne latrocinant, & facinorosi quique cum
 vitorum plenitudinem assequuntur, non se capi-
 unt præ gaudio, ita etiam vt audeant ipsi diuini-
 tati gratias immutare? Qui cum malefecerint læ-
 tantur, & exultant in rebus pessimis, cadent super
 eos carbones, & in ignem delicientur. Sed & ri-
 uus iste, quam vndosa reflexione miseros ani-
 mantes offundat, melius conscientia, quam elo-
 quentia comprehendit. Sextus est alios docere ad
 malum. Hæc doctrina de cathedra pestilentie de-
 riuatur, quam detestatur, & reprobat, qui docet
 hominem scientiam. O quam in vano accipit ani-
 mam suam, qui aliorum animas venatur ad mor-
 tem, qui trahit peccata sicut longam restem, qui
 miscet sanguinem sanguini, cui non sufficit vt in-
 tereat in seculum seculi, nisi & alios ad interitum
 pertrahat sempiternum. Scitis enim, quia multa
 vitia teneris ætatibus imprimuntur, quæ po-
 stea in magno corpore vix mitigare, ne dum ex-
 tirpare quicquam possit. Infelices magistri, qui
 huiusmodi plantaria plantauerunt, quæ explan-
 tantur ab illa cælesti plantatione, quam plantauit
 pater ille cælestis. Quis gloriabitur, se huius riu-
 i torrentibus non fuisse vallatum? Septimus est in
 his omnibus perseuerare. Hic peccator submersus

est, & absorptus, & claudit super eum puteus os
 suum. Cum enim non leuat oculos ad cælum, nec
 recordatur iudiciorum iustorum, mortuus, & se-
 pultus est in sepulchro conscientie suæ. Tunc
 a mortuo, tanquam qui non est, perit confessio.
 Tunc peccator, cum venerit in profundum malo-
 rum, contemnit. Hic est in extremo fluminum
 Ægypti. Hic multitudo miserationum Domini
 solitur ab oculis eius. O flumen malum, riuus pes-
 simi, riuus exterminans. Hac nocte dominus eos
 calceatus transtulit, cum in virginali substantia pu-
 ram carnem, & omnium prætaxatione pestium im-
 munem accepit, illo calceamento calceatus, quod
 in Idumæam extēdit, cuius corrigiam soluere non
 potuit magnus ille Baptista. Misit de summo filiū
 suum, & accepit me in vtero Virginis, & sic tan-
 dem assumpsit me de aquis multis; quas vobis
 breuiter prælibauimus. Libera me, inquit, ab his,
 qui oderunt me, & de profundis aquarum, Per-
 cutiemus eos, si cogitemus pro peccato nostro, si
 prohibeamus linguā à dolo, si declinemus à malo,
 & faciamus bonum, si confiteamur aduersum nos
 iniustitiam nostrā domino, si dolor noster sit sem-
 per in conspectu nostro, si doceamus iniquos vias
 domini, & semper laus Dei sit in ore nostro. Et vt
 de arte futoria nostris moribus aliquid cōsumamus,
 habeamus calceamenta densa, & subtiliter con-
 suta, quæ possint aquas obuiantes excludere. Fa-
 ciamus carnem nostram firmam, & confixam ti-
 more domini, quæ libidinis humorem excludat,
 & excoctā tribulationibus, atque densata, fiat vter
 nouus, ad conseruandum vinum nouum, de quo
 dicitur: Quia factus sum, sicut vter in pruina. Sed
 iam corda, & corpora nostra ad suscipiendum
 filium Virginis præparata dimittamus in pace, &
 omnes in commune lumen ad reuelationem gen-
 tium innocentibus brachiis amplectamur, qui est
 Deus benedictus in secula, Amen.

EVTHYMI ZIGABONI

superioris Euang. expositio.

Cum esset desponsata mater eius, &c. priusquam
 conueniret ad coitum, Non dixit autem,
 priusquam ipsa veniret ad domum illius. Iam
 enim in ea erat, Multis siquidem moris erat,
 vt apud se haberent sponsas, propter securita-
 tem. *Reperita est autem, hoc est, apparuit: ait au-
 tem, reperita est propter inopinatum effectum. Ne
 quispiam vero turbetur, eo quod dixerit, Reper-
 ta est esse prægnans, si id solum audiat: ideo ora-
 tionem contexit; addens à spiritu sancto. Et quam
 ob causam non est imprægnata, antequam de-
 sponderetur? Ne occideretur, vt pote suspitione
 de ea habita, quod corrupta esset. Cui enim per-
 suadere potuisset, cum viro se non esse congres-
 sam? Propter hoc ergo post desponsationem, &
 quum iam in domo viri esset, imprægnatur, vt ve-
 rissimile sit ex ipso concepisse & ita periculum
 euadat. Præterea, vt in necessariis habeat submi-
 nistratorem, & procuratorem: eo maxime tempo-
 re, quo in Ægyptum fugiendum erat. Tu vero ne
 quæras, quo modo conceperit; neque curiose
 scruteris, quo pacto formatus sit embrio. Hoc
 enim neque Euangelista docuit, neque ante ipsum
 angelus, qui virgini conceptum annunciat: Hoc
 siquidem ignorabant, eo quod incomprehensibile sit,*

Num. 5.

le sit, solumque beatæ Trinitati cognitum. Verum id
 tantum scito, quod filius incarnatus est secundum
 patris voluntatem, cooperante etiam spiritu san-
 cto. *Ioseph autem vir eius, quum esset iustus &c.* Iustus
 quidem dicitur, qui auaritiā odit: dicitur etiam
 generaliter, qui virtutem colit: sicut & hic Ioseph
 iustus esse perhibetur, quum propter alias eius
 virtutes, tum propter mansuetudinem, ac probi-
 tatem eius. Traducere autem dicebatur, quando
 vir ad concilium ducebat uxorem, de qua suspi-
 tionem habebat, ipsamque accusabat: & ita mani-
 festè eam à domo propria dimittebat. Quod no-
 lens facere Ioseph, voluit clam dimittere eam, vt
 & ipse nulli obnoxius crimini, secundum legem
 maneret, eas iubentem dimittere, quæ aliunde in
 vtero haberent, & illam à malorum perpeffione
 feruaret, quæ id, quod factum erat, non manifesta-
 bat. *Hæc autem eo cogitante, ecce angelus domini appa-
 ruit ei in somnis.* Vide mansuetudinis excellentiam.
 Non solum hac de re nihil alteri manifestabat, sed
 nec ipsi, de qua suspitionem habebat: tantum
 apud se cogitauit clam dimittere eam. Et quare
 non antequam venter intumesceret virginis, dixit
 angelus ipsi Ioseph, quæ facta fuerant circa con-
 ceptionem sine semine: Quia propter magnam rei
 nouitatem incredulus fuisset. Quum ergo res iam
 appareret, indicat, faciliusque persuadet. Præterea
 cur non ipsa virgo manifestauit Ioseph, quum
 prius à Gabriele esset edocta? Quia sciebat fidem
 sibi non habendam: magis itaque laborabat stu-
 dens, quod impletum erat, obtegere. Ad hæc: qua-
 re non post ventris tumorem significauit angelus
 virgini conceptionem, quæ per spiritum sanctum
 facta esset. Quia, nisi prius rem didicisset, timore,
 ac perturbatione adeo exagitari potuit, vt mor-
 tem ipsa sibi conscisceret, plane sciens, quod nulli
 vnquam persuadere potuisset, se nulli commix-
 tam esse viro. Præterea virgini quidem ante con-
 ceptionem angelus nunciavit, Ioseph autem par-
 turitionis tempore. Et Matthæus quidem de an-
 gelo Ioseph apparente conscripsit: Lucas vero
 quomodo virgini diuinus conceptus sit annun-
 ciatus: vtrumque enim factum est. Rursum, quam
 ob causam in somnis ipsi Ioseph apparuit ange-
 lus, & non manifeste sicut virgini? Quia virgini
 quidem manifesta opus erat visione, propter rei,
 quæ significabatur, nouitatem: Ioseph autē videns
 quidem vteri tumorem, cognitam tamē habēs vi-

Luc. 1.

tæ virginis puritatem, ac innocentiam, alio quoque
 modo facilius erat crediturus, tanquam qui somnia
 probe nouerat diiudicare: ideo in somnis angelum
 videt. *Dicens, Ioseph, fili David, David filium, ipsum
 nominat, mentem eius ad David reducens, à quo
 Christum esse venturum expectabant Iudæi. Di-
 cens autem, Ne timueris, eidem manifestat proprii
 cordis arcanum. Timebat siquidem retinere Dei
 matrem: ne Deum offenderet, retenta contra le-
 gem adultera. Quid est autem accipere? Intus re-
 tinere, vel ad seipsum rursus capere. Iam enim
 mente ab eo diuisa erat. Accipere vero non ad
 nuptias, sed ad custodiam. Uxorem quoque tuam
 dixit, vt inde certiores eum faceret, quod à nullo
 cognita esset viro. *Quod enim in ea genitum est, à spi-
 ritu sancto est.* Formatum in ea, genitum dixit, vt
 discamus non paulatim modo feminis formatum
 esse: sed repente quantum ad formationem per-
 fectè factus est. Vide autem quo modo ipsum ad-
 monuit eius, quod à David expectabatur: deinde
 manifestauit ipsi occultum cordis timorem, &
 quid facere decreuisset: postea docuit puram esse
 eius sponsam: & ita tandem, quod rei caput erat,
 intulit, videlicet, quod à spiritu sancto esset, vt hoc
 modo facilius recipi posset.*

† *Quod ab aliquo esse dicitur, vel est modo genera-
 tionis, iuxta illud; Ego à Deo exiui: vel modo creationis,
 iuxta illud; Vnus Deus, & pater, à quo omnia: vel modo
 naturalis, sicut effectus est ab operante. Quod igitur in vir-
 gine genitum est, non generationis modo à spiritu sancto
 est; quia, quod natum est, caro est: neque naturali modo,
 spiritus enim incorporeus est. Reliquum est igitur, vt ab eo
 sit, tanquam creatura, vel plasmatio eius.*

Vocabis nomen eius Iesum. Tu hunc vocabis Iesum,
 quasi lege pater. Et si (inquit) quæ patris sunt cir-
 ca ipsum non exercueris, quamuis tuum non est,
 quod natum est, ideoque nomen ipse de supernis
 attuli: tu tamen ipsi impones. Verum, quia nomen
 Iesus, saluatorem significat, ostendit merito ita
 vocandum esse: *ipse enim (inquit) saluum faciet popu-
 lum suum, non à bellis sensibilibus, sed, quod longe
 maius est, à peccatis eorum: quod nullus vnquam fe-
 cit hominum: vt hinc quoque manifestum faciat,
 Deum esse, qui gignitur. Populum autem suum,
 iuxta proximum quidem intellectum vocat Iu-
 dæos, ex quibus natus erat: iuxta arcanum vero
 omnes, qui in ipsum crederent, & sibi ipsi regem
 hunc ascriberent.*

IN NATIVITATE DOMINI AD PRIMAM, ET SECUNDAM

MISSAM. LVC. 2.

Ad primam Missam.

^a Quo crecebat Ioannes, vel quo Maria in domum reversa est post tres menses quibus cum Elisabeth mansit. **I**n illo tempore, exiit edictum à Cæsare Augusto, vt describeretur

^b vniuersus orbis. Hæc ^b descriptio prima facta est à præside Syriæ ^c **Cyrino**. Et ibant omnes vt profiterentur ^d singuli in suam ciuitatem.

^e Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate ^e Nazareth, in Iudæam ciuitatem ^f **Dauid**, quæ vocatur ^g **Bethleem**, eo quod esset de domo & familia

^h **Dauid**, vt ⁱ profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret: & ^k peperit filium suum ^l primogenitum, & ^m pannis eum inuoluit, & ⁿ reclinauit eum in ^o præsepio: quia non erat ei locus in diuerforio. Et pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilias noctis super ^p gregem suum. Et ecce angelus domini stetit iuxta illos: & ^q claritas Dei circumfulsit illos: & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Nolite timere: Ecce enim euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni ^r populo: quia natus est vobis hodie saluator qui est ^s **Christus dominus** in ^t ciuitate **Dauid**. Et hoc vobis ^v signum. Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio. Et subito facta est cum angelo ^x multitudo militiæ ^y cælestis, laudantium Deum, & dicentiu: Gloria in altissimis Deo, & in terra ^z pax hominibus bonæ voluntatis.

Ad secundam Missam.

In illo tempore, ^a pastores loquebantur ad inuicem: Transeamus vsque ^b **Bethleem**, & ^c videamus hoc ^d verbum quod factum ^e est, quod fecit ^f dominus & ostendit nobis. Et venerunt festinantes, & inuenerunt **Mariam**, & **Ioseph**, & ^g infantem positum ^h in præsepio. ⁱ Videntes autem ^k cognouerunt de ^l verbo, quod dictum erat illis de puero hoc: & omnes qui audierunt mirati sunt: & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. **Maria** autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ ^m audierant & ⁿ viderant, sicut dictum est ad illos.

GLOSSA

GLOSSA ORDINARIA

in superius Euangel.

Ista. 2. b.

EXIIT edictum à Cæsare Augusto, &c. Beda. Augustus. xij. annis circa natiuitatem Christi in pace regnavit, vt etiã ad literam completum videatur illud propheticum: Constabant gladios suos in vomeres, &c. Pacatissimo autem tempore voluit Christus nasci, quia pacem magnopere quæsiuit & amauit, quia pacis amatores semper inuist. Voluit etiam vt discipuli quos ad prædicandum missurus erat, quocunque vellent, securi transire possent, & ab imminenti seditionum seruore tremenda Romani nominis vmbra protegerentur. Nascituro domino describitur mundus, quia ille apparebat in carne, qui electos suos ascriberet in æternitate: in quo nomen Augusti verè impletur, qui suos augere sufficiens, censoribus suæ professionis non pecunia, sed fidei oblatione signare præcepit: quia dum ¹ professio secularis obtenditur, spiritualis impletur. Abolito autem censu synagogæ vetusto, nouus census ecclesiæ paratur, qui tributa non exigit, sed aufert: qui non vno nûmismate, sed vna signatur fide. Quietissimum, & pacatissimum erat regnum, quia vna descriptione totum mundum conclusit. Propterea census datus est, vt sciret rex numerum hominum & magnitudinem. Hic primum Iudæa facta est stipendiaria Romanis. *Vniuersus orbis*. Beda. Ambros. Multæ gentes erant, quibus non imperabat Augustus, sed his verbis regnum Christi exprimitur, qui omnibus erat imperaturus. Quis enim posset totius orbis professionem exigere, nisi qui totius orbis habeat imperium. *Prima*. Beda. Tam diuersis temporibus pleræque partes terrarum leguntur descriptæ: sed hæc est prima earum quæ totum orbem concluderunt quæ professio est metium, qua nullus excluditur. Vel certe tunc primum cœpit: quando *Cyrinus* à Cæsare in Syriam missus est, censor patrimoniorum futurus. *Syria*. Syria in qua Iudæa est media, & quasi vmbilicus est totius terræ. Censui ergo primum in medio terræ exigitur, vt inde postea vsque ad fines terræ exigeretur & redderetur. *Cyrino*. Ambros. Historico more scribens, vt seriem temporis designet: nomen præsidis tanquam consulis, signi gratia huic libro adscribit. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quãto magis redẽptioni omnium debuit tempus ascribi. Habemus hic omnia quæ in contradibus esse solent. Vocabulum summam potestatem gerentis, diem, locum, causam, testes etiam qui adhiberi solent. Hos quoque natiuitati suæ & generationi Christus adhibuit, qui signarent euangelium, dicens: Vos eritis mihi testes in Ierusalem. Beda. Sicut imperante Augusto & præside *Cyrino*, ibant singuli in suam ciuitatem vt ¹ profiterentur censum, sic modo imperante Christo, per doctores, ecclesiæ præsides profiteri debemus censum iusticiæ. Subeamus iugum quod leue est, veniamus ad requiẽ animarum quæ est patria nostra. Et sicut Cæsari soluebatur denarius qui decem nummos habebat, qui etiam nomine Cæsaris titulabatur: sic offeramus regi nostro decalogum legis, in quo vultu nostri regis, id est, agnitione voluntatis eius inueniemus: Quem denarium quasi sacculo inclusum portamus in via, cum in occulta conscientia

meditatione seruamus. Proferemus autem cum regem in decore suo contuebimur, vel etiam proferimus, cum ea, quæ in tenebris discimus, in lumine dicimus: & quod in aure audiimus, prædicamus in testis. *Nazareth*. Beda. Quotidie dominus in Nazareth concipitur, in Bethleem nascitur, cum aliquis flore verbi suscepto, se domum æterni panis operando efficit. Quasi in aluo virginali concipitur, in corde credentis per fidem, generatur per baptismum. Quotidie Dei genitrix ecclesia, suum comitata doctorem, de rota mundi in ciuitatem confessionis & laudis ascendens, censum suæ deuotionis regi æterno persoluit. Quæ quasi alij desponsata, sed ab alio fecundantur, dũ proposito sibi pontifici visibiliter iungitur, sed inuisibili spiritus virtute cumulatur. Vnde Ioseph actus interpretatur, indicans ipso nomine, quod instantia loquẽtis magistri nihil valet nisi augmentum superni iuauinis vt audiatur acceperit. *Factum est autem*. Alibi concipi, alibi nasci dominus voluit, vt insidiantis Herodis furorem facilis euaderet. Humilitas Christi commendatur, quia nõ solum incarnari, sed etiam illo tempore nasci voluit, quo mox natus censui Cæsaris propter nostram liberationem subderetur. *Pannis eum inuoluit*. Vilibus induitur pannis, vt stolam immortalitatis reciperemus. Manus & pedes stringuntur, vt manus nostræ ad bene operandum, pedes in viã pacis dirigantur. *Paruulus factus vt nos perfecti simus*. *Locus in diuer*. Diuerforium est domus inter duos muros, duas ianuas habens. Figuratur ecclesiam inter paradysum & mundum. Beda. In diuerforio, vt in via nascitur, qui ait: Ego sum via, qua ad patriã veritatis & vitæ veniamus. *Et past*. Beda. Nato summo pastore, pastores ab insidiis noctis, gentium greges more pecudum prius viuentes vigilando defendunt, & in aulam Dei congregant. Quibus bene vigilantibus angelus apparet, & eos claritas circumfulget: quia illi præ cæteris sublimia videre merentur, qui fidelibus sollicitè præsent, super quos diuina gratia largius coruscet. *Et ecce an*. Beda. Et concipiendum, & conceptum, & natum dominum, cæli ciues testantur, vt & mortales sufficientur imbuant, & suum auctori seruitium impendat. *Circumfulsit*. Beda. id est, ex omni parte illorum fulsit, & radios sui luminis aspersit, quod in tota veteris Testamenti serie non inuenitur. *Consonat autem qui ait: Nox præcessit, dies autem ap. Abiciamus ergo. o. te. & ind. ar. lu. Hodie*. Cum nox esset: Non ait, hac nocte, sed, *hodie*, quia scilicet, gaudium venerat nunciare. Vbi tristitia geruntur, noctis mentio solet fieri: vt, Scandalum patiemini in me nocte ista. *Infantem pannis inuoluit*. Beda. Crebris infantia saluatoris & angelorũ testimoniiis, & euangelistarum est inculcata, vt mentibus nostris altius infigatur quod pro nobis fit factus: In quo humilitas notatur, quia cum esset diues, pauper pro nobis factus est, vt inopia sua nos ditaret. *Multitudo mi. ca.* Ambrosi. Bene angelorum nominatur exercitus, qui sequebantur militiæ duces, qui contra malignos spiritus ad tutelã nostram angelorum ordinat exercitus. Beda. Vno euangelizante, multitudo consonam in laudem prorumpit, vt & officium suum Deo impendat & nos instruat, vt quoties sacram eruditionem ex fratris ore audimus, Deo laudes corde, ore, opere reddamus. Quia verò Deus & homo nascitur, hominibus pax cum ipsis angelis, Deo can-

Mat. 10. c.

Ioan. 14. a.

Rom. 15. d.

2. Cor. 8. b.

canitur gloria, qui ab angelis pro nostra redemptione glorificatur. *Et int. pax.* Quando peccando eramus à Deo extranei, extraneos angeli deputabant. Sed quia cognouimus regem nostrum, recognouerunt nos angeli ciues suos. Et timer angelus adorari ab humana natura, quam in suo rege considerat. *Hominibus ho. vo. Bed.* Qui suscipiunt natum Christum, non his qui audita eius natiuitate sunt turbati & eum persecuti. Nō est pax impiis, dicit dñs. ¶ *Paso. loq. Amb.* Non sit vilis persona pastorum, quia quo vilior ad prudentiam, eo preciosior ad fidem. A pastoribus fidem Maria colligit. A pastoribus populus ad Dei reuerentiam congregatur: Mirati sunt enim de his quæ dicebantur à pastoribus ad illos. *Transeamus.* Moraliter. Sic nos abiectis carnalibus concupiscentiis, cogitatione & desiderio mentis in supernam domum viui panis debemus transire, illum amando qui pro nobis caro factus est, vt ad eius visionem perueniamus. *Et ve. fe. Bed.* Non cū desidia Christi quærenda est potentia: Ideo pastores sine mora inueniunt, quia non ficta fide currūt videre que audierant. Horum exemplum pastores ecclesiæ, imò cuncti fideles imitari debēt vt fide & virtute proficiant, & cælesti oraculo crebri, præcedentium patrum vitam in qua panis vitæ semper & seruatur & reficit, quasi Bethleem portas contemplando subeant. Ibi catholice ecclesiæ pulchritudinem quasi Mariam, & doctorū cœtum quasi Ioseph, & humilem mediatoris aduentum scripturæ paginis insertum quasi in præsepio inuenient. *Videntes au. Visio dei, cognitio Dei est: & hæc est sola vita hominum vt cognoscant Deum patrem, & quem misit Iesum Christum esse vnum Deum. Mirati sunt. Mirantur & de mysterio incarnationis & de tanta pastorum attestatiōe: qui fingere audita nescirent, sed simplici facundia vera prædicarent. Sic dominus nō rhetores, sed piscatores ad euangelizandum destinavit. Sic & in vere. Testa. suæ dispensationis nuncios pastores ordinavit. Ideo non est parvipendenda pastorum attestatiō. Maria au. Amb.* Maria non minus ore pudica quàm corpore secreta, quæ nouerat nulli diuulgat, sed tacito corde scrutans cōgruum tempus quo hæc Deus vulgari velit reuerenter expectat: conferens ea, quæ viderat circa se acta, & quæ legerat in scripturis agenda. *Ei dictum erat ab angelo: Ecce concipies in utero, & pa. fi. Prædixit Iſa. Ecce virgo concipiet & pari. fi. Videbat se de stirpe David ortam. In Nazareth de spiritu sancto concepiſſe, in Bethleem peperisse. Quorum omnium testimonia in diuersis prophetis legerat. Comparat ergo verba prophetarum factis, & in omnibus habet argumenta fidei. Si Maria à pastoribus discit: debemus à sacerdotibus discere. Si Maria ante apostoli præceptum tacet, debemus post apostoli præceptum magis doceri quàm docere. *Et ven. Bed.* Sic spirituales pastores, modo dormientibus aliis contemplando cælestia subuehuntur, modo castra fidelium lustrant, & probitatis exempla quærendo circumeunt: modo ad publicum pastoralis officij redeunt docēdo, vt quod in priuato gustauerunt, aliis prædicando eructent. *Sicut di. Bed.* Et in hoc glorificant, quod non aliter inueniunt quàm dictum erat, vel sicut dictum est ad illos ab angelis, referunt laudes & gloriam Deo, Non quod angeli imperassent laudare, sed ipsi laudan-*

Isa. 48. d.

Ioa. 7. a.

Sep. 1. c.
Iſa. 7. c.

CATENA AVREA IN idem Euangelium.

Factum est autem in diebus illis, exijt edictum à Cesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis, &c. Bed. Nasciturus in carne Dei filius: sicut de virgine natus virginitatis sibi decus ostendit esse gratissimum, ita pacatissimo tempore sæculi procreatur: quia pacem quærere docuit, & pacis sectatores inuifere dignatur. Nullum autem potuit maius esse pacis indicium, quàm vna totum orbem descriptione concludi, cuius moderator Augustus tanta duodecim annis circa tempus dominicæ natiuitatis pace regnauit, vt bellis toto orbe sopitis prophetæ prælagium ad literam videatur impleſſe. vnde dicitur: Factum est autem in diebus illis, Exijt edictum, &c. Græcus, Tunc etiam nascitur Christus, cum principes Iudæorum defecerāt & ad Romanos principes translatum erat imperium, quibus Iudæi tributa soluebant, & sic impletur propheta prædicans non deficere ducem de Iuda, nec principem de femoribus eius, donec veniat qui mittendus est. Iam verò Cesare Augusto 42. annum imperij peragente, exijt ab eo edictum totum orbem conscribi ad tributa soluenda: quod cuidam Cyrinus Cæsar commiserat, quem Iudææ & Syriæ præsidem statuit. vnde sequitur: *Hæc descriptio prima facta, &c. Bed.* Signat hanc descriptionem vel primam esse earum quæ rotum orbem concluderent, quia pleræque iam partes terrarum sæpe leguntur fuisse descriptæ: vel primò tunc cœpisse, quando Cyrinus in Syriam missus est. Amb. Pulchrè autem præsidis nomen addidit, vt seriem temporis designaret. Nam si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tēpus ascribi: Bed. Superna autem dispensatione professio census ita descripta est, vt in suam quisque patriam ire iuberetur, secundum quod sequitur: *Et ibant omnes vt profic. singuli in ciui. suam.* Quod ideo factum est, vt dominus alibi conceptus, alibi natus, insidiantis Herodis furorē facilius euaderet. vnde sequitur, *Ascen. au. & Ioseph à Galilea, &c. Chryſ.* Domino autem dirigente, Augustus hoc edictum fecit, vt vnigeniti præsentia famularetur: nam hoc edictum matrem attrahebat in patriam, quam prophetæ prædixerant, scilicet in Bethleem Iudæ. vnde dicit, *Ciuitatē Dauid* quæ vocatur Bethleem. Græcus, Ideo autem addidit ciuitatem Dauid, vt promissionem factam Dauid à Deo ex fructu ventris eius rex perpetuus adneneret, esse completam annuntiet. vnde sequitur: *Ed quod esset de domo & familia Dauid.* Per hoc autem quod Ioseph erat de cognatione Dauid, cōtentus fuit euāgelista ipsam quoque virginem de cognatione Dauid promulgare, cum lex diuina præciperet conjugales copulas ex eadem progenie contrahi. vnde sequitur: *Cum Maria desponsata, &c. Cyril.* Dicit autem eam fuisse desponsatam, innuens quod solis sponsalibus præcedentibus est conceptio subsecuta: neque enim ex virili semine sancta virgo concepit. Greg. in hom. Myſticè autem nascituro domino mundus describitur: quia ille apparebat in carne,

qui electos suos ascriberet in æternitate. Amb. Et dum professio secularis ostenditur, spiritualis implicatur: non terrarum regi dicanda, sed cæli: professio ista fidei, census animorum est. Abolito enim synagoga censu vetusto, nouus census ecclesiæ parabatur, denique vt scias cœsum non Augusti esse sed Christi, totus orbis profiteri iubetur. Quis autem poterat professionem totius orbis exigere, nisi qui totius orbis habebat imperium? Non enim Augusti, sed domini est terra, &c. Beda, Qui etiam vocabulū Augusti perfectissimè compleuit, vt puta suos & auerere desiderans, & angere sufficiens. The. Conueniens etiam erat, vt per Christum cultus multorum Deorum deficeret, & vnus Deus coleretur: vnde vnus rex orbis imperasse describitur. Orig. Diligētius autem intuitu sacramentum quoddam videretur figurari, quod in totius orbis professione describi oportuit Christum, vt cū omnibus scriptis sanctificaret omnes, & cum orbe relatus in censum, communionem sui præberet orbi. Beda, Sicut autem tunc imperante Augusto, & præsidente Cyrinus ibant singuli in suam ciuitatem vt profiterentur censum: sic modo imperante Christo per doctores ecclesiæ præsidēs profiteri debemus censum iustitiæ. Amb. Hæc est ergo prima professio mentium domino cui omnes profiterentur, non præconis euocatione, sed vatis dicentis: omnes gentes plaudite manibus. Denique vt sciant censum esse iustitiæ, veniunt ad eum Ioseph & Maria, hoc est iustus & virgo. Ille, qui verbum seruaret iſta, quæ pareret. Bed. Ciuitas nostra & patria est patria beata, ad quam crescentibus quotidie virtutibus ire debemus. Quotidie autem sancta ecclesia suum comitata doctorem de rota mundanæ conuersationis, quod Galilæa sonat, in ciuitatē Iudæ, scilicet confessionis & laudis ascendens, censum suæ deuotionis regi æterni persoluit: quæ in exemplo beata virginis Mariæ concepit nos virgo de spiritu, quæ alij quidem desponsata ab illo fecundatur, dum præposito sibi pontifici visibiliter iungitur: sed inuisibilis spiritus virtute cumulat, indicans ipso nomine, quod instantia loquentis magistri nil valet, nisi augmentū superni iuauaminis vt audiatur, acceperit. *Factum est autem cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, &c. Amb.* Breuiter sanctus Lucas & quomodo, & quo tempore & quo loco secundum carnem Christus natus sit, explicauit, dicens: Factum est autem, &c. Quomodo quidem? quia nupta concepit, sed virgo genuit. Grego. Nysse. Apparens enim vt homo nō per omnia legibus humanæ naturæ subiicitur: nam quod ex muliere nascitur, humilitatem redolet. Virginitas verò quæ ortui deseruit, ostendit quod transcenderet hominem. Huius ergo incunda portatio, ortus immaculatus, partus facilis, absque corruptela natiuitas, nec ex luxu incipiens, nec doloribus edita, quia nāque ea quæ naturæ nostræ mortem per culpam inferuit damnata est: vt cum doloribus pareret, oportebat parentem vitæ cum gaudio partum perficere. Eo autem tempore per incorruptionem virgineam ad vitam transmigrat mortalium: in quo diminui incipiunt tenebræ, & nocturna immensitas exuberantia deficere cogitur. Mors enim peccati finem præuitatis attigerat, sed de cætero tendit ad nihilum propter vitæ lucis præsentiam, quæ radiis euangelicis totum orbem lustrauit. Beda, Eo etiam tempore dignatus

est incarnari, quo mox natus censu Cæsaris ascriberetur, atque ob nostri liberationem ipse seruitio subderetur. vnde etiam non solum propter iudicium regij schematis, sed etiam propter nominis sacramentum dominus in Bethleem nascitur. Greg. Bethleem quippe domus panis interpretatur. Ipse namque est qui ait: Ego sum panis viuus qui de cælo descendit. Locus ergo in quo dominus nascitur, domus panis antea vocabatur: quia futurum erat vt ibi ille per naturam carnis appareret, qui electorum mentes interna satietate reficeret. Bed. Sed & vsque ad consummationem sæculi dominus in Nazareth concipi, in Bethleem nasci non desinit, cum quilibet audientium verbum flore suscepto domum in se æterni panis efficit quotidie in vtero virginali, hoc est in animo credentium per fidem concipitur, per baptismum gignitur. Sequitur: *Et peperit, &c. Hier.* contra Heluid. Et hoc Heluidius nititur approbare primogenitum dici non posse, nisi eum qui habeat & fratres, sicut vnigenitus ille vocatur, qui parentibus sit solus filius. Nos autem ita diffinimus. Vnigenitus est primogenitus, nō omnis primogenitus est vnigenitus. Primogenitum nō esse dicimus eum, quem alij subsequuntur, sed ante quem nullus. alioquin si non est primogenitus, nisi is quem sequantur & fratres, tandiu sacerdotibus primogenita non debentur, quādiu & alij fuerint procreati: ne forte partu postea non sequente, vnigenitus sit, & non primogenitus. Bed. Est etiam vnigenitus in substantia diuinitatis primogenitus susceptione humanitatis: primogenitus in gratia, vnigenitus in natura. Hier. Contra Hel. Nulla autem ibi obstetrix, nulla muliercularum sollicitudo intercessit. Ipsa pannis inuoluit infantem, ipsa mater & obstetrix fuit. vnde sequitur: *Et pannis eum inuoluit.* Beda, Qui totum mundum vario vestit ornatu, pannis vilibus inuoluitur, vt nos stolum primam recipere valeamus, per quem omnia facta sunt, manus pedesque astringuntur, vt nostras manus ad opus bonum exerceret, pedesque sint in viam pacis directi. Græcus, O admirabilem coactionem, & peregrinationem quam subiit qui continet orbem, ab initio captat penuriam, & eam in seipso decorat: nimirum si voluisset venire poterat mouendo cælum, concutiendo terram, emittens fulmina: non autem sic processit. non enim perdere, sed saluare volebat; ab ipsis primordiis humanam conculcare superbiam: atque ideo non tantum homo fit, sed etiam homo pauper, & pauperem matrē elegit: quæ caret his quibus natum infantem reclinet. Sequitur enim: *Et reclinauit eum in præsepio.* Bed. Duri præsepis angustia continetur cui cælum sedes est, vt nos per cælestis regni gaudia dilaret. qui panis est angelorum in præsepio reclinatur, vt nos quasi sancta animalia carnis suæ frumento reficiat, Cyril. Reperit etiam hominem factum bestialem in anima: & ideo in præsepio loco pabuli ponitur, vt vitam bestialem mutantes, ad consonam homini perducamur scientiam: pertinentem non scenum, sed panem cælestem, vitæ corpus. Bed. Qui autem ad dextram patris sedet, in diuersorio loco eget, vt nobis in domo patris sui multas maledictiones præparet. vnde sequitur: *Quia non erat ei locus in diuersorio.* Nascitur non in parentum domo, sed in diuersorio & via: quia per incarnationis mysterium via factus est, qua nos ad patriā vbi veritate & vita fruemur adduceret. Greg. in hom.

in hom. Et vt ostenderet, quia per humanitatem quam assumpserat, quasi in alieno nascebatur, non secundum potestatem, sed secundum naturam. Ambr. Propter te ergo infirmitas in se potentia, propter te inopia in se opulentia, noli hoc æstimare quod cernis, sed quod redimeris agnosce. Plus domine Iesu iniuriis tuis debeo quod redemptus sum, quam opibus quod creatus. Non prodesset nasci, nisi etiam redimi profuisset. *Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c.* Amb. Videte quemadmodum diuina curia fidem astruat. Angelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores edocet, de quibus dicitur, *Et pastores erant in regione eadem, vigilantes, &c.* Chryf. Ioseph quidem in somnis apparuit angelus, pastoribus autem visibiliter quasi rudioribus: non autem angelus iuit Hierosolymam, nõ requisit scribas & phariseos: erat enim corrupti, & præ inuidia cruciabantur. Sed hi erant synceri, antiquã conuersatione patriarcharum & Moysi colentes. Est autem semita quædam ad philosophiam perducens innocentia. Beda in hom. Nusquam autem in tota veteris testamenti serie reperimus angelos, qui tam sepe apparuerit patribus, cum luce apparuisse. Sed hoc priuilegium recte huic temporis est seruatum, quando exortum est in tenebris lumen rectis corde. vnde sequitur: *Et claritas dei, &c.* Ambro. Ex vtero funditur, sed coruscet à cælo: tereno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine viget. Græcus. Verum pauidi facti sunt in miraculo. vnde sequitur. *Et timuerunt, &c.* Sed angelus cum pavor increuerit, fugat ipsum. vnde sequitur: *Et dixit illis, &c.* Non solum sedat errorem, sed etiam alacritatē infundit. Sequitur enim: *Ecce enim euang.* &c. Non solum populo Iudæorum, sed etiam omnibus. Causa autem gaudij ostenditur: nouus & admirabilis partus manifestatur ex ipsis nominibus. Nam sequitur: *Quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus: quorum primum, id est, saluator, est actionis: tertium autem, scilicet dominus, maiestatis, Cyril.* Sed id quod in medio ponitur, scilicet Christus, non naturam significat: sed hypostasim compositam. In Christo enim saluatore vnctionem fore celebratam fatemur, non tamen figuralem, sicut olim in regibus ex oleo quasi ex prophetis gratia: neque ad perfectionem alicuius negotij: iuxta illud Esaiæ: *Hæc dicit dominus Christo meo Cyro, Qui quamquam esset idololatra dictus est Christus: vt cælesti censura totam occuparet Babyloniorum prouinciam. Fuit autem vnctus saluator spiritu sancto humanitus in forma serui, vngens autem vt Deus spiritu sancto credentes in eum. Græcus: Huius autem natiuitatis & tempus ostendit, cum dicit, *Hodie: & locum, cum subdit, In ciuitate David: & signa, cum subiungit, Et hoc vobis signum, &c.* Ecce pastoribus angeli pastores præcipuum prædicant, tanquam agnum in antro manifestatum & editum. Beda, Crebris autem infantia saluatoris & angelorum præconiis, & euangelistarum nobis est inculcata testimoniis, vt nostris altius cordibus quid pro nobis factum sit infigatur. Et notandum quod signum nati saluatoris datur nõ Tyrio exceptum ostro, sed pannis squalentibus inuolutum: non in ornatis auro stratoriis, sed in præsepibus inueniendum. Maximus in sermone nati. Sed si tibi panni fortassis vilescunt, angelos collaudantes admirare. Si præsepe despicias, erige*

parumper oculos, & nouam in cælo stellam protestantem mundo natiuitatem dominicam conuere. Si credis vilia, crede mirifica: si de his quæ humilitatis sunt disputas, quæ alta sunt & cælestia venerare. Grego. in ho. Mysticè autem quod vigilantibus pastoribus angelus apparet, eosque claritas Dei circumfulsit, hoc est quod illi præcæteris videre sublimia merentur, qui fidelibus gregibus præesse sollicitè sciunt. Dumque ipsi pie super gregem vigilant, diuina super eos latius gratia coruscet. Beda in ho. Significant enim mysticè pastores illi gregum doctores quosque ac rectores fidelium animarum. Nox cuius vigilias custodiebant super gregem suum, pericula tentationū indicat: à quibus se suosque subiectos custodire non desistunt. Et bene nato domino pastores super gregem vigilant, quia natus est qui dicit, Ego sum pastor bonus: sed & tempus imminet quo idem pastor oues suas quæ dispersæ erant, ad vitæ pascua reuocaret. Orig. Cæterum si ad secretiorē oporteret ascendere intellectum dicam quosdam fuisse pastores angelos qui res humanas regerent. Et cum horum vnusquisque suam custodiam cōseruaret, venisse angelum nato domino, & annūtiasse pastoribus quod verus esset pastor exortus. Angeli enim ante aduentum saluatoris parum poterant commissis sibi utilitatibus afferre. Vix enim aliquis vnus ex singulis gentibus credebatur in deū: nunc autem populi accedunt ad fidem Iesu. *Et subito facta est cum angelo multitudo militia cælestis, laudantium Deum &c.* Bed. Ne parua vnus angeli videatur autoritas, postquam vnus sacramentum nouæ natiuitatis edocuit, statim multitudo cælestium agminum affuit. vnde dicitur: *Et subito facta est cum angelo multitudo militia cælestis.* Bene chorus adueniens angelorum militia cælestis vocabulum accipit. Qui & duci illi in prælio, qui ad debellandas aereas potestates apparuit, humiliter obsecundat: & ipse potestates easdem contrarias, nemortales tantum tentare valeant quantum volunt, fortiter armis cælestibus perturbat. quia verò Deus & homo nascitur, iure hominibus pax, Deo gloria canitur. vnde sequitur. Laudantium Deum & dicentium: *Gloria in altissimis Deo.* vno angelo, vno euangelizante nuntio, natum in carne Deum mox multitudo militia cælestis in laudem creatoris prorumpit: vt & Christo deuotionem impendat, & nos suo instruat exemplo, quoties aliquis fratrum sacræ eruditionis verbum insonuerit, vel ipsi quæ pietatis sunt ad mentem reduxerimus: Deo statim laudes corde, ore & opere reddamus. Chryf. Et olim quidē angeli ad puniendum mittebantur, puta ad Israelitas, ad Dauid, ad Sodomitas, ad gemitus conuallem, nunc econtra canunt in terra gratias agentes Deo, eo quod suū descensum ad homines eis referauit. Grego. 28. mora. Simul etiam laudant, quia redemptioni nostræ voces suæ exultationis accommodant, simul etiam quia dum nos conspiciunt recipi, suū gaudium numerum impleri. Bed. Oprant etiam pacem cum hominibus, cum subdunt: *Et in terra pax hominibus: quia quos infirmos prius abiecerat, despecterant, nascente in carne domino iam socios venerantur.* Cyril. Hæc autem pax per Christum facta est. Recōciliavit enim nos per se Deo & patri, culpam hostilem de medio auferens, duos populos in vnum hominē pacificauit, id est, cœlicolas, & terreos in vnum gregem composuit. Beda,

Qui

Quibus autem hominibus pacem poscant, exponunt dicentes: *Bona voluntatis, eis scilicet qui suscipiunt natum Christum: non enim est pax in impiis, sed pax multa diligētibus nomen Dei.* Orig. Sed diligens lector inquirat quomodo saluator dicat: *Non veni pacem mittere super terram: & nunc angeli de eius natiuitate cantant, In terra pax hominibus: sed hoc quod pax esse dicitur in hominibus bonæ voluntatis, soluit quæstionem, pax enim quam non dat dominus super terram, non est pax bonæ voluntatis.* Aug. 13. de trinit. Per pastores enim iustitia ad bonam voluntatem. Chryf. Aspice autem mirandum processum: angelos ad nos deduxit prius, ac deinde deduxit hominem ad superna: factum est cælum terra, cum terrena deberet recipere. Orig. Mysticè autem videbant angeli se opus quod eis creditum fuerat implere non posse absque eo qui verè saluare poterat, & medicinā suam inferiorem esse, quàm hominum cura poscebat. Vnde sicut si veniat aliquis qui habeat summam in medicina notitiam, & illi qui prius sanari nequieverant, cernentes ad magistri manus putredines cessare vulnerum: non inuideant, sed in laudem medici erumpant & Dei qui sibi, ægrotantibusque tantæ scientiæ hominem miserit, multitudo angelorum pro Christi aduentu Deū laudant. *¶ Et factum est, vt discesserunt ab his angelis in cælum: pastores loquebantur adinuicem: Transeamus vsque Bethleem, &c.* Græcus, Quæ visa sunt & relata stuporem ingesserunt pastoribus, & sic ouilia sua miserunt, & profecti sunt nocte Bethlehē, lucem indagantes saluatoris, vnde dicitur, *Et factum est, &c.* Beda. Verè quasi vigilantes non dixerunt videamus puerum: sed verbum quod factum est, id est verbum quod semper erat videamus quomodo pro nobis caro factum est: siquidem hoc ipsum verbum dominus est. Sequitur enim: *Quod fecit dominus & ostendit nobis, id est videamus quomodo verbum ipsum ipse se fecerit, & ostendit nobis carnem suam.* Amb. Vide quam singulariter scriptura singulorum libret momēta verborum. Etenim cum caro domini videretur, videtur verbum quod est filius, non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum, non vilis persona pastorum: simplicitas enim quæritur, non ambicio desideratur. Sequitur: *Et venerunt festinantes.* Nemo enim cum desidia Christum requirit. Orig. Quia verò festinantes venerunt, & non pedetentim, ideo sequitur: *Et inuenerunt Mariam quæ scilicet fudit Iesum in partu: Et Ioseph, scilicet dispensatorem ortus domini: Et infantem positum in præsepio, scilicet ipsum saluatorem.* Bed. Est autem iusti ordinis, vt honore digno celebrata verbi incarnatione, ad ipsam quandoque verbi gloriam intuendam pertingatur, vnde sequitur: *Videntes autem cognouerunt de verbo quod dictū erat, &c.* Græcus: Occultata scilicet fide felicitia relata contentes, nec contenti de veritate, stupere quæ primitus viderant & perceperant angelo nuntiante, nõ solum Mariæ & Ioseph promebant, sed etiam cæteris, & quod est amplius, eorum mentibus infugebant, vnde sequitur, *Et omnes qui audierunt mirati sunt, &c.* Quomodo enim non erat mirandum videre cœlicolam in terrenis, & terram pace conciliari cælestibus: & ineffabilem illum infantulū numine quidem cælestia, humanitate verò terrestria connectentem adinuicem, & sui compagine fœdus mirandum præstantem? Glof. Nec solum

mirantur de incarnationis mysterio, sed etiam de tanta pastorum attestazione: qui fingere inaudita nescirent, sed simplici facundia vera prædicarent. Ambr. Nec contemnenda putes quasi verba vilia prophetarū, à pastoribus & Maria colligit fidem. vnde sequitur. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conseruens in corde suo.* Discamus sanctæ virginis in omnibus castitatem: quæ non minus ore pudica quàm corpore, argumenta fidei cōferebat in corde. Beda in ho. Virginalis enim pudicitia iura custodiens, secreta Christi quæ nouerat, nemini diuulgare volebat, conferebat ea quæ facienda legerat, cum his quæ iam facta cognouit, non ore promens, sed clauso in corde custodiens. Græcus, Quicquid etiam ei tulerat angelus, quicquid à pastoribus audierat, cuncta cōgerebat in mente, & adinuicem comparans vnā in omnibus mater sapientiæ cernebat concordia, verè Deus erat qui natus erat ex ea. Athanasius, Singuli autem in Christi natiuitate exultabant, non humanitus sicut in puero nato soliti sunt homines cōgaudere, sed in Christi præsentia & lucis diuinæ fulgore. vnde sequitur: *Et reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus quæ audierant.* Bed. Scilicet ab angelis: *Et viderant, scilicet in Bethleem, sicut dictum est ad illos, id est, in hoc glorificant, quod non aliud venientes inuenerant, quàm dictum est ad illos, sicut sicut dictum est ab illis, gloriam Deo laudescque referunt: Etenim hoc illis facere dictū est ab angelis: non quidem verbo imperantibus: sed formam suæ deuotionis offerentibus: cū Deo in excelsis gloriam resonarent.* Bed. in ho. Mysticè autem intellectualium pastores gregum, imò eundem fideles exemplo horum pastorum transeat cogitatione vsque ad Bethleem, & incarnationē Christi dignis celebrent honoribus. Transeamus autem abiectis concupiscentiis carnalibus toto mentis desiderio vsque in Bethleem supernam, id est, domum panis viuui: vt quem illi in præsepio videre vagientem, nos in patris folio mereamur videre regnantem. Non est autem tanta beatitudo cum desidia ac torpore quærenda, sed alacriter sunt Christi sequenda vestigia. *Videntes autem cognouerunt.* Et nos quæ dicta sunt de saluatore nostro plena dilectione festinemus amplecti, vt hoc in futuro perfectæ cognitionis visu comprehendere valeamus. Bed. sup. Lucam: Dominici etiam gregis pastores præcedentium patrum vitam, in qua panis vitæ seruatur, quasi Bethleem portas contemplando subeunt, nihilque in hac aliud reperit, quàm virginalē ecclesiæ pulchritudinē, quasi Mariam: virilem spiritualium doctorum cœterum, quasi Ioseph: & humilem Christi aduentum scripturæ paginis sacræ insertum, quasi in præsepio positum Christum infantem. Orig. Vel præsepe illud Israel erat secundū illud Esaiæ, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Beda, in ho. Non celauere autem silentio pastores quæ agnouerant: quia ecclesiæ pastores in hoc ordinati sunt, vt quæ in scripturis didicerunt, auditoribus ostendat. Bed. sup. Luc. Magistri etiam spiritualium gregum modo cæteris dormientibus contemplando cælestia subeunt, modò fidelium exempla querendo circumeunt, modo ad publicum pastoris officij docendo reuertuntur. Bed. in ho. Vnusquisque etiam qui priuatus viuere creditur, pastoris officium tenet: si honorum actuum cogitationumque mundarum aggre

aggregans multitudinem, hanc iusto moderamine gubernare, scripturarum pastu nutrire, & contra dæmonum insidias seruate contendit.

ORIGENIS PRESBYTE ri in idem Euang. Homil. 1.

Ex Homil.
11. in Lucam.

Factum est autem in diebus illis, exiit edictum à Cesare Augusto, ut describeretur omnis orbis. Hac fuit descriptio prima, à Præsidi Syria Cyrino. Dicit aliquis, O euangelica narratio, quoniam prima descriptio vniuersi orbis sub Cesare Augusto fuerit, & inter omnes etiam Ioseph cum Maria desponsata sibi atque prægnante nomen retulerit in censum, ac prius quam descriptio compleretur, ortus fuerit Iesus, diligentius intuenti sacramentum quoddam videtur significare, quod in totius orbis professione describi oportuerit & Christum, vt cum omnibus scriptus sanctificaret omnes, & cum orbe relatus in censum, communionem sui præberet orbi, vt post hanc descriptionem, describeret quoque ex orbe secum in libro viuendum, vt quicumque credidissent in eo, postea cum sanctis illius scriberentur in cælis: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

EIVSDEM IN EODEM Homilia 2.

Homil. 12.
in Lucam.

Natus est dominus meus Iesus, & angelus descendit de cælo annuncians natiuitatem eius. Videmus itaque quem quæsierit, vt eius nunciaret aduentum. Non venit Hierosolymam, non quæsiuit scribas, & pharisæos, non synagogam ingressus est Iudeorum, sed pastores reperit super greges suos vigilas excubantes, eisque loquitur, Natus est hodie saluator, qui est Christus dominus. Putasne nihil aliud diuinus scripturarum sermo significat, sed tantum hoc quod ad pastores venerit angelus, & eis locutus sit? Audite, pastores ecclesiarum, pastores Dei, quod semper angelus eius descendat de cælo, & annunciet vobis, quoniam natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus. Etenim pastores ecclesiarum, nisi ille pastor venerit, per se bene gregem seruare non poterunt: infirma est eorum custodia nisi Christus cum eis pauerit, atque seruauerit. Dudum in Apostolo lectum est, Dei cooperatores sumus. Pastor bonus, qui imitatur pastorem bonum, cooperatur est Dei & Christi. Et propterea pastor bonus est, qui habet secum pastorem optimum cooperantem sibi. Posuit enim Deus in ecclesia apostolos, prophetas, euangelistas, pastores, doctores, omnia in perfectione sanctorum. Et hæc quidem sunt dicta simplicius. Carterum si ad sacrationem oportet ascendere intelligentiam, dicam quosdam fuisse pastores angelos qui res humanas regerent. Et cum horum vnusquisque suam custodiam conseruaret, & diebus, ac noctibus vigilans iam laborem ferre non posset, & hoc ageret industrie, vt gentes quæ sibi creditæ fuerant gubernaret, venisse angelum nato domino, & annunciasse pastoribus quod verus esset pastor exortus. Verbi gratia, vt ad exemplum veniam, erat quidam pastor Macedonia, hic necessarium habebat auxilium domini, propterea apparuit in somnis vir

Macedo Paulo dicens, Transiens in Macedonia, adiuua nos. Quid de Paulo loquat? cum hæc non Paulo, sed qui in Paulo erat, locutus sit Iesu? Indigent itaque pastores præsentia Christi. Quamobrem angelus descendit de cælo, & ait, Nolite timere. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum. Vere gaudium magnum, his quibus hominum fuerat & prouinciarum cura permissa, Christum venisse in mundum. Multum vtilitatis accepit angelus, qui dispensabat Aegyptias res, postquam dominus descendit de cælo, vt Aegyptij Christiani fierent. Profuit & cunctis, qui diuersas prouincias obtinebant. Verbi causa, Præsidi Macedonia, Præsidi Achaia, reliquarumque regionum. Neque enim fas est credere, malos angelos suis præesse prouinciis, & bonos non easdem prouincias habere permissas. Hoc autem quod de singulis prouinciis dicit, puto etiam de vniuersis hominibus generaliter debere credere. Vnicuique duo assistunt angeli, alter iustitias, alter iniquitatis. Si bonæ cogitationes in corde nostro fuerint, & in animo iustitia pullularit, haud dubium quin nobis loquatur angelus domini: Si vero mala fuerint in nostro corde versata, loquitur nobis angelus diaboli. Quomodo igitur per singulos homines bini sunt angeli, sic opinor & in singulis dispersas esse prouincias, vt sint & boni, sint & mali. Verbi gratia, in Epheso propter eos, qui in illa vrbe peccatores erant, pessimi angeli præsidebant. Rursus quia multi erant credentes in ea, erat & angelus ecclesiae Ephesiorum, vtique bonus. Hoc autem quod de Epheso diximus, super omnibus prouinciis cognoscendum. Ante aduentum domini saluatoris isti angeli parum poterant creditis sibi vtilitatis afferre, & conatus eorum sequi non valebat effectus. Quodnam est signum, quod parum prodesse poterat subiectis? Auculta quod dicimus. Quando angelus Aegyptiorum Aegyptios adiuuabat, vix vnus profelytus credebatur in deum, & hoc fiebat, Aegyptios angelo dispensante. Denique quia plerique de Aegyptiis, & Idumæis profelyti accipiebant fidem Christi, propterea scriptura dicit, Non abominaberis Aegyptium, quoniam aduenæ eratis in terra Aegypti, & Idumæum, quia frater tuus est. Filij si nati fuerint eis, in generatione tertia intrabunt in ecclesiam Dei. Atque ita fiebat, vt de omnibus gentibus nonnulli profelyti fierent, & hoc ipsum angelis qui gentes habebant subditas admittentibus. Nunc autem populi credentium accedunt ad fidem Iesu, & angeli quibus creditæ fuerint ecclesiae roborati præsentia saluatoris multos adducunt profelytos, vt congregentur in omni orbe conuenticula christianorum. Quapropter confurgentes laudemus dominum, & siamus pro carnali Israel, spiritalis Israel. Benedicamus omnipotentij Deo opere, cogitatione, sermone, in Christo Iesu: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.

EIVSDEM DE EODEM Hom. 3.

Dominus noster atque saluator nascitur in Bethleem, & multitudo caelestis exercitus laudat Deum, & dicit, Gloria in excelsis Deo, & super terram pacem hominibus bonæ voluntatis. Hæc autem loquitur

Hoc desum-
ptum est ex
relatiōe Hie-
metis.

Hom. 13. in
Matth.

quitur multitudo caelestis exercitus, quia iam de fecerat præbere hominibus auxilium, & videbat se opus quod sibi creditum fuerat implere non posse absque eo qui vere saluare poterat & præfules quoque ipsos iuuare vt homines saluarentur. Quomodo igitur scriptum est in euangelio, quod quidam remis fulcantes mare aduersus contrarios ventos iam fessi erant, & viginti quinque siue triginta stadiis laborantes, portum tenere non poterant, & postea dominus superuenit, & quiescere fecit fluctus tumetes, nauemque cuius hinc inde latera tundebantur ab imminente discrimine liberavit: sic intellige quod & angeli volebant quidem hominibus præbere auxilium, & eis ab ægrotationibus suis tribuere sanitatem, quia omnes sunt apparitores spiritus in ministerio missi propter eos qui consecuti sunt salutem: qui quantum in suis viribus erat, adiuuabant homines. Videbant autem multo inferiorem suam esse medicinam, quam illorum cura poscebat. Porro vt de exëplo possis intelligere quod dicimus, vide mihi urbem in qua ægrotent plurimi, & medicorum frequens adhibeat manus: sint diuersa vulnera, quotidie in emortuam carnem serpens putredo penetret, & tamen medici qui adhibiti sunt ad curandum nequeant alia vltra inuenire medicamina, & artis suæ scientiâ, magnitudinem mali vincere, cum hæc in talibus nacti sint, eueniat aliquis archiater qui habeat summam in arte notitiam, & illi qui prius manare nequiverant cernentes magistri manu putredines cessare vulnerum, non inuideant, non liuore crucientur, sed in laudes erumpant archiatri, & prædicent Deum qui & sibi & ægrotantibus tantæ scientiæ hominem miserit. In hanc ergo similitudinem, & multitudo exercitus angelorum audita est dicens, Gloria in excelsis Deo, & super terram pacem in hominibus bonæ voluntatis. Postquam enim dominus venit ad terram, pacem facit per sanguinem crucis suæ, siue eorum quæ in terra erant, siue eorum quæ in cælis. Siquidem volentes angeli vt recordarentur homines creatoris sui, cui fecissent omnia quæ in suis viribus erant vt sanarentur, & nolissent illi recipere sanitatem, cernunt eum qui sanare potuit, & glorificantes dicunt, Gloria in excelsis Deo, & super terram pacem. Diligens scripturæ lector inquirat quomodo saluator loquitur, Non veni pacem mittere super terram, sed gladium, & nunc angeli in eius natiuitate decantant, super terram pacem. Siquidem & in alio loco ex persona ipsius dicitur, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Non sicut mundus iste dat pacem, ego do pacem. Videat ergo quod inferimus, an possit soluere questionem. Si scriptum esset, super terram pacem: & hucusque esset finita sententia: recte questio nasceretur. Nunc vero in eo quod additum est, hoc est quod post pacem dicitur, in hominibus bonæ voluntatis, soluit questionem. Pax etiam, quam non dat dominus super terram, non est pax bonæ voluntatis. Neque enim ait simpliciter non veni pacem mittere, sed cum additamento super terram: neque e contrario dixit, non veni pacem mittere super terram hominibus bonæ voluntatis. Hæc locuti sunt angeli ad pastores, qui non solum eo tempore loquebantur: sed vsque hodie nisi locuti fuerint ad pastores, & sua eis opera copularint, dicitur ad eos, Nisi dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Nisi

dominus custodierit ciuitatem, in vanum laborabit qui custodit eam. Si audacter expedit loqui scripturarum sensum sequenti, per singulas ecclesias bini sunt episcopi, alius visibilis, alius inuisibilis: ille visui carnis, hic sensui patens. Et quomodo homo si commissam sibi dispensationem bene egerit, laudatur à domino: si male, culpa & vitio subiacerit: sic & angelus. Scriptum est enim in Apocalypsi Ioannis. Sed habes ibi nomina pauca quæ polluerunt illud, vel illud: & rursus, habes ibi, qui doctrinam Nicolaitarum doceant: ac deinde habes illa, vel illa peccata facientes, & accusantur angeli, quibus creditæ sunt ecclesiae. Si autem angelis sollicitudo est, quomodo ecclesiae gubernentur, quid necesse est de hominibus dicere, quantum metum habeant, vt possint cum angelis laborantibus laborantes salutem consequi? Ego puto inueniri simul posse & angelum & hominem bonos ecclesiae episcopos, & quodammodo vnus operis esse participes. Quod cum ita sit, petamus omnipotentem Deum, vt angeli, & homines ecclesiarum episcopi adiumento sint nobis, vt sciamus quod vtrique pro nobis à domino iudicentur, Quod si illi fuerint iudicati, & vitium, atque peccatum non in eorum incuria, sed in nostra negligentia fuerit inuentum: nos arguemur atque plectemur. Illis enim vniuersa facientibus, & pro nostra salute nitentibus, nos nihilominus à peccatis vacabimus. Porro frequenter euenit, vt nobis laborantibus illi suum officium non expleant, & in culpis sint. Pennerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph & puerum. Quia festinantes venerant, & non pedetentim, neque fesso gradu, ideo inuenerunt Ioseph dispensatorem ortus dominici, & Mariam quæ lesam fudit in partum, & ipsum saluatorem iacentem in præsepio. Illud erat de quo propheta vaticinatus est, dicens, Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepem domini sui. Bos animal mundum est, alius animal immundum. Cognouit asinus præsepem domini sui. Non populus Israel cognouit præsepem domini sui, sed immundum animal ex gentibus. Israel vero me non cognouit, & populus meus me non intellexit. Intelligentes hoc præsepem, nitamur cognoscere dominum, & digni fieri scientia eius, assumere quoque natiuitatem & resurrectionem carnis eius, sed & inelytum, ac secundum maiestatis eius aduentum: cui est gloria, & imperium in secula seculorum. Amen.

S. CYPRIAN. CARTHAGINENSIS Episcopi de natiuitate Christi, Homil.

Adest Christi multum desiderata, & diu expectata natiuitas, adest solemnitas inclyta, & in præsentia saluatoris grates, & laudes visitatori suo per orbem terrarum sancta reddit ecclesia. Gaudia nobis caelitus nuntiantur, lætitia imperatur. Nox ista sacri partus conscia, nouis fulgoribus illustratur. Gloriantur in caelestibus superi, pax in terra bonæ voluntatis hominibus confirmatur. Assunt Angeli, loquuntur pastoribus: non dedignantur loqui personis humilibus; & cum ipsi sublimes sint, infimos non aspernantur. Nec luce insolita, nec angelorum terrentur pastores præsentia, sanæ & puræ fidei homines delectantur in eo quod audiunt consonas laudantium voces

Cauete lege-
nam videtur
facere An-
gelos peccatis
obnoxios, cum
iam sint in
gratia confir-
mati.

Non videtur
Cyprianus.

K caelestes,

& peregrinum opus eius ab eo. Iesus Christus heri & hodie ante luciferum genitus, initium carnis sumpsit ex virgine, & quem cæli cælorum non capiunt, qui implens omnia, cum sit in omnibus, ab his tamen non capitur nec tenetur. Nouum est, & inauditum, quod in materni angustias vteri, circumdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumque naturæ mutauit sapientia Dei, & vbique diuinitas dilatata plenitudinem sui vasi infundens exiguo, sic est circumdata muliebri vtero, vt cum vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa cõplectens. Quem nos paruulum, propheta nuncupat virum, insinuans ei numquam defuisse virtutem, sed semper virilis ætatis affuisse fortitudinem, quem infantilis infirmitas occultabat. Opus suum igitur fecit quod creauerat, saluansque quod perierat, ad vitam reuocans quod mortuum erat. Sed peregrinum opus fuit in Deo, quod verbum factum est caro, quod factus est visibilis, & comprehensibilis, passibilis, & mortalis: & peregrinum à maiestate puer surgens vbera panniculis inuolutus, & sustinens conuitia, filius Dei in patibulo constitutus. Consiliarius quoque dictus est paruulus iste, qui & albi dictus magni consilij angelus, eo quod secreta Dei, quæ ab hominibus erant abscondita publicè reuelauit, & cum nemo nosset patrem, nisi filius, ipse arcana Dei referans indaginem Trinitatis explicuit, loquens patri, & à patre responsum accipiens, & spiritum sanctum infundens discipulis, generationis, & processions intimans rationes, subtiliter astruens personarum proprietates, & indissolubilis essentia vnitatē. Alia quoque inferiora, sed tamen necessaria consilia edocens, vt beneficia collata homo intelligat, vt in eo quod stat, gratia agar, & quod possibile est ex Dei gratia, cum ceciderit, resurgat. De virginibus, ait Apostolus, præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio domini, vt quæ nupterint, sic permaneant: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque auctoritate diuina immobilia constant sic maneant, quæ vero in alterutrum potest libertas arbitrij fluctere, locum eligant priorem: quia & si bona sunt & à Deo instituta coniugia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: nam non cogit necessitas aut mandatum sed perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberat mētes ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, neq̄ spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat: quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus, & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam, sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. In paruuli huius nomine cum hoste antiquo congregimur, & fortis armatus, superueniente fortiore, de atrio antiquitatis possesso, potenter expellitur & præsumptæ infestationis audaciæ silentium imperatur. Defectui carnis nostræ, quæ à primitiuis fecibus originalis mali infecta languerit, ex Christi carne redditur fortitudo: & sacramentorum communicatio, per quam illius corporis sinceritati vnimur, nos in tantum corrobore, vt de mūdo, & de diabolo, & de nobis ipsi vi-

Nota virginitatis p̄uocatiuam.

ctoria potiamur, & sacramentali gustu viuificis mysterijs inharētes, vna caro, & vnus spiritus sumus dicente Apostolo: Qui adheret domino, vnus spiritus est. Si ij, ad quos sermo fit, dicuntur dij, & filij excelsi, nominis, & hereditatis, & æternitatis participes, fortitudine societatis Christi subigentes tentamina, & cum homines sint ex indigniori materia, in captiuitatem redigunt, & conspuunt, ligantque dæmonia. Et quidem in hoc tempore in stadio vitæ huius se exercet militia christiana, & præunte Christi vexillo, quem paruulum vidimus & cognouimus Deum: & quos spiritus consilij & fortitudinis munit, nec vinci, nec decipi possumus, quos eruditio, diuina scientia & potestate fecit insignes. Videtur autem in præsentia disciplina huiusmodi non esse gaudij, sed mœroris, eo quod non sine periculo certamina peraguntur. Bonum verò certamen certantibus pacatissimum fructum in futuro exercitatis in iustitia dabit princeps pacis æternæ, consignans sibi in beatitudine, quorum communicauit naturæ. Ipsi gloria & imperium amodo & vsque in sempiternum, Amen.

S. ZENONIS EPISCOPI

Veronensis in eodem festo. Sermo 1.

Christus mundum latenter intrauit, ne sibi sapiens diabolus videretur. Qui consilio hominem deceperat, consilio vincitur. Vt quomodo homo in paradiso non cognouerit diabolum, sic & diabolus in seculo non facile cognosceret Christum.

EIVSDEM IN EODEM

festo. Sermo 2.

licet sectæ sint plures, quæ iniuriam Christi fabulari nitantur: tamen tres sunt quodammodo principales, è quibus diæ eius, quem cupiant deprauatum, simulant se esse cultores. Vna namque asserit Iesum Christum ab vtero virginis Mariæ sumpsisse principium, Deumque exinde ob iustitiam factum esse, non natum. Alia modestius, sed mordacius nocens, dicit quidem Dei filium Deum, sed non ex patre nobilitatis, *perpetuitatis progenitum: fuisseque tempus quando non fuit. Tertia Iudæa est vere cæca: quæ cum in lege (vt dicere solet) sua legat vbique duas patris, & filij designari personas: tamen nunc vsque contendit, Deum filium non habere. Quibus omnibus exempla, vel ratio, quam persecuti sumus argumentationis totius vno istu omnes nervos abscondet. Quapropter duas esse natiuitates domini nostri Iesu Christi, necessario scire debet populus Christianus, ne quem patiat errorum: vnam, qua natus est; alteram, qua renatus. Sed sicut est spiritualis prima sine matre, ita sine patre secunda carnalis. Hæc miranda, inenarrabilis illa, propheta dicente; Natiuitatem eius quis enarrabit? Cur autem sit inenarrabilis, patre loquente noscimus, dominus ipse nos edocet. Eructauit inquit, cor meum verbum bonum &c. & apud Salomonem hæcenus dicens; ego ex ore altissimi prodiui ante omnē creaturam. Cum hæc ita sint, humanitas te versuta cognosce vel fero: & intemperanti linguæ silentij frenos impone. Dementiae genus

*forte peccati.

genus est inuisibilis, incomprehensibilisque vel opinari secreta, eiusque interna discutere, cuius extranea nequeat suspicari. Quia Deus hoc est, quod est: quod vero homo desiniendum putaret, non est: Nam & Iohannes apostolus in euangelio, quid prædicet, fratri es, accipite. In principio, inquit, erat verbum: & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Admirabilis gratia, fratres dilectissimi, cõspicua veritatis: quæ dum se cerni potest, tamen sibimet externa esse non potest. Si enim verbum in Deo est, & Deus est verbum, & hoc est, in quo est, quod ille est, qui inest, duplex persona, duplex vocabulum: sed originis perpetuitatis, ac deitatis est vna substantia, domino ipso dicente, ego & pater vnus sumus. Quod non vtique sic ait, vt in vnum duos redigendo, confunderet; sed vt duorum vnam diuinitatis, potestatisque esse omnipotentiam nos doceret. sequitur ac dicit, omnia per ipsum facta sunt: ac sine ipso factum est nihil. Videamus nunc, optime Christiane, quemadmodum inter patrem, filiumque tempus infulciat. Si enim tempus, non sibi debent, quod est alter alteri obnoxius, proculdubio, vt tu vis, maior est natura, q̄ Deus. At cū naturam ex nihilo fecerit Christus, fit autem ex natura tempus; ineptum satis est, opus suo præponere artificem: ac per hoc solum interest, quod si soli feliunt. Denique apud Isaiam ad filium sic dicit dominus Deus sabaoth, fatigata est Ægyptus, & mercatus Æthiopu: ex Saba viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt serui: & sequentur te alligati compedibus, & adorabunt te: & in te precabuntur: quoniam in te Deus est: & non est Deus alius præter te. sed & Hieremias eodem spiritu loquitur dicens; Hic est Deus noster: & nõ deputabitur Deus alius absque ipso. Qui adinuenit viam prudentiæ, & reuelauit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto sibi. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Qua in specie spiritus sancto loquente noscimus, & homo est, inquit, & quis cognoscit eum? Si ita est: quomodo ergo posset agnosci, prouidit Isaias his verbis; Audite itaque domus Dauid. Num pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem: propter hoc dabit Deus vobis signum: ecce virgo in vtero accipiet: & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel: Butyrum, & mel manducabit: priusquam cognoscat puer bonum, aut malum. Quod signum ex prodromi quoque eius designatione delucidauit, alio loco his verbis, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Quis est iste angelus, fratres, nisi Iohannes baptista, cuius est præparatio? Vox clamantis in deserto. Parate viam domini: rectas facite semitas, Dei nostri. Nunc videamus quæ consequuntur. Per idem tempus duæ cognatæ concipiunt, vna contra sp̄, altera verbo: Hęc miratur se habere, quod nescit: lætatur illa quia scit? Elisabeth sterilis secunditate tumet feliciter vter; Mariæ maiestate. Illa præconē portat; hæc ludicem: exultate, femina, promotionēque vestri sexus agnoscite, culpa deleta veteri, ecce per vos iungimur cælo. Anus enim peperit angelum: & Virgo Deum: Hic est Deus noster, qui dignitate interim seposita, non tamen potestate, amore hominis sui, cuius formā fuerat subiturus, & creaturæ, vt angelus, homo, puer, sp̄s, gigas, crucifixus, sepultus, primogenitus à mortuis di-

ceretur. Hic est inquam, qui in omnibus omnia est: quoniam per ipsum & in ipso sunt omnia. Nec vos moueat, fratres, secularis ac vere puerilis inconsideratorum hominum disputatio: qui ideo iustum patuntur errorem, quia Christum non ex Deo considerant hominem factum, sed ex homine. Cæterum si spiritaliter saperent, in ipso quod infirmisimum putant, hoc potissimum prædicarent: etenim vere perfectus Deus non esset, si esset aliquid, quod esse volēs, esse nõ posset. Deniq; vultis scire compendio veritatem? factus est quod non erat, nec tamē desinit esse, ante quod fuerat.

EIVSDEM DE EODEM

festo. Sermo 3.

In suspicabilis secreti, reuerendæque maiestatis vera cognitio est, Deum non nosse nisi Deum: nihilque ex eo amplius requirendum: quam vt quis eius nouerit voluntatem, sine qua ei nec legitime seruire poterit, nec placere. Cæterum prouidentis Dei de Deo argumentationibus vanis opinari velle dispositum, non colentis est, sed demeritis: maxime si Deus, vt contentiosi putant, dispositioni subiaceat. Remotis enim paulisper nominibus patris, & filij, non potes nosse vter patiat iniuriam, nisi quod ambo patiuntur: quia amborum vnum nomen est Deus. Igitur duas natiuitates esse domini nostri Iesu Christi rudis aut negligens disce, Christiane, ne quo decipiaris errore. Vnam quam tibi nõ licet quærere, alteram, quam legitime si possis, permitteris edocere. Prima itaque natiuitas domini nostri in patris, & filij tantum conscientia manet: nec quicquam habet interiectum, neque conscium, qui ex paterni oris affectu processit vno consensu. Secunda vero carnalis sicut est frequentibus oraculis prædicta, ita inuenimus esse completæ: etenim Deus Dei filius tempore constituto, dissimulata interim maiestate ab æterna sede profectus in prædestinatæ virginis templum sibimet castrametatur, quibus latentem infunditur in hominem gigniturus, ibidēque saluo, quod erat, meditati esse, quod non erat. Mixtus itaque humanæ carni se iungit infanctem: Mariæ superbus emicat venter, non munere coniugali sed fide, verbo, non semine, decē mensium fastidia nescit: vt potē quæ in se creatorem mundi concepit, parturit non dolore, sed gaudio. Mira res, exultans exponit infantem, totus naturæ antiquitate maiorem. Interea rudis non gemit, fœta: non mundum, vt affolet, infans fufus ingredit, sponte vitæ reptantis præniis lacrymis aspiciatur. Non mater eius tanti partus pondere exhausta, totis pallens iacuit resoluta visceribus: nõ filius matris, aut suis est vllis sordibus delibutus. Neque enim re vera aliquid circa se habere posset immundum, qui humani generis peccata, sordes, & maculas venerat mundaturus. Denique purgationes, quæ sunt tarditate periculosæ; nulla puerum maternorum viscerum prosequuta sunt danna. Nulla adhibita rudi fœtæ sueto more fomenta. Neque enim, fratres his poterat indigere: quæ accipere in vterum mernerat filium animarum omnium saluatorem. ò magnum sacramentum! Maria Virgo incorrupta concepit: post conceptum Virgo peperit: post partum Virgo permansit. Obstrictis incredulæ perichitantis enixa in testimonio

Alludit ad f. huiusmodi a habentur. in

& peregrinum opus eius ab eo. Iesus Christus heri & hodie ante luciferum genitus, initium carnis sumpsit ex virgine, & quem cæli cælorum non capiunt, qui implens omnia, cum sit in omnibus, ab his tamen non capitur nec tenetur. Nouum est, & inauditum, quod in materni angustias uteri, circumdedit intra se fragilis caro virtutem altissimi, & ordinem rerum, cursumque naturæ mutauit sapientia Dei, & vbiq; diuinitas dilatata plenitudinem sui vasi infundens exiguo, sic est circumdata muliebri utero, vt cum vniuersa ambiret, implens omnia, excedens cuncta, intra se omnia continens, extra vniuersa cõplectens. Quem nos paruulum, propheta nuncupat virum, insinuans ei numquam defuisse virtutem, sed semper virilis ætatis affuisse fortitudinem, quem infantilis infirmitas occultabat. Opus suum igitur fecit quod creauerat, saluansque quod perierat, ad vitam reuocans quod mortuum erat. Sed peregrinum opus fuit in Deo, quod verbum factum est caro, quod factus est visibilis, & comprehensibilis, passibilis, & mortalis: & peregrinum à maiestate puer surgens vbera panniculis inuolutus, & sustinens conuitia, filius Dei in patibulo constitutus. Consiliarius quoque dictus est paruulus iste, qui & alibi dictus magni consilij angelus, eo quod secreta Dei, quæ ab hominibus erant abscondita publicè reuelauit, & cum nemo nosset patrem, nisi filius, ipse arcana Dei referans indaginem Trinitatis explicuit, loquens patri, & à patre responsum accipiens, & spiritum sanctum infundens discipulis, generationis, & processions intimans rationes, subtiliter astruens personarum proprietates, & indissolubilis essentia vnitatē. Alia quoque inferiora, sed tamen necessaria consilia edocens, vt beneficia collata homo intelligat, vt in eo quod stat, gratia agar, & quod possibile est ex Dei gratia, cum ceciderit, resurgat. De virginibus, ait Apostolus, præceptum domini non habeo, consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus. Vult & laudat ex imperio domini, vt quæ nupterint, sic permaneant: quæ verò virgines sunt Dei, cumulatione castitatis integritatem exhibeant Christo: & in hunc modum quæcunque auctoritate diuina immobilia constant sic maneant, quæ vero in alterutram potest libertas arbitrij fluctere, locum eligant priorem: quia & si bona sunt & à Deo instituta coniug'ia, melior tamen est continentia, & virginitas excellentior: nam non cogit necessitas aut mandatum sed perfectionis suadet consilium. Quod si diuinis consilijs obuiauerint tentamenta, & liberis mētēs ad carnales reuocauerint appetitus, adest Deus fortis, neq; spem ponat homo in homine, nec in brachio carnis suæ confidat: quia qui mundum vicit, victoriam suis promittit militibus, & qui victores sunt sui, cælo vim inferunt, quoniam, sicut scriptum est: Regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. In paruuli huius nomine cum hoste antiquo congregimur, & fortis armatus, superueniente fortiore, de atrio antiquitus possesso, potenter expellitur & præsumptæ infestationis audaciæ silentium imperatur. Defectui carnis nostræ, quæ à primitiuis fecibus originalis mali infecta languerit, ex Christi carne redditur fortitudo: & sacramentorum communicatio, per quam illius corporis sinceritati vniur, nos in tantum corroboret, vt de mūdo, & de diabolo, & de nobis ipsi vi-

Nota virginitatis pæro-gationem.

ctoria potiamur, & sacramentali gustu viuificis mysterijs inharētes, vna caro, & vnus spiritus sumus dicente Apostolo: Qui adheerit domino, vnus spiritus est. Si ij, ad quos sermo fit, dicuntur dij, & filij excelsi, nominis, & hæreditatis, & æternitatis participes, fortitudine societatis Christi subigentes tentamina, & cum homines sint ex indigniori materia, in captiuitatem redigunt, & conspuunt, ligantque dæmonia. Et quidem in hoc tempore in stadio vitæ huius se exercet militia christiana, & præunte Christi vexillo, quem paruulum vidimus & cognouimus Deum: & quos spiritus consilij & fortitudinis munit, nec vinci, nec decipi possumus, quos eruditio, diuina scientia & potestate fecit insignes. Videtur autem in præsentia disciplina huiusmodi non esse gaudij, sed mœroris, eo quod non sine periculo certamina peraguntur. Bonum verò certamen certantibus pacatissimum fructum in futuro exercitatis in iustitia dabit princeps pacis æternæ, consignans sibi in beatitudine, quorum communicauit naturæ. Ipsi gloria & imperium amodo & vsque in sempiternum, Amen.

S. ZENONIS EPISCOPI

Veronensis in eodem festo. Sermo 1.

Christus mundum latenter intravit, ne sibi sapiens diabolus videretur. Qui consilio hominem deceperat, consilio vincitur. Vt quomodo homo in paradiso non cognouerit diabolum, sic & diabolus in seculo non facile cognosceret Christum.

EIVSDEM IN EODEM

festo. Sermo 2.

licet sectæ sint plures, quæ iniuriam Christi fabulari nitantur: tamen tres sunt quodammodo principales, è quibus diæ eius, quem cupiant deprauatum, simulant se esse cultores. Vna namque asserit Iesum Christum ab utero virginis Mariæ sumpsisse principium, Deumque exinde ob iustitiam factum esse, non natum. Alia modestius, sed mordacius nocens, dicit quidem Dei filium Deum, sed non ex patre nobilitatis, *perpetuitatis progenitum: fuisseque tempus quando non fuit. Tertia Iudæa est vere cæca: quæ cum in lege (vt dicere solet) sua legat vbiq; duas patris, & filij designari personas: tamen nunc vsque contendit, Deum filium non habere. Quibus omnibus exempla, vel ratio, quam persecuti sumus argumentationis totius vno istu omnes nervos abscindet. Quapropter duas esse natiuitates domini nostri Iesu Christi, necessario scire debet populus Christianus, ne quem patiatur errorem: vnam, qua natus est; alteram, qua renatus. Sed sicut est spiritualis prima sine matre, ita sine patre secunda carnalis. Hæc miranda, inenarrabilis illa, propheta dicent; Natiuitatem eius quis enarrabit? Cur autem sit inenarrabilis, patre loquente noscamus, dominus ipse nos edocet. Eruclantur inquit, cor meum verbum bonum &c. & apud Salomonem hæc tenens dicens; ego ex ore altissimi prodiui ante omnē creaturam. Cum hæc ita sint, humanitas te versuta cognosce vel sero: & intemperanti linguæ silentij frenos impone. Dementiae genus

**forte perpetuitatis.*

genus est inuisibilis, incomprehensibilisque vel opinari secreta, eiusque interna discutere, cuius extraria nequeat suspicari. Quia Deus hoc est, quod est: quod vero homo desinendum putaverit, non est: Nam & Iohannes apostolus in evangelio, quid prædicet, fratres, accipite. In principio, inquit, erat verbum: & verbum erat apud Deum: & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Admirabilis gratia, fratres dilectissimi, conspiciat veritatis: quæ dum se adorari potest, tamen sibi met externa esse non potest. Si enim verbum in Deo est, & Deus est verbum, & hoc est, in quo est, quod ille est, qui inest, duplex persona, duplex vocabulum: sed originis perpetuitatis, ac deitatis est vna substantia, domino ipso dicente, ego & pater vnum sumus. Quod non vtiq; sic ait, vt in vnum duos redigendo, confunderet; sed vt duorum vnam diuinitatis, potestatisque esse omnipotentiam nos doceret. sequitur ac dicit, omnia per ipsum facta sunt: ac sine ipso factum est nihil. Videamus nunc, optime Christiane, quemadmodum inter patrem, filiumque tempus infulciat. Si enim tempus, non sibi debent, quod est alter alteri obnoxius, proculdubio, vt tu vis, maior est natura, q̄ Deus. At cū naturam ex nihilo fecerit Christus, fit autem ex natura tempus; ineptum satis est, opus suo præponere artificij: ac per hoc solum interest, quod se soli fecerint. Denique apud Isaiam ad filium sic dicit dominus Deus sabaoth, fatigata est Ægyptus, & mercatus Æthiopū: ex Saba viri excelsi ad te transibunt, & tui erunt serui: & sequentur te alligati compedibus, & adorabunt te: & in te precabuntur: quoniam in te Deus est: & non est Deus alius præter te. sed & Hieremias eodem spiritu loquitur dicens; Hic est Deus noster: & nõ deputabitur Deus alius absque ipso. Qui adinuenit viam prudentiæ, & reuelauit eam Iacob puero suo, & Israel dilecto sibi. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Qua in specie spiritus sancto loquente noscamus, & homo est, inquit, & quis cognoscit eum? Si ita est: quomodo ergo posset agnosce, prodidit Isaias his verbis; Audite itaque domus Dauid. Num pusillum vobis certamen cum hominibus, quoniam Deus præstat agonem? propter hoc dabit Deus vobis signum: ecce virgo in utero accipiet: & pariet filium: & vocabitur nomen eius Emanuel: Butyrum, & mel manducabit: priusquam cognoscat puer bonum, aut malum. Quod signum ex prodromi quoque eius designatione delucidauit, alio loco his verbis, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Quis est iste angelus, fratres, nisi Iohannes baptista, cuius est præparatio? Vox clamantis in deserto. Parate viam domini: rectas facite semitas, Dei nostri. Nunc videamus quæ consequuntur. Per idem tempus duæ cognatæ concipiunt, vna contra sp̄, altera verbo: Hęc miratur se habere, quod nescit: latetur illa quia scit? Elisabeth sterilis fecunditate tumet feliciter vter; Mariæ maiestate. Illa præconē portat; hæc ludicem: exultate, femina, promotionēque vestri sexus agnoscite, culpa deleta veteri, ecce per vos iungimur cælo. Anus enim peperit angelum: & Virgo Deum: Hic est Deus noster, qui dignitate interim seposita, non tamen potestate, amore hominis sui, cuius formā fuerat subiturus, & creaturæ, vt angelus, homo, puer, sp̄s, gigas, crucifixus, sepultus, præmogenitus à mortuis di-

ceretur. Hic est inquam, qui in omnibus omnia est: quoniam per ipsum & in ipso sunt omnia. Nec vos moueat, fratres, secularis ac vere puerilis inconsideratorum hominum disputatio: qui ideo iustum patuntur errorem, quia Christum non ex Deo considerant hominem factum, sed ex homine. Cæterum si spiritaliter saperent, in ipso quod infirmisimum putant, hoc potissimum prædicarent: etenim vere perfectus Deus non esset, si esset aliquid, quod esse volēs, esse nõ posset. Deniq; vultis scire compendio veritatem? factus est quod non erat, nec tamē desinit esse, ante quod fuerat.

EIVSDEM DE EODEM

festo. Sermo 3.

Inspicibilis secreti, reuerendaque maiestatis vera cognitio est, Deum non nosse nisi Deum: nihilque ex eo amplius requirendum: quam vt quis eius nouerit voluntatem, sine qua ei nec legitime seruire poterit, nec placere. Cæterum prouidentis Dei de Deo argumentationibus vanis opinari velle dispositum, non colentis est, sed demeritis: maxime si Deus, vt contentiosi purant, dispositioni subiaceat. Remotis enim paulisper nominibus patris, & filij, non potes nosse vter patiatur iniuriam, nisi quod ambo patiuntur: quia amborum vnum nomen est Deus. Igitur duas natiuitates esse domini nostri Iesu Christi rudis aut negligens disce, Christiane, ne quo decipiaris errore. Vnam quam tibi nõ licet quærere, alteram, quam legitime si possis, permitteris edocere. Prima itaque natiuitas domini nostri in patris, & filij tantum conscientia manet: nec quicquam habet interiectum, neque consciom, qui ex paterni oris affectu processit vno consensu. Secunda vero carnalis sicut est frequentibus oraculis prædicta, ita inuenimus esse completæ: etenim Deus Dei filius tempore constituto, dissimulata interim maiestate ab æterna sede profectus in prædestinatæ virginis templum sibi met castrametatur, quibus latenter infunditur in hominem gigniturus, bidēque saluo, quod erat, meditati esse, quod non erat. Mixtus itaque humanæ carni se fugit infaurem: Mariæ superbus emicat venter, non munere coniugali sed fide, verbo, non semine, decē mensum fastidia nescit: vt potē quæ in se creatorem mundi concepit, parturit non dolore, sed gaudio. Mira res, exultans exponit infantem, totius naturæ antiquitate maiorem. Interea rudis non gemit, facta non mundum, vt affolet, infans fufus ingrediens, sponte vitæ reptantis preuiis lachrymis aspiciatur. Non mater eius tanti partus pondere exhausta, totis pallens iacuit resoluta visceribus: nõ filius matris, aut suis est vllis sordibus delibutus. Neque enim re vera aliquid circa se habere posset immundum, qui humani generis peccata, sordes, & maculas venerat mundaturus. Denique purgationes, quæ sunt tarditate periculose: nulla puerum maternorum viscerum prosequuta sunt dæna. Nulla adhibita rudi factæ lueto more fomenta. Neque enim, fratres his poterat indigere: quæ accipere in vterum mernerat filium animarum omnium saluatorem. ò magnum sacramentum! Maria Virgo incorrupta concepit: post conceptū Virgo peperit: post partum Virgo permansit. Obstrictis incredulæ periclitantis enixa in testimonio

Alludit ad f. h. m. q. e. habentur in

libro Apocrypho de infantia saluatoris.

nium reperta eidem esse virginitatis, incenditur manus: qua tacto infante, statim edax illa flama sopitur: sicque illa medica feliciter curiosa diu admirata mulierem virginem: admirata infantem Deum, ingenti gaudio exultans, quae curatum venerat, curata recessit. Ita Christus in hominem se facit nasci, quemadmodum homo non potest nasci. Totum denique sua luce resplendens corpus sine umbra gestabat: humilis carne: sed excelsus omnipotentiae maiestate. Qui sane ideo carnem est dignatus induere, ut nemo se possit per carnem, cum iudicij dies venerit, excusare.

EIVSDEM IN EODEM festo. Sermo. 4.

Secundū quod Deus suos promiserat per prophetas filium suum saluatorem generi humano se esse missurum, commodum tempore maturo diuinitatis interim dignitate deposita, non tamen potestate, caelo egressus metatura praedicta, sacratio templi virginis hospes pudicus illabitur: ibidemque, qualis vellet esse, disponit: imo quod iam olim disposuerat, complendum latet assuinit. Namque requiescit libens florentissimo in domicilio castitatis: & in visceribus sacrae Virginis comparat sibi corpus suo iudicio nasciturus. In hominem coaptatus, in regum carnem includitur Deus: humanamque vitam mutuatur de tempore, qui praestat temporibus aeternitatem. Mirares. Concipit Maria de ipso, quem parit, tumet vterus maiestate, non semine; capitque Virgo quae mundus, mundique non capit magnitudo. Interea promouent suum membra factorem: & opus sui figura vestit artificem. Parturit Maria, non dolore, sed gaudio; nascitur sine patre filius: non totus matris, sibi debens quod conceptus est, donans matri, quod natus. Quae principaliter stupet tale sibi filium provenisse, qui ex se natus non crederetur: nisi quia sicut fuit Virgo incorrupta post conceptum, permaneret talis quoque post partum; o noua ratio! Amore imaginis suae coactus in infantem vagit Deus patiturque se pannis alligari: qui totius debita venerat solutus: In stabuli praesepe deponitur: populorum pastorem, pabulumque se esse contestans. subicit se gradibus aetatis: cuius aeternitas in se non admittit aetatem. Totum contra conscientiam suam ut homo infirmus patitur ut homini mortis lege consumpto immortalitas tribuatur. Haec est enim potestas Dei: ut saluo, quod est, possit esse, quod non est: Hic est Deus noster aeterni Dei coaeternus filius. Hic & homo, & Deus: quia inter patrem, hominesque astitit medius: probans infirmitatibus carnem, & virtutibus maiestatem. Hic sol noster, sol verus: qui clarissimos ignes mundi geminos astrorum candentiumque polorum claritatis suae de plenitudine accendit. Hic, qui semel occidit, & ortus est, rursus numquam reperitur occasum. Hic, inquam, quem duodecim radiorum, id est, apostolorum duodecim corona circumdat, quem per ambitum totius orbis non muta quatuor animalia, sed salutiferis praedicationibus quatuor circumferunt euangelia: Cuius quam vim habeat amictus, & currus: his verbis propheta testatur, Deus sicut ignis veniet, & sicut procella currus eius retribuere in iram vindictam. Amen.

S. BASILII EPISCOPI Caesariensis in idem festum Homilia.

Christi generatio propria, ac praecipua diuinitas est, quae quidem silentio magis ac fide veneranda, quam disputatione aliqua nostra seu curiositate vestiganda. Ibi enim nec tempus, neque aenum intercedit neque item modus intelligitur, nec spectator adfuit, nec est qui exponat, quomodo mens aliquid imaginabitur? quomodo mentis cogitationibus lingua famulabitur? Pater erat & filius est genitus. Ne dicas, quando: sed neglige hanc quaestionem. Ne queras, quomodo: Est enim hic impossibilis responsio. Nam, quando, tempus habet: Quomodo verò ad modos corporeos imaginationem quandam. Dicere possum e sacris voluminibus, quod splendor gloriae, & imago ex archetypo sit. Verum tamen, quoniam nec ratio, nec cogitatio talibus renouationis verbis curiofitati satisfacit, ad ineffabile incognibilemque gloriae confugio, & fateor indeprehensum, ac verbis humanis inenarrabilem diuinae generationis esse modum. Caue autem dicas, si genitus est, ergo aliquando non erat. Nec aut verborum prauitate, aut cogitationis inepta vanitate committe, ut huiusmodi sermonibus manifesta veritati aduersando, sacram iniquines, & euertas theologiam, genitus est, inquam, ut eius principium & causam non ut tempore inferiore ostendam. Mens tua in temporum ac seculorum cogitatione non euanescat ut ea filio priora existimes, quae nunquam fuerunt aut erunt. Quomodo enim creata, ipsorum conditore fuerint priora? verum ego quod ab initio vitabam, in hoc verborum consequentia quadam compulsus sponte incidi. Illius igitur aeternae ineffabilisque generationis rationes relinquentes, id omnino cogitemus quod mens res istas comprehendere nequeat, & sermo quoque huiusmodi cogitata exprimere haud quam possit. Considerandus itaque est, quatenus sit a veritate ad sermonem visque delapsus. Enimvero mens quae sunt natura indeprehensibilia attingere nequit. Sermonis item naturam adaequantem ea quae quomodocumque inuenta sunt, inquirere, impossibile est. Nec mirum. Deus enim in terra est, Deus inter homines versatur; non per ignem, tubam & montem fumantem, vel per turbinem, & nubem & tempestatem, animas auditorum legem ferendo perterrens, sed proprio corpore cum hominibus cognatis pie conuersans, ac differens. Deus inquam, in carne, non ex interuallo agens, sicut in prophetis, sed coniunctam sibi humanitatem retinens, per carnem suam nostrae cognatam ad se traxit humanitatem sed quoniam, modo per vnum, inquis, ad omnes splendor? quomodo in carne diuinitas? Quemadmodum ignis in ferro, non ex progressu sed ex participatione. Non enim in ferrum ignis currit, aut accedit: verum in loco remanens, suarum particeps virium ferrum reddit: cumque se totum illi communicet, nihil propterea de sua natura, nihil de suis amittit viribus. Sic & Deus verbum, nihil ex seipso commotus, cum nostram accipit humanitatem neque item conuersationem commutationemque aliquam sustinuit. Et verbum caro factum est. Nec propterea caelum suo continente desertum, & terra nihilominus

hilo minus sinu suo caelestem recepit. Nec tu insuper motum, aut descensum diuinitatis mediteris. Non enim ut corpus, de loco ad locum migrat. Neque item diuinitatem in carnem commutatam imaginabere. Na quod immortale est, id & incōmutabile est: Quomodo igitur, inquis, Deus verbum humana fragilitate non est correptus, aut inquinatus? Facile respondemus, sicuti & ignis de ferri proprietatibus non accipit. Nigrum quidem ferrum, ac frigidum est: attamen ignitum ac candens, ignis formam subit. Et quamquam ex eo splendens, igne tamen sua nigredine non inficit. Itemque ardens flammam sua frigiditate non destruit aut tollit, sic & humana domini caro, ita particeps diuinitatis facta est, ut propria fragilitate illam minime contaminauerit. sed quaque ex humana debilitate hac ut similitudine necesse est: ne tamē hunc igne diuinitati omnino similem imaginare: cum is qualitates recipiat, illa nihil omnino patiatur. Quod si quæris, quomodo mortalis naturae ob Dei coniunctionem communionemque immortalitatem induerit. Dices mysterium: Ex hoc enim Deus in carnem venit, ut insitam carni mortem interficeret: Nam sicut venenorum antidotum corpori permixtum ac perfusum, omne superat noxium ac letale: itemque ut in domo aliqua tenebrae luminis aduentu diffugiunt ac pereunt: sic mors in natura dominans humana diuinitatis praesentia disparuit. Velut etiam in aqua glacies tatum humidio dominatur, quantum nox umbraque durant, solis verò calefacientis radiis subito liquefit: sic demum mors visque ad Christi aduentum imperauit. Postquam vero Dei gratia salutaris omnibus apparuit, & iustitiae sol orsus est: absorpta est mors in victoria, & verè vite peregrinationem nequaquam sustinuit. O altitudinem, benignitatis humanitatisque Deilex bonitatis copia a seruitute vendicamur. Sed cur Deus homo factus est, rationem exquirunt homines: cum magis eius bonitatem adorare deceat, quam diuinitatem curiosius indagare. Quidnam tecum agendum homo? In sublimi Deum agentem minime quæreas: ad te verò per carnem venientem, & tecum conuersantem non recipis. Sed quomodo Deo familiaris sis, rationem quæris? Hanc itaque disce. Carnem suscepit Deus, quoniam execrabilem contaminatamque hanc, purgatam sanctamque reddi oportuit, infirmam ac debilem corroborari, a Deo ab peccata alienatam conciliari, e para diso excidentem in caelum referri: & quae est dispensationis huius officina? virginis beatæ corpus. Quae autem generationis principia? Spiritus sanctus virtusque altissimi obumbrans. Sed ipsa, quae so, Euangelij verba parumper audi: Cū esset, inquit, Maria mater ipsius desponsata Ioseph, priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Et virgo erat, & viro desponsata, & apta coniugali officio obeundo putata, ut & virginitas in honore ante omnia haberetur, & matrimonium non propterea improbaretur. Virginitas enim, ut apta proximaeque sanctitati electa est. Per desponsationem vero nuptiarum initia expressa sunt. Simul autem ut & Ioseph domesticus puritatis Mariae testis esset: & ne propterea calumniatoribus illa foret obnoxia, ut virginitate commaculans, sponsum habuit, vitæ sanctae custodem: sed possum & aliam huius rei rationem reddere, priore non admodum inferio-

rem, videlicet quod aptum ad incarnationem dominicam tempus, iam diu inde a mundi constitutione prouisum atque ordinatum tunc venerat: ex quo spiritum sanctum & altissimi virtutem, deiparam illam constituere carnem oportebat. Quoniam vero ea tempestate nulla puritate par Mariae virginitas, inter homines ad effectum sancti spiritus excipiendum est reperta, & illa iam desponsatione erat occupata, electa est beata virgo, ita ut nihil detrimenti ex desponsatione accesserit virginitati. Affertur & alia ratio a quodam ex antiquis. Ut Mariae virginitas, seculi huius principem diabolum lateret, nuptia Ioseph fuit: ut nuptiarum nomine suspensus facile deciperetur. Virgines namque in primis obseruabant, quarum vnam parituram ex Propheta cognouerat, dicente Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Virginitatis igitur insidiator, obseruatorque sub matrimonij specie factus ignorans, a malignitate abstinuit. Sciebat enim suum imperium ob dominicam carnis generationem perditum iri. Itaque priusquam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Vtrumque Ioseph reperit, & conceptione, & causam e spiritu sancto. Quamobrem haec ignorans ab initio, talis nominari uxoris maritus metuens, voluit eam occulte dimittere, verens patefacere quae circa ipsa acta fuerant. Verum quoniam vir iustus erat, ex Deo mysteria nosse meruit. Igitur haec eo cogitante, ecce angelus domini apparuit ei, dicens: Ne timeas accipere Mariam coniugem tuam, ostendit, quod illam non sit abominatus, nec moleste tulerit: sed quod eam meruerit, ut spiritu sancto plenam. Quod in ipsa est, de spiritu sancto est; Hinc enim deprehendi licet quod non secundum comunem modum carnis constitutio domino fuit. Conceptum nanque illico perfectum fuit, non per interualla paulatim, ut planè verba declarat. Non enim dicit, quod in ea conceptum est: sed, quod in ea natum est. In sanctitate nanque caro conglutinata, digna quidem vngenti diuinitati coniungi fuit. Pariet filium, & vocabis nomen eius Iesum. In quo illud obseruandum, quod ubi de industria nomina ponuntur, subiectam ostendunt naturam: ut Abraham, Isaac, Israel: Horum enim quodlibet non magis corporis characterem quandam, quam virtutis salutaris proprietatem ostendit. Haec ratio, & nunc Iesus seruator appellatur, id est, salus populi, quod mysterium & ante secula ordinatum, & olim per prophetas praedictum iam manifestum habet exitum: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel, hoc est, nobiscum Deus, Haec item appellatio, omnis penitus mysterij declarationem retinet, quod Deus inter homines adit: quoniam nominis interpretatur naturam, Nobiscum Deus. Cauendum inter haec omnino, ne in perfidiam insidiatemque incidas Iudaicam, qui affirmat, non virginem, sed puellam a propheta vocari: Ecce enim, inquit, puella concipiet. Primum quidem absurdissimum est omnium & ineptissimum, a Domino, id dari signum tanti mysterij, quod naturae commune sit omni. Quid ait propheta & adiecit dominus loqui ad Achaz dicens; Pere tibi

Sumpta est haec ratio ex S. Ignatio.

signum in profundum, & c. Et dixit, non petam, neque tentabo dominum. Deinde paulo post ait: Propter hoc dabit Deus ipse vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet. Quoniam vero non petierat signum, nec in profundum, nec in sublime ut cognitum esset, quod qui descendit ad inferiores partes terre, idem & super omnes caelos ascenderet. Ideo ipse dominus signum dedit: signum autem non vulgare, neque commune, sed extraordinarium & prodigiosum ac valde commune: in excelsis naturam, virgo videlicet & mater & in virginitate sancta perseverans, gloriam nihilominus ac benedictionem pariendi sortita: si qui tamen interpretati Hebraicam vocem pro virgine puellam reddiderunt, nihil sane nostrae rationi officiant. Inuenimus namque in sacris voluminibus, saepe puellam pro virgine usurpata, ut in Deuteronomio: si quis inuenit filiam virginem, quae nuptia non fuerit, & aliquis eam violauerit, cum eaque cubauerit, & deprehensus fuerit: det ille qui cum virgine dormit patri puellae drachmas quinquaginta. Excitatus autem Ioseph, accepit uxorem suam cum affectu, dilectione, & omni diligentia domesticos concernente pro vxore illam habuit, à nuptialibus vero congressibus abstinuit, non enim cognouit eam, inquit, donec peperit filium suum primogenitum. Hoc verò nunc suspensionem generat, ne forsitan, posteaquam puritate sua generationi dominicae per spiritum sanctum administratae seruiuit, tunc demum nuptialia opera viro Maria non negauerit. Nos verò licet nihil hoc doctrinae pietatis officeret (nā donec dispensabatur Christi generatio, nec sana erat virginitas) quid verò postea sic factum, ad mysterij huius doctrinae non anxie coniungendum est. Veruntamen ne hoc eorum, qui Christum amant, ferre cogantur aures, quod genitrix Dei aliquando deserit esse virgo, has rationes sufficere putamus. Ad hoc quidem quod dicit & non cognouit eam, donec filium suum primogenitum peperit, illud dicimus, quod, donec, & si temporis alicuius terminum circumscribere videretur, verè tamen infinitum aliquod praeseferit. Sic & à domino verbum hoc memoratur: Ecce, inquit, vobiscum sum omnibus diebus, usque ad consummationem saeculi. Post saeculum dicere, non erat necesse. Non enim cum sanctis vnquam dominus esse desinet. Nec praesentium promissio, futurorum est exceptio. Eodem ferme modo, & nunc illud, donec accipitur. Quod verò dictum est, primogenitum, primogenitus non omnino ad succedentem prolem comparisonem habet. Omne adaperiens primum vuluam, primogenitum vocatur. Quod autem Maria, perpetuo virgo remanserit, eam Zacharias declarat historia quadam, quae ex traditione ad nos usque peruenit. Zacharias enim, Mariam post domini conceptionem in virginum loco constituens, à Iudaeis inter templi, & altare, interfectus est. A populo namque accusatus quod rem prodigiosam, inauditamque, praedicaret, virginem videlicet parientem, citra virginitatis corruptionem. Iesu igitur nato in Bethleem Iudae, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Genus persicum Magi, incantationibus & magicis, & naturalibus quibusdam effectibus, astronomiaeque & rebus sublimibus vacabant. Eiusdem ferè magicæ Ba-

laam ille videtur fuisse, qui, à Balaac missus, ut verbis quibusdam populo Israel malediceret. Qui & in quarta parabola talia de domino dicit: Homo videns & audiens verba domini, qui nouit altissimi doctrinam & visiones omnipotentis vidit, qui dormit apertos habens oculos: Videbo enim, sed non modo intuebor illum, sed non propè: Orietur stella ex Iacob, & conurget homo ex Israel. Quoniam igitur astrum ortum, naturae prodigiū habuerunt: sciscitari Magi decreuerunt, quisnam homo ex Israel exurgeret, Quamobrem Iudae locum vestigantes, ex antiquo vaticinio in ciuitatem venerunt, interrogantes, vbi nam est, qui natus est rex Iudaeorum? forsitan, & per aduentum domini aduersariam potestatem iam debilitatam irritata sua energia sentientes, magnae virtutis testimonium nato attulerunt. Ex quo puerum tandem inuentum, cum donis adorauerunt. Hic cōtēplator, ut Magi alienum à Deo genus & a testamentis gens peregrina, primū adoratione dignati sunt, quod ex inimicis testimonia longè pretiosa fideque digniora essent. Si enim Iudaei primum adorassent, suum ipsorum genus ornasse extulissetque forsam putarentur. Nunc autem alieni, ut Deū prius honorauerunt, ut iusto in eos animaduertere iudicio, qui illum cruci affixerunt, quem aheni adorauerunt. Sed quando motibus caelestibus studebant, non frustra inter caelestes observationes prodigium sunt contemplati, stellam videlicet nouam, ac minime contuetam, in dominico natali effulgentem. Cuius sanè ortum, nemo in astrologiae rationem computationemque trahat. Qui enim ex astris iam existentibus genitum inspicunt, aliqua talem caeli figurā horosc. partem causam cuique euentuum esse affirmant, hic vero nulla stella ex his quae iam sunt, domini à natiuitatem significauit. Neque enim ista ex aliarū numero fuit. Nā, quae ab initio orbis creatae sunt, omnino immobiles existunt, aut certè cōtinuo mouentur. Quae & stat, & mouetur, vtrūque habere videtur. In illis quae sunt, alia obfirmatae nunquā mouentur, alia verò errantes nunquam consistunt. Haec verò de qua loquimur, vtrumque habuit: illè palam est & motum & quietē. Ex quo nullam cum ceteris habuisse rationem, aut naturam appareret. Mota in primis est ex oriente in Bethleem: constitit autem supra, vbi erat puer. Idcirco ex oriente Magi excitati, stellam sunt ducem secuti, venientes autem Hierosolymam, totam urbem aduentu suo turbauerunt, & rege Iudaeorum metum addiderunt, de Iudaeorum rege nuper nato percunctando quem tandem reperientes, donis honorauerunt, auro, thure, & myrrha. Nimirum Balaam vaticinium sequi sunt visi, qui de Christo, talia visus est dicere: Accumbens dormiuit ut leo, & quasi pullus leonis, quis suscitabit eum? qui benedixit tibi, erit benedictus: & qui maledixerit, in maledictione reputabitur. Per leonem enim eius imperium sermo demonstrat. Per accubitū vero supplicium. Per benedictionis virtutem, eius diuinitatem. Igitur vaticinium hoc sequentes, ut regi aurum, ut mortuuro myrrham, ut Deo thus obtulerūt. Neque item illud supernacaneum fuit, contra eos dicere qui affirmant hoc astrum caelo apparens, cometis simile fuisse, qui regum successiones & imperia noua porendere videntur. Verum cometarū immobiles continuo sunt, & in vna tātum caeli accensi parte circumscribiti: Pra-

terea

terea cometarum diuersa genera & appellationes: trabeales, bothyni. Figurarū autem diuersae, & cuique sua appellatio est. Omnium vero generationis eadem est causa: Quum inundans circa terram aër, in serenam caeli partem diffunditur, quasi materiam quandam igni caelesti praebens sordium videlicet & humorum terrestrium crassitudinem, ad superiora tractam atque inflammata, talis sideris criniti apparentiam facit. Hoc verò sidus vbi Magos ad inquirendam domini genesim permouit, rursus disparuit, donec ipsis dubitantibus, ac suspensis, iterum in Iudaea se manifestauit. Ex quo satis ostenditur, alicuius gratia separatim hoc astrum esse factum, ac ut alicui seruiret, famularereturque: quod sanè ex re ipsa deprehendimus stetit, inquit, supra vbi erat puer: Magi vero videntes, gauisi sunt gaudio magno. Nos etiam in cordibus nostris item gaudium suscipiamus. Hoc, inquam gaudium & angeli pastoribus nuntiant: cum magis quoque adoremus, cū pastoribus item Deum laudemus, cum angelis denique canamus, choreasque leti ducamus, quod est hodie nobis seruator natus, Deus ac dominus Iesus Christus. Apparuit autem nobis, non Dei forma, ne quod erat debile perterrefaceret, sed in forma serui, ut quod erat seruile, liberaret. Quis itaque tam animo ignauus, quis ita ingratus? ut non hodie laetetur, non exulet, non praesentia solennia omni animi hilaritate suscipiat? Festum hoc ingens, ac nouae creationis, vbi caelestia archangelos ad Zachariam Mariamque mittunt: ac choros angelorum constituent dicentium, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, in hominibus bona voluntas. Astra è caelo mouentur. Magi ex genitibus properant. Terra in spelunca lucem recipit. Nemo sit non laetus, nemo ingratus. Nos quoque cum his laetitiam voce, gestuque exprimamus. Nostrum hoc est festum, Theophaniam appellamus, in quo mundi salutarem concelebamus diem: domini natalem hodiernum piis mentibus concelebremus. Hodie namque Adami maledictio soluta. Non est quod amplius dicamus: Terra est, & in terram reuerteris: sed caelesti coniunctus, in caelum assumeris. Non est ut iam dicatur. In doloribus paries filios. Beata enim quae Emanuel peperit, & vbera eius lac praebuerunt. Natus est nobis filius & datus est nobis, cuius imperium super humerum eius. Cor mihi floridum quid germinat, mens est alactis, lingua vero modica & sermo exilis est, ad hoc ut tantum gaudium exprimat. Cogita de incarnatione domini magnifice. Intellige diuinitatem esse intactam & immaculatam, quae & si in materiali sit natura, ita illi inest, ut eius imperfectum fragileque corrigat: non autem ut ipsa passionum debilitate inquinaretur. Nonne solem conspicias in luto se volutantem, minimeque contaminantem & super ceno coruscantem, minime tamen foetidum aliquid referentem? Itaque contrarium modo magis eorum quae diutius contingit, putredinem excicat? Quid igitur dubitas de immensa incorruptaque natura, ne aliquam ex nobis maculam contraxerit? Hac enim de causa natus est, ut nos eiusdem generis expiaret: propterea, inquam, Iesus creuit, ut familiaris Deo fieres. O Dei bonitatem altissimam! ob beneficiorum excellentiam ei qui benefecit, minimè credimus: ob eius ingentem humanitatem ad seruitutis iugum ducimur, ob absurdam, & prauam ingratitudinem!

Inuit Gra-
corū morē, qui
eodē die Chri-
sti natalē, &
Magos ad-
uentum cele-
brabant.

Magi adoratum veniunt: Et christiani curiosius querunt, quomodo in carne Deus sit, & quali carne, & an assumptus homo perfectus sit, an imperfectus. Taceat curiosi & in ecclesia Dei superuacanea vestigare desistant. Laudentur quae nobis cōcredita sunt: ac de quibus ratio omnino nō redditur, ne vestigentur; Illis te coniunge, qui è caelo cum gaudio Christum recipiunt. Cogita pastores in diuinis laudibus sapientes factos, sacerdotes prophetantes, scēminas collectantes. Quando Maria gaudere docta est, ac iussa ab angelo Gabriele: Quando Elizabetha Ioannem in vtero exultantem sensit: Anna prophetissa euangelizauit, Symeon in vlnas accepit, in exili infantem magnum Deum adorantes, non quod videbant contemnent, sed diuinitatis ipsius amplitudinem glorificantes: pelucebat enim diuinitas per humanū corpus, perinde atque lux quaedam, per vitream capsulam, eos illuminans, qui cordis oculos mundos habebant. Cum quibus & nos vnam annumeremur, domini gloriam reuelata facie contemplant, ut & nos quoque à gloria in gloriam transformemur. Ipsi autem sit honor & imperium in aeterna saecula, Amen.

S. GREGORII NAZIAN- zeni Episcopi in eodem festo oratio Panegyrica Iacobo Billio interprete.

Christus gignitur, glorificate: Christus è caelis, Psal. 95.
Cobuiam prodite: Christus in terra, subuehimi. Cantate Domino omnis terra. Atque ut hæc duo in vnum contraham, Latentur caeli, & exulter terra, nimirum propter caelestem, ac deinde terrestrem. Christus in carne, tremore & gaudio exultate, tremore propter peccatum, gaudio propter spem. Christus ex Virgine, mulieres virginitatem colite, ut Christi matres sitis. Quis eum, qui à principio est, non adoret? quis eum, qui postremus est, non laudet ac celebret? Rursus tenebrae depelluntur, rursus lux creatur, rursus Aegyptus tenebris vexatur, rursus Istaël columna illustratur. Populus qui sedebat in ignorantiae tenebris, magnam cognitionis & scientiae lucem inspicit. Vetera transierunt: ecce facta sunt omnia noua. Eja. 9.
Litera loco cedit, spiritus superat, vmbrae prae-
reunt, veritas ingreditur. Melchisedech colligitur, qui sine matre erat, sine patre efficitur, prius quidem sine matre, post autem sine patre. Naturae leges euertuntur: supernus mundus implendus est. Christus iubet ne obnitamur. Omnes gētes plaudite manibus. Quoniam paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, cuius principatus super humerum eius. Cum cruce etenim extollitur, ac vocatur nomen eius, magni consilij, hoc est, paterni angelus. Clamet Ioannes, Parate viam Domini, ego diei vim potentiamque clamabo. Carnis expers incarnatur, Verbum crassefcit, inuisibilis cernitur, intractabilis contrectatur, temporis nescius principium capit, Dei filius hominis filius efficitur, Iesus Christus heri & hodie, idem & in saecula. Iudaei offendantur, Graeci derideant, haeretici linguae pruriginē afficiantur. Tum credent, cum in caelum ascendentem viderint: quod si ne tum quidem, at certè cum è caelo descendente, ac pro tribunali sedentem perspexerint. Verum hæc posterius. Nunc autem Theophaniam siue Natalitia celebra

Psal. 46.
Eja. 9.

Hebr. 11.

celebramus, utroque enim modo appellatur, duobus scilicet nominibus vni eidemque rei impositis. Deus enim per natiuitatem hominibus apparuit, alterum quidem iam existens, & quidem sempiternè ex sempiterno, supra causam omnè ac rationem (neque enim causa vlla Verbo superior erat) alterum nostræ salutis causa postea factus, vt qui vitam dederat, idem quoque beatam vitam afferret: vel potius vt nos per peccatum à beata vita delapsos, ad eandem rursus incarnatione sua reuocaret. Theophania autem ob eam causam hoc festum appellatur, quòd apparuerit: Natiuitas verò, quòd natus sit. Hoc festum nostrum est, hoc hodierno die celebramus; Dei nimirum ad homines accessum, vt ad Deum proficiscamur, aut, vt aptiori verbo vtatur, reuertamur, abiectione veteri homine nouum induamus, & quemadmodum in veteri Adamo mortui sumus, ita in Christo viuamus, vnà cum eo nascentes, vnà cruci affixi, vnà sepulti, vnà resurgentes. Præclara enim vicissitudo atque conuersio mihi sentienda est, vt quemadmodum ex secundioribus rebus aduersæ res natae sunt, sic contra ex aduersis ad læta prosperaque redeam. Vbi enim abundauit peccatum, superabundauit & gratia: & si gustus condemnauit, quantum magis Christi passio iustificauit? Quocirca non ostentatorie, sed diuine, non mundi ritum, sed supra mundi ritum, non res nostras sed nostræ, vel, vt rectius loquar, Domini, non ea quæ infirmitatis sunt, sed quæ curationis, non ea quæ creationis, sed quæ recreationis instaurationisque celebremus. Id autem hac demum ratione consequemur, si nec domus limina fertis coronemus, nec choreas agitemus, nec vicos onemus, nec oculum pascamus, nec aurem cantu demulceamus, nec olfactum effeminemus, nec lenociniis gustum titillemus, nec tactui obsequamur, promptus inquam illis ad vitium viis, peccati que ianuis, nec teneris & circumfluentibus vestibus emolliamur, quarum vt quæque pulcherrima, ita maximè inutilis iacet, nec gemmarum splendoribus, nec auri fulgoribus, nec colorum artificiosis natiuam pulchritudinem ementientibus, atque aduersus imaginem diuinam excogitatis, nec comestationibus & ebrietatibus, quas cubilia & lasciuia comitantur, quandoquidem malorum magistrorum mala doctrina est: vel potius malorum seminum mala seges. Nec thoros altos struamus, ventri delicias sternentes. Nec vina generosa, coquorum lenocinia, liquorum profusas magnificentias in precio habeamus. Nec terra & mare charum nobis ac preciosum stercus offerant. Hoc enim nomine delicias ornare soleo. Nec alius alium intemperantia superare contendamus. Mihi enim intemperantia est, quidquid superfluum est, visibusque necessariis superest, idque esurientibus aliis, atque inopia laborantibus: iis inquam, qui ex eodem luto & temperatione creati sunt. Verum hæc prophanis atque ethnico fastui solennitatibusque relinquamus: qui cum iis Deorum nomen tribuant, qui sacrificiorum nidore oblectantur, congruenter profecto eos helluando colunt, mali vtique malorum demonum & fictores & sacerdotum & cultores. At nos, à quibus Verbum adoratur, verborum delicias (si quid tamen deliciis dandum est) indulgeamus, atque ex lege diuina, & narrationibus, cum aliis, tum iis præsertim, quibus præsentis festi mytheria explicantur, volupta-

Coloss. 3.
1. Cor. 15.
Rom. 6.

Rom. 5.

Rom. 13.

tem capiamus. Ita enim commodæ, minimèque ab eo, à quo conuocati sumus, alienæ deliciae nostræ fuerint. An verò placet, vt quandoquidem hodierno die conuiuatoris munere perfungor, vobis egregiis conuiuiis sermonem de his rebus, quam fieri poterit, lautissimum atque magnificentissimum apponam, vt perspectum habeatis, quam bellè & indigenas peregrinus, & vrbano rusticus, & deliciis addictos homo à deliciis abhorrens, & opibus claros pauper ac domo carens alere queat? Hinc autem exordiar, ac vos quaeso, & mentem, & aures, animamque purgatum afferte, quicumque huiusmodi deliciis studeatis: quandoquidem quæ de Deo habetur, diuina quoque est oratio. Sic fiet, vt veris minimèque euanescentibus deliciis expleri disceratis. Curabimus autem, vt oratio nostra simul & plenissima sit, & maxime compendiosa: vt nec defectu molestiam, nec prolixitate tædium afferat. Deus & erat semper, & est, & erit: vel, vt rectius loquar, semper est. Nam Erat, & Erit, huius nostri temporis fluxusque & caducæ naturæ segmenta sunt. Ille autem semper est, atque hoc modo seipsum nominat, cum in monte Mosi oraculum edit. Vniuersum enim id quod est in se completitur, nec principium habens nec finem habiturus, estque velut pelagus quoddam essentiae immensum & interminatum, omnem tempore naturæ cogitationem superans, mente sola adumbrabile, & quidem perexiguè ac perobscurè, non ex his quæ in ipso sunt, sed quæ circa ipsum: priusquam teneatur, effugiens, & priusquam intellectu percipiatur, se ipsum fuga proripiens, tantum principem nostri partem, eamque à vitiorum labe purgatam hæcenus collustrans, quantum fulgur oculorum aciem raptim perstringit, celerrimèque dilabitur. Hoc autem mea quidem sententia idcirco fit, vt quatenus comprehendi potest, nos ad se trahat (quod enim percipi omnino nequit, id nec sperat quisquam, nec assequi conatur) quatenus autem capi non potest, admiratione sui excitet, atque ex ipsa admiratione vehementius experatur, expetitus purget, purgans autè deiformes efficiat, eoque prouectos iam velut familiares alloquatur (metuo ne hoc audacius à me dictum videri possit) Deus diis vnitus & innotescens, ac tantum fortasse, quantum iam eos, qui ipsi noti sunt, cognoscit. Immensus itaque & infinitus est Deus, contemplatiueque difficilis, idque solum in eo planè comprehendi potest, quòd immensus, & infinitus sit: existimet licet quispiam eum, quia simplicis naturæ sit, rationem hanc habere, vt vel nullo omnino modo, vel plenè perfectèque comprehendi queat. Quid enim ille, sit qui naturam simplicem habet, exquiramus. Neque simplicitas illi natura est: quemadmodum nec compositis sola compositio. Iam verò cum immensitas bifariam consideretur, tum secundum principium, tum secundum finem, cum in superum profundum mens aspexit, non habens vbi consistat, speciebusque illis, quas de Deo concipit, innitatur: immensum hoc atque inaccessible, anarchum, hoc est principio carens appellauit: cum autem ad inferiora hæc & posteriora aspectum conuertit, immortale atque interitus expers: cum verò vtrunque contraxerit, & collegerit, æternum. Æternitas enim nec tempus est, nec temporis pars vlla: nec enim in mensuram cadit: sed quod nobis tempus est solis motu definitum, hoc

hoc æternis æuum est, nimirum ille quasi temporalis quidam motus & interuallum, quod simul cum æternis extenditur. Atque hæc nobis in præsentia de Deo dicta sint. Neque enim plura differere huius est temporis: quandoquidem nobis hoc loco non de Dei natura, sed de eius consilio ac dispensatione instituta est oratio. Deum porrò cum dico, Patrem & Filium & Spiritum sanctum dico, nec vltra hæc diffusa diuinitate, ne deorum turbam inducamus, nec rursus intra hæc finita atque restricta, ne diuinitatis inopia premi iudicemur, vel propter vnus principatum in Iudaismum incidentes, vel propter effusam deorum multitudinem in Gentilismum incurrentes. Nam vtrobiusque malum æquale est, tametsi in contrariis reperiat. Sic nimirum sancta sanctorum, quæ etiam ab illis Seraphim obteguntur, ac tribus sanctificationibus celebrantur in vnâ dominationem diuinitatemque coëuntibus: quemadmodum & alius quidam ante nos pulcherrimè & sublimissimè philosophatus est. Quoniam autem summo illi bono nequaquam satis erat sua ipsius solum contemplatione moueri, sed bonum illud diffundi ac propagari oportebat, vt plura essent, quæ beneficio afficerentur (id enim summæ bonitatis erat) primum angelos & cælestes spiritus cogitauit: atque illa cogitatio opus erat, quod Verbo conficiebatur, ac Spiritu explebatur. Atque ita secundis splendoris procreati sunt, primi splendoris administrati: gestit quidem animus dicere ad malum imobiles, atque ad bonum duntaxat agitationem ac propensionem habentes, vt pote Deum circumstantes, ac primario Dei fulgore collucentes (hæc enim inferiora secundariæ collustrationis sunt) verum vt non omnino immobiles, sed ægre mobiles existimem ac dicam, mihi persuadet ille ob splendorem Lucifer, qui propter superbiam caligine effectus est, ac nominatur, & subiecti ei rebelles angeli, qui per boni fugam vitij architecti eundemque nobis authores extiterunt. Sic igitur atque ob has causas intellectibus mûdus ab eo creatus est, quantum quidem ipse de his rebus philosophari queo, exigua oratione res magnas perpendens. Posteaquam autem primas creationis partes præclare constitutas vidit, alterum mundum cogitauit, materia constantem & aspectabilem, nimirum hanc ex cælo & terra & his rebus, quæ eorum complexu continentur, coagmentationem & concretionem, laudandam illam quidem ob singularum partium elegantiam, sed magis laudandam ob miram omnium partium concinnitatem atque concentum, alia re videlicet cum alia quadam pulchrè quadrate, atque omnibus cum vniuersis, ad vnus mundi ornatum omnibus numeris absolendum: vt perspicuum faceret, se non modò sibi ipsi cognatam & propinquam naturam, sed etiam omnino alienam posse procreare. Diuinitatis enim propinqua sunt intellectuales naturæ ac mente sola perceptibiles: alienæ autem penitus, quæcunque sub sensu cadunt, atque his adhuc remotiores, quæ vita omni & motu carent. Sed quid hæc oratione opus est, dixerit fortasse quispiam ex his, qui erga festum amantius affectu acriorique natura præditi sunt: Stimula equum ad carceres. De iis quæ huius festi sunt, pertracta, & ob quæ hodie affidemus. Hoc equidem faciam, etsi paulò altius exorsus sum. Enimvero mens iam & sensus sic inter se discreta finibus suis se conti-

Es. 6.

nebant, effectorisque Verbi maiestatem in seipsis ferebant, taciti laudatores insignis opificij, & canori præcones. Nondum autem vtriusque temperatura vlla erat, aut contrariorum mixtura, quæ sublimioris sapientiæ ac circa naturarum creationem varietatis & excellentiæ specimen exhiberet, nec omnes bonitatis diuitiæ notæ atque spectatæ erant. Hoc igitur cum artifice Verbo visum fuisset ostendere, animal vnum ex vtroque, hoc est ex inuisibili ac visibili natura fabricatur, nempe Hominem, atque à materia, quæ prius iam creata erat, accepto corpore, à se autem spiraculum in se-
Genes. 1.
rens, (quod quidem intellectualem animam & imaginem Dei Scriptura vocat) velut secundum quendam & alterum mundum, in paruo magnam, in terra constituit, angelum alium, mixtum adoratorem, visibilis naturæ spectatorem, intellectus mysten, eorum quidem, quæ in terra sunt, regem, cælo autem imperium accipientem, terrenum & cælestem, caducum & immortalem, visibilem & intelligibilem, medium inter magnitudinem & deiectionem, eundem spiritum & carnem, spiritum propter gratiam, carnem ob superbiam. Illud vt maneat ac suum benefactorè concelebret, hoc vt vexetur, ac vexatus commonefiat, & de magnitudine sibi placens erudiat ac coëreatur, animal hîc variè gubernatum atque aliò demigrans, & quod mysterij extremum est, animi ad Deum nutu & subiectione diuinitatem assequens. Eò enim mihi tendit exiguus in hac vita splendor veritatis, vt Dei claritatem & videam & sentiam dignam eo, qui & constrinxit & dissoluit, ac rursus excellentius sublimiisque constringet. Hunc arbitrij libertate donatum, vt bonum non minus illius esset, qui elegisset, quàm eius qui semina præbuisset, in paradiso, (quicumque tandem erat paradisi ille,) collocat plantarum immortalium cultorem, hoc est, fortasse diuinatum cogitationum tam leuiorum quàm perfectiorum, nudum quantum ad simplicitatem & vitam arte & furo carentem, atque omni integumentis & munimentis expertem. Talem enim esse conueniebat eum, qui primum esset creatus. Ac legem quasi materiam libero arbitrio potuit. Lex autem illa præceptum erat, quo præscribebatur, tum quibus arboribus ei vtendum esset, tum à qua manus abstinenda. Ea autem erat scientiæ arbor, non illa quidem aut malè à principio consista, aut per inuidiam interdicta (ne illuc linguas suas Dei hostes iniiciant, nec serpentem imitentur) sed bona quidem tempestiuè percepta, contemplationis enim (vt ipse contemplando assequor) hæc arbor erat, ad quam iis soli tutus est ascensus, qui animi habitu perfectiori sunt: nequaquam autem bona simplicioribus adhuc animis, atque appetitu auidiore præditis, quemadmodum nec perfectus ac solidus cibus iis conducit, qui tenera adhuc sunt ætate, lacteque opus habent. Postquam autem diaboli inuidia & mulieris insultu, quem & vt mollior passa est, & vt ad persuadendum accommodatior admouit (in infirmitatem meam: meam enim duco primi parentis infirmitatem) accepti mandati oblitus ab acerba illa esca victus est: simul & à ligno vitæ, & à paradiso, & ab ipso Deo propter peccatum extruditur, & pellicæ tunicas induit, hoc est fortasse, crassiorem carnem & mortalem ac refractariam: primumque turpitudinem suam infamiæque cognoscit, & à Deo se abscondit.
Genes. 3.

dit. Atque hic quoque tamen mortem ac peccati præcisionem elucatur, ne malum immortale esset. ita pœna ipsa in misericordiam cecidit. Sic enim Deum supplicia inferre existimo. Multis autem prius modis propter multa peccata, quæ ex vitij radice pullularunt, secundum diuersas causas & tempora castigatus, sermone, lege, Prophetis, beneficiis, comminationibus, plagis, aquis, incendiis, bellis, victoriis, cladibus, signis è cælo, ex aëre, ex terra, ex mari, hominum, urbium, gentium insperatis mutationibus, (quæ omnia eò tendebant, vt malitia protereretur) validiori tandè medicamento propter grauiores morbos indigere cepit, nimirum ob mutuas cedes, adulteria, periuria, maculæ libidinis insaniam, & quod omnium malorum extremum ac primum est, idolorum cultum, adorationisque à Creatore ad creaturas translationem. Quæ quoniam maius auxilium requirebant, maius etiam acceperunt. Hoc autem erat ipse Dei Filius, sæculis prior, ille inuisibilis, ille incomprehensibilis, ille incorporeus, illud ex principio principium, illud ex lumine lumen, ille fons vitæ & immortalitatis, illa archetypi expressio, illud immotum sigillum, illa per omnia similitudo imago, ille Patris terminus & ratio ad imaginem sitam se confert, carnemque carnis causa gerit, & cū intellectu animi propter animam meam iūgitur, vt simile similis opera & adiuuero repurget. Atque humana omnia excepto peccato suscipit, conceptus quidè ex Virgine animo & corpore à Spiritu purgata (nam & procreationem honorari & virginitatem præferri oportebat) progressus autem Deus cum humanitate vnum ex duobus inter se contrariis carne nimirum & Spiritu, quorum alterum diuinitatem dedit, alterum accepit. O nouam & inauditam mixturam! ô admirandam temperationem! Qui est, sit: qui creationis expers est, creatur: qui nullo loco contineri potest, interuentu anime intellectualis inter diuinitatem carnisque crassitiam interiectæ continetur. Qui locupletes alios facit, eget: carnis enim mea paupertatem subiit, vt ipse illius diuinitate ditescam. Qui plenus est, vacuatur & exhauritur: sua enim gloria ad breue tempus exhauritur, vt plenitudinis ipsius ego particeps efficiar. Quænam hæ bonitatis diuinitas? quodnam me circumstat mysterium? Diuinam imaginem accepi, nec factam teclamque habui: ille meam carnem accipit, vt & imagini salutem, & carni immortalitatem afferat: secundum consortium nobiscum inuit, & quidem priori longè admirabilius. Tum enim id quod præstantius erat, nobis impertit: at nunc eius, quod deterius est, particeps ipse fit. Hoc priori illo diuinitus: hoc apud cordatos & prudentes viros multò sublimius. Quid ad hæc nobis lycophantæ dicunt, acerbi, inquam, isti diuinitatis expensores, rerum laudandarum reprehenses, circa lucem tenebrosi, circa sapientiam insciji & ineruditi, pro quibus Christus frustra mortuus est, ingrata creaturæ, diaboli signa? Siccine beneficium crimini tribuis? Eône paruus, quia propter te humilis, quia ad quem oberantem venit pastor ille bonus, animam suam pro ouibus ponens, venit, inquam, ad montes & colles, in quibus sacrificabas, & palan-tem inuenit, & inuentam iisdem humeris, quibus & crucis lignum, accepit, acceptamque ad supernam vitam reduxit, subuectamque eodem quo eas, quæ nunquam à grege aberrarunt, loco nu-

Feb. 4.
V. Maria cor-
pore animo-
que purgata.

Ioan. 10.
Luc. 15.

meroque habuit? Quia lucernam, hoc est, carnem suam accendit, & domum euerit, mundum scilicet à peccato repurgans, & drachmam hoc est, regiam imaginem fœdis affectibus obrutam conquisiuit, atque angelos amicos suos ea inuenta conuocat, lætitiæque participes facit, quos etiam consilij incarnationis confcios habuerat? Quia lucernam præquam lumen illud splendidissimum sequitur, & vocem Verbum, & pronubum sponsum, Domino populum eximium comparantem, ac per aquam ad Spiritum præpurgantem? Hæccine obiciis Deo? atque idcirco inferiorem esse censet, quia linteo præcingitur, ac discipulorum pedes abluit, optimūque ad sublimitatem iter humilitatem ostendit? Quia propter humi inclinatam animam se deicit, vt peccato depressam ac deorsum vergentem secum erigat. Quin illud quoque obiciis ac reprehendis, quod cum publicanis, & apud publicanos edit, & publicanos in discipulos conuertit, vt ipse quoque aliquod lucretur, quid tandem? peccatorum salutem. Nisi quis forte eo nomine medicum accuset, quod ad corporis morbos se inclinet, fœtorumque sustineat, vt sanitatem ægrotis afferat: atque eum etiam, qui humanitatis & commiserationis affectu permotus in foveam seipsum demittit, vt prolapsum iumentum secundum legis præscriptum seruet. Missus quidem est, verum vt homo (duplici enim natura erat) siquidem & fatigatus est, & fame ac siti laborauit, & angore correptus est, & lachrymas fudit, vt lex natura fert. Quod si etiam vt Deus, quid propterea? Beneplacitum Patris missionem esse existima, cui sua quoque adscribit, tum vt principium temporis expers honoret, tum ne Deo aduersari videatur. Quandoquidem vt traditus fuisse dicitur, ita seipsum quoque tradidisse scribitur, atque vt à Patre ad vitam reuocatus & susceptus fuisse, ita seipsum quoque à mortuis excitasse, rursumque in cælum ascendisse prædicatur. Illa beneplaciti hæc potestatis. At tu ea quidem, quæ minuendi vim habent, profers: quæ autem effe- rendi, præteris: atque id quidem expendis, quod passus sit: quod autem voluntariè, non adiungis. Proh qualia etiam nū patitur Christus! Ab alijs vt Deus honoratur atque confunditur: ab alijs vt caro contemptui habetur ac separatur. Vtris tandem grauius irascitur? vel potius vtris plus condonabit, isne qui nefariè contrahunt, an qui scindunt? Nam & illos diuidere, & hos coniungere oportebat: illos, inquam, numero, hos diuinitate. Offendis ad carnem? & Iudæi quoque ea offensi sunt. Num samaritanum quoque vocas? (nam quod sequitur, tacebo) Diuinitati fidem abrogas? hoc ne dæmones quidem ipsi fecerunt. Ita & Iudæos ingratitude, dæmones incredulitate superas. Illi enim Filij nomen æqualitatis vocem esse censebant: hi autem eum, à quo fugabatur, Deum norant. Fidem enim illis ea, quæ patiebantur, facebant. At tu nec æqualitatem admittis, nec diuinitatem confiteris. Proinde satis tibi fuerit circuncisum esse, atque à dæmone vexari, vt faceret aliquid dicam, quàm in præputio & incolumi valetudine tam sceleratè atque impiè sentire. Atque aliquandò quidem postea & Iesum purgatione mea in Iordane purgari videbis, vel potius aquas purgatione sua purificare (neque enim ipse purgatione opus habebat, qui peccata mundi tollit) & cælos scindi, & cognati Spiritus testimo-

Ioan. 13.

Luc. 5.

Exod. 23.

Dent. 22.

Ioan. 4.

Matth. 4. 16.

Luc. 19.

Matth. 1.

Matth. 4.
Luc. 6.

Matth. 14.
Marc. 15. 16.

Matth. 23.
Luc. 20.

Matth. 23.

Luc. 23.

nio celebrari, & tentari, & tentatorem frangere ac profligare, & angelorum ministerio vti, & morbos omnes ac langores depellere, & mortuos ad vitam lucemque reuocare (quemadmodum vitinā te quoque, doctrinæ fidèique peruersitate mortuum excitaret) & dæmones partim suapte, partim etiam Apostolorum opera fugare, & paucis panibus multa hominum millia nutrire, & pedibus per mare iter facere, & prodi, & in crucem tolli, ac peccatum meum secum in cruce suffigere, vt agni offerri, & vt sacerdotem offerre, vt hominem inhumari, & vt Deum resurgere, ac postea in cælum ascendere, tandèque cum gloria sua venientem conspicias. Papæ quot mihi solennitates & festa singula Christi mysteria suppeditant! quorum omnium vnum hoc caput est atque vnus hic scopus, nimirum mea perfectio & instauratio, atque ad pristinum illum Adamum reditus. Nunc autem natiuitatem accipere, ac præsertim: si minus vt Ioannes ab vtero, at certè vt Dauid ob requiem aræ. Descriptionem reuerere, propter quam in cælis ipse describeris: & natiuitatem venerare, propter quam natiuitatis vinculis solutus es: & Bethleem patuam, inquam, illam honora, quæ te in paradysum reduxit: & præsepe adora, propter quod cum rationis expers esses, à Verbo nutritus es. Cognitione vt bos possessorem, quem admodum ab Elaia admoneris, & vt asinus præsepe domini tui, siue purus quispiam sis ac legi subiectus rectèque doctrinam ruminatus, atque ad sacrificiū idoneus, siue etiam adhuc impurus, ac cibo sacrificiū inutis, ethnicaque partis. Cum stella curres: cum Magis dona offeri, aurum, thus, & myrrham, vt regi, vt Deo, & vt salutis tuæ causa mortuo: cum pastoribus Deum laudibus celebra: cum archangelis tripudia: cum angelis hymnos cōcine: sit cælestis & terrenarū copiarum cōmunis lætitiæ & celebritas. Nam eas quoque hodierno die simul festum celebrare, ac lætitiæ gestire, confido: siquidem hominum Deique amore præditæ sunt, quemadmodum illæ, quas Dauid inducit post passionem cum Christo simul ascendentes, ac simul occurrentes, seque inuicem ad portas attollendas, inhorrantes. Vnam dumtaxat rem ex omnibus, quæ circa Christi natiuitatem contigerunt, execrare, nimirum puerorum eadem ab Herode admittam. Immo verò hanc quoque venerare, hanc, inquam, coætaneam Christo victimam, quæ ante nouam victimam mactata est. Si in Aegyptum profugiat, alacri animo te illius fugæ comitem adiunge. Præclarum est cum Christo persecutione presso fugam inire. Si diuturniorem in Aegypto moram faciat, ex Aegypto eum voca. Quod quidem fiet, si eum pulchrè atque honorificè illic adoraris. Per omnes Christi ætates ac potentias, vt Christi discipulus, sine reprehensione incede: Purificare, circumcidere, velum à natiuitate contractum abscinde. post hæc in templo doce, sacrilegos nundinatores eice: lapidibus, si ita necesse sit, incede vt patere. Lapidatores, mihi crede, falles, ac per medium ipsorum, vt Deus fugies. Verbum enim lapidibus non conficitur: si ad Herodem adductus fueris, plerūque ne verbum quidem vnum responde. Silentium tuum pluris faciet, quàm proluxas aliorum orationes. Si flagello cæsus fueris, quæ super sunt, require. Fel gulta propter gustum: aceto vttere: spuma flagita: alapas & colaphos accipe, spinea corona, hoc

est, piæ vitæ asperitate cingere, coccinum induc, arundinem accipe, ab iis qui veritatem ludibrio habent, adorare, denique simul in crucem suffigere, simul morere, simul etiam libenter inhumare, vt simul quoque reuiuifcas, & gloria fruaris ac regnes, Deum, quantus est, cōspiciens vicissimque cōspectus ab eo, qui in Trinitate adoratur & glorificatur, quem nunc quoque nobis, quantum carnis vinculo constrictis licet, inclarescere optamus in Christo Iesu Domino nostro, qui gloria in sæcula sæculorum. Amen.

S. GREGORII NYSSAE
Episcopi in diem natalem domini nostri Iesu Christi Oratio, Petro Francisco Zino Veronensi interprete.

B Vccinate, inquit Dauid, in neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ. Cælestis autè doctrinæ instituta omnia sunt instar legis apud eos, qui audiū. Quamobrem, quoniam adest insignis dies solennitatis nostræ, nos item obseruemus legem, & efficiamur sacrae celebritatis buccinatores. Legalis autè tuba, vt declarat Apostolus, est oratio. Dicit enim, incertum tubæ clangorem esse non oportere, sed sonis distinctum, vt ea, quæ dicuntur, perspicua sint. Edamus igitur & nos, fratres, clarum aliquè sonum, qui non minus exaudiat, quàm si ederetur cornea tuba, quæ doquidè & lex in vmbra figuris ante depingens veritatem, in tabernaculorum celebritate tubis vt caneretur, madauit. Et præsens celebritatis argumentū veri tabernaculi mysteriū est. In hac enim humanum ei tabernaculum figitur, qui propter nos formam hominis induit. In hac tabernacula nostra, quæ morte corruerant, instauratur ab eo, qui ab initio construxerat aedificium. Nos etiā ea verba psalms cum vocali Dauide plaudetes dicamus: Benedictus qui venit in nomine Domini. Quomodo autem venit? Nō nauigio, aut curru aliquo, sed incorrupta virginitate in vitam humanā traiecit. Hic Deus noster, hic Dominus, & illuxit nobis, vt diem hanc solennem constitueret in condensis vsque ad Cornua altaris, Quod autem mysterium, fratres, in iis, quæ dicta sunt, contineatur, neutique ignoramus; scimus enim vniuersas res procreatas esse veluti tēplum quoddam Domini, à quo procreate sunt. Verum quia superinducto peccato obstructa erant ora illorum, qui victi fuerant, & exultationis vox obtinerat, & dies festos celebrantium consensus distractus erat, cum humana natura cum beatarum mentium natura in celebrando non conueniret, idcirco venerunt Prophetarum, & Apostolorū tubæ, quas lex corneas vocat, quia ex vero Vnicorni confectæ sunt. Hæ spiritu sancto inflatæ continuum veritatis sonum protulerunt, vt auribus eorum, qui propter peccatum obsurdauerant, patefactis, per frequentiam inferioris tabernaculi cum excellentibus illis mētibus, quæ ad altare superius astant, concipientem vna solennitas concelebraretur. Diuina enim illius altaris cornua sunt eximia, & præstantes cælestis naturæ virtutes, & principatus, & potestates, & throni, & dominationes, quibus cum per tabernaculi excitationem in celebritate coniungitur humana natura, renouatione corporum condensata. Nam condensari, & ornari, & indui, idem est;

Natiuitas
tū Domini
solennis dies
etiam antiquis
habebatur.

est, ut illi, qui hæc intelligunt, interpretantur. Agitate igitur ad spiritalem choream animos nostros excitemus, nobisque chori ducem, & principem, & coryphæum Davidem proponamus, & unam cum illo dulcem illam emittamus vocem. Hæc est dies, quam fecit Dominus; exultemus, & lætemur in ea. In hac tenebrarum incipiunt minui, & crescente splendore, noctis termini contrahuntur. Neque enim casu, aut sponte sua contingunt hæc, fratres, in hac die solenni, qua humanæ vitæ splendet diuina vita. Sed per ea, quæ cernuntur, mentis aciem intendentibus arcanum quodam ostendit natura, ac tantum non vocem emittens docet eos, qui audire possunt, quid sibi vellet, quod in aduentu Domini dies augetur, & nox imminuitur. Mihi enim videor eam sic loquentem exaudire: Considera, homo, qui hæc aspicias, ex iis, quæ videntur, ea tibi aperiri, quæ recondita sunt. Vides noctem ad summam longitudinem peruenisse, & cum progredi ulterius nequeat, consistere, ac regredi? Cogita exitiosam peccati noctem, quæ malis omnibus artibus aucta, ad summum malitiæ cumulum venerat, hodie recisam esse, ne longius serperet, atque illuc deinceps redigi, ut planè deficiat, ac deleatur. Vides vberiores lucis radios, & solem solito sublimiorem? Cogita verè lucis præsentiam Evangelij radiis totum orbem terrarum illustrare. Quod autem humanæ vitæ non ab initio, sed extremis temporibus Dominus apparuerit, hanc merito fortasse causam quispiam existimabit, quod qui malitiam ut tolleret, humanam vitam erat ingressurus, expectavit necessariò ut omnem ab inimico satum, propagatumque peccatum germinaret, ac tum demum, ut legitur in Evangelio, radici securim admouit. Nam & qui præstant medendi facultate, dum febris adhuc corpus exurit, & ex causis morbum efficientibus paulatim intèditur, obsecundant morbo, quoad vis ad summum peruenit, nec cibi subsidium vllum ægrotanti præbent. At ubi malum constiterit, patefacto iam toto morbo, tunc artem adhibent. Sic animorum ægrotantium medicus expectavit, dum malitiæ morbus, quo natura hominum victa laborabat, se totum aperiret, ne latens aliquid, incuratum remaneret, si curasset id solum, quod cernebatur. Itaque nec Noè tempestate, cum omnis caro in iniquitate corrupta esset, aduentu suo medicinam attulit, quia nondum Sodomitici sceleris germen pullulauerat. Nec tempore euersionis Sodomorum Dominus aduenit, quoniam in humana natura multa adhuc mala latitabant. Vbi enim impius Pharaos? Vbi indomita Aegyptiorum malitia? Nec tunc igitur tempus fuit, ut huic vitæ se Deus commiseret. Oportebat, ut Israëlitarum iniquitas pateficeret, Oportebat, ut regnum Assyriorum, & superbia Nabuchodonosor adhuc in vita latitans offenderetur. Oportebat, ut priorum cædes, tanquam scelerata, spinosaque planta, ex mala diaboli radice prodiret. Oportebat, ut Iudæorum Prophetas occidentium, & à Deo missos lapidibus obruentium, ac Zacharia tandem inter templum, & altare interfecto, piaculum admittentium rabies detegeretur. Ad sceleratorum germinum numerum adde & infantium ab Herode patratam eadem. Cum igitur malitiæ vis se totam effudisset, multisque luxurians modis creuisset in animis eorum, qui singulis seculis scelere insignes extiterant, tunc Deus, ut ad Athenienses Paulus ait,

ignorantiæ tempora despiciens, in diebus vltimis aduenit, quando non erat intelligens, nec requirens Deum, quando cuncti declinauerant, & facti erant inutiles, quando conclusa erant omnia sub peccato, quando iniquitas abundabat, quando vltiorum tenebrarum ad summum usque terminum venerant. Tunc apparuit gratia, tunc verè lucis enituit radius, tunc in tenebris, & umbra mortis sedentibus ortus est iustitiæ Sol. Tunc humanam carnem indutus multa serpentis capita pede contriuit, ad terramque allidens conculcauit. Ne quis autem mala, quæ nunc in vita sunt, respiciens, falsa nos dicere suspicetur, quod in extremis temporibus splenduisse nobis Dominum asseramus. Nā (obiciat aliquis) qui tempora, quibus malitia regegeretur, expectavit, ut illam auctam, cumulatamque radicibus euelleret, sic etiam tollere, atque abolerè cunctam debuerat, ut nullè ipsius in vita reliquæ remaneret. Nunc autem & homicidia, & furta, & adulteria, & reliqua omnia flagitia, & scelera debacchantur. Is ergo, qui hæc spectans sic obicit, insigni, peruulgatoque exemplo quaestionem ipsemet soluat. Quemadmodum cum serpentes interficiuntur, non continuo reliquas partes unam cum capite mori videmus; sed cum interiorie caput, illa tamen adhuc vitam retinet, nec vitali priuantur motu, sic accidit in draconis interitu. Etenim ingens cum esset admodum fera, quippe quæ singulis hominum artibus excreuerat, qui multiplex eius caput, idest, vim illam malorum inuentricem multa in se capita continentem sustulit, cæterarum ipsius partium tractus neglexit, ut interfecta fera motum posteris ad exercitationis occasionem relinqueret. Ecquod igitur collisum, & effractum est caput illud, quod impio consilio mortem intulerat, quod morsu mortiferum homini virus iniecerat. Quamobrem qui mortis euerit imperium, vim, quæ in capite serpentis erat, ut ait Propheta, contriuit. Quod autem huius feræ in humana vita relictum fuit, quodque, quoad homines vltiorum motionibus permouentur, squama peccati vitam irritat, atque asperam reddit, potentia quidem, etsi non penitus actu, iam mortuum est, cum eius caput contusum, & inutile factum sit. At ubi tempus transierit, & ea, quæ mouentur, constiterint, aduenitque vitæ huius absolutio, quam expectamus, tunc & cauda, & extrema pars inimici, mors ipsa nimirum destruetur, atque ita delebitur omnino cuncta malitia, cum omnes in vitam per resurrectionem reuocati, qui iusti erunt, ad cælestem quietem accedent, qui autem peccatis obnoxij, in gehennæ ignem detrudentur. Sed ad præsens gaudium reuertamur, quod pastoribus nunciant Angeli, cæli enarrant, & Magis prophetiæ spiritus multis, variisque rationibus prædicat, ut etiam Magi gratiæ præcones sicut. Nam qui solem suum orti facit super iustos, & iniustos, qui que pluit super malos, & bonos, cognitionis radium, & rotæ spiritus alienis etiam linguis demisit, ut aduersariorum testimonio magis etiā apud nos veritas confirmaretur. Audiuit ariolum Balaam meliori numine afflatum sic alienigenis prædicentem: Orietur stella ex Iacob? Ecce tibi, qui ab eo genus duxerunt, Magi ex prædicatione ipsius nouum obseruant ortum stellæ, quæ præter aliarum stellarum naturam, & motus, & status est particeps, & ad vtilitatem hac vitæ vicissitudine. Etenim cum

cæteræ

cæteræ stellæ partim in orbe non errante semel infixæ statim immobilè fortitæ sunt, partim nunquam cessant in motu, hæc & mouetur, dum Magis se ducem præbet, & statim illis ostendit locum. Audis Esaiam clamantem: Puer natus est nobis, & filius datus est nobis? Disce ab eodem Propheta, quomodo natus sit puer, quomodo datus sit filius. Num iuxta naturam legem? Minime vero, inquit. Legibus enim naturæ non parer, qui naturæ Dominus est. Quomodo igitur natus est puer? Dic. Ecce, inquit, Virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emmanuel. Quod si interpretaris, significat, nobiscum Deus: O rem admirandam. Virgo mater efficitur, & permanet virgo. Cernis nouum naturæ ordinem? In aliis mulieribus, quando aliqua est virgo, non est mater. Nam postquam est facta mater, virginitatem non habet. Hic autem vtrunque nomen in idem concurrit. Eadem enim & mater, & virgo est. Nec virginitas partum ademit, nec partus virginitatem soluit. Decebat enim, ut qui in vitam humanam introibat, ut homines integros, incorruptosque seruaret, ab interupta sibi deseruiente integritate initium duceret. Nā hominum consuetudo expertem conuulsi, incorruptam appellat. Hoc mihi ante magnus ille Moses per eam lucem, in qua sibi Deus apparuit, videtur cognouisse, qui cum rubus arderet, nec tamen conlumeretur; Ascendam, inquit, & videbo visionem hanc magnam; non loci motum, ut arbitror, per ascensum declarans, sed temporis transitum. Quod enim tunc per flammam, & rubum significabatur, progrediente tempore, quod intercedebat, perspicue in mysterio Virginis apertum fuit. Quemadmodum enim illic est rubus, & tangit ignem, & non comburitur, ita hic est Virgo, quæ lucem parit, & non corrumpitur. Quod autem per rubum Virginis corpus, quod Deum suscepit, intelligatur, ne te similitudinis pudeat. Nā omnis caro propter peccati susceptionem, & ob id ipsum tantum, quod est caro, peccatum est. Peccatum autem in scriptura vocatur spina. Ac ne à proposito longius euagetur, fortè non erit intemptium, si incorruptæ matris testem eum, qui inter templum, & altare fuit occisus, proferamus. Hic est Sacerdos Zacharias, non Sacerdos solum, verum etiam Propheta. Ac prophetiæ quidem potestas in Evangelij libro declaratur, cum viam hominibus muniens diuina gratia, ne Virginis partus incredibilis putaretur, minoribus miraculis fidelium assensum sic exercuit, ut femina sterilis, & vir iam ætate confectus filium susceperent. Hoc mirandi Virginis partus procœmum fuit. Etenim sicut Elisabeth, quæ sterilis ad senectutem peruenerat, non potestate naturæ sit mater, sed ei diuino consilio filius nascitur, sic quod in vitæ partu non credendum videtur, si referatur ad Deum, credibile est. Quoniam igitur ex virginitate prouenientem præcedit nunciator sterilis, qui ad vocem illius, quæ Dominum vtero gerebat, antequam in lucem prodiret, in alio matris exiliuit, simul ac natus est præcursor Verbi, prophetico spiritu Zachariæ silentium soluitur. Quæcumque autem differuit Zacharias propheta, ad futurum spectabant. Hic igitur diuino numine ad occultorum cognitionem ductus, cum virginitatis mysterium in partu incorrupto non ignoraret, in sacro templo Virginem matrem à loco virginibus per legem assignato nõ

femouit, Iudæosque docuit, naturam humanam unam cum reliquis omnibus rerum omnium effectori, & Regi ita subiectam esse, ut arbitrari suo eam ipse regeat, non autem ab ea regeatur; itaque in manu ipsius esse, nouam ortus rationem moliri, quæ matrem esse virginem non impediret; quamobrem eam se à virginum loco non excludit. Locus autem ille erat spatium quoddam inter templum, & altare. Cum igitur audiissent Iudæi rerum omnium Regem in vitam humanam diuino ordine prodidisse, merentes, ne Regi subderentur, sacerdotem, qui hæc de ipso partu testificabatur, ad ipsum altare sacrificantem interfecerunt. Sed longè à proposito aberrauimus, cum ad Bethleem, de qua in Evangelio, oratione recurrere nos oporteret. Nam si verè pastores sumus, & propriis gregibus inuigilamus, ad nos vtrique spectat Angelorum vox, quæ magnum hoc gaudium nūciat. Oculos igitur in cælestem exercitum intendamus, tripudium spectemus Angelorum, diuinum ipsorum eantium audiamus. Qui nam plaudentium sonus? Gloria, clamant, in altissimis Deo. Cur diuino numini, quod in altissimus cernitur, gloriam tribuunt? Quoniam, inquit, & in terra pax. Ob hoc spectaculum gaudio perfusi sunt Angeli. In terra pax. Quæ prius detestabilis erat, quæ spinis, ac tribulis plena solitudo, quæ damnatorum exilium, quæ belli regio, hæc pacem suscepit. O rem admirabilem. Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Talem dedit hominum terra fructum suum. Et hæc sunt pro bona in hominibus voluntate. Deus humanæ naturæ commiscetur, ut ad sublimitatem diuinam hominem tollat. His auditis, in Bethleem proficiscamur, nouum spectaculum contemplerur; quomodo partu suo Virgo læretur, quomodo lacter infantulum. Sed prius auscultemus, quid de ipsa memoriæ proditum sit. Virginis pater (ut ex historia quadam incerti auctoris accipi) fuit insignis quidam civis obseruantia legis, & vitæ probitate in primis nobilis, qui sine filius ad senectutem peruenerat, cum minus idoneam ad gignendum vxorem haberet. Habebatur autem matribus ex lege honor quidam, quo carebant feminae, quæ liberos nullos susceperant. Quapropter & hæc imitata id, quod de matre Samuelis scriptum est, in sanctum sanctorum ingreditur, & supplex Deum orat, ne se legis benedictione sinat excidere, cum nihil unquam admiserit contra legem. Quod si mater euaserit, se quodcumque pepererit, ei dedicaturam. Quamobrem cum voti compos effecta filiam suscepisset, eam vocauit Mariam, ut ipso etiā nomine testaretur acceptum munus à Deo. Illam igitur, cum iam grandiuicula esset, nec vberè matris amplius indigeret, ducens ad templum Deo reddidit, & studiose pronissum exoluit. Sacerdotes autem, quando paruula fuit, ad Samuelis similitudinem in sanctis ædibus educarunt; sed cum iam adolefceret, consulebant, quidnam agerent de sacro illo corpore, ne Deum offenderent. Etenim naturæ legi illam subicere, ut cuiuspiam in matrimonio collocata seruiret, absurdissimum videbatur. Instar enim b sacrilegij fuisset, si muneris Deo sacrati dominus homo fieret. Legibus enim erat constitutum, ut maritus dominaretur vxori. Mulierem rursus inter c sacerdotes in templo versari, atque in sanctis ædibus conspici, nec lex, nec grauitas permittebat. Deliberantes

L 2 igitur

a Vnde notum est sub conditione emissum à matre Dominæ nascere, & illius obseruationem.
b Nota instar esse sacri legis, si Virgo Deo dicata homini inuigilaret in matrimonio.
c Hoc locum hodie non habet apud hereticos, nam inter eos sacerdotes feminas semper per mixtas repperit.

*Ad idem etiam
antiquae legis
tempore fuisse
in usu Vir-
ginitatem.*

igitur in hanc sententiam diuinitus conuenerunt, ut eam conubij nomine cuiusdam desponderent, qui tamen ad custodiam eius duntaxat esset idoneus. Ad hoc autem munus aptissimus inuenitur est Ioseph ex eadem tribu, & patria, qua erat. Virgo. Sacerdotum ergo consilio Ioseph puellam sponfam accipit. Quae tamen coniunctio sponfalicia non est egressa. Tunc ad Virginem missus est Gabriel, qui ei diuinę voluntatis arcanum aperiret. His autem sanctissimis verbis usus est. Aue gratia plena, Dominus tecum. Contraria hæc est oratio illis vocibus, quas prima mulier audiuit. Tunc enim illa doloribus propter peccatum damnata est; nunc autem in hac per gaudium dolor expellitur. In illa molestia partum præcesserunt; huic partum læticia prænūciat. Ne timeas, inquit. Quoniam omnibus mulieribus timorem affert partus expectatio; dulcis partus promissione timor eximitur. In utero, inquit, concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quid autem Maria? Audi pudicam Virginis voicem. Quomodo erit mihi istud, quoniam virum nõ cognosco? Angelus partum nūciat; at illa virginitati inheret, & integritatem Angelicę demonstrationi antependendam iudicat. Nec Angelo fidem non habet, nec à proposito recedit suo. Interdixi, inquit, mihi consuetudinem viri. Quomodo istud erit mihi, quoniam virum non cognosco? Hæc Marię vox declarat ea, quæ ex historia incerti auctoris commemorauit, non esse penitus absurda. Si enim liberorum causa ducta fuisset à Ioseph, quomodo parituram Angelo prænūciantem, se rem nouam, & alienam audire prætulisset, cum ipsa quoque se se obstrinxisset naturę lege, ut aliquando mater esset? Verum quia carnem Deo consecratam, tanquam sanctum aliquod oblatum munus, oportebat intactam, integramque præstare, idcirco, licet, inquit, Angelus sis, licet è cælo venias, licet id, quod ostēditur, naturam superet humanam, tamen me virum cognoscere nefas est. Quomodo sine viro mater ero? Ioseph enim sponsum noui, sed virum non cognosco. Quid ad hæc auspex Gabriel? Quem thalamum statuit puro, impollutoque conubio? Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. O beatum vterum illum, qui bonitatis præstantia ad se traxit animi bona. In reliquis enim omnibus vix animus purus Spiritus sancti præsentiam capit, hic autem caro sit Spiritus receptaculum. Sed & virtus Altissimi obumbrabit tibi. Quid significat arcanus hic sermo? Christus Dei virtus est, & sapientia, ut ait Apostolus. Virtus igitur Altissimi, quæ Christus est, per aduētum Spiritus sancti formatur in Virgine. Quemadmodum enim vmbra ad præcedentium corporum figuram effingitur, sic forma, & indicium diuinitatis Dei in virtute ipsius, qui paritur, ostendetur, & imago, & signū, & adumbratio, & splendor exemplans per admirabilem rerū effectiōnem demonstrabitur. Verum hortatur nos Euangelium, ut in Bethleem oratione reuertamur, & quæ in antro sunt mysteria videamus. Quidnam est hoc? Puer pannis inuolutus, & positus in præsepio & virgo post partum ac incorrupta mater. complectitur filium. Emittamus illam Prophetę voicem: Sicut audiuius, sic vidimus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. Num hæc, quæ audi-

uimus de Christo, fortuna, & casu contingerunt, & scripta sunt, an historiae subest aliqua ratio? Quid sibi vult hæc Domini in antro sedes? hæc in præsepio reclinatio? Cur tempore descriptionis tributorum in vitam ingreditur? An perspicuum est, eum, quem admodum à legis execratione nos eripit factus ipse pro nobis execratio, & liuores nostros in se trās fert, ut eius liuore nos curemur, sic etiam vesticigale fieri, ut nos à grauissimo vesticigali, quod ab homine mors exigit, liberaret? Quod verò speluncā vides, in qua paritur Dominus, carnem hominum vitam, & sub terra demersam cogita, in qua nascitur ille, qui in tenebris ambulātibz, & in regione vmbre mortis sedentibus se ostendit. Pannis autem obuoluitur, & fasciis constringitur, qui peccatorum nostrorum catenas subit, & vincula. Præsepē verò, in quo verbum gignitur, bestiarum est domus, ut cognoscat bos possessorem suum, & asinus præsepē Domini sui. Per bouem intellige illum, qui legis iugo subiectus est; per asinum autem, quod est animal ferendis oneribus natum, eum, qui simulachrorū cultus onustus est crimine. Carterum commune rationis expertium animalium pabulum, & vita fenum est. Producent, inquit, propheta, fenum iumentis. Quod autem ratione præditum est animal, vescitur pane. Idcirco in præsepē, quod est animalium ratione vacantium sedes, è cælo delapsus vitę panis proponitur, ut & quæ à ratione remota sunt animalia, rationis cibo nutriantur, atque ita ratione decorentur. Medium igitur in præsepē se inter bouem, & asinum vtriusque Dominus locat, ut medium parietem macerari soluent, duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, ab altero graue legis iugum eripiens, alterum simulachrorum cultus onere liberans. Sed oculos ad mirabilia caelorum spectacula tollamus. Ecce enim non prophetae solum, & Angeli gaudium hoc nobis denūciant, verum etiam caeli rebus suis admirandis Euangelij gloriam prædicant. Ex Iudæis, ut ait Apostolus, propheta Christus ortus est. Sed eius ortu non illuminatur Iudæus. Peregrini, & à testamentorum promissione, benedictioneque patrum alieni sunt. Magi, qui cognitione populū Israëlitam auertunt, & cælestem agnoscentes lucem, & in spelunca Regem non ignorantes. Hi munera afferunt, illi in sidia struunt. Hi venerantur, illi persequuntur. Hi gaudent inuento, quem exquirebant, illi nūtiatum ipsius ortum reformidant. Videntes enim, inquit, stellam supra locum, vbi erat puer, gauisū sunt gaudio magno valde, & omnis Hierosolyma cum illo. Hi & tanquam Deo thus offerunt, & auro dignitatem regiam colunt, & prophetica quadam gratia per myrrham mortis dispositionem subsignificāt. Illi verò cunctos infantes vnum in locum coactos internecione tollendos censent. Quod eos mihi non solum crudelitatis, verum etiam summę dementiae videtur coarguere. Quid enim sibi vult ista puerorum trucidatio? Cur ausi sunt homicidę se se tanto scelere obstringere? Quoniam nouum quoddam, inquit, mirandumque cæli portentum Regis indicium Magis nūciantur. Quid igitur tum? Aut portendenti signo fidem habes ut vero, aut quod rumore iactatur, vanum putas. Si talis est, qui caelos sibi fecerit inferuire, profrus est supra manum tuam. Sin autem in potestate tua est, ut ille vel vi-

uat, ve-

uat, vel moriatur, eum frustra pertimescis. Qui enim id agit, ut imperio tuo subditus ipse sit, pro quo molietur insidias? Cur horrendum illud datur mandatum? Cur impia fertur sententia, ut miseris infantes trucidentur? Quid peccarunt? Quid morte, aut supplicio dignum admiserunt? Crimen vnum duntaxat habent, quod nati sunt, & in lucem editi. Et propterea necesse fuit, ut ciuitas carnificibus compleretur; ut cogere matrum multitudine, & infantium populus; ut addesent etiam vnum facinus congregarentur? Quis oratione enarrans oculis aspiciendam proponat? mixtam illam lamentationem, luctuosum questum puerorum, matrum, propinquorum, patrum ad minas carnificum miserabiliter exclamantium? Quis dicendo possit exprimere carnificem gladio contra puerum irruentem, & toruo, truci que vultu contuentem, ac verbis crudelibus alloquentem, vna quidem manu corripientem infantulum, altera verò gladium adigentem? Matrem porro ex altera parte filium ad se trahentem, obiciens filium carnificem manu necatum propriis oculis intueatur? Quis explicet ea, quæ patres agunt, reuocationes, suspicia, postremos filiorum complexus; præsertim cum idem à multis fiat eodem tempore? Quis variam, multiplicemque calamitatem, & conuulsiōnem puerperarum dolores partus exponat? & acerrimas, quas ad mouebat natura, facies? Quomodo puer infelix & vberis simul inhereret, & per viscera letalē plagam acciperet? Quomodo misera mater simul infantis ori subderet vbera, & sinu sanguinem eius exciperet? Manus autem impetu sapenumero carnifex vno gladij ictu filium, & matrē conuulsiōne, & vnu sanguinis riuus ex matris plaga, & ex mortifero vulnere filij mixtus decurrebat. Iam verò cum nefaria Herodis sententia non solum nuper geniti necarentur, sed etiam illi, qui alterum agebant annum, raperentur ad mortem (Scriptum est enim eum iussisse, bimulos, & minores interfici) videre erat matres non paucas, quæ eo temporis spatio duos filios enixa fuerant. Quodnam igitur rursus in his spectaculū cernebatur, cum duo carnifices circa matrem vnam essent occupati, vnusque prope currentem filium ad se raperet, alter autem lactentem adhuc infantulum è gremio matris auellere? Quid tum faciat mater infelix, cum natura bifariam in filios diuellatur, & vtroque filio maternis visceribus ex æquo faces admouēte nesciat, vtrum ex carnificibus prius sequatur, cum vnus ex hac, alter ex illa parte pueros ad eandem trahat? Præcurratne ad nuper genitum confusos, indistinctosque gemitus emittentem? At inhiberet ab altero iam loquente, balbutientique lingua matrem inclamante. Quid nam agat? Quod se vertat? Vtrius voci voce sua respondeat? Vtrius genitum gemitu excipiat suo? Vtrius desleat necem, cum vterque naturæ stimulis æquē miseram feriat? Sed amoueamus aures ab hisce questibus, & ad lætiora, dieique festo magis conuenientia cogitationem conuertamus, licet igitur Rachel, ut inquit propheta, clamans filiorum egedem deplorat. In die enim festo, ut ait sapiens Salomon, malorum decet obliuisci. Quæ autem nobis celebrior dies hæc esse potest, in qua malas diaboli tenebras discuties iusti-

*Dies festus
Natalis Do-
mini.*

tiæ sol per naturam nostram illucet mūdo? in qua qui cecidit, excitatur? qui victus est, in gratiā recipitur? qui electus est, reuocatur? qui è vita excidit, ad vitam redit? qui seruitutem seruauit, regni dignitatem assequitur? qui mortis vinculis constrictus est, ad regionem viuientium reuertitur? Nunc, ut propheta testatur, aere mortis portæ constringuntur, ferrea comminuuntur vincula, quibus antea genus hominum in mortis custodia cōclusum detinebatur. Nunc, ut cecinit David, recluditur porta iustitiæ. Nunc per totum orbem vna voce festum celebrantium clamor exauditur: Per hominem mors, & per hominem salus. Primus in peccatum lapsus est; iacentem secundus suscitauit. A muliere mulier defensa est. Prima peccato aditum patefecit; hæc, ut testamenti pateret aditus, ministra fuit. Illa serpentis consilium est secuta; hæc serpentis interfectorem exhibuit, & lucis autorem in lucem edidit. Illa per lignum induxit peccatum; hæc per lignum gratiam intulit. Lignum autem Crucis intellige, cuius fructus est semper virens, & gustantibus vita sit immortalis. Nullus autem hanc gratiarum actionem Paschatis tantum mysterio poterit conuenire. Sic enim cogitet, Pascha quidem diuinę dispositionis esse finem, qui tamen finis consequi nequeat, nisi principium antecedit. Quid igitur antiquius est? Ortus nimirum morte. Et si igitur huius bona sunt, pars tamen bonorum ipsius ortus. Quod si quis munera, quæ in Euangelis commemorantur, enumeret, si recenseat miracula curationum, in inopia, & fame ciborum copiam, mortuorum è monumentis excitationem, subitam, atque improvisam effectiōnem vini, expulsiōnes demonum, varias affectiōnes ad valetudinem reuocatas, claudorum saltus, illitos luto caecorum oculos, diuinam doctrinam, leges latas, arcanam similitudinum significatiōnem, hæc omnia huiusce diei gratia comprehenduntur. Hæc enim bonorum, quæ deinceps consecuta sunt, omnium initium fuit. Quamobrem exultemus, & lætemur in ea. Negligamus, ut hortatur propheta, exprobrationem hominum, nec despectionem ipsorum sinamus nos vinci, qui diuinę dispositionis, & providentię rationem irrident, quasi non decuerit dominum subire corporis naturam nec in hominum vita nascendo versari. Ignorant enim rei mysterium, quo Dei sapientia nobis salutem afferre constituit. Eramus sponte peccatis nostris venditi, & instar eorum, qui argento veniunt, vitę nostrę inimico mancipati. Quid tibi à domino optandum fuit? Nonne ut cripereris è seruitute? Cur igitur curiosè requiris modum? Cur benemerenti benemerendi ratione præferbis, non secus, ac si quis benemerito succenscat medico, quod se non hac, sed illa ratione curauerit? Quod si diuini consilij rationem curiositate ductus exquiris, hoc tibi satis sit intelligere, non vnum aliquod bonorum, sed quicquid boni cogitatione, ac mente concipitur, illud esse diuinum numen, potens, iustum, bonum, sapiens, omnia denique nomina, & notiones, quibus natura diuina declaratur. Cōsidera igitur mihi, num in hoc beneficio, quo nos affecit, eternatur omnia, quæ dicendo percurri, bonitas, sapientia, iustitia potentia. Ut bonus desertorem amauit, ut sapiens rationem inuenit, qua seruitute oppressum, in libertatem vindicaret. Ut iustus in seruitute contentem, & emptionis iurē possidentem non cogit,

git, sed seipsum pro illo, qui victus erat, tradidit, & tanquam vas, & sponsor debitum ipse persolvit, ut eum, qui obstrictus erat, liberaret. Ut potens non victus est in inferno, nec eius caro vidit corruptionem. Neque enim fieri poterat, ut vitæ auctor, ac Dominus à corruptione vinceretur. At turpe, iniquus, fuit, eum in vitam humanam ingredi, & carnis molestias experiri. Immo verò hic apparet muneri amplitudo. Etenim cum aliter è tantis malis homo liberari non posset, beatitudinis Rex gloriam suam cum vita nostra commutavit. Ac puritas quidem ad nostras sordes se se demisit. Sordes tamen ipsæ puritatem non arcegerunt. Lux enim, ut in Evangelio legitur, in tenebris fulsit, tenebræ autem eam non comprehenderunt. Nam tenebræ præsentia splendoris evanescent. Sol in tenebris non obscuratur. Quod mortale est, absorbetur à vita, quemadmodum scribit Apostolus; non autem vita à morte consumitur. Quod corruptum fuit, cum incorrupto servatur, corruptio autem ad incorruptionem non accedit. Idcirco communis rerum omnium procreatarum concentus exurgit Dominum suum una voce collaudantium, sic omni lingua cælestium, terrestrium, atque infernorum exclamante: Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris laudandus in æternum, Amen.

S. AMBROSII EPISCOPI Mediol. superioris Euang. expositio.

Factum est autem in diebus illis exiit, &c. De ortu saluatoris dictum non putamus alienum, ut quo natus sit tempore requiramus. Quid enim professio secularium ad generationem domini pertineret, nisi ut aduertamus hoc quoque diuinum esse mysterium: quia, dum professio secularis obtenditur, spiritalis impletur, non terrarum regi dicanda, sed cæli. Professio ista fidei census animorum est. Abolito enim synagogæ cæsu vetusto, nouus census ecclesiæ parabatur, qui tributa non exigeret, sed auferret, & spiritaliter in typo plebs sua iam Christo nomina conferebat. Non hic spacia terrarum, sed mētium, animorumque censentur. Nec describuntur limites, sed proferuntur. Nec etas vlla distinguitur, sed omnis ascribitur. Nullus enim ab hoc immunis est census, quia omnis etas munifica Christo est, quem vagientes pueri martyrio confitentur, quem intra vterum positi exultatione testantur. Nihil in hoc censu vereare terribile, nihil immite, nihil triste: sola vnum quæque fides signat. Vis Christi audire censores? Iubentur censere, sed non virgis, nec terrore, sed gratia plebem querere, condere gladium, non possidere aurum. Talibus censoribus acquisitus est orbis. Denique, ut scias censum non Augusti esse sed Christi, totus orbis iubetur profiteri. Quando nascitur Christus, omnes profitentur: quando mundus concluditur, omnes periclitantur. Quis ergo poterat professionem totius orbis exigere, nisi Augusti, sed domini est terra, & plenitudo eius, orbis terrarum, & vniuersi, qui habitant in eo. Gotis non imperabat Augustus, non imperabat Armenis: imperabat Christus. Accēperunt vti que Christi censores, qui Christi martyres ediderunt.

Psal. 23.

Et ideo fortasse nos vincunt, ut præsentia docent. Quomodo, quæ illi oblatione sanguinis ferebantur, huic Ariani quæstione generis inferebant? Hæc (inquit) professio prima facta est, &c. At qui pleræque iam partes terrarum sepe fuisse descriptas, loquuntur historia. Hæc est ergo professio prima, non terrarum, sed mentium: cui omnes profitentur, quia nullus excipitur, non præconis euocatione, sed vatis, qui multo ante prædixit: Omnes gentes, plaudite manibus: iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Deus summus, terribilis, & rex magnus super omnem terram. Denique, ut scias, censum esse iustitiæ, veniunt ad eum Ioseph, & Maria, hoc est, iustus, & virgo. Ille, qui verbum seruaret, ista, quæ pareret. Vbi autem profitentur iustus, & virgo, nisi vbi nascitur Christus? Omnis enim spiritus, qui confiteretur Iesum Christum in carne venisse, de Deo est. Vbi autem secundum altiorem rationem nascitur Christus, nisi in corde tuo, & in pectore tuo? Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo. Pulchre autem quod & præsidis nomen addidit, ut seriem temporis designaret. Præside (inquit) Cyrino. Facta est hæc prima professio: ut quasi consulem quandam signi gratia huic libro euangelista ascripisse videatur. Nam, si consules ascribuntur tabulis emptionis, quanto magis redemptioni omnium debuit tempus ascribi. Habes ergo omnia, quæ in contractionibus esse consueverunt: Vocabulum summam illic potestatem gerentis, diem, locum, causam: testes quoque adhiberi solent. Hos quoque natiuitati suæ, & generationi secundum carnem Christus adhibuit, qui signarent euangelium dicens; Vos eritis mihi testes in Hierusalem. Factum est autem cum essent ibi, &c. Breviter sanctus Lucas & quomodo, & quo tempore, & quo loco secundum carnem Christus natus sit explicauit. At vero de cælesti generatione si queris, lege euangelium sancti Iohannis, qui à cælestibus exorsus, ad terrena descendit; illic inuenies & quando erat, & quomodo erat, & quid erat, & quid egerat, quid agebat, & vbi erat, & quo venerit, & quomodo venerit, quo tempore venerit, qua causâ venerit. In principio (inquit) erat verbum; habes quædo erat. Et verbum erat apud Deum, habes quomodo erat. Habes etiam quid erat; Et Deus, inquit, erat verbum. Quid egerat; Omnia per ipsum facta sunt. Quid agebat; Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et vbi erat; In hoc mundo erat. Quo venerit; In sua propria venit. Quomodo venit; Verbum caro factum est. Quando venerit, Iohannes testimonium perhibet de ipso dicens, Hic est, de quo dixit, qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat. Qua causâ venerit, Iohannes ipse testatur, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Si igitur generationem vtrâque cognouimus, & vtriusque vnam esse causam, qua venit, aduertimus, ut pereuntis mundi peccata suscipiens, peccati labem, & omnium mortem in se, qui vinci non posset, aboleret. Consequens est, ut nunc quoque sanctus Lucas euangelista nos doceat, & vias domini secundum carnem crescentes ostendat. Nec quoniam mouere debet, quod altiori consilio Iohannis infantiam diximus prætermittam, Christi vero infantiam asserimus esse descriptam. Non enim omnium est dicere, Factus sum infirmis infirmus, ut infirmos lucrificam: omnibus omnia factus sum,

Psal. 46.

Rom. 10.

Act. 1.

sum. Neque de quoquam ita alio dici potest, quia vulneratus est propter iniquitatem nostram, & infirmatus est propter peccata nostra. Ille igitur paruulus, ille infantulus fuit; ut tu vir possis esse perfectus. Ille inuolutus in panis, ut tu mortis laqueis absolutus sis. Ille in præsepibus, ut tu in altaribus. Ille in terris, ut tu in cælis. Ille locum in diuersorio non habebat, ut tu plures haberes in cælestibus mansiones. Qui cum diues, inquit, esset, propter vos pauper factus est, ut illius inopia vos ditaremini. Meum ergo paupertas illius patrimonium est: & infirmitas domini mea virtus est. Maluit sibi egere, ut omnibus abundaret. Me illius infantia vagientis abluunt fletus, mea lachrymæ illa delicta lauerunt. Plus igitur, domine Iesu, iniuriis tuis debeo, quod redemptus sum, quam operibus, quod creatus sum. Non prodesse nasci, nisi redimi profuisset. Sed nemo inra vsum corporis formam omnem diuinitatis includat. Alia natura carnis est, alia diuinitatis gloria. Propter te infirmitas, in te potentia. Propter te inopia, in te opulenta. Noli hoc æstimare, quod cernis, sed quod redimeris agnosce: quod in pannis est vides, quod in cælis est, non vides. Infantis audis vagitus, non audis bonis dominum agnoscentis mugitus. Agnouit enim bos possessorem suum, & asina præsepe domini sui, immo præsepium dixerim, sicut scripsit, qui transtulit. Nihil enim apud me distat in verbo, quod non distat in sensu. Nam, si orator illorum, qui phaleras sermonum sequuntur, negat in hoc fortunas positas esse Græciæ, hoc an illo verbo vsus sit, sed rem spectandam putat, si ipsi philosophi eorum, qui totos dies in disputatione consumunt, minus latinis, & receptis vsi sermonibus sunt, ut propriis vterentur: quantomagis nos negligere verba debemus, spectare mysteria, quibus vincit sermonis vilitas, quod opertum miracula diuinorum nullis venustata sermonibus, veritatis suæ lumine refulserunt. Denique asinam illam irrationabilem non succo deliciarum, sed succo naturalis alimonie præsepe sancta pauerunt. Hic est dominus, hoc præsepe, quo nobis diuinum mysterium reuelatum est. Irrationabiles gentes pecudum intra præsepe more viuentes, alimonie sacræ vberitate pascendas. Agnouit ergo asina, secundum species, & forma gentilium præsepe domini sui. Et ideo dicit, Dominus pascet me, & nihil mihi deerit. An mediocribus signis Deus probatur, quod angeli ministrant, quod magi adorant, quod martyres confitentur. Ex vtero funditur, sed coruscet à cælo. Terreno in diuersorio iacet, sed cælesti lumine fulget. Nupta peperit, sed virgo concepit. Nupta concepit, sed virgo generauit. Quod si etas carnis ignara operis fuit, profecto Deus erat, qui diuinitatis operibus exercebat carnis etatem: Qui etiam pastores faciebat in illa regione vigilare, custodientes vigilas noctis supra gregem suum. Videte ecclesiæ surgentis exordium. Christus nascitur, & pastores vigilare cœperunt. Qui gentium greges pecudum modo ante viuentes, in catulam domini congregarent, ne, quos spiritalium bestiarum per effusas noctium tenebras paterentur incursum. Et bene pastores vigilant, quos bonus pastor informat. Grex igitur populus, nox sæculum, pastores sunt sacerdotes: aut fortasse etiam ille sit pastor, cui dicitur, Esto vigilans, & confirma: quia non solum episcopos ad tuendum gregem dominus ordina-

Esai. 53.

1. Cor. 8.

Hæc Nestorius, & Eurydianus simul hæresim inuolunt.

Esai. 1.

Demosth. in oratione pro Ctesiph.

Audiant, quibus sacra scripta non sunt nisi eloquentia lepro recondita.

Psal. 23.

Apoc. 3.

uit, sed etiam angelos destinavit. Ecce angelus domini stetit ante illos. Videte quemadmodum diuina cura fidem astruat. Angelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores edocet. Non satis est, semel missum duobus enim, & tribus testibus stat omne verbum. Et facta est cum angelo multitudo, &c. Bene angelorum nominantur exercitus, qui ducem cælestis militiæ sequebantur. Cui igitur laudem angeli, nisi domino suo dicerent, iuxta quod scriptum est, Laudate dominum de cælis, laudate eum in excelsis, Laudate eum omnes angeli eius. Impleta igitur prophetia est. Laudatur de cælis dominus, & videtur in terris. De quo sanctus Marcus ait, Quia cum bestiis erat, & angeli ministrabant ei. Ut in altero misericordie insigni, in altero diuinæ iudicium potestatis agnoscas. Tuum est, quod bestias patitur, suum quod ab angelis prædicatur. Et ait: Videamus hoc verbum, &c. Vides festinare pastores. Nemo enim cum desidia Christum requirit. Vides pastores angelo credidisse: & tu patri filio, spiritui sancto, angelis, prophetis, & apostolis credere non vis. Vide quam signanter scriptura singulorum libret momenta verborum. Festinant inquit verbum videre. Etenim, cum caro domini videtur, verbum videtur, quod est filius. Non mediocre fidei tibi hoc videatur exemplum: non vilis persona pastorum. Certe quo vilior ad prudentiam, eo preciosior ad fidem. Non gymnasia choris referta sapientium, sed plebem dominus simplicem requisit: quæ phalere audita, & fucare nesciret. Simplicitas enim queritur, non ambitio desideratur. Nec contemnenda putes quasi verba vilia prophetarum. A pastoribus etiam Maria fidem colligit. A pastoribus populus ad Dei reuerentiam congregatur: Mirati enim sunt de iis quæ dicebant à pastoribus ad ipsas. Discamus sanctæ virginis in omnibus castitatem, quæ non minus ore pudica quam corpore, argumenta fidei conferebat in corde. Si Maria à pastoribus discit, cur tu declinas discere à sacerdotibus? Si Maria ante præcepta apostolica tacet, cur tu post apostolica præcepta magis cupis docere quam discere? Discere personæ vitium esse, non sexus: sexus enim sanctus. Denique Maria præceptum non accepit, exemplum edidit.

Matt. 18.

Psal. 148.

Marci 1.

Esai. intelligitur propter unitatem superpositi.

Non proprie didicit ex cœlo, sed exum, da quibus ab angelo erat edoctus, ampliat rem suscipit confirmationem.

Esai. sermo 12.

Luc. 16.

EIVSDEM DE NATALI Domini. Hom. 1.

Verum est, quod ait sanctus Iohannes Baptista de domino saluatore dicens, Illum oportet crescere: me autem minui. Si quidem hoc primum etiam ipsis temporibus approbatur. Ecce enim in natiuitate Christi dies crescit, & Iohannis natiuitate decrescit. Illo oriēte, lux proficit, hoc nascente, minuitur. Ipsa enim quodammodo tempora famulancia partibus suis, cum detrimentum faciunt, seruus gignitur, cum autem dominus nascitur, consequuntur augmentum. Profectum plane facit dies, cum mundi saluator oritur, defectum patitur, cum vltimus propheta generatur. Scriptum est enim, Lex, & propheta vsque ad Iohannem: Atque ideo necesse erat, ut obscuraretur legis observatio, vbi euocatio, vbi euangelij gratia refulgebat; cessaret prophetia veteris testamēti, cum noui testamenti gratia succederet: Ergo in natiuitate domini proficit dies. Non mirum, si proficit

dies, quam splendidissima lux veritatis illuminat: *Ioan. 1.* Ait enim Evangelista de Christo domino; Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem: Cur non illuminaret mundum? Atque ideo Dies, quae lucem humano generi peperit, prius ipsa eiusdem lucis fulgore respenderit: & conclusa iam spacia sua noctium tenebras dominicae lucis nitore discussit. Occupauerat enim totam diem noctium longitudo: nisi in ipsa dierum breuitate Christi refulisset aduentus. Qui sicut ortu suo humani generis peccatorum tenebras discussit: ita & die natiuitatis suae caliginum tenebras amputauit: & vno, eodemque ortu lucem pariter intulit hominibus, & diebus. Vnde non est mirum, si cre-scit Dies, quae gemino fulgoris splendore vestitur. Sed videamus adhuc quomodo dominus saluator crescat, Ioannes Baptista decre-scat. Diximus in superioribus, quod Ioannes quidem figuram legis, prophetarumque gestauerit: necesse erat ergo, vt deficeret lex, euangelio coruscante: & minueretur Iudaicus populus, populo christiano surgente. Quis enim dubitat de natiuitate domini Synagoga esse conuenticula vacuata, plebes multiplicatas ecclesiae, & mirum in modum quotidie Christum per christianos suos crescere, Ioannem minui per Iudaeos, hos diei dominici splendore fulgere, illos obscuritate noctium laborare? Nox enim super Iudaeos quodammodo maior incubuit, ex quo dixerunt de nece saluatoris, Sanguis huius super nos, & super filios nostros, Maioribus plane sunt noctium tenebris obscurati, ex quo conati sunt diem veritatis occidere. Hoc autem quod dicimus, vt verius approbare possimus, vtriusque natiuitatem breuiter exponamus. Ecce enim cum nascitur Christus, exultat angeli, pastores peruegilant, magi adueniunt, stella praecedit, & cuncta, quae sunt in caelis terrisque pulcherrima, ipsi domino deferuntur. Deferuntur enim illi gloria per angelos, claritas per stellam, religio per magos, simplicitas per pastores. Et quod apud ipsum solū futura essent haec omnia, nascenti illi vniuersa famulantur. Cum autem Ioanes concipitur, Zacharias obmutescit, sollemnis constituitur sacerdos, Elizabeth mater absconditur: significans post ortum suum legis silentium, amissionem sacerdotum, latebras Synagoga. Dubium autem non est quod Ioannes natus pharisaeis iustitiam legis abstulerit: quia conceptus patri abstulit vocis obsequium. Crescit igitur dominus semper, Ioannes Baptista minuitur. Non ideo minuitur, quod meritis aliquid derogetur: sed quoniam saluatoris quotidie accumulatur gloria, illius minor fieri videtur. *Ioan. 5.* Lucerna denique vocatur Ioannes, dicente domino. Ille erat lucerna ardens. Lucernae igitur obscuratur lumen: cum radius solis effulget: & defec-tionem quadam lampadae suae patitur: cum clario-ris lucis splendore superatur. Quis enim sapiens lucernam requirit in sole? Non quidem extinguitur, sed necessaria non habetur, hoc est, quis ad Ioannis penitentiae baptismum veniat, cum possit saluatoris baptismo saluari? Nō quidem illud reprehenditur: sed hoc magis vile, & necessarium iudicatur: quia in eo remissio peccatorum tribuitur.

EIVSDEM DE EODEM
Hom. 2.

Est. serm. 13. **Q**ua gratia, vel quibus laudibus hunc diem natalis domini praedicemus, prorsus ignoro.

In tanta enim festiuitate ad magnificandum Deum humana loquela non sufficit. Nam, si tunc, cum nascebatur Christus, angelorum voce laudatus est; nunc humana laudatus est voce, cum regnat. Supergreditur enim illius temporis festiuitatem nostra sollemnitas. Siquidem tunc stupuerant illi tantum nascendum dominum: nos illum suscipimus nascentem, resurgentem pariter, & regnantem. Tanto igitur facundior laudatio esse debet humani temporis, quanto sunt maiora miracula. Sed quoniam dignam praedicationem exhibere non potest humana fragilitas, ad angelorum nos praeconia conferamus. Et quia merito eos aequiparare non possumus, deuotione comitemur: hoc est, in ea festiuitate eadem qua illi laetitia nos sententiam persultemus dicentes; Gloria in excelsis Deo: & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Digna plane, & iusta sententia, quae in natiuitate Christi & Deo honorem praesentat in caelis, & hominibus pacem praesentat in terris. Ante saluatoris enim ortum nec caelestia reuerentiam deferrebant, nec terrena requiem possidebant. Sed videte quod dicat ipsa sententia; Pax in hominibus bonae voluntatis: Non in quibuscunque hominibus, sed bonae voluntatis hominibus: vt intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti. Non enim eam meriti angeli in ea nocte, qua pastores nascentem dominum super gregem suum vigilas obseruantes primi praer omnibus didicerunt. Ipsi enim primi ortum saluatoris ante omnes homines, intimantibus angelis, cognouerunt. Vnde mirum est, quod prius redemptionem saeculi potuerint scire quam principes. Non enim angeli annunciauerunt regibus, non iudicibus, sed hominibus rusticianis. Non ergo iam mirandum est, si Christi gratiam ante scire meruerit innocentia quam potestas, & prius cognoscere veritatem simplex rusticatio quam superba dominatio. Quod enim cognouerunt pastores; principes cognoscere nequiverunt. Vnde & beatus Apostolus ait, Quam nemo principum saeculi huius cognouit, & reliqua. Ergo in natiuitate domini angeli pariter cum pastori bus sunt laetati, excelsam Deo dicentes gloriam. Nam vicinis quodammodo & iunctis choris Dei gloriam praedicauerunt. Vnde & credo eosdem angelos in eiusdem domini eadem festiuitate simili nobiscum laetitia vicinitate gaudere. Nam quae solent propter Christi ortum alloqui pastores, non possunt propter eiusdem Christi gaudium non inquirere sacerdotes. Siquidem & quod tunc ad illos super gregem suum vigilas obseruantes, nocte intempesta locuti sunt, huius temporis mysterium designabant. Nam illo facto hoc vti que monstrabatur: gregem populum, noctem saeculum, sacerdotes esse pastores; qui iugi super plebem sollicitudine vigilantes propter Christum ab angelis minime deseruntur. Hodierna igitur die secundum carnem natus est dominus: ita secreto, ita silentio, vt ortum eius, seculum penitus ignoraret. Ignorauit enim seculum, quia & extra conscientiam patris natus, & extra ordinem naturae conceptus. Nam Ioseph conceptum suscepit filium, quem non genuit, Maria partum edidit, quem sexus consuetudine non creauit. Sic igitur natus est dominus: vt ortum eius nemo futurum suspicaretur, nemo crederet, nemo sentiret. Quomodo modum crederent hoc futurum: quod postea quae factum est, factum esse vix credunt?

dunt? Nam quod ita latenter, & secreto saluator descensus esset in virginem, iam ante Dauid propheta restans est dicens; Descendet sicut pluuia in vellus. Quid enim tam silenter, & sine strepitu fit quam cum imber in lanae vellus infunditur? Nullius aures sono verberat, nullius corpus humore repercussionis aspergit: Sed sine inquietudine hominum totum imbrem per multiplices effusum partes toto corpore in se trahit: vnius meatus scissuram nesciens solida mollicie plures praebens meatus: & quod clausum videtur per densitatem, est patulum per tenuitatem. Recte ergo Maria velleri comparatur: quae ita concepit dominum, vt toto eum hauriret corpore: nec eius difficilluram corporis pateret: sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Recte inquam Maria velleri comparatur, de cuius fructu saluaria populis vestimenta texuntur. Vellus plane Maria est: siquidem de molli sinu eius agnus egressus est: qui & ipse matris lanicium, hoc est, carnem gestans molli vellere cunctorum operit vulnere populorum. Omne enim peccati vulnus Christi lana suffunditur, Christi fouetur sanguine: & vt sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur.

EIVSDEM DE EODEM
Homil. 3.

Est. serm. 14. **L**aetitia quanta sit, quantusque concursus, cum Imperatoris mundi istius natalis celebrandus est, bene notis: quemadmodum duces, & principes omnes etiam militantes accurate feris vestibus accincti, operosis cingulis auro fulgente preciosis ambiunt solito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim maius esse Imperatoris gaudium, si viderit maiorem suae apparitionis ornatum, tantoque illum laetum futurum, quanto ipsi fuerint in eius festiuitate denoti: vt quia Imperator tanquam homo corda non conspiciat, affectum eorum circa se probet, vel habitum conuendo: ita fit vt splendidius se accuret, quisquis regem fidelius diligit. Deinde quia in die natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel iis qui in domo eius abieci putantur, & viles: tanta prius thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant: vt in quantum prorogare voluerit, intantum prorogatio copiosa non desit: & ante voluntas donandi deficiat quam substantia largiendi. Haec autem ideo solliciti faciunt: quia maiorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperant futuram. Si ergo, fratres, saeculi istius homines propter praesentis honoris gloriae terreni regis sui natalis diem tanta apparatione suscipiunt, qua nos accuratio-ne aeterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus, qui pro deuotione nostra non nobis temporalem largietur gloriam, sed aeternam, nec terreni honoris administrationem dabit, quae successore finitur, sed caelestis imperij dignitatem, quae non habet successorem? Qualis autem nostra remuneratio sit futura, dicit propheta; Quae oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparauit dominus diligentibus se: quibus indumentis nos exornari oportet? Quod autem diximus nos, hoc est, animas nostras: quia rex noster Christus non tam nitore vestium quam animarum requirit affectum: nec in-

spicit ornamenta corporum, sed considerat corda meritorum, nec fragilis cinguli praecingentis lumbos operositatem miratur, sed fortis castimoniae restringentis libidine ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo inueniri ante ipsum probati fide, compta misericordia, moribus accurati, & qui fidelius Christum diligit, nitidius se madata toru eius obseruatione componat: vt vere nos in se credere videat: cum ira in eius solennitate fulgemus: & eo magis laetus sit quo nos perpexerit puriores: atque ideo ante complures dies castificemus corda nostra, mitemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula immaculati domini suscipiamus aduentum: vt, cuius natiuitas per immaculatam virginem constitit, eius natalis per immaculatos seruulos procuretur. Quisquis enim in illa die fordus fuerit, ac pollutus, natalem Christi, ortumque non curat, inter sit licet dominicae festiuitati corpore, mente tamen longius a saluatore separatur; nec societatem habere poterunt immundus, & sanctus, auarus, & misericors, corruptus, & virgo, nisi quod magis ingereudo se indignus offensionem contrahit, cum minime se cognoscit. Dum enim vult officiosus esse, iniuriosus existit. Sicut ille in euangelio, qui in caetu sanctorum inuitatus ad nuptias venire ausus est, vestem non habens nuptialem: & cum alius niteret iusticia, alius luceret fide, alius castitate fulgeret, ille solus conscientiae seditate pollutus, cunctis splendidibus deformi horrore sordebat. Et quanto plus simul discubentium beatorum candebat sanctitas, tanto magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui potuerat minus displicuisse forsitan si in consortium iustorum minime se dedisset. Propterea ergo subleui manibus, & pedibus, in tenebras exteriores expellitur, non solum, quod peccator erat, sed quia cum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vendicabat. Igitur, fratres, suscepturi natalem domini, ab omni nos delictorum face purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, vt in die sancta sit vnde peregrini accipiant, resciantur viduae, pauperes vestiantur. Nam quale erit, si in vna, eademque domo inter seruulos vnius domini alter exulter in holocaustis, alter consumatur in pannis, alius aetuet cibo: alius fame frigusque sustineat: ille eructet hesternam indigestionis crapulam, hic hesternam ieiunij inedia non resoluat? Aut qui erit nostrae orationis effectus, si petimus vt liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres? Simus imitatores domini nostri. Si enim ille pauperes in caelesti gratia voluit nobis esse con-sortes: cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei sint alimonis, qui fratres sunt sacramentis: nisi quod rectius apud dominum per ipsos agimus causam nostram: vt nostris eos alamus sumptibus, qui illi gratias agant. Quicquid autem pauper dominum benedicit, illi proficit, quo faciente, dominus benedicitur. Et sicut scriptum est de illo; Vae illi homini, per quem nomen domini blasphematur: ita & de isto scriptum est; Pax huic homini, per quem nomen domini benedicitur saluatoris. Quale autem est meritum largientis: vt solus quis operetur in domo: & per multos ecclesiae dominum deprecetur. Et quod ille fortassis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellantium rationibus etiam quod desperabat accipiat. Quod adiutorium nostrum

Matth. 22.

Luc. 2.

1. Cor. 1.

Esa. 64. 1. Cor. 2.

com.

commemorans beatus Apostolus ait; Vt per multos gratiarum actio referatur pro nobis. Et iterum; Vt fiat accepta sanctificata in spiritu sancto.

EIVSDEM DE EODEM

Hom. 4.

Est sermo

Satis, abundeque dixisse me credo superiore dominica, quemadmodum compta, vel nitidi natalem domini suscipere debeamus: & superuenientem festiuitatem eius ambitione retinere. Retinere inquam, vt si dies solenitatis transeat, apud nos sanctificationis eius beatitudo permaneat. Hæc enim gratia natalis est domini saluatoris, vt in futurum ad prædestinatos transeat, in præteritum remaneat ad deuotos. Oportet ergo esse nos sanctitate puros, mûdos pudicitia, nitidos honestate: vt quo diem festum aduenire propinquius cernimus, hoc accuratius incedamus. Si enim mulierculæ solent aliquas susceperunt maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi natalem domini maculas animarum nostrarum stertibus abluamus: Et ille quidem si adeo infectus, & obscurus sordibus fuerit, vt maculas sola aqua non purget, adducunt molliciem olei, saponis etiam acrimoniam. Nos quoque, si tam graue peccatum fuerit, vt minimè solis stertibus abluatur, addamus misericordiæ oleum, acrimoniamque ieiunij. Nullum enim tam graue delictum est quod non purgetur abstinentia, elemosynis extinguatur. Ait enim, sanctus propheta; Sicut aqua extinguit ignem, ita elemosyna extinguit peccatum. Magna ergo est elemosyna, quæ ardentium criminum globos beniuolentiæ suæ fonte refrigerat: & quodam irriguo largitatis obruit incendia delictorum: vt, quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus, cogatur liberare elemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris murare sententiam: & in vno, eodemque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est, cum bene agimus; iudex noster est, cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris dominus: vt nobis sua misericordia largiatur: atque ideo ipse in euangelio sancto dicit; A diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur. Regnum cælorum non nisi Christus est dominus, qui regnat in cælis. Cogi autem verbum tunc solet dici: cum res aliqua rarior assidua operatione densatur. Ex quo ergo Ioannes Baptista saluatoris annunciatum aduentum, ex eo regnum cælorum, quod prius fluidum, & remissum apud Iudeos iacebat: credentium populorum cepit assiduitate densari, & omnis illa regni raritas prædicationum frequentatione solidari. Tam enim rarum fuit apud Iudeos regnum, vt transeat ad gentes, tam fluidum, vt emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur densitate, vt fixum, & solidum maneat sine fine. Sicut scriptura dicit; Et regni eius non erit finis. Cogimus ergo regnum cælorum, & vim quodammodo facimus: Sicut ait euangelica lectio; Et vim facientes diripiunt illud. Vim inquam facimus domino, non compellendo, sed flendo, non prouocando iniuriis, sed lachrymis exorando, non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem

Nota vim quam habent opera satisfactoria. Eccl. 3.

Matth. 11.

Luc. 1.

Matth. 11.

merendo. O beata violentia, quæ non indignatione percussit, sed misericordia condonatur: Beata inquam violentia, quæ vim patientis bonitatem elicit, & vilitatem tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo causatur; vis admittitur, & religio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere dominum: siquidem ipse est via, & more latronum suis enim spoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam; sed ille tam diues, & largus est, vt non abnuat, non resistat; & cum omnia dederit, nihilominus ipse omnia possideat. Aggredimur inquam illum non ferro, non fuste, non saxo, sed mansuetudine, bonis operibus, castitate. Hæc sunt arma fidei nostræ, quibus in congressione certamus. Vt autem his armis vt in vi inferenda possimus, ante corporibus nostris vim quodammodo faciamus, expugnemus membrorum vitia, vt virtutum præmia consequamur. Prius enim ipsi regnare debeamus in nobis, vt regnum possimus diripere saluatoris. Ait ergo euangelium; Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur sumus; raptores autem non nisi diripiunt aliena. Agnosco veram esse sententiam. Christum enim ecclesia rapuit synagoga, & aliena gentis regnum vim faciendo possedit. Nam saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudeis negligitur, à gentibus occupatur; & dum à sacerdotibus perditur, à peccatoribus inuenitur. Sicut ipse ait; Publicani, & peccatores præcedunt vos in regno cælorum. Raptores igitur sumus: mirandum non est quippe, qui à tali auctore descendimus. Scriptum est enim de patriarcha nostro Beniamin; Lupus rapax. Rapit enim, quod suum non est: ita & nos velut filij rapacis lupi alienarum pastorem ouium nostra intentione præripimus, Sicut ipse dicit; Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Rapitur itaque Christus, cum à Iudeis dimittitur, & ab aliis prædicatur. Rapitur Christus, cum occiditur à Iudeis, sepelitur à nobis. Rapitur Christus à vigilantibus discipulis, à dormientibus perditur pharisæis: Sicut inuentiendi ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturæ post resurrectionem domini dicentes; Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum, nobis dormientibus. Vnde spiritualiter intelligimus, quia Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inueniunt: Atque ideo Apostolus dicit; Surge qui dormis: & exurge à mortuis: & illuminabit te Christus. Vides ergo mortuum esse, qui ita dormit, vt non custodiat saluatorem. Et ideo illi pharisæi velut mortui non poterunt seruare viuentem. Propterea, fratres, non dormiamus: sed vigilemus circa ipsum dominum nostrum, saluatorem, vt appositus iugiter custodiis, nemo illum auferat de sepultura pectoris nostri: nec dicamus aliquando; Venerunt, & dormientibus nobis, furati sunt eum. Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris, si obdormierimus, auferre nitantur. Vnde peruigili curâ seruemus eum in sepulchro animarum nostrarum: ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi cum voluerit & resurgat.

Ibidem.

Ibidem 1.

Genes. 49.

Matth. 15.

Matth. 23.

Ephes. 5.

EIVSDEM DE EODEM

Homilia 5.

Est sermo 16.

Bene quodammodo sanctam hanc diem natalis domini solem nouum vulgus appellat: & tanta sui auctoritate id cõfirmat: vt Iudei etiam, atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter amplectendum nobis est: quia oriente saluatore, non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innouatur: Sicut ait apostolus, Vt per ipsum resisteret omnia, siue quæ in cælis, siue quæ in terra sunt. Si enim obscuratur sol, cum Christus patitur, necesse est illum splendidus solito lucere, bonis nascitur. Et si Iudeis mortem operatibus offundit tenebras: cur non Mariæ parturienti vitæ exhibeat claritatem? Aut quare non credamus quod nascente Christo, sol ad obsequium lucidior aduenerit: cum magos ad indicium clarior stella præcesserit? Et si stella per diem alieni temporis officium ministravit, cur non credamus, quod sol quoque nocturnis horis aliquantum aduentu maturiores deceperit? Ex eo denique factum puto, vt nox de cresceret, dum sol festinus ob dominicæ natiuitatis obsequium ante mundo lucem protulit: quam nox cursum sui temporis consummaret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid obscuritatis habuisse: in qua pastores peruigilant, exultant angeli, astra deseruiunt. Nec mirari debemus, quod in natiuitate Christi noua omnia facta sunt: cum nouum hoc ipsum fuerit, quod virgo peperit. Si autem præter solitum natiuitas extitit: & præter solitum obsequia sunt delata. Ergo oriente domino, pastores peruigilant, exultant angeli, sol obsequitur, stella famulatur. Et quidem angeli vel pastores gaudia sua voce vel sermonibus profequuntur: Elementa autem ista, gaudia sua, quia voce non poterant, officio protestantur. Sol igitur præter consuetudinem in hac festiuitate matutinus illuxit. Nec mirum. Si enim ad Iesu Naue orationem defixus stetit in die: cur non ad Iesu Christi natiuitatem festinus promoueret in noctem? Solem igitur nouum hanc diem vulgus appellat: & cum dicit nouum, vtique & veterem esse de monstrat. Veterem autem dixerim huius mundi solem, qui defectiõnem patitur, qui parietibus excluditur, qui nubibus obscuratur. Veterem dixerim solem, qui vanitati subiacet, qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimescit. Scriptum est enim, Sol conuerteretur in tenebras, & luna in sanguinem. Veterem inquam dixerim, qui sceleribus interest hominum, in adulteria non refugit, homicidium non declinat. Et cum omne genus hominum nolit esse medium, cum aliquod crimen admittitur, hic solus in cunctis facinoribus stat. Ergo quia hunc veterem esse manifestum est, nouum quem nisi Christum dominum reperimus? De quo scriptum est, Orietur vobis sol iustitiæ. De quo etiam ex persona peccatorum dicit propheta, Sol non est ortus nobis: & iustitiæ lumen non luxit nobis: Hic enim sol, cum diaboli tenebris vniuersus mundus esset oppressus, & caligo reserta criminibus seculorum possideret, dignatus est vltimo tempore, hoc est, incumbente iam nocte, ortum suæ natiuitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est, antequam illuminaret iustitiæ sol: velut matutinum quoddam pro-

phetarum misit oraculum. Sicut scriptum est; Mitebam prophetas meos ante lucem. Postea vero ipse cum suis radiis, hoc est, cum apostolorum suorum fulgore splenduit: ac tanta mundum veritatis luce discussit, vt diaboli tenebra nullos offenderet. Hic est igitur sol nouus, qui claustra penetrat, inferna referat, corda rimatur. Hic nouus est sol, qui spiritu suo vinificat mortua, corrupta reparat, suscitatur in defuncta, vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluuida, decoquit vitiosa. Ipse inquam est, qui in cunctis actibus nostris perspiciat omnia opera nostra, & non tam condemnat crimina quam emendat, Hic plane est sol iustus, & sapiens: qui non sine discretionem sicut istius sol mundi bonis, ac malis similiter circumsertur, sed quodam iudicio veritatis sancto lucet, occidit peccatori. Hoc autem inter vtrumque interest solem, quod ille iudicium metuit, hic iudicium cõminatur, quod ille corruptionis minister est, hic æternitatis est dominus, quod ille creatura est, hic creator. Tamen istum mundi solem priusquam oritur, adhuc ante lucem propter necessarios vsus hominum solet lucerna præcedere. Habet autem & Christus sol lucernam suam, quæ eius ortum præcessit: Sicut dicit propheta, Parauit lucernam Christo meo. Quæ autem ista lucerna sit: ostendit dominus dicens de Ioanne Baptistâ, Ille erat lucerna ardens. Ipse autem Ioannes vt præcedens lucernæ lumen exiguum ait, Ecce venit post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius: ipse vos baptizabit in spiritu sancto, & igni. Simul etiam intelligens lumen suum solis radiis offuscandum, ante prædicit, Illi oportet crescere, me autem minui. Sicut enim lucernæ claritas destruitur solis aduētu, ita & Ioannis penitentia baptismum, superueniente Christi gratia, vacuatum est. Videamus igitur, hic sol noster nouus quo fonte nascatur, sicut est verum, Deo oritur auctore. Diuinitatis ergo est filius. Diuinitatis inquam incorruptæ, integræ, illibatæ, intelligo plane mysterium. Ideo enim secunda natiuitas per immaculatam Mariam, quia prior per diuinitatem constiterat illibata: vt, cui prior natiuitas gloriosa extitit, eius secunda contumeliosa non fieret, hoc est, vt quemadmodum virgo diuinitas ediderat, ita eum & virgo Maria generaret. Habere etiam apud homines patrem scribitur, sicut legimus in euangelio dicentibus pharisæis, Nonne hic est filius Ioseph fabri, & mater eius Maria est? In hoc quoque aduerte mysterium. Faber pater dicitur Christi. Et plane pater faber Deus, qui totius mundi opera fabricatus est. Et plane faber: sed qui in diluuiò Noe arcam fabricare disposuit. Faber inquam est, qui ordinauit Moyse tabernaculum: arcam testamenti instituit, templum Salomonis erexit. Fabrum dixerim, qui mentes rigidas expolit, cogitationes superbas recidit, humilia facta sublimat. Hic autem faber circa arbores curuatur utitur ferramento: Sicut in euangelio legimus, dicente Ioanne, Iam securis ad radices arborum posita est. Omnis arbor non faciens fructum, excidetur, & in ignem mittetur. Hoc enim agit totum, vt vitiles cælestis fabricæ arbores in futuro componat, infructuosas vero euulsas radicibus flammarum consumat incendio.

Psal. 131.

Ioan. 5.

Ibidem 2.

Ioan. 3.

Matth. 13.

Matth. 3.

Ibidem 7.

Malach. 4. Sap. 5.

EIVSDEM

S. GAV

S. GAUDENTII EPISCOPI Brixienfis in idem festum. Hom.

Flabetur in Bibliotheca SS. patrum.

Feb. 10.

Joan. 1.

Luc. 1.

Prover. 9.

Per omnes diuini eloquij libros filius Dei non solū Deus, sed & homo, ac filius hominis prædicatur. In veteri quidem testamento prænuuntur, atque promittuntur. In nouo autem demonstratur, & creditur, quoniam uetus lex, ut ait Apostolus, umbra erat futurorum bonorum, illorum quippe bonorum, quæ compleri noscuntur in Christo, quibus homo humani generis hodie per beatissimam virginem natus, redintegravit imaginem, ueneno serpētis morfu corruptam: ut qui opifex, à mundi principio fuerat, esset usque in consummatione sæculi, reparator. Quis hanc pietatem digne mirari sufficiat? quis tantæ bonitatis idoneus prædicator existat? quis proteſtari sufficiat immensum, inæſtimabilem Deum, ob nostram uitam fieri uoluisse, quod homo est, & uniuersarum uirtutum cælestium conditor, ad huius terrenæ carnis humilia descendisse? sic tamen homo pro nobis factus est, ut non desineret esse, quod Deus est. Nam licet uerbum, caro factum sit (ut Euangelista testatur) tamen quia permanet esse quod ante hominem fuerat, additur statim: Et habitauit in nobis; Quo dicto, & habitator ostenditur, & habitaculum pariter demonstratur. Sic ergo cepit esse quod prius non erat, ut non desisteret esse, quod erat. Hanc omnipotentiam filij Dei, & hominis etiam mater uirgo testatur, quæ de spiritu sancto concipiens, ita Deum, & hominem, quem pudico utero gustauerat, edidit, ut apud incorruptam tanti nominis matrem, prius diuinum partum gloriosior integritas permaneret. Diuinum rectè dicimus partum, quia Deus est iste, qui per uirginem natus in carne est, dicente, Gabriele Archangelo ad eandem: Quod nascetur ex te sanctum, uocabitur filius Dei, ex quo enim carnem nostræ fragilitatis assumpsit, idem filius est hominis, qui & Dei, quia non alius ex Maria natus est, quam qui per maternas illapsus aures uterum uirginis oppleuit, sancto uidelicet spiritu ipse formans hominem suum. Si quidem sapientia ædificauit sibi domum, habitaculum quippe corporis nostri iam suum, quo habitaculo indurus est, sine ullo damno integritatis maternæ egreditur. Nam beatissima Maria incorruptibilem pariens, & mater, & uirgo est; Hæc ad demonstrandum incarnationis filij Dei mysterium breuiter dixerim.

S. IOANNIS CHRYSOS, in idem Euang. Homil.

Est Hom. 2. Luc. que nō Chrysol.

Est. 1. a Pal. 35. b

Et reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Et reclinauit eum mater, Ioseph autem non audebat eum attingere, quem sciebat, de se non esse generatum: mirabatur, gaudebat natum, & natum non audebat attingere, & reclinauit eum in præsepio. Quare in præsepio ut compleretur uaticiniū Esaiæ propheta: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepium domini sui. Scriptum est in alio loco: Homines & iumenta saluos facies domine, si homo es, panem comedit: si animal es, ad præsepem accede. Quia nō erat ei locus in diuersorio. Omnia enim iudicia infidelitas re-

pleuerat, Nō inuenit locum in sancto sanctorum, qui auro, gemmis, serico, & argento fulgebat: & tamen non nascitur inter aurum, & diuitias, sed in stercore nascitur, hoc est, in stabulo: Vbi unquam enim stabulū, ibi & sterco est, ubi erant spurciora peccata nostra. Propterea in stercore nascitur, ut eos, qui sunt de stercore, subleuet. Leuans de stercore inopem. In stercore nascitur, ubi & Iob & sedebat, & postea coronatus est. Quia non erat ei locus in diuersorio. Quicumque pauper est accipiet consolationem, Ioseph & Maria mater domini non habebant seruulum, non ancillam, de Galilæa, de Nazareth soli ueniunt, non habebant iumentum: ipsi sunt domini, & famuli. Rem nouam, ingrediuntur in diuersorium, non ingrediuntur in ciuitatem: paupertas enim timida, inter diuites non audebat accedere. Videte magnitudinem paupertatis, in diuersorium uadunt: non dixit, quod erat in uia, sed in diuerticulo erat extra in uia; hoc est, non in uia sed extra uiam. Non in uia legis, sed in diuerticulo Euangelij, & tamen in ipso diuerticulo erant. Alibi nullus locus uacabat ad nauitatem saluatoris, nisi præsepe, præsepe ad quod iumenta, & asini ligabantur. O si mihi liceret uidere illud præsepe, in quod dominus iacuit. Nunc nos Christiani quasi pro honore uulnibus luteum, & posuimus argenteum: sed mihi preciosius illud est, quod ablatum est: argentum, & aurum meretur Gentilitas: Christiana fides meretur luteum illud præsepe. Qui in isto præsepio natus est, aurum condemnat, & argentum. Non condemno eos, qui honoris causa fecerunt: neque enim illos eodem modo, qui in templo fecerunt uasa aurea, sed admiror dominum, qui creator est mundi, quod non inter aurum, & argentum, sed in luto nascitur. Et pastores erant in regione eadem uigilantes. Non inueniunt Christum, nisi uigilantes: pastorum est, uigilare. Non inuenitur Christus, nisi uigilantibus pastoribus. Unde dicit & sponsa: Ego dormio, & cor meum uigilat: & Non dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israēl. Pastores erant in regione eadem Herodes erat, potestates erant, Pharisei erant, illis dormientibus, Christus in eremo inuenitur. Uigilantes pastores, & custodientes uigilant nobis super gregem suum. Custodiebant enim gregem, ne dum dormiunt, lupo irrumperet: & ideo multum uigilabant, quia insidia bestiarum satis imminabant gregi. Uigilabant, quasi super gregem, sed non poterant conseruare: propterea deprecabantur, ut dominus ueniat, & seruet gregem suum. Ecce angelus domini stetit iuxta illos. Digni erant, ut ueniret ad illos angelus, qui sic uigilabant. Et claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt. Humanus timor maiorem uisionem aspicere non potest. Denique, quia timore fuerunt perterriti, propterea emplastrum quasi uulneribus datur, & sanatur, & dicitur: Nolite timere. Non enim potestis audire, quæ dico, nisi timor recesserit. Natus est uobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate David. Multa sunt, quæ dicuntur. Cùm illi utique mirarentur, subitō facta est cum angelo multitudo militiæ cælestis laudantium dominum, & dicentium. Quoniam vnus dixerat natiuitatem domini, ne vnus angelus testis uideretur, propterea omnis exercitus sonat, & dicit: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bone uoluntatis. Si quotidie in cælo ruinae fiunt, quomodo in cælo gloria est, & in terra pax poscitur? Videte quid dicitur, in cælis gloria, ubi

Pal. 111.

Uideri in præsepio in maria colpsi offerri sibi, quæ aulis non respiciunt sicut famul non stantur.

Cantic. 50 Pal. 120. a

Id in Ecclesia Græca ser uabatur.

Cant. nō in cælis nō est, nisi in terra. Si in terra pax poscitur, ubi

Hinc apparet auctorem Latinū fuisse, in Græcis uero uocabatur aliter legatur uerba, quæ exponit pronuntiat apud Latinos legatur.

Joan. 1. b

ria, ubi nulla dissensio est: in terra pax, ubi bella quotidie in terra pax: in quibus pax? in hominibus. Et quare gentiles pacem non habent? quare Iudæi pacem non habent? ideo adiecit: Pax hominibus bone uoluntatis, hoc est, qui suscipiunt natum Christū. Diximus uique pastores, Transseamus usque Bethleem. Dimittamus desertum templum, & transeamus usque ad Bethleem: & uideamus uerbum, quod factum est. Verè quasi uigilantes non dixerūt, uideamus uerbum, uideamus, quid dicitur: sed, uideamus uerbum, quod factum est. In principio erat uerbum: & uerbum caro factum est: Et uerbum, quod semper fuit, uideamus, quomodo pro nobis factum est: & uideamus hoc uerbum, quod factum est, quod fecit dominus, & ostendit nobis. Uerbum hoc ipsum, si fecit, si quidem hoc ipsum uerbum dominus est. Uideamus igitur quomodo hoc ipsum uerbum, hoc est, dominus ipse fecerit, & ostenderit nobis carnem suam. Quod enim uidere non poteramus, dum erat uerbum, uideamus carnem: quia caro est, uideamus quomodo uerbum caro factum est. Et uenerunt festinantes. Ardor enim animi, & desiderium uincebat. Pedes non poterant tantum currere, quantum mēs cupiebat aspicere. Et uenerunt festinantes, quia tanto ardore currebant: propterea inueniunt, quem quærebant. Uideamus quid inueniunt. Mariam, & Ioseph. Si uerè uxor erat, utique iniuriæ erat dicere; Inueniunt uxorem, inueniunt maritum: nunc uerò primum foemina ponunt, postea uirum. Et quid dicit; Inueniunt Mariam, & Ioseph? Inueniunt Mariam matrem, inueniunt Ioseph nutricium, & infantem positum in præsepio. Uident cognouerunt de uerbo, quod dictum erat illis de puero. Maria autem conseruabat omnia uerba hæc conseruens in corde suo. Quid uult hoc, quod dicit, conseruens? Debit dicere, ponens in corde suo: debuit dicere, considerabat in corde suo, & notabat sibi. Aliquid dicit, conseruens in corde suo. Quoniam sancta erat, & sanctas scripturas legerat, & sciebat prophetas, recordabatur, quod angelus Gabriel sibi dixerat illa, quæ dicta sunt in prophetis. Cùm his uidebat cōferens in corde suo, si staret, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrauit te, propterea quod nascetur de te sanctum, uocabitur filius Dei. Hoc Gabriel dixerat, prædixerat Esaias, Ecce uirgo concipiet, & pariet. Hoc legerat, illud audierat. Uidebat iacentem puerum, uidebat in præsepio puerum uagientem, iacentem Dei filium, suum filium, unum filium, uidebat iacentem, & conferebat, quæ audierat, quæque legerat, cum iis, quæ uidebat. Quia illa conferebat in corde suo, & nos tractemus in corde nostro, quod hodierna die Christus nascitur. Alij putant, quod in Epiphaniis nascitur, non damnemus aliorum opinionem, nostram sequamur doctrinam. Vnusquisque in suo sensu abundat. Et forsitan reuelabit unicuique dominus. Et illi, qui tunc dicunt nasci saluatorem, & nos, qui hodie dicimus nasci, unum dominum colimus, unum infantulum suscipimus. Sed uideamus, quia magis rationabilis ratio nostra non reprehendit alios, sed nos probat: non sunt nostra, quæ loquimur, maiorum sententia est, uniuersus mundus contra huius provincie opinionem loquitur. Dicat aliquis, Hic Christus natus est, ergo magis illi sciunt, qui longè, quàm isti qui prope sunt? Vobis qui dixerunt? Qui sunt in ista provincia? utique Apostoli Petrus & Paulus, & ceteri

Apostoli. Vos eiecistis, nos suscepimus. Petrus, qui hic fuit cum Ioanne, qui hic fuit cum Iacobe, nos in occidente docuit: & uetri igitur, & nostri Apostoli magistri sunt. Dico & aliud: Iudæi eo tempore regnabant in Iudæa. Denique scriptum est in Actibus Apostolorum; Et facta est persecutio magna in illo tempore, & dissipati sunt credentes. Et iterum, In Cyprum uenerunt Antiochiam: totum orbem penetrarunt, qui de Iudæa expulsi fuerant. Quomodo ergo & Iudæi regnabant post ascensionem domini quadraginta duobus annis? alibi pax erat, hic bellum erat. Magis itaque traditio ibi debuit seruari, quàm hic ubi discordia: deinde post quadraginta duos annos uenit Vespasianus & Titus, subuersa Hierosolyma, atque destructa, omnes qui Iudæi fuerant, & Christiani, penitus eiecerunt: deinde post annos multos usque ad Adrianum solitudo mansit. In ista prouincia nullus Iudæorum, nullus Christianorum erat. Venit Adrianus, & quoniam rursus in Galilæa rebellauerunt Iudæi, reliquias ipsius ciuitatis desolauit, legē tunc dedit, ut nullus Iudæorum Hierosolymis accederet: Et in istam ciuitatem de diuersis prouinciis adduxit neotericos. Denique dicebatur Adrianus Helius, Adrianus nomine ergo suo, quoniam Hierosolymam subuerterat, Heliam nuncupauit. Hoc totum quare dico? Quia nobis dicunt: Hic Apostoli fuerant, hic traditio fuit: nos ergo dicimus, quia hodie Christus natus est, in Epiphaniis renatus est. Vos struite nobis generationem, & regenerationem, vos qui dicitis in Epiphaniis natum. Quando ergo accepit baptismum, nisi uerum euentum dicitis, ut in eadem die & natus sit & renatus? Prædicationi nostræ etiam creatura consentit, mundus ipse testis uocis nostræ. Usque ad hanc diem tenebræ crescunt, ab hac die decrescunt tenebræ: lux crescit, decrescunt tenebræ: crescit dies, decrescit nox: errorum ueritas subit, hodie nobis Sol iustitiæ nascitur. Simulque & aliud considerate: inter dominum & Ioannem Baptistam sex menses sunt: si consideretis natiuitatem Ioannis, & hanc diem, uidebitis sex menses tantum habuisse. Quoniam uerò multa diximus, & infantem uagientem in præsepio audiuimus, & adorauimus, usque hodie adoremus illum. Tollamus illum in brachijs nostris, adoremus illum Dei filium. Deus magnus, qui tanto tempore tonauit in cælo, & non saluauit: uaguit, & saluauit. Hoc totum quare dixi? Quoniam nunquam saluat superbia, sed saluat humilitas. Dei filius in cælo erat, & non adorabatur: in terram descendit, & adoratur: habebat sub se solem, & lunam, & angelos, & non adorabatur, in terra nascitur homo perfectus, homo totus, ut sanaret totum orbem. Quicquid non assumpsit ex homine non saluauit: si autem assumpsit carnem, & animam non assumpsit, non saluauit. Saluauit ergo quod minus est, & quod maius est, non saluauit: si enim dicunt, saluauit & animam, quam assumpsit: sicut maior est anima corpore, sic ipsius animæ principalis sensus est: si autem sensum nō saluauit, animam, quod minus, saluauit. Sed dicitis propterea non assumpsit humanum sensum, ne uitia humana haberet in corde, hoc est cogitationes malas. Si ergo ipse non potuit uincere, quod fecit: mihi indignatur, quod non possum uincere, quod ipse debuit? Obliti sumus propositum nostrum: plus diximus, quàm cogitaueramus: aliud mens

De Ioanne legitur tempore Domitiani Roma fuisse, sed de Iudæo nō legitur nisi forte intelligat de Hispania.

*Forte merū.

Cant. nō ab angelis, & a prophetis adorabatur, antequam homo fieret.

id est, intelligendi uis.

disputavit, ad aliud lingua prolapsa est. Præparemus igitur aures nostras pontifici, & quicquid à nobis minus dictum est, inrentis auribus audiamus benedicentes dominum, cui sit gloria in secula seculorum, Amen.

S. TITVS BOSTRENSIS episcopus, in idem Euang.

IN diebus illis exijt editum. Quando quidem vniuersalis quædam gratia, totū terrarum orbem illustratura erat; tempore, quo vnus Seruator in rotius mundi salutem nascebatur, vnum exijt editum, vniuersum orbem comprehendens, vnde Euangelista: & factum est in diebus illis &c. Exijt editum. Et quis, inquis, vniuersalis edicti huius vsus extitit? Inter cætera commoda, quæ attulit descriptio hæc, opportunè sacratissimam virginem è Nazareth in Bethleem emisit: quò Christū isthic in lucem ederet, adeoque, vt prophetiam, quæ dicit, Et tu Bethleë domus Effrata minima es, vt sis in principibus Iuda, ex te enim mihi egredietur, vt sit princeps in Israël, expletam probaret. Et peperit filium suum primogenitum. Cur Euangelista filium illius primogenitum vocat? neque enim sacratissima, semperque virgo Deipara Maria, vllum vquam alium filium habuit. Quia Dominus noster IESVS CHRISTVS, qui carnem ex illa suscepit, cum verus alioqui Deus esset, secundum carnem factus est noster frater. Primogenitus itaque appellatus est, quasi inter omnes fratres primatum obtinens. Et reclinavit eum in præsepio. Reclinatur in præsepio, tum quia, vt Euāgelium prodit, non erat illis locus in diuersorio: tum rursus, quò nos à beluina illa viuendi ratione, amētiāque brutis animantibus propria, liberaret, liberatōsque ad prudentiam homine dignam transferret. Et pastores erant in eadem regione vigilantes. Vt diuina oracula in veteri testamēto per corporis exortes spiritus, transmittentur ad spirituales pastores, hoc est, ad prophetas; & inde ad alios; ita nunc per sensiles, crasōque corpore indutos transmittuntur ad carnales pastores. Nam & is quoque, qui corporis antè expers erat, per carnem assumptam, mortalium generi conspicuum se reddidit. Quin ob id quoque, præ cæteris, pastoribus beneficium hoc obtigit, quia præ cæteris simplices, dolique exortes erant: sectabantur enim adhuc veterum consuetudinē: nam vt Patriarchæ, & ipse etiam Moyses, pascendis gregibus quondam intenti erant, ita nunc ipsi quoque. Euāgelizō vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Hoc est, non tantum Iudæorum genti, sed toti mortalium generi absolutè. Quòd autem celestium exercituum multitudo, non absque gaudio, laudūque præconio recinebat: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax, illud haud obscure indicabat, Deum, qui antè illorum gloria erat, qui debebant in supremis, nunc demum eorum pacem effectum esse; qui versantur in terris. Etenim qui factus est nobis pax, bonaque voluntas, is illos, qui in celo, & eos rursus, qui degunt in terra, vnum gregem absoluere palam ostendit. Siquidem Angeli, virtutēque celestium ordinum vniuersæ, iis duntaxat exceptis, qui à Deo desciverunt, dum Dei Opt. Max. iussa constanter exequuntur, pacem, quam cum illo habebant, perpetuò retinuerunt: nos autem peccatum, tanquam

Matth. 5. Matth. 2.

hostes, à Deo abalienauerat. Quia ergo Dominus noster Iesus Christus inimicitiam dissoluit, suoque patri nos denuo reconciliauit, iuxta illud Apostoli: Christus est pax nostra, iure meritōque Angeli Christum Deum nostrum, tāquam pacis huius conciliatorē celebrant, laudibusque euehunt. Et claritas Dei circumfulsit illos. Diuina claritate, celestique gloria circumfusi, nec non Angelorum exercitum conspicati, spiritalique eorumdem hymno recreati pastores, magno mox ardore seruntur in Bethleem quæ interpretatur domus panis.

Transseamus vsque in Bethleem, inquit, hoc facto Ecclesiæ pastores sacerdotiōque initiatos adumbrantes. Horum namque munus est cælestem panem, hoc est, agnum illum Dei, qui tollit peccata mundi, quique pro sua ingenti clementia quotidie in mystica ara sese offerri sinit, studiosè inquirere. Maria autem conseruabat omnia verba hæc. Ecquæ nā erant illa, quæ sacrosanta Deipara conseruabat, & obseruabat? omnia simpliciter, tam ea, quæ acceperat ab Angelo, quàm ea etiam, quæ dicerat à pastoribus. Conseruens in corde suo. Id est, hoc cum illo, & illud rursus cum altero committens, singulāque cum singulis componens vniuersa summa confessione ad hoc tendere conperit, vt eum, qui secundum carnem ex ipsa natus erat, verum Deum esse probent.

S. AVGVSTINI EPISCOPI Hippon. in eodem festo. Hom. 1.

Saluator noster natus de patre sine die, per quē factus est omnis dies, voluit in terra habere natalem hunc diem, quē hodie celebramus. Quisquis in die miraris, æternum mirare potius, ante omnem diem permanentem, omnem diem createm, in die nascentem, à malitia diei liberantem. Adhuc mirare. Quæ peperit, & mater, & virgo est. Quem peperit, & infans, & verbum est. Merito cæli locuti sunt, angeli gratulati, pastores lætati, Magi imitati, reges turbati, paruuli coronati. Lacta, mater, cibum nostrum, lacta panem de celo venientem, & in præsepe positum velut piorum cibaria iunctorum. Illic enim cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Circuncisio scilicet, & præputium cohærendo lapidi angulari, quorum primitiæ fuerunt pastores, & Magi. Lacta enim, qui talem fecit te, vt ipse fieret in te, qui tibi & munus fecunditatis attulit conceptus, & decus virginitatis non abstulit natus, qui sibi prius quàm nasceretur, & verum, de quo nasceretur, & diem, quo nasceretur, elegit. Et ipse condidit quod elegit, vt ille hinc procederet de thalamo suo, quo mortalibus oculis posset videri, & augmento lucis annuæ se lucem mentium venisse testari. Prophetæ cecinerunt conditorem cæli, & terræ in terra cum hominibus futurum, angelus annuntiauit creatorem carnis, & spiritus in carne venturum. Salutavit Ioannes ex vtero in vtero saluatorem: Simeon senex Deum agnouit infantem: Anna vidua virginem matrem. Hæc sunt testimonia natiuitatis tuæ, domine Iesu, antequàm tibi fluctus substernerentur calcati, cederent imperanti, antequàm ventus te iubente siluisset, mortuus te vocante vixisset, sol te moriente palluisset, terra te resurgente tremuisset, cælum te ascendente paruisset, antequàm ista & alia mirabilia iam iuueni

Ephes. 2.

Christus quæ tunc in alia vi offertur.

Ser. 5. de festo de quo dicitur tunc Loma.

Luce 2. Matth. 1.

Esaie 1.

Ephes. 2.

Psal. 44.

Luce 1. 8.

iuuenilis tui corporis ætate fecisses. Adhuc in manibus matris portabaris, & iam dominus orbis agnoscebaris. Ipse puer paruulus ex femine Israël, & ipse nobiscū Deus Emmanuel. Quæ est illa nostri generatio saluatoris, qua gignenti patri coæternus est, quando hanc generationem ex virgine mundus expauit, quam pia fides agnouit, & tenuit, infidelitas autem irrisit, superbia timuit superata? Quæ nam est illa generatio, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum? Vel quod est hoc verbum, quod dicitur ante non silebat, quo dicto non siluit qui dicebat, non est verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora. Verbum, quod labia nullius aperuit conceptum, clausiue finitum. Verbum, quod initium non habet ex ore loquentium, & aperuit oratorum. Verbum, quod linguis gentium discretis non sit, & linguas infantum discretas facit. Quæ nam est illa generatio, cui patet moriendo non cedit, quia non eum viuendo precedit? Segregata ab omnibus locorum, temporūque intervalis, ab omni distinctione spatiorum, quam vel in diebus, vel in corporibus sentire consueuimus: Leuemus ad eum, quantum ipso adiuuante, animam nostrā possumus, si quomodo capere valeamus & natum non præuenientem qui gignit, & gignentem non subsequentem qui gignitur, patrem, & filium: nec pariter patres, nec pariter filios, & pariter æternos. Non vtrunquē generantem, nec vtrunquē nascentem, sed alterum sine altero non viuentem: & patrem sempiternum genuisse, & filium sempiternum natum esse, cogitemus si valeamus, si non valeamus, credamus. Non est quod hic dicere volumus, sed tamen non longè postū est ab vnoquoque nostrum. In illo enim viuimus, mouemur & sumus. Transcendamus carnem nostram, in qua parentes ante filios viuunt, quia vt filios possent generare creuerunt, & filii crescentibus, iam senescunt. Nondum natis filiis, parentes vixerūt, quia & parentibus mortuis, filij victuri sunt. Transcendamus & animas nostras, pariunt & ipsæ aliquid cogitando, quod fecum habent sciendo, sed possunt amittere obliuiscendo, quia & non habebant antè nascendo. Cuncta corporalia, & temporalia & mutabilia transcendamus, vt videamus super omnia, per quem facta sunt omnia. Ascensus noster in corde est, quia & illud, quo ascendimus, prope est. Longè autè ab illo sumus, in quantum dissimiles sumus. Ascendit ergo ad eum sua similitudo, quam in nobis fecit, & refecit, quam nondum perfectè palpitar infirmus aspectus, & ineffabilem candorem lucis æternæ non potest intueri. Cuius ergo fulgorem mentis acies nondum capit, generationem eius quis enarrabit? Sed verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hanc ergo generationem, cuius hodiernum celebramus diem, hæc in qua dignatus est venire per Israël, & fieri Emmanuel nobiscum Deus in carnis infirmitate, non nobiscum in cordis iniquitate, accedens ad nos per id, quod assumpsit ex nostro, & liberans nos per id, quod mansit in suo. Visitauit quippe dominus seruos suos per mortalem infirmitatem. Hanc ergo generationem, cuius vitæ capax est humana fragilitas, non illam, quæ sine tempore manet, sine matre super omnia, sed istam, quæ in tempore facta est sine patre inter omnia. Hunc virginis filium, & virginum sponsum, de incorrupta matre nascentem, &

Esaie 7.

Ioan. 1.

Act. 17.

Ioan. 1.

Esaie 53. Ioan. 1.

incorruptibili veritate sectantem, latudemus, amemus, adoremus, vt in eius misericordia de astuta diaboli fisci triumphemus. Diabolus ad nos decipiendos corrupta femina mente subrepsit: Christus ad nos liberandos incorrupta femina etiam carne processit, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo. Homil. 2.

ROgo vos, fratres charissimi, vt libenti animo sermones, quos dominus dabit, suscipiatis in hac dulcissima die, in qua compunctio etiam infidelibus venit, in qua misericordia tāgitur impius, veniam sperat compunctus, reditum non desperat captiuus, remedium desiderat vulneratus; in qua nascitur agnus, qui tollit peccata mundi. In cuius natiuitate qui conscientiam param habet, dulcius gaudet: qui miseram, attentius timet. Qui bonus est, affectuose orat, qui peccator, deuotissime supplicat. Dulcis dies, verè dulcis, & cunctis penitentibus veniam portans. Promitto vobis, filioli, & certus sum, quia in hac die si quis ex corde penitauerit, & ad vomitum peccati reuerfus non fuerit, quodcumque petierit, dabitur ei, tantum in fide non dubiter, delectationem non repetat. Hodie totius mundi peccatum tollitur, & peccator desperat? Sed videte qualis debet esse penitentia, quia multi assidue se dicunt esse peccatores, & tamen adhuc illos delectat peccare. Professio est, non emendatio. Accusatur anima, non sanatur. Pronuntiatur offensa, non tollitur. Penitentiam certam non facit, nisi odium peccati, & amor Dei. Quando sic penites, vt tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita, & quod te prius oblectabat in corpore, ipsum te cruciat in mente: iam tunc bene ingemis ad Deū, & dicis, Tibi soli peccaui, & malum coram te feci. Bene, tibi soli peccaui, quia nullus hominum sine peccato, & ideo tibi soli peccati: quia nullus est sine peccato. Da, domine, misericordiam misero, qui tandiu pepercisti criminoso. Inclinet ad remedium humilitas penitentis, quem permouere non potuit diuturnitas peccatoris. Dic illi in fletu cordis, aspice ad infelicem pietas immensa, respice crudelem misericordia publica. Desperatus ad omnipotentem venio, vulneratus ad medicum curro: serua pietatem mansuetudinis, qui tandiu suspendisti gladium ultionis, dele numerositatem criminum multitudine misericordiarū. Ista est, filioli, vera penitentia, quando sic conuertitur quis, vt non reuertatur, quando sic penitet, vt non repetat. Sane videmus aliquos vestrum formas, & virtutem animorum exercentes, qui in ista die verba mea pro sua salute sic audiunt, vt viriliter mollia vitia abiiciant, tanquam qui pugnat. Reuera fortius pugnet, qui contra se pugnat. Aperiant aures suas ad præcepta Christi, quæ fortasse patnerunt huc vsque ad audienda ludibria. Aperiant oculos suos ad nitorem, qui huc vsque ad ignominiam paruerunt. Compungat penitentia criminum, quos huc vsque transpuxit delectatio voluptatum. Erigat adiuncta virtus, quem vitia prostrauerunt. Aperiant medicamento nares suas, quibus illis foeteat cōsuetudo peccati. Aperiat ille oculos cordis vobis, qui hodie propter

Serm. 7. de temp. de quo dubitāt Loman.

Ioan. 2.

Psal. 50.

nos dignatus est nasci, vt videatis illud, quod putatur dulce modo satis esse in breuitate temporu, quam amarum erit in ignem aeternum, quam graui, & perpetua poena punienda erit breuitas delectationis. Delectatio occidit, & preterit, vulnerauit, & tranſiuit, miserum fecit, & abiit, infelicem reddidit, & reliquit. Quam speciosus est animator, quam felix conscientia bonis operibus plena. Si beatum se credit, qui hoc possidet, quod dimissurus est post mortem, quam securus est, qui illud primum sperat, quod nunquam amissurus est per aternitatem. Si potens est, qui mundo imperat, quam beatus est, qui Deum in conscientia portat. Et ideo, dulcissimi filij, concupiscite munditiam cordis, habete dilectionem Dei, & proximi. Peccatores, dimitte, & dimitteret vobis. Iusti, non peccetis, vt permaneat Christus in vobis. Quae cum ita sint, videtur mihi, charissimi, vt nascenti domino, & redemptori nostro vota promittamus hodie, & reddamus, sicut scriptum est, Vouete, & reddite domino Deo vestro. Nos dulciter, & confidenter voueamus, ille dabit possibilitatem, vt reddere possimus: Nos tamen quicquid illi promittimus, de illo speremus. Et fortasse interrogatis me, quid debeatis hodie vouere, & reddere. Sunt enim multi, qui vouent, alius palam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis, alius vt vinum non bibat per aliquot annos, alius vt ieiunia certo tempore faciat, alius vt carnes non comedat. Non est istud votum optimum, nec perfectum: Adhuc melius volo. Non eligit Deus nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec ieiunium tuum, sed hoc quod te hodie redemit, ipsum offer, hoc est animam tuam. Et si interrogas me, quo modo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respondebo tibi, quo modum moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosus. Auertendo a malo, & conuertendo ad bonum. Damnando vitium, amando Deum, diligendo proximum, impendendo misericordiam miseris, quia & nos ipsi miseri fuimus, antequam redimeremur. Dimittendo illis, qui in nobis peccant, quia & nos omnes sub peccato fuimus. Superbiam calcando, quia per superbiam primus homo delectus est. Abiciendo inuidiam, quia per inuidiam decepit diabolus genus humanum. Quae cum ita sint, erigite animos vestros, & nullus sit sine liber, siue seruus, siue ingenuus, qui non hodie Deo votum offerat simul, & reddat: quia nimis miserum est, vt Deo aliquid non offeramus de nostro, qui animam suam pro nobis posuit, & propter nos, cum esset aeternus, carnem suscepit. Nunc itaque quicunque iram contra alterum tenet, tantum propter amorem Dei dimittat, & obtulit votum, Si quis consuevit iam longa diuturnitate in luxuria volitari, respiciat aliquando, & excutiat sordes suas per compunctionem, & clamet in corde suo in oratione secretius ad dominum: Pius domine, misericordissime Deus sufficiat mihi, quod hucusque peccavi, quod ceterum ipsi, quod fetoribus carnis meae satisfeci, iam nunc, te inspirante, voueo me a nequitia mea conuersurum. Cum haec fecerit, & iste obtulit votum. Si iterum inuidia tenetur, fratres, & felicitate illius aut actione prospera non delectatur, quod est peccatum usque ad mortem, promittat & ipse in corde suo, meditanturum se potius actus bonos quam liuorem eum habenturum. Et cum fecerit, & ipse ob-

Luc. 6.

Psal. 75.

Vides non esse nouita vota quae nunc sunt, vt nonatores calumniatur.

Math. 6.

Sapient. 2.

Ioh. 10.

tulit votum. Si quis vero sibi conscius est de homicidio, indicat sibi ipse in corde suo poenitentiam, & vindicet in seipsum malam conscientiam, & statuat sibi ante Deum cruciatum poenitentiae, & spacium: & plenum animu veneno quem ante confusio sanguinis proximi faucianit, eruciet per abstinentiam & humilitatem: & communicare nullatenus praesumat, vt non dupliciter se infelix damnet, dum in corde criminum horroribus pleno sacraissimum corpus domini periculosose praesumit accipere. Quod si quis se talem agnoscat, & haec fecerit, & ipse offert votum. Si quis forte vt assoler detrahere semper consuevit, & aliorum actiones obloqui, nec suas respicere, voueat hodie Deo in corde suo, & dicat: Hucusque de aliis dixi, me non inspexi, ego eram inferior, & alios miseros existimabam, & ideo nunc sufficit quod peccauit lingua mea, amodo emendare delibero: Ecce qui haec facit, offert votum. Si quis crudeliter se sentit, misericordiam animi voueat Deo. Si quis superbum, voueat humilitatem. Si quis vino nimium est deditus, sobrietatem voueat. Si quis seniori suo peccauit, veniam petat, & si ille non sapuerit petere, ille tamen dimittat. Et cum haec omnia feceritis, charissimi, offeretis Deo votum placitum, & quasi remuneratis Christum. Et post haec venit vobis benedictio, & vota vestra offeruntur ante tribunal Christi: Et sicut dixit Salomon, monumentum vestrum non accipiet obliuionem: & dicitur de vobis: Ecce populus meus, quem acquisiui sanguine meo, saturauit me votis, impleuit odoramentis: Ego ero eis quasi dominus, & ipsi erunt mihi in populum, & non erit ultra eis captiuitas, aut desolatio. Putamus quam dulce est, quando vota nostra talia dixi, angeli qui cultodes vitae nostrae sunt, ante conspectum diuinae maiestatis obtulerunt. Si aliquid offerimus homini terreno, & morituro, & tamen speramus ab illo multum recepturos, & adiuuandos: si Deo autem aliquid de nostris moribus offeramus, quantum recipimus? Nunc itaque exultemus in domino, gaudeamus cum fletu, memores sumus dignationis diuinae, & captiuitatis nostrae. Quemcunque potentia eleuat, veniat illi in mente humilitas Christi, vt non dirigatur ad illum sententia ista. Quid superbis terra, & cinis? Quando videmus quemque miserum, aut egenum, veniat in mentem misericordia Dei. Quando captiuum, veniat nobis in mentem redemptio domini nostri. Quando peccatum quodcunque delectat, aut subrepsit, sit nobis in memoria quod iam deleta sunt peccata nostra. Non perdamus praemium sanguinis Christi, nec maculemus stolam animae per iniquitatem, aut rapinam, aut concupiscentiam. Iacuius, iam erecti sumus: vulnerati fueramus, iam sanati sumus. Non erit excusatio. Qualescunque potest diabolus ad malum inuitare, non potest trahere: delectationem infert, non potestatem, consilium ingerit, non conflictum. Nunc ergo propter partum beatae Mariae sit mihi sermo ad virgines, siue viros, siue viduas, siue foeminas, siue poenitentes, siue pauperes, siue seruos, non est apud Deum nisi meritum discretio. Audite me itaque, quicunque dono Christi in corpore virgines estis. Generaliter loquor ad omnes: Audite me. Quicunque agnoscat se esse, quod dico, studeat vt & corde sic virgo. Sic gaudeat de lucro corporis, vt non habeat damnatum animae, gaudeat tunc de ta precioso dono Christi, gaudeat

Ecce parum infideliorum.

Sapient.

Eccl. 10.

Apud Deum est meritum discretio.

gaudeat cum humilitate, fleat cum pietate. Gratias agat, quia tantam felicitatem integritate portat, laetetur quia securus est agnum, quocunque icerit, si tamen in ore eius, sicut legimus in Apocalypsi, medacium non inueniatur. Oret perseuerantiam, vt non illi qualiscunque delectatio saeculi, aut inuidia diaboli tantum donum tollat, tantam claritatem innubilet, tantum nitorem infuscet. Teneat fortiter, ne perdat rem irreparabilem. Non vno momento delectationis amittat gratiam corporis, non contrahat turpitudinem animae per pulchritudinem formae corruptae, non illum concupiscentia vincat. Si me audierit, permanet: quod si non audierit, amissurus est, quod nunquam est reparaturus. Iteru ad vos mihi sermo est, qui concupiscentiam habetis, moneo vt caste habeatis. Na & Elizabeth, quae longaeuis temporibus caste cum marito vixerat, & ambo fideles ante dominum fuerunt, meruit iam se mortuo semine filium, qui & sanctitate parentes ornaret, & praedicatione multos infideles conuerteret. Iterum vobis loquor, quae estis viduae, custodite viduitatem, non estote verbose, sed cum silentio expectate dominum, qui pupillum, & viduam suscipit: Sed bonam viduam, & illam, quae in oratione est, in humilitate, in elemosynis prompta: si certe vnde faciat non habet, voluntatem bonam & cogitationem sinceram habeat. Mulieres, non maledicite, non iurate, non estote promptae ad loquendum. Forte dicitis inportunum esse quod dico. Non mihi tacete licet, plus timeo illum, qui iubet, quam illum, qui detrahit. Ego dico, qui agnoscat emendet, qui in se non recognoscit, audiat & teneat, vt aliis pro salute dicere possit. Nunc iam ad vos loquor, poenitentes, qui poenitentiam in ecclesia accepistis, & agitatis. Perseuerate in fletu, in compunctione docte plangite. Quid est, docte plangite? Non quaerite in oratione temporales res, sed aeternam beatitudinem, remissionemque peccatoru. Qui sic orat, docte plangit. Non cadunt ad terram lacrymae vestrae, quia verax ille, qui per prophetam dixit, Possuisti lacrymas meas in conspectu tuo. Vos modo satis debetis amare Deum, & a timore iam ad dilectionem transire, quia sic legimus in Euangelio de peccatrice illa, Cui multum dimittitur, multum diligit. Et ideo multu debetis diligere Deum, qui vos expectando, & non puniendo ad poenitentiam perducere dignatus est. Nunc iterum ad vos mihi sermo est, pauperes. Vobis dico pauperes, qui mendicatis, qui de elemosyna Christianorum viuistis: Consolamini, consolamini, tribulatio vestra conuertetur in gaudium, & dolor vester in laetitia. Non vobis sit ingratum quod mendicatis, nec ideo in corde vestro aliquid contra Deum dicatis, quia ille iustus, & pius est in omnibus suis. Et te ideo fecit pauperem, vt sufferendo breuem inopiam, aeternam vitam acquireret. Et diuitem ideo fecit, vt, dum tibi superflua daret, remedium peccatis suis acquireret. Et ideo patientes estote, & expectate dominum. Etiam sermo mihi est ad vos, quicunque dominos carnales habetis, cuiusque seruitij conditionem debetis. Obedite dominis vestris, diligite ex corde, non ad oculum seruientes, sed ministerium ex amore facientes, quia & illos Deus constituit vt vobis dominantur, & vos vt seruiatis. Bene seruite propter Deum, quia de bono seruitio mercedem habetis. Si boni fueritis, meliores eritis dominis malis,

Apo. 14.

Luc. 1.

Psal. 145. Tim. 5.

Psal. 135. Luc. 7.

Ephes. 6.

quia apud Deum anima vniuscuiusque non est discernenda nobilitate, sed opere, nec genere, sed actione. Ideo nunc ad omnes mihi sermo fuit, quia Christus pro omnibus mortuus est. Et ideo seruate, quae dixi, vt de vobis fructum habeam, & vos omnes in caelestibus horreis, vbi frumenta congreganda sunt, misericors dominus intromittat, qui viuut, & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 3.

Hodie, fratres dilectissimi, celebramus dominicam natiuitatis diem, id est, domini nostri Iesu Christi, qui cum aequalem trinitatem cum patre possideat, qui cum caelum, & terram, ac maria, & omnia, quae in eis sunt, pari cum patre virtute firmaverit, in nouissimis temporibus homo nasci ex homine dignatus est, sic nostram suscipiendo naturam, vt non permutaret suam. Permanente enim integro diuinitatis statu, assumpsit hominem Dei filius, nec amisit quod erat, sed sociavit sibi, quod in ipso ante non fuerat. Inuisibilis ergo secundum diuinitatem Dei filius visibilis suscepit hominem, immortalis mortalem, impassibilis passibilem, & vt totum breuiter comprehendam, Deus hominem. Quicquid ergo infirmitatis legimus in Christo, id est, quod esturum, quod doluit, quod etiam mortem pro peccatis nostris sustinuit, suscepto hoc pro salute nostra homini deputemus, salua illius, quod suscepit, id est, verbi Dei reuerentia: quia ita humanitatem diuinitati suae iunxit, vt eam post passionem impassibilem faciat, non autem vt fieret, quod cogitari scelus est, diuinitas ipsa passibilis. Nam etsi in Dei filio ex diuinitate, & humanitate vna persona est, cum tamen audis natum ex homine Dei filium, noli communem hunc ibi credere natiuitatis exortum, ex opere coniugali quod quidem a Deo est constitutum vt humanitas propagetur: Aliter, inquam, ibi fuit humanitatis exortus, longe a nostra natiuitate diuersus. Nam etsi in eadem qua nos naturaliter sumus, veritate carnis natus est Christus: non tamen eo quo nos more conceptus, & natus est de coniugio, id est, vnde ceteri exorti sumus, licet omnes procreentur homines. Nam & mirabiliter procreatus est. Legitima illa comixtio hominis homini quidem, licet iuxta diuinam auctoritatem culpa non vacet, non tamen etiam gloriosa est: In Christi vero natiuitate sine commixtione propagatio omni prorsus gloria, & honore cumulat. Dominus itaque noster Iesus Christus, ordine natiuitatis excepto, homo verus procreatus ex virgine est, eodemque omnipotentiae signo conceptus, & natus, virginem habuit matrem cum portaretur in vtero virginis, & cum ex vtero funderet. Nec tamen ista natiuitas coniugia damnauit, sed potentiam diuinitatis honorauit. Olim huius nouae fecunditatis signum Esaias propheta praedixerat. Ideo, inquit, dabit dominus ipse vobis signum: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel. Quod signatissime de Christo domino nostro est prophetatum. Emmanuel enim interpretatur, nobiscum Deus: ergo saluator noster ab effectu rerum etiam hoc nomen accepit vt vocaretur nobiscum Deus. Et ipse tunc Deus cum omnibus nobis esse dignatus

Ser. 8. de rep. de quo dubitant Leonan. * forte potestatem.

Esai. 7.

gnatus est, quando suscepit hanc carnē, vt per hominē, qui visibilis erat, cōuersari videretur in terris. Sic enim Hieremias propheta promiserat, dicens. Hic est Deus noster, & non estimabitur alius ad eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illā Iacob puero suo, & Israhē dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cū hominibus conuersatus est, Vnde & ipse dominus ad discipulos suos in Euangelio dicit, Tanto tempore vobiscum sum, & nō cognouistis me! Qui videt me, videt & patrem meū, & reliqua, quæ sequūtur. Talia enim Dei filius per assumptum hominē opera faciebat, vt ex ipsa operū claritate & patris simul, & filij diuinitas nosceretur. Quod si diligenter respiciamus ad causam, propter quam dominus totum hoc sacramentum suscepti hominis implere dignatus est, tunc verē obtinebimus nobis illud impletum esse propheticum. Duplex enim principaliter causa est, ob quam Dei filius factus est filius hominis. Vna est vt secundum hominem omnia patiēdo pro nobis, à peccatorum nos vinculis liberaret. Sic enim Esaias propheta prædixerat, Hic peccata nostra portauit, & pro nobis dolet. Et rursum, Ipse autem vulneratus est propter iniquitates nostras, & infirmatus est propter peccata nostra. Eruditio pacis nostræ in eo : Liuore enim eius nos sanati sumus. Altera verò causa est dominicæ passionis, vt nos, quos sanguine suo redemit à viciis, atque criminibus, non solum doctrinæ auxilio, & gratiæ, sed etiam exemplo suo ad studium sanctitatis accederet, vt nos non modo præcipientem dominum, sed etiam exemplo suo ad virtutis fastigia prouocantem, maiore alacritate sequeremur, & iustissimum dominum ac pium patrem, secūdum sententiam beati Petri, filij imitatione coleremus.

Sic enim beatus Petrus ait, Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius, qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: Qui cū malediceretur, non maledicebat, cū pateretur, non comminabatur. Tradebat autem iudicanti se iniuste, qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignum, vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus. Præstet autem dominus noster Iesus Christus, vt gratia eius adiuti, ad vestigia eius sequenda propereatis, & peccatis omnibus, ac viciis mortificati, ad sola viuatis opera iustitiæ exercenda, gratias agētes patri Deo, cui est gloria, & imperium, & domino nostro Iesu Christo, & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 4.

LEgimus, & fideliter retinemus quod sub ipso principio nascentis mundi in primo homine fecerit nos Deus ad imaginem, & similitudinem suam. Ecce in hac die mutata vice factus est Deus ad imaginem, & similitudinem nostram. In primis de suis meliora contulit : In secundis de nostris inferiora suscepit. Per interdictæ arboris gustum primi hominis incauta fragilitas tētauit appetere ambitione damnabili domini sui diuinitatem, persuadente diabolo, & dicente, Si de ligno hoc gustaueritis, aperientur oculi vestri, & eritis sicut dii. Ideoque agnoscamus pij patris admirabilem bonitatē. Homo sollicitante inimico, Deus

Genes. 3.

esse voluit per superbiam, & Deus homo factus est per misericordiam. Innouatur in nobis quodammodo per Christi diuinitatē species illius antiqui & incipientis seculi, quando primus Adam de limi materia figuratur. Ecce etiam nunc secundus Adam quasi de intacta, ac rudi terra virginis de carne formatur. Ecce, inquam, iterum cessantibus naturæ legibus, nouus homo in nouam vitam solo Deo operante perficitur. Promittitur ergo filius virginī per visitationem spiritus sancti. Qui non mirum, si sine corruptione nascitur, qui de sanctificatione suscipitur. Non enim decebat, vt, qui nobis affererat salutem, soli matri præriperet dignitatem. Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te. Dignum planē erat, vt regali onustanda partu, prius cælestis regis sanctificaretur ingressu. Vnde dominum, & saluatorem nostrum nō ideo simplicem hominem credamus, quia ex homine nasci videmus. Fas non est, vt non Deus creatur, cui descensuro ad terras à Deo habitaculum præparatur. Diuina itaque operante potentia credentis viscera fecundantur, & in ligno mortali vitæ arbor inseritur, & portans in se omnia virtus ab infirmitate portatur, & qui terra mari, cæloque non capitur, intra vnius corporisculi membra suscipitur. De creatura sua creator omniū procreatur, & de rituulo suo fons magnus exoritur. Radix omniū de virgulto suo nascitur, & vitis vera palmitis sui fructus efficitur. Adest ecce exoptatissimus dies, gratia geminata resplendens, candore quidem cōsueti luminis illustratus, sed præcipue radiātis veri fulgore coruscus. O dies dierum omnium nouitas, lucrum lucis, & dispensium cæcitatatis, in quo æternus sol de summa altitudine claritatis paternæ descendens, vniūq; virginis aditum reserauit, & totius mundi caliginem fulgida coruscatione repressit! Ducite, fideles Christi, festiuissima gaudio, res nobis hodie perfecta est noua, quæ olim fuerat reprovissa, vt sine virginis detrimento pudoris, filium lactarent vbera genitricis. Hæc illa est nouitas Hieremias propheta vaticinio nuntiata. Faciet, inquit, dominus nouum super terram. Et quasi quandam lucernam huius obscuritatis accendens, continuū subiecit. Fœmina circundabit virum. Hoc est, inquit, nouum, quod super terram dico dominum esse facturum, quia fœmina circundabit virum. Aduertite, fratres, & me potius vestro intellectu præcedite, Fœmina, inquit, circundabit virum. O fœmina super fœminas benedicta, quæ & virum non cognouit, & virum in vtero circūdidit: quæ cōcubitu carnali non tangitur, & tamen carnea prole de spiritali femine gratulatur. Circundat Maria virum, angelo fidem dando, quia Eva perdidit virum serpenti consentiendo. Faciet, inquit, dominus nouum super terram. Vt igitur exhibendæ huius nouitatis tempus aduenit, cælestis ad virginem præmittitur nuncius. Salutatur angelus puellam viri salutationis ignaram, terretur virgo nouitate verborum. Ad quā angelus. Ne timeas, inquit, Maria, inuenisti enim gratiam apud dominum. Ne, inquit, ad conspectum meum mater domini mei terrearis, ego conceptionis tuæ minister adueni, ipse me misit ad te, qui est nasciturus ex te. Ipse tibi per me annuntiat gaudium, cui placuit in vtero tuo cum humana natura mysticum sociare coniugium. Inuenisti gratiam apud dominum: Ecce concipies, & paries filium, non cuiuslibet

Gene. 1.

Lucia 1.

Hier. 31.

Lucia 2.

bet meriti hominem, sed totius mundi Saluatorem. Ne, inquit, timeas. Abiice abs te omne meritum seculi, quæ conceptura es gaudium mundi. Reoulet Maria Propheticam lationem. Neque enim te sciētia diuinorum potest præterire librorum, quæ ipsam plenitudinem paritura es Prophetarum. Recole in libro Esaiæ Prophetæ virginem, quam legisti, & gaude, quia tu esse meruisti. Tu ibi præsignata es virgo, tu ecce concipies in vtero, non de viro, sed de Spiritu sancto, & grauida eris, & incorrupta manebis, Paries filium, & virginitatē non patieris detrimentum. At illa, Ecce, inquit, ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Mox igitur angelus virginis accepto consensu, cælestis regionis accolæ repetiuit: Et ecce subito secretum virginis ineffabilis potentia penetrauit. Intra artifice mundi angustias ventris humani, efficitur grauida mater intacta, & ecce tanquā sponta manebis, Paries filium, & Christus procedit ex vtero. Occultatur in membris infantis potentia maiestatis, Deus pendet ad vbera genitricis. Pannorum vilium squalore contegitur, durissimi suffert præsepis angustias, & torum misericors humiliter patitur, dummodo mundus, qui perierat, liberaretur. O beata infantia, per quam nostri generis vita est reparata. O gratissimi, delectabilis que vagitus, per quos stridores dentium æternosque ploratus euasimus. O felices panni, quibus peccatorum sordes exterisimus, O præsepe splendidum, in quo non solum iacuit fœnum animalium, sed cibus inuētus est angelorum. Lacta, Maria, creatorem tuum, lacta panem calii, pretium mundi. Postremò tu illi vt mater temporalem ministra substantiam, vt ipse nobis, & tibi vna cū patre, & spiritu sancto vitam tribuat sempiternam. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre, & spiritu sancto viuat, & gloriatur Deus, Per omnia secula seculorum, Amen.

Esaiæ 7.

Lucia 1.

Isai. 18.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 5.

Quis tanta rerum, verborumque copia instructus existat, qui huius diei gratiam dignis possit laudibus prædicare? Vnde si huiusmodi nullus est, non erubescimus etiam si nobis nitidior dicendi facundia desit, vel mediocri tamen sermone partum sacræ virginis, & ortum Dominici corporis diferentes conabimur explicare. Natalis est ergo hodie saluatoris charissimi, in quo lumen additum mūdo est, & immortalitas, quæ per peccatum perierat, mortalibus reddita est. Natalis est hodie Saluatoris, de quo angelus pastoribus dicit. Natus est hodie vobis Saluator : de quo & Propheta dicit, Filius datus est nobis, puer natus est nobis. Nascitur ergo, quem regem gentium alius Propheta testatur, & nascitur ex virgine, sicut scriptum est, Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabis nomen eius Emmanuel, quod interpretatum est ex Hebraica lingua in Latinum translata, nobiscum Deus. Prædicamus hodie natum de virgine Saluatorem, & infantem in præsepio positum cum vigilantiibus pastoribus moniti ab angelis adoramus. Exhibeamus fidem virtutibus, reuerentiam sanctis testibus præbeamus, & Simeoni cognoscenti, & Annæ dominum consententi, & Ioanni baptizanti, & Iordanis purgationi, &

Serm. 10. de temp. relictus à Iohanne Evangelista.

Lucia 2. Esaiæ 9.

Esaiæ 7.

Lucia 2.

sancto spiritui descendenti, & cælis apertis, & patri testimonium perhibenti, & virginī permanenti, & stellæ fulgenti, & columbæ descendenti, & ipsi domino omnem tentationem diaboli superanti. Hodie ergo peperit virgo, qui Deo filios faceret, qui sententiam præuocationis excluderet, poenam mortis eriperet, & vitam perpetuam creditibus condonaret. Portauit in vtero filium mater, omnibus, quæ sunt, ante nutrimenta maiorem, & hunc fudit forma serui in terris, quem habent angeli imperatorem in cælis. Peperit filium mater, à quo ipsa nutriretur potius quàm nutriret. Mortali alio immortalem suscepit hospitem, & in terrestri hospitio cælestem virgo imperatorem suscepit. Beata virginitas desinit esse iam mortis ancilla, quia illū intra se gestat in mente, quem Maria portauit in ventre. Nulli virginitas seruituti succumbit, quia illum diligit, qui humano generi attulit libertatem. Cælestis propago genuabat in vtero, & in eximio partu virginea viscera coruscabant. Humanis gressibus portabatur pictura deifica, & in angusto pudoris cubiculo eum, quem cæli non capiunt, sancta virgo portabat in cœlo, & peperit eum, non qui nascendo polluerit partem, sed qui à pollutione seculum delaueret. Sancta credit, sancta concepit, sanctior efficitur post partum. Exiit autem ipsi virginī ipse filius, qui erat spūs. Ipse genitus, qui erat genitor. Illic fuit paronyma credulitas, paronymus archangelus. Mater sponsa, & ipse, quem peperit Christus sponsus, quem sanctus spiritus copulauit: Gabriel angelus nuntiavit, angelorum exercitus decantauit, & stella fulgida demonstravit. Fecit grauidam virginem ipse qui erat nasciturus ex virgine. Expauit in partu suo mater, Deus per angelum loquebatur, & virgo auribus imprægnabatur. Audiatur omnis ætas, quod nunquam audiuit. Virgo partu suo nupsit, virginitatē dum pareret duplicauit, filium, quem genuit, adorauit. Cesset omnis sollicitudo, Christus nobis vera securitas aduenit. Cesset omnis infirmitas, hodie Saluator apparuit. Cessent bella, desinant lites, hodie pax vera de cælo descendit. Cesset omnis amaritudo, hodie per totum mundum melliflui facti sunt cæli. Fugiat mors, quia vita nobis hodie de cælo est data. Hodie super terram canunt angeli, lætantur archangeli, gloriantur prophetae, inuitantur sancti, turbantur mali, gratulantur boni, visum cæci recipiunt, auditum surdi, claudi gressum, leprosi mundantur, tristes lætificantur, infirmi sanantur, & mortui resuscitantur: Solus diabolus & omnia cum eo dæmonia contremiscunt, quia restauratur genus humanum per interitum diaboli. Christus vobis hodie redemptor apparuit. Probat ergo virtutem domini ordo nascendi, concepit virgo, virilis ignata consortij. Impletur vterus, nullo humano pollutus amplexu. Vide miraculum matris dominici corporis, virgo concipit, virgo grauida, virgo, cū parurit, virgo post partum. Præclara ergo illa virginitas, & gloriosa fecunditas. Virtus mundi nascitur, & nullus pariendi est gemitus. Vacuatur vterus, infans excipitur, nec tamen virginitas violatur. Fas enim erat, vt domino ex virgine secundum carnem nascente, meritum cresceret castitatis, ne per eius aduentum violaretur integritas, qui veniebat sanare corrupta. Nascitur ergo puer, ponitur in præsepio. Hæc sunt enim domini prima cunabula, nec regnator cæli has dedignatur

Lucia 2.

gnatur angustias. Stat Maria, & matrem se lata miratur, & de spiritu sancto protulisse se gaudet, nec quia peperit, innupta terretur, sed quia genuerit, cum exultatione miratur. Nam cum seculo debitus Saluatoris propinquaret aduersus, ad Mariam virginem venit spiritus sanctus, ut fuerat ab angelo ante predictum, dicente, Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Recte ergo in eius aduentu caelestia veneramus, quem de caelo venisse manifeste cognoscimus, quem natum pro nostra salute Dei patris, & spiritus sancti virtute comperimus. Multis enim ante nuntiabatur indicis, noua caelo ventura progenies. Vides ergo, charissime, Saluatoris ortum Dei esse virtutem, cum de eo Propheta non taceant, & spiritus sanctus fateatur. Quid praeclearius stellae nuncio? Quid Magorum manifesta confessio? Quid Prophetarum tam similis, & tam continuata sententia? Vbi que notus est dominus, ubique natus ex virgine nuntiatur. Et quoniam eum secundum carnem natum ex virgine diximus, nunc ea, quae spiritaliter sentire possumus, disseramus. Videamus ergo, quae est illa virgo tam sancta, ad quam spiritus sanctus venire dignatus est, quae tam speciosa, quam dominus elegit sponsam, quae tam copiosa, cuius generationem cunctus orbis excipiat, quae tam casta ut possit virgo esse post partum. Nonne in figura Mariae typum videmus esse sanctae Ecclesiae? Ad hanc utique sanctus descendit spiritus, huic virtus obumbravit altissimi, hinc potens virtute Christus egreditur. Haec est immaculata concubitu, fecunda partu, virgo, & casta perpetuo. Haec concipit non viro, sed spiritu: haec parit non dolore, sed gaudio: haec nutrit non vberibus corporis, sed lacte doctoris. Haec est igitur sponsa Christi, & gentium magistra, quae se plenam miratur, & foetam laetatur. In hac ergo die qua Saluator nascitur, splendor lucis augetur, tenebrarum caligo minuitur. In hac die lux caelestis credentibus redditur, & in aeterna nocte diabolica signata demanantur. In hac die lux crescit ex lumine, virtutum virtus attollitur. Gloria aeternitatis erigitur, reparationem suam domino secundum carnem nascente mundus amplectitur. Plena sit ergo diei huius festiuitas, in qua Deus nostri memor terrena visitare dignatus est, & amissam mortalibus lucem aduentus sui claritate restituit, quia ipse est splendor, & gloria aeterna, dominus noster Iesus Christus, cui est honor, & gloria in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 6.

Filius Dei, idemque filius hominis dominus noster Iesus Christus, sine matre de patre natus, creauit omnem diem, sine patre de matre natus consecrauit hunc diem, diuina natiuitate inuisibilis, humana visibilis, utraque mirabilis. Proinde quod de illo Propheta praedixit, Generationem eius quis enarrabit? de qua potius dictum sit iudicare difficile est, utrum de illa, ubi nunquam natus coaeternum habet patrem, an de illa, ubi aliquando natus in qua ut fieret, iam fecerat matrem, utrum de illa ubi semper natus est, qui semper erat? Quis enim enarrabit quo modo natum

fit lumen de lumine, & vnum lumen utrumque; fit, quo modo natus sit Deus de Deo nec deorum numerus creuerit, quomodo velut de re transacta dicatur, quod natus est, cum tempus in illa natiuitate nec transierit, quo praeterita esset, nec praecesserit, quo futura esset, nec praesens fuerit, quasi adhuc fieret, & perfecta non esset? Hanc ergo generationem quis enarrabit, cum id, quod enarrandum est, supra tempora maneat, sermo autem enarrantis in tempore transeat? Istam quoque ex virgine generationem quis enarrabit, cuius conceptus in carne non carnaliter factus, cuius ortus ex carne vbertatem nutrienti attulit, integritatem parienti non abstulit? Quamlibet itaque earum, siue utranque generationem eius quis enarrabit? Hic est dominus Deus noster, hic est mediator Dei & hominum, homo Saluator noster, qui natus de patre creauit & matrem, creatus de matre glorificauit & patrem. Sine femineo partu vnicus patri, sine virili complexu vnicus matri. Hic est speciosus forma patris filius hominum, sanctae filius Mariae, sanctae sponsus ecclesiae, quam suae genitrici similem reddidit. Nam & nobis eam matrem fecit, & virginem sibi custodiuit. Ad hanc quippe dicit Apostolus, Apraui vos vni viro, virginem castam exhibere Christo. De qua rursus dicit, Matrem nostram non ancillam, sed liberam, cuius multi filij desertae magis quam eius quae habet virum. Est ergo & ecclesiae sicut Mariae perpetua integritas, incorrupta fecunditas. Quod enim illa meruit in carne, haec seruauit in mente, nisi quod illa peperit vnum, haec parit multos congregandos in vnum per vnum. Hic est ergo dies, quo venit in mundum, per quem factus est mundus, quo carne factus est praesens, virtute nunquam absens, quia in hoc mundo erat, & in sua venit. In mundo erat, sed mundum latebat, quia lux lucebat in tenebris, & eam tenebrae non comprehendebant. Venit ergo in carne, carnis vitia mundaturus. Venit medicina in terram, vnde curaret interiores oculos nostros, quos exterior nostra caecauerat terra: ut eis sanatis, qui fuimus antea tenebrae, lux efficiamur in domino, & non iam lux in tenebris luceat praesens absentibus, sed appareat certa cernentibus. Ad hoc sponsus processit de thalamo suo, exultauit ut gigas ad currentiam viam speciosus ut sponsus, fortis ut gigas, amabilis, & terribilis, seuerus, & serenus, pulcher bonis, asper malis. Manens in sinu patris, impleuit vterum matris. In quo thalamo, id est, virginis vtero, natiuita diuina sibi copulauit humanam: Vbi verbum caro factum pro nobis, est a matre procedens, ubi habitemus praeparat nobis. Hunc ergo diem laeti solemniter celebremus, & aeternum diem per eum, qui nobis aeternus in tempore natus est, fideliter exoptemus, Iesum Christum dominum nostrum, qui viuunt, & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Sermo. 7.

Dominus noster Iesus Christus, fratres charissimi, qui in aeternum est cunctorum creator, hodie de matre nascendo factus est nobis saluator. Natus est nobis hodie in tempore per voluntatem, ut nos perducatur ad patris aeternitatem. Factus

Factus est Deus homo, ut homo fieret Deus. Ut panem angelorum manducaret homo, dominus angelorum hodie factus est homo. Hodie impleta est propheta illa, quae dicit, Rorate caeli desuper, & nubes pluant iustum, aperietur terra, & germinet saluatorem. Factus est igitur, qui fecerat, ut inueniretur qui perierat. Sic enim in Psalmis homo constituitur. Priusquam humiliarer, ego peccauit. Et iterum, Erraui sicut ouis, quae perit. Peccauit homo, & factus est reus, natus est homo Deus, ut liberaretur reus. Homo igitur cecidit, sed Deus descendit. Cecidit homo miserabiliter, descendit Deus misericorditer. Cecidit homo per superbiam, descendit Deus cum gratia. Sic namque mater domini ab angelo audiuit, Aue gratia plena, dominus tecum. Qui natus est primo sine matre in caelis, hodie natus est sine patre in terris. O miracula prodigia, fratres charissimi! natura iura mutantur in homine. Deus nascitur, virgo sine viro grauidatur, viri nesciam sermo Dei maritat. Simul facta est mater, & virgo: mater facta, sed incorrupta, virgo habens filium nesciens virum. Semper clausa, sed non infecunda. Solus enim sine peccato est natus, quem sine virili complexu non concupiscentia carnis, sed obedientia genuit mentis. Virgo concepit, sola vulneri nostro medicinam parere potuit, quae non ex peccati vulnere germen pie prolis emisit. O mira, & inexquisita compago, o noua & inaudita commixtio! Deus qui est & qui erat, fit creator creatura. Qui immensus est, capitur, diuites constituens pauper efficitur, incorporeus carne vestitur, sermo crasse scit, videtur inuisibilis, palpatur impalpabilis, comprehenditur incomprehensibilis, immortalis occiditur. Quem caelum, & terra benedicit, in praesepio angusto collocatur. Numeratur in seculo, qui est ante secula. Christus Iesus heri & hodie, idem ipse & in secula. Heri dixit propter mortalitatem, hodie propter aeternitatem. Merito hodie locuti sunt caeli, gratulati sunt angeli, pastores iocundati, magi inuitati, reges turbati, martyres coronati, demones effugati. Igitur cum gaudia dicamus sanctae virgini Mariae matri domini nostri Iesu Christi, dicamus & non confundamur: Lacta, mater, Christum, & dominum nostrum & cibum, Lacta panem de caelo venientem, & in praesepio positum velut piorum cibaria iumentorum. Illic enim cognouit bos possessorem suum, & asinus praesepi domini sui: Circuncisio scilicet & praepitium coherendo lapidi angulari, quorum primitiae fuerunt pastores & magi. Lacta cum, qui talem fecit te, ut ipse fieret in te, qui tibi & munus fecunditatis attulit conceptus, & donum virginitatis non abstulit natus: qui sibi antequam nasceretur & vterum de quo nasceretur, & ciuitatem in qua nasceretur, & diem in quo nasceretur elegit, qui & ipse condidit quod elegit. Sic namque olim praedictum est, Mater Sion, dicit homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. O omnipotentia nascentis, o magnificentia de caelo ad terram descendentis! Adhuc in vtero portabatur, & ex vtero matris a Ioanne Baptista saluabatur. Tunc ille Simeon senex famosus, annosus, probatus, coronatus, tunc cognouit, tunc adorauit, tunc dixit, Nunc, domine, dimittis seruum tuum in pace: quia viderunt oculi mei salutare tuum. Differretur exire de seculo, ut videret natum per quem conditum est seculum. Agnouit infantem senex,

factus est in puero puer. Innouatus in arte, qui plenus erat pietate. Simeon senex ferebat Christum infantem, Christus tegebat Simeonis senectutem. Dictum ei fuerat a domino, quod non gustaret mortem nisi videret Christum Deum natum. Natus est Christus, & impletum est desiderium senis, in mundi ipsius senectute. Ipse ad senem hominem venit, qui mundum inueteratum inuenit, in isto quidem seculo diu esse nolebat, & Christum in hoc seculo videre cupiebat, cantans cum Propheta, & dicens, Ostende nobis, domine, misericordiam tuam, & salutare tuum da nobis. Denique ut noueritis, ita esse, istius laetitiam conclusit, dicens, Nunc dimittis seruum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Prophetae cecinerunt conditorem caeli, & terrae in terra cum hominibus futurum: Angelus nuntiavit creatorem carnis & spiritus in carne venturum: Saluauit Ioanes ex vtero in vtero Saluatorem, Simeon senex Deum agnouit infantem, Anna vidua virginem matrem. Haec sunt testimonia natiuitatis tuae, domine Iesu, antequam tibi sternerentur fluctus maris, campi cederent imperanti, antequam ventus iubente te filuisset: mortuus te vocante resurrexisset, sol te moriente palluisset, terra te resurgente tremuisset, caelum te ascendente paruisset. Adhuc in manibus matris portabaris, & iam dominus orbis agnoscebaris. Vbi que enim Christus dominus ei pulcher occurrebat. Pulcher in caelis, pulcher in terris, pulcher in patre verbum, pulcher in matre caro & verbum. Pulcher in vtero virginis, ubi non amisit diuinitatem cum suscepit humanitatem: Quia cum hic esset, cum manibus portaretur, locuti sunt caeli, gauisi sunt angeli, magos stela duxit, adoratus est in praesepio. Pulcher ergo Christus in miraculis, in flagellis, in sermonibus, in verbis pulcher, non curans mortem, & mortuos suscitans. Pulcher in ligno, pulcher in caelo, pulcher & in sepulchro. Quis igitur, fratres charissimi, non admiretur, non adoret primum, & nouissimum initium, & finem, & aeternum? Quis, inquam, non adoret, per quem aspirauit dies, effugatae sunt umbrae? Natus est Imperator, ut ablueretur peccator. Sic enim scriptum est, Infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia. Dominus enim Iesus Christus, per carnem, quam suscepit, tribuit nobis magnam spem, magnam consolationem, magnam gratiam. Natus est quod non noueramus, lactatus est a matre, suxit quod noueramus: Mercatus est a nobis, quod hic abundat, nasci & mori. Resurgere & in aeternum viuere non hic erat. Inuenit hic viles merces terrenas, & terrestribus attulit peregrinas & caelestes. Si expauescis o quisquis es auditor, mortem Christi, ama resurrectionem Christi. Multi quidem contempserunt humilem Christum, & non peruenerunt usque ad altitudinem Christi. Qui autem adorauerunt humilem, inuenerunt excelsum. Audiunt Iudaei & dicunt, Noster est Christus. O Iudaei caeci, si vestri agnouistis, quare occidistis? Dominus quidem suscepit circuncisionem, ablaturus ipsam circuncisionem. Suscepit umbram, daturus lucem. Suscepit figuram, impleturus veritatem. Ipse quidem vobis legem dedit, sed in qua fuit Haereseus quando resuscitauit mortuum filium cuiusdam religiosae, in ea figura data est lex. Hoc factum est. Nuntius est Heliseo mortuus infans, dedit seruo suo baculum, & ait illi, Vade, inquit, & pone baculum super puerum & reuiuifcet

1. Tom. 1.

Psal. 44.

2. Cor. 11.

Galat. 4.

Ioan. 1.

Ephes. 1.

Psal. 118.

Ioan. 1.

Ser. 13. de...

de quo dicit...

tant. Luce...

Factus

Psal. 84.

Luce 2.

Apo. 22.

1. Corin. 1.

4. Reg. 4.

reijficet. Accepit seruus baculum, posuit super puerum & non resurrexit. Propterea Iudaei legem accipere potuerunt, bibere illam non potuerunt. O tu Iudae, audi legem mutatam, si vis mutari: Si non vis mutari, in veritate habes damnari. Noli amare veterem tunicam, pater tuus crucifixus Christum, tu odisti. Ille manu, tu eorde, ambo facinus implestis. Displacet tibi quod fecit pater tuus: audi quid dicit dominus tuus, Pater, inquit, in me manes, ipse mihi mandatum dedit quid dicam & quid loquar, & scio, quia mandatum eius vita aeterna. Si mandatum patris vita aeterna est, si verbum patris est vita aeterna, qui loquebatur erat vita aeterna. Non ergo fecit aliquid a se, quia non est a se. Sed a quo est? A patre. Pater enim Deus, sed non de Deo, filius autem Deus, sed de Deo. Ideo filius, quia de Deo genitus est, & semper filius sine initio genitus & tamen genitus. Et quomodo hoc intelligatur audite, Expectatis a me, audire prophetam per me, Generationem eius quis enarrabit? Multa diximus de eius generatione, sed ea quae de matre est. Ceterum quomodo natus est de patre in caelo, quis potest explicare? quis potest enarrare vel inuestigare? Teneamus nos ad istam humanam naturam, per quam nobis Deus donauit gratiam. Gratia, inquam, donata, non merces est reddita. Qui creauit sanat, per ipsam leuat ruentem, per ipsam curat aegrotantem, per ipsam coronat vincentem. Ipsa est fides, ipsa est veritas: Hoc est Christianae fidei fundamentum, quia vnus homo, per quem ruina, alius homo Christus per quem structura. Cecidit qui non mansit, erigit qui non cecidit, Ruit ille, qui dimisit manentem, manens Christus in patre descendit ad iacentem. Ipse puer paruulus ex semine Israel, & ipse nobiscum Deus Emmanuel. Quae est illa nostri generatio Saluatoris, qua gignenti patri coaeternus est, quando hanc generationem ex virgine mundus expauit: quam pia fides agnouit, & tenuit, infidelitas autem irrisit, superbia timuit superata? Quenam est illa generatio, qua in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum? Vel quod est hoc verbum, quod dicturus antea non silebat, quo dicto non siluit, qui dicebat? Quod est verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora, verbum, quod labia nullius aperuit coeptum, vel clausit finitum, verbum quod initium non habet ex ore loquentium, & aperuit ora mutorum, verbum quod linguis gentium disertis non fit, & linguas infantiam disertis facit? Quae nam est illa generatio, cui pater moriendo non cedit, quia non eum viuendo praecedit aliena ab omnibus locorum, temporumque interuallis, ab omni diffrentione spatiorum, quam vel in diebus, vel in corporibus sentire consueuimus? Leuemus ad eum, quantum, ipso adiuuante, possumus animam nostram, si quomodo capere valeamus & natum non praenientem, qui gignit, & gignendo non subsequenter qui gignitur, patrem & filium: nec pariter patres, nec pariter filios, & pariter aeternos: non vtrunque generantem, nec vtrunque nascentem, sed alterum sine altero non viuentem, & patrem sempiternum genuisse, & filium sempiternum natum esse. Cogitemus si valeamus, si non valeamus, credamus. Non est quod hic dicere volumus, sed tamen non longe positum est ab vnoquoque nostrum. In illo enim viuimus, mouemur & sumus. Transcendamus carnem nostram, in qua parentes

Joan. 12.

Esai. 53.

Joan. 1.

Sup. 10.

Act. 17.

antè filios viuunt, quia vt filios possent generare creauerunt; & filiis crescentibus, iam senescunt. Nondum natis filiis parentes vixerunt, quia & parentibus mortuis filij victuri sunt. Transcendamus & animas nostras, partum & ipsa aliquid cogitando quod secum habent sciendo, sed possunt amittere obliuiscendo, quia & non habebant antea nascendo. Cuncta corporalia, & temporalia, & mutabilia transcendamus, vt videamus super omnia, per quem facta sunt omnia. Ascensus noster in corde est, quia & illud quod ascendimus prope est. Longe autem ab illo sumus, in quantum dissimiles sumus. Ascendit ergo ad eum sua similitudo quam in nobis fecit & refecit, quia nondum perfecte palpat infirmus aspectus, & ineffabilem candorem lucis aeternae non potest intueri. Cuius ergo fulgorem mentis acies nondum capit, generationem eius quis enarrabit? Sed verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Hanc ergo generationem cuius hodiernum celebramus diem, hanc in qua dignatus est venire per Israel, & fieri Emmanuel nobiscum Deus in carnis infirmitate, non nobiscum in cordis iniquitate accedens ad nos per id quod assumpsit ex nostro, & liberans nos per id quod mansit in suo. Visitauit quippe dominus seruos suos per mortalem infirmitatem. Hanc ergo generationem cuius vtrunque capax est humana fragilitas, non illam quae sine tempore manet, sine matre super omnia, sed istam quae in tempore facta est sine patre inter omnia. Hunc virginis filium & virginum sponsum, de incorrupta matre nascentem, & incorruptibili veritate tantam laudemus, amemus, & adoremus, vt in eius misericordia de astutia diaboli fisci triumphemus. Veniamus ad eum credendo, proficiamus gratias agendo, agnoscamus perseuerando. Veniamus ad illum, & inter nos concordemus. Quare de eius naturitate litigamus? An vt medico vocante non audiamus? O infelix infirmitas, venit ad aegrotum medicus, & litibus vacat aegrotus. Celebremus ergo natalem non humanae deuotionis, sed diuinae dignationis, non infirmitatis, sed aeternitatis, non formationis, sed reformationis domini nostri Iesu Christi, qui cum patre, & spiritu sancto viuunt & regnant in saecula saeculorum, Amen.

Esai. 53. Ioan. 1.

EIVSDEM IN EODEM
festo, Hom. 8.

FRatres dilectissimi, hodie dies illuxit, in quo Christus ex virgine carnem suscepit. Humilitatis indidit voluit formam, vt & peccatis liberaret animas nostras. Transgressio illius primi hominis totum deceperat mundum, vt nullum esset salutis remedium, nisi Christus adveniret de caelo. Gaudebat teterrimus draco, quia venenum praeparauerat homini nouo. Sed ad hoc descendit Christus in vterum virginis, vt exinde humana susciperet membra quae traderet cruci, & mortem induceret antiquo draconi. Vfus enim fuerat diabolus consilio malo, vt per serpentem mulieri loqueretur, & diabolus non agnosceretur. Sed hic qui de caelo descendit, ad nihilum redegit illum, vt Deus Dei filius humanum susciperet corpus, tendens ei laqueum mortis, vt per visionem videlicet carnis quasi ad hominem solum tentator accederet, & Deum penitus ignoraret. Videbat carnem, sed

Sermo 14. de temp. dubitate Leuantiensis.

sed ignorabat domini maiestatem, cernebat infirmitatem, & non videbat deitatem. Remansit confusus diabolus, dum in homine apparuit dominus. Sic & ad Deo patre Deus descendit, vnde nunquam discessit, In terris erat & caelos non deserebat, sicut ipse dominus ait, Nemo ascendit in caelum nisi qui de caelo descendit, filius hominis, qui est in caelo. In terris vt homo loquebatur hominibus, & in caelo esse fatebatur vt Deus, Et deitas non minoratur cum infirmitas assumitur, & illud quod non erat accepit, & Deus mansit quod ab initio fuit. Quod enim homo fuit, nobis profuit, sibi nihil minuit. Exinanivit plenitudinem deitatis, formam suscepit humilitatis, & patri manens aequalis. Talis eligitur virgo de toto saeculo mundo, quae tantum haberet meritum vt Dei filium in semetipsam susciperet, & post partum omnimodo virgo permaneret. Aue, inquit, Maria gratia plena, dominus tecum, benedicta tu inter mulieres: Quia ecce concipies & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum. Ipse enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Virginitatis iura seruabis, filium habebis, & nomen virginis non amittes. Tanta est enim diuina illa potentia, vt & matrem reddat fecundam, & virginitatem seruet illaem. Ideo benedicta inter mulieres, quia ex spiritu sancto concipies, vbi non est carnalis maritus, sed diuina dignoscitur virtus. Lactas infantem proprium, creatori succum porrigis lactis, & cibus caelestibus satiaris. Pannis inuoluis puerum, qui tibi immortale condonauit indumentum. In praesepio ponis infantilia membra, qui caelestem tibi praeparauit mensam. Omnia quae nutricia causa debentur, circa puerum celebres, vt quod ipse promissit sanctis suis, & tu ipsa liberalius cosequaris. Quid multa? Exulta, virgo, de tanto promisso, nuntius discessit angelicus, & ventris hospitium ingreditur Deus, qui viuunt & regnat in saecula saeculorum, Amen.

Joan. 3.

Philipp. 2.

Luca 1.

EIVSDEM IN EODEM
festo, Hom. 9.

Hodie veritas de terra orta est, Christus de carne natus est. Gaudere solenniter, & sempiternum diem hodierno quoque admoniti cogitate, aeterna dona spe firmissima concupiscite, filij Dei esse accepta potestate praesumite. Propter nos temporalis effectus est temporum effector, propter nos in carne apparuit mundi conditor, propter nos creatus est creator. Quid adhuc mortales mortalibus rebus oblectamini, & fugitiuam vitam, si fieri posset, tenere conamini? Spes longe clarior effulgit in terris, vt terrenis vita promitteretur in caelis. Hoc vt crederetur, res incredibilior praerogata est. Deos facturus qui homines erant, homo factus est qui Deus erat, nec amittens, quod erat, fieri voluit ipse quod fecerat. Ipse fecit quod esset, quia hominem Deo addidit, non Deum in homine perdidit. Miramur virginis partum, & nouum ipsum nascendi modum incredulis persuadere conamur, quod in vtero non seminato generis prolis exortum est, & a complexu carnis viscera immunia filium hominis protulerunt, cuius patrem hominem non tulerunt: quod virginitatis integritas & in conceptu clausa, & in partu incorrupta permanfit. Sed plus est miranda misericordia, quod ille qui sic nasci potuit, nasci voluit. Erat

enim iam vnicus patri, qui vnice natus est matri: & ipse factus est in matre, qui sibi fecerat matrem. Post matrem de matre factus est, ante omnia de patre non factus est, sine quo pater nunquam fuit, sine quo mater nunquam fuisset. Exultate, virgines Christi, consors vestra est mater Christi. Christum parere non potuistis, sed propter Christum parere nolulistis. Qui non ex vobis natus est, vobis natus est. Veritatem si verbi eius memineritis, sicut meminisse debetis, estis est iam matres eius, quia voluntate facitis patris eius. Ipse enim dixit, Quicumque facit voluntatem patris mei, ipse mihi frater & soror & mater est. Exultate viduae Christi, qui fecundam fecit virginitatem, illis vouistis continentiae castitatem. Exulta etiam castitas nuptialis, omnes fideliter viuentes cum coniugibus vestris, quod amissistis in corpore, in corde seruate. Vbi iam non potest esse a concubitu caro integra, sit in fide virgo conscientia, secundum quam virgo est omnis Ecclesia. In Maria Christum pia virginitas peperit, in Anna Christum viduitas paruam grandaeva cognouit, in Elizabeth Christo coniugalis castitas, & anilis fecunditas militauit. Omnes gradus fidelium membrorum capiti contulerunt, quod ipsius gratiae conferre potuerunt. Proinde quia veritas, & pax, & iustitia Christus est, hunc fide concipite, operibus edite, vt quod egit vterus Mariae in carne Christi, agar cor vestrum in lege Christi. Quo modo autem non ad partum virginis pertinetis, quando Christi membra estis? Caput vestrum peperit Maria, vos ecclesia. Nam ipsa quoque & mater & virgo est, mater visceribus charitatis, virgo integritate fidei. Pietatis populos parit, sed eius membra sunt, cuius ipsa est corpus & coniunx, etiam in hoc similitudinem gerens illius virginis, quia & in multis mater est vnitatis. Omnes itaque vnanimis, castis mentibus, & affectibus sanctis, diem natalis domini celebremus, quo die sicut istum sermonem orti sumus, Veritas de terra orta est. Iam enim & quod in eodem Psalmo sequitur factum est. Nam cum ille de terra ortus est, hoc est, de carne natus est, qui de caelo venit & super omnes est, proculdubio cum ascendit ad patrem, etiam iustitia de caelo prospexit. Hanc enim iustitiam verbis suis ipse commendat, in promittendo spiritum sanctum, ipse, inquit, arguet mundum de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidem, quia non crediderunt in me. De iustitia vero, quia ad patrem vado, & iam non videbitis me. Haec est iustitia, quae de caelo prospexit. A summo enim caelo egressio eius, & occurfus eius vsque ad summum eius. Ne quisquam contemneret veritatem, quia de terra orta est, cum sicut sponsum processit de thalamo suo, id est, de vtero virginali, vbi verbum Dei creaturae humanae quodam ineffabili coniugio copulatum est. Ne hoc ergo quisquam contemneret, & quamuis mirabiliter natum, & dictis, factisque mirabilem, tamen propter similitudinem carnis peccati nihil amplius Christum quam hominem crederet, cum dictum esset, Tanquam sponsum procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam: continuo subiunctum est, A summo caelo egressio eius. Quod ergo audis, Veritas de terra orta est, dignatio est, non conditio: misericordia est, non miseria. Veritas vt de terra oriretur, de caelo descendit, sponsum vt de thalamo procederet,

Matth. 23.

Luca 1. & 2.

Psal. 84.

Joan. 16.

Psal. 84. Psal. 118.

Rom. 8.

Psal. 118.

deret, à summo cælo egressio eius. Inde est quod hodie natus est, quo die minor dies nullus in terris, à quo tamen incrementa dies sumunt. Qui ergo inclinatus est, & nos erexit, minimum elegit diem, sed vnde lux crevit: ipso suo tali aduentu, nos etiam tacitus tanquam sonitu magni clamoris exhortans, vt qui pauper propter nos factus est, in illo diuites esse discamus. Qui propter nos formam serui accepit, in illo libertatem accipiamus. Qui propter nos de terra ortus est, in illo cælum possideamus; Per dominum nostrum Iesum Christum, qui viuus & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

1. Cor. 8. Philip. 1.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 10.

Serm. 17. de temp. dubitate Lomanieses. Luca 1. & 2.

Ioan. 15.

Natiuitatem domini nostri Iesu Christi, secundum carnem, ita Euangelista apertissime demonstrans ait, vt ostenderet eum ex spiritu sancto, & Maria virgine natum propter hereticorum astutiam, qui negant Deum hominem suscepisse. Sed ideo dominus noster virgineum sibi requisivit hospitium habitandi, vt nobis ostenderet in casto corpore Deum portare debere. Ad hoc enim Deus hominem suscepit in se, vt & nos Deum suscipiamus in nobis, sicut ipse dicit, Manete in me, & ego in vobis. O sacrum, & caeleste mysterium in natiuitate domini! Concepit virgo antequam sponsium haberet, parit antequam nubat, & quod ad laudem pertinet nominis domini, & mater & virgo coepit esse post partum. Virgo enim concepit, virgo peperit, virgo post partum illibata permansit. Quem cum portaret timuit, cum pareret adorauit, quem cum peperisset, minor erat mater quam filius. Grande nobis mysterium, diuina maiestas in Adæ figura premissit. Sicut enim Deus noster cum primum Adam facere vellet, non ex coniunctione viri, aut mulieris hominem, vt esset effecit, sed accipiens terram, inde hominem diuina quadam arte formauit: ita sanè viri coniunctione Deum in virginali aluo in corporari dispensauit. Ergo, si tunc licuit hominem sine homine nasci, cur non licuit hominem sine homine per Mariam virginem procreari? Quoniam sicut Adam ex terra virgine figuratus est, ita & Christus ex virgine natus agnoscitur. Ibi tunc status Dei de terra viuuum hominem surgere fecit ad vitam: hic mundum spiritus sanctus de Maria virgine Christum hominem figurauit, in quo Deus ad reparationem hominis habitaret. Adam enim ibi tunc nascitur, hic renouatur, & resuscitatur in Christo. Fuit similis reparatio, quomodo fuit & hominis creatio. Denique sicut tunc in aluo terræ Saluator Adæ membra composuit, sic etiam nunc in virginis aluo Christus sua membra composuit. O grandis patientia Saluatoris! expectat nasci, sua membra qui fecit. Sed ideo ille voluit nasci, vt nos iterum viueremus. Deus larebat in homine, humiliata est virtus, vt pietas auergeretur, & quod ad laudem nominis eius pertinet, visa est potestas minus velle quam possit. Humiliauit se vt homo, nec horruit Deus hominem induere, quem ad suam, patrisque imaginem figurauit, vnde libens Dei filius voluit hoc esse quod fecit. Nam ideo Deus noster filium suum misit ad hominem liberandum, vt cui dixerat, Faciamus hominẽ, ipse etiam

Genes. 1.

liberator esset, qui fuerat & creator. Sed quare Deus noster nascendo per virginem, nos sic voluit reformare ad vitam? Vt quia per mulierem in hunc mundum mors intravit, salus per virginem redderetur. Denique & quando Christus tertia die ab inferis resurrexit, primum mulieres per angelum adorantes occurrunt, quibus ideo iubetur resurrectionem Apostolis nuntiare, vt homini ostenderetur. Ecce per quam cecidistis in mortem, per ipsam vobis resurrectio mortuorum nuntiatur. Mulier enim, quia prior gustauerat; prior etiam resurrectionem vidisse monstratur, vt ne perpetui reatus apud viros opprobrium sustineret, quia quæ culpam nobis transfuderat, transfudit & gratiam. Denique dominus noster ideo per casta virginis membra venit ad terras, vt ostenderet Deum castitatis esse auctorem. Ergo sicuti Deus noster nos suscepit in se, ita & Deum nos suscipiamus in nobis. Portemus ergo & nos Deum in casto corpore, quem virginis casta membra porrauerunt. Christus enim magister est castitatis, & ideo qui castitatem non habet, portare Christum non potest. Sed & nos, fratres charissimi, qui Deo credimus, vt semper Christum in corde nostro portare possimus, castos, ac puros nos exhibeamus ab omni peccato, vt Christus habitare possit in nobis. Qui enim Christum non habet in se, Christianus non potest dici. Nec enim ita se extollere debet vnusquisque, vt Christianum se nomine dicat tantum, & factis inimicum ostendat. Quomodo est Christianus, qui contra Christi præcepta venire cõtentidit? Sed vos, qui Deo seruitis, & eius præcepta custoditis, potens est vobis concedere vitam æternam, qui cum patre, & spiritu sancto viuus, & regnat in secula seculorum, Amen.

Math. 28.

Ioan. 20.

Luca 1.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 11.

Castissimum Mariæ virginis vterum, sponsi virginis clausum ventris cubiculum, filij virginis signaculum, meritò plenissime collaudare, si messem meterem, quam non seminarem. Denique sic Apostolus dicit, Quæcunque seminauerit homo, hæc & metet. Verum est, omnino verum est, hæc omnem hominem metere quæ seminavit, sicut ipse filius virginis in quadam lectione Euangelij ait, Meto, inquit, vbi non seminavi, & colligo vbi non sparsi. Dicat solus hodie natus ex virgine filius Mariæ, Meto vbi non seminavi, & colligo vbi non sparsi. Dicat & Maria, Et ego te filium generaui, & virginitatem meam non violauit. Regnum teneo virginitatis, & regem genui castitatis. Ingredientem & egredientem habui in palatio ventris filium imperatoris, & de manibus meis non amisi clauem regni pudoris. Porta facta sum cæli, ianua facta sum filio Dei. Illa porta facta clausa, quam in visione diuina Ezechiel vidit Propheta, de qua in me dicit prophetizans, Vidi portam in domo domini clausam, & dicit ad me Angelus, Porta hæc, quam vides, non aperitur, & homo nõ transit per eam, & clausa erit in æternum. Sed mirabilior Prophetiæ adimpletio. Quid est porta in domo domini clausa, nisi quod Maria semper erit intacta? Et quid est homo nõ transit per eam, nisi quia Ioseph non cognouit eam? Et quid est quod dominus solus intrat, & egreditur

Serm. 18. de temp. reuolu. à Loman. & tribus hominibus in ministerio.

Math. 23.

Exe. 44.

dietur per eam, nisi quia spiritus sanctus imprægnauit eam? Et quid est clausa erit in æternum, nisi quia Maria virgo ante partum, virgo in partu, virgo post partum? Dicat ergo Maria, Porta facta sum cæli, ianua facta sum filio Dei. Illi facta sum ianua clausa, qui post suam resurrectionem ingressus est per ostia clausa: qui ingressus est paruus ad suos crucifixores, ad discipulos autem suos clauso cenaculo ostij ingressus est claustra. Qui natus de ventre meo, me matrem dimisit intactam: Adimpleuit ventrem meum diuinitate, & vterum meum non euacuauit castitate. Exiuit de ventre meo giganteo cursu magnificus, & venter meus non est pudore vacuatus, nec in conceptione inueta sum sine pudore, nec in parturitione inueta sum cum dolore. O mira, & laudabilis inter foeminas, in qua ab angelo salutatur virginitas, sola imprægnata nec vitata: exonerata, nec vacuata, quia sic est ab angelo salutata, Aue Maria gratia plena, dominus tecum. Felix vmbilicus castitatis, quem amplexus non tetigit maritalis. Considero conceptum tuum, beata virgo, & expauesco. Intueor partum, & contremisco: adoro filium tuum, & reuoluisco. Enarra obsecro mihi, quomodo meruisti dici mater domini, & sponsa filio Dei? Quod rogo indica mihi, sed tamen colloquenti tecum ignosce mihi. Ignosce, inquam, mihi quod audeam seruus, vti nam vel bonus, & non etiam inutilis & malus seruus, & ideo malus seruus, quia nõ tecum cum tremore loquor vt seruus: ignosce ergo mihi quod audeam cum sponsa domini mei fabulari, & tamen indica mihi quomodo potuerit Dei filius per te generari. Audite, fratres, audite Mariam nobiscum loquentem, carne absentem, spiritu presentem, verecundia virginitatis vultum auertentem à collocutore, indicantem quomodo imprægnata sit à creatore. Eram, inquit, Maria, in domo mea, puella Iudæa, ex femine Dauid regis generata: a dulca facta sum, & desponsata sum coniugi, & placui alteri, non interueniente adulterio, sed intercedente spiritu sancto. Desponsata sum homini Iudæo, & placui homini Deo. Desponsauit me vir Iudæus, & amauit me Christus Deus. Ignorauit quidem sponsus meus Ioseph, quod me amasset Deus meus, & putauit, quod adulterio imprægnatus esset venter meus. Nã ignaro Ioseph sponso meo, venit ad me quidam magnus Christi Paranympus, non Patriarcha primus, aut Propheeta egregius, sed Gabriel ille Archangelus, facie rutilans, veste coruscans, ingressu mirabili, aspectu terribili, visitauit, & perturbauit me, salutauit, & gaudauit, dixitque mihi, Aue gratia plena, dominus tecum. Dominus, inquit, tecum, sed plusquam mecum. In me autem licet sit dominus, memet ipsum creauit dominus, per te autem genitus est dominus. Ita est dominus tecum, vt sit in corde tuo, sit in vtero tuo, adimpleat mentem tuam, adimpleat carnem tuam, procedat formosus de vtero tuo, tanquam sponsus de thalamo suo: egrediatur rex de cubiculo suo, procedat princeps ex aula regali, ita vt virginitatem tuam non faciat violari. Dixitque ei, Quomodo fiet istud, vt ego grauescam pudico, & mundissimo marito, quoniam virum penitus non cognosco? Desponsata sum homini iusto, si cum illo non conuenero, vnde erit, quod generabo? Sed si potest fieri vt concipiam intacta, & generem clausa, indica modum, & paratum inuenies cor meum.

Lib. 50. Homil. 44. de temp.

Omnibus enim modis exopto ex Deo meo vt habeam prolem, & non perdam pudorem. Refert angelus Gabriel modum conceptionis, quod in verbo fieret Saluatoris, & ita ad eam, O inquit Maria virgo Dei, sponsa Dei, dilecta Dei, famula Dei, mater Dei si hunc à me modum requiris, quomodo virgo concipias, virgo parias, & post partum virgo permanes, vel quomodo fiat in te, qui fecit te, audi me, & ne perturbabis, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ita enim te virtus altissimi obumbrabit vt nec æstus patiaris libidinis, & mater sis creatoris. Nescit interea Ioseph Mariæ sponsus, quid cum Maria ageret angelus, subitoque Ioseph intuitu familiari & licentia maritali, aspicit Mariam coniugem suam, vidit eam gressibus grauari, intellexit Mariæ vterum grauidari. Turbatur Ioseph homo iustus, quod Mariam nuper de templo domini acceperat, & nondum cognouerat, & grauidam sentiebat, & quam non meruerat in coniugij honorem, iam haberet in cõfusionem, secumque diu æstus disputat dicens, Vnde hoc contigit quod euenit? Non cognoui, non noui, non tetigi, non violauit non grauidauit, heu heu quid contigit, quid putas euenit, per quem Maria sic cecidit, quem sibi plusquam me adulantem inuenit? Ego enim, cum licentiam haberem maritalem, ante thorum nuptiarum puellarem non vexauit pudorem. Timui, multumque pertimui, quod in illo Moytico libro legis sententiale verbum perscriptum cum legeretur, audiui. Quod quæcunque virgo paternam domum sedauerit adulterio, moriendâ lapidibus subiacebit. Similiter & vir, qui pudoris vestimentum patri non detulerit, coramque testibus replicauerit, pudorisque signaculum non demonstrauerit, moriendus & ipse cum virgine erit. Vtrosque ergo libitarios hac Moyfes sententia ferire voluit, simulque adulteros perire mandauit. Sic nanque ait, Auferre opprobrium de domo Israël, & omnis qui audierit timebit, & non aget impie. Hanc Moyfi sententiam præcauebam, ipsamque luxuriam in meo corpore refranabam, maxime quia Dauid filium me esse sciebam, & regali me functum sacerdotio prænoscebam. Sed quoniam nihil mirum est, nihil nouum, nihil occultum, nihil absconditum, quod non reuelabitur, & occultum quod non in publico veniat, in Dauid regis filia, recole historiam. Dauid rex Viriæ Cethei mulierem audacia extulit regali, nec eum timor terruit parentalis. Quid ergo faciam? quid agam? Anxior, gemo, doleo, curo, consilium quero, nec penitus inuenio. Prodo adulterium, aut taceo propter opprobrium? Si prodidero adulterium, quidem non consentio, sed nœuum crudelitatis incurro, quia secundum libri Moyfi sententiam, lapidandam esse cognosco. Si taceo malum, consentio, & cum adulteris portionem meam pono. Quoniam ergo taceo malum est, adulterium prodere peius est, ne per me fiat homicidium, dimittam eam coniugio. Cogitauit, inquit, sicut Euangelium dicit, occulte dimittere Mariam coniugem suam. Cogitauit quod esset rea de adulterio, cum iam esset deterior in mente huius suspicionis mala conceptio. Sed non timeat Maria Dauid illius magni regis filia, quoniam sicut in Dauid veniam contulit sermo propheticus, sic Mariam liberat angelus saluatoris. Veniat mater domini casta, in qua non fuit virilis

Luca 1.

Deut. 22.

Mat. 10. 2. Reg. 11. 2. Reg. 1.

Psal. 49.

Mat. 1.

N rillis

rilis appetitio, sed spiritus sanctus, quam non violavit Ioseph vir Iudæus, sed solus imprægnavit omnipotens Deus, quæ non commixta est, nec Ioseph spõso, nec cognita alicui viro, sed soli omnipotenti Deo. Inuoca, virgo sancta, Deum tuum, Dauid patrem tuum, non illum Dauid adulterio fuscaturum, & Viræ Cethei homicidio diulgatum: sed illum dico Dauid forti manu præliatum, diu cum diabolo altercatum. Mittat de cælo angelum suum, & visitet in somnis sponsum tuum. Suspendat iudicium Moyses suū, ne Ioseph vindicet adulterium tuum. Parat itaque Ioseph animum in tempore, quo Mariam possit occulte dimittere. Ecce iterum virginis ille paronymus, non homo, sed Gabriel angelus ille cõspicuus, cæli cursor æquifsimus, medio noctis libramine, dicit ad Ioseph in visione, Ioseph filij Dauid, cur tantum tribularis? quid multum contristaris cur in fomno cogitando desudas? quare vigilando tristis ambulas? cur de Maria malam tibi ingeris suspicionem, cum ipsa tibi generatura sit Saluatorem? Aufer zelotypiæ animum ex ea, Ipse enim est dominus, qui imprægnauit eam. Ideo tristis est anima tua, quia quæcunq; legisti in Prophetia, non intellexisti in Maria. Hinc est omnis tristitia tua, quoniam sponfam tuam nondum cognoueris, & grauidam senseris, nec aliud in ea nisi adulterium suspicaris. Ioseph filij Dauid, natus non solum ex genere sacerdotali, verum etiam ex regali filius Prophetarum, socius Scribarum, ille Deus, qui scripsit mirabilia in lege sua, ipse fecit mirabilia in coniuge tua. Quid autem sunt mirabilia, nisi quæ hominibus sunt impossibilia: Mirabilia ergo Dei in lege non legisti, quod si etiam legisti, quare non intellexisti? Ipsa lex quam quotidie legis sine graphio scripta est in tabulis lapideis. Lege & intellige quod panem in eremo terra produxerit, cuius semen in terra arator nullus induxit. Virga etiam Aaron, annis siccata plurimis sine aqua reuixit, in templo floruit, nucem produxit, quas clausa sub tecto produxit. Ergo qui scripsit lapideas tabulas sine tylo ferreo, ipse grauidauit Mariam spiritu sancto: & qui produxit panes in eremo sine aratione, ipse imprægnauit virginem sine corruptione: & qui fecit virgam sine humore folia germinare, ipse fecit filiam Dauid sine semine generare. Postremo fili Dauid Ioseph filius Prophetarum, legisti Esaiam eximium prophetarū quid dixerit, quemadmodum scripserit. Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium, & vocabunt nomē eius Emmanuel. Quod ergo legisti in libris tuis, aspice in Maria oculis tuis, vt digne dicas canticū Dauid patris tui, Sicut audiuius, ita & vidimus in ciuitate domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. Accipe ergo Mariam coniugem tuam, semper de ea securus & in nullo sis sollicitus, quia quod natum est in eius vtero, non vocabitur filius Iudæi, sed vocabitur filius Dei. Habe ergo Ioseph cum Maria coniuge tua communem virginitatē membrorum, quia de virgineis membris virtus nascitur angelorum. Sit Maria sponsa Christi in carne sua virginitate seruata, sis autem & tu pater Christi cura castitatis, & honorificentia virginitatis, vt de virgineis membris genitricis, seculis virginitatis fratres. Virginitas Mariæ angeli salutatione est imprægnata, & prægnans Mariæ virginitas de vtero in vtero est salutata, & generans

Dent. 9.
Exod. 16.
Num. 17.
Esai. 7.
Psal. 47.
Luc. 1.

virginitas Mariæ ab angelis est hodie collaudata, & lactans virginitas Mariæ per stellam de cælo est indicata, & magorum muneribus est honorata. Gaude itaque, Ioseph, nimiumque congaude virginitati Mariæ, qui solus meruisti virginalem affectum possidere coniugij, quia per meritum virginitatis ita separatus es à cõcubitu vxoris, vt pater dicaris saluatoris, qui viuut, & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 12.

GAUDEAMUS, fratres, lætetur, & exultent gentes. Istum diem nobis non sol iste visibilis, sed creator ipsius inuisibilis consecrauit, quando eum pro nobis visibilem factum, à quo inuisibili & ipsa creata est, visceribus fecundis, & genitalibus integris virgo mater effudit. Conspiciens virgo, patiens virgo, virgo grauida, virgo foeta, virgo perpetua. Quid miraris hæc homo? Deum sic nasci oportuit, quando esse dignatus est homo. Talem fecit illam, qui est factus ex illa: antequam fieret enim erat, & quia omnipotēs erat, fieri potuit, manens quod erat. Fecit sibi matrem, cum esset apud patrem, & cum fieret ex matre, mansit in patre. Quomodo Deus esse desisteret, cum homo esse cœpit, qui genitrici suæ præstitit ne desisteret virgo esse, cum peperit? Proinde cū verbum caro factum est, non verbum in carnem pereundo cessit, sed caro verbo ne ipsa periret accessit, vt quemadmodum homo est anima & caro, sic esset Christus Deus & homo, idem Deus qui homo, & qui Deus idem homo, non cõfusione naturæ, sed vnitate personæ. Denique filius Dei generanti cœternus semper ex patre, idem filius hominis esse cœpit ex virgine: ac sic & filij diuinitati est addita humanitas, & tamen non est personarum facta quaternitas, sed permanet trinitas. Non ergo nobis subrepat quorundam sententia minus attentorum in regulam fidei, & in scripturarum oracula diuinarum. Dicunt enim. Qui filius est hominis, factus est filius Dei: qui vero filius est Dei, non est factus hominis. Hoc vt dicent quod verum est, attenderunt, sed verum eloqui non valuerunt. Quid enim attenderunt, nisi quia humana natura potuit in melius commutari, in deterius diuina autem non potuit? Hoc verum est, sed etiam sic, id est, nequaquã in deterius diuinitate mutata, verbum tamē caro factum est. Neque enim ait Euangelista, caro verbum facta est: sed ait, verbum caro factum est. Verbum autem Deus, quia Deus erat verbum. Et quid caro nisi homo? Non enim sine anima in Christo hominis caro. Vnde ait, Tristis est anima mea vsque ad mortem. Si ergo verbum Deus, & homo caro, quid est aliud, verbū factum est caro: nisi, qui Deus erat, factus est homo? Ac per hoc qui erat Dei filius, factus est hominis filius, assumptione inferioris, non versione potioris: accipiendo ipse quod non erat, non amittendo quod erat. Nam quomodo in regula fidei confiteremur, credere nos in filium Dei, qui natus est ex virgine Maria, si non filius Dei, sed filius hominis natus est ex virgine Maria? Quis enim Christianus neget ex illa femina filium hominis natum, sed tamen Deum hominem factum, & ita hominem Deum factū? Deus enim erat verbum, & verbum

Mat. 2.
Serm. 19. temp.
Ioan. 1.
Ioan. 1.
Matth. 6.

Ioan. 1.
Ioan. 14.
Ioan. 30.
Philip. 2.
Rom. 1.
Galat. 4.
Serm. 10. de temp.
Genes. 2.
Luc. 2.

& verbum caro factum est. Confitendum est igitur, eum qui filius Dei erat, vt de virgine Maria nasceretur, assumpta forma serui, filium hominis factum, quod erat manentem, quod non erat asumentem. Esse incipientem quo minor est patre, & semper manentem in eo quo vnus sunt ipse & pater. Nam si ille, qui semper est Dei filius, non est ipse factus hominis filius, quo modo de illo dicit Apostolus. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo, sed semetipsum exinanivit formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo: Neque enim alius, sed ipse in forma Dei æqualis patri, qui est vtiq; vnigenitus Dei filius, semetipsum exinanivit, in similitudinem hominum factus. Neque alius, sed idem ipse in forma Dei æqualis patri, humiliatus non alium, sed semetipsum, factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Quod totum non fecit Dei filius, nisi in ea forma quæ est hominis. Item si ille qui semper est Dei filius, non est ipse factus hominis filius, quo modo dicit Apostolus ad Romanos, Segregatus in Euangelij Dei, quod ante promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui est vtiq; vnigenitus Dauid secundum carnem? Ecce filius Dei quod vtiq; semper erat, factus est ex femine Dauid secundum carnem, quod non erat. Item, si ille, qui est Dei filius, non est ipse factus filius hominis, quo modo misit Deus filium suum factum ex muliere? Quo nomine secundum Hebræam linguam non virgineum decus negatur, sed femineus sexus ostenditur. Quis enim à patre est missus, nisi vnigenitus Dei filius? Quomodo ergo ex muliere factus, nisi quia idem ipse qui erat apud patrem Dei filius, missus, factus est hominis filius? De patre natus sine temporis die, de matre natus hodie. Ita enim diem, quem creauit, in quo crearetur elegit, sicut factus est de matre quam fecit. Nam & ipse dies, à quo deinceps incrementum lucis accipit Deus, opus Christi significat, in quo interior homo noster renouatur de die in diē. Aeterno quippe creatori in tempore creato ille dies debuit esse natalis, cui creatura congrueret temporalis, cui honor & imperium per infinita secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 13.

Hodiernus dies ad habendam spem vitæ æternæ, magnum contulit gaudium generi humano. Primus enim homo, quo cadente, omnes cecidimus, cuius ruina est mortalitas nostra, non est natus sed factus, patre nullo, nulla matre, sed Deo operante. Hæc est hominis prima conditio. Adam de terra. Secunda conditio est hominis, qua creauit feminam de latere viri. Tertia conditio est hominis, qua natus est homo ex viro, & femina. Quarta conditio est Dei, & hominis, qua natus est Christus sine viro de femina. In istis quatuor conditionibus vna sola nobis vstrata est: cæteræ tres non sunt in oculis carnis, sed in fide cordis. De terra factum hominē sine patre, & matre nouimus, nunquam vidimus, lecta, & audita credimus. Tertia illa vstrata est nobis ipsa quotidiana. De complexu maris, & feminae quotidie nascuntur homines. Iam ergo erat vna sine viro, & femina, iam erat tertia de viro, & femina, quarta restabat sine viro de femina: sed ista quarta liberavit tres. Prima & secunda ruerunt, tertiam de ruina generauerunt, in quarta salutem inueniunt. Exultent virgines, virgo peperit Christum. Nihil in ea quod vouerunt, putent exterminatū, mansit virgo post partum. Exultet vidua, infantem Christum vidua Anna cognouit: exultent coniugata, nasciturū dominum Iesum Christum Elisabeth maritata prophetauit. Nullus gradus prætermisus est, de quo non haberet testimonium salus omnium. Nunquid enim solæ virgines ad regnum cælorum perueniunt? Perueniunt & viduæ Magni meriti fuit illa vidua sancta Anna, quæ à virginitate sua septem annis vixerat cum viro suo, quo defuncto vsque ad senilem ætatem peruenerat, & senectute sancti expectabat infantia saluatoris, vt paruum videret annoſa, partum agnosceret anicula, intrantem in mundum saluatorem videret iura. Et in masculino sexu tria ipsa genera commendata sunt. Ipse Christus puer natus est, exultent pueri, continentiam vouentes puero. Ipse verò integritatem pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Simeon ille senex diu vixerat, cuius ætas comparatur Annæ, & audierat responsum quod non esset visurus mortem, nisi prius videret Christum domini. Intelligite, fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videndi Christum. Sciebant illum esse vterum, & omnes, qui piè vivebant dicebant, O si hic me inueniat illa natiuitas, o si quod credo in scripturis, videam oculis meis. Et vt noueritis quantum desiderium habebant sancti qui nouerant per scripturas virginem pariturā, sicut audistis cum Esaias legeretur, Ecce virgo accipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel. Emmanuel quid sit, Euangelium nobis aperuit dicens, quod interpretatur nobiscum Deus. Non tibi ergo vile sit, quæcunq; infidelis anima, non tibi videatur impossibile vt virgo pareret, virgo patiens permaneret. Intellige natum Deum & non mireris virginis partum. Vt ergo noueritis antiquos sanctos, & iustos optasse videre quod concessum est huic seni Simeoni: dominus noster ipse Iesus Christus ad discipulos suos loquens ait, Multi iusti, & prophetae voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Multum senex iste fuit ad audiendum serus, sed ad videndum maturus. Non expectauit vt Christum audiret loquentem, quoniam agnouit infantem. Et hoc illi concessum erat iam decrepito, quasi desideranti, & suspiranti, & dicenti quotidie in orationibus suis, Quando veniet? Quando nascentur? Quando videbo? Putas durabo? Putas hic me inueniet? Putas isti oculi videbunt, per quæ cordis oculi reuelabuntur? Dicebat ista in orationibus suis, & pro desiderio suo accepit responsum, quod non gustaret mortem, nisi prius videret Christum domini. Gestabat eum Maria mater eius infantem, vidit ille, & agnouit. Vbi nouerat quod agnouit? An intus est reuelatus, qui foris est natus? Vidit, & agnouit. Agnouit Simeon infantem tacentem, & occiderunt Iudæi iuuenem mirabilia facientem. Cum ergo cognouisset, accepit in vlnas suas, hoc est in brachia sua, amplexatus est eum. Portabat à quo portabatur. Ipse enim est Christus factus

tuur homines. Iam ergo erat vna sine viro, & femina, iam erat tertia de viro, & femina, quarta restabat sine viro de femina: sed ista quarta liberavit tres. Prima & secunda ruerunt, tertiam de ruina generauerunt, in quarta salutem inueniunt. Exultent virgines, virgo peperit Christum. Nihil in ea quod vouerunt, putent exterminatū, mansit virgo post partum. Exultet vidua, infantem Christum vidua Anna cognouit: exultent coniugata, nasciturū dominum Iesum Christum Elisabeth maritata prophetauit. Nullus gradus prætermisus est, de quo non haberet testimonium salus omnium. Nunquid enim solæ virgines ad regnum cælorum perueniunt? Perueniunt & viduæ Magni meriti fuit illa vidua sancta Anna, quæ à virginitate sua septem annis vixerat cum viro suo, quo defuncto vsque ad senilem ætatem peruenerat, & senectute sancti expectabat infantia saluatoris, vt paruum videret annoſa, partum agnosceret anicula, intrantem in mundum saluatorem videret iura. Et in masculino sexu tria ipsa genera commendata sunt. Ipse Christus puer natus est, exultent pueri, continentiam vouentes puero. Ipse verò integritatem pueritiæ consecrauit, qui suæ matri fecunditatem attulit, virginitatem non abstulit. Simeon ille senex diu vixerat, cuius ætas comparatur Annæ, & audierat responsum quod non esset visurus mortem, nisi prius videret Christum domini. Intelligite, fratres, quantum desiderium habebant antiqui sancti videndi Christum. Sciebant illum esse vterum, & omnes, qui piè vivebant dicebant, O si hic me inueniat illa natiuitas, o si quod credo in scripturis, videam oculis meis. Et vt noueritis quantum desiderium habebant sancti qui nouerant per scripturas virginem pariturā, sicut audistis cum Esaias legeretur, Ecce virgo accipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitis nomen eius Emmanuel. Emmanuel quid sit, Euangelium nobis aperuit dicens, quod interpretatur nobiscum Deus. Non tibi ergo vile sit, quæcunq; infidelis anima, non tibi videatur impossibile vt virgo pareret, virgo patiens permaneret. Intellige natum Deum & non mireris virginis partum. Vt ergo noueritis antiquos sanctos, & iustos optasse videre quod concessum est huic seni Simeoni: dominus noster ipse Iesus Christus ad discipulos suos loquens ait, Multi iusti, & prophetae voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt, & audire quæ auditis, & non audierunt. Multum senex iste fuit ad audiendum serus, sed ad videndum maturus. Non expectauit vt Christum audiret loquentem, quoniam agnouit infantem. Et hoc illi concessum erat iam decrepito, quasi desideranti, & suspiranti, & dicenti quotidie in orationibus suis, Quando veniet? Quando nascentur? Quando videbo? Putas durabo? Putas hic me inueniet? Putas isti oculi videbunt, per quæ cordis oculi reuelabuntur? Dicebat ista in orationibus suis, & pro desiderio suo accepit responsum, quod non gustaret mortem, nisi prius videret Christum domini. Gestabat eum Maria mater eius infantem, vidit ille, & agnouit. Vbi nouerat quod agnouit? An intus est reuelatus, qui foris est natus? Vidit, & agnouit. Agnouit Simeon infantem tacentem, & occiderunt Iudæi iuuenem mirabilia facientem. Cum ergo cognouisset, accepit in vlnas suas, hoc est in brachia sua, amplexatus est eum. Portabat à quo portabatur. Ipse enim est Christus factus

Ibidem. Luca 1.
Luc. 2.
Esai. 7.
Matth. 1.
Matth. 13.
Sapient. 8.

Sap. 8. pientia Dei, attingens à sine vsque ad finem fortiter, & disponens omnia suauiter. Quantus ibi erat & quam magnus, quam paruus factus erat. Paruus factus, paruus querebat. Quid est paruus querebat? Non superbos, sed humiles colligebat. In præsepi dignatus est poni, vt esset piorum cibaria iumentorum. Accepit eum Simeon in brachia sua & dixit. Nunc dimittis, domine, seruum tuum in pace. Dimittis in pace, quia video pacem. Quare ergo dimittis in pace? quia viderunt oculi mei salutare tuum. Salutare Dei, dominus Iesus Christus. Annuntiate diem, ex die salutare eius. Habetis ergo pueri puerum Iesum, sancti senes senem Simeonem. Si autem queritis vt & coniugatus aliquis vir testimonium domino perhibeat, Zachariam considerate. Nemo ergo querat aliud, fratres mei charissimi, fideles, aut virgo, aut vidua, aut coniugata, aut puer, aut continens, aut vxoratus, quicquid plus esse quis voluerit, non inuenit quemadmodum ad Christum pertineat. Non inuenimus testimonium perhibuisse Christo adulteros, fornicatores, immundos. Et vt à talibus ei testimonium perhiberetur, ipse præstitit, ipse donauit. Non enim quisquam sanctus viribus suis. Exultemus ergo, charissimi, ab hodierno die crescentis dies. Crede in Christum & crescat in te Deus. Credidisti, inchoatus est Deus. Credidisti, natus est Christus in corde tuo. Sed nunquid Christus natus sic remansit? Creuit, ad iuuentutem peruenit, sed in senectute non declinauit. Crescat ergo & fides tua, robor inueniat, vetustate nesciat. Sic pertinebis ad Christum filium Dei, in principio verbum apud Deum, Verbum Deum, sed verbum caro factum est, vt habitaret in nobis. Maiestas ibi latebat, vbi infirmitas apparebat. In manus suas Simeon infirmitatem accepit, sed maiestatem intus agnouit. Nemo contemnat natum, si vult esse renatus. Ad illum pertinuit propter nos nasci, ad nos pertinet in illo renasci, qui venit in hunc mundum peccatores saluos facere, Iesus Christus dominus noster, cui est honor, & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 14.

Sermo 21. de temp. dubitatis Louan.
Hodie puer natus est nobis, hodie filius datus est nobis. Puer, inquam, licet teneritudine membrorum inualidus, sed inculpabili generatione præclarus. Hodierna enim natiuitas genitricem innocentiam, puritas declarat autorem; hodie filius datus est nobis. Nunc nobis est datus, qui est ante secula natus. Datus in partu virginis, filius de substantia genitoris. Cum igitur seruilem causam per ostium fidei speratus quondam dominator intraret, rubuit inuoluta virginitas. Nec pessimum pudoris infregit, & in sacris visceribus radius æternæ claritatis effulsit. Latetur ergo omne mundi huius exilium, exultet seculum paulò ante captiuum. Misit Deus filium suum, qui naturam terreat moriatur & vincat. Terruit namque Herodem natus, vicit diabolus innocens crucifixus. Cela, domine, sub pelle carnis animum virtutis, habitum maiestatis paulisper occulta. Dege in vtero virginis, egredere, & congregare ex tentorio sacre virginis. Aptam pro me disciplinam, vbi totam liberam creaturam. Sed tanti huius conceptus ac partus & causam & miraculum pertractemus. Vt

igitur vitorum fordibus obsoletus horribiliter squaleretur mundus, ab origine iam in paradiso captiuus, femina causa fuit. Sic etenim scriptum est, A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Et Apostolus Paulus, Vir, inquit, seductus non est, mulier autem seducta in prauaricatione facta est. Per hanc ergo mundus ærumnabili seruitute depressus, sub iugo diaboli anxia colla submiserat. A quo enim quis deuictus est, huic & seruus additus est. Soluta igitur elementorum foederata compage, diluuiam hominem deleuit, crimen delere non potuit. Isaac sterilis non virginis filius, crucis meruit signa portare. Apprehendi meruit, vinciri meruit, non tamen aliquid mundo contulisset si potuisset occidi. Moyses aquis purificandum agmen solummodo eripit Iudaicum, non totum liberat mundum, exterminat Ægyptum non peccatum. Regem Pharaonem freto hiante subduxit, non diabolus cum suis legionibus pernecauit. Dauid in iniquitatibus se fatu esse conceptum, nec ipse ergo mundi potuit auferre peccatum. Cum per plerasque igitur temporum gyrantium rotas mundiale curriculum volueretur, neque quisquam medereretur, & ingratescentibus culpis ruine precipitis ictu, & fremitu totius orbis membra puluiscerent, & nemo succurreret, ad feminam causa reuertitur, & origo per originem detruncatur. Origo peccati, per genitricem Christi. Profapsie impietatis, per profapiam pietatis. Stirps mortis, per stirpem vitæ percutitur. Hactenus causam, nunc aptos obtutus miraculis reuelamus. Christum virgo peperit, mutatur natura, deletur & culpa. Præcisum est illud Eux infelicitatis elogium. In tristitia paries filios, quia ista in lætitia dominum parturiuit. Illa enim luxit, ista reluxit. Illa lacrymas, ista gaudium in ventre portauit, quia illa peccatores, ista edidit innocentem. Christus seminavit, non luxus, Deus seuit, non maritus. Virgo genuit, quia virgo concepit. Inuiolata peperit, quia in conceptu libido non fuit. Vtrobique miraculum, & sine corruptione grauida, & in partu virgo puerpera. Matrimonium in fide, partus in virgine. Gabriel ille horum sponsalium internuntius fuit. Quid dixerit, quid audierit referat, Aue inquit, gratia plena, dominus tecum. A salutatione incipit, qui salutem in lingua portauit. Sileat nunc à feminis, sileat tortuosi serpentis male suadibilis sibilus, ad matrem domini nostri angelus est locutus, Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum. Gratia refertur pro culpa, plena dicitur non vacua. Impleta est ergo gratia, & euacuata est culpa. Hoc modo & ipsa venerabilis virgo nostra in suo cantico plausit: Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Aue, inquit, gratia plena, dominus tecum. Tecum in corde, tecum in ventre, tecum in auxilio. Gratulare virgo, Christus rex è cælo suo, venit in vtero tuo. Ex sinu patris in vterum dignatur descendere matris, sed nec regionem suam maiestas infinita deseruit, nec eum virginis aula dum accepit inclussit. Fides à terra in cælum erecta est. Huic Christus insedit, & per ipsam in templum pudoris intrauit. Benedicta tu in mulieribus, quæ vitæ viris & mulieribus peperisti. Ede inculpabilis femina inuolabilem virum, ac sic & feminam saluabis & virum. Eua mater generis nostri penam intulit mundo, genitrix domini nostri salutem & femine gessit, & viro. Auxtrix peccati maledicta, auxtrix meriti

riti benedicta. Ita enim ad eam cælestis nuntius inquit, Benedicta tu in mulieribus. Genere sexuali omnes appellatur quidem communiter mulieres, sed sunt etiam incorrupta virginitate pudoris proprietate distantes, Illa occidendo obfuit, ista viuificando profuit. Percussit illa, at ista sanauit. Pro inobedientia enim obedientia commutatur, & fides pro perfidia recompenatur. Plaudat iterum organum Maria, & inter veloces articulos tympana concrepent. Excludat cantus digitis, pariat Christum ludentibus Psalms. Concinant lætantes chori, & alternantibus modis dulcifona carmina misceantur. Musicum Maria inter iuenculas melos exerceat, quia dulce verbum pletris sancti spiritus modulantibus parturiuit, in terra Iudæa, quæ ipsa tympanum crudelitatis aptabat, & Christum in ligno tendebat. Postquam enim celeris errabunda manus incompositis numeris distrepauit, confestim barbarus ille fragor truculenti stridoris infremuit, Crucifige, crucifige. Reciprocat igitur die, quo criminosa Ægyptus feriretur, tympanum Mariæ nostræ pulsatum verbum edidit, & suæ linguæ pulsabulo puerpera nostra lætos sui oris cantus effudit. Audiamus igitur quemadmodum tympanistrum nostra cantauerit, Magnificat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est. Causa igitur inualescentis errati miraculum noui partus efficit, & Eux planctum Mariæ cantus exclusit. Denique post illius benedicibilis salutationis & præfagium, & triumphum, tacita secum virgo metis altercatione configit, qualis esset ista salutatio. Nuntius interim cælestis exequitur, Ne timeas, Maria, inuenisti gratia ante Deum. Ecce concipies filium, & vocabis nomen eius Iesum. At illa dum sciscitatur modum, audit auctoritatis sobolis Deum. Quo modo, inquit, fiet istud, quoniam virum non cognosco? Spiritus, inquis, sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideo quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Expendat nunc fides splendentis vteri pulchra tentoria, obumbret virtus, spiritus sibiliter naturalis calore depulso, tenuis virginem aura refoueat, & fluente refrigerio spiramentis cælestibus ventiletur, alius virginalis fertis verecundiam coronetur. Flammens ibi rosa fulgor anhelat, albens lilium candicet, mollis viola rutillet, pulpurei spargantur flores, & vario nitore depictus Christi thalamus exornetur. Responde iam, virgo sacra, Vitam quæ tricas mundo? Assensum tuum angelus præstolat, inde est quod nuntius iste moratur. Iam audisti, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, vt prolem gignas, & virginitatem non perdas. Ianua cæli quondam per Adam clausa iam sonuit, per ipsam nuntius iste processit. Deus in porta est, angelum, quem moraris, expectat. O beata Maria, seculum omne captiuum tuum deprecatur assensum, te Deo mundus suæ fidei obfidem facit, per te parentum suorum iniurias abstergi deprecatur. Ipse prior, qui offensus est, misit, claustrum quod iniquitas nostra cælo infixerat, referauit. Est nobis aditus, si assensus tuus fuerit commodatus. Et nobis succurris, & tibi, quia nobis pœna succussit, & tibi nuptias filio suo in tuo thalamo pater præparabit. Deus in ipsis

sponsalibus gaudiis relaxat quicquid eum offenderat mundus. O & tu angele, tanti regis nuntie, & secreti diuini legatæ, qui ex palatio imperatorie maiestatis indulgentiam reddis criminosis, vitam mortuis, & pacem sacram attulisti captiuis, virge virginem non de Dei munere diffidentem, sed de muneris magnitudine cogitantem. Fauere partibus seculi, conscius secretorum cæli, lætabuntur socij tui, si negotium iuueris mundi. Nos à vestro confortio impietatis mucro diuisit, per vos de reditu nostro tractatur. Inspice squalem nostrum carceris miseriam, & loquere festinus ad Mariam. Vsquequo moraris, o virgo nuntium festinantem? Intuere Deum in cæli me vestibulo sustententem, responde verbum, & suscipe filium. Da fidem & senti virtutem. Pande sinus roseos, virgo perpetua, fides tua modo aut aperit cælum aut claudit. Ecce, inquit, ancilla domini. Introeat rex in cubiculum suum, Fiat mihi secundum verbum tuum. Nec mora reuertitur nuntius, & nuptialem thronum ingreditur Christus. Accipit stollam carnis in thalamo virginis, intra thaurum maiestatis sacculum carnis cessit. Diuinitati sponsatur homo, premium accipit caro. Procecit Christus quasi sponsus de thalamo suo, cum præfagio nuptiarum exiit ad campum seculi, cucurrit sicut gigas exultando per viam, peruenit vsque ad crucis tropheum, & ibi firmavit ascendendo coniugium, vbi consentiret alienantem in supplicis creaturam, commercio pietatis se pro coniuge dedit ad pœnam. Tradidit quoque carbunculatam sui sanguinis gemmam, & copulauit sibi perpetuo iure matronam. Aptauit, inquit, vos Apostolus vni viro virginem castam exhibere. Ecce nunc quæ fuerat facta, facta est ancilla, quia vidit vitam suam in ligno pendentem, & non credidit liberantem. Gaudemus ergo, fratres, in commercio Dei & hominis, sponsi & sponsæ, Christi & Ecclesiæ, saluatoris & virginis, quæ dum desponsaretur fabro, cæli nupsit architecto. Veneremur Christum in præsepi, qui quadrifarium mundum repleuit in fide. Adoremus pannos infantie, ex quibus facta sunt emplastra naturæ. Honorate pastores qui primi mysterium ab angelis didicerunt. Plaudamus cuncti cum cælestibus angelis officijque diuinis, & cæli & terræ pacem bonæ voluntatis hominibus nuntiemus. Date gloriam in excelsis Deo, redempti credite datam pacem esse captiuis. Estote homines bonæ voluntatis, vt mereamini premium libertatis, ipso donante qui viuunt, & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Sermo. 15.

Veneranda natiuitas Saluatoris, qui natus in carne est, humilitatis est instrumentum, pietatis mysterium, & æternæ spei remedium manifestum. Hac die est natus ex virgine matre, qui ante secula æternus est genitus ex Deo patre. In illa natiuitate ex impassibili nascitur genitore, ex ista incorrupta natus ex virgine. Illam solus pater sciuit ipse, qui genuit, hanc in se sola virgo & mater intemerata cognouit, quæ virum in concipiendo non pertulit. In patre impassibilitas, in matre incorruptibilitas. In patre perpetua diuinitas, in matre æterna virginitas. Sic enim ad eam dominus

nus loquitur per Prophetam. Et desponsabo te mihi in æternū. Semper ergo virgo est quæ semper sponsa est, & quæ vocabulo sponsæ non caruit, in æternum virgo permanit. Et desponsabo te, inquit, mihi in æternum: quia quæ sponsa æterna dicitur, æterna virgo probatur. Ex patre invisibiliter, ex matre visibiliter. Et incomparabiliter ex patre, atque incomparabiliter ex matre, quia incorruptibiliter in illa natiuitate patrem Deum habet sine homine matre, in ista matrem habet virginem, sed hominem non habet patrem. In illa coæternus est patris, & coæternus autoris, in ista filius est virginis & autor est matris. Ipse enim formauit vterum, qui descendit in vterum, exiit de vtero, & non corrupit vterum, vt qui Deum patrem habet in cælis, virginem matrem haberet in terris. In illo sine tēpore genitus, in ista in fine temporum natus. In illo nascitur sine fine, in ista concipitur sine semine. In illo sine initio generationis, in ista sub conditione legis & carnis. In illo invisibilis Deus, in ista visibilis homo per corpus, quia verbum caro factum est & habitauit in nobis. In illo impassibilis, in ista mortalis. In illo excelssimus, in ista subiectus. Subiectus siquidem iniuriis passionis & mortis, mortis autē crucis. Sed per hæc omnia est gloriosus in cælis, qui victor in omnibus inuenitur in terris. Elegit sibi in qua nasceretur diem, qui fecit omnem diem, & non sine gratia prælationis cæteris est diebus habendus hic dies, in quo Deus in hominem docetur fuisse promotus. Denique ex hodierno dies accipit incrementum, & augmenta sumit cursus sui, qui electus ad gloriam Dei nascitur. Conceptus est enim æquinoctio verno, & natus est solstitio hiberno. Et qua die est conceptus in vtero virginis, in ipsa resurrexit ab inferis cum gloria passionis. Et in conceptu tamen & in natiuitate eius dies accepit incrementum, & nascente vera luce, lucis & diei augmentatur officium. Aduertite interea, fratres, aduertite dominici sacramentum. In natiuitate eius dies proficit, in passione deficit, quia à sexta hora tenebræ factæ sunt per totam terram vsque ad horam nonam. Et quod imminutum est in passione, ampliatum est in resurrectione. Ecce est illud, Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Dies natiuitatis diei passionis, & dies passionis diei resurrectionis. Nox natiuitatis nocti passionis, & nox passionis nocti resurrectionis annuntiat verbum. Illic natum, hic passum. In illa angelorum gaudium, in ista totius mundi luctum, sed tamen omnium in resurrectione triumphum, quia in vesperum abundauit fletus, & ad matutinum lætitia.

Psalm. 29. Vesperum passionis, quādo sequebatur eum multitudo populi, & mulieres lamentabatur & plangebant. Matutinum resurrectionis, quo mulieres cum gaudio à monumento currebant, & discipuli cum gaudio ad monumentum festinabant. Elegit ergo hunc diem sibi ad natiuitatem, nobis ad felicitatem. Sibi ad obsequium, nobis ad gaudium. Sic enim pastoribus angelus prædicauit, Ecce, inquit, annuntio vobis gaudium, quod erit vniuersæ terræ. Quare? Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus dominus, vt merito à nobis hodie cantandū sit. Hic est dies, quem fecit dominus, gaudeamus, & lætemur in eo. Cre-scit ecce dies cum ortu nascētis, & lucratiuo pro-uentu vel successibus momentorum, noctisque

imminuto curriculo defectionem sentiunt opera tenebrarum. Die enim æterno nascente, augmentum debuit dies temporalis accipere. Non vt dies aliquid nascenti conferret, sed vt ex nascente dies prærogatiuam incrementi vel felicitatis acquireret, & fieret toti mundo festiuus, in quo verus Deus homo natus est in carne perfectus. Omnis ergo huius natiuitatis schola, humilitatis est officina, patientiæ massa, virtutis agonia. Primum quia voluit immensus & omnipotens Dei filius, cuius incapabilis potentia & incomprehensibilis magnitudo cælum simul ac mundum continet, ambit, amplectitur, excedit, tanta se angustia & subtilitate contrahere, vt intra verū virginis clausus, & quod habebat in maiestate comprimeret, & quod erat in virtute celaret, tantæque se humilitate deponeret, vt filius hominis esse vellet, qui Dei filius nunquam esse cessaret. Sed hoc non nisi Deus posset. Intra magnitudinem enim suam se occultasse, cum potens sit, non humanæ infirmitatis, sed diuinæ virtutis est. Nemo enim hominī se potest abscondere aut celare ab eo, quod nascitur, quia quanquam sit in omnibus natura mortalis, non potest tamen quisquam sibi derogare, quod natus est. Deus autem nosset in eo potentiam maiestatis aperuit, cum se intra terminos humanæ infirmitatis abscondit, vt omnipotentem se in hoc maxime sacramento monstraret, quo potestati suæ subiceret id quod per potestatem naturæ cælestis omni subiectione liberum permaneret. Natus enim Deus ex Deo patre homo esse voluit: sed id quod Deus ante natus est, non amisit. Ita enim esse homo voluit, & ideo quod hominis fuit non in ea, qua natus est, conditione permansit. Suscepit enim ex Maria virgine hominem verum, quem per resurrectionis gloriam leuauit in cælum. Humilitas ergo Christi sublimitas est corporis nostri, quia cum humiliatur dominus, exaltatus est homo, & ita exaltatus est seruus vt in domino simul fieret ipse quod dominus. Hoc beatissimus Paulus probat dicens, Qui transfigurauit corpus humilitatis nostræ conforme corpori gloriæ suæ, secundum operationem vt posset subiacere sibi omnia. Et iterum, Qui cum in forma Dei constitutus esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudine hominis constitutus, & habitu inuentus vt homo, humiliavit se vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & Deus illum exaltauit, & donauit ei nomen, quod est super omne nomen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homilia 16.

AVdite, filij lucis, adoptati in regno Dei, fratres charissimi, audite, & exultate iusti in domino, vt vos rectos possit decere laudatio. Audite quod iam nostis, recolite quod audistis, amate quod creditis, prædicate quod amatis, sicut anniuersarium celebratis hunc diem, sic huic diei debitum expectate sermonem. Natus est Christus, Deus de patre, homo de matre. De patris immortalitate, de matris virginitate. De patre sine matre, de matre sine patre. De patre sine tempore, de matre sine semine. De patre principium vitæ, de matre finis mortis. De patre ordinans omnem diem,

de matre consecrans istum diem. Præmisit enim hominem Ioannem, qui tunc nasceretur, cum dies inciperet minui, & natus est. ipse cum dies incepit crescere: vt ex hoc præfiguraretur quod ait idem Ioannes, illum oportet crescere, me autem minui. Debet enim vita humana in se deficere, in Christo rescire, vt qui viuit, iam non sibi viuat, sed ei qui pro omnibus mortuus est & resurrexit: & dicat vnusquisque nostrum quod dicit Apostolus, Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. illum oportet crescere, me autem minui. Laudant eum cōdignè omnes angeli eius, quorum cibus æternus est, incorruptibili eos sagina viuificans, quia verbum Dei est, cuius vita viuunt, cuius æternitate semper viuunt, cuius bonitate semper beatè viuunt. Illi enim condignè laudant Deum apud Deum, & dant gloriam in excelsis Deo. Nos autem plebs eius, & oues manuum eius, pro modulo infirmitatis nostræ pacem per bonam voluntatem reconciliati mereamur. Ipsorum enim angelorum vera & hodierna vox est, quam nato nobis Salvatore exultando fuderunt, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Laudant ergo illi competenter, laudemus & nos obedienter. Sunt illi nuntij eius, sumus & nos pecora eius. Impleuit in cælo mensuram ipsorum, impleuit in terra præsepe nostrum. Plenitudo mensuræ ipsorum est, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Plenitudo præsepis nostri est, quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Vt enim panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo. Illi fruendo, nos petendo. Illi capiendo, nos quærendo. Illi intrando, nos pulsando. Quis enim hominum omnes thesauros sapientiæ & scientiæ nouerit in Christo occultos, atque in paupertate carnis eius absconditos? Quia propter nos pauper factus est cum diues esset, vt illius paupertate ditaremur. Cum enim mortalitatem assumeret, mortemque consumeret, in paupertate se ostendit, sed diuitias diuitas promisit, non ablatas amisit. Quam multa multitudo dulcedinis eius, quam abscondit timoribus se, perfecit autem sperantibus in se: Ex parte enim scimus, donec veniat, quod perfectum est, cui capiendo vt idonei præstaremur, ille æqualis patri in forma Dei, in forma serui factus similis nobis reformat nos ad similitudinem Dei, & factus filius hominis vnicus filius Dei, multos filios hominum facit filios Dei, & nutritos seruos per visibilem formam serui perficit liberos ad videntiam formam Dei. Filij enim Dei sumus, & nondum apparuit quod erimus. Et scimus quoniam cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videmus eum sicuti est. Nam qui sunt illi sapientiæ, scientiæ que thesauri, quæ ille diuitiæ diuinæ, nisi quæ sufficiunt nobis? Et quæ illa multitudo dulcedinis, nisi quæ satiat nos? Ostendet ergo nobis patrem, & sufficit nobis. Et in quodam Psalmo quidā ex nobis vel in nobis, vel pro nobis ait illi, Satiabor, dum manifestabitur gloria tua. Ipse autem, & pater vnus sunt, & qui ipsum videt, videt & patrem. Ergo dominus virtutum, ipse est rex gloriæ. Conuertens nos, ostendet faciem tuam & salui erimus & satiabimur & sufficit nobis. Dicat itaque illi cor nostrum, Quæ siui vultum tuum, vultum tuum, domine, requiram, ne auertas vultum tuum à me. Et respondeat ipse cordi nostro,

Qui diligit me, mandata mea custodit. Et qui diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & ostendam meipsum illi. Videbant eum oculis vtique illi quibus hoc dicebat, & sonum vocis eius auribus audiebant, & humano corde hominem cogitabant, sed quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, eundem ipsum se promittebat ostendere diligentibus se. Quod donec fiat, donec ostendat nobis quod sufficiat nobis, donec eum fontem vitæ potemus & satiemur, interim dum ambulantes per fidem peregrinamur ab eo, dum esurimus & sitimus iustitiam, formæ Dei pulchritudinem ineffabili ardore desideremus, formæ serui natalem deuoto obsequio celebremus. Nondum contemplari possumus, quod genitus est ante luciferum à patre, frequentemus quod nocturnis horis est natus ex virgine. Nondum capimus quod ante solem permanet nomen eius, agnoscamus in sole positum tabernaculum eius. Nondum contuemur vnicum permanentem in patre suo, recordemur sponsum procedentem de thalamo suo. Nōdum idonei sumus conuiuio patris nostri, agnoscamus præsepe domini nostri.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 17.

VT hodie à me possit, fratres charissimi, maiestas natiuitatis Dominicæ prædicari, per vos mihi à domino facultas est impetranda, quatenus ipse verbum in ore suo constituat sacerdoti, nec nostri oris dedignetur officium, qui nostræ carnis hodie dignatus est inire commercium. Nō enim, fratres, ineffabile diuinæ generationis contendimus aperire mysteriū, sed nostræ salutis magnum, & mirabile gestimus gaudium nuntiare, sicut dixit angelus, Ecce annuntio vobis gaudium magnum, quod erit omni populo. Nullum hodie, fratres, conceptus, nullum terreat partus. Vbi enim virginitas concepit, integritas parit, Dei est virtus conscia, non voluptas. Audi angelum dicentem, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Hodie, fratres, non inchoatur deitas, sed humanitas inchoatur: hodie natus est non sibi Christus, sed mihi. Accedite ergo ad eum & illuminamini, & vultus vester non erubescet: quia hodie in sole posuit, sicut dixit Prophetæ, tabernaculum suum. Diuinum est, fratres charissimi, quod geritur non humanum. Nunquam est nuda virginitas, quæ æterno pudoris sui honore decoratur. Ad domicilium castitatis angelus mediator aduenit, vt regi aulam, Deo templum, & cælesti sponso thalamum procuraret. Nascenti enim domino non est ablata, sed consecrata virginitas, quæ ipsa sponsum genuit sui pudoris, ipsa custodi præbet fidele seruitium. Fœra sed virgo, virgo sed mater: sterilitate enim caruit, non pudore. Astat sanctitas, sinceritas, pudicitia, castitas, integritas, fides, & omnes simul affuerunt virtutes, vt intrepida famula suo vero portaret autorem, & cælestem paritura virtutem, sexus sui victrix dolorem, gemitumque nesciret. Beata fecunditas, quæ & honorem acquisiuit maternum, & castitatis præmium non amisit. Non ergo dedignatur inhabitare quod est figurare dignatus, nec indignatur in se carnem contingere quam cælesti

manu ante contrectavit in pulvere. Venit ad faciem tuam, o homo, quia tu ad eius faciem pervenire non poteris. Et qui erat invisibilis, factus pro tua redemptione visibilis, venit ad tuos patres postulat. Audi vocem clamantis; Ostende faciem tuam, & salvi erimus. Astat testis innocentiae, assertor pudoris, nec amisit se sponfam, sed gloriatur agnovisse Deum. Sequitur non ut maritus, sed ut famulus, & obsequium se ei gaudet impendere, cui conspicit omnes angelos deferuire. Nascens ergo Christus non invenit locum in diversorio, per quem omnis creatus est locus. Et velut peregrinus nascitur, qui totius orbis est dominus, ut nos caelestis patriae faceret esse municipes. Pannis obuoluitur, ut scissam humani generis unitatem suo redintegraret in corpore, totumque immortalitatis vestimentum, purpureo sanguinis colore fulgens, in caelestia regna deferret. Nascitur, fratres, ut ipsam, quam prius homo vitauerat, melioraret naturam. Iacet in pannis, sed regnat in caelis, humiliatur in cunabulis, sed in nubibus tonat. In praesepe ponitur, quia omnis caro scenum, Esaiam dicente, monstratur, Nos scenum, fratres, eiusque flos caelestem emundamur in panem, quo vescendo pervenimus ad vitam aeternam.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 18.

Filium Dei sicuti est apud patrem aequalis illi, & coaeternus, in quo condita sunt omnia in caelo & in terra, visibilia, & invisibilia, verbum Dei & Deum, vitam & lucem hominum, si laudare moliamur, non mirum est nos non invenire quibus verbis explicemus, quod nulla humana cogitatio, nullus sermo sufficiat. Quo modo ergo laudare digne valeat lingua nostra quem cor nostrum adhuc videre non valet? Vbi oculum condidit, quo possit videri? Si fuerit iniquitas, si sanetur infirmitas, & fiant beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Non mirum est, inquam, nos non invenire, quibus verbis unum verbum dicamus, in quo dictum est, ut essemus, qui de illo aliquid diceremus. Haec enim verba cogitata, atque prolata mens nostra format, illo autem verbo ipsa formatur. Nec eo modo facit homo verba, quo modo est factus ipse per verbum, quia nec eo modo genuit pater unicum verbum, quo fecit cuncta per verbum. Deum quippe genuit Deus, sed simul gignens, & genitus vnus est Deus. Mundum autem fecit Deus, sed mundus transit, permanet Deus. Et sicut ea, quae facta sunt, seipsa vti que non fecerunt, sic a nullo factus est, per quem omnia fieri potuerunt. Non igitur mirum, si homo factus inter omnia, verbis non explicat verbum, per quod facta sunt omnia. Huc itaque paululum aures, & animos advertamus, si forte valeamus aliquid congruum, condignumque dicere, non ex eo quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, sed ex eo quod verbum caro factum est: si forte dicatur a nobis, per quod habitavit in nobis, si forte ibi possit esse dicibilis, ubi voluit esse visibilis. Propter hoc enim & istum celebramus diem, quo nasci est dignatus ex virgine, quam generationem suam fecit ab hominibus utcumque narrari.

In illa vero aeternitate, in qua Deus de Deo natus est, generationem eius qui enarrabit? Ibi talis non est, qui solemniter celebretur. Neque enim transit anniuersario volumine rediturus, sed manet sine occasu, quia non coepit ex ortu. Est ergo illud vinculum Dei verbum, illa vita, illa lux hominum, aeternus quidem diestitisse autem, quo humanae carni copulatus tanquam sponsus processit de thalamo suo, nunc hodiernus, cras sit hesternus. Venit tamen hodiernus natus ex virgine commendat aeternum, quia aeternus natus ex virgine consecrauit hodiernum. Quas itaque laudes charitati Dei dicamus, quas gratias agamus, qui nos ita dilexit, ut propter nos fieret in tempore, per quem facta sunt tempora: & multis seruis suis in mundo minor esset aetate, ipso mundo antiquior sine vultate: homo fieret, qui hominem fecit: crearetur ex matre, quam creavit: portaretur manibus, quas formavit: iugeret vbera, quae implevit, in praesepe muta vagiret infantia: verbum, sine quo muta est humana eloquentia? Vide homo quid pro te factus est Deus, doctrinam tandem humilitatis agnosce, etiam nondum loquente doctore. Tu quondam in paradiso tam facundus fuisti, ut omni anima viae nomina imponeres: propter te autem creator tuus infans iacebat, & nomine suo nec matrem vocabat. Tu in latissimo fructuosorum nemorum praedio te perdidisti, obedientiam negligendo, ille obediens in angustissimum diversorium mortalis venit, ut mortuum quaereret moriendo. Tu cum esses homo, Deus esse voluisti, ut perires: ille cum esset Deus, homo esse voluit, ut quod perierat inueniret. Tantum te pressit humana superbia, ut te non posset subleuare nisi diuina gratia. Celebremus ergo cum gaudio diem, quo peperit Maria Christum, & coniugata coniugij creatorem, & virgo virginum principem, & data marito, & mater non de marito, sed castior quam si de marito. Virgo ante coniugium, Virgo in coniugio, virgo pregnans, virgo lactans: sanctae quippe matri omnipotens filius nullo modo virginitatem natus abstulit, quam nasciturus elegit. Bona est enim fecunditas in coniugio, sed melior integritas in sanctimonia. Homo igitur Christus, qui vti que praestare posset ut Deus, nunquam sic daret matri bonum quod coniuges diligunt, ut auferret melius propter quod virgines matres esse coterunt. Virgo itaque sancta Ecclesia celebrat hodie virginis partum, cui dicit Apostolus, Aptam vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Vide castam virginem in tot populis vtriusque sexus, in tot non solum pueris & virginibus, verum etiam coniugatis patribus matribusque. Denique quam virginem castam, nisi in fidei, spei, charitatis integritate & virginitate? Proinde Christus Ecclesiam facturus in corde, prius Mariam seruauit in corpore. Humano quippe coniugio sponso femina traditur, ut virgo iam non sit. Ecclesia vero virgo non esse posset, nisi sponsum, cui traderetur, filium virginis inuenisset.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 19.

Anniuersaria domini incarnatio, & vestre fraternitatis tam frequens congregatio, exigit a nobis debitum sermonis officium. Itaque, fratres, affectu

affectu pio, corde deuoto ianuam domini pulsemus, ut & nobis tribuat fiduciam vtilia dicendi, & vestram charitatem fructu audiendi adiuuet. Itaque nos humiliemus, quia saluator, & magister humilitatis dominus noster Iesus Christus, virginis filius, virginum sponsum, virginali vtero corporaliter est natus, virginali connubio spiritaliter coniugatus. Hodie itaque nasci dignatus est, per quem facta sunt omnia, manens quod est, exhibens tibi quod es. Manens apud patrem in diuinitate suscepit nostram infirmitatem in humanitate. Duas namque natiuitates domini accipimus, vnam diuinam, alteram humanam, tamen vtraque mirabilem: illam sine matre, istam sine patre: illam aeternam, ut crearet temporalem: hanc temporalem, ut praestaret aeternam. Ille enim de quo dicit Ioannes Euangelista quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, & quia omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est: ille tantus, ille in forma Dei aequalis patri, ille sine tempore fabricator temporum, ille ex nullo seculo, ante omnia secula, iudex seculi factus est tam paruus, ut de femina nasceretur, sed nasci tam magnus, ut a patre non separaretur. Praebentes ei obsequium, & testimonium tanquam lucernae venturo diei omnes Prophetae praenuntiantes, & ante ipsum nascendo venerunt, post credendo adhaeserunt. Oportebat enim, ut praenuntiaretur venturus, facturus miracula, quibus miraculis bene intelligentibus appareret homo paruus ad paruos, sed humilis ad superbos. Paruitatem suam docens hominem, ut se agnosceret & paruus, ne non grandescendo se crederet magnum. Est enim superbia non magnitudo, sed tumor. Quod autem tumor, videtur magnum, sed non est sanum. Ut autem generis humani istum tumorem sanaret ipse medicus, ipsa medicina, non solum medicamentum adhibens apparuit inter homines homo, offerens hominem videntibus, Deum seruans credentibus. Aspectus enim humilitatis eius, sanauit infirmos. Contemplatio diuinitatis eius, quaerit infirmos. Et dum erant homines, qui Deum viderent in homine, nec tamen spem suam ponerent in homine, qui sequi non debet: Deus sequendus erat, qui videri non poterat. Ut ergo exhiberetur in homine, & qui ab homine videretur, & quem homo sequeretur, Deus factus est homo, aliquid te magnum credere debes. Sed quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis, eadem sapientia, quae de Deo genita est, dignata est etiam inter homines creari, quo pertinere illud: dominus creauit me in principio viarum suarum. Est enim eius principium caput Ecclesiae, quod est Christus. Hominem per quem viuendi exemplum nobis daretur, hoc est, via certa, qua perveniremus ad Deum. Non enim redire potuimus, nisi humilitate, qui superbia lapsi sumus, sicut dictum est prima nostrae creaturae: Gustate, & eritis sicut dij. Huius igitur humilitatis exemplum, id est, via quaerendum fuit. Ipse reparator noster in seipso demonstrare dignatus est, qui non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, ut crearetur homo in principio viarum eius, verbum per quod creata sunt omnia; Quapropter unigenitus, & primogenitus dominus noster, diuinorum scripturarum autoritate praedicatur unigenitus de patre,

primogenitus a mortuis. Quapropter secundum id quod unigenitus est, fratres non habet. Fratres tamen vocare dignatus est omnes, qui post eius, & per eius primatum in gratia nascimur per adoptionem filiorum, sicut Apostolica disciplina commendat. Naturalis ergo filius secundum id, quod primogenitus est frater, de ipsa patris substantia unicus natus est, id existens quod pater est, Deus de Deo, lumen de lumine. Nos autem non lumen naturaliter sumus, sed ab illo lumine illuminamur, ut sapientia lucere possimus in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 20.

Laudem domini loquetur os meum. Eius domini, per quem facta sunt omnia, & qui factus est inter omnia. Qui est patris reuelator, matris creator. Filius Dei de patre sine matre, filius hominis de matre sine patre. Magnus dies angelorum, paruus in die hominum. Verbum Dei ante omnia tempora, verbum caro opportuno tempore. Conditor solis, conditus sub sole, Cuncta secula ordinans de sinu patris, hodiernum diem consecrans de vtero matris. Ibi manens, hinc procedens. Effector caeli & terrae, sub caelo exortus in terra. Inneffabiliter sapiens, sapienter infans. Mundum implens, in praesepe iacens. Sydera regens, vbera lambens. Ita magnus in forma Dei, breuis in forma serui, ut nec ista breuitate magnitudo illa minueretur, nec illa magnitudine ista breuitas premeretur. Neque enim quando membra humana suscepit, opera diuina deseruit, nec attingere a fine usque ad finem fortiter, & disponere, omnia suauiter destitit. Quando infirmitate carnis indutus, virginali vtero receptus est, non inclusus, ut nec angelis subtraheretur sapientiae cibus, & nos gustaremus quam suavis est dominus. Quid hoc miramur de verbo Dei, cum sermo iste, quem promissimus, ita liber sensibus influat, ut eum & recipiat, & non includat auditor? Nam nisi reciperetur, neminem instrueret: si includeretur, ad alios non veniret. Et vti que sermo iste verbis, syllabisque diuiditur, nec tamen ex eo tanquam ex cibo ventris singulas particulas tollitis, sed omnes totum auditis, totum singuli capitis. Nec timemus, dum loquimur, ne totum audiendo vnus absumat, ne alter possit habere quod sumat, sed ita vos attentos esse volumus, nullius aurem mentemque fraudantes, ut totum singuli audiat, & totum ad audiendum ceteris relinquatis. Neque hoc sit alternis temporibus, ut cum sermo, qui dicitur, ad te primo intraverit, exeat a te, ut ad alium possit intrare, sed simul ad omnes venit, & totus ad singulos pervenit. Et si totus memoria teneri voluisset, sicut ad totum audiendum omnes venistis, ita cum toto singuli rediretis: quanto magis verbum Dei, per quod facta sunt omnia, & quod in se manens innovat omnia, quod nec locis concluditur, nec temporibus reditur, nec moris breuibus longisque variatur, nec vocibus textitur, nec silentio terminatur, quanto magis hoc tantum & tale verbum potuit matris vtero assumpto corpore fecundare, & de sinu patris non emigrare. Hinc ad oculos humanos exire, inde mentes angelicas illustrare: hinc ad terras procedere, inde caelos extendere.

rendere hinc homo fieri, inde homines facere. Nemo ergo credat Dei filium coeternum & coequalem conuersum & commutatum esse in hominis filium, sed potius credamus, & non consumpta diuina, & perfecte assumpta humana substantia manentem Dei filium, factum hominis filium. Neque enim quia dictum est, Deus erat verbum, & verbum caro factum est: sic verbum caro factum est, vt esse desineret Deus, quando in ipsa carne, quod verbum caro factum est, Emmanuel natum est, nobiscum Deus. Sicut verbum, quod corde gestamus, fit vox, cum id ore profertur: nec tamen illud in hanc commutatur, sed illo integro ista, in qua procedat, assumitur: vt & intus maneat, quod intelligatur, & foris sonet, quod audiat, hoc idem tamen profertur in sono, quod ante sonuerat in silentio: atque ita verbum cum fit vox, non mutatur in voce, sed manens in mentis luce, & assumpta carnis voce procedit ad audientem, & non deserit cogitantem. Non cum ipsa vox in silentio cogitatur, quae vel Graecae est, vel Latinae, vel linguae alterius cuiuslibet, sed cum ante omnem linguarum diuersitatem res ipsa, quae dicenda est, adhuc in cubili cordis quodam modo nuda est intelligens, quae vt inde procedat, loquentis voce vestitur. Veruntamen vtrique hoc, & quod cogitatur intelligendo, & quod sonat audiendo, mutabile, atque dissimile est. Neque illud manebit cum oblitus fueris, neque hoc cum si lueris. Verbum autem domini manet in aeternum, & incommutabiliter manet. Et cum carnem assumpsit ex tempore, vt ad temporalem vitam nostram procederet, non in carne amisit aeternitatem, sed etiam carni praestitit immortalitatem: ita ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est, esse se aequalem Deo, sed vt propter nos fieret quod non erat, semetipsum exinaniuit, non formam Dei perdens, sed formam serui accipiens, & per hanc in similitudinem hominum factus, nec propria substantia, sed habitu inuictus vt homo. Hoc enim totum quod sumus vel in anima, vel in corpore, nostra natura est, illius habitus. Nos nisi hoc esse-mus, non esse-mus. Ille si hoc non esset, esset vtique Deus. Et cum hoc esset, cepit quod non erat, homo factus est, permanens Deus, vt non vnum horum, sed vtrunque verissime diceretur. Et propter quod homo factus est, Quoniam pater maior me est: & propter quod permanens Deus, Ego, & pater vnum sumus. Nam, nisi verbum in carnem, hoc est Deus in hominem mutatus conuerteretur, non esset verum, pater maior me est: quia homine maior est Deus: illud autem falsum esset, Ego & pater vnum sumus: sed, vnum fuimus: quia non sunt vnum Deus & homo. Sed forsitan posset dicere: Ego & pater vnum fuimus. Quod enim erat, & esse desinit, non est vtique sed fuit. Nunc autem & propter veram formam serui, quam acceperat, verum dixit, Pater maior me est: & propter veram formam Dei, in qua permanebat, verum dixit, Ego, & pater vnum sumus. Exinaniuit ergo se apud homines, non ita factus quod non erat, vt non esset quod erat, sed occultans quod erat, & demonstrans quod factus erat. Proinde quia virgo concepit, & peperit filium, propter manifestam serui formam pater natus est nobis. Quia vero Dei verbum quod manet in aeternum, caro factum est, vt

psal. 118.

psal. 17. philip. 2.

ioan. 14. ioan. 10.

habitaret in nobis, propter Dei formam latentem, sed manentem, sicut nunciavit Gabriel, vocamus nomen eius Emmanuel. Factus est enim homo permanens Deus, vt & filius hominis recte vocetur nobiscum Deus. Non alter Deus, non alter homo. Exulset in credentibus mundus, quibus saluandis venit per quem factus est mundus. Conditor Mariae, natus ex Maria. Filius David dominus David. Semen Abrahae, qui est ante Abraham. Factor terrae, factus in terra. Creator caeli, creatus sub caelo. Ipse est dies quem fecit dominus, & dies cordis nostri, ipse est dominus. Ambulemus in lumine eius, exultemus & iucundemur in eo, qui viuunt, & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 21.

Natus est nobis hodie Saluator, & ideo hodie omni mundo solueris exortus est. Deus homo factus est, vt homo Deus fieret: & vt seruus in dominum verteretur, formam serui dominus accepit. Habitat in terris habitator caelorum: vt homo habitator terrae habitaret in caelis. Natus est ergo nobis Saluator, passus est diem partus, reprobatae legis conceptus. Natus autem de patre semper, de matre semel. Etenim Domini nostri Iesu Christi duas accepimus natiuitates: primam diuinam, deinde humanam: sed plane vtramque mirabilem. In illa vt matris, in hac vt patris officia cessarent. Vnam aeternam, vt crearet temporales; alteram temporalem, vt praestaret aeternos. Ille ergo in forma Dei patri aequalis, ille in forma serui patri subditus. Ille creator temporum, natus in tempore est, factusque est tam paruus, vt eaderetur a femina: sed tam magnus vtique permansit, vt non separaretur a patre. Has ergo Domini natiuitates, etiam duo Euangelistarum testantur principia. Vnus enim de natiuitate diuina ita ait: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. De hac vero natiuitate humana, ita Euangelista alius refert, Liber generationis Iesu Christi filij David. Hic ergo natus Domini, hic secundae natiuitatis dies est: exultemus & laetemur in eo. Nec immerito, aucto iam abhinc die, hodie lux incrementum accipit, cum humano generi in hoc vtique die vera lux venerit: vt recte dies tramitem solis augeat, quo nobis hunc per quem tenebris mortis absolueremur, inuexit. Hunc ergo Prophetarum annunciantes tanquam lucerna venturum, praecesserunt diem ortus eius: & miracula, quae esset gesturus in carne, clarissimis praconiis ediderunt. Rectum namque erat, vt praedicaretur esse venturus: ne, cum venisset, dubitaretur. Hic itaque Deus noster, homo inter homines conuersus est. Apparuit enim videntibus homo, intelligentibus Deus: hominem intuentibus offerens, credentibus Deum seruans. Ergo infirmos saluauit, aspectus infirmitatis eius: firmos quaerit, conspectu diuinitatis eius. Obsecro vos, charissimi, intuemini quam magnum sit hoc mysterium veritatis. Ad saluandos homines Legem dederat, Prophetas miserat: & quia sanandis languoribus haec remedia praecesserunt, ipsum se ad salutem eorum offerre hominibus Deus voluit. Porro homines Deum

est ser. 53. de diuersis.

ioan. 1.

matth. 1.

Deum ipsum in substantia sua videre non potuerunt: spem vero homines suam ponere in solo homine non debebant. Quid ergo hic fieret? Hominem sequi non debebant, homo sequendus non erat, qui videri poterat: Deus sequendus erat, qui videri non poterat. Vt ergo exhiberetur homini, & qui ab homine videretur, & quem homo sequeretur, Deus factus est homo. Denique cum iam inter homines versaretur, & tribus Apostolis in secreto adductis mediis astaret: subito eis in illa diuini cultus claritate resplenduit: quod Apostoli, qui praesentes erant, vix intueri pro humani affectus infirmitate potuerunt. Nasci humanitus voluit, vt nos in ipso nasceremur, & futuris cultoribus suis iteratae natiuitatis sacramenta sanciret: vt nos, qui a natiuitate illa coarctati tenebamur obnoxij, Saluatoris nostri vestigia comitati, secundae natiuitatis praesidio certo potiremur: quo in Deo & ex Deo nati, abrumperemus vincula mortis antiquae, cum pignus salutis Spiritum sanctum fumeremus. Ergo, cum apparere hominibus Deus vellet, eosque quae prius mandauerat, docere etiam praesens cuperet, vim diuinam assumpto homine temperauit, & posuit tenebras latibulum suum in circuitu suo, cum se tabernaculo carnis obrexit. Tali ergo & tam ineffabili sacramento, Christus Deus noster & homo habetur, & Deus. Per matrem, homo; per patrem, Deus. Sicque fit vt vtrumque illud sit verum, quod ait; Pater maior me est. &; Ego & pater vnum sumus. Nam diuinitate aequatur patri, incarnatione subditur patri. Quae tamen quidam solent, quomodo misceri potuit homo & Deus. Quae rationem huius mysterij quod semel factum est: cum ipsi nequaquam possint reddere rationem eius, quae sit semper, id est, quomodo anima miscetur corpori, vt homo fiat. Ergo sicut corporea res incorporea que coniugitur, vt homo efficiatur: ita homo coniunctus est Deo, & factus est Christus. Et tamen vt fieret Christus, duo illa incorporea, id est, anima & Deus facilius coniungi permiscerique potuerunt, quam miscetur vna incorporea aliaque corpore; id est, anima & corpus, vt persona hominis existat. Quod si Deus creator caeli ac terrae, cum Deus esset, homo factus est, & humiliavit semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis: quanto autem superbire non debet terra & cinis? Videte, fratres, quantum se humiliavit propter homines Deus. Quantum se deicere debet seruus, quando ad tantam humilitatem descendit & dominus? Quae humilitas, charissimi, si plenissime ab hominibus possideret, etiam ad charitatem vsque proficiet. Nam dum alter alterum existimat superiorem: dilectio facit aequalitatem. Vnde non se ipse homo despiciat, propter quem vtique ista subire dignatus est Deus. Et ego quidem fratres, pro quibus impendi & superimpendi cupio, licet magnos vos semper in conscientia mea fecerim: tamen maiores quodammodo vos res mihi ista efficit, cum intendo quanta sit Domini mei pro homine dignatio. Vos vtique estis Dominicae incarnationis, vos Dominici sanguinis pretium, vos membra Christi, vobis caput Christus est: pro vobis nasci, pro vobis pati cuncta non distulit. Crucem quoque ipsam ad hoc pertulit: vt vos sibi in familia coaptaret. Vos appellamini Christi fratres, vos appellamini Christi heredes. Proinde, dilectissimi, vnusquisque dignum seipsum

matth. 17.

psal. 17.

ioan. 14. ioan. 10.

philip. 2.

habeat, coram quo peccare non debeat: dignum se existimet, coram quo si delictum cogitauerit, erubescat. Pretio enim magno empti estis: glorificate & portate Deum in corpore vestro. Hic pro vobis natus est, hic pro vobis oblatum est, hic etiam, si digni agatis, habitat in vobis. Agamus ergo meditates in lege Domini die ac nocte: vt comprehendere eum, vt videre mereamur. Agamus, vt, quia dignatus est descendere propter homines Deus: ad Deum homo possit ascendere.

1. Cor. 16.

EIVSDEM DE EODEM Homil. 22.

Commendat nobis diuinae circa nos altitudinem gratiae filius Dei, sine tempore natus ex patre. Quid enim erat, antequam esset in homine? Putamus enim, fratres mei, antequam Christus de Maria virgine nasceretur, erat an non erat? Putate nos quaerere, vnde non licet dubitare. His itaque cogitationibus ipse Dominus respondit, quando ei dictum est; Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Respondit enim, & dixit, Amen, amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Ego eram, homo nondum era. Ne forte aliquis dicat, Angelus erat, sanctum Euangelium dixit vobis, Christus erat. Et quaeritis quid erat? In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ecce quod erat, in principio erat. Non est in principio factum verbum, sed erat verbum. De isto autem mundo audi quid dicit Scriptura; In principio fecit Deus caelum & terram. Quae res per quod fecit? In principio erat verbum, per quod fieret caelum & terra. Non est factum, sed erat verbum. Iam restat quaerere quale verbum: quia verba dicuntur & nostra. Nostra quidem verba cogitatione concipiuntur, voce patiuntur; & tamen cogitata & prolata transeunt. Illud autem quid? Et verbum erat apud Deum. Dic vbi erat, dic quid erat. Iam dixi. Sanctum Euangelium dixit tibi; In principio erat verbum. Dic vbi erat, dic quid erat. Et verbum erat apud Deum. Sed ego quaerui quale verbum. Vultis audire quid erat? Et Deus erat verbum. O verbum, quale verbum? Quis explicet verbum? Et Deus erat verbum. Sed fortasse factum a Deo. Absit. Audi quid dicit sanctum Euangelium; Omnia per ipsum facta sunt. Quid est, omnia? Quicquid factum est a Deo, per ipsum factum est. Et quomodo ipse factus est qui omnia fecit? Nunquid ipse se fecit? Postremo si ipse se fecit, qui se faceret erat. Si ergo erat qui se faceret, nunquid non erat? Quomodo in virgine tale verbum? Omnia per ipsum facta sunt. Quid est omnia? Quicquid a Deo, per ipsum factum est. Noli frater ab ipso tanto opere separare Spiritum sanctum. A quo tanto opere? Non paruum opus, magnum opus sunt angeli. Carnem Christi sedentem ad dexteram patris, adorant angeli. Tale opus ergo operatus est maxime Spiritus sanctus. In isto opere cognominatus est, quando sanctae virgini per angelum futurus, nunciatus est filius. Ille qui proposuerat virginitatem, erat maritus eius, non ablator, sed custos pudoris: imo non custos pudoris, quia Deus custodiebat: sed custos pudoris virginalis maritus fuit, ne de adulterio grauida putaretur. Quando ei nunciavit angelus, ait; Quomodo fiet istud, quoniam virum non co

est ser. 53. de diuersis.

ioan. 8.

ioan. 1.

Genes. 1.

non co

non cognoscere? Si cognoscere disponderet, non miraretur. Illa admiratio, propositi est testificatio. Quomodo fiet istud, quoniam virtum non cognoscit? Quomodo fiet? Et angelus ad eam; Spiritus sanctus superueniet in te. Ecce quomodo quod quaeris; Et virtus altissimi obumbrabit tibi. Et bene dixit; Obumbrabit tibi: ne tua virginitas æstum libidinis sentiat. Et cum prægnans esset, dictum est de illa, Inuēta est Maria habēs de Spiritu sancto in utero. Operatus est Spiritus sanctus carnē Christi, operatus est & ipse vnigenitus filius Dei carnem suam. Vnde probamus? Quia inde ait Scriptura: Sapientia ædificauit sibi domum. Ergo animaduerte. Tantus Deus, Deus apud Deum, verbum Dei per quod facta sunt omnia, quomodo in utero includitur primum? Vt ibi esset verbum, deseruit cælum? Vt esset in utero virginis verbum, deseruit cælum? Et vnde angeli viuēret, si verbum deseruit cælum? Sed vt panem angelorum manducaret homo, Dominus angelorum factus est homo. Adhuc cogitatio humana erret per nebulas suas, deficiat, quaerat, dicat vt inueniat: Quomodo verbum in utero virginis, per quod facta sunt omnia, quomodo non deseruit? Quomodo in illo utero includi potuit, esse potuit, includi non potuit? quomodo, inquit, esse tantus in loco tantillo? Ergo cepit vterus, quod non capit: nec minoratus est, vt esset in utero. In utero erat, & tantus erat? Quantus erat? Dic quod erat. Et Deus erat verbum. Et ego scio, inquam, qui tecum loquor. Nec enim comprehendo: sed cogitatio facit nos extendi, extensio dilatat nos, dilatio nos capaces facit. Non factos capaces totum comprehendere poterimus: sed verbo meo vobiscum ago. Ecce quod dico, quod dicturus sum, hoc audite, hoc comprehendite verbo meo, hoc est verbum humanum. Si autem nec hoc comprehendere poteritis, videte ab illo quam longè sitis. Certè miramur quomodo Christus carnem accepit de virgine. Natus est, & à patre non recessit. Ecce ego, qui vobiscum loquor, antequam ad vos venirem, cogitavi antè quod vobis dicerem. Quando cogitavi quod vobis dicerem, iam in corde meo verbum erat. Non enim vobis dicerem, nisi antè cogitarem. Inueni te Latinum, tibi proferendum est verbum. Si autem Græcus essem, Græcè tibi loqui deberem, & proferre ad te verbum Græcum. Illud verbum corde nec Latinum est, nec Græcū: prorsus antecedit linguā, si stat quod est in corde meo. Quæro illi sonum, quæro quasi vehiculum: quæro vnde perueniat ad te, quando non recedit à me. Ecce audistis quod est in corde meo, iam est & in vestro. Et vos habere cœpistis, & ego non perdi. Sicut verbum meum assumpsit sonum, per quem audiretur: sic verbum Dei assumpsit hominē per quem videretur. Quam potui, dixi. Et quid dixi? Quoniam qui dixi, homo loqui volui de Deo. Talis est, talis est, vt non loqui eū possimus, nec eum tacere debeamus. Gratias tibi ago, Domine, quia quod dico, vel dicere volui, tu scis: tamen de micis mensæ tuæ panis conseruos meos: pasce & tu ac nutri interius quos regenerasti. Ecce multitudo ista quid fuit? Tenebræ: nunc autem lux in domino. Talibus enim Apostolus dicit; Fuiſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. O vos qui baptizati estis, fuisſtis aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: Si lux vti que dies: vocauit enim dominus lucem diem. Fuisſis tenebræ, fecit

Proneb. 9.

al. offes.

ephe. 5.

Genes. 1.

vos lucem, fecit diem, de vobis cantauimus, Hic est dies, quem fecit dominus, exultemus & iocundemur in eo. Fugite tenebras. Ebrietas ad tenebras pertinet. Nolite discere sobrii, & redire ebrii: Et post meridiem videbimus vos. Spiritus sanctus habitare cepit, non migret: nolite illum excludere de cordibus vestris. Bonus hospes inanes inuenit, implet vos; esurientes inuenit, pascit vos; postremo sitientes inuenit, inebriat vos. Ipse vos inebriat: Apostolus enim ait; Nolite inebriari vino, in quo est omnis luxuria. Et quasi volens nos docere vnde inebriari debeamus: Sed implemini, inquit, Spiritu sancto: cantantes vobismetipsis hymnis, psalmis, canticis spiritualibus, cantantes in cordibus vestris domino. Qui lætatur in domino, & cantat laudes domino magna exultatione, non ebrius similis est. Probo istam ebrietatem, quoniam apud te Deus fons vitæ est, & torrente voluptatis tuæ potabis nos. Vnde? Quia apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Spiritus Dei & potus & lux est. Si inuenires fontē in tenebris, lucernam accenderes, vt peruenires ad eum. Nolite lucernam accedere ad lucis fontē. Ipse tibi lucet, & ad se te deducet. Cum ueneris ad bibere, accede & illuminare. Accedite ad eum, & illuminamini: nolite recedere, ne contenebimini. Domine Deus voca, & accedatur ad te; firma, ne recedatur. Fac filios tuos novos, de paruulis senes, de non senibus mortuos. In ista enim sapientia senescere licet, mori non licet.

Psal. 117.

ephe. 5.

Psal. 11.

Psal. 11.

Ep. Ser. 14. de diuersis.

al. parvum rem.

ephe. 5.

Psal. 18.

EIVSDEM DE EODEM Homil. 23.

Nouit fides vestra, charissimi, quæ hanc vniuersam multitudinem congregauit: quia natus est nobis hodie Saluator. Natus est de patre semper, de matre semel. De patre sine sexu, de matre sine vfu. Apud patrem quippe defuit concipientis vterus: apud matrem defuit seminantis amplexus. Prima natiuitas ex patre naturam seruauit: secunda natiuitas ex matre, gratiam seminavit. Illa tenuit maiestatem diuinam substantiam: ista suscepit societatem mortalitatis humanæ. In hac autem ideo venire dignatus est, vt feret obediens vsque ad mortem, & moriendo vinceret mortem. Vtraque natiuitas ineffabilis, vtraque mirabilis. Quod enim cor humanum comprehendere, quæve lingua valeat explicare, quomodo natus sit Christus semper ex Deo, aut quomodo nuper ex utero? Quis intelligat cœternum filio patrem, quis eloquat virginem matrem: illum sine initio, sine fine gignentem, istam sine libidine concipientem, sine corruptione patientem? Vtraque natiuitas mira est, quia diuina est. Siue ergo illam, siue istam mens humana consideret, rectissime dicit; Generationem eius quis enarrabit? Et nos quid faciemus, fratres? Quoniam dignè eloqui non valemus, tacere debemus? Absit à nobis, absit vt taceat lingua serui, quando natalis est Domini. Dicamus ergo quod possumus, quod legimus. Beatus David de Christo loquens, dicit in Psalmis; In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas. Processit enim hodie de sacro thalamo, hoc est, beatorum virgineorum viscerum abdito in corruptoque secreto. Processit inde virgi-

virginis filius, virginis sponſus: filius videlicet Mariæ, sponſus Ecclesiæ. Vniuersa enim Ecclesiæ loquebatur Apostolus, quando dicebat: Aptauit vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Ad has tales nuptias Christi, pater sponſi primum inuitauit populum Iudæorum. Sed quid ait Euāgelium? Qui inuitati erant, non fuerunt digni. Inuitata est postea vniuersarum Gentium multitudo, ipsa impleuit Ecclesiā, ipsa accepit de mensa Dominica non viles epulas, aut ignobiles potus, sed ipsius pastoris, ipsius occisi Christi carnem prælibauit & sanguinem. Occisus est ad nuptias suas ipse innocens agnus, occisus est ad nuptias: & quocumque inuitauit, de carne sua pascit. Occisus epulas præparauit: resurgens nuptias celebravit. Occisus volūtariam peritit passionem: resurgens dispositam duxit uxorem. In utero virginis humanam carnem velut arham accepit: in cruce pretiosissimam dotem suam sanguinem fudit: in resurrectione atque ascensione sua æterni matrimonij fœdera roborauit. Ascendit enim in altum, captiuam duxit captiuitatem: dedit dona hominibus. Quæ dona? Spiritum sanctum, per quem diffusa humanis mentibus charitate, inseparabiliter Christo tanquam viro suo adhæsit Ecclesiæ. Processit ergo hodie tanquam sponsus de sacro thalamo suo, & sicut exequitur Psalmus; Exultauit vt gigas ad currendam viam. Processit vt sponsus, exultauit vt gigas: pulcher & fortis. Pulcher, vt sponsus, fortis, vt gigas. Pulcher, vt ametur; fortis, vt timeatur. Pulcher, vt placeret; fortis, vt vinceret. Vbi inuenitur in Scripturis sacris sponsi istius pulchritudo? Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis. Vbi inuenitur gigantis fortitudo? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Vtrumque autem, id est, & pulchritudinem & fortitudinem in eo viderat & intellexerat Esaias, cum dicebat; Quis est iste, qui aduenit ex Edom, robur vestimentorum eius ex Bofor, sic speciosus in stola vestimenti cum fortitudine? Iste ergo Propheta, qui & speciosus dixit & fortem: speciosum nouerat & gigantem. Ergo, charissimi, exultauit vt gigas ad currendam viam. Quam viam, nisi mortalem viam, quam dignatus est nobiscum habere communem? Ipsa est via, per quam genus humanum transit. Transeunt enim per eam veniendo nascentes, & abscedendo morientes. Et iste generis humani fluuius, ab initio vsque in finem ex occultis naturæ venit, iugiter manat. De isto fluuio rapido ac turbulento bibere dignatus est Christus. Modò audistis in Psalmo; De torrente in via bibit. Torrentis iste produxit nos ad natiuitatem, perduxit ad mortem. Quasi ex occulto fontis, abyssum maris suscepit Christus. Vtrumque pro nobis: & natus & mortuus est. Et quia homines in medio huius fluminis constituti, plerumque delibescunt mundi blandimentis, & illecebriis, quæ limo huius torrentis involuuntur, atque in profundum inferni demergunt eos, qui dū transierint, vndas auidè hauriunt, sic necantur, stare cupientes in torrente præcipitari, & in te lubrica querentes fixa vestigia: ideo Dominus de torrente in via bibit. Quid est in via bibit? Transiens bibit. Bibit enim & transiit, non remansit: nec stetit in via peccatorum. Item mortem metuunt homines: quia necesse est præcipitari omnes huius torrentis impulsu. Christus autem mortem, quam

sponsus suscepit, timere non potuit: ideo dictum est; Et exultauit vt gigas ad currendam viam. Descendit enim, & cucurrit; ascendit, & sedit. Nostis, quia sic confiteri soletis: postquā resurrexit, ascendit in cælum, sederet ad dexteram patris. Hic nostis gigantis excursum breuissimè ac pulcherimè cecinit beatus Ambrosius in hymno, quem paulò antè cantastis. Loquens enim de Domino Christo, sic ait; Egressus eius à patre, regressus eius ad patrem: excursus vsq; ad inferos, recursus ad sedem Dei. Hæc omnia, charissimi, si quaeramus cur facta sunt, inuenimus facta pro nobis. Descendit enim, vt ascenderemus: mortuus est, vt viueremus; resurrexit, vt resurgeremus; ascendit in cælum, vt terrena contemneret, & cor sursum erigere disceremus. Denique vt leuaret post se spem nostram, leuauit primò carnem suam. Et vt speraremus hoc secuturū in nobis, illud præcessit, quod accepit ex nobis.

1. Cor. 11.

Mat. 22.

Psal. 67.

Psal. 18.

Psal. 44.

Psal. 23.

Isa. 63.

Psal. 109.

EIVSDEM DE EODEM Homilia 24.

Sanctificauit nobis, fratres, istum diem, dies qui fecit omnem diem. De quo Psalmus canit; Cantate Domino canticum nouum, cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, & benedicite nomini eius: benedicite de die in diem salutare eius. Quis est dies die, nisi filius de patre, lumen de lumine? Sed dies ille hunc genuit diem, qui de virgine natus est hodie. Dies ergo ille non habet ortum, non habet occasum. Diem dico patrem Deum. Quid est dies, nisi lumen non occulorum carnalium, non lumen commune cum pecoribus: sed lumen quod angelis lucet, lumen cui videndo corda purgantur. Transit ista nox in qua modò viuimus, in qua nobis accenduntur lucernæ Scripturarum: & veniet illud quod in Psalmo canitur; Manè astabo tibi, & contemplantor te. Dies ergo ille, verbum Dei, dies qui lucet angelis, dies qui lucet in illa vnde peregrinamur patria. Vestiuit se carne, natusque est de Maria virgine. Mirabiliter natus. Quid mirabilis virginis partus? Concipit, & virgo est, parit, & virgo est. Creatus est de ea, quam creauit; attulit ei fecunditatem, non corrupti eius integritatem. Maria vnde? Ex Adam. Adam vnde? De terra. Si Maria de Adam, & Adam de terra: ergo & Maria terra. Si autem Maria terra, agnoscamus quod cantamus; Veritas de terra orta est. Quale nobis beneficium præstitit? Veritas de terra orta est: & iustitia de cælo prospexit. Iudæi enim, sicut dicit Apostolus, ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vnde potest homo esse iustus? A semetipso? Quis pauper sibi dat panem? quis nudus cooperitur, nisi acceperit vestem? Vnde iustitia? Que iustitia sine fide? Iustus enim ex fide uiuit. Qui sine fide se dicit iustum, mentitur. Quoniam mentitur in quo non est fides: si vult dicere verum, conuertat se ad veritatem. Longè enim veritas erat, quæ de terra orta est. Dormiebas, venit ad te: graui opprimebaris somno, excitauit te: viam tibi fecit per se, ne perderet te. Ergo veritas de terra orta est, quia Christus de virgine natus est: iustitia de cælo prospexit, vt per iustitiā homines respicerent; qui per iniustitiā despuerunt. Mortales eramus, peccatis opprimebamur: penas nostras portabamus.

In Symbolo.

Est Ser. 55. de diuersis.

Psal. 95.

Psal. 5.

Psal. 84. Rom. 10.

Rom. 1.

Omnis

Omnis homo quando nascitur, à miseria inchoat. Noli quætere prophetantem: interroga nascentem, vide flentem. Cum hæc esset in terra Dei indignatio, qualis subito facta est dignatio? Veritas de terra orta est. Creavit omnia, creatus est inter omnia. Fecit diem, venit in diem. Dominus Christus in æternum sine initio apud patrem: habet & naturalem in principio verbum. Qui nisi haberet humanam generationem, nos ad diuinam non perueniremus regenerationem. Natus est, vt renasceremur. Christus natus est, nemo dubitet renasci; generatus est, non regenerandus. Cui enim necessaria erat regeneratio, nisi cuius damnata est generatio? Fiar itaque in cordibus nostris misericordia eius. Portauit eum mater in vtero: portemus & nos in corde. Grauidata est virgo incarnatione Christi: grauidentur pectora nostra fide Christi. Peperit virgo Saluatorem; pariat anima nostra salutem, pariamus & laudem. Non simus steriles: animæ nostræ Deo sint fecundæ. Generatio Christi à patre sine matre, & à matre sine patre: ambæ mirabiles. Prima, æterna; secunda, temporalis. Natus est æternus de æterno. Quid miraris? Deus est. Sit consideratio diuinitatis: & perit causa admirationis. Transeat admiratio, ascendat laudatio; fides assit, crede quod factum est. Parumne pro te humiliatus est Deus? Qui Deus erat, factus est. Angustum erat diuersorium, inuolutus pannis, in præsepe positus est, quis non admiretur? Ille, qui mundum implet, in diuersorio locum non inuenit. In præsepe positus cibus noster est factus. Accedant ad præsepe duo animalia, duo populi. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe Domini sui. Noli erubescere Dei esse iumentum; Christum portabis, non errabis; ambulas per viam, sedet super te. Sedeat super nos Dominus, & quod vult nos dirigat; iumentum ipsius simus, ad Hierusalem eamus. Ipso insidente, non opprimimur, sed eleuamur, ipso ducente, non errabimus, per ipsum ad ipsum eamus: vt cum nato hodie puero in perpetuum gaudeamus.

EIVSDEM DE EODEM
Homil. 25.

Natalis dñi & Saluatoris nostri Iesu Christi, quo veritas de terra orta est, & dies ex die anniuersario reditu nobis hodie celebrandus illuxit: exultemus & iocundemur in eo. Quid enim nobis præstitit tantæ sublimitatis humilitas, fides habet Christianorum, remotum est à cordibus impiorum; quoniã abscondit Deus hæc à sapientibus & prudentibus, & releuauit ea paruulis. Teneant ergo humilitatem Dei humiles: vt hoc tanto adiumento perueniant ad altitudinem Dei. Sapientes autem illi & prudentes, dum alta domini quærunt, & humilia domini non credunt, ista præmittentes, & propter hoc ad illam nõ peruenientes, inanes & leues, inflati & elati, & tanquam inter cælum & terram inuento medio, pependunt. Sunt enim sapientes & prudentes, sed huius mundi, non ad illius, à quo factus est mundus. Nam si esset in eis vera sapientia, quæ Dei & Deus est, intelligerent à Deo carnem potuisse suscipi, nec eum in carne potuisse mutari. Intelligerent eum assumpsisse quod nõ erat, mansisse quod

erat, & in hominem ad nos venisse, & à Deo patre non recessisse, & apud patrem perseuerasse quod sumus: & corpore infanili esse indutum, & mundanæ molis non esse subtractum. Cuius opus est apud patrem manentis, mundus vniuersus: huius opus est, ad nos venientis, virginis partus. Dedit quippe iudicium maiestatis eius virgo mater, quæ virgo ante conceptum, virgo est & post partum. Hoc tam grande miraculum malunt infideles fictum potius putare quam factum. Ista in Christo homine & Deo, quoniam non possunt contemneri, non credunt diuina. Nobis autem quantum est illis abiectus, tãto sit gratus in humilitate Dei hominis corpus: & quanto illis est impossibilior, tanto sit diuini in hominis naturitate virginis partus. Proinde natalem domini gaudentes, frequenti & festiuitate debita celebremus. Exultent viri, exultent feminæ: Christus vir est natus ex femina: vterque ergo honoratus est sexus. Iam ergo ad secundum hominem transeat, qui in primo antè fuerat damnatus. Mortem vobis persuaserat femina, nata est similitudo carnis peccati. Non itaque natura culpæ, sed natura viuat, culpa moriatur: quia sine culpa natus est, in quo is, qui in culpa fuerat, renascatur. Exultate, sancti pueri, qui Christum præcipue sequendum elegistis, qui coniugia non quæsitis. Ad vos per coniugem venit, quem sequendum inuenistis: vt donaret vobis cõtemnere per quam venistis. Vos enim venistis per carnales nuptias, sine quibus ille spiritalis venit ad nuptias: & quos præcipue vocauit ad nuptias, vobis dedit spernere nuptias. Ergo vnde nati estis, non quæsitis, quia eum qui nõ ita natus est, plusquam cætera dilexistis. Exultate virgines sanctæ, virgo vobis peperit, cui sine corruptione nubatis: quem concipiendo perdere potestis quod amatis. Exultate iusti, iustificationis est natalis. Debiles exultate & ægroti: quia Saluatoris est natalis. Captiui exultate, redemptoris est natalis. Omnes Christiani exultate, natalis est Christi. Exultemus serui, natalis est dominantis. Exultemus liberi, liberantis est natalis. Hic de matre natus, istum diem seculis commendauit, qui de patre natus creauit secula. Nec illa natiuitas vllam potuit habere matrem, nec ista hominem patrem quæsiuit. Denique natus est Christus, & de patre, & de matre: & sine patre, & sine matre. De patre, Deus; de matre, homo. Siue matre, Deus; sine patre, homo. Generationem eius qui enarrabit? Siue istam sine tempore, siue illam sine femine; illam sine initio, hanc sine exemplo; illam quæ nunquam fuit, istam quæ nec antea nec postea fuit; illam quæ non habet finem, istam quæ nec initium habuit, nec finem. Merito ergo Prophetæ nũciauerunt nasciturum: cæli verò atque angeli natum. Iacebat in præsepio continens mundum infans, & verbum: quem cæli non accipiunt, vnus femina sinus ferebat. Illa regem nostrum regebat, in quo sumus; illa portabat panem nostrum, illa lactabat. O manifesta infirmitas, & mira humilitas, in qua sic latuit tanta diuinitas! Matrem cui subiacebat infantia, regebat potentia. Perficitur in nobis sua munera, qui sumere non abhorruit etiam nostra primordia: & in se nos faciat, Dei filios, qui propter nos dignatus est fieri hominis filius.

E I V S

EIVSDEM DE EODEM EIVSDEM DE EODEM

Homil. 26.

Homil. 27.

Dilectissimi fratres, de verbo æterno quis temporale dignè proferat verbum? Magnis infirma quomodo sufficiant? Laudant cæli, laudant virtutes, laudant & perpetuæ potestates, laudant luminaria, laudant sidera, vt potest laudat & terra: non vt dignè laudet, sed ne segregata damnetur. Quis explicat, quis loquitur, quis vel sapit eum qui attingit à sine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter? Quomodo exultauerit ad curendam viam, vt est à summo cælo egressio eius, & occursum eius vsque ad summum eius? Si vbique attingit, vnde exit? Si vbique attingit, quò vadit? Locis non descendit, neque variatur temporibus, neque habet accessum & recessum, in se manens, vbique circuit totus. Que sunt spacia quæ non habent omnipotentem, quæ non tenent immentum, quæ non suscipiunt venientiam? Si verbū cogitas, nihil diximus. Sed vt de se humilis doceret aliquid dicere, humiliavit semetipsum, formam serui accipiens. In hac forma descendit, in hac forma secundum Euangelium sapientia & studio profecit, in hac forma patiens fuit, in hac forma fortiter dimicauit, in hac forma mortuus est, in hac forma mortem vicit & resurrexit, in hac forma ad cælum rediit, qui de cælo nunquã recessit. Benedictus ergo est in firmamento cæli, qui factus est pro nobis, secundum Apostolum, maledictus: vt in gētibus benedictio fieret Abraham. Exultauit vt gigas. Qualis gigas? Portas inferni fregit: exiit & accessit. Quis est iste rex gloriæ, propter què dictum est quibusdam principibus, Tollite portas vestras, & eleuamini portæ æternales? Eleuamini, magnus est: angustæ estis, non capitis, eleuamini. Vt quid hoc? Vt introcat rex gloriæ. Expauescunt. Quis est iste rex gloriæ? Nõ agnoscitur. Non solum Deus est, sed & homo: nõ solum homo, sed & Deus. Patitur, certe Deus est: resurgit, certe homo est. An & Deus & homo est? Verè enim patitur, & verè resurgit. Hoc autè vno eodemque Psalmo bis dicitur; Tollite portas, principes, vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Repetitur hoc ipsum eodem verbo, tãquam puteatur superfluum, & non necessarium. Sed in repetitione eorundem verborum fines attendite & aduertite, quare bis dictum fuerit. Tanquam enim semel resurgenti, & semel ascendenti, bis portæ inferorum & cæli aperiuntur. Res enim noua, inferis Deus præsens: res noua, cælis homo assumptus. Vt roque tempore, vtroque loco, expauescunt principes? Audi quid vtriusque respondeatur. Illis interrogantibus dicitur; dominus fortis & potens, dominus potens in bello. Quali bello? Mortem pro mortalibus subire, solū pro omnibus pati, non resistente omnipotente, & tamen vincere mortem. Magnus ergo iste rex gloriæ, etiam apud inferos. Repetitur etiam hoc cælestibus potestatibus. Tollite portas, principes, vestras, & eleuamini portæ æternæ. An non sunt portæ æternæ, quarum clauas accepit Petrus? Sed quia secum hominem leuat, ibi tanquam non agnitus dicitur. Quis est iste rex gloriæ? Sed ibi quia non iam certatur, sed victor est, quia non dimicat, sed triumphat, non ibi responderetur. Dominus potens in bello, sed dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

Angelorum voce postquam dominus Iesus Christus natus est virginis partu, pastoribus nuntiatum est, sicut cum Euangelium legeretur, audiuius dicentium; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Festa vox & gratulatoria, non vni feminae cuius vterus Dominicam prolem ediderat, sed generi humano cui virgo pepererat Saluatorem. Dignum enim erat, & hoc prorsus decebat, vt ei gignenti, quæ dominum cæli terræque procreauerat, & post editam sobolem integra manserat, non mulierculæ humanis follennitatibus, sed angeli diuinis laudibus, partum celebrarent castissimum. Dicamus ergo & nos, & quanta possumus exultatione dicamus, qui non pecorum pastoribus eum natum nunciamus, sed eius Natalitia cum ouibus eius celebramus. Dicamus, inquam, & nos fidei corde, deuota voce; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et hæc verba diuina, has Dei laudes, hoc angelicum gaudium, quanta valeamus cum consideratione perspectum, fide & spe & charitate meditemur. Sicut enim credimus & desideramus, erimus & nos gloria in excelsis Deo, cum, resurgente spiritali corpore, fuerimus rapti in nubibus obuiam Christo: si modo pacem in terra cum bona voluntate sectemur. In cælis quippe erimus gloria in excelsis Deo, quia vbi regio viuorum, & ibi dies boni, vbi dominus idem ipse est, & anni eius non deficiunt. Quisquis autem vult vitam, & diligit videre dies bonos, cohibeat linguam suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum: Declinet à malo, & faciat bonum. Ista sit pax bonæ voluntatis & quærat pacem, & sequatur eam: quia in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Quod si dicis, o homo; Ecce velle adiacet mihi, perficere autem bonum non inuenio, & condelector legi Dei secundum interiorem hominem, vides autem legem in membris tuis repugnantem legi mentis tuæ, & captiuum te ducentem in lege peccati, quæ est in membris tuis: persiste in bona voluntate & exclama quod sequitur; Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei, per Iesum Christum dominum nostrum. Ipse est enim pax in terra hominibus bonæ voluntatis, post bellum, in quo caro concupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem, vt non quæ vultis illa faciatis: quoniam ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum. Persistat igitur bona voluntas aduersus concupiscentias malas, & persistens imploret auxilium Dei gratiæ, per Iesum Christum domnum nostrum. Repugnat illi à lege membrorum carnalium, & ecce iam captiuatur, imploret auxilium, non fidat viribus suis, & saltem festina non dedignetur esse confessus. Aderit eis, qui dixit, quos iam videbat credentes in eum: Si permanferitis in verbo meo, vere discipuli mei eritis: & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Aderit & liberabit veritas, de corpore mortis huius. Ideo quippe veritas, cuius natalitia celebramus, de terra orta est, vt sit pax in terra hominibus bonæ voluntatis. Nam quis idoneus est velle & posse, nisi inspirando adiuuet? Et vt possimus & quia vocado persistit, & quia vbique misericordia eius

eius prænedit nos, ut vocaremur qui nolebamus, & ut impetremus posse quod volumus, dicamus ergo; Et iuravi, & statui, custodire iudicia iusticiæ tuæ. Statui quidem: & quia impetavi, promisi obedientiam. Sed, quoniam video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum me ducentem in lege peccati, quæ est in membris meis: humiliatus sum usquequaque, domine, vivifica me secundum verbum tuum. Ergo velle adiacet mihi, ergo voluntaria oris mei bonæ voluntatis. Dicamus ista, & si qua alia suggerit pietas, sanctis instructa lectionibus, ut nati ex virgine domini celebritatem non inaniter frequentemus, inchoata bona voluntate perficiendo plenissime charitatem, quæ & diffunditur in cordibus nostris, non per nos ipsos, sed per spiritum sanctum, qui datus est nobis.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 28.

Hodiernus dies Natalis domini nostri Iesu Christi, nobis festus dies illuxit. Natalis dies, quo natus est dies. Et ideo hodie, quia ex hodierno crescit dies. Natiuitates domini nostri Iesu Christi, duæ sunt. Una diuina, altera humana: ambæ mirabiles. Illa sine femina matre, ista sine viro patre. Quod ait sanctus Esaias propheta; Generatione eius quis enarrabit? ad ambas generationes referri potest. Quis dignè narret generatū Deum? Quis dignè narret virginis partum? Illud sine die, hoc certo die. Vtrumque sine humana æstimatione, & cum magna admiratione. Illam primam attendite generationem; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, Cuius verbum? Ipsius patris. Quod verbum? Ipse filius. Nunquam pater sine filio. Et tamen qui nunquam sine filio, genuit filium. Et genuit, & non cœpit. Sine initio generatio nullum est initium. Et tamen filius, & tamen genitus. Dicitur es homo, quomodo genitus, & non habet initium? Si genitus, habet initium: si non habet initium, quomodo genitus? Quomodo, nescio. Quæris ab homine quomodo sit genitus Deus? Interrogatione tua laboro: sed prophetam appello. Generationem eius quis enarrabit? Veni mecum ad istam generationem humanam, veni mecum ad istam, in qua seipsum exinanivit formam serui accipiens, si forte vel ipsam capere possimus, si forte vel de ipsa aliquid loqui valeamus. Etenim quis capiat? Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse æqualis Deo? Quis hoc capiat? Quis hoc dignè cogitet? Cuius mens hoc audeat perscrutari? Cuius lingua audeat pronunciare? Cuius valeat cogitatio capere? Interim hoc omitamus: multum est ad nos. Ut autem non multum esset ad nos, semetipsum exinanivit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus. Vbi? In virgine Maria? Inde ergo aliquid loquamur, si forte possumus. Angelus nunciat, virgo audit, credit, & concipit. Fides in mente, Christus in ventre. Virgo cœcepit, miramini: virgo peperit, plus miramini. Post partum virgo permansit. Generationem ergo istam quis enarrabit? Dico quod vos delectet, charissimi. Tres vitæ sunt in Ecclesia membrorum Christi: Coniugalis, vidualis, virginalis. Quia ipsæ

vita, ipsæ pudicitie futuræ erant in sanctis membris Christi, omnes istæ vitæ tres attestatæ sunt Christum. Prima, coniugalis. Quando Maria virgo concepit, Elizabeth vxor Zachariæ & ipsa conceperat. Huius Iudicis præconem ferebat in vtero. Venit ad eam sancta Maria, tanquam ad cognatam suam salutandam. Exultavit infans in vtero Elizabeth. Ille exultavit, illa prophetavit. Habes attestantem pudicitiam coniugalem. Vbi vidualis? In Anna. Audistis modo cum Euangelium legeretur: quod esset sancta prophetissa, vidua octoginta & quatuor annorum, quæ septem annis vixerat cum viro suo: frequentans templum domini, seruens in orationibus nocte & die. Et ipsa vidua agnouit Christum. Vidit paruum, agnouit magnum. Et ipsa attestata est. Habes & in ista, vitam vidualem: In Maria, virginalem. Eligat sibi quisque de istis tribus quam voluerit. Qui præter istas esse voluerit, in membris Christi esse non disponit. Non dicant coniugata, nos ad Christum non pertinemus. Habuerunt maritos sanctæ femine. Non se extollant virgines. Quanto magnæ sunt, humiliant se in omnibus. Omnia exēpla salutis proposita sunt ante oculos nostros. Nemo exorbitet: Nemo propter vxorem, melius sine vxore. Si pudicitiam coniugalem quæris: habes Susannam. Si vidualem: habes Annam: Si virginalem: habes Mariam. Dominus Iesus homo esse voluit propter nos. Non vilescat misericordia: iacet in terra sapientia. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. O cibus & panis Angelorum: de te implentur Angeli, de te satiatur, & non fastidiunt. De te viuunt, de te sapiunt, de te beati sunt. Vbi esse propter me? In diuersorio angusto, in pannis, in præsepio. Propter quem? Qui regit sydera, fugit vbera. Implet Angelos, fatur in sinu patris, tacet in sinu matris. Sed locutus est cœpente ætate, impletur Euangelium nobis. Propter nos passurus, propter nos moriturus; ad exemplum præmij nostri resurrexurus, ante oculos discipulorum in cælum ascensus, ad iudicium de cælo venturus. Ecce qui in præsepio iacebat, dimittitur: sed non perdidit se. Accepit quod non erat, sed mansit quod erat. Ecce habemus infantem Christum, crescimus cum illo. Satis hæc sint charitati vestræ. Quia multos hic video propter sollemnitate, oportet ut dicam. Calendæ Ianuarij venturæ sunt. Christiani estis omnes: Deo proptio Christiana est ciuitas. Duo genera hominū hic sunt: Christiani & Iudæi. Non fiant illa, quæ odit Deus: per Iusum iniquitas, per iocum improbitas. Non sibi faciant homines Iudices, ne veniāt in manus veri Iudicis. Audite, Christiani estis, membra Christi estis. Cogitate quid estis, cogitate quanti empti estis. Postremo si vultis scire, quid facitis: ego eis dico, faciunt. Nolite ad iniuriam vestram referre, quibus ista displicent. Eis dico qui faciunt, & quibus placent. Vultis nosse quid facitis, & qualem tristitiam nobis ingeritis? Faciunt illud Iudæi. Vel sic erubescite ne fiat. Natali Ioannis, id est ante sex menses, tot enim menses inter se habet præco & Iudex, de sollemnitate superstitionis pagana, Christiani ad mare veniebant, & ibi se baptizabant. Absens eram. Sed sicut comperi per disciplinam Christianorum presbyteri permoti, quibusdam dignam & ecclesiasticam disciplinam dederunt. Murmurauerunt inde homines, & dixerunt quidam. Quatum erat ut indicaretur nobis? Si

Si ante præmoneremur, non faceremus. Ipsi præmonuissent presbyteri, non fecissemus. Ecce Episcopus præmonet, moneo, prædico, denuncio. Audiatur Episcopus iubens, audiatur Episcopus monens: audiatur Episcopus rogans, audiatur Episcopus adiurans. Adiuro per ipsum, qui hodie natus est: adiuro, obstringo, nemo faciat. Melius est ut monens audiat, quam tristis sentiat.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 29.

Citar Beda. 2. Corinth. II.

Verbum patris per quod facta sunt tempora, caro factum, Natalem suum nobis fecit in tempore: & in ortu humano habere voluit vnum diem, sine cuius nutu diuino nullus voluitur dies. Ipse apud patrem præcedit cuncta spacia sæculorum: ipse de matre in hac die cursibus se ingessit annorum. Homo factus, hominis factior. Ut fugeret vbera, regens sydera, ut esuriret panis, ut stiret fons, dormiret lux, ab itinere via fatigaretur, falsis testibus veritas accusaretur, Iudex viuorum & mortuorum, à iudice mortali iudicaretur, ab iniustus iusticia damnaretur, flagellis disciplina cederet, spinis botrus coronaretur, in ligno fundamentum suspenderetur, virtus infirmaretur, salus vulneraretur, vita moreretur. Ad hæc atque huiusmodi sustinenda pro nobis se inclinans, ut liberaret indignos, quando nec ille aliquid mali, qui propter nos tanta pertulit mala, nec nos boni aliquid merebamur: qui per eum tanta accepimus bona. Propter hæc ergo qui erat ante omnia sæcula sine initio dierum Dei filius, esse in nouissimis diebus dignatus est hominis filius: & qui de patre natus, non à patre factus erat, factus est in matre quam fecerat, ut ex illa ortus, hic aliquando esset, quæ nisi per illum nunquam & nusquam esse potuisset. Sic adimpletum est quod prædixerat Psalmus, veritas de terra orta est. Maria virgo ante conceptum, virgo post partum: absit enim ut in ea terra, hoc est in ea carne, vnde orta est veritas, periret integritas. Nempe post resurrectionem suam cum spiritus putaretur esse non corpus, Palpate, inquit, & videte, quia spiritus ossa & carnem non habet, sicut me videtis habere. Et tamen illius inuenilis corporis soliditas, non patentibus foribus se ad discipulos intromisit. Cur ergo, qui potuit per clausa ostia magnus intrare, non potuit etiam per incorrupta membra paruus exire? Sed neque hoc neque illud volunt credere increduli. Ideo potius vtrūque fides credit: quia infidelitas vtrumque non credit. Ipsa quippe infidelitas, cui nulla in Christo videretur fuisse diuinitas. Poterit si fides dominum natum credit in carne, Deo non dubiter vtrumque possibile: ut & corpus maioris ætatis, non referato aditu domus, intus positus presentaret, & sponsus infans de thalamo suo, hoc est, vtero virginali illæ matris virginitate procederet. Illic namque vni genitus Dei filius humanam sibi coniungere dignatus est naturam: ut sibi capiti immaculato immaculatam & consignaret Ecclesiam, quam Paulus Apostolus virginem vocat: non solas in ea considerans etiam corpore virgines, sed incorruptas omnium desiderans mentes. Desponsauit enim vos, inquit, vni viro, virginem castam exhibere Christo. Ecclesia ergo imitans do-

mini sui matrem, quoniam corpore non potuit, tamen & virgo & mater est. Nullo itaque modo virginitatem matri suæ nascendo Christus ademit, qui Ecclesiam suam de fornicatione demonum redimendo virginem fecit. Ex cuius incorrupta virginitate procreatae virgines sanctæ, quæ terrenas nuptias contemnentibus esse etiam carne virgines elegistis, gaudentes celebrate sollemniter hodierno die virginis partū. Ille quippe est natus est ex femina, qui non ex masculo factus in femina. Qui vobis attulit quod amaretis, matri non abstulit quod amatis. Qui sanar in vobis quod traxistis ex Eva, absit ut corrumpere quod dilexistis in Maria. Illa igitur, cuius vestigia sectamini, & ut conciperet, cum viro non mansit: & cum pareret, virgo permansit. Imitamini eam, quantum potestis, non fecunditate, quia hoc non potestis, salua virginitate. Sola vtrumque potuit. Quorum vos vnum habere voluistis, quia hoc perditis, si vtrumque habere velitis. Sola vtrumque potuit, quæ omnipotentem peperit, per quem potuit. Solum enim vnicum Dei filium, isto vnicomodo fieri oportebat filium hominis: nec tamen ideo non est vobis aliquid Christus, quia vnus est virginis fetus. Ipsum quippe vos, quem filium edere non potuistis carne, sponsum inuenistis in corde. Et talem sponsum quem & redemptorem sic teneat felicitas vestra: ut peremptorem non timeat virginitas vestra. Qui enim matri virginitatem nec corporali abstulit partu, multo magis in vobis eā spirituali seruat amplexu. Nec propterea vos steriles deputetis, quia virgines permanetis. Nam & ipsa pia integritas carnis, ad fecunditatem pertinet mentis. Agite quod ait Apostolus. Quoniam non cogitatis ea quæ sunt mundi, quomodo placeatis maritis, cogitate quæ Dei sunt, quomodo illi in omnibus placeatis: ut non veterum fetibus, sed animum fecundum possitis habere virtutibus. Postremo omnes alloquor, omnibus dico: vniuersam virginem castam quam desponsauit Apostolus Christo, ista voce compello. Quod miramini in carne Mariæ, agite in penetralibus animæ. Qui corde credit ad iustitiam, concipit Christum: qui ore confitetur ad salutem, parit Christum. Sic in mentibus vestris & fecunditas exuberet, & virginitas perseveret.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 30.

Dominus noster Iesus, qui erat apud patrem, antequam natus esset ex matre, non solum virginem, de qua nasceretur, sed & diē, quo nasceretur, elegit. Errantes homines plerumque eligunt dies, alius nonellandi, alius ædificandi, alius proficiscendi, & aliquando alius etiam vxorem ducendi. Quod cum facit, ideo facit, ut inde aliquid natum feliciter nutriatur. Nemo tamen potest eligere diem, quo ipse nascatur. Sed ille potuit vtrumque eligere, qui vtrumque potuit & creare, nec ita elegit diem, sicut eligunt, qui fata hominum inaniter de syderum dispositione suspendunt. Non enim per diem felix factus est, quo est natus: sed feliciter fecit diem, quo nasci est ipse dignatus. Nam & dies natiuitatis eius, habet mysteriū lucis eius. Sic enim dicit Apostolus; Nox præcessit, dies autem appropinquauit: abiiciamus opera tenebrarum,

Psal. 118.

Ibidem.

**for. approbo.*

Rom. 5.

Est Sermon. 59. de diuersis.

Esai. 53.

Ioan. 1.

Philip. 2.

Luce. 1.

Luce. 1.

Est Sermon. 60. de diuersis.

Psal. 24.

Luce. 24.

Ioan. 20.

Psal. 44.

al. constantin.

2. Cor. 11.

1. Cor. 7.

Rom. 10.

Rom. 13.

3

rum, & induamus nos arma lucis, sicut in die honeste ambulemus. Agnoscamus diem, & simus dies. Nox enim eramus, cum infideliter vivebamus. Et quoniam ipsa infidelitas, que totum mundum vice noctis obtexerat, minuenda fuerat, fide crescebat, ideo die Natalis domini nostri Iesu Christi, & nox incipit perpeti detrimenta, & dies sumere augmenta. Habeamus ergo, fratres, sollempnem istum diem: non sicut infideles propter hunc Solem, sed propter eum, qui fecit hunc Solem. Quod enim verbum erat, caro factum est, ut propter nos posset esse sub Sole. Carne quippe sub Sole: maiestate autem super uniuersum mundum in quo condidit Solem. Nunc vero & carne super istum Solem, quem pro Deo colunt, qui mente ceteri verum iustitia non vident Solem. Diem ergo istum Christiani non diuinae Natiuitatis celebremus sed humane, scilicet, qua temperatus est nobis: ut per inuisibilem visibilem factum, a visibilibus ad inuisibilia transiremus. Debemus enim fide Catholica retinere duas esse Natiuitates domini: vnam diuinam, alteram humanam. Illam sine tempore, hanc in tempore: ambas autem mirabiles. Illam sine matre, istam sine patre. Si istam non comprehendimus, illam quando enarramus? Quis comprehendat nouitatem nouam, inuitatam, ynicam in mundo, incredibilem credibilem factam, & toto mundo incredibiliter creditam: ut virgo conciperet, virgo pareret, virgo partens permaneret? Quod humana ratio non inuenit, fides capit: & ubi humana ratio deficit, fides proficit. Quis enim dicas non potuisse Dei verbum, per quod facta sunt omnia, facere sibi carnem etiam sine matre, sicut primum hominem sine patre fecit & matre? Sed, quoniam vtrumque sexum, id est, masculi & femine ipse vtrique creauit: ideo vtrumque sexum etiam nascendo voluit honorare, quem venerat liberare. Lapsus certe primi hominis nostris: quia non est ausus serpens loqui viro, sed ad eum deiendum femineo usus est ministerio. Per infirmoorem, obtinuit fortioorem: Et qui per alterum penetravit, de vtroque triumphauit. Ideo ut non possemus mortem nostram in femina velut motu iusti doloris horrere, camque credere sine reparatione damnatam: dominus veniens quare, quod perierat, vtrunque voluit honorando commendare, quia vtrumque perierat. In nullo igitur sexu debemus iniuriam facere creatori: vtrumque ad sperandam salutem commendauit Natiuitas domini. Honor masculini sexus est in carne Christi: honor feminini est in matre Christi. Vicit serpentis astutiam gratia Iesu Christi. Vterque ergo sexus in eo, qui hodie natus est, renascatur, & celebret hodiernum diem: quo die non dominus Christus esse cepit, sed qui erat semper apud patrem, carnem, quam accepit ex matre, in hanc lucem protulit, matri fecunditatem afferens, integritatem non auferens. Concipitur, nascitur: infans est. Quis est iste infans? Infans enim dicitur, quod non possit fari, id est loqui. Ergo & infans, & verbum est. Per carnem tacet, per angelos docet. Nunciatur pastoribus princeps pastorque pastorum: & in presepio iacet, fidelium cibaria inuentorium. Prædictum enim fuerat per prophetam, Agnouit bos possessorem suum, & asinus presepem domini sui. Ideo in asello sedit, quando Hierusalem cum laudibus multitudinis præcedentis & consequentis intravit. Et nos agnoscamus, ad

Esai. 1.
Math. 2.1.

presepem accedamus, cibaria manducemus, dominum rectorumque portemus: ut ad cælestem Hierusalem illo ducente veniamus. Infirma est Christi ex matre natiuitas: sed ex patre amplam aieitas. Habet in diebus temporalibus temporalem diem: sed ipse est dies æternus ex æterno die. Merito Psalmi eius tanquam voce tubæ cælestis accendimur, ubi audimus, Cantate domino canticum nouum, caritate domino omnis terra. Cantate domino, & benedicite nomen eius. Agnoscamus ergo & annunciemus diem ex die, qui in carne natus est isto die. Dies filius ex die patre, Deus ex Deo: lumen ex lumine: Hoc est enim salutare, de quo alibi dicitur, Deus miseretur nostri, & benedicat nos: illuminet vultum suum super nos. Ut cognoscamus in terra viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum. Quod dixit, in terra, hoc repetiuit, in omnibus gentibus: & quod dixit, viam tuam, hoc repetiuit, salutare tuum. Ipsum dominum dixisse meminimus; Ego sum via. Et modo cum Euangelium legeretur, audiuius Simeonem beatissimum senem responsum accepisse diuinum, quod non gustaret mortem, nisi prius vidisset Christum domini. Qui cum accepisset in manibus infantem Christum, & cognouisset parvulum magnum; Nunc dimittis, inquit, domine seruum tuum secundum verbum tuum in pace: quoniam viderunt oculi mei salutare tuum. Bene ergo nunciemus diem ex die, salutare eius. Annunciemus in gentibus gloriam eius, in omnibus populis mirabilia eius. In presepio iacet: sed mundum continet. Vbera sugit: sed angelos pascit. Pannis inuoluitur: sed immortalitate nos vestit. Lactatur: sed adoratur. Locum in diuersorio non inuenit: sed templum sibi in credentium cordibus facit. Ut enim fieret fortis infirmitas: infirma facta est fortitudo. Magis ergo miremur quam contemnamus eius etiam carnalem Natiuitatem: & ibi agnoscamus tantæ propter nos celsitudinis humilitatem. Inde accendamus charitatem: ut perueniamus ad eius æternitatem.

Psal. 95.

Psal. 66.

Ioan. 14.

Luc. 2.

EIVSDEM DE EODEM
Homil. 31.

Natalis domini dicitur, quando Dei sapientia se demonstravit infantem, & Dei verbum sine verbis vocem carnis emisit. Illa tamen occulta diuinitas, & Magis cælo teste significata, & pastoribus angelica voce nunciata est. Hac igitur anniuersaria sollempnitate celebramus diem, qua impleta est propheta dicens; Veritas de terra orta est, & iustitia de cælo prospexit. Veritas quæ est in sinu patris, de terra orta est: ut esset etiam in sinu matris. Veritas qua mundus continetur, de terra orta est: ut femineis manibus portaretur. Veritas, qua beatitudo Angelorum incorruptibiliter alitur, de terra orta est: ut carnalibus vberibus lactaretur. Veritas cui cælum non sufficit, de terra orta est: ut in presepio poneretur. Cuius bono in tanta humilitate venit tanta sublimitas? Nulli utique suo, sed magno si credimus, nostro. Expergiscere, homo: pro te Deus factus est homo. Surge qui dormis, & exurge a mortuis, & illumina te Christus. Pro te, inquam, Deus factus est homo. In æternum mortuus esses: nisi in tempore natus esses. Nunquam liberareris a carne peccati: nisi suscepisset

Ep. Ser. 61
de dinesh.

Psal. 84.

Epist. 5.

suscipisset similitudinem carnis peccati. Perpetua possideret miseria: nisi fieret hæc misericordia. Non reuixisses: nisi tuæ morti conuenisset. Defecisses: nisi subuenisset. Perisses: nisi venisset. Celebrassemus læti, nostræ salutis & redemptionis aduentum. Celebrassemus festum diem, quo magnus & æternus dies ex magno & æterno die venit in hunc nostrum tam breuem temporalem diem. Hic est nobis factus iustitia, & sanctificatio, & redemptio: ut, quemadmodum scriptum est; Qui gloriatur, in domino gloriatur. Ut enim superbia Iudæorum similes non essemus, qui ignorantes Dei iustitiam, & suam volentes constituere, iustitiæ Dei non sunt subiecti: propterea, cum dixisset; Veritas de terra orta est: mox addidit; Et iustitia de cælo prospexit, ne ista sua mortalitas infirmitas arrogaret, ne ista sua diceret, & se homo à seipso iustificari, hoc est à se iustum fieri credens, Dei iustitiam recusaret. Veritas ergo de terra orta est: Christus qui dixit, Ego sum veritas, de virgine natus est, & iustitia de cælo prospexit, quoniam credens in eum, qui natus est, non homo à seipso, sed à Deo iustificatus est. Veritas de terra orta est, quia verbum caro factum est: & iustitia de cælo prospexit, quia Omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Veritas de terra orta est, caro de Maria: & iustitia de cælo prospexit, quia non potest homo accipere quicquam, nisi fuerit datum de cælo. Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad Deum, per dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ Dei. His, fratres, quæ mecum recognoscitis paucis Apostolicis verbis, pauca verba Psalmi huius admiscere delectat, & consonantiam reperire, Iustificati ex fide, pacem habeamus ad Deum: quia iustitia & pax osculatae sunt inuicem, per Dominum nostrum Iesum Christum; quia veritas de terra orta est, per quem & accessum habemus in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ Dei. Non ait gloriæ nostræ, sed gloriæ Dei: quia iustitia non de nobis processit, sed de cælo prospexit. Ergo qui gloriatur, non in se, in Domino gloriatur. Hinc & nato ex virgine domino, cuius diem Natalem hodie celebramus, præconium vocis Angelicæ factum est, & Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. In terra enim pax vnde, nisi quia veritas de terra orta est, id est, Christus de carne natus est? Et ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum: ut essemus homines bonæ voluntatis, suauiter connexti vinculis vnitate. In hac igitur gratia gaudeamus, ut sit gloria nostra testimonium conscientie nostræ: ubi nõ in nobis, sed in domino gloriemur. Hinc enim dictum est; Gloria mea, & exaltans caput meum. Nam quæ maior gratia Dei nobis potuit illucscere, quam vt habens vnigenitum filium, faceret eum hominis filium, faceret Dei filium? Quære meritum, me quære causam: quære iustitiam, & vide vtrum inuenias nisi gratiam.

1. Cor. 1. d.

2. Cor. 1. d.

Psal. 84.

Ioan. 1. d.

Ioan. 1.

Luc. 1.

Ioan. 3.

Rom. 5.

Psal. 84.

1. Cor. 1. d.

Luc. 2.

Epist. 5.

2. Cor. 1.

1. Cor. 2.

Psal. 3.

S. MAXIMI EPISCOPI
Taurinensis in eodem festo,
Homil. 1.

Hodie fratres charissimi Christus natus est, nos renati. Hodie saluator mundi per ma-

trem nascendi tempus accepit, qui de patre natiuitatis non habet tempus. Hodie per hominem filius Dei ingressus est mundum, cuius manu ante hominem factus est mundus. Hodie habitator cæli venit ad terras, qui terrarum incolæ euocaret ad cælum. Mirabilis, inquit, Deus in sanctis suis, si in sanctis suis mirabilis Deus, quomodo nõ in se ipso mirabilis? si mirabilis in Ioanne, quem nasci de patre senissimo, & sterili de matre præcepit, quanto magis in se est mirabilis, qui ut nostræ conditionem carnis indueret, nouum virgini, & conceptum dedit, & partum? Ait sanctus Abacuc propheta, Domine audiui auditionem tuam, & timui, consideraui opera tua, & expaui. Quis non & pauescat, & metuat tãti profunditatem mysterij, quãdo quidem vnus, idemque sine conceptione natus est Deus, & sine creante factus est homo? Duas in Christo generationes legimus, fratres charissimi: sed in vtraque incomprehensã diuinitatis est virtus. Ibi enim illum ex semetipso genuit Deus: hic eum virgo Deo cooperante concepit. Ibi sine initio, hic sine exemplo. Ibi natus ut conderet vitam, hic factus ut tolleretur mortem. Ibi patri natus, hic hominibus procreatus. Illa natiuitate hominem fecit, hac generatione hominem liberauit. Vtraque, fratres, generationem eius non posse narrari, sententia hac vna completitur. Illa enim est ante hominem, ista supra hominem. Illa incogitabilis, ista mirabilis. Cum autem duas Christi docemur natiuitates, non bis asseritur Dei filius natus, sed gemina in vno Dei filio confirmatur esse substantia. Ibi quod erat, natus est, hic quod non erat, factus est. Ait de his beatus euangelista Ioannes: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Et iterum: Et verbum caro factum est. Igitur Deus, qui apud Deum erat, produit ad Deo, & caro Dei, quæ in Deo non erat, processit ex femina, ita verbum caro factum est: non ut Deus vacuaretur in hominem, sed ut homo glorificaretur in Deum. Itaque non bis natus est Deus, sed ex duabus natiuitatibus, id est, Dei, & hominis seipsum vnigenitus patris, atque sese hominem vnum esse voluit Deum. Generationem ergo eius quis enarrabit? Fratres, generatio Christi si narrari non potest, credi potest. Si lingua deficit, fides proficit. Magnus enim profectus est fidei, cum tantum de Deo suo concipit, quantum sermo non potest parturire. Cauete, dilectissimi, ne quando vos de his incredulitas moueat, quia, si homo non valet explicare, quod sentit, Deus sine dubio potuit implere, quod voluit. Et per absurdum est, fratres, ut ineffabilem Deum infirmissimo fragilitatis nostræ sermone pensemus. Amenitiæ res est, ut operationes maiestatis immense, inter exigua corruptibilis oris nostri conemur verba concludere. Quomodo enim comprehendere potest homo Deum factus ingenitum, mortalis æternum? Si inuestigare niteris qualiter Deus in hominem, vel homo transiit in Deum, inuestiga prius, si potes, quomodo ex nihilo factus est mundus. Cælum vnde respanduit, aquarum liquor, terræ soliditas qua ratione subsistit? Quomodo etiam de terra homo, de masculo femina, itemque per feminam masculus? Quid illud est post omnia, quod lumẽ gignit, ac tenebras, quod vitam facit, ac mortem? Si ergo te ipsum, o homo, & quæ propter te facta sunt, qualiter, aut

Esai. 53.

de sint facta, comprehendere non vales, qua praesumptione, quae stulticia tuum ipsius, atque omnium discuti creatorum? Natum ergo de Deo patre Deum, eundemque hominem factum de virgine confitemur. Sed haec, charissimi, rationi caeca sunt, fidei manifesta. Tunc enim parte ex aliqua indefinita maiestatis eius poterimus immensa rimari, aduertamus quantus, qualisve sit Deus, a nobis non posse cognosci, ut ait dominus ad Moysen: Tu autem non poteris videre faciem meam, id est, non potes carnalibus oculis meam, sicut est, inspicere deitatem. Beatus namque David virtutem omnipotentiae eius intendens clamabat dicens: Mirabilia opera tua, domine, & anima mea nouit valde. Valde enim sciebat anima prophetae opera Dei omnem meditationem humanae mentis excedere: propter quod sapientissimus Patriarcha mortalis sensus conclusus angustis, quae inuestigare non poterat, mirabatur. Quis ergo hominum discutere, aut inquirere audeat, tantus quod Propheta miratur? Mirabilia, inquit, opera tua, & anima mea nouit valde. Hoc ipsum enim, quod incomprehensibilis est Deus, anima eius nouerat, caro sentire non poterat. Omnis ergo, qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animae sensum, sed carnis errorem. Et ideo, fratres, non discutimus qualiter Deus de Deo natus est, sed credamus, nec retractemus partem virginis, sed miremur, ut vnigenitum Dei Deum, & hominem confiteres, inoffensam teneamus caelestis fidei veritatem.

Exo. 33.

Psal. 138.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 2.

Uitissime, fratres, festiuitate praesentis diei in omne se gaudium totus vbiq; suscitatur mundus, quia hodie promissus a saeculis vniuerso orbi iudex ortus est, & redemptor. Et necesse est ut in commune nos omnes, qui futuri examinis, resurrectionisque promissae salutarem suscepimus fidem, habeamus metum quidem de iudice, sed de redemptore laeticiam. Omnis namque fidelis anima timore corrigitur, correctione laetatur. Et in hoc, charissimi, quanta erga humanum genus omnipotentis patris dispensatio est, quantaue benignitas, ut quem iudicem praeparabat incredulis, hunc credituris praemitteret redemptorem: quatenus praecurrens misericordia, seueritatem aduentantis iudicis praeveneret. Hodie itaque natus est Christus, sed in natiuitate eius nostra omnium habet vita natalem: quia qui privilegia primae natiuitatis amissimus, visitante nos Christo sanctiore partu redimus ad vitam. Hodie peperit Maria, sed ipsa suum parturivit autorem. Hodie edidit mundo hominem, quem non suscepit ab homine. Quid hoc est miraculi, fratres? Nascitur caro de carne, non tamen generata per carnem, & secreto quodam, incomprehensioque conceptu procedit de mortali foemina diuina progenies. Nec mirum sane si extitit diuina natiuitas, ubi non erat humana conceptio, aut si illam matrem non violauit partus, quam coitus non foedauit. Ille quondam futurorum conscius Esaias populis, & gentibus signum nouae salutis aperiens, Ecce, inquit, virgo in utero accipiet, & pariet filium, & vocabit nomen

Isa. 7.

eius Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Atque ut aduertamus noui, ac veteris testamenti vni esse consensum, vnumque consilium, ait etiam beatissimus Lucas dominicae generationis relator egregius dicens. Missus est angelus Gabriel a Deo ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, & ait ad illam: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabunt nomen eius Iesum. Iesus autem, charissimi, latino sermone saluator dicitur. Ecce qualiter se inuicem concordantibus sententia diuina confirmantur, & cum praedicantur diuersa sint tempora, non tamen diuersa narratio. Nam partum virginis quem ille praedixerat, iste testatur. Quis igitur de diuinitate Christi, quis de redemptione cunctetur, quem & Esaias proficitur Deum, & Gabriel annunciat saluatorem? Quis intactae puerperae alium dubitet floruisse quod vno penes ore, atque eodem spiritu proloquantur Euangelista, Angelus, & Propheta? Vbi tanti, tales quae sunt testes, non erubescit veritas, sed auditor incredulus confutatur. Sed iam videamus quas pro nobis natus perferat Christus iniurias, quibusve rursus iniuria illa virtutibus decorentur, & ante omnia foemineo sexu se concipi patitur, qui in sexordio mundi omnipotentis manu de masculo operatus est foeminam. Sed hanc humilitatem nascendi, virginalis matris sublimat integritas. Et quamuis natus Christus foemineo ut infans lacte pascat, tamen ut verum potes virgineis nutritur vberibus, atque ut primum illum in has saeculi procellas, & fluctuantis sentinam mundi vterus maternus effudit, vilissimis circumdatur pannis. Pannis siquidem induitur ille pro nobis, qui, quum crearet omnia, terras luce perfudit, caelum sideribus adornauit, & ignea solem claritate vestiuit. Obuoluitur quidem pannis; sed hi panni noua stella radiante munerantur a magis, & exultantibus angelis honorantur. Et ut nouerimus vniuersa haec per mysterium vel fieri, vel dici, hic, qui pannis circumuoluitur, praedicatur ab initio de sinu patris, aeternoque thalamo salutarium nuptiarum sponsus venit a caelo, sicut ait venerandus David: Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Deinde (ut legitur) ponitur in praesepe, quia ut ait Euangelista, non erat illis locus in diuersorio. Ne quem, fratres, ista permoueat, quia omnis haec in saluatore vilitas preciosissimum nostrae salutis est sacramentum. Videte enim quanta sapientia collocari Christus dicitur in praesepe, qui gemina quadam gratia humani generis & esca erat futurus, & pastor. Qui bene in praesepe ponitur, ut ad pabula perennis vitae, spiritualium ovium greges, agni caelestis balatus inuiter. Non erat, inquit, eis locus in diuersorio. Nunquid tanta illius erant angustiae mansionis, ut nati sub hora paruuli membra non caperet? Sed idcirco mystico refertur sermone non inueniri locum in diuersorio, quia ingressus mundum Christus fidem, in qua possit requiescere, non inuenit, ut ait ipse in Euangelio dicens: Filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Unde aduertimus, quia vnicus Dei filius non in spatiosis domibus, auratisque laqueariis, sed in fide credentium requiescit. Hunc ergo Christum Iesum fugientem vbera nascentium infantium more vagientem, vilibus circumdatum pannis, iacentem vilis in praesepe angelica ministeria prosequuntur, & omnis

Luc. 1.

Psal. 118.

Matth. 8.

nis caelestis exercitus multitudo miratur consona cum voce collaudans, & dicens: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus bonae voluntatis. Gloria vtrique Deo, qui desperatis mortalibus munus aeternae salutis exhibuit, & pax hominibus bonae voluntatis, quos certamine suo Christus, suoque praedio in regnum proprium diabolica de captiuitate reuocauit. Et quam congrue euangelicus intonat sermo, cum dicitur gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus. Quod idem ipse Dei filius & apud angelos gloriosus est in excelsis, & bonae voluntatis hominibus pacem praestat in terris. Propter quod, dilectissimi, competitibus gaudiis tanta de salute laetemur, atque angelicis nos vocibus sociantes honore debito mysteria semper Christi, virtutesque laudemus.

Luc. 2.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 3.

In aduentu dominico, fratres charissimi, solutus est omnis paterne praenunciationis metus, quem diabolici dudum fraudibus incurrit circumuenta mortalitas. Adest enim nobis caeli, terraeque iudex, qui rescisso chirographo delictorum, reatum nostrum miseratus absoluit. Adest ille dominus, qui ingum captiuitatis antiquae nostris a ceruicibus soluens, incrorem mundi aeterna libertate lactificat. Adest rex ille mansuetus, qui per spacia totius orbis, caelestis iustitiae gressibus incedens, superbiemtem furientis inimici contriuit tyrannidem. Hodie namque parturiente Maria natus est nobis Dei filius, ut germana carnis nostrae conceptione productus creato a se homini & pietatem paternam, & fraternum largiretur affectum. Et natus sane ab intacta est foemina, ut eum pariter & hominem testaretur partus humanus, & Deum probaret aeterna virginitas. Nam, sicut non poterat nisi caro de carne nasci: ita non poterat Dei caro de foemineo vtero nisi sine generante prodire. Propter quod ait Angelus beatissimae Mariae: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te. Idcirco tibi, frater, virtute sancti spiritus angelicus sermo protexit, ne coniecturis carnalis disputationis hebetatus, caeleste tibi ipse mysterium terrena argumentatione confingas. Aut non putas eum nouum puerum in alio virginis potuisse formare, qui, quum primum conderet hominem, nec semen patris, nec viscera materna quesiuit? Dic itaque quicumque es superbiae dispensationis arbiter, & discusso, quae tibi videtur virtus eminentior partum dedisse virgini, aut perfectum hominem creasse de terra? Primus enim homo, ut ait Apostolus, de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Si contra naturam esse contendis quod in mysterio redemptionis nostrae sine viro puella asseritur concepisse, cuius quaelo naturae est, quod in parente generis nostri caro sine carne formata est? Quae ista est ratio, immo quam caeca contentio, ut non credatur Deus facere hominem posse de foemina, quem creditur esse de puluere? Si omnipotentis, o homo, tali in negotio esse perspicis voluntatem, de opere cur retractas? Omnia enim (sicut legitur) dominus, quaecumque voluit fecit in caelo, & in terra. Et, si solicius perfereris, praeter huc legitimum hu-

Mat. 3.

1. Cor. 15.

Psal. 113.

manae coceptionis usum, tres valde mirabiles nascendi species operatam reperies trinitatem. Et prima est quidem, quod Adam figuratus ex limo est: secunda quod mulier formata est de masculo: tertia quae & caelestis est, quod Christus processit ex virgine. Quid horum non nouum? Quid horum non mirabile? Quid horum nisi fidem sequamur, inquisitio poterit humana complecti? Quod autem mystico hoc conceptu visitare mundum suum Dei dignatus est filius, nostrae hoc salutis necessitas flagitabat, nimirum ut caelestis tandem generatio repararet, quod natiuitas terrena perdidit. Sed fortassis hunc, qui natus praedicatur ex foemina, dum vilibus obuoluitur pannis, dum iacere contentus est in praesepe, dum lachrymosis vagitibus concrepat, dum maternis lactatur vberibus, Deum esse diffidis? Immo per ista, frater, aduerte eum, & ut hominem infirma pro infirmis pertulisse, & ut Deum potentiam exercuisse caelestem. Hic namque, qui sordentibus circumdatur pannis, regis per Chaldaeos muneribus honoratur. Hic, qui in praesepe humilis iacet, lumine noui sideris coruscatur a caelo. Hic, qui vagitus reddit infantiae, angelici exercitus vocibus collaudatur. Hic, qui foemineo lacte nutritur, multa hominum millia paruissimo pane satiauit. Quid illud adiciam, quod Deum illum, & verum Dei esse filium resurgens a mortuis Lazarus probat, receptus ad lumen caecus annunciat, venerandis eius calcata vestigiis maris vnda restatur, & quod praecellit haec omnia resultans a caelo vox paterna confirmat? Propter quod, dilectissimi, tam magnum hoc natiuitatis dominicae sacramentum dignis vocibus honoremus, diligamus praeter omnibus castitatem, quia, ut placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam vteri virginalis elegit. Sed et misericordiam, quia pietatis est, quod saluamur. Iusticiam sollicito teneamus, quia ob hoc vnigenitus Dei effici dignatus est homo, ut veritatem praedicans, vniuersam mundi faciem, damnata iniquitate, purgaret.

Matth. 2.

Luc. 2.

Ioan. 6.

Ioan. 11.

Luc. 18.

Matth. 14.

Mat. 3.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 4.

Hodierni mysterij sacramentum, fratres charissimi, sicut credidistis semper, & creditis, reparatio est salutis humanae, virtutum natiuitas, ruina vitiatorum. Hodie namque Christus Iesus dominus noster, in quo diuinitatis est plenitudo, carnis nostrae infirma suscipiens, nouus natus est homo. Hodie resulsit secundus ille Adam non incola, sed dominus paradisi, quem interdictae arboris pulchritudo non fallat, serpens non decipiat, mulier non seducat. Hodie exortum est in tenebris lumen, hodie illud, quod caelum, & caeli caelorum se habere gaudebant, mundus dum nescit, accepit. Neque enim ut temporalis quidam, aut qui ante non fuerit, de foemina nobis repentinus emerit, sed qui semper erat cum patre Deus, semperque regnabat, nouo per virginem voluit mortalibus apparere mysterio. Nouus quidem homo, sed dominus sempiternus, nouus Christus, sed rex omnium saeculorum. Ipse est in fine temporum natus ex Maria, qui ante omnia saecula vnigenitus processit a patre. Hic est praedictus a Patriarchis, a Prophetis praedicatus, annunciatum ab angelis, ab

A postolis

de sint facta, comprehendere non vales, qua praesumptione, quae stulticia tuum ipsius, atque omnium discuti creatorum? Natum ergo de Deo patre Deum, eundemque hominem factum de virgine confitemur. Sed haec, charissimi, rationi caeca sunt, fidei manifesta. Tunc enim parte ex aliqua indefinita maiestatis eius poterimus immensa rimari, aduertamus quantum, qualis sit Deus, a nobis non posse cognosci, ut ait dominus ad Moysen: Tu autem non poteris videre faciem meam, id est, non potes carnalibus oculis meam, sicut est, inspicere deitatem. Beatus namque David virtutem omnipotentiae eius intendens clamabat dicens: Mirabilia opera tua, domine, & anima mea nouit valde. Valde enim sciebat anima propheta opera Dei omnem meditationem humanae mentis excedere: propter quod sapientissimus Patriarcha mortalis sensus conclusus angustis, quae inuestigare non poterat, mirabatur. Quis ergo hominum discutere, aut inquirere audeat, tantus quod Propheta miratur? Mirabilia, inquit, opera tua, & anima mea nouit valde. Hoc ipsum enim, quod incomprehensibilis est Deus, anima eius nouerat, caro sentire non poterat. Omnis ergo, qui opera Dei magis vult examinare quam credere, non sequitur animae sensum, sed carnis errorem. Et ideo, fratres, non discutamus qualiter Deus de Deo natus est, sed credamus, nec retractemus partem virginis, sed miremur, ut vnigenitum Dei Deum, & hominem consistentes, inoffensam teneamus caelestis fidei veritatem.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 2.

Uitissime, fratres, festiuitate praesentis diei in omne se gaudium totus vbiq; suscitatur mundus, quia hodie promissus a saeculis vniuerso orbi iudex ortus est, & redemptor. Et necesse est ut in commune nos omnes, qui futuri examinis, resurrectionisque promissae salutarem suscepimus fidem, habeamus metum quidem de iudice, sed de redemptore laeticiam. Omnis namque fidelis anima timore corrigitur, correctione laetatur. Et in hoc, charissimi, quanta erga humanum genus omnipotentis patris dispensatio est, quanta benevolentia, ut quem iudicem praeparabat incredulis, hunc credituris praemitteret redemptorem: quatenus praecurrens misericordia, seueritatem aduentantis iudicis praeveneret. Hodie itaque natus est Christus, sed in natiuitate eius nostra omnium habet vita natalem: quia qui privilegia primae natiuitatis amissimus, visitante nos Christo sanctiore partu redimus ad vitam. Hodie peperit Maria, sed ipsa suum parturivit autorem. Hodie edidit mundo hominem, quem non suscepit ab homine. Quid hoc est miraculi, fratres? Nascitur caro de carne, non tamen generata per carnem, & secreto quodam, incomprehensioque conceptu procedit de mortali foemina diuina progenies. Nec mirum sane si extitit diuina natiuitas, ubi non erat humana conceptio, aut si illam matrem non violauit partus, quam coitus non foedauit. Ille quondam futurorum conscius Esaias populis, & gentibus signum nouae salutis aperiens, ecce, inquit, virgo in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabit nomen

eius Emmanuel, quod interpretatur nobiscum Deus. Atque ut aduertamus noui, ac veteris testamenti vni esse consensum, vniunque consilium, ait etiam beatissimus Lucas dominicae generationis relator egregius dicens. Missus est angelus Gabriel a Deo ad virginem desponsatam viro, cui nomen erat Ioseph, & ait ad illam: Ecce concipies in utero, & paries filium, & vocabunt nomen eius Iesum. Iesus autem, charissimi, latino sermone saluator dicitur. Ecce qualiter se inuicem concordantibus sententia diuina confirmantur, & cum praedicantur diuersa sint tempora, non tamen diuersa narratio. Nam partum virginis quem ille praedixerat, iste testatur. Quis igitur de diuinitate Christi, quis de redemptione cunctetur, quem & Esaias profetetur Deum, & Gabriel annunciat saluatorem? Quis intactae puerperae alium dubitet floruisse quod vno penes ore, atque eodem spiritu proloquantur Euangelista, Angelus, & Propheta? Vbi tanti, tales quae sunt testes, non erubescit veritas, sed auditor incredulus confutatur. Sed iam videamus quas pro nobis natus perferat Christus iniurias, quibusve rursus iniuria illa virtutibus decoratur, & ante omnia foemineo sexu se concipi patitur, qui in sexordio mundi omnipotentis manu de masculo operatus est foeminam. Sed hanc humilitatem nascendi, virginalis matris sublimat integritas. Et quamuis natus Christus foemineo ut infans lacte pascatur, tamen ut verum potes virginis nutritur vberibus, atque ut primum illum in has saeculi procellas, & fluctuantis sentinam mundi vterus maternus effudit, vilissimis circumdatur pannis. Pannis siquidem induitur ille pro nobis, qui, quum crearet omnia, terras luce perfudit, caelum sideribus adornauit, & ignea solem claritate vestiuit. Obuoluitur quidem pannis; sed hi panni noua stella radiante munerantur a magis, & exultantibus angelis honorantur. Et ut nouerimus vniuersa haec per mysterium vel fieri, vel dici, hic, qui pannis circumuoluitur, praedicatur ab initio de sinu patris, aeternoque thalamo salutarium nuptiarum sponsus venit a caelo, sicut ait venerandus David: Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Deinde (ut legitur) ponitur in praesepe, quia ut ait Euangelista, non erat illis locus in diuersorio. Ne quem, fratres, ista permoueat, quia omnis haec in saluatore vilitas preciosissimum nostrae salutis est sacramentum. Videte enim quanta sapientia collocari Christum dicitur in praesepe, qui gemina quadam gratia humani generis & esca erat futurus, & pastor. Qui bene in praesepe ponitur, ut ad pabula perennis vitae, spiritualium ovium greges, agni caelestis balatus inuiter. Non erat, inquit, eis locus in diuersorio. Nunquid tantae illius erant angustiae mansionis, ut nati sub hora parvuli membra non caperet? Sed idcirco mystico refertur sermone non inueniri locum in diuersorio, quia ingressus mundum Christus fidem, in qua possit requiescere, non inuenit, ut ait ipse in Euangelio dicens: Filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Unde aduertimus, quia vnicus Dei filius non in spatiosis domibus, auratisque laqueariis, sed in fide credentium requiescit. Hunc ergo Christum Iesum fugientem vbera nascentium infantium more vagientem, vilibus circumdatum pannis, iacentem vilis in praesepe angelica ministeria prosequuntur, & omnis

nis caelestis exercitus multitudine miratur consona cum voce collaudans, & dicens: Gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus bonae voluntatis. Gloria vtiq; Deo, qui desperatis mortalibus munus aeternae salutis exhibuit, & pax hominibus bonae voluntatis, quos certamine suo Christus, suoque praedio in regnum proprium diabolica de captiuitate reuocauit. Et quam congrue euangelicus intonat sermo, cum dicitur gloria in excelsis Deo, & pax in terra hominibus. Quod idem ipse Dei filius & apud angelos gloriosus est in excelsis, & bonae voluntatis hominibus pacem praestat in terris. Propter quod, dilectissimi, competitoribus gaudiis tanta de salute laetetur, atque angelicis nos vocibus sociantes honore debito mysteria semper Christi, virtutesque laudemus.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 3.

In aduentu dominico, fratres charissimi, solutus est omnis paterne praenunciationis metus, quem diabolici dudum fraudibus incurrit circumuenta mortalitas. Adest enim nobis caeli, terraeque iudex, qui rescisso chirographo delictorum, reatum nostrum miseratus absoluit. Adest ille dominus, qui iugum captiuitatis antiquae nostris a ceruicibus soluens, incrorem mundi aeterna libertate laetificat. Adest rex ille mansuetus, qui per spacia totius orbis, caelestis iustitiae gressibus incedens, superbiemem furientis inimici contriuit tyrannidem. Hodie namque parturiente Maria natus est nobis Dei filius, ut germana carnis nostrae conceptione productus creato a se homini & pietatem paternam, & fraternum largiretur affectum. Et natus sane ab intacta est foemina, ut eum pariter & hominem testaretur partus humanus, & Deum probaret aeterna virginitas. Nam, sicut non poterat nisi caro de carne nasci: ita non poterat Dei caro de foemineo vtero nisi sine generante prodire. Propter quod ait Angelus beatissimae Mariae: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: Et quod nasceretur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: Spiritus, inquit, sanctus superueniet in te. Idcirco tibi, frater, virtute sancti spiritus angelicus sermo protexit, ne coniecturis carnalis disputationis hebetatus, caeleste tibi ipse mysterium terrena argumentatione confingas. Aut non putas eum nouum puerum in alio virginis potuisse formare, qui, quum primum conderet hominem, nec semen patris, nec viscera materna quesiuit? Dic itaque quicunque es superbiae dispensationis arbiter, & discissor, quae tibi videtur virtus eminentior partum dedisse virgini, aut perfectum hominem creasse de terra? Primus enim homo, ut ait Apostolus, de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Si contra naturam esse contendis quod in mysterio redemptionis nostrae sine viro puella asseritur concepisse, cuius quaelo naturae est, quod in parente generis nostri caro sine carne formata est: Quae ista est ratio, immo quam caeca contentio, ut non credatur Deus facere hominem posse de foemina, quem creditur fecisse de puluere: Si omnipotentis, o homo, tali in negotio esse perspicis voluntatem, de opere cur retractas? Omnia enim (sicut legitur) dominus, quaecunque voluit fecit in caelo, & in terra. Et, si sollicitius perferueris, praeter huc legitimum hu-

manae coceptionis usum, tres valde mirabiles nascendi species operatam reperies trinitatem. Et prima est quidem, quod Adam figuratus ex limo est: secunda quod mulier formata est de masculo: tertia quae & caelestis est, quod Christus processit ex virgine. Quid horum non nouum? Quid horum non mirabile? Quid horum nisi fidem sequamur, inquisitio poterit humana complecti? Quod autem mystico hoc conceptu visitare mundum suum Dei dignatus est filius, nostrae hoc salutis necessitas flagitabat, nimirum ut caelestis tandem generatio repararet, quod natiuitas terrena perdidit. Sed fortassis hunc, qui natus praedicatur ex foemina, dum vilibus obuoluitur pannis, dum iacere contentus est in praesepe, dum lachrymosis vagitibus concrepat, dum maternis lactatur vberibus, Deum esse diffidis? Immo per ista, frater, aduerte eum, & ut hominem infirma pro infirmis pertulisse, & ut Deum potentiam exercuisse caelestem. Hic namque, qui sordentibus circumdatur pannis, regis per Chaldaeos muneribus honoratur. Hic, qui in praesepe humilis iacet, lumine noui sideris coruscet a caelo. Hic, qui vagitus reddit infantiae, angelici exercitus vocibus collaudatur. Hic, qui foemineo lacte nutritur, multa hominum millia parvissimo pane satiauit. Quid illud adiciam, quod Deum illum, & verum Dei esse filium resurgens a mortuis Lazarus probat, receptus ad lumen caecus annunciat, venerandis eius calcata vestigiis maris vnda restatur, & quod praecellit haec omnia resultans a caelo vox paterna confirmat? Propter quod, dilectissimi, tam magnum hoc natiuitatis dominicae sacramentum dignis vocibus honoremus, diligamus praeter omnibus castitatem, quia, ut placere hanc sibi Christus ostenderet, pudicitiam vteri virginalis elegit. Secetur misericordiam, quia pietatis est, quod saluamur. Iusticiam sollicitate teneamus, quia ob hoc vnigenitus Dei effici dignatus est homo, ut veritatem praedicans, vniuersam mundi faciem, damnata iniquitate, purgaret.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 4.

Hodierni mysterij sacramentum, fratres charissimi, sicut credidistis semper, & creditis, reparatio est salutis humanae, virtutum natiuitas, ruina vitiatorum. Hodie namque Christus Iesus dominus noster, in quo diuinitatis est plenitudo, carnis nostrae infirma suscipiens, nouus natus est homo. Hodie resulsit secundus ille Adam non incola, sed dominus paradisi, quem interdictae arboris pulchritudo non fallat, serpens non decipiat, mulier non seducat. Hodie exortum est in tenebris lumen, hodie illud, quod caelum, & caeli caelorum se habere gaudebant, mundus dum nescit, accepit. Neque enim ut temporalis quidam, aut qui ante non fuerit, de foemina nobis repentinus emerit, sed qui semper erat cum patre Deus, semperque regnabat, nouo per virginem voluit mortalibus apparere mysterio. Nouus quidem homo, sed dominus sempiternus, nouus Christus, sed rex omnium saeculorum. Ipse est in fine temporum natus ex Maria, qui ante omnia saecula vnigenitus processit a patre. Hic est praedictus a Patriarchis, a Prophetis praedicatus, annunciatum ab angelis, ab Apostolis

Apostolis approbatus. De vno, eodémque legis, in principio erat verbum: & verbum caro factum est. Gaude ergo nunc, & exulta ad Deum tuum tandem conuersa gentilitas. Percepisti donum, quod Abraham in spiritu se vidisse laetatus est, meruisti per Christum, quod mereri quondam Hebræorum gens electa non potuit. Timens enim Israel, & tremens mirabatur, vt legimus, quod Moyses populi princeps reconditus in nube, & in vertice montis altissimi solus cum domino loqueretur, Tibi vero sic natus est Christus, & tanta se nobis dignatione concessit, vt loqueretur omnibus, & ab omnibus videretur. Ad illum tunc montem Sina quicumque accessisset ex populo, præfenti puniebatur interitu. Ad hunc vero montem, qui hodie natus est mundo, quicumque non accesserit, morietur, Et tunc quidem vnus populus erudiebatur ad fidem, nunc vero omnes gentes vocantur ad vitam. Viderunt venerabiles patres nostri innumera, magnaque mirabilia. Cælum illis angelicas roauit elcas, dulcia pocula lapis durissimus ministravit. Iordanis perpetem meatum suum retorfit in fontem, validissimi hostium murubarum strepitu corruerunt. Sol quoque comoratus in cælo, longiorem triumphanti populo præstitit diem. Hoc vero nullis antea videre saculis datū est, vt vnigenitus altissimi, quem trementes Archangelorum suscipiunt potestates, hominem se hominibus exhiberet, & carnem, quam assumpsit ab homine, transformaret in Deū. Amplectere ergo dignationem maiestatis æternæ, & ne archanam Dei tui discutias voluntatem: quia omnibus quidem natus est Christus, sed fidelibus dat salutem. Quod si tibi sensuum tuorum fragilitate minus dignum videtur filium Dei natum de femina credere, virginem cogita peperisse. Si tibi panni, quibus obuolutus est, fortasse vilescunt, angelos collaudantes, & multitudinem cælestis exercitus admirare. Si præsepe, in quo infans iacuit, despicias, erige paulisper oculos, & nouam in cælo stellam protestantem mundo natiuitatem dominicam contere. Si credis vilia, crede mirifica. Si de his, quæ humilitatis sunt, disputas, quæ alta sunt, & cælestia venerare. Iisdem enim referentibus, iisdemque autoribus de domino saluatore, quæ humilia, & quæ gloriosa sunt, didicisti, vniuersa, quæ ad salutis tuæ mysteriū pertinebant, sacra tibi Euangelia prodiderunt. Habes in his vnde dominum Iesum & natum hominem credas, & Deum esse dubitare non possis.

Ioan. 1.
Ioan. 6.
Exod. 19.
Exod. 16.
17.
Iosue 3.
Iosue 6.
Iosue 10.

tiam mundi? Hodie igitur nobis (sicut decursa Euangelij lectione cognouimus) secundum carnem natus est Christus, incipiens quidem esse, quod non erat, sed non desinens esse, quod erat. Nec enim natiuitas hominis imminuere, aut separe indifcretæ maiestatis poterat vnitatem. Quod Deus de Deo patre processit, ineffabilis, ac permanentis est secretum virtutis: quod homo est natus ex femina, nostræ salutis est gratia. Illic gloria naturæ: hic mysterium voluntatis. Quis ergo, fratres, profundum hoc cælestis consilij valeat æstimare, quod immortalitatis dominus, incorruptæque substantiæ, vt conditione carnis mortem suscipere pro mortalibus possit, de femineo vtero nulla corporea generationis lege conceptus, humana sub lege prodire, atque hoc ita vt eum beata mater, quæ intacta conceperat, inniolata proferret? Obuoluitur præterea pannis, & ponitur in præsepi. Vilitas ista infantis preciosum Dei est sacramentum. In pannis enim nostras infirmitates, nostra se indicat suscepisse peccata. Quod vero in præsepi, vbi pastus est animalium, sua collocari membra permittit, in æternam refectioem vascendum à mortalibus suū corpus ostendit. Quid illud dicam, quod in terras angelica multitudo descendens vagientem paruulum gloriosa laude profequitur? Stuper enim omnis creatura tam grande miraculum, quod vnus, idémque & Deus regnat in cælo, & homo nutritur in terra. Cuius mysterij beatus David annuncians nouitatem omne hominum genus ad concentum cantici spiritualis inuitat dicens: Cantate domino canticum nouum, cantate domino omnis terra. Quid tam nouum, charissimi, quam quod omnipotens Deus maiestatis immensæ patri coæternus, & perpetui regni dominus ad infirmitates corporeas, & humilitatē se inclinavit humanam? Quid tam nouum quam concipiente, & parturiente femina, illam virginitem permanere? Et talis vere saluatorem mundi decebat ingressus, vt, qui humani generis veniebat peccata mundare, præ cæteris mundus nasceretur. Bene etiam propheta subiunxit, cantate domino omnis terra. Cui enim alij omnis debet cantare terra, nisi qui vniuerso terrarum orbi delictorum veniam, & spem sempiternæ salutis inuexit? Magnificemus ergo, fratres, dominum, ac Deum nostrum, psallamus ei, atque cantemus. Dignum est enim, vt eorū præcipue laudibus honoretur, quos proptij corporis passione, & sanguinis sui effusione saluauit.

Luce 2.
Luce 2.
Psal. 95.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 5.

Inuestigabiles humanis sensibus dispositiones esse diuinas ipsa operū Dei altitudo testatur. Sed eo magis nobis Christi sunt veneranda mysteria, quo magnitudine sui capacitatem ingenij mortalibus excedunt. Et ideo, fratres, cum annunciat nobis sempiternus ille vnigenitus Dei patris, cui subiacent omnia, & per quem creata sunt vniuersa, sub fine temporum nasci voluisse de femina, infantiam perpeti nostræ carnis, tantę dignationis gratiam non debemus examinare, sed credere: nec discutere, sed mirari. Quid enim est æquius, quidve tam congruum, quam vt in rebus diuinis omnipotentiam magis sequamur Dei, quam sapien-

EIVSDEM DE EODEM
Homil. 6.

In aduentu dominico, fratres charissimi, cuius honorem debitum præfenti festiuitate deserimus multimoda cælestium mysteriorum gratia reuelatur. Hodie enim, hoc est, in fine temporum editus est ille, cuius æternitatem nulla sæculorum tempora comprehendunt. Hodie cæli, terrarumque dominus pro libertate seruorum formam induit seruitutis. Hodie noua femineo sexus gloria peperit virgo, & quod vniuersa nobiscum creatura miratur, natus est homo nō per hominem procreatus. Sed quamuis nouum videatur, non tamē incredulum, quod Christus in vtero Mariæ sine generante conceptus est, qui de Deo patre sine conceptione

conceptione processit. Quod enim Deus est, solius patris est vnigenitus, quod homo est, solius matris est filius. Atque ideo illum, qui ex patre Deus est, & ex matre homo est, hoc est, Deum, & hominem vnium dominum confitemur. Hoc autem totum factum est, vt & Deus per carnem hominis mysterium salutaris suscipere passionis, & homo per virtutem Dei æternitatis suæ reciperet dignitatem. Nascitur itaque Christus ex Maria, vt & sexus femineus hominem daret, & Deum proderet integritas virginalis. Nascitur Christus ex femina, vt, sicut Adam decipientem per Euam diabolum non potuit præcauere, ita diabolus aduentum per Mariam Deum non deprehenderet esse præsentem. Parturit igitur femina salutem mundi, vt, quæ extiterat fomes iniquitatis, fieret sinistra iusticiæ, & per quam mors sibi in hunc mundū aditum patefecit, per eam ad nos vita haberet ingressum. Atque vt ostenderet creator humani generis vtriusque se sexus curam habere, & vtrunque velle saluare, vir nascitur, & procedit ex femina, quatinus aduerteremus nullam esse apud Deum inter virum, ac feminam in percipiēda salute distantiam. Cur autem non tota deuotione credamus salutarem puerum nasci potuisse de virgine, qui perfectum hominē credimus de puluere fuisse formatum? Exultemus ergo, fratres, & lætemur celebrantes natalem domini nostri Iesu Christi; quia in eius natiuitate nos omnes natos sentimus ad vitam. Factus est enim homo, non vt sibi viueret, qui autor est vitæ, sed vt morte sua vitam redimeret mortuorum. Tantis enim vinculis humanum genus vinxerat inimicus, tantaque nos mole immanium præferat peccatorū, vt nullus nobis esset reditus ad salutem, nisi nasceretur ille, qui virtute propria ad vitam possit redire post mortem.

S. LEONIS PAPAE IN
eodem festo, Serm. 1.

Saluator noster, dilectissimi, hodie natus est, gaudeamus. Neque enim fas est locū esse tristitiæ, vbi natalis est vitæ: quæ, consumpto mortalitatis timore, nobis ingerit de promissa æternitate lætitiā. Nullus ab huius alacritatis participatione secernitur, vna cunctis lætitiæ communis est ratio: quia Dominus noster, peccati, mortisque destructor, sicut nullum à reatu liberum reperit, ita pro liberandis omnibus venit. Exultat sanctus, quia propinquat ad palmam. Gaudeat peccator, quia inuitatur ad veniam. Animetur gentilis, quia vocatur ad vitam. Dei nanque filius secundum plenitudinem temporis, quam diuini consilij inscrutabilis altitudo disposuit, reconciliandam autori suo naturam generis adsumpsit humani, vt inuentor mortis diabolus, per ipsam, quam vicebat, vinceretur. In quo conflictu pro nobis inuito, magno, & mirabili æquitatis iure certatum est, dum omnipotens dominus cum sequissimo hoste, non in sua maiestate, sed in nostra congregitur humilitate, obiciens ei eandem formā, eandemque naturam, mortalitatis quidem nostræ participem, sed peccati totius expertem. Alienum quippe ab hac natiuitate est, quod de omnibus legitur; Nemo inuidus à forte, nec infans, cuius est vnus dici vita super terram. Nihil ergo in istam singularem natiuitatem de carnis concupiscentia transiuit, ni-

hil de peccati lege manauit. Virgo regia Dauidicæ stirpis eligitur, quæ sacro grauidanda fetu, diuinam, humanamque prolem prius conciperet mente, quam corpore. Et, ne superni ignara consilij, ad inusitados paueret affatus, quod in ea operandum erat à spiritu sancto, colloquio discit angelico. Nec damnum credit pudoris, Dei genitrix mox futura. Cur enim de conceptionis nouitate desperet, cui efficiencia de altissimi virtute promittitur? Confirmatur credentis fides etiam præcuntis attestazione miraculi, donaturque Elizabeth inopinata fecunditas, vt, qui conceptum dederat sterili, daturus non dubitaretur & virgini. Verbum igitur Dei Deus, filius Dei, qui in principio erat apud Deum, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, propter liberandum hominem ab æterna morte, factus est homo, ita se ad susceptionem humilitatis nostræ sine diminutione suæ maiestatis inclinans, vt manens quod erat, assumensque quod non erat, veram serui formam ei formæ, in qua Deo patri est æqualis, vni-ret: & tanto sedere naturam vtranque confereret, vt nec inferiorem consumeret gloriatio, nec superiorem minueret assumptio. Salua igitur proprietate vtriusque substantiæ, & in vnam cocunte personam, suscipitur à maiestate humilitas, à virtute infirmitas, ab æternitate mortalitas & ad rependendum nostræ conditionis debitum, natura inuolabilis naturæ est vnita passibili, Deusque verus, & homo verus, in vnitatem domini temperatur, vt, quod nostris remediis congruebat, vnus, atque idem Dei, hominumque mediator, & mori posset ex vno, & resurgere posset ex altero. Merito igitur virgineę integritati nihil corruptionis intulit partus salutis, quia custodia fuit pudoris, editio veritatis. Talis igitur, dilectissimi, natiuitas decuit Dei virtutem & Dei sapientiam Christum, qua nobis & humilitate congrueret, & diuinitate præcelleret: nisi enim esset Deus verus, non adferret remedium: nisi esset homo verus, non præberet exemplum. Ab exultantibus ergo angelis nascente domino gloria in excelsis Deo canitur: & pax in terra bonæ voluntatis hominibus nuntiatur. Vident enim cælestem Hierusalem ex omnibus mundi gentibus fabricari, de quo inenarrabili diuinę pietatis opere, quantum lætari debet humilitas hominum, quam tantum gaudeat sublimitas angelorum? Agamus ergo, dilectissimi, gratias Deo patri per filium eius in spiritu sancto, qui propter multam charitatem suam, qua dilexit nos, miseratus est nostri: & cum essemus mortui peccatis, cuius iustificauit nos Christo, vt essemus in ipso noua creatura, nouumque figmentum. Deponamus ergo veterem hominem cum actibus suis, & adepti participationem generationis Christi, carnis renunciemus operibus. Agnosce, o Christiane, dignitatem tuam, & diuinę consors factus naturæ, noli in veterem vilitatem degeneri conuersatione redire. Memento, cuius capitis, & cuius corporis sis membrum. Reminiscere, quia erutus de potestate tenebrarum, translatus es in Dei lumen, & regnum. Per baptismatis sacramentum, spiritus sancti factus es tēplum. Noli tātum habitatorem prauis de te actibus effugare, & diaboli te iterum subiicere seruituti, quia precium tuū sanguis est Christi, qui in veritate te iudicabit, quia misericordia te redemit, qui cū patre, & spiritu sancto regnat in secula sæculorū, Amen.

* effectus.
Ioan. 1.
Philp. 2.
1. Tim. 2.
1. Cor. 1.
Luce 2.
Ephes. 2.
Ephes. 4.
Colos. 3.
EIVSDEM

EIVSDEM IN EADEM

solemnitate. Sermo 2.

Exultemus in domino, dilectissimi, & spiritali iucunditate letemur, quia illuxit nobis dies redemptionis * noua, reparationis antiquae, felicitatis aeternae. Reparatur enim nobis salutis nostrae annua reuolutione sacramentum, ab initio promissum, in fine redditum, sine fine mansurum. In quo dignum est, nos erectis sursum cordibus, diuinum adorare mysterium, vt, quod magno Dei munere agitur, magnis Ecclesiae gaudiis celebretur. Deus enim omnipotens, & clemens, cuius natura bonitas, cuius voluntas potentia, cuius opus misericordia est, statim vt nos diabolica malignitas veneno suae mortificauit inuidiae, praedestinata renouandis mortalibus suae pietatis remedia inter ipsa mundi primordia praesignauit, denuncians serpenti futurum semen mulieris, quod noxij capitis elationem sua virtute contereret, Christum scilicet in carne venturum Deum, hominemque signans, qui natus ex virgine violatorem humanae propaginis incorrupta natiuitate damnaret. Nam, quia gloriabatur diabolus, hominem sua fraude deceptum, diuinis caruisse muneribus, & immortalitatis dote nudatum, duram mortis subiisse sententiam, seque in malis suis quoddam de praeruaricatoris consortio inuenisse solatium, Deum quoque iuste, seueritatis exigente ratione, erga hominem, quem in tanto honore condiderat, antiquam mutasse sententiam: opus fuit, dilectissimi, secreta dispensatione consilij, vt incommutabilis Deus (cuius voluntas non potest sua benignitate priuari) primam pietatis suae dispositionem, sacramento occultiore compleret, & homo diabolicae iniquitatis verlutia actus in culpam, contra Dei propositum non petiret. Aduentibus ergo temporibus, dilectissimi, quae redemptioni hominum fuerant praestituta, ingrediuntur haec infima Iesus Christus dominus noster, de caelesti sede descendens, & a paterna gloria non recedens, nouo ordine, noua natiuitate generatus. Nouo ordine, quia inuisibilis in suis, visibilis factus est in nostris. Incomprehensibilis voluit comprehendi: Ante tempora manens, esse cepit ex tempore. Vniuersitatis dominus seruilium formam, obumbrata maiestatis suae dignitate, suscepit. Impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis, & immortalis mortis legibus subiacere. Noua autem natiuitate genitus est, conceptus a virgine, natus ex virgine, sine paterna carnis concupiscentia, sine maternae integritatis iniuria, quia futurum hominum saluatorem talis ortus decebat, qui & in se haberet humanae substantiae naturam, & humanae carnis inquinamenta nesciret. Autor enim in carne nascenti, Deus est, testante Archangelo ad beatam virginem Mariam; Quia spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoque quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Originis dissimilis, sed natura consimilis: humano vsu, & consuetudine, quod credimus, caret, sed diuina potestate subnixum est, quod virgo conceperit: quod virgo pepererit, & virgo permanserit. Non hic * consideretur patientis conditio, sed nascens arbitrium, qui sic homo natus est, vt volebat, & poterat. Si veritatem queris, humanae

* Nostre

Genes. 3.

In vulgata autem editione ad ipsam mulierem id refertur.

Lucas. 1.

* cogitatur.

naturae cognosce materiam: si rationem scrutaris originis, virtutem confitere diuinam. Venit enim dominus Iesus Christus contagia nostra auferre, non perpeti: nec succumbere vitis, sed mederi. Venit, vt omnem languorem corruptionis, & vniuersa vulnera sordentium curaret animarum, propter quod oportuit, vt nouo nasceretur ordine: qui nouam impolluta sinceritatis gratiam humanis corporibus inferebat. Oportuit enim, vt primam genitricis integritatem, nascens incorruptio custodiret, & complacitum sibi claustrum, pudoris, & sanctitatis hospitium, diuini spiritus virtus infusa serualet, quae stauerat deiecta erigere, contracta solidare, & superandis carnis illecebris, multiplicatam pudicitiae donare virtutem; vt virginitas, quae in aliis non poterat salua esse generando, fieret aliis imitabilis confitendo, renascendo. Hoc ipsum autem, dilectissimi, quod Christus nasci elegit ex virgine: nonne apparet altissimae fuisse rationis; vt scilicet humano generi tantam salutem diabolus ignoraret, & spiritali latente conceptu, quem non alium videret quam alios, non aliter crederet natum esse quam ceteros. Cuius enim similem cum vniuersis aduertit naturam, patem habere arbitratus est cum omnibus causam. Nec intellexit a transgressionis vinculis liberum, quem ab infirmitate mortalitatis non inuenit alienum. Verax namque misericordia Dei, cum ad reparandum humanum genus ineffabiliter multa suppeterent, hanc potissimum consulendi viam elegit, qua ad destruendum opus diaboli, non virtute vteretur potentia: sed ratione iustitia. Nam superbia hostis antiqui non immerito sibi in omnes homines ius tyrannicum vendicabat, nec indebito dominatu premebat, quos a mandato Dei spontaneos in obsequium suae voluntatis allegerat. Non itaque iuste amitteret originalem deditij generis seruitutem, nisi de eo, quod subegerat, vinceretur. Quod vt fieret, sine virili semine editus est Christus ex virgine: quam non humanus coitus, sed spiritus sanctus fecundauit. Et cum in omnibus matribus non fiat sine peccati sorde conceptio, haec inde purgationem traxit, vnde concepit. Quo enim paterna seminis transfusio non peruenit: peccati se illis origo non misceuit. Inviolata virginitas concupiscentiam nesciuit, substantiam ministravit. Assumpta est de matre * domini natura, non culpa: creata est forma serui sine conditione virili, quia nouus homo sic contemperatus est veteri, vt veritatem susciperet generis, & vitium excluderet vultus. Quum igitur misericors, omnipotensque saluator ita susceptionis humanae moderaretur exordia, vt virtutem inseparabilis a suo homine deitatis, per velamen nostrae infirmitatis absconderet, illusa est securi hostis astutia, qui natiuitatem pueri, in salutem generis humani procreati, non aliter sibi, quam omnium nascentium putauit obnoxiam. Vidit enim vagientem, atque lachrymantem, vidit pannis inuolutum, circuncisioni subditum, & legalis sacrificij oblatione perfundum, Agnouit deinceps solita pueritiae incrementa, & vique in viriles annos de naturalibus non dubitauit augmentis. Inter haec intulit contumelias, multiplicauit iniurias, adhibuit maledicta, opprobria, blasphemias, conuitia, omnem postremo in ipsum vim furoris sui effudit. Omnia tentamentorum genera percurrit, & sciens, quo humanam naturam

* hominis

videtur. Quosere hinc calu originem. In B. Mariae quod quidem renouari potest in diuinitate, natiuitate sit.

Sane intelligendum. A suo homine, ne dicitur. Christo proprietas cognominis.

Lucas. 2.

EIVSDEM IN EADEM

solemnitate. Sermo 3.

NOta quidem sunt nobis, dilectissimi, & frequenter audita, quae ad sacramenta pertinent solennitatis hodiernae; sed, sicut illas oculis voluptatem adfert lux ista visibilis: ita cordibus sanis aeternum dat gaudium natiuitas saluatoris, quae a nobis nunquam est reticenda. Non enim ad illud tantummodo sacramentum, quo filius Dei consempiternus est patri, sed etiam ad hunc ortum, quo verbum caro factum est; credimus pertinere, quod dictum est; Generationem eius quis enarrabit? Deus itaque Dei filius, pater, atque eadem de patre, & cum patre natura, vniuersitatis creator, & dominus, totus vbique praesens, & vniuersa excedens, in ordine temporum, quae ipsius dispositione decurrunt, hunc sibi diem, quo in salutem mundi ex beata virgine nasceretur, elegit, integro per omnia pudore generantis. Cuius virginitas sic non est violata partu, vt non fuerat temerata conceptu, vt impleteretur, sicut ait Euangelista, quod dictum est a domino per Esaiam prophetam; Ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod interpretatur, nobiscum Deus. Hic enim mirabilis facta virginitas partus, verè humanam, verè diuinam, vna edidit prole naturam, quia non ita proprietates suas tenuit vtraque substantia, vt personarum in eis possit esse discretio: nec sic creatura in societatem sui creatoris est assumpta, vt ille habitator, & illa habitaculum esset, sed ita, vt naturae alteri altera misceretur. Et quamuis alia sit, quae suscipitur, alia verò, quae suscipit: in tantam tamen vnitatem conuenit vtriusque diuersitas, vt vnus, idemque sit filius, qui se, & secundum quod verus est homo, pater dicit minorem: & secundum quod verus est Deus, patri profiteretur aequalem. Hanc vnitatem dilectissimi, qua creatori creatura conseruitur, intelligenti oculis cernere cecitas Ariana non potuit, quae vnigenitum Dei, eiusdem cum patre gloriae, atque substantiae esse non credens, minorem dixit filij deitatem, de iis argumenta sumens, quae ad formam sunt referenda seruilium, quam idem filius Dei, vt ostendat in se non discretam, neque alterius personam, sic cum eadem dicit; Ego, & pater vnus sumus. In forma enim serui, quam nostrae reparationis causa in fine seculorum suscepit, minor est pater: in forma autem Dei, in qua erat ante secula, aequalis est patri. In humilitate humana factus est ex muliere, factus sub lege: in maiestate diuina, manens Dei verbum; per quod facta sunt omnia. Proinde qui in forma Dei fecit hominem, in forma serui factus est homo, sed vtrumque

* excedit.

Alludis ad legem de Alluibus, cum quis plus petit, aut vniuersum.

* proprietate

* praesumptione

* Quia

Esai. 55.

Esai. 7.

Improprie mixtionis verbi: significat autem vnitatem.

Galat. 4. Ioan. 1. Philip. 2.

que Deus de potentia suscipiens, vtrumque homo de humilitate suscepti. Tener enim sine defectu proprietatem suam vtraque natura. Et sicut formam serui, forma Dei non adimit; ita formam Dei, serui forma non minuit. Sacramentum itaque vnitate cum infirmitate virtutis, propter eandem hominis naturam minorem patre dici filium finit. Deitas autem, quae vna est in Trinitate patris, & filij, & spiritus sancti, omnem opinionem inaequalitatis excludit. Nihil enim ibi habet aeternitas temporale, nihil natura dissimile: vna illic voluntas est, eadem substantia, par potestas, & non tres dii, sed vnus est Deus: quia vera, & inseparabilis est vnitas, vbi nulla potest esse diuersitas. In integra igitur veri hominis, perfectaque natura, verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. Nostra autem dicimus, quae in nobis ab initio creator condidit, & quae reparanda suscepit. Nam illa, quae deceptor inuexit, & homo deceptor admisit, nullum habuerunt in saluatore vestigium. Nec quia communionem humanarum subiit infirmitatum, ideo nostrorum particeps fuit delictorum. Assumpsit formam serui sine sordibus peccati, humana prouehens, diuina non minuens. Exinanitio enim illa, qua se inuisibilis visibilem praebuit, inclinatio fuit miserationis, non defectio potestatis. Vt ergo ad aeternam beatitudinem ab originalibus vinculis, & a mundanis reuocemur erroribus, ipse ad nos descendit, ad quem nos non poteramus ascendere: quia, etsi multis inerat amor veri, incertarum tamen opinionum varietas, fallentium demonum decipiebatur astutia, & falsi nominis scientia in diuersas, compugnantisque sententias humana ignorantia trahebatur. Ad auferendum autem hoc ludibrium, quo captivae mentes superbienti diabolo seruiebant, non sufficiebat doctrina legalis, nec per solas cohortationes propheticas poterat natura nostra reparari, sed adicienda erat veritas redemptionis mortalibus instituta, & corruptam ab initio originem nouis renasci oportebat exordis. Offerenda erat pro reconciliandis hostia, quae esset nostri generis socias, & nostrae contaminationis aliena, vt hoc propositum Dei, quo peccatum mundi in Iesu Christi placuit natiuitate, ac passione delere, ad omnium generationum secula pertinere: nec turbarent nos, sed potius confirmarent mysteria, pro temporum ratione variata, quum fides, qua viuimus, nulla fuerit aetate diuersa. Cessent igitur illorum querelae, qui impio murmure diuini dispensationibus obloquentes, de dominicae natiuitatis tarditate causantur, tanquam praeteritis temporibus non sit impensum, quod in vltima mundi aetate * est gestum. Verbi incarnatio haec contulit faciendam, quae facta, & sacramentum salutis humanae in nulla vnquam antiquitate cessauit. Quod praedicauerunt Apostoli, hoc annunciauerunt prophetae, nec sero est impletum, quod semper est creditum. Sapientia vero, & benignitas Dei hac salutiferi operis mora, capaciores nos suae uocationis effecit, vt, quod multis signis, multis vocibus, multisque mysteriis per tot fuerat secula praenunciatum, in his diebus Euangelij non esset ambiguum: & natiuitas, quae omnia miracula, omnemque intelligentiae erat excessura mensuram, tanto constantiorem in nobis gigneret fidem, quanto praedictio eius & antiquior praecessisset & crebrior. Non itaque nouo consilio Deus rebus humanis, nec se-

ra miseratione consuluit, sed a constitutione mundi vniam, eandemque omnibus causam salutis instituit. Gratia autem Dei, qua semper est vniuersitas iustificata sanctorum, aucta est Christo nascente, non cepta. Et hoc magnae pietatis sacramentum, quo totus iam mundus impletus est, tam potens etiam in suis significationibus fuit, vt non minus adepti sint, qui in illud credere promissum, quam qui suscipere donatum. Vnde, cum manifesta pietate, dilectissimi, tanta in nobis diuinae bonitatis effusa sint gratia, quibus ad aeternitatem vocandis, non solum exemplum praecedentium vtiliter ministravit, sed etiam ipsa veritas, visibilis & corporalis apparuit, non segni neque carnali laetitia diem dominicae natiuitatis celebrare debemus, quod dignè, ac intelligenter fiet à singulis, si meminerit quisque cuius corporis membrum sit, & cui capiti coaptatum, ne sacrae edificationi discors compago non hareat. Considerate, dilectissimi, & secundum illuminationem, spiritus sancti prudenter aduertite, quis nos in se suscepit, & quem suscepimus in nobis. Quoniam sicut factus est dominus caro nostra nascento: ita & nos facti sumus ipse renascento: Ideo & membra Christi, & templum sumus spiritus sancti. Et ob hoc beatus Apostolus dicit; Glorificate, & portate Deum in corpore vestro. Qui formam nobis suae mansuetudinis, & humilitatis insinuans, ea nos virtute imbuit, qua redemit, ipso domino pollicente: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tolle iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Suscipiamus ergo regentis nos veritatis non graue, nec asperum iugum, & sumus eius humilitati similes, cuius gloriae volumus esse conformes: ipso auxiliante, & perducente nos ad promissiones suas, qui secundum magnam misericordiam suam potens est peccata nostra delere, & sua in nobis dona perficere, Iesus Christus dominus noster, qui viuunt, & regnat in secula seculorum, Amen.

**EIVSDEM IN EADEM
solemnitate. Sermo 4.**

Semper quidem, dilectissimi, diuersis modis, multisque mensuris humano generi bonitas diuina consuluit, & plurima prouidentiae suae munerata omnibus retro seculis clementer impartit, sed in nouissimis temporibus omnem abundantiam solitae benignitatis excessit, quando in Christo, ipsa ad peccatores misericordia, ipsa ad errantes veritas, ipsa ad mortuos vita descendit, vt verbum illud coaeternum, & coaequale genitori in vnitatem deitatis suae naturam nostrae humilitatis assumeret, & Deus de Deo natus, idem etiam de homine nasceretur. Promissum quidem hoc à constitutione mundi, & multis significationibus rerum, atque verborum semper fuerat prophetarum, sed quantam hominum portionem figura illa, & mysteria obumbrata saluarent, nisi longa, & occulta promissa aduentu suo Christus impleret? & quod tunc paucis credentibus profuit faciendum, innumeris iam fidelibus prodesse effectum. Iam ergo nos non signis, neque imaginibus ad fidem ducimur, sed Euangelica historia confirmati, quod

quod factum credimus, adoramus, accedentibus ad eruditionem nostram prophetis instrumentis, vt nullo modo habeamus ambiguum, quod tantis oraculis scimus esse praedictum. Hinc enim est, quod dominus Abraham ait; in semine tuo benedicentur omnes gentes. Hinc David promissionem Dei propheticis spiritu canit, dicens; Iuravit dominus David, & non frustrabitur eum, de fructu vetricis tui ponam super sedem tuam. Hic idem dominus per Esaiam; Ecce virgo, inquit, in vtero accipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: quod interpretatur nobiscum Deus. Et iterum; Exiit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. In qua virga non dubie beata virgo Maria praedicta est, quae de Iesse, & David stirpe progenita, & spiritu sancto fecundata, nouum florem carnis humanae, vtero quidem materno, sed partu est enixa virgineo. Exultent ergo in laudem Dei corda credentium, & mirabilia eius cofiteantur filij hominum: quoniam in hoc praecipue Dei opere humilitas nostra cognoscit, quanti eam suus conditor aestimari. Qui cum origini humanae multum dederit, quod nos ad imaginem suam fecit, reparationi nostrae longe amplius tribuit, cum seruili formae ipse se dominus coaptauit. Quamuis enim ex vna, eademque pietate sit, quicquid creatura creator impendit, minus tamen mirum est, hominem ad diuinam proficere, quam Deum ad humana descendere. Hoc autem nisi facere dignaretur omnipotens, nulla quemquam species iustitiae, nulla forma sapientiae à captiuitate diaboli, & à profundo aeternae mortis erueret. Condemnatio enim ex vno in omnes cum peccato transiens permaneret, & letali vulnere tabefacta natura, nullum remedium reperiret, quia conditionem suam suis viribus mutare non posset. Primus namque homo carnis substantiam accepit à terra, & rationali spiritu per insufflationem creatis animatus est, vt ad imaginem, & similitudinem sui auctoris viuens, formam Dei bonitatis, atque iustitiae in splendore imitationis tanquam in speculi nitore seruaret. Quam naturae suae speciosissimam dignitatem si per obseruantiam legis datae perseueranter excoleret, ipsam illam terreni corporis qualitatem ad caelestem gloriam mens incorrupta perduceret. Sed, quia inuidio, & deceptori temere, atque infeliciter credidit, & superbia consiliis acquiescens, repositum honoris augmentum occupare maluit quam mereri, non solum ille homo, sed etiam vniuersa in illo posteritas eius audiuit; Terra es, & in terram ibis. Qualis ergo terrenus, tales & terreni: & nemo immortalis, quia nemo caelestis. Ad hunc itaque peccati, & mortis vinculis resoluendum, omnipotens filius Dei omnia implens, omnia cotinens, aequalis per omnia patri, & in vna ex ipso, & cum ipso consempiternus essentia, naturam in se suscepit humanam, & creator, ac dominus omnium rerum, dignatus est vnus esse mortalium, electa sibi matre, quam fecerat: quae, salua integritate virginea, corpore esset tantum ministra substantiae, vt, humani feminis cessante contagio, noto homini & puritas inesset, & veritas. Non ergo in Christo ex vtero virginis genito, quia natiuitas est mirabilis, ideo est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, & nullum est in vtraque substantia mendacium, Verbum caro factum est profectione carnis, non defectioe deitatis: quae sic

potentiam suam, bonitatemque moderata est, vt & nostra suscipiendo prouideret, & sua communicando non perderet. In hac natiuitate Christi secundum prophetiam David, Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo prospexit. In hac natiuitate etiam Esaiæ sermo completus est dicentis; Producat terra, & germinet saluatorem, & iustitia oriatur simul. Terra enim carnis humanae, quae in primo fuerat praeruatoris maledicta, in hoc solo beatae virginis partu germen edidit benedictum, & à vicio suae stirpis alienum. Cuius spiritalem originem in regeneratione quisque consequitur, & omni homini renasceti aqua baptismatis instar est vteri virginalis, eodem spiritu sancto replente fontem, qui repleuit & virginem, vt peccatum, quod ibi vacuauit sacra conceptio, hic mystica tollat ablutio. Ab hoc sacramento, dilectissimi, infanus Manicheorum error alienus est, nec vllum habent in Christi regeneratione confortium, qui eum de Maria virgine negant corporaliter natum: vt, cuius non credunt veram natiuitatem, nec veram recipiunt passionem, & quem non consentunt vere sepultum, abnuant veraciter suscitatum. Ingressi enim praeruptam execrandi dogmatis viam, in qua nihil non tenebrosum, nihilque non lubricum est, ruunt in profunda mortis per praecipitia falsitatis: nec aliquid solidum, cui innituntur, inueniunt, qui propter omnia diabolici probra commenti, in ipso praecipuo obseruantiae suae festo, sicut proxima eorum confessione patrefactum est, vt animi, ita & corporis pollutione lactantur, neque in pudore, neque in fide integritatem seruantes, vt & in dogmatibus suis impij, & in factis inueniantur obseceni. Aliae haereses, dilectissimi, licet merito omnes in sua peruersitate damnandae sint, habent tamen singula in aliqua sua parte, quod verum est. Arius Dei filium minorem patre, & creaturam esse definiens, & ab eodem inter omnia creatum putans spiritum sanctum, magna impietate se perdidit: sed sempiterna, atque incommutabilem deitatem, quam in trinitatis vnitate non vidit, in patris essentia non negauit. Macedonius à lumine veritatis alienus diuinitatem sancti spiritus non recepit, sed in patre, & filio vniam potentiam, & eandem confessus est esse naturam. Sabellius inexplorabili errore confusus, vnitatem substantiae in patre, & filio, & spiritu sancto inseparabilem sentiens, quod aequalitati tribuere debuit, singularitati dedit. Et cum veram trinitatem intelligere non valeret, vniam eandemque credit sub triplici appellatione personam. Photinus mentis caecitate deceptus, in Christo verum & substantiam nostrae confessus est hominem, sed eundem Deum de Deo ante omnia secula genitum esse non credidit. Apollinaris fidei soliditate priuatus, filium Dei ita veram humanae carnis credit suscepisse naturam, vt in illa carne diceret animam non fuisse, quia vicem eius expleverit ipsa diuinitas. Hoc modo si omnes, quos catholica fides damnat, retraheretur errores, in alijs atque alijs quiddam inuenitur; quod à damnabilibus possit abijci. In Manicheorum autem scelestissimo dogmate profus nihil est, quod ex vlla parte possit rolerabile iudicari. Sed vos, dilectissimi, quos nullis dignius quam beati Petri alloquor verbis, genuus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis aedificati super inuolabilem petram Christum, ipsique domino saluatori no-

firo per veram susceptionem nostrae carnis infer-
 ti, permanete stabiles in ea fide, quam confessi
 estis coram multis testibus, & in qua renati per
 aquam, & spiritum sanctum, accepistis chrisma sa-
 lutis, & signaculum vitae aeternae. Si quis autem
 vobis aliud annunciauerit praeter id, quod didici-
 stis, anathema sit. Nolite impias fabulas praepo-
 nere lucidissimae veritati, & quicquid contra regu-
 lam catholici, & apostolici symboli aut legere, aut
 audire contigerit, id omnino mortiferum, & dia-
 bolicum iudicate. Non vos seducant deceptoris
 artibus ficta, & simulata ieiunia, quae non ad puri-
 ficationem, sed ad perditionem proficiunt anima-
 rum. Speciem quidem sibi pietatis, & castitatis
 assumunt, sed hoc dolo actuum suorum obscena
 circumtegunt, & de prophani cordis penetralibus
 iacula, quibus simplices vulnerentur, emittunt: vt,
 sicut ait propheta, sagittae in obscuro rectos cor-
 de. Magnum praesidium est fides integra, fides ve-
 ra, in qua nec augetur ab vilo quicquam, nec minui
 potest: quia nisi vna est, fides non est, dicitur Apo-
 stolo; Vnus dominus, vna fides, vnum baptisma:
 vnus Deus & pater omnium, qui super omnes, &
 per omnia, & in omnibus nobis. Huic vnitati, di-
 lectissimi, inconcussis mentibus inhaerete, & in
 hac omnem sectamini sanctitatem, & in hac praep-
 ceptis domini deseruite: quia sine fide impossibile
 est placere Deo. Et nihil sine illa sanctum, nihil
 castum est, nihil viuum. Iustus enim ex fide viu-
 it. Quam qui, diabolo decipiente, perdidit, viuens
 mortuus est. Quia, sicut per fide iustitia, ita etiam
 per fidem veram vita obtinetur aeterna, dicente
 domino saluatore; Haec est autem vita aeterna, vt
 cognoscant te solum verum Deum, & quem mis-
 sisti Iesum Christum. Qui vos proficere, & perse-
 uerare faciat vsque in finem, qui viuunt, & regnat
 cum patre, & spiritu sancto in secula seculorum,
 Amen.

EIVSDEM IN EADEM
Solemnitate. Serm. 5.

Quamuis, dilectissimi, ineffabilis sit natiui-
 tas domini nostri Iesu Christi, in qua se na-
 turae nostrae carne vestiuit, audeo tamen non de
 facultate mea, sed de ipsius inspiratione praesume-
 re, vt in die, qui in sacramentum humanae resta-
 rationis electus est, aliquid a nobis, quod audien-
 tes posset aedificare, promatur. Non enim quia
 maior pars Ecclesiae Dei, quod credit, intelligit,
 ideo necessarium non est, etiam quae dicta sunt
 dicere, cum vti que nunc multis ad fidem primum
 venientibus, oris nostri officium debeamus, me-
 liusque sit doctos onerare iam notis, quam rudes
 fraudare discendis. Quod ergo filius Dei, qui cum
 patre, & spiritu sancto non vnus personae, sed
 vnus essentiae est, dignatus est humanitatis nos-
 trae particeps fieri, & vnus passibilium, vnus vo-
 luit esse mortalium, tam sacramentum, tamque mira-
 bile est, vt ratio diuini consilij sapientibus mundi
 patere non possit, nisi humanae ignorantiae tene-
 bras lux vera discusserit. Non enim in solo opere
 virtutum, aut in sola obseruantia mandatorum,
 sed etiam in tramite fidei angusta, & ardua via est,
 quae ducit ad vitam & magni laboris est, magni-
 que discriminis, inter dubias imperitorum opi-
 niones, & verisimiles fallitates per vnam sanam do-

ctrinae semitam inoffensis gressibus ambulare, &
 cum vndique se laquei, errorisque opponant, omne
 periculum deceptoris euadere. Quis autem ad
 haec idoneus, nisi qui spiritu Dei & docetur, & re-
 gitur? dicente Apostolo; Nos autem non spiritum
 huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo
 est, vt sciamus, quae a Deo donata sunt nobis: Ca-
 nente etiam David; Beatus homo, quem tu eru-
 dieris, domine, & de lege tua docueris eum. Ha-
 bentes itaque, dilectissimi, inter pericula erroris
 praesidia veritatis, & non humanae sapientiae ver-
 bis, sed doctrina spiritus sancti eruditi, quod didi-
 cimus, credimus: quod credimus, praedicamus,
 Dei filium Deum ante secula genitum, & patri
 sempiternum, & consubstantiali aequalitate coaeter-
 num venisse in hunc mundum per vterum virgi-
 nis, in hoc sacramentum pietatis electae, in qua, &
 ex qua aedificauit sibi sapientia domum, & formam
 sibi serui in similitudinem carnis peccati, incom-
 mutabilis verbi deitas coarprauit, in nullo apud se,
 & patrem, & spiritum sanctum minor gloria sua,
 quia diminutionem, & varietatem summam, & aeter-
 nae essentiae natura non recipit. Propter nostram
 autem infirmitatem extenuauit se incapacibus
 sui, & velamine corporis splendorem maiestatis
 suae, quem visus hominum non ferebat, obtexit.
 Vnde etiam exinanisse se dicitur, tanquam se pro-
 pria virtute euacuauerit, dum in ea humilitate,
 qua nobis consuluit, non solum patre, sed etiam
 se ipso factus est inferior. Nec aliquid illi hac in-
 clinatione decessit: cui cum patre, & spiritu sancto,
 hoc quod est, commune est, vt hoc ipsum intelli-
 gamus ad omnipotentiam pertinere, quod qui se-
 cundum nostra minor est, secundum propria mi-
 nor non est. Quia enim lux ad obsecratos, virtus
 ab imbecilles, misericordia respexit ad miseros,
 de magna factum est potestate, vt Dei filius sub-
 stantiam humanam, causamque suscepit, qui &
 nostram naturam, quam condidit, reformaret: &
 mortem, quam non fecit, aboleret. Repudiatis igitur,
 longaeque abiectis omnibus opinionibus im-
 piorum, quibus aut stultitia est crux Christi, aut
 scandalum, exulter rectarum mentium fides, &
 verum, vnumque Dei filium, non solum secundum
 deitatem, quae a patre genitus, sed etiam secundum
 humanitatem, quae de matre virgine est natus,
 intelligat. Ipse est enim in humanitate nostra, qui
 est in maiestate diuina, verus homo, & verus
 Deus, sempiternus in suis, temporalis in nostris:
 vnum cum patre in substantia, quae nunquam fuit
 minor patre: vnum cum matre in corpore, quod
 creauit. In assumptione enim naturae nostrae no-
 bis factus est gradus, quo ad ipsum per ipsum
 possimus ascendere. Nam illa essentia, quae semper
 vbique tota est, locali descensione non eguit, &
 tam ei proprium fuit, totam homini inseri, quam
 ei proprium est, totam a patre non diuidi. Manet
 ergo, quod in principio erat verbum, & non est ei
 accidens, vt quod est, aliquando non fuerit. Semp-
 iterne enim filius, filius est, & sempiternae pater,
 pater est. Vnde cum ipse filius dicat; Qui videt
 me, videt & patrem: excacauit te, o haereticum, im-
 pietas tua, vt, qui maiestatem filij non vidisti, patris
 gloriam non videres: dicendo enim genitum esse,
 qui non erat, filium asseris temporalem: & dum
 filium asseris temporalem, credidisti patrem esse
 mutabilem. Mutabile enim est, non solum quod
 minuitur, sed etiam quicquid augetur, & si ideo
 patri

patri impar est genitus, quia si vt tibi videtur, ge-
 nerando eum, qui non erat, genuit, imperfecta erat
 etiam generantis essentia, quae ad habendum,
 quod non habuit, generando profecit. Sed hanc
 impiam peruersitatem tuam fides catholica exe-
 cratur, & damnat, quae in deitate vera nihil tem-
 poralitati agnoscat, sed vnus sempiternitatis, &
 patrem confiteatur, & filium, quia splendor ex luce
 ortus, non est luce posterior. Et lux vera, nun-
 quam est sui splendoris indiga: sic substantiale sem-
 per habens existere. Huius autem splendoris mani-
 festatio, missio dicitur, quia Christus mundo ap-
 paruit: & cum omnia inuisibili maiestate sua sem-
 per impleret, tamen quasi de remotissimo, altissi-
 moque secreto, iis, quibus erat ignotus, aduenit,
 cum caecitatem ignorantiae sustulit, sicut scriptum
 est; Seditibus in tenebris, & in vmbrae mortis
 lux orta est eis. Quamuis enim etiam prioribus
 seculis ad illuminationem sanctorum patrum, &
 prophetarum lumen veritatis amissum sit, dicitur
 te David; Emitte lucem tuam, & veritatem tuam:
 & diuersis modis, multisque signis opera praesentia
 suae deitatis filij declarauit, omnes tamen illae
 significationes, cunctaque miracula, testimonia
 fuerunt istius missionis, de qua dicit Apostolus;
 Cum ergo venit plenitudo temporis, misit Deus
 filium suum, natum ex muliere, factum sub lege.
 Quid verò hoc est, nisi verbum carnem fieri: con-
 ditorem mundi per vterum virginis nasci? domi-
 num maiestatis, humanis se coarprare primordiis?
 licet conceptui spiritali nulla sint terrena feminis
 mixta contagia, ad suscipiendum tamen veram car-
 nis substantiam, solam sumpsit de matre naturam?
 Hac missione, quae Deus vnus est homini, filius
 impar est patri, non in eo, quod ex patre, sed in eo,
 quod est factus ex homine. Aequalitatem enim
 inuolabilem, quam habet deitas, non corrumpit
 humanitas: & creatoris ad creaturam descensio,
 credentium est ad aeterna prouectio. Nam quia,
 sicut ait Apostolus: In sapientia Dei non cogno-
 uit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo
 per stultitiam praedicationis saluos facere creden-
 tes. Mundo ergo, id est, prudentibus mundi, sa-
 pientia sua caecitas facta est, nec potuerunt per il-
 lam cognoscere Deum, ad cuius notitiam non
 nisi in sapientia eius acceditur. Et ideo, quia mun-
 dus de vanitate suorum dogmatum superbiebat,
 in eo constituit dominus saluandorum fidem, quod
 & indignum videretur, & stultum, vt & deficien-
 tibus omnibus opinionum praesumptionibus, so-
 la Dei gratia reuelaret, quod comprehendere hu-
 mana intelligentia non valeret. Agnoscat igitur
 catholica fides in humilitate domini gloriam
 suam, & de salutis suae sacramentis gaudeat Ec-
 clesia, quae corpus est Christi, quia nisi verbum
 Dei caro fieret, & habitaret in nobis, nisi in com-
 munionem creaturae creator ipse descenderet, &
 vetustatem humanam ad nouum principium sua
 natiuitate reuocaret, regnaret mors ab Adam vs-
 que in finem, & super homines condemnatio in-
 solubilis permaneret, cum de sola conditione na-
 scendi, vna cunctis esset causa pereundi. Solus ita-
 que inter filios hominum dominus Iesus inno-
 cens natus est, quia solus sine carnalis concupi-
 scentiae pollutione conceptus. Factus est homo
 nostri generis, vt nos diuinam naturam possimus ef-
 se consortes. Originem, quam sumpsit in vtero

virginis, posuit in fonte baptismatis. Dedit aquae,
 quod dedit matri. Virtus enim altissimi & obum-
 bratio spiritus sancti, quae fecit, vt Maria pareret
 saluatorem, eadem fecit, vt regeneret vnda cre-
 dentem. Quid enim sanandis aegris, illuminan-
 dis caecis, viuificandis mortuis aptius fuit, quam
 vt superbiae vulnera, humilitatis remediis cura-
 rentur? Adam praepcepta Dei negligens, peccati
 induxit damnationem: Iesus factus sub lege, red-
 didit iustitiae libertatem. Ille diabolo obtempe-
 rans vsque ad praeparationem, meruit vt in ipso
 omnes morerentur: hic patri obediens vsque ad
 crucem, fecit vt in ipso omnes viuificarentur. Ille
 cupidus honoris angelici, naturam suam perdidit di-
 gnitatem: hic infirmitatis nostrae suscipiens con-
 ditionem, propter quos ad inferna descendit, eos-
 dem in caelestibus collocauit. Postremo, illi per
 elationem lapsio dictum est; Terra es, & in terram
 ibis: huic per subiectionem exaltato dictum est;
 Sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos
 scabellum pedum tuorum. Haec domini nostri
 opera, dilectissimi, non solum sacramentum nobis
 vtilia sunt, sed etiam imitationis exemplo, si in di-
 sciplinam ipsa remedia transferantur, quodque
 impensum est mysterijs, proficit & moribus: vt
 meminimus, nobis in humilitate, & mansuetu-
 dine redemptoris nostri esse viuendum, quoniam
 sicut ait Apostolus; Si compatimur, & conregna-
 bimus. Frustra enim appellamur Christiani, si
 imitatores non sumus Christi, qui ideo se viam di-
 xit esse, vt conuersatio magistris, forma esset disci-
 puli, & illam humilitatem eligeret seruus, quam
 factus est dominus. Qui viuunt, & regnat in secu-
 la seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EADEM
Solemnitate. Sermo 6.

Omnibus quidem diebus, dilectissimi, atque
 temporibus, animis fidelium diuina medita-
 tantium, domini, & saluatoris nostri ex matre vir-
 gine ortus occurrit, vt mens ad confessionem sui
 auctoris erecta, siue in gemitu supplicationis, siue
 in exultatione laudis, siue in sacrificij oblatione
 versetur, nihil crebrius, nihilque magis fidenter
 spiritali attingat intuitu, quam quod Deus Dei fi-
 lius, genitus de patre coaeterno, idem etiam partu
 est natus humano. Sed hanc adorandam in caelo
 & in terra natiuitatem nullus nobis dies magis
 quam hodiernus insinuat, & noua etiam in ele-
 mentis luce radiante, totam sensibus nostris mira-
 bilis sacramenti ingerit claritatem. Non solum
 enim in memoriam, sed in conspectum quodam-
 modo redit angeli Gabrielis cum Maria stupente
 colloquium, & conceptione de spiritu sancto tam
 mirè promissa quam credita, auctor mundi editus
 est vtero virginali. Et qui omnes naturas condi-
 dit, eius est factus filius, quam creauit. Hodie ver-
 bum Dei carne apparuit vestitum, & quod nun-
 quam fuit humanis oculis visibile, cepit etiam
 manibus esse tractabile. Hodie genitum in nos-
 trae carnis, animaeque substantia saluatorem an-
 gelicis vocibus didicerit pastores, & apud domi-
 nicorum praesules gregum hodie euangelizandi
 forma praedicta est, vt nos quoque cum caele-
 stis militiae dicamus exercitu; Gloria in excelsis
 Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis.
 Quamuis igitur illa infantia, quam filij Dei non
 est

Joan. 3. Galat. 1.

Psal. 10.

Ephes. 4.

Hebr. 11. Act. 1.

Joan. 17.

2. Cor. 1.

Psal. 9.

Rom. 8.

Philip. 1.

1. Cor. 1.

Joan. 14.

Luc. 1. Aqua ef-
fecta in ba-
ptismo.

Psal. 109.

Rom. 8.

Joan. 14.

Luc. 2.

est dedignata maiestas, in virum perfectum aetatis adiectione proiecta sit, & consummato passionis, & resurrectionis triumpho, omnes susceptae pro nobis humilitatis transferunt actiones, renouat tamen nobis hodierna felicitas nati Iesu ex Maria virgine sacra primordia, & dum saluatoris nostri adoramus ortum, inuenimur nos nostrum celebrare principium. Generatio enim Christi, origo est populi Christiani, & natalis capitis, natalis est corporis. Habeant licet singuli quique vocatorum ordinem suum, & omnes Ecclesiae filij temporum sint successione distincti, vniuersa tamen summa fidelium, fonte orta baptismatis, sicut cum Christo in passione crucifixi, in resurrectione resuscitati, in ascensione ad dexteram patris collocati, ita cum ipso sumus in hac natiuitate congeniti. Quicquid enim hominum, in quacunque mundi parte credentium, regeneratur in Christo: interciso originali tramite vetustatis, transit in nouum hominem renascendo, nec iam in propagine habetur carnalis patris, sed in gemine saluatoris, qui ideo filius hominis est factus, vt nos filij Dei esse possimus. Nisi enim ille ad nos hac humilitate descenderet, nemo ad illum vllis suis meritis perueniret. Nihil hic vocatorum cordibus caliginis inferat terrena sapientia, nec se contra altitudinem gratiae Dei, mox in ima rediturus terrenarum cogitationum puluis attollat. Impletum est in fine seculorum, quod erat ante tempora aeterna dispositum, & sub praesentia rerum, signis cessantibus figurarum, lex, & prophetiae veritas facta est, vt Abraham fieret omnium gentium pater, & in semine eius daretur mundo promissa benedictio, ne ij tantum essent Israel, quos sanguis, & caro genuisset, sed in possessionem hereditatis fidei filijs preparatae, vniuersitas adoptionis intraret. Nec obtrepani ineptarum calumniarum questionum, nec effectus diuini operis, ratiocinatio humana discutiatur. Nos cum Abraham credimus Deo, nec haesitamus diffidentia, sed plenissime scimus, quoniam quod promissit dominus, potens est & facere. Nascitur ergo non de carnis semine, dilectissimi, sed de spiritu sancto saluator, quem primae transgressionis condemnatio non teneret, vnde ipsa collati muneris magnitudo dignam a nobis exigit suo splendore reuerentiam. Ideo enim, sicut beatus Apostolus docet, non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum, qui ex Deo est: vt sciamus, quae a Deo donata sunt nobis: qui non aliter pie colitur, nisi id ei, quod ipse tribuit, offeratur. Quid enim in thesauro dominicae largitatis ad honorem praesentis festi tam congruum possumus inuenire, quam pacem, quae in natiuitate domini prima est angelico praedicata concentu? Ipsa enim est, quae parit filios Dei, nutrit dilectionis, & genitrix vnitatis: requies beatorum, & aeternitatis habitaculum, cuius hoc opus proprium spirituale beneficium est, vt iungat Deo, quos fecerunt de mundo. Vnde Apostolus ad hoc bonum nos incitat dicens; Iustificati ergo ex fide pacem habeamus ad Deum, cuius sententiae breuitate, omnium ferè mandatorum continetur effectus: quia vbi fuerit veritas pacis, nihil ibi potest deesse virtutis. Quid est autem, dilectissimi, pacem habere ad Deum, nisi velle, quod iubet, & nolle, quod prohibet? Si enim humanae amicitiae pares animos, & similes experunt voluntates, nec vnquam diuersitas morum ad firmam potest venire concordiam; quo-

Rom. 4.

1. Cor. 2.

Rom. 5.

modo diuinæ particeps erit pacis, cui ea placent, quae Deo displicent, & iis appetit delectari, quibus illum nouit offendi? Non est iste animus filiorum Dei, nec talem sapientiam recipit adoptiua nobilitas. Genus electum, & regium, regenerationis suae respondeat dignitati. Diligat, quod diligit pater, & in nullo ab autore suo dissentiat, ne iterum dicat dominus; Filios genui, & exaltati, ipsi autem spreuerunt me. Agnouit bos possessorem suum, & asinus praesepem domini sui: Israel autem me non cognouit, & populus meus me non intellexit. Magni est, dilectissimi, huius muneris sacramentum, & omnia dona excedit hoc donum, vt Deus hominem vocet filium, & homo Deum nominet patrem. Per has enim appellationes sentitur, & dicitur, quis ad tantam altitudinem ascendat affectus. Nam, si in progenie carnali, & stirpe terrena claris parentibus genitos vitia malae conuersationis obscurant, & ipso maiorum suorum lumine soboles indigna confunditur: in quem exitum venient, qui propter amorem mundi de generatione Christiani non metuant abdicari? Si autem ad humanam pertinet laudem, vt patrum decus in prole resplendeat, quanto magis gloriosum est, ex Deo natos in autoris sui imaginem referere: & illum in se, qui illos generauit, ostendere, dicente domino; Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in caelis est. Scimus quidem, quod, sicut Ioannes. Apostolus dicit; Totus mundus in maligno positus est: & insidiantem diabolo, & angelis eius, hoc innumeris tentationibus laboratur, vt hominem ad superbia nitentem aut aduersa terreat, aut secunda corrumpant: sed maior est, qui in nobis est, quam qui aduersum nos est. & pacem cum Deo habentibus, ac semper patri cum toto corde dicentibus; Fiat voluntas tua: nulla praualere certamina, nulli possunt nocere conflictus. Accusantes enim nosmetipsos confessionibus nostris, & confensum animi carnis concupiscentis denegantes, inimicitias quidem aduersum nos eius, qui peccati autor est, commouemus, sed inexpugnabilem cum Deo pacem, gratiae ipsius seruando firmamus, vt regi nostro non solum obedientia subiiciamur, sed etiam iudicio copulemur. Quoniam, si in eadem sententia sumus, si quod vult, volumus, & quod improbat, improbamus, ipse iam pro nobis omnia bella cōficiet, ipse, qui dedit velle, donabit & posse, vt sumus cooperatores operum eius, & propheticum illud, cum fidei exultatione dicamus; Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Dominus defensor vitae meae, a quo trepidabo? Qui ergo non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt, offerant patri pacificorum concordiam filiorum, & in primogenitum nouae creaturae, qui venit non suam, sed mittentis facere voluntatem, vniuersa adoptionis membra concurrant: quoniam iam gratia patris non discordes, neque dissimiles, sed vnum sentientes, vnumque amantes, adoptauit haeredes. Ad vnam reformatos imaginem oportet animum habere conformem. Natalis domini, natalis est pacis. Sic enim ait Apostolus. Ille est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, quoniam siue Iudaeus, siue gentilis, per ipsum habemus accessum in vno spiritu ad patrem: qui ante passionis diem, voluntaria dispositione praeelectum, discipulos suos hac praecipue doctrina

Esai. 1.

Opera bene necessarii sunt. Di.

Math. 5.

1. Ioan. 5.

Math. 6.

Cooperatio Dei summi.

Psal. 46.

Ioan. 1.

Ephe. 2.

doctrina sua informauit, vt diceret, Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, Et ne sub nomine generali, pacis suae qualitas lateret, adiecit; non quemadmodum mundus dat, ego do vobis. Non habet, inquit, mundus amicitias veras, & multos fecit peruerso amore concordēs. Sunt enim in vitiiis pares animi: & similitudo desideriorum, aequalitatem gignit affectuum. Et si quidam forsitan reperiantur, quibus praua, & inhonesta non placeant, quique illicitas consensiones a foedere suae charitatis excludant: tamen etiam tales, si vel Iudaei sint, vel haeretici, vel pagani, non de amicitia Dei, sed de pace sunt mundi. Pax autem spiritualium, & catholicorum, a supernis veniens, & ad superna reducens, cum amatoribus mundi nulla nos vult communione misceri, sed omnibus obstaculis resistere, & ad vera gaudia a pernitiosis delectationibus euolare, dicente domino; Vbi fuerit thesaurus tuus, ibi est & cor tuum. Hoc est, si deorsum sunt, quae amas, ad ima descendes: si sursum sunt, quae diligis, ad summa peruenies. Quo nos vnum volentes, vnum sentientes, & in fide, ac spe, & in charitate concordēs, spiritus pacis agat, atque perducatur: quoniam quicumque spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei, qui regnat cum filio, & spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

Ioan. 14.

Math. 6.

illuminatio

Ioan. 1.

Ioan. 14.

Ioan. 10.

EIVSDEM IN EADEM solennitate. Sermo 7.

Estiuitatis hodierna, dilectissimi, verus veniator est, & pius cultor, qui nec de incarnatione domini aliquid falsum, nec de deitate aliquid sentit indignum. Paris enim periculum malum est, si illi aut naturae nostrae veritas, aut paterna gloria negatur aequalitas. Cum ergo ad intelligendum sacramentum natiuitatis Christi, qua de matre virgine est ortus, accedimus: abigatur procul terrenarum caligo rationum, & ab illuminato fidei oculo mundanae sapientiae fumus abscedat. Diuina est enim autoritas, cui credimus: Diuina est doctrina, quam sequimur. Quoniam siue legis testificationis, siue oraculis prophetarum, siue Evangelicae tubae, interiorum admoueamus auditum, verum est, quod Ioannes plenus spiritu sancto innotuit; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Et similiter verum est, quod idem praedicator adiecit; Verbum caro factum est, & habitauit in nobis: & vidimus gloriam eius, gloriam quasi vniuenti a patre. In vtraque ergo natura idem est Deus filius, nostra suscipiens, & propria non amittens. In homine hominem renouans, in se incommutabilis perseverans. Deitas enim, quae illi cum patre communis est, nullum detrimendum omnipotentiae subit, nec Dei formam serui forma violauit: quia summa, & sempiterna essentia, quae se ad humani generis inclinavit salutem, nos quidem in suam gloriam transtulit, sed quod erat, esse non destitit. Vnde cum vniuentus Dei minorem se patre confiteretur, cui se dicit aequalem, veritatem in se formae vtriusque demonstrat, vt & humanam probet imparitatem, & diuinam declarat aequalitatem. Maiestati igitur filij Dei, corporea natiuitas nihil abstulit, nihil con-

tulit: quia substantia incommutabilis nec minui potuit, nec augeri. Quod enim verbum caro factum est, non hoc significat, quod in carnem sit Dei natura mutata, sed quod a verbo in vnitatem personae sit caro suscepta, in cuius vtiq; nomine homo totus accipitur, cum quo intra virginis viscera, sancto spiritu fecundata, & nunquam virginitate caritura, tam inseparabiliter Dei filius vnatur, vt, qui erat intemporaliter de essentia patris genitus, ipse sit temporaliter de vtero virginis natus. Aliter enim ab aeternae mortis vinculis non possemus absolui, nisi in nostris fieret humilis, qui omnipotens permanebat in suis. Nascens itaque dominus noster Iesus Christus homo verus, qui nunquam destitit esse Deus verus, nouae creaturae in se fecit exordium, & in ortus sui forma dedit humano generi spirituale principium, vt ad carnalis generationis abolenda contagia, esset regenerandis origo sine semine criminis, de quibus dicitur; Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis neq; ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Quae hoc sacramentum mens comprehendere, quae hac gratia valer lingua narrare: Reddit in innocentiam iniquitas, & in nouitate vetustatis: in adoptionem veniunt alieni, & in hereditatem ingrediuntur extranei. De impiis iusti, de auaris benigni, de incontinentibus casti, de terrenis incipiunt esse caelestes. Quae autem est ista mutatio, nisi dextrae excelsi? Quonia venit filius Dei dissolueret opera diaboli: & ita se nobis, nos quoque inferuit sibi, vt Dei ad humana descensio, fieret hominis ad diuina proeectio. In hac autem, dilectissimi, misericordia Dei, cuius erga nos magnitudinem explicare non valeamus, multa sollicitudine praecauendum est Christianis, ne diabolicis iterum capiantur insidiis, & eisdem rursus, quibus renunciauerant, erroribus implicentur: Non enim desinit hostis antiquus, transfigurans se in angelum lucis deceptionum laqueos vbique praetendere, & vt quoquo modo fidem credentium corrumpat, insit. Nouit, cui adhibeat astus cupiditatis, cui illecebras gula ingerat, cui apponat incitamenta luxuria, cui infundat virus inuidiae. Nouit, quem in errore conturbet, quem gaudio fallat, quem metu opprimat, quem admiratione seducat. Omnium discit consuetudinem, vtilat curas, scrutatur affectus: & ibi causas quaerit nocendi, vbi quemque viderit studiosius occupari. Habet etenim multos ex eis, quos tenacius obligauit, aptos suis artibus, quorum ad alios decipiendos & ingeniis vtratur, & linguis. Per istos remedia aegritudinum, indicia futurorum, placationes daemonum, & depulsiones promittuntur vmbrae. Adduntur & illi, qui totam humanae vitae conditionem de stellarum pendere effectibus mentiuntur, & quod est aut diuinae voluntatis, aut nostrae, indeclinabilem dicunt esse fatorem. Quae tamen vt cumulatius noceant, spondent posse mutari, si illis, quae aduersantur, syderibus supplicetur. Vnde commentum impium sua ratione destruitur, quia si praedicta non permanent, non sunt fata metuenda: si permanent, non sunt astra veneranda. De talibus institutis etiam illa generatur impietas, vt sol inchoatione diurnae lucis exurgens, a quibusdam insipientibus de locis eminentioribus adoretur: quod nonnulli etiam Christiani ad eum se religiose facere putant, vt priusquam ad beati Petri Apostoli Basilicam quae vni Deo viuo, & vero est dedicata, perueniant.

Ioan. 1.

1. Ioan. 3.

1. Cor. 11.

Basilica B. Petri vni Deo est dedicata.

Arabat in ecclesia.

uenient, superatis gradibus, quibus ad suggestum aræ superioris ascenditur, conuerso corpore ad nascentem se solem reflectant, & curuatis ceruicibus, in honorem se splendidi orbis inclinēt. Quod fieri partim ignorantiae vitio, partim paganitatis spiritu, multum tabescimus, & dolemus. Quia, etsi quidam forte creatorem potius pulchri luminis, quam ipsum lumen, quod est creatura, venerantur: abstinendum tamen est ab ipsa huiusmodi specie officij, quam cum in nostris inuenit, qui Deorum cultum reliquit, nonne hanc secum partem opinionis vetustæ tanquam probabilem retentabit, quam Christianis, & impiis videret esse communem? Abiciatur ergo à cōsuetudine fidelium damnanda peruersitas, nec honor vni Deo debitus, eorum ritibus, qui creaturis deseruiunt, misceatur. Dicit enim scriptura diuina; Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Et Beatus Iob; Homo sine querela, vt ait dominus, & continens se ab omni re mala. Nunquid vidi inquit, solem, cum fulgeret, & lunam incedentem elarē, & & latatum est eor meum in abscondito? Et osculatus sum manum meam, quæ est iniquitas maxima, & negatio contra Deum altissimum. Quid autem est sol, vel quid est luna, nisi visibilis creatura, & corporeæ lucis elementa? quorum vnus est maioris claritatis, & aliud minoris est luminis. Sicut enim alia diurna, alia nocturna sunt temporaria diuersam in luminaribus qualitatem creator instituit, cum tamen prius, quam hæc fierent, & dies sine solis officio, & noctes sine lunæ ministerio præcessissent. Sed condita sunt ista ad faciendam hominis vtilitatem, vt rationale animal, in distinctione mensum, nec in recurſu annorum, nec in dinumeratione temporum falleretur, cum per * inæqualium horarum impares moras, & disimulium ortuum signa manifesta, & annos sol concluderet, & menses luna renouaret. Quarto nanque, vt legimus, die, dixit Deus; Fiant luminaria in firmamento cæli, & luceant super terram, & diuidant inter diem & noctem, & sint in signa, & tempora, & dies & annos; & sint in firmamento cæli, vt luceant super terram. Expergiscere, o homo & dignitatem tuæ cognosce naturæ. Recordare te factum ad imaginem Dei: quæ etsi in Adam corrupta, in Christo tamen est reformata. Vtere quomodo vtendum est visibilibus creaturis, sicut vteris terra, mari, cælo, aere, fontibus, atque fluminibus, & quicquid in eis pulchrum, atque mirabile est, refer ad laudem, & gloriam conditoris. Noli esse deditus illi lumini, quo volucres, & serpentes, quò bestię, & pecudes, quo muscæ delectantur, & vermes. Lucem corpoream sensu tange corporeo, & toto mentis affectu illud verum lumen amplectere, quod illuminat omnem hominem ventientem in hunc mundum, & de quo dicit Propheta; Accedite ad eum, & illuminamini, & vultus vestri non erubescet. Si enim templum Dei sumus, & spiritus Dei habitat in nobis, plus est, quod fidelis quisque habet in sua anima, quam quod miratur in cælo. Non vtique vobis, dilectissimi, hoc aut indicimus, aut suademus, vt despiciatis opera Dei, aut contrarium aliquid fidei vestræ in iis, quæ Deus bonus bona condidit, aestimemus, sed vt omni creaturarum specie, & vniuerso huius mundi ornatu rationabiliter, & temperanter vtamini. Quæ enim videntur, sicut ait Apostolus, temporalia sunt: quæ au-

* temporaliter 1. Cor. 4.

tem non videntur, æterna sunt. Vnde, quia ad præsentia sumus nati, ad futura autem renati, non temporalibus bonis dediti, sed æternis simus intenti. Vt & spem nostram possimus propius inueniri, in ipso sacramento natalis domini cogitemus, quid natura nostræ gratia diuina contulerit, Audiamus Apostolum dicentem; Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Qui viuuit, & regnat cum patre, & spiritu sancto per omnia secula seculorum, Amen.

Coloss. 1.

EIVSDEM IN EADEM solemnitate. Sermo 8.

Cum semper nos, dilectissimi, gaudere in domino, omnia diuina eloquia exhortentur, hodie proculdubio ad spiritalem lætitiā copiosius incitatur, natiuitatis dominicæ sacramento nobis clarius coruscante, vt recurrentes ad illam diuinæ misericordiæ ineffabilem inclinationem, qua creator hominum homo fieri dignatus est, in ipso nos inueniamur natura, quem adoramus in * nostra. Deus enim Dei filius, de sempiterno, & ingenito patre vnigenitus, sempiternus manens in forma Dei, & incommutabiliter, atque in temporaliter habēs non aliud esse quam pater, formam serui sine suæ detrimēto maiestatis accepit, vt in sua nos prouheret, nō ipse in nostra deficeret. Vnde vtrique naturæ in suis proprietatibus permanenti, tanta est vnitatis facta communio, vt, quicquid ibi est Dei, non sit ab humanitate distinctum: quicquid autem est hominis, non sit à deitate diuini. Celebrantes igitur, dilectissimi, natalem diem domini saluatoris, partem beatæ virginis integrè cogitemus, vt carni, animæque cōceptæ virtutem verbi nullo temporis puncto defuisse credamus, nec prius formatum, atque animatum templum corporis Christi, quod sibi superueniens vendicaret habitator, sed ipsum, & in ipso, nouo homini datum esse principium, vt in vno Dei, atque hominis filio, & sine matre Deitas, & sine patre esset humanitas. Simul enim per spiritum sanctum fecundata virginitas, sine corruptionis vestigio edidit & sui generis sobolem, & lux stirpis autorem. Vnde & idem dominus, si-cus Euangelista commemorat, quæ siuit à Iudæis, cuius filium Christum scripturarum autoritate didicissent, & eisdem respondentibus, quod ex David venturus semine traderetur: Quomodo, inquit, illum dominum suum David in spiritu vocat, dicens; Dixit dominus domino meo sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nec potuerunt Iudæi propositam soluere quæstionem, quia non intelligebant in vno Christo & progeniem Dauidicam, & naturam prophetatam esse diuinam. Maiestas autem filij Dei æqualis patri, vestiens se humilitate serui, nec metuebat minui, nec indigebat augeri: ipsumque effectum misericordiæ suæ, quem restitutioni impendebat humanæ, sola exequi poterat virtute deitatis, vt creaturam ad imaginem Dei conditam, à iugo diræ dominationis erueret. Sed, quia non ita in primum hominem diabolus violentus extiterat; vt eum in partes suas liberti arbitrij consensione transferret: sic destruendum peccatum

* terra.

Mat. 21.

Psal. 109.

Genes. 1.

Iob 14.

a Phoinus, b Marcion, c Manichæus, d Arius.

e Sabellius.

f Valentianus.

g Origenes & Apollinaris.

* Quorum impudentia.

peccatum fuerat voluntarium, & hostile consilium, vt dono gratiæ non obesset norma iustitiæ. In totius igitur humani generis strage communi, vnus solum fuit remedium sub diuinæ rationis occulto, quod posset subuenire prostratis, si aliquis filiorum Adam, originalis præuaricationis alienus, atque innocens nasceretur, qui cæteris exēplo prodesset, & merito. Sed, quia hoc naturalis generatio non sinebat, nec poterat vitiatæ radicis sine semine propagare esse, de quo scriptura dicit; Quis potest facere mūdum de immundo conceptum semine? Nonne tu, qui solus es? dominus David, factus est filius David, & de promissi generis fructu proles est orta sine vitio, in vnam personam gemina conueniente natura, vt eodem conceptu, eodemque partu gigneretur dominus noster Iesus Christus, cui vera inesset deitas ad miracula operum, & vera humanitas ad tolerantiam passionū. Fides igitur catholica, dilectissimi, oblatrantium hæreticorum spernat errores, qui mundanæ sapientiæ vanitate decepti, à veritatis Euangelio recesserunt, & incarnationem verbi intelligere nō valentes, de causâ illuminationis fecerunt sibi materiam cæcitatibus. Nam omnium ferè falsa credentium opinionibus, quæ etiam in sancti spiritus negationem prouunt, retractatis, neminem penè deuiasse cognoscimus, nisi qui duarum in Christo naturarum veritatem sub vnus personæ confessione nō credidit. Alij etenim domino solum humanitatē, alij solum adscribere deitatem. Alij veram quidem in ipso diuinitatem, sed carnem dixerunt fuisse simulatam. Alij professi sunt veram eum suscepisse carnem, sed Dei patris non habuisse naturā: & deitate eius, quæ erant humanæ substantiæ, deputates, maiorem sibi Deum minoremque finxerunt, cum gradus in vera diuinitate esse non possint. Quoniā quicquid Deo minus est, Deus non est. Alij cognoscentes patris, & filij nullam esse distantiam, quia non poterant vnitatem deitatis intelligere nisi in vnitatem personæ, eundem asseruerunt esse patrem, quem filium, & nasci, & nutrirī, pati, & mori, sepeliri, & resurgere, ad eundem pertinere, qui per omnia & hominis personam implet, & verbi. Quidam putauerūt dominum Iesum Christum non nostræ substantiæ corpus habuisse, sed ab elementis superioribus, ac subtilioribus sumptum. Quidam autem æstimauerūt in carne Christi animam humanam non habitasse, nec fuisse, sed partes animæ ipsam verbi impleuisse deitatem. Quorundam imprudentia in hoc transit, vt animam quidem fuisse in domino faterentur, sed eandem decerent mente caruisse, quia sufficeret homini sua deitas ad omnia rationis officia. Postremo, iidem asserere præsumperunt, partem quandam verbi in carnem fuisse conuersam, vt in vnus dogmatis varietate multiplici, non carnis tantum, animæque natura, sed etiam ipsius verbi solueretur essentia. Multa sunt & alia prodigia falsitatum, quibus enumerandis charitatis vestræ non est fatigandus auditus, sed post diuersas impietates, quæ sibi inuicem sunt multififormium blasphemiarum cognatione connexæ, & de iis potissimum erroribus declinandis obseruantiam vestræ deuotionis admono, quorum vnus dudum Nestorio autore confurgere non impudē tentauit. Alius nuper pari execratione damnandus, Eutyche assertore prorupit. Nam ille beatam Mariam virginem tantum-

modo ausus est hominis prædicare genitricem, vt in conceptu eius, & partu nulla verbi, & carnis facta vnio crederetur. Quia Dei filius non ipse factus est hominis filius, sed creato homini sola se dignatione sociauerit. Quod catholice aures nequaquam tolerare potuerunt, quæ sic euangelio veritatis imbutæ sunt, vt firmissime nouerint, nullam esse humano generi spem salutis, nisi ipse esset filius virginis, qui creator est matris. Hic autem recentioris sacrilegij prophanus adsertor, vnitatem quidem in Christo duarum confessus est naturarū, sed ipsa vnitione id dixit effectum, vt ex duabus vna remaneret, nullatenus alterius existente substantia, quæ vtique fieri nisi aut consumptione, aut separatione non posset. Hæc verò tam inimica sunt sanæ fidei, vt nequeant recipi sine excidio nominis Christiani. Si enim verbi incarnatione non vnio est diuinæ humanæque naturæ, sed hoc ipso concursu, quod erat geminum, factum est singulare, sola diuinitas vtero virginis nata est, & per ludificatoriam speciem sola subiit nutrimenta, & incrementa corporeā: vt quæ omnes mutabilitates humanæ conditionis omittam, sola diuinitas crucifixæ, sola diuinitas mortuæ, sola diuinitas est sepulta, vt iam secundum talia sentientes, sperandæ resurrectionis nulla sit ratio, nec sit primogenitus ex mortuis Christus: quia non fuit, qui deberet resuscitari, si non fuit, qui posset occidi. Absint à cordibus vestris, dilectissimi, diabolicarum inspirationum virulenta mendacia: & scientes, quòd sempiterna filij deitas nullo apud patrem creuit augmento: prudenter aduertite, quod cui naturæ in Adam dictum est; Terra es, & in terram ibis: eidem in Christo dicitur; Sede à dextris meis. Secundum illam naturam, qua Christus æqualis est patri, nunquam inferior fuit vnigenitus sublimitate genitoris, nec temporalis est ei cum patre gloria, quæ est ipsa patris dextera. De qua in Exodo dicitur; Dextera tua domine glorificata est in virtute. Et in Esaia; Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium domini cui reuelatum est? Assumptus igitur homo in filium Dei, sic in vnitatem personæ Christi ab ipsis corporalibus est receptus exordis, vt nec sine deitate conceptus sit, nec sine deitate editus, nec sine deitate nutritus. Idem erat in miraculis, idem in contumeliis, per humanam infirmitatem crucifixus, mortuus, & sepultus, per diuinam virtutem die tertia resuscitatus, ascendit ad cælos, sedet ad dexteram Dei patris, & in natura hominis accepit à patre, quod in natura deitatis etiam ipse donauit. Hæc, dilectissimi, pio corde meditantur. Apostolici semper memores estote præcepti, qui vniuersos admonet dicens: Videte, ne quis vos seducat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, & non secundum Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis repleti in illo. Non dixit, spiritualiter, sed, corporaliter, vt veram intelligamus substantiam carnis, vbi est plenitudo diuinitatis inhabitatio corporalis. Quæ vtique tota etiam repletur Ecclesia, quæ inhaerens capiti, corpus est Christi, qui viuuit, & regnat cum patre, & spiritu sancto Deus in secula seculorum, Amen.

Rom. 8.

Colos. 1.

Genes. 1.

Psal. 109.

Exod. 15.

Esaia 53.

Rom. 10.

Colos. 1.

Ephes. 1.

Colos. 1.

EIVS-

EIVSDEM IN EADEM
solemnitate. Sermo 9.

EXcedit quidem dilectissimi, multumque supereminet humani eloquij facultatem divini operis magnitudo, & inde oritur difficultas fandi, unde adest ratio non tacendi. Quia in Christo Iesu filio Dei non solum ad divinam essentiam, sed etiam ad humanam spectat naturam, quod dictum est per prophetam, Generatione eius quis enarrabit? Vtranque enim substantiam in vnam convenisse personam, nisi fides credat, sermo non explicat: & ideo nunquam materia deficit laudis, quia nunquam sufficit copia laudatoris. Gaudeamus igitur, quod ad eloquendum tantae misericordiae sacramentum impares sumus, & cum salutis nostrae altitudinem promerere non valeamus, sentiamus nobis bonum esse, quod vincimur. Nemo enim ad cognitionem veritatis magis propinquat, quam qui intelligit in rebus divinis, etiam si multum proficiat, semper sibi superesse, quod quaerat. Nam, qui se ad id, in quod tendit, pervenisse presumit, non quae sita reperit, sed in inquisitione deficit. Ne autem infirmitatis nostrae perturbemur angustiis, Evangelicam nos, & propheticae adiuvat voces, quibus ita accendimur, & docemur, ut nos natiuitate domini, qua verbum caro factum est, non tam praeiteritum recolare quam praesentem videamus inspicere. Quod enim pastoribus pro gregum suorum custodia vigilantibus nunciavit angelus, etiam nostrum implevit auditum: & ideo dominicis omnibus presumimus, quia verba diuinitus edita, cordis aure seruamus, tanquam & in hodierna festiuitate dicatur; Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate David. Cuius praedicationis summitati exultatio innumerabilium iugiter angelorum, ut excellentius fieret testimonium, cui militiae caelestis multitudo concineret angelorum in honorem Dei vna benedictione dicentium, Gloria in excelsis Deo, & terra pax hominibus bonae voluntatis. Dei ergo gloria est ex matre virgine Christi nascens infantia, & reparatio humani generis merito in laudem sui refertur autoris, quia & ipse beatae Mariae missus a Deo Gabriel angelus dixerat, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. In terra autem illa pax coeceditur, quae homines efficit bonae voluntatis. Quo enim spiritu de intemperatae matris visceribus nascitur Christus, hoc de sanctae Ecclesiae vtero renascitur Christianus, cui vera pax est, a Dei voluntate non diuidi, & iis solis, quae Deus diligit, delectari. Natalem igitur, dilectissimi, diem domini celebrantes, qui ex omnibus praeteritorum temporum diebus electus est, licet dispensatio actionum corporalium, sicut aeterno consilio fuerat praeparata, transferit, totaque redemptoris humilitas in gloriam paternae maiestatis euecta sit, ut in nomine Iesu omne genua flectatur, caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus in gloria est Dei patris: indefinenter tamen ipsum partum salutiferam virginis adoramus, & illam verbi, & carnis indissolubilem copulam non minus suscipimus in praesepo iacentem, quam in throno paternae altitudinis confidentem. Immutabilis

Esaias 53.

Joan. 1.

Luc. 2.

Ibidem.

Philipp. 11.

enim Deitas quamuis intra semetipsam & claritatem suam, & potentiam contineret, non tamen ideo non erat conferta nascenti, quia humano aspectui non patebat, ut per veri hominis inuitata primordia ille agnosceretur genitus, qui regis David & dominus esset, & filius. Ipse enim prophético spiritu cantat, dicens; Dixit dominus domino meo, Sede a dextris meis. Quo testimonio, sicut Euangelium refert, cofutata est impietas Iudaeorum. Nam cum Iesu interrogante Iudaeos, cuius filium dicerent Christum, respondissent, David, cofestum dominus caecitatem illorum arguens, ait; Quomodo ergo David in spiritu vocat eum dominum, dicens; Dixit dominus domino meo, Sede a dextris meis? Interclusistis vobis, o Iudaei, intelligentiam viam, & dum solam naturam carnis aspiciatis, tota vos veritatis luce priuatis. Expectantes enim secundum vestrae persuasionis fabulosa signimenta, David filium de sola stirpe corporea, dum spem vestram in homine tantum constituisistis, Deum Dei filium repulistis, ut, quod nobis confiteri gloriosum est, vobis prodesse non possit. Nam & nos interrogati, cuius filius sit Christus, voce Apostoli contitemur, quod factus est ex semine David secundum carnem: & de ipso initio Evangelicae praedicationis instrumur, legentes; Liber generationis Iesu Christi filij David. Sed ideo a vestra impietate discernimur, quia, quem ex progenie David hominem nouimus natum, eundem secundum quod verbum caro factum est, Deum Deo patri credimus coeternum. Unde, si teneres, o Israel, tui nominis dignitatem, & propheticas denunciations non obcaecato corde percurreres, Esaias tibi Evangelicam panderet veritatem, & non surdus audires diuina inspiratione dicente; Ecce virgo accipiet in vtero, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Quem si in tanta proprietate sacri nominis non videbas, in Dauidica saltem voce didicisses, ne contra testimonium noui, & veteris testamenti, Iesum Christum David filium denegares, quem David dominum non fateris. Quapropter, dilectissimi, quoniam per ineffabilem gratiam Dei, Ecclesia fidelium gentium consecuta est, quod carnalium Iudaeorum synagoga non meruit, dicente David; Notum fecit dominus salutare suum, in conspectu gentium reuelauit iustitiam suam: & Esaias similiter praedicante, Populus, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam, qui habitabant in regione umbrae mortis, lux orta est eis, & iterum; Gentes, quae te non nouerunt, inuocabunt te, & populi, qui te nesciunt, ad te confugient: exultemus in die salutis nostrae, & per nouum testamentum in consortium eius assumpti, cui dicitur a patre per Prophetam; Filius meus es tu, ego hodie genui te: postula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae: in adoptantis nos misericordia gloriemur: quia sicut Apostolus ait; Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus; Abba pater. Dignum enim est, atque conueniens, ut testantis patris voluntas ab adoptionis filiis impleatur, & dicente Apostolo; Si compatimur, & conglorificabimur. Sint humilitatis Christi participes, qui sunt futurae gloriae cohaeredes. Honoretur in infantia sua dominus, nec ad deitatis referan

Psal. 109.

Matth. 22.

Rom. 1.

Matth. 1.

Joan. 2.

Esaias 7.

Matth. 1.

Psal. 97.

Esaias 9.

Esaias 55.

Psal. 12.

Rom. 8.

Ibidem.

referantur iniuriam exordia, & incrementa corporea. Quoniam natura incommutabili nec addidit aliquid nostra natura nec minuit, sed qui in similitudinem carnis peccati dignatus est hominibus esse conformis, in vnitae deitatis patri permanet aequalis, cum quo, & spiritu sancto viuunt, & regnat in secula seculorum, Amen.

Ibidem.

EIVSDEM IN EADEM
solemnitate. Sermo 10.

SAepe, ut nostis, dilectissimi, de excellentia festiuitatis hodiernae officium vobis sermonis salutaris impendimus, nec ambigimus ita cordibus vestris diuinam pietatis resplenduisse virtutem, ut, quod vobis fide est infitum, id sit etiam intelligentia comprehensum. Sed, quia domini, saluatorisque nostri natiuitas non solum secundum deitatem de patre, sed etiam secundum carnem de matre, ita facultatem humani excedit eloquij, ut merito ad vtrumque referatur, quod dictum est; Generationem eius quis enarrabit? In eo enim ipso, quod dignè non potest explicari, semper exuberat ratio discernendi, non quia liberum sit diuersa sentire, sed, quia dignitati materiae nulla potest lingua sufficere. Magnitudo igitur sacramenti, in salutem humani generis ante secula aeterna dispositi, in seculorum sine referati, & integritati suae nec auferri aliquid patitur, nec augeri: & sicut propria non amittit, ita aliena non recipit. Sed multi opinionum suarum sequaces, & quod nondum intellexerunt, paratiores docere quam discere, sicut ait Apostolus, circa fidem naufragauerunt: quorum prauas, compugnantesque sententias breui significatione perstringam, ut errorum tenebris a veritatis luce discretis, & religiose honorentur beneficia diuina, & scienter caueantur mundana mendacia. Quidam enim ex documentis natiuitatis domini Iesu Christi, quae eum verum hominis filium demonstrabant, nihil ipsum amplius quam hominis filium crederunt, non putantes illi ascribendam esse deitatem, quem & primordia infantiae, & incrementa corporea, & passionum usque ad crucem, mortemque condidit, non dissimilem ceteris mortalibus approbasset. Alij vero virtutum admiratione permoti, & originis nouitatem, & dictorum, factorumque potentiam, ad diuinam intelligentes pertinere naturam, nihil illi putauerunt nostrae ineffe substantiae, totumque illud, quod corporeae fuit actionis, & formae, aut de sublimioris generis produsse materia, aut simulatam carnis speciem habuisse, ut videntium, & tangentium sensus ludificatoria imagine fallerentur. Fuit autem in quibusdam errantibus etiam illa persuasio, quae conarentur asserere, ex ipsa verbi substantia quiddam in carnem fuisse conuersum, natoque Iesu ex Maria virgine, nihil materne fuisse naturae, sed & quod erat Deus, & quod erat homo, vtrumque ad id pertinuisse, quod verbum est; ut scilicet in Christo & per diuersitatem substantiae falsa fuerit humanitas, & per defectum mutabilitatis non vera diuinitas. Has ergo, dilectissimi, aliasque impietates diabolica inspiratione conceptas, & in multorum noxam per vasa perditionis effusas, olim catholica fides, cui Deus, & magister est, & auxiliator, obtrinit, exhortante, & instruente spiritu sancto

Esaias 53.

1. Tim. 1.

Philonus.

* esse

Valentinus.

Manichaeus.

Apollinaris.

per legis testificationem, per vaticinia prophetarum, & per Euangelicam nec ab Apostolicamque doctrinam, ut constanter, intelligentique credamus, quia, sicut ait beatus Ioannes, Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. In nobis vtrique, quos sibi verbi diuinitas coaptauit, cuius caro de vtero virginis sumpta nos sumus. Quae si de nostro, id est, vere humana non esset, verbum caro factum non habitasset in nobis. In nobis autem habitauit, qui naturam nostri corporis suam fecit, adificante sibi sapientia domum, non de quacunque materia, sed de substantia propriae nostra, cuius assumptio est manifestata, cum dictum est; Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Huic autem sacratissimae assertioni & beati Pauli Apostoli doctrina concordat, dicentis; Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, & inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum: quia in Christo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis repleti in illo. Totum igitur corpus implet tota diuinitas, & sicut nihil deest illius maiestatis, cuius habitatione repletur habitaculum, sic nihil deest corporis, quod non suo habitatore sit plenum. Quod autem dictum est; Et estis repleti in illo, nostra vtrique significata est natura, ad quos illa repletio non pertinet, nisi Dei verbum, nostri sibi generis & animam, & corpus vnisset. Agnoscendum sane, dilectissimi, & toto corde est confitendum, quod haec generatio, qua & verbum & caro, id est, Deus, & homo vnus Dei filius, vnusque Christus efficitur, supra omnem originem humanae creationis excellit. Nec enim aut Adae de limo terrae formatio, aut Euae de viri carne plasmatio, aut ceterorum hominum de vtriusque sexus permixtione conditio, Iesu Christi potest ortui comparari. Genuit Abraham senex diuinam promissionis haeredem, & transgressa fecunditatis annos, sterili Sara concepit. Iacob dilectus est a Deo, antequam natus, & praeueniens gratia voluntarias actiones ab hispida congeniti fratris asperitate discretus est. Hieremias dicitur, Prius, quam te formarem in vtero, noui te, & antequam exires de vulua, sanctificauit te. Anna diu fecunditatis aliena, Samuellem prophetam, quem Deo offerret, enixa est, ut & partu clara esset, & voto. Zacharias sacerdos de Elizabeth sterili sanctam suscepit prolem; & praecursor Christi futurus Ioannes, spiritum propheticum intra viscera matris acceperat, & nondum editus puer, genitricem domini signo clausae exultationis ostenderat. Magna haec omnia, & diuinorum operum sunt plena miraculis; sed hoc ipso immoderatus stupenda, quo plura. Natiuitas enim domini nostri Iesu Christi omnem intelligentiam superat, & cuncta exempla transcendit. Nec potest vllis esse comparabilis, quae est inter omnes singularis. Electa namque virgini de semine Abraham, ac de radice Iesse, per propheticas voces, & per mystica signa promissa, denunciatur ab archangelo sine damno pudoris beata fecunditas, sacram virginitatem nec conceptu violatura, nec partu. Superueniente quippe in eam spiritu sancto, & altissimi obumbrante virtute, incommutabile Dei verbum de incontaminato corpore habitum sibi humanae carnis assumpsit, quae & nullum contagium de concupiscentia carnis traheret, & nihil eorum, quae ad animam, corporeque

Joan. 1.

Ibidem.

* praedicationem etiam.

Genes. 1.

Genes. 1.

Genes. 25.

Malach. 1.

Rom. 9.

Ehier. 1.

1. Reg. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

potiusque naturam pertinent, non haberet. Recedant, atque procul in tenebras suas eant hæreticarum monstra opinionum, & insanarum sacrilegia falsitatum. Nos, exultans in laudem Dei celestium multitudo, & instructi ab angeli docuere pastores, ut cognitis naturæ vtriusque documentis, & verbum in Christo homine, & Christum hominem adoremus in verbo. Nam, si, ut Apostolus ait, **1. Cor. 6.** qui adhæret Deo, vnus spiritus est: quanto magis verbum caro factum vnus est Christus? vbi nihil est alterius naturæ, quod non sit vtriusque. Non ergo infirmemur in consiliis misericordiæ Dei, quæ nos & innocentiam reformat & vitæ, nec quia in saluatore nostro manifestè cognoscimus geminæ signa naturæ, aut in gloria Dei de veritate carnis, aut in humilitate hominis de deitatis maiestate dubitemus. Idem est in forma Dei, qui formam suscepit serui: idem est incorporeus manens, & corpus assumens. Idem est in sua virtute inuolabilis, & in nostra infirmitate passibilis. Idem est à paterno non diuisus throno, & ab impiis crucifixus in ligno. Idem est super cælorum altitudines victor mortis ascendens, & vsque ad consummationem seculi vniuersam Ecclesiã nona relinquens. Idem postremo est, qui in eadem, qua ascendit, carne venturus, sicut iudicium sustinuit impiorum, ita iudicaturus est de omnium actione mortalium. Vnde, ne plurimis testimoniis immoremur, vnum **Ioan. 5.** sufficit ex Euangelio beati Ioannis adhiberi, quo ipse dominus noster dicit; Amē amen dico vobis, quia venit hora, & nunc est, quando mortui audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent. Sicut enim pater habet vitam in semetipso: sic dedit & filio vitam habere in semetipso: & potestatem dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Ergo sub vna sententia ostendit, quia filius Dei, atque filius hominis est. Vnde apparet, quemadmodum Christum dominum in vnitatem personæ credere debeamus, quia cū sit filius Dei, per quem facti sumus, etiam filius hominis per assumptionem carnis est factus, ut moreretur, sicut ait **Apostolus**, propter delicta nostra, & resurgeret propter iustificationem nostram. Hæc confessio, dilectissimi, nullas metuit contradictiones, nullis cedit erroribus. Agnoscimus enim misericordiam Dei ab initio promissam, & ante secula præparatam, per quam resolui captiuitatis humanæ vincula potuerunt, quibus primum hominem, omnemque eius posteritatem male suus peccati autor obstrinxerat, & propaginem dedititiam originali sibi præiudicio vendicabat. Quia igitur iustificandis hominibus hoc principaliter opitulatur, quod vnigenitus Dei, etiam filius hominis esse dignatus est, ut *ὁμοιωσι* patri Deus, id est, vnus substantiæ, idem homo verus & secundum carnem matri consubstantialis existeret, vtroque gaudeamus, quia non nisi vtroque saluamur, in nullo diuidentes visibilem ab inuisibili, corporeum ab incorporeo, passibilem ab impassibili, palpabilem ab impalpabili, formam serui à forma Dei. Quia, etsi vnum manet ab æternitate, aliud cœpit à tempore: quæ tamen in vnitatem conuenerunt, nec separationem possunt habere, nec finem, dum exaltans, & exaltatus, glorificans, & glorificatus, ita sibi met inhæserunt, ut siue in omnipotentia, siue in contumelia, nec diuina in Christo careant humanis, nec humana diuinis. Hæc credentes, dilectissimi, Christiani sumus, veri Israelitæ, & in con-

fortium filiorum Dei veraciter adoptati. Quia & omnes sancti, qui saluatoris nostri tempora præcesserunt, per hanc fidem iustificati, & per hoc sacramentum Christi sunt corpus effecti, expectantes vniuersalem credentium redemptionem in semine Abraham, de quo dicit Apostolus; Abraham dicitur sunt repromissiones, & semini eius. Non dicit, & seminibus eius, quasi in multis, sed quasi in vno, & semini tuo, qui est Christus. Propter quod **Matthæus** Euangelista, ut promissionem ad Abraham factam ostenderet in Christo esse completam, generationum ordinem percurrit, & in quo omnibus gentibus disposita fuisset benedictio, demonstrat. Lucas quoque Euangelista ab ipso domini ortu seriem generis sui sursum versus rexit, ut etiam illa secula, quæ diluuium præuenerunt, & huic sacramento doceret fuisse connexa, omnisque ab initio successionum gradus, ad eum, in quo vno erat salus omnium, terendisse. Non ergo dubitandum est, quia præter Christum non est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo nos oporteat saluos fieri. Qui cum patre, & spiritu sancto æqualis in Trinitate viuunt, & regnat in secula seculorum, Amen.

S. HILARII EPISCOPI

Arelatensis in eodem festo. Hom. 1.

A vdiuimus spiritum sanctum per prophetam de natiuitate domini saluatoris sub profunda mysteriorum obscuritate proferentem, & nouum celestis solis iubar, velut de sua nube monstrantem, & dicentem: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius. Hoc loco propheticus sermo, Dei, & hominis inuenitur expressisse personam: vtrumque enim fides catholica & credit, & prædicat. Nam, si hominem tantum dixeris Christum, negas potentiam, qua creatus es. Si Deum tantum dixeris Christum, negas misericordiam, qua sanatus es. Quid ergo est, paruulus natus est nobis, filius datus est nobis? Natus est nobis, qui sibi erat, datus est ergo ex diuinitate, natus ex virgine. Natus, qui sentiret occisum: datus, qui nesciret exordium. Natus, qui ex matre esset iunior: datus, quo nec pater esset antiquior. Natus, qui moreretur: datus, ex quo vita nasceretur. Ac sic qui erat, datus est: qui non erat, natus est. Illic dominatur, hic humiliatur. Sibi regnat, & mihi militat. Quod verò audiuius, paruulus natus est nobis: paruulus datur, quia exinanitit semetipsum, & formam serui, non deposita, sed abscondita maiestate, suscepit: ut & humanis oculis videri posset, & seruū domini claritate vestiret. Hic est paruulus: quem etiam sermo euangelij grano sinapis comparauit. Simile est regnum cælorum, inquit, grano sinapis: sicut enim granum sinapis paruam præfert in exteriori specie quantitatem, sed magnam dum conteritur profert de sui contritione virtutem: & quod plus est, magis intra se vim suam possidet: ita & dominus noster Iesus Christus exiguus putatur esse, dum ex homine procreatur: sed cum Deo totus impletur, dum per vitæ huius labores tribulationum afflictione conteritur, fortior inuenitur. Viuendo eruditionem protulit, moriendo patientiam, potentiam resurgendo: & per infirmitatem susceptæ carnis foris quasi minimus

mus, & despectus apparuit, sed vigorem diuinitatis immensa intus abscondit. Ideo ergo dixit, simile est regnum cælorum grano sinapis, quod acceptum homo misit in agrum suum & creuit, & factum est in arborem magnam. Ager hic mundus est, in quem Christus aguenies per susceptam fragilitatem humani generis administravit salutem. Granum sinapis est, propter contritionem mortis. Arbor est, propter fructum immortalitatis. Caro illa quasi flos cecidit, sed poma vitæ de radice diuinitatis exhibuit. Videamus quomodo illum paruulum describat Apostolus: humiliavit, inquit, semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Videamus quomodo magnum sublimemque commemoret, Propter quod, inquit, exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Itaque minimum sinapis granum est, dum in terram cadit: arbor magna est, dum resurgit. Seminatur dum in agro mentis absconditur, dum in spe creditur, dum quasi sub cespitis gleba sub litera sacræ legis operitur. In arborem stupendam attollitur, dum per omnes gentes ac fecunda sanctorum dilatatur: dum Deus in homine per signa & miracula cognoscitur, dum in opera, virtutesque diffunditur: dum de conuale seculi in cæli verticem sublimatur. Quod autem propheta commemorat, & factus est principatus super humerum eius: manifestum hominem demonstrat humerum, latentem Deum loquentem principatus. Sed quia non ab omnibus creditus, neque ab omnibus est receptus, ideo alio loco propheta conqueritur, dicens: quia credit auditui nostro, & brachium domini cui reuelatum est: brachium dicitur, quia Dei virtus, quia paternæ operationis effectus est, quia sicut de corpore brachium sine sui separatione porrigitur, sicut per compaginis vnitatem extenditur & tenetur: ita saluator noster inseparabilis cum patre substantiæ, & ad terrena descendit, & celestia non reliquit: & hic affuit, & inde non desuit. Nam sicut dicit propheta, à summo cælo egressio eius, describitur quidem eundi ac redeundi velocitas, sed discursum nescit immensitas, quia Deus vbique totus est. Accedere ad nos misericordia potuit, recedere à se plenitudo non potuit. Qui enim excedit omnia, quo recedit? ac sic vnigenitus à patre missus est, non amissus. Et ideo dixit propheta: eructauit cor meum verbum bonum, sicut enim ex vsu prolatiuum hominis verbum ita ad audientem à loquente transfertur, ut nihilominus in eo, de quo progreditur, corde teneatur: sicut sermo, quem loqueris, & à te exiit, & tecum est, nouo, & stupendo genere, & transit & remanet: transfunditur, nec elabatur: & quo dirigitur peruenit, & vnde emittitur non recedit. Ita & dominus noster Iesus Christus, qui in principio erat verbum, Deus apud Deum, ad nos prodiit, à patre non exiit: illic astitit, huc processit: & quia ad cælos remeans dixit, ecce ego vobiscum sum omnibus diebus, ad nostra descendens in suis remansit, sicut ad sua regrediens nobiscum remansit. Et ad nos ergo verbum incomprehensibile percurrit, & à patris pectore non recessit. Ait ergo sermo diuinus, & peperit filium suum primogenitum, vbi sunt hæretici, qui recente errore decepti, & nouo antiqui serpentis dente percussi, dicere ausi sunt carnem domini saluatoris nihil habuisse de Maria: hoc dicunt illi orientales hæretici, nihil illum participasse de matre. Hic

pestifer sensus orientales ecclesias occupauit, nihil Christum de matris consanguinitate traxisse, sed per virginis transisse vterum, quasi per corpus alienum. Et quid egit illis nouem mensibus intra illud materni corporis genitale secretum: illic vique de eius ossibus, & medullis ratione operante collectus, illic natura stupente compositus, illic per legitima nascendi spatia de carne carnis incrementa mutuatus est. Quod si nihil attracturus erat de propriæ parentis materia, quid opus erat longa hospitij mortalis iniuria? Si inquam nihil de suo erat corporeus matris sinus cælesti puero quotidianis horarum ac dierum profectibus collaturus, vbi primum legitur conceptus, statim consummatus, statim fuit & genitus. Sed non ita est. De prima dicatur paruuli conformatione, vnde ossium compago, membrorumque perfectio prodit: nota solennis temporis consuetudo: itaque cum animam aliunde suscepit, si corpus de matre non habuit, ergo sermo diuinus caret veritate, cum veritas sit quæ eum filium hominis protestatur. Quo quidem loco debemus aduertere, quod dum non hominum, sed hominis dicitur, ex vno creati parente monstratur. Legimus, & peperit (inquit) filium suum primogenitum. Si nihil in eum de se transtulit mater, non peperit proprium, sed profudit alienum. Sed non ita est. Nam sicut totus Deus ex Deo, ita totum hominis corpus ex homine. De carne Mariæ coagulatus, de eius formatus visceribus, de eius substantia consummatus, & sanguinem, quæ etiam pro matre obtulit, de sanguine matris accepit. Quod si inter hæc quid fuerit rationis, interrogetur, qua proprietate corporis nostri naturam induere deberet, id causæ est, ut per illam, quam in nostra carne peragebat de mundi hoste victoriam, nostram posset consecrare naturam: & roboraret fragilem conditionem, dum exercet in fragilitate virtutem. Ac sic & homo contra diabolum fiducialiter auderet congregari, si & diabolus ab homine cognosceret se posse superari. Sed & quoniam legimus, paruulus natus est nobis, non nobis natus est si nihil sumpsit ex nobis: nihil de nostro suscepit, nihil nobis contulit. Quod enim induit, hoc liberavit: quod Deo innoxit, specialiter hoc redemit. De nostro est quod appendit, de suo est quod donauit. Meum testor esse quod de cognata mihi carne processit, ut meum sit quod triumphauit. Meum inquam testor esse, quod cecidit, ut meum sit, quod resurrexit. Meum inquam testor esse, quod iacuit intra tumulum, ut meum sit, quod ascendit in cælum. Quæ cum ita sint, dirigamus conuersationem nostram sub Deo, qui & in cælo, & in terra est testis viuens, iracundiam, crudelitatem, inhonestos & cruentos actus refugiamus, peccata à malitia, à luxuria, & iniquitate mūdēmus: Christum dominum suscipiamus, si de pariamus, confessione, & spe nutriamus, charitate portemus: quem etiam corpore gestare præcipimur. Glorificate, inquit, & portate Deum in corpore vestro. Sed videamus quomodo hoc fieri possit: qui vitia extinguit in carne, qui Christi virtutibus habitaculum procurat in corde, Christum portat in corpore.

*Fuit ergo
auctor occi-
dentalis, non
orientalis.*

EIVSDEM DE EADEM

Homil. 2.

Bene nostis, fratres charissimi, & mecum fideliter retinetis, beatum prophetam ante multa secula de presenti solemnitate cecinisse: Hic est dies, quem fecit dominus. Ego autem dico, hic est dies, in quo factus est dominus. Genuit posterior antiquum, occidit sempiternum. Hic, inquam, est in quo factus est dominus servus, ut persona serui transiret in dominum. Hic itaque dies originis rerum originem dedit in se nascentium. Ortum ergo suum in hac sumpsit luce fons luminis, hodie ex se mundo protulit diem caeli. Sed hunc ipsum diem quem natiuitati suae dominus elegit, intelligere debemus non paruum nobis inter gaudia sua praefere mysterium. Hodie enim noctis damna in diei transiunt lucra. Hodie nox, deficientibus tenebris, minoratur, & dies additus luci producit: ut nascente lucis auctore, omni illa, quae totum mundum operuerat, & texerat, infidelitatis nocte discissa, fides nostra velut dies luceat, velut meridies ferueat, nosque appropinquante die filij lucis effecti abiciamus opera tenebrarum & induamur arma lucis: sicut in die honeste ambulemus, ut sint lucerna in manibus nostris, id est, luceat gratia in operibus nostris. Superbia, malitia, obretractio, inuidia, opera tenebrosa sunt, & lumen mentis obcaecant, atque hominem in aeternam pertrahunt mortem. E contra humilitas, & humilitatis comes patientia, castitas, benignitas, charitas, ad lucis opera pertinent, praecedunt & illuminant nos. Omnium enim seculorum antecessor, & conditor hanc diem sibi, in qua nasceretur elegit: ut, sicut proficiebat luce, proficeret etiam dignitate. Sed liber ipsam natiuitatis dominicae dignitatem propius intueri. Ecce itaque nullius feminis incremento, de intacta, ac rudi terra secundum germen ascendit, & de radice mortali vitae arbor effloruit, & salutifera propago nullo plantate processit. Obstupescit natura rerum, virgo procreat sobolem, nullum procreanda sobolis experta consortem, & venient in vitam homini per vnium confertur mysterium munus duorum. Creator ex creatura sua nascitur, & fructus vteris sui mater innupta miratur, ac femina auctoris sui auctor efficitur. Quid primum mirer, quidve postremum? quod sine conceptu est collata fecunditas: an quod per partum magis est glorificata virginitas? sed non mirum, si ita peperit: talis erat ille, cui nupserat. Ait enim angelus stupenti Mariae: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ecce praebitura Deo nascenti corporis sui habitaculum, prius mente efficitur Dei templum. Subsequitur euangelista dicens: & beata quae credidit. Videamus ergo an simplicem nobis hominem nasci indicet ordo ipse nascendi, filius virgini ab angelo promittitur, à spiritu sancto donatur, & quasi verè Deus credendo concipitur. Non ergo vsquequaque miremur, si is qui fidei femine acquiritur, salua materni pudoris fide inuolubiliter procreatur. Itaque ad euangelium recurramus: miraculum illud quod euangelista protulit tempore resurrectionis, dignè mihi vsurpem etiam tempore natiuitatis, cum Ioanne dicendo: Venit Iesus ianuus clausus, & stetit in medio. Ecce iam nuncianuis

clausis processit in mundum, materni pudoris signaculo minimè resignato: simulque illud impletur propheticum Ezechielis oraculum: & porta erat clausa & non est aperta, quia dominus transiit per eam. Eadem nunc potentia mundi istius ianuam per partum inuolutae matris intruit, qua postmodum ad discipulos clausis foribus penetravit. Quid hic rationem quaerimus? quid intellectum fatigamus humanum? generationem eius quis enarrabit? Quid nouitatem stupemus, ubi cernimus maiestatem? Miramur dominum nostrum absque vilius viri femine intra virginea viscera hominem consummasse, quem scimus caeli terraeque immensitatem ex nihilo condidisse. Quis ei vllum initium, quis praebuit incrementum, quando ipsa rerum initia atque incrementa faciebat, quando vere quasi dominus rerum iubebat esse quae non erant? Quae ramus in conditione vniuersae fabricae, quo seminario vsus sit: ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Itaque nulla obsequitur materia: substantia operis sola fuit potentia conditoris. Secundum hanc ergo potentiam credamus dominum nostrum absque vilo sexus initio ex sola femina virum creasse, quem scimus inter ipsa initia generis humani ex solo viro feminam condidisse. Recedat ergo omnis infidelitas. Agnosce, o verè beata Maria, gloriam tuam: illam inquam gloriam, quam tibi vel angelus nuntiavit, vel Ioannes per os Helizabetae matris adhuc de secreto vteri prophetavit. Benedicta itaque tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui & vnde mihi hoc ut veniat mater domini ad me? Exulta, mater salutis humanae: ecce domini mei vniuerso mundo per tanta retro secula promissum prima suscipere mereris aduentum: habitaculum immensa maiestatis efficeris: spem terrarum, decus seculorum, commune omnium gaudium peculiari munere nouem mensibus sola possides: initiator omnium rerum abs te initiat: & profundèdum pro mundi vita sanguinem de corpore tuo accepit: ac de te sumpsit, quod etiam pro te soluat. A peccati enim veteris nexu per se non est immunis, nec ipsa genitrix redemptoris. Solus ille licet ex debito renascatur, lege tamè veteris debiti non tenetur: parum tamen tibi cum ceteris commune matribus est: medicum enim dolorum nostrorum sine dolore parit: sanatoriem deprauati seculi, atque corrupti, sine vlla pudoris corruptione progeneras. Nec enim decebat, ut, qui ad hoc venerat, ut violata in integrum restitueret, aliquid de materna integritate violaret. Ecce vno partu tuo vniuersorum nascitur vita seculorum: profers in lucem lucis parentem: & saluatorem hominum, angelorum patrem, vocare mereris filium tuum. Hic est ille etiam ab initio quasi Deus signis, & prodigijs demonstratus, in patriarchis praesentibus, prophetarum vocibus nunciatus. Hic est ille, qui sub nubilo legis conuolans, scripturarum omnium clauis in se & aperiens, & claudens, ac testamenti veteris vmbra aduentus sui luce discutiens, verbum caro factum, venit in mundum, non deposita, sed seposita maiestate: perfectus Deus, & verus homo, vnus Christus: non alter ex patre, alter ex virgine: sed aliter ex patre, aliter ex virgine: inde diuina, hinc humana substantia: duplex natura, sed tamen Dei, & hominis vna persona: ita coniunctus Deus homini, sicut anima corpori. Ita est pro nostra salute, misericors

cors humiliata maiestas, ut tunc non adimeret dignatio dignitatem: assumpta est enim humanitas, non absumpta diuinitas: ad nos quidem per matrem venit, sed tamen cum patre regnauit. Et quid mirum? lux ipsa quamlibet infundatur terris, ordine tamen suo nihilominus fulget in caelis. Hic est ille agnus Dei, qui tollit peccata mundi: qui ante reges, & principes pia pro impijs stetit victima: qui & sacerdotem egit semetipsum offerendo, & sacrificium obtulit moriendo.

S. FVLGENTII EPISCOPI Ruspensis, in eodem festo. Ser. 1.

Cvpientes aliquid de huius diei solemnitate narrare, simulque considerantes illud vnum verbum, de quo dicere volumus, nulla inuenimus verba, quibus sufficienter aliquid dicere valeamus. Est enim hoc verbum, non quod definit prolatum, sed quod permanet natum, non transitorium, sed aeternum, non factum à Deo patre, sed genitum, nec solum genitum, sed etiam vnigenitum. Vnum quippe verbum, Deus pater genuit de seipso, per quod omnia creauit ex nihilo. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. In hoc autem quod per illud verbum Deus pater omnia fecit, ostenditur, quia hoc verbum genuit ipse, non fecit. Illud igitur verbum de Deo Deus est, de creatore creator est. Vnde hoc in se naturaliter habet esse, quod pater est. Natus est itaque de patre Deo filius Deus: alter in persona, non alius in natura, semper apud patrem, semper cum patre, semper de patre, semper in patre: Semper apud patrem, cum quo est illi vna naturalis immensitas: Semper cum patre, cum quo illi vna est naturalis aeternitas: Semper de patre, de quo illi est naturaliter aequalis quae diuinitas. Et alter quidem ille qui pater est, alter ille qui filius est: Neuter tamen alter Deus, quia pater & filius vnus est Deus. Quapropter quando de patre Deo & filio Deo nascitur sermo, digne dicimus alterum esse patrem & alterum filium, & nihil hominis digne dicimus vnum Deum esse patrem & filium. Cum enim dicimus, alterum esse patrem, alterum filium, discretas personas genitoris genitricisque monstramus. Cum vero dicimus, vnum Deum esse patrem & filium, ipsam vnam naturam indiscretè diuinitatis ostendimus. Altera est enim persona genitoris & geniti, sed vna est natura genitoris & geniti. Quomodo vero sufficiet aut digne loqui poterit quis? de quo? homo de Deo, mortalis de immortalis, visibilis de inuisibili, mutabilis de incommutabili, opus de opifice, de creatore creatura, de factore factura, paruum de immenso, temporalis de aeterno, humilis de altissimo, plasmatus è limo, de illo qui omnia creauit ex nihilo. Cuius est inenarrabilis omnipotentia, quae nos gratuita bonitate fecit: Nec minus tamen inenarrabilis gratia, qua nos omnipotentissima miseratione saluauit: qui & opus creatricis omnipotentiae gratis fecit, & opus gratiae saluatricis omnipotentem impleuit. Illic habens potestatem condendi & regendi creaturam suam, hic habens potestatem ponendi & sumendi animam suam pro nobis. Omnipotentia vero dicimus, qua verbum,

quod in principio erat, & apud Deum erat, & Deus erat, fecit omne quod nouerat. Gratiam vero, qua verbum caro factum est, venit quaerere & saluum facere quod perierat. Omnipotentiam, qua fecit omnem diem: Gratiam, qua certo die concipi, & certo die dignatus est nasci. Idem igitur minoratus paulo ab angelis, in die factus est hominum: qui coaeternus & aequalis deo patri, dies sanctorum semper est angelorum. De ipso quippe Propheta dicit: Bene nunciate diem de die, salutare eius. Quid est diem de die, nisi filium de patre? Est igitur de patre filius, de die dies, sed tamen pater & filius non duo dies, sed vnus est dies. Est de patre filius, de Deo Deus, Pater tamen & filius non duo dii, sed vnus est Deus. Vnus igitur dies aeternitatis simul pater & filius à nobis agnoscitur, in die autem temporis solus filius inuenitur. Dies etenim aeternus, pater & filius, nostrum corpus & animam fecit: In die vero temporis, solus filius nostrum corpus animamque suscepit. Christus dies aeternus, vnigenitus, in forma Dei manens: Christus in die temporis vnigenitus, formam serui accipiens. Christus dies aeternus, diues permanens, ut conderet nos: Christus in die temporis, pauper factus ut redimeret nos. Dies aeternus Christus Deus de Deo patre Christus in die temporis Deus homo, de virgine matre. Christus dies aeternus, verbum eructatum de corde patris: Christus in die temporis verbum caro factum, de vtero virginis matris. Christus dies aeternus, Deus verus de Deo vero: Christus in die temporis sponsus, procedens de thalamo suo. Dies aeternitatis Christus, in sanctos angelos creans: Dies in tempore Christus homines saluans. Dies aeternitatis Christus, in caelo sanctos angelos pascens: Dies temporis Christus homines in terra reficiens. Ut enim panem angelorum manducaret homo, creator angelorum factus est homo, vrosque pascens, & integer permanens. Quam bonus panis, qui & angelos pascit per speciem, ut de seipso satientur in patria: & nos pascit per fidem, ne deficiamus in via. Ille panis, qui seipsum dat angelis ad gaudium stabilitatis: seipsum dedit hominibus, ad remedium sanitatis. Et qui est angelorum esca, nobis est factus medicina. Verumtamen hic dilectissimi fratres, attendite magnitudinè gratiae, & agnoscite, quid Deus homini dignatus est praerogare. Christus enim Dei filius, de Deo vero Deus verus, & vnus cum patre naturaliter Deus, semper ex seipso sanctos angelos pascit, sed tamen angelicam naturam Dei filius non accipit. Ut autem suam charitatem Deus commendaret in nobis, filius eius naturam nostram suscepit ex nobis, & Deus vnigenitus, qui panis est angelorum ut etiam hominum se faceret panem, simul hominis animam suscepit & carnem. Accepit vtramque veram, vtramque sanctam, vtramque mundam. Accepit animam nostram sine iniquitate: accepit carnem nostram cum mortalitate: accepit animam iustam per quam nostris animabus iustitiam redderet: Carnem vero propterea dignatus est habere mortalem, ut secundum ipsam moriens, mortem vinceret, secundum etiam ipsam resurgeret, per quam nostra quoque corpora suscitaret. Magnum mysterium dilectissimi fratres, magnum diuinæ dilectionis iudicium. Homo Deum contemnens à Deo dicebat: Deus hominem diligens ad homines venit. Dilixit impium, ut faceret iustum: dilexit infirmum ut face-

ret sanum : dilexit peruersum , vt faceret rectum : dilexit mortuum , vt faceret viuum . Et quid amplius dicam ? quandoquidem Deus vnigenitus humanam naturam tantum dilexit , vt eam non solum à potestate mali angeli liberaret , verum etiam in seipso super omnes bonos angelos , in patris dextra collocaret . Natura enim quæ in primo homine à malo angelo captiuata fuerat , ipsa nunc in secundo homine super omnes bonos angelos regnat : natura quæ in primo homine mundum peccato polluit , ipsa in secundo homine mundum à peccato mundauit . Primus homo de terra terrenus , secundus homo de cælo cælestis . Primum hominem mulier corrupta mente decepit , secundum hominem virgo incorrupta virginitate concepit . In primi hominis coniuge , nequitia diaboli seductam deprauauit mentem : in secundi autem hominis matre , gratia Dei & mentem integram seruauit & carnem . Menti contulit firmissimam fidem , carni abstulit omnino libidinem . Quoniam igitur miserabiliter pro peccato damnatus est homo : Ideo sine peccato mirabiliter natus est Deus homo . Attendite , fratres medicinalis gratiæ lineas , diuina nobis benignitate monstratas . Tunc ad Euam angelus malus accessit , vt per eam homo , quem Deus fecerat , à Deo separaretur : Nunc autem ad Mariam bonus angelus venit , vt in ea , humanæ naturæ Deus vnigenitus vniretur . Venit ad Euam diabolus , vt vitam nobis malignus auferret : venit ad Mariam Gabriel , vt vitam reddendam hominibus nunciaret . Per primi hominis culpam , cepit diabolus homini dominari : per secundi hominis gratiam , cepit ab homine separari . Super primum superbus , sub secundo captiuus . Per illum nos captiuatos tenuit , per istum nos liberatos amisit . Primus Adam nobis auctor extitit culpæ , nouissimus Adam nobis auctor extitit gratiæ . Ille de limo plasmatus , terrenos protulit : iste de spiritu sancto natus , cælestes effecit . Per illum perdidimus gratiam priorem , per istum recepimus ampliorem . Ille quippe intulit nobis peccati maculam , cum qua nasceremur ad supplicium : iste nobis contulit iustificationis gratiam , vt renasceremur ad regnum . Per illum nos filios sæculi generatio carnalis effecit : per istum nos filios Dei generatio spiritalis exhibuit . Ille nos vitiis subdidit , iste nos florere virtutibus fecit . Ille nos per vitia deiecit , quo primus cecidit : iste nos per virtutes eleuat , quo primus ascendit . Ille quippe primus cecidit in infernum , iste primus conscendit in cælum . Interea , fratres , dignum est , vt in die dominicæ natiuitatis , diè quoque dominicæ resurrectionis solenniter audiatis . Vnigenitus enim Deus sic cur pro nobis dignatus est nasci , sic pro nobis secundum carnem dignatus est mori , dignatus est etiam suscitari . Iste quippe dies est visitationis , ille redemptionis . Opus enim gratiæ , qua nos vnigenitus Deus saluos fecit , conceptus in vtero cepit , ipsumque opus gratiæ de sepulchro resuscitatus impleuit . Conceptus in vtero , factus est particeps mortis nostræ : resurgens de sepulchro , fecit nos participes vitæ suæ . Nunc itaque omnes Deum exortemus , vt sicut in isto die gaudium suo populo tribuit , ad illum quoque diem omnes cum gaudio & pace perducatur , populumque suum in fide & charitate custodiat , Amen .

EIVSDEM IN EODEM
festo de laudibus B. Mariæ ex parte
saluatoris. Sermo. 11.

Natiuitas domini nostri Iesu Christi , totum mundum noua aduersus sui luce hodie perfudit . Hodie de cælo Deus descendit ad hominem , vt in cælo homini præpararet ascensum . Hodie accepimus natum Dei , virginis filium , omnium credentium saluatorem , Deus de patre , homo de matre , Deus occultus , homo manifestus . Et quoniam diabolus per serpentem Euz loquutus , per Euz aures mundo intulit mortem , Deus per angelum ad Mariam pertulit verbum , & cunctis sæculis vitam effudit . Angelus sermonem eiecit , & Christus virgo concepit . O coniunctio sine sordibus facta , vbi maritus sermo est , & vxor auricula . Hoc splendore concipitur Dei filius , hac munditia generatur . Nulla fieri grauedo potuit concipiendi , nulla tristitia parturienti . Qui enim venerat triste lætificare seculum , vtrius non contristauit hospitium . De cælis medicus trāsirens per virginem , post transitum suum illam fecit virginem permanere . Qui enim disrupsa corporum membra in aliis poterat integrare tangendo , quanto magis in sua matre , quod inuenit integrum , potuit non violare nascendo ? Creuit enim eius partu integritas corporis potius quam decreuit . Et virginitas ampliata est potius quam fugata . In angusto corporis membro sustinuit , quidquid sustinent cæli . Plena sunt viscera , & nullum nouit contagiū virginis conscientia . Cum esset grauida , salubri leuitate plaudebat . Lumen enim quod intra se habebat , pondus habere non poterat . Facta est Maria fenestra cæli , quia per ipsam Deus verum fudit sæculis lumen . Facta est Maria scala cælestis , quia per ipsam Deus descendit ad terras , vt per ipsam homines mereantur ascendere ad cælos . Ipsis enim licebit ascendere illuc , qui Deum crediderint ad terras per virginem Mariam descendisse . Facta est Maria restauratio feminarum , quia per ipsam à ruina primæ maledictionis probantur esse subtrahæ . Tria denique mala Euz à tribus bonis Mariæ probantur exclusa . Nam Euz dictum est , in doloribus & in tristitia paries , & ad virum conuersio tua , & ipse dominabitur tui . Tribus ergo his malis se subiugant feminae , quæ Mariam non sequuntur , dolori , tristitia , seruituti . Maria autem è contrario , quàm præclarissimis tribus bonis sublimetur aucta , salutationis angelicæ , benedictionis diuinæ , & plenitudinis gratiæ . Sic enim eam legitur salutasse : Aue Maria gratia plena , benedicta tu inter mulieres . Cum dixit aue , salutationem illi cælesti exhibuit . Cum dixit gratia plena , ostendit ex integro iram exclusam primæ sententiæ , & plenam benedictionis gratiam restitutam . Cum dixit , benedicta tu inter mulieres , virginitatis eius benedictum fructum expressit , vt ex eo dicatur benedicta inter mulieres , quæcunque perseverauerit virgo . Maledicta enim Eua fuerat , quam nunc credimus per Mariam ad benedictionem gloriæ remeasse . Venite virgines ad virginem , & lætaminis , ponite maledictionem præuaticationis , & benedictionem restorationis assumite . Proicite dolores , quos Eua per serpentem accepit , & quos per angelum Maria suscepit honores assumite . Pellite tristitiam , concipientes ,

B. Maria ad se confugiens filius feminis subuenit.

Ep. Hom. 8. in euangeliis.

Psal. 68.

Joan. 6.

Joan. 1.

Esaiæ 40.

Joan. 12.

Maria virginem & nauatam fructum.

cupientes , gemitus parturientes abiicite , vt solus vobis iste virginis filius dominetur . Venite virgines ad virginem , venite concipientes ad concipientem , venite parturientes ad parturientem , venite matres ad matrem , venite lactantes ad lactantem , venite iuuençulæ ad iuuençulam . Ideo omnes cursus naturæ virgo Maria , in domino nostro Iesu Christo suscepit , vt omnibus ad se confugiens feminis subueniret , & sic restauraret omne genus feminarum ad se venientium , noua Eua seruando virginitatem , sicut omne genus virorum Adam nouus recuperat dominus Iesus Christus , qui cū patre & spiritu sancto viuunt & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum , Amen .

S. GREGORII PAPAE,
in eodem festo Homil.

Quia , largiente domino , Missarum solenniter hodie celebraturi sumus , loqui diu de Euangelica lectione non possumus : sed nos aliquid breuiter dicere , redemptoris nostri natiuitas ipsa cōpellit . Quid est , quod nascitur domino , mundus describitur , nisi hoc quod aperte monstratur , quia ille apparebat in carne , qui electos suos adscriberet in æternitate ? Quo contrā de reprobis per prophetam dicitur : Deleantur de libro viuentium , & cum iustis non scribantur . Qui bene etiam in Bethleem nascitur . Bethleem quippe domus panis interpretatur . Ipse nanque est , qui ait : Ego sum panis viuus , qui de cælo descendi . Locus ergo , in quo dominus nascitur , domus panis antè vocatus est : quia futurum profectò erat , vt ille per materiam carnis appareret , qui electorum mères interna satietate reficeret . Qui nō in parentum domo , sed in via nascitur : vt profectò ostenderet , quia per humanitatem suam , quam assumpserat , quasi in alieno nascebatur . Alienum videlicet , non secundum potestatem dico , sed secundam naturam . Nam de potestate eius scriptum est : In propria venit . In natura etenim sua ante tempora natus est , in nostra venit ex tempore . Qui ergo æternus permanens , temporalis apparuit , alienum est , vbi descendit . Et quia per prophetam dicitur , Omnis caro scænum : factus homo , scænum nostrum vertit in frumentum , qui de semetipso ait . Nisi granum frumenti cadens in terram , mortuum fuerit , ipsum solum manet . Vnde & natus in præsepio reclinatur , vt fideles omnes , videlicet animalia sancta , carnis suæ frumento reficeret , ne ab internæ intelligentiæ pabulo ieiuna remaneret . Quid autem est hoc , quod vigilantibus pastoribus angelus apparet , eosque Dei claritas circumfulget : nisi quod illi præ cæteris videre sublimia merentur , qui fidelibus gregibus præesse sollicitè sciunt , dumque ipsi piè super gregem vigilat , diuina super eos gratia largius coruscet ? Regem verò natum angelus nunciat , eiusque voci angelorum chori concinunt , & congaudentes clamant , Gloria in excelsis Deo , & in terra pax hominibus bonæ voluntatis . Pius quippè quàm redemptor noster per carnem nasceretur , discordiam cum angelis habuimus , à quorum claritate , atque munditia , per primæ culpæ meritum , & per quotidiana delicta longè distabamus . Quia enim peccando extranei eramus à Deo , extraneos nos à suo consortio deputabant angeli , ciues Dei . Sed ,

quia nos cognouimus regem nostrum , recognouerunt nos angeli ciues suos . Quia enim rex cæli terram , nostræ carnis assumpsit , infirmitatem nostram illa iam angelica celsitudo non despiciit . Ad pacem nostram angeli redeunt , intentionem prioris discordiæ postponunt : & quos prius infimos , abiectosque despexerāt , iam vt socios venerantur . Hinc est enim , quod Lot , & Iosue angelos adorāt , nec tamen adorare prohibentur : Ioannes verò in Apocalypsi sua adorare angelum voluit , sed tamen idem hunc angelus , ne se debeat adorare compefcit , dicens ; Vide ne feceris , conferuus enim tuus sum , & fratrum tuorum . Quid est , quod ante redemptoris aduentum angeli ab hominibus adorantur , & tacent : postmodum verò adorari refugunt , nisi quod naturam nostram , quàm prius despexerant , postquàm hęc super se assumptam conspiciunt , prostratam sibi videre pertimescunt : Nec iam sub se velut infirmam contemnere ausi sunt , quam super se videlicet in cæli rege venerāt : nec habere dedignantur hominem socium , qui super se adorāt hominem Deum . Curemus ergo , fratres charissimi , ne qua nos immunditia polluat , qui in eterna prescencia & Dei ciues , & angelis equales sumus . Vindicemus moribus dignitatē nostram , Nulla nos luxuria inquinet , nulla nos turpis cogitatio accuset : non malitia mentem mordeat , non inuidiæ rubigo consumat , non elatio inflet , non ambitio per terrena oblectamēta dilaniet , non ira inflammet . Dij etenim vocati sunt homines . Defende ergo tibi , o homo , contra vitia honorem Dei , quia propter te factus est Deus homo .

S. ISIDORI EPISCOPI
Hispalensis in eodem festo Sermo.

Natalis domini dies ea de causa à patribus votiuua sollemnitate institutus est , quia in eo Christus pro redemptione mundi nasci corporaliter voluit , prodiens ex virginis vtero , qui erat in patris imperio : cuius susceptæ carnis causa hæc est . Postquam enim inuidia diaboli parens ille primus seductus vaniter cecidit , confestim exul , & perditus in omni genere suo radicem malitiæ , & peccati traduxit , crescebatque in malum vehementius omne genus humanum , diffusis vbique sceleribus , & quod est nequius , omnium cultibus idolorum . Volens ergo Deus terminare peccatum , cōsuluit verbo , lege , prophetis , signis , plagis , prodigiis . Sed eum ne sic quidem errores suos admonitus agnosceret mundus , misit Deus vnigenitum filium suum , vt carnem indueret , & hominibus appareret , & peccatores sanaret . Qui ideo in hominē venit , quia per semetipsum ab hominibus cognosci non potuit . Vt autem videretur , verbum caro factum est , assumendo carnem , non mutatum in carnem . Assumpsit enim humanitatem , non amisit diuinitatem . Ita idem Deus , & idem homo : in natura Dei æqualis patri , in natura hominis factus est mortalis in nobis : pro nobis enim manens quod erat , de nobis suscipiens quod non erat , vt liberaret quod fecerat . Hęc est ergo dominicæ natiuitatis magna sollemnitas : hæc est diuinitatis magna sollemnitas : hæc est diuinitatis magna sollemnitas : hæc est diuinitatis magna sollemnitas : hæc est diuinitatis magna sollemnitas . Quam ideo in eo Christus natus est , Natalis dicitur . Quem ideo obsequare per reuolutum circulum anni festa sollemnitate

Genes. 19.

Apoc. 19. & 22.

Et abetur in Homilario Aluini.

lennitate debentur, vt in memoriam reuocetur, quod natus est Christus, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

SOPHRONII EPISCOPI Hierosolymitani in Christi Seruatoris natalitia, quae cum in Dominicam diem inciderant, Oratio. Theodoro Peltano interprete.

Elizabeth in arq. Declamat. patrum.

Etiam illustremque praesentem diem cerno; ut pote gemino nos splendore, & luce perfundentem, geminaque letitia, & iocunditate genus nostrum cumulantem. Non quodd duplicem nobis Solem ostendat, eaque ratione duplici nos gratia irradiet, sed quodd vnus, idemque iustitiae Sol, quem offert, dupliciter quodammodo nobis, qui in terris aetatem degimus, exoritur, duplicemque splendorem, & gloriam mortalium generi subministrat: & duplex tandem spirituale gaudium eidem adferat: Hinc quidem ex vtero virgineo exortus; inde verò ex abditiis inferorum antris excitatus. Vt exortus, immensa mortalium animos letitia delibatos reddidit; vt verò excitatus, tristem mortem peremit, omnesque, quos detinebat, mortuos illi ademit; & nobis, qui in terrestri hac regione versamur, ad incorruptam, immortalemque vitam iter aperuit. In vnum namque vtraque coierunt, iuxta illud, quod in psalmis fertur: Misericordia, & veritas obuiauerunt sibi; iustitia, & pax osculatae sunt. Veritas de terra orta est, & iustitia de caelo prospexit. Etenim Dominus (noster Iesus Christus) dabit, benignitatem, & terra nostra dabit fructum suum. Christi namque exortus, eiusdemque ex mortuis resurrectio, in vnum diem inciderunt. Iure proinde, meritoque lucem hanc, dierum dominam appellaueris; vt quae communem omnium Dominum nobis ex mortuis exhibeat rediuuam, natalitiisque, ob illius ex virgine ortum, solennitate aucta, & cumulata sit. Nihil videri his potest splendidius; nihil mentis oculis obuersari iucundius. Ecquid enim diuinissimo Dei Opt. Max. exortu, animo pertractari potest illustrius? quid celebratione dignius? Quid rursum eiusdem Dei ex mortuis resurrectione, cogitari potest letius? Quid obiti festiuius? Est enim ille vera lux, quae ex vera luce, aeternè, indiuisibique nascitur; quaeque nobis hodie bifariam oritur, per natiuitatem nimirum, & resurrectionem, duplicesque salutare radios impertitur: vtraque enim salutari gaudio referta est. Quamobrè laetae quoque, festinaeque voces, praesentem hanc solennitatem illustrant, fidelesque duplici nomine ad festum hunc diem celebrandum inuitant. Hic virgo, quae eum in lucem edidit, Angelum, non abique iustissima causa, eiusmodi oratione se compellantem accipit: Aue gratia plena, Dominus tecum; quasi dicat, maledictio, quae Euae iam olim irrogata fuerat, iam tandem per te finem facit. Hic rursum pastores vigilantes, nocturnasque custodias obseruantes, Angelum eiusmodi nuntium ad se deferentem audiunt; Ecce euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo: Quia natus est vobis hodie Saluator, qui est Christus Dominus in ciuitate Dauid. Per quem & seruamur, & excusso seruitutis iugo,

De omnibus loquitur, qui in vna fide mediatoris de sancti erant. Psal. 84.

Dominica dierum dominica.

Luca 1.

Luca 2.

in Dei filios gratis cooptamur. Illic verò illustres foeminae Christi Redemptoris discipulae, ipsamet Dominum, Aue, clamantem exaudiunt. Qui sanè Christus omnibus tanta huius laetitiae auctor existit. Nam & per ipsum mors mortua est, & terribile illud condemnationis nostrae iudicium, quasi exterritum abolitum est, & legale maledictum dissolutum est, & Euae poena restituta est, & mortis imperium euersum est, & mortuorum resurrectio, mortem in seipsum sauire, amplius non sinens, luculenter inchoata est. Ibi propter admissam in Paradiso praenauicationem, maledictio illa; In dolore paries filios, omnino proscripta est; quippe cum laetitia, & gaudium Christi natalitia exceperint: hic verò alterum illud maledictum, nempe; Terra es, & in terram reuertèris, penitus enacuatum est, eò quodd vita resurrectionem ex mortuis propalam ostenderit, siquidem Euae maledictio, & poena erat illud; In dolore paries filios: Adami verò alterum illud; Terra es, & in terram redibis: Vtriusque autem; parcam, & miseram vitam perpetuo ducere. Verum enim uero potentissimus horum liberator, & Redemptor, per suam natiuitatem, & resurrectionem in medium se tulit, verumque Redemptorem, & liberatorem sese declarauit. Nihil enim extat, quod Dei potèciam vincat. Dominus namque mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit, vt scriptum est. Sed neq; quicquam competiri quoque potest, quod omnipotenti illius nutui obistere valeat. Manus eius, propter peccata, hominem verberant; eadem rursus, propter ingentem eiusdem benignitatem, percussum sanant. At quis sum ego, qui, quae videmus, & audimus, pro dignitate exponam? Desistat enim oratione, & lingua, & ore, quibus diuinorum illorum festorum miracula, pro merito edisseram. Ea propter maximè perplexus, summamque in rerum difficultate constitutus, Angelorum hymnum mutuo accipiam, illumque Deo humanam naturam sortito, nec non è sepulchro, & mortuis hodierna luce exscitatus, ingenti voce decatabo, clarèque, & perspicue personabo; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Nam quò nos sublimes efficeret, magisque caelestes, quam terrenos esse ostenderet, è sublimi ad nos viles, abiectosque descendit. Bello rursum, quod sub aspectum non cadit, impetibus, securitate, & pace donauit, suoque patri reconciliauit, & nostram cum Deo Patre pacificationem in seipso faciens, se pacem nostram esse demonstrauit. Et nos aequè, qui longissimè à diuino aspectu reiecti, proscriptique eramus, ita suis virtutibus exornauit, & instaurauit, vt & Deo probaremur, & clementi oculo ab eodem aspiceremur; Et sepius maceria è medio sublata, illud quoque, praeter caetera, nobis impertitus est, vt Dei claritatem reuelata facie cõtemplari queamus. Denique nos, qui pridem ob delicta nostra in mortem incurramus, eademque vltro, & quasi data opera nobis asciueramus; Deus enim mortem non fecit, neque (cum sit optimus) in viuorum perdizione latatur, denuo in vitam assernit, & è sepulchro, & interitu exscitauit, diceretque nos iussit: Vbi est, mors, victoria tua? vbi est stimulus tuus, inferne? Christus enim, ad nos humiles sese demittens, nostrumque ortum sponte subiens, & vt verus homo mortem appetens, vtraque defregit, & ob-

Matt. 1.

Genes. 1.

Genes. 1.

1. Reg. 1.

Luca 1.

Exph. 1.

Sap. 1.

1. Cor. 15.

Osten. 13.

scura-

scurauit. O altitudo diuitiarum sapientiae, & potentiae diuinæ! o benignitatem vetè immensam! Etenim, cum antea non essemus, ex nihilo nos produxit. Insano rursus, temerarioque consilio, in interitum prolapsos, nec non in mortis barathrum praecipites actos, ex tumulo denuo exscitauit; mortisque, qua validè tenebamur, delibata, ipsam viuendi naturam iterum nobis restituit, atque ad eam ipsam spiritalem vim, atque vt autè, infundere nunquam desit. Cum enim Deus sit, iis, qui ope illius indigent, dona, & beneficia verè diuina, & magna iugiter impertit. Ea propter rursum clamor, semperque cū caelestibus illis exercitiis clamabo; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Ecquid enim contententius, verèque decentius, & re ipsa quoque illustrius dicere possunt, qui natum Deum celebrare, laudibusque euehere cupiunt, quam; Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis? Deus in terra agit; & quis in caelum non euadat? Deus è virgine natus in medium prodit; & quis hodie diuinus non efficiatur? Quis, quò propius ad eum accedere queat, ad virginitatis sanctitatem non anhelat? cõtentiamque alacri animo non complectatur? Deus vilius, abiectisque panniculis inuoluitur; & quis est, qui, si quid forte vile, abiectumque quandoque occurrit, quò diuinitatis particeps fiat, obuiis vlnis illud non excipiat? Nec enim alia de causa humana paupertate sese conuestiuit Deus, quam vt sua nos gratia Deos efficeret. Atque hoc psalmista Dauid, idemque Christi parens, prophetiae dono illustratus, Christi que ex se nascituri beneficia edoctus, ac praecleara, diuinamque eiusdem facta liquidè per spiritum conspicatus, discretis iam olim verbis exposuit; Ego, ait, dixi, diu estis, & filii excelsi omnes. Deus inter nos est, veterem hominem exuti, ipsumque, quoad eius fieri potest, aemulati, diuini efficiamur. Celissimus factus est terrenus; & nos nostrae quoque mentis proposita, animique desideria sursum subrigamus, diuinorumque munerum capaces nos reddere studeamus. Deus in praesepio palam proponitur, nobisque, qui & fame tabescimus, & iumentorum more nulla penè ratione ducimur, seipsum vltro in cibum exhibet. Ecquid ergo, bruto illo alimentò, tanquam diuinis dapibus, diuinamque charitate prorsus indigno, abiecto, in illius diuinitate se non oblectet? Verè dixerim; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Tripudio, pastorumque more exulto, dū voces eiusmodi planè diuinas audio; & ad praesepè, quod Deum excepit, statim conuolare gestio, nec non ad caeleste illud specus, toto animi impetu raptus, mysterium, quod in ipso latet, coram conspicati, atque Hymnum illum; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis, in recens nati gloriam, & honorem depromere ardèter desidero. Quin diuinos quoque Magos veneror, magisque facio; & cursum, quo Deo additi, diuinamque edocti viri illi vti, ad caelestem Bethleem deuenerunt, maiorem in modum admitor. Acceserunt huc autem, Herodis quidem furem, infantumque trucidatorem gladii, nihil quicquam veriti; stellam verò luce sua viam praemonstrantem, ducem vti que sublimem, planeque caelestem, ad sublime illud, caelestique iter cõmodè cõficiendum, per opportune nacti. Horum ego comes esse

Luca 2.

Virginitas iur ad Deum panis.

Psal. 81.

Luca 2.

peropto, natòque Deo munera quaedam offerre petcupio; Etsi ille hoc tempore ab amicis non exigat aurum, aut myrrham, aut thus (haec enim, aliaque ad vitam vsum necessaria, tanquam vniuersorum Conditor, & Dominus, egètibz familiaritè ipse donare solet, quàm ab vllis omnino postulare.) Auri autem loco, fidei sinceritatem exigit. Pro myrrha autem, incorruptam animam, corporisque integritatem deposcit: Tum doctrinam rursus, & praedicationis puritatem: Tum orthodoxum tandem circa fidem sensum, & intellectum. Thuris autem vice, bonorum operum suauolentiam à nobis efflagitat; non quò horum acceptioe diues euadat: Verum quò nos per ea opulentiores reddat. Ecquid enim extrat vnquam sublimium, caelestiumve rerum, aut illustrium beneficiorum, quorum thesaurus, & fons, immensumque pelagus non est Deus? Neque horum solum origo, & causa est, sed magnificus quoque, liberalisque, si egentes adfunt, eorumdem dator. Verum Magi, diuinique pastores ad Bethleè, quae Deum excepit, proficiscantur, stellamque Comitem, & itineris Ducem habeant, & miraculum illud planè stupendum coram cõtemplentur, contèplantisque obstupescant, & dona Magis digna, hilariter offerant, & Angelorū doxologiam ingeminet; Gloria in excelsis Deo, recinentes, & in terra pax hominibus bonae voluntatis. Nihil illi formident, nihil extimescant, non insani Herodis furias, non aliud vllum metù incutere solitum, animo pertractent; sed diuinis tantum meditationibus se occupent, infantemque pannis inuolutum, & in diuino praesepio positum, defixa oculorum acie spectent. Qui infans vniuersorum est seruator, Deusque, & Dominus verè inexplicabilis; etsi nostri causa, qui carnales sumus, adeoque puram nudamque illius diuinitatem intueri nequibamus, humanae carnis, corporisque velamine sit obiectus. Nos autem propter innumera peccata nostra, grauissimaque errata, earum rerum cõtemplatione indigni effecti, cursu illuc contendere, praestòque adesse, prohibemur; sed vel inuiti, & nolentes domi manere cogimur; nullis sanè corporis vinculis astricti, verum Saracenicò metu absteriti, & compediti; tristitiaque, nostra quidem infelicitate digna, indigna autem bonis, quae nobis alioqui debebantur, veluti tempestate quadam iactati. Quandoquidem, si miseria nostra bonis illis digna fuisset, omnino nos quoque prope loca illa positi (nec enim à longinquo illa aspiciamus) cum pastoribus choros duceremus, & cum Magis Deo dona offerremus, & cum Angelis odam illam; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae voluntatis, decataremus. Verum enim uero eiusmodi voces vel hoc loco depromere inoffensè sinimur: at ipsum verò praesepè, & specum illam verè sublimem, caelestemque contueri, & caeli, terraeque Regem coram isthic contemplari, tanquam spectaculo eiusmodi indigni, omnino vetamur. Verè generis nostri principem, primūque parentè Adamum, à Paradisi habitatione miserabiliter proscriptum, hic imitamur. Etenim ob nefaria peccata, lapsusque, quae praua, praeposteraque mente subinde designamus, tam grauiā, vel multò quoque grauiora, tristioraque patimur, quàm ille. Nā, vt ille à Paradisi deliciis proscriptus, exulque factus, & grauissima, irruocabilique Dei sententia inde eiectus, oculis quidem Paradisi hortum

Luca 2.

Luca 2.

vsurpabat (è regione enim illius habitabat) ad ipsum autem denuo regredi non valebat, vt qui flammam illam, versatilemque rhomphæam, quæ aditum ad eiusmodi locum præcludebat, ipsūque ob designatum præuacationis peccatum, bono illo ardentem capito orbabat, ob oculos versari cerneret, ita nos quoque hodierna die multamur: Quādoquidem ciuitatem Bethleem, quæ Deum excepit, viciniam habemus, neque in ipsam tamen ingredi permittitur, non quidem ardentem illam, versatilemque Paradisi rhomphæam conspicantes, sed efferatam, planèque barbarum, atque omni reuera crudelitate plenum, Saracenoꝝ gladium extimescentes. Hic enim gladius horrendum fulminans, eadēque spirans, & intentans, beatæ illius visionis exortes nos reddit, domique citra vltiorem progressionem, manere compellit. At verò licet Agarenorum sica æquè nunc fulminet, ac rhomphæa illa, quæ Paradisi ostium quondam asseruabat, attamen, si nos voluerimus, hoc est, si conuersi Deum nostri causa natum, per studiosa opera ex animo quaesuerimus, vt antea fuerat, sedata mox, & missis euadet. Si, inquam, nos peccatorum flammam, per penitentiam restinxerimus, & Deum Opt. Max. propter nos, & secundum nos natum, religiosè coluerimus, operumque, quæ ille execrari solet, studium intermiserimus, ardoris sui sensum facile deponet. Quæ, quæso, fronte ad Deum accedere audeamus, qui nullam neque animi fecunditatem, neque corporis castimoniam, muneris loco deferimus? Quo modo ipsi appropinquare non veremur, qui operum, quæ illi lætitiæ, & voluptatem parere dignoscuntur, suaueolentiam nullam obtinemus? Præsertim cum flagitiosorum operum graueolentiam, infestissimè odisse non ignoremus? Metuo autem, magnòque tremore constringor, ne, qui orthodoxam fidem habere videmur, secundum illam quoque laborare deprehendamus: vt qui eam solam, hoc est, ab honestarum actionum cōiugam seiuicam, bonorumque operum comitatu destitutam, oberare permiserimus: Si enim fides, studiosa fragrantiam operum actione orhata, secundum Iacobum, fratrem Domini, qui huius quoque gregis pastor aliquando extitit, est mortua; quomodo nos rectum cursum tenebimus, qui fidem operibus, quasi alis quibusdam exornare non curamus? neque animos nostros pernicious operum misericordie pennis obarmamus? Quamobrem, fratres, animo meo exoptatissimi, opera, quæso, cum fide confociemus, neque ob operum, quæ adesse oportebat, absentiam, eam infirmemus: ita enim fiet, vt, quemadmodum fide fortes, validèque constitimus, (neque enim Christi gratia defensi, conseruatique, vlla illam ex parte labefactauimus) sic bonis quoque operibus firmemur; & Christum ipsum, qui honestis actionibus impensè delectatur, fide simul, & operibus non parum recreemus, clementissimamque eiusdem celsitudinem nobis promereamur. Ipse enim est, qui tanquam Legislatoꝝ, hæc decreta disertè pronuntiat. Non omnis, qui dicit mihi, domine, domine, intrabit in regnum cælorum, sed qui facit voluntatem Patris mei, qui est in cælo. Rursum, Si diligitis me, mandata mea seruate. Item, Vos amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. Si itaque paternam illius voluntatem feceri-

Christum honestis actionibus impensè delectatur.
Matth. 7.
Ioan. 14.
Ioan. 15.

mus, veramque, & orthodoxam fidem, constanter retinuerimus, Ismaelitarum rhomphæam facile negotio amoliamur, Saracenicamque sica à nobis auertemus, & Agarenorum arcum confingemus, & diuinam Bethleem non longo post tempore contemplantur, & quæ in illa sunt admirabilia, contuebimur, & admiratorum operum opificem Christum conspicabimur, & vnà cum Angelis dogologiam illam, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, magna, sonoraque voce decantabimus, operamque eā re Christo cum primis gratam nauabimus. Est enim illi is rebus, quæ salutem nostram promouere, & procurare nata sunt, ad dictissimus. An non, cum Dei verbum esset, æternūque ex æterno Patre ortum haberet, impollutum matris Virginis vterum propter nos inhabitauit? Veramque in illa, & ex illa carnem suscepit: Suscepit autem ex ea carnem non prius quidem formatam, & existentem, quàm indissolubili vinculo illi coniungeretur, sed vnà cum ipso, & in ipso verbi complexu, existentiam sortitam. Ipsius nanque constitutio, & ratio, cum ipsa compositione ad punctum coibat, ipsique coeque erat. Quam etiam carnem, rationalis vitæ spiritu animatam, sibi secundum hypostasin adiunxit, vt illustre illud fidei lumen Leo docet, & sapientissimus Cyrillus, magnus ille cælestis doctrine præceptor, præclare, veræque pietati, & religioni admodum consentaneè, confirmat. Christus nanque salutis nostræ causa, nobis per omnia assimilatus, & feminis expertem conceptionem habuit (viri enim, vt nasceretur, synergia nulla egebat) & Virginis vtero se circumscripti sustinuit, & hominum more pro sua clementia in lucem edi voluit, & in manifestissimum omnipotentis diuinitatis suæ indicium, & argumentum, Virginem, ex qua prodit, integram, incorruptamque conseruauit, ipsamque nihilominus Deiparam esse palam ostendit. Quin & ipsa vicissim virgo luculentum, ineffabile illius diuinitati testimonium perhibuit; Testatum, inquam, orbi fecit, ipsum esse verum Deum, verumque Dei Filium, eiusdem cum Patre naturæ, & substantiæ, etsi ab illis, in quorum oculis incurtebat, homo tantum, nostri similis fuerit habitus. Coruscant autem, & lucet hic Filius duabus naturis, diuina vnà, humana altera. Interim nulla ex parte est diuisus, manet enim vnus Christus, & vnus Filius, omnis expertis mutationis, confusione, sectionis, & diuisionis. An non idem ille, cum diues esset, vnàque cum Regno imperium in omnes obtineret, quo nos, qui pauperissimi eramus, immortales illius opes consequeremur, in nostrā mendicantem vitro sese demisit? Nōne, cum increatus, imò verò Creator, vniuersæque creaturæ Conditor esset, quò nos in increatæ naturæ suæ consortium eueheret, inter creaturas censerit voluit? Nōne, cum omnis materix, corporeæque concretionis exors degeret, quò nos caducis itis, fluxisque corporibus, & carnibus superiores efficeret, nostraque corpora incorruptione vestiret, & carnem nostram immortalitate donaret, caro, & corpus fieri in animum induxit? An non, cum secundum diuinitatem nullis limitibus circumscriberetur, quò ad immensum Regnum suum aditum nobis patefaceret, carnem mole definitam sibi ascijuit? An non, cum ab omni peccato vacuus, sanctusque, & per omnia impollutus esset (Peccatum enim non fecit, neque inuentus

Luce 1.
Leo Pontifex illustre filium lumen in epiphania, quæ dicitur collatus dei.
Matth. 7.
1. Pet. 1.

inuentus est dolus in ore eius) nostri causa peccatoribus annueratus est? & in peccatricis carnis similitudinem, in lucem susus est? Qui enim peccatum ignorabat, cum pater, in quem nullū peccatum cadit, propter nos peccatum fecit, vt carne, ab omni peccato immuni, peccati condemnationem euacuaret, nosque peccatores à contractis peccatorum sordibus expiaret. Nōne, cum Filius, & liber foret, naturalisque Domini potestate polleret, quò nos libertatis dono ornatos, Deo Patri quasi filios offerret, inter seruos censerit sustinuit? Per ipsum enim id consecuti sumus, vt Altissimi filij nominemur, & simus. Interim illud adoptionis donum non natura, sed gratia nacti sumus. An non, cum æternus, & impatiibilis, & immortalis esset, quò nos ab interitu, omni que patiendi necessitate liberaret, & à mortis vinculis, multiplicibusque catenis, quibus irretiti tenebamur, expediret, & vindicaret, carnem nostram patibilem, mortalemque induit? An nō hæc omnia præstitit, modòque diuinissimo impleuit, & consummauit? Vtique, nec enim contingit, Deum proposito suo frustrari. Nam quid animo concipi potest, quod Deus, si velit, non efficiat? Aut quis est, qui omnipotenti, efficacissimæque eiusdem voluntati, sua voluntate, vt maximè id contendat, obistere valeat? Huius tanti numinis, Fratres, festū diem nos hodie obimus, etiam si magna cum tristitia illud faciamus, vt qui locum, in quo Deus Verbum, & dominus per exortum, qui verbis explicari nequit, apparuit, propinquum habeamus, neque ad illum tamen accedere valeamus. Sanè idem ferè hic nobis vsu venit, quod diuinissimo Moyse: Hic enim in monte præcellum subactus, promissioque terram oculis quidem vsurpabat, audissimèque in illam ingredi cupiebat, verum, quòd virgæ suæ verbere, aquarum fluueta, & riuus è petra educturus, Deum non benedixisset, nequaquam huc ingredi permissus est. Et ille quidem ad eum modum, terra multum desiderata orbatus, mœrorèque exhaustus, hinc ad Deum emigravit. Nos autem, qui his nō dissimilia patimur, quid faciemus? Nam, etsi de cælestibus donis animo voluptatem capimus, & lætamur, & religiosè nos oblectamus, & quasi continuum gaudium haurimus, contristamur tamen, & turbamur non parum, quòd locum cominus aspicere non licet, ibique festiuum conuentum agitare, vbi vera illa lux exorta est, vbi æterna vita floruit, vbi tandem donorum, & gratiarum omnium thesaurus, aspectabili forma apparens, omnes, qui cum fide, & pietate intuentur, illustrat, & recreat, cælestique gaudio vberimè exatit, ac tales illis opes impertitur, quæ neque defluunt, neque deficiunt, efficiuntque vt non absque gaudio, & oblectatione, cū Angelis, Pastoribus, & Magis, Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis, concinant. Sed neque Adamo tantum, primo generis nostri parenti, diuinòque Moyse, miserè admodum hodierna luce assimilamur, verum Dauidis quoque Dei parentis fortem cum primis exactè exprimimus: Vt qui eisdem penè difficultatibus hoc tempore inuoluamur, obstaculisque præpediamur, quibus olim ille. Etenim Dauid in Regem à Deo assumptus, cum Philistæorum acie vindicæ circumiecta aliquando coërceretur, spiritali sicut, quali forsitan nos modo, arens, ardēnsque, salutarem aquam ex cisterna, quæ erat in Bethlehè, bibere desiderabat.

Rom. 8.
1. Reg. 13.
1. Reg. 13.

bat. Aqua autem, quam mysticè ille exspectebat, & viua erat, & omnes, qui ex ea bibebat, Diuina virtute viuos efficiebat: Si scires donum Dei, aiebat Christus, fons ille vitæ nunquam deficiens ad Samaritanam; Et quis est, qui dicit tibi; Da mihi bibere, tu forsitan petiuisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Omnis, qui bibet ex aqua hac, sicut iterum; Qui autem biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in æternum. Sed aqua, quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Cisterna hæc sacra, sanctissimam Virginem designabat, quæ & vterum gestura, & Deum paritura erat. Quod enim hic transigebatur, prophetia, & figura erat de Christo, qui est aqua viua omnibus vitam infundens, de que mystica, & spiritali cisterna, quæ aquam illam, quæ nunquam deficit, vtero comprehensam, in lucem dedit, hoc est, de impolluta virgine. Hanc autem cisternam, & aquam, bifariam Rex Dauid videre desiderabat, incensèque gestiebat, spiritalibus nimirum, & corporeis oculis: Illis quidè, vt illustrissimus Propheta, his verò, vt consummatissimus iustus: Hoc ergo desiderio intus ardens, aiebat; O si quis mihi daret potū aquæ de cisterna, quæ est in Bethlehém iuxta portam! Cognoscere hinc licet, quàm aptè nos hoc tempore iis assimilemur, qui Christum quondam, cum spiritalibus, tum corporeis quoque oculis contueri exoptabant. Ad quod veterum desiderium, Christus dominus aqua illa viua alludens, alicubi ita cōcionatur, Multi Propheta, & iusti cupierunt videre, quæ videris, & non vident, & audire, quæ vos auditis, & non audiuerunt. Huc etiam spectant, quæ Apostolus Petrus ad eos, qui in Christum Seruatorem crediderat, ea de re scribit: Quem ait, cum non videritis, diligitis, in quem nunc quoque non videntes creditis. Credentes autè exultatis lætitiā inenarrabili, & glorificata, reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum vestrarum, de qua salute exquisuerunt, atque scrutati sunt Propheta, qui de futura in vobis gratia prophetauerunt, scrutantes in quod, vel quale tempus significaret in eis spiritus Christi, prenuntians eas, quæ in Christo sunt, passiones & posteriores glorias. Quibus reuelatum est, quòd non sibi meritis, vobis autem ministrabant ea, quæ nunc annūtiata sunt vobis per eos, qui euangelizauerunt vobis, Spiritu sancto misso de cælo, in qua desiderant Angeli prospicere. Si ergo iusti, & Propheta, & Angeli, Christi natiuitatem, & locum, in quo exoptatissimus eiusdem ortus contigit, contueri desiderabant, & desiderant, quid mirum est, si nos abiecti minimique, qui eiusdem religionis, & pietatis participes, orthodoxæque fidei cohæredes effecti sumus, ardentè istuc desideremus. Et quænam causa, quæso, diuinum Dauidem, cum & germanus Bethlehemitæ esset, ortumque è deifera Bethlehè duceret, impediēbat, quò minus Bethlehemiticæ cisternæ aquam, quam tantopere experebat, tantaque auditate sitiebat, biberet? Eadem profus, quæ nos hoc tempore: nam & ipse quoque æquè, ac nos modò, ob hostilem metum, ad sacram Bethleem cursu contendere, aquamque concupitam haurire prohibebatur. (Quid autem homini contingere potest miserabilius, quàm bonum desideratum ob oculos positum habere, neque desiderato tamen frui posse?) Quandoquidem tum temporis quoque, perinde ac nunc, Philistæorum statio Bethleem obfide-

Cisterna Bethlehemitica designabat Virginem matrem, aquam intra eam. dicitur, Christi.
David Christum, & virginem matrem bifariam videre desiderat.
2. Reg. 23.
Math. 13.
1. Pet. 7.

bat, eaque res illum, quemadmodum nos quoque hac tempestate, quò minus bonum illud vsque adeò beatum, & desideratum: (quippe quo nihil nobis obtingere potuisset felicius, aut honoratius, aut oblectabilius consequamur, impedit, & absterret, ne ad diuinam Bethleem accederet, absterrebat, & impediebat. Verùm, licet ille è Bethlehemitica cisterna aquam bibere desideras, propter infestam Philisthorum aciem, quæ Bethleem summis semper laudibus prædicandam, tunc obfessam tenebat, ad Deiferam illam ciuitatem, per id tempus peruenire non posset, nihilominus expetitam aquam, siquidem sensilem aquam bibere placuisset, obtinuit. Etenim tres fortissimi satellites, validissimique propugnatores, Regis desiderio comperro, ipsamque non sine æquissima causa dicere audientes; O si quis mihi daret potum aquæ de cisterna, quæ est in Bethleem iuxta portam rati aquæ, quæ sensu percipitur, desiderio illum teneri, cum essent, vt conuicere, & dicere licet, ad mortem illius causa subeundam promptissimi, in manifestum vitæ discrimen proruerunt; Regi per hoc animi sui robur, infractamque audaciam probare volentes; vel certe eximiam, & admiratione dignam in principem suum beneuolentiam, inuictamque erga salutem eiusdem sermonem, studium, & ardorem demonstrare instituentes. Siquidem maiorem hac, dilectionem nemo habet, ait Saluator, quam vt animam suam ponat quis pro amicis suis. Iruperunt ergo tres fortes, ait Scriptura, in castra Philistinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethleem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid. Hic tu iam Dauidis pietatem, virtutemque omnium reginam discretionem considera: Nam, vt Regnorum habet historia, noluit aquam illam bibere, verùm libauit eam Domino, dicens, Propitius sit mihi dominus, ne faciam hoc, num sanguinem hominum istorum, qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo vir ille planè diuinus, aquam eam bibere. At cur noluit, quia, prophetæ lumine illustratus, fore præuidebat, vt Iudei aquæ illi viuenti, omniæque viuificanti, secundum carnè è Bethleem exorituræ, & è lacu virgineo nascituræ, & in lucem proditura, hoc est, Christo fidem denegaturi essent: Vt vates ergo sanctissimus, Iudeorum in Christum perfidiam factò adumbrabat. Ob id, inquam, diuinus ille vir aquam ad se delatam haurire noluit, quia insanos, scelestosque Iudeos Christi prædicationi, in suum ipsorum interitum & perditionem, nequaquam credituros prælagiebat, certòque præuidebat. At nos verò, qui & Christum Seruatore gratanter suscipimus, & orthodoxa fide ornati sumus, & execrandam Iudæorum incredulitatem auersamur, & spuriam, scèdàmque eorundem amentiam modis omnibus detestamur, sacram Bethleem adire enixè auemus, diuinamque cisternam, quæ iuxta portam extat, Deiparamque virginem mysticè designat, (hæc namque aquam viam, quæ vitam dat mundo, effudit) mentis oculis contemplari, & salutè, quæ in ipsa apparuit, hoc est, Christum, qui humanum ortum hac luce in ea subiit (hic enim nostra est salus, & vita, & redemptio) accuratè contueri, adire nequaquam possumus. Tenemur profectò desiderio, & siti a quæ nos torrente, atque altera illa torrebat Regem; videre autem aquam, vt decantatus ille Dauid, & vel solo

2. Reg. 23.

Joan. 15.

2. Reg. 23.

aspectu animam, visumque inde pascere, propter Saracenorum metum omnino nõ valeamus. Etenim impiorum Agatenorum statio æquè nunc, vt dictum est, illustrem Bethlehè occupat, & obsidet, vt quondam Philisthorum; nec vllū profus transitu ad illam indulget. Interminat enim caedem & interitum, si quis ad sanctam illam ciuitatem egredi, diuinissimæque, ac nobis optatissimæ Bethlehè appropinquare ausus fuerit. Quare intra ciuitatis huius portas conclusi, nec non in diuino hoc Dei Genitricis templo cõstitati, festum hunc diem, anniuersariamque solennitatem, non citra tristitiam obimus, publicèque celebramus: Vestram proinde in Christo Deo nostro dilectionem hortor, rogòque, & obsecro, &c.

In codice Græco, quo vsus sum, deest orationis epilogus, quem ex charta spacio, quod reliquum erat, tres, aut quatuor periodos excessisse non puo.

Tiphil. Phi. rofolymna tri virgini l. catum.

BEDÆ VENERABILIS

presbyt. superioris Euang. expositio.

Actum est autem in diebus illis exijt editum à Cesare Augusto, vt describeretur vniversus orbis. Nasciturus in carne Dei filius sicut parentes sibi quis voluit; & locum natiuitatis, quem voluit, elegit, eosque ad ipsum locum, priusquam nasceretur, quomodo voluit, aduexit, ita etiam tempore, que voluit, immo quo ipse vna cum patre, & spiritu sancto à sæculis disposuerat, perque ora prophetarum prædixerat, mundū vt saluaret intravit. Quomodo enim de virgine matre natus virginittatis sibi gloriam, & angelicū castimonie decus ostendit esse gratissimum, sic quoque pacatissimo seculi tempore procreatus, quia pacè magnopere quæreret, atque amaret edocuit, quia pacis, charitatisque sectatores semper inuisere dignaretur indicauit. Iuxta quod ipse fidelibus promittens ait. Vbi enim sunt duo, vel tres cõgregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Quod enim maius regnū quietissimi, & pulcherrimæ, quantum ad homines, potuit esse pacis indicium, quam vna totum orbem descriptione concludi, eodem cunctos lōge, latèque mundi fines census nomismate comprehendit. Cuius auctor, ac moderator Augustus, tanta iuxta fidem historiarum duodecim annos circa tempus natiuitatis dominicæ pace regnauit, vt tam sospitibus quam civilibus bellis toto orbe sopitis, spiritale prophetæ prælagium etiam ad litteram videatur impleffe. Qui videlicet propheta cum mystica dispensationem Christi voce prædiceret dicens; Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gètes. post pauca etiam temporis illius sacratissimi statum describere curauit. Et constabunt (inquit) gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercentur vltra ad prælium. Domus Jacob, venite, & ambulemus in lumine domini. Non solum autem hæc noua mundi descriptio illius summi regis aduentui testimonium perhibebat, qui cõgregatos à mundi plagis omnibus electos suos æternæ beatitudinis albo consecraberet, verum etiam eiusdem regni duces, quieta sui moderaminis pacè iuuabat, quia nimirum compressis à præliorum turbine gentibus vnuerfis, prædicatos

Ex comen. Lucam.

caturos orbi Christi discipulos quolibet propter verbum ire vellent ab ingruentium feruore seditionum, tremenda id temporis (vt ita dixerim) Romani nominis vmbra protegebatur. Exijt ergo editum à Cesare Augusto, vt censum proficeretur vniversus orbis, quia imminerebat editum regis Christi, quo salutem consequeretur vnuerfus orbis. Qui vocabulum Augusti perfectissime complès, vt pote suos & angelicere desiderans, & ipse augere sufficiens, censoribus suæ professionis nõ ablatione pecuniæ subiectos, sed fidei oblatione signare præcipit. Euntes, inquit, in mundum vnuerfum, & baptizatus fuerit, salus erit. Hæc descriptio prima, facta est à præside Syria, &c. Hunc Cyrini temporibus habitum censum, etiam Iosephus in Iustis Hebræorum historiographus, in octatodecimo antiquitatu libro hoc modo memora. Cyrinus autem vir vnus ex consensu curiæ Romanæ per singulos magistratus vsque ad gradum consularis ascendens, per cætera quoque honorabilis, cum paucis Syriam venit, à Cesare ius dare gentibus missus, & censor simul patrimoniorum futurus. Itaque quod ait, Hæc descriptio prima facta est à præside Syria Cyrius, significat hanc descriptionem, vel primam esse earum, quæ totum orbem conuenerunt, quia pleræque iam partes terrarum sæpe leguntur fuisse descriptæ, vel certe primo tunc cœpisse, quando. Cyrius Syriam missus est. Quomodo autem tunc imperante Augusto, & Cyrius præsidente, ibant omnes vt censum proficerentur singuli in suam ciuitatem, ita & nunc imperante per ecclesiæ præfides, id est, doctores, immo suadente, & præmia pollicente Christo, eam omnes, nullus excipiat, ad censum iustitiae. Veniamus ad eum, qui laboramus, & onerati sumus, & ipse reficiet nos. Tollamus iugum eius super nos, & discamus ab eo, quia mitis est, & humilis corde, & inuenimus requiem animabus nostris. Hæc est enim nostra ciuitas & patria, requies videlicet beata, & celestis animarum, ad quam in sæculi nascens exordio à Deo Christo creati, ad quã ab homine Christo sumus in fine sæculorum recreati. Ad quam nimirum ciuitatem pacis, & quietis ire, & deuota regi nostro thesaura ferre, est crescentibus quotidie virtutis, ac fidei profectibus, supernæ lucis quæ sint gaudia æterna speculari, & pro his acquirendis prospera mundi simul, & aduersa contemneret, & his adquisitis, mundatos nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, preciosius auro Deo munus offerre. Quod si etiam genus nomismatis quoddam Casari pendebatur, diligentius inspexerimus, nõ parum nobis deuotionis & ipsum mandare probabimus, quod non aliudè melius quam de ipso euangelio quærere, & inuenire valeamus, vbi tentantibus se de tributo Casari reddendo, dominus ait, Ostendite mihi nomisma census. At illi (inquit) obtulerunt ei denarium. Et ait illis Iesus. Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei, Casaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ sunt Casaris, Casari, & quæ sunt Dei, Deo. Vbi primum notandum, quod Casari denarius, qui decem nummos habebat, quoddam etiã nomine prodit, imagine eius, & subscriptione titulatus, soluebat. Deinde inferendum, quia iubente domino, quæ Casaris, Casari, & quæ Dei sunt, Deo esse reddenda, nobis quoque sollerter intimatur, in

similitudinem denarij regalis Deo Regi nostro decalogum legis offerendum, hoc est, amorè Dei, & proximi, quoru vnus tribus præceptis, septem alius complectitur, integro esse corde seruandum. In quo videlicet scripturæ sacre denario, decem mandatis celestibus quasi rotidem aureis nummis insignito, vultum, nomènque regis æterni, hoc est, agnitionem diuinæ voluntatis quisquis intueri nouit, inueniet. Quod & in tabulis sui cordis quisque perfecte credit, sperat, diligit, stilo sedulæ castigationis exarat. Et hunc nobiscum denarium quasi sacculo inclusum in via portamus, quando dicere scientes cum Psalmista; Signatum est super nos lumen vultus tui, domine, dedisti lætitiã in corde meo, ipsum tamen hætenus fidei signaculum, gaudiumque spæi, & charitatis, in occulta nostræ conscientie meditatione seruamus, Deo teste reconditum. Verum patriam peruenientes, regi nostro, cuius visionem sitimus, ad quem in suo decore cõueniendum toto nisu virtutis, tota mentis intentione properamus, quæ interris latuerant, in caelis coronanda nostræ bonæ conuersationis donatia proferemus, quando quæ in tenebris diximus, in lumine dicentur, & quod in aurem locuti sumus in cubiculis, prædicabitur in tectis. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, &c. Superna dispensatione professio census ita descripta est, vt suam quisque patriã ire iuberetur. Non tantum propter mysterium, quoddam diximus, verum etiã vt dominus alibi conceptus, alibi natus, infidiantis sibi Herodis furorem facilius euaderet. Qui si Bethlehemitis parètibus nasceretur, fugam eorum subitam callidus scrutator potuisset habere suspectam, præsertim cū eos de stirpe Dauid, vnde Christus erat futurus, cuncti genus ducere nossent. Cui Dauid ipse, suo & nomine, & patriã, & officio, testimonium perhibet. Dauid quippe, manu fortis, siue desiderabilis, interpretatur. Nomen quidem inde mutans, quod & gigantè fortiter strauerit, & pulcher aspectu decoraque facie fuerit; sed altiori mysterio illum de sua domo ac familia nasciturum præfigurans, qui singulariter mundi principem debellaret speciosus forma præ filiis hominum, & ipse in Bethleem natus, & intellectualiū pastor omnium, hoc est, simplicium rector animarum. Cuius non prætereunter tanta tamque benigna est humilitas intuennda, qui non solum incarnari pro nobis, sed & eo tempore dignatus sit incarnari, quo mox natus censu Casaris adscriberetur, atque ob nostri liberationem, ipse seruitio subderetur. Quam etiam nobis humilitatis eius semitam (neq; enim condiciones venit mutare, sed animos) Petrus insinuat. Subditi (inquit) estote omni humanæ creaturæ propter Deum, siue regi, quasi præcælesti, siue ducibus, tamquam ab eo missis. Sed & coapostolus eius Paulus. Reddite (inquit) omnibus debita. Cui tributum, tributū. Cui vectigal, vectigal. Cui timorem, timorem. Cui honore, honorem. Nemini quicquam debeat, nisi vt inuicè diligatis. Factum est autè cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret, &c. Bene non solum propter indicium regij stemmatis, sed & propter nominis sacramentum dominus in Bethleem nascitur. Bethleem nanque domus panis interpretatur. Ipse nanque est, qui ait; Ego sum panis viuus, qui de caelo descendendi. Locus ergo in quo dominus nasceretur, Domus panis ante vocatus est, quia futurum profecto

fecto erat vt ille ibi per materiam carnis appare-
ret, qui electorum mentes interna satietate refice-
ret. Sed vsque hodie, & vsque ad consummatio-
nem seculi, dominus in Nazareth concipi, nasci
in Bethlehem non desinit, cum quilibet audien-
tium verbi flore suscepto, domum se æterni panis
efficit. Cotidie in vtero virginali, hoc est, in animo
credentium per fidem concipitur, per baptisma
gignitur. Cotidie Dei genitrix ecclesia suum comi-
tata doctorem, de rota mundanæ conuersationis,
quod Galilæa sonat, in ciuitatem Iuda, con-
fessionis videlicet, & laudis ascendens, censum suæ
deuotionis æterno regi persoluit. Quæ in exem-
plum beatæ semper virginis Mariæ nupta simul,
& immaculata, concipit nos virgo de spiritu, parit
nos virgo sine gemitu, & quasi alij quidæ despon-
sata, sed ab alio fecundata, per singulas sui partes,
quæ vnam catholicam faciunt, præposito sibi pon-
tifici visibiliter iungitur, sed inuisibili spiritus san-
cti virtute cumulat. Vnde & bene Ioseph au-
ctus interpretatur. Indicans nimirum hoc voca-
bulo quod instantia magistri loquentis nil valet,
si non augmentum superni iuuaminis, vt audia-
tur, acceperit. Quod autem filium suum primo-
genitum Maria peperisse describitur, non iuxta
Heluidianos accipiendum est, alios quoque filios
eam procreasse, quasi nequeat primogenitus dici,
nisi qui habeat fratres, sicut non vnigenitus nisi
qui caret fratribus, solet appellari. Quia & testi-
monium legis, & aperta ratio declarat omnes vnigeni-
tos etiam primogenitos, non autem omnes
primogenitos, etiam vnigenitos posse vocari. Hoc
est non solum esse primogenitum, post quem alij,
sed omnem, ante quem nullus è vulua processerit.
Denique, quia omne masculinum, quod aperit
vuluam, sanctum domino vocari præcipitur, siue
fratres sequantur, siue non sequantur, quod pri-
mum de vulua nascitur, primogeniti est iure con-
secrædum. Verum altiori ratione Dei filius in car-
ne apparens, & iuxta diuinitatis excellentiam vnigeni-
tus à patre, & iuxta fraternam societatem pri-
mogenitus est omnis creaturæ. De hac dicitur,
Nami quos præciuit, & prædestinauit conformes
fieri imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus in
multis fratribus. De illa autem, Et Vidimus glo-
riam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Est ergo
vnigenitus in substantia deitatis, primogenitus in
susceptione humanitatis. Primogenitus in gratia,
vnigenitus in natura. Inde est, quod frater nuncu-
patur, & dominus. Frater, quia primogenitus; do-
minus, quia vnigenitus est. Et panis eum inuoluit,
& reclinauit eum, &c. Quid retribuam domino pro
omnibus, quæ retribuit mihi? Qui enim maior
est omni laude, paruulus natus est nobis, vt nos
viri possimus esse perfecti. Qui totum mundum
vario vestit ornatu, pannis vilibus inuoluitur, vt
nos stolam primam recipere valeamus. Per quem
omnia facta sunt, manus, pedesque canis adstrin-
gitur, vt nostræ manus ad opus bonum exertæ,
nostri sint pedes in viam pacis directi. Cui cælum
sedes est, duri præsepis angustia continetur, vt nos
per caelestis regni gaudia dilatet. Qui panis est an-
gelorum, in præsepio reclinauit, vt nos quasi san-
cta animalia carnis suæ frumento reficiat. Qui ad
dexteram patris sedet, in diuersorio loco eget, vt
nobis in domo patris sui, multas mansiones præ-
pararet. Quamuis hoc, quod non in parentum do-
mo, sed in diuersorio, & in via nascitur, per signi-

Et in huius
symbolo Epi-
scopus, et co-
secratur, au-
nulam sumit.

ficationem intelligi altius potest. Ipse nanque ait,
Ego sum via, & veritas, & vita. Qui ergo per diuini-
tatis essentiam veritas, & vita permanet, per in-
carnationis mysterium via factus est, qua nos ad
patriam, vbi veritate, & vita fruamur, adduceret.
Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c. Pul-
cherrima ratione domino nato, pastores vigilantes,
gregemque suum ab insidiis noctis custodiendo
defendunt. Vt videlicet etiam per hoc ostendatur
illud adesse tempus, quod verus, & solus bonus
pastor olim promisit dicens; Ecce ego ipse requi-
ram oues meas, & visitabo eas, sicut visitat pastor
gregem suum, & liberabo eas de omnibus locis, in
quibus dispersæ fuerant in die nubis, & caliginis.
Et paulo post; Et suscitabo super ea pastorem vnum,
qui pascet ea, seruum meum Dauid, & cessare fa-
ciam bestias pessimas de terra, & cætera. Quæ mi-
rabiliter à propheta prædicta, mirabilis à domi-
no videmus impleta. Meminit & Micheas pro-
pheta loci huius & temporis dicens; Et tu turris
gregis nebulosa filia Sion vsque ad te venient, &
veniet potestas prima regnum filia Sion. Tur-
ris quippe gregis, quæ Hebraice turris Ader voca-
tur, mille circiter passibus à ciuitate Bethlehem ad
oriëntem distat vaticinio sui nominis pastores hos
multo ante demonstrans, ad quæ vsque filia Sion
angelicæ videlicet potestates pastoribus apparen-
do venerunt. Vigilent itaque nato domino pasto-
res supra gregem ouium suarum, significant eius
dispensatione manifestata, vigilaturos in Ecclesia
pastores animarum castarum. Quibus dicitur; Pascite
qui in vobis est gregem Dei. Bene autem vigilanti-
bus pastoribus angelus apparet, eoque Dei clari-
tas circumfulget. Quia illi præ cæteris videre subli-
mia meretur, qui fidelibus gregibus præesse solli-
cite sciunt, dumque ipsi pie super gregem vigilant,
diuina super eos gratia largius conuolat. Aliter an-
gelus Mariam, angelus Ioseph, angelus pastores
instruit. Et concipiendum, & conceptum, & na-
tum, cæli ciues dominum testantur, vt & morta-
les sufficienter imbuant, & suam auctori feru-
tium incessanter impendant. Nam & in sequenti-
bus, tentato, passuro, resurgenti, atque ad cælos
ascendenti, semper adesse perhibentur. Et timue-
runt timore magno. Et dixit illis angelus, &c. Non omni
populo Iudæorum, quorum plerique rebelles ex-
titerunt, sed omni fidelium populo de cunctis tribu-
bus, gentibus, & linguis in vnam CHRISTI eccle-
siam congregato, æternum gaudium euangeliza-
tur, & magnum. Quia natus est vobis hodie saluator,
qui est CHRISTVS dominus, in ciuitate Dauid. Hæc
est potestas prima, hoc regnum filia Sion, quod
præfatio propheta testimonio promissum est in
turre gregis venturum. Vbi notandum, quod an-
gelus, qui in noctis vtique vigiliis pastores affatur,
non ait hac nocte, sed, hodie natus est vobis saluator.
Non aliam scilicet ob causam, nisi quia gaudium
magnum euangelizare veniebat. Nam vbi tristitia
quæque nocturnis temporibus gesta, vel gerenda
significantur, ibi sæpe nox vel adiugitur, vel etiam
sola nominatur. Vt est illud; Omnes vos scanda-
lum patiimini in me in ista nocte. Et alibi; Amen
dico tibi, quia tu hodie in nocte hac, priusquam
bis gallus vocem dederit, ter me es negaturus. Ne-
que enim frustra angelus tanto lumine cinctus
apparuit, vt claritas Dei pastores circumfulsisset, hoc
hoc est, ex omni parte illorum radios luminis asper-
sisset dicatur, quod nunquam in tota testamenti
veteris

veteris ferie toties angelis apparentibus adiu-
gitur. Sed mystice præmonuit, quod aperte postea
monuit apostolus dicens. Nox præcessit, dies au-
tem adpropinquauit. Abiciamus ergo opera tene-
brarum, & induamur nos arma lucis, sicut in
die honeste ambulemus. Et hoc vobis signum. Inuenie-
tis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.
Crebris infantia saluatoris & angelorum præconi-
is, & euangelistarum nobis est inculcata testi-
monis, vt nostris altius cordibus quid pro nobis
sit factus, insigatur. Quia videlicet vulneratus est
propter iniquitates nostras, & infirmatus est pro-
pter peccata nostra. Et notandum solertius, quod
signum nati saluatoris datur, infantem non Tyrio
exceptum ostro, sed pannis squalentibus inuolu-
tum, non in ornatis auro stratoris, sed in præsep-
ibus inueniendum. Hoc est non tantum humilita-
tis eum, & mortalitatis, sed & paupertatis habi-
tum suscepisse pro nobis. Quia, cum diues esset,
pauper factus est pro nobis; vt nos illius inopia
ditaremur. Cum esset dominus cælorum, pauper
factus est in terris, vt terrigenas edoceret pauper-
tate spiritus regnum adquirere posse cælorum.
Et subito factus est cum Angelo multitudine militum caelestis
&c. Vno euangelizante nuncio, natum in carne
Deum, mox multitudo militiæ caelestis aduolans,
consono in laudem creatoris ore prorumpit, vt &
sui sicut semper obsequij deuotionem Christo
impendat, & nos suo pariter instituat exemplo,
quoties vel aliquis fratrum sacræ eruditionis ver-
bis infonuerit, vel ipsi lecta, siue audita, quæ pie-
tatis sunt, ad mentem reduxerimus, Deo statim
laudes ore, corde, & opere reddendas. Et bene
chorus adueniens Angelorum militiæ caelestis vo-
cabulum accipit, qui & duci illo potenti in præ-
lio, qui ad debellandas aëreas potestates appa-
ruit, humiliter obsecundat, & ipse potestates eas-
dem contrarias ne mortales tantum tentare va-
leant, quantum volunt, fortiter armis caelestibus
proturbat. Nam sicut imperatoris optimi prouisi-
one cuncta manu militari loca aduersus hostilem
muniuntur aduentum, ita & Deus quoniam
immidi spiritus ad pacis euerisionem vbique ver-
santur, ad tutelam nostram constituit exercitus
angelorum, quorum præsentia & demonum con-
fringatur audacia, & nobis pacis gratia ministretur.
Quia vero Deus, & homo nascitur, iure ho-
minibus pax, & Deo gloria canitur. Glorificant
Angeli Deum pro nostra redemptione incarna-
tum, quia, dum nos conspiciunt recipi, suum gat-
tent numerum repleri. Optant pacem homini-
bus, quia quos infirmos prius, abiectosque despe-
xerant, nascente in carne domino, iam socios ve-
nerantur, qui cum pacem hominibus poscunt,
exponunt & quibus, videlicet bona voluntatis, hoc
est, eis, qui suscipiunt natum Christum, non au-
tem Herodi, pontificibus, & Phariseis, cæteris-
que anticristis, qui, eius natiuitate audita, turba-
ti sunt, eumque quantum valere gladiis insecu-
ti. Non est enim pax impijs, dicit dominus. Pax
autem multa diligentibus nomen tuum, domine,
& non est in illis scandalum. Quibus & hoc, quod
sequitur, aptissime congruit. Expectabam saluta-
re tuum, domine, hoc est, venturum Christi ad-
uentum, longa votorum præstolatione suspirabam.
Et factus est vt discesserunt ab eis Angeli in cælum, pa-
stres loquebantur ad inuicem, &c. Verba pastorum
quam sunt rationabilia, & pastoribus Ecclesiæ di-

gna, diligenter inspice. Vere enim quasi vigilan-
tes non dixerunt videamus puerum, videamus
quid dicitur, sed, videamus verbum, quod factum est.
In principio erat verbum, & verbum caro factum
est. Verbum, quod semper erat, videamus quo-
modo pro nobis factum est, quod fecit dominus, &
ostendit nobis. Verbum hoc, ipsum se fecit. siqui-
dem hoc ipsum verbum, dominus est. Videamus
igitur quomodo hoc ipsum verbum, hoc est do-
minus ipse se fecerit, & ostenderit nobis carnem
suam. Quod enim videre non poteramus, dum
erat verbum, videamus factum, quia caro est. Cui
simile est, quod Ioannes ait; Quod fuit ab initio,
quod audiuitus, quod vidimus oculis nostris,
quod prospeximus, & manus nostræ tractaue-
runt de verbo vitæ, & vita manifestata est, & vidi-
mus, & testamur, & adnunciamus vobis vitam
æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis.
Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam &c.
Festinant pastores Christi, quem cognouere, tota
mentis intentione videre aduentum desiderant.
Neque enim cum desidia, vt terrigenas quærenda
præsentia. Et ideo forte nonnulli quærentes inue-
nire non merentur, quia desidiose Christum re-
quirunt. Ideo pastores isti sine mora inueniunt,
quia ad illum fide inficta currebant, ad quem festi-
nantes ire, est non pedum gressus accelerare,
sed in fide semper ac virtute proficere. Inuenerunt
(inquit) Mariam & Ioseph & infantem positum in præ-
sepio. Sed & dominici gregis pastores quo cre-
brius, ac suauius inter huius vitæ tenebras caelesti
ad tolluntur oraculo, eo seruientis sublimem pa-
trum præcedentiū vitam, in qua panis vitæ sem-
per & seruatur, & reficit, quasi portas Bethlehem
contemplando subeāt, mibi; in hac aliud quam
virginalem catholicæ ecclesiæ pulchritudinem
quasi Mariam, virilem spiritualium doctorum cœ-
tum quasi Ioseph, & humilem mediatoris Dei, &
hominum, hominis Iesu Christi aduentum scri-
pturæ sacræ paginis insertum, quasi in præsepio
positum infantem Christum prima visione repe-
riunt. De quo videlicet sanctarum scripturarum
præsepio eximium illud animal & sacrosanctis ho-
stis aptissimū pascebatur, quod exultatio procla-
mabat. Dominus pascat me, & nihil mihi deerit,
in loco pascuæ ibi me collocauit. Et paulo post,
Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos,
qui tribulant me. Videntes autem (inquit) cognoue-
runt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc, quia
nimirum iusti est ordinis, vt cognita, amata, & ho-
note digno celebrata verbi incarnatione, ad ipsam
quandoque verbi gloriam contuendam capacio-
ris longo exercitio mentis acumine pertingatur.
Et omnes qui audierunt, mirati sunt, & de ijs, que dicta
erant à pastoribus ad ipsos. A pastoribus populus ad
Dei reuerentiam cogitur. Non mediocre fidei tibi
hoc videatur exemplū, non vilis persona pastorū.
Certe quo vilior ad prudentiam, eo preciosior ad
fidem. Non sapientes, sed simplices, qui fucate
audita nescirent, dominus sui præcones elegit,
non rhetores, sed piscatores ad Euangelizandum
destinauit. Denique & in veteri testamento, præ-
cipuos quosque suæ dispensationis nuncios pa-
stres ordinauit. Protomartyr Abel, qui inno-
cuiam pastoralis officij conuersationem proprio
sanguine dicauit, cuiusque in figuram dominicæ
passionis sanguis clamat de terra, quasi doctissi-
mus, ac primus opilionum primitias gregum suo-
rum

runt domino deuotus offerebat. Abraham pater fidei, qui exultauit, ut videret diem Christi, & vidit, & gauisus est, non auri metalla, quibus sui cultui ornamenta conquiret, sed aquarum fontes, quibus pecora potaret, in terræ venis fodiendo quefisse describitur. Iacob duodecim tribuum pater bis denis annis in pascendis pecoribus æstu vrebatur, & gelu, quorum in figuram veri pastoris habitum, ostensa inter doctrinæ salutis aquas virtutum suarum varietate, statu sublimiore donabat. Legislator Moyses, qui prius in typum ecclesiæ septiformis sorores septem pascentes ab inuentium pastorum donec suas oues adaquarent, improbitate defendit, postmodum inter pascua deserti dominum videre, & alloqui, atque in virga pastoralis signa facere, ac populum Dei liberare promeruit. Ipse David, cuius dominus noster vocari, & esse dignatus est filius, arietem sui patris de manu vrsi, vel leonis eripiens, ostendit eum de sua stirpe, & ciuitate nasciturum, cui similis non est, eripiens inopem de manu fortioris eius, egeum, & pauperem à rapientibus eum. Et ideo non est parui ducenda pastorum attestatio, qui tunc vigilare, & angelicæ exultationis hymnum audire meruerunt, quando, relictis in deserto nonaginta nouem ouibus, ad requirendum ouem centesimam bonus pastor apparuit. Cuius semper aduentum totus fidelium grex desiderans implorat, Erraui sicut ouis, quæ perierat, require seruum tuum, domine. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conseruans in corde suo. Quid vult hoc, quod dicit, conseruans? Debit dicere, considerabat in corde suo, & conseruabat in corde suo, sed quia sanctas scripturas legerat, & sciebat prophetas, cõseruabat ea, quæ secum sunt etia de domino, cum iis, quæ nouerat à prophetis scripta de domino, & conlata adinuicem cognouit instar celestium Cherubim locia sui vultus luce concordia. Dixerat enim Gabriel; Ecce concipies in utero, & paries filium. Prædixerat Esaias; Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Prædixerat Micheas filias Sion in turre gregis aduenturas, & potestatem primam tunc esse venturam. Dicebant pastores supernæ sibi ciuitatis in turre gregis apparuisse cohortes, quæ natum canerent Christum. Legebat Maria, Bos cognouit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Videbat in præsepi Dei filium vagientem, qui homines saluat, ac iumenta, & in his singulis, atque huiusmodi, conferebat, quæ legerat, & comparabat iis, quæ audiebat, & videbat. Et reuersi sunt pastores glorificantes etc. Glorificant pastores, & laudant Deum in omnibus, quæ audierant ab angelis, & viderant in Bethlehẽ, sicut dictum est ad illos, id est, & in hoc glorificat, quod non aliud venientes inuenerant, quam dictum est ad illos: siue sicut dictum est ad illos, gloriã Deo, laudẽsque referunt. Et hoc enim illis facere dictum est ab angelis, non quidem verbo imperantibus, sed formam suæ deuotionis offerentibus, cum Deo in excelsis gloriã vnamini exultatione resonarẽt. Nam & qui dicit, Euangelizo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo, ad glorificandum vti que Deum, laudandumque prouocat. Sed & magistri spiritualium gregum modo cæteris dormientibus contemplando celestia subeunt, modo fidelium castra lustrando & probitatis exempla quaerendo circueunt, modo ad publicum pastoralis officij docendo redeunt, ut memoriam abun-*

dantiæ suauitatis Dei, quam raptim licet intendo gustauerant, prædicando proximis eructent.

EIVSDEM IN SVPERIUS EVANGELII HOMILIA I.

Aviduimus ex lectione euangelica, fratres charissimi, quia nascituro in mundum redẽptore mundi Deo & domino nostro Iesu Christo, exiit edictum à Cæsare Augusto, qui tunc mundani regni apicem tenebat, ut mundus describeretur. Quod non casu contigisse putandum est, sed certissima dispensatione eiusdem nostri redemptoris intelligendum esse prouisum. Ipse etenim mediator Dei, & hominum, sicut matrem sibi diuinitus quam voluit præiudicari, de qua nasceretur, quando vellet humanitas, ita etiam tempora diuinitatis, quæ voluit, elegit: imò ipse ea, qualia voluit esse donauit, talia videlicet in quibus sopito turbine bellorum, noua pacis tranquillitas totum cõtegeret orbẽ. Quod enim maius in hac vita potuit esse pacis indicium quam ab vno homine orbem describi vniuersum, atque vnius census numismate concludi? Matrem quippe elegit virginem, quia non aliter Dei filium nasci in carne, quam de intemerata genitrice decebat. Tempus quando nasceretur summæ pacis elegit, quia hæc nimirum ei nascendi in mundo causa fuit, ut genus humanum ad supernæ pacis dona reduceret. Hinc etenim scriptum est: Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, id est, qui de angelis, & hominibus vnam Dei domum pius mediator, & reconciliator instituit. Pacis temporibus natus est dominus noster, ut etiam statu temporis ipsum esse se doceret, de quo præmissa propheta dicebat: Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Vnde bene idem propheta alias, cum incarnationis illius ac nostræ redemptionis sacramenta mystico sermone descripsisset, dicens: Erat in nouissimis diebus præparatus mons domus domini in vertice montium, & eleuabitur super colles, & fluent ad eum omnes gentes. Serenitatem quoque pacis, quæ tunc esset futura, manifestè designauit, subiticiens: Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens cõtra gentem gladium, neque exercebuntur vltra ad prælium. Propter quod & mox exhortando subiunxit: Dominus Iacob venite & ambulemus in lumine domini. Præmisit ergo tempora pacis, & sic apprensus in carne ipse autor pacis, & temporum conditor, primo domui Iacob, id est, plebi Israeliticæ, deinde cunctis gentibus ad se confluentibus ianuam lucis aperuit, & pacis æterna gaudia prædicauit. Nec prætereundum, quod eius pacis terrena serenitas nato regi celesti, non solum testimonium gratiæ perhibuit, sed & obsequium impedit: quia prædicatoribus verbi illius peragrando orbem facultatem tribuit, & vbi que vellent euangelij gratiam disseminandi. Quod fieri minime posset, si non vno totus orbis regeretur imperio. Sed & ipsa totius orbis descriptio, quæ à terreno rege facta memoratur, celestis opera regis manifestè designat: qui ad hoc nimirum apparuit in mundo, ut de cunctis per orbem nationibus electos in vnitatem fidei suæ colligeret, ac nomina sua, sicut ipse promissit, in æternum scriberet in cælo. Hoc quoque quoddam ad edictum Augusti ibant omnes, ut profiterentur

profiterentur singuli in suam ciuitatem, in nostri regis est nobis seruitio spiritualiter agendum. Nostra quippe ciuitas sancta ecclesia est, quæ partim adhuc peregrinatur à domino in terris, partim iam cum domino regnat in cælis, & post finem huius seculi perfecta, in æternum tota cum illo regnabit. In hanc ergo ciuitatẽ debemus omnes ire, nullum à tam salubri itinere oportet excusari. Omnes nos necesse est nato regi debitum pendere censum, hoc est, & in vnitatem nunc ecclesiæ præsentis iussis obtemperare diuinis, & ad ingressum patriæ celestis infatigabili bonorum operum cursu properare. Dabatur autem in professione census denarius, qui decem nummorum in se pondas habebat, Cæsaris imaginem continens, & nomen. Quod nos quoque spiritualiter oportet imitari: solumus enim regi nostro denarium, cum decem præcepta legis illius implere satagimus. In quo videlicet denario nomen eiusdem regis nostri conscriptum gestamus, cum in cunctis actibus nostris meminerimus nos à Christo christianos vocari, & dignitatem nominis ipsius intemeratam in nobis cõseruare curamus. Imaginem quoque eius in eodem denario bonæ nostræ conuersationis exprimere debemus, illam vti que, quam ipse docuit, dicens: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. Hæc est namque imago Dei, ad quam in primo homine conditi sumus, ut videlicet participatione diuinæ sanctitatis perpetuo sancti essemus. Hinc etenim Psalmista ait: Signatum est super nos lumen vultus tui domine. Sed quia hoc lumen diuini vultus homo peccando amisit, placuit Deo humani vultus habitum in carne nascendo assumere, quo nos doceret in spiritu debere renasci: placuit in similitudine carnis peccati sine peccato apparere, ut nos emundaret ab omni peccato, & claritatem nobis suæ reformaret imaginis. *Ascendit autem, inquit, Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth, in Iudæam ciuitatem David, quæ vocatur Bethlehẽ, eo quod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore prægnante. Diuinitus constat esse procuratum, ut ad suam quisque ciuitatem pergens ibi censum profiteretur, quatenus hoc edicto generali parentes nostri saluatoris de Nazareth in Bethlehẽ venire contingeret, sicque ad complenda vaticinia prophetarum vtraque ciuitas incarnationis eius insigniretur arcanis, vna videlicet conceptionis, altera natiuitatis honore præfulgens. Testatur namque Esaias propheta, quod redẽptorem nostrum in Nazareth concipi oporteret cum dicit: Egredietur virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius ascendet. Interpretatur autem Nazareus flos sine mundus. Quo vocabulo incarnatus pro nobis Dei filius rectè potuit cognominari, quia & ipse mundus vitiis omnibus naturam suscepit hominis, & in se credentibus cunctis flos spiritualium fructuum origo que processit, quibus rectè ac beate viuendi & monstrauit exempla & dona concessit. Egredia est ergo virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius ascendit, quia intemerata virgo Maria de stirpe David orta est, de cuius carne dominus in ciuitate Nazareth veritatem carnis sine inquinamento carnis assumpsit. Quod vero in Bethlehẽ esset nasciturus, hoc quoque propheticè designatur oraculis, cum dicitur: Et tu Bethlehẽm Ephrata, paruulus es in milibus Iudæ: ex te enim egredietur, qui sit dominator in Israel.*

Qui bene in Bethlehẽ nascitur, non solum propter indicium regij schematis, quia David inde fuit, sed & propter nomen ipsum, quia Bethlehẽ domus panis interpretatur. Ipse nanque ait: Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Quia ergo propterea de cælo ad terram descendit, ut nobis vitæ celestis alimoniam donaret, nõique æternæ dulcedinis munere satiaret, merito locus, in quo nascitur, domus panis vocatur. Est & alia ratio supernæ dispositionis, qua dominus noster non in ea, qua conceptus erat ciuitate, sed in alia nasceretur, ut videlicet ex hoc inimicos insidiantes facilius natiuitatis eius conscij vel ministri deuitarent. Præuidebat quippe, quod eum mox natum Herodes persequi atque ad mortem quaerere inciperet: & propterea sic natiuitatis eius mysterium voluit in ciuitate David peragi, ut parentes eius non ibi domum, non possessionem haberent, sed tantummodo tempore natiuitatis ipsius illò nouicij aduentarent, hospites manerent, statimque completa eadem natiuitate, ac declaratis signis celestibus, quæ ei testimonium dare decebat, Ægyptum cum ipso secederẽt. Sic etenim factum est, ut non solum eum dum quaereret Herodes, minime reperiret, sed nec vllam cognatos eius vexandi occasionem haberet, cuius parentes qui essent explorare non poterat. Nec prætereunda silentio maxima conditoris & redemptoris nostri dignatio, quæ non solum incarnari pro nobis, sed eo tempore voluit incarnari, quo mox natus professione census ascriberetur. Induit enim carnem, ut nos virtute spiritus indueret: descendit de cælo ad terras, ut nos de terris eleuaret ad cælum: soluit tributum Cæsari, ut nobis perpetuæ libertatis gratiam donaret: seruauit Dei filius in homine regi, qui diuinæ seruitutis ignorabat obsequium ut nobis per hoc humilitatis formam tribueret: Insinuans videlicet quantum per charitatem seruire debeamus inuicẽ, cum ipse non desperet ei, qui veræ charitatis erat nescius, impendere seruitium. Vbi hoc quoque suo præmonstrauit exemplo, quod postmodum principis apostolorum erat verbo docturus. Subditi estote omni creaturæ humanæ propter Deum, siue regi quasi præcellenti, siue ducibus tãquam ab eo missis. *Factum est autem, inquit, cum essent ibi, impleri sunt dies ut pareret. Et peperit filium suum primogenitum. Primogenitum vocauit dominum, non quia credendum sit beatam Dei genitricem alios post eum peperisse filios, quam perpetua castitate vna cum viro suo Ioseph constat esse memorabilem, sed ob id eum rectè primogenitum appellat, quia sicut Ioannes ait, Quotquot autem eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri. In quibus filiis ipse iure primatum tenet, qui & antequam nasceretur in carne Dei filius, absque initio natus extiterat. Descendit autem ad terras, factus est nostræ particeps naturæ, largitus est nobis suæ participium gratiæ, ut sicut Apostolus ait, sit ipse primogenitus in multis fratribus. Et pannis eum, inquit, involuit, & reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuerforio. Et hic intenda est, fratres charissimi, magna redemptoris nostri dignatio, hic ex totis medullis cordis vni que nostrum cõ propheta dicendum: Quid retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi. Ille enim cui veraciter canimus, Magnus dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis, paruulus*

Pfal. 103.

natus est nobis, vt nos renascendo de paruulis magnos, hoc est, de peccatoribus faceret iustos. Qui ad dexteram patris sedet in celo, loco egubat in dinerforio, vt nobis copiam felicitum mansionum in domo patris sui donaret. Qui omnem creaturam siue in celis inuisibilem, siue visibilem in hoc mundo, multifariis induit ornatibus, qui in sua maiestate, sicut de eo Propheta dicit, amictus lumine sicut vestimento, ipse in assumptione nostræ fragilitatis exiguis contegitur pannis, vt primam nobis stolam restituat, id est, ad gratiam nos immortalitatis, quam in primo parente amisimus, miseratus reducat. Ille, per quem omnia facta sunt, manus, pedesque suos, imò totum corpus, quod induit, cunis inuoluit disposuit, vt manus nostras in bono opere promptas redderet, pedes nostros in viam pacis dirigeret, cuncta corporis nostri membra diuinis manciparet obsequiis. Ille, quem celum, & celi caelorum non capiunt, parui præsepis angustia continetur, vt amplitudinem nobis supernarum sedium retribuere. Et quadam præcipui gratia sacramenti in præsepio sibi sedem elegit, vbi animalia solent ad vescendum conuenire. Insinuauit enim iam tunc, quia fideles omnes in sacrosancta altaris mensa eiusdem incarnationis suæ mysteriis esset refecturus: indicauit etiam quia cum cunctos sibi humiliter obsequentes internæ suauitatis soleat gratia recreare, de quibus bene per prophetam dicitur: Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. In boue etenim designat populū Iudæorum, qui iugum legis portare, & eius consueuerat verba ruminare: in asino autem exprimit populū gentium, qui sordibus idololatriæ semper manebat immundus. Et quo vtroque populo plurimi ad euangelij gratiam conuersi, & possessorem à quo creati sunt, cognouerunt, & caelestibus eius quærebant alimoniis ad perpetuam crescere salutem. Quorum primitias ei consecratas accipimus in pastoribus illis merito venerandis, qui natum eum primi angelo nunciante videre, & prædicare meruerunt, & in magis, qui ad eius cunabula de oriente cum muneribus & precibus stella duce venerunt. Hi nanque de Iudæis ad dominum, illi venere de gentilibus. Verum de magis die sancto Epiphaniæ ipso ad quem venere, domino propiciante, plenius audiemus: interim de pastoribus, qui primi ad eum venientes prioris populi fideles designant, quæ sint gesta videamus. Sequitur: *Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & custodientes vigilias noctis supra gregem suum. Et ecce angelus domini assistit iuxta illos, & claritas domini circumfulsit illos.* Apte autem factis hoc superna est prouidentia dispositum, vt nascente domino pastores in vicinia ciuitatis vigilarent, suosque greges à timore nocturno vigilando protegerent. Oportebat namque, vt, cum magnus pastor ouium, hoc est, animarum nutritor fidelium in mundo natus est, testimonium eius natiuitati vigilantes supra gregem suum pastores darent. Ipse est enim qui ait: Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis. Nam & futurum tunc erat, vt per orbem vniuersum electi pastores, id est, prædicatores sancti mitterentur, qui ad ouile dominicum, videlicet sanctam ecclesiam, populos credentium cogerent. Quorum primo, hoc est beato Petro, cum se dominum amare profiteretur, idē dominus, ac prin-

Isaie 1.

Lucæ 2.

Matt. 2.

Ioan. 10.

ceps pastorum ad comprobandum eundem amorem præcepit, dicens: *Pasce oues meas.* Quia nimirum solus ille conditor perfectè diligit, qui & proximis curam puri amoris impendit. *Et ecce, inquit, angelus domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos, & timuerunt timore magno.* Quid est, quod apparente angelo, diuinæ quoque claritatis eos splendor circumdedit, quod nunquam in tota testamenti veteris serie reperimus, cum tam innumeris vicibus angeli prophetis, & iustis apparuerunt, nusquam eos fulgore diuinæ lucis homines circumdedit legimus, nisi quod hoc priuilegium rectè huius temporis dignitati seruatum est? Cum enim vera lux mundi nascebatur in mudo, dignum profecto fuit, vt præco natiuitatis illius etiam corporales hominum visus nouitate caelestis perfunderet lucis. Dicit nanque de illius natiuitate Propheta: *Exortum est in tenebris lumen rectis corde.* Et quasi quæreremus quod esset lumen, de quo diceret, continuo subdit: *Misericors, & miserator, & iustus dominus.* Cum ergo misericors & iustus conditor ac redemptor generis humani, mundum gloria nouæ natiuitatis illustrare dignatus est, decebat omnimodis, vt ipsam etiam, in qua natus est, regionem, claritas lucis non completeret. Apparens ergo cum claritate, quid angelus pastoribus dicat audiamus. *Nolite timere. Ecce enim euangelizabo vobis gaudium magnum, quod erit omni populo.* Verè gaudium inagnum, quia gaudium caeleste, gaudium æternum, gaudium quod nulla tristitia interueniente turbatur. *Quid erit omni populo.* Non omni populo Iudæorum, neque omni populo gentium, sed omni populo crediturum, qui vel de Iudæis, vel de gentibus orbis totius ad vnam Christi confessionem aggregatur, ab vna eademque mysteriorum Christi perceptione christianus vocatur, de quo dicit propheta: *Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam.* Quia natus est vobis hodie saluator, qui est Christus dominus in ciuitate Dauid. Bene dixit hodie natus est. Non dixit hac nocte, quia videlicet cum luce caelesti apparuit, qui diem natum euangelizabat his, qui vigilias noctis agebant, illum videlicet, de quo psalmista præcinit, dicens: *Bene nunciante diem ex die salutare eius.* Salutare quippe Dei, id est, dominus Iesus, dies est ex die, quia qui temporaliter in ciuitate Dauid homo ex virgine matre apparuit, ipse ante omnia tempora non localiter lumen de lumine, Deus verus de Deo vero natus est. Quia ergo habitantibus nobis in regione umbræ mortis lux orta est vitæ, aptè nunciatus ortus eiusdem dicitur: *Quia natus est vobis hodie saluator,* vt hoc quoque verbo admoniti, semper recordemur, quia nox præcessit antiquæ cæcitatibus, dies autem appropinquauit æternæ salutis: & ipsi abiciamus opera tenebrarum, & vt filij lucis ambulemus. Fructus enim lucis est, sicut idem Apostolus ait, in omni iustitia, & bonitate, & sanctitate. *Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Hoc nobis signum nati in carne saluatoris semper animo retinere concedet, vt semper eius beneficiis gratias rependere bene viuendo discamus: quia ita voluit habitum nostræ fragilitatis assumere, vt paupertatis quoque generalis statum nõ refugeret. Est enim indicium assumptæ infirmitatis, quod infans & pannis inuolutus est: & paupertatis, quod non in stratu, sed in præsepio positus inuenitur. Misericordias ergo domini

Joan. 11.

Psal. 111. Ibid.

Isaie 53.

Psal. 139.

Rem. 11.

Psal. 81.

Ioan. 1.

Deut. 6. Matt. 22. Marc. 12. Luc. 10.

domini inaternum cantemus, quia vt nos perpetuò beatè viuamus, ipse abiectionis, ac mortalitatis nostræ socius fieri non abnuit. Annunciante autem angelo vno gaudium dominicæ natiuitatis, repente multitudo militiæ caelestis adfuit, quæ eidem nato domino obsequium suæ deuotionis redderet: & quem in celo semper glorificare confueuerat, nunc solita hymnorum laude apparente in terra concelebrat. Vbi nos quoque sua laudatione celi ciues instituunt, qualiter huius sacratissimæ solennitatis gaudia celebrare, quantas verbo Dei laudes dicere debeamus, quod in ea caro factum est, & habitauit in nobis, vt nos ad suæ gloriæ visionem subleuaret, nobis participium gratiæ, & veritatis, qua ipsum plenum est, donaret. Laudant ergo Deum, & dicunt: *Gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* Et aperte gloriam Deo dicunt, pacem prædicant hominibus, quia illum, in cuius natiuitate lætatur, mediatorem Dei, & hominum, hoc est, Deum esse verum, & hominem norunt. Gloriam in excelsis Deo cantant, quia iam venisse tempus illud exultant, quo mundus abiectionis diis, qui ab hominibus facti sunt, conditor suum, qui est in celis, cognosceret. Pacem optant hominibus, quia quos electos prius ab æterna felicitate merito peccati despererant, iam nunc redimente domino in eiusdem supernæ habitationis gaudiis secum futuros intelligunt. Pacem hominibus mandant, quos in caelesti Hierusalem, hoc est, in visione perpetuæ pacis, socios habere desiderant, vt ipsos quoque homines admeant per obseruantiam pacis ad suum debere peruenire consortium. Et bene cum dicerent, *Et in terra pax hominibus,* adiungunt, *bonæ voluntatis:* quia cum illis societatem pacis angelici spiritus habere festinant, quorum mentibus puritate bonæ voluntatis inesse considerant. Illos secum post absolutionem carnis ad contemplationem veræ pacis subehere lætantur, quos in carne commemorantes omnia, quæ agunt, aut loquuntur, de radice bonæ voluntatis proferre conspiciunt. Tales nãque & infirmitas forte aliquando vel ignorantia, à perficiendo ea, quam cupiunt, bona actione retardat, ante interni tamen arbitri oculos integritas, quam corde tenent, bonæ voluntatis excusat. Bona autem voluntas est diligere conditorem nostrum ex toto corde, tota anima, tota virtute, diligere & proximos tanquam nos ipsos, atque eiusdem dilectionis in nobis vigorem indicis quibus valeamus, piæ actionis ostendere. Quod cum omnibus horis ac momentis facere debeamus, quanto magis cum natiuitatem domini ac saluatoris nostri, vel annua festiuitate colimus, vel frequentiore deuotione recolimus: in qua specialiter angelica exhortatione docemur dona ei bonæ voluntatis offerre, in qua ciues patriæ caelestis eidem bonæ voluntati nostræ consortium suæ pacis promittunt, in qua ipsi quoque eundem hymnum angelici concentus Deo dicere solemus. Sit igitur nobis, fratres charissimi, communis ista solennitas, sit terrestribus cum caelestibus nec tantum ista solennitas, sed & omnis nostra conuersatio sit supernotum ciuium apta consortio: Meditemur interim in via quod habere desideramus in patria, concordemus etiã nos quantum valeamus, vitæ illi mundissimæ beatorum spirituum, cui tunc affociani speramus interna puritate mutua dilectionis, si diuinæ laudationis do-

na, quibus in futuro vocare cupimus, etiam in præsentem sequeamur, discamus cum Apostolo dicere: *Nostra conuersatio in celis est,* vnde etiam saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum. Illi nanque saluatorem ad iudicium venientem cum gaudio expectant, qui se ad eius voluntatem caelestem in terris vitam egisse meminerunt. Dat autem etiam fragilibus nobis, ac minus perfectis magnam spem percipiendæ salutis ipse conditor, & saluator noster, qui pro nostra confirmatione fragilis apparens, mox ore consono militiæ caelestis bonæ nostræ voluntati dona suæ perpetuæ pacis promisit Iesus Christus Deus, & dominus noster, qui viuit, & regnat cum patre in vnitatis spiritus sancti per omnia secula seculorum, Amen.

Philip. 3.

Psal. 111.

Ioan. 10.

Petrus summus pastor. Ioan. 21. Lucæ 22.

EIVSDEM IN EVANG. ad I. I. Missam. Homilia 2.

Nato in Bethlehem domino saluatore, sicut Tom. 7. hien. sacra Euangelij testatur historia, pastoribus, qui in regione eadem erant vigilantes vigilia noctis super gregem suum, angelus domini magna cum luce apparuit, exortumque mundo solem iusticiæ non solum caelestis voce sermonis, verum etiam claritate diuinæ lucis astruxit. Nusquã enim in tota veteris instrumenti serie reperimus angelos, qui tam sedulo apparere patribus, cum luce apparuisse: sed hoc priuilegium rectè hodierno tempore seruatum est, quando exortum est in tenebris lumen rectis corde, misericors & miserator dominus. Verum ne parua vnius angeli videretur autoritas, postquam vnus sacramentum nouæ natiuitatis edocuit, statim multitudo caelestium agminum, quæ gloriã Deo caneret, pacemque simul hominibus prædicaret, adfuit, aperte demonstrans, quia per hanc natiuitatem homines ad pacem vnius fidei, spei, & dilectionis, atque ad gloriam diuinæ laudationis essent conuertendi. Significans autem mysticè pastores isti gregum doctores quosque, ac rectores fidelium animarum. Nox, cuius vigilias custodiebant super gregem suum, pericula tentationum indicat, à quibus se, suosque subiectos omnes, qui perfecte vigilant, custodire non desistant. Et bene nato domino, pastores super gregem vigilant. Ille etenim natus est, qui dicit: *Ego sum pastor bonus.* Bonus pastor animam suam dat pro ouibus suis. Sed & tempus imminebat, quo idem pastor summè bonus missis in mundum pastoribus oues suas, quæ longe, lateque dispersæ errabant, ad semper virentia caelestis vitæ pascua reuocaret. Quorum summo pastori præcepit: *Si diligis me, pasce oues meas.* Quod apertius aperiens ait, *confirma fratres tuos.* *Et factum est, vt discesserunt ab eis angeli in calum, pastores loquebantur ad inuicem: Transseamus vsque Bethlehem, & videamus hoc verbum quod factum est, quod fecit dominus, & ostendit nobis.* Et venerunt festinantes, & inueniunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio. Pastores quidem illi felici gaudio festinarunt videre, quod audierant, & quia ardenti amore quæsierunt, continuo saluatorem, quem quæsierunt, inuenire meruerunt. Sed intellectualium pastores gregum, imò cuncti fideles qua mentis industria Christum quærere debeant, dictis pariter suis ostenderunt, & factis. *Transseamus,* inquit, *vs-*

que Bethlehem, & videamus hoc verbum, quod factum est. Transeamus ergo & nos, fratres charissimi, cogitando vsque Bethlehem ciuitatem Dauid, atque eius incarnationem dignis celebremus honoribus. Transeamus abiectis concupiscentiis carnalibus toto mentis desiderio vsque Bethlehem supernam, id est, domū panis viui non manufactam, sed æternam in cælis, & recolamus amando, quia verbum caro factum est. Illuc carne ascendit, ibi in dextera Dei patris sedet. Illo eum tota virtutum instantia sequamur, & sollicita cordis & corporis castigatione procuremus, vt quem illi in præsepio videre vagientem, nos in patris folio mereamus videre regnantem. *Et videamus*, inquit, *hoc verbum, quod factum est.* Quoniam recta, & pura

Joan. 1. fidei sanctæ confessio. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: Hoc verbum natum ex patre, non factum est, quia creatura Deus non est. In qua natiuitate diuina videri ab hominibus non potuit, sed vt videri posset, verbum caro factum est, & habitauit in nobis. *Videamus ergo*, inquit, *hoc verbum, quod factum est*, quia antequam factum esset, hoc videre nequiuimus. *Quod fecit dominus, & ostendit nobis*, quod incarnari fecit dominus, & per hoc visibile nobis exhibuit. *Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam & Ioseph, & infantem positum in præsepio.* Venerunt pastores festinantes, & inuenerunt Deum hominem natum, simul & eiusdem natiuitatis ministros. Festinemus & nos, fratres mei, non passibus pedum, sed bonorum profectibus operum videre eandem glorificatam humanitatem cum eiusdem ministris digna seruitutis suæ mercede remuneratis: festinemus videre illum in diuina patris, ac sua maiestate fulgentem. Festinemus, inquam, nam tanta beatitudo non cum desidia ac torpore quærenda, sed alacriter sunt Christi sequenda vestigia. Nam ipse cursum nostrum data manu inuare desiderat,

Cantic. 1. delectaturque audire à nobis: Trahe me post te, curremus in odore vnguentorum tuorum. Citius ergo virtutum gressibus sequamur, vt mereamur consequi. Nemo tardet conuerti ad dominum, nemo differat de die in diem, ipsum per omnia, & ante omnia precantes, vt gressus nostros dirigat secundum eloquium suum, & nō dominetur nostri omnis iniusticia. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de puero hoc.* Et nos, fratres dilectissimi, que dicta sunt nobis de saluatore nostro Deo vero, & homine, interim pia fide percipere, & plena dilectione festinemus amplecti, vt hæc in futuro perfectæ cognitionis visu comprehendere valeamus. Hæc etenim sola, ac vera est beatorum non solum hominum, sed & angelorum vita, faciem perpetuū sui cernere creatoris, quam desiderabat ardentè Psalmissa qui dicebat:

Psal. 41. Sitiuit anima mea ad Deum viuum, quando veniam, & apparebo ante faciem Dei. Cuius solius visione non autem vlla terrenarum rerum affluentia desiderium suum satiare signauit, cum ait:

Psal. 108. Satiabor, dum manifestabitur gloria tua. Verum quia non ociosi, ac desides, sed virtutum operibus insudantes diuina contemplantione sunt digni, solite præmisi: Ego autem cum iusticia apparebo in conspectu tuo. *Videntes ergo pastores cognouerunt de verbo, quod dictum erat illis de Christo, quia visio Dei cognitio eius est, & hæc est fo-*

autem vita æterna, vt cognoscant te esse verum, & vnum Deum, & quem misisti Iesum Christum. *Et omnes qui audierunt, mirati sunt, & de his qua dicta erant à pastoribus ad ipsos.* Non celauere silentio pastores arcana, quæ diuinitus agnouerant, sed quibuscunque potuere dicebant: quia & spirituales ecclesiæ pastores in hoc maxime sunt ordinati, vt verbi Dei mysteria prædicent, & mira, quæ in scripturis didicerint, miranda suis auditoribus ostendant. Non solum autem pastores, Episcopi, presbyteri, & diacones, vel etiam rectores monasteriorum sunt intelligendi, sed & omnes fideles, qui vel paruulæ suæ domus custodiam gerunt, pastores recte vocantur, in quantum eidem suæ domui sollicita vigilantia præstant. Et quicumque vestrum saltē vni, aut duobus fratribus quotidiano regimine præest, pastoris eiusdem debet officium implere. *Quia in quantum sufficit, pascere hos verbi dapibus iubetur:* Imò vnusquisque, fratres, qui etiam priuatus viuere creditur, pastoris officium tenet, & spiritalem pascit gregem, vigiliatque noctis custodit super illum, si bonorum actuum, cogitationumque mundarum sibi aggregans multitudinem, hæc iusto moderamine gubernare cælestibus scripturarum pascuis nutrire, & perigli solertia contra immundorum spirituum insidias seruare contendit. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* Maria virginalis pudicitia intra custodiens, secreta Christi, quæ nouerat, nemini diuulgare volebat, sed ipsum hæc, quando vellet, & quomodo vellet diuulgari, reuerenter expectabat. Ipsa autem eadem secreta ore tacito, vigili tamen corde sedula scrutabatur. Et hoc est, quod ait, *conferens in corde suo.* Conferebat quippe ea, quæ acta videbat his, quæ agenda legerat. Videbat nanque se de stirpe Dauid ortam in Nazareth de spiritu sancto filium Dei concepisse. Legerat in propheta: Exiit virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius descendet, & requiescet super eum spiritus domini. Legerat & Tu Bethlehem Ephrata paruulus es in milibus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Videbat se in Bethlehem peperisse dominatorem Israel, qui æternus ex patre Deus ante secula natus est, videbat se virginem concepisse, peperisse filium & vocasse nomen eius Iesum. Legerat in prophetis: Ecce virgo concepiet, & pariet filium, & vocabitur nomē eius Emmanuel. Legerat: Bos cognouit possessorem suum, & asinus præsepe domini sui. Videbat dominum positū in præsepi, quos, & asinus solent nutriendi aduenire. Meminerat sibi dictum ab angelo: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Legerat modum natiuitatis eius, non nisi angelo reuelante potuisse cognosci, dicente Esaia: Generationem autem eius quis enarrabit. Legerat: Et tu turris gregis nebulosa filia Sion vsque ad te veniet, & veniet potestas prima regnum filia Hierusalē. Audiebat angelicas virtutes, quæ sunt filia supernæ ciuitatis, apparuisse pastoribus in loco, qui à conuentu pecorum antiquitus turris gregis vocabatur: & est vno miliario ad orientem Bethlehem, vbi etiam nunc tria pastorum illorum monumenta in ecclesia monstran-

199

IN NATIUIT. DOM. AD I. ET II. MISSAM.

daret ecclesiæ, filia scilicet, & cælestis Hierusalem. Cōferebat ergo Maria ea, quæ fienda legerat cum his, quæ iam facta cognouit: non hæc tamen ore promens, sed clauso seruans in corde suo. *Et reuersi sunt pastores glorificantes & laudantes Deum in omnibus qua audierant & viderant, sicut dictum est ad illos.* Discamus & nos, fratres charissimi, à contemplatione dominicæ dispensationis, qua nobis piè subuenire dignatus est, ad agendas semper beneficiis eius gratias reueri. Si enim sola adhuc natiuitate eius cognita, reuersi sunt glorificantes, & laudantes Deum in omnibus, quæ audierant, & viderant, quanto magis oportet nos, qui totam incarnationis illius seriem ex ordine cognouimus, qui sacramentis illius imbuti sumus, in omnibus gloriam eius, ac laudem non solum verbo sed etiam factis prædicare: neque vnquam obliuisci quòd ideo Deus homo natus est, vt nos ad imaginem, & similitudinem suæ diuinitatis renascendo reficeret: ideo baptizatus est aqua, vt ad nostrorū abluentionem scelerum omnium fluentæ fecundaret aquarum: ideo tentatus in eremo, vt vincendo tentatorem nobis quoque vincendi peritiam, virtutemque tribueret: ideo mortuus, vt mortis destrueret imperium: ideo surrexit, & ascendit in cælum, vt nobis refurgendi à mortuis, atque in cælestibus perpetuo regnandi spem, exemplumque præberet. Pro quibus singulis reuersi ad intuitum piissimæ dispensationis eius, glorificemus, & laudemus ipsum Deum, ac dominum nostrum Iesum Christum, qui viuit, & regnat cum patre in vnitæte spiritus sancti per omnia secula seculorum, Amen.

HAYMONIS EPISCOPI
Halbest. superioris Euang.
expofitio.

Exijt editum à Cesare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Exiit editum, id est, mandatum vel imperiale præceptum, à Cesare Augusto Octauiano, qui Augustus vocatus est ab augendo, eò quòd auxit imperium Rom. Omnes enim gentes præter Armenios, & Gothos subiugauit Romano imperio. Non dico de istis Gothis qui sunt in occidentali parte. Illi Gothi, quos tunc non potuit subiugare sibi Octauianus, vocantur Ostrogothe, id est, Orientales Gothi. *Vt describeretur vniuersus orbis,* id est, sub censum redigerentur vniuersi habitatores orbis. *Hæc descriptio prima,* quæ totum orbem tenuit. Prima ideo dicitur, quia quædam partes fuerant iam descriptæ sub tributo, sed non occupauerant totum mundum: hæc tenuit totum mundum. *Et facta est à præside Syria Cyrino.* Cyrinus vocatus est, quia per singulos gradus ascendens, peruenit vsque ad consulatus honorem, vt secundus esset à rege. Ista dedit consilium Octauiano imperatori, vt, quia omnem mundum suo subiugauerat imperio, omnes gentes redderet illi tributum. Et quia salubre illi consilium dedit, ideo meruit regnum. Præles Syriæ est factus, id est, princeps super Syriam. *Et ibant omnes vt profiterentur singuli in ciuitatem suam.* Vbi dicit, *profiterentur,* ibi deberet habere, describerentur, vt Beda dicit: Ille interpres, qui de Græco sermone transtulit in La-

ecclesia, vt profiterentur, id est, describerentur singuli in ciuitatem suam sub tributo. Verbi gratia: Est modò aliquis in hac ciuitate natus, aut in hac regione, ex hac ducit originem patris & matris, postquam circuit, perrexit in aliam ciuitatem, & ibi habitat: modò ille talis non daret suum censum in illa ciuitate, vbi habitat, sed in illa, vbi duxit originem, & vbi natus fuit. Liberi soluebant tributa, serui non: quia domini soluebant pro se, & pro seruis. Vnusquisque liber pro se, & pro vxore sua, & pro omni domo sua, & familia sua soluebat vnum denarium. Per quinquennium faciebant hoc, id est, per quinquennium soluebant vnum denarium. Et dominus in perfecta ætate positus soluit pro se tributum, dicens Petro: Vade ad mare, &c. vsque id: Da eis pro te, & me. Quasi diceret: Pro me, & pro omnibus discipulis, in Petro comprehendit omnes. Per quinquennium aureum, & per quinquennium argenteum, & per quindecim annos agebant hoc, & deinde redibant ad caput. Et habebat ille denarius decem nummos nostros in se, vnde & à numero decem denariorum dictus est denarius. Quid agebatur de illo tributo: Militibus Romanorum & illis dabatur ad stipendia, quando pergebant in hostem. Vnde dicit Paulus apostolus. Nemo suis stipendiis militat vnquam. Ex omnibus gentibus erant scholæ in Roma. Quidam exercitabantur sagittis vt fierent sagittarij, quidam verò cum dardis, & cæteris exercitiis, quæ sunt militari causa. Illi viuebant de tributo, quod dabatur à populis. *Ascendit autem & Ioseph cum Maria.* Quam iam acceperat in vxorem, sed non cognouerat eam, à Galilea in Iudæam ciuitatem Dauid. *Quare dicit, ascendit?* Quia Galilæa in planicie est, Iudæa montuosa. In Bethlehem perreuerunt de Nazareth, vbi habitabant vt ibi solueret suum censum, quia inde duxerunt originem patrum, ibi natus fuit rex, de cuius familia B. Ioseph & B. Maria orti sunt. Licet pauperes essent, tamen de stirpe Dauid descenderunt. *Vt profiterentur singuli in ciuitatem suam,* vt describeretur ibi sub tributum, non alio in loco. Nasciturus in carne filius Dei, sicut ante mundi constitutionem elegit matrem virginem, de qua nasceretur, id est, Maria, & locum, in quo nasceretur, id est, Bethlehē: ita & elegit tempus, quo nasceretur, tempus scilicet pacis. quæ enim maior pax esse poterat, quam vt sub tributum vnus regis omnes gentes deseruient? Tanta etenim pax fuit dominicæ natiuitatis & antè, & post circa spatium duodecim annorum, vt omnia externa bella cessarēt, & ciuiliū turba quiesceret. Tunc impleta est propheta Esaia, quæ dicit. Et constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces, & non leuabit gēs contra gentem gladium, nec exercebuntur vltra ad bellum. Subaudis, sicut antea facere consueuerant. *Quia ante natiuitatem domini multa bella erant in mundo, nemo audebat de regione ad regionem transire, sicut modo sine exercitu. Tempus pacis elegit dominus in suam natiuitatem, quia pacem diligit. Et vt demonstraret, quia ad hoc veniebat vt per suam natiuitatem & passionem Deo patri reconciliaret genus humanum. Spiritualiter iste Augustus dominum Iesum Christum signat, qui auget electos suos virtutibus bonis, id est, per spem, & fidem, & charitatem, & cætera bona. Sicut*

Math. 17.

1. Cor. 9.

Esaia 2.

Edimur...

butum in sua ciuitate. Sic modò regnante domino Iesu Christo in cordibus electorum suorum, & presidentibus Episcopis, & presbyteris, & cæteris præpositis ecclesiarum, reddamus denarium nostrum, id est, obseruationem præceptorum legalium quod designatur per denarium. Quorum mandatorum tria pertinent ad dilectionem Dei, septem ad amorem proximi. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, Ecce vnum præceptum. Et vbi hæc reddere debemus Deo? In ciuitate nostra, id est, ecclesia. vbi renati sumus ex aqua, & spiritu sancto, & exordium religionis, & sanctitatis sumpsimus in illa domo. Nomen & imago regis continebatur ibi, & postmodum præcepta legis obseruamus, imaginem Dei habemus in sanctitate, quia sancti sumus, & tunc rectè Christiani vocamur, quando opera Christi facimus. Ascendens autem Ioseph in ciuitatem Dauid quæ vocatur Bethlehem. Bethlehem ciuitas fuit Dauid quia ibi natus est Dauid, qui & nomine & officio præcessit in typo saluatoris. Dauid enim interpretatur manu fortis, vel desiderabilis. Manu fortis ideo dicitur, quia Goliath interfecit & multos alios debellauit. Desiderabilis, quia pulcher aspectu fuit, quæ duo bene congruunt filio Dei. Ipse dicitur manu fortis, quia diaboli superbiam strauit, & nos ab eius potestate eripuit. Ipse dicitur desiderabilis, quia speciosus forma præ filiis hominum fuit. Officio typum domini saluatoris Dauid habuit, quia pastor fuit, & dominus verus pastor fuit, quia ipse dicit, Ego sum pastor ouium, id est, simplicium animarum. Factum est autem cum esset ibi, impleti sunt dies vt pareret, id est, impleti sunt nouem menses. Octauo Kalendas Aprilis fuit dominus conceptus. Octauo Kalendas Ianuarii natus. Quare natus est dominus in Bethlehem in in via? Quia dictum erat à Propheta. Et tu Bethl. ter. Iuda, &c. Et panis eum inuoluit. Panni sunt vilia vestimenta, quibus teguntur infantes. Qui totum mundum vario vestit ornatu, vilibus induitur vestibus. Hic exclamandum est nobis cù Psal. Quid retribuam do, pro om. quæ re. mihi? Qui erat magnus, paruus factus est, vt nos faceret magnos in regno suo. Qui erat diues, factus est pauper, vt nos diuites faceret in fide & bonis operibus. Diuersorium dicitur à diuertendo. Et pastores erant in regione eadem vigilantes & custodientes vigilas noctis super gregem suum. in regione scilicet Bethlehemitica, custodientes vigilas noctis super gregem suum, ne aliquam ouem, vel arietem raperet lupus. Et quædam turris distans à Bethlehè mille passus, iuxta quam erant pascua vberissima, & vocabatur illa turris Ader. & pastores pascebant ibi pecora sua tempore hyemis. De hac turre prædictum est à Michea propheta. Et tu turris gregis nebulosa filia Sion, ad te venient, & veniet potestas prima regnum filia Sion. Turrim gregis eam appellauit, quia circa eam accubabant greges. Nebulosam eam dixit, quia nebulosus est ibi aer. Filia Sion ad te veniet, id est, angelicæ potestates. Et veniet potestans prima, id est, Christus regnum filia Sion, quia Christus filia Sion, id est, præsentis ecclesie, quæ filia est Hierusalem cælestis, dabit regnum cælestis. Ecce angelus domini asstitit iuxta illos. Iste angelus Gabriel intelligitur. Et claritas Dei circumfulsit illos, id est, ex omni parte resplenduit circa illos. Legimus in veteri testamento angelos apparuisse hominibus, sicut B. Abraham, B. Mosi, B. Danieli, subaudi non

v. 17.

Joan. 10.

Johel. 7. Mich. 5.

Psal. 115.

Mich. 4.

in tanta claritate sicut tempore dominicæ natiuitatis. Quare hoc vt demonstraretur, quia ille natebatur in carne, per quæ tenebræ infidelitatis erant recessuræ, & lux fidei ventura. Ecce euangelizò vobis gaudium magnum. Euangelizare, est bona docere. Bona docebat, quia Christi natiuitatem annuntiabat. Gaudium magnum. Gaudium electorum est Christus, iuxta illud quod ipse dixit discipulis suis. Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Quod erit omni populo, non Herodi, neque scribis, & Phariseis, qui dominum persecuti sunt vsque ad mortem, sed, omni populo. Subaudi credenti. Quia natus est vobis hodie. In nocte loquebatur angelus. Et quare dicebat, hodie? quia nox sape in sacra scriptura pro tribulatione vel pro aduersitate ponitur, dies pro læticia vel prosperitate. Saluator qui vos saluabit à potestate diaboli. Qui est Christus dominus, id est, vnctus, in ciuitate Dauid, id est, in Bethlehem. Et hoc vobis signum. Quia ita est vt dico. Multitudo militiæ cælestis. Militia dicitur pugna, sicut rex habet milites, cum quibus pugnat contra hostes. Similiter & dominus Iesus Christus rex regum habet milites suos angelos, cum quibus pugnat contra malignos spiritus, ne tantum valeant homines impugnare quantum volunt. Ideo dicuntur angeli milites, quia pugnant contra demones verbo, dicentes: Recedite ab homine isto. Et subind facta est cum angelo multitudo cælestis, id est, multitudo exercituum Dei omnipotentis angelorum. Vno annunciante Christi natiuitatem, cæteri omnes prosiluerunt in laudem Dei omnipotentis dicentes: Gloria, id est, laus in altissimis Deo patri. qui misit filium suum ad terras pro salute generis humani. Et in terra pax, id est, tranquillitas mentis, quia die natiuitatis domini omnes Christiani concordant debere habere in se. Homines bonæ voluntatis. Qui veraciter credunt in dominum Iesum Christum, & præcepta eius custodiunt, qui non faciunt aliis, quod sibi nolunt fieri, illi sunt homines bonæ voluntatis. Ante aduentum filij Dei nõ optauerunt angeli pacem hominibus, sed potius quasi discordantes erant, quia sciebant eos abiectos de paradiso à Deo omnipotente, propter peccatum primi hominis. Cum autem humanam naturam videbant assumptam à filio Dei, offerunt pacem hominibus, quia gaudet de eis per aduentum domini & passionem suorum numerum repleri, qui pereunte diabolo, erat imminurus. Pastores loquebatur adiuuato: transeamus vsque Bethlehem. Narrat Lucas in superioribus quia domino in Bethlehem nato, mox angelus eiusdem gloriose natiuitatis prænunciatus, pastoribus super gregem suum excubantibus apparuit, quique verum Deum solum modò innotesceret ortum. De quo & dicitur, quia angelus domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circumfulsit illos. Cum enim toties legamus in veteri testamento, angelos hominibus apparuisse, nusquam tamè comperimus cum tanta claritate visos. Quia scilicet tale privilegium natiuitati Christi reservabatur, quia verus sol iustitiæ sua claritate mundum irradiaret. Sed ne præconium vnus angeli à pastoribus parvipenderetur, facta est cum eo multitudo militiæ cælestis, gloria in altissimis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis eanentium. Hoc in loco pastores typum doctorum atque rectorum ecclesie tenent, mox persecutionis tribulationem insinuat.

Joan. 16.

Joan. 6.

Joan. 11.

1. Pet. 3.

Joan. 6.

Joan. 11.

1. Cor. 3.

Psal. 6.

1. Pet. 11.

Nato domino, pastores supra gregem suum vigilabant, quoniam Archimandrite, id est, patres spiritualium ouium in nocte tribulationis ac persecutionis, sibi subditos regere, ac gubernare satagunt, quatinus veniente pastorem principe remunerentur, secundum B. Pet. sententiam. Cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronam. Transeamus vsque Bethlehem. Bethlehem ciuitatula erat Iudæ, in qua olim potentissimus rex David ortus fuerat. Interpretatur autem domus panis, quæ vocata est quondam Euphrata. Sed cù ibi Iacob venisset ob abundantiam, fertilitatemque pascuæ, appellauit eam Bethlehem, hoc est domum panis, quoniam in illa verus panis est, qui de se ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Postquam hi pastores natum dominum in Bethlehem cognouerunt, illico ad videndum eum venire studuerunt. Et nos transeamus transire in Bethlehem cælestem, vbi verum panem conspiciamus. Transeamus autem nobilissimo, ac necessario transitu, de vitio ad virtutem, ab affectu præsentium ad desiderium supernorum, & videamus hoc verbum, quod factum est. Verbum filium Dei accipiamus, de quo Ioan. In principio erat verbum, quod factum est. Fides catholica habet hoc verbum non à patre factum, sed ex arcanis sinibus patris substantia genitum. Factum autem dicit, hoc est, incarnatum, quoniam qui non poterat videri in diuinitatis magnificentia, humanatus est, quò videri posset. Et venerunt festinantes. Quòd festinantes venerunt, egregium nobis monstrat exemplum. Quotiescunque Christum quærimus non segnitè, aut pigrè, sed studiosè & solerter requiramus, Et quia isti piè quaesierunt, idcirco inuenire meruerunt. Vnde & bene subditur. Inuenerunt Mariam & Ioseph & infantem positum in præsepio. Natus dominus noster in cunabulis reclinatus est, sed in præsepio reclinatus collocatur, nec obuoluitur preciosis holeris, sed vilibus circūdatur panis. Cum enim esset secundum maiestatis potentiam, pauper pro nobis factus est (vt Apostolus ait,) vt nos sua paupertate diraret. Et non sine mysterio in præsepio collocatus est, ibi enim animalia reficiuntur. Dominus ergo non in cunabulis, sed in præsepio collocatus est, vt ostenderet se cibum esse piorum iumentorum. Per Mariam & Ioseph ministri scilicet doctores fidei notantur. Sicut illi dominum requirentes, Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio adinueniunt, sic & nos pia deuotione Christum quærimus, mox cum eo ministros, hoc est doctores verbi remuneratos reperimus. Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illi de puero hoc. Videntes cognouerunt, quoniam visio illius cognitio est. Idem est, videre illum & cognoscere. Ille videt qui cognoscit. Et ille veraciter cognoscit, qui videre meretur, quòd autem omnis nostra perfectio in visione, & cognitione Dei consistat, Psal. aperit qui ait. Satiabor, cum apparuerit gloria tua. Et omnes qui audierunt mirati sunt, & de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. Pastores ea quæ dicuntur à domino perceperant, nequaquam silentio tlexerunt, sed omnibus longè, latèque manifestauerunt. Nos ergo, si aliquid donum cælitus percipimus, non infructuosos silentio tegamus, sed aliis manifestemus, quatenus multos in laude participes, & in salute confortes habere mereamur. Hinc est quòd dicitur: Secre-

tum regis celare bonum est, opera autem Dei hominibus manifestare gratissimum. Maria autè conseruabat omnia verba hæc conseruans in corde suo. Illa quæ pastores nouerant, vt dictum est, aliis intimare satagebat, quæ virgo didicerat in se implere, Christo filio congruo tempore quomodo & qualiter vellet manifestare seruabat. Quod autem dicit, conseruens in corde suo, tale est quasi dicatur, ea quæ in se completa nouerat, cù oraculis prophetarum conferebat, id est, cõparabat, quia in se facta cernebat, quæ olim per prophetas prædicta fuerant, sciens se virginem cõcepisse, recolebat oraculū vatis. Ecce virgo cõcipiet. Videt se in Bethlehem peperisse, remiscebatur illud. Et tu Bethlehè ter. Iuda. Recordabatur etiam illius propheticis sermonis. Audiebat à pastoribus apparitionem angelorum, & tu turris nebulosa filia Sion, ad te venient. Filia Sion angelicæ sunt potestates. Turris autem nebulosa, turris gregum dicitur, propter multitudinem pecorum vndique ibi conuenientium ita vocata. Dicitur autem hæc turris vno miliario à Bethlehem, in qua etiam hodie trium pastorum corpora requiescunt, qui dominum vagientem videre meruerunt. Et reueri sunt past. glor. & laud. Deum in om. quæ aud. & viderant, sicut dictum est ad illos. Illi sancti past. postquam dominum; repererunt natum, voti sui compotes effecti, non ingrati extiterunt beneficiis Dei: sed indefessas gratias illi retulerunt, dantes vtilissimum nobis exemplum, vt, si quando piis precibus dominum quærimus, & inuenire meremur, secundum eius præcepta laudes ei referamus. Nam quæcunque filius Dei in carne positus egit, propter nos omnia adimpleuit. Natus est vt primatum diaboli auferret, cuius tyrannide mûdus opprimebatur, & per similitudinem nostræ carnis, quam assumpserat, confortes suæ diuinitatis efficeret. Baptizatus est, vt nobis abluitionem scelerum condonaret. Tentatus est, vt sua tentatione nostras euinceret tétationes: Mortuus est, vt sua morte nostram mortem superaret. Resurrexit, vt nobis iustificationem conferret, & resurgendi spem quandoque tribueret. Cælos ascendit, quo mansionem patris nobis præpararet, atque aditum introeundi faceret, in quo viuunt cum patre, & spiritu sancto Deus, Per omnia sæcula sæculorum, Amen.

Psal. 7.

Mich. 4.

Mich. 4.

THEOPHYLACTI EPISCOPI Bulgar superioris Euang. expositio.

Factum est autem in diebus illis, Exiit decretum à Cæsare Augusto, &c. Propterea fit descriptio, vt quum omnes in suas patrias irent, ascenderet & virgo Bethlehem, quæ eius patria erat, nasceturque sic dominus in Bethlehem, ac impleretur propheta, quæ dicebat, cessaturo multorum deorum cultu, vnum etiam regem, nempe Cæsarem, imperaturum. Porrò Christus cum omnibus describitur. Oportebat enim cum toto orbe censeri, vt sanctificaret eos, qui censentur, aboleretque seruitutem: quoniam, sicut circuncisionem aboleuit, ita descriptus sicut seruus, seruitutem naturæ nostræ aboleuit. Non enim vltra sunt serui, qui domino seruiunt, sicut Apostolus dicit: Nolite fieri serui hominum. sed tamen si corpore sumus serui, spiritu tamen sumus liberi, neque cum impietate

Galat. 5.

pietate dominorum simul adducimur. Primogenitum vero filium nominavit virginis, dominum, quamvis nullum secundum peperit, idque merito. Primogenitus enim dicitur, qui primus natus est, etiam si non nascatur postea secundus. In præsepium autem reclinatur, forte ut statim ab initio vitæ frugalitatem nos doceret: forte etiam quodam symbolo declaravit, quod peregrinatus sit in hoc mundo, qui locus noster est: nos autem brutis animalibus comparati simus. sicut & præsepe proprius brutorum locus est, ita nostrum præsepe est mundus, nos vero bruta: ipse autem redemit nos, qui brutis assimilatur: propterea & ipse tali loco fuit reclinatus. *Et pastores erant in regione eadem rusticantes, &c.* Pastores erant rusticantes, hoc est, vel rusticam agentes vitam, vel in agro stabulantes, & versantes: quibus apparet angelus, propter simplicitatem, & innocentiam morum, & quod iustorum vitam imitari videantur. Etenim prisci patriarchæ pastores erant, ut Iacob, Moses, David. Neque in Hierusalem apparuit pharisæis, vel scribis, qui omnis malitiæ receptacula erant. Illi autem, quum simplices essent, diuinis spectaculis potiti sunt: monstrante Deo, quod statim ab initio eos agrestiores præ aliis elegerit, præconesque fecerit. Abierunt enim, & de omnibus illis prædicarunt. Angelus vero magnum illis gaudium euangelizavit, quod futurum omni populo, qui propriè populus Dei. Non enim omnes Iudæi populus Dei. Nam & omnium hominum populo incarnatio facta est gaudium. Quid autem hymnus angelorum declarat? Vel omnino gratiarum actionem supernorum exercituum, & gaudiū, eo quod terreni beneficia tanta consequamur. Gloriam enim Deo dicunt. Super terram autem pax nunc facta est: & quum prius humana natura inimica fuerit Deo, nunc cõciliata est, ut & Deo adiuncta sit, & incarnato vnita. Vides igitur pacem Dei cum homine: Et aliter quoque intelligitur: Pax est ipse filius Dei. Ego enim, inquit, pax. Ista igitur pax, filius Dei inquit, super terram facta est. *Et hominibus bona voluit, hoc est Deo requies in illis hominibus.* Et cui prius non beneplacitum erat in hominibus, nunc pro beneficiis, & refocillationibus hominum habet opera, in quibus, & quietem habet. *¶ Et factum est, ut dicerentur ab eis angeli in celum, &c.* Pastores illi figura sunt spiritualium pastorum. Oportet igitur Episcopos custodire gregem suum *ἀγροὺς αἰψ*, in agro cauere, hoc est, cauere spiritualia, & docere populum, & sic audire diuinas visiones, & auditus. Bethlehem interpretatur domum panis. Quæ autem alia est domus panis quam ecclesia, in qua panis repositus est: Officium itaque spiritualium pastorum fuerit, quære panem cælestem, quem cum viderint, debent illum & aliis, prædicare: sicut & pastores qui viderunt infantem, loquuti sunt de eo & aliis. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc.* Quæ verba conseruabat virgo? Quidam dicunt, quod ea, quæ angelus ei dixerat, & quæ pastores narrauerant, conseruavit, & contulerit secum, inueneritque in omnibus sententiam vnam, quod Deus sit filius suus. Mihi autem videntur verba hoc loco res, vel gesta dici, & id esse quod dicitur: *Maria autem conseruabat omnia verba hæc:* quæ nunc ego dico, & gesta esse facio. Gesta enim quædam narrantur, dicitur verba. Porro pastores reuerſi sunt gratias agētes Deo In omnibus: neque enim erāt Iudæorū instar inuidi.

Joan. 16. 20.

Deus gratia
habet bona
hominis opte-
nd.

INCERTI CIVISDAM

sub nomine Eusebii Emisseni eiusdem Euang. expositio.

Quod mundus vniuersus describitur, & sub vnus potestatis tributum redigitur, magnæ pacis indicium est. Si enim mundus adhuc repugnaret, & cõtra Romanum imperium dimicaret, nequaquam eius edito describi, & sub tributum redigi potuisset. De hac enim parte propheta prædixerat: Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Non leuabit gens contra gentem gladium, ne exercebuntur ultra ad prælium. Et psalmista: Orietur in diebus iustitiæ, & abundantia pacis. Quia enim princeps pacis oriebatur, pacem vtique fieri oportebat. *Et ibant omnes ut profiterentur singuli in suam ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilea de ciuitate Nazareth in Iudæam ciuitatem David, que vocatur Bethlehem, eo quod esset de domo & familia David, ut profiteretur cum Maria desponsata sibi vxore pregnante.* His enim verbis aperte monstratur, quod hæc descriptio secundum familias facta fuerat: vnde ad proprias ciuitates, atque familias, vbicumque essent, singulos redire oportebat, quatenus communicato consilio omnes simul tributum dare promitterent, & facta descriptione secundum vnamquamque familiam totius tributi summam colligerent. Venit itaque & Ioseph cum Maria desponsata sibi vxore pregnante in Bethlehem ciuitatem David, vbi eorum familia habitabat, ut & ipsi, sicut ceteri, eandem facerent professionem. *Factum est autem, dum esset ibi, impleri sunt dies ut pareret, & peperit filium suum primogenitum.* Ibi enim Christum nasci oportebat, quia sic per prophetam nuntiatum fuerat. Et tu Bethlehem terra Iudæa, non eris minima in principibus Iudæa: ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israël. Primogenitus autem secundum legem filius dicitur: qui primus de matris vtero procedit, siue alij sequantur, siue non sequantur. Cum enim lex statim post vnum mensum omne primogenitum domino offerre præcipiat, quis non intelligat sine alicuius relatione primogenita dici, cum nihil adhuc genitum sit, cui hoc primogenitum referri possit. Quid enim si mater illico mortua fuerit, vel si vterius filium non genuerit? Nunquid idecirco primogenitus ille non erit, qui ex eo iam natus, & post vnum mensem Deo oblatus, ab ipsa lege primogenitus est vocatus. Igitur aut lex mentitur, aut primogenitus aliquando sine relatione dicitur. Peperit itaque beatissima virgo, concipiens virgo, pariens virgo, & in æternum permanens virgo. Clausa ante partum, clausa in partu, clausa post partum. *Peperit enim filium suum primogenitum, & pannis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia non erat ei locus in diuersorio.* O pietas immensa! o humilitas ineffabilis! o sacramentum inenarrabile! Deus homo fit, æternus; temporalis: immensus, localis, immortalis, passibilis: paruis pannis inuoluitur, qui cæli ambitu pro magnitudinæ non continetur. Quis audiuit vnquam tale? Quis vidit huius simile? Reclinatur in præsepio: & panis viuus, qui de cælo descendit, non hominibus, sed pecoribus anteponitur, id est: non Iudæis sed gentibus ministratur. Tunc cognouit bos possessorē suum, & asinus præsepe domini sui. Sed quid dicam, quod

quod cæli, terræque creator, quod rex regum, & dominus dominantium non habuit locum in diuersorio? Sic enim Apostolus ait: quia cum omnium diues esset, pro nobis pauper factus est. *Et pastores erant in regione eadem vigilantes, &c.* Quantum enim ad literam ea causa esse videtur, ut prius pastoribus hæc verba angelus nuntiaret, ne quasi incauti stabulum intrarent, & in præsepe adire tentarent, in quo puer positus erat: spiritualiter autem stabulum Ecclesia, præsepe scriptura diuina, pastores vero episcopi, & doctores intelliguntur. Stabulum enim vocatur Ecclesia, ad quam Dei animalia vndique fluunt, ibique stant, & morantur in ea. Vnde scriptum est, Animalia tua, domine, inhabitabunt in ea, hæc autem animalia, quasi in præsepio; in diuina scriptura cibus spiritualibus nutriuntur: ibi positum inueniunt Christum, ibique comedunt panem viuum. Beati, qui huius præsepis cibus aluntur, & de delictis ibi positus reficiuntur. Vos autem Ecclesiæ pastores, vos episcopi, & sacerdotes, audite, & intelligite, vobis angelus loquitur, vobis hoc gaudium magnum euangelizat: quia vobis datum est, nosse mysterium regni Dei, vobis datum est nosse, & intelligere secreta cæli. Nuntiate ergo quod audistis, prædicate quod vidistis, nolite cælere, quod cognouistis. Totiens enim Christus in stabulo oriatur, toriens ut paruum in præsepio ponitur, quotiens virginis partum & Christi natiuitatem aliis nuntiatis. Inde enim hodierna festiuitas, natiuitas domini vocatur, nõ quod hodie dominus nascitur, nõ quod dominus iterum de virgine oriatur, sed quod eius natiuitatis memoria hodie innouatur, & in illius cõmemoratione celebratur & prædicatur. *Et hoc vobis signum: inuenietis, infantem pannis inuolutum, & positum in præsepio.* Vtinam hoc signum Iudæi susciperent, & Christum nobiscum in præsepio quærerent. Quamuis enim pannis sit inuolutus, & sub velamine literæ iaceat occultus, inuenirent tamen si eum quærerent: & intelligerent, si credidissent. Quisquis igitur es qui vis videre Iesum, accede ad hoc præsepe, scrutare scripturas, remoue pannos, pelle literam. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat, & tunc videbis quod videre non poteras. Sic enim Ecclesiæ pastores eum quærunt, & quærentes inueniunt, & inuenientes venerantur & credunt. *Et subito facta est cum angelo multitudo militum cælestium laudantium dominum & dicentium: Gloria in excelsis Deo, &c.* Pastores, inquit, loquebantur adinuicem & de his, quæ audierant, & viderant inter se tractantes, dicebant: Mira sunt, quæ audiimus, stupenda, quæ vidimus, cælis gloria, pax terris promittitur. Saluator hodie natus est, nobis rex nouus hodie datus est nobis, qui est Christus dominus in ciuitate David. Quid igitur facimus? Cur moramur? *Transferramus vsque Bethlehem,* ipsa est enim ciuitas David. *Et videamus hoc verbum, & credamus quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum.* *Quid factum est,* quantum enim ad se neque factum, neque creatum est. Factum tamen quodammodo est, quia verbum caro factum est, quod dominus ostendit nobis. Videamus corporaliter, quod dominus ostendit spiritualiter, & quod mente concepimus, & fide tenemus, restat ut oculis intueamur. *Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariam, & Ioseph, & infantem positum in præsepio.* In stabulo stellam, in præsepio so-

lem inuenerunt, quia Maria stella maris, Sol iustitiæ Christus vocatur. Recedant igitur tenebræ, fugiat caligo, quia stella in stabulo, & Sol in præsepio fulget. Fætor quoque ibi esse non potest, vbi est flos campi, & lilium cõualium, cuius odore suauissimo nimiti delectata Ecclesia dicit: *Traheme post te, & curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Sed quid de matre domini dicam, cuius odoris fragrantiam rex sapientissimus Salomon admirans ait: *Quæ est ista, quæ ascendit per desertum quasi virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij?* Vbi enim omnium aromatum fumus redoler, ibi fetoris indicium esse non potest. *Videntes autem cognouerunt de verbo, quod dictum erat illi de puero hoc.* Hic est enim ille puer, de quo scriptum est: *Puer natus est nobis, filius datus est nobis, & factus est principatus super humerum eius, & vocabitur nomen eius admirabilis cõsiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis.* Multiplicabitur eius imperium, & pacis non erit finis. Super solum David, & super regnum eius sedebit, ut confirmet illud, & corroboret in iudicio, & iustitia, à modo vsque in sempiternum. Zelus domini exercituum faciet hoc. His enim paucis verbis natiuitas, & nobilitas, virtus, & fortitudo, impetium, & iustitia, & cætera, quæ ad laudem & gloriam huius pueri pertinent, describuntur. *Et omnes, qui audierant, mirari sunt, & de his, quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos.* Quis enim vsque hodie non miretur audiens pastores in Ecclesia prædicare? Quis non miretur audiens presbyteros, & episcopos Christi magnalia, & verba Euangelica nuntiare? Quis non miretur, quod ille qui omnia fecit, hodie natus est, & quod verbum caro factum est, & quod ille qui cælum palmo concludit, hodie in præsepio positus est, & paruis pannis inuolutus est? Sed pauca sunt illa, quæ tunc illi pastores nuntiabant: multo plura nostri pastores, episcopi videlicet, & sacerdotes prædicant, & nuntiant, valde miranda, multumque stupenda, & cunctis fidelibus fideliter, firmiterque credenda, & tenenda. Vnde & subditur. *Maria autem conseruabat omnia hæc verba in corde suo conseruens.* O mater sapientissima, & sola talis filij dignissima, quæ omnia verba hæc in corde suo ideo conseruebat, nobisque conseruabat, & memoriæ commédabat, ut postea ipsa docente, ipsa narrante, & nuntiante, scriberentur, & in vniuerso mundo prædicarentur, eunctisque nationibus nuntiantur ab ipsa enim hæc apostoli audierunt, & ipsa dictante scripserunt, nobisque legenda mandauerunt. Quis igitur Euangelis non credat? Quis eis contradicere præsumat, quæ aut matris aut filij auctoritate muniuntur? *Quædam enim apostoli, & euangelistæ à matre domini audierunt, quemadmodum ista, & cætera, quæ de saluatoris nostri infantia scripta sunt: plurima verò visu, & auditu ab ipso domino didicerat.* Nos quoque à matre domini exemplum capiamus, & ea, quæ de saluatore nostro nobis annuntiantur, fideliter in corde seruare, memoriæ & commendare studeamus. De illis enim, qui verbu Dei audiunt, & memoriæ non commendant, scriptum est: quia venit diabolus, & tollit verbum de corde eorum, ne credentes salui fiant. Vnde & illa animalia, quæ non ruminant, immunda esse dicuntur, quia suscepti cibi oblata postquã illum transferrunt, eius vterius non recordantur. Munda verò animalia

animalia non ita faciunt, sed cibum susceptum iterum comedendo, & tenuissime comminendo, eius nullatenus obliuiscuntur. Tales igitur sunt veri catholici, qui verba sacra eloquij sine intermissione persequuntur, & in lege domini die ac nocte meditantur. Sequitur: *Et reuersi sunt pastores glorificantes, & laudantes dominum in omnibus, quae audierant, & viderant, sicut dictum est ad illos.* Beati illi pastores qui usque hodie in praesepio, id est, in facris voluminibus Christum quaerunt, & in eum fideliter credunt, eius natiuitatem nuntiantes, & eius fidem praedicantes, & eum ubique laudantes & glorificantes. Beati isti pastores, qui Christum dominum videre meruerunt, & dominum laudantes & glorificantes, ea quae audierant, & viderant crediderunt.

PETRI DAMIANI IN eadem festo Sermo.

Non poterit explicari sermone, quod mente concepi. Stupor enim miraculorum opprimit me, & dum omnia replico, omnia complicantur. Quis poterit cogitare diem aduentus eius? Ideo sit elinguis lingua, memoria immemor, insensibilis sensus. Inuetera natiuitate relucet omnia, & omnia partui Virginis obsequuntur. Fiunt mirabilia in caelo sursum, & in terra deorsum, & vniuersa in nascentis Dei obsequium iurauerunt. Insigniuntur conuexa caelorum stella lucentiori, & multo lumine loca flammantia praestringuntur. Diffunduntur per quadrifidum orbem radij rutilantiores, & pluralitatem stellariorum ignium nouus ignis obtundit. Miratur orbis, caelos nouum peperisse splendorem, & inconuertibilem eorum statum ad signa, & prodigia fuisse conuersum. Vident Chaldaei in caelis quod Balaam reliquit in scriptis. Orietur, inquit, stella ex Iacob, & consurgit homo ex Israel, & erit omnis terra possessio eius. Nascitur stella in excelsis, & Deus in terris, cuius possessio à mari usque ad mare. Praeparant se Reges Tharsis, ut cum nouitate munera videant nouam matrem, filij nouam natiuitatem. Fons olei de terra erumpit. Templum Romae, quod vocabatur aeternum, corrui, omnibus impensis & vrbis, & orbis mirabiliter consummatum. Cum enim Romani in victoriosae antiquitatis memoria templum singulari schemate facere decreuissent, ab omni illa Deorum, immo demoniorum multitudine quaesierunt, usquequo durare posset tam excellentis operis operosa constructio. Respondit enim: Donec virgo pareret. Illi ad impossibilitatem oraculum retorquentes, templum aeternum solennem illam machinam vocauerunt. Nocte autem ista, cum de virginali thalamo virgineus flos Mariae egressus est, ita cecidit, & contractum est illud murale, & columnarum opus, ut vix appareant vestigia ruinarum. O Bethlehem ciuitas Dei summi, & in te, & in suburbiis tuis visa sunt mirabilia hodie. Deus pendet ab vberibus, ponitur in praesepio, ligatur in cunis, pannis involuitur, & laxatis fasciis felices manus, & sancta brachiola per cunarum paruitatem expandit. Alludit virgini; matri artidet, & blandientes oculos ad Mariam intorquet. Stat perterrita tatis miraculis Regina caelorum, confert in corde suo salutationem Archangeli, conceptionem Dei, natiuitatem pue-

ri, & miratur quod ille, qui sic potuit ad nos venire, sic voluit subuenire. Adest & Ioseph, sed ab utroque remotus, & in excessu mentis miratur, & mirari satis non potest, qualiter sit ad tantae dignationis admissus arcanum. Adest multitudo caelestis exercitus, & vocibus gloriosis Gloria in excelsis Deo auditur. Pastores veniunt, & inueniunt puerum, & puellam. Procedit stella; Reges accedunt; adorant filium; matrem venerantur; offerunt munera; deferunt maiestati. Cruciat Herodes; Hierosolyma turbatur; requirunt scribae; locus praedicatur; inducitur simulatio; simulator ad nihilum deducitur; deteguntur commenta fraudum. Magi per aliam viam reuertuntur. Pax inaudita à seculo regnat; vniuersus orbis ad censum describitur; riuus olei de terra perfudit, & in diuitem venam liquor sanctificatus ebullit. Quid est hoc, nisi quia vera pax in terris apparuit, nisi quia ad supernum regnum ciues ascribuntur, nisi quia fons misericordiae de Virgine emanat, obitum effusum nomen tuum? Spiritus sanctus scripturae istius vnus, & vnicus fabricator, nonnullam suae pinguedinis dulcedinem sub hoc capitulo dereliquit. Sed vos nocturnis vigiliis ita defatigati estis, ut vix possitis somnum ab oculis remouere. Euigilate tamen paulisper, & somni torporem excutite. Aderit ille, de cuius natiuitate loquimur, ut illuminet oculos nostros, ne obdormiamus. Totus autem sententiae sensus ex illius arca mutabitur, cuius consilium est, quasi consilium Dei. Ipse ille est, Dominus videlicet Clareuallensis, cuius religio, & discretio, sapientia, & eloquentia, vita, & fama per totam latinitatem non immerito decemur; libenter enim illius sarcinas adoro. Sed ad propositum reuertamur. Benignus ille spiritus, de cuius secretiori fonte Cantico flumen euadit, in his tribus verbis tria nobis requirenda reliquit, videlicet nomen sponsi, quare oleo comparetur, & quomodo effundatur, quia & nomen tacet, de comparatione nil loquitur, nihil dicit de effusione. Primum de nomine videamus. Multa, ut arbitror, vocabula sponsi per diuinam scripturam sparsa leguntur, sed in duo vobis vniuersa complector. Nullum profecto reperietis, quod non sonet aut maiestatis potentiam, aut gratiam pietatis. Puer Domini, de quo frequentius facio mentionem, ad Regis cubiculum introductus, duo quasi sublimiora de ipsius ore diuinitatis audiuit; Potestas Dei est, inquit, & tibi, domine, misericordia. Sed & ipse Saluator prophetae veritati attestans ait: Vos vocatis me Magister, & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Dominus nomen est maiestatis, pietatis magister. Si enim pius est praebere escam corpori, multo misericordius est escam animae impartiri, quod est proprie magistrorum, qui mentes indisciplinatas sub disciplina rigore coercent. Videamus quod horum nominum effundatur, vtrum nomen potentiae in nomine gratiae, vel nomine pietatis in maiestatis vocabulum. Absit ut misericordia in potentiam includatur, quia miserationes eius super omnia opera eius. Certum est ergo, quia potestas Dei in maiorem hodie pietate effusa est, cum caeli distillauerunt à facie Dei, & de virgineis membris verustus dierum exoritur. Non est qui se abscondat à calore isto, quia largior olei effusio à capite descendit in barbam; quae etiam extremam vestimenti simbriam largius irrorauit. Tanta est

abundantia

abundantia miserantis, ut non solum sub nomine effusionis, sed & exinanitionis censeat. Exinanuit semetipsum (ait Apostolus) formam serui hodierna die accipiens, & cum tota multitudine miserationum suarum de thalamo profluit virginali; non enim habuit dulciorem modum ad redimendum nos abyssus illa consiliorum Dei, quia quicquid in diuinitatis thesauro pietatis inuentum est, totum in vtero virginis est aggestum. Non me capio praeteritum, quod illa maiestas naturam suam exinaniens in naturam meae carnis & sanguinis superueniat, & me miserum in diuitias gloriae suae non ad horam, sed in sempiternum includat. Fit frater meus, dominus meus, & timorem domini, fratris vincit affectus. Domine Iesu, libenter te audio regnantem in caelis, libentius nascentem in terris, libentissimè Crucem, clausos, & lanceam sustinentem; haec siquidem effusio rapit affectum meum, & istorum memoria conualescit cor meum, viuens, & viuidae potionis asperitate purgatum. Viuens est iste sermo, & efficacis, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens ad diuisionem animae, & spiritus, compagum quoque, ac medullarum scrutator. Vnus illorum, qui prophetae chori, aut magister, aut inter magistros est, sub senaria diuinitatum nominum partitione, de hac effusione mirabiliter quidem, sed subtiliter prophetauit. Vocabitur, inquit, nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus, fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Erat quidem admirabilis dominus meus inter Angelicos ordines, audiens hymnum gloriae suae, admirabilis illi mirabili creaturae, faciens mirabilia in caelo & in terra, in mari, & in omnibus abyssis. Ego autem in luto fecis, & miserae obolulus, miser, & miserabilis omnem spem emergendi perdideram. Ille in gloria, ego in miseria, ille admirabilis, ego miserabilis. Sanctum, & terribile nomen eius, quod vix audeat illa dignior nominare natura. Nomen istud clausum, & integrum, quomodo capere poteram, quem vix Angelicus oculus prospicere, ne dum perspicere potest? Sed vide effusionem. Ille qui erat admirabilis agminibus Angelorum, inclinat caelos, & fit consiliarius hominum. Maiestatiuum nomen in pietatiuum effunditur; & qui mirabilis est in caelis, consilium venit in terris; abscondit purpuram sub miserae vestimentis, & ad lutum, ubi iacebam, inclinatus, non mergitur. Is (audeo dicere) infixus in limo profundi operi manuum suarum porrigit dexteram, de profundis aquarum extrahit, extractum abluat, ablutum induit, indurum reportat, reportatum consummat. Porrigit dexteram cum nascitur, cum loquitur extrahit, abluat cum moritur, induit cum resurgit, cum ascendit reportat, confirmat cum spiritum emittit de caelis. Bonus quidem consiliarius, qui consilium, quod voce dedit, & morte defendit. Erat enim docens, ait Evangelista, & pharisaei. Deus, & fortis, nomina sunt potestatis, sed Deus effunditur in patrem futuri seculi, fortis in principem pacis. Breuiter curro, quia & fatigatis, & scientibus legem loquor. Quid tibi, multistrabunde lucifer, in tanta diffusionem? Clausum est tibi totum itinerarium Dei, & malignans oculus tuus hic nimium caligauit. Sed & dominus meus admirabilis fuit in natiuitate, consiliarius in praedicatione, Deus in miraculorum conuersione, fortis in passione, pater futuri seculi in re-

surrectione, princeps pacis in illa aeterna beatitudine. Non terreamini nouitate verborum, quia nihil nouum introducit. Sic & olim nomina commutata, & effusa sunt, Abram in Abraham, Sarai in Saram, & si quas alias mutationes in illa veteri officina vos legisse recolitis. Sed & ab ipsis penè mundi principis, in arcano quodam scripturarum loco, diuini nominis effusionem inuenisse me recolo. Loquitur Deus ad Moysem de liberatione Israelis, & post multam Dei, & Moysi confabulationem, Propheta subtiliter inquit nomen eius, & dominus dicit: Ego sum, qui sum; hoc mihi nomen in aeternum. Haec dices filius Israel, Qui est, misit me ad vos. Perterritus Moyses inextricabilis auctoritate vocabuli, ac si diceret, Hoc excedit intellectum meum, non possum capere, nisi effundatur, audit à maiestate: Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob. Vides effusionem? Ecce Deus Angelorum, vocat se Deum hominum. Curramus ergo, fratres, in odorem vnguentorum istorum. Curramus ad oleum de oliua speciosa in campis expressum, nulla insectum amurca, nulla substantiatum amaritudine, oleum quod exhilarat faciem hominis, quod sanat vulnera, dolorem tollit, reddit suauitatem. Non ne Samaritanus noster nobis à latrone pessimo vulneratis attulit oleum, & vinum, ad purgandum, & mitigandum vulneris magnitudinem? Sed multum olei, parum vini, multum misericordiae, iustitiae parum. Sic quippe decebat miserantem, sic misero expediebat. Non intres in iudicium cum seruo tuo, domine (ait iustus) quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, sed corona me in misericordia, & miserationibus. Veniens quippe hodie quinque vasa attulit olei, non nisi duo vini. Spiritus enim sapientiae, & intellectus, consilij, scientiae, & pietatis, non ne dulcedinem sonat, misericordiam fragrat, eructat abundantiam suauitatis: Fortitudo & timor vinum sunt. Sed hoc vino potatus est potens ille, cum Christus in spiritu fortitudinis descendit ad inferos, non timidus, sed timēdus. Videamus nunc quare oleo comparetur oleum. Si vos melius non habetis, lucet, pascit, & vngit. Idem facit Christi nomen, & per omnia consonat comparationi. Lucet praedicatum, pascit recogitatum, inuocatum lenit, & vngit. Vide quando praelara luminaria lumen nominis huius super eloquentiae candelabrum portauerunt, si non illuxerunt conuersiones Dei orbi terrae, si non in splendore fulguris commota est, & contremuit terra. In nomine Iesu Christi surge, & ambula, dicit claudo princeps Apostolorum. Non ne quasi fulgur exiliuit ab ore Petri, cum nominatum est nomen, quod os Domini nominauit? Et statim, inquit, consolidatae sunt bases eius, & planta. Vocabulum Iesu (sicut Origenis lingua nobilior diffiniuit) dulce, & gloriosum, omni adoratum, cultuque dignissimum, quod non prius ab hominibus decuit efferrī in mundum, sed à quadam sublimiori, excellentiorique natura. Omnes quippe Prophetae nomen istud ante nescierunt, aut penitus tacuerunt, & reserua est praerogatiuae dignitas Archangelo Gabrieli, qui sancto ore sanctissima Virgini illud primum enoluit. Non ne Esaias in excessu mentis raptatus, verbis Archangelicis, eisdem penè syllabis consentit usque ad sancti nominis nouitatem? Pascit reuera, nec est felicior passio in loco pascuae, ubi nos dominus collocat.

5 uit.

nit. Quid æquè mentē cogitantis impinguat? Nomen Iesu mel in ore, in aure melos, in corde tubulus. Omnis cibus, qui non conditur hoc sale, infatuatus est. Scriptura, quæ non fuerit interlita oleo tæte deuotionis, aut insipida est, aut amara. Olim mihi Tullius dulcescebat, blandiebantur carmina poetarum, philosophi verbis aureis insplēdebant, & sirenes vsque in exitum dulces meum incantauerant intellectum. Lex, Prophetæ, Euangelium, Epistolæ, & omnis gloria sententiarum domini mei, & seruatorum eius, aut parua videbantur; aut nulla. Nescio modò quid dulcius immurmurat filius Iesæ, qui vario sermonum, & sententiarum concentu omnes illos, quos diligere cōsueueram, ineloquētes reddidit, & mutos. Lenit, & vngit, quia nihil sic recreat in tribulatione. Denique & probare licet. Inuoca me, inquit, in die tribulationis; erua me, & honorificabis me. Hoc est nomen, hoc est oleū, hæc olei effusio. Amen dico vobis, nō deficiet his lccythus olei, nec minuetur, donec pluriam voluntariam, quæ segregata est hæreditati eius, diffusus intillet, donec faciat cælum nouum, & terram nouam, quia misericordia eius ab æterno, & vsque in æternum super timentes eum. Sed iam surgamus, & præparemus nos ad solennioris Missæ iubilationem, nec cordibus parentes, nec vocibus, ad honorem pueri, qui natus est nobis, qui est Deus benedictus in secula, Amen.

EVTHYMI ZIGABONI
superioris Euang. expositio.

Factum est autem in diebus illis. Exijt edictum, &c. Ut census penderent, vt tributum exoluerēt, qui iam Romanorum subiecti erant potestati, quorum princeps erat Cæsar. Præfigurabat autem vniuersi orbis erga Cæsarem subiectionem, ac descriptio, totius mundi ad Christum subiectionem, ac recognitionem eorum, qui in cælos describuntur. Facta est autem huiusmodi descriptio, quum nasciturus erat Christus: vt, dum omnes in sua metropoli describi oporteret, abiret & virgo in Bethlehē, ac ipsum in ea pareret: & prophetia impleretur, quæ ait, Et tu, Bethlehē, terra Iuda, nequaquam minima es inter principatus Iudæ: ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israël. *Hæc descriptio prima facta est. Quæ vsque illud tempus facta non erat. Præsede Syria Cyrenio. Principatum descripsit Cyrenij, ad significandum, quod ipse fecerit Syriæ descriptionem, in qua sita est Palestina. Et ibant omnes vt describerentur quisque in suam ciuitatem.* In tribus suæ metropolim, vt nota fieret cuiusque tribus multitudo. *Ascendit autem & Ioseph à Galilæa, &c. Quum David in Bethlehē imperasset, suam appellauit ciuitatem. Simul autem descriptus est Christus, vt eos, qui descripti essent in seruitutem principis Cæsaris, liberaret à seruitute diaboli, qui princeps est mundi. Quæ erat prægnans. De spiritu sancto videlicet, sicut dictum est.*

† *Et factus eum inuoluit ac reclinauit eum in præsepe † &c. Dinerforium dicitur hospitium, in quo, quum non esset locus propter domus angustiam, reclinauit ipsum in præsepe irrationalium, quod ibi erat. Futurum enim erat, vt verbum pasceret nos verbo euangelij, † & ab irrationalitate, ac brutalitate affectionum liberaret.*

† *Præsepe est mundus, nos vero irrationalia. Vt ergo nos ab irrationalitate liberaret, ideo voluit ibi reclinari.*

† *Non potuimus vno verba eam reddere consonantiam, vel allusionem, quæ pulchre apud Græcos apparet, quum dicunt λόγος, ἡ ἀλογία, hoc est, verbum, siue ratio, & irrationalia.*

*Et pastores erant in ea regione in agro degentes, &c. Verbum ἀγροῦ quidam interpretantur ἡ ἀγροῦ ἀλόγῳ in agro tibia canere, siue fistula vti. Alij vero ἡ ἀγροῦ ἀλογία, in agro degere, siue pernoctare. Et ecce angelus domini adstuit illis, &c. Claritatem domini intellige hic diuinum lumen. Circumfuit autem illos, vt angelum domini esse scirent eum, qui illis adstaret. Et timuerunt timore magno. Propter visionis nonitatem. Dixitq; illis angelus, Ne timueritis, &c. Quod autem sit nuntium, audito; Quia natus est vobis hodie saluator, &c. Natus est vobis in ciuitate David saluator, qui est Christus, vt pote vñtam habens humanitatem suam diuinitate. Dominum autem, vt pote Deus. Scribis vero, & pharisæis non annunciauit hoc gaudium: quum enim peruersi essent, & inuidi, non erant credulitate pastoribus, qui verus, ac inuidia carebant, quique veterem patriarcharum viuendi modum apprehenderant. Quia etiam pastor, ac dux factus est populi, pastoribus primum ea, quæ de se erant, mysteria manifestauit. Significatur quoque & aliud: quod videlicet pastoribus rationalium omnium diuina mysteria primum ante alios reuelantur. Et hoc vobis signum. Hoc vobis argumentum, quod vera dicam. Inuenietis infantem fasciis inuolutum iacentem in præsepe. Fasciis alligatum, vt fascias nostrorum soluat peccatorum. Iacebat autem, vt eos, qui in peccata ceciderant, erigeret. Et subito facta est cum angelo multitudo cælestis militiæ. Facta est cum angelo, id est, coniuncta est illi angelo. *Laudantium Deum.* Laudes canentium vni sanctæ trinitatis diuinitati, propter ordinatam hominum salutem. *Et dicentium, Gloria in altissimis Deo.* Laus in cælis Deo. *Et in terra pax.* Vt hæc hymno, siue laudi correspondeat. Quia & in terra pax facta est, quæ in cælis versabatur, hominibus pacem iam ad Deum habentibus. Vel quia etiam in terra Dei filius apparuit, qui est pax mundi, mediator Dei, & hominū factus: qui pacificauit terrestria cælestibus, dissidentia coniungens, eosque, qui inimicem hostes erant, reconcilians. Vel; *Et in terra pax:* quia, omnipotente Christo nato, bellum omne dissolutum est: omnibus simul gentibus Romanorum ditioni subiectis. *In hominibus beneplacitum.* In hominibus nunc est quod olim patris erat beneplacitum: hoc autem est, vt incarnaretur Dei filius, ac saluaretur homo perditus. Nunc enim completum est, quod olim illi beneplacuit, siue quod definiuit, aut voluit. *Et factum est, postquam discesserunt ab illis angeli, &c. Videamus rem, hoc est, inquiramus factum de nato nobis hodie saluatore. Inquiramus autem hoc, per datum nobis signum. Et venerunt festinantes, &c. Cognouerunt, siue certiores facti sunt de verbo, quod dictum erat eis: de puero hoc, quod natus erat populo saluator. †**

† *Potius tamen διεγρόσατο, hoc est, notum fecerit, vel diuulgauerunt. ob id potissimum, quod protinus sequitur; Et omnes, qui audierunt, mirati sunt, &c.*

† *Et omnes, qui audierunt, mirati sunt, &c. Statim enim annunciauerit Ioseph, & matri pueri, quæcunque dicta erant ipsi ab angelo, & de multitudine*

dine cælestis militiæ. Nec his solum, verum etiam omnibus, quibus occurrebant, qui etiam mirabantur de iis, quæ audiebant. *Maria autem conseruabat omnia verba hæc. Quæ à pastoribus dicta erāt. Conferabat autem apud sese. Conferens in corde suo.* Examinans hæc apud seipsam, & comparans

ad Gabrielis ab exordio salutationem, ac sine semine conceptum, & absque doloribus puerperii, partumque sine corruptione: & paulatim certitudinem suscipiebat perfectiorem. *Et reuersi sunt pastores glorificantes, &c. Reuersi sunt ad gregem suum.*

IN EODEM FESTO AD
TERTIAM MISSAM.

IOAN. I.

a In patre, qui principium sine principio est, vel in principio omnium creaturarum vel temporum, id est, cum in eis perent omnes creaturæ vel tempora, iam erat verbum: vel quia ab ipso habent omnia principium existendi. Non in Maria inceptit, vt quidam volebant. Vt idem in substantia, est alius in persona, quod quidam negabant. Nota consubstantialitas. b Filius qui est principium de principio. c Filius. Verbum non prolatum, sed semper apud eum manens. Illi est sapientia qua de creaturis omnia se habet, vel de se. d Vtalia persona, non tamen alia substantia.

N a principio erat ^b verbum, & ^c verbum ^d erat apud Deum, & ^e ipse filius erat: Deus. Ne dicitur esse cum Deo, & non Deo. ^f Hoc idem verbum non est nouus Deus, sed erat apud Deum in principio, id est, in patre existens principium omnium cum patre. ^g Ita erat vnus cum patre, vt omnium creaturarum principium sua præter essentia. ^h Id est, omnis creatura visibilis & invisibilis, omnis forma, omnis conmpago, omnis concordia partium.

ⁱ Deus erat verbum. ^k Hoc ^l erat in principio apud Deum. ^m Omnia per ipsum facta sunt, & ⁿ sine ipso factum est nihil. ^o Quod ^p factum est in ipso, vita erat, & ^q vita erat lux ^r hominum, & lux in ^s tenebris lucet, & ^t tenebræ eam non ^u comprehenderunt. Fuit ^v homo missus à ^w Deo: cui ^x nomen erat ^y Ioannes. Hic ^z venit in testimonium, ^{aa} vt testimonium ^{ab} perhiberet de lumine, ^{ac} vt omnes ^{ad} crederent per ^{ae} illum. ^{af} Non erat ille lux, ^{ag} sed vt testimonium perhiberet de ^{ah} lumine. ^{ai} Erat ^{aj} lux ^{ak} vera, quæ illuminat ^{al} omnem hominem ^{am} venientem in hunc mundum. In mundo ^{an} erat, & mundus per ipsum factus est, & ^{ao} mundus eum non cognouit. In ^{ap} propria ^{aq} venit, & ^{ar} suum non receperunt. ^{as} Quotquot autem receperunt eum, dedit ^{at} eis potestatem ^{au} filios Dei fieri, ^{av} his qui ^{aw} credunt in ^{ax} nomine eius. Qui non ex ^{ay} sanguinibus, neque ex ^{az} voluntate carnis, neque ex voluntate ^{ba} viri, sed ex ^{bb} Deo ^{bc} nati sunt. Et ^{bd} verbum ^{be} caro factum est, & ^{bf} habitauit in nobis. Et ^{bg} vidimus ^{bh} gloriam eius, gloriam quasi ^{bi} vnigeniti à patre, ^{bj} plenum ^{bk} gratiæ & ^{bl} veritatis.

GLOSSA ORDINARIA

in superius Euangel.

In principio erat verbum. Contra eos qui propter temporalem Christi nativitatem dicebant Christum non semper fuisse, incipit de aeternitate verbi dicere: In principio erat verbum. Verbum dicitur: Vel quod profertur & transit: ut quando dicitur Deus, vel aliquid huiusmodi: vel cogitatio seu conceptio mentis quae ex mente nata cum ipsa mente permanet, ut quando cogitas vel divinam substantiam, vel aliam rem. Hac similitudine ratio & sapientia Dei quae ex Deo nata omnia comprehendit verbum dicitur. Hoc dicitur esse in principio contra eos, qui (quia ex tempore dicitur nasci ex virgine) dicunt non semper fuisse. In principio qui est principium non de principio: ipse cum eo est principium de principio. In quo solum notatur aeternitas verbi, quae omnia praecedat. Sed quia alij dicebant, quod idem Deus aliquando est pater, aliquando filius, ut alter notetur in persona, subdit: Et verbum erat apud Deum, ut alius apud alium. Sed quia alij concederent, & semper alium fuisse sed non Deum esse, subdit: Et Deus erat verbum. Sed quia iterum alij etiam Deum concederent, sed factum Deum, ut ex hominibus sunt dij: contra eos addit: hoc, id est, verbum erat apud Deum. In principio, id est, ante omnia natus ex Deo, in quo & coomnipotens & consubstantialis & coaeternus indicatur. Postquam autem dixit de natura filij, de operatione ipsius supponit: omnia per ipsum facta sunt. omnia, id est, quidquid est sine in substantia, siue in aliqua naturali proprietate. Ecce autor honorum. Et sine ipso factum est nihil, quia non ab eo est quod non est naturaliter: sed quod est peruersio naturae, ut malum siue idolum. Ecce non est autor malorum. Sed ne quia ista facta sunt mutabilia, ipsa voluntas & ratio & sapientia Dei videretur esse mutabilis, addit, quod factum est, in tempore & est mutabile, erat viues & permanens in ipso, ut arca facta in opere mutatur & perit, arca in mente artificis permanet: ita ut ex ea alia & alia fieri possit, illa prius facta perennet. & ita constat, quod creatura non est coaeterna creatori, sed ars & ratio sapientia ex qua fit, est coaeterna Deo. Dicto quae sit natura verbi, quae etiam eius operatio, supponit quid faciat humanae rationali creaturae: & haec vita, id est, sapientia Dei in qua viuunt omnia, erat lux, quantum in se est: & si iniqui non sentiunt, lux, id est, illuminatio hominum, non pecorum vel aliarum rerum. Et haec quidem lux lucet quantum in se est in tenebrosis, sicut sol super caecum, & tamen illi mali ut caeci non sentiunt solem. Si enim comprehenderent, tenebrae non essent. Ut autem & ipsae tenebrae possent comprehendere, praemisus est homo in testimonium huius lucis. Et ipsa lux, id est, verbum, factum est caro, quasi mutatum in lac propter paruulos: In forma enim deitatis non posset nosci a paruulis. Alij euangelistae describunt Christum natum ex tempore. Ioannes affirmat eum fuisse in patre, ut in principio. Non fuit ante patrem quam filius. Ecce filius alia persona a patre, vna substantia cum patre. Erat. Sum verbum substantiuum duplicem habet significationem: Aliquando enim temporales motus secundum analogiam aliorum verborum

declarat. Aliquando substantiam vniuersiusque rei de qua praedicatur non vilo temporali motu designat: ideo & substantiuum vocatur. tale est quod dicitur: In principio erat verbum quasi in patre subsistit filius. Non enim per tempore, sed per substantia ponitur, erat. Quare ponitur erat substantiuum verbum, ut intelligas omnia tempora praenisse coeternum patri verbum. Verbum. Vel quia per eum pater mundo innotuit, vel quia ipsum dicendo, id est, generando Deus pater omnia creauit, verbum dicitur. Et verbum erat. Alij subdit inter homines apparuisse: Ioannes dicit apud Deum semper fuisse. Alij verum hominem: Ioannes Deum verum asserit dicens: Deus erat verbum. Alij hominem inter homines conuerserunt, Ioannes apud Deum manentem dicit: hoc erat in principio apud Deum. Alij dicunt miracula quae fecit homo in mundo: Ioannes per ipsum omnia facta testatur: Omnia per ipsum facta sunt. Ecce autor bonorum. Sine ipso factum est nihil. Non est autor malorum. Omnia per ipsum. Aug. Non est creatura, per quem omnis creatura facta est. Malum non est factum per ipsum, nec ipsum idolum, quia nihil sunt: nulla sua natura subsistit. Tamen quidquid mente concipitur, dicitur esse: hoc modo peccatum potest esse. Ea quae sunt, per ipsum facta sunt. Illa autem sunt quae a natura propria non recedunt, id est, quae concordant cuncti potentiae diuinitatis. Et sine ipso. Origenes ita distinguit: Et sine ipso factum est nihil, quod factum est. Ordo: Nihil quod factum est, factum est sine ipso. Aug. Quod factum est, erat vita in ipso. Ioannes Chry. d. sine ipso factum est nihil, quod factum est. Hilarius: sine ipso factum est nihil, quod factum est in ipso. Quod factum est, si quis mutabilem creaturam per filium factam, non tamen credas mutabilem eius voluntatem: quia non subito aliquid voluit facere, sed omnia ab aeterno fecit. Quod factum est, tempora transit, quod in sapientia immutabili est, transire non potest. Faber enim arcam prius facit in mente, post in opere. Quod in mente est, vivit cum artifice: quod fit, mutatur cum tempore. Fuit homo missus. Postquam sublimi volatu ultra omnem naturam in altitudinem theologiae ascendit, quia verbum apud patrem semper fuisse contemplatus est, mox ad humilitatem humanae naturae, & specialiter praecursoris verbi descendit, contra illos, qui dicebant humanam naturam in primo parente ex toto perditam & ad nihilum redactam. Homo missus. Homo, non angelus, ut haeretici volunt, missus a Deo. Ideo potuit dicere de Deo: Erat lux vera. Omnis homo dicitur illa natura in homine, quae ad imaginem & ad similitudinem Dei facta est. Alia omnia quae sunt in homine, inferiores partes hominis sunt, & quodammodo extra hominem sunt. In illa, scilicet, anima velut in quodam mundo superiori vera lux lucet, & in illum mundum venientes & per gratiam renascentes illuminat, quia quorum vita & conuersatio in caelis est, quasi in alio mundo sunt. Et mundus eum non. Non quod creatura non cognouerit, sed homo qui in mundum mente amando descendit. Prius mundus ipsa creatura dicebatur. omnis enim creatura suum creatorem recognoscit: homo vero minime. Et sui eum. Ab initio mundi nullum tempus erat in quo receptores diuini verbi non essent. vnde addit: Quotquot autem re. Filios Dei. Mirabilis potestas, ut qui filij diaboli erant,

erant, & filij Dei & fratres Christi per eum liberati dicantur, quo autem ordine filij Dei fiant, & quomodo haec generatio distat a carnali, subditur: Qui non ex san. Et verbum. Ut autem secure credamus homines nasci ex Deo, subdit Deum nasci ex homine. ex hac susceptione infirmitatis sanatur nostra infirmitas, ut possimus filij Dei fieri. Et hoc est: Et ver. ca. sa. est. Quod superius erat, inferius descendit. Quid mirum, si quod erat inferius, in id quod superius est ascendit? Nec mirum, si homines nascuntur ex Deo: quia Deus ex homine est natus. Plenum gratia. Homo Christus plenus fuit gratia, quia nullis praecedentibus meritis ex quo conceptus est, fuit deitas in eo implens hominem illum omni plenitudine redundante in omnes sanctos. vnde & mater eius non tantum dicitur mater hominis, sed & mater Dei. Nec mirum si dicitur, homo etiam Deus, cum Deus dicatur etiam homo: hoc autem gratia dicitur & veritas, quia sic olim promissum est, & modo exhibitum, scilicet, ut Deus sit in homine implens eum omni bono, & per eum suos.

CATENA AVREA IN
idem Euangelium.

In principio erat verbum. Chryl. Omnibus aliis euangelistis ab incarnatione incipientibus, Ioannes transcurrens conceptionem, nativitatem, educationem, augmentationem, mox de aeterna nobis generatione narrat, dicens: In principio erat verbum, Aug. 83. quae. Quod Graece logos dicitur, Latine & rationem & verbum significat, sed hoc loco melius verbum interpretatur, ut significetur non solum ad patrem respectus, sed ad illa etiam quae per verbum facta sunt operatiua potentia. Ratio autem & si nihil per eam fiat, recte ratio dicitur. Aug. super Ioannem. Quotidie autem dicendo verba viluerunt nobis, quia sonando & transeundo viluerunt. Est verbum & in ipso homine quod manet intus: nam sonus procedit ex ore. Est verbum quod verè specialiter dicitur illud quod intelligis de sono, non ipse sonus. Aug. 15. de tri. Quisquis autem potest intelligere verbum, non solum tanquam sonet, verum etiam antequam sonorum eius imagines cogitatione voluntur, iam potest videre per hoc speculum atque in hoc aenigmate aliquam verbi similitudinem, de quo dictum est: In principio erat verbum. Necesse est enim, cum id quod scimus loquimur, ex ipsa scientia, quam memoria tenemus, nascatur verbum, quod eiusmodi sit omnino cuiusmodi est illa scientia de qua nascitur. Formata quippe cogitatio ab ea re quam scimus verbum est: quod in corde dicimus, quod nec Graecum est, nec Latinum, nec linguae alicuius. Sed cum id opus est in eorum quibus loquimur proferre notitiam, aliquod signum quo significet, assumitur. Proinde verbum quod foris sonat, signum est verbi quod intus latet, cui magis verbi competit nomen: nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi est, verbumque & ipsum dicitur propter illud à quo ut foris appareat, assumptum est. Basi. in hom. Hoc autem verbum non est humanum verbum. Quomodo enim erat in principio humanum verbum, ultimo loco accipiente homine generationis principium? non igitur in principio verbum erat humanum, sed nec angelorum. Omnis enim creatura infra saeculorum

terminos est, à creatore essendi sumens principium. Sed audi euangelium decenter. Ipsum enim vniuersum verbum dixit. Chryl. Si autem quis dixerit cur patrem dimittens mox nobis de filio loquitur? Et quoniam ille quidem manifestus omnibus erat & si non ut pater, sed ut Deus, vniuersus autem ignorabatur: ideo decenter ea quae de isto est cognitionem confestim in initio studuit imponere his, qui nesciebant eum: sed neque patrem in his quae de filio sunt sermonibus tacuit. Propter hoc autem & verbum eum vocauit. Quia enim dicitur erat, quod hoc verbum vniuersus est filius Dei, ut non passibilem estimet quisque generationem, praeveniens verbi nuncupatione destruit perniciosam suspicionem, esse ex Deo filium impassibiliter ostendens. Secunda verò ratio est, quia ea quae sunt patris, nobis annunciare debebat: non simpliciter verò eum verbum dixit, sed cum articuli adiectione à reliquis ipsum separans. Consuetudo enim est scripturae, verba vocare leges Dei & praeccepta, hoc autem verbum substantia quaedam est hypostasis ens, ex ipso proveniens impassibiliter patre. Basi. Quare igitur verbum? quia impassibiliter natum est, quia est generantis imago, totum in seipso generantem demonstrans, nihil inde separans, sed in seipso perfectum existens. Aug. 15. de trin. Sicut enim scientia nostra illi scientiae Dei, sic & nostrum verbum quod nascitur ex nostra scientia, dissimile est illi verbo Dei quod natum est de patris essentia. Tale est autem acsi dicerem de patris scientia, de patris sapientia, vel quod est expressus de patre scientia, de patre sapientia. Verbum ergo Dei patris vniuersus filius, per omnia patri similis & aequalis: hoc enim est omnino quod pater, non tamen pater: quia iste filius, ille pater: ac per hoc nouit omnia quae nouit pater, si ei nosse de patre est, sicut esse: nosse enim & esse, ibi vnum est: Et ideo patri sicut esse non est à filio, ita nec nosse. Proinde tanquam se ipsum dicens, pater genuit verbum sibi aequale per omnia. Non enim seipsum integrè perfectèque dixisset, si aliquid minus aut amplius esset in eius verbo quam in seipso. Notandum autem verbum interius quod inuenimus esse utcumque illi simile, quantum sit etiam dissimile non pigeat intueri. Etenim verbum mentis nostrae quandoque formabile, nondum formatum quidem mentis nostrae, quod hac atque hac volubili quadam motione factamus, cum à nobis nunc id, nunc illud, sicut inuentum fuerit, vel occurrerit, cogitatur: & tunc sit verum verbum, quando illud quod nos diximus volubili motione iactare, ad id quod scimus pervenit, atque inde formatum, eius omnimodam similitudinem capiens: ut quomodo res quaeque scitur, sic etiam cogitur. Quis non videat quanta sit haec dissimilitudo ab illo Dei verbo quod in forma Dei sic est, ut non antè fuerit formabile, postquam formatum, non aliquando possit esse informe, sed sit forma simplex aequalis ei de quod est? Quapropter ita dicitur illud Dei verbum, ut Dei cogitatio non dicatur ne aliquid esse quasi volubile dicat in Deo quod nunc habeat, nunc accipiat formam ut verbum sit, eamque possit amittere, atque informiter quodammodo volutari. Aug. de verb. do. Est enim verbum dei forma quaedam non formata, sed forma omnium formarum, formam incommutabilis, sine lapsu, sine defectu, sine tempore, sine loco

fuperans omnia, existens in omnibus; fundamentum quoddam in quo sunt, & fastigium sub quo sunt. Basil. Habet autem & verbum nostrum in exterius diuini verbi similitudinem quandam. Nam nostrum verbum tota declarat mentis conceptionem; quæ namque mente concepimus, ea verbo proferimus: & quidem cor nostrum quasi fons quidam est, verbum verò prolatum quasi quidam riuulus manans ex ipso. Chryl. Considera etiam in euangelista prædicationem spiritualem, nouerat homines id quod antiquius est, & quod est ante omnia maxime honorantes & ponentes Deum: propter hoc primum dicit principium. In principio (inquit) erat verbum. Orig. plura autem sunt signata ab hoc nomine principium. Est enim principium, sicut itineris & longitudinis: secundum illud: Initium boni itineris iustorum exercitium. Est autem principium & generationis, intra illud. Hoc est principium creaturæ domini: sed etiam Deum non enormiter asseret aliquis omnium principium. Illud etiam ex quo sicut ex præiacente materia alia sunt, principium est penes eos qui credunt illam ingentiam. Est etiam principium secundum speciem, sicut Christus principium eorum est, qui secundum imaginem Dei formati sunt. Est etiam principium disciplinæ, secundum illud: Cum deberetis esse magistri propter tempus, rursus indigetis ut doceamini quæ sunt elementa exordij sermonum Dei. Duplex enim est documentum principium: hoc quidem natura, hoc verò quo ad nos: ut si dicatur initium sapientiæ fore natura quidem Christum, in quantum sapientiæ & verbum Dei est: quoad nos verò in quantum verbum caro factum est. Tot igitur significatis ad præsens nobis de principio occurrentibus potest accipi illud ex quo quod est agens. conuincitur enim Christus est velut principium, secundum quod sapientia est ut verbum in principio quasi in sapientia sit: plura enim bona de saluatore dicuntur, velut igitur vita in verbo est, sic verbum in principio, id est, in sapientia erat. Considera verò si possibile est secundum hoc significatum accipere nos principium, prout secundum sapientiam, & exempla quæ in ea sunt sunt omnia, vel quia principium filij pater est: & principium creaturatum & omnium entium per illud, in principio erat verbum; verbum filium intelligas in principio, id est, in patre dictum fore. Aug. vi. de trini. Aut in principio sicut dictum est, ac si diceretur ante omnia, Basil. Præuidit enim spiritus sanctus futuros quosdam invidentes gloriæ vnigeniti, qui proferrent sophismata ad subuersionem auditorum: quia si genitus est, non erat: & antequam genitus esset, non erat. Ne igitur talia garrule præsumant, spiritus sanctus ait: In principio erat verbum. Hila. 2. de trin. Transiunt tempora, transeunt secula, tolluntur ætates: penes aliquid quod volens tuæ opinionis principium, non tenes tempore: erat enim vnde tractatur. Chryl. Sicut autem quis, cum stat in nauis secus litus, videt ciuitates & portus. Cum verò eum aliquis in medium pelagi duxerit, à prioribus quidem desistere facit, non tamen alicubi desigit ei oculum: ita euangelista hinc super omnem nos ducens creaturam, suspensum dimittit oculum, non dans suscipere aliquem finem ad superiora: hoc enim in principio erat, semper & infinite essendi significatum est. Aug. de verb. do. Sed dicunt: Si filius est, natus est. hoc scemur: adiungunt

deinde, si natus est patri filius, erat pater antequam ei filius nasceretur. hoc respuit fides. Ergo (ait) rationem mihi redde, quomodo & filius nasci potuit patri, ut coæuus esset ei à quo natus est. Post patrem enim nascitur filius utique patri morituro successurus. similitudines adhibent de creaturis, & nobis laborandum est, ut & nos inueniamus similitudines earum rerum quas aluimus. Sed quomodo possumus in creatura inuenire coæternum? Sed si possunt inueniri hinc duo coæua, generans & generatum, ibi intelligimus æterna. Ipsa quidem sapientia dicta est in scripturis candor lucis æternæ: dicta est imago patris. Hinc capiamus similitudinem, ut inueniamus coæua, ex quibus intelligamus coæterna. Nemo autem dubitat quod splendor de igne exit: ponamus ergo ignem patrem illius splendoris, mox quidem ut lucernam accendendo, simul cum igne & splendor exiit. Da mihi hinc ignem sine splendore, & credo tibi patrem sine filio fuisse. Imago exiit de speculo: hominis intuentis speculum exiit imago, mox ut aspectu extiterit: sed ille qui inspicit, erat antequam accederet ad speculum. Ponamus ergo aliquid natum super aquam ut virgultum aut herbam, nonne cum imagine sua nascitur? Si ergo semper esset virgultum, semper esset & imago de virgulto. quod autem de alio est, utique natum est: potest ergo semper esse generans, & semper cum illo quod de eo natum est. Sed dicit aliquis, ecce intellexi æternum patrem, coæternum filium: tamen sicut effusum splendorem minus igne lucetem, aut sicut effusam imaginem minus quam virgultum existentem dicimus. non: sed æqualitas omnimodo, non credo, ait. quia non inueniunt similitudinem. Fortassis autem inuenimus in creatura quomodo intelligamus filium & coæternum patri, & nequaquam minorem, sed non illud possumus inuenire in vno genere similitudinum. Lungamus ergo ambo genera: vnum vnde ipsi dant similitudines, & alterum vnde nos dedimus. Dederunt enim illi similitudines ex his quæ præceduntur tempore ab his à quibus nascuntur, sicut homo de homine: sed tamen homo & homo eiusdem substantiæ. Laudamus ergo in ista natiuitate æqualitatem naturæ, deest æqualitas temporis. In illo autem genere similitudinum quod nos dedimus de splendore ignis, & de imagine virgulti, æqualitatem naturæ non inuenimus, inuenimus coæuitatem. Totum ergo ibi quod hinc ex partibus singulis, & rebus singulis inuenitur: & non hoc solum quod in creaturis totum inuenio ibi, sed tanquam in creatore. Ex gestis concilij ephesini. Propterea alicubi quidem filium appellat patris, alicubi autem verbum nominat, alicubi autem splendorem vocat scriptura diuina, singula horum nominum de ipso dicens, ut intelligas ea quæ de Christo dicuntur esse contra blasphemiam, quia enim tuus filius eiusdem tibi naturæ sit, volens sermo ostendere, vnam substantiam patris & filij, dicit filium patris qui ex eo natus est vnigenitus. Deinde quoniam natiuitas & filius apud nos ostentatione præbent passionis, idcirco hunc filium appellat & verbum, impassibilitatem natiuitatis eius nomine isto demonstrans. Sed quoniam pater quispiam factus ut homo, indubitanter senior filio suo demonstratur: ne hoc ipsum etiam de diuina natum essentia putares, splendorem

rem vocat vnigenitum patris. Splendor enim nascitur quidem ex sole, non autem intelligitur sole posterior. Coexistere ergo semper patri filium splendor tibi denantiet, impassibilitatem natiuitatis ostendat verbum, consubstantialitatem filij nomen insinuet. Chry. Sed dicunt illi quoniam hoc, id est, in principio, non æternitatem ostendit simpliciter. Etenim & de celo illud, & de terra dictum est: In principio (inquit) fecit Deus caelum & terram. sed quid commune habet erat ad fecit? sicut quod est, cum de homine quidem dicitur, tempus præsens significat tantum: cum autem de Deo, id quod est semper & æternaliter ita & erat. De nostra quidem cum dicitur natura, præteritum significat tempus: cum autem de Deo, æternitatem ostendit. Orig. in ho. Sum enim verbum, duplicem habet significationem: aliquando enim temporales motus secundum analogiam aliorum verborum declarat, aliquando substantiam vniuersalemque rei de qua prædicatur sine vilo temporali non designat, ideo & substantium vocatur. Hila. 2. de trin. Respice igitur ad mundum, intellige quid de eo scriptum est. In principio fecit Deus caelum & terram. Fit ergo in principio quod creatur, & ætates continet, quod in principio continetur ut fieret. Piscator autem illiteratus, indoctus, liber à tempore, solutus à seculis est, vicit omne principium: erat enim quod est, neque in tempore aliquo concluditur, ut cœperit quod erat potius in principio quam fiebat. Alcu. Contra eos ergo qui propter temporalem natiuitatem dicebant Christum non semper fuisse, incipit euangelista de æternitate verbi, dicens: In principio erat verbum. Et verbum erat apud Deum. Chry. Quia maxime Dei hoc est proprium, æternum & sine principio esse, hoc primum posuit: deinde ne quis audiens, in principio erat verbum, ingentium verbum dicat, cōf. itim hoc remouit, dicens: Et verbum erat apud Deum. Hila. 2. de trin. Sine principio enim est apud Deum, & qui abest à tempore, non abest ab auctore. Basil. Rursus hoc dicit propter blasphemantes, quod nō erat: vbi ergo erat verbum, non in loco inuicem scriptibilia continentur. sed vbi erat? apud Deum, neque pater loco, neque filius circumscriptione aliqua continentur. Orig. Vtile est etiam inducere quod verbum dicitur ad aliquos fieri, puta ad Osee vel Elaiam aut Hieremiam. ad Deum autem non sit, quasi prius non ens apud ipsum: ex eo igitur quod iugiter est in eo, dicitur Et verbum erat apud Deum: quia nec à principio à patre separatum est. Chryso. Non etiam dixit, In Deo erat, sed apud Deum erat: eam quæ secundum hypostasim est æternitatem nobis ostendens. Theo. Videtur autem mihi quod Sabellius ex hoc dicto subuersus est. Ipse enim docebat, quod pater & filius & spiritus sanctus vna est persona, quæ aliquando ut pater apparuit, aliquando ut filius, aliquando ut spiritus sanctus. Manifestè verò confunditur ex hoc verbo, Et verbum erat apud Deum. Hic enim euangelista alium declarat esse filium, alium Deum scilicet patrem. Et Deus erat verbum. Hila. 2. de trin. Dicens verbum sonus vocis, est enūtiatio negotiorum & elocutio cogitationum, hoc verbum in principio apud Deum erat, quia sermo cogitationis æternus est, cum qui cogitat sit æternus. Sed quomodo in principio erat quod neque ante tempus, neque post tempus est? Et nescio an ipsum possit esse in tempore. Lo-

quentium enim sermo neque est, antequam loquantur, & cum locuti erunt non erit. In eo enim ipso quod loquuntur, dum finiunt iam non erit id vnde cœperunt. Sed si primam sententiam rudis auditor admiseras, In principio erat verbum: de sequenti quid quæris? Et verbum erat apud Deum? Nanquid audieras de Deo, ut sermonem reconditæ cogitationis acciperes? aut sefellerat Ioannem quid esset momentū inter inesse & adesse? Id enim quod in principio erat, non in altero esse, sed cum altero prædicatur. statum igitur verbi, & nomen expecta: dicit namque, Et Deus erat verbum. Cessat sonus vocis & cogitationis eloquium. Verbum hic res est non sonus, natura non sermo, Deus non inanitas est. Hila. 7. de trin. Simplex autem nuncupatio est, & caret offendiculo affectio- nis alienæ. ad Moysen dictum est, Dedi te Deum Pharaoni. sed nunquid non abiecta nominis causa est, cū dicitur Pharaoni: Moyses enim Pharaoni Deus datus est, dū timetur, dū oratur, dum punit, dū medetur? Et aliud est Deū dari, & aliud Deum esse. Memini quoque & alterius nūcupationis vbi dicitur, Ego dixi, dii estis. sed in eo indulti nominis significatio est. Et vbi refertur ego dixi, loquētis potius sermo est quam rei nōmē: cum ante audio Et Deus erat verbum: non dictum solum audio verbum, sed demonstratum esse intelligo quod Deus est: Basil. Sic igitur excludens accusationem blasphemantium quærentium quid est verbum? responderet: Et Deus erat verbum, Theo. Vel alter continua: Postquam verbum erat apud Deum, manifestum est quod duæ personæ erant, quamuis vna natura duabus existat. vnde dicitur: Et Deus erat verbum, ita ut vna natura sit patri & filio, cum sit vna deitas. Orig. Adiciendum etiam quod verbum in eo quod sit ad prophetas, illustrat prophetas sapientiæ lumine. apud Deū verò est verbum, obtinens ab eo quod sit Deus. vnde prælocavit hoc quod est, Verbum erat apud Deum: ei quod est, Deus erat verbum. Chryl. Et non ut Plato hoc quidem intellectum quendam, hoc verò animam mundi esse dicens: Hæc enim procul sunt à diuina natura. sed dicunt: pater cum articuli adiectione dictus est Deus, filius autem sine hac. quid ergo Apostolus dicit, Magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi? & rursus: Qui est super omnia Deus? sed & Romanis scribens dicit: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, sine adiectione articuli: aliter & superfluum erat hic apponere superius continē adiectum, non igitur & si non est adiectus filio articulus propter hoc filius minus Deus est. Hoc erat in principio apud Deum. Hila. 2. de trin. Quia dixerat, Deus erat verbum: trepido in dicto, & me insolens sermo commouit, cum vnum Deum prophetæ nunciauerunt. sed ne quod ultra trepidatio mea progredi possit, reddidit sacramenti tanti piscator dispensationem: & refert ad vnum omnia: sine contumelia, sine abolitione, sine tempore, dicens: Hoc erat in principio apud Deum: apud vnum ingentium Deum, ex quo ipse vnus ingentis Deus est prædicatur. Theo. Et rursus ne suspicio diabolica aliquos conturbaret, ne forte cum verbum Deus sit, insurrexerit contra patrem, ut aliqui fabulantur gentiliū: & separatis à patre fuerit ipsi patri contrarius, dicit: Hoc erat in principio apud Deum. quasi dicat hoc Dei verbum nunquam à Deo extitit separatum. Chryso. Vel ne audiens, In principio erat verbum, æternum quidem

dem æstimes, seniores verò spacio aliquo patris vitam suscipias, induxit: *Hoc erat in principio apud Deum.* non enim fuit vnquam solitarius ab illo, sed semper Deus apud Deum erat. vel quia dixerat, Deus erat verbum: & non æstimer quis minorem esse deitatem filij, cõfestim cognoscit in propria deitatis ponit, & æternitatem assumens, cum dicit, *Hoc erat in principio apud Deum,* & quod factum est adiciens, Omnia per ipsum facta sunt. Orig. Vel aliter: Postquam præmiserat tres propositiones euangelista, resumit tria in vnum, dicens: *Hoc erat in principio apud Deum.* In primo enim trium didicimus, in quo erat verbum, quia in principio erat in secundo apud quem, quia apud Deum: in tertio quia erat verbum, quia Deus. Velut ergo demonstrans verbum prædictum Deum per hoc quod dicit hoc, & colligens in propositionem quartam, hoc quod est, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, ait: *Hoc erat in principio apud Deum.* Quærat autem aliquis cur non est dictum, In principio erat verbum Dei, & verbum Dei erat apud Deum, & Deus erat verbum Dei? Quisquis autem vnicam veritatem fatebitur esse, palam est quoniam & demonstratio eius quæ est sapientia, vna est. Sed si veritas vna est & sapientia vna, verbum quoque quod veritatem enuntiat sapientiam expandit in his qui susceptibiles sunt: vnum siquidem erit nec hoc dicimus inficiantes verbum Dei fore, sed ostendentes vtilitatem omissionis huius vocabuli Dei. Ipse quoque Ioannes in Apoc. dicit: Et nomen eius verbum Dei. Alci. Qualiter autem ponit substantiuum verbum, erat? vt intelligeres omnia tempora præuenisse cõternum Deo patri verbum. *Omnia per ipsum facta sunt.* Alicui. Postquam dixit de natura filij, de operatione eius subiungit, dicens: *Omnia per ipsum facta sunt.* id est, quicquid est siue in substantia, siue in aliqua proprietate. Hila. 2. de trini. Vel aliter, Erat quidem verbum in principio, sed potuit non esse ante principium, sed quid ille? *Omnia per ipsum facta sunt.* Infinitum est per quod fit omne quod factum est, & cum ab eo sint omnia, & tempus ab eo est. Chry. Moyses quidem incipiens scripturam veteris testamenti de sensibilibus nobis loquitur, & hoc enumerat per multa. In principio enim ait, fecit Deus caelum & terram: deinde inducit, quoniam & lux facta est & firmamentum & stellarum natura, & genera animalium. Euangelista verò hæc omnia excedens, vno verbo comprehendit vt cognita auditoribus, ad altiores festinans materiam, totum hunc librum instituens non de operibus, sed de conditore. Augu. 1. super Gene. ad lit. Cum enim dicitur: *Omnia per ipsum facta sunt,* satis ostenditur, & lux per ipsum facta: cum dixit Deus, fiat lux, & similiter de aliis, quod si ita est, æternum est quod ait Deus, fiat lux: quia v. b. Dei Deus apud Deum patri cõternus est, quamuis creatura temporalis facta sit. Cum enim verba sint temporis, cum dicimus, quando & aliquando: æternam tamen est in verbo Dei, quando aliquid fieri debeat, & tunc fit quando fieri debuisset in illo verbo est, in quo non est quando & aliquando, quoniam totum illud verbum æternum est. Aug. super Ioan. Quando ergo potest fieri vt verbum Dei factum sit, quando Deus per verbum fecit omnia? & si verbum ipsum factum est, per quod aliud verbum factum est? Si hoc dicis, quia est verbum verbi, per quod

factum est illud, ipsum dico ergo vnigenitum filium Dei: si autem non dicis verbum Dei, concede nõ factum verbum per quod facta sunt omnia. Augu. 1. de trin. Et si factum non est, creatura non est: si autem creatura non est, eiusdem cum patre substantia est, omnis enim substantia quæ Deus non est, creatura est: & quæ creatura non est, Deus est. Theo. Solent autem Arriani dicere, quod sicut per ferram ostium fieri dicimus, quasi per organum, sic & per filium omnia facta fuisse dicuntur: non quod ipse sit factor, sed organum: & sic facturam aiunt filium tanquam factum ad hoc vt per eum omnia fierent. Nos autem ad huiusmodi factores mendacij simpliciter respondemus: si enim vt dicitis, pater creasset ad hoc filium vt eo tanquam organo vteretur, videretur quod inhonorabilior sit filius quam quæ facta sunt: sicut ea quæ per ferram sunt facta, ipso organo nobiliora existunt, nam ferram propter ipsa est: sic & propter ipsa quæ facta sunt, vt aiunt, pater creauit filium: tanquam si non deberet Deus cuncta creare, nequaquam filium produxisset: quid his verbis insanius? sed aiunt, quare non dixit quod omnia verbum fecit, sed vsus est hac præpositione per? ne filium ingenuum intelligeres & sine principio & Deo aduersum. Chryl. Sed si præpositio per cõturbat te, & queris in scriptura quod ipsum verbum omnia faceret, audi Dauid: Intro tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Quod autem hoc de vnigenito dixerat addices ab apostolo vtente hoc verbo in episto. ad Hebræ. de filio. Si verò de patre hoc prophetam dixisse dicis, Paulum verò filium adaptasse, idem fit rursus. Neque enim id filio conuenire dixerat, nisi vehementer cõsideraret, quoniam quæ sunt dignitatis, cõhonorabilia sunt vtrique. Si rursus per, præpositio aliquam lubet. onem tibi videretur inducere, cur Paulus eam de patre ponit? Fidelis inquit dominus, per quem vocati sumus in societatem filij eius. Et iterum: Paulus apostolus per voluntatem Dei. Orig. Errauit etiam in hoc Valentinus dicens, verbum esse quod mundanæ creationis præstitit causam creatori: sed si sic se habet veritas rerum prout ipse intelligit, oportebat scriptum fore per creatorem vniuersa consistere à verbo, non autem e contra per verbum à creatore. *Et sine ipso factum est nihil.* Chryl. Vt non æstimes, cum dicit: Omnia per ipsum facta sunt, illa omnia solum dicere eum quæ à Moyse dicta sunt, conuenienter inducit, *Et sine ipso factum est nihil.* siue visibile quid, siue intelligibile. Vel aliter: Ne hoc quod dixit, Omnia per ipsum facta sunt, de signis suspiceris hunc dici, de quibus reliqui euangelista locuti sunt, inducit: *Et sine ipso factum est nihil.* Hila. Vel aliter dicitur hoc quod dicitur, Omnia per ipsum facta sunt, non habet modum: est ingenuus qui factus à nemine est, est & ipse genitus ab innato, reddidit actorem cum otium professus est, dicens: *Sine ipso factum est nihil,* cum enim nihil sine eo, intelligo non esse solum quia alius est per quæ, alius sine quo non. Orig. in hom. Vel aliter: Ne existimares ea quæ per ipsum facta sunt per se existentia non contenta à verbo, ait: & sine ipso factum est nihil, hoc est nihil factum est extra ipsum, quia ipse ambit omnia cõseruans ea. Aug. de quæst. no. & ver. test. Vel dicens: *Sine ipso factum est nihil,* nullo modo ipsum facturam esse suspicari debere edocuit. Quomodo enim potest

potest dici, *Ipse est factura,* cum nihil dicatur Deus sine ipso fecisse: Orig. sup. Ioan. Vel aliter: Si omnia per verbum facta sunt: de numero verò omnium est malitia & totus fluxus peccati, & hæc per verbum facta sunt, & hoc est falsum: quantum igitur ad significata, nihil & non ens, vnum sunt. Videtur autem Apostolus non entia praua dicere, vocat inquit Deus ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. Totaque prauitas nihil dicitur, cum absque verbo facta est. August. sup. Ioan. Peccatum enim non per ipsum factum est, & manifestum est quia peccatum nihil est, & nihil sunt homines cum peccant. Et idolum non per verbum factum est, habet quidem formam quandam humanam: & ipse homo per verbum factus est. Sed forma hominis in idolo non per verbum facta est, scriptum est enim: Scimus quod nihil est idolum, ergo ista non sunt facta per verbum, sed quæcumque facta sunt naturaliter, vniuersa natura rerum omnis omnino creatura ab angelo vsque ad vermiculum. Orig. Valentinus autem excludit ab omnibus per verbum factis quæ sunt in seculis facta, quæ credit ante verbum existisse, præter euidentiam loquens siquidem quæ putantur ab eo diuina, remouetur ab omnibus: quæ autem velut ipse putat, penitus destruantur, verè dicuntur omnia. quidam enim falsò dicunt diabolus non esse creaturam Dei: in quantum enim diabolus est, creatura Dei non est. Is autem cui accidit esse diabolus, diuina est creatura: ac si diceremus, homicidam, creaturam Dei non esse, qui tamen in eo quod homo est, creatura Dei est. August. de natura bo. Non autem sunt audienda delyramenta hominum, qui nihil hoc loco aliquid intelligendum esse putant, quia ipsum nihil in sine sententiæ positum est: nec intelligunt nihil interesse vtrum dicatur, *Sine ipso nihil factum est,* an sine ipso factum est nihil. Orig. Si accipiat verbum pro eo quod in quolibet hominum est, quia & ipsum institum est cuiuslibet ab eo quod in principio erat verbum, etiam sine hoc verbo nihil committimus, simpliciter accipiendo quod dicitur, *Nihil.* Ait enim Apostolus, quod sine lege peccatum mortuum erat, adueniente verò mandato, peccatum reuixit. Non enim reputatur peccatum lege non existente, sed nec peccatum erat non existente verbo, quia dominus dicit: Si non venissem & essem illis locutus, peccatum non haberent: quælibet enim excusatio deficit volenti dare responsum de crimine, dum verbo præsentate ac iudicante quid est agendum, nõ obedit quis illi: nec propter hoc inculpandum est verbum, sicut nec magister per cuius disciplinam non remanet locus excusationis discipulo delinquenti velut de ignorantia. Omnia ergo per verbum facta sunt: non solum naturalia, sed etiam quæ ab irrationabilibus sunt. *Quod factum est, in ipso vita erat.* Beda. Quia Euangelista dixit omnem creaturam factam esse per verbum: ne quis forte crederet mutabilem eius voluntatem quasi qui subito vellet facere creaturam, quam ab æterno nunquam antè fecisset: ideo docere curauit factam quidem creaturam in tempore, sed in æterna creatoris sapientia, quando & quos crearet semper fuisse dispositum. vnde dicit, *Quod factum est in ipso, vita erat.* Aug. super Ioan. Potest autem sic punctuari, *Quod factum est in ipso,* & postea dicatur, *Vita erat:* ergo totum vita est, si sic pronuntiauerimus: quid enim non in illo factum est: ipse est enim sapientia Dei,

& dicitur in psalmo, Omnia in sapientia fecisti, omnia igitur sicut per illum, ita in illo facta sunt: si ergo quod in illo factum est vita est, ergo & terra vita est, lapis vita est. Inhonestum est sic intelligere, ne nobis subrepat secta Manichæorum, & dicat quia habet vitam paties. solent enim ista delinantes dicere. Et cum reprehensi fuerint ac repulsi, quasi de scripturis proferunt dicentes, vt quid dictum est, *Quod factum est, in ipso vita erat?* Pronuntia ergo sic: *Quod factum est.* Hic subdistingue, & deinde infer, In ipso vita erat. Facta est enim terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita: est autem in ipsa Dei sapientia spiritualiter ratio quædam quæ terra facta est, hæc vita est. sicut arca in omni opere non est vita, arca in arte vita est, quia viuunt anima artificis, sic ergo quia sapientia Dei per quam facta sunt omnia, secundum artē continet omnia quæ fiunt per ipsam artē, nõ hæc continuè sunt vita: sed quicquid factum est, vita est in illo. Orig. in hom. Potest autem & sic distingui sine errore. *Quod factum est in ipso,* & postea dicatur, *Vita erat:* vt sit sensus: Omnia quæ per ipsum, & in ipso facta sunt in ipso vita sunt, & vnum sunt. Erant enim, hoc est in ipso subsistunt casualiter, priusquam sint in seipsis effecti. Sed si quæris quomodo & qua ratione omnia quæ per verbum facta sunt, in ipso vitaliter & vniuersimter & casualiter subsistunt? accipe exempla ex creaturarum natura. Conspice quomodo omnium rerum quas mundi huius sensibilis globositas comprehendit, causæ simul & vniuersimter in isto sole qui est maximum mundi luminare subsistunt: quomodo numerositas herbarum & fructuum in singulis seminibus simul continetur: quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnum sunt, & in animo disponentis viuunt, quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum subsistit: & huius varia perspice exempla, ex quibus velut phycæ theoriæ pennis poteris arcana verbi mentis acie inspicere, & quantum datum humanis rationibus videre, quomodo omnia quæ per verbum sunt facta, in ipso viuunt & facta sunt. Hila. Vel aliter potest legi: In eo quod dixerat, *Sine ipso factum est nihil.* Posset aliquid perturbatus dicere: est ergo aliquid per alterum factum, quod tamen non sit sine eo factum: & si aliquid per alterum licet non sine eo, iam non per eum omnia: quia aliud est fecisse, aliud est interuenisse facienti. Enarrat ergo Euangelista quid non sine ea factum sit, dicens: *Quod factum est in eo:* hoc igitur non sine eo quod in eo factum est. Nam id quod in eo factum est, etiam per eum factum est: omnia enim per ipsum, & in ipso creata sunt. In ipso autem creata, quia nascebatur creator Deus, sed ex hoc sine eo nihil factum est: quod tamē in eo factum est, quia nascēs Deus vita erat, & qui vita erat, non postquam natus est factus est vita, nihil ergo sine eo fiebat ex his quæ in eo fiebant, quia vita est in quo fiebant: & Deus qui ab eo natus est, non postea quam natus est, sed nascendo quoque exiit. Chryso. Vel aliter: Non apponemus finale punctum vbi dicitur, *Sine ipso factum est nihil,* secundum hæreticos. Illi enim volentes spiritum sanctum creatum dicere aiunt, *Quod factum est in ipso vita erat:* sed ita non potest intelligi: primum quidem neque tempus erat hic spiritus sancti meminisse: sed si de sancto spiritu hoc dictum est, age secundum eorum interum legamus modum, ita enim

enim nobis hoc in continens erit: cū enim dicitur, Quod factum est in ipso vita erat, spiritum sanctum dicunt dictum esse vitam: sed vita hæc & lux inuenitur esse. Inducit enim, Vita erat lux hominum, quocirca secundum eos lucem omnium hunc spiritum dicit: quod autem superius verbum dicit, hic consequenter & Deum & vitam & lucem nominat. Verbum autem caro factum est: erit igitur spiritus sanctus incarnatus, non filius: deo dimittentes hunc modum legēdi, ad decentē veniamus lectionem & expositionem, hoc autem est cum dicitur: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est, ibi quiescere fac sermonē: deinde ab ea quæ deinceps est dictione incipe quæ dicit, In ipso vita erat: ac si dicat, Sine eo factum est nihil quod factum est, id est, factibilem. Vides qualiter hac breui adiectione omnia correxit superuenientia inconuenientia. Inducēs enim, sine eo factum est nihil: & adiciens, Quod factum est: & intelligibilia comprehendit, & spiritum sanctum excepit. Spiritus enim sanctus factibilis non est: hæc igitur quæ dicta sunt, de conditione rerum dixit Ioannes. Inducit autem & eum qui est de prouidentia sermonem, dicens: In ipso vita erat, quemadmodum in fonte qui generat abyssos, & in nullo minoratur fontis: & in operatione vniuenti quæcunque credas per eum facta esse, non minor ipse factus est, nomen autem vitæ hinc non solum conditionis est, sed prouidentia rerum, quæ est secundum permanentiam earum. Cum autem audis quoniam in ipso vita erat, ne compositum existimes: sicut enim pater habet vitam in seipso, ita dedit & filio vitam habere: ergo sicut patrem non vtiq; dices compositum esse, ita nec filium. Ong. Vel aliter: Oportet scire quod saluator quædam dicit non sibi esse sed aliis, quædam verò & sibi & aliis. In hoc ergo quod dicitur: Quod factum est in verbo, vita erat: scrutandum est, an sibi & aliis vita est, vel aliis tantum: & si aliis, quibus aliis: ad eum autem est vita & lux. Lux autem hominum est: fit itaque hominum vita quorum est lux, & sic in eo quod dicitur vita, saluatori nō sibi sed aliis. hæc quidem vita verbo præexistenti aderit, ex eo quod expiata à peccatis anima fit serena, vita inseratur ei qui verbi Dei se susceptibilem statuit. vnde verbum quidem in principio factum est: non enim erat quando principium verbo careret. Vita autem hominum non semper erat in verbo, sed hæc vita hominum facta est: eo quod vita est lux hominum. Cum enim homo non erat, nec lux hominum erat: luce secundum habitudinem ad homines inuenta, & ideo dicit: Quod factum est in verbo vita erat, non autem quod erat in verbo vita erat. Inuenitur autem alia litera non incongruē habens, Quod factum est in eo vita est. Si autem intelligamus vitam hominum quæ in verbo sit, eum esse qui dixit, Ego sum vita, fatebitur neminem infidelium Christi viuere, sed cunctos esse mortuos qui non viuunt in Deo. Et vita erat lux hominum. Theo. Dixerat in ipso vita erat, ne putares quod absque vita sit verbum, sed vita sit spiritualis & lux rationabilibus cunctis. vnde dicitur: Et vita erat lux hominum, quasi dicat, Lux ista non est sensibilis, sed intellectualis, illuminās ipsam animam. August. super Ioan. Ex ipsa enim vita illuminantur homines, pecora nō illuminantur: quia non habent rationales mentes, quæ possunt videre sapiētiam: homo autem factus ad ima-

ginem Dei, habet rationalem mentem, per quam possit percipere sapiētiam: ergo illa vita per quam facta sunt omnia, lux est, & non quoruncunque animalium, sed hominum. Theo. Non autem dixit lux est solum Iudæis, sed omnium hominum. Omnes enim homines in quantum intellectum & rationem recepimus ab eo quod nos condidit verbo, in quantum ab eo illuminari dicimur. Nam ratio nobis tradita, per quam rationales dicimur, lux est ad operanda nos dirigens & non operanda. Orig. Non est autem præmittendum quod vitam præmittit luci hominum: inconsequens enim erat illuminari non viuentem, & aduenire illuminationi vitam. si autem idem est, Vita erat lux hominum, quod solum hominum, erit Christus lux atque vita solorum hominum: hoc autem opinari hæreticum est. Non igitur quicquid dicitur aliorum, illorum solum est. Scriptum est enim de Deo quod sit Deus Abraham Isaac & Iacob, non tamen istorum tantum patrum dictus est Deus: non ergo ex eo quod dicitur Lux hominum, excluditur quin sit aliorum, alios verò continens, eo quod est. Faciamus hominem ad imaginem nostram, quicquid ad imaginem ac similitudinem Dei factum est, intelligi debet per hominem. Sic igitur lux hominum lux cuiuslibet rationalis creaturæ est. Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt. August. super Ioan. Quia vita illa est lux hominum, sed stulta corda capere istam lucem non possunt, quia peccatis suis aggrauantur, & eam videre non possunt: ne ideo cogitent quasi absentem esse lucem quia eam videre non possunt, sequitur: Et lux in tenebris lucet, &c. Quomodo enim homo positus in sole cæcus, præsens est illi soli, sed ipse soli absens est: sic omnis stultus cæcus est, & præsens est illi sapientia. Sed cum cæco præsens est, oculis eius absens est: non quia illi ipsi absens est, sed quia ipse absens est ab illa. Orig. Tenebræ autem huiusmodi hominum non natura sunt, secundum illud Pauli: Eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Orig. in hom. Vel aliter: Lux in tenebris fidelium animarum lucet à fide inchoans, ad spem trahens. Imperitorum verò cordium perfidia & ignorantia lucem verbi Dei in carne fulgentis non comprehenderunt, sed iste sensus moralis est. Physica verò horum verborum theoria talis est: Humana natura & si non peccaret, suis propriis viribus lucere non possit. Non enim naturaliter lux est, sed particeps lucis: capax siquidem sapientiæ est, non ipsa sapientia. Sicut ergo aer per semetipsum non lucet, sed tenebrarum vocabulo nuncupatur: ita nostra natura dum per se ipsam consideratur, quædam tenebrosa substantia est, capax ac particeps lucis sapientiæ: & sicut aer dum silares radios participat, non dicitur per se lucere, sed solis splendor in eo apparere: ita rationalis nostræ naturæ pars dum præsentiam verbi Dei possidet, non per se res intelligibiles & Deum suum: sed per inistum sibi diuinum lumen cognoscit. Lux itaque in tenebris lucet, quia Dei verbum vita, & lux hominum in nostra natura, quæ per se inuestigata & considerata informis quædam tenebrosa inuenitur, lucere non desinit: & quoniam ipsa lux omnis creaturæ est incomprehensibilis, tenebræ eam non comprehenderunt. Chryl. Vel aliter: Totum ab illo loco, Et vita erat lux hominum, primum nos de conditione docuerat, deinde dicit & quæ secundum

dum animam bona præbuit nobis veniens verbum. vnde dicit: Et vita erat lux hominum. Non dicit lux Iudæorum, sed vniuersaliter hominum. non enim Iudæi solum, sed & gentiles ad hanc uenerunt cognitionem. Non autem adiecit, Et angelorum, quoniam ei de natura humana sermo est, quibus verbum venit euangelizans bona. Orig. Quærent autem, quare non verbum lux hominum dictum est, sed vita quæ in verbo sit: quibus respondemus: quia vita ad præsens, non ea quæ communis est rationalium & irrationalium dicitur, sed quæ adiungitur verbo quo in nobis fit per participationem verbi primarij, ad discernendum apparentē vitam & non veram, & cupiendam veram vitam. Prius ergo participamus vitam quæ apud quosdam quidem est potentia non actu lux, qui scilicet non sunt auidi perquirere quæ ad scientiam pertinent: apud quosdam verò & actu lux efficitur, qui secundum Apostolum æmulantur dona meliora scilicet verbum sapientiæ: si tamen & tunc idem est vita & lux hominum, nullus manens in tenebris perfectè viuere comprobatur, nec quisquam viuentium consistit in tenebris. Chryl. Vita enim adueniente nobis solum est mortis imperium: & luce lucente nobis non ultra sunt tenebræ: sed semper manet vita quam mors superare non potest, nec tenebræ lucem. vnde sequitur: Et lux in tenebris lucet. Tenebræ mortem & errorem dicit: nam lux quidem sensibilis nō in tenebris lucet, sed sine illis. Prædicatio verò Christi in medio erroris regnantis fulsit, & eum dispare fecit, & in vitam mortē fecit mortuus Christus, ita eam superans ut eos qui detinebantur reduceret. Quia igitur neque mors eam superauit, neque error, sed fulgida est eius prædicatio vbique: & lucet cum propria fortitudine, propterea subdit: Et tenebræ eam non comprehendunt. Orig. Est etiam sciendum quod sicut hominum nomen est duarum spiritualium rerum, sic & tenebræ. Dicimus enim hominem lucem possidentem opera lucis perficere, & etiam cognoscere quasi illustratum lumine scientiæ: & e contrario tenebras dicimus illicitos actus, & eam quæ videtur scientia, non est autem. Sicut autem pater lux est, & in eo tenebræ non sunt illæ, sic & saluator. Sed quia similitudinem carnis peccati subit, non incongruē de eo dicitur, quod tenebræ in eo sunt aliqua, ipso in se suscipiente nostras tenebras ut eas dissiparet. Hæc igitur lux quæ facta est vita hominum, radiat in tenebris animarum nostrorum, & venit ubi princeps tenebrarum horum cū genere bellat humano. Hanc lucem persecutæ sunt tenebræ, quod patet ex his quæ saluator & eius filij sustinent, pugnantibus tenebris contra filios lucis. Verum quia Deus patrocinator, non inualescunt: vnde non apprehendunt lucem: vel quia celeritatem cursus lucis subsequi non valēt propter propter tarditatem: vel quia si superuententem expectant, fugantur luce appropinquante. Oportet autem in id considerare quod non semper tenebræ in sinistra parte sumuntur, sed quandoque in bona, secundum illud psalmi: Posuit tenebras latibulum suum: dum ea quæ sunt erga Deum, ignota & imperceptibilia sunt. De hac ergo laudata caligne dicam: quoniam versus lucem pergit, illamque apprehendit: quia quod erat caligo dum ignorabatur, in lucē cognitam vertitur ei qui dicit. Aug. x. de ciui. Dei, Hoc autem initium san-

cti euangelij quidam Platonius aureis literis perscribendum, & per omnes ecclesias in locis eminentissimis proponendum esse dicebat. Bed. Nam alij euangelistæ Christum in tempore natum describunt: Ioannes verò eundem in principio testatur fuisse, dicens: In principio erat verbum. Alij inter homines eum subito apparuisse commemorant: ille ipsum apud Deum semper fuisse testatur, dicens: Et verbum erat apud Deum. Alij eum verum hominem, ille verum confirmat Deum, dicens: Et Deus erat verbum. Alij hominem apud homines eum temporaliter conuersatum, ille Deum apud Deum in principio manentem ostendit, dicens: Hoc erat in principio apud Deum. Alij magnalia quæ in homine gessit perhibent, ille quod omnem creaturam per ipsum Deus pater fecerit docet, dicens: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes, &c. Aug. Ea quæ dicta sunt superius, de diuinitate Christi dicta sunt: qui sic venit ad nos, secundum quod apparuit homo. Quia igitur sic erat homo ut lateret in illo Deus, missus est ante illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plusquam homo. & quis est hic? Fuit homo. Theo. Non angelus, ut suspicionem multorum destrueret. Aug. Et quomodo posset iste verum de Deo dicere? Missus à Deo. Chryl. Nihil de reliquo humanum esse æstimo eorum quæ dicuntur ab illo: non enim quæ eius sunt, sed quæ mittentis omnia loquitur, ideo & angelus nuncupatus est à propheta dicente: Ego mitto angelum meum. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere. Hoc autem quod dicit, Fuit missus, non eius qui adesse aliunde quàm à mundo processus ostensum est. Sicut autem Esaias missus fuit non aliunde quàm à mundo, sed statu quo vidit dominum sedentem super solium excelsum & eleuatum ad pl. beam: sic Ioannes à deserto ad baptizandum mittitur. Ait enim: Qui misit me baptizare, ille mihi dixit, Super quem videbis &c. Aug. Quid vocabatur? Cui nomen erat Ioannes. Al. cui. Id est, gratia Dei, vel in quo est gratia, qui gratiam noui testamenti, id est, Christum suo testimonio primum mundo innotuit. Vel Ioannes interpretatur cui donatum est, quia per gratiam Dei donatum est illi regem regum non solum præcurrere, sed etiam baptizare. Aug. Quare venit? Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. Orig. Quidam improbare nituntur edita de Christo testimonia prophetarum, dicentes: Non egere testibus Dei filium habentem credulitatis sufficientiam, tum in his quæ protulit salubribus verbis, tum in mirabilibus operibus suis. Siquidem & Moyses credi meruit per verbum virtutes, non egens præiis testibus. Ad hoc dicendum est, quod multis existentibus causis inducentibus ad credendam, plerumque quidam ex hac demonstratione non admirantur, ex alia verò habet causam ut credant. Deus autem est qui pro cunctis hominibus homo factus est. Constat igitur quosdam ex dictis propheticis ad Christi admirationē coactos, mirantes tot prophetarum ante eius aduentū vocem, constitutæ natiuitatis eius locum & alia huiusmodi. Illud quoque animaduertendum quod prodigiosa virtutes ad credendum prouocare poterant eos qui tempore Christi erant, non autem post longa tempora, non fabulosa quædā existimata fuerunt. plus enim

enim peractis virtutibus facit ad credulitatē quae cum virtutibus quaeritur prophetia. Est autem & tale quid dicere, quod quidam in hoc quod testimonium praebent Deo, honorati sunt. Priuare vult ergo choram prophetarum ingēti gratia, qui dicit illos non oportere de Christo testimonium exhibere. Accessit autem his Ioannes, vt testimonium de luce perhibeat. Chryf. Non ea indigēte testimonio. Sed propter quod ipse Ioannes docet, dicens: Vt omnes crederent per illum. Sicut enim carnem induit ne omnes perderet: ita & praecōnem hominem misit, vt cognatam audientes vocem facilius aduenirent. Beda, Non autem ait, Vt omnes crederent in illum. Maledictus enim homo qui confidit in homine: sed vt omnes crederēt per illum, hoc est per illius testimonium crederent in lucem. Theo. Si verō aliqui non crederint excusabilis permanet ipse. Nam & si aliquis includens se in domo caliginis, & ipsum solis radius non illustret, ipse causam tribuit & non sol: sic Ioannes vt omnes crederent missus fuit, sed minimē consecutum est, ipse huius rei causa non exiit. Chryf. Quia verō multum apud nos maior qui testatur, eo cui testimonium perhibet & dignior fide esse videtur: ne quis & de Ioanne hoc suspiceretur, hanc suspicionem destruit, dicens: Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Si verō non huic instans opinioni hoc resumpserit, vt testimonium perhiberet de lumine, superfluum esset quod dicitur, & magis iteratio sermonis quā explanatio doctrinae. Theop. Sed dicit aliquis, ergo neque Ioannem, neque sanctorum quempiam lucem esse vel fuisse dicemus, sed si sanctorum aliquem lucem velimus dicere, ponemus lucem absque articulo, vt si interrogatus fueris vtrum Ioannes est lux? sine articulo securē concedas. Si verō cum articulo, non concedas. Non enim est ipsa lux principalior: sed lux dicitur quia secundum participationē lucem habeat à vero lumine. *Erat lux vera quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Aug. De quo lumine Ioannes testimonium perhibeat ostēdit dicens: *Erat lux vera.* Chryf. Vel aliter: Quia superius de Ioanne dixerat quod venit & missus est vt testetur de luce: ne quis hoc audiēs propter testatōis recentem praesentiam, & de eo cui testimonium perhibetur, talem quandam suspicionē accipiat, reduxit mentem & ad eam quae supra omne principium est, transmittit existentiam, dicens: *Erat lux vera.* Aug. Quare additum est vera? quia & homo illuminatus dicitur lux, sed vera lux illa est quae illuminat, nam & oculi nostri dicuntur lumina? & tamen nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina illa sine causa patent, vnde subdit: Quae illuminat omnem hominem. Si omnem hominem, ergo & ipsum Ioannem. Ipse ergo illuminabat, à quo se demonstrari volebat. Quomodo enim plerumque fit vt in aliquo corpore radiato cognoscatur ortus esse sol, quem oculis videre non possumus, quia qui faucios habens oculos, idonei non sunt videre parietem illuminatum aut aliquid huiusmodi: sic omnes ad quos venerat Christus, minus erant idonei eum videre. Radiavit Ioannem, & per illum consistentem se illuminatum, cognitus est ille qui illuminat: dicit autem, *Venientem in hunc mundum*: nam si illinc non recederet, non esset illuminandus: sed ideo hic illuminandus: quia illinc recessit vbi homo poterat esse illu-

minatus: Theo. Erubescat Manichaeus, qui conditoris maligni & tenebrosi nos asserit creaturas. Non enim illuminaremur, si veri luminis creaturae non essemus. Chryf. Vbi sunt etiam qui non dicunt eum verum Deum? hic enim lux vera dicitur. Sed si illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, qualiter tot sine lumine permanferunt? Non enim omnes cognouerunt Christi culturam. Illuminat igitur omnem hominem, quantum ad eum pertinet: si autem quidam mentis oculos claudentes noluerunt recipere lucis huius radios, non à lucis natura obtenebratio est eis, sed à malitia eorum qui voluntariē priuant se ipsos gratiae dono, nam gratia quidem ad omnes effusa est. Qui verō nolunt dono hoc frui, sibi ipsi hanc imputent caecitatem. Aug. Vel quod dicitur, illuminat omnem hominem sic intelligimus, non quia nullus est hominum qui non illuminetur, sed quia nisi ab ipso nullus illuminatur. Bed. Siue naturali ingenio, siue sapientia diuina, sicut enim nemo à seipso esse, sic etiam nemo à seipso sapiens esse potest. Orig. in hom. Vel aliter: Nō de his qui de occultis seminum causis in species corporales procedunt, debemus intelligere quod illuminat hominem venientem in hunc mundum, sed de his qui spiritaliter per regenerationem gratiae quae datur in baptismo in mundum veniunt inuisibilem. Eos itaque vera lux illuminat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundum vitiatorum ruunt. Theo. Vel aliter: Intellectus nobis traditus ac nos dirigens, qui & naturalis ratio nominatur, dicitur lux tradita nobis à Deo. Sed quidam male ratione vtentes se ipsos obscurauerunt. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit.* Aug. Lux quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, huc venit per carnem, quia dum hic esset per diuinitatem, à stultis caecis & iniquis videri non poterat, de quibus supra dictum est: Tenebrae eam non comprehenderunt: & ideo dicitur, *In mundo erat.* Orig. in hom. Vt enim qui loquitur, dum loqui cessat, vox eius esse desinit & euanescit: sic caelestis pater si verbum suum loqui cessauerit, effectus verbi, hoc vniuersitas verbo cōdita non subsistet. non autem pures, quia sic erat in mundo quomodo in mundo est terra, pecora & homines: sed quomodo artifex regens quod fecit. vnde sequitur: *Et mundus per ipsum factus est.* Non enim sic fecit quomodo facit faber: qui enim fabricat, extrinsecus est ad illud quod fabricat. Deus autem infusus mundo fabricat vbi que positus, & non recedit ab aliquo: praesentia maiestatis facit quod facit & gubernat quod facit: sic ergo erat in mundo, quomodo per quem factus est mundus. Chryf. & iterum quia in mundo erat, sed non vt mundi contemporaneus, propter hoc induxit: *Et mundus per ipsum factus est,* per hoc & rursus te deducens ad aeternam existentiam vnigeniti, qui enim audierit quoniam opus eius hoc totum, & si valde insensibilis fuerit, cogetur concedere ante opera esse factorem. Theoph. Simul autem hic & Marcionis subuerit rabiem, qui malignum cōditorem cuncta produxisse dicebat: necnon & Arrij, qui filium Dei dicebat creaturā. Aug. Quid est autem, mundus per ipsum factus est? Caelum, terra, mare, & omnia quae in eis sunt mundus dicitur. iterum in alia significatione dilectores mundi mundus dicuntur: de quo sequitur. *Et mundus eum non cognouit.*

Non

Non enim caeli aut angeli aut sidera non cognouerunt creatorem, quem confitentur daemonia, omnia vndique testimonium perhibuerunt. Sed qui non cognouerunt eum? qui amando mundum dicti sunt mundus: amando enim mundum habitamus corde in mundo. nā qui non diligunt mundum, carne versantur in mundo, sed corde inhabitant caelum: sicut apostolus dicit, nostra conuersatio in caelis est: amando igitur mundum, hoc appellari meruerunt vbi habitant. Quomodo enim cum dicimus mala est illa domus aut bona, non parietes incausamus aut laudamus, sed inhabitantes: sic & mundum dicimus, qui inhabitant mundum amando. Chryf. Qui autem Dei erant amici, eum cognouerunt etiam ante corporalem praesentiam: vnde & Christus ait, Quoniam Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum. Cum ergo nos interpellant gentiles dicentes: Quid est quod in vltimo tempore venit nostram operatur salutem tāto tempore negligens nos? dicimus quoniam & ante hoc in mundo erat, & providebat operibus suis, & omnibus dignis cognitus erat: & si eum mundus non cognouit, hi tamen quibus mundus non erat dignus, eum cognouerunt. Dicens autem, *Mundus eum non cognouit*, breuiter causam ignorantiae praebuit. Mundum enim vocat homines qui soli mundo affixi sunt, & quae mundi sunt, sapiunt. Nihil autem ita turbat mentem, vt liquefieri amore praesentium. *In propria venit, &c.* Chryf. Dicit quod mundus eum non cognouit, de superioribus loquens temporibus, sed de reliquo sermone induxit ad praedicationis tempora & ait: *In propria venit.* Aug. Quia scilicet omnia per ipsum facta sunt. Theo. Vt per propria, mundum intelligas, siue iudaeam quam pro haereditate elegerat. Chryf. In propria ergo venit, non gratia suae necessitatis, sed gratia beneficij suorum. Sed vnde venit qui omnia implet, & vbi que adest? Ea quidem quae ad nos descensione hic operatus est: quia enim in mundo existens, non putabatur adesse, eo quod nondum cognoscebatur, dignatus est induere carnem. Manifestationem verō hanc & condescensionem, praesentiam vocat. Misericors autem existens Deus omnia facit, vt nos secundum virtutem splendeamus: & propter hoc quidem nullum necessitate, suasionem verō & beneficium volentes ad se attrahit: & propterea venientem eum hi quidem susceperunt, alij verō non receperunt. Nullum enim vult inuitum neque coactum habere famularum: inuitum enim trahi par est cum eo qui totaliter non seruit. vnde sequitur: *Et sui eum non receperunt.* Iudaeos nunc suos dicit, vt populam peculiarem, sed & omnes homines vt ab ipso factos, & sicut superior pro communi verendatus natura dicebat, quoniam mundus per ipsum factus conditorem non cognouit: ita & hic rursus pro Iudaeorum anxius in deuotione grauius ponit accusationem, dicens: *Et sui eum non receperunt.* Aug. Si autem omnino nullus recepit, nullus ergo saluus factus est. Nemo enim saluus fiet, nisi qui Christum receperit venientem: & ideo addidit, *Quos quos autem receperunt eum.* Chryf. Siue sint serui, siue liberi, siue graeci, siue barbari, siue insipientes, siue sapientes, siue mulieres, siue viri, siue pueri, siue senes, omnes eodem digni facti sunt honore: de quo sequitur, *Dedit eis potestatem filios Dei fieri.* Ambr. Magna benevolentia vnicus natus est, & noluit ma-

nere vnus, non timuit habere cohaereditas, quia hereditas eius non sit angusta si ea multi possederint. Chryf. Non autem dixit quoniam fecit eos filios Dei fieri, sed, *dedit eis potestatem filios Dei fieri*: ostendens quoniam multo opus est studio, vt eam quae in baptismo adoptionis formatam imaginem incontaminatā semper custodiamus. Simul autem & ostendens quoniam potestatem hanc nullus nobis auferre poterit, nisi nos ipsi auferamus. Si enim qui ab hominibus dominium aliquarum rerum suscipiunt, tantum habent robur quantum ferē hi qui dederunt: multo magis nos, qui à Deo potimur hoc honore. Simul autem ostendere vult quoniam haec gratia aduenit volentibus & studentibus. Et enim in potestate est liberi arbitrij & gratiae operatione, filios Dei fieri. Theo. Vel quia in resurrectione filiationem perfectissimam consequemur: secundum quod apostolus dicit, adoptionem filiorum Dei expectantes redemptionem corporis nostri. Dedit ergo potestatem filios Dei fieri, id est, hanc gratiam in futura gratia consequendi. Chryf. & quia in his ipsis ineffabilibus bonis hoc quidem est Dei, scilicet dare gratiam, illud verō hominis, id est, praebere fidem: subiungit, *His qui credunt in nomine eius.* Quid igitur non dicit nobis, o Ioannes, quod eorum sit supplicium qui eum non receperunt? quia nunquid isto supplicio fiet maius quando praesente eis potestate filios Dei fieri non fiant, sed volentes se ipsos tanto priuant honore? sed etiam inextinguibilis eos suscipiet ignis, quod postea manifestius reuelabit. Aug. Credentes ergo quia filij Dei sunt, & fratres Christi vtique nascuntur. Nam si non nascuntur filij, quomodo esse possunt? Sed filij hominum nascuntur ex carne & sanguine, & ex voluntate viri & complexu coniugij. Illi autem quomodo nascuntur subdit: *Qui non ex sanguinibus*, tanquam ex maris & foeminae. Sanguinea vel sanguines non est latinum, sed quia graecè positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus latinē loqui secundum grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum infirmorum. Ex sanguinibus enim maris & foeminae homines nascuntur. Bed. Sciendum etiam est, quia in scripturis sanctis sanguis cum dicitur pluraliter, peccatum significare solet. vnde, *Libera me de sanguinibus.* August. In eo autem quod sequitur, *Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: carnem pro foemina posuit, quia de costa cum facta esset, Adam dixit, Hoc nunc os de ossibus meis, & caro de carne mea.* Ponitur ergo caro pro vxore, quomodo aliquando spiritus pro marito: quia ille imperare debet, ista seruire. Quid enim peius est domo, vbi foemina habet imperium super virum? Hi ergo neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Bed. Carnalis enim singulorum generatio, à complexu coniugij duxit originem: at verō spiritalis, spiritus sancti gratia ministratur. Chryso. Hoc autem narrat euangelista, vt vilitatem & humilitatem prioris partus qui est per sanguinem & voluntatem carnis addiscentes, & altitudinem secundi qui per gratiam & nobilitatem est cognoscentes, magnam quandam hic suscipiamus intelligentiam, & dignam dono ipsius qui genuit, & multum post hoc studium demonstremus. *Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis.* Aug. Cū dixisset, Ex Deo nati sunt: quāsi ne-

T

mira-

miraremur & horreremus tantam gratiam, & nobis incredibile videretur quia homines ex Deo nati sunt, quasi securitatem faciens, ait: *Et verbum caro factum est.* Quid ergo miraris quia homines ex Deo nascuntur? atque ipsum Deum ex hominibus natum. Chrysostomus. Vel aliter, Cum dixisset, quoniam ex Deo nati sunt qui susceperunt eum, huius honoris posuit causam, hoc scilicet verbum fieri carnem: factus est enim proprius filius Dei, homini filius, ut filios, hominum faciat filios Dei. Cum autem audieris: Quoniam verbum caro factum est, ne turbetur: neque enim substantiam conuertit in carnem: hoc enim verè impium est intelligere, sed manens quod est, serui formam assumpsit. Quia enim sunt qui dicunt, quoniam phantasmata quaedam fuerint omnia, quae incarnationis sunt: eorum blasphemiam destruens, hac dictionem, *Factum est*, posuit: non transmutationem substantiae, sed carnis verè assumptionem representare volens. Si verò dixerint, quoniam Deus omnipotens est, quare & in carnem transmutari non potuit? Dicemus quòd transmutari ab illa incommutabili natura omnino procul est. Aug. 15. de trin. Sicut autem verbum nostrum vox quodammodo corporis fit, assumendo eam in qua manifestatur sensibus hominum: sic verbum Dei caro factum est, assumendo eam in qua & ipsum manifestaretur sensibus hominum. Et sicut verbum nostrum fit vox: nec mutatur in vocem: ita verbum Dei caro quidem factum est, sed absit ut mutaretur in carnem: assumendo quippe illam non in eam se consumendo, & hoc nostrum vox fit, illud caro factum est. Ex gestis concilij Ephesini. sermo etiam quem profertur quo in alterutris locutionibus utimur, sermo est incorporeus, non aspectui subiectus, non tactu tractabilis: sed cum sermo induerit literas & elementa, visibilis fit, aspectu comprehenditur, tactu tractatur: sic & verbum Dei quod naturaliter inuisibile est, visibile fit: & quod natura incorporeum est, inuenitur esse tractabile. Alcui. Cum etiam credamus animam incorpoream corpori coniungi, ut his duobus fiat vnus homo: facilius possumus credere diuinam substantiam incorpoream, animam in corpore coniungi in vnionem personae: ita ut verbum in carnem non sit conuersum, nec caro in verbum: cum nec corpus in animam, nec anima conuertatur in corpus. Theo. Apollinarius autem Laodicensis in hoc verbo haeresim statuit: dicebat enim quòd Christus animam rationalem non habuit, sed tantum carnem, habens diuinitatem pro anima, quae corpus dirigit & gubernat. Aug. contra ser. Arriani, Si autem mouetur in eo quod scriptum est, quòd verbum caro factum est, nec ibi anima nominatur: intelligant carnem pro homine positam à parte totum figuratam locutionis modo: sicuti est, Ad te omnis caro veniet. Item ex operibus legis, quòd non iustificabitur omnis caro: quod apertius alio loco dicitur, non iustificabitur homo ex operibus legis. Sic itaque dictum est: *Verbum caro factum est*: ac si diceret, Verbum homo factum. Theoph. Euangelista verò volens ostendere inenarrabilem Dei consensum, carnem commemorat, ut illius admiremur misericordiam, quoniam propter nostram salutem quod omnino remotum & distans est ab eius natura assumpsit, scilicet carnem: anima namque habet aliquam propinquitatem ad Deum. Si autem, verbum incarnatum est, & humanam animam

non assumpsit, sequeretur quòd adhuc animae nostrae curatae non essent. quod enim non assumpsit, non sanctificauit. Et qualis derisio, cum anima prius peccauerit, ut carnem assumendo sanctificauerit: id quod est principalis infirmum relinqueret? Subuertitur ex hoc dicto Nestorion, qui dicebat quòd non Deus verbum ipse idem factus est homo ex sacro conceptus sanguine virginis, sed virgo peperit hominem, qui omnis virtutis doctor erat specie, & Dei verbum illi erat coniunctum: & ex hoc duos filios asserbat, vnum natum de virgine, scilicet hominem, alterum de Deo, scilicet Dei filium homini illi coniunctum secundum gratiae habitudinem & amorem. Contra quem euangelista dixit, quòd ipsum verbum factum est homo, non quòd verbum inueniens hominem virtuosum se sibi coniunxit. Cyril. ad Ne. Carnem enim animam rationali veniens verbum sibi secundum subsistentiam, ineffabilem, & intelligibilem factus est homo, & appellatus est filius hominis, non secundum voluntatem aut solum beneplacitum, sed neque in assumptione personae solius, diuersae quidem quoad vnionem collatae naturae: vnus autem ex ambobus, Christus & filius, non quasi differentia naturarum interepta propter adunationem. Theo. Addidimus ergo per hoc quod dicitur, *Verbum caro factum est*, quia ipsum verbum est homo, & filius Dei exiit factus est filius mulieris, quae principaliter Dei genitrix nuncupatur, tanquam Deum in carne genuerit. Hila. x. de trin. Quidam autem volentes vnigenitum Deum qui in principio apud Deum erat Deus verbum, non substantium Deum esse & sermonem vocis emissae, ut quod loquentibus verbum suum, hoc sit patri Deo filius, argute fabricare volunt: ne subsistens verbum Deus & manens in forma Dei Christus homo natus sit, ut cum hominem illum humanae potius originis causa quam spiritualis conceptionis sacramentum animaduertit: non Deus verbum hominem se ex parte virginis efficiens existerit, sed ut prophetis spiritus prophetae, ita in Iesu verbum Dei fuerit. Et arguere nos solent quòd Christum dicamus esse natum non nostri corporis atque animae hominem, cum nos verbum carnem factum, naturae similitudinis natum hominem, praedicemus, ut verè Dei filius verè hominis filius natus sit, & ut per se sibi assumptum ex virgine corpus, ita ex se sibi animam assumpsit, quae vtiq; ab homine nunquam gignenti originibus praebetur: & cum ipse ille filius hominis sit, quam ridiculè praeter Dei filium qui verbu caro factum est, alium nescio quem tanquam prophetam verbo Dei animatum praedicabimus, cum dominus Iesus Christus & Dei filius & hominis sit. Chry. Ne autem ab eo quod dictum est, verbum caro factum est, inconuenienter suspiceris versionem illius incorruptibilis naturae, subdit: *Et habitauit in nobis.* Qui enim habitat, non idem est cum habitaculo, sed aliud: aliud autem dico secundum naturam, vnitione verò & copulatione vnus est Deus verbum caro, neque confusione facta neque destructione substantiarum. Alcui. Vel habitauit in nobis, id est, inter homines conuersatus est. *Et vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate.* Chry. Cum dixisset, filij Dei facti sumus, & non aliter quam per hoc, verbum caro factum est, tunc ipse dicit & aliud lucrum: *Et vidimus gloriam eius*: quam vtiq; non vidisse-

mus,

mus, nisi per confortium humanitatis visus esset nobis. Si enim Moyse non sustinuerunt faciem glorificatam videre, sed velamine opus fuit: qualiter diuinitatem nudam existentem inaccessibilem etiam ipsis superioribus virtutibus, nos lutei & terrestres sufferre possemus? Aug. Vel aliter: Quia verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Ista natiuitate collyrium fecit, unde tergerentur oculi cordis nostri, ut possimus videre maiestatem eius per eius humanitatem: & ideo dicitur, *Et vidimus gloriam eius.* Gloriam eius nemo posset videre, nisi humilitate carnis sanaretur. Irruerat enim homini quasi pulvis in oculum de terra, oculus iste sauciatus erat, & terra illuc mittitur ut sanetur: caro te obcauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat consentiendo carnalibus affectibus, inde fuerat oculus cordis caecatus: medicus fecit tibi collyrium, quoniam sic venit ut de carne vitia carnis extingueret. Verbum enim caro factum est: ut possis dicere, *Vidimus gloriam eius.* Chry. Subdit autem, *Quasi vnigeniti à patre*: quia multi prophetarum glorificati sunt: puta Moyses, Elias, Eliseus, & alij multi quicumque miracula ostenderit: sed & angeli hominibus apparentes, & eam quae est propria naturae coruscantem lucem manifestantes: sed & Cherubim & Seraphim cum multa gloria visa sunt à propheta. Ab omnibus his nos abducens euangelista, & supra omnem naturam & conseruorum nostrorum claritatem erigens mentem, ad ipsum nos perducit verticem quasi dicat. Non ut propheta aut alterius hominis vel angeli aut archangeli aut alicuius superiorum virtutum est gloria quam vidimus, sed quasi ipse dominatoris, ipsius regis, ipsius naturalis filij vnigeniti. Gregor. In sacro enim eloquio, sicut & quasi, aliquando non pro similitudine ponitur, sed pro veritate: unde & istud, *Quasi vnigeniti à patre.* Chry. Ac si di. Vidimus gloriam qualem decebat, & conueniens est habere vnigenitum & naturalem filium. Consuetudo enim multorum regem valde ornatum videntium, vbi cum aliis enumerantes non possunt vniversam representare claritatem hoc inducunt: *Quid oportet multa dicere? quasi rex ibat*: sic & Ioannes dicit, *Vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre.* Angeli enim apparentes vt serui & dominum habentes omnia agebant, ipse verò vt dominus cum humili forma apparens: sed & creaturae dominum cognouerunt, stella magos vocas, angeli pastores, puer exultans in vtero: sed & pater testatus est de caelis, & paracletus super ipsum adueniens: sed & ipsa rerum natura omni tuba clarius clamauit, quoniam rex caelorum aduenerat. Etenim daemones fugiebant, infirmitatis species soluebatur, mortuos dimittebant sepulchra, & animas à malitia ad virtutis verticem agebat. Quid vtiq; quis dicat praceptorum philosophiam, caelestium legum virtutem, angelicam vrbauitatis bonam ordinationem? Orige. in ho. Eius autem quod sequitur, *Plenum gratia & veritate*, duplex intellectus est. Potest enim de humanitate ac diuinitate incarnati verbi accipi, ita vt plenitudo gratiae referatur ad humanitatem secundum quam Christus caput est ecclesiae, & primogenitus creaturae vniuersae, quoniam maximus & principalis gratiae exemplum qua nullis praecedentibus meritis homo efficitur Deus, in in ipso primordialiter manifestum est. Potest etiam plenitu-

do gratiae Christi de spiritu sancto intelligi, cuius septiformis operatio humanitatem Christi impleuit. Plenitudo verò veritatis ad diuinitatem refertur. Si verò plenitudinem gratiae & veritatis de nouo testamento mauius intelligere, non incongruè pronuntiabis plenitudinem gratiae noui testamenti esse per Christum donatam & legalium symbolorum veritatem in ipso esse impletam. Theo. Vel plenum gratia, prout eius verbum gratiosum erat dicente Dauid, Diffusa est gratia in labiis tuis. Et veritate, secundum quod Moyses & prophetae loquebantur, aut operabantur in figura, Christus autem cum veritate.

ORIGENIS PRESBYTERI eiusdem Euang. explicatio.

In principio erat Verbum. Non solum Gentiles & qui à religione nostra abhorret homines multa principij nomine declarari dicunt, sed si quis etiam obseruet, colligens vndique hoc nomen, & diligenter considerans, velit in vnoquoque scripturarum loco perspicere, in qua re positum sit, is inueniet etiam in diuino sermone verbum hoc multa declarare. Est enim principium quoddam, vt transitus: id autem est quasi via & longitudo. quod ex illo loco intelligitur, Initium viae bonae facere iusta. Bona enim via cum maxima sit, & longissima, in principio quidem intelligendum est, esse partem eam quae ad agendum impellit, quae per se facit, vt res iustas agamus: in iis autem quae deinceps sequuntur * ea pars quae concupiscit & appetit, in quam desinere arbitror etiam eius finem in ea quae à nouitate agit, id est, status & requies, dicitur, quòd nullus relinquatur.

Desunt.

vna erit actio earum quae ad Deum per eius sermonem pertinent, Dei cogitatio & consideratio, vt ita sint in cognitione patris informati omnes accuratè filij: vt nunc solus filius patrem nouit. Si quis enim diligenter exquirat, quando cognoscet ij, quibus enunciat is qui patrem nouit, & videt, eum qui nunc per speculum & in aenigmate videt, vt videat, qui nondum cognouit, vt cognoscere oportet: non errabit si dicat, neminem nouisse patrem siue Apostolum, siue prophetam, sed quando sient vnus vt vnus sunt pater & filius. Quod si quis nos significationem vnus principij praeteriisse putet, cum rem declarabamus & haec diximus, docendum est, praetermissionem in ea re quam agimus necessariam & vtilem fuisse. Si enim principium est vt transitus & via & longitudo, principium autem viae bonae est facere iusta: licet intelligere, quemadmodum via bona omnis principium quidem habet faciendi iusta, post principium autem, contemplationem, & quemadmodum contemplationem. Est etiam principium, vt originis, vt in illo, In principio fecit Deus caelum & terram. Hanc autem significationem apertius declarari in Iob existimo, hoc in loco, Hoc est principium figmenti domini factum vt derideatur ab eius angelis. Existimasset enim aliquis, eorum quae in mundi ortu sunt principio factum esse caelum atque terram. Sed melius & aptius est, quòd ex secundo verbo multa essent corpore generata primum eorum quae corpus habet, eum fuisse qui draco dicitur, qui etià alicubi magnum

T 2

ete nominatur, quod dominus vicit. Sciendumque est necessarium, cum sancti vitam omnium materiam corporisque expertem in beatitudine traducerent, num is qui draco appellatur, postea quam à vita pura excidit, dignus fuit, qui ante omnia in materia & corpore ligaretur, ut hac de causa oraculum diuinum per ventum & nubes dicat, Hoc est principium figmenti domini factum ut rideatur ab eius angelis. Fieri quidem poterat, ut draco non esset omnino effractionis domini principium, sed cum multa facta sint, ut ab angelis irideantur, hunc oportuit principium esse talium, quod quædam in corpore inesse poterant non hoc modo. Etenim animus solus in corpore est, omnisque creatura, de quo ait Apostolus, Omnis creatura ingemiscent & parturit usque nunc: & fortasse de eodem illud eiusdem intelligitur, Vanitati creatura subiecta & non volens, sed propter eum qui subiecit.

Defunt.

Est in corpore, non sponte facta ea quæ sunt corporis: ob eamque causam vanitati creatura subiecta est, non volens: ac non sponte faciens ea quæ sunt corporis, quod facit, spe fretus facit. Ut si dicamus Paulum velle in carne non sponte permanere, sed spe ductum, quod malit per se dissolui & cum Christo esse: non fuisset contra rationem, velle permanere in carne propter utilitatem & profectum qui in iis qui sperabatur consistebat, non solum eius, sed eorum etiam qui ab eo adiuti fuissent. Hac principij significatione qua principium ut originis esse diximus, illud etiam quod à Sapientia in Proverbiis dicitur, explanare poterimus, Deus, inquit, creavit me principio viarum suarum in opera sua, potest quidem etiam ad primam significationem principij reuocari, id est, ut via, propterea quod dicitur, Deus creavit me in principio viarum suarum: sed tamen non absurdè etiam vniuersitatis huius Deum dicit aliquis principium esse sapientiam, quod pater principium est filij, & principium rerum effectuarum artifex atque vno nomine Deus principium est eorum quæ sunt omnium. Quod ut credat, admonebitur ex hoc, In principio erat Verbum, qui verbum intelligit filium, ex eo quod est in patre, in principio esse dicit. Tertium autem ex quo, putant ex subiecta materia principium apud eos qui eam non habere ortum sciunt: sed non apud nos qui Deum ex iis quæ non erant ea quæ sunt, effectisse credimus, ut mater septem martyrum Maccabæorum afferuerat, & poenitentiam angelus in Pastore docuit. Præterea principium etiam dicitur id quod ad exemplar & speciem. Siquidem hoc modo imago est Dei qui videri non potest primogenitus omnis creaturæ, & principium eius est Pater. Itemque Christus principium est eorum, quæ ad imaginem Dei facta sunt. Si enim homines ad imaginem effecti sunt, imago autem ad patrem, quatenus ad quod, Christi pater est principium: quatenus autem Christus ex hominibus natus est, non qua ex parte cuius est, imago dicitur, sed ad imaginem. Accommodabitur autem ad idem exemplum illud, In principio erat verbum. Est etiam principium, ut disciplinæ, qua ratione elementa Grammatices principium esse dicimus. Hoc sequuntur Apostolus scribit hoc modo, Cum deberetis magistris esse secundum tempus, rursus indigetis, ut vos doceamini, quæ sunt elementa exordij sermo-

num Dei. Duplex est autem principium ut disciplina, vnum natura, alterum ratione nostra. Veluti si dicamus in Christo, natura quidem eius principium esse diuinitatem: ratione autem nostra, illius humanitatem principium posse facere veritatis quæ de illo est ab eius magnitudine, quo quidem modo pueris Iesus Christus nunciatur, & is crucifixus.

Defunt.

Ratione autem nostra Verbum caro factum est, ut habitaret in nobis, iis solum qui ita solum eum capere possunt: ac fortassis ob eam rem non solum primogenitus est omnis creaturæ naturæ, sed etiam Adam qui homo interpretatur. Adam autem esse, inquit Paulus, Nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Est præterea principium, ut actionis principium. In actione enim est finis quidam post principium. Vide autem, num sapientia quæ Dei actionum est principium, hoc modo principium intelligi possit. Quoniam tot nobis principij nunc occurrunt significationes, quæramus in qua potissimum accipiendum sit, In principio erat Verbum. Hoc quidem perspicuum est, non esse accipiendum principij nomen, ut principium transitus, aut via, nec dubium est, quin non ut principium originis, nisi quod accipi potest principium ut à quo, quod quidem est efficiens. Siquidem mandauit Deus, & creata sunt. Opifex enim est Christus quodammodo, cui dicit pater, Fiat lux, & Fiat firmamentum. Opifex autem Christus est ut principium, quatenus est sapientia, & hoc ipso quod sapientia est, principium dicitur. Sapientia enim apud Salomonem dicit, Deus creavit me principium viarum suarum ad opera sua, ut in principio sit Verbum in sapientia, ita tamen, ut ex constitutione contemplationis rerum omnium & animi perceptionum, sapientia accipiatur: ex communiōne autem & societate, quam res quæ animo cernuntur cum iis quæ rationis sunt compotes habent, *ἀπό*, id est, Verbum intelligatur. Nec mirum, si, ut antè diximus, cum multa bona sit Seruator: prima, secunda & tertia in se intellecta habeat. Ioannes enim de Verbo subiecit, *Quod factum est, in ipso vita erat.* Facta est igitur vita in Verbo, & Verbum non est diuersum à Christo, Deus Verbum quod erat apud patrem, per quod omnia facta sunt, nec vita diuersa est à Dei filio, qui ait, Ego sum via, veritas & vita. Ut igitur vita in Verbo facta est, sic Verbum erat in principio. Scito autem num possimus etiam hac significatione hoc totum, In principio erat Verbum, accipere, ut ad sapientiam & formas coaceruatione animi perceptionum quæ in eo sunt, fiant omnia. Sic enim existimo, quem admodum ad exemplaria, & species architecturæ ædificatur vel construitur domus & nauis, in artifice species & rationes principium habent: sic omnia effecta esse ad species & rationes eorum quæ futura erant, quæ antè à Deo expressæ essent in sapientia. Omnia enim, inquit, in sapientia fecit. Dicendumque est, Deum qui *in se* creavit ita, ut animatam sapientiam, ei permisit ut ab iis quæ in ipsa

Defunt.

Ego sum principium & finis, *A & Ω*, primus & nouissimus. Intelligendum est autem necessarium, eum non esse principium ex omni eo quod nominetur. Qui enim hoc ipso quod vita est, principium esse

esse potest? quæ vita facta est in Verbo, scilicet quod eius est principium quoddam, præterea hoc apertius est, eum quatenus primogenitus est ex mortuis, principium esse non posse. Ac si diligenter omnes eius intelligentias exquiramus, solum quatenus est sapientia, principium est: nec qua ex parte Verbum est, principium dicitur, siquidem Verbum in principio erat, & ut aliquid audacter dicam, omnibus quæ intelliguntur in nominibus & appellationibus omnis creaturæ primigenij, antiquitate præstat sapientia. Ac Deus quidem omnino vnum est & simplex, Seruator autem noster propter multa, quoniam proposuit & constituit eum Deus propitiationem siue placationem, primitiâque omnis creaturæ, multa esse dicitur: aut etiam quia his eius omnibus expiatur creata natura omnis quæ liberari potest: ob eamque rem lux efficitur mortalium, quando homines vitis obsecrati & obtenebrati, luce egent, quæ in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehendunt: nec vnquam factus fuisset lux hominum, nisi in tenebris homines fuissent. Idem etiam intelligere est, cum eundem primogenitum mortuorum esse dicimus. Si enim per hypothesein mulier decepta non fuisset, neque Adam peccauisset: creatus autem homo particeps in immortalitate, immortalitatem retinisset: profectò nec in puluere mortis descendisset, nec mortuus esset non extante peccato: aut certe humanitate ductum eum mori oportuisset: quæ si minimè fecisset, nec mortuorum primogenitus fuisset. Videndum est etiam, num pastor nunquam fuisset, si homo pecudibus & iumentis insipientibus comparatus eisque similis factus non fuisset. Si enim homines & iumenta Deus saluat: seruat quæ seruat iumenta, dato eis pastore, quæ regem non capiunt. Quærendum igitur hæc diligenter, collectis *in se* appellationibus & nominibus, quænam fuissent, si sancti nunquam in beatitudine esse ceperissent, in eaque permansissent. Fortassis enim sapientia solum mansisset, aut etiam Verbum, vel etiam vita, vel omnino veritas, non etiam alia omnia, quæ causa nostra accepit & assumpsit. Beati que illi profectò omnes, qui Dei filio egentes, tales facti sunt ut eum iam medicum ægroti curantem non desyderent, nec pastorem, nec redemptorem, sed sapientiam, Verbum, & iustitiam, aut si quid *in se* iis qui propter perfectionem eius quæ sunt optima & præstantissima capere possunt. Atque hæc tot de illo, In principio erat Verbum, dicta sint.

Defunt.

consyderanti ea quæ à nonnullis qui in Christum volunt credere, dicuntur de eo, quid tandem sit quod cum vix enumerari possint nomina quæ in Seruatore nostro dicuntur, plurima tamen prætereunt & tacent, quin etiam si quando mentio eorum fiat, accipiunt & exponunt non proprie, sed *in se*, id est, ut ita dicam figuratè, his nominibus appellari: in solo autem Verbi nomine commorantes, quasi Verbum solum Christum Dei esse dicunt, nec conuenienter cæteris quæ nominantur, significationis vim ex Verbi nomine scrutantur. Quod autè admirari me dico in multis, (aperitius enim planiusque dicam) est huiusmodi. Ait quodam loco Dei filius, Ego sum lux mundi. Et alio, Ego sum resurrectio. Et rursus, Ego sum ostium. Dixit etiam illud, Ego sum pastor bonus. Et Samaritanæ dicenti, Scimus quia Messias venit,

qui dicitur Christus: cum venerit ille, annuntiabit nobis omnia: respondet, Ego sum, qui & loquor tecum, præterea cum discipulorum pedes abluit, Dominum & magistrum eorum se esse profretur his verbis, Vos vocatis me Magister & domine, & bene dicitis. Sum etenim. Quinetiam Dei se esse filium planè denunciat his verbis, Quem pater sanctificauit, & misit in mundum, vos dicitis, quia blasphemias, quoniam dixi, Filius Dei sum, Et, Pater venit hora, clarifica filium tuum, ut filius tuus clarificet te. Inuenimus autem eum se etiam regem esse profitentem, ut cum respondens Pilato ad illud, Tu es rex Iudæorum, dixit, regnum meum non est ex hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vique decertarent, ut non traderer Iudæis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Hoc etiam legimus, Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est. Et rursus, Ego sum vitis, vos palmites. Cum his quoque numeretur illud, Ego sum panis vitæ. Et rursus, Ego sum panis viuus qui de cælo descendit, & dat vitam mundo. Atque hæc quidem quæ nunc occurrunt ex iis quæ in euangelis posita sunt, proposuimus, se filius Dei esse dicit. In Ioannis autè etiam Apocalypsi dicit, Ego sum primus & nouissimus, & viuus & fui mortuus. Ecce viuus in secula seculorum. Et rursus, Ego sum *A & Ω*, & primus & nouissimus, principium & finis. potest etiam qui cum obseruatione, & diligentia sancta biblia legerit, ex prophetis similia dicere, veluti quod se sagittam electam vocat, seruumque Dei & lumē Gentium. Elaias autem scribit his verbis, De ventre matris meæ vocauit me nomine meo, & posuit os meum ut gladium acutum: sub tegumento manus suæ protexit me: posuit me ut sagittam electam, & in pharetra abscondit me, & dixit mihi, Seruus meus es tu Israël, & in te glorificabor. Et paulò post, Et Deus meus erit mihi fortitudo. Et dixit mihi, Magnum tibi est hoc, quod vocaris seruus meus, ut restituas tribus Iacob, & dispersionem Israël reducas & colligas? Ecce dedi te in lucem gentium, ut sis salus usque ad finem terræ. Quinetiam in Hieremia sic eum agno similem facit, Ego quasi agnus innocens qui ducitur ad victimam. Atque hæc quidem & his similia se ipsum esse dicit. Possunt autem & in Euangelis & in Apostolorum Prophetarumque scriptis sexcenta eiusmodi nomina colligi, quibus appellatur Dei filius, cum vel ij qui Euangelia scripserunt, sententiam suam de eo, quid nam sit, exponant, vel Apostoli, ex iis quæ didicerunt eum honore & gloria afficiant, & propheta, qui aduentum eius prædicent, & ea quæ ad illum pertinent, diuersis nominibus nuncient. Veluti Ioannes eum agnum Dei prædicat, dicens, Ecce agnus Dei qui tollit peccatum mundi: ob eamque rem virum, Hic est, de quo ego dixi, post me venit vir, qui ante me factus est: quoniam prior me erat: & ego nesciebam eum. In catholica autem epistola aduocatum pro animis nostris apud patrem eum esse dicit his verbis, Et si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum: subiicit autem, Quia propitiatio est pro peccatis nostris. Similique modo Paulus eum propitiationem esse dicit his verbis, Quem proposuit Deus propitiationem per fidem in sanguine ipsius propter remissionem præcedentium delictorum in sustentatione Dei, prædicatus est autem ex Paulo, sapientia esse,

& virtus Dei, vt in epistola ad Corinthios, Quoniam Christus virtus est, & Dei sapientia, præterea etiam sanctificatio esse, & redemptio. Qui factus est, inquit, nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio & redemptio. Quinetiam pontificem eum magnum esse nos docet ad Hebræos scribens, Habentes igitur pontificem magnum qui penetravit caelos Iesum filium Dei, teneamus confessionem. propheta præter hæc aliis etiam eum nominibus appellat. Iacob quidem in ea benedictione, qua in liberis suis vsus est, Iudam, Illud enim, Iuda te laudauerunt fratres tui: manus tuæ super dorsum inimicorum tuorum: catulus leonis Iuda, de cacumine ascendisti fili mi: cadens domisti vt leo & vt catulus: quis eum excitabit? Non est autem huius temporis exponere, quemadmodum ea quæ Iudæ dicuntur, ad Christum pertinent. Verum obiectionem etiam quæ commodè afferri potest, Non deficiet princeps ex Iuda, nec dux de femoribus eius, alio loco commodius diluam. Sciuit autem Christum Iacob & Israël nominari Esaias dicens, Iacob seruus meus, suscipiam eum: Israel electus meus, suscepit eum anima mea. iudicium gentibus nunciabit. non contendet, nec clamabit nec audiet aliquis in plateis vocem eius, arundinem contritam non franget, & linum fumigans non extinguet, donec euacuet ad victoriã iudicium: & in nomine eius gentes sperabunt. Christum autem esse eum de quo hæc prædicantur, perspicue docet Mattheus in Euangelio, mentione facta ex parte circumscriptiois, cum dixit, Vt impleretur quod dictum est, Non contendet, neque clamabit, & quæ sequuntur. Dauid etiam Christus vocatur. veluti cum Ezechiel vsus propheta munere apud pastores, subiicit ex persona Dei, Suscitabo Dauid seruum meum, qui pascet eos. Neque enim Dauid patriarcha excitabitur, qui pascet sanctos, sed Christus. Præterea Esaias virgam & florem Christum nuncupat illo loco, Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & requiescet super eum Spiritus Dei, Spiritus sapientie & intellectus: Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientie & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini. Lapis quoque in psalmis Dominus noster esse dicitur, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Exponit autem Euangelium, & in Actis Lucas, non alium esse lapidem, nisi Christum. Euangelium quidem hoc modo, Nunquam legis, Lapis quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem autem ceciderit, conteret eum. In actis autem Lucas scribit, Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli. Vnum autem nomen eorum quæ in Seruatore dicitur, nec ab eo dicitur, sed à Ioanne scriptum est, hoc etiam est, In principio Verbum, apud Deum Deus Verbum, dignumque est quod ab iis sciatur, qui tam multa nomina negligunt, & hoc quasi præcipuo vtuntur; rursumque cum illud quidem proponitur, explanatione quæritur, si quis ipsa eis afferat, in his autem vt manifestum apertumque recipientes, quid tandem Verbum Dei filius nominetur, & maxime quod assidue vtuntur his verbis, Eructauit cor meum verbum bonum existimantes enunciationem pa-

Eph. 4.

Dei sunt.

Matth. 12.

ternam quasi in syllabis esse sitam, Dei filium. ob eamque rem personam ei, si illos diligenter interrogamus, non tribuunt: nec essentiam eiusdem declarantem nondum talem aut talem dicimus, sed quomodoque essentiam. Verbum enim enunciatum filium esse intelligere etiam cuius non licet. Ac Verbum tale per se viuens; idemque aut non separatum à patre, ob eamque rem quod per se cohereret, ne filium quidem esse: aut etiam separatum & essentialem nobis Deum Verbum nunciant. Dicendum est ergo, quemadmodum in vnoquoque eorum nominum quæ antè enumerata sunt, ex appellatione explicanda est intelligentia eius quod nominatur, & connectendum est demonstratione quemadmodum filius Dei hoc nomine esse dicitur: sic etiam cum ipse Verbum nominatur, esse faciendum. Quæ enim sortitio est in vnoquoque quidem verbo non resistendi in litera: veluti si querendum sit, quomodo exponendum sit eum esse ostium, & quomodo vitæ & viam: in eo autem solo quod Verbum esse scriptum sit, non idem faciendum est? Sed quo vehementius approbemus ea quæ dicenda sunt de illo, quoniam modo Verbum sit Dei filius, exordium ducendum est ab iis illius nominibus, quæ à nobis proposita sunt. Atque hoc quidem nonnullis vehementer aberrare à proposito visum iri, non ignoramus. Sed tamen attendenti ad propositam utilitatem conducet, & veteri intelligentias, quibus imposita sunt nomina: rerumque consideratio erit via ferens ad ea quæ afferantur. Quoniam autem semel in theologiam, disputationemque de Deo incidimus, necessarium quoad eius fieri poterit inuenitis cum diligentia iis quæ ad eum pertinent, magis eum non solum quatenus Verbum est, sed etiam cætera, intelligimus. Dicebat ergo se lucem esse mundi, atque similia huic appellationi consideranda sunt, quæ aliquibus non solum similia, sed etiam eadem esse videantur. Est autem lux hominum, & lux vera, & lux gentium: lux quidè hominum principio Euangelij quod nobis propositum est. Quod factum est, inquit, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet; & tenebræ ipsum non comprehenderunt. Lux autem vera in iis quæ sequuntur in eadem scriptura, dictus est. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Lux verò Gentium in Esaiã vt proponentes antè diximus, Ecce posui te lucem gentium, vt sis salus vsque ad vltimum terræ. Sol quidem lux est mundi, quæ sensus mouet, & post hunc non absurdè * & stellæ eodem appellabuntur nomine, sed cum lux sint quæ sub sensum cadit, dicanturque à Mose factæ esse die tertio, quod iis quæ in terra sunt lucent, non sunt vera lux. At Seruator, qui iis quæ ratione prædita sunt, principatumque obtinent, collucet, vt eorum mens ea quæ proprie cadunt sub aspectum, videant, est vera lux mundi, id est, animorum qui rationis sunt participes & insunt in mundo qui sensibus percipiuntur; & si qui præterea mundum explet, ex quo nos esse Seruator docet. Fortassisque sol eius est pars maxime dominatrix, atque præstantissima, sol inquam, qui est magni diei Domini effector: quæ diem intelligentis, dicit iis qui ipso qui lux est, participant. Operamini donec dies est. Venit nox, quando nemò operari potest: quando in mundo sum; lux sum mundi. Quoniam autem etiam discipulis ait, Vos estis lux

lux mundi, Et, Luceat lux vestra coram hominibus similitudinem esse lunæ & astrorum in ecclesia sponfa atque discipulis existimamus, qui propriam lucem habent, aut à vera luce assumptam, vt eos illustrent qui in se fontem lucis extruere non potuerunt: velut, exempli causa, Paulum & Petrum mundi lucem appellabimus: quosuis autem eorum, qui ab eis docti & instituti sunt, qui illustrantur illi quidem, sed cæteros illustrare nequeunt, mundum vocabimus, cuius mundi erant lux Apostoli. Seruator verò qui est lux mundi, illuminat non quidem corpora, sed vi incorporea incorpoream mentem: vt vnusquisque nostrum quasi à sole illustratus, alia etiam quæ ratione cernuntur, videre possit. Vt autem cum sol illustrat vis illuminandi lunæ atque stellarum obscuratur: sic ij qui à Christo illustrantur, & splendorem eius acceperunt, quosdam ministros Apostolos & prophetas non requirunt, neque, (audendum est enim verum dicere) angelos, eodem etiam addam, neque præstantiores virtutes, cum ab ipsa primigenia luce doceantur. Iis autem qui solares Christi radios non capiunt, sancti ministrantes lucem præbent multò superiore minorem, qui vix & hanc capere possint, & ab ea impleantur. Est porro Christus qui lux est mundi, vera lux ad eius distinctionem, quæ sub sensum cadit, quod nihil quod sensu percipitur, verum sit: sed non quia non vera est quæ sub sensum cadit, idcirco falsa est ea quæ oculos mouet. Quæ enim sub sensum cadit, rationem cum ea quæ animæ & mente cernitur, habere potest, non tamen ea quæ falsa est, rectè omnino de ea quæ vera est, dici. Sed quæro, num idem sit, lux mundi, quod lux hominum? Equidem maiorem lucis vim explicari puto, cum lux mundi, quam cum lux hominum dicitur. Mūdus enim vna intelligentia non solum homines complectitur: Paulusque in priore ad Corinthios epistola latius patere hac quam altera mundum apud homines ostendit his verbis, Spectaculum facti sumus mundo & angelis & hominibus. Scito autem, num vna significatio mundus sit liberata creatura à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, cuius expectatio reuelationem filiorum Dei expectat. Addidimus verò hæc; Scito autem, quod vicinum est illud, Ego sum lux mundi, quod simul considerari potest, cum eo quod discipulis à Iesu dicitur, Vos estis lux mundi. Sunt enim qui putant maiores præstantioresque esse cæteris creatis naturis eos qui verè ac proprie à Iesu docti sunt: alij quidem, quod natura tales facti sint, alij pro ratione difficilius grauiorisque certaminis. Plures enim labores sunt, periculosiorque eorum vita, qui in carne & sanguine habitant, quam eorum qui in æthere verfantur, cum lumina quæ in celo sunt, in repetendis iterumque sumendis terrenis corporibus, sine periculo ac sine vilo profusus errore & peccato vitæ huius cursum conferunt. Ij autem qui hac ratione maxime adducti sunt, verbis scripturarum quæ de hominibus explicantur, asseruntque promissionem quæ differri non potest, nempe hominem præoccupare, vtentur: non tamen hoc idem etiam de creata natura, vel, vt recepimus, de mundo nunciant. Illa enim, Sicut ego & tu vnus sumus, vt & ipsi in nobis vnus sint: Et, Vbi sum ego, illic & minister meus erit, aperte de hominibus scripta sunt. Quod autem proferunt, creatu-

Cane.

Ioh. 17.

ram liberatam iri à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei, etiam addent, non si liberatur iam etiam participem esse filiorum Dei gloriæ: nec tacebunt isti etiam illud primogenitum omnis creaturæ propter maximum honorem omnium quem homini tribuit, hominem quidem factum esse, non tamen animal aliquod eorum quæ in celo sunt, sed & secundam & ministram, & seruam Iesu cognitionis stellam eam, quæ in oriente apparuit, effectam esse aut similem aliis stellis, aut fortassis etiam præstantiorem, cum eius qui præstat omnibus extiterit signum & significatio. Quod si gloriatio sanctorum in diuersis rebus & oppressiõibus consistit, quod sciant tribulationem patientiam operari, patientiam autem probationem, probationem verò spem, spem autem non confundere: nec patientiam, nec probationem, nec spem, creatura malis oppressa, parem, sed diuersam habebit: quandoquidem vanitati subiecta est creatura non volens, sed propter eum, qui eam in spe subiecit. Qui autem non audet tanta homini beneficia data confiteri, is concessa sumptione dicit vanitati subiectam creaturam ingemiscentem magis malis opprimi, quam ij qui in tabernaculo siue corpore sunt, ingemiscant, cum etiam plurimum temporis ac multis partibus diuturniore quam sit humanum, vanitati seruiat. Cur enim non volens nec sponte hoc facit? An quod ei contra naturam est, vanitati subieci, nec præcipuum vitæ statum habere: quem accipiet cum liberata erit in mundi interitu, & soluta à vanitate corporum. Sed quoniam plura, nec ad propositam quæstionem pertinentia dixisse videmur: ad ea quæ principio nobis proposuimus, reuertamur, commemoremusque cur lux mundi Seruator & lux vera, luxque hominum vocetur. Expositum est enim, eum lucem veram dictum esse à luce mundi quæ sub sensum cadit: atque aut idem esse lucem mundi quod lucem hominum, aut vt idem recipere intentionem: necessarium autem propter eos qui nihil explanarunt ex eo, quod Verbum est Seruator, hæc inuestigata sunt, vt hoc nobis persuadeamus, non ex munere insultere quidè in Verbi intelligentia, & si ne interpretatione, quæ transsumi possit: reuocare autem & per allegoriam exponere hoc verbum, Lux mundi, multaque alia quæ proposuimus. Vt autem ex eo quod illustrat, & illuminat ea quæ in hominibus principatum obtinent, omnino hominum qui rationis sunt participes, lux est, & lux vera, luxque mundi: sic ex eo quod omnis mortis amotionem efficit, & vitam quæ proprie dicitur, eis qui à mortuis excitantur, eumque verè receperunt, reddat, resurrectio dicitur. Hoc porro non solum nunc operatur in iis qui possunt dicere, Consepulsi sumus cum Christo per baptismum, & Consurreximus cum eo: sed multò magis cum aliquis deposita prorsus omni mortificatione, in ipsius etiam filij vitæ nouitate versatur & ambulat. Mortificationem autè IESV in corpore semper hic circumferimus, cum pro dignitate ac verè proficimus, vt & vita IESV in corporibus nostris appareat. Quinetiam iter quod duce sapientia fit, quodque vim habet efficiendi eos qui per eam salutem adipiscuntur, si fiat per cursum veritatis in verbo diuino, actionesque veræ iustitiæ consentaneas, nobis aperit mentis oculos vt intelligamus, quemadmodum ipse est via, in qua nihil portan-

dum est, neque pera, neque tunica: quin nec virgam habentes iter facere oportet, neque calceos inductos in pedes. Satis enim est hac via pro omni viatico, nec quicquam requirit is qui in ea incedit, cum sit veste ornatus, quæ eo digna est, qui inuitatus abiit ad nuptias, neque in hac via quicquam mali & molestiæ interuenire possit. Difficile est enim, ut est à Salomone scriptum, in petra serpentis vias inuenire, ego autem dico etiam, cuiusuis fera bestia. Itaque nec virga opus est in via, quæ ne vestigia quidem aduersariorum impressa habeat, ei etiam qui non sit capax, propter firmitatem. Itaque petra etiam dicitur deteriorum esse. veritas autem est vnigenitus, quod omnem rationem rerum omnium patris voluntate cum omni perspicuitate comprehendit, & pro sua cuique dignitate veritatem largiunt. Si quis verò querat, num omnia quæ patri pro diuitiarum suarum, sapientiaque ac scientiæ altitudine cognita penitus, & comprehensa sunt, Seruator noster sciat, gloriaque tribuendæ patri specie, nonnulla quæ à patre sciuntur, ignoari censet à filio, qui contentus sit non æquari ingeniti Dei comprehensionibus: ei resistendum est ex eo, quod Seruator est veritas, & afferendum est, si integra est veritas, nihil eam ignorare, ne claudicat veritas, quam ea deficiant, quæ ignorat, & quæ illorum sententia in solo patre insunt: aut doceat aliquis, esse quæ dum sciuntur, veritatis non appellentur nomine, sed eam superent. Perspicuum est autem, sinceræ atque nulli alij admixtæ vitæ principium propriè in primogenito omnis creaturæ inesse, à qua Christi participes accipiunt, veram vitam degunt, cum ij qui præter ipsam viuere putantur, quemadmodum vera luce carent, sic etiam veram vitam non habeant. Quoniamque in patre non iam sunt aut apud patrem, ea quæ profecta sunt primùm deorsum & ascendunt in filij diuinitatem qua aliquis quasi manu etiam ad paternam beatitudinem duci potest: ostium Seruator dictus est, cumque humanus sit, animorumque propensionem quomodocumque in melius probet, eorum etiam qui ad rationem non properant, sed ouium ritum quæ non consideratæ sunt, verum à ratione auersam mentem habent, pastor efficitur. Homines enim & iumenta saluabis Domine, Israël etiam & Iudas semen spargunt non solum hominum, sed etiam pecudum. Considerandum est præterea principio Christi nomen, regisque verbum simul sumendum est, ut ex appositione & comparatione differentia intelligatur. Scriptum est igitur in quarto & quadragesimo psalmo, Dilixisti iustitiam & odisti iniquitatem, præ participibus, causam esse, cur vnctus sit, quod ad eum accesserit iustitia, eam habuerit, oderitque iniquitatem, quasi non simul atque fuit, vnctionem & perfusionem quæ inerat, simul creatam non accepisset: quæ vnctio in iis qui geniti sunt regni est significatio, est autem etiam interdum sacerdotij. Est ne igitur aduentitium Dei filij regnum, ac non ei insitum & innatum? Qui id fieri potest, ut primogenitus omnis creaturæ cum rex non esset, postea rex factus sit, quod iustitiam dilexisset, præsertim cum ipse sit iustitia? Sed nunquam hoc ignoremus, hominem quidem ipsum Christum ex animo qui propterea quod humanus & perurbatus est, & particeps doloris factus est, regem autem ex diuinitate, maximè intelligi. Hoc autem ut credam &

dicam, me admonet primus & septuagesimus Psalmus, his verbis, Deus iudicium tuum regi da, & iustitiam tuam filio regis, Iudicare populum tuum in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Aperte enim hic psalmus qui in Salomone inscriptus est, de Christo prædicitur: atque operæ precium est, cui regi iudicium prophetia à Deo datum esse dicat, & cui regis filio, cuiusque regis iustitiam, considerare. Regnum ergo mea quidem sententia, præcipua primogeniti creaturæ omnis natura dicitur, quæ datur propterea quod iudicium excellit: homo autem quem assumpsit ab illa efficitur, & ad iustitiam figuratum, regis filius. Atque ut hoc approbetur, ad illud confirmandum afferro, in vni vtrūque coaluisse, atque ea quæ subiiciuntur, non iam ut de duobus aliquibus, dici, sed ut de vno. Vtrūque enim Seruator vni fecit ad primicias quæ vtrūque sunt, cum vnum eorum ante omnia fecisset. Vtrūque autem dico etiam in hominibus in quibus vnusquisque animus cum sancto Spiritu commixtus & temperatus est: factusque est spiritalis vnusquisque eorum qui salutem adipiscuntur. Ut igitur sunt nonnulli, qui à Christo pascuntur, quod, quemadmodum ante diximus, animi eorum pars sedata quidem & tranquilla est, sed tamen à ratione aberrat: sic sunt alij qui ei ut regi parent, quod ea parte animi, quæ est rationis particeps, ad Dei cultum religionemque accedant. Eorum qui ei ut regi parent, genera sunt duo, vnum eorum qui magis in mysterijs, & in rebus magis abstrusis & Deo dignioribus: alterum eorum qui in talibus minus, reguntur. Atque eos quidem, qui ea contemplati sunt, quæ sine corporibus sunt, quæ Paulus ἀόρατα, & μη βλεπόμενα, id est, ut ita dicam, inuisibilia & quæ non cernuntur appellat extra omne id quod sub sensum cadit, ratione à prima vnigenij natura regia potestate relictos fuisse dixerim: eos autem qui vsque ad rationem rerum quæ sensu percipiuntur, perueniunt, atque ex his effectorem gloria afficiunt, hos inquam, etiam qui à ratione reguntur, à Christo dominatu regio gubernari. Nemo autem offendantur, discernens nostras de Seruatore intelligentias, quod nos idem quod essentiam facere arbitretur. Ille autem qui tandem iis qui quod clarum apertumque est tenent, erit doctor & explanator eorum quæ ad * pertinent? Dominus noster, dominus est etiam seruorum eorum, qui spiritum seruitutis habent in timorem, & progressum faciunt, & ad sapientiam contendunt, eaque digni iudicantur. Quoniam seruus nescit quid dominus suus velit: dominus qui factus est, eorum amicus non manet. Atque hoc ipse docet, vbi quidem etiam serui erant ij qui audiebant, dicens, Vos vocatis me, Magister, & domine, & bene dicitis. Sum etenim. vbi autem non erant, iam non dicam vos seruos, quia seruus nescit voluntatem domini sui. Vos autem dico amicos, quia persecutis mecum in omnibus tentationibus meis. Qui ergo metu & timore viuunt, quem Deus à seruis non bonis exigit, ut in Malachia legimus, Si dominus sum ego, vbi est timor meus? ij serui sunt domini qui seruator eorum vocatur. Verum his omnibus non planè filij nobilitas ostenditur, sed cum illud, Filius meus es tu: ego hodie genui te ei à patre dicitur, cui hodie semper est: neque enim est Dei vespera: sed, ut mihi videtur, nec manè, sed quod æque diuturnum est, atque ingenua & sempiterna

piterna eius vita, ut ita dicam, tempus & dies ei hodie est, in quo genitus est filius quod ortus eius principium, quemadmodum nec diei, non reperitur. Addendum est ad superiora, quomodo vitis vera sit filius. Hoc autem perspicuum erit iis qui pro muneris prophetici dignitate illud intelligunt, Vinum lætificat cor hominis. Si enim cor est pars ea, quæ est rationis & cogitationis, id autem quod ipsam lætificat, est verbum quod potu dulcissimum est, quodque ab humanis rebus mentem dimouet, atque eam afflatu & instinctu diuino concitat, & inebriat ebrietate non à ratione auersa, sed diuina, qua, ut opinor, Ioseph fratres suos obruit: consentaneum est, ut quæ vinum quod hominis cor læticia afficit ferat, vera sit vitis. Ob eamque causam vera vna veritatem continet, & palmites discipulos eius imitatores eisdemque fructum ferentes veritatem. Difficile est autem panis & vitis dare dissimilitudinem: quandoquidem non solum vitem, sed etiam panem se esse dicit. Vide autem ne forte vitis alere, & formem reddere, atque confirmare cor hominis dicitur: vinum autem & suauis est & lætificare, & diffundere solet: sic etiam disciplinæ ac doctrinæ quæ ad vitam & mores pertinent, & ei qui dicit ac facit, vitam afferunt, & panis vitæ recte sunt, nunquam hæc fructus vitis dicantur: & qui lætificat, mentemque diuino instinctu permouent rerum abstrusarum, atque mysteriorum contemplationes, cum ebibuntur, Dominum oblectant: nec solum alij, sed etiam voluptate delicisque abundare licet iis qui bibunt ea quæ à vera vite proficiuntur, & vinum vocantur. Præterea quomodo in Apocalypsi scriptum est, Primus & nouissimus, alter ex eo quod primus sit, atque A principiumque antecedit: & ex eo quod sit nouissimus, non idem quid & finis, existimo quidem in multis generibus animantium qui rationis sunt participes, aliquid esse consignatum quod sit primum, quod secundum, quod tertium, & quæ deinceps sequuntur ad postremum: & accuratè quidem explicare quid primum sit & quale secundum, & in quo rerum sit tertium, atque ita perueniendo ad extremum, non humanæ esse naturæ, sed superioris: insistere autem & circumloqui ea quæ ad locum pertinent, quoad eius fieri poterit, conabimur. Sunt nonnulli dij, quorum Deus est Deus, quemadmodum prophetia loquuntur, Confitemini Deo deorum: & Deus deorum Dominus locutus est, & vocauit terram. Deus autem ex Evangelio non est mortuorum Deus, sed viuentium. Viuunt igitur etiam dij quorum Deus Deus est. Et Apostolus scribens in epistola ad Corinthios, Dij, inquit, multi sunt, & domini multi: nos prophetica verba sequuti, deorum nomen ut extantium expressimus. Sunt autem præter Deos quorum Deus est Deus, alij etiam nonnulli, qui vocantur Throni, & alij qui dicuntur Principatus, Dominationesque & Potestates, præter hos alij. Propter autem illud Pauli, Super omne nomen, quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, & alia præter hæc non admodum soliti sumus ea quæ nominantur, rationem habere credere. quorum vnum genus quoddam Hebræus Sabæ vocabat, à quo formatum est Sabaoth, quo nomine illorum princeps declaratur. Non dixerim quid à Deo & in omnibus mortale rationis particeps est homo. Deus igitur vniuersi

primum aliquo honore genus particeps rationis affecit, quod quidem Deos qui vocantur esse arbitror: & secundum nunc Throni vocentur, ac tertium sine ordine principatus. Sic verò ab eo quod rationis est particeps descendendum est, ad postremum genus quod rationis est particeps, quod fortassis non aliud est, nisi homo. Conseruator igitur multo diuinius quam Paulus, omnibus factus est omnia, ut omnia aut lucrificeret, aut perficeret: planèque hominibus homo, angelis angelus factus est. Ac de illo quidem, eum hominem factum esse, nemo eorum qui crediderunt, ambiget. Hoc autem, eum factum esse angelum, credamus obseruantes angelorum visiones & apparitiones atque sermones, cum angelorum potestas in quibusdam scripturæ locis apparuit, angelis loquentibus, ut in illo, Apparuit angelus Domini in flamma ignis rubi. Et dixit, Ego sum Deus Abraham, & Isaac, & Iacob. Quinetiam Esaias ait, Et vocabitur nomen eius, magni consilij angelus. Quapropter primus & nouissimus Seruator esse dicitur, non quod non sint aliqua extremorum media, sed ut ipse factus esse omnia intelligatur. Scito autem, vtrum homo sit extremum genus, an ea quæ natura habet, id est, inferi vocantur, in quibus sunt etiam demones aut omnes, aut alij. Quærenda sunt ea in quæ & factus Seruator, per Dauid prophetam dicit, Et factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber, quasi plus habens quam homines & eo ortu quem ex virgine habuit, & reliqua vita quam admirabilem egit. Sic inter mortuos, ex eo quod solus erat liber, non est eius anima relicta apud inferos. Hoc igitur modo primus & nouissimus dicitur. Quod si Dei literæ sunt, sicuti certè sunt, quas legentes sancti dicunt, se legisse elementa illa quæ in cæli tabulis erant, ut caelestia legerentur: sunt cogitationes, quæ in A & quæ sequuntur vsque ad Ω Dei filij diuiduntur. Rursus autem idem principium & finis, sed non eodem sensu, dicitur Principium enim ex eo quod est sapientia, quemadmodum ex Prouerbis cognouimus. Scriptum est enim, Dominus creauit me principium viarum suarum in opera eius. Quatenus autem Verbum est, non est principium. In principio enim erat Verbum. Itaque eius intelligentia principium habet & aliquid secundum præter principium, tertiumque & ita deinceps ad extremum, quasi diceret, Sum principium, quatenus sum sapientia: secundum autem si ita res ferat, quatenus aciem oculorum effugio, sumque inuisibilis: tertium, quatenus vita: quandoquidem quod factum est, in ipso vita erat. Ac si quis potest exquirendo scripturarum sententiam verberare, fortasse multa ordinis, atque finem inueniet. Neque enim arbitror, omnia. Planè autem atque apertius principium ac finis ex consuetudine, ut in eo quod coagmentatum est, dici videntur, Veluti domus principium est fundamentum, & finis coronis: accommodandumque est profecto, quod angularis lapis est Christus, omni coniuncto corpori eorum qui salutem assequuntur, exemplum. Omnia enim & in omnibus Christus vnigenitus, ut principium quidem est in eo homine quem assumpsit: ut autem finis, in postremo sanctorum: & in iis qui interiecti sunt, ut principium est in Adam, ut finis in aduentu, ex illo verbo, Nouissimus

Prou. 8.

1. Cor. 15.
Adam

Adam in spiritum viuificantem. Quanquam hoc verbū expositioni primi & nouissimi conueniret: tamen obseruatis iis quæ de primo ac nouissimo, & de principio sineque dicta sunt, partim quidem ad genera eorum quæ ratione vtuntur, partim ad diuersos Dei filij sensus contulimus disputationem: tenemusque primi & principij nouissimique ac finis distinctiones. Præterea A etiam & Ω non est obscura differentia: nec viui & mortui, qui postea quam mortuus est, viuit in seculorum secula. Quoniam enim non profuit nobis prior vita nostra, facti in peccato, mortis nostræ tollendæ causa descendit, vt cum mortuus peccato fuisset, mortificatione Iesu in corpore circumferentes, eius vitam quæ mortē consequuta est in secula seculorū ordine possimus adipisci. Qui enim I E S V mortificatione in corpore semper circumferunt, ij etiam Iesu vitam in suis corporibus euidentem clarāque habebunt. Atque hæc quidem ex noui testamenti libris ab eo de se dicta sunt. In Esaia autem dicebat, à patre possum esse os suum vt gladium acutum, sequē protectum sub manus ipsius vmbra, sicut sagittam electam, & in pharetra parris reconditum, atque Dei rerum omnium seruum, ab ipso vocatum, Israëlque lucem & Gentium. Gladius quidem acutus est os Dei filij, quoniam viuus est sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, & pertingens vsque ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoque ac medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis. nam cum venerit, non vt pacem in terram, id est, in ea quæ corpori obediunt, & sensui obsequantur, mitteret, sed gladium, & dirimeret, vt ita dicam, ob detrimentum & damnum contractam animi & corporis amicitiam, vt anima tradens se aduersario carnis, spiritu cum Deo amicitia coniuncta sit: gladium vel vt gladium acutum ex prophetico verbo, os habuit. Quin etiam qui aspiciet tam multos qui diuino amore vulnerati sunt, simili modo quo ea quæ hoc sibi euenisse in Canticis canticorū fatetur. Quia amore langueo ego, sagitta quæ vulnerauit animos tam multorum in Dei amorem: non aliquid aliud esse inueniet, nisi eum qui dixit, posuit me vt sagittam electam. Præterea omnis qui intellexerit, Iesum discipulis factum esse non vt accumbentem, sed vt ministrum, cum Dei filius serui habitum & figuram pro eorum qui peccato seruierant, libertate induisset: is quomodo pater ei dicat, Seruus meus es, non ignorabit. Et paulò post, Magnum tibi est, quod puer meus vocaris. Audendum est enim dicere, maiorem atque diuiniorum, & ve è ad patris imaginem factam bonitatem Christi extitisse, tum cum seipsum humiliavit & abiectus factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, quam si rapinam arbitratu esset, se esse patrem & æqualem Deo, nec voluisset pro mundi libertate seruus fieri: ob eamque causam docere nos volens, magnum se à patre beneficium accepisse, hoc modo seruisse, ait, Et Deus meus erit mihi fortitudo, Et dixit mihi, Magnum tibi est vocari puerum meum. Si enim seruus factus non esset, nunquam tribus Israël constituisset, nec dispersionem Israël conuertisset: quin nec in lucem Gentium factus esset, vt esset salus vsque ad extremum terræ. Ac mediocre quidem est, eum factum esse seruum, etiam si magnum hoc à patre esse dicatur, ovis innocentis &

agni comparatione. Tanquam enim agnus innocens factus est, ductusque est agnus Dei ad victimam, vt peccatum mundi tolleretur: is qui omnibus verba suppeditat similis factus est agno qui in conspectu se tōdentis obmutescit, vt eius morte nos omnes purgemur dato remedio aduersus contrarias actiones, & peccatum eorum qui veritatem approbare volunt. Mors enim Christi potestates quæ cum genere hominum pugnant, debilitauit, nouaque vi in vnoquoque eorum qui credunt, vitam peccato attulit. Quoniam autem dum omnes eius hostes & inimici deleantur, & tandem mors ipsa, peccatum tollit, vt mundus omnis liber & solutus sit à peccato: propterea Ioannes eum ostendens, ait, Ecce agnus Dei, qui tollit peccatum mundi, non qui ablaturus est, nec qui iam tollit: nec qui abstulit quidem, non autem etiam tollit. Operatur enim, vt tollat ab vnoquoque eorum qui sunt in mundo, vt ab omni mundo auferatur peccatum, & tradat patri paratum regnum Seruator, ne in id quod à patre regia potestate regitur vllum profus peccatum recipiatur: ac rursus in se ipsum totum omnia Dei recipiat, cum illud complebitur, Vt sit Deus omnia in omnibus. Præterea vir post Ioannem venire dicitur, qui ante ipsum factus est, & ante eum erat, vt etiam filij Dei hominem diuinitate quæ ei adiuncta est, ortu quem ex Maria habuit, priorem antiquiorēque esse intelligamus, quem hominem Baptista se nescisse & ignorasse dicit. Quo autem pacto nesciuit is qui etiam in aluo Elizabeth matris infans lætitia gessit, cum ad Zachariæ vxorem vox salutationis Mariæ peruenit? Disce ergo, num illud, Nesciebam, de iis quæ ante corporis assumptionem habebat, possit dicere. Si verò eum antè quam corpus assumpsisset, nesciuit, & cognouit eum tum etiam cum ipse Christus in matris aluo continebatur: fortassis aliquid aliud de eo discit, præter id quod cognitum habebat, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizatus in spiritu & igni. Etenim si eum nouerat quod ex matris aluo, non modò non omnia quæ ad eum pertinent cognita habebat, sed fortassis etiam ignorabat eum esse, qui in spiritu & igne baptizaret, cum vidit spiritum descendentem & manentem super eum: tamen virum eum esse & primum Ioannes non cognouit. Nullum autem nomen eorum quæ commemorata sunt, eius apud patrem pro nobis patrocinium declarat, cum pro hominum natura postulet, atque placet ei Deum patrem * aduocatus, & placatio, & vt hoc verbo vtatur, propitiatorum esse dicatur: aduocatus quidem in Ioannis epistola, Si quis autem peccauerit, aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustum, Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris. Itemque in epistola ad Romanos propitiatio dicitur his verbis, Quem proposuit Deus propitiationem per fidem, cuius propitiatio in intimis & sanctis sanctorum vmbra quædam erat aureum propitiatorii quod duo Cherubim sustinebant. Quomodo autem aduocatus, placatio, & propitiatio sine Dei potestate quæ imbecillitatem nostram expellat, fieri poterat, quæ eadem & animos credentium influeret, & à Iesu ministraretur, cuius ipse est primus per se Dei vis & potestas? per quem aliquis possit dicere, Omnia possum in eo qui me confortat

tat CHRISTVS IESVS. Itaque Simonem Magnum eum qui se prædicabat vim esse Dei quæ magna vocaretur, simul eum pecunia ad interitum & perniciem accepisse scimus. Qui autem Christum verè Dei vim & virtutem esse fatentur, eos illo in omnibus quæ quomodocumque confirmant, participare quatenus vis est, credimus. Nec verò illud à nobis reticeatur, quod Dei sapientia iure etiam propter hoc ipsum esse dicitur. Neque enim in solis ac nudis Dei atque patris omnium cogitationibus statum habet eius sapientia pro iis opinionibus, quæ cum humanis cogitationibus consentiunt. Quod si quis est, qui corporis expertem personam variatum contemplationum, quæ rerum omnium rationes complectatur, viam & quasi animatam cogitare possit: is Dei sapientiam quæ omni creatæ naturæ præstat, rectè de se hæc dicentem intelligit, Deus creauit me principium viam suam ad sua opera: propter quam creaturam etiam creata natura omnis consistere potuit, cum diuinæ sapientiæ per quam facta est, sit capax. Omnia enim, vt ait David, fecit Deus in sapientia. Sed multæ naturæ factæ sunt sapientiæ participes, quæ tamen nihil eius quæ creata est, accipiunt. Paucæ autem admodum non solum eorum quæ ad ipsas pertinent, sed etiam quæ ad multa alia, sapientiam percipiunt, cum Christus sit omnis sapientia. Vnusquisque verò quantum compos est sapientiæ, tantum etiam Christi est particeps, quatenus sapientia est: quemadmodum vnusquisque eorum, qui vim præstantiorem habent, quantam vim accipiunt, tantum Christi qua ex parte vis est & virtus, est particeps. Quod etiam de sanctificatione, redemptioneque sententiæ eodem modo. Iesus enim nobis factus est & sanctificatio, qua sancti sanctificantur, & redemptio: vnusquisque verò nostrum & illa sanctificatione sanctus efficitur, & illa redemptione redimitur. Disce autem num frustra à nobis Apostolus proferatur, qui ait, Qui factus est nobis sapientia à Deo, & iustitia, & sanctificatio & redemptio. * * * Quod si non in aliis de Christo, quatenus sapientia & virtus est, absolute dicerentur, eum esse Dei vim ac sapientiam: cerrè suspicari essemus, omnino ipsum neque Dei sapientiam esse, neque virtutem. Verum modò quidem de sapientia & virtute causa nostra absoluteque nobis scriptum est: de sanctificatione autem & redemptione eadem dicta non est enunciatio. Itaque videto, quoniam qui sanctificatur & qui sanctificatur, ex vno omnes, num sanctificationis nostræ pater sit sanctificatio, quemadmodum cum Christus caput nostrum sit, pater eius est caput. Redemptio autem nostra est Christus, qui quod captiui eramus, indignerimus redemptionis: eius verò redemptionem non quæro, qui tētatus est per omnia pro similitudine absque peccato, nec vnquam ab hostibus in captiuitatem redactus est. Hæc autem distinguuntur eo quod nobis, & eo quod omnino conuenit, ita tamen, vt sapientia quidem & redemptio sit Christus nostrum causa non omnino ac per se: nostra autem causa, & per se sit & virtus & sapientia. Nec verò non consideratum iustitiæ verbum relinquendum est. Christum quidem nobis factum esse iustitiam, ex illo Pauli loco perspicuum est, Qui factus est nobis sapientia à Deo & iustitia & sanctificatio, & redemptio. Quod si eum per se atque omnino iustitiam non inueniamus, quemadmo-

dum absolute Dei sapientiam atque virtutem, querendum est, num etiam ipsi Christo quemadmodum pater est sanctificatio, ita etiam sit iustitia. Non enim est apud Deum iniquitas: & iustus est ac pius siue sanctus dominus: & in iustitia iudicia eius sunt. Cum autem iustus sit, iuste omnia administrat. Illud autem, Quod erat, quod hæretici de iusto alio atque diuerso à bono dicunt, nec explanatum est ab eis, qui putauerint iustum quidem esse effectorem & opificem, bonum autem Christi patrem: id si accuratè subtiliterque consideratum sit, in patre & filio posse dici opinor, quod filius quidem sit iustitia, qui iudicandi potestatem acceperit, quia filius hominis est, & iudicabit orbem terrarum in iustitia: pater autem in eos qui in filij iustitia eruditi sunt, post Christi regnum beneficia conferat, re ipsa boni declarata appellatione, cum erit Deus omnia in omnibus. ac fortassis iustitiæ suæ Seruator parat omnia idoneis temporibus & verbo & ordine & suppliciis, & vt ita dicam, spiritalibus eius medicinam afferentibus auxiliis, vt capiant tadem patris bonitatem, quam intelligens, et qui vnigenito dicebat, Magister bone, Quid me, inquit, bonum dicis? Nemo bonus nisi vnus Deus pater. Simile autem aliis in locis demonstrauimus, & in hoc maiorem aliquem opifice esse, opificem quidem Christum intelligentes, maiorem autem eo patrem. Quoniam igitur is qui tam magna habet, & est aduocatus, placatio, propitiatorum, compassus nostris infirmitatibus, quod tentatus est per omnia humana pro similitudine absque peccato, magnus est pontifex cum non pro hominibus solis, sed etiam pro omni quod rationis est particeps hostia quæ semel oblata est, semetipsum obtulisset. Nam excepto Deo pro omnibus mortem gustauit, vt in quibusdam epistolæ ad Hebræos exemplaribus positum est, Dei munere & gratia. Siue autem Deo excepto pro omnibus mortem gustauit, non solum pro hominibus mortem perpessus est, sed etiam pro reliquis quæ ratione vtuntur: siue Dei gratia pro omnibus mortem gustauit, pro omnibus præter Deum mortem pertulit. Gratia enim Dei mortem gustauit pro omnibus. Etenim absurdum est eum pro humanis quidem peccatis mortuum esse dicere, non autem etiam pro aliquo alio, quod præter hominē in peccato fuit, veluti pro stellis, cum nec stellæ omnino munda sunt coram Deo, vt in Iob legimus, Stellæ autem non sunt munda coram ipso, nisi fortè hyperbolicè hoc dictum est. Ob eam causam magnus est pontifex, quod in patris regno restituat omnia providens, vt ea quæ defuncti in vnoquoque eorum quæ orta sunt, suppleantur, vt paternam gloriam consequantur. Hic pontifex alio sensu præter ea quæ dicta sunt, Iudas nominatur, vt ij qui sunt in occulto Iudæi, non à Iuda Iacob filio Iudæi, sed ab hoc vocentur: qui sunt eius fratres, eumque laudant, & libertatem recipiunt, qua ab eo liberati sunt, erepti ex eius hostibus, impositis illorum cernici. ipsius manibus, eisque subactis, quin etiam supplantata opposita actione, solusque patrem videns, etiam cum homo factus est, Iacob & Israël dicitur: à quo qui est lux mundi quemadmodum generatur, sic etiam ab eodem qui Iacob, & Israël vocatur, Iacob & Israel efficitur. Quoniam autem regnum à rege accipit, quem noluerunt sibi filij Israël regia potestate præesse, cum nec Dei voluntate

luntate imperium administrassent, & praesuis-
sent, nec se Deo notos effecissent; bella etiam
domini gerens, populo filio suo pacem parat.
Fortassis autem ex hoc David dicitur: & postea
virga iis qui laboriosam duriorumque viuendi
rationem requirunt, nec seiplos ad chatitatem
clementiamque patris receperunt. Ob eamque
causam si virga vocatur, exibat. Non enim in se
manet, sed extra pristinum statum videtur esse.
Cum autem venit, & virga facta est, non virga,
sed post virgam flos efficitur ascendens, & postea
quam virga esse desit, flos iis ostenditur, qui quod
ipse virga visitationis fuit, disciplinam sequuti
sunt. Visitabit enim Deus in virga ferrea iniquitates
eorum, quos visitabit. misericordiam autem
suam non disperget ab eo. Eius enim miseretur,
cum eorum pater miseretur, quibus vult filius mi-
sericordiam dari. Licet autem etiam non in iisdem
intelligere eum & virgam & florem fieri, sed vir-
gam quidem in iis qui animaduersionis indigent,
florem autem iis qui salutem consequuntur. Hoc
autem melius esse superius arbitror. Quamquam
hoc addendum est loco fortassis, propter finem, si
cui virga est, flos est omnino, qui non si cuiquam
flos est, illi omnino etiam est virga: nisi forte quia
est flos flore perfectior, & florescere in iis quae
nondum perfecte fructum ferunt, dicitur: perfecti
magis quam florem, Christum capiunt, qui autem
eius virga tentati & probati sunt vna cum virga
non eius perfectionis, sed floris, qui eius fructus
antecedit, participes fiunt. Extrema prima disputa-
tione, Christus erat lapis qui reprobatus est ab
aedificantibus & in capite anguli locatus. Quia
enim viui lapides aedificantur in fundamento di-
uersis lapidibus ab apostolis & prophetis, lapide
angulari Iesu Christo domino nostro, quod ipse
pars sit aedificij ex viuis lapidibus, in agro viuenti-
bus: lapis appellatur. Haec autem omnia à nobis
dicta sunt, quod multorum sorte ac sine iudicio
dictam sententiam vellemus refellere, quod cum
tam multa nomina ei attribuantur, tamen in sola
Verbi appellatione commorentur, non exquiren-
tes, quid tandem Verbum quod erat Deus apud
patrem, per quod facta sunt omnia, Dei filius dica-
tur. Ut igitur ab effectu illustrationis mundi, cuius
lux est, lux mundi appellatur: & ex eo, quod facit,
ut ij qui verè ad se veniunt, mortificationem depo-
nant, & excitati vitae renouationem recipiant, & re-
cupescent, resurrectio vocatur: atque ex alia actione
& officio, pastor, & magister, atque rex, sagittaque
electa, ac seruus, & praeterea aduocatus, placatio &
propiciatorum: sic etiam Verbum, quod & omnia
quae sunt in nobis auersa à ratione auferat, & ve-
rè nos rationis participes parat, ita ut omnia in
gloriam Dei vsque ad cibum & potum faciamus,
atque ad Dei gloriam propter verbum omnia vi-
tae opera atque facta, & vulgaria & perfecta refe-
ramus. Si enim eo participantes, excitamur & il-
lustramur, atque etiam pascimur & regimur: non
est dubium, quin diuino instinctu rationis parti-
cipes efficiamur, quod ipse quatenus est Verbum
& resurrectio, ea quae in nobis sunt rationis aliena
mortificationem exterminet. Discite autem, num
participes eius sint omnes homines quodammo-
do, quatenus est Verbum. Itaque eum quæri non
extra eos qui quærent, ab iis qui eum inuenire
constituant, nos docet Apostolus his verbis, Ne
dixeris in corde tuo, Quis ascendet in caelum? hoc

Rom. 10.

est Christum deducere. aut quis descendet in
abyssum? hoc est Christum à mortuis reuocare.
Sed quid dicit scriptura? Prope te est vehementer
verbum in ore tuo & in corde tuo: quasi idem sit
Christus etiam verbum quod quæritur. Quin-
etiam cum dominus ipse ait, Nisi venissem & lo-
quutus fuisset eis, peccatum non haberet. Nunc
autem excusationem non habent de peccato suo:
non aliud intelligendum est, quam Verbum di-
cere iis in quibus nondum completum & per-
fectum est, non esse peccatum, hos autem eius
reos esse; qui cum eius iam essent participes,
contra cogitationes & notitias, quibus Ver-
bum ipsum in nobis perficitur agant. Atque ita
demum verum est illud, Nisi venissem & loquu-
tus fuisset eis, peccatum non haberent. Age
enim in Iesu qui aspectabilis est, ut multi puta-
bunt, hoc consideretur. Quomodo igitur verum
est, eos non habere peccatum, ad quos non vene-
rit? Omnes enim qui aduentum Seruatoris ante-
cesserunt, ab omni peccato soluti erunt ac liberi,
quippe cum non venisset Iesus carne spectabilis.
Quin etiam omnes ij quibus nondum de eo nunc-
ciatum est, peccato & culpa vacabunt. illudque
perspicuum est, eos qui in culpa non erunt, non
subiectum iri iudicio. Verbum autem quo in ho-
minibus genus nostrum non participare diximus,
duobus modis dicitur, aut ex notitiam & cogi-
tationum cumulo, qui est in omnibus, qui ex pue-
ris excesserunt, monstris ablati: aut ex perfectio-
ne, quae in perfectis solis inuenitur. Ad superius,
haec verba, Si non venissem & loquutus fuisset
eis, peccatum non haberent: nunc autem excusa-
tionem non habent de peccato suo, dirigenda
sunt: ad posterius autem, illud, Omnes qui ante me
venerunt fures sunt & latrones, & non audierunt
eos oues. Nam ante verbi perfectionem humana
omnia in vitio erant, cum minus plena essent, &
deficerent, quibus non plenè & perfectè obediunt
ea quae in nobis à ratione auersa sunt quae per
tropum oues dicta sunt. Ac fortassis superiore
sensu, Verbum caro factum est: posteriore autem,
Deus erat Verbum, Sequitur autem ut quæramus
id quod interiectum est his duobus locis. Ver-
bum caro factum est, & Deus erat verbum. In hu-
manis licet videre, Verbo quasi dissoluto in ele-
menta, ex quo caro factum est, & in minutas par-
tes diuiso, quoad factum est id quod erat in prin-
cipio Deus Verbum quod apud patrem est, cuius
verbi gloriam vidit Ioannes quasi vnigeniti à pa-
tre. potest autem etiam Verbum filius esse ex eo
quod occulta patris sui enunciet, qui eodem mo-
do mens est, quo verbum mentis filius vocatur.
ut enim verbum nostrum eorum quae à mente
cernuntur, est nuncius: sic Dei verbum, quod pa-
trem nouit, ad quem sine duce nemo eorum qui
orti sunt, potest accedere, patrem quem nouit,
enunciat. Nemo enim nouit patrem nisi filius, &
cui filius reuelauerit. Et quatenus Verbum est,
magni consilij est angelus, cuius factus est prin-
cipatus super humerum eius. Regiam enim digni-
tatem obtinuit, quod crucem pertulit. In Apoca-
lypsi autem in equo sedere dicitur Verbum cre-
dibile & verum: quod, ut arbitror, ostendit pate-
factionem vocis, quam Verbum veritatis quod ad
nos venit praedicat. Sed non est huius temporis
docere, multis locis scripturae in voce * qui-
bus inuabimur, si diuinas institutiones discipli-
nasque

nasque audiamus: positum est equi verbum. Tan-
tum autem vnus atque alterius falsi equi salutis
causa faciendae est mentio. Et, Hi in curribus, & hi
in equis: nos autem in nomine domini Dei nostri
magnificabimur. Illud autè, Eructauit cor meum
verbum bonum, dico ego opera mea regi, in quar-
to & quadagesimo psalmo scriptum, & à multis
ut intellectum, semper fertur, non debemus non
consideratum praetermittere. Faciamus enim haec
patrem dicere. Quod igitur est cor eius, ut con-
gruenter cordi, bonum verbum appareat? Si enim
Verbum non eget, ut illi existimant, explanatio-
ne, perspicuum est neque cor egere. quod quidem
absurdissimum est, cor eodem modo quo in cor-
pore nostro, Dei partem esse existimare. At qui ad-
monendi sunt, quemadmodum manus, & bra-
chium atque digitus Deus nominatur, non desi-
gentibus nobis in solo verbo mentem nostram
& sententiam, sed exquirentibus, quomodo haec
rectè ac pro Dei dignitate explananda sint: sic
etiam Dei cor vim eius qua intelligit & proponit
& statuit de omnibus rebus, esse intelligendam,
verbum autem id quod ea quae in ea sunt, enun-
ciat. Quis verò patris eorum quae orta sunt consi-
lium, iis qui digni sunt, & ab eo facti, praeter Ser-
uatore enunciat? Fortassis autem etiam verbum
hoc Eructauit, non frustra dictum est. Sexcenta
enim alia dici potuissent praeter illud, Eructauit,
veluti proposuit cor meum verbum bonum; lo-
quutum est cor meum verbum bonum, sed ne
fortè quemadmodum Spiritus alicuius occulti in
publicum progressus sit, rei quae ructu emittitur,
quasi hoc ipso esset, & respiceret: sic veritate per-
cepta non continens eructat, eorumque speciem in
verbo praebet, quod ob eam causam imago voca-
tum est Dei qui non videtur: atque id ut multo-
rum approbatione impulsu dici à patre intelliga-
mus, Eructauit cor meum verbum bonum, sed
non omnino eis concedendum est haec esse quasi
certè enunciantis Dei. Cur enim propheta plenus
Spiritus non dicit, ac proferat verbum bonum,
qui de propheta Christi ipsum continere non
potest, Eructauit cor meum verbum bonum: dico
ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribae
velociter scribentis. Speciosus forma praefiliis ho-
minum. Deinde ipsi Christo, Diffusa est gratia in
labiis tuis. Quomodo enim si haec pater dicebat,
subiiciebat, Diffusa est gratia in labiis tuis: pro-
pterea benedixit te Deus in aeternum. & paulò
post, Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo
exultationis praefortibus tuis. Si quis verò oc-
currat, contendatque ex persona patris dici ea quae
in psalmo dicuntur, ex illo loco, Audi filia, & vi-
de, & inclina aurem tuam, & obliuiscere popu-
lum tuum & domum patris tui: non enim prophe-
ta Ecclesiae dicit, Audi filia: non est difficile doce-
re etiam ex aliis psalmis personarum fieri in lo-
quendo vicissitudines, ut etiam possit his ex illo
loco, Audi filia, pater loqui. Addendum est etiam
illud ad quaestionem quae de Verbo posita est,
Verbo domini caeli firmati sunt, & Spiritu oris
eius omnis virtus eorum: quae quidem nonnulli
de Seruatore & Spiritu sancto dici existimant, cum
possint declarare, Verbo domini caelos esse firma-
tos, ut si verbo architecti domum & verbo eius qui
naue aedificat, eam factam esse dicamus. Sic igitur
Verbo Dei caelos, quod est diuinus corpus, ob
eamque causam firmamentum vocatur, nec ut caetera

corpora, multis modis fluere & dissolui potest: &
infra firmatos esse, & ob id à Verbo diuino ha-
buisse ut eximio quodam modo essent. Quonia igitur
propositum est nobis illud, In principio erat
Verbum, aperte planèque explicare, principium au-
tem, testimoniis ex Prouerbiis explicatum est di-
ci Sapientiam, & sapientia ante Verbum quod
eam enunciat, intelligitur: illud intelligendum est,
Verbum esse semper in principio, id est, in sapien-
tia, ipsum autem cum est in sapientia, quae prin-
cipium vocetur, non impediri quo minus sit apud
patrem, quod ipsum etiam Deus sit, nec nudum
ipsum esse apud Deum, sed cum in principio, id
est, sapientia sit, apud Deum esse. Subiicit enim, &
ait, Hoc erat in principio apud Deum. Poterat enim
dicere, Hoc erat apud Deum, sed quemadmodum
erat in principio, sic etiam in principio erat apud
Deum. Et omnia per ipsum quod erat in prin-
cipio facta sunt. Omnia enim in sapientia, ut ait Da-
uid, fecit. & praeterea ut accipiamus Verbum pro-
priae descriptionem habens, veluti, quod per se
vita sit: de virtutibus etiam siue potestatibus, non
solum de virtute dicendum est. Haec dicit domi-
nus virtutum: multis locis ponitur, diuinorum
quorundam animalium quae rationem habent,
virtutesque nominantur, quibus & superior erat
Christus & praestantior, non solum Dei sapientia,
sed etiam virtus nominatus. Ut igitur virtutes
Dei plures sunt, à quarum vnaquaque descriptio-
ne Seruator differt: sic etiam Verbum, etiam si
verbum nostrum extra nos ex descriptione non
sit, Christus intelligitur, habetque ob ea quae ante
conferata sunt, in principio, id est, in sapien-
tia, statum suum. Haec autem nunc nobis satis
multa erunt, in illud, In principio erat Verbum.

Et verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum. Quo-
niam pro virili parte quae in me est, facit frater
Ambrosi & ad Euangelij normam formare, satis
multis supra exposuimus, quid sit Euangelium,
quodque sit principium, in quo Verbum erat, &
quod Verbum esset in principio: sequitur, ut quo-
modo Verbum erat apud Deum, videamus. Vtile
autem est ad hoc colligere verbum quod ad ali-
quos factum esse scripturae docent, veluti verbum
quod factum est ad Osee Beeri filium, Verbum
quoque quod factum est ad Esaiam Amos filium
de Iudaea & Hierusalem, atque verbum quod ad
Hieremiam de siccitate factum est. Quo igitur
modo verbum domini factum sit ad Osee, & ver-
bum quod ad Esaiam Amos filium factum est,
rursusque verbum quod ad Hieremiam factum
est de siccitate, videndum est, ut quemadmodum
propositum est, quomodo sit Verbum apud Deum
inuenire possimus. Multi quidem paulò simpli-
cius explanabunt ea quae prophetis dicta sunt,
quasi verbum Domini, aut Verbum cum eis fa-
ctum sit: sed nunquam hoc cum illo fieri. Ita filius
Verbum Dei de quo nunc dicitur, cum Osee fa-
ctum est, cum à patre ad eum missus esset, si histo-
riam spectemus, cum Osee propheta Beeri filio si
verbum mysticum, cum eo qui salutem adipisci-
tur, (Osee enim idem valet quod is qui seruatur)
Beeri filio, quod nomen idem quod puteus effi-
cit. Sapientiae enim Dei, quae fons est ex profundo
erumpens, vnusquisque eorum, qui salutem con-
sequuntur, efficitur filius. Nec mirum est, si tam
sanctus vir puteorum sit filius, qui multis locis ex
bonis praclarisque factis filius nominetur: ex eo
quidem

Caus.

Tom. 2. in
Ioan.

quidem, quod eius opera coram hominibus luceant, lucis: ex eo autem quod Dei pacem habeat, quæ omnem sensum superet, pacis: præterea propter utilitatem quæ ex sapientia percipitur, sapientia filius. Iustificata est enim, inquit, sapientia à suis filiis. Sic ergo is qui omnia diuino spiritu scrutatur etiam profunda Dei, Vt ipse dicat, O altitudo scientiæ & sapientiæ Dei: puteorum filius ad quem verbum fit, esse potest. Simili modo verbum etiam ad Esaiam venit, docens ea quæ Iudææ atque Hierusalem nouissimis diebus euentura sunt. Itémque ad Hieremiam, qui diuina excellentia elatus erat. Exponitur enim sublimitas * Sed ad homines quidém, qui prius Verbi quod Dei filius est, aduentum non capiebant, venit: ad Deum autem non venit, quasi prius apud eum non esset. Ex eo verò quod semper cum patre est, dicitur, Et verbum erat apud Deum: atque hoc verbum, Erat, de Verbo dicitur, quod in principio erat, nec separatus à principio, nec à patre relictus: & rursus nec ex eo quod in principio non esset, in principio fuit, nec quia apud patrem non erat, fuit apud patrem. Ante enim omne tempus ac seculum & verbum erat, & erat apud patrem. Quoniam igitur ad inuentionem illius, Et Verbum erat apud Deum, protulimus prophetica dicta, quomodo factum sit & ad Osee & ad Esaiam & ad Hieremiam, obseruauimusque non quamuis differentiam horum verborum, factum est, & erat: hoc addemus, ipsum Verbum cum ad prophetas venit, illustrare prophetas luce cognitionis & scientiæ, faceretque ut ipsi qui antè vident, ea cernant quæ ante eius aduentum non intelligebant. Apud Deum autè Deus est ex quo est apud ipsum. Ac fortasse Ioannes cum talem ordinem vidisset, non prætexuit hoc, Deus erat verbum, illi, Verbum erat apud Deum, quasi in enunciationibus non impediatur series, quo minus per se vniuersumque enunciationis vis intelligatur. Vna enim enunciatio est, In principio erat Verbum: altera, Verbum erat apud Deum, ac deinceps, Et Deus erat Verbum. Sed quoniam fortassis ordinem quandam declarat, primum locatum esse, In principio erat Verbum, ex eo quod ita deinceps sequitur, Et verbum erat apud Deum, & tertio illo, Et Deus erat verbum: idcirco vt ex quo apud Deum erat, Verbum deus esse intelligi possit, dicitur, Et Verbum erat apud Deum: deinde, Et deus erat Verbum. Magna autem cum obseruatione, non vt Græcæ subtilitatis ignarus Ioannes, aliquo in loco articulis vsus est, in aliis eos tacuit, nomini quidem λόγος, id est, Verbi δ adiungens, Dei autem verbo alicubi adiungens, alicubi detrahens. Adhibet enim articulum cum dei nomen in ingenta omnium causa dicitur: eundem autem non adhibet, cum Verbum deus nominatur. Vt autem his modis differunt δ Θεός & Θεός, id est, eodem modo quo primum δ λόγος, id est, verbum cum articulo, nominatum est, deus cum articulo, & deus sine articulo: sic nunquam δ λόγος & λόγος, id est, Verbum cum articulo, & Verbum sine articulo, differunt. Quemadmodum enim qui est in omnibus Θεός, est δ Θεός ac non absolute Θεός: sic fons Verbi quod in vnoquoque eorum quæ rationem habent, est δ λόγος, id est, Verbum, nec vnquam id verbum quod in vnoquoque est proprie eodem modo quo primum δ λόγος, id est, Verbum cum articulo, nominatur & dicitur. Quod

que multos conturbat, ne deum non ament, dum præcentur, quod vereantur, ne duos deos prædicent, ob eamque causam in falsa & impia dogmata incidant aut negantes filij proprietatem à patris proprietate diuersam esse, dum deum fatentur esse eum, qui verbo tenus & vsque ad nomē apud eos filius appellatur, aut negantes filij diuinitatem, ponentes autem eius proprietatem & essentiam, quæ aliam habeat quàm pater descriptionem: hinc explicari potest. Eis enim respondendum est, eum quidem qui per se deus est, esse δ Θεός, id est, Deum: itaque Seruator in sua ad patrem oratione dicit, Vt cognoscant te solum verum Θεός: omne autem quod præter ipsum deum illius diuinitatis participatione deus efficiatur, nõ δ Θεός, sed Θεός magis proprie dici. * omnino δ πρωτότοκος, id est, primogenitus omnis creaturæ, cum primus sit, quod apud deum erat, tracta ad se diuinitate, & præterea honoratior est cæteris præter ipsum deum, quorum deus est deus, quemadmodum illud declarat, deus deorum dominus locutus est, & vocauit terram, cum ministrauerit vt dij fierent, hausitque vt ipsi abundanter fierent, atque eis pro sua bonitate ac benignitate impartitus sit. Verus igitur deus est δ Θεός: qui autem ad illum formati effectique sunt dij primæ speciei & exemplaris sunt imagines. Sed rursus multarum imaginum principium, species, & imago, est Verbum quod est apud deum: quod in principio erat, quod apud deum esset, idemque semper quidem deus erat, sed nunquam id habuisset, nisi apud deum fuisset: nec deus mansisset, nisi in non interrupta & intermissa paternæ altitudinis visione permanisset. Quoniam autem verisimile est fore, vt iis quæ dicta sunt nonnulli occurrant, si vnus quidem verus deus pater nuncietur, præter autem verum deum plures dij dei participatione fiant, veriti, ne eius qui omnem creaturam naturam superat gloriam cæteris qui dei nomen obtinent, ex æquent: ad eam differentiam atque distinctionem quæ exposita est, quæ cæteris diis omnibus deum Verbū diuinitatis ministrum esse diximus, hæc etiam addēda est. Verbum enim quod in vnoquoque eorum quæ ratione vtuntur, inest, eandem habet rationem ad Verbum quod erat in principio & ad Verbum deum quod deus erat, quæ deus Verbum ad Deum habet. Vt enim ipse deus ac verus deus pater ad imaginem se habet, & ad imagines imaginis: itaque ad imaginem homines facti esse dicuntur, non imagines: sic etiam ipsum Verbum ad verbum quod est in vnoquoque nostrum. Vterque enim fontis locum obtinet, pater diuinitatis, Verbi filius. Quemadmodum igitur multi dij sunt, nobis autem vnus est deus pater: & multi sunt domini, sed nobis vnus est dominus, Iesus Christus: sic multa Verba sunt, sed precamur, vt nobis vnum sit Verbum quod est in principio, quod deus apud Deum est deus Verbum. Qui enim hoc Verbum quod erat in principio, non capit, is vel ei quod caro, factum est, non attendet, vel alicuius eorum quæ hoc Verbo participauerunt, est particeps, vel abductus ab eo vt particeps eius sit, quod eo participauit, erit atque verfabitur in eo omni, quod à Verbo alienum vocatur. Quod dictum est, perspicuum erit ex exemplis quæ de Deo feruntur & Deo Verbo, & diis aut iis quæ Deo participant, aut quæ dicuntur quidem sed nullo

nullo modo dij sunt: & rursus Verbi Dei, Verbi que quod deus caro factum est, & verborum vel secundorum quæ quodammodo Verbo participauerunt, vel tertiorum præter id quod omnia antecedit, quæ existimantur quidem verba, sed verè verba non sunt. Sed vt ita dicam, hoc totum, verborum quæ à ratione auersa sunt, quemadmodum etiam in iis quæ dicuntur illa quidem, sed dij non sunt, aliquis pro verbis quæ rationis aliena sunt, non Deos, Deos possit ponere. Ac deus quidem rerum omnium electionis est deus, multoque magis quàm Seruator benedictionis. Deinde eorum deus est, qui verè dij sunt: atque omnino viuorum deus est, non mortuorum. Vnus autem Verbum eorum fortassis qui in ipso vniuersum firmauerunt, & patrem eum esse censuerunt, est deus. Sol verò & luna, ac stellæ, vt quidam ante nos explanauerunt, iis quæ indigna sunt, quæ tribuant sibi Deum Deorum deum eorum esse, attributa sunt. Ita autem approbauerunt impulsu iis quæ in Deuteronomio habent hoc modo, Ne cum in cælum suspexeris, solémque ac lunam, omnémque cæli ornatum deceptus ea adores, eisque seruias, quæ tribuit deus tuus omnibus gentibus: vobis autem non ita dedit Dominus deus vester. Quomodo enim distribuebat cunctis nationibus solem ac lunam, omnémque cæli ornatum deus, cum sic ea non dedisset Israël: quod qui ad naturam quæ ratione intelligitur, ascendere non possunt per sensum mouentes Deos, de diuinitate fluctuant: certè satis fuisset, eos in his hæerere, nec in idola & dæmonia incidere. Aliqui igitur deum omnium deum habent. Alij autem præter hos secundi stant in Dei filio eius Christo. Tertij sunt, qui solem ac lunam omnémque ornatum cæli, à deo quidem aberrantes, sed errore multum dissimili ac meliore, quàm ij qui Deos vocant opera manuum hominum aurum & argentum artis diligentiam. postremi sunt ij, qui eos qui dicuntur dij, sed nullo modo sunt, venerantur, & colunt. Sic ergo alij quidem Verbi quod erat in principio, sunt participes, & Verbi quod apud Deum erat, & deus Verbum est: Veluti Osee, Esaias, & Hieremias, ac si quis alius talem seipsum præstitit, vt Verbum Domini, aut Verbum ad ipsum veniret. Alij autem qui nihil aliud scientes, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum, id est, Verbum quod caro factum est, vniuersumque Verbi esse existimantes, Christum secundum carnem tantum cognoscunt. Talis est multitudo eorum, qui credidisse existimantur. Tertij quoque verbis quæ aliquid habent cum Verbo commercij, vt quæ omne verbum superent, se dederunt: atque hand scio sint ne hi, qui hæreses & disciplinas in philosophia apud Græcos celebres atque præclaras excollunt. Quartj autem præter hos sunt, qui verbis ac rationibus crediderunt quæ & omni ex parteudentem sub sensum prouidentiam tollunt funditus, & finem alium præter honestum approbant. Et si autem digredi à proposito visum sumus, tamen commode id à nobis factum esse arbitror, vt planè res quatuor ex Dei, & quatuor ex Verbi nomine intelligantur. Erat enim δ Θεός & Θεός, deinde dij bifariam, quorum meliorem ordinem deus Verbum superat, à deo rerum omnium ipse superatus. Erat rursus δ λόγος, fortassis autem &

λόγος, eodem modo, quo δ Θεός & Θεός. Verborum etiam duo sunt genera, quorū humana propria sunt alia quidem patris, quod eius partes sunt, & his finitima quæ nunc Verbum apertius & planius nobis explanat, quæ ad Seruatorem venerunt, & totum in eo firmauerunt. Ac tertia sunt, quæ antè commemorauimus, solem ac lunam & stellæ Deos esse existimantia, & in eis hærentia. Sed præter hæc omnia, sunt etiam in loco inferiore, quæ inanima & mortua idola venerantur. Eadem quoque ratione ex verbo dicta inuenimus. Alia enim ipso Verbo ornata sunt, alia aliquo ei vicino ac finitimo quod primum Verbum esse videtur, quæ nihil sciunt, nisi Iesum Christum & hunc crucifixum, eadémque Verbum carnem vident. Tertia etiam quæ paulò antè diximus. Quod verò attinet de iis dicere, qui in Verbo esse existimantur, sed non solum ab honesto, verum etiam ab eius vestigijs, atque iis qui eius sunt participes, aberrarunt? Hoc erat in principio apud Deum. Posteaquam Euangelista tribus propositionibus quas dixit, ordines tres nos docuit, tres in vnum colligit his verbis, Hoc erat in principio apud Deum, primum autem trium didicimus, in quo Verbum erat, nempe in principio: & apud quem idem erat, id est, apud patrem, & quid erat Verbum, scilicet deus. Quasi igitur ostendens per pronomen illud, hoc, Verbum deum quod antè dictum est, & in quartam enunciationem colligens tria hæc, In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & deus erat Verbum, ait, Hoc erat in principio apud Deum. Potest quidem tale principij nomen etiam in mundi principio accipi, cum ex iis quæ dicuntur, Verbum iis quæ ab initio facta sunt antiquius fuisse intelligamus. Si enim in principio deus cælum & terram fecit, quod autem in principio erat, planè antiquius est eo quod in principio factum est: certè non solum firmamento atque arida, sed etiam cælo terræque Verbum est antiquius. Fortassis autem non iniuria aliquis quæret, cur non dictum sit, In principio erat Verbum Dei: & Verbum Dei erat apud Deum, & deus erat Verbum Dei: sed hoc consentaneum est, vt qui quæret, cur tandem non scriptum sit, In principio erat verbum apud Deum & quæ sequuntur, plura verba esse censeat, ac fortassis diuersi generis. Vnum quidem Dei Verbum, angelorum aliud, aliud hominum, atque ita deinceps in cæteris rebus, quod si Verbum, etiam sapientiam, ac iustitiam. Atqui absurdum est fateri plura esse proprie Verbi nomina sapientiæque ac iustitiæ: eoque compellemur, vt dicamus non oportere quæri plura verba, plurèque sapientias & iustitias quæ proprie hoc modo à veritate nominentur. Omnes enim veritatem vnā esse profitebuntur. Neque enim quifquam est qui in ea ausit dicere, aliam esse Dei veritatem, aliam angelorum, & aliam hominum. In rerum enim natura vnā est vniuersumque veritas. Quod si vnā est veritas, perspicuum est, & confirmationem eius, & demonstrationem sapientiæ vnā esse, consentaneum esse intelligi, cum sapientia omnis quæ habetur, & iudicatur, non obtineat veritatem, nec sapientia rectè esse statuatur. Si verò veritas vnā est, vnāque sapientia, Verbum etiam vnum est quod veritatem & sapientiam enunciat explicans & explanans iis qui ipsa capere possunt. Neque verò hæc dicimus, quod

quod veritatem, sapientiam & Verbum Dei esse negemus, sed vt demonstramus vtile fuisse hoc Verbum Dei tacere nec scriptum esse hoc loco. In principio erat Verbum Dei. Idem autem Ioannes in Apocalypsi ipsum etiā cum adiunctione Dei vocat his verbis, Et vidi cælū apertum, & ecce equus albus, & qui sedebat super eum vocabatur Fidelis, & Verax & cum iustitia iudicat & pugnat. Oculi autem eius sicut flamma ignis: & in capite eius diademata multa habens nomen scriptum, quod nemo nouit, nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Et exercitus eius in cælo sequebantur eū in equis albis, vestiti byssino albo & mundo. Et de ore eius procedit gladius acutus, vt in ipso percussat gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea: & ipse calcet torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis & habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & Dominus dominantium. Necessariō verō & absolute dictum est, Verbum, & cum adiunctione, Verbum Dei, quorum si alterum omisissum fuisset, occasiones habuissimus approbandæ quæ de Verbo est veritatis, & ab ea aberrandi. Etenim si Verbum quidem scriptum est, Verbum autem Dei non dictum esset, non planè, Verbum hoc Dei Verbum esse cognosceremus: contrāque si Verbum quidem Dei appellatum esset, sed verbum absolute dictum fuisset, multa etiam verba ex ratione quam habent ad vnumquodque eorum quæ ratione vtuntur, fungentes, frustra ea quæ hoc modo proprie nominata essent, probaremus. Preclarè autem describens ea quæ de Verbo Dei sunt, in Apocalypsi Apostolus & Euangelista, atque etiam propter patefactionem propheta ait se Verbum Dei vidisse in cælo aperto cum in equo albo sederet. Quid verò obscure significet cælum quod apertum est, & equus albus, & qui in eo sedet, is qui Verbum Dei vocabatur, vt sit Dei Verbum & fidele & verax, quod cum iustitia iudicare & pugnare dicatur, considerandum est, vt multo etiam instructiores veniamus ad ea exponenda quæ de Dei Verbo differuntur. Equidem cælum clausum esse arbitror impiis, atque iis qui terrenis imaginem ferunt: apertum autem esse iustis & iis qui agni imagine ornati sunt. Illis enim quia sunt deorsum, atque etiam in carne versantur, meliora occlusa sunt, quod ea non intelligant, nec eorum pulchritudinem possint, quia nolunt, perspicere, deorsum aspicientes, nec se ipsos promouentes, vt superiora spectent. Dissimilibus autem quia conuersationem in cælis habent, cælestia quæ contemplantur, clauē Dauidis patefacta sunt, dum ea Dei Verbum aperit, explanans his verbis, in equo albo sedere, ea quæ significantur, quæ per candorem declarant claritatem, illustrationemque scientiæ. Seder autem in equo albo is qui Fidelis nominatur, tractus vehementius, & vt ita dicam, regio more vocibus quæ & reuerti non possunt, & omni equo celerius currunt, & omnem æmulum in certamine, Verbi simulatorem, qui Verbum esse existimatur, ac veritatis quæ veritas videtur: motu atque impulsu suo omni gloria priuant. Fidelis porro vocatur is qui in equo albo sedet, non tam quod credat quàm quod credendus sit, id est, dignus cui habeatur fides. Dominus enim, vt ait Moses, fidelis & verax. Verax enim ad vmbra, figuræque &

imaginis distinctionem dicitur, quandoquidem tale est Verbum, quod in cælo aperto videtur. Quod enim in terra est, non est tale quale est id quod est in cælo, cum factum sit caro, & per vmbra, figuras, & imagines loquatur. Multitudines autem eorum qui credidisse existimantur, vmbra Verbi, non vero Verbo Dei quod est in cælo patefacto, docentur. Itaque Hieremias ait, Spiritus vultus nostri Christus Dominus, cuius, diximus, in vmbra viuemus in Gentibus. Hoc autem Verbum, quod fidele vocatur, etiam verax appellatur, & cum iustitia iudicat & pugnat, ipsaque iustitia & ipso iudicio vnicuique eorum quæ sunt tribuit pro dignitate, accepta à Deo etiam potestate iudicandi. Nemo enim eorum, qui iustitiæ participes sunt, iudicandique populi potestatem acceperunt, ita omni ex parte in animo suo iustitiæ iudicandique formam imprimere imitarique poterit, vt ab ipsa iustitia ipsoque iudicio non ab sit, vt neque is qui imaginem scribit aut pingit, scripturæ omnes eius quod descriptum est, proprietates impertire possit. Ob eamque causam Dauidem arbitror illud dicere, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Neque enim omnino dixit, Omnis homo, vel omnis angelus, sed omnis qui viuuit, quod etiam si quispiam vitæ sit particeps omnique ex parte vt ita dicam, mortificationem excusserit, tamen ne tum quidem apud te iustus esse poterit, eodem modo quo vitæ nec fieri potest, vt is qui vitæ est particeps ob eamque causam viuere iudicatur, vitæ fiat: atque is in quo iustitia est, atque ipsum ius quod vocatur, omni iustitiæ exaquetur. Opus autem & officium Verbi est, vt iudicare in iustitia, id est, iuste, sic in iustitia pugnare, vt ex eo quod est hostes & inimici cum Verbo & iustitia ita pugnare sublatis iis quæ à ratione auersa sunt, & iniquitate, dicatur, habitet & iustificet, expulsi iis quæ animo eius qui vt ita dicam, salutis causa à Christo captiuus factus est, sunt contraria. Sed multo etiam magis cernere licet Verbi bellum quod gerit, cum ipsum quidem pro veritate legationem obit, quod autem Verbum se esse fingit, neque Verbum est, & veritas eius quæ se veritatem esse prædicat, eum non sit veritas, sed mendacium, falso veritatem se esse iactat. Tum enim armatum Verbum contra mendaciū, ipsum interficit Spiritu oris sui, & destruit illustratione aduentus sui. Vide autem, num hæc possint ex eo quod animo intelligitur ab Apostolo in epistola ad Thessalonicenses demonstrari. Quid est enim quod oris Christi Spiritu interficitur, cum Christus sit Verbum & veritas, atque sapientia, nisi mendacium? quid etiam est quod destruitur aduentus Christi illustratione, qui sapientia & Verbum intelligitur, nisi omne id quod sapientiam quidem se esse promittit, sed tamen vnum est horum, quæ Deus faciet in eorum astutia: propterea quod Ioannes præclarissimè in iis quæ de Verbo quod in equo albo sedet narrantur, hoc etiam ait, Oculi autem eius sicut flamma ignis. Vt enim flammam splendorem atque vnā illustrationem, & præterea ignis speciem habet, & vim consumendi ea quæ plurimum materiæ habent: sic, vt ita dicam, Verbi oculi quibus cernit, & omnis qui eius est particeps, ad ferendum auxilium per ea quæ animo cernuntur & in eo insunt, consumunt & conficiunt quæ paulo crassiores sunt, nimiumque in se materiæ continent, cogitationes.

Omnem

Omnem autem veritatis exilitatem atque tenuitatem ignorant ea quæ quomodocumque falsa sunt. Sed valde conuenienter ordini, post illud, In iustitia iudicat, & congruenter iudicio in iustitia pugnare, ac deinceps, pugnat illustrans, hoc subiicitur, Multa esse in eius capite diademata. Si enim vnum esset vniūque generis falsum, quo superato & victo, contra illud cotonā sumpsit Verbum fidele & verax: profectō iure ac merito diademate vno amictū fuisse Verbum quod Dei aduersarios & hostes vicit, scriptum esset. Nunc cum multa falsa sint, quæ veritatem profiteantur, in quæ bello gesto Verbum corona donatur, multa sunt diademata, quibus caput Verbi quod vicit omnia redimuntur: atque etiam victa vnaquaque operatione, quæ defecerat, multis diadematis cingitur. Deinceps post diademata scribitur habere nomen quod nemo præter ipsum nouit. Verbum enim hoc animatū quædam solus scit, propterea quod in iis quæ genita & orta sunt deinceps, naturam ipsius nemine capiente, omnia, quæ vult ipsum comprehendit, contempletur. Fortassis autem ij qui illius Verbi sunt participes, soli præter eos qui participes nō sunt, sciunt ea quæ ad illos non pertinent. Non nudum autem à Ioanne Verbum Dei quod in equo sedet, videtur. Amictum enim est veste aspersa sanguine, quandoquidem vestigia imprimuntur in Verbo quod caro factum est: & quia caro factum est, mortem perulit, vt etiam eius sanguis profusus sit in terram, eum eius latus in illa eius passione miles percussisset. Nos enim forsitan etiā quoquomodo in excellissimā & summa Verbi contemplatione fuimus, nec omni ex parte institutionis introductionis veritatis quæ in corpore nostro per ipsum facta est, obliuiscemur. Verbum hoc Dei cæli exercitus, Verbi ducentis comites sequuntur, ipsūque imitantur eum in omnibus, tum maximè vt eodem modo quo sedet, in equis albis sedeant. Omnia enim presentia sunt intelligentibus, & quemadmodum fugit dolor, tristitia & gemitus in fine rerum, sic, vt opinor, fugit incertitudo & dubitatio omnium sapientiæ Dei mysteriorum, quæ assidue & perspicue incurunt. Inspice autem equos albos eorum, qui Verbum sequuntur, amictos byssino albo & mundo, num quoniam byssus ex terra oritur, byssina vestes linguarum quæ in terra sunt, quibus amictæ sint voces quæ planè res significant, signa figuræque sint. Hæc igitur pluribus ex Apocalypsi quæ docet, de Dei Verbo, dicta sunt, quod accuratius ea quæ ad illud pertinent intelligamus. Hoc erat in principio apud Deum. Iis qui non accuratè exquirunt dissimiles diuersasque enunciationes in iis quæ enunciantur, Euangelista idem dicere non necessariō videbitur, non plus in hoc dicens, Hoc erat in principio apud Deum, quàm quod ait, Et Verbum erat apud Deum. Sed obseruandum est, nos ex hoc quidem loco, Verbum erat apud Deum, non intelligere quando, aut in quo apud Deum esset, quod in quarta enunciatione additur. Quatuor enim pronuntiationes, quæ à quibusdam propositiones vocantur, sunt hoc in loco, quorum hoc quartum est, Hoc erat in principio apud Deum. non est autem idem hoc, Verbum erat apud Deum, quod illud, Hoc erat, nō simpliciter apud Deum, sed quando vel in quo apud Deum. Hoc enim, inquit, erat in principio apud Deum. Quinetiam, Hoc, pronomen * prolaturum in Verbo di-

ctum esse vel in Deo putabitur ab eo qui non crebris scrutatur, vt etiam inueniat comprehensionem superiorū factam in Hoc pronomine, & Verbum Dei quæ intelligentia, vt in vnum ea quæ sensu differunt demonstratio colligat. Neque enim eiusdem significationis & intelligentiæ Verbum est, cuius Deus: neque Deum eadem notione & ratione, quæ Verbum intelligimus. Est autem fortasse trium enunciationum hæc collectio, Hoc erat in principio apud Deum. Quæ enim ex parte in principio esset Verbum, non intelleximus ex eo quod apud Deum erat: quatenus autè apud Deum Verbum esset, non planè noueramus ex eo, quod in principio esset apud deū: quatenus verò deus esset Verbum, neque illud, in principio erat Verbum, neque hoc, Et Verbum erat apud deum, indicabat. At verò hæc, Hoc erat in principio apud deum, est & Hoc pronominis in Verbo & in deo intellecti, & illius vocabuli, in principio ita copulati, & illius, Apud deum, additi declaratio. Sic nihil prætermittitur eorū quæ sunt in tribus enunciationibus, quod non eis cōtractis in vnum colligatur. Vide autem num ex eo quod duplex in principio nominatur, res duas intelligere possimus, vna quidem, quod in principio erat Verbum, quasi per se esset, non omnino apud aliquem altera, quod in principio erat apud deum. Equidem existimo non falso dici posse, ipsum & in principio fuisse, & in principio fuisse apud deum, cum nec apud deum tantum esset, quoniam etiam in principio erat, nec in principio solum esset, ac nō apud deum esset, quandoquidem hoc erat in principio apud Deum. *Omnia per ipsum facta sunt.* Nunquam primum locum obtinet, per quod, sed secundum semper, veluti in epistola ad Romanos, Paulus seruus, inquit, Iesæ Christi, Vocatus apostolus segregatus in Euangelium dei quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex femine David secundum carnem, qui prædestinatus est filius dei in virtute secundum Spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesæ Christi domini nostri, per quem accepimus gratiam & apostolatam ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius. Deus enim Euangelium suum antè promiserat per prophetas, qui ministrabāt, & habebant Verbum eius per quem rursus deus gratiam & apostolatam ad obediendum fidei in gentibus Paulo ac cæteris dedit: deditque per Christum Iesum Seruatorem qui illud, Per quem, habet. Idem quoque Paulus in epistola ad Hebræos ait, Nouissimis autem diebus loquutus est nobis in filio, quem posuit heredem vniuersorum, per quem fecit & secula, docens nos deum fecisse per filium secula, quod per vnigenitum qui illud, Per quem, habet, secula facta sunt. Ita igitur hoc etiam loco si omnia per Verbum ipsum facta sunt, non ab ipso Verbo facta sunt, sed à superiore & maiore quàm sit Verbum. Quis autem hic est, nisi pater? *Cane.*

* Considerandum est autem, hoc extante vero, Omnia per ipsum facta sunt, num etiam Spiritus sanctus per ipsum factus sit. Necesse autem ei existimo qui Spiritum factum esse concedat, fateaturque illud verum esse, Omnia per ipsum facta sunt, Spiritum sanctum à Verbo quod illo antiquius sit, factum esse concedere & probare. Qui autem nolit Spiritum sanctum per Christum factum esse concedere, sequitur, vt non factum esse dicat, *Cane.*

dicat, quod ea quæ in hoc Euangelio scripta sunt, vera esse iudicet. Erit autem etiam aliquis tertius præter hos duos, qui per Verbum Spiritum sanctum factum esse concedat, eundemque non factum esse existimet: ita statuet is, nullam essentiam constare Spiritus sancti propriam, quæ à patre & filio diuersa sit: sed si addat, fortassis magis diuersum esse à filio patrem existimabit quod is idem quod pater sit, quod sine controuersia distinctio declaratur Spiritus sancti à filio hoc loco, **Qui Verbum dixerit in filium hominis dimitteret ei: qui autem blasphemiam dixerit in Spiritum sanctum, non dimitteret ei nec in hoc seculo nec in futuro.** Nos autem qui tres personas, patrem, & filium atque Spiritum sanctum esse credimus, & ingenitum nihil præter patrem, vt pius, & verum nobis persuasimus: Spiritum sanctum & iis omnibus quæ per Verbum facta sunt, & ordine iis omnibus quæ à patre per Christum condita sunt, præstantiorem esse concedimus, & approbamus. Atque hæc forsitan causa est, cur ipse Dei non dicatur esse filius, quod solus vnigenitus à principio natura filius sit, nec videtur oportere sanctum Spiritum, quod minister sit, non solum per essentiam in lucem prolatum esse, verum etiam sapientem esse, & rationis participem, & iustum atque quiduis esse, intelligi, ex Christi notionum quæ à nobis paulo antè commemoratæ sunt, participatione. Ego autem existimo Spiritum sanctum, vt ita dicam, materiæ gratiarum quæ à Deo proficiuntur, suppeditare iis qui per ipsum, eiusque communionem sancti sunt, dum materia quam dixi, charismatum, à Deo quidem operatur, à Christo autem ministratur, per Spiritum verò sanctum existit. Quod quidem vt ita esse putem, facit Paulus, qui quodam loco de gratiis scribit his verbis. **Diuisiones autem gratiarum sunt, idem autem Spiritus: & diuisiones ministratum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus.** Habet autem dubitationem, quod omnia per ipsum facta sunt, & ex eo sequatur, vt Spiritus sanctus qui factus est, ab ipso factus sit: quomodo Christo in quibusdam scripturis quasi anteponatur, cum Christus ipse in Esaia quidem se non solum à patre, sed etiam à Spiritu sancto missum esse fateatur: Ait enim, **Et nunc Dominus misit me, eiusque Spiritus.** In Euangelio autem, cum remissionem promisit in peccato, quod in ipsum committitur, pronunciat autem de blasphemia in sanctum Spiritum, non fore vt pateat non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro ad eius veniam, & remissionem aditus ei qui in illum dixerit. Nec verò propterea ei qui in Spiritum sanctum peccauerit, non ignoscitur, quod ipse Christo sit honoratior, ei que anteponatur, sed quod omnia in quibus est ratio, Christo participant, eis cum à peccatis discedunt, venia datur: eos autem qui sancto Spiritu digni iudicati sunt, non contentaneum sit veniam consequi cum tanto & tali instinctu &, vt ita dicam, inspiratione, quæ eos etiam ad honestum incitet, cum præsertim consilia Spiritus sancti qui in eis inest, respuant. Quod si id quod est apud Esaia scriptum, ait Seruator noster, se à patre missum esse, & ab ipso Spiritu, respondendum est etiam hoc loco missum esse Christum à Spiritu, non quod natura differat, sed propter filij Dei seruatoris nostri, qui se infra eum

minuit, in humanitate sumenda dispensationem. Quod si quis ex eo offenditur, quod in sumenda natura humana infra spiritus dignitatem Seruatorem imminutum dixerim: hoc ei probandum est, ex iis quæ scripta sunt in Pauli ad Hebræos epistola, in qua etiam angelis minorem Iesum fuisse propter mortis perfectionem pronunciat. Ait enim, **Eum autem qui modico quam angeli minoratus est, videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum.** Aut hoc etiam dici potest, creatæ naturæ, vt à seruitute interitus corruptionisque liberaretur, atque etiam hominum generi beata ac diuina virtute, vt ita dicam, incarnata opus fuisse, quæ ea etiam quæ in terra sunt, corrigeret: & quodammodo hanc actionem ad sanctum Spiritum pertinere, quam cum ferre non posset, Seruatorem offert & proponit, vt qui solus hoc certamen posset sustinere: pater etiam vt princeps filium mittens, vnà spiritum quoque mittit, quem certo tempore descendurum ad Dei filium, & vnà hominum salutem operaturum effecturumque promiserat. Id quod perfecit tum, cum corporea specie columba ad eum post laucrum volauit, & insitens non præterit: quod fecit fortasse apud homines, qui eius maiestatem assidue ferre non poterant. Itaque significans Ioannes & loquens de cognitione quis nam Christus esset, non solum Spiritus ad Iesum descensum narrat, sed cum descensu illius in ipso mansionem. Scriptum est enim hoc dixisse Ioannem, **Qui misit me baptizare, dixit, Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu & igne.** Non enim dicitur, Super quem videris Spiritum descendentem solum, quod fortasse etiam ad alios ipse descenderet, sed descendentem & manentem super ipsum. Hæc autem multum ac diu probata sunt iis qui planius & apertius videre velint, si omnia per ipsum facta sunt, Spiritum etiam per Verbum factum esse qui vna rerum omnium, inferior eo per quem factus est, intelligatur, etiam si verba quedam nos in contrariam partem trahere videantur. Quod si quis Hebræorum Euangelium proferat, in quo Seruator ipse hæc dicit, **Modo accepit me mater mea sanctus Spiritus, vno capillorum meorum, & me in montem magnum Thabor portauit, is dubitabit, qui Spiritus sanctus qui per Verbum factus est, mater Christi esse possit.** Sed hæc atque hoc non est difficile interpretari. Si enim is qui facit voluntatem patris qui in caelis est, eius est & frater & foror & mater: & fratris Christi nomen non solum ad genus hominum venit, sed etiam ad ea quæ eo diuiniora sunt: nihil iam absurdum alienumque erit, cum omnis Christi mater censeatur, quod patris qui in caelis est voluntatem faciat, matrem esse sanctum Spiritum. Hoc præterea in loco, Omnia per ipsum facta sunt, hæc etiam quaerenda sunt, quo sensu Verbum aliud sit quam vita, &, quod factum est, in ipso vita erat, &, Vita erat lux hominum: vtrum igitur, vt omnia per ipsum facta sunt, sic etiam vita quæ est lux hominum, per ipsum facta sit, & alia Seruatoris notiones: an ex vendicatione proprietateque eorum quæ in eo sunt, illud, Omnia per ipsum facta sunt, sit intelligendum: id quod mihi melius videtur esse. Vt enim concessum sit, quod vita lux hominum facta sit, quid dicendum est de sapientia cuius est prior quam Verbi,

intelligentia? Non enim quidem certè per Verbum id quod in Verbo inest, factum fuit. Omnia igitur præter quæ in Christo intelliguntur, per Dei Verbum facta sunt, quæ pater in sapientia fecit. Omnia enim, inquit, in sapientia fecisti, non, per sapientiam fecisti. Sed cur illud, **Et sine ipso factum est nihil, additum sit, age videamus.** Nonnullis enim superuacaneum videatur illud, **Et sine ipso factum est nihil, ei loco subiectum, Omnia per ipsum facta sunt.** Si enim quicquid est, factum est per Verbum, nihil sine Verbo factum est. Non tamen consequens est, ex hoc, Sine Verbo nihil factum est, illud, Omnia per ipsum facta sunt. Fieri enim potest, vt, si nihil sine Verbo factum sit, non solum per Verbum omnia, sed etiam à Verbo quadam facta sint. Intelligendum est igitur, quomodo illud, omnia, & illud, nihil, accipiendum sit. Potest enim non exposita & explanata vt vtriusque Verbi, approbati, si omnia per Verbum facta sunt, & omnium nomine vitium comprehenditur, peccati que * & ea quæ mala sunt, ea etiã facta esse per Verbum: quod falsum est. Non enim absurdum est creatas naturas per Verbum factas esse: quin etiam necesse est beatis per Verbum bona opera recteque facta omnia perfici intelligere: peccata autem & delicta nõ item. Nonnulli quidem exposuerunt nullam habere soliditatem, atque, vt ita dicam, existitiam vitium. Neque enim erat ab initio, neque in perpetuum erit. Hæc autem nulla esse. Et quemadmodum Græci quidam aiunt esse in iis quæ nulla sunt, genera & species, veluti animal & hominem: sic nihil esse putauerunt omne quod non à Deo, neque per Verbum concretionem accepisset quæ videretur. Nos aggredimur, si fieri possit, hæc ipsa ex scripturis * ostendere. Igitur quod ad significationis horum verborum, Nihil, & quod non est, attingit, synonyma esse videbuntur, cum & quod non est nihil, & nihil non esse dicatur. Videtur autem Apostolus ea quæ nõ sunt, non in iis quæ nullo modo sunt, nominare, sed in malis ea quæ mala sunt non esse existimare. Quæ enim non sunt, inquit, Deus tanquam ea quæ sunt, vocauit. Quinetiam Mardocheus in libro Ester ex Septuaginta interpretatione, hostes Israël non esse dicit his verbis, **Ne tradas sceptrum tuum, domine, iis qui non sunt, proferri etiam potest, quemadmodum improbi qui propter malitiam & vitium nõ sunt, ex Dei nomine quod in Exodo scriptum est, appellentur.** Dixit enim Moysi dominus, **Qui est, hoc mihi est nomen.** Nostra autem ratione & sententia, qui vt Ecclesiæ sumus optamus & precamur, hæc Deus bonus dicit: cui gloriam tribuens Seruator ait, **Nemo est bonus, nisi vnus Deus pater.** Bonus igitur idem est, quod qui est. Bono autem malum vel improbitas est contrarium, & contrarium est ei quod est, id quod non est, ex quibus sequitur malum & vitium non esse. Atque hoc forsitan eos qui diabolus Dei opus non esse dixerunt * Quatenus enim est diabolus, Dei opus non est. Cui autem accidit, vt sit diabolus, quoniam factus est, nec cuiusquam creatoris est præterquam Dei nostri, creatura Dei est: vt si patricidam Dei opus esse negaremus, non hoc negantes, eum qua ex parte homo est, factum esse à Deo, ponentes enim etiam eum quatenus homo est, statum & originem à Deo accepisse, eundem hoc ipsum à Deo accepisse non concedimus.

Ac omnes quidem qui eius quod est, participes sunt, (sancti autem sunt participes) iure ac merito esse dicuntur. Qui autem alienati & auersi ab eius quod est participatione, quod priuati sunt eo quod est, facti sunt: non esse. Nos autem paulo antè diximus synonymiam esse eius quod non est, & nihili: ob eamque causam ij qui non sunt, nulli sunt. Omne etiam vitium nihil est, præsertim cum non sit id quod est: & cum nihil vocetur, sine Verbo factum est, annumeratum in iis quæ non sunt. Nos quidem pro virili exposuimus quæ sint ea omnia quæ per Verbum facta sunt, & quid sine ipso factum quidem sit, sed nunquam sit, ob eamque rem nihil vocetur. Existimo autem Heraclionem qui Valentini familiaris esse dicitur, etiam sine testimonio illud explanantem, Omnia per ipsum facta sunt, interpretatum esse omnem mundum, & quæ in eo sunt excludendo, ab illo, omnia, quicquid in hypothesi eius continetur, id est, ea quæ mundi sunt etiam ab iis quæ sunt in eo disse * Ait enim non æuum, nec ea quæ in æuo sunt, facta esse per Verbum, quæ quidem ante Verbum facta esse existimat. Impudentius autem in hoc loco hærens, Et sine ipso factum est nihil, nõ veritus illud, Ne addideris verbis eius, ne te redarguat, & mendax fias: addit huic verbo nihil, hæc omnia, eorum quæ in mundo sunt & in creata natura. Quoniamque perspicue sunt quæ ab eo dicuntur vehementer violenta & importuna, & quæ non præstantur promittunt, si ea quæ ab illo diuina existimantur, ex hoc verbo, Omnia excluduntur, ea autem quæ vt ille putat, penitus intereunt, propriè omnia vocantur, non * * euerfione eorum quæ hic sunt, quæ eadem absurditatem declarant. Putatur autem ipse, cum ad hunc etiam locum scripturæ, **Et sine ipso factum est nihil, addiderit non admonitus ab illo scripturæ loco, hoc totum, eorum quæ mundus complectitur & creata natura, nulla cum probabilitate censere, quod æquè sibi fidem haberi velit, atque Prophetis aut Apostolis, qui cum potestate ac liberè salutaria scripta iis qui ipsorum ætate viuunt, & posteris relinquunt, præterea illud etiã, Omnia per ipsum facta sunt, propriè accepit, dicens, Verbum quod opifici causam originis rerum præbuit, esse non id $\alpha\pi\theta\epsilon\omicron\varsigma$, $\eta\ \delta\upsilon\pi\theta\epsilon\omicron\varsigma$, id est, à quo, sed id per quod, accipiens id quod scriptum est de iis quæ fert consuetudo dicendi. Si enim ita esset rerum ipsarum veritas, vt ipse intelligit & cogitat: scriptum esse oporteret, per opificem à Verbo facta esse omnia, non contrà, per Verbum ab artifice. Ac nos quidem hoc verbo, Per quod congruenter consuetudini vsã, non intestatam intelligentiam reliquimus. Ille autem ne ipseus intelligentia ex diuinis scriptis culparetur, videtur & verum ipsum nouisse, & impudenter ei restitisse. Ait enim Verbum fecisse, non quod ab alio efficeret, vt ita illud, Per quod intelligatur, sed quod ipso faciente alius operaretur. Non est autem huius loci & temporis refellere, non ipsum opificem, qui Verbi minister factus esset, fecisse mundum: & docere, Verbum mundum fabricasse cum opificis minister factus fuisset. Nam vt est scriptum à propheta Dauide, **Deus dixit, & facta sunt: mandauit & creata sunt.** Præcepit enim Deus qui ortum non habet, primogenito omnis creaturæ, & creata sunt, non solum mundus & ea quæ complexu suo continet, sed etiam**

cætera omnia, siue Throni, siue Dominationes, Principatus, siue Potestates. Omnia enim per ipsum & in ipsum facta sunt, & ipse est ante omnia. Iam in hoc loco, Sine ipso factum est nihil, non considerata relinquenda est de vitio disputatio. Quamquam enim plana videtur, tamen non nimis contemnenda mihi videtur esse. Quærendum est enim, num etiam vitium & malum per Verbum factum sit, verbo semper accepto eo quod in vnoquoque inest, ut etiam ipsum à verbo quod erat in principio, vnicuique factum est. Apostolus quidem scribit, Sine lege peccatum erat mortuum: & subiicit, Cum autem venit mandatum, peccatum reuixit, generalem intelligentiam docens peccati hanc, peccatum nullam ante legem & mandatum habuisse vim, operationem & efficientiam. Quodammodo autem cum Verbum debeat esse & lex & mandatum, nunquam lege non extante peccatum fuisset. Peccatum enim non imputatur non extante lege. Et rursus nunquam fuisset peccatum, nisi lex fuisset. Si enim non venissem, inquit, & loquutus fuisset eis, peccatum non haberent. Omnis enim causa & excusatio tollitur eius qui culpam velit deprecari, cum infito verbo & ostendente quid agendum sit, aliquis ei non obtemperat. ergo omnia fortassis vsque ad deteriora per Verbum facta sunt: Et sine ipso, simplicius illud nihil accipientibus, factum est nihil. Nec vlla ex parte culpandum est Verbum, si omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: quemadmodum nec præceptori dandum est vitio, qui ea quæ docenda sunt docuit discipulum, quandoquidem propter eius disciplinam & doctrinam non iam vilis discipulo aberranti, ut de ignoratione aut ignorantia defendendi locus relinquitur, præsertim si præceptorem à discipulo disparatū diiunctumque esse intelligamus. Quasi enim præceptor à discipulo, diiunctum est verbum quod inest, in natura eorum quæ rationem habent, semper suggerens quæ agenda sunt, etiam si dederes nos voluptatibus, eiusque optima consilia dimittentes, eiusdem præceptis non obtemperemus. Quemadmodum autem oculo ministro cum in iis quæ vtilia & salutaria nobis sunt occupatus est, & in iis quæ non honestè videmus, eodem modo vitmur: & auditu, cum eas audimus cantiones quæ sunt damnationis, & quæ verita sunt: sic verbum quod nobis est infitum cõtumeliis afficietes, nec eo in iis quæ debemus non vtenes, peccamus per ipsum, quod in peccantibus iudicij causa inest, ob eamque causam eum qui se non anteposuit, honorèque affectit, iudicat. Hinc etiam ait, Verbum quod loquutus sum, vos iudicat: idem docens quod illud, Ego Verbum quod semper in vobis in sono, vos cõdemnabo, qui nullum defensionis relictum habetis locum. Sed violentior hæc explanatio videbitur, cum aliud quidem Verbum quod erat in principio, nos acceperimus, id quod apud Deum erat, alterum autem ipsum intelligamus, quippe qui non solum in primis & principalibus operibus illud, Omnia per ipsum facta sunt, dici confirmauerimus, verum etiam in iis omnibus, quæ ab iis quæ rationem habent, aguntur, sine quo Verbo non peccamus: quæ redumque est, num illud etiam verbum quod in nobis est, & idem esse dicendum sit, quod id quod erat in principio, & quod erat apud Deum, & quod est Deus Verbum: præsertim cum Apo-

stolus hoc diuersum esse ab eo Verbo quod erat in principio apud Deum, docere videatur his verbis, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in caelum: hoc est, Christum deducere: aut quis descendet in infernum hoc est, Christum à mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura? prope te est Verbum vehementer in ore tuo & in corde tuo. *Quod factum est, in ipso vita erat, & vita erat lux hominum.* Sunt apud Græcos dogmata & decreta quædam, quæ paradoxa vocantur ab eo qui eorum sententia fuit sapientissimus, omnia quæ cum aliqua demonstratione vel demonstratione quæ speciem veræ habeat, connectuntur. Veluti censet solum & omnem sapientem esse sacerdotem: quod solum atque omnis sapiens diuini cultus habeat scientiam, solumque & omnem sapientem esse liberum qui potestatem ipsius actionis à diuina lege acceperit: potestatem autem legitimam permissionem concessionemque desinitunt. Quid nunc attinet nos de paradoxis quæ vocantur dicere: cum nimia cura sit ea quæ in eis ponitur, & egeant comparatione cum scripturæ voluntate ea quæ ab ipsis ex paradoxis promittantur. Ut in quibus diuina religionis verbum cognatum sit, & in quibus pugnantia cum iis quæ ab illis dicuntur, velit, docere possimus. Horum autem à nobis facta est mentio, quærenibus illud, Quod factum est in ipso vita erat, quod quasi figura paradoxorum & forma dicamus admirabilis iis quæ ab illis ferantur, posse aliquem qui scripturam sequatur, plura eiusmodi ostendere. Si enim Verbum quod erat in principio, & apud Deum Verbum esse cogitemus, fortassis poterimus eum solum qui eius est particeps, hoc ipso quod talis est, rationis participem esse dicere: Ita etiam pronuntiate ac censere sanctum bonumque virum solum participem esse rationis. Rursum si intelligamus vitam quæ in Verbo fuit, quod ait, Ego sum vita, neminem eorum qui à Christi fide abhorrent dicemus viuere, omnesque mortuos esse qui non viuunt Deo, atque eos viuere, esse peccato viuere, ob eamque causam viuere esse, ut ita dicam, mortem habere. Vide autem num hoc multis in locis diuina scripturæ doceant, cum aliàs Seruator dicat, An non legistis quod dictum est in rubo, Ego sum Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob: Non est Deus mortuorum, sed viuentium: & illud, Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quid verò de Deo aut de Seruatore dicendum est? De vtro enim sit scriptura quæ in prophetis ait, Vno ego, dicit dominus, ambigitur. Ac primum quidem illud videamus, Non est Deus mortuorum, sed viuentium, quod idem valet, quod illud, Non est peccatorum, sed sanctorum Deus. Magnum enim in patriarchas beneficium extitit, Deum illorum nomen cum Dei nomine quod eius est propriū, copulare, quemadmodum etiam Paulus scribit his verbis, Ideo non confunditur Deus, Deus vocari eorum. Deus ergo est patrum, sanctorumque omnium: nec vnquam scriptum reperire possis, Deum esse alicuius impiorum aut malorum Deum. Quod si Deus sanctorum est, & Deus viuorum esse dicitur, sancti sunt viui, & ij qui viuunt, sancti, cum nec sanctus sit extra eos qui viuunt, nec sanctus solum enuncietur, nisi habeat cum vita etiam sanctitatem. Simile est autem etiam in illo, Placebo domino in regione viuorum, videre, ut si diceret, in viuorum ordine, vel in loco

loco viuorum vel in ordine viuorum, vel in loco viuorum posita domini approbatione, quod nondum planè placeat is qui non in sanctorum ordinem secesserit, aut is qui non est in viuorum loco, in quem secedere oportebit omnem eum, qui quasi vmbra & imaginem veræ approbationis in hac vita anticipauerit. Illud etiam, Non iustificabitur in conspectu Dei omnis viuens, declarat, ad Deum eiusque iustitiam iustificatum iri eorum qui valde beati sint neminem: ut si etiam diceremus in alio exemplo hoc tale, non illustrabit nec lucebit omnis lucerna præsentem sole. Lucebit enim omnis lucerna, sed non quando à sole non illustratur. Iustificabitur etiam omnis viuens, sed non in conspectu Dei. Sed quando iis qui infra sunt, & à tenebris circumfusi, comparatur, apud suos eorum lumē lucebit: vide, num ex hoc illud etiam Evangelij intelligendum sit, Luceat lux vestra coram hominibus. Non enim dixit, Luceat lux vestra coram Deo. Si enim hoc præcepisset, præceptum, cui parère minime potuissent, dedisset. Ut si lucernæ animatæ essent & eis præciperet, ut coram sole lucenter. Non igitur quibus solum eorum qui viuunt, in conspectu Dei iustus erit, sed ij etiam, qui inter viuos antecellunt. Aut quod verus est, vniuersa viuorum iustitia si Dei iustitiæ comparatur, nõ erit iustitia: quemadmodum si vniuersis etiam naturis quæ noctu lucent, vnum in locum collatis, dicerem, eas ad solis radios non posse lucere. Ut autem ad superius propositum reuertamur, ex iis quæ dicta sunt, illud quoque intelligendum est, Vno ego, dicit dominus, quod fortassis maxime ex iis quæ dicta sunt, propriè viuere sit apud Deum qui solus viuunt, viuere. Vide etiam num propterea possit is qui supra modum excellentem Dei vitam cogitauerit, & pro dignitate Dei illud, Vno ego, dicit dominus, intellexerit, de Deo dicere, Qui solus habet immortalitatem, quod nihil eorum quæ viuunt præter Deum, omni ex parte mutabilem & cõmutabilem vitam habeat. Quid verò dubitamus de cæteris, cum ne Christus quidem pariter habuerit immortalitatem? Gustauit enim mortem pro omnibus. Quoniam exequitum de Deo qui viuunt, & de vita quæ est Christus, & viuus qui in regione propria sunt, viuusque qui in conspectu Dei iusti non sunt: congruenter his, proposito illo, Qui solus habet immortalitatem, ea quæ quodam modo intelliguntur, assumemus ad præbandum, quicquid est rationis particeps id non, ut ita dicam, essentialiter habere quasi accidens non separabile, beatitudinem. Si enim inseparabilem beatitudinem habet, atque antecedentem primamque vitam: quoniam pacto iam verum erit, quod de Deo dicitur, Qui solus habet immortalitatem? Intelligendum est tamen, Seruatorem quædam esse non sibi sed aliis: quædam & sibi & cæteris. Quærendum est autem, si ne nonnulla sibi ac nemini. Nam planè quidem aliis est pastor, non vt ij qui apud homines pastores sunt, vtilitatem capiens sibi ex pacendi munere: nisi fortè eorum qui pascuntur vtilitatem pro sua humanitate, suouè in homines amore, suam esse deputat. Via etiam est aliis eodem modo, & ostium, & virga consensu omnium. Sibi autem & aliis est sapientia, & fortasse Verbum. Sed quærendum est, cum in eo hoc ipso quod sapientia est, in sit perceptorum contemplationumque coacervatio, num sint quædam contemplationes, quas reli-

qua natura quæ orta & genita est, præter eum capere non possit, quas ipse sibi nouerit. Nec verbum non inuestigatum & consideratum relinquendum est, propter metum & religionem quæ nobis de sancto Spiritu incesit. Nam eum quidem per se etiam ab eo doceri perspicuum est ex eo quod dicitur, Paraclitus, & sanctus Spiritus de meo accipiet, & annuntiabit vobis. An autem ipse qui docetur, omnia capiat, quæ filius qui venit & patrem assidue intuetur cognoscit, diligentius quærendum est. Si ergo Seruator est quædam aliis, aliqua fortassis quodam modo sibi, atque aut nemini, aut certè paucis, quatenus vita est, quæ nata est in Verbo: considerandum est, vtrum vita sit & sibi & aliis, an ceteris, & si aliis, quibus eiusmodi. Si igitur idem est vita & lux, ait enim, Quod factum est in ipso vita erat, & vita erat lux hominum: lux autem hominum lux est nonnullorum atque ea non omnium quæ ratione vtuntur, quantum sed lux est hominum: sit etiam necesse est hominum vita, quorum lux quoque est: & quatenus vita est, Seruator non sibi, sed aliis vita, quorum etiam est lux, esse dicatur. Hæc igitur vita ad Verbum accedit, & ab eo separari postea quam accessit, non potest. Verbum enim quod animum expiat, in animo antè inesse oportet, ut post ipsum & eius expiationem, omni mortificatione imbecillitateque sublata sincera & integra vita ingeneretur in omnibus qui Verbi capaces sunt, quod eos quatenus est Deus effecit. Obseruanda sunt autem duo, eorumque exquirenda est distinctio. Primum enim est in hoc, Verbum ipse, id est, in principio: secundum autem in illo, vita ipse, id est, in Verbo. Verbum autem in principio factum non est: neque enim fuit, cum principium sine Verbo aut ratione esset: Itaque dicitur, In principio erat verbum. Vita verò in Verbo non erat, sed vita facta est: siquidem vita lux est hominum. Cum nondum homo esset, ne lux quidem hominum erat, quippe cum lux hominum ex ratione quam ad homines habet, intelligatur. Nemo autem nobis faceat negotium, ratus nos ex tempore hæc narrare, quod ordo primum & secundum & quæ sequuntur, exigat etiam si tempus non inueniatur, cum ea tertia & quarta quæ à Verbo subiiciuntur, nullo modo essent. Quemadmodum ergo omnia per ipsum facta sunt, nec per ipsum erant omnia, & sine ipso factum est nihil, nõ autem sine ipso quicquam erat: sic quod factum est in ipso, non quod erat in ipso, vita erat. Rursus non quod factum est in principio, Verbum erat, sed Verbum erat id quod erat in principio. Quamquam nonnulla exemplaria habent, atque id fortasse non sine probabilitate, quod factum est, in ipso vita est. Quod si vita idem est, quod vita hominum, nemo in tenebris viuunt, nec quisquam eorum qui viuunt, est in tenebris: sed omnis qui viuunt, etiam in luce est, & omnis qui est in luce, viuunt. Solus ergo & omnis qui viuunt, lucis est filius. Lucis potè filius est, cuius in conspectu hominum opera lucent. Rursus quoniam contraria quæ prætermissa sunt, ex iis quæ de contrariis commemorauimus, intelligi possunt: disputatur autem de vita & luce hominum, & contrarium vitæ est mors, lucisque hominum tenebræ hominum sunt contrarium: perspicuum est eum qui sit in hominum tenebris, in morte esse. Quæque ea quæ mortis sunt, facit, is

facit, is non procul est à morte. Qui verò Dei memor est, si quid memoriam eius colere, sciamus, in morte non est, ex illo Davidis verbo, Non est in morte, qui memor est tui. Siue autem tenebræ hominum, siue mors, non sunt natura eiusmodi: certè non Verbi nos qui eramus aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, maximèque sancti & spiritales iam ita nuncupamur, quicunque in tenebris fuerit. Vt Paulus cum tenebræ esset, idoneus factus qui lux fieret in Domino. Eorum autem ratione & sententia, qui naturas Spirituales esse putat, vt Paulum, & sanctos Apostolos, haud scio an illud, Spiritalem aliquando tenebras fuisse, & postea lucè factum esse obtineatur. Si enim spiritualis aliquando tenebræ erat, terrestris aliquis est. Si vero verum est tenebras lucem factas esse, quid obstat quo minus tenebræ omnes in lucem mutentur? Nam si in Paulo quidem diceretur, Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, in iis autem naturis quas putant, cum interierunt, Tenebræ erant, aut tenebræ sunt: locū etiam naturarum hypothesis, haberet. Nūc autem Paulus ait eos fuisse aliquando tenebras, nunc verò lucem in Domino, quòd fieri possit, vt tenebræ mutantur in lucem. Difficile autem non est diligenter perspicere ex iis quæ dicta sunt ea quæ ad omnes hominum tenebras, & ad mortem quæ idem est, quod hominum tenebræ, pertinent, si quis animaduertat id quod accidit in ea quæ in melius aut deterius sit, mutatione. Heracleon verò valde importunū & violentum se præbuit in hoc loco, Quòd factū est ipso, vita erat, accipiens pro hoc verbo, in ipso, homines Spirituales, quasi idem esse Verbum & Spiritales existimaret, etiam si hoc non aperitè planèque dicat, & tanquam rationem afferens, ait, Verbum enim primam effectionem eam, quæ in ortu erat, eis dedit, cum ea quæ ab alio prætermissa erant, in speciem & lucem à præscriptionem suā redegerit, atque designasset. Quod autem scriptum est apud Paulum de Spiritibus, etiam non obseruauit, quòd homines eosdem esse non dixit. Animalis homo non percipit ea quæ Dei sunt. Stultitia enim est ei. Spirituales autem indicat omnia. Nos enim non sine causa eum in verbo Spiritales verbum hominis non adiunxisse dicimus. Spiritales enim quiddam est homine & melius & præstātius, cum homo vel in animo, vel in corpore, vel in vtroque designetur, non etiam in Spiritu, qui his est diuini, cuius ex participatione dominante Spiritales dicitur. Quinetiam ea quæ sunt huius talis materiei & argumētī, sublata etiam ea demonstratione quæ apparet, demonstrantur, cum ne ad quamuis quidem probabilitatem in ea quæ de his est disputatione potuerit peruenire. Atque hæc quidem de illo. Nos autem etiam age hoc quæramus, essetne vita lux tantum hominum, non etiam cuiusuis qui erat in beatitudine. Si enim idem erat vita & lux, & hominū tantummodo erat Christus lux, solorū etiam hominum erat vita. Hoc autem existimare stultum est simul & impium, aliis scripturis contra hanc interpretationem testibus. Si quidem cum fructum tulerimus & in virtute progressi fuerimus, pares angelis erimus. Hoc autem modo quæstio explicanda est: Non si quid aliquorum esse dicitur, illorum est tantummodo, id quod dicitur. Ira igitur nō si hominum lux dicitur esse: idcirco hominum est lux tantummodo, poterat enim addi, Vita erat

lux tantum hominum. Lux enim hominum etiam aliorum quàm hominū lux esse potest, sicuti hæc animalia, atque hæc stirpes, cum sint hominum cibibus, aliorum etiam quàm hominum cibibus esse possunt. Atque hæc quidem similitudo ex consuetudine. Operæ precium est autem ex verbis diuinis simile altera ex parte conferre. Hoc quidem loco quærimus, num quid impediatur quòd minus lux hominum, lux etiam aliorum sit, dicentes, non quia lux hominum dicitur, iam exclusum esse, & aliorum quàm hominum similiter lucē esse, qui hominibus præsent. Literarum quidem monumentis proditum est, Deum, Deum esse Abraham, & Deum Isaac & Deū Iacob. Qui ergo vult, quoniam dictum est, Vita erat lux hominum, lucem nullius esse nisi hominū, eadem ratione Deū Abraham, & Deum Isaac Deūque Iacob nullius esse Deum nisi horum trium patrum putabit. Præterea & solis Deus est, & vt Iudith ait, Simeonis eius patris, & Hebræorum Deus. Simili ergo ratione si nihil prohibet eū esse aliorum etiam Deū, nihil prohibet lucem hominum, aliorum etiam quàm hominum esse lucem. Quidam autem alius assumpto hoc loco, Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, omne quod ad imaginem & similitudinem Dei effectum est, hominem esse dicit, innumerabilibusque ad hoc docendum exemplis vitur, nihil interesse scripturæ, angelum, an hominem dicat. In eadē enim subiecta re angeli & hominis nomen non ponitur: vt in tribus qui ab Abraham hospitio recepti sunt, & in iis quis in Sodomis fuerunt. Itaque in tota scripturæ serie interdum angeli, interdum homines dicuntur: Veruntamen is qui in hac sententia est, concedet, quemadmodum apud homines qui sunt consensu omnium, sunt angeli, vt Zacharias, qui hæc scribit, Angelus Dei ego vobiscum, si non dicit Dominus omnipotens: & Ioannes, de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam: sic etiam Dei angelos ex hoc munere censerit, qui præter naturam appellati sunt viri, ac multo etiam maiorem probationem ex hoc accipiet, quòd in melioribus præstationibusque virtutibus nomina, nō naturarum animantium sunt vocabula, sed ordinum, quorum quædam & quæ rationis est particeps natura à Deo facta sit. Thronus enim non genus animalis, nec Principatus, nec Dominatio, nec Potestas, sed rerum quibus præpositi sunt ij qui ira sunt appellati, nomina, quorum subiectum nō aliud est quàm homo, acciditque vt id quod subiectū est, Thronus sit, aut Dominatio, aut Principatus, aut Potestas. Atque etiam in libro Iosue positū est, Apparuit Iesu homo in Hiericho, qui ait, Ego sum princeps exercitus Domini exercituum, qui nunc venio. Ex hoc igitur, vt quod idem valeat, lux hominum etiam lux omnis qui rationis est particeps intelligetur, omnis inquam, qui rationis est particeps, qui homo est, quòd factus sit ad Dei imaginem & similitudinem. Eadem tamen lux trifariam nominatur, lux hominum, & omnino lux & lux vera: lux quidem hominum, vel vt paulò antè demonstratum est, nulla re impediētē, quòd minus accipiatur aliorum etiam quàm hominum esse lux: vel omnium eorum quæ rationē habent, quæ quia ad Dei imaginem & similitudinē facta sunt, homines vocantur. Quoniam autem lux absolutè hęc quidē Seruator, in catholica autem eiusdem Ioannis epistola Deus

la Deus lux esse dicitur: aliquis putat hinc confirmari, patrē essentia non distinctum esse à filio: qui autem accuratius obseruauit, & verius dicit, natura non idem esse lucem quæ in tenebris lucet, nec à tenebris comprehenditur, & lucem in qua nullo modo sunt tenebræ. Nam lux quidem quæ in tenebris lucet, quasi ad tenebras accedit, & ab eis exagitata, atque, vt ita dicā, infidiis appetita, non comprehenditur. Lux autem cui nullæ tenebræ admixtæ sunt, nec lucet in tenebris, nec principio ab eis exagitur, vt etiam qui vincit referatur ex eo quòd ab illis perfectioribus non comprehendatur. Tertia lux erat hæc lux quæ vera dicitur. Cui autem Verbo pater veritatis Deus, copiosior est & maior quàm veritas: & pater qui est sapientia, melior est sapientia atque præstantior: hoc statu vera lux superat. Evidentius autem planiusque duo lumina patrem & filium esse ex Dauid intelligemus. Is enim in quinto & tricesimo psalmo scribit his verbis, In lumine tuo videbimus lumē. Hęc autem lux ipsa hominum quæ in tenebris lucet, & vera lux, deinceps in Euangelio lux mundi dicitur, cum ait Iesus, Ego sum lux mundi. Sed ne hoc quidem non explanatum relinquamus, quòd cum scribere potuisset, Quod factum est in ipso vita erat, & lux hominum erat vita, contrā fecerit: præponit enim hominum luci, vitam, & si idem est vita & lux hominum: antè occurramus & respondeamus, eos qui vitæ sunt particeps, quæ eadem est etiam lux hominū, diuinam vitam quam paulò antè diximus, degere, cum interea illustrati non sint: subesse enim vitam oportet, vt is qui viuunt, illustretur: non erat autem hoc consentaneum, vt is illuminatus esset, qui nondum intelligatur viuere, & ad illustrationem vitam accederet. Et si enim idem sunt vita & lux hominum, tamen eorum rationes & intelligentiæ ex alio aliòque sumuntur. Lux igitur hæc hominum, lux etiam Gentium apud Esaiam prophetam dicitur his verbis, Ecce posui te in testamentum generis & lucem Gentium: Atque Dauid hæc luce fretus ait in sexto & vicesimo psalmo, dominus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? Quod autem ad eos attinet, qui de seculis fabulam confinxerunt, in coniugationibus, putantque à mente & veritate Verbum atque vitam prodidisse, non alienum erit etiam hæc quætere. Quo enim pacto vita quæ eorum ratione coniugata est Verbi, hoc accipit, vt factum sit in coniugato? Quod enim factum est, inquit, in ipso, videlicet Verbo quod antè dictum est, vita erat. Respondeant igitur nobis, quomodo vita, quæ Verbi est compar, in Verbo facta sit: & quomodo Vita lux sit hominum potius quàm Verbum. Verisimile est autem eos qui in disputationibus æquiores se præbent, accepta plaga à quæstione relato pede, nos esse interrogaturos, ipsosque molestia affectum iri, nisi causam inueniamus, cur Verbum lux hominum esse dictum non sit, sed quæ in Verbo facta est, Vita, quibus hoc respondebimus, vitam hoc in loco non communem hominum atque eorum quæ ratione vtuntur, dici, sed eam quæ accedat ad Verbum quod in nobis completur, dum à primo verbo eius communio sumitur: atque ex eo quòd vitam quæ videtur esse illa quidem, sed verè non est, detestamur, eiuſque cupiditate ac desiderio teneamur, quæ verè vita est, primum eius particeps efficiamur, quæ cum in nobis est, tum

denique lux scientiæ re ipsa oritur. Atque hæc vita fortasse apud nonnullos quidem potestate lux est, non re ipsa, qui ea quæ scientiæ sunt & cognitionis exquirere non student: in aliis autem re ipsa lux gignitur: quod perspicuū est in iis fieri, à quibus illud quod à Paulo præscriptū est, perficitur, *Amulamini charismata meliora.* Atqui in melioribus donis est, id quod etiam omnibus anteponitur, Verbum sapientiæ, quod verbum scientiæ comitatur. De eorum autem distinctione, comparatis inter se sapientiæ scientiæque significationibus, non est huius temporis disputare. *Et lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.* De luce hominum, quoniam præscripta est, nūc etiam quæramus, atque vt mihi videtur, de tenebris quæ eius vocantur contrarium. Si autem ita considerata sint tenebræ hominum, hoc cenſeo, lucem fortasse hominum genus esse duarū rerum quæ species sunt, itēque eorum tenebras. potest enim is qui lucem hominum nactus sit, eorumque sit particeps, ipsius lucis opera perficere, atque is qui illustratus est, lucem scientiæ cognoscere. Simile autem ex contrariis etiam intelligendum est, cum vitioſæ actiones, & scientia quæ scientia habetur, neque est reuera, tenebrarum rationem habeant. Ac ea quidem quæ ad agendum impellunt, lucem, id est, sacrum verbum scire Esaias scribit his verbis, Lux sunt mandata tua super terram: & Dauid in psalmo decimo octauo, Præceptum Domini lucidum illuminans oculos. Esse autem lucem præter præcepta & mandata aliquid scientiæ, in quodam x i. prophetarum scriptū legimus his verbis, Seminate vobis in iustitiam, vindemiate in fructum vitæ, lucete vobis luce sapientiæ. Quasi enim sit alia etiam lux scientiæ, quàm mandata dicitur, Illuminate vos luce non omnino & absolute, luce, sed qua lucei nempe scientiæ. Si enim lux omnis, qua se homo illustrat, lux scientiæ esset, frustra additum fuisset, Illuminate vos luce scientiæ. Rursus tenebras in malis improbiſque actionibus accipi, idem Ioannes in epistola docet his verbis, Si dixerimus, quoniam societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & non facimus veritatem. Et rursus, Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit: in tenebris est vsque adhuc. Et, Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quòd eat: quia tenebræ obcæuerunt oculos eius. In tenebris enim ambulare, vitioſam actionem declarat. Et odisse fratrem suum est delictum scientiæ, quæ non proprie vocatur. Eum autem etiam qui res diuinas ignorat, hoc ipso quòd ignorat, in tenebris ambulare, Dauid scribit hoc modo, Non cognouerunt, non intellexerunt, in tenebris ambulant. Scito verò an ex hoc, Deus est lux, & tenebræ non sunt in eo vllæ, nonnullæ tenebræ esse dicantur, sed quia nomen hoc, duo, quod genus est, aut etiam vnumquodque eorum quæ species sunt, multæ sunt vitioſæ actiones, multaque falsa dogmata, multæ sunt tenebræ, quarum nullæ sunt in Deo: cum in sancto nunquam dictum sit quod Seruator ait, Vos estis Lux mundi, Lux est mundi sanctus, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Quæret autem aliquis, si in patre illud dictum est, Tenebræ non sunt in eo vllæ, quomodo in eo quod præcipuum est, inesse dicemus, cum etiam Seruatorē omni ex parte peccare non posse intelligamus. Itaque in eo etiā dicemus,

Lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Nos quidem supra ex parte differentiam docuimus: audacius autem ad illa etiam nunc addendum est, si Christum, qui non nouerat peccatum, pro nobis peccatum fecit, si eum, inquam, pro nobis peccatum fecit Deus, de eo dici non potest, Tenebræ in eo non sunt vllæ. Si enim in similitudine carnis peccati de peccato damnauit Iesus peccatū, quod similitudinem carnis peccati assumpsit: certe non iam verè de se dicta habebit, Tenebræ in eo non sunt vllæ. Eodem addemus, eum & infirmitates accepisse nostras, & morbos portasse, & animi imbecillitates, & occulti hominis cordis nostri morbos: propter quas imbecillitates atque morbos, cum ea pertulisset, à nobis animum tristem habere se & perturbatum fatetur. Sordidas etiam vestes induisse apud Zachariam scribitur, quas cum detracturus esset, peccata esse dicuntur. Illic enim scriptum est, Ecce abstuli peccata tua. Quoniam enim ipse populi eius qui in ipsum credidit, peccata recepit, sæpe dicit, Longè à salute mea verba delictorum meorum. Et, Tu cognouisti insipientiam meam, & delicta mea à te non sunt abscondita. Nemo autem hæc existimet nos impiè in Dei Christum dicere. Cui enim Verbo solus Deus immortalitatem habet, quod Dominus noster pro suo in homines amore mortem pro nobis pertulit: ei pater solus illud habet, Tenebræ in eo non sunt vllæ, cum Christus pro suis in homines beneficiis tenebras nostras in se recepisset, vt potestate vique sua mortem nostram deleteret, & tenebras quæ in animis nostris sunt, discerneret, vt impleatur illud Esaiæ, Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam. Hæc igitur lux quæ in Verbo cum etiam vita esset, facta est, in animorum nostrorum tenebris lucet, vnitq; vbi erant mundi principes, harum tenebrarum, qui quod luctantur cum genere hominum, hoc arguit, vt in tenebras veniant ij qui non omni ratione stant, vt illustrati lucis filij censeantur. Et lucet in tenebris. Lux hæc à tenebris quidem exagitur, sed ab eis non comprehenditur. Quod si quis existimat à nobis additum esse illud, exagitari lucem à tenebris, quod non est scriptum, is sciat illud, Et tenebræ eam non comprehenderunt, si nullo modo tenebræ lucem non consequutæ essent, frustra dici: Ioannem verò hæc ipsa, Et tenebræ eam non comprehenderunt, scripsisse ea intelligentia quam habent & quæ accipi possent conuenienter iis quæ scripta sunt, ea etiam quæ prætermissa existimantur. Si enim non comprehenderunt, profectò cum insequutæ essent, non comprehenderunt. Tenebras autem lucem insequutas esse, perspicuum est ex iis quæ & Seruator pertulit, & ij qui eius disciplinam doctrinamque acceperunt, cum tenebræ filios suos in lucis filios concitaret, vellētque à lucis hominibus fugare & dissiungere. Sed quia si Deus pro nobis facit, nemo etiam si velit contra nos poterit: quod illi summissus se gerebant & abiciebant, eò magis eorum numerus crescebat & confirmabatur. Duobus autem modis tenebræ lucem non comprehenderunt, aut quod ab ea relictæ erant, nec propter tarditatem cursus lucis velocitatem celeritatemque vlla ex parte assequi poterant: aut quod sicubi tenebris insidias lux parare instituisset, atque ex industria eas imminentes expectasset, appropinquantibus luci tenebræ euauerunt. Sed tamen neutro modo lucem

tenebræ comprehenderunt. Notandum est autem nobis, quoniam huc venimus, non omnino sicubi tenebræ nominentur, eas in malo accipi: esseque cum in bono accipiuntur in scripturis: quod quidem si ij qui in alia sunt sententia non explicatis cōtumulios de Deo decretis aut dogmatibus, approbassent, ab eis discessissent, cum semetipsos commentis fabularū dedidissent. Quomodo igitur, & quando etiam in bono tenebrarum nomen accipiatur, iam demonstrandum est. Tenebræ, caligo, & procella in Exodo circum Deum esse dicitur: Et in decimo & septimo psalmo, Posuit tenebras latibulum suum, in circuitu eius tabernaculum eius, tenebrosam aquam in nubibus aëris. Si quis enim consideret multitudinem cōtemplationum quæ in Deo sunt, ac scientiæ, quæ à natura humana comprehendi non potest, & ab aliis foras quæ facta sunt præter Christum & sanctum Spiritum: is intelligit tenebras Deum ambire ex eo quod verbū copiosum quod pro ipsius dignitate in eo est, ignoretur, in quibus tenebris latibulum suum posuerit, idque eum fecisse quod ea quæ in ipso sunt ignoretur, cum capi comprehendique non possunt. Quod si quis est, qui his talibus interpretationibus intelligentiisque offendatur, aliquid ex verbis tenebrarum obscuritatibus inuolutis & ex thesauris tenebricosis, occultis, & sub aspectum non cadentibus, qui Christo à Deo dati sunt, proferatur. (neque enim aliud esse arbitror tenebricosos thesauros qui in Christo absconditi sunt, quàm illud, In tenebris posuit latibulum suum.) ac tum denique sanctus parabolam tenebricosumque Verbum intelligit. Considera autem num hac de causa discipulis Seruator dicat, Propter quod quæ audistis in tenebris, dicite in lumine. Ea enim mysteria quæ multis difficulta cognita & obscura, eis in abstruso loco, non in publico tradita fuerant, iubet eos qui illustrati essent, ob eamque causam in luce esse dicerentur, omnibus qui lux fuerint, nunciare. Ego verò aliquid mirabilius de tenebris quæ laudantur, dicam, illas ad lucem properare, eamq; assequi & comprehendere, atque interdum ita mutari ipsas tenebras, quod ab eo ignorentur qui earum vim non videt, vt cum didicerit & cognouerit, fateatur id quod cognitum est, & aliquando ipsi erat tenebræ, in lucem esse mutatum. *Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes.* Actius & diligentius quispiam exaudiens hoc verbum, Missus, quoniam is qui missus est alicunde aliquid mittitur, vnde Ioannes & quod missus sit requiret. Quoniam autem quæstio illa, qua quod missus sit, quæritur, plana & aperta est, ex litera quidem & historia respondendo, eum missum esse ad Israël, eòsque qui eum solitudinem Iudææ incolentem, & ad Iordanem fluiuium baptizantem audire vellent: ex altiore autem verbo, in mundum, accepto mundo pro terra loco in quo sunt homines: quæret quomodo illud, vnde, accipiendum sit. Verbum verò magis exquirens & considerans, fortassis etiam dicit, quemadmodum de Adam scriptum est, Et emisit eum dominus Deus de paradiso voluptatis vt operaretur terram, de qua sumptus est: sic Ioannem missum esse aut ex caelo, aut ex paradiso, aut ex alio quouis loco ad hunc terræ locum, & missum esse, vt testimonium perhiberet veritati: sed verbum objectionem habet, quæ cōtemni & negligi facile nõ debeat: quando quidem

quidem etiam apud Esaiam scriptum est, Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? cum propheta respondens dixit, Ecce ego, mitte me. Dicit enim is qui in altiore intelligentia quæ se offert, inhsit, quemadmodum Esaias missus est, non ab alio loco quàm sit hic mundus, sed posteaquam dominum in solio excelso sedentem vidit, venit ad populum, vt diceret, Auditū audietis, & non intelligetis: sic Ioannem, quod principium missionis eius, quæ amabatur, ad legationem Esaiæ rationem proportionemque habebat, miti, qui baptizaret. Paratèque domini populum perfectum, & veritati testimonium diceret. Hæc autem cum ita sint, ad primam rationem eiusmodi explanationes adhibetur, quæ assentione ad id quod altius de Ioanne intelligitur, trahant. Hoc quidè subiicitur, *Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet veritati.* Si enim venit, vnde venit? Respondendū est ei qui ægrè approbat, id quod paulò infra à Ioanne dicitur, cum Spiritum sanctum columbe specie ad Seruatorem descendentem vidit. Ait enim, Qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto & igne. Tum enim qui misit, mandatum dedit. Sed respondendum est ad hanc quæstionem, cum misit eum qui baptizandi principium faceret, tum hæc verba protulisse eum qui oraculum ei edidit. Iam verò quod maiore cum stupore & admiratione intelligamus, ex aliquo alio loco missum esse Ioannem corpore figuratum, argumentum non aliud aduentus progressusque ad vitam & in hanc lucem habentem, quàm testimonium veritatis, illud declarat, Spiritu sancto repleri eum adhuc ex vtero matris suæ, dictum à Gabriele, qui Zachariam quidem Ioanis ortum & natiuitatem, Mariam autem Seruatoris nostri ad homines aduentum nunciabat: Et illud, Ecce enim, vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit infans in vtero meo. Qui enim obseruat, nihil inhsit nec casu, nec fortè fieri, ei necesse est, antiquiore priorèque corpore Ioannis animum, approbare, eundemque animum cum prius cohereret & esset, missum esse ad testimonij de veritate ministeria. Præterea ne illud quidem contemendum est, Hoc est verbum quod venturum est. Quod si ratio quæ est de toto genere animorum, valeat, eos non simul cum corporibus spargi & feri, sed eis priores esse, multisque ac variis de causis in carnem & sanguinem inseri: illud, Missus à Deo, non iam vt præcipuum de Ioanne dictum esse videbitur. Omnium enim deterrimus, homo sceleratus, filius perditionis apud Paulum à Deo mittendus dicitur, Ideo enim, inquit, mittet illis Deus operationem erroris, vt credant mendacio, vt iudicentur omnes, qui non crediderunt veritati, sed consenserunt iniquitati. Quod autem quæsitū est, vide num hoc modo explicare possimus: quemadmodum simplicius omnis homo quod à Deo creatus est, homo est Dei, sed non censetur omnis homo Dei, verum is qui in Deo acquiescit, vt Elias & ij quos literarum diuinarum monumentis proditum esse esse Dei homines: sic vulgari quidem ratione dicendi à Deo missus esse potest, propriè autem missum dici à Deo non alium, nisi eum qui ob diuinum ministerium & munus salutis generis hominum, veniat in lucem atque vitam. Non igitur inueniemus mitti à Deo, pro ali-

quo alio, nisi pro sanctis positum, pro Esaiâ quidem, vt paulò antè commemorauimus, pro Hieremia autem, Ad omnes quoscunque misero te, ibis: pro Ezechiele verò, Ecce ego mitto te ad Gètes apostatras, & quæ reliquerunt me. Quamquam autem videbuntur non ad id quod propositum est, assumpta esse exempla missionis, quæ ad vitam requiruntur, cum de missione loquantur non simpliciter quæ fiat à vitæ priuatione ad vitæ usuram: tamen hoc etiam modo non alienum erit, rationem ad quæstionem traducere, si dicamus, quemadmodum solos sanctos in iis quos propositus, Deus mittere dicitur: sic etiam in iis qui ad vitæ usuram mittuntur, esse intelligendum. Et quoniam semel ac penitus in sermone qui de Ioanne illatus est, versamur, quærentes eius missionem: commodè sententiam nostram quam de eo habemus, addemus. Quoniam enim prophetiam de illo hanc legimus, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te, attendamus, num ipse qui sanctorum angelorum vnus esset, Seruatoris nostri præcursor ad ministerium mittatur. Nec mirum est, si cum primogenitus omnis creaturæ pro suo in genus hominum amore corpus induisset, Christi æmuli aliqui & imitatores fuerint, qui voluerunt, simili corpore ipsius in homines benignitati ministrare, aliquem verò non imitatum esse, qui veneratus sit gestiens læticia tum cum in alio esset, quasi communem hominum naturam superans. Quod si quis approbat etiam eorum mysteriorum, quæ apud Hebræos feruntur, ac scriptam Ioseph orationem, is illinc simile huic dogma decretumque sumet, nempe eos qui ab initio fuerunt, cum præcipuum aliquid præter alios homines habuissent, essentque multo meliores cæteris animis, ex angelorum natura in hominum naturam descendisse. Ait enim Iacob, Ego enim vobiscum loquor, Iacob & Israël, Dei sum angelus, & spiritus principalis: & Abraham atque Isaac ante omne opus creati sunt. Ego autem Iacob non ab hominibus, Iacob vocatus, sed Israël est nomen meum, vocatusque sum Israël à Deo, Vir videns Deum, Ego enim sum primigenius omnis animalis quod à Deo vitæ usuram accipit. Et subiicit, Ego verò cum venirem ex Mesopotamia Syriæ, exiit Vriel Dei angelus, meque in terram descendisse dixit, & inter homines habitauisse, atque appellari Iacob nomine. Me porro æmulatus est, ac mecum pugnavit, & luctatus est, dicens fore vt nomen suum meo nomini atque ei quod omne Euangelium anteciret anteponeretur. Eique nomen suum expressi, principatumque in Dei filiis obtinet. Num tu Vriel es, à me octauus? Ego quoque sum Israël exercitus domini archangelus, sumque in Dei filiis præfectus mille militū. nonne sum ille Israël, in dei cōspectu primus minister? Et Deum meum nomine immortalino uocari. Verisimile est enim cum hæc verè à Iacob dicerentur, ob eamque causam literarum monumentis prodita sint, illud etiam, In vtero supplantauit fratrem suum, sapienter esse factum. Scito autem, num vulgatus ille & celebris de Iacob & Esau sermo explicationem habeat, Cum nondum nati fuissent, aut aliquid egissent boni aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus sed vocante dictum est ei, Quia maior seruiet minori, Sicut scriptum est, Iacob dilexi,

dilexi, Esau autē odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Ablic. Si autem eum nondum nati fuissent, aut aliquid boni egissent aut mali, ut secundum electionem propositum Dei maneret, non ex operibus, sed ex vocante dictum est: & si non currimus ad opera quæ hanc vitam antecedunt, quomodo illud verum est, non esse iniquum apud Deum, maiorem seruire minori & odio haberi antè quàm ea quæ digna sunt & seruitute & odio fecerit? Sed longius à proposito aberrauimus assumpta de Iacob disputatione, testèque nobis producta non contemnenda scriptura, quod maiorem quæ de Ioanne habita est oratio, habeat auctoritatem, confirmans eum qui Eliaz voce, angelus esset, in corpore fuisse, ut testimonium de lumine perhiberet. Atque hæc quidem de Ioanne homine, quemadmodum autem in nobis vox & verbum differunt, quod vox quidem quæ nihil significat, interdum sine verbo & sermone profertur potest: verbum autem etiam potest sine voce, ut cum nobiscum animo loquimur: sic cum Senator aliquo sensu Verbum sit, ab eo Ioannem differre arbitror, ut qui ex ratione quam ad Christum qui verbum est, habet, vox eius sit. Atque in hanc me sententiam Ioannes ipse adducit, qui respondens iis qui eum quis esset, interrogabant, his verbis vsus est, Ego vox clamantis in deserto, parate viam Domini: rectas facite semitas eius. Ob eamque causam fortassis Zacharias qui ortum & natiuitatem vocis, quæ Dei Verbum demonstrat, non credidisset, vocem perdit, eam recuperans, cum vox Verbi præcursor gignitur. Vox enim auribus percipienda est, ut mens postea Verbum quod à voce ostenditur, accipere possit. Itaque Christo paulo maior natu est Ioannes. Vocem enim ante verbum & sermonem accipimus. Ioannes etiam Christum monstrat. Voce enim sermo ostenditur. Baptizatur quoque à Ioanne Christus, sibi opus esse ab eo baptizari profitente. Homines enim à voce sermo purgatur, cum sermo natura vocem omnem quæ significat, purget. Atque ut semel finiam, cum Christum Ioannes monstrat, homo Deum monstrat, & seruatore incorpoream, & vox verbum. Vile autem esset, ut in multis vim nominum, sic hoc in loco quid Ioannes & Zacharias declarent, videre. Etenim quasi non esset quod contemni ac negligi oporteret, ex nominis impositione cognati quidem Zachariam ipsum appellati volunt, alienati quod Elizabeth eum Ioannem vocari vellet. Zacharias autem, cum hoc scripserit, Ioannes erit nomen eius, à silentio molesto liberatur. Inuenimus quidem in nominum interpretatione nomen hoc *Ioannes* & *Io* sine syllaba comprehendit, quod idem esse quod nomen Ioannis, putamus: quippe cum alia etiam nouum testamentum Hebræorum nomina Græca figura & forma produxerit, veluti in Iacob Iacobus, & in Simeon Simon. Zacharias autem memoria esse dicitur: Elizabeth verò Dei mei iusturandum, vel Dei mei septimum. A Deo igitur gratia ex Dei memoria, ex Dei nostri iureiurando quod cum patribus sanctum est, natus est Ioannes, Domino plebem perfectam præparans, in sine testamenti quod vetus factum est, aut etiam sabbati coronis. Itaque non potest fieri à Dei nostri hebdomada requies quæ sabbatum sequitur, Seruatore nostro per requiem suam afferente iis qui similes eius mortii facti sunt,

etiam resurrectionis similitudinem. *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per ipsum.* Nonnulli eorum qui diuersa sentiunt, qui se in Christum credere dicunt, & quod fingunt alium præter opificem, ut eis consentaneum non probant eius aduentum à prophetis prædictum esse: prophetarum de Christo testimonia refellere & euertere conantur, quod negent opus esse testibus Dei filio, qui quidem id quod valet ad faciendam fidem haberet & in salutaribus verbis quæ prædicauerit, quæque virtutis & potestatis plena fuerint, & in operibus mirabilibus ac inuisitatis, quæ hinc quemuis stupore & admiratione afficere poterant: afferuntque, si *Mosis fides* habita est oratione & virtutibus, nec ei opus fuit testibus qui ipsum antè quàm esset, prædicerent & nunciarent: quinetiam vnusquisque prophetarum à populo ut à Deo missus probatus est: quomodo non magis Christus qui *Mosis* & prophetis antecellit, potestque sine prophetis testimonium dicentibus iis quæ ad eum pertinent, id quod vult perficere, & hominum generi consulere ac prodesse? Redundare igitur putant à prophetis eum prædictum esse existimari, qui hoc egerint, sicuti etiam illi possunt dicere, ut nouitatem diuinitatis approbarent ij, qui in Christum credere non vellent, sed etiam in Deum ipsum quem Moses & propheta ante Iesum docuerant, incurrere eique obstitere. Iis igitur respondendum est, cum multa causæ esse potuerint, quæ ad fidem prouocarent & inuitarent, interdum nonnullæ quæ hac quidem demonstratione non impellerent sed alia: Deum plures occasiones hominibus offerre præberetque posse, quibus impulsus & adducti, Deum, cuius sunt quæ ortum habuerunt omnia, hominem factum esse comprobarent. Licet enim perspicue nonnullos cernere, qui ex prophetarum prædictionibus in Christi admirationem veniunt, & cum stupore tam multorum prophetarum qui antecesserunt, vocem admittunt, quæ commendat confirmetque & locum eius natiuitatis, & conuersationis atque habitationis locum, & vim doctrinæ & virtutum mirabilium operationem, & humanam passionem à resurrectione deletam. Hoc etiam confyderandum est, inuisitatas quidem inauditasque virtutes, eos qui domini temporibus fuerunt, adducere ad fidem potuisse, sed non salutem dedisse: id quod post multa iam tempora etiam fabulas eas esse intelligi significat. Plus enim virtutum quàm eæ virtutes quæ tum editæ sunt, ad persuadendum dominum habebat propheta, quæ cum virtutibus confyderabatur, & illæ quo minus crederentur ab eis qui eas scrutabatur, obstabat. prophetarum autem testimonia non solum forsitan Christum venturum esse prædicant, neque hoc & aliud nos docent: sed multam theologiam rationemque & quam pater ad filium habet, & quam filius ad patrem, licet cognoscere non minorem ex prophetis, quibus ea quæ ad illum pertinent, nunciant, quàm ex Apostolis, qui filij Dei magnitudinem exponunt. Licet etiam audentè his sublati & prætermisissis, tale quid dicere, eos esse Christi martyrum honore hoc ipso quod de eo testimonium dicant, ornati: nec omnino aliquid illi quod de filio Dei testantur, gratum faciunt, & omnes de iis qui propter martyres Christi nominantur, consentient. Quid ergo mirū, si ut ornati laudati que sunt quod

quod Christi martyres essent, multi Christi discipuli: sic propheta cum Christum intellexissent & cognouissent, quod eum antè nunciauerint, à Deo donum acceperunt, docentes non eos modo qui Christi aduentum sequuti sunt, quid de Dei filio sentiendum sit, sed eos etiam qui superioribus seculis: quemadmodum is qui nunc filium non nouit, neque patrem habet, sic etiam prius intelligendum est. Itaque cur Abraham exultauit ut diem Christi videret, & vidit & gauisus est? Fraudare igitur vult Chorum prophetarum maximo beneficio, qui eos de Christo testificari vult non oportere. Quid enim etiam propheta, quæ Spiritus sancti instinctu profecta est, tam magnum haberet, si ex ea detracta sint ea quæ ad domini nostri dispensationem pertinent? Ut enim diuina religio, quæ ornata est eis qui per sequestrem atque pontificem aduocatumque etiam consulto ad Deum rerum omnium accedunt, titubaret & claudicaret, nisi quis per ostium ad patrem accederet: sic etiam veterum religio Christi & intelligentia & fide, & expectatione sacra erat, Deoque grata & accepta, quando quidem Deum se etiam Christi testem esse confiteri obseruauimus, inuitatque & hortatur omnes ut idem facere constituent, ut ipsum atque Christum imitentur, hoc ipso quod testimonium de ipso dicant, quibus dicendum est. Ait enim, *Esote mihi testes, & ego testis ero, ait dominus Deus & seruus, quem elegi.* Omnis autem, qui veritatis dat testimonium siue verbo, siue re, siue alio quouis modo, hæc ex parte martyri iure censetur. Sed iam proprie qui ex fructu consuetudine miratur eorum animi constitutionem, qui pro veritate eorum fortitudine vsque ad mortem decerant, proprie eos solos martyres nominauerunt, qui sanguinis sui profusione diuini cultus mysterio testimonium dedissent: cum Seruator omnem qui testimonium iis quæ de se nunciarentur, diceret, martyrem nominauerit. Ait enim Apostolis cum assumeretur in cælum, *Eritis mihi testes in Hierusalem & in omni Iudæa & Samaria, & vsque ad extremū terræ.* Est porò quemadmodum leprosus mandatus, munus quod à Mose præscriptum est offerens, testimonio dum hoc facit iis qui Christo non crediderunt: sic testimonium contra eos qui à religione Christi abhorret, martyres dicunt & sancti omnes, quorum opera coram hominibus lucent. Viuunt enim & Christi cruce freti, & de vera luce testimonium dantes. Ioannes igitur etiam venit, ut testimonium lumini daret: qui testificans clamauit his verbis, *Qui post me venit, ante me factus est, quia prior me erat, quoniam de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratia pro gratia, quia lex per Moysen data est: gratia & veritas per Iesum Christum facta est.* Deum nemo vidit vnquam vnigenitus qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Hæc igitur verba omnia ex Baptista persona, testimonium Christo dantis dicta sunt, id quod nonnullos fugit, qui ab hoc loco, de plenitudine eius nos omnes accepimus, vsque ad illum, Ipse enarrauit, ex Ioannis Apostoli persona dici arbitrantur. Cum eo autem Baptista testimonio quod expositum est, incipitque ab his verbis, *Qui post me venit, ante me factus est, & hoc loco definit, Ipse enarrauit, hoc etiam testimonium est Ioannis ab illo secundum, cum apud sacerdotes & leuitas Iudæorum, qui eos Hierolymis miserant profiteretur non negans*

veritatem, se non esse Christum nec Eliam, nec prophetam, sed vocem clamantis in deserto, Dirigite viam domini, sicut dixit Eliaias propheta. Sequitur deinceps aliud eiusdem Baptista de Christo testimonium, quod eius principalem essentiam etiam docet, ad omnem mundum, quod ad animos rationis participes atinet, pertinentem. Ait enim, *Medius autē vestrū stetit, quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus, ut solam eius corrigiam calceamenti.* Vide etiam, num, quia cor est in totius corporis medio, & in corde id quod principatum obtinet: verbum siue ratio quæ in vnoquoque inest, illud intelligi possit, Medius vestrū stetit, quem vos nescitis. Quartum præterea Ioannis etiam de Christo testimonium quodque humanam eius passionem describit, est, cum ait, *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi.* Hic est de quo dixi, post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat, & ego nesciebam eum. Sed ut manifestetur in Israël, propterea veni ego in aqua baptizans. Quintum etiam testimonium literis diuinis deinceps mandatum est, hoc in loco, *Quia vidi Spiritum descendentem quasi columbam de cælo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris Spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto.* Et ego vidi, & testimonium perhibui, *Quia hic est filius Dei.* Sextum verò testimonium Christo Ioannes dixit coram duobus discipulis, cum intuens Iesum ambulantem, dixit, *Ecce agnus Dei.* Quo dato testimonio, ita ut duo Ioannis discipuli exaudirent, eum sequuti sunt, conuersoque ore Iesus, cum duos sequentes animaduertisset, respondit his verbis, *Quid queritis? Nec sine causa fortassis Ioannes quidem post sex testimonia finem testificandi facit: Iesus autem sexto loco proponit, Quid queritis? quæ quidem vox digna est iis quibus Ioannis testimonium profuerat, cum & Christum magistrum nunciaret, & domicilium Dei filij iis qui eius videndi cupiditate tenerentur concederet. Ei enim dicunt, Rabi, quod interpretatur magister, vbi habitas. Et quoniam omnis qui querit, inuenit, discipulis Ioannis qui Iesu domicilium quæsierant, ostendit dicens, Venite & videte. Quod cum ait, fortassis hoc verbo, Venite, eos ad actionem hortatur, illo autem verbo, Videte, ad contemplationem, quæ actionum perfectionem sequitur, quam iis qui velint fore describit, quæ sit in Iesu domicilio. Propositum autem erat iis qui quæsierant vbi habitas? cum Iesum sequuti essent, si vidissent, apud Iesum manere, & illo die cum Dei filio morari. Porò autem quoniam denarius numerus obseruatus est ut sanctus, nō paucorum mysteriorum quæ in decade fuisse memoriarum est proditum, par est intelligi non frustra etiam in Evangelio decimam horam designatam esse Ioannis discipulorum apud Iesum diuersorij. In his erat Andreas Simonis Petri frater. Is cum ex eo quod cum Iesu comoratus esset, vtilitatem cepisset, inueto Simone fratre (fortassis enim prius non inuentus fuisset) ei se Mesiam inuenisse dicit, quod est interpretatum Christus. Quoniam enim qui querit, inuenit: quæ si uir autem vbi Christus maneret, eumque sequutus, contemplatus eius domicilium, decima hora apud Dominum manet, filiumque Dei Verbum*

ἀποστολῶν
ἀποδοῦναι.

& sapientiam inuenit, ab eo regitur, ob eamque causam ait, Inuenimus Mesiam. Hoc autem verbum ab omnibus qui hoc Dei Verbum inueniunt, dicitur, & ab iis qui à diuinitate eius regantur. Et statim adducit fratrem ad Christum. Simoni Iesus hoc dedit, ut eum intueretur, quod est aspectu ipso inspicere & partem illam eius quæ principatum obtinet, illustrare: vimque eam accepit Simon Petrus quod à Christo visus esset, ut confirmaretur. Itaque facti confirmationis & corroborationis quasi gentilis factus est, appellatusque est Petrus. Sed dicit aliquis, cum propositum sit illud explanare, Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, cur hæc omnia narrauerimus. Cui respondendum est, Ioannis de lumine testimonia oportuisse profertur, exponique eorum ordinem, atque vtilitatem quæ post Ioannis testimonium à Iesu profectam iis quibus de illo testimonium dedisset, acciderit, ut vis Ioannis testimonij indicaretur. Atque hoc quidem loco primū testimonium de Iesu fuit, Ioannis Baptista in Elizabet matris alio in Mariae salutatione cum lætitia cōiuncta exultatio, qui eius conceptus & ortus diuinitati testimonium dedit. Cur enim Ioannes qui vbiq; Iesu testis & præcursor est, eius ortum anteuertens, & moriens paulò ante mortē Dei filij? Ut non solum iis qui in eius ortu erant, verum etiam iis qui à morte per Christum procuratam libertatem expectant, ante Christum veniens, vbiq; Domino plebem perfectam pararet. Lucebit autem etiam in secundo Christi aduentu, atque diuiniore Ioannis testimonium. Si enim vultis, inquit, recipere, ipse est Elias qui venturus est. Qui habet aures audiendi audiat. Sed cum principium sit, in quo erat Verbum, quod quidem sapientiam esse ex prouerbiis docuimus, sit etiam Verbum, in quo Vita facta est, vitæque sit lux hominum: cur tandem is qui homo factus à Deo missus est, Ioannes nomine, venit ut testimonium perhiberet de lumine? cur, inquam, non ut testimonium vitæ, aut Verbo, aut principio, aut alij cuiuslibet Christi notioni daret? Vide autem an non populus qui sedebat in tenebris, lucem magnam viderit, & quia lux in tenebris lucet, nec ab eis comprehenditur, ij qui sunt in tenebris, id est, homines lucis indigeant. Si enim lux hominum in tenebris lucet, vbi nullo modo tenebrarum vis est, aliarum Christi rationum notionumque erimus participes, nec propriè atque accuratè earum nūc participes sumus. Quomodo enim vitæ participes sumus, qui corpore mortis induti sumus, & quorū vita abscondita est cum Christo in Deo? Cum enim Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos apparebimus cum ipso in gloria. Non igitur poterat cum venit, vitæ dare testimoniū, quæ etiam nunc cum Christo in Deo latet. Nec etiam venit in testimonium, ut Verbo testimonium diceret, cum Verbum nostrum id quod erat in principio apud Deum, & Deum Verbum intelligamus. In terra enim Verbum caro factum est: fuisseque testimonium, tamen visum esset Verbo dari, propriè dicendum dari Verbo quod caro factum est, non Dei Verbo, qui enim fuisset testimonium de sapientia iis qui est videntur scire, non tamen non id quod integrè planèque verum est perspicit, sed vident per speculum in ænigmate? Verisimile tamē est, Ioannem aut Eliam ante alterum diuinioremq; Chri-

Coloss. 1.

sti aduentum venturum esse, ut testimonium vitæ dicat paulò antè quàm Christus vita nostra appareat: atque tum Verbo esse testimonium daturum, perhibiturumque testimonium de sapientia. Operæ precium est autem quærere, si ne Ioannis testimonium quasi præcursor vniciq; Christi rationum atque notionum. Atque hæc quidem de illo dicta sint. Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine. Nunc sequitur, ut quomodo illud, ut omnes crederent per ipsum, intelligendum sit, consideremus.

Reliqua vsq; ad finem huius euangelij desiderantur.

EIVSDEM DE EODEM Euangelio Homilia.

VOX spiritalis aquilæ auditum pulsata ecclesie. Exterior sensus transeuntem accipiat sonitum: interior animus manentem penetrat intellectum. Vox altitudinis volatilis non aërem solum corporeum, vel æthera, vel totius sensibilis mundi ambitum superuolitat: sed & omnem theoriam ultra omnia quæ sunt, & quæ non sunt vituolis intimæ theologiæ pennis clarissimæ supernæque contemplationis obtutibus transcendunt. Dico enim quæ sunt, quæ siue humanum, siue angelicum non omnino fugiunt sensum. Quæ vero non sunt, quæ profecto omnes intelligentiæ vires relinquunt: cum post Deum sint, ut eorū numerum quæ ab vna omnium causa condita sunt, non excedant. Supernolat itaque beatus Ioannes Theologus non solum quæ intelligi, ac dici possunt, verum etiam ea quæ superant omnem intellectum & significationem supererchitur, extraque omnia ineffabili mentis volatu in arcana vnus omnium principij exaltatur, incomprehensibilemque ipsius principij & verbi, hoc est patris & filij vnica super substantialitatem pure dignoscens, euāgelium inchoat dicens, In principio erat verbum. O beate Ioannes non immeritò vocaris Ioannes, Hebræum nomen est. Latine vero, cui donatum est. Cui enim theologorum donatum est, quod tibi donatum est? abdita videlicet summi boni penetrare mysteria, & ea quæ tibi reuelata, & declarata sunt, humanis mentibus ac sensibus intinere? Dic quælo cui talis, ac tanta donata est gratia? Fortassis quis dicit summo verticè Apostolorum, Petro dico, qui Deo interroganti quem se existimaret esse: Respondit, Tu es Christus filius Dei viui. Sed non temere (ut opinor) quis dixerit plus in typo fidei, & actionis, quàm scientiæ, & contemplationis Petrum talia dixisse. Quare? Ea scilicet ratione qua Petrus in forma actionis ac fidei ponitur: Ioannes autem contemplationis atque scientiæ typum imitatur. Vnus siquidem recubebat super petrus dominicum, quod est contemplationis sacramentum: alter sæpe titubabat quasi trepidæ actionis symbolum. Actionemque mandatorum diuinorum prius quàm perueniat in habitum, puras aliquando discernit species virtutum: aliquando fallitur eius iudicium, carnalium cogitationum nebulis obumbratum. Intimè vero theoriæ acies postquam semel veritatis perspexerit vultum: nequaquam repercutitur, nunquam fallitur, nulla caligine obcæcatur in perpetuū. Ambo tamen currunt ad monumentum. Monumentum Christi est diuina scriptura, in qua diuinitatis & humanitatis

Est hominibus
diuinitatis
illa adscripta.

humanitatis eius mysteria densitate literæ veluti quadam muniuntur petra. Sed Ioannes præcurrit citius Petro. Acutius nanque atque velocius intimæ diuini apicem penetra secreta virtus contemplationis penitus purificatæ, quæ actionis adhuc purificanda. Verumtamen primo intrat Petrus in monumentum, deinde Ioannes: ac sic ambo currunt, ambo intrant. Petrus siquidem fidei est symbolum, Ioannes signat intellectum. Ac per hoc quoniam scriptum est, Nisi crederitis, non intelligetis: necessario præcedit fides in monumentum sanctæ scripturæ: deinde sequens intrat intellectus, cui per fidem præparatur aditus. Petrus quidem Christum Deum & hominem factum in temporibus cognoscens, & dicens, Tu es Christus filius Dei viui, altissime volauit: sed Ioannes altius illo, qui eundem Christum Deum de Deo ante omnia tempora genitum intellexit dicens, In principio erat verbum. Nemo nos existimet Petro Ioannem præferre. Quis hoc fecerit? Quis esset altior Apostolorum illo qui est & dicitur vertex eorum? Non præferimus Petro Ioannem: sed conferimus actioni contemplationem: purgandum adhuc animam, perfecte purgato: ascendenti adhuc virtuti, ad incommutabilem habitum peruenientem iam virtutem. Non enim vnus consideramus apostolicarum personarum dignitatē: sed inuestigamus pulcherrimam diuinorum mysteriorum differentiam. Petrus itaque (hoc est actio virtutum) Dei filium mirabili & ineffabili modo carne circumscriptionem per virtutem fidei & actionis conspicitur: Ioannes vero, hoc est altissima veritatis contemplatio, Dei verbum per se ante carnem absolutum & infinitum in principio suo, hoc est in patre, miratur. Petrus æterna simul ac temporalia in Christo vnum facta diuina reuelatione introductus inspicit: Ioannes sola eius æterna in notitiis fidelium animarum introducit. Spiritale igitur petrarum, citiuolum, deiuidum: Ioannē dico Theologum, omnem intellectum penetrat, & deificatur in Deum intrat se deificantem. O beate Paule raptus es (ut tu ipse asseris) in tertium cælum, & paradysum: sed non es raptus super omne cælum, & paradysum. Ioannes omne cælum conditum, omnemque creatam paradysum: hoc est omnem humanam angelicamque transgreditur naturam: in tertium cælum raptus. O vas electionis, & magister gētium, audisti verba quæ non licet homini loqui. Ioannes intimæ veritatis inspector ultra omne cælum in paradiso paradysorū, hoc est in causa omnium, audiuit vnum verbum per quod facta sunt omnia, & licuit ei illud verbum dicere, hominibusque prædicare quantum hominibus prædicari potest: ac fiducialiter clamat, In principio erat verbum. Non ergo Ioannes erat homo, sed plus quàm homo, quando & se ipsum & omnia quæ sunt superauit, & ineffabili sapientiæ virtute putissimoque mentis acumine subuectus in ea quæ superiora sunt secreta, videlicet vnus essentia in tribus substantiis, & trium substantiarum in vna essentia, ingressus est. Non enim aliter potuit ascendere in Deum, nisi prius fieret Deus. Ut enim radius oculorum nostrorum species repercutitur, nunquam fallitur, nulla caligine obcæcatur in perpetuū. Ambo tamen currunt ad monumentum. Monumentum Christi est diuina scriptura, in qua diuinitatis &

lium, omnemque intellectum superatium cognitionem non sufficit accipere, nisi prius incomprehensibilem veritatis participationem dignus efficiatur habere. Sanctus itaque theologus in Deum transmutatus, veritatis particeps, domini verbum subsistere in Deo principio, hoc est Deum filium in Deo patre pronunciat. In principio (inquit) erat verbum. Intuere cælum apertum, hoc est summa ac sanctæ trinitatis, & vnitatis reuelatum mundo mysterium. Animaduerte angelum diuinum super filium hominis ascendentem, nobis videlicet annunciantem ipsum esse ante omnia in principio verbum, ac mox descendentem super eundem filium hominis, clamantemque, Et verbum caro factum est. Descendit euangelizans Deum verum hominem factum supernaturaliter inter omnia ex virgine: ascendit proclamans Ioannes verbum superessentialiter genitum ex patre, ante & ultra omnia. In principio (inquit) erat verbum. Et notandum quod in hoc loco non temporis sed substantiæ significationem beatus euangelista insinuat per hanc vocem quæ est, erat. Nam & posituum eius, id est sum, inæqualiter duplicem continet intellectum, aliquando temporales motus secundum aliorum verborum analogiam declarat. Tale est ergo quod ait, in principio erat verbum: ac si aperte diceret, in patre subsistit filius. Quis enim sapiens dixerit filium in patre temporaliter vnquam subsistisse? Illic enim sola cogitatur æternitas, vbi sola intelligitur immutabilis vnitas. Et ne quis existimaret ita in principio verbum subsistere, ut vlla substantiarum differentia intelligatur ineffe, cōtinuo subiunxit, Et verbum erat apud Deum: hoc est, & filius subsistit cum patre in vnitate essentiæ, & personali distinctione. Et iterum ne talis serperet venenosa contagio in quemquam, verbum solummodo inquit cum patre esse, & in Deo esse. Non autem ipsum verbum substantialiter, & coæternaliter subsistere cum Deo patre. Hic nanque error per verbum perfidos inuasisit Arianos. Ideo protinus adiecit, Et Deus erat verbum. Videns item quod non defuturi essent qui dicerent, non de vno eodemque verbo euangelistam scripsisse, In principio erat verbum, sed quod aliud verbum in principio voluit, aliud Deus erat verbum: hæreticam opinionem destituens, consequenter adiungit, Hoc erat in principio apud Deum: ac si diceret, hoc verbum quod Deus est apud Deum, ipsum est & nō aliud, quod erat in principio. Sed significantius ex Græcorum exemplaribus potest intelligi: in eis enim, ἐν ὄντι ἢ ἐν ἀρχῇ τῶν ὄντων, scribitur: & potest referri ad vtrumque, ad verbum videlicet, & Deum. Hæc quippe duo nomina θεός & λόγος, Deus, & verbum, apud græcos masculini sunt generis. Ac per hoc ita potest intelligi, Et Deus erat verbum, hic erat in principio apud Deum: tanquam si luce clarius dixerit, Hic Deus verbum apud Deum: hic est de quo dixi, In principio erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, per ipsum Deum verbum, vel per ipsum Deum omnia facta sunt. Et quid est, per ipsum omnia facta sunt, nisi eo nascēte ante omnia ex patre, omnia cum ipso, & per ipsum omnia facta sunt? Nam ipsius ex patre generatio ipsa est causarum omnium conditio, omniumque quæ ex causis in genera & species procedunt operatio, & effectus: per generationem quippe Dei verbi ex Deo principio facta sunt omnia. Audi diuinum,

diuinum, & ineffabile paradoxum, irreferabile secretum, inuisibile profundum, incomprehensibile mysterium. Per non factum sed genitum, omnia facta sed non genita. Principium ex quo omnia, pater est: Principium per quod omnia, filius est: patre loquente verbum suum, hoc est patre gignente suam sapientiam, omnia sunt. Propheta ait, Omnia in sapientia fecisti, & alibi personam patris introducens; Eructauit cor meum. Et quid eructauit cor suum, ipse exponit, Verbum bonum dico, verbum bonum loquor, filium bonum gigno. Cor patris est sua propria substantia, de qua genita est filij propria substantia. Præcedit pater verbū non natura, sed causa. Audi ipsum filium dicentem, Pater maior me est. Substantia eius causa est meæ substantiæ. Pater (inquit) præcedit filium causaliter, præcedit filius omnia quæ per ipsum facta sunt naturaliter: & inchoauit in ipso esse ante tempora, non in tempore, sed cum temporibus. Tempus siquidem inter cætera quæ facta sunt, factum est, non ante factum, non prælatum, sed cōcreatum. Et quæ est consequentia verbi quod locutum est os altissimi? Non enim in vanum locutus est pater, non infructuose, non sine magno effectu. Nam & homines inter ipsos loquentes in auribus audientium efficiunt. Tria itaque credere & intelligere debemus, patrem loquentem, filium genitum, & ea quæ efficiuntur per verbum. Pater loquitur, verbum gignitur, omnia efficiuntur. Audi prophetam, Quia ipse dixit, & facta sunt: hoc est verbum suum genuit, per quod facta sunt omnia. Et ne forte existimares eorum quæ sunt, quædam quidem per ipsum Dei verbum facta esse, quædam vero extra ipsum facta esse aut existentia per seipsa, ita vt non omnia quæ sunt ad vnum principium referantur: conclusionem totius prædictæ theologiæ subdit, Et sine ipso factum est nihil: hoc est nihil extra ipsum est factum, quia ipse ambit omnia intra se, comprehendens omnia: & nihil ei cōæternum vel cōsubstantiale intelligitur, vel cōessentiale præter suum patrem, & suum spiritum, à patre per ipsum procedentem. Et hoc facilius in græco datur intelligi: vbi enim latini ponunt sine ipso, ibi græci *χωρίς*, hoc est, extra ipsum. Similiter & ipse dominus discipulis suis dixit, Extra me nihil potestis facere. Qui per vos (inquit) extra me non potuistis fieri, quid extra me facere potestis? Nam & ibi non *χωρίς*, hoc est non sine, sed extra, græci scribunt. Facilius propterea dixi, quia dum quis audiuit sine ipso, potest putare sine ipsius consilio, vel adiutorio: ac per hoc non totum, non omnia illi distribuit: audiens vero extra, nihil omnino relinquit quod in ipso & per ipsum factum non sit. Quod factum est in ipso vita erat. Postquam remotissima oratione, & intellectu beatissimus euāgelista diuina reuelauit mysteria, Deum verbum videlicet in Deo loquentem, & in ambobus intelligentiam sancti spiritus diuinæ scripturæ contemplatoribus relinquens: vt enim qui loquitur, in verbo quod loquitur necessario spiritum proficit: ita Deus pater, & filium suum gignit, & spiritum suum per genitum filium producit: & postquam per Dei filium omnia facta esse, & nihil extra ipsum subsistere astruxit: veluti ab altero primordio suæ Theologiæ serie direxit, dicēs, Quod factum est in ipso vita erat. Prædixit enim, Omnia per ipsum facta sunt: ac veluti à quopiam interro-

gatus de iis quæ per Deum verbum facta sunt, quomodo & in ipso quæ per ipsum facta sunt, respondet, & ait, Quod factum est in ipso vita erat. Quæ sententia dupliciter pronuntiatur. Potest enim subdividingui, quod factū est: ac deinde subiungi, in ipso vita erat. Potest etiam sic, Quod factum est in ipso, ac deinde subinferri, vita erat. Ac per hoc in duabus pronuntiationibus duos speculamur intellectus. Non enim eadem theoria est quæ dicit, quod factum est locis temporibusque discretum, generibus, formis, numeris distinctum, sensibilibus intelligibilibusque substantiis seu compactum seu segregatum, hoc totum in ipso vita erat: & ea quæ declarat, Quod factum est in ipso, non aliud erat nisi vita: vt sit sensus, Omnia quæ per ipsum facta sunt in ipso vita sunt, & vnum sunt. Erant enim, hoc est in ipso subsistunt causaliter priusquam sint in semetipsis effectiue. Aliter enim sub ipso sunt ea quæ per ipsum facta sunt, & in ipso viuunt incommutabiliter, & vita sunt, in quo neque fuerunt omnia temporalibus interualis, seu localibus: nec futura sunt, sed solummodo super omnia tempora & loca vnum sunt in ipso, & visibilibus subsistunt visibilia inuisibilia, corporalia incorporea, rationalia irrationalia: & simpliciter cælum, terra, abyssus, & quæcunque in eis sunt in ipso viuunt, & vita sunt, & æternaliter subsistunt, & quæ nobis omni motu vitali carere videntur, & in verbo viuūt. Sed si quæris quomodo, & qua ratione omnia quæ per ipsum verbum facta sunt in ipso vitaliter, & vniiformiter, & causaliter subsistunt, accipe paradigmata ex creaturarum natura, disce factorem in iis quæ in ipso, & per ipsum facta sunt. Inuisibilia enim eius (vt ait Apostolus) per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur. Cōspicere quomodo omnium rerum quas mundi huius sensibilis globositas comprehendit, causæ simul & vniiformiter in isto sole, qui maximum mundi luminare vocatur, subsistunt. Inde nanque formæ omnium corporum procedunt: inde distantia colorum, pulchritudo, & cætera quæ de sensibili natura prædicari possunt. Considera multiplicem, & infinitam seminum virtutem, quomodo numerositas herbarum, fructuum, animarū in singulis seminibus simul continentur, quomodo ex eis surgit formarum pulchra & innumerabilis multiplicitas. Intuere interioribus oculis quomodo multiplices regulæ in arte artificis vnum sunt, & in animo disponentis viuunt: quomodo infinitus linearum numerus in vno puncto vnum subsistit. Ex huiusmodi naturalia perspicere exempla, ex quibus veluti physicæ theoriæ pennis vltra omnia subiectus, diuina gratia adiutus & illuminatus, poteris arcana verbi mentis acie inspicere: & quantum datur humanis argumentationibus Deum suum quærentibus videre quomodo omnia quæ per verbum sunt facta in ipso viuūt & vita sunt. In ipso enim vt os loquitur diuinum, viuimus, mouemur, & sumus: & vt ait magnus Dionysius Areopagita, esse omnium est superessentia, & diuinitas. Et vita erat lux hominum. Dei filium quem ô beate Theologe prins vocasti verbum: nunc vitam nominas, & lucem: nec immerito mutasti appellationes, vt distantes nobis insinuares significationes. Verbum siquidem Dei filium nominasti, quia per ipsum locutus est pater omnia. Quoniam ipse dixit & facta sunt. Lucem vero, & vitam quoniam idem filius lux est & vita

& vita omnium quæ per ipsum facta. Et quid illuminat? Non aliud nisi seipsum & patrem suum. Lux itaque est, & seipsum illuminat, seipsum mundo declarat, seipsum se ignorantibus manifestat. Lux diuinæ cognitionis de mundo recessit, cum homo Deum deseruit. Dupliciter ergo lux æterna seipsam mundo declarat, per scripturam videlicet, & creaturam. Non enim aliter in nobis diuina cognitio renouatur, nisi per diuinæ scripturæ apices, & creaturæ species. Eloquia disce diuina & in animo tuo eorum concipe intellectum, in quo cognosces verbum sensu corporeo. Formas ac pulchritudines perspicere sensibilibus, & in eis intelliges Dei verbum. Et his omnibus nihil aliud tibi veritas declarabit præter ipsum qui cuncta fecit, extra quæ nihil contemplaturus es: quia ipse est omnia in omnibus quæ sunt: ipse est quicquid est. Vt enim nullum bonum substantiale, ita nulla essentia præter ipsum est, vel substantia. Et vita erat lux hominū. Quasi specialiter ac proprie lux hominum dicitur: quia in homine non solum hominibus, verum etiam angelis, omnique creaturæ diuinæ cognitionis participem fieri valēt seipsum declarauit. Non enim per angelum angelis, neque per angelum hominibus, sed per hominem hominibus & angelis: non in phantasia, sed in ipsa vera humanitate, quam totam sibi in vnitatem substantiæ suscepit, apparuit: suamque cognitionem omnibus cognoscentibus se præstitit. Lux itaque hominum est dominus noster Iesus Christus, qui in humana natura omni rationali & intellectuuali creaturæ seipsum manifestauit, suæque diuinitatis, qua patri est equalis, abdita referat mysteria. Et lux in tenebris lucet. Audi Apostolum, Fuisit aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Audi Esaiam, Sedentibus in regione vmbra: mortis lux orta est eis. Lux in tenebris lucet. Totum genus humanum merito originalis peccati in tenebris erat, non exteriorū oculorum quibus sensibilium formæ coloresque sciuntur, sed interiorum quibus intelligibilium species & pulchritudines discernuntur: non in tenebris huius caliginosi aëris, sed in tenebris ignorantie veritatis: non in absentia lucis quæ mundum corporeum illuminat. Post cuius ortum ex virgine lux in tenebris lucet, in cordibus scilicet se cognoscentium. Quoniam vero totum genus humanum in duas veluti partes diuiditur: in eos videlicet quorum corda cognitione veritatis illuminata sunt, & in eos qui adhuc in obscurissimis impietatis atque perfidie tenebris permanent: Euangelista subiunxit, Et tenebræ eam non comprehenderunt. Ac si euidenter diceret, lux in tenebris fidelium animarum lucet, & magis ac magis lucet, à fide inchoās, à spe trahens. Imperitorum vero cordium perfidia, & ignorantia lucem verbi Dei in carne fulgentis non comprehenderunt. Obscuratum est enim (vt ait Apostolus) inspiens cor eorum, & sapientes se esse dicentes, stulti facti sunt. Sed iste sensus moralis est. Physica vero horum verborum theoria talis est: lux humana, etsi non peccaret, suis propriis viribus lucere non posset. Non enim naturaliter lux est, sed particeps lucis. Capax siquidem sapientiæ est non ipsa sapientia, cuius participatione sapiens fieri potest. Sicut ergo aër iste per semetipsum non lucet, sed tenebrarum vocabulo nuncupatur: capax tamē solaris luminis est: ita nostra natura dum per seipsam consideratur,

quædam vere tenebrosa substantia est, capax ac particeps lucis sapientiæ: & quemadmodum præfatus aër dum solares radios participat, non dicitur per se lucere, sed solis spendor dicitur in eo apparere, ita vt naturalem suam obscuritatem non perdat, & lucem superuenientem in se recipiat: sic rationalis nostræ naturæ pars dum præsentiam Dei verbi possidet non per se res intelligibiles & Deum suum, sed per initium sibi diuinum lumen cognoscit. Audi ipsum verbum. Non vos (inquit) estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Hac vna sententia voluit nos docere id ipsum in cæteris intelligere, hac semper in aure cordis nostri ineffabili modo sonare, Non vos estis qui lucetis, sed spiritus patris vestri qui lucet in vobis. Hoc enim meum in vobis lucere, vobis manifestat quod ego sum lux intelligibilis mundi: hoc est rationalis & intellectuualis naturæ. Non vos estis qui intelligitis me, sed ego ipse in vobis per spiritum meum me ipsum intelligo: quia vos non estis substantialis lux, sed participatio per se subsistentis luminis. Lux itaque in tenebris lucet, quia Dei verbum vita & lux hominum in nostra natura, quæ per se inuestigata, & considerata informis quædam tenebrositas reperitur, lucere non desinit: nec ea quamuis delinquentem deserere voluit, nec vnquam deseruit formam eam per naturam continendo, reformansque per gratiam deificando: & quoniam ipsa lux est omni creaturæ incomprehensibilis, tenebræ eam nō comprehenderunt. Superat itaque Deus omnem sensum, & intellectum: & solus habet immortalitatem, cuius lux per excellentiam tenebræ nominatur: quoniam à nulla creatura quid vel quale sit comprehenditur. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Ecce aquilam de sublimissimo vertice montis theologiæ leui volatu descendentem in profundissimā vallem historiæ, de cælo vti que spiritualis mundi pennas altissima contemplationis relaxantem. Diuina siquidem scriptura mundus quidam est intelligibilis, suis quatuor partibus veluti quatuor elementis constitutus: cuius terra est veluti in medio, imoque instar centri, historia: circa quam aquarum similitudine abyssus circumfunditur moralis intelligentiæ, quæ à græcis Ethica solet appellari: circa quas, historiam dico & Ethicam, veluti duas præfati mundi inferiores partes, aër ille naturalis scientiæ circumuoluitur. Quam naturalem dico scientiam, Græci vocant Physicam. Extra autem omnia, & vltra, æthereus ille igneus ardor Empyreï cæli, hoc est supernæ contemplationis diuinæ naturæ quam Græci Theologiā nominant, circumglobatur: vltra quā nullus ingreditur intellectus. Magnus itaque theologus (Ioannem dico) in primordio euangelij sui excellentissima theologiæ acumina tangens, cælique cælorum spiritualium secreta penetrans, vltra omnem historiā & Ethicā ascendens & Physicam, ad ea quæ paulo ante incarnationē verbi facta sūt, scilicet ad historiā narrandam veluti in quandam terrā suam intelligibilem deflectit volatum, & ait. Fuit homo missus à Deo, cui nomen Ioannes. Ioannem consequenter in suam introducit theologiam. Abyssus abyssum inuocat, diuinorum mysteriorum Euangelista præcuratoris narrat historiam: ille cui donatum est verbum in principio cognoscere, illum cui donatum est verbum incarnatum præire, commemorat. Fuit, inquit, homo.

Non dixit simpliciter, fuit missus à Deo, sed fuit homo: ut discerneret hominem solius humanitatis participem qui præcurrit, ab homine diuinitate & humanitate coadunato & compacto, qui post me venit, ut segregaret vocem transeuntem, à verbo semper & incommutabiliter manente: ut insinuaret matutinam stellam in ortu regis cælorum apparerem, & declararet solem iustitiæ permanentem. Testem ab eo discernit, de quo testimonium perhibet, missum ab eo qui mittit, lucernam lucubrantem à luce clarissima mundum implentem, totius generis humani tenebras mortis & delictorum demoliente. Præcurfor itaque domini fuit homo, non Deus. Dominus autem cuius præcurfor erat, homo similiter & Deus fuit. Præcurfor homo fuit transurus in Deum per gratiam quæ præcurrit. Deus erat per naturam, accepturus hominem per humilitatem, & nostræ salutis & redemptionis voluntatem. Homo erat missus. A quo? A Deo verbo. Quæ præcurrit missio eius? Præcurfor clamans præmittit vocem: Vox clamantis in deserto nouum preparat domini aduentum. Cui nomen erat Ioanes. Cui donatum est ut regi regum fiat præcurfor, incarnati verbi manifestator, & in spiritalem felicitatem baptizator, æterni luminis voce & martyrio testator. Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet, Christi videlicet. Audi testimonium. Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et iterum, Qui post me venit, ante me factus est. Quod euidentius in græco legitur *ἐμπροσθεν μου ἦν ὢν*, hoc est coram me, ante conspectum meum factus est. Ac si aperte diceret: qui in ordine temporum post natiuitatem meam natus est in carne, ante conspectum meum dum adhuc essem in visceribus meæ matris sterilis prophetico visu vidi illum coram me conceptum, & hominem factum in utero virginis. Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. A superioribus subaudi, ac sic intellige, Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Præcurfor luminis, non erat ille lux. Quare ergo lucerna ardens astrumque vocitatur matutinum? Lucerna ardens erat, sed non proprio igne ardebat succensus, non propria luce lucebat. Stella erat matutina, sed non à seipso proprium lumen accepit, gratia ipsius quem præcurrerebat in eo ardebat, & splendebat. Non erat ille lux, sed ut particeps luminis: suum non erat quod in se & per se fulgebat. Ut enim superius diximus, nulla rationalis & intellectualis creatura per seipsam substantialiter lux est, sed participatio vnus ac veri luminis substantialis, quod vbiunque in omnibusque intelligibiliter lucet. Propterea subditur. Erat autem lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Veram lucem dicit Dei filium per se subsistentem ante omnia secula genitum: veram lucem dicit eundem filium hominem ex homine propter homines factum. Ipse est lux vera, qui de seipso ait, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ æternæ. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Et quid est venientem in mundum? Et quis est omnis homo veniens in hunc mundum? Et vnde venit in mundum? Et in quem mundum venit? Si de his quæ de occultis naturæ finibus in hunc mundum per generationem locis temporibusque veniunt, acceperis: qualis illumi-

natio est in hac vita nascentibus vt moriantur, crescentibus vt corruptantur, compositis vt soluantur, de quietudine silentis naturæ in inquietudinem tumultuantis miseræ cadentibus: dic que- so qualis lux est spiritalis & vera procreatis in vita transitoria & falsa? Nunquid mundus iste alienatus à vero lumine conueniens habitationi? Nunquid non regio vmbre mortis, & lachrimarum vallis, & ignorantie profundum; & terrena habitatio humanarum animarum grauās, & ex veri luminis concitu interiores oculos eliminans non immerito dicitur? Non ergo de his qui de occultis feminum causis in species corporeas procedunt, debemus intelligere, Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum: sed de his qui spiritaliter per generationem gratiæ quæ datur in baptisate, in mundum veniunt inuisibilem: qui natiuitatem quæ secundum corruptibile corpus est spernentes, natiuitatem quæ est secundum spiritum eligunt: mundum qui deorsum est calcantes, vmbra ignorantie & mortis deferentes: lucem sapientiæ & vitæ appetentes, filij hominum esse desinentes, filij Dei fieri inchoantes: mundum vitiorum postponentes, & in semetipsis destruentes: mundum virtutum ante oculos mentis cõstituentes, & in eum totis viribus ascendere inhiantes. Eos itaque vera lux illuminat qui in mundum virtutum veniunt, non eos qui in mundum vitiorum ruunt. In mundo erat. In hoc loco mundum appellat non solum generaliter sensibilem naturam, verum etiam specialiter rationalis creaturæ quæ in homine est substantiam. In his siquidem omnibus, & ut simpliciter dicam in vniuersitate conditum verbum lux vera erat: idem subsistit, & semper erat, quia nunquam in omnibus subsistere desinit. Ut enim qui loquitur, dum loqui cessat vox eius esse desinit, & euanescit: sic celestis pater si verbum suum loqui cessauerit, effectus verbi, hoc est verbum vniuersitas condita non subsistit. Vniuersitatis nanque condita substitutio est & permanio Dei patris locutio, hoc est æterna & incommutabilis sui verbi generatio. Potest etiam non irrationabiliter de hoc mundo solummodo sensibili hæc sententia intelligi, quæ ait, In mundo erat, & mundus per ipsum factus est. Ne forte qui putaret Manichææ hæresis confors mundum corporeis sensibus succumbentem à diabolo fuisse creatum, & non à creatore omnium visibilem & inuisibilem: Theologus subnectit, In mundo erat, hoc est in mundo subsistit ille qui continet omnia. Et mundus per ipsum factus est. Non enim in alienis operibus vniuersitatis conditor habitabat, sed in suis quæ fecit. Animaduertere debemus beatum Euangelistam quater mundum nominasse, tres tamen mundos oportet nos intelligere. Quorum primus, qui absolute solis inuisibilibus & spiritalibus virtutum impletur substantiis: in quem quicumque venerit, plenam veræ lucis possidet participationem. Secundus qui præfatio ponitur ediuerso, quoniam absolute ex visibilibus & corporalibus constituitur naturis: & quamuis vniuersitatis infirmam obtineat proportionem, in eo tamen erat verbum, & per verbum factus est, & est primus gradus ad cognitionem veritatis ascendere per sensum volentibus. Species nanque visibilium rationantem attrahit animum. Tertius mundus est, qui ratione mediocritatis, & superiorem spiritalium, & infe-

& inferiorem corporalium in seipso copulat, & de duobus vnum facit, & in homine solo intelligitur, in quo omnis creatura adunatur. Corpore enim constat & anima. Corpus de hoc mundo, & animam de altero mundo colligens vnum facit ornatum & corpus. Quæ de compagine vna conglobantur omnem mundanum hominis conficiunt ornatum, ideoque homo dicitur omnis. Omnis nanque creatura in ipso veluti in officina quadam conflatur. Hinc & ipse dominus prædicaturis discipulis præcepit, Prædicare euangelium omni creaturæ. Iste igitur mundus, hoc est homo, creatorum suum non cognouit: neque per legis scripturæ symbola, neque per visibilis creaturæ paradigmata Deum suum voluit cognoscere carnalium cogitationum vinculis detentus. Et mundus eum non cognouit. Non cognouit Deum verbum, neque inhumanationem eius, per se sola diuinitate nudum, nec post inhumanationem sola incarnatione vestitum: inuisibilem ignorabat, visibilem negabat: noluit quærentem sequi, noluit audire vocantem, noluit colere deificantem, noluit recipere recipientem. In propria venit. In ea videlicet quæ per ipsum facta sunt, ac per hoc propria illius non sunt immerito. Et sui eum non receperunt. Sui sunt omnes homines, quos voluit redimere, & redemit. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri credentibus in nomine eius. Iam diuiditur non humanitas rationalis mundi, sed voluntas: segregantur receptores incarnationis à respicientibus eam: fideles credunt aduentum verbi, & libenter recipiunt dominum suum: impij negant, & contumaciter renuunt, Iudæi per inuidiam, Pagani per ignorantiam. Recipientibus dedit eis potestatem filios Dei fieri: non recipientibus dat adhuc spacium recipiendi. A nullo enim aufertur possibilitas credendi Dei filium, & possibilitas essendi Dei filium. Hoc enim in arbitrio hominis, & cooperatione gratiæ constitutum est. Quibus dedit potestatem filios Dei fieri? Recipientibus se videlicet, & credentibus in nomine eius. Multi recipiunt Christum, sed non credunt in nomine eius, non credunt in nomine vnigeniti, qui filium Deo patri consubstantialem, id est, *ὁμοουσιον* negant, hoc est patri consubstantialem: *ὁμοουσιον* eum affirmant, hoc est essentiam quæ pater est. Ac per hoc non prodest eis Christum recipere, dum conantur eius veritatem negare. Qui vero recipiunt Christum verum Deum, & verum hominem, & hoc firmissime credunt: eis possibilitas data est filios Dei fieri. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Neque ex sanguinibus (inquit) hoc est non corporalibus procreationibus, qui adoptionem filiorum Dei merito fidei adipiscuntur, sed à Deo patre per spiritum sanctum in cohereditatem Christi, hoc est in confelicitatem vnigeniti Dei filij nati sunt. Neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri. Duplex introducitur sexus, ex quo in carne nascentium carnaliter numerositas propagatur. Carnis quidem nomine femineum, viri vero Euangelista masculinum significauit habitum. Et ne forte dicas, impossibile videtur mortales fieri immortales, corruptibiles corruptione carere, puros homines filios Dei esse, temporales, in æternitate possidere: ex his quæ maiora sunt accipe argumentum, quo rei de qua

dubitas possis fidem accommodare. Et verbum caro factum est. Si itaque quod plus est procludubio præcessit, cur incredibile videtur quod minus est posse consequi? Si filius Dei factus est homo (quod nemo eorum qui eum recipiunt ambigit) quid mirum, si homo credens in filium Dei, filius Dei futurus sit? Ad hoc siquidem verbum in carnem descendit, ut in ipsum caro, id est homo credens per carnem in verbum ascendat, ut per naturalem filium vnigenitum multi filij efficiantur adoptiui. Non propter seipsum verbum caro factum est, sed propter nos, qui non nisi per verbi carnem potuissimus in Dei filios transmutari. Solus descendit, ut cum multis ascenderet: de hominibus facit Deos, qui de Deo fecit hominem. Et habitauit in nobis. Id est, naturam nostram possedit ut suæ naturæ participes faceret nos. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Vbi vidisti beate Theologe gloriam incarnati verbi? gloriam inhumanatam filij Dei quomodo vidisti, qualibus oculis perspexisti? Corporalibus (ut opinor) in monte, transformationis tempore. Tunc enim tertius aderas testis diuinæ glorificationis, præsens eras (ut existimo) in Hierusalem, & audisti vocem patris filium suum glorificantem & dicentem, Et clarificauit, & iterum clarificabo. Audisti turbas infantium glorificantium, & Osanna filio Dauid dicentium. Quid dicam de gloria resurrectionis? vidisti eum resurgentem à mortuis, dum ad te ceterosque tuos condiscipulos clausis intravit ianuam. Vidisti gloriam eius ascendentis ad patrem, quomodo ab angelis est assumptus in cælum: & super hæc omnia altissimo mentis intuitu contemplatus es illud dico verbum in principio suo apud patrem suum, vbi gloriam eius vidisti. Quasi vnigeniti à patre plenum gratiæ & veritatis. Duplex huius periodi intellectus est. Potest enim de humanitate ac diuinitate incarnati verbi accipi: ita ut plenitudo gratiæ referatur ad humanitatem, plenitudo vero veritatis, ad diuinitatem. Verbum quippe incarnatum dominus noster Iesus Christus plenitudinem gratiæ secundum humanitatem accepit, quoniam caput est ecclesiæ, & primogenitus est creaturæ vniuersæ: hoc est totius vniuersaliter humanitatis, quæ in ipso, & per ipsum sanata & restituta est. In Christo dico, quoniam maximū & principale exemplum gratiæ qua nullis præcedentibus meritis homo efficitur Deus, ipse est, & in ipso primordialiter manifestatum est. Per ipsum vero, quoniam de plenitudine diuinitatis eius nos omnes accepimus, gratiam deificationis per gratiam fidei qua in eum credimus, & actionem qua mandata eius custodimus. Potest etiam plenitudo gratiæ Christi de spiritu sancto intelligi. Spiritus nanque sanctus quoniam distributor est & operator donationum gratiæ, gratia solet appellari: cuius spiritus septiformis operatio humanitatem Christi impleuit: & in quo requieuit, sicut ait Propheta, Et requiescet super eum spiritus domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris domini. Si ergo de Christo per seipsum vis accipere quod dictum est, Plenum gratiæ de plenitudine deificationis & sanctificationis secundum humanitatem cognosce. Deificationis dico, quia homo & Deus in vnitatem vnus substantiæ adunati sunt. Sanctificationis vero, quia non solum de spiritu san-

cto conceptus, verum etiam plenitudine donationum eius repletus est: et veluti in summitate mystici ecclesie candelabri gratiarum lampades in ipso, & de ipso fulgere. Si vero plenitudinem gratiae & veritatis incarnationem verbi de nouo testamento maus intelligere, sicut idem Euangelista paulo post videtur sensisse (ait enim, Lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est) non incongrue pronuntiabis plenitudinem gratiae esse noui testamenti per Christum donatam, & legalium symbolorum veritatem in ipso esse impletam: sicut ait Apostolus, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter habitauit: Plenitudinem videlicet diuinitatis mysticos legalium umbrarum intellectus appellans, quos Christus in carnem ueniens in seipso corporaliter, hoc est ueraciter, habitasse & docuit, & manifestauit: quoniam ipse est fons & plenitudo gratiarum, ueritas symbolorum legalium, finis & prophetiarum uisionum. Cui gloria cum patre & spiritu sancto per omnia secula seculorum, Amen.

S. IOANNIS CHRYSOS.
in idem Euang. Hom. 1.

Est Hom. 1.
in Ioan.

In principio erat uerbum. Cum Ioannes hoc libro doctrinam suam nobis annuntiaturus sit, necesse est & genus patriamque & vitam eius ostendere. Verum cum non ipse, sed per ipsum Deus humanam alloquatur naturam, superuacaneum uideri potest huiusmodi in presentia disquirere. Sed profecto admodum peropus est, quippe cum quis Ioannes fuerit, & unde, & quibus ortus parentibus, deinde eius uocem sapientiamque didiceris, non illius esse doctrinam, sed diuinam uirtutis, quae eius animam inspirauit, planè cognosces. Quae igitur fuit patria? Nulla quidem, sed è uilla & regione abiecta, nulli rei uili. Galilaeam enim contemunt scribae cum inquit, Interroga, & uide quod ex Galilaea non surgit propheta. Nec non & uerus Israelita: Ex Nazareth potest aliquid boni esse? Huiusmodi Ioannes patria non modo non insigni aliqua familia, sed ne nota quidem, ortus est patre piscatore adeo paupere, ut eandem artem filios erudiret. Nemo autem ignorat nullum opificem cupere sibi filium suae artis heredem relinquere, nisi nimia paupertate cogatur, maxime si ars eius uilis sit & abiecta: piscatoribus uero nihil pauperius, nihil abiecius: addo etiã indoctus, in eorum numero alij alijs praestant, hunc autem Apostolum ex uilioribus fuisse, id argumentum est, quod non in mari, sed paruo quodam in stagno, cum patre & Jacobo fratre piscabatur, scissaque resarciebat retia, quod non modica erat paupertatis indicium. Sic eum uocauit Christus. Ex his sanè intelligi potest, quam expers fuerit externae doctrinae, & omnium penitus studiorum. Lucas etiam non solum indoctum, sed ignarum omnino litterarum fuisse testatur, & rectè quidem. Nam qui cum adeo inopia laboraret, ut nec in foro uerfaretur neque uirorum praestantium uillam haberet consuetudinem, sed piscationi toto animo intenderet, uel si cui aliquando congregaretur, si piscatores essent & coqui, quid nam feris & brutis praestare debuisset? Quid non piscum potius morte obmutuisset? Hic tamè piscator circum stagna, retia, pisces, semper uersatus à Bethsaida Galilaeae

patre piscatore paupere & rudi, qui literas, neque ante, neque postquam Christum secutus est, uelquam didicit, uideamus quid loquitur quam aggredditur disputationem. Nunquid de rebus agrestibus aut fluminalibus, quibusue instrumentis piscis capiantur? Huiusmodi enim à piscatore cognoscere quisquam expectaret. Verum aliud narrantem audiemus, hoc est, qui in caelo sunt, & quae nemo unquam ante hac intellexit. Talem enim & tam profundam doctrinam, vitam optimam, & philosophiam ad nos affert, qualè credibile est ab ipsis spiritus sancti thesauris accepisse, tanquam modo ex ipso caelo descenderit, imò neque omnes, qui in caelo sunt, scire ea credendum est, ut iam diximus. Nunquid hac tibi piscatoris uidentur, an oratoris potius, an philosophi, an alius cuiuspiam in hac exteriori edocti sapientia? Nequaquam: non enim humanae simplicitate est animè de immortalis & beata illa natura, & quae cum illa sunt potestibus de natura corporum mortalium, & eorum futura immortalitate, de supplicio, de futuro iudicio, per uerborum, operum, cogitationum, & sententiarum, uniuscuiusque examinibus intelligere, quid homo sit, quid mundus: quid uere sit, quid cum non sit, esse uideatur, quid uirtus, quid uirtus. Horum namque nonnulla Platonici & Pythagorei inuestigare contenderunt. Neque enim reliqui nobis philosophi memorandi sunt, qui in huiusmodi disputationibus peridiculi reperiuntur. hi etiã qui apud eos praeceteris admirationi fuerunt, & illius scientiae habitus sunt principes, hi maxime sunt, qui & respublicas & leges condiderunt in quibus longè magis, quam ueri sunt deridendi, cum mulieres omnibus communes instituerint, & mores nuptiarum pudorem omniumque denique vitam tam ridiculis corruperent sanctionibus. Ut autem doctrinam aliquam de animo afferrent, nihil turpitudinis reliquerunt. Quippe qui mures, culices, frutices hominum animas fieri, & Deum ipsum animam esse, & alia quaedam huiusmodi turpissimè assererent. Neque hoc solum uituperandum est, sed magnus est ipsorum uerborum Euripus. Quemadmodum enim qui in Euripo sunt, huc illuc iactantur: itidem hi nunquam sibi constant, ut pote incerta, & fragili sententia omnia loquentes. Verum hic piscator omnia absque ulla dubitatione differens, tanquam petre inmixtus, nulla ex parte titubatur. Ipsi namque supernis penetralibus dignus habitus est, & quum omnipotentem Deum in se loquentem habeat, nihil teterrimum sentit, ut illi, qui ne per quietem quidem regias ingredi meriti sunt: sed extra in foro & in aliorum hominum consuetudine pro captu suo inuisibilia coniectantes, multis se ambagibus inuoluerunt, quum de supernis mysteriis disputare contenderint, & tanquam caeci & ebrii non mutuo duntaxat errore, sed plerisque in locis secum iisdem semper rebus dissideant. Atqui illiteratus hic, & rudis à Bethsaida Zebedaei filius, etiam sapienter numero nominum asperitatem Graeci deriserint, audenter tamen dicam. Quanto enim magis nostra gens barbara illis uidetur, & gentili ornata & cultu abstinet: tanto nostra apparent clariora. Hic, inquam, barbarus & inereditus haec loquitur, quae nemo unquam mortalium nouit: neque loquitur tantum, sed persuadet. Quod si illud duntaxat assecutus esset, & non paruam de se concitasset admirationem. Nunc quum alterum accedat longè mirabilius

mirabilius quod maxime arguit diuina esse, quae ab eo dicuntur, quod per omne huius uisae curriculum, doctrinam suam uniuersis persuaserit auditoribus. Quis insulam ei uirtutem incredibili admiratione non profertur? Et profecto, hoc maximum est argumentum, nihil ex seipso Ioannem locutum, qui ex media barbarie Euangelio suo uniuersum comprehendit orbem. Corpore autem philosophorū sectae philosophatae sunt: idcirco locus is daemonebus obnoxius est, & admodum formidabilis. In medio tamè inimicorum claruit, illorum fugata caligine, arcè enertit quam munitissimam. Animo uero in eum secessisset locum, qui idoneus & accommodatus ei esset qui eiusmodi operaretur: ut gentium opiniones penitus abolerentur, sua autem indies fierent clariora. Ex quo enim & hic & reliqui piscatores fuerunt, & Pythagoreae & Platonicae fluxerunt disciplinae, quae superiori tempore tanti nominis & auctoritatis ferebantur, ut ne nomine quidem à plerisque sint cognitae. Atqui & Plato ad tyrannos se contulit accitus, ut aiunt, & multis cum focis in Siciliam nauigauit. Pythagoras uero magnam Graciam inhabitans, innumerae magicae genera nouit. Cum bobus enim loqui, hoc enim ipsum fecisse aiunt, nihil aliud est quam magica, & inde maxime constat. Nam qui bruta ita allocutus est, nulli hominum profuit plurimum. Atqui aptior ad philosophicas rationes humana natura est: ille tamen cum aquilis & bobus, ut ferunt, disputans praestigis alliciebat: neque enim rationis expertem naturam, ut oratione uerteretur, effecit: neque enim humanis uiribus fieri potest, sed mendacis decipit ignarus, & nulla ex parte humanae consulens uilitati, equum non esse, & fabas edere, & plantarum capita auditoribus persuasit. Quodque praecceptoris anima nunc in fruticem, nunc in puellam, nunc in piscem uerteretur. Nonne meritis illa omnia extinxit, aboleuitque uera & perfecta doctrina? Meritis sanè & rectè quidem optima, sed non itidem indocti, & illiterati uiri doctrina euauit. Verum Syri, Egyptij, Indi, Persae, Aethiopes & innumerae aliae gentes, in suam transferentes linguam homines barbari philosophari didicerunt. Non temerè igitur dixeram Ioanni theatrum esse uniuersum orbem. Non enim suis omnis hominibus, ad brutorum naturas inuestigandas elaborauit: quod superuacaneae, & inanissimae philosophiae, & summæ amentiae est: sed cum ceteris omnibus, hoc quoque morbo expulso, id tantum admisit est, & totis uiribus contendit: ut uniuersus orbis uilitatem & uirtutem à terra in caelum transferre edidiceret. Idcirco nulla caligine, nullis tenebris suam operuit doctrinam, ut illi ratione sua prauis opinionibus obscuritatem, tanquam uelum quoddam indiderit. Huius autem doctrinae solis radiis clarior est atque illustrior, ideoque in omnes mortales propagata. Non enim his quibus cum consuetudinem habebat, quinque annorum indixit silentium, quem admodum ille. Nec sic docuit tanquam insensibilibus afficeret lapidibus, neque numeris omnia contineri fabulatus est: sed omni eiecto satanae fastidio atque illuue, tanta doctrinam suam perdidit facilitate, ut non modo sapientibus, sed & mulierculis & adolecentulis, quicquid dixerit ante oculos poneret. Ea enim & uera esse & uilia auditoris omnibus con-

firmauit: quod omnia post illum secula testimonia perhibent. Uniuersum namque ad se orbem allexit, & ab omni calamitate uitam nostram liberam reddidit, postquam nobis suam communicauit doctrinam. Quapropter mortem potius quam Ioannis praeccepta contemnere malimus, quae planè constat nihil abiectum, nihil humanum sapere, sed diuinum & caeleste esse, quicquid è sacro eius pectore emanauit. Nullum hic tumorem uerborum atque fucum, nullam superfluum compositionem & stilum ineptum uidebimus (longè enim haec ab omni absunt philosophia) sed diuinum & inexpugnabile robur, & factorum dogmatum tantam uim, ut nullo possit pacto superari: praeterea innumerabilium bonorum societatem. Uerborum sanè & orationis curiositas superflua est, & sophistis digna, uel potius ignatis adolescentibus, ut ipse quoque apud eos philosophus inducat magistrum suum admodum hanc artem apud iudices coarguentem, quod uerba ab ipso audiãt simpliciter, ut ita dicam, doctrina subrustica, nullis uocabulorum uacua illecebris. Haud enim decet, inquit, o uiri hac in aetate, ficta uacuaque oratione adolescentuli more me audiat. Et animaduerte quam sit ridiculus. Quod enim tanquam turpe, philosophiaque indignum, & adolescentulorum opus fugere professus est, huic ipse maxime operam dedit, hoc unum summo studio contendit, & nihil in Platone praeter hoc admirationem dignum uidere licet. Et quemadmodum sepulchra extrinsecus ornata, si exteriorem illam faciem amoueris, cadauerum sanie, & exesorum ossium plena reperiuntur: itidem in philosophorum opinionibus, detecta uerborum superficie & ornata, multa inana absurdaque deprehenderis, maxime ubi de anima philosophantur, nunc honore, nunc contumelia, nullo modo modesti adhibita. eam afficientes. Hoc diabolicum rectè est, nulla ex parte mediocritatem seruare, sed in alterutrum extremorum allectos animos ad extorem trahere, cum nunc ad diuinam substantiam, neque modo, neque pietate seruata eam afferat, nunc insues & animos, & abiectione quaeque animantia turpiter inducat. Verum de his latis superque. Si quid enim ab his uilitatis accipi posset, amplius huic sermone esset immorandum: sin adeo friuola, turpia, ridicula, despicenda sunt & superuacanea. Quare eadem eorum fabulis omissis, ueram aggrediamur doctrinam, quae ad nos per huius piscatoris linguam ceclitus deducitur. Nihil enim humanum, nil terrenum sapit. Agite igitur ipsam Ioannis orationem in medium proferamus, & quod principio hortati sumus, ut diligenti attentione his sermonibus uacaretis, id uobis in praesentia in memoriam reducamus. Qua namque ratione Ioannes ita in Euangelio suo exorsus est, *In principio erat uerbum, & uerbum erat apud Deum?* Animaduerte euangelista si uerbum erat apud Deum? Nihil dubitat, nihil coniectatur: sed certa omnia assertionem proloquitur. Magistri siquidem est in his quae dicit, nihil ambigere. Nam si his qui alios docet, alterius indigeret doctrina: non praecceptoris, sed discipuli se munere fungi (si rectè iudicabit) intelliget. At si quis ambigeret, quid tandem prima ommissa causa, ad secundam quam primum transtulit? Primum quidem & secundum in hac praetermittamus. Non enim nostra haec. Nam & numero & omni temporum consequentia diuinitas prior est & superior. Quapropter

Quapropter his omittis, patrem à nullo esse, filium à patre genitum confiteamur. Recte, inquit, Verum, quoniam pacto nulla habita patris mentione, de filio sermonem aggreditur? Quoniam omnibus patrem esse constabat, si non ut patrem, saltem ut Deum, unigenitus autem ignorabatur. Quare haud immerito ad eius cognitionem à principio statim festinavit, ut nescientibus eum ostenderet. Præterea neque patrem in filij mentione subicit: & cognosce, quæso, spirituales sapientiam. Nouit homines antiquitus præ omnibus maximè Deum & venerari, & asserere. Idcirco hinc principium fecit, & prosequens Deum, inquit, esse, non qualem Plato, qui alterum mentem, alterum animum esse profiteretur. Hæc enim à diuina & immortalis natura, quæ nihil habet nobiscum commune, longè abstant: sed secessit communicatione ad creaturam: secundum substantiam dico, non secundum habitudinem. Præterea verbum ipsum appellavit. Cum enim nos docturus esset hoc verbum unigenitum esse Dei filium, ne passibilem quisquam naturam suspicareretur, præoccupata verbi appellatione omnem auferit suspensionem. Vnde enim & filium & nulli passioni subiectum significat. Videte, ut dixi, qui cum de filio loquitur, patrem non subicit? Quod si hæc satis non sunt ad omnia ostendenda, nulla te admiratio teneat. De Deo enim nobis sermo est, quem neque dicere, neque intelligere pro ipsius magnitudine quisquam potest, ideo Ioannes substantia nequaquam nomen aufert. Quippe quum dici nequeat, quoniam Dei sit substantia, vbique autem eum nobis ex operibus manifestat. Siquidem hoc verbum paulò potest videri licet lumen appellatum, & lucem vitam, & vitam veritatem. Non tamè hæc duntaxat causa his cum nominibus appellauit, sed hæc quidem prima, altera quoniam nobis patrem annunciarurus erat.

Ioan. 15. b. Omnia enim, inquit, quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Vocat autem ipsum, & vitam, & lucem. Nam à notione lux nobis largita est, & à luce vita. Et profecto non vnum nobis nomen, non duo, non etiam plura, satis sunt ad diuinas res edocendas: sed acquiescamus, si vel multis, quoniam obscurè, quæ Deo attribuantur, possumus percurrere. Non autem simpliciter eum appellauit, sed cum articuli adiectione à reliquis ipsum hoc loco separans. Age quomodo verè dixerim, à cælo hunc nos euangelistam allocutum. Contemplantare quomodo ab ipso statim exordio supernè aduolans, auditorum animos, mentesque supra omnia, quæ sensu percipiuntur, erexit supra terram, mare, cælum, angelos, Cherubim, Seraphim, omnem denique creaturam: & ut eo ascenderet, persuasit. Quid igitur? Nunquid cum ad tantam nos erigeret altitudinem, ibi nos sistere potuit? Nequaquam. Sed quemadmodum si quis eum, ex litore ciuitates, ora, portusque conspiciat sit, in medium postmodum pelagus prouheret, priorum conspectu amoto in nullum certum obiectum, sed in infinitum eius dimittit intuitum: sic Euangelista supra omnem nos creaturam ad cælestia erigens, ad supernum erectum oculum dimittit: nullo sine, ut arcana illa assequamur, nobis adhibito, quippe qui nullus est. Ascendens igitur ad verbum, quod in principio erat, hoc inquitur principium: quo inuento, cum semper eius mētis aciem, magis perstringat, non habet ubi ratione innitatur,

sed intentè suspiciens, cum cessare nequaquam ab inquirendi labore possit, rursum ad inferiora descendit. *In principio enim erat verbum.* Nihil aliud quàm quod semper sit, significat. Ecce veram philosophiam, & diuina dogmata, non qualia Gentilium, qui tempora, & Deos hos antiquiores, illos iuniores posuerunt, sed nihil tale in nostra religione. Nam si Deus est, quemadmodum est, nihil eo superius: si omnium conditor, primus: si dominus & princeps omnium, omnia post ipsum & creaturæ, & secula. Volebam & alia in præsentia vobis exponere, nisi vererem animos vestros audiendo defatigatos. Quare his admonitis, quæ sint vobis ad dictorum dicendorumque attentionem vtilia, sinem nostræ imponamus orationi. Quænam igitur ea sunt? Scio plurimos verborum longitudinè fastidire, quod eo sit, quoniam anima multis secularibus curis oneribusque opprimitur. Sicut enim oculorum acies pura & lucida acutè omnia intuetur, neque etià in tenuissimis deprehendis corporibus elaborat: verum si quis malus à capite humor, vel caligo aliqua ad oculum ascendit, densa quædam ante pupillam nebula obicitur, quæ ne crassiora quidem corpora videre sinit: Ita animæ vsu venit, cum omnis perturbatio quæ eam offenderat, purgata est, intentè opportuna omnia prospicit: verum cum plurimis turbatur affectibus, vim omnem illam amittit, ut nihil altum valeat intueri, sed quam primum nebula obiecta, & somno, atque seignicie, quæ ad virtutem & vitam vtilia sunt, nulla in his capessendis alacritate contedit. Hoc ne vobis accidat: non enim omittam, quin semper vos admonitos faciam, animum adhibeatis diligenter, ne ea vobis dicantur, quæ fidelibus Hebræorum à Paulo, cum multa se ad eos interpretatu difficilia locutum diceret: non quod suapte natura talia essent, sed quod desideria eos & negligentia in his accipiendis argueret. Qui enim infirmus imbecillique est, non secus breui, quàm longa oratione perturbatur, & quæ manifesta & facillima sunt, difficilia esse autumat. Nemo in hac concione huiusmodi affectibus coinquinetur, sed omni huius seculi cura, sollicitudinèque abiecta, diligenter huic aures doctrinæ adhibeat. Quippe cum pecuniarum fames auditorum animos occupauit, nulla profecto ratione huiusmodi in aliis rebus accipiendis desiderio flagrare poterunt. Neque enim vnus anima multis sufficere potest cupiditatibus, sed ab alia, alia opprimitur, & diuisa fit imbecillior, cum alia dominetur, & totum ad se animum trahat, quod in liberorum amore vsu venit. Nam qui vnus duntaxat habet, eum incredibilem animi ardore prosequitur: qui plures, in eo diuisi affectus inferiores redduntur. Quod si in naturali charitate & vi, & cognato amore euenire consuevit, quidnam in eo, quod à voluntate & arbitrio nostro proficiscitur æstimandum est, maximè cum harum rerum amatores pugnantem inter se affectus, & cupiditates habeant? Contrarius pecuniarum amor huiusmodi attentionis desiderio est. Huc ingressi, cælum ingredimur: non in hanc concionem dico, sed si animos ad eam attentè audiendam præparabimus, terrestrem vitam agentes cælum ascendere, & cælestia deprehendere, & audire possimus, quibus nemo terrena admisceat. Nemo in hoc confessu domesticarum rerum cura impediatur, hinc emolumentum & ad domesticos

sticos parietes, & ad forum afferre, & nobiscum tenere oportuit, non animam domesticis, & fori oneribus cogitationibusque opprimere. Ideo doctrinæ sedem ingredimur, ut omni penitus sorde abluamur. Nam si parum studij diligentiaque diuinis sermonibus, huius seculi occupationibus distracti, adhibuerimus, longè satius hac concione abstinuissimus. Nemo igitur in ecclesia super domo & familia cogitet, sed domi ecclesiam, & diuinas res animo complectatur. Hæc ceteris rebus omnibus sint nobis preciosiora: hæc enim animæ sunt, illa verò corporis, imò & animæ & corpori hæc plurimum conferunt: idcirco ea nobis omnium potissima ducamus, reliqua, superuacanea. Diuina namque & præsentis & futura vitæ accommodata sunt: terrena verò neutri, nisi ab illis præscripta lege moderentur. Non enim duntaxat quales futuri simus, & quo pacto illam victurum vitam cognoscere oportet, sed quam ratione in hoc quoque seculo peregrinandum nobis est. Et profecto ædes hæc huius vitæ spiritualis est medicina, ut quæ exterius acceperimus vulnera, hic curare possimus, non ut nouis acceptis discedamus. Quod nisi spiritus sancti sermonibus vacauerimus, non modo priores non ablueremus nequitias, sed & aliis coinquinabimur. Summa itaque diligentia his quæ nobis cælitus reuelata sunt, attendamus. Neque multum laboris supererit, si principium & materiam ipsam curabimus intelligere, sed paruo primum labore suscepto, alios deinde secundum Paulum admonere poterimus (hic enim Apostolus quàm altissimè erigitur, & incredibilem effundit doctrinam, in qua longè magis, quàm cæteri immoratur) ne frivolis & superuacaneis imbuamur. Quam obrem hæc paulatim exponimus, ut facilia ante oculos nobis ponantur, neve excidant. Magna nos formido teneat ne diuinæ sententiæ fiamus obnoxij, cum inquit: Si non venissem, & locutus eis non essem, peccatum non haberent. Et quidem amplius quàm qui nihil audierunt, consequemur: cum auditis diuinis sermonibus, nihil ex his domum referimus, sed verba tantum admiremur. Date igitur nobis, ut in bonam terram semen iaciamus: curate, ut ad id recipiendum præparemini, & si quis spinas fouerit, spiritus sancti ignem iniiciat: si quis durum & contumax cor habuerit, eodem igne & molle reddet & placabile: si quis secus viam multis cogitationibus conculcatur, interiora petat, neque his assideat quæ ipsum vno, ad se trahere annuntantur, ut bonarum segetum in vobis exuberantium prouentum pulcherrimum conspiciamus. Hoc pacto nos ipsos curabimus, & incredibili desiderio hos spirituales sermones hauriemus: & si non vno statim momento, paulatim saltè omnibus secularibus molestiis liberabimur. Quare summa nobis attentione elaborandum est, ne nobis dicatur, quod aspidis surdæ aures habeamus. Quid enim à feta talis differt auditori? Nonne omnibus brutis est rationis expertior, qui loquentem Deum audire dedignatur? Si Deo placere hominis est qui audire negligit, quoniam ratione id assequitur? is profecto nil differt à belua. Considera igitur quomodo turpe quàm scelestum sit: cum Christus nos ex hominibus angelos fieri velit, ex hominibus in beluas sponte nostra mutari. Veni enim seruire, & pecuniarum cupiditati semper inhære, irasci, mordere, calcitrare, non hominum, sed beluarum

potius est. Atque singula beluæ singulos, ut ita dicam, habent affectus, tu diuina vita primum abiecta, omnia, si pro arbitrio indulges, non modo belua, sed monstrum multiforme & varium euadit, neque vllam à natura veniam meretur. A voluntate enim & sententiâ omnis ea malitia proficiscitur. Sed absit, ut hoc vnquam de Christi ecclesia suspicemur: de vobis quidem meliora, & quæ ad salutem faciât, persuasimus. Verum quod magis hoc nobis persuademus eò vehementius rationibus, quæ ab omni immudicia præseruare possint, inuigilabimus: ut ipsum virtutum cacumen euadentes, quæ nobis promittunt, bona consequamur, gratiâ & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia 2.

In principio erat verbum. Superuacaneum iam mihi videtur vos admonitos facere, ut æquo animo, attentè meam accipiatis orationem. Siquidem quamprimum eius audienda re ipsa incredibilem præ vobis tulistis cupiditatem. Hic enim concursus frequens, & diligens attentio, impulsioque & preparatio, ut ea à vobis loca occupentur, vnde clarius exaudiamur, necnon vestra in tanta angustia perseverantia, quousque spirituale hoc dimittatur spectaculum: ad hæc plausus, tumultus, & alia huiusmodi maximum animi, & feruoris vestri sunt argumentum. Quocirca superflua hac admonitione omittam, illud vos admonendos hortandisque censeo pernecessariam, ut quo nunc estis animo perseveretis, neque in hoc tantum confesso, sed domi quoque, vir cum vxore, pater cum filio intucem de his frequenter loquantur, & vltro citroque suam & ferant & inquirent sententiam, velintque probatissimam hanc & pulcherrimam inducere consuetudinem. Nec mihi quisquam dicat, pueros in hoc occupari non oportere, Non enim tantum opus est, ut his vacent admonitionibus, verum etiam solis imbecillitatis tamen vestra gratia hoc non dicimus, neque eos à secularibus & terrenis rebus, quemadmodum neque vos à ciuilibus negotiis abducimus. Atqui è septem his diebus vnum ad communis omnium domini cultum, seruitiumque collocandum meritò arbitramur. Nonne ridiculum est, ut seruos nostros in nostris semper negotiis occupatos velimus, nos verò nullum Deo exhibere seruitium, præsertim cum nostra omnis seruitus nihil ei quicquam conferat? Deus enim nulla re indiget, sed ad nostram penitus redundat vtilitatem. Vos autem ad spectacula filijs adductis, neque ad doctrinam, neque ad vllam bonam frugem eos vnquam hortamini. Verum si quid sanctum, si quid spirituale comparandum, cogendumve fuerit: inanem id appellatis sollicitudinem. Nonne iram Dei in vos meritò pronocatis, cum ceteris rebus & certo tempore & diligenti cura adhibita, in diuinarum rerum doctrina pueros exerceri, molestum interpestiumque ducitis? Non sic, non sic, inquam fratres dilectissimi. Hæc profecto ætas his maximè admonitionibus indiget: teneta est, & citò quæ ei instillantur, imbibit, & audita accipit: tanquam sigillo auditus ceræ, hoc est puerorum animis impresso.

impresso. Præterea & vita eius in auditu, est, & in ipsis fieret inanis, ut vel ad virtutem, vel ad vitium facile possit deflectere. Si quis igitur eos ab ipsis incunabulis & quasi vitiorum vestibulis, ad vitam virtutis abstraheret, in habitu quodam & natura recta viuendi eos confirmaret: neque sponte sua facile in deteriora prolaberentur, cum eiusmodi à teneris assuetudo ad virtutem eos alliceret. Hoc pacto & maiores diligentius obseruabunt, & reuerentur, & ciuilibus in rebus vtiliores reperientur. Siquidem ab ineunte ætate seniorum mores edocebuntur. Neque enim fieri, ut sic dicam, potest, qui his aures adhibet, hisque se apostolicis admonitionibus prompto animo offert: quin incredibile quoddam bonum, siue vir, siue mulier, siue iuuenis, huius mensæ particeps consequatur. Nam si beluas verbis & ratione nonnunquam mansuetudinem erudimus, longè magis spirituali hac doctrina cum hominibus communicata id efficiemus, cum vtriusque medicinæ scilicet & eius qui curatur, maxima sit differentia. Neque enim in nobis ea est, quæ in illis feritas: altera natura est, altera voluntatis. Neque rationis vis eadem, illa humanæ est sententiæ, hæc spiritus sancti gratiæ & virtutis: Quam si quisquam se consecutum desperet, intelligat feras mansuescere solere, & nunquam sibi ipsi diffidet, frequenter hanc sibi medicinam expetat, spiritus sancti leges omni tempore audiat, & repetita domo, quæ audierit, memori tandem menti inscribat. Hoc pacto & spe bona, & securitate viuet plurima, ipsaque experiètia planè quâtopere proficiat, intelliget. Quippe cum diabolus diuinam legem animæ inscriptam, & cor hominis Dei tabulam factum conspicatur, eò se amplius conferre formidat. Vbi enim literæ regiæ, non aureo titulo, sed dilecti seruuli Iesu menti animoque impressæ, exuperanti spiritus sancti gratia effulserint: ille nullo pacto perpeti aut consistere potest, sed longè formidolosus effugit. Nihil enim ad eò eius cõsilia perturbat & proterit, quàm qui ad diuinarum rerum cogitationem animus erigitur, & supernum hunc atque vberimum fontem haurire semper desiderat. Eum, inquam, animum nihil humanum, quamuis molestissimum perturbare, nihil quantum magnum & exoptabile, inflare & superbia efferre poterit: sed in tantis huius seculi fluctibus, perturbationibusque in multa viuit tranquillitate. Neque enim natura, sed mentis nostræ imbecillitate perturbamur. Nam si natura id nobis inditum esset, omnes quidem homines necessariò perturbarentur. Omnes enim idem nauigamus pelagus, cuius & fluctuum & tempestatum immunes nullo pacto esse possemus. Quod si extra huius insani maris fluctus tempestatæque multi reperiuntur, procul dubio constat eos affectus, non à rebus humanis, sed animi tantum vitio insaniamque proficisci: quem si tam firmo sisteremus proposito, ut omnes casus facile toleraret, nihil nobis hyemis, nihil tempestatis, quieto & tranquillo mari relinqueret. Verum nescio quo pacto, cum nihil de his dicere proposuerim, in hanc diuerterim admonitionem. Ignoscite quæso orationis nostræ longitudini. Etiam non parum veritus sum, ne quando hoc vobis remissius studium fieret, neve fastidio assideretis, cuius nisi dubius fuisset, nulla huiusmodi nobis orta esset disputatio. Satis enim id nobis omnia facilia & reddere & subministrare

posset. Sed iam tempus est propositam aggredi orationem: quare indefessos vos huiusmodi certaminibus exhibeatis: & profectò certamina nobis proposita sunt, aduersus veritatis inimicos, qui pro viribus omnia machinantur, ut filij Dei gloriâ, imò potius suam aboleant. Perpetua enim diuina gloria eadem permanet, nihil ob maledicam & scelestam linguam minor: illi autem quem se adorare profitentur, euertere conati: corpus suum ignominia, animam supplicio afficiunt. Quidnam igitur hi nobis qui hanc veram doctrinam profitentur, dicunt: In principio erat verbum? Hoc non omnino æternum significat: idem nanque & de cælo, & de terra dictum est. O dedecus, ô impietatem incredibilem. De Deo tecum mihi sermo est, & tu terram mihi, & terrenos homines affers in medium. Igitur cum homo filius Dei dicitur, & Deus vti que sit: (Ego enim dixi dixi estis, inquit, & filij altissimi omnes) cum vnigenito de filiatione contendis, & nihil ipsum hac in parte amplius, quàm tu, habere dicis? Minimè, inquis. Dicis tamen, quamuis verbo inficieris. Quoniam pacto? Quid tu quoque per gratiam profiteris adoptionem accepisse, & ipsum similiter? Cum enim dicas non natura ipsum filium, nihil aliud quàm gratiæ esse confirmas. Veruntamen videamus quæ nobis adducuntur testimonia. In principio, inquit, creauit Deus cælum & terram, terra autem erat inanis & vacua. Et fuit vir vnus de Ramathaim sophim. Hæc sunt quæ putant firmissima esse argumenta. Sed vt doctrinæ nostræ veritas ostendatur ad comprimendam eorum blasphemiam, quid habet similitudinis, creauit, & erat? Quid Deus & homo? Quid pura cõmiseris? Quid diuisa & separata confundis, & cælestia ad terrena deducis? Hoc enim in loco, erat, proprium solum significat: sed, in principio erat, & verbum erat. Quemadmodum igitur, est, verbum, si de homine dicatur, præfens duntaxat tempus signat: sin autem de Deo, sempiternum atque perpetuum: itidem & erat. Nam cum de humana natura sermo haberet, præteritum tempus, & hoc ipsum finitum: quando verò de Deo, æternitatè ipsam ostendit. Satis ergo fuerat ei, qui terram & hominem audiret, nihil amplius de his cogitare, quàm eorum naturæ conueniat. Nā quod factum est, quocumque tempore vel seculo factum sit, factum est tamen: filius autem Dei non temporibus tantum, sed seculis quoque omnibus superior est: quippe qui eorum omnium conditor, & opifex est. Per quem, inquit, fecit & secula. Creatorem enim ante creaturas omnino esse constat. Cum verò quidam ad eò stulti & insensati sint, vt propterea maius quiddam de sua dignitate opinètur, his verbis, creauit, & fuit homo, auditoris præoccupant sententiam, & omnem impudentiam excunt. Omne enim creaturæ, & cælum & terra tẽpore creatum, & temporale habet principium, neque principio caret, quoniã creata sunt: itaque cum audis, creauit & fuit homo, non delirat, neque stulta & superflua ingerit. Ego etiam & aliud maius asserere possum. Quidnam quod si de terra dictum esset, In principio fuit terra: & de homine, Quod in principio fuit homo: neque sic quicquam maius præstantiùsque de his, quàm quæ in præsentia cognoscimus, opinari nos oportuit. Terræ enim & hominis appellatio quæcunque de se dicuntur, comprehendens, non finit nos quicquam

quam, quàm quæ & intelligimus, & videmus excellentius coniectari: quemadmodum etiam si exiguum quiddam & minimum de Deo dicatur, nihil tamè humile, nihil abiectum de se finit existimari. Accedit ad hoc, quod de terra loquens, profequitur: Terra autem erat inanis & vacua. Cum enim asseruerit, quod terram Deus creauerit, eique proprios statuerit terminos: securè iam quæ sequuntur, enarrat, non ignarus neminem adeo stultum, qui sine principio ipsam & ingentem arbitretur: terræ enim nomen, & creauit sufficiens sunt, vt cuius etiam stolido persuaderi possit, neque æternam, neque ingentem esse, sed ex eorum numero, quæ tempore condita sunt. Præterea hoc verbum, fuit, de terra quidem, & de homine dictum nõ omnino esse signat, sed & hominem inde oriundum: de terra autem qualis ea sit, nobis ostendit. Neque enim solum dixit terram fuisse, sed etiam qualis fuerit, tenebrosa scilicet, & informis, aquisque operata & admixta. Et de Elchana non dixit solum quod fuit homo, sed etiam vnde, de Ramathaim, inquit, sophim. De verbo autem nõ ita loquitur, & profectò hæc inuicem conferre erubescimus. Nam si eos reprehendimus, qui illos conferunt, quorum magna est & virtus & morum differentia, cum tamen vna sit & eadem substantia: qui quorum & natura, & cætera omnia prorsus differunt, in comparatione adducit, nõne vltimè sunt dementia arguendi? Sed benignus nobis, & propitius is adit, quem illi tam perperam impietate calumniam. Huiusmodi nanque disputationis necessitatem, non sponte nostra aggressi sumus, neque nos eam inuenimus, sed coacti eorum perfidia, qui redemptori suo bello indicta, hanc nobis purgandæ calumniæ dederunt occasionem. Quid ergo dicimus? Quod erat, cum de verbo dicitur, perpetuum & æternum esse signat. Inquit enim, In principio erat verbum, conueniens autem erat apud aliquem esse: cum enim maximè hoc Dei sit proprium, æternum, & sine principio esse, hoc primum posuit deinde ne quis audiendo, In principio erat verbum: etiam ingentum dixerit, hoc mox exposuit, antequam quid esset dicitur: Erat, inquit, apud Deum. Et ne omnino quisquam verbum ipsum id esse, quod profertur, aut quod intra hominem est, arbitretur: per articulum primum, vt iam diximus, & per secundam hæc adiectionem eam admouet suspitionem. Nõ enim dixit, in Deo erat: sed, apud Deum, in persona eius æternitatem nobis ostendens: quod apertius quoque significauit, cum subdidit: Et Deus erat verbum. Sed factum est, inquit. Quid ergo obstitit, quin diceret, in principio fecit Deus verbum: Cum de terra Moses loqueretur, non dixit, in principio erat terra: sed in principio creauit Deus terram, & creata fuit. Quid prohibuit Ioannem quoque eodem modo exordiri, in principio creauit Deus verbum? Nam si de terra ita locutus est Moses, ne quis ipsa increata arbitretur, longè magis de filio loquentem timere Ioannem oportuit, si creatus erat. Mundus nanque cum sit visibilis, per se conditorum suum prædicat. Cæli, inquit, enarrat gloriam Dei: filius autem inuisibilis est, & creaturam longè supra quàm dici possit, excedit. Quod si illic, & si neque verbo nobis, neque doctrina opus erat, vt creatum mundum diceremus, tamen manifestè id nobis ante oculos ponit propheta: multo magis de filio idem à

Ioanne dicendum fuerat, si creatus fuisset, sanè quidem. Verum Petrus id manifestè, apertèque professus est. Quoniam in loco, & quomodo? Quando cum Iudeis disputans his verbis usus est, Quod dominum ipsum, & Christum Deus fecit. Quicquid sequitur non addidisti? Iesum scilicet, quæ crucifixus: an ignoras eorum (de quibus sermo habetur) partim immortalis naturæ esse, partim carnè accepisse? Quod si negas, & omnia simpliciter ad diuinitatem trahis, passibilem diuinam naturam feceris, quod si non passibilem neque actiuam dixeris, verum si ex ipsa diuina & ineffabili natura sanguis emanauit, ipsaque carnis loco in cruce clavis transfixa, & discerpta est, admitendum profectò esset commentum tuum: sin neque ipse quidem diabolus hoc affinxerit, quam ratione ipse ignorare assimulas? Indignam sanè cui ignoscatur ignorantiam, & qualem neque demones vnquam simularunt. Præterea hæc nomina, dominus & Christus, non substantiæ sunt, sed dignitatis: alterum potentiæ, alterum vntionis: quid igitur de filio Dei dixeris? Nam si, vt dicitis creatus esset, nullum locum hoc haberet: non enim prius fuit, deinde ipsum fecit Deus, neque seruuli habet principium, sed eiusdem naturæ atque substantiæ. Interrogatus enim an esset rex. Ego ad hoc natus sum, inquit. Petrus autem de eo tanquam creatura quadam loquitur. Nam omnis ei de Christi humanitate sermo est. Et quid admiraris Petrum ita loquentem? Quippe & Paulus cum Atheniensibus disputans, hominem tantum ipsum his verbis appellat: In viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis: nihil de Dei forma, neque quod ei æqualis sit, neque quod splendor gloriæ eius, meminit. Neque immeritò: nondum enim tempus venerat, vt hæc diceret, sed satis adhuc erat, vt & hominem fuisse, & à mortuis suscitatum intelligerent. eodem quoque modo Christus fecerat, cuius exemplo Paulus opera sua disposuit. Non enim continuò suam reuelauit diuinitatem, sed ab ipso principio propheta Christus & simpliciter homo habitus est: deinde & verbis, & operibus quod erat ostendit. Idcirco Petrus hoc ordine usus, hanc primam ad Iudæos concionem habuit. Nam cum nihil de diuinitate eius adhuc manifestè accipere possent, in humanitatis eius sermonibus immorantur, vt eorum auditis his exercitus, demum se diuinitatis doctrina imbueret. Quod si quisquam omnem concionem altius percurrere voluerit, perspicuè hanc nostram deprehenderit sententiam. Etenim hominem ipsum appellat, & passioni eius, resurrectionique, & secundum carnem generationi insistit. Atqui & Paulus cum eum ex femine David secundum carnem factum diceret, nihil aliud nos admonuit, quàm id factum à Christi humanitate sumptum esse, quod & nos confitemur. Verum tonitru filius de Dei ineffabili, & sempiterna essentia nunc loquitur. Propterea non, fecit, sed erat, posuit. Oportebat enim, si creatus esset, id maximè definire. Quod si Paulus veritus est, ne stultorum aliquis suspicaretur filium patre maiorem fore, & genitorem ei subiectum, & idcirco ad Corinthios scribens, inquit: Quod omnia Christo subiecta sunt, præter illum qui subiecit ei omnia: licet absurdum fuisset, quempiam suspicari, patrem vnquam filio cum cæteris omnibus subiectum iri: has tamen, etsi nulli nixas rationi,

tioni, suspiciones formidauit, addiditque, præter eum qui subiecit ei omnia: longè magis Ioannem, si creatus esset filius Dei, timere, ne quis increatum æstimaret, & hoc ante omnia edocere oportuisset. Nunc autem cum genitus sit, meritò sanè neque ipse, neque alius, siue Apostolus siue propheta, creatum eum asseruit: sed neque ipse vnigenitus, si esset creatus, subiciuisset. Qui enim tam humilia, & abiecta propter humilitatem loquitur, id nullo pacto prætermisisset. Neque enim absurdè arbitror quàm habere magnitudinem & præstantiam tacuisse potius, quàm eam, quam non haberet silentio præteruisse, neque significasse qualis esset. Illud enim non immeritò sileti poterat, vt humanum humilitatis admoneretur: hinc autem ne minimam quidem silentij causam inuenies. Quam enim gratia, si creatus esset, id tacuisset, & multa de se prætermisisset? Nam si vt nos humilitatem edoceat, abiecta quædam sæpenumero de se: etiam minimè digna loquitur: multò magis si creatus esset aperte dixisset. Nonne vides ipsum, ne quis ingentium crederet, ad id ostendendum, & re & verbis summa ope contendere, vt etiam & dignitate, & substantia sua indigna loquatur, & in prophetæ humilitatem descendat? Illud enim, sicut audio iudico: & ille mihi dixit, quid dicam, & quid faciam, & à me ipso non loquor: & alia huiusmodi prophetarum duntaxat verba sunt. Si ergo vt hanc tolleret suspensionem tam viles de se sermones, tam humiles non est dignatus: longè magis si creatus esset, ne quis ipsum increatum suspicaretur, multa huiusmodi protulisset in medium, vt ex epli gratia. Nolite arbitrari me genitum esse à patre, creatum sum non genitus, neque illius substantiæ sum. Nunc autè omnino contra ea loquitur, quæ etiam inuitos contrariam accipere cogant sententiã: vt illud, Quia ego in patre, & pater in me est: & Tãto tempore vobiscum sum, & nò cognouistis me: Philippe, qui videt me, videt & patrem: & Sicut pater suscitauit mortuos, & viuificauit: sic & filius quos vult viuificat: & Pater operatus est vsq; modo, & ego operor: & Sicut cognoscit me pater, & ego cognosco patrem, & in omni scriptura vnum & idem se esse cum patre asserit. Autoritatem autem & potestatem & his, & aliis plurimis locis manifestat: vt cum inquit, Tace, obmutescere. Volo, mundare. Surde & mute spiritus, ego tibi præcipio, exi ab eo: & Audistis quia dictum est antiquis nò occides: ego autè dico vobis, qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, & plura huiusmodi. Adde etiam miracula, hæc omnia satis idonea sunt ad eius virtutem, potentiamque ostendendam, imò & minima eorum pars, plurimè etiam insipientiores & adducere, & persuadere posse, vt crederent: sed profectò earum est inanis gloria virum, vt vel ad manifestissimam quæque eorum, qui ipsi succubunt, mentis aciem perstringit, & in rebus luce clarioribus dissentire, ac contendere persuadeat: eos autem qui veritatem probè tenent & intelligunt, in dissimulationem contradictionemque adhortetur: quod Iudæis vsu venit, non enim ignorationis gratiã, Dei filium abnegarunt, sed vt apud populum plurimum & autoritatis, & honoris consequerentur. Ex principibus enim, inquit, multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, vt de synagoga non eicerentur: potius enim hominum quàm Dei glo-

Ioan. 14. a.

Ioan. 14. b.
Ibidem. a.
Ibidem. 5. d.
Ibidem. c.
Ibid. 10. c.Luc. 4. f.
Mat. 8. a.
Mat. 9. d.
Mat. 5. c.

Ioan. 12. f.

riam optarunt, siquidem nullo pacto fieri potest, vt is qui tanto studio seculari gloriæ feruatur, diuinam vnquam assequatur. Id circo his verbis reprehenduntur: Quomodo potestis vos credere, qui gloriam inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non queritis? Intolerabilis quædam ebrietas est inanis gloria: Ideòque quem suæ subiecit ditioni, is ægrè in sanitatem restituitur. Et quam pestifera tabe infecit animam, à cælo abscindens, terræ affigit: neque eam amplius finit, vt ad veram lucem dirigere possit intuitum: sed in huius seculi sordibus semper eius persuasione deuoluitur, & dominos nobis tam potentes imponit, vt etiam sine iussu aliquo nos exuperent, nobisque perpetuò dominentur. Qui enim hoc morbo afficitur, nullo præceptore omnia sua sponte operatur, quæ dominis suis placere, quibusque plurimum eos letari arbitrat. Etenim pulchra veste eorum causa induitur, facièque ornat, non sibi, sed aliis: ceterua se quæritur stipatur, quò omnes ipsum admirentur: quicquid denique facit, aliorum tantum gratiã facit. Num quicquid posset esse molestius? Vt aliis admirationi sit, præcepte frequenter agitur. Vis eius intelligere tyrannidem? Satis tibi ex Christi verbis constabit. Audi & quæ sequuntur. Nam si quempiam negociatorem, qui preciosissimas sibi mercas magno auri pondere comparat, rogaueris, quam gratiam tantum auri profundat, quidve tantum sibi sumptus velit: nullam aliam ab eo rationem accipies, quàm vt populo placeat. Quòd si deinde quid populis sit, percontaberis: quiddam, inquit, tumultus perturbationisque plenum, è stultitia maiori ex parte constans, atque compositum temere, per maris fluctus varia, & pugnante sententia sæpenumero iactatum. Qui igitur sub eiusmodi dominij seruitio premitur, nòne omnium est sane miserimus? Veruntamen qui seculari vitam agunt, si his se affectibus deuinxerint: et si graue sit, leuior tamen est reprehensio. Qui verò terrena se abiecit professi, ea tamen audi in hiant, hi grauius sunt accusandi: illis enim pecuniarum tenuis damnum, his autem ad animam vsque periculum extenditur. Nam cum seculari gloria fidei rectitudinem mutarint, & Deum vt ipsi laudentur, contempserint: dic, quæso, quo damno, qua infamia afficiuntur? Alij animæ affectus: & si magno sint homini no-cumento, aliquam saltem afferunt voluptatem, quanuis temporalem atque breui duraturã. Nam qui pecuniarum aut mulierum flagrant desiderio, eaque sectantur, nonnullam tamen cum damno voluntatem, licet breuissimam capiunt: quot verò hic morbus irretierit, hi semper omni priuati voluptate vitam viuunt quàm miserissimam. Neque enim quod tantopere exquirunt, multitudinis gloriam assequuntur, sed cum ea frui videantur, ea tamen omnino carent: cum id nulli prorsus gloriæ sit adnumerandum. Ideòque non gloria, sed inanis gloriæ opus appellatur, Inanem gloriam hanc maiores nostri omnes meritò dixerunt: Inanis nanque est, nihil in se habens neque clarum, neque gloriosum, tanquam personæ, quæ pulchre quidem visu, & decoræ, intus inanes reperiuntur. Quare cum aspectu ipso elegantiores appareant, neminem tamen vnquam ad se amandum allexerunt. Ita nihil etiam miserius, quæ à multitudine comparatur gloria, difficilem nobis, & violentum affectum significat: aspectu nanque solo pulchra,

Ibidem. 14.

Ephes. 4. b.

pulchra, atque elegans videtur, intrinsecus autem non inanis modò, verum etiam ignominiosa crudelitatis & violentiæ plena. Vnde igitur tam temerarius, tam infans absque vlla voluptate affectus? Non aliunde sanè quàm à vili & abiecto animo. Neque enim fieri potest, vt qui gloriæ dulcedine capitur, magnum aliquid & egregium sapiat, sed ignominia illico ipsi notari necesse est, & animi abiecti, infamis, atque exigui existimari. Qui enim hil propter virtutem, sed vt hominibus & rudibus, & indoctis placeat, operatur, quive in omni re fallacem hominum, atq; erroris plenam exquirat sententiam quam is gloriam meretur? Animaduerte si quis eum percontaretur, quid tu multitudinem esse arbitraris? Proculdubio & desidem, & nullæ bonæ rei deditam responderet. Quid autem? An ex illius numero fieri optares, si quis eundem iterum interrogaret, non vti que mihi assensurum persuadeo. Nonne igitur maximè ridiculum est, eorum gloriam aucupati, quorum ne similis quidem esse velles? Si autem dixeris, multos etiam constantes viros hac esse sententia, idcirco longè magis contemnèdos dicimus. Nam si sponte sua contemptibiles sunt, cum multi fuerint: maiorem in modum digni sunt qui contemnantur. Singulorum enim amètia simul collecta, multitudinem ipsa fit auctior. Quamobrem si quis eos sigillatim castigaret, facillè quod vellet, affereretur, sin cunctos simul, nullus esset correctio-ni locus, cum numero ipso stultitia crescat, & pecudum more ducantur, quocumque inuicem seculari gloriam, atque opinionem secuti. Agite, quid hanc popularem gloriam tantopere desideratis? Nolite, inquam, fratres, obsecro. Gloriæ nanque cupiditas omnia commisit, auaritiã, inuidiam, calumniam, insidias peperit: & qui nulla affecti sunt iniuria, in illos qui nihil de ipsis malè meriti sunt, & armat & efficit. Hæc amicitia & consuetudinis obliuiscitur. Nihil se pudet, sed omni abiecta virtute, omnibus bellè iudicet, semper inconstans, semper iniusta. Et sanè ira & violentus & intolerabilis morbus est, non tamen semper nocumento esse solet, duntaxat quum irascitur. Inanis enim gloria omni tempore pestifera est, Nunquam cessat, nunquam remittitur, nisi ratione & cohibeatur, & sedetur: semper præsto est, non solum peccandi se hortatricem exhibens, verum etiam si quid rectè faciamus: id è manibus summa vi eripere contendit, vel nihil rectè à nobis inchoari perficere permittit. Quod si auaritiã Paulus idolorum seruitutem appellat: eius matrem, radicem, fontem, hoc est inanem gloriam, quo nomine merebitur appellari? Nullum quidem, si rectè eius malitiam contempserimus, dignum inueniemus. Abstineamus ergo dilectissimi, & perniciosum hoc exanimus vestimentum, quo discisso, & procul abiecto fiamus aliquando liberi, veram induiti libertatem, & veram nobilitatis, quæ à Deo nobis elargita est, cognitionem non negligamus, sed secularem gloriam, qua nihil risu dignum, nihil turpius, nihil ignominiosius. Hoc multis sanè rationibus videre licet. Si quidem huius gloriæ cupiditas, ignominia est. Est autem vera gloria, eam vt nullius momenti contemnere, & ad diuinam voluntatem omnia & verba & opera nostra dirigere: hoc pacto ab eo qui cuncta certa ratione intelligit mercedem accipere poterimus, si eo solo erimus spectatore contenti.

Quid enim nobis opus est, vt alij opera nostra inspiciant, quum is nos intueatur, qui vnicique pro meritis retributus est primum? Nonne hoc ridiculum atque absurdum, quum quicquid seruis operatur, ad gratiam & amorem sui domini conciliandum faciat, eoque vidente & probante seruitium suum contentus sit, neque aliorum laudibus moueatur. Nos cum tantum, tamque summum dominum habeamus, alios qui nos, & opera nostra videant, & probent disquirere: maximè cum nihil vel nobis utilitatis afferre, sed tantum inspicere possint quæ facimus. Accedit ad hoc quod omnis noster labor inanis sit, & irritus. Non ita obsecro dilectissimi, nò ita: sed vnde primum nobis futurum est, inde totis viribus id comparare curemus, Deum operum nostrorum & laudatorem & spectatorem adhibeamus, nihil nobis cum humano iudicio. Quod si hanc gloriam assequi voluerimus, tunc profectò consequemur, quum diuinam tantum implorabimus. Qui me glorificat, glorificabo & eum, inquit, Et quemadmodum tunc maximè diuitiis affluimus: quum eas contemnimus, & diuinis tantum efflagitamus. Quærite, inquit, regnum Dei, & hæc omnia adiciuntur vobis. Idem in gloria vsu venit, quando iam sine periculo & diuitiis nobis, & gloriæ largiri possunt, tunc eas plena & exuberanti manu diuina nobis benignitas elargitur. Sine periculo autem tunc his fruimur, quum nos capere & exuperare nequeunt: neque tanquam seruis imperant, sed nobis seruiunt, eisque & domini & liberi possidemus. Propterea earum nobis amorem prohibet Deus, ne turpi his seruitio subiciamur. Quod si assequimur, incredibilem nobis libertate omnia instaurat. Quid enim Paulo clarius, quid gloriosius, Qui non humanam gloriam se querere proficitur? Quid nihil habente, & omnia possidente locupletius? Quum enim, vt iam dixi, neque pecuniæ, neque gloriæ cupiditate vincimur, tunc eas affatim accipimus, tunc eis fruimur. Si igitur nobis gloriam comparare cupimus, gloriam fugiamus: hoc enim pacto diuina seruate præcepta, & presentibus bonis & futuris frui poterimus. Quorum vnam fiamus participes, gratiã & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem & cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto in secula, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 3.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Bonarum artium præceptores, cum pueros doctrinæ rudimentis accipiunt erudiendos, non grauiori primùm lectionum onere eorum mères implicant: sed breuibus & iisdem sæpenumero repetitis præceptis, paulatim eos assuefaciunt, quo fit vt eorum animis facillè doctrina imprimatur, ne ab ipso eruditionis principio ad lectionum multitudinem capeffendam memoria nimia laborante perterriti, ad colligenda præcepta segriores reddantur, & doctrinæ difficultate torpescant. Hunc & nos morè secuti, vt vos labore leuemus, paulatim hoc diuinum pabulum distribuamus, vestrisque instillemus pectoribus. Quare eadem iterum verba proponam, nò vt idem repetam, sed vt omnia adiciantur. Agite igitur: In principio erat verbum,

Est hom. 3. in Ioan.

& verbum erat apud Deum. Quam ratione, quum reliqui euangelista ab humanitate Christi suum ortu sunt euangelium. Nam Mattheus incipit, Liber generationis Iesu Christi filij David: Lucas de Maria prima verba facit: Marcus simili ferè vritur principio & de Ioane Baptista illic nobis intexit historiã. Ioannes id breui prosequens, his verbis significauit, Et verbum caro factum est, & reliquis prætermisiss omnibus, conceptione, partu, educatione, incremento, quam primum supernam nobis generationem aggreditur. Cur ita fecerit, iam vobis aperiam. Cum reliqui euangelista circa carnem immorati essent, timendum erat ne idcirco nonnulli nihil altum, sed terrena duntaxat & caduca coniectantes, in ea solum doctrina confirmarentur: quod & Paulus Samosatensis opinatus est. Ex hac igitur humilitate, qui lapsuri erant, in cælum erectis, non immerito ab æterna & diuina essentia facit nobis narrationis principium. Cum enim Mattheus ab Herode rege, Lucas à Tyberio Cæsare, Marcus à baptisinate Ioannis exordiat; his omnibus omisiss Ioanes supra omne tempus, & seculum ascendit, auditorum animos ad id quod in principio erat erigens, neque vsquam eos finit consistere, neque terminum aliquem ponit, quemadmodum illi Herodem, Tyberium, Ioannem. Illud autem admiratione dignum est, quod neque Ioanes in ampliori narratione humanitatem contempsit, neque illi quum huic vacarent, sempiternam omnino fluere essentiam. Et sane quidem, vnus enim spiritus est, qui omnium mentes mouet: propterea valde in narrationibus suis concordant. Tu autem dilectissime, cum verbum hoc in loco audis, noli, quæso, is acquiescere, qui dicunt id verbum esse, quod ore profertur, aut simpliciter verbum: multa enim Dei sunt verba, quæ & angeli faciunt, nullum tamen eorum Deus est; sed & prophetia & præcepta, verba dicuntur. Mos enim scripturæ est diuinitas leges, & præcepta, & prophetias verbum appellare. Quare de angelis loquens: Potentes, inquit, virtute qui facitis verbum eius: hoc autem verbum substantia quædam est in persona, ex ipso patre sine passione proneniens, hoc vt iam dixi per verbi appellationem manifestauit. Quemadmodum igitur, In principio erat verbum, æternitatem significat: hoc erat in principio apud Deum, coæternitatem nobis ostendit. Sed ne hac particula, In principio erat verbum, æternum quidem, antiquiorem tamè aliquo temporis spatio patris vitam suspicareris, & vnigenito dares principium, addidit: Hoc erat in principio apud Deum, itidem eius æternitatem quemadmodum patris significans. Nunquam enim solus, & sine verbo fuit, sed semper Deus apud eum erat, & in persona quidem propria. Qua ergo ratione subdidit: In mundo erat, si apud Deum erat: quia & apud Deum erat, & in mundo: Neque enim aut pater, aut filius sine vilo comprehenditur. Nam si magnitudinis eius non est finis, & sapientiæ eius non est numerus, neque etiam substantiæ: satis constat esse aliquod temporale principium. Cum audis, Quod in principio creauerit Deus cælum & terrã: quidnam per hoc principium intelligis? Certè quod ante omnia visibilia ea creauerit. Sic cū de vnigenito dicatur, q̄ in principio erat: ante omnia intelligibilia, & ante secula fuisse intelligas necessè est. Quod si quis diceret: Si filius est, quonam pacto fieri potest quin patre sit minor? Quod enim

Psal. 110.

Psal. 146.

ab aliquo est, omnino eo à quo fit, posterius esse oportet. Respondemus, has maxime humanarum esse cogitationum inquisitiones: & qui hoc quaerit, inquiri etiam absurdiora; neque auribus tantum accipienda hæc sunt. De Deo enim nunc nobis sermo est, non de humana natura, quæ nostrorum rationum consequentia necessitateque subiecta est. Veruntamen pro infirmorum intelligentia, aliquod ad hæc exemplum adducemus. Age dic, quæso, Nunquid Solis splendor ex ipsius Solis natura emanat, an aliunde? necessatio fatendum est, nisi penitus decipiatur, ex Solis natura: quod cum ita sit nunquam tamen ipso Sole posterius ipsius radios fulgorumque dixerimus exoriri, quum sine his nunquam appareat. Quod si in his quæ ipso visu & sensu percipiuntur in corporibus, quod ex aliquo fit non posterius eo à quo fit esse aliquid manifestè deprehenditur: persuaderi nõ poterit inuisibili, ineffabilique naturæ, eadem inesse potestatem, vt par est illius essentia? Propterea Paulus quoque ipsum, & ex eo, & coæternum asseruit. Quid autè? Nonne & seculæ & temporum spatia per ipsam facta sunt? omnia consteamur necesse est, nisi infamiamus. Nulla igitur inter patrem & filium est differentia. Si nulla non est filius posterius, sed coæternus patri. Ante enim & post, tempus significant & ostendunt. Sine seculo, vel tempore, nemo posset neque ante, neque post intelligere. Temporibus autem & seculis omnibus superior est Deus, atque antiquior. Quod si omnino filio principium esse contendis, caue ne patrem quoque sub principio antiquiori quidem, sub principio tamen comprehendere eadem ratione cogaris. Age, nunquid terminum aliquem, vel principium filio constituis, à quo ad superius illud procedens patrem superiorem esse dicis? Quid? Dic igitur, quæso, quanto pater prior est, breue ne an longum inter patrem & filium temporis spatium fuisse dicis? alterutrum asseras sub principio, patrem comprehendas necesse est, Medium nanque interuallum quantumcunque sit, proculdubio metiris. Dimensio autem fieri non potest, nisi sit vtrinque principium, sub quo hoc pacto quantum in te est, patrem constituis, neque iam secundum nos pater sine principio intelligi poterit. Nonne assentis id verum esse, quod à saluatore dicitur vbique potestatis ipsius argumentum: Qui non honorat me, non honorat patrem? Nec ignoro hoc verbum non facile à multis intelligi: idcirco plerisque in locis sententias nostras alterre differimus, eo quod reliquum vulgus eas capere atque assequi nequeat, neque si assequeretur, firmitudinis aliquid haberet aut certitudinis. Humanae nanque rationes, & sententiæ incertæ sunt, atque imbecilles, libenter autem & illud negantibus veritatem asseram, quod à propheta dicitur: Ante me non est factus alius Deus, & post me non est. Quod si filius patre minor est, quo pacto, inquit, post me non est alius Deus? Nunquid ipsius vnigeniti tolletis substantiam? Necessè est enim aut hoc iam impie audere, aut in propria patris & filij persona vnã intelligere diuinitatem. Quonam etiam pacto id verum est, Et omnia per ipsum facta sunt? Nam si patris æuon antiquius, quomodo quæ ante ipsum filium facta fuerunt, per ipsum facta sunt? Videtis ne in quantam temeritatem se adducant, qui semel veritatem abiecerunt? Sed quamobrem non inquit euangelista, ex

Joan. 1.

Esai. 43.

nihilò factum esse, quemadmodum Paulus his verbis ostendit: qui vocat quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt: sed in principio erat, inquit. Hoc illi contrarium est, nec immerito: siquidè Deus neque fit neque se quicquã habet antiquius, sed huiusmodi Gentiũ verba sunt. Age & illud. Nonne rerũ omnium conditorem longe omnium excellentissimum præstantissimumque dixeris? Quod si itidem vt alia ex nihilo factus esset, vbi eius incomputabilis esset excellentia? quid item illud: Ego primus, & ego post hæc? &c. Antè me non est factus alius Deus. Si enim filius non esset eiusdem substantiæ, alter esset Deus: si non coæternus, post illum: si non ex substantia processisset, factum esse constaret. Quod si ad idolorum simulachrorumque differentiam hæc facta asserunt, cur eiusdem differentia gratiã vnũ verum Deum dicere non consentiunt? Ac si ad eam differentiam hoc dictum esset, quonam pacto verba omnia interpretaberis? Post me, inquit, non est alius Deus: non filium his verbis excludit posse non esse, sed Deum factum. Esto sane. Quid ergo quod ait, Antè me non est factus alius Deus? Itane hoc quoque intelliges, quod factus Deus ante eum factus non sit, sed tamen filium factum? Et quisnam hoc dixerit: neque enim ipsum diabolum hoc dicturum arbitror. Præterea si filius non est coæternus patri, in finitam eius vitam quonam modo dixeris? Nam & si alicuius principium ducit, quonam sine fine sit, non tamè est infinitus. Quod enim infinitum est, vtrinque sine careat oportet. Hoc Paulus his verbis manifestauit: Neque principium dierum, neque finem habens; quibus verbis & principio & fine carere planè demonstrat. Quemadmodum enim hoc non habet finem, ita neque illud, cum neque hic finis, neque illic principium. Quonam autem pacto vita erat aliquando, cum non esset? vitam nanque semper, & sine principio, & sine fine esse omnes consentunt. Si profecto vita sit, quemadmodum est. Si verò est, quando non est? Qua ratione alius vita esse potest, cum aliquando ipsa non fuerit? Quid ergo cause fuerit, quod principium Ioannes posuit. In principio inquit, erat. Considerasti hanc particulam. In principio erat, & verbum erat nõ intelligis. Quid autem de parte propheta diceret, A seculo & vsque in seculũ tu es? Nunquid ei terminum aliquem his verbis præscripsit? Nequaquam, sed eius significat æternitatem, itidem hoc in loco intelligi necesse est: quippe cum nullum ei terminum constituat, neque dicat principium habuisse, sed in principio erat. Hinc te adducit, tibi suadet, vt filium sine principio intelligas. Sed dixerit quispiam, patrem articuli adiectione, filium sine articulo positum. Quid ergo? cum Apostolus, inquit: Magni Dei, & saluatoris nostri Iesu Christi: & iterum, Qui est super omnes Deos: sine articulo filij meminit. Itidè de patre ad Philipenses scribens: Qui cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse esse se æqualem Deo. Et ad Romanos: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & domino Iesu Christo: neglexit articulum. Superuacaneum nanque est vbique id præponere, præsertim cum superius eo frequenter vnus sit. Quemadmodum enim de spiritu patre loquens, inquit, Spiritus Deus: neque cum spiritu articulum non adiciat, idcirco Deum esse incorporeum negamus: ita hoc in loco, quoniam filio articulus non præponatur, non propterea pa-

Rom. 4.

Esai. 43.

Heb. 7.

Psal. 89.

Tha.

Psal. 104.

Philip. 2.

Rom. 1.

Joan. 4.

tre minor est Deus. Quid tum, cum & hunc & illum appelleret, neutrius nobis diuinitatis vllam facit differentiam, sed prorsus contrã? Nam cum dixisset, *Et Deus erat verbum.* Ne quis filij diuinitatem parte aliqua ex parte minorem arbitraretur, mox id asserit, per quod eius suprema diuinitas manifestè significatur, & eius demonstrat æternitatem. *Hoc enim erat (inquit) in principio apud Deum: & opificium addit, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est.* Quod potissimum pater per prophetas vbique eius substantiæ indicium esse prædicat, & frequenter in hoc demonstrando propheta verfantur, neque hoc duntaxat, sed etiam summa ope ad idolorum simulachrorumque gloriam tollendam, contendunt. Dij, inquit, qui cælum & terram non fecerunt, pereant. Et iterum: Ego manu mea extendi cælum. Vt diuinitatem per hoc significari ostendant, idem frequenter meminerunt. Ioannes autem his solis verbis non contentus, etiam vitam ipsum, & lucem appellat. Si igitur semper cum patre fuit, si omnia condidit, produxit, continet: hoc enim per vitam significatur: si vniuersa illuminat, quoniam adeo stultus, adeo temerarius est, vt dicat ex his euangelistam minorem diuinitatis virtutem intellexisse, per quæ & æqualitas, & idem esse vel maximè potest ostendit: Nolumus, quæso, creaturam cum creatore confundere, ne id audiamus, quod seruierunt creaturæ potius quam creatori. Quod si de cælis hoc dictum existimant, veruntamen cum de his sermo haberetur, prorsus tanquam gentile & impium creaturæ cultum exhibendum negauit. Absit igitur vt huiusmodi nos ipsos maledictõ subiiciamus. Propterea venit Dei filius, vt nos ab hoc cultu liberaret: propterea serui formam accepit, vt ab hac nos eriperet seruitute: propterea insputus est, propterea alapis cæsus, propterea mortem passus ignominiosam, atque turpissimam. Minimè committendum est, vt nullum hæc nobis fructum afferant, & in pristinam rursus impietatem recidamus, imò longè grauiorem. Non enim creaturæ seruendum est, & ipsum creatoris, quantum in nobis est, in creaturæ vilitatem adducendum. Ipse nanque qualis esset permanet. Tu autem idem ipse es, inquit, & anni tui non deficient. Ei igitur gloriam demus, vt à patribus & maioribus nostris accepimus, demus, inquam, gloriam & fidem, & operibus. Nulla enim nobis bonorum dogmatum ad salutem vtilitas, si vita vitiorum sordibus scateat, & inquinetur. Quamobrem eam ita formemus, & erudiamus, vt Deo placeat, omni turpitudine, iniquitate, auaritia longè abiecta, & tanquam hospites & aduenas, & à terrenis rebus alienos nos exhibeamus. Et si quis diuitiis plurimis, & possessionibus affluit, haud aliter his quam colonus vtatur, tanquam paulò post ea omnia velit nolit relicturus. Et qui fuerit iniuria laceratus, non modo memor non infigat pectori, sed quamprimum eam obliuioni prorsus mader. Non amplius vna nobis die ad iram indultit. Apostolus, Sol, inquit, non occidat super iracundiam vestram. Et merito quidem: nihil enim tam breui fieri potest molestius. Quod si nox ita perditos nos comprehenderet, omnes operationes nostræ grauiores subsequeretur, cum ignis plurimum memoria exciteretur, si per ocium omnia animum prouocantia, atrocius nobis repententur. Priusquam igitur tam exitiali vacemus ocio, & vehementio-

Esai. 10.

Psal. 103.

Esai. 51.

Rom. 1.

Psal. 101.

Ephes. 6.

rem flammam accendamus, praeueniendum praecipit, & quicquid peccatus nostrum vrit, penitus extinguendum. Vehemens enim ira affectus est, & omni flamma vehementior: quare nobis celebritate opus est, ut hunc ignem extinguamus, ne ad summum eum euadere sinamus. Ira enim morbus, nisi mox sedetur, multas generat calamitates, domos & familias totas enertit, veteres dissoluit consuetudines, & breui momento res infandas molitur: eius nanque furoris imperus ipsi ruina, inquit, est. Quamobrem huic indomitae beluae nolimus habenas remittere, sed praeduro freno, metu scilicet futuri iudicij, eam cohibeamus. Quoties cum dolore aliquo amicus te, vel familiaris affecterit, ad iramque concitat, veniat in mentem quae tu contra Deum commiseris, quodque si à proximo offensam & contumelias aequo animo toleraueris, leuius in te Dei iudicium prouocabis.

Luc. 6 f Dimittite, inquit, & dimittetur vobis. Cum hoc succurrerit, omnis vltionis cupiditas continuo euanesceat. Illud praeterea animo frequenter volutes velim, & si quando in immanitatem aliquam, & furorem mox lapsurus te continueris, & si quando ira percitus, in alicuius iniuriam perniciemve praecipit irrueris, & utraque inuicem tempora conferas, id enim non parum tibi ad correctionem profuerit: age, dic quae, utrum tibi laudabilis duxeris, an cum ab ira victus es, an cum eam viciisti? Nonne victi nos ipsos reprehendimus vehementius, & nemine nos accusante erubescimus, & multa nos operum & verborum nostrorum subit penitentia? Verum cum affectus strenue superauimus, victoris more & gaudemus plurimum, & exultamus. Victoria enim contra iram est, & quidem maxima non cum vlciscimur iniurias, sed cum eas aequo animo toleramus. Hoc nanque magnum est, hoc laudabile. Neque cum ira exandescit, cuiuspiam mineris interitum, neque in eum furibundus irruas. Neque ad monentem ut itam cohibeas, contemnere velis, eam gratiam ne quis te forte irideat. Nemo te hac causa iridebit, sed cum ira te traxerit in vindictam, vel si quis irriterit, stultus erit & stimadus. Tu vero noli inter stultos & amentes victoriae gloriam quaerere, sed ea contentus sis, quam sapientium tibi iudicio comparaueris. Verum quid in paruo & humili hominum spectaculo te constituo? in ipsam continuo Deum oculos dirigas, qui te laudabit, neque praeterea vllam ab hominibus gloriam quaerere oportebit. Siquidem huius seculi gloria ad gratiam saepe, nonnunquam ad odium tribuitur, neque quicquam affert vtilitatis: quod verò Deus nobis indicat, nullam huiusmodi habet dubitationem, & plurimum qui à Deo laudatur, vtilitatis consequitur: hanc nos laudem, hunc honorem sequamur. Visne manifeste intelligere quantum mali afferat iracundia? Adhis cum aliquando quispiam rixatur, neque enim in temetipso facile hanc possit deprehendere turpitudinem tenebris & ebrietate ratione obuoluta, sed cum tui tibi affectus non dominantur, tunc in aliis rem tuam planissime cognoscas licet, cum incorrupte & vere iudicare poteris. Videbis nanque iratos non secus ac insanos turpiter in medium praecipites fieri. Cum enim circa praecordia ira effuerit, os ignem emittit, tota inflatur facies, incompositae manus mouetur, ridicule profiliunt pedes, monitoribus & rixam dirimere conantibus insultant, in eosque nulla ab infancientibus

differentia irruunt: & cum haec faciunt, tanquam amentes nihil sentiunt, nihil intelligunt, sed astinorum more calcibus, morsibusque inuicem insultant. Et profecto iracundia percitus, nullum neque decoré seruare potest, neque modestiam. Hic igitur homines posthanc ignominiam & domum & ad se reuersi, dolore simul anguntur & metu, cum intelligant quos laeserint, quos furoris & insanitiae suae testes habuerint. Quippe qui in illo furore non secus ac mente capti, quid faciant non aduertunt: cum ad se redierint, tum demum omnia seculum reputant, non amici, non inimici ei insanitiae fuerint, num viderint: pari enim ratione utrosque formidant, alios tanquam reprehensores, & eos quorum praesentia magis sibi erubescendum sit alios tanquam qui ipsorum malo, & ignominia plurimum gaudeant. Quod si ad plagas & verbera inuicem proruperint, longè maiore formidine anguntur, ne quid grauius ei qui caesus est accidat, ne aut febris in mortem, aut vlcus insanabile, in vltimum eum adducat periculum. Et quid, inquit, mihi pugna opus erat? quid iniuriis? quid contentionibus? Haec & illa pereant, & omnibus his terrenis rebus maledicunt, quae ipsi discordiae praebuerunt materiam, & de demonibus conqueruntur: stultiores autem cum perperam quod operatur, temporum malitia insimulant: non tamen malitia temporum causa est. Neque enim mala sunt ipsa, neque malus demon duntaxat, sed eorum malitia, qui à prauis se vinci patiuntur affectibus: hi demones alliciunt, & sibi ipsis malorum omnium sunt auctores. Sed intumescit cor, inquit, & iniuriis exandescit. Nouimus quid ira possit, & idcirco qui inanem hanc beluam exuperat, eos maxime admiramur, neque deest, modò velimus, facultas. Quamobrem cum domini nos, & principes contumelias prosequuntur, non irascimur: an formido ira non minor nos absterret, neque à principio irae locum dare permittit? Quamobrem ferai saepenumero à nobis maledictis affecti, silentio omnia perpetiuntur, an quod seruitutis vinculo continentur? Tu autem noli solum Dei timorem cogitare, sed etiam quod ipse tibi iniuriam faciat, cum silentium indicit, & omnia aequo animo perferes. Dic te vrgenti. Quid faciam tibi? alius mihi & dexteram, & linguam cohibet: hoc profecto verbum & tibi, & illi fiet philosophiae materia. Nunc autem hominum gratia etiam intolerabilia ferimus, & ad eos qui nos laeserunt, huiusmodi saepenumero verbis vtimur: ille me, non tu, laeserunt. Verum Deo non tantam adhibemus reuerentiam, & quoniam nobis venia speranda est? Agite, quae, nos ipsos alloquamur. Deus nunc nos laeserit, cum manus nostras continet, ne proliamur contra, neque nobis Deus, quam homines sit despectior. Exhortuistis hoc verbum? Verum ego non verbum tantum, sed operationes exhorere has velim. Dei praecipitum est, non modò nobis percussorem maxillam, sed grauiorem etiam contumeliam perferendam: nos verò volendo penitus metui, diuinam repugnans voluntati, ut non modò mala perpeti recusemus sed grauius etiam iniurias vlcisci admittamur: qui nisi omni conatu vltioni inuigilemus, humilis nos ipsos, & abiectioni animi esse ducimus: & quod grauius est, nostram calamitatem, victoriae nobis ducimus: & cum maxime ab ira vincimur, tunc maxime vicisse existimamus: & cum humiliter prostrati iacemus, innumeris à diabolo

bolo plagis vulneribusque acceptis, victoriam reportasse contendimus. Quamobrem fratres vos ego & hortor, & moneo, ut victoriam ipsam cognoscere non negligatis: eamque prosequamini: siquidem malorum permissio victoria nobis est. Si igitur à Deo laudum praecordia cupimus, non aeterna certaminibus, sed diuinam legem in his seruemus certaminibus, & quicquid eueniat, aequo animo perferamus: hoc pacto veteri prostrata malitia, & praesentis seculi, & quae in futuro nobis promittuntur bona consequemur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri, simul & spiritui sancto gloria, honor & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 4.

Luc. 6 f Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est. Moses veteris testamenti librum Historiarumque exorsus, quae sensu percipiuntur, eo nobis pluribus verbis numerat. In principio, inquit, creauit Deus caelum & terram. Inde subdit lucem secundum caelum, & stellarum naturam, varia animalium genera creata, & cetera denique omnia, ne singillatim prosequentes sumus longiores. Hic autem euangelista omnibus his praecisus, atque omissis, vno verbo & ea, & longè altiora comprehendit, nec immeritò: utpote cum satis cognita essent auditoribus, & ipse ad altiorum, praestantiorumque materiam properet, & omni conatu non circa creata, sed ipsum omnium creatorem incumbat: idcirco ille quauis minorum creationis parte aggredere tur: nihil enim nobis de inuisibilibus disputat virtutibus, his tantum conditorum ascendere festinans, meritò & quae ille prosecutus est, & quae contigit, praetermissis paucis, omnia comprehendit. Omnia, inquit, per ipsum facta sunt: & ne putares quaecunque Moyses dixit, ea duntaxat Ioannem intelligere: infert, Et sine ipso factum est nihil, quod factum est, hoc est, eorum quae creata sunt, siue visui siue intellectui tantum subiecta, nihil sine filij virtute productum est, vel conditum. Neque cum dixerimus. Sine ipso factum est nihil: profecto id puncto notabimus, ut haeretici opinantur. Hic enim cum velint spiritum creatum esse, sic legunt: Quod factum est in ipso vita erat: verum cum nulla profecto ratione haec intelligi possit oratio, Primum nanque neque temporis huius, neque propositi erat, spiritus meminisse: quod si ita ei visum est, si ita placuit, quam gratia tam obscure spiritus mentionem fecit? unde autem constat de spiritu dictum esse? Praeterea in hoc euangelio inuenimus, non spiritum, sed filium: & seipsum factum. Verum excitemini ne haec vos sententia fugiat, & agite quae, primum hunc textum secundum eorum legamus opinionem: hoc pacto quam perperam, impietate eum interpretentur, planè intelligeris. Inquiunt igitur, Quod factum est in ipso vita erat: hanc vitam spiritum intelligi contendunt: sed haec vita lux etiam inuenitur appellata, cum subdidit: Et vita erat lux hominum. Itaque secundum eorum positionem, lux hominum spiritus dicitur: Quid ergo cum prosequitur, Fuit Homo missus à Deo, qui testimonium perhiberet de lumine? quod etiam

de spiritu dictum confiteatur, necesse est: quod enim superius, verbum, appellauit, id deinde, & Deum, & vitam, lucem appellat. Vita erat, inquit, hoc verbum: & vita, lux. Si igitur verbum vita est: verbum autem hoc, & vita, caro factum est: vita facta caro est, hoc est verbum, Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Quod si spiritum dicant hoc in loco vitam appellari, considera quod sequerentur absurda. Erat enim spiritus incarnatus, non filius, erat vnigenitus spiritus. Quod si negaretur, in aliud longè absurdius, hoc euitato, prolaberentur. Nam si de filio hoc in loco intelligendum, & punctum illic faciendum contenderent, filium à seipso factum fateri cogerentur. Nam si vita est verbum, & quod factum est in ipso vita erat, secundum eorum lectionem, ipse in seipso, & per seipsum factus est. Deinde post nonnulla in medium adducta, subdit: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre. Ecce vnigenitus filius, eorum sententia spiritus sanctus esse inuenitur, de eo enim haec omnia narrata sunt. Animaduertisne cum semel veritas deprauatur, quo res euadat? quod impia, quod absurda patiantur? Quid ergo? non erit lux spiritus? Est sane lux, sed hoc in loco nequaquam de eo loquitur euangelista: etenim Deus spiritus, hoc est, incorporeus, appellatur: non tamen vbiunque mentio fit de spiritu, Deus quoque intelligitur. Et quid admiraris si de patre hoc dicimus, cum ne de paracliti quidem appellatione id dicere possemus, ut vbiunque spiritus, illic omnino paraclitus significetur, quauis hoc nomen illius potissimum sit demonstratiuum? siquidem & Christus Dei virtus & Dei sapientia nuncupatur, non tamen semper sapientia, & virtutis Dei appellatione filium dixeris intelligendum. Itidem hoc in loco, quauis illuminet spiritum, minime tamen de eo intelligitur: sed quando eos iam his erroribus liberauimus, vndique contra veritatem insurgere admittentes: eo quo primam asseruerunt modo legendum, pertinaciter insistunt, videlicet: Quod factum est in ipso vita erat: quid igitur & Sodomorum supplicium, & diluuium, & gehenna & innumera huiusmodi? Sed de mundi officio sermo nobis, inquit, est: sane quidem & illa officij sunt. Sed ut vehementius eorum reprehendamus positionem, percontemur eos, nunquid lignum vita sit? nunquid lapis in anima haec & immobilis. Verum & haec omnino esse nata, & quisnam hoc diceret? Non enim ipsa vita homo est, sed vitam suscepimus, Et ut ordine hoc etiam in loco orationem prosequamur, animaduerte quam inepte, quam absurde, quamque nulla ex parte spiritui quicquam consentaneum loquantur. Nam cum inde decidunt, ea hominibus attribuunt, quae meritò de spiritu dici arbitrati sunt. Veruntamen etiam sic ipsorum sententiam inquiramus, Vita, creatura hoc in loco intelligitur, ergo & lux creatura est, & de ea venit testimonium perhibiturus Ioannes: quamobrem igitur ipse lux non est? Non erat, inquit, ille lux, atqui ex creaturarum erat numero. Quomodo ergo non est lux? Quomodo in mundo erat, & mundus per ipsum factus est? Nunquid creatura in creatura erat, & creatura per creaturam facta erat, vel est? quomodo & mundus eum non cognouit? Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Sed iam satis risimus: vobis has ineptias, haec

hæc monstra consideranda dimittimus, ne risus mouendi duntaxat gratia hæc dixisse videamur, & tempus conteramus incassum. Nam si neque de spiritu id dictum est: vt planè ostendimus, neque de creatura, & eo quo asserunt puncto esset is textus distinguendus, Illud vnum sequeretur absurdissimum, quod ante diximus, filium per seipsum factum esse. Si enim lux vera filius est, lux autem hæc erat vita: vita autem facta est in ipso: eorum proculdubio sententia hæc coniungi, & in idem venire necesse est. Quamobrem hac reiecta, veram aggrediamur expositionem. Quænam autem ea est? vt post eam particulam, quod factum est, perfectum punctum apponamus: deinde clausulam incipiamus. In ipso vita erat: cuius particulæ sententia huiusmodi est: Sine ipso factum est nihil, quod factum est. Si quid factum est, inquit, sine ipso factum non est. Vides quo pacto hac breui adiectione omnia corrigit inconuenientia: Ex ea enim particula, Sine ipso factum est nihil: & adiectione, quod factum est: intelligibilia comprehendit, spiritum subtrahit. Quippe quæ dixisset, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Ne quis suspicaretur, si omnia per ipsum: spiritum quoque per ipsum factum esset, ea fuit adiectio necessaria. Ergo si quid factum est, id per ipsum factum dixi, siue inuisibile sit, siue corporeum, siue cæleste. Præterea non simpliciter dixit, omnia: sed si quid factum est, hoc est genitum: spiritus verò ingenuus est. Videlicet doctrinam qua certissimam in memoriam reduxit sensibilem creationem, quæ antè Moses edocuerat? Inde quum satis in his profecerimus, ad altiora nos erigens, ad incorporea scilicet atque inuisibilia, spiritum sanctum ab omni creatura seiunxit. Itidè Paulus gratia hac inspiratus inquit vniuersa in ipso condita esse, cuius animaduerte, quæso, certitudinem: ipse enim spiritus in Paulo loquebatur. Ne quis igitur eorum quæ à Deo creata factæque sunt, quicquam subtraheret, eo quod sint inuisibilia: neque his admisceret paracletum, sensibilibus & quæ cognitu facilia sunt prætermissis, cælestia his verbis enumerat: Siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Hæc autem particula, siue, singulis addita, nil aliud nobis significat, quam omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil: quod factum est. Si verò hanc præpositionem Per, significare diminutionem arbitraris, audi Prophe- tam dicentem: Initio terram tu fundasti, & opera manuum tuarum sunt cæli: quod de patre tanquam de conditore dictum est. Idem de filio Paulus attestatur: nunquam profectò id asseritur, nisi conditorem ipsum non ministrum opinaretur. Per ipsum autem hoc in loco nulla alia ponitur gratia, quam ne ingenuum quispiam suspicaretur. Nam quod ex officij & generationis dignitate nihilo sit patre inferior, audi loquentem: sicut pater suscitauit mortuos & viuificauit, sic & filius quos vult viuificat: quod si de filio etiam in veteri testamento: Initio terram tu fundasti domine, dictum est, manifesta est officij dignitas. Sin de patre prophetam id locutum dixeris, quod de illo dictum est: Paulus filio attribuit, & ita idem efficietur: neque enim filio id Paulus tam constanter attribuisset, nisi proculdubio patri & filio pares esse intel- ligeret dignitates. Vltimam namque & amentiam esse & audaciam, quæ incorporali conuenirent na-

1. Cor. 1. c.
Eph. 5. c.
1. Cor. 16. c.
1. Cor. 16. c.
1. Cor. 16. c.

turæ, ea ad minorem, & quæ illa indigeret deducere. Verum neque minor est filius, neque patris indiget substantia: quocirca non hoc modo de filio Paulus audeat profiteri, sed alia quoque huiusmodi: hoc enim verbum, ex quo, quod tanquam dignum quoddam, & præcipuum soli patri attribuis, filio quoque proprium his verbis ostendit: ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones subministratum, & constructum crescit in augmentum Dei: neque hoc solo contentus, aliunde etiam nobis os obtulit, quum illud verbum: Per quem, quod diminutionem significare arbitraris, patri attribuat. Fidelis enim Deus (inquit) per quem vocati estis in societatem filij eius. Et item per voluntatem eius. Et alibi, Quod ex ipso & per ipsum, & ad ipsum omnia. Itaque non filio tantum hoc verbum, ex quo, sed spiritui quoque attributum inuenieris. Dixit enim ad Ioseph angelus: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam: quod enim in ea genitum est, ex spiritu sancto est. Quemadmodum certè hoc verbum. In quo, quauis spiritus sancti sit proprium, id tamè Deo attribueri non recusat propheta, quum inquit: In Deo faciemus virtutem, Et Paulus obsecrans, inquit: Si quomodo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntatem Dei venire ad vos. Et iterum, In Christo Iesu. Et huiusmodi frequenter verba indifferenter accepta inuenimus: quod minime fieret, nisi vbiq; eadem esset substantia. Ne autem ex ea particula: Omnia per ipsum facta sunt: de signis dictum suspicaberis: de his enim reliqui euangelistæ verba fecerunt, non multo post subdit: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est.* Non autem spiritus qui factus non est, sed omnem longe excedit creaturam. Verum iam reliqua profequamur. Cùm de rerum creatione Iohannes verba fecisset, quod scilicet: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est,* de prouidentia iam sermonem aggreditur. *In ipso, inquit, vita erat.* Quod ideo addidit, ne quis forte diffideret, quoniam pacto tanta & talia per ipsum facta sunt. Nam quemadmodum si ex profundissimo & ingi fonte quantumuis aquæ haurias, nihil tamen eis diminuitur: ita in vniuersi operibus, quodcumque ex his productum factumve credideris, nihilominus efficit. Imò vt propriori vtamur similitudine, lucis scilicet, quam mox ipse subdidit: *Et vita erat lux hominum.* Quemadmodum, inquam lux quantumuis hominum multitudinem illuminaret, nihil splendoris remitteret: itidem Deus & antequam mundum conderet, & postquam condidit, idem perfectus atque integer permanet, nihil tanto & admirabili officio minor, nihil imbecilior: Quod si innumeros huiusmodi esset mundos conditurus: omnibus tamen sufficeret, non modo ad creandos, sed ad gubernandos. Vita enim nomen hoc in loco non modo creationis est, sed prouidentia ad perpetuitatem. Necnon & resurrectionis rationem iam asserere incipit, & admitanda hæc euangeliæ exorditur: adueniente autem ad nos vita, vis mortis perit: & luce nos illuminante, tenebræ euauerunt: sed manet semper in nobis vita, & mors ei dominari non potest. Itaque quod de patre dictum est: de hoc quoque proprie dicitur, quod in ipso viuimus, & mouemur, & sumus. Quod & Paulus his verbis significauit: quia in ipso condita sunt vniuersa, & omnia in ipso, & per ipsum creata sunt: quapropter & radix

1. Cor. 1. c.
Rom. 11. d.
Matt. 1. c.
1. Cor. 1. c.
Gal. 5. 4.
1. Cor. 1. c.
1. Cor. 1. c.
1. Cor. 1. c.
1. Cor. 1. c.
1. Cor. 1. c.

& radix dicitur, & fundamentum. Verum cùm audis, *Quod in ipso vita erat.* Noli suspicari compositum: alibi enim de patre dicit, Sicut pater habet vitam in se, sic dedit & filio vitam habere: sed vt patrem idcirco non dixeris compositum, quia vitam habeat, ita nec filium. Etenim alibi inquit, quod lux est Deus: & iterum, quod d lucem habitat inaccessibilem. Hæc autè omnia singillatim profecti sumus, non quod compositionem vllam in Deo suspicemus, sed vt paulatim ad doctrinam altitudinem euehamur. Cùm enim non facile à multitudine intelligi posset, quanam ratione in eius persona vita sit primū, id humiliter tetigit, quum inquit: Dedit ei vitam habere. Inde exuditos altius erigit his verbis: Ego sum vita. Et iterum: Ego sum lux. Et quænam est hæc lux? Non quæ sentit, sed quæ animo percipitur, quæ ipsam illuminat animam. Cùm enim dicturus esset Christus: Nemo potest venire ad me, nisi pater traxerit eum. Idcirco hinc exorsus Euangelista, inquit ipsum esse qui illuminat: vt quauis de patre aliquid eiusmodi audieris, non solius patris id esse, sed filij quoque profectis. Omnia, inquit, quæcunque habet pater meus, mea sunt. Primum igitur creationem nos edocuit, deinde beneficia quæ in aduentu suo nobis largitus est, vno verbo commemorauit, significauitque Euangelista, cùm ait: *Et vita erat lux hominum.* Non Iudæorum, sed hominum omnium. Non enim Iudæi duntaxat, sed Gentiles quoque in hanc cognitionem deuenere, & communis omnibus propofita est hæc lux. Quam autem gratia non angelorum, sed hominum tantum lucem dixit? quoniam ei in præsentia de humana natura sermo habetur: & ad homines venit, vt vera & perpetua eis bona annunciat. *Et lux in tenebris lucet.* Tenebras, & mortem & errorem appellat. Siquidem sensibilis hæc lux, non lucet in tenebris, sed omni luce penitus tenebræ carent. Prædicatio autem inter eum qui omnia comprehenderat, errorem effluxit, eumque penitus aboleuit: & moriens Christus sic mortem vicit, vt eos qui iam pridem morte detinerentur, liberaret. Cùm igitur neque mors, neque error hæc lucem exiperet, sed charitate incredibili propria vbiq; effulgeat: idcirco inquit, *Et tenebræ eam non comprehenderunt.* Quæ & si vinci nequeat, non tamen illorum qui illuminari nolunt, animis patitur immorari. Quamobrem si non omnes comprehenderit, nolite turbari, Non enim necessitate & vi, sed quum volumus, quum assentimur, Deus ad nos venit. Nolumus huic luci, & tantis deliciis ostium claudere: hæc lux per fidem nobis exoritur, & exorta in eorum, à quibus piè suscipitur, animis affatim radios diffundit: cui si puram & immaculatam vitam exhibeas, semper tecum permanet, semper in te habitat. Qui diligit me, inquit, præcepta mea seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Quemadmodum enim solaribus radiis nemo clausis oculis frui potest, ita neque huius claritatis particeps abunde vnquam fuerit, nisi animi oculum ad eum & dirigat & intendat: tunc enim quocunque se vertit, facilis ei prospere patebit: quod euenerit, cum omnibus malis affectibus animum purgauerimus. Peccatū enim tenebræ & votago quædam profunda: quod vel inde planissime constat, quod clam & sine arbitris peccata committuntur. Quicunque enim in faci-

nora, sceleratæque prolabitur, odio habet lucem, neque luci se credit, & quæ occulte, & in abscondito sunt, etiam sunt dictu turpia. Sicut enim in tenebris neque amicus, neque inimicus agnoscitur, sed omnia penitus ignorantur, itidem in peccato vsu venit. Quippe qui lucro inhiat, nullam amici, inimicive intelligit differentiam: & inuidus familiarissimum non secus quàm inimicum conspiciatur, & latrones similiter in omnes bellū gerunt, omnibus insidiantur: & omnino quicunque se vitiorum sordibus coinquinant, nihil ad rerum differentias dignoscendas ad ebrius, insanientibusque differunt. Et quemadmodum noctu amoto lumine lignum, plumbum, ferrum, argentum, lapides preciosos, & alia omnia eodem modo & videmus, & diiudicamus: ita qui fordide, & vitiose vitam viuunt, neque modestiæ vim, neque sapientiæ discernit pulchritudinem. In tenebris enim, vt iam dixi, preciosi etiam lapides nullam speciem, nullum præ se ferunt fulgorem, non sua, sed caligantium oculorum culpa. Neque hoc duntaxat nobis dum sub impia vitiorum tyrannide viuimus, molestum est, verum etià illud quod formidine propterea angimur, & veluti qui per obscuram noctem iter faciunt, vt nihil metuendum sit, metu tamen concutiuntur: sic qui scelus aliquod admittunt, & si nemo id videat, nemo reprehendat, nihilo tamen melius sibi fidunt, sed omnia formidant, omnia suspicantur: quippe qui perpetuis conscientia stimulis agitantur, omnia formidolosè circumspiciunt. Propulsemus igitur tam grauem, tam molestam vitam, cuius angore mors sequitur, mors, inquam, immortalis & perpetua, cui nullus supplicij finis est. Adde quod in hac vita nihil ab insanientibus hi differunt, qui terrenas res & breui duraturas tanquam in somnis suspicantur: videntur diuitiis affluere, cùm nullis affluant in deliciis esse, cùm non sint: neque antè se deceptos intelligunt, quàm ab infania liberentur, quàm somnum discunt. Quocirca & sobrij simus & vigilemus, nobis Paulus præcipit, & itidem dominus. Qui sobrius est & vigilat, quauis à peccato capiatur, mox tamen ipsum abiicit, fugatque: qui verò somno aut infania comprehenditur, non intelligit quo pacto sub eius detineatur seruitute. Quamobrem nobis nullus sit somni locus: non enim noctis tempus est, sed diei, vt in die honestè ambulemus. Etenim nihil peccato turpius est, nihil ignominiosius. Et profectò si ad turpitudinis rationem referatur, tolerabilius est nudos, quàm in peccato & scelere deprehendi: illud enim non ita in culpa est, interdumque pauperatis gratia contingit: eò autem qui peccatorum sordibus inquinatur, nihil obscenius, nihil contemptu dignius. Veniat nobis in mentem & diligenter consideremus eos qui rapinæ & cupiditatis causa in iudicium vocantur quam obsceni, quàm ridiculi appareant, cùm omnia turpiter & iniuste fecerint, omnes sefellertint, in omnia temere prolapsi sint. Nos autem tam miserè, tam infeliciter vitam agimus, vt vestem præpostere indui non patiamur, imò alios si id faciant, reprehendamus: quum verò & nos, & proximi nostri, capite ambulemus, non aduertimus. Quid enim eo turpius, qui assidue meretricios petit fornices? Quid contumeliosius, qui d maledico, quid inuidio dignus? Sed quamobrem non tam hæc turpia, quàm nudus ambulare videatur: ex consuetudine,

Eph. 5. c.
Matt. 24. d.
1. Cor. 1. c.
1. Cor. 16. c.

dine, unde nemo unquam sponte sua nudus ambulare consuevit. Illud autem omnes omni tempore, & sanè confidèter audent. Quòd si quispiam cum angelis haberet consuetudinem, apud quos vel nunquam tale committitur, certò tunc quoniam ridiculum sit, intelligeret. Et quid de angelorum loquor consuetudine? in ipsis enim regis apud nos, si quis introductam meretricè cognosceret, vel ebrietate, vel aliqua huiusmodi turpitudine dehonestaretur, ultimū daret supplicium. Quòd si hæc in regis intolerabilia sunt, longè magis in conspectu summi & omnipotètis regis cum vbiq; præsto adsit, & quæcunq; audemus intueatur, meritis poenis afficiemur. Quare vos & horror & admoneo, vt in hac vita & sobrios nos & quietos exhibeamus, rex enim noster omnia nostra opera conspiciat. Vt igitur hæc lux perpetuò nos illuminet, hos diuinæ clementiæ radios & quæramus, & efflagitemus, ita vt præsentibus his, & futuris bonis affatim fruamur, gratiæ & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto & in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM Homilia. 5.

Est Rom. 5.
in Ioan.

Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Cum de verbo Dei in euangelij sui principio ea Ioannes disseuisset, quæ mentes nostras facillè allicere possent ad credendum, via & ordine procedens ad ipsius verbi præconem ac nuncium, & eodem quo ipse nomine appellatur, Ioannem scilicet venit. Tu autem cum à Deo missum intelligas, nihil iam humanam ab eo dici, annuntiativè existimes. Non enim suum quicquam, sed mitentis arcana denūciat. Idcirco angelus appellatur, hoc est nuncius. Est enim nuncij officium nihil ex se dicere. Fuit autem hoc in loco non transitus ad esse, sed ipsius Apostolatus est significatiuū. Fuit missus, inquit, pro missus est. Quomodo igitur textum illud Apostoli, Qui cum in forma Dei esset, non eandem cum patre essentiam significare dicunt: eo quod non præponatur articulus? Ecce hoc in loco nullus præponitur, nunquid igitur de patre hic non loquitur? quid igitur dicemus propheta dicenti: Ecce ego mitto angelum meum antè faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te? Meum nanque & tuum duas personas significat. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine. Quid hoc, dicit fortasse quispiam, seruus de domino testimonium perhibet? Verum quum non solum à seruo testimonio perhibitus sit, sed ad seruum etiam venerit, & cū Iudæis baptizatus, nonne magis & commoueris, & dubitabis? Sed quid perturbari commouerique oportet? Admirare potius ineffabilem Dei benignitatem. Quod si quis adhuc in perturbatione dubius persisteret, dic ad illum id quod ad Ioannem dixit: Sine modo, sic enim opus est nobis implere omnem iustitiam. Si verò amplius quis perturbabitur, & illud ad Iudæos dictum adducet: Ego non ab homine testimonium accipio, dicetque, Si hoc non indiget testimonio, quamam gratia missus est à Deo Ioannes? Respondendum est, non propterea quod ipsius testimonio indigeret: prophanum enim id asserere, sed ea (quam

Philip. 2. a.

Mal. 3. a.

Mat. d.

ipse Ioannes subdit) causa. Vt omnes crederet per illum. Ipse autem Christus quum dixisset, Ego non ab homine testimonium accipio: ne apud indoctiores subiecti repugnare videretur, quum nunc dicat. Alius de me perhibet testimonium, & scio quia verum est testimonium eius, Ioannem significans: nunc, non ab homine testimonium accipio, mox adiectione eam soluit dubitatione, inquit: Sed hæc dico propter vos, vt salui sitis: quasi dicat, Deus ego sum, & Dei vnigenitus filius, & supernæ & immortalis substantiæ, nulliusque indigeo testimonio, & quantis nemo hoc profiteretur: nihil propterea natura mea sit minor, nihil deterior: sed cum mortalium salus mihi curæ esset, in hanc descendit humilitatem, vt hominis testimonio me subicerem. Nam propter Iudeorum imbecillitatem, hoc pacto melius faciliusque fides in eum extendi propagarique poterat. Sicut igitur carnem induit, ne si nuda se diuinitate exhiberet, omnes perderet: ita virum qui se annunciaret misit, vt cum familiarem vocem populi audirent, facilius ad credendum adducerentur. Nam quod nihil illo teste indigeret, satis, quis nam esset, nuda duntaxat & aperta substantia potuit ostendere, atque ita omnes in admirationem conuerrere: non tamen id fecit, quoniam, vt iam dixi, omnes perdidisset, cum nemo posset inaccessam illius lucis præsentiam tolerare. Propterea, vt dictum est, carnem induit, & vni conseruorum nostrorum de se testimonium mandauit, quoniam ad salutem nostram omnia operatus est, neque suæ duntaxat dignitati, sed auditorum vsui facilitatiq; consuluit. Quod ipse quoque his verbis significat: Hæc dico propter vos, vt saluemini. Et Euangelista quum de domino locutus dixisset. Vt testimonium perhiberet, de lumine, addidit, Vt omnes crederent per illum. Quasi dicat, ne putes hac causa testificatum venisse Ioannem Baptistam, vt fidei ratione aliquid domino adderet, sed vt sui homines crederent per ipsum. Quod autem ad hanc tollendam suspicionem hoc dixerit, ex sequentibus constat, addit enim: Non erat ille lux. Nam si non huius suspicionis gratia in hoc insisteret, præterisset simpliciter, & potius esset eiusdem rei repetitio, quam doctrinæ clarior significatio. Quippe quum dixerit, Missus est vt testimonium perhiberet de lumine. Prosequitur: Non erat ille lux. Neque id temere: sed quoniam frequenter apud nos qui testimonium perhibet, maior eo est, de quo perhibetur, & maioris plerumque authoritatis apparet, ne quæ de Ioanne huiusmodi oriretur suspicio, ab ipso statim principio eam penitus tollit, ostenditque & quis perhibuerit, & de quo perhibitur sit testimonium, & quæ sit inter eos differentia, & in hoc eius incomparabilem enarrat essentiam. Et ita audenter iam reliquam aggreditur orationem. Ne non si quid absurdum temerarij me oriebatur, quo stultorum mētes commoueri potuissent, è medio diligenter sublato, ita omnia persequitur, vt facillè iam nullo impedimento doctrinæ suæ rationem edoceat. Oremus itaque cum horum sensum reuelatione, & doctrinæ huius veritate, puram etiam vitam nullis his sordibus inquinatam. Siquidem nullus eorum vsus est, nisi bonis illustrentur operibus. Quantis enim fidem firmissimam, quantis scripturarum sensus haberemus, à vitæ autem patrocinio & deserti essemus, & nudi, nihil nos à gehennæ ignibus

Infr. 11

Ibidem

Infr. 11

ignibus eriperet, quin perpetua & inextinguibili flamma consumeremur. Quemadmodum enim qui bene operantur, resurgunt in vitam æternam: ita qui malè, in supplicium æternum, quod nullo unquam sine præcibitur. Quare omni diligentia, curaque adhibita contendamus, ne quod ex vera & firma fide lucrum accipimus, operum prauitate perdat, sed in hac vita totis viribus Christi sectemur vestigia, cui beatitudini nihil est conferendum. Atque vitam purè & sanctè viuentes, quæcunq; dicta sunt, ad Dei gloriam referamus, cui honor simul & vnigenito filio, & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM Homilia. 6.

Philom. 6.
in Ioan.

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Propterea mihi iam diu dilectissimi filij, paulatim vos per scripturarum pascua ducimus, nec omnia simul diffundimus, vt facillè, quæ vobis committimus, & custodiatis, & seruetis. Quippe qui ædificando nondum primis compactis lapidibus, alios superimponunt, iam quassatum & breui ruiturum struunt parietem. Qui autem his firmatis, & calce compactis opus reliquum profequuntur, tutam & diu duraturam domum ædificant. Huiusmodi & nos architectos ad nostras confirmandas animas imitemur. Etenim nonnunquam veriti sumus, ne recente, & adhuc imbecilli priore fundamento, aliarum speculationum accessu, et mens simul omnia assequi nequeat, priora illa offenduntur, & pereant. Quid igitur hodie nobis propositum est? Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Siquidem cum superius Ioannem venisse dixisset, vt testimonium perhiberet de lumine, & quod missus fuit: ne quispiam ex testimonij nouitate, de eo qui testimonium perhibiturus est, aliquid suspicionis exoriretur, mentes erexit, & supra omne principium æternam, & nullo sine per scripturam Dei profectus est essentiam: & quoniam pacto filius hoc habere potest, inquit: De Deo loquimur, & quoniam pacto, interrogas? nonne times? nonne exhorrescis? quod si abs te quispiam quæret, quomodo immortalæ vitam, & corpora nostræ habituræ sint animæ: nonne ridicula esset quæstio? ac si non humani esset ingenij eiusmodi inquirere, sed credere tantum oporteret: neque esset curiosus inuestigandum, quod sufficientem habeat sui demonstrationem, & immensam promittentis potestatem. Nam cum animarum & corporum nostrorum conditorem, qui omnem incorporalem excedit creaturam, sine principio esse asseramus: quam ratione id factum sit, efflagitabis? Quisnam hoc inconstantissimi esse animi, & insanæ mentis indicium negauerit? Audisti: Et lux vera. Quid fulrè & temerè æternam hanc vitam humana ratione coniectari, atque inuenire contendis? Haud fieri potest. Quid scrutaris imperferabilia? Quid circa incomprehensibilia inanè subis laboreris? Quid inuestigas quæ nulla ratione possunt deprehendi? Iniquitas quanta potest diligentia solarium radiorum originem: non sanè poteris, neque indignaris, neque tuâ iniquo fers animo imbecillitatem. Quid igitur in maioribus tam audax

es, & temerarius? Tonitru filius Ioannes tuba personæ spirituali nihil aliud, quàm quod audierat à spiritu, inuestigauit: tu autem illius gratiæ expers, & penitus vacuus, manifestis humanæ naturæ rationibus illius cognitionis terminos superare contendis: propterea eo peruenire nunquam poteris. Tale enim diaboli ingenium est, tales insidia, vt eos qui nobis cõstituti sunt fines, transire persuadeat, ac si ad longè meliores simus peruenturi: cum verò hac nos spe allexerit, & diuinâ gratiâ priuauerit, tunc nū solum nobis nihil amplius præstantiusve elargitur (quoniam enim pacto diabolus) sed ne in pristinâ quidem conditionem, vbi tutè, & securè commorabamur, reditum permittit, sed passim trahit errantes, cum non habeamus vbi possimus cõsistere. His fraudibus primum è paradiso hominem expulit. Maioris nanque cognitionis & gloriæ spe allectum, ab his quibus tranquillè fruebatur bonis deiecit: & non modo eum Deo similem, vt pollicitus erat, non reddidit, sed sub mortis ditionem compulit. Non modo nihil amplius à ligni fructu affecturus est, sed ne cognitionem quidem, quam prius habuerat, retinuit, cum multa se cogniturū speraret: tum primum erubuit, cum se nudum abscondit, cum antea nullo fuisset pudore confusus. Cum enim se nudum & vestibus carètem cognouit, & tristitia & dolore contabuit: quod ne nobis accidat, conditori nostro Deo pareamus, & eius præcepta omni diligètia obseruemus. Neq; præterea quicquam inuestigemus curiosius, ne accepta beneficia amittamus. Quemadmodum hi qui cum sempiternæ vitæ principium inuenire contenderint, etiam quæ assequi licuerat, amiserunt: neque tamè quæstia affecti sunt, cum minimè potuerint, & à vera vnigeniti fide deciderint. Nos verò nullo pacto velimus perpetuos, quos nobis patres nostri posuerunt terminos præterire, sed omni tempore spiritu sancti legibus pareamus: & cum audierimus, Erat lux vera, non ulterius inquirendo, quod inueniri non potest, persistamus: Nam si genitus esset vt homo, necessariò differentia aliquam esse inter genitorem genitumq; oportuisset: cum verò ineffabili ratione, & vt Deum decet, genitus sit, meritò & ante & post, quæ particulæ temporis iudicia sunt, in eum cadere nequeunt. Nam filius seculorū omnium est conditor. Ergo non pater, inquit, est, sed frater. Quam hæc necessitas? si patrem, filiumq; aliunde ortos diceremus, id sanè sequeretur: sin hanc negamus impietatem, & patrem, quidem sine principio esse, neq; ex alio genitum, filium autè sine principio, genitum tamè ex patre & sentiamus, & profiteamur: quid nos tã impiam cogit inducere necessitatem? nihil profecto, splendor est, splendor autem cum natura simul cuius est splendor intelligitur. Præterea Paulus filium splendorem appellauit, vt nullam suspicareris patris & filij differentiam. Quod autem à superiori exèplo sequitur, absurdè à stultis motâ obiectionem tollit. Non enim ex splendore, inquit, appellatione propria ipsi priuari persona existimabis: hoc impium est, & Sabellianorū Marcellianorumq; insania, qua nos abiecta, in propria esse filiam persona dicimus. Idcirco cum splendorem ipsum appellasset, addidit figuram esse substantiæ eius, quo propriâ eius personâ ostenderet, & eius esse substantiæ, cuius est figura. Non enim satis est vno, vt iam dixi, verbo Dei doctrinam hominibus

Gene. 3. a.

Febr. 1. a.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 7.

ostendere, sed multa ex singulis collecta, quæ huic accommodentur materiam eligamus, si poterimus de diuina gloria dignè loqui: dignè autem dico, quantum in nostris viribus est. Quod si quis Dei respectu dignè se verba facturum arbitraretur, contemderetque ita se Deum intelligere, ut ipse seipsum nouit, is maximè Deum ignorat. Cùm igitur hæc aperte videamus dilectissimi, summo nobis studio insistendum est in iis quæ nobis verbis ministris, & qui certò id conspicati sunt, tradiderunt, & nihil ulterius contendamus. Duo nanque mala & quidem grauiora, hoc morbo laborantes circumueniunt. Primum quod dū in his frustra inquirendo laborant, miserii fiunt, cùm ea inuenire nequeant. Alterum quod Deum irritant, cùm constitutos ab ipso terminos excedere conentur: quod quanto perire Deum ad iram prouocet, cùm planè omnibus constet, in præsentia omittamus: & eorū contempra dementia, quo perpetuò nos corroboret, eius sermones formidemus, quoniam, inquit: Ad quem aspiciam, nisi ad humilem, & quietum, & metuentem sermones meos? Hac igitur perniciosa inquirendi cura abiecta, nostra cõteramus corda, peccata deprecemur, ut à Christo nobis præceptum est, & eorum gratia quæ perperam & iniquè egimus, compungamur: & summa cum diligentia quicquid superiori tempore ausi sumus, quicquid malignè cõmissimus, animo repetamus, atque abiciamus. Ad quod multas nobis deus vias aperuit. Primum enim errata tua in Deum confiteare, ut iustificeris. Et iterum: Dixi proniciab aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Neque enim parum nobis confert ad magnitudinem peccatorum imminendam frequēs eorum memoria & accusatio. Est & alia operosior, ut nemini qui nos offendit succenseamus, sed iniurias omnes magno & generoso animo obliuioni mandemus. Vis & tertiam? audi Danielem: Peccata tua elemosynis redime, & iniquitates tuas misericordis pauperum. Accedit & alia, iugis sollicita oratio, & in deprecationibus ad Deum, cùm puritate perseuerantia, quæ non paruam nobis affert consolationem, & à peccatis nos abluat: cuius ad hæc cum proximi charitate maiorem in modum diuinam in nos iram extinguit. Ignem nanque ardentem extinguit aqua, & elemosynis purgantur peccata. Decursis igitur his viis omnibus, & repetitis, in iisdem assidue perseueremus: hoc pacto non modo præterita abluemus peccata, sed in posterum maximum consequemur emolumentum. Quippe qui nullam dabimus diabolo occasionem, ut nos in vitæ desidiā, vel in exitialem aliquem affectum pelliciat. Præterea neque insanas disputationes, neque noxias inducet controuersias, ut ei moris est, cùm ociosos nos & oscitantes, nullamque, quomodo ad virtutis viam dirigamur, sollicitudinem habere conspiciatur. Hunc nos eius insidiis aditum obstruamus, vigilemus: sobrii simus, ut in hac breui vita paruo labore perperua in eterno illo seculo bona nobis comparemus gratiā & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri simul & spiritui sancto gloria, in secula seculorum, Amen.

Esq. 96. a

Dan. 4.

Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum. Nihil prohibet quin hodierna die eadē verba repetamus, cùm hesternā propter opinionum expositionem, omnia complecti non potuerimus. Vbi sunt hi, qui ipsum verum Deum negant? Ecce hī: lux vera appellatur, alibi ipsa veritas & vita, sed cū in eū locū uenerimus apertius explicabimus. In præsentia autē necessarium est id charitati vestræ exponere, si illuminat omnē hominem uenientē in hunc mundum, quoniam pacto tot homines sine lumine permanent? Neque enim omnes Christum cognoscunt, quomodo ergo illuminat omnem hominem? Illuminat profectò, quantum in ipso est. Si qui autem sponte sua mentis oculis conuictibus ad huius lucis radios aciem dirigere noluerint, non ex luminis natura in tenebris periterunt: sed malicia sua, qui sponte tanto se dono indignos reddiderunt. Nam si gratia in omnes diffusa est, non Iudæum, non Græcum, non Barbarū, non Scytham, non liberum, non seruum, non uirum, non mulierem, non senem, nō inueniem effugit aut designat, omnibus eadem est, omnibus se facile exhibet, omnes pari honore aduocat. Qui autem eius munere sui negligent, hanc suam caritatem quo libent examine. Quam enim omnibus aditus pateat, & a nemine prohibeatur, perdit quidam & nequam homines propria duntaxat malitia ingredi recusant. In mundo erat, sed non tanquam mundo æqualis, id circo addidit. Et mundus per ipsum factus est, quibus uerbis iterum te ad æternam uigenti reducit essentiam. Qui enim audit hanc non tam esse opus, nisi penitus insanat, nisi inimicus gloriæ Dei, atque hostis sit. omnino uelit nolite opera sua eorum condonorem fuisse confitetur necesse est. Quocirca magis magisque indies admiratus sum Pauli Samosatensis insaniam, quo uultu tam manifestè audeat repugnare ueritati, si que ipsum spōte sua in errorem præcipitem dare. Non enim ignorat, sed se consiliū errauit, non secus ac Iudæi. Nam quemadmodum hi hominum gratia, fidei firmitudinem prodiderunt, & Christum uigentem, & Dei filium intelligentes, principum tamen gratia fateri noluerunt, ne è synagoga eicerentur: ita & illum, ut mulieri cuidam rem gratam faceret, salutem suam inquitunt contempnissè. Graue profectò & molestum quiddam est inanis gloriæ uis, quæ facillè etiam sapientum oculos possit perstringere, nisi temperetur: & si ambitio hoc potest, longè magis hic, qui ea uolentior est affectus. Idcirco ad Iudæos Christus: Quomodo, inquit, potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ à solo Deo est, non queritis? Et mundus eum non cognouit. Hoc loco mundum, peccantium multitudinem, & terrenis rebus deditam, stultūque & abiectū, & omnibus obnoxium perturbationibus uulgius appellat. Nā Dei amici & uenerabiles illi uiri, etiam ante Christi incarnationem ipsum cognouerunt, & patriarcham eius præuidissè aduentum ipse Christus nominatim testatur. Abraham pater uester exulauit, ut uideret diem meum: uidit, & gauisus est. Et quod Dauid Iudæos arguens, inquit: Quomodo Dauid in spiritu domini ipsum uocat, dicens: Dixit dominus domino meo, sede à dextris

Est hinc Ioh.

Act. 3. d

Luc. 10. d

Infra 18

Ioh. 3

tris

tris meis? Et sequenter in eos inuictus, Mōi meministi: & quod reliqui prophetæ eandem habuissent cognitionem Apostolus Petrus, omnes prophetas à Samuele cognouisse eum, & eum, & eius aduentum multo antè tempore dixisse, his uerbis attestatur: Et omnes prophetæ à Samuele, & deinceps qui locuti sunt, annunciauerunt dies istos. Iacob autem & patri quemadmodum auo & apparuit Deus, & locutus est, multa & magna eis se daturum bona pollicitus, quæ quidem re executus est. Ad hæc obiecerit quispiam: Quo igitur pacto multi prophetæ cupierunt uidere quæ uideretis, & non uiderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt? Nunquid non fuerunt eius cognitionis participes? Fuerunt sanè. Quod hac eadem particula: ex qua nonnulli ea cognitione priuatos fuisse prophetas arbitrati sunt, manifestum facere contendemus. Multi, inquit, cupierunt uidere quæ uos uideretis: non erunt ergo ipsum ad nos uenturum, & quæ fecit, facturum. Nisi enim nouissent, nullo pacto uivendi flagrasset desiderio. Nemo enim quod ignorat, capere potest. Non uerunt igitur ipsum Dei filium ad humanum genus descensurum. Sed quænam sunt quæ neque uiderunt, neque audierunt? ea quæ nunc uos & uideris & auditis: siquidem & uocem eius illi audierunt, & ipsum uiderunt, non tamen in carne, neque cū hominibus conuersantem, neque nobiscum tam familiariter liberèque loquentem. Quod significauit cū non simpliciter dixit, cupierunt uidere me, sed quæ uos uideris: neque audire me, sed quæ uos auditis. Itaque licet non ipsius aduentum in carne conspicati sunt, uiderunt tamen ipsum futurum, quem cupiebant, & in quem credebant. Ceterum cū nos gentiles accusant, & his uerbis percontantur: Quid superiori illo tempore, cū nondum humanum genus aspiceret, faciebat Christus? Quid tandem finem ipsum expectauit, ut nostræ salutis consuleret, cū tandum nos neglexerit? Respondebimus, quod ante id tempus in mundo erat, & opera sua summa curabat prouidentia, neque à uenerabilibus illis & sanctis uiris ignorabatur. Si uerò quod non omnes, eum tunc temporis, sed boni tantum, & uirtute præditi, & sanctimonia cognouerunt, idcirco incognitum dixeris: hac etiam ratione nunc incognitum dixerimus, cū non ab omnibus cognoscatur. Sed quemadmodum in præsentia, nemo eorum gratia qui Deum ignorat, cognoscens: non crederet: ita neque de superioribus illis temporibus dubitandum est. Multis enim, & ut rectius dicam, claris illis & præstantibus uiris cognitus est. Quod si quis percontaretur, quam obrem non omnes ei tunc crediderunt neque seruiuerunt, sed insti duntaxat: eum rursus interrogabo, quid hoc etiam tempore non omnes eum cognoscunt? & quid de Christo loquimur? cur ipsius patris non omnes, neque nunc, neque antiquitus habuerunt cognitionem? Verū alij omnia sponte sua fieri aiunt, alij dæmonibus uniuersi orbis prouidentiam permittunt. Sunt qui alium præter hunc Deum effingant, nonnulli oppositam potestatem Deum effingant, & leges eius mali cuiusdam dæmonis arbitrantur. Quid ergo hac non causa Deum esse negabimus, quoniam nonnulli ipsum negant: & malum ipsum esse profitebimur, quoniam malum impiè aurumant? Mirre, quæstio, stultitiam, & uiltima te in sania liberum red-

de. Nam si stultorum iudicio ad nostras mentes doctrina informandas duceremur, nihil esset reliqui, quin eadem similiter comprehenderemur insania. Nemo solem dixerit oculis noxiū, eo quod nonnulli visu sunt hebetiori, sed quàm accommodatissimum, & ex acutè intuentibus eius utilitas iudicatur. Neque mel quispiam amarum gustu iudicauerit, quoniam tale ægrotantibus uideatur, Deum autem ex infirmorum & ignorantium iudicio uel non esse uel malum esse, aliquando rebus humanis prouidere, aliquando eas negligere opinari, non sani hominis sed insani potius, & ultimo furore perciti meritò dixerimus: Et mundus eum non cognouit, inquit, sed hi quibus mundus dignus non erat, eum cognouerunt: & causam ignorantis inferuit. Non enim simpliciter, inquit, Nemo eum cognouit: sed, mundus eum non cognouit: hoc est, qui tantum mundo inhaerent, qui mundo innituntur, qui terrena duntaxat sapiunt: sic etiam Christus eos appellare consueuit. Pater sancte, inquit, & mundus te non cognouit. Neque filium tantum, sed & patrem mundus ignorauit, quemadmodū diximus, Nihil etenim adeo mentem perturbat, quàm secularibus his rebus inhaerere. Cū igitur hæc nobis luce clariù pateant, huius mundi illecebras, carnaliaque, & terrena totis uiribus abiciamus. Neque enim in paruā re, & nullius momenti, sed in maxima bonorum detrimentum accipimus, siquidem nullo pacto fieri potest, ut qui omnia ad præsentis uitæ uoluptatem refert, is cælestibus bonis fruatur: sed necessarium est, qui terrenis rebus inhiat, à cælestibus decidat. Non potestis, inquit, Deo seruire, & mammona: unum teneamus, alterum odio habeamus oportet. Hoc quoque ipsa rerum clamat experientia. Quippe qui pecuniarum uident cupiditatem, hi maximè sunt qui Dei flagrant desiderio: ac contra qui illas præcipuè admirantur, hi maximè sunt, qui in Deum amorem habent remissiores. Animus enim qui pecuniarum cupiditate distrahitur, non facile ab his abstinere, quæ Deum ad iram prouocant: utpote qui alterius seruus sit domini, omnia ipsi cõtra diuinas leges præcipientis. Sobrii igitur sitis aliquando, & excitemini, & cui nostrum debeamus seruitium, intelligamus: eiusque duntaxat regnum desideremus, clamemus, præterita desicemus tempora, quibus mammonæ seruimus, cuius graui & intolerabili iugo abiecto, Christi iugum & leue & facile subeamus. Nihil enim eorum quæ mammona, nobis Christus præcipit: siquidem illud omnium inimicitias, hic contra omnium amorem, omnibus salutem dicere. Illud nos luto & terræ affigens, neque enim aliud aurum est, ne noctu quidem uel minimum respirare nos sinit: hic nos inani & superuacanea cura liberat: iubetque ut in celo thesauros sine cuiusquam iniuria, propria iusticia recondamus. Illud post innumeros sudores atque miserias, neque nobis adesse, neque auxilium in necessitatibus præstare potest, quamuis multa & grauia perpetiamur, ut eius legibus pareamus, imò uehemèntiori afficit supplicio: hic & si nobis amaritudinis calicem promittat, nunquam tamen nos sine mercede dimittit, sed incredibili liberalitate nos donat. Nonne summa profectò dementia est tam leue, tam gratum imperium, & tantis redundans bonis, ut ingrato & scdissimo seruias tyranno, contemneres: quum nihil neque in hac, neque

Infra 7. d

Luc. 16. a

in æterna illa vita his, qui ipsi parent & seruiunt, afferre possit vilitatis? Neque id solum graue est, & molestum quod nullum laborum præmium reddat, verum quod innumeris sibi obsequentes, vt iam diximus, malis accumulatis: plurimi enim ex his qui illic cruciantur, eo quod pecuniis seruiuerunt, earumque cupiditati indigentibus nihil erogarunt, poenas luunt. Quod ne nobis accidat, dispergamus, demus pauperibus, & noxiis huius vitæ curis, sollicitudinibus, & eo quod illic nobis impendet, supplicio animam liberemus, & pro terrenis pecuniis iustitiam cælo recondamus: perpetuos colligamus thesauros, qui vna in cælum nobiscum euadere, & proficere, & nobis periclitantibus præsto adesse, & iudicem conciliare possint: quem si nobis propiciam, vt optamus, & in hac vita, & in die illa habuerimus, fidenter his bonis fruemur, quæ in cælis diligentibus se præparauit: quæ vitam omnes consequamur: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia 8.

Est Rom. 8.
in Ioan.

In propria venit, & sui eum non receperunt. Si primum meministis sermonum, fratres dilectissimi, fidentius iam quæ sequuntur, super eis magno cum emolumento edificabimus: sic enim & vos melius edoceri poteritis, & nobis non multo opus erit labore, quum ex discendi cupiditate acutius inspiciendi via pateat. qui enim id quod accepit, amittit, semper indigeat, oportet, nec vllò vnquam tempore quicquam consequatur: qui vero accepta custodit, & his indies aliquid superaddit, ex discipulo quamprimum magister proculdubio euadet, non modo sibi, sed omnibus vtilis. Huiusmodi ego hanc omnem conuersionem futuram expecto, hoc est incredibili vestro audiendi desiderio, & mita attentione coniectatus. Agite ergo tanquam sub certa & tuta custodia in animis vestris Christi thesaurum deponamus: & quæ nobis hodie proposita sunt, ea quantum nobis spiritus sancti gratia suppeditabit, explicemus. Dixit evangelista: Et mundus eum non cognouit: quod de superioribus illis temporibus locutus est, non immerito iam ad prædicationis tempora descendit, atque in propria venit, & sui eum non receperunt. Suos hoc in loco Iudæos appellat, tanquam populum potentem, & sub quo omnes ferme homines comprehenderetur. Et quemadmodum superius multitudinis amentiam admiratus, & de communi natura erubescens, inquit, quod mundus per ipsum factus est, nec tamen conditorem suum cognouit, ita in hoc iterum loco Iudæorum multitudinis ægrè ferens perfidiam, in grauiorem prorumpit accusationem: inquit enim, Et sui eum non receperunt. Quum ad eos venisset: Nec Ioannes solum, sed propheta quoque, & deinceps Paulus hoc idem cōquesti sunt: & quotquot propheta ex persona Christi clamauerunt: populus quæ ego non cognoui, seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. Filij alieni mentiti sunt mihi, filij alieni inuenerunt, & claudicauerunt ad semitas suas. Et iterum: quibus non est narratum de eo, videntur: & qui non audierunt, contemplati sunt, & inuentus sum

Psal. 17. g

Esai. 5. d

à non quærentibus me. Palam apparui his qui me non interrogabant: Paulus autem ad Romanos: Quid ergo, inquit? quod quærebat Israel: hoc non est consecutus, electio autem consecuta est. Et iterum, Quid ergo dicemus? quod gentes quæ non sectabantur iustitiam, apprehenderunt iustitiam? iustitiam autem quæ ex fide est: Israel vero sectans legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Et sanè plurima admiratione dignum est, quo pacto, qui in prophetarum libris educati, Mosem & reliquos deinceps prophetas singulis diebus plurima de Christi aduentu locutos audierant: præterea Christum signa & miracula quotidie facientem, & secum duntaxat versatum viderant, neque finentem adhuc discipulos, vt in gentes dispergerentur, & in Samaritanorum ciuitatem ingrederentur, neque ipsum eas ingressum, sed vbi que assentem missum se ad oves quæ perierant de domo Israël: tum cum signa viderent, prophetas frequenter audierant, quotidie ab ipso admonerentur, tam surdi penitus, & caeci perstitierunt, vt nihil eos ad Christi fidem posset adducere. Gentes autem nihil eiusmodi viderant, nullos de Deo sermones, ne in fomnis quidem acceperant, sed in insanientium fabulis versati (hec enim gentilium philosophia est) ac poetarum deliramenta euoluentes, lignis & lapidibus affixi incubuerant, neque doctrinæ, neque vitæ gratia quicquam vtile, bonumve conspiciantur. Eorum namque vita, quam porcina, immundior erat, & scelestior. Et quid ita non esset? quum viderent Deos suos in omnibus flagitiis, sceleribusque delectari, & verbis quidem obscænis, rebus autem obscærioribus coli, quibus & festum diem, & cultum ipsis se exhibere arbitrabantur, præterea nephâdis etiam puerorum credibus venerari mirum, si in his illos imitabantur? Hi tamē quum in inum malitiæ pelagus demersi essent, repente tanquam machina quadam ad superna impulsis ab ipso cælo clari apparuerunt. Quoniam pacto hoc factum est, audi Paulum. Et enim beatus ille est, qui hæc diligenter inquirat, neque cessat quo vsque eorum causas inueniat, & in omnes diffuset. Que igitur est causa? & quamobrem Iudæi tam obstinate induruerunt? Audi, inquam, illum, cui ministerium hoc creditum est, & qui hæc aperit, hanc multitudinis soluens dubitationem. Ignorantes, inquit, iustitiam Dei, & quærentes propriam iustitiam statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti, propterea ita induruerunt. Et iterum hoc idem aliter interpretatus, ait: Quid ergo, quod gentes quæ non sectabantur iustitiã, apprehenderunt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est: Israel vero sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit? Dic quare? Quia non ex fide. Offenderant enim in lapidem offensionis: hoc est, diffidentia eis horum malorum fuit causa, quæ stultitia peperit. Quum enim antiquitas quam Gentes & legem, & Dei cognitionem, & alia quæ Paulus commemorat, amplius & perfectius Iudæi habuissent, inde post Christi aduentum eodem honore, & hos illis que ex fide vocatos videret, nihilque circuncisionis gratia fide se Gentes superiores, stultitia sua in inuidiam exarserunt, & ineffabilem, immensamque domini non tulerunt benignitatem, quod nulla alia causa quam ex superbia & prauitate sua eis accidit. Quid enim omnium stultissimi ob humanitatem, clementiamque in alios collatam offendimini? Nunquid vestra bona aliorum

Rom. 11. d
Ibidem 9. g

Matth. 20. b

Rom. 13. d
10. c

Ibidem 2. b

Esai. 51. b
Rom. 2. d

Galat. 2. c

Psal. 51. c
11. d

Rom. 3. b
Ibidem c

aliorum communicatione muniebantur? Sed cæca profecto malitia est, quæ nihil opportunum, nihil vtile intelligere potest, sed quamprimum omnium obliuiscitur. Offensi itaque quod socios eiusdem habituri essent familiaritatis, contra se ensem strinxerunt, & longè à se diuinam abiecerunt benignitatem. Nec immerito: Amice enim, inquit, non tibi facio iniuriam: volo etiam & huic nouissimo dare sicut & tibi. Imò neque digni sunt hi, quibus ita respondeatur. Ille enim etsi ægrè ferebat, narrare tamen poterat totius diei labores, æmimas, æstus sudores: hi autem quid afferere potuissent, nisi desidiam, luxuriam, iniuriam, vitia, quæ semper omnes propheta suis profecti sunt accusationibus, quibus non minus quam gentes Deum offenderunt? Quod Paulus his verbis significauit: Nō enim est distinctio Iudæi & Græci: omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratis per gratiam ipsius, in qua epistola & vtiliter admodum, & scite disputat. Cæterum superius grauiori eos supplicio dignos ostendit. Quicumque enim in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur, hoc est grauius: quippe qui cum natura etiam legem habent, quæ eos accusat, neque hac tãtum causa, sed quod fuerunt apud gentes authores vt Deo malediceretur. Nomen meum, inquit, per vos blasphematum inter gentes. Cum igitur hoc maximè eos offenderet (etenim ex circuncisione credentibus nouum & admirabile videbatur) idcirco Petrum accusabant cum ad ipsos à Cæsarea rediret, quod ad homines habentes præputium diuertisset, & cum his comedisset. Qui cum Dei intellexissent dispensationem, rursus admirabantur, quomodo inter gentes donum spiritus sancti diffusum esset, & stupore quodam nunquam tam inopinatum rem se expectasse significabat: hoc cum intelligeret Paulus maximè eos tangere, in eo immoratur, vt eorum tam inflatam contundat superbiam: & quoniam pacto hoc faciat: vide eum de gentibus disputaue- rit, ostenderitque nullam eas habere excusationem, neque salutis spem, & accuratè eorum peruersam doctrinam, & immundam vitam accusauerit, ad Iudæos sermonem vertit, inde à propheta omnibus collectis, quibus ille asserit scelestos quosdam, & dolosos, & subdolos, & quasi omnes simul inuites factos, & neminem Deum require-re, & declinasse omnes, & alia huiusmodi, addidit: Scimus autem quoniam quæcunque lex loquitur, his qui in lege sunt loquitur, vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei. Quid te effers Iudæe? Quid superbis? etenim os tuum obstruimus est, & tua perit audacia, & cum omni mundo etiam tu factus es subditus, nec secus, ac cæteri omnes, vt gratis iustificeris indiges. Oportebat si benignus eras & rectus, & debitam habebas in Deo fiduciam, non hoc pacto his qui consecuturi erant, & misericordiam & salutem pro humanitate inuideri. Maxime enim prauitatis est, vt aliorum commoda iniquo animo quis ferat, præcipue si nullo suo detrimento id fiat. Nam si aliorum salus tuis commodis officeret, esset fortasse dolori tuo indulgendum, quanquam neque hoc sapientem deceat. Quod si neque proximi damno aliquid tibi lucrui, neque felicitate detrimenti prouenit, quamobrem torqueris si quis gratis salutem assequitur? Oportebat sanè, vt dixi, si bonis, si

probatis esses moribus, quæ gratis gentibus salus clargita sit, ea minimè iniquo animo ferre. Quum autem domino eiusdem sis reus criminis, eum que offenderis, alienis commodis doles & superbis, tanquam tibi soli fir obnoxius, cui gratiam largiatur: hoc profecto non inuidiæ tantum, sed vltimæ dementia est, & quantumuis dignum supplicii. Superbiam namque malorum omnium in te plantasti radicem. Idcirco sapiens principium eam peccati, hoc est radicem, fontemque & matrem appellauit, per hanc primus homo à tanta illa paradisi sede deiectus est, per hanc, qui eum decepit, diabolus à tantæ dignitatis fastigio decidit. Quare cum versutus ipse, atque scelestus huius peccati naturam vni que intelligat, quod ex ipso etiam cælo possit creaturam deicere, hanc viam aggressus est. Quum Adam è tanta gloria derubauit, quippe cum Deo similem eum futurum polliceretur, superbia extulit, & ad ima præcipitem deuoluit. Nihil enim tam alienum à diuino amore hominem reddit, nihil tam facile in gehennam intrudit, quam superbiæ insania, sub qua omnis nostra vita immunda est, quanuis pudicitia, virginitate, ieiunio, orationibus, elemosyna, quanuis omni denique virtute præstemus. Immundus, inquit, apud Deum omnis superbus. Coerceamus ergo hanc animi elationem, hunc factum penitus tollamus, si mundi esse, & eo quod diabolo paratum est, supplicio volumus liberari. Superbus enim eodem quo diabolus cruciatu damnatur: audi Paulum, non neophytum: ne in iudicium incidat, & in laqueum diaboli. Quod in iudicium? quem in laqueum? In ipsam damnationem, & in ipsum supplicium. Quoniam igitur pacto hoc evitare discrimen poteris? si tecum eius naturam, multitudinem scelerum, tormentorum magnitudinem, & eorum (quæ in hac vita pulchra videntur) fluxum, imbecillitatemque, nihil à feno differentem, & vernis floribus languidiorem reputabis. Si hæc frequenter animo infederint cogitationes, & eorum qui rectè vixerint meminerimus: nullo nos conatu, nullis viribus diabolus inflare poterit, neque occasionem vllam aut causam qua nos oppugnet, inueniat. Bonus autem & mitissimus humilium Deus, ipse & vobis & nobis cor contritum præbeat & humiliatum, sic enim & hæc & alia bona opera de nobis extare poterunt, ad gloriam domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 9.

In propria venit, & sui eum non receperunt. Clemensissimus & benignissimus Deus, dilectissimi, omnia & facit & molitur, vt nos ad sectandas virtutes illuminet, & vnumquenque bonum esse vult, neminem tamen cogit. Suadet autem, vt rectè faciamus: quicumque ipsi assentiuntur, & allicit, & trahit. Propterea cum veniret in mundum, alij eum receperunt, alij neglexerunt. Nullum enim seruum Deus vult inuitum, nullum coactum: sed eos tantum, qui sponte sua ipsum optant, ipsum amplectuntur; & gratiam se ei seruitutis habere intelligunt. Homines enim, vt pote quibus necessario seruorum opera & seruitio opus est, impro-

Eccl. 10. b

Esai. 41. d

Genes. 3. a, b

1. Tom. 3. b

Est Rom. 9.
in Ioan.

hos & dicto non audientes seruos possessionis iure coercent. Deus autem cum sibi ipsi sufficiat, & nullius indigeat, nostram duntaxat salutis gratia omnia operatur, nosque ipsos nostri arbitrij & iuris esse liberè permittit. Idcirco cogit neminem, ad nostram tantummodo spectat vtilitatem. Quod si nolentes ad seruiendum traheret, non secus eis deberet, ac si nullum præstitissent seruitium. Quamnam igitur causam, dicit quispiam, qui ipsi parere nolunt, supplicio afficit? Quid minatur gehennam his, qui præcepta transgrediuntur? Quoniam maiorem in modum eorum, qui hortatu & suasionibus suis non adducantur, curam habet: & quum bonus benignusque sit, nec resiliens misos facit, neque fugientes negligit. Quamobrem cum priorem, hoc est, beneficij viam contemnamus, nullisque aut suasionibus, aut præmiis obaudire velimus, alteram penæ scilicet & supplicij aggrediatur, amarissimam quidem, maxime tamen necessariam: priore enim contempta, necessarium secunda agenda est. Nam & legum latores multis & grauibus contra errantes supplicij animaduertunt, non tamen eos propterea aspernamur, sed longè magis sanctionum illarum gratia veneramus: qui nulla nostra re indigentes, vel potius nescij qui futuri sint, qui ex ipsorum legibus fructum sint percepturi, tamen vitæ nostræ curam habuerunt, eosque qui honestè & probè viuunt, laudibus: qui malè & perperam, supplicio prosequuntur, & à sceleribus arcent, ac si humanam offendant societatem. Quod si hos & diligimus, & admiramur, nonne longè maiori Deus ob immensam nostri curam amore nobis completendus est? Etenim maxima & illorum, & huius erga nos prouidentia differentia est. Ineffabiles profectò, & quæ omnem excedunt cogitationem, diuinæ bonitatis diuitiæ sunt. Considera quæso. *In propria venit*, nō suæ necessitatis gratia: sufficiens enim est, vt dixi, per se diuinitas, sed suorum vilitate: neque tamen sui eum receperunt, neque eum tantum expulerunt, verum etiam extra vineam eiectum occiderunt. Non tamen Dei benignitas eos à penitentiâ exclusit, sed benignum, & tam facilem se eis exhibuit, vt modò velint post tantam iniquitatem omnia ablueri & delere peccata, per fidem possint, & tanquam nihil vnquam sceleris commisissent, amicis annumerari. Quod autem non falsò, neque inanis spei gratia hæc loquamur: ex Apostolo Paulo planissimè constat, qui cum Christum post eius mortem persecutus esset, & eius testem Stephanum multitudinis manibus tradidisset, quum primum penituit, & errata cognouit: atque reprehendit: necnon ei quem tantopere persecutus erat, se subiecit, & paruit, inter primarios & familiarissimos in prædicatorem & magistrum vniuersi orbis assumptus est, cum paulò antè blasphemus fuerit, persecutor, contumeliosus: vt ipse de Dei salute benignitateque exultans, nullo rubore testatur, sed literis tanquam monumento cuidam quæ superiori tempore temerè commiserat, mandauit: melius ratus pristinam vitam suam ab omnibus accusari, diuini muneris magnitudinem ostendendo, quàm si ineffabilem Dei benignitatē veritus, errorem suum palam gētibus facere tacuisset. Propterea aliquoties persecutiones, insidias, bella, quæ in ecclesia molitius est, meminit, & nunc quidē: Non sum dignus vocari. Apostolus, inquit, eo quod persecutus sum

Matth. 21. d

Act. 7. b

1. Tim. 1. c. d

ecclesiā Dei: nunc quod venit Iesus, vt saluos faceret peccatores, quorum primus ego sum. Et iterum: Audistis meam conuersationem aliquando in Iudaismo, quod maxime persecutus sum ecclesiam Dei, & expugnabam illam. Tanquam enim vicem Christo redderet patientiæ, quam ipse in se habuerat, ita promptè & ingenuè, quantopere à principio Christum oppugnauerit, & quo pacto hostis & inimicus sit salutem consecutus, profiteretur, ex quo bonam etiam spem desperantibus preberet. Nam propterea inquit se misericordiā à Christo consecutus, vt & patientia, & immensa bonitatis eius diuitiæ in ipso primum ostenderetur, ad informandum eos qui credituri erant in illum in vitam æternam. Grauiora enim commissa erant, quàm quæ venia digna essent: quæ quidem euangelista ostendens, inquit: *In propria venit, & sui eum non receperunt*. Vnde venit qui omnia implet, qui vbiq; præsens est? Quem locum aduentu suo vacuū reddidit, qui omnia manu comprehendit, omnia sustinet? Locum quidem istum quomodo descessit suo ad nos suū fecit? Quoniam et si in mundo erat, adesse tamen non videbatur, cum adhuc nō cognosceretur: post autem se ipsum ostendit, quum nostram carnem induere dignatus est, & hanc eius apparitionem & descensum aduentum appellat. Admiratione profectò dignum, vt discipulus in magistro sui contumeliosus commemorandis non erubescat, sed apertè omnia literis mandet. Etenim non paruum veritatis argumentum. Nam quem pudet, gratia accipientium, non facientium contumeliam pudere oportet. At hic post tantam iniuriam magis etiam claruit, quum adeò hominibus contumeliosus consulerit. Illi autem iniqui & scelerati omni iudicio apparuerūt, quum tam beneficium, tam liberalem tanquam inimicis, atque hostem expellerent. Neque in hoc tantum sibi ipsis obseruunt, sed quod non assecuti sunt, quæ essent assecuti, si eū recepissent. *Quot quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Quid non dicis nobis Ioannes eorum etiam supplicium, qui eum non receperunt: sed tantū quod sui erant, & in propria veniens, à suis minime receptus est: quod autem ex hoc eis supplicium maneat, silentio præteristi: Ita enim maiorem in modum eos perterritere, & duritiem illā ingratiudinis mollire poteris. *Quantā igitur gratia id subtrahisti? Et quodnam maius supplicium esse posset, quàm si in eorum ponatur arbitrio filios Dei fieri, & nolint, sed sponte sua, tanta se nobilitate, tanto honore indignos efficiant? Verūmenim vero non in hac duntaxat vita cruciabantur, quum nihil acceperint, sed in ignem damnabantur perpetuum, vt in sequentibus patebit. Hoc autem in loco, eum recipientium immensa bona breuiter enarrat. *Quot quot autem receperunt eum* (inquit) *dedit eis potestatem filios Dei fieri*. Siue serui sint siue liberi, siue Grecis siue Barbari, siue sapiētes, siue insipientes, siue viri siue mulieres, siue pueri siue senes, siue diuites siue pauperes, siue principes siue priuari: omnes, inquit, eodem dignati sunt honore. Fides enim & spiritus sancti gratia mortalium omnium diuersitatem comprehendens, in vnam redigit formam, & vno regio charactere imprimit. Quid huic humanitati par? Rex eodem (quo nos) luto formatus est. Seni eandem cum rege naturam communiant, & nonnunquam melioribus præditi sunt moribus. Non dignatur rex in exercitum suum adscribere*

1. Corin.

Galat.

Matth. 15. d
Ibidem 22. b

adscribere, qui serui sunt conditione. Vnigenitus autem Dei filius neque publicanos, neque magos, neque seruos, & his etiam despiciat, & pauperiores homines nonnullos etiam manco, ditorto & sordido corpore in filios accipere non dedignatur. Tanta fidei vis, tanta gratiæ exuberantia. Et quemadmodum ignis si metallorum terram attigerit, eam quamprimum aurum reddit: sic & longè magis pro luteis aureos eos baptisma facit, quos abluerit, quum spiritus sanctus tanquam ignis illa ipsa hora animos nostros ingrediat, & terrena absumpta similitudine, cælestem illam nouam & claram tanquam ex fornace fulgentem referat. Et cur non dixit, Facit eos filios Dei fieri? Vt ostenderet multa nobis opus esse diligentia, vt adoptioni nobis per baptismam impresam imaginem, putam seruum atque intactam. Præterea quod nemo hanc nobis potest auferre potestatem, nisi primum nobis ipsis abstulerimus, si enim qui ab hominibus auctoritatem aliquam accipiunt, tantum ferè possunt, quantum qui deriderint: longè magis nos, qui hunc à Deo honorem assecuti sumus, si nihil hac indignum fecerimus potestate, omnium erimus potentissimi: quum qui hoc nos honore dignatur, inter omnes maximus sit & præstantissimus. Accedit ad hoc quod per eam particulam, gratiam non temerè, neque sine labore nostro in nos infundi significatur, sed quum ipsi volumus, tum eam inquirimus. In nostra enim potestate est filios Dei fieri. Quippe nisi primum ad eam accipiendam promptum animum exhibeamus, neque diuinam ad nos munus accedit, neque quicquam in nobis operatur. Vbiq; igitur non violentum, non coactum, sed voluntarium penitus & liberum nobis ostēdit arbitrium, quod in hoc loco significauit. In ipsis enim arcanis & supernis bonis, Dei quidē est dare gratiam: hominis autem fidem exhibere. Præterea nō parua opus est diligentia. Si quidem ad animæ puritatem seruandam, non satis est baptizari duntaxat & credere: sed si perpetuò ea serui mundicia & pulcritudine volumus, dignam se vitam exhibere oportet. Talem se nobis Deus exhibuit. Quod enim per mysticam generationem omni priori crimine abluamur, per baptismam nobis largitus est. Quod autem in puritate mentis in posterum perstemus, neque vilius amplius sordibus vitam coinquinemus, nostræ virtutis est & diligentia. Idcirco & generationis modum meminit, & carnalium patrum comparatione hanc significat excellentiam, cum inquit. *Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*. Hoc autem fecit, vt vtilitate & humilitate prioris partus ex sanguinibus, & carnis voluntate, & magnitudine præstantiæque alterius per gratiam cognita, magnum quiddam inde de Deo & genitoris nostri beneficio sentiamus, neque paruam deinceps curam adhibeamus: verum maiorem in modum nobis formidandum est, ne pulchra hac stola segnicie postmodum & sceleribus nostris sordidata, è cubiculo thalamoque eiciamur: vt quinque illæ virgines fatuæ, & is qui nuptialem vestem non habebat: siquidem ille ex conuiuio erat, exclusus tamen est. Et quoniam inuitatus, & tanto acceptus honore dominum, qui se inuitauerat, contumelia affectus, audi quàm miseram, quàm luctuosam penam dederit. Cum enim ad tam splendidam, & tam lautam mensam veni-

ret, non modo conuiuio prohibitus est, verum & manibus ligatis & pedibus in tenebras mittitur exterioribus, vbi & perpetuus fletus est, & stridor dentium. Nolimus igitur, nolimus, inquam, dilectissimi, fidem nobis ad salutem satis esse existimare. Nam nisi vitam puram exhibuerimus, & hac cælesti vocatione digna nos induerimus vestimenta, quibus ad nuptias admittamur: nihil nos eripiet, quin eodem quo miser ille, afficiamur supplicio. Etenim indignum est, quum Deus & rex, viles & abiectos, & nullo honore dignos homines conuocare, & à triuio ad mensam suam accersere non erubescat: nos tantam præferamus temeritatem, vt ne tanto quidem honore alleccti, meliores efficiamur, sed post vocationem in eadem perseueremus malicia, adeoque in incredibilē vocantis insaniam humanitatem. Non enim idcirco nos ad spiritalem hanc & verendam mysteriorum vocauit societatem, vt veteri coinquinati malicia ingrediamur: sed vt omni abiecta turpitudine, non indignas regis conuiuuii vestes induamus. Quod si vocantis gratia nolumus, nostri saltē nos vocatione illa dignos exhibeamus. Si quidem non ille nos à tam admirabili conuiuio cecit, sed nos ipsos eiciemus. Ille quod suum fuit, summa parauit diligentia, nuptias fecit, mensam sterni iussit, seruos vocatum nos misit, venientes benignè, & maximo honore accipere dignatus est: nos autem, ipsum, conuiuuii nuptias, sordidarum vestium contumelia, hoc est, sceleribus nostris afficientes, non iniuria eiciamur. Hoc enim pacto & nuptias & conuiuuii honorat, quum temerarios & simpudētes expellit: aliter reliquos iniuratos offenderet. Sed absit, vt quispiam talem experiat vocationem. Idcirco priusquam hæc fierent, mandata sunt literis vt earum minis perterriti, nostros compesceremus affectus: neque hæc ignominiam ac supplicium re ipsa, sed verbo tenus experiri sineremus. Candida igitur & pura stola induiti in vocationem illam proficiscamur, quam vti nam omnes consequamur, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri simul & spiritui sancto gloria in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 10.

ET verbum caro factum est, & habitauit in nobis. *Est Hom. 10 in Ioan.*
Vnum vos in præsentia antequam ad euangelica verba veniamus, rogatos volo, id ne contemnatis, obsecro. Quippe quum nihil graue nihil factu difficile petamus, neque accipiēti mihi solum vile, verum exhibentibus vobis longè vtilius. Quid igitur à vobis contendimus? vt vna dierum in hebdomada, vel saltem sabbato, curæ vobis sit euangelicas legere lectiones, quas ante has conciones in manibus habere, domi frequenter repetere, earum diligenter sensum disquirere, quid clarum, quid obscurum in his sit, adnotare vilitis, quid pugnare videatur, quum non pugnet: ita omnibus penitus examinatis, his vos concionibus quam attentissimos exhibeatis. Hoc pacto non parum vtrisque nostrum emolumentum prouenerit. Si quidem nobis non multo opus erit labore, vt Euangelij vim ostendamus, cum domi ipsam vobis sententiā quantum ad verba iam familiarem reddideritis: vos autem acutiores &

perspicaciores efficiemini, non ad audiendum, & doctrinam duntaxat percipiendam, sed ad docendum alios. Nam multi in præsentia hic audiunt, qui simul omnia Euangelij verba, & quæ super his à nobis dicuntur, memoriæ mandare conantur: non tamen etiam si annum in hoc consumeremus, admodum proficerent. Quamobrem? quoniam intempestivè, & in sola tantum ecclesia breui tempore meis vacant sermonibus. Quod si qui sunt qui negocia occupationisque, & publicarum prinitatatumque rerum curas causantur: Primum in hoc non parum errant, quod in tot rebus versantur, & ita semper secularibus negociis affixi sunt, ut ne minimum quidem in his quæ maxime necessaria sunt, studium impendant. Deinde frivolum & nullius momenti accusationem afferunt, quum accusari potius hac in parte eorum cum amicis possent consuetudine, & more in theatris, & confessis ut equorum certamina speculerentur, in quibus sepe numero diem totum consumunt: non tamè in his alias causantur occupationes. Præterea rebus vilibus & abiectis diligēs adhibere studium potestis: divinis autem si quando vacandum est, adeo vobis inutilia & nullius momenti videntur, ut ne minimam quidem curam in his ponendam ducatis: & quoniam pacto, qui ita sentiunt, spirare, solè mve conspirari digni sunt? Est & alia his oscitantibus inepta excusatio, librorum videlicet inopia. Et diuitibus quidem ad hoc respondere ridiculum est. Verum cum multos pauperes hac frequenter accusatione uti existimem, cum his parumper iocari atque ita eos percontari placet, nunquid omnia artis suæ habeant instrumenta, et si inopia in his comparadis admodum impediatur: nonne igitur absurdum est, hic non causari paupertatem, sed diligenter attendere, ne quid sibi ad artem suā necessarium deficiat: ubi autem tantam sint consecuturi vtilitatem, occupationes deslere, & inopiam? Verum si quis tam pauper esset, ut nullo pacto libros sibi comparare queat, ei ex continua quæ hic habetur lectione, nihil ex diuinarum literarum sententiis ignorare licet. Quod si impossibile vobis videtur non immerito videtur: plerique enim parvam his sermonibus attentionem adhibent, sed vix paucis auditis, quam primum domum reuertuntur: si qui remanserint, nihilo attentiores sunt, corpore solo adsunt. Sed ne amplius querimonias vos tadio afficiam, & tempus frustra conteratur, agite Euangelium aggrediamur. Tempus enim iam propositis verbis nostram accommodare orationem. Sed excitemini quæso, ne quid vos prætereat. *Et verbum caro factum est, & habitavit in nobis.* Cum dixisset ex Deo, & filios Dei factos, qui eum receperunt: tanti honoris causam adiecit, Quod verbum caro factum est, & serui formam dominus accepit. Factus est enim filius hominis dilectissimus Dei filius, ut filios hominum filios Dei faceret. Supernum nanque cum homini copulatum est, illud quidem nullo in propria gloria detrimento affectum: hoc autem ex multa elatum humilitate, quod certè in Christo factum est: suam nanque naturam descensu suo nihilo inferior reddidit, nos autem quum in ignominia antè & in renebris essemus, ad supernam exiit gloriam. Non aliter quam quum rex inopem mendiciumque studio & benevolentia quadam alloquitur, nihil se indignum facit, illum verò omnibus admirandum

reddit: quod si in contingenti hominum dignitate nihil honoratiorem abiectoris consuetudo offendit, multo minus immortalem illam substantiam, quum nihil non proprium habeat quod adsit, nihil quod absit, cum omnia bona firma, stabiliaque in æternum possideat: itaque quum audieris: Et verbū caro factum est: ne perturbes neve titubes: non enim substantia transiit in carnem, hoc etiam cogitatum impium est: sed eadem permanens serui formam accepit. Sed quam gratia hoc verbo, factum est, utitur? Ut hæreticorum os obstruat. *Quam enim sint, qui dicant imaginationem quandam, & figmentum esse quæcumque de incarnatione feruntur: ab ipso principio eorum percepta blasphemia esse asserit, neque substantiæ mutationem quod absit, sed veræ carnis vultceptionem ostendere. Quemadmodum enim cum inquit: Christus nos redemit ex maledicto legis, factus pro nobis maledictum: non intelligit substantiam eius à propria gloria separatam in maledictum versam: hæc enim neque demones ipsi, neque stultissimi & naturali sensu penitus carentes opinantur, tantam ea opinio saperet vna cum impietate stultitiam. Non igitur hoc dicit, sed quod pro nobis maledictum accipiens, non sinit nos amplius maledictos esse. Item hoc in loco, carnem inquit ipsum factum esse: non quod mutauerit carne substantiam, sed quod carnem accepit, nulla parte coinquinata substantia. Quod si qui dicerent omnia in Deo esse potestate, & ideo in carnem potuisse transferri, id eis respondebimus: Deum profecto omnia posse, quousque Deus permanet: si autem mutaretur & in deterius, quoniam pacto Deus amplius esse posset? Luge enim ab immortalis illa natura est transmutatio. Unde propheta: Omnes inquit, ut vestimentum veterascent: & sicut oportorium mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es & anni tui non deficient. Hæc enim substantia omni mutatione superior. Ideoque ad hoc venit, ut prodesset. Sed quid dico præstantius? Neque est quicquam Deo præstantius. Nihil ei, ne minima quidè in re æquiparatur. Sequitur ergo ipsum in deterius mutatum esse, si mutatus esset. Hoc autem nullo pacto Deus esset, sed blasphemia, quæ in eorum qui hæc dicerent, caput verteretur. Sed quoniam propter hoc duntaxat factum est, inquit, ne id opineris, animaduerte ex his quæ sequuntur, quo pacto rationem illam, & omnem auferat suspicionem: Subdit enim: *Et habitavit in nobis.* tantum non dicens, nihil absurdum suspicaris, quum factum dicimus. Non enim immutabilis illius naturæ mutationem, sed diuersorium & habitationem mutatam dixit. Habitare autè non idem est quod habitatio, sed alterum in altero habitat, aliter non esset habitatio. Siquidem nihil in seipso habitat. Alterum dixit secundum substantiam: vnitatem nanque & coniunctionem vnum est, Deus verbum, & caro: non confusione, aut interitu substantiarum, sed arcana quadam & inexplicabili vnitatem. Quomodo autem hoc sit, noli disquirere, factum est ut ipse non ir. Sed quam habitationem inhabitavit? audi prophetam, Suscitabo tabernaculum David, quod cecidit. Cecidit profecto natura nostra, eo casu ut restitui nullo pacto à quoquam, nisi ab illa potentissima manu posset: neque enim aliter exurgere poterat, nisi qui in principio eam effinxerat, manū porrexisset, & celi-*

& cœlitus aque & spiritus regenerationem informasset. Et animaduerte quælo admirandum, atque arcanum mysterium: perpetuè enim hoc habitat tabernaculum, Carnem nostram induit, non ut rursum dimitteret, sed omni cum ea tempore habitaturus: aliter enim regio eam throno fecisset indignam, & omnium angelorum exercitui angelis, & archangelis, thronis, dominationibus, principatibus, potestatibus inferiorem constituisset. Quæ oratio, quæ mens, quæcum honorem humano generi Deus exhibuit, mirificum profecto & admirandum explicare potuisset? Quis angelus? quis archangelus? Nihil quod in cælis est, nihil quod in terra. Eiusmodi Dei nostri beneficia sunt, tam magna, tam excellentia, ut non solum mortaliū linguam, sed angelorum virtutem eorum exuperet explanatio. Quamobrem iam orationi nostræ finem imponemus, si prius vnum vos faciemus admonitos, ut scilicet ei vicem reddamus, qui tam bene de nobis meritus est: quod si fecerimus, ad nos rursus omne lucrum refertur. Tunc autem ei vicem reddiderimus, cum anima nostra nobis curæ fuerit. Et profecto in hoc quoque domini videre licet benignitatem, qui cum nemine nostrum indigeat, referri tamen sibi vicem dicit, quum animam nostram non neglexerimus. Quare vitimæ amentia est & innumeris dignum supplicis, nisi pro viribus contendamus tales nos exhibere, qui tanto sui honore mereamur. Et maxime quum operum nostrorum ad nos omnis reditura sit vtilitas, & multa præterea nobis bona proponantur. Pro quibus omnibus gloriæ diuinæ demus clementiæ, non verbis solum, sed re ipsa: ut futurorum bonorum siamus participes: gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi cum quo patris gloria simul & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM Homilia. 11.

Est Hom. 11.
in Iuan.

Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre plenum gratia & veritatis. Fortasse vehementius quàm opus sit nuper vobis & graues visum sumus & molesti, acriorique contra vos & defendiam vestram accusatione orationem nostram prosecuti sumus. Quod si ea tantum gratia fecissemus, ut dolore afficeremini, non immerito esset ab omnibus iniquo animo ferendum. Verum si quum omnium vestrum communem spectaremus vtilitatem, vestram nobis conciliare gratiam contempissemus, si non voluntati nostræ veniam: saltem, si æqui iudices eritis, amori dabit. Etenim non parua nos formido incussit, ne quando orationi nostræ negligentius vobis aures adhibentibus, attentione & industria remissione grauius in vos diuinam irritaretis indignationem. Quamobrem frequenter vos excitare admittimur, & somnum excutere, ut ne minimum quidem concionis nostræ verbū inauditū prætereat. Hoc enim pacto fidenter & hanc vitam agere, & in die illa ante Christi tribunal impauidi adesse poterimus. Quum igitur superiori die satis vos admonitos fecerimus, agite hodie ab his verbis exordiamur. *Et vidimus inquit, gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à patre.* Cum dixisset Euangelista nos filios Dei factos, neque aliter quam per verbum, quod caro factum est: alterum

item emolumentum affert, quod inde consequimur. Quidnam id est? Et vidimus gloriā eius, gloriā quasi vnigeniti à patre. Non utique nisi per socium corpus vidimus. Nam si Iudæi gloriosam Mosi, cum nostræ esset naturæ participes, faciem conspici non potuerunt, sed homini etiam iusto opus fuit velamento, quod eius gloriæ magnitudinem obumbraret, ut illis qui eius aspectum non perferebant, spectabilem redderet: quoniam pacto & ipsis supernis virtutibus inaccessibilem diuinitatem, nos ex luto & terra facti ferre possemus? Idcirco habitavit in nobis ut ad ipsum accedere, cū ipso loqui & conuersari audenter liceret. Quid autem significat, gloriam quasi vnigeniti à patre? Quoniam multi etiam prophetarum glorificati sunt: ut idè ipse Moses, ut Elias, ut Heliseus: ille ab igneo curru tractus, hic autem simpliciter receptus: & post hos Daniel, & tres pueri, & alij complures quicumque miracula fecerunt, & angeli hominibus apparuerunt, & suæ naturæ clarissimam lucem spectantibus ostenderunt. Neque angeli solum, sed & Cherubin & Seraphin multa cū gloria à propheta visa sunt. A quibus omnibus hoc in loco Euangelista abducit, & à creatura & conseruorum nostrorum claritate mentibus nostris amoris, in ipso nos bonorum culmine constituit: ac si dicat. Non propheta, non angeli, non cælestium virtutum, non creatæ alicuius naturæ, non cuiuspiam alterius rei, sed ipsius domini, ipsius regis, ipsius dilectissimi vnigeniti filij gloriam vidimus. Id autem verbum, quasi, hoc in loco non similitudinis est, neque parabolæ, sed confirmationis & definitionis certissimæ, quasi dicat. Vidimus gloriam qualè deceat, & credibile sit habere vnigenitū, & dilectissimū omnium regis Dei filium. Neque hoc loquendi genus præter morem inuenitur. Neque recufabo à communi etiam consuetudine id confirmare. Neque enim ad verborum speciem, neque ad compositionis ornatum propositum est nobis in præsentia orationem habere, sed ad vestram duntaxat vtilitatem. Quapropter nihil prohibet ex vulgi verbis hunc dicendi morem ostendere. Quoniam pacto qui regem aliquando preciosissimo cultu ornatum, preciosissime vndique fulgentem lapidibus conspiciat, aliis speciem illam ac maiestatem enarrare volunt, purpureum florem, gemmarum magnitudinem, albas mulas, auratos curus, solium adstantium oculos nimio fulgore perstringens, pro viribus enarrant. Cum verò & his & alij collectis, cultū illum omnem maiestatemque verbis comprehendisse sibi non videantur, continuè addunt: Quid multis opus est, vno verbo dicam, quasi rex: Cum ex hoc verbo, quasi non regi similem, sed ipsum regem velint significare: ita hoc in loco Euangelista, quasi, inquit, ad gloriæ maiestatem & incomparabilem excellentiam significandam, Reliqui nanque omnes & angeli, & propheta, iussi omnia operabantur, ipse autem ea potestate quæ & regem deceret & dominum. Quod quidem & turbæ admiratæ sunt, quod ita loqueretur quasi ipse vim haberet & potestatem. Apparuerunt, ut dixi angeli cum gloria multa in terra, ut in Daniele, in David, in Mose, sed tanquam serui, & qui domini mandata exequerentur: ipse autem tanquam omnium dominus & princeps, & licet sub vili & abiecta specie se ostēdisset, creatura tamè dominum suum agnouit. Quoniam pacto? Stella è cælo Magos vocauit,

vogavit, qui eum adoraret, Angelorum caelestium coetus in terra apparuerunt, qui & domino seruiret, & gratias referrent. Alij item praecones surrexerunt, omnes admirabile hoc mysterium testimonio perhibentes. Pastoribus enim angeli, quibus pastores, Maria & Elizabeth Gabriel, his qui in templo erant, Anna & Simeon annunciauerunt. Nec viri tantum & mulieres latati sunt, verum nondum infans in hanc venit cognitionem. Cuius, inquam, eremi, & eodem quo hic Euangelista nomine appellatus, adhuc, in vtero matris gaudio exultavit, & omnes spe maxime erigebantur, & haec quidem circa partus tempora. Verum quum seipsum magis ostendit, longe prioribus maiora miracula apparuerunt. Siquidem non amplius stella, non caelum, non angeli, non archangeli, non Gabriel, non Michael, sed ipse, cum caelitus pater, & cum patre paracletus loquens, irradiansque, & in eo permanens, praedicavit hanc profecto gratiam: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre. Accedit ad hoc quod non pastores tantum, neque viduae, neque senes nobis Christum annunciant: sed ipsa quoque rerum vox omni tuba clarior proclamatur, quae tanta fuit, ut quam primum hic quoque exaudiretur, abiit in Syriam auditus eius, inquit. Tunc caelum terra facta est, quum caeli dominum continerent, quem omnibus manifestavit, ubique clara voce professa, caelorum regem aduentasse, daemones undique exilientes diffugerunt, diabolus oppressus abscissit, ipsa mors primum succubuit, mors poenitus abolita est, omne morborum genus dispersit. Siquidem mortuos sepulchra, insanos daemones, aegrotos morbi reliquerunt, & plurima admirationis plena & stuporis, & praeter omnium expectationem apparuerunt, & quae non immerito desiderantur videre prophetarum & non viderunt. Videre enim licuit factos oculos, & quod in omnium votis esse poterat, videre scilicet quosnam Adam Deus effinxerit, id breui omnibus, & in potiore corporis parte ostensum est. Membra praeterea abscissa restitui, & corpori conglutinari, manus emortuae moueri, pedes contorti repente profilere, surde aures aperiri, & muta lingua clara voce proloqui. Siquidem quemadmodum optimus architectus domum situ & vetustate labantem, ita communi hominum natura accepta, eius perditas restituit partes, distincta & abscissa copulauit: & quae prorsus ceciderant, erexit. Quid autem opus est, ut animae formationem longe corpore admirabiliorem verbis persequamur? Magna sane corporis praestantia, anima tamen tanto praestantior, quanto corpore melior. Nemo hac ratione, sed quoniam corporis natura, quocumque ipsam opifex ducere velit, eo sequitur, neque resistit: anima autem sui iuris vim in se habet operandi, neque vlla in re Deo, nisi velit, obtemperat: inuitam enim & coactam minime vult Deus bonam, & virtutibus praeditam reddere: neque id animae virtuti esset adscribendum, sed sponte sua bona fit, & virtutem complectendam persuadeat, oportet. Quamobrem difficilior huius est, quam illius cura. Veruntamen omnis emendata est, omnis fugata malitia: & quemadmodum corpora bene curata non in bonam tantum valetudinem, sed in bonum quamprimam habitum restituntur: itidem animas Deus non ad vitia solum purgavit, sed ad ipsum mox virtutis cacumen extulit: & publicanus Apostolus factus est persecutor, blasphemus,

ad. 4. d.

calumniator, orbis terrarum praedicator apparuit: Magi Iudeorum magistri effecti: latro paradisi ciuitate donatus: meretrix fide incredibili effulsit: Cananaea & Samaritana & ipsa fornicatrix, haec ad ciues suos praedicatoris munere functa, ciuitate tota irreties, vniuersos in Christi fide traxit. Illa fide & sedulitate effecit, ut filiae anima a malo daemone liberaretur. Et alij longe his peiores statim in discipulorum numerum accepti, omnes repete corporis aegritudines, omnes animi affectus mutauerunt, & in sanitatem ipsumque virtutis apicem euaserunt. Nec duo tantum, aut tres, non decem, non centum, sed totae ciuitates & gentes facillime Christi fidem acceperunt. Quid ego praecorum sapientiam, caelestium legum virtutem, angelice vitae ordinem enarrem? Talem enim nobis vitam proposuit, tales apud nos leges condidit, & tales mores instituit, ut qui his ventur, angelorum mox naturam induant: & quantum homini liceat, Deo similes reddantur, et si omnium hominum malicia excoerent. His igitur omnibus ab Euangelista collectis, in corporibus videlicet & in animis, in elementis, Christi miraculis, praecceptis arcana illis, & caelo altioribus donis, legibus, moribus, persuasionibus, futurorum promissionibus, eiusque tormentis & cruciatibus, in admirandam hanc & caelestis doctrinae plenam vocem prorupit: Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre plenum gratia & veritate. Neque enim miraculorum gratia Christum duntaxat admiramur, sed & passionis, ut eum affixus est cruci, flagellis & alapis caesus, & insputus ab his, de quibus tam bene merebatur. Siquidem in his ipsis, quae probri & ignominiae plena esse videbantur, ipsum virtus verbum clarissimum apparuit, hoc Ioannes gloriam appellauit. Non enim charitatis solum & amoris fuerat, sed immensa etiam virtutis. Tunc enim mors abolita est, maledictum perit, daemones confusi sunt, & de his triumphatum est, chirographum cruci affixum. Verum cum sensu ipso visus, haec non deprehenderentur, etiam corporea ipsum unigenitum Dei filium, & totius naturae dominum certissimè demonstrarunt. Quippe cum primum sanctissimum corpus cruci affixum est, sol radios abscondit, vniuersa terra concussa & tenebris operata est, sepulchra aperta sunt, & mortuorum multitudo surrexit, ciuitatem ingressa, & cum lapis monumento impositus & custodibus signatus esset, qui crucifixus, qui distractus, qui mortuus erat surrexit. Praeterea potestate multa vndecim implens discipulos, per vniuersum orbem dimisit, qui humano generi ad meliorem frugem vita directa mederentur, & caelestis doctrinae cognitionem quocumque terrarum disseminarent, daemones euerterent potestatem, magnas illas, & arcanas diuitias edocerent, nobis animae immortalitatem, sempiternam corporis vitam, & quae intellectum nostrum excedunt, nunquam finem habitura praemia annunciant. Haec & alia plura reputans beatus hic Euangelista, quae is quidem nouit, scribere autem non est ausus, eo quod mundus ea non caperet: omnia enim si scribatur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere eos, qui scribendi sunt libros. Haec, inquam, omnia reputans exclamauit, Vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre, pleni gratia & veritate. Qui igitur tanta & tam admiranda audire, & tot muneribus frui meriti sunt, eos etiam vitam ea dignam doctrina exhibere

Joan. 14.

habere oportet, ut illis fruatur bonis. Idcirco dominus noster Iesus Christus in mundum venit, ut non solum in hac vita eius gloria, sed futuram quoque videamus. Propterea inquit: Volo ut vbi ego sum, & ipsi sint, ut videat gloriam meam. Quae si tam clara, tam eximia est, quidnam de ea quisquam diceret? Non enim in hac terra corruptibili, neque in fluxis & caducis corporibus in quibus sumus, sed in perpetua & immortalis creatura apparuit, & tanto splendore, ut nulla possit ratione comprehendere. O beati, ter, inquam, & sapius, qui gloriae illius digni habitus sunt spectatores fieri, de qua exclamans propheta inquit: Tollatur impius, ne videat gloriam Dei. Sed absit, hoc cuiquam vestrum accidat, ut eam aliquando non videat: ad quam assequendam nisi summa utamur diligentia, possemus sane dicere, bonum esse, si nati non essemus. Quid enim viuimus? Quid spiritum ducimus? Quid sumus, si illo priuamur aspectu, si dominus noster tunc a nobis videri non permittere? Nam si illi qui Solis luce conficari nequeunt, omni morte inferiori vitam degunt, quid eos perpeti credendum est, qui illa luce priuamur? Siquidem in hoc saeculo caritatis duntaxat damnatum est, in illo autem non in visu tantum laedimur: quauis haec sola priuatio sit grauissima, ut neque etiam sic par esset supplicium: sed tanto id grauius, quanto sol ille, quam hic, est sine comparatione praestantior. Verum illud quoque supplicium expectandum est, quippe qui luce illa caruerit, non modo in tenebras intrudetur, sed perpetuo ardebit, consumetur, dentibus stridabit, innumeris poenis cruciabitur. Nolimus, quae so, nos ipsos contemere, & breui huius vitae desidia in aeternum damnari supplicium, sed vigilemus, sobrii simus, omnia & faciamus, & operemur, ut aeternis illis potiatur bonis, & fluium illum igneo flagore perfluentem, ante horredum tribunal longe diffugiamus: in quem qui semel incidit, ei nunquam reditus datur. Nemo eum inde, non parentes, non frater, eximere amplius poterit, quod & ipsi prophetae clamant: Frater non redimit, redimet homo? Et Ezechiel quiddam etiam amplius: Si staret Noe & Iob & Daniel, filios suos & filias non liberarent. Siquidem vnum duntaxat illic patrocinium est, operum videlicet, quo qui caruerit, aliunde nusquam saluti locus est. His itaque frequenter animo agitat, vitam nostram nullis coinquinatam sordibus: claram, mundamque reddamus, ut fidenter dominum nostrum cernere, & promissa assequi bona possimus, gratia & benignitate domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto & in saecula saeculorum, Amen.

Inf. 17. d.

Inf. 16. b.

S. AVGVST. EPISCOPI
Hipp. in idem Euang. Hom. 1.

Et Tract. 1. in Ioan.

Inuentes quod modo audiimus ex lectione Apostolica, quod animalis homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei, & cogitantes in hac ipsa praesenti turba charitatis vestrae, necesse esse, ut multi sint animales, qui adhuc secundum carnem sapiant, nondumque possint ad spiritalem intellectum se erigere: haesto vehementer quo modo ut dominus dederit, possim dicere, vel pro modulo meo explicare quod lectum est ex Euangelio. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &

Deus erat verbum. Hoc enim animalis homo non percipit. Quid ergo fratres, silebimus hinc? quare ergo legitur si silebitur? Aut quare auditur, si non exponitur? Sed & quid exponitur, si non intelligitur? Itaque quoniam rursus esse non dubito in numero vestro quosdam, a quibus possit non solum expositum capi, sed & antequam exponatur intelligi, non fraudabo eos qui possunt capere: dum timeo superfluum esse auribus eorum, qui non possunt capere. Postremo aderit misericordia Dei, forsasse ut omnibus satisfiat, & capiat quisque quod potest: quia & qui loquitur, dicit quod potest: nam dicere ut est, quis potest? Audeo dicere fratres mei, forsitan nec ipse Ioannes dixit ut est, sed & ipse ut potuit, quia de Deo ut homo dixit: Et quidem inspiratus a Deo, sed tamen homo: quia inspiratus, dixit aliquid: si non inspiratus esset, dixisset nihil. Quia vero homo inspiratus, non totum quod est dixit, sed quod potuit homo dixit. Erat enim iste Ioannes, fratres charissimi, de illis monibus de quibus scriptum est, Suscipiant montes pacem populo tuo, & colles iustitiam. Montes, excelsae animae sunt, & colles paruulae animae sunt. Sed ideo montes excipiunt pacem, ut colles possint excipere iustitiam. Quae est iustitia quam colles excipiunt? Fides, quia iustus ex fide viuunt. Non autem acciperent minores animae fidem, nisi maiores animae quae montes dicuntur, ab ipsa sapientia illustrarentur, ut possint paruulis traicere quod possent paruuli capere, & viuere ex fide colles, quia montes pacem suscipiunt. Ab ipsis montibus dictum est Ecclesiae: Pax vobiscum, Et ipsi montes pacem annuncians Ecclesiae, non diuiserunt se aduersus eum a quo susceperunt pacem, ut veraciter non ficti: nunciarent pacem. Sunt autem alij montes naufragiosi, quod quisque nauim eum impulerit, soluitur. Facile est enim cum videtur terra a periclitantibus, quasi conari ad terram: sed aliquando videtur terra in monte, & saxa latet sub monte, & cum quisque conatur ad montem, incidit in saxa, & ibi non inuenit portum, sed planctum. Sic fuerunt quidam montes, & magni apparuerunt inter homines, & fecerunt haereses & schismata, & diuiserunt Ecclesiam Dei. Isti qui diuiserunt Ecclesiam Dei, non erant illi montes, de quibus dictum est, Suscipiant montes pacem populo tuo. Quo modo enim pacem susceperunt, qui unitatem diuiserunt? Qui autem susceperunt pacem nunciandam populo contemplati sunt ipsam sapientiam, quantum humanis cordibus potuit contingi, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Si in cor hominis non ascendit, quo modo ascendit in cor Ioannis? An non erat homo Ioannes? An forte nec in cor Ioannis ascendit, sed cor Ioannis in eam ascendit? Quod enim ascendit in cor hominis, de imo est ad hominem: quod autem ascendit cor hominis, sursum est ab homine. Etiam sic fratres dici potest, quia si ascendit in cor Ioannis, si aliquo modo potest dici, intantum ascendit in cor Ioannis, in quantum ipse Ioannes non erat homo: Quid est, non erat homo? In quantum ceperat esse angelus: quia omnes sancti angeli, quia annunciat oes Deo: ideo carnalibus & animalibus non valentibus percipere quae sunt Dei, quid ait Apostolus? Cum enim dicitis, ego sum Pauli, ego Apollo, nonne homines estis? Quid eos volebat facere, quibus exprobrabat, quia homines erant? Vultis nosse

2. 1. 71.

Abacuc. 2. Roma. 1.

1. Cor. 2.

1. Cor. 3.

nolle quid eos facere volebat? audite in psalmis
Psal. 83. Ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Ad hoc ergo
 vocat nos Deus, ne simus homines. Sed tunc
 in melius non erimus homines, si prius nos ho-
 mines esse agnoscamus, id est, ut ad illam celsitudi-
 nem ab humilitate surgamus: ne computemus
 nos aliquid esse cum nihil simus, non solum non
 accipiamus quod non sumus, sed & amitramus
 quod sumus. Ergo fratres de his motibus & Ioan-
 nes erat, qui dixit, In principio erat verbum, & ver-
 bum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Su-
 sciperat pacem mons iste, contemplabatur diui-
 nitatem verbi. Qualis iste mons erat, quam excel-
 sus? Transcenderat omnia cacumina montium ter-
 rarum, transcenderat omnes campos aeris, tran-
 scenderat omnes altitudines syderum, transcen-
 derat omnes choros & legiones angelorum. Nisi
 enim transcenderet ista omnia quae creata sunt,
 non perueniret ad eum per quem facta sunt om-
 nia. Non potestis cogitare quid transcenderit, nisi
 videatis quod perueniret. Quis de caelo & terra?
 facta sunt. Quis de his quae sunt in caelo & terra?
 vti que multo magis & ipsa facta sunt. Quis de
 spiritalibus creaturis de angelis, de archangelis, se-
 dibus, dominationibus, virtutibus, principatibus?
Psal. 32. & ipsa facta sunt. Nam cum enumeraret haec omnia
 psalmus, conclusit sic, Ipse dixit & facta sunt, ipse
 mandauit & creata sunt. Si dixit & facta sunt, per
 verbum facta sunt: si autem per verbum facta sunt,
 non poterat Ioannis cor peruenire ad id quod ait, In
 principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &
 Deus erat verbum, nisi transcenderet omnia quae
 sunt facta per verbum. Qualis ergo iste mons, quam
 sanctus, quam altus inter illos montes qui susce-
 perunt pacem populo Dei, ut colles possent susci-
 pere iustitiam? Videte ergo fratres, forte de istis
 montibus est Ioannes, de quibus paulo ante can-
 tauerimus. Leuauit oculos meos in montes, vnde ve-
 niat auxilium mihi. Ergo fratres mei, si vultis in-
 telligere, leuate oculos vestros in montem istum,
 id est, erigite vos ad Euangelistam, erigite vos ad
 eius sensum. Sed quia montes isti pacem susci-
 piunt: non potest autem esse in pace, qui spem
 ponit in hominem, nolite sic erigere oculos in
 montem, ut putetis in homine spem vestram esse
 collocandam, & sic dicite. Leuauit oculos meos
 in montes, vnde venit auxilium mihi, ut statim
 subiungatis. Auxilium meum a domino, qui fecit
 caelum & terram. Ergo leuamus oculos in montes,
 vnde venit auxilium nobis: & tamen non ipsi
 montes sunt, in quibus spes nostra ponenda est.
 Accipiunt enim montes quod nobis ministrent,
 Ergo vnde & montes accipiunt, ibi spes nostra po-
 nenda est. Oculos nostros cum leuamus ad scri-
 pturas, quia per homines ministratae sunt scriptu-
 ra: leuamus oculos nostros ad montes, vnde ve-
 niat auxilium nobis. Sed tamen quia ipsi homi-
 nes, qui scripserunt scripturas, non de se lucebant:
 sed ille erat verum lumen, qui illuminat omnem
 hominem venientem in hunc mundum. Mons
 erat & ille Ioannes Baptista qui dixit, Non sum
 ego Christus, ne quisquam spem in montem po-
 nens, caderet ab illo qui montes illustrat, & ipse
 confessus ait. Quoniam de plenitudine eius nos
 omnes accepimus. Ita debes dicere. Leuauit oculos
 meos in montes vnde venit auxilium mihi:
 ne auxilium quod tibi venit, montibus imputes:
 sed sequaris & dicas, Auxilium meum a domino,

qui fecit caelum & terram. Ergo fratres ad hoc ista
 monuerim, ut quando erexitis cor ad scripturas,
 cum sonaret Euangelium. In principio erat ver-
 bum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-
 bum, & caetera quae lecta sunt, intelligatis vos le-
 uasse oculos ad montes. Nisi enim montes ista di-
 cerent, vnde omnino cogitare non inueniretis.
 Ergo ex montibus venit vobis auxilium, ut haec
 vel audiretis, sed nondum potestis intelligere quod
 audistis. Inuocate auxilium a domino, qui fecit
 caelum & terram: quia motus sic potuerunt loqui,
 ut non possent ipsi illuminare. Quia & ipsi illu-
 minati sunt audiendo inde, vnde qui haec dixit,
 accepit Ioannes ille fratres: qui discumbat su-
 pra pectus domini, & de pectore domini bibebat
 quod propinaret nobis, sed propinavit verba: in-
 tellectum autem inde debes capere, vnde & ipse
 bibebat qui tibi propinavit, ut leues oculos tuos
 ad montes, vnde venit auxilium, ut inde tamquam
 calicem, id est, verbum propinatum acciperes: &
 tamen quia auxilium tuum a domino, qui fecit cae-
 lum & terram, inde impletes pectus, vnde imple-
 uit ille, vnde dixisti, Auxilium meum a domino, qui
 fecit caelum & terram. Qui potest ergo fratres, im-
 plet hoc quod dixi, leuet quisque cor suum quo
 modo illud videt idoneum, & capiat quod dicitur.
 Sed forte hoc dicitis, quia ego vobis sum praesen-
 tior quam Deus. Absit, Multo est ille praesentior:
 nam ego oculis vestris appareo, ille conscientis pre-
 sident. Ad me aures, ad illum cor leuate, ut vtrum-
 que impleatis. Ecce oculos vestros, sensus istos
 corporis leuatis ad nos: nec ad nos: non enim sumus
 de illis motibus, sed ad ipsum Euangelium, ad ipsum
 Euangelistam: cor autem implendum ad dominum.
 Et vnusquisque leuet, ut videat quid leuet, & quod
 leuet. Quid dixi, quid leuet, & quo leuet? Quale
 cor leuet videat, quia ad Deum leuat, ne sarcina
 voluptatis carnalis praegravatum, ante cadat quam
 fuerit subleuatum. Sed videt se qui que gestare onus
 carnis, det operam per continentiam, ut purget quod
 leuet ad Deum. Beati enim mundo corde, quoniam
 ipsi Deum videbant. Nam ecce quid prodest, quia
 sonuerunt verba, in principio erat verbum, & ver-
 bum erat apud Deum, & Deus erat verbum: & nos
 diximus verba cum loqueremur. Nunquid tale ver-
 bum erat apud Deum? Nonne ea quae diximus so-
 nuerunt atque transferunt? Ergo & Dei verbum so-
 nuit & peractum est? Quomodo omnia per ipsum
 facta sunt, & sine ipso factum est nihil? Quomodo
 omne per illud regitur, quod per illud creatum est, si
 sonuit & transit? Quale ergo verbum quod & dicitur,
 & non transit? Intendat charitas vestra, magna
 res est. Quotidie dicendo verba viluerunt nobis,
 quia sonando verba, & transeundo viluerunt, &
 nihil aliud videntur quam verba. Est verbum &
 in ipso homine quod manet intus, nam sonus ex
 ore procedit. Est verbum quod vere spiritaliter
 dicitur, illud quod intelligitur de sono, non ipse
 sonus. Ecce verbum dico, cum dico, Deus. Quam
 breue est quod dixi, quatuor literas & duas syllabas:
 nunquid nam hoc totum est Deus, quatuor lite-
 rarum & duas syllabarum? An quantum hoc vile est, tan-
 tum charum est quod in eis intelligitur? Quid factum
 est in corde tuo cum audisses, Deus: quid factum
 est in corde meo cum dicerem, Deus? Magna
 & summa quaedam substantia cogitata est, quae tran-
 scendit omnem mutabilem creaturam carnalem &
 animale. Et si dicam tibi, Deus commutabilis est,
 an incom-

an incommutabilis? Respondebis statim, Absit ut
 vel ego credam vel sentiam commutabilem Deum: in-
 commutabilis ergo est Deus. Anima tua quannus
 parua, quannus forte adhuc carnalis, non mihi po-
 tuit respondere nisi incommutabilem Deum: omnis
 autem creatura mutabilis. Quo modo ergo po-
 tuisti scintillare in illud quod est super omnem
 creaturam, ut certus mihi responderes incommu-
 tabilem Deum? Quid est ergo illud in corde tuo,
 quando cogitas quandam substantiam viuam perpetua,
 omnipotentem, infinitam, ubique praesentem, ubi-
 que totam, nusquam inclusam? Quando ista cogi-
 tas, hoc est verbum de Deo in corde tuo: nunquid
 autem hoc est sonus ille, qui quatuor literis con-
 stat & duabus syllabis? Ergo quocumque dicuntur
 & transeunt, soni sunt, literae sunt, syllabae sunt.
 Hoc verbum transit, sonat. Quod autem significa-
 nit sonus, & in cogitante est, qui dixit, & in intel-
 ligente est, qui audiuit, manet hoc transeuntibus
 sonis. Refer animum ad illud verbum, si tu potes
 habere verbum, in corde tuo, tanquam consilium
 natum in mente tua, ut mens tua pariat tibi consi-
 lium, & insit consilium quasi proles mentis tuae,
 quasi filius cordis tui: prius enim cor generat con-
 silium, ut aliquam fabricam construas, aliquid
 amplum in terra moliaris, iam natum est consi-
 lium, & opus nondum completum est. Vides tu,
 quid facturus es, sed alius non miratur nisi cum
 feceris & construxeris molem, & fabricam illam ad
 exculpationem perfectionemque perduxeris. At-
 tendunt homines mirabilem fabricam, & miran-
 tur consilium fabricantis: stupent quod vident, &
 amant quod non vident. Quis est qui potest vide-
 re consilium, & non sola facta? Si ergo ex magna
 aliqua fabrica laudatur humanum consilium: vis
 videre quale consilium Dei est? Dominus Iesus
 Christus, id est verbum Dei: Attride fabricam istam
 mundi: vide quae sint quae facta sunt per verbum,
 & tunc cognosces quale sit verbum. Attende haec
 duo mundi corpora, caelum & terram. Quis ex-
 plicat verbis ornatum caeli? quis explicat fecun-
 ditatem terrae? quis digne collaudat temporum
 vices? quis digne collaudat feminum vim? Videtis
 quae taceam, ne diu commemorando parum di-
 cam, forte quam potestis cogitare. Ex fabrica er-
 go ista animaduerte, quale verbum est per quod
 facta est, non sola facta est. Omnia enim ista vi-
 dentur, quia pertinent ad sensum corporis. Per il-
 lud verbum & angeli facti sunt, per illud verbum
 & archangeli facti sunt, potestates, sedes, domina-
 tiones, principatus. Per illud verbum facta sunt
 omnia: hinc cogitate quale verbum est. Respon-
 det mihi modo, forte nescio quis, & quis hoc ver-
 bum cogitat? Noli ergo tibi quasi vile aliquid fa-
 cere, cum audis verbum formare. Verba quae au-
 dis quotidie, ille talia verba dixit, talia verba locu-
 tus est, talia verba mihi narrauit? assidue enim di-
 cendo nomina verborum, quasi viluerunt verba: &
 quando audis, in principio erat verbum, ne vile
 aliquid putares quale coelesti cogitare, cum ver-
 ba humana soleres audire, audi quid cogites,
 Deus erat verbum. Excute nunc nescio quis infi-
 delis Arrianus & dicat: Quia verbum Dei factum
 est, quo modo potest fieri, ut verbum Dei factum
 sit, quando Deus per verbum fecit omnia? Si & ver-
 bum Dei ipsum factum est, per quod aliud verbum
 factum est? Si hoc dicis, quia hoc est verbum
 verbi, per quod factum est illud, ipsum dico ego

unicum filium Dei. Si autem non dicis verbum
 verbi: concede non factum per quod facta sunt
 omnia. Non enim per seipsum fieri potuit, per
 quod facta sunt omnia: crede ergo Euangelista,
 poterat enim dicere, In principio fecit Deus ver-
 bum, quo modo dixit Moyses, In principio fecit
 Deus caelum & terram, & omnia sic enumerat.
 Dixit Deus, fiat, & factum est. Si dixit, quis dixit?
 Vtique Deus. Et quid factum est? Creatura ali-
 qua. Inter dicentem Deum & factam creaturam
 quid est per quod factum est: nisi verbum, quia di-
 xit Deus, fiat, & factum est. Hoc verbum incom-
 mutabile, quannus mutabilia per verbum fiant,
 ipsum incommutabile est. Noli ergo credere factum,
 per quod facta sunt omnia, ne non reficiaris per
 verbum, per quod reficiuntur omnia. Iam enim
 factus es per verbum, sed oportet te refici per ver-
 bum. Si autem mala fuerit fides tua de verbo, non
 potest refici per verbum: & si tibi contigit fieri
 per verbum, ut per illud factus sis, per te defeceris:
 & si per te defeceris, ille te reficiat qui te fecit: si
 per te deterior efficeris, ille te recreet qui te crea-
 uit. Quomodo te autem recreet per verbum, si
 male aliquid sentias de verbo? Euangelista dicit,
 In principio erat verbum: & tu dicis, In principio
 factum est verbum. Ille, Omnia per ipsum facta
 sunt, dicit: & tu dicis, quia & ipsum verbum fa-
 ctum est: poterat dicere Euangelista, In principio
 factum est verbum: sed quid ait, In principio erat
 verbum. Si erat, non est factum, ut ista omnia
 per ipsum fierent, & sine ipso nihil. Si ergo erat
 in principio verbum, & verbum erat apud Deum, &
 Deus erat verbum: si non potes cogitare quid sit,
 differ ut crescas. Ille cibus est, accipe lac ut nutriaris,
 ut sis validus ad capiendum cibum. Sane fra-
 tres quod sequitur, Omnia per ipsum facta sunt, &
 sine ipso factum est nihil. Videte ne sic cogiteris, quia
 nihil aliquid est: solent enim multi male intelli-
 gentes, sine ipso factum est nihil, putare aliquid
 esse nihil. Peccatum quidem non per ipsum fa-
 ctum est, & manifestum est, quia peccatum nihil
 est, & nihil fiunt homines cum peccant. Et idol-
 lum non per verbum factum est. Habet quidem
 formam quandam humanam, sed ipse homo per
 verbum factus est: nam forma hominis in idolo,
 non per verbum facta est: & scriptum est, Scimus
 quia nihil est idolum. Ergo ista non sunt facta per
 verbum: sed quocumque naturaliter facta sunt,
 quaecumque facta sunt in creaturis, omnia omnino
 quae fixa in caelo sunt, quae fulgent de super, quae vo-
 litant sub caelo, & quae mouentur in vniuersa na-
 tura rerum, omnis omnino creatura. Dicam pla-
 nius, dicam fratres ut intelligatis, ab angelo vique
 ad vermiculum. Quid praeclearius angelo in crea-
 turis? Quid extremius vermiculo in creaturis? Per
 quae factus est angelus, per ipsum factus est & ver-
 miculus: Sed angelus dignus est caelo, vermiculus
 terra. Qui creauit, ipse disposuit. Si poneret ver-
 miculum in caelo, reprehenderes. Si vellet angelos
 nasci de putrescentibus carnibus, reprehenderes:
 tamen probe hoc facit Deus, & non est reprehendendus.
 Nam omnes homines de carne nascentes,
 quid sunt nisi vermes? Et de vermibus angelos fa-
 cit. Si enim ipse dominus dicit, Ego autem suum verm-
 is & non homo: quis dubitat hoc dicere, quod
 scriptum est in Iob, Quanto magis homo putredo, &
 filius hominis vermis? Primo dixit, homo putredo:
 & postea, filius hominis vermis, quia vermis de
 putredine

putredine nascitur: ideo homo putredo, & filius hominis vermis. Et ecce quod fieri voluit propter te, illud quod in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Quare hoc factum est propter te nisi ut fugeres qui manducare non poteris? Omnino ergo fratres sic accipite, ^{Sap. 11.} Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Vniuersa enim creatura per ipsum facta est maior, minor: per ipsum facta sunt supera, infera: spiritalis, corporalis, per ipsum facta sunt. Nulla enim forma, nulla compages, nulla concordia partium, nulla qualiscunque substantia, quæ potest habere pondus, numerum & mensuram, nisi per illud verbum, & ab illo verbo creatore, cui dictum est, Omnia in mensura & numero & pondere disposuisti. Nemo ergo vos fratres fallat, quædo forte tædium patimini à muscis. Etenim aliqui derisi, à diabolo decepti sunt, & à musca capti sunt. Solent enim aucupes ponere in muscipula muscas, ut esucientes aures decipiant: sic & isti ad muscas à diabolo decepti sunt. Nam nescio quis tædium patiebatur à muscis, inuenit illum Manichæus tædio affectum, & cum diceret se non posse pati muscas, & odisse vehementer illas, statim ille. Quis fecit has, inquit? Et quia tædio affectus est, & quia odebat illas, non ausus est dicere, Deus illas fecit: erat autem catholicus. Ille statim subiecit, Si Deus illas non fecit, quis illas fecit? Planè ait ille, Ego credo quia diabolus fecit muscas. Et ille statim, Si muscas diabolus fecit, sicut te video confiteri, quia prudenter intelligitis, apem quis fecit, quæ paulo amplior est musca? Non ausus ille est dicere, quia Deus fecit apem, & muscā non fecit, quia res erat proxima. Ab ape duxit ad locustā à locusta ad lacertā, à lacerta ad auē, ab auē duxit ad pecus, inde ad bouem, inde ad elephantem, postremo ad hominem, & persuasit homini, quia non à Deo factus est homo. Ita ille miser cum tædium passus est à muscis, musca factus est, quæ diabolus possideret. Beelzebub quippe interpretatur, dicitur princeps muscarum: de quibus scriptum est, ^{Eccl. 10. 6.} Muscæ morientes exterminat oleum suauitatis. Quid igitur fratres, quare ista dixi? Claudite aures cordis vestri aduersus dolos inimici, intelligite, quia Deus fecit omnia, & in suis gradibus collocavit. Quare autem patimur multa mala à creatura quam fecit Deus, nisi quia offendimus Deum? Nunquid hæc angeli patiuntur? Fortassis & nos in illa vita, ista non timebimus. De pœna tua peccatum tuum accusa, non iudicem. Nam propter superbiam instituit Deus istam creaturam minimam & abiectissimam, ut ipsa nos torqueret: ut cum superbus fuerit homo, & se iactauerit aduersus Deum: & cum sit mortalis, mortalem terrerit: & cum homo sit, proximum hominem non agnoverit: cum se crexerit, pulicibus subdat. Quid est quod te inflas humana superbia? Homo tibi dixit conuictum, & tumuisti, & iratus es: pulicibus resiste ut dormias. Cognosce qui sis: nam ut noneritis fratres, propter superbiam nostrā domandam creata ista, quæ molesta nobis essent. Populum Pharaonis superbū potuit Deus domare de visis, de leonibus, de serpentibus, muscas & ranas illis immisit, ut rebus vilissimis superbia domaretur. Omnia ergo per ipsum fratres, omnia omnino per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Sed quo modo per ipsum facta sunt omnia? *Quod factum est, in ipso vita est.* Potest etiam sic dici, Quod factum

est in illo, vita est, ergo totū vita est, si sic pronunciamur. Quid enim non in illo factum est? Ipse est enim sapientia Dei, & dicitur in Psalmo, Omnia in sapientia fecisti. Si ergo Christus est sapientia Dei, & psalmus dicit, omnia in sapientia fecisti, omnia sicut per illum facta, ita in illo, facta sunt. Si ergo omnia in illo fratres charissimi, & quod in illo factū est, in illo vita est, ergo & terra vita est, ergo & lignum vita est. Dicimus quidem lignū vitæ, sed secundum intellectū lignū crucis, vnde accepimus vitam: ergo & lapis vita est. In honestum est sic intelligere, ne rursum nobis subrepat eadē sordidissima secta Manichæorū, & dicat: quia habet vitam lapid, & habet animā paries, & resicilia habet animam, & lana & vestis. Solēt enim delirantes dicere, & cū reprehēsi fuerint & repulsi, quasi scripturis proferunt dicentes, Ut quid dictū est, Quod factū est in ipso vita est? Si enim omnia in ipso facta sunt, omnia vita sunt. Ne te abducāt, pronuncia sic, Quod factum est, hic subdistingue, & deinde infer, in illo vita est. Quid est hoc? Facta est terra, sed ipsa terra quæ facta est, non est vita. Est autem in ipsa sapientia spiritaliter ratio quædam, quia terra facta est, hæc vita est. Ergo quod factum est, in illo vita est. Quo modo possum, dicam charitati vestræ. Faber facit arcam. Primo in arte habet arcam: si enim in arte arcam non haberet, non esset vnde fabricando illam proferret. Sed arca sic est in arte, ut non ipsa arca sit quæ videtur oculis. In arte inuisibiliter est, in opere visibiliter est. Ecce facta est in opere, nunquid destitit esse in arte? Et illa in opere facta est, & illa manet quæ in arte est: nam potest illa arca putrescere, & iterum est illa quæ in arte est, alia fabricari. Attendite ergo arcam in arte, & arcam in opere. Arca in opere non est vita, arca in arte vita est: quia viuunt anima artificis, ubi sunt ista omnia antequam proferantur. Sic ergo fratres charissimi, quia sapientia Dei, per quam facta sunt omnia, secundū artem continet omnia antequam fabricet omnia. Hic quæ sunt per ipsam artem, non continuo vita sunt: sed quicquid factum est, vita in illo est. Terram vides, est in arte terra. Cælum vides, est in arte cælum. Solem & lunam vides, sunt & ista in arte: sed foris corpora sunt, in arte vita sunt. Videte si quo modo potestis, magna enim res dicta est, & si non à me magno, aut non per me magnum, tamen à magno. Non enim à me paruulo dicta sunt hæc: sed ille non est paruulus ad quem respicio, ut dicam, Capiat quisque quod potest, in quantum potest: & qui non potest, nutriet eor ut possit. Vnde nutriet? De lacte nutriet, ut ad cibum perueniat, à Christo per carnem nato non recedat, donec perueniat ad Christum ab vno patre natum, verbum Deū apud Deum, per quod facta sunt omnia: quia illa vita est quæ in illo est lux hominū: hoc enim sequitur, *Et vita erat lux hominum.* Et ex ipsa vita homines illuminantur. Pecora non illuminantur, quia pecora non habent rationales mētes, quæ possunt videre sapientiā. Homo autem factus ad imaginē Dei, habet rationalem mentem, per quam possit percipere sapientiā. Ergo illa vita, per quam facta sunt omnia, ipsa vita lux est, & non quorumcumque animalū, sed lux hominum: vnde paulo post dicit, Erat lumen verū, quod illuminat omnem hominē venientē in hūc mundum. Ab illo lumine illuminatus est Ioannes Baptista: ab illo & ipse Ioannes Euangelista: ex ipso lumine plenus erat qui dixit, Non sum ego Christus, sed qui post

qui post me venit, cuius non sum dignus corrigiam calceamenti soluere. Ab illo lumine illuminatus erat qui dixit, In principio erat verbum & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: ergo illa vita lux est hominum. Sed forte stulta corda adhuc capere istam lucem non valent, quia peccatis suis aggrauntur, ut eam videre non possint: non ideo cogitent, quasi absente esse lucem, quia eam videre non possunt: ipsi enim propter peccata tenebræ sunt. *Et lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.* Ergo fratres, quo modo homo positus in sole cæcus, præsens est illi soli, sed ipse soli absens est: sic omnis stultus, omnis iniquus: sic omnis impius, cæcus est in corde. Præsens est illi sapientia, sed cum cæco præsens est, oculis eius absens est: non quia ipsa illi absens est, sed quia ipse ab illa absens est. Quid ergo faciat iste? mūdet vnde possit, videri Deus: quo modo? si propterea videre non possit, quia fordidos & sancios oculos haberet, irruente puluere aut pituita vel fumo, diceret illi medicus, Purga de oculo tuo quicquid mali est, ut possis videre lucem oculorum tuorum. Paluis, pituita, fumus, peccata & iniquitates sunt. Tolle inde ista omnia, & videbis sapientiam quæ præsens est, quia Deus est ipsa sapientia. Et dictum est, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia. 2.

^{Ep. tracl. 2. in Rom.} **B**onum est fratres charissimi, ut textum diuinarum scripturarum, & maxime sancti Evangelij, nullum locum prætermittentes pertractemus, ut possumus: & pro nostra capacitate pacemur, & ministremus vobis, vnde & nos pacemur. Capitulum primum præterito die dominico tractatum esse meminimus, id est, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum, Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil, quod factum est: In illo vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt: hucusque tractatum esse credo. Recordamini omnes qui affuistis: & qui non affuistis, credite nobis & his qui adesse voluerunt. Nunc ergo quia non possumus semper omnia replicare propter eos qui hoc volunt audire quod sequitur, & oneri est illis, si reperantur priora cum defraudatione posteriorum, dignentur & qui non aderant non præterita exigere, sed cum his qui aderant & nunc audire præsentia. Sequitur, *Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes.* Etenim ea quæ dicta sunt superius, fratres charissimi, de diuinitate Christi dicta sunt, ineffabili, & propè ineffabiliter. Quis enim capiat, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum? Et ne vilescat tibi nomen verbi per consuetudinem quotidianorum verborum, & Deus erat verbum. Hoc verbum id ipsum est, vnde hesternodie multum locuti sumus, & præteritū domini ut vel tanta loquendo aliquid ad corda vestra perduxerimus. In principio erat verbum: id ipsum id ipsum est; eodem modo, est sicut est, semper sic est, mutari non potest, hoc est, Deus est. Quod nomen suum dixit famulo suo Moyse. Ego sum qui sum, & qui est, misit me. Quis ergo hoc capiet? cum videatis

omnia mortalia mutabilia, cum videatis non solum corpora variari per qualitates, nascendo, deficiendo, moriendo: sed etiam ipsas animas per affectum diuersarum voluntatum distendi atque discedi: cum videatis homines & percipere posse sapientiam, si se illius luci & calori ad mouerint: & amittere posse sapientiam, si inde malo affectu recesserint. Cum videatis ergo ista omnia esse mutabilia, quid est quod est, nisi quod transcendit omnia, quæ sic sunt ut non sint? Quis ergo hoc capiat, aut quis quomodocunque intenderit vires mentis suæ, ut attingat quo modo potest ad id quod est, ut cum ad id quodcūque mēte attigerit, possit peruenire? Sic est enim tāquam videat quisque de longinquo patriam & mare interiacet, videt quod eat, sed non habet quæ eat: sic ad illam stabilitatem nostram ubi quod est, est, quod hoc solum semper sic est ut est, volumus peruenire: interiacet mare huius seculi quæ imus, & si iam videmus quod imus: nam multi nec quod eant vident. Ut ergo esset & quæ iremus, venit inde ad quem ire volebamus. Et quid fecit? Instituit lignum quo mare transeamus. Nemo enim potest transire mare huius seculi, nisi cruce Christi portatus. Hanc crucem aliquando complectitur & infirmus oculus, & quia non videt longe quod eat, non ab illa recedat, & ipsa illum perducet. Itaque fratres mei, hoc in sinuauerim cordibus vestris, si vultis pie & Christiane viuere, adhærete Christo secundum id quod pro nobis factus est, ut perueniatis ad eum secundum id quod est, & secundum id quod erat. Accessit, ut pro nobis hoc fieret: quia hoc pro nobis factus est, ubi portentur infirmi, & mare huius seculi transeant, & perueniant ad patriam, ubi iam nauis non opus erit, quia nullum mare transibit. Melius est ergo non videte mentem id quod est, & tamen à Christi cruce non recedere, quam videre illud mentem, & crucem Christi contemnere. Bonum est super hoc & optimum, si fieri potest, ut & videatur quod eandem sit, & teneatur quod portetur qui pergit. Hoc potuerunt mentes magnæ montium, qui montes dicti sunt, quos maxime illustrat lumen iusticiæ, potuerunt & viderunt illud quod est: nam videns Ioannes dicebat, In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Viderunt hoc, & ut perueniret ad id quod videbant de longe, à cruce Christi non recesserunt, & humilitatem Christi non contempserunt. Paruuli ergo qui hoc non possunt intelligere, non recedentes à cruce & à passione & à resurrectione Christi, in ipsa nauis perducuntur ad id quod non vident, in qua nauis perueniunt & illi qui vident. At vero quidam philosophi huius mundi extiterunt, & inquisierunt creatorem per creaturam: quia potest inueniri per creaturam, euidenter dicente Apostolo, Inuisibilia enim eius à constitutione mundi, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque virtus eius & diuinitas, ut sint inexcusabiles. Et sequitur, Quia eum cognouissent Deum, non dixit, quia non cognouerunt Deum: sed quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obcuratum est insipientes eorum. Et vnde obcuratum est? Sequitur & dicit apertius, Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: viderunt enim quod veniendū esset, sed ingrati ei qui illis præstitit quod viderunt,

viderunt, sibi voluerunt tribuere quod viderunt, & facti superbi miserunt quod videbant, & conuersi sunt inde ad idola & simulacra & culturas demonum, adorare creaturam, & contemnere creatorem: sed iam isti elisi ista fecerunt. Vt autem elideretur, superbi erant: cum autem superbirent, sapientes se esse dixerunt. Hi ergo de quibus dixit, Qui cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, viderunt hoc quod dicit Ioannes, quia per verbu Dei facta sunt omnia. Nam inuenitur ista & in libris philosophorum. Et quia vni genitum filium habet Deus, per quem facta sunt omnia, illud potuerunt videre quod est, sed viderunt de longe: noluerunt tenere humilitate Christi, in qua nati securi peruenirent ad id quod longe videre potuerunt, & foudit eis crux Christi. Mare transeundum est, & lignum contemnens? O sapientia superba, irridens crucifixum Christum, ipse est quem longe vidisti. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Sed quare crucifixus est? Quia lignum tibi humilitatis eius necessarium erat: Superbia enim tumueras, & longe ab illa patria proiectus eras, & fluctibus huius seculi interrupta est via, & qua transeatur ad patriam, non est nisi ligno portaris. Ingrate, irridens eum qui ad te venit ut redeas: Ipse factus est via, & hoc per mare. Inde in mari ambulauit, ut ostenderet in mari esse viam. Sed tu qui quo modo ipse ambulare in mari non potes, nauis portare, ligno portare: crede in crucifixum, & poteris peruenire. Propterea crucifixus est, ut humilitatem doceret, & quia si sic veniret ut Deus non agnosceretur. Si enim sic veniret ut Deus, non veniret eis qui videre Deum non poterant: Non enim secundum id quod Deus est, aut venit aut dicitur, cum sit vbique presens, & nullo loco comineatur. Sed secundum quid venit? Quod apparuit homo. Quia ergo sic erat homo ut lateret in illo Deus, missus est ante illum magnus homo, per cuius testimonium inueniretur plus quam homo. Et quis est hic? Fuit homo. Et quo modo posset iste verum de Deo dicere, nisi missus a Deo? Quid vocabatur? Ioannes. Cui nomen erat Ioannes. Quare venit? Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum. Qualis iste qui testimonium perhiberet de lumine? Magnum aliquid iste Ioannes, ingens meritum, magna gratia, magna celsitudo. Mirare, plane mirare sed tanquam montem. Mons autem in tenebris est, nisi luce vestiatur: Ergo tantum mirare Ioannem, ut audias quid sequatur: Non erat ille lumen: Ne cum montem putes lumen esse, naufragium in monte facias, non solatium inuenias. Sed quid debes mirari? Montem tanquam montem. Erige autem te ad illum qui illuminat montes, qui ad hoc erectus est, ut prior radios excipiat, & oculis tuis faucis nunciet. Ergo non erat ille lumen: Quare igitur venit? Sed ut testimonium perhiberet de lumine. Vt quid hoc? Vt omnes crederent per illum. Et de quo lumine testimonium perhiberet? *Erat lux vera.* Quare additum est, vera? Quia & homo illuminatus dicitur lux, sed vera lux illa est quae illuminat. Nam & oculi nostri dicuntur lumina, & tamen nisi aut per noctem lucerna accendatur, aut per diem sol exeat, lumina ista sine causa patent. Sic ergo & Ioannes erat lux, sed non vera lux, quia per eum non illuminantur tenebrae, sed illuminatione fa-

Mat. 4.

Eph. 5.

Ioan. 5.

Mat. 11.

ctus est lux; nisi enim illuminaretur, tenebrae erat, sicut omnes impij, quibus iam credentibus dixit Apostolus, Fuitis enim aliquando tenebrae. Modo autem quia crediderant, quid? Nunc autem lux, inquit, in domino. Nisi adderet in domino, non intelligeremus. Lux, inquit, in domino tenebrae non in domino eratis. Fuitis enim aliquando tenebrae: ibi enim non addidit, in domino: Ergo tenebrae in vobis, lux in domino. Sic & ille non erat lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine. Vbi autem est ipsa lux? *Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Si omnem hominem venientem, & ipsum Ioannem: Ipse ergo illuminabat, a quo se demonstrari volebat. Intelligat charitas vestra: Veniebat ad mentes infirmas, ad corda faucis, ad aciem animae lippietis. Ad hoc venerat, vnde posset anima videre quod perfecte est: quo modo plerumque contingit, ut in aliquo corpore radiato cognoscatur ortus esse sol, quem oculis videre non possumus: quia & qui faucis habent oculos, idonei sunt videre parietem illuminatum & illustratum a sole, vel montem vel arborem, aut aliquid huiusmodi idonei sunt videre, & in alio illustrato demonstratur illis ortus, cui videndo adhuc minus idoneam aciem gerunt. Sic ergo illi montes, ad quos Christus venerat, minus idonei erant eum videre: radiavit Ioannem, & per illum consententem se radiatum, ac se illuminatum esse, non qui radiaret, & illuminaret. cognitus est ille qui illuminat, cognitus est ille qui illustrat, cognitus est qui implet. Et quis est? Qui illuminat, inquit, omnem hominem venientem in hunc mundum: nam si illinc non recederet, non esset illuminandus. Sed ideo hic illuminandus, quia illinc recessit, vbi homo semper poterat esse illuminatus. Quid ergo si venit huc, vbi erat? *In hoc mundo erat.* Hic erat & venit: Hic erat per diuinitatem, & huc venit per carnem: quia cum hic esset per diuinitatem, a stultis caecis & iniuis videri non poterat, Ipsi inquit tenebrae sunt, de quibus dictum est: Et lux lucet in tenebris, & tenebrae eam non comprehendunt. Ecce hic est & modo, & hic erat, & semper hic est, & nunquam recedit, & nusquam recedit. Opus est ut habeas vnde videas quod tibi nunquam recedit. Opus est ut tu non recedas ab eo, qui nusquam recedit. Opus est ut non deseras, & & non desereris. Noli cadere, & non tibi occideri: Si tu feceris casum, ille tibi facit occasum: Si autem tu stas, presens est tibi. Sed non stetit, recordare vnde cecideris: vnde te deiecit qui prior te cecidit. Deiecit enim te, non vi, non impulsu, sed voluntate tua. Si enim malo non consentiret, staret, illuminatus maneres. Modo autem quia iam cecidisti, & factus es faucis corde, vnde videri illa lux non potest venit ad te talis, qualem possis videre, & talem se hominem praebuit, ut ab homine quaereret testimonium. Ab homine quaerit testimonium Deus, & Deus testem habet hominem. Habet Deus testem hominem, sed propter hominem. Ta infirmus sumus, ut per lucernam quaeramus diem, quia lucerna dicitur esse ipse Ioannes domino dicente. Ille erat lucerna ardens & lucens, & vos voluistis exultare ad horam in lumine eius: Ego autem habeo testimonium maius Ioanne. Ergo ostendit quia propter homines voluit per lucernam demonstrari ad fidei credentium, ut per ipsam lucernam inimici eius confunderentur. Illi enim inimici qui illum tentabant, & dicebant,

Mar. 11. dicebat, dic nobis in qua potestate ista facis: Interrogabo vos & ego, inquit, vnum sermone dicit mihi: Baptismum Ioannis vnde est, de caelo an ab hominibus: Et turbati sunt, & dixerunt apud semetipsos: Si dixerimus de caelo, dicitur est nobis: Quare ergo non credidistis illi? Quia ille Christus perhibuerat testimonium, & dixerat. Non sum ego Christus, sed ille. Si autem ex hominibus dixerimus esse, timemus populum ne lapidet nos, quia tanquam prophetam habebant Ioannem. Timentes lapidationem, sed plus timentes veritatis confessionem, responderunt mendacium veritati, & mentita est iniquitas sibi. Dixerunt enim, Nescimus. Et dominus quia ipsi contra se clausurunt, negando se scire quod nouerant, nec ipse illis aperuit, quia non pulsauerunt. Dicitur enim, Pulsate, & aperietur vobis. Non solum autem illi, non pulsauerunt ut aperiretur, sed negando ostium ipsum contra se astrinxerunt. Et ait eis dominus: Nec ego dico vobis, in qua potestate ista facio. Et confusi sunt per Ioanem impletumque in illis est, *Paraui lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione. In mundo erat, Et mundus per ipsum factus est.* Ne putes quia sic erat in mundo quo modo in mundo est terra, in mundo est caelum, in mundo est sol & luna & stellae, in mundo arbores, pecora, homines. Non sic iste in mundo erat. Sed quo modo erat? Quomodo artifex, regens quod fecit: Non enim sic fecit quomodo facit faber arcem. Forinsecus est arca quam fecit, & illa in alio loco posita est cum fabricatur, & quauis iuxta sit, ipse alio loco se det qui fabricat & extrinsecus est ad illud quod fabricat: Deus autem mundo infusus fabricat vbique positus, fabricat & non recedit ali- quod, non extrinsecus quasi versat molem quam fabricat: Praesentia maiestatis facit quod facit, praesentia sua gubernat quod facit. Sic ergo erat in mundo, quo modo per eum mundus factus est: Per ipsum enim mundus factus est, & mundus eum non cognouit. Quid est, mundus factus est per ipsum? Celum & terra, mare & omnia quae in eis sunt, mundus dicitur. Iterum alia significatione, dilectores mundi mundus dicitur. Mundus per ipsum factus est. *Et mundus eum non cognouit.* Num enim caeli non cognouerunt creatorem suum, aut angeli non cognouerunt creatorem suum, aut non cognouerunt creatorem suum sidera, quem consentunt daemonia? Omnia vndique testimonium perhibuerunt. Sed qui eum non cognouerunt? Qui amando mundum dicti sunt mundus. Amando enim habitamus corde. Amando autem hoc appellari meruerunt, quod ille vbi habitabant, quo modo dicimus, mala est illa domus, aut bona est illa domus. Non in illa quam dicimus malam parietes accusamus, aut in illa quam dicimus bonam parietes laudamus: sed malam domum, inhabitantes malos: & bonam domum, inhabitantes bonos. Sic & mundum, qui inhabitant amando mundum: qui sunt qui diligunt mundum? Ipsi enim corde habitant in mundo: Nam qui non diligunt mundum carne versantur in mundo, sed corde inhabitant caelum sicut apostolus dicit. Nostra autem conuersatio in caelis est. Ergo mundus per eum factus est, & mundus eum non cognouit. *In sua propria venit: quia omnia ista per eum facta sunt. Et suum non receperunt.* Qui sunt? Homines quos fecit. Iudaei quos primitus fecit super omnes gentes esse, quia aliae gentes idola adorabant, & demonibus

seruiebant. Ille autem populus natus erat de semine Abraham, & ipsi maxime sui, quia & per carnem quam suscipere dignatus est, cognati. In sua propria venit, & sui eum non receperunt. Omnino nullus recepit? Nullus ergo saluus factus est? Nemo ergo saluus fiet, nisi qui Christum susceperit venientem. Sed addidit, *Quotquot autem receperunt eum.* Quid eis praestitit? Magnam benevolentiam, magnam misericordiam. Vnicus natus est, & noluit manere vnus. Multi homines cum filios non habuerint, peracta aetate adoptant sibi, & voluntate faciunt quod natura non potuerunt: hoc faciunt homines. Si autem aliquis habeat filium vnicum, gaudet de illo magis, quia solus omnia possessurus est, & non habebit qui cum eo diuidat hereditatem, ut pauperior remaneat. Non sic Deus, vnicum eundem ipsum quem genuerat, & per quem cuncta creauerat, misit in hunc mundum, ut non esset vnicus, sed fratres haberet adoptatos. Non enim nos nati sumus de Deo quo modo ille vnigenitus, sed adoptati per gratiam ipsius. Ille enim venit vnigenitus ut solueret peccata, quibus peccatis implicabamur ne adoptaret nos, propter impedimentum eorum, quos sibi fratres facere volebat, ipse soluit & fecit coheredes. Sic enim dicit Apostolus, Si autem filij, & haeredes per Deum. *Et iterum, Haeredes quidem Dei, coheredes autem Christi.* Non timuit ille habere coheredes: quia hereditas eius non sit angusta, si multi eam possederint. Illi ipsi certe illo ipso possidente sunt hereditas ipsius, & ille vicissim sit hereditas ipsorum. Audi quomodo, *ipsi fiant hereditas ipsius, Dominus dixit ad me, filius meus es tu, ego hodie genui te: Postula a me & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terrae. Ille quomodo sit hereditas eorum? Dicit in psalmo, Dominus pars hereditatis meae & calicis mei. Et nos illum possideamus, & ipse nos possideat. Ille nos possideat sicut dominus: Nos illum possideamus sicut salutem, nos eum possideamus sicut lucem. Quid ergo dedit his qui receperunt illum? *Dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius, ut teneant lignum & mare transeant.* Et quomodo illi nascuntur? Isti quia filij Dei sunt & fratres Christi, vti que nascuntur: Nam si non nascuntur, filij quomodo esse possunt? Sed filij hominum nascuntur ex carne & sanguine, & ex voluntate viri & complexu coniugij. Illi autem quo modo ei nascuntur? *Qui non ex sanguinibus, tanquam matris & feminae. Sanguines non est Latinum, sed quia Graece positum est pluraliter, maluit ille qui interpretabatur sic ponere, & quasi minus Latine loqui secundum Grammaticos, & tamen explicare veritatem secundum auditum verborum.* Si enim diceret ex sanguine, singulari numero, non explicaret quod volebat. Ex sanguinibus enim homines nascuntur matris & feminae. Dicamus ergo, non timeamus serulas Grammaticorum, dum tamen ad veritatem solidam & certiore perueniamus. Reprehendit qui intelligit, ingratus quia intellexit: *Non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri.* Carnem pro femina posuit, quia de costa cum facta esset, Adam dixit, Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Et: *Apostolus ait, Qui diligit uxorem suam, seipsum diligit: nemo enim vnquam carnem suam odio habet. Ponitur ergo caro pro uxore, quomodo & aliquando spiritus pro marito. Quare? Quia ille regit,**

Rom. 8.

Psal. 2.

Psal. 15.

* al. infirmorum.

Genes. 2. Ephes. 5.

hæc regitur ille imperare debet, ista seruire: nam ubi caro imperat, & spiritus seruit, peruerfa domus est. Quid peius domo, ubi femina habet imperium super virum? Recta autem domus ubi vir imperat, femina obtemperat. Rectus ergo ipse homo ubi spiritus imperat, caro seruit. Hi ergo non ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Ut autem homines nascerentur ex Deo, primo ex ipsis natus est Deus. Christus enim Deus, & Christus natus ex hominibus, non quasiuit quidem nisi matrem in terra, quia iam patrem habebat in cælo: natus ex Deo per quem efficeremur, natus ex femina per quam reficeremur. Noli ergo mirari quod homo, quia efficeris filius per gratiam, quia nasceris ex Deo secundum verbum eius. Prius ipsum verbum voluit nasci ex homine, ut tu securus nascereris ex Deo & diceres tibi. Non sine causa Deus nasci ex homine voluit, nisi quia alicuius momenti me existimauit, ut immortalis me faceret, & pro me mortaliter nasceretur. Ideo cum dixisset, ex Deo nati sunt, quasi ne miraremur & exhorreremus tantam gratiam, ut nobis incredibile videretur, quia homines ex Deo nati sunt, quasi securus te faciens, ait, Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quid ergo miraris, quia homines ex Deo nascuntur? Attende ipsum Deum natum ex hominibus. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis: quia vero verbum caro factum est, & habitauit in nobis, ipsa natiuitate collyrium fecit, vnde tergerentur oculi cordis nostri, ut possimus videre maiestatem eius per eius humilitatem. Ideo factum est verbum caro, & habitauit in nobis: sanauit oculos nostros. Et quid sequitur? Et vidimus gloriam eius. Gloria eius nemo poterat videre, nisi carnis humilitate sanaretur, vnde non poteramus videre. Intentat ergo charitas vestra, & videte quod dico. Irruerat homini quasi puluis in oculis, irruerat terra, sauciauerat oculum, videre non poterat lucem. Oculus iste sauciatus iugitur: terra sauciatus erat, & terra illuc mittitur ut sanetur. Omnia enim collyria & medicamenta nihil sunt, nisi de terra. De puluere cæcatus es, de puluere sanaris: ergo caro te cæcauerat, caro te sanat. Carnalis enim anima facta erat consentiendo affectibus carnalibus, inde fuerat oculus cordis cæcatus: Verbum caro factum est. Medicus iste tibi fecit collyrium. Et quoniam sic venit ut de carne vicia carnis extingueret, & de morte occideret mortem: ideo factum est in te, ut quoniam verbum caro factum est, tu possis dicere, Et vidimus gloriam eius. Qualem gloriam? Qualis factus est filius hominis. Illa humilitas ipsius est, non gloria ipsius. Sed ad quod perducta est acies hominis curata per carnem? Vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratia & veritate. De gratia & veritate alio loco vberius in ipso Euangelio, si dominus dignatus fuerit donare, tractabimus. Hæc nunc sufficiant, & discite in domino Iesu Christo, & confortamini in fide, & vigilate in bonis operibus, & à ligno nolite recedere, per quod possitis mare transire.

S. CYRILLI EPISCOPI Alexandri eiusdem Euang. expositio.

In principio erat verbum. quid igitur ad hæc, qui nouissimum nobis filium ita esse prædicant: vt

nec Deus quidem esse credatur, quid inquam dicere possunt. Non erit tibi Deus recens, scriptura clamat. quomodo autem non erit recens: si nouissimis natus temporibus est? Quomodo etiam non mentiebatur dicens ad Iudeos, Amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum? Neminem enim fugit: multis seculis post Abraham, à sanctissima virgine Christum natum fuisse. Si ergo in nouissimo vnigenitus natus est seculo, quomodo in principio ipsum fuisse, veritatem habebit? Sed nugæ eorum etiam ex sequentibus refutabimus. Illud vero & subtilius enodetur: quod Euangelista dixit, In principio erat verbum, principio nempe, siquidem diffinitionem principij retinet, nihil antiquius est. Nunquam enim principij principij poterit excogitari. Nā si aliud quiddam ante principium intelligitur, excidet profecto, nec erit vere principium. Præterea si ante vere principium aliud inueniri poterit, in infinitum nobis erit procedendum, aliud semper ante aliud querentibus, nec in vno simpliciter principio consistendibus: quare ne infinita querentes inexplicabilis nobis fiat consideratio, quæ nunquam possit in exitum peruenire, nec principium principij dabimus, nec filium in tempore à patre genitum concedemus, sed æternaliter cum patre ipsum esse constebimus. Si enim in principio erat, quæ mens poterit vnquam ultra illud erat, conuolue? Aut quando illud erat, mente ita tenebimus, vt cogitationes nostras non antecederet? merito igitur stupores percullis clamat Esaias, Generationem autem eius quis enarrabit? quia sublata est à terra vita eius, tollitur enim profecto à terra generationis vnigeniti ratio: omnem enim mentem excedens, omnemque rationem humanam superans, ineffabilis est. quomodo igitur factum creatumque nonnulli asserunt? cum mēs nostra ratione ac tempore creata omnia facile circūscribit, generationem vero vnigeniti nullo modo comprehendere queat? In principio inquit, erat verbum. Principium sane temporis nullo pacto possumus in vnigenito Dei filio intelligere, qui enim ante cuncta secula est, eius æterna substantia est. Præterea cum ad exitum peruenire diuina recuset natura (eodem enim semper modo se habet, iuxta illud; Tu autem idem ipse es & anni tui non deficient) à quonam principio, temporis spaciis mensurato filius incipiet? qui veluti natura Deus ac ideo vere clamans ego sum vita, peruenire in exitum non potest. Principium enim temporis quantitate significatum, nunquam in seipso esse potest, imo vero nec intelligi quidem, vt finem & exitum suum non respiciat. quasi enim ad finem, principium dicimus, & finem rursus quasi ad principium referentes nūcupamus. Quoniam igitur ante secula filius est, in tempore genitus esse non potest, sed est semper in patre quasi in fonte, sicuti ab ipso dictum est: ego ex patre exiui ac veni. Quasi enim fontem patrem intelligimus, in quo verbum est sapientia, virtus, character, splendor, & imago eius existens. quare si nullum vnquam erat tempus, quando absque sapientia, virtute, character, splendore, ac denique imagine sua erat pater, fieri necesse est cœternum & esse filium, qui sapientia, virtus, & cetera patris æterni est. quomodo enim character, aut quomodo imago exquisitissima patris est, nisi pulchritudinem illius perfecte consecutus sit, cuius imago est? non est

Iean. 3.

est autem absurdū, quod diximus in patre filium tanquam in fonte intelligendum esse. Nihil enim aliud nomen fontis nobis significat, quam vt ex quo: filius vero in patre & ex patre est, non profluens foras, sed aut quasi à sole splendore, aut quasi ab igne insita sibi caliditas. In his enim exemplis vnū ab vno produci, & ambo consempiterna sic esse conspiciunt: vt aliud absque alio nec esse possit, nec nature suæ rationē retinere. Quomodo enim erit sol, splendore priuatus: vel quomodo erit splendor, nisi sol sit, à quo defluat: ignis vero quomodo erit, calore carens? vel calor vnde manabit, nisi ab igne aut ab alio forsā nō procul à substantiali qualitate ignis dissecto? Sicut igitur quæ ab istis profluunt simul cum illis sunt vnde profluunt, ac semper vnde fluant ostendunt: sic in vnigenito intelligendum est: ex patre enim esse intelligitur, sed in patre etiam esse creditur. Non alienus natura neque post patre natura secundus, sed in ipso patre semper & cum ipso, & ex ipso secundum ineffabilis generationis modum. Dicitur autem filij principium pater à scriptura: nulla proforas alia significatione quam vt ex quo. Quod psalmista de secundo saluatoris nostri aduentu spiritus sancti gratia commotus ostendit, sic ad filium dicens. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendore sanctorum tuorum. dies enim virtutis filij, illa est in qua orbem terrarum iudicaturus, merita singulis secundum opera sua retribuatur. Venturus autem sic est: vt & ipse in patre sit, & pater in ipso. Ita æternum ei principium pater est, sola (vt diximus) illa significatione vt ex quo. quoniam ex patre est, In principio inquit erat verbum. Multa nobis atque varia vndique veritatem dogmatum indagantibus, principij significatio subicit. recte namque saluator inquit, scrutamini scripturas, quia in ipsis vos putatis vitam æternam habere. & ipsæ sunt, quæ testimoniū perhibent de me. Videtur igitur principij nomine beatus euangelista patrem significare. Hoc enim modo super omnia, natura diuina collocabitur: si omne quod creatum est, sub pedibus eius intelligatur. Vt quasi omnibus infidens quæ creauit, omnia foueat atque conseruet. in hoc igitur quod omnium principium est, quodque super omnia est: in hoc inquam principio verbum erat, nō cum omnibus sub pedibus eius, sed absque creatis vniversis, quasi cœternus arboris fructus in ipso est naturaliter, locum (vt ita dixerim) genitoris naturam possidens. Idcirco cum liber sit, libero patre genitus, omnium rerū principium secum habet. Quod inde maxime approbatur, quia vt diximus, tunc primum esse incipisse nonnulli Dei verbum impie contendebant, cum ex intemerata virgine templum hoc hominis propter salutem nostram assumpsit. Quod si ita, esset creatus, & eius esset nature, quæ omnes res habent, quia ex nihilo productæ sunt: nec dominus, sed serui vocabulū ei vere applicaretur. Nulla enim creaturatum creatoris Dei ac domini seruitutem recusat. Nihil omnino factū est, quod principio & potestati diuinæ non subiacet. quam Solomon significans, dicebat cum iusticia sedem principij præparari. Parata enim valdeque ad iustitiam decora, principij omnium sedes est: quæ nam vero sedes illa est, de qua modo dicitur: ipsum Deum dicentē audias, Cælum mihi est sedes. Cælum igitur sancti videlicet spiritus, quos & angelos appellare solemus, ad iusticiam

Ips. 109.

Iuan. 1.

Ips. 101.

Iean. 14.

Ips. 3.

Ips. 66.

seruitutemque paratissimi sunt. Quamobrem ne vna cum aliis creaturis subiectū Deo patri filium putes, ac quemadmodum alia in seruirem locum deducas, nuperrime ac in tempore natum exilimans (sic enim necessario creatura esset) non iniuria diuinus euangelista Ioannes vehementius huiusmodi cogitationes expellens: ab omni seruilis conditione filium vindicat, atque à libera omni- que principante substantia emanare ostendit, & in ipsa cum naturaliter esse asserit dicens, In principio erat verbum. Principij autem vocabulo commodissime verbum, erat, connectit: ne solum decorus, verum etiam æternus, & ante secula filius intelligatur: in profundissimam enim atque incomprehensibilem generationem, quæ cuncta superat tempora, erat istud, cogitantis sententiam adducit. Erat enim per se indeterminate prolatum, nullis vnquam terminis circūscriberetur: cum natum sit scrutantem semper intellectum præcedere. adeo vt quocumque arbitreris quasi ad vltimum exitum & quietem ipsum erat iam peruenisse: inde superioris cursus initium statim factum esse videatur. Erat igitur verbum in principio illo scilicet, quod super omnia est, vnde ipsum verbum est dominicam naturaliter possidens maiestatem. Quod si ita est, sicuti certe est: quomodo factus aut creatus filius putabitur? aut quomodo si de verbo id est de filio Dei vnigenito vere ac absolute erat prædicatur, poterit vnquam non erat prædicari? Et verbum erat apud Deum. Inanē iam & procul à veritate sententiam illorum ostendit: qui ex nihilo productū filium arbitrantur. Quare quemadmodū optimus solertissimusque agricola cum omnes ab horto eradicare vepres desideret, diligenter longis rastorum dentibus radices euellit: sic beatissimus quoque Ioannes, acutissime ac solertissime germinaturas conspiciens falsas hereticorum opiniones, hoc Euangelio quasi rastus eas euerit, ac in recta fide studiosum cōseruat lectorem. Nam cū mentis oculos diuina gratia illuminatos haberet: nō ignorabat véturos homines quosdam, qui vnū ac eundem patrem & filium esse, ac solis sanctissimam trinitatē nominibus, non hypostasis propriis distingui dicere auerent. Vt igitur pater vere & non filius, & filius rursus proprie filius & non pater intelligatur: quasi ad præsentem iam quæ futura erat hereticorum prauitatem accinctus, ad id quod dictum est in principio erat verbum, in Deo scilicet patre, sicut iam diximus, statim adiūxit. Et verbum erat apud Deum. Necessario autem vbique ac exactissime erat, repetiit: vt æternam verbi generationem expressius designaret. Cum autem apud Deū, verbum esse prædiceret: vnū quidem esse filium subsistentemque in seipso, & vnū rursus Deū patrem, apud quem verbum est, aperitissime ostendit. Quomodo enim quod vnū numero est, ipsum apud seipsum esse intelligeretur? Sed non erit ab re latius ac exquisitius falsitatem huius perniciose opinionis ostendere. Consubstantialis quidem filius patri, & pater filio recte creditur, adeo enim summa in eis identitas est: vt in filio pater, & in patre filius conspiciatur. qui enim videt me, saluator inquit, patrem meum videt. Et rursus. Ego in patre, & pater in me est. Quod cum ita sit, non tamen idcirco aut filius in propria hypostasi, aut rursus pater per seipsum subsistere negabitur, nec summa illa identitas, personas id est hypostasiales confundit, nec

Iean. 14.

quoniam vnum substantia sunt pater, & qui ex eo est filius: idcirco numero etiam vnum erunt, sed natura quidem eadem in utroque: proprie autem & vere vterque subsistit. Ita enim pater vere pater, & filius vere filius erit, connumeratoque sancto spiritu, plenitudinem sancta trinitas, maiestatemque suam consequetur. Præterea, si qui est filius, ipse quoque pater est: quæ ratio varietatem nominum induxit? Si enim nullo modo genuit, quare pater vocatur? aut quomodo filius dicitur si genitus à patre non est? Hanc enim nomina ipsa sententiam necessario nobis declarat. Quare quoniam genitum à patre scriptura prædicat, & veritas ita se habet quod necessario à generante genitum te ipsa distinguitur, tã filius per seipsum quam pater vere subsistit. Accedit quod beatus Paulus ad Philippenses in forma Dei esse filium, nec rapina consecutum vt sit æqualis Deo asseruit: nonne igitur necessè est alium eum esse, qui non rapina æqualitatem Dei consecutus est, alium ipsum, in cuius forma esse cognoscitur? non sunt ergo idem numero pater & filius, sed subsistit vterque; & alter in altero, propter identitatem substantiæ in spiritibus, & est alter ex altero, filius à patre videlicet. Saluator quoque id ipsum nobis aperiens, ego, inquit, & pater vnũ sumus, nisi enim vterque subsisteret, non sumus, sed, sum, vnum ego & pater dixisset. Verum, quoniam plurali numero, sumus vnum, dixit: commodissime tam vnitatem nature, quam pluralitatem personarum ostendit. Nunquam enim de vno, sumus, etiam si disumpantur hæretici, prædicari poterit. Insuper verba Dei scriptura recitat dicentis, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Si ergo in vnum numero trinitas sancta contrahitur, vt impij contendunt, quis est qui dicit, & ad quem dicit, faciamus hominem ad imaginem nostram? Aut cur, nostram, & non, meam imaginem, scriptum est? faciamus igitur plurali numero dictum, & imaginem nostram adiectum idè est: vt clara magnaque hac voce, tu audire atque intelligere queas trinum esse personarum in sancta trinitate in vna substantia numerum. Adde quod splendor patris quasi lumen è lumine filius appellatus, quomodo alius quam pater non erit? Quod enim sicuti splendor emanat, ab alio non à seipso necessatio emanabit. Cum vero ex patre exiuisse, de se dicat filius atque venisse, ac rursus ad patrem se proficisci ostendat: quomodo non alia quam pater erit hypostasis? Nulla enim ratio patitur: vt, quod ab alio effluxit, ab eo à quo effluxit, non distinguatur. Præterea in patre & filium & spiritum sanctum credentes saluamur. Idcirco ad discipulos Christus inquit, Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Quod si vna hypostasis atque persona, horum nominum diuersitate intelligitur: quare non in vnitatem, sed in trinitatem baptizati fideles voluit? Manifestum igitur est in trinitatem nos idèo baptizari: quoniã ad eum numerum, personarum ratio exit, quæ quidè personæ quia in identitate nature cognoscuntur, in vnum Deum credimus, & vnum Deum pie adoramus. Ad hæc per irã Dei Sodomitarum vrbes exultas fuisse, scriptura narrat. Pluit inquit de minus à domino ignem ac sulphur. Hæc enim pars tealiticis eius, eis conseruatur: qui talia committunt flagitia, quis igitur dominus à domino ignem descendere fecit? pater quia pater per

filium omnia peragit: brachium enim & virtus patris, filius cum sic ipse in Sodomitas ignem immisit. Quod si dominus à domino ignem pluit, quomodo alius à patre filius, & pater à filio non esse cum enim dicitur dominus à domino, vnum ex vno profecto significatur. Adde quod prophetiæ commotus spiritu quo futura præuidebat beatus ille psalmista, quoniam non aliter humanum posset saluari genus, quam per apparentiam filij Dei cognoscebat: idcirco mitti ad nos illum qui solus à seruitute in libertatem posset nos vèdicare orabat, ad Deum ac patrem dicens. Emitte lucem tuam & veritatè tuam. Quænam vero ista sit tam lux quam veritas, ipsum audi filium, Ego sum lux, inquit, & ego sum veritas. quod si lux & veritas patris vnigenitus videlicet filius eius, ab eo ad nos mittitur: quomodo alius quam pater non est? Et si id, quomodo ipse per se non subsistit? quamuis vnum cum patre sit identitate substantiæ, quod si vnus Pater & filius numero esset, nonne orans propheta, veni ad nos lux atque veritas dixisset? Cum vero emitte dixerit: pater quia diuinitus institutus alium mittere, alium mitti, missionisque modum, vt Deum decet, intelligebat. Postremo per filium vniuersa visibilia atque inuisibilia & scripturæ facta testantur, & omnes credimus, qui veritati pietati que diuinorum dogmatum adhæremus. Scrutemur ergo diligenter, quid ista vox, per filium, possit. Nonne illico alium esse qui facit, alium per quem facit demonstrat? Ita cum per filium cuncta fieri scriptum sit, dæ personæ proculdubio designantur: quomodo enim vnus numero proprie atque vere per filium cuncta creasse dicitur, si nulla profus alia persona intelligitur? Nihil ad hæc arbitror aduersarios, si scripturam admittunt, respondere posse. Per filium sancto à patre cuncta fieri & scriptura prædicat, & nos credimus. Quomodo igitur necesse non est patrem per se, ac filium similiter subsistere? Non enim identitas substantiæ læditur, si trinitatem personarum sancte atque pie fatemur. Et Deus erat verbum. Non ignorauit diuinus euangelista venturos posterioribus seculis nonnullos, qui deitatem filij negantes, non natura Deum verbum patris, sed quasi adulterinum ac nomine solummodo Deum contenderent; qui filium deumque appellatum quidem, non autem verum Deum putarent. Quod præcipue Arriani iudaicam impietatem in animo concipientes, passi mihi videntur. A tenebroso enim eorum corde non viuificans pietatis verbum, sed mortificans diaboli doctrina profuit. dolosa omnino est lingua eorum, & verba oris eorum quasi iacula. Quemadmodum igitur, si hoc pacto aduersus euangelistam cõtendissent, quamquam apud Deum verbum sit (credimus enim hoc tibi dicenti) ac alius pater, alius persona filius sit, non sequitur tamen hinc eundem cum patre ipsum esse substantiæ. Quare cum vnum Deum prædicare scripturam inueniamus: patri solummodo id nomè vere attribuiamus, apud quem erat verbum. Quasi ergo hæc dicturos audiens non modo inquit verbum erat apud Deum, verum etiam Deus erat. Sic quoniã apud patrem, inquit, est, per seipsum subsistit. quoniam vero Deus est, & ex Deo patre, consubstantialis patri, & natura Deus esse intelligitur. Cum enim vna Dei natura omnibus creditur, nõ potest profecto sanctissima trinitas identitate substantiæ nõ contineri.

neri. Deus igitur erat verbum, non nuperrime factum sed æternum: quamquam qui Deus est, is necessario æternaliter est. Quod enim in tempore factum est, aut quod à nihilo productum reperitur, id natura Deus esse nõ potest. Dei autem verbum quoniam æternum est & quoniam Deus est, patri consubstantiali omnino est. Quibus ergo supplicis digni non sunt, qui minorem quodammodo aut dissimilem genitori vnigenitum arbitrantur? qui eo impietatis profecti sunt: vt in medium hæc proferre non dubitent, parum de rebus tam magnis attendentes. Nullo enim modo minorem patre filium esse, rationibus multis atque firmissimis à fonte scripturarum scaturientibus discemus. Multis enim atque variis filium Dei, nominibus nuncupare solent. Virtus enim Dei & sapientia est, vt Paulus ostendit. Christus, inquit, Dei virtus est & sapientia. Veritas etiam & lux & iusticia est: vt in psalmis scribitur. Emitte lucem tuam, & veritatem tuam. Et rursus, In tua iusticia viuifica me. Pater enim in Christo fideles viuificat. Consilium etiam dicitur, iuxta illud, Consilium autem domini in seculum manet. Quoniam igitur hæc omnia filius & dicitur & est, virtus videlicet, sapientia, lux, veritas, iusticia, & consilium patris, dicant nobis Arriani, quomodo pater minor est? Aut quomodo si minor est, perfecte sapiens pater, perfecte lux, perfecte veritas, perfecte iustus est? Sed nec consilij quidem perfecti pater erit, si minor eo filius est. Perfectus autem pater & est & creditur, quia omnia, quæ habet, perfecte habet. Perfectus etiam filius, sapientia, virtus, lux, veritas, iusticia, & consilium patris. Quomodo igitur pater minor est, quo pater perfectus est? Præterea si, cum minor sit patre filius, à ceteris creaturis, & à nobis adoratur, duos colere Deos inueniemur. Nullo enim modo identitate nature, imperfectus id est minor filius cum perfecto patre contineri poterit. Magna vero diuersitate à seipsis ea deciduntur: quæ ratione nature diuersa dissepantur. Fides autem nostra nullum deorum numerum suscipit, sed vnus est Deus pater, & ad eandem vnitatem filius vna cum spiritu sancto conscendit. Quomodo igitur minor, qui substantia perfecto patri naturaliter atque absolute vnitur? Ad hæc plenitudo filius dicitur, à plenitudine inquit eius, omnes accepimus. Quomodo igitur perfecto patre minor, si ipse plenitudo est? Non enim possunt in eodem simul subiecto, quæ inter se contraria sunt, inueniri. Insuper, si cum minor patre sit filius, vniuersa replet, vbi excellentior magnitudo patris locabitur? licet enim aduersus furentes quasi de corporibus loqui: quamquam non sumus nec scij maius & minus longe aliter in rebus incorporeis quam in corporibus intelligi. Præterea si super omne nomen Deus est, cuius cum heres filius sit, perfectus tamen nõ est, quia minor: nihil magni est super omnia esse. non erit igitur magnum quiddam Deus: quod quoniam plenum est infantiæ atque furoris, necesse est filium, qui cum Deus sit, super omne nomen est, perfectum confiteri. Accedit, quod de filio Ioannes ait. Quia non ex mensura dignis hominibus spiritum præbet. Immensus ergo filius est, in quo mensura non est. Quomodo igitur minor, qui immensus est? Præterea si filius quidem minor est, pater autem maior: non eadem profecto mensura, sed magis quidem pater quam filius, mi-

nus vero filius quam pater nos sanctificabit. Quare spiritus quoque, in quo sanctificamur, simplex non erit, quippe qui minor in filio, maior vero in patre necessario erit. Ita perfectus à patre quam à filio sanctificabimur. magna certe amentia his verbis inest: vnus enim spiritus sanctus est, vna perfecta sanctificatio, quæ à patre per filium naturaliter præbetur. Non est igitur filius, qui eandem cum perfecto patre habet operationem, quique genitoris spiritum vt proprium bonum nõ aliter certe quam ipse genitor habet: non est inquam patre aliquo modo minor. Adde quod in forma & æqualitate patris secundum Paulum filius est. Quomodo igitur minor eo erit? Nequaquã enim hominis assumptio, propter quam se humiliasse filius dicitur, maiestate ac perfectione deitatis, filium denudauit. Nam & humiliavit se factus homo: venit tamen in maiestate atque gloria patris. Quomodo igitur in maiestate atque gloria patris est, qui eo minor est? præsertim cum Deus magna voce per prophetam iam dixerit, Non dabo gloriam meam alij. Interrogandi sunt ergo omnes, qui aduersus filium impij sunt, imo etiam aduersus patrem (qui enim filium non honorat, is nec patrem quidem honorat) vtrum cum minor sit patre filius vt ipsi credunt, consubstantialis patri est an non? Nam, si consubstantialis est, mente capti videbuntur, qui minorem esse opinantur: quæcunque enim eiusdem nature atque substantiæ sunt, quantum ad rationem substantiæ pertinet, nullo modo maius & minus suscipiunt: hoc autem est, quod querimus. Sin vero consubstantialem esse negabunt, quod eos facere consequens est, quia minorem dicunt: erit omnino à substantia patris alienus. Quomodo igitur gloriam eius habebit? Aut quomodo honor & regnum ipsi datum est, vt Daniel asserit? Vel ergo Deus pater metitur, qui se gloriam suam alij daturum pernegat: aut si verus est, sicuti certe est, & gloriam suam filio suo dedit, necesse est eiusdem esse substantiæ filium, qui fructus id est genitem patris est. Quod si ita est, quomodo minor quam pater erit, qui eiusdem nature cum eo est? Ad hæc si, cum pater omnipotens sit, filius quoque omnipotens est, quomodo minor est? Nũquam enim poterit perfecto imperfectus, secundum potentiam exæquare. Si etiam pater dominus est, & filius quoque similiter, nõne furor erit, minorem appellare? Si enim minor est, libertas dominationis que dignitas, minor sit in eo quam in patre necesse est. Quomodo ergo dominus est, qui dominationis dignitatem plenam nõ habet? Pater præterea lux, & filius similiter: quare si minor est, perfecte lux non erit, & deprehendetur aliquo modo à tenebris: ac ita falsitatis vicium euangelio accommodabitur. Dicitur enim, Et tenebræ eum non comprehenderunt. Vita etiam filius, sicuti & pater est, quomodo ergo minor? aut quomodo fideles, quoniam Christus in interiore homine habitauit, viuunt, si filius perfecta vita non est? Si enim non perfecta vita est, quo viuimus, non omnino viuimus, sed mortui quodammodo sumus. Hæc absurda & inconuenientia toto animo fugientes: perfectum esse filium, & perfecto patri secundum substantiam æqualem confitemur. Accedit, si minor est filius quam pater, & propterea non consubstantialis, nec filium quidem eum esse, nec omnino Deum necesse est. Quomodo enim viuere filius erit, si ex patre

Psalm. 2.

Philipp. 2.

Ioann. 10.

Genes. 1.

Ad Heb. 1.

Ioann. 16.

Matthæ. 28.

Genes. 19.

Psalm. 10.

Esai. 51.

Psalm. 41. Ioann. 8.

Ioann. 14.

Ad Coloss.

Ad Phil.

1. Cor. 8.

Ioann. 1.

Ad Phil. 2.

Ioann. 3.

Ad Phil. 2.

Esai. 48.

Daniel. 7.

Ioann. 1.

patre genitus non est? Aut quomodo Deus erit, qui non est ex Deo naturaliter? Credimus autem omnes in filiū: erramus igitur omnes, nec verum Deum adhuc cognouimus. Quod quoniam absurdum est, qui credunt in filium, illi etiam in patrem pie credunt, & in spiritum sanctum videlicet. Non est ergo alienus à patre filius, nec minor eo, sed vnū cum eo, quoniam ex eo secundum naturam, acideo æqualis ei atque perfectus. Nam si ex Deo patre vnigenitus filius vere effulset, etiam nolentes confiteri oportet ex substantia naturaque patris ipsū esse. Id enim filiatio vera significat. Quomodo ergo minor, qui ex ea substantia naturaliter proficit, in qua nihil minus aut maius, sed omnia perfecta inueniuntur? Quod si ex substantia patris secundum naturam non est, nec vere quidem filius erit, quare nec pater, vere pater. Si enim filius non est, propter quem pater, pater est: quomodo patrem esse intelligemus? sed Deus verus pater est. Id enim vbiq; diuina scriptura clamat: quare filius, vere filius est, & à patre naturaliter non est ergo minor patre, qui ex eo est: & quia ex eo, idcirco ei omnino consubstantialis. Præterea paternitatis nomen non à nobis in Deum, sed à Deo in homines defluxit. Ab eo enim & in celo & in terra omnis paternitas est, vt Paulus ait. Cuius imitatione quadā atque similitudine nos, qui ad imaginem eius facti sumus, patres appellamur. Dic igitur quæso, quare nos patres filiorum nostrorum secundum naturam sumus, si exemplari, cuius imitatione id habemus, hoc nō inest? Quomodo autem paternitatis nomen à Deo in alios defluxit, si Deus vere pater non est? Nam si ita est, non à Deo in nos, sed à nobis in Deum paternitatis nomen ascendit, eritque Deus non re, sed ad similitudinem nostram pater appellatur. Mentitur ergo veritatis testis, qui tā in celo quam in terra omnem paternitatem à Deo esse testatur. sed non mētur ille, in quo Christus loquebatur. Paternitatis ergo nomen à Deo in nos defluxit, quare verbum, patris, secundum naturam ab eo est: genuit autem non minorem neque dissimilem sibi, quoniam & nos qui patris nomen inde per incarnationem assecuti sumus, æquales nobis secundum rationem naturæ, non inæquales filios edere possumus. Quas ob res non armentur caulationibus aduersus veritatem heretici: nec nudis verbis filium Dei fateantur, nec ex substantia patris esse pernegent. Quomodo enim vere filius, qui filius natura nō est? aut ergo simulationis huius velamina proiciant, ac nec Deum nec filium confitentes nudo (vt dicitur) capite blasphement, aut si auctoritate scripturarū, & doctrina sanctorum victi filium cōfiteantur, minorem patre non dicant. Nam si Deus erat verbum, qua ratione minus suscipietur? Nam neque filius hominis ea ratione qua homo est, minor patre est. Nullo enim modo homo homine minor aut maior in quantum homo, nec aliud quicquam minus aut maius eo esse potest, cuius substantiæ atque naturæ rationem suscipit. Quare si filius vere filius est, necesse est à patris ipsū substantia confiteri. vnde si pater natura Deus est: & qui ex eo genitus est filius, natura Deus, necessario cuncta illius naturæ propria possidens. Quomodo igitur Deus Deo ea ratione qua vterque Deus est, minor erit? Dicite quæso, vnde ad hoc peruenistis? aut quomodo id ita esse credidistis? Non enim video qua

ad Ephes. 3.

2. Corin. 13.

ratione minorem patre filium putatis. An tempore id dicitis? Sed ante secula filius est, & seculorum ipse est conditor, nec contineri tempore potest, qui in tempore natus non est. An quantitate? Sed incorporea natura nullam vnquam suscipiet quantitatem. quomodo igitur minor, si his minor non est? Gloria forsitan, virtute & sapientia, dicitis? Exponatis igitur nobis quantos qualique (vt ita dixerim) in istis est pater, vt ad illud mensuratus à vobis filius minor reperiat. Aut si incomprehensibilis, immensaque gloria, virtus & sapientia patris est, qua vos ratione mensi audetis minorem filium dicere, ac insita naturalique sibi dignitate, quantum in vobis est, eum priuare? minus enim mensuratione maioris, que collectio- ne minoris fit, comprehenditur. Cum igitur immensa sit dignitas patris, vnde minorem esse filium didicistis? Iure igitur atque vere de huiusmodi hereticis, quod vulgo fertur, possumus exclamare, Amentes insanique aduersarij nostri. Quomodo enim non insaniunt? cum neque quid dicant nec de quibus disceptent intelligant. Hæc nos dicere illud commouit, quod Deum de Deo filium ex patre natum consistentes, minorem esse patre contendunt. Quæ ex re multa nefaria, etiam auditu horribilia consequuntur. Nam si filius, cum natura Deus sit, minus aliquo modo suscipit, erit necessario aliquid maius Deo. Quod si ita est, pater etiam ipse, quoniam natura Deus sit, progredi posse ad maius intelligetur. Nam si tā pater quam filius Deus est, & Deo aliquid maius intelligitur, patre quoque maius aliquid intelligitur. Quod si adhuc non suscepit, tamen suscepturus est: quod per filium, qui eius imago est, ita esse ostenditur. Quomodo autem potentia huiusmodi erit in Deo, quæ in actum adhuc nō exiuerit? sed magna in his cogitationibus blasphemia inest. Nunquā enim maius aut minus pater suscipit, quoniam natura Deus est, quare nec filius, cū & ipse similiter Deus sit. Ad hæc si, cum ex Deo patre secundum naturam filius sit, aut dignitate aut substantia aut quouis modo minor est: non tantum ipse deprimitur, quantum substantia, vnde esse creditur, dehonoretur. Nam, cum omnia, quæ generat, similia sibi, æqualiaque ratione substantiæ producant, sola diuina natura minus seipsa generabit. Sed natura patris nullius vicij est susceptiua, bona vero, quæ in nobis sunt, multo perfectius in eo vt in primitiuo, à quo ad nos defluunt, quam in nobis sunt: non ergo minorem se filium generabit, sed æqualem ac consubstantialem: ne, qui naturam humanam in infinitum excedit, non parum deficere ab eo bono, quod aliis largitus est, comperiat. Adde quod æqualem se Deo patri Christus ostendens, qui me vider, ad discipulos ait, vider & patrem meum. Si ergo talis natura est, vt, qui eum intellexerit, patrem intellexerit, vt ipse asserit, quomodo minor? Si enim in seipso patrem ostendit, nullo subintellecto discrimine (videtur enim in immutabili sua imagine pater) minus ipsū, quod filio inest secundum hereticos, patri etiam necessario inest, quod omnino impossibile est: filius ergo, in quo vt per imaginem pater conspicitur, sicut pater omnino perfectus est, alioquin nunquam vere dicere filius potuisset, omnia, quæ habet pater, mea sunt. Et rursus ad ipsū patrem verba oratione, Omnia mea, inquit, tua sunt: & tua mea. Si ergo minor patre filius est, & filio pater maior, vt

Colos.

1. Tim. 14.

1. Tim. 16. 1. Tim. 17.

heretici

heretici sentiunt, quoniam quæ filij sunt, patris sunt, & quæ patris, filij, minus ipsū, quod in filio est, patri etiam inest, & conuerso maius ipsū, quod in patre est, filio quoque necessario accommodabitur. Nihil ergo prohibebit patrem quoque minorem filio credere, & filium patrem maiorem. Quæ omnia cum absurdissima sint, necesse est, equalem omnino patri filium esse, cum omnia, quæ patris sunt, communia sibi cum filio sint. Quare si pater perfectus est, filius quoque perfectus est. Sed dicant nobis, qui æternum ignem in caput suum præparantes, diuinorumque dogmatum evertentes veritatem, varias ad decipiendos simpliciōres, caulationes excogitant, vtrum cum maior filio pater secundum eos sit, melior quoque est an non? Nam si nullo pacto melior est, neque filius quidem minor eo erit. Sin vero melior, quod eos dicere consequens est, cuius rei gratia pater non æqualem sibi, sed minorem genuit filium? Nam cum melius erat æqualem sibi secundum omnia generare, quid enim prohibuit? Prohibens enim illud quicquid fuit: maius patre necessario confitebuntur. Quod si nihil prohibuit, sed ipse pater quamuis non ignorauerit melius esse æqualem sibi quam minorem parere filium, minorem tamen genuit quam voluit, lior eum detinuit, ne filio daret, quam potuit, æqualitatem. ita pater aut vi, aut inuidia minorem filium genuisse videbitur, quæ quoniam procul ab immortalī, diuinæque abstantia natura, fatendum est æqualem sibi, patrem in omnibus filium genuisse. Præterea ipse saluator dixit seipsum in patre, & patrem in ipso esse. Palam autem omnibus est non tanquam corpus in corpore, aut in vase, & in loco, alterum in altero esse, sed identitate substantiæ immutabili & similitudine ac vnitæ naturæ: quemadmodum si quis spiam cum formam suam in imagine aspiciat, & exquisitam imaginis similitudinem admiratus clamet, ego in hac sum, & ipsa in me: aut quædam modum si dulcissima mellis qualitas de seipsa diceret, ego in melle sum, & mel similiter in me. Aut si calor ignis, qui ei naturaliter inest, diceret, ego in igne sum, & ignis in me. Singula enim, quæ dicta sunt, vnū ab vno sunt: & quamuis distinguantur, vnū tamen natura sunt, & alterum in altero est. Sic igitur imo vero in infinitū sublimius propter identitatem substantiæ, & quoniam character & imago patris summam identitatem patris gerit, pater in filio est. Quomodo igitur audent dicere minorem esse filium? aut quomodo maior pater in minore filio erit? Necesse est enim, si in eo est, vt æqualis in æquali, & perfectus in perfecto sit. Hoc erat in principio apud Deum. Cum hoc erat in principio dicit euangelista, breuissime sub hac demonstratione superiora repetere videtur, quasi magna voce clamans, hoc dico verbum, quod in principio erat, hoc quod apud patrem erat, hoc quod erat Deus ex Deo, hoc inquam, & non aliud est, de quo librum istum conscribimus. Nam quoniam diuinitus futura prospiciens, non ignorauit vt mihi quidem videtur, & vere videtur vt arbitor, futuros nonnullos laqueos mortis ad barathrum inferi simpliciōres detrudetes, qui ad damnationem suam aliud audeant dicere interius atque insitum Deo patri verbum, alium filium: & verbum Dei per quod cuncta Deus creauit interiori atque insito simillimum, vt quasi verbum verbi & imago imaginis, & splendor splendoris

intelligatur. Tales inquam hereticos, qui hæc dicturi essent, futuros prospiciens. cū iam determinauerit breuiter vni, solumque esse verum & ex Deo, & in Deo & apud Deū verbum, miro quodā modo atque diuino velociter intulit. Hoc erat in principio apud Deum, sicut filius videlicet apud patrem, sicut insitum atque interius, sicut ex substantia patris, sicut vnigenitum: hoc inquit, quia nullum aliud secundum est. Sed vt impietas ista pateat apertius, vtque facilius quasi a venenoso serpente, omnes ab ea fugiant, ne latere possit, rationes suas perstringamus, vt liquidius refutatis, veris scripturarum rationibus, quas sapientia Dei nobis concesserit: nullam perniciem ecclesiæ Dei afferant. Vnigenitus inquit Dei filius non est proprie ipsū Dei verbum, sed interius atque insitum Dei patris verbum in ipso Deo est semper, qui autem ex ipso genitus esse filius dicitur: is interius illud verbum suscipiens, cuncta ab eo dicit, atque ideo ad similitudinem eius verbum est, & etiam nunciatur. Hanc peruersam sententiam suam rationibus postea firmare conatur, vt catenis peccatorum suorum (vt dicitur) miser constringatur. Si verbum inquit naturale interius, atque insitum Deo patri ipse filius est, & est cōsubstantialia genitori: quid prohibebit ne pater verbum sit, & vocetur? Deinde si verbum filius Dei est, nec præter ipsum aliud est, quo verbo inquit pater ad filium dixit, filius meus es tu, ego hodie genui te? Cum enim omne, quod dicitur, verbo non aliter dicatur: pater non absque verbo ita patrem ad filium fuisse locutum, ipse quoque saluator, scio patrem, ait, & verbum eius seruo. Et rursus, Verbum, quod auditis, nō est meum: sed eius, qui me misit. Quoniam igitur verbo pater filium alloquitur, & ipse quoque filius faceret modo, quia patris verbum seruat, modo quia non sum, sed patris verbum Iudæi audiebāt, quomodo proculdubio non erit concedendum alium esse filium, quam interius atque insitum, id est, in motū intelligēti verbum, quo suscepto, & eo plenum prolatum verbum & substantiæ patris expressum, verbum vocatur, & Dei filius? Talia vecors ille mala sibi connectit, nec veretur scripturis omnibus repugnare: vt illud in eo veritatem habuisse videatur, cum in profundum malorum impius venerit, tunc omnia despicit. In eum nanque Dei atque hominum inimicus seipsum amicitia profundū immergit, vt veritatis rationes depellens, inanes suas cogitationes sequatur. Id enim omnino est vnigenitus Dei filius, & verbum eius, quod à sequentibus facile potest cognosci, quamuis etiam ea, quæ perspicua sunt, difficilia cogniti hereticis sint. Quomodo enim in malignam animam sapientia ingreditur? Quid autem malignitas istis vnquam excogitari poterit? qui vt scriptum est, auditum suum à veritate auertunt, & ad suarum cogitationum fabulas ita confluant: vt iure illud scripturæ in eos dici possit. Væ, qui prophetatis à corde vestro, & non ab ore domini. Quis enim ab ore domini loquens, anathema dicit Iesu? quod nonnulli faciunt: aduersus pietatis dogmata insultantes (sicut quidam propheta dicit) omnia recta peruertentes. sed ad illos quidem nō iniuria dicemus, O qui dereliquistis vias rectas, vt ambularetis in via tenebrarum, nos autem æquum est, ad cælestem doctorem clamare, Conuertere oculos nostros, ne videant vanitatem, vanitas enim & nugæ verè sunt, quæ ab imperiua

1. Tim. 5.

1. Tim. 2.

1. Tim. 8. 1. Tim. 14.

1. Tim. 18.

1. Tim. 1.

1. Tim. 4.

1. Tim. 23.

1. Cor. 12.

1. Tim. 3.

2° 2. imperitia eorum innouatur. Non enim, quia verbum aliud in seipso haberet, filius patris verbum cōseruare assererat, nec quasi pädagogum quendam secum afferens ad nos, vna cum eo venisse vnquam affirmavit. Sed sicut ille, qui solus secundum naturā in patre est, quique similiter in seipso nulla re penitus intercedente, patrem habet: ego inquit in patre, & pater in me est, nō aliud quoddam verbum interius atque insitum, sed ego ipse, inquit, in patre sum. Quomodo igitur, inquit, intelligendum est: quod ad Iudæos dixit, Ego patris verbum seruo? docebat saluator durissimum Iudæorum populum, & paulatim à legali obseruatione studens liberare, sæpenumero clamabat, ego sum veritas. Ac si diceret, excutite legem, & Iudæi, iugum, suscipite cultum spiritalem, umbras atque figuras procul abiicite, & veritatem iam præsentem sequimini. Sic veritas quidem clamabat. Illi autem parum credentes, si à Deo esset iste, dicebant, non solueret sabbata. ita eum criminabantur, qui peccatum penitus ignorauit. Ad hæc igitur ille respondens (ne, si apertius longe se abesse à peccato dixisset, furere inciderentur, soli Deo id cōuenire dicentes) occultius quoniam homo & sub lege factus est, verbum se patris cōseruare asseruit, vt ostēderet nulla in re quicquam se dicturum aut facturum, quod præter voluntatem patris esset. Peccatum enim transgressionem legis committitur. Ipse vero cum natura Deus sit, longe ab omni delicto aberat. Quare nemo iure increpare poterat eum, qui cum secundum naturam legis auctor sit, assumptione hominis sub lege factus est. Scire autem patrem se dicit non simpliciter sicuti homines, quia Deus est: sed quia ipse ex patre est, ipsam se patris naturam scire confirmat. Ita, quemadmodum immutabilem esse patrem cognouit, sic se quoque immutabilem esse insinuat, qui ex immutabili patre est: immutabilis autem cum sit, delinquere nullo pacto potest. Quare Iudæorum accusatio, qui aduersus Deum patrem ipsum prædicare putabant, inanis omnino erat & falsa. Seruat enim verbum patris, & naturaliter longe à peccato abest: qui scit patrem similiter longe à delicto abesse, cui vt verus filius consubstantialis est. Sed age iam ad illud veniamus quod pater ad filium dicere à scriptura introducit, ex vtero ante luciferum genui te. Non enim idcirco, quia hæc ad filium pater loquitur, aliud innatum patri verbum, & aliud esse filium intelligere debemus. Sed illud primo sciamus, nobiscumque diligenter volumus, quod mysteria nobis in spiritu prædicens propheta, personam induit filij, ac ita se audiuisset à patre asserit: filius meus es tu. Non ergo, quæ secundum humanum habitum ac potestatem oratio suscipitur, duo nos verba intelligere compellet. Sed nostris moribus dispensationem sermonis attribuentes, non iniuria imbecillitati humanæ naturæ huiusmodi locutionis verba accommodabimus. Quippe qui nec verbis exprimere, nec mente, diuina mysteria concipere possumus, superat enim diuina res, & verba & ingenium nostrum. vnde sit, vt multa non vt dicuntur, sed vt rebus conuenit intelligantur. Hæc qui recte dici negant, cum generare patrem ex vtero audiant, vterum & dolores partus intelligant. Sed respondebunt: nihil aliud in Deo vterum significare quam propriam filij ex eo generationem. Sic igitur pie illud etiam si humano

more conscriptum sit, intelligatur, & omnis præstigiōsa caullatio dissoluetur. Sed ad hoc iam satis dictum est: nunc ardentius in cetera insurgamus, ac sua ratione præposita fluentem hæresis magno impetu amnem retrudamus. Nisi aliud inquit insitum, atque interius Dei verbum sit quam filius vnigenitus, qui eius imitatione verbum appellatur, erit necesse fateri patrem quoque verbum esse, verbumque vocari oportere, quia filio suo, qui verbum & est & nuncupatur, consubstantialis esse conceditur, Hæc ille. Nos vero ad hæc dicimus, nullam esse rationem, quæ cogat, quia pater verbo suo consubstantialis sit, idcirco ipsum quoque verbum appellari: non enim quæ eiusdem naturæ sunt, in alterutrum mutari possunt, vt à multitudine aut à dualitate in vnitatem contrahantur. Nam & pater noster Adam filio suo consubstantialis fuit: nec idcirco in filium ipse decidit, nec filius in locum patris ascendit: ita cum pater filio eiusdem substantiæ sit, proprietatem suam retinet, quemadmodum & filius. Qui enim ex patre est, is filius esse intelligitur. ille vero qui genuit, pater dicitur. Quod si consubstantialitas nullum esse inter consubstantialia discrimen vos cogit confiteri, quid induxit iudicem omnium non punire patrem pro filio, nec à filio supplicium pro patre sumere? Anima inquit, quæ peccauit, ipsa morietur: nec pater peccatum filij eius assumeret. Vides quamuis consubstantialis pater filio suo sit, non tamen quæ alter peccauit, ex altero expositulari. Cur igitur putas quoniam consubstantiale verbum Deo patri sit, Deum quoque patrem verbum esse appellandum? Deus enim pater semper pater est: & verbum eius. & quia verbum, idcirco filius, semper filius. Aliter in peiori esse statu diuina quam nostra intelligerentur. Quia summa identitas inter patrem & filium secundum naturam est (imago enim exquisitissima & character personæ patris, filius est) idcirco ad discipulos eius dicebat, Qui me videt, videt & patrem meum. Si ergo quia hæc ita se habeant, nihil prohibebit patrem verbum ac filium dicere, & intelligetur filius in patris locum ascendisse, attribuatur sibi verba illa vt ipse ad patrem dicat, ex vtero ante luciferum genui te. quo facto ita omnia confundentur, vt sanctissima consubstantialisque trinitas, quæ semper trinitas est, ad vnitatem contrahatur. Et sic quod vnicuique trium personarum proprie inest, consubstantialis ratione destruetur: naturæque identitas personarum distinctionem euertet: quod omnino absurdum est, non ergo, quia consubstantialis pater verbo suo est, idcirco verbum ipse erit, sed erit semper id ipsum quod est, immutabiliter pater. Ad hæc si omne verbum alicuius verbum est, eius videlicet qui lingua loquitur, aut eius qui corde cogitat, est autem pater verbum, quoniam verbo suo consubstantialis est: erit ipse verbum sui ipsius, aut potius nullius, & sic nec erit omnino aliquid, quomodo enim erit verbum, nisi alicuius sit verbum? quamuis ergo consubstantialis verbo suo pater sit, nunquam tamen ipse in verbum decidet, sed erit semper pater, sicut & verbum suum semper filius est. Præterea longe ab omni mutatione ac alteratione semper diuina abest natura: quomodo ergo pater in verbum mutabitur? Non enim erit ipse pater, nisi seruet quod erat. Quare si nefarium est, mutationem diuinæ naturæ accommodare, nunquam pater in verbum mutabitur,

tabitur, sederit immutabiliter semper pater. Ad hæc cum se Deum verum & ex Deo vero vnigenitus Dei filius voluerit ostendere: omnia inquit, quæ pater habet, mea sunt. Omnium enim, quæ patri naturaliter insunt, quoniam ex eo secundum naturam est, heres est filius: pater solummodo esse nunquam poterit. Id enim vnus est, quod pater est: Erit autem filius omnium, quæ insunt patri, sic heres: vt nullo careat, etiam si pater nunquam sit. Et quemadmodum ipse omnia patris possidet bona, eodem modo, quæ filij sunt, omnia patri natura insunt, quamuis nunquam in verbum & in filium pater mutari possit, sed maneat semper id, quo est pater. Hoc enim modo & pater & filius immutabilitatem habere intelligentur. Postremo non ignoramus, à legis auctore Deo nonnullis, quia inter sanctum & prophanum non distinguerebatur, accusatos fuisse. Magna enim inter hæc differentia, contrarietasque omnibus, qui recte iudicant, esse videtur. Sed si possibile omnino sit vt consubstantialiū natura in seipsam confundatur, vt singularium & hypostasium propria ad alias hypostases eorundem generum aut specierum transeat: quæ ratio sanctum à prophano distinguere poterit? Si nulla singulariū differentia, quæ hoc aut hoc cōstituat propter identitatem substantiæ comperietur: erunt igitur omnia (nobis singularium rerum ablata cognitione) inter se cōfusa, vt Iudas proditor, Petrus aut Paulus sit, Petrusque rursus vel Paulus, Iudas proditor, quoniam eiusdem cum eo nature sunt. Quod si omni furore furiosius dictum est, eiusdem generis aut speciei atque naturæ singularia nō amittent, quia eiusdem naturæ sunt, singulares propriasque suas differentias, quibus hoc & hoc sunt. Quare nulla humana ratio tantum vnquam valebit, vt cogere possit verbum & esse & vocari Deum patrem oportere, quoniam verbo suo consubstantialis pie ac vere creditur. manet enim semper pater, nunquam enim distinguentem proprietatem qua hoc est, amittere potest. Nec propter identitatem substantiæ nihil proprium patri esse, vnquam concedemus. Nec, quoniam ita se res habet, plus quicquam quam filius habebit. Qui cum ex eo proprie sit, immutabilitatem & aternitatem genitoris possidens, filiationem suam ita cōseruat, vt in patrem mutari non possit, sicuti nec pater in filium. Sed non inre, inquit, quasi hæreticis nobis insultas, qui insitum atque interius Dei verbum aliud præter filium dicimus, cū audias ipsum magna voce clamare, Scio ego patrem & verbum eius seruo. Nam si necesse est alium esse, qui seruat, aliud quod seruatur, nec ista connenire vnquam possunt: non poteris negare alium esse filium Dei, & aliud verbum eius. Sed dicatis nobis quæso, si ita sit, vt ipsi contenditis, vtrum verbum illud interius, quod ex imperitia Deo patri inesse fingitis, subsistat an nonnam si subsistit, cum in propria esse intelligatur hypostasi, non vnus sed duo prorsus erunt filij. Sin vero minime subsistit, cum nihil intersit inter filium & patrem, quod alterum ab altero disseparet, quomodo tertius erit à patre filius, & non immediate veluti filius patri connexus? Nam cum insitum atque interius verbum inesse Deo patri contendant: quomodo voluntatem patris filius dicit? Nonne magna ex demerita insanire videntur? Patris enim nomen ad filium ita refertur, vt nihil penitus interesse patia-

tur. Quod si secundum eorum stultam sententiam verbum quoddam interius paterni expositiuium consilij inter patrem & filium est, & filium à patre tanquam materia quædam dissepant: si quidem propria hypostasi consilium Dei & expositiuum consilij verbum subsistere intelligantur, nec pater erit amplius, nec filius proprietate filij retinebit. Sin vero non subsistat, inerit immediate filius patri. quo igitur abibit verbum illud interius? aut quoniam locum, Dei consilium, si aliud est à filio, consequetur? Præterea consubstantialitatem esse, sanctam, adorabilemque trinitatem, recte credimus, etiam si hæretici dissepantur. Quæcunque autem consubstantialia sunt, ratione naturæ in omnibus ad vnigenem conueniunt. Si ergo vt temeritas aliquorum prædicat aliud præter filium interius inest patri verbum, filius quoque aliud interius quoddam verbum in seipso continebit. Imago enim patris exquisitissima est, & character hypostaseos eius, vt scriptum est. Sed spiritus quoque sanctus, tale quid similiter interius verbum habebit. Ita nobis trinitas duplicabitur: & compositione, diuina non carebit natura, quod longe absurdum est, & cogitatu nefarium. In simplici enim substantia nihil aliud præter ipsam inesse potest. Sancta igitur consubstantialisque trinitas immediate nulla re intermediente sibi cōiungitur. Illud apprimè tenendum est, quod quando diuina scriptura nominibus secundum græcæ linguæ usum articulos præponit, tunc & vnus & quod solum proprie atque vere tale quid dicitur, significat, articulo autem non adiecto, generalis cuncta designat. vt verbi causa, Multi vocati sunt dii: sed quando cum articulo græca lingua Deus dicitur, tunc solus & proprie Deus designatur. Cum vero absque articulo Deus profertur, qui ad hoc gratia vocatus est, intelligitur. Sic cum homo sine articulo dicitur, homo quispiam designatur, quando autem articulus accedit, vnicum atque singularem hominem denotat. Ideo videmus filium hominis, articulo ad vtrumque nomen præposito à saluatore nostro profertur, quando se solum ab infinita hominum multitudine velit significare. Hæc cū ita se habeant, dicant quæso, quomodo intelligēdū est, In principio erat verbum, cum huic vocabulo verbum articulus sit adiectus. Nō enim potest nisi ad vnus verbum, quod proprie atque vere in principio erat, articulata referri oratio. Cur igitur frustra contendunt aliud nobis verbum adducere, vt à dignitate naturæque patris filium depellant? Præterea si vnigenitus Dei filius idcirco verbum est & vocatur, quoniam (vt ipsi dicunt) insitum patris verbum suscipiens, ad illud formatur, cur non dixit ad discipulos, ego & verbum patris vnus sumus, & qui me videt, is etiam verbum patris videt? Quoniam igitur non ita dixit, sed omnia prætergressus, ipsi soli patri identitate se confert, impium profecto est alium nescio quo verbo quasi confirmari aut doceri, filium credere, qui absque vilo medio ipsi genitori consubstantialitate coniungitur. Sed alium inquit esse filium præter interius atque insitum verbum, non rationibus nostris, sed scripturæ autoritate persuasi credidimus. Cum enim filium sic patri dicere audiamus, Pater, glorifica filium tuum, ac patrem rursus respondere videamus, & glorificari & iterum glorificabo: nonne fateri necesse est per verbum filio patrem respondere? Quomodo igitur

Psalm. 109.

Psalm. 110.

Exph. 13.

Joan. 14.

Psalm. 109.

Joan. 8.

Joan. 16.

Exph. 1.

1. Cor. 8.

Joan. 1.

Joan. 12.

B B aliud

aliud quam filius verbum non est, quo pater filio respondet? Non adeo mirandum id mihi quā flendum videtur. Plorandi enim certe sunt, qui hæc fingunt. Et illud propheticum super ipsis dicendum. Nolite flere mortuum, nec plorate ipsum. *Hierem. 22.* Flete plorateque illos, qui talia de vnigenito dicere audent, quid enim illis miseris excogitari poterit? qui cum oporteret eos non moribus nostris diuina subicere, sed altius atque sublimius (quamuis humana consuetudine dicantur) intelligere, eam vocem quam non saluator solus, sed multitudo etiam discipulorum audivit, verbum patris interius esse putarunt. corporea enim vox & sonus ad labia aut quodā alio ictu in aerem profusus, auditum mouere solet. Patris vero consilium quod ineffabili voce in mentem ipsius vertitur: solus filius, qui in ipso patre naturaliter est, sicuti sapientia eius, cognouit. Voce autem, ictu aeris cōformata Deum uti, omnino incredibile est. non enim oportet ignorare super omnem creaturam creatoris esse naturam: quamuis etiam ipse dominus & saluator noster non Dei patris vocem illam esse affirmavit, nec sibi ea opus fuisse asseruit, non enim vocem patris audisse, nec propter se sed propter illos factam significans, non propter me, inquit, ista vox, sed propter vos facta est. Quod si omnia per ipsum Deus pater operatur: vocem quoque illam per eum operatus est. Imo vero ipse vox illa erat, qua nō sibi voluntatem genitoris quam veluti filius nouit, sed discipulis aperit, ut facilius in fidem adducantur. Ad hæc si verbo quodam filius inuito indiget, ut per illud patris voluntatem perficiat: quid sibi voluit, dicens. Christus Dei virtus & sapientia? Quomodo enim filius sapientia patris erit: si sapientia ipse carens, ab alio vel per aliud quæ nesciat discit? Aut quomodo necessario non sequetur: sapientiam patris in ipso patre perfectam non esse? Deinde si filius, patris sapientia est, quomodo consilium patris aliud esse præter filium intelligunt, nisi forsitan in sapientia consilium patris esse affirmare audeant? quæ omnia impie & dicuntur & cogitantur. Non ergo ab alio vel per aliud doctus, patris consilium nouit filius. sed cum ipse sit verbum, sapientia & consilium, profunditate etiam ipsam Dei patris scrutatur. sicut de spiritu sancto scriptū esse non ignoramus. Præterea imaginem characteremque patris filium scripturæ vocitant. & qui me videt, patrem etiam videt, saluator ait. tantam ergo cum patre identitatem habens, si quæ sunt patris, non per seipsum scit, sed quasi alio narrante perficit, non erit incongruum, si quis patrem quoque indigere expositore affirmauerit, ut ea sciat quæ in filio recondita sunt. Nam cū filio suo similis omnino sit: eadem ignorantia qua filius, detinebitur. Ita diuina natura ignorantie susceptibilis erit. Fugienda igitur, fugienda impia hæc hæresis omnibus viribus est, præsertim cum spiritus omnia, profunditates etiam ipsas Dei scrutari ab apostolo scribatur. Sicut enim nemo hominum, ait, quæ hominis sunt nouit, nisi spiritus hominis, qui in eo est: sic & quæ Dei sunt, nullus nouit, nisi spiritus Dei, qui in eo est. Quoniam ergo spiritus sanctus, qui profunda Dei scrutatur, non solū patris est verum etiam filii, quomodo filius, qui spiritum in seipso naturaliter habet, eorum, quæ patris sunt, aliquid ignorabit? non recte igitur dicitur ab alio, vel per aliud voluntatem patris filio

significari. Quid enim opus est aliud interius cōfingere verbum, cum ipse per se sapientia sit, & scrutantem omnia spiritum communem cum patre habeat? Dicant nobis præterea, qui vnigeniti substantiam idcirco deicere conantur, quoniam voluntatem ipse patris per se nesciat vt autem, sed & verbo (nescio quo) quasi magistro atque doctore vtatur. vtrum illud verbū, quod interius appellat (supponatur enim per se subsistere) æqualitatem habeat cum filio, an minus maiusve sit. Nam si minus dicitur, in ipsum patrem hæc impietas ascendet. Erit enim aliquid in eo, aliud ab eo, & minus eo. Sin vero maius esse quam sit filius contendat: dupliciter in patrem peccabunt. primum enim minorem genuisse filium comperietur quam ipse substantia sit, deinde ipse quoque verbo suo interiore minor videbitur, cum filio suo consubstantialis sit: quem interiore verbo minorē dicunt. Hæc si fugientes æquale substantia insitum illud verbum filio affirmauerint, omnia sibi continuo delabentur. Quomodo enim, si equales natura sunt, alter quasi natura nescius, ab altero quasi natura sciēte docetur. Ita vndique falsitas opinionis suæ apparet. Impium igitur est inter patrem & filium quicquam quasi intermedium intelligere: primum autem credere ipsum filium esse verbum patris, quod in principio erat. in quo quidem verbo Paulus ait, omnis cognitionis atque sapientie thesauros esse reconditos. Quod si ita est (non enim mentitur Paulus) Quomodo sibi opus est, ut ab alio doceatur? aut in quonam perfectam cognitionem atque sapientiam esse dicemus: si qui sapientia est, aliena doctrina sit sapiens: vel quomodo sapientie verè ac proprie nomen sibi accommodabitur, si aliunde discit non igitur nugis hominum, sed spiritu sancti doctrine attendere oportet, quare quoniam spiritus sanctus per Paulum nos docuit cognitionis ac sapientie thesauros in filio esse absconditos, credere oportet, nō ab alio ipsum discere, sed cum in patre sit, omnia patris tanquam perfecta eius sapientia naturaliter scire. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Cum varias impiarum hæresum rationes breuiter euerterit beatus euangelista, & exquisitam de vnigenito nobis doctrinam traderit, ad dissoluendum iam alium diaboli laqueum accedit, qui ad prisco errore ortus multos decepit, ligauit, ac demum ad inferos deduxit. Quoniam igitur gentilitas sapientie huius mundi adhaerens, & spiritum principis huius seculi possidens, veritate contempta, inanimata idola coluit, & alius quidem ligno dicebat; Deus meus es tu alius vero lapidi, tu produxisti me, & nonnulli non meliores multitudinem quamuis ita viderentur, deitatis gloriam celo ac elementis tribuebant: necessario Ioannes summus veritatis Theologus vt fraudes illorum retundat, & viam attendentibus rectam aperiat, creatorem natura, magna voce ostendendum putauit, dicens omnia per vnigenitum producta, & sine ipso nihil penitus factum esse. Cum autem ab eo factas esse creaturas censeat, omnes liquido docet, alium præter naturas eum esse, cuius ineffabili virtute à nihilo simpliciter ad esse vniversa producta sunt. Sic enim in pulcherrime creaturarum opificem, quo vniversa facta sunt, & quo conseruantur, cognoscimus. Ita ergo aduersus gentiles hanc ab euangelista vocē scriptam esse credimus, Verum, quoniam hæreticorū quoque

quoque facile hinc falsa refutatur opinio: nō est ab re non nihil etiam aduersus eos cōscribere. omnia inquit per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil. deitatis enim maiestatem, etiam hæc verba vnigenito Dei filio attribuit: cum omnia naturaliter ac vere inesse ipsi ostendant, quæ Deo patri dicuntur inesse. Nō enim deforis sicuti hominibus per gratiā hæc appellatio illi accedit: iuxta illud, ego dixi dii estis, & filij excelsi omnes. Si enim omnia per ipsum facta sunt, nō potest ille cum omnibus simul enumerari. Cū enim omnia dicatur: nihil est, quod in omnibus nō contineatur. Sic certe etiam Paulus omnia intellexisse cōperitur. Nam, cum sub pedibus saluatoris nostri subiecta esse omnia dixerit, illico intulit. In eo enim quod omnia ei subiecit, nihil dimisit nō subiectum ei. quare quoniam per filium facta esse omnia credimus: nullo pacto aliquid omnium ipsum esse intelligimus. sed ab omnium numero ipsum separantes, & à natura creaturarum longe seorsum ponentes, nihil aliud esse ipsum quam Deum ex Deo naturaliter confitemur. Quid enim inter Deum & creaturam inueniri potest: vt præter vtrumque aliud intelligatur? aut in qua nam substantia filium collocabimus, si naturam creaturarum in infinitum vt creator excedit? Omnia enim per ipsum facta sunt, vt per virtutem, vt per sapientiam Dei patris: quæ non quemadmodum in hominibus quasi quodam qualitas Deo inest, sed per se ipsam vere subsistit, quamuis ineffabili generationis modo à patre prodeat. Sic enim sapientia & virtus patris vere filius esse creditur. Nec tamen, quia omnia, quæ sunt, per ipsum facta dicuntur: quasi alienæ voluntatis minister, aut quasi ab alio vires accipiat, quibus creare queat, credendus est. Imo vero, quoniam virtus ipse patris sicuti vnigenitus filius est: vniversa cum patre simul & spiritu sancto creant. cuncta enim ex patre per filium in sancto spiritu sunt. Nec vna cum patre in creando filium idcirco intelligimus, quia pater ad creandum impotens sit: sed quia propter incommutabilitatem atque substantiæ identitatem natura sibi coniunctus est. Quemadmodum si quis in olfactione odoris, qui ex flore quodam esse operationem odoris ab ipso flore, à quo naturaliter odor profunditur, nullo modo seingat. Nec ignoro paruum exempli esse similitudinem: sed, cum natura diuina cuncta superet, necesse est nobis secundum vires nostras etiam minimarum rerum similitudines non despiciere. Quomodo enim aliter recte illud intelligemus, pater meus vsque modo operatur, & ego operor. Non enim seorsum atque per se ipsum operari patrem, aut filium rursus, quasi quiescente patre, intelligendum est. Sic enim duo creatores & non vnus, pater & filius esse viderentur. Et ad hæc non esset necesse in patre semper filium esse, & in filio patrem similiter. ac ita falsum illud inueniretur, Ego in patre, & pater in me. Non enim secundum identitatem substantiæ solum quasi character in patre filius est, aut rursus pater in filio quasi exemplar tantummodo: sed etiam ex substantia patris effulgere filium, & in ipsa & ex ipsa in propria hypostasi Deum verbum subsistere confitemur. patrem quoque similiter sicut filio consubstantiali, natura quidem vniri: sola vero ea ratione distingui, qua pater est, intelligimus, pater enim pater est, quamuis naturaliter in filio sit: sicut in splendore solem esse concedimus.

filium quoque similiter: quanquam in patre sicut in sole splendor sit, non alia ratione quam ea, qua filius est, à patre distinguit. Sic enim pater vere pater est atque intelligitur: & filius similiter vere filius. Ita spiritu quoque sancto commemorato, trinitatis numerus ad vnā & eādem deitatem colligitur. Quomodo enim aliter vnus esse Deus intelligeretur: si singulæ trinitatis personæ ad separatam omnino quādam ita proprietatem abibunt, vt integrè à naturali nexu substantialique habitu dissepatae, Deus vnaquæque nominaretur? Secundum rationem igitur qua per se singulæ deitatis personæ subsistunt: & patrem & filium & spiritum subsistere intelligamus, non confundentes personarum id est nominū distinctionem, sed seruantes vniciquæ, vt illud proprie & sit & dicatur, quod est, atque ita credentes, in vnā naturaliter deitatem contineri trinitatem confitebimur: præter nominum, id est, personarum, omnem aliam distinctionē recusantes. verbum enim & sapientia, & splendor, & character, & virtus patris, filius appellatur, verbum quidem ac sapientia: quoniam ex intellectu immediate atque indiuisibiliter est: & propter istarum rerum (vt ita dixerim) reciprocam immixtionem, mens enim & intellectus in verbo si sapientia est: & verbum rursus ac sapientia in intellectu conspiciuntur. Nec quicquam interest aut intermediat, quod alterum ab altero separet. Virtus autem, quoniam indiuisibiliter inest ei, qui naturaliter eam habet, nec quasi accidens, absque subiecti corruptione potest ab eo separari. Character vero, quia semper naturaliter coniungitur, nec potest ab ea substantia separari, cuius character est. quas ob res quoniam naturaliter atque necessario alter in altero est: cum pater operatur, tunc filius quoque vt naturalis, substantialis, subsistensque virtus eius operatur. Similiter operante filio, pater quoque vt operantis verbi fons, qui naturaliter suo filio inest, velut ignis suæ caliditati, que in eo est, semper cooperatur. Quare patet falsas hæreticorum esse cogitationes, qui filium ab alio discere, & ministri loco, quoniam per ipsum facta cuncta dicuntur, creare, impudenter cōtendunt. Ego autem non possum satis ipsorum impudentiam admirari. Nam quæ humiliter quodammodo de vnigenito asserri à scriptura videntur, magno vndique cuncta studio aucupantur, & vndique perditioni suæ venena colligunt, quibus autem apertissime in gloria patris filius collocatur, ea omnia miro quodam premunt silentio, vt nihil aliud videantur intendere: quam maiestatem filij conculcare. Nam cum per ipsum vniversa fieri audiant, ministracionis nomini calide inherere, seruum pro libero, & cultorem pro domino ipsam somniantes. Cū vero statim euangelistam videant intulisse, quia sine ipso factum est nihil: ad sublimiora extolli nequeunt. Nam, quoniam Deus pater aliter creare non potest quam per proprium filium, qui virtus & sapientia eius est: idcirco nihil profus sine verbo euangelista factum asserit. Idcirco etiam gloria patris & est & dicitur vnigenitus, glorificatur enim creator pater per filium vniversa operans, & à non esse ad esse producat. Sed ad hoc euāgelicum quia sine ipso factum est nihil, illud recte potest asserri, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, non enim imperat, nec tanquam ad seruum ac ministrum dicit, fac hominem: sed vt cum

indivisibiliter & secundum naturam coniuncto (dicam enim humano more) colloquitur atque deliberat. non antecedens quidem, cum aliquid intelligat, cognitionem filij, sed sicut mens, indivisibiliter impresso & infuso verbo semper manifestus. Semper autem superari à diuinis in infinitum, exempla atque similitudines istæ credendæ sunt. Cooperari autem filio patrem dicimus, non diuisim duos intelligentes, ne duos Deos introducamus, nec in vnum duas personas contrahentes, ne aut pater in filium, aut in patrem filius cõpellatur: sed illo potius modo, quo splendor luminis, à quo effulget, cooperatur. In hoc enim & in similibus distingui quidem intelligitur, quod effulget, ab eo, à quo indivisibiliter prodit. Vnum autem atque idem vtrûque natura est, & alterum absque altero esse non potest: excedit tamen creaturarum similitudines, qui nullam in creaturis exquisitam habet similitudinem. atque ideo ad declarandum quod volumus; non ad imaginem trinitatis perfectam exemplis vtimur. quod si putant quoniam per ipsum scriptum est, ad ministrum locum à patre assumi filium, atque ideo à naturali patris æqualitate decidere, quid de ipso patre dicent? cū particula per, ei quoque à scripturis accommodetur? fidelis enim inquit Deus, per quem vocati estis. Et rursus. Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & alibi. Itaque non est seruus sed filius, Paulus, inquit. Si natura filius, & heres per Deum, hæc enim omnia ad personam patris referuntur, & nemo adeo insanit: vt propter particulam per, ad ministrum locum patrem deducat. indifferenter enim plerûque dictionibus abusio- nis modo diuina scriptura ita vtitur: vt probe res grandes, quantum possibile homini est, verbis significet. his illud adiungendum est: quod gloria domini verbum obscurat. nulla namque fere verborum vis tanta est: vt exquisite ineffabilem Dei gloriam possit exprimere. non debemus igitur verborum humilitate turbati: cum sciamus, pie- que credamus omne mentis acumen, in exponenda re diuina hebescere. *Quod factum est, in ipso vita erat.* Adhuc de verbo Dei verba exquisitissime facit euangelista; vt, cum omnia, quæ illi natura in- sunt, diligenter explanet, & hereticos deterreat, & recte credentes, non humana sapientia, nec elo- quentia viribus, sed spiritus virtute confirmet. Cum igitur creatorem omnium modo ostende- rit: quod à non esse ad esse cuncta produxit, & si- ne ipso factum est nihil: nunc, quoniam creatura durandi nullam virtutem in se per naturam conti- net: sed ipse cunctis quasi commixtus vita eorum sit, & in propria nature conditione conseruat, id- circo clamat: *quod factum est, in ipso vita erat.* non so- lum inquit per ipsum facta sunt vniuersa, sed que- cunq; facta sunt, vniuersus Dei filius principium & substantia omnium tam visibilium quam in- visibilium in ipsis vita erat. Nam, cum ipse sit per naturam vita: tam esse quam viuere & moueri re- bus benignissime atque varie largitur, non diuisi- biliter aut commutabiliter in singula, quæ natura differunt, immixtus, sed cum ipse vita vna sit om- nium, omnia penetrans, à singulis, prout fieri po- test, ac decet, recipitur. Ipsa vero creatura ineffa- bili sapientia & virtute creatoris in seipsa variatur atque commutatur. Et quia quod à nihilo produ- ctum est, corruptibile est, omniaque orta in exi- tum festinant (sola enim diuina natura absque

1. Cor. 1.

Ad Eph. 1.

Ad Gal. 4.

principio & sine est) quasi arte quadam perpetui- ratem rebus attribuit. Successiones enim & mu- tationes rerum in alterutras adinuenit, quibus singulas rerum species perpetuas effecit. & hoc est etiam, quod de plantis scribitur, Cuius semen *Genes. 1.* in semetipso sit super terram, & ineffabili creato- ris voluntate fieri quorannis videmus. Erat igitur in omnibus vita, vt dicitur. Sed quid ad hæc in- sania hereticorum dicit: cum spiritus sancti euan- gelicam vocem audiat, quod in creatis omnibus verbum Dei, quod in principio est, vita erat? An etiam nunc non ex substantia Dei ac patris filium esse: sed factum atque creatum affirmare audebit? Et quomodo non iniuria impertita crimine non condemnabitur? nam si verbum Dei vt per natu- ram vita, participatione sui viuere omnibus præ- bet: alius certe est quam ea sunt, quæ presentia sua viuere creduntur. Qui vero alius quam creatura naturaliter est, quomodo is, qui super omnia est, Deus non erit? Si vero & creatum contendis, & vitam esse rerum non negas: quoniam creatura- rum vna per te est, vitam etiam ipse, sui ipsius par- ticipatione habere intelligitur. Quod quoniam absurdum est, necesse est vt participabilis Dei fi- lius, alius natura quam participanti sit. Non ergo, creatus: sed vt per naturam vita in creaturis est, quod ex sequentibus magis patebit. Nam si ex substantia patris filius non est, sed factus, vt illi di- cunt, atque creatus: quomodo vniuersa ipse viuifi- cat? aut quomodo id Paulus quasi præcipuum Deo attribuit, cum viuificantem ipsum appellet? Nā, si cū creatus filius sit, omnia viuificat, se ipsam creatura viuificat. quare nihil præcipuum vltra creaturam in Deo erit. Creatura etiam Deo ad viuendum nequaquam egebit: cum non minus sibi quam Deus, ipsa per se vitam afferat. sed indi- get semper creatura creatore. Non ergo collocan- dus in creaturis filius Dei, cum per se vita sit, at- que etiam intelligatur. Præterea diuinæ admira- tus naturæ dignitatem psalmista canebat: quon- iam apud te fons vitæ. Si ergo filius cum sit crea- tura, quæ facta sunt, viuificat, & vt viuificans se- cundum naturam vita est frustra: quasi præcipuum soli Deo fontem vitæ psalmista attribuit. Siqui- dem filius etiam, qui secundum ipsos creaturis connumeratur, fons vitæ erit, quia viuificat. Sed fons vitæ, solus Deus est, per naturam ergo filius vita est, vt Deus ex Deo & vita ex vita. Ad hæc si cum vita secundum naturam filius sit, nõ ex sub- stantia Dei ac patris, vt illi blasphemant, sed crea- tura est: erit creaturarum natura vita, & si nõ actu, attamen potentia. Nam & si nondum omnis crea- tura vita est: quia tamen creatura quedam vita est, non erit alienum à natura creaturæ vt vita possit esse. Ita vitæ esse, Deo & creaturæ cõmune quod- dam erit. Cur igitur frustra se iactat filius, dicens: *Ioan. 14.* ego sum vita? cum potius dicendum esset, ego & vos vita sumus. Sed quoniã non ita, sed quasi pro- prium bonum sibi vitam attribuit: manifestum est, quia non creaturis se connumerat, sed naturæ Dei patris coniungit, quæ sola naturaliter vita est. Accedit quod participas vita, ipsum vita esse pro- prie non potest. aliud enim est à participante, id quod participatur. Si ergo creaturæ participabilis filius est vt vita: erit aliud à participantibus vita, participantia autem creaturæ sunt. Non ergo ipse creatus, nec ab alio vita indigens. Deus ergo viuifi- cans & consubstantialis patri concedetur. Hoc enim

enim modo vnum adorabimus Deum: nec alium colemus quam eum, qui est. Præterea cum rerum omnium diligenter naturam cõsideramus, Deum & creaturam & nihil vltra hæc aliud conspiciamus. quicquid enim natura Deus non est, id certe creatum est. ac rursus quicquid creatura esse negatur, id certe Deus est. Quoniã igitur optime ista parti- tumus, respondeant quælo quomodo vt vita viuificare poterit filius, cum id naturæ diuinæ so- lummodo proprium sit? Si vero cū creatus sit, vita esse potest, prædicabitur etiam de altero partitio- nis mēbro vita, & erunt omnia secundum naturam vita. Quid opus est ergo participatione filij: aut quid magis hac participatione creatura posside- bit, si per suam naturam vita est? eget autē necessario participatione vitæ, quæ filius est, omnis creatura. Nihil ergo creatum sed solus filius secundum natu- ram vita est: & pater consubstantialis similiter. Præterea cum filius vita sit: vt creatura est, aut non creatura sed Deus verus. Si primum, falso illud si- bi dicitur, ego sum panis vitæ, qui de cælo descen- do, & mundo vitam præbeo. habet enim per se creatura vitam: nec participare vitæ opus est ei, quæ vita est. Sin vero creatura non est, proprium id præter creaturas bonum habebit, vt sint secun- dum naturam vita. Creaturæ autem proprium, vita indigere: cuius participatione viuificetur. Ad hæc si, cum secundum naturam vita filius sit, crea- turis connumeratur, quare psalmista quasi vesti- mentum veterascere cælos afferit: cum de filio di- cat, tu autem idē ipse es, & anni tui non deficient. Nam aut etiam ipse quemadmodum & nos defi- ciet & corrumpetur: & ita vita ipse non est. aut si creatura vt ipse vita est, perpetua & incorruptibi- lis erit. Sed ipse quidem eodem se modo semper habet: creatura vero deficit, non est ergo creatus, sed cum vita secundum naturam sit: quæ vita in- digent, cuncta viuificat. Accedit quod nihil seipso participat. creatura vero omnis filio vt vita parti- cipat, nec ergo filius creaturæ: nec creatura vita est. Postremo aliud est viuificari, aliud viuificari: sicut agere atque pati, viuificat autem filius, creatura autem viuificatur. Aliud ergo filius est quam crea- tura, quoniam & quod facit, & quod fit, idem esse non potest. *Et vita erat lux hominum. Et lux in tenebris lucet.* Deum naturaliter & bonorū partis sub- stantialium heredem, nobis etiam per hæc filium euangelista demonstrat. Dixit enim iam natura ipsum vitam esse, & omnia, quæ creata sunt, ab ipso viuificari & conseruari, cum in ipso quicquid factum est, verbū erat vita. Verum, quoniam ho- mo in terris rationale animal est, mentis & disci- plinæ capax, & sapientia Dei participans: necessa- rio rationis ac sapientiæ humanæ largitorem filium his verbis ostendit, vt facilius Deus pater omnia in omnibus per filium esse intelligatur. Vita qui- dem in iis, quæ vita indigent. Lux vero rursus ac vita in iis, quæ vita & luce indigēt, ac ideo magna prædicat voce, *Et vita erat lux hominum.* Ita qui vni- uersa viuificat Dei filius, qui in omnibus vita est, hic ipse rationale quoque illuminat animal. Et in- telligendi virtum capacibus, intellectum largitur: vt vndique verum esse videatur, quod de creatura dicitur, quid enim habes, quod non accepisti? ni- hil enim est quod à seipsa creaturæ possideat: sed tam esse quam essendi modum quedam, largitio- ne Dei consequitur. Probe autem rursus, erat, de vita scribitur: vt vndique verbi æternitas, falsas hæ-

reticorum cogitationes qui scripturis omnibus aperte repugnantes, ex nihilo filium Dei produ- ctum confingunt, quasi acuta incidat securis. Sed de verbi æternitate & in superioribus breuiter, & in libro quem Thesaurum appellauimus, latius nobis conscriptum est. Quare quod propositum est, quodque tam præsentibus quam futuris non omnino inutile fore putamus, Deo nostrum os aperiente dicamus. Si Deus natura filius non est, nec substantiæ genitoris fructus. Si præterea non lux ipse vera ex vera effulgit luce, sed quasi deforis vt nonnulli affirmant productus, creaturis con- numeratur: quomodo ipse creaturas illuminat, & creaturæ ab ipso illuminantur? An non est aliud, quod illuminat quā quod illuminatur? Ita profus arbitror. Nam si idem substantia & ratione esse viderentur: quicquid in altero eorum seorsum est, id etiam in altero coniunctum reperietur. ita lux quidem erit, quod luce indiget: & lux ipsa indiffe- renter & illuminabit & illuminabitur, quam qui- dem rerum confusionem nemo mentis compos- veram esse concedet. Necessaria enim quæ dicta sunt, ratione disseparati demonstrantur, cum aliud natura sit, quod per se illuminat quam illud, quod illuminatur. Quare cum lux vera ex vera luce fi- lius effulserit: non creaturis connumerabitur, sed patri cõsubstantialis iure credetur. Sed nõ est for- san difficile, quæ modo de vita dicta sunt, quibus alia esse, quæ vita participat quā vitam ipsam de- monstrabimus: de luce quoque nunc dicere. Qua- re ne vos desidia ab vtilitate legentium remouisse videatur, breuiter ad hunc locum illa transferre conabimur. nam quemadmodum vita aliud est quam vitæ susceptibilia: sic quæ lux hominum & est & dicitur, aliud est præter ea, quæ cum lucis susceptibilia sint, luce participat. quod ex sequen- tibus explanari confirmatur. Nam si verbum vt natura lux in creaturis est, participatione sui ipsis illucens, aliud profecto natura est quam ea, quæ illuminantur. Cum igitur aliud quam crea- tura sit: quomodo Deus non erit? Præterea si cum lux natura filius sit & creaturas luce indigentes illuminet, creatus est vt ipsi dicunt: primum qui- dem aliquid ipsum esse intelligemus. deinde quon- iam de numero creaturarum sit, quarum natura est participatione lucis illuminari: erit ipse sui- ipsius respectu tam participans quam participa- tus. Quod quoniam penitus impossibile est: non creatum, sed natura Deum & lucem, verbum Dei confiteri necesse est. Ad hæc si ex substantia Dei patris filius non est, sed de foris, vt creatura factus, quomodo creaturas illuminat? Aut quid maius in natura diuina, quam in re facta inuenimus? Aut quomodo psalmista de Deo canebat, in luce tua videbimus lucem? Nam si cum creatura secundum eos filius sit, omnia illuminat, non indigebit crea- tura luce creatoris. Hæc absurda omnino sunt. Quare non est creatura filius: sed Deus verus & naturaliter lux, quemadmodum & Deus pater. Accedit quod si secundum illud, in luce tua vide- bimus lucem, & emitte lucem tuam & verita- tem tuam, Dei patris lux filius est, & tamen crea- turis connumeratur: quid prohibebit omnia, quæ creata sunt, Dei patris lucem appellari? Si enim lux est filius, cum creatura sit: de omni profecto creatura communiter lux prædicari poterit. Ve- rum hoc falsum esse, nemo negabit, soli enim filio id attribuitur vt Dei patris lux & sit & vocitetur,

non est igitur creatura filius, sed Deus de Deo & lux de luce, quæ per ipsum creaturas illuminat. Præterea si & natura lux, & creatura filius est: quomodo lux est & vocatur? cū de Baptista scribitur. *Joan. 1.* utum sit, nō erat ille lux, at qui tam Baptista quam ceteræ creaturæ, natura lux merito possent appellari. quod enim creaturæ ut creaturæ cōueniunt, omnibus creaturis commune sit necesse est, sed lucem fuisse Ioannem negatur. Filius autem Dei lux est. nequaquam ergo creaturis connumerabitur. Ad hæc si, cum creatura filius sit, lux est: omnis creatura lux esse poterit, etiam si nondum actu lux sit. Quod si lucem esse, cōmune omnibus est: cur se frustra iactat filius dicens, ego sum lux: cum potius dicendum esset, ego & vox lux sumus. Verum quoniam non sic, sed seipsum solummodo lucem appellat, id sibi quasi proprium bonum attribuens, manifestum est, quia se non creaturis connumerat, sed naturæ patris coniungit, quæ sola lux naturaliter est. Accedit quod aliud est participans quam participatum. Quare quod lucem participat, illud proprie lux esse non potest. participatur autem filius à creaturis ut lux, non est ergo creatura; nec luce, ut ipsa indiget: sed Deus quo vniuersa illuminantur, & de substantia patris non deforis, hoc enim modo vni adorabimus Deum: vnam naturam esse lucem credentes. Præterea naturam rerum omnium considerantes, Deum & creaturam, & nihil ultra hæc aliud conspiciamus. Cum ergo hæc partitio rerum optima sit: dicant quæso, qui longe à natura patris filium depellunt, quomodo ipse ve' uti lux illuminat: cum id soli diuinæ naturæ conueniat, quod si in creatura & lux est: omnis creatura lux erit. Ita lux tam de Deo quam de creaturis æqualiter prædicabitur. quid opus est ergo participatione filij aut lucis: ut quid maius ex hac participatione creatura consequatur, cum & ipsa non aliter quam filius lux esse videatur? sed indiget creatura luce: cum à seipsa non habeat. quare filius qui natura lux est, & qui creaturas illuminat, Deus verus est, non creatura, *Joan. 12.* Ad hæc filius, qui natura lux est, aut creatura secundum rationem substantiæ, ut ipsi contendunt, est, aut non. Si primam: falso illud sibi dictum est, ego lux in mundum veni. habet enim mundus lucem in se tanquam creatura. Quod autem lux est, luce participare non potest. nō enim erit lux quod luce participat. Sin vero filius creatura non est (lux enim ipse est: creatura vero luce secundum illud indiget, quid enim habes, quod non accepisti) necessario ipse Deus est, & proprium hoc sibi bonum est: ut natura lux & sit & vocetur. Creatura vero luce indiget cum in propria natura lucē non habeat. Ad hæc nihil seipso participat, omnis autem creatura filio ut luce participat, nec ergo filius creatura est, nec creatura lux. Postremo aliud est illuminare, aliud illuminari, sicut agere atque pati: illuminat autem filius, creatura vero illuminatur. Aliud ergo filius est quam creatura: quoniam & quod facit, & quod fit, idem esse non potest. *Et lux in: tenebris lucet: & tenebra eam non comprehendunt.* Non iniuria diuinis euangelista, quoniam non putauit illud ad confirmationem rectæ sententiæ omnibus sufficere, quod vita erat lux hominum; latius modo eandem rem multoq; latius exponit. Nam, ne quis lucem quidem esse verbū Dei putaret, sed non omnibus sed quibus velit, quosque dignos iudicaret, lucem largiri, cetera vero

vniuersa, vel à seipsis sapere, ratiocinarique posse, vel quasi minus id possit filius facere, à Deo patre tantummodo intelligendi vim rationalia consequi. ne igitur hæc aliaque huiusmodi falso quispiam putaret, ac ut omnes clare videant non horum aut illorum sed omnium simpliciter rationalium lucem, qua sapiunt atque intelligunt, filium Dei esse, qui modo ineffabili participationis ut sapientia & intellectus quam lucem in rationalibus vocamus, ideo seipsum (ut ita dicam) immiscet, ut mentem habere possint, quæ mentis susceptibilia sunt, non enim id aliter possent consequi. propter hæc inquam omnia necessario intulit, & lux in tenebris lucet, & tenebra ipsam non comprehendunt. ita quasi magna voce clamat vitam non ideo lucem hominum esse dictam, quia viuendi quispiam disciplina lucem à filio Dei mereatur: sed ut omnes dicant, quemadmodum in omni re creata verbum vita est omnia viuificans quæ vitæ susceptibilia sunt, sic in omnibus, quæ rationis susceptibilia sunt, ipse lux est, quæ rationis participat: id ipsum quod sunt, id est rationalia facit, omnia enim in omnibus pater per filium in spiritu est. Tenebras autem, naturam, quæ illuminationem indiget, appellauit, quæ vniuersaliter à nihilo ad esse producta est. Nam quoniam verbum Dei lucem appellauit: ut indigentem eo naturam aliam esse ostendat, in contrarium verso sermone, tenebras eam appellauit. tenebræ namque veræ sunt, quæ lucem non habent, unde mea quidem sententia, creaturarum naturam nihil in se penitus per seipsam habere docuit. Sed tam totum (ut ita dicam) esse quam totum bene esse à creatore suscipiens: merito potest audire, quid enim habes, quod non accepisti? Cum ergo lucem à Deo consequatur: patet quia ex seipsa non habet, quod aliunde accipit. Quod autem ex seipso lucem non habet, id certe lucis contrarium est, & tenebrarum nomine non iniuria vocatur. nec verissimile solum, verum etiam necessarium est: ut creatura tenebræ, filius vero Dei qui in tenebris lucet, lux & sit & videatur. Nam si natura creaturarum filium Dei ut lucem accipit: nō est dubium quin & ipsa tanquam tenebræ accipiat, & filius Dei tanquam lux in tenebris in illa luceat, quamuis tenebræ filium Dei non cognouerunt. Hoc enim, ut puto, significati & tenebra eam non comprehendunt. Quamquam enim omnia verbum Dei illuminat, quæ naturam habent lucis susceptibilem: ignoratur tamen à tenebris. Rationalis enim creatura, quæ in terris est, creatore ignorato, qui est fons sapientiæ, intellectus origo, prudentiæ radix, creaturas coluit, & tamen Dei misericordia factum est: ut lucem ac intelligendi vim productioni suæ ad esse concurrentem, sibi que inuitam, non amiserit. Hinc etiam notandum diligentissime cuius est: nulla ratione filium Dei creatum factumque intelligi posse, sed longe à natura creaturæ remotum, aliud esse penitus quam creaturam, tantumque abesse ut creatura sit, ut quemadmodum lux ad tenebras se habet, contraria enim tenebrarum est, sic ultra omnem comparationē naturam creaturæ, filius Dei excedit. *Fuit homo missus à Deo.* Cū multa iā de Dei verbo, quibus de natura Dei patris, filius ostenditur, nobis euangelista exposuerit: nunc ad legendum fidem grauissimo teste vitur. Nā quoniam per Moysen dictum diuinitus est, in trium ore aut duorum orae verbum itare: magnæ autoritatis sibi testem adiungit.

adiungit. Hoc enim putauit oportere sibi soli mirabilia vltraque hominem narranti fidem auditorum exigere, ac quasi debitam exposcere. Sed cum ipse testetur, quia in principio erat verbum, & Deus erat verbum, & erat in principio apud Deum, & quia omnia per ipsum facta sunt, & quia erat in rebus creatis ut vita, & quia vita lux erat hominum, quibus omnibus natura Deum, filium esse ostendit: grauissimo Baptiste quoque vitur testimonio, præparate viam domini clamantis, rectas facite semitas Dei nostri. Non enim potest Deus non esse verus: cui dominationis dignitas secundum naturam inest. Nam etsi multi gratia dii, & multi domini nuncupantur: vnus tamen cum patre atque spiritu, filius vere Deus est, vnus vere dominus. Nec præter eū proprie atque vere Deus quicumque, aut dominus est. vnus enim Paulus inquit Deus pater, & vnus dominus Iesus Christus. Digna ergo sanctorum virorum dualitas cum propter auctoritatem legis tum propter sanctorum claritatem personarum, fide auditorum omnino esse laudibus deinde suis silentio traditis, ne quis dicat: tu de teipso loqueris, Baptista laudes non omisit. Sed à Deo ipsum iussu fuisse, nec vltro ad testandū accessisse, sed diuine voluntati ministrasse affirmat. fuit enim (inquit) homo missus à Deo. Aduertendum certe diligenter arbitror: quomodo idonea, secunda, utraque ac rerum naturæ accommodata vitur oratione. Nam, cū de verbo Dei diceret, erat, consequenter subiunxit, ut & æternitatem eius ostēderet, & vltra omne temporis principium esse creatorē, non creaturā esse significaret. Quomodo enim quod semper est, adire ex nihilo productū intelligitur: de beato vero Baptista, congrue nimirū de mortali homine atque creato, fuit, exclamat. Nec isto solo contentus tutissime adiecit, homo, temeritatem non nullorum euertens. Iam enim rumores fuerunt non natura hominem, sed de numero sanctorum angelorum Baptistam fuisse, ac humano corpore vsum prædicasse: quod inde affirmabant quia dictum est, Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Ignorantes videlicet nomen angeli ministerium magis quam substantiam significare. Sic enim alium super alium ad beatum Iob angelos cucurrisse legimus, calamitates nouas sibi atque inauditas nunciantes. Beatus etiam Paulus tale quid de sanctis angelis determinat, Nōne inquit omnes sunt administratorij spiritus, in ministerium missi, propter eos, qui hereditatem capiant salutis? Angelus igitur beatus Baptista nuncupatus est, non quia natura angelus esset, sed quia ad nunciandum clamandumque venit, præparandam esse domini viam. Ad Deo autem missus fuit: ne quid Deo, qui misit, alienum nunciasset illum existimes, verum enim est testimonium eius: qui quæ à Deo didicit (id enim, à Deo missum esse significat) ea prædicauit. Sic & Paulus per Iesum Christum se missum esse affirmans, non ab alio, sed Iesu Christo, qui misit reuelante, virtutē se mysterij didicisse ostendit. Sequitur enim omnino: ut qui ad prædicandum nunciandumque aliquid à Deo missus est, is à Deo ipso, quæ dicenda sunt, didicerit. *Erant autem* (inquit) homini nomen Iōannes. Nomine ipso missum à Deo nuncium, ut magnam sibi oratio fidem acquirat, notum facere voluit. sic enim angelus Gabriel, qui coram Deo ut ipse dixit assistit, filium

Zachariæ annuncians ceteris adiunxit, Ioannes, dicens, erit nomen eius, nec aliud scilicet quam quod diuinitus accepit, nascituro nomen puero indidit. quāto igitur honore dignum, quanta polere auctoritate illum arbitramur, qui vel antequam in vtero conciperetur, nomen à Deo consecutus est. his de causis nominis modo necessario meminit. Verum quoniam in testimonium missum fuisse affirmat, ac ut omnes per ipsum crederent adiecit, illo temeritatis nonnulli proruperunt, ut obicere non dubitarent, cur ergo vniuersi diuinitus missi non crederent? aut quomodo Dei nuncius omnibus non persuasit? non culpa Ioannis sed audietium duritie id factum est. Nam quoniam suæ potestatis est vnusquisque, prauitate animi multi, qui Ioannem audierunt, non crederunt, de quibus illud propheticum dicendum est, qui audit audiat: & qui non credit, non credat. *Hic venit in testimonium ut testimonium perhiberet de lumine.* Singularem atque præcipuam virtutem ista dictio, hic, significare mihi videtur. Hic enim inquit, qui missus à Deo fuit, qui excellentia suæ virtutis commouit Iudæam, qui prophetarum voce venturus scribebatur, de quo Esaias, vox clamantis in deserto: prædixit, quem psalmista lucernam Christo præparatam nominauit. hic inquam in testimonium venit: ut testimonium perhiberet de lumine, de verbo videlicet ac filio Dei; vni enim verbum Dei, & ipsum solummodo secundum naturam lumen esse ostendit. Quomodo igitur si ipsum proprie lumen est: luminis autem particeps omnis creatura, creatura erit? aut quomodo si omnem creaturam excedit in actu lumen omnes illuminans, de lumine id est de Deo patre genitus non est? quod si de Deo genitus non factus est, sicuti certe est: quomodo vere Deus & patri consubstantialis non est? *Non erat ille lux, sed ut testimonium perhiberet de lumine.* Vrbes contempsit, & eremum habitare voluit diuinus ille Baptista: tantoque virtutum excelluit numero, ut, cum ad summam iam humanæ iustitiæ pertenuisset, maximam de se admirationem non iniuria hominibus concitauerit. Vnde factum est, ut nonnulli Christum fuisse putauerint: ac ideo interrogatus etiā fuisse scribitur, an esset Christus. Quod euangelista nequaquam ignorans, ut & hunc errorem radicitus euellat, & auctoritatē eius, quanta esset, ostendat, necessario subiunxit, *non erat ille lux.* quomodo enim magnus ille nō fuit? aut quomodo auctoritati eius credendum non erat, qui tanto cumulo virtutis præfulsit, ut lux ipsa à nonnullis esse crederetur? Non erat igitur, inquit, ille lux: sed ad testimonium luminis missus, luminis autem, lucisque nomen idcirco adiectionē semper articuli protulit: ut vnam esse naturam veram lucem ostendat: Nam quamuis & beatus ille Baptista & viri sancti: omnes, lux esse à scriptura dicuntur? (vos enim lux mundi estis, saluator inquit, & de Baptista rursus scribitur: parauit lucernam Christo meo, & ille erat lucerna ardēs & lucens) nō ignoramus tamen vnde gratiam largitionēque luminis consecuti sunt. Non enim propria sancti luce illuminantur, nec propriū lucerna possidet lumen: sed illuminatione veritatis splendentes: quasi luminaria mundi sunt vitæ verba retinentes: Vita vero cuius verba retinentes lux efficiuntur: nullā profecto alia est, quam ille, qui dicit, ego sum vita: vita igitur vere lux est, cuius participatione non

consecutione naturæ cetera lux esse profecto videntur. *Erat lux vera.* Apertius modo veram lucem à creaturis, quæ lux non sunt, Evangelista disseparrat. Illa enim natura lux est, ista per gratiam. ista participant, illa participatur. indigent ista luce: illa indigentibus seipsam largitur. Nihil ergo præter illam vera lux est: nec quicquam aliud propria virtute atque natura fructum luminis edere potest. Sed quemadmodum ex nihilo producta sunt: sic à tenebris splendore veri luminis accepto, & participatione illius illustrata, imitatione quadam in lucem transeunt. Ita Dei quidem verbum substantialiter, non participatione quæ per gratiam fit, nec per accidens lux est. Creatura vero non sic: sed accipit, quod non habet. Illuminatur ut tenebræ, de foris gratiam acquirit, largitoris misericordia huiusmodi dignitatem consequitur. Quare filius quidē Dei, lux vera est: creatura vero eius illuminatione, per gratiam lux est. Cum igitur tanta inter lucē & lucem differentia sit: quomodo non insanire videbuntur, qui parum ut mihi videtur attendentes, impie creatorem creaturis connumerant: præsertim cum vndique diligenter considerant, pietatis veritas emergat: nullo videlicet pacto creaturis filium Dei posse connumerari. quod ex sequētibz latius patet. Nam si filius, quia gloriæ Dei patris splendore est, idcirco vera lux est: non erit profecto creatura. nam aliter creatura quoque, gloria Dei patris erit, poteritque illud esse secundum naturam quod Dei filius est. Præterea si creatura, vera potest lux esse: quamobrem id de solo filio dicitur, cum æqualiter, sicut filius vera lux creatura possit appellari? sed proprie atque vere substantia filij lux est, creatura vero minime. quomodo igitur creatura filius erit? Ad hæc permultum interesse necesse est inter veram lucem & non veram. Aliud ergo est filius Dei qui vera lux est, aliud creatura. Accedit quod non possit reddi ratio, quare filius Dei illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, si creatura quoque lux vera est. frustra enim illuminari per filium diceretur: si per se substantialiter lucem haberet. Sed filius quidem Dei nos illuminat: nos autem ab eo illuminamur. non sunt ergo secundum substantiam affinis filius Dei: & creatura: quemadmodum nec participans: & participatum. Adde quod si vera lux etiam creatura sit: inanis quidem esset psalmista dicens, accedere ad eum & illuminamini. quod enim vera lux est, nunquam participatione alterius lux fiet: cum splendore alterius non illustretur, sed perfecte sua natura luceat. Videmus autē falsum hoc esse: non enim dubitamus luce humanum genus egeret: nec psalmistam mentiri putamus, cum ad verbum Dei magna clamiter voce; quoniam tu illuminas lucernam meam, domine, Deus meus, illumina tenebras meas. Non ergo sumus nos vera lux, sed alieni naturaliter à vera luce, qui filius Dei est; participatione illustratur. Quod si lucerna mens humana, nupèr patā est, cum dicitur, quoniam tu illuminas lucernam meam domine: quomodo erimus vera lux, desotis. Enim lucerna lumen conceditur: si etiam, tenebras nostras solus illustrat vnigenitus: quomodo non solus vera lux est, nos vero tenebræ? quod si ita est, sicut certe est: quomodo verbum Dei, quod creaturas tantum excedit; creatura erit? Ad hæc si creatura, vera lux esset, ac homo etiam, qui creatura non contem-

nenda pars est, quibusnam Deus pater promissit dicens, & orietur vobis timentibus nomen meum sol iusticie? Non enim illustrante sole vera lux indiget: sed ut vere indigentibus Deus pater solem nobis, ut pollicitus est, dedit, quo illuminati sumus. aliud ergo natura vera lux est, quæ indigentes lucē illustrat, aliud creatura, quæ illustratur. Præterea si creatura & nos ut creati lux vera sumus, cur ad Deum magna voce sancti conclamant, emitte lucem tuam, & veritatem tuam? Nam si non indiget illuminante creatura, ut vera lux: cur frustra vocabant, nullo ad hoc indigentes: sed non fuerunt amentes sanctissimi illi viri, qui illuminari petebant, quibusque rursus ipse Deus pater lucē indigentibus filium misit. Non est igitur creatura filius. Accedit quod aperte videmus creaturam lucē indigere: Non est ergo ipsa, lux vera: sed vnigenitus filius, qui eam illuminat, quæ per seipsam accedere ad lucem non potest. Ad hæc cum vere ac naturaliter lux minime obtenebretur, si creatura etiam vera lux est: quamobrem de filio scribitur, & tenebræ ipsam non comprehendunt: de hominibus autem apud Paulum dicitur, in quibus Deus huius seculi, excæcavit mentes infidelium. quibus ipse quoque saluator ait; donec lucem habetis, ambulate in luce, ne tenebræ vos comprehendant. hæc dicta non essent, nisi tenebris humanum genus esset involutum. quomodo igitur affinis sunt natura vnigenitus & creatura, cum vnigenitus immutabilis sit, creatura vero mutabilis? Nō enim natura institum habet lumen creatura, cum possit à tenebris comprehendi. Præterea quomodo si lux vera hominibus natura inest, ad Deum clamamus in lumine tuo videbimus lumen? Lumen enim ipsum verum alio lumine illuminari non potest. Non sumus ergo natura & substantia, filio Dei coniuncti. Insuper hoc est iudiciū in Evangelio, inquit saluator: quia lux venit in hunc mundum, & homines dilexerunt magis tenebras quam lucem. quod dicitur: quia perpetram operabantur. Omnis enim, qui prava facit, odit lucem. quomodo igitur, si creatura etiam lux vera est, ad illuminandum eam venit filius Dei, quæ lucem odit? Aut quomodo, si lux vera est, ad lucem venire negatur? cum quæ natura insunt, vna cum natura durent, quæ vero voluntate adhibentur, facillime (mutata voluntate) commutentur, rationalis enim homo non voluntate sed natura est. quare dum homo sit, id sibi necessario inerit: pravius autem aut probus electione atque iudicio est: ac ideo potestatis eius æqualiter est, vtrum velit proponere. Si ergo creatura vero id est naturaliter atque substantialiter lux est: quomodo ad lucem non venit, aut quomodo tenebras non odit? Manifestum igitur est, quia verè ac naturaliter ipsa lux non est, sed potestate libertatis suæ, modo meliora, modo peiora persequitur. Aut igitur supernaturalia bona inesse naturaliter filio apertius negent, ut tanquam maioris impietatis rei ab omnibus audiant, disperdat dominus vniversa labia dolosa & linguā magniloquam, aut si firmiter credunt substantialiter filio supernaturalia bona inesse, nolint ei creaturam secundum naturam coniungere. Ad hæc si creatura etiam vera lux est, quomodo saluator inquit, ego sum lux mundi? Aut quomodo patiuntur: quasi veram, hanc vocem saluatoris audire? sed veritas est saluator noster, & falsa dicitur non potest.

potest. Dicit autem mundi se lucem esse, quare habitudine quadam ad ipsum, creatura & est & dicitur lux. Non ergo eiusdem est cum ipso natura. Præterea si, cum lux vera filius sit, etiam creatura similiter est, quid respōdebimus Petro nobis scribenti, vos autem estis gens electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, ut virtutes eius annuncietis, qui de tenebris vos vocavit in admirabile lumē suum. Si enim lux ipsa naturaliter ac vere sumus: quomodo vocati quasi à tenebris ad lucem sumus, qui nunquam in tenebris fuimus? Sumus autem vocati ad lucem. proprie igitur atque vere lux filius est, qui ad se vocat: creatura vero luce participans, substantialiter illi nullo modo coniungitur. Insuper, cum psalmista dicat, signatum est super nos lumen vultus tui, domine: quemnam vultum Dei patris intelligit, cuius lumē super nos signatum est? An pater omnibus, quia vnigenitus Dei filius, vultus patris appellatur, incommutabilis illa imago, qui de se dicit, qui videt me, videt patrem: is in nobis signatus est. Nam conformes sibi non faciens, & illuminationem sui spiritus quasi diuinam imaginem in credentibus imprimens, Deos, deique filios per gratiam reddit. quomodo igitur in nobis signata lux est: si vera etiam nos lux sumus? Non enim in lumine lumen sed in tenebris lucet. Ad hæc lumen esse ortum iusto, apud psalmistam canitur. Si ergo habenti atque non indigenti oritur, frustra id fit. sin autem ut non habenti: quod necessario reliquum est, solus vnigenitus lux erit. quæ vero luce participat creatura, idcirco quia participat, consubstantialis esse filio Dei non potest. Præterea apud eundem psalmistam canitur. non enim in gladio suo possederunt terram: & brachium eorum nō saluabit eos: sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui; illuminationem certe vultus Dei patris hic rursus nominat revelationem filij per spiritum, & ductio-nem quasi manu ad singulas res factam. Sic enim ab avaricia Ægyptiorum Iudæos liberauit. Cur ergo si lux, natura creatura ista est: propria luce liberati non sunt, sed quasi carentes lumine, non necessario illuminantur: sed negari non potest, indigentibus Dei filius illuxisse. ipse igitur vera lux est: & per gratiam ab eo creatura lucem consequitur, quare illi consubstantialis non est. Item psalmista, beatus ait, populus qui scit iubilationem in lumine vultus tui ambulabunt. cur ergo in sua luce non ambulat: aut cur ab alio, lumē quærentes vix salutem consequuntur? sed neminem dubitaturum puto, filium Dei creaturis illuminationem largiri, quam cum acceperint, saluatur. quomodo ergo eiusdem erit substantiæ vnigenitus, & quæ ab eo facta sunt? Misit præterea in tenebris lumen rectis ait. Quomodo autem rectus homo in tenebris est: si, quemadmodum filius, ita etiam lux creatura, vera est? Si vero rectis lumen quasi non habentibus mittitur: quid opus nobis pluribus verbis est? cum ipsa rerum natura magna clamitet voce, nec perfectum & imperfectum secundum naturam, nec indigens atque propter plenitudinem suam largiens eiusdem esse substantiæ, illuminare, inquit, illuminare Hierusalem: venit enim lux tua, & gloria domini super te orta est. sed si creaturarum natura per seipsam id est natura sui ut vnigenitus, lux vera est: quid opus est, ut lumen accedat, quo Hierusalem illuminetur? sed illumi-

natur per gratiam. qui ergo eam illuminat, is solus lux vera est, atque ideo super eam est natura atque substantia. Ecce dedi te, inquit, in testamentum generis, in lucem gentium. Quomodo igitur rationalis hæc & mortalis natura si ipsa vera lux est lumine ita indiget, ut nunc tanquam non habenti suum Deus filium ei præbuerit: Et nunc, inquit, domus iacob, venite ambulemus in lumine domini. quare suo lumine nō ambulat, sed vnigeniti luce tãquam lumine carentes proficiunt? Ego sum lux mundi, saluator inquit: qui me sequitur, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Cur etiam creatura si ipsa quoque vere lux est: huiusmodi vocem emittere non potest? ipsa ergo, quoniam dicere similia horreat: nullam aliam præter filium veram esse lucem, aptissime clamitat. Quousque lucē habetis, saluator inquit, credite in lucem, ut filij lucis sitis. An futurū erat, si non crederent: ut natura insitam lucem amitterent? Et quoniam pacto id fieri vnquam posset? Privationes enim ex desidia in iis rebus fieri nequeunt: quæ ita substantialiter insunt, ut abesse non possint absque subiecti corruptione: sed in iis, quæ voluntate acquiruntur, & quæ corrupta substantiam non corrumpunt. ut verbi causa, rationalis homo natura est, electione gubernator, æger per accidens, irrationalis igitur nullo fieri casu vnquam poterit gubernandi autem peritiam desidia facile amittere: & ægrotationis accidens curatione depellet, ita quæ substantialiter radices in natura egerunt, absque subiecti corruptione non corrumpuntur. Quomodo igitur qui credere in lucem recusant, lucem amittunt, si lux ipsi vere, id est substantialiter sunt? Aut quomodo lucis filij sunt credentes? Nam si ipsi lux sunt, sui ipsorum filij efficientur. Quid erit ergo præmium fidei? Nullum profecto. Sui enim ipsorum filij, etiam fidem recusantes poterunt esse. Solum ergo Dei verbum, lucem veram dicemus: creaturam vero longe alterius naturæ: confitebimur. Similiter ex illo euangelico ratiocinari licet. adhuc modico tempore lumē in vobis est. ambulate dum lucem habetis: ut non tenebræ vos comprehendant. lux enim vera & naturaliter nunquā à tenebris comprehenditur. Et ex illo apud Ioannem in epistola, qui dicit se esse in lumine: si fratrem suum oderit, adhuc in tenebris est. Electione igitur luci adheremus: & voluntate magis quam substantia, lumen rationalis accipit creatura. Quod ita esse ostenditur, quia cum fratrem odio persequeris, adhuc in tenebris es. vnigenitus autem non electione sed secundum substantiam lux dicitur: quare super omnem creaturam esse demonstratur. Postremo qui fratrem diligit suum, is in luce (inquit) manet, ita, charitas lucem creaturæ accommodat: lux autem vnigenitus est. Quare longe aliud est, quam ea, in quibus propter charitatem inhabitat. Quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat. Rectissime atque tutissime beatus euangelista non solum ipsam veram lucem, vnigenitum nobis esse declarauit: sed statim demonstrationem quoque adiunxit, illam (clamans) veram lucem affirmo, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Nonne igitur dicit quispiam, qui scripturarū peritiam habeat, etiam angeli mentem humanam illuminant? Per quem ergo Cornelius didicit baptizari se oportere, si salutem veller acquirere? Manue vero ille nonne

Zach. 1. nonne voce angeli futura docebatur? Sed Zacharias quoque propheta non celauit id dicens, & dixit angelus qui loquitur in me, ego hæc sibi ostendā. Deinde cognitionem rerum occultarum ab angelis in animum suum infundi ostendens, ecce (inquit) angelus qui loquebatur in me, stabat, & alius angelus ingrediebatur in occursum eius, & dixit ad eum: curre & loquere ad puerum istum

Zach. 2. dicens, absque muro habitabitur Hierusalem præ multitudine hominum & iumentorum. Similiter

Daniel. 8. etiam Daniel ab angelo visionum significaciones disciebat. Dicit enim, & factum est, cum viderem ego Daniel visionem, & quærerem intelligentiam, ecce stetit in conspectu meo quasi species viri, & audiui vocem viri interrogantis, & vocauit & dixit, Gabriel fac intelligere istum visionem. Nec

Act. 8. solum angeli, verum etiam homo hominem illuminat. probus enim eunuchus ille prophetiam de domino non intelligens, à Philippo didicit. Et doctores tam fidei, quam disciplinæ vitæ, innumeri pene fuerunt: quibus orbis terrarum institutus est. Sed cur hæc tam multa nobis congeruntur, cum diuina possit hoc autoritate comprobari: vos enim ait saluator apostolis dicens, lux mundi estis. Ad hæc respondentes dicimus, nihil esse in creaturis, quod simplex sit atque incompositum, sed omnia compositione certe constare. Quem admodum igitur creatura, quæ doctorem sapientiorumque alium reddit, non est ipsa sapientia, sed sapientiæ quæ inest sibi, ministra, in sapientia enim sapiens sapit: & qui alios docet, non est ipsa doctrina, sed doctrinæ minister, per quæ doctus est. sic qui alios illuminat, non est ipse proprie lux, sed luminis quod in eo est minister, in alios per doctrinam ipsum diffundens communeque faciens, quod acceperat bonum. Idcirco ad apostolos dictum est, gratis accepistis, gratis date. quicquid enim habuerunt, diuinitus illud consecuti fuerunt. Nulla enim creatura proprio quodam bono gloriari potest: nec sanctorum quidem angelorum natura. sed omnia à Deo à non esse ad esse vocata: non aliunde quoque quam à Deo naturam, qua bene sunt, consequuntur. cum nihil in creatura substantialiter sit, quod à creatore, dono non desinat, quodque in creatoris gratia radicem non habeat. Cum igitur in compositione omnis creatura inueniatur, nulla lux in ea est proprie atque simpliciter, id est sine aliqua compositione sed participatione lucem habet: non aliter quam alia, bona etiam lucem à Deo accipiens. lux autem vera est, quæ illuminat non illuminata, ea vniuersitas est Dei filius, qui natura simplex est: id est, longe ab omni compositione. vt Deus constitutus. Sed obiciet quispiam: si sancti non sunt lux secundum naturam, quæ mobrem non luminis participes, sed lumen saluator eos appellauit? Aut quomodo non eiusdem naturæ cum eo est creatura, si lux, quem admodum ipse, nuncupatur? Vos enim, inquit, estis lux mundi. Sed non vident, qui hæc aduersus seipso excogitant, quod etiam dii & filij Dei apud scripturas, omnes appellati sunt, secundum illud, ego dixi, dii estis, & filij excelsi omnes. negabimus ne igitur propter hæc verba id, quod sumus? & Deos filios Dei ita nos putabimus, vt verbo & vere filio Dei à deitate conjunctioneque patris depulso, loco illius patri affidere velimus, & gratiam qua honorati sumus in filios adoptati, in materiam impietatis vertemus? Procul absit à nobis

hæc cogitatio. filium enim Dei vere Deum colimus, & nos ita cognoscimus, vt adoptione filios & Deos non natura sed gratia factos non ignoremus. Sic igitur etiam lucem esse sanctos fatemur: & illud addimus quod rationalis quidem creatura omnis illuminata illuminat, traditioneque à mente sua in mentem alterius doctrinam transfundit. Quam quidem illuminationem discendi vim potius quam reuelationem nominamus: Dei autem verbum omnem hominem venientem in hunc mundum non docendo vt homines, aut forsan angeli, sed potius creando, vt Deus, vnicuique semen sapientiæ id est, pietatis atque intelligendi radices inserit. Et hoc modo rationale efficit creaturam, naturæ suæ participem faciens, & ineffabilis sui splendoris quasi lucidos vapores eo modo quem solus nouit, in mentem hominis immittens, propterea noster pater Adam non tempore (quem admodum nos) prudentiam didicit: sed statim à sui creatione perfecte sapiens fuit, datum sibi diuinitus lumen adhuc conseruans, naturæque dignitatem integram retinens. filius igitur Dei creatiue (vt ita dicam) illuminat: lux enim ipse vere est. creatura vero participatione luminis splendet: atque ideo etiam ipsa lux appellatur, super naturam suam glorificantis Dei gratia & variis donorum honoribus coronantis ascendens: ita vt in medium prodire tanquam summis coronati honoribus magnifice possimus. Quare magna voce gratias agentes, illud dicamus, Benedic anima mea dominum: & noli obliuisci omnes retributiones eius, qui propiciatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas, qui redimit de interitu vitam tuam, qui coronat te in misericordia & miserationibus, qui replet in bonis desiderium tuum. misericors enim vere dominus est, qui creaturam paruum atque abiectam secundum naturam, magnam atque mirabilem sua efficit bonitate. qui etiam nos bonis abunde atque cumulo se suis decorauit: adeo vt etiam Deos & lucem nominet. Deinde, quoniam dixit: *quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum*, quoniam vocabulum hoc, *venientem*, tam homini quam luci, græcæ linguæ consuetudine accommodari potest: ne ambiguum fieret, vtrum venientem hominem in mundum illuminet, accuratissime quasi sua exponens verba: de luce subiicit, quia ipsa in mundo erat. Ita venientem in hunc mundum non lucem sed hominem intelligamus: qui à nihilo ad esse producat. locus enim quasi quidam creaturarum confingitur ipsum nihil: à quo modo quodam perfecte, locum vt ita dicam: essendi acquirunt. Accommodatus ergo atque decentius de natura hominis dici potest, quod à primo statim creationis tempore illuminata, vna cum esse vniuersitas intelligendi ab vniuersa luce, quæ in mundo est, adipiscitur. quæ ineffabili dignitatis virtute omnia replet: cum angelis est in celo, non derelinquit terrestres, inferis adest, nihil penitus sui vnquam vacuū deserit. Cuius rei miraculo commotus psalmista: non dubitauit clamare, *Quo ibo à spiritu tuo? & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in celum, tu illic es. si descendero ad infernū, ades. Si sumper o penhas meas diluculo, & habitauero in extremitatibus maris: etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Omnia enim loca, & omnem creaturam diuina profecto manus tenet: continens*

tinens conseruansque in esse, quæ facta sunt, vitam infundens iis, quæ vita indigent, & intellectualem lucem susceptibilibus immittens. nec in loco est, nec traſeundi transgrediendique motum patitur. Corporum enim hæc proprietas est: Deus autem omnia (vt diximus) replet. Sed quid dicis, quispiam obiciet, cum ipse saluator dixisse inueniatur, Ego lux in mundum veni, cum etiam psalmista erat dicens; Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, manifeste nanque venisse in hunc se mundum filius dicit: quare non erat in hoc mundo, antequam venisset: mitti etiam orat propheta non eum, qui aderat, sed eum profecto, qui aberat. Nos autem idoneo hic vsu verbo, & commode locutum Euangelistam asserimus, cum filium Dei naturaliter vitam, substantialiter lucem, non circumscribibilem loco, non mensurabilem spaciis, nulla quantitate retentum, non transeuntem de loco in locum, sed vbique semper presentem, in mundo esse affirmauerit. Venisse igitur in mundum, quamuis in eo præsens semper sit, dicitur incarnationis mysterio. visus enim est in terra, & veluti homo cum hominibus conuersatus est, manifestiorem nobis presentiam suam in mundo efficiens. Nam qui olim solo intellectu adesse videbatur, ipse postea corporeis oculis cernebatur, rudiorem (vt sic dixerim) pietatis cognitionem sensibilibus nobis immittens, & signis atque miraculis cognitus. & hoc modo ipsum ad illuminandum mundum emitti, propheta orabat. Ad hæc illud etiam dicendum censeo, quod multo velocior mens quam oratio est, & ingenij motus, lingua multo acutior. Quare quantum humanis viribus lucet, ingenij acumine sublimitatem diuinarum rerum speculemur. loquamur autem oratione hominum: quoniam aliter quæ cogitamus, nullo modo efferre possumus. ac quoniam lingua longe abest ad exprimendam veritatem, Paulum imitemur, qui cum fuerit mysteriorum saluatoris receptaculum, verbum à Deo petebat in apertione oris sui. Nihil ergo dignitati vniuersi detrahit nostræ orationis angustia: sed intelliguntur quidem omnia, quæ de ipso dicuntur deceter, verbis autem tam ab ipso saluatore ad nos quam à sanctis de ipso iuxta humanæ naturæ mensuram humiliter proferuntur. Verum, quoniam non lucem venire in mundum sed hominem, intelligendum esse asserimus: non grauabimur friuolas cordis hominum cogitationes refutare. Hac enim autoritate scripturæ nonnulli non ab ore domini sed à corde suo eructantes, sic abutuntur, vt ante corpora humana in beata vita fuisse animas in celo contendant, & has quamuis perfectiore bono fruebantur: tamen saturitate melioris status, turpi cogitatione alterius vitæ cupiditate, ad peiora esse delapsas. Depulsi enim eas id ipsum moleste ferens creator, & corporibus quasi in quadam spelunca vel carcere inclusit, vt inflammata cupiditates earum extinguerentur. voluit enim (aiunt) creator, vt periculo animæ discerent, quam amarum sit, quantumque doloris plenum, bonum contemnere, ac ad peiora declinare. Hæc partim hinc (vt diximus) confirmare conantur: quia omnem hominem venientem in hunc mundum illuminari dictum est. Partim alios quoque locos scripturarum male intelligentes adducunt, ac maxime illum, Priusquam humiliarer, ego deliqui. Ecce inquirunt, antequam humiliatus sit, id est,

antequam corpori animus connexus fuerit, deliquisse fatetur, atque ideo iure humiliatum fuisse mortali corpore coniunctum. Mortale namque corpus est, imo vero mors ipsa, vt Paulus ostendit dicens, Quis me liberabit de corpore mortis huius? Si ergo, inquit, deprimatur anima, humiliorque sit, in mundum veniens, quia deliquit antequam deprimetur, & corpori coniungeretur: patet ipsam ante corpus profecto esse. Præterea si in mundum hunc aliunde venit, fuit ergo, antequam corpori connecheretur. Hæc aduersus vera ecclesiæ dogmata dicentes, ac simplices huiusmodi nugis decipientes, vere ita increpabuntur, Væ qui prophetatis à corde vestro. Prodigia enim quædam quasi prophetias à corde suo fingentes, diuinæ spiritalique apponunt doctrinæ, non animaduertentes ad quantam hi sui conatus impietatem erumpunt. Cuius opinionis falsitatem modo redarguere tempus est. Si ergo ante corpora hominum animæ fuerunt, & quadam inclinatione ad malum (vt ipsi dicunt) loco supplicij corporibus connechtuntur, quomodo venientes in hunc mundum illuminari dicuntur? Illuminatio enim maiorem afferre gratiam videtur: & honoris certe non supplicij est. non punitur autem qui honoratur, nec cruciatibus vexatur, qui lumine diuino participat. Quare certum est non puniri connexu corporis animam, quæ in ipso corpore honoratur. Accedit quoddam falsum omnino esse illuminari animam in hunc mundum venientem: si quidem mens atque integer intellectus antea fuit. Si enim, dum in corpus veniat, illuminatur: necesse est antequam veniat, lumine carere. Quomodo ergo intellectus integer ac purus erit: si tunc tandem illuminari cœpit, quando in hunc mundum & in molem carnis descendit? Præterea si ante corpus anima fuit: & sicuti mens pura, & intellectus integer, ipsi bono coniunctior erat, sed prauitate cupiditateque peiorum ad terrena depressa est: quomodo non magna sibi iniuria sit, quæ modo in hoc corpore depressa, recte vivere ac non peccare iubetur? cum tunc potius oportuisset, quando nondum corpori alligata longius ab omni aberat perturbatione. Non potuerunt profecto dicere aut opportunitatem admonendæ animæ ignotam Deo fuisse, aut iniuriose ab eo tractatam, qui peccare non potest. Opportune igitur atque iuste non peccare in hac carne iubemur: quoniam eo cœpimus esse tempore, quo vna cum corpore in hunc mundum venimus, ac quasi à loco quodam, à nihilo ad esse peruenimus. Præterea libenter ab eis quarerem, quam verisimilitudinem oratio habeat: cum dicant propter delicta, quæ prius anima commiserat, in corpus eam intrudi, vt rerum experientia, cupiditatis suæ turpitudinē discat. Quomodo non erubescunt hæc dicere liberanda enim potius à prauis cogitationibus fuisse videtur, quàm in profundum turpissimarum voluptatum detruenda. Non enim hic, sed ille modus curare eam potuisset. Quod si vt corporis voluptatibus frueretur ac eo modo magis ægrotaret, in corpus detrusa est, tam ignorantia quam iniuriæ criminis medicus iure accusari poterit, qui ea ratione sanari ægram posse putauit, si in maiora pluraque delicta per iniuriam ab eo depelleretur. Sin autem vt delinquendi finem faceret, quomodo ab vltima profunditate miseriæ ac cupiditatis emerfuram potius putauit, quam in ipso malorum principio, quando

quando peccati fomite, id est, corpore carebat, parua castigatione suum statum retenturam? Ad hec si ante corpus deliquit anima, & vt penas lueret, corpori coniuncta est: oporteret certe credentes, qui fide à peccatis liberati sunt, à supplicio statim id est à corpore liberari. Quomodo enim (dic quæso) remissionem peccatorum penitus consecuta esse anima intelligeretur, cum adhuc propter peccatū in corpore inclusa teneatur? Videmus autem multo secus fieri, non modo enim illico fideles à corporibus non euolant: verum etiā resurrectionis professione ac fide immortaliter se victuras cum corporibus credunt. Nō ergo ad cruciatum corpus animo coniungitur, præsertim cū ita diuinitus honoratū sit: vt & saluatoris reuicturū omnipotentia attestetur, & vitā sit immortalem habiturum. Adde quōd morte maiora delicta secundum legem plectantur: cum qui leuiss peccarūt, viuere permittantur. Qui autem omnino innocentes videntur, premiis etiam quasi quibusdam ad viuendum inuitamentis afficiantur. Oportebat autem si vt commissorum penas lueret, corpori anima coniuncta est, scelestos homines ad viuendum potius inuitari vt magis mole corporis vexarentur: Innocentes vero contra citius ab hoc corpore, id est, à supplicio liberari. Sed iure lex homicidam ceterosque huiusmodi mori iustitios autem honoribus decorari. Falso ergo dicitur, supplicij causa corporibus animas annecti. Insuper dicant quæso, si ad supplicium corpus animæ connectitur, quid boni nobis destructa morte ac immortalitate, corpori per resurrectionem donata, saluator contulit: Corruptioni potius perpetuæ corporis, terminum supplicio imponenti, quam domino nostro Iesu Christo (quem credimus corporibus resurrectionem donasse) gratias agere deberemus. non autem ita ecclesia facit, sed Christo gratias agit, saluatorem re ipsa existimans, quia nos à morte liberauit. nō ergo ad supplicium animis corpora data sunt. Nā si sic esset, maiora nobis inferret mala resurrectio, perpetuo miseris corporibus animas includens, & vnde per mortem euaserunt eo repellens, nihil autem mali, sed ad renouationem naturæ à Christo pro singulari dono data est, non ergo ad pœnam animis corpora data sunt. Præterea singulare nobis quidam propheta gaudium annuncians, resurgent clamabat mortui, & suscitabuntur, qui sunt in monumentis, & omnes qui in terra sunt, exultabunt. magna potius afficietur læticia dicendum erat, rursus in corpora redeunt. Aut si vera humanum genus afficere læticia volebat, nō resurrecturos mortuos, sed perpetuam naturam carnis datam esse corruptioni affirmasset. Cum vero diuino inflatus spiritu, carnis resurrectionem ad gaudium annunciet, non sumus ad supplicium corpori annexi, cuius immortalitate lætari exultareque iubemur. Accedit quōd Deus cum beatum Abraham benediceret, quasi stellas cæli innumerabiles fore suos pollicetur. Quare si ad corpus ceu ad supplicium anima introducit, damnatarum diuinitus animarum turbam & quasi fugituarum à bono, malignitatisque seruum ac maledictionis potius quam benedictionis semen pollicetur. sed re ipsa benedictus à Deo Abraham fuit. Omni ergo culpa, corporis atque animi caret coniunctio. Similiter diuinus ille vir Moses cum non iniuria multitudine Iudæorum admiratus esset, ecce nanque in-

Leuit. 20.

Esai. 26.

Genes. 15.

Deut. 1.

quit, multitudine veluti stellæ cæli hodie estis. adiecit orans, dominus Deus patrum vestrorum addat ad hūc numerum multa milia. quæ res, si animæ lapsæ in corpore puniuntur, non optanda sed repellenda potius oratione intercessioneque Mosi ad Deum fuit, sed fuit optanda: non enim inanem quendam hominem fuisse Moſen dicemus. falso igitur & seipsis non à scripturis nequam homines, huiusmodi falsitates excogitant. Præterea non ignoramus nihil concedi à Deo male petentibus. Petitis enim, inquit, & non accipitis: quia male petitis. Si ergo animæ (vt illi dicerent) incarnatio, ad luēdas pœnas datur, nō parum Anna Phanuelis filia peccauit, longa oratione à Deo filium postulans. animæ namque lapsum primo, deinde punitionem poscebat, & si mulier quasi homo errauit, quomodo Deum exorauit? Non enim poterat femina in vtero concipere, nisi anima in cælis deliquisset. vt propter delictum, vterum mulieris ingressa, corpus assumeret. Sed exoratus fuerat Deus quia bene illa petiit, non ergo carni cōiunguntur, quia peccauerimus antea, quippe qui ante corpus nō fuimus. Ad hæc si gratia supplicij corpori connectitur, cur Ezechias vir sanctus atque probus prorogationem huius vitæ petiit? aut quomodo Deus quindecim annos pietate & lachrymis illius cōmorus, beneficij loco illi adiecit? Calamitatem enim potius & cruciatū quam donū & gratiam, si aliquid veritatis istæ nugæ habent, illi contulisse videtur. Sed donum certe fuit ac gratia prorogatio vitæ. non ergo ad supplicium animis corpora dantur. Præterea si corpus animæ ad pœnam datum est, inanem gratiam Deus ei retribuit, qui Hieremiam à lacu eduxit, quemque à Chaldæorum impetu euasurum longiusque victurum pollicetur, cum potius debuisset, si honorare ipsum volebat, quam primum à vexatione corporis liberare. Nec præterea tribus illis adolescentibus, quos à Babylonia flamma seruauit, nec Danieli, quem feritate leonum eripuit boni quicquam impartitus est. falsum autem hoc omnino est. laudatur enim, gratiæque sibi aguntur, quia præcipuum eis contulit beneficium, falsum igitur etiam illud est: vnde hoc sequitur. Adde quod pro tribunali dominico opera quæque nostra patebunt, vt ait Paulus, Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt recipiat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Si ergo pro opetibus, quæ perpetam aut contra cum corpore gessimus, retributio fiet, nec vlla erit mentio eorum, quæ ante corpus probe vel contra fecerimus: quomodo ante corpus fuisse animam audent dicere, si ea solummodo quærantur, quæ cum corpore gessit? Deinde quomodo idem Paulus ait, exhibeat corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem? nam si ad supplicium, animis corpora data sunt: quomodo in odorem suauitatis id Deo offeremus, per quod punimur? aut quomodo virtutem possidebit, quod natum ad puniendum magnas in peccato egit radices? Ad hæc, propter transgressionem primi hominis corruptio genus nostrum inuasit, vt ait Paulus. sed regnauit mors ab Adam vsque ad Mosem, & in eos, qui non peccauerunt in similitudinem præuacationis Adæ. quomodo igitur vel super eos, qui non peccauerunt, regnare mortem affirmat, si piscorum gratia delictorum mortale nobis corpus annectitur? aut quomodo non peccauerunt

Leuit. 4.

1. Reg. 1.

4. Reg. 10.

Esai. 33.

Dan. 1.

Dan. 2.

1. Cor. 13.

Rom. 13.

Rom. 5.

uerunt, si propter peccata in corpus deciderunt? Præterea de quodam ab vtero matris cæco saluatorem discipuli interrogarunt, dicentes, Rabi quis peccauit, hic, aut parentes eius vt cæcus naceretur? nam quoniam in prophetis scribitur libris, quod peccata parentum filius Deus retribuit: hac de causa cæcum fuisse natū hominē illum, apostoli arbitrabantur. Quid igitur Christus? nec iste, inquit, peccauit nec parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo, quomodo autem non peccasse asserit eos, qui, cū homines fuerint, non errasse proculdubio non poterunt? Manifestum igitur atque conspicuum est, quia verba domini, tempus quod natiuitatem illorum præcesserat, respicit, quo tempore nec fuerunt nec peccare poterunt. Hoc enim modo ventatis integritas in verbis veritatis id est, Christi conspicietur. Accedit quod Esaias quam ob causam terra facta sit ostendens, non frustra inquit creata est, sed vt habitetur, nō autem à nudis spiritibus nec incorporeis animis, sed animatis corporibus congruenter habitari potest. Quæ ex re sequitur, si præfuisse animas, & delinquentes in corpora delabi dabimus, voluntate ipsas Dei delinquere, vt homines scilicet essent, quibus terrarum orbis habitaretur. Sed hoc falsum omnino est. verum igitur alterum. Adde quod omnium artifex sapientia in libro parabolarum, huiusmodi de se verba dicere introducit. Ego eram, inquit, quo gaudebat vniferorum scilicet creator. Quotidie lætabar coram eo in omni tempore, quando consummato terrarum orbe gaudebat, & lætabatur super filios hominum. Si ergo creato Deus homine gaudebat, quomodo non infantiunt, qui peccatis ac corpora intrudi animas opinantur? Si enim gaudet, quia pœnas per corpora dant, non erit bonus, qui aliorum supplicio triumphat. Sed bonus est ipse natura, & bonarum creaturarum productor. non igitur instrumentum puniendi, corpora sunt: vt multi falso prædicant. Præterea si quæ ante corpora deliquerunt anima, corporibus annexæ puniuntur: quam obrem aduersus annos diluuium immisum est, & Noe iustus in retributione fidei saluatur: contra nanque fieri oportuit, vt iusti scilicet citius à corpore soluerentur, improbi vero longiore tempore mole corporis cruciarentur. sed iustus dominus morte puniuit impios, & longioribus huius vitæ spaciis iustum honorauit. Falsa igitur opinio, abiiciendaque penitus ex animis nostris est. Ad hæc quare saluator Lazarū, quem amabat, suscitauit: & liberatum à supplicij amicum in supplicia redaxit? Sed suscitauit, honorans quem diligebat. Aduersus ergo veritatem dicuntur animæ ante corpora deliquisse. Adde quod si ita esset, rationale hoc animal homo, naturaque hominis per peccatum producta videretur. Sed per peccatum rursus ingressa in mundum mors est. quare repugnare sibi ipsi peccatum videretur, cum priora posterioribus dissoluat, sathanas quoque in seipso diuisus esset. Quomodo ergo staret regnum eius? Sed hæc falsa sunt. vera igitur, quæ eis opponuntur. Postremo mortem à Deo ecclesia negat productam. Inuidia enim diaboli venisset in mundum, eam scriptura confirmat. Quod si ad puniendam animam, corpus ei coniungitur, quare diabolus inculpatur, qui morte supplicij animæ dissoluit? Quare autem saluatori gratias agimus, per resurrectionem rursus, corpora nobis re-

Ioan. 9.

Exod. 20.

Esai. 45.

Peter. 3.

Gen. 7.

Ioan. 11.

Rom. 5.

Luc. 11.

Sapient. 2.

stituenti? Sed merito & agimus & debemus gratias saluatori, qui nos à corruptione, quam inuidia diaboli nobis intulit, suo sanguine liberauit. non ergo instrumentum supplicij corpora sunt, nec animæ ante corpora, quando non fuerunt, peccare poterūt. Et mundus per ipsum factus est. Per vnigenitum Dei per lucem verā, factum esse mundum, necessario euangelista significat. Nam, etsi omnia per ipsum facta superius dixerit: tamen ne quis erroris locus relinquatur, creatorem rursus ipsum esse prædicat. Nam, quoniam de luce dixit, quia in mundo erat, ne quis vnā de partibus mundi hanc lucem esse suspicari possit, sicut sol luna & stellæ in mundo sunt, & mundi partes veluti vnus corporis esse membra creduntur: necessario totius mudi artificem, hanc lucem esse confirmat. Ita nos iterum ab vnigenito Dei factum esse mundum, instruxit. Quis enim à Deo rudis atque agreſtis est, qui non videat aliū esse à mundo eum, per quem mundus factus est: aut quis hæc audiens, creatorem à creatura secundum naturam non separabit? Aliud enim natura est, quod facit & creat: aliud, quod creatur: alioquin idem crearet & crearetur, quod si ita esset, nec est vlla secundum substantiæ rationem differentia: creatura profecto in creatoris naturam descenderet, & creator in creaturarum naturam descenderet, nec solus creabit Deus, sed in erit etiam creaturis creandi vis, saltem potentia: si vllō modo Deo substantiæ ratione vnūtur, ita creatura quoque creator erit: & nudis solummodo verbis creandi auctoritatem ac dignitatem vnigenito euangelista attribuit dicens, in mundo erat, & mundus per ipsum factus est. sed non nudis verbis id dixit: scilicet enim vnū esse natura omnium creatorem. Non est ergo, nec intelligi à pijs potest creatura & creator: idem natura. Sed creatura quidem, naturæ suæ terminum non ignorans, seruituti se subiiciet. Regnabit autē super ipsam filius: qui solus vna cum patre atque spiritu, quæ penitus nihil sunt, ea quasi entia potest vocare, & quod nihil prorsus est, ineffabili virtute ad esse producere. Verum, quoniam natura Deum nec creaturam esse filium Dei, latius in libro de trinitate demonstrauimus: longiores modo non erimus. Illud tamen prætermittendum non est, quia cum per filium, factum esse mundum affirmet, ad patris nos facile reducit memoriam. Cum enim per quem dicitur, ex quo etiam intelligitur, vniversa enim ex patre, per filium, in sancto spiritu sunt. Et mundus ipsum non cognouit. Summa solertia summaque vigilia inanes hominum cogitationes præuenire atque antecurrere conatur. Mirabilis nanque est hæc rerum sublimium ordo, & obiectio euerſio. lucem modo veram vocabat filium, à qua illuminari omnem hominem venientem in hunc mundum subiungebat. & ad hæc quia etiam in mundo erat, & mundus per ipsum factus est, assererat. Facile igitur opponere quispiam possit: si verbum Dei lux est, si hæc lux corda hominum illuminat, ac pietatem videlicet & rerum intelligentiam humano generi congruentem ingerit, si præterea semper erat in mundo, & ipsa opifex mundi est, quomodo tam longis temporum spaciis ignorata est? Sequitur enim potius, quoniam ignorata est: nec ab ipsa mundum illuminari, nec ipsam penitus intulit, & mundus ipsum non cognouit. Non verbum

Rom. 11.

Dei ait & æternam hanc lucem, sed imbecillitatem suam mundus accuset. Illuminat enim filius: repellit autem gratiam creatura, quæ intelligendi acumine, vt natura Deum cognosceret sibi dato, abusa est: & vt prodiga, ad creaturas vim inspicendi conuertit. Neglexit ulterius currere; suffodit illuminationem ex desidia, & contempsit hanc gratiam. quod ne patiatur discipulus Pauli, vigilare diligenter monetur. non ergo redundabit iure ad lucem illuminatorum nequitia. Nam quemadmodum quamuis vniversis solentur, nihil tamen inde cæcus vtilitatis cõsequitur. nec propterea merito quispiam splendorem solis accusabit: sed non videndi culpam cæcitati attribuet. Sic vt arbitror de vnigenito etiam intelligendum est. lux enim vera ille profecto, & splendorem suum ad omnes emittit. Sed huius seculi Deus (vt ait Paulus) mères infidelium hominum obcæcauit: ne illuminatio cognitionis Dei in ipsis fulgeat. Cæcitatem autem aduenisse homini dicimus: non quia penitus luce priuatus sit. conseruat enim natura semper intelligendi vim diuinitus sibi concessam. verum, quia peiore habitu homo hebetat, & ad peiora diuertens languescit quodammodo gratiæ mensuram. Quapropter quando huiusmodi subit hominem psalmista, tunc iure illuminari orat, clamans ad Deum, Reucla oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua. Lex enim data est, vt per eam lux, quæ in nobis est, accendatur, hipitudine oculorum mentis deterfa, & depulsa tenebris, quæ prisca ignorantia nos occuparunt. Quasi ergo ingratus atque insensatus his verbis mundus accusatur: qui suum auctorem ignorauit, qui fructum illuminationis non probum edidit. vt iam de omnibus vere dici posse videatur: quod de Iudeis prophetica voce prædicatur, expectaui vt faceret vnam: & fecit vepres. Probus enim illuminationis fructus, vnigeniti fuit cognitus: quasi vna ex palmite fertili, humana mète dependens. Temeritas autem cum ad errorem multitudinis trahat deorum: quasi acuri vepres suborti, mentem hominis mortaliter vulnerant. In propria venit: & sui eum non receperunt. Explanatis modo euangelista culpam ignorantia in mundum reicit: qui ab vnigenito illuminatus vnigenitum ignorauit, & ab errore Iudeorum: gentium etiam peccatum ostendit, & quasi ante oculos ignorantiam atque duritiem mundi ponit. Mirò autem modo in incarnationis orationem & expositionem huius mysterij, quod propter nos factum est, à summa illa theologia descendit. Non enim mirum est, inquit, si mundus filium Dei non cognouit: cum à recta intelligendi via diuertit, nec se in honore factum memnerit. sed pecoribus (vt psalmista dicebat) similem se fecerit, cum etiam ipse populus, quem sibi peculiarem Deus elegit, carne præsentem, & ad salutem omnium venientem recipere noluit, quamuis regnum eis cælorum pro fide tribueret. Animaduertendum autem est, quam tutissime sermo contextus est. Mundus enim nullo modo cognouisse accusatur: & venia quædam hinc sibi preparata, ad cognitionis eum gratiam adducere videtur. De Iudeis autem, quos vt populum peculiarem elegit, non receperunt adiecit. Non enim omnino vere de ipsis ignorantia dici potest: cum lex primo prædicauerit, deinde prophetæ prædixerint. Iusto igitur & illi iudicio absconditur, & gentes veniam consequuntur. Mun-

1. Tim. 4.

2. Cor. 4.

Psal. 118.

Psal. 3.

Psal. 48.

us enim id est gentes, nequitie incurfu à coniunctione Dei repulsi, illuminatorem penitus ignorauit. illi autem legis cognitione locupletati, & ad placentem Deo vt iam reuocati, proternitate animi, cognitum iam in scriptura & in propria venientem filium Dei non receperunt. Proprius autem ac suus Dei est ratione creationis, vniversus mundus, ex eo enim & per eum factus est. Sed multo congruentius proprius atque suus propter sanctorum patrum electionem, Israel appellatur. Atque ideo primogenitus inter filios Dei vocatur: quem præcipue suum nominabat, ad Pharaonem tyrannum Egypti verba faciens, Emitte namque, inquit, populum meum. quod Moses etiam confirmat dicens, Quando dividebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam: constituit terminos gentium iuxta numeros angelorum Dei. Et facta est pars domini populus Iacob: funiculus hereditatis eius Israel. Ad hos igitur tanquam ad suos venit: propterea dicit, Non sum missus nisi ad oues, quæ perierant domus Israel. à quibus minime recepius, ad gentes gratiam transtulit. Ita mundus quidem fide ac penitidine illuminatur, qui verbum Dei prius ignorauit, Iudeorum autem populus ad tenebras, vnde educti fuerant, reuertuntur: propterea etiam saluator dicebat, In iudicium ego in mundum hunc veni: vt, qui non vident, videant; & qui vident, cæci fiant. Quæ tunc autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ijs qui credunt in nomine eius. A quo certe iudicio deo, que digno primogenitus eicitur Israel non enim voluit in affinitate Dei permanere: non recepit filium Dei ad sua venientem, nobilitas largiorem reprobaui, auctorem gratiæ repulit, quæ gentes fide receperunt. Quare iure, huius temeritatis colligit fructum: sicutque detrimendum huiusmodi, quo ab adoptione filiorum Dei depellitur, fruuntur autem gentes bonis fidei: præmia obedientia non parua inuenient, ad locum illorum transplanabuntur: ab oleastro secundem naturam abiciunt, & secundæ naturæ oliuæ inserunt. Et Israel audiet. Væ gens peccatrix, populus peccatorum plenus, semen prauum, iniqui filij, dereliquistis dominum, & sanctum Israel irritastis. gentes autem longe alter illud ab apostolis auctorem aliquo audient, vos autem gentis electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutem eius annuncietis, qui vos à tenebris ad lucem suam inuitauit. Nam quoniam gentes filium per fidem receperunt, potestatem etiam accipiunt, vt filij Dei fiant. Accipiunt autem à filio, cui soli naturaliter hoc inest: atque ideo potest in commune hoc proponere, in signum misericordiæ suæ atque chauritatis. Non enim erat possibile aliter terrestri imaginem hominis, corruptionem scilicet, quam peccato induimus, effigere: nisi celestis hominis imago & pulchritudo eius, vocatione adoptionis nobis impressa esset. Participes enim ipsius facti per spiritum, & suo signati sigillo, ad similitudinem eius & in primitiuam imaginis figuram consecramus, ad quam fuisse creatos, diuina scriptura testatur. Sic enim eadem prisca natura pulchritudinem recuperantes, & ad diuinam illam naturam reformati: ea mala superabimus, quæ maxima, transgressionis vicio nobis acciderunt. Ascendamus igitur ad supernaturalem dignitatem per Christum: non tamen vt proprie sicut ille, sed vt simili-

Exod. 4.

Exod. 3.

Deuter. 32.

Psal. 104.

Matth. 23.

Gen. 11.

Esai. 1.

1. Petri. 1.

Genes. 1.

similitudine illius, per gratiam filij Dei sumus. Verus enim ille filius Dei patris est: nos vero misericordia eius adoptati per gratiam, audimus, Ego dixi, dii estis. Creatura autem cum serua sit, nuda solum & voluntate patris ad supernaturalia vocatur. filius autem & Deus & dominus, non solum quia pater voluit, Deus filius ac dominus est: sed cum ab ipsa substantia patris effulserit, proprium eius bonum secundum naturam cõtraxit. Quem verum esse filium, comparatione quoque nostri cognoscimus. Alia enim naturæ ratio, alia adoptionis, & alia veri filij, alia adoptati: qui similitudine atque imitatione filij, filius dicitur. Sumus autem nos filij Dei adoptione. Vere igitur ac naturaliter ille filius est, per quem nos in filiationem adoptati, filiationis vocabulo contra distingui-mur. Filius enim aut natura, vt ipse est, aut adoptione, vt nos: gratiæ bonum pro naturali dignitate consecuti. Qui non ex sanguinibus neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri: sed ex Deo nati sunt. Qui fide Christi in adoptionem, inquit, filiorum vocati sunt: humilitatem naturæ suæ deposuerunt, & honorantis Christi gratia quasi splendida induti purpura, ad supernaturalem dignitatem ascendunt. non enim carnis, sed Dei filij, adoptione facti sunt. sed aduerse quam tutissime loquitur. Quoniam enim ex Deo natos esse fideles, dicturus erat: ne quis putaret aut ipsos ex Dei patris substantia prodire, & incommutabiliter vnigenito similes fieri, aut similiter abusionis modo quodam de vnigenito illud dici, ex vtero ante luciferum genui te, & sic ad naturam creaturarum, filium Dei adiungeret: necessario ista præmissit. Ita cum potestatem ipsis datam ac serui naturam filio enodauerit, & adoptionem ac gratiam per potestatem hanc intellexerit, tutissime postea inulit, Ex Deo nati sunt. vt magnitudinem gratiæ ostendat, quæ alienos à Deo coniungit, & Dei filios facit, & seruis nobilitatem domini ex charitate largitur. Sed quid maius (dicit quispiam) Christi fideles quam Israel consecuti sunt? Ex Deo enim etiam Iudei nati esse dicuntur. filios enim (inquit) enutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Primum illud patet: quia futurorum bonorum vmbra lex continebat, propterea non secundum veritatem sed figurate ascribebantur vsque ad gratiæ tempus, quo emerfuri erant, qui decentius atque verius propter inhabitantem vnigeniti spiritum, Deum patrem appellarent. spiritum enim seruitutis in formidinem illi habuerunt: fideles autem, adoptionis filiorum spiritum in libertatem, in quo clamamus, abba pater. Populus ergo hic, qui fide Christi adoptatus est, in illo quasi in vmbra depingebatur: quemadmodum circuncisio etiam quæ in spiritu fit, in carne illorum signabatur. ceteraque omnia (vt breuiter dicam) quæ in nobis expressa sunt, adumbrata in illis fuerunt. Deinde illud etiam addimus: vocatum in adoptionem Isaaclem quoque fuisse, mediatore Mose. propterea in ipsum (vt ait Paulus) in nebula & mari baptizabantur, & sic ad seruitutis legem à cultu idolorum reparabantur, ministerio angelorum mandata consequentes. Qui vero fide Christi à Deo adoptantur, non in creaturam aliquam sed in ipsam trinitatem Christo mediatore baptizantur, qui & humana sibi, assumptione hominis coniugit, & patri natura coniunctus est. Et hoc modo natura seruiens in filiationem ascendit: participatione vere filij ad dignita-

Psal. 81.

Psal. 150.

tem naturalem eius vocata. Quas ob res filij Dei & appellamur & sumus: qui fide regenerationem spiritu factam suscepimus. De quo quidem spiritu sancto quoniam nonnulli etiam ipsum creaturis connumerare audent, tum ad nostrum, tum ad legentium fructum, non alienum est modo pauca dicere. Si enim natura Deus spiritus non est, nec substantialiter Deo inest, sed in creaturarum numero collocatur: quomodo qui per eum regenerati sumus, ex Deo nati esse dicimur? Aut enim mentiri Euangelistam dicetis, aut si verax est, sicuti profecto est, Deus natura ex Deo spiritus sanctus est. Quo per fidem Christi participantes, diuinam participamus naturam, & filij Dei efficiamur, & dii sumus: non solum, quia gratia ad supernaturalem gloriam euolamus, verum etiam quia Deum inhabitantem possidemus, vt scriptum est, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis, Alioquin dicant quæso, quomodo templa Dei secundum Paulum sumus, nisi Deus natura spiritus sit? Nam si creatura est, quam obrem destruit nos Deus, tanquam templum Dei destruentes, quando corpus nostrum inquinamus, in quo spiritus habitat? qui naturales proprietates patris & filij omnes possidet. Quod ni ita esset, quomodo vera saluatoris esset oratio: si quis diligit me, inquit, sermonem meum seruabit, & pater meus diligit eum, & ad eum veniemus & apud eum mansionem faciemus. Et certe spiritus est, qui in nobis habitat: per quæ simul patrem etiam ac filium habere credimus, vt hic ipse Ioannes in Epistolis dicit, In hoc cognoscimus, quoniam in eo manemus, & ipse in nobis: quoniam de spiritu suo dedit nobis. Quomodo autem vere spiritus Dei vocabitur, nisi ex ipso & in ipso natura sit? Quod si creatura est, cur ceteræ creature, spiritus Dei non appellatur? Plura dicere non grauamur, sed quoniam in libro de trinitate sufficienter (vt arbitror) hoc dictum est, breuiore nunc esse conuenit. Et verbum caro factum est. Sermonem incarnationis iam manifeste ingressus, hominem factum fuisse vnigenitum Dei filium, apertissime narrat. Cum enim dicat: Et verbum caro factum est, nihil aliud dicit præterquam quod filius Dei & Deus natura, homo factus est. nec noue quicquam profertur: cum sæpe diuina scriptura solo carnis vocabulo integrum (vt ita dicam) & totum hominem significet. Effundam (Iohel inquit) à spiritu meo super omnem carnem. vbi nisi ex parte vna totum hominem intelligas: ridiculose inanimatæ carni spiritus dari videbitur. Quod autem rectius ita quam aliter dicatur: ratio nobis reddenda est. Rationale igitur animal homo ex anima & mortali hac carne compositus est: sed à Deo ad esse productus, quoniam sua natura incorruptibilis atque perpetua esse non potuit (soli enim Deo substantialiter hoc inest) spiritu vitæ signatus, habitudine ad eum, immortalitatis bonum & super naturam suam consecutus est. Sufflauit enim (inquit) in faciem eius spiraculum vitæ: & factus est homo in animam viuentem. Verum, quoniam propter transgressionem, terram se esse & in terram reuerfurum iure audiuit: gratia denudatus, spiraculum vitæ secundum carnem amisit, spiritum videlicet eius, qui dicit, Ego sum vita. Ita homo in mortem ex parte carnis solummodo incidit: ipsa immortalitate animæ conseruata.

Rom. 8.

1. Cor. 3.

Ioh. 14.

1. Ioh. 4.

Ioh. 2.

Gen. 2.

Gen. 3.

Ioh. 14.

Gen. 1. Ad solam enim carnem dictum fuit, terra es, & in terram reuertetur. Quare oportuit quod ex homine corrumpitur, coniunctione rursus naturalis vitæ ad immortalitatem reuocari. Non aliter enim hoc malum dissolui poterat: nisi vis illius dicti, terra es, & in terram reuertetur, assumptione ineffabili destrueretur, hominis carne mortali à viuificante omnia verbo assumpta. vt cum caro eius fieret, qui vere immortalis est, immortalitate illius participaret. Indecens enim omnino esset, si ignis quidem qualitatem suam coniunctæ sibi materiam immittere possit, ac eo modo in se materiam transmutare, verbum autem Dei proprium sibi naturaleque bonum in se vitam, coniunctæ sibi carni non posset infundere. Hæc igitur maxime de causa scriptum esse ab euangelista arbitror: & verbum caro factum est, quod ex parte maxime corrupta & vnione verbi viuificata, totius reparationem significare voluerit. Sic enim facilius & magnitudo vulneris & remedij vis conspicitur, sic ægrotans & medicus, sic quod lapsus in mortem est: & qui à morte in vitam suscitatur, sic quod corruptum est, & corruptionis expulso. sic quod mors superauit, & qui mortem vicit, sic quod vita priuatum est, & qui vitam largitur, quasi oculis cernitur. Non dixit autem in carnem filium Dei venisse, sed carnem factum fuisse: ne quis habitudine sicut in prophetas, & in ceteros sanctos venisse ipsum, sed vere carnem, id est, hominem factum esse arbitretur, propterea etiã Deus est secundum naturam in carne, & cum carne. Propriam enim illam sibi fecit: & tamen aliud præter ipsam intelligitur, & in ipsa & cum ipsa (vt Elias dicit) adoratur. viri sublimes (inquit) ad te transibunt, & tui erunt serui & post te sequentur vincti manibus, te adorabunt, teque deprecabuntur, quoniam tantum in te Deus est, & non est Deus præter te. Ecce Deum inquit esse in ipso, non dissolutum à Deo carnem, id est, hominem. Et rursus non esse alium Deum præter ipsum confirmat, coniungens verbo templum de virgine assumptum, vt eius proprium, vnus enim ex ambobus Christus est. *Et habitauit in nobis.* Apertius modo, quod dixit, euangelista exponit. Namque quoniam carnem esse factum verbum Dei significauit: ne quis ex imperitia in carnem diuinam naturam penitus immutatam existimet, quod omnino impossibile est (procul enim abest ab omni mutatione substantia Dei) tutissime illico inuoluit, & habitauit in nobis, vt cum duo necessario intelligas, habitantem scilicet, & in quo habitat: non putes in carnem, diuinam naturam commutatam fuisse, habitasse autem magis in carne, & templo, quod à sancta assumpsit virgine, vt proprio vltimè fuisse. In ipso enim habitauit tota deitatis plenitudo corporaliter, vt ait Paulus. In nobis vero habitasse confirmat: sublime quoddam reuelans mysterium. Sumus enim omnes in Christo, & communis humanæ naturæ persona reuixit. Propterea & Adam nominatur, quod per naturam nostræ communitatem gloria & immortalitate omnes iam locupletat, sicut contra, morte ac vituperatione omnes Adam primus multauit. In omnibus igitur verbum per assumptionem vnus habitauit: & cum vnus filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis definitur, ad vniuersum genus humanum hæc dignitas funditur. Et sic per vnum generis nostri, ad nos quoque illud peruenit: ego dixi, dii estis, & filij excelsi om-

nes. Quare in Christo quidem seruiens natura nostra vere liberata est, ad vnionem ascendens mysticam eius, qui serui formam induit. In nobis autem propter affinitatem carnis, qua illi coniungimur. Nulla enim alia de causa non angelos apprehendit, sed semen Abrahæ apprehendit. vnde debuit per omnia fratribus assimilari, fratibus per omnia similis, & vere homo factus, ita vt in feruentem naturam descendens ipse quidem nihil acquireret: & seipsum nobis dono afferret, vt per paupertatem suam nos ditaret, qui similitudine illius ad præcipuum bonum suum descendimus, dii ac Dei filij per fidem constituti. habitauit enim in nobis, qui natura est Dei filius, propterea in spiritu clamamus, abba pater, habitauit autem in nobis Dei verbum in templo vno quod propter nos & de nobis sibi cõdidit, vt omnes in seipso habes, in vno corpore patri (vt Paulus ait) reconciliaret. *Et vidimus gloriam eius gloriam quasi vnigeniti à patre, plenam gratiæ & veritatis.* Quamquam verbum Dei carnem, id est, hominem factum esse asseruerit, conseruare tamen etiam sic integram deitatis dignitatem patris, non minus quam antea plenum bonis ostendit, firma enim atque immutabilis, supernaturalis illa natura est, eodemque modo semper se habens, propriis semper dignitatibus æqualiter abundat. Quamuis ergo verbum caro factum sit, inquit: nec tamen infirmitate carnis superatum est, nec de præca maiestate atque omnipotentia decidit, quoniam homo factus est: vidimus enim, inquit, gloriam Christi adeo sublimiorem creaturarum gloria, vt mentis quisque compos, nulli alij quam vnigenito Dei filio conuenire illam fateretur, Plenus enim erat veritate ac gratia. Nam si quis sanctorum multitudinem consideret, & singulorum misce gesta diligenter enumeret, non negabit gloria illos Dei plenos fuisse. Gloriam tamen & gratiam filij longe absque comparatione sublimiorem videbit, non enim mensura sibi datur vt ceteris, nec de foris accedit: sed vt in perf. cto perfecta substantialiter inest, à patre naturaliter habita. Accedit quod sancti veluti vernæ in domo sunt, filius autem in domo sua versatur, nam de vnigenito quidem scribitur, Benedictus qui venit in nomine domini: de sanctis vero Deus pater ait, Et misi ad vos, seruos meos prophetas. Præterea sancti non sua sed superiore virtute signa operabantur: Christus vero vt virtutum omnium dominus. Si non facio, inquit, opera patris mei nolite mihi credere: si enim facio, & si mihi non creditis, tamen operibus meis credite. Si tantæ igitur sunt vires vnigeniti, quantæ patris, vt operibus demonstratur, æquali cum patre glorificabitur gloria, qui æqualiter operatur. Quare quamuis homo factus sit, tãto tamẽ vocatis fratibus superior est, quanto Deus vere & naturaliter hominibus præstat, & quantum adoptione filios, vere filius excedit. Sed si plena est, inquit, gloria eius, gratia & veritatis: quomodo sapientia, ætate, & gratia profecisse, apud Lucã scribitur: aut quid accedere potest ad plenum, vltra quod nihil est? Sed non vt verbum & Deus profecisse intelligitur: verum quia magis eum indies homines admirabantur, illorum potius de Iesu opinio quam illius perfecta crescebat gratia: vt magis indies cognoscetes, magis illum procedere, ac gratia crescere arbitrentur.

BEDÆ VENERABILIS
presbyteri de eodem Euang.
Homilia.

Quia temporalem mediatoris Dei & hominum, hominis Iesu Christi natiuitatem, quæ hodie in die facta est, sanctorum verbis Euangelistarum, Matthari videlicet & Lucæ, manifestatam cognouimus, libet etiam de verbi, id est, diuinitatis eius æternitate, in qua patri manet semper æqualis, beati Ioannis dicta perscrutari: qui singularis priuilegio meruit castitatis, vt ceteris altius scripturæ conditoribus, diuinitatis ipsius caperet simul & patefaceret arcanum. Neque enim frustra in cœna supra pectus Domini Iesu recubuisse perhibetur, sed per hoc typicè docetur, quia cælestis haustum sapientiæ ceteris excellentius de sanctissimo eiusdem pectoris fonte potauerit. Vnde & meritò in figura quatuor animalium, aquilæ volanti comparatur. Cunctis quippe aui- bus aquila celsius volare, cunctis animâ-ibus clari- us solis radiis insigere consuevit obtutus. Et ceteri Euangelistæ quasi in terra ambulantes cum domino, qui temporalem eius generationem pariter & temporalia facta sufficienter exponentes, pauca de diuinitate dixerunt. Hic autem quasi ad cælum volat cum domino, qui per pauca de temporalibus eius actis disserens, æternam diuinitatis eius potentiam, per quam omnia facta sunt, sublimius mente volando, & lympidiis speculando cognouit, ac nobis cognoscenda scribendo contradidit. Ergo alij Euangelistæ Christum ex tempore natum describunt: Ioannes eundem in principio fuisse testatur dicens: *In principio erat verbum.* Alij inter homines eum subito apparuisse commemorant, ille ipsum apud Deum super fuisse declarat, dicens: *Et verbum erat apud Deum.* Alij eum verum hominem, ille verum confirmat esse Deum, dicens: *Et Deus erat verbum.* Alij hominem eum apud homines temporaliter conuersatum, ille Deum apud Deum in principio manentem ostendit, dicens: *Hoc erat in principio apud Deum.* Alij magnalia, quæ in homine gessit, perhibet: ille quod omnem creaturam visibilem & inuisibilem per ipsum Deus pater fecerit ostendit, dicens: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Et mirè beatus Ioannes in initio Euangelij sui, de diuinitate Saluatoris & fidem rectè credentium sublimiter imbuit, & hæreticorum perfidiam potenter exuperat. Fœre nanque hæretici, qui dicerent: Si ergo natus est Christus, erat tempus, quando ille non erat. Quos primo sermone redarguit, cum ait: *In principio erat verbum esse, vt videlicet eum non ex tempore ortum, sed in exortu temporum existentem, ac per hoc sine villo temporis initio de patre natum monstraret, iuxta quod ipse loquitur in Prouerbiis: dominus possedit me initio viarum suarum, antequam quicquam faceret à principio, ab æterno ordinatus sum.* Item fuerunt hæretici, qui tres sanctæ Trinitatis personas esse negantes, dicerent: Idem Deus quando vult pater est, quando vult filius est, quando vult spiritus sanctus est: ipse tamen vnus est. Quorum destruens errorem, subiungit: *Et verbum erat apud Deum.* Si enim alius apud alium erat, duo sunt profectò pater & filius: & non ipse vnus, modò pater, modò filius, modò etiam spiritus sanctus

est, quasi mutabilis sit diuinæ substantiæ natura, cum apertissimè Iacobus dicat Apostolus: *Apud quem nõ est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio.* Item fœre quidã prauis dogmatis authores, qui Christum hominem tantum confidentes, Deum profus esse non crederent, quos consequenter oprimit, cum ait: *Et Deus erat verbum.* Fœre alij, qui Deum quidem illum, sed ex tempore incarnationis factum, non autem æternum ante secula natum à patre putarent. Vnde quidam talium dixisse commemoratur: Non in uideo Christo Deo factò: quoniam & ego, si volo, possum fieri secundum ipsum. Et horum nefandam refellit sententiam Euangelista, cum ait: *Hoc erat in principio apud Deum:* id est: Hoc verbum, quod Deus est, non ex tempore cœpit, sed in principio (inquit) erat verbum, Deus apud Deum. Item fœre veritatis inimici, qui Christum & ante partum virginis fuisse iam non negarent, non tamen natum ex patre Deum, sed factum à patre, & idò minorem patre, quia creaturam crederent. Etiam hos damnat Euangelicus sermo, qui dicit: *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Si enim nihil creaturarum sine ipso factum est, patet profectò, quia ipse creatura non est, per quem omnis creatura facta est. Et ne quis audiens factam per dominum creaturam, mutabilem eius crederet voluntatem, quasi qui subito vellet facere creaturam, quam ab æterno nunquam ante fecisset, manifestè docet Euangelista, factam quidem in tempore creaturam, sed in æterna creatoris sapientia, quando & qualis crearetur, semper fuisse dispositum. Et hoc est, quod ait: *Quod factum est, in ipso vita erat.* Id est: Quod factum in tempore, viuum, siue vita carens apparuit, omne hoc in spiritali factoris ratione quasi semper vixerat & viuuit: non quia coæternus est creatori quod creauit, sed quia coæterna est illi ratio voluntatis suæ, in qua habuit ab æterno, & habet, quid & quando crearet, qualiter creatum gubernet, vt maneat ad quem finem singula quæ creauit, perducatur. Sequitur: *Et vita erat lux hominum.* Quo verbo apertissimè docetur, quod ipsa vitalis ratio, per quam omnia disposita sunt & reguntur, non omnem creaturam, sed rationalem tantum, vt sapere possit, illuminat. Homines nanque, qui ad imaginem Dei facti sunt, percipere sapientiam possunt, animalia non possunt. Sed & animalis quicumque est homo, non percipit ea quæ sunt spiritus Dei. Vnde bene cum dixisset, *vita erat lux hominum,* subiunxit & de his, qui ab humanæ conditionis honore procul recedentes, comparati sunt iumentis in impietibus, & similes facti sunt illis, atque idè rectè veritatis lumine priuantur. *Et lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehenderunt.* Lux quippe hominum est Christus, quia omnia, quæ illuminari merentur, corda hominum suæ præsentia cognitionis illustrat. Tenebræ autem, stulti sunt & iniqui, quorum cæca præcordia lux æternæ sapientiæ, qualia sint, manifestè cognoscit, quamuis ipsos radios eiusdem lucis nequaquam per intelligentiam capere possint: veluti si quilibet cæcus iubare solis obfundatur, nec tamen ipse solem, cuius lumine perfunditur, aspiciat: Sed nec tamen tales omninò superna pietas despexit, verum medelam eis salutis, qua ad videndam lucem peruenire possent, adhibuit. Ipsa lux inuisibilis, ipsa Dei sapientia carne, in qua videri posset, induta est, quæ in ho-

minis habitu apparens, & loquens hominibus, paulatim fide purificata eorum corda ad cognitionem suæ diuinæ visionis proueheret. Mirus est ante illum homo magni meriti, cuius testimonio parentur omnes ad audiendam mox vt apparet ipsa Dei sapientia, ad videndum ipsum solem iustitiæ nibe iam corporis tectum, id est, ad videndum audiendumque hominem, qui Deus esset, plenum gratiæ & veritatis. *Fuit, inquit, homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum.* Non ait, vt omnes crederent in illum. Maledictus enim homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum; sed vt omnes crederent per illum, hoc est, per illius testimonium crederent in lucem, quam nec dum videre nouerant, dominum videlicet Iesum Christum, qui de seipso testatur: Ego sum lux mundi, qui sequitur me, ambulat in tenebris, sed habet lucem vitæ. *Sequitur: Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Et sancti quidem homines lux sunt rectè vocati, dicente ad eos domino: Vos estis lux mundi. & Apostolo Paulo: Fuisit aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Sed multum distat inter lucem, quæ illuminatur: & lucem, quæ illuminat, id est, inter eos, qui participatione veræ lucis accipiunt, vt luceant: & ipsam lucem perpetuam, quæ non solum luceat in seipso, sed sua præsentia quoscunque attingit, illustrare sufficit. Ad cuius veræ lucis comparationem, non tantum minores quilibet electi, verumetiam ipse Ioannes, quo maior inter natos mulierum non surrexit, lux non esse asseritur vt videlicet Christus nõ esse, quod putabatur, monstratur. Ille enim vt scriptum est, erat lucerna ardens & lucens. Ardens, scilicet, fide & dilectione: & lucens verbo & actione. Gratiam verò lucis peccatoribus infundere, solius est eius, de quo dicitur: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum: omnem videlicet, qui illuminatur, siue naturali ingenio, siue sapientia diuina. Sicut enim nemo à seipso esse, ita etiam nemo à seipso sapiens esse potest: sed illo illustrante, de quo scriptum est: Omnis sapientia à domino Deo est. Cuius vtranque naturam, & diuinam scilicet, quæ semper vbique totus manet, & humanam, ex qua in tempore natus, loco inclusus apparuit, consequenter describit Euangelista, dicens: *In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. In propria venit, & sui eum non receperunt.* In mundo quippe erat, & mundus per ipsum factus est: quia Deus erat, quia totus vbique, quia suæ præsentia maiestatis sine labore regens, & sine onere continens quod fecit: *Et mundus eum non cognouit:* quia lux in tenebris lucebat, & tenebræ eam non comprehenderunt. Mundum nanque dicit hoc loco homines mundi amore deceptos, atque inhærendo creaturæ, ab agnoscenda creatoris sui maiestate reflexos. *In propria venit.* Quia in mundo, quem per diuinitatem fecit, per humanitatem apparuit. In propria venit, quia in gente Iudæa, quam sibi præ cæteris nationibus speciali gratia copulauerat, in carnari dignatus est. In mundo ergo erat, & in mundum venit. In mundo erat per diuinitatem, in mundum venit per incarnationem. Venire, quippe vel abire, humanitatis est: manere, diuinitatis, Quia ergo cum

in mundo esset per diuinitatem, mundus eum non cognouit, dignatus est venire in mundum per humanitatem, vt vel sic mundus eum cognosceret. Sed videamus quid sequatur: *In propria venit, & sui eum non receperunt.* Quem enim in potentia deitatis cuncta createm regentemque non cognouerant, ipsum in carnis infirmitate miraculis coruscantem recipere noluerunt. Et quod est grauius, sui eum non receperunt, homines scilicet, quos ipse creauit, Iudæi, quos peculiarem sibi elegerat in plebem, quibus suæ cognitionis reuelauerat arcanum, quos mirificis patrum glorificauerat actis, quibus suæ legis doctrinam contulerat, ex quibus se incarnandum promiserat, & in quibus se incarnatum vt promiserat, ostendit, ipsi eum recipere venientem ex magna parte recusarunt. Neque enim eum omnes recusarunt: alioquin nullus esset saluus, & supernacua esset eius incarnatio. Nunc autem multi eum ex vtroque populo non credendo respuerunt, multi credendo receperunt, de quibus Euangelista consequenter insinuat, dicens: *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his, qui credunt in nomine eius.* Consideremus fratres charissimi, quanta gratia redemptoris nostri, quam magna sit multitudo dulcedinis eius. Vnicus ex patre natus est, & noluit remanere vnus. Descendit ad terram, vbi fratres sibi, quibus regnū patris sui dare posset, acquireret. Deus ex Deo natus est, & noluit Dei tantum filius manere. Hominis quoque filius dignatus est, non amittens quod erat, sed assumens quod non erat, vt per hoc homines in Dei filios transferret, gloriaque suæ faceret cohærentes, qui quod semper habebat per naturam, inciperent habere per gratiam. Consideremus quanta est virtus fidei, cuius merito datur potestas hominibus filios Dei fieri. Vnde bene scriptum est, quia iustus ex fide viuuit. Viuit enim iustus ex fide, non illa, quæ laborum tantum confessione profertur, sed ea, quæ per dilectionem operatur. Alioquin fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Nullus seipsum despiciat, nullus de sua salute desperet. Curramus omnes, curramus singuli, vt qui eramus longè, mereamur fieri propè in sanguine Christi. Videamus quod dicitur, quia quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Quotquot, inquit, receperunt. Non est enim personarum acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet Deum & operatur iustitiam, acceptus est illi. Quo autem ordine credentes filij Dei possint fieri, & quantum hæc generatio à carnali distet, sublecutus Euangelista designat: *Qui non ex sanguinibus, inquit, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt.* Carnalis quippe nostra singulorum generatio ex sanguinibus, id est, ex natura maris & femine à complexu coniugij duxit originem. At verò spiritalis generatio, spiritus sancti gratia ministratur, quam Dominus à carnali distinguens, ait: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Verum ne quis hominum dubitet filium se Dei & cohæredem Christi posse fieri, dat exemplum Euangelista, quia & ipse filius Dei homo fieri, & inter homines habitare dignatus est: vt humanæ particeps existendo fragilitatis, homines diuinæ virtutis suæ donaret esse participes. *Et verbum caro factum est, & habitauit,*

Jerem. 17.

Ioan. 8.

Matth. 5. Ephes. 5.

Matth. 11.

Ioan. 1. 1. Ioan. 1.

Eccl. 1.

Ioan. 1.

Gal. 3. 1. Ioan. 2.

Act. 10.

habitauit in nobis. Quod est dicere: Et filius Dei homo factus, & inter homines conuersatus est. Sollerianque scriptura modò animæ, modo carnis vocabulo totum designare hominem. Animæ videlicet, vt scriptum est, quia descendit Iacob in Ægyptum in animabus septuaginta: Carnis verò, vt rursus scriptum est: Et videbit omnis caro salutare Dei. Neque enim vel animæ sine corporibus in Ægyptum descendere, vel caro sine anima videre aliquid potest. Sic hæc per animam totus homo, ibi signatur per carnem. Sic ergo hoc loco quod dicitur, Et verbum caro factum est, nihil aliud debet intelligi, quam si diceretur, Et Deus homo factus est, carnem videlicet induendo & animam: vt sicut quisque nostrum vnus homo constat ex carne & anima, ita vnus ab incarnationis tempore Christus ex diuinitate, carne & anima constat, Deus ab æterno in æternum existens verus vt erat, hominem ex tempore assumens in vnitatem suæ personæ verum, quem nõ habuerat. Sequitur: (Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre, plenum gratiæ & veritatis.) Gloriam Christi quam ante incarnationem videre non poterant homines, post incarnationem viderunt, aspicientes humanitatem miraculis resurgentem, & intelligentes diuinitatem intus latitantem, illi maxime qui & eius claritatem ante passionem transfigurati in monte sancto contemplari meruerunt, voce delapsa ad eum huiuscemodi à magnifica gloria: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, & post passionem resurrectionis, ascensionisque ipsius gloria conspecta, spiritus eius sunt dono mirifice resecti. Quibus omnibus manifeste cognouerunt, quod huiusmodi gloria non cuiuslibet sanctorum, sed illi solum homini, qui esset in diuinitate vnigenitus à patre conueniret. Quod autem sequitur (plenum gratiæ & veritatis) gratia plenus erat idem homo Christus Iesus, cui singulari munere præ cæteris mortalibus datum est, vt statim ex quo in vtero virginis concipi, & homo fieri inciperet, verus esset & Deus. Vnde & eadem gloriosa semper virgo Maria non solum hominis Christi, sed & Dei genitrix recte credenda & confitenda est. Idem veritate plenus erat, & est ipsa videlicet verbi diuinitate, quæ hominem illum singulariter electum, cum quo vna Christi persona esset, assumere dignata est, non aliquid suæ diuinæ substantiæ vt hæretici volunt in faciendam hominis naturam commutans, sed ipsa apud patrem manens, totum quod erat, totam de femine Dauid naturam veri hominis, quam non habebat suscipiens. Vnde oportet, fratres charissimi, vt qui humanam redemptoris nostri natiuitatem hodie annua deuotione recolimus, & diuinam pariter & humanam eius naturam non annuo, sed cõtinuo semper amplectamur amore. Diuinam, per quam creati sumus cum non essemus; humanam, per quam recreati sumus, cum perditii essemus. Et quidem diuina conditoris nostri virtus, sine assumptione humanitatis nos recreare erat idonea; humana autem eiusdem redemptoris nostri infirmitas, sine assumptione se, & inhabitante in se, & operante per se diuinitate nos recreare nequiuit. Atque ideo verbum caro factum est, id est, Deus homo factus est, & habitauit in nobis, vt per cognitionem nobis hominis habitum nobis conuersando congruere, nos alloquendo instruere, nobis vi-

Ioan. 3.

Gen. 46.

Esai. 40. Ierem. 70.

1. Pet. 1.

Matth. 17. Marc. 9. Luc. 9. Ioan. 1.

uendi viam præbere, pro nobis contra hostem configere, nostram mortem moriendo ac resurgendo posset destruere: Per cõternam vero patri diuinitatem nos interius viuificando ad diuina sustolleret, remissionem nobis peccatorum pariter ac spiritus sancti dona concederet, & post honorum perfectionem operum non solum nos ad videndam gloriam clarificatæ suæ perduceret humanitatis, sed & incommutabilem nobis essentiam suæ diuinæ maiestatis ostenderet, in qua viuuit & regnat cum patre in vnitatem spiritus sancti per omnia secula seculorum, Amen.

HAYMONIS EPISCOPI
Halberst. eiusdem Euang. expositio.

In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, &c. Quare non dicitur in hoc euangelio: Sequentia sancti euangelij? Quia non est præcedens lectio quam ista sequatur, quæ legitur. Hic inchoat euangelium sancti Ioannis: ideo dicitur initium sancti euangelij. In aliis autem euangelij quæ leguntur in anno, sequentia dicitur, quia præcedunt euangelicæ lectiones, quas illa sequitur quæ legitur. *In principio erat verbum.* Ezechiel propheta cum esset secus flumini in Babilone, vidit visiones Dei, & inter cæteras vidit similitudinem quatuor animalium. Primum animal in similitudinem hominis, secundum in similitudinem leonis, tertium in similitudinem vituli, quartum in similitudinem aquilæ. Quæ animalia quatuor, quatuor euangelistas præfigurabant. Animal quod habebat similitudinem hominis, præfigurabat Matth. euang. qui ab humana generatione Christi, exorsus est scribere euangelium suum dicens: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham. Animal quod habebat similitudinem leonis, præfigurabat Marcum euag. qui dicit in initio sui euangelij: Vox clamantis in deserto. Quia sicut leo in deserto rugit, ita ipse à prædicatione Ioannis qui in deserto prædicauit, inchoauit euangelium suum dicens: Vox clamantis in deserto, parate viam domini, rectas facite semitas eius scilicet Dei nostri. Animal quod habebat similitudinem vituli præfigurabat Luc. euang. quia à sacerdotio Zachariæ inchoauit euangelium dicens: fuit in diebus Herodis regis, Sacerdos nomine Zacharias, quia vitulus hostia Sacerdotum erat. Animal quod similitudinem habet aquilæ præfigurabat B. Ioan. euang. qui imitatus est aquilam. Quomodo aquila omnibus auiibus altius volare consuevit: ita vt nubes aliquando transcendat: & irreuerberatis oculis radio solis intendit. Sic B. Ioan. transcendit omnia terrena mentis intuitu visibilia & inuisibilia, & omnes campos aëris, & omnes montes, & colles & omnes cælos, & omnes ordines angelorum, & ad Dei patris & verbi illius contemplationem peruenit mente, id est intellectu, & dixit. *In principio erat verbum,* id est, in patre erat filius. Principium dicitur Deus pater, quia ab ipso omnis creatura sumpsit exordium vt esset, dicitur & filius principium, vt in sequentibus huius euangelij habetur, vbi interrogantibus Iudæis dominum quis esset, respondit dominus: Ego principium, qui & hoc loquor vobis, Id est, principium me credite. Et si pater principium, & filius principium, nunquid sunt duo principia? CC 4 Non

Ezech. 1.

Matth. 1.

Marc. 1.

Luc. 1.

Non vnum est principium. Sicut non duo dii: sed vnus est Deus. Ita non sunt duo principia pater & filius separari à se, sed vnu principium. Faciam tamen distantiam inter principium patris & principium filij. Pater principium dicitur, sed non de principio. Sicut Deus non de Deo, lumen non de lumine, Omnipotens non de omnipotente, Filius verò dicitur principium, sed de principio, id est, de Deo patre, sicut Deus de Deo, lumen de lumine, omnipotens de omnipotente. Et quare dicitur verbum patris? vt incorporalis credatur sicut & Deus pater incorporalis est. Ideo dicitur verbum, quia sicut homo per verbū suum manifestat aliis consiliū suū vel voluntatem, ita per verbum, hoc est per filium suum manifestauit se hominibus, & cognitionem suam dedit. Et vbi erat illud verbum? Apud patrem erat. Non erat alicubi. Deus pater non genuit verbum extra se, sed intra se, sicut consiliū gignitur in mente hominis. Et istud verbum non est transitorium, sicut verbum humanum, sed æternum: Et quod erat illud verbum? Deus erat. Sicut Deus est pater, ita & filius Deus est. *Hoc verbum erat in principio apud Deum.* Si prius principium, de quo diximus in principio erat verbum, refertur ad patrem, sequens principium referamus ad initium creaturatum. Hoc ergo verbū Dei patris, id est, filius in principio temporis, id est, in initio quando factum est cælum & terra, apud patrem erat. Et non solum in initio temporis, sed etiā ante initium, ante omnia tempora, ante omnem creaturam fuit filius Dei apud patrem, iuxta quod ei dicit pater. Ante luciferum genuit e. Vnde & ad comprobendam æternitatem filij, quam habet cū patre & spiritu sancto, euangelista quater vsus est verbo præteriti temporis, erat, erat, erat, erat. *Hoc erat in principio apud Deum.* Vnde possumus hoc dicere, quod filius fuit apud patrem in exordio temporis? Ex sequentibus. *Quia omnia per ipsum facta sunt.* Cū dicit omnia nihil excludit. Omnia siue visibilia siue inuisibilia, siue cælestia, siue terrestria, siue infernalina, per ipsum, id est, per verbum Dei patris facta sunt. Iuxta quod Psal. dicit de eo ad Deum patrem. Omnia in sapientia fecisti, id est, in filio. Et alibi: Ipse dixit & facta sunt: ipse mandauit & creata sunt. Dicitio, Dei, nihil aliud est nisi verbum illius per quod fecit omnia. Per quod factus est angelus in cælo, per ipsum factus est vermiculus in terra. Sed angelus dignus effectus est cælo, vt ibi staret vermiculus terræ. *Et sine ipso factum est nihil.* Et sine ipso, id est, sine verbo Dei patris, factum est nihil. Nihil non est aliquid, sed nihil est peccatum, & ideo non est à Deo factum. Et homines cum peccant, nihil fiunt. B.

s. Cor. 8.

Paul. apost. dicit: Scimus quia idolum nihil est, & peccatum nihil est. Si nihil sunt, ideo à Deo non sunt facta. *Quod factum est in ipso vita erat.* Factum est cælum. Nunquid cælum est vita? Facta est terra. Nunquid terra est vita? Factum est mare. Nunquid mare est vita? Nō. Quid est ergo quod dicit: Quod factum est in ipso vita erat? Ita intelligendum est: Quod factum est siue viuens vt angelus, siue vita carens, vt cælum, terra, mare, omnia in verbo Dei viuēbant antē quam fierent. Sicut verbi gratia, ars viuūt in artifice. Ponamus modo in exemplū vnum fabrum, Fabrum dico carpentarium. Vult ædificare domum aut arcem, pergitur in syluam, conspicit arborem, quam videt suo operi congruam, dicit: Certē de hac arbore possum ædificare do-

num aut Arcem facere, illa arbor necdum est incisa, adhuc in sua statura permanet, & tamen iam viuūt ars in anima artificis quid de illa debebat facere. Postquam autem fabricata fuerit domus ab illo siue arca, si vetustate perierint, aut igni tradita fuerint, iterū potest artifex similes illis facere. Quare? quia in anima illius qui viuūt, viuūt ipsa ars qui priorem domum aut arcem fecit. Sic in Deo omnipotente qui est vita, viuēbat omne antē quā fieret, qualiter ergo istum mundum faceret & qualiter gubernaret, & quem finē vsque perduceret totum, sciebat Deus omnipotens antē quam illum crearet. Et si fieri posset vt iste mundus perisset postquam factus est, in similem statam à Deo reformari posset. Sed Deus continet illum ne pereat. Plato dicit quod similem mundum habuerit Deus omnipotens, ad cuius similitudinem fecit istum mundum. Sed nos illum mundū quem dicit Deum habuisse, ad cuius similitudinem istum mundum fecerit, possumus intelligere suam sapientiam, in qua habuit qualiter ipse eum crearet. *Et vita erat lux hominum.* Vita, id est, vitalis ratio quæ est Christus, qui dicit: Ego sum via veritas & vita. Erat lux hominum. Quare lux hominum? Quia homo ad imaginem Dei est conditus, & habet rationalem mentem, per quam possit percipere sapientiam, & discernere inter bonum & malū, inter Deum & hominem, inter creatorem & creaturam, inter temporalia & æterna, inter Christum & cælestia. Animalium autem non est lux Christus, quia non habent rationalem intellectū, per quem possint illuminari. Neque etiam paganorum, Iudæorum, & Hæreticorum lux est Christus, quia in tenebris ignorantæ & infidelitatis manent. Et completur in illis quod Psal. dicit: Homo cum in honore esset, non intellexit: comparatus est iumentis, & similis factus est illis. *Lux in tenebris lucet.* Tenebras appellat hic infideles paganos: hæreticos, & falsos christianos, homicidas, adulteros, periuros, rapaces, & cæteris implicatos criminibus, quod infideles appellantur tenebræ, manifestat Paul. quum dicit credentibus. Fuiſtis aliquando tenebræ, id est, infideles, nunc autem lux in domino, id est, fideles. *Lux est Christus,* qui dicit: Ego sum lux mundi. Lux in tenebris lucet, id est, in cordibus infidelium & peccatorum hominū: quia omnia quæ cogitatur ab illis & loquitur & agit, omnia sunt nuda & aperta oculis eius. Quicquid cogitamus & operamur, omnia scit ipse, & semper præſens est operibus nostris, cuius præſentiam non consideramus cum peccamus. *Et tenebra eam non comprehenderunt.* id est, infideles, lucem quæ est Christus, non comprehenderunt intelligendo. Ponamus nos cæcum in exemplum. Si postieris cæcum contra solem, & in omni parte perſusus fuerit à sole: ipse absens est soli, quia non videt eum, sol autem præſens est illi, quia ex omni parte illuminat eum. Similiter Deus omnipotēs omnia infidelium & peccatorum hominum opera intuetur, & ipse à nemine videtur iniquorum & malignorum, quia non intelligunt eum. Si hoc specialiter vis referre ad Iudæos: Lux in tenebris lucet, id est, Christus. Multa mirabilia fecit in populo Iudæorum, & cælestem doctrinam protulit. Et tenebræ, id est, Iudæi, eam lucem, id est, Christum, non comprehenderunt. Comprehenderunt corpore, quia morti tradiderunt, tamen non comprehenderunt menti vt crederent in eum & saluarentur

tur. *Fuit homo missus à Deo* quia dominus noster Iesus Christus Deus & homo est. Missus est ante illum magnus homo, id est, Ioannes, per cuius testimonium inueniretur plus quam homo, id est, verus Deus. Missus est. A quo? A Deo patre & filio & spiritu sancto. *Cui nomen erat Ioannes.* Ioannes interpretatur gratiam Dei. Et rectē interpretatur gratia Dei, quia gratiam Dei, id est, Christum, nunciare venerat. Gratia Dei dicitur Christus, quia non nostris meritis præcedentibus, sed misericordia Dei patris ad salutem nostram datus est nobis. Quod Christus appellatur gratia Dei, Paul. apost. manifestat in epistola ad Heb. quum dicit. Vt gratia Dei, id est, Christus pro omnibus gustaret mortem. Sicut B. Ioannes appellatur angelus, quia aduentum filij Dei nunciauit: sic dicitur gratia Dei, quia Christum nunciare venit. *Hic venit.* Qualiter venit? Nascendo, prædicando, baptizando. Quare venit? *Vt testimonium perhiberet de lumine,* id est, de Christo. Quando testimonium perhibuit de Christo? Quando vidit eum venientem ab baptismum suū, & dixit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Et in sequentibus: Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. *Vt omnes crederent per illum.* Non ait, vt omnes crederent in illum. Quia maledictus homo qui cōfidit in homine, & ponit carnem brachium suum, & à Deo recedit cor eius. Sed dicit: Vt omnes crederent per illum, id est, per illius testimonium crederent omnes in filium Dei vnigenitum. *Non erat ille lux.* Quid ergo erat? Lucerna erat, domino alicubi testante. Erat ille lucerna ardens & lucens, lucens verbo & opere, ardens fide & dilectione. Lucerna enim ad tempus accendi potest, & ad tempus extingui. Ita fuit B. Ioannes ad tempus accensus, quia gratia Dei & spiritu sancto est repletus in vtero matris. Iuxta quod angelus dixit patri eius. Et spiritu sancto replebitur adhuc ex vtero matris suæ. Extinguitus est, quia mortuus est. Et sicut lucerna non potest habere à se lumen nisi extrinsecus accipiat, sic B. Ioannes nihil boni habere poterat, nisi à Deo percepisset. Tales fuerunt & apostoli quibus dominus dixit: Vos estis lux mundi. Sicut enim lumina colorum nostrorum in vanum patent, nisi aut sol in die eat, aut lucerna aut candela accendantur. Sic Petrus & Ioannes & cæteri, nisi à vera luce, quæ est Christus, illuminarentur, frustra dicerentur esse lux. *Erat lux vera,* id est, Christus ad comparisonem temporalis lucis quæ mane oritur & vespere decidit. Dicitur Christus lux vera, quia nec initio incipitur, nec fine terminatur, sed semper permanet in sua diuinitate. *Quæ lux,* id est, Christus, *illuminat omnem hominem* aut per naturale ingenium, aut per studium & lectionem. Sicut enim nemo à se ipso esse potest, nisi à Deo creatus: Sic nemo à se ipso sapiens esse potest, nisi ab eo illuminetur, de quo dicitur: Omnis sapientia à domino Deo est, & cum eo fuit semper, & est ante æuum. Quum dicit omnem hominē, generalitatem posuit specialitate. Qui illuminat omnem hominem, subditur qui illuminari meretur. Talis loquutio est Pauli apost. vbi dicit: qui omnes homines vult saluos fieri, id est, qui saluantur. Et apparuit gratia saluatoris nostri omnibus hominibus. Quibus apparuit? Subauditur qui crediderunt. *Venientem in hunc mundum,* id est, nascentem. *In mundo erat.* Quando filius Dei accepit carnem & animam in

vnitate suæ personæ. In mundo erat per diuinitatis plenitudinem. Fuerunt hæretici qui dixerunt dominum non fuisse antē quam ex Maria virgine nasceretur. Hoc redarguit Euang. quum dicit. In mundo erat. Habes de immensitate patris exemplum, dicente eo per prophetam. Cælum & terram ego impleo. De immensitate filij. Sapientia attingit à fine vsque ad finem fortiter, id est, ab oriente vsque ad occidentē, ab Aquilone vsque ad meridiē, à summo cælo vsque ad profundū abyssi. De immensitate spiritus sancti. Spiritus domini repleuit orbē terrarū. Sicut enim Deus pater omnia implet, sic & filius, quia ipse dixit: Ego & pater vnum sumus. Nec localiter venit idem filius ad Mariam, sed in eo loco vbi erat ibi accepit carnem & animam. *In mundo erat* per diuinitatis plenitudinem & non per extēsiōnem, & *mundus per ipsum factus est.* Mundus hic appellatur vniuersitas, quæ constat ex cælo & terra. Mundus per ipsum factus est, Cælum & omne quod in eo est, terra & omne quod in ea est, mare & omne quod in eo est, flumina & omne quod in eis est. Hoc est quod superius dixit: Omnia per ipsum facta sunt. *Et mundus eum non cognouit.* Nunquid cæli non cognouerunt qui in eius natiuitate nouam stellam protulerunt. Nunquid non angeli non cognouerunt qui accesserunt & ministrabant ei? Nunquid terra non cognouit, quæ eo moriente contremuit? Nunquid infernus non cognouit, qui hos quos tenebat vincōs, reddidit? Nunquid mare non cognouit, quod eius pedibus se calcabile prebuit? Nunquid sol non cognouit, qui in eius passione obtenebratus est? Nunquid petra non cognouerunt, quæ in eius morte scissæ sunt? Omnia ista cognouerunt auctorem suum. Sed mundus hic non ponitur pro his elementis, quæ modo diximus, id est, pro cælo & terra, sed pro amatoribus mundi. Sicut enim electi appellantur cæli, iuxta quod Psal. dicit: Cæli enarrant gloriam. Similiter & reprobi appellantur mundus, hoc est, appellantur quod & ipsum esse in quo habitant. Et mundus eum non cognouit, id est, Iudæi, Normani, qui plus diligunt mūdum quam Deum. Mundi amatores non crediderunt in eum. *In propria venit.* Dupliciter possumus intelligere hoc. In propria venit, id est, in mūdum quem fecit per diuinitatem, venire dignatus est per humanitatem. Venire nanque & abire humanitatis est: manere verò & esse diuinitatis est, quia secundum diuinitatem non transit Deus in locum. *Et sui eum non receperunt,* id est, homines quos ipse creauit non receperunt eum per fidem. Deberent illum recipere vt dominum & patrem, sed non fecerunt. Vnde etiam conqueritur per prophetam: Si ego dominus, vbi timor meus? Et si ego pater, vbi amor meus? Vel aliter. *In propria venit,* id est, in populo Iudæorum incarnatus est quem sibi elegit in plebem peculiarem, & cui dedit regnum & sacerdotium, cui etiam se promissit venturum. Ex illis elegit matrem virginem ex qua nasceretur, & apostolos, & *sui,* id est, propinqui Iudæi, non receperunt eum, id est, non crediderunt in eum. De reprobis dicitur. Sed potius tradiderunt eum Pontio Pilato, & respuerunt eum, dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Et hunc nescimus vnde sit. Et non habemus regem nisi Cæsarem. Poterat quis dicere: Si nemo recepit eum per fidem, ergo superfluis fuit eius aduentus? Nam multi spreuerunt eum, & multi receperunt

Euen. 3.
Sap. 8.

Ioan. 10.

Mat. 4.

Ioan. 5.

Iac. 1.

Matth. 5.

Eul. 1.

1. Timor. 1.

Malach. 1.

Luc. 10.

Ioan. 9.

Ioan. 9.

repperunt eum. De illis qui repperunt eum, sicut sancti Apostoli & ceteri credentes, dicit Euang. *Quot quot autem, id est, quantumcunque crediderunt in eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, ut sicut filius Dei est ipse per naturam, ita & illi essent filij Dei per gratiam baptismatis & per adoptionem, id est, per electionem. His qui credunt in nomine eius his dedit hanc potestatem, ut filij Dei appellentur, qui credunt eum unigenitum a patre. Quidam hæretici æstimant Ioannem & Iacobum angelos fuisse natura. Ioannem propter hoc quod dicitur: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Pater hoc dicit ad filium suum per Mal. prophetam. Sed ad reprobandam hæresim illorum dixit euangelista: fuit homo missus à Deo. Homo, scilicet, ex masculo & femina procreatus, sicut nos sumus. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Duas natiuitates habemus, vnam carnalē alteram spiritualem. Prima natiuitas efficit nos filios perditionis, id est, filios diaboli. Secunda, qua nascimur ex aqua & spiritu sancto efficit nos filios reconciliationis & filios Dei. De prima natiuitate dicitur: Quod natū est ex carne, caro est. De secunda. Quod natum est ex spiritu, spiritus est. De hac loquitur euang. hęc. Qui non ex sanguinibus, id est, ex semine viri & femina, quia semen viri & femina conuertitur in sanguinem, & inde procreatur homo. Neque ex voluntate carnis. Carnem hęc posuit pro vxore, ut est illud in Gen. Quum Eua adducta esset ad Adam, dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis & caro, id est, vxor de carne mea. Neque ex voluntate, id est, ex delectatione mariti & coitus, sed ex Deo nati sunt. Ex Deo nascitur, qui ex aqua & spiritu sancto regeneratur in baptismate. Quod dicit: Ex sanguinibus, non est latinum, quia ars grammatica docet ut sanguis semper singulariter efferatur: sed Græcos sequutus est ille interpres, qui Euangelium transtulit de græco in latinum. Sicut apud græcos inuenit, ita apud Latinos posuit. Voluit autem dominus loqui secundum grammaticos, ut veritatem explicaret secundum infirmos auditores. Et verbum caro factum est, poterat aliquis dicere B. Ioan. O Ioannes prædicator veritatis, quomodo potest hoc fieri, ut homines efficiantur filij Dei? Et ad hoc subiungit ille. Et verbum caro factum est. Et est sensus, Si filius Dei filius hominis factus est, quid mirum si filij hominum efficiantur filij Dei per fidem & dilectionem? Et verbum, id est, filius, de quo superius dixit: In principio erat verbum, factum est caro, non mutando naturam. Neque enim diuinitas per quam facta sunt omnia, mutata est in humanitatem, neque humanitas in diuinitatem. Gloria est humanitati aucta, non natura mutata. Et quare dicit: Verbum caro factum est, & non facta est? Quia consuetudo est sacre scripturæ ut aliquando carnem, aliquando animam pro toto homine ponat. Anima ponitur pro toto homine, ut illud in Gen. lib. Descendit Iacob in Ægyptum in animabus. 70. Non quod in solis animabus ibi descendisset, sed subauditur in carne & anima. Et in actis apostolorum, Luca dicente: Erasmus omnes animæ ducentæ 76. Ecce trā, carnem ponit pro toto homine, ut ibi: Et videbit omnis caro, id est, omnis homo salutem Dei. Et hic synecdochicē, pars pro toto ponitur. Verbum caro factū est. Quod nihil aliud est, nisi Deus homo factus est, assumendo carnem*

& animam in vtero virginali in vnitatem personarum, ut essent duæ naturæ Dei, & hominis, & vna persona. Sicut enim vnusquisque nostrum, consistens ex carne & anima vnus appellatur homo, ita diuinitas, caro, & anima filij Dei vna dicitur persona in duabus existens naturis. Et habitauit in nobis, id est, conuersatus est nobiscum in terris. Natus est inter homines, creuit per intervalla temporis, inter homines prædicauit, miracula fecit & passus est, & resurrexit a mortuis, & ascendit in caelum videntibus hominibus. Et hoc est quod propheta dicit de eo: Et vocabitur Emanuel, id est, nobiscum Deus. Et vidimus gloriam eius. B. Ioan. qui hoc dixit, dominum Iesum Christum transfiguratum vidit in monte cum Petro & Iacobo fratre suo, ipse vidit eum post resurrectionem, & vidit eum autem passionem miracula patrare, cæcos illuminare, leprosos mundare, mortuos suscitare. Audiuit etiam eum verba cælestia depromere, & ideo coniungens se cum aliis discipulis dicit: Vidimus gloriam eius que fuit in verbis & in operibus. *Gloriam quasi vnigeniti à patre. Quasi non ponitur hic pro similitudine, sed pro veritate. Ac si diceret Euang. Talem gloriam vidimus eum habere, qualis nullum decet alium, nisi eundem vnigenitum à patre sine tempore, & vnigenitum à matre ex tempore. Plenum gratiæ & veritatis. Gratiam possumus referre ad humanitatem, veritatem ad diuinitatem illius. Plenus gratiæ fuit ille homo assumptus à verbo Dei, quia tāta gratia collata est ei, ut ex quo cōcipi & forinari cepit in vtero ex ministerio spiritus sancti, perfectus esset Deus sicut perfectus homo. Plenus est etiam dominus Iesus Christus veritate, id est, diuinitate, quia ut ait B. Paulus: In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et quia ita est, gratias agamus illi, quia cum esset vnigenitus filius Dei, noluit manere solus, sed descendens ad terras per incarnationem dedit nobis Deum patrem, & accepit à nobis hominem matrem, & elegit fratres adoptiuos, cum quibus possideret regnum patris. *Vidimus gloriam eius. Gloria dicitur quicquid mirabile geritur à Deo, siue in celo siue in terra. Verbi gratia. Vides solem, gloria Dei est, quia Deus laudatur per hoc quod tale opus fecit. Gloria filij fuit, id est, laus mortuos resuscitare, leprosos, mundare. Illam gloriam vidit Beatus Ioan. cum ceteris, quam nullus potuit videre ante incarnationem filij Dei. Post incarnationem illius meruerunt videre sancti apostoli cernentes humanitatem filij Dei, miraculis coruscantem, intelligentes diuinitatem intus latitantem, audientes etiam cælestia verba promentem. Ipsi denique viderunt eam post resurrectionem in gloria ac claritate, & acceperunt ab eo spiritum sanctum & propria virtute viderunt eum ascendisse in caelum. Hęc fuit gloria Dei, quia inde laudabilis exiit & exat semper, de quo dicit Euāg. Et vidimus gloriam eius, ego & ceteri apostoli, maxime autē B. Ioan. cum Iacobo fratre suo & Petro, qui viderunt Iesum transfiguratum, potuerunt dicere. *Vidimus gloriam eius. Nos qui glorificatum vidimus, si consideremus humanitatem illius, plenus est homo, si diuinitatem, plenus est Deus.***

THEO-

THEOPHYLACTI EPISCOPI Bulgariceni eiusdem Euang. expositio.

In principio erat verbum. Sicut & in procemio dicebam, ita denuo dico, quod quum Euāgelista alij inferiorem natiuitatem domini, conuersionem, & incrementum latē narrarunt, ea Ioannes transcurrat quidem, uti satis à cōdiscipulis suis dicta: de deitate autem eius qui propter nos homo factus est, differat: tamen si diligenter consideraueris: neque illi de deitate vnigeniti dicere neglexerunt, sed eius mentionem fecerunt, quamuis non diffuse: neque iste ita sublimitati verbi intentus fuit, ut omnino post haberet dispensationem eius in carne. Vnus enim erat spiritus qui mouebat omnium animas. Itaque nobis de filio disserit. Etenim pater nobis ex veteri lege notus erat: tamen si nec de patre obticeat, sed & eius meminit de filio loquens, & ostendens sempiternitatem vnigeniti, dicēdo, In principio erat, hoc est, à principio erat. Quod enim à principio est, eius omnino nullum tempus inuentum quando non erat. Et vnde, dixerit quis, manifestum quod in principio idem sit quod à principio? Vnde? Ex ipsa quidem communi conceptione, maxime autem ab Euāgelista illo. Inquit enim in vna suarum Epistoliarum: Quod erat ab initio, quod vidimus. Vides igitur quomodo ille dilectus domini seipsum interpretetur? Etiam, inquit: Sed ego quod erat in principio, sic intelligo, quemadmodum & à Mose dictū est, In principio fecit Deus. Sicut enim illic, quod erat in principio, non intelligitur quasi cælum fuerit sempiternum, sic neque hoc loco quod sempiternus sit vnigenitus. Hęc quidē hæreticus. Nos autem ad hęc stultam instantiam nihil aliud dicimus, quā hoc, O Sophista malitiæ, quomodo quod sequitur, obseruasti? At nos etiam hæc te nolente dicemus. Nam illic quidem Moses dicit, In principio fecit Deus cælum & terram: hoc autem loco, In principio erat verbum. Quæ igitur communi verbi fecit, ad verbum erant? Et quidem siluissim, si hoc loco scriptum fuisset, In principio fecit Deus filium, nunc autem inquit, In principio erat. Ex quo intelligo sempiternum fuisse verbum, & non posterius conditum, sicut vos nungamini. Quare autem non dixit, Ab initio erat filius, sed, verbum? Audi, propter auditorum infirmitatem. Ne audito statim ab initio filij nomine, cogitarem natiuitatem corporalem, & ab affectionibus proficiscerem. Et eius gratia ipsum vocauit verbum, quod discas, quod sicut verbum gignitur ex mente sine passione, ita & hic à patre natus est absque vlla affectione. Vel aliter, ideo verbum appellauit, quia paterna nobis annunciatum esse patri filium. Sicut enim dici nequit mentem aliquādo esse absque verbo, ita neque patrem & Deum absque filio. Dictum est autem cum articulo, illud verbum. Sunt enim multa etiam alia verba Dei, ut prophetia & mandata: secundum quod dictum est de angelis, Potentes virtute, sapientes verbum eius. sed proprie verbum substantia est personam constituens. Et illud verbum erat apud Deum. Et hoc loco manifestius indicat coeternum patri filium. Ne enim existimes quod

pater aliquando fuerit absque filio, dicit: Et illud verbum erat apud Deum, hoc est cum Deo, in finibus paternis. Apud enim intelligere debes pro cum: sicut & alio loco dictum est, Nonne fratres eius & sorores eius apud nos sunt? hoc est nobiscum sunt, & nobiscum conuersantur? Sic & hoc loco apud Deum intellige, hoc est, cum Deo erat, cum Deo in finibus eius. Impossibile enim est Deum absque sermone & sapientia esse. Ideo quia verbum & sapientia & virtus patris existit filius, credimus ipsum semper esse apud patrem, & cum patre. Et quomodo, inquit, possibile est, quod quum filius, non sit posterior patre? Quomodo? Disce à corporali exemplo. Splendor solis nonne ab ipso sole est? Etiam omnino. Nunquid ergo & posterior sole, ita ut sine eo sol non intelligatur? Aut quomodo sol esset, splendorem non habens? Igitur multo magis hoc de patre & filio intelligatur. Filius enim, patris quum sit splendor, sicut & Paulus dicit: semper cum patre credendus est fulgere, nec esse illo posterior. Attende hic & Sabelium Liben hoc dicto confutari. Ille enim docuit quod pater, filius & spiritus vna persona sunt, & quod vnica illa persona apparuerit aliquando ut pater, interdum ut filius nonnumquam ut spiritus sanctus. Hęc negatur mendacis patris filius, malignoque spiritu plenus, arguitur autem manifeste ex hoc quod dicitur, Et illud verbum erat apud Deum. Manifeste enim Euāgelista hoc loco alium dicit esse verbum, & alium Deum, hoc est patrem. Nam quia verbum erat apud Deum, manifestum quod duæ personæ introducantur, etiam si vna natura sit in his duobus. Quod autem vna natura sit, audi. Et Deus erat illud verbum. Vides quod & verbum erat Deus, & ita vna erat natura patris & filij, quia & vna diuinitas. Confundatur igitur & Arius & Sabellius. Arius quidem, qui creaturam dicit filium Dei & facturam. Confutetur autem per hoc quod dicit, In principio erat illud verbum & Deus erat illud verbum. Sabellius vero negans personarum trinitatem, sed asserens vnitatem, reiciatur per hoc quod dicitur, Et illud verbum erat apud Deum. Manifeste enim hoc loco alium esse verbum, & alium esse patrem declarat magnus Ioannes, etiam si non sit aliud & aliud. Alius enim & alius de persona dicitur, aliud & aliud de naturis. Et ut exemplo manifestius faciamus, Petrus & Paulus sunt alius & alius, sunt enim personæ duæ: sed non aliud & aliud. Vna enim eorum natura est humanitas. Sic igitur de patre ac filio dicendum. Alius enim sunt & alius, duæ personæ: non autem aliud & aliud, vna enim natura eorum deitas. Illud erat in principio apud Deum. Ille Deus verbum, nūquam separatus est à Deo patre. Quia enim dixerat, Deus erat verbum: ne quis diabolica illusione turbet quosdam, dicēs: Ergo quia & verbum Deus est, aliquando infurget contra patrem, ut gentiles fabulantur, & segregas se ab eo, aduersarius erit: propterea dicit quod licet Deus sit verbum, nihilominus cum Deo patre est, & ab eo nūquam separatus. Non minus facile fuerit & Arius respondere. Sardi audite, qui dicitis opus & facturam esse Dei filium. Intelligite quale nomen imposuerit euangelista filio Dei. Verbum enim ipsum vocauit: vos autem opus & facturam vocatis eum, qui neque opus est, neque factura. Nam quum duplex sit verbum, aliud quidem mentale, quod habemus etiam nihil loquentes, intelligere autem

antem virtutem loquedi. Ita enim & dormiens & nihil loquens habet vim loquedi in seipso sitam, & virtutem non abiecit. Est igitur aliud mentale, aliud vero enunciativum, quod per labia proferimus, hoc est vis eloquendi, quum id quod intus situm est in mente, in opus producimus. Quum igitur duplex sit verbum, neutrum horum congruit in filium Dei, Neque enim vel enunciativum vel mentale verbum est filius Dei. Verba enim illa naturalia sunt & qualia apud nos. Verbum autem patris super naturam est, nec subiectum artificis illis loquendi inferioribus. Atque ita cadit Porphyrij gentilis sophisma. Ille enim tentans subvertere euangelium, talibus utebatur divisionibus. Si enim (inquit) filius Dei verbum est, vel est pronunciativum, vel mentale: verum neque hoc est, neque illud: ergo neque verbum est. Solum itaque prius est philosophia hoc, quia dicimus quod mentale & pronunciativum verbum est de his que apud nos de naturalibus dicuntur: de eo autem quod supra naturam est, nihil tale. Verum tamen & hoc dicendum: Si quidem nomen verbi dignum esset Deo, & proprie de illo ad substantialiter diceretur, haberet utique locum gentilis dubitatio: at neque vllum aliud proprium nomen quis inuenit dignum Deo: neque verbum ipsum substantialiter & proprie est nomen vnigeniti, sed tantum manifestat abique affectione nomen de patre filium, quemadmodum verbum de mente, & quod filius sit paternae voluntatis nuncius. Et proinde o miser quid villicus nomen? Nam quum dicitur pater, & filius, & spiritus, ad materialia laboris, & carnales fingis patres, & filios, & spiritum aerium, meridionalem forte, vel septentrionalem, vel alium excitantem tempestatem. Ceterum si scire vis quale sit verbum Dei, audi reliqua que sequuntur. *Omnia per ipsum facta sunt.* Ne existimes, inquit, verbum quod in aera diffunditur & dissolvitur, sed factorem omnium tam mentalium quam sensibilibus. Hic iterum Ariam insurgunt, & dicit quod sicut dicimus securi fabricari ianiam quasi instrumentum, & alii esse fabricum qui movet hoc organum: ita & per filium fieri omnia: non quod ipse sit factor, sed instrumentum, sicut securis Dei & patris factoris, & vrentis filio tanquam organo. Et ita factura (arunt) est filius, ab eo condita, eod quod per ipsum fiant omnia, sicut & securis ad hoc fit ut per eam omnia artificialia elaborentur. Et haec sunt maligna Arii nugamenta. Nos autem quid illis dicemus? Simpliciter ac recte, quod si in hoc creavit (ut dicit) pater filium, ut instrumentum haberet ad completionem creaturae, indignior fuerit filius creaturis. Nam sicut securi, quae est instrumentum, alia quae per eam fiunt, digniora sunt (propter illa enim sit securis, non illa propter securum) ita & creatura dignior est vnigenito. propter illam enim (ut dicunt) ipse pater creavit eum, & ita, ut si non fuisset omnia creaturus neque vnigenitum produxisset. Quid his verbis insipientius? Etiam (inquit) & quomodo? Non dixit quod ipsum verbum fecerit omnia, sed usus est praepositione per. Quomodo? Ut ne suspiceris illum vnigenitum & abique principio esse filium, & Deo adversarium, eius gratia dixit quod pater per verbum fecerit omnia. Finge enim regem quandam qui habet filium regem, & conditurus est civitatem, & ei concedere illius extructionem. Sicut igitur dicens quod per

filium regis condita sit civitas, non servum dicit filium regis, sed monstrat quod hic filius habeat patrem, & non sit solus: sic etiam hoc loco Evangelista dicens per filium facta omnia, manifestavit quod pater mediatore illo ad conditionem rerum (ut sic dicam) usus fuerit, non se minore, sed equalis potestatis, & ut valente talia perficere. Insuper hoc tibi dixerim, quod si te offendit praepositio per, & quaeris inuenire in scriptura sermonem quandam qui dicat quod verbum ipsum fecerit omnia, audi David, Principio tu domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. Vides quomodo non dixerit, quia per te facti sunt caeli, & fundata est terra, sed tu fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli: quia & haec de vnigenito, & non de patre dicit. Discas etiam hoc & ab ipso quidem Apostolo, qui vitur hoc dicit in epistola ad Hebraeos. Discas quoque ex eodem psalmo quum dicit, Dominus in terram aspexit, ut audiret gemitum, & ut solueret mortificatos, & ut annunciet in Sion nomen domini. Nunquid alium significat quam filium Dei? Hic enim in terram aspexit, siue haec dicas quam inhabitamus, siue hanc nostram naturam quae terra innoluta est, siue carnem, iuxta illud, Terra es. quam & asumpit, solvitque nos compeditos peccatorum vinculis, & filios occisorum ab Adam & Eva, ut annunciet in Sion nomen domini. Stans enim in templo doctur de patre suo, quemadmodum & ipse dicit: Manifestavi nomen tuum hominibus. Haec igitur cui congruunt? Patris, an filio? Omnino filio, Nam ipse annunciauit nomen patris in Hierusalem docens. Itaque postquam haec dixit David, subdit. Et tu ab initio domine terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt caeli. An non manifeste filium inducit factorem, & non instrumentum? Quod si praepositio per, vnigenitum tibi inducere videtur, quid dices quam Paulus apponat hanc patri? Dicit enim, Fidelis Deus, per quem vocati sumus in societatem filij sui. Nam instrumentum hoc loco facit patrem. Et iterum, Paulus Apostolus per voluntatem Dei. Et de his quidem fa. is. redeamus ad ea vnde digressi sumus. *Omnia per ipsum facta sunt.* Moses quidem de visibili creatura loquens, nihil nobis de mentalibus manifestavit: Evangelista autem vno verbo complexus omnia, inquit, Omnia per ipsum facta sunt, tam visibilia quam invisibilia. *Et sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quia dixit quod omnia ipse fecerit: ut ne quis existimet quod & spiritum sanctum creaverit, apponit quod omnia per ipsum facta sunt. Et quae omnia? Quae facta sunt: perinde ac si diceret, Quod si quid est ex natura condita, illud factum est a verbo: spiritus autem quia non est illius factae naturae, non factus est ab eo. Itaque sine virtute verbi nihil factum est quod factum est, id est, quod est naturae illius creatae ac factae. *In ipso vita erat, & vita erat lux hominum.* Pneumatomachi, qui spiritum negant Deum, haec particulam sic legunt, Et sine ipso factum est nihil, deinde hoc loco facto puncto, legunt quasi ab altero principio, Quod factum est in ipso, vita erat, & interpretantur locum iuxta suam mentem, dicentes quod hoc loco de spiritu sancto Evangelista disserat, dicens, Quod factum est in ipso, hoc est, spiritus sanctus, vita erat. Haec autem dicunt Macedoniani, conantes ostendere spiritum sanctum esse creaturam, & annumerare eum his que

Psal. 101.

Eph. 1. 10.

Gen. 1.

Ioh. 17.

1. Cor. 1.

Ibidem.

facta sunt. Nos autem non sic, sed puncto facto postquam dixit quod factum est, novum principium legimus, In ipso vita erat. Postquam enim dixit de officio quod omnia per ipsum facta sunt, dicit postea de eius providentia, quod non solum condiderit, sed etiam ipse sit is qui vitam omnium creaturarum conferret. Etenim in ipso vita erat. Non enim, inquit, suspiceris quod expers vitae sit verbum hoc, sed in ipso vita erat. Scio autem a sanctorum quodam particulam hanc sic lectam: Et sine ipso factum est nihil quod factum est in ipso. deinde postmo signo, cepta quae sequuntur. Vita erat. Opinorque etiam hanc lectionem non malam, sed rectam habere sententiam. Sanctus enim iste orthodoxe intellexit, quia sine verbo nihil factum est quod factum est in ipso. Omnia enim quaecumque facta sunt, & condita sunt in ipso verbo inquam, sine ipso non sunt facta. Deinde aliud initium erat, Vita erat, & vita erat lux hominum. Vitam Evangelista nominat dominum, eod quod contineat vitam omnium in se, & quod spiritualis vitae conciliator fuerit omnibus ratione praeditus. Lux autem, non aliqua sensibilis, sed spiritualis, quae ipsam animam illustrat. Non dixit autem quod Iudaeorum lumen duntaxat sit, sed omnium hominum. Omnes enim homines secundum quod mentem accepimus, & rationem ab eo quod nos creavit verbo, dicimur illustrari ab eo. Nam ratio data nobis, secundum quam rationales vocamur, lux est, quae ducit nos ad ea quae sunt facienda, & quae non sunt facienda. *Et lux in tenebris lucet, & tenebrae eam non comprehenderunt.* Lux, hoc est verbum Dei: in tenebris, hoc est morte & errore apparet. Nam & in morte factus est quasi fuisset victus, ita ut cogeret hinc illum emigrare, sicut eos quos prius abiorperat. Et in errore gentili fulget praedicatio. Et tenebrae eum non comprehenderunt. Mors enim eum non comprehendit, neque error. Inuictum enim est lumen hoc, Deus verbum inquam. Quidam autem tenebras existimarunt & carnem & vitam. Verbum enim factum, in vita & carne haec fuit. Et tenebrae, adversaria inquam potestas, tentarunt quidem & persequuntur sunt lumen, sed inuictum & infatigabile offenderunt. Tenebrae autem dicitur caro, non quod secundum naturam sit talis, ab sit, sed propter peccatum. Caro enim nihil omnino habet malum, si naturaliter moueatur: sed si praeter naturam moueatur, & peccato seruiat, tenebrae fit & dicitur. *Fuit homo missus a Deo, nomen ei Ioannes.* Postquam dictum est nobis de substantia verbi Dei ante secula: quia & de incarnatione verbi dicitur est, sermonem de praecursore interferit. Et qui alius quam Ioannes praecursor haberet sermonem de sua natiuitate, qui praecurrit & ante natiuitatem domini? Dicit igitur de praecursore Evangelista, quod fuit homo missus a Deo, missus inquam a Deo. pseudoprophetae enim non a Deo missi erant. Ceterum quum audieris quod missus fuerit a Deo, nihil priuatum vel humanum dicere putes, sed diuina omnia. Et idcirco etiam angelus dicitur. Angeli enim virtus est nihil proprium dicere. Item quum angelum audieris, ne putes quod natura sit angelus, vel ex caelo descendit, sed propter opus & ministerium vocatur angelus. Quia enim ministravit praedicationi, & praenuntius fuit domini, eius gratia dicitur est angelus.

Propterea Evangelista subuertens quorundam opinionem qui suspicantur Ioannem natura fuisse angelum, dicit, Fuit homo missus a Deo. *Hic venit in testimonium, ut testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent per illum.* Hic, inquit, qui missus erat a Deo, venit ut testimonium perhiberet de lumine. Deinde ne quis existimet quod huius testimonio opus habuerit ad gloriam vnigenitus, quasi aliqua ex parte inops, idcirco addidit quod venit testificaturus de filio Dei: non quod illius testimonio habeat opus, sed ut omnes credant in illum. Num & omnes crediderunt? Minime. Quomodo igitur inquit Evangelista, ut omnes credant? Quomodo? Quantum in illo erat, propterea testificabatur, ut omnes trahat. Quamuis autem quidam discredant, non tamen ideo ille reprehendendus: quoniam & sol in hoc lucet ut omnes illuminent: at si quis in caliginosa quadam domo se includent, & iubare non fruatur, quid hoc ad solem? Sic igitur & hoc loco missus quidem fuit Ioannes, ut omnes credant: quamuis autem euenit contrarium, ille in causa non est. *Non erat ille lux illa, sed ut testaretur de luce.* Quandoquidem, ut saepe fieri solet, qui testatur, maior est eo cui testimonium perhibet: ne existimes quod & Ioannes testificans Christo, maior illo fuerit, malam suspensionem illam interimens inquit. Non erat ille lux illa. Sed dixerit quispiam: Igitur non erit vel Ioannes, vel quispiam sanctorum vocatus lux? Lucem utique recte dixerimus vnunquaque sanctorum, sed lucem illam cum articulo neutriquam dicemus. Vnde si quis tibi dixerit, Ioannes lux est? annue. Si autem interrogarit, nunquid Ioannes lux illa est? dic, non. Non enim ipse proprie lux est, sed lux per participationem, habes fulgorem a vera luce. *Erat lux illa lux vera, qua illuminat omnem hominem venientem in mundum.* Dicitur est de incarnatione vnigeniti, quod venerit in propria, quod caro factus sit: ne igitur quis suspicetur quod non fuerit antequam incarnaretur, eius gratia subiecit mentem nostram in substantiam quae ultra omne principium est, & inquit. Erat etiam antequam incarnaretur, lux vera. Et per hoc Photini & Pauli Samosatani subuertit haeresim, qui docent in suis dogmatibus vnigenitum tunc coepisse, quando de Maria natus est, & ante hoc non fuisse. Audi & tu Ariane, qui negas verum Deum filium Dei, quid dicat Evangelista: Erat lux illa vera. Et tu quoque Manichae, qui dicis quod simus creaturae opificis diaboli, audi, quia lux illa vera illuminat omnem hominem. Si igitur malignus ille opifex tenebrae est, nullum utique illuminat: atque ita verae lucis creaturae sumus. Et quomodo, inquit, illuminat omnem hominem, quum videamus tam multos obtenebratos? Quantum ad ipsum attinet, illuminat omnes: dic enim, obsecro, nonne omnes rationales sunt? nonne omnes natura scientes bonum & malum secus habet res? nonne omnes habent virtutem ex creaturis cognoscendi creatorem? Et ita ratio data nobis, & natura nos instruens, quae & naturalis lex vocatur, haec vocata est lux nobis a Deo data. Quod autem quidam ratione vsi non sunt, hi seipos obtenebrarunt. Nonnulli hanc dubitationem ita solvunt: Illuminat (inquit) dominus omnem hominem venientem in mundum: hoc est eos qui sunt in statu meliori, & dantes operam ut illuminetur anima sua, neque illam inornatam & turpem esse sinentes. *In mundo erat, & mundus per ipsum factus.*

D D

factus

factus est, & mundus eum non cognouit. In mundo erat, sicut Deus ubique praesens. Quin & propter providentiam, & conservativam vim qua omnia conservat, dicendus est in mundo esse: quamvis cum hoc, inquit, dico quod in mundo fuerit, quoniam neque mundus ipse fuisset, nisi ille ipsum condidisset. Vbiq; ipsum ostendit opificem: partim ut Manichaei insaniam reprimeret, qui dicit malignum opificem produxisse omnia: & Arium confutaret, qui dixit filium Dei esse creaturam: partim ut omnem hominem induceret ut confiteatur factorem, & non seruiat creaturis, sed adoret conditorem. At mundus, inquit, eum non cognouit: hoc est, promiscuus ille populus, qui mundanis addictus est negociis. Mundus enim significat quidem & uniuersum hoc sicut hoc loco dicitur quod mundus per ipsum factus est. significat autem & eos qui mundana sapiunt: sicut hic dicitur quod mundus eum non cognouit, hoc est terreni homines, quoniam sancti omnes & prophetae agnouerunt. *In propria venit, & proprij eum non receperunt.* Hoc loco manifestissime ingreditur sermonem de incarnatione: & est totus sententiae contextus is, Erat quidem absque carne lux vera in mundo, & non agnoscebatur: deinde in propria venit cum carne. Propria autem eius, vel totum mundum intellige, vel Iudaeos, quos elegit ut funiculum hereditatis, & ut portionem peculique suum. Et proprij eum non receperunt, vel Iudaei, vel caeteri homines qui ab eo conditi. Igitur quemadmodum deplorat dementiam hominum, ita & admiratur misericordiam domini. Qui proprij eius, inquit, erant, non omnes receperunt eum. Nullum dominus necessitate cogit & attrahit, sed voluntatem reliquit & electionem. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem fieri filios Dei, his qui credunt in nomine eius.* Siue serui, siue liberi, siue pueri, siue senes, siue Barbari, siue Graeci, quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Qui autem sunt illi? Hi qui credunt in nomine eius, hi scilicet qui suscepto verbo lucem veram per fidem receperunt, & declarantur: cuius gratia non dixit, quod fecerit eos filios Dei, sed quod potestatem dederit eis filios Dei fieri. Cuius gratia? audi: Quia non sufficit ad custodiam puritatis, baptizari, sed & multo studio est opus ut imago adoptionis in filium Dei, figurata in baptismo, in-contaminata seruetur: idcirco multi quidem in baptismo gratiam receperunt adoptionis, per ignauiam autem non fuerunt filij Dei usque ad finem. Fortassis autem quis etiam hoc dixerit, quod multi recipiant eum per hoc quod solum credunt, quales sunt qui dicuntur catechumeni, nondum autem facti sunt filij Dei. potestatem autem tunc habent, quum uoluerint baptizari, & hanc gratiam consequi, adoptionem inquam in filios. Dicit autem quis & hoc: Quamuis in baptismo adoptionis beneficium accipiamus, tamen perfectam in resurrectione accepturi sumus, & perfectissimam adoptionem tunc recepturos nos speramus: sicut & Paulus inquit, Quia adoptionem filiorum accipimus. Quapropter & hic Euangelista non dixit, Quotquot receperunt eum, fecit eos filios Dei: sed, dedit eis potestatem filios Dei fieri, hoc est, dedit ut in futuro seculo gratiam illam suscipiant. *Qui non ex sanguinibus neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, sed ex Deo nati sunt.* Comparationem quodammodo facit diuinae

& carnalis generationis, non absurde reducens nobis in memoriam carnales partus, ut agnita uilitate & humilitate carnalis generationis per comparationem, ad diuinam gratiam curramus: Dicit igitur, Qui non ex sanguinibus nati sunt, menstruis scilicet. Ex illis enim embryo nutrimentum habet & incrementum. Dicunt autem quod & semen primum sanguinis naturam abiciat, & deinde in carnem & aliam dispositionem transformetur. Quia autem probabile est quosdam dicturos quod & natiuitas Isaac fere talis fuerit, quali generantur credentes in Christum (etenim Isaac non ex sanguinibus natus est: defecerant enim Sarae menstrua) itaque quia possibile est quosdam talia suspicari, subdit, Neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri. Etenim quamuis natiuitas Isaac non fuerit ex sanguinibus, erat tamen ex uoluntate uiri. Voluit enim utique uir generare sibi puerum de Sara. Ex uoluntate autem carnis, sicut ex Anna Samuel. Dixerit enim quis Isaac ex uoluntate uiri, Samuelem uero ex uoluntate carnis, hoc est Annam. Si-tiuit enim (inquit) ut possideret filium sterili ista. Fortassis autem ambo ex utroque. Quod si & aliud quid uolueris discere, audi: Carnalis coitus uel fit a naturali ardore (sepe enim quis calidioris complexionis est, & inde ad coitum est propensior) & hoc appellat uoluntatem carnis: uel propter malam consuetudinem, & intemperantiam diaetae, impetus coeundi uolentior fit, & illum nominat uoluntatem uiri, quod non sit ex naturali constitutione, sed opus sit uirilium intemperantiae. Fortassis autem quia mulier interdum inuenitur ad coitum propensior, interdum uero uir per uoluntatem quidem carnis intellexit mulieris: per uoluntatem autem uiri, uiri lasciuia significauit. intelliges autem recte per uoluntatem carnis, concupiscentiam incendentem ad coitum carnis: per uoluntatem autem uiri, congressum ac copulam concupiscentis, qui operis est principium. Posuit autem ambo, quia multi concupiscunt quidem, at non ita uim a concupiscentia abstrahunt, sed imperant illi, & in opus non labuntur. Caeterum qui vincuntur, illi primum a carne & titillante concupiscentia succensi concitantur ut coitum uelint. Igitur recte adiunxit Euangelista uoluntatem carnis uoluntati uiri, quia coitum natura praecedat concupiscentia, & in copula necessario praecedat utraque. Haec omnia dicta sunt propter eos qui multa saepe interrogant stulte, quoniam proprie dicendo una ex omnibus illis sententia declaratur, ipsa, inquam, carnalis generationis quae consummatur, clarior manifestatio. Quid igitur plus habemus nos, qui in Christum credimus, quam Israelitis in lege? Etenim & illi dicebantur filij Dei. Magnum sane inter nos & illos discrimen: quoniam lex in omnibus habebat umbram futurorum, neque adoptionem filiorum Dei dabat Israelitis, sed quasi in figura & typo: nos autem secundum ueritatem, accepto spiritu Dei per baptismum, clamamus, Abba pater. Sicut autem illorum baptismum in umbra & in figura erat, ita & adoptionem quoque nostram praefigurabat, propterea quamuis uocati fuerint filij, hoc tamen contigit eis in umbra, neque in ueritate eandem filiorum adoptionem habuerunt, quam nos nunc per baptismum. Et uerbum caro factum est. Postquam dixit quod nos credentes in Christum, si uoluerimus, efficiamur filij Dei:

Dei: subinfert nunc & causam tanti boni. Dicit enim. Vis dicere quid conciliarit nobis hanc adoptionem in filios? Quia uerbum caro factum est. Quando autem audieris quod uerbum caro factum est: ne opineris quod a sua natura destiterit, & in carnem uersum sit. neque enim Deus fuisset, si uersum & alteratum fuisset: sed manens quod erat, factum est quod non erat. Apollinarius autem Laodiceus hinc haereseim exciuit. Dogma enim eius erat, dominum & Deum nostrum non suscepisse perfectam hominis naturam, uidelicet corruptum cum anima rationali: sed carnem solum mentalis & rationalis animae experte. Quid enim opus habebat anima, inquit, qui habebat deitatem, quae gubernabat corpus, sicut nos habemus animam corpus nostrum dirigentem? Habebat autem animam, ut exultimabatur, ex praesenti dicto, Et uerbum caro factum est. Non enim, inquit, dixit, Et factum est homo: sed, caro. & ita non suscepit animam quae habet mentem ac rationem, sed carnem absque mente & ratione. Ignorabat autem miserabilis ille quod scriptura plerumque a parte totum nominet, ut pote commemorata totum hominem, a parte, anima scilicet, ipsum nominat. ut, Omnis anima quae non circunciditur, occidatur. Ecce enim pro eo quod est omnis homo, dicit partem, animam scilicet. Et iterum a carne nominat totum, ut quando dicit, Et uidebit omnis caro salutare Dei. Dicere enim uolens omnem hominem, carnis nomine ysus est. Sic & euangelista pro eo quod est, uerbum homo factum est: dixit, uerbum caro factum est: a parte totum hominem nominans, ex anima & corpore constitutum. Fortassis autem quia caro a diuina natura alienior est, uolens Euangelista significare immensam Dei misericordiam, carnis meminit, ut ineffabilem eius benignitatem obstupescamus, quod propter nostram salutem, alienum a natura sua, & omnibus modis peregrinum, carnem dico, assumpserit. Anima enim cognitionem quando habet cum Deo, caro autem nullo modo communicat: idcirco opinor Euangelistam hoc nomine usum: non quod per omnia expertis sit assumptionis, sed ad maiorem ostensionem mirandi & stupendi sacramenti. Nam si non assumpserit animam humanam uerbum incarnatum, incurabiles forent animae nostrae. Nam quod non assumpserit, non sanauit. Et quam ridiculum, quum anima prior egrotaret (illam enim, cum crederet sermonibus serpentis, decipereturque in paradiso, ut dominam & reginam sequuta est manus, & fructum attigit) si relinqueretur domina, & non assumeretur, nec curaretur: assumeretur autem & sanctificaretur & curaretur caro. Verum Apollinarius ualeat: nos autem quando audimus quod uerbum caro factum sit, credimus quod totus homo factus: quando quidem scriptura mos est & carnem, & animam, ut a parte, totum hominem nominare. Conuincitur autem & Nestorius ex hoc dicto. Dicebat enim ille quod non Deus uerbum fuerit homo ille conceptus ex sanctissimis sanguinibus sanctae uirginis, sed peperit quidem uirgo hominem: iste autem homo gratiam assequutus in omni uirtutum genere, habuerit uerbum Dei sibi coadunatum, quod potestatem ei dederat contra immundos spiritus: atque ita dicebat duos filios, unum uirginis Iesum hominem, & alium filium Dei, qui adunatus quidem fuerit homini inseparabiliter, sed per habitum &

gratiam & charitatem, quemadmodum & in alio uirtutibus praedito homine. Hec ille, sua sponte ad ueritatem surdus. Nam si uoluisset, audiisset utique & beatum Ioannem Euangelistam dicentem, Verbum caro factum est. Nonne manifeste hic conuincitur? Ipsum enim uerbum factum est homo. Non dixit quod in uero homine uirtutibus praedito, illi se adiunxerit, sed factum est ille ipse homo. Confutatur insuper & Eutyches & Valentinus & Manichaeus hoc loco. Illi enim dixerunt quod apparuerit homo iuxta apparentiam, audiant igitur, Verbum caro factum est, non dicit quod apparetur fuerit caro, sed quod fuerit ueritas & substantia, & non phantasia. Absurdum enim & stultum esset credere quod quum sit & dicatur filius Dei, mentiatur incarnationem. In hunc se modum mendax phantasia semper ostentat. *Et habitauit in nobis.* Quoniam supra dixerat, Verbum caro factum est: ut ne quis suspicetur quod una natura facta sit Christus, ideo subdit, & habitauit in nobis: ut ostendat duas naturas, nostram scilicet ac uerbi. Nam sicut alterius naturae est tabernaculum, & alterius is qui inhabitat in eo: ita & uerbum in nobis habitare dicitur, hoc est in nostra natura, & alterius est natura quam sit nostra. Confundatur Armeni, qui unam colant naturam. Discimus igitur per, Verbum caro factum est, quod ipsum uerbum homo factum est: & quum sit filius Dei, factum est filius mulieris, quae propterea Deipara dicitur, eo quod genuerit Deum in carne. Per hoc autem quod dicit, habitauit in nobis, discimus duas naturas credendas in Christo. Nam & si unus sit secundum hypostasin, hoc est secundum personam: secundum naturas tamen duo, Deus uidelicet & homo. Diuina autem natura & humana non fuerunt una, etiam si apud unum uideantur, Christum dico. *Et spectauimus gloriam eius uelut unigeniti a patre, pleni gratia & ueritate.* Postquam dixit quod caro factum sit, subdit nunc, Et spectauimus gloriam eius, quum uidelicet esset in carne. Etenim quum faciem Moysi ex colloquio Dei factam clariorem Israeliticam uidere nequiterint, multo magis apostoli nudae deitatis unigeniti capaces non fuissent, nisi per carnem apparuisset. Spectauimus autem gloriam, non talem qualem habebat Moyses, uel cum qua gloria Cherubim & Seraphim prophetae apparuerunt, sed talem gloriam, qualem decuit esse unigeniti a patre, quae illi naturaliter inest. Nam uelut, hic non similitudinis, sed conformationis & determinationis indubitatae uerbum est: sicut cum regem uidemus cum gloria magna uenientem, dicimus quod uelut rex prodeat, hoc est, quod uere sit rex: ita etiam hoc loco intelligere debes, uelut unigeniti, quod gloria quam spectauimus, reuera fuerit gloria filij. Pleni gratia & ueritate. Gratia quidem plenus, secundum quod sermo eius gratiosus erat, ut sic dicam iuxta David, Diffusa est gratia in labijs tuis. Et euangelista, Admitabantur omnes super sermonibus gratiae qui procedebant ex ore eius. Et omnibus sanctis conferebat, prout congruebat eis. Ueritate autem plenus erat, secundum quod ea quae prophetae & Moses ipse uel dicebant uel faciebant, figurae erant per omnia: at quae Christus faciebat, dicebatque, plena erant ueritate, quum esset ipsa met gratia, & ipsa met ueritas, alijque suppeditarer eam. Vbi autem spectatur? Quidam suspicantur quod fortassis in monte Thabor. Fortassis

autem & hoc verū est quod non solum in monte, sed etiam in omnibus quæ dicebat & faciebat, spectabant gloriam eius.

INCERTI SVB NOMINE

Eusebij Emisseni eiusdem Euang. expositio.

Luc. 1. & 2. Matth. 1. Luc. 1. Matth. 2.

Narrant alij Euangelistæ dominum & Salvatorem nostrum ab angelo nunciatum, de virgine natum. pastoribus reuelatum, per stellam declaratum, à Magis adoratum, ad templum delatum, & Simeoni præsentatum. Narrat præterea, qualiter de Iudæa cum parentibus fugerit, qualiter de Ægypto in Iudæam redierit, qualiter creuerit, & virtute & sapientia profecerit. Hæc autem & his similia dum Euangelistæ scribebant, verum hominem esse, & veram carnem eum suscepisse firmabant, & hæreticos aliter credentes & docentes superabant. Ioannes autem Euangelista alius ascendens, & vsque ad eius diuinitatem se extendens, ascēdit super Cherubin, & volās super penas ventorum, penetravit cælos, transcendit archangelos, & peruenit vsque ad thronum Dei, ibique vidit verbum Dei, ibi vidit dominū nostrum Iesum Christum in sinu patris, & tunc intellexit quod scriptam erat: Eructauit cor meum verbum bonum, intellexit vtiq; & dixit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Iesus Christus dominus noster, quemadmodum dicitur filius Dei, sic dicitur verbum Dei, sic & virtus & sapientia Dei. Vnum enim idēque significant, filius, verbum, virtus & sapientia. De quo verbo ait Psalmista: Verbo domini cæli firmati sunt. Et vt verbū & sapientiam idem esse ostenderet, ait: Omnia in sapientia fecisti. Nunquam igitur pater sine filio fuit, quia nunquam sine verbo, nunquam sine virtute, nunquam sine sapientia esse potuit. Hæc autem sapientia, hæc virtus, hic Dei filius, quamuis temporaliter de virgine natus sit, in principio tamē & ante tempora erat. Et hoc est quod ait: In principio erat verbum. Taceat igitur, quicūque Salvatorem nostrum, priusquam de virgine nasceretur, non fuisse contendunt. Hoc enim Iudæi, & gentiles, & quidam hæreticorum dicere solent: quorum quidem errores Euangelista destruit, dum eum in principio fuisse dicit. Sed vbi erat? Et verbum erat apud Deum. Semper enim in patre filius, semper in filio pater. Vnde ipse ait: Ego sum in patre, & pater in me est. Denique vbi debuit esse, nisi in Deo, virtus & sapientia Dei? Vbi enim est virtus, & sapientia tua, nisi in te & in animo tuo? Sic igitur & verbum Dei, id est, virtus & sapientia Dei, in principio erat apud Deum: Et quid erat? Et Deus erat verbum. Nihil enim in Deo est, quod Deus non sit: Totus enim idem est, & substantialiter idem. Hoc autem verbum nec syllabis constat, nec voce profertur, sed semper in sinu manens & in corde patris, cuncta disponit, regit & operatur. Hoc erat in principio apud Deum. Hæc autem confirmatio est eorum, quæ dicta sunt. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Si igitur omnia per verbum facta sunt, & omnia in sapientia dominus fecit, manifestum est, quia verbum & sapientia idem sunt: ibi igitur verbum, vbi & sapientia. In nobis autem non ita fit, quia verbum in ore, in corde sapientiam habemus. Ve-

Psal. 44.

Psal. 31. Psal. 103.

Ioan. 14.

runramen sicut sapientia nostra voce induitur, & sit verbum vt audiatur: ita & sapientia Dei carne indura est, & verbum caro factum est, vt ab omnibus videatur. Siue igitur verbum, siue sapientia vocetur Dei filius, nulla differentia est. Non enim loquendo, sed sciendo & volendo cuncta operatur Deus. Quod enim scriptum est, Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt: non sic est accipiendum, quasi motu linguæ & aëris percussione aliqua ex ipsius ore vox insonuerit. Sed dicere Dei, voluisse est. Omnia enim per ipsum facta sunt, quæcūque à patre facta sunt, & sine ipso nihil à patre factum est: nihil enim sine sapientia fecit Deus. Deus igitur vnus est, qui in sapientia sua, & in spiritu suo omnia operatus est. Cuius sapientia carnem suscepit, cuius spiritus in igne apparuit. Qualiter autem sapientiam suam, verbum suum, & filium suum ipse genuerit, quia solui non potest, quari non debet. Quod factum est in ipso, vti a erat: vti a erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehendit. Dux namque naturæ sunt in Christo, diuina scilicet, & humana: quarum altera facta est, altera facta non est. Humanitas enim quæ in ipso est, facta & creata est. Ipse enim fecit humanitatem suam, ipse fecit & mater suam, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Hoc igitur solum in ipso est, nihilque aliud est, quod in ipso factum est. Hoc autem vita erat, quæ in hoc Iudæi non credebant. Christi namque humanitas omnium in se credentium salus & vita est. Vnde ipse ait: Ego sum via, veritas, & vita. itēque: Ego sum resurrectio & vita. Et vita erat lux hominum. Si enim Christi humanitas vita erat, & vita erat lux hominum, ergo & Christi humanitas erat lux hominum. Sed quare lux? Quia lucebat, quia docebat, quia prædicabat, quia populū, qui sedebat in tenebris, illuminabat. Vnde propheta: Populus, inquit, qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam: habitantibus in regione vmbrae mortis, lux orta est eis. Hinc ipse quoque Dominus ait: Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. De qua subditur: Et lux in tenebris lucebat. Lux enim in tenebris lucebat, quando inter peccatores Christus Dominus prædicabat. Hanc autem lucem tenebræ non comprehendunt, quia peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Ipse enim solus inter peccatores sine peccato viuere potuit. Hæc sola lux nullis tenebris est obfascata, nulla caligine denigrata, nullis vitis maculata. Alij autem hunc locum ita distinguunt, vt prius dicant, Quod factum est: deinde subinferat, In ipso vita erat: sed videant quomodō his sequentia continuentur. Omnia enim quæ temporaliter fiunt, vel facta sunt, priusquam fierent, in ipso & viuebant, & vigeabant. Viuunt enim omnia, quæ in Dei dispositione sunt: quia sicut disposita sunt, non euenire non possunt. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illum. Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Omnes enim (sicut Lucas ait) existimabant de Ioanne, ne forte ipse esset Christus. Erat enim lucerna lucens & ardens. Sed non erat ipse lux, qui ad hoc solummodō venerat, vt testimonium perhiberet de lumine. Erat autem lux, lux æterna & indeficiens, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Hanc autem lucē, illud candē-

Ioan. 14. Ioan. 11.

Psal. 9.

Ioan. 8.

1. Pet. 1.

Luc. 3.

Ioan. 5.

candē-

Exod. 17.

candelabrum significabat, quod de auro purissimo, Moyses fieri præcepit. Quid enim tam purissimū quā esse sine peccato? quid tam purissimū, vt sapientia, & sol iustitiae? Habebat autem hoc candelabrum septem lucernas, quibus totum tabernaculum illuminabatur, per quas scilicet sancti spiritus gratias intelligimus, quibus totus mundus illuminatur. Habebat autem in hastili suo quatuor scyphos, qui quatuor Euangelistas significabant. Habebat igitur & lucernas, quibus mentis oculos illuminaret: habebat & scyphos, quibus sitientium corda reficeret & saturaret. Omnis autem homo in hunc mundum veniens, sola huius candelabri luce interioris & exterioris illuminatur. Hæc oculis visum, & cordi tribuit intellectum. Qui hac luce non illuminatur, cæcus est, & in tenebris manet. Venit autem homo tunc in hunc mundum, quando natus est: quia tunc primum in hoc mundo apparet. Vnde & de seipso Dominus ait: Exiui à patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad patrem. Deus enim qui vbi que est, quando se manifestat, venire, quādo se celat, recedere dicitur. Venit igitur in mundum, quia secundum carnem quam assumpsit, mundo visibilis apparuit. Et hoc est quod dicitur: In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit. Quid est, in mundo erat, nisi quia visibilis inter homines in hoc mundo conuersabatur? Mundus enim secundum quoddam eum cognouit, & secundum quoddam eum non cognouit. Mundi enim amatores Christum sequi & cognoscere noluērūt: qui quoniam solam huius mundi voluptatem & gloriam diligunt, non immeritō mundus vocantur. Vnde & discipulis suis Dominus ait: Quia de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. In propria venit, & sui eum non receperunt. Cū enim omnia sua sint, eius tamen propria Iudæi dicebantur, & isti quidem eum non receperunt, sed eum spernentes dixerunt, Nolumus hunc regnare super nos. Quotquot autē eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius. Quid enim illis maius dari potuit, quā vt essent filij Dei? Si enim filij (ait Apostolus) & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Si verō cohæredes sunt, eandem habent beatitudinem & possessionem. Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Quantum enim ad hanc secundam naturam, quæ filij Dei homines fiunt, non secundum viri voluntatem, neque ex voluntate carnis & sanguinis, sed secundum voluntatem Dei ex aqua & spiritu sancto regenerantur & renascuntur homines. Quantum verō ad primam naturam, vno & simili modo & boni & mali omnes nascuntur. Et verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Factum est vtiq; verbum caro, non quod verbum mutaretur in carnem, sed qui carnem suscipiendo, & diuinitate & humanitate vna persona facta est. Et habitauit in nobis, sicut Ieremias ait: Hic est Deus noster, & non extimabitur alius ad eum: qui adinuenit omnem viā scientiæ, & dedit eam Iacob pueri suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigenitū à patre, plenum gratiæ & veritatis. Hæc enim Christi gloriam illi viderunt, qui simul cum eo erant, quando in monte transfiguratus est, quan-

do resplenduit facies eius sicut sol, vestimenta eius facta sunt alba sicut nix: quando & vox patris audita est. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Erat autem plenus gratiæ, secundum hoc quod Psalmista ait: Speciosus forma præ filiis hominum: diffusa est gratia in labiis tuis. Erat autem & veritate plenus, secundum illud: Propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam, deducet te mirabiliter dextera tua.

Psal. 44.

Abidem.

EVTHYMII ZIGABONI

eiusdem Euang. explicatio.

In principio erat verbum. Nomen quod plura significat: hic autem proprie significat idem quod semper. Huius vero quod coniuuncta dictio est, Erat, ipsum omnino reddidit incognitum. Quo enim reduces mente tu illud Erat, quod ante omnia & vbiq; præcurrens, non fuit cogitationē tuam inuenire terminum? Et in creaturis quidem, Erat, præteritum tempus manifestat. In triade verō in creatis, hoc etiā significat dictio Semper. Et in intellectu sane ac sensibili creatura, de nullo suscipi potest, vt dictum sit. Semper erat: siquidem omnia postmodum facta sunt: sed id soli beatæ trinitati aptatur: nam sola ipsa in secula est siue in creatis. Similiter quoque nomen lux, & Verbum, multa significat. Nunc autem proprie significat Dei filium. Dicitur namque verbum prout dicit Gregorius Theologus, quod ad patrem ita se habeat, sicut verbum ad mentem: non tantum ob generationem quæ omni affectu caret humano: verum etiam propter connexionem & manifestationem. Omnia inquit, quæ audiri à patre meo, nota feci vobis. Poterit quoque dicere quispiam, quod etiam sit quasi definitio ad suum definitum: nam & hoc significat dictio lux, & Qui enim vidit filium, inquit, vidit & patrem, hoc est intellexit, vt sit ipse filius tanquam breuis ac facilis definitio naturæ patris. Omne enim quod genitum est, eius qui genuit tacens verbum est. Quam autem dixerit euangelista, In principio erat verbum, demonstrat quod semper erat: nec erat tempus aliquod aut seculū, quo ipsum non erat: ipse enim effectus est temporum ac seculorum. Quare autem non dixit, In principio erat filius? Ne qua irrepere suspitio carnalis aut temporalis generationis. Ob id siquidem quum ipsum nominasset verbum, atque hinc omni tempore, omnique affectu generationem ipsius supernaturalē carere demonstrasset, abiecit quoque cæteris in decentibus circa eam suspitionibus, postmodum in sequentibus ipsum etiam libere filium dicit. Volens quoque ostendere non modo ipsum semper fuisse siue æternum, sed etiam inseparabilem ac cœternum patri, ait: Et verbum erat apud Deum. Non dixit, quod erat in loco: non enim in loco continetur, qui circumferri non potest: neque quod in Deo, ne statim in primordiis, personarum confusionem quis imaginetur, sed quod apud Deum siue apud patrem, vt & quod proprium est personarum apparatus, quodque inseparabiles sint pater & filius: & omnino manifestum est, quod etiam spiritus sanctus: siquidem in principio erat trinitas, simulque erat trinitas: Et Deus erat verbum. Quum verbi nomine visus fuisset ad docendum in superna generatione intemporalitatem, affectumque caren-

Ioan. 15.

Ioan. 14.

tiam, curat deinceps ac tollit damnum quod ad hoc nomen subrepat: puta ne quis blasphemet, putans tale verbum esse quale nostrum est, siue internum, siue id quod proferimus: neque enim tale est, sed substantiale, eiusdem cum patre naturæ ac dignitatis. Hoc verbum erat in principio apud Deum. Quum dixisset quod semper erat, quodque à patre inseparabile, & quod Deus erat: breui mirandoque modo, theologiam quam de hoc exposuit, in summam redigit: compendium diuinæ de eo cognitionis nobis præbens. Dicentibus autem, quod omnis filius patre posterior est, respondebimus. Quum dicitis, Omnis filius, iam id quod quaritur dissoluistis. Siquidem Dei filius non est talis, qualis est Omnis filius, sed verè supernaturalis. Præterea contentiose asserentibus eum qui ab aliquo est, necesse omnino esse vt sit posterior eo à quo est, respondendum est, quod etsi hoc dicant, solis tamen radius quum ab ipso sit, nõ est eo posterior: nunquam enim sol sine radio apparuit. Quod si in sensibilibus ita est, quidnam dicere quispiam poterit de his quæ maiora sunt, quam vt dici possint? Ex quo autem Deum ipsum esse prædicauit, dat etiam ei diuinitatis insigne: dico sane creandi potentiam: dii enim, inquit, qui cælum & terram non fecerant, pereant. Id autem, ne putetur patre minor esse. *Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est.* Quum omnia per ipsum facta dixisset: ne putaretur id de sensibilibus tantum dixisse, subdidit: Et sine ipso factum est nihil quod factum est, hoc est nihil eorum quæ facta sunt sine sensibile sit, siue intelligibile. Excluditur autem spiritus sanctus: neque enim factus est vt inter alia comprehenderetur, sed in factus aut increatus sicut & filius & pater. Sola namque diuina trinitas in facta siue increata est. Quum autem demonstrauerit filium creatorem omnium visibilibus atque inuisibilibus creature, nõ exclusit patrem à creandi dignitate, sed docuit tantum filium esse creatorem sicut & patrem: id enim tribus commune est, quum sit diuinitatis insigne, vt prædictum est. Ideo quoque in diuina scriptura creandi potentia quandoque de patre dicitur, quandoque de filio, interdum vero de spiritu sancto, tanquam videret patre volente, filio autem operante, spiritu sancto verò cooperante. Dicit siquidem capite etiam septimo, Pater meus ad hoc vsque temporis operatur, & ego operor. Quidam vero deliri partem illam, Per ipsum, filij minorationem intellexerunt, dicentes, id non creationis, sed subministrationis esse significatiuum. Nec viderunt quod id de patre quoque vsurparatur. Ait enim Apostolus *1. Cor. 1.* Fidelis Deus per quem vocati estis in societatem filij eius. Ne quis autem incredulus sit, ambigens quomodo hæc & similia per ipsum facta sint, dicit: *In ipso vita erat.* Qua non solum hæc produxit, verum etiam conseruat, vt in esse permaneant. Nam quod de patre dictum est, de ipso quoque dici potest: In ipso viuimus, mouemur & sumus. *Act. 17.* Quum autem audieris quod in ipso vita erat, ne compositum eum suspicetis, sed vitæ fontem: nam protinus etiam totum ipsum vitam nominat, dicens, Et vita erat lux hominum. Alibi quoque dicit ipse Christus, Ego sum vita. Qui autem Spiritui sancto resistunt, eiusque naturam diminuunt, post id quod dicitur, Sine ipso factum est nihil, distinctionem statuunt: deinde quod sequitur simul legunt, Quod factum est, in ipso vita erat: vt spiritus

Jerem. 10.

Isai. 5.

1. Cor. 1.

Act. 17.

Infr. 4.

tum sanctum factum esse demonstrent: nam de ipso loqui dicitur huiusmodi verbum. Facile autem reselluntur. Primum quia pater illa, Quod factum est, indistincte posita, omne quod factum est indicat. Deinde quia etiam vita dicitur esse lux: subdit enim quod vita erat lux hominum: post paululum autem de Ioanne loquens ait: Hic venit in testimonium, vt testimonium perhiberet de luce. Manifestum est autem, quod Ioannes non de spiritu sancto, sed de filio tulit testimonium, sicut in sequentibus inueniemus. *Et vita erat lux hominum.* Etiam ipse filius erat lux hominum, vt pote mentem ipsorum illuminans, & ab errore deducens ad veritatem. Quod autem ipsum filium lucem nominauit, ipse quoque filius alibi dicit, Ego sum lux mundi. Dicitur itaque & lux & vita: vita quidem tanquam viuificans ac continens vniuersa: lux vero, quasi illuminans, & exhalans mentem hominum, qui ipsum recipiunt. Quidam autem vitam ac lucem dicunt euangelicam prædicationem, quam hominibus adduxit, vt pote causam vitæ spiritualis ac cognitionis lucis. *Et lux in tenebris lucet, & tenebra eam non comprehendunt.* Lucem quidem vocat prædicationem, propter dictam causam, & propter veritatem: tenebras vero errorem, propter falsitatem. Dicit ergo, Prædicator in errore lucet, & error eam non comprehendit. Gregorius autem Theologus dictum verbum aliter intelligit sermone quem facit in sancta lumina. Verum potest & hanc & illam recipere interpretationem. Quum ergo hæc tenus euangelista de filij diuinitate disseruerit, consequenter hinc euangelium aggreditur. *Fuit homo missus à Deo cui nomen erat Ioannes.* Lucas autem scripsit, Factum est verbum Dei super Ioannem Zachariæ filium in deserto. *Hic venit in testimonium vt testimonium perhiberet de luce.* Lux intelligitur hoc in loco Christus, propter causam prius redditam. Perhibuit autem Ioannes testimonium de diuinitate ipsius, sicut in sequentibus patebit. Quum autem Christus huius testimonio non egeret, subiungitur etiam causa testimonij: addit enim, *Vt omnes crederent per illum.* Quemadmodum enim carne vestitus est, ne nuda diuinitate apposta omnes perderet: ita quoque testimonio vsus est, vt Iudæi cognati Ioannis vocem audientes, per eam crederent facilius in eum de quo testificabatur: Omnia siquidem ad hominum salutem disposuit. Ioannes itaque testimonium perhibuit vt omnes crederent, non omnes tamen crederunt: Fides enim non est coacta sed voluntaria. *Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de luce.* Adhuc missionis causam declarat. Neque enim venit vt luceret: non erat siquidem ipse lux, sed vt testimonium perhiberet de luce. Simul quoque ne putaret quispiam eum qui testimonium ferebat, maiorem ac fide digniorem eo de quo ferebatur testimonium, vt plerumque solet accidere. Verum quia recens erat Ioannis testimonium, ne similis quadam ostenderetur suspicio & de eo de quo ferebatur testimonium, ait, *Erant lux vera & que illuminat omnem hominem venientem in mundum.* Semper erat, iuxta suprapositu reconditiorem intellectum: siquidem tanquam Deus semper erat: tanquam homo vero, esse incepit. Verum si omnem hominem venientem in mundum illuminat, quomodo tot relictæ sunt non illuminati? Sane quod ad ipsum attinet, omnes illuminati: qui autem non illuminati manent, à propria hoc

Infr. 8.

Luc. 1.

Math. 15.

hoc patiuntur voluntate: Nam lucis beneficium, quod ad solem attinet, super omnes simpliciter diffunditur. Quod si qui luce frui nolunt, ipsi sibi causa sunt quod non illuminentur. Veram quoque lucem dixit, tanquam incomparabilem ac super omnes, & quæ proprie lux est. *† Dicitur quoque vera imago, & vera sapientia, & vera vita: non ad calumniam altarum sanctarum imaginum: neque sapientia que à scripturis diuinis est, neque vita presentis, vt ne dicat futura: sed talis figura sermonis: id quod incomparabile est, per amplitudinem manifestat.* *† Sine venientem in verum mundum viri curum.* *In mundo erat.* Non tanquam loco circumscriptus, sed tanquam omnia replens. Quum autem dixisset, In mundo erat, ne quis suspicaretur mundo contemporalem esse, quod accidit Paulo Samosatensi, addidit. *Et mundus per ipsum factus est.* Manifestum est autem quod factor ante id quod factum est fuerit. *Et mundus eum non cognouit.* Mundum hunc dicit eos, qui mundana sapiunt, qui mundo affixi sunt, qui à sensibilibus rebus abducere nequeunt, nec quicquam supra hæc intelligere possunt. Qui enim tales non sunt, ipsum priusquam etiã in carne aduenisset, cognouerunt. Et hinc est quod ad Apostolos iuxta Matthæum dicit Christus, Multi prophetae & iusti desiderauerunt videre quæ videis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Quod si ipsum non cognouissent, non desiderassent videre, vt dictum est vel audire. Itaque cognouerunt quidem eum, eiusque in carne mysterium, verum id supernaturaliter: desiderauerunt autem & sensibilibus videre ipsum mirabilia operatam, & audire ipsum docentem: & simpliciter in humana specie. Intellegitur quoque quod indignatus Euangelista super eorum cecitate qui ipsum ignorauerunt, dicit, *Et mundus per ipsum factus est, & mundus eum non cognouit: hoc est, qui facti sunt, factorem non cognouerunt.* *In sua venit, & sui eum non receperunt.* Adhuc verbum amplius manifestat. Nam Sua, mundus est, nempe factura ipsius. Sui quoque sunt homines, vt pote etiam opera ipsius, & tanquam ad ipsius imaginem formati. Venit igitur in eos, siue ad eos tanquam homo: siquidem tanquam Deus, in mundo erat. Declaratur autem & alio modo: quod ex quo Christus à Iudæis secundum carnem natus est, Sua, sunt horum conuersationes: Sui vero ipsi sunt, tanquam ipsius cognati, eiusdemque gentis. Nam & ipse dixit, Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. In sua igitur venit, non ob propriam necessitatem: Deus enim nullius eget, sed propter suorum salutem. Sui autem eum non receperunt, quum venisset vt eis beneficia præstaret, sed more infantium saluatorem tanquam inimicum abiecerunt. *Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, credentibus in nomen eius.* Quotquot receperunt eum suscipiendo doctrinam ipsius: dedit eis potestatem filios Dei fieri: non statim fecit eos Dei filios, ne per ignauiam perdant gratiam: sed dedit ipsis potestatem fieri, quo diligentiores reddantur. Quid ergo, nonne omnes potestatem habent, vt filij Dei fiant? Non omnes, sed hi tantum quibus datum est: solum autem datum est credentibus in ipsum. Ideo quoque manifestans quibus dederit, subdit, *Credentibus in nomen eius, hoc est, in ipsum.* Itaque ipsius quidem est dare potestatem: illorum vero, vt ea. Aliud est autem per baptis-

mus aliquem à Deo adoptari, & aliud per Euangelicorum præceptorum obseruatiã filium Dei fieri: nam illud principium est, hoc autem finis: & illud sane Dei donum est, hoc vero studij facinus egregium. *Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri sed ex Deo nati sunt.* Attenuat quidem humanam generationem tanquam naturalem, eam vero quæ ex Deo est, extollit tanquam supernaturalem, vt cognita deiectione primæ, & exaltatione secundæ: intellecta quoque beneficij magnitudine: digne gratias agamus, & laboremus ne ipsum nostra ignauia perdamus. Quum autem dixisset, Non ex sanguinibus, subiecit manifestius, Neque ex voluntate carnis. Deinde hoc etiam amplius interpretatur addens, Neque ex voluntate viri. Sanguis enim & caro, vir est. Voluntate vero, intelligit nunq coitus concupiscentiam. *Et verbum caro factum est.* Vbi dixisset homines ex Deo natos esse, ait filium etiam Dei factum esse hominem. Nam hoc indicat quod ait, Verbum caro factum est: vt qui illud admirabatur, magis etiam hoc miretur, vt pote excellentiori modo magis admirandum, quia & hoc illius causa est. Ad hoc siquidem Dei filius homo factus est, vt homines filij Dei fierent. Quum vero audieris, Verbum caro factum est, ne transmutationem diuinæ essentia intelligas. Ipsa & enim immutabilis est ac impatibilis, sed quod verbum permanens quod erat, factum est quod non erat: siue manes Deus, factus est homo per carnis assumptionem, animatus videlicet. Tribus autem modis id quod iam est, fieri dicitur: Vno quidem modo natura eius quod est, in id quod fit transmutatur: iuxta quem modum lac efficitur caseus: & lutum efficitur testis. Altero vero quando manente eius quod erat substantia immutata, aliud per accidens efficitur: iuxta quem modum æs efficitur statua: & homo efficitur iustus vel iniustus, aliæque similia. Tertio vero modo, quando salua ac immutata vnus substantia, alia quoque additur substantia: & hoc modo miles efficitur armatus. Primo ergo modo non est verbum factum caro: non enim natura mutata est. neque secundo: non enim per accidens caro facta est, sed ipsa quoque substantia. Restat igitur vt quod dictum est, tertio modo intelligatur. Nam more militis, carne vestitus bellum nostrum denicit. Dixit autem Factum est, vt blasphemiam tollerent nugantium ac dicentium, quod caro imaginatum est verbum. Vtus enim hoc verbo, Factum est, confirmauit quod vere & non phantastice incarnatum est. Verum ne diuina substantia mutationem intelligas, dicit, *† Non poterat aliter Dei erga nos dilectio ita manifestari, sicut facta carnis mentione: & quod propter nos vsque ad id quod peius est, sese deiecerit: caro siquidem longe vilior est anima.* *Et habitauit in nobis.* Habitauit in nostra carne, in ea quæ nobis propinqua est, in ea quæ à nobis assumpta est. Quod si aliud est is qui habitat, & aliud habitatio: verbum secundum substantiam & naturam aliud mansit à carne. Nam secundum coniunctionem & vnionem, vnum est verbum suscipiens, caroque suscepta, seruatis etiam post vnionem, immutatis atque inconfusis duabus ineffabiliter naturis. *Et vidimus gloriam eius.* Gloriam verbi, virtutem diuinitatis, quæ per carnem tanquam per velum illuxit: quæ autem erat illa? Certe nunquã antea visa variaque miracula: per-

Incidit ac supernaturalis transformatio: & tempore passionis solis præter naturam obscuratio, formidabilis veli scissio, horribilis terræ motus, petrarum scissiones, monumentorum apertiones, mortuorum suscitaciones: quodque omnium caput est, mirabilior quàm dici aut cogitari potest, domini resurrectio, & post hanc quæcunque gloria Apostoli deinceps conspexerunt. *Gloriam tanquam vnigeniti à patre.* Gloriam, non qualis est sanctorum beatorum vel angelorum, sed gloriam verè vnigeniti. Nam hinc dicitur: Tanquam, idem

significat quod Verè. Vnigeniti autem à patre, siue, natura filij Dei. Vnigenitum enim à matre nominari, declarat hunc natura filium virginis: dici verò vnigenitum à patre, hunc natura Dei filium prædicat. *Plenum gratia & veritate.* Confirmans amplius quod verbum caro factum, nihil ob hoc diminutum sit, ait: Plenum erat gratia diuina & veritate: gratia quidem in admirandis operibus: veritate autem in doctrina. Et præterea gratia, quia cuncta poterat: veritate verò, quia nihil in eo phantasticum erat.

IN FESTO S. STEPHANI PROTOMARTYRIS.

MATTH. 23.

In illo tēpore dixit Iesus turbis Iudæorum & principibus sacerdotū, ecce ego mitto ad vos ^a prophetas & ^b sapientes & scribas: & ex illis ^c occidetis & ^d crucifigetis, & ex eis ^e flagellabitis in synagogis

vestris, & persequemini ^f de ciuitate in ciuitatē, ^g vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine ^h Abel iusti vsque ad sanguinem ⁱ Zachariæ filij ^k Barachiz, quem ^l occidistis inter templum & altare.

^m Amen dico vobis: venient hæc ⁿ omnia super generationem istam. ^o Ierusalem Ierusalem, quæ occidis ^p prophetas, & ^q lapidas eos, qui ad te missi sunt: ^r quoties volui cōgregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiti. ^s Ecce relinquetur vobis ^t domus vestra deserta. ^v Dixi enim vobis, non me videbitis ^x à modo, donec dicatis: ^y Benedictus qui venit in nomine domini.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

SAPIENTES, qui sciunt quem proferrant sermonem. *Scrib. in lege peritos. Vt ve. su. vos.* Non hos tantum præsentem dicit, sed omnem generationem malorum præcedentem & futuram: quia omnes vna ciuitas sunt, vnum corpus diaboli. *Abel iusti.* Iusticia Abel approbata est per munerum acceptionem. *Vsque ad.* Cur vsque ad hunc, cum multi post hunc occisi ante natalem Christi, & Christo nato mox pueri ab hac generatione sunt perempti: Sed quia Abel pastor ouium fuit, necatusque in agro: Zacharias sacerdos necatus est in atrio tēpli, vtriusque gradus martyres, & laicos, & officio altaris

mancipatos, sub eorum voluit intinmare vo cabulis. Zacharias qui occisus est à rege Ioas inter templum & altare, vt historia Regum narrat, filius fuit Ioiade, & in euangelio quo vtrunt Nazarei, pro filio Barachiz legitur filius Ioiade. Sed vt iusticia Ioiadæ sacerdotis predicetur ipse Barachias vocatur, id est, benedictus domini. Iste Zacharias de duodecim prophetis vnus erat, sicut pater Ioannis de prophetis vnus erat. *Super ge.* quæ à primo patricida vsque ad vltimū perditionis filium computatur: Quasi dicat, similes erūt in pena sicut sunt & in culpa. *Ierusalem.* Quia Rei citis sanguinis, & meritò: quia multotiens missi ad vos congregandos, & noluitis: *Quotians.* Ac si dicat: Ego volui, & tu noluiti: & quotquot congregaui mea voluntate semper efficaci, te nolente feci, quia semper ingrata fuisti. *Gallina.* Hoc animal magnum affectum habet

habet in filios, ita vt eorum infirmitate affecta infirmetur, & eos alis protegens contra milium pugnet. Sic Dei sapientia per carnem infirmata, protegit nos, & defendit à Diabolo. *Relinquetur.* Ciuitas auxilio Dei nudata suæ ditioni relinquetur. *Benedictus qui venit.* Hoc turbæ dixerunt domino venienti Ierusalem. Quod autem his transactis hic dominus dicit, cogit mysticè intelligi de aduentu claritatis suæ, vbi constebuntur filium quem crucifixerunt.

CATENA AVREA IN idem Euang.

Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas. Hila. Id est apostolos, qui de futurorum reuelatione prophetæ sunt de Christi agnitione sapientes, de legis intelligentia scribas. Hiero. Vel obliuiscitur: Apostolum scribentem ad Corint. varia dona esse discipulorum Christi, alios prophetas, qui ventura prædicant: alios sapientes, qui nouerunt quando debet proferre sermonem: alios scribas, in lege doctissimos, ex quibus lapidatus est Stephanus, Paulus occisus, Petrus crucifixus, flagellati in Actib. apostolorum discipuli: & persecuti sunt eos de ciuitate in ciuitatem, expellentes de Iudæa vt ad Gentium populos transmigrarent. Origen. Vel scribæ qui mittuntur à Christo, sunt secundum Euangelium quos & spiritus viuificat, & litera non occidit: sicut litera legis, quam sequentes in vanas superstitiones incurrunt. Simplex autem Euangelij narratio sufficit ad salutem. Scribæ autem legis, scribas noui testamenti adhuc per detractionem flagellant in synagogis suis: sed & hæretici qui sunt spirituales pharisæi, linguis suis Christianos flagellant & persequuntur de ciuitate in ciuitatem, interdū corporaliter, aliquando autem spiritualiter volentes eos expellere, quasi de propria ciuitate legis & prophetarū & Euangelij in aliud Euangelij. Chry. super Matth. Deinde vt ostendat quoniam non impunè hoc faciunt, ineffabilem eis ex his timorem incurrunt. vnde subditur, *Vt veniat super vos, &c.* Raban. Id est, omnis debita vltio pro effuso sanguine iustorum. Hier. De Abel quidem nulla est ambiguitas quin is sit, quem Cain frater occiderit. Iustus autem non solum ex domini nunc sententia, sed ex Genesis testimonio comprobatur, vbi accepta eius à Deo narratur munera. *Quarimus autem, quis fuerit iste Zacharias filius Barachiz, quia multos legitur Zacharias: & ne libera nobis tribueretur erroris facultas, additum est: Quem occidistis inter templum & altare.* Alij Zachariam filium Barachiz dicunt qui ex duodecim prophetis vndecimus est, patrisque in eo nomen consentit: sed vbi occisus sit inter templum & altare scriptura non loquitur, maximè cum temporibus eius vix ruina templi fuerint. Alij Zachariam patrem Ioannis intelligi volunt. Origen. Venit enim ad nos traditio talis, quasi sit aliquis locus in templo, vbi virginibus quidem licet adorare Deum, ex parte autem earum thorum virilem non permittebant in eo consistere. Maria autem postquam genuit saluatorem, ingrediens ad orandum, stetit in illo virginum loco, prohibentibus autem eis, qui nouerant eam iam filij genuisse, Zacharias dixit, quoniam

digna est virginum loco, cum adhuc sit virgo. Ergo quasi manifestissimè aduersus legem agentem occiderunt eum inter templum & altare viri generationis illius. Et sic verum est verbum Christi quod dixit ad præsentem, quem occidistis. Hiero. Hoc tamen quia de scripturis non habet auctoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Alij istum volunt esse Zachariam, qui occisus sit à Ioas rege Iudæ inter templum & altare, id est, in atrio templi. Sed obseruandum quod ille Zacharias non fuit filius Barachiz, sed Ioiadæ sacerdotis. Sed Barachias in lingua nostra benedicens Deum dicitur: & sacerdotis Ioiadæ iusticia Hebræo nomine demonstratur. In euangelio verò quo vtuntur Nazarei, pro filio Barachiz, filium Ioiadæ scriptum reperimus. Rem. Quærendum est autem quomodo vsque ad sanguinem Zachariæ dixerit, cum plurimorum sanctorum sanguis postea sit effusus? Solutur autem sic: Abel pastor ouium in campo fuit occisus. Zacharias fuit sacerdos & in atrio templi interfecit. Ideo ergo dominus hos duos commemorat, quoniam per hos omnes sancti martyres designantur, laicalis scilicet & sacerdotalis ordinis. Chryl. in hom. Abel etiam commemorauit, ostendens quoniam ex inuidia essent Christum & discipulos eius occisuri. Zachariæ autem mentionem fecit, quoniam duplex præsumptio fuit in eius occisione. non enim solum in sanctum hominem facta est, sed & in loco sancto. Orig. Zacharias etiam interpretatur memoria Dei. omnis ergo qui memoriam Dei disperdere festinat, in eis quos scandalizat, Zachariæ sanguinè videtur effundere filij Barachiz. Per benedictionem enim Dei, memores sumus Dei. Ab impiis etiam memoria interficitur Dei, quando & templum Dei à lasciuia corrumpitur, & altare eius per negligētiam orationum sordidarum sordidatur. Abel autem lactus interpretatur. Qui ergo non recipit quod scriptum est, Beati qui lugent: sanguinem effundit Abel, hoc est, veritatem lactus salutaris. Effundunt etiam aliqui veritatem scripturarum: quasi sanguinem earum, quia omnis scriptura nisi secundum veritatem intelligatur, mortua est. Chry. in hom. Et vt omnem excusationem illis adimeret, ne dicerent quoniam ad gentes eos misisti, propter hoc scandalizati sumus, prædixerat quod ad eos essent mittendi discipuli. & ideo de vltione eorum subditur: *Amen dico vobis, venient hæc omnia super generationem istam.* Glo. Non hostantum præsentem dicit, sed omnem generationem præcedentem & futuram: quia omnes vna ciuitas sunt, & vnum corpus diaboli. Hiero. Regula autem scripturarum est, duas generationes bonorum & malorum nosse. De generatione bonorum dicitur, Generatio iustorum benedictur: de malis verò in præsentem loco, generatio viperarum. Ergo & isti quia similia, sicut Cain, & Ioas contra apostolos gesserunt: de vna generatione esse referuntur. Chryl. in hom. Vel aliter: quia gehennæ pena quam eis comminatus fuerat, tardabat. Committatur etiam eis præsentia mala, cum dicit, *Venient hæc omnia super generationem istam.* Chry. super Matt. Sicut enim omnia bona quæ in singulis generationibus à constitutione mudi omnes sancti merebantur, illis nouissimis sunt donata, qui receperunt Christum: sic omnia mala, quæ in singulis generationibus à constitutione mundi pati meruerunt omnes iniqui, super nouissimos Iudæos venerunt,

scripturæ cælatus est in historia rei propositæ, ut
 omnis scriptura à mediocribus quidem secundum
 historiam intelligatur: à spiritualibus autem & per-
 fectis secundum mysterium spirituale. Hac præmis-
 sa præfatione, redeamus ad verbum: Quoniam si-
 cut in ipsis prophetis recedentibus ab hac vita,
 corpora quidem eorum erant in sepulchris, ani-
 mæ autem, & spiritus in regione viuorum: sic &
 in prophetis dictionibus est animaduertendum;
 ut narratio quidem eorum secundum historiam
 simplicem sit corpus: spiritualis autem sensus, &
 ipsa scripturarum intima veritas, sit anima, & spi-
 ritus qui inhabitat in narrationibus simpliciori-
 bus secundum historiam. Sepulchra autem prophe-
 tarum non inconuenienter possumus existimare
 literas ipsas scripturarum, & libros, in quibus col-
 locata narratio permanet, quasi corpus aliquod
 positum in sepulchris. Qui ergo spiritualia scriptura-
 rum, & veritatem earum interiori cælata intelli-
 gunt, & suscipiunt, habent in se animas & spiritus
 prophetarum, ipsi quasi regio viuentium prophe-
 tarum effectus: Qui autem illa non capiunt, neque
 requirunt, sed simplicem narrationem & historiam
 rei solam aut edunt: corpora prophetarum colunt
 in literis posita, & in libris quasi in quibusdam se-
 pulchris: quales fuerunt & pharisæi, qui recte pha-
 risæi sunt appellati, id est præcis: qui spiritualia pro-
 phetarum à corporali historia præciderunt, quasi
 animam prophetarum expellentes à corpore, &
 occidentes ipsas prophetas, & exanimis facien-
 tes quasi nihil spirituale habentes. Et vere hypocri-
 tæ sunt: sola sepulchra prophetarum corporalem
 historiam continentia edificantes & ornantes, id
 est, scripturas ipsas, & libros prophetarum studen-
 tes: qui non intelligentes, quod corpora mortua
 colentes, id est, historiales narrationes, videntur
 quidem pie agere circa memoriam prophetarum,
 impij autem sunt: & non esse se socios eorum qui
 interfecerunt prophetas per hoc ipsum defendere
 volunt: arguuntur autem adicientes super faci-
 notam eorum, qui interfecerunt prophetas, & im-
 plentes mensuram iniquitatis ipsorum per hoc ipsum
 quod non credunt in Christum, quem non sim-
 plices historiarum prophetarum, sed spiritualis earum
 prædicat sensus. Scio autem indubitanter, quod
 ubique causa incredulitatis Iudeorum exitit ista,
 ut non intelligerent Iesum quasi Christum Deum
 quoniam semper animum suum dederunt circa
 historias corporales, nihil spirituale in eis credere
 volentes. Vt puta exempli intro iucimus causa,
 quod in Zacharia prophetatur & dicitur, Quasi
 super asinam, & pullum ingressurus in Hierusalem,
 & exterminatoris curus ex Effrem, & equum ex
 Hierusalem. Hoc si quis secundum literarum histo-
 riam intelligere velit de Christo, non conuenit.
 Nec enim exponitur Christus exterminasse ex
 Effrem corporales ac sensibiles curus, nec equum
 corporalem ab Hierusalem corporali. Sed si vide-
 ris apud hæreticos conuentus ipsius mendacij
 quasi quodam ingo copulatos, & inter se male con-
 cordes, quos sermo veritatis destruere solet: vide-
 bis quomodo Christus Dei verbu exterminat cur-
 rus spirituales ex Effrem spirituali. Effrem enim sem-
 per in figura hæreticorum ponitur qui se separa-
 uerunt à Christi ecclesia, sicut Effrem à tribu Iu-
 da. Sic enim spiritualiter equum, & ascensorem A-
 gyptiorum proiecit in mare sermo diuinus, id est,
 impium virum cum diabolo ascensore, & indaga-

tore ipse. Sic & equum exterminauit ab Hieru-
 salem, quicunque diabolo ascensori subiectus fue-
 rit, & non Christo, sicut illi equi acceptabiles. Chri-
 sti, de quibus dicit Abacac, Quis ascendet super
 equos tuos? & equitatus tuus sanctus: id est super
 Apostolos, ceterosque sanctos in quibus habitat
 Christus. Propterea dicimus, hi in ciuitibus, osten-
 dentes Effrem: & hi in equis, ostendentes aduer-
 sarios Hierusalem: nos autem in nomine Dei no-
 stri magnificabimur: ipsi obligati sunt, & cecide-
 runt: nos vero surreximus, & erecti sumus. Qui te-
 stimonium sibi reddat, quod filij sunt eorum, qui
 interfecerunt prophetas, per hoc ipsum quod im-
 plent mensuram patrum suorum, super illorum
 incredulitatem adicientes incredulitatem in Ie-
 sum: quæ non aliunde descendit, nisi ex eo quod
 non alibi vacat nisi circa ædificia sepulchrorum
 prophetarum, id est, circa diligentias propheti-
 carum literarum tantummodo atque librorum.
 Alij autem sunt scribæ infelices legis, alij autem
 sunt scribæ, qui mittuntur à Christo secundum
 euangeliu, cuius & spiritus viuificat, & litera non
 occidit, sicut litera legis: quoniam litera legis se-
 quentes in infidelitatem & in vanas superstitione-
 nes incurunt. Literam autem euangelij, qui se-
 quuntur, id est, simplicem narrationem ipsius, sal-
 uantur: quoniam & ipsa sola euangelij narratio
 simplex sufficit simplicioribus ad salutem. Et si
 videris scribas legis & pharisæos agentes non so-
 lum aduersus sapientes euangelij, & quæ Christi
 sunt prophetantes, sed etiam aduersus scribas no-
 ui testamenti: videbis quomodo quantum ad se
 occidunt Christi prophetas, & scribas crucifigunt
 per detractionem verborum suorum, flagellant in
 synagogis suis. Frequenter ergo audire est apud
 hæreticos, qui sunt spirituales pharisæi, quomodo
 linguis suis quasi quibusdam verberibus malilo-
 quij sui Christianos flagellant, & persequuntur de
 ciuitate in ciuitatem, interdum quidem & cor-
 poraliter, aliquando autem spiritualiter, volentes
 eos expellere quasi de propria ciuitate legis, &
 prophetarum, & euangelij, & Apostolorum, & in
 aliam, & extraneam quandam ciuitatem euange-
 lij alicuius alterius mendacibus persuasionibus
 suis quasi persecutionibus pellunt. Secundum
 quod & Apostolus dicebat propter falsos Apосто-
 los, Miror quod sic cito transferamini ab eo, qui
 vos vocauit in gratiam Christi, in aliud euange-
 lium, quod non est aliud, nisi sunt quidam qui con-
 turbant vos. Propter quod venit super eos omnis
 sanguis iustus, quem effundant per hoc ipsum
 quod euertere volunt veritatem scripturarum,
 quæ recte sanguis & vita dicitur scripturarum:
 quia omnis scriptura, nisi secundum veritatem in-
 telligatur, mortua est. Effundunt ergo veritatem
 scripturarum quasi sanguinem earum, sicut effu-
 sus est sanguis Abel. Et non solum tunc vox san-
 guinis Abel clamabat ad Deum, sed semper veritas
 scripturarum ab impijs effusa, secundum quod di-
 ximus à sanguine Christi, id est, à veritate euange-
 lij cœpta, per omnes scripturas interpellat ad
 Deum, aduersus eos qui auertere eam volunt: &
 sanguis testamētis, id est, veritas scripturarum pro-
 pheticarum, aduersus eos qui immundam eam
 existimauerunt, & noluerunt sanctificari in ea quasi
 in sanguine viuo, & sanctificant. Sic effundunt
 etiam sanguinem Zachariæ, qui interpretatur me-
 moria Dei. Omnis enim, qui memoriam Dei pere-
 dere festinat in eis, quos scandalizat, Zachariæ
 sanguinem videtur effundere filij Barachiz, qui &
 ipse interpretatur benedictio Dei. Per benedi-
 ctionem Dei memores sumus Dei. Si autem nec
 Abel nomen indiscussum debemus relinquere,
 dicimus quod Abel luctus interpretatur. Qui ergo
 suscipit quod scriptum est, Beati, qui lugent,
 saluat Abel: qui autem non recipit, sanguinem ef-
 fundit Abel, hoc est veritatem luctus salutaris. Pro-
 pterea implebitur super ipsam, quod scribit, Vah
 vobis, qui ridetis nunc, quoniam plangentis, & fle-
 bitis. Inter templum, & altare ab impijs memoria
 interficitur Dei, quando & templum Dei à lasciu-
 ijs corrumpitur, & altare ipsius per negligentiam
 orationum sordidarum coinquinatur, quando &
 oratio alicuius fit in peccatum ipsius: sicut & de
 oratione Iudæ dictu est, Et oratio eius fiat in pec-
 catum eius. Hierusalem Hierusalem, quæ occidis pro-
 phetas, & lapidas eos, qui ad te mittuntur: quoties vo-
 lui congregare filios tuos sicut gallina congregat pullos
 suos sub pennas, & noluit: ecce relinquetur vobis domus
 vestra deserta. Dico enim vobis: quoniam amodo non me
 videbitis, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine
 domini. Dignum est querere, quomodo coram au-
 ditoribus loquens saluator, inter quos erant Scri-
 bæ & Pharisæi, qui gloriabantur, quæ legis sunt, &
 prophetarum caute cognoscere: quæ ratione dixit
 Hierusalem occidisse Prophetas, & lapidasse ad se
 transmissos, cum non satis talis prophetetur hi-
 storia in scripturis veteribus quæ legebantur in
 synagogis eorum. In lacum quidem luti missum
 Hieremiam legimus, non tamen interfecit in
 Hierusalem. Sed nec Esaiam, vel Ezechielem, vel
 aliquem Prophetarum tale aliquid legimus pas-
 sum, in quantum suggerit memoria mea. Sed ser-
 uans in secundo libro Paralipomenon, vbi multa
 de Prophetis clari scripta sunt, inuenio quod A-
 iratus Ananiam Prophetam se arguentem posuit
 quidem in carcerem, nil tamen amplius fecit in
 eum. Sed & Michæam Achab prophetantem ad-
 uersus se, iussit quidem in domum carceris ire, &
 manducare panem tribulationis, non tamen &
 occidit. Vnum autem legimus lapidatum Zacha-
 riam filium Ioiadæ sacerdotis, & populum arguen-
 tem. Non ergo inuenimus in Hierusalem Prophe-
 tas occisos amplius, vel lapidatos præterquam di-
 xi transmissos ad Hierusalem. Propter ea viden-
 dum ne forte oporteat ex libris secretionibus, qui
 apud Iudæos feruntur, ostendere verbum Chri-
 sti: & non solum Christi, sed etiam discipulorum
 eius Stephani quoque martytis, & Pauli Apосто-
 li. Stephanus enim sic dicit, O dura ceruice, &
 non circumcisi corde, & auribus, vos semper spiri-
 tui sancto resistitis, sicut patres vestri. Quæ enim
 Prophetarum non sunt persecuti? & occiderunt
 eos, qui annunciabant aduentum iusti, cuius nunc
 vos proditores, & interfectores estis. Et post hoc
 expulerunt eum extra ciuitatem, & lapidabant
 Stephanum clamantem, & dicentem. Paulus au-
 tem in Epistola ad Thessalonicenses prima, de in-
 terfectione Prophetarum, talia dicit, Vos imitato-
 res facti estis ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa
 in Christo Iesu: quoniam eadem passi estis & vos
 à contribulibus vestris sicut & ipsi à Iudæis, qui
 & dominum occiderunt Iesum, & prophetas, &
 nos persecuti sunt, & Deo non placent. Ad He-
 bræos autem ita, Lapidati sunt, secti sunt, tentati
 sunt, in gladio mortui sunt. Circueiunt in melo-

ris, in pellibus caprinis egentes, & angustiati, af-
 flicti doloribus, quorum non fuit dignus mun-
 dus, in solitudinibus errantes, & in montibus,
 & speluncis, & foueis terræ. Fertur ergo in scri-
 pturis non manifestis seruatum esse, Esaiam, &
 Zachariam occisum, & Ezechielem. Arbitror
 autem circuisse in melotis in pellibus caprinis
 Heliam, qui in solitudine, & in montibus va-
 gabatur. Sed pone aliquem abdicare Epistolam
 ad Hebræos quasi non Pauli, nec non & secre-
 tum abiicere Esaiæ: sed quid faciat in sermones
 Stephani, vel Pauli ad Thessalonicenses de Pro-
 phetis interfectis prolatos, vel ipsius domini no-
 stri? Aut quomodo abdicet illud, quod ad Timo-
 theum Paulus protulit dicens, Sicut Ioannes, &
 Mambres resistunt Moyfi, sic & isti resistunt ve-
 ritati? Nec enim scimus in libris canonizatis hi-
 storiam de Ianne, & Mambre resistuntibus Moy-
 si. Si autem aspiciat & quod ad Corinthios prima
 positum est, Quæ oculus non vidit, nec auris audi-
 uit, nunquid poterit hæc omnia aliquis abdicare?
 Hæc omnia diximus discutientes sermonem, non
 ignorantes, quod multa secretorum facta sunt à
 quibusdam impijs, & iniquitatem in excelsum
 loquentibus: & vtuntur quibusdam fictis Hypi-
 thiani, alijs autem qui sunt Basilidis. Oportet ergo
 caute considerare, vt nec omnia secreta, quæ fe-
 runtur in nomine sanctorum, suscipiamus, propter
 Iudæos, qui forte ad destructionem veritatis scri-
 pturarum nostrarum quædam sinxerunt confir-
 mantes dogmata falsa: nec omnia abiiciamus, quæ
 pertinent ad demonstrationem scripturarum no-
 strarum. Magni ergo viri est audire, & adimplere
 quod dictum est, Omnia probate, quod bonu est,
 tenete. Tamen propter eos, qui non possunt quasi
 trapezita inter verba discernere vtrum vera ha-
 beatur an falsa, & non possunt semetipsos caute ser-
 uare, vt verum quid teneant apud se, ab omni au-
 tē specie mali abstineant: nemo vti debet ad confir-
 mationem dogmatum libris, qui sunt extra cano-
 nizatas scripturas. Tamen si quis suscipit ad He-
 bræos quasi epistolam Pauli, dicit, quod pluralia
 non debemus omnino referre ad plures. Nec enim
 plures ferrati sunt, sed Esaias solus, nec plures la-
 pidati sunt, nisi Zacharias tantummodo filius Ioi-
 adæ, nec occisione gladij, nisi Zacharias filius Ba-
 rachiz. Sed & in melotis, & in pelle caprina He-
 lias, & cætera similia. Adhuc autem queramus,
 quod in Luca scriptum est dicente domino, quod
 non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Si
 ergo non capit Prophetam perire extra Hierusa-
 lem, id est, interfici: si post destructionem Hierusa-
 lem iam nemo propheta est, ne forte qui interfici-
 tur extra Hierusalem Propheta, falsum verbum
 Christi demonstrat: si autem cogunt nos scriptu-
 ræ propter Agabum, & filias Philippi Euangeli-
 stæ, non propter falsos Phrygiæ prophetas, quæra-
 mus ne forte omnis iustus sit in Hierusalem, &
 non extra Hierusalem. Quoniam non capit eum,
 qui est extra Hierusalem, passionibus affici pro-
 pter verbum. Sed quomodo Hierusalem occidit
 Prophetas videndum. Existimo autem, sicut vul-
 gariter dicere solent, clamauit ciuitas, tanquam si
 dicatur qui sunt in ciuitate: item ciuitas egressa est
 obuiam ei, id est, qui sunt in ciuitate: sic Hierusa-
 lem occidit Prophetas, id est, qui erant in Hierusa-
 lem: quorum causa dictum est Hierusalem occi-
 disse Prophetas. Et si ciues pro ciuitate ponuntur,

iterum occurrit ad quaestionem, qui sunt dicendi filij Hierusalem: de quibus dictum est, Quoties volui congregare filios tuos? Sed dicimus semper civium successores, filios praecedentium dici. Hierusalem autem, quae libera est a servitute peccati, quae sursum est conuersatione, quae est mater nostra, non occidit Prophetas, nec lapidat eos, qui mittuntur ad eam. Aliud est, quod secundum similitudinem illius Hierusalem occidentis & lapidantis Prophetas frequenter sunt quidem in ista Hierusalem imperiti constituti, & Deum non mentes: qui quantum ad se, occidunt & lapidant verbis sine iudicio prolatis viros verbo, & vita prouectos, & ecclesiarum quidem canonem non requirentes: propter profunditatem autem dogmatum suspecto ab his, qui consueti sunt noua quadam dicere, & non attendentes verbum sanum domini nostri Iesu Christi. Dicit ergo dominus ad Hierusalem interfetricem, & lapidatricem Prophetarum, Quoties volui congregare filios tuos sicut gallina pullos sub alas, & noluitis? Quomodo hic dominus Iesus quasi qui frequenter voluit congregare Iudaeos, non autem congregauit propter contumaciam nolentium credere, ita dicit, Quoties volui: cum sit manifestum semel eum docuisse in corpore Iudaeos? Sed non solum in praesentia, verum etiam substantialiter semper Christus praesens fuit & in Moysse, & in Prophetis: magis autem & in angelis ministrantibus salutis humanae, & per singulas generationes: sic impletur, Quoties volui. Per singulas enim generationes semper voluit, & festinauit perficere voluntatem patris in eis: & si non in corpore constitutus, sicut nunc in fine saeculorum, tamen semper festinauit congregare filios Hierusalem. Ipsi enim volentis congregare filios Hierusalem voces habentur in lege, & in Prophetis. Et de ipso scriptum est, Expandens alas suas accepit eos, & suscepit eos super scapulas suas, & quotidianum opus est Christi, congregare filios Hierusalem: de quibus & in Esaiam & in reliquis Prophetis plura dicuntur: & quotidie Dei filius congregat dispersos filios Dei, sicut gallina pullos suos sub pennas suas. Si quis autem non fuerit congregatus, iudicabitur quasi qui noluerit congregari ab eo. Venit enim filius hominis querere quod perierat, & saluare: & mortuus est non pro gente sola, sed ut dispersos filios Dei congregaret in vnum. Iudaeis quidem qui erant filij illius Hierusalem quae erat deorsum comminatur, & nolentibus congregari sub pennas suas dicens, Ecce nunc relinquetur vobis domus vestra deserta. Semper autem eis qui noluerunt congregari sub pennas ipsius, comminari & dicere Christus videtur, Ecce nunc relinquetur vobis domus vestra deserta: id est anima vestra, & corpus. Non solum enim corpus, sed etiam anima peccantium, deserta relinquitur: & sicut in deserto, vulpes faciunt in eis foueas, & serpentes generatio viperarum cubationes. Dicit autem nolentibus congregari ad se, Non me videbitis a modo donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine domini. Et nec Iudaei tunc Christum viderunt: nec enim visus est eis resurgens a mortuis sicut prius, sed iudicio & gratia patribus tantummodo dignis: Et donec intelligentes desertionem propriam dixerint poenitentes, Benedictus qui venit in nomine domini: non videbunt filium Dei, nec videbunt verbum eius nec considerabunt pulchritudinem sapientiae

Dei. Sed & si ex nobis noluerit aliquis congregari sub pennas Christi, sed operibus malis recusaue- rit congregari sub pennas eius: iam non videbit verbum Dei maxime ex tempore illo ex quo congregantem illum per singulos dies refugit actu magis quam corpore: & tantisper non videbit pulchritudinem verbi, id est, Christum, donec conuersus & poenitens a proposito malo dicat, Benedictus qui venit in nomine domini. Tunc enim verbum Dei benedictum, & benedicta sapientia Dei veniens venit in nomine Dei patris super cor hominis, quando fuerit quis conuersus ad Deum.

S. HILARII EPISC. PI- Euaorum superioris Euang. expositio.

A Iudaeis propter Apostolos, qui de futuro- rum reuelatione prophetae sunt, & de Christi agnitione sapientes, de legis intelligentia scribae, caecos, lapidatos, crucifixos, & ad ciuitatibus in ciuitates figatos omnis sanguis iustorum ab Abel vsque ad Zachariam redundauit: ut quibus obedi- tum si fuissent, propriorum criminum esset venia praestita, ab his ob eosdem interemptos poena in eos qui peremerint, paternorum quoque faci- norum cogere. Hierusalem, Hierusalem que inter- ficis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, &c. Inter multa oburgationum genera semper misericordiae suae protestat affectum, cuius hinc om- nis querela est, quod regredi in salutem, quam praestabat, obnuerent. Occiderant enim prophe- tas, & ad se missos lapidauerant. Hierusalem. In Ci- uitatis nuncupatione, habitantium facinus ostenditur. Et idcirco Abel sanguis & Zachariae in hac eorum posteritatem venturus ostenditur: quia iam in his habitas Christus & praedicans erat pas- sus. Quod si creditum ei fuisset, non solum extra poenam necis prophetarum credentium fides fuisset: Sed illam ipsam dominicae passionis sententiam esset venia consecuta. At vero cum nec post resur- rectionem creditum ei fuerit, etiam vltio ab his Abelis & Zachariae sanguinis reposcitur. Quam- uis enim corporeus haec loquatur, & opem vni- uersis homo repetitus exhibeat: frequenter tamen congregare eos voluit praedicationibus propheta- rum. Sed frustra hunc impedit affectum & in casum. Tanquam gallina congregans pullos suos continere eos sub alis suis voluit: terrena videlicet nunc & domestica auis factus, quondam corporis sui, tanquam alarum operimento, calorem ut pul- lis suis vitae immortalis indulgens, & in volatum velut in noua generatione producus. Pulli enim alia nascendi ratio est, alia viuendi. Nam primum ouorum testis tanquam claustrum corporis conti- nentur: dehinc postea parentis sollicitate conso- ti, exeunt in volatum. Huius igitur familiaris ac penae terrenae auis more, congregare eos intra se voluit, ut qui conditione nascendi editi iam fuisset, nunc alterius generationis ortu & calore confouentis renati, in caeleste regnum, tanquam pennatis corporibus euolarent. Quod quia noluerunt, domus eorum deserta & vacua relinque- tur, id est, indigni habitatione sancti spiritus erunt: sua enim domus, non Dei esse coeperunt & in con- tumacia infidelitatis manentes, vsque in id tem- pus eum non videbunt, quo in Domini nomine reuertentem, etiam inuita infidelitatis confessio- ne benedicent,

S. HIERO.

S. HIERON. PRESBY- teri in idem Euang.

Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, &c. Hoc quod antea dixeramus: imple- mentur mensuram patrum vestrorum: ad personam do- mini pertinere, eo quod occidendis esset ab eis: potest & ad discipulos eius referri, de quibus nunc dicit: Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapien- tes, & scribas: & ex illis occiditis, & crucifigitis, & flagellabitis in synagogis vestris: & perseque- mini de ciuitate in ciuitatem: ut impleatis mensuram patrum vestrorum. Simulque obserua iuxta Apostolum scribentem ad Corinthios, varia esse dona discipulorum Christi. Alios prophetas, qui ventura praedicant. Alios sapientes, qui nouerunt quando debeant proferre sermonem. Alios scribas in lege doctissimos: ex quibus lapidatus est Stephanus: Paulus occisus: crucifixus Petrus: flagellati in Actibus Apostolorum discipuli: & persecuti eos sunt de ciuitate in ciuitatem: expel- lentes de Iudaea, ut ad gentium populum trans- migrarent. Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram a sanguine Abel iusti, &c. De Abel nulla est ambiguitas, quin is sit quem Cain frater eius occidit. Iustus autem non solum ex domini nunc sententia, sed ex Genesis testimonio comprobatur: ubi accepta eius a Deo narratur munera. Querimus quis iste sit Zacharias filius Barachiae: quia multos legimus Zacharias. Et ne libera nobis tribueretur erroris facultas additum est: quem occiditis inter templum & altare. In di- uersis diuersa legi: & debeo singulorum opinio- nes ponere. Alij Zachariam filium Barachiae di- cunt, qui in duodecim prophetis vndecimus est: patris cum in eo nomine consentiat: sed ubi occisus sit inter templum & altare, scriptura non loqui- tur: maxime cum temporibus eius vix ruinae tem- pli fuerint. Alij Zachariam, patrem Ioannis intel- ligi volunt: ex quibusdam apocryphorum som- niis approbant, quod propterea occisus sit: quia saluatoris praedixit aduentum. Hoc quia descri- pturis non habet autoritatem, eadem facilitate con- temnitur, qua probatur. Alij istum volunt esse Zachariam, qui occisus est a Ios rege Iudae inter templum & altare, sicut Regu narrat historia. Sed obseruandum, quod ille Zacharias non sit filius Barachiae, sed filius Ioiaedae sacerdotis. Vnde & scriptura refert: Non fuit recordatus Ios patris eius Ioiaedae, quia sibi fecisset bona. Cum ergo & Zachariam teneamus, & occisionis consentiat lo- cus: querimus quare Barachiae dicatur filius, & non Ioiaedae? Barachia lingua nostra, benedictus domini dicitur: & sacerdotis Ioiaedae iusticia, He- braeo nomine demonstratur. In Euangelio quo vtuntur Nazareni, pro filio Barachiae, filium Ioia- edae reperimus scriptum. Simpliciores fratres inter ruinas templi & altaris: siue in portarum exitibus, quae Siloam ducunt, rubra saxa monstrantes, Za- chariae sanguine putant esse polluta. Non condem- namus errorem, qui de odio Iudaeorum, & fidei pietate descendit. Dicamus breuiter quare sanguis Abel iusti, vsque ad Zachariam filium Barachiae ab illa generatione requiratur, cum neutrum eorum occidit. Regula scripturarum est, duas genera- tiones bonorum & malorum nosse, hoc est, singu- lorum singulas. De bonis sumamus exempla:

Quis ascendet in montem domini? aut quis re- quiescet in monte sancto eius? Cumque plures qui ascensuri sunt in montem domini descripsisset, qui diuersis fuere aetatibus, postea inferat: Haec est generatio querentium dominum: querentium faciem Dei Iacob. Et in alio loco de omni- bus sanctis: Generatio iustorum benedicetur. De malis vero, ut in praesenti loco: Generatio viperarum. Et: Requiritur omnia a generatione ista. Et in Ezechiel cum peccata terrae descripsisset, sermo propheticus adiecit: Si Noe, & Iob, & Daniel ibi fuerint inuenti, non dimittam peccata terrae illi: Omnes iustos qui similes forent virtutibus eorum, per Noe, & Iob & Daniel, volens intelligi. Ergo & isti qui similia Cain & Ios contra Apo- stolos gesserint, de vna generatione esse referuntur. Hierusalem, Hierusalem quae occidis, &c. Hierusa- lem, non saxa & aedificia ciuitatis, sed habitatores vocat quae plorat patris affectu: sicut & in alio loco legimus, quod videns eam fleuerit. In eo autem quod dicit: quoties volui congregare filios tuos: omnes retro prophetas a se missos esse testatur. Gallinae quoque similitudinem congregantis sub alas pullos suos, in caetero Deuteronomij legimus: Sicut aquila protegit nidum suum, & super pullos suos desiderauit: expandens alas suas suscepit eos: & tulit super pennas suas. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Hoc ipsum ex persona Hieremiae iam ante dixerat: Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam: facta est mihi hereditas mea quasi spelunca hyenae. Desertam Iudaeorum domum, id est, templum illud quod fulgebat augu- stius, oculis comprobamus: quia habitatorem Christum perdidit: & hereditatem praeripere ge- stiens, occidit haeridem. Dico enim vobis: non me videbitis, &c. Ad Hierusalem loquitur, & ad populum Iudaeorum. Versiculum autem istum, quo & par- uuli atque lactentes in ingressu Hierusalem domini saluatoris vsi sunt: quando dixerunt: Benedi- ctus qui venit in nomine domini, ofanna in excel- sis: sumpsit de centesimo decimo septimo psalmo: qui manifeste de aduentu domini scriptus est. Et quod dicit, hoc vult intelligi: Nisi poenitentiam egeritis: & confessi fueritis ipsum me esse, de quo prophetae cecinerunt, filium omnipotentis patris: meam faciem non videbitis. Habent Iudaei datum sibi tempus poenitentiae: consiteantur benedi- ctum qui venit in nomine domini: & Christi ora conspicient.

S. IOANNIS CHRYSO- stomi Episcopi Constantinopol. in su- perius Euang. Hom.

Nunc per ex aggerationem Pharisaeos redar- guens, inquit, Quia mittam ad vos Prophetas, & sapientes, &c. Nam, ne dicere possint, quia, & si do- minum crucifiximus, seruis tamen, si tunc fuisset, pepercissimus. Ecce, inquit, seruis vobis ipsos quoque Prophetas mittam, nec abstinebitis a sanguine ipsorum. His ostendit non esse mirum, si a filiis illorum occideretur, cum simulatione, do- lo, cupiditateque caedis non pari patres superant suos, ad haec inanem gloriae iactantia incensi facile monstrantur. Quod enim dicunt, Si fuisset in diebus patrum nostrorum, non consensissimus effusioni sanguinis Prophetarum: verbis solummodo

EE 2 modo

plura desideras, & mundum potest superflua cuncta proicere, etiam sic agrotant quid faciendum sit, dicit; Vt, qui letantur in possessionibus, sicut non letantes sint; & qui habent, tanquam non retinentes, qui vivunt hoc mundo, tanquam non vententes. Perspicias qualia sunt, quae iubet? Vis ut alium etiam medicum conuocemus? mihi ita videtur. Non enim isti sicut medici corporis inter se ambitionis causa ita certant, ut plerumque diem suum agrotus propter contentionem eorum obeat, sed ad laboratum sanitate solummodo respiciunt. Noli ergo multitudinem eorum formidare, vnus in omnibus loquitur Christus: age igitur, audi quam grauiter hunc morbum alius, imo magister omnium castiget. Non potestis, inquit, Deo simul, & mammonae seruire. Quomodo autem haec erant, & quomodo concupiscentiam deponemus, inquit? Audi eum, nec enim id praetermisit, sed quomodo id poterimus facere perdocuit. Nolite, dicens, in terris thesaurizare, vbi tinea, & arugo demolitur, vbi fures effodiunt, & furantur: Perpendis quomodo tum a loco, tum ab huius cupiditatis furore ab hac abducens auaritia, Deo affigit, vnde nihil potest asportari. Nam, si diuitias vestras ad transponetis, vbi nec tinea, nec arugo demolitur, nec fures effodiunt, atque furantur, & hanc facillime agritudinem depelleris, & animam in magna rerum copia constituetis. Ad haec quemadmodum medicus exemplo terret, quia ille, atque ille, inquit, aqua frigida vsus, perit: sic etiam ipse, ut moderatiorem te faciat, diuitem vitae, ac sanitatis cupidum inducit, quem auaritia impeditum, non fuisse optata consequentum ostendit. Alius deinde euangelista in flammis laborantem, diuitem in medium adduxit, qui nec stillam aquae potuit inuenire. Facilia v. r. haec esse ostendit, dicens: Respice ad vultum tuum: adque infirmitatem tuam descendit, ut nec diuitem desperare permittat. Nam, quae hominibus impossibilia sunt, inquit, ea Deo possibilia sunt. Ita, & si diues es, memento tamen tibi facile potes: non enim ditati prohibuit, sed diuitis seruire, & huic cupiditati affigi vetuit. Quomodo igitur possibile est diuitem saluari? Si, quae habet, communia sibi cum indigentibus sint, qualem Iob illum fuisse non ignoramus. Si cupiditatem superflui ab animo euellat, si vltra necessarium vsum minime procedat. Praeterea publicanum etiam agrotantem tibi proponit, qui, etsi magno aestu auaritia febricitaret, (quid enim publicano rapacius?) velociter tamen liberatus, quoniam praecipis medici paruit, exitium habendi contemptum complexus est. Quid plura? omnes discipuli Christi his agritudinibus, quibus & nos laborantes, facillime curati fuerunt, quorum singulos, ne desperemus, nobis proponit. Hunc igitur ipsum publicanum considera, quomodo quadruplum captarum a se rerum, & mediam omnium rerum suarum partem daturum se pollicetur, ut Iesum recipiat. Sed ardes tu, atque inflammans cupiditate peccatiarum. Habes igitur, quae omnium sunt quasi tua, plura tibi dat quam postules, diuitum omnium orbis domos tibi aperit. Qui enim patrem, aut matrem, aut agros, aut domum dimiserit, ceterum accipiet. Ita non pluribus solum potieris, verum etiam difficilem hanc sicut restingues, omnia facilius ferens, non modò plura non desiderans, sed ipsa etiam plerumque necessaria contemnens. Nam & Paulus, cum

Luce 1.

Mat. 10.

Luce 5.

Luce 19.

Phil. 4.

esuriret, tunc magis letabatur, quam quando comedebat: sic & athleta coronas ex certaminibus meriturus, certandi laborem non fugit, ut in otio viuat: & mercator, qui transmarinarum mercium lucra gustauit, desidiosè viuere non sustinet. Et nos igitur, si fructus spirituales gustabimus, praesentia certe vniuersa vilipendemus, futurorum cupiditate, quasi optima quadam ebrietate capti. Bibamus igitur de fonte spiritali, ut & praesentium tumultu, atque turbatione liberemur, & futuram beatitudinem consequamur, gratia, & misericordia domini nostri Iesu Christi, Amen.

AVCTORIS DICTI IMPERFECTI in Mattheum in idem Euang. Homilia.

Ideo, ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex ipsis occidetis, & crucifigetur. Prophetas, & sapientes, & scribas, Apostolos dicit. Prophetas enim erant, quia propheticis spiritu erant repleti. Sapientes autem erant corde, sicut propheta dicit de eis: Et eruditos corde in sapientia. Scribae autem erant corde, quia de thesauris suis noua & vetera proferebant. Sed primum videamus, qua causa dicitur: *ideo, ecce ego mitto ad vos: superius dixerat: Vae vobis Scribae, & Pharisei hypocritae, qui aedificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum non essemus socii eorum in sanguine prophetarum: id est, quoniam aedificatis sepulchra prophetarum, & per hoc non solum verbis, sed & ipsis aedificationibus dicitis, si in diebus patrum nostrorum fuissetis, non essemus socii eorum in sanguine prophetarum: volentes vos iustificare coram hominibus, qui secundum visionem operum iudicant, & non coram Deo, qui corda cognoscit: quod est hypocritarum. Ideo dixit Iesus turbis Iudaeorum, & principibus sacerdotum: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, & ex ipsis occidetis, & crucifigetur. Et persequemini de ciuitate in ciuitate, ut mensuram homicidarum patrum vestrorum non bene plenam impleatis, peiora facientes patribus vestris. Quoniam illi quidem prophetas occiderunt, vos autem ipsum dominum prophetarum. Illi enim eos, qui annuntiabant venturum filium Dei: vos autem eos, qui eum iam aduenisse testantur, ut sic per ipsa opera vestra homicidialia, testimonium vobis reddatis, quia filij estis patrum homicidarum: ut non solum sanguis istorum sanctorum, vtrum etiam propter istorum sanguinem, omnis sanguis praecedentium sanctorum veniat super vos. Nunc virtutem ipsorum verborum videamus. Ostendit eis, quia intelligit corda ipsorum, quia tales sunt, ut faciant quod fecerunt patres eorum. Nam apud Deum, qui hominem occidere disponit, antequam occidat, quasi homicida habetur. Et qui adulterium committere ausus est, antequam committat, iam ad alter est ante Deum. Et qui perire paratus est, antequam periret, iam periturus videtur: quia Deus non ex operibus iudicat, sed ex cogitationibus cordis, dicente Apostolo: Testimonium reddente conscientia eorum, etiam cogitationibus inuicè accusantibus se, aut etiam defendentibus se in die, quum iudicabit dominus occulta hominum. Voluntas est enim, quae aut remunerat**

Hom. 46. in Math.

Psal. 89.

Psal. 118.

Psal. 124.

Rom. 1.

remuneratur pro bono, aut eodemnatur pro malo: opera autem testimonia sunt voluntatis. Vt quid ergo expectat opera, qui conscientiam nonit? Nunquid & tu in aliquo negotio testimonia quaeris, quum tibi res ipsa fuerit manifesta? Sed dicit: Si secundum voluntatem iudicet, & opera non expectat, non misisset, ad illos Prophetas, & sapientes. Ideo expectat, ut duo bona fierent misericordia, & ut Iudaei secundum conscientias suas condemnarentur, & iusti homines non occiderentur. Et quis scit, quia aut malus iuste damnatus sit propter malitiam suam, aut bonus propter benevolentiam suam iuste remuneratus sit, nisi voluntas demonstraretur in opere? Quale est enim illud iudicium iustum, cuius iustitiam nemo cognoscit? Non ergo Deus quaerit opera propter se, ut sciat quomodo iudicet, sed propter alios, ut omnes intelligat, quia iustus est Deus. Nam Deus est, qui omnium corda cognoscit, & hominum, & angelorum, & spirituum ceterorum. Cor autem Dei nemo cognoscit, neque homines, neque angeli. Ideo ergo & malis dat occasionem, per quam in operibus ostendatur propositum voluntatis suae: sicut de scribis, & pharisaeis, mittens ad eos prophetas, & sapientes, & scribas: & bonis praebet occasionem, per quam ostendantur propositum voluntatis suae bonae, sicut prophetis, & sapientibus, & scribis suis praebuit, excitans super eos persecutionem scribarum, & pharisaeorum, ut non sine causa quantum ad homines coronaretur. Et sicut homo habens beneficiandi propositum, certe iustum est, ut Deus provideat ei occasionem, per quam faciat bona. Vt quid pinguis terra iaceat sine fructu? Sic iustum est, ut homini malam voluntatem habenti, provideat causas, per quas faciat mala, dicente Salomone: Ad prauos, prauas vias emittet dominus. Vnde David rogat, dicens: Viam iniquitatis amoue à me, legem tuam, &c. Nam & de beneuolis alibi propheta sic dicit: Quia non dimittit virgam peccatorum super fortè iustorum, ut non extendat illi ad iniquitatem manus suas. Id est, non dat potestatem demonibus super iustos, ne quando contra voluntatem suam malum facere compellantur ab illis. De maleuolis autem statim sic dicit: Declinates autem ad suffocationem, adducet dominus eum operantibus iniquitatem. Id est, qui declinatus est ad malefaciendum, sociat illum cum operantibus mala. Vt puta volenti tibi elemosynas facere, occurrit ante faciem tuam captiuus, aut desolata vidua, aut misera bilis orphanus: non tantum eum misit ad utilitatem illius, quantum illum transiit ad utilitatem tuam: id est, non tantum praestitit illi per te, quantum per illum tibi. Nam quod per te illi praestitit, temporale est & terrenum: quod autem tibi praestitit per illum, perpetuum est, & caeleste. Ne putes quia propter utilitatem pauperum Deus, diuitem fecit, quos & sine diuitibus poterat sustentare: sed propterea utilitatem diuitum pauperes fecit, qui infertiles, & steriles erant futuri, nisi pauperes facti fuissent. Si ergo benefacere volentibus, quando prouidet causas beneficiandi, iustus est Deus: sine dubio, & quando malefacere paratis malefacienti prouidet causas, non est iniustus. Sicut enim bonus rogat, ne occasionem peccandi incurrat, dicens: Viam iniquitatis amoue à me: sic & malus optat, ut inueniat occasionem nocendi. Ideo ergo dicit dominus: *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sa-*

piantes, & scribas, & ex ipsis occidetis, & crucifigetur, & flagellabitur, ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effunditur super terram. Ergo Deus occasionem prouidet peccandi? Etiam, sed non ut peccare faciat, sed ut peccatorem ostendat. Ecce enim si tu vitiosum compares seruum, & volueris mores suos scire, nonne ponis ante illum saccillos cum solidis, aut aliquem concupiscibilem cibum, & si quidem seruus ille incontinens fuerit, & sine timore porrigat manum suam, & accipiet inde, nunquid malè fecisti? Aut nunquid tu coegisti illum, ut faceret malè? Non, sed propalasti malitiam eius. Sic & Deus dans hominibus occasionem peccandi, si peccare voluerint, non illos facit peccare, sed manifestat pertinaciam cordis eorum. *Ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effunditur super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariae filij Barachiae, quem occidisti inter templum, & altare.* Id est, non tantum super Iudaeos, qui iam non sunt, sed super vos malos homicidas. Nam in tempore Abel Iudaei quidem non fuerunt, mali autem fuerunt. Nam quantum ad homines multae generationes sunt secundum diuersitates terrae: quantum autem ad Deum duae generationes sunt. Vt puta per singulas generationes sanctis suis bona promittens Deus per prophetas ad consolationem eorum Christum eis prophetavit venturum. Vt puta: Constituum iudices tuos sicut prius, tunc vocaberis ciuitas iustitiae, &c. Ergo promittit quidem, non autem praestitit: praestitit autem nouissimis sanctis. Sicut & per singulas generationes peccantibus mala promittens Deus, ad terrorem eorum hunc eis propheticè minabatur interitum, quem Iudaei sunt passi. Vt puta: Terra vestra deserta, &c. Ergo minatus est omnibus, non autem reddidit, sed reddidit generationi nouissimae. Sicut ergo omnia bona, quae in singulis generationibus à constitutione mundi omnes sancti merebantur, illis nouissimè sunt donata qui receperunt Christum: sic omnia mala, quae in singulis generationibus à constitutione mundi pati meruerunt omnes iniqui, & sanctorum interfectores, super nouissimos Iudaeos venerunt, qui Christum repulerunt. Aut ita: Nunquam ab initio mundi ante talis gratia Dei donata est hominibus, quali in Christo: aut talis interitus venit super impios, qualis venit super Iudaeos, Christo repulso. *Exempla corporalia dico, quae passi sunt à Romanis. Quid enim melius esse potest, quam Deum in corpore venientem suscipere? Aut quid peius contingere potest, quam Deum cum tanta humilitate & misericordia venientem ad se, non solum non suscipere, sed adhuc interficere, & tali modo interficere? Pone ergo Deum dicere ad illos, qui receperunt Christum: Ecce ego mitto ad vos filium meum in corpore velatum, & discipulos eius in nomine ipsius: & recipietis eos, & credetis in eum, ut veniat super vos omnis iustitia, quae facta est ab Abel vsque ad Zachariam. Nonne verum dicit: Vere enim, quantum ad magnitudinè gratiae, quae data est omnibus in Christo, non dicam omnes iustitiae praecedentium sanctorum, quae ab initio venerunt super illos: sed puto, quod omnium sanctorum iustitiae, tantum mereri non potuerunt, quantum illis ab eo donatum est. Sic & super Iudaeos, qui crucifixerunt Christum, & persecuti sunt discipulos eius venientes ad se: quantum ad magnitudinem irae, quae effusa est super eos, non dicam quia omnium impio-*

rum præcedentium peccata venerunt super illos, sed magis omnium impiorum peccata tantum mali non meruerunt, quantum venit super illos, ut calia paterentur, qualia passi sunt à Romanis: & sic postmodum omnes generationes eorum vsque in finem seculi proiicerentur à Deo, & ludibrium fierent Gentibus vniversis. Sic & modò fit in omnes Gentes, & ciuitates. Vel ita: Omnis Gens, vel ciuitas non quum peccauerint, statim punit eas Deus: sed expectat per multas generationes, & modò mandat, modò minatur, interdum ex parte castigat: ut quanto magis diutius eos expectauerit, tanto amplius & Dei iudicium iustus sit, & illorum dignior pœna. Quando autem placuerit Deo perdere ciuitatem illam aut Gentem, videtur omnium generationum præcedentiū peccata reddere illis: quoniam quæ illæ omnes generationes mererantur, hæc sola passa est. Quid ergo? Inustus est Deus, qui aliorum peccata vindicauit in istis: Absit. Sed quoniam quæ illi mererantur, isti sunt passi, & soli passi sunt talia, quum non soli peccassent: propterea quæ aliorum erant, dicuntur isti perpassi. Res enim ista moralis est, & sic omnes homines quotidie facimus. Ecce enim quum serui tui peccant, expolias vnum, & iteum parcis ei, dicens. Nisi obseruaueris, hoc passurus es: similiter facis & alteri: Non meliorantibus verò eis, si incurrerit vnus, castigatur secundum suum peccatum, & videtur quidem pro omnibus ille solus castigatus, quia quod aliis est proquisum, illi est redditum. Reuera autem non pro aliis castigatus est, sed pro se: quia secundum meritum culpe suæ castigatus est. Ille enim pro aliis dicitur castigari, qui aliis peccantibus, ipse castigatur non peccans: qui autem peccans castigatur, non pro aliis, sed pro se castigatur. Sic & generatio ista pro patribus quidem suis videtur punita, quia illi terribili sunt, isti puniti. Verè autem non pro aliis, sed pro se condemnati sunt: quia sic peccantes ius se damnati sunt. Hæc eadem ad hæreticos conuenit dicere Christum: *Ideo, ecce ego mitto ad vos sapientes, & scribas, & ex illis occidetis, & flagellabit in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effunditur super terram.* Verè enim missi sunt sapientes aduersus hæreticos, scilicet patres vestros. Sapientes autem non literati, quorum sapientia non est in sensibus carnalibus posita, & in lingua acquisita per exercitationem carnalem: sed sapientes circa Dei timorem, sapientes circa Dei notitiam: sapientes animo, non corpore: corde, non ore: fide, non verbis, de quibus dicit propheta: *Dexteram tuam sic notam fac mihi, & eruditos corde in sapientia.* Missi scribas, id est, presbyteros, & diaconos, & fecerunt eis, qualia fecerunt Prophetis, & Apostolis, & Martyribus patres eorum. Quanta passi sunt ab hæreticis patres nostri, nullus ignorat, recedente de medio testimonio scribarum. Ipse enim actus hominum per singulas generationes decurrens sufficit ad testimonium veritatis, qui sunt filij Prophetarum, & Apostolorum, & Martyrum, persecutionem patientium semper, & qui sunt filij Iudæorum, atque Gentium persequentium semper. Quid opus est verbis ad probationem generis vestri, quum res ipsa loquatur? Quod autem dicit, *ut veniat super vos omnis sanguis iustus à sanguine Abel, usque ad sanguinem Zacharie:* non ita est intelligendum, ut omnium generationum præcedentium,

Psal. 89.

& sequentium merita, generatio vna persoluat. Nec enim iustum est, ut alter pro alterius puniatur peccatis, sed quum in die * iudicij vnaquæque generatio punita pro peccatis suis fuerit, de hac vna & ipsa generatione videbitur esse iudicatum. Omnium enim iniquorum, & persequentium, & homicidarum à Cain vsque ad finem vna generatio est: & si non sint omnes in tempore vno, omnes tamen filij sunt persecutoris, & homicidæ: illius Cain. Ideo & alibi dicit: *Amè dico vobis, non transibit generatio hæc, donec omnia fiant, id est, donec impleatur omne mysterium vocationis sanctorum.* Vtputa Cain fuit persecutor Abel, & mortuus est: facti sunt gigantes perquentes filios Seth. Ecce Cain transit, sed generatio ipsa stetit. Perierunt gigantes in diluuium, sed nati sunt ex * Canaan, & cæteræ Gentes perquentes filios Sem. Gigantes transierunt, sed generatio ista stetit. Secundum animam enim Cananæi de generatione erant eorum iniquorum, qui fuerunt ante diluuium. Interempti sunt Cananæi ex parte à filiis Israhel, sicut legimus, & ex eis facti sunt alienigenæ, qui persequerentur Iudæos. Ecce & illi transierunt, sed generatio eorum stetit. Postmodum conuersæ sunt gentes quædam ad Christum, surrexerunt perfidi Iudæi post Christum aduersus Christianos, ipsa vicè habentes ipsam generationem quantum ad animam, quam habuerunt Gentes illæ, quæ prius persequerentur Iudæos. Deinde Gentes quidem crediderunt omnes: Iudæi autem defecerunt, qui persequerentur ecclesiam, & ex ipsa ecclesia surrexerunt hæretici, qui persequerentur ecclesiam, sed generatio ipsa stetit. Ecce Iudæi, & Gentes persecutores transierunt, sed generatio ipsa stat. Nam de generatione impiorum Iudæorum, & Gentilium sunt hæretici isti. Ideo & mores, & perfidiam sequuntur eorum, sicut diximus supra. Postmodum autem & hæretici transierunt, ut non sint secundum quod modò esse videntur, & futuri sunt, Gentes & populi Antichristi, & transeuntibus istis generatio infortunata stabit in illis. De generatione enim infortunata erant etiam illi, qui fuerunt, & impleatur quod dictum est: *Non transibit generatio ista, donec omnia fiant.* Hierusalem Hierusalem, quæ occidit prophetas, & lapidas eos, qui ad te mittuntur. Omnia futura ante prospiciens dominus, præiudicium etiam ruinam ciuitatis Hierusalem, & plagam, quæ à Romanis ventura erat super populum illum: ideo extollens lamentum lugebat eam dicens, *Hierusalem Hierusalem.* Recordabatur quidem sanguinem sanctorum suorum, qui effusus erat ab illis, & qui adhuc postmodum fuerat effundendus. Sed non tamen dolebat de iniuria sanctorum suorum, sciens qualem illis gloriâ præparauerat pro morte temporali: sed de illorum interitu flebat, quibus & in isto seculo mala ventura fuerant, & in illo peiora. sicut enim benefacientes, non Deo præstamus, sed nobis: Deus autem gaudet, non de suo lucro; sed de nostra salute: sic nos peccantes non Deo noceamus, sed nobis. Deus autem tristatur, non de sua iniuria, sed de nostra perditione. Sicut rex benignus audiens criminolas personas, lege quidem compellente, ipse mortis sententiã dicit aduersus eos: tamen misericordia infligant, lachrymas fundit super illos, & vult eos adiuuare, & non potest, contradicente sibi iustitia: quoniam misericordia tunc verè est misericordia, si sic facta fuerit, ut iustitia

* Vindicta

* Matth. 24.

* Canaan.

ut iustitia per eam non contemnatur: si autem, contempta iustitiã, misericordia obseruetur, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas. Nam iustitia non est vera iustitia, nisi habuerit in se & misericordiã: sic & misericordia non est vera misericordia, nisi habuerit in se iustitiã. Iniuste agentibus, ac malefactoribus misericordiam exhibere, nec eos punire, ipsa misericordia non est misericordia, sed fatuitas. Sic & dominus ipse quidem mortis sententiã dicitur super Iudæos, dicens. *Ecce ego mitto ad vos prophetas, & ex ipsis occidetis, ut veniat super vos omnis sanguis iustus.* Ecce ipse eos miserabili lamentatione plangebat, dicens: *Hierusalem Hierusalem.* Nam Deus inuitus compellitur cum magno dolore peccatores damnare. Non enim sic dolet, quia ipse ab eis offenditur, sed quia quasi violenter cogitur perdere aliquem, qui omnes cupit saluare. Nam quemadmodum in nobis contra naturam est benefacere, sic & Deo contra naturam est malè facere, aut perdere. Sed dicit aliquis: Quum in potestate habeat Deus perdere, & saluare, quis enim inuitus compelli condemnare, si non vult? Tu, qui non desideras misericordiam Dei. Nam sicut qui desideranti misericordiam Dei denegat, crudelis est: sic qui nõ desideranti misericordiam Dei præstat, iniustus est. Sed dicit: Quis est homo, qui non desiderat misericordiam Dei? Tu, qui permanes in peccatis. Desiderare autem misericordiam Dei, est conuerti ad Deum, Ille enim desiderat misericordiam Dei, qui timet iram eius: qui autè non timet iram eius, nõ desiderat misericordiã, sed contemnit. Hierusalem Hierusalem, quæ vsque nunc luctas contra misericordiam meam tuis peccatis, nunc autem ipsam superasti. Volo enim in te misereri, sed vires misericordiæ faciendæ non habeo, nec possum te amplius iam sufferre. Incessabilibus enim iniquitatibus tuis misericordia mea quasi iam lassata, à proposito suo defecit. *Quæ occidit prophetas, & lapidas eos, qui mittuntur ad te.* Missi ad te Esaia, & ferrasti eum: missi ad te Hieremiam, & lapidasti eum: missi Ezechielem, & tractum super lapides excerebrasti eum. Quomodo sanaberis, quæ nullum ad te medicum venire permittis? Quomodo curabo infirmitatem tuam, quæ omnem medicum conculcas? Sanctis meis non peperci, ut tibi parcam peccatrici. Illorum vitã neglexi, ne tuam mortẽ viderem. Omnes medici spirituales in te defecerunt, & tu curata non es. Insanabilis est passio tua, vicit enim artem diuinam. Si de morte tua gauisus fuisset, nunquam ad te mississet prophetas. Si te perdere voluisset, nõ quam ad te ego ipse venissem. Ego tibi quid faciam, si tu ipsa viuere non vis? *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos, & noluisisti? Quum te in Ægypto quasi sanguinarius accipiter persequeretur Pharaõ, missi super te Moyse, & Aaron, quasi duas mollissimas pennas misericordiæ meæ, & liberatos vos de vnguibz eius rapui in desertum, & noluisisti sequi me, facientes vobis vitulum in Horeb, ut seruiretis potius idolo moruo, quàm Deo viuenti.* *Quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina pullos suos, & noluisisti?* Percurre, si vis iudicium, quoties peccauerunt, & tradidit illos Deus, & iterum liberauit? Gallinam ecclesiæ ponit similitudinem. Sicut enim pulli gallinarum partum suum, quærentes, per diuersa vagantur, & maternis vocibus congregantur ad ipsam, &

iterum similiter pascentes disperguntur, & iterum maternis vocibus congregantur: Sic & populus Dei carnalem voluptatem, & mundialem concupiscentiam sequentes, per diuersos vagantur errores, quos ecclesia mater per sacerdotes, modo increpationibus, modo blandimentis, quasi quibusdam vocibus congregare & allectare festinat. Et quemadmodum gallina habens pullos, vocandos illos non cessat, ut assidua voce vagositate corrigat pullorum suorum: sic & sacerdotes in doctrina cessare non debent, ut studio, & assiduitate doctrinarum suarum negligentiam populi errantis emendent. Et quemadmodum gallina habens pullos, non tantum pullos suos calefacit, sed etiam cuiuscunque volatilis filios excludos à se diligit quasi suos: ita & ecclesia non solum suos Christianos studet vocare, sed suæ Gentiles, siue Iudæi, si suppositi illi fuerint, omnes fidei suæ calore viuificat, & in baptismo generat, & in sermone nutrit, & in materna diligit charitate. Ut autem & hæreticis hæc eadem cooptemus, Hierusalem hic semper ecclesiam intellige, quæ dicitur ciuitas pacis, cuius fundamenta posita sunt super montes scripturarum. Sicut ergo illi Iudæi, qui fuerant Hierusalem spiritualis, ingressi crediderunt in Christum: illi autem, qui erant Hierusalem corporalis, manentes in corporali Iudaismo, persequerentur spirituales Iudæos, id est Apostolos, cæterosque ex circuncisione credentes: sic & de ista noua Hierusalem, id est de ecclesia, qui spirituales Christiani fuerunt, relicta corporali ecclesia, quam perfidi occupauerunt, violentia exierunt ab illis. Magis autem illi exierunt à nobis, sicut Ioannes exponit. Non enim ille de ecclesia exire videtur, qui corporaliter exit, sed qui spiritualiter veritatis Ecclesiasticæ fundamenta relinquit. Nos enim ab illis exiuimus corpore, illi autem à nobis animo. Nos ab illis exiuimus loco, illi à nobis fide. Nos apud illos relinquimus fundamenta parietum, illi apud nos reliquerunt fundamenta scripturarum. Nos ab illis egressi sumus secundum aspectum hominum, illi autem à nobis secundum iudicium Dei: ideo & illi corporales Christiani persequuntur nostros spirituales, specie colorata, varietate fundata. propterea quæ superius dominus commemorauerat ad illam Hierusalem corporalem dicta esse videntur: *Hierusalem Hierusalem, quæ occidit prophetas, & lapidas eos qui ad te mittuntur.* Non dixit, quæ occidisti, & lapidasti: sed, quæ occidit, & lapidas: id est, quæ hoc proprium, & quasi naturalem consuetudinem habes, ut occidas & lapidas sanctos. Nõ enim occidit, aut lapidauit sanctos ante Christum, & cessauit facere post Christum, quæ fecit aliquando prophetis, sed eadem ipsa facit Apostolis, quæ fecit aliquando prophetis. Sic & hæreticorum ecclesia, nõ solum persecuta est patres nostros, & persequi iam cessauit, sed eadem filij eorum faciunt nobis, quæ patribus nostris fecerunt patres eorum. Mittuntur enim ad illos viri fideles, quotiescunque inter illos, & fideles certamen fidei commouetur, non ex ebrietate vini, sicut fieri solet frequenter, sed ex aliqua causa religionis. Mittuntur ad illos, sicut mittebantur prophetæ, & Apostoli ad Iudæos, non ad salutem eorum, insanabiles enim sunt: sed ad præiudicium ipsorum, ut sine excusatione ignorantia iudicentur. Item aliter: Hæretici prophetas, & Apostolos, & martyres occidit, qui modo sunt apud nos: sine dubio

Psal. 86.

Hic videtur loqui de persequutione, quam Ariani passi sunt sub Imperatoribus Catholicis.

dubio occidunt in verbis suis, & actibus. Quoties enim leguntur in ecclesiis nostris verba, & acta prophetarum, & Apostolorum, prophetæ, & Apostoli missi nihilominus loquuntur ad nos, quos omnes missos ad se, hæretici dum legunt, & male interpretantur, occidunt, & lapidant eos. Vt autem manifestè cognoscas, quomodo prophetæ, & Apostoli ab hæreticis occiduntur, & lapidantur: primum intellige, quomodo nascitur Christus in nobis, & quomodo occiditur. Quando enim credimus in Christum, Christum generamus, & formamus in nobis, sicut dicebat Apostolus Galat. 4. Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Consequenter & quado perdimus fidem Christi, Christum occidimus in nobis, sicut & prophetæ apud hæreticos occiduntur. Quando enim fidem, & veritatem verborum eorum, prava interpretatione subvertunt, prophetas & Apostolos occidunt in se. Ipsi enim verbi quasi sanguis veritas est, quæ vivificat verbū. Omne enim verbum, quod non habet in se veritatem Dei, mortuū, est quemadmodū sine sanguine corpus. Propterea omnia verba divina, quævis iusticia sint, & incondita, viva sunt: quoniam intus in sensibus suis habent positam veritatem Dei, quasi sanguinem in venis inclusum, & ideo vivificat audientem, sicut testatur Petrus ad Christum, dicens: *Quo ibimus: verba viva habes.* Omnia autē verba secularia, quoniam non habent in se veritatem Dei, & quamvis sint composita & igeniosa, mortua sunt: quoniam in venis sensuum suorum non habent veritatem Dei, propterea nec audientem vivificant. Secundum hæc iam intelligis, quomodo hæretici occidunt, & lapidant prophetas, & Apostolos missos ad se. Quoties enim veritatem verborum eorum gladio maligni spiritus, & verbi peruersi corumpunt, occidunt prophetas & Apostolos, & sanguinem verborum eorum, id est, veritatem effundunt in terram. Et quoties aliud intelligentes in verbis prophetarum & Apostolorum, & aliud proloquuntur in populo, blasphemias suas quasi lapides quosdam iactant super Apostolos & prophetas. *Quoties volui congregare filios tuos, &c.* Quotiescunque enim sicut dicimus, inter hæreticos, & fideles fidei movetur certamen, evidenter vult illos dominus congregare sub veritate alarum suarum, id est, duorum testamentorum, quotiescunque leguntur apud eos verba prophetarum & Apostolorum: illi autem non quasi domestici pulli gallinæ, quæ est ecclesia, sed quasi sylvestres pulli sanguinarij vulturis, aut accipitris, nō solum ad veritatem duorum testamentorum venire non acquiescant, sed adhuc irruunt super ipsam gallinam, id est, ecclesiam, & diripiunt, & dispergunt pullos eius, & euellunt eam. Et quoties vult eos congregare, illi autem nolunt. *Ecce relinquetur domus vestra deserta,* id est, ecce nunc tempore instanti. Quum ego fuero crucifixus, scindetur velum templi, & secreta mysteria sanctitatis eius publicabuntur, & recedet ab eo spiritus Dei. Et sicut corpus anima recedente, prius quidem frigescit, deinde putrescit, & soluitur: sic & templū vestrum, Dei spiritu recedente ab eo, prius quidem scditionibus, & indisciplinacionibus replebitur tyrannicis, & quasi Deo iam illud non gubernante, deinde veniet ad ruinam. Sicut enim ante mortem hominis, insanabilis præcedit infirmitas: sic & ante ruinam aut hominis, aut loci ali-

cuius, aut ciuitatis, inemendabilia præcedunt peccata. Sicut enim pulli frequenter à matre vocati, quum non obaudierint, neque secuti fuerint matrem, matre longius abeunte, aut venit accipiter, & dispergit eos, aut longius euagatur, vt pereant: sic & domino frequenter Iudæos vocante, quoniam non audierunt, neque secuti sunt eum, recedente illo ab eis ad gentes, venit quasi accipiter rex Romanus, & partem quidem eorum comedit fames, & gladius, alij autem per singulas provincias dispersi sunt, vt perirent. *Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine domini.* Præcessores nostri exponunt, circa ipsum diē iudicij, & resurrectionis quosdam Iudæorum credituros in Christū. Quod & Apostolus significare videtur, dicens: Ex parte cecitas contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret. Et sequens lectio illa tota hoc dicere videtur. Si quis autē mysterium hoc per illos putat impletum, qui in actibus Apostolorum, Petro prædicante, aut aliis Apostolis crederent, intelligat propter tres causas non esse verum quod dicit. Primum, quia tunc pars modica secundum electionem credidit, non totus Israël. Secundò, quod illi ante gentes crederent, non post gentes. Plenitudo autem gentium tunc adhuc non introierat, sed inchoauerat hoc. Tertio, quia quando hæc futura prædicabat Apostolus, gentes iam crederent, & Iudæi qui fuerat credituri: & tamen Apostolus adhuc credituros significat Iudæos dicēs ad gentes: Sicut enim vos aliquando non credidistis Deo, nunc autem misericordiam consecuti estis propter illorum incredulitatem: ita & illi nunc non crediderunt in vestra miseratione, vt & ipsi misericordiam consequantur. Conclufit enim Deus omnes in incredulitate, vt omnibus miseretur. Dicens ergo: *Amodo non me videbitis, donec dicatis, Benedictus qui venit in nomine domini:* hoc dicere vult, donec veniat tempus, in quo credentes dicatis: *Benedictus qui venit in nomine domini.* Spiritualiter enim videre Christum, est ipsum in fide cognoscere. Sicut autem ad illam Hierusalem dictum est, *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta,* scilicet quum occideritis filium Dei apud vos, quum de illo templo corporali templum exierit spirituale, quod fuerunt sancti, qui ex circuncisione crediderunt in Christum. Sic & ad ecclesiam omnium hæresum dictum esse videtur. *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta,* ex quo filium Dei occidistis: id est, ex quo viuum verbum veritatis illius, mendacis verbi gladio, veritate effusa, mortuum fecistis, sicut superius diximus spiritualiter prophetas suscipi, aut occidi. Qui enim credunt secundum veritatem verbis prophetarum, suscipiunt prophetas: qui autem corumpunt veritatem ipsorum, occidunt verba eorum, & eos ipsos verbis ipsorum. Sic & Christus, aut suscipitur, aut occiditur apud nos. Si enim credimus verbis eius, suscipimus eum, & generamus in nobis: si autē non credimus, & adhuc veritatem verborum eius corumpimus, repellimus eum, & occidimus apud nos. Vnde fit, vt quotidie Christus apud fideles quidem suscipiatur, atque nascatur, apud hæreticos autem repellatur. Relicta est autem, & deserta, ex quo de illa corporali ecclesia spiritualis exiit: id est, de populo suo, qui videbatur Christianus, & non erat, populus iste exiit, qui non vide-

bat, & erat: & magis autem secundum quod diximus, illi à nobis exierunt, quam nos ab illis. Sicut autem membrum à corpore præcisum vivere non potest, neque ramus arboris viridis esse, sic & omnes hæretici præcisi à corpore vnus ecclesiæ, nec vitam Christi in se habere possunt, nec viriditatem gratiæ spiritualis, sed est ecclesia eorum deserta: non ab hominibus: abundat enim peruersis hominibus, quomodo semper deserta maior est copia, quam bonorum, sed deserta est à sanctis, deserta à sanctitate, à fide, à veritate, à gratia, à spiritu. Deserta denique ab ipso Deo, & à bonis omnibus quæ sunt Dei. Sicut enim homo, qui Dei non est, mortuus dicitur esse, quamvis viuat: quia non Deo, sed diabolo viuunt: sic omnis ecclesia quamvis abundet hominibus, tamen si ab illis bonis, quæ dicta sunt, defuerit, deserta est: quia non Deo, sed diabolo plena est. *Dico enim vobis: Non me videbitis amodo, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini.* Verè enim ex tempore perditionis suæ hæretici nunquam Christum viderunt. Vident enim eum fide, non oculis qui secundum veritatem eius credunt in eum: qui autem non credunt, cæci sunt corde, non corpore, non necessitate, sed voluntate. Cognituri sunt autem eum in die iudicij nolentes, quando videbunt eum in maiestate patris, quado videbunt eum etiam omnes iniqui, & dominum eum confitebuntur nolentes: domine domine, nos in nomine tuo damnationem eiecimus, &c. sed nihil illi proderit tarda confessio. Tunc & isti dicturi sunt Christo: Nos in nomine tuo docuimus, & in nomine tuo damnationem eiecimus. Dicit autem ad eos: Nunquid in virtute mea? nūquid in spiritu meo? In nomine enim meo aliqui agere, seductorem est: sed in virtute mea, & in spiritu meo, sanctorum. Discite à me, nescio qui estis. Sicut enim vos cognoscetes me, cognoscere noluitis, non propter difficultatem veritatis meæ, sed propter iniquitates malitiæ vestræ: sic & ego cognoscens vos, nolo cognoscere, non propter extaneas personas vestras, sed propter odibiles malitias vestras.

S. AVGVSTINI EPISCOPI HIPPON. IN FESTO SANCTI STEPHANI. Hom. 1.

Serm. 1. de festo S. Stephani. Euseb. Hist. lib. 1. c. 16.
FRatres charissimi, celebrauimus hesternam die natalem, quo rex martyrum natus est in mundo, hodie celebramus natalem, quo primicerius martyrum migravit ex mundo. Oportebat enim vt primum immortalis pro mortalibus susciperet carnem, & sic mortalis pro immortalibus contemneret mortem. Et ideo natus est dominus, vt moretetur pro seruo, ne seruus timeret mori pro domino. Natus est Christus in terris, vt Stephanus nasceretur in cælis. Ingressus est dominus mundum, vt Stephanus ingrederetur in cælum. Altus ad humilia descendit, & humilis ad alta ascendit. Filius Dei factus est hominis filius, vt filios hominum faceret filios Dei. Fecit Christus mirabilia, fecit & Stephanus. Sed Christus fecit sine Stephano: Nunquid Stephanus potuit facere sine Christo? Viuebat Stephanus de Christo, sicut sarmentum de vite. Miraris fructum de sarmento pendentem, vide sarmentum in vite manentem. Eia, sancte Stephane, dic aliquid Iudæis, vt incipias lapidari,

& possis coronari. Iaculare verba, & excipe saxa. Dic aliquid de incircuncisis cordibus, & morteris lapidibus. Dic aliquid de eo, cuius nomen nolunt audire. Erubescant, & sequantur, muta efficiantur labia dolosa. Dic eis vbi vides viuum, quem irriserunt crucifixum. Dic eis vbi eum vides, & hic non viuus, sed cum illo melius viuus. Dic eis, quia nihil est, quod fecerit, viuunt, quæ occiderunt. Dic eis, quia vides ad dexteram patris stantē, quem irriserunt in cruce pendentem. Et ille, inquit, Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. At illi clamantes continuerunt aures suas, Aures clauerunt, & ad lapides cucurrerunt, imperumque fecerunt omnes in eum, & lapidabant Stephanum inuocantem, & dicentem: Adhæsit anima mea post te, quia lapidatur caro mea pro te. Accipe spiritum meum, & redde mihi promissum tuū. Oravit Christus pro suis crucifixoribus, orauit & Stephanus pro suis lapidatoribus. Dominus Iesus Christus orauit affixus ligno, Stephanus genu flexo. Qui stando suum spiritum commendauit domino, pro illorum delicto fixo genu orauit. Orabat dominum pro inimicis vt amicus dicens, Certe ego patior, ego lapidor, in me sciant, & in me fremunt, sed ne istas illis hoc peccatum, quia vt hoc dicam tibi, à te primo audiui. Ego seruus tuus patior, sed multum interest inter me & te. Tu dominus, ego seruus. Tu verbum, ego auditor verbi. Tu magister, ego discipulus. Tu creator, ego creatus. Tu Deus, ego homo. Multum interest inter peccatum istorum, qui lapidat me, & illorum, qui crucifixerunt te. Quando ergo dixisti, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: pro magno peccato petisti, & me pro minimo petere docuisti. Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum: tamquam diceret, Ego patior in carne, isti non pereant in mente. Illi lapides mittebant, & sanctus Stephanus orationes fundebat. Magna pietas, fratres, magna clementia, Profusus qualia in mensa domini sui comedit, talia & ipse in suo conuiuio præparauit. Scriptū est in lege, Ad magnam mensam sedisti? scito quoniam talia te oportet præparare. Talia ergo in oratione exhibuit, qualia in sui domini mensa comedit. Dominus Christus dixit, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: sanctus Stephanus dixit, Ne statuas illis hoc peccatum: & hoc dicto, obdormiuit in domino. O somnum pacis! Quid illo somno tranquillius? Quid illo somno quietius? Qualis ibat ad amicos, qui sic diligebat inimicos? Nam, vt nouerit sanctitas vestra, quatum valuerit oratio sancti Stephani martyris, recurrite nobiscum ad illum adolescentem persecutorem nomine Saulum, sicut ex libro dum legeretur audiuius. Qui cum Stephanus lapidaretur, & ab ipso omnium lapidantium vestimenta seruariantur, vt tamquam in manibus omnium ipse lapidari videretur: hic cū iret in via, subito circumfulsit eum lumine de cælo, & audiuit vocem dicentem sibi, Saule, Saule, quid me persequeris? Durum est tibi, contra stimulum calcitrare. Et ille, Et tu quis es, domine? Et dominus ad eum, Ego sum Iesus Nazarenus, quem tu persequeris: Quid mihi, & tibi? Quare te erigis contra me, ad tanta mala, quæ commisi in me? Olim quidem debui perdere te, sed Stephanus meus orauit pro te. Saule, Saule, quid me persequeris? Sed quia infamis contra nomen meum, ego te faciam seruum meum. O Saule, lupe rapax, comediti, expecta paululum & dige

& digeres. Dicam planè, elifus est filius perditionis. Nam si sanctus Stephanus sic non orasset, Ecclesia Paulum non haberet. Sed ideo erectus est Paulus, quia in terra inclinatus exauditus est Stephanus. Ergo quod fecit Saulus, patitur Paulus. Quod fecit persecutor, patitur prædicator. Quod fecit lupus, patitur agnus: quia sic est in tali homine vindicandum, ut discat pati quod faciebat. Sentiat & ipse quod aliis inferebat. Dicitur Anania à domino Iesu Christo, Vade ad eum, & signa eum signo meo. Multa enim patietur pro nomine meo. Abiit Ananias, Baptizavit Saulum, & fecit ex lupo agnum. Cœpimus habere nos prædicatorem, quem sanctus Stephanus habuit lapidatorem. Sic ergo exauditus est sanctus Stephanus, ut eius orationibus deleteretur peccatum, quod commiserat Saulus. Commendemus ergo nos orationibus eius. Multo magis enim nunc exauditur pro bene oratoribus suis, à regnante domino nostro Iesu Christo, cui est honor, & gloria in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM
festo, Homilia 2.

Post extremum festiuissimum diem, quo salutaris nostri Christi nobis natiuitas illuxit, & ià hodiernus dies beati martyris Stephani corona illustratur. Martyris illius merita nulla pars orbis ignorat: passus enim est ipso principio Ecclesiæ, id est, in ipsa vrbe Hierosolyma. Ibi enim diaconus ministravit, & in ipso iuuentutis flore decorem gratis suæ sanguine purpuravit. Passio eius insignis est, multumque mirabilis. Hanc modo de libro Actuum Apostolorum cum legeretur audiuimus non solum, sed etiam oculis spectauimus. Christus ergo caput martyrum prior passus est pro nobis, relinquens vobis exemplum, ut sequamini vestigia eius. Cuius passionis vestigia prior secutus beatus Stephanus confitendo Christum, lapidatus à Iudæis coronam meruit tanquam suo sibi nomine positam. Stephanus enim Græcè, Latine corona appellatur: iam corona nomen habebat, & ideo palmam martyrij suo nomine præferebat. Qui cum lapidaretur, non solum non expectabat de persecutoribus reportare vindictam, sed eis potius de Deo veniam postulabat. Meminerat enim dixisse dominum, Mihi vindicta, & ego retribuam dicit dominus. Et iterum, Ne dixeris vliscar me de inimicis meis, sed expecta dominum, ut tibi auxilium sit. Expectare nos iubet dominus Deus, ut in die futuræ retributionis cum sanctis martyribus vindicemur. Beati enim, qui expectant dominum, quoniam ipsi hæreditate possidebunt terram: illam scilicet terram, quæ iustis est præparata. Tu autem, ô Christiane, quaris vindicari de aduersario tuo, qui tibi forsitan iniuriam fecit, æstus, furis, anhelas, festinas vindicari, attende Christum medicum ægritudinis tuæ, attende redemptorem animæ tuæ. Propter te pependit in ligno, & nondum est vindicatus, & tu vis vindicari, & non vis tantum, & talem magistrum imitari? Ideo pati voluit, ut tibi patientiæ suæ, demonstraret exemplum. Vide pendentem, & tibi languenti de suo sanguine medicamentum conficientem. Vide pendentem, & tibi de ligno tanquam de tribunali præcipientem. Audi precantem, Pater, inquit, ignosce illis,

quia nesciunt quid faciunt. Sed potuit hoc Christus, dicens mihi, Ego enim homo sum, ille Deus homo. Deus ergo ut quid homo, si non corrigitur homo? Sed hæc tibi loquor ô homo: Multum est à te imitari dominum tuum. Attende Stephanum confertum tuum. Certe Stephanus homo erat, an Deus? Planè homo erat, hoc erat quod tu. Sed quod fecit, non fecit nisi donante illo, quæ rogas & tu. Vide tamen quid fecit: Loquebatur Iudæis, sciebat, & diligebat. Vtrumque debeo demonstrare, & sciuientem, & diligentem. Audi sciuientem, Duræ cervicis. Verba sunt sancti Stephani quando loquebatur Iudæis, Duræ cervicis, & non circūcisi corde & auribus, vos semper resistitis spiritui sancto. Quem Prophetarum non occiderunt patres vestri? Audisti sciuientem, audi & diligentem, Irati illi facti & grauius inardescentes & mala pro bonis reddentes ad lapides cucurrerunt, & Dei famulum lapidare cœperunt. Hic probeamus sancti Stephani patientiam & dilectionem. Hic victorem diaboli triumphatoremque cernamus. Audiuimus sciuientem aduersus tacentes, videamus si diligit sciuientes. Sequi aduersus tacentes, videamus si diligit lapidantes. Ecce Stephanus lapidatur, sic constitutus quasi ante oculos nostros. Ecce membrum Christi, ecce athleta Christi. Inspice illum, qui pependit in ligno. Crucifigebatur ille, iste lapidabatur. Ille dixit, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ille quid dicit? Audiamus illi, si forte vel ipsum imitari valemus. Primò beatus Stephanus stans orauit pro se & ait, domine Iesu, accipe spiritum meum. Deinde genu flexit, & flexo genu ait, domine, ne statuas illis hoc peccatum: & hoc dicto obdormiuit. Felix somnus, & requies vera. Ecce quid est requiescere, pro inimicis orare. Sed paululum, quare te sancte Stephane, expone nobis hoc nescio quid, quare pro te stas orati, & pro inimicis genu flexisti? Responderet fortasse quod intelligimus. Pro me stas orauit, quia pro me, qui recte Deo seruiui orando, & impetrando non laboravi, quia qui pro iusto orat non laborat, ideo pro se stans orauit. Ventum est ut oraret pro Iudæis, pro interfectores Christi, pro interfectores sanctorum, pro lapidatoribus suis, attendit tam multam, & magnam esse impietatem ipsorum, quæ difficile donari posset, genu flexit & ait, domine, ne statuas illis hoc peccatum. Ergo, charissimi, si non potestis imitari dominum, imitamini conferuum, imitamini sanctum Stephanum, imitamini omnes martyres sanctos. Homines erant, conferui tui erant. Sicut tu, nati eras, sicut tu, nati sed à Christo sunt coronati, qui uiuit & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM
festo, Homilia 3.

Donet mihi dominus pauca dicere salubriter, qui donauit Stephano tanta dicere fortiter. Sic cepit ad suos persecutores loqui, quasi timeret eos. Viii fratres, & patres, audite. Quid lenius? Quid clementius? Cœciliabat auditorem, ut commedaret saluatore. Bladè cepit, ut diu audiretur. Et quia hinc fuerat accusatus, quod verba dixerat contra dominum, & legem ipsam legem exposuit, ut eius legis esset prædicator, cuius accusabatur esse vastator. Et audiuimus, & audistis, nō sunt nostra multa necessaria,

EIVSDEM IN EODEM
festo, Homil. 4.

necessaria, quia multa audistis, hoc tantum exhortandam video charitatem vestram & edificandam, ut sciatis sanctum Stephanum honorem Christi quaerisse, ut sciatis sanctum martyrem testem Christi fuisse, ut sciatis tanta eum tunc miracula in nomine Christi fecisse. Hoc enim salubriter scitis sanctum Stephanum fecisse mirabilia in nomine Christi, nullum autem miraculum fecisse dominum Christum in nomine Stephani, ut discernatis feruum à domino, cultorē à Deo, adoratorē ab adorando. Quando enim discernitis, tunc vos amat. Non enim ille pro se sanguinem, sed pro Christo fudit. Videte qui animam suam commendauerit: Ecce, inquit, video caelos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. Vidit Christum, confitens Christum, moriturus pro Christo, perrexit ad Christum. Dominus in cruce pendens pro inimicis suis ait, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Stephanus sub lapidibus genu flexo ait, Domine, ne statuas illis hoc delictum. Secutus est vestigia pastoris sui, tanquam bona ouis. Bonus agnus secutus est agnum, cuius sanguis tollit peccata mundi. Impleuit, quod ait Apostolus Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens vobis exemplum ut sequamini vestigia eius. Sequuntur ergo martyres vestigia domini. Christus in cruce ait, Pater, in manus tuas commendo spiritum meum. Stephanus sub lapidibus, Domine Iesu, accipe spiritum meum. Christus in cruce, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: Stephanus sub lapidibus, domine Iesu, ne statuas illis hoc delictum. Quo modo non posset ibi iste esse, ubi erat, quæ secutus est, ubi erat quem imitatus est? Triumphauit, coronatus est. Sanctæ coronæ nostræ est edificatio vestra. Et gaudium nostrum salus vestra, salus & temporalis, & sempiterna. Promissionem enim habemus, sicut dixit Apostolus, vitæ presentis, & futuræ, sed salutē presentē donat Deus & hominibus, & peccoribus, donat Deus & bonis, & malis. Hanc autē salutē temporalem, pro æterna salute martyres cōtempserunt. Gauderis sine dubio, quia saluos nos videris, & nos in Christo de vestra salute gaudemus, sed sagitate ut etiam in illo die de vobis gaudeamus, quia quod ait Apostolus, pro sua dispensatione tam magna, & ampla ut eius vix vestigia consecutur, hoc nobis loquebatur quod dicebat. Ei quem edificabat dicebat, Gaudium & corona mea. Quicumque ergo proficiunt in Christo de laboribus nostris, gaudium sunt & corona nostra, quia nostrum est fideliter dispensare non nostram, sed dominicam pecuniam: vestrum est cū cura & sollicitudine suscipere. Ego enim possum esse dator, non exactor. Et dator non quasi meæ rei, sed do vnde & ego viuo, quia ad vnam domum, magnam omnes pertinemus, vnum patrem familias dominum habemus. Cellarium habet amplum, vnde nos & vos viuere possumus. Tantum enim rogemus fastidium detergat, prius donet esurientem, & portiget panem. Vnde viuo, inde dico, Vnde pascor, hoc ministro. Nam vobiscum pauper suum. Diuitiæ omnes Deus noster, vitæ omnium nostrum beata eterna. Ergo qui gloriatur, in domino gloriatur, qui uiuit, & regnat Deus per immortalia secula seculorum, Am. en.

Iesus filius Naue in eremo pugnabat, & Moyses orabat. Non quia ambo pugnabant, nec ambo orabant, sed vnus pugnabat, & alius orabat. Merito qui pugnabat, non deficiebat, quia ille orando vincebat. Ita & ego loqui quidem video, sed aliis orantibus loquor, ut precibus eorum contingat mihi quod dominus ait, Aperi os tuum, & ego adimplebo illud. Si ille ab vno tantum orante iuuabatur & non superabatur, quanto magis ego ubi non vnus sed multi rogant Deum mecum? Loquendo iam non timebit cor meum, quia laudem domini loquetur os meum. Dominus noster Iesus Christus iubet nobis aliquid, & promittit nobis aliquid. Quod iubet hic est, quod promittit alibi est. Quod iubet, finitur, quia temporale est: quod promittit, non finitur, quia æternum est. Quod iubet, opus est, quod promittit, merces est. Hinc aduertat vestra sanctitas, quanta est eius misericordia erga nos, ut laborem hic posuerit cum fine, mercedem in celo sine fine. Et ideo debemus potius hic laborare, & postea in celo mercedem sumere, quàm hic mercedem velle accipere, & postea laborare. De quibusdam enim dicit, Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Sed forte audis es ad mercedem & piger ad laborem, qua fronte postulas quod promittit Deus, si non facis quod iussit Deus? Prius audi monitiones, & sic exige re promissiones. Prius, inquam, audi iubentem, & tunc exige pollicentem. Iubet enim nobis & dicit, Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, & orate pro persecutoribus, & calumniatoribus vos. Audisti opus, expecta mercedem: Ut sitis, inquit, filij patris vestri, qui in caelis est, qui solem suum orti facit super bonos, & malos, & pluit super iustos & iniustos. Attendite ipsum dominum, qui hoc iussit quod fecerit. Nonne post tanta quæ in eum commiserunt impij Iudæi, qui retribuebant ei mala pro bonis, pendens in cruce ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt? Oravit in homine, qui exaudiuit cum patre. Nam & modo orat pro nobis, orat in nobis, & oratur à nobis. Ut sacerdos noster orat pro nobis, ut caput nostrum orat in nobis, ut Deus noster oratur à nobis. Quando ergo in cruce pendens orabat, videbat & præuidebat omnes inimicos, sed multos ex illis futuros amicos præuidebat, ideo omnibus veniam postulabat. Illi sciuiebant, & ille orabat. Illi dicebant Pilato, crucifige: Ille clamabat, Pater ignosce. In asperis clavis pendebat, sed lenitatem non amittebat. Illi iam petebat veniam, à quibus accipiebat iniuriam. Illi sciuiebant, illi circumlatabant, illi insultando caput agitabant, quod sanum non habebant, quia caput quod est Christus, non habebant, & quasi in vno summo medico in medio constituto phrenetici circumquaque sciuiebant, pendebat ille, & sanabat, Pater, inquit, ignosce illis. Attendite fratres, Magna pietas: Pendebat & tamen petebat. Et non descendebat, quia de sanguine suo medicamentum phreneticis faciebat. Denique, fratres, post resurrectionem sanauit, quos pendens insanissimos tolerauit, & sanguinem, quem fuderunt sciuientes, biberunt credentes, & facti sunt sequentes, qui erant persecutores. Ecce quare venit Christus

1. Petri. 2.

non perdere quod inuenerat, sed querere & saluare quod perierat, vt diligendo seruentes inimicos, faceret credentes amicos. Sed ne multum graue esse dicas imitari dominum tuum qui propter te passus est, relinquens tibi exemplum vt sequaris vestigia eius, attende Stephanum confertum tuum. Homo erat sicut & tu, de massa peccati creatus sicut & tu, eo precio redemptus quo & tu. Diaconus erat, Euangelia legebat, quae legis, vel audis & tu. Ibi inuenit scriptam, Diligite inimicos vestros. Didicit legendo, perfecit implendo. Qui cum a Iudaeis saxorum grandine caederetur, non solum non comminabatur, sed insuper lapidationibus suis venia precabatur, Positis enim genibus, orabat dicens, Domine, ne statuas illis hoc delictum. Illi lapidabant, & ille orabat.

Matth. 5.

Acto. 7.

Vbi supra.

Acto. 3.

Exch. 33.

Nam, si voluntatem tuam haberem, te prius occiderem, antequam inuitatus venires. Nonne blasphemasti? Nonne me in tuis malis operibus irritasti? Nonne nomen meum de terra delere voluisti? Nonne me in praecipis, vel in seruis meis contempsisti? Si tunc te occidisset inimicum, quem modo facerem amicum? Quid ergo male orando doces me, quod non feci in te? Immo ergo dicit tibi Deus, Doceam te vt imiteris me. In cruce pendens dixi, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Docui hoc milites meos, docui martyres, Prius esto & tu martyr meus, tyro meus aduersus diabolum, aliter inuicte nullo modo pugnas, nisi pro tuis inimicis oraueris. Conuersi ad dominum Deum patrem; & caetera.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homilia. 5.

Hesterno die natalem habuimus domini saluatoris, hodie summa deuotione veneramur sancti martyris Stephani passionem. Hesterno, quo redimimur ad praemium, hodierno, quo prouocamur ad exemplum. Bene ergo hesternae solennitati festiuitas hodierna coniuncta est, vt illa credentes eueheret ad vitam, haec confitentes duceret ad coronam. Omni ergo Ecclesiae beatus Stephanus datus est ad profectum. Adhuc laicus diaconij meruit electione, & lenita martyris obtinuit principatum. In plebe adhuc positus erat, sed iam virtutibus eminebat. Humilis erat, sed celsus fide. Discipulus erat ordine, sed factus est magister exemplo. Quid sequebatur deuotione fidei, precessit velocitate martyrij. Scriptum est enim de eo in Actibus Apostolorum, quod ad ministerium viduarum sit ab Apostolis deputatus. In hac etiam re quod praepositus est feminis, testimonium meruit sincerissimae castitatis, Beatus ergo erit, fratres charissimi, qui hunc seclatus, qui hunc imitatus fuerit, & pudiciciae palmam & martyrij consequitur coronam. Reliqua extant infra in Sermonibus Maximii.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 6.

Quonia video nostras disputationes graphio, eraque ligari, & nequaquam sumus idonei lectare, adiuuare me ipsum, quae so, intercessu vestro apud martyrem istum, quem Gamaliel stolatus reuelauit, Saulus spoliatum lapidauit, & Christus pannis involutus ditauit, & precioso lapide coronauit. Triumphalis est dies iste beatissimi, triumphalis est dies sancto Stephano martyri a lapidibus mortuis condempnato, extra ciuitatem lapide praecipitato, corpore perneccato, capite vulnerato, lapide conuulsato, & angulari lapide coronato. Pulcher erat minister, quia pulcher erat & magister. Pulcher erat vbique Stephanus iste, in corde, & in corpore. De magistri pulchritudine cantatur in Psalmo, Speciosus forma prae filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis. Et ipsi cantamus in Psalmo, Specie tua, & pulchritudine tua, intende prospere procede & regna. Stephanus ergo martyri, & pulchritudo erat corporis, & flos orationis, & eloquentia sermocinantis, & sapientia sanctissimae

Luce. 21.

Ex Ser. 1. de sancti.

Acto. 6.

Ser. 6. de sancti. quae M. S. scribit Fulgentio. Orationem ad Martyrii festo.

sanctissimae mentis, & operatio diuinitatis. Inuidia magna obstitit Iudaeis ob Christianae causam professionis. Videbant enim, Stephanum Iudaei Iudaeum, in medio Iudaeorum in ciuitate metropolitana parentum suorum disputantem contra sacra Iudaeorum, & contra sacrificia, & contra legem, & contra circuncisionem, contra sabbata, exurgentes in iracundiam & concipientes venenata sentia, loquebantur ad inuicem sibi talia verba, Quid est istud: quid est hoc, quod agimus? quid facimus? quid dicimus? quid vult sibi iste homo & inuenis, & pucher, & eloquentissimus, & sapientissimus homo: Nam signa magna, & mirabilia facit iste homo, & sine causa Christus mortuus est homo. Venite, inquirunt, fratres, simulque conueniamus in vnum, faciamus consilium, confirmemus falsum testimonium. Fecimus contra Deum, faciamus & contra famulum. Diximus contra dominum. Expedi vt vnus moriatur, quia non tota gens pereat: dicamus contra famulum, Exterminemus eum de terra viuentium, & nomen eius non memoretur amplius. Quando consiliu contra Iesum fecimus, multu nobis profuimus quia praualuimus, circumuenimus, dedimus, accepimus, ligauimus, tradidimus, superauimus, oppressimus, crucifiximus. Amatori cupiditatis dedimus pecuniam, quam de mamona iniquitatis distaximus vnusquisque. Ligauimus incapabilem filium virginitatis, tradidimus iudici in dicem aequitatis, superauimus superatorem imperii vanitatis, oppressimus opprimentem superbiam calamitatis, conspuimus faciem sanctitatis, & crucifiximus caeci filium maiestatis. Occidimus tamen, sepeliuimus, eiusque sepulchrum annullo nostro signauimus, sed ab angelo resignatum inuenimus. Dicamus, iudicemus sepulchrum signatum custodientibus custodibus & miraculum resurrectionis videntibus, tantam pecuniam vt Pilato mentirentur contulimus, testimoniaque produximus, & confusione vigilantes caruimus. Sed & nunc, o viri, quid agemus, quid faciemus, quid dicemus, qui vnus Christum occidimus, & multos Christianos conspiciamus? Ecce, inquirunt, in vno Christo a nobis occiso, ducenti sunt discipuli eius de ipso numero nostro translati, & Nicodemus sacerdos noster est, & tria, & quinque millia hominum ad eorum baptismum cucurrerunt, multas Iudaeas, & Graecas, & barbaras nationes baptizauerunt, & suis sacris praeposuerunt. Ecce adhuc quod est nobis peius, ac deterius, septem diaconos ordinauerunt, inter quos vnus, qui vocatur Stephanus & iuuenis, & pulcher, & eloquentissimus, & sapientissimus est prae omnibus, & signis miraculorum est plenus, & si est plenus, necesse est, vt confluat ad eum noster populus, & in nostram confusione apud omnes Iudaeos sit magnificatus, nisi nostris manibus fuerit lapidatus. Cur ergo, inquirunt, adhuc stamus? Quae expectamus? Quare tardamus Stephanum istum nostrae confusionis demonstratorem? Publicum publice rapiamus ad concilium, in nostru statuamus medium, pontificali perturbemus synodo, testimonio opprimamus falsissimo, faciamus ministro, quod fecimus & magistro. Si enim non dubitamus magistrum lanceare, non debemus dubitare Stephanum lapidare. Conferenturque omnes Iudaei impij viri, ad homicidium semper parati. Rapiunt Stephanu, ad suumque perducunt concilium. Exagitant, & perturbant, & interrogant, audiunt,

& accedunt. Audiunt sapientissimu, & conspiciunt speciosissimu. O Iudaei semper inimici Dei, intedite bene, qui indicatis non bene. Si ergo iusticia loquimini, recta iudicate, filij hominum, Intendite simul potestates, ministri, sacerdotes, & populi omnes, simul Iudaei intedite faciem vestri Dei, intedite faciem Stephani, si potestis. Moyses enim propter excacationem vestram contra faciem suam posuit velamentu: Stephanus vero ad confusione vestram contra vestrum conuentum resurrectionis annunciat sacramentum. Sed, o Iudaei, fidem nullatenus miramur in vobis, per multa congruius iniquitatibus vestris. Qui enim faciem despiciatis legislatoris, personam suscipitis delatoris, personam Iudaei suscipitis delatoris. Qui despexit faciem Moysi legislatoris, personam Iudaei suscipitis crudelissimi delatoris, & ad deditus vestrum semper additis crimen vestrum. Ecce Moyses vester quando velamentum posuit contra sanctam faciem suam, nolebat videre criminofam faciem vestra: Stephanus vero reuelata facie sua, speculabatur in caelum gloria Dei filij, ideo videbant vultum eius Iudaei tanquam vultum angeli Dei. Et nunc tantummodo, beate martyr Stephane, terram despice, caelum conspice, & pontificem sperne, patrem attende. Despice Iudaeum & sacerdotem, & populum, conspice in caelo patrem, & filium, & spiritum sanctum. Indica tamen Iudaeo, quid sit illud, quod diu contemplantis in caelo. Ecce, inquit Stephanus, video caelum apertum, & Iesum, quem crucifixus, quem illulatus morietem, quem signato sepulchro posuistis iacentem, video ego ad dexteram patris stantem. Quid ego vobis profuit Iudaei, quia crucifixus filium Dei, & filij Dei martyrem lapidatis? Ecce duplo labefacti estis, quia ciuitatem vestram amisistis, & ipsum lapidatorum principem perdidistis, & de ciuitate sancta eradicata est vestra planta. Impleta est enim in Iudaea maledicta maledictio illa Dauidica, Propterea Deus destruet te in fine, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Silentium autem fecerunt turbae Iudaeorum damnabili animositate sua, & super martyrem Stephanum dentibus colubrinis stridentibus, quem quasi serpentem in corde habebant, praecipitantque martyrem sanctum extra ciuitatem suam, praemittentes testimonia, dicentes falsitatem, proficiuntque, vestimenta ante Sauli vestigia, & currunt cum lapidibus, vnas erigunt, brachia dirigunt, petras iaciunt, lapidantque iustu iniusti procumbentem, morientem, orantem, atque dicentem, Domine Iesu meus, ostensor meus, defensor meus, propter quem sauit in me nudus lapidator meus, exaudi me, exaudi sancte meus, virginis filius, lapis viuus, ad exaudiendum me vnus, intende in me ipsum tui fontis lauacro mundatum, tui salutaris gratia sine macula consecratum, pro tuo nomine spoliatum humanis lapidarum manibus, sed ab amore Sauli non separatum: Et ne statuas illis hoc peccatum misericors vsque in finem, Stephanus factus mories, & in aeterna pace dormiuit.

Psal. 54.

Exod. 34.

Acto. 7.

Ibidem.

Psal. 51.

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 7.

Donet mihi dominus pauca dicere salubriter, qui donauit sancto Stephano tanta dicere fortiter.

Est Sermon. 51. de diuersis.

fortiter. Sic cepit ad suos persecutores loqui, quasi timeret eos; Viri fratres & patres audite, Quid lenius? quid clementius? Conciliabat auditorem, vt commendaret Saluatorem. Blendè cepit, vt diu audiretur; & quia hinc fuerat accusatus quod verba dixerat contra Deum & legem, ipsam legem illis exposuit, vt eius legis esset prædicator, cuius accusabatur esse vastator. Hoc & audiuimus & audistis: non sunt nostra multum necessaria, quia multa audistis. Hoc tantum exhortor ad charitatem vestram ædificandam, vt sciatis sanctum Stephanum honorem Christi quæsisse, vt sciatis sanctum martyrem testem Christi fuisse, vt sciatis eum tanta miracula tunc in nomine Christi fecisse. Hoc enim scitis salubriter, Stephanum sanctum fecisse miracula in nomine Christi, nullum autem miraculum fecisse Dominum Christum in nomine Stephani: vt discernatis seruum à domino, cultorem à Deo, adoratorem ab adorando. Quando enim discernitis, tunc vos amat. Non enim pro se ille sanguinem fudit, sed pro Christo fudit. Videte cui animam suam commendauerit. Ecce, inquit, video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. Vidit Christum confitens Christum, moriturus pro Christo, perrecturus ad Christum: & in extremis, cum ictus crebrescerent lapidum, & dura vulnera à duris cordibus iactarentur, vidit se vicinum non exitio sed exitui, vidit animam suam iam exituram, & commendauit eam. Cui illi, quem vidit, illi quem coluit, illi, cui seruiuit, illi, cuius nomen prædicauit, illi, pro cuius Euangelio animam posuit, illi commendauit ipsam animam. Domine, inquit, Iesu, accipe spiritum meum. Fecisti me victorem, recipe in triumphum, Accipe spiritum meum. Illi persequuntur, tu suscipe; illi eiiciunt, tu intromitte. Dic spiritui meo; Intra in gaudium domini tui. Hoc est enim, accipe spiritum. Sed spiritum illius quod accipit Iesus? in quam mansionem? In quod cælum cæli? quis comprehendit? quis explicat? Vis audire compendium? Audi ipsum Christum: Pater, volo vt, vbi ego sum, & illi sint mecum. Esse vbi est Christus, quæ potest comprehendere cogitatio? Cuius ad hoc explicandum sufficit sermo? Fidei commendatur, à lingua non expectetur. Audistis, cum Euangelium legeretur, Vbi ego sum, illic & minister meus. Græcum codicem legite, & Diaconum inuenietis: quod enim interpretatus est Latinus, Minister, Græcus habet Diaconus; quia verè Diaconus Græcè, Minister est Latine: quomodo martyr Græcè, testis Latine; Apostolus Græcè, missus Latine. Sed iam consueuimus nominibus Græcis vti pro Latinis. Nam multi codices Euangeliorum sic habent, Vbi sum ego, illic & Diaconus meus: hoc putate dictum, quia hoc est dictum; Vbi sum ego, illic & Diaconus meus. Ergo bene Diaconus ipse, domine Iesu, accipe spiritum meum. Tu promissisti, Euangelium legi, Euangelium prædicauit, Vbi sum ego, illic & Diaconus meus. Exiit tibi Diaconus tuus, ministraui tibi sanguinem meum; posui pro te animam meam, reddde mihi promissionem tuam. Et pro Iudæis, pro lapidatoribus suis, pro cruentis cordibus, pro crudelibus animis quomodo orauit? Genu fixit. Tanta humilitas Stephani, magnus reatus est illius populi. Pro se stas rogauit, pro illis genu fixit. Illos sibi preposuit: Absit, non est credendum. Diligebat inimicos: sed de proximo dictum est; Dili-

ges proximum tuum sicut teipsum. Quare ergo genu fixit? Quia sciebat se pro scelere orare: & quanto erant illi maligniores, tanto se difficilius sciebat exaudiri. Dominus in cruce pendens; Pater, inquit, ignosce illis; Stephanus sub lapidibus genu fixo, domine, ne statuas illis hoc delictum. Secutus est vestigia pastoris sui tanquam bonus ovis: bonus agnus securus est agnum, cuius sanguis tulit peccatum mundi. Impleuit quod ait Apostolus Petrus; Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius. Vide hominem sequentem vestigia domini sui. Christus in cruce; Pater, in manus tuas commendo spiritum meum: Stephanus sub lapide; domine Iesu, suscipe spiritum meum. Christus in cruce, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt; Stephanus sub lapidibus, domine Iesu, ne statuas illis hoc delictum. Quomodo posset iste non ibi esse, vbi erat quem secutus est, vbi erat quem imitatus est? Triumphauit, coronatus est. Latuit tanto tempore corpus eius, processit quando Deus voluit, illuminauit terras, tanta miracula fecit, mortuus viuos facit mortuos, quia nec mortuus. Ergo hoc commendo charitati vestræ, vt sciatis quod orationes eius multa impetrant, non tamen omnia. Nam inuenimus etiam in libellis qui dantur, fuisse illi difficultates impetrandi, & accepisse tamen postea beneficium, non deficientem supplicis fide. Non cessatum est, oratum est, & dedit postea Deus per Stephanum. Sunt verba orantis Stephani, & responsum est illi; Pro qua oras, non est digna, hoc & hoc fecit, & tamen institit, rogauit, accepit. Dedit nobis intelligere, quia in cuius nomine faciebat, antequam carnem deponeret, in eius nomine faciunt orationes eius vt beneficia impetrentur, quibus nouit ea dari debere: ille autem tanquam seruus orabat. † Apocabatur angelus quidam cum Ioane. Angeli tales sunt apud Deum, vt si boni fuerimus, & perfectè eum promeruerimus, angelis æquemur: Erunt, dixit, æquales angelis Dei. Angelus ostendebat multa miracula sancto Ioanni Euangelistæ, turbatus miraculis adorauit eum. Adorauit homo angelum, & angelus homini; Surge, quid facis? illum adora, conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorum. Si tanta humilitas apparuit in angelo, quantam putatis esse debere in martyre sicut est? Non ergo credamus superbum esse Stephanum, cum putamus, quia virtute sua facit quod facit. Per conferuum beneficia sumamus, honorem & gloriam domino demus. Quid vobis plus dicam & multum loquar? Legite quatuor versus, quos in cella scripsimus, legite, tenere, in corde habere. Propterea enim eos ibi scribere voluimus, vt qui vult legat, quando vult legat. Vt omnes teneant, ideo pauci sunt; vt omnes legant, ideo publicè scripti sunt. Non opus est, vt quærat codex, camera illa codex vester sit. Aliquanto quidem temperius solito processimus: sed quia longa lectio recitata est, & graues æstus sunt, Libellum beneficiorum Dei per ipsum, quem lecturi hodie fuimus, in diem Dominicam differamus. Cõuersi ad dominum, &c.

EIVSDEM DE EODEM

Homilia, 8.

Martyr Stephanus, beatus & primus, post Apostolos, ab Apostolis Diaconus ordinatus,

tus, ante Apostolos coronatus: illas terras passus illustrauit, istas mortuus visitauit. Sed mortuus non visitaret: nisi & mortuus viueret. Exiguus pulvis tantum populum congregauit: cinis later, beneficia patet. Cogitate charissimi, quæ nobis Deus seruet in regione viuorum: qui tanta præstitit de puluere mortuorum. Caro sancti Stephani per loca singula diffamatur: sed fidei eius meritum commendatur. Sic expectemus consequi temporalia beneficia, vt, eum imitando, accipere mereamur æterna. Quod nobis beatus Martyr imitandum in sua passione proposuit, hoc attendere, hoc credere, hoc implere: verè est sollemnitas sancti Martyris celebrare. Dominus noster Iesus Christus inter præcepta magna & salubria, diuina & altissima, quæ dedit discipulis suis, hoc videtur hominibus graue, quod iussit vt diligant inimicos suos. Graue præceptum, sed grande præmium. Denique cum hoc moneret, videte quid dixerit; Diligite inimicos vestros, benefacite iis, qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos. Audisti opus, expecta mercedem. Et vide quid addat; Vt sitis, inquit, filij patris vestri, qui in cælis est: qui facit oriri solem suum super bonos & malos: & pluuit super iustos & iniustos. Hoc videmus, hoc negare non possumus. Numquid dictum est nubibus, pluuit super agros cultorum meorum, & recedite ab agris blasphematorum meorum? Numquid dictum est Soli, videant te, qui me colunt, non te videant, qui mihi maledicunt? Beneficia de cælo, beneficia de terra. Scatent fontes, agri pinguescunt, arbores fructibus onerantur. Habent ista boni, habent & mali: habent grati, habent ingrati. Qui præstat tanta bonis & malis: putamus nihil seruat bonis? Hoc dat bonis & malis, quod dedit & lapidatoribus Stephani. Hoc verò seruat bonis, quod dedit Stephano. Maxime ergo, fratres, exemplo huius Martyris, inimicos nostros amare discamus. Exemplum propositum est de Deo patre, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Dixit hoc etiam filius Dei, post acceptionem carnis suæ, per os carnis suæ, quæ amando inimicos suos, suscepit. Qui enim amator inimicorum suorum in mundum venit, omnes profusus inimicos suos inuenit, neminem inuenit amicum. Pro inimicis sanguinem fudit: sed sanguine suo inimicos conuertit. Inimicorum suorum suo sanguine peccata deleuit. Delendo peccata, ex inimicis amicos fecit. De his amicis erat etiam iste sanctus Stephanus: immò est & erit. Ostendit tamen primus ipse Dominus in cruce, quod monuit. Vndique enim Iudæis frementibus, irascentibus, iridentibus, insultantibus, crucifigentibus, ait; Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Cæcitas enim me crucifigit. Cæcitas crucifigebat: & crucifixus eis de sanguine suo collyriū faciebat. Sed homines pigri ad præceptum, auidi ad præmium, qui non diligunt inimicos suos, sed de se illis vindicare affectant, nec atredunt Dominum, qui, si vellent, se vindicare de inimicis suis, non remaneret, qui laudaret eum, quando audiit locum istum Euangelij, quo Dominus in Cruce dixit: Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, dicunt tibi, Ipse hoc potuit, tanquam filius Dei, tanquam vnicus Patris: Caro enim pendebat, sed Deus intus latebat: Nos autem quid sumus, qui ista faciamus? Fefellit qui iussit? Absit. Non fefellit. Si multum ad te putas imitari Dominum tuum:

attende Stephanum confertum tuum. Dominus Christus, vnicus Dei filius: Nunquid hoc Stephanus? Dominus Christus, de incorrupta virgine † procreatus: Nunquid hoc Stephanus? Dominus Christus, venit non in carne peccati, sed in similitudine carnis peccati: Nunquid hoc Stephanus? Sic natus est vt inde natus est, vnde & tu: ab eo renatus est, à quo & tu, eo pretio redemptus quo & tu. Tanti valet, quanti vales. Vnum instrumentum nobis factum est. Euangelium instrumentum est, vbi omnes septi sumus. Vbi tu, ibi ille. Quia serui sumus, instrumentum est: quia filij sumus, testamentum est. Ipsum attende, conferuum attende. Multum est ad te: quia infirmos oculos habes intueri solem: lucernam vide. Suis enim discipulis dixit Dominus, Nemo accendit lucernam, & ponit eam sub modio, sed super candelabrum: vt luceat omnibus, qui in domo sunt. Dominus, mundus est: candelabrum, Christi crux est: lucerna in candelabro lucens, Christus in cruce pendens. In ipso candelabro lucebat etiam ille, qui prius lapidantium vestimenta seruabat, de Saulo Paulus, de lupo agnus, & paruus & magnus; raptor agnorum, & pastor agnorum. In ipso candelabro lucebat, quando dicebat; Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Sic luceat, inquit, lumen vestrum coram hominibus. Ecce lucet lumen Stephani: luceat lucerna ista. Attendamus illam, nemo dicat, multum est ad me: homo erat, homo es. Sed non accepit à se. Nunquid accepit, & clausit tibi? Fons communis est: bibe vnde bibit. Beneficio Dei accepit: abundat qui dedit. Et tu pete, & accipe. Dominus amare & acerbè arguit Iudæos: sed amando. Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ. Quædo dicebat ista: quis non diceret quia oderat illos? Venit ad crucem, & ait; Pater, ignosce illis: quia nesciunt quid faciunt. Sic & Stephanus in sermone suo prius arguit, Dura ceruice, & non circumcisi corde & auribus. Verba sunt sancti Stephani, quando Iudæos alloquebatur; Dura ceruice, & non circumcisi corde, & auribus: vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & patres vestri. Quem prophetarum non occiderunt patres vestri? Ista dicendo, quasi odit, quasi sæuit. Lingua clamatur cor amat. Audiuimus linguam clamantem: probemus animum diligentem. Nam, cum ad lapides cucurrissent, duri ad duros; iactabant in illum patres suos. Petrus lapidabatur, qui pro petra moriebatur, dicente Apostolo; Petra autem erat Christus. Et cum tanta esset in docendo constantia: videte qualis extiterit in morte patientia. Hi enim ictibus lapidum corpus ipsius quatiabant: & ille pro eis orabat: contundebatur homo exterior, & supplicabat interior. Sed † Dominus, qui cinxerat, qui probauerat, qui ei characterem, non in manu, sed in fronte posuerat, spectabat desuper militem suum, iuuaturus certantem, coronaturus vincentem. Denique ostendit se illi. Ecce enim, inquit, video cælos apertos: & filium hominis stantem ad dexteram Dei. Solus videbat, quia illi soli apparebat. Et quid ait pro se? Domine, accipe spiritum meum. Pro se rogans stetit: pro illis genu flexit; pro se erectus, pro illis curuus. Pro se celsus, pro illis humilis, genu flexit, & ait Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Et hoc dicto, obdormiuit. O somnus pacis. Qui inter lapides inimicorum

micorum dormiit; quomodo in suis Cineribus al. vigilabit. Dormiit securus, quietus in pace: quia Spiritum suum Domino commendavit.

EIVSDEM DE EODEM Homilia. 9.

Est Sem. 93. de diversis. Act. 6.

Beatissimus Stephanus quomodo fuerit diaconus ordinatus cum aliis sex etiam ipse seipsum, & quomodo pervenerit ad supernam coronam, cum ipsa lectio legeretur, audistis. Hoc primum primi Martyris meritum commendatum est charitati vestra: quia cum aliorum Martyrum vix gesta inveniamus, quae in sollemnitatibus eorum recitare possumus, huius passio in Canonico libro est. Actus Apostolorum, liber est de Canone scripturarum. Ipse liber incipit legi à Dominico Pascha, sicut se consuetudo habet Ecclesia. In hoc ergo libro cui titulus est, Actus Apostolorum, audistis quomodo sunt electi, & ab Apostolis ordinati septem Diaconi, in quibus sanctus Stephanus erat. Priores Apostoli: sequentes Diaconi. Et prior Martyr de Diaconis, quam de Apostolis: Prior victima de agnis, quam de arietibus. Quantam autem cum Domino suo & Salvatore suo habuit similitudinem passionis! Falsi testes aduersus istum, quomodo aduersus illum. Et de ipsa re, Nostis enim & recollitis, falsi testes contra Dominum Christum quid dixerunt. Nos audiuimus eum dicere, Soluo templum hoc, & post triduum aedifico alterum novum. Non autem hoc Dominus dixerat; sed vicina esse voluit falsitas veritati.

Joan. 2.

Quomodo sunt falsi testes? Audierunt dixisse; Soluo templum hoc, & post triduum aedifico alterum novum. Eoangelista autem dicit: hoc autem dicebat de templo corporis sui. Falsi testes pro eo quod dictum est, soluite, dixerunt, soluo. Modicum in syllabis mutauerunt, sed tanto falsi testes peiores fuerunt, quanto propinquare veritati per calumniam voluerunt. Et haec quid obiectum? Nos audiuimus eum dixisse, quia Iesus Nazarenus destruet templum hoc, & mutabit consuetudinem legis. Falsum testimonium dicebant, & vera prophetabant. Quomodo Caiphas ille, magister illorum, princeps sacerdotum dans consilium Iudaeis, ut occideretur Christus, hoc dixit; Expedit vnum mori, quam ut tota gens pereat. Air autem Euangelista: hoc non à semetipso dixit; sed cum esset Pontifex anni illius, prophetavit, quia oportebat Christum mori pro gente. Quid hoc est, fratres? Magna vis est veritatis. Oderunt veritatem homines: & veritatem prophetant nescientes. Non agunt, sed agitur de illis. Processerunt ergo isti falsi testes similes falsis testibus: sed pro quibus occisus est Christus. Illi adduxerunt eum in concilium: ut haberent maius iudicium. Amicus autem Christi cum dixisset causam suam, praedicavit veritatem Domini sui. Moriturus erat. Quare impiis pia lingua taceret? Quare non pro veritate moretur? Hoc vno impar Domino suo certi causa mysterij, quantum pertinet ad similitudinem passionis. Nam ille Deus est excellentia maiestatis. Dominus quando ad passionem ductus est, interrogatus tacere maluit. Iste non tacuit. Quare ille tacere maluit? Quia praedictum de illo erat: Sicut ovis ad immolandum ductus est, & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. Iste autem

Act. 5.

Joan. 18.

Ibidem.

Act. 6. Act. 7.

Est. 53.

quare tacere noluit? Quia ab ipso Domino dictum erat: Quae dico vobis in tenebris, dicite in lumine: Et quae in aure auditis, praedicate super terra. Quomodo sanctus Stephanus super rectum praedicavit? Quia domum luteam carnem calcavit. Qui enim mortem non timet, carnem calcavit. Hic prius exposuit illis ab initio legem Dei, ab Abraham usque ad Moysen, usque ad datam legem, usque ad introitum in terram promissionis; ut commendaret quia non erat verum testimonium, unde illi calumniam commouebant. Deinde de Moysen dedit eis magnam similitudinem ad Christum. Reprobatus ab eis Moyses, & ipse eos liberavit. Non reddidit malum pro malo: immo reddidit bonum pro malo. Sic & Dominus Christus reprobatus à Iudaeis, ipse illos est postea liberatus. Sed modo qui moritur, mortuus est. Iudaei, quos vides, habebunt tempus liberationis suae, per ipsum, quem reprobaerunt, sed nesciunt. Modo qui blasphemant, pereunt. Tunc alij erunt, non isti. Quando ista dicimus, non aliis sed sibi promittimus salutem. Gens liberabitur, non isti. Intendite & accipite similitudinem. Nunquid non modo Gentes liberat Deus? Credunt omnes Gentes in Christum: & sunt de filiis diaboli filij Dei. Tamen illi parentes nostri, de quibus nati sumus, qui idola coluerunt, cum idolis perierunt. Audistis, & spectacula cordis vidistis. Sonus erat in auribus, visio in mentibus. Spectastis magnum agonem sancti Stephani, qui in agone lapidabatur. Quis? Qui iam dudum legem docebat. Quam legem docebat? Quam illi in tabulis lapideis acceperunt. Merito lapidei facti, amici Christi lapidauerunt. Dura ceruice, postea quam docuit, obiurgare cepit. Et non circumcisi corde, & auribus. Quem prophetarum non occiderunt patres vestri? Saevire videtur lingua. Ferox cor, lene cor: clamabat & amabat. Saeviebat, & salvos fieri volebat. Quis non crederet iratum, quis non crederet odiorum facibus inflammatum, quando dicebat; Dura ceruice, & non circumcisi corde & auribus? Interea de caelo Dominus aspexit, & vidit. Apertum est caelum: vidit Iesum tanquam exhortantem athletam suum. Nec tacuit quod vidit. Ecce video, inquit, caelum apertum, & filium hominis stantem ad dexteram maiestatis. Illi, hoc audito, quasi blasphemia esset, quod ille dixisset, aures obturaverunt, ad lapides cucurrerunt. In Psalmo erat dictum; Sicut aspidis furdæ, & obturantis aures. Prorsus exhibuerunt, quod de illis praedictum erat. Capir lapidari. Modo attēditē illum saevientem: recollite verba dura. Dura ceruice, & non circumcisi corde & auribus. Quasi inimicus erat: quasi si fieri posset omnes occidere cupiebat. Hoc dicat, qui cor non videt. Latebat cor eius: sed audita sunt novissima verba eius, & patnerunt ocula eius, cum lapidaretur. Domine Iesu, accipe Spiritum meum. Tibi vixit: tibi morior. Domine Iesu, accipe Spiritum meum. Quia adiuvisti, vixit quem suscipis. Accipe Spiritum meum, de manu eorum, qui oderunt tuum. Hoc dixit sanctus Stephanus stans. Er post hoc fixit genu, & ait; Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Vbi est, dura ceruice? Hoc est totum, quod clamabas, hoc est totum, quod saeviebas? Foris clamabas: & intus orabas. Domine Iesu, accipe Spiritum meum, hoc stans. Exigebat enim debitum, quando dicebat; Domine Iesu, accipe Spiritum meum. Exigebat debitum, quod Martyribus promissum erat: debitum, de quo dicit Apostolus; Ego enim iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem servaui. De caetero, reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Reddet, reddet, quod debet. Qui erat ante debitor suppliciorum, postea cepit Deum tenere & largitorem praemiorum. Unde fuit Apostolus Paulus debitor suppliciorum? Quia inimicus Ecclesiae, quia persecutor. Ipsum audi; Non sum dignus dici Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Non sum dignus, dignus dicit. Quare non est dignus? Pœnas pati, intrare in gehennas, pro meis meritis cruciari, hoc eram dignus. Apostolus, non erā dignus. Unde hoc tibi, quod non eras dignus? Secutus est: Sed gratia Dei sum, id quo sum. Malo meo fui, quod fui: dono Dei sum, quod sum. Ut ergo postea exigeret debitum, prius accepit indebitum. Quod debitu postea? Superest mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Reddet mihi, debetur mihi: indebitum prius. Quid? Non sum dignus vocari Apostolus: sed gratia Dei sum id, quod sum. Sic & sanctus Stephanus; Domine Iesu, stans secum ad fiduciam, quia bene militaverat, bene certaverat, hosti non cesserat, timorem calcaverat, carnem spreverat, mundum & diabolum vicerat. Inde cum diceret, Domine Iesu, accipe Spiritum meum, quando iste exigebat debitum, Paulus Apostolus cumular sibi debitum. Ille petebat debitum bonum: ille addebitum ad debitum malum. Quid enim putatis, fratres? Quando lapidabatur Stephanus, audistis, sed forte non aduertistis; Postuerunt falsi testes lapidaturi Stephanum, postuerunt vestimenta sua ad pedes cuiusdam adolescentis nomine Sauli. Iste Saulus, & postea Paulus. Persecutor Saulus, praedicator Paulus. Saulus enim nomen est à Saule. Saul persecutor erat regis David. Talis fuerat Saul in David, qualis Saulus in Stephanum. Postea vero, cum vocatus esset à caelo: vocatus prostratus, mutatus, ubi cepit Apostolus praedicare verbum Dei: mutavit sibi nomen, & dixit se Paulum. Et hoc quare elegit? Quia Paulus modicus est, Paulus parvus est. Nos solemus sic loqui: videbo te post paulum, id est, post modicum. Unde ergo Paulus? Ego sum minimus Apostolorum. Magna divina spectacula. Qui erat in caede Stephani persecutor, factus est regni caelorum postea praedicator. Quantum saeviebat in illa caede, vultus audire: Vestimenta lapidantium servabat; ut omnium manibus lapidaret. Ergo, posteaquam Stephanus sanctus stans exigeret debitum dicens, Domine Iesu, accipe Spiritum meum: attendens inimicos suos, qui sibi lapidando malum debitum faciebant, & addebitum ad thesaurum illum, de quo dicit Apostolus Paulus; Tu autem secundum duritiam tuam, & cor impenitens, thesaurizas tibi iram, in die irae, & revelationis iusti iudicij Dei: attendit eos, & misertus est eis, & fixit pro eis genu: pro se stabat, pro eis genua flegebat. Discrevit iustum à peccatoribus: pro iusto stans petebat, quia mercedem exigebat: pro peccatoribus genua fixit, quia sciebat quam difficile pro tam sceleratis posset exaudiri. Quamvis iustus, quamvis sub ipsa corona constitutus, non praesumpsit, sed genua fixit: non attendens quid ipse dignus esset petendo accipere, sed quid ipsi

Math. 10.

Act. 7.

For. debito. 1. Cor. 15.

For. ad. did.

1. Tim. 4.

Act. 7.

1. Reg. 18. 19. 10.

1. Cor. 15.

Ibidem.

1. Paral. 17.

Act. 7.

tum meum. Exigebat debitum, quod Martyribus promissum erat: debitum, de quo dicit Apostolus; Ego enim iam immolor, & tempus resolutionis meae instat. Bonum certamen certavi, cursum consummaui, fidem servaui. De caetero, reposita est mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Reddet, reddet, quod debet. Qui erat ante debitor suppliciorum, postea cepit Deum tenere & largitorem praemiorum. Unde fuit Apostolus Paulus debitor suppliciorum? Quia inimicus Ecclesiae, quia persecutor. Ipsum audi; Non sum dignus dici Apostolus: quia persecutus sum Ecclesiam Dei. Non sum dignus, dignus dicit. Quare non est dignus? Pœnas pati, intrare in gehennas, pro meis meritis cruciari, hoc eram dignus. Apostolus, non erā dignus. Unde hoc tibi, quod non eras dignus? Secutus est: Sed gratia Dei sum, id quo sum. Malo meo fui, quod fui: dono Dei sum, quod sum. Ut ergo postea exigeret debitum, prius accepit indebitum. Quod debitu postea? Superest mihi corona iustitiae, quam reddet mihi Dominus in illo die iustus iudex. Reddet mihi, debetur mihi: indebitum prius. Quid? Non sum dignus vocari Apostolus: sed gratia Dei sum id, quod sum. Sic & sanctus Stephanus; Domine Iesu, stans secum ad fiduciam, quia bene militaverat, bene certaverat, hosti non cesserat, timorem calcaverat, carnem spreverat, mundum & diabolum vicerat. Inde cum diceret, Domine Iesu, accipe Spiritum meum, quando iste exigebat debitum, Paulus Apostolus cumular sibi debitum. Ille petebat debitum bonum: ille addebitum ad debitum malum. Quid enim putatis, fratres? Quando lapidabatur Stephanus, audistis, sed forte non aduertistis; Postuerunt falsi testes lapidaturi Stephanum, postuerunt vestimenta sua ad pedes cuiusdam adolescentis nomine Sauli. Iste Saulus, & postea Paulus. Persecutor Saulus, praedicator Paulus. Saulus enim nomen est à Saule. Saul persecutor erat regis David. Talis fuerat Saul in David, qualis Saulus in Stephanum. Postea vero, cum vocatus esset à caelo: vocatus prostratus, mutatus, ubi cepit Apostolus praedicare verbum Dei: mutavit sibi nomen, & dixit se Paulum. Et hoc quare elegit? Quia Paulus modicus est, Paulus parvus est. Nos solemus sic loqui: videbo te post paulum, id est, post modicum. Unde ergo Paulus? Ego sum minimus Apostolorum. Magna divina spectacula. Qui erat in caede Stephani persecutor, factus est regni caelorum postea praedicator. Quantum saeviebat in illa caede, vultus audire: Vestimenta lapidantium servabat; ut omnium manibus lapidaret. Ergo, posteaquam Stephanus sanctus stans exigeret debitum dicens, Domine Iesu, accipe Spiritum meum: attendens inimicos suos, qui sibi lapidando malum debitum faciebant, & addebitum ad thesaurum illum, de quo dicit Apostolus Paulus; Tu autem secundum duritiam tuam, & cor impenitens, thesaurizas tibi iram, in die irae, & revelationis iusti iudicij Dei: attendit eos, & misertus est eis, & fixit pro eis genu: pro se stabat, pro eis genua flegebat. Discrevit iustum à peccatoribus: pro iusto stans petebat, quia mercedem exigebat: pro peccatoribus genua fixit, quia sciebat quam difficile pro tam sceleratis posset exaudiri. Quamvis iustus, quamvis sub ipsa corona constitutus, non praesumpsit, sed genua fixit: non attendens quid ipse dignus esset petendo accipere, sed quid ipsi

digni essent, à quibus volebat horrenda supplicia removere. Domine, inquit, ne statuas illis hoc peccatum. Quod Stephanus humilis, Christus sublimis: Quod ille ad terram inclinatus, hoc Christus in ligno suspensus. Nam recollite quia & ipse ait; Pater, ignosce illis, qui nesciunt quid faciunt. Sedebat in cathedra crucis, & docebat Stephanum regulam pietatis. O Magister bone, bene pronunciaisti, bene docuisti. Ecce discipulus tuus orat pro inimicis suis, orat pro lapidatoribus suis. Ostendit quomodo te debuerit imitari, sublimem humilis, creatorem creatura, mediatorem victima, Deum & hominem homo Deus; sed tamē in cruce hominem, Deum Christum; sed in cruce hominem, quando dicebat clara voce; Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Dicit sibi ille; Ille oravit pro inimicis suis, quia Christus, quia Deus, quia vnicus: Ego qui sum, qui hoc faciam? Si multum est ad te Dominus tuus; nescis quia Stephanus est conseruus tuus? Doquit Deus per Stephanum non exinanitum. Si ista in Evangelio praecessisse videtis, fratres mei, nemo dicat in corde suo; Quis illud facit? Ecce Stephanus fecit de se: de suo fecit. Si autem de dono Dei fecit, nunquid intravit, & contra te clausit? Numquid pontem transiit, & praecidit? Multum est ad te. Pete & tu. Fons manat, non siccauit. Et verē dico charitati vestrae, fratres mei, Exercete vos, quantum potestis, ad exhibendam mansuetudinem, etiam erga inimicos vestros. Frenate iram, quae vos stimulat ad vindictam. Ira enim scorpio est. Si te suis internis flammis excitaverit, magnum aliquid putas, si te de inimico tuo vindicaveris. Si vindicare te vis de inimico tuo, ad ipsam iram tuam te converte: quia ipsa est inimica tua, quae occidit animam tuam. O homo bone, Nolo enim dicere, homo male. Melius hoc dico, quod te esse volo, quam quod es. Homo bone, quid tibi facturus est inimicus tuus? Quid est facturus, ut multum possit: ut Deus illum ad totum permittat, quod cupit? Sanguinem tuum cupit fundere. Difficile est quidem, & ipsi rari inimici sunt, qui usque ad mortem saeviant. Solent & ipsi inimici, quando viderint eos, quos persequuntur, affligi, convertere iram in misericordiam. Difficile invenis inimicum, qui saeviat usque ad mortem. Sed fac usque ad mortem. Talem pone tibi inimicum qui saeviat usque ad mortem. Quid facturus est? Quod Iudaei Stephano, Sibi pœnam; Stephano coronam. Occisus est te inimicus tuus, quasi non moriturum, quasi semper victurum? Hoc tibi facturus est inimicus, quod quandoque factura erat febris. Si te occiderit, febris tuae similis erit. Tibi ergo, occidendo te, erit nociturus? Non. Imò tibi, si bene mortuus fueris, eumq; dilexeris, ad caeleste praemium aliquid additurus. Nescis quantum praestiterit isti lapidatores sancto Stephano? Numquid sciebant illi pro bonitate reddendam esse coronam: illis pro malitia reddendam esse pœnam? Diabolus quanta praestitit? Omnes martyres ipse nobis fecit. Sed nunquid hinc & iturus est? Sed de beneficiis suis quod nolebat illi imputabitur, quod ipse cupiebat, non quod de illo Deus faciebat. Ergo inimicus tuus quicūque fuerit, usque ad mortem, nihil tibi nocebit. Ira vide quid noceat. Agnosce inimicam tuam: agnosce cum qua pugnas, in theatro peccatoris tui. Angustum theatrum: sed Deus spectat. Ibi doma inimicam tuam. Vis vide, re, quam

Luc. 23.

For. adiutus.

Matth. 6.

Prop. 16.

For. optimè.

Est Ser. 94. de diversis.

Psal. 138.

Act. 6.

re, quàm sit ista vera tua inimica? Modo ostendo. Oraturus es Deum. Ventura est hora, vt dicas; Pater noster, qui es in cælis. Venturus es ad illum verum; Dimitte nobis debita nostra. Quid sequitur? Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ibi illa inimica stat contra te. Septi viam orationis tuæ: murû erigit, & non est, qua transeas. Bene totum dixisti; Pater noster. Cūcūrit. Dimitte nobis debita nostra. Et quid postea? Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ipsa aduersaria contradicit. Nec ante velum, sed intus. In ipso secretario cordis tui, ibi tibi clamat, contradicit. Qualis inimica, fratres, quæ contradicit? Sicut & nos dimittimus. Non permittit vt scias contra inimicum tuum. In istam scias. Melior est, qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem, scriptura dicit. Quod dixi modò, scriptû est; Melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. Nunquid non bellator Imperator quando venit ad aliquos hostes, & inuenit ciuitatem munitam, armatis instructam, & optimam aduersantem sibi, si illam cepit, si illa vicerit, si illam euerterit, triumphos quarit? Sicut autem narrat scriptura, melior est qui vincit iram, quàm qui capit ciuitatem. In manu tua est. Non potes illam interimere, potes illam reprimere. Si fortis es, iram vince: & ciuitati parce: video vos attentos, scio quam bene accepistis. Deus affit certaminibus vestris: vt proficiatis, quod tanti martyris agonè spectastis: vt quomodo vincenem vidistis, & vincenti fauistis: sic & vos in corde vestro vincatis. Conuersi ad Dominum, &c.

EIVSDEM DE EODEM

Homilia 10.

Cloriosissimus, & in Christo beatissimus martyr Stephanus iam sermone suo saginavit nos: sed post illam saginam appono vobis de sermone ministerij mei quali secundam mensam. Et quid dulcius inuenio quod in eam imponam, quàm Christum, & martyrem ipsum? Ille enim dominus, iste seruus: sed Stephanus de seruo amicus. Nos autem sine dubio serui: ille præstet vt simus & amici. Tamen quales serui? Tales, qui possimus salua conscientia fronte cantare; Mihi autem valde honorificati sunt amici tui, Deus. Antequam occideretur S. Stephanus in aperto, & in occulto coronaretur, audistis qualis fuerit electus ab Apostolis. Inter Diaconos illos nominatus primus, sicut inter Apostolos Petrus. Ergo, cum esset ab Apostolis ordinatus, in breui ad passionem præcessit ordinatores suos. Ab eis est ordinatus: sed prior coronatus. Quid ergo audistis, cum eius passio legeretur? Stephanus autem plenus gratia & Spiritu sancto, faciebat prodigia & signa magna in plebe, per nomen Domini Iesu Christi. Intelligite quis, per cuius nomen. Qui nostis amare Stephanum, in Christo amate. Hoc enim vult, hoc illi gratum est: inde gaudet, hoc acceptum habet. Non enim nomen suum voluit tactare apud lapidatores suos. Attendite quem confitebatur, quando lapidabatur, quem confitebatur in terra, quem videbat in celo; pro quo tradebat carnem suam, cui commendabat animam suam. Nunquid enim legimus, aut in doctrina sana alicubi legere possumus, quia faciebat aut facit signa Iesus per

nomen Stephani? Fecit Stephanus, sed per nomen Christi, hoc facit & modò. Quicquid videtis, quia fit per memoriam Stephani, in nomine Christi fit: Vt Christus comederetur, Christus adoreretur, Christus expectetur Iudex viuorum & mortuorum: & ab eis, qui illum diligunt ad dexteram stentur. Quando enim venerit, stabunt ad dexteram, stabunt ad sinistram. Beati, qui ad dexteram: miseri, qui ad sinistram. Imitetur tamen Dominum suum beatissimus Stephanus. Miro modo inter lapides patiebatur duos mittentes. Quid, nisi quod erant? Vt sciat quia duos patiebatur: hoc illis dixit; Dura ceruice, & non circumcisi corde & auribus. Vos semper Spiritui sancto resistitis. Mori vis, festinas lapidari, ardes coronari. Vos semper Spiritui sancto resistitis. Talia cum diceret, fremebat illi, & stridebant dentibus suis. Adde, Stephane, adde quod non fuerant, adde quod sustinere non possunt: adde vnde te possunt lapidare, vt inueniamus quod & celebrare. Aperti sunt cæli: vidit martyr, martyrur caput: vidit Iesum stantem ad dexteram patris: vidit, vt non taceret. Non illi videbant, sed inuidebant: & ideo non videbant, quia inuidebant. Non tacuit ille, quod vidit, vt perueniret ad eum, quem vidit. Ecce, inquit, video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram maiestatis. Illi continuerunt aures suas, quasi contra blasphemiam. Agnosce illos in Psalmo; Sicut aspicias, inquit, surda, & obrurantis aures suas, ne audiant vocem incantantis, & medicamentum & medicantis à sapiente. Sicut enim dicuntur aspidem, quando incantantur, vt non prorumpant & exeat de cauernis sui, premere vnâ aurem ad terram, & de cauda sibi alteram obturare, & tamen incantator producit illas: sic & isti adhuc in cauernis suis & stridebant, quando in suis cordibus æstuebant. Nondum prorumpabant. Obrurauerunt aures. Iam prorumpant, appareat & quid sint: ad lapides currant. Cucurrerunt, lapidauerunt. Quid Stephanus, quid? Attendite. Prius ille, quem bonus amicus imitabatur, dominus Iesus Christus, cum penderet in cruce, dixit; Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum. Hoc sicut homo, sicut crucifixus, sicut natus ex femina, sicut carne indutus: sicut moriturus pro nobis, sicut in sepulchro futurus, sicut resurrecturus tertio die, sicut in cælos ascensurus. Omnia enim ista in homine. Homo ergo: Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum. Ille dixit; pater: Stephanus, domine Iesu. Quid & ipse? Accipe Spiritum meum. Tu dixisti patri; ego tibi. Mediatorem agnosco. Venisti iacentem leuare: non cecidisti, cum iacerem. Accipe, inquit, Spiritum meum. Hoc pro se orabar: Venit illi in mentem aliud, vnde imitaretur dominum suum. Recolite pendens verba in ligno, & intendite verba eius, qui lapidabatur consentis. Quid ille? Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Fortè in ipsis erat tunc Stephanus, qui nesciebant, quid faciebant. Multi enim postea crediderunt. Et incertum est nobis, vnde fuerit beatissimus Stephanus, vtrum ex illis, qui prius in Christum crediderant sicut Nicodemus, qui ad eum venit nocte, qui & ibi sepeliri meruit vbi & iste, quia per illum & iste inuētus est: vtrum ergo in his fuerit, an forte in illis, qui post ascensum Domini, veniente Spiritu sancto, quado impleti sunt discipuli, & loquebantur linguis omnium gentium, & compuncti Apostolis dixerunt;

Viri

Act. 7.

al. hat.

Act. 7.

Act. 8.

Act. 9.

Ibidem.

al. lupo.

1. Cor. 11.

al. illum ppe. lise mem. vnde et ipi per ipsum uentus est.

Viri fratres, quid faciemus? Indicate nobis. Desperabant enim de salute: eò quòd Saluatorem occiderant. Et ait illis Petrus; Agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi, & accipietis Spiritu sanctum, & remittentur vobis peccata vestra. Putas omnia? Quid peccatorum remanebat, quando & illud peccatum remittebatur, quo remissor occisus est peccatorum? Quid peius, quàm occidere Christum? Hoc deletum est. Quid igitur? Forte inter illos fuit Stephanus. Si inter illos fuit: & pro illo valuit & illa oratio, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Tamen & Saulus inter illos fuit. Cum lapidaretur Stephanus agnus, adhuc ille erat lupus, adhuc sanguinem sitiebat, adhuc manus suas quibus lapidaret, parum putabat: lapidantiu vestimenta seruabat. Ergo recolens quid pro se dictum sit, si & ipse inter illos erat, de quibus dixit Dominus, quando ait; Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt, imitans ergo etiam in hoc ipso Dominum suum, vt eius amicus esset, dixit & ipse; Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Sed quomodo dixit? Posito genu in terra. Stans commendauit: quando orauit pro inimicis, genu fixit, Quare se stans commedauit? Quia iustum commendauit. Quare pro illis genua fixit? Quia pro sceleralis orabat. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Putas verba ista audiuit Saulus? Audiuit subfannans, sed irriti sit: & tamè ad orationem Stephani pertinebat. Adhuc grassabatur, & iam pro illo Stephanus exaudiebatur. Nostis enim iam vt aliquid dicam de Saulo, & postea Paulo. Vtique nostis. In eodem libro scriptum est, quemadmodum crediderit Paulus. Occiso Stephano persecutionem grauissimam Ecclesia Hierosolymis passa est. Fugati sunt fratres, qui ibi erant: soli Apostoli remanserunt: ceteri fugabantur. Sed tanquam ardentes faces, quocunq; veniebant, accendebant. Stulti Iudæi, quando illos de Hierosolymis fugabant: carbones ignis in syluam mittebant. Adhuc Saulus, cui nò sufficit occisus Stephanus, quod libenter recolimus, quia iam colimus, quid fecit? Accepit epistolas à Sacerdotibus & Scribis, vt, vbicumq; inueniret vitos via huus, id est, Christianos, alligatos adduceret ad supplicia sumenda, qualia sumperat Stephanus. Et iratus ibat Saulus, ibat lupus ad caulas, ad greges domini. Vt rabidus lupus sanguinem sitiebat, caedes anhelabat, ibat per viam. Et ille de sursum, Saule, Saule, quid me persequeris? Lupe, lupe, quid agnum persequeris? Ego quando sum occisus, Leonem occidi, Quid me persequeris? Exue te & lupo; esto de lupo ouis, de oue pastor. Dulcissima pictura est hæc: vbi videtis sanctum Stephanum lapidari, videtis Saulum lapidantium vestimenta seruantem. Ille est Paulus Apostolus Christi Iesu, iste est seruus Christi Iesu. Bene audistis vocem; Quid me persequeris? Stratus es, erectus es: prostratus persecutor, erectus prædicator. Dic, audiamus; Paulus seruus Christi Iesu, per voluntatem Dei. Nunquid per voluntatem tuam? O Saule, per voluntatem tuam scimus, vidimus fructus tuos. Occisus est Stephanus per voluntatem tuam. Per voluntatem Dei, videmus fructus tuos. Vbique legeris, vbique recitatis, vbique ad Christum aduersantia corda conuertis, vbique pastor bonus magnos greges colligis. Cum eo, quem lapidasti, cum Christo regnas. Ambo ibi vos videtis,

ambo modò sermonem nostrum auditis: ambo pro nobis orate. Ambos vos exaudiet, qui vos coronauit: vnum prius, alterum postea. Vnum qui persecutionem passus est, alterum qui persecutus est. Ille tunc agnus erat, ille autem lupus erat. Modò autem ambo agni sunt. Agni agnoscant nos, & in grege Christi videant nos: Orationibus suis commendent nos, vt quietam & tranquillam vitam impetrent Ecclesiæ domini sui.

EIVSDEM DE EODEM

Homilia 11.

Natalem Domini Hesternâ die celebrauimus: serui hodie Natalem celebramus. Sed Natalem Domini celebramus, quo dignatus est nasci: Natalem serui celebramus, quo coronatus est. Celebrauimus Natalem Domini, quo indumentum nostræ accepit carnis: natalem serui celebramus, quo suæ carnis abiecit indumentum. Natalem Domini celebrauimus, quo factus est similis nobis: celebramus serui Natalem, quo factus est proximus Christo. Sicut enim Christus nascendo, Stephano, ita Christo Stephanus moriendo coniunctus est. Sed Domini nostri Iesu Christi ideo Natiuitatis, & Passionis diem geminæ deuotionis obsequio frequentat Ecclesia; quoniam vtrunq; medicina est. Nam & natus est, vt & nasceremur: mortuus est, vt in perpetuum vineremus. Martyres autem ad mala certamina nascendo venerunt, trahentes originale peccatum: moriendo autem ad bona certamina transferunt, finientes omne peccatum. Nam, si in persecutione constitutos futura beatitudinis præmia non consolarentur quâdo illa de diuersis passionibus supplicia sustinerent? Si beatus Stephanus sub imbre lapidum constitutus, futura præmia non cogitasset; quomodo illam grandinem pertulisset? Sed illius præceptum gestabat in animo, cuius præsentiam cernebat in cælo: & ad eum flagrantissimo amore suspensus, carnem quantocunq; relinquere, & ad ipsum cupiebat auolare: nec mortem iam timebat, quia Christum, quem pro se occisum sciebat, viuentem videbat: ac per hoc festinabat etiâ ipse mori pro illo, vt viuere cum illo. Quid enim viderit beatissimus martyr in illo agone cõstitutus, recolitis sine dubio verba eius, quæ de Actuum Apostolorum libro soletis audire. Ecce, inquit, vido cælos apertos. Beatus homo, cui cæli patebant. Sed quis cælum aperuit? Ille, de quo in Apocalypsi dicitur: Qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Quando Adam de paradiso eiectus est, post illud primum nefandumq; peccatum, contra humanum genus clausum est cælum: post passionem Christi latro primus intrauit: postea Stephanus apertam vidit. Quid miramur? Quod fideliter vidit, fideliter indicauit, & violenter inuasit. Eia, fratres, sequamur eum. Si enim sequimur Stephanum, coronabimur. Maxime autem sequendus & imitandus est nobis in dilectione inimicorum. Nostis enim, quia frequentium inimicorum congregatione circumdatus, cum crebris hinc & illinc saxorum ictibus tunderetur, placidus & intrepidus, mitis & lenis inter lapides, à quibus occidebatur, intuens illum, pro quo occidebatur, non ait; Domine iudica obitum meum: sed, accipe Spiritum meum. Non ait;

Est Ser. 95. de diuersis.

al. renascere mur.

Act. 7.

Apo. 1.

ait; Domine Iesu, iudica seruum tuum, quem vides isto supplicio mortis additum: sed ne statuas illis hoc peccatum. Persistens ergo beatissimus martyr in testimonio veritatis & charitatis, ardēs Spiritu, sicut nostis, peruenit ad gloriosissimum finem: & qui vocatus vsque ad finem perseuerauit, in finem, quod vocabatur, adeptus est, sui nominis gloria Stephanus perductus est ad coronam. Quando ergo beatus Stephanus pro Christo primus sanguinem suum fudit, quasi corona processit de caelo: vt eam sumerent sequentes in præmio, qui præcedentis virtutem imitarentur in prælio. Impleuerunt postmodum terram crebra martyria. Quicumq; postea sanguinem pro Christi confessione fuderunt, imposuerunt coronam illam capiti suo, & eam securis integram seruauerunt. Et modo, fratres, de caelo pender: quisquis eam concupierit, ad eam velociter volabit. Et vt sanctitatem vestram breuiter atque euidenter horremur, multis non opus est verbis: sequatur Stephanum, quicumque desiderat coronam. Conuersi ad Dominum, &c.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 12.

Magnifica martyrum solemnitas compellit affectionem nostram, verbi diuini vobis tradere semina pretiosa. Vnde rogamus, vt pluuia cælesti corda vestra præparetis, vt iactantes semina vestra, fructum centesimum afferatis. Pium ergo diem beatissimi martyris Stephani hodie celebramus: non quo natus est mundo, sed quo per passionem migravit ad cælum. Magnum decus meruit verbi diuini, vt & Leuiticum honorem placitum exhiberet, & egregium martyrium confirmaret. Duplicem gratiæ sanctimoniam accepit in cælestibus regnis, quia sancte Deo vixit in terris anima eius secundum sententiam Salomonis. Beati Apostoli vocem audiuimus; Despondi enim vos, dicit Christianis, vni viro, virginem castam exhibere Christo. Beatus Stephanus Christum inuenit diligere, vt meruisset eum de terra videre, sicut dicit; Ecce video caelos apertos, & filium hominis stantem à dextris Dei. O cor mundum, quod bene nouit Deum. Nunc illud Euangelij, quod dicit de lapide, qui reprobatus fuerat, hic factus est in caput anguli, completum est præconium. Et iterum; Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Videte, quid meruit beatissimus Stephanus post exitum corporalem, qui hic adhuc corpore positus, Trinitatem meruit ipsam videre. Tunc Iudæi alienati à vita sanctorum, lapidare cogitauerunt beatum Stephanum. Iudæi virum Dei lapidabant: ille rogabat aspiciens Deum. Ille aspiciebat diuinitatem: & propriam exercebant Iudæi feritatem. Veniebant super eum lapides quasi nimbi, & ille fixis genibus orabat pro delictis populi scelerati. Beatus Stephanus orabat pro peccatis eorum: & illi pietatem nullam in eum ponebant. Quid agis, Saul, qui martyr in martyrem seruis? Quia & tu lapidaberis manibus alienis. Iudæi lapidabant, & Saulus seruabat vestes eorum. Beatus Stephanus Deum exorabat pro iniquitatibus eorum: qui à Domino Christo tale accepit vocabulum, vnde corona martyrij depingatur triumphum. Sic enim per linguam Græ-

Epist. Ser. 96.
de diuersis.

cam nomē accepit corona, quod Latine interpretatur vita perpetua. Et ideo conuersi mecum deprecemur beatissimum martyrem Christi, vt meritis ipsius nobis imploret coronam in vita perpetua, vt cum eo simus in seculorū secula, Amen.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 13.

Apostolica lectio, fratres mei, nuper auribus nostris insonuit, & quantum optatum est cordibus nostris inferi, hortabatur quippe nos cum patientia ad promissum nobis præmiū agnis: in qua parte fateor pusillanimitatis meæ animum valde permouit. Quis enim potest cum patientia currere? Solet in agone grande esse certamen: studet vnusquisque ab alio non vinci. Quomodo ergo patiens erit, qui superare contendit? Si lentus est, vincitur: nisi currit, impietas certat, sudat, dimicat. Quam patientiam seruat, nisi quia forte, fratres, certamen hoc nostrum, non est corporis, sed animi? Currere nostrum, non est loci, sed mentis. Superius ostendit beatus Apollolus, ad quale nos certamen prouocauerit. Enumerat enim omnium sanctorum certamina nominatim, & cum turbam sanctorum enumerasset, ait; Tantam habentes & nos nubem testium. Si testes sunt, obscuri non sunt. Quomodo ergo nubes sunt? Non obscuritate, sed celsitudine. De iis enim loquebatur, qui iam cum Deo quiescebant, & de super nos in terra abscondebant, & tamen ait; Postquam certauerunt, expectant, ne sine nobis perfecti perficiantur. Cucurrerunt, peruenierunt, & tamen nondum acceptant, quia nos expectant. Et ibi ergo patientia, donec veniat Dominus, & illuminet abscondita tenebrarum, & manifestet consilia cordis: & tunc laus erit vniciuque à Deo. Laus erit tunc. Quid nunc? Requies & patientia. Tantam ergo habentes nubem testium, Abraham, Isaac, & Iacob, Ioseph, Heliam, Helisæum, Paulum, Iacobum. Et quis numeret tantam nubem testium? De isto numero sanctorum virorum Stephanus beatissimus erat, qui primus in huius currit cum patientia stadio seculi: qui dum ab incredulis saxo cederetur crebris imbre, patientiam sacro non amisit ex corde. Tunc aduersus eum excitatur infelix Iudæorum innumera multitudo, & fremens in delicatos duros mittit lapides artus. Cur, infana Iudæa, fremis, cur in martyrem duros oculos figis? Quem putas tuis lapidibus motis iam secreta cepit conspiceret cæli; nec tuas iam formidat lapidiferas sære suo in corpore manus, quia cælum iam ei aperuit Christus. Et nos, fratres, cum patientia curramus ad propositum nobis fidei agonem. Quomodo currimus, qui onerati sumus? Grauant nos pondera. Nam nemo currit onustus, dum vix cum sudore perueniat leuis. Vocamur, veniamus: & ne non perueniamus, curramus. Quod consilium oneratis? Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. Voluntas, o Domine, volumus; & non possumus: aut forte nec volumus, si præueniente sarcina grauamur, & nolimus. Adiuua nos, & miserere nostri. Tu dixisti; Sine me nihil potestis facere. Propter hoc onus, imploremus Dei auxilium, & audiamus Pauli consilium. Videte enim, quod secutus adiunxit. Dum nobis ostenderet

Epist. Ser. 97.
de diuersis.

Zebr. 12.

Latini omni-
pini.

1. Cor. 4.

Math. 11.

forte preuen-
te.

Joan. 15.

ostenderet tantam nubem testium, quasi cogitantibus & dicentibus, quis illic surgit? quis ad illos attingit? Vidit onus & pressuram nostram: præstitit consilium debilibus & infirmis & grauatibus, & ait; Exponentes onus omne. Et vt ostenderet quid sit onus, secutus adiunxit; Et agile peccatū. Onus arduum forte peccatum possit quisq; vitare. Quid est vitare agile peccatū? Surgit subito in cogitatione, facit delectationem: mox trahit in mentē. O agilitas certa, curre contra istum, non te vincat, præueni, expecta, expone peccatum, proice foras iniquitatem, suggestionem, delectationem: Sed vt hoc possis, implora eum, sine quo nihil facere potes. Irrita peccatum, offer medicamentum. Cum patientia curramus, non stemus, sed nec perturbemur: sed cum patientia. Quid ergo? tua est patientia? Absit. Audi beatam martyrem Cyprianam: In quodam capitulo suo sic ait; Patientia, Dei res est. Vnde hoc & ipse de spiritu S. per Dauid; Tu es patientia mea. Et vt ostenderet quam curreret, & quo peruenit; Domine, inquit, spes mea à iuuentute mea. Dicens autem multiplicem nubem testium Paulus, obtulit solem, per quem lumen videre debeamus. Ait enim tanquam in tenebris constitutis; Respicite vobis ad principem fidei, & perfectorem Iesum. Si ipse Princeps, ipse perfectio: verum est, quia sine ipso nihil possumus facere. Quid autem fecit, quod nos imitari debeamus? Nunquid quod Deus est? Nunquid quod patri æqualis est? Nunquid quod creator cæli & terræ est? Quis hoc imiteretur? O homo, quando creatura æquabitur creatori? Noli superbe sapere, audi quid debeas imitari. Proposito sibi gaudio, sustinuit crucem: ad exemplum passionis sarmenis obtulit vitem. Quod in sarmenis superfluum est, abscondendum est: vt fructum afferat multum. Charissimi, quomodo sustinuit passionem nisi per patientiam? De tali palmitis fuit beatissimus & primus martyr Stephanus, qui primus secutus est cohærens viti. Securus cum videret sanguinem vitis, fudit sanguinem suum, & lapidatus pro Christo Domino, seculorum rege, primus meruit martyrij sui immarcescibilem coronam accipere.

ser. 114.

Zebr. de bo-
no patientiæ.

Psal. 70.

Zebr. 11.

Zebr. 12.

Latini omni-
pini.

1. Cor. 4.

EIVSDEM DE EODEM
Homilia 14.

SI quis sollicitus sanctorum martyrum gesta percurrat: semper in eis quod plus miretur inueniet. Beatæ enim passionis cælestia tolerantibus regna parturunt, & hereditarium nobis bonum quod imitemur ostendunt. Quid enim dignum tam pio Domino famulorum reddit obsequium: si maiora constat pro seruis Dominum, quam seruos pertulisse pro Domino? Oportet nos ergo cum omni veneratione hartare, qua deuotione B. Stephanus martyr, cuius natalem hodie celebramus, Domini fuerit exempla secutus, qua patientia mortem pertulerit. Quis non magno stupore & nimia admiratione teneatur, eum tam dulces impetus habuisset saxorum, & tam mitia resultantium tormenta pertraxit, vt colliso capite, fluente crure omnia sui corporis membra persussa torperent? Tunc ille Christi deuotione tropheum gestans in corde, medicinam pro vulneribus computabat: Eximi enim se hac luce cupiebat, vt ad illa clara æternitatis habitacula Do-

Epist. Ser. 98.
de diuersis.

mino iubente transiret, vbi ei parabat vnus horum exitia gaudium sempiternum, nulla veritate peccatorum: quia & æternus est Dominus noster Iesus Christus, qui martyres regni sui æternitatis gloria coronare dignatus est.

EIVSDEM IN EODEM
Festo, Homilia 15.

Domine noster Iesus Christus pastor bonus, mitis & pius, oues suas miscet inter lupos in hoc seculo: vt eas adiuuet de throno suo. Vis videte, quicumq; Christiane, Dominum Iesum Christum oues inter lupos miscerent? Ipse in præsentis Euangelij lectione clamat, dicens; Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporum. Vis iterum videre Dominum Iesum Christum oues suas de luporum manibus educerent? Ipse clamat & dicit; Ego sum pastor bonus. Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Lupus destruitur, quando pastor occiditur: Ovis redimitur, quando pastor crucifigitur. Non enim timere debent oues misceri in medio luporum. Ad hoc enim lupis miscerentur, non vt in ipsorum malitia commutentur: sed vt lupi in innocentia ouium conuertatur. Sed, si volunt fieri agni oues: non deficiant sequentes agnum, qui tollit peccatū mundi. Ecce enim prima ouis sanctus Stephanus, quomodo testimonio fidei lupos exciuit proclamantes, & oculis suis cælos cernit patentes. O prima ouis pugnantis in medio luporum: sequens, non adhuc perueniens, ad Dominum, etiam amicus est angelorum. Quam manifeste familiaris angelis erat amicus, qui in medio luporum vt angelus patebat. Ad apertis etenim cælis, aspectus mutatus est confessoris. Et cepit tanquam sole illustratus iustitiæ ita splendere: vt humanam speciem non haberet ipsis patentibus cælis, ipsis testantibus inimicis. Nam stabat in medio luporum, & erat facies eius tanquam facies angeli stans in medio Iudæorum. Quid agitis, o Iudæi? Non timetis ouem Christi pedissequam, quæ habet in fronte sua nomen patris & filij & Spiritus sancti? Ipsum est signum, quod vobis in Stephani fronte lucebat. Hoc signum viderunt cæli, & patefacti sunt: & tanquam ostenso signaculo in specie angelorum, patefactæ sunt portæ cælorum. Venit enim S. Stephanus cum clauibus fidei: & ipse aperuit, quod fideliter credit, & libenter asperit. Quod ergo vidit, non tacuit. Ecce, inquit, video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram patris. Sed quid restabat vt cælis parentibus videret, nisi ipsum, qui in cælis ascenderat Dominum Saluatorem? Nam istos cælos omnes videmus, sed clausos, non patefactos: lucentes in stellis, non micantes in angelis. Est autem non homo, sed angelus. Homo sedem palatij Domini sui non aspicit clausam, sed patefactam: non videt angelos & archangelos. Siquidem & ipsos aspicit: sed ipsum prædicat, cui testis erat. Ipsum præconat, cui est famulus in agone perfectus. Nam quanta fuerat sancto Stephano gratia condonata? Videbat exercitum cælestis militiæ stantem, videbat hominis filium ad dexteram patris sedentem. Ecce videt Deum, qui iam migrabat ad Deum, confessionisque merito aspicit congregationem cælestium potestatum: qui iam migraturus erat ad prouinciā mortuorum. Sed inter mortuos clamabat, qui inter lupos coruscabat. Ecce, inquit,

Epist. Ser. 99.
de diuersis.

Math. 10.

Joan. 10.

al. imp.

Joan. 1.

Act. 6.

Act. 7.

inquit, video cælos apertos: & filium hominis stantem ad dexteram patris. Gaudeant amici, si blasphemant inimici. Non taceat ovis testificando, & si lupi clamant blasphemando. Concluserunt enim mentes suas & dixerunt: Blasphemavit. Hoc dixit & Cayphas princeps Iudæorum de filio hominis patiente, & omnia tolerante. Cum enim diceret Dominus noster Iesus Christus suspensus in cruce, Amen dico vobis, amodo videbitis cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram patris: clamavit Cayphas dicens: Blasphemavit. Cayphas conscidit vestes: isti ipsas clausurunt mentes. Cayphas, ut nudus remaneret: isti, ut in sua duritia permansissent. O magnum miraculum! Cæli ianuæ aperiuntur: & Iudæi mentes impias cluserunt: sed sanctus Stephanus non tacuit, non defecit, nec blasphemantibus cessavit. Ibi attendebat, ubi oculos cordis aperiebat. Ecce, inquit, video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris patris. Sed quid mihi irascimini pro tanta testificatione Iudæi? Nunquid mea iussione aut potestate patefacti sunt cæli? Patefacti sunt, non ut meam gloriam proderent: sed ut pastorem meum in me ostentantem adiutorium demonstrarent. Considerate igitur & videte, quantum longe sim à cælis, positus vobiscum in terris. Nūquid ego attingere potui, & ianuas aperire cælorum? Palatium suū ipse mihi aperuit Dominus angelorū. Merito quodammodo video, & quod video non taceo. Nō enim contempsi in cruce pendentem, ideo video ad dexteram patris sedentem. Vobis istud darum est de cælestibus testimonium. Sed si non creditis, ego quid feci vobis? Cæli aperti enarrant gloriam Dei: & ego taceo misericordiā Christi mei: Video Deū in sua gloria sedentem, pro mea salute astantem. Ipse mihi testis est in cælis: ego ei non ero testis in terris: Si eum fuero confessus coram hominibus: confitebitur etiam ipse me coram angelis suis. Si autem negaverō eum in terris: & ipse me negabit in cælis. Sed pro tantis fidelibus testimoniis lapides iactatis? Mentem clauditis, integra vobis & manifesta dicentem audire nō vultis. Cædite, cædite lapidibus consistentem: habeo meum patris ad dexteram adiutorem. Vos cæditis caput meum: ego illi commendo Spiritum meum. Domine, inquit, Iesu, suscipe Spiritum meum. Isti maledicunt, tu benedicis: isti persequuntur, tu suscipe persecutum. Nō sine causa Iesu meus, Domine meus, pro me ad dexteram patris dignaris stare: quem novi & credo ad dexteram patris sedere. Pro me est quod stare dignaris, qui stando non deficis, qui tuos adiuvando nō deseris. Tu me, Domine meus, misisti in medio inimicorum, me dignatus es facere primum martyrem, post tuam ascensionem. Si vis ut non deficiam à te, adiuva me. Cesset contusio petrarum, ne deficiat in me fortitudo mēbro-rum. Pro me enim Domine meus, appellas dū stas. Vocis tuæ legationem audio, credo, suscipio, cognosco: pro me apud patrem postulante, donā-tem, & adiuvante, ne mea fides deficiat sequendo te. Quid dicis, Iesu meus, Domine meus, petēdo pro me apud patrem? Pater, ecce hic est primus pedissequus. Nonnam pro me mundi intrauit palatium: dona misericordiam, perveniat ad victoriam. Sentiat ovis mea se adiuvantem, ne me inter lupos existimet traditorem. Ecce, inquit, video stantem, præsumo pro me postulante: Et ideo, Domine meus, qui expectas certamen meum, suscipe

Spiritum meum. Verum, quia nō timeo, Domine, lapidata membra: suscipe Spiritum meum in requie sempiterna. Inter istos sum deputatus tanquā ovis occisionis: apud te ponar in requie suavitatis, & pacis. Iudæi lapidabant, iste ingem iscebatur: Iudæi cædebant caput, iste commēdabat Spiritum. At ubi de Spiritu commendato cœpit esse securus: pro inimicis factus est advocatus. Et non sicuti pro se petebat, ita pro inimicis interpellat. Hic stabat, quando Christum videbat: hic genua flegebat, quādo pro inimicis orabat. Ipsa enim necessaria advocatio, pro tantis ac talibus inimicis. Sciebat namque quod eum Dominus Iesus nō citō posset audire: sed pro ipsorum peccato, non pro merito suo. Adeo pro tanta iniquitate lapidantiū Iudæorum genua flegebat, lachrymas effundebat, dicens. Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Vide, quicunque Christiane, quomodo onis ista in omnibus agnum sequitur, & pastorem imitatur. Dominus Iesus Christus suspensus in cruce clamabat: Pater, in manus tuas commendo Spiritum meum: iste dicit: Domine, suscipe Spiritum meum. Dominus Iesus Christus pro inimicis clamabat, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt: iste dicit: Ne statuas hoc illis in peccatum. Et manifeste, fratres mei, in medio lapidantium istorum, qui amplius sciebat, beatus Apostolus Paulus præsens erat. Si ergo tunc daretur Stephano delapidante vindicta, quomodo talem magistrum habuisset Ecclesia? His dictis, emisit Spiritum, ascendit in cælum, veniam meruit inimicis, gaudere meruit in cælis de amicitis beati Pauli subsequentis: quia ipse est Dominus, qui facit sterilem matrem in domo filiorum lactantem. Ecce hoc meruit S. Stephanus, qui videbat filium hominis stantem, quem novimus ad dexteram patris sedentem. Petamus eum, ut interpellat pro nobis, & pro peccatis nostris, ut eruat nos à tantis periculis & parturitionibus. vniuersis: pro pietate sua, non pro conscientia nostra. Nam qui aut quātū fontes, peccati nostri flammam possunt extinguere? Ipse dignetur nostra crimina sepelire: ut, sicut in monumento nouo ad modicum commendavit membra sua: sic in fonte indulgentiæ sepeliat peccata nostra, ut vobiscum semper gaudeamus in Ecclesia sacrosancta.

S. MAXIMI EPISCOPI

Taurinensis in eodem festo Hom.

Lectio actuum apostolorum, quæ nobis hodie lecta est, dilectissimi fratres, quum plurimum habeat in ipsa specie admirationis, non minus tamen continet in mysterio dignitatis. Ecce (inquit) beatus Stephanus dicit: Video cælos apertos, & filium hominis stantem à dextris virtutis Dei. Considerate attentius, fratres dilectissimi, quum beatus martyr dominum nostrum Iesum Christum ad dexteram Dei patris stare vidisset, cur se filium hominis videre testatus est, & non potius filium Dei: quum utique plus honoris domino delaturus videretur, si se Dei potius quàm hominis filium videre dixisset? Sed certa ratio postulabat, ut hoc ita & ostenderetur in cælo, & prædicaretur in mundo. Omne enim Iudæorū scādalum in hoc erat, cur dominus noster Iesus Christus, qui secundū carnē est filius hominis, esse etiā Dei filius diceretur. Ideo ergo pulchre

pulchre scriptura diuina filium hominis ad dexteram Dei patris stare memorauit, ut ad confundendam Iudæorum incredulitatem illi martyri ostenderetur in cælo, qui à perfidis negabatur in mundo. Et illi testimonium cælestis veritas daret, cui fidem terrena impietas derogarat. Vnde licet iuxta Psalmum qui lectus est; Preciosa in conspectu domini mors sanctorum eius sit, si quid tamē distare inter martyres potest, præcipuus videtur esse, qui primus est. Nam, quum sanctus Stephanus ab Apostolis diaconus ordinatus sit. Apostolos ipsos beata, ac triumphali morte præcessit, ac sic, qui erat inferior ordine, prior factus est passione: & qui erat discipulus gradus, magister cœpit esse martyrio, completus illud quod beatus Propheta in psalmo dixit: Quid retribuam domino pro omnibus, quæ retribuit mihi? Retribuere enim primus voluit Stephanus martyr domino, quod cum omni humano genere accepit à domino. Mortē enim, quam saluator dignatus est pro omnibus pati, hāc ille primus reddidit saluatori. Post hæc subiecit scriptura sacra, & ait: Postis genibus clamavit dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Videte, dilectissimi fratres, affectum beati viri: Videte magnam, & admirabilem charitatem. In persecutione positus erat, & pro persecutoribus supplicabat, atque in illa lapidum ruina, quādo alius obliuisci poterat etiam charissimos suos, ille domino commendabat inimicos. Quid enim dicebat, quum lapidaretur? Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Plus itaque tunc illorum dolebat peccata, quàm sua vulnera: plus illorum impietate quàm suam mortem. Et recte plus. In illorum quippe iniquitate erant multa, quæ plangi, in illis autem morte nō erat, quod debuisset doleri. Illorum impietatem mors sequebatur æterna, huius autem mortem vita perpetua. Imitemur ergo in aliquo, dilectissimi fratres, tanti magistri fidem, tam præclarī martyris charitatem. Diligamus nos hoc animo in ecclesia fratres nostros, quo ille tunc dilexit inimicos suos. Sed quod peius est aliquotiens non solum inimicos non diligimus, sed nec amicis quidem fidem integram custodimus. Sed dicit aliquis: Non possum diligere inimicum meum quē quotidie velut hostem patior crudelissimum. O quicunque ille es, attendis quid tibi fecerit homo, & non consideras quid tu feceris Deo. Quum enim tu multum grauiora in Deum peccata commiseris, quare non dimittis homini parum, ut tibi Deus dignetur dimittere multum. Recole quid tibi in euangelio veritas ipsa promiserit, & quam tibi quodammodo cautionem fecerit, vel quale tecum pactum inierit. Si enim (inquit) dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester cælestis peccata vestra. Si autem non dimiseritis, nec pater vester dimittet debita vestra. Videtis, fratres, quia cum Dei gratia in potestate nostra positum est, qualiter à domino iudicemur. Si (inquit) dimiseritis, dimittet vobis. Iam sæpe dixi, fratres, & frequentius dicere debeo, nemo se circūueniat, nemo se seducat, qui vel vnum hominem in hoc mundo odio habet, quicquid Deo in operibus bonis obtulerit, totū perdit, quia nō meretur Paulus apostolus dicens: Si dederō omnes facultates meas in cibos pauperū, & si tradidero corpus meū ut ardeā, charitate autē non habuerō, nihil mihi prodest. Quam rē etiā beatus Ioannes confirmat dicens: Omnis, qui non diligit fra-

trem suum, manet in morte. Et iterum. Qui fratrem suum odit, homicida est. Hoc loco fratrem omnem hominem oportet intelligi, omnes enim in Christo fratres sumus. Nemo itaque sine charitate de virginitate præsumat, nemo de elemosynis, nemo de orationibus confidat, quia quamdiu inimicitiam in corde tenuerit, neque istis, neque aliis quibuslibet bonis operibus placare sibi dominum poterit. Sed si vult sibi habere propitium Deum, non dedignetur audire consilium bonum. Audiatur non me, sed ipsum dominum suum. Si (inquit) offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade, prius reconciliare fratri tuo, & tūc veniens offeres munus tuum. At nos pugnas habentes intrinsecus, & dolos in corde versantes, quasi qui bonam conscientiam habeamus, præsumimus accedere ad altare, non timentes quod scriptum est: Qui manducat, & bibit indigne, iudicium sibi manducat, & bibit: Sed dicit aliquis: Grandis labor est inimicos diligere, pro persecutoribus supplicare. Nec nos negamus, fratres. Non paruus quidem labor est in hoc seculo, sed grande erit præmium in futuro. Per amorē enim hominis inimici efficeris amicus Dei, immō non solum amicus, sed etiam filius, sicut ipse dominus dicit: Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui vos oderunt, ut sitis filij patris vestri, qui in cælis est. Si re aliquis homo diues in hoc seculo veller adoptiuum filium facere, quomodo seruitores, quas indignitates etiam seruatorum eius, quæ seruitia durissima, & aliquotiens etiam turpissima sustineres, ut ad caducam, & fragilem hereditatem illius pervenires? Quod ergo alius sustinet propter substantiam terrenam, tu sustine propter vitam æternam. Conuincimur enim certissima ratione, quia propter Deum possumus quidem, sed nolumus iniurias sustinere. Denique si nobis aliqua potens persona iniuriam faciat, si nobis etiam in facie maledicat, nec respondere aliquid asperum, non dicam vicem reddere audeamus. Quare? Ne ab illa persona potente adhuc maiora quàm pertulimus, patiamur. Quod à nobis extorquet hominis timor, debuerat à nobis exigere Christi amor. Si ergo potens persona sanit contra nos, tacemus, & nihil dicere ausi sumus. Si vero aut æqualis, aut forte inferior vel leuem nobis contumeliam fecerit, quasi fera bestia sine vlla patientia, ac sine aliqua Dei contemplatione consurgimus, & aut in præsentī nostram iniuriam vindicamus, aut certe ad maiorem vicem reddendam nostrum animum præparamus. Quid est hoc, quod quādo potens persona nobis iniuriam intulit, patienter accipimus, quādo inferior, nimio furore succendimur: quod ibi timimus hominem, hic Deum timere nolumus. Vnde ergo nos, fratres, quantum possumus, cum Dei adiutorio cor nostrum ad patientiam præparemus, & in omnibus malis hominibus medicorum vicem agere studeamus, & non ipsos homines, sed illorum malitiam odio habeamus. Pro bonis oremus, ut semper ad meliora descendant: pro malis, ut cito ad emendationem vitæ per penitentiam lamenta confugiant. Quam rem orantibus nobis ipse præstare dignetur, qui cum patre, & spiritu sancto vivit, & regnat Deus in sæcula sæculorum, Amen.

S. FVLGENTII EPISCOPI
Ruspensis in eodem festo. Sermo.

Heri celebramus temporalem sempiterni regis nostri natalem, hodie celebramus triumphalem militis passionem. Heri enim rex noster, trabea carnis indutus, de aula vteri virginalis egrediens, visitare dignatus est mundum: hodie miles de tabernaculo corporis exiens, triumphator migravit ad cælum. Ille sempiternæ deitatis maiestate seruata, seruire cinctorium carnis assumens, in huius sæculi campum pugnaturus intravit: Ille depositis corruptibilibus corporis indumentis, ad cæli palatium perenniter regnaturus ascendit. Ille descendit carne velatus, iste ascendit sanguine laureatus. Ascendit iste lapidantibus Iudæis, quia ille descendit, lætantibus angelis. Gloria in excelsis Deo, heri sancti angeli exultantes cantauerunt: hodie Stephanum lætantes, in suum consortium susceperunt. Heri dominus exiuit de vtero virginis: hodie miles egressus est de ergastulo carnis. Heri Christus pro nobis pannis est inuolutus: hodie Stephanus stola est ab eo immortalitatis indutus. Heri præsepis angustia Christum portauit infantem, hodie immensitas cæli suscepit Stephanum triumphantem. Solus dominus descendit, ut multos eleuaret: humiliavit se rex noster, ut suos milites exaltaret. Qui enim corpori suo virginis præparauit vterum, ipse martyri suo dignatus est aperire cælum Dominus Christus angustias intrare non dignatus est vteri, ut animam Stephani latitudinem susciperet cæli. Necessarium tamē nobis est, fratres, agnoscere, quibus armis præcinctus Stephanus, scitium Iudæorum potuit superare, ut ita meruisset feliciter triumphare. Neque enim parui pendenda sunt, talis virtus, talisque triumphus. Haud vero vilibus armis potuit præmuniri, qui à multis non potuit superari. Inuictæ tãquam in eo enituit insigne virtutis: quæ nec frementium scitium formidauit, nec lapidantium ictibus deuicta succubuit. Usque adeo enim inter frementes permansit interritus, & inter lapidum cruciametã fuit securus ut incredulitatem Iudæorum fidenter argueret, lapidantes non repercuciens, sed patiens superaret. Insuper & occisus, aulam cælestis regni, viuis & coronatus intraret. Proculdubio, munimine regio septus, nullatenus est ab aduersariis superatus. Quoniam rex noster, cum sit altissimus, pro nobis humilis venit: sed inanis venire non potuit. Magnum quippe donatum suis militibus attulit, quo eos non solum copiose ditauit, sed etiam ad certandum inuictissime confortauit. Atulit nanque donum charitatis, quæ perduceret homines ad consortium deitatis. Quod ergo attulit, erogauit: nec sibi aliquid minuit, sed mirabiliter & suorum fidelium pauperiem ditauit, & indeficientibus thesauris plenus ipse permansit. Charitas ergo, quæ de cælo ad terras depofuit Christum, ipsa Stephanum de terra eleuauit ad cælum. Charitas, quæ præcessit in rege, ipsa subsequenter refulsit in milite. O admiranda vbique potentia Saluatoris. O prædicanda indefinenter gratia redemptoris. Ostendit in matre virginitalis æternæ miraculum: demonstrauit in martyre inuictæ charitatis indicium. Integritas quippe intemerata permansit in virgine, dilectionis virtus inuicta perseverauit in martyre. Et sicut in

matre domini non potuit virginitas violari, sic in martyris mente non potuit Christi charitas tanto scitientium agmine superari. Stephanus ergo, ut nominis sui coronam meruisset accipere, charitatem pro armis habebat, & per ipsam vbique vincebat. Per charitatem Dei, scitientibus Iudæis non cessit: per charitatem proximi, pro lapidantibus intercessit. Per charitatem arguebat errantes, ut corrigerentur: Per charitatem pro lapidantibus orabat, ne punirentur. Charitatis virtute subnixus, vicit Saulum crudeliter scitientem: & quem * habebat, vicit in terra persecutorem, in cælo meruit habere consortem. Ipsa sancta & indefessa charitas desiderauit orando acquirere, quos nequiti monedo conuertere. Neque enim fratres, existimandus est Stephanus tunc inimicos dilexisset, cum pro eis oraret: & non dilexisset, cum eorum incredulitatem arguendo corripere. Absit hoc ab anima martyris ad cæli palatium festinantis. Ipsa enim sancta charitas firmam seruauit in oratione patientiam, quæ rigidam tenuit in correptione censuram. Et ideo in oratione audiri meruit lenitas, quia sine charitate non fuit in correptione seueritas. Ac per hoc, siue orando, siue corripiendo, charitatem beatus Stephanus seruauit: quia vtrouique salutem errantium cogitauit: Et indicio sanctæ orationis ostendit, increpationem illam non fuisse odij, sed amoris. Hoc autem faciens, & præsentibus charitatis beatus martyr exhibuit, & vile nimis exemplum posteris reliquit. demonstrauit enim geminam ecclesiastici dispensatoris industriam, ut ad corrigendum cuiuslibet peccati errorem, & non desit in ore correptio, & ad Deum pro eo supplex effundatur oratio: ut qui malum fecit, per increpationem de malis operibus confundatur, & per orationem apud Deum adiuuetur. Ac sic ipsa charitas & in ore iustitiam sonet, ut errantem corrigat: & in corde patientiam seruet, ut pro errante oratione puro affectu dilectionis effundat. Qui enim errantem non corripuerit, de negligentia iudicatur: qui autem pro eo non orauerit, de pernicie condemnatur. Quocirca fratres, si quando aliquis pro animæ salute corripitur, non aspernenter accipiat monita charitatis: nec præsentem tristitiam suæ voluntatis attendat, sed consideret quæ lucra utilitatis acquirat. Idcirco enim arguitur, ut à prauis operibus corrigatur. Nec cum videt correptionem aliqua verborum austeritate feruere: existimet charitatem in corde frigidescere. Sic enim vigilat in ore correptio, ut in corde non dormitet oratio. Ac per hoc in vtroque peccanti consulere prospicitur, ut dum homo correptus de peccato confunditur, & à malis operibus separetur, & per orationem (Deo miserante) saluetur. Nam & sancta scriptura dicit: quoniam quem diligit dominus, corripit: flagellat autem omnem filium quem recipit. Christi ergo charitate compulsi, & bonos hortamur, ut in bono permaneant: & malos compellimus, ut à malo discedant. Præsertim quoniam in istis duobus sanctis geminum nobis monstratur salutis indicium: ut si quis bonus est, imitetur perseverantiam charitatis in Stephano: qui autem malus est, sectetur exemplum conuersionis in Paulo. Et qui bonus est, equitatem vsque ad finem teneat: qui autem malus est, quantocyus à sua peruersitate discedat. Nec bonum hominem presumptio iustitiæ faciat negligetem: nec malum iniquitas faciat desperantem: sed ille bonum fortiter teneat,

teneat, iste malum celeriter deserat. Bonus timeat, ne cadat: malus conetur ut fugat. Quisquis ergo malus est, cum Paulo prosternatur in malo: ut cum eo erigatur in bono. Quoniam & ille cecidit malus & surrexit bonus: Prostratus est iniquus, & erectus iustus. Cecidit scitissimus persecutor, & surrexit veridicus prædicator. Cadens lumen corporis impius perdidit, surgens autem lumen corporis iustificatus accepit. Coniunctus est itaque Stephano, factus ouis, ex lupis. Et ecce nunc Paulus cum Stephano lætatur, cum Stephano Christi claritate perficitur: cū Stephano exultat, cum Stephano regnat. Quo enim præcessit Stephanus, trucidatus lapidibus Pauli, illic sequutus est Paulus, adiutus orationibus Stephani. Quam vera vita, fratres mei, ubi non Paulus de Stephani occisione confunditur; sed Stephanus de Pauli consortio gratulatur, quoniam charitas in vtroque lætatur: charitas quippe in Stephano superauit scitium Iudæorum, charitas in Paulo cooperuit multitudinem peccatorum: Charitas in vtroque pariter regnum meruit possidere cælorum. Charitas igitur est omnium fons & origo bonorum, munimine egregium, via quæ ducit ad cælum. In charitate qui ambulat, nec errare poterit, nec timere. Ipsa dirigit, ipsa protegit, ipsa perducit. Quocirca fratres, quoniam scalam charitatis constituit Christus, per quam ad cælum omnis possit ascendere Christianus, puram charitatem fortiter retinete: ipsam vobis inuicem exhibete & in ea proficiendo conscendite: inuitate operibus bonis, ut ad præmia æterna peruenire possitis, adiuti gratia saluatoris, qui viuat & regnat in secula seculorum.

S. HILARII ARELATENSIS EPISCOPI IN EODEM FESTO. HOM.

Satis notum est beatos martyres, & amicos Dei post emeticam militiæ præsentis administrationem in illud seculum cum fauore celesti, cum pompa, & triumphali occurfu, cum angelica exultatione susceptos, ubi nunc remuneratoris benedictione fatiantur, & ineffabilibus gaudiis perficiuntur. Inter hæc itaque requiramus quid necessitatis, quidve rationis sit, cum sancti martyres in illo paradisi lumine constituti humanis laudibus non indigent, cur tantis hominum stadiis celebrentur, cur tantopere mundo huic eorum reliquiæ, Deo reuelante prodantur: sine dubio propter multiplicatas causas. Primum ad hoc à sollicitis fidelibus excoluntur, ut sedulis cultoribus suffragentur: deinde ut, dum in exemplum deuotionis, & fidei posteris proponuntur, nouis semper meritisaugeantur: ac iam virtutibus suis clari, alienis etiam profectibus amplientur, ut, dum stupendo Dei munere cum eis stare necesse sit vitæ cursum, nihilominus gloria adhuc currat augmentum: deinde ut antiquus ille religionis inimicus, etiam ante iudicium sentiat penam malitiæ suæ, per quam se sanctorum gloriæ intelligit militasse: ut quos hic iam perspexit honoratos, illic non dubitet vindicandos: ut, cum totus celebret mundus interempti coronam, necesse habeat interemptor propriam lugere victoriam: sicut etiam circa hunc beatum martyrem intelligere in promptu est. Iudæi ergo illo adhuc spiritu ebrij quo dudum clamabant, *crucifige, crucifige*, in necem sacri testis incumbunt. Beatus,

qui cælestis illius agonis proximo pedisequus interuallo, reliquias excipere furoris illius emeruit, quo paulo ante scitiente mundo saluator occubuit. Beatus qui fumantem adhuc dominici victimæ sanguinis, primus honorauit recti sacrificio passionis: ideo dignus apparuit, de quo diceret sermo diuinus. Viderunt faciem eius, tanquam faciem angeli, quanquam non fuit hoc illis gratia meriti, sed pœna peccati: nam dum morietis proditur gloria, persecuentis torquetur inuidia. Aduerte concepta semel iniquitas in quantum capriuos possideat sensus: impietatem suam in illius decore perspicunt, & tamen peragere triumphum eius in sua immanitate non desunt. Aspectu angeli facies impiorum cadunt, & lapidantium conscientia, lapidati lumine repercussa, agnitionis cereis lapidantur. Hoc genere vitare non possunt etiam oculorum fidem importunissimum criminis sui testem. Videmus itaque humanam mentem tanta præditam esse ratione, ut nullus sit etiam in medio facinoris tempore, cui facinus suum liceat ignorare. Viderunt faciem eius. Beatus, qui in ipsa colluctatione pugnantis, iam profert speciem resurgentis. Splendore angeli Deus sanctificatum circumfudit aspectum. Qui sic magnificat moriturum, putas quomodo decorabit æternum? viderunt faciem eius: abundantia cordis transit in decus corporis: in exterioris gloria candor interioris exundat, & abscondita pectoris ornamenta, speculum frontis irradiant, habens intra se spiritum sanctum, os præ se gestat angelicum. Nimirum tali eum vultu internus habitator induerat, qualem regni in templo tēpli indicat pulchritudo, & ideo ineffabili repletus exultatione testatur: Ecce video cælum apertos. Iuste incūctanter offert sanguinem suum, qui præ oculis habet regem suum simul, & fratrem suum, & filium hominis à dextris statem Dei. Vides quod expectantis intuitus armat constantiam triumphantis? digne patentibus cæli portis comparatur cælum, bella desudant: ac sic dum occupatur in stupore, & amore cælestium, merito ingruentium non turbatur duro imbre saxorum. Ecce video. Tali miraculo angeli decebat faciem honorari. Quid inter ista dicemus? quod apertum martyri cæleste secretum, futuri præmij fuerit testimonium: sed Deum videre iam præmij est. Vide quantum agat in pectoribus seruatorum suorum diuinæ charitatis ardor, quod sperabatur desideris, oculis demonstratur: & spes in re, spiritu adhuc intra carnem militate perficitur. Necdum explet famulus ministerium suum, & iam dominus aperit regnum suum. Aduertamus in quantum à sancto spiritu possidetur. Postis, inquit, genibus orabat, dicens: domine, ne statuas eis hoc peccatum. Audierat dominum pro Iudæis de patibulo supplicentem: pater, inquit, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Non solum per pietatis ac iustitiæ studium, per vitæ mortisque cōtempum, sed etiam per orationis affectum, Christi se probat esse discipulum. Quid agit fidei magnitudo, quæ non vincitur à malo, sed vincit in bono malum? Dum pro impiis Deo plenus exorat, etiã de alieno peccato inuitiam suam cumulat, & coronam suam perfecta Christi humilitate multiplicat. Intelligamus quantum bonum sit dilectionis, quantumque res illa virtutis, quæ commendare adhuc potest passionem. Notum per ista sit quia parrem, & opera martyris suscipit, qui odium malis debi-

tū generosi cordis benignitate calcauerit. Domine ne statuas illis hoc ad peccatum. In media intentione certaminis, sicut futura cōfessio atque damnatio hos lauit, martyre remuneratio futura non latuit. Nā qui pro inimicis sub ipso tempore consummatae persecutionis orauit, beatitudinis suae causa persecutorem dilexit. Nec mirum, si eis nescit irasci, per quos sibi videt aulam regni caelestis aperiri, per quos se aeternis seculis intelligit cōsecrari. Domine ne statuas eis hoc ad peccatum. O admirabilem etiam circa impios charitatem? Excusat supplicatione synagogam, passione confirmat & honorat ecclesiam, memor fratrum, immemot persecutorum: recordans de qua radice processerit, sic oleastro nouus ramus cupit inferi, vt oleam veterem nolit abscondi. Domine ne statuas eis hoc ad peccatum. Dum pro Iudeis supplicat, spem nostram, ac fiduciam nutrit, nam, dum pro persecutoribus deprecatur, manifesta cultoribus suffragia pollicetur. De ipso beatissimo teste, visionis fide veridica relatio testatur, vt locum reliquiarum mira iocunditas anhelantibus rosis, & croco olerenti, vel florulento rore gratiae vernalis infunderet, & tanquam de paradiso spirans aura, respergeret. Ecce etiam nunc multo latius, multoque preciosius, dum fidei suae praconio magnanimitatis trophaea passionis insignia feruentibus pietate studiis celebrantur ab oriente vsque in occidentem, velut caelestis fragrantiae balsama commouentur: tunc vnus locus sepulchri odorum suauitatis amoenus redditur, nunc à solis ortu aromatibus virtutū totus orbis impletur, tunc imbribus terrae vnus regionis infunditur, nunc à solis ortu vsque ad occasum mansuris benedictionibus irrigatur.

Miraculum apud reliquias S. Stephani.

PETRI CHRYSOL. EPISCOPI RAVEN. DE CODEM FESTO SERM.

Sicut dominum praediorum limitibus affixi tituli proloquuntur, ita nomina ipsa saepe sanctorum merita indicant, testantur insignia. Ita Abraham, quod fide credidit, nominis adiectione monstrauit; quando ex Abram Abraham diuinitus nuncupatur: vt dilatandus genere, nomine antè dilataretur, dicente domino; Et non vocabitur amplius nomen tuum Abram, sed Abraham erit nomen tuum: quia patrem multarum gentium posuit te. Sic coniunx sancta eius, cum de sterili sit fecunda, ex Sarai vocitata est Sara, vt & ipsa antè crescat nomine, quam crescat pignore, & quia, promittente domino risum, credidit, si vetula conciperet, exarata iam rugis, si pateret desperata iam fecunditas, si sterilitas iam penes senectutis extrema pregnans fieret, risum mox, quod genuit, nuncupauit: & hoc aprauit in nomine, quod sensu passa est, cum rideret, & vocauit nomē eius Isaac, quod interpretatur risus. Sic Iacob, qui in vtero cepit antè Inctari, quam viuere; antè viribus superare, quam membris; etiam inter viscera matris ipsa supplantatoris est vocabulum consecutus, eò quod, antequam nasceretur, noscitur diuinitus reprobatum supplantasse germanum. Et, quia longum est ire per singula; sicut Petrus à petra nomen adeptus est, quia primus meruit Ecclesiam fidei firmitate fundare: ita Stephanus vocatus est à corona, quia primus meruit pro Christi nomine subire conflictum, primus meruit sanguine militum

Petrus primus meruit ecclesiam fidei firmitate fundare.

Christi martyriū dedicare. Petrus apostolici chori vetustum teneat principatum, aperiat intrantibus regnum caelorum, reos potestate vinciat, poenitentes clementer absoluat: Stephanus est martyriū primus. Stephanus purpuratum ducit exercitum, qui pro domini sui adhuc calente sanguine, sanguinem suū audis bellator effudit. Et, quia amore proprio tinctam, sibi ipse purpuram conquisiuit, merito à rege suo consecutus est post coronam, qui iam cum nasceretur, nomen sortitus est à corona verè, quem praesciuit, & praedestinavit, ipsum nunc martyrii primū vocauit ad gloriam.

BEDAE VENERABILIS presbyteri eiusdem Euangelij expositio.

Deo ecce ego mitto ad vos prophetas, &c. Id est, Ipse filius Dei misit Apostolos, qui prophetas antè mittebat. Similique cōsiderua iuxta apostolum scribentem ad Corinthios, varia dona esse discipulorum Christi: alios prophetas, qui ventura praedicant, alios sapientes qui nouerunt quando debeant proferre sermonem, alios scribas in lege doctissimos: ex quibus Stephanus, Petrus, Paulus occisi sunt, & persequutione multi à Iudaea expulsi ad gentium populum transmigrarunt. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, &c. Quomodo à Iudeis exquiratur sanguis quem non ipsi fuderunt: nisi quia moris est scripturarum, duas saepe generationes hominum, bonorum scilicet, malorumque computare. A sanguine Abel iusti, &c. Cur Abel, qui primus fuit, & Zachariā qui nequaquam vltimus fuit, ponere voluit: nisi forte, quia per Abel pastorem, qui in campo: & Zachariam sacerdotem, qui in atrio templi necatus est, vtriusque gradus martyres esse debere ex laicis, & ex officio altaris mancipatis sub eorum voluit inimate vocabulo. De isto verò Zacharia multorum fuit contentio, quis fuerit: sed nos illam putamus, qui à Iosae rege Iudae inter templum & altare fuit occisus. Sed quaeritur, cur hic Barachia dicatur filius. cum in historia Regum Ioiadae filius asseritur? Barachia scilicet in lingua nostra, benedictus Domini dicitur: & sacerdotis Ioiadae iustitia, Hebraeo nomine demonstratur, & in Euangelio quo Nazarei vtuntur pro filio Barachiae filium Ioiadae, Hieronymus scriptum se inuenire testatur. Quoties volui congregare filios tuos, &c. Animantis ponit similitudinem, quae tam magnum in filios habet affectum, vt eorum infirmitate affecta, & ipsa infirmetur. Et quod in ceteris difficiliter inuenies, alis suis filios protegens, contra milium pugnat: sic etiam mater nostra sapientia Dei, quae per carnis susceptionem infirmata est, protegit infirmitatem nostram, & resistit Diabolo, ne nos rapiat: & quod illa contra milium conatur affectu, haec aduersus diabolum perficit potestate. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Praedixit enim, quod haec deinde occiso, Romani venire debuerunt: & quasi nudum vacuum diripientes, tulerunt eorum locum, gentem & regnum. Dico enim vobis, Non me videbitis, &c. Hoc profecto mysticè de illo eius aduentu intelligere cogimur, quo in claritate venturus est. Aliter habent Iudaei datum sibi tempus poenitentiae, confiteantur benedictum, qui venit in nomine Domini, & Christi ora conspiciunt.

HAYMONIS EPISCOPI Halberst. superioris Euang. expositio.

Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes scribas, &c. Verba huius lectionis tam Beato Stephano protomartyri specialiter congruunt, quam cunctis generatim aequae martyribus possunt aptari. Haeret sane praesens lectio superiori narrationi, in qua dominus noster legitur principes Iudaeorum scribas scilicet, & Phariseos de suis peccatis multimode increpasse, denuncians eis: Vae, hoc est, sempiternum interitum, nisi emendatio eorum delictis succurreret. Post multa igitur quae eidem principibus praemisit, inter reliqua hoc subiunxit, quod caput illius lectionis paulò antè praecedit. Et vos, inquiens, implete mensuram patrum vestrorum, id est, quod illi minus fecerit, vos implete. Illi seruos occiderunt, vos interficite dominum. Illi prophetas, vos illum qui praedictus est per prophetas. Quod non praecipiendo dixisse intelligitur, sed potius praeannunciando rem futuram, quae iam ipsius praecientia certissime tenebatur. Quasi verò aliquis eorum, quibus loquebatur haec, ad supra dicta posset obicere, quomodo Deus praeciperet eos implete mensuram patrum suorum, cum tunc temporis prophetae deessent, quos interficere potuisset, subiunxit (inquiens), Ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas. Quidam doctores ita intelligunt, vt aliud prophetae, aliud sapientes, aliud scribae significent. Prophetas siquidem post domini ascensionem inter apostolos specialiter nouimus existisse, qualis fuit Agabus, qui per spiritum sanctum nunciauit futuram famem, Paulumque Hierosolymis eius cingulo vinculatum vaticinabatur esse catenadum. Quales etiam existerunt quatuor filii Philippi, qui fuit vnus ex septem diaconibus, quae prophetantes fuisse referuntur. Sapientes quoque inter apostolos plures extitisse non dubium est, quos connumerare super sedimus, siue distulimus. Scribae quoque eis non desuere, vt pote Nicodemus, Gamaliel, & ipse Paulus, qui ad pedes illius, sacris literis est instructus. Verum fides sanior eisdem prophetas, quos sapientes, & scribas intelligit Apostolos videlicet, successoresque eorum, qui prophetae fuerunt, quia futura praemia electorum, ac supplicia reproborum praesago animo & prouiderunt, & praedixerunt, quamuis etiam de multis rebus futuris temporaliter quoque eos prophetae legimus. Idem denique sapientes fuerunt, quia tempus opportunum sciebant, quando verbum praedicationis suis auditoribus proferre debebant. Idem etiam scribae extiterunt, quia legem domini specialiter in cordibus suis scriptam continuerant, de quibus alibi dominus dicit: Omnis scriba doctus in regno, &c. De his ergo post ascensionem domini plurimi ad Iudaeos missi sunt praedicare, & quibus occiderunt Iacobum, Petrum crucifixerunt, Stephanum lapidauerunt, cuius hodie natalitia celebramus. Alterum quoque Iacobum simili interitu peremerunt, ac cunctos apostolos, vt in actis eorum legitur, flagellis ceiderunt, & persecuti sunt eos, donec relictis illis, ad gentes transmigrarent, iuxta quod Apostolus ait: Vobis oportebat primū loqui verbum Dei, sed quia repulisti illud, ecce cōuertimur ad gentes. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, vsque ad san-

guine Zachariae filij Barachiae quem occidisti inter templum, & altare. Quae dicitur à doctoribus: Cur omnis sanguis sanctorum ab Abel vsque ad Zach. super vnam gentem Iudaeorum venire dicatur, enim illa generatio, cui dominus hoc loquebatur, neutrum eorum occidere potuerit. Et certè multos tam in veteri testamento quam in nouo martyres extitisse legimus, qui à gentilibus & non Iudaeis sunt interempti. Ad quod dicendum est, quia mos est facti eloquij, vt totam huius mundi vniuersitatem in duas generationes partiat, quartum vnam dicit esse bonorum, alteram malorum. De bonorum generatione scriptum habemus. Generatio rectorum benedictur. Et haec est generatio quaterentium dominum. Et qui non ex sanguinibus, sed ex Deo nati sunt. At contra de malorum generatione scriptum est, Genimina viperarum. Et generatio praua, atque peruersa, haec cunctis reddis domino, popule stulte, & insipienti: Et gens absque consilio est, & sine prudentia, vti nam sapient, & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Et vae genti peccatrici. Multaque his similia. Duas generationes B. Aug. sub nomine duarum describit ciuitatum: quarum vna, quae appellatur Hierusalem incipit ab Abel vsque ad vltimum electum in fine mundi nasciturum, & habet Regem Christum. Altera, quae Babylon dicitur, inchoans à Cain transit vsque ad nouissimum reprobum, habetque regem diabolum. Omnes ergo, qui in malitia sunt vniti, in illa generatione reproborum numerantur. E contra, omnes, qui se in bonitate aequiparant, in vna eadem similiter electorum generatione computantur. Ecce ergo quod omnis sanguinis iustus, qualis est vincta sanguinis iusti, requirenda sit ab hac generatione omnium reproborum: inter quos etiam illi numerantur, quibus haec verba dominus loquebatur. Verum & id quaerendum est, quis fuerit ille Zacharias filius Barachiae, quem dominus hic commemorat. Plures namque legimus hoc nomine vocatos, vt illum, qui est penè vltimus in ordine duodecim prophetarum, & filius dicitur Barachiae. Verum quomodo inter templum, & altare occisus sit, non apparet, praesertim cum id teporis vix ruinae ipsius templi subsisterent, quod nuper à Caldæis penè fuit complanatum. Alij huc Zachariam patrem Ioannis intelligunt, aiuntque illum à Iudaeis inter templum, & altare occisum, eò quod domini natiuitatem ausus fuerit praedicare. Cuius rei assertio firma non habetur. Plerique qui sanius sentiunt, hunc Zacillum esse autumant, qui à Iosae rege Iudae in lib. reg. & Paral. interfectus narratur. Cui & si locus consentit occisionis, tamen quaerendum est cur Barachiae, & non potius Ioiadae filius dicatur, quem patrem habuisse in praefatis lib. legitur. Scriptum namque est. Non fuit recordatus Iosae patris Ioadae quae sibi fecisset bona, sed interfecit filium eius, nulla causa iusta existente. Ad hoc tamē dicere possumus, vel quod Binominus fuerit, vt multos sanctorum in veteri, ac nouo testamento binis nominibus appellatos inuenimus. Vel certè quod Ioiada interpretatur iustitia Dei, & Barachias benedictio domini. Nihil obstat, vt is, qui iustitiam domini perfecte custodiebat, benedictus etiam domini appelletur. Quod siue alio modo sit intelligendum, id tamē mouet, cur à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguine Zachariae dicat sanguinem omnium iustorum à praua generatione requirendum. De Abel enim quae-

1. Par. 74.

Psal. 117. Tobel. 1. Math. 3. Luca. 3. Psal. 77. Deut. 23.

Esa. 41.

4. Reg. 11. 1. Par. 24.

stio nulla est, quod ille martyr prius effectus fuerit. De Zacharia vero valde querendum est, post quem multi martyres in populo Iudaeorum extitisse leguntur quales fuerunt Machabaei, quales & ipsi pueri, qui in ipso primordio natiuitatis domini pro eodem sunt iugulati. Sed haec quaestio soluitur, quod per duos homines, duo martyrum ordines designentur. Per Abel quidem, qui pastor fuit, & in campo fuit occisus, designatur hi, qui de laicali habitu ad martyrium rapi meruerunt. Per Zachariam vero, qui sacerdos extitit, & in templo lapidatus est, intelliguntur, qui sacerdotali, vel clericali dignitate ad martyrij gloriam in vtroque sexu, vel in vtroque populo prouecti sunt. Et quare hi duo tantum ponuntur: nimirum propter aequalitatem, vterque nanque simili iniustitia interemptus est. Ille a fratre inuido, iste a rege ingrato. Quare tamen potest cur tam ipse dominus in Euang. quam Apostolus in epistolis suis Abel speciali iustitiae titulo exornent, vbi que illum iustum appellantes. Ad quod dicendum, quod tantus martyr qui Dei filium in tribus specialibus, & praecipuis virtutibus praefiguraret, conuenienter tanto mysterio decoretur, fuit enim sacerdos, virgo, & martyr. In quo eius typum gessit, qui est flos virginitatis, qui est sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech, qui martyr pro nobis fieri, fuso in cruce sanguine, dignatus est. Quod vero dicit de Zacharias quem occidit inter templum, & altare, considerandum est, quod altare hic accipere debeamus. Duo siquidem altaria erant in templo domini. Vnum holocaustorum exterius, quod erat aeneum, alterum interius incensum, quod erat totum aureum. Magis autem hoc ita accipere debemus, vt intelligamus Zachariam inter templum interius & altare holocaustorum exterius, fuisse occisum. Vel si figurate accipere volumus, per templum populus, per altare sacerdotes designantur. Inter consensum ergo populi & sacerdotum, quasi inter templum & altare Zacharias interfectus est. Ipsi enim in hoc probantur morti illius consensisse, quod regem ab hac temeritate non prohibuerunt. Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam, id est, super generationem pessimam, omnium reprobatorum. Hierusalem, Hierusalem, quae occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Praedicens dominus superuenturam captiuitatem & euerisionem impij ciuitati propter interfectionem Christi, & prophetarum, vicinum eius interitum plangens deplorat affectu dicens: Hierusalem Hierusalem quae occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt. Non autem aedificia ciuitatis planxisse credendum est, sed vt per id, quod continet, id, quod continetur intelligamus, populi ruinam condoluit, quam e proximo a Romanis principibus erat passurus. Quae occidis prophetas (inquit) Multos Prophetarum a Iudaeis diuersis mortibus legimus interemptos. Secuerunt Esaiam serra lignea viuum: vel quia eos principes Sodomorum, & populum Gomorrhae vocauerat, vel quoniam Deum Sabaoth super solium excelsum, & eleuatum se vidisse dixerat, Amos quoque prophetam aduentu domini praedicantem, & populum pro suis sceleribus increpantem, transmissis ferro vecte per tempora, necauerunt. Michaeam nihilominus impij fugientem ipsum in Aegyptum persecuti sunt, ibique eum occiderunt. Lapidauerunt in Aegypto Hiere. & Ezech. in

Mich. 4.

Reg. 11.

Babylone, Naboth quoque, & reliquos, quos longum est memorare, quorum interitum Psal. prauidens, dicebat in spirititu. Effuderunt sanguinem sanctorum tuorum, tanquam in circuiu Hierusalem, & non erat, qui sepeliret. Quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & nolui. Quoties hic pro sepe, id est, frequenter accipitur. Mirum sane est quod dominus dicit. Volui congregare filios tuos & nolui, cum vtique de illo scriptum sit. Omnia quaecumque voluit, fecit. Hoc ideo dictum est, quia vnicuique hominum liberum arbitrium a Deo tribuitur. Ac si diceret: volui ex mea parte, sed nolui ex tua, sed licet Iudaei filios suos a Christo colligi noluerit, dominus etiam ipsa nolente, quoscumque voluit ex ea collegit, quia in caelo & in terra, non quaedam voluit, & fecit, quaedam voluit, & non fecit: sed omnia, quae voluit, fecit: quod autem Iudaei filios suos a Christo colligi noluerint, plurima Euangelij loca testantur: e quibus vnum est, quod Iudaei inuidentes domino dicebant: Ecce mundus totus post eum vadit, & si dimittimus eum sic, omnes credent in eum. Propter quod etiam stauerunt, vt, quicumque eum Christum esse diceret, extra synagogam pelleretur. Quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas. Notanda sane comparatio, quod dominus seipsum in hoc loco gallinae comparare dignatur. Quod genus volucris vltra omnia volatilia in filios suos dilectionis impedit affectum, adeo vt pro illis infirmetur, suaque aegritudinem raucitate vocis exprimat. Solent etiam gallinae pro pullis suis contra miluum ex aequo pugnare. Quod vt ad mysterium inflectamus gallina est mater nostra Dei sapientia quae est Christus, qui tanto affectu erga nos quos creauerat, ductus est, vt pro nobis infirmaretur, non solum corpus mortale accipiendo, sed etiam moriendo, quae etiam mater nostra quotidie alis, id est, protectionibus suis nos fouens, contra diabolum pro nobis pugnat; qui designatur per miluum, ne nos in aeternum interitum rapiat. Cui in Psal. cantamus: Custodi me vt pupillam oculi, sub vmbra alarum tuarum protege me. Pulchre quoque se hic galline comparat, qui Herodem alibi vulpe appellat, dicens: Ite, dicite vulpi illi, id est, Herodi. Quemadmodum vulpes pullis insidiatur, ita Herodes domino Iesu Christo iuges praetendebat insidias, vt eum morti traderet. Vnde & in passione illius spreuit eum, vestemque alba indutum remisit ad Pilatum. Et facti sunt in ipsa die amici, qui ante discordabant. Sub alas suas. Si autem gallinam dominum Iesum Christum intelligimus, quid alas illius gallinae esse dicemus? Nihil congruentius quam aut Mosen aut Aaron, per quos Iudaicus populus de Aegypto est e ductus. Aut certe Esdra & Neemia, quibus praesidentibus captiuitatem Babylonicam euadere meruerunt. Sub talibus alis omnipotentes Deus Hierosolymitarum & Israelitarum populum congregare, & protegere materno affectu voluit, sed illi salutis suae semper immemores fuerunt, vt non solum propheta, sed etiam ipsum filium Dei nequissime traderet interfectioni. Vnde beatus Stephanus eodem ita alloquens increpabat: Dura ceruice, & incircuncisi corde, & auribus, vos semper spiritui sancto resistitis. Et paulo post, quem prophetarum non persecuti sunt patres vestri? Et occiderunt eos, qui praenunciabant de aduentu iusti. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Domum Iudaeobemus

Psal. 78.

Liberum lib. minus arbitrii adfirmat.

Ioan. 11.

Ioan. 9.

Psal. 16.

Math. 3.

Luc. 11.

Epl. 1. & 4.

Act. 7.

rum vel Hierusalem, vel templum in ea constructum debemus accipere, quae domus primum a Deo quidem, qui eam custodiebat, derelicta est. Vnde & in templo voces angelorum audita leguntur dicentium: Transeamus ab his sedibus. Deinde vero propter peccatum dominicae passionis vastatibus Romanis a propriis habitatoribus est deserta, & ita destructa vt non relinqueretur lapis super lapidem. Factum est igitur Dei iudicio, vt qui alis huius gallinae protegi despexerunt, a regibus gentium, tanquam a vulpibus deuorarentur, & eorum domus tanquam nidus vacuus diriperetur. Quam miseri propheta Hieremias longe ante prauidens desebat, dicens: Propterea caecum factum est cor nostrum in dolore, ideo obtenebrati sunt oculi nostri propter motem Sion, quia disperit, vulpes ambulauerunt in eo, id est, reges gentium. Itemque alibi dominus per eundem prophetam loquitur, dicens: Reliqui domum meam, dimisi hereditatem meam, facta est hereditas mea quasi spelunca Hiena: quae est bestia humanae carnis vescens, & effodiens ea de sepulchris. Dico enim vobis, non me videbitis ammado, donec dicatis: Benedictus, qui venit in nomine domini. Haec verba si ad literam accipiantur, maximam difficultatem habent. Legimus postquam dominus hoc dixit Iudaeis, saepe illum ab eis visum, nunquam tamen postea in laudem illius ab eodem populo legimus decantatum. Benedictus, qui venit in nomine domini. Et certe illud, quod in euangelio leguntur turbae clamasse: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, ita factum erat, quando hoc praedicebat. Proinde spirituales haec verba domini intelligenda, atque exponenda sunt. Ammodo, inquam, id est, ab hoc tempore meae passionis non me videbitis, hoc est, deitatem meam non intelligetis, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine domini. Hoc autem non ante finem mundi, sed circa ipsum terminum mundi adimplebitur, scilicet quando Iudaei ad vitam aeternam praedestinati, praedicante Helia, & Enoch, caeterisque doctoribus gentium relicta paterna perfidia fidem Christi recepturi sunt, iuxta quod egregius praedicator dicit: Cum plenitudo gentium introierit, tunc omnis Israel saluus fiet. Tunc itaque, id est, cum in Christum crediderint, fatebuntur illum benedictum, in nomine patris venisse. Fatebuntur autem hoc corde, ore, & opere. Nam in cogitationibus suis & sermonibus atque operibus dominum Iesum Christum declarabunt, qui in nomine domini, hoc est, vice domini patris genus humanum venit saluare. Habent igitur Iudaei tempus poenitentiae sibi concessum, & si in Christum credere voluerint, videbunt illum, hoc est, intelligent maiestatem illius quomodo scilicet pater manet in filio, filius in patre, & spiritus sanctus procedit ab vtroque. Et quomodo in his tribus personis vna est substantia, vnaque deitas, vna potestas. Et quomodo de Maria virgine natus, passus, crucifixus fuerit, & sepultus, & tertia die resurrexit a mortuis, atque in caelum ascendens ad iudicandum genus humanum quando venturus sit.

Ioan. 14.

CHRISTIANI DRUTH-
mari eiusdem Euangelij expositio.

Deo ecce ego mitto ad vos sapientes & scribas, & ex illis occidetis. Ideo, subauditur dico vobis. Quia

vos ita estis facturi. Mittam ad vos sapientes & scribas doctos in lege veteri & in noua. Et ex illis occidetis: vt Iacobum fratrem domini, & Stephanum. Et crucifigatis: vt Simonem filium Cleophae Hierosolymorum episcopum. Et ex eis flagellabitis in synagoga vestra. Vt omnes apostolos fecistis: quando ibant a conspectu concilij gaudentes. Et persequemini de ciuitate in ciuitatem, vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram. Non omnes iustos iudaei interfecerunt: quia nec erant, quando Abel occisus est. Sed sicut iam dixi, omnes mali de vna generatione esse dicuntur, sicut & omnes iusti de alia. Denique cum psalmista multos de diuersis gentibus describeret, qui montem domini ascensuri essent dicens. Innocens manibus, & modo corde: & reliqua. Haec est generatio querentium dominum. Similiter ergo Iudaei quia occiderunt parentes suos prophetas, de Cain progenie esse dicuntur: & cum ipso poenas subibunt aeternas, qui fratrem suum interfecit. A sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariae. De Abel nota est historia omnibus. Zacharias fuit filius Ioiahae sacerdotis. Qui Ioiaha accepit Ioas paruulum infantem, cum interficeret Athalia regina semen regium, vt regnaret ipsa. Quia mortuus erat vir eius & filius eius & abscondit ipsum Ioas per annos septem. In septimo anno eleuauit eum regem, & iussit occidere reginam. Igitur quando Ioiaha vixit, fecit Ioas quae Deo erant placita. Cum autem Ioiaha defunctus esset, accepit rex malos consiliarios, & dereliquit Deum: & misit ad eum dominus prophetas, & non audiuit eos. Tunc venit ad eum filius Ioiahae haec Zacharias: & dixit ad eum, sicut scriptum est in libro Paralipomenon: Haec dicit dominus. Quare transgredimini praecceptum domini, quod vobis non proderit: & dereliquistis dominum, vt dereliqueret vos? Qui congregati aduersus eum, miserunt lapides iuxta regis imperium, in atris domus domini. Et non est recordatus Ioas rex misericordiae, quam fecerat Ioiaha pater suus secum, sed interfecit filium eius. Qui cum moreretur ait. Videat Deus, & requirat. Cumque reuolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriae: venique in Iudaeam & Hierusalem, & interfecit cunctos principes populi. Et cum peruenisset modicus numerus Syrorum tradidit dominus in manus eorum infinitam multitudinem, eo quod dereliquissent dominum. In Ioas quoque ignominiosa exercere iudicia: & abeuntes dimiserunt eum in languoribus multis. Surrexerunt autem contra eum serui sui, in vltionem sanguinis filij Ioiahae sacerdotis, & occiderunt eum in lecto suo. Tali modo occisus fuit iste Zacharias inter templum, & altare: id est in vna exedra thesaurorum, siue iuxta Gazophylatium. Quod autem dominus filium Barachiae eum nominat pro laude ipsius sacerdotis facit: quae per omnia Barachias studuit esse: id est benedictus domini: hoc enim interpretatur. Notandum autem quod iste Ioiahas cum esset summus pontifex, reginam iussit occidi. Amen dico vobis, venient haec omnia super generationem istam. Ac si dicat. Venient haec omnia, quae digna sunt venire super talibus, qui talia fecerunt. Hierusalem: quae occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt. Hierusalem Hierusalem vocatiui casus sunt, quamuis indeclinabiles. Et non debet habere aspirationem in capite: quia non potest aspirari, quod

in loco consonantis est: nec apud grecos habet aspirationem. Quasi dicat Hierusalem, quæ occidit prophetas ad te missos, & lapidas: quia ego volui frequentur congregare filios tuos sub alas meæ defensionis: vt gallina congregat filios suos, & noluit. Cessasti à malis operibus: etiam ipsi qui videbantur congregati dispergentur. Et relinquatur domus vestra, in qua vos habetis fiduciam, deserta. Per Hierusalem habitatores alloquitur: & est species metonymia, per hæc quod continetur ostendens. Quotiens, multoties, frequenter ostendit quod prophetas ipse miserit. *Quemadmodum gallina.* Magnam pietatem ostendit se operatum erga populum Iudæorum, qui gallinæ infirmanti erga pullos suos se assimilatur: quia nulla auis sic infirmatur erga filios sicut gallinæ ita vt si pullos non videas, matrem tamen intelligas. Et nullus est qui possit Dei pietati comparari. Ipse enim in sola pietate sua seipsum exinanivit, formam serui accipiens: in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo. *Ecce relinquatur vobis domus vestra deserta.* Ecce adverbium demonstrantis: quia iam instabat tempus: quo erant ipsum occidit, & Dei custodia ab eis recessura, & illud templum in proximo contemnendum: & non post multum incendendum, & ciuitas delenda. Quod factum est quadragesimo secundo anno post eius ascensionem in cælum. Et ante per Hieremiam, ex persona domini dictum fuerat: Reliqui domum meam: dimisi hereditatem meam: facta est mihi hereditas mea quasi spelunca hienæ. Hiena bestia est, quæ semper in sepulchris mortuorum habitare solet. Et huic bestie comparantur recte Iudæi: qui frequenter dominum derelinquebant & ad idola conuertebantur. De quibus scriptum est. Quia non est spiritus in ore eorum: similes illis fiant qui faciunt ea. *Dico enim vobis: non me videbitis amodo donec dicatis. Benedictus qui venit in nomine domini.* Ad hoc quod dixerat, quotiens volui congregare filios tuos. Ad hoc respicit, non me videbitis erga vos in tali voluntate, vt velim congregare filios vestros, donec agatis penitentiam: & cognoscatis quia ego sum, de quo dictum est in psalmo: Benedictus qui venit. Adhuc sunt in tali tenore. Veniet Enoch, & Helias, & cognoscent: & tunc congregabuntur sub alis, & sub protectu domini. Nam aliter non potest bene intelligi iste versiculus: quia corporali specie ad eos reuersus est: quando pascha celebravit: & iterum quando ligatus adductus ad est crucifigendum.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar superioris Euang. expositio.

Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas, &c. Arguit illos mendaciam, dicentes, quod si fuissetis in diebus patrum, non occidissetis prophetas. Ecce enim ego, inquit, mitto prophetas, & sapientes, & scribas, at tamen vos illos occidistis. De Apostolis autem hæc dicit, quos spiritus sanctus scribas fecit, hoc est doctores populi, & sapientia omni, & prophetia ornauit. Emitto autem, inquit, declarans suæ deitatis potestatem. *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus &c.* Super Iudæos illos, qui tunc erant, dicit, veniet omnis sanguis iniuste effusus. Plus enim punientur, quam patres

sui. Nam neque post tanta exempla emendati fuerunt. Sic enim & Lamech post Cain plus punitus fuit, quamuis non interemisset fratrem, eod quod non fuisset ad exemplum Cain emendatus. Veniet igitur, inquit, sanguis ab Abel vsque ad Zachariam. Opportunè autem meminit Abelis. Sicut enim Abel propter inuidiam interemptus est, ita & Christus occisus est. Cuius autem Zachariæ hoc loco meminit? Alij dicunt illum fuisse vnum de duodecim prophetis, alij patrem præcuratoris domini. Habet enim ita narratio nobis tradita, quod locus quidam in templo fuerit, in quo stabant virgines. Igitur quum esset pontifex, postquam Dei para peperisset Christum, & statuisset illam in eo loco, indignati sunt contra eum Iudæi, & occiderunt eum, quod cum virginibus collocaisset mulierem, quæ pepererat. Non est enim mirabile, quod etiam pater præcuratoris habuerit patrem Barachiam, & sicut is, qui ex duodecim erat, dicatur Barachiæ filius. Verisimile enim, quod sicut illi fuerunt cognomines, ita & patres ipsorum. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidit prophetas, &c.* Bis ponit nomen Hierusalem, miseris eius, & magna cum cõpassione eam reuocans. Expostulans enim cum ea, quasi cum dilecta quadam, quæ diligentem cõtempnat, respondet inducturam se penam: vnde arguit illam quasi sanguinariam, & quod sapius volente se misereri eius, ipsa noluerit, sed diabolus potius audierit, à quo dispersa, & à veritate fuerit abducta, congregantem autem dominum non susceperit. Nil enim sic à Deo dispergit, vt peccatum: & nihil ita ad Deum aggregat, vt virtus. Ostendens autem misericordiam, auis exemplum ponit. Idcirco quia noluitis, relinquo templum desertum. Hoc loco discamus, quod propter nos Deus & templa inhabitat: quod si nos peccandi fuerimus, relinquuntur & templa. Non igitur me videbitis vsque ad secundum aduentum. tunc enim etiam nolentes eum adorabunt, & dicent, Benedictus qui venit. Post hæc autem, intellige, postquam crucifixus fuero, non enim de hora, quæ hæc dicebat, loquitur: nam postea sapienter viderunt: post crucifixionem autem nequaquam, donec instet aduentus eius.

ERICI IN EODEM FESTO, Homilia.

Evangelicæ huius lectionis intellectus, superiori narrationi hæere videtur. Suprà siquidem redemptor noster scribas, & phariseos plurimis increpationibus obiurgasse, atque inter cetera dixisse perhibetur: *Væ vobis scribæ, & pharisei, qui edificatis monumenta prophetarum, & dicitis: Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non essemus in sanguine prophetarum socij eorum.* Atque post pauca: *Et vos, inquit, implete mensuram patrum vestrorum, quod est dicere: Quæ illi minis fecerunt, vos supplete.* Illi occiderunt seruos, vos Dominum crucifigite. Illi homines, vos Deum. Et quasi ad hæc illi possent obicere: *Nō habemus modò prophetas, quos occidimus, adiungit: Ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas: & ex illis occidit & crucifigite, & ex eis flagellabit in synagogis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem.* Prophetæ hinc Apostoli appellatur, quia per donum spiritus sancti futurorum habebant

habebant notitiam. Ipsi sunt sapientes corde quia sermonem proferte nouerunt in tempore opportuno. Ipsi scribæ, quia legem Dei scriptam habent per spiritum sanctum in cordibus suis. Ex illis ergo occiderunt Iacobum fratrem Ioannis, & ipsum Ioannem Baptistam, lapidauerunt Stephanum, crucifixerunt Petrum, flagellauerunt duodecim Apostolos, quando ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habitus sunt hæc pro nomine Domini pati, & persecuti sunt eos de ciuitate in ciuitatem: vt nō recepti ab eis, iuste ad gentes migraret. *Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram, à sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidit inter templum, & altare.* Requiritur dum cur sanguis omnium iustorum à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariæ, ab vna Iudæorum generatione requirendus prædicatur, cum neutrum eorum constet ab illis occisum. Et certè innumerabiles martyres tam in veteri quam in nouo testamento legitimus, quos illi non interfecerunt. Sed mos est scripturarum duas tantum generationes, bonorum scilicet, & malorum texere. De bonorum liquidem generatione dictū est: Generatio rectorum benedicetur. Et, Hæc est generatio querentium Dominum. At contra de reprobis dicitur: Genimina viperarum, & generatio praua, atque petterfa. Vniuersi ergo reprobi, qui in malitia similes sunt, in vna generatione computantur: & omnes sancti & diuersi, qui se in virtutibus imitantur, vna generatio esse dicuntur. Quærendum rursus, quis sit iste Zacharias, qui occisus inter templum, & altare memoratur. Et quidem alij istum Zachariam opinantur illum ipsum esse, qui in ordine prophetarum vndecimus ponitur. Sed licet in eo patris nomen cõsentiat, quia scilicet filius Barachiæ cognominatur, tamè quomodò inter templum, & altare occisus sit, non apparet, præsertim cū temporibus illis vix ruinæ templi substiterint. Alij hunc Zachariam patrem Ioannis intellexerunt, asserentes quod propterea à Iudæis occisus sit, quia aduentum Saluatoris prænuiciauerit. Sed hunc nos Zachariam intelligimus sine dubio, quem Ioas rex Iudæ inter templum, & altare interfecit, sicut in Regum historia scriptum est; Et non est recordatus Ioas, inquit, patris eius Ioiaðæ, sed interfecit filium eius, qui se eripuerat de morte, & in templo septem annis absconditè nutrierat. Sed queritur, cur hic Barachiæ dicatur filius, cum in præfata historia filius Ioiaðæ asseratur? Quod ita soluitur: Barachias nanque benedictus domini dicitur, Ioiaða iustitia interpretatur. Qui ergo iustitia plenus est, benedictus domini rectissime potest appellari. Vnus ergo, idemque homo iuxta nominis interpretationem, & Ioiaða, & Barachias æquè potest intelligi. Potuit etiam fieri, vt ipse Barachias binominis fuerit, & si altero nomine appellatus Ioiaða, sicut & Matthæus Euangelista vocatus est Leui. Item querendum cur dixerit, à sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariæ, à Iudæis sanguinem prophetarum exquirendum. Cur enim, à sanguine Abel, dixerit, mirum non est: cur verò, vsque ad sanguinem Zachariæ, querendum est, cum multi post eum exiuerint martyres. Ad quod dicendum, quod per hos duos, quorum alter in campo, alter occisus est in templo duo ordines martyrum designantur. Per Abel quidem, qui in campo occiditur, laici: per Zachariam verò, qui in

templo necatur, ij, qui ex sacerdotali dignitate ad martyrij prouecti sunt palmam, figurantur. Ideo autem hos duos tantum nominatum posuit, quia ambo innocentes, & nulla iusta causa existente, interfecit sunt, ambo sacerdotes, ambo pastores, ille ouium, iste animarum. Et sicut ille interfecit est à fratre suo in agro, ita & iste à confobriano, & colactaneo suo in templo, *quem occidisti, inquit, inter templum & altare.* Duo erant altaria in templo, vnu incensi interius, alterum holocaustorum exterius, inter quod, & templum Zacharias est interemptus. Vel inter templum, & altare, id est, inter cõsensum populi, & sacerdotum: quorū alij per templum, alij per altare signantur. Postremò, quid est, quod in Euangelio, vel Epistolis Abel speciali testimonio iustitiæ honoratur? Profectò quia decebat illum ptiuilegio quodam tanto cognomine decorari, qui tribus præclaris virtutibus typum Christi in se excellentissime prætulit. Fuit enim virgo, sacerdos, & martyr. Inter tot, & tam varias opiniones de Zachariæ quoniam fuerit, quoniam ad liquidum veritas historie scrutari non potest, recurrendum est ad allegoriam. Hic enim est vnicus exitus earum rerum, quæ in sancto Euangelio dicta tantum, non autem facta leguntur. Per Abel designantur omnes sancti, qui fuerunt ab initio mundi vsque ad passionem Christi, & redemptionem humani generis, quod ipsa nominis interpretatio demonstrat. Interpretatur enim luctus, vapor, funiculus, vel funiculatio, significans sanctos passionem Domini præcedentes: qui considerantes se exules, & à paradisi beatitudine deiectos, in luctu, & mœstitia erant, & præsentem vitam tanquam fumidam & transitoriam contemnentes, ad sortem & funiculum supernæ hereditatis quātocyclus properabant. Zacharias verò significat sanctos à passione Domini vsque ad finem seculi. Interpretatur enim Zacharias memoria Domini, siue memoriās, vel recordas Domini, cõsèdè significans sanctos, qui cõsiderantes se sui Domini passionem redemptos, eum semper in memoria habere, ac condignas gratiarum actiones illi agere student. Hic Zacharias occisus est inter templum, & altare. Altare designat aram dominicæ crucis, in qua singularis ille agnus pro salute humani generis Deo patri oblati est. Templum verò exprimit ingressum regni cælestis, ad quod omnes sancti peracto iudicio, intraturi sunt. Inter templum ergo, & altare passus esse dicitur, qui, vt dictū est, eos designat, qui à tempore dominicæ passionis vsq; ad ingressum regni cælestis vel passi, vel passuri sunt. *Hierusalem, Hierusalem, quæ occidit prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt.* Quod nomen ciuitatis Hierusalem in cognominando replicat, id est, repetit, non saxorum ruinam, sed populi perditionem deplangit. *Quæ occidit, inquit, prophetas, vt Esaiam, quem terra lignea viuentem per medium secuerunt: & Amos, quem similiter transmissio vecte per tempora, nefandissime necauerunt: & ceteros, quos diuersis, & penè innumerabilibus referuntur vexasse supplicij. Et lapidas eos, qui ad te missi sunt, vt Naboth iustum virum, & Hieremiam prophetam in Ægypto, sicut Epiphanius Cyprius testatur. Quoties volui congregare filios tuos, id est, sæpè volui, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluit: Poni gallinæ similitudinem, quæ circa pullos tanta affectione ducitur, vt pro eis ipsa quoque infirmetur,*

3-Reg. 21.

Extat eius liber de vita prophetarū.

ipsa

ipsa etiam raucitate vocis exprimente affectum magnæ compassionis. Qui ergo alibi Herodem vulpem vocat, rectè se hic gallinæ similat. Vt enim vulpes gallinis vorandis iuges præterdit insidias, sic Herodes redemptoris nostri necem sitiens, perennibus odijs infectando infestabat. Cuius scititia inde potissimum claret, quòd, cum Pilatus ad eius iudicium Christum Dominum misisset, ille eum spreuit cum exercitu suo, & illuist. Hoc etiam genus animantis, cui se redemptor noster comparat, quod in cæteris difficilius inuenitur, alis suis pullos protegit, & contra miluum se erigit. Sic & mater nostra, id est, Dei sapientia, quæ Christus est, per carnis susceptionem infirmata quodammodò pro nobis (sicut Apostolus ait, Quod infirmum est vestrum, & resistit diabolo, ne nos in interitum rapiat. In qua tamèn defensione quod gallina contra miluum conatur affectu, hoc aduersum diabolum perficit potestare. Si autem gallina per significationem Deus intelligitur: duæ aq̄ eius Moyses, & Aaron, qui eduxerunt populum de Aegypto: seu Zorobabel, vel Esdras, & Neemias, ac Iesus filius Iosedech duces, qui eduxerunt eos de Babylone, & sub quibus idem populus Israëliticus de diuersis captiuitatibus est liberatus, vel congregatus. Quid autem est, quod dicit, *Quoties volui, & nolui- sti?* Non quid humana voluntas voluntati Dei præualet, cum scriptum sit: Omnia, quæcumq; voluit, fecit? Ad hoc dicendum, quòd liberum arbitrium Deus homini contulit, propter quod dicit, *Volui, & nolui- sti.* Ac si diceret, Ex mea parte volui, sed tu ex tua nolui. Aliter; Ego quidè volui, & quod volui etiam te nolente feci. Illa ergo filios quidem suos ab illo coligi noluit, sed ea quoq; nolente, filios eius collegit ipse, quos voluit. *Eccc relinquetur vobis domus vestra deserta.* Domum Iudeorū, vel ciuitatē Hierusalem, quam iuxta alij Euangelistam nidum vocauerat: vel augustum in ea templum significat, quod primum quidem merito infidelitatis eorum à Deo desertum est, clamantibus angelicis potestatibus; Trāseamus ab his sedibus: dein de in vindictam crucis dominicæ Romanis vastatibus, & tanquam vacuum nidum diripientibus, eunctis suis habitatoribus est desertum. *Dico autem vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis; benedictus qui venit in nomine Domini.* Hoc de futuro tempore, propinquantem ad iudicium Dominū, dictum est, quando ad prædicationem Eliæ, & Enoch, Iudæi conuersi ad fidem, Christum Domine benedictum non voce tantum, sed & operibus proclamabunt. Nam postquam hoc dominus dixit, non legimus Iudæos huiusmodi confessionem in eius laudem protulisse. Postea enim hoc dixit, quā intravit in templum cum laudibus turbarum, hūc ipsum versiculum in laudem Christi decantanū. Habent igitur Iudæi tempus penitentiae sibi datum, ut, si voluerint confiteri Christum Dei patris filium benedictum in nomine Domini, faciem illius intueri mereantur, id est, potentiam diuinitatis eius intellectualibus oculis cōspicere, & æqualem patri credere. Tunc nec benedictum illum, in nomine patris proclamabunt, cum prædicatione Eliæ, & Enoch percepta, ut dictum est, fidē eius recipiant, & gloriam prædicabunt, impleto Apostoli vaticinio, *Quia, cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit.* His de lectione Evangelica, prout posse fuit, præmissis, no-

Psal. 114. Liberum arbitrium est in homine.

Hoc habetur apud Iosephū in libro de bello Iudæo.

Rom. 11.

uerimus, quia beati Stephani primi martyris festiuitati, quam colimus, non solum venerationem debemus, sed & imitationem. Hunc enim primū Dominus Iesus post suam passionem pro se pati voluit, cuius dilectionem etiam circa inimicos inuictam, nobis omnibus imitabile sanxit. Sed hunc cur primum martyrem vocamus, ante quem, milia paruulorum passa fuisse pro redemptore nouimus? Merito certè in nouo testamento primus martyr dicitur, quia primus omnium post Domini prædicationem, passionem, ac resurrectionem, per effusionem sanguinis meruit palmam persequi supernæ retributionis, atque ad coronam suo & nomini, & labori dedicatam pertingere, præstare eodem Domino nostro Iesu Christo, qui cum patre, & spiritu sancto viuunt, & regnant per omnia secula seculorum, Amen.

INCERTVS QVIDAM

sub nomine Eusebij Emisseni in idem Euangelium.

Superius in hoc Euangelio scribis, & pharisæis dominus, & Saluator noster loquitur, dicens, *Væ vobis, & scribæ & pharisæi, hypocritæ, qui edificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta iustorum, & dicitis, Si fuissetis in diebus patrum nostrorum, non effecimus socij eorum in sanguine prophetarum.* Ita testimonium estis vobis ipsis, quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt. *Væ (inquit) vobis, non quia edificatis, & ornatis sepulchra prophetarum, (hoc enim pietatis opus est:) sed quia filij estis eorum, qui prophetas occiderunt.* Filij quidem non tantum natura, quantum imitatione, & iniquitate. Sicut enim omnes boni dicuntur filij Abraham, quia imitantur Abraham: ita omnes iniqui, iniquorum filij dicuntur, quia imitantur iniquos. Vnde & dominus his talibus ait, *Si filij Abraham effectis, opera itaque Abraham faceretis.* *Væ igitur illis, quia non Abraham, non prophetarum, non iustorum filij sunt, quia non eos imitantur: imò verò eorum filij sunt, qui prophetas occiderunt, in omni malitia, & iniquitate eos imitantes.* Dicunt præterea, si fuissent in diebus patrum suorum, non fuissent socij eorum in sanguine prophetarum, quum valde illis nequiores non solum prophetas occiderunt, verum etiam ipsum dominum prophetarum. Vnde & subditur, *Et vos igitur implete mensuram patrum vestrorum.* *Currite, festinate, ut vsque ad eorum iniquitates integram perfectamque mensuram perueniatis.* Turpe est enim ut à patribus vestris degeneretis, & minores ab illis nequitia inueniamini. Hoc autem ideo dicit, quia in sua, suorumque discipulorum nece iam nimium eos per inuidiam accensos esse videbat. Hic autem loquutionis modus à grammaticis Ironia vocatur. Serpentes, gemina viperarum: quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Serpentes enim sunt, quia callidi & venenosi: gemina viperarum, quia cūctis iniquis iniquiores, cum nec vxor viro, nec filij parentibus parcant. Qui utique gehennæ iudicium aliter fugere non poterunt, nisi matrem suam occiderent, sicut ipsa quoque eorum patrem interfecit. Viperarum enim hæc natura dicitur esse, ut, quando femina cōcipit, masculum interficiat: quando verò parit, ipsa nihilominus à filiis occi-

datur. Neque enim expectant, ut assueto naturæ ordine orientur, sed rupto matris vtero, violenter foras erumpunt. Viperam igitur, Synagoga: vir eius, Christus. Venit Christus ad Synagoga, venit ad vxorem suam, quam postquam suo semine imprægnauit, totamque Euangelicæ prædicationis sementem in eam infudit, illa sicut vipera, sicut venenosa & impia, contra eum assurgens, eū interfecit, de cuius impio vtero filij eius erumpentes, eam occidunt, quoniam Iudæi ad fidem venientes, eam excommunicant, & damnant. Vnde Apostolus ait, *Cum autem placuit ei, qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, &c.* Omnes enim hæreses damnant, quicumque, ab hæresibus ad ecclesiam redeunt: ideo ecce ego mitto ad vos prophetas, & sapientes, & scribas. Ideo (inquit) ut & vos impleatis mensuram patrum vestrorum, ego mitto ad vos prophetas, sapientes, & scribas, & ex illis occidetis & crucifigietis, & ex illis flagellabitis in Synagoga vestris. Talis erat beatus Stephanus, de quo modò cum legeretur, audiuius, quia plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia & signa magna in populo. Surrexerunt autem quidam de Synagoga, disputantes cum eo, & non poterant resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur. Vnde & dominus ait, *Ego dabo vobis os, & sapientiam, cui non poterunt resistere, & contradicere omnes aduersarij vestri.* Sic igitur pugnant sancti, sic eos dominus pugnare docuit: non armis pugnant, sed voce. Sic autè pugnauerat Gedeon, cuius prælium hæc omnia sanctorum prælia significauit. Gedeon nanque cōtra Madianitas pugnaturus, his qui secum erant, tubas & lampadas parasse iussit. Præcepit autem ut intra lagunculas lampadas occultarent, & sic ad prælium profectus est. Noctè verò inimicorum castra ingressi, langunculis fractis tenentes tubas dextris, lampadas verò sinistris, tubarum clangore & lampadarum splendore omnia circumquaque replenerunt. Quibus hostes perterriti, fugere incipiunt, & quasi insani proptrii gladiis magna ex parte se vicissim interficiunt. Talibus igitur armis vicit Gedeon: talibus & sancti martyres vincebāt. Quid enim per tubas, nisi prædicatorum voces intelligimus? quid verò per lampadas, nisi miraculorum splendor figuratur? Lagunculae verò vasa fictilia sunt, de terra formata, per quæ sanctorum corpora figurantur, de limo terre plasmata: de quibus apostolus ait, *Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus.* Quoniam autè dominus dixerat, nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: neque laguncularum fractionem, neque corporis passionem, sancti martyres metuentes, ad omnia tormentorum genera parati erant. Vide igitur quàm bene sibi conueniant prælium protomartyris Stephani, & prælium Gedeonis. Si enim per tubas prædicatorum voces significatur, tunc nimirum beatus Stephanus tuba sonabat, quando incredulos Iudæos arguebat, & prædicabat. Quando verò prodigia & signa magna faciebat, tunc utique lampadas manu tenebat. Maior est enim splendor miraculorum, quàm splendor ignis: & multò longius refulget miraculorum fama, quàm lampadarum flamma. Tunc autem Iudæi saeuientes, & ad lapides currentes, protomartyris lagunculam fregerunt, quia eum lapidauerunt, & lapidibus interfecerunt. Vicit tamen beatus Stephanus, quoniam coronatus

cælos ascendit. Iudæi autem victi sunt, quoniam post paucos annos destructa ciuitate, in captiuitatem deducti sunt. Sequitur: *Et persequemini de ciuitate in ciuitatem, ut veniat super vos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram.* Apostoli enim, martyres, & doctores, prophetae, sapientes, & scribæ fuerunt: quos ad Iudæos, omnesque mundi nationes prædicandas dominus misit. Hos autem Iudæi occiderunt, crucifixerunt, flagellauerunt, & de ciuitate in ciuitatem persequuti sunt. Nemo enim Christianorum vsquam occisus est, qui eorum vel manibus, vel affectu non sit occisus. Vnde & omnium rei esse dicuntur, omniumque iustorum sanguis super eos venire dominus ipse testatur. Hoc autem ex quo, & vsque quo exponit, dicens, *A sanguine Abel iusti vsque ad sanguinem Zachariae filij Barachie, quem occidistis inter templum & altare.* Cum enim alibi scriptum sit, quòd filius non portabit iniquitatem patris, sed vnusquisque in peccato suo morietur, quid est, quod modò hic dicitur, quòd omnis sanguis iustus veniet super generationem istam? His enim verbis saluator noster dicere videtur, quòd hæc impia generatio tantam pœnam pro suo scelere patiat, quātam pateret si omnium iustorum sanguinem fudisset, qui ab Abel factus est vsque ad Zachariam. Et hoc merito: Maius enim fuit Christum occidere, eiuſque corpus (quod est Ecclesia) iniquo odio persequi, quàm si omnium iustorum præcedentium sanguinem fudissent. Zacharias autem Barachie filius nusquam legitur fuisse occisus. At verò Zacharias filius Ioiadæ in atrio templi legitur interfecus: inter templum & altare videlicet, quod sub diuo erat, vbi hostiarum sanguis fundebatur. Sed quare dixit, *vsque ad Zachariam, & nõ potius vsque ad seipsum, vel vsque ad seculi consummationem?* Multorum enim iustorum sanguinem Iudæi fuderunt, non solum vsque ad Zachariam, verum etiam post Zachariam. Hæc igitur quia historię non conueniunt, spiritalis intelligentia quærenda est. Puto enim quòd dominus noster seipsum Zachariam vocat, & præterito pro futuro vitur. Interpretatur enim Zacharias, memoria domini. Sicut enim Christus Iesus dicitur verbum domini, sermo domini, virtus & sapientia domini: sic etiam dicitur memoria domini. Et iste quidem est Barachie filius, qui benedictus dominus interpretatur. Vnde & principi sacerdotum se interrogant, an esset Christus filius benedicti, respondit, ego sum. Hunc autem occiderunt Iudæi inter templum, & altare, quoniam ibi Christi mortè inter se consiliati sunt. Neque enim aliter Iudæi Christum dominum occiderunt, nisi consiliando, accusando, & damnando. Vnde ipsi quoque dicebant, *Nobis non licet interficere quemquam.* Quòd verò in atrio templi de eius morte consilium habitum sit, ipse per Psalmistam ostendit, dicens, *Aduersus me exercebantur qui sedebant in porta, & in me psallebant qui bibebant vinum.* Sic igitur Zacharias filius Barachie inter templum & altare occisus est. *Hierusalem, Hierusalem, qua occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluiſti?* Ego (inquit) filios tuos multoties congregare, & malignorum spirituum in circuitu desuper & circa volantium defendere volui, sicut gallina pullos suos congregat, & sub alas suas eos abscondit, ne ab importunis auibus ei subri-

pianur,

piantur, sed noluit. Ego igitur volui, sed ea conditione, si tu quoque voluisses. Quia ergo tu congregari, & saluari noluit: ego quoque iam nunc congregare, & saluare nolo. Vnde & dico, disperge illos in virtute tua, & destrue eos, protector meus domine. Dominus enim qui potest, quæcunque vult, nullum alium saluare vult, nisi eum, qui vult saluari ab eo. Vnde & per prophetam ait: Si volueritis, & audieritis me, bona terræ comedetis: quod si nolueritis, gladius deuorabit vos. Sicut enim manifestum est, quod dominus non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat: & sicut manifestum est, quia neminem vult perire, sed omnes vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire, sic tamen, si crediderint, & baptizati fuerint, si de peccatis poenitentiam egerint, & eius voluntatem fecerint: ita etiam manifestum est, quod eos, qui neque credere, neque baptizari, neque poenitentiam agere volunt, qui de bonitate Dei desperant, & de gloria, quæ promittitur sanctis, non curant, si in hac praua voluntate vsq; in finem perseuerant, manifestum (inquam) est quia hos tales Deus saluare non vult. Quis enim dicere audeat, quod eos saluare velit, qui saluari non possunt? Impossibile est enim sine fide vel saluari, vel placere Deo. Vnde & quibusdam dominus ait, Quod ego vado, vos non potestis venire. Nota quod ait, & considera, quare non possint. Quia in eum credere nolunt, ideo ad illam beatitudinem peruenire non possunt. Similiter autem & Ioannes euangelista ait, Propterea Iudæi credere non poterant, quia sic de eis Esaias prædixerat, Excæca cor populi huius, ne forte conuertantur, & sanentur. Sed quare credere non poterant, nisi quia credere nolabant? Fides igitur in voluntate est. Si enim voluissent, & non potuissent, peccatum non habuissent. De his autem breuiter in commentario diximus, de quo ista sumpta sunt: quæ qui non intelligit, hæc legat ut intelligat. Sequitur: *Ecce relinquetur vobis vestra domus deserta.* Sic & in psalmis, *Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine.* Relictis enim Iudæis, in gentibus habitabat dominus. *Dico enim vobis, non me videbitis amodo, donec dicatis benedictus qui venit in nomine domini.* Postquam (inquit) hac corporali præsentia, qua vobiscum ad tempus conuersatus sum, vos relinquam, non me videbitis amodo, donec me iterum ad iudicium venietem melius cognoscatis, simulque & vna consona voce omnes dicatis, *Benedictus qui venit in nomine domini.* Hoc est quod alibi ait, *Vino ego, dicit dominus, quia mihi curuabitur omne genu, & confitebitur omnis lingua.*

PETRI DAMIANI SERMO de eodem festo.

ADhuc filium virginis habemus in manibus, & obsecutoria delinione vagientis Dei honoramus infantiam, ducit nos virgo ad veneranda cunabula, & speciosa præ filiabus hominum ad speciosum forma, præ filiis hominum benedicta inter mulieres, ad benedictum inter homines nos conducit, submurmurat nobis in aurem (ne forte domus exasperans audiat, & concitetur) reuelata esse velamina prophetarum, & completum consilium Dei, videte miraculum matris Domini, quia creatura creat, & creator creatur, scintilla fidus,

Magus adoratur, exultat, polus, tellus resulat, gloriatur angeli, pastores adgaudent. Virgo parit, nascitur Deus, & cælorum luminaria clariore lumine lumen exortum in tenebris profsequuntur. In istis bonis versamus, Beatus vir, qui impleuit desiderium suum ex ipsis; scio quia dulce vobis est. In principio erat verbum: dulcius, verbum, caro factum: dulcissimum, verbum in cruce suspensum. A tanto puerperio quis insanus oculos suos amonere, nedum exellere præsumat, nisi ipse iubeat, qui dicit: Auerte oculos tuos a me, quia ipsi me auolare fecerunt? Ecce dum osculatur nos osculo oris sui, dum tantis miraculis, & stupidos nos facit, & attentos, Stephanus plenus gratia, & fortitudine facit prodigia, & signa magna in populo. Nunquid æquum est derelinquere regem, & ad militem oculos retorquere? Nequaquam, nisi imperauerit Imperator. Surgit ipse Rex filius regis, & lapidantium acies interrumpens, triumphatoris certamini, non sine dolore cordis assistit. Videt opprimi primum & primicerium purpuratæ cohortis, & grandinaria lapidum densitate fontes sanguinis de corpore protomartyris ebullire, videt quia vniuersa debacchatio redundat in ipsum. & ipsi soli impropria exprobrantia cumulat; ubi pietas & misericordia tua, domine, si non compareris patienti? Vbi, & æquitas, & iustitia, si non iudicas, & vindicas de populo lapidante? Curramus ad spectaculum, ad quod currit, qui exultat ut gigas ad currendam viam, & videamus, quibus armis armatus vexillifer martyrum in campum pugnaturus descendit; & ut diligentius eluceat singularis martyrii prima prerogatiua, reuocemus ad memoriam Apostolicorum actuum descriptionem, in quibus historicis, & figuribus dictis conuersatio, & passio belligeri militis cõtinetur. Stephanus, inquit, plenus gratia, & fortitudine faciebat prodigia, & signa magna in populo. Non paruum later hic mytherium, nec vilipendenda simplicioris scripturæ manifesta positio. Ad Virginem quippe loquens Archangelus verba de cælestibus scripturis sumpta, nec altenus, nisi ipsius Dei Spiritu fabricata, noua salutatione peborat. Nulli dubium, quin omnium verborum excedant altitudinem, utpote de melioribus disciplinis sancti Spiritus euoluta, quorum enunciationes cõcederandum erat illud vnicum sacramentum verbi, & hominis, diuinitatis, & carnis. Aue, inquit fortitudo Domini, gratia plena. Quid autem de Stephano? Stephanus plenus gratia, & fortitudine. Non ne Lucas eisæd penè literis de vtrisque loquitur? Sed licet longè excellentior modus in Virgine prædicatur, secundariò tamen laudatur in Martyre. Habet igitur gratiam Stephanus sublimiori genere quam reliqua martyrum multitudo, plenus gratia, refertus videlicet, & cumulat, quod raro in scripturis canonicis subtilis inquisitor inueniet. Igitur gratia fortitudo, quia infuso spiritu libertatis, ignitus animus in lucem veritatis erupit, nec patitur vilo pacto rigorem iustitiæ vel submitti aliquando, vel dimitti. Sic loricator gratia, & hausta fortitudinis sapietè infrendens, faciebat prodigia & signa magna in populo. Ille potest signa, & prodigia facere, in quo gratia, & fortitudo sedè fortissimum statuerunt. Sic exit Stephanus ad homicidas, ad legis adulteros, ad crucifixores filij Dei patris; loquitur gèti peccatrici in Ægypto, populo graui iniquitate in deserto, semini nequæ in terra promissio-

promissionis, filiis sceleratis in morte Saluatoris. Dura cernice, inquit, & incircuicisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto restitistis, &c. Surrexerunt autem quidam de synagoga, vtrique satana, & vndique conglobantur, vel ad conuincendum, vel ad occidendum, faciunt parietem vnũ; impietatis squama squamæ coniungitur; sibilant sibi serpentes adiuuicem, & conueniunt in vnum aduersus dominum, & aduersus seruum eius. Velit nolit, cedit impietas pietati, veritati error, stulticia sapientiæ, spiritui sancto præsumptio, & vanitas spiritus humani. Et non poterant, inquit, resistere sapientiæ, & Spiritui, qui loquebatur. Non dixit, Non volebant, quod rationabilius est, & perfectiorum, sed nõ poterant, ubi mentis malæ facultas tollitur, non voluntas mutatur. Redarguebantur, ait, ab eo cum omni fiducia. Fiducialiter agit, nec mutat, nec mutatur mens impenitentia, quæ magis amat iustitiam, quam vitam, fidem, quam sanguinem, mortem, quam iustitiæ taciturnitatem. Concurrentes rapiunt eum, adducit in concilium, & gaudent eum infra sua ratiacula cõclusisse. Sed frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Tunc vox liberior, & illorum cotibus sermo exacuit veritatis, totumque martyrem rapit sibi Spiritus Dei, & ex eius ore sonantiori organo modulatur. Apparet ei vna facies scripturarum, & veteris instrumenti dispensia in compendiosam redigit breuitatè. Replicat promissiones, & beneficia Dei, murmuraciones, & maleficia populi, bona præstita, reddita mala, & ad extremum diuini sanguinis exprobrat effusionem. Vocat refractarios Spiritui, dura ceruice, incircuicisos corde, & auribus; & sublimi voce homicidas, & proditores appellat. Non veretur conuenticula congregata de sanguinibus, & inter manus querentium animæ eius, deliberatione iustitiæ cacumè veritatis ascendit. Diffecatur cordibus, & strident dentibus in eum, concipiunt dolorem, & prope est ut pariat iniquitatem. Mirum quia nõ reuocatur infiteri notuitate miraculi, quod luminosa protomartyris facies nõ refrenat insanos. Videbant, inquit, faciem eius tanquam vultum Angeli stantis inter illos. Quid est, Iudæi? Lumine vulnus Dei insignitur gloriosus leuita, & vibranti splendore Stephanus ferenatur, reuerberantur oculi vestri, & tamè inuidiæ magnitudo, visionis maiestatem occudit. Respondeant mihi diuinorum voluminum euolutores, ubi reuoluerint, hominè in terris positum, vultum Angelicum induisse, & cum in vtrisque legibus vel raro, vel nunquam inuenerint, adstrepant gloriæ triumphantis. Sequitur: Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intendens in cælum, vidit gloriam Dei, &c. Mirum dictum, & totius supergressio creaturæ. Intendit in cælum, videt iam nõ cælum, sed cælus apertus, videt gloriam Dei, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei. Mouet me hæc intentio, quæ de cordis puritate refusa, vim facit cælis, & ad ipsius diuinitatis consistorium penetrat, & attingit. Cæli aperiuntur, gloria Dei videtur, Iesus conspicitur, stans non solum à dextris Dei, sed à dextris virtutis. Hanc intentionem fecerat abiectione mundi, contemptus sui, cordis munditia, dilectio Dei, amor proximi, veritatis defensio, desiderium Christi, retorquenda essent hæc omnia ad communes flosculos moralitatis, nisi esset excellentia martyris commendanda. Felices oculi, subtilis visus, visio

gloriosa. Simulque signatè recollige positionem verborum. Plenus est Spiritu, & sic intendit in cælum, quia qui Spiritu diuinitatis afflatur, cõculcatis terrestribus, cælestibus inhiat, & æternis. Post hæc aperiuntur cæli, nullaque præualer obfirmatio, vel clausura, quam non transuollet, aut irrumpat mens illa summæ menti affectanter inhaerens. Aperiuntur ergo cæli, & puto quod omnes cæli, eorumque apertionem sequitur visio gloriæ Dei, & videtur Dominus Iesus stans à dextris virtutis Dei. Ne Patre minor esse putetur, stat cū stante, cū bellante bellatur, quia lapidatur in lapidato. Non mediocri stupor inuoluit me, vtrum primitiuus flos martyrii corporeis, an incorporeis oculis ista prospexerit. Grande quidè miraculũ, si metali intuitu stellantibus se immerfit arcans, si mundi corde oculi tã solennè inspexerint visionem. Quod si corporalibus, certum est hunc omne hominum genus disparitate gloriæ præuolasse, & pennis fidei, & virtutum, incorporea corporeis, & si non comprehendisse, apprehendisse tamen. Nihil audeo temere diffuere, vel ex abrupto præcipitare sententiam, cum finitium super huiusmodi regulam me non legerim inuenisse. Securis tamen sequor Apostolum, immò spiritum Dei in Apostolo, qui cum summa verborum delibatione magis securæ ambiguitati, quam periculose diffinitioni ista cõmittit. Sive, inquit, in corpore, siue extra corpus, nescio, Deus scit. Exclamant statim clamore horribili, continent aures suas, & eas obstruunt veritati. Impetum fecerunt vnanimiter in eum, facti amici in morte illius, & eicientes eum extra ciuitatem, lapidabant. Eicitur martyr extra ciuitatem sanguinum, in qua prius iustitia habitauerat, nunc autem homicide, de qua dicit sanctus: Quoniam vidi iniquitatem, & contradictionem in ciuitate. Hæc est ciuitas, quam die, ac nocte circumdat iniquitas, ciuitas castellum despectiuè vocata quod contra Apostolos, & Apostolorum Dominum durissimis infidelitatis vestibus est munitum. Extra portam ciuitatis huius passus est Dominus, extra eam lapidatur seruus exiens ad eum extra castra, & portans similitudinem improprij eius. Deponuntur vestimenta martyris ad pedes persecutoris, qui ad tactum sacrarum vestium, & orationibus lapidandi fuerat conuertendus. Et lapidabant, inquit, Stephanum inuocantem, & dicentem: Domine Iesu accipe spiritum meum. Currunt illi ad lapides, & ille ad preces; lapides lapidè percutiunt, sed lapidè molliorè, de quo fuit oleum charitatis, & tinnitus redditur pietatis. Domine Iesu, inquit, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Rogat suscipi spiritum suum, spiritum vtrique, & spiritum illum, quem signatè quasi quoddam tertium Apostolus in homine præcipit conseruari. Ut integer, inquit, anima, & spiritus, & corpus in diem domini sine querela seruetur. O quanta pieras, quantum affectus, & ardentissimæ charitatis integritas. Rectè martyrii florem iste sibi præuendicat, in quo similitudo domini pendens in Cruce, mirabilibus formulis est impressa. In ligno enim spinis, clauis, lancea affixus, & crucifixus, dissimulat illum vnicum dolorem, & obliuiscitur mortis vicinæ, nouum introducturus exemplum, aperit latitudinem charitatis, & apertiori campo terminos traditæ legis amplificat, nõ iam solum amicus amicis, sed velint, nolint, amicus pariter inimicis. Pater, inquit, ignosce illis, quia

quia nesciunt quid faciunt. Non potuit esse ineficax oratio morientis, unde & inimicorum numerositas ad numerum amicorum transfuit. Vide quam recto cursu Stephanus, etsi non æquat, sequitur tamen Redemptorem. Volat saxorum imber, & fortissimis inuidorum manibus loca vulnerum deplicantur, sed patienter patitur coronatus noster, de corona nominis ad coronam regiminis transferendus. Nescit affectum carnis, & mortis horam ignorat; & vide quid deliberet faciendum. Positis autem genibus clamauit voce magna dicens: domine, ne statuas illis hoc peccatum, quia nesciunt, quid faciunt. Clamat voce magna, quia magna utique charitate; positis genibus, quia vera, & humili simplicitate. Pro se orans stat, & erigitur; pro lapidatibus flectit genua. Quis audiuit vnquam talem, & quis vidit huic similem? Plus dolet persequentium peccata, quam sua vulnera, illorum iniquitatem, quam suam mortem. Et cum hoc dixisset, obdormiuit in domino. Felix somnus cum requie, requies cum voluptate, voluptas cum facietate, facietas cum securitate, securitas cum æternitate. Obdormiuit, inquit, in domino, absorptus in claritatis abyssum, & inter Dei sui brachia requiescens. Sedebat à dextris Dei dominus Iesus; sed primo martyri martyrum caput. Recolitis quid illa Ecclesie lingua, Augustinum loquor, de hoc martyre senserit, quem post mortem septem mortuos asserit fuscitasse? Eia vos, qui Leuitico ordine præfulgetis, cantate huic canticum nouum, & tantæ festiuitati festiuis vocibus incumbite. Fortassis aderit canentibus, & suggeret de nobis domino suo, iudici nostro: Ne statuas illis aliquid ad peccatum: qui est Deus benedictus in secula, Amen.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Propter hoc, ecce ego mitto ad vos prophetas, &c. Propter hoc: propter quid? Quia impleturi estis mensuram malitiæ patrum vestrorum. Mitto autem dixit, ostendens diuinitatis dignitatem. Prophetas autem, & sapientes, ac scribas dicit Apostolos, & qui eos sequuti sunt, pastores, ac doctores ecclesiarum, utpote dignos habitos prophetica gratia, & quasi ab eo edoctos, & tanquam scripturam intelligentes. Quod autem dicitur, ex illis: significat quod non omnes occisuri erant, neque omnes flagellaturi. Ut veniat super vos omnis sanguis, &c. Sanguinem, intellige sanguinis sine cædis condemnationem. Ut veniat inquit, super vos condemnatio cuiuslibet iusti sanguinis, qui effusus est super terram. Lucas autem dixit; Ut exquiratur sanguis omnium prophetarum, qui effusus est à constitutione mundi à generatione ista. Docet autem quidam tremendum sermo iste. Qui enim peccatorum nouit penas, & nihilominus eos imitatur, reus est, ut ab eo exigatur omnium supplicia, hoc est, pro vnoquoque pœnam luat: eo quod exemplo eius sese non refrenauerit. Et ex illis occideris inquit, ut expearetur à vobis vltio cuiuslibet cædis,

quæ prius contra iustos fuerat perpetrata. Audierat enim, quod Cain septem supplicii dignus fuerat. Lamech vero septuaginta septem, eo quod sese non refrenasset exëplo. Dictionem autem *etiam* ut, aiunt quidam, non capi causaliter, sed ut significet id quod futurum est. A sanguine Abel iusti, vsque ad sanguinem, &c. Opportune Abel meminit, ostendens quod etiam cædes illius per inuidiã perpetrata est. Zachariam autem quidam dicunt eum, qui fuit vnus duodecim prophetarum: quidam vero eum, qui filius Ioiadæ dicebatur, qui etiam Zacharias appellabatur. Plures autem patrem Baptistæ. Scribunt enim se accepisse à patrũ traditione: quæ citra scriptum per manus peruenit ad posteros (quæ traditionum genera *etiam* nominantur) quod erat in templo locus virginibus destinatus: à quo stantem quondam in eo Dei matrem post partum, non eiecit, dicens virginem esse, & ideo occisus est inter templum, & altare exterius. Amen dico vobis, venient omnia hæc, &c. Quia timore gehennæ, quæ eis impendebat, eo quod ventura esset, hos non commouebat, exterrit, ac propulsat eos calamitatibus, quæ non longe post futuræ erant ideo confirmat, quod etiam ventura sunt omnia hæc, videlicet, quæ miserimæ sunt vltionis, super generationem istam, siue super hospites. Sub Vespasiano enim, & Tito apprehenderunt eos, quæ à Romanis prouenire, mala. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis prophetas, &c. Ad ciuitatē cõuertens sermonem deplorat hanc. Reduplicatio autem appellationis, demonstratio est miserationis. Eius etenim miseretur, ut quæ olim dilecta erat, nunc vero extrema passura est, propter iniquitates inhabitantium in ea. Consequenter autem exprobrat ei, quod interemerit prophetas, quos ipse ad eam miserat. Quoties volui congregare filios tuos, &c. Volui inquit, congregare filios tuos sub mea protectione, quos peccata disperferant à diuina custodia. Exemplo autem gallinæ suam in ludæos amorem ostendit. Quidam autem sermonem intelligunt de Iudæis per varias regiones dispersis sub prioribus captiuitatibus. Et noluitis, me non recipientes, sed persequentes & occidere festinantes. Ad ciuitatis habitatores rursus sermonem conuertit. Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Domus vestra siue templum desertum vobis relinquitur ab inhabitante in ea diuina gratia. Hoc autem domus illorum erat ut pote in ciuitate eorum ædificatum. Dico enim vobis, nequaquam me posthac videbitis donec, &c. Et quando hoc dictum simile? Volentes quidem nunquam; nolentes autem tempore secundi aduentus eius, quando venturus est eum potestate, & gloria magna: quando eis nulla erit vtilitas cognitionis. Amantis vero dictum est, nequaquam me posthac videbitis: Vehementer siquidem amabat, verum despiciebatur, & idcirco maxime dolebat. Posthac autem dicens non solum tempus illud significauit, sed totũ vsque ad passionis tempus, post quod amplius non viderunt eum, quanquam enim visus est quibusdam post resurrectionem, at non infidelibus Iudæis quod vero additur, Benedictus qui venit in nomine domini, Dauidicum est.

I N

IN FESTO S. IOANNIS APOST. ET EVANGELISTAE.

I O A N. 21.

In illo tempore dixit Iesus Petro, ^a Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum, ^b quem diligebat Iesus sequentem: ^c qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit: Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dixit Iesu: domine, hic autem quid? Dicit ei Iesus: ^d Sic eum volo manere, donec veniam. Quid ad te? ^e Tu me sequere. Exiit ergo sermo inter fratres, ^f quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei Iesus, nõ moritur, sed sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his & scripsit hæc. Et scimus, quia verum est testimonium eius.

GLOSSA ORDINARIA in superioris Euang.

Et cum hoc dixit. His dictis cœpit Iesus abire, & nondum intellecto quod audiuisset: sequere me: cœpit Petrus incessu pedum sequi, sequeutus est & Ioannes qui sciebat se diligi. Quem diligebat & alios, sed familiaris istum donauit potiore dulcedine sui amoris, quia virgo electus ab ipso, virgo permansit, unde & matrem ei commendauit. Augu. Tacito nomine discernitur Ioannes à cæteris, non quod solum eum, sed plus cæteris diligeret eum. Huius maioris dilectionis est indicium, quod solum supra pectus Iesu recubuit. Porro Petrus plus dilexit Christum, ut ipse sciens interrogat, qui dicit: Diligis me plus his? Videtur ergo melior, qui plus quàm qui minus diligit Christum. Item videtur melior, qui plus quam qui minus diligitur à Christo, ut antepositur Ioannes Petro. Quod si conferendo ad inuicem quaeritur, quis de duobus melior est. An qui minus diligit Christum, & ab eo plus diligitur, an quem minus diligit Christus, cum ipse plus eum diligit? Dubia est responsio. Videtur quidem, qui plus diligit Christum, melior. Quem plus diligit Christus, felicitior. Et est manifesta misericordia, sed occulta iustitia minus diligentis eum à quo plus diligitur, & plus eum, à quo minus diligitur. Sed per istos duos commendat duas vitas ecclesie, de quibus mysticè loquitur. Vna est per fidem, altera per speciem. Hæc agitur in corpore & peregrinatione, vbi beatitudo est tantum in spe, sed misericordia præsto est de aduersis & de peccatis. Illa est in immortalitate, vbi nihil mali sed perfectio boni. Prior actiua significatur per Petrum, qui est generalis persona in petra Christo fundata, huic dicitur: Tu me sequere, per imitationem perferen-

di temporalia mala, quæ terminabuntur cum seculo. Hic magis diligit Christum, ut amando & sequendo liberetur à malo: sed ipse minus hanc diligit qualis nunc est, & liberat ne semper talis sit, & ob aliud non diligit, nisi ut saluet, & hinc transferat. Altera contemplatiua significatur per Ioannem, cui dicitur: Sic eum volo manere. non dicit remanere, vel permanere: sed expectare: quia non modo, sed cum venerit Christus implebitur. Quasi dicat. Inchoata cõtemplatio maneat donec veniã, perficienda cum venero, ut sit manifesta plenitudo scientiæ. hanc autem plenè diligit Christus, & seruat in æternum. In illa verò expectatione, quia nondum nouit futuram veritatem, homo minus diligit, & plus diligit, cum eum videbit sicui est. Quia verò vniuersæ viæ domini sunt misericordia & veritas, iustus in hac vita expertus vndique mala, plus diligit ex necessitate qua vrgetur: quia misericordiam qua est liberandus à malis & quotidie poscit & habet, & minus diligitur à misericordie qui minus diligit miserũ quam beatum, hic est Petrus plus amans & minus amatur. Quia verò iustus cõtemplationem veritatis quæ est futura, nondum nouit, minus diligit eam quam Petrus miser misericordiam, & in ipsa veritate beatus plenè diligitur à Christo, & hic est Ioannes minus amans, quam Petrus, plus amatus. Et si hi duo apostoli singuli has duas vitas significarent, vtraque tamen utriusque conuenit sicut & in omnibus sanctis. Ad huius autem vitæ procellosa gubernacula dantur clauis ad liganda & soluenda peccata. Propter autem illam quietam requiem super pectus Iesu discumbitur unde bibitur veritas. Qui virgo est Ioannes conuenit futuræ vitæ, vbi neque nubent neque nubentur. Super pectus. In pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, supra quod recubuit quem maiori cæteris sapientiæ & scientiæ singu-

HH 2 laris

1. Ioan. 3.
Psal. 24. 6

Matth. 16. c

Matth. 22. c
Col. 2. a

laris munere donat. in quo figurabatur quanta arcana diuinitatis præ cæteris esset scripturus. *Domine hic au. quid?* Quia audierat Petrus se crucifigendum, voluit etiam fratris cognoscere exitum. *Sic eum volo manere do. ve.* Nolo eum per martyrium consummare, sed expectare eum placidam carnis suæ abolutionem, quando ego veniens recipiam eum in æternam beatitudinem. *Et non di.* Non est intelligendum quod Ioannes non sit mortuus in carne, sed quicquid ante passus, quod vltimum in pace senium finiret. Non enim magnum erat dare dilectio non mori, cum dissolui & esse cum Christo sit multo melius. *Hic est.* Hic aperte suam designat personam ex officio, quod noluit designare ex vocabulo.

CATENA AVREA IN idem Euang.

ET cum hoc dixisset, dixit ei, *Sequere me.* *Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus sequentem, qui &c.* Aug. Cum prænuñtasset dominus Petro qua morte clarificaturus esset eum, inuitat eum ad sui sequelam: vnde dicitur, *Et cum hoc dixisset, dixit ei, Sequere me.* Cur dicitur Petro, *Sequere me*, nec dicitur cæteris qui simul aderant, qui eum sicut magistrum discipuli sequebantur? Sed si ad passionem intelligendum est, nunquid solus pro christiana veritate passus est Petrus? nonne ibi erat Iacobus qui ab Herode manifestatur occisus? Verum aliquis dixerit, quoniam non est Iacobus crucifixus, merito dictum esse Petro: *Sequere me*, qui non solum mortem: sed & mortem crucis sicut Christus expertus est. Theo. Audiens autem Petrus quia mortem pro Christo passurus est quartus de Ioanne an moriatur. vnde sequitur. *Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat, &c.* August. S. ipsum dicit discipulum quem diligebat Iesus, quia ipsum præ cæteris & familiaris diligebat, ita ut in conuiuio supra pectus suum discumbere faceret. Credo ut istius euangelij quod per eum fuerat prædicaturus, diuinam excellentiam hoc modo alius commendaret. Sunt qui senserint, & hi non contemptibiles sacri eloquij tractatores à Christo Ioannem propterea plus amatum, quia ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Sequitur: *Hunc ergo cū vidisset Petrus, dixit Iesu. Domine, hic autem quid?* Theop. Id est nunquid non morietur & ipse? ut quidam exponunt. Sequitur, *Dixit ei Iesus, Sic eum volo manere, quid ad te?* Aug. Et repetitum est: *Tu me sequere, tanquam ille ideo non sequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniam.* Quis facile aliud esse credat quam quod fratres crediderunt, qui tunc erant. Sequitur enim: *Exiit ergo ser. iste inter fratres quia discipulus ille non morietur.* Sed hanc opinionem Ioannis, ipse abstulit subdens: *Et non dixit Iesus, non morietur, sed sic eum volo manere, quid ad te?* Sed cui placet adhuc resistat & dicat verum esse quod ait Ioannes, non dixisse dominum quod discipulus ille non morietur: sed hoc tamen significatum esse talibus verbis qualia eum dixisse narraui. Theop. Vel dicit: Christus non negauit Ioannem moriturum: nam quicquid oritur morietur: sed dixit, volo eum manere id est viuere vsque ad mundi finem: & tunc pro me patietur martyrium: & ideo fatentur adhuc illum viuere, ab Antichristo vero debere occidit, vna cum Elia prædicaturum nomen Christi.

Sed & si assignetur eius sepulchrum, viuens quidem illud intravit, postea discessit. Aug. vel forte aliquis in illo sepulchro eius quod est apud Ephesum dormire potius eum, quam mortuum iacere cõterderet, assumens argumētum quod illic terra sensum scaturire, & quasi ebullire perhibetur, atque hoc eius anhelitu fieri pertinaciter asseuerans. Sed cur eius discipulo quæ præ cæteris diligebat pro magno munere longum in corpore donauerit somnum, cum beatum Petrum per ingentem martyrij gloriã ab onere corporis absoluerit, eique concesserit quod Paulus se concupiscere dixerit, Cupio dissolui & esse cum Christo. Si autem verè ibi quod semper sparsit fama aut ideo sit, ut eo modo commendetur preciosa mors eius: quoniam non eam commendat martyrium: aut propter aliquid aliud quod nos latet, manet tamen quæstio cur dixerit dominus de homine morituro. Sic eum volo manere donec veniam. Illud etiam mouet ad querendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus cum ipsum dominum plus dilexerit Petrus quantum ipsum sapio: melior est qui plus diligit Christum: foelicius est verò quem plus diligit Christus, facile responderim, si iustitiam liberatoris nostri quem admodum defenderem, prouiderem. Aggrediar igitur de soluenda quæstione nam ingenti, duas vias sibi diuinitus prædicatas nouit ecclesia, quarum vna est in fide, altera in spe. Ista significata est per apostolum Petrum propter apostolatus sui primatum. Illa per Ioannem, ideo huic dicitur: *Sequere me*, per imitationem scilicet perferendi temporalia mala: de illo verò dicitur. *Sic eum volo manere, donec veniam:* quasi dicat. Tu me sequere per imitationem perferendi temporalia mala. Ille maneat donec sempiterna venio redditurus bona: quod apertius dici potest, perfecta me sequatur actio informata meæ passionis exemplo. Inchoata verò contemplatio maneat donec venio, perficienda cum venero, quod nõ sic intelligendum est, quasi dixerit remanere. Vel permanere, sed expectare, quoniam quod per eum significatur, cum venerit Christus implebitur, in hac autem actiua vita quanto magis Christum diligimus, tanto facilius liberamur à malo, at ipse nos minus diligit quales nos sumus: & hinc ideo liberat, ne semper tales simus: ibi verò amplius nos diligit, quoniam quod ei displiceat, & quod à nobis auferat, non habebimus. Amet ergo eum Petrus, ut ab ista mortalitate liberemur. Ametur ab eo Ioannes, ut in illa immortalitate seruemur. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat quam Petrus si eam vitam significabat, in qua est multo amplius diligendus, nisi quia propterea dictum est: *Volo eum manere, id est, expectare, Donec veniam* quando & ipsum amorem qui tunc multo amplior erit, nondum habemus, sed expectamus futurum: ut dum ipse venerit habeamus. Hoc ergo per Petrum significatum est plus amatum, sed minus amatum, quia minus nos amat Christus miseris quam beatos: veritatis autem contemplatione qualis tunc futura est, minus amamus, quia nunc nondum nouimus nec habemus. Nemo tamen istos infignes apostolos separaret, & in eo quod significabat Petrus, ambo erant: & in eo quod significabat Ioannes, ambo futuri erant. Gl. Vel ali. *Sic eum volo manere*, id est, nolo eum per martyrium consummare, sed expectare eum placidam abolutionem carnis suæ, quando ego veniens recipiam eum in æterna beatitudine. Theo. Vel

S. IOAN. CHRYSOST. Episcopi Constantinop. in superius Euang. Hom.

Vel aliter: Totum in hoc quod dicit dominus Petro: *Sequere me*: cunctorum fidelium prælaturam ei instituit. Simul autem & sequi intelligas hinc imitationem in cunctis & verbis & operibus, ostendit etiam affectionem ad ipsum: quia qui nobis astrictiores sunt, hos sequi nos volumus. Chryso. Si verò dixerit quis, qualiter igitur Iacobus thronum assumpsit Hierosolymorum? illud utique dicat, quoniam Petrus orbis terrarum intronizauit magistrum. Sequitur: *Conuersus Petrus, &c.* Nõ sine causa recolat illam accubationem, sed ut ostendat quantum Petrus habebat fiduciam post negationem. Qui enim in cœna non audebat interrogare, sed Ioanni interrogationem commisit, huic & prepositura fratrum credita est: & non solum non committit alteri interrogare quæ ad ipsum pertinent, sed de reliquo ipse pro aliis magistrum interrogat. Quia igitur magna ei prædixerat dominus, & orbem terrarum commiserat: & martyrium prænuñtauerat: & amorem protestatus est ampliore, volens & Ioannem communicatorem accipere, dixit: *Hic autem quid?* quasi dicat. Nõne eadem nobiscum veniet via? Valde enim Ioannem amabat Petrus, & per euangelium ostenditur eorum colligatio, & in actibus apostolorum. Sic igitur nunc vicem reddit Petrus Ioanni. Estimans autem eum velle interrogare de seipso, nec audente ipse pro eo suscipi interrogacionem. Quia verò debebat orbis terrarum procuracionem accipere, nec oportebat eos de reliquo sibi inuicem esse coniunctos, quod esset damnus orbi terrarum, propterea dominus dicit secundum literam græcam: *Si eum volo manere, donec veniam, quid ad te?* Nã, cum nimia id charitate diceret Petrus, nec ab eo diuidi vellet, ostendens Christus, quod, quantauis eum dilectione prosequeretur, suam allequi non posset, inquit: *Si eum volo manere, quid ad te?* His verbis nos erudiens, neque dolendum, neque curiosius præter diuinam voluntatem inuestigandum. Nam, quum Petrus semper in huiusmodi interrogacione feruentius profliret: iterum eius feruorem retundens, quod non sit ulterius inquirendum, in hunc modum respondit. *Exiit ergo sermo iste inter discipulos, quod ille non morietur. Et nõ dixit ei Iesus, &c.* Noli arbitrari, inquit, eodem modo me de vobis disposuisse: hoc autem dixit, ut intempertium affectum, & consuetudinis desiderium tolleret. Quum autem essent orbis terrarum curam suscepturi, simul amplius esse non oportebat: magnum enim fuisset mundo detrimentum, idcirco inquit: *Opus suscepisti, id considera, perfice, labora, & te certaminibus expone. Quid ad te, si volo eum manere hic? tu officium tuum cura, & exequere.* Tu autem hoc in loco euangelistę lenitatem intellige. Videns nanque discipulorum suspicionem, corrigat eam, tanquam quid dixerit, non intelligerent. *Non dixit, inquit, Iesus, quia non morietur: sed volo eum manere. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibuit de his, &c.* Quid tandem præter aliorum morem, hic solus secundum de seipso perhibet testimonium? Videtur enim auditoribus occurrere. *Quanam hæc causa? Dicitur vltimus se ad scribendum diuina inspiratione contulisse, ideo & suam dilectionem, & causam quare ad scribendum venerit, frequenter ostendit, ac meminit hinc sibi fidem, comparans, quod inde motus sit. Et scio, inquit, quod verum dico.*

S. AVGVST. EPISCOPI
Hipponens. in superius Euan-
gelio Homil. 1.

Tract. 12. 4.
in Ioh.

Non parua quaestio est, cur Apostolo Petro quando se tertio manifestavit discipulis, dixerit Iesus, *Sequere me*: de Apostolo autem Ioanne, *Sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te?* Huic quaestioni quantum dominus ipse donauerit, siue pertractanda, siue soluenda, sermonem nouissimum huius operis impendimus. Cum ergo praenunciasset dominus Petro, qua morte clarificaturus esset Deum, dicit ei, *Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in cena super pectus eius, & dixit, Domine, quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu, Domine, hic autem quid? Dixit ei Iesus, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo isto inter fratres, quia discipulus ille non moritur: & non dixit ei Iesus, non moritur, sed sic eum volo manere donec veniat, quid ad te? Ecce quoufque in hoc Euangelio extenditur quaestio, quae sua profunditate non mediocriter mentem scrutantis exercet. Cur enim dicitur Petro, *sequere me*, nec dicitur ceteris, qui simul aderant, & profecto eum sicut magistrum discipuli sequebatur. Sed si ad passionem intelligendum est, nunquid solus pro Christiana veritate passus est Petrus? Nonne ibi erat in illis septem alius filius Zebedaei frater Ioannis, qui post eius ascensionem ab Herode manifestatur occisus? Verum aliquis dixerit, quoniam Iacobus non est crucifixus, merito dictum est Petro, *sequere me*, qui non solum mortem, sed etiam mortem crucis sicut Christus expertus est. Sic hoc, si nihil aliud quod sit conuenientius potuerit inueniri. Cur ergo de Ioanne dictum est, *sic eum volo manere, donec veniat, quid ad te?* & repetitum est, *tu me sequere?* Tanquam ille ideo non sequeretur, quoniam eum manere voluit, donec veniat. Quis facile aliud dictum esse credat quam quod fratres crederant qui tunc aderant, eo quod scilicet non esset discipulus ille moriturus, sed donec Iesus veniret, iste maneret in vita? Sed hanc opinionem Ioannes ipse abstulit, non hoc dixisse dominum aperta contradictione declarans. Cur enim subiungeret, *non dixit Iesus non moritur, nisi ne hominum cordibus quod falsum fuerat, inhaereret?* Sed cui placet, adhuc resistat & dicat verum esse quod ait Ioannes, non dixisse dominum quod discipulus ille non moritur, sed hoc tamen significatum esse talibus verbis, qualia eum dixisse narravit, & asserat apostolum Ioannem viuere, atque in illo sepulchro eius, quod est apud Ephesum, dormire eum potius quam mortuum iacere contendat. Assumat in argumentum, quod illic terra sensim scateret, & quasi ebullire perhibetur, atque hoc eius anhelitu fieri, siue constanter, siue pertinaciter asseneret. Non enim possunt deesse, qui credant, si non desunt, qui etiam Moysen asserant viuere, quia scriptum est: eius sepulchrum non inueniri, & apparuit cum domino in monte vbi & Helias fuit, quem mortuum legimus non esse, sed raptum: quasi Moysi corpus non potuerit alicubi sic abscondi, ut protinus homines lateret vbi esset, atque inde ad horam diuinitus excitari, quando cum Christo Helias, & ipse sunt visi, sicut ad horam multa sanctorum corpora surrexerunt, quan-*

Deut. 34.
Matth. 17.
4. Reg. 2.

Matth. 27.

do passus est Christus, & post eius resurrectionem apparuerunt multis in sancta, sicut scriptum est, ciuitate. Sed tamen ut dicere coeperam, si quidam Moysen mortuum negant, quem scriptura ipsa, licet sepulchrum eius nusquam inueniri legimus, mortuum tamen esse sine vlla ambiguitate testatur: quanto magis Ioannes ex istorum occasione verborum vbi dominus ait, *sic eum volo manere donec venio*, creditur viuus dormire sub terra? Quem tradunt etiam, quod in quibusdam scripturis quamuis apocryphis reperitur, quando sibi fieri iussit sepulchrum, incolumem fuisse praesentem, eoque effosso, & diligentissime praeparato, ibi eum se tanquam in lectulo collocasse, statimque eum esse defunctum. Ut autem isti putant qui haec verba domini sic intelligunt, non defunctum, sed defuncto similem cubasse, & cum mortuus putaretur, sepultum fuisse dormientem, & donec Christus veniat, sic manere, suamque vitam scaturigine pulueris indicare, qui pulvis creditur vt ab imo ad superficiem tumuli ascendat, flatu quiescentis impelli, huic opinioni superuacaneum existimo relictari. Viderint enim qui locum sciunt, vtrum hoc ibi faciat, vel patiat terra, quod dicitur, quia & reuera non a lenibus hominibus id audiuius. Interim cedamus opinioni, quam certis documentis refellere non valeamus, ne rursus aliud quod a nobis quaeratur exurgat: cur super humatum mortuum ipsa humus quodammodo viuere, ac spirare videatur? Sed nunquid hinc tanta soluitur quaestio, si magno miraculo, qualia potest facere omnipotens, tandiu viuum corpus in soperre sub terra est, donec veniat terminus seculi? Quinimo sit amplior & difficilior, cur discipulo Iesus, quem diligebat praeter ceteris, intantum vt super pectus eius discumbere mereretur, pro magno munere longum in corpore donauerit somnum, cum beatum Petrum per ingentem martyrij gloriam ab onere ipsius corporis soluerit, eique concesserit, quod apostolus Paulus se concupisse dixit, & scripsit dissolui, & esse cum Christo: Si autem quod magis creditur, ideo sanctus Ioannes ait, non dixisse dominum, moriturus, ne illis verbis, quae dixit, hoc voluisse intelligi putaretur, quibusque eius in sepulchro eius exanime sicut aliorum mortuorum iacet, restat, vt, si vere ibi sit, quod sparsit fama de terra, quae subinde ablata succrescit, aut ideo fiat, vt ea modo commendetur preciosa mors eius, quam nequaquam commendat martyrium, non enim eum pro fide Christi persecutor occidit, aut propter aliquod aliud quod nos latet, manet tamen quaestio cur dixerit dominus de homine morituro, *sic eum volo manere, donec veniam*. Illud enim in his duobus apostolis Petro & Ioanne quem non moueat ad quaerendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus, cum ipsum dominum plus dilexerit Petrus? Vbi cumque enim se commemorat Ioannes, vt nomine suo tacito ipse posset intelligi, hoc addit quod eum diligebat Iesus, quasi solum diligeret, vt hoc signo discerneret a ceteris, quos vtrique omnes diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectum eum hoc diceret, volebat intelligi, quod absit vt mendaciter diceret? Quod autem maius dare potuit Iesus maioris erga eum suae dilectionis indicium, quam vt homo cum ceteris discipulis suis socius tantae salutis, solus tamen discubnerit super pectus ipsius saluatoris? Porro quod apostolus Petrus plus aliis dilexerit Christum, possunt

Philip. 1.

Supen. 6.

Roma. 8.

Iob. 7.
Matth. 6.

possunt quidem documenta multa profertur, sed vt longe in alia non eamus, in ipsius tertie manifestationis domini paulo superiore lectione quae istam praecedat, satis euidenter apparet, vbi interrogans eum, dixit, diligis me plus his? Quod vtrique sciebat, & tamen interrogabar, vt etiam nos qui legimus Euangelium, amorem Petri erga dominum, & illo interrogante & isto respondente nossemus. Quod autem in eo quod respondit Petrus, amo te, non addidit, plus his, hoc respondit quod de seipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligeretur, scire poterat, qui cor alterius videre non poterat. Sed tam superioribus verbis dicendo, Etiam domine, tu scis quia amo te, satis & ipse declarauit scientem dominum interrogasse quod interrogauit. Sciebat igitur dominus non solum quod diligeret, verum etiam quod plus illis eum diligeret Petrus, & tamen si proponamus quaerentes, quis duorum sit melior, vtrum qui plus an qui minus diligit Christum quis dubitabit respondere, eum qui plus diligit esse meliorem? Item si proponamus quis duorum sit melior, vtrum quem minus, aut quem plus diligit Christus? Eum qui plus diligitur a Christo, meliorem proculdubio respondebimus. In illa ergo comparatione, quam prius posui, Petrus Ioanni: in haec vero altera, Ioannes anteponitur Petro: proinde tertia sic proponimus. Quis est duorum discipulorum melior, qui minus quam condiscipulus eius diligit Christum, & plus quam condiscipulus eius diligitur a Christo, an ille quem minus quam condiscipulum eius diligit Christus, cum plus ipse quam suus condiscipulus diligit Christum? Hic plane cunctatur responsio, & augetur quaestio. Quantum autem ipse sapio, meliorem qui plus diligit Christum, scilicet meliorem vero quem plus diligit Christum, facile responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligentis a quo plus diligitur, & eum plus a quo minus diligitur, quemadmodum defenderem, praeviderem. Aggrediar igitur in eius manifesta misericordia, cuius est occulta iustitia, de soluenda quaestione tam ingenti pro viribus quas ipse donauerit disputare: hucusque enim proposita est, non exposita. Exponenda vero eius hoc sit exordium, vt meminerimus in hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam, vita nos misera viuere. Sed quia iam redempti per medietatem sumus & spiritum sanctum pignus accepimus, beatam vitam in spe habemus, etsi re ipsa nondum tenemus: spes autem quae videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. In malis autem quae quisque patitur, non in bonis quibus fruatur, opus est patientia, hanc itaque vitam de qua scriptum est: Nunquid non tentatio est vita humana super terram? qua quotidie clamamus ad dominum, Libera nos a malo: cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quamuis vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccatum: productior est enim poena quam culpa, ne parua putaretur culpa, si cum illa finiretur & poena: ac per hoc vel ad demonstrationem debitae miseriam, vel ad emendationem labilis vitae, vel ad exercitationem necessariam patientiam, temporaliter hominem detinet poena, etiam quem iam ad damnationem sempiternam reum non detinet culpa. Haec est istorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in ea diligamus vi-

dere dies bonos, flenda quidem sed non reprehendenda conditio: venit enim de ira Dei iusta, de qua scriptura loquens, Homo inquit natus ex muliere, brevis vita, & plenus irae, cum ira Dei non sit vt hominis, id est, perturbatio concitati animi sed tranquilla iusti supplicij constitutio. In hac ira sua Deus non continens, sicut scriptum est, miserationes suas, praeter alia solatia miserorum, quae generi humano praebere non cessat, in plenitudinem temporis, quo ipse sciebat hoc esse faciendum misit filium suum vnigenitum, per quem creauit vniuersa, vt manes Deus fieret homo, & esset mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, in quem credentes per lauacrum regenerationis soluto reatu omnium peccatorum, & originalis videlicet quod generatio trahit, contra quam maxime regeneratio est instituta, & ceterorum quae male agendo contracta sunt, liberarentur a damnatione perpetua, & viuerent in fide, & spe, & charitate, peregrinantes in hoc seculo, atque in eius tentationibus laboriosis & periculosis, consolationibus autem Dei, & corporalibus, & spiritalibus ambularent ad conspectum eius, viam tenentes quod eis factus est Christus. Et quia in ipsa quoque via ambulantes non sunt sine peccatis, quae de huius vitae infirmitate surrepunt, dedit eleemosynarum remedia salutaria quibus eorum adiuuaretur oratio, vbi eos dicere docuit, Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc agit Ecclesia spe beata in hac vita grumosa, cuius ecclesiam Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus, idemque, primus Apostolus: sed quando ei dictum est, Tibi dabo claves regni caelorum: & quancumque ligaueris super terram, erit ligatum & in caelis: & quodcumque solueris super terram, erit solutum & in caelis: vniuersam significabat Ecclesiam, quae in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, tempestatibusque quatitur, & non cadit, quoniam fundata est super petram, vnde & Petrus nomen accepit: non enim a Petro petra: sed Petrus a petra, sicut non Christus a Christiano: sed Christianus a Christo vocatur: ideo quippe ait dominus, Super hanc petram aedificabo ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, Tu es Christus filius Dei viui. Super hanc ergo, inquit, petram quam confessus es, aedificabo ecclesiam meam, Petra enim erat Christus, super quod fundamentum etiam ipse aedificatus est Petrus. Fundamentum quippe aliud nemo potest ponere, quam id quo positus est, quod est Christus Iesus. Ecclesia ergo quae fundatur in Christo, claves ab eo regni caelorum accepit in Petro, id est, potestatem ligandi, soluendique peccata, quod enim est per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Petrus in petra, qua significatione intelligitur Christus petra, Petrus Ecclesia. Haec igitur Ecclesia quam significabat Petrus quamdiu degit in malis, amando, & sequendo Christum liberatur a malis. Magis autem sequitur in eis, qui certant pro veritate vsque ad mortem: sed vniuersitati dicitur, sequere me, pro qua vniuersitate passus est Christus: de quo dicit idem Petrus, Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius: ecce propter quod ei dictum est, *Seque-*

Iob. 14.

Psal. 76.

1. Tim. 2.

Matth. 6. 1.

Matth. 16.

1. Cor. 10.
1. Cor. 3.

Matth. 6.

1. Cor. 13.

re me. Est autem alia vita immortalis, quæ non est in malis, ibi facie ad faciem videbimus, quod hic per speculum & ænigmate videtur, quando multum in conspicienda veritate proficitur. Duas itaque vitas sibi diuinitus prædicatas & cõmendatas nouit Ecclesia, quarum est vna in fide altera in specie: vna in tẽpore peregrinationis, altera in eternitate mäsionis: vna in labore, altera in requie: vna in via altera in patria: vna in opere actionis, altera in mercede contẽplationis: vna declinat à malo & facit bonũ, altera nullũ habet à quo declinet malũ, & magnũ habet quo perfruatur bono: vna cũ hoste pugnat, altera sine hoste regnat: vna fortis est in aduersis, altera nihil sentit aduersi: vna carnales libidines frenat, altera spiritalibus delectationibus vacat: vna est vincendi cura sollicita, altera victorię pace securã: vna in tentationibus adiunatur, altera sine vlla tentatione in ipso adiutore lætatur: vna subuenit indigenti, altera ibi est vbi nullum inuenit indigẽtem: vna aliena peccata, vt sua sibi ignoscatur, ignoscit, altera nec patitur quod ignoscat, nec facit quod sibi poscat ignosci: vna flagellatur malis, ne extollatur in bonis, altera tanta plenitudine gratiæ caret omni malo, vt sine vlla tentatione superbiæ cohæreat summo bono: vna bona & mala discernit, altera quę sola bona sunt cernit: ergo vna bona est, sed adhuc misera, altera melior & beata: ista significata est per Apostolũ Petrum, illa per Ioannẽ: tota hic agitur ista vsque in huius seculi finẽ, & illic inuenit finem, differtur illa complenda post huius seculi finem, sed in futuro seculo, non habet finem: ideo dicitur huic, *Sequere me: de illo autem, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere*: quid enim est hoc? Quantum sapio, quantum capio, quid est hoc, nisi tu me sequere, per imitationem perferendo temporalia mala: ille maneat, donec sempiterna venio redditurus bona: quod apertius ita dici potest, Perfecta me sequatur actio, informatã meę passionis exemplo: inchoata vero contemplatio maneat, donec veniam perficienda cum venero. Sequitur enim Christum perueniens vsque ad mortem pia plenitudo patientiæ, manet autem donec veniat Christus, tunc manifestada plenitudo sciẽtiæ. Hic quippe toleratur mala huius mundi in terra morietium, ibi videbuntur bona domini in terra viuentium: quod enim ait, *Sic eum volo manere, donec veniam*: non sic intelligendum est quasi dixerit, remanere vel permanere, sed expectare, quoniam quod per eum significatur, non vtique nunc, sed cum venerit Christus implebitur. Quid autem per hunc significatur, cui dictum est, *Tu me sequere*: nisi nunc agatur, non peruenietur ad illud, quod expectatur. In hac autem actiua vita quanto magis Christum diligimus, tanto facilius liberamur à malo. At ipse nos minus diligit quales nunc sumus, & hinc ideo liberat, ne semper tales simus. Ibi vero amplius nos diligit, quoniam quod ei displicet, & quod à nobis auferat non habebimus: nec ob aliud nos hic diligit, nisi vt sanet & transferat ab his quæ non diligit. Hic ergo minus vbi non vult remaneamus, ibi amplius quod vult transcamus, & vnde non vult pereamus. Amer ergo eum Petrus, vt ab ista mortalitate liberemur; ametur ab eo Ioannes, vt in illa immortalitate feruemur. Sed ista ratione illud ostenditur, cur amplius Ioannem quàm Petrum amauerit Christus, non cur amplius Petrus quam Ioannes amauerit

Christum. Neque enim si plus nos diligit Christus in futuro seculo, vbi cum illo sine fine viuemus, quàm in isto vnde erumur, vt illic semper simus, propterea nos tunc eum minus dilecturi sumus, quando meliores erimus, cum meliores vtique nisi amplius eum diligendo nullo modo esse possimus. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat quam Petrus, si eam vitam significabat, in qua est multo amplius diligendus, nisi, quia propterea dictum est, volo eum manere, id est, expectare donec veniam: quoniam & ipsum amorem qui tunc multo amplior erit, nondum habemus, sed futurum expectamus, vt cum ipse venerit habeamus? nam sicut in epistola sua idem dicit Ioannes Apostolus, Nondum apparuit quod erimus, scimus quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus, quoniam videbimus eum, sicuti est. Tunc ergo amplius quod videmus, diligemus. Ipse autem dominus illam quæ futura est vitam nostram, qualis in nobis futura sit sciens, prædestinatione plus amat, vt ad eam nos amando perducat. Quocirca quoniam vniuersa vię domini misericordia & veritas, miseriam nostram præsentem nouimus quia sentimus: & ideo misericordiam domini quam nobis de miseria liberandis exhiberi volumus, plus amamus, eamque quotidie maxime pro peccatorum remissione poscimus & habemus. Hoc per Petrum significatum est, plus amantem, sed minus amatum, quia minus nos amat Christus miseros quàm beatos. Veritatis autem contemperationem qualis tunc futura est, minus amamus quia nondum nouimus nec habemus: hæc ergo per Ioannem significata est minus amantem, atque ideo & ad ipsam & ad eius in nobis amorem qualis ei debetur implendum, donec veniat dominus & expectantem: sed plus amatum, quia id quod per illum figuratum est, hoc efficit beatum. Nemo tamen istos insignes Apostolos separet, & in eo quod significabat Petrus ambo erant, & in eo quod significabat Ioannes, ambo futuri erant: significando sequebatur iste, manebat ille: credẽdo autem ambo mala præsentia huius miserię tolerabant: ambo futura bona illius beatitudinis expectabant, nec ipsi soli, sed vniuersa hoc facit sancta ecclesia spõsa Christi ab istis tentationibus eruenta, in illa scelicitate seruanda. Quas duas vitas Petrus & Ioannes figurauerunt singuli singulariter: vtrumque & in hac temporaliter ambulauerunt ambo per fidem, & illa in æternum fruuntur ambo per speciem. Omnibus igitur sanctis ad Christi corpus inseparabiliter pertinentibus, propter huius vitæ procellosissimę gubernaculum, ad liganda & soluenda peccata clauis regni celorum primus Apostolorum Petrus accepit, eisdẽque omnibus sanctis propter vitæ illius secretissimæ quietissimum sinum, super pectus Christi Ioannes Euangelista discubuit, quoniam nec iste solus, sed vniuersa ecclesia ligat soluitque peccata: nec ille in principio verbum Deum apud Deũ, & cetera de Christi diuinitate, & de totius diuinitatis trinitate, atque vnitate sublimia, quæ in illo regno facie ad faciem contemplanda, nunc autem donec veniat dominus in speculo, atque in ænigmate contuẽda sunt, quæ prædicando nũciet, de fonte dominici pectoris solus bibit, sed ipse dominus ipsum Euangelium pro sua cuiusque capacitare omnibus suis bibendum toto terrarum orbe diffudit. Sunt qui senserint, & hi quidem nõ contemp-

Ergo vniuersa
liberata in
vniuersam
apud Deum.

I. Ioan. 3.

Psal. 24.

Math. 7.

Ioan. 11.

ptibiles sacri eloquij tractatores, à Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quod neque vxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Hoc quidem in scripturis canonicis non euidenter apparet, veruntamen id quoque multum adiunatur congruentiam huiusce sententiæ, quod illa vita per eum significata est vbi non erunt nuptiæ.

EIVSDEM IN IDEM

Euang. Homil. 11.

Ex Ser. 149.
de temp.

Quid deinde ait illi? *Sequere me*, sciens eius maturitatem. Si enim meministis, imò meminere qui legerunt, dixit Petrus: Sequar te, quocunque ieris. Et dominus ad illum, Non potes me sequi modo, sequeris autem postea. Modo, inquit, non potes, promittis, sed ego video vires tuas. Ego venam cordis inspicio, & quod verum est ægroto renuntio: Non potes me modo sequi: sequeris autem postea. Sed ista renunciatio non est desperatio. Adiunxit & ait, sequeris autem postea. Eris sanus, & sequeris me. Iam quia vidit quid agatur in corde ipsius, & vidit quod donum dederat dilectionis animæ ipsius, dicit ei, *Sequere me*. Ego certe dixeram, Non potes modo, ego modo dico, sequeris me. *Respexit Petrus ad discipulum quem diligebat Iesus*: id est, ad ipsum Ioannem, qui Euangelium hoc scripsit: & ait domino, Domine iste quid? Scio quia diligis eum, quomodo ego sequor, & ipse non sequitur? Ait dominus: *Sic eum volo manere, donec veniam, tu me sequere*. Ipse vero Euangelista, ipse, qui scribit de quo dictum est hoc: *Sic eum volo manere, donec veniam*: secutus adiunxit verba sua in Euangelio & ait, natam fuisse famam inter fratres propter hoc verbum, quia discipulus ille non esset moriturus. Et vt tolleretur istam opinionem adiunxit: non autem dixit eum non esse moriturum, sed tantum dixit: *Sic eum volo manere donec veniam, tu me sequere*. Hanc ergo opinionem qua putabatur Ioannes non esse moriturus, abstulit ipse Ioannes verbis suis consequentibus, ne hoc credatur: & ait, Non hoc dicit dominus, sed hoc dixit. Quare autẽ hoc dixerit, Ioannes non exponit, sed nobis reliquit, propter quod pulsamus, si forte aperiat nobis: Quantum mihi dominus donare dignatur, quantum mihi videtur, videtur autem & melius melioribus, sic puto istam solui questionem duobus modis: aut de passione Petri dixit dominus quod dixit, aut de Euangelio Ioannis, quod est de passione: vt hoc, sequeris me, sit patere pro me, patere quod ego. Crucifixus est enim Christus, crucifixus est & Petrus. Expertus est clauos, expertus est cruciatus. Ioannes autem nihil eorum expertus est, hoc est, *Sic eum volo manere, donec veniam, tu me sequere*. Nolo vt ipse patiat, tu patere. Secundum autem Euangelium Ioannis, hoc modo videtur intelligi: quod Petrus scripsit de domino, scripserunt & alij, sed scripta eorum magis circa humanitatem domini videntur occupata. Dominus enim Christus & Deus est, & homo. Quid est homo? Anima, & caro. Quid autem Christus est? Verbum, anima, & caro, Sed qualis

anima? Nam & pecora habent animas. Verbum, rationalis anima, & caro, hoc totum Christus. Sed de diuinitate in literis Petri non aliud: In Euangelio autem Ioannis multum memini. In principio erat verbum, ipse dixit. Transcendit nubes, & transcendit sydera, transcendit & angelos, transcendit omnem creaturam, peruenit ad verbum, per quod facta sunt omnia. In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum: hoc erat in principio apud Deum, omnia per ipsum facta sunt. Quis videt, quis cogitat, quis digne suscipiat, quis digne pronunciet? Tunc hunc qui bene intelligit quando Christus venit: Sic eum volo manere donec veniam, exposui sicut potui, potest ipse melius in cordibus vestris.

Ioan. 1.

Ioan. 13.

S. CYRILLI EPISCOPI

Alexand. superioris Euangelij expositio.

Et cum hoc dixisset, dicit ei, *sequere me, &c.* Scipsum rursus euangelista significat: hic enim & dilectus domini discipulus fuit, & supra pectus eius in cæna recubuit, interrogauitque, quis eum esset traditurus. Hunc igitur ita domino dilectum cum respexisset Petrus, statim interrogauit, quis vitę illi terminus immineret. Sed, quoniam curiosa magis quã vtilis rerum alienarum inquisitio est, respondet quidem, sed ita vt rogantis animum abducatur ad alia, nec mortis expertem futurum Ioannem ait, *sed sic eum volo manere, donec venio: quid ad te?* id est, audisti, Petre, quæ ad te pertinent: cur aliena quæris? cur diuinæ iustitiæ secreta rimaris? Nam, si etiam vellẽs minime istum mori, quid tu vnquam emolumentum, aut quid consolationis consequeris? Non erit ergo prudens, curiosus, si, quid passurus sit, vtrum etiam alij eadem subibunt, an non, inquirat, cum aliorum calamitate pericula sua non mitigentur. Quamuis communiter infirmum esse hominibus videatur, vt optent, si quid periculũ subituri sint, nõ esse solos, sed ceteros etiam aut videre similia pati, aut saltẽ audire perpeffos fuisse, vel omnino idem passuros. *Hic est discipulus, &c.* Neminem arbitror dubitare posse, quin propter præcipuam virtutem, & paratum ad benefaciendum animum, Ioannes à Christo diligeretur. Non enim vanis affectibus, vt homines nudi, dominus mouebatur: sed rerum pondere, ac virtute discipulorum, dilectionem impartiebat. Hic igitur veritatis prædicator hæc de domino scripsit, testimoniumque de his perhibuit: & scimus, quia verum est testimonium eius. Non enim fuisset à veritate dilectus, nisi longe ab omni falsitate esset remotus.

BEDAE PRESBYTERI

superioris Euangel. expositio.

Cum ergo prænunciasset dominus Petro qua morte clarificaturus esset Deum, dicit ei, *Sequere me, &c.* Cur enim dicitur Petro, *sequere me*, nec dicitur ceteris, qui simul aderant, & profecto eum sicut magistrum discipuli sequebantur? Et si ad passionem intelligendum est, nunquid solus pro christiana veritate passus est Petrus? non ne ibi erat in illis septem alius filius Zebedæi, frater Ioannis, qui post eius ascensionem ab Herode manifesta-

Ex comm. in Ioan.

Act. 2.

manifestatur occisus? Verum aliquis dixerit, quoniam non est Iacobus crucifixus, merito dictum esse Petro, *sequere me*: qui non solum mortem, sed etiam mortem crucis, sicut Christus, expertus est. Si hoc & nihil aliud quod sit conuenientius, potuerit inueniri: cur ergo de Ioanne dictum est, *Si eum volo manere, donec veniam, quid ad te?* & repetiturum est, *tu me sequere*: tanquam ille ideo non sequeretur, quoniam eum manere voluit donec veniat? Quis facile aliud dictum esse credat, quam quod fratres crediderunt, qui tunc erant, quod scilicet non esset discipulus ille moriturus: sed donec Iesus veniret, iste maneret in vita? Sed hanc opinionem Ioannes ipse abstulit, non hoc dixisse dominum aperta contradictione declarans. Cur enim subiungeret, *Non dixit Iesus, non moritur*: nisi, ne hominum cordibus quod falsum fuerat inhæreret? Sed cui placet, adhuc resistat, & dicat verum esse, quod ait Ioannes, non dixisse dominum, quod discipulus ille non moritur, sed hoc tamen significatum esse talibus verbis, qualia eum dixisse narrauit: & asserat Ioannem apostolum viuere: atque in illo sepulchro eius, quod est apud Ephesum, dormire potius eum, quam mortuum iacere contendant, assumatque in argumentum, quod illic terra sensum scateret, & quasi ebullire perhibetur, atque hoc eius anhelitu ficti, siue constanter siue pertinaciter asseueret. Non enim possunt deesse, qui credant, si non desunt, qui etiam Moysen asserat viuere: quia scriptum est eius sepulchrum non inueniri, & apparuit cum domino in monte, vbi & Helias fuit, quæ mortuum legimus non esse, sed raptum. quasi Moysi corpus non potuerit alicubi sic abscondi, vt prorsus homines lateret vbi esset, atque inde ad horam diuinitus excitari, quando cum Christo Helias, & ipse sunt visi, sicut ad horam multa sanctorum corpora surrexerunt, quando passus est Christus, & post eius resurrectionem apparuerunt multis in sancta, sicut scriptum est, ciuitate. Sed nunquid hinc tanta ista soluitur quæstio; si magno miraculo, qualia potest facere omnipotens, tanta viuum corpus in sopore sub terra est, donec veniat terminus seculi? Quinimo sit amplior & difficilior, cur discipulo Iesus, quem præ cæteris diligebat, intantum vt supra pectus eius discumbere mereretur, pro magno munere longum in corpore donauerit somnum, cum beatum Petrum per ingentem martyrij gloriam ab onere ipsius corporis soluerit, eique concesserit quod apostolus Paulus se concupisse dixit & scripsit, dissolui, & esse cum Christo? Si autem, quod magis creditur, ideo sanctus Ioannes ait non dixisse dominum, *non moritur*, ne illis verbis, quæ dixit, hoc voluisse intelligi putaretur, corpusque eius in sepulchro eius exanime, sicut aliorum mortuorum, iaceret: restat vt si vere ibi sit, quod spar sit fama de terra, quæ subinde ablata succrescit, aut ideo fiat, vt eo modo commendetur pretiosa mors eius, quoniam non eam commendat martyrium: (non enim eum pro fide Christi persecutor occidit) aut propter aliquid aliud, quod nos latet: manet tamen quæstio, cur dixerit dominus de homine morituro; *Sic eum volo manere donec veniam*. Illud etiam in his duobus Apostolis Petro, & Ioanne, quem non moueat ad quærendum, cur Ioannem plus dilexerit dominus, cum ipsum dominus plus dilexerit Petrus? Vbiunque enim se commemorat Ioannes vt nomine suo tacito, ipse possit intel-

Den. 34.
Matt. 17
4. R. 2.

Math. 27.

Philip. 1.

ligi, hoc addit, quod eum diligebat Iesus, quasi solum diligere: vt hoc signo discernetur à cæteris, quos omnes vti que diligebat. Quid ergo nisi amplius se dilectum, cum hoc diceret, volebat intelligi? quod absit vt mendaciter diceret. Quod autem maius dare potuit Iesus maioris erga eum suæ dilectionis indicium, quam vt homo cum cæteris condiscipulis suis socius tantæ salutis, solus tamen recubuerit super pectus ipsius saluatoris? porro quod Apostolus Petrus plus aliis dilexerit Christum, possunt quidem documenta multa proferr: sed vt longe in alia non eamus, in ipsius tertie manifestationis paulo superius lectione, quæ istam præcedit, satis euidenter apparet, vbi interrogans eum dixit, *Diligis me plus his?* quod vti que sciebat, & tamen interrogabat, vt etiam nos, qui legimus euangelium, amorem Petri erga dominum, & illo interrogante, & isto respondente nossemus. Quod autem in eo, quod respondit Petrus; Amo te, non addit, plus his: hoc respondit quod de seipso sciebat. Non enim quantum ab alio quolibet diligere poterat, scire poterat, qui cor alterius videre non poterat: sed tamen superioribus verbis dicendo, *Etiam domine, tu scis*: satis & ipse declarauit scientem dominum interrogasse, quod interrogauit. Sciebat igitur dominus non solum quod diligere, verum etiam quod plus illis eum diligere Petrus: & tamen si proponamus quærentes, qui duorum sit melior, vtrum qui plus, an qui minus diligit Christum: quis dubitabit respondere, eum, qui plus diligit, esse meliorem? Item si proponamus, quis duorum sit melior, vtrum quem minus, an quem plus diligit Christus: eum qui plus diligitur à Christo, meliorem proculdubio respondebimus. In illa ergo comparatione quam prius proposui, Petrus Ioanni, in hac vero altera Ioannes anteponitur Petro. Proinde tertiam se proponimus, *Quis est duorum discipulorum melior, qui minus quam condiscipulus eius diligit Christum, & plus quam condiscipulus eius diligitur à Christo: an ille, quem minus quam condiscipulum eius diligit Christus, cum plus ipse quam suus condiscipulus diligit Christum?* Hic plane cunctatur responsio, & augetur quæstio. Quantum autem ipse sapio, meliorem qui plus diligit Christum, feliciorem vero, quæ plus diligit Christus, facile responderem, si iustitiam liberatoris nostri minus eum diligentis, à quo plus diligitur, & eum plus, à quo minus diligitur, quemadmodum defenderem, peruiderem. Aggrediar tamen de soluenda quæstione tam ingenti pro viribus, quas ipse donauerit, disputare. Hucusque enim proposita est, non exposita. Exponendæ vero eius hoc sit exordium, vt meminerimus, in hoc corruptibili corpore, quod aggrauat animam, vitam nos miseram viuere: sed qui iam redempti per mediatorem sumus, & spiritum sanctum pignus accepimus, beatam vitam in spe habemus, etsi re ipsa nondum tenemus. Spes autem quæ videtur, non est spes. quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. Hanc itaque vitam, de qua scriptum est, *Nunquid non tentatio est vita humana super terram?* in qua cotidie clamamus ad Deum, *Libera nos à malo: cogitur homo tolerare etiam remissis peccatis, quæuis vt in eam veniret miseriam, primum fuerit causa peccati. productior est enim poena quam culpa, ne parua putaretur*

Sapient. 9.

Rom. 8.

Job 7.

Math. 6.

taretur

psal. 33.

Job 14.
psal. 76.

elemosine
suscipiendi
pro peccatis.

Mat. 16.

1. Cor. 10.
1. Cor. 3.

taretur culpa, si cum illa finiretur & poena. Hæc est istorum dierum, quos in hac mortalitate agimus malos, quamuis in eis diligamus videre dies bonos, stenda quidem, sed non reprehenda conditio. Venit enim de ira Dei iusta, de qua scriptura loquens; Homo, inquit, natus ex muliere, breuis vitæ, & plenus iræ. In hac ira sua continens, sicut scriptum est, miserationes suas Deus, præter alia solatia miserorum, quæ generi humano præbere non cessat, misit filium suum vnigenitum, per quem creauit vniuersa, vt manens Deus, fieret homo, vt esset mediator Dei, & hominum homo Christus Iesus: in quem credentes, per lauacrum regenerationis soluto reatu omnium peccatorum, liberarentur à damnatione perpetua, & viuerent in fide, & spe, & charitate. Et quia in ipso quoque ambulantes, non sunt sine peccatis, quæ de huius vitæ infirmitate subrept, dedit elemosinarum remedia salutaria, quibus eorum adiunaretur oratio, vbi eos dicere docuit; dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Hoc agit Ecclesiæ spe beata in hac vita ærumnosa: cuius Ecclesiæ Petrus apostolus propter apostolatus sui primatum gerebat figurata generalitate personam. Quod enim ad ipsum proprie pertinet, natura vnus homo erat, gratia vnus Christianus, abundantiore gratia vnus, idemque primus apostolus. Sed quando ei dictum est, *Tibi dabo clauis regni cælorum*: & quod ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis: vniuersam significabat ecclesiam, quæ in hoc seculo diuersis tentationibus velut imbribus, fluminibus, & tentationibus quatitur, non cadit, quoniam fundata est super petram, vnde Petrus nomen accepit. Non enim à Petro petra, sed Petrus à petra: sicut non Christus à christiano, sed christianus à Christo vocatur. Ideo quippe ait dominus; Super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, quia dixerat Petrus, *Tu es Christus filius Dei viui*. Super hæc ergo, inquit, petram, quam confessus est, ædificabo ecclesiam meam. Petra enim erat Christus: super quod fundamentum etiam ipse ædificatus est Petrus. Fudamentum quippe aliud nemo potest ponere præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus. Ecclesia ergo, quæ fundatur in Christo, clauæ ab eo regni cælorum accepit in Petro: id est potestatem soluendi, ligandi que peccata. Quod est enim per proprietatem in Christo Ecclesia, hoc est per significationem Christus petra, Petrus Ecclesia. Hæc igitur Ecclesia, quam significabat Petrus, quando degit in malis, amando, & sequendo Christum liberatur à malis. Magis autem sequitur in eis, qui certant pro veritate vsque ad mortem. Sed vniuersitati dicitur; *Sequere me*: pro qua vniuersitate passus est Christus: de quo dicit idem Petrus, *Christus pro nobis passus est, relinquens nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius*. Ecce propter quod ei dictum est; *Sequere me*. Est autem alia vita immortalis, quæ non est in malis. Ibi facie ad faciem videbimus, quod hic per speculum, & in ænigmata videtur, quando multum in concupiscenda veritate proficitur. Dnas itaque vitas sibi diuinitus prædicatas, & commendatas nouit Ecclesia, quarum vna est in fide, altera in specie. Vna in tempore peregrinationis, altera in æternitate mansionis. Vna in labore, altera in requie.

Vna in via, altera in patria. Vna in opere actionis, altera in mercede contemplationis. Vna declinat à malo, & facit bonum: altera nullum habet à quo declinet malum, & magnum quo fruatur bonum. Vna cum hoste depugnat, altera sine hoste regnat. Vna carnales libidines frenat, altera spiritualibus delectationibus vacat. Vna subuenit indigenti, altera ibi est vbi nullum inuenit indigentem. Vna aliena peccata, vt sua sibi ignoscantur, ignoscit: altera nec paritur quod ignoscat, nec facit, quod sibi possit ignosci. Vna bona, & mala discernit, altera quæ bona sunt, cernit. Ergo vna bona est, sed adhuc misera: altera melior, & beata. Ista significata est per apostolum Petrum, illa per Ioannem. Tota hic agitur ista vsque in huius seculi finem, & illic inuenit finem: differtur illa complenda post huius seculi finem, sed in futuro seculo non habet finem. Ideo dicitur huic; *Sequere me*. de illo autem; *Si eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere*. Quid enim & hoc, quantum sapio, quantum capio, quid est hoc? nisi, tu me sequere per imitationem perferendi temporalia mala: ille maneat, donec sempiterna venio redditurus bona, quod apertius ita dici potest; Perfecta me sequatur actio informata meæ passionis exemplo: inchoata vero contemplatio maneat, donec venio, perficienda, cum venero. Sequitur enim Christum perueniens vsque ad mortem pia plenitudo patientiæ: manet autem, donec veniat Christus, tunc manifestanda plenitudo scientiæ. Hic quippe tolerantur mala huius mundi in terra viuentium, ibi videbuntur bona domini in terra viuentium. Quod enim ait; *Volo eum manere donec veniam, non sic intelligendum est, quasi dixerit remanere, vel permanere, sed expectare*: quoniam quod per eum significatur, non vti que nunc, sed cum venerit Christus, implebitur. Quod autem per hunc significatur cui dictum est; *Tu me sequere*, nisi nunc agatur, nec peruenietur ad illud, quod expectatur. In hac autem actiua vita quanto magis Christum diligimus, tanto facilius liberamur à malo. At ipse nos minus diligit, quales nunc sumus: & hinc ideo liberat, ne semper tales sumus. Ibi vero amplius nos diligit, quoniam, quod ei displiceat, & quod à nobis auferat, non habebimus. Nec ob aliud hic nos diligit, nisi vt sanet, & transferat ab iis, quæ non diligit. Hic ergo minus, vbi non vult, remaneamus: ibi amplius, quod vult, trahamus, & vnde non vult, pereamus. Amer ergo eum Petrus, vt ab ista mortalitate liberemur: ametur ab eo Ioannes, vt in illa immortalitate seruemur. Sed ista ratione illud ostenditur, cur amplius Ioannem quam Petrum amauerit Christus, non cur amplius Petrus quam Ioannes amauerit Christum. Neque enim sic plus nos diligit Christus in futuro seculo (vbi cum illo sine fine viuemus) quam in isto, vnde trahimur, vt illic semper sumus: & propterea nos tunc eum minus dilecturi non sumus, quando meliores erimus: cum meliores vti que, nisi amplius eum diligendo, nullo modo esse possimus. Cur ergo Ioannes minus eum diligebat quam Petrus, si eam vitam significabat, in qua est multo amplius diligendus? nisi quia propterea dictum est, *Volo eum manere*, id est expectare, donec venio: quoniam & ipsum amorem, qui tunc amplior erit, nondum habemus, sed futurum expectamus, vt cum ipse venerit, habeamus. Nam sicut in epistola sua idem dicit Apostolus; Nondum apparuit,

1. Ioan. 3. apparuit, quod erimus. Scimus, quoniam, cum apparuerit, similes ei erimus: quoniam videbimus eum, sicuti est. Tunc ergo amplius quod videbimus diligemus. Ipse autem dominus illam, quæ futura est vitam nostram, qualis in nobis futura sit, sciens prædestinatione, plus amat, ut ad eam nos amando perducatur. Quocirca quoniam vniuersæ viæ domini misericordia, & veritas, misericordiam nostram præsentem nouimus, quia sentimus: & ideo misericordiam domini, quam nobis de miseria liberandis exhiberi volumus, plus amamus: eamque quotidie maxime peccatorum remissione poscimus, & habemus. Hoc per Petrum significatum est plus amante, sed minus amatum, quia minus amat nos Christus miseris quæ beatos. Veritatis enim contemplationem, qualis tunc futura est, minus amamus, quia nōdum nouimus, nec habemus. Hęc per Ioannem significata est minus amantem, atque ideo & ad ipsam, & ad eius in nobis amorem, qualis ei debetur, implendum, donec veniat dominus, expectantem: sed plus amatum: quia id quod per illum figuratum est, hoc efficit beatum. Nemo istos tamen insignes Apostolos separar: & in eo quod significabat Ioānes, ambo futuri erant. Significando sequebatur iste, manebat ille. Credendo autem ambo mala præsentia huius miseriæ tolerabant. Ambo futura bona illius beatitudinis expectabant. Nec ipsi soli sed vniuersa hoc facit sancta ecclesia sponsa Christi, ab istis tentationibus eruenda, in illa felicitate seruanda. quas duas vitas Petrus & Ioannes figurauerunt, singuli singulas, verum & in hac temporaliter ambulauerunt ambo per fidem, & illa in æternum fruenter ambo per speciem. Omnibus igitur sanctis ad Christi corpus inseparabiliter pertinentibus, propter huius vitæ procellosissimæ gubernaculum, ad liganda, & soluenda peccata, clauis regni cælorum primus Apostolorum Petrus accepit, eisdemque omnibus sanctis, propter vitæ illius sacratissimæ quietissimum sinum, super pectus Christi Ioannes Euangelista discubuit: quoniam nec iste solus, sed vniuersa Ecclesia ligat, soluitque peccata: nec ille de Christi diuinitate, & de totius diuinitatis Trinitate atque vnitatis sublimitate (quæ in illo regno facie ad faciem contemplan- da, nunc autem, donec veniat dominus, in speculo, atque in enigmate contuenda sunt) quæ prædicatio ructaret, de fonte dominici pectoris solus bibit, sed ipse dominus ipsum Euangelium pro sua cuiusque capacitate omnibus suis bibendum toto terrarum orbe diffudit. Sunt qui senserint, & hi quidem non contemptibiles sacri eloquij tractatores, à Christo Ioannem Apostolum propterea plus amatum, quod neque uxorem duxerit, & ab ineunte pueritia castissimus vixerit. Hoc quidem in scripturis canonicis non euidenter apparet: veruntamen id quoque multum adiuuat congruentiam huiusce sententiæ, quod illa vita per eum significata est, vbi non erunt nuptiæ.

EIVSDEM IN EODEM festo Homilia.

1. Tim. 7. 16. mal. Lectio sancti Euangelij quæ nobis lecta est, fratres mei, tanto maiori à nobis intentione debet per singula verba pensari, quanta magna

gratia supernæ dulcedine tota redundat. Commendat enim nobis beatissimus euangelista, & apostolus Ioannes privilegium amoris præcipui, quo cæteris amplius meruit honorari à domino: commendat testimonium euangelicæ descriptionis, quod veritate diuina subnixum nullus fidelium dubitare permittitur: commendat placidam suæ carnis absolutionem, quam domino specialiter se visitante percepit. Sed ut perfectæ lectionis huius principia considerare valeamus, libet superiora parumper attendere. Apparuit dominus post resurrectionem discipulis septem, inter quos erat Petrus & Ioannes, quibus frustra in piscando tota nocte laborantibus, & stans in litore copiosa rete eorum piscium multitudine impleuit. Moxque egressos ad terram inuitauit ad prandium, & inter prandendum tertio Petrum an se amaret interrogauit, ac tertio amorē confitenti, quia ter eī negauerat, ei tertio pascendas suas oues commisit. Ac deinde quia per earundem ouium, id est, animarum fidelium cura pastorali vsque ad martyrium crucis esset peruenturus, intimauit dicens: Amen amen dico tibi, cum esses iunior, cingebas te & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extendēs manus tuas, & alius te cinget, & ducet quo non vis. In manum nanque extensione designauit, quod per mortem crucis martyrio coronandus, in cinctione alterius, quod vincendus à persecutore: in ductu quo non vellet, quod tormenta passionis contra voluntatem esset passurus humanæ fragilitatis. Sed ne grauis forte videretur Petro prædicta, à domino passio crucis, hanc suo confestim lenire curauit exemplo, vt cruciatum martyrij eo lenius ferret, quo se meminisset similem suo redemptori mortis excipere sententiam. Postquā enim significauit ei, quæ morte clarificaturus esset Deum, protinus adiungit quod in huius capite lectionis audiuius. Et dicit ei: *Sequere me.* Ac si aperte dicat: quia ipse prius pro tua redemptione crucis supplicium sub ire non timui, cur tu pro mei confessione nominis crucem pati formides? Qui eo gloriose martyrij palma clarificaberis, quo in hac promerenda magistrū iter te queris. Iam vero ab euangelista non subditur, quod post hæc dicta dominus & discipuli fecerint, sed ex eo tamen innuitur, quod subiungit: *Conuersus Petrus vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem.* Patet nanque quia cum dixisset Petro, *sequere me*, id est, crucem patiendo imitare, surrexit de loco conuiuij, & abire iam cœpit. Secutus est autem eū Petrus etiā incessu pedum, cupiens implere quod audiuit, *Sequere me.* Secutus est & ille discipulus quē diligebat Iesus. Neque enim arcendū se à confectatu Christi putabat, qui non minori se gratia dilectionis à Christo complexum nouerat. Neque incredibile est ideo vtrumque discipulum corporali gressu vestigia domini secutum, quia necdū intellexerat quid significauerit in eo, quod Petrum se sequi præcepit. Notum autem noui vestræ fraternitati, qui sit ille discipulus, quem diligebat Iesus, Ioannes videlicet ipse, cuius hodie natalicia festa celebramus, qui hoc scripsit euangelium, atque ideo suam personam maluit indicis rerum accidentium, quàm proprio designare vocabulo. Diligebat autem eum Iesus non exceptis cæteris singulariter solum, sed præ cæteris, quos diligebat familiariter vnum, quem specialis prærogatiua castitatis ampliori dilectione fecerat dignum

dignum. Omnes quippe se diligere probat, quibus ante passionem loquitur: Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Sed hunc præ omnibus diligit, qui virgo electus ab ipso, virgo in æuum permanit. Tradunt namque historiae, quod eum de nuptiis volentem nubere vocauerit, & propterea quem à carnali voluprate retraxerit, potiore sui amoris dulcedine donauit. Denique huic moriturus in cruce matrem suam commendauit, ut virginem virgo seruariet, & ipso post mortem, ac resurrectionem cælos ascendente, non desset eius genitricis filius, cuius casta vita castis eius tueretur obsequiis. Pōnit & aliud suæ personæ beatus Ioānes indicium, subiungens: *Qui & recubuit in cama super pectus eius, & dixit: Domine quis est, qui tradet te?* Hoc quomodo gestum sit, superiora huius euangelij loca plenius ostendunt, quia videlicet in cena, quam vltimam ante passionem cum discipulis saluator habuit, in qua eorum pedes lauit, eisque corporis, ac sanguinis sui tradidit mysteria celebranda, discipulus ille, quem diligebat, supra pectus eius recubuerit. Et cum dixisset eis; Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me, respondit ille discipulus, innuente Petro, ut interrogaret, & diceret ei: Domine, quis est? ait dominus: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Quod autem discipulus ille supra pectus magistrū recubuit, non præsentis solummodo dilectionis, sed & futuri erat signum mysterij. Fignabatur enim iam tunc euangelium, quod idem discipulus erat scripturus, vberius atque altius cæteris sacre scripturæ paginis arcana diuinæ maiestatis esse comprehensurum. Quia enim in pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, merito supra pectus eius recubat, quem maiore cæteris sapientiæ, & scientiæ singularis munere donat. Cæteros quippe euangelistas nouimus plura de miraculis nostri saluatoris, pauca de diuinitate locutos. Ioannes autem per pauca de humanis scribens actibus, potius se exponendis diuinæ naturæ indidit arcanis, patenter insinuans, quanta de pectore Iesu fluentia doctrinæ cælestis, quæ nobis ructaret hauserit. Sequitur: *Hinc ergo cum vidisset Petrus, dicit Iesu: Domine, hic autem quid?* Quia se beatus Petrus audierat per passionem crucis clarificaturum esse Deum, Voluit etiam de fratre, & discipulo cognoscere, et quæ esset ipse morte perpetuam transitorius ad vitam. *Dicit ei Iesus: Sic enim volo manere donec veniam, quid ad te? Tu me sequere.* Nō, inquit, eum per passionem martyrij volo consummati, sed absque violentia persecutoris diem expectare nouissimum, quando ipse veniens eum in æternæ beatitudinis mansionem recipiam. Et quid hoc ad te? Tu tantum crucis patibulum subeundo mea te vestigia sequi debere memento. Et quidem hanc domini responsionem fratres tunc temporis ita tractabant, quasi Ioānes nunquam esset moriturus. Quod non ita esse intelligendum ipse Ioannes admonere curauit, qui cum præmisisset exisse sermonem istum inter fratres, quia discipulus ille nō moritur, solerter adiecit atque ait: *Et non dicit ei Iesus, quia non moritur, sed sic enim volo manere donec veniam, quid ad te?* Non ergo putandum, quia discipulus ille nō sit mortuus in carne, quia nec dominus hoc de illo futurū prædixit, & Psalmista ait: *Quis est homo qui viuuit, & non videbit mortem, sed ita potius intelligendum*

quod cæteris Christi discipulis per passionem consummatis ipse in pace ecclesiæ aduentum vocationis expectauerit. Et hoc est quod ait, dominus: *Sic enim volo manere, donec veniam,* non quin & ipse multos antea labores pro domino, pressurasque malorum tolerauerit, sed quia vltimum in pace senium finierit, ut pote ecclesiis Christi per Asiam, quam regebat, iam longe, latèque fundatis. Nam & in actibus apostolorum cum cæteris apostolis flagellatus inuenitur, quando ibant gaudentes à conspectu cōcilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et à Domitiano Cæsare in feruentis olei dolium missus, in ecclesiastica narratur historia, ex quo tamen diuina se protegente gratia tam intactus exierit, quàm fuerat à corruptione concupiscentiæ carnalis extraneus. Nec multo post ab eodem principe propter insuperabilem euangelizandi constantiam in Pathmos insulam exilio relegatur, vbi humano licet destitutus solatio, diuinæ tamen visionis & allocutionis meruit crebra consolatione releuari. Denique ibidem Apocalypsim, quam ei dominus de statu ecclesiæ præsentis, vel futuro reuelauit, manu sua conscripsit. Vnde constat promissionem sic manendi, donec veniret dominus, non eo pertinere, quod sine labore certaminis victurus in mundo, sed illò potius quod sine dolore passionis transitorius esset è mundo. Sicut enim in patrum literis inuenimus, cum longo confectus senio, sciret imminere diem recessus sui, conuocatis discipulis suis post monita exhortationum, ac missarum celebrationem, vltimum eis valefecit. Deinde descendens in defossium sepulturæ suæ locum, facta oratione, appositus est ad patres suos, tam liber à dolore mortis, quàm à corruptione carnis inuenitur alienus. Atque ita completa est veridica saluatoris sententia, quia sic eum voluerit manere, donec ipse veniret. Possimus autem mystice in his quæ Petro, & Ioanni à domino prædicta atque in eis sunt gesta, duas ecclesiæ vitas, quibus in præsentis exercetur, actiuam scilicet, & contemplatiuam, designatas accipere, quarum actiuam communis populo Dei via viuendi est. Ad contemplatiuam vero per paucos, & in hoc sublimiores quique post resurrectionem piæ actionis ascendunt. Actiuam quippe vita est studiosum Christi famulum iustis insistere laboribus, & prius quidem seipsum ab hoc seculo immaculatum custodire, mentem, manum, linguam, ac membra corporis cætera ab omni inquinamento culpe tētantis continere, ac diuinis perpetuo subiugare seruitiis. Deinde etiam proximi necessitatibus iuxta vires occurrere, esurienti cibum, potum sitienti, argenti vestitum ministrando, egenos, vagosque in domum recipiendo, infirmum visitando, mortuum sepeliendo, eripiendo inopem de manu fortioris eius, egenum, & pauperem à rapientibus eum, sed & erranti viam veritatis ostendendo, ac cæteris se mancipando fraternæ dilectionis obsequiis, insuper & vsque ad mortem pro iusticia certando. Contemplatiua autem vita est, cum longo quis bonæ actionis exercitio edoctus, diuinæ orationis dulcedine instructus crebra lachrymarum compunctione affuefactus, à cunctis mundi negociis vacare, & in sola dilectione oculum mentis intendere didicerit, gaudiumque perpetuæ beatitudinis, quod in futuro percepturus est, vita etiam in præsentis cœperit ardentem desiderando prægustare.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

Missum celebratio facta à S. Ioanne Apostolo.

Matth. 23.

Psal. 34.

re, & aliquando etiam, in quantum mortalibus fas est, in excessu mentis speculari sublimiter enolare. Hæc autem vita diuinæ speculationis illos maxime recipit, qui post longa monasticæ rudimenta virtutis, secreti ab hominibus degere norant, eo liberiores ad cælestia meditanda animum habentes, quo à terrenis separantur tumultibus. Nanque actiua non solis in cænobio monachis, sed & cuncto, vt diximus, populo Dei generaliter ingredienda proponitur. Et quidem vtrunque apostolum, & Petrum videlicet, & Ioannem, quamuis inter homines positum pro excellentis culmine gratiæ constet in vtraque vita fuisse perfectum, atramē vna vita per Petrum, alia designatur per Ioannem. In eo etenim, quod ait Petro dominus; *Extendes manus tuas, & alius te cinget & ducet quo non vis, perfectionem exprimit actiue conuersationis, quæ tentationum solet igne probari.* Vnde alibi de ea dicit apertius; *Beati qui persecutionem patiatur propter iusticiam.* Cui recte subiungit, dicens; *Sequere me, quia nimirum iuxta eiusdem Petri vocem Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplum vt sequamur vestigia eius.* Quod autem dicit de Ioanne; *Sic eum volo manere, donec venio,* statum contemplatiue virtutis insinuat, quæ non per mortem finienda vt actiua, sed per mortem est perfectius domino veniente complenda. Actiua nanque labor cum morte deficit, mercedem post mortem accepturus æternam. Quis enim in illa vita panem elurienti dat, vbi nemo esurit? quis aquam sitienti, vbi nemo sitit? quis mortuū sepelit, vbi terra viuentium est? quis cætera opera misericordiæ exercet, vbi nullus miser inuenitur? Actiua ergo ibi labor nullus, sed solus præterita actionis perpetuus remanet fructus. Speculatiua autem felicitas, quæ hic inchoatur, illic sine fine perficitur, quando & supernorum ciuium & ipsius domini præsentia non per speculum, & in ænigmate, sicut nunc, sed facie ad faciem videbitur. Vnde recte de ea sub typo discipuli, quem diligebat, quæmque supra pectus suum fecit discumbere, dicit dominus; *Sic eum volo manere, donec venio.* Ac si aperte dicat nolo gustum speculatiue suauitatis, quam maxime in sanctis meis diligo sperantibus in protectione alarum mearum, inebriatis ab vbertate domus meæ, sicut laboriose vsum actionis leti conditione finiri, sed post mortem sublimius me apparere atque in meæ conspectam maiestatis illos perducente perfici. Sequitur; *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc.* Et scimus quia verum est testimonium eius. Iam manifeste beatus Ioannes suam personam designat ex officio, quam designare vitat ex vocabulo. Non autem prætereuntes intuemur quod dicitur; *Qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc.* Perhibuit quippe testimonium verbo Dei prædicando, perhibuit scribendo, perhibuit denuo eadem, quæ scripserat docendo; perhibet etiam nunc Euangelium, quod descripsit ecclesiis legendum, pandendo. Siquidem à tempore dominicæ passionis, resurrectionis, & ascensionis in cælum vsque ad vltima Domitiani principis tempora per annos circiter sexaginta quinque, absque vilo scribendi adminiculo verbum Dei prædicabat. At vbi à Domitiano, qui secundus post Neronem christianorum persecutor extitit, exilio missus est, irruentes in ecclesiam heretici, quasi in destituta pastore ouilia lupi Mar-

1. Pet. 2.

1. Cor. 13.

cion, & Cherintus, & Hebion, ceterique antichristi, qui Christum fuisse ante Mariam negabant, simplicitatem fidei Euangelicæ peruersa maculauerunt doctrina. Sed dum ipse post occisionem Domitiani permittente pio principe Nerua, rediret Ephefum, compulsus est ab omnibus penè tunc Asiæ Episcopis, & multarum ecclesiarum legationibus, de cœterna patri diuinitate Christi altius facere sermonem, eo quod in trium Euangelistarum scriptis, Matthæi videlicet, Marci, & Lucæ de humanitate eius ac de his, quæ per hominem gestit, sufficiens sibi viderentur habere testimonium. Quod ille se non aliter facturum respondit, nisi indicto ieiunio, omnes in commune dominum præcarentur, vt ille digna scribere posset. Et hoc patrato, instructus reuelatione, ac sancti spiritus gratia inebriatus, omnes hereticorum tenebras, patefactæ subito veritatis luce dissipuit. In principio, inquiens, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Similemque initiis totum sui sermonis circulum faciens, dominum nostrum Iesum Christum sicut verum hominem, vere ex homine temporaliter factum, ita etiam verum Deum, vere ex Deo patre æternaliter natum, vere cum patre, & cum spiritu sancto semper existentem clarissima assertionem perdocui, imò omnia diuinæ veritatis, & veræ diuinitatis, quantum alteri mortalium nulli licuit, arcana referauit. Et hoc virgini priuilegium recte seruabatur, vt ad scrutanda verbi incorruptibilis sacramenta incorrupto ipse non solum corde, sed & corpore procederet. De cuius dictorum veritate quàm sit nemini ambigendum, ipse quoque curauit ostendere, qui cum dixisset; *Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc,* continuo subiicit, & ait; *Et scimus quia verum est testimonium eius.* Quia ergo & nos cum cæteris fidelibus scimus verum esse testimonium eius, curemus per omnia recta fide intelligendo, recta operatione exercendo, quæ docuit ad dona sempiterna quæ promissit peruenire, per dominum nostrum Iesum Christum, qui viuit, & regnat cum patre in vnitatem spiritus sancti per omnia secula seculorum, Amen.

Nota hinc indictionem etiam in primis ecclesiis frequenter.

HAYMONIS EPISCOPI

Halberstat. superioris euang. expositio.

Dixit Iesus Petro sequere me. Postquam dominus celebravit vltimum conuiuium cum septem discipulis ad mare Tyberiadis post resurrectionem suam, significauit Petro, qua morte clarificaturus esset Deum, dicens illi; *Cum esses iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas, cum autem senueris, extēdes manus tuas, & alius te cinget & ducet quod tu non vis.* Hæc autem dixit significans qua morte clarificaturus esset Deum. Et statim subiunxit; *Sequere me, id est imitare me, vt sicut ego pro tua redemptione pati non timui, sed potius crucem ascendere curavi pro tua salute, ita & tu pro confessione nominis mei crucis passionem subire non formides, quia in tantum gloriosior eris apud me, in quantum mea vestigia secutus fueris.* Mortuus sum pro te, morere pro me. Quia feci tibi, talia retribue mihi. *Conuersus Pet. vidit illum discipulum quem diligebat Iesus.* Ex his verbis euangelicæ datur nobis intelligi, quia vt dixit Iesus Petro, *sequere me,* surrexit de loco conuiuij, & cepit

cepit abire. Secutus est autem eum Pet. etiam in excessu corporis secutus est, & ille discipulus, quem diligebat Iesus. Ioan. scilicet, qui scripsit hoc euangelium. Consuetudo est illorum, qui sacras scripturas scribendo reliquerunt, vt, quando volunt personam suam demonstrare, sic de se, quasi de alio loquantur. Sicut fecit Moses, qui dixit; *Erat autem Moses vir mitissimus super omnes homines, qui morabantur in terra.* Nō dixit, ego eram. Et Tob. *Vir erat in terra Hus nomine Tob.* Non dixit; *Ego eram in terra Hus.* Similiter & B. Io. sic de se quasi de alio loquitur, cum dicit; *Vidit illum discipulum, quem diligebat Iesus.* Omnes discipulos dilexit dominus, quibus dixit; *Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos.* Diligebat autem eum, non exceptis cæteris singulariter solum, sed præ cæteris familiariter vnum. Sed hunc præ cæteris dilexit ob meritum castitatis, quia virgo electus est ab ipso, virgo in æuum permansit. Tradunt namque historia, quod volentem eum nubere vocauit dominus de nuptiis ad se sequendum, & ideo dignum erat, vt quem ab amore carnali abstinerat, suo amore dignum faceret. Qui & recubuit in cœna supra pectus eius. Hoc factum est ante passionem domini. Prædiæ nãque eum pateretur, cum cenaret cum discipulis suis, recubuit supra pectus eius B. Ioan. Tunc dixit Iesus; *Vnus vestrum me traditurus est.* Innuit huic, id est, Beato Ioanni Petrus, vt interrogaret dominum, qui esset eum traditurus. Et dixit ille; *Domine quis est, qui tradet te?* Respondit ei dominus; *Cui intinctum panem porrexero, ipse est me traditurus.* In hoc quod Beatus Ioan. supra pectus dominicum requieuit, indicium maxime dilectionis fuit, quia præ cæteris à domino diligebatur. Figurabatur etiam, quia altius erat præ cæteris Euangelistis euangelium suum scripturus. In pectore enim Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ reconditi. Ex pectore Iesu hæc hausit Beatus Ioannes fluente doctrinæ, quæ postmodum nobis eructauit, dicens; *In principio erat verbum.* Cæteri namque euangelistæ, quasi cum Deo in terra ambulantes, quia pauca de diuinitate eius, tamen plura de humanis actibus scripta nobis reliquerunt, Ioannes verò quasi cum domino ad cælum volat velut aquila, quia mysterium diuinitatis narrat. Et dixit; *Domine, hic autem quid? Ac si diceret B. Petrus. Dominus, dixisti mihi, quia per mortem crucis sequi debeam vestigia tua, & ego scio, quia alta sum facturus, crucifigendus sum: volo autem vt dicas mihi, iste meus frater, & condiscipulus Ioannes, per quam mortem transurus sit ad patriam cœlestem.* Hic autem quid? id est, quid est passurus, per quod genus mortis transibit ab hac vita? Dic mihi. Respondit ei dominus; *Sic eum volo manere.* Ac si diceret, *Nolo eum per occisionem crucis consummari sicut te, nolo eum gladio feriente vitam finire temporalem, nolo vt lapidetur, nolo vt vstuletur, neque vt præcipitetur, sed tam diu volo illum manere in præsentem seculo sine morte corporis, donec longo senio confectus, me vocante, in pace transeat ad vitam perpetuam.* Non ideo dixit dominus vti B. Ioannes nulla aduersa huius seculi esset perperissurus pro Christi nomine, quia legimus eum, in actis apostolorum flagellatum cum cæteris apostolis, quando ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Legimus in Ec-

Iob. 1.

Iuan. 13.

Ibidem.

Eloq. 1.

Iuan. 1.

Act. 5.

clesiastica historia de Ephefo Romam eum adductum, & ibi à Domitiano in feruentis olei dolium missum. Vnde Christi gratia se proregente, ita exiuit illæsus à dolore corporis, sicut fuit alienus à corruptione carnis. Legimus etiam eum à Domitiano principe propter euangelium in Patmos insulam relegatum, vbi humano destitutus auxilio, diuina meruit consolatione releuari, vbi scripsit Apocalypsum, de statu præsentis ecclesiæ, atque futura. Legimus etiam eum ibi bibisse venenum, quo haustus, nihil ei nocuit. Hæc omnia legimus eum pertulisse: ideo possumus scire, quia nū dixit dominus; *Sic eum volo manere,* quasi ipse nihil tribulationis esset habiturus, sed propterea dixit; *Sic eum volo manere,* id est, tam diu volo eum expectare, donec in pace ecclesiæ constitutus suscipiam eum ad gaudia æterna. *Quid ad te?* pertinet de illo per quam mortem transurus sit ad vitam? *Tu me sequere,* per mortem crucis. *Exiuit ergo sermo iste inter fratres &c.* Fratres hinc appellatur apostoli, qui vni Deū habebat patrem quibus dominus alibi, *Omnes autem vos fratres estis.* *Exiuit ergo sermo iste inter fratres,* id est, inter discipulos; *quod discipulus ille non moritur.* Non recte intellexerunt apostoli verba domini, quibus dixit; *Sic eum volo manere, donec veniam.* Putauerunt enim quod dominus dixisset B. Ioannē non moriturum, donec ipse veniret ad iudicandum genus humanum, & tunc sine morte corporis assumendus esset ad patriam cœlestem, non bene interpretantes verba domini. Sed qualiter essent intelligenda, B. Ioannes curauit manifestare dicens; *Et nō dixit Iesus non moritur, sed sic eum volo manere,* id est, nolo eum consummari per tormenta passionis, donec in pace veniam. redditurus ei cælestia. Legimus in libris patrum, quod cum esset B. Io. in senectute positus, quia quadraginta septem annis vixit, post ascensionem domini, tunc venit ad eum dominus quinta feria (iam erant cæteri apostoli cum eo in cælis) & dixit ei dominus; *Ioannes tempus est, vt epuleris super meam meam cum fratribus tuis, tamen expecta vsque ad diem resurrectionis meæ, id est, dominicum, & tunc venies ad me.* Quod audiens B. Ioannes adueniente die dominica, iussit venire omnes credentes tam clerum quàm populum de Ephefo in Ecclesiam, quæ in eius nomine dedicata fuerat, & monuit eos à pulorum cantu vsque ad horam tertiam, & celebravit missam, & benedixit eis, & tradidit mysteria corporis, & sanguinis domini. Ad vltimum valescens eis descendit in sepulchrum, quod iusserat sibi parari iuxta altare: & facta oratione, immensa claritas de cælo occupauit totum illum locum, in quo erat sepulchrum per spatium horarum duarum. In illa claritate venit filius Dei, sicut promiserat, cum duodecim apostolis, & tradidit eum secum ad cælum, tam à dolore mortis extraneus fuit B. Ioan. quàm fuerat à corruptione concupiscentiæ carnalis alienus. Sublato splendore, apparuit locus sepulchri complanatus sicut cætera terra. Et est incertum vtrum corpore, & anima, an in anima sola fuerit assumptus. Deus scit. *Hic est discipulus, qui testimonium perhibet de his, id est, de miraculis Christi, & verbis superius dictis.* Testimonium perhibuit B. Ioan. Christo per quadraginta septem annos post ascensionem domini ad cælos prædicando Euangelium, absque vilo adminiculo scriptio-

Matth. 25.

Ecclesia in nomine S. Ioannis est sibi dedicata.

S. Ioannes missam celebravit.

Altare erigebatur in ecclesia etiam à tempore Apostolorum.

do. Testimonium perhibuit exponendo auditoribus suis. Testimonium perhibuit Christo vsque ad finem seculi, quando Euangelium suum recitatur in sancta ecclesia. Videamus modò quid designant isti duo discipuli, Petrus qui plus dilexit dominum quàm ceteri apostoli, & Ioannes qui plus est dilectus à domino quàm ceteri, duas ecclesias signant & vitas. Per Petrum, qui cum labore passionis præsentem vitam finiuit, designatur præsens ecclesia, quæ à Christo peregrinatur in terris, & adhuc tribulationibus atteritur. Quia qui piè voluit viuere in Christo, persecutionem patientur. Designatur etiam per Petrum actiua vita. Per Ioannem vero, qui sine dolore passionis transit ab hac vita, designatur ecclesia futura, quæ regnatiua, & regnatura est cum Christo in æterna quiete. Designatur etiam per eum contemplatiua vita. Actiua vita est indigenti elemosynam præbere, esurientem reficere, sitientem potare, nudum vestire, pauperem colligere, infirmum visitare, mortuum sepelire, in sciium docere, per pressuras tribulationum ad cælestem patriam tendere. Contemplatiua vita, est orationi, & lectioni, & lachrymis insistere, à secularibus immunem se redere: sicut fecerunt sancti apostoli, qui omnia reliquerunt pro nomine Christi. Et sicut fecerunt boni eremita, & faciunt modò boni monachi, qui in contemplatione Dei omnipotentis positi, habentes victum, & vestitum, his contenti sunt, & toto nisu corporis ad cælestem patriam tendunt. Actiua hinc in præsentem seculo incipitur, & in futuro finitur. Contemplatiua autem hinc incipitur, & in futuro augetur: & quod hinc ex parte sumitur, illic perfectè capitur, quod hic videtur per speculum, & in enigmate, illic videbitur facie ad faciem. Plus dilexit dominus Ioannem quàm Petrum, qui diligit plus eos, qui iam in contemplatione illius positi sunt in cælis, quam eos, qui peregrinantur in terris. Et scripsit hæc, quæ superius scripta sunt. Querendum est quæ causa compulit beatum Ioannem scribere hoc euangelium. Cum ille (vt superius diximus) missus fuisset in Patmos insulam iussu Domitiani impiissimi Cæsaris, surrexerunt in sancta ecclesia, quam ipse edificauerat sua prædicatione hæretici, Marcion, & Ebion, & Cherintus, & alij Antichristi, & ceperunt fidem ecclesiæ maculare suis peruersis doctrinis. Dicebant enim: Si Christus natus est temporaliter ex Maria virgine, ergo erat tempus, quando, non erat. Cum autem per Dei dispositionem Domitianus mortuus fuisset, & Nerua pius rex successisset in eius locum, iussit omnia acta Domitiani maligni Cæsaris irrita haberi. Et inter cetera accepit B. Ioan. de Patmos insula ad patriam reduci. Cum autem reductus fuisset ad propriam sedem Ephesum conuenerunt ad eum Episcopi, & presbyteri Asiæ, & religiosi laici, etiam de longinquis regionibus trans miserunt suos legatos ad eum obsecrantes, vt scriberet eis aliquid de cœterna Christi diuinitate, quam habet cum patre, & spiritu sancto: quia satis habebant de humanitate illius ab alijs euangelistis. Iam scripserat Mattheus euangelium suum Hebraico sermone, Marcus, & Lucas in Græco, in quibus sufficienter habebant de humanis actibus filij. Quod ille dixit se non aliter facturum, id est, non scripturum illis, nisi in dicto ieiunio, omnes communiter dominum deprecarentur, vt spiritu sancto repletus, vera & digna Christo posset scribere.

Sepultura mortuorum inter opera misericordie computatur.

2. Tim. 3.

Mos antiquissimus in ecclesia indicendi ieiunio pro necessitatibus ecclesiarum.

re. Quo factò, id est, cum quattuordecim ieiunium peregerint, tunc gratia spiritus sancti B. Ioan. inebriatus dixit. (In principio erat verbum) Ostendit per initium huius euangelij & per sequentia eius, dominum Iesum Christum, qui temporaliter est natus ex matre, ante omnia tempora genitum ex patre, & coæternum illi. Tunc omnis error hæreticorum refectus est per dicta illius. Et scimus, quia verum est testimonium eius. Ne alicui ambigendum, id est, dubitandum esset de dictis illius, ipse proprio ore confirmare studuit adiungens suam personam dicens nobis: Et scimus, quia verum est testimonium eius. Vera enim loquutus est, quia Deus regebat linguam eius. Studeamus autem & nos pia fide intelligere ea quæ scripsit, & opere implere ea quæ docuit, vt ad gaudia æterna peruenire valeamus, quæ promisit. Quare non potest mens humana Deum comprehendere? quia maius est illud, quod comprehendit, eo, quod comprehenditur. Verbi gratia. Accipe alicuius digitum in manu tua, maior erit manu, quæ concludit digitum, quàm qui concluditur. Similiter si mens humana potuisset Deum comprehendere intellectu, maior esset mens quàm Deus.

THEOPHYL. EPISCOPI

Bulgar. superioris Euang. expositio.

Desideratur quedam.

..... quod hoc ferme significat, Veni, inquit, assume onus, egrede in mundum. Igitur, quia vidit dominus Petrum curam agentem Ioannis, & ab eo auelli nolentem, dimittit eos propter intempestiuam affectionem, & consuetudinem. Opus, inquit, quod tibi creditum est, perforce, & sequere me, qui edaco te, & prædicationem, & totum orbem in manus tuas trado. Illum autem si velim manere in hoc loco, Galilæa scilicet, & non mitrese tecum, quid ad te? Donec veniam, quidam sic exponunt, Donec, inquit, cõtra Iudæos, qui me crucifixerunt, veniam, percussurus eos in virga Romanorum, & subuersurus eorum ciuitatem. Dicunt enim Apostolum illum vsque ad Vespasiani imperium, locaque superiora peragrassè, prædicantem, & manentem illic: quando autem capiendæ erant Hierosolymæ, transiisse. Igitur quia magni prædicationis opus, non erant coniungendi, sed separandi, vt vnus ad hos, alius ad alios iret. Quare autem meminit Euangelista recubitus supra pectus, & quod interrogauerit, Quis est, qui te tradet? Non hoc simpliciter, neque fortuito euenit, sed vt ostendat libertatem Petri post negationem. Nam, qui antea non audebat interrogare de traditore, sed alteri committebat interrogationem, illi omnium præfectura conceditur, & non solù committitur, sed & pro illo ipso, qui maxime diligebatur, interrogat, & sit mediator apud dominum. Admirare autem, quàm sit alienus à fastu Euangelista, quomodo quorundam suspensionem corrigit, quod nõ recte cognouerint, quid de eo dominus dixerit, sed putauerint, quod non moriatur, id quod non erat, sed manere iubet eum dominus, non quod nõ moriatur, sed quod non sit iungendus comes Petro prædicationis tempore, manere autem debeat suo loco. Iam manere donec veniam, hoc est, donec mihi placuerit, vt & illum educam ad prædicationem. Te enim nunc educo, vt prælis orbi, & sequaris me: ipse autem maneat

Petrus orbis Christi in manu tradidit.

Ioan. 13.

Proest Petri orbi.

maneat hoc loco, donec redeam, & educam etiam ipsum sicut te. Quidam autem sic intelligunt, Quum audisset (inquit) Petrus, quod moriatur pro Christo, dixit: & Ioannes quid? Num morietur & ipse? Omnis enim, qui natus est, & morietur. Dixit autem: Si voluero manere, hoc est, viuere eum vsque ad consummationem seculi, vt & tunc de me restetur. Vnde & dicunt viuere eum, & ab Antichristo occidendum cum Helia prædicantem Christum. Quamuis autem & monumentum eius ostendatur, quid hoc? Nam viuens quidem ingressus est in illud, & deinde trallatus, sicut & Enoch, & Helias. Igitur Euangelista euerit falsam opinionem existimantium, quod non moriatur discipulus hic, sed immortalis sit. Vere enim mendacium est, immortalem esse hominem. Quamuis enim Enoch, & Helias, non sint mortui, attamen mortales sunt. Ita & hic quoque, quamuis non fuerit mortuus, tamen morietur. Igitur, quod non morietur, hoc est immortalis sit, falsum est. Alij autem affirmant, quod mortuus fuerit: & quod dicit, Si eum voluero manere, intelligunt sicut interpretati sumus. Omnes opinioniones diximus: ne quam ignorent studiosi. Nobis autem placet, vt, donec veniam, intelligatur sicut Chryostomo diuino, & aureo illi ori videtur, & nõ de vita, sed quod non sit iungendus Petro. Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet, &c. Quare, quum nullus, Euangelistarum alius de seipso perhiberet testimonium, hic de seipso testatur? Dicitur postremus ad scribendum accessisse, quum motus, & excitatus esset ad id per Christum. Ea propter sæpe dilectionis meminit, ostendens causam, propter quam ad scribendum accesserit, quod Christus commiserit hoc opus ei, qui præ alijs magis diligebatur. Et scio, inquit, quod vera dicit, hoc est, certis indicis competum habens, scripsi quæ scripsi, vt potest in interitu omnibus sermonibus, & operibus, & passionibus, & iis, quæ post resurrectionem acciderunt. Dilectus enim eram, & non excluderem, atque ita fidenter & de meipso dico quod vera dico, prout ocatus vt exquirerem, quæ facta sunt, & singula examinarem, vt solemus homines omnes quando bene fidimus veritati, ne forte testimonia nostra negentur, id quod & Apostoli dicebant. Nos sumus testes eorum, quæ dicimus. Et spiritum dedit obedientibus sibi. Vnde autem manifestum, inquit, quod vera dicam, & non aduler præceptoris? Ex eo quod multa prætermitto, vnde peispicuum, quod non aduler. Qui enim ignominiosa omnia in medium protuli, & non abscondi, quod eum & præuaricatorem legis, & seductorem nominauerunt, & dæmoniacum, ne utiquam adulator fuerim. Qui enim adulatur, & ad gratiam loquitur, contrarium facit: positique contemptibus, gloriosa in medium adducit.

Matth. 2.

Ioan. 8. 19.

INCERTVS QUIDAM

sub nomine Eusebij Emissemi in idem Euangel.

Ligitur superius in hoc euangelio, quod discipulos suos ad prædium dominus inuitauerat. Et bene quidem ad prandium, quia dies paschales erant. Dies, de quibus ipse dixerat, non possunt ieiunare filij sponsi, quandiu cum illis est sponsus. Talibus enim diebus non semel, sed tota die, si fieri

posset, Christi conuiuio interesse, & spiritualibus cibis refici debuissent Christi fideles. Cum autem prædissent, interrogauit dominus Petrum, & ter interrogauit, an eum diligeret. Quo responde, domine, tu scis, quia amo te, ait, Pisce agnos meos, pascite oues meas. Prius agnos, deinde oues ei commisit: quia non solum pastorem, sed pastorem pastorem eum constituit. Pascit igitur Petrus agnos, pascit & oues: pascit filios, pascit & matres: regit & subditos & prælatos. Omnium igitur pastor est, quia præter agnos, & oues in Ecclesia nihil est. Nihil (inquam) quod non suis pastoribus Christus commiserit. Ecce Petrus qui negauerat ter dominum, ter se amare respondit, quatenus amor delectat culpam, & dilectio tollat offensam. Et dicit, ei Iesus, Amen dico tibi, quum esses iunior, cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autem senueris, extrêdes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quod tu non vis. Quod quid significet euangelista exponens ait, Hoc autem dixit, significans quia morte glorificatus esset Deus. In crucis nanque patibulo positus beatus Petrus, ibique manus extendens, quum iam quidem senuisset, & ad vitam finem peruenisset, ab alijs cinctus, & ligatus est. Et meritò postquam ter dominum se amasse respondit, mortem suam ei dominus nuntiauit, in qua quantu eum dilexerit, aperitissimè demonstrauit. Et quum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Quod Petro dicitur, omnibus dicitur: quia enim Petrus præ ceteris maior erat, meritò tota Ecclesia in Petro significabatur. Omnes igitur fideles sibi dictum esse intelligant, id quod soli Petro dictum est, Sequere me. Si me (inquit) diligis, sequere me, veni post me, imitare me: vt, sicut ego propter te, ita & tu moriaris pro me. Hæc audiens beatus Petrus, & mente, & pedibus cepit ire post Iesum. Conuersus autem vidit alium discipulum, quem diligebat Iesus, sequentem, qui & recubuit in caena super pectus eius, & dixit, domine quis est, qui tradet te? Pluribus in locis beatus Ioannes Apostolus de seipso loquens, ait, Hic est discipulus ille, quem diligebat Iesus: quasi vel solum ipsum, vel præ ceteris ipsam vnum dilexisset. Christus autem si aliquem plus diligebat, eum vtique plus diligebat, qui ceteris melior erat. Quod autem omnes diligeret, ipse ostendens, ait, Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Perfectè igitur diligebat omnes. Non ergo plus diligebat Ioannem, quia perfecta dilectione nulla dilectio maior est. Sed dicit, Ille melior est, qui plus diligitur à domino. Et ego dico, quod melior est ille, qui plus diligit dominum. Non facillè igitur patet, qui melior sit, an Petrus, an Ioannes. Quod enim Petrus plus diligit dominum, ostendit & ipse dominus, dum dicit, Simon Ioannis, diligis me plus his? Quod verò Ioannes plus diligitur à domino, ipse manifestat, dicens, Hic est discipulus quem diligebat Iesus. Hoc ergo quia ad literam non procedit, significatione videamus. Quid enim per Petrum, nisi vita actiua: quid per Ioannem, nisi vita contemplatiua designatur? Iste enim vxorem, & prolem habuit: ille semper in virginitate perseverauit: istum ad laborem, illum ad quietem dominus inuitat: isti dicit, Sequere me: de illo dicit, Sic eum volo manere donec veniam, quid ad te? Fatigatur enim semper, & transit victa actiua: manet verò & quiescit contemplatiua. Vnde in Canticis Canticorum dicitur, Adiaro vos, filie Hierusalem, per capreas, cervosque camporum, vt non suscitatis

Petrus fuit Pastorum pa stor.

fufcitetis, neque euigilate faciatis dilectam, donec ipsa velit: Nota modò quòd ipsa quoque vita dilecta vocatur, quæ per huc dilectum significatur. Ipse quoque Ioannes hoc in loco vitam contemplatiuam se significare ostendit, dum se supra pectus Iesu recubuisse dicit. Illi enim recumbunt supra pectus Iesu, qui sapientiæ & scientiæ operam dant, & qui lectioni vacant & contemplationi. Si ergo Petrus significat vitam actiuam, Ioannes autem contemplatiuam, plus utique diligit dominus Ioannem quàm Petrum: id est, illam vitam quæ significatur per Ioannem, quàm illam, quæ significatur per Petrum, quamuis æqualiter diligit & Ioannem & Petrum. *Hunc ergo quum vidisset, dicit Iesu: domine hic autem quid? De me (inquit) iam scio, certus sum de morte meae: volo etiam scire qua morte te clarificet iste frater & conferuus & socius meus. Dicit ei Iesus, Sic eum volo manere donec veniam; quid ad te: tu me sequere. Tu (inquit) me sequere, tu sicut ego crucem ascende, tu eandem quam ego mortem paterere. Hunc autem sic volo manere: non cruce, non persecutoris gladio, non aliqua violentia volo eum vitam finire, sed in pace & quiete diem vltimam terminare. Veniam ad eum, & quando mihi placuerit, vocabo eum. Nemine cogente, sed ipso volente, & me vocante, de pace in pacem, de quiete in quietem transferam eum. Legitur enim quòd beatus Ioannes longo iam senio confectus, quum in pace, & quiete ecclesiam regeret apud Ephesum, populum ad se conuocans, post longam alloquutionem & missarum celebrationem in locum iuxta altare desolatum descendit, & ita quasi somno quodam leni atque suauiter ad dominum transierit. Quid est igitur, sic eum volo manere? quid est sic? Sic, inquit, ut à nemine occidatur, sed me vocante suauiter, & incundè de hac vita in aliam transferatur. Exijt sermo iste inter fratres, quòd discipulus ille non moritur: & non dixit Iesus, non moritur, sed sic eum volo manere, donec veniam. Quid enim aliud dixit Iesus, nisi id quòd eius verbis significabatur? Non enim tantum attendimus verba, quatum verborum significata. Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit, & scimus, quia verum est testimonium eius.*

P E T R I D A M I A N I H O -
siensis episcopi de excellentia beati
Ioannis Euangelista Serm. 1.

Hodie dilectissimi, nobis lætitiæ gaudia geminantur, quia, recenti adhuc natiuitate dominica, beati Ioannis occurrit solennitas gloriosa. Hodie discipulus, quem diligebat Iesus, dilectoris sui amplexibus stringitur, societate perficitur, & quod viderat, quod audierat, quod manibus attingerat de verbo vitæ, tanto iam liquidius, quato sublimius contemplatur. Hodie scilicet illa mirabilis aquila, quam & olim Ezechiel eminere cæteris quatuor animalibus vidit, & ipse Ioannes summet (vt ita loquar) propheta factus, volantem in

Ioannes mis-
sus celebravit.

1. Ioan. 1.

Ezech. 1.

mystica visione conspexit, ad vnicam angelorum, & hominum escam, pennis librata sublimiū meritorum, feliciter euolauit. Licet enim vbicumque fuerit corpus, illic necessario congregentur & aquilæ, sed iste tanto familiaris ad vitæ pabulum, corruptionis vinculis iam solutus, accedit, quanto & in carne adhuc positus, in ipsum æterni solis orbem, hoc est, in diuinæ substantiæ claritatem radios purificatæ mentis infixit. O quàm miranda super nos cælestis cõsiliij dispensatio, o quàm profunda diuinæ sapientiæ est altitudo! Descendit Deus ad hominem, vt occultam hominibus innotesceret deitatis. Ad humanam mortalitatis exire dignatus est publicum, vt nobis æternitatis suæ reuelaret arcanum. Sed, si mox vt in euangelicæ doctrinæ cepit verba prorumpere, ac nouæ gratiæ mysteria rudibus adhuc imperitorum cordibus aperire, statim diuinitatis suæ panderet sacramentum, cuius, quæ so, ferret auditus, cuius vnquam caperet intellectus? Nam, vt de diuinitate nunc taceam, cum dominus diceret, quia, nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, & qui manducat me, ipse viuere propter me, protinus aspernati sunt verbum, & exhorruerunt dicentes: Durus est hic sermo. Quis potest eum audire? Deinde scriptura subiungit. Ex hoc, inquit, multi discipulorum abierunt retro, & iam cum illo non ambulabant: Videlicet non de turba, non quilibet imperiti, sed ipsi etiam discipuli nequiuertunt capere verbum mysterij. Quid ergo isti facerent ante solem, qui cæcati sunt ad lucernam? Quomodo tonitruum sustineant sonitum, qui clangentis tubæ pondus ferre nequeunt, imò qui suppressæ, ac temperatæ humanæ vocis exilitate surdescunt? Propterea igitur redemptor noster dilectum sibi speciali prærogatiua discipulum ad declarandam suam diuinitatis essentiam, quoddam quasi organum fecit, atque vt hic suppleret, quod ad tempus ipse dominus dispensatiue suppresserat, sibi vicarium dereliquit, quatenus, expleto passionis, ac resurrectionis, ascensionisque mysterio, post tredecim ferè annorum lustræ, cum iam videlicet homines liberiores ad capessendam veritatem haberent mētis obtutum, hic cõessentialis, & cõterni Deo verbi panderet sacramentum, dicens; In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Humanæ quippe imbecillitatis ordo poscebat, vt prius Christi humanitatis primordia cursum, consummationemque pernosceret, miracula etiam, quæ in hominem gessit, addisceret: sicque paulatim ad comprehendendum diuinitatis occultæ mysterium, suis vegetata prouectibus, aspiraret. Quapropter diuini fuit causæ consilij, vt cæteri euangelistæ, qui in describenda saluatoris humanitate versati sunt, longe præcederent. Ioannes vero cum homines tanquam primo lactantes firmiora iam in via veritatis vestigia figerent, eos ad conscendendam diuinæ scientiæ gratiam promoueret; hanc denique supereminentem diuinæ scientiæ celsitudinem tunc diuinitus illustrata mente concepit, cum in sacrosancto mysticæ cœnæ conuiuio supra pectus recubuit redemptoris. Et quia in pectore Iesu sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, ex illo cælesti gazophylario summam traxit, vnde nostræ paupertatis inopiam copiosa liberalitate ditauit. Ex illo, inquam, nobis arario diuinarum copias attulit, & in com-

Luca. 17.

Ioan. 6.

Ibidem.

Ibidem.

Ioan. 1.

Coloss. 1.

munem totius mundi salutem bene prodigum erogauit, imò super fontem perennis vitæ recubuit, vt ipse tunc semper manantia fluentia diuinæ doctrinæ hauriret, & eadem nobis postmodum præfixo certi temporis articulo propinaret. Magnus videlicet paradisi fluius, qui ex principali sui fontis origine profluens, ac vberiori cælestium charismatum inundatione procedens, & ad proferranda bonorum operum tanquam nouarum frugum germina, vberissima fertilitate fecundat. Et non immerito tam profunda, tam supereminens reuelatio deitatis virgini debebatur, vt qui carnis sibi impertauit illecebras, felici cõmercio pro carnali dulcedine cælesti epularum diuinitis frueretur. Ad tantum scilicet gratiæ prouectus est priuilegium, vt omnem transgrediens creaturam, illuc acie mentis attingeret, quo non propheta, non patriarcha, non denique quicumque ab ipso primordio cognoscatur in carne positus aspirasse. Nec mirum, si redemptor noster beato Ioanni vicem suam ad declarandam diuinitatis suæ mysteriū delegauit, quem ad custodiendam venerabilem matrem suam, perpetuam scilicet virginem, quasi alterum filium suo loco supposuit, mulier, inquit, ecce filius tuus, ad discipulū autem: ecce mater tua. Dignum quippe fuerat, vt, cui potissimum commisit cælestia, committeret & terrena. Et quia mediator Dei & hominum ex duabus naturis, diuina scilicet, & humana consistit, vnus Emmanuel, beatus Ioannes vtriusque naturæ fidelis minister existeret, qui & diuinitatis sacramenta conscriberet, & beatæ genitricis perpetuæ custodiæ, ac fidelitatis suæ ministerium exhiberet. Cuius vtriusque excellentissimi videlicet sacramenti quodammodo ministrum se esse restatur, cum per omnem euangelici textus sui ferriem, sic sili modum temperet, & quadam vicissitudine mysticæ varietatis alternat, vt modo humana pronuntiet, modo diuina, modo quæ humanitatis sunt, historialiter inferat, modo quæ sunt diuinitatis quadam sublimium, ac subtilium verborum maiestate deprimat. Tantæque locutionis arte verborum vim temperat, ac libratæ moderationis sobrietate dispensat, vt nec diuinitatis arcana vulgari, nec ea, quæ fidei nostræ necessaria sunt, patiatur abscondi. Proinde, quum historiarum verba contexit, velut per tenuissimas rimas diuinitatis fulgorem ad oculos hominū coruscare permittit. Sicque, dum tenuissimo lucis æternæ radio oculus mentis nostræ perstringitur, ad indagandum: mox illud inaccessible summæ veritatis lumen perspicacius aperitur. Quia vero beatus Ioannes, alternato suæ narrationis ordine, modo diuinitatē Christi sublimiter intonat, modo quæ humanitatis sunt, plane quodammodo, atque humiliter assenerat: sicut ipse in euangelij sui principio cepit, ita seriatim vsque ad finem hunc eundem modum per omnem suæ descriptionis articulum tenuit. Nam, sicut notis, in capite sui libri deificum illud, ac singulare ponit exordium. In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Ecce aquila Dei ad cæli verticem sublimer euolat: sed ad escam carnis necesse est, vt pressis alis, ali-

Ioan. 1.

Ibid.

diuersitatem humanitatis, atque diuinitatis, vnitè sibi met, atque inconsulse sponsa de spõso dicit in Canticis: Venter, inquit, eius eburnus, distinctus sapphiris. In membris quippe humani corporis, vix aliquid ventre fragilius, siue tenerius inuenitur, ideòque per ventrem recte fragilitas in Christo assumptæ humanitatis accipitur. Ebur autem os est elephantis, quod videlicet animal fertur esse castissimum, rigidissimæque naturæ. Venter ergo eburneus est spõs, quia suscepta redemptoris humanitas, ab omni peccatorum cõtagio casta prorsus, & inuiolata permanit. Siquidem peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius. Sapphirus autem lapis est, sereni cæli habens colorē, vnde & in visione domini dicitur. Erat sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini, & quasi calum, cum serenum est. Per sapphirus ergo opera diuinitatis intelliguntur, quæ in carne dominus ostendebat. Venter ergo sponsi distinctus erat sapphiris, quia Christi humanitas diuinis virtutibus refulgebat. Nec plenus sapphiris esse dicitur, sed distinctus, ita videlicet vt inter sapphirus candor eboris appareret: quia sic dominus ex parte hominis assumpti operabatur humana, vt aliquando nihilominus ex parte deitatis ostenderet & diuina. Nam esurire, sitire, flere, postremo crucifigi, & mori, humanitatis erant opera; miracula vero facere, & non solum alios, sed etiam semetipsum à mortuis suscitare, euidentissima erant diuinitatis indicia. Hoc itaque modo beatus Ioannes quasi eburneum ventrem sponsi sapphiris distinguit, dum aliquando diuinitatis alta, aliquando humanitatis infirma describit. Quia igitur hic beatus Ioannes de Deo mirabiliter, atque incomparabiliter cæteris mortalibus loquitur: iure factum est, vt non solum à Grecis, sed etiam à Latinis vndique theologus appelleretur. Theotocos Maria, quia Deum veraciter genuit: theologus Ioannes, quia Dei verbū ante secula apud patrem esset, & Deū esse, nō solū inenarrabiliter vidit, sed & profunda sublimitate descripsit. Vnde nō immerito potest dicere cū propheta: Eructauit cor meum verbum bonum. Recte ergo virgo virgini ad obsequium traditur, & pro domino seruus vice filij subrogatur, vt virginalis pudicitia splendor ex vtraque persona sibi met inuicem congruat, & floridus intimi candoris aspectus, quod in se vitare considerat, hoc vernare & in altero deprehendat. Liber hic, fratres mei, pulchram varietatem diuinæ dispositionis corā charitate vestra perpendere, & egregios duos redemptoris nostri discipulos qualiter inter se quadam dignitatis similitudine congruant comparare, Petrum videlicet, & Ioannem. Commisit namque dominus Petro clauis ecclesiæ, voluit & beato Ioanni custodiam Mariæ delegare. Vtraque nimirum mater: Mater Maria, mater ecclesiæ. Sed Maria mater Christi, ecclesiæ mater populi Christiani. De Maria Christus carnem suscepit: ecclesiam vero de lateris sui carne produxit. Ex ista produit secundum carnem natus, illam protulit carnem iam mortuus. Ex ista voluit nasci: pro illa dignatus est mori. Ex vna semel natus est in persona sua: ex altera quotidie nascitur membra sua. Traxit ex altera, quod pro altera moreretur, & quo vtraque communiter saluaretur. Magna igitur, & felix mater est beata virgo Maria, ex cuius visceribus caro Christi assum-

Cent. 5.

Ps. 53.

Ex Leonis epi-
stola, quæ co-
lunnæ filii
dicitur.

Psal. 44.

pra est, ex qua rursus per aquam, & sanguinem profudit ecclesia. Hoc itaque modo & ex Maria prodit ecclesia. Vtraque tamē casta, vtraque munda, vtraque perpetuē virginis signaculo praemunita. Hanc itaque duarum matrum, duarum perpetuo virginum, alteram Petro, alteram Ioanni voluit commendare, vt, perpenso diligenter vtriusque pondere ministerij, excellentium mitorū dignitas in duobus celi senatoribus videatur æquari. Dicit dominus Petro: Tibi dabo clauis regni caelorum. Nunquid & beata Maria caelum non fuit, in cuius vtero virginali nonē mensibus tota diuinitatis plenitudo permansit? Ex ipsius quippe carnis, mundisq; visceribus, Dei verbum, per quod facta sunt omnia, immaculata se carne vestiuit. In angusta scilicet alio conclusus, sed totius orbis iura regebat immensas. In breuissimo inquam virginalis vteri domicilio constitutus, & celi gubernabat imperium, & terrenorum omnium non amiserat principatum. Non ergo praesumptiuē caelum dicitur venerabilis virgo Maria, atque ideo beatum Ioannem dominus quodammodo celi clauicularium esse constituit, cum beatam genitricis suae eum decreuit esse custodem. Proinde vt beato Petro Ioannes multipliciter comparatur, quum discipulos suos redeptor noster inquireret, qua circa se homines opinione ducerentur, illi que protinus respondissent, alij Ioannem Baptistam, alij autem Heliā, alij vero Hieremiam, aut vnum ex prophetis, donec ad Petrum ventum est, nutabat assertio, nec ambiguitatis vinculum soluebat. At, vbi quid habeat discipulorum sensus exigitur, praecedit in veritatis confessionem, qui primus erat in apostolica dignitate, Petrus videlicet. Tu es, inquit, Christus filius Dei viui. Inter nutantis adhuc fidei sinuosa volumina, inter procellosas ambiguitatum fluctuantium tempestates, piscator ille veritatis ancoram fixit, & nauiculam fidei in tutissimo tranquilli portus gremio collocauit. Sed videamus vtrum Ioannes & huic operi aliquam cum Petro similitudinem habeat. Constantissimae itaque praedicationis arguitur: sicque à Domitiano tunc Caesare in exilium destinatur. Protinus haeretici Marcion, Cherintus, & Ebion, caeterique quam plurimi, quos ipse conuenienter antichristos appellat, caulas ecclesiastici gregis irumpunt, & velut lupi graues super ouilia, pastoris adminiculo destituta grassantur, Christum scilicet ante Mariam non fuisse dogmatizantes, & ita simplicem euangelicæ fidei puritatem, perfidiae suae squaloribus corruptentes. Confunditur mundus, turbatur ecclesia, vacillat fides, & velut in horefcente tempestate perfidiae, plurimi naufragantur. Quid plura? Tandem, perempto Domitiano, diuina duce gratia rediit Ioannes Ephefum, turbatamque gemit ecclesiam. Sed quicquid inuenit erroris turbine, atque tempestate turbatum, solidius, atque robustius ad pristinae fidei reuocat sacramentum. Nam rogatus (vt ab historiographis traditur) à charitate ferē totius vniuersalis ecclesiae, in illius tandem erupit diuinae inspirationis elogium. In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Hoc itaque signaculo veritatis, & haeticorum tergiversationibus metam fixit, & catholicorum fidem perpetua ex tunc, & deinceps certitudine roborauit. Petrus igitur petra, Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram aedificabo ec-

Math. 16.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Math. 16.

clesiam meam. Petra quoque factus est & Ioannes, supra cuius fidei fundamentum totius ecclesiae structura confurgit, quam videlicet siue haeticorum furor impingat, siue tentationum irruat impetus, non euerit. Haec petra veri David fundam impler, qua Philistaeum Goliad signanter in fronte percussit, vbi videlicet prophanus, & impius crucis vexillum non habebat. Haec siquidem petra omnes ecclesiasticæ doctrinae aduersarios destruxit, haec Iudaicā perfidiam cum omni profus haeticorum prauitate prostravit, Nec mirum, si instar Petri, & Ioannis petra dicatur, quum haec ad Ezechielem dominus dicat: Ecce dedi faciem tuam valentiorē faciebis eorum, & frontem tuam duriorem frontibus eorum, & vt adamantem, & vt silecem dedi faciem tuam. Plane quod vterque discipulus protulit de sacramento dominicæ fidei, quamquam profundissimum sit, & omnino diuinum, & vtrumque pari modo vires humanæ mentis excedat, nec videatur diuersum in excellentiæ diuinitate, quod eodem prolatum est spiritu dictante, illud tamen beati Ioannis singularitatis locum sibi vendicare conspicitur: quia neque ante illum, neque post illum hoc idē scripsisse aliquis inuenitur. Nam illā beati Petri apostoli sententiam, & Martham sororem Lazari eisdem fere verbis legimus protulisse. Cui nimirum cum saluator diceret, omnis, qui viuuit, & credit in me, non morietur in aeternum, atque subiungeret, credis hoc? illico eodem spiritu, quo & Petrus, inspirante, respondit. Ego credidi, inquit, quia tu es Christus filius Dei, qui in hanc mundum venisti. Quid autem mirum, si Ioannem de diuinitate loquentem beato Petro preferimus, cum illud Euangelij sui singulare principium, ipsa etiam dominicæ verba, si dici liceat, excedere videamus. Nec iniuria sit redemptori nostro, si dicatur aliquid ipse sublimis depromere per discipulum, quam per semetipsum, & per illius linguam manifestè proferre, quod per semetipsum liquido noluit aperire. Nam & vt hic quaedam adhuc inter eosdem beatos apostolos comparatio videatur, hoc beato Ioanni dominus concessit in verbis, quod & Petro contulit in miraculis, videlicet, vt & iste altiora proferret, & ille maioribus virtutum prodigijs coruscaret. Nam & in apostolorum actibus inuenimus: quia in plateis eiciebant infirmos, & ponebant in lectulis, & in grabatis, vt, veniente Petro, saltem vmbra illius obrumbraret quemquam illorum, & liberarentur ab infirmitatibus suis. Quod tamen dominum fecisse nusquam legimus, vt per vmbra videlicet sui corporis remedium sanitatis alicui attulerit. Sed, quod praedixit, exhibuit, quod promissit, impleuit. Nam in eiusdem Ioannis euangelio dicit: Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera, quae ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet: quia ego ad patrem vado. Enimvero ipse operabatur in Petro, ipse locutus est in Ioanne. Non enim inquit, vos estis, qui loquimini, sed spiritus patris mei, qui loquitur in vobis. Merito nempe beatus Ioannes & praecedentes omnes, ac subsequentes diuinorum scriptores voluminum gloria singularis eloqui praecedit, quem non luxuria polluit, non libido corruptit, sed virginalis integritas perpetuam incorruptionis titulo decorauit. Qui nimirum nuptialis copulae thalamum deserens, omnem illecebræ carnalis ardorem in caelestium deliciarum volupta

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

voluptatem transtulit, arctissimèque se in sui redemptoris, ac dilectoris amore coniunxit, propter quem scilicet coniugalis thori foedera abdicauit. Vnde diuinitus illi concessum est, vt tanta cor eius circa fratres charitatis gratia repleteret, vt sacrosanctum pectoris eius templum velut caminus quidam diuini videretur incendij. Quod profecto in quibusdam scripturis eius patenter agnoscitur, in quibus vtrique per ornem fere paginam quasi per quasdam rimas charitatis vapores effundere, charitatis videret ardoribus aestuare. Modo enim patres nominatim ad charitatem prouocant, modo non filios, sed filios, quasi tenerè diligens appellat. Modo propriis aetatum vocabulis infantes, modo iuuenes, modo singillatim admonet adulescentes. Modo etiam mulieribus epistolae destinant, easque ad cautelam fidei, & studium sincerae dilectionis inuitat. Hic itaque inenarrabilis charitatis ardore succensus, huc, illucque se vertens, vndique circumiens, vbiq; discurrens, omnia hominum genera ad salutem concitat, omnia aetatum incrementa praeclusat, omnes humanæ conditionis ordines oculo curiosæ sollicitudinis inuestigat, & tanquam arcus vniuersalis ecclesiae factus, totius humani generis summam vlnis paternæ dilectionis amplectitur, atque ad redemptoris sui confortium trahere vnumquemque sigillatim admonendo conatur. Amor quippe domini, quo eum praecunctis mortalibus plus dilexit, & ei pondus fraternæ dilectionis exhibuit, vt nimirum plus amaret, qui plus amabatur, & qui primus erat in redemptoris amore, praecipuus fieret in fraternæ charitate. Quantum autem apud dominum impetrandi locum, quem praecipue familiaritatis Ioannes obtinuerit privilegium, hinc manifestius colligere possumus, quod idem beatus Ioannes euangelista testatur, quia in ipso vitalis coenae conuiuius Iesus conturbatus est spiritu, & protestatus est, & dixit: Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me. Deinde sequitur. Aspicebant ergo ad inuicem discipuli, haeritantes, de quo diceret. Moxque subiungit. Erat ergo recumbens vnus ex discipulis Iesu in sinu Iesu, quē diligebat Iesus. Innuit ergo huic Simon Petrus, & dicit ei: Quis est, de quo dicit? Atque, vt historiarum stylo non teneat, Ioanni mox interroganti dominus mox respondit: Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. O admirabilem, & incomparabilem virum, & omni christianæ deuotionis praecognio praefendum! Ecce verbum profertur in medium, & totus tacet, ac sub silentij censura reprimitur senatus apostolorum. Tanta siquidem magistri praesidentis videbatur auctoritas, vt sub distracta se compekeret beata discipulorum concio disciplina. Haeritant, ambigunt, atque inter se inuicem oculorum nutibus quodammodo interrogantes aspiciunt, veruntamen lingua proferre, quod gestiunt, vel dominum consulentes inquirere non praesumunt. Tacet Petrus, tacet caeli clauicularius. Tacet denique lingua, quæ clavis facta caelorum, caelum simul, & terram ligat, & soluit. Tacet is inquam, cui portae inferi non praenalent, qui ligandi animas, atque soluendi obtinet principatum. Silet Andreas, qui ipsi fratri ad fontem vitæ praevius fuit. Non loquitur Thomas, qui viam se nescire professus, eundem esse viam, veritatem, & vitam, ipso referente, cognouit. Non praesumit os aperire Philippus, qui, dum patrem sibi poscit

ostendi, profunda mysteria indiuiduae trinitatis audiuit. Omnes tacent, omnes dubitant, & lateenter inquirunt, non quidem prolacione verborum, sed tantum nutibus oculorum. Sed cum res diu sub hac ambiguitate penderet, nec nodum dubieratis quispiam absolueret, tandem Ioannis patrociniū quaeritur, & sic ad rei dubiae notitiam peruenitur. Ille nimirum, condiscipulorum persona in se suscepta, consultor accedit, qui de ampliori familiaritatis, atque dilectionis praerogatiua confidit. Vnde considerandum est, fratres mei, quantæ deuotionis instātia beati Ioannis *idi- * dilecti. de Dei flagitare debemus auxilium, quem sibimet interuentorem & ipsi apostoli quaerunt. Quantum apud iustū iudicem pro peccatoribus poterit, qui & pro ipsiſ celestis curiae senatoribus interuenit? Et qui aduocatus factus est summis, quam humiliter implorandus est à minimis? Hanc nimirum hominis eminentiam, hanc meritorum sublimium celsitudinem angelus ille cognouit, qui se ab illo adorari prohibuit. Vide, inquit, ne feceris, conseruus tuus sum, & fratrum tuorum, habentium testimonium Iesu; Deum adora. Refugit obsequium ab illo suscipere, quem nouerat apud commune iudicem locum gratiae familiariter obtinere. Noluit adoratorem, quem decernebat æqualem. Fratrem recognouit, socium iudicauit, subiectionis obedientiam non accepit. Quamuis enim in omnibus sanctis semper sit angelicæ munditiæ contubernalis, & cognata virginitas, beatus tamen Ioannes tanto reliquos virgines superat, quanto virginitati beatæ Mariæ per sedulitatis, ac perpetuæ custodiæ meritum appropinquat. A qua sola videlicet praeceditur: quia fecunditas virginalis, quæ est in Maria, nullis est omnino meritis comparanda, & non solum, quia fecunda est, sed quia deifica. Virginem enim parere, nouum, ac singulare est, Deum vero parere, ita nouitate singularitatis exspectat, ita omnia, quæ miranda sunt, antecedit, atque incomparabiliter supereminet, vt nec mente concipi, nec lingua valeat aliquatenus explicari, sed, sicut venerandæ matris domini virginitas, beati Ioannis virginitatem excedit, sic ipse pro glorioso eius contubernio cæteros à mundi primordio virgines antecellit. Huc accedit, quod ille recubitus in pectore saluatoris, ille diuinus ardor, quem & arcana eius inspiratione concepit, ita in eius visceribus omnium libidinum fomenta decoxit, vt corpus eius tanquam reuera spiritus sancti templum à cunctis vernaret aestuantis luxuriae squaloribus defecatum. Nec vllum locum in eo vendicabat flamma libidinis, cuius gratia sancti spiritus templū iugiter obumbrabat. Quocirca dignum fuit, vt beatus Ioannes apostolus archangelo Gabrieli ad custodiam matris domini socius haberetur, quatenus ille caelestis olim paranympheus intactam virginem inuisibiliter custodiret, & iste forinsecus fragilitati faminae, obedientiae suae ministerium exhiberet. Et congruum erat, vt, quæ talem genuit, qui caeli simul, & terræ dominus esset, vtriusque patriæ ciues in suo confortio haberet, vt in ore duorum, vel trium testium statet omne verbum. Quapropter beatus Ioannes quāto familiarior cum matre verbi versatur, tanto & ipsi vicinior verbo inuenitur. Et, quoniam non ab alio, sed ab ipsa veritate Mariæ dictus est filius, mulier enim, inquit, ecce filius tuus, atque idipsum iterando confirmat, ad discipulum autem: ecce

Apo. 19.

Ibidem.

ecce mater tua, nemo iure videtur maior meritis eo, qui speciali quadam gloria, frater est saluatoris. Huius igitur tam sublimis, tam pij, tam casti, tamque præcellentissimi Deo dilecti, fratres charissimi, laboremus præcepta seruire, per huius vestigia, in quantum possumus, duce diuina gratia, studeamus incedere. Sed, si omnes cum Ioanne virginitatem habere iam in carne non possumus: quia post naufragium secunda restat tabula, studeamus florere virtutibus, & sic diuinitus virginitatis amissæ dispendium optimè cõpensabimus. Non igitur nobis auaritiæ candor incandeat, non iracundiæ nos furor impellat. Non in nobis flamma libidinis est, non turpis cogitatio pulchram animæ nostræ coram Deo speciem fœdet. Non nos terræ facultatis abundantia in superbiam erigat, non tenacitas misericordiæ viscera à pauperibus claudat. Vigeat in nobis perpetua castitas, humilitas, paciëntia, sobrietas, iusticia cum pietate, seueritas cum mansuetudine. Inter hæc, fratres charissimi, cæterarumque dona virtutum, charitas, quæ mater est omnium, in sacrificio peccatoris nostri semper teneat principatum, quia, sicut Ioannes dicit, Deus charitas est, & quia per charitatem Dei filius descendit in virginem, per eam nos exaltet ad paternæ gloriæ charitatem, qui viuit, & regnat in trinitate perfecta, vnus, & verus Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

[1. Ioan. 4.]

SERMO II. EIVSDEM
de eodem.

GAudeamus, fratres charissimi, copiosum nostræ fraternitatis adesse conuentu: quia, dum nos ad hodiernam festiuitatem B. Ioannis gloria prouocat, etiam spiritus sanctus vt tam reuerenter, tam pacifice, tam deuote conueniamus, indubitãter inspirat. Dignum quippe est, vt, qui à Christo præcunctis mortalibus specialiter est dilectus, à Christi dilectoribus permaxime diligatur, præsertim cum & ipse circa nos tantæ charitatis extiterit, vt, diuinitus sibi traditis sapiëntiæ, & scientiæ clauibus, omnes sacramentorum cælestium thesauros expenderet, & æternæ vitæ diuitias, quas solus acceperat, nobiscum participando largitur, & fideliter erogaret. Quid enim diuinæ sapiëntiæ quæris, quod apud Ioannem repetire non possis? Quæ enim hæretica prauitas, quæ Ariana perfidia, quæ Iudæorum vesana calumnia, quæ gentiliū philosophorum versutia, quæ denique schismaticorum abominanda scissura, B. Ioannis non est eloquio superata, eiusque doctrinis euidenter attrita? Si quando enim ab inimicis veritatis obiciuntur nobis volumina quæstionum; ilico Ioannes accedit in medium, Ioan. occurrit, Ioan. silentium verbosus imponit. Quoties siquidem de vera humanitate, ac diuinitate Christi certamen quæstionis oboritur, quæ videlicet omnibus pacis inimicis communis est materia dimicandi, protinus ad Ioannis euangelium curritur. Ioannis in pugna patrociniū quæritur, & sic mox cuncta litigiosi certaminis iurgia conuiescunt. Quid igitur necessarium in doctrinis, quod Ioannis volumina sacrosancta non teneant? Quid in virtutibus, quid in meritis, quo beatissimus incomparabiliter non excellat? Apostolus siquidem in epistolis, euangelista in euangelio, propheta in Apocalypsi. Pro-

pheta inquam, & non qualiscunque, sed mirabilis, atque ad similitudinem alterius, & plusquam propheta. Nam quia propheta officium est, futura prædicere, non etiam præsentia demonstrare; beatus Ioannes Baptista iccirco cæteris prophetis enituit: quia dominum digito, quem prophetabat, ostendit. Nunquid & iste Ioannes plusquam propheta non est, qui præter cõsuetudinem omnium prophetarum semetipsum præuidit in spiritu, & inter plurima reuelationum cælestium sacramenta, dum aquilæ volantis similitudinem vidit, semetipsum veraciter agnouit. Ezechiel autem eandem aquilam, spiritu reuelante, conspexit, non quidem volentem, sed cæteris animalibus desuper eminentem. Cum quo videlicet propheta beatus Ioannes, considerato vtriusque volumine, in multis non ambigitur concordare. Cum eo nimirum & librum, qui quasi mel dulcis erat in ore, comedit, & sanctuarij loca describit, atque in pluribus aliis propheta cum apostolo consonanter incedit. O quam admirabilis est immutatio dexteræ excelsum! ò quam terribilis dominus in consilijs super filios hominum! Quis enim digne consideret, de tanta humilitate, iste piscator ad quantæ celsitudinis culmen meruerit sublimari? Enimvero, qui olim vili nauicula contentus, & retibus, maris profunda simpliciter scrutabatur, nunc illustratæ mentis radio secreta cælestia penetrat, mysteria intonat, diuini consilij occulta hominibus reuelat, prophetica depromit oracula, apostolica tradit hominibus documenta, imò in speculanda summæ diuinitatis essentia, præcedit prophetas, in prægreditur patriarchas, apostolos superat. Postremo totius humanitatis transcendit ingenia, & illuc vsque mentis aciem tendit, quo vix & angelica valet attingere creatura. O Dei plene gratia! Pax enim Dei, sicut dicit Apostolus, exuperat omnem sensum, vt illud sponsæ dicere non immerito videatur. Introduxit meretrix in cellaria sua, exultabimus, & letabimur in te. Pensamus itaque, fratres, quantum ab eo, qui nunc est, homo iste tunc differerebat, quando, matre interueniente, rogabat, vt ipsum cum fratre dominus alterum à dextris, alterum sedere cõcederet à sinistris. Nam, quantum ad verba hoc petere visus est, vt vnum ex eis dominus cum dextris eligeret, alterum à sinistris cum peccatoribus reprobareret. Sed quia insipienter petiit, repulsam patiens, ilico cum filijs, quod merebatur, audiuit. Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? Respondentibus autem, possumus, præsto subiungit: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem mecum, nõ est meum, dare vobis. Ecce hic in verbis dominicis patenter ostenditur, quia & Ioannes martyr fuit, dum constat, quia calicem domini biberit, & reuera martyr fuit, quia multa pro domino persecutionum supplicia pertulit. Martyr utique fuit, quia crucem domini per sui corporis afflictionem, & proximorum errantium compassionem diu viuendo portauit; & quod, cæteris apostolis in carne prolixius mansit, eo durioris martyrij tormenta sustinuit. Vnde pie credendum est, quod inter centum illa quadraginta quatuor milia virginum, qui habent nomen agni, & nomen patris eius scriptum in frontibus suis, qui empti sunt de terra, & captant caticum nouum ante sedem Dei, & agni, hic beatus Ioannes egregius sit, & insignis, atque cum his omnibus tanto propinquior agnũ, quocunque

Ezech. 1.

Ezech. 3.

Philipp. 4.

Caui. 1.

Matth. 23.

Matth. 23.

Apoc. 14.

Ioannis 14.

rogatus in ser. virginum

Ioan. 19.

Ratione f. vnitatis sup. ppositi, que cor. pnt sunt pro. pta, verbo attribuitur.

Luc. 2. 1.

Ioan. 19.

Mat. 2. 6.

Mat. 23. 6.

Mat. 23. 6.

Mat. 23. 6.

Ex. Fili. tomij prolo. p. galeato.

Et ab eo. apud. Ab. lib. 1.

Apoc. 14.

Ioannis 14.

rogatus in ser. virginum

quocunque; ierit, sequitur, & quanto & idè agno dilectior, ac familiarior extitit, & insuper matris eius, quæ virgo est virginum, perpetua filij sub dilectione coniunxit. Nam ex vtriusque matris videlicet, filique consortio, Ioannis virginitas excelenter enituit, & quousque possunt merita humana prouehi, quasi meta virtutum factus indefinenter excreuit. Neque enim verba illa, quæ saluator noster in cruce positus protulit, mulier, inquit, ecce filius tuus; ad discipulum autem; ecce mater tua, sic simpliciter sunt accipienda, vt humano tantum videantur more prolata, sed prorsus efficacia sunt, & diuinis virtutibus sulca, atque inenitabili veritatis autoritate subnixæ. Illud enim, quod in cruce patris vnicum pendebat, substantiuum, & consubstantiale patri, ac sempiternum est, atque iccirco verba, quæ locutus est, quia spiritus, & vita sunt, inaniter transire non poterunt. Cælum, inquit ipse pius Iesus, & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Sicut enim dixit marri, hic est filius tuus, ita dixit discipulis: hoc est corpus meum. Et tantus fuit in illis verbis effectus, vt ilico panis ille, quem dabat, dominicum fieret corpus. Dixit enim & omnia facta sunt, mandauit, & creata sunt. Ex quadam itaque similitudine, si dicere audeamus, & beatus Ioannes non solum filij positus est nomine, sed propter verba illa dominica quoddam maius necessitudinis sacramentum apud beatam virginem meruit obtinere. Consideremus itaque, dilectissimi, quantæ gloriæ vitæ iste credendus est, qui per quoddam adoptionis arcane mysterium, & filius virginis, & frater est saluatoris. Hinc est; quod mentem eius omnipotens Deus ad tantum puritatis, ac mysticæ reuelationis culmen euexit, vt ei non modo statum præsentis ecclesiæ ostenderet, sed etiam quid deinceps futurum esset, vsque in perpetuum reuelaret. Vnde & illam suam nobilem Apocalypsin scripsit, quæ nimirum tantis creditur redundare mysterijs, vt tot videatur habere sacramenta, quot verba, imò in verbis singulari, multiplices latent intellectus. Quæ profecto cum septem Asia ecclesijs mittitur, omni vniuersali ecclesiæ, quæ sub septiformi spiritus sancti magisterio regitur, destinatur. Vnde cõsequens est, vt omnes ecclesiæ per orbem terrarum circumfusæ, non dubitent beatum Ioannem communem se habere doctorem. Quibus videlicet tanquam egregius quidam regalis imperij nuntius, ab Iesu Christo, qui est testis fidelis, primogenitus viuorum, & mortuorum, & princeps regum terræ, cælitus destinatus, gratiam simul, & pacem ab eo, qui est, & qui erat, & qui venturus est, attulit, ac multa secreti cælestis mysteria patefacit. Iam vero illa beatæ migrationis eius nouitas mirabilis, quem non moueat? Quis felicissimæ consummationis gloriam non obitupescat? Quia enim mirabiliter vixit, mirabiliter obiit, & quia non communem cum hominibus vitam duxit, non communi hominum morte transiit. Nam, vt historiarum continent, quadratam in ecclesia foueam fieri iussit, moxque in eam descendens extensis manibus, post prolixa suspirationis verba migrauit. Mox autem tanta super eum lux cælitus est emissa, vt nullus eam ferret aspectus. Postmodum autem inuenta est fouea nihil aliud in se cõtinens nisi manna, quod videlicet, sicut dicitur, vsque hodie scaturire non desinit. Sic nimirum, sic sic dilectum auctori vitæ discipulum transire de

seculo dignum fuit, vt tam fieret à dolore mortis extraneus, qui à corruptione carnis fuerat alienus. In sepultura in crucis modum iacere voluit: quia crucem in suo corpore pie viuendo semper portauit, & sicut Petrus magistrum secutus, est à persecutoribus crucifixus, ita quodammodo & Ioannes in ecclesiastica pace sepultus. Sed dominus inter eos forte diuersitatem docuit, cum Petro dixit: si sic eum volo manere, donec veniam, quid ad te? tu me sequere. Qui enim Petrum voluit secum in crucis patibulo triumphare, ipse deuenit Ioannem in ecclesiastica pace: quiescere, quatenus, & ille sicuti martyrij præberet exemplum, & iste erecta supra fundamentum fidei ecclesiæ fabrica, quietus migraret ad cælum. Ille secutus martyribus fuit constantiæ forma, iste nouiter in fide plantatis, extitit morum, atque virtutum spiritualium disciplina. Sic eum volo manere, donec veniam. Veniam, inquit, vt eum vinculo carnis absoluam. Veniam, vt eum ad gloriæ meæ consortium transferam. Veniam, vt laboribus eius dignæ remunerationis præmium reddam. Ad huius denique promissionis effectum clarum dedit indicium, cum in eius obitu radiantem fecit emiscere lucem, per quam liquido patuit, ipsum videlicet aduenisse lucis auctorem. Affuit itaque dominus promissionis suæ non immemor, qui & animam eius in illa superna Hierosalem quietè susciperet, & sacratissimum corpus in ea, quæ ipse nouit, secreti recessus arcana transferret. Nam & de beato Enoch legitur, quia ambulauerit cum Deo, & non inueniebatur, quia translulit illum Deus. Iam vero illud quis digne miretur, quod in sepulchro eius manna reperitur, & in terræ specu panis cæli non semel, sed quotidie nascitur. De manna quippe, saluo altiori mysterio, scriptum est: Panem de cælo dedisti eis, domine, habentem omne delectamentum. Veniant igitur omnes nationes gentium, & obstupescant miraculum omnibus inauditum. Veniant inquam, & admirantes aspiciant: quia in sepulchro, quod proculdubio domus est vermium, panis oritur angelorum, vt cum propheta in magni muneris admiratione pronunciet, quod Israelitico populo manna Deus concessit in cibum dicens: panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Quod illis tunc mittebatur è cælo, nunc scaturire conspicitur in sepulchro. Si enim magnum miraculum manna non esset, nequaquam Moyse dominus seruari per secula illud præcepisset. Imple, inquit, Gomor ex eo, & custodiatur in futuras retro generationes, vt nouerint panem, quod alui eos in solitudine, quando eduxi eos de terra Egypti. Ecce quid meretur pudicitia virginialis, ecce quantæ magnitudinis est integritas inuolatæ carnis. Videte, fratres mei, considerate, perpendite quid deliciarum incorruptio carnis habet in cælo, si eibũ cæli germinat in sepulchro. Quantis illic honoribus sublimatur beata virginitas, vbi nimirum sola est gloria, si & in loco foetoris, atque putredinis tam mirabiliter est gloriosa. Vnde etsi non audeamus pleniter diffinire, pium tamen est arbitrari, vt, sicut de beata Dei genitrice creditur, ita etiam B. Ioannes iam resurrexisse probabiliter asseratur, quatenus sicut in virginea fuerunt integritate participes, ita nihilominus in anticipata resurrectione merito videantur æquales, nec sit in resurrectione diuersitas, quibus tanta fuerat vnanimitas

Ioan. 21.

Gen. 5.

Sap. 16.

Psal. 77.

Exod. 16.

Ioann. mor. tuu. resurre. xisse, est val. de dubio, nã potius inueniuntur, qui asserunt, cum vñdum mortuũ in paradiiso degere.

nimitas conuersationis in vita. Si enim beatissimi virgines isti, Ioannes videlicet, & Maria nullatenus surrexissent, cur in eorum tumulis sepulta cadavera non iacerent, cum scilicet beatorum Petri, & Pauli, cæterorumque apostolorum, ac martyrum corpora suis quæque noscantur mausoleis tumulata? Nam quod vere B. Ioannes obierit, ac præcudubio mortis iura persoluerit, nullo modo melius quam per eius verba valet probari. Cum enim exisset sermo inter fratres, quod discipulus ille non moritur, cur ipse vera dicentibus obuias: set dicens: & non dixit Iesus, non moritur? Frustra nimirum hic moram texere, ac verba multiplicare videretur, si dum illi vere dicerent, ut non moreretur. Ille protinus obstidisset dicens, non dixit Iesus, non moritur, ac per hoc veritati quodammodo contradiceret, si vera referentibus contraheret. Sed, dum non moriturum se saluatoris dixisse negauit, moriturum se indubitanter asseruit. Porro autem, si vere surrexisset, quod in sepulchro sanctum corpus eius vltimus non apparuit, diuinæ sine dubio virtutis operatio fuit. Scriptum est in Deuteronomio: Mortuus est Moyses famulus domini in terra Moab, iubente domino, & sepeliuit eum in valle terræ Moab contra Phogor, & non cognouit homo sepulchrum eius vique in præsentem diem. Renouatum est itaque illud de corpore Moyfi, nunc etiam in Ioanne miraculum. Et qui legislatorem tunc dignatus est, nullis scientibus, sepelire, ipse etiam corpus euangelistæ sui secreto quodam mysterio voluit sepulturæ subducere. Vterque scilicet lux mundi, uterque celestium mandatorum baulus, uterque diuini consilij reuelator. Nec immerito in dignitate suis delata cadaueribus congruunt, qui & in sublimibus vitæ suæ meritis licet diuersis temporibus concorditer claruerunt. Et, si res diligenti consideratione perpenditur, ut cū beati Moyfi pace loquar, Ioannes potior inuenitur. Ille siquidem minister extitit legis, hic prædicator est gratiæ. Ille præcepta tradidit, quibus peccata punirentur, iste penitentia baptismum contulit, quo omnia crimina deleterentur. Ille annunciator est vimbæ, hic minister est veritatis. Ille dixit domino, si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi faciem tuam, ut sciam te, sed protinus audiuit, non poteris videre faciem meam, non enim videbit me homo, & viuet, iste vero Deum incarnatum non solum vidit, & audiuit, sed etiam manibus contrectauit, sicut ipse testatur dicens: Quod fuit ab initio, quod vidimus, quod audiuius, quod oculis nostris perspeximus, & manus nostræ tractauerunt de verbo vitæ, & vidimus, & testamur, & annuntiamus vobis vitam æternam, quæ erat apud patrem, & apparuit nobis. Et non solum Deum hominem factum oculis carnalibus vidit, sed & ipsum verbū, quod erat apud patrem, per quod facta sunt omnia, illustrata diuinitus mēte conspexit. Atque ut ad huc cōparatio producatū, Moyses tabernaculo præerat, quod nubes operiebat, ita ut aliquando nec ipse Moyses potuisset intrare, sicut in Exodo legitur: quia operuit nubes tabernaculum testimonij, & gloria domini impleuit illud, nec poterat ingredi Moyses teclū fœderis, nube operiente omnia. Ioānes vero melioris tabernaculi custos factus, beatæ Mariæ minister extitit, quæ non videlicet corporea huius aëris nubes obtexit, sed spiritus sanctus inuisibiliter obumbravit. Et gloria domini, hoc est, filius

Joan. 11.

Deut. 34.

Exod. 33.

1. Joan. 1.

Exod. 40.

Dei, qui hoc tabernaculum non mox discessurus, sed veram carnem suscepturus impleuit, non mansit sub aëris caligine, sed potius in solis lumine, sicut per prophetam dicitur: In sole posuit tabernaculum suum. Per illum māna datum est tūc Israelitico populo, ecce quanto gloriosius habet iste manna in sepulchro? Et quid plura? Ille faciem suam obnabit, ne videatur à populo, iste etiam diuinitatis renelat essentiam, ut Deus ab hominibus agnoscat. Atque ut idem repetam, ille splendorem sui vultus obtexit, ne ab illa plebe conspiceretur, iste Dei verbū, quod est imago patris, splendor gloriæ, & figura substantiæ eius perspicue reuelauit, ut à nobis agnosceretur. Postremo Dei filium, quem iste præ manibus habuit, cum quodiuinitate conuersatus est, à quo vnice, atque specialiter dilectus est, ille quidem obnix, ac desiderabiliter petiit dicens: obsecro, domine, mitte, quem missurus es, sed impetrare non valuit. Veruntamen, dum magnis, summisque apud Deum meritis ambo claruissent, vno uterque spiritu plenus fuit, vno uterque desiderio concorditer existabat. Nec nos alterum alteri præferres presumimus, si diuersitate pro sui cuiusque dignitate pensamus. Diuorum quippe viatorum viuacitate disparium, qui, orto sole, graditur, clarius quælibet opposita conspiciunt, quam is, qui antelucanus exurgit. Et ditior est, qui autumnalem fructuum maturitatem carpit, eo, qui verni propagini arbuta plantauit. Conuenienter igitur factum est, ut sicut Moyfi, ita & Ioannis glebam omnipotens Deus absconderet, & in duobus mirabilibus viris vnum miraculum exhiberet. Et notandum, quàm affectuose, quàm pie, quàm paterne, quàm amabilissime saluator, sic, inquit, eū volo manere donec veniam. Veniam, inquit, non mittam. Non mittam videlicet aliquam supernam virtutem, non angelicam potestatem, quæ huius ministerij mihi fungatur officio, quæ obedientiæ huius exequatur effectum. Ipse per memetipsum veniam, ipse egredientem eius animam in gloriæ mæ claritate suscipiam, quàm & in carne manentem diuinitus illustrabam. Quantæ igitur reuerentiæ habendus est homini beatus iste Ioannes, quem ipse autor vitæ honorauit in carne viuentem, honorauit & de seculo recedentem. Nimis enim honorati sunt amici tui, Deus. Honorauit siquidem eum in vita, dum de sacrosancto pectore eius sibi reclinatorium fecit. Honorauit rursus in morte, cum ad suscipiendam felicem meritis animam dignatus est aduenire. Nec mirum, si diuersis eum honoribus cumulauit, quem & in consortium sibi met adoptiua fraternitatis ascituit. Dicitur enim frater domini etiam beatus Iacobus. Sed ille frater ex natura, iste frater ex gratia. Ille ex cognatione, iste ex præcipua dilectione. Ille per lineam maternæ consanguinitatis, iste per vinculum paternæ charitatis. Si quis, inquit, diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Et quid amplius dicam? frater domini fuit ille carnalis, iste spiritualis. Sed quantum cognatio spiritualis carnalem necessitudinem probatur excellere, in ipsius domini verbis possumus luce clarius inuenire. Ait enim: Spiritus est, qui viuificat, nam caro non prodest quicquam, Iacobum itaque ut frater esset domini, natura carnalis instituit. Ioannes autē tanto nobilior frater est, quanto & ipsius naturæ

Psal. 118.

Joan. 11.

Exod. 4.

Joan. 11.

Psal. 138.

Joan. 14.

Joan. 6.

naturæ dominus eum in affinitatem sibi spiritualis adoptionis assumpsit, quanquam & ipse Iacobus iccirco beatus sit, quia eiusdem spiritualis affinitatis cum domino participium tenet. Alioquin nisi domino per spiritum iungeretur, per illud terrenæ affinitatis consanguinitatis à domino nullatenus saluaretur. Quod tanto excellentius Ioannes, quanto & ante crucem constitutus audiuit. Ecce Mater tua. Merito ergo quo eum cæteris plus dilexit, sublimius eum cæteris honorauit. Et nos, fratres, pro modulo nostro dignis eum studeamus efferre præconiis, dignis veneremur semper obsequiis. Notandum tamen, quia nunquam tam digne, tam reuerenter beatos apostolos colimus, quam, cum apostolica præcepta seruamus, cum eos in via Dei præcedentes semper attingimus, cum eorum vestigia sequimur, cum eorum angustiam, & arctam semitam sine offensione tenemus. Enimvero in baptismo apostolorum ducatur secuti sumus, quia per eodem fidem sanctæ trinitatis inter ipsa regenerationis rudimenta didicimus. Sub cuius videlicet figuræ mysterio sacerdotes Israeliticæ plebis olim transendo Iordanem, præcedebant, & populus sequebatur. Sed non sufficere illis visum est, si sacerdotum tantummodo vestigia in transitu sequerentur, nisi & duodecim lapides de Iordanis alueo tollerent, atque in Galgalis pro testimonio posuissent. Elige, inquit, dominus ad Iosue, duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis, ut tollat de medio aluei Iordanis, vbi fixerunt sacerdotes pedes, duodecim lapides durissimos, quos ponetis in loco castrorum, vbi fixeritis tentoria hac nocte. Ut autem non omnia licet plena mysteriis verba discutā, quid per hoc factum nobis innuitur, nisi, ut, postquam mystici Iordanis fluenta transimus, postquam de lauari salutari fonte confurgimus, durissimos duodecim lapides, id est, firmissima apostolorum exempla ad imitationem nobis proponere studeamus. Lapidis quippe, vbi sacerdotes pedes fixerant, in loco castrorum ponimus, si in prociectu spiritualis nequitie positi, apostolorum vestigia cōstanter, & firmiter teneamus. Nam iuxta Salomonis sententiam, qui mollis, & dissolutus est in opere suo, frater est, sua opera dissipantis. Nimirum, qui in moribus suis præcipites, ac fluidi sunt, more aquæ præcipites ad ima defluunt. Qui vero constantes, ac firmi, in arcem quotidie virtutis excrescunt. Quod nimirum & illud eiusdem historice significare perpenditur: quia, transeunte eodem populo, aquæ superiores inlustrati montis intumescunt, inferiores vero in mare mortuum delabuntur: quia profecto ex eis, qui baptizantur, alij in accepta cælestis gratiæ dulcedine perseverant, alij in peccatorum amaritudinem defluere, reprobe viuendo, non cessant, & velut in maris mortui saluginem coruunt, dum sapiendo terrena, per præuæ vitæ decliua ad mortem tendunt. Nos autem non sic, dilectissimi, non sic, sed ad veram sapientiam tendentes, sic per Dei misericordiam in iustitiæ studeamus alta proficere, ut in vitiorum pudeat voraginem declinare. Sic perferremus semper ad superna properare, quo tendimus, ut diuini amoris dulcedinem in nostris iugiter mentibus conseruemus. Illius itaque sapientia laboremus participes fieri, quæ beatus Ioannes per amplioris gratiæ cumulum tenuit incomparabiliter illustrati. Cuius nimirum

Joan. 11.

1. Jo. 4.

Psal. 118.

1. Jo. 3.

splendore concepto, cælum velut aquila penetrat, ita ut creata cuncta transgrediens, ad ipsum rerum omnium verticem mentis contemplatione peringat. Nostis, fratres mei, quia in mundi nascētis origine, tertio die germinauerit terra, quarto cæli facta sunt luminaria, quinto volatilia sunt creata. Quare autem in creandis rebus hic ordo decurrerit, nisi ut nos instrueremur: quia prius necesse est, ut mens nostra virentia virtutum opera germinet, quatenus sic mereatur cælestis gratiam luminis, ac postremo euolare valeat ad contemplandam speciem veritatis? Germinemus itaque, fratres, ut illuminemur, quatenus illuminati, virtutum peninis ad cælestia subleuemur. Non nos mundi huius dulcedo falsa demulceat, non carnalis illecebræ voluptas luxuriosa resoluat. Nusquam certe præceptum in veteris testamenti ceremoniis inuenitur, ut mel sacrificiis misceatur. Per quod intelligitur, quia iis, qui Deo vitæ suæ sacrificium offerunt, nullam Deus carnalem vult inesse dulcedinem, nihil in eis viuere, quod ad carnalē pertineat voluptatem. Oleum autem frequenter imitatur, ut omnis nostræ operationis oblatio hilariter offeratur. Hilarem enim datorem diligit Deus. In omnibus etiam sal iubetur admisceri, ut omne boni operis sacrificium rationis, discretionis, ac cælestis sapientiæ sale sit conditum. Hoc autem diuinæ sapientiæ sale ita omnis B. Ioannis doctrina videretur resperfa, ut merito dicatur os Dei, lingua spiritus sancti, cedrus paradisi, lux ecclesiæ, decus orbis, præco cæli, lumen mundi, sidus hominum, specimen angelorum, lapis viuus, speculum lucis, logotheca diuinitatis, forma fidei, columna cæli, architectus veri tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo. Nam & Cherubin iure perhibetur, qui scientiæ plenitudinem ex ipso redemptoris pectore percepisse cognoscitur. Veruntamen eum nos quantumlibet efferre contendamus, celsitudinis eius merita non æquamus: quia, qui diuinæ laudis præconia meruit, ad eius digne laudanda merita, humanæ linguæ fragilitas non assurgit. Ipse quippe eius laus est, qui illi & olim precium, & nunc factus est præmium. Per huius ergo vestigia, dilectissimi, ad redemptorē nostrum pleno cordis amore tendamus, huius doctrinam velut coruscantem in tenebris lampadā nostris semper gressibus præferamus. Pudeat iam terrenis incumbere, qui per spei desiderium ad cælestem cœpimus gloriam festinare. Qui ad cælestiū nuptiarum desiderium properat, terrenæ voluptatis cæno volutari erubescat. Qui titulis angelicæ dignitatis emicat, locum in exilio non requirat. Incaustum porro terrena lucra congerimus, qui diuitias immortales in regni cælestis palatio possidemus. Quem ergo pondus terrenæ corruptionis aggrauat, rerum extrinsecus affluentium copia non extollat. Qui ad hoc constitutus est, ut totis viribus iugiter cum aduersario dimicet, torporis hunc, & negligentia dissolutio non eneruet. Sic sic per diuinæ pietatis auxilium & florentes virtutibus, & vitii repudium dantes, si hic eum sequimur, qui nobis iter crucis ostendit, illic perueniemus ad eum, qui, calcato mortis imperio, cælum cū triumphali gloria penetravit Iesus Christus dominus noster, qui cum patre, & spiritu sancto viuunt, & regnat, per omnia secula seculorum, Amen.

Gen. 1.

Leuit. 2.

Ibidem.

2. Cor. 9.

Leuit. 2.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Petrus orbis constitutus est magister.

Sequere me. Hinc rursus ostendit, quod praeter ceteris sibi familiarem eum faciat, ac ampliori dignetur honore, ut etiam promptior fiat. Quod si quis dicat; Quomodo ergo Iacobus Ierolymitanam accepit sedem? Dicemus, quod Petrus orbis constitutus est praceptor: quum ergo tam praceptor quam discipuli deambularent, dixit ei; Sequere me, ut videlicet etiam crucifigaris, & aequalem sustineas mortem. Conuersus autem Petrus, videt discipulum, &c. Incedetem post Petrum: casu enim proximus ei deambulabat. Qui & recubuit in cena super petus eius, &c. In cena mystica, sicut ibi significatum est. Reducit autem nobis ad memoriam interrogationem: ostendens, quantam Petrus loquendi adeptus esset libertatem, postquam de negatione resipuerat. Nam, qui tunc ausus non erat interrogare, sed dilecto discipulo ad hoc utebatur: hic non solum praesidentiam erga fratres sibi commissam accepit, verum etiam de dilecti statu confidenter interrogat. Domine, hic autem quid? Num & ipse te sequetur? num eadem nobiscum mortis via gradietur? num similiter morietur? Siquidem intellexit quid innuisset, dicens; Sequere me: quumque Ioannem vehementer amaret, cupiebat eum aequalis mortis assumere consortem: & tanquam Ioanne interrogare non audente, ipse interrogat, vicemque rependit. Quid ergo Christus? Priuatum amputans affectum, ac instruens, nihil ulterius esse perscrutandum, ostendit vatio modo disponenda esse, quae illos contingerent.

Quum audisset Petrus (ut quidam aiunt) quod pro Christo esset moriturus, dixit; Et Ioannes quid? num & ipse moriturus est? Christus autem id quidem non negauit: nam, quisquis natus est, etiam morietur: sed ait; Si eum velim manere usque ad mundi consummationem: & tunc de me testificari, quid ad te? Dicunt itaque eum viuere: & sub Antichristo occidendum cum Elia, & Enoch predicantem Christum. Quod si monumentum eius ostendatur, quid inde? Vnus nanque illud ingressus est, deinde transla-

tu: quemadmodum etiam Enoch, & Elias. Euerit itaque Euangelista falsam illorum opinionem, qui existimant non esse moriturum hunc discipulum: nam ita falsum est: hominem videlicet esse immortale, nam est Enoch, & Elias non sunt mortui, sunt tamen mortales. Ita ergo & hic quamquam mortuus non sit, attamen morietur. Falsum itaque est, quod non morietur: sic intelleximus, quod videlicet sit immortalis. Alij autem affirmant: quod mortuus sit: & dictum illud, Si eum velim manere, donec veniam, intelligunt, quod remansurus erat in Iudaea Ioannes, donec veniret Christus contra Iudaeos, percussurus eos per manus Romanorum: & ita Petrum a Ioanne separandum: ut etiam maiori fructu diuersis locis predicarent. Omnes igitur opiniones retulimus, ut harum verum studiosi nullam ignorarent. Qui autem dicunt eum esse mortuum, in hunc modum referunt. Foderunt, inquit, foueam, & in gyro posuerunt lapides: deinde illum ibi demiserunt, ac operuerunt. Post aliquot autem dies scrutati sunt foueam illam, & eum non inuenerunt. Verum, quia eum illic deposuerunt, dicunt eum fuisse mortuum.

Si eum velim manere donec veniat, quid ad te? Si eum velim in viuis manere, donec secundo aduentu veniam, quid illi tecum in hoc commune est? Tu me sequere. Tu tuam mortem considera, nihil de illius morte inuestigas. Exiit itaque sermo inter fratres. Quis sermo? Quod discipulus ille non moreretur. Verisimile est nanque & eos audisse, quae Petro dicta erant. Diuulgatus est hic sermo, videlicet, quod non moreretur: quia errabant, nec sermonis assequerentur intentionem. Deinde corrigi rumorum erroneum. Et non dixit ei Iesus, quod non moreretur, &c. Quod non significat, eum non moriturum: sed aliam habet intentionem, ut praedictum est. Quis ergo relinquitur sermo assentantibus eum non esse mortuum, quum iam ipse met luculenter clamet, quod errent, qui hoc suscipiunt? Et scimus, verum esse testimonium eius. Et scimus, qui ea nouimus, quod verum perhibeat testimonium. Apparet enim quod & alij hoc intelligebant. Itaque tanquam vehementer fretus veritate hoc dicit: Noui siquidem, quod aliquibus videbitur fortassis suspecta dicere, eo quod ab alijs euangelistis horum non sit facta mentio.

INFESTO SS. INNOCENTVM.

MATTH. 2.

a Impleto purgationis tempore prius, & eo oblato in Hierusalem: quod hic praetermittitur. b Hic Ioseph non quasi maritus, sed natus & custos asseclitur.

N^a illo tempore angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & esto ibi usque dum dicam tibi. Futurum est enim, ut Herodes quaerat puerum ad perdendum eum. Qui confurgens accepit puerum & matrem eius nocte, & secessit in Aegyptum: & erat ibi usque ad obitum Herodis

c Quia fides Christi manifestata in gentibus de ple. gen. in. d Ecce quod fraudes non latent Deum. e vsque in finem infidelitatis, quae Iudaea contra ecclesiam fecit.

Herodis: ut adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam dicentem: Ex Aegypto vocaui filium meum. Tunc Herodes videns, quoniam illud esset a Magis, iratus est valde, & mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, a bimatatu & infra, secundum tempus quod exquisierat a Magis. Tunc adimpletum est quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

HERODES in Aegyptum. Mira humilitas Christi: Fugit qui refugium est aliorum & virtus: fugiendo instruit suos. vnde: Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Qui confurgens. Ioseph figura praedicatorum, qui Christum cum matre, id est, fide Christi & ecclesia tulerunt ad gentes, relicto Herode, id est, Iudaeorum infidelitate. Nocte. quia occulte per fugam ad illustrandam Aegyptum descendit, relicta nocte Iudaeis. Nocte tulit in Aegyptum, quia nocte ignorantiae his a quibus ipse recessit reliquit incredulis. Quando redit, noctis non fit mentio, quia in fine mundi, Iudaei fidem tanquam Christum ab Aegypto reuertentem suscipientes illuminabuntur. Hic datur exemplum fidelibus vitandi rabiem persecutorum vbi est opportunum, sicut ipse ait: Si vos persequuti fuerint, &c. Significat autem haec fuga domini electos improbitate malorum a sedibus suis sapies esse pellendos. Fugit ut homo, quem paulo ante stella Deum monstrauit. In Aegyptum. Omnigeni Deum monstra uenerant: quia Christus a Iudaeis non receptus, per praedicationem transit ad gentes. Fugit in Aegyptum sicut natus est, ut corruptam repararet naturam. Sic fugit, ut fugaces reuocaret. Quod fugit, sacramenti fuit non timoris, ut exemplum fugiendi daret suis. Non fugit mortem qui morti uenerat. Nec in insidias exauit qui uenerat aperire uersutias diaboli. De hac fuga praedixit Ilaia: Ecce dominus ascendet super nubem leuem, id est, carnem sine peccato: ingredieturque Aegyptum & com. si. eius. Septem autem annis in Aegypto latuit. Ex Aegypto uocaui filium meum. In Osee iuxta Hebraicam ueritate hoc inuenitur: vel in libro Numerorum: ut quidam asserunt: quia totum dispositione Dei factum est. Tunc Herodes ui. Verisimile est, quod cum Herodi nihil renunciatum esset a Magis, credidit illos fallaci stella deceptos esse, & ideo ad se non esse reuersos: vnde & tandiu quieuit a pueri inquisitione. Deinde uulgatis his quae in templo facta dictae fuerant: se a Magis sensit illudum: & in mortem Christi properans pueros occidit. Verisimile est post annum & quatuor dies a natiuitate Christi Herodem in pueros decessisse: quod forsitan ideo distulit, quia Romam profectus est, vel ibi accusatus, vel ut Romanos consulere super his quae de Christo dicebantur. Ideo forsitan tadium in inquisitione pueri se continuit, ut sollicitus eum deprehenderet, neque elabi aliquomodo posset. Occidit omnes pueros.

Quam cito Christus apparuit mundo, inceptit in eum persecutio: quae figurauit persecutionem sanctorum: & dum infans quaeritur, infantes occiduntur: in quibus forma martyrii nascitur, vbi infantia ecclesiae dedicatur. Figuratur mors paruulorum passionem omnium martyrum, qui parui, id est, humiles & innocentes occisi sunt: qui non in Iudaea tantum, sed ubique passi sunt ab impijs, quos significat Herodes. Quod bimi: quia doctrina & operacione perfecti. Illis occisis Christus euasit: quia corpora possunt periri, diuinitas non contingi. Et in omnibus finibus eius. Non est contentus uastatione Bethlehem, sed adiacentia loca uastauit: nec ullam misericordiam aetatis habuit a filio vnus noctis usque ad filium duorum annorum, quin omnes occideret. A bima. Ideo a bimatatu, ut sicut praecipue occupauerat Herodes fines ciuitatis, ita & praecipue occuparet alium annum. Ideo etiam a bimatatu: quia timebat, ne puer cui famulabantur fidera, paulo supra aetatem vel infra speciem sibi conformaret. Tunc adim. Adimpletum dicitur: quia ante quam fieret legentibus erat semiplenum, quia quod in litera sonabat, aliquid futurum occulte promittebat. Ioannes Chrysost. in vij. Homelia. dicit quod stella per annum apparuit, sicut in destructione Romanorum signa apparuerunt in caelo, quando vox angelorum audita est: Transeamus ab his sedibus. Vox in Rama, id est, in excelso longe lateque diffusa est. Allegoricè. Vel, vox ecclesiae de nece membrorum gementis usque ad solium superni ascendit iudicis. Vox in Rama. Propter uxorem Leuitae fornicacione peremptam, secundum numerum tribuum in duodecim partes diuisam, omnis Israel tribum Benjamin praeter trecentos viros deleuit: eorum qui superfuerunt ploratus & ululatus auditus est usque Rama, qui est locus iuxta Gabaa duodecimo miliario a Bethlehem. Audita. Exaggerat, ut hyperbolicè Rachel iam mortua, dolentis affectu filios iam flere dicatur. Vnde per hoc de Chaldaeis historia textitur, quod similis esset ab eis cladi priori populo Iudaeorum futura uastatio. Sed uerius reuelante per euangelistam spiritu prophetia de nece puero-rum accipitur. Dicit ergo, quod tunc completum sit quod dictum est quia etiam ad imminem captiuitatem sermo prophetiae respicit, tamen, in eo sicut in umbra, futura ueritas caedis infantium pronunciat. Rachel. Quia sepulta est iuxta Bethlehem, & ex terreno corporis hospitio matris nomen accepit. Vel quia multi de Benjamin & Ioseph occisi sunt. De Rachel natus est Benjamin, ad cuius sortem non pertinet Bethlehem: sed ad tribum tantum Iuda. Sed quia contigua tribus sunt Iuda & Benjamin in finibus Bethlehem, multi quoque

Ipsi 10. c

Ipsi 19. a

Osee 11. a Num. 24. b

Iudic. 16. g & 10.

quoque de tribu Benjamin occisi sunt. Nota, quod melius per Rachel (quàm si per Bethlehem plorasse diceretur) figura sacramenti innuitur, quia per eam in omnibus Schema ecclesie commendatur quæ plorat non tam morte translato, quàm supplicio peremptos. Rachel: Id est ecclesia suos teneros agnos plorat peremptos: neque vult consolari in presenti, quia non sunt: sed omnem spem & consolationem ad æternam transmittit vitam. Vel plorat, & non recipit consolationem secundum duplicem quorundam intelligentiam, siue quod in æternum mortuos æstimaret, siue quod hinc nollet consolari in presenti de his quos sciret in æternum victuros. Hoc verius ecclesie conuenit, quæ non tantum peremptos dolet sed eos amplius quos prius editos vult retinere, vel nondum genitos generare: de quibus nulla consolatio, quia æternaliter mortui sunt. Allegoricè: Bene autem Rachel, quæ omnis videns Deum dicitur, ecclesiam figurat, cuius tota intentio vt Deum contempleretur inuigilat: & ipsa est ouis centesima quam pastor humeris reportabat. Rachel id est ecclesia plorans pro suis occisis. Et ideo non modicum fuit prophetæ tantum sacramentum (licet obscure) diligentius præsignare. Plorat ecclesia, & non vult consolari hic: quia filij sui non sunt de hoc mudo. Vel plorat: quia dum parit, tristitiam habet. vnde dicitur: Vos plorabitis, &c. sed additur consolatio: Tristitia vestra vertetur in gaudium.

CATENA AVREA IN idem Euangel.

Qui cum recessissent, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge, &c. Raba. Hic prætermittit Matthæus diem purificationis, in qua oportebat primo genitum offerri in templo, & agnum vel par turturum, aut columbarum. Et quamuis timerent Herodem, tamen non sunt ausi transgredi legem, quin ad templum puerum deferrent. Cum itaque rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur angelus, qui in Ægyptum faciat puerum transportari, vnde dicit: *Angelus domini apparuit in somnis Ioseph.* Remi. Per hoc quod semper angelus Ioseph in somnis apparuisse dicitur, mysticè designatur, quia illi qui à curis terrenis & secularibus negociis quiescunt, perfrui angelica visione merentur. Dicit ergo ei: *Sur. & accip. pu. & ma. eius.* Hil. Cum desponsatam eam iusto significabat, coniugem nūcupauit: sed post partum mater tantum Iesu ostenditur, vt quemadmodum iusto Ioseph deputaretur Mariæ in virginitate coniugium, ita venerabilis eius ostenderetur in Iesu matris virginitas. Chrysof. super Matthæum, Non autem dicit, accipe matrem & puerum eius, sed econuerso, quia non propter matrem puer natus est, sed propter puerum mater præparata est. Sequitur: *Et fuge in Ægyptum.* Quomodo autem filius Dei ante hominem fugit? aut quis liberet de inimicis, si ipse inimicos suos timet? Et primum quidem oportet vt regulâ humanæ naturæ quam suscepit, conseruâs, & in hac parte, quia & humanæ naturæ puerilitate conuenit, fugeret potestatem minantem: deinde vt ceteri Christiani cum necessitas persecutionis aduenerit, fugere non erubescant. Sed quare in Ægyptum? Recordatus est enim dominus, qui non in fine irascitur, quan-

ta mala fecerit super Ægyptum, ideo mittit filium suum in eam, & dat illi magnâ reconciliationis signum, vt decem plagas Ægypti vna medicina sanaret, vt populus qui ante fuerat persecutor populi primogeniti, custos fieret filij vnigeniti, vt qui illi violentè dominati sunt, isti eum deuotione seruirent, vt iam non irent ad mare rubrum demergendi, sed vocarentur ad aquas baptismatis viuificandi. Aug. in ser. de Epi. Audi etiam magni mysterij sacramentum. Moyses aliquâdo in Ægypto perfidis clauserat diem, illuc Christus adueniens sedentibus in tenebris reddidit lucem: fugit vt illuminaret, non fugit vt lateret. Sequitur: Et esto ibi vsque dum di. tibi: futurum est enim vt Herodes quærat pue. ad perden. Putabat enim infelix tyrannus saluatoris aduentu à regali se folio detrudendum, sed non ita est, non ad hoc venerat Christus vt alienâ gloriam inuaderet, sed vt suam donaret. Sequitur: *Qui consur. acce. pu. & ma. eius nocte, & secessit in Ægyptum.* Hil. scilicet idolis plenam. Iam enim post Iudæorum infestationem Iudæam relinquens, ignorantia seculo colendus infertur. Hier. Quando igitur tollit puerum & matrem eius vt in Ægyptum transeat, nocte tollit & in tenebris: quando verò reuertitur in Iudæam, nec vox, nec tenebræ ponuntur in euangelio. Chry. super Matt. omnis enim persecutionis angustia nox est, refrigerium autem dies. Raba. Vel quia luce vera recedente lucis ipsius ocores in tenebris remanserunt: ipsa verò redeunte illuminantur. Chry. in hom. Vide autem statim ipso nato tyrannum insanire, & quod mater cum puero ad extraneam effugatur regionem, vt si tu incipiens alicui spiritali rei deseruire, videris te tribulari, non turberis, sed omnia viriliter feras, hoc habens exemplum. Beda: Quod enim dominus à parentibus sublatus est in Ægyptum, significat electos sapius malorum improbitate suis effugâdos ex sedibus, vel etiam exilio damnandos. Siquidem ipse qui suis erat præceptorus; Cum vos persecuti fuerint in vnam ciuitatem, effugite in aliam, prius fecit quod præcepit, fugiendo hominem, quasi homo in terra, quem stella Magis paulo ante adorandum monstrauit ex cælo. Remi. Quod autem dominus in Ægyptum iturus esset, prædixerat Esaias cum ait: Ecce dominus ascendet super nubem leuem, & ingreditur Ægyptum, & disperdet simulachra Ægypti. Remi. Consuetudo autem fuit istius euangelistæ omnia quæ dixit confirmare, & hoc ideo, quia Iudæis scribebat. Ideoq; subiungit. *Vt adimp. quod dictum est à do. per proph. dicen. Ex Ægypt. vo. si. meum.* Hier. de optimo genere interpretandi. Hoc 70. interpretes non habent, sed in Osce propheta iuxta Hebraicam scribitur veritatem: quia puer Israel, & dilexi eum. Ex Ægypto vocauit filium meum, ex quo 70. transtulerunt. Quia paruulus est Israel & dilexi eum, ex Ægypto vocauit filium meum. Hier. super Osceam, Hoc autem testimonio vtitur euangelista, quia hæc typicè referuntur ad Christum. Notandum enim quod in hoc propheta & in aliis, ita de aduentu Christi, & de vocatione gentium prænunciatur, vt radix historię non penitus deseratur. Chry. in hom. Est etiam prophetiæ lex multa multotiens dici de aliis, completi autem in aliis, sicut de Simeone & Leui dictum est: Diuidam eos in Iacob, & dispergam in Israel, quod non in eis, sed in nepotibus completum est, quod & hinc apparet. Christus enim natura

ra Dei

ra Dei filius est, & sic in eo verè prophetia completur. Hier. Possumus autem & hunc locum aliter consolari, & inducimus testimonium ex Numeris. Deus ex Ægypto vocauit eum; gloria eius sicut vnicornis. Remi. Per Ioseph autem designatur ordo prædicatorum: Per Mariam sacra scriptura, per puerum notitia saluaris, per persecutionem Herodis, persecutio quam passa est ecclesia in Hierosolymis, per fugam Ioseph in Ægyptum, transitus prædicatorum ad gentes infideles. Ægyptus enim tenebræ interpretantur: per tempus autem quo fuit in Ægypto spacium temporis ab ascensione domini vsque ad aduentum Antichristi: per obitum Herodis extinctio inuidiæ in cordibus Iudæorum. *Tunc Herodes videns quoniam illius esset à Magis, iratus est valde: Et mittens occidit omnes pueros, &c.* Chry. super Matt. postquam paruulus Iesus Magos suo imperio subiugauit, non potestatem corporis, sed gratia spiritus, irascebatur Herodes: quia quos ipse sedes in throno regni suadere non potuit, his Iesus paruulus placuit in præsepio iacens: deinde contemnentes eum Magi addiderunt causas doloris, vnde dicitur: *Tunc Hiero. videns quoniam illu. es. à Ma. ira. est valde.* Illa regum ira magna & inextinguibilis est, quam regni zelus accendit. Sed quid facit? Mittens occi. omnes pueros. Sicut enim bestia vulnerata, quicquid oculis eius occurrit, quasi actorem sui vulneris dilaniat, sic & ille delusus à Magis iram suam super paruulos diffundebat. Dicebat enim cogitans in furore: Certè Magi puerum inuenerunt, quem regnatum dicebant: nam rex regni zelo repletus, de his omnia timet, omnia suscipitur. Ideo ergo misit & interfecit omnes paruulos, vt vnum inueneret in omnibus. Augustinus in sermone de Epiphania. Et dum insequitur Christum regi nostro coactum: procurauit exercitum stolis vetricibus candidatum. August. in sermone de innocentiis. Vel quia timebat, ne puer, cui sydera famulantur, specie suam paulo super ætatem vel infra trāsformaret, vt in ætatem sui temporis occultaret. ideo videtur pueros à bimatu vsque ad pueros vnus diei interfecisse. Aug. de cons. euang. Vel aliquotum magis propinquantium periculorum terroribus agitur Herodes, ab illa cura scilicet interficiendi pueros, mente abrepta in aliis potius occupatur: vel potuit credere Magos, fallacis stellæ visione deceptos, posteaquam non inuenerunt, quem natum putauerunt, erubuisse ad se redire, atque ita timore depulso à persequendo puero quieuit, & sic completis diebus purgationis tutè cum illo ascendere templi potuerunt. Quis enim non videat vnum illum diem regem multis occupatum latere potuisse? deinde vulgatis rebus, quæ in templo dictæ factæque fuerant, Herodes sensit se à Magis illusum, ac deinde sicut hinc dicitur multos infantes occidit. Beda in hom. In hac autem morte puero, omniū Christi martyrum pretiosa est mors designata. Quod paruuli occisi sunt, significat per humilitatis meritum ad martyrij perueniendum gloriam: quod in Bethlehem & in omnibus sinibus eius occisi sunt, ostendit in Iudæa, vnde ecclesie factæ origo, & vbique per orbem persecutionem seruituram. Qui bimii occisi sunt, doctrina, & operatione perfectos indicant. Qui verò infra, simplices. Quod illi quidè occisi sunt, & Christus euasit, insinuat corpora martyrum ab impiis posse periri, sed Christum ab eis non posse

se auferri. *Tunc impletum est quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus: Rachel plorans filios suos & noluit consolari, quia non sunt.* Chry. in hom. Quia euangelista terrore impleuit auditorem, crudelem occisionem narrans: rursus mitigationem apponit ostendens, quod hæc non facta sunt Deo nequeute prohibere atque ignorante, sed per prophetam prædicentem. vnde dicit: *Tunc impletum est.* Hiero. super Hiero. Hoc Hieremias testimonium Matthæus non secundum Hebraicam veritatem, nec iuxta 70. protulit. Ex quo perspicuum est euangelistas, & apostolos non interpretationem alicuius secutos, sed tanquam Hebræos quod legebant hebraicè suis sermonibus expressisse. Hierony. super Matt. Quod autem dicitur in Rama, non putemus loci nomen esse, quod est iuxta Gabaa, sed Rama excelsum interpretatur. vt sit sensus: Vox in excelso audita est (id est) longè lateque dispersa. Chry. super Matt. Vel quoniam de morte innocentium mittebantur, ideo in excelso audiebatur, secundum illud, vox pauperis penetrat nubes. Quod autem dicit ploratus, fletum paruulorum ostendit. Quod autem dicit ululatus: matrum significat lamentum: in paruulis autem mors faciebat finem doloris: in matribus autem semper per memoriam reparatur, & ideo dicit: *Ululatus multus, Rachel plorans filios suos.* Hierony. De Rachel natus est Benjamin: in cuius tribu non est Bethlehem. Quaritur ergo quomodo Rachel filios Iudæ (id est) filios Bethlehem quasi suos plorat? Respondebimus breuiter, quia sepulta sit iuxta Bethlehem in Effrata, & ex corpulculi hospitio matris nomen accepit. Siue quoniam Iudæ & Benjamin duæ tribus iunctæ erant, & Herodes præceperat non solum in Bethlehem interfici pueros: sed & in omnibus sinibus eius. per occasionem Bethlehem, intelligimus multos etiam de Benjamin fuisse caesos. Aug. de quæst. no. & vete. testamen. Vel quia filij Benjamin, qui ad Rachel pertinet, olim à reliquis tribubus extincti sunt, & in presenti & in futuro erant. Tunc ergo Rachel cepit filios suos plangere quod filios fororis suæ in tali causa vidit occisos, vt æternæ vitæ hæredes existerent: cui enim aliquid aduersum euenerit ex felicitate alterius, infausta sua miserè luget. Remi. Assumpsit autem sanctus euangelista ad exaggerandam magnitudinem luctus, vt diceret etiam Rachelem mortuam plorasse filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Hierony. Et hoc secundum duplicem intelligentiam, siue quod eos in æternum mortuos exitimaret, siue quod se consolari nollet de his quos sciuit esse victuros, vt sit sensus: *Noluit consolari quia non sunt* (id est) noluit consolari de hoc quod non essent. Hila. Non enim erant hi qui mortui putabantur: in eternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur. consolatio autem rei amissa erat præstanda, non auctæ. Hila. super Matt. Rachel ecclesie typum prætulit diu sterilis, nunc fecunda: huius ploratus ex filiis non idcirco, quia peremptos dolebat, auditur: sed quia ab his perimebantur, quos filios retinere voluisset. Raba. Vel significat ecclesiam quidem plorare sanctorum de hoc seculo ablationem, sed non ita velle se consolari, vt qui seculum morte vicerunt, rursus ad seculi certamina secum redeant toleranda: quia non sunt ultra reuocandi in mundum. Glof. Vel non vult consolari in presenti, quia non

K K 3 sunt:

sunt, sed omnem spem & consolationem ad aeternam transmittit vitam. Rab. Bene autem Rachel, quia ovis vel videns dicitur, ecclesiam figurat, cuius tota intentio ut Deum contempletur inuigilat, & ipsa est ovis centesima, quam pastor in humeris reportat.

ORIGENIS PRESBYT.
in idem Euang. Homil.

Est Hom. 3.
in dnyros.

Angelus domini per somnium apparuit Ioseph. Quales angelus? Ille ipse qui & ad Mariam destinatus fuerat Gabrielis ille annunciare venit, qui ad Zachariam in templo locutus est, ipse & nunc per somnium ostendit se Ioseph sanctus angelus Gabriel. Ipsi enim inunctum fuerat, & commendatum generationis dominicæ sacramentum. Propterea & digne Gabriel appellatus est, quod interpretatur fortitudo Dei. Illius namque incarnationis sacramentum commendatum habebat, qui veniebat ad debellandas potestates aereas. Ille etiam angelus ad illos bene vigilantes pastores venit, & domini generationem eisdem annunciat. Angelus (inquit) domini stetit iuxta illos, & gloria Dei circumfulsit illos. Ille ergo beatus & sanctus angelus, & nunc Ioseph apparuit per somnium dicens, Surge & accipe puerum: non tuum puerum, sed hunc puerum, cui aliquando pater testimonium perhibuit dicens, Hic puer meus dilectus est, in quo bene complacuit animæ meæ, & ea quæ sequuntur. Hunc dicit puerum accipe, per quem reges regnant, & potentes scribunt iustitiam: per quem sapientes magnificantur, & principes possident terram. Hunc puerum accipe, & matrem eius. Non tu huic puero pater, sed hæc sola Virgo huic puero mater. Non indiget patre super terram, incorruptibilem enim habet patrem in excelsis. Non indiget matre in cælis, immaculatam & castam habet matrem in terra hanc multum beatam virginem Mariam. Sine matre, & sine patre similis filio Dei, ut ait quidam: ita ut intelligatur filius Dei sine patre plenus super terram, sine matre in cælis. Sine patre secundum corpus, sine matre secundum deitatem. Sine patre in sinu virginis, in nouissimo tempore: sine matre in sinu patris, ante omnia secula. Accipe puerum & matrem eius. Ante generationem coniugem eam appellauit Ioseph: post generationem matrem eam dicit pueri. Et quare ante generationem coniugem dixit? Propterea ut diabolo occularet utrumque vel impiis Iudeis, & postmodum perfecto sacramento, atque generato vnigenito ex ipsa virgine, post laudem quoque angelorum atque pastorum, post adorationem Magorum, post circumcisionem factam secundum legem, iam nec erat necesse ut coniunx diceretur, sed mater huius qui natus est pueri vocatur. Idcirco & in Aegyptum fugere mandauit, & iterum ad terram Israel reuerti, sicut dictum est ad Ioseph, Accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum. O Ioseph fuge ab Herode, à simili fuge diabolo, cui virginitas Mariæ occulta est. Sed hic qui in ea natus est, non occultus fuit. Audiuit enim angelos præconantes, pastores laudantes, Magos adorantes, stellam superfulgentem, & plura alia signa, & hunc promissum & magnum considerans omnium virtute interficere perquirebat. Fuge nunc in Aegy-

ptum ait. Quare in Aegyptum? propter multitudinem quæ ibi est idolorum, Abominationumque multarum. Fuge in Aegyptum, propterea ut destruantur manufacta eorum, ut confringantur & pereant idola ipsorum, propterea ut demones turbentur, & regum fabricæ idolis destruantur, ut fiat in aduentum domini fugitiuorum feruorum atque malorum interitus. Fuge in Aegyptum ut adimpleas, quæ dicta sunt. Ecce dominus sedet in nube pusilla, & venit in Aegyptum, & commouebuntur omnia manufacta Aegypti. Ecce dominus sedet in nube pusilla, carnalem animam non habente, nec aliquam peccati grauedinem. Nubes enim in aëra eleuatur, atque leuitate sui in alta dirigitur, quia peccatum non fecit, nec dolus in ore eius. Fuge in Aegyptum, ut fugiant de Aegypto qui ibi sunt demones, ut appropient ibidem angeli sancti qui Deum consequuntur, qui sanctis iunguntur, ut pro multitudine templorum atque abominationum multarum multitudo exuberet ecclesiarum, & pro idolorum turbis, turbæ abundant fidelium atque colentium dominum, pro vitis, & erroribus multis multa castitas, multaque sanctitas superabundet, multaque virginitas. Fuge in Aegyptum, ut hi qui nomine Christi persecutionem patiuntur, qui tribulationes tolerant, qui iniurias perferunt, fortiter stent, & vtiliter præliantur, veritate teneant, fidem non derelinquant, ecclesiam non deserant, sed semper meminerint, quia & dominus à peccatoribus persecutionem perpeffus est, quoniam ab iniustis contumeliatus est, & ab ipsis de loco in locum fugit & ab ipsa sua infantia, ab initio pene introitus sui in hunc mundum. Fugit enim dominus de loco in locum, non mortem timens, nec interfecionem formidans, sed mysterium, & consummationem passionis propter multorum salutem expectans. Passus enim à volentibus eum lapidare per medium eorum transit. Sed post hæc tamen omnia vel cetera sentiens Herodes quoddam delusus sit à Magis. Deridere volens, derisus est, spernendo sanctos, speritus remansit, & subdolis cogitationibus fraudis suæ atque articulis suis superatus atque confusus expauit. Sentiens quoddam delusus sit à Magis. Delusa est eius animi peruersitas à sancta iustitia, sicut scriptum est, dominus dissipat consilia gentium, reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum. Consilium vero domini manet in æternum, cogitationes cordis eius in generatione & generationem. Hæc conuenienter, vel de Herode, vel de similibus eius dicta à sanctis prophetis atque conscripta sunt. Destitutum est ergo consilium Herodis ut multorum proficeret salus, & is qui ex virgine natus est, totum redimeret mundum. Hi ergo beati Magi per somnium admoniti, Herode relicto, ad propria per aliam profecti sunt viam, per illam viam, per quam & desiderantes videre venerant Christum. Ipse eis vita fuit Christus, qui & desiderantibus visus est, & remeantibus inherere vel comitari dignatus est. Ipsi quoque annunciantes cunctis, nomenque sanctum vnigeniti prædicantes ad suam provinciam perrexerunt. Quibus ita gestis sentiens Herodes, quoddam delusus sit ab istis Magis, iratus factus est nimis, ut pote quem auctor omnium scelerum diabolus possidebat, inerat illi furor serpentinus, horribilisque draconumque & spirituum immundorum infania. Idcirco, ut dictum est, iratus

rus est nimis. Multa in furore suo cogitans, diuersa considerans intra semetipsum dicebat, En ego, qui domui provincias, occupauit vrbes; inuitos mihi subieci populos, alia voluntaria, alia necessitate ad meum conuerri obsequium, qui terræ hostes, deuici aduersas gentes, in quibuscunque volui, meis impietatibus satisfeci, furorique meo obsecundatus sum, nec quicquam mihi contra quod volui restitutum putavi: ecce nunc me ipsum video circumuenisse, deludor nunc à Magis, & ab alienigenis velut nullus irideor: decidi à potentia mea, à miseris hominibus illadendus deueni. Hæc dicens impalluit, furiosusque tremor per totam eius cecurrit mentem. Frendebat dentibus, nubilo tenebricabatur aspectu. Igneus oculis eius sese turbo infuderat, suisque gemitibus intra semetipsum impius torquebatur. Nec immerito dicit scriptura, quia ita regis ut rugitus leonis. Ergo iratus factus est nimis, quo nefandò furore excarceratus animus eius Deum contemnit, iustitiam abigit, misericordiam spernit, pietatem relinquit, vno tantum (ut dixi) furori sese totum dedit. Iratus ergo frendebat nimis. Et ut impleteret sibi exitabilem causam, misit impius statim, & occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius. Cõsummauit miser iniquitatis suæ furiosæ commenta, totumque, quod male cogitauerat, in sui penam adimpleuit. Multi multas iniquitates facere festinauerunt, iste autem nequissimus Herodes in pestifero ambitu cordis sui omnium facinorum crimina supergressus est. A Deo discessit, cuius nec reuerentiam vnquam habuit, maiestatem diuinam offendere non curauit, innocentes lactantes, & immaculatos ab omni crimine interficere festinauit, dolorem parentibus piis, inctusque multiplices cruentus ingessit. Misit, & occidit omnes pueros. Quare occidit? Propterea ut post Magorum illusionem sicut putabat puerum inter istorum neces deperderet. Sic & antea iniquus fecerat Pharao, qui & ipsos vnuerfos paruulos in flumine necari mandauit: Moyses enim querebat occidere, propter quem infantes iussit occidi. Et si ad exercitum suum alia loquebatur, ut ne multitudo cresceret filiorum Israel, ideo debere necari infantes: tamen in corde Moysen maxime interficere cogitabat. Ita & iste nunc malignissimus Herodes propter vnus, ad cuius festinabat pueri necem, cunctos ante prouectum ætatis occidit infantes, Saul etiam impius quondam innocentem persecutus est Dauid, quem & interficere, modis omnibus festinabat. Quo fugiente culpæ vilis ira commotus: sacerdotes pios, senes etiam & iuuenes paruulos & lactantes omnes pariter interim sine mora præcepit. Sic & Achab rex inter religiosus Heliam sanctum quarens occidere, & minime inueniens, innumerabiles populos interemit, sicut refert Abdias sanctissimus. Ita & extremus Herodes, de quo in Actibus Apostolorum commemoratum est, Petro de carcere ab angelo educto, custodes innocentes & innoxios occidi mandauit. His ergo similibus supradictis omnibus peiora nunc augmenta adnectens sceleris sui exaggerauit malitiam in miserissimos Herodes, Magos se deludentes apprehendere quarens, nec potes, ut eos more canum si fieri contigerit, dentibus discerpisset suum, & nullo modo reperisset malitiam (ut dictum est) canum rabiderum ad alios lacerandos conuersus est, ut suæ satisfaceret iracundia. Vel ite-

rum sicut canis insanus saxo percussus, dum percutientem sequi non præualet, ad ipsum furore conuertitur, lapidem, quem pedibus, dentibusque dissipare perquirat: non aliter Herodes sua præcipitatus iracundia, solitoque insanæ suæ mentis furore in infantium cæde versatus, & concitatus est. Misit & occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius: non solum quia occidit, sed violenter occidi mandauit. Mortem enim ipsam, quam intulit, cum cruciatibus pœnarum iniicit. A bimatu, & infra omnes occidi iussit infantes, ut audierat tempus à Magis. Misit ergo in Bethlehem, misit impie, scelerate, crudeliter, indignos, impios, crudelitatis suæ socios, & ministros feritatis suæ, impietatis horribiles apparitores. Misit in Bethlehem quasi aduersarios, & contra se repugnantes hostes. Misit quasi contra expugnatores (ut dixi) imperij sui, misit quasi contra fortem exercitum, quasi contra pugnatōres & præliatores idoneos. Circundant missi illam omnem continuo regionem: viuentem quæ rētes panem vnigenitum de celo venientem, descendentem de supernis, hunc querebant in Bethlehem in domo panis. Sic enim interpretatur Bethlehem domus vel ciuitas panis. Ergo in panis domo viuentem querebant panem, non ad vitam sibi, sed potius ad mortem: non ad salutem, sed ad interfecionem. Irrumpentes itaque in ciuitatem crudelissimi hostes scitalia secum præcepta portantes, percutiebant paruulos in manibus hærentes miserorum parentum: percussisque crudeliter paruuli iactabantur in sinibus matrum: quibusque matres dilaceratis crinibus oscula quantum poterat morientibus paruulis insigebant. De cõplexu iterum miserorum patrum alij plangentes rapti infantes collidebantur in terram, hastisque & gladiis fundebantur. Nec alter alterum de partibus poterat consolari, quia omnibus proprius atque consimilis inerat luctus: in omnibus pene domibus occisi paruuli volutabantur in sanguine. Sicut in Aegypto quondam, ut superius dictum est, sub Pharaone impio gestum est: ita & hic turba crudelium hostium turbam innocentum necauit infantum, in illorum morte sibi maximum interitum inferens: & sic sibi satis hostilis gladius fecit. Sed per suam dexteram prius se crudelis occidit hostis, vulnera aliis insigendo, ipse suam animam vulnerauit: inferendo temporalem mortem, se æterna morte damnauit. Fletus ergo parentum, vel filiorum vndique resonabat: terrore gladiorum omnis regio turbabatur. Parentes dolore nimio exanimis pene remanserant: artubusque omnibus resolutis, in cruore adhuc trementum suorum iacebant paruulorum. Nec iam se quisquam consolari valebat: sed omne eis hoc erat grande solatium, si paruula corpora suorum infantum complecti quantum vellent, vel sepelire liceret. Cupiebant parentes pro filiis mori, libenterque sese & suppliciter cruentis vulneribus offerebant, petebant mortem pro filiis, sed non erat qui audiret, non erat qui annueret. Nulla ibi misericordia, nulla apud hostes pietas fuit, diuitum vel pauperum, seruorum, atque liberorum, ciuium, vel peregrinorum paruuli passim proiciebantur occisi, nulli ut dictum est, exhibita misericordia est, in singulis domibus bini, vel terni inueniebantur occisi. In plateis quoque omnibus luctus, & fletus, & vultus vndique sonabat. Nec erat (ut diximus) qui lugentem con-

solaretur parentem, quia omnibus par inerat luctus, & dolor. Simile est hoc, ut sentire valeamus, ad futurum iudicij diem, ubi omnes venient: & unusquisque sibi timebit, nec alium poterit consolari, aut à sua culpa liberare. Ita gestum est in ista Bethlehem, sicut iam ante ab Hieremia sancto propheta fuerat dictum, *Vox in Rama audita est ploratus & ululatus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.* Hanc ergo historiam primo præcavit spiritus sanctus, quia pro domino gerenda esset, ut audientes qui habitant Hierusalem, vel in Bethlehem, & proximis locis, rememorarentur prophetiarum dictorum, & in tribulatione sua cuncta forti animo tolerarent: quia dominus istos de quibus prælocutus est per Prophetam, elegerat infantes: quique parvuli & ad memoriam æternæ laudis à beato Evangelista in sancto Evangelio conscribuntur, horum & memoria semper ut dignum est in ecclesiis celebratur secundum integrum ordinem sanctorum, ut primorum martyrum pro domino occisorum: & ut ipsa Bethlehem primitias domino martyrum in qua natus est ipse Saluator obtulisse videatur. Sed adhuc primitiæ videbantur ex Iudæis, necnon etiam ex gentibus, quique postmodum ad similitudinem istorum parvulorum innocentes pro domino pati habent, velut & ipsi parvuli necdum habentes scientiam plenam in rebus seculi, neque astutiā aliquam: quibus Apostolus scribens dicebat, Velut infantibus lac vobis potum dedi: & velut innocentes infantes in nullo curam circa seculum habentes, sed omnia quasi contemnentem atque negligentes, paratque pro domini charitate ad mortem ire. Tales videntur qui ex gentibus credunt velut innocentes, & intellectu ipsius puritatis fortes in passione. Imago ergo fuerunt gentium isti sancti infantes qui pro domino sunt occisi. Bene ergo & secundum voluntatem Dei eorum memoriam sancti patres celebrari mandaverunt sempiternam in ecclesiis, velut pro domino morientium, velut pro Iudæis & gentibus credituris, vel etiam pro ipsis parentibus: quorum parentes præ nimio dolore (ut diximus) percutiebantur, ut eis intercessio filiorum apud Deum plurimum profuisset. Considerantes, & in memoriam renovantes parentes antiquorum sermones prophetarum sanctorum, suos mitigarant exinde (ut dixi) dolores. Ideoque hi beati & sancti infantes in æternum sociati sunt in numero omnium sanctorum atque beatorum. Rachel (inquit) plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Consideremus & hoc. Ioseph & Benjamin mater cum esset Rachel, quomodo ploravit Iudæ filios, id est quos dixit suos affines ex Lię fororis progenie venientes? Quomodo ergo ploravit ex Iudæ generatione occisos filios? Sed hoc ut ego arbitror, non magnam habet quæstionem. Rachel enim in via quæ dicitur Hippodromi in terra Cabrat introeuntibus in Bethlehem sepulta est, sicut narrat Iacob Ioseph filio suo. Dixit eam Propheta quasi plorantem filios suos eum Iudæ qui mortui sunt in Bethlehem filius. Duas nunc rationes habet hoc verbum: vnam quam aliquanti antiqui dixerunt ad Benjamin pertinentem filium Rachel affinitate Iudæ generationi cōiunctum: qui filij pro domino nec mortui sunt. Ploravit ergo Rachel filios suos quasi nihil passos in aduentu vel pro aduentu domini, & quasi non

essent existimavit ad illos qui pro domino mortui sunt, & martyrij tulerunt coronam. Ita ergo antiqui dixerunt. Est & alia ratio. Ipsa Rachel plorare dicitur, hoc est genus Benjamin affinitatem ipsam generationis Iudæ habens. Extendit enim & illic suam crudelitatem Herodes, sine misericordia omnes affines Iudæ & Benjamin filios interficiens. Prius in Bethlehem interficit omnes, postmodum misit in circuitum regionum sine misericordia manus, nullumque vivum dereliquit infantem: ideoque plorare dicitur Rachel, hoc est generatio Benjamin. Vel propterea adhuc nominat Rachel, omnium nostrum pietatem per illam demonstrat circa filios vel proximos: in nomine Rachel universas pias matres (ut dixi) significans. Matres enim infantes suos maiori diligunt affectu quam patres: propterea cum aliquid infantibus contigerit, plus tabescunt illæ quæ eos genuerunt matres, quam qui illos fecerunt patres. Idcirco nunc maior & multiplex & nimium prolixus earum quæ genuerunt effectus est luctus. Quidam enim infantes nimis parvuli, & nuper nati ad mortem oblati sunt: aliquanti paulo maiores amplectentes vbera matrum diripiabantur occidendi. Alij in conspectu parentum repentes iam vel ludentes, gladiis sine misericordia necabantur, ut superius memoratum est: ideoque omnium horum occisorum matres per Rachel piæ matris nomen demonstrantur, miserabiliter plorantis, & nimis lugentis. Hi ergo cum iniuste vel impie occiderentur, in pace & in quiete multa pro nomine domini passi de hoc mundo sublati sunt, in ecclesiā æterna per secula in Christo mansuri. Eorum vero parentes pro ipsorum merito passionis dignam mercedis accipient retributionem à iusto æterno domino Deo. Venit ergo ut supra dictum est, dominus in Ægyptum, ut exinde omnes dæmonum exercitus fugaret, & omnia idola comminueret, & omnem ritum vel diversa mala opera & actus inde euelleret, & fidei & castitatis fundamentum ibidem collocaret, ut illud quod scriptum est ibi adimpleretur, & ubi abundaverit delictum, superabundaret & gratia. Ibi enim sustinuit dominus quandiu Herodes impius & crudelis defunctus esset: & exiade ad terrā Israel remeare festinavit, quo patris præceptum illic perficeret, ut legis & prophetarum testificationes ibi adimpleret, ubi & prophetatæ & vaticinatæ sunt. Illuc ergo revertens dominus ut populum Israel illuminaret, ut seculum saluaret, ut ecclesiam solidaret, ut cunctos se diligentes in vita æterna & in regno cælorum sibi coheredes faceret. Qui cum Deo patre & spiritu sancto vivit & regnat in secula seculorum. Amen.

S. HILARII PICTAVO- rum Episcopi in superius Euang.

Parante autem Herode parvuli necem, Ioseph per angelum monetur, ut eum in Ægyptum transferat: Ægyptum idolis plenam & omnigenum Deum monstra venerantem. Iam post Iudæorum infestationem, & in extinguendo eo prophanæ plebis assensum, Christus ad gētes inanissimis religionibus deditas transit, & Iudaicam relinquens ignorantiam seculo colendus inferitur, Bethlehem, id est, Iudæa, martyrum sanguine redundante. Herodis

Herodis verò furor & infantium mors, populi Iudaici in Christianos sequentis est forma: existimantis se beatorum martyrum cæde posse in omnium fide & possessione Christi nomen extinguere. Sed gloriosus per prophetam neci eorum honor redditur, dicentem. *Vox in Rama audita est, ploratus & ululatus multus, Rachel plorans filios suos: & noluit consolari quia non sunt.* Rachel Iacob vxor fuit diu sterilis, sed nullos ex his quos genuit amisit. Verum hæc in Genesi ecclesię typum prætulit: non igitur illius vox & ploratus auditur, quæ nullum habuit amissorum filiorum dolorem: sed huius ecclesiæ diu sterilis, nunc vero fecunda ploratus ex filiis non idcirco, quia peremptos dolebat, auditur, sed quia ab his perimebantur, quos primum genitos filios retinere voluisset. Denique consolari se noluit, quæ dolebat: non enim non erant ij, qui mortui putabantur, in æternitatis enim profectum per martyrij gloriam efferebantur. Consolatio autem erat rei amissa præstanda, non aucta.

S. HIERON. PRAESBYT. in superius Euang.

Virgo & accipe puerum & matrem, &c. Quando stultit puerum & matrem eius ut in Ægyptum transeat, nocte tulit & in tenebris: quando vero revertitur in Iudæam, nec nox nec tenebræ ponuntur in euangelio. *Ex Ægypto vocavi filium meum, &c.* Respondeant qui Hebræorum voluminum denegant veritatem: ubi hoc in Lxx. legatur interpretibus. Quod cum non inueniant, nos eis dicemus in Osee propheta scriptum: sicut & exemplaria probare possunt quæ nuper edidimus. Possimus autem locum istum & aliter consolari propter contentiosos: quorum consuetudinem Paulus apostolus habere se denegat & ecclesiam Christi: & testimonium proferimus ex Numeris, dicente Balaam: Deus ex Ægypto vocavit eum: gloria eius sicut vnicornis. *Vox in Rama audita est, &c.* De Rachel natus est Benjamin, in cuius tribu non est Bethlehem. Quæritur ergo quomodo Rachel filios Iudæ, id est, Bethlehem quasi suos ploret. Respondebimus breviter: quia sepulta sit iuxta Bethlehem in Ephrata: & ex materno corpusculi hospitio matris nomen acceperit. Siue quoniam Iuda & Benjamin duæ tribus iunctæ erant: & Herodes præceperat non solum in Bethlehem interfici pueros, sed & in omnibus finibus eius. Per occisionem Bethlehem, intelligimus multos etiam de Benjamin fuisse caesos. Plorat autem filios suos, & non recipit consolationem, secundum duplicem intelligentiam. Siue quod eos in æternum mortuos æstimaret: siue quod consolari se nollet de his quos sciret esse victuros. Quod autem dicitur, in Rama, non putemus loci nomen esse iuxta Gabaa: sed Rama excelsum interpretatur: ut sit sensus: Vox in excelsis audita est: id est, longe lateque dispersa.

S. IOAN. CHRYSOST. Episcopi Constantinop. in superius Euang. Homil. 1.

Quæ cum discessissent, ecce Angelus domini, &c. Dignum est, hoc loco esse iudicij trepidatio-

nem quædam mentis fateri, & quasi metuere pro Magis pariter, & puero: etsi enim illi turbati non sunt, sed fideliter omnia susceperunt; nos tamen scrutari dignum est, cur non & Magi presentes saluetur, & puer; sed illi quidem in Persidem revertantur; hic autem cum matre in Ægyptum transfugiat; cum multo potius fuisse videatur, in manus eum Herodis incidere; nec tamen, cum incidisset, latere, sed claro prorsus diuinitatis auxilio vindicari. Verum, hoc modo rebus impletis, creditum non fuisset, vere illum suscepisse carnem, tantique hodie mysterij sacramenta nutarent. Si enim etiam, cum ista facta sunt, & plurima iuxta humanæ naturæ dispensata rationem, aliqui tamen ausi sunt suspicari, quoniam fabula quædam fuerit carnis assumptio, in quæ non illi impietatis prærupta cecidissent, si omnia, iuxta quod dignum est, propriæ virtutis potentia egisset? Magos verò celeriter emittit, simul & Persarum regioni mittens magistros, & inefficacem reddens furorem tyranni, ut discat se impossibilia moliri, & conceptam extinguat inuidiam, seque à studio vani laboris abducatur. Et autem diuinitatis virtute dignum, non modò contemneret inimicos, verum etiam cum omni illos facilitate decipere. Sic enim & Ægyptios populi sui vtilitate seduxit, cumque palam in Iudæorum manus illorum posset transferre dititias, occultè hoc magis fieri, ac decipiendo præcepit, quod certè illum apud inimicos non minus fecit, quam alia signa, terribilem. Denique Ascalonitæ, omnisque per circuitum alienigenæ, quædam arcam Dei ceperunt, percussique plaga suaserunt civibus suis, ne aduersus Dei repugnarēt manum, cum cæteris mirabilibus hoc quoque in medium protulerūt dicentes; Quare grauat corda vestra, sicut grauavit Ægyptus, & Pharaon cor suū? Nonne, postquæ illi eis, dimiserunt populum suum, & abiit? Hæc verò dicebant, cum ad documentum virtutis Dei signis manifestis factis nequaquam istud esse inferius iudicaret. Id igitur etiam in præsentia causa factum est, quod certè facile posset tyranno incutere terrorem. Itaque considera quænam Herodem esse passum, consequentia rerum ipsa declarat, qui certè suffocari etiam præ indignationis magnitudine potuit, cum se ita illiusum, atque irritum doleret. Quod si non hinc melior effectus, non Deus, qui ista dispensauit, in culpa est, sed nimia liuentis infamia, qui ne iis quidem cessit, quæ utique consolari, & à tanta eum abducere malignitate potuerunt. Sed alio rursus aditu, ac malignitate in vteriora processit, ut multo grauiorem stultitiæ suæ reciperet vltionem. Et cuius tandem iniquis rei gratia in Ægyptum parvulus mittitur? Prima quidem illa causa est, quàm Evangelista signavit, ut impleretur, inquit, quod scriptum est; *Ex Ægypto vocavi filium meum.* Deinde ut in illa quoque regione melioris spei ponerentur exordia. Quia enim Babylon atque Ægyptus præ omnibus terris flamma impietatis ardebant, & ab ipsis statim principis ostendit, quia vtramque emendaturus esset, & igne potius fidei succensus, ex his vtrique persuadens etiam de aliis mundi partibus speranda esse meliora. Nam Persidi quidem Magos remittit, * ipse verò cum matre descendit. Suprà verò ista, quæ diximus, etiam hinc aliquid aliud addiscitur, quod certè non ad exiguam philosophiâ pertinere doceatur. Quid verò istud est? quod ab ipsis videlicet

1. Reg. 6.

Osee. 11.

* Legit, in Ægyptum revertit ipse.

Ep. Rom. 8. in d. ant.

vitæ initiis, ad tentationes debeamus, atque infidias preparari. Cerne igitur ab ipsis omnino incubulis Christi, istud effectum. Nam statim ut ortus est, contra eum tyrannus furit, & ipse in Ægyptum fugit, continuoque in montana transfuitur, & mater innoxia in regionem Barbarorum fugatur, ut tu videlicet hæc audiens, quum dignus fueris specialis alicuius negotij minister effici, & videris te tribulationes varias, & mille sustinere discrimina, nihil omnino turberis, neque tecum ratiocineris, ac dicas; Quidnam istud est, quod mihi inferitur immerito? Cui certe laus potius, & corona congruit, quique esse debeamus clarus, ac nobilis, utpote dominica præcepta perficiens. Sed ut isto munitus exemplo viriliter cuncta sustineas, sciens tribulationes maximas, & inseparabiles quasdam comites esse virtutum. Perspice igitur istud non tantum in matre pueri, verum etiam in illis Barbaris fuisse compertum. Nam & illi reorum more, clam fugiunt, & ista, quæ nunquam domum suam fuerat egressa, tam ærumnosum conficere iter iubetur, propter partum illum mirabilem, ac spiritalem laborem. Sed considera rem profus novam, atque mirificam. Palestina insidiatur, Ægyptus recipit, ac servat eum, cui tenduntur insidiæ. Non solum quippe in filiis patriarchæ, verum etiam in ipso domino præcesserunt securorum figure. Siquidem multa etiam, quæ in ipso tunc facta sunt, præcinebant ea, quæ postea erant futura. Quod in Afina quoque, & pullo eius impletum est: Apparuit igitur angelus non Mariæ, sed Ioseph loquens, & quid ait? accipe puerum, & matrem eius. Hic iam non dicit, coniugem tuam, sed matrem eius, quia absoluta per signum partus, & explosa suspicio est, & absque vlla ambiguitate vir credidit liberè iam, & apertè angelus neque filium, neque coniugem eius appellans, sed puerum, inquit, accipe & matrem eius, & fuge in Ægyptum. Causam quoque iungit fugæ. Quoniam, inquit, Herodes querit puerum ad perdendum eum. Quæ quum audisset Ioseph, nequaquam passus est scandalum, neque dixit, incerta ista res est, ac prorsus ambigua, tu paulò antè dicebas, quia saluabit populum suum, & nunc seipsam quidem non potest de periculis liberare. Aut, si potest, quid nobis est opus labore, ac transmigracione longinqua? cõtraria omnino sunt facta promissis. Sed horum nihil profus opponit. Vir enim erat fidelis, neque curiosè reuerfionis tempus inquit, quod utique ab angelo non signatè fuerat expressum. Sed esto ibi, inquit, usquequo dicam tibi. Verù ille nec per ista quidem factus est segnior, sed obediuit libenter, & credidit, omnes profus tribulationes cum gaudio sustinèdo. Enimvero misericors Deus in cælestis rebus quædam etiã iucunda permiscuit. Quod certè in sanctis omnibus fecit, quos neque tribulationes, neque iucunditates finit habere cõtinuas, sed tum de aduersis, tum ex prosperis iustorum vitam, quasi admirabili varietate contexuit, quod hic quoque eum fecisse considera. Videndo quippe sanctus Ioseph grauidam sponfam, in conturbacionem incidit maximã, atque in horribilè quendam cogitationis tumultum. Ingis enim illum de puella adulterij suspicio mordebat, sed affuit repente angelus suspicionem soluens malignam, & timorem hunc profus extinguens: deinde videns puerum signo natum, maxima exultacione repletus est, sed rursus huic etiam gaudio periculum gran-

de successit, cù tota vtiq; ciuitas turbaretur, ipse rex fureret, & ad necem puerum quæreret, sed & huc merorem alia rursus læticia subsecuta est, apparitio videlicet stellæ, & adoratio Magorum. Post hæc quoque incudatam iterum periculum, iterumque formido. Querit, inquit, Herodes animam pueri, & fugere necesse est, & in longinqua uanfare. Nondum quippe opportunum erat, ut signiorum miracula coruscaret. Si enim à prima profus infantia mirabilia monstrasset, homo proculdubio creditus non fuisset. Idcirco, nanque non vtiq; tempus fugitur, sed & tumor vteri cernitur, & nouem mensium tempus voluitur, & ipse partus absolvitur, & nato nutrimentum lactis adhibetur, pèrque aliquot annos silentio res rãta celatur, virilis expectatur ætas, ut per hæc omnia credibile efficiatur suscepti hominis sacramentum. Quæ igitur ex causa nò sunt facta miracula? propter matrem, propter Ioseph, propter Symeonem iam iamque moriturum, propter pastores, propter Magos, propter ipsos quoque Iudæos. Siquidem voluissent ea, quæ siebant, diligenter experiri, non parum inde ad illa, quæ securata erant, habuissent profectum. Quod si nihil prophætæ de Magis loquuntur, nequaquam omnino turberis, nã neque omnia prædixerunt prophætæ, nec cuncta siluerunt. Quemadmodum enim, si vidissent homines factum, quod nunquam audissent futurum, & conturbacionis plurimum & stuporis habuissent: ita rursus, si cuncta omnino antè didicissent, & illum etiam somnũ (ut ita dixerimus) de securitate paterentur, nec quicquã nouum Euangelistis fuisset relictum. Si verò de prophætâ Iudæi ambigerent, dicentes; Ex Ægypto vocauit filium meum, de se dictum potius, quàm de Christo esse prædictum: Responderem profectò esse hunc quoque prophætæ morem, ut multa sæpe in aliis dicantur quidem, sed in aliis impleantur, ut illud, quod de Symeone, & Leui dicitur; Diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Hoc enim non ipsis sed in eis etiam factum est, qui de illorum stirpe processerunt. Et quod in Cham à Noè dictum est, in Gabanonitis posteris eius impletur: De Iacob quoque similiter intelligitur accidisse, siquidem benedictio illa, quæ dicit; Esto dominus fratrũ tuorum, & adorent te filij patris tui, non in ipso habuit effectum. Quemadmodum enim id possit intelligi, cùm econtrario iste timuerit fratrem, atque tremuerit, eumque millies adorarit? sed vtiq; in eis, qui ex eius stirpe descendunt. Hoc igitur etiam in præfenti potest quæstione defendi. Quis enim magis, ac propriè Dei filius esse dicitur? Illè ne populus, qui adorabat vitulum, qui idolis initiabatur, quique filios suos demoniis immolabat, an verò dominus Iesus Christus, qui natura filius Dei est, & toto patrem honore veneratur? Itaque, nisi aduenisset iste, nequaquam prophætâ dignum finem habere potuisset. Considera igitur quemadmodum istud ipse Euangelista designet, dicendo; *Præimpleretur.* Ostendit enim, quoniam, nisi venisset iste, nò vtiq; fuisset impletum. Quod quidem ipsum beatam virginem nò mediocriter claram facit, ac nobilem, quæ id habuit, quod toti illi erat populo gloriosum, qui superbus se, atque insolentius efferebant, quòd, deducèrte Deo, de Ægypto fuissent reuerfi, idque ad gloriam suam sæpe iactabant. Hoc enim etiam Propheta denotans ait, Nonne alienigenas adduxi de Cappadocia, & Syros

* forte conu fugiunt.

* videtur legendi, aliquo ab initio facta.

Immo in Psal. 71. il est predictum deserti m. bu.

Gen. 49. Gen. 9. Iosue 9. Gen. 27. Gen. 30. 4.

Vides, quidam ex illis monachis habitum.

Vides, quomodo dicitur scilicet in eorum festo contulit.

Amis. 9. Gen. 49.

ros ex fouea? Fecit etiam virginis hunc esse primatum. Quinimo & populus, & patriarcha, quum descenderent in Ægyptum, & inde rursus ascenderent, istius reuerfionis signabant figuram. Nam & illi fugiendo mortem, quam comminabatur fames, descenderunt in Ægyptum, & hic mortem fugit, quæ per insidias imminēbat. Sed illi quidem à fame, quæ tunc acciderat, liberati sunt, hic verò etiam descendens in Ægyptum, omnem illam regionem suo sanctificauit ingressu. Diligenter verò perpende, quemadmodum cum humanitatis humilibus, diuinitatis excelsa clarescât. Nam, cùm dixit angelus; *Fuge in Ægyptum*: nequaquam se socium itineris futurum esse pollicitur est, neque illuc scilicet euntibus, neque redeuntibus, proculdubio designans maximo ipsius, propter quæ fugiebat, paruli, esse munitos comitatu, qui vbi certè primus apparuit, in melius cuncta conuertit. Nam & Magi illi, & Barbari superstitionem patriam relinquentes, ad verum dominũ veniunt adorandũ, & Augustus ipse futuro in Bethlehemi partu per descriptionis seruit imperium, & Ægyptus suscipit, ac tuetur insidias fugientem tyranni. Namque tactu ipso domini gustum quandam sanctificationis adipiscitur, ut, quum illum audierit ab apostolis prædicari, huius quasi priuilegij honore decoretur; quòd dominum prima suscepit. Et certè solius hic Palestina videbatur esse primatus, sed facta est postea ista feruentior. Denique, si quis nunc ad Ægypti veniat solitudines, paradiso profus omnè illum videbit eremum digniorem, & innumerabiles angelorum cœtus in corporibus fulgere mortalibus, & populos martyrum, & choros virginum, & omnè quidem tyrannidem diaboli dissolutam, Christi autem regnum coruscans, & illam Magorum quondam, ac philosophorum parentem, cunctarumque huius generis artium repertricem, quæque etiam ceteris propria inuenta tradiderat, videbit modò piscatorum magisterio gloriantem, & contemptis omnibus iam illis, repudiatisque doctoribus, publicanos vbique, ac futores pellium circumferentem, atque ad maximã fidei suæ gloriã crucem domini præferentem. Et hæc omnia bona non in vrbibus solum, sed etiam in desertis florent locis. Est enim cernere tota illa regione diffusum exercitũ Christi, & admirabilem illum regum gregem, virtutumque caelestium conuersionem in terris micantem. Atque hæc non in vrbibus solum, verum etiam in fœminis splendere conspicias. Nam illa quoque non minori, quàm vici virtute decorantur, non, clypeo atrepto, in equum insilire calientes, ut honestissimi illi, ac sapientissimi gentilium iubent magistrũ, sed multò certè vehemèntius bellum gerentes. Communis enim illis, ac viris aduersus diabolum pugna est, contraque huius mundi potestates, nec vspiam teneritudo sexus his congressibus impares facit. Non enim natura corporis, sed voluntate animi exercet ista certamina. Propterea sæpe in huiusmodi acie fortius viris fœminæ decertantur, ac trophæis insignibus clauerunt. Non ita variis astrorum choris cælum refulget, ut Ægyptus innumeris monachorũ, ac virginum distinguitur, atque illustratur habitaculis. Si quis illam Ægyptum veterem nouit rebellè Deo, ac magnitudine superstitionum furèrem, adorationem irracionales animantes, porros etiam, cepasque pauitatem: hic optimè Christi potest nosse virtu-

tem, per quem facta est tam admiranda mutatio. Nec sanè antiquis testibus indigemus: adhuc enim stultissimæ illius gentis reliquæ manent in exemplo prioris amentia. Sed ex his tamen plurimi superstitionem pristinam respuentes, iamque deposito insultantes furori, de cælo, & iis, quæ in cælo sunt, philosophantur, & patriis moribus obloquuntur, & progenitores suos sæpe miserantur, & philosophos nihili pendunt. Ipsi enim rerum vocibus eruditi sunt, quòd illorum inuenta verba sint anilium fabularum: veram autem, cæloque dignam hanc solam esse philosophiam, quæ illis à piscatoribus prædicata est. Propterea cù hac dogmatum veritate, plurimo etiam studio virtutis ornantur: cunctis quippe præcedètib; reb; exuti, mundoque crucifixi, nihilominus ad perfectionis vltiora contendunt: proprii siquidem opera corporis ad indigentium vntur alimoniam. Neque enim, quia ieiunant, aut vigilant, idcirco otium sibi indulgent diurnum: sed noctes quidè sacris hymnis, ac vigiliis: dies verò orationibus, manuumque operibus exercent, Apostolicæ cursum virtutis iuitates. Si enim ille, inquit, toto penè ad ipsum respiciente mundo, ut inopes pasceret, & opificem professus est, & vsum pristinæ artis exercuit, idque faciès, ne nocturno quidem sopori indulsit: quantum nos magis, qui secreta eremi fruimur vacatione, quietis huius ad spirituales vti decet operam? Erubescant hoc loco locupletes omnes, sed in ipsis diuitis pauperes: quando illi quidem nihil præter corpus proprium possidentes, vim quandam manibus suis afferunt, adnitentes omnino, atque certantes fructus hinc egentibus inuenire. Nos verò, quum plurimum opum occultemus interius, ad misericordia opera nec de superfluis, aliquid attingimus. Quam igitur (responde quæso) excusacionem poterimus inuenire? quam veniam? Et certè considera, quòd isti aliquando pecunie fuerint amatores, quinetiam cum cæteris vitis ventris imperio seruientes: ibi enim erant olla carniũ, quarum Iudæi in eremo recordantur: ibi multa tyrannus ventris, & gutturis: sed tamen, quia noluerunt, in contrarium repente mutati sunt, & Christi suscipientes ignem, in cælum subito subuolarunt. Quique prius ad iracundiam ardèntiores omnibus fuerat, & ad libidinem corporis proniores, nunc incorporeas potestates temperantia, cæterisque speciebus virtutum imitantur. Quisquis regionis illius gnarus est, ista, quæ dicimus, recognoscit. Si verò habitacula illa nondũ nouit, consideret virum per cunctorum vsque hodie oralitantem, quem Apostolorum simillimum Ægyptus protulit, beatum dico, & magnum illum, de quo sæpe audistis, Antonium: & respiciat, quia hic quoque; illius fuerit regionis indigena, cuius etiam Pharaos, sed nihil sit inde vitiatum. Nam & visione Dei dignus est habitus, talem vitam profus ostendit, qualem habere student milites Christi. Hoc autem facile cognouerit, quisquis eum legerit librum, qui vitæ eius textit historiam, in quo etiam Prophetiam lucentem videbit. De iis enim, quos Ariana pestis inuastit, manifestissimè prophetauit: quãtãque ecclesiis labe immineret, edocuit: Deo vtiq; reuelante hæc, & cuncta ante oculos eius figura pingete. Quod certè vel præcipuum catholica fidei documentum est, nullum videlicet hæreticorum talem posse monstrari. Sed, ne à me hæc audire videamini, ipsum potius librum legentes, diligen-

Dicit hinc opera, hac profusionem monachorum.

Vigilie nocturnæ.

Exod. 16.

Eius scripserunt dicitur fuisse S. Athanasium.

diligentius cuncta discetis, ut maxima inde philosophiæ incitamenta capiatis. Obsecro autem, ut non solum meditemur scripta illa, sed ea quoque, quæ exprimentur, imitemur: neque vel locum, vel educationem, vel maiorum nostrorum vitia prætexamus. Si enim nos ipsos diligentius voluerimus excolere, nihil nos horum prorius impediet. Si quidē & sanctus Abrahā habuit patrem impium, neque tamen illius hæres impietatis effectus. Et Ezechias prophaniissimi Achaz filius fuit, sed Dei amicus esse promeruit. Et Ioseph in media tū seruiuit Aegypto, sed gloriosam sibi tenuit castitatis coronam. In medio quoque Babylonie tres pueri, in media quoque Chaldaeorū domo inter illos rerum varios apparatus, in summa tamen arce philosophiæ confiterunt. Et Moyses in Aegypto, & Paulus in toto orbe terrarum, nec tamen his omnibus quicquam horum impedimento fuit, quod minus cursum virtutis impleverit. Et nos igitur cuncta hæc exempla cernentes, superfluas quidem curas, & varias peccandi occasiones penitus ampuemus, eumque, quo virtus paratur, amplectamur laborem. Sic enim & Deū ad maiorem in nos beneuolentiam prouocabimus, & merebimur, ut nobis in spiritali certamine cooperetur, atque ita bonis potiemur æternis: quæ omnes nos percipere contingat, gratiā, & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium cum patre, & sancto spiritu in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia, 11.

Ex Hom. 9. in Math.

Tunc Herodes videns, quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde, &c. Et certè non eū oportuerat irasci, sed comprimī potius, ac timere, atq; intelligere, quod rē stultam conaretur: sed coerceri omnino nequit animus praua semel voluntate vitatus, iamq; immedicabiliter ægrotans. neque cedit magnis quamlibet à Deo remediis indultis. Considera igitur istū prioribus malis addere posteriora certantē, & homicidia homicidiis iungentē, perq; omnia furibundum in præcipitia labentem: quasi enim ab aliquo demonum, ira, iracundia, inuidiā que vexatus nulla prorius ratione frenatur: sed contra ipsam omnino furit naturam: & iram, qua aduersus Magorū illusionem fremebat, in paruulos vertit innocuos: tale quiddā in Palæstina facere aggressus, quale Pharaō in Aegypto perpetrarat.

Exod. 1.

Mittens enim, inquit, interfecit omnes pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu, & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Hic iam vos diligenter attendite, etenim multi multa super huiusmodi infantibus dicere conantur, iniuriam facti criminantes: & filij modestius quidem scitari malunt: alij verò confidentius certant, imò furiosus. Ut igitur hos quidem ab infamia, illos autem ab imperitia liberemus, patimini nos de hac causa, vel breuiter disputare. Si enim illud criminari volunt, quoniam despecti sunt à Deo paruuli, cum iussu occiderentur tyranni: criminentur etiam illorum militum necem, qui traditum sibi Petrum aliquando custodiebant. Sicut verò hic, fugiente puero Iesu, alij paruuli pro illo, qui solus quærebatur, intereunt: sic etiam tunc Petrum de catenis, & carcere ab angelo liberatum, tyrannus quidem, huic (de quo lo-

Act. 12.

quimur) & opere similis & nomine, quum reliquisset, nec tamen inuenire potuisset, pro illo eos, quibus custodiebatur, milites interemit. Et quid hoc, inquit, spectat ad causam? hæc enim non est solutio, sed geminatio quæstionis. Et ego quidem noui, propterea que omnia eiusmodi profero, ut vno absoluiam cuncta compendio. Quoniam ergo modo ista soluenda sunt, quamve poterimus probabilem proferre rationem? quoniam nō quidem Christi fuga paruulis causa mortis extitit, sed crudelitas regis. Sicut etiam illis militibus non Petri liberatio causa interitus fuit, sed Herodis profectō recordia: qui, si vidisset parietem carceris temerè perfolsum, secas violenter renuillas, habuisset colorem, quo vel dolum, vel desidiā custodientibus Apostolum militibus imputaret. Quum verò integra, atque ita, ut fuerant, omnia permanerent, quū clausa ostia cernerentur, quum & custodum manus eadem catena constringeret (erant quippe pariter colligati) potuit ex his facile conicere, si iuste id, quod acciderat, indicasset, quia neque virtute, neque calliditate hominum id fuisset effectum, sed diuina proculdubio potentia, atque mirifica: ex quo illud quoque fuisset sequutum, ut non iniquè vindicaret in milites, sed Deum, qui id egerat, suppliciter adoraret. Sic enim fecit cuncta, quæ fecit, ut non modò custodes in periculum non induceret: verum etiam per illos regem ipsum in viam veritatis adduceret. Si verò ille sapientissimo animarum medico, & ad commodum hominum cuncta facienti esse voluit ingratus; inobedientia languentis in culpa est, non peritia curantis. Quod in puerorum quoque causa dici consequentissimè potest. Quo enim, Herodes sciuissimè, colore rationis iratus es, quum te à Magis illusum videres? Non cognouerat ortum illum esse diuinum? Nō tu principes conuocaueras sacerdotum? Non ipse congregaueras Scribas? Non etiam illi, qui à te fuerant conuocati, Prophetā secum in iudicium illius consilij protulerunt, qui olim ista prædixerat? Non intellexisti noua veteribus consonare? Non audisti, quoniam Magos stella deduxerat? Cur non erubuissti tam laudabile studium Barbarorum? Cur non es reueritus veritatem? Cur non ex precedentibus etiam extrema pensitasti? Cur non ex his omnibus collegisti, nequaquam Magorum illusioni deputandum esse, quod factum est, sed diuinę vtique virtutis, prouidē omnia atque vtiliter ordinanti? Quod si esēs etiam Magorum fraude ceptus, quid hoc præiudicaret innocuis? His inquit, assentior. Bene enim Herodem omni excusatione nudasti, & ostendisti scelestissimum prorius homicidā, nondū tamē soluisisti de iniquitate ipsius facti quæstionem. Etsi enim ille egit iniuste, quare tamen Deus agi ista permisit? Quid igitur ad huiusmodi obiecta respōdeam: illud profecto, quod semper & in ecclesia, & in domo, & in publico, & omnino vbique inculcare non desino, quodque à vobis cū diligentia cupio seruari. Stat enim certa illa, fixaque regula, & vna contra omnes huiusmodi diuina, ac validissima quæstiones. Quænam igitur hæc regula est, quæve ratio? Quia videlicet, qui laedere velint, multi sunt: qui verò ab alio laedatur, omnino nullus. Et ne in lōgum vos sententiæ huius conturbet ambiguū, rem celeriter absoluiam. Quicquid illud à quolibet hominū passū fuerimus iniuste, aut remissione peccatorū Deus, aut amplioris

Stolium per radocum, scriptum ab Hippocro instillatum.

amplioris mercedis retributione compensat. Atque, ut lucidius incipiat esse, quod dixi, rationem iuuenis exemplis. Ponamus enim aliquē seruum multarum pecuniarum proprio esse domino debitorē, vin quoque perpeti ab iniquis hominibus hunc seruum, & quædam eorum, quæ habebat, amittere: si igitur dominus valens coercere raptorem, atque violentum, non quidem seruo restituat erepta, sed tamen cuncta, quæ perdidit, sibi illa cōputaret reddidisse: putāne læsus est seruus? Nequaquam. Quid verò, si receperit plura quàm perdidit, nonne etiā lucra damni occasione collegit? Quod certè ab omnibus absque vilo probatur ambiguo. Hoc igitur & in nobis, cum iniuste aliqui patimur, cogitemus: quia scilicet pro illatis nobis afflictionibus aut remissionem accipiamus omnium peccatorum; aut, si tanta in nobis delicta non fuerint, clarioribus honoremur coronis. Audi enim Paulum loquentem super eo, qui fuerat fornicatus, Tradidi, inquit, huiusmodi hominem Sathanæ, in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die domini Iesu. Quorsum, inquit, dicuntur ista? Nobis enim de illis sermo est læsis, qui ab aliquibus læduntur inimicis, non qui à doctoribus corriguntur. Nullo siquidem, si diligenter inspicias, hæc medio separantur. Etenim in quæstionem vertitur, si pati quippiam mali, noxiū dicatur esse patienti, sed ut de eo, quod prius quæritur, sermonem faciamus, recordare beati David, qui, quum videret Semei illū amarissimè instantem, * exque periculis insultantem, ac mille eum opprobriis obruentem; duces verò militiæ ardere in conuicatoris interitum; prohibuit & dixit: Dimitte illum, ut maledicat, ut videat dominus humilitatem meam, & reddat mihi bonum pro maledicto hoc in isto die. In psalmis quoque canendo dicebat: Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me: & dimitte omnia peccata mea. Lazarus quoque propterea intrauit in requiem, quia patienter innumera huius vitæ aduersa sustinuit. Nō igitur læduntur, qui lædi nobis vidētur: si modò viriliter illata patiantur. Quinetiam hinc cumulatora percipiūt, siue corripiantur à Deo, siue à diabolo verberentur. Et quod, inquit, peccatum habebant paruuli, ut illis opus fuerit ignosci? De his quidem, qui fuerunt ætate legitima, rectè hoc dicitur. Qui verò tam immaturum sustinere sinem, quænam illa propter quæ interfecisti putentur, delicta fuerunt? Non me audisti paulò antè dicentem, quoniam, si ea, quæ soluuntur, peccata nō fuerint, erit tamen retributio mercedis iis, qui iniuste aduersa aliqua patiuntur. Quid igitur obfuit in tali causa paruulis interemptis, & ad tranquillissimum, tutissimūq; portum celeriter euectis? Quoniam, si vixissent, inquis, multis poterant florere virtutibus. Sed idcirco non exigua est præstanda merces, quoniam in tali causa interitum pertulerunt. Possimus verò illud referre, quod scilicet nō eos permisisset Deus tam celeriter hinc rapi, si eos præclari cuiusdam meriti futuros esse præcisset. Si enim etiam illos, qui in summa malignitate victuri sunt, tanta tamen cum patientia sustinet; quantum magis hos non ita suisset aufert, si eos præclari quosdam præuidisset futuros? Et hi quidē sunt nostri super hac quæstione sermones, imò ne ipsi quidē nostri omnes, sed sunt alij multò his remotiores, quos diligenter nouit ille, qui cuncta dispensat. Huic igitur com-

prehensione huius rei certiore commissa, ad sequentia prouehamur, & ex afflictionibus carerorum, fortiter omnia ferèda discamus. Etenim non parua tunc Bethlehem luctus tragœdia comprehendit, cum passim paruuli ab ipsis matrum raperentur vberibus, & ad crudelem illam maclationem ducerentur. Quod si adhuc animo paruus es, & infra perfectionem probatæ in aduersis philosophiæ iaces, discere illius, qui ista præceperat, sine tyranni, & in hac aliquantulum consolatione respira. Satis enim ille tunc celerem ob tale facinus pœnam recepit, tantòq; congruentia sceleri supplicia perfoluit. Siquidem vitam istam morte terribili, & multò hac, quàm infontibus intulerat, miserabiliore finiuit, malaque alia mille sustinuit, quæ facile nobis, quotquot Ioseph super his legis historiam. Quam ego, ne in lōgum verba producerem, neve cōtinuum textum expositionis inciderem, superfluum duxi præsentis inferere sermoni. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem: Vox in Rama audita est, ploratus, & ululatus multus. Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Admirabilis consequentia: quia verò auditorem magnitudine horrois impleuerat, cum vtique violentam illam, iniquam, atque crudelem descripsisset maclationem: rursus eum consolatur, & dicit, quod nō idcirco illa facta sunt, quia ea Deus prohibere nequiuert, aut futura nō viderit, sed quæ certè & præciserit, & per prophetam longè antè prædixerit. Nequaquam igitur turberis, & concidas, ad ineffabilem prouidentiam eius prospiciens: quoniam & per illa, quæ operatur ipse, & per ista, quæ ab aliis fieri solent, perspicue possumus intueri. Quod igitur dominus discipulis loquens ait, hinc etiam coaptandum est. Quibus quoniam condemnationes, captiuitates, & totius orbis oppugnationes, inter neciūque prælia præcinebat, releuans eos, & cōsolans, ait, Nōne duo passeris asse vaneunt, & vnus ex illis non cadet in terram sine patre vestro, qui in cælis est? Hæc verò dixit, ostendens, quia nihil fieret, eo nesciente, sed spectante quidem cuncta, non tamen cuncta faciente, ac si diceret: Nihil omnino turbemini, neve pauceatis, ille enim, qui & præuidet ista omnia, quæ & sustinerit, & potest profectò prohibere, vobis vtique proficiendo non prohibet, quod in nostris quoque tentationibus cogitare, & satis hanc idoneam cōsolationem poterimus accipere. Et quid, inquit, etiam Racheli cum Bethlehem commune dicit? Rachel, inquit, plorans filios suos. Quid autem Rhama pertinet ad Rachel? Rachel mater fuit Benjamin, quam defunctam sepelierūt in Hippodromo, qui est iuxta Bethlehem. Quia igitur & sepulchrum vicinum erat, & campus ipse in Benjamin forte contigerat: Rhama quoque ad eandem pertinebat tribum, & à principe tribus, & ab ipso interfectionis loco cōsequenter eos, qui occisi sunt, filios eius vocauit. Deinde quum ostendisset incurabile illud vulnus infixum, ait, Et noluit consolari, quia non sunt. Rursus etiam hinc dicimus, quod paulò antè dicebam: numquam nos debere omnino turbari, quum accidunt aliqua, quæ promissionibus Dei aduersari videantur. Ecce enim, adueniente ipso domino ad illius populi, imò totius orbis salutem, qualia * populi exordia mater fugit, intollerabilibus patria calamitatibus occupatur, cædes innumeræ, omnibusque amatores mortibus perperantur, ploratus, & luctus ingens vbique. Neq;

Antiquitate lib. 17. c. 8. 9. & 10.

Math. 10.

Gen. 48.

* legendum fuerunt

L L est,

est, quæ conturberis, sic ille Rempublicam suam semper auspicatur, ingens virtutis suæ nobis exhibens argumentum: sic apostolos suos deduxit, atque omnia restituens contraria contrariis componit, quod maiori cum admiratione fiant. Cæsi igitur cæcæque & mille tormenta passi apostoli, victores tandem persecutorum suorum euadunt.

EIVSDEM IN IDEM

Euang. Hom. 3.

Est Hom. 2. ex variis in Mathæum. In illo tempore, angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum, & esto ibi vsque dum dicam tibi.

Esa. 9. b. Et reliqua. Hæc ergo puerum accipere Ioseph iussus est, de quo Elaias dicit: Quoniam puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium factum est super humerum eius. Ob hoc autem dixit, datus est nobis filius, quia Christus dominus noster puer natus, Ioseph vel Mariæ filius deputatus est. Quod autem ad Aegyptum descendit, hoc futurum idem Elaias dudum prænuuciauerat, dicendo: Ecce dominus sedet super nubem leuem, & veniet in Aegyptum. Quo dicto, manifestum sacramentum dominicæ incarnationis ostensum est. Nam quia ipse deus oriens ex alto, sol iustitiæ nuncupatur: non immerito hic venturum eum in nube leui, id est, in corpore sancto, quod nullo peccato potuit prægrauari prædixit, per quod maiestatis suæ lumen velamento corporeæ nubis obtexit. Osee quoque idipsum ostenditur significare, cum dicit: Abiectus est rex Israël, propter quod paruulus sit Israël, & ego dilexi eum. Ex Aegypto vocaui filium meum. Post Aegypti olim graue delictum, post multiplices in eam plagas diuinitus irrogatas, Deus pater omnipotens pietate commotus, filium suum misit ad Aegyptum, ut quæ iam dudum sub Mose debitas sceleris sui pœnas expenderat, nunc suscipiendo Christum, spem salutis acciperet. Quanta est Dei misericordia, quæ per aduentum filij eius ostensa est? Hæc Aegyptus, quæ olim sub Pharaone in Deum contumax & rebellis extiterat, nunc susceptaculum, & habitatio facta est Christi. Talis misericordia domini circa Aegyptum, qualis & circa illos Magos ostensa est, qui Christum dominum cognoscere meruerunt. Nam cum iam dudum sub Mose Magi diuinis virtutibus resistere ausi sunt, nunc Magi viso vno tantum signo cælesti, Dei filio crediderunt. Et sic illos quidem infidelitas sua perduxit ad pœnam, hos vero fides prouexit ad gloriam, dum natum dominum in corpore crediderunt, quem illi in diuinis virtutibus agnoscere noluerunt. Sed inter hæc iniquitas Iudeorum Christum dominum nostrum amisit, Aegyptus suscepit: Magi adorant, & Herodes vel Iudæi nefarie persequuntur. Sequatur sermo ordinem rerum. Cum igitur Herodes illudum se à Magis vidisset, aperte postea iram quam occultabat, effudit. Ita enim refert euangelista: Tunc, inquit, Herodes, ut vidit quoniam illusus est à Magis, iratus est valde, & mitrens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius à bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem: Vox in Rhama audita est, ploratus &

vulularus multus. Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Volens namque Herodes, ut diximus, saluatorem mundi perimere, misit in Bethlehæ, & à bimatu & infra, iuxta tempus, quod à Magis cognouerat, iussit omnes infantes occidi, æstimans se vsque ad ipsum auctorem vitæ dominum peruenire. Cuius nequitiam olim præuidens spiritus sanctus, per Salomonem, ex persona ecclesiæ arguit, dicendo: Quis dabit tibi fratrem meum, fugentem vbera matris suæ? Dicendo autem, Quis dabit tibi, ostendebat potestatem illum non habiturum aduersus eum, qui dominus & princeps est omnium potestatum. Vnde non immerito etiam ipse dominus per eundem Salomonem ita de se testatus fuerat, dicens: Quærent me mali, & non inuenient. Oderunt enim sapientiam, verbum autem domini non assumpserunt, neque voluerunt illud. Nam & per David ait: Quoniam tu es, qui eduxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meæ: tu es protector meus. Sanctus quoque Moses, quod Christus dominus infans, adhuc lactens minimè posset occidi, his verbis testatus est, dicens: Non coques agnum in lacte matris suæ. Idipsum significans Christum dominum nostrum, qui verus agnus Dei est, non nisi maturo tempore pati oportere. In Bethlehem ergo omnes occidunt infantes. Qui dum innocentes pro Christo moriuntur, primi Christi martyres extiterunt. De quibus & David significare monstratur, cum dicit: Ex ore infantium, & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum, & defensorum. In hac enim persecutione infantes adhuc paruuli, atque lactentes pro Christo occiduntur, & perfectæ laudis martyrium consequuntur. Rex iniquus Herodes destruitur, qui aduersus regem cælorum regnum sibi defendere vsurpabat. Vnde non immerito infantes illi beati per omnia extiterunt, qui primi moti pro Christo meruerunt, domino ac saluatore nostro, cui est laus & gloria, in secula seculorum. Amen.

EIVSDEM DE EODEM

festo Homil. 4.

Dedicatur nouus ab infantibus sermo, sanctis laudibus Christi, in gloriâ domini primam vocem aperunt Innocentes. Fiunt disertus laude, qui fuerant imperiti sermone. Offerunt domino primitias linguæ, nouos oris immolant fructus, verborum principia libant. Infantia enim quæ per aetatem loqui poterat, glorias Dei cum gaudio resonabat. Norunt laudare Christum, qui loqui non norunt: fiunt periti laude, qui fuerunt imperiti sermone. Ostendunt laudibus Christum, suffragiis prædicant Christum. Fiunt interea pueri sine magistro disertus, docti sine doctore, periti sine eruditore. Agnoscunt Christum, prædicant dominum: non quem persuasio humana docuerat, sed quem diuinitas innocentibus inspirabat. Cessant enim humana, eum diuina tractantur: quia humana ipsa prodesse non poterunt, nisi diuinorum solatio subleuentur. Necesse est enim terrena succumbere, quum cælestia prædicantur: naturalia silere, quum virtutes loquuntur. Erigitur itaque infantium ætas in laudem, quæ delictorum non nouerat crimen: dignus à dignis laudatur, & innocens innocentium

Est Hom. 2. ex variis in Mathæum.

Esa. 9. b.

Esa. 19. a.

Luc. 1. g.

Osee 11. a.

Matth. 2. d.

Jer. 31. e.

Comp. 3. a.

Pron. 1. d.

Psal. 21. b.

Exo. 23. b.

Psal. 3. a.

Est Hom. 2. ex variis in Mathæum.

Timoth. 2. 1. c. & Matth. 2. d.

Matth. 2. d.

tium testimonio prædicatur: accipiunt enim à Christo, & reddunt: consequuntur, & referunt. Vno enim tempore & qui dederat, recipit: & qui acceperat, reddit: vno inquam tempore sua Christo redduntur, dum eius laudes illi ab infantibus referuntur. Diximus de laude infantium, quid de lactentium laudibus proferemus? quorum laudem inuenire non possumus, nisi eos ipsos qui laudauerint, nouerimus. Qui sint, vbi sint: quam laudem intulerint quæro, qui loqui non norant? Neque enim illa ætas posse poterat, quod natura non dederat: aut celebrari à talibus poterat, quod institutio denegabat. Dicunt namque domino laudes trucidati ab Herode lactentes: loquuntur sanguine, quod lingua non possunt: passione canunt, quod sermone non norunt: occisi prædicant, quod vini non poterant. Nec nouum quid dicitur, ut innocens sanguis aut Deo referat laudes, aut suas indicet passiones, cum Abel sanguis clamet ad cælum, aut occisorum animæ ab altari vociferantur ad Deum. Contulit martyrium laudem, quibus negauerat natura sermonem: licuit sanguine clamare, quibus narrare non licebat voce: licuit sanguine loqui, quibus lingua non licuit: miscuit cum domino colloquia, quibus humana negata sunt verba. Sed enim occisis innocētibus istis impleta sunt prophetiæ verba, dicentis: Vox in Rhama audita est fletus & plorationis, Rachelis fletus filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Racheliam primum ecclesiæ esse personam nemo est qui abnuat, nemo qui aliud contra veritatem defendat. Sed duo in illa diuersa conspicio, fletus, & consolationis cōtempus. Si enim fleuit, cur consolari contempsit? Aut si consolari contempsit, cur fleuit? Aut quomodo competit consolari noluisse, cui competit fletus, cum aut flere non potuit, cum manifestum sit fletus consolatione tergi? Vel certe cur indigni consolationis sermone? Sed, inquit scriptura, noluit consolari, quia non sunt: id est, noluit consolari, quia sunt. Si idcirco noluit consolari quia sunt, quomodo voluit flere quasi illos qui non sunt? Sed ut compendiosa diuersitatum causa reddatur, conditio à matre deserta, sed spe gloriæ consolatio humana contemnitur. Pietatis affectus in fletibus declaratur, sed occisorum gloria repudium consolationis indicitur. Pugnans enim in matre affectus & fides, humanitas cum deuotione concertat: plangit affectus, sed fides exultat: desit humanitas, sed deuotio consolatur. Licuit enim matri humanitas flere, cui non licuit consolatio humanitas indigere. Ideo & dominus Christus in Lazaro fleuit, nec tamē ipse quoque cuiusquam consolatione indiguit, quia hominis fuit quod fleuit, cum manifeste Deus sit qui Lazarum suscitauit. Sed ô beata lactentium gloria, quibus pro Christo contigit dedicare martyria. Expugnant tempore vno natiuitatem & mortem, ingressum & exitum, principium & occasum, ut ipsis posset tempore vno (ut dixi) contingere, & nascendo ingredi mundum, & dedicare martyrio cælum. Probat nouos exercitus Christus, rudes milites designat, legiones lactantes, victoria perperata coronat. Fiunt pro Christo victores, qui aetate fuerunt coæuales: fiunt, inquam, infantes sine certamine fortes, sine pugna victores: non vincere, qui pugnare non norant: existunt victorice compotes, qui fuerant ætate imbelles. Merentur pœna martyrium, gloriam sanguine

comparat, æternam vitam temporali morte commutat. Nec timuit ætas illa mortem, nec horruit: timere enim non potuit, quæ timere non nouit: transmittit infantes infans Christus ad cælum, noua xenia patri, primitias fructuum exhibet genitori. Ostendit futuram fecundissimam messem, dum in semine tantam exhibet vbertatem. Derisit se, derisit hostilis immanitas, quæ putauit turbare posse cōsiliū Dei, gloriam Christi, salutem necessariam mundi. Sed contulit infantibus multis martyrium, dum infantem querit occidere Christum. Præstat hostis, dum nocet: beneficium tribuit, cum occidit: inuideret enim eorum gloriæ, si amaret: sed alia sunt terrestres pugna, alia cælestes victoriæ. In prælio Christi moriendo vitur, cadendo surgitur, victoria per interitum comparatur.

AVTHORIS DICTI IMPERFECTI IN IDEM EUANG.

Qui quum recessissent, ecce angelum domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: Tolle puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum. O angele Dei, nonne tu mihi retulisti, quia quod nascetur ex ea, de spiritu sancto est, & quomodo iubes nos fugere? Quomodo filius Dei ante hominem fugit? Aut quis liberet de inimicis, si & ipse inimicos suos timet? Iam primum quidem fugit, ut regulam humanæ naturæ quam suscepit, conseruet in omnibus, & in hac parte, quia & humanæ naturæ & puerili ætati cōuenit fugere potestatem minantem. Alio qui si illud agat in corpore constitutus, quod est proprium Dei, non dispensat in se humanam naturam, sed mutat. Deinde ut & ceteri Christiani, id est sancti, quum necessitas persecutionis aduenit, fugere non erubescant. Et quare venit in Aegyptum? Nunquid alia terra defecit? Semper enim aduersus populum eius Aegyptus extitit inimica. Sed etiam recordatus dominus, qui non in finem irascitur, neque in æternum indignatur, quanta mala fecerit super Aegyptum, ideo mittit filium suum in eam, & dat illi magnæ recordationis signum, & perpetuæ amicitie pignus, ut decem plagas Aegypti vna medicina sanaret. O commutatio dexteræ, excellsi. Ut populus qui ante fuerat persecutor populi primogeniti postea fieret custos vnigeniti filij. Ut qui illi populo violenter dominati sunt, isti cum deuotione seruirent. Ut iam non irent ad mare rubrum demergendi, sed vocarentur ad aquas baptismatis viuificandi. Ut impleatur quod dictum est: Ecce dominus descendit in Aegyptum sedens super nubem leuem. Nubes est corpus ipse, Leue autem sine pondere peccatorum. Tunc Herodes videns quoniam delusus esset à Magis, iratus est vehementer. Postquam paruulus Iesus Magos subiugauit sub imperio suo, non potestate corporis, sed gratia spiritus: non exercitū Christus misit post illos, sed stellam modicā ante illos. Religione illos subdidit, non timore. Non enim persecutus est illos, sed ipse requisitus est ab eis. Ideo merito irascebatur Herodes, qui quibus ille sedens in throno regni, & vestitus purpura, suadere non poterat his Iesus paruulus, & iacens in præsepicio, & pannis inuolutus placuit. Herodes autem qui dum veller deludere, delusus est, deuotionem promittebat puero, dicens: Exquirite

Est Hom. 2. in Math.

Psal. 76. c.

Esaia 19.

de puero, ut ego veniam, & adorem eum. In senlacus qui vnigenitam Dei sapientiam humana fraude circumuenire tendebat. Iam enim quasi successorem regni sui timens, fremebat. Nam reges si quidem ex aliis causis irascuntur, cito placantur: illa autem ira eorum inextinguibilis est, quam regni zelus accendit. Deinde contemntes eum Magi addiderunt causas doloris: quemadmodum si quis infundat oleum super ignem ardentem, magis crescit incendium: sic ardentem zelum Herodis, delusionis opprobrium amplius excitauit. Quid fecit? Misit, & occidit omnes pueros in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Ut quid? Quia delusus erat à Magis. Sicut fera bestia habens naturalem asperitatem, si ab aliquo fuerit vulnerata, naturalem crudelitatem eius duplicat ira doloris, & quasi cæca furore, iam non aspiciit vulnerantem: sed quicumque ante oculos eius occurrerit, siue homo, siue alterum animal, quasi authorem vulneris sui dilaniat: sic & ille delusus à Magis, iram suam super paruulos infundebat. Dicebat enim cogitans in furore: Certè Magi inuenerunt puerum illum, quem regnaturum dicebant, & aut aurum acceperunt à parentibus eius, aut largis promissionibus sunt placati, ideo ad me reuersi non sunt. Nam rex quicquid aduersus regnum suum putauerit, totum verum æstimat. Animus eius semper suspectus est, regni zelo repletus. Dum omnia timet, omnia suspicatur. Facile credit quicquid fuerit suspicatus. Sicut vir si zeler vxorem, aut vxor virum, omnem auditionem turpem credit de illo: et si non sit auditio ipsa digna & idonea ut credatur, tamen fidem auditionis zelus commendat. Ideo ergo forsitan talia dicebat apud se: Quis est puer ille, qui, antequam nascatur in terra, iam apparet in cælo? Necdum seipsum ostendit, & iam omnes ipsam querunt. Er necdum terrenum populum habet, iam militiæ cælestes stellarum illi ministrant. Quis est ille, qui antequam mecum pugnet, iam me vincit: antequam vincat, regnat: antequam regnet iam dominatur? Quid putas facturus est ille homo in regno meo, si creuerit? Ego & dona hominibus spargo, & gladium porto, ut qui non timer, vel diligit, qui non diligit, vel timeat. Ille nec populum habet, nec diuitias congregauit: & quomodo sine auro diligitur, & sine ferro timetur? Sic misit & interfecit omnes paruulos, ut vnum inueniret in omnibus. Sed nec vnum inuenit in omnibus, & omnibus vitam æternam præstitit propter vnum. Ipse se fallere voluit, qui inter homines Deum quærebat tenere. Quid agit insensata ira tua Herodes? Si non credis verbis quæ Magi dixerunt de rege futuro, quare sine causa infans in pueros? Si autem credis verum esse, quod dictum est de puero & de stella, iterum dico, quare sine causa infans in pueros? Nunquid potes tu mutare sententiam Dei, aut perdere illum, quem Deus defendit? Sed quid mirum, si Herodes homo iniquus putabat se posse mutare consilium Dei? Ipse denique sapientissimus Salomon, quum propter peccatum suum audisset à prophetis, Hierobeam regem futurum, posuit persequi eum, putans posse illum perdere, quem Deus protegit: quia zelus sapere nescit, & ira non potest habere consilium. *Vox in Rhama audita est.* Rhama ciuitas erat Saul. Saul autem erat de tribu Benjamin. Benjamin verò filius erat Rachel,

1. Reg. 11.

cuius monumentum erat iuxta Bethlehem, vbi hæc agebatur mala. Quoniam ergo in Bethlehem interficiebantur paruuli, vbi erat monumentum Rachel, ideo Rachel introducitur plorans. Quamuis autem Rhama non esset prope Bethlehem, tamen dicitur: vox in Rhama audita est: quoniam Rhama Hebraicè interpretatur excelsum. Ideo dixit, vox in excelsis audita est, quoniam de morte innocentium mittebatur ad cælum, ideo audiebatur in excelsis. Sic enim ait Salomon: Vox pauperis penetrat nubes, & non discedit, donec audiatur. Sic & pauper quando violentiam patitur à potente, etiam si non est ausus vociferare, sed latenter lachrymatur, tacitus clamor eius in excelsis auditur: quia non magnus clamor velociter à Deo auditur, sed iustus. Quod ait, ploratus fletum paruulorum ostendit: quod autem dixit, vlulatus matrum significat lamentum. Plorabant enim paruuli, separabantur à matribus: vlulabant matres, quia desolabantur à filiis, & quasi viscera earum separabantur ab eis. Et erat videre maiorem dolorem in matribus remanentibus, quam in paruulis morientibus. Paruuli enim vnum patiebantur dolorem, quia separabantur à matribus, & non quia ducebantur ad mortem. Nec enim sciebant adhuc mortis timorem. Matres autem duplicem: vnum quidem, quod videbant paruulos suos interfici: alterum, quod ipse desolabantur à filiis: in paruulis mors eorum beata finem faciebat doloris: in matribus autem paruulorum memoria memoria semper reparatio erat doloris. Post hæc autem dignam pœnam Herodes suscepit. Nam filios suos tres interfecit, & non interfecit ab alio vidit occidi, ut ne vel paternam super illos pietatem demonstraret in luctu, sed ipse occidit, ut & filios perderet, & de morte eorum crimen acquireret. Viscera sua laniabat in filiis, & dolorem eorum non sensit. Ut quemadmodum paruuli mortem suam non senserunt propter infantiam: sic & ille dolorem viscerum suorum non sensit propter infantiam. Deinde ipse multis doloribus apprehensus est, sicut refert historia, quam legum est narrare. Quot enim membra corporis habebat, tot doloribus torquebatur. Et quia multoties mori non poterat, qui multos occiderat infantes: propterea vindicta morientium plurimorum in plurimis ei doloribus reddebatur. Item quando vidit se prope mortem, sciens quia odibilis erat apud omnes Iudeos, & quia mors illius multis gaudium erat factura, congregauit omnes principes Iudeorum, & iussit, ut quum ipse mortuus fuisset, omnes occiderentur, ut in morte eius omnes ciuitates lugerent: et si non propter amorem illius vel saltem propter suum dolorem. Et hoc consilio Dei factum est. Quando enim Magi annunciauerunt de stella regis futuri, omnes principes consenserunt Herodi, ut requirerent puerum, & occideret, hoc vnde scimus? Primum, quia dicit scriptura: Turbatus est Herodes, & omnis ciuitas cum illo. Deinde ipsa verba angeli hæc demonstrant: dicentis: Accipe puerum, & matrem eius, & reuertere in terram Iuda: defuncti sunt enim, qui quærebant animam pueri. Non dixit, Mortuus est, qui requirebat animam pueri: sed, mortui omnes, qui requirebant animam pueri.

S. AVG.

S. AVGVST. EPISCOPI
Hæponen. in eodem festo Homil. 1.

Sermo 8.
de Satisfac-
tione Lona-
nienf.

Math. 2.

Mat. 2.

Redimus Iudæis, quia notus aliquando in Iudæa Deus, & ipsi id negant, propter quod credimus, quia non patrem nouerunt, qui filium negant. Vnum dominum communis natura testatur, quia vnus est mundus. Vnum Deum significat, quia vna est fides noui, & veteris testamenti. Vnum spiritum sanctum gratia testatur, quia vnum baptismum in nomine trinitatis, dum Prophetæ dicunt, Apostoli audiunt. Vnum Deum Magi crediderunt, auram, thus, & myrrham supplices ad Christi cubacula detulerunt. Aurum, & thus, & myrrha, pastores, Magi, machæra, ut cruentis victimis infantium æterna repleantur altaria, vbi cum paruuli victimantur, matres miseræ lamentantur. Nascente domino, luctus cœpit, non cælo, sed mundo. Indicitur matribus lamentatio, angelis exultatio, infantibus transmigrationo. Deus est, qui natus est, innocentes illi debentur victimæ, quæ venit damnare mundi maliciam. Agnelli debent immolari, quia agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi. Sed oues vlulat matres, quia agnos perdunt sine voce balantes. Grande martyrium, crudele spectaculum. Eximitur machæra, & nulla interuenit causa. Sola stridet inuidia, cum qui natus est, nulli faciat violentiam. Sed oues cernimus matres, quæ superat agnos lugentes. Vox in Rama audita est, ploratus, & vlulatus magnus. Pignora sunt non credita, sed creata, non deposita, sed exposita. Testis est ipsa natura, quæ pugnat in martyres, cum tyrannus iactaret infantes. Mater crines capitis dissipabat, quæ ornamentum capitis amittebat. Quantis modis infantem volebat abscondere, & ipse se infantulus publicabat. Nesciebat tacere, quia necdum didicerat formidare. Pugnat mater, & carnifex, ille traherat, illa tenebat. Ad carnificem mater clamabat, Quid speras à me, quem genui ex me? Vterus genuit, non mansit ille, cum vixit, vbera mea frustra lacte contorquet, caute portauit, quem à te video manu crudeli iactari. Modo cum effuderunt viscera mea, & tu elidis ad terram. Alia acclamabat mater, cum exactor latro non compelleret simul occidi cum paruulo matrem, ut quid me dimittis inanem? Si culpa est, mea est. Si non est crimen, iunge mortem, & libera matrem. Alia dicebat, Qui queritis? Vnum queritis, & multos occiditis, & ad vnum, qui vnus est, attingere non potestis. Alia contra clamabat. Veni iam, veni saluator mundi. Quandiu quæteris, nullum times, videat te miles, & nostros non occidat infantes. Miscebatur lamentatio matrum, & ad cælum transibat oblatio paruulorum. Sed ille, qui agnum tentauit, ipse per Herodem agnulos iugulauit. Manet auctor, & ministro supplicium, diaboli, & Herodis iudicium: cum ista resurrectio cœperit mortuorum. Herodes, quid putas acturus eris, quando contra te tantorum classes infantium iudicialè cœperint exercere litigiū? Inuenies claram linguam, magnam vocem, mensuram perfectam, omnes inuenies candidatos, in mensuram ætatis plenitudinis Christi fulgentes. Cum stare cœperint ante eum, quem putaueras occidendum, pro quo fuderunt sanguinem preciosum. Ipsum videbis throno igneo præsedentem, illos solum dominicum circumdantes,

Eph. 4.

propter candidam ætatem & sanguinem passionis. Quid acturus es, quid dicturus? Tacebis reus, dum tantus cantabit exercitus sanctorum, Vindica sanguinem femorum tuorum, qui effusus est. Introceat in conspectu tuo gemitus compeditorum, ipso iuuante, qui cum patre, & spiritu sancto viuunt, & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

Apo. 6.
Psal. 27.

EIVSDEM IN EODEM
festo, Homil. 2.

Ser. 9. de
Sanct. dubi-
tant Lona-
nienf.

Michea. 5.

Christo igitur secundum prophetiæ fidem nato in Bethlehem Iudæ, temporibus Herodis regis, de Orientis partibus aduentantes quidam viri ex Magorum gente, percontantur ab Herode, vbi nam esset rex, qui nuper natus est Iudæorum, affirmantes vidisse se stellam eius in Oriente, quæ sibi etiam dux itineris extitisset: causam vero tantæ properationis adorandi ac venerandi nuper editi regis esse. Quibus ille auditis, incredibiliter deterreretur, timens, & verens ne status sui periclitaretur imperij, Aduocatis, accersitisque legis doctoribus, requirens percotatur vbi nam Christum nasci sperarent. Ut verò ex Michea oraculis locus natiuitatis eius apud Bethlehem designatus est, vno præcepto rex omnes lactantes pueros, non solum apud Bethlehem, sed & in omnibus eius finibus à bimis, & infra, secundum tempus, quod explorauerat à Magis, interim iubet, si quo modo etiam Iesum cum æquæuis posset extinguere. Sed præuenit regis insidias puer abductus in Aegyptum, parentibus de dolo regis angelo prænuiciante communitis. Deceptus itaque Herodes rex, & illusus à Magis, mittit in Bethlehem, & in omnes fines eius, ut interficiantur pueri à bimatu, & infra. Occiduntur pro Christo paruuli, pro iusticia moritur innocentia. Quam beata ætas, quæ necdum Christum potest loqui, & iam pro Christo meretur occidi. Nondum opportuna vulneri, & iam idonea passioni. Quam feliciter nati, quibus in primo nascendi limine æterna vita obuiam venit. Incurrunt quidem inter ipsa primordia acceptæ lucis periculum, & finem salutis, sed de ipso protinus sine capiunt principia æternitatis. Immaturi quidem videtur ad mortem, sed feliciter moriuntur ad vitam. Vix dum gustauerant præsentem, statim transeunt ad futuram. Nondum ingressi infantia cunas, & tam perueniunt ad coronas. Rapiuntur quidem à complexibus matrum, sed redduntur gremiis angelorum. Nihil ergo egisti ferocissimæ austeritatis audacia, potes martyres facere, Christum non potes inuenire. Putabat se infelix tyrannus domini saluatoris aduentu regali folio detrudendum. Sed non ita est. Non ad hoc venerat Christus, ut alienam gloriam inuaderet, sed ut suam donaret. Non, inquam, ad hoc venerat Christus, ut regnum terrestrè præriperet, sed ut cælestè donaret. Non venerat ad potestates, dignitatesque rapiendas, sed ad contumelias, & iniurias perferendas. Non ad hoc venerat, ut sacrum illud caput ad didema gemmatum, sed ut ad coronam spineam præpararet. Non, inquam, ad hoc venerat, ut constitueretur supra scepra magnificus, sed ut crucifigeretur illusus. Nascente ergo domino, conturbatur Herodes, & omnis Hierosolyma cum eo. Quid mirū, si pietate nascente, per-

L L 3 turbetur

Matth. 2.

turbetur impietas: Ecce iacentem in præsepio per-

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 3.

Ser. 10. de Sanct. reis. Eius à Loran. ut scribitur in Serm. 236. de Temp. & ex alijs.

HO die, fratres charissimi, natalem illorum in-

Ibidem.

sequitur, aliquid de substantia sua tulerit, maius

Matth. 14. Apoc. 14. Matth. 8.

Matth. 14. Apoc. 14. Matth. 8.

De verbis do. min. Ser. 6. In lib. 5. 7. Ho. hom. 3.

De verbis do. min. Ser. 6. In lib. 5. 7. Ho. hom. 3.

De verbis do. min. Ser. 6. In lib. 5. 7. Ho. hom. 3.

De verbis do. min. Ser. 6. In lib. 5. 7. Ho. hom. 3.

1. Tim. 6.

Matth. 25.

Serm. 11. de Sanct. Reis. Eius à Loran.

Apoc. 6.

Psal. 109.

elidat inopia. Malus autem homo, & cum affer-

EIVSDEM IN EODEM festo, Homil. 4.

Quotiescunque, fratres, sanctorum martyria

peccatoribus Christi sanguis effunditur. Conuen-

1. Cor. 11.

Martyres orant Deum.

Apoc. 6.

Matth. 5. Sancti in conspectu Dei consistunt.

Apoc. 6.

Sancti ante extremum diem beatitudinis fruuntur. Esai. 61. Apoc. 6.

ctis, veluti quilibet paterfamilias habens multos filios, singulisque de agro reuertentibus & rogantibus, vt cibum sibi tribuat, respondet, Refectio quidem vestra parata est, sed expectare fratres vestros, vt, cum in vnum positi fueritis, omnes in commune comedatis, & epulemini gaudentes, quia interficiendi sunt & illi vel aperto scilicet martyrio, vel occulto. Dicit ergo illis vindictam postulantibus post datum munus, vt quiescant, atque sustineant, donec compleatur numerus confessorum illorum. Videtis igitur quoniam propter nos martyrum vindicta differtur. Dum enim nos retardamus, horum sanguis inultus est. Sed hoc contingit nostra desidia, qui non sicut dictum est, religiose viuimus: qui non pie, sicut congruit, operamur. Nam, si bonorum operum ad dominum iusticia nostra praeceperet, iam confessorum numerus, qui expectatur, esset completus. Nulli autem dubium est vindictam post iudicium martyris percepturos, qui etiam ante iudicium praemiis celestibus honorantur. Vnde oportet, fratres charissimi, quia primitias martyrum hodierna festiuitate veneramus, vt de aeterna, quae in caelis est, martyrum festiuitate sedule cogitemus, eorumque vestigia, in quantum possumus sequendo, & ipsi eiusdem festiuitatis supernae participes existere curemus testate Apostolo, Quia si socij passionum fuerimus, simul & consolationis erimus, nec tam de morte eorum lugeamus, quam de iusta palmae perceptione laetemur. Siquidem singulos eorum, cum per tormenta pellerentur ex hac vita, Rachel gemitura, id est, ecclesia demit luctu, lachrymisque persequitur: sed iam hinc expulsos superna Hierusalem, quae est mater omnium nostrum, mox in aliam vitam obuiis leticiae ministris, excepit, atque in gaudium domini sui perpetuo coronandos introduxit. Vnde dicit Ioanes, Stabant ante thronum in conspectu agni amicti stolis albis, & palmae in manibus eorum. Stant enim modo ante thronum Dei coronati, qui quondam ante thronum iudicum terrenorum iacebant poenis astricti. Stant in conspectu agni nulla ratione illic a contemplanda eius gloria separandi, a cuius hic amore nec per supplicia poterant separari. Stolis fulgent albis, & palmae in manibus habent, quia praemia in operibus habent, dum corpora quae pro domino ignibus vtilari, ac bestiis dilacerari, flagris absumi, per precipitia dissolui, vngulis abradi omnimodo poenarum genere passi sunt dissipari, per resurrectionem glorificata recipient. Et clamabant, inquit, voce magna, dicentes, Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Magna voce salutem Deo decantant, qui magna gratiarum actione recolunt, non sua se virtute, sed ipso auxiliante, tribulationum impugnantium superasse certamina. Dicit iterum eorum & praeteritos agones, & coronas describens perpetuas, Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippe martyres in sanguine agni lauerunt, dum membra sua, quae oculis insipientium visa sunt poenarum squalore foedari, sic potius pro Christo sanguine ab omnibus mundauerunt contagis, in super & beata immortalitatis luce digna reddidere, quod est etiam lotas habuisse stolas in sanguine agni. Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt die ac nocte in templo eius. Non est laboriosa, sed amabilis & optanda serui-

1a. Cor. 11.

Hier. 31.

Matth. 2.

Apo. 7.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

tus in Dei laudibus perpetuo assistere. Dies quippe, & nox non vicissitudinem temporis proprie sed perpetuitatem tropice significant. Nox enim non erit illic, sed dies vna melior in atrijs Christi super millia. In qua non plorat Rachel filios suos, sed absterget Deus omnem lachrymam ab oculis eorum, datque vocem leticiae, & salutis aeternae in tabernaculis iustorum, qui viuunt, & regnat Deus, &c.

HILARII ARELATENS.

Episcopi in eodem festo, Hom.

Hodie sacras septem martyrum palmas per vnuerfam ecclesiam fides catholica hostili gladio roborata concelebrat, quos mater gloriosis luctibus honorabilis in gremium diuinae adoptionis inuidenda morte transfudit, & septem pignora in regnum Dei sub vnus diei felicitate paratur, in quorum cruciatibus cum diuersos tormentorum apparatus velut ante oculos nostras lectionis series exposuerit, & auditu ipso terribilia sensibus nostris impresserit, fortasse aliquis secum cogitet, vnde adolescentulorum infirmitas tantum pondus malorum tolerate suffecerit? Id vtique rationis est, quia spiritale bellum non corporis sed animi viribus geritur, & contra interiorum hostem internis magis praesidiis administratur. Sic enim dixit apostolus: habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, id est, in nostri corporis terra vigorem ignem timoris Dei, & preciosam fidei thesaurum possidemus. Bene ergo a domino & conditore nostro circa statum, & conditionem hominis ordinatum est, vt, cum caro, id est, exterior noster etiam si noster, periculis esset expositus, interior, id est, spiritus periclitari non possit inuitus, vt cum corpus ingruentibus hinc inde casibus laedi possit, animus noster si traditus sibi leges non deseruerit, impetrabilis permaneret, vt, etiam si aliquoties visibilis hic huius carnis nostrae humiliationis incurrit seruitutem, nemo tamen mentis possit attingere libertatem. Hinc intelligamus, quanta sit animi dignitas, in quo si prodicionem non operetur voluntas, locum inuenire nequeat impietas. Sed de ipso protinus sine capiti principia aeternitatis: immaturi quidem videntur ad mortem, sed feliciter moriuntur ad vitam, vix dum degustauerant vitam praesentem, & statim transeunt ad futuram. Nondum ingressi infantiae cunas iam perueniunt ad coronas. Rapiuntur quidem a complexibus matrum, sed redduntur gremijs angelorum. Nihil ergo proficis ferocissime, impieratis audacia potes martyres facere, Christum non potes inuenire. putabat se infelix tyrannus domini saluatoris aduentu regali solio derrahendum. Sed non ita est. Non ad hoc venerat Christus, vt alienam inuaderet gloriam, sed vt suam donaret: nec vt regnum terrestre praeriperet, sed vt caeleste conferret. Non inquam venerat ad potestates, dignitatesque rapidas, sed ad contumelias, iniuriasque perferendas. Non ad hoc venerat vt sacrum illud caput ad diadema gemmatum, sed ad coronam spineam praepararet. Non inquam ad hoc venerat vt constitueretur supra saeptra magnificus, sed vt crucifigeretur illusus. Agnoscimus itaque Magorum munerum, mysteria esse fidelium, illud quoque quod per aliam

Psal. 31.

Hier. 31.

Apo. 11.

aliam viam reuerſi sunt, intelligamus vtilitari, ac saluti nostrae peculiarius conuenire. Via enim immutatio, vita intelligitur emendatio. Nos quoque per alias incedimus vias, quando veterem abnegamus hominem, quando superbiam suscepta humilitate deponimus, quando ad patientiam ab iracundia mentem deflectimus, quando veteres voluntates & consuetudines pristinas ac desideria antiqua damnamus. Ad vitam vtique aliam transimus, quando vnuerſas concupiscentias honestatis ac paupertatis honore calcamus, quando castitati luxuriam subiugamus, sinistrae semitas relinquentes, dextro tramite iter spirituale conficimus. Nescio autem charissimi, cur nobis vitiorum, ac superbiae itinera aspera, & confragosa magis placeant, cum vnguis humilium via molles, plana, atque directa sint. Vbi est enim humilitas, ibi requies, ibi tranquillitas, ibi omnis serenitas: dum ipsa enim sibi placita, atque placata est, etiam si qua tribulatio, si qua tempestas oborta fuerit, nihil in ea rectum, nihil sublime, nihil oppositum inuenit vbi illud impetum. Si quid itaque ex aduerso irruerit, totum post se humilitate mitigatur, ac vincitur, sicut in planis litioribus sine aliquo fragore vnda concutitur. Aurarum motus, ferociamque ventorum, montium obiecta suscipiunt, vallium vero subiecta non sentiunt. At vero e contrario viae superbiorum plena sunt offendiculis, plena praeruptissimis praecipitijs. Quia vbi est superbia, ibi est & indignitas, ibi animositas, ibi labor, ibi tribulatio: vt iam ei etiam ante iudicij diem iusta damnatio retribuatur, & improbaeque mentes in semetipsis habeant poenam suam: probabiles vero, & emendatae, in semetipsis inueniunt refecionem vel remunerationem suam. Non itaque est, charissimi, cur interdum domini nostri famularum intolerabilem pronunciamus. Secundum vel lenitatem, vel duritiam morum nostrorum, qualem animum habuerimus, tale super nos iugum domini sentimus. Nemo itaque domini onus esse intolerabile conqueratur, qui duri animi, qui cordis est aspectus, ipse sibi facit durum, atque asperum Christi iugum. Et verè graui premitur sarcina, mens subiugata peccato. Onus verò domini scit releuare, nescit opprimere. Quod si lenis ac iocundum esse volumus, per vias pristinas non ambulemus, sed potius arctam & angustam, cuius finem in latitudinem beatitudinis introducit: hac viatorem suum ad illum vsque perducit, qui est via, veritas & vita. Certum est enim, quia Christi carpinus vias, certum est quod relicto itinere terreno, iter spirituale conficimus, quia do obedientia, & humilitas mentis gubernacula moderantur, quando terrenis cupiditatibus repudiatis, spes futurorum illuminatam occupat mentem, quando illam bonorum caelestem pulchritudinem cordis ima suspirat: per salutiferas inquam gradimur vias, quando anima damnatis omnibus praesentium rerum voluptatibus, id potius cogitat, quando desertura sit tabernaculum corporis sui, cursurumque illud resurrectionis tempore receptura, vt eodem recipiat, prout gessit, siue bonum, siue malum. Cum parissimis angelorum conspectibus offerendi aeterno iudici, rationem sumus de liberis conscientiae reddituri. Remotis enim omnibus probationibus, certum est in die illa ipsum ante se hominem constituendum, & ipsam sibi animam in cordis speculo demonst-

dam, & testes contra eam non desoris aliunde, sed intus de ipsa anima proferendos. Obicienda erunt non aliqua peregrina, sed nimium nota testimonia, id est opera sua. Ordinabuntur ante illam omnia facinora sua, vt eam & conuincat probatio, & confundat agnitio. Quicumque se modo dum licet emendare neglexerit, ante illum caelestem populum primum excepturus erit de confusione supplicium. Quae cum ita sint, bene nobiscum ageretur, si iam nunc sic poeniteremus super malis nostris, quomodo tunc sine vilo remedio poenitebimus. Si sceditates & confusiones nostras quemadmodum tunc visuri sumus, sic eas iam nunc videre & horrere possimus. O si iam nunc vultum illum animae liceret vultu corporis intueri, & conscientiae nostrae faciem in oculorum praesentiam permitteremur adducere? Quod si liceret, nec dici potest quanto studio, quanto metu urgeremur scelerata componere, maculata tergere, vulnerata curare. Ideoque, quia non possumus oculis corporis, inspicimus nos, in quantum possumus, oculis cordis: & vnusquisque conscientias nostras ante conspectum interioris hominis constituamus, ipsi nosmetipsos quotidie castigemus, ipsi nobiscum rationem de quotidiana conuersatione faciamus. Alloquatur se in secretis cordis vnaquaque anima, & dicat: videamus si hanc diem sine peccato, sine inuidia, sine obtrectatione, sine murmuratione transegi, videamus si hodie aliquid quod ad profectum meum, quod ad aedificationem aliorum pertinet, operatus sum. Puto quod hodie mentitus sum, peieravi, ita vel concupiscentia victus sum, nec alicui benefeci, nec praeter timore aeternae mortis ingemui. Quis mihi reddet hanc diem quam in vanis rebus perdidit, quam & in cogitationibus noxijs, pessimisque consumpsi? Ac sic, fratres, de omnibus negligentis nostris compungamur in cubilibus, id est, in cordibus nostris, ipsi nos accusemus, ipsi nos condemnemus quotidie iudici nostro. Et dum in carne sumus, contra ipsam carnem quotidie dimicemus, vineamus voluntates & intentiones nostras, dum venit tempus illud expectatissimum, ac beatissimum, in quo nobis ad seruiendum domino nostro nulla iam obstitat infirmitas, nulla contradicat miseram carnis aduersitas, nulla ulterius remaneat pugnandi necessitas. Veniet inquam tempus illud, quando nulla iam desideretur cibi, somnique refectio, nulla sentiat ieiunij lassitudo, nulla timeatur vel de carne inquietudo, vel de hoste tentatio: sed aduersario in inferni profunda detruso, perseuerant hac primum felicitate, vt incipiamus nec velle ultra peccare, nec posse. Cessante omni iniquitate, omni miseria, omni merore, totum innocentia, totum letitia, totum felicitas possidebit. Nulla inferior miseriam, nullam felicior timebit inuidiam. Quia exinanita penitus omni malignitate, transibit in pectora hominum charitas angelorum, quibus admixti homines iam caelesti recepta carne sine carnis infirmitate, lucis & immortalitatis percipi vnde salgebunt. Ideo nullam ulterius patientur de sempiterna domini virtute fastidium, nullum sub personis laudum suarum exultatione defectum. Habebimus plenam beatitudinem inter illa immensa beneficia Dei nostri, vt nunquam in referenda ei gratiarum actione lassemur, cohaerentes eius effecti, qui regnat in aeternum.

PETRI

omnibus, suis peior, pessimus sibi quem Christus non ut euaderet, sed ne videret, aufugit. In altum tendens, cedit ab alto: cælum pulsans, intrat profundum: in se vadit, qui vadit in Deum: se occidit, qui vitam conatur occidere: quia capi non potest perditione salus, occisione vita, æternitas sine. O ambitio quam cæca semper! O quam semper præsumptio pessima! O quam perdit concessa, qui inconcessa captat! Herodes obsidens terrenum regnum, impugnat cæleste, terrenis inhians, irruit in diuina: ipsamque pietatem tota impietate sectatur. Audierat natum Regem, quæserat ubi, quando, vnde, & ad quid: at qualiter debuerat, non quæsiuit: quia apud illum peccandi amor, amor innocentie non manebat. Destinatus ad scelus, ad piaculum promptus, paratus ad crimen, causas innocentie non requirit, ius abrogat, confundit fas, nefasque: cui nequitia est sodalis, cui odiosa est æquitas, iniquitas semper est amica, qui cædibus viuunt, qui se munit sanguine, qui crudelitatem sectatur, qui de timore stat totum, de amore nil constat. Herodes tunc cæcus sic Christum gladiis quærit, inuestigat cruce, crudelitate rimatur, successorem timens, incessit in authorem: peremit innocentes, volens innocentiam deperire. Rector populi, morum custos, discipline censor, iustitie indagator, æquitatis defensor, seruator innocentie, ampliatur populi, innocentis causam facit innocentium crimen, munus nati natozum vertit in pœnam, authoris ortum, orientum mandat occisum, negocium saluantis, saluandorum iubet esse discrimen. Index audientes vocat, interrogat loquentes, negantes arguit, virget reos, percussit noxios, conscios corripit, addicit complices, sententia dat detectos. Infantes quid? Quorum lingua tacuit, oculi nil viderunt, nil audierunt aures, manus nil fecerunt, & quibus actus nullus est, vnde culpa? Sumpserunt mortem, qui viuere nescierunt, non tempus affuit, non excusauit ætas, silentium non defendit, quibus apud Herodem solum quod nati sunt, hoc fuit crimine, & re vera, quomodo non redderet nature creditum, à quibus causa exigebatur authoris? Infelix homo, qui sibi ad accusationem parauit omnia: ad excusandum spacium non reliquit, sed totum parauit ad pœnam. Quis excusabit quem pulsat innocentia, infantia impetit, lac ut sanguis accusat? Hoc contra Herodem. At Christus futurorum præsciens, conscius secretorum, cogitationum iudex, mentium persecutor, quare deseruit quos sciebat quærendos esse propter se, & propter se nouerat occidendos? Natus Rex, & Rex cælestis quare neglexit milites innocentie suæ, coætaneum sibi quare contempnit exercitum, quare cunabulis suis deputatas excubias sic reliquit, ut regem solus quæsiturus hostis totum grassaretur in militem? Fratres, Christus non despexit suos milites, sed pronexit: quibus dedit antè triumphare, quam viuere: quos fecit capere sine concertatione victoriam, quos donauit coronis antequam membris, quos voluit virtutibus vitia præterire, antè cælum possidere, quam terram, neque antè humanis inferere quam diuinis. Præmisit ergo Christus suos milites, non amisit: recepit suas acies, non reliquit. Beati, quos martyrio natos vidimus esse, non sæculo. Beati, qui labores in requiem, in refrigerium dolores, mœrores in gaudium commutarunt. Viuunt, viuunt quia verè viuunt, qui pro Christo merentur occi-

di. Beati ventres qui portauerunt tales, beata vbera quæ se talibus infuderunt: beata lacrymæ quæ pro talibus suscipiunt gratia baptismatis contulerunt. Nam diuerso modo, dono vno, in lacrymis suis matres, & sui filij suo sanguine baptizantur. In martyrio filiorum passæ sunt matres, nam gladius filiorum pertransiens membra ad matrum corda peruenit, & necesse est ut sint præmij confortes, quæ fuerunt sociæ passionis. Arridebat paruulus occisori, gladio adiacabatur infantulus, nutricis loco attendebat lactans percussoris horrorem, nescia lucis ætas moritura gaudebat: infans filius omnem hominem non hostem respicit, sed parentem. Matres tulerunt quicquid & angoris extitit, & doloris, & ideo non martyrij gaudio, martyrij lacrymas quæ fuderunt. Hoc loco attendat auditor, attendat ut intelligat martyrium non consistere per meritum: sed venire per gratiam. In paruulis quæ voluntas, quod arbitrium, ubi captiua fuit & ipsa natura? De martyrio ergo demus totum Deo, nil nobis. Vincere diabolus, corpus tradere, contemnere viscera, tormenta expendere, lassare tortorem, capere de iniuriis gloriam, de morte vitam, non est virtutis humanæ, muneris est diuini. Ad martyrium qui sua virtute currit, per Christum non peruenit ad coronam: sed ipse nos cæleste perducit ad pabulum, qui nostro dignatus est iacere in stabulo Iesus Christus Nazarenus dominus noster, qui viuunt & regnant in secula seculorum.

EIVSDEM DE EODEM

Sermo. 4.

Fratres, humani sensus non est, virginei partus ^{Sermo. 51.} aperire mysterium; quod natura non habet, authoris est, non nature, est opus superni spiritus, quod sentire non potest caro; ubi non est humanitatis indicium, ubi deitatis est signum, dicente Propheta; Ipse dominus Deus dabit vobis signum. Ecce Virgo in vtero accipiet. Vbi nil est terreni vsus, est ubi cælestis ordinis totum, quod de mundo non est, mundano intellectui non potest subiacere. Conceptus, qui virginem seruat, partus, virginem qui relinquit, diuinum est, quod generat, non humanum: Deus graditur, ubi vestigium nullo tenus humani transitus inuenitur, consueto deficit, miracula cum geruntur, consuetudines non respiciunt signa, singularitas non admittit exemplum, sicut hodierna pandit lectio, quæ diuina narrat prælia paruulorum. Coorta Regi cohors sua magis præmori quam commori tota gessit: Christo dicati milites coeperunt antè militare, quam viuere, ante pugnare, quam ludere; fundere antè sanguinem, quam lactis vbera perpotare, ardentem animam, mortis corporis non tulerunt, à gremio ad furentes hostium cuneos peruolantes, anticipant virtutibus blandimenta, vulneribus oscula, vnguenta ferro, ut cælum possint antè inhabitare, quam terram; præmia spiritus antè portare, quam carnem, antè referre triumphos Deo, quam perferre hominum nutritura. Verè, verè, fratres, isti sunt gratiæ martyres, consentit tacentes, nescientes pugnat, vincunt in se, moriuntur in conspectu, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantibus. Ergo, sicut virginitas corruptionis nescia contulit honorem matri, sic infantia passio-

ignara

ignara martyrij palmas rapuit, & coronas. Sed quid dicemus, quod Rex ipse, qui stare debuit, fugit solus, & fugit, monente patre? Fugere istud est amoris intimi, non timoris ignavia. Si stetit Christus, haberet eos synagoga filios, hos Ecclesia martyres non haberet.

BEDAE VENERABILIS

presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Ecce angelus domini apparuit. Ioseph significat doctores. Maria Ecclesiam. Ægyptus verò quæ tenebræ interpretatur, significat istam gentilitatem. Et hæc fuga Christi in Ægyptum significat transfugium eius ab Israëlitis populo per prædicatores ad gentes. Herodes verò significat odium Iudæorum; qui nomen Christi delere, & credentes in eum perdere cupiebant: sine hæreticos qui Christum alij in humanitate eius, alij in diuinitate, neque in membris suis occidere quærebant: nox verò significat ignorantiam, quæ Iudæi in errore suo relicti sunt, quando apostoli lucem fidei gentibus intinabant. Et erat ibi, &c. Obitus Herodis significat finem odij Iudæorum, quando ante diem iudicij Christus ad Iudæos per doctores ultimi temporis reuertetur: non, quod gentilitatem relinquat, sed ut in vtriusque regnet. Tunc Herodes, &c. Verisimile est quod postquam Magi nihil renūciauerunt Herodi, eum putasse illos fallacis stellæ visione deceptos, ac se non inuento rege nato, erubuisse reuerrere, & ita timore depulso, aliquod temporis quiescere à persequeundo puero: sed post rebus diuulgatis, quæ in templo factæ dicuntur fuerant à Simeone & Anna sensisse se à Magis illudum, ac deinde ad necem Christi cupiens peruenire, nō solum in Bethlehem, verum in omnibus circa finibus, sicut modum in nullo tenuit, omnes à filio vnus noctis vsque ad filium duorum annorum occidit. Secundum tempus, quod exquirat à Magis, tractans iniquus rex quod possibile esset regi Deo nascenti, cui famulabantur sydera cæli in inualidiore ætate anni vnus vel duorum puer apparere oculis hominum: & rursus si veller paruitate corporis celare ætatem naturæ. Vtrum post annum natiuitatis domini, an duos hanc necem confecerit, non apparet: nisi forte dicamus, quod post annum enolutum & quatuor dies sequentis anni infantes iusserit occidi, ubi dies passionis eorum à Catholica veneratur ecclesia. Tunc adimpletū est, &c. Quæritur quomodo Rachel filios Iudæ, id est, Bethlehæ quasi suos pleret, quæ est mater filiorum Benjamin. Sed respondendum est, siue quod in Bethlehem sepulta sit & inde matris nomen acceperit, siue quod coniunctæ sunt tribus Iudæ & Benjamin per occasionem in Bethlehem finibus occidendorum puerorum ultra terminos Iudæ etiam in Benjamin persequeutionem delatuisse. Rama non nomen loci est iuxta Gabaa, sed interpretatur excelsus, & significat quod lamentatio percussoris longè sit, lateque dispersa. Secundum verò allegoriam Rachel, quæ ovis Dei siue videns Deum interpretatur, significat Ecclesiam, quæ tota mentis intentione Deum videre cupit: & ipsa est ovis centesima, quam pastor bonus relictiis in cælo, pastor bonus quærebat in terra. Interfectio paruulorum

occisionem significat martyrium Christi, quos Ecclesia plorans, non vult temporale consolationem accipere, quia ad istud seculum non sunt reuersuri, qui semel sunt cum Christo coronati: siue interfectores martyrum deplorat, quos primum in filios habere desiderabat. Et non sunt, id est, ad vitam destinati. Sed ad æternam damnationem tendunt.

EIVSDEM IN SVPERIVS

Euangelium Homilia.

DE morte preciosa martyrum Christi innocentium sacra nobis est, fratres charissimi, Euangelij lectio recitata, in qua tamen omnium Christi martyrum preciosa mors est designata. Quod enim paruuli occisi sunt, significat per humilitatis meritum ad martyrij perueniendum gloriam, & quia nisi conuersus fuerit quis, & effectus ut paruulus, non possit animam dare pro Christo. Quod in Bethlehem & in omnibus finibus eius occisi sunt, ostendit non solum in Iudæa, vnde ecclesie cepit origo, sed & in omnibus eiusdem ecclesie finibus quacunque per orbem diffusa est, persequeutionem salutem perfidorum, & piorum patientiam esse coronandam. Qui à bimatu occisi sunt, doctrina, & operatione perfectos indicant: qui vero infra simplices, vel idiotas fidei tamen non fictæ constantia fortes æque denūciat. Quod illi quidem occisi sunt, sed Christus qui quærebatur, viuens euasit, in situat corpora quidem ab impijs posse periri, sed Christum, pro quo persecurio tota seruit, nullatenus eis vel viuentibus, vel occisis posse auferri, sed eos veraciter contestari, quia siue viuimus, domino viuimus: siue morimur, domino morimur. Siue enim viuimus siue morimur, domini sumus. Quod iuxta vaticinium Hieremie vox in Rama, id est, in excelso audita est ploratus, & ululatus, manifeste denūciat luctum sanctæ ecclesie, quæ de iniusta membrorum suorum nece gemit, non ut hostes garrulorum vacuum cedere, sed vsque ad solium ascendere superni iudicis: & sicut protomartyris Abel, ita etiã sanguinem cæterorum martyrum de terra clamare ad dominum, iuxta illud viri sapientis: Non despicias preces pupilli, nec viduam, si effundat loquelam gemitus. Nonne lacrymæ viduæ ad maxillam descendunt, & exclamatio eius super deducentem eas? A maxilla enim ascendunt vsque ad cælum, & dominus exauditor non delectabitur in illis. Quod Rachel plorasse dicitur filios suos, nec voluisse consolari, quia non sunt, significat ecclesiam plorare quidem sanctorum de hoc seculo ablationem, sed non ita velle consolari, ut qui seculum morte vicerunt, rursus ad seculi certamina secum toleranda redeant: quia nimium non sunt ultra reuocandi in mundum, de cuius ærumnis semel euaserunt coronandi ad Christum. Rachel namque, quæ ovis, aut videns Deum dicitur, ecclesiam figurate demonstrat, cuius tota intentio ut videre Deum mercatur, inuigilat. Et ipsa est ovis centesima, quam pastor bonus relictiis in cælo nonaginta nouem ouibus angelicarum virtutum, abiit quærere in terra, inuentamque suis humeris imposuit, & sic reportauit ad gregem. Quæritur autem iuxta literam, quomodo Rachel plorasse dicitur filios suos, cum tribus Iudæ, quæ Bethlehem

M M lehem

Iehem tenebat, non de Rachel, sed de sorore eius Lia fuerat orta. Vbi tamen facilis pater responsio, quia non tantum in Bethlehem, verum etiam in omnibus finibus eius pueri sunt omnes trucidati. Tribus autem Benjamin, quæ de Rachel orta est, proxima fuit tribui Iudæ. Vnde merito credi debet, quod plaga crudelissima necis non paucos etiam Benjaminæ stirpis pueros inuoluerit, quos progenies Rachel elata in excelsum voce plorauerit. Potest & aliter intelligi, quia Rachel iuxta Bethlehem sepulta est, sicut titulus monumenti eius manens vsque hodie testatur, ad occidentem ciuitatis ultra viam, quæ ducit Hebron, quod ea, quæ in loco eodem agebantur, ipsa egisse propheticis locutionis modo recte dicatur, cuius corpore & nomine locus ipse fuerat insignis. Quod dominus ipse ne occideretur ab Herode sublatus est à parentibus in Ægyptum, significat electos sapius in malorum improbitate suis effigandos sedibus, vel etiam exilio damnandos. Vbi simul exemplum datur fidelibus ne dubitent rabiem persecutorum, ubi opportunum fuerit, declinare fugiendo, cum hoc Deum, ac dominum suum fecisse meminerint. Siquidem ipse, qui erat suis præceptor, cum vos persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, prius fecit, quod præcepit, fugiendo hominem, quasi homo in terra, quem Magis paulo ante monstrauit stella de cælo. Quod occisis pro domino pueris Herodes non longe post obiit, & Ioseph monente angelo dominum cum matre ad terram Israel reduxit, significat omnes persecutiones, quæ contra ecclesiam erant mouendæ, ipsorum persecutorum morte vindicandas, eisdemque multatis persecutoribus, pacem ecclesiæ denuo reddendam, & sanctos, qui latuerant, ad sua loca fuisse reuersuros. Herodes quoque in diabolo fremuit, aufert sibi iniquitatis suæ regnum in his, qui ad Christum transeunt, ingemiscit. Vnde, si paruulos interficiat, Iesum sibi videtur occidere. Quod vtique sine cessatione molitur, dum primordiis renatorum spiritum sanctum eripere, & quandam tenetæ fidei infantiam tæta extinguere. Possimus quoque odium Herodis, quo perdere Iesum voluit super persecutionibus, quæ apostolorum sunt temporibus factæ, in Iudæa specialiter accipere, quando inualecente inuidia, prædicatores verbi sunt penè omnes expulsi de prouincia, & in gentibus prædicaturi sunt longe, lateque dispersi. Sicque factum est vt gentilitas, quæ per Ægyptum figuratur, peccatis ante tenebrosa lumen verbi perciperet. Hoc est enim puerum Iesum, & matrem eius per Ioseph in Ægyptum transferri, fidem scilicet dominicæ incarnationis, & ecclesiæ societatem per doctores sanctos gentibus committi. Quod erant in Ægypto vsque ad obitum Herodis, indicat figurate fidem Christi in gentibus mansuram, donec plenitudo gentium introeat, & sic omnis Israel saluus fiat. Obitus quippe Herodis terminum inuentionis maliciose, qua nunc contra ecclesiam Iudæa sedit insinuat. Occisio paruulorum, mortem humilium spiritu, quos fugato à se Christo, Iudæi peremere, designat. Quod autem defuncto Herode redit ad terram Israel, fidem seculi denunciat, quando Enoch, & Helia prædicantibus, Iudæi sopita modernæ inuidiæ flamma, fidem veritatis accipient, et bene cum Iudæam deserit, fugere & hoc in nocte dicitur, cum vero reuertitur in illam, non solum fugæ,

sed nec noctis sit mentio: quia nimirum quos ob peccatorum tenebras olim persecutores reliquit, ipsos ob lucem fidei tandem se querentes reuinit. Quod damnato licet Herode Ioseph timore Archelai filij eius in Iudæam, vbi metropolim habebat, ire formidans monente angelo in Nazareth Galiliæ secedit, vltima præsentis ecclesiæ tempora designat, quando pro ea quæ nunc est, vniuersali gentis illius cæcitate qua christianos in quantum valet, persequi non desistit, acrior in quibusdam antichristi persecutio consurgit. Et quidem plurimam ad prædicationem Enoch, & Helie à perfidia conuersis, sed ceteris ad instigatum antichristi tota intentione contra fidem dimicantibus. Pars igitur Iudææ in qua regnabat Archelaus, perfidos antichristi sequaces ostendit. Porro Nazareth Galiliæ quo dominus transfertur, partem gentis eiusdem, quæ tunc temporis fidem Christi est susceptura, designat. Vnde bene Galilæa perpetrata transmigratio, Nazareth hos aut virgultum eius interpretatur: quia nimirum sancta ecclesia quo ardentiori desiderio ab his, quæ in terris videt ad cælestia promerenda transmigrat, eo maiore spiritualium abundantia flore atque germinare virtutum. Vnde oportet, fratres charissimi, quia primitias martyrum hodierna charitate veneramus, de æterna, quæ in cælis est, martyrum festiuitate sedulo cogitemus, eorumque vestigia in quantum possumus sequendo, & ipsi eiusdem festiuitatis supernæ participes existere curemus, testante Apostolo: quia si socij passionum fuerimus, simul & consolationum erimus. Nec tam de morte eorum lugeamus, quam de iusta palme perceptione letemur. Si quidem singulos eorum cum per tormenta pellerentur ex hac vita, Rachel gemebunda, id est, sancta ecclesia quæ gemit, luctu, lachrymisque profusa est, sed iam hinc expulso supra Hiernusalem, quæ est mater omnium nostrum, mox in aliam vitam obuiis lætitiæ ministris excepit, atque in gaudium domini sui perpetuo coronandos introduxit. Vnde dicit Ioannes: Stabant ante thronum, & in conspectu agni amicti stolis albis, & palmae in manibus eorum. Stant enim modo ante thronum Dei coronati, qui quondam ante thronos iudicum terrenorum iacebant penis artium. Stant in conspectu agni nulla ratione illic à contemplanda eius gloria separandi, à cuius hic amore nec supplicio poterat separari. Stolis fulgent albis, & palmas in manibus habent, quia præmia in operibus habent, dum corpora, quæ pro domino ignibus, & bestis dilacerata, flagris absumi, per precipitia dissolui, vngulis abradi, omnimodo poenarum genere passi sunt dissipari, per resurrectionem glorificata recipiunt. Et clamabant, inquit, voce magna dicentes: Salus Deo nostro, qui sedet super thronum, & agno. Magna voce salutem Deo decantant, qui magna gratiarum actione recolunt, non sua se virtute, sed ipso auxiliante tribulationum impugnantium superasse certamina. Dicit iterum eorum & præteritos agones & coronas describens perpetuas: hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt stolas suas, & dealbauerunt eas in sanguine agni. Stolas quippe martyres in sanguine agni lauerunt, dum membra sua, quæ oculis insipientium visa sunt poenarum squalore foedari, sic potius fuso pro Christo sanguine ab omnibus mundanerej contagiis insuper & beata immortalitatis luce digna reddidere, quod

quod est loras etiam dealbasse stolas in sanguine agni: Ideo sunt, inquit, ante thronum Dei, & seruiunt ei die, ac nocte in templo eius. Non est laboriosa, sed amabilis, & optanda seruitus, in Dei laudibus perpetuo adfiteri: dies quippe & nox non vicissitudinem temporis proprie, sed perpetuitatem tropicè significant. Nox enim non erit illic, sed dies vna melior in atrijs Christi, super milia in qua non plorat Rachel filios suos, sed absterget Deus omnem lachrymā ab oculis eorum: dabuntque vocem lætitiæ & salutis æternæ in tabernaculis iustorum, ei qui viuit & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

HAYMONIS EPISCOPI Halberstat. superioris Euang. expositio.

Angelus Domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius. Iste locus hæret superiori libro. Matthæus euangelista dicit, quod Magi per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Cum illi recessissent, per aliam viam non per istam per quam venerant. Ecce angelus domini Gabriel videlicet, minister dominicæ incarnationis, apparuit Ioseph in somnis, qui vir iustus erat, & manifestiori reuelatione non indigebat, idcirco loquutus est ei angelus in somnis. Spiritualiter autem per hoc quod in somnis apparuit ei signatur, quod illi qui seruiunt Deo, meretur habere angelorum custodiam sibi presentem adesse, & illi tales possunt dicere cum ecclesia: Ego dormio ab actione huius seculi, & cor meum vigilat in Dei omnipotentis seruitio. Surge dixit quia dormiebat. Qui surgens à somno, accipit puerum, & matrem eius, & fugit in Ægyptum nocte, quia volebat sciri à populo. Quod Dominus Iesus in græte perfecta præceptorum erat verbo credentibus in se: hoc ipse in infantia positus, primus impleuit opere. Et hoc quod Lucas dicit, quia cepit Iesus facere, & docere. Primus fecit, postea docuit. Quod erat præceptorum electis suis: Si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, hoc ipse primum impleuit, quia fugit persecutorem suum Herodem, vt daret exemplum suis fidelibus, ubi opportunum fuerit fugiendi insidias hostium, non imputabitur eis in culpam, quia caput eorum Christus primum hoc egit. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis. Quantum temporis ibi moratus fuerit, Euangelista tacet, & ideo taceamus nos. Secundum literam ita factum est, sicut hæc verba euangelistæ testatur, sed videamus quid spiritualiter significant. B. Ioseph, qui ducatum præbebat beatæ Mariæ, signat ordinem prædicatorum: Apostolorum scilicet, & cæterorum doctorum. Maria signat ecclesiam, quæ apostolis subiecta fuit in fide. Puer id est, Dominus Iesus quid aliud quam mysteria incarnationis suæ? Ægyptus quæ interpretatur tenebra, vel mætor, signat gentilitatem, quæ in tenebris ignorantia, & infidelitatis, & peccatorum manebat. Herodes, qui pueros occidit, & Dominum Iesum Christum in Ægyptum fugauit, signat Iudæos. Odium Herodis, signat odium Iudæorum, quod habuerunt contra Christum, & contra apostolos illius, qui valuerunt Christum interficere, id est, nomen Christi de terra delere, dicentes. Mittamus lignum in panem eius, id est, lignum crucis in carnem eius, & eradamus eum de terra viuentium. Per hoc quod

B. Ioseph relinquens Iudæam, cum puero, & Maria in Ægyptum secessit, præfiguratur iam quod sancti prædicatores apostoli scilicet & apostolici viri, cum Maria, id est cum ecclesia sibi subiecta, & cum puero, hoc est, cum euangelica prædicatione, & fide Dominicæ incarnationis recessuri erant à populo Iudæorum, propter illorum perfidiam, & transituri ad populum nationum, qui per Ægyptum signatur. Et in nocte recessit B. Ioseph. Illa nox signat incrudelitatem Iudæorum. Per hoc ergo, quod in nocte recessit Ioseph præfiguratur iam, quia in nocte infidelitatis & in tenebris peccatorum relicti erant sancti apostoli Iudæos. Vtique ad obitum Herodis fuit in Ægypto B. Ioseph, quia tandiu manebit ordo doctorum in gentibus, donec plenitudo earum introeat, & sic omnis Israel saluus fiet. Obitus Herodis, signat terminum odij Iudæorum, quod habuerunt & habent modo contra Christum & contra ecclesiam. Cum mortuus fuerit Herodes, id est cum mortua fuerit infidelitas in cordibus Iudæorum ad prædicationem Helie & Enoch, tunc reuertetur ad Iudæos Christus cum Ioseph, id est cum ordine prædicatorum. Ita tamen reuertetur vt non deferat gentiles, quia lapis angularis vtrunque populum continet per fidem. Ideo fugit Dominus in Ægyptum vt impleteretur illud, quod per Oseam prophetam prædictum est à Deo patre. Ex Ægypto vocaui filium meum. Sed nihil est: Ex Ægypto vocaui Deus pater filium suum, quando, sicut in sequentibus habetur, venit angelus ad Ioseph, & dixit ei: Surge & accipe puerum, & matrem eius, & vade ad terram Israel. Hoc secundum literam. Sed alio intellectu iterum per Ægyptum intelligamus hunc mundum. Tunc namque de Ægypto Deus pater vocaui filium suum, quando quadragesimo die resurrectionis eius, nimis mirabili assumptum eum de hoc mundo ad cælum, & collocauit eum ad dexteram suam, vt viam nobis faceret eundi ad patrem, ideo ipse primus præcessit. Tunc Herodes videns quod illusus esset à Magis. Hęc sententia iugiter superiori, ubi dicitur, quod admoniti Magi in somnis ne rediret ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Tunc Herodes videns quod illusus esset, id est deusus à Magis, quia non sunt reuersi ad eum, sicut ipse præceperat, iratus est valde. Et mittens suos milites occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem Iudæ. Interfectio paruulorum non fuit eo anno facta, quo Dominus natus est. Vnde hoc potest sciri? Ex aduentu magorum, qui venerunt tertio decimo die natiuitatis filij Dei ad eum. Si ipsi antea venerunt, sicut tenera est, & antea sunt reuersi ad propria, quam ipsa interfectio fieret, quare celebratur festiuitas paruulorum, ante festiuitatem qua Magi venerunt? Quia post illam facta est completo anno à natiuitate filij Dei, & quarta die sequentis anni adueniente, fuit eadem interfectio peracta. Quare non continuo fecit hoc Herodes, ubi Magi non sunt reuersi ad eum? Quia cogitauit in corde suo, certe falsa visione stellæ delusi sunt illi Magi, non inuenerunt, quod quæsierunt, ideo erubuerunt ad me reueri. Quum autem quadragesimo die natiuitatis suæ filius Dei delatus fuisset ad templum, & munera legalia pro eo fuissent oblata, & Symeō accepisset eum in brachio, & dixisset: Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & Anna prædicasset de eo omnibus, qui expectabant redemptionem

Israel, quum hæc omnia fuissent ad notitiam Herodis perlata, dixit ille: Certè vetù est, quod Magi dixerunt, Tunc forsitan accidit aliqua aduersitas in regno suo ideo non potuit perficere, quod cogitabat. Quum autem vnus annus dominicæ natiuitatis pertransisset, & tres dies sequentis anni, timens regnum amittere propter regem natum, qui nunciatus fuit à Magis occidit omnes pueros, qui erant in Bethlechem, & in omnibus finibus eorum, vt saltem potuisset inter illos eum necare. Cogitauit autè perfidus ille in corde suo. Certè ille puer, qui fuit tantæ potentæ, vt stellam nouam in ortu suo produceret, & per eius ducatum Magos ad se adorandum à finibus terræ adduceret, bene potest se in staturam pueri duorum annorum facere, vel etiam in similitudinem pueri vnus anni, etiam vnus noctis. Et ideo iussit interfici omnes pueros à bimatu, & infra. hoc est à puero duorum annorum vsque ad puerum vnus noctis, vt inter illos interficeretur Dominus Iesus Christus. *Secundum tempus stellæ, quod exquiserat à Magis.* Spirituualiter mors paruulorum signat preciosam mortem sanctorum, de qua scriptum est: Preciosa in conspectu Domini mors, &c. Quod paruuli occisi sunt demonstratur, quia nemo potest animam suam ponere pro Christo, nisi innocens, & humilis. Iuxta quod dicit: Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis, &c. Illi qui bimii occisi sunt, signat sanctos martyres, qui duo habuerunt, intellectum, & operationem sanctam. Qui verò infra occisi sunt, id est aut vnum, aut dimidium annum habentes, aut vnam noctem, signant eos, qui tantummodo simplicem fidem habentes, tradiderunt corpora sua ad supplicia pro Christi nomine, & ab eo coronati sunt. Mira res, Christus, qui quærebatur euasit, & paruuli occisi sunt. Præfigurabatur per hoc, quia sancti Dei licet corpore interficiendi essent à suis persecutoribus, tamen Christus nullo modo posset in cordibus illorum interfici, quibuscūque enim modis interfecit fuissent, Christus ab eorum cordibus non potuit auferri. In Bethlechem interfecit illi pueri, & in omnibus terminis eius: Bethlechem, quæ interpretatur domus panis, signat hinc primitiuam ecclesiam ex Iudæis, quæ fundata est ab apostolis, & à Christo in fide. Per hoc quod non solum in Bethlechem sed circa montes, & in finibus eius interfecit paruuli, præfiguratum est, quia non solum in Iudæa, vbi cepit origo ecclesiæ, persecutio malorum hominum erat desinitura, sed etiam vsque ad fines terræ ventura, & sanctorum patientia remuneranda: seu etiam in omnibus finibus ecclesiæ, id est, in omnibus partibus mundi. *Tunc impletum est, quod dictum est per Hieremiam prophetam dicentem. Vox in Rhama audita est ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios suos.* Rhama locus est iuxta Gabaa ciuitate: in Saulis, sed hic non ponitur pro loco, sed pro interpretatione nominis. Rhama namque interpretatur excelsum. *Vox in Rhama audita est, id est, in excelsis, morientiu, patrum, matrum, propinquorum: vox in magno fletu prolata est vsque in celum. Quæ vox: Ploratus, & ululatus. Rachel plorans filios suos.* Quæritur quare Rachel dicitur plorasse filios Iudæ quasi suos, cum de Lya natus sit Iudas, cuius stirps Bethlechem inhabitat: de Rachel Benjamin, qui habitat in Israel. Duobus modis soluitur hæc quæstio. Rachel sepulta fuit iuxta Bethlechem, & ideo propter vicinitatem sepulchri illius

Hier. 3. & 31.

appellabatur eam filiorum Iudæ matrè, quæ mater terra illorum fuit. Vel aliter, Tribus Iudæ & tribus Benjamin semper iunctæ fuerunt, & quando perrexerunt in captiuitatem simul perrexerunt, & quando de captiuitate reuersi sunt, simul reuersi sunt, quado erat læticia in Iuda, erat in Benjamin, & quando erat in Benjamin, erat in Iuda. Et Herodes præceperat non solum in Bethlechem interfici pueros, sed etiam in finibus eius. Per hanc occasionem intelligimus multos, etiam de filiis tribus Benjamin, fuisse trucidatos: Ideo dicitur plorasse Rachel filios suos, quando homines stirpis illius plorabant. Nam mille anni erant, ex quo illa facta erant. Et ideo per Rachel possumus intelligere homines stirpis illius, sicut diximus, qui plorabant filios suos, quos videbant interfici, *Et noluit consolari, quia non sunt,* subauditur mortui. Dupluciter hoc intelligamus secundum literam. Quidam erant tunc in populo Iudeorum, qui sciebant Christi aduentum imminere, quia videbant reges defecisse de tribu Iuda, & videbant alienigenam Herodem regnare. Qui licet deflerent per compassionem mortis interfectiones filiorum suorum, tamen in hoc gaudebant, quia sciebant eos æternaliter cum Christo regnatos, pro quo interficiebantur. De istis dicitur: *Et noluit consolari: quia non sunt,* subauditur mortui. Licet mortui sint carne, viuunt anima cum Christo. E contra erant insipientes, & idiotæ, qui nesciebant aduentum Christi imminere, qui videbant filios suos interfici ab impiissimo Herode, putabant eos æternaliter perituros: sicut moriebantur carne, ita credebant, quod morerentur anima. De istis potest intelligi, quod dicitur: *Et noluit consolari, quia non sunt* videtur cum Christo, sed æternaliter perituri. Spirituualiter Rachel quæ interpretatur ouis, siue videns Deum, Ecclesiam signat, quæ ouis centesima appellatur, quam bonus pastor venit querere, & in ueram in humeris posuit, & sic reportauit ad gregem. Ipsa etiam dicitur videns Deum, quia in præfenti seculo videt Deum fide, & dilectione, & ad hoc laborat semper, vt Deum mereatur videre in æterna contemplatione. Hæc Rachel, id est, præfens ecclesia flet, per affectum compassionis ablationem filiorum suorum, sanctorum scilicet martyrum, quia si fieri posset, vellet eos habere secum. Beatum, scilicet Petrum, & Paulum, vt illorum doctrina, & exemplo plurimi erudirentur. Sed, quia scit eos æternaliter à Christo coronatos, non vult consolari de illis, ad hoc vt, qui semel euaserunt ætumnas huius seculi coronandi à Christo, iterum reuertantur ad vitam ad has miserrimas sufferendas, quas ipsa patitur in præfenti vita. *Defuncto autem Herode.* Iste Herodes miser ante mortem suam, percussus est graui morbo, vt Iosephus narrat, & interfecit quosdam de filiis suis, quosdam autem reseruauit, Archelaum scilicet, Herodem, Philippum, & Lyfaniam. Cum autem appropinquaret morti, vocauit generum suum, & dixit illi: Seio Iudæos de mea morte gauisuros, quia interfecit filios eorum, iube ergo magnum conuiuium præparari, & conuoca omnes principes regni mei ad conuiuium. Expleto conuiuium, mitte omnes in carcerem, & cum spiritum extremum exhalauerit, interfice omnes, vt velint, nolint, Iudæi habeant, quod luceant in morte mea. Postmodum autem cum quadam die purgaret pomum solito more, & vidisset homines decesse,

conuertit

conuertit cultum, quod tenebat, in ventrem, & propria manu se interfecit. *Illo defuncto angelus domini Gabriel apparuit beato Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum, & matrem eius.* Hic datur nobis intelligi, quia non solum Herodes voluit dominum interficere, sed & principes sacerdotum. Postmodum autem per tringinta circiter annos multa Iudæis intulerat, etiam dominum nostrum Iesum Christum persequi non destitit, vnde diuina vltione percussus, exterius quidè lenro igne cremabatur, interius verò vasto incendio cremabatur in tantum, vt omnia viscera eius paulatim defluerent, verenda quoque eius vermibus scaturirent. Hydrophis nanque totum corpus illius arripuerat, inflatio pedum ingens erat, anhelitus quoque fecidus, ita vt aliquis medicorum causa medendi vix accedere posset. Cūque variæ curationes mitterentur, non solum nihil ei proderat, verum etiam magis, ac magis deterior habebatur. Vnde visum est medicis, vt causa lauaminis in dolio pleno olei poni deberet. Quod cum factum fuisset, ita pene dissolutus est, vt etiam ipsi oculi à suis sedibus euellerentur. Vnde in iram commotus, aliquos medicorum coram se interfecit fecit. Sed inter hæc omnia mala, famem, sitimque intolerabilem sustinebat. Et quod grauius erat, omnis cibis potuque in fastidium ei erat. In somnietatem talem sustinebat, vt dies, noctesque perigites duceret. Quod si parum obdormisset tantum phantasia, vt obdormiuisset pœniteret. Cūque tot, ac tantis malis pressus iam desperasset, quinqueagenas dragmas militibus distribuit fecit, famulis quoque, & seruis plurima dona largitus est. Erat autem amicis luctus, inimicis gaudium. Nam in ipsa mortis angustia constitutus duos filios suos, quos in custodia tenebat, occidi præcepit, vt qui extraneis homicida fuerat, in propriis fieret parricida. Sciens autem Iudæos de sua morte gauisuros, vocauit sororem suam Salomen, & virum suum Alexandrum, & ait: Noui Iudæos de mea morte gauisuros, sed honorabiles exequias habere potero ex luctu plangentium. Si vos meis parere vultueritis præcepit, mox vt ego spiritum exhalauero, omnes Iudæos, quos in custodia posui interficite, vt qui nolunt ex mea morte flere, saltem de nece suorum parentum flere cogantur. Igitur non valens tantorum tormentorum poenas ferre, iussit balneum sibi præparari. Quod ingressus, iussit sibi propter intolerabilem famem pomum afferri. Quo allato, iussit sibi dari cultum. Quod acceptum, circumspectis omnibus, ne quis eum prohibere posset ferientis ictum, propria manu vibrauit in pectore. Et ita quidem infelix miseram vitam finiuit. Et tantum ad iustionem eius, omnes proceres Iudæorum interfecit sunt, iusto Dei iudicio exigente, vt qui in nece Saluatoris paruulorum consenserant, simul etiam cum eo terminum vitæ darent. Et ideo ait angelus Ioseph in Aegypto: *mortui sunt qui quærebant animam pueri,* ostendens etiam in necem Saluatoris, vel paruulorum principes Iudæorum consensisse. Notandum, quia quando admonuit angelus Ioseph, vt pergeret in Aegyptum, fuge, dicitur, & hoc in nocte, quando verò remigraturus erat, reuertere, dicitur, in terram Israel, nec fuga, nec nox nominatur. Quia postquam ad optatam patriam sancti peruenierint, nihil triste, nihil superfluum sustinebunt. Quia verò propter persecutionem fugit, & rursus in ter-

ram suam reuersus est, ostenditur propter persecutionem sanctos à suis sedibus fugandos, & rursus in suis sedibus reuocandos. Sicut legimus factum de Athanasio Alexandrino, & Hilario Pictauiensi. *Audiens autem, quod Archelaus regnaret.* Archelaus iste, qui post Herodem successit, frater est illius Herodis, qui cum Pilato in passione domini amicitias iunxit. Sed postea accusatus à Iudæis, ab Augusto Cæsare Lugdunum, quæ est Galliarum metropolis, exilio damnatus, ibi vitam turpiter finiuit. Et interpretatur vincens leo, & signat Antichristum, qui vt leo, terribilis apparebit, ita vt in templo Dei sedeat, ostendens se tanquam sit Deus. In eam partem qua Archelaus regnabat, Christus venire noluit, quia in illis cordibus Christus habitare contemnit, qui Antichristum suscepturi sunt. Post interfectionem Archelai Christus in terram Israel reuertitur, quia post interfectionem Antichristi, Synagoga creditura est, vt ait apostolus: Cū plenitudo gentium subintrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. *Et veniens habitauit in ciuitate suam Nazareth.* Si fixum testimonium postuisset, magis propheta diceret, quam prophetis. Nazarethus quippe sanctus interpretatur. Et omnes prophete sanctum dominum prædicant, in cuius persona ait Dauid: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et iterum: Custodi animam meam de morte. Inuenitur autem hoc testimonium iuxta septuaginta apud Esaiam, vbi dicitur: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Nazarethus dicitur dominus, eo quod Nazareth eius sanctissima conceptione consecrata est.

Rom. 11.

Psal. 15.
Psal. 85.

Esa. 11.

CHRISTIANI DRVTM, in idem Euangelium.

Qui cum recessissent, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph dicens: Sunt aliqui qui volunt dicere, quod in Aegypto Magi ad eum venerint: propterea quia occisio infantum ante celebratur, quam epiphaniarum dies, quod nequaquam esse potest: quia infantes post duos natiuitatis Christi annos occisi sunt. sed & magi in Bethlechem inueniunt dominum, vt certi magis fierent per prophetiam Micheæ de Christo, & euangelium aperte dicit, quia cum illi recessissent, angelus domini monuit Ioseph transferendum puerum in Aegyptum. *Surge & accipe puerum, & matrem eius;* attendendum est, quod non dicat iam coniugem tuam, sed matrem pueri. Puer tribus modis dicitur vno pro ætate & puritate: quia puer à puritate dicitur. Vt Esaias de domino, puer natus est nobis: puer solum pro ætate, vt infans septem annorum. Puer pro obsequio & obediencia: vt dominus ad Hieremiam: puer meus es tu, noli timere; & in libro regum pueri Dauid. Ecce fecit dominus, quod suis postea præcepturus erat; si vos, inquit, persecuti fuerint in ciuitate ista, fugite in aliam, dans exemplum, vt qui pondus persecutionis se posse perferre desperant, non peccent, si secedant in alium locum: tantum caput suum, id est, Christum in sua mente custodiant & ea faciant, quæ ipse præcepit: quia in omni loco dominationes eius: & ipse ubique est, & oculi eius super iustos, & aures eius in preces eorum. Aegyptus, sicut scitis, postquam Iudæi illic habitauerunt, semper fuit domestica Iudæis, & semper Aegyptij Deum Hebræorum timuerunt

muerunt: & ipsos Hebræos venerati sunt. Quapropter vt Iosephus, & alij referunt auctores, sub Philadelpho rege, Onias sacerdos vir bonus & iustus expulsus à Iudæa, templum in Aegypto edificauit, & morem holocaustorum instituit, vt in Iudæa agebatur, ob hanc causam plus placuit Deo in Aegypto ire quam ad alias terras, vbi minus erat religionis: Aegyptus autem à quodam homine Aegypto nomine vocata est, regio cæli imbribus inlucta & pluuiis ignara, solus Nilus eam irrigat sua inundatione. Vnde & ferax frugibus aliis etiã mercibus valde repleta. *Futurum est enim, vt Herodes querat puerum;* futurum, hoc est, venturum, venit à verbo quod est sum; & non habens præsens participium, nisi istud solum, quod est, futurus, *ad perdendum eum.* Hoc apparuit in pueris, quos pro illo occidit. *Qui consurgens accepit puerum & matrem eius,* quando fugit nox memoratur, quando reuertitur nihil tale memoratur. Refertur in ecclesiastica historia Eusebij, quod quando Ioseph ferebat in Aegyptum dominum, transferunt per Heliopolim ciuitatem, & erat in plateis eius Therebinthus miræ magnitudinis, in qua habitatores loci illius diuinabant. Cumque Ioseph cum puero transiret, prostravit se arbor obuiam ei in terram, & iacuit donec perransiret: & iterum erecta, stetit sicut ante steterat. Et eum peruenisset in Aegyptum, vt completeretur quod propheta dixerat, ecce ascendet super nubem leuem, & ingredietur in Aegyptum: & idola Aegypti corruent. Cum transit Ioseph cum puero ante templum, corruerunt omnia idola in terram: vt ostenderetur quia isdem erat Deus, ante cuius arcam Dagon pronus & abscondit manibus & pedibus iacuerat. *Vsq̄ ad obitum Herodis,* scilicet vsque ad tres annos. Et hoc est tempus ablactationis: quo antiqui filios suos ablactabant: & inde separationis faciebant conuiuium, sicut fecit Abraham de Isaac filio suo. Et quanto longiori tempore ablactatus infans vel pecus lacte matris fuerit, tanto melius crescit. *Vt adimpleretur quod dictum est per prophetam,* videlicet Michæam, etiam & hoc Balaam dicit. *ex Aegypto vocauit filium meum.* vno modo intelligitur, de Israel carnali: qui vocatus est per Moysen ex Aegypto: verius autem de domino, qui est naturalis filius. *Tunc Herodes videns quomodo illusus esset à magis,* hoc est expectato vno anno, illusus est. Delusus, est in eo quod dixerant se reuertendos & non sunt reuersi. *Et mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem, & in omnibus eius finibus.* In omnibus finibus, id est in villis, quæ ad eius comitatum pertinebant. sicut tradit, expectauit vt venirent ad solemnitatem, quam illo tempore celebrabant: & tunc cum ibi fuerit, præcepit militibus vt occiderent eos. *A bimatu & infra.* Matus annus dicitur, bi, id est bis, à præposito, id est à duobus annis. *Et infra,* hoc est quominus habuerunt vel vnum annum, vel dimidiũ, vel vnam noctem. *Secundum tempus, quod exquisierat à magis.* Quomodo (vt diximus) vnum annum accepit de magorum dictu: quasi annus quando venissent iam esset, alij expectauit, pro reuersione eorum. *Vox in Rama audita est.* Rama non putamus nomẽ loci esse, sed Rama excelsum interpretatur, quasi dixisset, vox longe lateque audita est. Nã Rama quod in regũ lib. legimus, iuxta Gabaa est. Rachael plorans filios suos. Quomodo Rachael dicitur plorasse illos, qui non fuerunt de sua

progenie sed de alia? Sed sciendum quod Rachael sepulta est in Bethlehem & hoc propheticum more agi dicitur: siue per metonymiam speciem, per id quod continet ostendens, seu etiam quia Benjamin tribus iuncta erat tribui Iudæ: & cum his fuerunt de Bethlehem, occisi etiam: propterea dicitur Rachael plorasse filios suos. *Et noluit consolari, quia non sunt.* subauditur vltra reuocandi in mundum, qui bono exitu habent finitum mundum, seu alio modo noluit consolationem recipere: quia putabat eos perditos fore.

THEOPHYL. EPISCOPI

Bulgar. superioris Euang. expositio.

Digressus autem illis, &c. Vidisti quam ob causam permiserit Deus desponsari virginem? Hic enim apparet, quod à Deo factum, vt diligentem eius curam Ioseph gereret. Non dixit autem, accipe uxorem tuam; sed, *matrem eius.* Nam, quoniam suspicio soluta fuit, & iustus per miracula in partu; probauit ex spiritu esse omnia, non vltra uxorem eius illam nominat. *Et fuge in Aegyptum.* Fugit & dominus, vt credatur, quod reuera homo sit. Nam, si in manus incidisset Herodis, & non fuisset occisus, opinati fuissent incarnatum eum apparet. In Aegyptum autem fugit, vt & illam sanctificet. Duæ enim sunt regiones omnis nequitie officinae, Babylon videlicet, & Aegyptus. Babylonem per magos suscepit adoratem: Aegyptum autem sua presentia sanctificauit. *Et esto illic.* Esto pro eris illic, donec à Deo iussus fueris. Oportet enim nos nihil facere præter diuinam voluntatem. *Vt perderet illum.* Vide incogitantiam hominis, qui laborat, vt diuinam vincat voluntatem. Nam, si quidem non est ex Deo, quid times? sin ex Deo est, quomodo perdes puerum? *Ex Aegypto vocauit filium meum.* Dicunt Iudæi, quod propter populum dictum sit hoc, qui ex Aegypto per Moysen educus sit. Dicimus itaque, & quid nouum, quod per figuram dictum est de populo, impletum autem vere in Christo? Deinde quis est filius Dei? populus ne, qui adorant idolum Beelphegor, & scilicet, an qui re vera est filius Dei? *Tunc Herodes vbi vidit sibi illusum fuisse à magis.* Sicut Deus illi per Pharaonem per Moysen, sic Herodes per Magos: quoniam & Herodes, & Pharaon puericidæ erant. Pharaon masculos Hebræorum pueros in Aegypto occidit, Herodes autem in Bethlehem. *Interfecit omnes pueros, &c.* Ostendit iram contra Magos, qui in nullo offenderant. Quare autem permisi sunt pueri occidi? Vt ostendat Herodes suam malitiam. Sed forte dices mihi, Et quid hoc? Nunquid, vt ostendatur quod non iniuria affecti sunt, sed coronas meruerunt. Omnis enim, qui malum aliquid patitur, vel patitur vt peccata dissoluat, vel vt coronæ augeantur, sicut & illi pueri magis coronati sunt. *Tunc impletum, &c.* Vt ne quis putet, quod inuito Deo, facta sit puerorum interemptio, ostendit quod prænouerit, & prædixerit. *Vox enim, inquit, in Rama audita est.* Rama locus fuit Palestinæ excelsus. nomen enim hoc excelsum significat: fuitque in sorte tribus Benjamin, qui fuit filius Rachel. Rachel autem sepulta fuit in Bethlehem. Dicit igitur propheta Bethlehem Rachel, eo quod in illa sepulta fuit Rachel. fletum autem, & ploratum auditum fuisse in excelsis. Audi igitur prophetam, *Lamentatio, & ploratus,* &

rus, & fletus multus. Rachel plorans filios suos. Hoc est Bethlehem. *Eo quod non sunt.* In hac vita non sunt: quia animæ sunt immortales.

INCERTI SVB NOMINE EUSEBIJ EMISENI EIVSDEM EUANGEL. EXPOSITIO.

Venerant illis diebus Magi ad Dominum, & (sicut Euangelista refert) munera ei obrulerunt: & admoniti ab angelo in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui quum recessisset, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: *Surge, & accipe puerum, & matrem eius, & fuge in Aegyptum.* Dubitari quidem potest, quomodo completis diebus purificationis, in Ierusalem Christum in templo offerri potuit, si statim vt Magi recesserunt, in Aegyptum fugiens abiit: Aut fortasse tandiu Magi in Bethlehem morati sunt, donec simul cum puero, & matre eius Ioseph de Ierusalem post purificationem reuerteretur. Sed melius mihi videtur esse, vt sic dicatur. Qui cum recessisset, aliquando post tempore euoluto, & omnibus quæ secundum legem debebantur expletis, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph, dicens: *Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum.* Adhuc omnia quæ erant: adhuc Herodes Magos expectans, nondum suicordis malitiam reuelabat. Vnde & securè vadunt in Ierusalem, vt legis mandata perficiant. Inde verò in Aegyptum fugere iubentur, vbi Abraham, & Iacob, & filij Israel peregrinati sunt. Hoc enim Propheta prædixerat, dicens: *Ecce dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur in Aegyptum, & conuertent omnia simulacra eius.* Nubes enim leuis, & nullius corruptionis pondere grauis, est virgo Maria, quæ in Aegyptum Christum portauit, vt lux in tenebris luceret, & populus, qui se debat in tenebris, lucem magnam videret. Sunt autem qui etiam ad litteram intelligere velint, vt Christo domino Aegyptum ingresso, mox omnia phana, & simulacra omnia corruissent. Hanc autem Christi persecutionem & Moyses in seipso significauerat. Multa enim sunt, in quibus Moyses Christum significat. Sicut enim Moyses à Pharaone, ita & Christus ab Herode persecutionem passus: & sicut infans propter Christum in Iudæa occisi sunt, ita & in Aegypto propter Moysen in flumine necati sunt. Narrat autem Iosephus quandam sacerdotem, & magum Aegyptiorum prophetasse, quod de Hebræorum gente talis homo nasciturus esset, qui totam terram illam perdere debuisset. Vnde & Pharaoni consilium dedit, vt omnes Hebræorum infantes interficeret. Præcepit igitur Pharaon, vt Hebræorum masculos interficerent, & feminas reseruent. Hoc autem ideo faciebat, vt ille vnus, qui quærebatur, vel sic inter alios occidi potuisset. Eadem autem intentio fuit & Herodis, qui quoniã Christum inuenire non poterat, tot milia puerorum interfici iussit. Illis autem diebus natus est Moyses, de quo longa historia scribitur, quomodo à parentibus occultatus, quomodo in flumen missus, quomodo à filia Pharaonis de aqua susceptus, & in filium adoptatus fuerit, quomodo etiã puella de manibus illius impij sacerdotis, qui eum occidere conatus fuerat, eum liberauit, quando (vt

prædictus historiographus narrat) de capite Pharaonis ludens infantia coronam eiecit. Hæc autem Moyses ideo fortasse prætermisit, ne suum præconium scribere videretur. Veruntamen posita in Pharaone & in exercitu eius completum vidit, quod tunc in illis quæ infans & infans agebat, & significabatur. Sequitur: *Qui consurgens accepit puerum, & matrem eius nocte, & recessit in Aegyptum.* Et erat ibi vsque ab obitu Herodis. Ecce fugit Christus, & in nocte fugit, vt fuga, quæ per se difficilis est, noctis obscuritate difficilior fiat. Si ergo fugit Herodem, quanto magis nos diabolum, & membra eius fugere oportet? Nulla itineris difficultate terreamur: quia melius est duro labore fatigari, quam ab hostibus necari. Arcta enim, & angusta est via, quæ ducit ad vitam. Veruntamen nec semper est fugiendum, nec semper est resistendum, sed pro temporis, & negotij qualitate & hoc, & illud fieri oportet. Nam & sancti aliquando fugiebant, aliquando hostibus sponte occurrebant. Ipse quoque saluator noster, qui nos de ciuitate in ciuitatem fugere præcepit, cum & ipse si vellet, fugere potuisset, sponte sua tempore passionis hostibus occurrit. Non igitur timore mortis, si iustum, & vile fore putamus, sed timore peccandi, & visibiles hostes, & invisibiles fugere debemus. Quare autem Christus in Aegyptum fugerit, Euangelista subiungens ait, *Vt adimpleretur, quod dictum est à domino per Prophetam dicentem, Ex Aegypto vocauit filium meum.* Si enim in Aegyptum non fugisset, ex Aegypto vocari non potuisset. Sic enim impleta est propheta, & vtilitas prophetiæ. *Tunc Herodes videns quod illusus esset à magis, iratus est valde: & mittens occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, à bimatu & infra.* Fecit hoc secundum tempus quod exquisierat à Magis. Quoniam enim Herodes prophetarum oraculo in Bethlehem nasciturum Christum audierat, ideo omnes pueros, qui erant in Bethlehem, & in omnibus finibus eius, occidit, vt quia vnum inuenire non poterat, vnum simul cum cæteris interficeret. Sed quare, à bimatu, & infra? Quia secundum Magorum responsonem Christum huius ætatis esse sciebat. Præoccupatus enim aliis negotiis, cum iam penè duo anni transissent, & Magi ad eum non reuerterentur, se illusum esse intelligens, valde iratus omnes hos pueros occidere iussit. *Tunc impletum est, quod dictum est per prophetam Ieremiam dicentem, Vox in Rama audita est, ploratus, & ululatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolari, quia non sunt.* Rama enim interpretatur excelsa. Illic igitur vox in Rama audita, quæ multum exaltata præ sua magnitudine longe, lateque diffunditur. Multas enim ploratus, multasque ululatus ibi erat, vbi tot matres, tot parentes, tot homines vtriusque sexus, visa tanta crudelitate, etiam si vellet, voces cohibere non poterant. Quare autem Rachel filios suos plorare dicitur, quum vti que non filij Rachel, quantum ad litteram, sed filij Lyæ sororis eius omnes isti fuerint? Iudas enim non Rachel, sed Lyæ filius fuit, in cuius tribu hæc cædes tam immensa facta est. Sed quia Rachel interpretatur ovis, & significat sanctam Ecclesiam, quæ quoniam simplicitatem imitatur, non immerito filij Rachel esse dicuntur, qui quasi agni innocentes, & sine voce iugulantur. Denique cuius filij sunt agni? nonne ovis? Sunt igitur filij Rachel, si quidem illa est ovis, & isti agni. Plorat autem Ra-

chel, id est, sancta Ecclesia, usque hodie filios suos: quia quamuis ad requiem eos ire intelligat, dolet tamen quia corporaliter ab ea separantur. Sic autem dolebant & illi quibus dominus ait, Et vos nunc quidem tristitiam habetis, iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Et quamuis multo melius quam fuerant, sint, siquidem iam nunc cum Deo sunt, ad tempus tamen consolationem non recipit, quoniam in hac vita non sunt. Supplendæ sunt enim scripturæ, ubi ad intelligentiam aliquid deest. Quis enim intelligat, *Noluit consolari, quia non sunt*, nisi aliquid addatur? Tale quid & ibi inuenies, ubi de domino dicitur, quod vidēs civitatem, fleuit super illam, dicens, quia si cognovisses & tu. Quis enim intelligere valeat quid significet, & tu, nisi aliquid additum fuerit? Potest autem & sic intelligi quod dicitur. *Rachel plorans filios suos, noluit consolari, quia non sunt*. Sancta namque mater ecclesia, quamuis multum de filiorum suorum nece, durisque cruciatibus lugeat, consolationem tamen non recipit, quia non sunt in tali eventu dandæ, vel suscipiendæ consolationes. Vbi enim lætitia vincit lachrymas, gaudium mœrorem, & gloria passionem, ibi consolatio necessaria non est. Magis enim lætandum est de illa vita, quam de ista sit dolendum, quam amiserunt. Quid enim hæc vita, ad comparationem illius vitæ? Unde & dominus ait, Qui amat animam suam, perdet eam: & qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Denique cur aliunde querat consolationes ille, qui plenus est consolationibus? Illis enim consolatio necessaria est, qui illos lugent, de quibus bonam spem habere non possunt.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Ecce angelus domini apparet in somnis, &c. Complectis quadraginta diebus purificationis, sicut dixit Lucas, adduxerunt Iesum Hierosolimam, ut sisterent illum domino, sicut scriptum est in lege domini: Et ut perfecterunt omnia, quæ secundum legem domini erant, reuersi sunt in Galilæam, in civitatem suam Nazareth. Et exinde angelus apparuit Ioseph in somnis, iubens eos in Ægyptum fugere. Quæ ergo Matthæus breuitatis amator prætermisit, hæc Lucas tanquam diligens conscripsit. Quare autem non mansit Christus Nazareth, sic, ut occidi non posset, quia, si hoc factum esset, aliqui affirmassent, humanitatem iuxta phantasiam tantum assumptam fuisse, humanis videlicet non subiectam affectibus. Atqui eos tantum pueros occidit Herodes, qui in Bethlehem, & in finibus eius erant, non qui in Nazareth. Sed præviderat Deus si in Nazareth, mansisset, indicandum Herodi: ideo etiam ab ipsa fugere iussit. In Ægyptum autem mittitur: simul quidem propter causam quam dixit Euangelista, ut completeretur videlicet, quod dictum est à Domino per prophetam dicens, *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Simul etiam, quia Babylonia & Ægyptus maximæ erant officinæ ad flammam omnis vitij, quod per orbem sparsum erat. Ab illa ergo Magos attraxit: in hanc autem intrauit: ytramque volens ad rectam viam reduci. Hinc quoque docet nos, quod & fidelem statim à primordiis tentationes expectare oportet.

teat. Vide enim quomodo ipse statim à canis appetitur insidiis, abique in exilium: fugit quoque mater, ac Ioseph. Sed & Magi in modum fugientium clam discesserunt: omnesque iusti innumeras sustinuerunt tentationes: ut, si quando rei spirituali operam dederis, atque in tentationes incideris, habeas exemplum: & ne moleste seras, sed agnoscas, quod tentationes in sortem bonis operibus datæ sunt: diabolo quidem in obstaculum adducente, Deo verò ad probationem eorum, qui illum diligunt, ordinante. Vide autem rei novitatem. Si quidem Palestina insidiatur: Ægyptus verò seruat fugientem, ut discas Deum læta tristibus coniunxisse: nam ab utrifque sanctorum vita probatur, quod sanè & hic factum est. Primum suspicio habita est de Virgine: deinde ex partu gaudii. Rursus fuga in Ægyptum, postea autem illinc reuocatio. Iterum metus propter Archelaum: deinde requies in Nazaret. Necdum enim edendi miracula tempus erat. Nam, si à prima statim ætate stupenda demonstrasset, nequaquam homo creditus esset, ut prædiximus. In hunc enim finem noem mensibus vtero gestatus, natus, ac lacte nutritus est, cæteraque suo facta sunt ordine: ut per hæc omnia, facile eius incarnatio suscipiatur. Angelus autem deinceps virginem nõ nominat uxorem Ioseph, sed pueri matrem, iam enim soluta erat suspitio, & Ioseph certior effectus diuinum esse partum. Dicens autem: *Fuge in Ægyptum*, non promisit comitem se fore itineris: insinuans, quod magnum haberent viæ comitem, puta puerum. Hæc præterea eius in Ægyptum relegatio, magnum dedit Ægyptiis occasionem familiaritatis. Postea enim omnes hi, suscepta euangelij prædicatione, plurimum gloriabantur, animoque gestiebant, eo quod fugientem dominum suscepissent. *Et esto tibi usque dum dicam tibi. Esto*, hoc est, habita, conuersare. Hæc autem audiens Ioseph, non passus est offendiculum. Nam intellexit, quod, quum angeli ministri essent ad ea, quæ circa puerum agebantur, omnia administratori fiebant: nec in his curiosum esse oportebat: sed facile ad omnia, quæ dominus iussisset, obedire. *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Dicitur illud; *Ex Ægypto vocavi filium meum*. Iudæi de sua ipsorum renocatione dictum asserunt. Quibus nos dicimus, hanc quoque prophetiæ normam esse, ut multa frequenter de aliis dicantur, & in aliis compleantur. Quemadmodum de Simeone, & Leui; diuidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel: siquidem id posteris eorum accidit. Similiter & illud dictum ad Iacob; *Esto dominus fratrum tuorum, & adorent te filij patris tui*: non est in eo completum: maxime, quum ipse timeret, ac tremere, totisque ante fratrem suum Esau genua flecteret: sed in posteris eius completum est. Sic ergo & hic dicimus. Vter enim verius dici potest Dei filius, is ne, qui vitulum adorauit, & initiatus est Beelphegor, filiosque suos, ac filias demonis sacrificauit; an qui natura filius est, æqualis in honore cum eo, qui genuit?

† Hoc de ipso quidem Israel dicitur, ut asserit Nyssen: verum in multis exemplaribus non habetur, post publicatum videlicet euangelium, à Iudæis reiectum.

Tunc Herodes, ubi vidit, quod illusio esset à Magis, iratus est valde. Tunc, quando? Postquam videlicet, qui Iesu curam habebant, in Ægyptum fugerunt. Usque ad id enim temporis circa curas alias occupatus fuit Herodes: vxore propria, ac filiis molientibus

bus contra eum insidias: sicque Magorum oblitus erat. Id autem diuina prouidentia factum est, ut in Ægypto puer seruarietur. Magi itaque angelo obediens, reuersi sunt: sed hic illuisse sibi creditur, quia non indicauerant, sicut promiserant. Oportuit autem non irasci, sed timere, & cogitare, quod frustra diligentiam adhiberet. Etenim prius quoque audierat, à Magis quidem, quod stella natum eum significasset; à pontificibus autem, & scribis, quod prophætæ de illo prædixerant. Ipse tamen maxime insaniebat, ut tandem eius ostenderetur malitia, ac dementia. *Æ bimatu, & infra, &c.* Hinc autem sunt quidam dicere, Christum fuisse duorum annorum, quando à Magis adoratus est: & stellam tempore natiuitatis eius apparuisse: duosque annos in itinere Magorum consumptos esse. Chrysofomus verò silentium imponit hæc astruentibus. Quomodo enim verisimile esset, ad duorum annorum illos iter fecisse, etiam si pergentes, locaque extranea venissent? Quæ etiam causa, qui Christi curam habebant, duobus annis in Bethlehem permanissent post censum, cuius gratia eò venerant? Sed dicit, tanto tempore stellam antea apparuisse, quanto possent illi gradientes peruenire: statimque, nato Christo, adfuisse. Propter hoc enim stella tempus anticipauit, ut peruenientes, in fasciis eum inuenirent: Nam hæc res erat plena mysterij. Incertum igitur venerint ne hi ante pastores, an pastores ante ipsos: utrumque enim dixeris, securè dicere poteris. Quod si à bimatu, & infra iussit Herodes pueros interimi, ne mireris: suspicabatur enim non statim apparuisse Magis stellam, sed fortassis puerum ante eius apparitionem natum fuisse. Ideo securitatis causa tempus anticipauit, & usque ad fines Bethlehem eadem extendit, ut vndique, quod venabatur, concluderet, & vna cum intersectorum multitudine, etiam Christum interficeret. Eos ergo, qui bimuli erant, occidit, ut tempus ampliationem haberet, sicut prædiximus: illos vero, qui minoris erant ætatis secundum tempus, quod exquisierat à Magis. Itaque & tempus, quod à Magis didicit, obseruauit: & latitudinem alteram ipse adiecit. Restat igitur ut verba illa; *Secundum tempus, quod*

Sed in traditione habetur, Magos uenisse ad Christum, adfuisse

exquisierat à Magis: non in eo quod dicitur, *Æ bimatu*, intelligas: sed in eo quod additur, *et infra, &c.* Oportet enim post id, quod dicitur, *Æ bimatu*, distinctionem ponere: deinde totum quod sequitur, simul legere. Si enim, sicut dicunt, duorum annorum tempus expletum esse didicisset, nequaquam eos perdidisset, qui minoris erant ætatis. Dubitant autem quidam, quam ob causam, quum Christus, fugam arripisset, curam non habuit puerorum, qui pro ipso iugulati sunt. Quibus nos dicimus multos iniuste agere: nullum autem iniuste pati. Omnis enim, qui iniuste pati videtur, aut patitur, ut propria diluat delicta: & ita malum quidem sustinet, verum non iniuste, quin potius beneficio afficitur. aut ut coronæ occasionem habeat: & ita quoque beneficium, propter tempestantiam mali tolerantiæ, ob quam perpetuam referet requiem. Itaque, qui alteri irrogat iniuriam, facit quidem iniuriam; qui vero malum sustinet, nequaquam iniuria afficitur. Quia ergo hi pueri non propter ablutionem propriorum delictorum interempti sunt, manifestum est passos esse, ut occasionem, qua coronarentur, haberent, nec passos esse iniuriam. Fortassis autem & hi pueri, prohi futuri non erant. Si enim eos, qui peccant, Deus in vita sustinet, ipsorum expectans conuersionem: multo magis credendus est eos, qui virtute magni futuri sunt, nequaquam vita priuare. Neque muldò post, puerorum intersector Herodes pœnas dedit violentæ cædis, acerbam morte vitam soluens, prout scribit Iosephus. *Tunc completum est, quod dictum est ab Ieremia propheta, &c.* Quando dicit, *Tunc completum est, quod dictum est*, significat hoc, prouidente Deo factum esse, ac per prophetam prædicente, & ita fieri permittente, secundum suam gubernationem. Rhama nomè erat loci in Bethlehem. Nominauit autem Bethlehem Rachel, propter Rachel uxorem Iacob, quæ in Bethlehe sepulta est. Postquam autem dixit; *Vox in Rhama audita est*, subdeus declarat, quæ vox fuerit: quia, *lamentatio, ploratus, & fletus multus*, propter crudelissimam puerorum extinctionem. Et noluit Bethlehem consolationem admittere, quia pueri sui non sunt, hoc est, nõ viuunt. Hinc autem calamitatis aperuit magnitudinem.

IN

IN FESTO S. THOMÆ EPISC. ET MART.

Vide Euang. infra Dom. II. post Pascha.

DOMINICA INTRA OCT. NATIVIT.

L V C. 2.

N illo tempore erant ^a Ioseph & Maria mater Iesu mirantes super his quæ ^b dicebantur de illo. Et benedixit ^c illis Symeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce ^d positus est hic ^e in ruinam, & in ^f resurrectionem multorum in Israel, & in ^g signum cui contradicetur. Et tuam

ipsum animam pertransibit gladius, vt ^h reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat ⁱ Anna prophetissa filia ^k Phanuel de tribu ^l Afer. Hæc ^m profecerat in diebus multis: & vixerat cum viro suo annis ⁿ septem ^o à virginitate sua. Et hæc ^p vidua vsque ad annos octuaginta quatuor, quæ nõ ^q dicebat de templo: ieiuniis, & ^r obsecrationibus seruiens nocte ac die. Et hæc ^s ipsa hora superueniens ^t confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Et vt perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth. ^v Puer autem ^x crescebat, & ^y confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat ^z in illo.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

SYMEON, Qui interpretatur, audiens tristitiam, figura est Prophetarum, qui vindictam sibi à Deo dictam super populum audiebant. Anna, quæ gratia dicitur, figura est Ecclesiæ. Ecce positus est hic, &c. In ruinam illorum qui steterant, & resurrectionem illorum qui ceciderant. Vel in ruinam vitiorum, & in resurrectionem virtutum. Non in se tantum, sed in suis quoque prædicatoribus positus est in ruinam & resurrectionem, vnde Apostolus: Christi bonus odor sumus Deo, in his qui salui sunt, & in his qui pereunt. Bono enim odo-

re, alij saluantur, alij pereunt. In signum cui contra. Omnia quæ de Christo narrantur, signum sunt: quodd natus de virgine, quod resurrexit, quodd clausis ianuis intrat, cui signo contradicetur ab infidelibus, Spiritualliter signum est in fide dominicæ crucis, quod vbique contradicetur. Gladius. Be. Dolor dominicæ passionis: quia non potuit videre crucifigi affectu materni doloris: et si speraret resurrectionem, & mortem denicturum. Vsq; ad finem seculi animam Ecclesiæ gladius tribulationis pertransit, eum signo fidei ab improbis contradicetur, cum multos tuere vider, cum reuelatis cordium cogitationibus, vbi bonum semen seminauerat, zizania germinare conspiciunt. Vt reuelentur. Ante erat incertum, qui Iudeorum Christi gratiam recipere, qui conspicerent. Sed audita natiuitate

natiuitate reuelantur cogitationes. & Herodes & alij turbantur, quidam ad Christi magisterium accedunt. Et erat Anna &c. Quia per virum & mulierem vita totius mundi perdidita est, in testimonio vitæ per Christum redeuntis Anna coniungitur Symeoni. Conuenit mysteriis ecclesiæ, quodd Anna gratia interpretatur, quæ est filia Phanuel, qui facies Dei dicitur: vnde supra. Signatum est super nos lumen vultus tui domine. De tribu Afer, id est, beati descendit, qui inter duodecim patriarchas ordine nascendi octauus est propter mysterium resurrectionis. Quinque sunt Annæ. Prima mater Samuel, secunda vxor Ragnel, tertia mater Tobie, quarta filia Phannel, quinta mater Maria. Profecerat in diebus multis: Beda. Inxtra historiam Anna, & deuotæ conuersationis, & venerandæ ætatis digna describitur, quæ domino testimonium perhibeat: Significat autem ecclesiam, quæ in præfenti quasi sponsa, dominique sui morte est vidua. Septies 12. octoginta quatuor faciunt. Septem ad cursum huius temporis, duodecim ad perfectionem apostolicæ doctrinæ pertinent. Quisquis ergo totum vitæ tempus apostolicis mancipat institutis, quasi octoginta quatuor annis cælestis limina tēpi seruare, & domini præstolari aduentum laudatur, dum à domino peregrinatur. Septem anni quibus cum viro vixit, significant perfectionem illius temporis, quo à domino cōuersante in carne edocetur: qui anni postea per duodecim multiplicantur propter apostolicā doctrinā. Quæ non disce, &c. Quia circa templum frequens erat: Eam non discedere dieie, non quodd ad horam non discesserit. Sic sancta ecclesia & in prosperis, & in aduersis Deo seruiens à cælo non recedit. Vel moraliter, Anima à templo non recedit, cum semper studet, & castum & immaculatum custodire templum corporis sui. Hinc præcipitur sacerdotibus veteris testamenti, vt tempore ministracionis iugiter maneat in sanctis, quatenus anima quæ Deo ministrare cupit, non quiescat à bonis operibus suis. Et hæc ipsa &c. Prophetauerat Symeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo, prophetauerat & vidua, ne qua aut professio deesset, aut sexus: & ideo talis Anna inducitur, & stipendiis viduitatis & moribus, quæ digna sit reuincere redemptorem omnium venisse. Congruus ordo, non venit ante virum mulier, cuius verba non sunt digesta, sed generaliter dictum, quodd confessa sit domino, & loquua de eo, quæ longa castitate, longisque ieiuniis ad hoc culmen peruenerat, vt spiritum prophetiæ acciperet: sed autoritatem docendi mulier non accepit. Omnibus qui, &c. Omnibus fidelibus qui iugo Herodis alienigenæ grauati, liberatione, ciuitatis & populi expectabant, promittebat per aduentum Christi in proximo redemptionem à tyrannide alieni. Reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam. Prætermittit hoc loco Lucas, quæ à Matthæo plenius posita sunt, scilicet puerum ob meritum Herodis, delatum esse in Aegyptum: & mortuo Herode inde relatum, & habitasse in Nazareth. Solent enim singuli euangelistæ, sic quædam omittente quæ ab aliis commemorata viderint, vel ab aliis commemoranda spiritu præiuderint, vt continuata suæ narrationis serie, quasi nulla prætere misisse videantur. Puer autem. Be. In eo quodd puer erat, id est, homo fragilis, poterat crescere & confortari. Non in eo quodd verbum secundum,

quodd plenus sapientia & gratia perhibetur: Sapientia, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Gratia, quia eidem homini Christo magna gratia donata est, vt ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset vt Deus.

CATENA AVREA IN idem Euangel.

Erat pater eius & mater eius mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illi Symeon, &c. Græ. Transcendentium rerum notitia, quoties in memoriam venerit, toties renouat in mente miraculum, vnde dicitur, Et erat pater eius & mater eius. Orig. Tam ab angelo quàm à multitudine cælestis exercitus, necnō & à pastoribus & ipso Symeone. Bed. Patrem saluatoris appellat: non quodd verè pater fuerit ei, sed quo ad famam Mariæ conseruandam pater sit ab omnibus æstimatus. Aug. Quamuis & eo modo pater illius valeat dici quo & vit Mariæ: rectè intelligitur sine commixtione carnis, ipsa copulatione coniugij multo videlicet cōiunctius, quàm si esset aliunde adoptatus. neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia non eum concubendo genuerat, quodd quidem pater esset & ei, quem non ex sua coniuge procreatum aliunde adoptasset. Orig. Qui autem altius aliquid inquirat, potest dicere quoniam generationis ordo à Dauid vsque ad Ioseph deducitur, ne videretur frustra Ioseph nominari, quia pater non fuerat saluatoris. vt generationis ordo haberet locum, pater domini appellatus est. Greg. Laudibus autem diuinis exhibitis, venit se Symeon ad benedictionem adducitum puerum. vnde sequitur, Et bene. il. Symeon. Benedictione igitur vtuntur; donat. occultorum verò præfagia dirigit tantum ad matrem, quatenus per communem benedictionem non priuatur Ioseph similitudine patris: per ea verò quæ dicit matri seorsum à Ioseph, veram eam prædicat genitricem. vnde sequitur, Et di. ad Mar. ma. &c. Amb. Vide vberem in omnes gratiam domini in generatione diffusam: & prophetiam incredulis negatam esse, non iniustis. Ecce & Symeon prophetizat, in ruinam & resurrectionem multorum venisse Christum Iesum. Orig. Qui simpliciter exponit, potest dicere in ruinam eum venisse infidelium, & in resurrectionem credentium. Chry. Sicut enim lux, et si oculos debiles turbet, lux est: hoc modo Saluator perseuerat, et si corruant plurimi. neque enim est eius officium destructio, sed eorum vesania: quam obrem non solum ex salute honorum, sed etiam ex malorum dissipatione virtus eius ostenditur. Nam sol, quoniam multum radiat, propterea visus debiles precipue perturbat, Greg. Nis. A tunc autem distinctionis exquisitam prolatione, præparatio quippe salutis dicitur coram omni populo, sed casus & subleuatio plurium. Diuinum enim propositum est salus, & non desiccatio singulorum, casus autem & subleuatio consistit in plurium intentione credentium & non credentium. Quodd autem iacentes & increduli subleuentur, non est absurdum. Orig. Qui autem curiosus interpres est, dicit, nequaquam eum cadere qui ante non steterit. Da mihi igitur quis fuerit ille qui stetit, in cuius ruinam Saluator aduenit. Gr. Nis. Sed per hoc designat ruinam ad infima, quasi non puniendus æqualiter

æqualiter ante incarnationis mysterium, & post datam dispensationem & prædicationem. Et maxime hi sunt ex Israël, quos necesse erat & pristinis bonis carere, & penas luere gravioris, quam omnes aliæ gentes, eo quod dudum prophetatum in eis & adoratum, & ex eis productum minime susceperunt. Idcirco specialiter eis minatur ruinam non solum à spiritali salute, sed etiam propter destructionem urbis & habitantium civitatem. Resurrectio verò promittitur creditibus: partim quidem velut sub lege iacētibus & ab eius servitute subleuandis, partim verò velut conscriptis cum Christo & ei cōsurgentibus. His autem verbis intellige per concordiam intellectum, ad dicta prophetarum & eundem Deum & legislatorem, & in prophetis in & nō test. locutum esse. Lapidem namque ruinæ & petram scandali futurum, ne confundantur credentes in eum sermo propheticus declaravit. Orig. Est autem & alius quid intelligendum aduersus eos, qui contra conditores latrant, dicentes. Ecce Deus legis & prophetarum, videte qualis sit. Ego (inquit) occidam, & ego uiuificabo: si propterea cruentus est iudex & crudelis cōditor, manifestissimum est & Iesum esse illius filium: eadem si quidem de eo hic scripta sunt, quod veniat in ruinam & resurrectionem multorum. Amb. Ut scilicet, iustorum iniquorumque; merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum iudex verus & iustus, aut supplicia decernat, aut premia. Ori. Videndum est autem ne forte saluator nō æquè aliis in ruinam venerit & in resurrectionem, quia enim in peccato stabam, primò mihi utilitas fuit ut caderem, & peccato morerer. Deniq; & sancti prophetæ quando augustius aliquid contemplabantur, cadebant in faciem suam, ut peccata per ruinam plenius purgarentur: hoc ipsum & Saluator tibi primum concedit: peccator eras, cadat in te peccator, ut possis dehinc resurgere & dicere, Si commortui sumus, & conuiuemus. Chry. Resurrectio quidem est conuersatio noua: cum enim lasciuus castus efficitur, auarus misericors, atrox mansuetus, resurrectio celebratur, mortuo quidem peccato, resurgente verò iustitia. Sequitur, *Et in sig. cui con.* Bas. Signum contradictionem accipiens propriè crux dicitur à scriptura. Fecit enim (inquit) Moyses serpentem æneum, & posuit pro signo. Greg. Nif. Misceat autè dedecus gloriæ. Huius enim rei nobis Christicolis est hoc signum indicium, contradictionis verò, dum ab his quidem accipitur ut ridiculosum ac horribile, ab his verò admodum aduenerandum. Vel forsitan ipsum Christum nominat signum, tanquam supra naturam existentem, & signorum authorem. Bas. Est enim signum alicuius rei mirabilis & occultæ indicatiuum, visum quidem à simplicioribus, intellectum verò ab habentibus exercitatum intellectum. Orig. Omnibus autem quæ de Christo narrat historia contradicitur, non quod contradicant hi qui credebant in eum. Nos quippe scimus omnia vera esse quæ scripta sunt, sed quia apud incredulos vniuersa quæ de eo scripta sunt, signum sunt cui contradicetur. Greg. Nif. Hæc si quidem de filio dicuntur, spectant tamen ad eius genitricem, dum singula sibi assumit simul periclitata & glorificata, nec tantū prospera, sed illi denuntiat etiam dolorosa. Nā sequitur, *Et tuam ip. ani. pertran. gla.* Orig. Nulla docet historia beatam Mariam ex hac vita gladij occisione migrasse, præsertim cum

non anima sed corpus ferro soleat interfici: vnde restat intelligi gladium illum de quo dicitur, Et gladius in labiis eorum: hoc est dolorem dominicæ passionis animam eius pertransisse, quæ etiam Christum vipotè Dei filium sponte propria mori, mortemque ipsam non dubitaret esse deiciendum, ex sua tamen carne procreatum, non sine doloris affectu potuit videre crucifigi. Amb. Vel prudentiam Mariæ non ignarā mysterij celestis ostendit: viuum est enim verbum Dei & validū, & acutius omni gladio acutissimo. Aug. de q. no. & ve. test. Vel per hoc significauit quod Maria per quam gestum est incarnationis mysterium, in morte dominici stupore quodam dubitauit, videns filium Dei sic humiliatum, ut vsque ad mortem descenderet. Et sicut gladius pertransiens iuxta hominem timorem facit, non percutit: ita & dubitatio mœstiam fecit, non tamen occidit: quia non sedit in animo, sed pertransiit quasi per ymbra. Greg. Nif. Sed nec ipsam solum in ea passione occupari significat cū subditur, *Ut re. ex. mul. cor. cogitationes.* quod dicit, ut euentum designet, non autem casualiter ponitur. His enim omnibus euenientibus, secuta est erga multos intentionum detectio. Quidam enim Deum fatebantur in cruce, alij ne sic ab infamiis & criminatombus desisterent. Vel hoc dictum est, quatenus tempore passionis pateant ex plurium cordibus meditationes, ut emendentur per resurrectionem: velox enim illis post ambiguitate certitudo superuenit, nisi forte reuelationem, illuminationem quis æstimet, ut solitum est scripturæ. Bed. Sed & vsque ad consummationem seculi præsentis ecclesiæ animam gladius durissimæ tribulationis pertransire non cessat, cum signo fidei ab improbis cōtradici, cum audito Dei verbo multos cum Christo resurgere, sed plures à credulitate ruere gemebunda pertractat, cum reuelatis multorum cordium cogitationibus, vbi optimum euangelij seruit semen, ibi zizaniam vitiorum vel plus iusto præualere, vel sola geminare conspiciunt. Orig. Cogitationes etiam male in hominibus erant, quæ propterea reuelatæ sunt, ut occideret eas ille qui pro nobis mortuus est. quantum enim absconditæ erant, impossibile erat eas penitus interfici: vnde & nos si peccauerimus, debemus dicere: Iniquitatem meam non abscondi. Si enim reuelauerimus peccata nostra, non solum Deo, sed his qui possunt mederi vulneribus nostris, debebuntur peccata nostra. *Erat Anna prophetissa filia Phanael, de tribu Aser, hac processerat in diebus multis, &c.* Amb. Prophetauerat Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo: debuit & vidua prophetare, ne qua professio deesset aut sexus. & ideo dicitur, *Et er. An. pro. &c.* The. Immoratur euangelista circa Annæ descriptionem, & patrè & tribum enarrans, testes, quasi multos adducēs, qui patrem & tribum viderunt. Greg. Nif. Vel quia tunc temporis cum hac alia quædam eodem nomine nuncupabantur. Ut igitur ad eam manifesta discretio fieret, patrem eius commemorat, & generis qualitatem describit. Amb. Antea verò & stipendiis viduitatis & moribus talis inducitur, ut digna fuisse credatur quæ redemptorem omnium nunciaret. vnde sequitur, *Hac processit die. mul. & vi. cum vi. &c.* Orig. Neque enim spiritus sanctus fortuito habitauit in ea, bonum enim est primum si qua potest, virginitatis gratiam possidere. Si autem hoc non potuerit, sed

euenit

euenit ei ut perdat virum, vidua perseveraret: quod quidem non solum post mortem viri, sed etiam cum ille viuit, debet habere in anima, ut etiam si non eueniret, voluntas ipsius & propositum à domino coronetur, & dicat, Hoc voueo, hoc promitto, si mihi humanum aliquid quod nō opto contigerit, nihil aliud faciam, quàm ut incontaminata & vidua perseverem. Iuste ergo sancta mulier spiritum prophetandi præsenti accepere, quia longa castitate, longis etiam ieiuniis ad hoc culmen ascenderat. vnde sequitur, *Quæ non disce. de temp. iei. & obf. &c.* Greg. In quo liquet quod cæterarum virtutum inerat ei congeries, & aspice conformem Simeoni virtutibus: simul enim erant in templo, simul etiam digni reputati sunt prophetica gratia. vnde sequitur, *Et hac ip. ho. sup. &c.* Greg. Nif. Hoc est, regebat videndo mundi salutem in Israël, & confortabatur de Iesu, quoniam ipse esset redemptor, idemque saluator. vnde sequitur, *Et lo. de il. om. &c.* Verum quia Anna prophetissa modicum aliquid & non nimis clarum de Christo differuit euangelium, non seriatim induxit quæ ab ea sunt dicta. Forsan autem ob hoc aliquis Simeonem præuenisse fatebitur, eo quod is quidem formam legis gerebat: nam & ipsum nomen notat obedientiam: illa verò gratia, quod interpretatio nominis manifestat: inter quos Christus medius erat, idcirco illū quidem dimisit cum lege morientem, hanc verò fouet ultra viuentem per gratiam. Be. Iuxta intellectū etiam mysticum Anna ecclesiā significat, quæ in præsentis sponsi sui est morte quasi viduata. Numerus etiam annorum viduitatis eius tēpus ecclesiæ designat, quo in corpore constituta peregrinatur à domino. septies quidem duodeni, 84. faciunt, & 7. quidem ad huius seculi cursum, qui diebus 7. voluitur: 12. verò ad perfectionem doctrine apostolicæ pertinet. Ideo quæ siue vniuersalis ecclesiā, seu quælibet anima fidelis quæ totum vitæ suæ tempus apostolicis curat mancipare institutis, octoginta quatuor annis domino seruire laudatur. Tēpus etiam septem annorum, quo cum viro suo manserat, congruit: nam propter dominicæ priuilegium maiestatis, quo in carne versatus docuit, in signum perfectionis simplex septem annorum est numerus expressus. Arridet etiam ecclesiæ mysteris Anna, & gratia eius interpretatur: & filia Phanaelis, qui facies Dei dicitur: & de tribu Aser, id est, beati descendit. *Et ut perseverant omnia secundum legem domini, reuerfi sunt, &c.* Beda. Prætermisit hoc loco Lucas, quæ à Mathæo satis exposita nouerat: dominum videlicet post hoc ne ab Herode necandus inueniretur, in Ægyptum à parentibus esse delatum, defuncto Herodè sic demum in Galilæam reuersum, Nazareth civitatem suam inhabitare cœpisse. Solent enim euangelistæ singuli sic omittere quædam, quæ ab aliis commemorata videntur, vel ab aliis commemoranda in spiritu præuiderunt, ut cōtinuata suæ narrationis serie, quasi nulla prætermisisse videantur, quæ tamen alterius euangelistæ considerata scriptura quo loco transita fuerint, diligens lector inueniat. Vnde multis prætermisiss. Lucas dicit, *Et ut perse. om. &c.* Erat quidem eorū ciuitas Bethlehem: sicut patria, Nazareth verò tanquam habitaculum: Aug. de con. euan. Fortè autem hoc mouet, quomodo dicat Mathæus propterea eum puero parètes eius iisse in Galilæam, quia metu Archelai in Iudeam ire

noluerunt, cum propterea magis iisse in Galilæam videantur, quia ciuitas eorum erat Nazareth Galilææ, sicut Lucas hic non tacet? Sic intelligendum est, vbi angelus in somnis in Ægypto dixit ad Ioseph, Surge & accipe puerum & matrem eius & vade in terram Israel: sic intellectum primò esse à Ioseph, ut putaret iustum se esse pergere in Iudeam: ipsa enim intelligi primitus potuit terra Israel: porò autem postea quoniam comperit illic regnare filium Herodis Archelaum, noluit obicere se illi periculo, cum posset terra Israel etiam sic intelligi, ut etiam Galilæa illi deputaretur, quia & ipsam populus Israel incolerat. Græ. Vel aliter, Enumerat hic Lucas tempus ante descensum in Ægyptum: neque enim ante purgationem eam Ioseph deduxisset. Ante verò quàm in Ægyptum descenderent, non receperant per oracula ut Nazareth pergerent, imò quasi libentius in patria conuersantes, illuc vltro pergebant. Cum enim ad nihil aliud ascensus in Bethlehe euenisset, nisi causa descriptionis, expedito eo cuius causa ascenderant, descendunt in Nazareth. The. Poterat autem secundum corpus ex ipso vtero in mensuram maturæ ætatis prodire, sed videretur hoc secundum phantasiā, propterea paulatim creuit. vnde sequitur, *Puer autem cres. & confor.* Bed. Notanda est distinctio verborum, quia dominus Iesus Christus in eo quod puer erat, id est habitum humanæ fragilitatis induerat, crescere & confortari habebat. Atha. Cæterum si secundū quoddam caro in diuinam naturam mutata est, quomodo capiebat augmentum? increato enim augmentum attribueri, nephaticum est. Cyr. Decenter verò ætatis incremento sapientiæ coniunxit augmentum, cum dicit, *Et confortabatur, scilicet spiritu.* nam iuxta mensuram ætatis corporeæ, natura diuina sapientiam propriam reuelabat. The. Si enim dum paruus ætate erat, omnem sapientiam demonstrasset, videretur prodigium: sed per profectum ætatis seipsum ostendebat, ut totum impleret orbem. Non autem quasi suscipiens sapientiam, spiritu confortari dicitur. quod enim ab initio perfectissimum est, quomodo potest deinde perfectius fieri? vnde sequitur, *Plenus sa. & gra. Dei erat in illo.* Bed. Sapientia quidem, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: gratia autem, quia homini Iesu Christo magna gratia donatum est, ut ex quo homo fieri cœpisset, perfectus esset & Deus: multò autem magis in eo quod verbum Dei & Deus erat, nec confortari indigebat, nec habebat augeri. Adhuc autem cum paruulus esset, habebat gratiam Dei: ut quomodo in illo omnia mirabilia fuerant, ita & peritia mirabilis esset, ut Dei sapientia completeretur.

ORIGENIS PRESBYT.

in idem Euang. Homil. 1.

ETerant (inquit) mater & illius mater admirantes super his quæ dicebantur de eo. Congregemus in vnum ea, quæ in ortu Iesu dicta, scriptaque sunt de eo, & tunc scire poterimus singula quæque digna esse miraculo. Quamobrem mirabatur, & pater, sic enim appellatus est Ioseph, quia nutriticus fuit: mirabatur & mater super omnibus quæ dicebantur de eo. Quænam ergo sunt quæ de paruulo Iesu fama disperserat? Pastores erant in regione illa, Vi-

NN
gilantes

gilantes & obseruantes custodias noctis supra gregem suum. Venit angelus sub ipsa hora natiuitatis Iesu, & ait ad eos. Annuncio vobis gaudium magnum. Ite, & inuenietis infantem inuolutum pannis, & positum in praesepe. Necdum angelus verba finierat, & ecce multitudo caelestis exercitus laudare coepit & benedicere Deum. Cum hoc pastores trepidi perspexissent, & angelus recessisset ab eis, dixerunt dimicem, Eamus Bethlehem, & videamus factum quod dominus ostendit nobis. Venerunt, & inuenerunt paruulum. Tam illi quam parentes videntes quae facta fuerant, admirabantur super hoc. Et de Symeone scribitur, quod rumorem auxerit miraculi, vel magna pars fuerit, tenuitque puerum in brachiis suis. & ait, Nunc dimittis domine seruum tuum in pace secundum verbum tuum: quia viderunt oculi mei salutare tuum, Fastigium, & (vt ita dicam) culmen super his, quae iactabantur de Iesu, & pater & mater illius mirabantur, sermo Symeonis fuit. Non enim sufficit ei tenere paruulum, & ea, quae de semetipso scripta sunt, proloqui, sed benedixit patri illius, & matri, & de ipso quoque prophetauit infante dicens, *Ecce hic positus est in ruinam, &c.* Quid sibi vult, quod ait, *Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel?* Huic quid simile in euangelio secundum Ioannem repertum scriptum. In iudicium ego in mundum istum veni, vt, qui non vident videant, & qui vident, caeci fiant. Quando ergo in iudicium venit, vt non videntes de nationibus videret, & qui prius videbant de Israel caeci fierent: sic venit in ruinam, & resurrectionem multorum. In aduentu enim domini saluatoris, qui prius steterat corruerunt, & qui ceciderant surrexerunt. Vna haec est interpretatio de eo quod dictum est, *Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel.* Est autem & alius quid intelligendum aduersus eos vel maxime qui contra conditorem latrant, & hincinde de veteri testamento quae non intelligunt testimonia congregantes simplicium corda decipiunt. Aiunt enim, Ecce Deus legis & prophetarum, videre qualis sit. Ego (inquit) occidam & viuere faciam: percutiam, & ego sanabo: & non est qui eruat de manibus meis. Audiunt occidam, & non audiunt & viuificabo: audiunt percutiam, & audire contemnuunt, & ego sanabo. Istiusmodi occasione creatorum calumniantur. Igitur antequam interpretetur, quem sensum habeat. Ego interficiam, & viuificabo: percutiam, & sanabo, opponam eis testimonium euangelij, dicamque aduersum haereticos, Innumerabiles quippe haereses sunt, quae euangelium secundum Lucam recipiunt. Si propterea creatus, & in tantum saeuus, & crudelis est conditor, quia dicit, Ego interficiam, & viuificabo: percutiam, & sanabo: manifestissime est & Iesum ipsum esse filium: eadem siquidem de eo scripta sunt, *Ecce hic positus est in ruinam & resurrectionem multorum in Israel.* Non in resurrectionem tantum, sed & in ruinam. Si malum est interficere, malum sit, & in ruinam venire. Quid respondebunt? Vtrumne recedent a cultu eius, an quaerent aliquam interpretationem, & ad tropologias confugient, vt quod in ruinam venerit, benignitatem magis quam austeritatem sonet? Et quomodo iustum erit, quando quid in euangelio tale reperitur, ad allegorias, & nouas intelligentias confugere, quando vero in veteri instrumento, statim accusare, & nullam explanationem,

quamuis probabilis sit, recipere? Sed & hoc quod sequitur, In iudicium ego veni in mundum istum, vt non videntes videant, & qui vident caeci fiant, quamuis quaerant vt edisserant, implere non poterunt. Ego vero quia opto esse ecclesiasticus, & non ab haeresiarcha aliquo sed & Christi vocabulo nuncupari, & habere nomen quod benedicitur super terram, & cupio tam opere quam sensu esse & dici christianus: aequalem & in veteri & in noua lege quaero rationem. Loquitur Deus, Ego interficiam: libenter habeo vt interficiat me Deus. Quando enim vetus in me homo est, & viuo adhuc quasi homo, cupio vt occidat in me Deus veterem, & viuificet me ex mortuis. Primus enim (ait) homo de terra terrenus, secundus homo de caelo caelestis. Sicut portamus imaginem terreni, portemus & imaginem caelestis. Secundum hunc sensum intelligitur & illud. In iudicium ego veni in mundum istum, vt qui non vident videant, & qui vident caeci fiant. Habemus in nobis omnes homines & aspectum, & caecitatem. Adam & videbat, & non videbat. Eua quoque, antequam aperiretur oculi eius, vidisse describitur. Vidit (inquit) mulier lignum, quia bonum ad comedendum, & optimum oculis ad videndum, & tollens de fructu ligni comedit, & dedit viro suo, & comederunt. Igitur non erant caeci, sed videbant. Deinde sequitur, Et aperti sunt oculi eorum. Ergo caeci fuerant, nec videbant, quorum oculi postea sunt aperti. Sed qui bene ante viderant, postquam domini mandatum praetergressi sunt, coeperunt videre male, & aspectum obedientiae subripiente delicto postea perdididerunt. Ego sic intelligo & illud quod dicit Deus, quis fecit mutum & surdum, videntem & caecum? Nonne ego dominus Deus? Est oculus corporis quo terrena ista conspiciunt, oculus secundum sensum carnis, de quo scriptura dicit, Frustra incedis in flatus sensu carnis. Cui habemus alium contrarium meliorem, & diuina sapientem: qui quia caecus in nobis erat, venit Iesus vt faceret eum videre: vt qui non videbant, viderent, qui autem videbant caeci fierent. Iuxta hunc ergo sensum, & hoc quod nunc habemus in manibus est intelligendum, *Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel.* Habeo aliquid in me quod male stat, & peccati superbia se erigit, hoc cadat, hoc subruatur. Quod si ceciderit, quod ante ruerat, surgens stabit. Interior homo meus quondam iacebat chesus, & exterior stabat erectus. Antequam crederem in Iesum, bonum in me iacebat, malum stabat. Postquam ille venit, tunc quod in me malum fuit, corruit, & expletum est illud, Semper mortificationem Iesu in corpore circumferentes: & illud, Mortificate membra vestra super terram, fornicationem, immunditiam, luxuriam, idololatriam, veneficia, & caetera. Horum omnium viliis ruina facta est. Et de hac ruina dicitur, Vbiunque fuerit cadaver, illic congregabuntur aquilae. Cadaver quippe, a casu nomen accepit. Vna est haec ruina, ad quam primum venit Iesus, nec potest facere resurrectionem, nisi ruina praecesserit. Venit ante destruere, quod in me malum fuit, vt illo destructo & mortificato, consurgat in me, & viuificetur id quod bonum est, vt consequamur regnum caelorum per dominum nostrum Iesum Christum cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVS

EIVSDEM DE EODEM

Homilia 2.

Ex Hemi-19
in Lucam.

Lucas qui scripsit, Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, propter hoc & quod ex te natus fuerit sanctum, vocabitur filius Dei, & qui manifeste nobis tradidit, quod virginis filius Iesus est, nec de humano conceptus est semine: iste patrem eius Ioseph testatus est, dicens, *Erant pater illius & mater admirantes super his quae dicebantur de eo.* Quae igitur causa extitit, vt enim, qui pater non fuit, patrem esse memoraret? Qui simplici expositione contentus est, dicit, Honorauit eum spiritus sanctus patris vocabulo, quia nutritor saluatorum. Qui autem alius aliquid inquit, potest dicere, quod generationis ordo a Dauid usque ad Ioseph deducatur, & ne videretur frustra Ioseph nominari qui pater non fuerat saluatoris, vt generationis ordo haberet locum, pater appellatus est domini. Admirabantur igitur pater illius, & mater super his, quae dicebantur de eo, tam ab angelo, quam a multitudine caelestis exercitus, nec non a pastoribus. Omnia quippe haec audientes, vehementissime mirabantur. De hac scriptura ait, *Benedixit eis Symeon: & dixit ad Mariam matrem eius, Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, &c.* Quando saluator in ruinam & in resurrectionem multorum venerit, est contemplanandum, qui simpliciter exponit, potest dicere in ruinam eum venisse infidelium, & in resurrectionem credentium. Qui vero curiosus interpres est, dicit, nequaquam eum cadere, qui ante non steterit. Da mihi igitur qui fuerit ille qui steterit, & in cuius ruinam saluator aduenerit, nec non & eum qui consurgat. Nam vti que ille consurgit, qui ante corruerat. Videndum est itaque, ne forte saluator non aliis atque aliis in ruinam venerit & in resurrectionem multorum: sed iisdem & in ruinam, & in resurrectionem venerit. In iudicium (ait) ego veni, vt, qui non videbant, videant, & qui videbant caeci fiant. Est enim in nobis quod videbat prius, & postea videre desinit, & aliud quod non videbat, & postea coepit videre. Verbi gratia, Volo videre illis oculis, quibus antea non videbam, & qui mihi postea referati sunt: quoniam post inobedientiam & Adam, & Euae oculi sunt aperti, de quibus superiori sermone tractauimus. Nunc autem interpretandum quid sibi velit hoc quod ait, *Ecce hic positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel.* Me oportet primum cadere, & cum cecidero, postea bene surgere, ne saluator causa fuerit male ruinae. Sed propterea cadere me fecit, vt consurgam: & multo mihi ruina vtilior fuerit, quam illud tempus quo videbar stare. Stabam enim in peccato eo tempore quo peccato vivebam: & quia peccato stabam, prima mihi vilitas fuit vt caderem, & peccato moreret. Denique & sancti prophetae quando gustus aliquid contemplantur, cadebant in faciem suam. Propterea autem cadebant, vt peccata per ruinam plenius purgarentur. Hoc ipsum & saluator tibi primum concedit, vt corruas. Ethnicus eras, cadat in te ethnicus: diligebas scortum, primum in te scortum intreat: peccator eras, cadat in te peccator, vt possis dehinc resurgere, & dicere, Si commortui sumus, & conuinemus, & si mortis conformes, simul & resurrectionis erimus.

Ite igitur in ruinam, & in resurrectionem multorum positus est in Israel, hoc est in his, qui plena possunt acie & ratione conspiciere. Et in signum cui contradicitur. Omnibus quae narrat historia de saluatore, contradicitur. Virgo mater est, signum est cui contradicitur, Marcionita contradicunt huic signo, & aiunt penitus eum de muliere non esse generatum. Ebionite contradicunt signo, dicentes ex viro, & muliere ita natum esse, vt nos quoque nascimur. Habuit corpus humanum, & hoc signum est, cui contradicitur. Alij enim dicunt eum venisse de caelis, alij tale quale nos corpus habuisse vt per similitudinem corporis etiam nostra corpora redimeret a peccatis, & daret nobis spem resurrectionis. Resurrexit a mortuis, & hoc signum est, cui contradicitur, quomodo resurrexerit, vtrum ipse & talis qualis mortuus est, an certe in melioris substantiae corpus resurrexerit. Et est infinita contentio: aliis dicentibus, fixuram clanorum Thoma ostendit in manibus suis: aliis e regione trastantibus, si idem corpus habuit, quando clausis ingressus est ostiis, & stetit. Vides igitur quemadmodum argumens variis etiam resurrectioni eius quaestio concitetur: & sit signum cui contradicitur. Ego & hoc quod prophetarum more praedictum est, puto signum esse cui contradicitur. Sunt enim plures haeretici, qui asserunt eum a prophetis penitus non fuisse praedictum. Et quid me necesse est multa prosequi? Omnia quae de eo narrat historia, signum est cui contradicitur. Non quod contradicant hi, qui credunt in eum, nos quippe omnia scimus vera esse quae scripta sunt, sed quia apud incredulos vniuersa quae de eo scripta sunt, signum sint cui contradicitur. Deinde Symeon ait, *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Quis est iste gladius, qui non aliorum tantum, sed etiam Mariae cor pertransit? Aperte scribitur, quod in tempore passionis omnes sint apostoli scandalizati, ipso quoque domino dicente, Omnes vos scandalizabimini in nocte hac. Ergo scandalizati sunt vniuersi, intantum vt Petrus quoque apostolorum princeps tertio denegarit. Quid? putamus quod scandalizatis apostolis, mater domini a scandalo fuerit immunis? Si scandalum in domini passione non passa est, non est mortuus Iesus pro peccatis eius. Si autem omnes peccauerunt, & egent gloria Dei, iustificati gratia eius & redempti: vti que & Maria illo tempore scandalizata est. Et hoc est quod nunc Symeon propheta dicens, *Et tuam ipsius animam, quae scis absque viro peperisse te virginem: quae audisti a Gabriele, Spiritus sanctus veniet super te, & virtus altissimi obumbrabit tibi, pertransibit infidelitatis gladius, & ambiguitatis mucrone ferieris, & cogitationes tuae te in diuersa lacerabunt, cum videris illum quem filium Dei audieras, & sciebas absque semine viri esse generatum, & crucifigi, & mori, & supplicii humanis esse subiectum, & ad postremum lachrymabiliter conuerentem atque dicentem, Pater, si possibile est, pertranscat calix iste a me. Et tuam ergo animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multorum cordibus cogitationes.* Cogitationes erant malae in hominibus, propterea reuelatae sunt, vt prolatae in medium perderentur: & interfectae, atque mortuae, esse desinerent: & occideret eas ille, qui pro nobis mortuus est. Quandiū enim absconditae erant cogitationes, nec prolatae in medium, impossibile erat eas penitus interfici. Vnde & nos, si peccate-

NN 2 rimus.

Causa? lege, in
conuincit, sicut
itur, R. Ma-
ria fuisse ex-
partem omnis
peccati.

rimus, debemus dicere, Peccatum meum notum feci tibi, & iniquitatem meam non abscondi. Dixi annuntiabo in iustitiam meam contra me domino. Si enim hoc fecerimus, & reuelauerimus peccata nostra non solum Deo, sed & iis, qui possunt mereri vulneribus nostris, atque peccatis, delebuntur peccata nostra ab eo, qui ait. Ecce delebo vultum iniquitatis tuas, & sicut caliginem peccata tua. Post Symeonis prophetiam, quia necessitate erat, ut mulieres etiam saluarentur: venit prophetissa mulier, de qua scribitur; *Et erat Anna prophetissa, filia Phanael de tribu Aser. Quam pulcher ordo. Non venit ante virum mulier, sed primum venit Symeon, qui apprehendit infantem, & tenuit in brachiis suis; deinde mulier, cuius non sunt quidem verba digesta, sed dictum est generaliter quod confessa sit domino, & locuta de eo omnibus qui expectabat redemptionem Israel. Et iuste sancta mulier spiritum prophetiae meruit accipere: quia longa castitate, longisque ieiuniis ad hoc cultum ascenderat. Videte, mulieres, testimonium Annae, & imitami illud, si quando vobis contigerit, ut perdatis viros. Considerate quid de ea scriptum sit, *Septem annis vixit a virginitate sua cum viro suo, & reliqua; propterea prophetis fuit. Neque enim, ut liber & fornicio spiritus sanctus habitavit in ea. Bonum est, & primum, si qua potest virginitatis gratiam possidere. Si autem hoc non poterit, sed euenierit ei, ut perdat virum, vidua perseueret. Quod quidem non solum post mortem viri, sed etiam cum ille vivit debet habere in animo, ut etiam si non venerit, voluntas ipsius & propositum, a domino coronetur: & dicat, Hoc voueo atque promitto, si mihi humanum aliquid, quod non opto, contigerit, nihil aliud faciam quam incontaminata, viduaque perseuerem. Nunc vero & secunda, & tertia, & quarta nuptia, ut de pluribus taceam, reperuntur: & non ignoramus quod tale coniugium eiciat nos de regno Dei. Sicut enim ab ecclesiasticis dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptia repellunt: neque enim episcopus, nec presbyter, nec diaconus, nec vidua possunt esse digami: sic forsitan & de ceteris primitiuorum, immaculatumque ecclesiae quae non habet maculam, neque rugam, eicietur digamus: non quo in aeternum mittatur incendium; sed quo partem non habeat in regno Dei. Memini cum interpretarer illud, quod ad Corinthios scribitur, Ecclesiae Dei, quae est Corinthi cum omnibus, qui inuocant eum: dixisse me diuersitatem ecclesiae, & eorum, qui inuocant nomen domini. Puto enim monogamum, & virginem, & eum qui in castimonia perseuerat, esse de ecclesia Dei: uero qui sit digamus, licet bonam habeat conuersationem, & ceteris virtutibus polleat, tamen non esse de ecclesia, & de eo numero, qui non habet rugam, aut maculam, aut aliquid istiusmodi: sed esse de secundo gradu, & de his, qui inuocant nomen domini, & qui saluantur quidem in nomine Iesu Christi, nequaquam tamen coronantur ab eo. Qui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen.**

Vocum celebratus.

Certe lege, nam cum Mariano scripsit secundas nuptias damnat. Certe lege, nam cum Relagio distinguit salutem a gloria aeterna.

EIVSDEM IN IDEM

Homilia 3.

Ex Hom. 18. in Lucam.

Natus est dominus meus Iesus, & ascenderunt parentes eius in Hierosolymam, ut comple-

rent ea quae fuerant lege praecipia, & offerrent pro eo parvulum, & duos pullos colubarum. Tenuit eum brachiis suis Symeon, ut dudum lectum est, & prophetauit de eo quae narrat historia, & postquam omnia de more completa sunt, reuertuntur parentes quo Iesus tunc agebat, & tamen crescebat & confortabatur sapientia & gratia. Necdum quadraginta dies purgationis impleuerat, necdum Nazareth venerat, & iam totam sapientiam recipiebat. Puto scriptura dicere, crescebat, & confortabatur, & accipiebat spiritum: sed qui euacuauerat se, formam serui accipiens, statim ut pro mundatione eius sacrificium oblatum est, id quod vacuefecerat, adimpleuit: non quod corpus eius illi co-maius fuerit effectum, sed quod sacratius quippiam demonstraretur, scriptura referente, *Puer autem crescebat, & confortabatur, & replebatur sapientia. Queramus sicuti alibi de parvulo scriptum sit, crescebat, & confortabatur: ut ex collatione multorum quid plus in domino nostro dicatur, intelligere valeamus. De Ioanne; Puer autem crescebat, & confortabatur: & tamen non additur, & replebatur sapientia, sed confortabatur spiritu. Hic vero de domino, *Crescebat (inquit) & confortabatur, & replebatur sapientia, & gratia Dei erat super eum. Haec omnia de puero, qui necdum duodecim annos impleuerat, dicta sunt.**

EIVSDEM DE EODEM

Homilia 4.

Quia nonnulli, qui sanctae scripturae videntur credere, quasi in gloriam omnipotentis Dei diuinitatem Saluatoris negant: nullum mihi videtur ut ipsarum scripturarum autoritate doceantur in humanum corpus quiddam venisse diuinum: & non solum in humanum corpus, sed in humanam quoque animam. Quanquam si diligenter sensum intedimus scripturarum plus aliquid anima illa habuit, quam cetera hominum animae. Omnis quippe anima hominis, antequam ad virtutes veniat, vitiis sordidatur. Porro anima Iesu, nunquam peccati forde maculata est. Siquidem antequam ad duodecim annos aetatis peruenerit annum, spiritus sanctus de eo in Lucae scribit Evangelio; *Puer autem crescebat, & confortabatur, & replebatur sapientia.* Hoc hominum natura non recipit, ut ante duodecim annos sapientia compleatur. Aliud est partem habere sapientiae, aliud sapientia esse completum. Non ambigimus ergo diuinum aliquid in carne Iesu apparuisse: & non solum super hominem sed super omnem quoque rationalem creaturam. *Et crescebat, inquit. Humiliauerat enim se, formam serui accipiens; & eadem virtute qua se humiliauerat, creuit. Apparuerat infirmus, quia infirmum corpus assumpserat, & ob id iterum confortatur. Euacuauerat se filius Dei, & propterea rursus completur sapientia, & gratia Dei erat super eum.* Non quando venit ad adolescentiam, non quando manifeste docebat, sed cum adhuc esset paruulus, habebat gratiam Dei: & quando omnia in illo mirabilia fuerant, ita & pueritia mirabilis fuit, ut Dei sapientia completur.

Ex Hom. 18. in Lucam.

S. AMPH.

S. AMBROSII MEDIO-lanensis episcopi superioris Evangelij expositio.

Et erat pater eius, & mater, &c. Vides vberem in omnes gratiam domini generationes diffusam, & prophetiam incredulis negatam esse, non iustis. Ecce & Simeon prophetauit, in ruinam, & resurrectionem plurimorum venisse dominum Iesum Christum, ut iustorum iniquorumque merita discernat, & pro nostrorum qualitate factorum iudex verus, & iustus, aut supplicia decernat, aut praemia. Et tuam (inquit) ipsius animam pertransibit gladius. Nec littera, nec historia docet, ex hac vita Mariam corporalis necis passione migrasse. Non enim anima, sed corpus materiali gladio tranfuerberatur. Et ideo prouidentiam Mariae haud ignaram mysterij celestis ostendit. Viuum enim, & validum verbum Dei, & acutum omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animae, & spiritus, arcumque, & medullarum: cogitationes cordis, & secreta scrutatur animorum, quia nuda mentium & aperta sunt omnia Dei filio, quem conscientiae secreta non fallunt. Prophetauit itaque Simeon, prophetauerat copulata coniugio, prophetauerat virgo: debuit etiam vidua prophetae, ne qua aut professio deesset, aut sedes. Et ideo Anna & dispensis viduitatis, & moribus talis inducitur, ut digna plane fuisse credatur, quae redemptorem omnium venisse nunciaret. Cuius merita cum alibi descriperimus, cum viduas hortaremur, hoc loco, quoniam ad alia properamus, iteranda non putamus. Non otiose tamen annos octoginta quatuor viduitatis eius expressit, quia & septem dodecades, & duae quadragesimae, sacrum videntur numerum designare.

Id est viduitatis.

S. AMPHILOCHII EPISCOPI Iconij de D. N. Iesu Christi occursum, deque Dei para-virgine, Anna prophetissa, & Simeone Oratio.

Theodoro Peltano interprete.

Talis vidua fuit Anna prophetissa, de qua paulo ante lectum est. Haec enim & pulchre conseruata, & inuentum suam ut aquila innoauerat. Audisti, quid Euangelista Lucas de illa commemoret: *Et erat, inquit, Anna prophetissa filia Phanael ex tribu Aser, &c.* Audis, cuiusmodi vidua extiterit Anna, quibusque elogiis diuina Evangelia illam exornent. Fide, verè erat, Anna, cuius quoque nominis ratio, in morum illius integritatem egregie quadrabat. Audiant haec mulieres, & illustrem Annam aemulentur, quod paribus olim cum illa coronis potiantur. Nemo infirmitatem, aut solitudinem obtendat; nemo monogamiae castimoniam excutiat. Viduarum corona, & quasi ornamentum, est Anna: habitu quidem, & sexu mulier: ordine autem Prophetissa: in viduitate vitam transgens; animo autem in caelesti regno conuersans: Corpore ob senectutem imbecillis, & incurua; mente autem valida, sursumque erecta: Fronte contracta, & corrugata; prudentia au-

tem vegeta, & florida: Senio inflexa; cognitione autem, & sapientia rectè incedens: Annorum multitudine ad decrepitam aetatem deducta; diuinatum autem rerum notitia pulchre ornata. Ieiuniis vacabat, voracitatem detestabatur, Deum orabat, huc illuc vagè non discurrerat; In templo iugiter degebat, alienas domus non obibat: Psalmis decantandis, non nugis referendis intenta erat: Diuinis oraculis addicta, à fabulis erat aliena: Caelestia meditabatur, turpia, & inhonesta auerfabatur. Excelluit haec Anna viduam, quam Apostolus Paulus beatam praedicat. Cuiusmodi, quæso, est vidua, quam Paulus commendat? audi quid dicat; *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum. Si filios educauit, si Sanctorum pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrat, si omne bonum opus subsecuta est. Haec autem Anna, viduam ab Apostolo decantatam, beatamque pronuntiatam, & annorum numero, & vitæ genere plurimum superauit. Qui enim ceteris omnibus non anteferatur, quæ & prophetiae dono ornata fuit, & Spiritus sancti receptaculum extitit, & Domini nostri praesentiam, iis omnibus per certa symbola indicauit, qui illius in carnem aduentum praestolabantur. Nec enim aliò spectat, quod paulo ante ex Euangelista, de illa audiuimus: *Et haec, inquit, ipsa hora superueniens, confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.* Cernisne quanta fuerit Annae huius excellentia? pro Domino stabat, diuinoque Spiritu afflata, ea de Domino, Domino ipse praesente, palam denuntiabat, quæ Domini erant. O rem stupendam, planèque peregrinam! Vidua erat, & ea pandebant, quæ sacerdotes & scribas exterrificabant; totum autem populum in praeclearam spem erigebant. Indicabat autem Israel per Domini praesentiam, quam certis inditiis, & signis ostendebat, & confirmabat, liberatum iri. Cernebat Anna Dominum infantem; cernebat item dona, & piamina, quæ pro ipso, & cum ipso deferebantur; nec ob id tamen offendebar; sicut neque ob infirmam quoque, exiguamque eiudem aetatem. Prostitutebatur autem puerum illum, & Deum esse, & medicum esse, & praepotentem Redemptorem esse, & peccatorum euerforem esse. Noli, dilecte, Annae verba, quibus iis omnibus, qui praesentes tum aderant, Domini virtutem exposebat, obiter percurrere. Cernisne, ait ad eos, qui conuenerant, puerulum hunc, vbera trahentem? cernisne ope, & opera nitentem? in materno sinu quiescentem? pedibus firma vestigia terræ infigere, per aetatem necdum valentem? aliorum more octauo die circumcisum? Hic, quem coram cernitis, puerulus, secula fundauit; hic caelorum orbis absoluit; hic terram late distendit; hic mare arena veluti vallo cinxit; hic puer vêtos de thesauris suis depromit; hic puer Noè aetate, caeli caratatas reclusit; hic puer imbres è nubibus, veluti stamina deducit; hic puer niuem ut lanam spargit; hic puer maiores nostros, per Moyfi virgam ex Aegypto liberavit; hic puer mare rubrum distecuit, populumque, qui spem suam in illum reiecerat, sicco pede per illum, tanquam per viride pratum, traduxit; Hic puer manna in deserto instar pluuiae dimisit, terramque lacte, & melle fluentem, patribus nostris in hereditatem contradidit. Hic puer templum hoc per Salomonem extrui, & in altum euehi curauit; Hic puer ille est, qui pa-*

1. Tim. 5.

NN 3 ato.

Et, iure iurando firmato, cum Abraham inito, ita illum affatus est; Multiplicando multiplicabo semen tuum, tanquam stellas cæli, quæ præ multitudine numerari nõ possunt, & tanquam arenam, quæ est in litore maris. Hic est puer ille, de quo Prophetarum chorus exultans, solamque in medium adferens, hæc depromebar; Excita, Domine, potentiam tuam, & veni ad saluandum nos. Ne de puero hoc perperam sentias, quia puer est: Idem & puer est, & patri coæuus est. Idem & tempore mensuratur, & genealogia destituitur. Idem & balbutiens infans est, & os, & sapientiam aliis impertire solitus est: Illud quidem propter ortum ex virgine; hoc verò propter incomprehensam substantiæ illius rationem. Nam & Elaias quoque hoc velle videtur, dũ ita scibit; Puer natus est nobis, & filius datus est nobis. Alterum datum esse dicit. Natum, sub aspectum cadebat; datum, mente tantum, & cogitatione comprehendebatur. Eiusmodi fuere Annæ oracula, hæc præclara mulieris fuere documenta. Hæc viduæ fuere studia, recteque facta; verè viduæ; viduæ vita honestè perfundat: Viduæ, quæ maritum præmiserat, & Dominum mariti loco susceperat. Septem annis à virginitate cum coniuge suo vixerat. Annorum hebdomadam expleuit; in septimo autem anno viri consuetudine orbara fuit. Pulchrè septimum, pulchrè Sabbatum celebravit, pulchrè Dominicæ diei gratiam apprehendit. Turturis mortem æmulata Anna, maritum oblivioni non tradidit, primam fidem non sefellit, thoro suo nullam calumniam acceperunt, monogamiæ compedes alteri non imposuit; quippe quæ mortuum perinde in cubili, animo pertractaret, ac vivum, nuptialem stolam non polluit; in Pauli reprehensionem non incurrit; Vbi, inquit, illæ luxuriatæ fuerint in Christum, nubere volunt, damnationem habentes, quia primam fidem irritam fecerunt? Vera reprehensione digna est, quæ mariti, quo cum diuinitus iuncta fuerat, memoriam vnà cum ipso sepelit, terræque obruit; filio præfertim, vel filii, quorum causa nuptiæ præcipue institutæ sunt, ex primo coniugio susceptis. Si autem viduæ, adhuc iuenculæ, nulli sunt liberi, iure reprehendi non potest, si liberorum procreandorum studio incitata, nuptias repetit. Nam beati Pauli oratio quoque in hunc scopum quadatenus impellit, ait enim; Volo iuniores viduas nubere. Et causam, cur secundæ nuptiæ non inutiliter indulgeantur, subdens ita scibit; Volo iuniores viduas nubere, filios procreare, matres familiæ esse; quasi dicat; Vnica repetendi connubij causa, est liberorum procreatio. Porro autem, quando viduæ ad secundas nuptias prouentur, suppetunt liberi, superuacaneum videtur nouæ sationi operam dare: vt quæ iam ex priori matrimonio, ratione, & mente præditas aristas maturescens habeat. Verum ad institutum argumentum, orationem denuo flectamus. Ecquid porro Euangelista (par est enim, vt propositam rei seriem ordine persequamur) referente Luca; Simeon ad virginem hæc detulit; *Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israël, & signum, cui contradicetur; & tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Ad quid hoc, obsecro, est, quod dicit; *& tuam ipsius animam pertransibit gladius?* Audi prudenter, cum Deipara virgo Simeonem afferentem accepisset, Christum positum esse in ruinam, & resurrectionem multo-

Genes. 17.

Psal. 79.

Esai. 9.

1. Tim. 5.

Pauli dictum de viduis intelligunt quæ notum continentia volunt.

Cum e-gendum nam gratia ferè Patribus secunda nuptiæ nõ admodum probantur.

1. Tim. 5.

rum in Israël, & in signum, cui contradicetur; oratione illius non nihil commota, eum, vt probabile sit, ita affata est. Homo, dum infans, & tristitia quædam de Christo, & Deo denuntias, quid dicas, non satis compertum habere videris. Ignoras admirabilem pueri huius conceptionem; & interrim veluti de communi aliquo partu verba fundens, contradictionis signum ex illo facis. Verè nullus in illo ruine, aut prolapsionis est locus, vt qui ad prolapsos excitandos, & exaltandos, multisque beneficiis cumulandos, vltro sese demiserit. Cum ergo sit talis, cur non facta, felicitæque de eo ominaris; sed ais; *Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israël, & in signum, cui contradicetur?* Hæc virgo. Ad quæ contra Simeon: Sat sit tibi, virgo, eius te matrem esse, & dici, qui creauit omnia; sufficit tibi eius te nutricem inuentam, qui terrarum orbem nutrit; Magnum sit tibi, eum te secundam carnem gestasse, qui sustentat omnia. Idem ille Christus, qui in te habitauit, peccatori meo nunc infidens, se in ruinam, & resurrectionem multorum in Israël positum esse, me denuntiare iubet; In ruinam quidem incredulorum Iudæorum; in resurrectionem verò gentium, quæ olim in illum credituræ sunt. *Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israël, & in signum, cui contradicetur.* Contradictionis signum crucem vocat; cur ita? quia permulti ex infidelibus, dum Iudæi toti in hoc erant, vt illum in crucem agerent, multis modis Iesu Christo aduersati sunt. Nam & verbis, & factis variè illum momorderunt; & aceto, & felle potauerunt; & spinea corona caput eius vndique cinxerunt; & lancea latus eius compunxerunt; & profanis manibus venerandam illius faciem cæciderunt; & contumeliosè simul, & furiosè; Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere, inclamauerunt. Atque huc tendebat Simeon, quando aiebat; *& in signum, cui contradicetur;* multi namque, quando Petrus negavit, ceterique Apostoli, veluti oues pastore destitute, atomiti, dispersi sunt, illi sese opposuerunt. Eodem illo crucis signo, cor virginis lauciatum, meroreque repletum, eam, vt credibile sit, ad eiusmodi sermones compellebat; Cur antea mortua non sum? cur in hunc diem referuata sum? quæ virgo pepereram, maior nunc in refugio dolore differor, quam cætera mulieres solent, dum factum enituntur. Plurimas id genus virginis querelas, & cogitationes, Simeon hoc loco gladium appellat: vt quæ viscera illius, instar gladij, compungerent, offensionemque minimè lenem offerrent, prout Dominus fore prædixerat; Omnes, inquit, nocte hæc scandalum in me patimini. Quamobrem Simeon nõ absque causa subiunxit; *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multorum cordibus cogitationes.* Discis hinc, quomodo Simeon vagas illas, confusasque virginis cogitationes, rhompheam appellet; quippe quæ intima cordis illius grauitè morderent, tenesque, & medullas illius penetrarent. Incidit autem in has virgo Maria cogitationes, de resurrectionis virtute nondum satis instructa, neque quod ea in proximo esset, satis adhuc edocita. Nesciebat enim tantam esse Christi virtutem, vt mortem citra detrimentum degustare posset. At verò post resurrectionem, anceps gladius animam illius non amplius occupauit, sed lætitia, & exultatio. Signum ergo contradictionis, Simeon appellat

Matth. 12.

Exeb. 9.

Est pars huius ex eius oratione, quæ infra habetur in festo Pasche. 2. Maria virgo.

Nulla medi sit probabili, aliquid nisi modo, qui ignorat, vt hæsitatio in animo virgini inuelli sit.

pellat Christi perpeffionem, & crucem; quo cruciatum tempore variarum cogitationum gladius, cor virginis pertranfuit. Sed dixerit hic aliquis; Heus tu, vnde nobis rem ita habere ostendis? Ex ipsamet Domini doctrina: Audi, quid dicat; Generatio hæc, generatio nequam est: signum querit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ Prophetæ, Sicut enim Ionas fuit in ventre Ceti tribus diebus, & tribus noctibus; sic erit & Filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Audis hic, quomodo crucis perpeffionem signum vocet. Sed neque in nouo Testamento hoc nomine tantum designatur, verum etiam in veteri. Vetus enim cum nouo, admodum conspirat; prout vnus, idemque Deus est, qui ibi legem sanxit, & hic de diabolo, & morte triumphauit. Testem huius rei profero Dominum ipsum; Audi quibus ille verbis apud Prophetam Ezechielem Angelos messores alloquatur, dum vniuersam consummationem annuntiat; Ne, inquit, ibi, parcatis oculis vestris, neque misereamini senis, neque iuuenis, neque virginis, neque pueri, neque mulieris, trucidate vique ad internecionem. Eos autem, qui in fronte detulerint signum T. ne tetigeritis. Et discis hinc, signum, cuius cum vetus, tum nouum quoque Testamentum meminerunt, aliud nullum esse, quam signum crucis. Quæ crux mudo salutem attulit, per Iesum Christum Dominum nostrum; cui sit gloria, & imperium, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen.

S. IOANNIS CHRYSOSTOMI Episcopi Constantinop. de occursu D. N. Iesu Christi, de quæ Deipara virgine, & Simeone Oratio.

Theodoro Peltano interprete.

Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius; *Ecce hic positus est, &c.* In quorum ruinam? in eorum vtiq; qui non credunt, insontemque in crucem agunt. In quorum autem resurrectionem illorum, qui beneficium agnoscunt, gratiæ animo recolunt. *Et in signum, cui contradicetur.* Cuiusmodi est signum, de quo hic sermo: haud aliud sanè, quam crucis supplicium. Quod crucis signum, Ecclesia mundo salutare agnoscit, quod Iudæus capitaliter odit, quod cælum ipsum non semel palam ostendit. Pater autem hoc signum contradictioni, vt vincat veritas; Nam citra concertationem, victoria suis numeris absoluta non obtingit. Oportebat itaque induci contradictionem, quod iudex per mansuetudinem, & patientiam, secundam in omne æuum sententiam obtineret. Dicit itaque; *Et in signum, cui contradicetur,* nempe ab incredulis, & infidelibus. Tu autem, subiungit porro, quæ mater habetis, nunquid non tentabere? Ob id ne forsitan, quod pueri huius matrem te profiteris, quod illum in lucem edideris, quod vterum ei accommodaueris, (tuus enim vterus vas extitit, in quo admirabile illud opus conflatum fuit) ab omni profusus tentatione immunis eris? Nunquid, quia Deipara es, & Deipara appellaris, nullasque experta nuptias factum concepisti, & dudum antè ad vtrumque destinata

fuiti, omnis omnino tentationis exors eris? nequaquam, nam & tuam quoque animam pertransibit gladius. Propter quid, Domine? ecquid enim ego peccauit? tu quidem nihil peccasti, atramentum, vbi illum in crucem actum videris, vbi illum promundo patientem conspexeris, vbi manus illius in cruce extensas, clausisque ligno affixas intuita fueris, tum demum incipies hæsitare, & dicere: Flicne ille est, de quo Angelus tam præclara dissefererat? hæcne admirandum illud conceptionis miraculum est? Virgo eram, & peperit, qua de causa hic cruci affigitur? *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius,* ne vllas omnino tentationis igne euadat. Petrus ter negat, ceteri discipuli, eo deserto, fugam ineunt (nec enim pastor, vt ab ouibus defenderetur, egebat, neque pugil præfidariis militibus opus habebat) omnes proinde decesserunt, omnes fugerunt; Solus autem Christus, vt aries ille suspensus, constans permansit. Pertranfuit itaque illius quoque animam gladius, vt aries ille suspensus, constans permansit. Pertranfuit itaque illius quoque animam gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Patitur autem Iesus, hinc quidem, vt incredulorum perfidia ostendatur, palamque reuincatur: Inde verò, vt credentium beneuolentia, & gratitudo statuatur, & confirmetur. Expositum verò est signum hoc contradictionibus, vt resistentur, & confundantur, qui sola malitia, & improbitate incitati, illi aduersantur. Nam, si veritas nulli controuersæ apud homines obiecta foret, pietas instam probationem nullam haberet? Permissa autem contradictio, hærenti voluntati, claram veritatis lucem efficit. Impugnatur hoc ergo signum, non profluxu inuoluntate: nam quomodo persecutione tentati sunt martyres? an non, dum viriliter decertant, per animi fortitudinem, & patientiam victores declarati sunt? Vide ergo quantum commodum contradictio adferat. Nec enim solum fideles, vt quis forsitan putaret, progignit, sed etiam martyres, dum nimirum ad tormenta, & mortem vsque progressi, quantum Christi gratia queat, per suam tolerantiam palam orbi demonstrant. Cæterum quando Simeon dicit, *Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum, & in signum, cui contradicetur,* non est id ita accipiendum, quasi Christus ruinam operetur, aut resurrectionem vi extorqueat: Positus est autem iis in ruinam, qui data opera, in lapidem offensionis impegerunt, illis verò in resurrectionem, qui libero voluntatis proposito crediderunt, vel etiamnum credunt. Perinde enim hæc in medium posito habet, ac si quis dicat: Lux oritur, vt sani videant, oculi autem ægri lucis splendorem impensius deuitent. Quomodo autem alij, ij nimirum, qui reprehensione digni erant, prolaberentur, alij contra, spe bona sponte concepta, exurgerent, si signum illud non oppugnaretur? Quin ob id quoque; *Et in signum, cui contradicetur,* Simeon ait, ne fideles propter contradictionem turbentur, aut à fide alienentur, hinc edocet, ipsam quoque diuinam veritatem interdum oppugnari. Quis enim contradicere posset, aut contradicere quoque auderet, si Deus non permitteret? necessaria est itaque permissio. Erit autem, quando contradictioni nullus amplius erit locus. Cum enim signum illud semel fulgere cœperit, tunc omnis omnino lingua cælestium, terrestrium, & inferorum, confitebitur, quia Dominus noster

Quæque ab hoc Patre de Maria tentationes & hæsitatio dicitur, ea & casu te sunt legenda, & pie exponenda: Certum est enim, omni protus peccati expertem vni transisse.

Christus nullius ruinam operatur; neque illius resurrectione vi extorqueat.

Philipp. 2.

Iesus Christus in gloria est Dei Patris. Quousque enim signum per se solum apparet, re designata in medium non prodeunte, signum impugnatur: Cum vero in secundo aduentu is, quem signum denotabat, terrarum orbi patefiet, tunc nemo amplius signo contradicere audebit. Cum is, inquam, qui designabatur, aduersus eos, qui contradixerant, in diuinitate sua conspicuus manifeste adueniet, tunc ij quidem qui signum susceperunt ab eo, quem signum denotauerat, gloria extolentur, illi vero, qui signo sese opposuerant, ab eo, qui illud designatus fuerat, condemnabitur. Et tunc finis erit contradictionis, finis dubitationis, finis infidelitatis, finis erroris: Erit autem initium pramiorum, & coronarum, quibus vnam per Iesum Christum Dominum nostrum nos omnes potiamur. Ipse sit gloria, & imperium, nunc, & semper, & in saecula saeculorum, Amen.

TIMOTHEI PRESBYTERI Hierosolymitani de propheta Simeone, qui Christum vultus excepit, Oratio,

Theodoro Peltano interprete.

DVM haec sunt, Simeon Christum Dominum, qui in infantis specie per id tempus conspiciebatur, inter vltas suas complexus, Iosepho quidem, & virgini benedixit; de puero autem Iesu, matrem affatus, eiusmodi oraculum edidit: Quid, o virgo, puerum hunc aspicias? tuum quidem, & non tuum; mansisti enim virgo, vt ante eras. Cur fixis subinde oculis illum intueris? Cur frequenter deofcularis? Cur mammam, quod vegetiorem reddas, identidem illi porrigis? manna, vitaeque largitor non indiget alimentis. Cur paruulum, quod somnum illi concilies, tenetis manibus demulces, erebroque agitas? Ignoras secundum diuinitatis maiestatem, quae abdita in ipso latet, non dormire, neque vnquam dormire. De ipso enim Propheta ait: No dormiet, neque dormitabit, qui custodit Israel. Cur virgo infantulum hunc contemplantis? Hic infans, o virgo, occulta diuinitatis virtute, caelum veluti pellem extendit; terram autem super nihilum suspedit; aquam vero terrarum orbi veluti fulcrum subtrauit. Hic puer, o integerrima virgo, Solis instar aurigae regit, lunaeque clauum, quocumque visum fuerit, impellit. Hic puer ventos e thesauris suis depromit, omniumque, quae natura constant, Imperator, & Dominus existit. Infantem hunc, o virgo, non in communem, vulgaremve vitae huius oblectationem, sed in spirituale gaudium datum agnosce. Ecce enim hic positus in ruinam, &c. Haec sanctus ille Simeon, qui Deum vultus excepit, de puero Iesu, non absque Spiritus sancti reuelatione, ad virginem Mariam dixit. Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel. Cur, quaeso, in ruinam? cur rursus in resurrectionem? Sermo hic, de Domino enuntiatus, est verus: nam, cum Simeon non sua virtute, sed Spiritus sancti patefactione duceretur, quaecumque apud virginem de Domino concionabatur, ea vera erant. Ecce, ait, positus hic est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel. In ruinam quidem infidelium, in resurrectionem vero credentium. In ruinam synagogae, in resurrectionem Ecclesiae. In

Est pars de eisa ab eius oratione, qua est infra in se ipso purificat. B. Mariae virginis. Omnia haec pra quadam, & verisimili ratione consistant.

Psal. 120.

ruinam demonum, in resurrectionem Saeculorum. In ruinam profanorum peccatorum, in resurrectionem autem iustorum. Positus est ergo in ruinam, & resurrectionem. Surrexit Matthias, concidit Iudas. In ruinam proinde, & resurrectionem multorum in Israel. In resurrectionem latronis, qui pendebat a dextris; in ruinam autem alterius, qui suspendus erat a sinistris; quandoquidem hic conuicta in Christum iactabat, ille vero pius in eundem affectum ostendebat. In ruinam & resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Et hoc quoque, quod de contradictionis signo hic dicitur, veritate nititur. Dominus namque, prout ex virgine natus, contradictionis signum extitit: siquidem magnum signum erat, eam, quae pepererat, tam in partu, quam post partum, virginem permanisse. Quod autem contradictorij signi ratio, & appellatio, in virginem Matrem non omnino male conueniat, id ex Esaias libro, in quo ea de re agitur, cognoscere licet: Pete tibi signum in profundo, ait Dominus ad Achaz, aut in excelso. Et dixit Achaz: non petam, & non tentabo Dominum; & dixit Esaias: Ecce dabit vobis Dominus ipse signum. Quale autem illud? Ecce virgo in vtero habebit. Ad hoc ergo dominicum, virginemque partu editum signum, cui multorum contentiose lingua olim contradicetur, spectabat Simeon, cum, quod futurum erat, prauidens, virginem ita alloquebatur; Ecce positus est hic in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Ex hoc loco quidam constitutere voluerunt, domini matrem gladio eneclam, & martyrio vitae finem fecisse, eo nimirum, quod Simeon dicit; Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur cogitationes ex multorum cordibus. Gladium animam penetrantem, Simeon hoc loco appellat dolores, quos virgo perpassura erat, rata eum se perdidisse, qui ob id venerat, vt perditos quaereret. Quod autem ingens moeror ad virginis animam peruenerit, cum eum se amisisset arbitrata est, qui suus, hoc est, virginis filius appellabatur, id paulo ante ex Euangelista auditum est; Et cum factus esset Iesus annorum duodecim, scribit ille, ascenditibus illis Hierosolymam, &c.

TITI BOSTRORVM Episcopi eiusdem Euang. expositio.

Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel. Quod dominus in ruinam & resurrectionem multorum positus dicitur, id non ita accipiendum est, quasi alius autor sit, vt cadant, aliis necessaria causa, vt resurgant: nulli enim ruinae causam offert, nec vllum rursus, vt exurgat, compellit, quicumque enim cadunt, a gradu utique, vel ordine, in quo ante consistebant, decidunt: parvani autem humi perpetuo reptantes, nunquam consistit

Ratio signi Matrem virginem quae quadrat. Esa. 7.

Virgo multo nunc aditum corpore, & animo assumpta est: hic non citra motum, vt hic aditum videtur.

constiterunt. Rectius proinde dicitur, per Christi aduentum effectum, vt is, qui ante in peccato immotus perlabatur, peccato per penitentiam cadat, ipsique moriatur, quod iustitia deinceps vinat, perque fidem in Christum confurgat. Vt enim meliora exurgant, peiora ruant oportet. Nisi enim scortatio, & impudicitia cadat, pudicitia & castitas nunquam exurgat. Sic quoque nisi beluinus sensus ruat, rationis vis, quae in nobis est, non facile subiget. Hoc igitur sensum in ruinam & resurrectionem multorum positus intelligatur. Et in signum, cui contradicetur. Sacris literis edocti, per signum, salutarem viuissemus; crucem accipimus; Moyses enim, vt tradunt ille, fecit serpentes animum, & posuit eum in signo; hoc est, in cruce. Quia ergo non desunt vnquam, qui de Christi domini nostri incarnatione verbosè digladiantur, eandemque vane oppugnant, (Alij namque Deij verbum corpus sumi posse; alij absque vlla corporis coeRETione ad nos descendisse aiunt: Alij rursus corpus, quo indutus erat, velle paribilibus extitisse, alij externa tantum corporis speciem coeconomiae opus expleuisse deserviunt. Alij item terrenum, alij caeleste corpus habuisse afferunt: Alij tandem ab aeterno exiisse, alij ab immanata virgine Maria primam originem traxisse contendunt) merito Christus dominus in signum, cui contradicetur, positus perhibetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Gladij nomine tentatio, cogitatio, fluctus, & mentis agitatio hoc loco designatur: Simeon namque sacrae Mariae virginis vaticinatur; post concubum illud Gabrielis testimonium, post arcanam diuinae conceptionis notitiam, post euidentem tot illustrium miraculorum demonstrationem quando cruci affligeret, factaque & dicta, quae tum se offerrent, cerneret & audiret, quandam animi turbationem ipsi obrepuram. Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. His insinuat, post scandalum, quod discipuli, & ipsa quoque sacratissima virgo, de Christi cruce passuri erant, transactum fore, vt tempestina mox praesensque medicina adhibeatur, talis nimirum, quae fide eorum corda confirmet stabilique. Sic Petrum post Christum negatum, Christianae fidei validissime adhaesisse nouimus. Quo igitur Christi virtus ostendatur, humanae naturae infirmitas redarguitur: Alio sensu rhompham, animi afflictionem, quam sacrosancta Virgo, dum cruci affligeret, pertulit, appellat. Indignum namque censebat, in fontem Filium talia, tantaque perferre: nam statim e mortuis resurrecturum, vt quiddam nimis arduum & grande, per id tempus necdum certo credebatur. Ait certo, vt reuelentur ex multorum cordibus cogitationes; hoc est, vt omnes omnium cogitationes manifestae fiant, cunctisque clare confiteantur, qui ex omnibus ex animo illum dilexerint, eamque erga eum dilectionem constanter vsque ad mortem declarauerint: Qui rursus fucate, minimeque syncerae fidei in eum extiterint, graueque, propter crucem, scandalum passi fuerint: Qui illum tandem in mortem tradiderint, crucisque eiusdem & mortis insultauerint. Et erat Anna propheta. Anna haec, quae tam illustri Euangelistae testimonio commendatur, mundi Israelitice salutem praefortibus iam adesse cernens, confitebatur domino, hoc est, gratias illi ex animo agebat. Et loquebatur de illo. Quid loquebatur? Hic, inquiebat, est mundi Redemptor, hic hominum est. Seruator, hic ille est, qui nostram necessitatem, animique

Haec mystica est expositio, vt supra videtur, non sicut illi, neque ex illius summe, quae dicitur, quod D. Iosepho oratione est, sicut in consuetudine. Inuenit virgo mater, quae Christum, neque animo, neque corpore, non citra motum, vt hic aditum videtur.

dilectionem, in gaudium & laetiam conuerteret. Reuersi sunt in Galileam, in civitatem suam Nazareth. Et si natiua illorum civitas esset Bethlehem, attamen quod fixum annos iam aliquor domicilium in Nazareth obtinerent, vulgo civitatis Nazareth ciues habebantur, & dicebantur. Puer autem crescebat, & confortabatur. Quandoquidem Euangelista Deum verbum, non dudum, sed vera carne indutum inducit, propterea scribit: Puer autem crescebat, & confortabatur. Sunt enim isthaec, ad assumptam carnem referenda: secundum corpus namque crescebat, & confortabatur, membrorum nimirum robore vna cum ipsa corporis mole sensum gliscente, & adulescente. Plenus sapientia, & gratia. Puer Iesus non implebatur gratia & sapientia, quod aliquid gratiae, aut sapientiae incrementum, per temporum intervalla ipsi accideret, (semper enim, vt Deus, est totum repletus erat) sed quod Dei Verbum, sapientiam & gratiam, quae pollebat, iuxta corporis incrementum, magis, magisque subinde proderet.

BEDAEE VENERABILIS presby. super. euang. expositio.

Erat pater eius, & mater, &c. Patrem saluatoris appellat Ioseph, non quo vere iuxta Photinianos pater fuerit eius, sed quo ad famam Mariae conferendam pater sit ab omnibus aestimatus. Neque enim oblitus Euangelista, quod eam de spiritu sancto concepisset, & virginem perperisset narravit: sed opinionem vulgi exprimens, quae vera historiae lex est, patrem Ioseph nuncupat Christi. Quamuis & eo modo pater illius valeat dici, quo & vit Mariae recte intelligitur sine commixtione carnis ipsa copulatione coniugij, multo videlicet coniunctius, quam si esset aliunde, adoptatus. Neque enim propterea non erat appellandus Ioseph pater Christi, quia nemo eum concumbendo genuerat, quandoquidem recte pater esset etiam eius, quem non ex sua coniuge procreatum alicubi adoptasset. Et dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic in ruinam, &c. Bene in resurrectionem, quia lumen est, quia gloria plebs Israel; quia dicit, Ego sum resurrectio, & vita, qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet, & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in aeternum. Quomodo autem in ruinam, nisi quia & lapis offensivus est, & petra scandalum: id est ruina iis, qui offendunt verbum, nec credunt. De quibus ipse dicit, Si non venissem, & locutus eis fuisset, peccatum non haberent. Nunc autem, excusationem non habent de peccato suo. Qui non in seipso tantum, sed in suis quoque, praedicationibus in ruinam positus est, resurrectionemque multorum, testante apostolo, qui ait, Christi bonis odor sumus Deo in iis, qui salvi sunt, & odor mortis in iis, qui pereunt. Qui enim praedicante apostolo, verbum, quod audit amando sequitur, bono odore resurgit & saluatur. Qui odiedo insequitur, eodem ipso bono odore corrumpit, & moritur. Signum autem cui contradicetur, fidem dominicam crucis accipe. De qua apostolo Paulo dicunt Iudaei, Nam de secta haec notum est nobis, quod ubique ei contradicatur. Et apostolus ipse, Nos enim (inquit) praedicamus Iesum Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, &

tuam

ralis per adoprionem filius hominis appellatur, licet ex alterius vxore generatus, quãdã magis dominus Iesus potuit filius Ioseph adoptiuus appellari, qui de eius sponsa est natus? Multo magis, Et quid mirum, si B. Euangelista Lucas Ioseph patrem domini saluatoris appellat, cum beata Maria in subsequenti legatur dixisse: Fili, quid fecisti nobis sicut Ego, & pater tuus dolentes querebamus te. *Erant igitur Ioseph, & Maria mater Iesu mirantes super his, quae dicebantur de illo, id est, de Christo, quia nunquam talia dicta fuerant de homine nato in seculo. Quae sunt, quae fuerunt dicta de Christo? Quae dicta sunt à prophetis, quae dicta à Gabriele archangelo, qui dixit ad beatam Mariam: ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Iesum, hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Et dabit illi dominus Deus sedem Dauid patris eius, & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Quae dicta sunt à pastoribus, quae dicta sunt à Magis, quae dicta sunt ab Elizabeth, quae dixit ad Mariam: Et vndè hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Quae dicta sunt à Simeone, & quae dicta sunt ab Anna. Hæc sunt, quae fuerunt dicta de Christo, de quibus omnibus mirabantur B. Ioseph, & beata Maria, & dicebant ita: Certè multa bene dicuntur de domino nostro Iesu Christo filio nostro. Et benedixit illis Simeon. Euangelista non dicit, quam benedictionem illis dederit, tamen nos possumus dicere, quoddam hanc benedictionem dederit illis: Benedixi vos fratres à domino qui tam bonum filium genuistis. Et dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel. Hic puer positus est in ruinam incredulis, quibus ipse dixit: In peccato vestro moriemini. Ruina enim dicitur ruens ad ima. In ruina positus est dominus Iudæis, quia noluerunt in eum credere, quibus dixit: Si non venissem, & locutus es nō fuisset, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Ruina ergo, id est, perditio fuit illis dominus, quia non crediderunt in eum: quia propter hoc quod noluerunt in eum credere, ruerunt, id est, in æternam damnationem abierunt. Vndè & ipse dominus à propheta appellatus est petra scandali, id est, petra ruinæ. Id ipsum est scandalum, quod ruina. Iudæis, sicut diximus, dominus fuit ruina, id est, perditio: illis damnatio, qui non crediderunt in eum. Resurrectio autem multorum fuit in Israel. Multorum ideo dixit, quia non omnes crediderunt in eum. Illi autem, qui crediderunt in eum tam ex Iudæis, quam ex gentibus illis fuit resurrectio. Duæ sunt resurrectiones, sicut & duæ mortes. Vna est resurrectio animarum, quæ fit in presenti seculo, quando resurgunt homines in anima: dico de infidelitate ad fidem, de peccato ad iustitiam, de vitiis ad virtutes, de diabolo ad Christum. De ista resurrectione dicit dominus alibi: Venit hora, & nunc est in presenti seculo, quando mortui audient vocem filij Dei, & qui crediderint, qui præceperis illius obedierint, & vsque in finem in bonis operibus perseverauerint, vivunt in æterna gloria. De hac resurrectione dicit Ioannes euangelista. Beatus, qui habet partem in resurrectione prima, in quem*

Ioan. 5.
Apo. 20.

secunda mors, id est, æterna damnatio, non habet potestatem. Ecce de prima resurrectione quæ est animarum. Altera resurrectio est corporum, quæ est futura in die iudicij. Illa est generalis de qua dominus dicit: Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei, & procedent, &c. Ita distinguendum est, procedent de sepulchris suis qui bona fecerunt in resurrectionem vitæ: qui verò mala fecerunt, in resurrectionem iudicij. Et in resurrectionem electis in Israel, id est, in populo Israëlítico, mors animæ est, de qua scriptum est. Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur. Quando anima peccat tunc moritur, quia vitam, id est, Christum, amittit, qui dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Qui ergo hinc fideliter resurgit in anima, id est, de peccatis ad veniam, in die iudicij fideliter resurget in corpore ad gloriam æternam percipiendam. Et in signum, cui contradicitur. Subauditur ab incredulis, & ab hæreticis, & à paganis. Quod est signum? Crux Christi. Nos dicimus crucifixum Christum esse, signum est, cui contradicunt Iudæi. Nos Christiani fumus, & à Christo Christiani vocamur. Quicquid legimus de Christo, siue in veteri testamento, siue in nouo totum verum esse credimus. Credimus quod dominus Iesus natus sit de virgine Maria. Vndè hoc credimus: Quia prædictum est à propheta Esaiâ. Ecce virgo concipiet, & pariet filium. Et Gabriel angelus dixit ad B. Mariam: Ave gratia plena dominus tecum, benedicta tu in mulieribus. Natus est dominus de virgine. Ipsa virginitas beatæ Mariæ signum est, cui contradicunt Marcionistæ: Marcion hæreticus fuit, qui dixit quod dominus non fuit natus de virgine, sed de corrupta muliere. Crucifixus est dominus, signum est, cui contradicunt Iudæi, qui dicunt: certè nondum natus est Christus, nec crucifixus: quia si iussit Deus, nullo modo potuisset crucifigi. Vndè legimus Iudæos beato Paulo dixisse. Nam de secula hac, id est, de doctrina hac, quam tu prædicas de Christo, nobis notum est, quia vbiq; ei contradicitur. Et idem beatus Paulus dicit: Nos quidem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis scandalum, gentibus autem stultitiam. Quod ergo nobis signum salutis est? Propter eam quia credimus omnia vera esse, quæ de Christo dicuntur, siue in veteri testamento, siue in nouo: ille est signum contradictionis, qui hoc non credunt, sed potius contradicunt. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Nulla historia narrat, quod beata virgo, Maria gladio materiali transuerberata, ab hac vita migraverit. Quare ergo Simeon dicit: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius? Gladius carnem transuerberare potest, animam non potest. Sed sciendum est, quia gladius diuersas significationes habet in sacro eloquio. Hic autem pro dolore passionis accipitur. Quum dominus crucifigeretur, stabat Maria iuxta crucem, sicut Euangelista testatur, quando ei dixit dominus: Mulier ecce filius tuus: id est, caro quam de te assumpsit. Modò apparet quomodo moritur, quam virtutem habeat, & quam potestatem quam fragile sit, & quam infirmum. Quum autem videret eum pendentem in cruce, & ad vltimum mortuum perspiceret, tunc dolor immanissimæ tribulationis penetravit cor eius. Et tunc impletum est, quod Simeon illi prædixit. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius: id est, dolor dominicæ passionis, vsque hodie, & vsque ad

Ioan. 5.
Ezech. 11.
Ioan. 10.
Ezra. 7.
Mat. 17.
1. Cor. 1.

ad diem iudicij animæ electorum tribulationem patiuntur, dum plures vident per vitia ad tartara ruere, & pauciores per virtutes ad caelestia conscendere. Et quare ista omnia aduenient? *Vt reuelentur, id est, vt denudentur, & aperiantur, vt manifestentur, Ex multis cordibus cogitationes.* Ante incarnationem filij Dei domini nostri Iesu Christi in mundo incertum erat, quod quis eum animo desideraret. Vbi autem incarnatus apparuit, statim ceperunt cogitationes singulorum manifestari. Audita eius natiuitate, mox Herodes rex turbatus est, timens terreno priuati regno, & omnis Hierosolyma cum illo turbata est. Pastores venientes Bethlehem, Deo laudes retulerunt. Magi à finibus terræ Hierosolymam veniunt ad adorandũ Deum. Bene, & cum innumeris venerunt, quia desiderabant eum. Illo prædicante in mundo, alij confluabant ad eum, quasi ad magistrum veritatis, alij fugiebant ab eo quasi à seductore blasphemantes illum, & dicentes: Samaritanus es tu, & demonium habes. Illo crucifixo pro salute generis humani, discipuli tristabantur, & Iudæi exultabant, & gaudebant, dicentes: Ecce quod semper optauimus, & semper desiderauimus, iam videmus, & ceruimus. Illo resurgente à mortuis, Iudæi, qui fuerant gauisi de morte eius, illi sunt conseruati, & discipuli, qui fuerant tristi, illi sunt lætificati. Illius prædicatione per discipulos in totum orbem manifestata, gentiles sunt lætati, & Iudæi tristi. Sicque completum est illud, quod Simeon prædixit: *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel & in signum, cui contradicitur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser.* De viris dicimus prophetam, de feminis prophetissam. Anna hæc orando, & ieiunando prophetiæ spiritum meruit à domino consequi. *Filia Phanuel* secundum carnem nobilis erat genere hæc Anna. Ideo commemoratur genealogia eius. *De tribu Aser.* Aser fuit filius Iacob octauus duodecim patriarcharum in ordine nascendi. De huius stirpe nata est hæc Anna. *Hæc* (sub auditur Anna) *processerat in diebus suis.* id est, diu vixerat, prolongauerat tempus ætatis suæ. Procedere enim est longè ire. *Et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua,* id est, à tempore amissæ virginitatis, mansit cum viro suo, annis septem. *Et hæc vidua erat.* Postquam mortuus est vir suus vsque ad annos octoginta quatuor. *Quæ non discedebat de templo,* quod erat in Hierosolymis, propter instantiam orandi, & frequentem assiduitatem, dicit euangelista, *Quæ non discedebat de templo, nisi aut necessitatis causa, aut ad manducandum, aut bibendum, aut dormiendum, aut ceteras corporis necessitates explendas. Ieiunium, & orationibus seruans nocte, ac die.* Talem viduam laudat B. Paulus apostolus, quæ post mortem viri sui non cognoscit alterum virum, sed in oratione & ieiunio, & vigiliis consistit, nec in delictis viuunt, illam verò quæ in delictis viuunt reprobatur dicens, Vidua in delictis viuens mortua est, si illæ moriuntur, quæ in delictis viuunt, quid faciunt illæ, quæ tres, vel quatuor maritos, post mortem maritorum suorum cognoscunt? Et quomodo poterat B. Paulus apostolus scire mala viduarum, qui virgo fuit, & virgo permansit? Virgo enim fuit, quia gratia Dei præuenit eum. Vndè ipse dicit. Vellem omnes homines esse sicut me ipsum. Id est, sic vellè omnes

Matth. 2.
Ioan. 8.
Ezra. 7.
1. Tim. 5.
Paul. virgo permansit. 1. Cor. 7.

homines esse virgines, sicut & ego sum. Sed sciendum est, quia spiritus sanctus, qui in illo erat, nunciabat illi mala viduarum. Recurramus ad spiritualem intelligentiam. Anna interpretatur gratia eius. Cuius gratia? Dei gratia. Et signat sanctam ecclesiam, congregationem iustorum, quæ nõ suis meritis, sed gratia Dei saluatur, iuxta quod beatus Paulus apostolus dicit, Gratia Dei salui facti estis per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est. Prophetissa erat Anna. Et sancta ecclesia prophetissa, quia quotidie prophetat, id est, per prædicatores suos prædicat pœnas reprobatorum, & præmia electorum. Et bene filia Phanuel, Phanuel interpretatur facies Dei. Et sancta ecclesia filia faciei Dei dicitur, quia quotidie dicit Deo, Signatum est super nos lumen vultus tui, domine. Quo affectu filia faciei Dei dicitur ecclesia? Quia vultum Dei, id est, similitudinem Dei habet in se. *De tribu Aser,* id est, de familia Aser fuit Anna: quia sancta ecclesia ad Christum pertinet, ipse caput ecclesiæ, & ecclesia corpus eius. Homo ad imaginem, & similitudinem Dei factus est, iuxta quod ipse dominus dicit in Genesi. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. De tribu Aser fuit Anna. Aser interpretatur pinguis panis: & signat dominum nostrum Iesum Christum, qui est panis viuus, & verus qui dicit: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Etiam ergo Anna de tribu Aser fuisse dicitur, quia sancta ecclesia ad Christum pertinet, illius corpore, & sanguine quotidie reficitur. *Hæc processerat in diebus suis.* Non possum per singula verba ire. *Et vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua.* Vir sanctæ ecclesiæ Christus est, de quo dicit Zacharias propheta. Ecce vir, oriens nomen eius. Ipse est sponsus, de quo dicit Psalmista: Tanquam sponsus dominus procedens de thalamo suo. Sponsa eius est ecclesia. Vndè Ioannes Baptista dicit: Qui habet sp̄sam, sponsus est. Illi septem anni, quibus Anna mansit cum viro suo, signant omne tempus, quo versatus est dominus corporaliter, cum sancta ecclesia in mundo, à tempore scilicet incarnationis suæ, vsque ad ascensionem ad cælos. *Et hæc vidua erat.* Vidua est modò ecclesia sancta, quia per fidem peregrinatur à domino adhuc in terris: tamen quotidie moriuntur electi, & transeunt animæ illorum ad virum suum Christum vsque ad annos octoginta. Octogenarius numerus ex septenario, & duodenario conficitur. Septem deinde septuaginta sũt, & septem bini quatuordecim. Iunge simul. 70. & 14. 84. sũnt. Septenarius numerus pertinet ad omnem cursum istius seculi, quod per septē dies voluitur, & designat iste septenarius numerus, omne tempus ab ascensione domini ad cælos, vsq; ad finem seculi. Duodenarius numerus, pertinet ad doctrinam apostolorum. Dum ergo sancta ecclesia generaliter, specialiter autem vnaquæque anima fidelis per omne tempus istius vitæ prædicationibus duodecim apostolorum, instruitur, extollitur, & ornatur. Mysticè Anna per annos octoginta domino seruire perhibetur. Et hæc Anna ipsa hora superueniens, quia dominus delatus in templum à parentibus & munera legalia pro eo sunt oblata, consistit batur, id est, laudabat dominum. *Et loquebatur de illo,* id est, de Christo omnibus, qui expectabant redemptionem Israël. omnibus bonis, & omnibus credentibus, qui toto desiderio cordis, & corporis expectabant aduentum filij Dei in carne.

Ephes. 2.
Psal. 4.
Zach. 6.
Psalm. 18.
Ioan. 3.

carne, qui redimerent eos per sanguinem suum, de morte ad vitam omnibus illis praeedicabat dominum, dicens: Certè hic est filius Dei ille, qui redimet vos de potestate diaboli. Prophetauerat virgo Maria dicens: Magnificat anima mea dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Prophetauerat copulata coniugio Elizabeth, dicens. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater domini mei ad me? Prophetauerat Symeon, prophetauerat Zacharias, dicens: Benedictus dominus Deus Israël, quia visitauit, & fecit redemptionem plebis suae Israël. Nato domino in carne, non solum angeli perhibuerunt laudè, sed etiam omnis aetas. Dignum ergo erat, vt vidna, & vetula dominum prophetaueret, Vt quia dominus omnem aetatem, & omnem sexum, & omnem conditionem redimere venerat, omnis aetas, & omnis sexus, & omnis conditio, testimonium laudis eius proferrent.

Psal. 118.

Tunc impletum est quod Psal. eis praedixit. Laudate dominum de caelis, laudate enim in excelsis. Iuuenes, & virgines, senes cum iunioribus, laudè omnem domini, quia exaltatum est nomen eius solius, confessio eius super caelum, & terram. Et vt perfecterunt omnia secundum legem domini. Quae perfecterunt? Obtulerunt pro eo munera in templo secundum legis preceptum, par turturum, aut duos pullos columbarum. Cum hoc perfectissent. Reuerfi sunt in Galileam in ciuitate suam Nazareth. Multa hic praetermisit Lucas, scilicet, quod Iesus, postquam oblatum est in templo, & munera legalia pro eo sunt oblata, monete angelo Gabriele, portatus sit à Ioseph in Aegyptum, propter persecutionem Herodis, de Aegypto iterum, eodem momento angelo, reuersus in terram Israël. Iterum etiam monente eodem angelo, secessit in partes Galilaeae in ciuitatem Nazareth. Vt adimpleretur quod dictum est per prophetam: Quoniam Nazareus vocabitur. Quare haec praetermisit Lucas? quia sciebat à Matthaeo esse scripta. Puer autem crescebat, & confortabatur. Confortabatur in corpore crescendo, quia fortior est puer quam infans. Crescebat in corpore per aetatum momenta, sicut homines. De infantia venit ad pueritiam, de pueritia ad adolescentiam, de adolescentia in iuuentutem,

coloss. 1.

de iuuentute in perfectam aetatem, Plenus sapientia, & diuinitate. quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiae, & scientiae reconditi. Apollonius proponit questionem Zachaeo: Quare dominus non statim factus est perfectae aetatis, sicut fuit quando triginta annos impleuit? Cui respondit Zachaeus: quod si natus dominus continuo esset perfectus, non crederetur veram carnem suam sumpsisse, quia natura humana habet per aetatum momenta crescere. Quod Ioannes euangelista dicit, plenus veritate: hoc Lucas dicit, plenus sapientia hoc est plenus diuinitate. Quia sicut dicit Beatus Paulus apostolus. In ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Et gratia Dei erat in illo. Gratia Dei gratis data. Tanta gratia eiusdem mediatoris Dei, & hominum homini Iesu collata est, vt ex quo coepit concipi in vtero virginis Mariae, illa humanitas assumpta à verbo Dei in vnitatem suae personae, perfectus esset Christus.

ioan. 1.

coloss. 1.

1. Tim. 2.

THEOPHYL. EPISCOPI

Bulgar. superioris Euang. expositio.

Terant pater, & mater eius mirantes super ijs, quae dicebantur, &c. Benedixit quidem ambobus

Simeon: reiecto autem patre putatiuo, ad veram matrem loquutus est; Ecce hic positus est in ruinam, & resurrectionem multorum in Israel. Ruinam quidem dicit eorum, qui non crediderunt: resurrectionem autem eorum, qui crediderunt. Vel etiam aliter, In ruinam positus est dominus malorum, quae in animabus nostris: in resurrectionem vero bonorum. Cadit fornicatio, surgit continentia. Vel aliter quoque intelligi potest, Positus est enim dominus in ruinam, hoc est, ipse passurus est, & casurus est in mortem: & quum ceciderit ipse, resurgēt multi. Punctum autem pone, quum dixeris, in ruinam: deinde incipe, in resurrectionem multorum. Signum autem, crux, cui vsque in hoc tempus contradicitur, hoc est, non recipitur ab incredulis. Dicitur & incarnatio signum, & mirabile signum. Deus enim homo fuit, & virgo mater. huic autem signo, incarnationis inquam contradicitur. Quidam enim dicunt carnem ex homine, quidam vero apparenter, quidam autem aliud quiddam nungantur. Et tuam ipsius, virginis dico, animam pertransibit gladius. Fortassis autem & dolorem, quem in passione tulit, fortassis autem & scandalum dicit rhomphaeam, quo offensa fuit. Videns enim crucifixum, fortassis cogitabat, quomodo, qui natus est sine semine, qui miracula fecit, qui mortuos suscitauit, crucifixus est, consputus est, mortuus est: Quod autem dicit; Vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes, hoc significat, quod reuelantur, & manifestantur multorum cogitationes, qui scandalizantur, & reprehensi repentinum inuenient remedium: sicut & tu, o virgo, reuelaberis, & manifesta eris, quid sentias de Christo, deinde confirmata eris fide in illum. Similiter & Petrus reuelabitur, quum negauerit, verum permonstrabitur Dei potentia, quae per poenitentiam ipsum suscepit. Et aliter, Reuelatè sunt è cordibus cogitationes, quum apparuerit proditor, & apparuerint diligentes illum, qualis fuit Ioseph, qui accessit ad Pilatum: quales fuerunt mulieres, quae permangebant apud Christum. Et erat Anna prophetissa filia Phannel, de tribu Aser, &c. Euangelista Annae profert genealogiam, enumerans eius patrem, ac tribum, vt sciamus illum, vera dicere, tot testibus accersitis, qui patrem, tribumque eius nouerant. Ista igitur vicissim consistebatur Deo, hoc est, gratias agebat, & docebat omnes de domino quod ipse esset saluator, & consolatio nostri expectantium redemptionem. Postquam autem perfecterunt haec omnia reuerfi sunt in Galileam in ciuitatem suam Nazareth. Erat quidem & Bethlehem ciuitas ipsorum, sed vt patria: Nazareth vero vt habitatio- nis locus. Iesus vero quantum ad corpus creuit, quamuis potuisset ex vtero matris in statura viri perfecti procedere, visum tamen fuisse phantasma, & propterea paulatim creuit. Quum autem cresceret, emicuit Dei verbi sapientia. non enim fuit sapiens proficiendo, absit: sed paulatim declarauit insitam sapientiam, & iuxta corporis staturam dicitur proficere, & corroborari spiritu. Si enim, quandiu breuis fuisse statura, ostendisset omnem sapientiam, visus fuisset prodigiosus: Nunc autem iuxta rationem staturae, quantum capit intra se, ostendit seipsum dispensationem implere, non assumens sapientiam. Quid enim perfectius eo, qui ab initio fuit perfectus? Verum paulatim illum denudat.

Causa legis, nam comuna est sententia. B. Virg. semper collatum in fide peccati.

Matth. 26 Ioan. 16. 1

INCERTI SVB NOMINE Eusebij Emisani eiusdem Euang. expositio.

Quare autem pater eius dicitur Ioseph, in sequentibus euangelista ostendit, dicens, & ipse Iesus erat incipiens quasi annorum triginta, vt putabatur filius Ioseph. Non igitur in rei veritate, sed in hominum opinione erat Iesus filius Ioseph. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius. Ecce positus est hic in ruinam & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum, cui contradicitur. Hoc est enim quod de seipso dominus ait, In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident videant, & qui vident caeci fiant. Illis enim in ruinam positus est dominus, qui eius signo contradicitur. Illis vero in resurrectionem, qui eius signa, & prodigia venerantur & credunt: quoniam illi in interitum ruunt, isti autem ad gloriam resurgunt. Quod enim de virgine natus est, magnum, & inauditum est signum. Huic autem signo nos credimus, Iudaei contradicunt. Resurrexit, caelos ascendit: & hoc quidem signum est. Sunt autem & multa alia signa, quae fecit dominus Iesus, quibus infideles contradicunt, & exacerantur, fideles credunt, & illuminantur. Sic igitur positus est aliis in ruinam, & aliis in resurrectionem. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Tuam, inquit, ipsius animam pertransibit gladius. Gladius vtique spiritus, qui est verbu dei, vt tibi ex multis cordibus reuelentur cogitationes, quas nemo nisi spiritu sancto reuelante cognoscere potest. Vt enim de aliis taceamus, ipsas filij sui cogitationes ea cognouisse, ex eo intelligere possumus, quod ad nuptias vocata, hoc quod ille facere disponebat, ipsa vt faceret admoebat, dicens, Vinum non habent. Cui quum ille responderet, quid mihi, & tibi est, mulier? nondum venit hora mea, ipsa gladio spiritus per eam transeunte futura praenotens, ait ministris, Quodcumque dixerit vobis, facite. Hoc enim illa non dixisset, si cogitationes eius non cognouisset. Tale igitur hoc fuit, ac si beatae Mariae virgini dixisset Simeon, Ecce dixi tibi, quae mihi de filio tuo reuelata fuerant, non à meipso loquutus sum. Spiritus enim me docuit, gladius ipsius per me transtulit, & mea viscera penetravit, qui per te quoque transiurus est, vt legis, & prophetarum consilia, & occulta mysteria re cognoscere faciat. Possumus autem & per hunc gladium, quo non corpus, sed anima vulneratur, immensum illum dolorem intelligere, quo virgo beatissima de morte vnigeniti filij sui vulnerata, & percussa est. Vt reuelantur ex multis cordibus cogitationes. Christi namque passio multorum cordium cogitationes, & secreta mysteria reuelauit: quoniam prophetarum dicta, cogitationes, & scripta, ibi reuelata & consummata sunt. Quis enim, nisi Christus passus esset, intelligere posset, quid propheta cogitasset, quum diceret, Foderunt manus meas & pedes meos, & dinumerauerunt omnia ossa mea: Itemque, Ego dormiui, & somnum cepi, & resurrexi, quoniam dominus suscepit me. Sunt autem & alia multa nobis quidem reuelata, quae ideo Iudaei intelligere non possunt, quia super Christo dicta non credunt. Vnde in Apocalypsi quum beatus Ioannes omnium prophetarum librum signatum vidisset, multumque fletet, quod

nemo eum aperire potuisset, dictum est ei, Noli flere: ecce vicit leo de tribu Iuda radix David aperire librum, & soluere septem signacula eius. Quia in re manifestum est omnium prophetarum cogitationes, & occulta mysteria Christi passione reuelata esse. Et hoc quidem velum templi significauit, quod eo moriente scissum est, vt omnibus apparent sancta sanctorum. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel, de tribu Aser. Haec processerat in diebus multis, &c. Haec igitur mulier venerabilis, cuius nobilitas extollitur, continentia laudatur, aetas commendatur, religio praedicatur, idonea valde, & digna erat, quae Dei filio testimonium perhiberet. Tales enim non minus quam vici in testimonium suscipiuntur. Et vt perfecterunt omnia secundum legem domini, reuerfi sunt in Galileam in ciuitatem suam Nazareth. Sic enim scriptum est in lege domini, vt mulier pro masculo offerat domino par turturum, aut duos pullos columbarum. Talem igitur hostiam offerre debuit virgo Maria, per quam castitas, & humilitas figuratur, quae inter omnes mulieres & castior semper, & humilior extitit. Et bene quidem non singula, sed paria obtulit, quae non corpore tantum, sed corpore, & anima casta, & humilis erat. Qualiter autem haec animalia offerri debeant, in Levitico aperitur. Multa hoc in loco scribit Matthaeus euangelista, quae Lucas praetermittit, sicut e contra omnia haec, quae huc vsque Lucas narravit, praetermisit Matthaeus. Admonitus enim in somnis Ioseph (vt Matthaeus ait) secessit cum puero in Aegyptum, & erat ibi vsque ad obitum Herodis. Defuncto autem Herode, rediit in Galileam, & (sicut hic scribitur) habitauit in ciuitatem Nazareth. Puer autem crescebat, & confortabatur, plenus sapientia, & gratia Dei erat in illo. Secundum humanitatem namque crescebat, quia secundum humanitatem puer erat. Diuinitas autem crescere non poterat, quia vbique est, & omnia continet. Quotiescumque igitur crescit, vel confortatur, vel tale aliquid agit, omnia ad hominem referantur.

EVTHYMI ZIGABONI

superioris Euang. expositio.

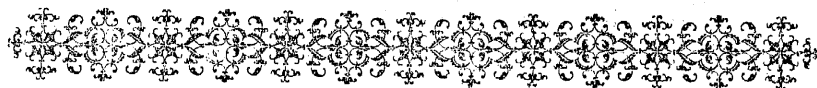
Terant Ioseph, & mater eius admirantes super ijs, quae dicebantur de illo. Mirabatur, non quod tunc primum de illo audissent, sed quod praeter ea, quae prius didicerant, adhuc mirabilia percipiebant. Et benedixit eis Simeon, & dixit ad Mariam, matrem eius, Ecce situs est hic in casum &c. In casum iis, qui ad ea offendunt, quae hominis sunt, qui cadunt in incredulitatem diuinitatis eius: erectionem vero iis, qui adherent rebus, quae Dei sunt. Situs est autem vt pote lapis angularis coniungens ad seipsum duos populos, veterem, ac nouum. Nam & per Iesum praedixit Deus; Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandalum.

† In casum quidem carnis, siue carnalis prudentia, & affectionum, ac cogitationum malarum, & demonum, ac legis literalis. Erectionem vero spiritus, siue spiritualis prudentia, ac naturalium potentiarum, virtutumque, & cognitionis, ac legis spiritualis.

Et in signum, cui contradicitur. Et in miraculum, cui ab infidelibus contradicitur, siue contradictionem sustinens: miraculum enim erat, vt pote neque homo tantum, neque Deus tantum, sed Deus simul,

simul, & homo (quod Græce vnico dicitur vocabulo *θεῖος ἄνθρωπος*) idēque quasi rei, quæ supra naturam est, contradicunt ij, qui omnia secundum naturam inquirunt, nec quicquam supernaturale intelligere possunt. Quidam verò; *Signum, cui contradicunt*, dicunt crucifixionem: signum quidem, quasi symbolum amoris erga homines: nam hanc propter homines sustinuit: huic verò ab infidelibus contradicunt, utpote rei probrosæ. *Et tuam ipsius animam penetrabit gladius*. Gladium nominavit dolorem acutissimum, maximèque diuidentem, qui penetravit cor matris Dei, dum filius eius cruci affixus est. De hoc enim cruciati nunc vaticinatus est. *Ut retegantur ex multis cordibus cogitationes*, eorum, qui suspicabantur hanc non esse illius matrem. Sicut enim multi ad ea respicientes, quæ hominis sunt, dicebant hominem tantum esse filium Mariæ: ita rursus alij attendentes ad ea, quæ diuinitatis eius erant, suspicabantur, quòd esset tantum Deus, nec esset hæc mater eius: tunc autem intuentes eam amare dolentem, ac plurimum lugentem, naturæq; cedere, crediderant, quòd mater esset eius: & retegantur, siue prodebat cogitationes cordium suorum, quæ à suspitione procellerant. *Et erat Anna prophetissa filia Phaniel de tribu Aser: hæc procefferat in diebus multis*. Procectæ admodum ætatis siue anus. *Et vixerat cum viro annis septem, &c.* Ob hoc enim prophetica etiam gratia

donata fuit, quia non discedebat de templo, ieiuniis, ac obsecrationibus Deo seruens nocte, ac die. *Et hæc ipsa hora superueniens vicissim confitebatur domino*. Gratias agebat Deo incarnato. *Ac loquebatur de eo omnibus, qui expectabant redemptionem in Hierusalem*. Loquebatur de eo, quod hic esset redemptor. Verum Simeon, quidem erat figura veteris testamenti, Anna autem nouum: inter quos medius positus Christus, illud absoluebat, hoc verò retinebat: ostendens quòd verus quidem cessat, nouum autem viuit. *Et ut perfecerunt omnia, quæ secundum legem domini, &c.* Omnia, quæ erant circa pueri præsentationem, ac circa hostias, de quibus iubebat lex. *Puer autem crescebat & corroborabatur spiritu &c.* Quo ad humanitatē hæc omnia intellige. Tanquam puer enim crescebat ætate: corroborabatur autem aduersus malitiam, *spiritus*, siue vnita sibi diuinitate. Nam spiritus vocabatur & diuinitas: implebatur verò sapientia, tanquam diuinitati vnitus: gratia quoque vniti sibi Dei erat super illum, quæ ipsum moderabatur, regebat, & componebat. Vel etiam alio modo *corroborabatur spiritu*, videlicet sancto; gratia autem Dei, siue patris erat super illum. Sicut enim incarnatus est ex patris beneplacito, ac superuenite spiritu sancto: ita etiam conuersabatur, ac operabatur per beneplacitum patris, & cooperationem spiritus sancti.

IN OCTAVA NATI- VITATIS DOMINI.

Eu angelium vide supra in Natiuit. Dom. ad Missam II.

IN FESTO S. SILVESTRI PAPAE ET CONFESS.

Euangelium vide infra in I. Comm. Confess. non Pont.

IN CIRCUNCISIONE NE DOMINI.

LVC. 2.

N illo tempore postquam consummati sunt dies octo, ut circuncideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus. ^a Quod vocatum est ab angelo, priusquam in vtero conciperetur.

GLOSSA

IN CIRCUNCISIONE DOMINI. GLOSSA ORDINARIA in superius Euang.

Mircuncide. Beda. Ritus circuncisionis ab Abraham sumpsit exordium, quando & nominis amplificationem accepit, ad quam imitationem nomen imponeretur pueris in die eorum circuncisionis: Sic etiam factum est ipsi Iesu. Octaua die circunciditur Iesus, quia vtraque nostra innouatio, & in presenti, spiritus per baptismum, & in futuro, carnis & in sua resurrectione est præfigurata, & in nostra quandoque est perficienda. Christus autem die octaua surrexit, & post sex seculi huius ætates, & septimam sabbati, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore resurgemus, tunc verissimè ab omni corruptione circuncisi, vbi verum præputium auferetur, quia ibi neque nubent neque nubentur. Greg. *Qui in similitudine carnis peccati venerat, remediū quo caro peccati mundari consueuerat, non respuit: sicut baptismus nouæ gratiæ, non necessitatis, sed exempli causa subiit*. Et nota, quòd idem auxilium curationis in lege circuncisio præstitit: quòd nunc baptismus confert tempore gratiæ, nisi quòd introitus in regnum nondum patebat. Significat autem hæc circuncisio carnalis illam circuncisionem in die iudicii, cum omnibus animæ & carnis corruptionibus exuti, ad faciem creatoris videndam ingrediemur. Significat etiam præsentem circuncisionem, id est, abluitionem vitiorū per baptismum. Significabat etiā illum de Abraham nasciturum, qui & in presenti per baptismum, & in futuro per resurrectionem ab omni sorte suos purgaret: erat etiam in Abraham signaculum iusticiæ. Bed. Sicut à Christo Christiani, sic & in vtraque nostra circuncisione à Iesu, id est, à Salvatore saluati vocamur. Quod nomen, non solum antequam concipiamur in vtero ecclesiæ per fidem, sed etiam ante tempora secularia à Deo nobis vocatum est.

CATENA AVREA in idem Euang.

Et postquam consummati sunt dies octo, ut circuncideretur puer, &c. Beda in ho. Exposita natiuitate dominica, subiungit euangelista atque ait: *Et postquam consummati sunt dies octo ut circuncideretur puer*. Amb. *Quis puer nisi ille de quo dictum est, Puer natus est nobis, & filius datus est nobis*. factus est enim sub lege, ut eos qui sub lege erant lucrifaceret. Epipha. Dicunt autem Hebionis & Cherinthi sequaces, sufficit discipulo si sit sicut magister eius. Circuncidit autem se Christus, tu ergo circuncidaris. Falluntur autem destruentes sua principia. Si enim fateretur Hebion Christum Deum cælitus descendentem octauo die fuisse circuncisum: tunc præberet circuncisioni materiam argumenti: sed cum nudum hunc asserit hominem, non puer est causa ut circuncidatur, sicut nec infantes sunt suæ circuncisionis auctores. Nos enim Deum ipsum fatemur cælitus descendentem, & in claustris virginis moram debitam foetibus protraxisse: quoadusque sibi ex vtero virgineo humanitatis carnem perfectè componeret: quia circuncisus est veraciter, non apparenter

octauo die: quatenus cum ad spiritalem effectum figuræ peruenerint: tam ab ipso quàm à suis discipulis diuulgentur non vltra figuræ sed veritas. Orige. Sicut enim mortui sumus cum illo moriente, & conresurreximus resurgenti, sic cum eo circuncisus sumus. vnde nequaquam nunc indigemus circuncisione carnali. Epipha. Pluribus autem ex causis circuncisus est Christus. Et primò quidem, ut ostendat carnis veritatem contra Manichæum, & illos qui apparenter eum dicunt prodisse. Deinde ut pateat quòd nequaquam deitati confubstantiale corpus extiterit, ut fatur Apollinaris: neque cælitus detulit illud, ut asserit Valentinus. & ut confirmet circuncisionem quam olim instituerat eius aduentui seruientem, quin etiam ut nulla sit Indæis excusatio: nam nisi circuncisus fuisset obiiicere poterant, quòd non possent incircuncisum Christum recipere. Bed. in ho. Vel etiam nobis obediendi virtutem commendaret exemplo, & ut eos qui sub lege positi legis onera portare nequiterant, sua compassione iuuarentur: ut qui in similitudine carnis peccati aduenit, remedium quo caro peccati consueuerat mundari, non respuit. Idem enim salutaris curationis auxilium circuncisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat quod nunc baptismus reuelatæ gratiæ tempore conuenit: excepto quòd regni cælestis ianuam nondum intrare poterant, tantum in sinu Abrahæ post mortem beata requie consolari supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. Athan. Nihil enim aliud exprimebat circuncisio nisi generationis vetustæ spoliationem: per hoc quòd circuncidebatur pars corporis, quæ corporalis natiuitatis causa existit. Hoc autem tunc temporis agebatur in signum futuri per Christum baptismatis. Idcirco postquam venit signatum, cessauit figura, vbi namque rota vetustas tollitur per baptismum, superfluum est quod partis sectio præfiguratur. Cyril. Octaua autem die consuetum erat carnalem celebrari circuncisionem: octaua enim die Christus à mortuis resurrexit, & insinuauit nobis spiritualem circuncisionem, dicens: Euntes docere omnes gentes baptizantes eos. Beda, In eius autem resurrectione præfigurata est vtraque nostra resurrectio & carnis & spiritus. Christus enim circuncisus nostram naturam docuit & nunc per ipsum à vitiorum labe purgandam, & in nouissimo die à mortis peste restaurandam, & sicut dominus octaua die, hoc est post septimam sabbati resurrexit: ita & ipsi post sex huius seculi ætates, & septimam sabbati animarum, quæ nunc interim in alia vita geritur, quasi octauo tempore surgemus. Cyril. Secundum autem legis præceptum eodem die impositionem nominis recepit. vnde sequitur: *Vocatum, &c.* Quod interpretatur saluator: editus enim fuit ad totius orbis salutem, quam sua circuncisione præfigurauit: secundum quod apostolus dicit: Circuncisus estis circuncisione non manufacta in expoliatione corporis carnis, scilicet in circuncisione Christi. Bed. Sed & hoc quòd eodem die suæ circuncisionis nomen accepit, ad imitationem præse obseruationis fecit. Abraham enim qui primum circuncisionis sacramentum accepit: in die suæ circuncisionis amplificatione nominis benedicti promeruit. Origen. Nomen autem Iesu gloriosum, omnique cultu dignissimum, nomen quod est super omne nomen, non decuit primum ab hominibus appellari, neq;

ab eis afferri in mundum, vnde signanter Euangelista subdit: Quod vocatum, &c. Bed. Huius autem nominis etiam electi in sua spiritali circumcissione participes existeret gaudet: vt sicut à Christo christiani, ita etiam à saluatore saluati vocentur, quod illis à Deo vocabulum non solum priusquam in vtero ecclesie per fidem conciperentur, sed etiam ante tempora secularia vocatum est.

ORIGENIS PRESBYTERI in superius Euang. Homil.

Ex Hom. 14. in Luc.

Quod mortuus est Christus, pro peccato mortuus est. Non quia ipse peccauerit (neque enim peccatum fecit, nec inuētus est dolus in ore eius) sed mortuus est, vt nos qui mortui sumus illo moriente peccatis, nequaquam peccato & vitiis viueremus. Vnde scribitur, Sicut igitur commortui sumus tunc illo moriente, & conseruimus resurgenti: sic cum eo circumcisus sumus, & post circumcissionem solenni purgatione mundati. Vnde non iam indigemus circumcissione carnali. Et vt scias propter nos fuisse illum circumcisum, audi Paulum manifestissime prædicantem. In quo habitat (inquit) omnis plenitudo diuinitatis corporaliter, & estis in illo repleti qui est caput omnis principatus & potestatis, in quo & circumcisi estis circumcissione sine manibus, in expoliatione corporis carnis, in circumcissione Christi, consensu ei in baptisate, in quo & conseruimus per fidem operationis dei, qui suscitauit eum a mortuis. Et mors igitur & resurrectio, & circumcisio eius, pro nobis facta sunt. Cum impletis, inquit, essent dies circumciscendi puerum, vocatum fuerat nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo antequam conciperetur. Vocabulum Iesu gloriosum omni adoratu, cultuque dignum, nõ debuit a parentibus, aut alio homine appellati, neque ab eis afferri in mundum, sed ab excellentiori quadam maiorique natura. Vnde signanter euangelista addidit dicens, Et vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum fuerat ab angelo antequam in vtero conciperetur.

S. CYPRIANI EPISCOPI Carthaginens. in eodem festo Serm.

Habetur in libro de operibus Cardinal. Obvisti qui à multis existimatur non esse Cypriani.

Inter omnia testamenti veteris sacramenta nihil circumcissione solennius antiqua celebrauit religio, nec tantum in Hebræos, sed etiam in Phœnices & Arabes hæc traditio inoleuit. Reliquæ gentes tam mandatum quàm factum irrident, & Deo minime adferunt conuenire, vt saluatoris benignitas plagis infantium delectetur, & immeritos in ipso vitæ initio periculo mortis addicat. Hoc de bono Domino sentire, qui neminem vult perire, absurdum & irrationabile iudicant. Nec eis tamen omnia reliqua sacrificia sunt horrore, sed in multis naturalem legem sequentes, expiationum retinent instrumenta, & immolant victimas, & incendunt adipem, & cum odoramentis & libaminibus fundunt coram Deo vota & preces. Legimus Iob Dei testimonio approbatum, iugibus sacrificiis occupatum, nec legimus circumcisum. Et poterant esse eo tempore diuersis in locis multi viri insignes, qui iustitiæ Dei subiecti: hoc signo carebant: licet filius Esau & Ismaël pu-

tandum sit huius traditionis non fuisse expertes. Verum cum opus istud & antiquitas commédet, & iubentis auctoritas, inquirenda est tanti mysterij ratio, quæ Abraham specialiter & femini eius tanto pondere mandata est, vt quisquis in illa gente huius signi careret differentia, ethnicus, non Iudæus reputaretur, & à titulo filiorum Israël abradere proscriptus. Hoc cum octaua die infusum sit celebrari, & nomen circumcisio aptari, in timatum est his, qui digni sanctorum consortio censebantur, quod eorum nomina scriberentur in cælis, & æternæ beatitudinis, quam post vitæ huius septimanam octaua consequitur, hæredes fierent & consortes, quicumque vitæ innocentia & cælibatus sanctimonia sese Domino cõsecrassent. Tænera itaque infantia huiusmodi erat imbueda doctrina, & concupiscibiles motus, quos peccatum meruerat, miserabili pœnæ & incuitabili vindictæ etiam in paruulis adhibenda erat seueritas: & antequam ebulliret sarrago libidinum, pronisum est ventilabrum, quo refrigerari posset & extingui depopulatricis flammæ vagus ardor, & vniuersa perlustrans incendium. Ideoque dolor voluptati, & sanguini delectationis, sanguis tormenti opponeretur, vt in primis elementis discederent paruuli, semper propriæ memores sectionis, contraria curare contrarius, & ad cohibendos refræmandosque turpitudinum appetitus, necessarium esse sale corrosorio carnis perficere pruritus, & semper recrudescentes desiccare putredines. Ad hoc corpus suum mortificabat Apostolus, non tamen circumcisus illud seminatum membrum, sed totum se crucifigens, & omnibus extraordinariis motibus opponens cauterium, vique aded corpus suum redigens in seruitutem, vt diceret: Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus. Cuius facti æmulatores, erubescimus in pudendis, & detecto seculoque cõfusionis operculo, quantum conscientia testis semper nobis exponat scaturientes intus peccati insidias, nec internum vitare possimus iudicium, viriliter tamen standum est, & rationis auctoritate increpandi sunt titillatorij sensus, & summo perè vigilandum est, ne sequatur assensus. Intra nos pudor iste aboleri omnino nõ potest: quia nec totum hoc membrum, sed anterior eius portio iussa est circumcisci. Res sanè maxima est, si non egrediatur foras huius contagio corruptelæ, & insanens bestia corrupti anhelitus catenis ferreis in vltimis animæ recessibus allegetur, intusque fractis dentibus, se ipsam concupiscentia captiua masticet & corrodar. Manet itaque erubescencia propter sensum, vt qui in agone contendit, sciens circumcissionis mysterium, ab omnibus se absteineat, quæ possunt huic flammæ ministrare fomentum. Nec tamen peremptoria est contendensibus, sed probatoria huius sensualitatis colluctatio tam veterina: sed institutum est certamen inter spiritum & carnem, vt victor homo peccati & pœnæ, post triumphos solennes coronetur in gloria, sine infestationibus deinceps liber à peccato & pœna. Hanc verecundiam post præuaricationem vanitati subiecta, non volens anima pertulit, & vim sustinet in quietudine perurgente, & inuoluntariis motibus fatigata, infelicitatis suæ deplorat miseriam, liberari de corpore mortis huius desiderans, & pacificè tranquillique status à Deo postulat libertatem. Quotidiano sanè conflictu spiritus & caro luctatur,

Gen. 17. Leuit. 12.

Zibido vt edonanti. 1. Cor. 9.

Gal. 1.

tur, & causatur ratio aduersus domesticum malum, quod ita intra se exerceat regnum, quasi natura sit vitium, & secum traxerit creatio prima peccatum. Hoc vtique prima non sensit conditio, sed secutum est transgressorem supplicium, & adhæsit indiuidua pœna peccato, de quo erubescet, quicumque mundo corde regem in decore suo videre desiderant. Quis in tam affidois illusionibus non confundatur? Quis non in tantis contumeliis erubescat? Fomes quippe huius mali intus in tenebrosis recessibus latitans, vt viderit animam aliàs occupatam, & minus ad sui circumspectionem sollicitam, irruptionibus vehementibus erumpit, & blanditiis venena supponens, pudicitie puritatem inopinatis inuadit assultibus. Ideoque pudibundus homo nuditatem suam operit, & sceditatem confusus occultat. His diuiniis vulneribus, semper hac sanie illitis, necessaria est omnem huius vitæ septimanam iugis refectatio putredinum, & continua circumcisio cicatrix. Et in cæteris quidem membra omnia imperio rationis obediunt, & arbitrij retinent libertatem: hæc verò vbi Babylonis fornax exarserit, & quasi pice & naphtha conspersi libidinum ebullierint appetitus, inflammata caro libertatis priuatur honore, in tantum vt rebellia membra, velit nolit, in motus nefarios audacter exurgant. Præcedebant olim integumenta rerum significantia abolitionem peccati, & ad perfectionem inchoata tendebant. Nec hoc sacramentum consuædini antiquæ subtrahere voluit Christus: & licet in hoc tempore necessarium, ramen ne antiqua religio profusis reproba videretur, in se voluit circumcissionis aptari signaculū. Sanè originale peccatum, quod à primis parentibus in totam generis huius successionem defluxit, omni tempore aliquibus remediis oportuit expiari, licet vim plenam significantia non habuerit, donec ad rem ipsam ventum est, quæ figurarum operiebatur velamine. Et licet sacramentorum arcana omnibus non paterent, virtus tamen & effectus eorum ignorari non poterat: quia ab Adam vsque ad Noë sacrificia Deo constat fuisse accepta, quæ vsque ad illud tempus sine legis distinctione, diuinitus inspirata institutione, primi homines celebrarent. Illa verò sacrificia aut in animalium sanguine, aliarum oblationum in censionibus agebantur: non quod fumo aut moribus pecorum delectaretur Deus, sed vt intelligeretur immutabile iudicium, & prolata ab initio sententia in peccatum. Immutabile decretum ab æterna lege exierat, concupiscentiæ affligi, & morte peccatore puniri: nec poterat plagis exterioribus remedium aliquod subuenire, quin stimulus carnis sine vlla exceptione colaphizaret infirmum, & vsque ad dissolutionem mors importuna persequeretur captiuum. Et mors quidem carnis concupiscentiarum interfecabat ludibria, nec poterat vltra peccare illud, quod erat putredini ac dissolutioni prædestinatum & datū: sed supererat post mortem carnis animæ labor & afflictio spiritus, nec poterat vlla ratione illa absolui damnatio, nisi morti omnium vita omnium subueniret, & pro generali morbo gratiæ Dei singulare propinaret antidotum. Hæc antiquum redemptionis nostræ consilium sanctis patribus reuelauit Deus, voluitque vt paulatim affuescerent homines passioni, & morti necessariæ voluntariæ mortis opponerent libamentū, & pœ-

nam in medelam, supplicium in remedium commutarent. Huius oblationis doctrinam sacrificia continebant antiqua, & incensiones, & mortes huius consummationis gratiam præsignabant. Propter hoc cum iam fidei tempora propinquarent, imperata est circumcisio, & pars illa corporis, in qua est voluptatum seminarium, & libidinis officina, iussa etiã est in paruulis amputari, vt proprij primitias sanguinis ei, qui totum sanguinem suum oblaturus erat, offerrent, & communia singulorum sacrificia singulare præcedent holocaustum. Vbi verò Christus Dominus venit, de quo in capite libri scriptum erat, vt morte sua patris voluntatem impleteret, cesarunt sacrificia: nec iam truncationem præputij Euangelium imperauit, sed circumcissionem cordis, & omnem tam membrorum quàm affectionum petulantiam gladio spiritus refecari, immutabili decreto mandauit. Et tantæ dignitatis illa vna redemptoris nostri fuit oblatio, vt vna ad tollenda mundi peccata sufficeret, qui tanta auctoritate in sancta introiuit in sanguine proprio, vt deinceps nulla supplicantium postulatio sanguine indigeret alieno. A diebus igitur visitationis nostræ regnum calorum vim patitur, nec iam in expoliatione carnis circumcisio agitur, sed spiritus sancti virtute vetustatis antiquæ sanies expurgatur.

Psal. 39.

Heb. 9.

S. AMBROSII EPISCOPI Mediolan. eiusdem Euang. expositio.

Circunciditur itaque puer. Qui est iste puer, nisi ille de quo dictum est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis? Factus est enim sub lege, vt eos, qui sub lege essent, lacrifaceret. Siftitur autem in Hierusalem. Quid sit autem in Hierusalem sisti domino, dicerem, nisi in Esaie commentis antè dixissem. Circuncisus enim vitius, dominico dignus iudicatur obtutu, quia oculi domini super iustos. Vides omnem legis veteris seriem fuisse typum futuræ: nam & circumcisio purgationem significat delictorum. Sed quoniam prona quadam cupiditate peccandi, humanæ carnis & mentis fragilitas inextricabilibus vitiis implicatur, ed per octauam circumcissionis diem culpe totius futura purgatio, resurrectionis præfigurabatur ætate. Hoc est enim illud: Quia omne masculinum adaperiens vuluam, sanctum Domino vocabitur. Verbis enim legis promittebatur virginis partus: & verè sanctus, quia immaculatus. Denique ipsum esse, qui lege signetur, in eundem modum ab angelo repetita verba declarat: Quia quod nascetur, inquit, sanctum, vocabitur filius Dei. Non enim virilis coitus, vuluæ virginalis secreta reserauit: sed immaculatum semen inuolabili vtero spiritus sanctus infudit. Solus est enim per omnia ex natis de femina, sanctus dominus Iesus, qui terrenæ contagia corruptelæ immaculati partus nouitate non senserit, & cælesti maiestate depulerit. Nam si literam sequamur, quomodo sanctus omnis masculus, cum multis sceleratissimos fuisse non lateat? Nunquid sanctus Achab? Nunquid sancti pseudoprophetæ, quos ad Eliæ preces vltor cælestis iniuriæ ignis absumpsit? Sed ille sanctus, quem in figura futuri mysterij, pia diuinæ le-

Esaie. 9.

Gal. 4.

Ambrosij cõmentaria in Esaia. Psal. 37.

Exod. 13. Num. 8.

B E D Æ V E N E R A B I L I S
presbyt. eiusdem euang. expositio.

lev. 1.

gis præscripta signabant, eò quòd solus sanctæ Ecclesiæ virginis ad generandos populos Dei immaculatæ fecunditatis aperiret generale secretum. Hic ergo solus aperuit sibi vuluam. Nec mirum: hic enim dixerat ad Prophetam: Priusquam te formarem in vtero, noui te, & in vulua matris sanctificauit te. Qui ergo vuluam sanctificauit alienam, vt nasceretur propheta, hic est, qui aperuit matris suæ vuluam, vt immaculatus exiret.

S. TITI BOSTRORVM
Episcopi superioris Euang. expositio.

ET postquam sunt consummati, &c. Circuncisus est dominus noster Iesus Christus, quia vt est apud Apostolum, factus est sub lege. Deus, scribit ille, misit filium suum, factum ex muliere, factum sub lege. Factum est id autem duplici de causa: primo quidem, quòd nos per legis consummationem, à legis onere redimeret: Deinde verò, quòd per obedientiam modis omnibus perfectam, insignem Adami inobedientiam sanaret. Atqui istuc tendit illud Apostoli: Sicut per inobedientiam vnus hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnus obedientiam iusti constituuntur multi, neimpe omnes illi, qui in Christum Deum & dominum nostrum credunt. Cùm igitur Scripturæ diuinitus inspiratæ, Christum verè circuncisum disertè asserant; quis eorum temeritatem ferat, qui veram illum circuncisionem pertulisse negare audent? Atque istuc, inter cæteros, haudquam obsecrè insiciantur, qui Christum nõ verè, sed imaginari tantum incarnatum mentiuntur. Illos porò, qui de circuncisus præputio quæstionem mouent, anxieque & curiosè, quid de eo factum sit, disputant; veluti qui circa incerta, planèque inaccessa occupentur, missos hinc facimus: si quidem sacris literis nihil ea de re proditum extat. Qui diceret, vt crucis tempore, immaculatus illius sanguis vnà cum aqua, in terram defluens, terram, in quam dimanabat, sanctificauit; ita præputium per circuncisionem ablatum, terram, in quam ferebatur, contactu suo sanctificasse, is meo iudicio à veritatis scopo haud procul aberraret. Vt cunque res habet, certum est qui sponte se circuncidis passus est, cum modis & rationibus, quas ipse compertas habet, totum illud, quod per circuncisionem à corpore decesserat, ita conseruasse, vt resurrectionis tempore, nihil eorum omnium, quæ ad perfecti corporis constitutionem deposcuntur, omnino desideratum fuerit; adeoque, vt integer, omnisque prorsus vitij, etiam quod ad hanc partem attinet, expets è mortuis in vitam redierit. Nam & nos quoque communis resurrectionis momento, corpus nostrum integrum, omni que ex parte perfectum recipiemus. Et vocatum est nomen eius Iesus. Cùm Euangelista dicat: & vocatum est ab Angelo, priusquam in vtero conciperetur; mirum est quomodo exorti sint quidam, qui ipso statim temporis articulo, quo Angelus dixit, Aue gratia plena, in vtero conceptum fuisse, asserere audent?

Sed fertur
alicubi eius
præputiũ ex-
tare.

ET postquam consummati sunt dies octo vt circuncideretur puer, &c. Ritus, & religio circuncisionis à beato Abraham patriarcha sumpfit exordium. Qui, cum positus adhuc in præputio perfecte Deo credidisset, reputatumque ei esset ad iustitiam, signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, quæ est in præputio. A quo etiam vt die circuncisionis nomen paruulis aptaretur exortum est. Quia & ipse cum testamentum à Deo circuncisionis acciperet, eadem prius die, cum sua coniuge nominis augmentum promeruit, vt qui eatenus Abram, id est, pater excelsus vocabatur, deinceps ob meritum fidei Abraham, hoc est, pater multarum gentium nuncuparetur, Sarai quoque, Sara diceretur. Erat autem circuncisionis typus, ac figura multiformis. Nam & signaculum (vt dictum est) iustitiæ fidei Abrahæ, & semini eius, & iudicium castigandi eos, qui ad hoc semem hæcque fidem pertinere, ab omni inquinamento carnis, & spiritus, & prophetiam nascituri de hoc semine saluatoris, qui nos & in præfenti per baptismum ab omni mortifera actionis pollutione mundaret, & in futuro per resurrectionem ab vniuersa mortis ipsius corruptione, in perpetuum liberaret, & præcipue donum remissionis, quod solueret à peccato præuaricationis Adæ, per hanc id temporis ministrari, eidem gratiæ legisque latiori complacuit. Qui enim nunc dicit; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non potest introire in regnum Dei, ipse tunc dicebat; Masculus, cuius præputij caro circuncisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Nõ pactum vtique circuncisionis, quod non infans, qui discernere necdum valuit, sed maiores, qui id seruare nouerant, poterant, debuerant, irritum fecerunt: verum pactum, quod cum primo homine Deus iniit, quod omnis, qui vel vnus diei vitam gessit in terra, præuaricasse conuincitur, atque idco remedio salutis aliquo opus habere non ignorat. Nam qui vel ante tempora circuncisionis, vel etiam post datam circuncisionem de exteris gentibus extritere fideles, vt exemplar patientiæ Iob, & amici, liberique illius, sine victimis hostiarum, se, suosque ab originali peccato, seu certe sola fide saluabant, quia iustus ex fide viuuit, & sine fide impossibile est placere Deo. Verum his, atque huiusmodi remedijs egent, qui de peccati traduce propagati in iniquitatibus concepti, & in delictis sunt nati. Redemptor autem noster, qui, vt peccata mundi tolleret, sine peccato venit in mundum, sicut suo baptisma te nobis remedia procurauit, id est, nostris ablucendis sceleribus aquarum, quæ subit, lauacra consecrauit, ita etiam circuncisione quam suscepit, non sua, quæ nulla erant, admissa purgauit, sed nostræ in se naturæ veritatem docuit inuouendam, & nunc videlicet eam per se à vitiorum labe purgandam, & nouissima die significans ab ipsa multifariæ mortalitatis, ac mortis peste penitus esse restaurandam. Vnde congrue Iesus octaua circuncisus asseritur, quod non facile in veteri testamento de quoquã legimus actum: quamuis sepiissime de omnibus iustum, absque solo duntaxat Isaac, qui quasi filius promissionis primus octaua die circuncisionem accepisse perhibentur.

Ex commen-
to Lucan.

hibentur. Bene inquam Iesus octaua die circunciditur. Quia videlicet vtraque nostra, quam prædiximus, hoc est & moderna, & futura, & spiritus & carnis inuouatio & in eius resurrectione præfigurata, & in nostra est quandoque perficienda. Si quidem de prima nostra resurrectione, quæ interim vitæ, & fidei emendatione celebratur, Apostolus ait; Quicunque enim baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus, vt, quomodo surrexit Christus à mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. De secunda autem, quæ in fine speratur, ita dicit, Si enim credimus, quòd Iesus mortuus est, & resurrexit, ita & Deus eos, qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. Octauum autem numerum, resurrectionis gloriæ conuenire pene omnibus claret. Nam & dominus octaua die, hoc est, post septimã sabbati resurrexit, & ipsi post sex huius sæculi ætates, & septimam sabbati animarum, quæ nunc interrim in alia vita geritur, quasi octauo tempore surgemus, tunc verissime circuncisus, hoc est, ab omnibus carnalis concupiscentiæ vitij, & corruptionibus, in quibus maxime luxuria regnat, expoliati, verissime præputium incisi. Quia, sicut dominus ait, filij sæculi huius nubunt, & traduntur ad nuptias. Illi autem, qui digni habebuntur sæculo illo, & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores. neque enim vltra mori poterunt, æquales enim angelis sunt, & filij sunt Dei, cum sint filij resurrectionis. Vocatum est (inquit) nomen eius Iesus, &c. Iesus saluator interpretatur, cuius nominis etiam fideles, & electi quique, in vtraque sua, de qua satis dictum est, circuncisione, participes existere gaudent, vt sicut à Christo Christiani, ita etiam à Salvatore saluati nuncupentur, nunc quidem spe salui facti per fidem, tunc autem re ipsa per visionem gloriæ, quæ est in Christo Iesu domino nostro, quod illis à Deo vocabulũ non solum priusquam in vtero ecclesiæ per fidem conciperentur, sed etiam ante tempora sæcularia vocatum est. Cuius sacrosancti nominis non tantum etymologia, sed & ipse, quem literis comprehendit, numerus, perpetuæ nostræ salutis mysteria redoleret. Sex quippe literis, apud græcos scribitur in õss, videlicet i, & n, & σ, & α, & ε, & ο. quarum numeri sunt x. & viii. & cc. & lxx. & cccc. & cc. qui fiunt simul. dcccglxxviii. Qui profecto numerus quia figuræ resurrectionis adgaudeat, satis est supra tractatum. Nam quod octo simpliciter posita, hoc & per eadem decem, siue centum multiplicata significant. Vel certe perfectorum cumulatio numerorum, firmitatis indicium esse credendum est. Possumus & ita dicere, quod nomen Saluatoris octo absoluta contineat, quia resurrectionis in se exemplum mortalibus octaua die resurgendo præstiterit. Contineat & decuplata, quia decalogus legis quomodo debeat impleri suæ nos resurrectionis figuris instituerit pariter, & iuuerit. Vt quomodo ipse surgens à mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur, ita & nos existimemus nos mortuos quidem esse peccato, viuētes autem Deo in Christo Iesu. Contineat etiam centies ducta, quia gloria suæ resurrectionis ostensa, quæ nos in futurum sequatur retributio portederit. Centenarius namque numerus, qui post tot in læua cursum numerorum, primus dexteram petit, illius nimirum sæculi gaudijs figurandis aptissime congruit, quan-

Attulit ad
veritatem
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam
vniuersam

do nouissima inimica destruetur mors, quando nos, qui viuimus, qui relinquimur, simul rapimur cum illis, qui resurrexerunt in nubibus obuiam domino in aëra, & sic semper cum domino erimus. Vnde pulchre in tyrum omnium electorum, primus promissionis filius & centenario patre natus, ac circuncisus, & secundũ domini prædictum Isaac, quod risum, siue gaudium sonat, est appellatus, illius per omnia temporis dexteram felicitatem præfigurans, de quo dominus ait; Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Verum quia de circuncisione sermo est, liber inquirere quate Moses ipse, qui legem circuncisionis & patribus à Deo datam, & sibi toties inculcatam refert, toto ducatus sui tempore neminem circuncidi voluerit, præter vnum solummodo filium suum, quem mater arepta petra acutissima, ne à domino fereretur, circuncidit, sed omnes, qui in eremo nati sunt, à Iosue circuncidendos reliquerit, morem videlicet diuinitus imperatum, quadringentis & sex annis obseruatum, & auita sibi successione contraditum, annis quadraginta continuis intermittens. Nequaquam hoc frustra, sed magno mysterio factum crediderim. De quo saluo maiorum intellectu, dicam breuiter ipse quod sentio. Moses circuncisionem prædicat, sed Iosue perficit, quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est. Nihilque prodest litera iubens, nisi aduerit gratia iuuans. Moysè prædicante, præputium crescit, quia, sicut Apostolus ait, ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Et alibi; Vtque ad legem enim, peccatum erat in mundo. Peccatum autem non imputatur, cum lex non est. Et iterum; Lex autem subintravit, vt abundaret delictum. Nam concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret; Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sed Iosue populo in terrâ repromissionis inducto, præputium, quod, Moysè viuente, adreuerat, cultris petrinis incidit. Quia vbi abundauit peccatum, superabundauit gratia. Nã quare petrinis ad circuncidendum Iosue cultris vtatur, intelligit, qui legit, quia petra erat Christus, & super hanc (inquit) petram ædificabo ecclesiam meam. Quod enim impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnẽ, Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, & de peccato damnauit peccatũ in carne, vt iustificatio legis impleteretur in nobis, qui nõ secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Hæc autem Christi gratia, nõ solum noui testamenti fideles iustificat, verum quicunq; in lege perfecti fuere, non ex operibus legis, sed eadem Christi in carne venturi gratia sunt salui facti per fidem. Et hos populus à Iosue circuncisus, illos Moysi filius designat, qui cum legis seueritate coacti discerent Christi gratiam flagitare, quasi impendentem domini gladium, petreæ circuncisionem vitabant, Petro adstante, qui de iugo legis loquens ait; Quod neque patres nostri, neque nos potuimus portare, sed per gratiam domini Iesu credimus saluari, quemadmodum & illi. Et Psalmista, qui quasi carcerali legis custodia conclusus, & viam euadendi nullã nisi in gratia Christi reperiens, exclamar; Dũ anxietur cor meum, in petra exaltasti me. Deduxisti me, quia factus

Etus es spes mea, turris fortitudinis à facie inimici. Nemo sane, cum circumcissionem predicari audierit, vnus solum membri continentiam autumet imperari, quasi vel à fornicatione tutum, vel licito matrimonio temperanter vtentem, vel virginitate gloriosum existere, absque aliarum virtutum adiectione sufficiat, & non omnium potius, quos corde, vel corpore gestamus, sensuum castigationem præcipi. Nam & Moyses mundissima Dei verba suscipiens, incircuncisum se labiis esse que rebatur, & Stephanus Iudæis non credentibus, Incircuncisus, inquit, cordibus, & auribus, vos semper spiritui sancto restitistis. Ille itaque vera circumcissione mundatus est, qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos, ne videat malum, qui custodit vias suas, ne delinquat in lingua sua, & adtendit sibi, ne grauetur cor eius in crapula, & ebrietate, qui donec superest halitus in eo, & spiritus Dei in naribus eius, non loquitur labiis iniquitatem, qui lauat inter innocentes manus suas, & ab omni via mala prohibet pedes suos, qui super omnia castigat corpus suum, & semitati subiicit, omnique custodia seruat suum cor, quoniam ex ipso vita procedit. Ille vero post circumcissionem, Hierusalem adlatus, & domino oblatum est, qui iuxta eum, qui dicit, Declina à malo, & fac bonum, postquam desit à peccatis, bonis coepit operibus abundare. Qui dicere potest; Oculi mei semper ad dominum, & circumibo altare tuum, domine, vt audiam vocem laudis tue. Qui dicit; Christi bonus odor sumus Deo: & leuauit manus meas ad mandata tua, & conuertit pedes meos in testimonia tua. Qui siue manducat, siue bibit, siue aliud quid agit, omnia in gloriam Dei facit, & dicit; Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. & ad extremum; Cor meum, & caro mea exultauerunt in Deum vitium. Sed & ipsa bona actio sua, que in abscondito est, circumcissione non minus indiget, vt cum ieiuno, oro, elemosynam facio, gloriam intrinsecus queram. Nam si in angulis platearum sto, faciem demolior, tuba ante me cano, vt videar, & lauder ab hominibus, foris quidem circumcisus appareo, sed immundus in corde permanens, poenas insuper simulatae sanctitatis incurro. In exemplum videlicet Sicheitarum qui cum patriarcharum circumcissionem viderentur imitari, quia non ob domini testamentum sed ob causam fecere luxuriæ, non modo nil adquisiere mercedis, verum tertia die, quando grauissimus vulnere dolor est, inter suæ ciuitatis perire ruinas. Tales namque obliu propheticae monitionis; Circumcidimini domino & auferite preputia cordium vestrorum, vbi tempus resurrectionis ingruerit, euacuatis, quibus confidebāt, virtutibus, in mortem mittentur æternam. Quapropter & apostolus absconditam corde circumcissionem sedulo commendat, cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

EIVSDEM IN SVPERIUS EVANG. HOM.

Tom. 7. h. em.

Sanctam, venerandamque præsentis festi memoriam paucis quidē verbis euangelista comprehendit, sed non paucā cælestis mysterij virtute grauidam reliquit. Exposita namq; natiuitate dominica, cuius gaudia mox angeli dignis laudibus

extulerunt, pastores deuota visitatione celebrarunt, omnes, qui tunc audire, mirati sunt. Nos quoq; pro modulo nostro, prout potuimus, proxime domino largiente, congruis missarum, hymnorumque solenni exegimus, subiunxit atque ait: *Et postquam consummatis sunt dies octo, vt circumcideretur puer, vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo, priusquam in vtero conciperetur.* Hæc sunt festiuitatis hodiernæ gaudia veneranda, hæc sacre solennitatis diei, hæc illa supernæ pietatis munera sacrosancta, quæ fidelium cordibus commendans Apostolus ait: *Quia vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege, vt eos qui sub lege erant, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus.* Magna nanque dispensatione pietatis ad redemptionem generis humani Deus pater nõ angelum, non archangelum, sed filium suum vnigenitum mittere dignatus est. *Quem quia in diuinitatis suæ specie videre nequimus, magna rursus dilectionis arce prouidit, vt hunc factum ex muliere, hoc est, ex maternæ carnis substantia, sine vitili admixtione conceptum ad humanos verum hominem proferret: aspectus qui in diuina virtute ac substantia manens, per omnia quod erat veram naturæ mortalis infirmitatem quam non habebat, in dueret. Et vt nobis necessarium obediendi virtutem præcipuo commendaret exemplo, factum sub lege filium suum misit Deus in mundum, non quia ipse legi quicquam debeat, qui vnus magister noster, vnus est legislator, & iudex, sed vt eos, qui sub lege positi, legis onera portare nequiverant, sua compassione iuaret, ac de seruili conditione, qui sub lege erant, ereptos in adoptionem filiorum, quæ per gratiam est, sua largitate reduceret. Suscepit ergo circumcissionem lege decretam in carne, qui absque omni profus labe pollutionis apparuit in carne, & qui in similitudine carnis peccati, nõ autem in earne peccati aduenit, remedium, quo caro peccati conseruetur mundari, non respuit, sicut etiam vnda baptismatis, qua nouæ gratiæ populus à peccatorum sorde lauari voluit, ipse non necessitatis, sed exempli causa subiit. Scire etenim debet vestra fraternitas, quia idem salutaris curationis auxilium circumcisio in lege contra originalis peccati vulnus agebat, quod nunc baptismus agere reuelatæ gratiæ tempore consuevit, excepto quoddam regni cælestis ianuam necdum intrare poterant, donec adueniens benedictionem daret, qui legem dedit, vt videri posset Deus deorum in Sion, tantum in sinu Abrahæ post mortem beata requie consolati supernæ pacis ingressum spe felici expectabant. Qui enim nunc per euangelium suum terribiliter ac salubriter clamat, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei, ipse dudum per legem suam declamat: *Masculus, cuius præputij caro circumcisa non fuerit, peribit anima illa de populo suo, quia pactum meum irritum fecit, id est, quia pactum vite in paradiso hominibus mandatum Adæ præuaricante transgressus est, in quo omnes peccauerunt, peribit de cæta sanctorum, si non ei fuerit remedio salutari subuentum. Vtraque ergo purificatio, & circumcissionis videlicet in lege, & in euangelio baptismatis, tollendæ præuaricationis primæ gratia posita est. Et ne cui seculi presentis ætati superni respectus munera deessent, illi quoque, qui à mundi exordio vsque ad tempora datæ**

Missæ. 62. ubi sibi a libratur.

Galat. 4.

Heb. 11.

Abat. 2.

Luc. 1.

Math. 3.

Luc. 2.

Genes. 17.

Galat. 3.

1. Petri 3.

Post Christi ascensum sancti ad celeste regnum admittuntur. Ioan. 3. Genes.

Esai. 65.

Actu. 4.

circuncisi onis, vel post datam circumcissionem, de aliis nationibus Deo placuerunt, vel hostiarum oblationibus, vel certe sola fidei virtute suas, suorumque animas creatori commendantes, à primæ reatus vinculis absoluerunt curabant. Sine fide enim impossibile est placere Deo: & sicut aliàs scriptum est, iustus autem ex fide viuunt. Sed veniens in carne Dei filius, qui solam carnis naturam, nullam autem peccati contagionem contraxit de Adam, & quia spiritus sancti virtute de virgine conceptus, & natus est, nullo eguit munere gratiæ renascentis, & circumcisus videlicet à parentibus octaua die natiuitatis, & tricesimo ætatis anno baptizatus à Ioanne, imò etiam tertium salutatis hostiæ munus ipsius templi dominus pro se non respuit offerri. Cuius de dehinc tricesima tertia domino opitulante vestra charitas audientia simul est, & celebratura mysterium. Cuncta, inquam, & legalis, & euangelicæ purificationis genera, qui nullo indiguit dominus suscipere non desepit, vt & consummanda iam legis decreta suo tempore doceret esse saluberrima, & aduenientis euangelij cunctis fidelibus ostenderet, æquè subeunda remedia. Sed & hoc quod eodem die suæ circumcissionis nomen vt Iesus vocaretur accepit, ad imitationem præcæ fecit obseruationis: quam ex eo credimus sumptam, quod Abraham patriarcha, qui primus circumcissionis sacramentum in testimonium suæ magnæ fidei, & diuinæ ad eum promissionis accepit, eodem die suæ suorumque circumcissionis etiam nomen amplificatione simul cum sua coniuge benedici promeruit, vt qui eate nus Abram pater excelsus dictus est, deinde Abraham, id est, pater multarum gentium vocaretur: quia patrem, inquit, multarum gentium constituit, quæ, fidelissima promissio tam late per orbem iam patet impleta, vt etiam nomipi de gentibus ad fidei illius deuotionem vocati, ipsum nos patrem spiritaliter habere gaudeamus, dicte etiam nobis Apostolo: Si autem vos Christi, ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes. Et Sarai, inquit, uxorem tuam, non vocabis Sarai, sed Saram, id est, non principem meam, sed principem: videlicet aperte docens eam, quæ tantæ fidei particeps, & sociæ facta est, non proprie principem sive domus, sed absolute principem, id est, omnium recte credentiam sceminarum vocaret, & intelligeret esse parentem. Vnde beatus Apostolus Petrus credentes de gentibus sceminas ad humilitatis, castitatis, & modestiæ virtutem prouocans, eiusdem matris nostræ Saræ debita cum laude meminit. Sicut Sara, inquit, obediebat Abrahæ dominum eum vocans, cuius estis filie bene facientes, & non timentes villam perurbationem. Hæc dilectionem vestram, fratres, ad monere curauimus, vt singuli vestrum meminerint etiam se ipsos percepta fide Christi cū patriarchis nominis excelsi inuenisse consortium, si percepta in Christo purificatione baptismi salutatis deriuatum à nomine Christi gaudeant mutuasle cogitationes, & hoc vsque ad finem firmum, intemeratūque seruare contendant, gaudentes in se illud Esaiæ vaticinium esse completum, & seruos suos vocabit nomine alio, hoc est nomine Christiano, quo nunc omnes serui Christi se delectantur insigniri. Neque enim nomen aliud sub cælo datum est hominibus, in quo oporteat nos saluos

fieri. Vnde propheta consequenter adiungit: *In quo benedicendus est super terram, benedicetur in domino amen.* Dicit & aliàs de eodem, multiplicandam etiam de gentibus ecclesiam alloquens: *Videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytum tuum, & vocabitur tibi nomen nouum, quod os domini locutum est.* Quare autem puer, qui natus est nobis, filius, qui datus est nobis, Iesu, id est, saluatoris nomen accepit, non expositione vt à nobis possit intelligi, sed sollicita ac vigili eger intentione, vt etiā nos possimus eiusdem nominis participatione saluari. Legimus quippe angelo interpretante: *Quia ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum.* Et indubitanter credimus, ac speramus, qui à peccatis saluat, ipse etiam à corruptionibus, quæ à peccatis contingunt, & ab ipsa morte saluare non omittit, Psalmista testante, qui ait: *Qui propicius sit omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes languores tuos.* Dimissis quippe omnibus iniquitatibus nostris, ad integrum omnes languores nostri sanabuntur, cū resurrectionis apparente gloria nouissima inimica destructa fuerit mors. Et hæc est vera, & plenaria nostra circumcisio, cum in die iudicij cunctis simul animæ, carnisque corruptionibus exuti, mox peracto iudicio ad videndam perpetuo creatoris faciem, aulā regni cælestis ingredimur, quod est typice paruulos circumcisos ad templum domini Hierosolimam cum laudibus hostiarū munus acceptabile deferri. Vera enim circumcissione purgatus templum domini cum muneribus ingreditur, qui gloria resurrectionis ab omni labe mortalitatis excoctus, cum bonorum fructibus operum supernæ ciuitatis gaudia sempiterna subbit. *Disrupisti, inquit, vincula mea, tibi sacrificabo hostiam laudis.* Vota mea domino reddam in atris domus domini in cōspectu omnis populi eius, in medio tui, Hierusalem. Quod desideratissimum tempus cælestis introitus illa dies octaua, qua circumcisio celebratur, indicat. Sex etenim sunt huius seculi ætates notissimis temporum distinctæ articulis, in quibus pro Deo laboribus insistere, & pro adipiscenda requie sempiterna ad tempus operari necesse est. Septima est ætas non in hac, sed in alia vita quiescentium vsque ad tempus resurrectionis animarum. Octaua autē ætas, ipsa est dies resurrectionis sine vllo temporis sine beatus, quando vera omnimodo circumcissionis gloria coruscante nõ vltra corpus, quod corruptum, adgrauat animam, non terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem, sed corpus iam incorruptibile lætificat animam, & subleuat cælestis inhabitatio totum hominem visioni sui conditoris inhaerentem. Cuius æterni diei beatitudinem Propheta in illo, cuius supra meminimus, psalmo cōsequenter exponit, animam suam ipse & omnes interioris sui hominis affectus ad benedicendum dominum, recordandāque omnes eius retributiones excitans: *Qui redimie de interitu, inquit, vitam tuam, qui latiat in bonis desiderium tuum, qui coronat te in miseratione, & misericordia, renouabitur sicut aquila iuuetus tua.* Et ideo necesse est, fratres charissimi, vt qui ad huius pulcherrimæ renouationis, quasi summæ circumcissionis, desideramus peruenire, curemus interim primitiua circumcissionis, & renouationis, quæ quotidiāno virtutum exercitio fit, subire remedia. Deponamus secundum pristinam

Ibidem.

Esai. 62.

Math. 1.

Psal. 102.

1. Cor. 15.

Psal. 103.

Sapien. 9.

Psal. 102.

HAYMONIS EPISCOPI

Hilbestat superioris Ewang. expositio.

nam conuersationem veterem hominem, qui cor- rumptur secundum desideria erroris, renouemur spiritu mentis nostrae, & induamur nouum hominem, qui secundum Deum creatus est in iusticia, & sanctitate veritatis. Neque audientes circum- cisionem, in vno corporis nostri membro nos castigare sufficere credamus, sed sicut idē alibi monet Apostolus, mundemus nos ab omni labe, & iniquitate carnis, & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei re legamus acta Apostolorum videamus beatissimum protomartyrem Stephanum Iudaeis se cum domino persequenti- bus terribiliter intonantem: Dari ceruice, & in- circuncisi cordibus, & auribus, vos se nper spiri- tui sancto restitistis. Si ergo incircuncisi cordibus, & auribus sunt, qui spiritus sancti monitis resi- stant, est utique cordium, & aurium circumcisio. Et si est cordium, & aurium, est & omnium ex- terioris interiorisque hominis nostri sensuū. Qui enim viderit mulierem ad concupiscendum eam, qui habuerit oculos sublimes, huius incircuncisi- sus est visus. Quibus voce veritatis dicitur: Qui est ex Deo, verbum Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Incircuncisi sunt auribus, incircuncisi lingua, & manibus sunt, quorum os locutum est vanitatem, & dextera eorum dextera iniquitatis: qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem sunt in cordibus eorum, & dextera eorum repleta est muneribus. Incircuncisi sunt gustu, quos propheta redarguit, dicens: Vae qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Incircun- cisi olfactu & tactu, qui vnguento, & variis odo- ribus sunt delibuti, qui sequuntur amplexus me- tricis, aspergentes cubile suum myrrha, & aloē, & cinamo. Incircuncisi gressibus, de quibus Psalmista commemorat: Contritio, & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt. At, qui omni custodia seruati suam cor, qui auer- tunt oculos suos ne videant vanitatem, qui se- piunt aures suas spinis, ne audiant linguam ne- quam, qui gustant, & vident quā suauis est do- minus, quā beatus vir, qui sperat in eo, qui cu- stodiunt vias suas, vt non delinquant in lingua sua, qui donec superest halitus in eis, & spiritus Dei in vniuersis eorum, non loquuntur labiis iniqui- tatem, nec lingua eorum meditantur menda- ciam, qui leuant manus suas ad mandata Dei, quae diligunt, qui ab omni via mala prohibent pedes suos, vt custodiant verbum Dei, isti omnes suos seuis petra spiritalis exercitij se ostendunt habe- re circumcisos. Petris quippe cultris circumcisio- nem fieri legimus, petra autem erat Christus, cuius fide, spe, & charitate, non solum in baptisma- te, sed in omni prorsus actione deuota purifican- tur corda bonorum. Quae & ipsa quotidiana no- stra circumcisio, id est, continua cordis mundatio, semper octauae diei sacramentum celebrare non desistit, qui nos in exemplum dominicae resurre- ctionis, quae octaua die, id est, post septimam sab- bati facta est, sanctificare consuevit, vt quo- modo surrexit Christus à mortuis per octiduum gloriam patris, ita & nos in nouitate vitae ambulemus, praesente Deo, qui uiuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

Postquam consummati sunt dies octo, &c. Postquam consummati sunt, id est, completa natiuitate dies octo, vt circuncideretur puer. Ritus, id est, consuetudo & religio circumcissionis à beato Abra- ham sumpsit exordium. Qui cum esset positus in praepatio, credidit Deo & reputatum est ei ad ius- titiam, & amicus Dei appellatus est. Tunc dixit ei dominus: Circumcide carnem praepatij tui: om- nis masculus de semine vestro circumcidatur. Mas- culus cuius caro praepatij non fuerit circumcisa, peribit anima illius de populo suo, quia pactum meum irritum fecit. Pactum dicitur pacis actum. Et quomodo puer octo dierum, qui nullam dis- cretionem adhuc boni malive habebat, poterat praeruaricari pactum, id est, praepatum domini? Sed pactum hic intelligere non debemus pactum cir- cuncissionis, sed pactum, id est, praepatum quod Deus iniit cum primo homine Adam in paradiso, quando praecipit illi, dicens: Ex omni ligno para- disii comedet, de ligno autem scientiae boni & ma- li ne comedas: in quacunque enim die comederis ex eo, morte moriemini. Hoc praepatum tras- gressus est homo Adam, & cōtinuō factus est mor- talis, qui antē erat immortalis, continuō factus est miser, qui antē erat beatus: in ipso enim omnes peccaminus & Dei mandatum transgressi sumus, quia in lumbis illius eramus & de semine illius propagati sumus. De hoc pacto dixit dominus: Pe- ribit anima illius de populo suo, id est, de cœtu sanctorum, si non fuerit subiectum remedium cir- cuncissionis, quia pactum meum irritum fecit, id est, praepatū hominibus in paradiso à me datum. Adam praeruaricante, transgressus est, in quo om- nes peccauerunt. Illa circumcisio, quae tunc tem- poris fiebat in genitalibus membris, ab omnibus peccatis mundabat homines, & à peccatis origi- nalibus, & à peccatis actualibus. Et quid opus fuit domino circumcidi, cum nullum peccatum omnino haberet, quod per eius circumcissionem tolleretur? Sed vt demonstraret legem Moyfi ius- tam, sanctam, ac bonam esse, ideo voluit circun- cidi octaua die secundum legis praepatum, quod ipse dixit: Non enim vni legem soluere, sed adim- plere. Vnde & B. Paulus apostolus dicit: Vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factum ex muliere, id est, ex semine virginis, quia spiritus sanctus formauit illud corpus in vtero vir- ginis Mariae ex semine eiusdem virginis factum, sub lege, id est, circumcisum secundum legis man- datum. Munera sunt pro eo oblata in templo, vt eos, qui sub lege erat, redimeret, vt adoptionem filiorum reciperemus. Simili modo voluit domi- nus baptizari, non necessitate cogente, sed prop- ria voluntate, vt daret nobis exemplum bapti- zandi. Et non sine causa voluit baptizari à seruo suo Ioanne, vt daret exemplum regibus, & princi- pibus potentibus illius seculi, non dedignari bap- tizari ab ignobilibus personis. Illa circumcisio se- cundum legem omnia peccata (vt diximus) munda- bat, & originalia, & actualia, sicut modō facit baptismus in sancta ecclesia, quando baptizantur homines in nomine sanctae trinitatis. Tamen hoc distabat illa circumcisio ab ipso baptismo, quod modō facit sancta ecclesia: quod illi, qui circumci- debantur

debantur, post mortem carnis nullus intrabat in regnum caelorum: sed in sinum, id est, in requiem ibant, vbi erat Abraham, in superioribus locis inferni manebant: & praestolabantur aduentum filij Dei. Illa terra, & iste aer ad comparisonem caeli superioris est infernus. Nullus, sicut diximus, in- trabat in regnum caelorum, donec adueniret, qui legem dederat, id est, dominus Iesus Christus, & per mortem suam destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolus, vt liberaret ele- ctos, deinde ascendens ad caelos per semetipsum aperiret ianuam regni caelestis, aditum illuc in- troeundi hominibus patefaceret. Ille autem bap- tismus tantam gratiam confert, vt, si statim ille, qui baptizatur, de fonte descendens mortuus fue- rit, sine vlla dilatione temporum transeat in re- gnum caelorum. Filij Israël qui de Aegypto transeun- tes mare rubrum perrexerunt in eremum, circum- cisi fuerant, filij autem eorum, qui per quadragin- ta annos nati sunt in eremo, non fuerunt circumci- si à Mose. Quare? Quia non credebant, quod do- minus potuisset eos introducere in terram promissionis, sicut promiserat: cum autem transissent Iordanem, circumcisi sunt à Iosue in Galgalis. Qua- re hoc? Quia tunc viderunt esse completum, quod dominus illis promiserat, quod introducturus eos esset in terram promissionis. Illa circumcisio, quae secundum legis praepatum habebatur, per pe- tram fiebat, cultellis petris circumcisus est po- pulus à Iosue. Quid signabat illa petra, qua circumcidebatur populus? Christum signabat. De eo dicit Paulus: Bibebant autem de spiritali conse- quente eos petra. Petra autem erat Christus. Et re- cte per illam petram signabatur Christus, quia per dominum nostrum Iesum Christum, mundamur ab omnibus peccatis nostris. Et bene octaua die fiebat illa circumcisio. Octaua dies ad mysteria do- minicae resurrectionis pertinet, quae octaua die fa- cta est. Sexta enim die fuit dominus crucifixus, septima quieuit in sepulchro, octaua resurrexit à mortuis, idem primus qui & octauus. Recte igitur illa circumcisio, quae signabat gratiam bap- tismatis, octaua die fiebat, quia nos in spiritali no- stra circumcissione, id est, in sacro baptismo in fide dominicae resurrectionis baptizamur, quando di- cit sacerdos illi qui baptizandus est: Credis in Deum patrem omnipotentem creatorem caeli, & terrae, & in Iesum Christum filium eius dominum nostrum, qui resurrexit à mortuis? Respondet: Credo. Ego baptizo te in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sicut ergo credimus filium Dei do- minum nostrum Iesum Christum iam venisse in mundum, & natum esse de virgine Maria, & pas- sum pro salute humani generis, & resurrexisse à mortuis, & ascendisse ad caelos, & venturum ad iudicandum, sicut nos credimus totum iam esse factum, excepto quod adhuc non venit ad indi- cium: ita & illi sancti, qui praecesserunt aduentum domini, totum hoc crediderunt esse venturum. Et ideo per eandem fidem, per quam nos saluamur, per eandem saluati sunt & illi. Aliter. Illa circumcisio ty- pum gerebat generalis resurrectionis, quae in die iudicii futura est, quando omnes homines sur- gent de puluere terrae, alij ad gloriā sempiternam, alij ad poenas perpetuas, quando omnes electi mundabuntur ab omni fece peccaminum, & ab omni fece mortalitatis. Et tunc introducetur cum muneribus, id est, cū bonis operibus, in templum,

id est, caelestem Hierusalem dicente sibi domino. Venite benedicti patris mei, percipite regnū &c. Postquam sunt consummati dies octo, vt circuncideretur puer. Quis est puer, nisi ille, de quo dixit Esaias propheta: Puer natus est nobis? Quarendum est, quare dominus suscepit circumcissionem lege de- cretam, qui nihil debebat legi, neque obnoxius erat peccatis? Iam superius diximus, vt ostenderet legem sanctam iustā, ac bonam esse. Vel ideo sus- cepit circumcissionem, vt facilius reciperetur à Iu- daeis. Si enim non esset circumcisus, nullo modo reciperetur eius praedicatio à Iudaeis. Vocatum est nomen eius Iesus. Quod dominus Iesus die circumci- sionis suae augmentum nominis sui promeruit, ad imitationem priscorum hominum factum est. Abra- ham namque in die circumcissionis suae augmen- tum nominis sui promeruit. Abraham primum vocatus est Ram, deinde Abram, deinceps Abra- ham. Quod primum vocatus sit Ram, habemus in libro Iob. Et iratus, indignatusque est Eliu, filius Barachiae Buzites de cognatione Ram, Ipsa est Abraham. Abraham sicut diximus die circumci- sionis suae augmentum nominis sui à domino pro- meruit: vt, qui antea vocabatur Abram, id est, pater excelsus, die circumcissionis suae vocaretur Abraham, id est, pater multarum gentium. Simili- ter & Sara vxor eius die circumcissionis viri sui am- plificationem nominis sui promeruit, vt quae antea vocabatur Sarai, id est, princeps tantum vnus domus: postmodū vocaretur Sara, id est, princeps omnium concetium feminarum. Vnde dixit beatus Petrus mulieribus credentibus. Sicut Sara obediebat Abraham, dominum eum vocans, cuius filiae estis, beneficientes, & non timentes vllam perturbationem. Sara primum vocata est Sarai, sublata ergo iota, id est, elemento, addita est litera, quae per a legitur. Sara Sarai vocata est à domino. Decem nomina habuit Iesus Christus dominus apud Hebraeos, de quibus de vno nomine suo dedit vnam literam Abraham, id est, A & alteram Sarai vxori eius, id est, Sarae. Iesus Hebraice, Latine in- terpretatur saluator, siue salutaris. Quare saluator? Quia ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Quis est plebs eius? Omnes credentes in eum, qui fidem habent, & ipsam fidem bonis ope- ribus adornant, ipsi sunt populus eius, ipsi saluan- tur ab eo, non solum à peccatis, sed ab omnibus aduersitatibus praesentis seculi, & futuri, & ab om- nibus aduersitatibus corporalibus, & spiritali- bus. Quod vocatum est ab angelo, prius quam in vtero conciperetur. In vtero virginis Mariae qui genitus est ante omnia secula à Deo patre. Venit angelus Gabriel ad B. Mariam, & dixit ad eam: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu inter mulie- res, & benedictus fructus ventris tui. Ecce concipies, & paries filium, & vocabis nomen eius Ie- sum. Hic erit magnus, & filius altissimi vocabitur. Si volumus hoc ad nos referre, antē quam conci- peremur in vtero sanctae ecclesiae, id est, ante quam renasceremur ex aqua, & spiritu sancto, antea prae- destinatione, id est, praescientia Dei omnipotentis, nobis impositum est nomen, vt à Christo Chri- stiani voceremur, à saluatore saluati, iuxta quod ipse praedixit per Esaiam Prophetam. Et seruos meos vocabo alio nomine, scilicet, Christiano. Cū audimus circumcissionem, non solum intel- ligere debemus in circumcissione castitatem cor- poris, sed & castitatem cordis. Vnde Beatus Stepha- nus

Introitus in regnum celo- rum non dis- citur vsque ad huius die.

Gen. 17.

Gen. 17.

Gen. 17.

1. Cor. 10.

Matth. Galat. 4.

Mat. 23. Esa. 9.

Gen. 17.

Iob 32.

1. Pet. 3.

Non fides so- la saluat, sed cum operibus coniuncta.

Luce. 11.

Esa. 65.

147. nus dixit Iudeis: Dura ceruice & incircuncisi corde, & auribus, vos semper Spiritui sancto resistitis, sicut & patres vestri. Ita ergo sectanda est a vobis circuncisio, vt ab omnibus vitiis nos custodiamus, & corpore, & corde, adiuuante Deo nostro Iesu Christo, qui viuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

THEOPHYLACTI EPI- scopi Bulga. superioris Euang. expositio.

Multis amen affirmant, et videntur, et sanctus Thomas non repugnat.

Postquam consummati sunt dies octo, &c. Qui mandata legis praeuaricabantur, sub maledictione erant: dominus igitur circunciditur, vt, etiam in hoc adimpleta lege, & nullo praetermissio, quod illa mandabat, eripiat nos a maledicto. Reuerentur hic, qui dicunt, quod Christus incarnatus sit apparenter tantum. Inutiliter autem quaeritur vbi sit absca illa particula. Nam, quae scriptura tacuit, ea quaerere non oportet, praesertim vbi nulla utilitas. Dicitur autem posset, quod, quando absca terram tetigit, illam quoque sanctificat, sicut etiam sanguis, & aqua, quae ex latere eius fluxerunt. Et videtur, quod seruauit particulam illam, & in resurrectione iterum resumpserit, vt ex particula non inueniatur deesse. Quippe & nos in resurrectione perfectum corpus resumpturi sumus, Obserua autem, quod non statim atque dixit angelus, concipies filium, conceptus est dominus, sed postea quando voluit. Vide enim quid dicat hoc loco, quod vocatum est ab angelo, priusquam conciperetur in vtero. Et hoc verbo ostenditur id, quod diximus. Non enim dixit: Ecce concipis: sed, ecce concipies. Atque ex his animaduertere licet, quod die quidem illo conceptus fuerit dominus, non autem illo momento, quo angelus dixit, sed forte posteaquam compleuit sermones. Haec autem non dixerimus definitiue.

INCERTI SVB NOMI- no Eusebij Emisseni eiusdem Euangelij expositio.

Nobis, non sibi, circunciditur dominus. Sicut enim nobis natus est, nobis baptizatus, & passus, ita & nobis est circuncisus. Primus Abraham circuncisus est. De quo Apostolus ait, quia signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiae fidei. Data est igitur circuncisio, non vt peccata tollerent, quod baptismi proprium est, sed vt aliquid significaret, & quadam differentia Iudaeorum populum ab aliis gentibus separaret. Quamuis itaque propter mandati transgressionem, quicunque olim non circuncideretur, damnabatur: nemo tamen per circuncisionem iustificabatur. Vt enim apostolus ait, Circuncisio quidem prodest, si legem obserues: si autem praenicator legis sis, circuncisio tua praeparatum facta est. Non enim qui in manifesto Iudaeus, neque ea, quae in manifesto in carne circuncisio, sed qui in abscondito Iudaeus, & circuncisio cordis in spiritu, non litera. Magnum igitur aliquid significat circuncisio: & tam magnum aliquid, vt, quicunque eo modo circuncisus non fuerit, (vt interim de paruulis taceamus) sal-

uari non possit. De hac enim circuncisione scriptum est, Circuncidite corda vestra, & non corpora vestra. De carnis vero circuncisione Apostolus ait, Ego Paulus dico vobis, si circuncidamini, Christus vobis nihil proderit. Haec enim circuncisio in Christo completa est, in quo & alia legis ceremoniae consummatae sunt. Finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Ideo enim ipse circuncisus est, vt legem compleret, & bonam esse ostenderet, eiusque nobis significationem commenderet. Vnde & ea nocte, qua traditus est, cum discipulis agnum comedit, & mox quid significaret ostendit, dum panem, & vinum benedicens ait, Accipite, & comedite: hoc est corpus meum. Et bibite ex hoc omnes: hic est calix noui testamenti, qui pro vobis, & pro multis effundetur. Et hoc sacramentum tunc ab eo & modo completum, neque ulterius secundum literam agendum esse vel intelligendum protinus ostendit, dicens, Amen amen dico vobis, non bibam amodo de hoc genere vitis, donec bibam illud vobiscum nouum in regno Dei. Sic igitur vetus testamentum compleuit & confirmauit, litera finem imposuit, & spiritali, nouaeque intelligentiae principatum dominus tribuit. Consummata est ergo lex, atque pertransiit, sed secundum literam: manet autem, semperque manebit, secundum spiritum intelligentiam. Vnde ipse dominus ait, Caelum, & terra transibunt, verba autem mea non praeteribunt. Itemque, Amen amen dico vobis, vnum iota neque vnus apex praeteribit ex lege, donec omnia compleantur. Et Iudaei quidem in vno membro circunciduntur, quare tamen circuncidantur, non intelligit: Christiani vero quid circuncisio significet intelligentes, non vnum tantum, sed omnia membra circuncidunt, non pellis incisione, sed totius superfluitatis abiectione. Qui enim non occidit, non mactatur, non furtum facit, non mentitur, non concupiscit rem proximi sui, qui nulli nocet, nulli iniuriam facit, vana audire vel videre vel cogitare non appetit, iste interior, & exterior perfectus circuncisus est. Hoc illa circuncisio Iudaeorum significat, sine hac autem significatione inutilis est. Si enim intelligerent quid significet, Sint lumbi vestri praecincti, (haec est enim illius circuncisionis expositio:) non se fortasse ulterius inutiliter vulnerarent. Haec est igitur secunda circuncisio, de qua Iosue dominus ait, Fac tibi cultros lapideos, & circuncide secundum filios Israel. Erpaulo post, Haec est igitur causa secundae circuncisionis, quia populus, qui per quadraginta annos in deserto natus fuerat, circuncisus non erat. Quare ergo secunda circuncisio dicitur, vel quare secundum circuncidantur, qui prius circuncisi non erant? Secundus enim ad primum refertur, neque sine primo secundus dici potest. Sit igitur prima circuncisio carnalis, secunda vero spiritualis. Prima Iudaeorum, secunda Christianorum. Prima eorum, qui Iordanem transierunt, secunda eorum, qui Iordanem non transierunt. Populus enim iste, qui in deserto natus fuerat, (de quo modo dicitur vt secundum circuncidatur) tunc prius circuncisus est, postquam Iordanem transiuit. Quoniam non illam circuncisionem significabat, quae fit ante baptismum, sed illam, quae fit post baptismum, Iordanis enim baptismum significat, in quo dominus baptizatus est, qui veri baptismi principium, & formam dedit. Et illa igitur circuncisio, quae fit ante bap-

num, & illa quae fit post baptismum, penitentiam significat. Solebat enim sancti his, qui baptizandi erant, penitentiam imponere, & illa quidem erat prima circuncisio. Quid est enim circuncisio; nisi vitiorum, & peccatorum abscisio? Postquam vero baptizati sunt, id est: postquam Iordanem transeunt, (baptizati enim hoc est Iordanem transire:) tunc secunda circuncisio sequitur. Sed quare dico secundam? Toties enim circunciditur homo, quoties post peccatum ad penitentiam redit. Qui si nunquam peccaret, nunquam post baptismum vel circuncisione, vel penitentia indigeret. Quoniam autem nisi per Christum peccata non tolluntur, (ipse enim agnus Dei, qui tollit peccata mundi:) ideo eiusque lapideis circuncisio fieri iubetur, quoniam (sicut Apostolus ait) petra autem erat Christus. Beatus enim qui tenebit, & alider paruulos suos ad petram. Sed quare completis octo diebus circuncisus est dominus? quare etiam octaua die fiebat circuncisio? Octauam quae dies ipsa, quae & prima. Ipsa est autem, quae dies dominica vocatur. Ipsa die mundus cepit, ipsa Christus a mortuis resurrexit, ipsa spiritum sanctum Apostolis dedit, & ipsa vltima & vniuersalis resurrectio fiet. Ex tunc quidem perfecte circunciditur omnis homo: quia tunc omnibus vitiis abscessis, mundus & prius a peccato, qualis in initio creatus est, talis ad vitam ducetur aeternam. Sequitur: Et vocatum est nomen eius Iesus, quod vocatum est ab angelo, priusquam in vtero conciperetur. Iesus enim saluator, siue salutaris interpretatur. De hoc salutari Iacob patriarcha dicebat: Salutare tuum expectabo, domine. Ideo & Ioseph, qui Christum significabat, saluator mundi a Pharaone vocatus est. Multa sunt enim, in quibus Ioseph Christum significat. Fuit enim & ipse

ouium pastor, Iudae consilio venditus, & a fratribus adoratus. Ipse inter principes loquebatur sapientiam, ipse totam Aegyptum a fame liberauit, & sua sapientia saluauit.

E. V. THYMLI ZIGABONTI

superioris Euang. expositio.

Quomodo apud nos sacerdotes, quando baptizant, tunc etiam nomen imponunt: ita & apud Hebraeos, quando circumcidant, tunc etiam nomen imponunt, sicut etiam aliquis, quare Christus circuncisus est, qui circuncisioni finem erat impositurus? Cui respondendum est, quod hoc secundum dispensationem actum est: Nisi enim circuncisus fuisset, nequaquam eius doctrina suscepta fuisset, sed omnino repudiata, tanquam alienigenae: neque credidisset quisquam ipsum esse Christum, de semine Abraham expectatum. Omnes enim, qui ab Abraham descendebant, signum, & signum habebant circuncisionis, quae distinguebat illos ab aliis gentibus. Ob hoc itaque circuncisus est. Legem etiam in hoc adimplens, sicut in aliis quoque praecipis legalibus: ne legis transgressor videretur. Hanc autem cessare facit, & valde rationabiliter Hebraeorum enim circuncisio Christianorum baptismum figurabat, ac praesignabat. Quemadmodum enim illa signabat eos, & ab omni gente distinguebat: ita & hoc Christianos: Oportebat autem cessare figuram, veniente exemplari: & quiete signum, adhibito significato. Nam hoc perfectum adimplet: & superfluum est, quicquid reliquum est. Et sicut superfluum amputat corporis particulam, ita & hoc amputat peccatum superfluum.

IN OCTAVIS S. STE- PHANI. S. IOANNIS ET S. INNOCENTIVM.

Euangelium eode in eorum festis diebus.

IN VIGILIA EPIPHANIAE MATTHEI. 2.

De quo praedictum est. N illo tempore, Defuncto Herode, ecce apparuit angelus domini b in somnis Ioseph in Aegypto, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Defuncti sunt enim qui querebant animam pueri. Qui confurgens accepit puerum & matrem eius, & vixit.

& venit in terram Israel. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo timuit illud ire. Et admonitus in somnis cecessit in partes Galilææ. Et veniens habitavit in ciuitate quæ vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per prophetas: quoniam Nazareus vocabitur.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euang.

DE VNCIO autem Herode, ecce apparuit angelus domini. Quia sopita Iudæorum perfidia, & Helia & Enoch prædicantibus Iudæa verbum Dei recipiet. Defuncto rege illico complices eius pereunt sic cessante persecutione ecclesiæ ad cælestia inuitatur. In terram. Non determinat in quam partem, vt dubitante Ioseph angelus reuertatur: & frequenti eius allocutione Ioseph certior reddatur. Quia non distinxit in quam partem, ideo Ioseph intellexit Iudæam quæ dignior pars regni erat. Defuncti. Tradunt quidam quia fecit Herodes super funus suum nobiliores Iudæorum occidere, vt sic cogere Iudæos mortem suam fere. Qui consur. Alleg. Ioseph gerit figuram apostolorum, quorum officio Christus circumfertur. Amplius primum veniunt in terram Israel: quia primum prædicauerunt Iudæis. Sed pro Herode, id est, manente hereditaria infidelitate, metuunt & recedunt admoniti gratiam gentibus prædicare, & ad eas Christum transferre. Nominata terra Israel visum est Ioseph non alibi talem puerum debere habitare, nisi in Ierusalem vbi erat templum & celebratio prophetarum. Tamen angelus intelligi voluit Galilæam, quam & Iudæi incolebant: quod ostendit sic fuisse prædestinatum quia Nazareus vocabitur. Timu. Si timuit Iudæam pro Archelao hærede patris crudelitatis: Cur non & Galilæam, vbi Herodes alius frater eius regnabat? Quia Archelaus post patrem monarchiam totius regni obtinuit: sed insolens à Tyberio Cæsare deiectus est Lugdunum in exilium, & tunc diuisum est regnum in quatuor tetrarchias, quarum vnâ, id est Galilæam Herodes frater eius obtinuit. Queritur: quare non timuit Ioseph ire in Galilæam sicut in Iudæam, cum & ibi regnaret Archelaus? Sed melius potuit in Nazareth (quæ remota erat) latere quam in Ierusalem, vbi erat caput regni & affluens Archelais. Sec. in par. Quod Christus illuc non transfertur vbi regnabat Archelaus, & significat, quia illis abscondetur Christus, in quibus regnat Antichristus. Na. Nazareth, germen nouellum vel flos campi interpretatur, de cuius radice germen sanctus sanctorum ad significandum æternitatis suæ substantiam ascendisse legitur. Sicut ergo elegit tempus quo nasceretur & locum, ita & ciuitatem in qua coalesceret: cuius nomen indicio est, quod ipse sanctitas, in sanctitate nutritus, sanctus sanctorum recte dicitur: vnde & discipuli eius prius Nazareti dicti sunt, sed postea à Christo Christiani vocati sunt. Nazareth Galilææ quo transfertur, partem eiusdem gentis quæ fidem suscepitura erat, significat: vnde flos interpretatur:

g Herodes, Philippus, Archelaus, & Lyfania fratres fuerunt. h De qua putabat se aduonitum.

Non mutat angelus præceptum sed manifestius corrigit errorem pietatis.

Quæ est ipsa terra est Israel, quia & ipsam populus Israel incolebat.

Quæ est in Galilæa, m Nazareus, id est, sanctus quod conuenit Christo.

quia ecclesia quo ardentius à terrenis ad cælestia transmigrat, eo magis virtutum flore & germine abundat. Per prophetas. Prophetas pluraliter dicit, quia non habemus fixum de scriptura exemplum: ostendit sensum, nō verba se sumpsisse. Vel eisdem verbis in Isaia iuxta Hebraicam veritatem: Exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius ascendet.

CATENA AVREA in idem Euang.

DE FUNCTO autem Herode, ecce angelus domini, &c. Ex ecclesiastica historia. Cum pro sacrilegio quod Herodes in saluatorem commiserat, & scelere quod in æquiuos eius peregerat, vltio cum diuina perurgeret in mortem, corpus eius, vt Ioseph refert, morbus inuast diuersus: ita vt diceretur à vltibus non morbo corporis hæc, sed diuinæ vltionis esse supplicia. ipse autem furore iam plenus, nobiliores & primarios ex omni Iudæa ad se colligi & recludi iubet in carcere, mandans statim vt spiritum exhalasset omnes interfici, vt eius obitum omnis Iudæa desereret inuita. Paulo autem antequam nouissimum spiritum redderet, Antipatrum filium suum iugulauit, post duos filios, quos ante necauerat, scilicet Alexandrum & Aristobolum. Talis igitur Herodis finis, qui digna supplicia scelere, quod in Bethlehem erga paruulos gesserat, & pro infidiis saluatoris exactus est, ab euangelista designatur, cum dicit: Defuncto autem Herode. Hierony. Multi propter ignorantiam historie labuntur in errorem, putantes eundem esse Herodem, à quo in passione dominus irridetur, & qui nunc mortuus esse refertur. Ergo Herodes ille qui cum Pilato postea amicitias fecit, huius Herodis filius est, frater Archelai: quem Tyberius Cæsar Lugdunum relegauit, fratremque eius Herodem successorem regni fecit. Primo ergo defuncto: Ecce appa. ang. do. in som. &c. Diony. in cæl. hierar. Vide quoniam & ipse Iesus super cælestibus essentis superexistens, ad id quod secundum nos est immutabiliter veniens, non refugit ad se ordinatam & assumptam humanam ordinationem, sed obediens subditur Dei patris per angelos dispositionibus, & per angelos ipsos annunciat Ioseph à patre disposita filij ad Ægyptum recessio, & iterum ad Iudæam ex Ægypto transductio. Chryso. Vides etiam quia Ioseph ad ministerium Mariæ erat electus, eunte enim illa in Ægyptum: & redeunte, quis ministerium eiantæ necessitatis implet, nisi desponsata fuisse? Nam prima quidem facie Maria puerum nutrebat, & Ioseph conseruabat. Renera autem puer & matrem nutrebat, & Ioseph tuebatur. Sequitur: Et vt. in ter. Is. ad. Quali medicus enim descendit in Ægyptum

Ægyptum, vt visitaret eam sequentem erroribus, & non remaneret in ea. Reuerfionis autem ratio assignatur, cum subditur: Defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Hierony. Ex hoc loco intelligimus non solum Herodem, sed etiam sacerdotem & scribas eo tempore necem domini fuisse meditato. Remi. Sed si multi fuerunt, quomodo tam breui spatio extincti sunt quia vt dictum est: Herode mortuo occisi sunt omnes maiores qui in custodia tenebantur. Chryso. super Matth. Quod dicitur consilio factum esse, quod consenserunt Herodi, vt inquireret, puerum occideret, quia scriptum est: Turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo. Remi. Aut certe locutus est euangelista per speciem tropi, quando multi ponuntur pro vno. In hoc autem quod dicit: Animam pueri, destruitur heretici, qui dixerunt Christum non sumpsisse animam, sed loco animæ diuinitatem. Beda in hom. Quod autem occisus pro Domino pueris Herodes non longè post obiit, & Ioseph dominum cum matre ad terram Israel reduxit, significat omnes persecutiones, quæ contra ecclesiam erant mouendæ, persecutorum morte vindicandas, & pacem ecclesiæ denuo reddendam, & sanctos qui latuerant ad sua loca reuerfuros: vel quod defuncto Herode redit ad terram Israel Iesus, denuntiat quod Enoch & Helia prædicantibus, Iudæi sopita modernæ inuidiæ flamma, si dem veritatis accipient. Qui consurgens accepit puerum, &c. Gloss. Angelicæ admonitionis Ioseph non inobediens fuit. vnde sequitur: Qui consur. acc. pue. & ma. eius, &c. Non enim determinauerat angelus in quo loco terræ Israel, vt dubitante Ioseph iterum reuertatur, & frequentiori visitatione angeli certior redderetur. vnde sequitur: Audiens autem quod Arche. &c. Ex histo. Iosephi. Habuit siquidem Herodes vxores 20. ex quarum 7. numerosam suscepit sobolem: primogenitus eius Antipater ex Iosida, Alexander & Aristobolus ex Mariamme, Archelaus ex Mathaca Samaritide, Herodes Antipas qui postea tetrarcha fuit, & Philippus ex Cleopatra Hierosolymitide. Tribus igitur primis ab Herode interfectis, & post mortem eius occasione testamenti patris Archelao gubernationem regni usurpante, & causa de successionem regni ad Cæsarem Augustum delata, tandem de consilio senatus omnem Herodis monarchiam distribuit, mediâ partem scilicet Idumæam & Iudæam tradens Archelao, sub nomine tetrarchiæ, pollicitus se facturum eum regem si se dignum præbisset. Mediâ verò partem in duas secuit tetrarchias, cecessitque Galilæa in partem Herodi Tetrarchæ. Itura verò & Traconitidis regio Philippo, factus est ergo post Herodem defunctum Archelaus, quasi Dynachus, quod dominij genus hic regnum appellat. Augu. de con. euang. Sed hic aliquis quaeret, quomodo (sicut Lucas narrat) ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, si Archelai timore ibi prohibebantur accedere? Hoc dissoluere non est difficile: fieri enim poterat vt per diem festum inter iam ingentem turbam latenter ascenderent, mox reuerturi, cum tamen aliis diebus habitare metuissent, vt nec solemnitate prætermissa essent irreligiosi, nec in continua mansione perspicui. Iste quoque intellectus patet, vt quod Lucas dicit per omnes annos eos ascendere solitos in Hierusalem, tunc accipiamus factum, cum iam non me-

tuere Archelaus, qui secundum historiam Iosephi solum 9. annis regnauit. sequitur: Et admo. in som. fecit. in par. Gali. Sed forte hinc quispiam moueatur, cum Matthæus dixerit, ideo timuisse Ioseph cum puero redeuntem ire in Iudæam: quia cum patre suo Herode Archelais filius eius regnabat, quomodo potuit ire in Galilæam, vbi alius filius eius Herodes tetrarcha erat, vt Lucas testatur. Quasi verò ipsa sint tempora quibus puero timebatur, quæ Lucas commemorauit: quæ vltimè deo mutata erant, vt in ipsa Iudæa non rex esset Archelaus, sed præses Pilatus. Gloss. Sed tunc quaeritur quare non timuit Ioseph in Galilæam ire, cum & ibi Archelaus regnaret? Sed melius potuit latere cum puero in Nazareth, quam in Hierusalem vbi erat apud regiam Archelaus. Chryso. in hom. Et etiam quia villam natiuitatis mutauit, res obumbratur: impetus enim omnis erat aduersus Bethlehem & fines eius. Venit igitur Ioseph in Nazareth, & periculum fugiens, & in patriam rediens. vnde sequitur: Et. ve. habita. in. &c. Augu. de con. euang. forte & hoc mouet quomodo dicat Matthæus, propterea cum puero Iesu parentes eius isse in Galilæam: quia metu Archelai in Hierusalem ire noluerint, cum propterea magis isse in Galilæam videatur: quia ciuitas eorum erat Nazareth Galilææ, sicut Lucas non tacuit. Sed intelligendum est quia vbi & angelus in somnis in Ægypto dixit ad Ioseph: Vade in terram Israel, sic intellectum primo esse à Ioseph vt putaret rectius esse pergere in Iudæam, ipsa enim primitus intelligi potuit terra Israel. Postquam verò cõperit ibi regnare Archelaim, noluit obicere se periculo, cum posset terra Israel etiam & Galilæa intelligi: quia & ipsam populus Israel incolebat. Quamquam possit & aliter solui: quia potuit videri parentibus Christi, non esse habitandum ibi cum puero, nisi in Hierusalem, vbi erat templum domini, & illuc iuissent, nisi Archelai præsentia terreterentur. Non autem diuinitus iubeantur in Iudæa, vel Hierusalem habitare, vt de Archelao, quod timebant, deberent contemnere, sed in terra Israel, in qua etiam vt dictum est, poterat intelligi Galilæa. Hilar. Verum typica ratio conseruata est: Ioseph enim apostolorum tenet speciem, quibus Christus circumferendus est creditus. Hi tanquam Herode mortuo, id est, populo eius in passione Domini deperdito, Iudæis prædicare sunt iussi, missi enim erant ad oues perditas domus Israel, sed manente hereditaria infidelitatis dominatu, metuunt & recedunt, per visum admoniti spiritus sancti donum in gētibus contemplantas ad eum conserunt Christum. Raba. Vel hic vltima ecclesiæ tempora designat, quando plurimis Iudæorum ad prædicationem Enoch & Helia conuersis, ceteri ad instinctum Antichristi contra fidem pugnant. Pars igitur Iudææ, in qua regnabat Archelaus, Antichristi sequaces ostendit. Nazareth autem Galilææ quo transfertur Christus, partem eiusdem gentis, quæ fidem est susceptura, designat, vnde Galilæa transmigratio, Nazareth autem flos virtutum interpretatur: quia ecclesia, quod ardentius à terrenis ad cælestia transmigrat, eo magis virtutum flore & germine abundat. Glo. Huic autem propheta testimonium adiungit, dicens: Vi imple. quod dictum est per propheta. quo. Naz. voca. Hiero. Si fixum de scripturis posuisset exemplum, nunquam diceret: quod dictum

est per prophetas, sed simpliciter quod dictum per prophetam. Nunc autem pluraliter prophetas vocans: ostendit se non verba de scripturis sumpsisse, sed sensum. Nazareus interpretatur sanctus, sanctum autem dominum futurum omnis scriptura commemorat. Possumus & aliter dicere, quod etiam eiusdem verbis iuxta Hebraicam veritatem in Esaia scriptum sit: Exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice conseruet. Chry. in hom. Aut forte legerunt & aliquos prophetas ita dicentes: qui non sunt nobis canonizati, sicut Natham & Esdra. Et quoniam hoc prophetatum erat, manifestat Philippus, dicens ad Nathanaelem: Quem scripsit Moyses in lege, inuenimus Iesum a Nazareth: vnde etiam prius Christiani Nazareti vocabantur, sed apud Antiochiam mutatum est hoc nomen, & dicti sunt Christiani. Aug. de con. euā. Hæc autem omnia quæ sunt à narratione magorum, & deinceps Lucas tacet, hoc proinde cognoscendum quod deinceps ad cetera valeat, sic vnumquemque euangelistarum cõtexere narrationem suam, vt tanquam nihil prætermittentis series digesta videatur: tacitis enim quæ non vult dicere, sic ea quæ vult dicere, illis quæ dicebat, adiungit: vt ipsa continuò sequi videantur. Sed cum alter ea dicit quæ alter tacuit, diligenter ordo consideratus indicat locum, vbi ea potuerit à quo prætermissa sunt transilire.

S. HILARII PICTAVIENSIS Episcopi eiusdem Euang. expositio.

Post quæ mortuo Herode, Ioseph per angelum monetur, vt in Iudæam cum puero, & matre eius redeat. Et reuertens, cum Archelaum Herodis filium regnare audisset, timuit eo venire, & per angelum monetur, vt in Galilæam transeat, & in regionis eius ciuitate Nazareth habitet. Reuertit ergo ad Iudæam monetur, & reuersus timet: & rursum visu admonitus, transire ad regionem gentium iubetur. Sed aut timere eum qui admonitus sit, non oportuit, aut per angelum deferri admonitio mox mutanda non debuit. Verum typica ratio seruata est. Ioseph enim apostolorum habet speciem, quibus Christus circumferendus est creditus. Hi tanquam Herode mortuo, id est, populo eius in passione domini deperdito, Iudæis prædicare sunt inmissi enim erant ad oues perditas domus Israel. Sed manente hereditaria infidelitatis dominatu, metuunt, & recedunt. Admoniti per visum, sancti scilicet spiritus donum in gentibus contemplantes, ad eas transferunt Christum Iudææ missum, sed vitam & salutem gentium nuncupatum.

S. HIERONYMI PRESBYTERI eiusdem Euang. expositio.

Defuncti sum, &c. Ex hoc intelligimus non solum Herodem, sed & sacerdores, & scribas eodem tempore necem domini fuisse meditatores. Qui surgens accepit puerum & matrem eius, &c. Non dixit, accepit filium suum, & uxorem suam: sed puerum & matrem eius, quasi nutritius, non maritus. Audiens autem quoddam Archelaum, &c. Multi labuntur errore propter ignorantiam historiarum putantes

eundem esse Herodem, à quo in passione sua dominus irridetur, & qui nunc mortuus referatur. Ergo Herodes ille qui cum Pilato postea amicitias fecit, huius Herodis filius est, frater Archelai, quem & ipsum Tiberius Cæsar Lugdunum, quæ Galliarum est ciuitas relegauit, fratremque eius Herodem successorē regni fecit. Lege Iosephi historiam. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth. Si fixum de scripturis posuisset exemplum, nunquam diceret, quod dictum est per prophetas. Sed simpliciter quod dictum est per prophetam; nunc autem pluraliter prophetas vocans ostendit, se non verba de scripturis sumpsisse sed sensum. Nazareus sanctus interpretatur, sanctum autem dominum futurum omnis scriptura commemorat. Possumus & aliter dicere, quod etiam eiusdem verbis iuxta Hebraicam veritatem in Esaia scriptum sit, exiet virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius conseruet.

S. IOANNIS CHRYSOS. Episcopi Constantiop. de eodem Euang. Homil.

Virgo & accipit puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Non iam dicit, fuge sed vade. Videtur rursum tribulationi requiem succedentem, deinde periculum imminere post requiem. Rediēs enim moranam illam regionem reliquit, & in propriam rursum habitationem reuertitur, & crudellem illum paruulorum interfectorem vidit extinctum. Deinde ingressus domum, priorum discriminum reliquias offendit, filium scilicet tyranni viuentem, atque regnantem. Quoniam autem modò in Iudæa regnabat Archelaus, quum ipsi prouincia Pilatus Pontius præsideret: recens adhuc erat Herodis interitus, & necdum regnum illud fuit in multa diuisum, itaque nuper patre defuncto, filius interim pro ipso tenebat imperium. Nam frater quoque Herodis eodem erat nomine, propter quod Euangelista signanter addit: Pro Herode, inquit, patre suo. Quiddam si in Iudæam propter Archelaum, inquit, venire metuebatur, debuit etiam Galilæam propter Herodem timere. Sed mutandæ regionis causa iam nulla remanebat, cum iam res profectò essent quietæ. Omnis quippe impetus persequentis in Bethlehemi eiusque finibus defauiuerat, quæ vtiq; eade completa, opinabatur Archelaus omnia iam peracta, atque in illa multitudine paruulorum, eum quodque qui solus quærebatur extinctum. Alloqui si scisset mortuo patre, non occisum eum quem regem timebat futurum, sollicitior ipse fuisset in reliquum, atque in persequendo patris crudelitatis imitator. Venit igitur Ioseph in Nazareth, simul & periculum fugiens, & amor patriæ concedens: quod vt faceret securus, angeli super ea responsum accepit, quanquam Lucas non dicit eum illuc ex responsi auctoritate venisse, quia morte purificationis impleto reuersi sunt in Nazareth. Quidnam igitur dicendum est: quod scilicet Lucas illud tempus profectò describens, quod fuit priusquam in Egypto fugerentur, hæc dixerit. Neque enim ante emundationem illuc eos Deus ire iussisset, ne visque contra legem aliquid videretur admissum, sed tirum quidem illos purificationis implere, non tamē Nazarethi redire præcepit, ac tum demum in Egyptum fugere.

re. Sed illi regionem patriæ diligentes, istud vltro fecerunt. Qui enim in Bethlehemi nõ nisi ob causam descriptionis ascenderent, cum propè ne standi quidem ibi haberent locum, ea re propter quam illuc ventu fuerat impleta, reuersi sunt Nazareth. Propterea quippe & angelus cum ipsorum faciens voluntate, in propriam illos domum remittit. Verum ne istud quidem otiosè factu putemus, quod certe potè ante prædictum est, vt impletur, inquit, quod dictum est à propheta, quoniam Nazareus vocabitur. Quis igitur hoc asseruit prophetatum? Nequaquam scrutaris ista, neque in huiusmodi fueris curiosus. Multa enim ex propheticis perite monumentis, quod de historia Paralipomenon probare possibile est. Desides enim cum essent Iudæi, nec desides modò, sed & impij, aia quidem perdidit negligentia, alia verò tam incendierunt, tum coniecerunt. Et de prophetanitate quidem tali Hieremias refert: de negligentia verò in quarto Regum legitur: quoniam post multum temporis vix Deuteronomij, sit volumen repletum, defossum quodam in loco, ac penè deletum. Si autem absque vlla incensione templi, absque vilo impugnante ciuitatis tumultu, sacri tamen libri variè deperibant, quis iam istud inter illas depopulationes, vastationesque hostium, inter illa templi ac totius vrbis incendia contigisse miretur? Ceterum quia Prophetæ prædixerant, idcirco etiam Apostoli Nazarenum eum frequenter appellant. Hoc ergo est, inquit, quod prophetiam de Bethlehemi fecit obscuram? Nequaquam, imò hoc ipsum potius admonebat, & ad perferendum ea quæ de illo dicta sunt, concitabat. Sic etiam Nathanael ad eum inquitendū venit, dicens: A Nazareth potest aliquid boni esse? Erat enim viculus ipse vilissimus, imò non ille tantummodo, sed cuncta prorsus regio Galilææ propter hoc dixit: Interroga, & vide, quoniam propheta à Galilæa non surgit. Verum ille tamen ne inde quidem erubescens vocari, ostendit quod nullus, quæ secundum hominem magna videatur, indiget. Nam & discipulos de Galilæa regione elegit, vbiq; occasiones amputans desidia, ac corpore languentibus: ac docens quod nullius rei indigemus externæ, si voluerimus studere virtuti. Propterea ne domum qui tem vspiam possedit, filius, inquit, hominis non habet vbi caput reclinet. Et Herodis insidias fugit, & natus in præsepio collocatur, & in diuersotio manet, & matrem, elegit pauperem, nos videlicet erudiens, ne quid horum esse erubescendum putemus. Itaque ab ipsis omnino principiis vauertam mundi pompam, omnem superbiam atque arrogantiam calcans, solius nos sectatores præcepit esse virtutis. Cur enim tu de nobilitate patris tumescas, quum te ego rotius mundi iubeam esse perigrinum? Quis que talem esse reuerat, vt ad comparationem cui totus hic orbis iudicetur indignus? Quem admodum enim Christianus ista debet despiciere, quæ ne ab ipsis quidem Gentilijs Philosophis, alicuius precij iudicantur, sed longe extra bona hominis constituta, & extrinseci iustitiam sortita regionem? Et cur, inquit, Panhis tale quid dicit: Secundum electionem autem charissimi, inquit, propter patres. Sed require, quando, & de quibus, & ad quos loquens hoc Apostolus dixerit. Ad eos nempe hic sermo est, qui ex Gentilibus Christiani, de fidei privilegio magnum quiddam tume-

bant, contraque Iudeos sese insolentius iactabant, atque hoc ipso eos à societate fidei repellebant. Reprimēs igitur illorum tumorem, ad fidem istos trahit, atque ad eundem zelum credulitatis accendit. Ceterum quando de magnis loquitur viris, atque in omni virtute fortissimis, quemadmodum loquatur attende. Qui autem, inquit, hæc dicunt, significant se patriam inquirere: & si quidem illius meminissent, de qua exierant, habebant vtique tempus reuertendi: nunc autem alteram meliorem expectant. Et rursus: secundum fidem mortui sunt omnes isti, nõ reportantes promissiones, sed de longè eas aspicientes, & salutates. Et Ioannes quidem ad se venientibus in clamabat: Ne velleis dicere, quia patrem habemus Abraham, & iterum Paulus: Non enim omnes qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: neque qui filij carnis, hi filij Dei. Quid enim filios Samuelis, necessitudo iuuit parentis, cuius non fuerunt virtutis hæredes? Quid autem etiam Moyfi liberis paternæ profuit cura iustitiæ, cuius eis non successit imitatio? Itaque neque ad illos patris imperium quasi ex successione defertur, qui illi vocabulo tantum signabat parentem: sed ad eum migrat, qui illius erat filius virtute, nõ genere. E regione verò quid Timotheo nocuisse creditur, quod fuit de patre Gentili? Quid autem è diuerso, Noè filius, de patris virtute lucratus est, qui ex ingenio factus est famulus? Vidisti certe quam non suffecerit ad suffragium liberis, paterna nobilitas. Virtus siquidem voluntatis vicerunt privilegia nature: & peccantem non modò de nobilitate patris, verum de ipsa libertate etiam pepulerunt. Esau quoque nõne sancti Isaac erat filius, magno etiam patris fauore munus, qui scilicet studebat atque cupiebat primatus ei benedictionem donare, propter quod etiam ille omnia patris iussa faciebat: sed tamen quia prauus, moribus erat, nihil ex his omnibus adiutus proreus est: sed & iuxta naturæ ordinem prior, & de patris voluntate secutor, quia tamen displicebat Deo, omnia quæ iam tenere videbatur, amisit. Et quid ego de hominibus loquor? Iudæi quondam filiorum de honore gaudebant, sed decoloratos vitis nihil iuuit tanta nobilitas. Si igitur Dei quis filius factus, nisi hinc nomini meritum virtutis addiderit, etiam maius subito profectò habebit supplicium: quid mihi iam auotum atque prouotum memoras dignitates? Hoc autem non in veteri solum, sed in nouo etiam testamento contigisse certum est. Quotquot, inquit, receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri. Sed plurimis tamen ex huiusmodi filiis nihil patrem Paulus profuisse denuntiat. Si circuncidamini, inquit, Christus vobis nihil proderit. Quomodo igitur his qui curam sui habere voluerunt, humanam poterit prodesse suffragium? Nequaquam, ergo hominum accedamus sententia: qui de nobilitate acclutis gloriatur, ne in extremam inopiam decidamus: sed illam potius expectamus opulentiam, quæ constitit in splendore virtutum. Illam verò pauperetatem refugiamus, quæ nos constituit in squalore vitiorum. Per quam uille, diues, verus in pauperetate est, qui ne vnus quidem erat gutta Domini, aquam certum illis præcepit ambrebat: nec est omnino inter nos qui libi qui tanta egestate tenetur. Quis liber est, cum aliqui nimis radescant fame, atque tamen non vult, solum, sed & copia & quæ sit: peruenit tunc necesse solum, sed

Hibr. xi.

Luca 5. Rom. 9.

Ioan. i.

Galat. 5.

1. Tim. 2.

multo etiam maiore solatio: at non etiam ille diues, qui vsque ad gutta quoque in opiam singulari egestate deuenerat, quodque erat multo acerbius, nullum omnino aliud paupertatis solamen poterat inuenire. Quid igitur tota mente diuitiis inhiamus, quando quidem nos ista in caelum euehere non possunt? Responde, quae so, si terrenus forte rex diceret, non posse diuitum quaequam in ipsius fulgere regno, aut aliquo honore decorari, nunquid non certatim omnes abiiceret in honorem repulsaque diuitias? Si igitur apud terrenum regem honorem nobis auferant opes, continuo despiciabiles fierent: rege vero caelorum in clamante nobis, ac dicente, quia difficile sit nos cum diuitiis diuinae illius habitationis intrare vestibulum, non impendimus omnia? Nunquid non libentissime carebimus vniuersis, modò vte caelorum regnum introire mereamur? Et qua tandem digni veniam sumus, qui his nos omni ambitione circumdamus, quibus reiectis interclusam hanc nobis viam facile possumus aperire? At verò nos thesaurum nostrum non solum in arcis recondimus, verum etiam terrae defodimus, modò ne illiuti custodiendum transferamus in caelum. Quod faciendo tale quiddam facis, quale si aliquis agricola accipiens frumentum in terra fertili seminandum vberem quidem agrum relinquat: in lacum verò frumentum omne demergat, vt eo nec ipse potiatur, & frumentum sui corruptione deperat. Sed illa videlicet ab eis mira, & profus electa ratio proferatur. Quoties enim nos ista culpamus, dicere solent, non parum sibi consolationis afferri, quod ea videant cum diligentia sibi cuncta seruari. Quinimo non videre sibi ista reposita esse, grande solatium est, & mira securitas. Tu verò propter reconditas tibi opes, non solum sollicitudinis anxietate cruciatis, sed etiam mala caetera, multoque his grauiora perpetis, formidando mortes, pugnas, & invidias, cum ne publica feriat famas, & populus vacui ventris impulsu aduersans domum tuam corripat, quum certe ipse tu potius amando diuitias, & famem in urbem, & quod est fame grauius, hoc ipsum domui tuae discrimen importes. Neque enim facile videas aliquos inopiae necessitate deficere. Possunt quippe multa variis modis ad huiusce miseriae solatium prouideri: propter pecunias verò atque diuitias, caeteraque huiusmodi causas, plurimos tum occulte, tum publice interemptos esse monstrauecim. Et multis quidem talium exemplis malorum, viae, agri, fora, omniaque iudiciorum loca plena sunt. Quinimo si respicias mater ipsum, humano sanguine videas cruentari. Non enim in terra tantum modo tyrannis ista dominatur, sed in pelago quoque multa cum insolentia, tumulentiisque bacchata est. Nati hic quidem congregandi aurum cupidus nauigat, alter verò propter ipsum necatur aurum, & vna atque eadem tyrannis alium mercatorem, alium fecit homicidam. Quid igitur potest aurum nos a morte pecuniae, vel etiam perniciosis inueniri, quando propter eam plurimi & peregrinatur, & periclitantur, & saepe etiam trucidantur? Et quis inquis, miserabitur incantatoris à serpente percussis? Oportebat enim, vt scientes hanc crudelitatem tyrannidem, procul eius referrent seruitutem, atque tam inuili, & imperioso amore requirerent. Et quamam, inquis hoc ratione possibile est, si sollicitum, id est, caele-

Eccl. 12.

stis regni amore intratum peccus inclusis. Qui enim concupiscet illius regni gloriam, facile irridebit auaritiam. Qui semel Christi feruus effectus est, non erit mammonae famulus, cuius certe è regione sit dominus. Illa enim vt fugientem sequi, ita fugere confuevit sequentem. Nullum sic honorat, vt contemptorem sui: nec ita irridet aliquem, vt eos qui illam nimie concupiscunt: nec irridet modò, verum etiam vinculis eos mille circumligat. Itaque soluamus aliquando hos pessimos, arctissimosque nodos. Quid rationalem animam in famulatum adducimus, irrationalis materiam omniumque malorum parentis? Sed o grande ridiculum. Nos enim illam incessimus: at verò illa nos rebus impugnat, sicut seruos quospiam per orbem nos iugiter inhonorans, & quasi venales per cuncta circūferens. Quo quid rursus possit, quidve indignus inueniri? Si enim insensibiles materias non vincimus, quem admodum incorporeas possumus superare virtutes? Si vilissimam terram & abiectos lapides nimie despiciamus, principatus quoque quomodo nobis potest esseque subdemus? Quem admodum verò ipsum illud poterimus decus castitatis tenere? Si enim aspectu subito splendor auri etiam nos sui cupiditate succendit, quoniam modo possumus pulchram faciem pudico animo ac oculo praeferre? Etenim tanto quidè in hanc tyrannidem amore occurrerunt, vt eos ipse quoque aspectus auri saepe perturbet. Qui etiam facerit se loqui aliquid arbitrantur, quum quasi ludendo dicunt, inuari quoque oculos quoties aureus numus aspiciatur. Sed periculosè o homo, in talibus ludis: nihil enim perinde & animae oculis, & corporis, vt huiusmodi cupiditatis morbus incommodat. Hic quippe est amor ille terribissimus, qui lampades stultarum virginum exstinxit, easque à sponsi exclusit thalamo. Hec enim, vt dicis, species oculis accommoda, non sicut iudam ad domini respicere voluntatem: quin etiam vt eorum duxit in laqueum, mediumque dirupit, postque illa omnia ad gehennae supplicia transfudit. Quid est hac igitur peste iniquius, quidve magis perniciosum: non dico de materia pecuniarum, sed importuna ista cupiditate hominum atque furiosa? Nam crebro & pugnas ciet, & multo sanguine mortalium madet, omni que fera prolix immanior incidentes sibi rabido ore dilaniat, quodque his multò est grauius, ne ipsos quidem facit sentire laniatus. Oportebat enim eos qui tam diu parantur, & ad praetergredientes quosque tendere supplices manus, & impensè in auxilium conuocare, qui è diuerso etiam delectantur & gratificantur his moribus. Quo quid vnam potest infelicis, quidve furiosius iudicari? Haec igitur omnia intelligentes, fugiamus morbum hunc omnino lethalem, & venatissimos auaritia morfus remedio congruente curemus. Satis ab hac procul peste fugiamus, vt & hic tutam vitam habeamus atque tranquillam, & thesauros consequamur futuros, gratia & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui honor & gloria in saecula saeculorum, Amen.

EIVSD

EIVSDEM IN IDEM Euang. Homilia.

Ep. Homil. 1. v. 1. in huiusmodi.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

Matth. 2. 6.

In illa tempore, Desuncto Herode, ecce apparuit angelus domini in somnis Ioseph, dicens: Surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Et reliqua. In eo quod dixit angelus ad Ioseph, mortui sunt qui querebant animam pueri: manifeste declarat filium Dei perfectum Deum, perfectum hominem suscepisse: id est non solum corpus, sed & animam. Quod ideo dicimus, quia tunc sunt quidam stulta praedicatione allatere, vnigenitum Dei filium, corpus solummodo suscepisse: sed requiruntur tam angeli testimonio, quam etiam ipsius domini professione: quia aliquantis locis animae suae mentionem fecit dicendo: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Et iterum: Tristis est anima mea vsque ad mortem. Et iterum: Venit filius hominis saluare quod perierat, & dare animam suam in redemptionem pro multis, vt euidenter dominus & saluator noster perfectam in se naturam hominis demonstraret. Nam quia iam dudum propter peccatum homo totam sententiam mortis incurerat in corpore & in anima: necessariò dominus vtrumque suscepit, vt vtrumque saluaret. Fides ergo & veritas gestorum, secundum litteram in aperto est. Quod autem post mortem Herodis monitus est Ioseph ab angelo, vt cum puero & matre eius rediret ad terram Israel: sed in ipsis gestis, etiam spiritalis intellectus est. Herodes habet tyrum Iudaicæ infidelitatis, sicut Aegyptus mundi huius. Post cuius visitationem, redit rursus ad visitandos filios Israel, Herode mortuo, id est parte aliqua incredulitatis extincta. Deinde sequitur: Et cum egressus esset Ioseph de Aegypto. Et reliqua. Nazareus autem dominus & saluator noster, tam ex loci appellatione, hoc est ciuitatis Nazareth, quam ex sacramento legis est nuncupatus. Nazara enim secundum legem hi nuncupabantur, qui castitatem Deo insigni voto macipabant, nutriendes comam capitis, quos lex certa sacrificia offerre praeciperat. Quia ergo totius sanctitatis, ac pudicitiae author & princeps dominus Christus est, qui ait per prophetam: Sancti estote, quia ego sanctus sum, dicit dominus. Non immeritò Nazareus dictus est, qui & verè secundum praefigurationem legis, promissum voto Deo patri, sacrificium sui corporis obtulit pro nostra salute. De quo voto David ait, cum de domino loqueretur: Sicut iurauit domino, votum vouit Deo Iacob. Vt autem manifestè idem dominus Nazareus se secundum carnem nuncupandum ostenderet, ita per Salomonem testatus est, dicens: Quia caput meum replem est rore, & crines mei guttis. Quia habitus sanctificationis Nazareorum, ne crinem, vel comam capitis ferro contingerent. Dicitur quoque Nazareus est Samson, vir potens in spiritu, & roboris in virtute, sed in typo. Cuius gesta si consideremus, in eo quoque exempla domini praefigurata cognoscimus. Ille septem crines habuit, huic septiformis spiritus & septem Ecclesiae sunt. Illi omnis virtus in capite fuit, huic omnis virtus in Deo est: quia caput Christi Deus est, vt apostolus manifestat. In illo virtus obscura, in hoc celata diuinitas. Samson iter faciens, leonem manibus enecauit: & dominus ac saluator noster,

1. Cor. 11. 4.

Matth. 2. 6.

per suscepti corporis sacramentum, leonem diabolum, extensis in cruce manibus interemit. Samson de ore leonis fauum mellis abstrixit: dominus de faucibus diaboli plebem suam, quae sibi per viam facta est dulcis, eripuit. Samson populum Israel debellatis hostibus: dominus extinctis demoniis, populum suum de morte perperna liberauit. Samson obseratis portis clauditur in ciuitate: dominus ob signato clauditur monumento. Nec mireris, quia corpus dominus dicitur. Audi dicentem angelum ad mulieres de corpore domini: Venite, videte locum, vbi positus erat dominus. Samson fractis feris, subtrahitque portis, securus euadit: Deus ruptis infernae sedis obicibus, apertisque sepulchro, recepto corpore, à mortali her egreditur. Postremo Samson moriens, inimicos suos concussis aedificiis ruina comprimit: dominus tunc cum mori dignatus est, non vna domo, sed omni mundo concusso: diabolum cum suis angelis vniuersis extinxit: vnigenitus scilicet Dei filius, cui est laus & gloria in secula seculorum. Amen.

Matth. 2. 6.

AVCTORIS IMPERFECTI eiusdem Euang. expositio.

Desuncto Herode, ecce angelus domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto dicens: Accipe puerum & matrem eius. Vides quia Ioseph non ad coniugium Mariae erat electus, sed ad ministerium eius: Euntes autem illa in Aegyptum & redeunte, nisi desponsata illi fuisset, quis ministerium ei tanta necessitatis impleteret? Nam in prima quidem facie Maria puerum nutrebat, Ioseph conseruabat. Reuera autem puer & matrem nutrebat & Ioseph tutebatur. Ideo non dicit, accipe matrem & puerum eius: sed, accipe puerum & matrem eius: quia non propter illam matrem iste filius natus est, sed propter illum filium illa preparata mater. Nec pueri erat gloria habere illam matrem, sed illius erat beatitudo istum habere filium. Sicut ipsa dicebat: Ecce nunc beatam me dicent omnes generationes. Vade in terram Israel, quasi enim medicus descendit in Aegyptum, vt visitaret eam languentem erroribus, non vt remaneret in ea. Nam in prima facie quasi Herodè fugiens descendit in Aegyptum: reuera autem, vt Aegyptij erroris demones effugaret, ex ea, sicut testatur Esaias, dicens. Ecce dominus descendit in Aegyptum, sedens super nubem leuem, & cadent idola Aegypti. Vides ergo quia ideo descendit in Aegyptum, non mortem fugiens, sed vt mortifera idola dissiparet: Nam nunquam inuenitur dominus descendisse, nisi tunc. Notandum autem quia nocte fugit in Aegyptum, reuertitur autem per diem quoniam fugiens, persecutionem fugiebat Herodis: reuertens autem, mortuo reuertebatur persecutore. Omnis enim persecutionis angustia nox est, refrigerium autem dies. Admonitus autem in somnis, decessit in partes Galilaeae, & veniens habitauit in ciuitate, qua vocatur Nazareth, vt adimpleretur quod dictum est per prophetas: Quoniam Nazareus vocabitur. Dum dicit per prophetas, non per prophetam, manifestat quod non certam auctoritatem prophetae protulit, sed sensum prophetarum colligens dixit. Na per omnes prophetas, Iesus Nazarenus vocatur, quod est sanctus. Aut forte legerunt & alios prophetas, ita dicentes,

Luca 1.

Esaias 19.

tes,

tes, qui non sunt nobis canonizati. Alij etenim prophetauerunt, & conscripserunt, sicut Natham, & Eltras. Et quoniam prophetatum erat hoc, ipsum manifestat Philippus, dicens ad Nathanael, quem scripsit Moses in lege, & propheta, inuenimus Iesum filium Ioseph a Nazareth. Vnde & Nathanael sciens prophetatum esse, & hoc ipsum confirmans, respondit. Ex Nazareth potest aliquid boni esse?

BEDAE VENERABILIS presbyteri eiusdem Euang. expositio

Defuncto autem Herode. Hic nomen Ioseph, Enoch & Helia, & predicatum nouissimi temporis tyrum tenet, qui a Deo moniti finito odio Iudeorum post ingressum gentium ad fidem, Christum Iudaico populo predicabant. Audiens autem quod Archelaus, &c. Archelai regni, imperium Antichristi significat in sequacibus suis, quorum se consortio iungere timent veræ fidei predicatorum. Galilæa interpretatur transmigratio perpetrata, Nazareth verò virgultum sine flos: & significat Ecclesiam catholicam, in qua habitat Christus cum predicatoribus suis, quæ ab infidelitate ad fidem, à vitis ad virtutes transmigraverat, & quæ pullulari perfectione operum, floretque in virtutibus. Per prophetas dicitur plurali numero, quod fixum testimonium non posuit de scripturis. nam Nazareus potest dici sanctus Dei, quia omnes prophetæ sanctum Dei venturum nunciabant.

HAYMONIS EPISCOPI Halbestat. eiusdem Euang. expositio.

Quia non dixit defunctus, sed defuncti, ex his angeli verbis intelligimus, multos principes Iudeorum cum Herode in necem Domini consensisse. Ideoque diuina ultione actum est, ut multi ex his cum illo periret, cum quo in necem Domini consenserant. Spirituualiter verò obitus Herodis terminum significat inuidiosæ contentionis, qua nunc Iudæa contra Ecclesiam sæuit. Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel. Quod post obitum Herodis puer Iesus ad terram Israel reuersus est, significat quia circa finem seculi ad synagogam est reuersurus, cum per prædicationem Enoch & Elia in eum crediderint. Vnde cum in Ægyptum deserti iubetur, & fugere, hoc in nocte præcipitur: Cum verò ad terram Israel reuertitur, nec. notis sit mentio: quia quos nunc propter incredulitatem in tenebris perfidiæ deserit, circa finem seculi credentes lucem fidei recipiet. Audiens autem, quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire. Archelaus autem vnus fuit de Herodis filiis, quem post se ad regnandum in Iudæa Herodes instituerat: sed postea insolentiam eius accusantibus Iudæis, iudicio senatus apud Viennam, quæ Galliarum est vrbs, exilio relegatus vitam finiuit. Archelaus autem, qui vincens leo interpretatur, Antichristum significat, qui ad tempus in sanctis victoriam habebit, & quasi leo terribilis apparebit. In illam ergo partem, in qua regnabat Archelaus, cum puero ire Ioseph noluit: quia illam partem

populi Iudeorum, quæ Antichristo est creditura, Christus non inhabitabit per fidem. Post necem autem Archelai, Christus ad terram Israel reuertitur, quia post interfectionem Antichristi, synagoga in eum creditura est, vt ait Apostolus: Cum plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Israel saluus erit. Sed quia in Ecclesia manet & manebit, audiamus vbi habitauerit. Et admonitus in somnis, fecisti in partes Galilæa: & veniens, habitauit in ciuitate, quæ vocatur Nazareth. Quia enim Nazareth flos sine virgultum interpretatur, significat Ecclesiam, quæ & florem habet munditiæ, & virgultum iustitiæ: cuius virgulti pulchritudinem admirabatur Iosephus in Canticis Canticorum, dicens: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum sicut virgula fistula, ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Cui iterum voce sponsi dicitur: Ego flos campi & liliū conuallium. Et quia Ecclesia de præsentis vitæ amore ad cælestis desiderium transit, rectè Nazareth Galilæa dicitur, quæ transmigratio interpretatur. Quod autem subdidit: Vt adimpleretur quod dictum est per prophetas, quoniam Nazareus vocabitur, hoc testimonium in septuaginta interpretibus non habetur. Nonnulli enim de Eliaç prophetæ libro sumptum esse volunt, vbi scriptum est: Exierit virga de radice Iesse & Nazareus de radice eius ascendet. Nos autem dicimus, quia si fixum de scripturis posuisset Euangelista testimonium, non diceret, per prophetas, sed per prophetam: Omnes enim prophetæ Dominum Nazareum vocant, quia sanctum eum prædicant: ipse enim est, de quo per Danielem dicitur: Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit vntio. Et Dauid: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et iterum: Scitote quoniam mirificauit Dominus sanctum suum. Defuncto autem Herode, id est, mortua lege literæ, vel excusso diabolo de corde Iudeorum circa finem mundi: Quia dum Iudæi superstitiosam legem obseruant literæ, regnat diabolus in illis, & est Christus inter gentes. Postquam verò abiecerint hæc omnia à se, tunc reuertetur filius Dei vel fides ad eos. Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph. Qui Christum credit esse filium Dei, & eum portat in corpore suo, rectè angelus illi apparet. Surge & accipe puerum. Surgit à terra, qui terrena relinquat: Prius puerum, & postea matrem iubet accipere: prius Deum, & postea proximum diligere. Et vade in terram Israel, id est, Nemo venit in terram Israel, hoc est, cælestem patriam, nisi portet Christum, & diligit Deum ac proximum. Defuncti sunt enim, qui querebat animam pueri. Totum dicit pro parte. Sic in fine mundi defuncta erit lex literæ, Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa, timuit illi ire. Cur ire voluit in Iudæam? Cur non ibat in Galilæam, vbi habitauit prius, vel Nazareth, in qua propriè habitabat? Quia putabat quod angelus eum propter templum & orationes, quæ erant in Iudæa, iuberet propè commorari: Sed propter mysterium non potuit illuc diuertere: quia qui ascendit de Ægypto, hoc est, de tenebris peccatorum, non potest prius ire in Iudæam, id est, confessionem, neque in Bethlehem, hoc est, domum patris, quæ significat Ecclesiam, nec in Hierusalem, hoc est, visionem pacis, nisi prius eat in Galilæam, vt emigrat & transiuolet de malo ad bonum, de vitis ad virtutes, & inde transeat in Nazareth, vt faciat prius florem & munditiam bonorum operum, & sic postea

sic postea conscendat Iudæam: prius enim sit flos, postea fructus: inde per ordinem conscendat Bethlehem, nouissimè Hierusalem, id est, visionem pacis. Et ided admonitus est Ioseph in somnis ab angelo, ne rediret prius in Iudæam. Archelaus autem, qui leo inuestigans interpretatur, significat Antichristum, qui regnat pro Herode patre suo. Sic regnatus est Antichristus in fine mundi pro isto diabolo, qui nunc Iudæos regit. Apud nos autem regnat Dominus noster Iesus Christus, cuius regnum & imperium permanet in secula seculorum, Amen.

CHRISTIANI DRVTH mari eiusdem Euangelij expositio.

Defuncti sunt enim, qui querebant animam pueri. Species quædam est, quæ apud grammaticos dicitur synechoche, quando plus minusve pronunciatur, hic est, cum pro vno pluraliter dicitur mortui sunt, cum solus Herodes mortuus esset. Sed & esse potuit, vt alij morentur in tanto spacio qui malam voluntarem habuissent in Christum. De hoc Herode Iosephus refert, & alij, quod suspecte vixerit, & pessime finierit. Refert namque quod occiderit Mariam uxorem suam, filiam Aristoboli regis, quam nobiliorem habebat: eo quod accusata fuerit apud eum, quod veneno perimere eum voluerit, ex qua iam habebat Hircanum & Aristobolum filios imperatori Octauiano commendatos: quos & ipsos similiter occidit, quia pro matre sua ei irati esse videbantur. Post hæc tertium filium Antipatrum, qui fratres suos consenserat occidi, ad vltimū incidit ipse in infirmitate graui, & vocauit ut generum suum, & amicos sibi credulos, dixitque ad eos. Ego noui quod Iudæi exultabunt de meo interitu, quia odiunt me. Vos autem poteritis facere, vt lugeres exequias habeam, si feceritis quod dixerō. Ego habebō omnes recludere omnium nobilium filios, vt, cum ego spiritum exalauero, vos eos occidatis: & tunc inuili lugebunt exequias meas. Illi vero promiserunt se ita facturos: tamen non fecerunt, sed vt ipse mortuus fuit dimiserunt eos foras. Ille verò cum aliis tormentis habuit ignem sacrum in suis verendis & compatruerunt: ita vt vix posset aliqui accedere ad eum: vnde & voluit se occidere, nisi prohibitus fuisset ab illo qui eum custodiuit: & qui innocentes occidit, cum multis tormētis hinc egressus ad maiora. Ecce audiuius de morte Herodis. Cum venerimus ad passionē dicemus, qui sit ille Herodes. Hoc solum sufficit dixisse quia de isto Herode non audietis amplius in hoc Euangelio, sed de aliis. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius. Et hic notandum, quomodo non dicit coniugem: cum iam tres anni essent post natum puerum, & idcirco mentitus est Eluidius, qui dixit habuisse sanctam Mariam filios de Ioseph. Venit in terram Israel. Omnes Iudæi Israel vocantur: Iudæa autem vnā tribus. Audiens autem quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illo ire: post mortem Herodis imperator regnum eius inter Archelaum & fratres eius, id est, Philippum & Herodem & Lysiam diuisit: & caput regni Hierusalem Archelaus tradidit, quo pacto tempore fructus est: quia imperator propter insolentiam morum eius accusatum Viennam, à Iudæa quæ est

in Burgundia ciuitas, exilio relegauit, & regnum eius Pilato commendauit, non tamen dedit: nec nomen regium permittit habere. Ideo dicit, quia noluit ire in locū illum, in quo Archelaus regnabat: quoniam Deus qui monuit eum diuertete in aliam partem, providebat quod ipse eiusdem voluntatis foret cuius & pater. Fratres autem eius non adeo dilexerant patrem pro interfectione parentum: idcirco diuertit in Galilæam, vbi Herodes regnabat. Vt adimpleretur quod dictum est per prophetas, quoniam Nazareus vocabitur. Vbiunque dicit euangelista per prophetas, plurali numero, non fixum ponit exemplum: sed tamen omnes prophete hoc prædixere quod Nazareus esset, id est, sanctus. Verum Esaias dicit hoc modo secundum hebraicam. Exierit virga de radice Iesse, & Nazareus de radice eius ascendet. Est autem aliqua differentia inter Nazarenum & Nazareum, Nazarenus à loco, Nazareus à religione.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euang. expositio.

Defuncto autem Herode. Amara morte perit Herodes, febri, & dysenteria, & scabie, & podagra, & putredine verendorum, generatione vermium, & spirandi difficultate, & tremore & contradictione membrorum malam absoluit animam. Ecce angelus domini in somnis apparet Ioseph in Ægypto, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. Nō dicit fugere, sed vade: timor enim nullus erat. Mortui enim sunt querentes animam pueri. Vbi Apollinarius est, qui dicebat dominum non accepisse animam hinc enim arguitur. Vigilaui autem ille, & accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel. Verum quia audierat quod Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illuc abire. Tres filios reliquit Herodes, Philippum & Antipatrum & Archelaum. Archelaum regem, alios autem tetrarchas esse iussit. Timuit autem Ioseph in terram Israel abire, hoc est in terram Iudæa, eo quod Archelaus similis patri suo erat. Oraculo autem accepto in somnis, fecisti in partes Galilæa. Galilæa non erat terra Israel, sed Gentilium, vnde & Iudæi sicut abominationem illos videbant. Ac profectus habitauit in ciuitate quæ dicitur Nazareth. At quomodo Lucas dicit quod postquam natus fuit, impleuit quadraginta dies, & à Simeone gestatus est, descendit dominus in Nazareth: hoc autē loco, quod post reditum ex Ægypto venerit in Nazareth? Dices igitur, quod quæ siluit Mattheus, dicit Lucas. Vt exempli gratia aliquid dicam, Postquam natus est, impleuit quadraginta dies, deinde descendit in Nazareth: hæc dicit Lucas. Mattheus autem dicit post hæc, quod fugerit in Ægyptum, deinde venerit ab Ægypto in Nazareth. Non dissident ergo inter se. Nam Lucas dicit descendit à Bethlehem in Nazareth: Mattheus autem postea reditum ab Ægypto in Nazareth. Vt impletur quod dictum est per prophetas, Nazareus vocabitur. Et quis propheta hoc dicit, non inuenitur nunc. Per negligentiam enim Iudeorum multi libri desiderantur, & ob continuas captiuitates fortassis absque scriptura hoc dicebatur apud Iudæos. Significat autem Nazareus, sanctificatus. Igitur quoniam sanctus Christus, rectè dicitur Nazareus. Sanctus enim Israel à multis prophetis vocatur dominus. EUTHY

Iudeorum ob negligentiam plurimi desiderantur libri ex sacris.

EVTHYMI ZIGABONI eiusdem Euang. expositio.

Mortuo autem Herode, ecce angelus domini in somnis apparuit Ioseph in Aegypto, dicens: Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel.

Mortem acerbam habuit Herodes. Febre enim, dysenteria, scabie, podagra, ac veredorum putredine, generatione vermium, spirandi difficultate, ac tremore membrorum malam soluit animam.

Qui excitatus, accepit puerum & matrem eius: & venit in terram Israel, Ceterum quum audisset, quod Archelaus regnaret in Iudaea pro Herode patre suo, timuit illo ire. Volebat quidem habitare in partibus Iudaeae: siquidem Iudaea a Galilaea Palaestinae regiones erant. Verum propter Archelaum timuit illo ire, ne forte & ipse patrem imitaretur. Neque enim determinate significauerat angelus habitationis locum, ut fiducia habere posset. Scire autem oportet, quod mortuo puerorum interfectore Herode:

quatuor filiis eius electis, diuisit Caesar Augustus regnum ipsius: Archelaus quidem Iudaeae regionem distribuit: aliis vero partes alias, sicut dicit Lucas. Eos autem reges tetrarchas nominauit: quoniam quisque eorum quartae partis principatum tenebat. Quod si Lucas Pontium Pilatum Iudaeae praesidem scripsit, nihil mirum. Postmodum enim Archelaus e regno propter accusationes eiecto, in posterum nemo rex, sed procurator dicebatur. Itaque Pilatus in praesidem Iudaeae sub Tiberio Caesare a Roma missus est.

Oraculo autem accepto in somnis, secessit in partes Galilaeae, & a profectus habitauit in ciuitate, quae vocatur Nazareth. Atqui si in Iudaeam ire metuebat propter Archelaum, oportebat & Galilaeam timere, propter fratrem eius Herodem, qui in ea tetrarcha erat, sicut dicit Lucas. Verum Bethlehem sita in Iudaea, suspecta erat.

Ut completeretur, quod dictum est per prophetas, quod Nazareus vocabitur. Et vbi nam hoc propheta dixerunt? Ne queras: neque enim inuenies. Plurima enim prophetarum voluminum perierunt: partim quidem per frequentes captiuitates: partim autem propter Hebraeorum negligentiam: nonnulla quoque propter malitiam.

IN EPIPHANIA DOMINI.

MATTHAEI. 2.

Quia nativitas, cum esset natus, b Nomen, c Locus, d Tempus. Vbi erat caput regni. f Ne de hoc Herode querere videantur. h Propriam quia hanc creauit ad ostensionem sui.

est, qui natus est rex Iudaeorum? Vidimus enim stellam eius in oriente & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex turbatus est, & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi, sciscitabat ab eis vbi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudaeae. Sic enim scriptum est per prophetam: Et tu Bethlehem ter-

ra Iudaeae, nequaquam minima es in principibus Iudaeae. Ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stelle, quae apparuit eis: Et mittens eos in Bethlehem, dixit: Cognito loco & tempore, restat cognitio personae.

Ita & interrogate diligenter de puero, & cum inuenieritis, renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem, abierunt. Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, usque dum veniens staret supra vbi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde,

valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius & procidentes adorauerunt eum: Et apertis thesauris suis, obtulerunt ei murena, aurum, thus, & myrrham. Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euangelium.

Quamuis Matthaeus natiuitatem praetermittat, tamen aduentum Magorum referens: breuiter eam commemorat sic dicens: Cum ergo, Quatuor hic ponuntur a prophetis roborata, natiuitas, nomen, locus, & tempus. De natiuitate domini in Bethlehem Matthaeus, & Lucas consentiunt. Sed quomodo & qua occasione ad eum venerint Ioseph & Maria Lucas exponit: Matthaeus praeterit, sicut & caetera usque ad circumcisionem: sicut econtra de aduentu Magorum Lucas tacet, & Marthus exponit. Bethlehem Iudaeae. Ad differentiam illius quae est in Galilaea in tribu Zabulon. Duae enim sunt Bethlehem. Bethlehem prius dicta est Ephrata. Bethlehem domus panis, quia ibi nasciturus erat panis viuus, qui de caelo descendit, qui ponitur in praesepe: ut irrationabiles pastos, faciat socios angelorum. Significat autem ecclesiam, quae est domus, in qua panis viuus comeditur. In die Hiero. Hoc non ponit tantum pro tempore: sed ut videatur impletum: Non deficiet princeps de Iuda &c. In diebus Herodis regis. Finito scilicet regno Iudaeorum quando iam Herodes alienigena in gente Iudaeorum regnum sibi occupauerat impleta propheta quae dicit: Cum venerit sanctus sanctorum, cessabit vnicio vestra. Ecce magi. Magi non malefici, sed Philosophi Chaldaeorum qui de singulis philosophantur. Et fuerunt (ut dicitur) de genere Balaam, & successores doctrinarum eius. In istis fides gentium vt primitiae Deo consecratur. Hi praedicant natiuitatem, locum nesciunt. Iudaei locum insinuant: tempus aduentus non cognoscunt. Venerunt, Magi non post annum: quia tunc non inueniretur in praesepe, sed in Aegypto, sed. xiiij. die. Fuerunt autem de terra Persarum vbi & Saba fluitius, a quo regio nominatur, iuxta quam & Arabia est, vbi Magi fuerunt reges. Qui etiam tria munera obtulisse dicuntur, non ideo non plures quam res fuisse probantur, sed vt per eos gentes, quae ex tribus filiis Noe natae sunt, venturae ad fidem praesigerentur: vel tot fuerint principes, qui multos duxerunt in suo comitatu. Ideo Magi apud Ierosolymam praecipue natum rogant: quia per Balaam de Israel nasciturum audierunt. Noua enim stella nouum hominem indicabat. Stella Christus, quem sequi debemus, qui nisi in cordibus oriatur rex Iudaeorum in oriente non quaeritur. Vbi est qui natus est rex Iudaeorum. Confusio Iudaeorum est, vbi Christi natiuitatem a gentibus discunt, et si non credunt, inexcusabiles sunt. Vidimus enim stellam eius. Haec stella dominicae natiuitatis nuncia nunquam prius apparuit, sed eam tunc puer creauit, & Magis praeniam deputauit: quae mox peracto officio est desit. Christum nondum

loquenteem, muta stella praedicat, postea loquentem apostoli nunciauerunt, Iudaeis, tanquam ratione vtentibus, substantia rationalis, id est, angelus ortum Christi nunciauit. Magos vero primitias gentium nondum ratione vtentium irrationalis, id est, stella perduxit. Pastoribus angeli, Magis stella, vtrisque tamen loquitur lingua caelorum, quia iam cessabat lingua prophetarum. Vtrum stella orta sit in oriente, an ipsi ibi positi natam ad occidentem viderint, ambiguum est. Potuit enim nasci in oriente, & eos in Ierusalem perducere. Sed dum humanum quasi ex lege quaerunt auxilium, diuino deseruntur. Per stellam intellexerunt eum in Iudaea natum: & ideo Ierusalem veniunt, vbi locum discentes tunc aggressi iter primum habent stellam praeniam quam recognoscunt. Allegori. Stella est illuminatio fidei quae ad Christum ducit. Dum diuertunt ad Iudaeos, eam amittunt: quia dum a malis consilium quaerunt, veram illuminationem perdunt. Audiens autem Herodes rex. Rex dicitur, vt ex collatione eius qui quaeritur, hic intelligatur extraneus: quia iam defecerat proprius. Audiens autem Herod. alium regem Iudaeorum quam se queri, volebat enim cum esset alienigena, legitimus rex videri: & ideo codices quibus genealogia texitur cremauit. Turbatus est: & omnia &c. Vel quia exitum regni sui timet, vel propter iram Romanorum si hoc pateretur, qui decreuerant, ne quis rex, vel dominus sine eorum consilio diceretur. Nato rege caeli, rex terre turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur cum caelestis celsitudo praedicatur. Cum illo: propter fauorem: quia saepe populus plus eis iniuste fauet, quos crudeles sustinet. Vnde Salomon: Rex iniustus omnes ministros impios habet. Et congregans omnes. Nota diligentiam inquirentis, vt si inuenierit, faciat quod post se velle ostendit: sin autem excusatus sit Romanis. Explorabat etiam, si rex eorum tristis, vel laetus faciat Iudaeos. Vbi Chris. A Iudaeis quaerit locum, a magis tempus vt de vtroque fiat certus. In Bethlehem Iudaeae. Locum natiuitatis expriment, quem testimonio scripturae didicerunt, vt ipsa eorum scientia illis fieret ad testimonium damnationis, nobis ad adiutorium fidei. Ex hoc patet, quia non ex ignorantia, sed ex cordis duritia credere noluerunt. Et tu Bethlehem. Hoc sic ponit, vt ab eis dictum esset: quia et si non verba, veritatem sensus quodammodo ponunt. In Hebraeo sic est: Et tu Bethlehem Ephrata, parua es in milibus Iudaeae: ex te mihi egredietur, qui sit dominator in Israel, & egressus eius ab initio a diebus aeternitatis. Et est sensus: Et si sis paruus viculus comparata ciuitatibus Iudaeae, vbi tot milia: tamen non es minima: quia ex te egredietur magnus Christus, qui non tantum de David, quia egressus eius ex mea constat substantia: natus a diebus aeternitatis, quia in principio erat verbum. Antiquitus Ephrata, postea Bethlehem. Mystic est dicta Ephrata, furo-

rem

rem vidit, quod præmonstrat infaniam Herodis qui ibi pueros occidit. Vel Ephrata frugifera, quæ colit agrum vitæ. Merito in eo loco Christus nascitur, qui totius ecclesiæ typum gerit, & ex nomine innuit Christum pabulum vitæ cunctis. *Terra Iudæa nequa.* In Hebræo, Ephrata: Berthelem, est domus panis, Ephrata speculû. Quæ sunt domus istæ nisi fidelium mentes, panem angelorum manducantes: & quantum in hac vita mortali conceditur, gloriâ domini specularantes? In quibus Christus iam per fidem natus, de gentilitate velut de longinquo venientibus per falorum doctorum: demonstrationem aliquando quæritur, & inuenitur adoratur. *Clam vocatis ma.* Remotis sacerdotibus & scribis: timebat enim ne Iudæi quasi ex Dei oraculo promissum occultaret, si se velle eum perimere sentirent. Ideo etiam promisit se adorare, ne quis sentiret delum eius: sed sine suspitione ob gratiam fauoris ei renuntiarent. *Adorem eum.* Herodes deuotionem promittit, sed gladiû accuit: malitiam cordis depingens colore humilitatis. Finxit se vultu & verbis adorare eum quem inuida mente cogitabat occidere: Cuius personam representant hypocritæ, qui sic Deum querentes, nunquam merentur inuenire. *Et ecce stella quam viderant in oriente, antecedebat eos usque dum veniens staret supra vbi erat puer.* Vident autem stellam. Ingressi Iudæam deseruntur indicio stelle, vt cogantur ex lege inquirere. Vel diuino deseruntur auxilio, qui quærunt humanum. Nec decebat signum infidelibus datum apparere domesticis legis, & prophetarum: quia si Moysen, & prophetas non audiunt, neque si quis ex mor. &c. Non tenuit æthereas vias: Sed multum domui vicina, aliter non discernerent domum. Moraliter. Stella, est bona exhortatio ducens ad Christum. Vel potius fides quàm mentis illuminatio, per quâ ingrediens Christum videt qui est stella matutina: & eo viso gaudet gaudio & adorare non desinit. *Gaui sunt gaudio magno valde.* Gaudio gaudet, qui propter Deum (qui verum gaudium est) gaudet. Addit & magno, quo nihil est maius. Et valde gaui, quia de magno potest alius plus, alius minus gaudere. *Et intrantes domum inuenerunt.* Tres Magi vno itinere Deum veniunt adorare: quia in vno Christo (qui est via) inseparabilis trinitas ab eis erat adoranda. *Puerum cum Maria matre eius.* Sæpe puer nominatur, vt eum agnoscant, de quo dictum est: Puer natus est nobis. Cur non & Ioseph eum Maria inuentus est à Magis? Ne aliqua inde malæ suspitionis occasio daretur gentibus, quæ primitias suas statim nato Salvatore ad eum adorandum miserunt. *Adorauerunt.* Sic cõsistentes Deum, quem factum esse hominem intelligunt, & mortuum quod per myrrham ostendunt. *Et aperit.* Fidem suam mysticis protestantur muneribus: Munera clausa, fides est cordis, munera aperta, confessio est oris. In thure confunditur Arius, qui soli patri sacrificandum esse contendit. In myrrha Manichæus, qui Christum mortuum non credit. In auro vterque, quia & Manichæus de semine David regem natum non credit, & Arius solam ei seruitutem ascribit. Moraliter. *Et aperit.* Magnum religionis sacramentum hic aperitur, vt fide præuia thesauros nostris in via non pandamus, donec præeritis hostibus, soli Deo ex occultis cordium offeramus. Ezechias, quia thesauros alienigenis prodidit, cõdemnatur in posteris. *Obtulerunt ei.* Quæritur an singu-

li singula, an vnusquisque tria? quod magis fatendum est, quia congruit mysterio: quia omnis vere Christianus Christum, Deum, regem, & passum confitetur. Dicitur quod reges Persarum semper cum muneribus solent adorare, quo more & isti munera obtulerunt. Sed magis diuina inspiratione est factum, vt in hoc sit mysterium omnium. vnde & figuratè tria dicuntur. Aurum, ad tributum: thus, ad sacrificium: myrrha, ad sepulturam pertinet mortuorum. Vel per hæc tria in eodem Christo intimatur, regia potestas, diuina maiestas humana mortalitas. Moraliter. Nos ergo thus offerimus, si cogitationes carnis in corde per studium orationis incendimus: Aurum, dum superna sapientia resplendemus: Myrrham, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus. Hæc munera ex thesauro animi condita proferuntur, cû corde creditur ad iusti, ore autem confessio fit ad salutem. Aurum est perfecta sapientia, thus oratio munda, myrrha operatio bona. Primum ergo fides Christo offerenda: deinde oratio, tertio loco operatio. Infirma est oratio quam non inuenit elemosina. Mysticè, Tres magi, significat Gentilem populum de tribus filiis Noe procreatum ad fidem Christi venientem: Stella, propheticum sermonem, ortum Christi veraciter profertem. Herodes, diabolum, qui cognita diuinitate Christi persequitur eum in membris suis, à quo Magi pergunt, dum ab idololatriâ gentes recedunt: & ad domum in qua Christus est, id est, ad catholicam ecclesiam perueniunt, in quam intrantes per fidem, inueniunt Christum cum matre sua, id est, ecclesia. Ioseph femoto, id est, Iudæorum populo propter perfidiam: & aperitis thesauris suis, id est, literarum peritia, obtulerunt ei munera, id est, physicam, ethicam, logicam, vel, historiam, tropologiam, & allegoriam, vel, sanctæ trinitatis fidem. *Et re. ac.* Sicut Moyses tacens clamabat, sic isti pio affectu interrogabant quid diuina inberet voluntas. Hæc responsio non fit per angelum, sed per ipsum deum, quia nullus alius viam reuerfionis instituit, nisi ille qui dicit: Ego sum via, veritas, & vita. Non loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reuelaretur, & vera humanitas habeatur: vnde & mox in Ægyptû mittitur: quia & fides nutrienda erat ad præmium, & vita doctrinæ præparanda est ad eundem. *Per a. vi.* In hoc forma datur credentibus, vt deuoti ad deû veniant: & quod iubetur, intendant scilicet ne ad diabolum redeant: sed per semitas virtutum ad patriam veniant: & qui ceciderunt contemnendo: resurgant obediendo.

CATENA AVREA IN idem Euang.

Cum natus esset Iesus in Berthelem Iudæ in diebus Herodis regis, &c. Aug. in ser. de epi. Post miraculum virginæ partus quo vterus diuino lumine plenus, saluo pudoris signo Deû hominè inque profudit inter obscuras cubiculi latebras & præsepis angustias, in quibus infinita maiestas membris contractionibus stabulabat, dum pendet ad vbera, & vilium paritur Deus inuoluta pannorum, repente nouum de cælo sydus terris effulsit, & totius mundi dissipata caligine, noctem conuertit in diem, ne dies eclaretur in nocte. vnde euangelista dicit: *Cum ergo natus esset, &c.* Rem. In principio

principio autem huius euangelicæ lectionis tria ponit. Personam, cum dicit: *Cum na. es. Ia.* Locum, cû ait: *In Berthelem Iudæ.* Tempus cum dicit: *In diebus Herodis.* Et hæc tria ad cõfirmationem narrationis rei ponuntur. Hic, super Matt. Putauimus autem ab euangelista, primum editum sicut in Hebraico legimus Iudæ, non Iudæe. Quæ est enim aliam gentium Berthelem, vt ad distinctionem eius hic Iudæe poneretur? Iudæ autem idcirco scribitur, quia & aliam Berthelem in Iudæa legimus in lib. Iesu filij Naue. Glo. Dux enim Berthelem sunt, alia quæ est in terra Zabulon, altera quæ in terra Iudæ, quæ prius vocata est Ephrata. Aug. de con. euang. De ciuitate autem Berthelem, Mattheus Lucasque consensunt. Sed quomodo & & qua causa ad eam venerint Ioseph, & Maria Lucas exponit, Mattheus prætermittit. De oriente de Magis ab Oriente venientibus. Lucas tacet, Mattheus dicit, Chr. super Matth. Sed videmus quid ad utilitatem respiciat quod euangelista semper designat quo Christus nascitur, dicens: *In die. He. re.* quod dicit vt prophetiam Danielis impleretam demonstraret, quæ post 70 septimanas annorum Christum nasciturum esse prædicit. Nam ex illo tempore vsque ad regnum Herodis 70 septimanarum anni sunt consummati, vel ideo quia quandiu Iudæa gens sub Iudæis regibus, quæuis peccatoribus tenebatur, prophete mittebantur ad remedium eius, nunc autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, & iustitia Dei sub dominatione Romana premebatur, nascitur Christus, quia Magis desperabilis infirmitas medicum artificiosè querere debet. Vel ideo regis alienigenæ mentionem fecit, vt impleretur propheta, quæ dixit: Non auferetur sceptrum de Iudæa, nec dux de femore eius: donec veniat qui mittendus est. Ambr. super Lu. Fertur autem quod Idumæi latrones Ascalonam ingressi, Antipatrum inter alios adduxerunt captiuum. Is igitur imbutus mysteriis Iudæorum, Hircano Iudæe regi amicitia copulatur, quem pro se ad Pompeium Hircanus direxit, & quia legationis fructum potius est, per eam gratiam partem regni impertrauit. Occiso autem Antipatro filius eius Herodes sub Ant. senatus loc. Iudæis regnare præceptus est, in quo claret Herodem nulla affinitate generis Iudæorum, regnum quæsiisse. Chr. in hom. Dixit autem Herodis regis dignitatem addens: quia & alius filius fuit Herodes qui Ioannem interfecit. Chr. super Matt. Dum ergo hoc tempore natus esset, ecce Magi veniunt, hoc est confessum vt natus est, magnum Deum ostēdentes in paruulo homine. Rab. Magi verò sunt, qui de singulis rebus philosophantur, sed sermo communis Magos pro maleficis accipit, qui aliter tamen habentur apud gentem suam, eo quod sint philosophi Chaldæorum, & ad huius artis scientiam reges quoque, & principes eiusdem gentis omnia sapiunt, & ipsi primum ortum domini intellexerunt. Aug. in ser. de epi. Isti autem Magi quid fuerunt nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi gentiles, illi propè, isti longè, vtrique tamè ad angularem lapidem cucurrerunt. Manifestatus est ergo Iesus non doctis nec iustis, præualeat namque imperitia in rusticitate pastorum, & impietas in sacrilegis Magorum, vtrosque sibi lapis ille angularis attribuit, quippe qui venerit stulta eligere vt confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, vt

nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Glo. Hi autem Magi reges fuerunt, qui et si tria munera obtulisse dicuntur, non ideo non plures quam tres fuisse probantur, sed vt per eos gentes, quæ ex tribus filiis Noe nate sunt, venturæ ad fidem præfigurarentur, vel tot fuerunt principes, qui plures duxerunt in comitatu suo: Venerunt autem non post annum, quia tunc inueniretur in Ægypto, non in præsepio, sed in 13. die. Ad ostendendum autem vnde venirent, dicitur: *Ab oriente.* Remi. Sciendum est autem quia varia est de Magis opinio: quidam enim dicunt eos fuisse Chaldæos: Chaldæi enim stellam pro Deo colebant, & ideo: *co dixerunt quod nuncupatiuis eorum Deus ostēderit Deum verum natum.* Alij verò dicunt Persas eos fuisse. Nonnulli dicunt illos de vltimis finibus terræ fuisse. Alij verò dicunt illos fuisse nepotes Balaam, quod magis est credendum. Balaam enim inter cetera quæ prophetauit, dixit: Orietur stella ex Iacob. Illi verò habentes hanc prophetiam, mox vt viderunt stellam nonam, intellexerunt regem natum & venerunt. Hic. Et sic hanc stellam futuram vaticinio Balaam nouerant, cuius erant successores. Sed quærendum est, si Chaldæi vel Persæ aut de vltimis finibus terræ fuerunt, quomodo in tam breui spatio Hierosolymam venire potuerunt? Remi. Sed sciendum est quod aliqui solent dicere, quod puer qui tunc natus in tam breui spatio temporis, de vltimis finibus terræ ad se perducere potuit. Gloss. Vel non mirandum est eos in 13. diebus venisse in Berthelem, cû equos Arabicos, & Dromedarios haberent, qui scilicet sunt veloces ad iter: Chr. super Matth. Vel per biennium ante Christi natiuitatem profecti sunt, & stella eos præcedebat, & neque esca nec potus defecit in peris eorum. Rem. Vel si fuerunt successores Balaam, reges isti non longè distant à terra promissionis, idcirco in tam breui spatio temporis Hierosolymam venire potuerunt. Sed tunc quærendum est, quare euangelista dicat eos ab Oriente venisse? Quod ideo est, quia ab illa regione venerunt, quæ in orientali parte Iudæis posita est. Pulchrè autem ipsi ab Oriente venisse dicuntur: quia omnes, qui ad dominum veniunt, ab ipso & per ipsum veniunt. Ipse enim est Oriens, secundum illud: Ecce vir, Oriens nomen eius. Chr. super Matt. Vel ab Oriente venerunt, vnde dies nascitur, inde initium fidei processit: quia fides lumē est animarum: Ab Oriente ergo venerunt, sed Hierosolymam. Remi. Quamuis dominus ibi natus non esset, quia licet agnoscerent natiuitatis tempus, locum tamen non cognouerunt. Hierosalem enim ciuitas regia est, & crediderunt quod talis puer non nisi in vrbe regia nasci debuisset. Sine ideo venerunt vt adimpleretur quod scriptum est: De Sion exhibit lex & verbum domini de Hierosalem, quia ibi primò annuntiatus est Christus. Siue vt studio Magorum damnaretur pigritia Iudæorum. Venerunt ergo Hierosolymam, dicentes: *Vbi est qui natus est rex Iudæorum?* Aug. in ser. de epi. Cum autem multi nati atque defuncti essent reges Iudæorum, nunquid quæquam eorum adorandum Magi quæsierunt? quia nec quenquam eorum de cælo loquentem didicerunt. Non itaque regi Iudæorum quales esse illic solebat, hunc tam magnum honorem longinqui alienigenæ ab eodem regno profus ab extraneis à se debere arbitrabantur. Sed talem natum esse didicerant, in

quo adorando se salutem, quæ secundum Deum, esse cõsecuturos minime dubitent, neque enim eras erat saltem, cui adulario humana feruiret, non de membris purpura, non in capite diadema fulgebant, non pompa famulantium, non terror exercitus, non gloriõsa fama prætorum, hos ad eum viros extremis terris cum tanto voto supplicationis attraxerunt. Iacebat in præsepio puer ortu recens, exiguus corpore, contẽptibilis paupertate. Sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi homines primitiæ gentium, non terra portante, sed cælo narrante didicerant, vnde sequitur: *Vidi enim stel. eum in Orient.* Annuntiant & interrogant, credunt & querunt, tanquam significantes eos qui ambulant per fidem, & desiderat speciem. Chry. in hom. Sciendum autem quod Priscilianistæ hæretici, qui nasci vnumqueque hominem constitutionibus stellarum putant, hoc in adiutorium sui erroris assumunt, quod noua stella exiit, cum dominus in carne apparuit, cuius fuisse fatum eandem quæ apparuit stellam putant. Aug. de cor. euangel. Et secundum Faustum hæc stella inducitur, quæ confirmat geneseum vt recte geneseidum hoc magis nuncupari possit, quam euangelium. Greg. in hom. Sed absit à fidelium cordibus, vt esse quid fatum dicant. Aug. de ciu. Dei. Nam homines quando fatum audiunt, vilitatẽ loquendi consuetudine non intelligunt, nisi vim passionis syderum, qualis est quando quis nascitur, siue cõcipitur, quod aliqui alienant à Dei voluntate. Et hi ab auribus omnium repellendi sunt, qui qualiumcunque deorum volunt esse cultores. Aliqui verò stellas hanc putant habere potestatem traditam sibi à summa Dei potestate, qui magnã cælo faciunt iniuriam, in cuius velut splendidissimã curia opinantur scelera faciendã decerni, qualia si aliqua terrena ciuitas decreuisset, genere huiano decernente, fuerant euertenda. Chr. super Matr. Si ergo aliquis adulter & homicida fiat per stellã, magna est iniquitas illarum stellarum, magis autem illius, qui creauit stellas: nam cum sit præcius futurorum Deus ex quo tâta iniquitas futura erat per stellas: si noluit ei dare, non est bonus: si voluit ei dare & non potuit, impotens est. Si etiam stellã est, quod aut mali sumus aut boni, ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec vituperandum malum: quia nec in nobis est voluntarius actus, vt quid enim mali mei poenam suscipiam, quod non voluntate, sed necessitate commisi? Chry. super Matr. Ipsa denique mandata Dei ne peccent homines, aut hortamenta vt faciant bonum, hanc insipientiam destruunt. Quis enim iubet aliquem ne faciat malum, quod non potest declinare, aut faciat bonum, ad quod nõ potest peruenire? Gre. Insipientes verò sunt orationes, omnibus secundum fatum existentibus: exulat autem & prouidentia Dei cum pietate cum his & homo organum solum inuenitur superni circularis motus. ad hoc enim moueri ad operationes aiunt, non solum partes corporis & animæ excogitationes, & vniuersaliter qui hoc dicunt, quæ in nobis sunt, & contingentis naturam destruunt ea, & nihil aliud est hoc, quam omnia euertere. vbi etiã de reliquo erit liberum arbitrium? liberum enim oportet esse, quod est in nobis. Aug. in 10. de ciu. Dei. Non vique quæq; autem absurdè dici potest ad solas corporum differentias affatus quosdam valere sydereos, sicut solaribus accessibus, & decessibus vide-

Liberum hominis arbitrium assertor.

mus anni tempora variari, & lunaribus incrementis atque decrementis augeri & minui quædam genera rerum, sicut conchas & mirabiles ætus occani, non autem animi voluntates positionibus syderum subdi, & quod non dicantur stelle significare ista potius quam facere, quid est quod nunquam dicere potuerunt, cur in vita geminorum in actionibus, in euentibus, professionibus, actibus, honoribus, ceterisque rebus ad humanam vitam pertinentibus, atque in ipsa morte plerumque sit tanta diuersitas, vt similiores sint multi extranei, quam ipsi inter se gemini, per exiguum temporis interuallum in nascendo separatim conceptu autem per concubitu vno etiam momento seminati? Quid ergo conatur efficere de interuallo exigui temporis quod inter se gemini dum nascerentur habuerunt, si tam valet quanta inuenitur in geminotum voluntatibus, actibus, moribus, casibusque diuersitas? Quidam verò non astrorum constitutionem, sed omnium connexionem seriemque causarum, quam Dei summi tribuunt voluntati & potestati fati nomine appellant. Si quis ergo res humanas fato tribuit, quia ipsam Dei voluntatem vel potestatem fati nomine appellat, sententiam tenet, linguam corrigat, quoniam fati nomen solet à loquentibus poni in syderum constitutione, vnde voluntatem Dei, fati vocabulo non nuncupamus, nisi fortè vt fatum à fando, id est, à loquendo dictum intelligamus. Scriptum est: Semel locutus est Deus, duo hæc audiuit. Vnde non est multum cum eis de verbi controuersia laborandum atque certandum. August. contra Faust. Si autem sub fato stellarum nullius hominis geneseum ponimus, liberum arbitrium voluntatis ab omni necessitatis vinculo vindicemus, quantum minus illius temporalem generationem sub astrorum conditione credimus factam, qui est vniuersorum æternus creator & dominus? Itaque illa stella, quam viderunt Magi Christo secundum carnem nato non ad decretum dominabatur, sed ad testimonium famulabatur. Proinde non ex illis erat stellis, quæ ab initio creaturæ itinerum suorum ordinem sub creatoris lege custodiunt, sed nouo virginis partu nouum sydus apparuit, quod ministerium officij sui esset ipsis Magis querentibus Christum, cum ante faciem præiret, exhibuit, donec eos vsque ad ipsum locum vbi dominus verbum infans erat, præeundo perduceret. Quidam autem astrologi ita constituerunt nascentium hominum fata sub stellis, vt aliquam stellarum homine aliquo nato circuitus sui ordinem reliquisset, & ad eum qui natus est, perrexisse assenerent, sortem quippe nascentis astrorum ordini colligari arbitrantur, non astrorum ordinem ad hominis nati diem posse mutari. Quapropter si stella illa ex his erat, quæ in cælo peragunt ordines suos, quomodo poterat discernere, quod Christus acturus erat, quæ nato Christo iussa est relinquere quod agebat? Si autem vt probabilius creditur, ad demonstrandum Christum, quæ non erat, exorta est, non ideo Christus natus est, quia illa exiit: sed illa exiit, quia Christus est, vnde si dici oporteret, non stellam Christo, sed Christum stellã fatum fuisse diceremus: ipse quippe illi, non illa huic nascendi attulit causam. Chr. in hom. Non est hoc etiam astronomiæ opus à stellis scire eos qui nascuntur, sed ab hora natiuitatis futura prædicere, hi autem tempus natiuitatis non re-

cogno

cognouerunt; vt hinc sumentes initium à stellarum motu futura cognoscerent, sed econuerso. Dicunt ergo: *Vidimus stellam eum.* Gl. id est, prophetiam, quia hanc creauit ad ostensionem sui; Aug. in ser. de epiph. Pastoribus angelis, Magis stella Christum demonstrat, vtriusque loquitur, lingua, cælorum, quia lingua cessauerat prophetarum. Cælos angelis habitant, & sydera exornant, vtriusque ergo cæli narrat gloriam Dei. Greg. Hæc rationabiliter Turcis tanquam ratione vrentibus rationale animal, id est, angelus prædicare debuit, gentiles verò, quia ratione vti nesciebant, ad cognoscendum dominum, non per vocem, sed per signa producantur, quia & illis prophetia tanquam fidelibus, & istis signa tanquam infidelibus data sunt. Eisdem autem gentibus Christum cum perfecta esset ætatis, apostoli prædicant, eumque paruulum & nec dum per humani oris officium loquentem stella gentibus denuntiat, quia nimirum rationis ordo posebat, vt loquentem iam dominum loquentes nobis, predicatorum, & nec dum loquentem elementa muta prædicarent. August. in ser. de epiph. Ipse etiam Christus expectatio gentium, de quibus quondam beatissimo patri, Abraham innummerabilis fuit promissa successio, non carnis semine, sed fidei fecunditate generanda, & ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omni gentium patre, non terrena, sed cælestis progenies speraretur. Ad credendum ergo promissa posteritatis hæredes in syderibus designari, ortu noui syderis excitantur, vt in quo cælum est adhibitum in testimonium, cæli famularetur obsequium. Chr. in hom. Quoniam autem non cælestium vna stellarum hæc fuit, manifestum est nulla enim alia stellarum hac via procedit: hæc enim ab oriente in meridie ferebatur, ita enim Palæstina ad Persidem iacet. Secundo autem à tempore quo videbatur, non enim in nocte apparuit tantum, sed in media die, quod non est virtutis stellæ, sed nec etiam lunæ. Tertio ab eo, quod apparebat & occultabatur rursus: cum enim intrauerunt Hierosolymam, occultauit se ipsam: deinde vbi Herodem reliquerunt, se ipsam monstrauit, neque etiam proprium quendam gressum habebat, sed eum oportebat ire Magos, ibat: quando autem stare oportebat, stabat, sicut & de columna nubis erat in deserto. Neque etiam sursum manens partum virginis ostendebat, sed deorsum descendens hoc faciebat, quod non est stellæ motus, sed virtutis cuiusdam rationalis, vnde videtur hæc stella virtus inuisibilis fuisse in talem apparentiam formata. Remi. Nonnulli dicunt hanc stellam fuisse spiritum sanctum, vt ipse, qui postea super baptizatum dominum descendit, in speciem stellæ apparuit Magis. Alij dicunt fuisse angelum, vt ipse qui apparuit pastoribus, apparuit etiam Magis. Glo. sequitur etiam. *In oriente.* Vtrum stella in oriente orta sit, an ipsi ibi positi natam & occidentem viderint, ambiguum est: potuit enim nasci in oriente & eos in Hierusalem perducere. Aug. in ser. de epiph. Si dicitur es: A quibus audierunt quod neminem scilicet Christum natum significaret: profecto ab angelis aliqua monitione reuelationis. Quæris fortassis, ab angelis bonis, an malis? Christum quidem & angelis malis, hoc est, demones filium Dei esse confessi sunt. Securus nõ & à bonis non audierunt, quando in Christo adorando salus eorum iam quærebatur, non iniquitas damnabatur? Potuerunt ergo illis & an-

geli dicere: stella, quam vidistis, Christus est. Ite adorare illum, vbi natus est, & simul indicate qualis, quantisque natus sit. Leo pa. in ser. de epiph. Vel præter illam stellæ speciem, quæ corporeum incitavit obuium, fulgentior veritatis radius eorum corda perdocuit, & quidem ad illuminationem fidei pertinebat. Aug. in lib. de quæst. no. & vet. te. Vel Iudeorum natum regem intellexerunt, cum stella indice temporalis rex soleat designari. Hi enim Magi Chaldei non malevolentia astrorum eursum, sed rerum curiositate speculabatur. Sicut enim datur intelligi, traditionem Balaam sequebatur, qui dixit: Orietur stella ex Iacob, vnde videntes stellam extra ordinem mundi, hanc intellexerunt, quam Balaam futuram indicem regis Iudeorum prophetauerat. Leo pa. in ser. de epiph. Potuerunt autem illis credita & intellecta sufficere, vt corporali intuitu non inquirerent, quod plenissimo vultu mentis inspexerant, sed diligentia sagacis officij ad videndum vsque puerum perseuerans, nostri temporis hominibus seruiebat, vt sicut omnibus nobis profuit, quod post resurrectionem domini vestigia vulnerum eius, Thomæ apostoli explorauit manus, ita ad nostram utilitatem proficere, quod infantiam ipsius Magorum probauit aspectus, vnde dicitur: *Penitus ado. eum.* Chry. super Matth. Sed nunquid nesciebant, quia in Hierusalem regnabat Herodes? nunquid non intelligebant, quia quicumque rege viuente alterum regem pronuntiat, aut adoratur, punitur in sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant præsentem: adhuc non viderant Christum, & iam parati erant morti pro eo. O beati Magi, qui ante conspectum crudelissimi regis, priusquam Christum cognoscerent, Christi facti sunt confessores. *Audiens autem Herodes rex, turbatus est, &c.* Augustinus in sermo. de epiphania. Sicut Magi desiderant redemptorem, ita Herodes timet successorem. vnde sequitur: *Audiens autem Herodes rex, turbatus est.* Glof. Rex dicitur vt ex collatione eius qui queritur, hic intelligatur extraneus. Chry. super Mat. Et ideo turbatur audiens regem natum Iudeis ex genere Iudeorum, cum esset ipse genere Idumæus: ne regno reuoluto iterum ad Iudeos, ipse à Iudeis expelleretur, & semè eius post ipsum præcideretur: semper enim grandis potestas maiori timori subiecta est. Sicut enim rami arborum in excelso positam, etiam si leuis aura flauerit, mouentur: sic & sublimes homines etiam leuis nunciij fama cõturbat, humiles autem sicut in conualle plerumque in tranquillitate consistunt. Aug. in ser. de epiph. Quid autem erit tribunal iudicantis, quando superbos reges timere faciebat natiuitas infantis? Pertimeant regem ad patris dextram iam sedentem, quem rex impiens timuit adhuc matris vbera lambentem. Leo pa. in ser. de epi. Superfluo tamen Herodes timore turbatus, non capit Christum regio tua, nec mundi dominus potestatis tuæ cõceptus esse contentus angustis. Quem in Iudæa regnare non vis, vbi que regnat. Glof. Vel non solum propter se timuit, sed propter iram Romanorum: decreuerat enim Romani, ne quis rex vel deus sine eorum consilio diceretur. Greg. in ho. Cæli autem rege nato, rex terræ turbatus est, quia nimirum terrena altitudo cõfunditur, cum celsitudo cælestis apertur. Leo pa. in ser. de epiph. Herodes etiã diaboli personam gerit, cuius sicut tunc fuit inventor, ita tunc quo-

que

que est indefessus imitator. Cruciatum enim vocatione gentium, & quotidiana potestatis suae destructione torquetur. Chr. super Mat. Vterque ergo zelo proprio turbatur, & sui regni successorem timebat, Herodes terrenum, diabolus autem caelestem. Ecce autem & Iudaicus populus turbatur, qui magis de auditu isto gaudere debuerat: quia rex Iudaeus surgere dicebatur. Sed turbantur: quia de aduentu iusti non poterant gaudere iniqui. Aut certe turbabantur, ne forte iratus Iudaico regi genus eius vexaret. vnde sequitur: *Et omnis Hic. cum illo.* Volens illi fauere, quem timebat, populus enim plus iusto eis fauet, quos crudeles sustinet. Sequitur: *Et congrega omnes. prim. &c.* Vbi nota diligentiam inquireris, vt, si inuenerit, faciat quod postea se velle ostendit: in autem, accusatus sit Romanis. Rem. Scribae autem dicti sunt, non tamen ab officio scribendi, sed potius ab interpretatione scripturarum: erant enim legis doctores. Sequitur: *Sciscitabatur ab eis, vbi Christi natus.* Hic attendendum est: quia non dixit, vbi Christus natus est, sed, vbi natus esset. Callide enim interrogauit eos, vt posset agnoscere si de rege nato latarentur. Christum autem vocat: quia nouerat inungi regem Iudaeorum. Chry. super Mat. Vt quid autem interrogat Herodes, qui non crederet scripturas: aut si crederet, quomodo sperabat posse interficere illum, quem regem futurum esse dicebat? Sed diabolus instigabat, qui crederet quod scripturae non mentiantur: sic sunt omnes peccatores, qui hoc ipsum quod credunt, perfecte credere non permittunt, quod enim credunt, veritatis est virtus, quae non potest esse occulta: quod autem non credunt, execratio est inimici. Si enim perfecte crederent, sic viverent, quasi post modicum transire de hoc mundo, non quasi in aeternum mansuri. Sequitur: *At illi dixerunt: In Bethlehem Iuda.* Leo pa. in ser. de epi. Magi quidem humano sensu significatum sibi regis ortum, existimauerunt in ciuitate regia esse querendum, sed qui serui susceperat formam, & non iudicare venerat, sed iudicari, Bethlehem praeleget natiuitati, Hierosolymam passioni. Theo. in ser. concilij Ephesini, Si enim maximam Romam elegisset ciuitatem, potentia ciuium, mutationem orbis terrarum factam putarent: si filius fuisset imperatoris, potestati vtilitatem ascriberet. Sed quid fecit? omnia egea & vilia elegit, vt diuinitas cognosceretur orbem transformasse terrarum, propterea pauperulam elegit matrem, pauperiorem patriam, egenus sit pecuniis, & hoc tibi exponit praesepe. Greg. in ho. Bene etiam in Bethlehem natus est. Bethlehem quippe domus panis interpretatur. Ipse namque est qui ait: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. Chry. super Mat. Cum autem debuissent celare mysterium regis praesentis a deo, maxime in conspectu alienigenae regis, facti sunt non praedicatores operum dei, sed proditores mysteriorum eius. & non solum manifestant mysterium, sed etiam propheticum protulerunt exemplum. Vnde subiungunt: Sic enim scriptum est per prophetam. sci. Micheam: *Et tu Bethlehem terra Iuda.* Glo. hoc sic ponit: vt ab eis dictum est, qui & si non verba, veritatem sensus quodammodo ponunt. Hiero. Vnde hic reprehenduntur Iudaei de ignorantia, quoniam propheta dicit. Tu Bethlehem Effrata, illi dixerunt: *Tu Bethlehem terra Iuda.* Chry. super Mat. Sed adhuc ipsam prophetiam praedictantes interficiendorum paruulorum facti sunt

causa, sic enim scriptum erat: Ex te exiet rex qui pascet populum meum Israel, & dies eius a diebus seculi. Si ergo integram prophetiam protulissent, considerans Herodes, quia non erat rex terrenus, cuius dies a diebus seculi erant, in tantum futurum non exarasset. Hier. super Mat. Est autem sensus prophetiae talis: Tu Bethlehem terra Iuda vel Effrata, quod ideo dicitur: quia est alia Bethlehem in Galgalis sita, quae sita paruus vicus inter millia ciuitatum Iuda, tamen ex te nascetur Christus, qui secundum carnem de Dauid est: de me tamen natus est ante secula, & ideo dicitur: Egressus eius ab initio a diebus aeternitatis, quia in principio verbum erat apud deum. Sed hoc vltimum vt dictum est, vel ad maiorem manifestationem, vt Herodi alienigenae intellectum prophetiae aperirent, vnde pro eo quod propheta dixit Effrata: quod erat nomen antiquum & forte Herodi ignotum dixerunt, *terra Iuda.* Pro eo autem quod propheta dixerat: minima es in millibus Iuda, volens ostendere paruitatem eius, quantum ad populi multitudinem, dixerunt: *Nequaquam minima es in principibus Iuda,* volentes ostendere magnitudinem dignitatis proueniens ex dignitate principis: natiuitatis, quasi dicerent: Magna es inter ciuitates, ex quibus principes prodierunt. Remi. Vel talis est sensus, quamuis minima videaris inter vrbes principatum habentes, tamen non es minima: quia ex te exiet dux, qui regat populum meum Israel: dux autem iste Christus est, qui populum fidelem regit & gubernat. Chry. in ho. Intende autem certitudinem prophetiae: non enim dixit quod in Bethlehem erit, sed quod de Bethlehem exierit: ostendens quod ibi solum nasceretur. Quomodo autem habet rationem de Zozorabel haec dicta esse, vt quidam dicunt? non enim exitus eius fuit a principio ex diebus seculi. Neque etiam ex Bethlehem exiit, cum non in Iudaea, sed in Babylonia natus sit. Est etiam ad hoc quod dicit. *Nequaquam minima es: quia ex te exiet:* nullus enim alius illustrem fecit illam, in qua nasceretur quam Christus. Post natiuitatem enim a finibus orbis terrarum veniunt visuri praesepe, & tugurij locum. Non autem dixit: Ex te exiet filius Dei, sed dux, qui pascet populum meum Israel, oportet enim in principio condescendere, vt non scandalizarentur: & quae ad salutem hominum pertinebant praedicare, vt magis inducerentur. Quod autem dicit: *Qui regat populum meum Israel.* Israel enim hic dicit eos qui crediderunt ex Iudaeis: si autem non omnes Christus rexit, eorum est accusatio. De gentibus autem interim tacuit, ne scandalizaret Iudaeos. Vide autem mirabilem dispensationem. Iudaei a Magis audiunt, quod Christum in orientis regione stella praedicabat, & magi a Iudaeis, quod propheta antiquitus eum nuntiauerunt, vt geminato testimonio confirmati ardentiori fide expererent: quem & stellae claritas, prophetiae manifestabat authoritas. Aug. in ser. de epi. Poterat enim stella quae magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre virgine Deus infans, ad ipsam eos perducere ciuitatem. Sed tamen subtraxit se, nec eis protinus apparuit, donec de ciuitate in qua Christus nasceretur, & ipsi Iudaei dicerent: In Bethlehem Iudae: similes facti fabris arcae Noe, qui aliis vbi euaderent praestiterunt, & ipsi diluuiopertierunt, similes lapidibus a milliariis via ostenderunt, nec ipsi ambulare poterunt. Audierunt & abierunt inquisitores, dixerunt & remanserunt doctores

Nota perignationem d. sanctaloca.

doctores. Nunc quoque Iudaei simile aliquid nobis exhibere non desunt: nonnulli enim paganorum quando eis de scripturis testimonia clara proferimus, vt nouerint Christum ante prophetatum: suspecti, ne forte a Christianis ista conficta sint, malunt credere eodictibus Iudaeorum, & sicut tunc magi fecerunt, Iudaeos dimitunt inaniter leuitare, ipsi pergunt fideliter adorare. Tunc Herodes clam vocatis Magis, &c. Chry. super Mat. Postquam audiuit Herodes responsum duplici modo credibile: primum quia a sacerdotibus fuerat dictum: deinde quia exemplo propheticum fuerat comprobatum, non tamen ad deuotionem fleuitur natiuitatis regis, sed malitiam interfectionis eius per dolorem. vidit enim quia non poterat magos nec blandimentis flectere, nec minis terrere, nec auro corrumperere, vt consentirent in interfectionem regis futuri, ideo illos decipere cogitauit, vnde dicitur: *Tunc He. clam vo. Magis.* Occultis autem vocauit eos, vt non viderent Iudaei, quos habebat suspectos, ne forte quasi regem suae gentis amantes, proderent consilium eius. *Dili. didi. ab eis tem. stel.* Rem. Idcirco diligenter: quia callidus erat, & timebat ne non reuertentur ad eum, vt tunc sciret quid ageret de puero occidendo. Aug. in ser. de epi. Ferme autem biennio ante visa est stella, mirantibus quid esset. Sed tunc intelligitur indicatum eis cuius esset stella, quae iam diu videbatur quando natus est, qui per illam significabatur. Sed postquam Christo nato reuelatum est Magis, venerunt ab oriente, & 13. die adorauerunt eum, quem ante paucos dies natus fuisse didicerunt. Chry. in hom. Vel ante multum tempus haec stella apparuit, quoniam multum tempus in itinere erant magi consumpturi, vt confestim cum natus esset, Christo assisterent, eum in falsis adorantes, vt mirabilior appareret. Glof. Secundum alios vero a die natiuitatis Christi creditur stella tantum apparuisse. & peracto officio cum noua esset, desit esse. Air enim Fulgen. Puer natus nouam stellam fabricauit. Cognito autem loco, & tem. personam pueri vult non ignorare, vnde dicit: *Ita & inter. dili. de pue.* illud praeeperat quod absque praeepto erant facturi. Chry. in ho. Non autem dicit interrogate de rege, sed de puero, neque principatus nomine eum vocari sustinebat. Chry. super Mat. Ergo vt ad hoc eos induceret, deotione promittebat, & per eam gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis est consuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius laedere volunt, humilitatem illi & amicitias fingunt. vnde dicit: *Et cum inue. renun. &c.* Greg. in ho. Adorate eum se velle simulat, vt quasi hunc si inuenire possit, extinguat. Sequitur: *Qui est audi. reg. abie.* Remi. Audierunt magi Herodem vt quaererent dominum, sed non vt ad eum reuertentur. Significabant enim bonos auditores, qui bona quae audiunt a malis praedicatoribus faciunt, sed tamen opera illorum non imitantur. *Et ecce stella, quam viderant in oriente, antegrediebatur eos, usque dum veniens staret supra vbi erat puer.* Chryso. super Mat. Ex hoc loco ostenditur, quia cum stella deduxisset magos prope Hierusalem, abscondita est ab eis vt relicti a stella cogerentur in Hierusalem interrogare de Christo, simul & manifestare: propter duo. primum ad confusionem Iudaeorum, quia gentiles stellae tantummodo visione confirmati, Christum per alienas prouincias requiebant, &

Iudaei ab infantia prophetias legentes de Christo, & in suis finibus natus non susceperunt: demum vt interrogati sacerdotes, vnde nasceretur Christus, ad praedictum suum responderent, de Bethlehem, quia qui Herodem docuerat de Christo, ipsi ignorabant de illo, & ideo post interrogationem & responsum habitam, subditur: *Et ecce stel. quam vi. in Orien. antec. eos, vt considerantes obsequium stellae, regis intelligerent dignitatem.* Aug. in ser. de epi. Et vt Christo plenum redderet obsequium, temperauit gradum, donec magos perduceret ad puerum. Obsequium praebuit, non imperium adduxit, supplices ostendit, hospitiu radiauit amplissimo lumine, & recta nati perfudit, sacq; accessit. vnde sequitur: *Vsque dum veni. sta. su. vbi erat puer.* Aug. super Mat. Quid autem mirum si sole iustitiae orituro, stella ministrabat diuina? Stetit enim supra caput pueri, quasi diceas: Hic est, quia loquendo monstrare non poterat, stando demonstrat. Glo. Hic autem apparet quod stella in aere posita erat, & domui, in qua puer erat, multum vicina: aliter enim domum non deseruissent. Ambr. super Lucam. Haec autem stella via est, & via Christus est, quia secundum incarnationis mysterium Christus est stella: ipse enim est stella splendida & matutina. vnde vbi Herodes est, non videtur: vbi autem Christus, rursum videtur, & viam ostendit. Remi. Vel stella significat gratiam Dei, Herodes diabolus: qui autem per peccatum se diabolo subdit, mox gratiam perdit: quod si per penitentiam recesserit, mox gratiam inuenit quae non dimittit, donec perducatur ad domum pueri, id est, ecclesiam. Glo. Vel stella est illuminatio fidei, quae ad proximum ducit, quam dum diuertunt ad Iudaeos, Magi amittunt: quia dum a malis consilium querunt, veram illuminationem perdunt. *Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde, &c.* Glof. Postquam praemisit stellae obsequium, subiungit Euangelista Magorum gaudium, dicens: Viden. autem stel. gauisi sunt gan. ma. valde. Rem. Est sciendum quod non satis fuit dicere Euangelista: *Gauisi sunt:* sed addidit, *gaudio magno & valde.* Chry. super Mat. Gauisi ergo sunt, quia spes eorum non erat decepta, sed amplius confirmata, quod tanti itineris non sine causa susceperunt laborem. Glo. Gaudio gaudet, qui propter Deum gaudet, qui est verum gaudium. Addidit autem *& magno:* quia de magno gaudebant. Chr. Per mysterium enim stellae, intelligebant quoniam dignitas tunc nati regis excedebat mensuram omnium mundialium regum, addidit etiam *valde.* Remi. Quia voluit ostendere quod magis gaudent homines de rebus perditis, quam semper possessis. Subditur autem, *Et intran. do. inue. puerum.* Leo pa. in serm. de epiphania. Quantitate paruorum, alienae opis indigum, fandi impotentem, & nulla ab humanae infantiae generalitate discretum, quia sicut fidelia erant testimonia quae in eo maiestatem inuisibilis diuinitatis ostenderent, ita probatissimum debeat esse, sempiternam illam essentiam filij Dei veram suscepisse hominis naturam. *Cum Maria mat. eius.* Chr. super Mat. Non diademate coronata, aut in lecto aureo recumbente, sed vix tunicam habente vnam: non ad ornamentum corporis, sed ad tegumentum nuditatis, qualem habere potuit carpentarij vxor peregre constituta. Si ergo regem terrenum quaerentes venissent, magis fuissent confusi quam gauisi: qui tanti itineris laborem sine causa suscepissent.

QQ 4 Nunc

Nunc autem quia caelestem regem quaerebant, & si nihil regale videbant in eo, tamē in solius stellae testimoniis contenti, gaudebant oculi eorum contemptibilem puerū aspicerē: quia spiritus in corde eorum terribilem eum monstrabat. unde praecedentes adorauerūt eum: vident enim hominem, & agnoscunt Deum. Rabā. Diuino autem nutu factum est, quod abierat Ioseph, ne aliqua male suspicionis occasio daretur gentibus: Glo. Qui licet morem suae gentis in donis offerendis sequatur (Arabes enim auro, thure, & diuersis generibus aromatum abundant), tamen aliquid mysterij muneribus demonstrare volebant, unde sequitur: *Aper. thes. suis. obtu. ei mu. au. thus & myrrhā.* Greg. Aurum quippe regi congruit, thus verō in Dei sacrificium ponebatur, myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Aug. in ser. de epiph. Aurum igitur soluitur quasi regi magno, thus immolatur ut Deo, myrrha praebet, quasi pro salute omnium morituro. Chry. Haec autem & si tunc non intelligebant, sed quale mysterium ista gerebant, vel quid significaret vnumquodque munus eorum, nihil contrarium est. Gratia enim quae illos haec omnia facere hortabatur, ipsa ordinauerat vniuersa. Remi. Et sciendum, quod isti non singuli singula obtulerunt: sed singuli tria: & singuli cum suis muneribus regem Deum & hominem praedicauerūt. Chry. in hom. Verecundentur ergo Marcion, & Paulus Samofathenus, qui nolunt videre, quae magi viderunt, qui ecclesiae sunt progenitores, Deum in carne adorantes: quoniam enim in carne erat, faciem monstrant & praesepe: quoniam autem non ut purum hominem adorant, sed ut Deum, demonstrant dona quae Deo offerte decens erat. Confandantur & Iudei videntes se praenuncios a Magis, & neque post illos venire student. Gre. Potest & in his aliud intelligi. Aurum namque sapientia & signatur, Salomone teste, qui ait: Theaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Thure, quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur, secundum illud. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Per myrrham verō carnis mortificatio figuratur. Nato ergo regi aurum offerimus, si in conspectu eius sapientiae lumine splendemus. Thus offerimus, si per orationum studia Deo redolere valeamus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus. Glo. Tres autem viri qui offerunt, significant gentes tribus partibus mundi venientes. Thesauros aperiuunt, cum fidem cordis per confessionem ostendunt. Bene autem in domo docentes: ne thesaurum bonae conscientiae iactando propalemus. Offerunt tria munera, hoc est fidem sanctae trinitatis: vel apertis thesauris scripturarū, historicum, morale, & allegoricum sensum offerunt, vel logicam, physicam, & ethicam, dum illa fidei seruire faciunt. *Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Aug. in ser. de epi. Herodes impius factus ex timore crudelis voluit deservire. Sed sed quomodo poterat capere eum, qui ipsas fraudes venerat amputare? Ut ergo eius fraus elideretur. Sequitur: *Et respon. acco. Hic. Qui enim munera obtulerunt domino, consequenter responsum accipiunt.* Responsum enim per angelum fieri dicitur, ut meritorum Ioseph privilegium demonstraretur. Glo. Fit autem haec responsio per ipsum dominum: quia nullus alius viam reuer-

nis instituit, nisi ille qui dicit: Ego sum via: non tamen loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reuelaretur, & ut vera humanitas haberetur. Dicit autem: *Et respon. acco.* Sicut enim Moyses tacitus clamat, sic isti pro affectu interrogabant quid diuina iuberet voluntas. Dicit autem: *Per aliam viam reuersi sunt in regio. suam:* quia infidelitati miscēdi non erant Iudaeorum. Chr. in hom. Intuere autem magorum fidem qualiter non scandalizati sunt in seipsis dicentes: Si magnus est puer hic, quae necessitas fugae est, & occultae recessio? Hoc enim est verae fidei non quaerere causas eorum, quae vere praecipiantur, sed suaderi solum ab eis. Chry. super Matt. Si autem Magi Christum quasi terrenum regem quaesissent, inuenientes eum, apud ipsum mansissent: nunc autem adorauerunt, & reuersi sunt. Cum reuersi fuissent, manserunt colentes Deum magis quam ante, & praedicantes multos eraderunt. Et denique cum Thomas iussisset ad provinciam illam adiungi sunt ei, & baptizati facti sunt executores praedicationis ipsius. Gre. Magnum verō nobis aliquid Magi innunt, quod in regionem suam per aliam viam reuertuntur. Regio quippe nostra paradisi est, ad quam Iesus cognito redire per viam, qua venimus prohibentur. A regione etenim nostra, superbiendo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discēssimus, sed ad eam necesse est vt stendo, obediendo, visibilia contemnendo, atque appetitum carnis refranando redeamus. Chry. super Matt. Nec etiam erat possibile, vt quia ab Herode ad Christum venissent, rediret ad Herodem: qui enim relicto Christo ad diabolum transeunt per peccatum, frequenter per poenitentiam reuertuntur ad Christum. Qui enim fuit in innocētia dum nescit quid sit malum, facile decipitur. Sed cum expertus fuerit malum quod inuenit, & recordatur bonum quod perdidit, compunctus redit ad Deum. Qui autem relicto diabolo venit ad Christum, difficile redit ad diabolum, quia dum gaudet in bonis quae inuenit, & recordatur mala quae euasit, difficile redit ad malum.

ORIGENIS PRESBYTERI de eodem festo Homil.

Hodie verus sol ortus est mundo. Hodie in tenebris seculis lumen exortum est. Deus factus est homo, vt homo fieret Deus. Formam dominus serui accepit: vt seruus verteretur in dominum. Hodie caelorum habitator & conditor habitauit in terris, vt homo colonus terrae migraret in caelum. O dies omni sole lucidior. O tempus a cunctis seculis expectatum. Quod praestolabantur angeli, quod Cherubin, & Seraphin & caelorum mysteria nesciebant: hoc in nostro tempore reuelatum est. Quod illi videbant per speculum, & per imaginem, nos cernimus in veritate. Qui loquebatur in Israelitico populo per Esaiam, Hieremiam, & caeteros prophetas: nunc nobis per filium loquitur. Videte quid sit inter vetus testamentum & nouum. In illis loquebatur per nubium, nobis loquitur per serenum. Ibi Deus videbatur in rubo, hic de virgine Deus nascitur. Ibi ignis erat populi peccata consumens, hic homo est populi peccata dimitrens, imo dominus ignoscens seruis suis. Nemo enim potest peccata dimittere,

tere, nisi solus Deus. Siue hodie natus est dominus Iesus, siue hodie baptizatus, diuersa quippe opinio fertur in mundo, & pro traditionum varietate sententia est nobis: illud constat ad liquidum, quod siue hodie natus ex virgine est, siue renatus in baptismo, & natiuitas carnis & spiritus nobis proficit. Vtrumque mysterium meum est, vtraque utilitas mea est. Dei filius non habebat necessarium vt nasceretur & baptizaretur: neque enim peccatum fecerat quod ei remitteretur in baptismo, sed illius humilitas, nostra sublimitas est: illius crux, nostra victoria est: illius patibulum, noster triumphus. Gaudentes leuamus hoc signum, in humeris nostris victoriarum vexilla portemus. Immortale laucarum portemus in fratribus nostris. Cum daemones viderint, contremiscent. Qui aurata capitolia non timent, crucem timent. Qui contemnunt sceptrata regalia, & purpuras Caesarum & dapes: Christiani sordes & ieiunia pertimescunt. Denique in Ezechiele propheta cum omnes qui missus fuerat angelus occidisset, & interfecitio cepisset a sanctis, illi tantummodo sospites referuntur, quos T. tau litera, id est, crucis pictura signauerat. Exultemus itaque fratres charissimi, & ad crucis similitudinem sanctas in caelum leuamus manus, vt cum si nos daemones armatos viderint, opprimantur. Quando Moyses erectas habebat manus, vincebatur Amalech: Si paululum illae conciderant, inualecebat. Antennae nauium, velorum cornua, sub figura nostrae crucis volitant. Aues quoque ipsae quando in sublimiora obuolantur & pendunt per aera extensis alis, imitantur crucem. Sed & trophaea ipsa, & victoriae triumphorum ornatae cruces sunt. Quas non solum in frontibus, sed & in animabus quoque nostris habere debemus, vt cum sic fuerimus armati, calcemus super aspitem & basiliscum in Christo Iesu: Cui est gloria cum Deo patre & spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

S. CYPRIANI EPISCOPI Carthagin. de Stella & Magis Serm.

Nato in Bethlehem saluatore, audita est in Effrata eius in terris praesentia, & vsque ad Syllus, campisque gentium nouae huius natiuitatis est fama portata, in Iudaea a pastoribus, & angelis primo sunt haec gaudia celebrata, nec multo post Arabum fines huius rei noticia penetravit, & incolis Saba praecleari stella luminis caelestis numinis nouis splendoribus indicauit. Erant in illis regionibus viri siderum inspectionibus assueti, qui arte mathematica vim, discursumque nouerant planetarum qui ex elementorum natura rationem temporum metientes Astrorum ministeria certis experimentis propriis didicerant effectibus assignata. Hi ex vaticiniis Balaam olim audierant stellam oriri in Iacob, & hominem in Israel cuius fortitudo quasi rhinocerotis, ad quem in trifieribus de Italia venient, qui superarent Assyrios, & vastarent Hebraeos, quo temporum nec in Iacob idolum, nec in Israel simulacrum esset. Diu homines illi huius prophetiae prouentum expectauerunt, at ubi venit plenitudo temporis, orto repente nouo sidere, ad antiqua recurrentes volumina tam testimonio muniti, quam signo, dromadis inuēti in Iudaeam stella duce perueniunt. Nec po-

tuere Palaestinae incolae latere tanti nominis personae, sed ubi auditum est, quod stellam indicem nati in Bethlehem paruuli sequerentur. Herodi noui regis inquisitio nuntiatur. Euocatis itaque Magis, rei huius ordinem cum omni diligentia sciscitatur. Audit natum in Bethlehem esse paruulum, quem praesentes regem & Deum, qui de Saba venerant adorare, & venerari festinant: Intimatum est ei, quod ab antiquis temporibus Moabites propheta, licet gentilis, praedixerat: & contulit cum literis sanctorum vaticinia prophetarum, quorum scripta per omne sabbatum legentur, de quibus nulla in populo Iudaeorum ambiguitas erat, quin rata essent, quae illi vel asseruissent praeterita, vel praedixissent futura: a fortitudine eius, qui quasi vnicornis obuios penetraret, in cuius obsequium vltices de Italia trieres in Iudae terminos aduentarent, & vsque ad finem mundi dilatarent imperium, anxius expauit, & timuit. Conturbat quoque aliud, quod in Michae scriptum est testimonium: Quoniam de Bethlehem, quae est Effrata, egredieretur paruulus, qui dominator esset in Israel, cuius egressus esset ab initio a diebus aeternitatis. Cumque ea, quae domestici codices continebant, cum iis, quae ab alienigenis dicebantur intelligeret conuenire, diuinis tentans reluctari consiliis simulat perfidus religionis assensum, promittens Magis sese ad adorandum paruulum cum omni deuotione illico futurum, cum per reuerentes certitudinem de puero accepisset. Turbatur cum rege maligno Hierosolyma, non latatur, expauescit, & tabescit, & negare erubescit quod scriptura testatur. Nec minus horrendum scribarum sacrilegium, quam Herodis impietas, quia proprio Iudaei abutentes privilegio, cum visitationi diuinae inuenirentur ingrati, causam sibi cum Herode fecere communem, cum hinc & inde impietas, & infidelitas aduersus deum & Christum eius fremerent, & pariter in odio consentirent. Ecce Alienigenae a fluminibus Aethiopiae ad paruulum Christum supplices veniunt, & filij disperforum deferunt munera, accedunt, qui longe erant, & qui prope, recedunt, in loco humili, & supellectile vili rex regum, & dominus dominatum inuenitur, cognoscitur, & ab aliis adoratur. Quia vero neminem in conspectu Dei apparere vacuum, antiqua lex docet, praenicatoribus legis abeuntibus vacuis, primitiis gentium sacramentalia munera proferunt de Thesauris, & domino aurum & odoramenta praesentant, praesentes ex ratione munerum de eo, quem adorabant, qui crederent, quod sentiret. In auro regem, in thure sacerdotem, in myrrha incorruptibilem quamuis passibilem profitentur, oblatio ista incarnati verbi & exponit mysteria & breui subtilique iudicio vniuersae naturae humanae, diuinamque exprimit vnitatem, quid & proprium est vnicuique singulatum distinguens. Nam Deo patri, cuius regnum, & imperium suis mundum replet splendoribus, in odorem suauitatis summus sacerdos & Pontifex Christus se obtulit, cuius caro passionis cremata carbonibus incensionis suae fragrantiam transmisit ad caelos, & vsque hodie odor ille suauissimus in terrestri, caelestique ecclesia indeficiens perseverat. Quod autem passibilitas, quam obediens Deo voluntarie suscepit incorruptione firmata sit, virtus myrrhae obuians corruptela, suo probat effectu & visibilibus ratione munerum immor

immortalitatis solidæ cõstat evidens argumētum: Adorato domino, magi iulares alio tramite in sp̄a patriam reuertuntur, quia necesse est, vt, qui credunt ad iusticiam, ore etiam cõfessi sunt ad salutem, deinde vias eligant arctiores, & se districtioribus mandatis obligent, quoniam per vias latas, descensūsque præcipites itur ad inferos, per arctas verò, & difficiles reditur ad superos. Propter verba laborum Dei religiosus quisque vias duras ingreditur, & iugulator voluptatum stantem ex dicitur, hostem securus aggreditur. Arcta via est castitas, trames strictus humilitas, ieiunio affligi, & carnem in seruitutem redigere, scopulose sunt semitæ, sed ad patriam superiorem nõ nisi per meatus difficiles armati milites reuertuntur. Non est tutus ad Herodem regressus, nec expedit cum his, qui oderunt deum, scedera iungere, nec de religione cum malignantibus inire consilia, quorum familiaritas infantiam Christi studiose persequitur, & antequam formetur Christus in nobis in ipso piæ conuersationis initio vt extinguatur spiritus, & suffocetur vita iustitiæ penitus elaborat. Delusum se Herodes conqueritur, cum magos aliàs cõperit diuertisse, quia molestissimum est principi tenebrarum cū excogitatis laqueis tentatos quolibet nouerit euasisse, & aciori inflammatus rabie, in neces innocentium debacchatur. Sic sanctorum persecutionibus tyrannus crudelis illuditur, qui dum putat perdere, quos occidit, melioris vitæ itatum eis procurat: & quod ille in perditionem molitur, hi vtuntur pro beneficio, quibus lucra vitæ perpetuæ per hæc momentanea damna celeri compendio acquiruntur. Ecce paruuli isti, quos hostis naturæ, pietatis inimicus, bestialis scruitutis, inauditæ crudelitatis monstrum Herodes occidit, subitò fiunt martyres, & dum vice Christi, & pro Christo auulsi à matrem vberibus detruncantur, testimonium quod nondum poterant sermone, perhibent passione, & sufficit causa testimonio, licet nondum eloquio distinguatur. Illico spiritus infantilis vasculi receptaculum deserens, iam non tenelli corporis, artatisque nouitiæ tempore tenetur: sed ab illis infantilibus coagulata anima expedita, ad præpã rationis, & intellectus plenitudinem in occursum Christi festinat: a quo militiæ suæ quærens stipendium, ad lucis, & pacis æternæ præmittitur gaudia, & Epiphaniæ solennia in cœlestibus celebrat, nec in stellæ alicuius lumine, sed in ipsa claritate diuinæ præsentis gloriatur. Acta est natiuitatis solennitas sursum in bilantibus angelis, deorsum ex ore infantium & lactentium, lans est perfecta resonantibus vsque ad cœlos victoriæ tubis, & versus est paruulorum vagitus in gaudium, & luctus in iubilum, sequente non stellam, sed agnum exercitu innocentium, & bauiulante gloriosissimi triumphis solenne vexillum. Nec potuit mundus insicere nuper agonæ ingressum in fanulem exercitum, & pedes, qui nondum lutum calcauerant, vrgens, citatusque transitus non est passus vllis sordibus inquinari: sed in ipso vitæ initio tota illa innocua phalanx sine vllò integritatis detrimento ad solidioris vitæ translata est gloriam. Et quæ expectari poterat annorum elapsu rationis discretio, repente nullis iam ætate illa temporibus subiecta omnis consummationis reperit finem, & casuum accidentium mutabilitates euasit. Eniglaauerunt sensus, quos sopor infantis opprimebat, displosisq; palpebris inuirti lu-

cem in momento affecuti sunt, quæ pacificis, & mundo corde deberet, beatitudinem: & ascēdentes per omnium virtutum gradus sine doctrinæ humanæ exercitio cumulatam inuenere mensuram, ita vt in ordine sanctorum protomartyres primum habeant locum, & secretorum conscij diuini, quorum propinquitate familiarissima clementiam Dei pro nostris exorent laboribus, quos vsq; hodie funestus Herodes persequitur, quorum sanguine & morte diabolus delectatur. Hi itaque a cunabulis in cælum trāslati, facti sunt superni Capitolij senatores, & iudices, nonnullis veniam obtinentes immeritis: assistuntque miserationibus, & vltionibus diuinis, sed sapius agni, quem quocunque ierit, prosequuntur, mansuetudine, quam ira, vel furore vtuntur. Hi nuper cruore lacteo loti primitias baptismi martyrio cõsecrarunt, tradentes posteris formam, vbi necessitatis articulus excluderit moram, non minus ad lauacrum animæ sanguinem efficacem, quàm sanctificatas verbis solennibus aquas, maximè cum nec sanguis hoc elemento careat, sed aquarum motu per totum corporis alueum fluat. Spiritus verò sanctus & aquis, & sanguini superferitur, qui subiectos sibi fouet, & abluet, quo baptizate idem occisio quod meritis operatur, qua extinctam peccati vitam virtutemque emortuam vtriusque rei continet sacramentum. Ipse enim est qui vel hoc, vel alio modo quicumque est ille modus, baptizat, & ad idem refertur, quod pura fide agitur per Christum dominum nostrum.

DE BAPTISMO CHRISTI, & manifestatione trinitatis sermo.

NON satis est quòd angeli locuti sunt pastoribus, quòd apparuit stella regibus, quòd natiuitati, & personæ, & loco consona prophetarum oracula, perfidæ gentis indicio Christo perhibentia testimonium, in vnam conuenere sententiam: sublimius, & perfectius testimonium profertur diuinitus, & ipse pater inuisibilis auditur, & aures humanas omnipotentis Dei præclara vox penetrat, & inaudita à seculo fidei species declarat. Veniebat Christus ad baptismum, non egens lauacro, in quo peccatum non erat, sed vt sacramento perennis daretur authoritas, & tanti virtutem operis nulla personarum acceptio commendaret, quoniam remissio peccatorum siue per baptismum, siue per alia sacramenta donetur, propriè spiritus sancti est, & ipsi soli huius efficientiæ priuilegium manet. Verborum solennitas, & sacri inuocatio nominis, & signa institutionibus apostolicis sacerdotum ministeriis attributa, visibile celebrant sacramentum: rem verò ipsam spiritus sanctus format, & efficit, & consecrationibus visibilibus inuisibiliter manum totius bonitatis author apponit, & plenitudinem gratiæ vñtionis diuinæ pinguedo sanctificationibus officialibus infundit, & rem sacramenti consummat, & perficit. Si in Petri, vel Pauli nomine baptismi gratia donaretur, posset alius alio videri sublimior: & secundum ministeriorum merita hæc singularis gratia æstimari, vt melior esset baptismus eius, qui sanctior videretur: & indignior esset, qui ab eo acciperetur, quem non amplior æstimatio commendaret. Hæc

& in

& in alia sacramenta transferebatur iniuria, vt non in eis vnitas, sed diuersitas haberetur, si censeretur à melioribus fieri meliora, & minus haberent vtilitatis, & ponderis, quæ fierent ab indignis. Sic eucharistia vna alia melior, & baptismus pro ministerio vel melior, vel deterior crederetur. Absit hoc à fide catholica, absit à religione Christiana tantæ corruptionis fermentum. Vna nobis fides, vnus dominus, vnus baptismus: quod si ab indigno fortè fuerit consecratum, nõ audet iustus iterare, vel corrigere, quod semel est factum: quia per quencunq; fiat, idem est, nec hoc priuilegium meritis est datum sed gratiæ, & propriè sibi omnipotentia Dei retinet hunc effectum. Neq; enim Paulus pro nobis crucifixus est, aut nos gloriamur in Paulo, sed in cruce domini gloriamur, cuius virtus omnia peragit sacramenta, sine quo signo nihil est sanctum, neq; aliqua consecratio meretur effectum. Hinc omnium sanctificationum exurgit sublimitas & profundum, & longè, lateque plenitudo diffunditur gratiarum. Quòd ne vlla præsumptio sibi doni huius in posterum gloriam vendicaret, in hoc sicut & in aliis, domini nostri ecclesiæ suæ prouidit benignitas, vt ipse baptizaretur à seruo, ne consecrui consecrorum ministerio detrectaret, vel aliquis cuiquam in hoc opere præferretur, quoniam siue Indas siue Paulus baptizaret, Christus peccatum lauat, absoluit, & delet. Sic Rachel & Lia, Balam & Zelpham maritis accommodant, & liberos accipiunt ex vteris ancillarum. Scribæ, & pharisæi in cathedra Moysi sedentes, dum agunt, quæ ad cathedram pertinent, vtuntur, & officium non vita tantis effectibus honoratur. Obediunt demones exorcistis, Christum, inquit, scimus, & Paulum nouimus, & in nomine Christi, quem Paulus prædicat, ad irati egredimur, vos autem peccatis ignoramus. Ecce in nomine suo nihil quæstuarum peragunt exorcistæ, nec se eis deferre ipsi demones profitentur, sed nomen Christi etiam per lucrorum sectatores suæ gloriæ retinet potestatem: & sunt in talibus causis ministri mercenarij sicut naues onerariæ, quæ per pelagus euehant insitiores, quarum rectores potius eorum, quos ducunt, pecuniis inhiant, quàm saluti. Et tamen mare sæculi huius necessarios habet huiusmodi transuectores: alioqui cessabunt commercia, nec ex transmarinorum copia aliorum inopia habebit subsidium, nec occurrent sibi solatia regionum, si vehicula tollantur de inuio, & pelagus immeabile relinquatur. Bonis quippe sæpe malorum ministeria suffragantur. Supponit itaque ceruicem sanctam manibus hominis humilitas redemptoris, & licet plenam non habeat virtutem, suscipit tamè, Christus baptismus Ioannis. Præparabat viam Domino Ioannes lauando exterius corpora, vt præcederet exterius lauacrum secutorum baptismi, in quo consecraretur animarum ablutio, & peccatorum remissio. Præcessit quod erat ex parte, vt consummatio sequeretur. Horret tamen Ioannes, & accliuè sibi esse sacrum Christi caput non patitur, quia maiorem à minore benedicti antiquis regulis refragatur, & criminalis ei visus est vsurpatio potestatis. De plenitudine Christi omnes accepisse, & seipsam, eum cæteris prædicat Baptista, idèoque Deo & hominem manus imponere iudicabat temerarium; lauare eum, in quo nõ erat peccatum, æstimabat superfluum. Sed ad solu-

dam calciamenti huius corrigiam confessus indignum, formidabat exhibere prælatum, si ipse in magistro sine causa tentaret hoc agere, quod ab ipso suscipere necessarium dignoscebat. Idèoque tremebundus humili satisfactione postulanti ministerium, negat assensum, non quòd obedientiam detrahat imperanti, sed quòd iudicio suo seruo subdi, non competat maiestati: Tu, inquit, venis ad me, & à te debeo baptizari. Cui Dominus: Sine modo. Sic enim decet nos omnem complere iusticiam. Ioannis humilitas non arguitur, nec vituperabile visum est Christo simplicitatis diffugiū, quod reuerentia, non importunitas suggerebat. In hoc igitur omnem impleri iusticiam assueuerat, si doctrinam præcedat exemplum, & honore se inuicem præueniant, qui maiorem, & qui minorem obtinent locum, & qui maior est, fiat minor, & præcessor sicut ministrator: si vnitate sacramentorum omnes simul conueniant, si pacis ecclesiasticæ scedera non dirumpat. Baptizatur Christus, nec vltra Iordanis retrorsum conuertitur, aruerit vñtiones Iudaicæ, ceremoniæ putruerunt, perpetuo lapsu baptismi gratia emanat ad posteros, nec vlla vetustate siccatur. Adeste se tantis mysteriis, & præsentiam suam dignosci dignata est sempiterna diuinitas, cælisque apertis in specie columbæ spiritus sanctus ibi seipsum ostendens, & intelligi voluit & videri, & quietissimo elapsu adueniens super Christum quieuit & mansit. Accepit quippe familiare super hoc ab eodem spiritu Ioannes responsum, quia super quem spiritum sanctum sub hac specie videret, ipse esset, apud quem baptismi maneret autoritas, qui mundi peccata tolleret, qui solus à nullo sanctificatus, & cuncta sanctificans non tam interesset sanctificationibus & sacramentis omnibus, quàm patraret. Sed & vox patris audita est cœlis: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene cõplacui, ipsum audite. Hucusque, Domine sancte pater, non audiuius te loquentem, qui multifariè olim patribus locutus es in prophetis, & per angelos sanctos, quibus ad diuersa sæpe mytheria à te legatio est iniuncta. Te ipsum non ita ante hoc tempus locutum audiuius, vt personaliter tibi assignetur locutio, quàm proferres. Hanc vocem à paternitate tua delatam, nemo, est qui ambigat, non est qui sibi hoc verbum audeat arrogare, non est in cælestibus agminibus qui Dominum Iesum, suum audeat filium nominare. Certè sibi soli nota trinitas, & solus pater scit filium, patrèque nouit filius, nec à quoquam nisi eo reuelante est cognitus. In hac diuini magisterij schola pater est qui docet, & instruit, filius qui arcana Dei nobis reuelat, & aperit, spiritus sanctus, qui nos replet, & imbuit. A patre potentiam, à filio sapientiam, à spiritu sancto accipimus innocentiam. Pater eligit, filius diligit, spiritus sanctus coniungit, & vnit. A patre nobis datur æternitas, à filio imaginis eius conformitas, à spiritu sancto integritas, & libertas. In patre sumus, in filio viuimus, in spiritu sancto mouemur, & proficimus. Conueniunt simul sempiterna diuinitas & temporalis humanitas, & eo tenore vtriusque naturæ facta est vnitas, vt impossibile sit quod iunctum est, ab inuicem separari, sed verbum & caro sic sunt vna essentia, vt perfectam & integram sincera coniunctio faciat vnitatem. Nec iniuria est, sed gratia Dei si quod minus videtur, digniori iungatur: cum inferior natura

Math. 3.

Math. 17.
Mar. 9.

natura contumeliam, probrumque peccati non contrahat, nec est minoratio maiestatis, prouectio paupertatis, nec alitudo Dei in aliquo humilitas dispensatoria dehonestat: hoc testimonium auditum est, quia filius Dei est, quem Ioannes tenet in manibus, verus homo, verus Deus, vnicus patris, in sua natura inuisibilis, in nostra visibilis, vt fide, & experimento fulciatur doctrina, dum & visu, & intellectu incarnati verbi notitia assequatur. Dilectus à patre immerito nos dilexit, vltro visitationis suae nobis beneficium largitus est, vltro sanauit, vltro curauit, vltro libertate donauit. Etiam ingratos prosequitur hic amor, & reuocat: neque tunc odit, cum corripit, & flagellat: vsque ad mortem Christum duxit dilectio, & resurgens à mortuis claros habet, quibus tantae charitatis affectum ostendit. Duo grata vocabula filius, & dilectus ipso Deo dicente nostris sensibus imprimuntur, vt communio nominum nos associet collegio munerum, & tantae dulcedinis nomina nostrum emolliant animum, accendantque deuotionis affectum: per omnia sibi pater in filio complacuit, nec vlla in eo serpentis sunt reperta vestigia, nec sacerdotij eius poenituit Deum, quoniam sacrificium, quod in cruce obtulit, sic in beneplacito Dei constat acceptabile, & perpetua virtute consistit, vt non minus hodie in conspectu patris oblatio illa sit efficax, quam ea die, qua de saucio latere sanguis & aqua exiuit, & semper seruata in corpore plagae salutis humanae exigat precium, & obediendae donatiuum requirant.

EIVSDEM DE BAPTISMO Christi Sermo. 2.

Hic dilecto filio tuo tu, domine, nos praecipis obedire. Loquere igitur, domine, quia audit seruus tuus. Auditui meo dabis gaudium & laetitiam, doctrinam tuam amplector: suauis est mihi eloquium tuum, viuus & efficax sermo tuus accipiti gladio penetrabilior vsque ad diuisionem spiritus, & animae meae attingens carnales, & spirituales intra me separant, & sequestrat affectus, & à vilibus preciosa distinguens quasi flagello de funiculis contexto, de meo interiori templo, quod tu inhabitas, omnem nundinationem expellit, nec patitur in attritu tuis mercimonia columbarum, sed à sanctuatio gratiae tuae omnem venalitatem excludit. Audio te, cum irasceris, audio, cum misereris, siue parcis, siue flagellas, iustum & bonum te praedico, in ira supplico, in clementia gratias ago, nec sanctis sermonibus contradico. Loquere, magister bone, libenter te audio, & cum aduersaris mihi, etiam in plagis, & doloribus intelligo disciplinam: nec lateret me, te docente, ad siccandas corruptionum mearum putredines prodesse cauterium, & mundare cicatrices veteres sal disciplinae tuae, Euangelio tuo medente infusum. Praecipis vt infundam corrupto pulmone hyssopum, & spiritus tui suauitate epota, totius malignitatis inflatio detumescat. A te, Deus bone, humilitatem discens, quasi mansuetam animalia quieto gressu te baiulamus sessorum, nequaquam sub hoc onere lassitudinem, sed quietem inuenturi: quia iugum tuum non est graue, sed leue, & lex tua, & testimonia iustitiae, & praecipia, timor, & iudicia delectabilia in se rerum continent sa-

cramenta. Lex tua docet vitare peccatum, & corripit transgressores: & vt lovis, mūdique pedibus in via immaculata incendant, omnia praenonstrat offendicula, & insinuat diuerticula quibus periculosi transitus euentur, nihil impossibile, nihil iubet austerum. In quibusdam per legem tuam promissa praemia nos inuitant: in multis poenae propositae & supplicia vel damna terros animos à scelerum retrahunt appetitu: neque lex tua scripta à lege naturali in aliquo dissonat, sed reprobatio mali, & electio boni animae rationali infixae sunt diuinitus, vt de hoc nemo recte causetur, quia nulli ad harum rerum prosecutionem deest scientia siue potentia: quia & quod agendum est, scimus: & quod scimus, facere possumus. Quod si impossibilia essent praecipia tua vel tantis difficultantibus onerata, vel voluntas tua sic abdita, vt non posset intelligi, quid à nobis tua expectet altitudo, licet inuitus nemo peccet, posset tamen ex multis excusare delictum, nisi nobis & moderatio mandati, & veritatis cognitio, & agendorum distinctio auctoritate cognoscibili prouidissent: & simul se complecterentur possibilitas, & facilitas, & scientia, & potestas. Praecipis mihi, domine Deus, vt diligam te hic, possum, & debeo: & totum me interius, & exterius tibi esse iubet obnoxium: & de proximo iubes, vt ad meam eum mensuram complectar. Gratias ago tibi, clementissime Deus, quia quod quæris à me, prius ipse donasti, & quomodo tu me dilexeris, si linguis hominum, & angelorum loquar, nec dignè possum eloqui, nec vniversa complecti, quae mihi gratiae tuae contulit amplitudo. Iustum est, domine, vt diligamus te, quia & ipse nos diligis, & iniquum omnino est, vt te in aliquo dilecti tui offendant. Verè hoc mandatum legem complectitur, & prophetas, & in hoc verbo omnium scripturarum volumina coarctantur. Hoc natura, hoc ratio, hoc domine, verbi tui clamat auctoritas: hoc ex ore tuo audiuius, hic inuenit consummationem omnis religio: primum est hoc mandatum, & vltimum, hoc in libro vitae conscriptum, in deficienter & hominibus, & angelis exhibet lectionem. Legat hic vnum verbum, & in hoc mandato mediterur Christiana religio, & inueniet ex hac scriptura omnium doctrinarum regulas emanasse, & hinc nasci, & huc reuerti quicquid ecclesiastica continet disciplina, & in omnibus irrium esse, & finuolum, quicquid dilectio non confirmat. Non pertinet, domine, ad te, nec de tuis est, qui te non diligit: nec diligit te, qui scietur offendit. Dilectioni tuae detrahit, qui terminos à te positos transgreditur, & euangelij tui decreta transgreditur, & contemnit. Non amat te, qui pecuniam diligit, tibi & mammonae nemo simul deseruit. Non pertinet ad te speciem pietatis habentes, & negates virtutem, nec militat tibi negotiorum huius seculi traiectores: non audiunt te, sed sicut aspis aures suas obturant, ne eorum corda verbum tuum penetret, quotquot peccato sequuntur, voluptatum carnalium amatores. Lex tua, Deus apostolorum & martyrum testimonio confirmata, paruulis tuis pauperibus spiritu quibus tibi regnum tuum dare complacet, sapientiam praestitit, & leuificauerunt animas eorum iustitiae tuae, in quibus per eandem legem edocti vixerunt: & hoc dilectionis praecipium ita fidelium mentes illuminauit, vt in pace, & sanctorum viuentis pacificis, & mundis cordibus te viderent, & simul amor sanctus, & timor castus

castus perseuerantibus tibi studiis obedirent, vsque ad eum tibi ascensionibus huiusmodi propinquantes, vt fierent iudiciorum tuorum conscij, & per ipsos tua & nunc, & postmodum iudicia exerceceres. Praecipisti, domine, vt audiamus dilectum filium tuum: gratias tibi agimus, quia nos eius magisterio committastis. Nos verò ex praecipio tuo eius doctrinæ nos tradimus informandos, & inherentes ei libenter, eum duce spiritu sancto omni tempore audiemus.

S. HILARII EPISCOPI

Pictanorum superioris Euangelij expositio.

STellae autem ortus primum à Magis intellectus, & Sindicat mox gentes in Christo credituras: & homines professionis longe à scientia diuinæ cognitionis auersae, lumen, quod statim in ortu eius extitit, cognituros. Denique oblatio munerum, intelligentiam in eo totius qualitatis expressit: in auro regem, in thure Deum, in myrrha hominem confitendo. Atque ita per venerationem eorum, sacramenti omnis est consummata cognitio: in homine mortis; in Deo resurrectionis, in rege iudicij. Quod vero repetere iter, atque ad Herodem in Iudaeam redire prohibentur: nihil à Iudaeis petere scientia cognitionis quae permittitur, sed in Christo salutem omnem, & spem locantes, ad monemur prioris vitae itinere abstinere.

S. AMBROSII EPISCOPI

Mediolanen. superioris Euangelij expositio.

Cum natus esset Iesus, &c. Docuit nos sanctus Mattheus non mediocre mysterium, quod sanctus Lucas, quia plene iam erat expositum, si lendum putauit. Satis se diuitem fore credens, si praesepo domini ex omnibus vendicasset. Isti igitur paruulum, quem tu quasi vilem qui infidelis es, arbitraris; Magi ex oriente venientes, tam longo spacio sequebantur, & procidentes adorant, & regem appellant, & resurrectionum farentur, offerentes de thesauris suis aurum, thus, & myrrham. Quae sunt ista vera fidei munera? Aurum regis; thus Deo, myrrha defuncto. Aliud enim regis insigne, aliud diuinæ sacramentum est potestatis, aliud honor est sepulturae, quod non corrumpat corpus mortuum, sed referret. Nos quoque qui haec audimus, & legimus de thesauris nostris talia fratres munera proferamus. Habemus enim thesaurum in vasis fictilibus. Si igitur in teipso non ex te debes aestimare, quod es, sed ex Christo, quanto magis in Christo non tua debes aestimare, sed Christi? Ergo Magi de thesauris suis offerunt munera. Vultis scire, quod bonum meritum habeat? Stella ab his videtur, & vbi Herodes est, non videtur. Vbi Christus est, rursus videtur, & viam monstrat. Ergo stella haec iam est, & via Christus, quia secundum incarnationis mysterium Christus est stella: Orietur enim stella ex Iacob, & exurgit homo ex Israel. Denique vbi Christus, & stella est. Ipse enim est stella splendida & matutina. Sua igitur ipse luce se signat. Accipe illud documentum. Alia venerunt via Magi, alia redeunt.

Qui enim Christum viderant, Christum intellexerant, meliores vtique, quando venerant reuertuntur, duae quippe sunt viae, vna, quae ducit ad interitum alia quae ducit ad regnum. Illa peccatorum est, quae ducit ad Herodem; haec via Christus est, qua redit ad patriam. Hic enim temporalis est incolatus, sicut scriptum est; Multum incolata facta est anima mea. Cauemus igitur Herodem mundanae ad tempus praesulem potestatis, vt patriae caelestis aeternum consequamur habitaculum. Non electis tantum praemia ista proposita sunt, sed etiam omnibus: quoniam omnia & in omnibus est Christus. Vides enim, quia non otiose vel de Chaldaeis, qui peritiores in numeris habentur, Abraham Deo creditur, vel Magi, qui licet magicis artibus conciliandae sibi studium diuinitatis impendunt, ortum in terris domini crediderunt. Non, inquam, otiose, sed vt ex aduersariis gentibus sanctae religionis testimonium sumeretur, & diuini timoris exemplum. Sed tamen qui sunt isti Magi, nisi, vt historia quaedam docet, à Balaam genus ducit, à quo prophetatum est; Orietur stella ex Iacob? Isti ergo sunt non minus fidei quam successione haeredes. Ille stellam vidit in spiritu, isti viderunt oculis & crediderunt. Viderant stellam, quae non erat visa à creatura mundi. Viderant nouam creaturam, & non solum in terra, sed etiam in caelo. Gratiam noui hominis requirebant, secundum quod Moyses propheticè posuit, quia oriatur stella ex Iacob, & exurgit homo ex Israel. Et cognouerunt, hanc esse stellam, quae hominem deumque signabat, & adorauerunt paruulum. Vtique non adorassent, si paruulum tantummodo credidissent. Magus ergo intelligit suas cessare artes, tu non intelligis tua dona venisse? Ille fatetur alienum, tu non cognoscis promissum? Ille contra se credit, tu pro te non putas esse credendum? Natum ergo Magi munerant regem. Perturbatus Herodes cogregat scribas, & principes sacerdotum, & interrogat, vbi Christus oriatur. Magi tantummodo Regem nunciant, Herodes autem Christum requirit: Ipsum igitur Regem requirit, de quo interrogatus confitetur. Deinde, cum, vbi nasci haberet, inquiritur, vtique praenunciatus ostenditur. Neque enim quaeri poterat, qui non erat nunciatus. O amentes Iudaei venisse non creditis, quem venisse videtis, venisse non creditis, quem dicitis esse venturum? Nunciate, inquit, mihi, vt veniam, & adorem puerum. Insidiatur quidem Herodes, sed Deum non negat, quem memorat adorandum. Deinde infantes occidi iubet. Cui alij nisi Deo talis victima debebatur? Expers licet sensus infantia, Deum tamen, pro quo interimuntur, confiteretur infantiae tempora à diuinitatis operibus minime vacauisse.

EIVSDEM DE EODEM

festo Sermo 1.

Euangelica scriptura refert, sicut lectum nuper audiuius, dominum ad Iordanem baptismi causa venisse: & in eodem flumine mysteris se caelestibus consecrari voluisse. Quod mirari non debemus: cur hoc baptismatis ipsius dominus, & magister fecerit. Quia ipse ait; Qui fecerit sic, & docuerit, maximus vocabitur in regno caelorum.

R. R. Facere

106.1. & fidei apud nos debet esse deuotio. Dicit enim euangelista de domino, hoc miraculo perpetrato: Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt discipuli in eum. Credere ergo debemus: sicut tunc apostoli crediderunt. Dicit autem & alius: Et nos Christiani sumus, credimus in dominum saluatorem. Sed credere opus est opere, non sermone, non lingua, sed corde, ne & nobis dicatur; Plebs hæc labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me.

EIVSDEM DE EODEM

Sermo. 4.

107.1. **P**erique in hac sancta epiphania die hæcenus à domino mirabilia facta esse commemorant: ut rogatus ad nuptias aquæ substantiam in vini speciem commutaret, ac liquorem fontium in meliorem usum sui benedictione transferret: ministris hausisse aquam de puteis: vinum in hydriis inuenisse: atque vtiliore dispendio perdidisse quod impluerant: reperisse quod deerat: tuncque primum hoc mirabili signo diuinitatis suæ declarasse virtutem. Nonnulli autem in hac sancta die ab Ioanne baptizatum eum in Iordane testantur: atque in lauacro eius gratia inuenisse loquendo Deum patrem: sanctum quoque spiritum descendisse. Nec mirum, si domini lauacro mysterium non defuit trinitatis: cum nostrum lauacrum trinitatis compleat sacramentum. Neque enim poterat dominus non primum circa se exhibere: quod erat postea humano generi præcepturus: cum omnia non sui causa, sed nostræ gratia salutis efficeret. Aut nūquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut docuit propheta; Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius: Sed propter nos utiq; qui multorum criminum peccatis obnoxij opus habebamus, ut in Christi baptismo purgaremur: atque ideo venit dominus ad lauacrum, non ut purificetur ipse aquis: sed ut nobis aquarum fluentia purificet. Ex quo enim ille in aquis se misit: ex eo omnium creditium peccata delent. Necessè est autem ut omnium peccata deleuerit, qui omnium peccata suscepit: sicut ait euangelista; Hic est agnus Dei: hic est, qui tollit peccatum mundi. Mirum ergo in modum vnus mergitur; & salus omnium reparatur. Adest ergo Deus pater, cum baptizatur dominus; adest & spiritus sanctus. Videte saluatoris benevolentiam: qua solus se in passione contumeliis subdidit: in lauacro solus gratiam non quæsiuit: vult participes esse gloriae. Adest ergo, sicut dixi, pater, adest & spiritus sanctus; & quia Deus videri non potest: spiritus in columba, pater descendit in voce. Quodque solum ad astruendam fidem hominibus necessarium erat exhibere saluatorem. Fides enim nostra nisi auditu non constat, & visu; ideo se spiritus in columba oculis subdit; pater in voce se auribus subministrat. Nam nisi propter nostram credulitatem ista fieri oportuisset: potuit pater, & spiritus tanquam inuisibilis Deus ad verbum filium inuisibili prolapsione descendere. Igitur propter nostram fidem aperto caelo spiritus ad Christum, pater ad filium, vox descendit ad verbum. Verbum enim Christus est: de quo scribitur: In principio erat verbum. Bene inquam pater vox, & filius verbum dicitur: quia verbum non nisi de voce procedit. Conueniunt itaque sibi vox, &

verbum: & saluti hominum prouident societate mysterij. Qua autem ratione spiritus sanctus ad Christum in specie columbæ descenderit, videamus, vtrum sit aliqua similitudo columbæ, vel domini: sicut est vocis, & verbi. Et plane non parua. Columbam enim etiam ipsum dominum dixerim: quia est alacer, mitis, & simplex. Columba est quia sanctos suos esse præcipit ut columbas, dicens; Estote simplices sicut columbæ. Quia autem colūba Christus sit, propheta dicit ex persona ipsius: describens post passionem reditum eius ad caelum: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo, & requiescā? Cū ergo Christus dominus initiaret ecclesiæ sacramenta, caelo superuenit columba. Intellego mysterium: agnosco etiam sacramentum. Columba enim ipsa est, quæ nunc ad ecclesiam Christi in baptismo venit: quæ quondam ad arcam Noe in diluuiio properauit. Tunc illi secutitatem annuncians oliuæ ramo: modo huic æternitatem conferens diuinitatis indicio. Tunc signum pacis ore afferens: modo ipsam pacem Christum sui substantia superfundens. In Iordane igitur baptizatus est dominus; Multa mirabilia in hoc flumine sæpius facta esse scriptura commemorat; Inter cætera dicens; Et Iordanis conuersus est retrofluitum. Puto autem esse mirabilius, quod domino Iesu Christo ibi posito factum est. Antè enim retrofluitum aquæ conuersa fuerant: modo retrofluitum peccata conuersa sunt. Et sicut tunc impetus fluminis alueum sui cursus perdidit: ita & nunc impetus peccatorum dominum sui erroris amisit. Quod quidem in propheta Elia iam illo in tempore factum puto. Sicut enim Elia in Iordane diuisionem fecit vndarum: ita & spiritus domini in eodem Iordane separationem operatus est peccatorum. Ille stare fluuenta præcepit: hic crimina. Et sicut sub Elia fluctus primordia fontium, de quibus exierant perueniunt: ita & sub Christo domino homines ad originis suæ infantiam, de qua fuerant exortii, sunt reuersi.

EIVSDEM DE EODEM

Sermo. 5.

108.1. **A**d omnes vos, fratres, prædicationem meam in die sancta epiphaniae peruenisse credo, & ad vos præcipue catechumenos: in qua descripsimus tunc nonnullis asserentibus a quam in vinum fuisse conuersam; plerisque autem testantibus illa die in Iordane dominum baptizatum. Quod licet à diuersis alterutrum factum esse credatur: Ego tamè vtrumque factum esse confirmo, & aliud signū de alio contineri. Vtrumque enim factum est. Nam cum baptizatus est dominus, & mysterium lauacro instituit, & humanum genus velut vilem aquam in æternam substantiam diuinitatis sapore conuertit. Similiter Deus hydrias plenas liquore fontium vertit in vinum: vtrumque operatus est, & speciem magis necessariam nuptiis præstitit, & demonstrauit corpora hominum per lauacrum spiritus sancti replenda esse substantia. Quod alibi ipse dominus manifestus declarauit dicens; in vres nouos, vinum nouum esse condendum. In nouitate enim vrium lauacro puritas, spiritus sancti gratia significatur in vino. Igitur vos catechumenos diligentius oportuit hoc audisse: quibus magis est necessarium: ut sensus vester, qui ignoran-

ria trinitatis, ut aqua nunc friget, agnitione mysterij in calefaciat ut vinum: & animarum vestrarum liquor vilis, & tenuis, in preciosam & fortem gratiam transfundatur: ut vini vice sapiamus, quod bonum est, redoleamus quod suauis est: & possimus dicere illud apostoli: Quoniam Christi bonus odor fumus Deo, catechumenus enim priusquam baptizetur, sicut aqua iacet, riget, & pallens: fidelis autem sicut vinum fortis, & ruber est. Catechumenus inquam, sicut aqua nullius saporis, nullius odoris, nullius est pretij, nec sufficiens ad usum, nec delectabilis ad rescindendum, nec tolerabilis ad seruandum. Nam sicut aqua cum seruetur diutius, in deterius versa intra semet putrescit & fetet. Ita & catechumenus cū diutius catechumenus permanet: in deterius conuersus intra semet vilescit, & deperit. Ait enim dominus; Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & spiritu sancto, non intrabit in regnum caelorum. Qui autem non intrat regnum, necessarius remanet in inferno. Recte autem vino comparatur fidelis. Sicut enim ex cunctarum creaturarum substantia omnis res vetustate deperit, solum vinum proficit vetustate: ita ex omni genere hominum cunctis antiquitate pereuntibus, solus christianus proficit vetustate. Et sicut vinum in dies singulos asperitatem suam decoquens saporis dulcedinem, suauitatem odoris acquirit, ita & Christianus successu temporis dulcedinem suorum asperitatem decoquens sapientiam sibi diuinitatis benevolentia trinitatis affumit, ergo in hac sancta die baptizatus est dominus. Videte quàm bene ordinauerit, ut & in natali suo natus sit, & in epiphania sit renatus, ut nec longe à se salutis humanæ vota distarent, & æternas saluatori iugiter gratias ageremus: tum & vota nostra celebrata sint quo Christo ecclesia copulata est, sicut ait Ioannes; Qui habet sponsam, sponsus est. propter hæc ergo nuptias saltare nos conuenit: si quidem & Dauid rex pariter & propheta, cum multa cecinerit, & ante arcæ saltasse dicatur. Elatus enim gaudio in saltatione prorupit. Præuidebat enim in spiritu, per Mariam de germine suo ecclesiam Christi thalamo sociandam: de quo ait, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Atque imo præ cæteris Prophetarum auctoribus plus cantauit: quia lætior cunctis per hæc gaudia suos posteros cōiungebat: & ad propria vota omnes gentes solito dulcius inuitabat: nos quoque docuit quod ipsis facere deberemus in nuptiis: cum ille ante nuptias tota exultatione lætatus sit.

S. GREGORII EPISCOPI Nazianzeni in eodem festo Oratio Panegyrica.

Iacobo Billio interprete.

109.1. **R**efusus Iesus meus, & rursus mysterium, mysterium non fallax nec deforme, nec Græcæ erroris ac temulentia: (sic enim gratissima quæque ipsorum mysteria voco, atque etiam, ut arbitror, omnes mente præditi) sed mysterium excellentium & diuinum atque ad supernum splendorem prouehens. Quanquam enim sanctus Luminis dies, ad quem peruenimus, quæmq; hodie diuino beneficio celebrauimus, Christi mei, hoc est: veræ lucis omnem hominem in mundum venientem illuminantis, baptismum pro principio

habeat: tamen hanc quoque vim habet, ut melius strebet atque expiet, huicque lumini adiumentum afferat, quod ab eo sublimitus olim acceptum terra peccati caligine obduximus atque obruimus. Quocirca diuinam vocem audite, nihil quidem huiusmodi rerum & discipulo & magistro, atque vnam etiam vobis, vehemèter insonantem, Ego sum lux mundi. Ac proinde accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestrae non confundentur, vero lumine consignatae. Tempus regenerationis: cœlitus gignamur. Tempus instaurationis: pristinum Adamum recipiamus. Ne in eo statu, quo sumus, maneamus: verum ad pristinum redeamus. Lux in tenebris, hoc est, in hac vita & carne lucet, nec à tenebris eam persequentibus apprehenditur, ab aduersaria, inquam, potestate, quæ dum in extennum & aspectabilem Adamum impudenter temerè impetum facit, in Deum incurrit, ac profligatur: ut nos abiectis tenebris ad lucem accedamus, ac deinde lux quoque perfecta efficiamur, à perfecta luce profuentes. Videtis, quæ sit huius diei gratia? Videtis, quæ mysterij huius vis & facultas? Nūquid à terra sublatis estis? nunquid in caelo perspicue positi, nostra videlicet voce ac sublimi oratione in altum subuecti? Ac multò etiam altius subuehemini, cum Verbum sermoni nostro prosperum iter dederit. Ecqua talis est legalis atque vmbatica purgatio temporariis aspersioibus innans, vitulæque cinere pollutos lustrans? Ecquid huiusmodi Græcorum sacerdotum profitentur? quorum ego carementias omnes & mysteria meras nugas esse censeo, tenebrosumque daemonum inuentum, ac perditæ mentis figmentum, temporis ope ac præsidio fultum, & fabularum imposturis obrectum. Nam quæ ut vera adorant, eadem ut fabulosa conuoluunt & occultant. Atqui si vera sunt, quæ prædicant, cur fabulæ nominantur, ac potius ea omni turpitudinis obscenitatibus nota vindicantur? si autem falsa, cur ea suspiciunt, atque ita impudenter de vna eademque re contrarias sententias ruentur, perinde atque in adolescentulorum aut perditissimorum sanè virorum foro ludentes, ac non cum viris cordatis disputantes, Verbiq; adoratoribus: tamen si callidam & fucam sordidamque eloquentiam verborumque leporem aspernemur? Non hæc Iouis procreatio & surreptio, illius inquam Cretenis tyranni, (indignè licet hoc Gentiles ferant) nec Curetum soni ac planus, armatèq; saltationes, Dei lachrymantis vagitum contemgentes, ut crudelem patrem fallerent. Graue enim profectò atque indignum erat, eum, qui ut lapis deuoratus fuerat, ut infantem ciulare. Nec Phrygum exectio-nes, & tibiarum, atque Corybantum, & quæcunque circa Rheam homines furore capti peragunt, eiusmodi sacra deorum matri obeuntes, atque ipsi vicissim ita initiati, ut par est, in talium deorum parentis mysterijs. Nec puella quædam apud nos rapitur, nec Ceres oberrat, ac Celeos quosdam & Triptolemos & dracones inducit, multaque & facit & patitur. Pudet enim me nocturnum sacrum in lucem proferre, atq; ex turpitudine mysterium facere. Nouit hæc Eleusis, atque illi tacitorum ac profectò silentio dignorum sacrorum arbitri. Nec Bacchus hæc nostra mysteria sunt, nec semur inchoatum foetum parturiens, quem admodum caput alium quendam foetum prius parturierat, nec seminit Deus, & chorus per bacchantium, exerci-

tis que mollis & eneruatus, & Thebanorum vœcordia hunc religiosè colens, Semelisque tonitruum adorans. Nec meretricia Veneris mytheria, turpiter, vt ipsimet asserunt, & procreata & culta: nec Phalli quidam & Ithyphalli forma, tum rebus ipsis fœdi atque obscœni. Nec Taurorum feritas hospitibus manus afferentium, nec aræ affusus Spartanorum adolescentum cruor, flagris sese inuicem lacerantium, atque hac vna in re sceleratè magnanimitatis specimen edentium: à quibus dea colitur, eaque virgo. Nam iidem & mollitiem honori habuerunt, & audaciam coluerunt. Iam Pelopis carnificinam, Deorum famè expletam, ac squam & inhumanam hospitalitatem, quo tandem loco pones? Quo item loco horrenda & caliginosa Hecatae spectra, Trophoniique subterraneas imposturas & vaticina, aut Dodonææ querens deliramenta, aut Delphicæ tripodis præstigas, aut fatidicos Castalij fontis latices? quæ omnia hoc vnum vaticinari minimè potuerunt, nimirum fore vt in perpetuum consilerent. Nec Magorum sacrificandi facultas, atque ex fibrarum incisione præsentia: nec Chaldaeorum astrologia & natiuitatum obseruationes nostras eodem cum sideribus motu voluens, cum tamen nec quid ipsimet sint, aut futuri sint, cognoscere queant. Nec Thracum Orgia hæc sunt, à quibus & religionè natam esse aiunt: nec Orphei sacra & mytheria, quem Græci sapientiæ nomine aded suspexerunt, vt lyram ipsi effinxerint fidium pulsibus omnia pertrahentem. Nec Mithræ iustum supplicium aduersus eos, qui huiusmodi sacris initiari sustinent. Nec Ostridis lacerationes (quæ etiam calamitas apud Ægyptios religiosè colitur) nec Isidis infortunia, atque hirci Mendesis ipsis venerabiliores, nec Apidis præsepe, hoc est vituli Memphitarum vœcordiâ ad luxum abutentis. Nec omnes ij honores, quibus Nilum dedecorant, illum inquam fugam parentem, vt ipsi prædicant, spicisque copiosum & locupletem, atque vbertatem cubitis metientem. Mitto enim reptilium ac vilium animalculorum honores, ac profusam obscenitatem, quorum priuatum quidem sua cuique sacra & festa erant: communiter tamen omnia ad horrendam perditamque impietatem tendebant. Aded vt, siquidem omnino eos impietate constringi, atque ad simulacra & artis opera manuūque figmenta prolapsos, à Dei gloria excidere necesse erat, nihil aliud ipsis cordati homines imprecati queant, quam vt talia venerentur, talibusque honoribus prosequantur, vt mercedem, quam decernat, erroris, quemadmodum ait Paulus, huiusmodi veneratione recipiant, non magis ea numina per se ipsos honorantes, quam ipsi per ea dedecore atque infamia affecti, execrabiles quidem illi erroris ergo, verum execrabiliores ob eorum quæ venerantur, atque adorant, vilitatem, ita vt minus quoque sensus habeant, quam ipsa sua numina, tantumque ea stupore ac vœcordia superent, quantum ab iis, quæ adorant, vilitate superantur. Atque his quidem figmentis Gentiles oblectentur, ac demones, à quibus in hanc amentiam impelluntur, Dei nimirum honorem ad se ipsos attrahentibus, atque in fœdas opiniones rerumque, species alios alio modo discindentes. Iam inde ex quo nos per scientiæ lignum minus tempestiuè perceptum vitæ ligno disturbatos velut iam infirmiores populati sunt, imperatricem mentem ab-

Rom. 1.

ripiantes, turbidisque animi motibus fenestram aperientes. nec enim ferre poterant, cum inuidia atque odio aduersus hominem sapienter natura flagrant, vel, vt rectius loquar, propter vitium suam in hunc habitum degenerassent, terrenos superis bonis frui, cum ipsi cœlitus in terram corruissent, nec tantam gloriæ pristinaque ipsorum naturæ mutationem fieri. Hac de causa persecutio aduersus Dei figmentum excitata est, hac de causa Dei imago probro & dedecore affecta. Et quemadmodum præcepto parere recusatimus, ita erroris libertati traditi sumus, quemadmodum porro in errore lapsi sumus, ita vicissim per ea quæ colimus cõtempti, ac pro nihilo habiti sumus. Nec enim hoc solum graue & indignum est, quod cum propter bona opera hoc esse ad opificis laudem & gloriam, Dei que, quantum homini licet, imitationem creati effemus, sedes ac propugnaculum omnium animi affectuum, intestinum hominem miserè depascentium atque consumentium, facti sumus, sed etiam quod deos virtuosiorum patronos effinxerimus: vt peccatum non modò crimine careat, sed præclarum etiam ac diuinum censeatur, ad ea videlicet, quæ pro diis adorantur, defensionis causa confugiens. At verò nobis, quemadmodum beneficio diuino concessum est, vt supersticioso errore fuga relicto, à veritatis parte stemus, ac Deo viuo & vero seruiamus, & supra creaturam assurgamus, omnia quæ temporis primæque motioni subiacent, prætereuntes: ita etiam faciendum est, vt de Deo differens, diuinis pertractemus, atque hinc initium differendi sumamus, vnde exordiri præstat. Hinc autem præstat, vnde Solomon nobis exordidi legem sanxit. Principium sapientiæ, inquit, collige sapientiæ. Quo loco principium sapientiæ timorem vocat. Neque enim ea nobis ratio ineunda est, vt à contemplatione aspicientes in timorem definamus (effrenis enim contemplatio in præcipitia quoque fortasse nos impulerit) verum vt timoris rudimentis imbuti, & purgati, atque, vt hoc verbo vtar, extenuati in altum efferamur. Vbi enim timor est, illic quoque mandatorum obseruatio: vbi autem mandatorum obseruatio, carnis quoque purgatio, quæ nubis cuiusdam instar animæ lumen obscurat, nec diuini radij splendore purè intueri sinit. Porro vbi purgatio, illic illuminatio: illuminatio autem desiderij summa est, iis vtique, qui maximarum rerum, vel potius maximæ rei, atque aded magnitudinem omnem superantis cupiditate flagrant. Quocirca se quisque prius purget necesse est, atque ita demum cum puro colloquium ineat: alioqui verendum, ne nobis idè, quod Israeli accidit vultus Moisaici gloriam non ferenti, ac propterea velamine opus habenti: aut eodem quo Manue modo afficiamur ac dicamus, Petimus, mulier, Deum vidi-mus, cum videlicet Deum sibi videre visus esset: aut Petri in morem Iesum à nauicula submoueamus, vt pote tali aduentu indigni (Petrus autem cum dico, quem virum dico: eum qui in fluctibus iter pedibus fecit) aut oculorum sensu orbemur, quemadmodum Paulo accidit, cum priuquam à persecutionibus expiatus esset, colloquium cum eo quem persequebatur, misississet, vel potius exiguo magni illius lumini splendore perspicuus fuisset: aut denique vt Centurio ille, medicinam ita expectatus, vt tamen laudabili timore perterriti medicum in ædes nostras non admittamus.

Proinde

Proinde ex nobis quoque dicat quispiam, quantum nondum animo purgatur, verum Centurio adhuc est, in multos vitij principatum tenens. ac Cæsari militat, hoc est mundi principi, dominoque eorum, qui hauri voluntantur: Non sum dignus, vt intres sub tectum meum. Cum autem Iesum aspexerit, quamuis spiritali ætate paruulus, vt ille Zachæus, ac super sycomorum cunctus fuerit, mortificatus videlicet extinctisque membris quæ super terram sunt, atque humilitatis corpore superato, tum verò Verbum excipiat, & audiat, Hodie salus huic domui, salutemque accipiat, perfectiorisque fructus ferat, præclarè spargens atque effundens, quæ publicani munere fungens nefariè collegerat. Idem enim verbū & propter naturam suam indignis formidolosum est, & propter benignitatem capti facile, iis quidem certè, qui ad ipsam excipiendum sese præpararint. Quo in genere sunt, qui crasso atque impuro spiritu ex anima profligato, mentemque agnitionis scopis mundata & extornata, nequaquam ociosam ac desidiam eam reliquerunt, ne cum maiori apparatu à sepe malitiæ spiritibus, qui totidem virtutis spiritibus oppositi sunt, rursus occupetur (quod enim difficilius opprimunt, studiosius atque ardentius experit) verum ad vitij fugam virtutis cultum, adiungunt, totum Christum vel certè quàm maximè in animi domicilium admittentes, ne peruersa vis & potentia quicquam vacuum offendens domum rursus impleat, ac nouissima prioribus deteriora fiat, cum propter acriteriam vt hementiorumque incursum, vnde propter ærem rutioni firmiorumque præsidio communitam. Postquam autem anima nostra omni custodia seruata, atque ascensionibus in corde dispositis, nonalibusque in nobis ipsis innouatis, ac denique semine ad iusticiam sparso (quemadmodum & Solomon & Dauid & Hieremias admonent) scientiæ lumen nobis excitauerimus: tum demum mysticam & absconditam Dei sapientiam loquamur, aliusque prædicemus. Interim verò purgemur, ac Verbo prænitentur, vt quàm præclarissimè de nobis ipsis mereamur Dei similitudinem assequentes, Verbumque veniens suscipientes: nec solum suscipientes, verum etiam retinentes, aliisque declarantes. Quoniam autem sermone theatrum repurgauimus, agere iam de festo nihil differamus, & cum piis animis festi que celebrandi studiosis diem hunc sacrum celebremus. Et quoniam Dei memoria præcipuum festi caput est, Deum memoria colamus. Nam nec eorum sonum, qui in altero seculo, in quo latantium omnium habitatio est, festum celebrent, quicquam aliud esse existimo, quam diuina laudis gloriaque prædicatorem ab iis proficiscentem, qui beata illa vitæ Dei beneficio perfruantur. Quod si quid eorum, quæ à nobis aliquando dicta sunt, hæc oratio habitura est, nemini mirum videri debet. Neque enim eadem solum proloquar, sed de hisdem quoque rebus, & quidem lingua & mente, cogitationeque perhorrescens, quoties de Deo sermonem instituo. Quem etiam laudabilem ac beatum affectum vobis inesse optarim. Deum porro eum dico, vno eodemque triplici lumine perstringamini: triplici quidem quantum ad proprietates siue hypostases, si cui hoc verbum magis arripit, siue Personas (neque enim de nominibus odiosa cõntrahione certabimus, quandiu syllabæ ad eandem sententiam

ferent) vno autem quantum ad substantiæ, hoc est diuinitatis rationem. Distinguit enim indistinctum, vt sic loquar, & distinctum cõnectitur. Vnum enim in tribus diuinitas est, & tria vnum, ea inquam, in quibus diuinitas est, vel, vt magis proprie dicam, quæ diuinitas est. Excessus autem ac defectus missos faciamus, nec vnione confusione, nec rursus diuisione seuinctionem efficietes. Aequo enim interuallo à nobis remoueantur, & Sabellij contractio, & Arij diuino, mala ex diametro opposita & impietate paria. Quid enim necesse est Deum vel nefariè coniungere, vel in dispares substantiās scindere? Nobis quippe vnus Deus Pater, ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia, & vnus Spiritus sanctus in quo omnia. In quibus verbis, hæc particular, Ex quo, per quem, & in quo, non naturas secant ac distrahunt (alioqui enim, propositiones istæ nominūque ordines nonquam immutarentur) verum vnus ex inconfusa natura proprietates exprimit. Idque ex eo perspicue cõstat, quod rursus in vnum contrahuntur, si modò quis illud apud eundem Apostolum non neglectum atque oscitanter legat, ex ipso & per ipsum & in ipso omnia, ipsi gloria in secula seculorum. Pater est, & principij expers: neque enim ab vllomanat. Filius filius est, ac non principij expers, ex patre siquidem: quod si temporis principium accipis, principio etiam caret. Neque enim temporum creator temporis libest. Spiritus sanctus verè spiritus est, procedens quidem ex patre, non tamen filiationis modò, vt nec generationis, verum progressionis (licet enim perspicuitatis causa noua nomina fingere.) Neque enim Pater eò ingessit esse dicitur, quia genuit, nec Filius genitus esse dicitur, quia ex ingenito est generatus (quoniam enim modo dicitur) nec Spiritus idcirco vel in Patre vel in Filium migrat, quia processit, ac Deus est, etiam si impiis ac perditis hominibus aliter videatur: proprietates enim mutationem nescit. Quoniam enim modo proprietatis nomē sustinere queat, si motueatur atque mutetur? Qui autem ingenitionem, & generationem deorum idem nomen habentium naturas esse statuunt, iidem, credo, Adamum quoque & Seth (quoniam ille non ex carne, vt pote à Deo effectus, hic autem ab Adamo & Eva procreatus est) diuersos inter se quantum ad naturam esse contendunt. Vnus igitur Deus in tribus, & tria vnum sunt, vt diximus. Quæ cum ita se habeant, immò cum hoc ita se habeat, atque adorationem nequaquam superfluis tantum spiritibus definitam & circumscriptionem esse conueniret, sed & inferos quosdam adoratores esse deceret, vt omnia Dei, cuius omnia sunt, gloria implerentur, eam ob causam honoreretur, diuinæ manus & imaginis honore decoratis. Hunc autem inuidia diaboli, atque acerbo & arturulo peccati gustu à Deo conditore miserè separatim despiciere, à Deo profecto alienum erat. Quid igitur sit, quàmque magnum circa nos mysterium designat? Innouantur natura, Deusque homo efficitur, & qui super cælum cæli ad gloriæ suæ & splendoris Ortorem ascendit, in vilitate & humilitatis nostræ Occasu clarescit, Deusque filius hominis quoque filius & esse & vocari sustinet, non quod erat, immutatus (neque enim mutationem admittit) sed pro singulari suo erga homines amore. id quod non erat assumens, vt qui

R R 4 natura

naturā suā comprehendere non potest, comprehendatur, intermedia carne, quasi velo quodam interiecto nobiscum versans; quandoquidem procreata natura interitusque obnoxia imbecillior est, quam ut puram ipsius diuinitatem ferre queat. Idcirco ea quæ mixtionem nesciebant miscerentur, ac non modò natiuitati Deus, & carni mens, & tempori temporis expertus, & dimensioni id quod nulla mensura circumscribi potest, iungitur: sed virginitati quoque procreatio, & ei quod omni honore præstantius est ignominia, & affectibus id quod affectibus vacat, & corruptibile id quod incorruptibile est & immortale. Quoniam enim ille vitij parens & effector ided se inuictò quodam robore præditum esse existimabat, quia nos diuinitatis spe obiectā tāquam illecebra quadam in fraudem iduxerat, ea de causa ipse quoque prætextu carnis inescatur, ut dum quasi in Adamum impetum facit, in Deum incurrat, atque ita nouus Adamus pristinae salutis atque incolumitati veterem asserat, sententiāque aduersus carnem pronuntiata rescindatur, morte nimirum à carne oppressa atque extincta. Ac Christi quidem natiuitatem congruenti solennitate persecuti sumus, tum ego festi dux atque auspex, tum vos, atque aded cæterus omnis tam terrenus quam celestis. Cum stella cucurrimus, cum Magis adorauimus, cum pastoribus diuinitus, collustrati sumus, cum angelis laude & gloria celebrauimus, cum Simeone vnius complexi, cum Anna confessi sumus, illa, inquam, senio cōfecta & castitate prædita. Atque ei, qui alic no more in propria venit gratia habeatur, quod exterum hominem & peregrinum gloria affectit. Nūc verò & facinus & mysterium aliud sequitur. Animi voluptatem tenere nequeo, diuino furore rapior, propemodum etiam Ioannis instar, faustum nuncium profero, non quidem, ut ille, præcursor, cæterum à solitudine veniens. Christus illuminatur, simul illustremur: Christus baptizatur, simul descendamus, ut simul etiam ascendamus. Nec verò hoc solum spectandum est quod Iesus baptizatur, sed cætera quoque obseruanda sunt, nimirum quis, & à quo, & quando, purus videlicet & à Ioanne, & signorum edendorum principium faciens. Quæ res nobis documento esse debet, adhibendam prius esse purgationem, animique submissionem, nec antè suscipiendam esse concionandi prouinciam, quam ad spiritualis & corporeæ ætatis perfectionem ventum fuerit. Hoc ad eos dictum velim, qui inconsultè ac temerè ad baptismum accedunt, nec ad eum præparantur, ac per animi constitutionem ad virtutis habitum peruectam id agunt, ut redemptio ipsis certa atque incolumis maneat. Quamquā enim præteritarum nozarum condonationem baptismus affert, tum tamen accuratius prouidendum est, ne ad eundem vomitum redeamus. Hoc quoque in eos valeat, qui aduersus mysterij dispensatores insolentius efferuntur, si dignitate quadam præstent. Tertium ad eos spectat, qui iuuenili ætate confidunt, atque ad instruendam doctrinā plebem, aut Ecclesiæ præfecturam amplectendam tempus omnne idoneum esse arbitrantur. Iesus purgatur: & tu purgationem aspernaris? A Ioanne: & tu aduersus prægonem tuam insurgis? Tigessimum annum agens: & tu ante lanuginem senes docēs, aut docere te posse credis, nec ab ætate, nec à moribus fortasse auctoritatem habens? Ac deinde hinc Daniel pro-

Matth. 2.
Luc. 2.

Matth. 2.
Luc. 2.

fertur, ac nonnulli alij iuuenili ætate iudicium munere functi, atque in ore ac lingua exēpla sunt. Quisquis enim iniuste aliquid admittit, facti sui defensionem in promptu habet. At pro Ecclesiæ lege nequaquam censendum est, quod raro accidit: quandoquidem nec hirundo vna ver, nec geometram lineam vna, nec denique nauam vna nauigatio facit. Cæterum baptizatur Ioannes: Iesus accedit, fortasse ut ipsum quoque Baptistam sanctitate afficiat, proculdubio autem ut totum veterem Adamum aquis obruat: ante hos verò & propter hos Iordanem: nimirum, ut spiritus & caro erant, sic etiam per spiritum & aquam initiatus. Baptista non admittit, Iesus contra nititur. Tūc, Ego à te baptizari debeo, inquit lucerna soli, vox Verbo, amicus sponso, maior omnibus ex mulieribus natis omnis creaturæ Primogenito. Is, inquam, qui à materno ventre prius exilierat, ei qui in ventre adoratus fuerat, præcursor & præcursor, ei qui apparuerat atque appariturus erat. Ego à te baptizari necesse habeo. Adde & Pro te. Exploratum enim habebat fore, ut martyrij baptismo ablueretur, aut, ut Petrus, non pedibus solum purgaretur. Et tu venis ad me! Hoc quoque propheticum. Futurum enim norat, ut quemamodum post Herodem Pilatus fureret, ita eum quoque prius vita functum Christum sequeretur. Quid autem Iesus. Sine nunc, hoc enim certo consilio & dispensatione fit. Sciebat nanque paulò post futurum, ut ipse Baptistam baptizaret. Iam quid ventilabrum significat? purgationem. Quid ignis? leuitatis consumptionem & spiritus feruorem. Quid securis? Infanabilis animi etiam post adhibitum sinum excisionem. Quid gladius? Verbi dinini sectionem bonum à malo diuidentem, atque fidelem ab infideli secantem, ac filium & filiam, & nrum aduersus patrem & matrem & socrum excitantem, nouaque & recentia aduersus prisca & vmbatica. Iam quid calceamenti corrigia, quam non soluis, qui Iesum baptizas: tu, inquam, solitudinis alumne, ac nullius cibi homo: tu noue Helia, propheta excellentior, utpote qui ipsum, qui prophetarum vaticiniis prænucciabatur, vidisti: tu inter vetus & nouum testamentum interiecte. Quid, inquam, ea significat? an fortasse peregrinationis & carnis Christi rationem, & cuius ne extrema quidem facile solui atque explicari possunt, non dicam ab iis qui adhuc crassi & carnales sunt atque infantes in Christo, sed ne ab iis quidem qui Spiritus præstantia Ioannem æquant, At etiam Iesus ex aquis ascendit (mundum enim secum in altum effert) ac cælos, quos Adamus & sibi & posteris, quemamodum & flammeo gladio paradysum, clauserat, findi atque aperiri cernit. Ac Spiritus diuinitatis testimonium affert, nimirum ad parem accurrens: & vox cælestis mittitur: illinc enim is erat, cui testimonium dabat. Tum etiam corporeo modo in columbæ forma se conspiciendum præbens, nempe ut corpus honore afficiat: nā hoc quoque deificatione Deus est. Adde, quod multis retrò sacculis columba diluuij sinem nunciare assuevit. Quid si mole ac pondere diuinitatem æstimas, ac propterea Spiritum paruum esse censes, quia in columbæ forma cernitur, homo sordidè atque in maximis rebus minima quæque anxie vrgens, iam tibi regnum quoque cælorum contemnendum ac pro nihilo putandum est, quia sinapis grano comparatur, ac maiestati Iesu præferendus aduersarius, quoniam

quoniam hic quidem mons magnus vocatur, & Leviathan, & rex eorum, quæ in aquis degunt: ille autem agni, & margaritæ, & guttæ, atque id genus nominibus appellatur. Quoniam autem baptizari hoc festum est, ac nostra causa formato & baptizato atque in cruce sublatò non nihil condolefcentem est, æge de variis baptismatum generibus aliquid dicamus, ut hinc purgari disceramus. Baptizauit Moses, verum in aqua, priusque etiam in nube & in mari. Cæterum hoc per figuram agebatur, quemadmodum & Paulo placet. Mare enim aquam, nubes Spiritum, manna panem illum vitæ, potio diuinum poculum adumbrabat. Baptizauit etiam Ioannes, non iam ille quidem Iudaico more (non enim in aqua solum, sed etiam ad penitentiam) nondum tamen prorsus spiritualiter: nec enim addidit, in Spiritu. Baptizatur quoque Iesus, sed in Spiritu. Quod quidem perfectum numerisque omnibus absolucum baptismum reddit. Quoniam autè modo Deus non est (ut obiter illud considerem) per quem tu diuinitatem assequeris? Est & quartum baptismi genus, quod martyrio & sanguine comparatur (quo ipse quoque Christus tinctus est) & quidem ed cæteris augustius, quod nullis postea sordibus contaminatur. Quintum locum tenet lachrymarum baptismus, verum asperior est & laboriosior, quo perfunditur ille, qui per singulas noctes lectum suum ac statum lachrymis lauat, cui ipsa quoque vitij cicatrice ferret, qui lugens & contristatus graditur, qui Manassis resipiscenciam, ac Niniuitarum humilitatem misericordiam à Deo consecuta imitatur, qui publicani verbis in templo vitur, ac supra insolentem & superbum Pharisæum iustificatur, qui denique Chananææ more deprimitur, & misericordiam implorat, ac micæ poscit, hoc est, canis vehementi fame correpti pabulum. Ipse quidem hominem me esse fateor, animal mutabile, fluxuque & fragilis naturæ, atque hunc baptismum libenter amplector, eiusque donatorem adoro, alijque impetrio, ac misericordia misericordiam mihi conciliare nitor. Nam me quoque infirmitate obuolutum esse scio, illudque fore, ut quia mensura mensus fuero, eadem quoque mihi vicissim rependatur. Tu verò quid ais? quam legem asfers, o noue Pharisæ, & nomine duntaxat, non animo & voluntate pure, ac Nouati dogmata cum infirmitate tumido ore nobis crepās? Penitentiam non admittis? Luctibus locum negas? lachrymas nō profundis? Vtinam talem tibi iudicem experiri non contingat. Clementia & facilitate Iesu non moueris, qui infirmitates nostras accepit, & morbos portauit, qui non venit ut iustos vocaret, sed peccatores ad penitentiam, qui misericordiam maualt quam sacrificium, qui septuagies septies peccata condonat? Quam beata esset sublimitas tua, si puritas ea esset, ac non fastus & arrogantia leges supra hominis captum institues, vitæque emendationem salutis desperatione tollens. In eodem enim vitio sunt, tam effrenata atque omni animaduersionis meru soluta lucentia, quam seuua nec vlla clementia temperata condemnatio: illa omnes habenas vitij laxans, hæc vehementiori astrictione p̄focans. Puritatis specimen ede: & tum audaciam tuam mihi probabis. At nunc vereor ne ipse vlcibus scatens istam immedicabilis peccati doctrinam inducas. Quid: ne Dauidem quidem resipiscencem admittis, cui pro-

pheticam quoque gratiam penitentia conferuauit: nec magnum illum Petrum recipis, salutiferæ passionis tempore humani quidpiam perpassum? At Iesus recepit, triplicique percunctatione & confessione triplicem abiurationis culpam sanauit. Quid? ne martyrio quidem perfunctum admittens: nam id quoque tuæ vancordia est. Quid? etiamne illum, qui nefarium scelus Corinthi perpetravit, arcebis? At Paulus charitatem etiam erga eum firmavit, simul atque eum ad meliorem vitæ frugem rediisse perperxit, causamque affert: Ne abundantiori tristitia huiusmodi homo absorbeatur, immodica obiurgatione oppressus atque confectus. An ne iuuenibus quidem viduis propter ætatis lubricum ineundi matrimonij potestatem facies? At Paulus hoc facere minime dubitauit, cuius te scilicet magistrum prosteris, quasi ad quartum celum, aliūque paradysum prouectus fueris, ac verba magis arcana audieris, maiorēque circum Euangelio fueris complexus. At hæc nequaquam post baptismum, inquis. Quo argumento id confirmas? Aut rem ita se habere proba: aut si id nequis, condemnare nos desine. Quid si res dubia est, vincat humanitas & clementia. At Nouatus, inquis. persecutionis tempore lapsos non recepit: quid hoc? si quidem illi nō resipiscerent, optima ratione eos repulit (nā ne ipse quidem eos recipio, qui vel nullo modo vel non satis deprimuntur, nec perpetrato crimini parem vitæ emendationem asserunt, cumque recipio, congruentem ipsis locum assigno) sin autem squallentes & lachrymis confectos admittere noluit, haud quaquam illius exemplum mihi imitandum proponam. Quid autem Nouati in humanitatem atque importunitatem pro lege habeam, qui auaritiam, hoc est, alterum idololatriæ genus non repressit, stuprum autem ita sæuè acerbèque condemnauit, quasi carnis ipse & corporis expertus esset. Quid dici tis? An vos his verbis permouemus? agedum à nobis, hoc est, ab hominum partibus state, Dominum vna concelebremus. Ne quis vestrum, quamlibet virtute sua fretus, ed audacia prorumpat, ut dicat, Noli me tangere. Purus enim sum, & quis mihi par? facite ut nos quoque in splendore vestri partem veniamus. At non flectimus? lachrymas pro vobis fundemus. Atque hi quidem nostrā, si velint, atque aded Christi via, sin minus sua insistant. In altero æuo igni fortasse baptizabuntur: qui postremus est baptismus, nec solum acerbior, sed & diuturnior, qui crassam materiam instar fecni depascitur, vitæque omnis leuitatem absomit. Nos autem hodie Christi baptismum honore complectamur, ac festum honestè celebremus, non ventris deliciis operam dantes, sed spiritualiter nos ipsos oblectantes. Quoniam autem modo voluptati indulgebimus? Lauamini, mundi estote. Si peccato rubri estis, nec prorsus sanguinei, quasi nix dealbimini: si autem coccinei ac perfecti viri sanguinū, etiam vsque ad lanæ candorem peruenite. Cæterum omnino purgemini. Nulla enim re Deus perinde delectatur, ut hominis, propter quem omnis doctrina atque omnia mysteria concessa sunt, resipiscencia & salute. Sic fiet, ut sicut luminaria in mundo, ita vos cæteris hominibus vis quædam vitalis sitis, ac velut lumina perfecta magno illi luminari astantes, celesti quoque luminum gestationi intiemini, putris nimirum & clarius à Trinitate lustrati,

Purgatorius
igni.

lustrati, cuius nunc radium vnum ex vna diuinitate manantem minus plenè accepistis, in Christo Iesu domino nostro, cui gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

S. HIERONYMI PRESBYTERI eiusdem Euang. expositio.

Cuius ergo natus esset, &c. Vidimus enim stellam eius in oriente. Ad confusionem Iudæorum vt natiuitatem Christi à gentibus discerent, oritur in oriente stella: quam futuram Balaam, cuius successores erant vaticinio nouerāt. Lege Numerorum librū. Deferuntur autem Magi stellæ indicio in Iudæam, vt sacerdotes à Magis interrogati, vbi Christus nasceretur, inexcusabiles fierent de aduentu eius. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudææ &c. Librariorū hic error est: putamus enim ab euangelista primum editum, sicut in ipso Hebraico legimus, Iudæ, non Iudææ. Quæ est enim aliarum gentium Bethlehem, vt ad distinctionem eius hic, Iudææ poneretur? Iudææ autē idcirco scribitur: quia est & alia Bethlehem in Galilæa. Lege librum Iesu filij Naue. Depique & in ipso testimonio quod de Michæ prophetia sumptum est, ita habetur: Et tu Bethlehem terra Iuda. Et apertis thesauris suis obtulerunt ei munera: aurum thus & myrrham. Pulcherrime munerum sacramenta Inuenit presbyter vno versiculo comprehendit, Thus, aurum, myrrham regique hominiquè deoquè: Dona ferunt. Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, &c. Qui munera obtulerant domino, consequenter responsum accipiunt. Responsum autem, quod Græce dicitur *χρηματισθησθε*, non per angelum fit, sed per ipsum dominum, vt meritum Ioseph privilegium demonstraretur. Reuertuntur autem per aliam viam, quia infidelitati miscendi non erant Iudæorum.

S. IO. CHRYSOSTOM. EPISCOPI Constantin. in superius Euang. Homil. 1.

Cuius autem natus esset Iesus in Bethlehem Iuda, in diebus Heradis regis, &c. Multa nobis opus est vigilantia, multa prece, vt presentis difficultatem loci possimus absoluere: & qui nam isti sunt Magi, & vnde venerint: & quonam modo, quòve suadente, discesserint: quænam etiam illa fuerit stella, quæ Magos ad Christum vsque perduxerit. Quinimo, si placet, ea primum proferamus in medium, quæ de hoc loco disputant veritatis inimici. Si quidem tantum amentie illis diabolus inspirat, vt hinc quoque se contra virtutis rationem opinentur armati. Quidnam ergo proponunt? Ecce, inquit, etiam Iesu nato sydus apparuit: quod certè grande documentum est, certissimam astronomiæ esse rationem. Porro id apertè falsum conuincitur. Si enim secundum legem est natus astrorum: quomodo astronomiam soluit, fatumque destruxit, ac totum omnino exclusit errorem, omnemque vanissimam artis huius obruit officinam? Quonam etiam pacto Magi ex stella illa Iudæorum Regem illum esse didicerunt, cum certè non istius regni ille rex esset, sicut etiam Pilato ipse re-

spondit. Regnum, inquit meum non est de hoc mundo? Nihil quippe tale monstrauit, quale mundi huius reges habere conspicimus. Neque enim hastatas ille, atque clypeatas ostendit militū cateruas, non equos regalibus phaleris insignes, non currus auro, ostroque fulgentes. Non enim istū, non alium quempiam simile circa se habuit ornatum: sed vilem hanc profus vitam egit, ac pauperem: duodecim tantūmodo homines, eosque despicabiles secum trahendo. Sed & si regem illū esse Magi nouerant, cuius rei tamen gratia ad eum venirent? Neque enim istud ad astrologiæ spectat artem, vt eos, qui nascuntur, cognoscat stellis: sed vt è regione de hora, puncto uel nascentum, ea, quæ illis sunt euentura, prædicat. Isti verò neque patienti adstiterant matri, neque tempus, quo rex noster natus esset, agnouerant, vt hinc videantur præcendi futura sumpsisse principium: sed è contrariò, cum multum ante tempus in regione sua stellam apparere vidissent, venerunt ad eum, qui erat natus, videndum. Quod quidem ipsam, quantum ad rationem spectat humanam, multò esse inconsequentiū comprobatur, quàm id, quod paulò antè præmissum est. Quænam enim Magos ratio commouit? Quænam etiam spes impulit præmiorum, vt ad regem adorandum venirent, tam vasto præsertim à se terratum spatio separatum? Quòd & si super ipsos regnatus fuisset, nec sic quidem haberet peregrinatio tam longa rationem. Nam, si in regali fuisset aula natus, ac patre regnante: consequenter fortè quis diceret istos in honorem patris puerum adorare voluisse, & hoc sibi ad cõciliandum regis animum suffragium comparasse: nunc verò cum illum nec suum regem sperent futurum, sed gentis alienæ, magnoque spatio ab illorum regione diuisæ, neque patrem eius regem esse videant: qua ratione tanti iter laboris arripunt, & adorant paruulum in matris gremio pauperis collocatum, & offerunt munera, maximo certè cum periculo ista facientes? Audiens enim hæc ab eis Herodes pariterque populus, turbatus est. Verùm hæc, inquis, minime præsciebant. At omni profus ratione nuda hæc probatur obiectio. Nam & si valde insipientes fuissent, istud tamen nequaquam ignorare potuissent, quòd ingressi urbem, in qua rex alter habitaret, talia prædicando, aliumque illius populi Regem esse demonstrando, non mille contra se gladios commouerent. Cur ergo etiam adorarunt pannis adhuc infantie colligatum? Nam, si virilis iam fuisset ætatis, dicere quis fortè potuisset, quia aliquod ab eo auxilium præstolantes, in apertum se periculum tradidissent. Quod tamen ipsum extremæ omnino fuisset demeritæ, vt Perses aliquis, ac Barbarus, nullumque habens cum Iudæorum gente consortium, vellet à domo sua, patriæque discedere, relinquere etiam famulos, amicos, propinquos, regnoque se alterius subiugare. Si verò id stultum fuisset, multoquè id, quod sequitur, esse stultius comprobatur. Quid verò istud est? quòd scilicet tam longi spatia itineris ementi, cum adorassent puerum, multoque aduersum se excitassent tumultus, continuò sunt reuersi. Quæ verò etiam regni vidisse feruntur insignia? Humile profecto tugurium, squalidumque præsepium, & paruulum pannis vilibus inuolutum. Cur verò ipsa obtulere munera? quòve de causa? Puta sive lex erat, aut mos aliquis, vt vbi cumque terrarum Regibus natis huius retribueretur deuotionis

deuotionis obsequium: & isti totum profus circumuectis orbem, eos, quos scirent ex vilibus, atque pauperibus reges futuros, suppliciter adorarent, & hoc antequam illi solium regale conscenderent? Sed omnino nullus id dixerit. Cuius ergo illum adorauerunt rationis intuitu? Sed & si de presentibus aliquid beneficiis cogitabant, quid tandem remunerationis à paruulo, & matre inopi sperare potuerunt? An, vt in posterum sibi apud regem gratiam collocarent? Et vnde scire illi poterant, quia ille non obliuisceretur tam properatæ adorationis iam maturus in regno, qui in ipsis adhuc fuisset incunabulis adoratus? Quòd si illum crederent à matre admonendum, illi tamen supplicio essent quàm præmio digniores, qui eum in tam apertum periculum non tam adorando, quam proferendo tradiderant. Hinc siquidem Herodes profecto turbatus omni puerum cura quærebat, omni que eum interimere cupiditate properabat. Ita enim se res habet, vt vbi quispiam, regnante alio, alterum regem dixerit futurum, mille eum periculis exponat, atque in apertum tradat interitum. Vidène quanta hic absurda nascantur, si iuxta humanam consequentiam, morèque communem hæc esse intelligenda credamus? Nec tamen ista solū, sed plura etiam alia proferre possumus, maiorem habentia questionem, quàm ista, quæ diximus. Sed, ne obsecris obscura neccentes, fastidium vobis, laborè que faciamus: agè iam ad ea, quæ proposita sunt, explananda veniamus, ab ipsa sumentes stella absolutionis exordium. Cùm enim didicerimus, quænam sit illa stella, vel qualis: & vtrum vna de multis, an profus noua, & ab aliis discreta syderibus, & vtrum naturaliter stella videatur: cùm, inquit, didicerimus ista, facillè sciemus & reliqua. Vnde ergo manifestius poterit ista cognosci? De ipsa profecto Euangelicæ lectionis historia. Quod enim non vna fuerit hæc stella de pluribus, imò (vt ego arbitror) nec stella omnino, sed quædam inuisibilis virtus in specie syderis figurata, ab ipso primū itinere monstratur. Non est enim stella, omnino non est, quæ per hæc cæli plagam cursum tenere doceatur: sed sicut dixeris Solem sine dixeris lunam, astraque cætera, ab Oriente ferri omnia in Occidentem videmus. Hæc verò à Septentrione in Meridiem stella veniebat. Sic enim secundum locorum situm Palæstina spectabat ad Persidem. Secundò verò etiam de tempore istud probari possibile est. Neque enim in nocte cernitur, sed lucente profus die, ac Sole fulgète. Quam lucendi vim nō modò stella nulla, sed nec ipsa quidem luna sortita est: quæ licet multò clarius omnibus coruscet astris, continuò tamen ortu Solis absconditur: & quæ prius illustrabat omnia, sub multò clariore sydere vix ipsa conspicitur. Hæc verò stella ipsos etiam Solis radios proprio quodam, præcipuoque fulgore superabat, clarius illis profecto apparet, atque in tanto eorum lumine magis ipsa resplendens. Tertio autem ab ipsa interpolatione lucendi, Stellæ huius nouitas indicatur. Nunc enim occultabatur omnino, nunc toto profus fulgore radiabat. Nam vique ad Palæstinam venientibus Magis, quasi dux itineris semper apparuit: quum verò Hierosolymam introissent, sese rursus abscondit. Deinde, quum Herodi causam itineris indicassent, eoque relicto, ad puerum pergerent adorandum, iterum se illis eadem stella monstrauit. Hoc autem non agit motus syderis,

sed virtus quædam plena rationis. Neque enim quempiam illa tunc stella cursum tenebat; sed, quum eos videret pergere, etiam ipsa pergebat: quum verò eos stare conspexerat, stabat ad voluntatem profus viantium, & vilitatem cuncta dispensans: sicut etiā illa quondam in eremo nubis columna pro opportunitate rerum nunc stabat loco, nunc progrediens mouebat exercitū. Quarto etiam ab ipso demonstrationis modo, facillè illud, lucidè que perspicitur. Non enim in excelso constituta cæli, eum, qui inquirebatur à Magis, ostendit locum, neque enim sic discere illi aliquando potuissent: sed descendens, & inferiorem aëris partem tenens, istud effecit. Nostis enim, quia tam exiguum, & humilem locum, ac breue tugurium, quod (vt ita dixerim) corpusculum illud paruuli continebat, nequiuert de cælo stella monstrare. Neque enim tantam illius breuitatem loci, tam inestimabilis altitudo designare potuisset, quod certè perfacillè à lunari potest orbe cognosci. Luna enim cùm tam multis sit sublimius clara syderibus, in tam grandis latitudinem diffusa terræ, cunctis mundi habitatoribus creditur esse vicina. Quemadmodum igitur stella tam exiguum locum tugurij scilicet, atque præsepis, ostendit: nisi sublime illud relinquens ad inferiora venisset, superque ipsum ferè caput pueri constitisset: quod etiam Euangelista significans: Ecce, inquit, stella, quam videram in Oriente, præcedebat eos, vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. Nempe consideras quantis ex rebus Euangelista doceat, quia non sit hæc stella de cæteris, neque secundum consequentiam astrologiæ puerum ostendat astrologis. Cur igitur apparuit? Vt videlicet infidelitatem Iudæorum magis magisque conuinceret, & ingratis omnem profus aditū excusationis obstrueret. Quia enim Christus adueniens veteri testamento erat finem daturus, vniuersum verò mundum ad se vocaturus adorandum: qui vti que mari, terræque esset colendus, ab ipsis statim initiis natiuitatis ostiū gentibus referat, & sic quoque domesticos cultores suos erudit, dum inuitat alienos. Qui enim audientes prophetas, qui aduertum eius sæpè promiserant, parum attentè eorū verba pensabant, à longinquis regionibus venire fecit & Barbaros, qui ab illis inquirerent regē, vt Persico primū sermone discerent quæ prophetis nuntiantibus, discere noluerunt: vt, si bonæ fuerint voluntatis, maxima iuuentur occasione credendi: si verò contra manifesta contenderint, omni profus excusatione priuentur. Etenim non suscipientes Christum post tantorum de illo testimonia prophetarum: quo tandem impietatem suam obducere colore potuissent, quando vidissent Magos vnius apparitione stellæ, & inquisisse Christum & inuentum suppliciter adorasse: Quod igitur de Niniuitis fecit Deus, mittens ad eos Ionam: quod in Samari-tana, atque Chananæa, hoc etiam fecit in Magis, & idcirco dicebat, viri Niniuitæ, regina Austri surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quoniam illi quidem minoribus crediderunt, isti verò nec maximis. Et qua, inquis, ratione Magos per stellam duci ad Christum, & quonam modo? Oportuit prophetas mitti potius: sed nequaquam Magi credidissent prophetis, Aut voce aliqua desuper insonare. Nec hanc quidem tantopere curassent. Aut angelum mittere, verum hunc quoque forsitan præterissent. Propterea igitur

Iona. 3.

Math. 12.
Luc. 11.

igitur omnia huiusmodi derelinquens, per ea illos vocat, quæ familiaria eis consuetudo faciebat, mira quidem dispensatione pietatis ad hominum condescendens salutem. Ingens itaque Magis, & clarum ostendit astrum, quodque plurimum ab iis, quæ spectamus syderibus discreparet, ut eis de magnitudine, & de pulchritudine syderis, nec non etiam de ipsa nouitate cursus admirationem moueret. Hæc itaque Paulus imitando, ab ara occasione sumpta cum gentibus disserit, ex domesticis in medium proferens testimonia poetis: Iudæis aliquandiu Christum absque interdicto circuncisionis annunciat, & adhuc sub lege viuentibus à sacrificiis sumit initia doctrinæ. Quia enim vnusquisque consuetudinis suæ amicitia ligatur, & Deus, & missi ab ipso ad totius orbis salutem magistris, de ipso cuiusque more gentis materias sibi assumunt dicendi. Ne igitur opineris indignum, quod Magi per stellam vocantur. Hoc enim modo, omnisque ceremonias, omnesque ritus, & sacrificia, atque purificationes, & neomenias, & arcæ templumque ipsum reprobabis. Siquidem hæc omnia originem à gentium ruditate traxerunt. Sed Deus ob deceptorum salutem per ea ipsa se colipassus est, per quæ illi demones ante coluerant, aliquandiu illa in melius inflectens, ut eos paulatim, & à consuetudine sua reduceret, & ad philosophiam perduceret altiore. Hunc igitur ipsum dispensationis suæ more seruauit in Magis, quos per stellæ apparitionem vocauit, vnde eos inde efficeret celsiores. Denique quos vocauerat, & ad præsepe ipsum, stella præeunte, deduxerat, eis non iam per stellam, sed per angelum loquitur, ita eos gradatim ad meliora perducit. Hoc etiam Afcalonitis, hoc legitur fecisse Gazensibus, horumque finitimis. Etenim istæ quinque tunc vrbes, postquam lethali plaga, arca ad se veniente, percussæ sunt, nullamque ex tantis malis liberationem poterant inuenire, vocatis Magis: & populi multitudine congregata, quemadmodum illa Dei placari posset ira, quærebant, tunc eorum respondere vates, ut iuuenas indomitas adhuc, primiparas ad plaustrum iungerent, quo arca veheretur, nulloque eas regente, quod vellent ire, permitterent: sic apparitum esse dicentes, vtrum à Deo plaga illa venisset, an communi quodam casu, atque agritudine deperissent. Si, inquit, iugum superba certuice contriuerint, atque mugientes ad vitulos recurrerint, casu id factum esse manifestum est: si vero directo itinere contenderint, & neque ad mugitum tentauerint redire vitulorum, neque in aliam regionem ignotæ viæ errore detorserint, liquidò patebit Dei manu has vrbes fuisse percussas. Quoniam igitur vatibus ista dicentibus, illarum tunc regionum populi crediderunt, eorumque implere præceptum, Deus quoque condescensione solita, diuinorum sententiam comprobauit, nec maiestate sua putauit indignum, in effectum operis prophanorum dicta perducere, idque agere, ut illi fideliter viderentur ista fuisse. Ad maiorem siquidem Dei gloriam pertinebat, si virtus eius etiam inimicorum testimonio pauderetur, & si ipsi quoque gentilitatis magistris consonam ferrent de veri Dei potestate sententiam. Multaque præterea horum similia in Iudæorum dispensationibus inuenimus. Nam in pythonissa quoque hunc tenuit dispensationis tenorem: quod vos iam ipsi iuxta prædictam regu-

Nō est admodum recepta hæc sententia, ritus veteris legis fuisse à Deo tantum per indulgentiā institutos.

1. Reg. 6.

2. Reg. 4.

2. Reg. 18.

lam potestis absolueret. Occasione igitur stellæ hæc à nobis dicta esse sufficiat, de qua vos dicere iam plura poteritis. Da enim, inquit, sapienti occasionem, & sapientior erit. Tempus verò est, ut ad principium eorum, quæ sunt lecta redeamus. *Quum autem natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ, in diebus Herodis regis.* Et Magi quidem stellam præluentem sequuti sunt: Iudæi autem nec prophetis quidem insonantibus crediderunt. Quanta verò ratione & locum designat, & tempus: dicendo, *in Bethlehem Iudæ: in diebus Herodis regis.* Qua verò de causa addidit dignitatem? Quam certè idcirco signauit, quoniam erat & alius Herodes, qui interfecit Ioannem: sed ille tetrachæ honorem habuit, hic regis. Et locum ponit & tēpus, ut nobis in memoriam reuocet antiquas prophetias: quarum vnam Hieremias, alteram Micheas aliquando prædixit. *Et tu, inquit, Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iudæ.* Aliam verò patriarcha Iacob, qui nobis olim tempus ipsum diligenter expressit, & aduentus Christi signum euidentem posuit, dicendo: Non deficiet princeps ex Iudæ, nec dux de femoribus eius, donec veniat, cui reposita sunt: & ipse erit expectatio gentium. Sed & illud quoque inquisitione dignum puto: vnde ad hunc illi potuerunt intellectum venire, & quis eos in hoc suscitasse credatur. Non enim mihi solius hoc esse stelle videtur, verum etiam Dei, per quem illorum ad hoc anima commota est. Qui tale etiam aliquid in Cyro legitur rege fecisse, præparans eum, ut Iudæorum populam à iugo captiuitatis absolueret: non tamen sic istud operando, ut liberarbitrij iura perfingeret. Siquidem etiā, quum Paulum vocauit de cælo, non suam tantummodo gratiam, sed etiam illius fecit obedientiam reluctance. Et quæ, inquit, non hoc magis omnibus reuelauit? Quia scilicet non omnes fuerant credituri. Erant quippe isti cunctis, qui in illa versabantur arte, ad fidem paratiores. Nam & quum plurimæ aliæ gentes perirent, ad solos tamen Niniuas propheta directus est: & duo latrones iuxta dominum propenderunt, sed vnus tantum electus est in salutem. Considera igitur horum, & admirare virtutem, non modò quia tam longi itineris subire laborè, sed etiam, quia tam simpliciter, ac liberè egere cum rege. Etenim, ne subdole missi ab aliquo putarentur, & ducem sui itineris produnt, & longinquitatem regionis fatentur, & fiduciam mentis ostendunt. *Venimus, inquit, adorare eum.* Et neque tumultum populi, atque clamorem, neque potestatem reformidant tyranni: vnde mihi videntur isti etiam in regione propria facti esse postea ciuium suorum magistris. Qui enim hic nequaquam ista dicere timuerunt, multò hæc ipsa liberius patriæ suæ hominibus prædicarunt: quippe præter stellæ indicium habebant & angeli responsum, & Prophetæ testimonium. *Audiens, inquit, Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illa.* Herodes quippe consequenter, utpote Rex, & sibi pariter, & liberis formidans. Hierosolyma verò quam tandem habuit causam timoris, quum certè illum audierit esse, quem saluatorem eius atque beneficium, & liberatorem prophetæ postò ante prædixerant? Quanam igitur ratione Iudæi turbati sunt? De ipsa nimium prauitate sententiæ, qua pius auerfabatur dominum beneficia conferentem: & tam gloriosæ, quam consequuti fuerant ab eo, libertati, præferabant

Proph. 9.

Matth. 2.

Mich. 5.

Genes. 49.

1. Par. 16. 9.

1. Esdr. 1.

2. Esdr. 3.

Vides quæ gratia & liberij arbitrij continentur.

2. Esdr. 3.

Mat. 22.

Mat. 4.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

ferabant miserabilem illam, quam in Ægypto sustinerant seruitutem. Tu verò diligentiam confidera prophetalem. Nam hoc quoque ipsum olim propheta prædixerat: & cupient, si nati sint, esse igne combusti: Quoniam puer natus est nobis, & filius natus est nobis. Quamquam enim turbati, nequaquam tamen student videre, quod factum est, neque ad adorandum euntes Magos sequuntur, neque in tanta re, tamque mirabili aliquid curiositatis ostēdunt: ita erant contentiosi pariter, ac desides, atque omnibus duriores. Oportuerat nanque eos continuo sentire, quantum sibi esset additum dignitatis, de tanti scilicet natiuitate regis, qui Perfarum ad se regem ortu suo triumphate traxisset, & sub quo omnes populos possent legibus subiugare, ut pote rebus in prosperiora surgentibus, & regno tam clarè ab ipso regis sui fulgente principio. Qui tamen nec sic quidem in meliora mutantur, quum paulò ante captiuitate fuissent Persica liberati. Erat enim omnino conficiens, ut si nihil de occultioribus, alio tribusq; didicissent, sclicitatem tamen suam ex ipsa præsentium nouitate perdidissent, meritoque dicent: Si iam regem nostrum Persæ natum tantummodo contremiscunt, quantò eum magis poterunt rimere firmatum, eiusque imperiis obedire? Erunt ergo profectò nostra omnium regnis gētium clariora: sed nihil prorsus huiusmodi desides animos suscitauit. Tantus siquidem illos torpor obfederat, tantus etiam illos postea languor inuaserat, quod vtrumque vitium procul à nobis debemus accere. Oportet enim eum, qui aduersus ista depugnat, ipso igne potiore in se feruorem mentis accendere. Vnde etiam dominus ait; Ignem veni mittere in terram: & quid volo nisi ut accendatur? Propterea sanctus spiritus in specie ignis apparuit. Verum nos cinere frigidiores, & mortuis insensibiliores facti sumus: & quidem quum ipsum Paulum beatum super cælum caeli volitaret videamus, ipsoque igni ardentius transcendentem cuncta, & cuncta superantem, inferna scilicet, ac superna, & tam præsentia quam futura. Quod si supra te est illud exemplum, quantum iam hic sermo torporis est (quid enim te amplius habuit Paulus, quia tibi illum impossibile credis imitari?) tamen ne aliquid contentiosius afferre videamur, prætereuntes Paulum, eos saltem, qui primi in Christum crediderant, consideremus. Qui certè & pecunias, & possessiones pariter, & curas, atque onera vitæ huius reliquerunt, seque totos tradiderunt Deo, cunctis prorsus diebus, ac noctibus ipsius adhærendo sermone. Hæc est enim spiritualis natura flammæ, ut nullam secum carnalium voluptatum ardere patiat, sed in alium nos amorem semper accendat. Et idcirco talium rerum cupidus, etiam si cuncta, quæ possidet, cogatur impendere, si deridere gloriam, si exhorre delicias, si ipsam postremò odisse vitam, quum ingenti omnia facilitate perficiet. Etenim præcipuus quidem illius ignis ardor, quum alicuius mentem fuerit ingressus, totum inde torporem, ignauitatemque depellit: & eum, cuius semel pectus inuaserit, omni prorsus alite præstat esse leniorem. Iamque iste talis est, quæ videtur cuncta despiciens, in compunctione continua perseverat, largo assidue fluens fonte lachrymarum, multamque hinc capiens voluptatem. Nihil quippe ita conglutinat Deo, ut illæ lachrymæ, quas & peccati dolor, &

amor virtutum effundit. Qui enim talis vitæ consecrat tenorem, etiam si in medio vrbis videatur habitare, quasi in eremi tamen vastitate requiescit, & inter solitudines montium, & secreta conuallium. Nullo enim tumultu rerum, strepituque concutitur: nihil de præsentium auocatione conspiciens, neque vllam facietatem de huiusmodi luctu lacrymisque percipiens, siue propria peccata, siue etiam lamentetur aliena. Et idcirco Christus hos præ cæteris pronuntiauit beatos. Beati, inquit, qui lugēt. Et quemadmodum (inquit) Paulus ait; Gaudere in domino semper? Dixit hoc quidem ille, confiteor: sed eam proculdubio, quæ ex his nascitur lachrymis, significans voluptatem. Sicut enim mundi gaudium tristitiæ confortio copulatur: ita etiam secundum dominum lachrymæ iugem pariunt, certamque lætitiā. Sic etiam illa in euāgelio meretrix, virgines quoque ipsas honestate superauit, & incredibilis in Christum amoris igne succensa, & à maximis sordibus peccatorum largissimo lachrymarum fonte purgata. Quia enim perfecte incaluerat penitendo, bacchari (ut ita dixerim) cepit desiderio exagitata Christi. Siquidem continuo & crines resoluit, & sanctos pedes vberibus diluens lachrymis, ac propriis extergens capillis, pretioso rigauit unguento. Et hæc quidem extrinsecus cuncta faciebat, ea verò, quæ in secreto mentis agitabat, multò his erant ignitiora, multòque maiora, quæ tantummodo Deus ipse cernebat. Et idcirco omnis hoc audiens congaudet illi, ac de eius virtute lætatur, ab omnique illam crimine decernit alienam. Si igitur nos maligni hanc de illius ferimus conuersione sententiam, intellige quanta iam benigni Dei liberalitate potiatur, quantorumque etiam ante illum diem remunerationis ex ipsa penitentia fructum sibi congregauit bonorū. Sicut enim post vehementes imbres, mundus aër, ac purus efficitur: ita etiam lachrymarum pluuies serenitas mentis sequitur, atque tranquillitas, omnisque illa de peccatorum tenebris offusa caligo dissoluitur. Et sicut ex aqua, & spiritu, sic rursus ex lachrymis, & confessione purgamur, modò ne ad ostentationem istud, & laudem faciamus. Illa siquidè, quæ huiusmodi deslet intuitu, magis etiam culpa digna est, quam quæ corporalis studio pulchritudinis coloratur fucis, sibiòque depingitur. Illas (inquam) ego requiro lachrymas, quæ non ostentationi proficiunt, sed compunctioni, quæ sudantur occultè, quæque ex illo dolore profluunt, quæ intra conscientie thesaurum, & pectoris arcana celantur, quæ per affictas genas nullo hominum teste voluntur, quæ summo in silentio, & quiete desiliunt, quæ ex intimo cordis ebulliunt, quæ ex tribulatione, & dolore nascuntur, quæque solius Dei oculis offeruntur. Quales certè illæ erant Anna aliquando lachrymæ, de qua dicitur; Labia eius mouebantur, vox autem eius audiebatur. Solæ quidem lacrymæ emittebant ad dominum vocem omni buccina clariorem: & idcirco sterilitatem eius in fecunditatem mutarunt, & quasi è duro quodam saxo, agrum fertilem reddiderunt. Si ergo tu quoque eiusmodi lachrymas fundas, etiam domini tui efficiaris imitator. Nam & ipse fleuit, & quum Lazarum suscitauit, & quum ad expugnandam respiceret ciuitatem. Sed etiam tunc profectò, quum de Iudæa prodicione simul, ac perditione turbatus est. Itaque fleuentem quidem

Matth. 5. 2. Cor. 13. Phil. 3. & 4.

Luc. 7.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

1. Reg. 1.

Act. 20.

Ge. 17. & 18 Galat. 9.

Matt. 10. Luc. 19.

1. Cor. 4.

Rom. 10.

1. Cor. 11.

Luc. 6.

dem illum frequenter inuenias, nunquam verò tidentem, sed nec leniter saltè subridendo gaudentē. Nullus enim hoc Euangelista memorauit. Nam quòd & Paulus fleuerit quidem, & per triennium noctibus id fecerit, ac diebus, & alij de illo, & ipse de seipso testatur. Quòd verò riserit, neque ipse vquam, neque de eo quispiam alius ostendit. Sed nec vllus sanctorum, vel de alio quopiam, tale quid aliquando significasse narratur. De sola sanè Sara legimus hoc dictum, sed illicò Dei voce correpta est, & de filio Noè, sed propter illum risum seruus factus est ex libero. Et hæc dico non vt risum profus abscindam, sed vt dissolutionem penitus extinguam. Cuius etenim rei gratia in cachinnum solueris, & desuis, qui tantorum tibi spontè factus es causa mœrorum? ante tribunal Christi illud staturus terribile, & summa cū examinatione rationem pro cunctis actibus redditurus, quum vtique non de iis solum iudicandi simus, quæ voluntate, atque proposito, sed etiam quæ coacti aliquando committimus. Qui enim, inquit, negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo. Et certè plerumquè contigit, vt extorqueatur alieni negatio Dei, sed tamen non effugit ista supplicium. Nam pro hac quoque pœnas luemus. Nec de iis tantummodo puniendi sumus, quæ sciendo peccamus, verum etiam pro illis, quæ ignorando committimus. Nihil, inquit, Apostolus, mihi confectus sum, sed non in hoc iustificatus sum. Et hoc dixit ille, qui conscientiam suam iugiter ponderabat, quique maxima scientia luce resulgebat. Testimonium, inquit, illis perhibeo, quia æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. Veruntamen hoc eis ad purgationem omnino non sufficit. Sed & Corinthiis scribens; Timeo, inquit, ne, sicut serpens Euam seduxit astutia sua: ita corrumpanitur sensus vestri, & excidant à simplicitate, quæ est in Christo Iesu. Pro tantis igitur peccatis pœnas daturus, securus tui sedes, miserabili risu, lugèdusq; facietis te simul, aliosq; disperdens; & de sola deliciarum voluptate sollicitus, bona æterna contemnens. Si ergo, inquit, ista non fecero, sed ad luctum fuero, lacrymæque conuersus, quem tandem fructum capessam? Profectò maximum, & omnino tantum, quantum sermo explicare non sufficit. In secularibus enim iudiciis, quantumlibet post acceptam sententiam lamententis, & lugeas, non tamen effugies flendo supplicium: hinc verò, si toto corde ingemueris ad Deum, soluisi repente sententiam, veniamq; meruisti. Idcirco multa nobis de luctu loquitur Christus, & beatificando lugètes, & miserando ridentes. Non enim in vnū propterea sepius conuenimus, vt indecentibus cachinnis resoluamur: sed vt gemanus potius, & regnum ex hoc gemitu hæreditemus futurum. Nā tu quidè si cōspectui terreni regis assistas, nec subridere profus andebis: ipsum verò angelorū Dominū habens vbique præsentem, non ei cum tremore assistis, maximaq; reuerentia: sed etiam illo & irascente tu rides, nec vides quod amplius hinc eum commoueas, quam peccando commouetas. Neque enim ita peccantes aueratur Deus, quam eos, qui post peccata securi sunt. Et tamen inueniuntur quidam tam insensibiles profus, ac ferrei, vt post hæc etiam dicat, mihi verò vinam haud vnquam flere contingat, sed præstet mihi potius à Deo ludere omni tempore, & ridere. Quidnam, obsecro, tali

inueniatur mente puerilius? Non enim Deus dat ludere, sed diabolus. Audi igitur quid passi fuerint aliquando ludentes. Sedit, inquit, populus mādūcare, & bibere, & surrexerunt ludere. Tales erant quondam in Sodomis, tales etiam tempore fuere diluuij. Nā & de illis dominus ait, Quoniam superbia, & fatuitate panum, & diuitiis affluēbant. Illi quoque, qui Noè tempore, quum per tot annos fabricari arcam viderent, fugiebant omnem compunctionis dolorem, malè blandæ tantum letitiæ feruiebāt, nihil omnino erant protudi futurorum: & propterea subita omnes illos merfit pœna diluuij, factumq; est totius orbis commune naufragiū. Noli igitur hæc à Deo posse, quæ accipis à diabolo. Dei siquidem est, humiliatā dare animā, trēmientem, præstant, pudicam, pœnitentē, atque compunctam. Hæc enim sunt Dei munera: quia & nos talibus potissimum indigemus. Imminet nanque nobis grande certamē, & aduersus inuisibiles lucta virtutes, aduersus spiritualia nequitia, & contrahimus mundi principatus, & potestates pugnandum est: ac studendum, & semper optandum, vt feram illum superemus exercitum. Quòd si redeamus, atque ludamus, iugem desidiā confoientes, facillimè ante pugnam quoque proprio corpore vincēmus. Non est nostrū ergo, assidue ridere, resoluī cachinnis, mollii deliciis: sed eorum potius, & earum, quæ spectantur in theatris, quæ in lupanaribus inquinantur, eorum, qui ad hoc sunt facti parasitorū, & adulatorum. Non est, inquam, hoc eorum, qui ad æternam regnū vocati sunt, qui que in cælesti illā ciuitate consecrati, non est spiritualia arma gestantium: quod certè proprium est diabolo militantiū. Ille enim est ille, qui etiā in attem, iocos, ludosq; digessit, vt per hæc ad se traheret milites Christi, virtutūque eorum neruos faceret molliores. Propterea in vrbibus etiam theatra construxit, & illos risuum, ac turpium voluptatum incētores parauit, quos abstinentiæ quoq; adiumento fecit his artibus aptiores, vt per illorum sanè famē vniuersas profus vrbes communi peste corrumpere. Quæ nos fugere præcipuè beatus præcipit Paulus, inuadens vt & stultitiam, & scurrilitatem à nobis longius tepellamus: ex quibus risus multò perniciosior est, multoque deterior. Quādo enim mimi illi, atq; ridiculi, blasphemum, ac turpe quid dixerint, tūc potissimum qui que stolidiores soluuntur in risum: inde applaudentes magis vnde etiam illos lapidibus exagitare debuerant, qui fornacem sibi ignis horribilis ex huiusmodi voluptate succēdunt. Qui enim laudat ista dicentes, ipsi eis hæc exercere persuadent, & idcirco ipsi potius propter hæc merentur subire supplicium. Si enim nullus esset talium spectator, ac fautor, nec essent quidem, qui aut dicere illa, aut agere curarent. Quādo verò nos cernunt, & artes proprias, & ipsa exercendi quotidiani operis loca, & illum, quem ex his paratis quaerunt, & profus omnia simul vanissimi illius spectaculi amore deserere: auidiori & illi ad hæc intentione rapiuntur, studiumque his manus impendunt. Et hæc dico, non vt illos à crimine videar vindicare, sed vt vos discatis inuitari, & caput iniquitatis huius vos esse potissimum, qui totam profus diem in tam ridicula, tamque etiam perniciofa voluntate consumitis, & honestum coniugij nomen, ac reuerendum in illud negotium publicatis. Non enim tam ille delinquit, quia illa simulat, quam tu,

Ezo. 31.

Eze. 16.

Eph. 6.

Rom. 1. Eph. 5.

tu, qui hoc fieri iubes. Nec solum iubes, sed etiam exultatione, risu, plausu adiuuas, quæ gerantur, omnibusque profus modis hanc diabolicam cōfoues officinam. Quibus iam igitur oculis domi coniugem cernis, quam ibi in persona alterius tæta vides iniuriæ subiaceret? Quomodo autem non rubore suffunderis, quoties vxoris recordaris, quando eundem sexum tam scēdè ibi videris publicatum? Neque verò istud mihi opponas, quod iam quicquid ibi sit, imitatio sit iocorum, non etiā veritas rerum. Etenim simulatio ista plurimos adulteros facit, & multas domos subuertit. Propterea que maxime gemo, quòd tam grande malum esse non creditur: sed quod est multò deterrius, & fauor, & clamor, & plausus adhibetur & risus, cum in communem perniciem adulterium tam turpe committitur. Quid ergo ais, simulatio est illa, non crimen? propterea mille illi mortibus digni sunt: quoniam, quæ fugere cunctæ profus imperant leges, ea isti non veretur imitari. Si enim adulterium malum est, malum est sine dubio eius imitatio. Et nondum dico quantos adulteros faciant, qui hæc adulteria simulatione committunt, quemadmodum etiam impudentes horum imitatores efficiant. Nihil quippe obscœnius illo oculo, nihilque lasciuus, qui spectare talia patienter potest: ne dicam libenter. Deinde quale illud est, vt, cum in platea nudam fœminam nolis aspicere, imò neque domi quidem, sed etiam si id forte contingat, in iniuriam tui factum putes: quum verò ascēdis theatrum, vt vires vtriusque sexus pudorem, obutuūque proprios pariter incestes, nihil tibi inhonestum credas accidere? Non enim istud accipias, quia meretrix nuda est: sed quia natura ipsa est, idemque corpus est meretricis, & coniugis. Si enim nihil in tali re esse opinaris obscœnū, qua gratia cum idipsum in platea videris, à cepto resiliis incessu, & inuerecundiam seuerius exagitas? nisi forte credis, eandem rem non similiter esse turpem, cum eam separatim cernis, & cum omnes consentientes aspicias. Verum istud risus est profus, ac dedecus, & extremæ omnino verba dementiæ, potiusque est luto, atque cœno omnem suam turpæ faciem, quam tantæ spectaculo scēditatis. Non enim ira cœnum oculis noxium est, vt impudicus ille vultus, & nudata meretricis aspectus. Audi igitur qui iam à principio generi hominum nuditatem induxerit, & vel hoc pacto turpitudinem illam metue. Quid igitur nudos fecit homines? inobediencia, & diaboli consilium, tam hoc illi iam à principio semperque studio fuit. Verum illos quidem cum nudi essent, puduit tamē: vos eam rem laudi ducitis, iuxta illud Apostoli, gloriam in tuptitudine ponentes. Quoniam igitur te pacto deinceps aspiciet vxor à tali fornicatione redeuntem? quemadmodum suscipiet, & alloquetur tam indignè naturæ muliebri conditionem, sexumque scēdantem, atque à tali spectaculo captiuum, seruūque redeuntem mulieris fornicantis? Si igitur hæc audientes doletis, maximas gratias vobis agere me, & debere confiteor. Quis est enim, qui me iustificat, nisi qui contrastatur ex me? Ne igitur desinatis super huiusmodi licentia gemere, ac sepius remorderi. Hic enim dolor fiet nobis cōuersionis ad meliora principium. Propterea & ego sermonem vehementius pessī, vt altiore quadam incisione ab eorum vos, per quos inebriamini, putredine liberarem, atque ad puram

reuocarem animi sanctitatem: qua quidè, & pramnis veræ pietati propofitis, omnes nos potiri contingat, gratiā, & misericordia, domini nostri Iesu Christi, cui gloria cum patre, & sancto spiritu in secula seculorū, Amen.

EIVSDEM IN IDEM
Homil. 2.

F congregans omnes principes, & scribas populi, sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur: At illi dixerunt, in Bethlehem Iudæ. Vidisti certe, vt sermo superior ostendit, cuncta omnino, quæ facta sunt, ad redargutionem proficere Iudæorum: qui, priusquam Christum viderent, ac veneno inficerentur inuidiæ, simpliciter de illo testimonia prædicta recitabant: vbi verò aspexerunt gloriam eius de miraculis coruscantem, linore corrupti, suppresserunt veritatem. Sed illa per hæc potius cuncta crescebat, & ab ipsis quoque iuuabatur inimicis. Considera verò hoc loco etiam quam improuisa, quamque miranda proueniant: quando quidem & vicissim docent, & mutad à se aliquid addiscunt, Iudæi scilicet, & Persæ. Nam Iudæi quidem à Magis audiunt, quoniam stella eum à regione Persidis prædicarunt: Magi verò à Iudæis discunt, quoniam ipsum Iesum stella monstrauerit, vt propheta ante prædixerant. Quæ certè interrogatio occasio fit diligentioris materia doctrinæ. Ipsi quidem veritatis inimici, pro veritate coguntur legere literas: & prophetiam de Christo nescientibus interpretari: licet non eam omnino totam voluerint publicare. Quum enim dixerint, quia ex Bethlehem processurus esset, qui regeret Israël: nequaquam tamen id, quod sequitur, addiderunt, in adulationem profectò regis: vt ad humanæ gratiæ lucrum, veritatis damna proficerent. Quid verò istud erat? Et egressus, inquit, ius à diebus æternitatis ab initio. Et cuius, inquit, rei gratia, si inde erat (vt prædictum est) aduenturus, aliquanto tempore in Nazareth moratus est, per quod etiam obscurauit prophetiæ ipsius veritatem? Quinimo nō obscurauit, sed magis etiam si consideres, reuelauit. Hoc enim ipsum, quòd in Nazareth semper mater habitarat, quæ illum in Bethlehem genuit, ratione, & prouidentia rem ostendit impletam. Et idcirco non continuo, vt natus est, in ciuitatem suam venit, sed in Bethlehē quadraginta remoratus diebus: vt iis, qui diligentius vellent de ipso cuncta rimari, occasionem inquisitionis ingereret. Etenim multa erāt, quæ manifestū efficerent, quod latebat, si modò illi inuestigare voluissent. Si quidem venientibus propter illū ab extremo Oriente Magis, totus omnino populus in admiratione suspensus est: sed etiam Rex ipse cum populo, & Propheta in medium quasi testis adductus est, factaq; est magna cuiusdam pōpa iudicij. Sed & alia quoque plura tunc gesta sunt, quæ Lucas diligenter cuncta contexit, proferēs & Annæ viduæ, & Simeonis iusti, & Zachariæ sacerdotis, & angelorum psallentiū, & pastorū exultantiū consonas de pueri maiestate sententiās: quæ omnia satis erant idoneam præstandi occasionem, vt, quod factū fuerat, disceretur. Si enim Magi à Perside venientes, non ignorauerūt eū, in quo est ortus locum, quanto magis, qui ibidem conuertebatur, discere vniuersa potuerunt? Ostendit se igitur ab

Homil. 7. in Math.

Act. 5.

Luc. 2.

Matth. 5. & Luc. 1. Iean. 1.

Matth. 8.

Mich. 5.

Ej. 47. 3.

Nota peregrinationem ad loca sacra.

initio ortus sui multorum mirabilium testimonio. Quia verò illi videre tam lucentia noluerunt, per aliquantum se quidem tēpus occultauit: sed rursus alio semetipsum demonstrauit modo, & quidem multò clarioris testimonio potestatis. Non enim iam illum Magi, non stella, non angeli: sed pater ipse cœlitus prædicauit. Nam, cum ad Iordanis fluentia confisteret, superuenit, & spiritus sanctus, vocem illam patris super baptizati caput deferens, & Ioannes omni cum libertate sermonis multitudinem ad se venientium cohortando totam omnino Iudæam habitabilia loca, atque deserta lumine huius prædicationis implebat. Testimonium quoque erat magnum signorum: nam & terra, & mare, cunctaque omnino creatura clarissima pro Christo voce resonabat. ipso quoque virginis partus tempore ea sunt facta miracula, quæ abundè possent manifestare demonstrare nascentis. Ne enim dicerent, ignoramus, quando, & in qua regione sit natus: & illa de Magis impleta sunt, & alia (vt diximus) plurima, vt nullus prorsus excusationis relinquere color, qui id, quod impletum fuerat, inquirere voluissent. Porro considera ipsam Prophetam diligentiam. Nō enim dixit, quod in Bethlehem permansurus esset: sed ex Bethlehem procedet, inquit: vt signanter prophetasse videatur, illum ibi tantummodo nasciturum. Quidam enim impudenter audaces aiunt, de Zorobabel hæc fuisse prædicta. Sed qua tandem istud ratione defenditur? Non enim huic competit, vt egressus eius à principio ex diebus æternitatis esse dicatur. Quomodo autem saltem illud quod antè dictum est; Ex te exiet Dux: de Zorobabel poterit conuenire, qui non in Iudæa, sed in Babylone ortus dicitur: Vnde etiam ipsum nomen accepit, quia scilicet ibi sit in sobolem feminatus. Quicunque habent Syri sermonis peritiam, intelligunt profectò, quod loquimur. Supra hæc verò, quæ diximus etiam exitus ipse rerum, prædicti de Christo testimonij asserit veritatē. Quid enim dicit? Nequaquam minima es in principibus Iuda. Causam quoque, quæ illam magnam, atque illustrem faceret, adiungens; Egredietur, inquit, ex te Dux. Nemo enim alius omnino, præter Christum, clarā illam fecit, nobilēque regionem. Post illum siquidē inuitatum, admirandumque partum, ab extremis vsque finibus mundi, veniunt ad visendum illum tugurij, ac præsepj locū. Quod certè olim propheticus sermo signauit, dicēs; Nequaquam minima es in principibus Iuda. Id est, inter tribuum principes. Hoc vero dicens, Hierusalem quoque pariter comprehendit. Sed nec sic quidem Iudæi intendere voluerunt, & certè, quū maxima ad illos deferretur utilitas. Idcirco enim inter initia non tam dignitate illius loqui Prophetæ indicitur, quàm de beneficio, quod in eos maximum conferebat. Nam & quum virginis partus, instaret: Vocabis, inquit, nomen eius Iesum: & intulit, dicens; ipse enim saluum faciet populum suū à peccatis eorum. Et Magi quidem, non vbi est, qui natus est filius Dei: sed, natus est, inquit, rex Iudæorum: hæc quoque propheta non dixit, ex te procedet filius Dei: sed dux, inquit, qui regat populum meum Israel. Oportebat siquidem condescensorio, & humiliorē interim sermonis ingressu institui prædicationis exordia, ne tanti adhuc mysterij animos rudes, subito patefacta veritas in scandalum concitaret. Et idcirco ea magis, quæ ad salutem ipsorum pertinent prædicantur,

vt ad suscipiendam interim regem beneficio sibi blandiente concurrant. Quæcunque igitur prima testimonia proferuntur, & quorū statim post natiuitatem tempus erat nihil de illo præcipuum dictum, nihilque sublime, nec omnino tale aliquid, posteaquam processit in medium, ipsa clamabant documenta signorū. Illa quippe de potestate eius & certius loquuntur, & clarius. Quum enim post mirabilia, quæ fecit innumera, hymnos in illū pueri canerent, illud ei propheticū coaptantes; Ex ore infantium, & lactantium perfecti laudem, & rursus, Quoniam video cælos tuos opera digitorum tuorum: proculdubio creatorem illum omnium esse clamabant. Illud etiam testimonium, quo eius in cælū signatur assumptio, æqualitatem cum patre ostendit. Dixit inquit, Dominus Domino meo, sede à dextris meis. Esaias verò ait; Quoniam, qui exurgeret gentes: in eū gentes sperabunt. Quomodo autem dixit; Bethlehem non esse minimam in principibus Iuda? quia profectò nō omni Palestina tatum, sed vniuerso prorsus orbe factus est ille vicus illustrior. Sed ad Iudæos videtur interim sermo aspiciere, & idcirco subiunxit; Qui reges populum meum Israel. Quum certè totius sit orbis rector effectus: sed, vt dixi, nolēs interim defendere Iudæos sermonem de gentiliū vocatione celauit. Et quem admodum, inquit, rex populum Iudæorum? Et istud quidem propriè factum est: sed hæc tamen Israel illos appellat omnes, qui ex Iudæorum, & gentiliū populo crediderunt. Et interpretans Apostolus aiebat; Non enim omnes, qui ex Israel, hi sunt Israelitæ: sed, quicunque per fidem re-promissionis nati sunt. Si verò non omnes regit, vocatorum crimen est, non vocantis. Quum oporteret enim illos adorare cum Magis, & glorificare Deum, quia tale iam tempus instat, in quo illorum omnia peccata soluantur: nihil nanc in hoc loco audiunt de terrore iudicij, nihil de comminatione supplicij, sed de mansueto tantum, mitiq; rectore: ex aduerso cōturbantur, atque turbant, & mille post hæc moliantur insidias. Tunc Herodes, inquit, clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stella, quæ apparuit eis. Puerum proculdubio interficere cupiens: quod non stultitiæ solū, sed etiam furoris indicium est. Nam & illa, quæ facta sunt, & ista, quæ dicta, satis idonea erant, quæ ab omni illum possent deterre conatu. Non enim ex hominibus erant illa, quæ natum esse regem docebant. Siquidem & quod stella Magos ab Oriente vocauit, & quod homines Barbari longinquæ subierunt peregrinationis laborem, modo vt adorarent in pannis, atque in præsepjo collocatum: quod olim propheta aduersus ista prædixit, aliæque eiusmodi longè maiora erāt, quam vt secū dum hominum potestatem fieri crederentur: sed illum tamen nihil horum omnino compefcuit. Tale quippe est initium malignitatis, vt à nullo impulsū plerunque sese ipsa præcipiter, & quàm sepe absque effectu operis, erummosa, & impossibilia gestit efficere. Considera ergo vecordiam singularē. Si enim Prophetæ ipsi crederat, eamque inuictam putabat, clarum erat illum aduersus impossibilia conari. Si verò minimè crederat, inuentura esse, quæ tanto antè prædicta sunt, nec sibi timere debuit, nec puero insidiari. Ex vitroque igitur frustra susceptus dolus iste conuincitur. Sed & quod sperauit Magorum labefactari posse scientiam, ad eandem mentis spectat insaniam. Erat enim

Psal. 8.

Psal. 109. * addidit inter.

Malitiam non potuit habere insentiam.

enim extremæ omnino vecordia, vt se crederet à Magis potius adorandum, quam illum, in cuius vix dum nati honorem tot regionum itinera confluxerant. Si enim prius etiam quàm viderant, ita sunt in desiderium eius effusi, iam quum in contemplatione ipsa Prophetæ essent prædicatione firmati: qua nā illos ratione futuros crederat pueri proditores? Et tamen, quum tam multa sint, quæ illum possent à noxia intentione deducere, conatur nihilominus cupita complere. Siquidem, clam vocatis Magis, sciscitabatur ab eis. Existimabat enim Iudæos pro pueri salute sollicitos, nec in tantum illos furoris erumpere, vt protectorem, & saluatorem suum, & ad liberationem illius gētis ortum, vellent traderē manibus persecuentis. Idcirco secretè Magos vocat, ac sollicitè tempus inquirat, non pueri, sed stella, crudelissima venationis auidus, multo cum ambitu tendit insidias. Consequenti verò ratione colligitur, stellam ipsam antè multum apparuisse tempus. Quia enim Magi plurimi erant, itineris longinquitate remorandi, neque poterant mox nato puero assistere, quem vt mirabilis rei dignitas eliceret, pannis adhuc infantia colligatum oportebat adorari, antè multum tempus eum stella demonstrat. Si enim quando puer natus est in Palestina, tunc illis stella apparuisset in Perside: plurimum in itinere, tempus terentes, nequaquam illum adhuc in pannis inuenire potuissent. Quod à biennio, & infra, Herodes pueros interfecit, ne mireris. Siquidem conueniēs in eundem tyrannum pauor, & furor, pro abundantia cautionis, & licentia persecutionis, maius etiam tempus includit: ne quis profectò eius ætatis, & fortè is, possit inuenire, propter quem alij intermuntus effugiat. Quum igitur eos vocasset: Euntes, inquit, interrogate diligenter, de puero, & c. Nempe cōsiderasti stultitiæ mixtum dolum tyranni. Si enim hæc verè dicis, qua tandem ratione ductus latenter interrogas? sin autem & fraudem specie consilij tegas, hoc ipso non caues, quod clam de puero interrogas dolum tuum à Magis sacris deprehendi. Verum, vt paulò antè præmissimus, anima semel malignitate capta, stultior cunctis efficitur. Non autem dixit, Euntes discite de rege nato: sed, de puero, inquit: ita ei etiam nomen potestatis inuiderat. Sed Magi præ multa erga regem reuerentia, nihil mali penitus suspicantur. Non enim opinabantur, quod in tantum malignitatis ille prorumperet, vt tam admirabili dispensatione nato moliri auderet insidias. Proficiuntur itaque, nihil horum penitus sentientes, sed ex propria simplicitate mentis etiam cæteros æstimantes. Et ecce stella, quam viderant in Oriente, præcedebat eos. Propterea enim aliquandiu fuerat abscondita, vt amittentes subito itineris sui ducem, interrogare Iudæos de puero cogerentur, remque in notitiam omnium publicarent. Postquam verò interrogauerunt, & ipsos pueri inimicos ad cognoscendam dignitatem eius habuerunt magistros, stella eius rursus apparuit. Sed considera mirabilem prorsus ordinem rerum: à Perside illos vsque Hierosolymam stella deducit, post stellam suscipit eos populum Iudæorum, & rex Herodes, qui adducit Prophetam, id quod illis apparuerat, prædicantem. Post Prophetam verò rursus diriguntur à stella & ab Hierosolymis in Bethlehem, ipsa ducente, perueniunt. Ibi iam excipiuntur ab angelo, ac de omnibus instruuntur: inde quoque redeuntes, ad-

huc stella comitatur. Hinc euidenter ad discas, quia non vnum erat hoc sydus è cæteris. Nulla quippe hanc habet stella naturam. Neque enim ibat propter Magos tantummodo, sed præibat quodammodo apprehensa manu, trahens eos, viamque demonstrans, lucente prorsus die, ac Sole rutilante. Et quidnā opus erat, inquis, hoc sydere, quum certè iam vicus ille fuisset repertus? Absq; dubio, vt videretur & puer. Neque enim erat præterea quicquam, quod illum posset ostendere, quum nec esset ipsa domus conspicua, nec mater quasi clara quadam celebraretur, ac nobilis. Opus igitur fuit stella, quæ super ipsum prorsus tugurij culmen insisteret: propter quod & ab Hierosolymis proficiētibz rursus apparuit, nec prius à cursu suo destitit, quàm ad ipsum præsepium peruenirent. Duoque simul mirabilia iunguntur. Fuit enim vtrumque mirandum, vt & Magi adorarent puerum, & eos ad adorandum stella perduceret: quæ certè talia sunt, vt etiam lapideas mētes ad lumen Dei omnino atrahere queant. Deinde, postquam supra pueri caput insitit, iterum se sydus abscondit: quod ipsum maius erat, quam vt à stella fieri crederetur, nunc videlicet apparere, nunc oculi, seque rursus ostendere. Hinc proculdubio Magi quoque incrementa fidei coeperunt. Propterea etiam gratulati sunt, quoniam plurimum in itinere, desideratumque repererant, quoniā effecti fuerant nuntij veritatis. Et, quia non frustra tam longæ viæ spatia confecerant, tam ardenti quippe erga Christum cupiditate flagrabant. Etenim ad locum stella perueniens super ipsum pueri stetit caput ostendens profectò Dei filiū esse qui natus est. Quumq; ibi aliquantulum subsistit, ad adorandum adducit, quos præcesserat ad viandum, non simpliciter Barbaros, sed illis longe vti que sapientiæ dignitate præstantes. Vidēsne igitur quàm hæc stella apparuerit necessariò. Siquidem & post Prophetæ testimonium, & post sacerdotum, scribarumque interpretationem, illa nihilominus vtebantur magistra. Erubescat Marcion, erubescat & Samosatenus ille Paulus, qui nolunt videre, quod Magi viderūt ecclesiæ progenitores. Nequaquam sic eruberunt nuncupare eos. Confundatur, inquam, videns dominum Marcion in assumptione carnis adorari: confundatur & Paulus, videns non sicut hominem, quem tantummodo hominem suspicatur. Nam quod in carne vera sit, ostendunt panni, atque præsepe. Quia verò non nudum, id est, non solum adorent hominem, profectò declarat, quia adhuc æui rudem his muneribus honorant, quæ offerri Deo solent. Confundatur cum ipsis etiam natio Iudæorum, cernens ad credendum in Christum Magos, ac Barbaros præuenire, ne post illos quidem venire sustinens. Ecce enim, quæ tunc facta sunt, futurorum expressere figuram. Ab ipso siquidem dominici aduentus principio declaratum est, quoniam populum illum fides gentiliū præueniret. Et quomodo non ab initio, dices, sed in fine ipso: Euntes docete, inquit omnes gentes: Quia scilicet, vt paulò antè memorauimus, figura erat id quod tūc accidit, & quadam prædicatione futurorum. Erat quippe consequens, primos ad fidem Iudæos potius accedere. Quoniam verò spontè oblatum sibi beneficium respuerant, in contrarium versa res est. Cæterum nec ad patuulum adorandum Magi priusquam Iudæi accedere debuerant. Nimis siquidem co-

Non videtur certè, Magos à Bethlehem in partem veneros, stella comite, vt auclor videtur asserere, vel certè transtasio est mentis.

Matth. 28.

arguunt tarditatis, quos iuxta ipsum omnino dominici ortus sedentes locum, post tot regionum spacia emensa praeueniunt, & hi, qui nihil prorsus de Christo audierant, praecurrunt eos, quos ad eum suscipiendum tot prophetarum vaticinia concitabant. Quia igitur domestica illa, praclarique bona sua ignorarunt, mirum non est a Perfis ea esse praerepta. Quod certe dicit & Paulus: Vobis quidem oportebat primum annuntiare verbum Dei; sed, quoniam vos indignos iudicatis, ecce conuertimur ad gentes. Et si igitur antea permancbant increduli, tamen, postquam ad ipsum a Magis audierant, confestim ad Christum debuerunt aduolare. Sed utique noluerunt: & propterea, istis dormientibus, illi peruenierunt. Imitemur igitur nos saltem deuotionem Magorum, veròque amore philosophiae barbaram consuetudinem subiugemus. Longo itinere curramus, ut Christum videre mereamur. Nam & illi, nisi procul regionem propriam reliquissent, nequaquam utiq; Christum videre potuissent. Recedamus igitur a terrenis negotiis, atque curis. Etenim Magi illi, quum adhuc morarentur in Perside, stellam videre tantummodo: quia verò a Perside recesserunt, Solens ipsum aspexere iustitiae: qui certe nec stellam quidem ipsam tandiu videre inuenissent, nisi citò a Perside fuissent profecti. Surgamus ergo etiam nos, & licet omnes resistant, nos tamen alacres, & prompti, ad pueri accurramus domum. Et si rex, et si populus, et si tyrannus huius velint cursum itineris impedire, nequaquam tamè accensì desiderij extinguamus ardore. Sic enim omnia aduersa calcabimus: quoniam & illi, nisi vidissent puerum, nec periculum, quod intentabatur a rege, virascent. Prius enim quam puerum carnerent, vndique illis opponerentur timores, conturbationes, atq; discrimina: postquam verò adorarunt, securitas, & tranquillitas subsecuta est. Nec iam stella eos, sed angelus suscipit: quia scilicet adoratio facti fuerant sacerdotes, cum supplicatione etiam muneribus oblati. Et tu itaq; Iudaicum populum repugnantem, urbem vacantem, infidiatem tyrannum, & fallacem istius seculi umbram relinquens, in Bethlehem festinus accurre, & domum spiritualis panis ingredere. Et, si enim pastor fueris, in diuersorio puerum videbis. Et, si rex fueris, nec tamen deuotus adueniens, nihil omnino proderit purpuræ fulgore circumdari. Et, si magus forte sis, nihil te ad hunc regem introire prohibebit, modo ut adoraturus, atque honoraturus Dei filium, & non quasi conculcaturus aduenias: modo ut honorem ipsum cum gaudio, ac tremore offeras: possunt enim vtraque hæc pariter conuenire. Sed caue, ne Herodi efficiaris similis, & dicas, *ut ego veniens adorem eum*: quumque veneris, interimere coneris. Huius etenim similes sunt, qui indignè abutuntur communionemysterij. Reus est enim, inquam, iste corporis, & sanguinis domini. Qui enim eiusmodi sunt, habent in se tyrannum, & regno Christi ingiter inuidentem, longè sanè Herode illo nequiores, Mammoram scilicet. Hic enim in homines tenere imperium gessit, suosque cultores simulat, & mittit ad Christum, ut specie quidem adorare videantur: quantum verò in ipsis est, interimunt eum, quem adorare se simulant. Timeamus igitur, ne quando speciem supplicum, atque adorantium geramus, opere verò existamus inimici. Igitur adoraturi Christum cuncta proiciamus è manibus. Si ha-

Act. 13.

1. Cor. 11.

Ex Ezech. vltima spiritus sancti portus norma

mediis aquis nuda ludit natatu, tu verò de sublimi spectans gradum, in libidinis profunda demergeris. Huiusmodi enim diaboli retia, non tam in illam descendentes aquam, ibique se volutantes capiunt, quam sursum sedentes. Multò quippe hi sanius suffocantur, quam Pharaon ille quondam cum curribus suis, equitibusque submersus est. Iam, si aliquo fieri possit modo, ut vobis illis supernatantes vndis animas ostederem, haud profecto aliter apparerent, quam Aegyptiorum illa in fluctibus corpora voluebantur. Sed illud est multò vndique periculosius, quòd tantam illam perniciem nominant voluptatem, & immane illud perditionis pelagus, Euripum, dilectionis appellat, quum certe facilius aliquis, ac tutius Aegæum mare transeat, atque Tyrhenum, quam illius spectaculi horrenda discrimina. Nam primò quidem per totam noctem omni expectatione nimis anxia, talium diabolus corda sollicitat: deinde id, quod tam cupidè fuerat expectatum, ostendit, quo continuo eos ligat ducitque captiuos. Neque enim, si mixtus meretrici non es, immunè te putes esse peccati, quum totum illud voluptate commiseris. Nam, si ab huiusmodi concupiscentia possideris, ingenui flamma profectò succenderis. Sin verò hæc aspiciendo, nil pateris, culpa: nihilominus teneris obnoxius, factus scilicet scandalum carcerorum, & talium adhortatio voluptatum, tuamque faciem ipse confundis, animamque cum facie. Verum, ne sola tantum agere castigatione videamur, iam correptionis remedia suggeramus. Quisnam ergo hic est emendationis modus? vestris vos trado erudientium coniugibus, quum certe oporteret, secundum apostolum, vos potius esse vxorū magistros. Quia verò per peccatum ordo conuersus est, & corpus quidem superius, caput verò inferius effectum, hac saltè via ad honesta redire non pigeat. Quòd si magisterium mulieris erubescis: peccatum fuge, & citò poteris thronum doctoris ascendere, qui tibi ordinatus est à Deo. Quandiū verò peccaueris, non tē ad mulierem tantum, sed etiam ad irracionales animantes, & vilissimas, scriptura transmittit. Neque enim erubescit animal rationis honore donatum, apis, atque formicæ discipulum facere, nec tamen scripturæ culpa est, sed eorum, qui nobilitatem propriam perdidierunt. Hoc ergo & nos facere curabimus. Et nunc quidem te mulieri assignamus docendum: sin verò illius monita contempseris, etiam ad irrationalium te magisterium relegabimus. Ostendemus enim quanti te alites, ac pisces, quam multa etiam pecorum genera, atque reptilium, honestate, & castitate præcedant. Quòd si eiusmodi animantibus te comparari pudeat, regredere ad propria nobilitatis insigne, & immentum illud gehennæ pelagus, flumenque igneum fuge: id est, pestiferam illam piscinam theatri. Hæc est enim quæ spectatores suos in flammæum illud pelagus mergit, quæ que profundum illius ignis accendit. Si enim ille, qui absque his quoque irritamentis videt sceminam, interdum tamen ad concupiscendum trahitur, & tammodò concupiscendo macchatur: qui nō solum videt, sed etiam totam omnino nudam, ac lasciuientem videt, qui non millies libidinis caprius efficitur? Haud ita illud, quod sub Noe legimus diluuium fuisse, hominum extinxit genus, ut matricies istæ omnes prorsus suos multo cum dedecore suffocant. Siquidem ille tunc imber etiam si mortem

Exod. 14.

1. Cor. 11.

intulit corporum, vitia tamen simul deleuit animarum. Hæc verò aqua diuersum manentibus in vita corporibus, animarum operatur interitum. Vos autem siquidem aliquod de honore certamen oritur, omni ambitione contenditis, ut vel vniuerso præsideatis orbi: illo scilicet vobis privilegio blandientes, quòd hæc prima ciuitas fidelibus Christianorum nomen imposuit: quum verò de honestate, & castitate certandum est, ne à vilissimis quidem viculis putatis turpe superari? Quid tu ergo, inquis, nos facere iubescit abire in montes remotos, & monachos fieri? Et quid ego aliud ingemisco, quam quòd illis vos solis putatis honestam vitam, ornataque congruere? Et certe Christus communia omnibus præcepta constituit. Si quis viderit mulierē ad concupiscendum eam, iam macchatus est eam in corde suo: non solum monacho dicitur, verum etiam marito. Siquidem ille tunc mons, in quo hæc Christus docebat, cunctis ferè talibus implebatur. Considera ergo theatrum, ac diabolicos refuges conuentus, & noli quasi onerosiorem culpæ sermonem. Non enim interdico coniugia, nec impedio liberam voluptatem: sed cum honestate id fieri volo, non cum obscenitate, vel crimine. Non ego te in montes, ac solitudines ire præcipio, sed benignum esse, & honestum ingiter, ac modestum, vel in medio, si placet, urbis habitantem. Omnia siquidem mandata legis, nobis sunt, monachisque communia absque sola profectò pactione conubij, quanquam hinc quoque beatus Paulus admonet, per cuncta monachis æquare nos cupiens. Tempus, inquit, breue est: reliquum est, ut, & qui habent vxorē, tanquam non habentes sint: præterit enim figura huius mundi. Ac si diceret: Non iubeo vos in montium habitare verticibus, quanquam etiam id quidem vellem, modò ne illa opera imitarentur vrbes, quæ in Sodomis vindicata sunt, veruntamen ad istud nequaquam impello. Permane habens domum, coniugem, liberos, modò noli eos spectatores voluptatum efficere incestatum, noli introducere in domum tuam pestem theatri. Non audis Paulum dicentem: Vir sui corporis non habet potestatem, sed mulier? Itaque communia huic quoque præcepta constituit. Tu verò, siquidem ecclesiam vxor frequētat, grauissimus illius accusator efficeris, ipse autem totum in theatris diem exigens, dignum te accusatione non credis, sed, quum sis erga vxoris pudicitiam ita diligens, ut etiam superfluum te, atque immoderatum esse non pudeat, quippe qui à necessariis processibus sæpe contineas illam, tibi tamen cuncta prorsus arbitraris licere. Sed minime hoc tibi permiserit Paulus, qui eadem etiam mulieri tribuit potestatem. Vxor, inquit, vir debitum reddat. Quoniam igitur modo à te honoratur vxor, quæ tam indigna sigillatur iniuria, cum tu corpus, quod in illius potestate est, meretricibus copulas? Tuum quippe corpus vxoris est. Quem, inquam, illi tribuis honorem, cum tumultus, ac lites in domum introducas tuam; cum illa ipsa vitia, quæ obscenè admittuntur in publico, domi nutriuntur licenter; cum quotidie confundas & coniugem verecundantem, inuitisque talia auriibus audientem, imò præ cæteris temetipsum, hac turpitudine decolores? Multò enim erat tacere consultius quam tam obscena loqui, quæ etiam seruos loquentes iustum est verberari. Quam tu ergo satisfactionem parabis, responde, quæso, qui

Hinc cōstat has homelias in Mattheum Antiochia esse habitas. Matth. 5.

Nota monachicam vitam castitatem. 1. Cor. 7.

intelligis ea ne transitorio quidem aspectu esse digna, quæ tu omni spectare ambitu concupiscis; quæque etiam memorare turpe est, ea cunctis honestis artibus, sanctisque præponis? Ne igitur videar onerosior, hic iam terminabo sermonem. Si verò in eisdem perseveraueritis, acutiore ferro, & altiore incisione discindam, nec unquam profusus quiescam, quoadusque diabolicum illud dispergam theatrum, ut mundus ecclesie coetus, purusque reddatur. Ita enim & à presenti turpitudine liberabimur, & vitam acquiremus futuram, gratiâ, & misericordia domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium cum patre, & spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM
Homilia 3.

Ex Hom. 8.
in Math.

Luc. 2.

Et cum intrassent domum, inveniunt puerum cum Maria matre eius, &c. Quemadmodum igitur Lucas ait, quod in præsepio positus esset? quia scilicet, quum fuisset enixa, ibi eum continuo reclinauit. Erat enim valde difficilimum vacantem reperire alicubi domum, propter consuetum, ac frequentiam Iudæorum, quos in vnum eadem tunc descriptionis causa collegerat, quod certè Lucas evidenter expressit, dicens; Et reclinauit eum in præsepio, quia non erat ei locus in diuersorio. Postea verò eum sustulit, & in suo gremio collocavit. Siquidem, ut Bethlehem ingressa est, partum celeriter absoluit, ut hinc quoque causam totius dispensationis agnosceres, quia scilicet non foruit ista, nec simpliciter acciderunt, sed secundum providentiam Dei, & prophetiæ consequentiam uniuersa completa sunt. Verùm quid Magis puerum adorare persuaserit? Nam neque virgo ipsa erat nobilis, nec domus, in qua habitabat illustis, nec quicquam ex iis omnibus, quæ videbantur, eiusmodi erat, quod Magis admirationem faceret, eosque ad puerum alliceret adorandum. At verò illi non modò adorant, sed etiam, apertis thesauris suis, offerunt munera, & munera certè Deo quàm homine digniora. Thus siquidem, & myrrha ipsi potissimum congruebat. Quidnam igitur illud est, quod eis, & domo, & patria relicta, tanti itineris spatia transire persuaserit? Quod proculdubio fecit, & stella, quam viderant, & à Deo donata lux, quæ illorum mentibus quasi illud quoddam sydus effulserat, eosque paulatim ad perfectiorem scientiam proueherebat. Cùm enim essent cuncta alia vilia, nisi istud eorum animos incitasset, nunquam tantum illis honoris paruulo detulissent. Idcirco nihil ibi de sensibilibus istis grande conspicitur, sed angustum tugurium, ac vile præsepium, & inops mater, ut melius nuda Magorum philosophia claresceret, & ut discas, quia non quasi homini tantum, sed etiam Deo auctore omnium supplicarit bonorum, propterea nullo eorum, quæ extrinsecus videbantur, offensi sunt, sed & puerum fideliter adorabant & munera suppliciter offerebant, quæ tamen plurimum & à Iudæorum ruditate distarent, & ecclesiasticæ philosophiæ concuerent. Siquidem scientiam isti & obedientiam, & charitatè figuratè offerebant: non oues, non vitulos. *Responsio autem accepto, inquit, in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Considera igitur etiam hoc loco

admirabilem Magorum fidem, qui in nullum hinc scandalum commouentur: sed ad cuncta obedienter permanent, atque flexibiles, nihilque omnino turbantur, neque ipsi secum disputant, dicentes; Si magnum quiddam esset hic puer, & potentia aliquid obtineret, nobis adoratoribus eius quid opus esset fuga, occultusque discessus? Cur enim nos qui palam, ac liberè venimus, nec tanti populi fragorem, nec tyranni furorem pauentes, quasi reos quosdam, atque fugitios angelus ciuitate propellit? Verùm nihil omnino tale vel ore proferunt, vel mente concipiunt. Hoc est enim fidei insigne, ut absque controuersa vlla obediât imperanti, nec tamen mercedè reposeât obsequij.

EIVSDEM IN IDEM
Euang. Hom. 4.

Est Hom. 1.
ex Math. in Math.

Es. 60. b.

Luc. 1.

Num. 24. c.

Apoc. 1.

Num. 6. f.

In illo tempore, cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudæe, in diebus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolimam, dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Et reliquas. Hoc futurum & Esaias antè prædixit, dicendo: Venient ex Saba offerentes regi aurum, thus, & lapidem preciosum, & salutare domini nunciabunt. Nunc vtiq; quem Magi viso signo stellæ, natum regem Iudæorum, Christum dominum nostrum nunciarunt. Omnia itaque noua, & supra modum admirationis humanæ in domini natiuitate concurrunt. Angelus in templo Zachariæ loquitur, futurum Elizabeth filium repromittit. Non credens angelo sacerdos, obmutescit, sterilis concipit, virgo parit. Ioannes in vtero matris inspiratus, exultat: Christus dominus natus, ab angelo nunciatur ut salus mundi sit, pastoribus prædicatur. Gaudet angeli, & exultant pastores, magna in cælo & in terra lætitia huius admirandæ natiuitatis exoritur. Nouum signum stellæ de cælo Magis ostenditur, per quod dominus cæli ac terræ, rex Iudæorum agnoscitur natus: ille scilicet, de quo scriptum erat: Orietur stella ex Jacob, & exurget homo de Israël. ut significationem stellæ & hominis, in filio dei, diuinæ & humanæ naturæ coniunctio nosceretur. Vnde & in Apocalypsi ita de se dominus testatur: Ego sum radix Iesse, & genus David, & stella splendida matutina. Quia per natiuitatis suæ ortum, discussa ignorantie nocte in salute mundi tanquam fulgidum sydus effulserat. Cuius luminis splendor, etiam Magorum corda penetrans, spiritali luce perfudit, ut regem Iudæorum, creatorem cæli, signo natiuitatis nouæ stellæ cognoscerent. Neque enim Christum dominum nostrum Magi falsæ religionis auctores cognoscere poterant, nisi dignationis diuinæ gratia illustrati. Iterum ergo Dei misericordia per Christi exuberantem aduentum, ut ad omne genus hominum se cognitio veritatis eius extenderet. Quæ idcirco antè Magis eluxit, ut manifesta Dei pietas nosceretur, nec aliquis desperaret, posse sibi salutem credenti donari, quia iam conspiceret Magis esse donatam. Ideo autem Magi de gentibus primi electi sunt ad salutem, ut per eos omnibus gentibus salutis ianua panderetur. Sed fortè miratur aliquis quemadmodum Magi natiuitatem saluatoris ex signo stellæ cognoscere potuerunt? Primò quidem dicimus, diuinæ dignationis fuisse hoc munus. Deinde legimus in libris

Mosi

Num. 24. c.

Num. 1. b.

Mich. 5. a.

Num. 6. f.

Mosi fuisse Balaam quendam prophetam gentiū, qui aduentum Christi, & incarnationem eius ex virgine, certis sermonibus prophetauit. Ait enim inter cætera, ut iam superius memorauimus, in sermonibus prophetiæ suæ: Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israël. Magi ergo isti, qui nouam stellam in Oriente viderunt, ex genere illius Balaam prophetæ gentium ducere originem referuntur, qui dixerat, Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israël. Et idcirco viso nouo stellæ signo, crediderunt, quia auctoris sui prophetiam impletam nouerant. Ostendentes se non solum generis successores, sed & fidei hæredes. Balaam propheta ipsorum stellam in spiritu vidit, isti oculis viderunt, & crediderunt. Ille venturum Christum per prophetiam prædicauit, isti venisse visum fidei cognouerunt, Denique statim perrexerunt ad Herodem, dicentes: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Apud eos regem Iudæorum: natum Christum dominum quæsierunt, de quorum genere Balaam hoc prophetasse cognouerant. Sed fides ista Magorum, condemnatio Iudæorum est. Illi vni prophetæ suo crediderunt, isti tot prophetis credere noluerunt. Illi intellexerunt per aduentum Christi magicam artem cessaturam, isti diuinæ legis mysteria intelligere noluerunt. Illi consentitur alienum, isti proprium non agnoscunt. In sua enim propria venit, & sui eum non receperunt. Et hæc quidem stella ab omnibus videbatur, sed non ab omnibus intelligebatur. Sicuti Dominus, ac saluator noster, omnibus quidem natus est, vnus propter omnes natus est, sed non ab omnibus intellectus est, non ab omnibus intellectus est à Iudæis. Agnitus est ab ecclesia, non est agnitus à synagoga. Cùm ergo Magi post longi itineris gloriosum laborem, Hierosolimam venissent, requirentes regem Iudæorum: statim, inquit, rex Herodes, omnique Hierosolyma, magice fidei deuotione turbati, congregarunt principes sacerdotum, & scribæ populi, requiritur ab eis vbi Christum nasci oporteret. Responderunt, in Bethlehem Iudæe, iuxta prophetiam predictionem. Sicut enim scriptum erat: Et tu Bethlehem terra Iuda, non es minima inter principes Iudæ: te enim exiet princeps, qui regat populum meum Israël. Herodes ergo & Hierosolymitæ Christum dominum nostrum non ignorantes, sed scientes contempserunt. Nam & requirunt ex testimonio prophetæ cum discunt, quia in Bethlehem Christus natus esset. Locus autem iste Bethlehem, vbi dominus natus est, prophetiæ nomen acceperat. Bethlehem enim ex Hebræo in Latinum, domus panis interpretatur, quia hic filius Dei nasci oportebat, qui panis est vitæ, secundum quod ipse in euangelio ait: Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi. Hic locus de quo dicitur alibi à propheta: Deus à Libano veniet, & sanctus ille de monte umbrante condensio. Per quæ verba situm loci ipsius, amoenitatemque designat. Concordat denique dictum hoc prophetæ, cum superiori dicto, vbi declaratum est, quod in Bethlehem dominus esset nasciturus. Hic dicitur, Deus à Libano veniet: illic additur, postquam dictum est: Ex te exiet princeps, qui regat populum meum Israël, Et egressus eius ab initio dierum: ut non secundum Fortium exinde habere dominus ini-

tium putaretur, ex quo natus ex virgine est: quippe & cùm ab initio dierum ipse fuisse monstratur, & dominus esse, qui in Bethlehem natus est, manifestissimè doceatur. Deinde refert euangelista: Tunc, inquit, Herodes conuocauit Magos, & diligenter didicit ab eis tempus stelle, que apparuit eis: Et mittens illos in Bethlehem, dixit: Ite, & interrogate diligenter de puero: & cùm inueneritis, renunciate mihi, ut & ego veniens adorem eum. Qui cùm audissent regem, abierunt. Et ecce stella quam viderant in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra vbi erat puer. Herodes igitur rex iniquus, dum regno suo metuit, quod iniuste tenebat, insidiator factus est regis æterni. Hic enim Herodes nec de tribu Iuda fuit, nec de genere Dauid, sed regnum Iudæorum per surreptionem, fauente sibi patrocinio Romanorum, more tyrannico occupauerat, & idcirco insidiabatur dominicæ natiuitati, quem regem Iudæorum natum à Magis agnouerat. Requirit itaque ab eis tempus stellæ visæ, misit eos in Bethlehem, quasi & ipse cuperet adorare eum. Simulauit solitudinem, ut celaret deceptionem. Nec enim adorare, sed perimere dominum cogitabat. Magi interea vsque ad locum duce stella perueniunt, & creatorem cæli cognoscunt. Non quæsierunt ducatum hominis, quia ducatum stellæ de cælo acceperant. Sed nec errare poterant, qui veram viam Christum dominum requirebant: illum vtiq; qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Noua rerum admiratione, stella agit iter in cælo, & toto itinere Magos suos comes stella non deserit, & vsque Bethlehem pari cursu conueniunt, & illic index stella consistit supra dominum ac saluatorem nostrum, vni genitum Dei filium. Refert ego euangelista: *Videntes autem stellam Magi, gauisi sunt gaudio magno valde, & intrantes domum, inveniunt puerum cum Maria matre eius, & procidentés adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham.* Sed videamus nunc post statum stelle, post Magorum cursum, natum regem quàm gloriosa dignitas prosequatur. Statim enim Magi dominum procidentes adorant natum, & inter ipsas cunas, oblati munibus venerantur pueri vagientis infantiam. Aliud oculis corporis, aliud visu mentis aspiciunt. Humilitas assumpti corporis cernitur, sed diuinitas gloriæ non celatur. Puer est qui videtur, sed Deus est qui adoratur. Et hoc quæ inenarrabile diuinæ dignationis mysterium. Imperispicabilis illa & æterna natura pro nobis carnis nostræ infirmitates non designatur accipere. Filius Dei, qui Deus est uniuersitatis, homo in corpore nascitur. In præsepio poni se patitur, intra quem cæli sunt. Cunis continetur, quem non capit mundus, & in voce infantis vagientis auditur, ad cuius vocem tempore passionis mundus omnis intremuit. Hunc itaque Deum gloriæ, & dominum maiestatis, Magi puerum videtes agnoscunt, quem puerum & Deum regem æternum & Esaias ostendit, dicendo: Quoniam puer natus est nobis, & filius datus est nobis, cuius imperium factum est super humeros eius. Huic igitur Magi offerunt dona, id est, aurum, thus, & myrrham, secundum quod spiritus sanctus per prophetam de ipsis antè fuerat testatus dicendo: Ex Saba venient offerentes aurum, thus, & lapidem preciosum, & salutare domini nunciabunt. Quam prophetiam Magos implese euidenter agnoscimus, qui & salutare domini, natum Christum Dei filium nunciauerunt.

Mat. 2. a.

Ioan. 1. 4. a.

Es. 9. b.

Ibid. 60. b.

ciauerunt: & in oblati muneribus Christum & Deum, & regem, & hominem confitentur. Nam in auro regni potestas, in thure Dei honor, in myrrha corporalis sepultura monstratur. & idcirco aurum, ut regi: thus, ut Deo: myrrham, ut homini obtulerunt. Dauid quoque ita de his testatur: Reges Tharsis, & insulae munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. & ut potissimum cui haec dona essent danda, monstraret, addidit in hoc eodem psalmo: Et dabitur ei de auro Arabiae. Idem quoque Dauid de alio psalmo de myrrha non tacuit, cum de passione domini loqueretur, dicendo: Myrrha, & gutta, & casta a vestimentis tuis. De qua myrrha etiam Salomon, ex persona Christi sic loquitur: Vindemiaui myrrham meam cum aromatis meis. & iterum: Quasi myrrha dedi stauitatem odoris. In quo utique euidenter de corporis sui sepultura testatur, quae suauissimo, ac diuino odore, toto orbe fragrauit. Denique de his Magis idem Dauid significare monstratur, cum dicit: Venient legati ex Aegypto, & Ethiopia praeniet manus eius. Nam quia mundum istum sepe scriptura diuina Aegyptum nuncupat, recte Magos illos intelligimus Aegypti legatos, qui quasi totius mundi legati electi, in muneribus, quae obtulerunt, credulitatem omnium gentium, ac fidei initia dedicauerunt. Post oblata itaque munera, admonentur Magi, Ne redeant ad Herodem regem: & sic per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Exemplum nobis pudicitiae, ac fidei perferentes, ut cognito semel, adoratoque Christo rege, viam prioris itineris, id est erroris veteris relinquentes, & per aliam viam, in qua nobis dux Christus est, incedentes: ad regionem nostram, id est paradysum, de quo Adam pulsus est, redeamus. De qua regione dicitur in psalmo: Placebo domino in regione viuorum. Redeunt igitur Magi commoniti per aliam viam, frustrata tyranni crudelitate, atque hoc modo per Magos & puerum natus agnoscitur, & Herodis tyranni verberia superatur. Hunc autem triumphum dominum ac saluatorem nostrum paruulum, & in ipso corpore natiuitatis suae exordio habiturum, olim Esaias praenunciauerat, dicendo: Quoniam priusquam sciat puer vocare patrem, vel matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariae, aduersus regem Assyriorum. Virtutem Damasci, quam puer natus filius Dei accepit, aurum intelligitur, quod a Magis oblatum est. Spolia autem Samariae, eisdem Magos, quos de errore superstitionis Samariae, hoc est, de cultura idolorum abstraxit. Qui cum ante spolia diaboli essent per falsam religionem, postea spolia Dei facti sunt per Christi cognitionem. Regem autem Assyriorum, Herodem significat, vel certe diabolum, contra quem Magi ipsi aduersarii exiterunt, adorando scilicet filium Dei, dominum & saluatorem nostrum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Psal. 71. b

Ibid. 4. 4. b
Cant. 5. 4
Ecl. 2. 4. c

Psal. 67. g

Psal. 134. b

Esai. 8. a

AVCTORIS DICTI IMPERFECTI in Matth. eiusdem Euang. expositio.

Cum natus esset Iesus in Bethleem Iuda in diebus Herodis regis. Quum fugeret Iacob ante fratrem suum Esau, & venisset ad vesperam, vidit

Ex Rom. 2. in Matt. imp. per.

somnium tale, Scala posita erat, cuius caput perungebat usque ad caelum, & angeli ascendebant & descendebant per eam, dominus autem recumbebat super eam. Surgens autem Iacob, suggerente spiritu prophetauit dicens. Quam formidolosus locus hic, non est aliud hic nisi domus Dei, & porta caeli. Ideo vocatum est nomen loci illius Bethel, quod est interpretatum domus Dei. Nato itaque in Bethleem domino, visionis illius propheta completa est. Domus enim Dei est corpus Christi, ipso dicente: Soluite templum hoc. Item, Sapientia aedificauit sibi domum. Porta autem caeli ipse est Christus, per quem introitur in regnum caelorum, dicente propheta. Haec porta domini, iusti intrabunt per eam. Adhuc autem videamus, quod ad vilitatem respicit, & quod euangelista tempus designat, quando nascitur Christus, id est in diebus Herodis regis, ut prophetiam Danielis complectam demonstraret, quae post septuaginta septimanarum annos Christum esse nasciturum demonstrat. Nam ex illo tempore usque ad regnum Herodis septuaginta septimanarum anni sunt consummati. Sciens autem Deus perfidiam Iudaeorum, quia crucifixo vero Christo, alium expectaturi fuerant Christum, id est Antichristum: ideo occasione incredulitatis eorum tollens, tempus ostendit, quando nasciturus erat Christus, ut illum Christum credamus, qui ex tempore Danielis post septuaginta septimanarum annos nascitur, non in illum qui in fine saeculi sub nomine Christi venturus est. In diebus Herodis regis. Quandiu gens Iudaica, quantum sub peccatoribus, tamen Iudaicis regibus tenebatur, propheta mittebantur ad remedium eius. Qualis necessitas, tale & auxilium. Nunc autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, id est, iustitia Dei sub dominatione Romana premebatur, nascitur Christus, quia magna, & desperabilis infirmitas medicum artificiosum requirebat. Ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Ecce hoc est confessum ut natus est, magnum Deum ostenderunt in homine paruulo, & verbis, & actibus, & muneribus ipsis. Verbis quidem, quia dixerunt, vbi est, qui natus est rex Iudaeorum: Vidimus stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Actibus autem, quia quum vidissent eum, adorauerunt eum. Inueta est in eis fides acutior, quam aspectus, videntibus humilia, & intelligentibus alta. Muneribus autem, quia obtulerunt ei aurum, thus, & myrrham sicut inferius ostendemus. Venerunt autem ad iudicium Gentium, & ad praedictum Iudaeorum, illorum fidem prophetantes futuram, & istorum incredulitatem condemnantes praesentem. O beati Magi, qui ex omnibus gentibus primitiae fidelium fieri meruerunt. Illi enim Magi futurae Ecclesiae formam praebant, Sicut enim illi reges, quem non viderant, credentes querebant, & confitebantur, sic & nos qui sumus ex Gentibus, dominum, quem nunquam vidimus, credentes, quotidie quaerimus, & confitemur potestatem ipsius. Quam bene de istis prophetauit Esaias, dicens: Priusquam cognoscat puer patrem, & matrem, & accipiet virtutem Damasci, in conspectu regis Assyriorum. Qui sunt Magi viri Orientales, qui venerunt a Perside. Magi enim apud illos non malefici, sed sapientes intelliguntur. Ideo autem dicti sunt virtus Damasci, quia virtus vniuersiusque provinciae sunt sapientes ipsius

Ioan. 2. Prover. 9. Psal. 117.

Dan. 9.

ipsius. Rex autem Assyriorum est diabolus, princeps demonum. Ergo Christus, priusquam secundum corpus inciperet cognoscere patrem, aut matrem, virtutem diaboli subiugavit. Qualis futurus erat in posterum, quum ad perfectum venisset demonstrabat in pueri, qui adhuc in cubiculo constitutus, diabolum expoliavit a suis, scilicet ab istis Magis. Quomodo quum venisset ad bellum, euacuaturus fuerat omnem potestatem ipsius, considera. Quoniam ab Oriente venerunt: vnde dies nascitur, inde initium fidei processit. quia fides lumen est animarum. Quando enim ab Occidente nascitur aliquid contra Orientem, diuinatio* mali ostenditur contra bonos: quando ab Oriente nascitur aliquid contra Occidentem, diuinatio boni ostenditur contra malos. Quoniam ergo in temporibus Christi iustitia subiugatura fuerat iniustitiam, & fides infidelitatem, ideo ab Oriente venerunt primitiae fidei. Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Nunquid nesciebant quia in Hierusalem regnabat Herodes? Nunquid non intelligebant iustitiam legis, quia quicumque rege viuente, alterum regem pronunciat, & adorat, quasi minister tyranni punitur in sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant regem praesentem. Nunquid non habebant praeculis suis periculum mortis, qui talem rem illicitam usurpabant? Sed non curabant de morte. Si autem curassent de morte, nunquam ad hoc ausi fuissent. Adhuc non viderant Christum, & iam parati erant mori pro eo. O beati Magi, qui ante conspectum crudelissimi regis antequam Christum cognoscerent, Christi facti sunt confessores. Legi apud aliquem, Magos istos ex libris Balaam diuinatores, appariturae huius stellae scientiam accepisse; cuius diuinatio posita est in veteri testamento. Orietur stella ex Jacob, & exurget homo ex Israel, & dominabitur omnium gentium. Audiui aliquos referentes de quadam scriptura, & si non certa tamen non destruit fidem, sed potius delectante, quoniam erat quaedam gens sita in ipso principio Orientis iuxta oceanum, apud quos ferebatur quaedam scriptura, inscripta nomine Seth, de apparitura hac stella, & muneribus ei huiusmodi afferendis, quae per generationes studiosorum hominum, patribus referentibus filiis suis habebatur deducta. Itaque elegerunt seipso duodecim quidam ex ipsis studiosiores, & amatores mysteriorum caelestium, & posuerunt seipso ad expectationem stellae eiusdem, & si quis moriebatur ex eis, filius eius, aut aliquis propinquorum, qui eiusdem voluntatis inueniebatur, in loco constituebatur defuncti. Dicebantur autem Magi lingua eorum, quia in silentio, & voce tacita Deum glorificabant. Hi ergo per singulos annos post messum trituratoriam, ascendebant in montem aliquem positum ibi, qui vocabatur lingua eorum, mons victorialis, habens in se quandam speluncam in saxo: fontibus, & electis arboribus amoenissimus: in quem ascendentes, & lauantes se offeriebant* & laudabant in silentio Deum tribus diebus. Et sic faciebant per singulas generationes, expectantes semper, ne forte in generatione sua stella illa beattitudinis orientetur, donec apparuit eis descendens super montem illum victorialis, habens in se formam quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis: & loquuta est eis, & docuit eos, & praecipit eis, ut proficiscerentur in Iudaeam.

diuinatio.

Nam. 1. 4.

*orabant

Proficiscentibus autem eis per biennium, praecedebat stella, & neque esca, neque potus defecit in peris eorum. Caetera autem, quae gesta referuntur ab eis in euangelio compendiose posita sunt. Tamen quum reuersi fuissent, manserunt colentes, & glorificantes Deum studiosius magis quam primum, & praedicauerunt omnibus in genere suo, & multos erudierunt. Denique quum post resurrectionem domini Thomas isset in prouinciam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati ab eo, facti sunt adiutores praedicationis illius. Ex eo autem quod dicit scriptura, Vidimus stellam eius in Oriente, videtur occasionem dare infidelibus de astrologia, ut vnumquenque parent suae stellae motu & nasci, & viuere: ideo bonum est breuiter de his inferre sermonem. Si enim stellae est, quod aut boni sumus, aut mali: ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec malum vituperandum, quia nec est in nobis voluntatis actus. Ut quid enim boni mei laudem merear, quod non meo arbitrio, sed motu stellae facio: aut mali mei poenam suscipiam, quod non voluntate, sed necessitate commisi? Nam nec possum fugere malum, etiam si volo, si me natiuitatis meae stella compellit ad malum. Si adulteri, & homicidae sunt per stellam, & in crimine stella facit eos interfici, magna est illarum iniquitas stellarum, magis autem illius, qui stellas ad hoc creauit. Interrogamus ergo, ex se facta est creatura, an ab alio? Si quidem dixerint, ex se, audiant a nobis: quoniam impossibile est, quod a se exiit, & euentu agitur, ut aliquem ordinem habeat certum. Si autem dicunt, ab alio, ergo iniquus est qui fecit. Nam, quum sit praecius futurorum Deus, quod tanta iniquitas futura erat per stellas, si noluit emendare, non est bonus: si autem voluit, & non potuit, impotens est. Sed etiam iniustus est, quia ex necessitate stellarum peccantes ita punit, quasi ex voluntate peccantes. Ipsa denique mandata Dei, ne peccent, aut hortamenta ut faciant bonum, per hanc insipientiam nonne destrunt? Quis enim horretur aliquem, ne faciat malum, quod non potest declinare, aut ut faciat bonum, ad quod non potest peruenire? Deinde interrogamus: si idem semper est cursus stellarum, quare non semper idem est & hominum status? Si dicunt, per certos annos fit stellarum restauratio, necesse est ergo, qui sciunt astrologiam disciplinam, quia per certos restituuntur stellae, & sciant & per quos annos restituuntur stellae. Quibus post responsum dicimus, quae fuit illa stella, quae fecit omnes homines in diluuium mori? Nunquid in ea exiit, ut iterum diluuium faceret, aut illi homines secundum vnam stellam fuerant nati? Non oportebat per vnumquenque gyratum eadem ipsam indeficientem consummari. Nam si eiusmodi motio, & gyratus stellarum eiusdem malitiae, & eiusdem bonitatis causam praestat, oportebat non semel fieri Abraham, aut patriarchas, aut prophetas, aut apostolos: sed quotiescunque fit ipse gyratus stellarum. Deinde ipsa conuersatio* hominum testis est veritatis. Ante aduentum Christi, quae stella omnes homines idola colere compellebat, caeteraque iniquitates facere? Aut post Christum qualis gyratus ab idolis recedere homines fecit: & per totum orbem mores mutauit aliquos? Ecce Persae matribus, & filiabus iunguntur, Iudaei autem octauo die circunciduntur, & vnaquaque gens aliam, atque aliam habet consuetudinem. Si idem est

Nata arbitrij nostri libertatem.

*conuersio.

ciauerunt: & in oblati muneribus Christum & Deum, & regem, & hominem confitentur. Nam in auro regni potestas, in thure Dei honor, in myrrha corporalis sepultura monstratur. & idcirco aurum, ut regi: thus, ut Deo: myrrham, ut homini obtulerunt. Dauid quoque ita de his testatur: Reges Tharsis, & insulae munera offerent, reges Arabum, & Saba dona adducent. & ut potissimum cui haec dona essent danda, monstraret, addidit in hoc eodem psalmo: Et dabitur ei de auro Arabiae. Idem quoque Dauid de alio psalmo de myrrha non tacuit, cum de passione domini loqueretur, dicendo: Myrrha, & gutta, & castia a vestimentis tuis. De qua myrrha etiam Salomon ex persona Christi sic loquitur: Vindemiaui myrrham meam cum aromatis meis. & iterum: Quasi myrrha dedi suauitatem odoris. In quo utique euidenter de corporis sui sepultura testatur, quae suauissimo, ac diuino odore, toto orbe fragrauit. Denique de his Magis idem Dauid significare monstratur, cum dicit: Venient legati ex Aegypto, Aethiopia praeueniet manus eius. Nam quia mundum istum saepe scriptura diuina Aegyptum nuncupat, recte Magos illos intelligimus Aegypti legatos, qui quasi totius mundi legati electi, in muneribus, quae obtulerunt, credulitatem omnium gentium, ac fidei initia dedicauerunt. Post oblata itaque munera, admonentur Magi, Ne redeant ad Herodem regem: & sic per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Exemplum nobis pudicitiae, ac fidei perferentes, ut cognito semel, adoratoque Christo rege, viam prioris itineris, id est erroris veteris relinquentes, & per aliam viam, in qua nobis dux Christus est, incedentes: ad regionem nostram, id est paradysum, de quo Adam pulsus est, redeamus. De qua regione dicitur in psalmo: Placebo domino in regione viuorum. Redeunt igitur Magi commoiti per aliam viam, frustrata tyranni crudelitate, atque hoc modo per Magos & puer rex natus agnoscitur, & Herodis tyranni verus furia superatur. Hunc autem triumphum dominum ac saluatorem nostrum paruulum, & in ipso corpore natiuitatis suae exordio habiturum, olim Esaias praenunciauerat, dicendo: Quoniam priusquam sciat puer vocare patrem, vel matrem, accipiet virtutem Damasci, & spolia Samariae, aduersus regem Assyriorum. Virtutem Damasci, quam puer natus filius Dei accepit, aurum intelligitur, quod a Magis oblatum est. Spolia autem Samariae, eosdem Magos, quos de errore superstitionis Samariae, hoc est, de cultura idolorum abstraxit. Qui cum ante spolia diaboli essent per falsam religionem, postea spolia Dei facti sunt per Christi cognitionem. Regem autem Assyriorum, Herodem significat, vel certe diabolum, contra quem Magi ipsi aduersarii extiterunt, adorando scilicet filium Dei, dominum & saluatorem nostrum, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

Psal. 71. b

1bid. 4. 4. b
Cant. 5. 4
Ecl. 2. 4. c

Psal. 67. g

Psal. 134. b

Esai. 8. a

AVCTORIS DICTI IMPERFECTI in Matth. eiusdem Euang. expositio.

Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iuda, in diebus Herodis regis. Quum fugeret Iacob ante fratrem suum Elau, & venisset ad vesperam, vidit

Ex Rom. 2. in Matth. 2. 1. per.

somnium tale, Scala posita erat, cuius caput perungebat vsque ad caelum, & angeli ascendebant & descendebant per eam, dominus autem recumbebat super eam. Surgens autem Iacob, suggerente spiritu prophetauit dicens. Quam formidolosus locus hic, non est aliud hic nisi domus Dei, & porta caeli. Ideo vocatum est nomen loci illius Bethel, quod est interpretatum domus Dei. Nato itaque in Bethlehem domino, visionis illius propheta completa est. Domus enim Dei est corpus Christi, ipso dicente: Soluite templum hoc. Item, Sapientia aedificauit sibi domum. Porta autem caeli ipse est Christus, per quem introit in regno caelorum, dicente propheta. Haec porta domini, iusti intrabunt per eam. Adhuc autem videamus, quod ad utilitatem respicit, & quod euangelista tempus designat, quando nascitur Christus, id est in diebus Herodis regis, ut prophetiam Danielis completem demonstraret, quae post septuaginta septimanarum annos Christum esse nasciturum demonstrat. Nam ex illo tempore vsque ad regnum Herodis septuaginta septimanarum anni sunt consummati. Sciens autem Deus perfidiam Iudaeorum, quia crucifixo vero Christo, alium expectatum fuerant Christum, id est Antichristum: ideo occasione incredulitatis eorum tollens, tempus ostendit, quando nasciturus erat Christus, ut illum Christum credamus, qui ex tempore Danielis post septuaginta septimanarum annos nascitur, non in illum qui in fine seculi sub nomine Christi venturus est. In diebus Herodis regis. Quandiu gens Iudaica, quantum sub peccatoribus, tamen Iudaicis regibus tenebatur, propheta mittebatur ad remedium eius. Qualis necessitas, tale & auxilium. Nunc autem quando lex Dei sub potestate regis iniqui tenebatur, id est, iustitia Dei sub dominatione Romana premebatur, nascitur Christus, quia magna, & desperabilis infirmitas medicum artificiosum requirebat. Ecce Magi venerunt ab Oriente Hierosolymam, dicentes: Vbi est qui natus est rex Iudaeorum? Ecce hoc est confessum ut natus est, magnum Deum ostenderunt in homine paruulo, & verbis, & actibus, & muneribus ipsis. Verbis quidem, quia dixerunt, vbi est, qui natus est rex Iudaeorum: Vidimus stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Actibus autem, quia quum vidissent eum, adorauerunt eum. Inueta est in eis fides acutior, quam aspectus, videntibus humilia, & intelligentibus alta. Muneribus autem, quia obtulerunt ei aurum, thus, & myrrham sicut inferius ostendemus. Venerunt autem ad iudicium Gentium, & ad praedicium Iudaeorum, illorum fidem prophetantes futuram, & istorum incredulitatem condemnantes praesentem. O beati Magi, qui ex omnibus gentibus primitiae fidelium fieri meruerunt. Illi enim Magi futurae Ecclesiae formam praebant, sicut enim illi reges, quem non viderant, credentes querebant, & consitebantur, sic & nos qui sumus ex Gentibus, dominum, quem nunquam vidimus, credentes, quotidie quaerimus, & confitemur potestatem ipsius. Quam bene de istis prophetauit Esaias, dicens: Priusquam cognoscat puer patrem, & matrem, & accipiet virtutem Damasci, in conspectu regis Assyriorum. Qui sunt Magi viri Orientales, qui venerunt a Perside. Magi enim apud illos non malefici, sed sapientes intelliguntur. Ideo autem dicti sunt virtus Damasci, quia virtus vniuersiusque prouinciae sunt sapientes ipsius

Ioan. 2. Prouer. 9. Psal. 117.

Dan. 9.

ipsius. Rex autem Assyriorum est diabolus, princeps demorum. Ergo Christus, priusquam secundum corpus inciperet cognoscere patrem, aut matrem, virtutem diaboli subiugauit. Qualis futurus erat in posterum, quum ad perfectum venisset demonstrabat in puero, qui adhuc in cubiculo constitutus, diabolum expoliavit a suis, scilicet ab istis Magis. Quomodo quum venisset ad bellum, euacuaturus fuerat omnem potestatem ipsius, considera. Quoniam ab Oriente venerunt: vnde dies nascitur, inde initium fidei processit. quia fides lumen est animarum. Quando enim ab Occidente nascitur aliquid contra Orientem, diuinatio mali ostenditur contra bonos: quando ab Oriente nascitur aliquid contra Occidentem, diuinatio boni ostenditur contra malos. Quoniam ergo in temporibus Christi iustitia subiugatura fuerat iniustitiam, & fides infidelitatem, ideo ab Oriente venerunt primitiae fidei. Vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus adorare eum. Nunquid nesciebant quia in Hierusalem regnabat Herodes? Nunquid non intelligebant iustitiam legis, quia quicumque rege viuente, aliter regem pronunciat, & adorat, quasi minister tyranni punitur in sanguine? Sed dum considerabant regem futurum, non timebant regem praesentem. Nunquid non habebant praeculis suis periculum mortis, qui talem rem illicitam usurpabant? Sed non curabant de morte. Si autem curassent de morte, nunquam ad hoc ausi fuissent. Adhuc non viderant Christum, & iam parati erant mori pro eo. O beati Magi, qui ante conspectum crudelissimi regis antequam Christum cognoscerent, Christi facti sunt confessores. Legi apud aliquem, Magos istos ex libris Balaam diuinatores, appariturae huius stellae scientiam accepisse, cuius diuinatio posita est in veteri testamento, Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & dominabitur omnium gentium. Audiui aliquos referentes de quadam scriptura, & si non certa tamen non destrucit fidem, sed potius delectante, quoniam erat quaedam gens sita in ipso principio Orientis iuxta oceanum, apud quos ferebatur quaedam scriptura, inscripta nomine Seth, de apparitura hac stella, & muneribus ei huiusmodi afferendis, quae per generationes studiosorum hominum, patribus referentibus filiis suis habebatur deducta. Itaque elegerunt seipso duodecim quidam ex ipsis studiosiores, & amatores mysteriorum caelestium, & posuerunt seipso ad expectationem stellae eiusdem, & si quis moriebatur ex eis, filius eius, aut aliquis propinquorum, qui eiusdem voluntatis inueniebatur, in loco constituebatur defuncti. Dicebantur autem Magi lingua eorum, quia in silentio, & voce tacita Deum glorificabant. Hi ergo per singulos annos post messum trituratoriam, ascendebant in montem aliquem positum ibi, qui vocabatur lingua eorum, mons victorialis, habens in se quandam speluncam in saxo: fontibus, & electis arboribus amoenissimus: in quem ascendentes, & lauantes se offerrebant, & laudabant in silentio Deum tribus diebus. Et sic faciebant per singulas generationes, expectantes semper, ne forte in generatione sua stella illa beatitudinis oriretur, donec apparuit eis descendens super montem illum victorialem, habens in se formam quasi pueri paruuli, & super se similitudinem crucis: & loquuta est eis, & docuit eos, & praecipit eis, ut proficiscerentur in Iudaeam.

diuinatio.

Num. 14.

eratant

Proficiscentibus autem eis per biennium, praecedebat stella, & neque esca, neque potus defecit in peris eorum. Caetera autem, quae gesta referuntur ab eis in euangelio compendiose posita sunt. Tamen quum reuerfi fuissent, manserunt colentes, & glorificantes Deum studiosius magis quam primum, & praedicauerunt omnibus in genere suo, & multos erudierunt. Denique quum post resurrectionem domini Thomas isset in prouinciam illam, adiuncti sunt ei, & baptizati ab eo, facti sunt adiutores praedicationis illius. Ex eo autem quod dicit scriptura, Vidimus stellam eius in Oriente, videtur occasionem dare infidelibus de astrologia, ut vnumquemque putent suae stellae motu & nasci, & viuere: ideo bonum est breuiter de his inferre sermonem. Si enim stellae est, quod aut boni sumus, aut mali: ergo nec bonum nostrum laudandum est, nec malum vituperandum, quia nec est in nobis voluntarius actus. Ut quid enim boni mei laudem merear, quod non meo arbitrio, sed motu stellae facio: aut mali mei poenam suscipiam, quod non voluntate, sed necessitate commisi? Nam nec possum fugere malum, etiam si volo, si me natiuitatis meae stella compellit ad malum. Si adulteri, & homicidae sunt per stellam, & in crimine stella facit eos interfici, magna est illarum iniquitas stellarum, magis autem illius, qui stellas ad hoc creauit. Interrogamus ergo, ex se facta est creatura, an ab alio? Si quidem dixerint, ex se, audiant a nobis: quonia impossibile est, quod a se exiit, & euentu agitur, ut aliquem ordinem habeat certum. Si autem dicunt, ab alio, ergo iniquus est qui fecit. Nam, quum sit praecius futurorum Deus, quod tanta iniquitas futura erat per stellas, si noluit emendare, non est bonus: si autem voluit, & non potuit, impotens est. Sed etiam iniustus est, quia ex necessitate stellarum peccantes ita punit, quasi ex voluntate peccantes. Ipsa denique mandata Dei, ne peccent, aut hortamenta ut faciant bonum, per hanc insipientiam nonne destrunt? Quis enim horretur aliquem, ne faciat malum, quod non potest declinare, aut ut faciat bonum, ad quod non potest peruenire? Deinde interrogamus: si idem semper est cursus stellarum, quare non semper idem est & hominum status? Si dicunt, per certos annos fit stellarum restauratio, necesse est ergo, qui sciunt astrologiam disciplinam, quia per certos restituuntur stellae, & sciant & per quot annos restituuntur stellae. Quibus post responsum dicimus, quae fuit illa stella, quae fecit omnes homines in diluuium mori? Nunquid in ea exiit, ut iterum diluuium faceret, aut illi homines secundum vnam stellam fuerant nati? Non oportebat per vnumquemque gyratum eadem ipsam indeficientem consummari. Nam si eiusmodi motio, & gyratus stellarum eiusdem malitiae, & eiusdem bonitatis causam praestat, oportebat non semel fieri Abraham, aut patriarchas, aut prophetas, aut apostolos: sed quotiescunque fit ipse gyratus stellarum. Deinde ipsa conuersatio hominum restituta est veritatis. Ante aduentum Christi, quae stella omnes homines idola colere compellebat, caeteraque iniquitates facere? Aut post Christum qualis gyratus ab idolis recedere homines fecit: & per totum orbem mores mutauit aliquos? Ecce Persiae matribus, & filiabus iunguntur, Iudaei autem octavo die circunciduntur, & vnaquaquaque gens aliam, atque aliam habet consuetudinem. Si idem est

Nota arbitrii nostri libertatem.

*conuersio.

est cursus stellarum, quomodo Persæ ab illa consuetudine nunquam recedunt, neque Iudæi à sua? Si autem dicatur, secundum diuersas regiones diuersa est stellarum operatio: quomodo ergo qui in Perside crediderunt, ab illa turpitudine recedere potuerunt, in eadem regione manentes? aut qui nō crediderūt etiā peregrinantes in aliena prouincia mores patrios tenuerunt? Et Iudæi transfugati in Babyloniā, & illic filios procreantes: quomodo nunquam per stellas regionis illius compulsi sunt à circuncisione sua recedere, & illorum infaniam sequi? Nemo ergo stellarum culpet discursum, sed suum propositum. *Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum eo. Aestimans illum regem fore terrenum, quasi de successore regni turbatus est. Semper enim grādis potestas maiori timori subiecta est. Sicut cacumen arborum in excelso positum, etiam si lenis aura flauerit, mouetur: sic & sublimes homines in culmine dignitatis existentes, etiam leuis nuncijs fama conturbat. Humiles autem sicut in conualle, plerumque in tranquillitate constant. Aut ideo turbabatur audiens regem natū Iudæis ex genere Iudæorum, quum esset ipse genere Idumæus: ne regno reuoluto iterum ad Iudæos, & ipse à Iudæis expelleretur, & semen eius post ipsum præcideretur à regno. Puto quod non tantum Herodes à semetipso turbabatur, quantum diabolus in Herode: Herodes enim timebat, quod suspicabatur: diabolus autem timebat, quod verè sciebat. Herodes hominem aestimabat, diabolus Deum cognoscebat. Audierat enim iam Angelos in aëre clamantes, *Gloria in excelsis Deo, & in terra pax bonæ hominibus voluntatis.* Ideo quanto magis testes addebantur pro Christo, tanto magis destructionem potestatis suæ diabolus timebat. Vnusquisque ergo eorum zelo proprio turbabatur, & secundum suam naturam sui regni successorem timebat. Herodes terrenum, diabolus autem cælestem. Nam nec Herodes terretur, si cælestem regem nasci suspicatus fuisset, nec diabolus, si terrenum. Vis scire, quia non tantum ipsi turbabantur, quantum diabolus in eis? Ecce & Iudæicus populus turbabatur, qui magis de audito isto gaudere debuere: quia rex Iudæus surgere dicebatur, designatus à Deo. Sed turbabantur, quia de aduentu iusti non poterant iniqui gaudere. Aut certe turbabantur timentes, ne forte iratus Herodes Iudæico regi, genus eius vexaret. Nam quemadmodum certantibus ventis, mare concutitur, sic regibus aduersantibus sibi, populus regni vexatur. *Conuocauit autem principes sacerdotum, & scribas, & interrogauit ab eis, ubi Christus nasceretur.* Ex hoc apparet maximè, quia diabolus turbabatur in Herode, quoniam traditores legis interrogat. Vt quid enim interrogaret Herodes, qui non credebatur scripturis? Sed inuestigabat diabolus, qui credebatur quod scripturæ non mentirentur. Nam diabolus alios in errorem inducit, ipse autem veritatem bene cognoscit. Quid enim aliud vis? credebatur Herodes scripturis, aut non credebatur? Si non credebatur, ut quid interrogabat scripturas, quas putabat esse vaniloquas? Aut si credebatur, quia inde verè nasciturus est rex, unde scripturæ dicebāt, quomodo sperabat posse se interficere illum regem, quem futurum scripturæ esse dicebant? Nunquid poterat homo corrigere, vt ne fiat, quod Deus ordinauit, vt fieret? Sed quidem cre-*

* instigabat.

debat Herodes in malo, in bono autem non credebatur: quoniam quidem quod inde nasciturus fuerat rex, unde scripturæ dicebant, credebatur: quoniam autem aduersus illum agere non poterat, quem Deus mittebat, non credebatur. quia non suo consilio gubernabatur, sed vinculo diaboli trahebatur ligatus. Sic sunt omnes homines peccatores, in quibus diabolus operatur: credunt scripturis, & non credunt: quia hoc ipsum quod credunt perfectè credere * non permittuntur. *Quod enim credunt, veritatis est virtus: quia nulli potest esse occulta, quod autem non credunt, excæcatio est inimici: quia subiecti sunt operibus operibus eius, & mens eorum libera non est: vtpote omnes, qui Christiani sumus, & legimus, scimus quia mundus consumendus est, & quia morituri sumus, & hoc ipsum tamen perfectè non credimus. Si enim perfectè crederemus, sic viveremus, quasi post modicum trāsturi de hoc mundo, non quasi in æternum mansuri. At illi dixerunt: *In Bethlehem Iudæ. Sic enim dictum est per Prophetam.* Dant responsum regi interroganti ex corde non bono, quum deberent celare mysterium regi à Deo prædesinito ad salutem gentis Iudææ, maximè in conspectu regis alienigenæ, qui non solum zelo regni, sed etiam generis alieni odio aduersaturus regi postmodum futuro non ignorabatur, si ipsi sapienter voluissent considerare. Et nō solum manifestant mysterium, sed etiam ad fidem sermonum suorum prophetiarum protulerunt exemplum, tanquam qui thesauros domini sui absconditos hostibus eius prodant: & facti sunt non prædicatores operum Dei, sed proditores mysteriorum eius: & non doctores Herodis, sed irritatores malitiæ eius. Ex quibus docemur, scripturarum occulta non manifestari iniquis, sed fidelibus, sicut præcepit Paulus: *Quæ à me audisti per multos testes, hæc commenda fidelibus, qui possunt etiam alios docere.* Et non solum prophetiæ mysterium prodiderunt regi iniquo, sed adhuc ipsam prophetiam præcidentes ex vno consensu suo omnes, & non exponentes omnem scripturam diuinitus aspiratam, interficiendorum paruulorum facti sunt causa. Quomodo enim scriptum erat: *Et tu Bethlehem terra Iudæ, non es minima inter principes Iudæ: ex te enim exiit dux qui regat populum meum Israel, disijque eius à diebus seculi.* Si ergo integram prophetiam protulissent, sicut fuerat dicta, considerans Herodes quia dies nascituri regis illius à diebus seculi erant, & intelligens antiquitatem honoris eius: quia non erat ille talis rex terrenus, cuius dies à diebus seculi erant, in tantum furorem non exarsisset aduersus eum: nunc autè præcisā hæc parte prophetiæ, quæ compescere poterat zelum ipsius, primam partem solum protulerunt, quæ eum poterat irritare. Unde ita exponentibus illis, putans Herodes simile cæteris regibus ex ea nasci regimen, paruulos interfecit, cum illis aestimans occidere etiam Christum. O infelices Iudæi! Herodem docuerunt, quia de Bethlehem nascitur ipse, qui est gubernaturus populum Israel: & se non docuerunt, postquam natus est, vt crederent ei. Herodes illis creditum, quasi vera dicentibus, vt persequeretur Christum, & ipsi sibi non crediderunt, vt susciperent eum. *Tunc vocauit occultè Magos, & diligenter exquisiuit tempus quando apparuit eis stella. Et ait eis: *Itē & videte de puero, & cum inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.* Postquam audiuit Herodes responsum, duplici modo credibile: primum, quia à sacerdotibus fuerat dictum: deinde quia exemplo prophetico fuerat comprobatum: nō ad deuotionem flexit natus regis, sed ad malitiā interfectionis eius per dolum, quia malus homo quæ Dei sunt, intelligere potest: quæ Dei sunt autem, agere nō potest: quoniam intellectus hominis ex Deo creatus est, actus autem ex proposito voluntatis ipsius. Vidit enim Herodes magnā deuotionem Magorum circa Christum, quia non poterat eos nec blādimentis flexere, nec minis terrere, nec auro corrumpere, vt cōsentirent ei in interfectione regis futuri, ideo & illos ipsos decipere cogitauit. Nec enim poterat fieri, vt blādimentis seducti proderent illum, propter quem tanti itineris susceperunt laborem. Nec expauescere poterant aliquem vt traderent eum, qui non aspexerat Herodem nec Cæsarem, sed in medio regno illorum ingressi sunt, alium regem annunciantes. Nec aliud amplius desiderare poterant quam Christum, cui illi de tam longa prouincia munera preciosa portabant. Quum vidit quod aliud facere non poterat, ergo deuotionem promittebat, qui gladium acuebat, & malitiam cordis sui humilitatis colore depingebat. Talis enim est consuetudo omnium malignorum, quando aliquem in occulto grauius ledere volunt: humilitatem illi & amicitias fingunt. Occultè vocauit eos, vt nō viderent Iudæi (habebat enim suspectos Idumæos) ne forte quæsi regem suæ generationis amantes, & intelligentes astutiam Herodis, proderent consiliū eius Magis, nesciens quia inimici maiores erant Christi Iudæi, quam ipsi. Herodes enim velut hominem suspicans persequebatur: Iudæi autem post multa miracula, post signa cælestia, postquā manifestè cognouerunt eū esse filium Dei, tunc crucifixerunt eum. Quanto ergo manifestior diuinitas eius illis, quā instanto sceleratior est Iudæorum iniquitas, quā Herodis. *Et ecce stella, quam viderant in oriente, præcedebat eos, vsquo dum venit, & stetit super caput pueri.* Ex hoc ostenditur loco, quia quum aliquantulum stella adduxisset Magos prope Hierusalem, abscondita est ab eis, vt relicti à stella cogerentur in Hierusalem interrogare de Christo, simul & manifestare de illo, propter duas causas. Primū, ad confusionem Iudæorum: quoniam quidem Gentiles stellæ tantummodo visione confirmati, Christum etiam per alienas prouincias requirebant: & Iudæi ab infantia prophetias legentes de Christo, & in suis finibus natum, non susceperunt. Deinde, vt interrogati sacerdotes, unde nasceretur Christus, ad præiudicium suum responderent, de Bethlehem: quia qui Herodem docuerant de Christo, ipsi ignorabāt de illo. Si enim iugiter apparuisset, in Bethlehem eos fuerat deductura: & ideo non fuissent coacti interrogando nunciare de illo. *Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedebat eos, vt considerantes obsequium stellæ, regis intelligerent dignitatem, & dicerent apud se, quomodo sit rex iste terrenus, cui stella ministrat? Quid autem mirum, si sole iustitiam orituro, stella ministrabat diuina? Præcedebat autem eos, vt ostendat quoniam hominibus quærentibus Deum, sic omnia elementa ministrant. Si ergo magnum putas, quia Christo stella obsequabatur, vide quoniam maiora sunt, quæ tibi homini constituto ministrant. Ecce***

* creditur fieri.

2. Tim. 4.

Matth. 1.

enim tibi sol currit, & luna fulgere nō cessat. Si tibi homini constituto elemēta ministrant, quid mirum si Christo stella obsequabatur? Si tibi peccanti elementa ministrant, quid mirum si ante illos quærentes Christum stella curreat. Et si angeli ministrant hominibus, quos Deus non ad obsequium hominum, sed ad suum creauit: quid magnum, si hominibus elementa ministrant, quæ propter homines sunt creata? Hæc audientes gaudere nos oportet, pariter & timere: quia quanto maiora beneficia hominibus sunt constituta, tanto grauiora peccantibus iudicia sunt præparata. *Et stetit super caput pueri, quasi dicens: hic est, vt quia loquendo monstrare non poterat, stando monstraret. Et videntes stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Quia videlicet spes illorum non erat decepta, sed amplius confirmata, quod tanti itineris nō sine causa susceperunt laborem. Indicio enim stellæ sic occurrenti sibi secundū tempus, intelligebant, quia diuinitus eis natiuitas illa regis est ostensa. Et per * mysterium stellæ intelligebant, quoniam dignitas tunc nati regis excedebat mensuram omnium mandaliū regum: necesse enim erat, vt gloriores putaret regem illum quā stellam, cui stella sic deuotè obsequabatur. Aut quomodo nō crederent ei subdendos homines, cui etiā cæli ornamenta subdita esse videbāt? At quomodo poterat ei terra esse rebellis, cui famulabatur & cælum? *Et intrantes domū, viderunt puerum, & matrem eius.* Videamus quid tale gloriosum videntes in puero gauisi sunt, qui regem quærentes, tanti itineris susceperunt laborem? Nunquid viderunt palatium marmoribus splendidū? Nunquid matrem eius diademate coronatam, aut in lecto aureo recumbentem? Nunquid puerum auro, & purpura inuolutum? Nunquid aulam regiā diuersis populis personantem. Sed quid? Pandochium tenebrosū, & sordidū, & magis animalibus quā hominibus aptum: in quo nemo contentus erat sededere, nisi itineris necessitate coactus. Matrem eius vix tunicā vnā habentem, non ad ornamentū corporis, sed ad tegumentum nuditatis proficientem, quam habere poterat vxor carpentarij, & hoc in peregrè constituta, Puerum pannis sordidissimis inuolutū, & in sordidore quoque præsepio positum: quia locus ille sic erat angustus, vt nec ponēdi infantem spaciū inuenirent. Si ergo regem terrenū, quærentes, sic inuenissent, magis confundendi fuerant quā gauisuri, quia tanti itineris laborē sine causa suscepissent, nunc autem quia cælestem regem quærebant: & si nihil regale videbant in eo, tamen solius stellæ testimonio contenti gaudebant. Oculi eorum contemptibilem puerum aspicere non poterant, quia spiritus in corde eorum, terribilem monstrabat. Adhuc autem si quasi terrenum regem eum quæssissent, inuenientes eum, apud ipsum remansissent: sicut sæpe fieri solet in seculo, vt proprio rege relicto, conferant se ad alterū. Nunc autem & hunc adorauerunt, & ad suum reuersi sunt: vt istum haberent regem cælestem animarum suarum, illum autem terrenum corporum suorum. *Et adorauerunt eum.* Putas adorassent infantem non intelligentem adorationis honorem, nisi aliquid diuinum credidissent in eo? Ergo non pueritæ detulerunt honorem nihil intelligenti, sed diuinitati eius, omnia cognoscenti. Sed & qualitas ipsa numerum oblatorum testificabatur eos quandam diuinitatis æstimationem habere de*

* Ministeriū.

TT puero.

puero. *Apertis enim thesauris suis, obtulerunt ei mune-
ra, aurum, thus, & myrrham.* Adimplentes gentium
in Christo confessionem, & prophetiam imple-
tam significantes Elia dicentis: Omnes, qui sunt
in Saba, venient, aurum offerentes, & lapidem
preciosum, salutare domini euangelizantes, &
omnes oves Cedar congregabuntur, & arietes
Nabioth venient, qui & offerent acceptabilia su-
per altare tuum. Confestim autem cognoscetes, &
aperientes thesauros suos, congruam gentibus in
Christo per ipsa dona ostenderunt oblationem.
Regem enim cognoscentes eum, primitiam mun-
dam, & pretiosam sanctorum, sibi aurum repositum
obtulerunt. Diuinum autem & caeleste intel-
ligentes principium eius, Libani obtulerunt odo-
rem, formam mundae orationis in odorem sua-
uem spiritus sancti oblatæ. Humanam autem &
temporalem sepulturam eius intelligentes, obtu-
lerunt myrrham. Hæc autem etsi tunc non intelli-
gebant Magi secundum quale mysterium ista ge-
rebantur, vel quid significaret vnumquodq; munus
eorum, nihil contrarium est. Gratia enim, quæ
illos hæc omnia tacere hortabatur, & ipsa ordina-
uerat vniuersa postmodum cognoscenda. Aurum
sunt ergo perfecti fideles, & sapientes, dicente Apo-
stolo: Si quis ædificat aurum, argentum, lapides pre-
ciosos. Si quis ergo præberet se Christo, fidei sapien-
tia plenè, obtulit ei aurum. Thus autem est oratio:
sicut scriptum est, Dirigatur oratio mea, sicut incen-
sum in conspectu tuo. Si quis ergo Christo mun-
dæ offert oratione, obtulit, ei thus. Myrrham æsti-
mo esse opera bona: quoniam sicut myrrha corpus
defunctorum in solubile seruat, sic bona opera
Christum crucifixum in memoria hominis per-
petuum seruant & hominem seruant in Christo.
Primum ergo oportet Christo offerre fidem ratio-
nabilem, deinde orationem mundam, & tertio ope-
ra sancta. Tu ergo quando venis ad ecclesiam ad
orandum deum, munera tecum in manibus tuis por-
ta: da non habentibus, & pete ab illo qui habet, vt
oratio tua bonis operibus commendetur. Sic & in
lege scriptum est: Ne intres in conspectu domini
Dei tui vacuus: infirma enim oratio est, quæ ele-
mosynarum virtute non est munita. *Et admoniti in
sonnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuerfi
sunt in regionem suam.* O fides Magorum! non con-
tradixerunt angelo admonenti, dicentes: Tan-
tam viam venimus, venientes ante multitudinem
ciuitatum non timuimus, regem terribilem apud
illas omnino non expauimus: sed steterimus & fi-
ducialiter (qui natus fuerat) regem prædicauimus,
& quasi Deo munera digna obtulimus: & quasi
seruos latenter iubet nunc fugere, vt alia via ve-
nientes, alia redeamus? Sed fideles constituti, nec
tunc timuerunt cognosci, nec modo erubuerunt
occultè recedere: quia nec erat possibile, vt qui
ab Herode ad Christum venissent, ad Herodem
redirent. Qui enim derelicto Christo, vadunt ad
Herodem frequenter reuertuntur ad Christum:
qui autem relicto Herode, ad Christum veniunt
toto corde, nunquam reuertuntur ad Herodem.
Id est, qui de Christo ad diabolum transeunt per
peccatum, frequenter per poenitentiam reuertuntur
ad Christum: qui autem relicto diabolo venit ad
Christum, difficile reuertitur ad diabolum: quia
qui nunquam fuit in malis, sed in innocentia, dum
nescit quid sit malum, facile decipitur, & transit
ad diabolum: sed quum expertus fuerit malum,

Esai. 60.

1. Cor. 3.

Psal. 140.

Exod. 13, 24

quod inuenit, & recordatus fuerit bonum, quod
perdidit, compunctus redit ad Deum, vnde recessit.
Qui autem in malis fuerit, & conuersus est ad
bonum, dum gaudet de bonis, quæ inuenit, & re-
cordatur mala quæ euasit, difficile redit ad ma-
lum. Sed quid, quia multi, quum Christo relicto,
peccauerunt, non agunt poenitentiam? Illi tales
nunquam fuerunt Christi, ideo superius dixi, qui
toto corde de diabolo venit ad Christum. Qui enim
post peccatum non poenitet, non quasi homo car-
ne deceptus peccauit, sed arbitrio suo quum esset
malus, malum egit. Nam malus quod malum est,
non putat malum, ideo nec poenitet, quum fecerit
malum. Aut ita. Qui enim à diabolo venit, ad Deum
nunquam debet per illam viam ambulare, per
quam venit ad diabolum. Venisti per viam forni-
cationis, ambula de cætero per viam castitatis. Ve-
nisti per viam auaritiæ, ambula de cætero per
viam eleemosynarum. Si autem per ipsam viam
redieris, iterum sub regnum Herodis vadis, & sis
proditor Christi.

S. AVGVSTINI EPISCO-
PI Hippon. in idem festum Hom. 1.

Proximè, fratres charissimi, eiusmodi redem-
ptionis nostræ celebrauimus sacramentum, quo
Deus hominem cum infirmitatibus induit: hodie
verò illud colimus, quo se in hominem Deus vir-
tutibus declarauit, pro eo quod in hac die, siue
cælo stella ortus sui nuntium præbuit, siue quod
in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquam in
vinum conuertit, siue quod in Iordanis vndis aquas
ad reparationem humani generis sub baptismo
consecrauit, siue quod de quinq; panibus quin-
que millia hominum faciauit, in quolibet horum
salutis nostræ mysteria continentur, & gaudia.
Nobis enim ex virgine natus est, quod stella mon-
strauit. Nobis ex baptismo laucarum concessum
est, quod in Iordanis alueo consecrauit. Nos quo-
que in melius esse mutandos operis miraculo per-
monstrauit, quando aquas in vina conuertit. Et
ideo, fratres charissimi, in omni actu nostro stel-
lam fidei præparemus, & in custodia puritatis
Christi baptismum celebremus, quia hæc Christi
regeneratio, nostræ fidei confirmatio est. Insinua-
uit enim nobis muneris sui beneficium per secun-
dæ natiuitatis exemplum, & quod facere voluit,
prior ipse fecit. Legimus Iudæos diuersa sub lege
habuisse baptismata, sed nullum ex his contra præ-
uaricationis malum generalem potuit conferre
medicinam. Et ideo pro absolutione totius mun-
di indigebant regenerationis aqua cælitus sanctifi-
cari. Et quia per vniuersum mundum sacramen-
tum baptismi humano generi opus erat, omnibus
aquis benedictionem dedit, quando in Iordanis
alueum vnica ac singulari pietate descendit. Tunc
enim Christum dominum non tam lauit vnda,
quàm lota est. Tibi ergo nascendo Christus adue-
nit, tibi viuendo militauit, tibi moriendo confli-
xit. Quem vides pro te mortuum, pro te intelli-
ge baptizatum. Talis omnino etiam ante baptismum
fuit, & ideo præcursor eius, atque Baptista ita eum
cum ad se baptizandus veniret, alloquitur: do-
mine, ego à te debeo baptizari, & tu venis ad
me? Quid euidentius de Christi non dum baptizari
puritate: quid fortius, Ego à te debeo baptizari: id
est, qui fons es innocentiae, & plenitudo iustitiæ,
qui

Serm. 19. de
rem. de bap-
tismo. Lomanus.
Math. 2.
Ioh. 1.

Math. 3.
Math. 4.

Math. 3.

qui nullo indigens dare scis, nec scis accipere? Ego,
inquit, à te debeo baptizari, quia tecum exhibes,
& in te possides puritatis munera, & baptismatis
sacramenta: & quod dabo, te largiēte per gratiam,
tu obtines per naturam. Attractu membra tingun-
tur, & fluente ditantur. Vitale gratiam non corpus
ex lumine, sed flumen mutatur ex corpore. De-
scendere in se fontem suum felix vnda miratur, sub
vno momento remedia æterna concipiens, & noua
Dei regenerationis fecunditate parturiens, quod
acceperat, hoc reddens, & quod non habebat, acci-
piens. Inter hæc mirum esset, quod se dominus serui
subdidit benedictioni, nisi & cruci se subdidisset,
& morti. Et ille quidē pretiosum sibi esse hominē
pretij ipsius dignitate perdocuit, vt hinc quoque
intelligamus quàm grandes apud se æstimeret Deus
nostræ humanorum criminū causas, propter quas
non angelum, non archangelum, sed Deum misit ad
terras. Quàm gravis sit peccati & quàm dura cō-
ditio, prodit remedij magnitudo. Quanta malorū
discussio erit, qua damnabitur, sollicitudo indicat,
qua redimuntur. Omni ergo diligentia, atque vigi-
lantia caueamus, ne vulneret diabolus, quod sana-
uit Deus, ne per consensum cordis, per flagitium
corporis seruitutem quam debemus domino, ma-
gis exhibere probemur inimico. Equidem si quis
violentus, ac præpotens aliquid de facultate no-
stra, ac proprietate rapuisset, nonne dignum sum-
mo odio duceremus? nonne meritò tanquàm hostē
detestaremur? Cur peccando, diabolo consentie-
mus, qui nobis non substantiam vult auferre, sed
vitam: non terram fraudare, sed cælum: non fines
angustæ possessionis, sed infinita spacia æternitatis?
Inter hæc o homo, si dignitatem facturæ tuæ, si
pietatem circa te domini tui volueris æstimare de
pretio, non poteris dubitare de regno. Ipsi enim
Magi, qui ad illa cælestis pueri veneranda cuna-
bula stellæ indicio peruenerunt, quid aliud ex-
presserunt in illis muneribus, nisi fidem nostram?
In eo enim quod tria offeruntur, trinitas intelli-
gitur. In eo verò quod tres sunt, & singuli singula
offerunt, in trinitate vnitas declaratur: per aurum
rex ostēditur, Deus in chure dignoscitur: per myr-
ram, quæ condiendis est apta corporibus, sepul-
tura crucifigendi hominis prædicatur. Secundum
hæc charissimi, nos quoque personam magorum
spiritalibus imitemur obsequiis. In primis tandiu
queramus Christum, donec illum inuenire me-
reamur. Ducatur nobis præbeat velut stella cæli
lux fidei. Hæc nobis illum ostendat, non iam in
præsepi vagientem, sed in summa cæli arce domi-
nantem. Nec in matris gremio, sed in folio patris
adorandum. Nec vltius in humanitate iudican-
dum, sed ad iudicium cum maiestate venturum.
Sic quasi trium munerum trinitatis perfecta con-
fessio, credatur à nobis vna diuinitas sine confu-
sionis separatione distincta pater, & filius, & spiri-
tus sanctus, vnus Deus: credantur tres persone, sed
non tres substantiæ. Quantum autem ad cælestis
naturæ ordinem pertinet, in patre, & filio, & spi-
ritu sancto ita confrenda est vna diuinitas, vt nec
singularis putetur in trinitate persona, nec triplex
in vnitare substantia, sed ita assignetur pluralitas
vnitati, ne natiuitati subtrahatur æqualitas. Et li-
cet intromittatur in vna diuinitate numerositas,
non sit tamen recipienda diuersitas. Ita ergo fide-
lium cordibus disponendus est Dei cultus, vt non
admittatur vel in vnitare separatio, vel in trinitate

permixtio. Proxima enim ab hac die, fratres char-
rissimi, sacri natalis die natus est dominus, nunc
baptizatus. Tunc nos genuit ad vitam nunc re-
generauit ad salutem: tunc Adam suscepit perdi-
tum, nunc abluit peccatorem. Venit ergo ad ba-
ptismum, sicut scriptum est. Sed quid abluit, qui
mudus erat? Vtique vt mundus ablueret immun-
dos. Illum ergo currentes aquæ tunc infunde-
bant, sed peccata nostra secum portabant. De illo
guttæ baptismatis fluebant, sed nostra in guttis
crimina fluebant. O misericordia simul & potētia
Dei, necdum eramus in mundo, & iam ablueba-
mur in baptismo! Mundati illo sumus, antequam
nati. Nam ipsi fuit baptismatis ratio, vt aquæ, quæ
purgaturæ nos erant, ab illo antè purgarentur. Et
cum ascendisset, inquit scriptura, de aqua, vidit
apertos cælos. Nunquid tunc ei cælum apertum
fuerat, cuius oculi cælorum interiora cernebant?
Sed ideo cælum aperitur vt mysterium baptismatis
in hoc declaretur: quia quando homo de ba-
ptismo egreditur, tunc ei ianua regni cælestis ape-
ritur. Illud vero quale est, quod Magi veniunt ad
Deum natum imò docuntur, positum in præsepio
vident, nec apud sensus eorum humilitas natiui-
tatis reuerentiam diuinitatis imminuit: adorant
corporibus, honorant muneribus, venerantur of-
ficiis: oculis hominem vident, & Deum obsequiis
conferunt? Videbant enim in eo, qui natus fue-
rat plus esse, quod animæ hominum, quàm quod
oculi præuiderint. Dominus qui tunc corporaliter
natus fuerat, per ipsum omnia nata erāt. Videba-
tur quidem in præsepio, sed dominabatur in cæ-
lo. Intra corpusculum erat, sed intra se omnia
continebat. Natus quidem ex matre fuerat, sed ma-
trem suam ipse creauerat. Et ideo se Magi humi-
liabant, quia famulari astra cernebat. Deum enim
esse cognouerant, cui cælestia seruebant. Et id-
circo etiam ipsa eorum munera diuino mysterio
plena erant. Aurum nanque, vt audistis, & thus, &
myrrham obtulerunt. Triplicium ergo mune-
rum numero triplex significatio continetur. In
thure obtulerunt Dei honorem, in auro regiam
dignitatem, in myrrha corporis sepulturam. Offer-
ramus ergo & nos, dilectissimi fratres, sincera, &
sancta munera Deo nostro, castitatem, fidem, pa-
tientiam, charitatem, mētes humiles, probos mo-
res, animas Deo inhabitante condignas. Hæc sunt
enim placita Deo dona, hæc grata munera, quæ
illi quidem offeruntur, sed offerentibus profunt.
Nullo enim ille munere eget, sed hoc illi munus
optimum est, vt causas habeat munerandi. Nihil à
nobis exigit, nihil amplius petit nisi salutem no-
stram. Omnia enim sibi præstari à nobis putat, si
ita nos egerimus, vt nobis ab illo cuncta præ-
stentur, auxiliante ipso domino nostro Iesu Chri-
sto, qui viuunt, & regnat in secula seculorū, Amen.

Math. 3.

Math. 4.

EIVSDEM DE EODEM
festo Sermo 2.

Ad partū virginis adorandum Magi ab Orien-
te venerant. Hunc diem hodie celebra-
mus, huic debitam solennitatem, sermonem-
que peroluimus. Illis dies iste primus illuxit,
anniuersaria nobis festiuitate rediit. Illi erant pri-
mitiæ gentium: nos populi gentium. Nobis hoc
lingua nuntiavit apostolorum: stella illis tāquam

Serm. 30. de
temp.

lingua cælorum: & nobis idem Apostoli tanquam alij cæli enarrauerunt gloriam Dei. Cur enim non agnoscamus eos cælos, qui facti sunt sedes Dei, sicut scriptum est: Anima iusti, sedes sapientiæ? Per hos enim cælos ille cælorum fabricator & habitator innotuit, quo tonitruo mundus tremuit, & ecce iam credit. Magnum sacramentum. In præsepi tunc iacebat, & Magos ab Oriente ducebat: abscondebatur in stabulo, & agnoscebatur in cælo, vt agnitus in cælo manifestaretur in stabulo, & appellaretur Epiphania dies iste. quod Latine manifestatio dici potest, simul eius celsitudinem humilitatemque commodans, vt qui in aperto cælo signis sydereis monstrabatur, in angusti diuersorio quaesitus inueniretur inualidus infantilibus mæbris, inuolutus infantilibus pannis, adoraretur à Magis, timeretur à malis. Timuit enim eum rex Herodes eisdem sibi Magis nūtiantibus, cum adhuc quaereret paruulum, quem cognouerant cælo teste iam natum. Quid erit tribunal iudicantis, quando superbos reges cunabula terrebat infantis? Quanto consultius reges non sicut Herodes interficere querant, sed sicut Magi potius adorare delectentur, iam præsertim eum qui & ipsam mortem, qua mepiebat inimicus inferre, etiam pro ipsis inimicis ab inimicis sustinuit, eam in suo corpore occisus occidit. Pide timeant reges ad patris dexteram iam sedentem, quem rex impiè timuit adhuc matris vbera lambentem: audiant quod scriptum est: Et nunc reges intelligite, erudimini qui iudicatis terram. Seruite domino in timore, & exultate ei cum tremore. Ille enim rex vltor impiorum regum, & rector piorum, nō ita natus est, vt reges nascuntur in seculo, quia & ille natus est, cuius regnum non est de hoc seculo. Nobilitas fuit nascentis in virginitate parentis, & nobilitas parentis in diuinitate nascentis. Denique cū tam multi iam nati, atque defuncti essent reges Iudæorum, nūquid quenquam eorum adorandum Magi quaesierunt? Quia nec quenquam eorum cælo loquente didicerunt. Veruntamen quod prætereundum non est, hæc Magorum illuminatio magnum testimonium cæcitatibus extitit Iudæorum. In terra eorum isti requirebant, quod illi in sua nō agnoscebant. Apud eos isti infantem inuenerunt, quem illi apud se negauerunt. In his tertia de longinquo isti peregrini puerum Christum nondum verba promentem adorauerunt, vbi ciues illi iuuenem miracula facientem crucifixerunt. Isti in membris paruis Deum adorauerunt, illi in magnis factis nec tanquam homini pepercerunt, quasi plus fuerit videre nouam stellam in eius natiuitate fulgentem, quam solem eius in morte lugentem. Iam vero quod eadem stella, quæ Magos perduxit ad locum, vbi erat cum matre virgine Deus infans, quæ vtrique poterat eos, & ad ipsam perducere ciuitatem, se tamen subtraxit, nec eis profus apparuit, donec de ciuitate, in qua Christus nasceretur, idem ipsi interrogentur Iudæi, vt ipsi eam secundum diuinæ scripturæ testimonium nominarent, ipsi dicerent: Bethlehem, non es minima in principibus Iuda, ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel. Quid aliud hic significauit diuina prouidentia, nisi apud Iudæos solas diuinas literas remansuras, quibus gentes instruerentur illi excæcarentur, quas portarent non in adiutorium salutis suæ, sed ad testimonium salutis nostræ? Nam hodie cum præmissas prophetias de

Psalm. 18.
Sap. 7.

Psalm. 2.

Mich. 5.

Christo proferimus, iam rerum completarum luce declaratas, si forte Pagani, quos lucrari volumus, dicerint non eas tãto antè prædictas, sed post rerum euentum, vt hæc, quæ facta sunt, prophetata putarentur, à nobis esse confictas, Iudæorum codices recitamus, vt tollatur dubitatio Pagano- rum, qui iam in Magis illis figurabatur, quos Iudæi de ciuitate, in qua natus est Christus, diuinis eloquiis instruebant, & eum ipsi nec requirebant, nec agnoscebant. Nunc ergo, charissimi, gratiæ filij, & hæredes, videte vocationem vestram, & manifestato Iudæis, & gentibus Christo tanquam angulari lapidi perseverantissima dilectione cohaerere. Manifestatus enim est in ipsis cunabulis infantia suæ his, qui prope, & his qui longe erant, Iudæis in pastorum propinquitate, gentibus in Magorum longinquitate. Illi ipso die, quo natus est, isti ad eum hodie aduenisse creduntur. Manifestatus ergo est, nec illis doctis, nec istis iustis. Præuolent nanque imperitia in rusticitate pastorū, & impietas in sacrilegiis Magorum. Vtrosque sibi lapis ille angularis applicuit, quippe qui venit stulta mundi eligere, vt confunderet sapientes, & non vocare iustos, sed peccatores, vt nullus magnus superbiret, nullus infirmus desperaret. Vnde Scribæ, & Pharisei dum nimis iusti sibi videntur, cuius nascentis ciuitatem ostenderunt, prophetica eloquia recitantes, hunc reprobauerunt & discipulos. Sed quia factus est in caput anguli, & quod natus ostendit, passus impleuit. Huic nos inhæreamus cum alio pariete habente reliquias Israel, quæ per electionem gratiæ salutis factæ sunt. Eos enim pastores illi præfigurabant de proximo coniungendos, vt & nos, quorum ex longinquo vocationem Magorum significabat aduentus, iam nō peregrini, & inquilini, sed ciues sanctorum, & domestici Dei maneamus, coedificati super fundamentum Apostolorum, & Prophetarum, ipso summo angulari lapide existente Christo Iesu, qui fecit vtraque vnum, vt in vno amemus vnitatem, & ad colligendos ramos, qui etiam de oleastro infert, per superbiam fracti heretici facti sunt, quoniam potes est Deus, iterum inferere illos: habeamus & insatigabilem charitatem, ipso adiuuante qui viuunt, & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo Hom. 3.

ANte paucissimos dies natalem diem domini celebramus, hodierno autem die manifestationem, qua manifestari gentibus cepit, solennitate non minus debita celebramus. Illo die natū pastores Iudæi viderunt, hodie Magi ab Oriente venientes adorauerunt. Natus quippe fuerat lapis ille angularis, pax duorum pariterum, ex circūcisione, & præputio, non ex parua diuersitate venietium, vt in illis specularetur, qui factus est pax nostra, & fecit vtraque vnum. Hoc in pastoribus Iudæorum, & Magis gentium præfiguratum est. Inde cepit, quod in vniuerso mundo fructificaret & cresceret. Nos itaque duos dies, natiuitatis & manifestationis domini nostri spiritali læticia gratissimos habeamus. Iudæi pastores ad eum angelo nuntiante, gentiles Magi stella demonstrante perducti sunt. Hæc stella vanas computationes astrologorum

1. Cor. 1.

Ephes. 4.

1. Cor. 1.

Matt. 9.

Psalm. 117.

Rom. 11.

Ephes. 4.

Rom. 11.

Sermo. 1. de temp.

logorum, & diuinationes confundit, cum stellarum adoratoribus creatorem cæli, & terræ adorandum potius demonstrauit. Nam ipse nouam stellam declarauit natus, qui antiquum solem obsecrauit occisus. Illa luce inchoata est fides gentium, illis tenebris accusata est perfidia Iudæorum. Quid erat illa stella, quæ nec vnquam antea inter sydera apparuit, nec postea demonstranda permanisset? Quid erat nisi magnifica lingua cæli, quæ narraret gloriam Dei, quæ inuinitatum virginis partum inuinitato fulgore clamaret, cui nō postea apparerent Euangelium toto orbe succederet? Quid denique Magi venientes dixerunt: Vbi est, qui natus est rex Iudæorum? Quid est hoc? Nonne tam multo antea reges erant Iudæorum? Quid tantopere alienæ gentis regem nosse, & adorare cupierunt? Vidimus enim, inquit, stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Nunquam hoc tanta deuotione requirerent, tanto pietatis affectu desiderarent, nisi eum agnoscerent regem Iudæorum, qui rex est etiam seculorum. Hinc & Pilatus nonnulla vtrique auræ veritatis afflatus est, quando in eius passione titulum scripsit, Rex Iudæorum: quæ Iudæi conati sunt mendosi emendare, quibus ille respondit: Quod scripsi, scripsi. Quia prædictum erat in Psalmo: Tituli inscriptionem ne corrum- pas. Aduertamus itaque magnum hoc & mirabile sacramentum. Magi ex gentibus erant, ipse etiam Pilatus ex gentibus: illi stellam viderunt in cælo, ille titulum fixit in ligno, vtrique tamen non regem gentium, sed Iudæorum, vel quaerebat, vel agnoscebant. Iudæi vero ipsi nec stellam secuti sunt, nec titulo consenserunt. Iam igitur præsignabatur, quod postea ipse dominus dixit. Multi ab Oriente, & Occidente venient, & recumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cælorum, filij autem regni ibunt in tenebras exteriores. Nam magi ab Oriente, Pilatus ab Occidente venerat. Vnde illi Orienti, hoc est nascenti, ille autem Occidenti, hoc est, morienti attestabantur regi Iudæorum, vt cum Abraham & Isaac & Iacob, ex quibus Iudæi ducebant originem recumberent in regno cælorum, non ex eis propagati per carnem, sed eis inserti per fidem, vt ille de quo Apostolus loquitur, oliuæ inferendus iam præmonstraretur oleaster. Propterea quippe non rex gentium, sed Iudæorum ab eisdem gentibus, vel quaerebatur, vel agnoscebatur: quia oleaster ad oliuam, nō ad oleastrum oliua veniebat. Rami tamen frangendi, hoc est, infideles Iudæi, & Magis inquentibus vbi Christus nasceretur, in Bethlehem Iudæa respondebant: & Pilato exprobrante quod regem suum crucifigi vellent, pertinacissime seueiebant. Itaque Magi adorauerunt, Iudæis ostendentibus locum Christi nascentis, quia in scriptura, quam Iudæi acceperunt, Christum cognoscimus. Pilatus manus lauit, Iudæis exigentibus mortem Christi patientis: quia per sanguinem, quem Iudæi fuderunt, peccata diluimus. Sed de testimonio Pilati per titulum, in quo scripsit, regem Iudæorum esse Christum, alius est disserendi locus, quo passionis est tempus. Nunc quod attinet ad manifestationem Christi nat, de cuius manifestationis die, quæ Græco vocabulo Epiphania nominatur, qua manifestari cepit gentibus, cum eum Magi adorauerunt, quæ restant pauca dicamus. Nam etiã atque etiam confiderare delectat, quem admodum Magis quaerentibus, vbi Christus nasceretur, Iudæi respon-

Psalm. 18.
Matt. 2.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Matt. 9.

1. Cor. 1.

Matt. 8.

Rom. 11.

Matt. 27.

Matt. 2.

derunt. In Bethlehem Iudæa, Nec tamen ad eum ipsi venerunt, sed eis abscedentibus, Magos ad eum locum, in quo infans erat, eadem stella perduxit, vt ostenderetur quod & ciuitatem poterat demonstrare, sed ad hoc se aliquantulum subtraxerat, vt Iudæi possent interrogari. Ad hoc sunt autem interrogati Iudæi, vt demonstraretur, eos non ad suam, sed ad gentium salutem & agnitionem testimonii diuina portare. Propter hoc enim illa gens regno suo pulsa est, & dispersa per terras, vt eius fidei cuius inimici sunt, vbiq; testes fieri cogentur. Perdito quippe templo, sacrificio, sacerdotio, ipsoque regno, in paucis veteribus sacramentis nomen, gentisque custodiunt, ne permixti gentibus sine discretionem dispareant, & testimonium veritatis amittant, velut Cain accipiente signum, vt eum nullus occidat, qui fratrem iustum inuidus, & superbus occidit. Hoc nimirum etiam in quinquagesimo octauo Psalmo, non incongruenter intelligi potest, vbi Christus ex persona sui corporis loquitur, & dicit, Deus meus demonstrauit mihi de inimicis meis, ne occideris eos, ne quando obliuiscantur legis tuæ. In eis quippe inimicis fidei Christianæ demonstratur fortibus quomodo propheteratus est Christus, ne gēte cum vidissent tanta manifestatione impleri prophetias, putarent eandem scripturas à Christianis esse confictas, vt de Christo prædicta putarentur, quæ cōpleta, cernuntur. Proferuntur ergo codices à Iudæis, atque ita Deus demonstrat nobis in inimicis nostris, quos ideo non occidit, hoc est, de tertia non penitus perdidit; ne obliuiscerentur legem ipsius, quam propterea legendo & quædam eius quamuis carnaliter obseruando meminerint, vt sibi sumant iudicium, nobis præbeant testimonium, ipso domino nostro adiuuante, qui viuunt, & regnat Deus per omnia secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 4.

HOdierni diei per vniuersum mundum noua solennitas quid nobis afferat festiuitatis, quidve anniuersaria repetitione commemoret, anniuersario quoque sermone tempus admonet, vt loquamur. Epiphania quippe, Latine manifestatio dici potest. Hac enim die Magi dominum nostrum adorasse perhibentur, stella scilicet apparente commoniti, & præcedente perducti. Eo quippe die, quo natus est, illi stellam in Oriente viderunt, & quem natum indicauerunt agnouerunt. Ex illo igitur die ad hunc diem occurrerunt. Herodem regem nuncio terruerunt, Iudæis ex prophetica scriptura respondentibus, Bethlehem ciuitatem, vbi dominus natus fuerat, inuenerunt. Ad ipsum dominum stella eadem ducente venerunt, demonstratum adorauerunt, aurum, thus, & myrrham obtulerunt, alio itinere redierunt. Manifestatus est quidem & die ipso natiuitatis suæ dominus pastoribus ab angelo admonitis, quo etiam die per stellam illis est longe in Oriente nuntiat, sed in isto die ab eis est adoratus. Suscipite ergo deuotissime istum diem celebrandum, vniuersa ecclesia gentium, quia & illi Magi quid iam fuerunt, nisi primitiæ gentium? Israelitæ pastores, Magi gentiles: Illi prope, isti longe, vtrique tamen ad angularem lapidem cucurrerunt.

Psalm. 58.

Sermo. 12. de temp.

Matt. 2.

tanto voto supplicationis attraxerat. Iacebat in præsepe puer ortu recens, exiguus corpore, contemptibilis paupertate, sed magnum aliquid latebat in paruo, quod illi homines primitiæ gentium non terra portante, sed cælo narrante didicerant, qui tam ex longinquo tam supplices veniebant, & quod intueudo non videbant, promereri adorando cupiebant. Regina quædam Austri venerat à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, nec illa regni eius sublimitate, sed mentis luce comota est. Veruntamen inerat in Salomone doctrina, quæ verbis eius longissime ac latissime diffamatis ad discendum potuit studiosos animos excitare, proinde illa non latentem Deum, sed loquentem hominem, non adorare venerat, sed audire. Hic autem qui donauerat illi sapientiam Salomoni, & erat virtus, ac sapientia Dei infirmitate carnis indutus, adhuc per pusillam ætate tacebat in terris, & iam per amplissimam maiestatem clarebat in cælis. Quid times, Herodes? Quid maligna mente turbaris? Si salutem tuam sapias, ille natus est per quem regnum Dei videas. Quid scis? Quid occidis infantes? Quid ætatem innoxiam noxius infectaris? A gladio regis huius nemo erit crudelitate, sed pietate, sequus. Detestanda, ergo regis Herodis infania, sed magis miranda Iudæorum stultitia, propter quos iudicandos dispositione diuina se à conspectu Magorum Christum quærentium parumper illa stella subtraxit. Apparuit namque ut locum, in quo puer fuerat demonstraret. Poterat utique index etiam ciuitatis existere, sed quod in Berthelem Iudæ Christus nasceretur, de libris sanctis interrogati Iudæi proferre debuerunt, parati ad legendum, cæci ad intelligendum, duri ad credendum. Hos ergo nos in vetustate literæ dimittamus, & ex eorum adiuti codicibus adorandum Christum cum istis alienigenis agnoscamus.

EIVSDEM DE EODEM
festo, Hom. 7.

Intelligere possumus, fratres charissimi, quantum gratiam Christo domino debeamus, qui vota votis accumulatur, gaudia gaudiis multiplicat. Ecce enim adhuc exultamus Christum dominum natum, & iam eum lætamur pro salute humani generis baptizatum. Nec dum ortus est eius expleta festiuitas, & iam baptismatis eius est celebranda solennitas. Vix natus est hominibus, & iam renascitur sacramentis. Hodie enim licet post multa annorum curricula consecratus est in Iordane. Ita ergo disposuit dominus, ut votis vota subiungeret, hoc est, in vno, eodemque tempore & ederetur per virginem, & per mysterium gigneretur, essetque continuata festiuitas carnis natiuitatis, atque baptismatis: ut quemadmodum tunc eum miramur incorrupta matre progenitum, ita & nunc suscipiamus illum pura vnda submersum. Et gloriemur in vtroque facto, quia filium genuit mater, & casta est, & quia Christum vnda lauit, & sancta est, Nam sicut post partum glorificata est Mariæ castificatio, ita post baptismum aquæ est purificatio comprobata, nisi quod pene maiori munere quæ Maria vnda ditata est. Illa enim sibi tantum meruit castitate, ista nobis contulit sanctificationem. Illa meruit ne peccaret, ista ut peccata purgaret. Illa propria delicta à se repudiat, ista in se

1. Reg. 10. Matt. 12.

Nota in a qua baptisma sit esse vim sanctificandi.

per Dei gratiâ aliena condonat. Illi est collata virginitas, isti donata fecunditas, illa vnum procreauit, & pura est, ista generauit plures, & virgo est. Illa præter Christum nescit alium filium, ista cum Christo mater est populorum. Natalis ergo hodie alter est quodammodo saluatoris. Nam iisdem eum signis, iisdem miraculis cognoscimus genitum, sed nunc maiore mysterio baptizatum. Denique spiritus sanctus, qui tunc illi in vtero affuit, modo eum in gurgite circumfulsit. Qui tunc Mariam castificauit, nunc fluentia sanctificat. Pater qui tunc obumbravit in virtute, nunc clamat in voce, & quasi maturiore consilio qui tunc umbram præstitit natiuitati, modo testimonium perhibet veritati. Ait enim Deus; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Præclarior planè est secunda quam prima natiuitas. Illa enim sine teste silentio Christum genuit, ista cum diuinitatis professione dominum baptizauit. Ab illa se Ioseph qui pater putabatur excusat, in hac se pater, qui non credebatur, in sinuat. Ibi laborat suspicionibus mater, quia professioni deerat pater: hic honoratur genitrix, quia diuinitas filium protestat. Honorator, inquam, secunda quam prima natiuitas. Si quidem pater hic Deus, maiestatis inscribitur, illic Ioseph artifex æstimatur. Et licet in vtraque dominus per spiritum sanctum & natus sit, & baptizatus, tamen honoratior est qui de cælis clamat quam qui in terris laborat. Ioseph ergo faber in terris pater putabatur esse domini Saluatoris, nec ab hoc opere Deus, qui verè est pater domini nostri Iesu Christi excluditur: Nam est & ipse faber. Ipse enim artifex, qui huius mundi machinam, non solum mirabili, sed etiam ineffabili potentia fabricauit. Tanquam sapiens architectus cælum sublimitate suspendit, terram mole fundauit, maria calculis alligauit. Ipse artifex, qui in nostris moribus præcidit superflua opera, vtilia quæque conseruat. Ipse est artifex, cuius securim ad radicem nostram positam Ioannes Baptista comminatur, ut omnis arbor, quæ normam iustæ discretionis excesserit, excisa radicitus tradatur incendio: Quæ autem mesuram veritatis habuerit, cælesti fabricæ deputetur. Hodie ergo baptizatur dominus in Iordane. Quale est hoc baptismum, vbi prior est fonte ille, qui mergitur, vbi dum susceptum aqua diluit, in sordibus inficitur, sed benedictionibus honoratur? Quale, inquam, saluatoris est baptismum, in quo purgantur potius fluentia quam purgant? Nouo enim sanctificationis genere Christum non tam lauit vnda, quam lota est. Nam ex quo Saluator in aqua se mersit, ex eo omnium mundi aqua diluit, quam Christi vnda purificat. Saluator autem ideo baptizari voluit, non ut sibi munditiam acquireret, sed ut nobis fluentia mundaret. Interea Magorum beata legatio perducta ad sacra cunabula radio desuper currète miratur; Iudæam præcedit Aethiopia peccati exuenda nigredine, & fidei induenda candore. Quam stupenda dignatio: Inter amplexus genitricis includitur, qui cælum, terramque complectitur. In sinu matris later, qui regnum patris excedit. Per simplex officium, spirituale reuelatur arcanum. Humanitas cernitur, & diuinitas adoratur. Exhibent aurum, thus, & myrrham, plus in mysteriis

Luce 1. Math. 3. Luca 1.

Math. 3.

Math. 3.

Math. 11.

Math. 3.

Exod. 23.

Ser. 1. lib. 2. 7. Hom. dubit. ante Leon. 4. mens. 5.

mysteriis quam in conscientis offerentes. In auri munere regia dignitas, in thusis vapore diuina maiestas, in myrrhæ specie sepelienda demonstratur humanitas, ac si trinitatem oblationum numerus loquitur, vnitatem deuotio vna testatur. Per hoc ergo peruigili intentione cordis cælum semper studeamus aspicere, si ad Christum cupimus peruenire. Dirigat ergo nobis semitas vitæ, perfecta stella iustitiæ, quæ dixit, Non apparebis in conspectu meo vacuus. Offeramus ei aurum fidei, pietatis aromata, castitatis holocausta. Spiritalem quoque myrrham habeamus in nobis, quæ ita animas nostras condit, ut illas à peccati corruptione custodiat, quod ipse præstare dignetur, qui viuunt, & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EODEM
festo Hom. 8.

Sicut dies hodiernus anniuersario reditu commonet nos, quod dominum nostrum Iesum adorauerunt magi, tanquam primitiæ gentium: ita huic solennitati de isto tanto mysterio noster etiam sermo debetur. Vnde vestram commoneo charitatem, recetem diem pristinum recolite, quo dominus natus est. Et huic hodiernum adiungite, quo à Magis adoratus est, nec eis stella loqui potuit, cuius esset, vel cuius excellentiam præsignaret. Nouum tamen & singulare sydus effulsit, atque illos etiam, qui solent sydera diligenter intueri, nouo miraculo exterruit. Nūquam enim tali stella quisquam est significatus, quia numquam talis est natus. Veruntamen quis esset, vbi esset, quorum rex esset, sydus illud, & si tacebat, lucebat. Sed quærentia Deus, & pulsantia corda non fraudans, alio modo sine dubio petentibus reuelauit, quod stella indicare non potuit. Item modum quidem scriptura non dicit, sed intelligendum prudentibus dereliquit, atque in ipsa narratione, vnde hoc intelligere possumus ostendit. Quum enim Bethlehem ciuitas secundum scripturas à Iudæis commemorata esset, vbi Christum nasci oporteret, quia domus latebat vbi Dei verbum infans iacebat, eadem stella magos perduxit ad domum, sub cuius tecto erat qui fecerat mundum: & quem nunciauerat cælum, hucusque patuit præcedentis syderis fulgor. Sed ut illi ad Herodem regem Iudæorum non reuenterentur, qui se velle dixerat adorare quem cupiebat occidere, per somnium leguntur admoniti. Ita quod eloqui stella non potuit, alia deus reuelatione monstrauit. Sic intelligendum est, non per solam stellam, quamuis oculis suis insolita, & inexperta luce fulgentem, magos in Oriente potuisse cognoscere quoniam esset significatio tantum syderis dignus, cuius testis ille fulgor existeret, quem clarum tanta claritas nunciaret, vbi quæreretur, quod eundem esset ut inuentus adoraretur. Sed alia nimirum reuelatione indicatum est diuinitus, quod luce syderis tacite signabatur. Et cum magna admiratione quærentibus quid sibi vellent, & quod pertineret, quod nouum apparebat in cælo, non vti que loquente ipso sydere, sed aliter intimatum est quis descendisset de cælo, & diuinitate præsidens cælo, iaceret in carne sub cælo. Tunc quippe intelligitur indicatum, cuius esset stella quæ iam diu videbatur, quando natus est

qui per illam significabatur. Nam fermè biennio visa est mirantibus quid esset. Sed postquam Christo nato, reuelatum est Magis, iam non sydus esse mirandum, sed eum, qui sydere prænunciatus fuerat, adorandum, regemque esse Iudæorum, ab Oriente venerunt, & hodierno die adorauerunt, quem ante paucos dies natum esse, atque illam stellam, quæ sibi per biennium apparuerat, eius fuisse didicerunt. Hic dicit aliquis illam stellam biennio apparuisse, vnde monstratur? Euangelij verba recolamus. Herodes nempe rex Iudæorum, quum à Magis fuisset illusus, quod in somnis moniti ad eum redire noluerunt, ne indicaretur vbi Christus fuisset inuentus, à bimatu, & infra occidit infantes. Hoc autem qua causa fecerit, hoc est, quare à bimatu, & infra occidi paruulos iusserit, Euangelista non tacens, secundum tempus, inquit, quod exquisierat à Magis. Ecce vnde ostenditur non tunc primum apparuisse stellam, quando natus est Christus, hoc est, ante paucissimos dies, sed biennij tempore prænunciatione fulsisse sydeream, quæ tunc est cognita, cuius esset, quando missi sunt adorare in terra, quem in cælo iam viderant præsignatum. Si quis autem quærit, quare biennium prænunciatus Christum stella clauerit, possunt videri duobus annis duo significata præcepta: Vnum dilectionis Dei, Alterum proximitatis in quibus duobus præceptis tota lex pendet & prophetæ. Sic enim quod infinite videbatur per multa mandata diffusum, ista est breuitate conclusum. Vt hinc intelligatur dixisse Propheta, Verbum enim consummans, & breuians faciet dominus super terram. Ipse igitur duobus præceptis consummauit verbum, cuius duobus annis stella prænunciavit aduentum. Possunt in his duobus annis etiam duo intelligi testamenta: Vetus & nouum. Non enim alius author est legis qua terremur, & alius gratiæ qua iuamur: quum ipse dixerit, si crederetis Moyse, crederetis & mihi: de me enim ille scripsit. Et ipse sit sapientia Dei, de qua dictum est, Legem autem, & misericordiam in lingua portat. Sed quoniam per duos annos duo tempora significata potius accipi possunt, etiam duos Christi possumus intelligere aduentus. Vnum humilitatis alterum claritatis: Et duas nostras geneses. Quia ille per quem facta sunt omnia, vti que author ambarum est, Vnam qua in carne nascimur, aliam qua in fide renascimur. Exultemus ergo, & iucundemur in eo, quem panni inuoluerant, & angeli nunciabant: qui in præsepi iacebat, & inter altra fulgebat. Quem regem sempiternum, gentibus adorandum, non diadematis gemma, sed cæli stella monstrabat. Qui vbera sugerat, & lactentes martyres faciebat. Agnoscamus lapidem angulare, in quo duo pariter de diuerso venientes, vnus ex circuncisione Iudæorum, alter ex præpucio nationum fidei osculo copulantur. Ipse est enim pax nostra qui fecit vtraque vnum. Ipse veniens, sicut audistis Apostolum, euangelizauit pacem his, qui longè, & pacem his, qui propè. Prope erant pastores, longè erant magi. Vtrique agnouerant, vtrique & secundum Esaiam prophetam, vtrique in præsepi cibaria sua tanquam bos & asinus inuenerunt. Hos enim populos, ex Iudæis, & gentibus, Christus glorificatus assumpsit. Quorum primitias natus accepit. Ad nos ergo maxime huius diei pertinet gratulatio, qui ex gentibus venimus. Protulerunt Magi,

Mat. 2.

Mat. 22.

Esai. 10. Roma. 9.

Ioan. 5.

Ioan. 1.

Eph. 2. Esai. 1.

Magi, quando Christum adorauerunt, aurum, thus, & myrrham. Aurum, quia regem viderunt: thus, quia Deum intellexerunt. Cognouerunt & carnem passuram, nam & myrrham protrulerunt ad sepulturam. Hæc illi secundum considerationem suam. A nobis autem aurum accipit, si eleemosynas faciamus: thus, si orationes fundamus: myrrham, si pro illo moriamur. Proinde quia Epiphania manifestatione verbo Græco indicat (Latens quippe Magis domini infantia cupientibus adorare, manifestatur indice stella) nos viam fulgentis Euangelij sequamur, & sancte adoremus, cui manifesti sumus, vt quando Deus manifeste veniet, nec infans erit, quia non silebit, in dextera eius apparere mereamur.

EIVSDEM DE EODEM

Hom. 9.

Epist. Ser. 64. de diuersis.

Epiphaniam Græcæ lingue vocabulo, Latine manifestatio dici potest. Hodierno igitur die manifestus redemptor omnium gentium, fecit solemnitatem omnibus gentibus. Cuius itaque Natiuitatē ante dies paucissimos celebramus: eiusdem Manifestationem hodie celebramus. Dominus ergo noster Iesus Christus ante dies tredecim natus, à Magis hodie traditur adoratus. Quia factum est, Euangelij loquitur veritas: quo die autem factum sit, vbi que clamor tam præclaræ istius solemnitatis auctoritas. Iustum enim visum est, quod verò iustum est: vt, quoniam illi Magi primi ex gentibus Christum Dominum cognouerunt, vt nondum eius sermone commoti, stella sibi apparere, & pro infante verbum visibiliter loquente velut linguam cæli secuti sunt, vt idem salutis primitiarum suarum gentes gratanter agnosceret, & eum Christo Domino cum gratiarum actione sollempni obsequio dedicaret. Primitiæ quippe Iudæorum ad fidem reuelationem que Christi in illis pastoribus exiterunt, qui ipso die quo natus est, eum de proximo eueniendo viderunt. Illis angelis, istis stella nuntiavit. Illis dictum est: Gloria in excelsis Deo: in istis impletum est: Cæli enarrant gloriam Dei. Vtrique sane tanquam initia duorum parietum de diverso venientium, circumcisionis & præputij, ad angularem lapidem cucurrerunt: vt esset pax eorum, faciens vtrumque vnum. Veruntamen illi Deum ex eo quod Christum viderant, laudauerunt; isti autem visum Christum etiam adorauerunt. In illis gratia priorum istis humilitas amplior. Fortasse ergo illi pastores minus rei, de salute alacrius exultabant: isti autem Magi multis onerati peccatis, summissus indulgentiam requirebant. Hæc est illa humilitas, quam plus in eis, qui ex gentibus erant, quam in Iudæis diuina scriptura commendat. Ex gentibus erat ille Centurio, qui cum Dominum in toto peccatore suscepisset, se tamen dixit indignum, vt in domum eius intraret, nec ab eo ægrum suum voluit videri. Sic interius præsentem corde retinebat, cuius à suo recto præsentiam honorifice reuocabat. Demique Dominus; Non inueni, inquit, tantam fidem in Israël. Illa etiam Chananæa ex gentibus erat, quæ cum se à Domino audisset canem, & cui panis filiorum mitteretur, indignam, micam tanquam canis exegit: & ideo non esse meruit, quia quod fuerat non negauit. Nam & ipsa audiuit à domino; O

Lucæ 2. 29. Gal. 1. 8.

Epist. 2.

Matth. 8.

Matth. 15.

mulier, magna est fides tua. Humilitas in ea fecerat fidem magnam: quia seipsam fecerat paruum. Veniunt ergo pastores de proximo videre: & Magi de longinquo veniunt adorare. Hæc est humilitas, qua inferi meruit oleaster in oliuam, & oliuam dare contra naturam, meruit mutare per gratiam. Nam cum hoc oleastro totus syluesceret & amaresceret mundus, per insertionis gratiam pinguefactus enituit. Veniunt enim ab extremo terræ; secundum Hieremiam, dicentes: Verè mendacia coluerunt patres nostri. Et veniunt non ab vna orbis parte, sed sicut Euangelium secundum Lucam loquitur, Ab Oriente, & occidente, ab Aquilone & Meridie, qui recumbat cum Abraham & Isaac, & Iacob in regno cælorum. Sic totus orbis ex partibus quatuor Trinitatis gratia vocatur in fidem. Secundum quem numerum cum quatuor ter ducuntur, duodenarius numerus Apostolicus consecratus est: tanquam vniuersi orbis salutem ex quatuor mundi partibus, in Trinitatis gratiam præfigurans. Hunc enim numerum etiam discus ille significauit, qui demonstratus est Petro plenus omnibus animalibus, tanquam omnibus gentibus. Nam & ipse quatuor lineis suspensus è cælo ter summissus assumptus est: vt quaterni duodecim facerent. Ideo fortasse post Natalem Domini duodecim diebus additis, Magi primitiæ gentium ad Christum videndum adorandumque venerunt, & non solum accipere propriam, sed omnium quoniam gentium salutem significare meruerunt. Celebremus ergo deuotissime etiam istum diem, & Dominum Iesum quem primitiæ illa nostræ adorauerunt iacentem in diuersorio, nos habitantem adoremus in cælo. Hoc quippe in eo illi venerati sunt in futurum, quod nos veneramur impletum. Adorauerunt primitiæ gentium inhiantem vberibus matris: adorant gentes sedentem ad dexteram Dei patris.

Rom. 11.

Hier. 16.

Lucæ 11.

Act. 11.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 10.

Aperiat hodie, in os dilectissimi, & colaudet omne verbum, Dei verbum, quod effulsit de cælo. Latetur omnis anima, omnis concinat lingua, & terra Deum psallat vniuersa. Hodie enim gratiam lucis, in die lucis, filius lucis irradiat. Consentiant terrena cælestibus, hymnum dicant cum summis potestatibus cuncta, que videntur in mundo. Hodie effulsit veritas cum rege cælesti. Christi enim præsentia veræ lucis aduentus est, & totius mundi vera libertas. Aduerte ergo, charissime, digna Deo Ecclesiæ disciplinam, aduerte cælestis desiderij inextinguibilem flammam: aduerte corporis hanc naturam, angelorum ministeriis coæquate. Homines enim de terra & habitantes in terra, quos etiam terra nutrit, supernis potestatibus æmulantur. Negant enim propter charitatem Christi naturam corporis, & ministerium suscipiunt angelorum. Quid enim agunt angeli in cælis? nisi quod diuinis obtemperant natiuis? Quæ sunt & opera in terra sanctorum: nisi angelicam vitam agere in terris, & dignis Deum laudibus prædicare? Quorum ergo idem est officium, ambiguum non est, quod eadem possit esse & dignitas. Hodie ergo, charissimi, dominus noster Iesus Christus in Iordanis fluentia descendit, non

Epist. Ser. 64. de diuersis.

Epist. Ser. 66. de diuersis.

Epist. 2.

Psal. 18.

Matth. 2.

non vt ipse sanctificaretur: sed vt aquis futuris vitalibus sanctificationem ipse præberet. Ioannes ergo implebat habitum sacerdotis. Ad eum redemptor orbis accessit, vt baptizaretur in aqua, qui baptizatem illuminabat in spiritu. Venit ergo ad præcursores suum rex: Deus ad prophetam. Ioannes ergo, charissimi, non ignorabat dispensationis mysterium: per quod dominus humano generi præpararet remedium. Sed nec eum fecellit corporis habitus, nec caro, quæ videbatur, elusit. Et ideo lucerna Christo meo dictus est per prophetam: quia filium Dei, qui carnis obsequiare latebat, lumine sui cordis agnouit primus, & ignorantibus digito demonstravit. Hæc est lucerna illa mirabilis, de qua illud est: Parauit lucernam Christo meo. Hunc ergo pater filio præparauit, non quod verbum Dei, quod erat lumen verum, & Sol iustitiæ lucernæ lumine indigeret, sed quia, vt superius diximus, primus agnouit humani generis redemptorem. Aduerte ergo, dilectissime, miraculum Dominicæ maiestatis. Quando ad carnem venire disposuit dominus, qui ad nos venit: pro amore hominis, etiam homo fieri dignatus est. Et erat nouum miraculum Deus inter homines, dominus inter seruos, inter sanctificandos sanctificans. Tunc Ioannes dominum Iesum, & omnium creatorem, homo qui redemptus fuerat baptizauit: non fiducia prouocatus, sed præceptione subiectus. Tunc geminæ voces prophetiæ sonauerunt: vox domini in deserto, vox domini super aquas. Nuntius veritatis clamabat, & Deus gloria intonabat: & erat tibi in vnum totius gloria Trinitatis adoranda. Pater de supernis filium prædicabat: filius in terris ordinem sacratissimæ dispositionis implebat: & spiritus sanctus Trinitatis indissolubile mysterium colligabat. Hæc ergo est charissimi Trinitas vnitatis, quæ est vnitatis Trinitatis: quæ nos per innumeras sollempnitates tueatur, atque hic & in æternum custodiat, Amen.

Psal. 131.

Psal. 28.

EIVSDEM DE EODEM

festa, Hom. 11.

Sollemnitas, quam hodie celebramus, propter manifestationem domini Epiphania nomen Græcum accepit. Hodierno quippe die Magis adorantibus tanquam primitiis gentium, commendatur manifestatus: qui ante paucas dies traditur etiam natus, lapis ille angularis qui velut parietes duos circumcisionis scilicet & præputij, hoc est Iudæorum atque gentium de diverso venientes, in sua vnitae copulauit, & factus est pax nostra qui fecit vtraque vnum. Vt pastoribus Iudæorum nunciaretur, angeli venerunt de cælo: & vt à Magis gentium adoraretur, stella resulsit è cælo. Siue ergo per angelos siue per stellam, Cæli enarrant gloriam Dei: vt in eius, qui natus est, gratia errarent eam etiam Apostoli portantes dominum sicut cæli, vt in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Quæ quoniam ad nos venerunt, credimus propter quod & loquimur. Multa igitur consideranda sunt, fratres, in hac, quam audiuimus, Euangelica lectione: Magi veniunt ab Oriente, regem Iudæorum requirentes: qui tot reges Iudæorum nunquam antea quæserunt. Requirebant autem non aliquem virilis ætatis siue grandæuum humanis

oculis in excelsa sede conspicuum, exercitibus potentem, armis terrentem, purpura nitentem, diademate resurgentem, vel de cruce sibi exultantem, in qua vniuersos Martyres redimeret confidentes, vel ab inferis resurgentem; aut in cælos ascendentem: sed recens natum, in cunis iacentem, vberibus inhiantem, nullo ornatu corporis, nullis membrorum viribus, nullis parentum opibus, non sua ætate, non suorum potestate præstantem. Et quærunt regem Iudæorum, à rego Iudæorum. Ab Herode homine, Christum Deum & hominem. A terreno rege homine, regem cælorum, qui condiderat hominem. A grandi paruulum, à lato latentem, ab excelso humilem, à loquentem infantem, ab opulento inopem, à forti infirmum. Et tamen quamuis ab Herode persequente sibi & aliis Christum dominantem, à contemne adorandum profecto in quo nulla pompa regia videbatur, sed vera Dei maiestas adorabatur. Denique Herodes timeret successorem: Magi desiderant redemptorem. Illi cupiunt inueniri regnum, metuit ille finiri regnum. Vtrique postremo quærunt. Magi, per quem possint viuere, Herodes ille, quem cupit occidere. Ille, in quem peccatum grande committat illi, qui omnia eorum peccata dimittat. Necat quippe Herodes paruulos multos: dum ad vnus vult mortem peruenire. Et cum sæuentissimam & cruentissimam cædem in tot innocentes fecit: seipsum tanta iniquitate primitus interfecit. Interea rex noster Christus, verbum Dei, infans Deus, Magis illum adorantibus, paruulis pro illo morientibus, siue iacebat, siue surgebat, crescebat. Et nondum locutus, credentes inueniebat: & nondum passus, etiam Martyres faciebat. O paruuli beati, modo nati, nunquam tentati, nondum luctati: iam coronati. Ille de vestra corona dubitauit in passione pro Christo, qui etiam baptisum paruulis prodesse non existimat Christi. Non habebatis quidem ætatem, qua in Christum passurum crederetis: sed habebatis quidem carnem, in qua pro Christo passuro passionem sustineretis. Nullo modo infantes istos desereret gratia saluatoris infantis, qui venerat quærere, quod perierat, non solum in carne nascendo, verum etiam in cruce pendendo, ad inferos descendendo & in calis ascendendo, & ad dexteram patris sedendo. Nam, qui potuit natus habere prædicatores angelos, narratores cælos, adoratores Magos: potuit & illis ne pro eo hic morerentur præstare, si sciret illa morte perituros: & non potius maiori felicitate victuros. Absit, absit, vt ad liberandos homines Christum veniens, de illorum præmio, qui pro eo interficerentur, nihil legerit: qui pendens in ligno pro eis, à quibus interficiebatur, orant. Quid dicam de infelicitate Iudæorum, qui Christum quærentibus Magis, etiam prophetiam indicem protulerunt, Bethlehem ciuitatem designauerunt quam ipsi non inueniunt? Similes facti fabris Arcæ Noë, aliis vbi euaderent præstiterunt, & ipsi diluuiio perierunt. Similes lapidibus millariis, viam ostenderunt, nec ambulare potuerunt: quia stolidi in via remanserunt. Quæsitum est ab eis, vbi Christus nasceretur. Responderunt: In Bethlehem Iudæ. Sic enim scriptum est; Et tu Bethlehem terra Iuda, non minima es in ducibus Iudæ. Ex te prodibit rex, qui rectorus est populum meum Israel. Audierunt & abierunt inquisitores, dixerunt & manserunt doctores. Et contrariis affectibus separati,

rati, illi facti sunt adoratores, illi persecutores. Nunc quoque Iudæi simile aliquid nobis exhibere non desinunt. Nonnulli enim Paganorum ut nouerint Christum ante prophetatum, quando eis de scripturis testimonia clara proferimus, suspecti ne forte à Christianis ista conficta sint, malunt credere codicibus Iudæorum: & sicut tunc Magi fecerunt, istos dimittunt inaniter leſitare; ipsi pergunt fideliter adorare. Celebremus itaque exultantes in domino, festum diem domini, non solum quo ex Iudæis est natus: verum etiam quo est Gentibus manifestatus. Inuat intueri omnia, & in vnum adducta conspectum, animo cernere spectaculo spiritali. Nascitur Christus; virgo concipit, virgo parit, virgo nutrit. Adest fecunditas: nec abest integritas. Angeli annunciant, pastores glorificat, cæli enarrant, Magi desiderant, Reges formidant, Iudæi demonstrant, Gentes adorant. Frustrantur sciuentes, coronantur infantes, admirantur credentes. Quæ est ista humilis celsitudo, infirmi fortitudo, paruuli magnitudo? Profecto illud verbum fecit hæc omnia, per quod facta sunt omnia. Verbum, quod longe erat à nobis, caro factum est: ut habitaret in nobis. Agnoscamus itaque in tempore, per quem facta sunt tempora: & celebrantes eius festa temporalia, præmia desideremus æterna.

EIVSDEM IN EODEM festo Hom. 12.

Ep. Ser. 67.
de diuersis.

Anniversaria celebratio diei huius, anniuersarium sermonem à nobis exigit, debitum auribus & cordibus vestris. Hodie saluator noster Magos ad se, de tam longinqua gente perduxit. Venerunt ut adorarent infantem, verbum Dei. Quare venerunt? Quia stellam inuisitaram viderunt. Et vnde eam Christi esse cognouerunt? Videre enim potuerunt stellam: nunquid loqui eis potuit & dicere, stella Christi sum? Proculdubio aliter indicatur est, per aliquam reuelationem. Tamen inuisitate rex natus erat, qui & ab alienis adorandus erat. Nunquid non reges ante in Iudæa erant nati: aut per vniuersam terram in diuersis Gentibus? Quare iste adorandus, & ab alienigenis adorandus: non terrente exercitu, sed in paupertate carnis, latente maiestate virtutis? Quando natus est, adoratus est à pastoribus Israelitis, quibus eum Angeli nunciauerunt: sed Magi non erant de gente Israel. Colebant gentium deos, hoc est, dæmonia: quorum fallaci decipiebantur potentia. Viderunt ergo quandam stellam inuisitaram, mirati sunt: quæsierunt sine dubio, cuius esset signum, quod tam nouum insolitumque viderunt, utique audierunt, profecto ab Angelis, ab aliqua admonitione reuelationis. Quæris fortassis, ab angelis bonis an malis? Christum quidem & angeli mali, hoc est demones, filium Dei esse confessi sunt. Sed cur non & à bonis audierunt, quando in Christo adorando salus eorum iam quærebatur, non iniquitas dominabatur? Potuerunt ergo illis dicere angeli, stella quam vidistis, Christi est, ite & adorate eum, vbi natus est, & simul indicate qualis & quantus natus. Illi autem, hoc audito, venerunt & adorauerunt, aurum, thus, & myrrham obtulerunt, secundum consuetudinem suam. Talia enim solebant offerre diis suis. Quod sane antequam fa-

cerent, antequam eum in ciuitate vbi natus fuerat inueniret, venerunt quærentes; Vbi natus est Rex Iudæorum? Nonne poterant etiam hoc reuelatione cognoscere: sicut cognouerit illam stellam regis esse Iudæorum? Nonne potuit eos ad illam ciuitatem eadem stella perducere: sicut postea perduxit ad locum, vbi Christus cum matre infans erat? Poterat sane, non tamen factum est: ut hoc à Iudæis inquirerent. Quare voluit hoc Deus à Iudæis inquiri? Ut dum ostendunt, in quem non credunt, ipsa sua demonstratione damnentur. Attendite quia & nunc sunt primitiæ gentium Magi: quanto à maiori impietate liberati, tanto maiorem dantes gloriam liberanti. Quærent, vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Herodes audito regis nomine tanquam æmulus contremisit. Vocat legis peritos, interrogat ab eis secundum scripturas, ut indicent vbi Christus nasceretur. Illi respondent; In Bethlehem Iudæ. Perrexerunt Magi & adorauerunt: Iudæi remanserunt qui demonstrauerunt. O magnum sacramentum! Hodie per Iudæorum codices conuincimus. Fiunt fideles, per eorum codices. Ostendimus Paganis, quod nolunt credere. Nam aliquando Pagani faciunt nobis huiusmodi quæstionem, cum vident, quæ scripta sunt, sic impleri, ut negare omnino non possint: quod ea per Christi nomen in omnibus gentibus præsentatur, quæ in sanctis codicibus prædicta recitatur, in fide regum, in euerſione idolorum, in mutatione rerum humanarum: & aliquando audent ut dicant; Vidistis ita fieri, & tanquam prædicta sint, conscriptis. Hoc poëta quidam eorum fecit. Recognoscunt ista, qui legerunt. Narravit quendam apud inferos descendisse, atque in beatorum regionem venisse, demonstratorem illi Romanorum principis nasciturus, quos iam ipse, qui hæc scribebat, natos nouerat. Præterita enim narravit, sed quasi futura essent prædicta, conscripsit. Sic & vos, inquit nobis Pagani, vidistis hæc omnia fieri, & conscripsistis vobis codices, in quibus hæc legantur tanquam prædicta. O gloria regis nostri! Merito Iudæi à Romanis victi sunt, nec deleti. Omnes gentes à Romanis subactæ, in Romanorum iura transferunt. Hæc gens & victa est, & in lege sua mansit, quantum ad Dei cultum attinet, patrias consuetudines ritumque custodit. Euerſo etiã tempore suo, extincto sacerdotio pristino, sicut dictum est à prophetis, seruant tamen circumcisionem & morem quandam, quo à cæteris gentibus distinguuntur. Propter quid, nisi propter testimonium veritatis? Sparſi sunt vbi que Iudæi portantur codices, quibus Christus prædicatur, & sicut prædictum est, præsentatur, ut iam Paganis possit ostendi. Profero codicem, lego prophetam: ostendo impletam esse prophetiam. Dubitat Paganus, ne forte hoc ipse confinxerim. Inimicus meus habet hunc codicem, antiquitus sibi à maioribus commendatum. Ambos inde conuincio: Iudæum, quia id prophetatum & completum ego cognoui: Paganum, quia non ego hoc confinxi. Non ergo seducant dæmonia specie diuinationis incautos, & rerum temporalium male curiosos: nec superbo fastu decipientes impium sibi sacrificiorum exigant honorem. Verè diuina prædixerunt diuini viri vniuersi discipuli. Verum enim sacrificium, vni Deo debetur. Huius figura ante gratiam, tempora vltimis adumbrata sunt. Quod vno modo futurum fuerat, multis modis prouidentia diuina præ-

nunciat

nunciavit quam magnum esset. Ipse medicus, ipse medicamentum. Medicus, quia verbum medicamentum, quia verbum caro factum est. Ipse sacerdos, ipse sacrificium. Ipse est qui mutat viam Magorum, ipse etiam nunc mutat viam malorum. Cuius in carne manifestationem quæ Græcè dicitur Epiphania, iustificatæ in spiritu gentes hodierna sollemnitate concelebrant: ut renouet memoriam sollemnitas, vigeat deuotione pietas, ferueat cõgregatione charitas, luceat inuidis veritas.

S. MAXIMI EPISCOPI Taurin. in eodem festo, Hom. 1.

In hac dilectissimi celebritate, sicut relatu paterna traditionis instruiur, multiplici nobis est festiuitate lætandum. Ferunt enim hodie Christum dominum nostrum vel stella duce à gentibus adoratum, vel inuitatum ad nuptias aquas in vina verisse, vel suscepto à Ioanne baptisinate consecrasse fluenta Iordanis, suumque simul purificasse baptisam. Sed quid potissimum præsentis hoc factum sit die, nonerit ipse qui fecit, nos tamen credere, nec dubitare debemus: quicquid illud est, factum esse pro nobis. Nam quod eum fulgentioris stelle radiis incitati adorauerunt Chaldæi, Deum verum gentibus spes data est adorandi. Quod aquæ nouo sunt ordine in vina mutata, noui nobis poculi prælibatum est sacramentum. Quod autem baptizatus est agnus Dei, regenerantis baptisimi salutare nobis munus est dedicatum. Oportet itaque nos, fratres, ad honorem saluatoris nostri, cuius natiuitatem debita nuper cum exultatione tranſegimus, omni cum deuotione etiam hunc virtutum eius celebrare natalem. Et quam recte tria hæc nobis vno acta in die mysteria prædicantur, qui ineffabilis trinitatis archanum vno Dei sub nomine consistemur. Per hæc ergo miracula Christus dominus redemptor noster oculis se voluit reuelare mortalium, quatenus inuisibilis eius diuinitas, quæ latebat in homine, in opete non lateat, vtdum tentator verbum patris omnipotentis non deprehendit in carne, omnes vbi que, qui in Dei filio verbum, & carnem crederent, saluaretur. Et quidem videbat diabolus infantem paninis obſitum, sed ignorabat ipsum esse, qui remotis initio tenebris mundum luce vestiuit. Videbat enim mortalis matris vbera sugentem, sed nesciebat ipsum esse qui esurientem Hebræum populum, angelico fecit pane velut celesti lacte pinguescere. Videbat paruulum angustis in cubulis quiescentem, sed videre non poterat ipsum esse, quem non capit mundus. Quæto igitur inimicus in hac Christi humilitate per incerta distractus stupore nutabat, cum per Chaldæos præcipuos utique tyrannidis suæ ministros nouum videret infantulum, velut noui imperij regem regiis muneribus honorari? Aut quomodo non stuperet, cum turbatus inspiceret à Magis suis adorari puerum, quem ipse nesciret? Quo torquebatur languore cum pariter eius & cunas in terris despiceret, & stellam miraretur in celo? Vnigenitus autem altissimi sic humiliter ingressus est mundum, ut indubitata diuinitatis suæ descret iudicia. Natus enim de femina est, sed natus ex virgine, iacebat in præsepè, sed in sydere nutabat: ut hominem illum, deumque esse, & terrena mater, & signum æleste monstra-

ret. Quibus vero radiis, quantonè lumine illam domini stellam; antiqua credimus tunc inter astra fulsisse? Quantum in splendore præcessit, quæ tantum præibat in munere, quæ velut quidam totius orbis oculus caligantis mundi veterem nouauit aspectum? Ecce, fratres, ad quærendum regem regum vna Chaldæos stella pertraxit: Iudæicam vero populum ad obedientiam Dei sui, nec ignea quodam potuit columna connertere. Nec sane quæquam moueat tanta hæc perfidia Iudæorum; quod Christi illos fidem suscipere, neque noui stella fulgoris, nec parturiens virgo compulerit, qui nec tunc quidem Deo credere suo, cum illos per arentia deserta, ipso comitante Deo, calum pasceret, petra potaret. Sed iam ad illud præcipuum Christi miraculum veniamus, quo pro documento deitatis suæ aquas vertit in vinum. Inuitatus itaque, ut legitur, dominus perrexit ad nuptias, sed ut dignaretur hoc virginis filius nostræ eruditionis est ratio, ut hoc docti exemplo legitimum illum nuptiarum non negemus autorem. Vadit ergo ad nuptias Dei filius, ut, quas dudum potestate constituit, nunc præsentis suæ benedictione sanctificet. Vadit ad nuptias veteris instituti, nonam sibi perpetuæ virginitatis sponsam, gentium de conuersione facturus. Vadit ad nuptias, quem nuptiæ non creauerunt. Vadit ad nuptias non utique ut coniuuiis deleſcetur, sed ut mirabilibus innotescat. Vadit ad nuptias, non sumpturus pocula sed daturus. Nam cum defecisset nuptiatis vinum, ait illi beatissima Maria. Vinum non habent. Cui velut indignans respondit Iesus. Quid mihi, & tibi est, mulier? Nondum venit hora mea. Hæc verba indignantis esse, quis dubitet? Sed idcirco ut reor, quia tam temere ei mater de defectu carnalis poculi suggerebat, qui venerat totius orbis gentibus nouum salutis æternæ calicem propinare. Quod enim ait, nondum venit hora mea, illam nimirum gloriosissimam passionis suæ horam, atque illud redemptionis nostræ vinum, quod vitæ omnium proficeret promittebat. Nam quod petebat Maria, erat gratiæ temporalis, quod Christus parabat, gaudij sempiterni. Nec tamen piguit benignissimum dominum, dum magna veniunt, parua præstare. Et ideo venerabilis Maria, vere ut mater domini in spiritu futura prænoscentis, ac dominicam præuidens voluntatem, sollicitè ministros admonuit dicens. Quodcunque dixerit vobis, facite. Sciebat profecto mater sancta obiurgationem illam domini, filique sui non irascentis offensam prætere, sed miserantis portare mysterium. Tunc dominus increpatæ matris releuans pudorem, suamque iam aperiens maiestatem, expectantibus ait ministris; Implete hydrias aqua. Nec mora, obsequium suum obediens minister exhibuit, & ecce repente aquæ illæ cœperunt mirabiliter fortitudinem sumere, ducere colorem, odorem præbere, saporem concipere, totamque simul mutare naturam. Quæ permutatio aquarum à sua in aliam creaturam præsentis creatoris est testata virtutem. Neque vero quisquam conuerrere aquas in vsus posset alios, nisi ille, qui eas fecit ex nihilo. Stupuit ergo minister atonitus, qui aquas miserat, & vina sumebat, lætaturusque nimium illa se suis humeris fluentia portasse, per quæ Dei esset gloria reuelata. Nemo enim quicquam locutus in tempore, hydriis præter aqua nihil adiectum; ars nulla conducta est, & tam grande miraculum inter pauca

V V

circun

Joan. 5.

Alij sentiunt, totum hoc fuisse mys. Feriunt, nec B. Mariam quidquam tenuisse, sed sapientissimè fecisse.

ibidem.

ibidem.

Exod. 7.
Ibidem 17.

circumstantium silentia, sola tantum voluntas domini tacentis effecit. Nec dubitandum, charissimi, quia ipse aquas traduxit in vinum, qui eas ab initio concreuit in niues, duravit in glaciem, Aegyptiis vertit in sanguinem, & Hebraeis sitientibus manare arida de rupe præcepit, quæ innumerabilem multitudinem populorum sitlicidio novi fontis vice maternorum vberum nutriebat. Quid primum stupeas, quid mireris vinum de aqua, an aquam de petra? Sed nulla te, quicunque inter ista cunctaris, infidelitas turbet, quod dubium non est ad nutum creatoris creaturatum elementa pendere. Aut cur non credamus virtute dominica vinum fieri potuisse de aqua, cum nobis operante Deo fomentis imbrium terræ de gremio per ministeria vinearum aqua surgat in vinum? Hoc inquit fecit Iesus initium signorum in Chana Galilææ, & manifestavit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Crediderunt discipuli non vti que hoc quod fieri cernebant, sed illud, quod carnalis videre non possit aspectus. Crediderunt non quod Christus Iesus filius esset virginis, quod sciebat, sed quod idem vnigenitus esset altissimi, quod in opere probabatur. Vnde & nos, fratres, toto corde credamus ipsum esse Dei filium, quem filium hominis confitemur. Credamus illum & nostræ confortem naturæ, & paternæ substantiæ coequalem, quoniam & nuptiis interfuit vt homo, & aquas in vina mutavit vt Deus: quatenus fidei huius merito nos etiam dominus noster sobrio illo gratiæ suæ vino propicius potare dignetur.

EIVSDEM IN EODEM festo, Hom. 2.

Adistis, fratres, lectionem euangelij salutaria præsentis diei sacramenta recitantem. Audistis qualiter Christus dominus, qui hunc mundum latenter aduenit, paulatim dignatus est suam aperire mortalibus maiestatem, quanquam, charissimi, latere inter obscura sæculi lumen cæleste non poterat. Denique cum visitationem suam necdum terra dignosceret, cælum sua gaudia, ac totius mundi lætitiæ Chaldæis stupentibus, tacito in sydere loquebatur. Et cum quis, quantum esse, necdum infidelis possit videre Iudæa, iam tunc gloriam eius iudiciis excita, de cælestibus gentilitas sentiebat. Noua enim stella nouum aduentasse hominem reuelabat, & ita reuera nouum, vt, cum Dei esset filius, indueret carnem sine generatione carnali, & haberet secundum hominem tempus nascendi, qui secundum Deum natiuitatis initium non habebat. Nouum nimirum erat vt vnigenito altissimi, quem non capit cælum, parvissimi tugurij minimum præsepe sufficeret. Nouum erat, qui in cælestibus cum Deo patre regnabat, terrena matre contentus, vagitus infantia daret in pannis. Latemur itaque, fratres, totiq; gaudiis exultemus, quia nobis natus est Christus ex femina, nobis iacuit in præsepe, nobis vagiebat in cunis, nobis aridebat in stella. Totum enim nobis proficiebat, quicquid saluator hominibus agebat in homine. Ait itaque euangelicus sermo. *Ecce magi ab oriente aduenerunt Hierosolymis dicentes: Vbi est qui natus est rex iudaorum? Vidimus stellam eius in oriente, & venimus adorare eum.* Quousque, Iudææ durissime, obruta aures, clausis oculis, & perfido corde

Math. 2.

persistis? Ecce iam post illa patriarchatum præconia, post vaticinia prophetarum, Christus & a gentibus prædicatur. Si patribus tuis credere detrectas, qui ab initio sæculi æterni regis aduentum innumeris, sacratisque vocibus cecinerunt, crede vel his tandem, qui eum non adhuc post tempora nasciturum, sed iam & apud te, & tibi natum esse testantur. Quæ tanta est in pectore tuo mortifera oblationis auersio, vt solus non audias quod omnes loquuntur, solus refugias quod vniuersitas credit, solus certe videre contemnas, quod splendet è cælo? Apud te virgo concepit, & virginis tuæ partu alienus agnoscit. Tibi salutem tuam angelicæ voces persuadere non possunt, & ad Christum tuum vna Chaldæos stella perduxit. *Vbi est, inquit magi, qui natus est rex iudaorum? Vidimus stellam eius in oriente, & venimus adorare eum.* In his impletum est illud, quod prophético sermone prædictum est. Quibus non est nunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligunt. Ecce enim Chaldæus, cui neq; nunciatum de Christo fuerat, neque audierat: & vidit stellam Christi, & adesse eum intellexit in stella. Adorant itaque magi dominum, & offerunt munera, vt impleretur, quod ait ille præcipuus prophetarum David, Afferte domino patris gentium: afferte domino gloriam, & honorem. Domino & domino, quod ait dominum illum esse secundum Deum, dominum & fecidum hominem mystico sermone declarat. Quod enim Deus est, creator est mundi. Quomodo ergo non privilegio vtiusq; substantia dominus est omnium Christus, qui sibi vniuersa aut creatione, aut redemptione subegit? Afferte, inquit, domino gloriam, & honorem. Honoris ergo est, charissimi, quod offerunt gentiles munera; gloriæ, quod adorant. Munera Chaldæi offerunt, & adorant. Vnum ab illis desertur vt regi, aliud exhibetur vt Deo. Hi itaque adorato Christo, oblatisque muneribus, per aliam, vt lectum est, *viam reuersi sunt in regionem suam.* Rectissime per aliam viam redeunt, ne cruentus Herodes, qui mortem parabat infanti, itinere magorum peruenire possit ad Christum. Neque enim qui adorare dominum venerant, domini esse poterant proditores. Quam bene, fratres, per aliam viam redisse dicuntur. Nā, qui stella duce venerant in Iudæam, in patriam suam, æterni solis illuminari radiis reuerterunt. Et ideo omni reuerentia celebremus hunc diem magorum obsequia nostra deuotione superantes, quoniam si illi Christum iacentem in cunabulis repererunt, nos eum regnantem habemus in cælo.

Psal. 11.

Math. 2.

Nam. 11.

Nam. 24.

Esai. 11.

EIVSDEM DE EODEM Hom. 3.

Quamuis, dilectissimi fratres, Christus factus nostræ dominus omnipotentis patris filius coæternus velamine carnis adopertus, & humilis dignatus sit visitare mortales, dedie tamen multa, ac maxima suæ maiestatis indicia, quibus mens humana sentiret & nouit hominem natum, & Deum aduentasse de cælo. Nam cum ipse dominus noster lege natiuitatis humane parantulus, & infans apud Iudæam vagiret in cunis, lateret in pannis: magnificentiam tamen eius vniuerso orbi mirabilis ab alto stella prodebat. Quis enim

Vides ex antiqua traditione venire, quod rex Magi designantur.

* Al. exanimata.

enim dubitet ipsam stellam lætiori luce & fulgentioribus radiis coruscasse, quæ cæli, terræq; lumen humanis oculis ingerebat? Et necesse erat, vt stella hæc à cæteris sideribus orbe clariore distaret, quæ annuntiabat Christum, cuius natiuitas ab vniuersis mortalibus differebat. Et nouo quidem fidere tunc micabat cælum, sed magis nouo mundum lumine resurgebat. Quis hanc inuestigare miraculorum gloriam possit, quod pro remedio salutis nostræ vno, eodemque momento creatura lucebat in cælo, & creator splendebat in terris? Nec mirum, charissimi, cælorum dominum testimonium cæleste profertur. Aut cur nobis incredulum videatur si conditorem suum obsequens factura testatur? Et mirabatur quidem terra, quod nouam stellam videret in cælo, sed plus mirabatur cælum, quod nouum solem videbat in terris. Quam profundæ cogitationes domini, & inuestigabiles viæ eius, qui, ne perfidia hominum partum virginis impugnaret, dedit ab excelsis clarissimum signum, quod nec gentilitas refutare possit, nec Iudæa cælare. Veniunt itaque, vt lectum est, ab oriente Chaldæi, sequuntur præquam stellam: non magica arte recognitam, sed sui nouitate mirabilem. Idcirco autem magi apud Israel præcipue natum regem requirunt, quia Balaam ille ariolus, & sacerdos quondam gentium, cuius asina locuta perhiberetur, stellam ex Iacob oriundam: & hominem ex Israel prophetauerat esse venturum. Ait enim inter cætera, sicut legitur. Orietur stella ex Iacob: & exurget homo ex Israel. Nemo ergo nunc miretur natiuitatem dominicam agnouisse Chaldæos, quam vti que si, reuelante Deo, gentilis prænunciare potuit, potuit gentilis agnoscere. Fuit enim hoc, quatum æstimari datur, supernæ dispositionis arbitrium, vt inter sacratissimas prophetarum voces etiam ab infideli homine eius prædiceretur aduentus, qui pro fidelium, infideliumque erat redemptione venturus. Et ea nimirum ratione prophetat idolorum sacerdos, vt, si Iudæis prædicatoribus de aduentu Christi credere forte gentilitas renuisset, suorum saltem testimonium sequeretur autorum. Nec dubitemus omnipotentem, ac benignissimum Deum Balaam illi alienigenæ præscientiæ dare potuisse sermonem, qui asinæ ipsius linguam in verba potuit humana laxare. Loquebatur igitur selloris arioli asina. Pronum quippe animal, & naturaliter inspiciens terram, vt manifesto signaret indicio, quod vniuersa gentilitas, quæ aris dedita, & in terram semper perfidiæ suæ pondere pressa, despiciens omnipotentis Dei cultum tacita erat, & muta, aduentante stella ex Iacob, & homine ex Israel erectis ad cælum oculis, æterni Dei gloriam quotidianis esset cõfessionibus locutura. Venit itaque, fratres, ab oriente illuminata gentilitas. Iudæa verò durissimi cordis sui infidelitate cæcata remanet in occasu. Quomodo autem non vere in occasu, & in tenebris tabesceat omnis cõtumacia Iudæorum, qui indefessi solis præsentiam respicientes, diem perpetuum perdididerunt? Et bene, charissimi, vno itinere tres simul adoraturi veniunt Magi, qui in vno Christo Iesu, qui omnium credentium via est, inseparata ab eis erat trinitas adoranda. Deferunt autem & munera, quæ non tam munera quam mysteria probarentur. Offerunt ei aurum. In auro, fratres, ostenditur, captiuitatis nostræ pretiosa redemptio. In thure autem & demoniõrum superstitionis cessatura, &

futurus veræ religionis cultus aperitur. In myrrha verò, quæ ex anima solent corpora cõseruari, præfiguratur carnis nostræ reparatio, & resurrectio mortuorum. Hæc autem offerri Christo tam sacrata donaria non magorum arbitrium, sed inspiratio omnipotentis elegit. Quantum enim ad gloriam pertinet Christi munera hæc inspecta carnaliter, maiestati eius omnimodis videntur indigna. Nam quo domino immortalis aurum, quod vti que solis est mortalibus & vsui, & amori? Quo omnipotenti Deo thus, cuius nidore etiam simulachra à gentibus honorantur? Aut quo ei myrrha fetidorum corporum condimentum, cuius carni nulla mortis erat dominatura corruptio? Quæ omnia, dilectissimi, apud Dei filium superflua videbuntur, & vacua, nisi adumbrata in illis vitæ nostræ sacramenta credantur. Propter quod, fratres, speremus in domino, & confortetur cor nostrum, vt in nobis quoque stella fidei elucescat, quæ nos via recta, & sine errore perducatur ad Christum. Offeramus & nos actuum nostrorum deuotionisq; munuscula, quæ iam non in terris, & in cuna iacens suscipiat Christus, sed quæ sedens ad dexteram patris amplectatur in cælo.

EIVSDEM DE EODEM Hom. 4.

Adistis, fratres charissimi, illuminare, illuminare, Hierusalem, adest enim lumen tuum, & maiestas domini in te exorta est. Hierusalẽ verò manifestum est esse fidelium ciuitatem. Vnde nos, fratres, qui portas cælestis Hierusalem supimus introire, illuminati salutaribus sacramentis in conspectu Dei nostri nouo gaudio necesse est exultemus: quia noua hodie stella nouum mundo hominem reuelauit. Hoc profecto die Christus Iesus à patre veniens, Deus, & homo natus è femina sub specie adorantium Chaldæorum fidem gentium dedicauit. Qui quamuis diuinitatem suam nostri corporis adumbratione velaret, Deum tamen esse illum cælum prodidit, & terra cognouit. Humilis quidem, sed mirabilis venit, vt pariter in eo & assumptæ carnis veritas, & ineffabilis deitatis natura fulgeret. Et quanquam nascentem illum cunabula terrena suscepit, non tamen esse terrenum cæleste signaculũ testabatur. In cunis namque iacebat, sed radiabat in cælo. Vagiebat apud Iudæos, & apud gentiles regnabat. In Bethlehẽ lactabatur à matre, & in Chaldea adorabatur à Magis. Ait namque beatissimus Mattheus Euangelista. *Ecce Magi ab oriente aduenerunt dicentes, Vbi est qui natus est rex iudaorum.* Quam bene ab oriente properare dicuntur, qui adoraturi sempiternum veniunt orientem, de quo dictum est. Et visitauit nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris sedent. Deinde subiungit Chaldei. *Vidimus stellam eius, & venimus adorare eum.* Eius, inquit, stellam vidimus. Bene eius, quia quamuis omnes ab eodem creatæ stellæ ipsius sunt, hæc tamẽ proprie Christi erat, quæ specialiter eius nuntiabat aduentum. Et cæteræ quidem factæ sunt stellæ, vt mundi istius tempora, cursusque distinguere, hæc verò prodire iussa est vt ipsum mundi dominum, & regni cælestis adesse tempus ostenderet. Ait itaque Magi, *Vidimus stellam eius, & venimus adorare eum.*

Esai. 60.

Math. 2.

Luc. 1.

Ecce Christum qui non habent, habere volunt, & inuenire contendunt. Iudæus Deum suum refugit, paganus inquit. Quod proximus non agnoscit, alienus intelligit. Gentilis stellam Christum videt, & venit. Iudæus Christum videt, & inuidet, sicut lectum est: In sua venit, & sui eum non receperunt. Vere Iudæa durissima suaque infidelitate cæcata non videbat quod stella radiabat, nec audire poterat quod angeli conclamabant. Igitur inquirentibus Magis, ac dicentibus: *Et turbatus est Herodes, & omnis Hierosolyma cum illo.* Turbatus rex, regno credo metuens suo, nescius quia Christus non veniebat regnum eius inuadere, sed saluare: & quod nulli inferret mortem, qui est vita cætorum. Et cum perambularent Magi, *stella*, sicut lectum est, *quam viderant in oriente, antecedebat eos, donec veniret, & stetit supra vbi erat puer.* Nunquid non dicere, & clamare videbatur, hic est puer, quem natum testatur è cælo? Hic est rex ille magnus, qui venit cælesti imperio regnum sociare terrarum. Vere stella hæc dominicæ natiuitatis ministra, quæ tanto est Chaldæis obscura famulatu, vt in inquirendo Christo non solum eos moneret è cælo, sed & ducatum illis præberet in terris. Adorato itaque domino Magi, oblatisque muneribus, prætereuntes Herodem, *per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Neque verò poterant per Herodem, id est, itinere mortis redire, qui in patriam suam adorato Dei filio, cælestis vitæ munera reportabant. Elusus ergo Herodes, & contemptus à Magis (vt ait Euangelista) iratus est valde, & misit, & occidit omnes pueros, qui erant in Bethlehem à bimatu & infra. Abimatu, inquit, & infra ætas scribitur occisorum, vt occidètis innotescat acerbitas. O ira peruersa, inconsultaque seuiens indignatio! Chaldæis irascitur, innocentes interficit, & dum in mortem immaculati fertur infantis, lætentium perimit turbas, quatenus iniquissimum regem, qui indebitum querebat sanguinem, prostratæ multitudinis multiplex reatus inuolueret. Nec aduertere poterat furentis infania, quod ille, qui mortuos morte sua viuificare veniebat, cogi in mortem non possit inuitus. Et hæc omnia, charissimi, agebat per Herodem diabolus, vt per voluntatis suæ ministrum, aut Christum perimeret, aut paruulorum necelatissimum Christi contristaret ingressum. Sed nulla sit apud fideles innocentium de morte tristitia, quia Christus iustissimus retributor, propter se passos suæ fecit participes passionis, atque eos, quibus libenter vitæ parabat æternam, patienter permisit occidi. Proinde nos, dilectissimi, venientes ex gentibus, quibus in stella dominica salute lumen radiavit è cælo, apud quos virginis fidelis est partus, quibus Christus & in cunabulis Deus est, deuotionis, ac fidei nostræ munera deferentes. Herodis perfidiam declinemus, & sanctificato corpore, ac spiritu nostram misericordiam diligentes, sacratissimum semper domini honoremus aduentum, vt, sicut de eius illuminatione gaudemus, ita de nostra retributione lætemur, adiuuante domino nostro Iesu Christo.

EIVSDEM IN EODEM

Hom. 5.

Salutate nobis est, fratres, atque conueniens, vt concurrens ad festa dominica, & mysteria

Ioan. 1.

Matth. 1.

saluatoris nostri, de cuius natiuitate ganissi sumus, eius manifestatione lætemur, quia sicut nascendo gloriosus est Dei filius, ita apparendo mirabilis. Mirum nanque, quod Christus processit ex virgine: nec minus magnificum, quod ostensus è cælo est. Mirum valde, quod nouum hominem terra suscepit, stupèdum nihilominus, quod nouum hunc hominem noua de cælo stella prodiderit. Apud Iudæam Christus in præsepis pastoribus vagiebat, & in Chaldæa Magorum oculis inter sydera coruscabat. Apud Iudæos fordebat in pannis: apud Gentiles fulgebat in gloria. Et quidem necesse erat, vt cælorum dominum testimonium cæleste præcederet, & autorem lucis signum luminis reuelaret. Magnum hoc, fratres, tremendumque mysterium, cum vnus, idemque annunciantur de patre Deus, & homo de matre. Vnus, idemque filius femine, & filius maiestatis. Vnus, idemque hominum particeps, & dominus angelorū. Quis enim valeat æstimare quanti sacramenti, quantæque sit gratiæ, quod ille fugit hubera, qui pascit omnia, & qui vniuersis animantibus viuendi substantiam præstat è cælo, ob salutem terrestrium terreno lacte nutritur? Nullus ergo ambigat, nemo cunctetur, quod Christus in terra degens fulgebat in cælo, quia sic venit ad terræ, vt non relinqueret cælum. Et inde est, quod virginalè hunc puerum laudant angeli, mirantur pastores, cælum attestatur, venerantur & Magi, quia mystica eius natiuitas sempiterno gaudio, & terram lætificauit, & cælum. Hunc ergo regem cælestium, hominumque sub carnis, mysterio venientem, inuidus tremit Herodes. Iudæa infidelis. Tremit Herodes infantem regie dignitatis, quia bonitatem nascentis ignorat. Adiuuat Christum Iudæa, quem prædicat, quia impietatis suis metuens, iusti iudicis refugit æquitatem, & scelus suorum obcæcata tenebris sola videre non potest, quod omnibus splendet è cælo. Et cum omnium patriarcharum doctrina, ac prophetica sanctum virorum eloquia ad agnitionem filij Dei Iudæa corda non flexerint, vnus stellæ radius fidem gentium suscitauit. Quæ tanta permutatio, fratres, quæue ista conuersio est? Apud Iudæos propheta loquitur, nec auditur, apud gentes stella tacet, & iacet. Vere, sicut scriptum est, quibus non est nunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligēt. Ecce enim Chaldæi, quibus nihil vnquam fuerat de huiusmodi mysterijs prædicatum, intellexerunt natiuitatem Christi, ipsamque Christum sollicitè perquirentes, cælo monstratæ stellæ ducatu inuenire meruerunt. Nec sane à quibuscūque vilibus, obscuris, abiectisque hominibus hæc sunt vel intellecta, vel visa, sed à Chaldæis, id est, apud quos superstitionum regnabat error, in his ingressus mundum Christus primitias fidei salutaris inuenit. Et factum est inter Iudæos, atque Gentiles quoddam perfidia, fideique certamen. Nato enim Christo, exultabat Chaldæa, & tota cum suis principibus Hierosolyma torquebatur. Insectabatur Iudæus, Magus adorabat, Herodes acnebat gladium, Chaldæus muneribus preparabat. Sed quid mirum, si turba illa Iudæa Christi non suscepit infantiam, quæ etiam mortuos suscitantem contumaciter abusa contempserit? Quid mirum, si in cunis iacentem Christum spernere Iudæi, quem, cum cæcis vel noua daret lumina, vel repararet amissa, languoresque varios salutariter sermone curaret, ad

Exod. 15.

ad omnia beneficia domini redimentis ingrati, mendacis linguæ calumniis incusabant? Quid mirum, si in eius natiuitate stelle splendentis indicia neglexerunt, in eius passione etiam sole lugente, lætati sunt? Quid mirum, si Chaldæis aduentantibus hi redire noluerunt, quos ad fidem veritatis adducere concursus non potuit angelorum? Lætemur itaque nos, fratres, & exultemus in domino, festiuitatem perennis mysterij omni cum gaudio celebrantes, qui natiuitatem dominicam nõ coniecturis carnalibus abnegamus, sed fide simplici confitemur, qui saluatoris aduentum nõ nunciabant Magis, sed attestante desuper patre, cognouimus, qui Christum dominum non iam inter cunabula vagientem quærimus, sed regnantem veneramus in cælo Iesum Christum dominum.

EIVSDEM IN EODEM

festo Hom. 6. de baptismo Christi.

Complura nobis, fratres, atque diuersa festiuitas præsentis diei salutarium mysteriorum sacramenta multiplicat. Nam sicut posteritatis suæ fidelis mandauit antiquitas, hodie saluator humani generis cælestibus ostensus indicijs à Chaldæis est adoratus. Hodie Christus beati Ioannis ministerio fluente Iordanis benedictione proprii baptismatis consecrauit. Hodie etiam iniquitatis ad nuptias diuinitatis suæ potentiam manifestans aquas in vinum, à quas inquam vertit in vinum, hoc est, quas sanctificauit in baptismo, nobilitauit in nuptijs. Tria quidem hæc, fratres, vnus fidei mysteria recessimus, sed quæ per vnum dominum dignatio trinitatis impleuit. Neque enim aliquando in operatione virtutum abesse sibi vntas potest, aut vnquam separari ab inuicè poterit, quod deitate est indiuisum. Denique cum baptizaretur saluator, nõ se deesse vnigenito pater in voce prodidit, spiritus in columba. Non ergo miremur, fratres, quibus in fide est trinitas, si tria vnum nobis diem mysteria consecrarunt. Hodie itaque, vt diximus, Magus per stellam reperit, quod Iudæus credere noluit per prophetas. Hodie gentilitas edocta de cælo redemptorem mundi inquitit vt regem, muneratur vt forrem, adorat vt Deum. Et quam rectè charissimi, in testimonium nouæ natiuitatis, noua terris stella respandit, cuius vtique Iudæorū gens perfida, nec radium occultare possit, nec abscondere veritatem. Neque enim vlla iam per eos poterat locum habere malignæ interpretationis obscuritas, vbi cælum ipsum vniuersorum oculis sydereo lumine credèda fulgebat. Et quam hoc mirabile quod exiguus stellæ radius stupentia alienigenarum corda permouit, cum illum Iudæicum populum cui mare diuisum, cui præbitum manna de nubibus, nec ignea potuerit & ipsa de cælo micans columna conuertere. Sed iã ad Christi baptismum properemus. Venit, inquit, Iesus ad Iordanem vt baptizaretur à Ioanne. Cui ait Ioannes, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Ego vtique à te debeo baptizari, quia mihi est ex paterna præuaricatione corruptio, & tibi in paternam maiestatem communitio. Ego in hunc mundum carnali sum parente profusus, tu vero huc ab ingenito patre vnigenitus aduenisti. Me viri, & femina naturalis copula procreauit, te autem altissimi obumbrante virtute, veneranda nobis virginitas dedit. Ego terrenum animal, tu agnus Dei. Ego peccati lege mortalis, tu autem aduersus peccata veniens, nescis subiacere peccato, & post omnia ego factus sum redimendus à te, tu autem natus, vt redimas. Cui dignatus respondit Iesus. Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iusticiam. Id est omnia quidem vera sunt, quæ memoras, sed hæc mei aduentus est ratio, vt, quia sub lege factus sum, ordò legitimus suppleatur, Veni enim non vt mihi viuerem, cui vita æterna cum patre est, sed vt conditionem vestræ mortis auferam. Et hoc est iustissimum, vt, quia totum suscepi hominem, per omnia hominis trāscam sacramenta. Et reuera, fratres, quomodo pro nobis Christus ad baptismum non veniret, propter quos etiam corporeæ circumcissionis non vitauit iniuriã? Vnde & Ioannes salutare mysterium recognoscens, non iam Dei filium vt baptista sanctificat, sed vt deuotus minister cælestibus obtēperat imperatis. Nec enim poterat non obedire seruus domino, præco iudici, regi miles, præcursor auctori. Atque vt hæc omnia diuinitate agi plenius, perfectiusque propheta dignosceret, in specie columbæ sanctus se spiritus videri dedit, & in voce sermonis pater audi. Ait enim, Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Videte, & intēdite, fratres, quantum gratiæ de diuina dignatione mortalitas consequatur. Nam vt sacratissima redemptionis nostræ mysteria confirmetur, & vt manifestus æterna nobis trinitas reuelaretur, baptizatur filius in Iordane, spiritus sanctificat sacramentum, pater aperit veritatem. Superest iam vt tertia deuotionis huius charitati vestra causa clarescat. Hodie nihilominus, vt perhibetur à patribus, dominus Iesus in Chana Galilææ de aquis effecit vinum. Nihil à nobis est, fratres, in huiusmodi mirabilibus de creatore cunctandum. Qui enim in exordio mundi dedit esse aquas, in fine quoque mundi quod voluit fecit ex aquis. Maioris nempe maiestatis est creare, quæ nõ erant, quàm creata mutare. Et quid mirum, si ad præceptum domini sui aqua transiuit in vinum, cuius nutu salubritum fomenta imbruium & ipsa vini genitrix vna nutritur? Quid mirum, si dominus omnium propter hominem aquas vertit in vinum, qui, vt hominem cōderet, terram transformauit in carnem? Quid mirum, si eius iusu aqua meliorem proficit in saporem, cuius operatione cum amara esset in Mara bibituris populis ligno medicante dulcata est, cuius imperio etiam vt sitientibus in eremo non deesset, concita profuit è petra? Et ibi quidem per Moysen aqua procedit è saxo, vbi adhuc figura spiritualis est poculi: hic vero per Christum efficitur vinum, vbi iam vera est bibentium salus. Quid igitur, fratres, hoc lætius die, quid hac solemnitate sacratius, in qua partum virginis qui latebat in cunis, stella fulgētor gentibus coruscant, in qua vnigenitum Dei in sanctificationem sui Iordanis vnda suscepit, homo spiritum sanctum vidit, patrem mundus audiuit, in qua etiam sobrio illi vini mirabilis poculo, peccatis ebrum mortale genus vistrasse se Christus ostendit? Et ideo, charissimi, in spiritualibus donis lubricæ carnis voluptate deposita, spiritualiter gaudeamus, vt tenebras cordis nostri lumen stellæ cælestis irradiet, benedictio paternæ vocis illustret, & salutare nos vinum, Christo propinante, lætificet.

1. Pet. 1.

1. Cor. 2.

Exod. 15.

V V 3 EIVSD

EIVSDEM HOMILIA

Septima unde supra, & de baptismo Christi.

Licet, fratres dilectissimi, de solennitate diei huius veterum sit diversa traditio, vna tamē sanctæ deuotionis est fides. Et quanquam nonnulli hodie dominum nostrum Iesum Christum stella duce uenientibus ab oriente Magis æstimant adoratum, alij autem asserant eum aquas in uina mutasse, quidam uero baptizatum illum ab Ioanne confirmant, in omnibus Dei filius creditur, in omnibus est nostra festiuitas. Nam quod Magis utique gentilibus & adorare dominum, & munera offerre conceditur, gentium est præfigurata uocatio. Quod aquæ transformantur in uinum, religionis nostræ designatur archa. Quod uero fluetis Iordanis baptizatur Iesus, aquæ nostro baptis-
Mat. 3.
Luce 3.
Psal. 103.
Ioan. 1.
Mat. 3.
1. Petri 1.

dominationes, Cherubin, & Seraphin, cum uiderent dominum Sabaoth in fluuio ab homine baptizari? Ut autem Ioannis attestatio etiam cælesti testimonio confirmetur, uidit spiritum sanctum corporali specie quasi columbam descendentem, & manentem super Iesum. Audit & patrem dicentem. Hic est filius meus dilectus, in quo bene cōplacui. Aduertite, dilectissimi fratres, quanta nobis in baptismo domini nostri Iesu patefacta sit gratia, quam subtili sacramento trinitas se hodie homini reuelauit. Pater enim auditur in uoce, filius manifestatur in homine, spiritus sanctus dignoscitur in columba. Quam mirifico autem mysterio dominus noster Iesus Christus, uel tactu corporis sui, uel transitu gloriæ suæ omnem ad momentum creaturam sanctificat, uinificat, & illustrat. Aquas enim consecrat, dum baptizatur, terram sanctificat, dum sepelitur, mortuos suscitatur dum resurgit, cælestia glorificat, dum ascendit ad cælum, & sedet ad dexteram Dei patris.

S. LEONIS PAPAE IN

eodem festo, Serm. 1.

Celebrato proximo die, quo intemerata uirginitas humani generis edidit saluatorem, Epiphaniæ nobis, dilectissimi ueneranda festiuitas dat perseverantiam gaudium, ut inter cognatarum solemnitarum uicina sacramenta, exultationis uigor, & seruior fidei non tepescat. Ad omnium enim hominum spectat salutem quod infantia saluatoris ac mediatoris Dei, & hominum iam in uniuerso declaratur mundo, cum adhuc exiguo detineretur oppidulo. Quamuis enim Israeliticam gentem, & ipsius gentis unam familiam delegisset, de qua naturam uniuersæ humanitatis assumeret, noluit tamen intra maternæ habitationis angustias ortus sui latere primordia, sed mox ab omnibus uoluit agnosci, qui dignatus est omnibus nasci. Tribus igitur Magis in regione Orientis stella nouæ claritatis apparuit, quæ illustrior cæteris, pulchriorque syderibus, facile in se intuentium oculos, animosque connereret, ut confestim aduerteretur non esse ociosum, quod tam insolitum uidebatur. Dedit ergo aspicientibus intellectum, qui præstitit signum: & quod fecit intelligi, fecit inquiri, & se inueniendum obtulit requisitus. Sequuntur tres uiri superni luminis ductum, & præuij fulgoris indicium intenta contemplatione comitantes, ad agnitionem ueritatis, gratiæ splendore ducuntur, qui humano sensu significatum sibi regis ortum æstimauerunt in ciuitate regia esse querendum. Sed, qui serui susceperat formam, & non indicare uenerat, sed iudicari, Bethlehem præelegit natiuitati, Hierosolymam passioni. Herodes uero audiens Iudeorum principem natum, successorem suspicatus expauit, & molitus necem salutaris auctori, falsum spondit obsequium. Quam felix foret, si Magorum imitaretur fidem, & connereret ad religionem, quod disponebat ad fraudem. O cæca stultæ amulationis impietas, quæ perturbandum putas diuinum tuo furere cōsiliu! Dominus mundi temporale non querit regnum, qui præstat æternu. Quid incommutabilem dispositarum rerum ordinē uertere, & alioru facinus præocupare conaris? Mors Christi non est temporis tui. Ante condendum est Euangelium, ante prædicandum

*Esine digna
ui possit uis
res Magi
depingendi.*

dum est Dei regnum, ante sanitates donandæ, ante sunt faciendæ miracula. Cur, quod alieni futurum est operis, tui uis esse criminis? & non habiturus effectum sceleris, in solum te reatum præcipitas uoluntatis? Nihil hac uoluntate proficis, nihil peragis. Qui uoluntate natus est, arbitrij sui potestate morietur. Consummant ergo Magi desiderium suum, & ad puerum dominum Iesum Christum, eadem stella præeunte, perueniunt. Adorant in carne uerbum, in infantia sapientiam, in infirmitate uirtutem, & in hominis ueritate dominum maiestatis: ut quæ sacramentum fidei suæ, intelligentiæque manifestent, quod cordibus credunt, muneribus protestantur. Thus Deo, myrrham homini, aurum offerunt regi, scienter diuinam, humanamque naturam in uinitate uenerantes, quia quod erat in substantiis proprium, non erat in persona diuersum. Reneris autem Magis in regionem suam, translatoque Iesu in Ægyptum, ex admonitione diuina exardescit frustrata in meditationibus suis Herodis insania. Necari omnes Bethlehem paruulos iubet: & quoniam, quem metuat, nescit infantem, generalem salutem in suspectam sibi tendit ætatem. Sed quos rex impius eximit mundo, Christus inserit cælo: & quibus nondum sanguinis sui impedit redemptionem, iam martyrij tribuit dignitatem. Erigite igitur, dilectissimi, fideles animos ad coruscantem gratiæ luminis sempiterni, & impensa salutis humanæ gratiæ sacramenta uenerantes, studium uestrum uis, quæ uobis gesta sunt, subdite. Diligite castimoniam puritatem, quia Christus uirginitatis est filius, abstinete uos à carnalibus desideris, quæ militat ad uerfus animam, quem admodum nos præsens beatus Apostolus suis, ut legimus, uerbis hortatur: Malitia paruuli estote, quia dominus gloriæ, mortalium se conformauit infantie. Sed tamini humilitatem, quam Dei filius discipulos suos docere dignatus est: Induite uos uirtutem patientiæ, in qua animas uestras possitis acquirere, quoniam qui cuctorum est redemptio, ipse est omnium fortitudo. Quæ sursum sunt, sapite, non quæ super terram. Per uiam ueritatis, & uitæ constanter incedite, nec uos impediunt terrena, quibus sunt parata cælestia. Per dominum nostrum Iesum Christum, qui cum patre, & spiritu sancto uiuit, & regnat in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EADEM

solennitate. Sermo 2.

Gaudete in domino, dilectissimi, iterum dico. Gaudete, quoniam breui interuallo temporis post solennitatem natiuitatis Christi, festiuitas declarationis eius illuxit, & quem in illo die uirgo peperit, in hoc mundus agnouit. Verbum enim caro factum sic susceptionis nostræ temperauit exordia, ut natus Iesus, & credentibus manifestus, & persequentibus esset occultus. Iam tunc ergo cæli enarrauerunt gloriam Dei, & in omnem terram sonus ueritatis exiuit: quando & pastoribus exercitus angelorum saluatoris editi annunciator apparuit, & Magos ad eum adorandum præuia stella perduxit, ut à solis ortu uisus ad occasum ueri regis generatio coruscaret, cum rerum fidem & regna Orientis per Magos discerent, & Romanum imperium non lateret. Nam & salutaria He-

rodus, uolens primordia suspecti sibi regis extinguere, huic dispensationi nesciens seruebat, ut, dum atroci interitus facinori, ignotum sibi puerum indiscreta infantium cæde persequitur, annunciatum cælitus dominatoris ortum insignior ubique fama loqueretur, quam promptiorem ad narrandum, diligentiorēque faciebat, & supernæ significationis nouitas, & cruentissimi persecutoris impietas. Tunc autem etiam Ægypto saluator illatus est, ut gens antiquis erroribus dedita, iam ad uicinam salutem, per occultam gratiā signaretur: & quæ nōdum eiecerat ab animo superstitionem, iam hospitio reciperet ueritatem. Merito igitur, dilectissimi, dies iste manifestatione domini consecratus, specialem in toto mundo obtinuit dignitatem, quæ in cordibus nostris digno debet splendore clarescere, ut rerum gestarum ordinem non solum credendo, sed etiam intelligendo ueneremur. Quantam enim gratiarum actionem debeamus domino pro illuminatione gentium, probat obsecratio Iudeorum. Quid enim tam cæcum, quid tam lucis alienum, quam illi sacerdotes, & scribæ Israelitarum fuerunt? qui percontantibus Magis, & Herode querente, ubi Christus secundum scripturarum testimonium nasceretur, hoc responderunt de prophetico eloquio, quod indicabat stella de cælo: quæ utique poterat Magos Hierosolymis prætermisissis usque ad cunabula pueri, sicut postmodum, fecit, sua significatione perducere, nisi ad confutandam Iudeorum duritiam pertinuisset, ut non solum ductu syderis, sed etiam professione innotesceret natiuitas saluatoris. Iam ergo ad eruditionem gentium propheticus sermo transibat, & prænunciatum oraculis antiquis Christum alienigenarum corda discebant, cum Iudeorum infidelitas ueritatem ore proferret, & mendacium corde retineret. Noluerit enim agnoscere oculos, quem de sacris indicabant libris, ut, quem non adorabant in infantie infirmitate humilem, postea crucifigerent in uirtutum sublimitate fulgentem. Quæ ista Iudæi tam imperita in uobis scientia est, tam indocta doctrina? Interrogati, ubi Christus nasceretur, ueraciter, & memoriter dicitis, quod legistis: In Bethlehem Iudæ: Sic enim scriptum est per prophetam; Et tu, Bethlehem terra Iudæ, non es minima in principibus Iudæ. Ex te enim exiet princeps, qui regat populum meum Israel. Hunc principem natum, & pastorem angelis, & uobis annunciauere pastores. Hunc principem natum longinquæ Orientalium gentium nationes in insolito noni syderis splendore didicerunt. Et, ne de loco editi regis ambigerent, uestra eruditio prodidit, quod stella non docuit. Cur uobis uiam, quam alij aperitis, obstruitis? Cur in uestra infidelitate residet dubium, quod ex uestra sit responsione manifestum? Locum natiuitatis de scripturarum testimonio demonstratis, præsentiam temporis de cæli, & terræ attestacione cognoscitis, & tamen ubi ad persequendum uerbum sensus obduruit. Felicior ergo ignorantia infantium, quos persequuntur occidit, quam uestra scientia, quos in sua perturbatione consuluit. Vos noluitis regnum eius recipere, cuius oppidum potuistis ostendere. Illi potuerunt pro eo mori, quem nondum poterant confiteri. Itaque Christus, ne ullum ei tempus esset absque miraculo, ante usum linguæ potestatem uerbi tacitus exerebat, & quasi

iam diceret; Sinite paruulos venire ad me, talium est enim regnum caelorum: noua gloria coronabat infantes, & de initiis suis paruulorum primordia consecretabat, vt disceretur neminem hominum diuini non capacem esse sacramenti, quando etiam illa aetas gloriae esset apta martyrij. Agnoscamus ergo, dilectissimi, in Magis adoratoribus Christi, vocationis nostrae, fideique primitias, & exultantibus animis beatæ spei initia celebremus. Exinde enim in æternam hereditatem cœpimus introire: Exinde nobis Christum loquentia scripturarum arcana patuerunt, & veritas, quam Iudæorum obcaecatio non recipit, omnibus nationibus lumen suum inuexit. Honoretur itaque à nobis factatissimus dies, in quo salutis nostrae autor apparuit, & quem Magi infantem venerati sunt in incunabulis, nos omnipotentem adoremus in caelis. Ac sicut illi de thesauris suis mysticas domino munere species obtulerunt, ita & nos de cordibus nostris, quæ Deo sunt digna, promamus. Quamuis enim omnium bonorum sit ipse largitor, etiam nostræ tamen fructum querit industria. Nō enim dormientibus prouenit regnum caelorum, sed in mandatis Dei laborantibus, atque vigilantibus, vt si dona illius irrita non fecerimus, per ea, quæ dedit, mereamur accipere, quod promissit. Vnde cohortamur dilectionem vestram, vt abstinentes vos ab omni opere malo, quæ sunt casta, & iusta sectemini. Filij enim lucis abiicere debent opera tenebrarum. Itaque odia declinare, mendacia abiicere, superbia humilitate destruite, auaritiā largitate deleat. Decet enim, vt capiti sua membra conueniant, vt promissarum beatitudinum mereamur esse cōsortes, per dominam nostrum Iesum Christum, qui cum patre, & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus in secula seculorum, Amen.

Rom. 13.

EIVSDEM IN EADEM

solemnitate. Sermo. 3.

Quamuis sciam, dilectissimi, quod sanctitatem vestram hodiernæ festiuitatis causa non lateat, eamque secundum consuetudinem Evangelicis vobis sermo reserauerit: tamen vt nostri nihil desit officij, loqui de eodem, quod dominus donauerit, audebo, vt in communi gaudio, tanto religio sit omnium pietas, quanto magis omnibus fuerit intellecta sollemnitas. Prouidentia nanque misericordiae Dei, dispositum habens peruenit mundo in nouissimis temporibus subuenire, saluationem omnium gentium praesiniuit in Christo, vt quia & cunctas nationes à veri Dei cultu impius dudum error auerterat, & ipse peculiaris Dei populus Israel ab institutis legalibus penè totus exciderat, conclusis omnibus sub peccato, omnium miseretur. Deficiente enim vbique iustitia, & toto mundo in vana, & maligna prolapsa, nisi iudicium suum diuina potestas differret, vniuersitas hominum sententiam damnationis exciperet. Sed in indulgentiam ira translata est, & vt clarior fieret exercendæ gratiæ magnitudo, tunc placuit abolendis peccatis hominum, sacramentum remissionis adferri, quando nemo poterat de suis meritis gloriari. Huius autem ineffabilis misericordiae manifestatio facta est Herode apud Iudæos ius regium tenente, vbi legitima regum successione cessante, & Pontificum potestate destru-

Rom. 11.

cta, alienigena obtinuerat principatum, vt veri regis ortus, illius prophetiae probaretur voce, quæ dixerat: Non deficiet princeps ex Iuda, neque dux de femoribus eius, donec veniat, cui repositi est, & ipse erit expectatio gentium. De quibus quondam beatissimo patriarchæ Abraham innumerabilis fuerat promissa successio, non carnis semine, sed fidei fecunditate generata. Er ideo stellarum multitudini comparata, vt ab omni gentium patre, non terrena, sed caelestis progenies speraretur. Ad creandam ergo promissam posteritatem, haeredes in syderibus designati, ortu noui syderis excitantur, vt, in quo caeli adhibitum fuerat testimonium, caeli famularetur obsequium. Commouet Magos remotioris Orientis habitatores stellis ceteris stella fulgentior, & de mirandi luminis claritate, viri ad hæc spectanda non inscij, magnitudinem significationis intelligunt, agente hoc sine dubio in eorum cordibus inspiratione diuina, vt eos tantæ visionis mysterium non lateret, & quod oculis ostendebatur insolitum, animis non esset obscurum. Denique officium suum cum religione disponunt, & his se instruunt donis, vt adoraturi vnum, tria se simul credidisse demonstrent, auro honorantes personam regiam; myrrha humanam, thure diuinam. Ingrediuntur enim Iudæi regni, praecipuam ciuitatem, & in vrbe regia ostendi sibi postulant puerum, quem ad regnandum sibi didicerant procreatum. Conturbatur Herodes, timet salutem suam, meruit potestatem. Requirit à sacerdotibus, & doctoribus legis, quid de ortu Christi scriptura praedixerit, in notitiam venit, quod fuerat prophetatum. Veritas illuminat Magos, infidelitas obcaecat magistros. Carnalis Israel non intelligit, quod legit, non videt, quod ostendit, vitur paginis, quarum nō credit eloquiis. Vbi est, Iudæe, gloriatio tua? Vbi de Abraham patre ducta nobilitas? Nonne circumcisio tua praepitium facta est? Ecce maior seruis minori, & alienigenis in sortem hereditatis tuæ intrantibus, eius testamenti, quod in sola litera tenes, recitatione famularis. Intret, intret in patriarcharum familiam gentium plenitudo, & benedictionem in semine Abraham, qua se filij carnis abdicant, filij promissionis accipiunt. Adorent in tribus Magis vniuersi populi vniuersitatis autorem, & non in Iudæa tantum Deus, sed in toto orbe sit notus, vt vbique in Israel sit magnum nomē eius. Quoniam hæc electi generis dignitatem sicut infidelitas in suis posteris conuincit esse degenerem: ita fides omnibus facit esse communem: Adorato autem domino Magi, & omni deuotione completa, secundum admonitionem somnij non eodem, quo venerat, itinere reuertitur. Oportebat enim, vt iam in Christum credentes, non per antiquas cōuersationis semitas ambularent, sed nouam ingressi viam, à relictis erroribus abstinerent. Tum vt etiam Herodis vacuarentur insidiæ, qui in puerum Iesum impietatem doli per simulationem disponebat officij. Vnde, quia spes istius erat soluta commenti, in maiorem furorem iracundia regis ardescit. Nam recolens tempus, quod indicauerant Magi, in omnes Bethlehem pueros rabiem crudelitatis effudit, & caede generali vniuersæ ciuitatis illius in æternam gloriam transitoriam trucidat infantiam, æstimans fore, vt, nullo illic paruulo non occiso, occideretur & Christus. At ille, qui sanguinem suum pro mundi redēptione fundendum

Genes. 49.

Genes. 11.

Rom. 2.

Genes. 31.

Rom. 9.

Psal. 74.

Matth. 1.

dendum in aliam differret ætatem, Ægypto se parentum ministerio subiectus inculerat, repetens scilicet Hebrææ gentis antiqua cunabula, & principatum veri Ioseph, maioris prouidentiae potestate disponens, vt illum diuini omnium inedia famem, qua Ægyptiorum mentes veritatis inopia laborabant, veniens de celo panis vitæ, & cibus rationis, auferret, nec sine illa regione pararetur singularis hostiæ sacramentum, in qua primum occisione agni, salutariferum crucis signum, & pascha domini fuerat praeformatum. His igitur, dilectissimi, diuinæ gratiæ mysteriis eruditi, diem primitiarum nostrarum, & vocationis gentium inchoationem, rationabili gaudio celebremus, gratias agentes misericordiae Deo, qui dignos nos fecit, sicut ait Apostolus, in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Quoniam sicut prophetauit Elaias. Gentium populus, qui sedebat in tenebris, vidit lumen magnam: & qui habitabant in regione vmbre mortis, lux orta est eis. De quibus idem dicit ad dominum: Gentes, quæ te non nouerunt, inuocabunt te: & populi, qui te nesciebant, ad te confugient. Hunc diem Abraham vidit, & gauisus est, quum benedictos fidei suæ filios in semine suo, quod est Christus, agnouit, & omnium se futurum gentium patrem credendo prospexit, dans gloriam Deo, & plenissime sciens, quoniam, quod promissit, potes est & facere. Hunc diem David canebat in psalmis dicens: Omnes gentes, quascunque fecisti, veniet, & adorabunt coram te, domine, & glorificabunt nomen tuum. Et illud; Notum fecit dominus salutare suum, ante conspectum gentium reuelauit iustitiam suam. Quod vtiq; exinde fieri nouimus, ex quo tres Magos, de longinquitate suæ regionis excitatos, ad cognoscendum, & adorandum regem caeli, & terræ stella perduxit, & recte inuentibus quotidie apparere non desinit: Et si potuit notum facere Christum in infantia latentem, quanto magis potest eandem manifestare in maiestate regnantem: Cuius vtiq; famulatus ad formam nos sui obsequij hortatur, vt huic gratiæ, qua omnes inuitantur ad Christum, quantum possumus, seruiamus. Quicumque enim in Ecclesia piè uiuit, & castè: qui ea, quæ sursum sunt, sapit, non quæ super terram: caelestis quodammodo instar est luminis. Et, dum ipse sanctæ vitæ nitore seruat, multis viam ad dominum quasi stella demonstrat. In quo studio omnes, dilectissimi, vobis inuicem prodesse debetis, vt in regno Dei, ad quod recta fide, & bonis operibus peruenitur, sicut lucis filij splendeat, per dominum nostrum Iesum Christum, qui cum Deo patre, & spiritu sancto uiuit, & regnat per omnia secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN EADEM

solemnitate, Sermo. 4.

Iustum, & rationabile, dilectissimi, veræ pietatis obsequium est, in diebus, qui diuinæ opera misericordiae protestantur, toto corde gaudere, & honorificè ea, quæ ad salutem nostram gesta sunt, celebrare, vocante nos ad hanc deuotionem ipsa recurrentium temporum lege, quæ nobis post diem, in quo coæternus patri filius Dei natus ex virgine est, breui intervallo Epiphaniæ intulit festum, ex

apparitione domini consecratum. In quo fidei nostræ magnum praesidium prouidentia diuina constituit, vt, dum solemnitate veneracione recolitur adorata in exordiis suis saluatoris infantia, per ipsa originalia documenta probaretur veri hominis in Christo orta natura. Hoc enim est, quod iustificat impios, hoc est, quod ex peccatoribus facit sanctos, si in vno, eodemq; domino nostro Iesu Christo, & vera deitas, & vera credatur humanitas. Deitas, qua ante omnia secula in forma Dei æqualis est patri. Humanitas, qua nouissimis diebus in forma serui vnitus est homini. Ad roborandum ergo hanc fidem, quæ cōtra omnes pronuntiabatur errores, ex magna gestum est diuini pietate consilij, vt gens in longinqua Orientalis plage regione consistens, quæ spectandorum syderum arte pollebat, signum nati pueri, qui supra omnem Israel esset regnaturus, acciperet. Noua etenim claritas apud Magos stellæ illustrioris apparuit, & inuentium animos ita admiratione sui splendoris impleuit, vt nequaquam sibi crederent negligendum, quod tãto nunciabatur indicio. Praeerat, autem, sicut res docuit, huic miraculo gratia Dei, & quum Christi natiuitatem nec ipsa adhuc Bethlehem tota didicisset, iam illam credituris gentibus inferebat: & quod nondum poterat humano eloquio differri, caelo faciebat euangelizante cognosci. Quamuis autem diuinæ dignationis esset hoc munus, vt cognoscibilis gentibus fieret natiuitas saluatoris, ad intelligendum tamen miraculum signi potuerunt Magi & de antiquis Balaam praenuntiationibus commoueri, scientes olim esse praedictum, & celebri memoria diffamatum; Orientur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel, & dominabitur genti. Tres itaq; viri, fulgore insoliti syderis diuinitus incitati, prauium micantis luminis cursum sequuntur, existimantes se signatum puerum Hierosolymis in ciuitate regia reperuros. Sed, cum eos hæc opinio sefellisset, per Iudæorum scribas, atque doctores, quod facta de ortu Christi praenunciauerat scriptura, didicerunt, vt gemino testimonio confirmati, ardentiori fide expeterent, quem & stellæ claritas, & prophetiae manifestabat autoritas. Pro lato autem diuino oraculo per responsa pontificum, & declarata spiritus voce, quæ dicit; Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es in principibus Iudæ; Ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel: quam facilè, & quam consequens fuit, vt Hebræorum proceres crederent, quod docebant? Sed apparet illos carnaliter cum Herode sapuisse, & regnum Christi commune cum huius mundi potestatibus aestimasse, vt & isti temporalem spererent ducem, & terrenum merueret ille confortem. Superfluo, Herodes, timore turbaris, & frustra in suspectum tibi puerum seruire moliris. Non capit Christum regia tua, nec mundi dominus potestatis tuæ sceptri est contentus angustis. Quem in Iudæa regnare non vis, vbique regnat, & felicius ipse regnare, si eius imperio ipse subdereris. Cur sincero officio non facis, quod subdola falsitate promittis? Perge cum Magis, & verum regem suppliciter adorando venerare. Sed tu Iudæicæ sectator cæcitatatis, non imitaris gentium fidem, corque peruersum ad crudeles conuertis insidias, nec illum occisurus, quem metuis, nec illis nociturus, quos perimis. Deducti igitur, dilectissimi, in Bethlehem Magi stellæ praecedentis obsequio, gauisi sunt

* cum

* Num. 24.

* Mich. 5.

* Matth. 1.

sunt gaudio magno valde, sicut Euangelista narrauit; Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius. Et procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrhā. O perfectę scientiæ mirabilem fidem, quam non terrena sapientia erudiit; sed spiritus sanctus instituit! Vnde enim ij viri, cum proficisceretur de patria, qui nondum viderant Iesum, nec aliquo contuitu eius, quod eum tam ordinatę venerarentur, aduerterāt, hanc deferendorum munerum seruauere rationem? nisi quia præter illam stellę speciem, quę corporeū incitauerit obtutum, fulgērior veritatis radius eorum corda perdocuit, vt, priusquam labores itineris inchoarent, eum signari sibi intelligerēt, cui in auro regius honor, in thure diuina veneratio, in myrrha mortalitatis confessio deberetur. Et hæc quidem, quātum ad illuminationem fidei pertinebat, potuerunt illis credita, & intellecta sufficere, vt corporali intuitu non inquirerent, quod plenissimo visu mentis inspexerant, sed diligentia sagacis officij, vsque ad videndum puerum perseuerans, futuri temporis populis; & nostri seculi hominibus seruiebat, vt, sicut omnibus nobis profuit, quod post resurrectionem domini vestigia vulnerum in carne eius Thomæ Apostoli explorauit manus, ita ad nostram vtilitatem proficeret, quod infantiam ipsius Magorum probauit aspectus. Viderunt itaque Magi, & adorauerunt puerum de tribu Iuda, de femine Dauid secundum carnem, factum ex muliere, factum sub lege, quam nõ soluere venerat, sed adimplere. Viderunt, & adorauerunt puerum, quantitate paruulum, alienę opis indigum, fandi impotem, & in nullo ab humanę infantię generalitate dissimilem. Quia, sicut fidelia erant testimonia, quę in eo maiestatem innisibilis diuinitatis assererent; ita probatissimum esse decebat verbum carnem factum, & sempiternam illam essentiam filij Dei, hominis veram suscepisse naturam, ne vel ineffabiliū operum securura miracula, vel excipiendarum supplicia passionum, sacramentum fidei ex rerum diuersitate turbarent, cum iustificari omnino non possent, nisi qui dominum Iesum & verum Deum, & verum hominem credidissent. Huic singulari fidei, dilectissimi, & prædicatę per omnia secula veritati diabolica Manichæorum resistit impietas: qui sibi ad interficiendas deceptorum animas nefandi dogmatis ferale commentum de sacrilegis, & fabulosis mendacijs texuerūt, & per has insanarum opinionum ruinas eousque præcipientes proruerunt, vt sibi falsi corporis fingerent Christum, qui nihil in se solidum, nihil verum, hominum oculis, actibusque præbuerit, sed simulatę carnis vacuum imaginem demonstrarit. Indignum enim videri volunt, vt credatur Deus Dei filius femineis se inferuisse viscibus, & maiestatem suam huic cõtumelię subdidisse, vt nature carnis immixtus, in vero humane substantię corpore nasceretur, cum totum hoc opus non iniuria sit ipsius, sed potentia, nec credenda pollutio, sed gloriosa dignatio. Si enim lux ista visibilis nullis immundicijs, quibus superfusa fuerit, violatur, nec radorum solis nitorem, quem corpoream esse creaturam non dubium est, loca vlla sordentia, vel cœnosa cõtaminant, quid illius sempiternę, & incorporeę lucis essentiam potuit qualibet sui qualitate pollueret? quæ se ei, quam ad imaginem suam condidit, lociando creaturę puri-

Rom. 1.
Gal. 4.
Matth. 5.

ficationem præstitit, maculam non recepit: & sic sanauit vulnera infirmitatis, vt nulla pateretur dāna virtutis. Quod diuinę pietatis magnum, & ineffabile sacramentum, quia omnibus sanctarum scripturarum testificationibus est nunciatum, isti, de quibus loquimur, aduersarij veritatis, legem per Mosen datam, & inspirata diuinitus prophetarum oracula respuerunt, ipsasque Euangelicas, & Apostolicas paginas, quædam auferendo, & quædam inferendo violauerunt, confingentes sibi sub Apostolorum nominibus, & sub verbis ipsius saluatoris, multa volumina falsitatis, quibus erroris sui commenta munirent, & decipiendorum mentibus mortiferum virus infunderent. Videbāt enim sibi vniuersa obstitere, omnia reclamare, & non solum nouo, sed etiam veteri testamento sacrilegę impietatis suę dementia confutari. Et tamen in futiosis mendacijs persistentes, Ecclesiam Dei deceptionibus suis perturbare non desinunt: hoc miseris (quos illaqueare potuerunt) persuadentes, vt negent à domino Iesu Christo humanam naturam verè esse susceptam: negent eum verè pro mundi salute crucifixum: negent de eius latere lancea vulnerato sanguinem redemptionis, & aquam fluxisse baptismatis: negent eum sepultum, ac die tertia suscitatum: negent eum in conspectu discipulorum ad confidendum in dextera patris super omnes cælorum altitudines eleuatum, & vt, tota Apostolici veritate Symboli sublata, nulla spes inciret sanctos: negent à Christo viuos, & mortuos iudicandos, & quos tantorum sacramentorum virtute priuarint, doceant in sole, & luna colere Christum, & sub nomine spiritus sancti, ipsum talium impietatum magistrum adorare Manichæum. Ad confirmanda igitur, dilectissimi, corda nostra in fide, & veritate proficit omnibus hodierna festiuitas, & ex testimonio manifestatę saluatoris infantię confessio catholica maniat, & nature nostrę carnem in Christo negantium anathematizetur impietas, de qua nos beatus Ioānes Apostolus non dubio sermone permonuit dicens; Omnis spiritus, qui consistit Christum Iesum in carne venisse, ex Deo est: & omnis spiritus, qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Nihil ergo cum huiusmodi hominibus commune sit cuiquam Christiano, nulla cum talibus habeatur societas, nullumq; confortiū. Profit vniuersę Ecclesię, quod multi ipsorum, domino miserante, detecti sunt, & in quibus sacrilegis viuerent, eorundemque confessione patefactum est. Neminem fallant discretionibus ciborum, sordibus vestium, vultuumque palloribus. Non sunt casta ieiunia, quæ non de ratione veniunt continentię, sed de arte fallacię. Hactenus nocuerint incautis, hactenus illuserint imperitis, post hoc nullius excusabilis erit lapsus: nec iam simplex habendus est, sed valde nequam, atque peruersus, qui deinceps repertus fuerit nefando obstitit error. Ecclesiasticum sanè, atque diuinitus institutum non solum non inhibemus, sed etiam incitamus affectum, vt etiam pro talibus nobiscum domino supplicetis, quoniam & nos deceptorum animarum ruinas cum aeternis, & mœrore miseramur, exequentes Apostolicę pietatis exemplum, vt cum infirmantibus infirmemur, & cum flentibus dessemus. Speramus enim exorandam misericordiam Dei multis lachrymis, & legitima satisfactione lapsorum, quia, dum hoc in corpore viuunt,

Apost. 1.
Symboli d.
Apostolus d.
dicitur.

2. Cor. 11.
Rom. 12.
Legitima satisfactio la psorum Deu exoratur.

Psal. 145. viuunt, nullius desperanda reparatio, sed omnium est optanda correctio, auxiliante domino, qui erigit elisos, soluit compeditos, & illuminat cæcos, cui est honor, & gloria in secula seculorū, Amen.

EIVSDEM IN EADEM
solenitate. Sermo 5.

Hodiernam festiuitatem, dilectissimi apparitio domini, & saluatoris nostri (sicut nostis) illustrat. Et hic ille dies est, quo ad cognoscendum, adorandumque Dei filium tres Magos præuia stella perduxit. Cuius facti memoriam merito placuit honore annuo celebrari, vt, dum Euangelica historia incessanter recensetur, semper se intelligendum sensibus inferat saluiferum mysterium per insigne miraculum, præcesserant quidem multa documenta, quæ corpoream natiuitatem domini manifestis indicijs declararent: siue quum beata Maria virgo focundandam se spiritu sancto, parituramque Dei filium audiuit, & credidit: siue quum ad salutationem ipsius in vtero Elisabeth nõdum natus Ioannes propheticę exultatione commotus est, & quasi etiam intra matris viscera iam clamaret; Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi: vel eum ortum domini angelo nunciante, pastores cælestis exercitus sunt claritate circumdati, vt non ambigerent de maiestate pueri, quem erāt in præsepe visuri: nec putarent, quod in sola natura hominis esset editus, cui super nę milicię famularetur occurfus. Sed hæc, atque alia huiusmodi paucis tunc videntur innotuisse personis, quæ vel ad cognationem Marię virginis, vel ad sancti Ioseph familiam pertinebant. Hoc autem signum, quod Magos in longinquo positos & efficaciter mouit, & ad dominum Iesum perseueranter attraxit, illius sine dubio gratiæ sacramentum, & illius uocacionis exordium, qua nimirum non in Iudæa tantum, sed etiam in toto mundo Christi erat Euangelium prædicandum: vt per illam stellam, quæ Magorum visu splenduit, Israelitarum verò oculis non refulsit, & illuminatio significata sit gentium, & cæcitas declarata Iudeorum. Permanet igitur, dilectissimi, sicut euidenter apparet, mysticorum forma gestorum: & quod imagine inchoabatur, veritate completur. Radiat namque è cælo stella per gratiam, & tres Magi eoruscatione Euangelicę fulgoris acciti, in omnibus quotidie nationibus ad adorandam potentiam summi regis accurrunt. Herodes in diabolo quoque fremit, & aufert sibi iniquitatis suę regnum in iis, qui ad Christum transeunt, ingemiscit. Vnde, si paruulos interficiat, Iesum sibi videntur occidere: Quod vtiq; facere sine cessatione molitur, dum primordiis renatorum spiritum sanctum eripere, & quædam tenerę fidei vesut infantiam tentat extinguere. Iudæi verò, qui extra regnum Christi esse voluerunt, adhuc quodammodo sub Herodis sunt principata. Et, dominante sibi saluatoris inimico, alienigenę seruant potestati, quasi nesciant prophetarum, dicente Iacob; Non deficiet princeps ex Iudæa, & dux de semine eius, donec veniat, cui reposita sunt: & ipse est expectatio gentium. Sed nõdum intelligunt, quod negare non possunt, & mente nõ capiunt, quod scripturarum narratio mouerunt. Quoniam infans magistris veritas scandalum est, & exercis doctoribus sit cali-

Matth. 2.

Lucæ 1.
Ioh. 1.
Lucæ 2.

Matth. 2.

Gen. 49.

go, quod lumen est. Respondent itaque interrogari, quod in Bethlehẽ nascitur Christus, & scientiam suam, qua alios instruunt, non sequuntur. Perdiderunt igitur placationem hostiarum, successione regum, locum supplicationum, & ordinem sacerdotum: & quum omnia sibi clausa, omnia experiantur sibi esse finita, non vident ea in Christum esse translata. Vnde quod illi tres viri vniuersarum gentiū personam gerentes, adorato domino, sunt adepti, hoc in populis suis per fidem, quæ iustificat impios, totus mundus allequitur: & hæreditatem domini ante secula præparatam accipiunt adoptiui, & perdunt, qui videbantur esse legitimi. Respice tandem, Iudæe, respice, & ad redemptorem tuum, deposita infidelitate, conuertere. Noli sceleris tui immanitate terri. Non iustos Christus, sed peccatores vocat: Nec impietatem tuam repellit, qui pro te, dum crucifixus esset, orauit. Immitem crudelium patrum tuorum solue sententiam, neque te eorum maledicto patiaris astringi, qui clamantes de Christo; Sanguis eius super nos, & super filios nostros, factus in te sui criminis transfuderunt. Redite ad misericordem, vniuersi clementia remittentis. Sæuitia enim vestrę iniquitatis conuersa est in causam salutis. Viuit, quem perire voluistis. Cõstemini negatum, adorate venditum, vt vobis bonitas illius proficit, cui vestræ malignitas nocere non potuit. Quod ergo ad veram, dilectissimi, pertinet charitatem, quam etiam inimicis nostris ex dominica eruditione debemus, & optandam nobis est, & studendum, vt hic populus, qui ab illa spiritali patrum nobilitate defecit, ramis suę arboris inferatur. Multum enim nos Deo beneuolentia ista commendat: quia ideo delictum eorum nobis misericordię locum fecit, vt eos ad æmulationem salutis recipiendę fides nostra reuocaret. Nam vitam piorum non solum sibi, sed etiam alijs esse vtilem decet, vt, quod apud eos agi non potest verbis, obtineatur exemplis. Considerantes igitur, dilectissimi, ineffabilem erga nos ditinorum munerum largitatem, cooperatores simus gratiæ Dei, operantis in nobis. Non enim dormientibus prouenit regnum cælorum, nec ocio, desidioso torpentibus beatitudo æternitatis ingeritur: sed quia, sicut Apostolus ait; si comparatur, & conglorificabimur, illa nobis currenda est via, quam ipse dominus se esse testatus est: qui nobis nullis operum meritis suffragantibus, & sacramento consuluit, & exemplo, vt in adoptionem vocatos per illud proueheret ad salutem, per hoc imbuet ad laborem. Hic autem labor, dilectissimi, pijs filiis, & bonis seruis non solum nec asper nec onerosus, sed etiam suavis, & leuis est, dicente domino; Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Nihil ergo, dilectissimi, arduum est humilibus, nihil asperum mitibus, & facillè omnia præcepta veniunt in effectum, quando & gratia præcedit auxilium, & obedientia mollit imperium. Innotate enim quotidie auribus nostris eloquio Dei, omnis homo, quid diuinę iustitię placeat, scire conuincitur. Sed, quia iudicium illud, quod vniuersisque recipiet, prout gessit, siue bonum, siue malum, iudicaturi patientia, & bonitate differatur, inopunitatem sibi iniquitatis

Matth. 9.
Lucæ 23.

Matth. 27.

Matth. 5.

Operum commendatio, si ne quibus factus non paratur.

Rom. 8.
Ioh. 14.

Matth. 11.

2. Cor. 3.

iniquitatis infidelium corda promittunt, & putat humanorum actuum qualitates ad diuinam pronidentiam non pertinere censuram, quasi non euidentiſſimis plerunque suppliciiſ male gesta pleſtantur, aut non ſæpe cæleſtium comminationum terror oſtentet: quibus utique & fides monetur, & infidelitas increpatur. Inter hæc autem permanet ſuper omnes benignitas Dei, & nulli miſericordiã ſuam denegat, cū indiſcretè vniuerſis bona multa largitur, eòſque, quos merito ſubderet pœnis, magis vult inuitare beneficiis. Dilatio enim vindictæ dat locum pœnitentiæ. Nec tamen dici poſteſt, nulla ibi eſt vltio, vbi nulla conuerſio eſt: quia mens dura, & ingrata iam ſibi ipſa ſupplicium eſt, & in conſcientia ſua patitur, quicquid Dei bonitate differatur. Non ita igitur delinquentes peccata delectent, vt illos in ſuis actibus vitæ huius finiſ inueniat. Quoniam in inferno nulla eſt correctio, nec datur remedium ſatisfactionis, vbi iam non ſuper eſt actio voluntatis, dicite propheta Dauid: Quoniam non eſt in morte, qui memor ſit tui: in inferno autem quis conſitebitur tibi? Fugiantur noxiæ voluptates, inimica gaudia, & deſideria iam iamq; peritura. Quis fructus eſt, quæ vtilitas, ea indefinenter cupere, quæ etiam ſi non deſerunt, deſerenda ſunt? Amor rerum deficientiam ad incorruptibilia transferatur, & ad ſublimia vocatus animus cæleſtibus delectetur. Confirmare amicitias cum ſanctis angelis, intrare in ciuitatem Dei, cuius vobis ſpondetur habitatio, & Patriarchis, Prophetis, Apoſtoliſ, Martyribuſque ſociamini. Vnde & illi gaudent, inde gaudent. Horum diuitias concupiſcite, & per bonam æmulationem ipſorum ambite ſuffragia. Cum quibus enim fuerit vobis conſortium deuotionis, erit & conſortio dignitatis, dum itaque tempus vobis ad mandata Dei exequenda conceditur, glorificate Deum in corpore veſtro, & lucete, dilectiſſimi, ſicut luminaria in hoc mundo. Sint lucernæ mentium veſtrarum ſemper ardentes, & nihil reſideat veſtris in cordibus tenebroſum. Quoniam, ſicut ait Apoſtolus: Fuisti aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino, vt filij lucis ambulate: impleaturque in vobis, quod in trium Magorum imagine præceſſit. Et ſic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videntes opera veſtra bona, magnificent patrem veſtrum, qui in cæliſ eſt. Sicut enim magnum peccatum eſt, cum inter gentes propter malos Chriſtianos nomē domini blaſphematur: ita magnum pietatis eſt meritum, cū eidem in ſancta ſeruorum ſuorum cōuerſatione benedicatur. Cui eſt honor, & gloria in ſecula ſeculorum, Amen.

Pſal. 6.

*Sanctorum
ambienda
ſuffragia.
1. Cor. 6.
Philipp. 2.
Lucæ 12.
Iphes 5.*

**EIVSDEM IN EADEM
ſolemnitate. Sermo. 6.**

Dies, dilectiſſimi, quo primum gentibus ſaluator mundi Chriſtus apparuit, ſacro nobis honore venerandus eſt. Illa hodie cordibus noſtris concipienda ſunt gaudia, quæ in trium Magorum ſuere peſtoribus, quando regem cæli, & terræ ſigno, & ductu noui ſyderis incitati, quem crediderant promiſſum, adorauere conſpiciunt. Neque enim ita ille emeſus eſt dies, vt virtus operis, quæ tūc eſt reuelata, tranſierit, nihilque ad noſ niſi rei geſtæ fama peruenit, quàm fides ſuſcipere, & memoria celebraret, cum multiplicato mu-

nete Dei, etiam quotidie noſtra experiantur tempora, quicquid illa habuere primordia. Quamuis ergo narratio Evangelicæ lectionis illos propitiè recenſeat dies, in quibus tres viri, quos nec prophetica prædicatione docuerat, nec teſtificatio legis inſtruxerat, ad cognoscendum Deum ad remotiſſima orientis parte venerunt, hoc idem tamen & maniſeſtus nunc, & copioſius fieri in omnium vocatorum illuminatione perſpicimus, quoniam impletur prophetia Eſaiæ dicentis, Reuelauit dominus brachium ſanctum ſuum in conſpectu omnium gentium, & viderunt omnes gentes terræ ſalutem, quæ à domino Deo noſtro eſt. Et iterum, Et quibus non eſt annunciatum de eo, videbunt, & qui non audierunt, intelligent. Vnde, eum certimus homines mundanæ ſapientiæ deditos, & à Ieſu Chriſti conſeſſione longinquos, de profundo erroris ſui reduci, & ad cognitionem veri luminis aduocari, diuinæ proculdubio gratiæ ſplendor operatur, & quicquid in cordibus tenebroſis nouæ lucis apparet, de eiſdem ſtellæ radiis micat, vt mentes, quas ſuo fulgore contigerit, & miraculo moueat, & ad Deum adorandum præeundo perducat. Si autem ſollicito intellectu velimus aſpicere, quomodo etiam triplex illa ſpecies munerum ab omnibus, qui ad Chriſtum ſpectu fidei veniunt, offeratur, nonne in cordibus rectè credentium eadem celebratur oblatio? Aurum etenim de theſauro animi ſui promit, qui Chriſtum regem vniuerſitatis agnoſcit. Myrrham offert, qui vniſgenitum Dei credit veram ſibi hominis veniſſe naturam. Et quodam eum thure veneratur, qui in nullo ipſum paternæ maiſtati imparem conſtituit. His comparationibus, dilectiſſimi, prudenter inſpectis, inuenimus etiam Herodis non deſſe perſonam, cuius ipſe diabolus, ſicut tunc fuit occultus incensor, ita tunc quoque indefeſſus eſt imitator. Cruciatum enim vocatione gētium, & quotidiana poteſtatis ſuæ deſtructione torquetur, dolens vbi que ſe deſerit, & verum regem in locis omnibus adorari. Parat fraudes, ſingit diſſenſiones, erumpit in cædes, & vt reliquiis eorum, quos adhuc fallit, vitatur, inuidia vitur in Iudeis, ſimulatione inſidiatur in hæreticis, ſæuitia accenditur in paganis. Videt enim inſuperabilem eſſe potentiam regis æterni, cuius mors ipſius vim mortis extinxerit, & ideo totam nocendi artem in eos, qui vero regi famulantur, armauit: alios per inflationem ſcientiæ legalis obdurans, alios vero in furorem perſequeutionis inſtigans: alios per falſæ fidei commenta deprauans. Sed hanc Herodis iſtius rabiem ille vincit, & deſtruit, qui etiam paruulos martyrij * palma coronauit: & fidelibus ſuis tam inuictam indidit charitatem, vt Apoſtoli verbis audeant dicere: Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an perſequeutio? an fame? an nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt: Quia propter te mortificamur tota die, æſtimati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus ſuperamus propter eum, qui dilexit nos. Hanc fortitudinem, dilectiſſimi, non illis tantum temporibus neceſſariam fuiſſe credimus, quibus reges mundi, & omnes ſeculi poteſtates, cruenta impietate in Dei populum ſequiebant, quum ad maximam pertinere gloriam ſuam ducerent, ſi de terris nomē Chriſtianum auferrent, neſcientes Eccleſiam Dei per furorem ſuæ crudelitatis auergeri: quoniam in ſuppliciiſ, & mortibus beatorum martyrum, qui putabantur

Eſaiæ 51.

Eſaiæ 52.

*Intra fidem
iſtius, qui ope
ſuum caret.*

Pſal. 6.

Pſal. 144.

** gloria.*

Rom. 12.

tabantur minui numero, multiplicabantur exemplo. Denique tantum contulit fidei noſtræ impugnatione perſequeutionum, vt nihil magis regium ornatum principatum, quàm domini mundi membra ſunt Chriſti: nec tam gloriantur, quod in imperio geniti, quàm gaudent, quod in baptiſmate ſunt renati. Sed quia tempeſtas priorum turbinum conqueiuit, & dudum ceſſantibus præliis, quædam videtur arridere tranquillitas, vigilanter cauenda ſunt illa diſcrimina, quæ de ocio ipſius pacis oriuntur. Aduerſariuſ tamē, qui in apertis inefficax perſequeutionibus fuit, teſta nocendi arte deſeruit, vt quos non perculit icſtu afflictionis, lapſu deiciat voluptatis. Videns itaque ſibi reſiſtere principum fidem, & vnus deitatis inſeparabilem Trinitatem non ſegnius in palatiis, quam in Eccleſiis adorari, interdicitã dolet ſanguinis Chriſtiani effuſionem, & quorum obtinere non poteſt mortes, impetit motes. Terrores proſcriptionum in avaritiæ murar incendium, & quos damnis non ſtegit, cupiditate corrumpit. Malignitas enim lōgo vſu propriæ imbuta nequitia, non depoſuit odiū, ſed verit ingenium, quo ſibi mentes fidelium blandius ſubdat. Inflammat enim concupiſcentiis, quos non poteſt vexare tormentis: ſerit diſcordias, accendit iras, incitat linguas, & ne ab illicitis dolis cautiōra corda ſe reuocent, conſummatorum ſcelerum ingerit facultates: quia illi totius fraudis hic ſcutus eſt, vt qui immolatione pecudum, & thuris incenſione non colitur, quibuslibet ei criminibus ſeruiatur. Habet igitur, dilectiſſimi, pax noſtra pericula ſua, & fruſtra de fidei libertate ſecuri ſunt, qui vitiōrum deſideriis non reſiſtunt. Cor hominum de operum oſtenditur qualitate, & formaſ mentium ſpecies detegit actionum. Nam quid quidam, ſicut ait Apoſtolus, qui Deum profitentur ſe ſcire, factis autem negant. Verè enim reatus negationis incurritur, quando bonum, quod in ſono vocis auditur, in conſcientia non habetur. Fragilitas enim humanæ conditionis facilè in delicta prolabitur. Et quia nullum ſine delectatione peccatum eſt, cito acquieſcitur deceptoris voluptati. Sed à carnalibus deſideriis recuratur ad ſpiritale præſidium, & mens habens notiitiam Dei ſui, à conſiliis ſe maleſuadi hoſtis auertat. Proſit illi patientia Dei, nec ideo delinquendi pertinacia nuntriatur, quia vindicta differatur. Non ſit peccator de impunitate ſecurus, quia, ſi tempus pœnitentiæ amiſerit, locum indulgentiæ non habebit, dicente propheta: Quia nō eſt in morte, qui memor ſit tui: in inferno autem quis cōſitebitur tibi? Qui autem ſibi correctionis reparationem experitur eſſe difficilem, conſugiat ad auxiliantis Dei clementiam, & vincula malæ conſuetudinis ab illo poſcat abrumpi, qui alienat omnes, qui cotruunt, & erigit omnes eliſos. Non erit vacua conſitentis oratio, quoniam miſericors Deus voluntatem timentium ſe faciet, & dabit, quod petitur, qui dedit vnde peteretur, per dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui viuunt, & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

**EIVSDEM IN EADEM
ſolemnitate. Sermo. 7.**

Memoria rerum ab humani generis ſaluatore geſtarum, magnam nobis, dilectiſſimi, con-

fert vtilitatem, ſi quæ veneramur credita, ſuſcipiamus imitanda. In diſpenſationibus enim ſacramentorum Chriſti, & virtutes ſunt gratiæ, & incitantia doctrinæ: vt quem conſiteimur fidei ſpiritu, operum quoque ſequamur exemplo. Nam etiam ipſa primordia, quæ Dei filius per matrem virginem naſcendo ſuſcepit, ad prouectum noſtræ pietatis inſtituunt. Simul enim apparet cordibus rectis in vna; eademque perſona, & humana humilitas, & diuina maietas. Quem cunã teſtantur infantem, cælum, & cæleſtia ſuum loquuntur autorem. Puer corpore paruus, mundi rector, & dominus: & genericis gremio continetur, qui nullo ſine concluditur. Sed in his noſtrorum vulnerrum eſt curatio, & noſtræ deiectionis erectio: quia niſi in vnum tanta diuerſitas conueniret, reconciliati Deo humana natura non poſſet. Legem ergo viuendi remedia nobis noſtra ſanxerunt: & inde data eſt moribus forma, vnde mortuis eſt impenſa medicina. Nec immerito, cum tres Magos ad adorandum Ieſum noui ſyderis claritas deduxiſſet, non eum imperantem dæmonibus, non mortuos ſuſcitantem, non cæcis viſum, aut claudis greſſum, aut mutis eloquium reformantem, vel in aliqua diuinarum virtutum actione viderunt: ſed puerum ſilentem, quietum, & ſub matris ſollicitudine conſtitutum in quo nullum quidem apparet de poteſtate ſignum, ſed magnum præberetur de humilitate miraculum. Ipſa itaque ſpecies ſacræ infantia, cui ſe Deus Dei filius aptarat, prædicationem auribus intinandam, oculiſque gerebat: & quod adhuc vocis nō proferebat ſonus, viſionis iam docebat effectus. Tota enim victoria ſaluatoris, quæ & diabolū ſuperauit, & mundum, humilitate eſt concepta, humilitate eſt conſecta. Diſpoſitos dies ſub perſequeutione inchoauit, & ſub perſequeutione finiuit, nec puero tolerantia paſſionis, nec paſſuro deſuit manſuetudo puerilis: quia vniſgenitus Dei ſub vna maietas ſuæ inclinatione ſuſcepit, vt & homo vellet naſci, & ab hominibus poſſet occidi. Si igitur omnipotens Deus cauſam noſtram nimis malam, humilitatis priuilegio bonam fecit, & ideo deſtruxit mortem, & mortis autorem: quia omnia, quæ perſequeutores intulere, non renuit, ſed obediens patri crudelitates ſequentium miſiſſima lenitate tolerauit, quantum nos humiles, quantum oportet eſſe patientes, qui ſi quid laboris incidimus, nunquam niſi noſtro merito ſuſtinemus: Quis enim gloriabitur caſtum ſe habere cor? aut mundum ſe eſſe à peccato? & dicente beato Ioanne, Si dixerimus, quia peccatum non habemus, noſ ipſos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt: quis inuenietur ita immunis à culpa, vt in eo non habeat vel iuſtitia quod arguat, vel miſericordia quod remittat? Vnde tota, dilectiſſimi, Chriſtianæ ſapientiæ diſciplina, non in abundantia verbi, non in aſtutia diſputandi, neque in appetitu laudis, & gloriæ, ſed in vera, & voluntaria humilitate conſiſtit: quam dominus Ieſus Chriſtus ab vtero matris vſque ad ſupplicia crucis, pro omni fortitudine & elegit, & docuit. Nam, cum diſcipuli eius intra ſe, vt ait Euangelista, diſquirerent, quis eorum maior eſſet in regno cælorum, vocauit paruulum, & ſtatuit eum in medio eorum, & dixit: Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis, & efficiamini ſicut paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Quicunque ergo humiliauerit ſe ſicut pueriſte, hic maior erit in regno cælorum.

2. Cor. 12.

Lucæ 22.

Matth. 18.

sti, imo, infcius, quod illis proderat, hoc egisti. Per scinitiam quippe tuam facti sunt martyres, qui per infantiam suam fuerant innocentes. Quando per gratiam huius pueri pro eo meruerunt mori, priusquam eum possent coram hominibus confiteri. Iste itaque puer, qui mundum creauit, qui mundum regit, qui omnia quæcumque vult facit, qui cuncta mirabili atque insuperabili ordine disponit, hoc ordinauit, hoc egit, vt per tuam inuidiam furiosam, illi pueri mortē susciperent pretiosam. Et quod eis ad salutem suam præstare non posset amicus, hoc ad damnationem tuam faceres inimicus. Ad hoc ergo permisit te infantes occidere, vt illos de te faceret triumphare. Te ergo permisit ad nequitiam, illos perduxit ad palmam. Vnus enim idemque est dominus omnipotens, qui paruulus vagiens vnus idemque est, qui tuam crudelitatem dignatus est fugere, cuius maiestatem non potes effugere. Fugit enim non formidine humana, sed dispensatione diuina. Fugit non necessitate, sed potestate. Ideo autem dignatus est in Ægyptum fugere, vt postea crucem dignaretur ascendere. Et illa potestate puer latuit in Ægypto, qua potestate iuuenis pendit in ligno. Vnus enim idemque est mortis susceptor, vitæque largitor: vnus idemque immortalis ex patre, mortalis ex matre, propria potestate moriens, propria potestate resurgens. Iste itaque puer qui natus est, ideo non inuenitur in numero paruulorum morientium, quia ipse est expectatio gentium. Sanguis huius pueri propterea non cū istorum sanguine funditur paruulorum, quia solus in remissionem fundendus est peccatorum. Et illi omnes pueri inaniter morentur, nisi huius sanguine saluentur. Et iste quidem puer certissime morietur, quia si mori nollet, nullatenus nasceretur. Morietur autem nõ vt impleat scinitiam tuam: sed vt perficiat mansuetudinem suam: facier enim eum mori benignitas propria, non malignitas aliena. Morietur, non vt infidelis regnet in sæculo: sed vt secum faciat regnare fideles in cælo. Morietur, non vt regnum amittat: sed vt regnatos aquirat. Morietur, non vt perdat breuem vitam: sed vt conferat sempiternam. Morietur, non vt seruus iniquitatis: sed vt dominus maiestatis. Morietur, non vinculo necessitatis, sed proposito voluntatis. Morietur mirabiliter, morietur misericorditer, morietur singulariter, morietur per propriam potestatem, vt suam in omnibus adimpleat voluntatem. Ad hoc enim misericorditer morietur, vt resurgens cunctis gentibus dominetur. Morietur ergo sicut vnus, & quidem quem Deum hominem concepit fides virginis, & Deum hominem peperit fecunditas virginis. Si nescis veram huius pueri deitatem, attende stellam in cælo fulgentem, Magos præcedentem, & iter ignorantibus ostendentem. Hæc stella nunquam ante apparuit, quia nunc eam puer iste creauit, & Magis ad se venientibus præuiam deputauit. Iste puer in præsepi quidem paruulus collocatur, sed magnus in cælo mirabiliter operatur. Permittit se manibus in terra portari, sed præcipit sibi cælestia famulari. Quid est ergo quod infantilem attēdis ætatem, & eius diuinam non intelligis potestatem? Sic fuit veraciter intima pueri huius naturalis diuinitas, & naturalis humanitas, vtraque naturaliter vera, vtraque vnita, nec in se inuicem confusa, nec a se inuicem separata. Ipsum enim habuit Maria filium de se

natum, cui stella debita seruitutis exhibuit famulatum. Ipsum eundemque Maria in Bethlehem dominum hominem peperit, quem, stella Magis in Oriente positus nunciavit. Magi ergo venerunt, & filium virginis vnus eundemque dominum hominem cognouerunt. Denique attende, quid obtulerunt: & agnosce quid crediderunt. Refert enim Euangelista, quia intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes, adorauerunt eum, & apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, thus, aurum & myrrham. Per ista tria munera genera, in vno eodemque Christo & diuina maiestas, & regia potestas, & humana mortalitas intimatur. Thus enim ad sacrificiū, aurum pertinet ad tributum, myrrha pertinet ad sepulchrum mortuorū. Omnia sancta fides Christo veraciter offerre non desinit: dum vnus eundemque verum Deum, verum regem, verumque hominem credidit, vt verè pro nobis mortuum veraciter recognoscat. In oblatione thus, confunditur Arrianus: qui soli patri sacrificium offerri debere contendit. In oblatione myrrhæ confunditur Manichæus: qui Christum verè mortuum pro nostra salute non credit. In auro verò simul vtrique confunditur: quia & Manichæus de semine Dauid secundum carnem natum non credit Regem, & Arrianus Deo vnigenito naturalem assignare nititur seruitutem. Proinde vtrique non experietur regem, a quo per fidem regatur, sed a quo pro infidelitatis crimine puniatur: quia ab vno diuinitatis, ab altero carnis veritas denegatur. In istis demuneribus confunditur etiam Nestorius, qui nititur Christum in duas personas diuidere, cum videat Magos, non alia deo, & alia homini, sed vni deo homini eadem munera obrulisse suppliciter. Non ergo diuidatur in personis, qui non inuenitur diuinus in donis. Propterea quippe vnus idemque istis muneribus honoratur, vt vnus idemque Deus & homo cognoscatur. Ista Magorum oblatio confundit etiam Eutychetis insaniam: qui non vult in Christo, vtramque veram prædicare naturam. Veritate quippe istorum munerum tollit, dum in Christo vnā naturam prædicare contendit. Nos itaque, dilectissimi fratres, offeramus Christo indubitanter in fide quod Magi obrulisse cognoscuntur in munere: vt verè humanitatis diuinitatisque confessio, ipsa sit apud Christum fidelis oblatio. Hæc munera cum Magis vnanimiter offeramus, & ad regionem sanctorū tota cordis deuotione tendamus. Nec teneamus viam veteris vitæ, sed diuinis mandatis humiliter obsequentes, viam mutemus, & in qua præcepit dominus ambulemus, vt ad patriam peruenire valeamus, vbi sine fine cum ipso domino gaudeamus. Via enim hominis est vita eius. Qui male viuit, viam tenet erroris: qui bene viuit, per viam greditur veritatis. Quapropter qui ambulabat viam fornicationis, viam teneat castitatis: Qui viam tenebat auaritiæ, viam teneat misericordiæ: qui ambulabat per viam fictionis, viam teneat nunc puritatis: Ambulemus bene per fidem, vt perueniamus ad speciem, vbi plenum erit gaudium nostrum, quia impletur in nobis desiderium nostrum, Per eum qui viuit & regnat in secula seculorum. Amen.

HILARII

HILARII ARELATENSIS
Episcopi, de eodem festo, & de infantibus quos Herodes interfecit. Hom. 1.

Proximè natalem domini saluatoris exegimus, quo nobis natus in tempore est omnium seculorum, ac temporum antecessor, & conditor, Hodie verò per documeta certissima Deus in homine declaratus est, siue quod stella de cælo ortus sui nuntium præbuit, quam stupentibus Magis vsque ad susceptam infantie veneranda cunabula præuiam fecit siue: quod in Iordanis alueo aquas omnibus gētibz ad salutem humani generis suo baptisinate consecrauit, eas enim ille, omnibus aquis purior, non tam sanctificandus quàm sanctificatus intravit: siue hæc eadem illius miraculi dies sit qua primum in Cana Galilææ in conuiuio nuptiali aquas in vinum conuertit. Quo miraculo quid indicat? hoc vbi que quod gentes vniuersas sensu vanissimo, ac leuissimo desinentes inuitaturus esset ad vini prudētie spiritalis saporem, & ad miram fidei veritatem. Quolibet horū trium salutis nostræ mytheria continentur & gaudia. Nobis enim vel ex virgine natus est, quod stella monstrauit, nobis vel ex baptismo renatus est, quod Iordanis alueo consecrauit. Nos quoque in melius esse mutados operis miraculo præfigurauit, quando aquas in vinum conuertit. Ipsi autem Magi, qui ad illa cælestis pueri veneranda cunabula perueniunt, quid aliud expresseerunt in illis muneribus, nisi fidem nostram? in eo enim quod tria offeruntur, trinitas intelligitur: in eo verò quod tres vni, & singuli singula offerunt, in trinitate vnitas declaratur. Per aurum, rex ostenditur: Deus thus agnoscitur, per myrrham, quæ condiendis est apta corporibus, sepultura crucifigendi hominis prædicatur. Secundum hæc charissimi, nos quoque personam Magorum spiritalibus imitemur obsequiis. In primis tam diu quæramus Christum, donec illum inuenire mereamur. Ducatum nobis præbeat, velut stella, lux fidei. Hæc illum nobis ostendat, non iam in præsepio vagientem, sed in summa cæli arce dominantem: nec in matris gremio, sed in folio patris adorandum: nec vltimius in humilitate iudicandum, sed ad iudicium cum maiestate venturum. Sit quasi trium munerum oblatio, trinitatis perfecta confessio. Credatur a nobis vnitas sine confusione coniuncta, trinitas sine separatione distincta, pater, & filius, & spiritus sanctus, vnus Deus credatur. Tres personæ, sed non tres substantiæ. Interrogemus autem ipsa initia nascentis hominis, quæ consecuta sunt, & inueniemus inter ipsa cunabula signa ac testimonia diuinitatis. Nascente ergo domino conterretur Herodes & omnis Hierosolyma cū illo. Quid mirum, si pietate nascente, perturbetur impietas? velit nolit, Christum regem fateatur, quando se ab eo regno putat esse pellendum. Ecce iacentem in præsepio pertimescit armatus: contremiscit humilem rex superbus, & abiectam infantiam, ac vagientem expauescit ætatē, obuolutum in panis metuit purpuratus, cum simulatione alloquitur Magos: *ite, inquit, requirite de puero, & cum inuenieritis, renunciate mihi, vt & ego veniens adorem eum.* Simulabat adorare se velle, quem conabatur

occidere: sed non timet veritas falsitatis insidias: Quam exca feritas: credebat quod comprehendere Deum fraudibus posset. Ecce cuius terra & cælum ostendebat aduentum, qui pastorum non latebat simplicitatem, quem Magi de extrema venientes Æthiopiæ parte cognoscunt: solus ad illum non potest rex sacrilegus peruenire. Fallitur ergo stulti furor tyranni: Christum non potest inuenire perfidia. Deus non crudelitate sed credulitate querendus est: muneribus promerendus est, orationibus inquirendus. Nos ergo imitemur Magos, si Deum nostrum volumus inuenire. In primis offeramus tria munera trinitati: sit nobis ignitum, & probatum aurum, fides pura, atque pretiosa. Cui aurū defertur, rex probatur. Thus, quoque diuinis sacrorum altaribus sit nobis agnitio diuinitatis. Cui thus cælestibus dicatum sacrificiis exhibetur, Deus esse cognoscitur. Myrrha verò sepeliendis, & condiendis apta corporibus, sit nobis confessio humanitatis, & mortis. Ergo dum myrrha defertur, morituri sepultura prædicatur. Deceptus itaque rex Herodes, mittit in Bethleem & in omnes fines eius, vt interficiantur pueri a bimatu & infra. Occiditur pro Christo paruuli: pro iustitia moritur innocētia. Quam beata ætas! necdum Christum potest eloqui, & iam pro Christo meretur interfici: nondū opportuna vulneri, & idonea passio. Quam feliciter nati, quibus in primo nascendi limine æterna vita obuiam venit! Incurrunt quidē inter ipsa principia acceptæ lucis periculum, & finem salutis: sed de ipso protinus sine, capiunt principia æternitatis. Immaturi quidem videntur ad mortem, sed feliciter moriuntur ad vitam: vixdum degustauerant præsentem, statim transeunt ad futuram, nondum ingressi infantie cunas, iam perueniunt ad coronas: rapiuntur quidem a complexibus matrum, sed redduntur gremiis angelorum. Nihil ergo proficis ferocissimæ impietatis audacia: potes martyres facere, Christum non potes inuenire. Putabat se infelix tyrannus domini saluatoris aduentu regali folio detrudendum, sed non est ita. Non ad hoc venerat Christus vt alienam inuaderet gloriam, sed vt suam donaret: nec vt regnum terrestre præriperet, sed vt cæleste conferret: non inquam venerat ad potestates, dignitatēque rapiendas, sed ad contumelias & iniurias perferendas. Non ad hoc venerat vt sacrum illud caput ad diadematum gemmam, sed vt ad coronam spinetam præpararet. Non inquam ad hoc venerat vt constitueretur super sceptra magnificus, sed vt crucifigeretur illulus. Agnoscimus itaque Magorum munera, mysteria esse fidelium. Illud quoque quod per aliam viam regressi sunt, intelligamus vtilitati ac salutis nostræ peculiarius conuenire. Viæ enim immutatio, vitæ intelligitur emendatio. Nos quoque per alias incedimus vias, quando veterem abnegamus hominem: quando superbiam, susceptam humilitate, deponimus: quando ad patientiam ab iracundia mentem deflectimus: quando veteres voluptates, & consuetudines pristinas, ac desideria antiqua damnamus. Ad viam vtrique aliam de erroribus transimus, quando vniuersas concupiscentias, honestatis, ac paupertatis amore calcamus: quando castitate luxuriam subiugamus, sinistras semitas relinquentes, dextro tramite iter spirituale conficimus. Nescio autē, charissimi, cur nobis vitiorum, ac superbis itineris aspera, & confragosa magis

XX 3 placeant,

placeant, cum magis humilium via molles, plana, atque directa sint. vbi enim est humilitas, ibi requies, ibi tranquillitas, ibi omnis serenitas. Dum enim ipsa sibi placet atque pacata est, etiam si qua tribulatio, si qua tempestas oborta, nihil erectum, nihil sublime, nihil oppositum inuenit, vbi illudat impetum suum. Si quid itaque ex aduerso irruerit, totum post se humiliata fronte transmittit. Quilibet tribulatio ita ab humilitate mitigatur ac vincitur, sicut in planis litoribus sine aliquo fragore vnda consumitur, aurarum motus, ferociamque ventorum, montium obiecta suscipiunt, vallium vero subiecta non sentiunt. At vero e contrario, viae superborum plene sunt offendiculis, plene praeputissimis praecipitiis: quia vbi est superbia, ibi est indignitas, ibi animositas, ibi labor, ibi tribulatio: vt iam ei ante iudicij diem iusta damnatio tribuatur, & improbae quae quae mentes in semetipsis habeant poenam suam; probabiles, & emendatae in semetipsis inueniant refectionem, vel remunerationem suam. Non est itaque, charissimi, cur interdum domini nostri famulatu intolerabilem pronunciamus; secundum vel lenitatem, vel duriciam motum nostrorum, qualem animum habuerimus, tale super nos iugum domini sentiemus. Nemo itaque dominicum onus esse intolerabile conueratur. Qui duri est animi, qui cordis est asper, ipse sibi fecit durum, atque asperum iugum Christi, & vere graui premitur sarcina mens subiugata peccato: onus vero domini scit releuare, nescit opprimere. Quod si leuiter, ac iocundum esse volumus, per vias pristinas non ambulemus, sed potius hanc arctam, & angustam, cuius finis in latitudinem beatitudinis introducit, hanc viatorem suum ad illum vsque perducit, qui est via, & veritas, & vita. Cerrum est enim, quia Christi carpinus vias: certum est, quod relicto itinere terreno, iter spirituale conficimus, quando obedientia & humilitas mentis gubernaculum moderantur, quando, terrenis cupiditatibus repudiatis, spes futurorum illuminatam occupat mentem: quando illam honorum caelestium pulchritudine cordis ima suspirant. Per salutiferas inquam, gradimur vias, quando anima, damnatis omnibus praesentium rerum voluptatibus, id potius cogitat, quando sepositura sit tabernaculum corporis sui, rursumque illud resurrectionis tempore receptura, vt cum eodem recipiat, prout gessit, siue bonum, siue malum, cum purissimis angelorum conspectibus offerendi aeterno iudici, rationem sumus de liberis conscientis reddituri. Remotis enim omnibus probationibus, certum est in die illa ipsum ante se hominem constituendum, & ipsam sibi animam in cordis speculo demonstrandam, & testes contra eam non de foris aliunde, sed intus de ipsa anima proferendos. Obicienda erunt non aliqua peregrina, sed nimium nota testimonia, id est, opera sua, ordinabuntur ante illam omnia facinora sua, vt eam & conuincat probatio, & confundat agnitio. Quicquid se modo, dum licet, emendate neglexerit, ante illum, caelestem populum, primum excipitur erit de confusione supplicij. Quae cum ita sint, bene nobis agere, si iam nunc sic pernitentes super malis nostris, quomodo tunc sine remedio poenitebimus, si scelerates, & confusiones nostras quomodo tunc visuri sumus, sic eas iam nunc videre, & horrere possemus. O si iam nunc vultum illum animae, liceret vultu corporis

intueri, & conscientiae nostrae faciem in oculorum praesentia permitteremus adducere. Quod si liceret, nec dici potest quanto studio, quantoque metu vgeremur sceda componere, maculata tergere, vulnerata curare. ideoque quia non possumus oculis corporis, inspicimus nos, in quantum possumus, oculis cordis. vnusquisque conscientias nostras ante conspectum interioris hominis constituamus: ipsi nosmetipsos quotidie castigemus, ipsi nobiscum rationem de quotidiana conuersatione faciamus, alloquatur se in secretis cordis vnaqueque anima, & dicat, videamus, si hanc diem sine peccato, sine inuidia, sine obreccatione, sine murmuratione transegi: videamus si hodie aliquid quod ad profectum meum, quod ad aedificationem aliorum pertinet operatus sum: puto quod hodie mentitus sum, peieravi, ira vel concupiscentia victus sum, nec alicui benefeci, nec pro timore aeternae mortis ingemui. Quis mihi reddet hanc diem, quam in vanis perdi, quam in cogitationibus noxiis pessimisque consumpsi? Ac sic, fratres, de omnibus negligentis nostris compugamur in cubilibus, id est, in cordibus nostris, ipsi nos condemnemus, ipsi nos accusemus quotidie iudicet nostrum, & dum in hac carne sumus, contra ipsam quotidie dimicemus. Vincamus voluptates, & intentiones nostras, dum veniat tempus illud expectatissimum, ac beatissimum, in quo nobis ad perpetuum Deo nostro nulla iam obstat infirmitas, nulla contradicat miseram carnis aduersitas, nulla vltius remaneat pugnandi necessitas. Veniet inquam tempus illud, quando nulla iam desideretur cibi somnue refectio, nulla sentiantur ieiunij lassitudo, nulla timeatur vel de carne inquietudo, vel de hoste tentatio: sed aduersario in inferni profunda contrufo, persuemur hac primum felicitate, vt incipiamus nec velle vltra peccare, nec posse. Cessante omni iniquitate, omni miseria, omni merore: totum innocentia, totum laetitia, totum felicitas possidebit. Nullam inferior miseriam, nullam felicior timebit inuidiam: quia exinanita, & penitus extincta omni malignitate, transibit in pectora hominum charitas angelorum: quibus admixti homines iam caelestes, recepta carne, sine carnis infirmitate fulgebunt: & ideo nullum vltius patientur de sempiterna domini seruitute fastidium, nullum sub perenni laudum suarum exultatione defectum: habebimus plenam beatitudinem inter ipsa immensa beneficia. Dei nostri, vt nunquam in referenda ei gratiarum actione lassimur, cohaeredit effecti eius qui regnat in aeternum.

PETRI CHRYSOL. EPI-
scopi Rauenn. in superius Euang. De
Epiphania, & Magis. Serm. 1.

Quoties salutibus succis contra lethales morbos antidotum temperat pericia praecauti medicorum, si praeter artem, praeter medicinam, praeter tempus accipere praesumat egrotus, fit periculosa causa, quod prouisum est ad salutem sic Dei verbum, si praeter magistrum, praeter doctrinam, praeter dogma fidei, scire temerarius praesumat auditor, quod est vitae materia, fit perditionis occasio. Querendum est, fratres, ne per audiendi imperitiam, quod ad profectum nobis diuinitus scriptum est, ad animarum veniat detrimentum.

Putasne

Putasne Chaldaeos, siderum scrutatores, errantes per astra magos, caeli negotia in tenebris nocturni perquirentes, nascendi, moriendi causas stellarum curibus ascendentibus, bona, malae hominum de arbitrio luminarium firmantes, Evangelista hodie ortum Christi absconditum seculis, stella duce, docuit inuenisse: Absit. Sic sentit mundus, sic gentes intellegunt, sic fallit species lectionis: egerunt sermo Evangelicus non humana loquitur, sed diuina, non vilitate, sed notia, non arte fallentia, sed corditate veritate subdita, non oculis alludentia, sed cordibus infixa, non contumacis mutantis, sed auctoritate firmata a Deo uentura; non a fato, non collecta numeris, sed uirtutibus acquisita. *Cum natus esset Iesus, inquit, in Bethlehem Iudae, &c.* Cum nascitur Iesus, oritur origo totius generis, largitur genetis, nascitur auctor naturae, vt repararet naturam, genus redderet, originem recrearet. Adam primus homo, pater generis, origo generationis, natus bonam, liberatorem generis, & germen uitae si perdidit, dum deliquit, vt malum naturae, feruitatem generis, germen mortem succedens, lamentanda portaret. Hinc est, quod Christus nascendo, naturam reddidit, tulit moriendi mortem, vitam reuocat, dum resurgit: & qui homini animam dederat de caelo, inde hominem fecit & carne consistere, ne terrenas labes caelestem sensum rursum carnis demergat in lapsum, dicente Apostolo: Primus homo de terra terrenus; secundus homo de caelo caelestis; qualis terrenus, tales & terreni, & qualis caelestis, tales & caelestes. Et Ioannes Euangelista: Omnis, qui ex Deo natus est, non peccat, sed generatio Dei seruat illum. Hinc est ergo, quod nascitur Christus, vt in aeternum in terreno germine caelestem tolleret ad naturam. *Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudae.* Bethlehem fratres, Hebraice domus panis uocatur. His ergo uocabulis Iudae signatur domus, genus uocatur, vt promissionis fides, prophetiae ueritas impleatur, dicente Iacob, Iudae, te laudabunt fratres tui, manus tuae supra dorsum inimicorum tuorum, adorabunt te filij patris tui. Et post: Non deficiet Princeps ex Iudae, nec Dux ex femoribus eius, donec ueniat cui reposita sunt, & ipse expectatio gentium. Vnde & David: Iudae Rex meus. *Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudae: in diebus Herodis Regis.* Quid est, quod tempore Regis nefandi Deus descendit ad terras, miseretur diuinitas carni, sic terreo corpori caelesti commercium? Quid est, quod quando non uerus Rex expulsum tyrannum, uindictantur patriam, instauratur orbem, libertatem reddidit, aduentat, Herodesis fuga gentis Iudaeae in uasit regnum, libertatem sustulit, prophanam sancta, confudit ordinem, quicquid disciplinae, quicquid cultus est, aboleuit merito ergo genti sanctae, quia humana defuit, diuina succurreunt, & ad est, Deus ipse, cui homo non erat, qui adesset. Sic iterum: Christus uenit, vt Antiochum subruat, libertatem orbis, Paradisi patriam reddat, mundi perueniat libertas, seculi serpentes tota tollatur. *Ecco magi ab Oriente uenerunt.* Ab Oriente ad orientem uenit magi, vt susciperet uenientes ipse, qui in se ueniret, vt ueniret: quando enim Deum magus, nisi Deo iubente, perquiret quando regem caeli, nisi reuelante Deo; Astrologus inuenit, quando vnus Deum sine Deo Chaldaeus adoraret in terra, qui in caelo Diis totidem, quod sideribus sequebatur? Plus caeleste de Magis, quam de stella si-

gnium est: * quod Iudae Regem, quod legis auctorem magus scit, nescit Iudaeus; Chaldea desert, non desert Iudaeus; Hierosolyma aueratur, & refugit, Syria sequitur, & adorat. *Uidimus stellam eius.* Et quid tamen est, quod uidetur? Vere, sicut dixit Apostolus, Cum esset diues, pauper factus est, cum esset in dietate sua diues, nostra fit pauper in carne; & habere cepit stellam vnam; totam qui fecit, haberet, & contristet ceterarum. *Uidimus stellam eius.* Aliquando uidet magus: qui habet stellam, non habetur a stella: nec ipse agitur ceteris stellis, sed ipse stella agit ceteris: cuius per caelum sic uertitur dirigit, sic moderatur intellum, sic uiam temperat, vt magorum seruiat; & mittatur ad gressum; nam, ambulante mago; stella ambulat: sedente mago, stat stella; mago dormiente, excubat stella: sic sentit magus, vt quibus uia diuina par conditio est, par sit necessitas seruiendi: & stellam iam non Deum credit, sed iudicat esse conferuam, quam cernit taliter suis obsequijs mancipatam. *Vbi est, qui natus est Rex Iudaeorum?* Dicendo non interrogant; sed insulant; quando scientes interrogant; nescientes non ignoant, sed negligentes arguunt, increpant desides, malos produunt, contumaces uerberant, seruum domino non occurrere causantur. Nam quid ab hominibus quaerunt, qui per Deum nouerant; quod quaerebant? Vt quid illis ad hoc humanae demonstrationis officium, quibus ad hoc caeli sidera seruebant? Quo illis lacerna templi, quibus caeli sidera mirabile per lucebat? *Vbi est, qui natus est Rex Iudaeorum?* Hoc est dicere; Cur Rex Iudaeorum in praesepi iacet; & non decumbit in templo? Cur non fulget in purpura, sed squalet in pannis? Cur latet in specu, & manifestus in sanctuario non habetur? Receperunt iumentum in praesepi, quod in domo sua recipere uos sperauistis. Agnouit, sicut scriptum est, bos possessorem suum, & asinus praesepi domini sui: tu autem, Israel, tuum dominum non quaesisti. *Uidimus stellam eius.* Apparuit stella non uolens, sed iussa, non caeli nutu, sed diuinitatis impulsu; non lege siderum, sed nouitate signorum; non caeli climata, sed uirtute nascentis; non ab arte, sed a Deo; non Astrologi scientia, sed praesentia conditoris; non Arithmetica ratione, sed sanctione diuina, superina praecuratore, non curiositate Chaldaeum, non arte magica, sed Iudaica prophetia: Sic, vbi uidit magus humanas peritisse curas, suas defecisse artes, mundanae sapientiae exinanitos labores, omnium sudores obriguissetarum, totius Philosophiae thesauros esse vacuos, fugisse paganam noctem, opinionum nebulas concidisse; ipsas demonum * defulisse umbras, stellam non vt cometem incircumsiso crine occultare, quod nunciat, obscurare; quod lucet, sic dicit; Fax est, vt & te nouo radio, signifero lumine, splendore certo radiare uideam: illic natum regem, praeter mundi legem, praeter carnis ordinem, praeter humanam monstris naturam. Sic, deposito errore, sequitur, custrit, peruenit, inuenit, gaudet, procidit, adorat; quia non per stellam, non per artem, sed per Deum, Deum se inuenisse, humana miratur in carne. Ergo, fratres, lectione praesentis non est firmatus error magicus, sed solutus. Sed sufficiant ista hodie, vt per Deum, quae sunt in sequentibus, clare elucidant.

Ubi est, non est
 ma substantia
 Coloss. 15.
 Ioh. 5.
 Gen. 49.
 Psal. 119.
 Non proprie
 intelligi mix
 tionem hanc.

* videtur
 care, quod Iu
 dai regem, vel
 certe respon
 dens mēbrum
 deesse.
 1. Cor. 8.

Ubi est.

* forte, defa
 cisse.

EIVSDEM DE EISDEM,

Sermo 2.

Ser. 157.

Dominicæ festiuitates causas suas suis vocabulis eloquuntur: nam, sicut nascendo Christus diem dedit natalæ, & resurgendo resurrectionis diem dedit, sic lumine signorum diem suæ illuminationis ostendit. Qui enim nascendo antè humano corpore se velauit, postea operando ipse se cælesti reuelauit arcano: post Deum ipse apparuit trino modo, qui homo in partu paruit singularis. Merito ergo solennitas præfens epiphaniæ vocabulo nuncupatur, in qua illuxit deitas, quæ nostra nobis obscurabatur in carne. Ista est, fratres, ista est festiuitas, quæ concepta tempore diuerso, peperit tria deitatis insignia. Per epiphaniam Magi Christum Dominum muneribus mysticis confitentur, & cultores siderum, noctis incolæ, auctorem lucis densis inueniunt in tenebris: ut sit hoc auctoris gratia, non sit hoc industria sic quærentis, non sit stellæ, sed Dei, sit creatoris donum, non sit beneficium creaturæ, nõ sit humanæ artis, muneris sit diuini. *Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Vidimus stellam eius. Et quid non eius? Stella eius est, nõ ille stellæ. Stellam eius. Quæ accepit esse, sed non dedit: itellam, cuius ortum tenebat auctor, non quæ ortum tenebat auctoris. Stellam eius. Venientem non à geneli, sed à genitore, mandato, nõ fato, non à computatore, sed ab auctore, non quæ daret ortum, sed quæ sustineret occasum. Stellam nõ legiferam, sed signiferam, ferentem nõ dierum ordinem, sed noctium lumen. Stella hæc ministra vitæ, non vitæ, comes magorum, non cognata Christi, non dominantis domina, sed ancillula seruorum, Sed dicit aliquis; Quare Magi? Quare per stellam, si cum stellis cum origine nulla causa est, nulla ratio cum natura? Quare Magi? Quare stella? Ut per Christum ipsa materia erroris sic fieret salutis occasio; quemadmodum per Christum mortis causa, causa facta est vitæ. Hostem proprio mucrone turbare, singulare est in signe virtutis. Apud magos in culpa erat ignorantia, non voluntas; & erat in crimine non studium, sed error. Querere Deum, & nescire querere, necessitas magis est, quam reatus. Fuit ergo pium, ut & Deus inuenire se quærentibus daret, & culpam deputaret errori. Denique Paulus iudicio tali de persecutore factus est prædicator: quia per zelum legis impugnabat legem, & in Deum Dei amore peccabat. Hinc est, quod fides currit ad Paulum, perfidia ad ignorantiam recurrit. Sed adhuc dicit auditor; Esto quod stella, non nutu proprio, sed Dei iussu ostenderit viam quærentibus Magis: unde tanta munerum scientia mysticorum? unde donorum sacramenta tanta? Non Chaldaea arte, sed de prisca sanctorum traditione maiorum; erant isti de genere Noë, de filiis Abraham, qui Christum nasci per Deum didicerant, nõ per artem, eumque hominẽ, Deum, Regem, moriturum alto cognouerant sacramento. Hinc est, quod apta patrum fidei munera portauerunt, ut aurum Regi, incensum Deo, morituro myrrham sciẽter offerrent, talisque munere & pietati satisfacere, & honori. Sed de Magis ista sufficiant. Per epiphaniam Christus in nuptiis aquas saporaui in vinum, ut Christum nuptiis interfuisse, virtutis fuerit, non voluptatis, non fuerit humanitatis, sed potestatis, signi fuerit*

Joan. 2.

causa, non ventris, ebrietatis non fuerit apparatus; fuerit deitatis ostensio. Denique, ubi aqua mutauit naturam, mox perfecit auctorem, & elementorũ creator mutatione reuelatus est creature. Foelices nuptiæ, felices illæ, quibus Christus est præfens, nõ luxu, sed virtutibus cõsecrantur. Quid ibi non trãsiuit in gratiam, ubi aqua trãsiuit in vinum? Per Epiphaniã Christus Iordanis alueũ baptisma nostrum consecraturus intravit, ut, quos nascendo in terra susceperat, hos renascendo releuaret in cælum; in se haberet liberos, quos præter se viderat esse captiuos; faceret vitales ipse, quos culpa fecerat esse mortales; perpetuos redderet, quos mors dederat temporales; & quos diabolus exules fecerat terrenorum, hos ipse in cælestibus sibi faceret esse confortes. Hinc est, fratres, quod spiritus sanctus tunc toto se fudit illapsus, quando pater de cælestibus clamat; Hic est filius meus, dilectus; ut, quibus in creandis nobis operatio fuerat vnã cum filio, vnã fieret de nostra reparatione dignatio, sicque Christus diuerso tempore vno, eodẽmque die magorum muneribus, aquæ mutatione, atque patris voce Deus trino testimonio nosceretur, fieretque de trina ostensione Christi Epiphaniæ vnã, & sacrata solennitas.

Matth. 3.

Matth. 3.

EIVSDEM DE EISDEM

Sermo 3.

Sæpè quærimus, quare sic mundum Christus intrat, ut ventris experiatur angustias, pectus patiatur iniuriam, sustineat vincula pannorum, cunabula toleret imbecilla, lachrymis vberum nutrit: etã disquirat, etatum gradus, necessitatẽque persentiat. Et qualiter venire debuit, qui voluit apportare gratiam, timorem pellere, quærere charitatem? Natura docet omnes quid valeat, quid mereatur infantia. Infantia quam barbariem non vineit, quam non fericitatem mitigat, quam crudelitatem non comprimit, quem non compefcit furorẽ, quam non potestatem deponit, quem non inflectit rigorem, quam duritiam non resoluit, quid non amoris exoptulat, quid non affectionis extorquet, quam non imponit gratiam, quam non impetrat charitatem! Hoc ita esse, sciunt patres; matres sentiunt; probant omnes; viscera humana testantur. Sic ergo nasci voluit, qui amari voluit, non timeri: & tamẽ apud malitiam humanam sic blanda, sic pia, sic chara, audite quid proficit infantia. *Audienti*, inquit, *Herodes Rex, turbatus est, &c.* Si Hierosolyma, si Rex, si Scribæ, si Principes sacerdotum ad Christi sic turbantur infantiam; quid isti facerẽt, Christus perfectum mox in hominem si venisset, si fulgens diuinitis, & multitudine, si cum suspectis, si cum extraneis; Quid, nil dant temporis, nil ætati, nil pauperi, nil parenti, sed, ut audiunt natum, parant nascens; mortem, innocenti, dolos, secus pio, audio gladios, soli milites, vagienti necem, pœnam parenti: & ut vis, misceatur sanguini, crudelitas acerba cunabulis, bella indicit, vbera telis virget, clypeos illidit gremiis; quatenus humanam, diuinamque sobolem antè sepulchrum faciat intrare, quam mundum. Esto, quod Herodes Rex, amore regni, successoris timore, coactus sit talia, moliri; quare Hierosolyma, quare Principes, quare Scribæ? Quare? Quia nasci non vult prophanus Deum, seruus dominum, iudicem

reus,

reus, rebellis principem, perfidus cognitorẽ. Hierosolyma varia se contaminatione perfuderat, sacerdotes prophanauerant sancta, & peccata ventiderant, in quæstum veniam, pietatẽque conuerterant. Scribæ doctrinam cælestem, scientiam salutarem, vitale magisterium, in suum sensum, in perfidiã lapsum, in lethale vaniloquium commutarant. Hinc est, quod Christum nolunt nasci, viuere timent, quia nouerãt se mox ignominia dandos, trahendos opprobriis, eiiciendos templo, priuandos Sacerdotio, oblationum munere vacuos. Semel enim cupiditate flammati, capti pompa, vitis fauciati, vanitate ebrij, madefacti luxu, quia de correctione nil cogitare poterant, de venia nil sperabant. Bonus villicus quando copiosum fructum continuo labore conquirat, venire dominum suum ad lucrum suum cupit, suum concupiscit ad gaudium: diligens operarius quando opus suscepti laboris impleuerit, ut mercedẽ percipiat, patrem familiã desiderat aduenire: deuotus miles post conflictum, post victoriam, præsentiam regis optat, ut præmiis sudores, & vulnera remuneratione compenfer; sic ad palmam suam cupit venire Christum, qui bella mundi indefessa virtute profernit: sic Christum venire non vult, qui superatus illecebris sæculi de pœna trepidat, de venia nil præsumit. Fratres, faciamus bona; declinemus à malis; fugiamus vitia; virtutes sequamur; dissimulemus præsentia; futura cogitemus; nostrum petamus ad regnum; nostram veniamus ad palmam; optemus ad gloriam; tendamus votis omnibus ad coronam. Sed ad illa sermo, quæ sunt in sequentibus, iam recurrit. *Tunc Herodes*, inquit, *clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, &c.* Occulte vocat Magos, quia palàm nil audet simulata mens, conscientia dolosa. Occulte vocat Magos, quia fur amat noctem, latro in occulto tẽdit insidias. Diligenter inquirat tempus stellæ; sed cum timet regno, signum cæli non timer, temporis non pertimescit auctorem. Quid turbatis, Herodes? Quid es tantum de successore sollicitus? Cui sidera militant, terreno imperio non tenetur. *Ite, & interrogate diligenter de puero, &c.* Herodes, magus adorare iussus est, non deferre; testari venit ille, non prodere; videre illi datum est, tibi non datum est inuenire. *Ite, & interrogate.* Quasi Magos semel interrogare non sufficit. Interrogantibus non pie, datum est sine pietate responsum: salutis nunciis male audientibus cõuersus est in ruinam. Contumax seruus audit natum dominum, sed domino nascenti parat laqueos, non honorem, mortem præparat, ut careat seruitute. Sed, quia nec finiri Deus, nec perire salus, nec vita poterat interire, permanet in honore dominus, seruus remansit in crimine: & ad pœnã trahitur, qui ad obsequium venite contempsit; capitur ad sententiam, qui ad gratiam noluit peruenire. *Ite, & interrogate diligenter de puero, & cum inuenieritis, renunciate mihi.* Conuenienter dixit, *renunciate mihi*, quia semper diabolo renunciat, qui peruenire festinat ad Christum. Christianus futurus à sacerdote cum audit; renuncias diabolo? Responder, renuncio. Propriè ergo Herodes à Magis sibi renunciare debere dicit, qui se diaboli sciebat tenere locum, satanæ nouerat implere personam. *Ve & ego veniens adorẽ eum.* Vult mentiri, sed non potest; veniet, ut ad tormẽta curuetur, ad supplicia iaciatur, sternatur ad pœnam, qui adorare sinxerat, ut seruiret. Sed Magi, ubi In-

daicæ perfidiæ nubila transferunt; & in Christianæ fidei sereno reident, quam viderant stellam, ipsa præuia, ipsa duce, ad ortus dominici locum sacratissimum peruenerunt. *Et, apertis thesauris suis, obtulerunt ei munera, Aurũ, Thus, & Myrrham.* Aurum Regi, Thus Deo, morituro Myrrham, dominicæ deuotioni offerunt, scientiã thesauros maximos in posterum credituris: sic ad sua per innocentiã viam redeunt, qui iter Herodianæ fraudis calcauerunt in ruinam.

EIVSDEM IN EODEM

Sermo 4.

An te hos dies, id est, diem octauum Calendarum huius, quo crescere dies coepit, quia dies verus illuxit, in carne natum dominum Christum Iesum in Euangelio scriptum facile recolunt, qui legerunt, vel qui aurem legentibus præbuerunt. Israelitici pastores super gregem suum vigilantes, angelis nunciantibus, cognouerunt: hodie in eadem carne manifestatum gentiles Magi curiosa sectantes, signis indicantibus, inuenerunt: illis ortum dominicæ natiuitatis annuncians locuta est vox spiritualium ministrorum, istis stella tanquam lingua cælorum. Dicunt illi ad quos sapius Prophetæ missi fuerant; Transeamus vsque Bethlehẽm, & videamus hoc verbum, quod factum est ad nos: dicunt isti, quibus nullus vnquam locutus fuerat Prophetarum, & sciscitantes interrogant: *Vbi est, qui natus est Rex Iudeorum? Vidimus stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum.* Accedunt ergo illi de proximo, hi veniunt de longinquo, vtrique tamen ad vnum, eundẽmque fidei locum, qui deuotione conueniunt: ibique Regem Christum appositum ante duo Prophetica illa iumenta, duorum videlicet populorum, typum, figuramque gestantia inuenitur, admirantur, agnoscunt. Agnouit enim bos possessorem suũ, & asinus præsepe domini sui. Agnouit enim bos Iudæus, iugo legis excusso: agnouit & asinus paganus, stultitiã feritate deposita: ille deserens superfluum obseruationis laborem; hic relinquens vagum superstitionis errorem. Vterque agnouit, quia vterque ad vnum præsepe domini epulaturus accessit, epulaturus non scenum mortis, sed cibum salutis. Edite, edite, pia animalia, æternæ vitæ cibaria: & perpetuæ retributionis escam audis, quantum potestis, faucibus occupate, non diuidentes in frustra, sed integrum, solidumque sumentes. Non potest enim edi Christus, & diuidi; integer à credentibus sumitur; integer in ore cordis recipitur. Verbum enim caro factum est, & habitauit in nobis; habitauit, ex quo vterum Virginis dignanter impleuit. *Obtulerunt illi, ut scriptum est, Aurum, Thus, & Myrrham.* Nos fidei Thus longinquæ regionis, nos proximæ confessionis Myrrham boni odoris, nos sua uolentia dona charitatis: tria namque ista offerimus, quando Christum, & Regem, & dominum, & hominem confitemur: sed in spiritu, & veritate adoremus Christum, si ei munera fidei, & confessionis obtulimus: & nos sicut illi Magi, qui sunt fidei nostræ duces, credulitati que principes, commoniti in somnis, id est, in hac vita, quæ somno est similis, illuso Herode Rege, id est, diabolo huius mundi Principe, per aliam viam, id est, per alteram vitam,

Ser. 159.

Luc. 2.

Esai. 7.

Joan. 1.

ad

ad illam nostram patriam reuertamur, de qua per Adam eieci in felicitate sumus, per Christum verò misericorditer nunc reducti.

EIVSDEM DE EODEM

Scriptura 5.

Quamuis in ipso dominicæ incarnationis sacramento affuerint clara semper diuinitatis insignia, Deum tamen venisse in humanum corpus multis modis aperit; & reuelat hodierna solennitas, ne perdat per ignorantiam semper obscuritibus inuoluta mortalitas, quod tantum tenere meruit, & possidere per gratiam. Nam, qui nobis nasci voluit, à nobis noluit ignorari: & ideo sic aperit, ne magnum pietatis sacramentum magni fieret erroris occasio. Hodie magus, quem fulgentem quærebat in stellis, in cunis reperit vagientem. Hodie magus clarum miratur in panis, quem diu in astris patiebatur obscurum. Hodie magus quid vbi videat profundo stupore peruoluit, in terra cælum, in cælo terram, in Deo hominem, in homine Deum, & vniuerso sæculo non capacem concludi corpore perpusillo. Vnde magus, quia scrutari valet, capere non potest, mox adoratur: videt enim non sic lucere in cælo stellas, lunam, solem, qualiter illuxisse carnem contempletur in terris: videt in vno, eodémque corpore diuinitatis, & humanitatis conuenisse commercium. Hic dum credit Deum, sentit Regem: intelligit humani generis amore moriturum, & pauida cogitatione pertractat: quæ admodum possit mori Deum, qualiter possit vitæ restitutor occidi. Ac sic magus cessat arte quære, quod arte non potest inuenire: & quia se in cælo diu cum astris errantibus videt errasse, gaudet in terra se ad Deum ducatu vnicui fideris peruenisse: & deprehendit magus cuncta, quæ videntur in cælo, humanis clara oculis, profundis esse obscurata mysteriis. Iamque videns credere se, & non discedere mysticis muneribus confiteretur, Thure Deum, Auro Regem, Myrrha esse moriturum. Thure Deum, Auro regem, vt eum diuinitati placaret obsequio, quem curioso, & importuno incesserat, & offenderat instituto: atque implet illud, quod multi de spadone ex Ethiopia suspicantur. Ethiopia præueniet manus eius Deo. Videt Christum magus, Iudæum præueniens manibus suis; quia, quando Christum Iudæus Herodi sceleris prodebat, tunc magus Deum Christum muneribus fatebatur. Hinc est, quod gentilis, qui erat nouissimus, factus est primus: quia tunc ex magorum fide est gentium credulitas dedicata, & Iudæorum est notata crudelitas. Hodie Christus Iordanis alueum mundi peccatum lauaturus intravit: ad hoc eum venisse Ioannes ipse testatur; Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hodie seruus dominum, homo Deum, Ioannes Christum tenet: tenet accepturus veniam, non daturus. Hodie, sicut ait Propheta, Vox domini super aquas. Quæ vox? Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui. Hodie vox Dei super aquas, quia pater Deus, vt probaret generis fidem, ipse sui testis filij, ipse assertor assistit. Hic est filius meus dilectus, quia alterum, qui testimonium diceret non habebat, arcanum patris arbitrium non habebat, testem generatio nescit diuina, diuinitas externam non recipit motionem: ipso filio dicen-

Psal. 28.
Matth. 3.

te; Nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem quis nouit, nisi filius. Hodie spiritus sanctus supernatat aquis in specie columbæ, vt sicut illa columba Noe nunciauerat diluuium discessisse mundi; ita ista indice nosceretur perpetuum mundi cessasse naufragium: neque, sicut illa veteris oliuæ furculum portaret, sed totam in caput parentis noui christianis pinguedinem fundit, vt impleat illud, quod Propheta prædixit; Propterea vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Hodie dominus super aquas. Bene super aquas, & non sub aquas: quia Christus baptismati suo non seruit, sed imperat sacramentis. Hodie Deus maiestatis intonuit; & se pater de cælo intonat, si filius Iordanis insitit fluentis, si spiritus sanctus corporaliter apparet de supernis; quid est, quod Iordanis, qui fugit ad præsentiam legalis arcæ, ad totius Trinitatis præsentiam non refugit? Quid est? Quia pietati obsequitur, incipit non esse timor. Hic Trinitas exercet gratiam totam, totam se cum loquitur charitatem: ibi elementa corripit, vt seruos instituat ad timorem. Inter hæc tamen talia, & tanta intrepidus stat Ioannes, quia timere non potest, qui totus ad Dei amorem natus, Angelico testimonio comprobatur. Hodie Christus initium dat signorum cælestium, dum conuertit aquas in vinum: vt, quem pater voce filium iam probat, ipse se Deum virtutibus approbaret: qui elementa commutat, & naturam fecit; ipse, qui contra naturam facere non laborat, aquam transfert in vinum, vt diuinitatis in vigore naturæ nostræ proficiat hebetudo. Nam, qui panes quinque fragmēto profuso, & furtiuo incremento, ad quinque millia hominum tetendit, & dilatauit faginam, potuit, augmentis succrescentibus, ad nuptiarum festa vini ampliare, & perpetuare mensuras. Sed aqua in sanguinis erat conuertenda mysterium, vt mera pocula de vase corporis sui Christus bibentibus propinaret: vt impletet illud Propheta; Et calix tuus inebrians quam præclarus est! Tribus autem modis hodie Christi deitas probata, magorum munere, patris testimonio, aquæ mutatione in vinum: quia tribus stare omne verbum scripturæ firmavit auctoritas, dicendo, In ore duorum, vel trium testium stet omne verbum. Sed, quia festiuitas ipsa ad mælans nos domini, & calicis istius lætitiæ commonet iam venire, res amplas breui sermone sufficit conclusisse, per dominum nostrum Iesum Christum, qui viuunt, & regnat, nunc, & semper, & per omnia secula sæculorum, Amen.

S. GREGORII PAPAE

de eodem festo, Hom.

Sicut in lectione euangelica, fratres, audistis, Scæli rege nato, rex terræ turbatus est, quia nimirum terrena altitudo confunditur, cum celsitudo cælestis aperitur. Sed quærendum nobis est quidnam sit, quod redemptore nato pastoribus in Iudæa angelus apparuit, atque ad adorandū hunc ab oriente Magos, non angelus, sed stella perduxit. Quia videlicet Iudæis, tanquam ratione vrentibus, rationale animal, id est, angelus prædicare debuit: gentiles verò, quia vti ratione nesciebant, ad cognoscendum Dominum non per vocem, sed per signa perducuntur: quia & illis prophetiæ tanquam fidelibus, non infidelibus, & istis signa tan-

qu am

quam infidelibus, & non fidelibus data sunt. Et notandum, quod redemptorem nostrum cum iam perfectus esset ætatis, eidem gentibus apostoli prædicant; eumque paruulum, & necdum per humani corporis officium loquentem, stella gentibus denunciat: quia nimirum rationis ordo poscebat, vt loquentem iam Dominum loquentes nobis prædicatores innotescerent, & necdum loquentem, elementa muta prædicarent. Sed in omnibus signis, quæ vel nascete Domino, vel moriente eo, monstrata sunt, considerandum nobis est, quanta fuerit in quorundam Iudæorum corde duritia, quæ hunc nec per prophetiæ donum, nec per miracula agnouit. Omnia quippe elementa auctorem suum venisse testata sunt. Vt enim de eis quiddam vsu humano loquatur, Deum hunc celi esse cognouerunt, quia proterius stellam miserunt. Mare cognouit, quia sub plantis eius se calcabile præbuit. Terra cognouit, quia eo moriente, cõtremit. Sol cognouit, quia lucis suæ radios abscondit. Saxa, & parietes cognouerunt, quia tempore mortis eius scissa sunt. Infernus agnouit, quia eos, quos tenebat mortuos reddidit. Et tamen hunc, quem Deum omnia insensibilia elementa senserunt, adhuc infidelium Iudæorum corda Deum esse minimè cognoscunt, & duriora faxis scindi ad penitentium nolunt, eumque confiteri abnegant, quem elementa, vt diximus, aut signis, aut sciscionibus Deum clamant. Qui etiam ad damnationis suæ cumulum, eum, quem natum despiciunt, nasciturum longe ante præsciuerunt, & non solum quia nasceretur, nouerant, sed etiam vbi nasceretur. Nam ab Herodè requisiti, locum natiuitatis eius exprimunt, quem scripturæ auctoritate didicerunt, & testimonium proferunt, quod Bethlehè honorari natiuitate noui ducis ostenditur, vt ipsa eorum gemina scientia, & illis fieret ad testimonium damnationis, & nobis ad adiutorium credulitatis. Quos profecto bene Isaac cum Iacob filium suum benediceret, designauit, qui & caligans oculis, & prophetans, & in præsentem filium non vidit, cum tamen multa in posterum præuidit. Quia nimirum Iudaicus populus, prophetiæ spiritu plenus, & cæcus, eum, de quo multa in futurum prædixit, in præsentem positum non agnouit. Sed natiuitate regis nostri cognita, Herodes ad callida argumenta conuertitur, & ne terreno regno priuaretur, renuncians sibi vbi puer inueniretur, postulat, adorare eum se velle simulat, vt quasi hunc, si inuenire possit, extinguat. Sed quanta est humana malicia cõtra consilium diuinitatis? Scriptum quippe est; Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra dominum. Nam ea, quæ apparuit, Magos stella perduxit, narum regem reperiunt, munera deferunt, & ne redire ad Herodem debeant, in somnis admonentur. Sicque fit, vt Iesum, quem quærit Herodes, inuenire non possit. Cuius persona qui alij, quæ hypocritæ designantur? Qui dum scire quærunt, inuenire dominum nunquam merentur. Sed inter hæc sciendum est, quod Priscillanistæ hæretici nasci vnum quæque hominem sub constitutionibus stellarum putant. Et hoc in adiutorium sui erroris assumunt, quod noua stella exiit, cum dominus in carne apparuit, cuius fuisse fatum eandem, quæ apparuit stellam, putant. Sed, si Euangelij verba penitamus, quibus de eadem stella dicitur; Vsq; dum veniens staret supra, vbi erat puer: dum non puer ad stel-

Matth. 14.
Matth. 27.

Isa. 2.

Isa. 2.

Matth. 14.

Gen. 26.

Psal. 118.

Prov. 21.

lam, sed stella ad puerum ecurrit, si dici liceat, non stella fatum pueri, sed fatum stellæ is, qui apparuit, puer fuit. Sed ab sit à fidelium cordibus, vt aliquid esse fatum dicant. Vitæ quippe hominum solus hanc conditor, qui creauit, administrat. Neque enim propter stellas homo, sed stellæ propter hominem factæ sunt. Et si stella fatum hominis dicitur, ipse suis ministeriis subesse homo perhibetur. Certè cum Iacob, de vtero egrediens, prioris fratris plantam teneret manu, prior perfectè nequaquam egredi potuit, nisi & subsequens inchoasset. Et tamen cum vno tempore, eodémque momento vtrūque mater fuderit, non vna vtriusque vitæ æqualitas fuit. Sed ad hæc solent mathematici respondere, quia virtus constellationis in ictu pungentis est. Quibus è diuerso nos dicimus, quia magna est mora natiuitatis. Si igitur in ictu puncti constellatio permutatur, necesse iam erit, vt tor dicant fata, quot sunt membra nascentium. Fateri etiam mathematici solent, quod quisquis signo aquarij nascitur, in hac vita piscatoris ministerium sortiatur. Piscatores verò, vt fertur, Gerulia non habet. Quis igitur dicat, quia nemo illic in stella Aquarij nascitur, vbi piscator omnino non habetur? Rursum quos nasci signo Libræ asserunt, trapezetas futuros dicunt. Et trapezetas multarum gentium prouincia ignorant. Fateantur ergo necesse est: aut hoc in eis signum deesse, aut effectum fatalem nullo modo habere. In Persarum quoque, Francorumque terra reges ex genere prodeunt, quibus profecto nascentibus, quis æstimet quanti eisdem momenti horarum, ac temporum ex seruili conditione nascuntur? Et tamen regum filij, vno, eodémque systerere cum seruis nati ad regnum proficiunt, cum serui, qui secum fuerant geniti, in seruitute moriantur. Hæc de stella breuiter diximus, ne mathematicorum stultitiam indiscussam præteritis videamus. Magi verò aurum, thus, & myrrham offerunt. Aurum quippe regi congruit, thus verò in Dei sacrificium ponebatur: myrrha autem mortuorum corpora condiuntur. Eum ergo magi, quem adorant, etiam mysticis muneribus prædicant, auro regem, thus Deum, myrrha mortalem. Sunt verò nonnulli hæretici, qui hunc Deum credunt, sed vbi que regnare nequaquam credunt. Hi profecto ei thus offerunt, sed offerre ei aurum nolunt: Et sunt nonnulli, qui hunc regem existimant, sed Deum negant. Hi videlicet ei aurum offerunt, sed offerre thus nolunt. Et sunt nonnulli, qui hunc & Deum, & regem fatentur, sed assumpsisse carnem mortalem negant. Hi nimirum aurum, & thus ei offerunt, sed offerre myrrham assumpitæ mortalitatis nolunt. Nos itaque nato domino offeramus aurum, vt hunc vbi que regnare fateamur. Offeramus thus, vt credamus, quod is, qui in tempore apparuit, Deus ante tempora extitit. Offeramus myrrham, vt eum, quem credimus in sua diuinitate impassibile, credamus etiam in nostra fuisse carne mortalem. Quamuis in auro, thus, & myrrha intelligi & aliud potest. Auro nanq; sapientia designatur, Salomone attestante, qui ait; Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis. Thus autem, quod Deo incenditur, virtus orationis exprimitur, Psalmista testante, qui ait; Dirigatur domine oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Per myrrham verò carnis nostræ mortificatio figuratur. Vnde sancta Ecclesia de suis operariis, vsque ad mortem pro Deo certanti-

Gen. 25.

Prov. 21.
Psal. 140.

bus dicit; Manus meae distillauerunt myrrham. *Cont. 3.* Nato ergo regi aurum offerimus, si in conspectu illius claritate supernae sapientiae resplendemus. Thus offerimus, si cogitationes carnis per sancta orationum studia in ara cordis incendimus, vt suaue aliquid Deo per celeste desiderium redolere valeamus. Myrrham offerimus, si carnis vitia per abstinentiam mortificamus. Per myrrham namq; vt diximus, agitur, ne mortua caro putrescat. Mortuam verò carnem putrescere, est hoc mortale corpus fluxui luxuriae deferuire, sicut de quibusdam per prophetam dicitur; Computruerunt iumenta in stercore suo. Iumenta quippe in stercore suo putrescere, est carnales homines in fectore luxuriae vitam finire. Myrrham ergo Deo offerimus, quando hoc mortale corpus à luxuriae putredine, per condimentum continentiae custodimus. Magnum verò nobis aliquid Magi innuunt, quòd in regionem suam per aliam viam reuertuntur. In eo namque quod admoniti faciunt, nobis profectòd insinuant, quid faciamus. Regio quippe nostra paradus est, ad quam Iesu cognito, redire per viam, qua venimus prohibemur. A regione etenim nostra superbièdo, inobediendo, visibilia sequendo, cibum vetitum gustando discessimus: sed ad eam necesse est vt stendo, obediendo, visibilia contemnendo, atque appetitum carnis refranando redeamus. Per aliam ergo viam ad regionem nostram regredimur, quoniam qui à paradisi gaudiis per delectamenta discessimus, ad hanc per lamenta reuocamur. Vnde necesse est, fratres charissimi, vt semper pauidi, semperque suspecti ponamus ante oculos cordis, hinc culpas operis, illinc iudicium extreme distinctionis. Pensemus qui districtus iudex veniat: qui iudicium minatur, & later: terrores peccatoribus intentat, & tamen adhuc sustinet: & idcirco citius venire differt, vt minus inueniat quos damnet. Puniamus stibus culpas, & cum Psalmitae voce, praeniamus faciem eius in confessione. Voluptatum ergo nos fallacia nulla decipiat, nulla vana letitia seducat. In proximo namque est iudex, qui dixit; Vae vobis, qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Hinc enim Salomon ait; Risus dolore miscbitur, & extrema gaudij luctus occupat. Hinc iterum dicit; Risum deputaui errorem, & gaudio dixi; Quid frustra deciperis? Hinc rursum ait; Cor sapientium, vbi tristitia est; & cor stultorum, vbi laetitia. Pertimescamus ergo praecepta Dei, si celebramus veraciter solennitatem diei. Gratium est namque Deo sacrificium afflictio contra peccatum, Psalmita testante, qui ait; Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Peccata nostra praeterita in baptismatis perceptione laxata sunt, & tamen post baptismum multa commisimus, sed lauari iterum baptismatis aqua non possumus. Quia ergo & post baptismum inquinauimus vitam, baptizemus lachrymis conscientiam, quatenus regionem nostram per viam aliam repetentes, qui ex ea bonis delectati discessimus, ad eam malis amaritati redeamus.

BEDAE VENERABILIS
presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Quem esset natus Iesus in Bethlehem Iuda. Ad distinctionem alterius Bethlehem, quae est in tribu Zabulon, nominauit. Ecce Magi ab Oriente, &c. Ma-

gi non propter Magicam artem sic nominantur, sed propter aliquam philosophiam, in successores Balaam esse credunt, & propter prophetiam eius incitati, visa nona stella, natum regem querebant, qui confingere omnes duces alienigenarum prophetatus est ex dinino eorum. *Et congregans omnes, &c.* Quod Magis tunc stella non apparuit, quae eos ante ducebat, ad Iudaeorum factum est damnationem, vt exquisiti ab Herode, locum natiuitatis Christi exprimerent, ne vllam excusationem haberent ignorantiae, post neglectam fidem cum ante natiuitatem eius non solum quod nasci deberet, sed vbi nasciturus esset, demonstrarent. Mystice autem tres Magi tres partes mundi significant Asiam, Africam, Europam, siue humanum genus quod à tribus filiis Noë seminarium sumpit. *Et ecce stella, &c.* Porro haec stella prophetiam significat, quae ab initio promissa benedictionis semini Abraham, quasi praeteriens Christum venturum esse promisit, vique dum natum, in plenitudine temporis ostendebat. *Videntes autem stellam, &c.* Id est, intelligetes finitam esse prophetiam inenarrabili gaudio gratulantur, qui de tribus partibus mundi ad fidem Christi conueniunt. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum, &c.* Id est, per fidem ecclesiam ingredientibus, Christum cum primitiua Ecclesia inuenerunt, quae ex Israelitico populo conuersa est ad fidem eius. *Et procedentes adorauerunt eum.* Nequaquam adorarent, si eum dominum non crederent. Mystice autem procedebant populi credentium, & adorabant vera fide & pura confessione. *Et aperis thesauris suis, &c.* In auro regalis dignitas ostenditur Christi, in thure eius verum sacerdotium: in myrrha mortalitas carnis: Aliter. In auro spiritalis sensus, in thure affectus virtutum, in myrrha mortificatio corporis designatur, quae quotidie omnia ab ista Ecclesia in tribus partibus mundi dispersa domino offeruntur, alij tres species philosophiae in his muneribus intelligere voluit physicam, ethicam, logicam, quas post fidem ad laudem Dei iste mundus obtulit, cum antea inani studio impederit. Alij in auro allegoriam, in myrrha historiam, in thure anagogen dicunt insinuari. *Et responso accepto, &c.* Regio nostra est paradus, ad quem per obedientiam reuertere debet genus humanum, quod inde per inobedientiam expulsum est. Herodes vero significat diabolum ad quem redire post acceptam fidem prohibentur.

HAYMONIS EPISCOPI
Halbestat. eiusdem Euang. expositio.

Quem natus esset Iesus in Bethlehem Iuda in diebus Herodis regis. Tria in hoc versiculo demonstrantur ab euangelista, quae veritatem historiae confirmant, persona, locus & tempus. Personam ostendit cum dicit. Cum natus esset Iesus. Locum ostendit cum subiungit, in Bethlehem Iudae: Tempus ostendit quum addit: In diebus Herodis regis. Cum igitur natus esset in Bethlehem Iuda. Bethlehem Iuda ideo dicitur, ad distinctionem alterius Bethlehem quae in Galilaea est facta in tribu Zabulon. Haec Bethlehem de qua hic loquitur euangelista, in tribu Iuda est posita, quae primo alio nomine vocata est Effrata. Postquam autem Iacob patriarcha reuersus fuisset de Mesopotamia Syriae, fixit iuxta

iuxta eam tabernaculum suum, & paut ibi pecora sua. Prauidens autem per spiritum sanctum nasciturum in ea dominum Iesum Christum secundum carnem, vocauit eam Bethlehem, id est, domum panis, propter eum panem, qui ibi descendit, qui dixit: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi. Beth interpretatur domus. Lehem panis. Sialiter volumus intelligere, per Bethlehem, quae interpretatur domus panis, designatur sancta ecclesia. Quotidie dominus in Bethlehem nascitur, quia quotidie oritur in cordibus electorum suorum illuminando eos ad cognitionem suam, iuxta quod in ea scriptum est: Erat lux vera, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quotidie reficitur ecclesia sancta corpore, & sanguine domini. *In diebus Herodis regis.* Quare hic ponitur nomen Herodis regis, qui reprobus fuit? Vt demonstraretur prophetia Iacob esse impleta, qui dixit: Non auferetur sceptrum, id est, regia maiestas de tribu Iuda, nec dux, id est, princeps de femore eius, id est, generatione eius, donec veniat, qui mittendus est, id est, Christus, & ipse erit expectatio gentium. Ex quo patres Iudeorum, qui exierunt de terra Aegypti, sub duce fuerunt, iubente domino, vt duces, & principes haberent homines suae gentis, quorum primus fuit Moses, deinde Iosue, deinde ceteri vsque ad Saulem regem. Saul fuit primus rex Israelitice gentis, cui successit Dauid in regnum, de cuius stirpe regnauerunt in populo Iudeorum vsque ad vltimum Sedechiam, id est, vsque ad captiuitatem, qui cecatus à Nabuchodonosor rege Chaldeorum ductus est in Babyloniam more ferarum in cauea. Quando autem Israelitae fuerunt in captiuitate in Babylonia, non habuerunt reges, nec duces, nec principes, nec sacerdotes, sed tantummodo Caltroffos, qui recipiebant dona à populo, & regi dabant, quia non erat ibi templum domini, & sub potestate alienigenarum erant. Quum verò post septuaginta annos ad iustionem Cyri regis Persarum de captiuitate reuersi fuissent, coeperunt edificare ciuitatem suam Hierusalem, & templum domini restaurare. Postmodum autem non habuerunt reges, nec duces sicut antea, sed pontifices, qui rerum summam tangebant, quos Dauid constituit. Viginti quatuor pontifices habebant, quorum vnus regebat populum, & summo sacerdotio fungebatur, sicut fuit Iudas, & Ionathas frater eius, & Symon, & ceteri vsque ad Hircanum, regem simul, & pontificem, qui imposuit sibi coronam regiam, similiter & sacerdotalem mitram, quem iste Herodes dolo, & fraude interfecit. Et venit Romam, & traditum est ei regnum Iudaeorum ab Octauiano Caesare Augusto ad gubernandum, vt tributis praeficeret, & Romano pareret imperio. Et regnauit iste Herodes in populo Iudeorum triginta septem annis, cuius tricesimo primo natus est dominus in Bethlehem secundum carnem, sicut praefens euangelica lectio narrat. Vt autem prophetiam Iacob demonstraret Euangelista, esse còpletam in Christi natiuitate, hic ideo posuit nomen Herodis. *Ecce magi ab oriente venerunt Hierosolymam dicentes.* Magi sunt philosophi, qui de singulis rebus philosophantur. A magica arte dicuntur magi. Magica ars diabolica est. Hanc vim habet, vt solis verbis, & incantationibus, sine gladio sine veneno, sine precipitatione, sine lapidatione, sine viftulatione homines interficiant, vento aërem commoueat, permittent-

te Deo, & mentes hominum conturbent, miseros amare, & amari faciant. Vel magi dicuntur malefici, qui elementa aerum conturbant, & per solas incantationes occidunt homines absque veneno. Foritan isti mali magi tales fuerunt. Sed quid factum est? beatus Paulus dicit hoc: Vbi abundauit delictum, superabundauit gratia. Illuminati sunt à domino, & ideo venerunt a sinibus terrae adorare eum. Ab Oriente venerunt isti magi. Non narrat Euangelista, de qua regione Orientali venerunt isti magi, tamen Beatus Hieronymus dicit, quod Chaldaei fuerunt, & Iuuenius dicit, quod Persae fuerunt, iuxta illum versiculum: Tum iuber & Persas celestem praetendere gressum. Sed plus debemus Beato Hieronymo credere, qui post illum fuit, quam Iuuenio. *Hierosolymam venerunt.* Quare venerunt Hierosolymam? Quia Astronomicam artem bene nouerant, & nepotes Balaam posterius eius fuerunt. Astrologi erant, vbi viderunt stellam, quam ante non viderant, coeperunt cogitare qualis esset haec stella, quae non erat fixa inter caetera sidera caeli, sed per aëra discurrebat, prope terram. Cum autem hoc cogitarent, recordati sunt prophetiae atavi sui Balaam, qui dixit: Orietur stella ex Iacob, id est, propter hominem, qui nascetur ex Iacob, oriatur stella, & exurget homo de Israel, id est, Christus, & erit omnis terra possessio eius. Cum hoc legissent, & stellam ortam vidissent, statim cognouerunt dominum natum esse in Iudaea. Ideo venerunt Hierosolymam. Et reuera consuetudo erat exterarum gentium, vt, quando vidissent aliquod portentum in caelo, Hierosolymam peterent, aut transmitterent, vbi erat Dei cognitio, sicut fecerunt temporibus Ezechiae, quando reuersus est sol decem lineis. Tunc misit Merodach Baladam, filius Baladam Rex Babyloniensis libros, id est, epistolas, & munera Ezechiae, vt interrogarent, quam obrem sol ita reuersus esset. Secundum hanc consuetudinem, & isti magi videntes stellam nouam caeteris stellis lucidioram, non in caelo cum aliis fixam, sed in aëre positam, reuenerunt ad memoriam prophetiam atavi sui Balaam. Ideo venerunt Hierosolymam. Poterat illos aliquis interrogare: O magi, vnde scitis, quod Christus natus sit in Iudaea? Ad hoc adiungunt illi. *Vidimus stellam eius.* Quare eius? Quia in eius natiuitate noua apparuit, antea non est visa. Et postquam magos ad dominum adorandum introduxit, desit videri ab hominibus. Gregorius Turonensis Episcopus dicit, quod ceciderunt in quendam puteum in Bethlehem, vbi potest modò videri ab illis, qui virgines sunt in fundo putei illius. Quaedam vice perrexerunt illuc tres homines, vnus virgo, duo contaminati. Ille, qui virgo erat, vidit eandem stellam: illi verò, qui deuirginati, non viderunt. Quidam dicunt, quòd haec stella semper praecessit magos, sed si ita esset, nequaquam Euangelista tantum miraculum reticeret. Priscillianista haeretici dicunt homines sub fato stellarum nasci. Dicunt namque, quod si stella pueri, qui nascetur, fuerit orta in signo arietis, opilio futurus erit: si in signo aquarii, piscator futurus sit. Si in signo librae, trapezeta futurus sit, si in signo leonis, Rex. Quis enim nescit, quanti serui nati sunt, quando Carolus natus est? Et tamen ipse, qui de regali stirpe est progenitus, transit ad regnum, serui verò in conditione seruili remanserunt. Getulia, provincia est Aethiopiae, quae pisces non habet: si ergo

4. Reg. 10.
1. Par. 23.
Ezra 30.

1. Par. 24.

ibi natus fuerit homo in signo Aquarum, quomodo
 pscari poterit, ubi non sunt pisces? Ibi tales affir-
 mant errorem suum ex presenti lectione euange-
 lica dicentes: quod in ortu domini stella noua orta
 est. Quibus respondendum est, quod stella venit ad
 dominum, non dominus ad stellam. Si enim sub
 fato stellæ dominus natus fuisset, ipse veniret ad
 stellam, non stella ad eum, sed nihil est, quod di-
 cunt. *Vbi est, qui natus est rex Iudæorum?* Ibi magi illu-
 minati à domino, trinum eum esse crediderunt, id
 est, hominem, Deum, & regem. Hominem credi-
 derunt, cum dixerunt: *Vbi est qui natus est,* quia ho-
 minis est nasci. Regem crediderunt, subdentes, rex
 Iudæorum. Deum crediderunt, addentes, & *veni-
 mus adorare eum,* quia Deus debet adorari, non
 creatura. Poterat illos aliquis interrogare: Vnde
 hoc scitis, quod rex Iudæorum natus sit? Ideo illi
 hoc adiungunt. *Vidimus enim stellam eius in oriente,*
 & *venimus adorare eum.* Diversi de hoc versiculo di-
 uersa sentiunt. Dicunt quidam, ex quo illi Magi
 exierunt de regione sua, semper fuit eis præuia stel-
 la usquequo appropinquaret Hierosolymis, &
 quum prope essent Hierosolymis, abscondit se. Sed
 mentiuntur, ipsa enim verba magorum declarant,
 quod non est verum, cum dicant: *Vidimus stellam
 eius in oriente,* id est, nos in oriente positi vidimus
 stellam eius in occidentem contra Hierosolymam.
 B. Beda dicit hunc sensum. *Vidimus stellam eius.* Stel-
 lam eius dicunt. Nunquid non omnes stellæ sunt
 Christi, quia omnia, & quæ in cælis, & quæ in ter-
 ra sunt, cum patre ipse creauit, de quo Ioannes
 euang. dicit: Omnia per ipsum facta sunt? Certe
 omnes stellæ Christi sunt. Sed ideo hæc stella spe-
 cialiter Christi dicitur fuisse, quia in eius natiuitate
 noua apparuit, natiuitatem illius annuntiabat,
 nec fuit creata in exordio mundi cum cæteris sy-
 deribus, sed ab ipso domino Iesu Christo tunc crea-
 ta est, & nec antea, nec postea visa est. Sicut illa col-
 umba, quæ apparuit in domini baptisate, nec
 antea nec postea visa est. Querendum est, quare
 pastores angelus ad cunabula Christi perduxit, &
 Magos non angelus sed stella perduxit. Huic qua-
 stioni respondendum est, quia Iudæi rationabiles
 erant, & ratione uti sciebant, promissionem de ad-
 uentu filij Dei habebant. Et ideo quia rationabi-
 les erant, & ratione uti nouerant, pastoribus tan-
 quam fidelibus angelus apparuit, gentilibus verò
 tanquam infidelibus signa data sunt. Gentiles verò,
 quia irrationabiles erant, & ratione uti nescie-
 bant, ideo non per angelum, sed per stellam ad
 adorandum dominum perducti sunt. Illis ergo, id
 est, Iudæis, tanquam ratione utentibus rationale
 animal, id est, angelus apparuit: & istis, id est, Ma-
 gis tanquam ratione uti non valentibus signum
 cæleste apparuit. Illi tres Magi tres reges fuerunt,
 iuxta quod prædictum est à propheta. Reges Ara-
 bum, & Saba dona adducent. Signant ergo illi tres
 Magi tres partes mundi, Asiam, Africam, & Euro-
 pam. Vel signant tres filios Noë, qui seminarium
 fuerunt generis humani post diluuium. In his
 tribus partibus diuisum est humanum genus, quod
 exortum est à tribus filiis Noë; Sem, Cham, & Ia-
 phet. Filij Sem tenuerunt Asiam, filij Cham Afri-
 cam, filij Iaphet Europam, in qua nos sumus mo-
 dō. In hoc ergo quod illi tres Magi uenerunt à fi-
 nibus terræ adorare dominum, iam præfiguraba-
 tur quod omnes gentes ex tribus partibus mundi
 venturæ essent ad fidem Christi. *Audiens autem He-*

Ioan. 1.

Luc. 3.

1. Cor. 14.

rodes rex; quod non ille quærebatur, nec filij eius,
 sed, natus rex natus, turbatus est. Quare turbatus
 est? Quia sciebat se alienigenam esse, & ideo time-
 bat regnū amittere propter illum paruulū, cuius
 natiuitas nunciabat à Magis. Hierosolyma cū illo. Me-
 tanonymicè loquitur Euang. per id, quod cōtinet,
 id quod cōtinetur ostendens, id est, per ciuitatē, ha-
 bitatores ciuitatis. Per Hierosolymā igitur intelli-
 guntur habitatores eiusdē ciuitatis. Et omnis Hieroso-
 lyma cū illo. Hic oritur quæstio, quare dicit Euang.
 omnem Hierosolymam turbatam esse, cum multi
 sanctissimi homines in ea fuissent, qui de natiuitate
 Christi gaudebant: sicut B. Symeon, Zacharias,
 Anna. Ad hoc dicendum est, quia turbatio regis,
 turbatio populi est. Turbatio magistri turbatio
 discipulorum est. Illi sancti, qui tunc temporis
 erant in Hierusalem, ut satisfacere regi, tristitia
 præferebant in vultu, ut diximus, sicut modō
 faciunt homines ante seniorē suum, si vident eum
 iratum, non audent ridere coram illo, sed potius
 simulant se quasi tristes. Opinionem Herodis po-
 suit hic Euangelista, quia, sicut ille tristis erat de
 Christi natiuitate, ita putabat, quod omnes tristes
 essent. Et congregans omnes principes sacerdotum, id
 est, viginti quatuor pontifices, qui ministrabant
 in templo domini. Et scribas populi, id est, gramma-
 ticos, doctores legis, qui docebant populum Dei
 legem, & seniores populi, id est, presbyteros, quia
 presbyter Græcè, Latine senior dicitur. *Seiscutaba-
 tur,* id est, inquirebat ab eis, ubi Christus nasceretur. At
 illi dixerunt, in Bethlehē Iudæ. Sic enim scriptum est per
 Michæam. Et tu Bethlehem terra Iudæ, id est, o ciui-
 tas Bethlehem, quæ es sita in terra Iudæ, sicut Hie-
 rusalem, non es minima, licet sis minor in murorum
 ambitu, & in paucitate populi, & in diuitiis, tamē
 in hoc eris maior. quia ex te exiit dux, id est, prin-
 ceptus, qui reget populum meum Israel. Tūc Herodes clam-
 id est, studiosè didicit, id est, inquisiuit ab eis tempus
 stelle, qua apparuit eis. Hic deficit historia, quia non
 narrat euangelista quantum temporis fuisset, ex
 quo illa stella Magis apparuerat. Sed Ioan. Chry-
 sost. dicit, quod vno anno ante natiuitatem domi-
 ni apparuit eis, ut iter suum possent præparare, &
 tempore congruo ad dominum adorandum per-
 venire. Diligenter didicit ab eis tempus stelle, qua appa-
 ruit eis. Callidissimus, & astutissimus fuit ille perfi-
 dus Herodes, timebat ne aliqua occasione inter-
 ueniente, illi Magi non reuenteretur ad se, sicut ipse
 quæsitum erat, & ideo curauit ab eis in-
 quirere tempus stelle, quæ apparuit eis, ut, si illi re-
 uersi nō fuissent ad eum, sicut nec fecerunt ex eo tē-
 pore, quo diceret sibi stellā apparuisse, interficeret
 omnes pueros in Bethlechem, & in omnibus fini-
 bus eius, ut saltem inter illos potuisset dominum
 necare. Sed, ut dicit Salomon, non est sapientia,
 non est prudentia, non est consilium contra Deū.
 Clam vocauit Magos, id est, occultè non in præsentia
 Iudæorum. Quare? Quia timebat ne fortè Iudæi
 iungerent se illi puero, qui nunciabatur natus, ut
 haberent regem hominem suæ gentis, & illum, id
 est, Herodem deciderent de regno. Et mittens eos in
 Bethlehem, dixit: Ite & interrogate diligenter de puero,
 & quum inueneritis, renunciate mihi, ut & ego veniens
 adorem eum. Perfidus ille Herodes simulabat se vel-
 le adorare Deum, quem potius interficere vole-
 bat. Sed, quia fidei quæsiuit, ideo inuenire nō po-
 tuit, & in hoc tenuit figuram hypocritarum, quia
 fidei, & simulatè quæerunt dominum, & ideo in-
 uenire

Math. 2.

Math. 11.

Psal. 38.

uenire non merentur. Qui quum audissent regem, ab-
 ierunt. Non sine causa voluit dominus per sacerdo-
 tes Iudæorum locum natiuitatis suæ Magis de-
 monstrare, ut non habeant excusationem in die
 iudicij de aduentu domini. Si enim dixerint, nesci-
 uimus tuam natiuitatem, respondet illis dominus:
 Vos ostendistis locum natiuitatis meæ Magis in
 Bethlechem, & quare vos non perexististis cum eis
 ad me adorandum? Ite in ignem æternum. Que-
 rendum est, quare dominus voluit venire Magos
 Hierusalem, & interrogare sacerdotes, & doctores
 Iudæorum de natiuitate Christi? Certe ut Iudæi
 inexcusabiles essent in die iudicij de aduentu filij
 Dei, ut non potuissent dicere, non cognouimus
 tempus natiuitatis tuæ, nec locum, ideo non cre-
 didimus in te. Ut hæc excusatio ab illis auferatur,
 ideo voluit dominus, ut Magi venirent Hieroso-
 lymā, & interrogarent Iudæos de natiuitate Chri-
 sti, & tempus, & locum illi Iudæi illis Magis indi-
 carent ad damnationem sui. Et ecce stella, quam vide-
 rant in Oriente. Vides quod dicit, in oriente viderant
 eam superpositam, vel certè in oriente positi vide-
 rant stellam eius in partibus Hierosolymitanis, &
 statim cognouerunt natiuitatem cælestis regis ce-
 lebratam in occidentem. Si enim semper eos præce-
 sisset stella, ut quidam putant, non haberent occa-
 sionem Hierosolymam intrandi, sed semper viam
 stellæ sequerentur. Spiritualiter ista stella, quæ à
 Hierusalem præcessit Magos, signabat prophetiā
 de Christo, quæ cepit ab Abraham, cui dictum est
 Genesis 22. In semine tuo benedicentur omnes
 gētes terræ, hoc est, in Christo, & peruenit usque
 quo filius Dei venit in mundum per humanita-
 tem, ubi filius Dei apparuit incarnatus. Et Ioannes
 primò dixit de eo. Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit
 peccata mundi, statim illa prophetia stetit, sicut il-
 la stella, ubi ostendit dominum natum statim ste-
 tit, quia omnis lex & propheta usque ad Ioanem,
 id est, usque ad Christum. Vel certè illa stella, quæ
 Magos præcessit, & ad cunabula Christi perdu-
 xit, signat gratiam Dei, quæ præuenit homines re-
 cedentes ab Herode, id est, à diabolo, & perducit
 ad Christum homines illuminatos à se, ut possint
 venire ad dominum, de quo scriptum est, Miseri-
 cordia eius præueniet me. Usque dum veniens staret
 supra ubi erat puer. Prope terram ibat, quia, si in alto
 esset, non possent discernere in qua domo esset
 dominus. Vicina erat terris in tatum, ut propriam
 domum demonstraret, in qua dominus iacebat in
 cunabulis: *Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio
 magno valde.* Quia magis sit gaudium de re inuen-
 ta, quæ fuit perditam, quam de re possessa, quæ non
 erat amissa. Videntes autem stellam, dixit vnus ad
 alterum: Cauallicate bene, ecce nostrum signum
 prope est hoc, quod quærimus. Quare nō præces-
 sit eos eadem stella, ex quo egressi sunt de terra
 sua usque Bethlehem, quia tunc non ingrederen-
 tur Hierusalem. Et intrantes domum inuenerunt pue-
 rum cum Maria matre. Illa domus signabat primiti-
 uam ecclesiam, quæ collecta est ex Iudæis. Illi Ma-
 gi gentiles erāt. In hoc quod introierunt domum,
 & inuenerunt puerum cum Maria matre eius, præ-
 figurabatur, quod gentiles intraturi erant in do-
 mum, id est, in fidem primitiuæ ecclesiæ, & inuen-
 turi Ioseph, id est, ordinem prædicatorum, cum
 Maria, hoc est, ecclesia sibi subiecta, cum domino
 Iesu Christo, qui est caput omnium electorum. Et
 procidentes adorauerunt eum, & aperuit thesaurum suum, id

est, scriniis, vel sarcinulis, quas habet illi, qui de lo-
 co ad locum transeunt. *Obtulerunt ei munerum.* Vetus
 consuetudo fuit, ut nullus intraret ad Deum de-
 precandum, vel ad regem sine muneribus, iuxta
 quod dominus præceperat in lege populo Israeli-
 tico, dicens: Non apparebis in conspectu meo va-
 cuus. Secundum hanc consuetudinem illi Magi,
 quod preciosius inuenire potuerunt in terra sua,
 & quod dominis suis offerebant, obtulerunt vero
 domino, scilicet, aurum, thus, & myrrham. Aurum
 cætera metalla dignitate sui præcellit. Thus Deo
 offertur in sacrificium. Myrrha mortuorum cor-
 pora condiebantur, ut multo tempore seruari in-
 corrupta possent. Aurum ergo Magi domino ob-
 tulerunt, quia crediderunt eum esse regem. Thus
 ei obtulerunt, quia crediderunt eum esse Deum.
 Myrrham ei obtulerunt, quia crediderunt eum
 esse mortalem in substantia carnis nostræ. Et nos
 ergo offeramus ei aurum, ut credamus eum verum
 regem, & vbi que regnantem: sicut ipse dixit post
 resurrectionem: *Dara est mihi omnis potestas in*
cælo, & in terra. Offeramus ei thus, ut credamus
 eum verum Deum ante omnia secula genitum ex
 patre, temporaliter ex matre natum. Offeramus ei
 myrrham, ut credamus eum in nostra carne fuisse
 mortalem, antè quàm crucifigeretur. Post quàm
 autem crucifixus est, immortalis permanit, iuxta
 quod B. Paulus apostolus dicit; Christus resurgens
 ex mortuis, iam non moritur, mors illi vltimè non
 dominabitur. Aliter. Per aurum intelligitur sapien-
 tia, iuxta quod Salomon omnium sapientissimus
 dicit: *Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sa-
 pientis.* Per thus intelligitur munda oratio, per
 myrrham mortificatio carnis exprimitur. Tunc
 ergo offerimus Deo aurum, si in conspectu illius
 per sapientiam studium respicimus. Tunc offeri-
 mus thus, si mundas orationes in conspectu illius
 fundimus, dicentes cum Psalmista. Dirigatur ora-
 tio mea sicut incensum in conspectu tuo. Tunc of-
 ferimus myrrham, si mortificamus carnem nostram
 cum vitiis, & concupiscentiis. Aliter. Per aurum,
 intelligitur allegoricus sensus, per thus moralis,
 per myrrham historicus. Omnia ista possumus mo-
 dō inuenire in vno versiculo. Lauda, Hierusalem,
 dominum. Per Hierusalem historialiter intelli-
 gitur habitatores eiusdem ciuitatis. Illos prouocat
 Psalmista, ad Deum creatorem suum laudandum.
 Ecce historicus sensus. Per Hierusalem generali-
 ter intelligitur vniuersalis ecclesia, de qua dicit
 Psalmista, ad Deum creatorem suum laudandum.
 Ecce moralis sensus. Per Hierusalem specialiter intelli-
 gitur vnaquæque fidelis anima, quæ ad hoc labo-
 rat in præsentem seculo, ut deum mereatur videre in
 futuro. Ecce allegoricus sensus. Possumus & quartum
 sensum inuenire in isto versiculo. Per Hieru-
 salē intelligitur patria cælestis, in qua omnes sancti
 contemplatione Dei omnipotentis fruuntur, de
 qua dicit Paulus apostolus. Illa autem, quæ sursum
 est Hierusalem, libera est, quæ est mater nostra.
 Tunc ergo offerimus Deo aurum, thus, & myr-
 rham, cum in sacro eloquio allegoricum sensum,
 moralem & historicum secundum voluntatem
 eius requiritur. Et admoniti in somnis, ne redirent ad
 Herodem. Qui ad Christum venit, non debet redire
 ad Herodem, id est, ad diabolum. Non ut quidam
 putant ab angelo sunt moniti, sed ab ipso domino,
 quem adorauerunt, ab ipso fuerunt admoniti in
 somnis, ne redirent ad Herodem. Quia indignum
 erat.

Math. 28.

Roma. 6.

Prover. 28.

Psal. 147.

Colos. 3.

Psal. 174.

Psal. 86.

Galat. 4.

erat, ut Christi fierent proditores, qui eius fuerant adoratores. Vel ideo dicuntur per aliam viam reuerſi, quia qui venerant dubij, redierunt certi fide. Spiritu aliter autem isti Magi aliud mysterium nobis innunt, dum per aliam viam in regionē suam reuertuntur. Regio nostra paradifus fuit, in quo primus homo à Deo creatus, collocatus est, de quo etiam sine morte carnis completo numero electorum transiſſet ad gloriam caelestem, nisi peccasset. Vbi autem peccauit, continuo eiectus est de paradifio in hanc mortalem, miseramque vitam, tres ob causas, superbiendo, inobediendo, cibum vetitum comedendo. Sed necesse est nobis ut per aliam viam reuertamur in regionem nostram. Qui eiecti sumus superbiendo, redeamus humiliando, ut impleatur in nobis illud, quod dominus dicit: Omnis, qui se exaltat, humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. Eiecti sumus inobediendo, redeamus obediendo, & praecepta Dei implendo. Eiecti sumus, cibum vetitum gustando: redeamus ieiunando, & non solum ab illicitis, verum etiam à licitis abstinendo. Si hoc fecerimus, regem nostrum in regione nostra, id est, in paradifio caelesti videre merebimur. Qui viuunt, & regnat cum Deo patre, &c.

CHRISTIANI DRVTHMARI eiusdem Euang. expositio.

Cum natus esset Iesus in Bethlehē Iuda in diebus Herodis regis. Quia euangelistae ordinante, regenteque spiritu sancto, diuisis inter se gestis domini, narrant, debet lector ad memoriam reducere, quae alius de ipsa dicat euangelista. Lucas enim narrat, quomodo angelus Gabriel ad Mariam uenerit: & beata Maria audiendo & credendo conceperit. Mattheus quomodo Ioseph despōsata fuerit. Iterum Lucas quomodo de Galilaea propter professionem census ascēderint. Denuo Mattheus quomodo natus à Magis adoratus sit. Ait enim. *Cum natus esset Iesus.* Vbi fuit historiographorum, ut quando historiam scriberent, tempus adnotarent, sicut etiam nunc fit, non solum in gestis sed etiam in chartis. Hac etiam de causa Mattheus tempus Herodis ponit, qui in Iudaea regnabat. Lucas uero longius & excelsus repetēs & nomen imperatoris & nomina consulum, & tempus professionis census adnotauit dicens: Exiit edictum à Caesare Augusto, uidelicet Octauiano: quia quadragesimo secundo anno imperij Octauiani Christus natus est, & census exactus. Et sicut Abraham, qui in figura domini praecessit, quadragesimo secundo anno Nini qui primus rex in mundo fuit, natus est: sic Christus quadragesimo secundo anno Octauiani, qui primus imperator appellatus fuit, natus est: & ipsa die multa prodigia existerunt, quae eum creatorem orbis ostenderunt. Ipso die de taberna meritoria per totum diem fons olei largissimus fluxit: ut ostenderet quia nascebatur is, qui Christus diceretur, id est, uictus oleo spirituali, atque ab eius ecclesia Christiani essent dicendi. Eodem die angeli cantauerunt: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonae uoluntatis. Et ut ista uox compleretur, tanta pax in orbe terrarum facta est per duodecim annos, quantam nullus rex potuit facere in una prouincia, ita, ut sicut propheta dixit, conſtarent gladios suos in vo-

meres, & lanceas suas in falces: & Psalmista dixerat. Orietur in diebus eius abundantia pacis. Eodem tempore hic Octauianus, ad quem omnium rerum summa conſeſerat: dominum se hominum appellari non passus est, immo non ausus: quo uerus dominus totius generis humani inter homines natus est. Nam una die cum eo spectante Iudaei agerentur, & quidam minus prouinciaſſet. O dominum æquum, & bonum! uniuersique exultantes approbaſſent: statim manu, uultuque adulationes compressit, & cum grauissimo edicto se post hæc nec à liberis appellari aut à nepotibus, vel à seruis, nec uocari dominum passus est. In Bethlehē Iuda: Bethlehē domus panis dicitur: ante uocata Effrata: id est, frugifera. Sed postquam Iacob ibi paut pecora sua: appellauit eam Bethlehē. Si quidem secunda littera apud Hebraeos, Beth dicitur: & ipsa domus interpretatur: & utraque nomina ecclesiae conueniunt. Et dignum fuit, ut domus in qua Christus nascebatur, his nominibus ante uocaretur: quia in ecclesia ipſius uerus panis: & fatietas æterna reperitur ab omnibus in ueritate quaerentibus. Non autem debet haberi in libro Iudaeæ, sed Iuda, quia non inuenitur extra Iudaeos alia gens habuisse ciuitatem eodem nomine uocata. Attamen duæ sunt ciuitates in Iudaea: quæ Bethlehē uocantur: una in Galilaea in forte tribus Zabulon. Altera autem Bethlehē, ciuitas Dauid in forte tribus Iudæ, in sexto ab Hierusalem miliatio contra meridianam plagam, iuxta uiam quæ ducit Hebrō: ubi & sepulchrum Dauid & patris eius est: & sepulchrum Achelai regis: & iuxta ipsam turris Adtherro est gregis: ubi angelus domini locutus est pastoribus. In hac ciuitate dominus natus est noſter: in diebus Herodis regis. Ille est Herodes Antipatri filius, qui cum à latronibus fuisset prædatus: tãtã pauperatis erat: ut eundem Antipater nequiter redimere: huius filius fuit iste Herodes. Quique cum Hircano regi Iudaeorum Simonis Machabæi nepoti fuisset adiunctus: direxit idem Hircanus eundem Herodem in legationem ad Pompeium. Et quia legationis fructu potitus, per eam gratiam partem regni aſſequutus est, & senatusconsulto sub Antonio Iudæis regnare præceptus est. *Ecce magi ab oriente uenerunt:* Magi sunt qui uulgo malefici uocantur: propter quod malefaciunt, elementa concutiunt, mentes turbant. De hac arte fuerunt illæ gentes doctæ, unde isti uenerunt. Fuerunt autem de genere Balaam isti tres reges. De tribus regnis fuerunt, de terra Euilae: ubi effoditur aurum optimum, sicut dixit Moyses: & vicini Persis: unde dicit Iuuecus. Iuuat Persis pertere gressum. In propheta autem Balaam cognouerunt: quod is, qui natus erat, & rex & homo erat, in hoc quod dixit, orietur stella, cognouerunt eum dominum: pro cuius ortu mirabilior & maior stella oriebatur, in hoc quod dicit, conſurget uirga de Israel, intellexerunt quia homo esset futurus: quia de Hierusalem nasceretur, in hoc uero: conſurget duces Moab: regem didicerunt fore: & usque ad aliquid tempus permissum est illius posse diuinare in stellis: ut potuissent ibi Christum cognoscere, post uero nullus ibi potuit ueritatem inuenire. Dicebant mathematici idem: quia & ortus hominum, & mores, & qualitates, & obitus poterant ſcire in stellis. Christus, quidem in Iudaea natus est, sed illi in oriente positi, stellam uiderunt, & quem indicaret agnouerunt. Duxit autē eos stella aliqui

aliquibus diebus, sed cum appropinquauerunt ad Iudæam, tunc dimisit eos stella Dei nutu: ut illi deferri à stella ad regiam ciuitatem uenirent, & loquerentur cum cōpari suo Herode. Quia unum regem Cæsare habebant, ut interrogaret Herodes Iudæos, & fierent inexcusabiles: quia hoc à gentibus audissent: & magi certiores audientes ita faisse prophetatum. *Uenerunt Hierosolymam.* Hæc ciuitas primitus fuit edificata à Sem, filio Noe: qui uocatus est Melchisedech, id est, rex iustus: & ipsa eius ciuitas Salem, id est, pax uocata est. Sub Abraham Solima dicta est. Homerus postea Hierosolymam dixit: quia Hieron hebraice munitio dicitur: quæ postea Iebusai tenuerunt: & Hiebus uocauerunt. Inde ex his duobus nominibus Hierosolyma dicta est, inde à Salomone dicta est Hierosolyma, id est, Hiebus Salomonis, id est, pacifica. In ea est Siō turris, quæ ueritur in speculum. *Uidimus enim stellam eius in oriente: & uenimus adorare eum.* Stellam eius dicunt: quia credebatur unumquemque hominem nasci sub stellarum fato, & unumquemque suam stellam habere. Sed tamen ista stella non fuit ante nec post, sed ad hoc fuit tunc creata: ut gentes per eam docerentur, & ducerentur ad Christum. Et multa dicunt aliqui de stella hac: qui quia non habent fontem ueritatis, prætermittere malui. *Uenimus & de præſenti potest accipi: quasi modo uenimus: & adhuc in itinere sumus, producta penultima syllaba: & de præterito correpta nihilominus ipsa penultima, quasi dicant, eum uidimus, uenimus huc usque, Adorare eum.* Non ut deserto imperatore nostro, illi tributum daremus: sed ut cum ipso terreno domino caelestem agnosceremus: ueneremur Deum creatorem mundi, & noſtri. *Audiens autem Herodes rex turbatus est: & omnis Hierosolyma cum illo.* Herodes ideo turbatus est: quia ipse sciebat quod non esset de regali progenie Dauid: & quia per fraudē regnum quaſiſſet: etiam & ipse aliquando iam scripturas adurere iuſſiſſet, ne qua posteris suis uel de præſcripto ueteri quaſtio moueretur: æstimans, quod si indicia publica sustulisset, nullis aliis testimoniis clare potuisset, qui de patriarcharum, uel profelytorum ueterum genere dimanaret. Hierosolyma cum illo turbata est: uidelicet per synecdochem, per continentem id quod continetur ostendens, id est, per ciuitatem habitantes in ciuitate. Idcirco tamen & ipsi turbati sunt: quia solent in mutatione regis alij cadere, & alij exaltari: sicut Daniel dicit de Nabuchodonosor. Quos uolebat exaltabat, & quos uolebat humiliabat. *Et conuocans omnes principes sacerdotum & scribas populi, suscitabat ab eis, ubi Christus nasceretur.* Quia Herodes Iudæus non erat, nec scripturis credebat, uel uſitabat: propterea Iudæos interrogabat. Sciſcitari enim interrogare est. Enim uero & Deus legem sacerdotes interrogare iuſſit: & ubi cunque populus erraret, ad sacerdotes referendum censuerat. Scribæ à scriptura, quam uſitabant uocabantur. *At illi dixerunt ei. In Bethlehē Iuda.* Apparet, quia in usu scripturas habebant, quia tam cito respondere potuerunt, & ex corde protulerunt testimonium: in quo loco dux debuisset nasci. Similiter præcipit Petrus Apostolus nobis dicēs, parati ad rationem reddendam, omni poscenti uos de ea spe, quæ in uobis est. Sic enim scriptum est per prophetam. *Et tu Bethlehē terra Iuda: nequaquam minima es in principibus Iuda: ex te enim exiit dux qui regat populum meum Israel.* Micheas hoc dixit, ac si di-

ceret tu Bethlehē, quæ es in forte tribus Iudæ, nequaquam minima es inter principales & laudabiles ciuitates Iudæ: quia tu protulisti Dauid, qui istud regnum nobilitauit, & extulit, sed iterum exiit ex te, qui regat populum meum Israel, hoc est qui dominum dicere mente uoluerint: quia Israel uir uidens dicitur Deum, qui regat populum meum Israel. Attendendū quod dicit populum meum Israel, quia qui Dei populus sunt, Dei reguntur imperio: & ea faciunt, quæ Dei sunt. Qui autem ea non faciunt, non sunt populus Dei, sed diaboli. *Tunc Herodes clam uocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stelle qua apparuit eis.* Clam, id est, occulte. Occulte cum eis locutus est: quia timebat Iudæos: ne ipsi puerum ei subiicerent. Nam sciebat quod Iudæi eum odio haberent: quia ipse de alienigenis erat. Hic deficit historia, quia non narrat, quid ipse ad eos dixerit: uel quid ipsi de stellæ tempore responderint. Sed ex eo quod Herodes paruulos iuſſit occidere, à duobus annis, & infra, uolunt colligere quod dixerint: quod annus esset ex quo stellam uiderunt: & inde accepisset unum annum, & alium expectasset in reuerſionem eorum. Quidam autem dicunt, post annum, & duodecim dies uenerunt ad Christum, & quidam dicunt, quod cum dromedariis in duodecim diebus uenerunt, postquam stellam uiderunt. Est autem dromedarius genus camelorum minoris quidem staturæ, sed uelocitioris: unde & nomē habet à uelocitate. Nam Dromos græce, cursus, & uelocitas appellatur. Unde & naues ueloces Dromones appellat. Centum enim miliaria & eo amplius, uno die Dromedarius currere dicitur. *Et miris illos in Bethlehē, dixit.* Quia audierat à scribis illic nasci oportere nouum ducem, propterea dirigit eos, ut cum uiderent eos adorare illū, custodes infantis putarent quod similiter uellet facere Herodes post reuerſionē magorū. *Ite & interrogate diligenter de puero, & cū inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniens adorem eum.* Aspexit Herodes & intellexit quia isti magi fideles erant iam eius, quem quaerebant, propterea dicit, se uelle eum adorare etiam, & Iudæis noluit conſiteri: quia sciebat quod eum odirent, & de sua gente Regem fore. Sed si latebat homines, non latebat eum, qui erat in corpore paruo, qui solus hominum corda agnoscebat. Nam quia fideles erant puero, ad Herodem reuerſi essent, nisi à puero in somnis prohibiti essent. *Et ecce stella qua uiderant in oriente.* Ista stella non erat in eo cælo, ubi alie stellæ: sed proximior terræ & clarior quam reliquæ stellæ. *Antecedebat eos usque dum ueniens staret supra ubi erat puer.* Herodes non fuit dignus uideri stellam propter malitiam suam, quia Deus intemptator malorum est, hoc est, non est adiutor eorum, qui male agunt: sed permissor malorum, quia multa permittit agere, quæ contra eius uoluntatem sunt, non tamen adiuuat: sed diabolus. *Uidentes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno.* Solent enim homines maius gaudium habere de perditate cum eam inuenerint, quam primò cum habere cœperunt. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius:* quia pro puero uenerant nomen pueri præponitur. *Et procedentes adorauerunt eum.* Adorare aliquando pro inclinare ponitur, quod & ad homines & ad Deum commune est. unde de Chusi dicitur. Adorauit Regem pronus in terra. Verum tamen non habet hic talem intellectum: sed adorauerunt ut Deum, & dominum

pro remissione peccatorum, & adeptione vitæ æternæ. Vnde & in oratione nostra dicimus. Infunde cordibus nostris, quod triū magorum mentibus aspirasti. Hoc adorationis cultu Mardocheus recubabat adorare Aman. *Et aperis thesauris, obtulerunt ei munera.* Thesaurum medium est græcum, medium latinum. Thesis græce dicitur positio: & thesaurū positio auri. Rectè quæritur vtrum singuli singula obtulerunt, aut singuli tria. Sed credimus quia quod corde crediderūt, muneribus ostenderunt, & vnusquisque tria obtulerit: Aurum vt regi: quia illud est gloria mundi: & reges à subditis sibi hoc exigunt. Thus vt domino, quia semper & apud Paganos & apud Deicolos hoc pigmentū domino fuit oblatum, & consecratum. Deniq; semper fuit vsus apud Paganos, sicut Solinus narrat: vt quando colligendum erat, mūdi pueri cum lotis vestibus hoc colligerent. Est autem arbor Arabiæ quod ipsum fert immensa, atque ramosa, lenissimi corticis, ad acris qualitatem, in modum amigdalæ, fundens aromaticum succum album: & cum frangitur, resoluitur in puluerem: igni appositum ardescit facile: & appellatur apud nos masculus, eo quod sit rotundum, in similitudine testiculorum. Istud est optimum: reliquum planum & scabrosum: & hoc vilius est: & dictum est a tundendo, id est percutiendo, eo quod vbi percussa arbor fuerit, ibi amplius exit. Hoc & Libanum vocatur à monte Arabiæ, vbi Sabæi sunt: quia mons eorum Libanus dicitur, vbi thura colliguntur. Myrrham dederūt, quia moriturum pro mundi salute & cognouerunt. Fuit enim consuetudo apud multos: & maxime apud Iudæos, qui resurrectionem credebant, vt cum aliquis charus mortuus fuisset, nobilis vel potens, vacuaretur ab intestinis, & contunderetur Myrrha cum aloë, vel aliis pigmentis: & primitus inliniretur de Balsamo totum corpus intro & extra: & post aspergeretur de ipso puluere: vt conferuaretur integrū corpus per secula. vnde & Ioseph attulit ad sepulturā domini mixturam Myrrhæ & aloës libras centum: quamuis non fuerit necessarium, etiam ipsa in Arabia nascitur, eo more quo & Thus de arbore parua. Maior arbor cubitorū quinque, similis spinæ: quam achantum dicunt, cuius gutta viridis & amara. Vnde accepit nomen Myrrha, id est amara. gutta eius sponte manans preciosior est: elicita corticis vulnere vilior. Nulla est autem pretiosior quam illa, quæ de Trogodita insula afferitur. *Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem.* Sicut solent reges terreni legationibus responsa reddere: similiter fecit dominus noster regibus, qui ad se adorandum venerant: ipse per se reddidit responsum etiam in somnis: sicut prophetis & perfectis viris, vt ipsi erant. Et monuit eos ne redirent ad Herodem: quia via ipsorum non fuerat per eos venire: nisi pro causis superius comprehensis. Ante enim Bethlehẽm est venientibus de oriẽte, quam Hierusalem. Quia vt potuimus historicum intellectum transcurrimus: nunc spiritalem videamus. Sicut enim diximus retro, inueniuntur omnes illæ tres philosophiæ Græcorum, etiam in diuina scriptura. Et omnis etiam philosophia, & omnes modi locutionum ante fuerunt in scriptura diuina, quam apud philosophos seculares: quia si quid habuerunt, de Dei dono habuerunt, ipso largiente. *Cum natus esset Iesus in Bethlehẽm.* Bethlehẽm sicut diximus, domus panis in-

terpretatur, & significat ecclesiam, in qua verus panis inuenitur, id est Christus qui dixit, ego sum panis viuus, qui de cælo descendi: & si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternū. Magi tres, significant gentilem populum: qui ex tribus filiis, Noe orti sunt: siue quia in trinitatem credere habent. Ab oriente venerunt. Siue quia de Paradiso patris nostri, ad diabolium venerunt: siue quia Oriens dominus noster vocatur: & ab ipso acceperunt vt ad eum venirent: quia nemo venit ad patrem nisi per filium: quia ipse in corde incrementum dante, credimus. Stella eius lux fidei est, qua aspirati sumus, vt in eum credere debemus. Hierusalẽ sacra scriptura hic intelligi potest: per quam dominum cognoscimus, Herodes qui pellicius dicitur, hoc est subdulus, significabat diabolum: qui quærit in cordibus electorū extinguere Christum id est à memoria eorum abolere. Scribæ & Pharisei sequaces diaboli & membra eius, siue heretici, qui nobis insinuant Christum: quia infirmantibus plerumque hereticis, de Christo cognoscimus quod nos latebat: siue circumimus alias sectas, & abundantia viciorum, quæ in eis reprehēdimus, dominum intelligimus: qui vicia odit, & virtutes diligit: cognoscimus tūc, quia in Bethlehẽm, hoc est in ecclesia catholica, quærendum est. Si autem aliquis de illis nobis bona dixerit, facere debemus, sicut Magi fecerunt: quia scriptum est, quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite. Cum autem à diabolo elongati fuerimus, stellam videmus: quia quanto magis domino appropinquamus, eo amplius dominum cognoscimus: & ab ipso responsum accipimus: vt viam qua venimus, non repetamus: promittimus renunciaturos nos diabolo, & angelis eius, quia sicut via bonorum & bona opera: ita via malorum, & vicia: quia patria nostra Paradisus fuit: Vnde per parentem primum decessimus per gulam, auaritiā, vanam gloriam, & reliqua his similia: Si ergo ad patriam nostram redire cupimus, non imitemur primum Adam: sed secundum, qui prohibita ab eo faciendo discessit. Iste viam vitæ tenendo, & nobis monstrando in cælum ascendit: & sedet nūc à dextris Dei. Ecce physica intelligentia in historia nobis patuit. Logica in spirituali: ethica quoque inueniri potest, si secundum Anagogiam requiramus: videlicet si cor nostrum Bethlehẽm efficiatur, vt vbi abundet spiritualis meditatio scripturati, quod est verbum Dei, & credens in sanctam trinitatem: etiam de tribus virtutibus ornatus ante dominum appareat: hoc est de fide spe & charitate, quæ ita charæ sunt regi seculorum: & Deo creatori creatorum, & homini facti in fine seculorum, qui est vnus dominus, & super aurum & topazion ea delectetur in fidelium suorum mentibus. Si igitur cum istis muneribus ante conspectum domini semel venerimus, videamus ne postea ad Herodem id est ad diabolium reuertamur. Quia autem istud euangelium in Epiphania legitur apud nos dicimus breuiter quam sacra ista dies habeat. Nam in Græcia in natali domini legitur hoc euangelium, & in ista die euangelium de baptismo eius legitur: In principio autem in pascha legitur: vt sicut solennitates super alias festiuitates præclarissimæ sunt, ita euangelia præclarissima in iisdem festiuitatibus legantur. Nam in natali eius legitur de natiuitate carnis: in pascha de natiuitate diuinitatis. Ergo quia consuetudo est istud euangelium in hac

in hac die legi, dicamus etiam de miraculis, quæ in hac die facta sunt. Et quidem in hac die non solum Magos primitias gentium suscepit dominus: verum etiam in hac die baptizari placuit à Iohanne in Iordane. De qua quoque vnquam fieri elegit: atque etiam quinque milia de quinque panibus saturauit: non tamen in vno anno, sed per reuerentia annorum curricula. Hoc nihilominus die (quem Græci Epiphaniā, latini dicere possunt apparitionē) hora tertia puro, ac sereno cælo, circulus ad speciem caelestis arcus solis urbem Romæ ambijit: quasi eum vnquam ac potissimum, in hoc mundo, solumque clarissimum in orbe monstraret natum esse, qui ipsum solus solem mundumque totum fecisset & regeret. Dicitur autem & ipse dies à quibusdam theophaniā, id est, Dei apparitio: quam nos pro tantis mysteriis tota deuotione percolere debemus: quia illi Magi primitiæ gentium fuerunt: & nos in Christum credituros prætenderunt: propterea summa cum deuotione amplectenda est ista dies à nobis. Potest autem & ipsa dies qua pastoribus Hebræorum per angelos manifestatus apparuit (Quia de eis scriptum est, venerunt & inuenerunt, sicut dictum est ad ipsos) Epiphania appellari, sed ista propterea nostra est: quia nobis per stellam demonstratus est: per eam creaturam, quam ipsa gens plurimum colebat, & venerabatur.

THEOPHYLACTI EPI-
scopi Bulgar superioris Euang.
expofitio.

In Bethlehẽm Iudææ. Bethlehẽm interpretatur domus panis, Iudæa autem confessio. Fiat igitur, vt nos nunc per confessionem fiamus domus panis spiritualis. *In diebus Herodis.* Meminit Herodis, vt tu discas, quod defecerunt à tribu Iudæ reges, & principes, & necessario venit Christus. Herodes enim non erat Iudæus, sed Idumæus, Antipatri filius ex vxore Arabæ. Quum defecissent principes, expectatio gentium venit, sicut Iacob prædixit. Regi. Erat enim & alius Herodes Terrarcha: & propterea ponit dignitatem regis. *Ecce Magi.* Quare Magi veniunt? In condemnationem Iudæorum. Nam, quum Magi, homines cultui Idolorum dediti, crediderunt, quam postea defensionem præterent Iudæi: Et alia causa est, vt gloria Christi magis effulgeat, testimonium perhibentibus Magis, qui plus aduersarij erant Deo, & obnoxij demonibus. Ab oriente. Et hoc ad condemnationem Iudæorum pertinet. Illi enim per tantum spatium venerunt: Hebræi verò Christum, quem apud se habebant, persecuti sunt. Ferunt illos Magos fuisse ex Balaam coniectore progenitos. Nam vt inuenerunt oraculum illius, Orietur stella ex Iacob, intellexerunt mysterium Christi, & idcirco natum adire voluerunt, stellam. Quando audis stellam, ne talem putes illam, quales videmus, sed diuinam virtutem, & angelicam in figura syderis apparentem. Nam, quoniam astrologi Magi erant, propterea dominus familiari eius signo adduxit, sicut Petrum piscatorem à multitudine piscium ad nomen Christi venatus est, & stupefcere fecit. Quod autem angelica virtus fuerit stella, manifestum ex eo, quod & in die resurrexit, & ad motum Magorum se mouerit, & ad quietem eorum quie-

nerit. Quin & septentrionali parte, quæ est Persidis, ad meridiem, in qua est Hierusalem, mouebatur. Nunquam autem stella à septentrione ad meridiem vertitur. *Vt adoremus eum.* Videntur hi Magi magna virtute præditi. Nam, qui in aliena regione adorare voluerunt, quomodo non in Perside in ipsa magna libertate prædicauerunt? *Turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Herodes quidem turbatus est, vt alienigena, regno suo timens. Sciebat enim, quod illo indignus esset. Iudæi autem quare turbantur? oportebat enim gaudere potius, quod rex suus à Persicis regibus adoraretur, sed reuera insipiens possessio est malitia. *Scribis populi.* Scribæ erant doctores populi, quales sunt, quos nos dicimus grammaticos. Singularem autem Dei dispensatione interrogantur illi, vt cōstentur veritatem, & ex hoc condemnentur, quod illum crucifixerunt, quem prius confessi sunt. *Per prophetam.* Per quem prophetam? Per Micheam. Ille enim dicit. *Et tu, Bethlehẽm, terra Iudæa, nequaquam minima es in principibus Iudæ.* Contempta enim erat, vt puta parua: nunc autem, quia ex ea prodijt Christus, celebris est. Omnes enim ex sinibus terræ veniunt, & sanctam adorant Bethlehẽm. *Ex te enim egressus est dux.* Egressus est, inquit, non in te manebit. & bene. Non enim mansit Christus in Bethlehẽm, sed ex ea, postquam natus est, exiit, & in Nazareth frequenter conuersatus est. Dicunt autem Iudæi, quod hoc prædictum sit de Zorobabel, sed mentiuntur manifestè. Etenim Zorobabel non in Bethlehẽm natus est. Vide enim nomen eius Zoro, significat semen, & nariuitatem, Babel autem Babylona, hoc est, qui natus, vel genitus est in Babylone. Sed & propheta manifestè arguit eos, dicens: Egressus eius à principio, à diebus æternitatis. Cuius autem alterius egressus sunt ab initio, & à diebus æternitatis quam Christi? qui duos egressus habuit, hoc est, natiuitates. Nam prima eius natiuitas, ab initio fuit à patre, secunda autem fuit à diebus seculi, principium sumens à matre Dei, quæ in tempore fuit. Dicant igitur Iudæi, num Zorobabel ab initio fuerit: sed non habent, quod dicat. *Qui pascat populum meum Israel.* Pasceat dixit, non tyrannidem exercebit, vel deuorabit. Alij enim reges, non pastores, sed lupi sunt: Christus autem pastor, sicut ipse dicit: Ego sum pastor bonus. Populum Israel dicit, tam eos, qui ex Iudæis, quæ qui ex gentibus crediderunt. Israel enim interpretatur, videns Deum. Vnde omnes Deum videntes, Israelitæ sunt, etiam si ex gentibus nati sunt. *Clam vocatis Magis.* Clanculo illos vocauit propter Iudæos. Suspiciabatur enim, quod Iudæi fortassis puerum facturi essent magni, & curaturi, vt seruēt eum, vt pote liberatorem suum, & propterea clam infidiatur. *Diligenter quæsiuit.* Hoc est, accuratè dicit. Stella enim ante quam natus esset dominus, apparuerat Magis, quoniam multum temporis in iter insumpturi erant, ideo multo ante apparuit stella. Adorarunt autem eum adhuc in fasciis iactentem. Aliqui autem dicunt: quod cum Christo nato apparuerit stella, & Magi per biennium venerunt, & non in fasciis inuenerunt puerum, neque in præsepio, sed in domo cum matre bimū. Sed tu priorem sententiam, vt meliorem habe. *De puero hoc.* Non dixit de rege, sed de puero: neque enim nomen ferre poterat, demonstrans quantum cōtra illum insaniret. *At illi, audito rege, profecti sunt.* Ipsi cum dolo carerent, putabant & illum abique

Gen. 49.

Num. 24.

Stella fuit angelica virtus. Luca 1.

Mich. 5.

Perognatio ad sacra loca per prophetā comprobata.

Matt. 2.

Mich. 5.

Zach. 10.

Alij dicunt potius significare: fortis Deo.

dolo loqui. *Et ecce stella.* Occulta erat ad paruum tempus stella singulari dispensatione, ut Iudeos interrogarent, & turbaretur Herodes, manifestiorque fieret veritas. Ut autem ipsi egressi sunt à Hierusalem, iterum apparuit, ducens eos. Vnde manifestum, quod stella erat virtus. *Staret supra, vbi erat puer.* Et hoc rarum. Descendit enim stella à summitate, & terræ propior facta, ostendit eis locum. Nam, si ex summitate apparuisset, quomodo certiores fieri potuissent de loco, in quo esset Christus? Stella enim multum locum comprehendit. Vnde tu supra domum tuam vides lunam forte, & ego eandem video non nisi supra domum meam, & viciniqui videtur stare non nisi supra domum suam luna vel alia stella. Vnde & illa stella non demonstrasset Christum, nisi descendisset, & quasi supra caput pueri stetit. *Gausti sunt gaudio magno valde.* Quod non aberrassent, sed inuenissent, quod querebant. *Et ingressi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius.* Mox quidem ut natus fuit, reclinauit virgo puerum in præsepium non enim inuenerat domum. Verisimile autem est, postea eos inuenisse domum, vbi & Magi inuenerunt eos. Ascenderat enim in Bethlehem, ut recenseretur illic, sicut & Lucas dicit. Multa autem concurrente multitudi-
Lucas 2. ne, ut censeretur, non habebat ad tempus domum, sed in spelunca natus est: deinde, inueta domo, visus ibi est à Magis dominus adorauerunt illum. Vide animæ illustrationem. Pauperem videbat, & adorabant. Multis enim argumentis didicerant, quod esset vnus Deus, ideo & ei offerunt munera ut Deo, & ut homini. Audi enim. *Et aperit thesaurum suum, obtulerunt ei dona aurum & thus, & myrrham.* Aurum quidem obtulerunt ei ut regi. Aurum enim subditi regibus pendunt. Thus autem ut Deo. Deo enim thus adolemus. Myrrhā verò ut degustaturo mortem. Nam Iudæi cum myrrha mortuos sepeliunt, ut corpus maneat incorruptum. Myrrha enim cum sicca sit, arefacit & exsiccat humiditatem, & non sinit innasci vermes. Vides Magorum fidem, quod & à propheta Balaam didicerunt dominum & Deum, & regem esse, ac pro nobis moriturum. Audi autem prophetam, cum recubuerit (inquit) requiesceret ut Leo. Ecce regiam dignitatem per Leonem significat, mortalitatem autem, dum ait, cum recubuerit. Qui benedicunt te, benedicentur: ecce & deitatem. Sola enim Dei natura hanc benedictionis virtutem habet. *Et oraculo accepto.* Vide consequentiam, primum Deus illos ad fidem per stellam adduxit: deinde cum venerunt in Hierosolymam, docuit eos per prophetam, quod in Bethlehem nascatur: & tandem per angelum. Et illi obediuit oraculo, hoc est, diuino colloquio. Oraculo igitur accepto, & appatitione à Deo habita, imposuerunt Herodi, & non timuerunt ne forte se insectaretur, sed confisi sunt virtute nati, verique testes fuerunt.

INCERTI CUIVS DAM

sub nomine Eusebii Emisemi, eiusdem Euang. expositio.

Non vacat à mysterio, quod beata virgo Maria, relicta patria ciuitate, & domo, filium suum in Bethlehem parere venit. Bethlehem enim domus panis interpretatur. Iesus autem de seipso loquitur, dicens, Ego sum panis viuus, qui de celo

descendi. Dignum ergo fuit ut panis viuus in domo panis nasceretur, cuius Christi natiuitas fuerit causa, ut sic vocaretur. Neque enim ideo Christus in ea natus est, quia sic vocabatur: sed ideo ipsa sic vocata est, quia Christus in ea oriebatur. Simus igitur & nos Bethlehem, simus domus panis, qui enim domus panis non fuerit, interibit. Hoc enim dominus ipse ait, Nisi manducaveritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis. Suscipiamus itaque Christum in domo nostra, suscipiamus eum in mente, & in pectore nostro. Oriatur in nobis, ipse enim via, veritas, & vita: ipse sapientia & iustitia: ipse igitur oritur in nobis, quando ista nascuntur & edificantur in nobis. Sequitur: *Ecce Magi ab oriente venerunt.* Quare ab oriente? Quia iam interius illuminati erant, & iam sol iustitiæ eorum mentes illustrauerat. Sed vbi venerunt? *Hierosolymam.* Et quid dicebant? *Vbi est, qui natus est rex Iudeorum?* Vnde hoc scitis? quis hoc vobis indicauit? At illi, *Vidimus stellam eius in oriente, & venimus adorare eum.* Isti enim sunt primitiæ gentium, isti prius ex gentibus in Christum crediderunt. His non terra, sed cæli Christi natiuitatem prædicauerunt. Et in his quidem completum est illud, quod dicitur, Cæli enarrant gloriam Dei. Credunt autem isti cælo non loquenti, sed nouam stellam ostendenti: Iudæi verò credere nolunt Christo predicanti, prophetas exponenti, mortuos suscitanti, cæcos illuminanti, & alia miracula facienti. Sed nunquid illa stella videbatur ab omnibus? Si enim ab omnibus videretur, nequaquam se eam in Oriente vidisse dicerent, quæ non solum in oriente appareret. Factum est autem ut visa stella, quicquid per eam significabatur, mox intelligeretur, non tamen astrologie artis demonstratione, sed sancti Spiritus illustratione. Christum igitur in stella querebant, quem diuina inspiratione per stellam significari intelligebat. Hoc enim & Balaam significauerat, dicens, Orietur stella ex Iacob, & exurget homo ex Israel. Est igitur Christus & homo & stella: stella in significatione, homo in veritate: stella gentibus, homo Iudæis. Gentes enim in stella sequuntur, & illuminantur: Iudæi hominem tantum esse putant, & excecantur. Vnde ipse quoque ait, in iudicium ego veni in hunc mundum, ut, qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant. *Audiens autem Herodes rex, turbatus est, & omnis Hierosolyma cum illo.* Magna quidem erant quæ dicebantur, sed quia lætitiæ sonabant, & totius regni innuebant, non vti que perturbari, sed lætari & Herodes, & omnis Hierosolyma debuisset. Sic enim infirmi oculi viso lumine, perturbati solent. Bene autem isti tales in prophetarum libris per illas aues significantur, quas dies excecatur, & nox illuminat. Sed quis non lætetur, dum puer noster adhuc in cunabulis vagit, & rex terræ cum toto regno suo timore dissoluitur? Ne timeas miser: non enim venit, ut regnum tibi auferat, sed ut omnibus de regno expulsis regnum restituat. Sequitur: *Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi, sciscitabatur ab eis vbi Christus nasceretur.* At illi dixerunt ei, in Bethlehem Iuda. Sic enim scriptum est per prophetam. *Et tu, Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiit dux, qui regat populum meum Israel.* Turbarus enim Herodes quiescere non potest, angitur, angustatur, & ne ex improbitate capiatur, principes sacerdotum & scribas populi vocat, vbi Christus nascatur

nascatur inquit. Dicitur ei, in Bethlehem Iuda. Timor additur timori: & qui magorum verbis perturbatus fuerat, iterum scribarum, & sacerdotum responso terretur. Quomodo enim terri non poterat, qui tantum terrena sapiens regnum amittere timebat, dum suo tempore Christum natum esse audiebat? *Tunc Herodes clam vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ, quæ apparuit illi.* Hoc autem ideo faciebat, ut, si Christum inuenire non posset, saltem, natiuitatis eius tempore cognito, qui solus occidi non poterat, simul nec cæteris eiusdem ætatis pueris necaretur. Non enim intelligis, Herodes, non intelligis quid tibi per Moysen à domino dicitur: Non coques hœdum in lacte matris suæ: id est, non occides Christum infantem, & ad virginis matris vbera pederentem. *Et mittens eos in Bethlehem, dixit, ite, interrogate diligenter de puero: & quum inueneritis, renuntiate mihi, ut & ego veniens adorem eum.* Nihil proficis, nihil hac tua calliditate agis, non est consilium, nec fortitudo, nec sapientia contra Deum. Qui quum audissent regem, abiierunt. *Et ecce stella, quam viderant in oriente, antecedit eos, usque dum veniens staret supra vbi erat puer.* Videntes autem stellam, gausti sunt gaudio magno valde. Recedunt magi ab Herode, ut vident stellam, quia & illi, qui à diabolo separantur, vident iustitiæ lumen. Sed quare eos antecedit stella, nisi ut viam eis ostendat, & ad puerum ducat? Sequitur igitur eam: veniunt Bethlehem, stat supra domum illam in qua erat virgo Maria. Stat stella supra stellam. Maria enim stella maris interpretatur. Stella itaque filius, stella & mater. Stella oritur de stella, sed maior quæ oritur, quàm illa de qua oritur. Vnde & meritò supra stare videtur. Non dixit, supra puerum. Sed quid dixit? *Supra vbi erat puer.* Vbi enim erat puer, nisi in sinu matris? Stabat igitur stella, & clamabat. Habet enim linguam suam. Ne enim longè petamus exempla, sic illa stella loquebatur Magis, sicut ista litera loquuntur nobis. Significando igitur loquebatur. Sed quid significabat? quid dicebat? Vis audire quid? hic est puer, hic est mater pueri, hic eum quartire, hic eum inuenietis, hic in paruo corpusculo latet, qui vbique est & omnia replet. Hoc est enim quod dicit, *Videntes autem stellam, gausti sunt gaudio magno valde.* Quid est enim videntes stellam, nisi videntes & intelligentes quid significabatur, & dicebatur per stellam? Non enim magnum gaudium est, videre stellas. Nam & Solem & Lunam sepe videmus, & non multum videndo gaudemus, Gaudebant igitur non propter stellam, sed propter stellæ significationem. *Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & procidentes adorauerunt eum.* *Et aperit thesaurum suum, obtulerunt ei munera, aurum, thus, & myrrham.* Quanta igitur tunc tibi exultatio fuerit, ô virgo beatissima Maria, quis cogitare valeat, quando eum, quem nuper genueras, iam quasi Deum adorari videbas? Suscipe prima munera filij tui, suscipe tributa, quæ ei soluantur: & quæ aliis tributa solueret veneras, ipsa ab aliis tributa suscipias. Ad hoc enim (ut Lucas ait) venerat Ioseph in Bethlehem, ut ipse quoque sicut cæteri profiteretur, & obligaret se tributa persolvere, eod quod esset de domo, & familia David. Vnde manifestum est, quod secundam familiarum tributa soluebantur: omnesque eiusdem familiæ propter hoc in vnum conueniebant. Sic quidem & Ioseph, & Mariam, quia erant de familia David, in Bethlehem

venire necessarium fuit, vbi illa familia habitabat. Sed quare tria munera Magi obtulerunt, nisi ut Trinitatis mysterium reuelarent? Primum enim munus offerimus, credendo in patrem secundum, in filium: tertium, in Spiritum sanctum. Hæc tria munera nobis sufficiunt. Qui hæc non offert, à Christo non recipitur. Hæc igitur causa est, quare tria munera domino obtulerunt. Si enim vel plus vel minus offerrent, fidem catholicam non tenerent. Quod igitur vnusquisque tria munera obtulit, Trinitatis fidem apertissime demonstrauerunt. Quid autem per aurum significari putamus, nisi illam, quæ cæteris maior est, & latius fulget, regiam potestatem? Aurum igitur offerimus Christo, quia omnium regem eum esse credimus. Offerimus & thus: quia Deum esse cõitemur. Thus enim in sacrificiis etiam Gentiles diis suis offerre consueverat. Myrrham quoque ei offerimus, quia sic illum Deum esse credimus, ut hominem, & mortalem esse non dubitemus. Myrrha enim, ne corrumpentur, olim corpora mortuorum condiebantur. Quia ergo Christo obtulimus sua, offeramus ei & nostra. Quod enim regem, & Deum, & hominem eum esse credimus, suum est: nostra verò sunt, quæ nobis à Deo donata sunt. Habet enim Ecclesia aurum in sapientia, thus verò in sancta, & bene Deo redolente conuersatione, myrrham autem in amaritudine poenitentia, & carnis mortificatione. Aurum igitur offerunt doctores, thus martyres, & confessores, myrrham iam poenitentes peccatores. In aliis itaque aurum fulget, in aliis thus suaviter redolet, in aliis myrrha sapietè amarescit. Quid aliud Deo offerre possumus? Omnis nostra oblatio in his tribus muneribus continetur. Talia igitur munera obtulerunt Magi, in quibus ea fidei veritatem, & totam Ecclesiæ disciplinam significabant. *Et responso accepto in somnis, ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam.* Reuertamur igitur & nos per aliam viam in regionem nostram: quia per illam, qua exiimus, redire non possumus. Hoc enim & filius Israel de Agypto exeuntibus præcipitur, ut per eandem viam non reuertantur. Regio namque nostra paradisi est: regio nostra est terra viuientium, ibi habitauerunt parentes nostri, inde exierunt. Sed qua via? Vtique per superbiam, per inobedientiam, per vanam gloriam, per gulæ intemperantiam. Per hanc autem viam in patriam redire non possumus. Alia ergo querenda est, qua in patriam reuertamur. Hæc autem via, Christus est: ipse enim ait, Ego sum via, veritas, & vita: nemo venit ad patrem, nisi per me. Inuenimus viam, curiamus per eam, si recto itinere in patriam redire velimus. Per hanc enim ille currit, qui eius præcepta custodit. Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & proximum tuum sicut teipsum. Hoc ipse præcepit. Hoc tibi sufficit custodire: ne quæras amplius. Hæc via in patriam reducit.

PETRI DAMIANI IN

eodem festo, Sermo.

Cum natus esset Iesus in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis Regis, ecce Magi ab Oriente venerunt Hierosolymam dicentes: Vbi est qui natus est Rex Iudeorum? Vidimus enim stellam eius

in Oriente, & venimus cum muneribus adorare eum. Laudate dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Nam cum omnipotens sermo nondum à regalibus sedibus descendisset, & nox in suo cursu medium iter ageret, populus gentium ambulabat in tenebris, quia dilexerunt magis tenebras, quam lucem, variisque secuti errores in circuitu impij ambulabant, euntes vnusquisque ad opus manuum suarum. Pater etiam illi antiqui omnes sub nube fuerunt, eo quod aspiciant in visu noctis, nec claritatem vultus Moyfi poterant intueri, quia velamen erat positum super cor eorum, & erat aqua tenebrosa in nubibus aeris, cum videlicet filij Sion in clyti, conuersi sunt in vasa testea, opus manuum figuli; dispersi sunt lapides sanctuarij in capite omnium platearum; argentum eorum versum est in scoriā, eo quod capones eorum miscebant aquam vino; quando obscuratum est aurum, mutatus est color optimus, nec erat de eis, qui faceret bonum, nec etiam vsque ad vnum. Tunc ergo tenebrae facte sunt super vniuersam terram, quia Iudæus, & Gentilis in tenebris strauerunt lectum suum habitantes in tenebrosis, & umbra mortis. Quia igitur tunc nox præcessit, ecce dies appropinquauit, & lumen resulsit in habitaculo carceris nostri, ex eo quod exortum est in tenebris lumen, rectis corde, cum visitauit nos Oriens ex alto; & ortus est nobis Lucifer matutinus, qui non nox occidit, quando lux illa vera, quæ illuminat omnem hominem ventientem in hunc mundum, in tenebris luxit, & tenebrae eam non comprehenderunt. Iudæi itaque, & Gentiles in tenebris erant vsque ad tempus plenitudinis. At vbi venit plenitudo temporis, emisit Agnum dominus dominatorem terræ, de Petra deserti ad montem filia Sion; & lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. Et quia ad hoc venerat, vt oues dispersas congregaret in vnum, licet non fuerit primò missus, nisi ad oues, quæ perierant domus Israel, quia tamen alias oues habebat, quæ non erant ex hoc ouili, & illas oportebat eum adducere, vt fieret vnum ouile, & vnus pastor; idcirco habitantibus in regione vmbrae mortis tam Iudæis, quam gentibus, lux orta est eis vtrisque, propter quod & in natiuitate claritas Dei circumfulsit pastores, quia Angelus euangelizauit eis gaudium magnum, & hodierna die stellæ claritas natum denunciat Saluatorem. Iudæis itaque, tanquam ratione ventibus loquitur vox Angelorum, Gentibus verò quasi brutis, & inuentis in campis syluæ, loquitur lingua, siue stella cælorum. Lux itaque demonstrat lucem, creatura suam indicat creatorem, suam loquitur factura factorem, & noua stella denunciat verum Solem. Laudate ergo dominum omnes gentes, & collaudate eum omnes populi. Lætamini gentes simul cum plebe eius. Gaudeant Gentiles, exultent Iudæi, quia ecce Sol de stella enituit, & factor Virginis factus est in Virgine. factura sua. Homo enim, qui factus est in ea, ipse fundauit eam altissimus. Ortus est itaque Sol de stella, sanitas ex ægitudine, ex morticino vita, lux ex tenebris, dulcedo ex amaritudine, ex spina rosa, pater ex filia, Dominus ex ancilla, & de exiguo fluuio fons aquæ salientis in vitam æternam. Ortus ergo Sol per stellam. Erat stella in aëre, stella

in terra, Sol in præsepio. Stella in aëre, corpus illud lucidum, stella in terra, Virgo Maria, Sol in præsepio, Christus noster. Stella in aëre, de qua habuimus in Euangelio: Vidimus enim stellam eius in Oriente, & venimus adorare eum. Stella in terra, de qua Balaam prædixit in Prophetia sua: Otiatur stella ex Iacob, & confringet omnes alienigenas. Sol in præsepio, de quo reprobi, secundum quod in libro Sapientie legitur, dicturi sunt in futuro: Errauimus à via veritatis, & Sol iustitiæ non illuxit nobis: de quo Apostolus: Sol non occidat super itacundiam vestram: An non ipse est, qui in sole posuit tabernaculum suæ carnis, quando fuit tanquam sponsus procedens de thalamo suo? In stella, fratres, quatuor principaliter attenduntur. Stella enim igneæ naturæ est, stella in se lucida est, & clara, stella ex se radium emittit, stella in nocte lucet. Hæc eadem in stella nostra, id est Virgine Maria possumus inuenire. Stella, vt diximus, igneæ naturæ est, & ipsa Virgo Maria igneæ naturæ fuit. Ipsa est enim rubus ille igneus, in quo apparuit dominus Moyfi, qui videbatur quippe ardere, sed non comburebatur, quia grauida quidem apparuit Virgo, sed igne libidinis non est consumpta. Ipsa in se splendida est, & clara, adeo vt de ea scriptum sit in Canticis canticorum: Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora confurgens, pulchra vt luna, electa vt sol? Ipsa ex se radium illum emittit, qui penetrat vsque ad cordis secreta. Scrutatur enim corda, & renes, eo quod viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vsque ad diuisionem animæ, & spiritus; vnde & merito congruit ei nominis interpretatio. Maria namque stella maris interpretatur. Mare hic mundus est, sicut scriptum est: Hoc mare magnum, & spatiosum, illic reptilia, quorum non est numerus. Merito ergo stella maris dicitur, quia ipsa, tanquam sidus singulare resulsit in mundo, & cuius splendor illuminat mundum, & ex se radium illum emittit, qui illuminat omnem hominem ventientem in hunc mundum. Et sicut radius processit à stella, stella integra permanet, sic filius ex Virgine, virginitate inuolabili perdurante, secundum quod & Propheta Ezechiel inquit: Porta, quam vides, semper erit clausa, & nullus transibit per eam, sed dominus solus introibit per eam. Stella lucet in nocte, & ipsa Virgo in nocte huius seculi singulariter fulsit, secundum quod de ea scriptum est, Quæ cunctas hæreses sola interemisti in vniuerso mundo. Talis est stella nostra, fratres, talis est Virgo Maria, talis est stella maris; & quia reliquit nobis exemplum, vt sequamur vestigia eius, talis etiam debet esse anima nostra. Simus ergo, fratres, igneæ naturæ, vt sit in nobis ille ignis, quem venit dominus mittere in terram, & ignis ille, qui erat flammigeras in ossibus Hieremie, accendatur in confessorio cordis nostri, iuxta quem sedet dominus purgans, & mundans filios Leui. Simus etiam & nos clari, & fulgidi, vt aspiret nobis dies, & inclinentur vmbrae, & depolentes veterem hominem cum actibus suis, induamur nouum, qui secundum Deum creatus est, vt si fuimus aliquando tenebrae, nunc simus lux in domino, & induti armis lucis ambulemus honeste, sicut decet ambulare in die. Emittamus etiam ex nobis, fratres, radium bonæ operationis, quia scriptum est: Sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentes in manibus vestris. Lucernas quippe

ardentes in manibus portamus, cum proximis nostris per exempla bonæ operationis lucemus, vt cortina cortinam trahat, & qui audit, dicat, veni; & sic luceat lux nostra coram hominibus, vt videntes opera nostra bona, glorificent Patrem, qui in cælis est, & currant multi in odorem vnguentorum nostrorum. Stella lucet etiam in nocte, & nos, fratres, in nocte huius seculi luceamus, secundum quod scriptum est: Inter quos lucetis, quasi luminaria fixa in firmamento. Contra hæreticorum tenebras sapientia lumine splendeamus, quia scriptum est: Capite nobis vulpeculas, quæ demoluntur vineam domini. Propter quod dominus inquit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbae. Sic ergo, fratres, ad verum solem poterimus peruenire, si Virginitis, & stellæ nostræ vestigia fuerimus imitati. In sole autem quinque principaliter attenduntur. Sol incommutabilis est in se, cum luna singulis mensibus commutetur. In sole est nulla macula, cum semper macula sit in luna. Sol habet plenitudinem luminis, à quo & alia luminaria lumen accipiunt. Sol licet sit immutabilis, interdum tamen patitur eclipsim. Sol semper lucet in die. Sed eadem in vero Sole nostro sollicitè inuestigemus. Sol in se incommutabilis est; & ipse Christus secundum diuinitatis potentiam semper incommutabilis perseuerat. Vnde ipse ait: Ego sum Deus, & non mutator. Apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obmutatio. In sole nulla est macula; & ipse est, qui singulariter ingressus est mundum sine macula; qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Sol habet plenitudinem luminis, & in eo habitauit plenitudo diuinitatis corporaliter, cui non est datus spiritus ad mensuram, immò de plenitudine eius accepimus omnes gratiæ pro gratia, quando vnguentum à capite descendit vsque ad barbam, & à barba stillauit in oram vestimenti. Sol interdum patitur eclipsim; & ipse Christus eclipsim mortis passus est in passione, quando recessit pastor ouium, ponens animam pro ouibus suis, & inclinato capite emisit spiritum. Sol semper lucet in die; & ipse dominus, postquæ resurgendo consumpsit tenebras nostræ mortalitatis, resurgens ex mortuis iam nõ moritur, mors illi vltra non dominabitur, sed lucem habitat inaccessibilem, & in eo tenebrae non sunt vllæ. Hunc solus aquila Ioannes irreuerberatis luminibus intuitus est in rota sua, quando adeo altè volauit, quod si paulò altius intonnisset, totus mundus eum capere non potuisset, inquit: In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Magi ergo illuminati à sole veniunt ad Solem, qui illustrati per stellam, quæ lumen suum habet à sole, venerunt ad adorandum Solem; quorum gesta diligenter singula attendamus. Venerunt ergo ab Oriente Hierosolymam, & cum venissent, inquisuerunt: Vbi est qui natus est Rex Iudæorum? Cum peruenissent ad locum, prociderunt; cum procidissent, adorauerunt; cum adorassent, munera obtulerunt. Venerunt ergo infatigabili labore, inquisuerunt prouida sollicitudine, prociderunt debita humilitione, adorauerunt mentis deuotione, munera obtulerunt integra fidei religione, & obtulerunt ei aurum, thus, & myrrham. Ecce primitiæ gentium, primò puram, & integram fidem offerunt; obtulerunt enim thus Deo, myrrham mortali, aurum Regi, thus per fidem di-

uinitatis, myrrham per fidem humanitatis, siue mortalitatis, aurum per fidem regis dignitatis. Fuit enim Deus, & homo, Emanuel nobiscum Deus, cum factus est simul in vnum diues, & pauper; fuitque ex regia tribu, secundum quod in eius genealogia describitur: Liber generationis Iesu Christi filij Dauid, filij Abraham, &c. Vel obtulerunt hæc tria humanitati Christi, aurum Regi, Sacerdoti thus, myrrham mortali. Fuit enim ex regia, & sacerdotali tribu. Fuit Rex, quia habuit in vestimento, & in scemore suo scriptum, Rex regum, & dominus dominantium. Fuit & Sacerdos secundum ordinem Melchisedech Regis Salem, qui Sacerdos fuit Dei summi, quia non per sanguinem hircorum, aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introiit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Conuersi enim sumus ad pastorem, & Episcopum animarum nostrarum. Fuit etiam mortalis, quia verè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portauit in corpore suo super lignum. Hæc eadem ipsa Virgo stella maris obtulit soli nato suo in persona sua. Obtulit enim aurum regis dignitatis, quia fuit ipsa de regia tribu, secundum quod in dicta genealogia legitur: Iacob genuit Ioseph virum Maræ, de qua natus est Iesus, qui vocatur Christus. Obtulit etiam thus, & myrrham; vnde in Canticis amoris hæc duo in ipsa iunguntur, vbi dicitur: Quæ est ista, quæ ascendit per desertum, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Myrrha ardet vermes à corporibus mortuorum, & ipsa corpora conseruat à corruptione: propter quod Nicodemus attulit mixturam myrrhæ, & aloës, vt condiret corpus Iesu. Per myrrham ergo carnis integritas designatur, thus verò mentis exprimit deuotionem. Bene ergo hæc duæ species in stella, & virga nostra iunguntur, quia in Virgine Maria carnis integritas, & mentis deuotio semper indiuisa manserunt. Et merito additur, vniuersi pulueris pigmentarij, quia ipsa adeo fuit donis Spiritus sancti referta, vt audire meruerit: Aue gratia plena, dominus tecum, benedicta tu in mulieribus, & benedictus fructus ventris tui. Sic ergo, fratres, obtulerunt Magi, obtulit & virgo Maria stella nostra, Et quia exempla dederunt nobis, ergo & nos ita faciamus. Venerunt Magi, veniamus & nos, quia scriptum est: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Et alibi: Venite ad me, qui concupiscitis me. Inquisuerunt Magi, inquiramus & nos, quia scriptum est: Querite dominum, dum inueniri potest: Prociderunt Magi, procidamus & nos, quia scriptum est: Venite adoremus, & procidamus ante Deum. Adorauerunt Magi, adoremus & nos, quia scriptum est: Adorate dominum in aula sancta eius. Obtulerunt Magi, offeramus & nos, quia scriptum est: Obsecro vos, fratres, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Offeramus & nos illa tria, quæ obtulerunt Magi, aliter tamen quam illi. Offeramus myrrham mortificationis, vt mortificantes corpora nostra, quæ sunt super terram, carnis curam non faciamus in desiderijs, crucifigentes corpora nostra cum vitijs, & concupiscentijs; & in his tamen omnibus rationabile sit, vt dictum est, obsequium nostrum. Offeramus thus deuotæ orationis, secundum quod Apostolus ait: Orabo spiritu, orabo & mente; psal-

lam spiritu, psallam & mente; vt dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu domini. Offeramus & aurum, splendorem sapientie; aurum namque sapientiam designat, iuxta illud: Thesaurus desiderabilis requiescit in ore sapientis: vt simus parati omni poscenti de ea, quæ in nobis est, fide, & spe reddere rationem, & splendore sapientie fulgeamus, & contra hæreticorum tenebras intrepidè dimicemus, atque dicere possimus: Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti. Et vtinam non posses dicere potius: Bonum mihi lex oris Iustitiani super millia auri, & argenti: Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non ita vt lex tua, domine. Dereliquerunt venam aquarum viuientium dominum: ne meritò ipsa sapientia cõqueratur: dicens: Dereliquerunt me fontem aquæ viuæ. Nam hi, qui in lege domini debent meditari die, ac nocte, à veritate ad fabulas conuertunt auditum. Custodes ego super muros Ecclesie constituti, vigilantes sunt, ne vulpes Sampsonis incendant segetes nostras; & ponatur turris David cum propugnaculis contra Damascum, ex qua dependant clypei mille; turris namque fortissima nomen domini; ad eam confugiet iustus, & exaltabitur. Hæc est scriptura, vbi nomen domini inuocatur, in qua propugnacula sunt prælati, atque doctores, qui eius terminos debet custodire, de quibus scribitur: Non transgredieris terminos, quos tibi patres tui constituerunt. Stetit namque Moyses terminos contra montem Sinai, quos transgredi non licebat. Et vtinam istos terminos nulli transgrediantur; alioquin lapidibus erunt digni. Ex hac pendent clypei mille, perfectio videlicet auctoritatum, quas est ad munimentum ipsius: Hæc turris ponitur contra Damascum, scilicet contra robur hæreticorum. Huius fundamentum aliud nemo potest ponere, præter id, quod positum est, quod est Christus Iesus, id est mysterium Christi, mysterium, quia multiplex habuit testimonium. Habuit enim testimonium hominum, testimonium Angelorum, testimonium mulierum, testimonium virorum, testimonium senum, testimonium paruulorum, testimonium terrenorum, testimonium celorum, testimonium Gentilium, testimonium Iudæorum, testimonium antiquorum, testimonium modernorum, testimonium lucis, testimonium tenebrarum, testimonium legis, testimonium Prophetarum, testimonium Regum, testimonium turbatarum, testimonium viuorum, testimonium mortuorum, testimonium brutorum, testimonium Solis, testimonium elementorum. Habuit testimonium hominum, quia pastores erant in regione illa, qui venientes inuenerunt de Verbo, sicut dictum erat ad eos de puero. Testimonium Angelorum, quia Angelus domini stetit iuxta illos, & dixit eis: Ecce euangelizo vobis gaudiū magnum, quia natus est hodie Saluator mundi, qui est Christus domini in ciuitate David. Et facta est cum Angelo multitudo celestis exercitus, laudantium Deum, & dicentium: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Habuit testimonium mulierum, quia Anna prophetissa filia Phanuel confitebatur domino, & loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel. Habuit testimonium virorum, quia vno die conuersi sunt tria millia, & alio quinque millia, qui testimonium perhibebant de Iesu. Habuit testimonium senum, quia antiquus ille dierum Sy-

meon, cuius capilli erant sicut lana alba, qui acceperat responsum à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi videret Christum domini, accipiens enim in vulnus suas dixit: Nunc dimittis, domine, seruum tuum secundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum. Habuit testimonium paruulorum, quia Innocentes illi eum, quamuis non loquendo, moriendo tamen confessi sunt. Habuit testimonium terrenorum, quia pax facta est in terra hominibus bonæ voluntatis, tanta, vt ab vno homine Casare Augusto totus orbis describeretur; de cuius tranquillitate Esaias inquit: Constabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. Habuit testimonium celorum, quia celi miserunt nouam stellam, secundum quod habuimus in Euangelio: Et ecce stella, quam viderant Magi in Oriente, antecedebat eos, vsque dum veniens staret supra, vbi erat puer. Habuit testimonium Gentilium, quia Magi venientes Hierosolymam dixerunt: Vbi est qui natus est rex Iudæorum: Habuit testimonium Iudæorum, quia Herodes principis sacerdotum, & scribas populi conueniens sciscitabat ab eis, vbi Christus natus esset; at illi dixerunt, In Bethlehem Iudæ. Habuit testimonium antiquorum, quia in manibus Prophetarum assimilatus est; ipse enim est Agnus occisus ab origine mundi. Habuit testimonium modernorum, vnde & ipse Discipulis inquit: Eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Habuit testimonium lucis, quia claritas Dei circumfulsit pastores, & claritas stellæ illustrauit Magos. Testimonium tenebrarum, quia in morte eius tenebræ factæ sunt super vniuersam terram. Habuit testimonium legis, quia Moyses dixit in lege: Prophetam suscitabit vobis Deus de fratribus vestris; ipsum tanquam me audietis; & alibi: Et erit vita tua pendens in ligno: videbis, & non cognosces. Testimonium Prophetarum, quia Esaias ait: Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & requiescet super eum spiritus domini: & alibi: Ecce Virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emanuel. Hieremias autem; Post hæc, inquit, in terris visus est, & cum hominibus cõuersatus est. Ab Ezechiel in eius testimonio filius hominis appellatus est. Daniel ait: Cùm venerit sanctus sanctorum, cessabit vnctio vestra. Oseas in eius testimonio accepit uxorem fornicariam. Abacuc dicit: Cornua sunt in manibus eius. Ionas in ventre ceti eius testimonium testatus est. Et quid discurram per singula? Nullus Prophetarum extitit, qui ei testimonium non perhiberet. Testimonium Regum, vnde David Rex: Terra nostra dabit fructum suum: & alibi: Aperiatur terra, & germinet Saluatorem. Et Salomon: Osculetur me osculo oris sui, quia meliora sunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis: & Dum esset Rex in accubitu suo, nardus mea dedit odorem suum. Testimonium barbararum vnde dixerunt in Euangelio: Vidimus mirabilia hodie: & Nisi esset hic à Deo, non posset facere, quod facit: propter quod voluerunt etiam eum rapere, & regem facere. Testimonium viuorum, quia illi duo, qui ibant in Emaus, venerunt, & narrauerunt omnia, quæ eis acciderant. Testimonium mortuorum, quia multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt, & apparuerunt multis. Testimonium brutorum, quia cognouit bos possessorem suum, & asinus

mus præ sepe domini sui Testimonium Solis, quando ipse obscuratus est. Testimonium elementorum, quia testimonium perhibuit terra, quando terræ motus magnus factus est; testimonium perhibuit aqua, quando siccis pedibus ambulauit super aquas: testimonium perhibuit aer, quando nubes suscepit eum ab oculis eorum, scilicet discipulorum; testimonium perhibuit ignis, quando Angelus domini descendit de celo, & resplenduit facies eius, sicut fulgur; fulgur enim igneæ naturæ est. Quia ergo, fratres, mysterium Crucis habuit testimonium omnium prædictorum, erubescat Iudæus infelix, qui negat Christum de Virgine natum, quia pastores Iudæi inuenerunt sicut dictum erat illis. Confundatur Gentilis, qui dicit ligno: Deus meus es: & lapidi: Tu me genuisti: quia Magi Gentiles ipsum adorauerunt. Obmutescat hæreticus, qui mysterio contradicit. Et omnis lingua confiteatur, quia dominus noster Iesus Christus in gloria est Dei patris. Ad quam gloriam nos perducatur ipse dominus noster Iesus, qui cum sit splendor luminis, flos florum, vita morum, schola virtutum, & corona sanctorum, super choros Angelorum regnat in secula seculorum. Amen.

EVTHYMII ZIGABONI

superioris Euang. expositio.

Quam autem genitus esset Iesus, &c. Quare & locum dicit, & tempus, ac Herodis dignitatem? Locum quidem, vt ostendat completam esse Michæ prophetiam, qui dixit: Et tu, Bethlehem, terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda, ex te enim exiit dux, qui regat populū meum Israel. Tempus vero, vt similiter doceret, impletam esse prophetiam Iacob dicentis: Non deficiet principatum tenens de Iuda, nec dux de femoribus eius, donec veniant, quæ ei reposita sunt. Instante nempe natiuitatis Christi tempore, defecit principatum tenens de Iuda, ac deinceps dominari cepit Herodes Idumæns alienigena. Dignitatem quoque posuit Herodis. Fuit enim & alter Herodes tetrarcha, qui præcursorem interemit. Hi autem Magi erant Persæ. Siquidem Persæ maxime inter omnes nationes magica exercebant. Considera etiam quo modo statim à principio gentibus in confusionem Iudæorum, fidei ianua aperitur. Quum enim hi prophetas habentes, qui Christi prædixerant aduentum, parum aduertent animum, ideo dispositum est: vt veniret barbari, hique Magi, & è longinqua regione, vt eos docerent, quod à propriis prophetis discere nõ curabant, vt, si postea contendere voluerint, non habeant quod respondeant. Quid enim dicere poterunt, quando Magi, viso vnico astro, crediderunt; ipsi autem, neque tot prophetis credere voluerunt? Vidimus enim stellam eius in Oriente, &c. Et vnde cognouerunt stellam illam, Regis Iudæorum natiuitatem manifestare? Quia ex genere Balaam Astrologi descendebant, & scripta illius aduentus, inuenerunt ab eo dictum; Orietur stella ex Iacob, & conurget homo ex Israel. Tali itaque prophetia permoti, agnouerunt ex Iudæis Regem nasciturum in modum stellæ excellentem scilicet, & clarum. Ex eo igitur tempore stellas obseruabant: tunc autem hanc insuetam, & recentem apparentem videntes, nihil eunctando venerunt, vt eum, qui natus

erat, adorarent, volentes à prima statim ætate ipsi pendere tributa, vt, cognito quis esset, & in qua ortus ciuitate; vbi creuisset, amicum sibi haberent. Et quidem vsque ad Palestinæ regionem stellæ ducatum habuerunt. Vbi autem Hierosolymis appropinquassent, amplius eam non viderunt. Quod factum est, vt, duce perduto, interrogate cõgerentur: fieretque Iudæis manifestum, natum esse Christum, ne in posterum dicere possent. Non nouimus, verum natus sit. Significauit etiam stella Christum, vt Balaam prophetia cõpleretur. Quia enim propheta: Christum præmonstrantes, Iudæis persuasuri non erant: reliquum erat, vt gentibus stella indicaret iustitiam solum è terra orientem. Neque enim prophetam, aut nuncium viderant, vt ab eis cognoscerent. Soli autem Persæ stellam hanc obseruauerant: soli namque diligentius circa Astrologiam ab infantia occupabantur. Neque tamen omnes Persæ, quia non omnes acris erant ingenij, neque æqualiter omnes erant credituri. Nunc vero dicendum est contra Genethliacos, qui stellam hanc proferunt in patrocinium artis Genethliacæ, stellam hanc non naturam stellarum, sed figuram duntaxat habuisse. Et vere diuina quædam inerat potentia in hanc figuram transformata. Et hoc quidem ex multis manifestum est. Primum à via. Nam qualibet stella ab ortu progreditur in occasum, sola hæc à septentrione in meridiem ferebatur: talem nempe sortitur Palestinam situm, si ad Persidem conseras. Secundo à splendore. Siquidem nulla in die apparet, propter excessum lucis solaris: hanc solam in die apparentem sol occultare non poterat. Tertio ex hoc, quod, prout opus erat, appareret, rursusque occultabatur. Vsque ad Palestinæ enim regionem ducatum illis præstans, apparuit. Ex quo autem Hierosolyma accesserunt, seipsam occultauit: rursusque à Hierosolymis exeunibus, demõstrabatur. Et illis quidem euntibus, præcedebat, stantibus vero, circummanebat, iuxta illorum necessitatem suam præbens motum. Quarto ex eo, quod terræ proxima incedebat, neque enim speluncam, aut diuersorium demonstraret, si aliis proxima stellis, sublimis lata fuisset: nunc autem veniens, stetit supra locum, in quo erat puer. Quam audisset autem hæc Herodes Rex, turbatus est, &c. Herodes quidem iure turbatus est, nempe timens de regno suo, filiorumque suorum: tota autem ciuitas, quæ Hierosolyma appellatur, quare turbata est? Atqui gaudere ipsam magis oportuit, quod ipsis Rex natus esset, quem olim propheta saluatorem, ac redemptorem Israel prænuuciauerant, & gloriari tanquam propinquos, quod statim à cunabulis Persas ad sui adorationem attraheret. Verum excæcauit illos invidia, statimque audientes, turbati sunt: quasi timentes, ne forte salutum consequerentur. Persæ vero, quum essent extranei, non solum nato non inuiderunt, imo à finibus suæ regionis vsque Bethlehem propter eum venerunt. Iudæi autem, quum essent cognati, etiam gloriæ eius inuiderunt, ne forte magnus futurus esset: & quum Bethlehem prope haberent, ita inuidi fuerunt, ac pigri, vt ad eam non accederent. Sciscitabatur ab eis, vbi Christus nasceretur. Atqui Magi non dixerunt se Christum querere, cur igitur Herodes de Christo interrogat? quia iam dudum audiebat in proximo nasciturum esse Christum, Regem Israel, statimque audiens in Iudæa natum esse Regem, & quod hunc stella Persis in-

dicaſſet, intellexit eum eſſe, qui dicebatur Chriſtus. Et conuocat principes ſacerdotum, ac ſcribas, vt pote diſta prophetica, librosque in ore habentes, & interrogat, *vbi Chriſtus naſceretur*, hoc eſt, in quo terræ loco naſciturus inueniretur. Illi vero & locum dicunt, & teſtem citant prophetam. Scire autem oportet, quod nominatim Chriſtum eſſe Deum, ceteris maniſteſtus ſcripſit. Daniel. Michææ prophetia eſt, vt prædiximus. Recitant autē ipſam pontifices, & ſcribæ ſub compendium. Vide ergo quæ in laudem Bethlehem dominus per prophetam annunciauerit. Erſi, inquit, vilis apparet ad aſpectum, quātum tamen ad id, quod animo concipitur, non eſt minima inter omnes principes tribus Iuda. Quælibet nanque tribus diuerſos habebat in propriis ciuitatibus principes. Et vere nominatiſſima fuit poſt ſaluatoris natiuitatē. Quotidie enim ab vniuerſo orbe accedunt, ipſam viſuri, locumque, vbi Chriſtus natus eſt, aderaturi. Deinde magnæ famæ, ac nominis cauſam ponit. *Ex te enim exiit*, hoc eſt, naſcetur, *dux*. Ducem autem, ac paſtorem ſiue reſtorem, dixit regē. Nam Chriſtus & ſecundum diuinitatem rex erat. Regnum (ait) meum non eſt ex hoc mundo, & ſecundum humanitatem, ſiquidem regis exercebat opera, leges videlicet ſubditis condens, corrigens illos ac fouens, & pro eis moriens: quæ maxime eum, qui vere rex eſt, inſignit. Diadema enim, & purpura, reliquaque ſimilia, factus magis ſunt, & arrogantia. Quomodo autem eum dixit, paſtorem, ſiue reſtorem Iſrael: (vtrunque enim ſignificat verbum *ποιμαίνω*, & regere, & paſcere) quum vniuerſum pauerit orbem? Ne offendantur Iudæi, quaſi ceteris nihil amplius habentes, ſed occaſionem magis habeant familiaritatis eius: quod ab ipſis genitus, & apud eos natus ſit. Siquis autem dicat; Quomodo ergo illos non pauit, quum ſint ipſi Iſrael? Audiat, quod etiam hoc fecit: pauit enim illos, qui ex ipſis crediderunt. Alioqui etiam Iſrael eſt omnis, qui videt Deum. Iſrael nanque, ſi quis interpretetur, idem ſonat, quod videns Deum. Dicit autē Paulus; Non omnes, qui ab Iſrael deſcendunt, hi ſunt Iſraelitæ. Quod ſi non omnes pauit hebræos, illorum culpa eſt, qui ab eo paſci noluerunt. Dixit enim; Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael. Euangelista autem Ioannes; In ſua, inquit, venit, & ſui eum nou receperunt. Hoc quoque deprauant Iudæi, dicentes de Zorobabel loquutam eſſe prophetiā. Quibus nos ediuerſo dicimus, Zorobabel non in Bethlehem, ſed in Babylonia natum eſſe. Tu vero Dei admirare gubernationem: quo modo ordinauit, à Magis quidem doceri Iudæos, quod ipſum ſtella prædicauerit: à Iudæis autem Magos, quod & prophetæ ipſum prænunciauerint. *Tunc Herodes, clam vocatis Magis, &c.* Quare hos clam vocauit? Quia ſuſpectos habebat Iudæos, nempe Chriſti cognatos: nec volebat, vt ipſi audirent, que interrogaturus, aut præcepturus erat: ne forte intelligentes, quod ei inſidiaretur, ſeruarent ipſum tanquam proprium regem. Exacte autem perquiſiuit, ſiue didicit tempus ſtellæ, quando ſcilicet eis apparuerit: vt inde tempus natiuitatis Chriſti numeraret. Cogitauit enim tūc proculdubio, natum eſſe Chriſtum, quando ſtella apparuerat. *Ite & interrogate diligenter de puera, &c.* Vide dolum Herodis, & conſidera eius inſipientiam. Si enim verè adoraturus erat, quare hoc clanculo percipiebat?

Ecce peregrinatio ad loca ſancta etiam propheta natiuitatis cōprobatur.

Potest autem exponitur, foris deo. Rom. 9.

Matth. 15. 10. m. 1.

ſi vero ipſum occidere parabat, quo modo non intelligebat, ex ſecreto præcepto hos in doli ſuſpicionem adducendos? Primum autem de ſtella diligenter perquiſiuit, & tūc præcepit, vt ei non manifeſtarent eum, de quo ſibi renunciati præcipiebat, cognito tempore ſtellæ, paratas inſidias exercere poſſet. Sed, o Herodes, qui contra Deum pugnam ſuſcipis, redi, quæſo, ad teipſum. Quomodo occidere paras immortalē? Quomodo nō intelligis, quod, quem prophetæ olim annunciauerunt, ſtellaque ſignificauit, & Magi ad adorandum inducti ſunt; huic te ſuperſtitē eſſe, omnino ſit impoſſibile. *Et ecce ſtella quam viderant in Oriente, &c.* Poſtquam iam locum didicerant, quare rurſum ipſis ſtella apparuit? vt puerum demonſtraret. Quomodo enim aliter eum agnouiſſent in tugurio natum, nec cubile ſplendidum habentem? Ob hoc igitur veniens, ſtetit ſupra locum, in quo erat puer, diuinum oſtendens eſſe partum. *Gauſi ſunt gaudio magno valde.* Gauſi ſunt, vt pote reperto duce, nequaquam fallaci. Ex hoc enim certam habuerunt ſiduciam, quod quæſitum inuenirent. *Et ingreſſi domum, viderunt puerum cum Maria matre eius.* Domum hic tugurium vocat, quod Lucas diuerſorium dixit. Domus nempe erat, quod vtcunque inhabitaretur: diuerſorium autem tanquam ſedes, ac manſio ingredientium. Diuerſorium enim dicimus, etiam ipſum tentorium. Quum enim concurriffent in ciuitatem Bethlehem omnes, qui à Dauid deſcendebant, cauſa cenſus, quem Caſar fieri iuſſerat, prout ſcripſit Lucas, non inuenerunt, qui cum virgine erant, domum liberam ad hoſpitandum, ideo ad diuerſorium quoddam declinauerunt, in quo præſepe erat iumentorum. Statim autem peperit virgo Chriſtum: & quia alius locus non erat in diuerſorio, inuolutū faſciis infantem, reclinauit in præſepe, iuxta Lucam. Deinde, ſicut ait Chryſoſtomus, ipſum tulit: & quando ingreſſi ſunt Magi, ipſum ſuper genua habebat. Nec enim morte aliarum matrum partus dolores ſuſtinuit: quia neque ex viro pepererat. *Et proſtrati adorauerunt eum.* Et quomodo ipſum eſſe crediderunt, quum nihil viderent circa eum præter tugurium, & matrem pauperulam, vilēque puerulum faſciis inuolutum? Quo modo? Primum quidem à ſtella, quæ ſupra ipſum permanebat: deinde autem ſplendor quidam diuinus animas ipſorum illuſtrabat, & hunc manifeſtabat. Propterea obtulerunt ei hæc munera. Aurum ſiquidem regiæ dignitatis erat ſymbolum: ſubditi enim auro tributa regibus pendunt: thus autem diuinitatis; thus nanq; Deo adoletur: myrrha vero mortalitatis: hæc enim veteres vnguebant mortuos, ne putreſcerēt, aut grauem redderēt odorem. Ab his igitur, quæ protulerunt, muneribus demonſtrauit eum, qui apparuit, puerum & Regem eſſe, & Deum, ac tanquam hominem propter homines moriturum. Poſt quoque & alio modo dici; quod, quia reges Babyloniæ Ieruſalem quondam expugnauerunt, ac diuinos theſauros deprædati fuerant, & hoſtias ceſſare fecerant, populūque iugulauerant: regnum autem Babyloniæ vnā cum ſuis theſauris ad Perſas deuolutum erat: ideo afferūt Perſæ Babyloniæ hæredes domini templi, quod tunc contumelia affectum fuerat, aurum quidem pro ſublatis auri theſauris; thus autem pro hoſtiis; myrrham verò pro iugulatis. Tu itidem obſerua, quod quemadmodum Magi, niſi longe à propria terra receſſiffent,

Ch ti

Chriſtum nequaquam vidiffent, ita neq; tu ipſum videre poteris, niſi longe à terrenis affectibus ceſſeris. Dimitte & tu quoque regem inſidias parantem, ac turbatam ciuitatem: dico ſanc inſidiantem mundi reſtorem, tumultumque ciuitatis, & ad Chriſtum ſeſtina. Siue enim Magus fueris curioſa ſectatus, ſiue paſtor ſimplex, nihil id tibi obſeruit, modo tali viſione teipſum dignū reddēs, ad eū venias adorandum, & non ad inhonorandum. Chriſtum ſiquidem inhonorat, qui ipſum indigne recipit. Sicque offer ipſo pro auro quidem purorum operum ſplendorem; pro thure autem orationem: Dirigatur enim oratio mea, inquit, ſicut incenſum in conſpectu tuo: pro myrrha vero affectionum mortificationem, que maxime conſeruat animæ ſubſtantiam, & ſuauem odore. Conſidera etiam, quod, Magis Ieroſolyma ingredientibus, & de ſtella loquentibus, ſtatim tota ciuitas turbata eſt: prophetaque in medium adductus eſt, ac locus partus manifeſtatus: & alia quædam facta ſunt: tum circa paſtores in agro degētes, tum circa angelos Deum laudantes, tum circa Simeonem, & Annam, quæ Lucas ſcripſit. Hæc autem omnia completa ſunt, vt, quemadmodum diximus, non poſſent in poſterum dicere Iudæi: Nos, quando natus eſt, non cognouimus. Etenim, ſicut

dicit Chryſoſtomus, vſque ad impletionem die rum purificationis, hoc eſt, ad quadraginta dies manſit puer in Bethlehem: vt, niſi voluntarie obſeruiſſent, oculoſque clauſiffent ad ea, quæ dicta, vel viſa ſunt, veniffent vtrique Bethlehem, ipſumque vidiffent. Nunc autem Perſæ à finibus terræ vſque Bethlehem venerunt: Hebræi vero Bethlehem circumadiacentes, ipſam ingredi noluerunt: neque ea videre, quæ ab iis, qui viderant, fuerant diuulgata. Nam & paſtores omnibus ſibi occurrentibus nunciauerunt, quæ viderant, ſicut dixit Lucas. Perſæ quoque, qui ante populum Hebræorum Chriſtum viderunt, quaſi facti ſignificauerunt Gentes ante populum Hebræorum ipſum agnitas: quod etiam Paulus dixit Iudæis; Vobis quidem oportuit primum loqui verbum Dei: ex quo autem indignos vos iudicatis, ecce conuertimur ad gentes. *Et oraculo accepto in ſomnis.* Antequam puerum vidiffent, ſtella ducatur eis præſtitit: poſtquam autem viderunt, angelus deinceps quaſi iam ſanctificatos alloquitur. *Oraculo, inquit, accepto*, hoc eſt, admonitione ſuſcepta: Reuerſi vero ſunt, citius credentes tãquam fideles, in regionem ſuam: futuri doctores eorum, quæ facta ſunt. Neque ad Herodem redierunt: vt fruſtra ſe inſidiari intelligeret, & ab incepto deſiſteret.

DOMINICA INTRA OCTAVAM EPIPHANIAE.

L V C Æ 2.

Per duodecim annos ſignificantur duodecim tribus quæ ad Chriſtum veniunt.

Quoniam factus eſſet Ieſus annorum ^a duodecim, ^b aſcendentibus illis Ieroſolymam ſecundum conſuetudinem diei feſti, ^c conſummatiffique diebus cum redirent, remanſit puer Ieſus in Ieruſalem, & non cognouerunt parentes eius. Exiſtimantes autem illum eſſe in ^d comitatu, ^e venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos & ^f notos. Et non inuenientes, ^g regreſſi ſunt in Ieruſalem requirentes eum. Et factum eſt poſt triduum, inuenerunt illum in templo ſedentem in medio doctorum, ^h audientem illos, & ⁱ interrogantem. Stupebant autem omnes qui eum audiebant ^j ſuper prudentia & reſponſis eius. Et ^k videntes ^l admirati ſunt. Et dixit mater eius ad illum: ^m Fili quid feciſti nobis ſic? ⁿ Ecce ^o pater tuus & ego dolentes quæreſtamus te. Et ait ad illos: ^p Quid eſt quod me quæreſtatis? ^q Neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe? Et ipſi non intellexerunt ^r verbum quod loquutus eſt ad illos. Et ^s deſcendit cum eis, & venit Nazareth, & erat ſubditus illis. Et mater eius ^t conſeruabat omnia verba hæc in corde ſuo. Et Ieſus ^u proficiebat ſapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.

Z Z 2

GLOSSA

^b Quia octonis protelabatur diebus.

^c Id eſt, inter eos qui ſimul fuerant comitati.

^d Vicinos.

^f Super reſponſorum prudentia.

^g Hoc.

^h Maria & Ioseph, vel quicumque alij hoc videntes.

ⁱ Putati.

^k Congrua verba.

^l Vere deſcendit qui humiliauit ſub illis.

^m Quasi ſub ſignaculo recondebat.

ⁿ In natura humanitatis.

GLOSSA ORDINARIA

in superius Ewang.

ET cum factus esset, &c. Vtraque natura Christi hic aperitur, & quæ iuxta maiestatem patri, & quæ iuxta fragilitatem decebat matri. Ascendit homo cum hominibus ad offerenda sacrificia, seruat legem quam seruandâ imperauerat, ut nos ad seruandum instrueret. Duodecennis audit seniores, & interrogat, ut eorum reprimat audaciam: qui indocti, non ad discendum, sed ad docendum volunt submitti. Mox maiestatem suam aperit, Cōgruè duodecimo anno prima fidei rudimenta reuelat, quæ per duodecim apostolos per totū mundum erant propaganda. Beda. Cum duodenarius multiplicatis inter se septenarij partibus constet, iure per ipsum rerum & temporum vniuersitas, & perfectio designatur. Et ideo rectè à duodecimo anno iubar sumit exordium, quo omnia loca vel tempora deceat occupari. Non ergo ociose immemor perhibetur carnalium parentum, sed ut ostendat, quia antequam ibi parentes essent, ipse in ciuitate & templo Dei paterno iure residebat. *Et non cognouerunt.* Be. Si quæritur quomodo potuit à parentibus obliuiscendo relinqui, qui tanta parentū prouidentia nutrebat. Respondendum est, quia filiis Israel ad festa confluentibus, vel ad propria redeuntibus, mos erat seorsum viros, seorsum foeminas choros ducentes incedere, pueri cum quolibet parente indifferenter ire poterāt, ideo Mariam & Ioseph vicissim putasse puerum Iesum quem secum non cernebant, cum altero parente reuersem. *Requerebant eum.* Metuebant, ne quod Herodes infantia eius patrate quæsierat, tunc iam in pueritia positum, inuēta opportunitate alij interficerent & ipsi proditores illius inuenirentur. *Post triduum, &c.* Vna die reuersi sunt ab Ierusalem, secunda die quærunt inter cognatos: & non inuenientes, tertia die regressi Ierusalem inueniūt. Post triduum reperitur in templo, ut esset indicio, quia post triduum illius triumphalis passionis, in sede cælesti & honore diuino fidei nostræ, se resurgens ostenderet qui mortuus credebatur. Quæritus aduentus Christi à patriarchis ante legem, non est inuentus. Quæritus à prophetis & iustis sub lege non est inuentus. Quæritus sub gratia, à gentibus inuenitur. Pater id est, ecclesia. Mater id est, synagoga, per tres leges quærunt Christum, & non inueniunt nisi per euāgelium. *In ma.* Bed. Quasi fons medius doctorum sedet, sed quasi exemplar humilitatis prius interrogat, & audit quam instruat, ne paruuli à senioribus doceri erubescant, ne infirmus docere audeat. *Stupebant.* Ecce signum diuinitatis. Apparet, quod non ob imperitiæ necessitatem audiebat, sed ad ostendendum quod homo erat, homines magistros humiliter audit. Ad probandum, quod Deus, eisdem loquentibus sublimiter respondet, diuina lingua sapientiam prodebat, sed ætas humanam infirmitatem præredebatur. Vnde mirantur Iudæi & turbantur, sed non miratur fidelis, qui cum propheta clamat: Paruulus natus est nobis, filius datus est nobis. Paruulus factus, ut inter paruulos crescendo & proficiendo paulatim eos ad capiendâ suæ virtutis arcana proueheret. *Quid est quod me querebatis.* Bed. Nō quod eum quasi filium quærunt vituperat, sed quis sit sibi verus

pater insinuat, & quid potius debeat ei cui est æternus filius, mentis oculos attollere cogit. Quia enim Deus & homo est, nunc excelsa deitatis, nunc infirma præfert humanitatis. Quasi filius Dei in templo commoratur, quasi filius hominis cū parentibus quo iubent regreditur. *Nesciebatis.* Inuentus in templo dicit. *In his qua patris mei sunt, oportet me esse.* Ostendens templum non minus ad se quàm ad patrem pertinere, quia quorum est vna maiestas, horum etiam vna fides, & vna domus: non solum materialis, sed etiam spiritualis. Alibi eum ad mysteriū mater impellit, hic mater arguitur: quia adhuc quæ humana sunt exigit. Sed cum hic duodecim describatur annorum sibi discipulos habere doceretur. Vides matrem didicisse de filio: ut exigeret à validiore mysterium, quæ stupebat in iuniorum miraculum. Ambro. Magister veritatis officium implet pietatis. Et miramur si desert honorem patri qui subditus est matri. Ista subiectio non est necessitatis, sed pietatis. Ecce quid parentibus debeamus ostendit: *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Omnia quæ de domino, vel à domino facta cognouit, siue quæ intellexit, siue quæ nondum intelligere potuit, omnia in memoria recedebat, ut quando tempus prædicandæ seu scribendæ incarnationis eius adueniret, sufficienter vniuersa prout essent gesta, posset explicare quærētibus. Sic nos crebra factorum & dictorum domini meditatione importunos cogitatus repellamus, & alios instruere laboremus. *Proficiebat sa.* Bed. Sicut est carnis ætate proficere, sic est animæ rationalis sapientia & gratia proficere: non quod hoc egerit susceptor Deus, præsertim cum supra plenus fuisse sapientia describitur, sed quia hoc pro remedio nostræ salutis suscipere elegit: ut cum caro & anima rationalis à Deo suscipitur, vtraque pariter saluaretur. Grego. Iuxta hominis naturam proficiebat sapientia, non quod ipse sapientior tempore, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanebat: sed eandē qua plenus erat sapientiam ceteris ex tempore paulatim demonstrabat. Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non quod ipse non habebat, per accessum temporis accipiendo: sed pandendo donum gratiæ quod habebat apud Deum & homines. Quia quantum proficiente ætate patefaciebat dona gratiæ hominibus quæ sibi inerant & sapientiæ, tantum eos ad laudem Dei excitabat per considerationem ipsius sapientiæ & gratiæ quas Deus ipsi contulerat: sic & Deo patri ad laudem & hominibus ad salutem proficiebat. Ecclesiastes ait: Sapientia mea stetit mihi. Hiero. Stetit sapientiam est, quod etiam in carne posito sibi permansit sapientia. Quod habet profectum in sapientia, non stat ei sapientia qui autem non recipit profectum: nec per momenta succrescit, sed semper in plenitudine est, iste dicere potest, stetit mihi sapientia. Beda super Exodum. Portat verbo virtutis suæ Christus omnia, & est agnus Dei qui tollit peccata mundi: & sacerdos in æternum, omnis sanctitatis ornatu præclarus: non quem natus in carne per exercitium laboris accepit, sed qui in vtero virginis incarnatus, præueniente gratia spiritus totum simul habuit.

CATENA

CATENA AVREA

in idem Ewang.

ET cum factus esset annorum duodecim, ascendentibus illis Hierosolymam, &c. Cyril. Quia dixerat euāgelista quod puer crescebat & confortabatur, proprium sermonem verificat, inducens Iesum vna cum sacra virgine in Hierusalem ascendentem. vnde dicitur, *Et cum factus &c.* Græ. Non enim indicium sapientiæ transcendit ætatis mensuram, sed quo tempore penes nos discretionis ratio perfici consuevit, 12. scilicet anno Christi sapientia demonstratur. Amb. Vel à 12. anno dominicæ sumitur disputationis exordium: hic enim prædicandæ fidei euāgelizantium numerus debebatur. Basil. Possimus & hoc dicere, quia sicut septenarij numero, sic & duodenario qui multiplicatio inter se inuicem septenarij partibus constat, vel rerum vel temporum vniuersitatis ac perfectio designatur, atque ideo quo omnia loca vel tempora doceat occupari, rectè à 12. numero iubar Christi sumit exordium. Beda in ho. Quod autem dominus per omnes annos cum parentibus in pascha Hierosolymam venit, humilitatis est humanæ indicium: hominis nanque est ad offerenda deo sacrificia concurrere, & eum orationibus conciliare. Fecit ergo dominus inter homines homo natus, quod faciendum hominibus per angelos imperauit Deus. vnde dicitur, *Secundū con. di. se.* Sequamur igitur iter humanæ conuersationis eius, si deitatis gloriam delectamur intueri. Græ. Celebrato autē festo aliis remeantibus Iesus latenter remansit. vnde sequitur, *Consummatisque diebus cum red. reman. puer.* Ies. in Hieru. & non cog. pa. eius. Dicit autem, *Consummatis diebus,* quia septem diebus durabat solennitas. Ideo autem latenter remanet ne parentes impedimento essent disputationi peragendæ cum legisperitis, vel forsitan homo euitans, ne videatur parentes contemnere, si mandantibus non pareret. Latenter ergo remanet, ne aut retrahatur, aut sit inobediens. Orig. Non autem miremur parentes vocatos, quorum alter ob partum, alter ob obsequium patris & matris meruerunt vocabula. Be. in ho. Sed quæret aliquis, Quomodo Dei filius tanta parentum cura nutritus potuerit obliuiscendo relinqui? Cui respondendū, Quia filiis Israel moris fuit ut temporibus festis vel Hierosolymam confluentes, vel ad propria redeūtes, seorsum viri, seorsum foemina incederent, infantesque vel pueri cum quolibet parente indifferenter ire potuerint, ideoque Mariam vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum quem secum nō cernebant, cum altero parente reuersem. vnde sequitur, *Et in. aut. il. es. &c.* Orig. Sicut autem quādo insidiabantur ei Iudæi, elapsus est de medio eorum, & non apparuit: sic & nunc vito remansisse puerū Iesum, & parentes eius vbi remaserit ignorasse. Sequitur enim, *Et nō inue. eo. reuer. sunt Hieru. &c.* Glo. Vna quidem die reuersi sunt à Hierusalem, secunda quærunt inter cognatos & notos, & non inuenientes tertia die regressi sunt in Hierusalem, & ibi inuenierunt. vnde sequitur, *Et sa. est post &c.* Orig. Non statim ut quæritur inuenitur: nō enim inter cognatos & carnis propinquos inuenitur Iesus: neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere. Non inuenitur inter notos, quia maior est mortali notitia: in multorum comitatu

non potest inueniri, nec vbi que inuenierunt, sed in templo. Et tu ergo quære Iesum in templo Dei, quære in ecclesia vbi Christi sermonem atque sapientiam, id est, filium Dei reperies. Ambros. Post triduum reperitur in templo, ut esset indicio, quia post triduum triumphalis passionis in sede cælesti & honore diuino fidei nostræ se ostenderet resurgens qui mortuus credebatur. Glo. Vel quia quæritus aduentus Christi à patriarchis ante legem nō est inuentus, quæritus à prophetis & iustis sub lege non est inuentus, quæritus à gentibus sub gratia inuenitur. Orig. Quia verò paruulus erat, inuenitur in medio præceptorum sanctificans & erudiens eos. vnde dicitur, *Sedentem in medio &c.* Et hoc pietatis officio, ut nos doceret quid pueris quamuis sapientes & eruditi sunt conueniret, ut audiant potius magistros quàm docere desideret: & se vana ostentatione non iactent. Interrogabat autem non ut addiceret, sed ut interrogans erudiret. ex vno quippe doctrinæ fonte manat, & interrogare & respondere sapienter. vnde sequitur, *Stu. au. &c.* Bed. Ad ostendendum enim quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat: ad probandum verò quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat. Græ. Quærit enim rationaliter, audit prudenter, respondetque prudētius, quod stuporem faciebat. vnde sequitur, *Et adm. sunt.* Chry. sup. Ioan. Nullam quippe miraculum egit dominus in pueritia, hoc tamen vnum prodit Lucas, per quod mirabilis videbatur. Bed. Diuina siquidem lingua sapientiam prodebat, sed infirmitatem ætas præredebatur humanam. vnde Iudæi inter alta quæ audiunt, & infirma quæ vident, dubia admiratione turbantur. nos autem nequaquam miremur si scientes secundum prophetam quod sic paruulus natus est nobis, quod permanet Deus fortis. Græ. Miranda verò Dei genitrix maternis affecta visceribus, quasi cum lamentis inquisitionem dolorosam ostendit, & omnia sicut mater & humiliter & affectuose exprimit. vnde sequitur, *Et di. ma. eius ad illum, fili. &c.* Orig. Nouerat virgo sacrata hunc nō esse filium Ioseph, & tamen patrem vocat illius sponsum suum, propter Iudæorum suspicionem æstimantium ipsum vulgo fore conceptum. Dicitur autem fortè simplicius, quod eum honorauit spiritus sanctus patris nomine, eo quod puerum Iesum educavit. artificiosius verò, quod genealogiam Ioseph ex Dauid produxit, ne superflua censeretur. Cur autem dolentes eum quærebant, an ex eo quod perierit an extrauerit? Absit. Nunquid enim fieri poterat ut perditum formidarent infantem, quem dominum esse cognouerant? sed quomodo tu si quando scripturas legis, quæris in eis sensum cum dolore, non quod scripturas errasse arbitraris, sed veritatem quam intus habent quæris inuenire: ita illi quærebant Iesum, ne forte relinquens eos reuersus esset ad celos, cum illi placuisset iterū, descensurus. Oportet ergo eum qui quærit Iesum non negligenter & dissolutè transire sicut multi quærunt & non inueniunt, sed cum labore & dolore. Glo. Vel metuebatur eum ne quod Herodes in infantia eius patrate quæsierat, tunc iam in pueritia positum inuenta opportunitate alij interficerent. Grego. Sed ipse dominus responderet ad omnia, & corrigens quodammodo dictum eius de eo qui putabatur pater, verum patrem manifestat: docens non per infima gradi, sed in altum extolli. vnde sequitur, *Et*

ZZ 3 dit

ait ad illos, &c. Bed. Et quod potius debebat ei cui est æternus filius, mentis oculos attollere cogit. vnde sequitur, *Nesciebatis quia, &c.* Amb. Duæ sunt in Christo generationes: vna est paterna, altera materna: paterna diuiniore, materna verò quæ in nostrum laborem vsuque descendit. Cyr. Hoc igitur dicit ostendens se mensuram humanam transcendere, & innuens quod sacra virgo effecta sit ministra negotij cum peperit carnem: ipse verò naturaliter & verè Deus erat, & filius patris excelsi. Hinc autem Valentini sequaces audientes quod templum erat Dei, pudeant dicere quod creator & legis Deus & templi, non ipse pater est Christi. Epiph. Attendat & Hebion quod post annos 12. & non post 30. annum Christus repertus stupendus in sermonibus gratiæ, quamobrem non est dicere quod postquam venit ad eum spiritus in baptismo, factus fuit Christus, sed ab ipsa pueritia & templum agnouit & patrem. Grego. Hæc demonstratio prima sapientiæ & virtutis pueri Iesu: quæ nanque puerilia eius vocant, diabolicæ putamus esse considerationis, nisi quis ea sola velit acceptare nequaquam his quæ tenemus oppugnantia, sed magis consona prophetis dictis: quia speciosus præ filiis hominum, & matri obediens, & moribus facetus, & visu non modicum venerandus & placidus, ad loquendum facundus, dulcis & prouidus, & multum strenuitate cognitus tanquam qui repletus sapientia fuerat, & sicut in aliis sic conuersationis humanæ atque locutionis, quantum supra hominem terminus & ratio. mansuetudo enim sibi præcipuum elegit locum. Super hæc autem omnia nihil ascendit super verticem eius, nec humana manus excepta materna. Hinc autem possumus vtilitatem cõsequi. Dum enim Mariam increpat dominus quærentem ipsum inter propinquos, omissionem vinculum sanguinis aperitissimè suggerit, ostendens quod non contingit metam perfectionis attingere eum, qui adhuc vagatur in his quæ corpori conferunt, & quod homo deficit à perfectione per affectum cognatorum. sequitur, *Et ipsi non &c.* Bene. Quia scilicet de sua diuinitate ad eos loquebatur. Orige. Vel nesciebant vtrum dicens, in his quæ patris mei sunt, significaret in templo, an aliquid altius & quod magis ædificat. Vnusquisque enim nostrum si bonus fuerit, potius sessio Dei patris est. Si quis autem nostrum sessio Dei patris est, habet in medio sui Iesum. *Et descendit cum eis, & venit Nazareth, &c.* Greg. Totam intermediam Christi vitam quæ est inter ostensionem ætatis & tempus baptismatis, velut immunem alicuius famosi & publici miraculi & doctrinæ, euangelista sub vno verbo colligit, dicens, *Et descen. &c.* Orig. Crebro Iesus descendit cum discipulis suis, nec semper versatur in monte, quia non valebant qui variis morbis laborabant ascendere in montem: idcirco & nunc descendat ad illos qui deorsum erant. sequitur, *Et erat sub, &c.* Græc. Quandoque enim verbo prius leges instituens, ipse secundario opere comprobabat, sicut illud, Bonus pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Ipse nãque paulò post nostram salutem exquirès, animam exposuit propriam, aliquando verò prius viuendi proponit exemplar, & postea promebat verbo tenus sanctionem, sicut hic: hæc tria præ ceteris opere monstrans, diligere Deum, honorare parentes, Deum verò & ipsi præferre parentibus. Cum enim reprehenderetur à parentibus, mino-

ris curæ cætera reputat quam quæ sunt Dei, denique ipsi quoque parentibus obedientiam præstat. Be. Quid enim magister virtutis nisi officium pietatis implet? Quid inter nos aliud quàm quod agi à nobis velle, ageret? Ori. Dicamus ergo & nos filij patribus nostris esse subiecti. quod si patres non fuerint, subiiciamur his qui patrum habent ætatem. Iesus filius Dei subiicitur Ioseph & Mariæ, ego verò subiiciar episcopo qui mihi constitutus est pater. Puto puòd intelligebat Ioseph, quia maior se erat Iesus & trepidus moderabatur imperium. Videat ergo vnusquisque quod sæpe qui subiectus est, maior sit: quod si intellexerit, non eleuabitur superbia, qui est sublimior dignitate, sciens sibi meliorem esse subiectum. Gre. Nyl. Amplius, quoniam impuberibus adhuc est imperfecta discretio, egèturque per prouectos ad statum prouehi perfectiorem. ideo cum pertigisset 12. annum, parat parentibus: vt ostendat quod quicquid per promotionem perficitur, antequam ad finem perueniat obedientiam tanquam perdudentem ad bonum vtiliter amplexatur. Bas. in lib. relig. Ab ipsa autem primæua ætate parentibus obediens quemlibet laborem corporeum humiliter & reuerenter sustinuit. Cum enim homines essent honesti & iusti, egeni tamen necessariorum penuriam patientes, teste præsepi partus venerandi ministro, manifestum est quod sudores corporeos continuo frequentabant, necessaria vitæ sibi quærentes. Iesus autem obediens illis vt scriptura testatur, etiam in sustinendo labores subiectionem plenariam sustinebat. Amb. Et miraris si patri defert, qui subditur matri? non vtique infirmitatis, sed pietatis est ista subiectio? Attollat licet caput hæreticus, vt alienis auxiliis asserat qui mittitur indigere. Nunquid & humano egebat auxilio, vt materno seruiret imperio? deferebat ancillæ, deferebat simulato patri, & miraris si Deo detulit? An homini deferre pietatis est, deferre Deo infirmitatis? Beda. Virgo autem siue quæ intellexit, siue quæ nondum intelligere potuit, omnia sua pariter in corde quasi ruminanda & diligentius scrutanda recondebat. vnde sequitur, *Et mater eius, &c.* Grego. Considera prudentissimam mulierem Mariam, veræ sapientiæ matrem, qualiter scholaris sit pueri. Non enim vt puero, neque vt viro, sed vt Deo vacabat: vterius & illius voces diuinas & opera reputabat, idcirco nil ex dictis aut actis ab eo incautum illi patebat: sed sicut seipsum verbum prius in visceribus, ita nunc eiusdem modis & dicta concipiebat, & in corde suo quodammodo sonabat: & hoc quidem iam secum in præsentem contemplabatur, hoc autem expectabat in futurum clarius reuelandum. & hac quidem tanquam regula & lege, per totam vitam utebatur. vnde sequitur, *Et les. profi. &c.* Theff. Sed inquirunt, Quomodo potest æqualis patri esse in substantia, qui quasi imperfectus crescere dicitur? non autem in eo quod est verbum, dicitur incrementum suscipere, sed in eo quod factus est homo. Si enim verè profecit, postquam factus est caro, qui ante imperfectus extiterat, quid ergo gratias agimus ei velut incarnato pro nobis? Qualiter autem si ipse est vera sapientia, in sapientia potest augeri? vel qualiter qui ceteris largitur gratiam, ipse in gratia promouetur? Amplius, si nemo scandalizatur cum audit quod verbum seipsum humiliauerit, infirma quædam de Deo verbo

bo senties, sed potius miratur misericordiam eius, quomodo nõ est superuacaneum scandalizari audiendo quod profecit? Nam sicut pro nobis humiliatus est, sic pro nobis profecit, vt nos in eo proficiamus qui lapsi fuimus per peccatum. nam quicquid spectat ad nos ipse verè pro nobis Christus suscepit, vt cuncta reformet in melius. Cyr. Et attende quod nõ dixit proficere verbum sed Iesum, ne simplex verbū proficere intelligas, sed verbum caro factum. The. Et sicut verbum in carne passum fatemur, quamuis sola caro fuit passa, quia caro verbi erat quæ patiebatur: ita proficere dicitur ex eo quod humanitas proficiebat in ipso. Greg. Naz. Dicitur autem secundum humanitatem proficere, non quod ipsa suscipiat augmentum quæ ab initio fuit perfecta, sed ex eo quod paulatim manifestabatur. Th. Naturalis enim lex respicit hominem sensu maiore vt quàm ætas corporis patitur. Erat itaque verbum factum homo perfectum, cum sit virtus & sapientia patris. Verum quia dandum erat aliquid nostræ naturæ moribus, ne aliquod extraneum à videntibus reperetur tanquam homo paulatim crescente corpore manifestabat seipsum, & quotidie sapientior ab audientibus & videntibus censebatur. Greg. Proficiebat ergo secundum ætatem quidem, corpore in virilem statum promotus: sapientia autem, per eos qui ab eo diuina docebantur: gratia verò, quæ cū gaudio permouemur, credentes in fine obtinere quæ ab ipso promissa sunt: vt hoc quidem apud Deum, ex eo quod assumpta carne paternum opus peregit: apud homines verò, per conuersionem eorum à cultu idolorum ad summæ trinitatis notitiam. Theo. Dicit enim, *Apud Deum & homines*: quia prius degerat placere Deo, & postea hominibus. Greg. Nyl. Differenter etiam proficit verbum in his qui ipsum suscipiunt: secundum enim mensuram illius apparet aut infans: aut adultus, aut perfectus.

ORIGENIS PRESBYT.

in idem Euang. Hom.

Ex Hom. 18. in Lucam.

Cum autem duodecim esset annorum, remanet in Hierusalem. Parentes eius ignorantes, quærunt eum sollicitè, & non inueniunt. Quærunt inter affines, quærunt in comitatu, quærunt inter notos, & in his omnibus non reperiunt: Quæritur ergo Iesus à parentibus suis cū patre, qui nutriticus & comes fuerat in Ægyptu descendentis: & tamen non statim vt quæritur, inuenitur. Non enim inter cognatos, & carnis propinquos inuenitur Iesus: non in his qui corporaliter ei iuncti sunt. In multorum comitatu Iesus meus non potest inueniri. Disce vbi eum quærentes reperiant, vt & tu quærens cum Ioseph Mariaque reperias. *Et quærentes* (inquit) *inuenerunt illum in templo.* Non vbiçunque in alio loco, sed in templo. Neque in templo simpliciter, sed in medio doctorum, audientem, & interrogantem eos. Et tu ergo quære Iesum in templo Dei, quære in ecclesia, quære eum apud magistrus, qui in templo sunt, & non egrediuntur ex eo. Si enim ita quæseris, inuenies eum. Porro si quispiam dicit se magistrum esse, & Iesum non habet, iste nomine tantum magister est: & ideo apud eum non potest inueniri Iesus verbum Dei, & sapientia. Inuentus est (inquit) in medio do-

ctorum. Quomodo in alio loco de prophetis scriptum est: sic & nunc intelligi, in medio doctorum. Si (inquit) alteri reuelatum fuerit sedenti, primus taceat. In medio doctorum sedentem inueniunt eum: & non solum se sentem, sed & discipulante, & audientem eos. Et tunc præfens est Iesus, interrogat nos, & audit loquentes. *Et mirabantur* (inquit) *omnes.* Super quo mirabantur? Non super interrogationibus eius, licet & ipse mirabiles erant, sed super responsionibus eius. Aliud est enim interrogare, aliud respondere. Inerrogabat magistros: & quia respondere non poterant, ipse his de quibus interrogauerat, respondebat. Quod autem responsio non vicissitudinem sermocinandi, sed doctrinam in scripturis sanctis sonet: lex diuina te doceat. Moyses loquebatur, Deus autem respondebat ei voce. Responsio illa eorum erat, super quibus ignorantem Moysen dominus instruebat. Interdum interrogat Iesus, interdum respondet, sicut supra diximus. Quamquam mirabilis eius interrogatio sit, tamen multo mirabilior est responsio. Vt igitur & nos audiamus eum, & proponat nobis quæstiones quas ipse dissoluat: obsecremus illum, & cum labore nimio & dolore quæramus: & tunc poterimus inuenire quem quærimus. Non enim frustra scriptum est, *Ego & pater tuus dolentes quærebamus te.* Oporter enim qui quærit Iesum, non negligenter, non dissolute, non transitorie quætere, sicut quærunt nonnulli, & ideo inuenire non possunt. Nos autem dicamus, Dolentes quærimus te. Et cum hoc dixerimus, ad laborantem animam nostram, & cum dolore quærentem, respondebit, & dicet. *Nescitis quia in his quæ sunt patris mei me oportet esse?* Vbi sunt hæretici impij atque vesani, qui asserunt non esse patris Iesu Christi legem & prophetas? Certe Iesus in tẽplo erat, quod à Salomone constructum est, & constructum templum illud patris sui esse, quem nobis reuelauit, cuius filium esse se dixit. Respondeant quomodo alter bonus, & alter sit in istis Deus. Quia igitur Saluator creatoris est filius, in commune patrem filiumque laudemus, cuius lex, cuius & templum est: Cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM DE EISDEM,

Homil. 2.

Ibant itaque parentes eius iuxta consuetudinem in Hierusalem ad solemnem diem Pasche. Et cum factus fuisset annorum duodecim, diligenter obserua, quod priusquam duodecim esset annorum, sapientia Dei & ceteris quæ de eo scripta sunt complebatur. Cum ergo (vt diximus) duodecim esset annorum, & iuxta morem dies solennitatis expleti essent, & reuertentur parentes cum infanculo Iesu: remansit puer in Hierusalem, & nesciebant parentes eius. Et hic sublimius quiddam quam humana natura patitur intellige. Non enim simpliciter remansit, & parentes eius vbi esset ignorabant: sed quomodo in Ionanis Euangelio scriptum est, quod insidiabantur ei Iudei, & elapsus est de medio eorum, & non apparuit: sic & nunc puto remansisse puerum in Hierusalem, & parentes eius vbi remanserit ignorasse. Nec miremur parentes vocatos, quorum altera ob partum, alter ob obsequium, patris & matris meruerunt vocabula. Sequitur. *Dolentes* (inquit) *quærebamus te.* Non puto eos idcirco

Ex Hom. 19. in Lucam.

co doluisse, quia putarent errasse puerum vel periisse: nec poterat accideret, ut Maria quæ sciebat se de spiritu sancto concepisse, quæ & angelum loquentem, & currentes pastores, & Symeonem audierat prophetantem: timeret ne puerum perderet oberrantem. Amoue hanc opinionem maxime de Ioseph, cui ab angelo præceptum fuerat, ut tolleretur puerum, & in Ægyptum pergeret: qui audierat. Ne timeas tollere Mariam coniugem tuam, quod enim in ea natum est, de spiritu sancto est. Nunquam fieri poterat, ut perditum formidaret infantem, quem diuinum esse cognouerat. Aliud quiddam dolor & quæstio parentum, quam simplex lector intelligit, sonat. Quomodo enim tu siquãdo scripturas legis, quæ in eis sensum cum dolore quodam, ac tormento: non quo scripturas errasse, aut perperam quid habere arbitris, sed quòd illæ intrinsicè habeant veritatis sermonem atque rationem, & tu nequeas inuenire quod verum est? ita & illi quærebant ne forte recessisset ab eis, ne relinquens eos ad alia transmigrasset: & quod magis puto, ne reuertisset ad cæcios, cum illi placuisset, iterum descensurus. Dolentes ergo, quærebant filium Dei. Et cum quærenterent, non inueniunt inter cognatos. Neque enim poterat humana cognatio Dei filium continere. Non inueniunt inter cognatos, quia diuina maiora erant, notitia scientiæque mortali. Vbi igitur inueniunt eum? In templo. Ibi enim inuenitur filius Dei. Si quando & tu quæsieris filium Dei, quære primum in templo, illuc propera: ibi Christum sermonem atque sapientiam, id est, filium Dei, reperies. Quoniam vero paruulus erat, inuenitur in medio præceptorum, sanctificans, & erudiens eos. Quia paruulus erat, inuenitur in medio non eos docens, sed interrogans, & hoc pro ætatis officio, ut nos doceret quid pueris, quamuis sapientes & eruditi sint, conueniret, ut audiant potius magistros, quam docere desiderant, & se vana ostentatione non iactent. Interrogabat inquam magistros, non ut aliquid disceret, sed ut interrogans eradiret. Ex vno quippe doctrinæ fonte manat & interrogare, & respondere sapienter: & eiusdem scientiæ est, scire quid interroges, quid ut respondeas. Oportuit primum Salvatore emendatæ interrogationis magistrum fieri, ut postea interrogationibus responderet iuxta rationem Dei atque sermonem: Cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Homil. 3.

est Hom. 20. in Lucam.

Quærebant Maria & Ioseph inter affines Iesum, & non inueniebant in comitatu, & inuenire non poterant. Quæsierunt in templo: sed apud magistros, & in medio præceptorum inueniunt eum. Vbi canque magistri fuerint, in medio magistrorum inuenitur Iesus, si tamen magister fideat in templo, & nunquam egrediatur ex eo. Profuit Iesus magistris suis, & eos quos interrogare videbatur, docuit in medio eorum loquens, & quodammodo concitabat eos ad quærenda, quæ vsque ad id locorum, vtrum scirent, an ignorarent, nosse non poterant. Inuenitur Iesus in medio magistrorum, & inuentus dicit quæsitibus suis, *Quid est quod quærebatis mei? Nesciebatis quia in his*

qua sunt patris mei, oportet me esse? Primum simpliciter sentientes armemur aduersus impios hereticos, qui dicunt non esse cõditorem patrem Christi Iesu, neque Deum legis, sed nec prophetarum. Ecce pater, Deus templi asseritur. Erubescant Valentiniani audientes Iesum inquentem, *In his que sunt patris mei, oportet me esse.* Erubescant omnes heretici, qui Euangelium recipiunt secundum Lucam, & quæ in eo sunt scripta contemnunt. Hæc, ut dixi, sint intellecta simplicius. Quoniam vero infertur, *Ipsi autem non intellexerunt sermonem sensum scripturæ diligentius ventilemus, vtrum erant stulti & insipientes, ut nescirēt quid diceret: quia hoc quod ait, In his que sunt patris mei me esse oportet, significaret in templo: an aliud quiddam altius significet, & quod magis ædificet audientes.* Vnusquisque nostrum si bonus fuerit atque perfectus, possessio Dei patris est, habet in medio sui Iesum. Credamus quippe dicenti, quoniam in his quæ sunt patris mei me oportet esse. Magis rationabile atque viuens, & verum templum Dei hoc esse suspicor, quam illud quod typice terreno opere constructum est. Vnde illo in templo ut typice fuit, ita recessit & typice. Egressus est enim de templo terreno dicens, Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: & relinquens domum illam venit ad possessionem Dei patris, ad ecclesias in toto orbe dispersas, & dicit, *In his que sunt patris mei me oportet esse.* Tunc ergo non intellexerūt verbum, quod locutus est eis. Simul & illud attēdite, quòd quam diu in possessione patris sui fuit, sursum erat: & quia nec dum plenam fidem Ioseph & Maria habebant, propterea sursum cum eo manere non poterant: sed dicitur descendisse cum eis. Crebro Iesus descendit cum discipulis suis: nec semper versatur in monte, nec absque sine sublimia tenet. In monte cum Petro est, cum Iacobo, cum Iohanne: & rursum in alio loco cum cæteris discipulis. Porro quia non valebant hi qui variis ægrotationibus laborabant, in montem conscendere: idcirco descendit, & venit ad eos qui deorsum erant. Nunc quoque scribitur, *descendit cum eis, & venit Nazareth, & subiebat eum.* Discamus filij subiecti esse parentibus nostris: maior enim minori subiecitur. Nam quia maiorem Ioseph videbat ætate, propterea eum parentis honore coluit: omnibus filiis exemplum tribuens, ut subiciantur parentibus. Quòd si patres eis non fuerint, subiciantur his qui patrum ætatem habent. Quid loquor de parentibus, & filiis? Si Iesus filius Dei subicitur Ioseph, & Mariæ: ego non subiciar episcopo qui mihi à Deo ordinatus est pater? Non subiciar presbytero, qui mihi domini dignatione præpositus est? Puto quòd intelligebat Ioseph, quod maior se erat Iesus, qui subiciebatur sibi: & sciens maiorem esse subiectum, trepidus moderabatur imperium. Videat ergo vnusquisque, quod sæpe melioribus præpositus sit inferior, & nonnunquam accidat, ut ille qui subiectus est melior sit eo qui sibi videtur esse præpositus. Quod cum intellexerit dignitate sublimior, non eleuabitur superbia ex eo quòd maior est: sed sciet ita sibi meliorem esse subiectum, quomodo & Iesus subiectus fuit Ioseph. Deinde sequitur, *Maria autem conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Plus aliquid quam de homine suspicabatur, vnde & custodiebat omnia verba eius in corde suo, non quasi pueri qui duodecim esset annorum, sed eius qui de spiritu san-

Certe legi non videntur in secula hie b. Maria contra recepta logorum suorum.

Obediētia dicitur ecclesie præpositi.

Et

cto conceptus fuerat, quem videbat proficere sapientia & gratia apud Deum & homines. *Iesus proficiebat sapientia*: sapientior per singulas videbatur ætates. Nunquid sapiens non erat, ut sapientior fieret? An quoniam euacuauerat se formam serui accipiens, id quod amiserat resumebat, & replebatur virtutibus quas paulo ante assumpto corpore visus fuerat relinquere? Proficiebat ergo non solū sapientia, sed ætat. Est ætatis profectus. Duæ in scripturis feruntur ætates: altera corporis, quæ non est in potestate nostra, sed in lege naturæ: altera animæ, quæ proprie in nobis sita est: iuxta quam si volumus quotidie crescimus, & ad summam venimus ut non simus ultra paruuli fluctuantes, & qui circumferamur omni vento doctrinæ: sed esse paruuli desinentes, incipimus esse viri atque dicamus. Quando factus sum vir, destruxi ea quæ erant paruuli: Huius, ut dixi, ætatis profectus, qui incrementum habet anime, in nostra est potestate. Si autem non sufficit dictum testimonium, etiam aliud de Paulo sumamus exemplum. Donec perueniamus, inquit, omnes in virum perfectum, in mensuram ætatis plenitudinis corporis Christi. In nobis ergo est, ut ad mensuram perueniamus gratiæ corporis Christi: & si in nobis est, omni labore nitamur deponere paruulum, & destruere illum, & ad ætates reliquas peruenire, ut nos quoque audire possimus, Tu autem ibis ad patres tuos cum pace, nutritus in senecta bona: vti que spiritali, quæ est vere senectus bona, canescens & ad finem vsque perueniens, in Christo Iesu: Cui est gloria & imperium in secula seculorum, Amen.

S. AMBROSII MEDIO-

lanensis Episcopi superioris

Euang. expositio.

Et cum facti essent illi anni duodecim, &c. A duodecimo anno, ut legimus, dominicæ disputationis sumitur exordium. Hic enim prædicandæ fidei, euangelizantium numerus debebatur. Nec otiose immemor suorum secundum carnem parentum, qui secundum carnem vti que sapientia Dei implebatur, & gratia. Post triduum reperitur in templo, ut esset indicio, quia post triduum triumphalis illius passionis in sede cælesti, & honore fidei nostræ se resurrecturus offerret, qui mortuus credebatur. *Quid est, quòd me quærebatis, &c.* Duæ sunt in Christo generationes, vna est paterna, materna altera. Paterna diuiniore, materna verò, quæ in nostrum laborem, vsūque descendit. Et ideo quæ supra naturā, supra ætatem, supra consuetudinem sunt, non humanis assignanda virtutibus, sed diuinis referenda sunt potestatibus. Alibi eum ad mysterium mater impellit, hic mater arguitur, quod adhuc, quæ humana sunt, exigit. Sed cum duodecim describatur annorū, illic discipulos habere doceatur. Vides matrem didicisse à filio, ut exigeret à validiore mysterium, quæ stupebat in iunior miraculum. *Et venit Nazareth, & erat subiectus illi.* Quod enim magister virtutis nisi officium pietatis implet, & miramur si patri defert, quia subditur matri? Non vti que infirmitatis, sed pietatis ista subiectio est. Attollat licet sæuis emissus latebris coluber perfidiæ caput, & serpētinis enomat venena pectoribus: cū dicit se filium missum, maiorem hæreticus appellat patrem, ut imperfe-

ctum filium dicat, qui potest habere maiorem, ut alienis auxiliis asserat eum, qui mittitur, indigere. Nunquid & humano egebat auxilio, ut materno seruiret imperio, deferebat hominibus, deferebat ancillæ. Ipsa enim dicit, Ecce ancilla domini: deferebat simulato patri, & miraris, si Deo deuilit? An homini deferre pietas est, Deo deferre, infirmitas est? Vel ex humanis diuina perpende, & quid patri amoris debeatur, agnosce. Pater honorificat filiū, non vis ut filius honorificet patrem? Pater voce cælesti in filio se placere proficitur, non vis ut filius humanæ carnis amictu indutus, cum humana voce humano loquatur affectu, patrem dicat esse maiorem? Nam si magnus dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis, vti que magnitudo quæ finem non habet, nec augmentum habet. Sed cur non accipiam religiosi auribus filium patri in susceptione corporis obedientem, cum religiose accipiam patrem Deo deferentem? Disce potius tuæ vtilitatis præcepta, & exempla pietatis agnosce. Disce quid parentibus tuis debeas, cum legis à patre filium, non voluntate, non opere, non discrepare tempore, & si personis duo, potestate vnus sunt. Et vti que nullum pater ille cælestis labore generationis expertus est. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, matri longa discrimina. Cui miserè in ipsis vortorum fructibus maior periculum est. Et cum ediderit, quod optauit, paru abfoluitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, & multiplicatos alienis vibus census, iactaque agricolæ semina posterorum ætatibus profutura? Nonne pro his obsequia saltem oportet rependit? Cur impio patris vita prolixior, & communitas patrimonij videatur angustior, cum Christus non refugiat cohæredes?

TITI BOSTRORVM

Episcopi eiusdem Euang. expositio.

Adiuentem illos, & interrogantem eos. Quid interrogabat? ea vti que omnia, quæ erant legis, faciebantque ad legales sanctiones & ritus. Ego & pater tuus. Norat sacratissima Virgo puerum Iesum non esse filium Ioseph. Verum ne Iudæi ex scortatione natum falsò suspicarentur, propterea ad illum aiebat: *Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te.* Sed nunquid, obsecro, quærebant eum tanquam, qui periisset, aut ab itinere, ut pueri solent, aberrasset? Absit, neque enim sapientissimæ Virgini matri, cui plurima iā antè de illius diuinitate patefacta, compertaque erant, tale quippiam in mentem venire potuit; sed nec ipsi etiam Iosepho. Quærebant autem illum perinde, ac si quis Scripturam, vel abditam scripturæ cuiuspiam sententiam quærat: Constat namque anxie & dolenter illam inquirere; non quidem ut errantem, aut falsam, aut fallentem, sed ut veram, mysticamque doctrinam continentem, nec dum tamen proditam. Ad eum ergo modum, & illi quærebant Dominum nostrum Iesum Christum. Solliciti enim erant, ne forsitan ab iis discessisset, ipsosque deseruisset. *Quid est, quòd me quærebatis?* Deus & dominus noster humana responsione, quam dare licebat, repudiata, diuinam attulit: minime obscure, per illam ostendens, se Deum esse carne obiectum.

Nam

Nam cum Deipara Virgo Iosephum, qui vulgo parens illius habebatur, patrem illius appellasset, ipse sermonem ita excepit, vt templi Dominum, hoc est, Deum, nō autem Iosephum patrem suum esse planum faceret. Quandoquidem cum in Dei templo ageret; *Nesciebat*, inquit, quid in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? *Et ipsi non intellexerunt.* Sacra Deipara verbum, quod ad illos loquebatur, non assequatur: Siquidem mysterium vsque adeo subtile & abditum, statim deprehendere, id humane mentis opus neutiquam erat. *Et erat subditus illi.* Ob id sponte se illis subiecit, quōd filios omnes exemplo suo huc inducat, vt debitum honoris cultum parentibus impendant, ipsisque in omnibus morigeros se præsentent. *Et mater eius conseruabat omnia hæc &c.* Quæ verba sacrosancta Virgo mater conseruabat: omnia, & quæ Angelus, & quæ Pastores, & quæ Simeon, & quæ Anna, & quæ ipsemet tandem filius ad illam dixerat. Nam etsi sacratissima Deiparaque Virgo, quæ ab illo depromebantur, planè non assequatur, intelligebat nihilominus diuino humanoque sensu sublimiora esse: neque enim audiebat Iesum tantam duodecim annorum puerum; sed excipiebat & obseruabat verba illius, tanquam verba viri modis omnibus perfecti. Iesus autem, proficiebat sapientia, ætate, & gratia. Iterum hic Euangelista progressum in sapientia, & gratia, secundum corporis incrementum assignat. Eum namque sensim progrediendo notitiæ excellentiam ostendebat, vt apud non paucos existimationem homine maiorem de se concitasset, quam etiam diuinitatis opinionem, pro ætatis ratione, & quantitate, magis magisque subinde confirmabat, clariùsque patre sic volente prodebat.

TIMOTHEI PRESBYTERI Hierosolymitani de propheta Simeone, qui Christum vniuersi excepit Oratio.

Theodoro Peltano interprete.

EN sententia sententiæ succedit, quætionemque quæstio pellit. *Posteaquam factus esset annorum duodecim.* Ecquis ille, qui factus est annorum duodecim? Deus verbum, vnigenitus Dei filius, qui ante mundum exiit, qui varias quondam visiones exhibuit, temporaque condidit, atque origine tempora omnia antecessit. *Et posteaquam Iesus factus esset annorum duodecim.* Secundum ortū ex virgine duodecim annorum spacium dinumeratur. Dominus enim Iesus, quod ad corporis quantitatem spectat, non simul adoleuit, sed successiue, & per partes incrementa sumpsit, ne œconomia veritas phantasma existimaretur. Cum ergo humana omnia paulatim crescerent, ipsæque humane nature mensuram, & modum accurate seruaret, Euangelista recte de eo scribit; *Puer autem Iesus proficiebat, &c.* Hic euangelista diligentiam simul, & prudentiam obseruare licet: non dicit; Deus verbum proficiebat; nequam Arrianis blasphemandi materiam offerret, sed, *puer profectus enim verbum, ad œconomia rationem pertinet, sicut & duodecim quoque annorum ætas.* Dicit ergo Euangelista: *Et cum factus esset Iesus anno-*

rum duodecim, ascendit illis Hierosolymam, secundum consuetudinem diei festi: Consummatique diebus, cum redirent, remansit puer Iesus in Hierosalem, & non cognouerunt parentes eius. Existimantes autem illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebant eum inter cognatos, & notos. Et non inuenientes, regressi sunt in Hierosalem requirentes eum. En vbi impletū, quod Simeon ad virginem dixerat; nempe illud; *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Spectat enim gladius hic ad insignem illum dolorem, anxiamque disquisitionem illam, qua eum disquirebat, qui, quod petierat, querere venerat. Nam, etsi Iesu Mater virgo esset, & virgo vsque mansisset, nihilofcius vterō illum gestauerat, & mammas suggererat, & non absque cura, & solitudine educabat, & in omnibus tandem, matris munus obibat, seque, vt matrem erga filium decebat, gerebat. Quamobrem interiisse Iesum rata, tribulque diebus frustra illum inquirendo defatigata, non absque ingēti cordis dolore clamabat, & intra se aiebat, Heu calamitatem, vbi affluentiam, & prosperitatem me inuēturam sperabam: ibi comperi miseriam, & detrimentum. Heu quis deprædatus est meum thesaurum? *Quis*, quod in reconditis opibus potissimum ducebam, è medio subduxit? *Quis* abdidit spem meam? non amplius benedicta inter mulieres dicar; non erunt posthac, quæ dicant: *Beatus venter, qui te portauit.* Heu me, mœrore extabui, planèque exarui: posthac non amplius beata vocabor. *Quis* tuo, fili, conspectū me orbavit? *Quis* per insidias te mihi eripuit? *Quis* thesaurum meum abscondit? Elisabeth cognata mea de filio suo gaudet; & ego meum plango, & lugeo. Illa militem retinet; & ego Regem delidero. Seruus custoditur; & dominus non apparet. Quod nunc euasit Angeli Gabrielis saluatio? vbi nunc illustris stellæ fulgor? vbi Magorum adoratio? vbi Pastorum exultatio? vbi Angelorum gloriatio? vbi regnaturam me sperabam, ibi in pauperiem prolapsam me deprehendo. Hanc igitur anxietatem, internūmque mœrorem, qui instat accipitis gladij animam ferire solet, Simeon futurorum præcius, certè euenturum præuidens, virginem eiusmodi oratione affatus; *Et tuam ipsius animam pertransibit gladius.* Non dixit; gladius victoriam aduersus te obtinebit; aut gladius tui dominabitur: sed dixit; *gladius animam tuam pertransibit,* hoc est, exiguo tantum temporis spacio dolore excruciabere, & affligere; verum statim ab omni tristitia, & anxietate liberabere. Quod autem sanctissima, omnique reprehensione, & noxa maior, virgo Mater eum petiisse rata, qui ad illorum salutem venerat, qui perierant, impensè doluerit, id paulò antè ex Euangelij lectione audiuius. *Et factum est, ait, post tres dies, &c.* Perpende quantum dolorem ex ea retum angustia, virgo ad triduum illud subierit. *Et factum est post tres dies, & inuenierunt illum in templo sedentem in medio Doctorem, & audientem illos, & interrogantem.* Et dixit mater eius ad illum: *Fili, quid fecisti nobis serocce pater tuus, & ego dolentes quarebamus te.* Cur vna nobiscum non descendisti, quemadmodum ascendisti? Cur in medio Doctorem te collocasti? quid interrogas, quid doces, necdū literas edoctus? quid philosopharis? quorum inuidiam tibi accersis? cur liberis me orbare pergis? En incensis oculis te contuentur: en dentibus in te frendeat: en non secus atque agrestis fera, aduersus tenerum agnum, contra te concitantur.

Qui non est illi certo Iesu, sed veris esse Deo, & Iesu mater plurius abique dixerat.

Mirabili virgo Eucharistica.

Virgo mater omni reprehensione, & noxa maior.

tantur, Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, & ego, dolentes quarebamus te. Dominus autem diuinitatis suæ maiestatem, sub mendica humane nature specie occultatam, haud dissimulans, eiusmodi responsum dedit; *Vt quid me quarebatis? sed & vbi quoque me quarebatis? In cælum non ascendistis, ad infernum non descendistis, in tæro lonæ non habitastis. Quid est, ergo, quod me quarebatis? nescitis, quod in iis, quæ patris mei sunt, oportet me esse? An non audistis Simeonem? nonne is me Deum, & dominum confessus est: & vos me, vt puerum, quæritis? Nescitis, quid in iis, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Vnum in cælo patrem habeo; vos autem ad vltimum tantum accepi. Et sermone finem hinc imponamus, diuinæque ac mysticæ mensuræ operam demus; per quam mundus firmatur; per quæ tertiarum orbis cõstitit; per quam regnum conferatur; per quam Ecclesia augetur; per quam Deus sanctificatur, in Christo Iesu domino nostro, cui sit gloria, & imperium nunc, semper, & in seculum seculorū, Amen.*

BEDAE VENERABILIS presbyteri eiusdem Euang. expositio.

ET cum factus fuisset annorum duodecim, &c. Qui à natiuitate, immo à conceptione humana manifestis miraculorum, quia Deus sit, est adprobatus in iudiciis, ipse etiã mox vbi tempus ætatis congruebat, vtramque suam reuerentem pandere concepit, atque aperire substantiam, & quid videlicet patri iuxta veritatem diuinæ maiestatis, & quid iuxta assumptionis humane fragilitatem debeat matri. Nec absque prouidentia duodennis primæ suæ fidei rudimenta reuelabat, quæ duodecim Apostolorum ministerio cunctum erat reuelanda, & elucidanda per orbem. Possimum & hoc dicere, quia sicut septenario, sic & duodenario numero, qui multiplicatis inter se inuicem septenarij partibus constat, vel rerum vel temporum vniuersitas, ac perfectio designatur, & ideo quo omnia loca, vel tempora deceat occupari, recte à duodecimo numero iubari sumat exordium. Non igitur otiose suorum perhibetur immemor extitisse parentum, sed vt nos instruat, quia non solum antequam parentes ipsi, verum etiam antequam Abraham fieret, ipse est, in ciuitate potius ac templo Dei, quasi paterno iure residere delectat. *Et non cognouerunt parentes, &c.* Quæret aliquis, quomodo Dei filius tanta præcæta cura nutritus, his abeuntibus, potuerit obliuiscendo relinquere. Cui respondendum, quia filius Israel moris fuerit, vt temporibus festis vel Hierosolyma confluentes, vel ad propria redeuntes, seorsum viri, seorsum autem fœminæ choros ducentes incederent, infantèsque vel pueri, cum quolibet parente indifferenter ire potuerint. Ideoque beatam Mariam, vel Ioseph vicissim putasse puerum Iesum, quem se comitari non cernebant, cum altero parente reuersum. *Et factum est post triduum, inuenierunt illum, &c.* Quasi fons sapientiæ doctorum medius sedet, sed quasi exemplar humilitatis, audire prius, & interrogare doctores, quam instruere querit indoctos. Ne etenim paruuli à senioribus erubescant discere, & ipse ob ætatis humane congruentiam, hominibus obauscultare non erubescit Deus. Ne infirmus docere quis audeat, & ille puer doceri interrogando voluit, qui per diuinitatis potentiam, verbum scientiæ

tiæ ipsi suis doctoribus ministravit. *Stupebant autem omnes qui eum audiebant, &c.* Nota distinctio nem verborum, & tunc saluationis, ac fidei mysteria sedulus iuuere. Stupebant qui eum audiebant, & videntes admirari sunt. Et eo amplius stupebant super prudentia responsionum, quo paucitatem videntes contemnebant annotum. Diuinam linguam sapientiã prædebat, sed infirmitatem ætas prætendebat humanam. Verum hæc doctores ludæorum quasi nota stupeant, interque altã, quæ audiunt, & infirma, quæ vident; dubia admiratione turbentur: nos autem scientes hinc esse, de quō olim propheta gratulabundus exultabat; paruulus hanc hanc nobis; filius datus est nobis; & vocatur nomen eius; admirabilis, consiliarius, Deus fortis; nequaquam miremur eum, qui sic paruulus factus est homo, vt nihilominus quod erat semper Deus, ac fortis permaneret, modo diuinitatis suæ modo humanitatis iis, quos erudire cupiebat, in dicitia dedisse, sed digna fide, spe, & charitate agamus illi gratias, quia qui magnus erat, & laudabilis nimis, sed nos non cognoscebamus, paruulus natus est nobis, vt crescendõ & proficiendõ inter paruulos, paulatim eos ad capessenda suæ virtutis, ac magnitudinis arcana proueheret. *Et dixit mater eius ad illum. Fili quid fecisti nobis sic? &c.* Non Ioseph, qui nihil in eius generatione præter ministerium præstitit, & affectum, vnde & pro fidei ministerio & ab euangelista, & ab ipsa Maria pater appellatur, nec ipse Christus suum negat esse parentem, sed simpliciter & aperte qui sit verus sibi pater, nobis pariter, & illis insinuat. Non quod, cum quasi filium quærant, vituperat; sed quid ei potius, cui æternus est filius debeat, cogit oculos mentis ad tollere. Quia enim Deus; & homo est, nunc excelsa deitatis, nunc infima præfert humane fragilitatis. Quasi homo seniores interrogat, quasi Deus quæ seniores, & docti mirentur, respondet. Quasi Dei filius in templo Dei commemoratur, & quasi filius hominis cum parentibus quo iubent regreditur. *Et ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad illos, &c.* Quantum pietatis simul in domino, & humilitatis exemplum? Parentes eius non intelligunt verbum, quod de sua diuinitate loquitur ad illos, & tamen ipse humane illorum erga eum sedulitatis non ingratus, quo præcipiunt, descendit, & subditur illis. Quid enim magister virtutis, nisi officij pietatis implet? Quid inter nos aliud, quã quod à nobis agi vellet ageret? Deferebat homini, deferebat ancillæ. Ipsa enim dicit; *Ecce ancilla domini.* Deferebat simulato patris, deferebat Deo vero patri. Et vti que matrem natus virginem cõseruaret, & castam, vti que à patre non voluntate, non opere, non tempore distabat. Vt eius videlicet exemplis admoneri, quid parentibus debeamus, qui tanta pro nobis patiantur agnoscamus. Solent autem dicere Arriani imperfectum esse filium, quia dixerit; Pater maior me est. Sed quid mirum, si ex humana susceptione minor se patre asserit in cælo, ex quæ subditus erat etiam parentibus in terra? *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Sicut quæ intellexit, seu quæ necdum intelligere verba euangelij potuit, omnia suo patre in corde quasi ruminanda, & diligentius scrutanda recondēbat. Discans ergo sanctæ virginis in omnibus castitatem, quæ non minus ore pudica quam corpore, argumenta fidei cõseruabat in corde. Et si illa ante præcepta Apo-

olica

stolica tacet, cur tu post Apostolica præcepta magis cupis docere quam discere? *Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum, & homines.* Hic locus Manichæos pariter, & Apollinaristas expugnat, ostēdens dominum veram carnem, veram habere & animam. Nam, sicut carnis est, ætate, sic est animæ, sapientia proficere, & gratia. Quæ tamen in sapientia nullatenus proficeret, si naturalem intelligentiam, quæ hominibus rationis causa concessa est, non haberet. Non quia hoc susceptor Deus eguit, præsertim cum supra plenus sapientia puer fuisse describeretur, sed quia hoc pro remedio nostræ salutis effectus piæ susceptionis elegit, ut, dum caro, & anima rationalis à Deo suscipitur, utraque pariter saluaretur.

EIVSDEM IN IDEM
Euang. Homil.

*Elabetur
Eom. 7. 2. Iom.
Ehem.*

Aperta nobis, fratres charissimi, sancti euangelij lectio recitata, neque opus est ut in ea quid exponendo loquamur. Describit nanque infantiam, pueritiamque nostri redemptoris, qua nostræ particeps humanitatis dignatus est fieri: commemorat æternitatem diuinæ maiestatis, in qua patri mansit, ac manet semper æqualis: ut, videlicet incarnationis eius humilitate ad memoriã reuocata, & ipsi contra omnium vulnera peccatorum medicamentum veræ humilitatis curemus exercere, pio semper animo recolentes quantum nos pro diuino amore, quantum pro nostra salute oporteat humiliari, qui terra sumus & cinis, si tantum summa illa potestas pro nobis humiliari non respuit, ut ad suscipienda nostræ fragilitatis infirma descenderet. Item audita, credita & cõfessa diuinitate domini saluatoris, qua patri, & spiritui sancto consubstantialis semper, & coæternus perseverat, speremus nos per humanitatis eius sacramenta, quibus imbuti sumus, usque ad contemplandam diuinitatis eiusdem gloriam posse pertinere, quam ipse suis fidelibus feruis fidei pietate pollicetur dicens: *Qui habet mandata mea, & seruat ea, ille est, qui diligit me: qui autem diligit me, diligetur à patre meo, & ego diligam eum, & manifestabo ei meipsum.* Meipsum, inquit, manifestabo, id est, non qualem me omnes conspicerent, qualem etiã infideles videre possunt & crucifigere, sed qualem in decore suo regem seculorum soli videre possunt oculi mundi sanctorum, talem me ad rependendam vicem dilectionis his, qui me diligunt, ostendam. Igitur speremus nos, ut diximus, per humanitatis eius sacramenta ad videndam diuinitatis speciem posse conscendere: si tamen eadem sacramenta digno iustitiæ, & sanctitatis, & veritatis honore, ut accepimus, illi bati seruemus, si humanæ conuersationis eius exempla, si doctrinæ, quam per hominem nobis ministravit, humiliter dicta sequamur. Nam qui humilitatis eius vestigia sequi dedignatur, qua temeritate spectat se ad inuenda claritatis eius gaudia posse penetrare? Quod ergo dominus per omnes annos cum parentibus in Pascha Hierosolymam venit, humanæ nimirum est humilitatis indicium. Hominis est nanque ad offerenda Deo sacrificiorum spiritalium vota cõcurrere, & autorem suum orationibus lachrymisque sibi conciliare profusus. Fecit ergo dominus inter homines homo natus, quod

Yan. 14.

faciendum hominibus per angelos imperauerat Deus. Seruauit ipse legem quam dedit, ut nobis qui puri homines sumus, seruandum per omnia quicquid Deus iubet, ostēderet. Sequamur igitur iter humanæ conuersationis eius, si deitatis gloriam delectamur intueri, si optamus habitare in domo eius æterna, in cælis omnibus diebus vitæ nostræ, si libeat videre voluntatem domini, & protegi à templo sancto eius. Et ne vlla in æternum malorum aura pulsēmur, meminerimus presentis ecclesiæ domum necessariis precum mundarum frequentare muneribus. Quod ipse duodenis in templo fecit in medio doctorum audiens, & interrogans illos, humanæ est humilitatis indicium: imo etiam exitium discendi humilitatis exemplum. Dei quippe virtus, Dei sapientia æterna, quæ diuinitus loquitur: Ego sapientia habito in consilio, & eruditus inter sum cogitationibus. Meum est consilium, & æquitas, mea est prudentia, mea est fortitudo, per me reges regnant, & conditores legum iusta decernunt. Beatus homo, qui audit me, & qui vigilat ad fores meas quotidie, & obseruat ad postes ostij mei. Ipsa homine in data ad audientes homines aduenire dignata est, ut nimirum hominibus, quamuis summo ingenio præditis, necessariam discendi verbi formam prærogaret: ne si qui discipuli veritatis fieri refugerent, magistri efficerentur erroris. Et bene qui iuuenis erat doctrinæ subituro officium, puerulus adhuc seniores audit, & interrogat, ut videlicet eorum prouida dispensatione compescat aduaciã, qui non solum indocti, sed etiam impuberes ad docēdum prorumpere magis quàm ad discendum volunt submitti. Sequamur iter eius humanitatis, si nos mansio diuinæ delectat visionis, memores semper illius præcepti; Audi, fili mi, disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. Per auditum quippe disciplinæ paternæ legis gratia, capiti nostro, & collo torques additur: quia quanto quis diuinis intentus fuerit auscultare præceptis, quanto ea, quæ dixerit in vnitatem matris ecclesiæ diligentius obseruare studuerit, tanto & nunc dignius ad honore prædicandæ, & in futuro sublimius ascendet ad beatitudinē cum Christo sine fine regnandi. Verum ne quis autemet dominum saluatorem ob imperitiã necessitatem adiuisset, audistēque, & interrogasse magistros, videamus quid sequitur; *Stupebant autem omnes qui eum audiebant, super prudentia & responsis eius, & videntes mirati sunt.* Qui enim idem verus homo, & verus erat Deus, ad ostendēdum quia homo erat, homines magistros humiliter audiebat, & ad comprobandum quia Deus erat, eisdem loquentibus sublimiter respondebat. Quod matri querenti ac dicenti; *Fili, quid fecisti nobis sic, ecce pater tuus &c.* Diuinæ maiestatis indicium fuit, de qua alibi dicit: *Omnia quæcumque habet pater, mea sunt: atque ideo rectissime templum non minus ad se quàm ad patrem pertinere testatur. Inuentus quippe in templo dicit, quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse: quia nimirum quorum vna est maiestas & gloria, horum etiam vna sedes ac domus est: nec solum materialis Dei domus, quæ ad adorandum eum temporali ter fieri solet, sed etiam domus in relectualis, quæ ad laudandum eum in æternum construitur, æque patri, ac filio, imò etiam spiritui sancto constat esse communis. Denique idem filius, qui de se ac patre dilectori*

Præsent.

Yom. 10.

dilectori suo promittit: Veniemus ad eum, & mansionem apud eum faciemus, dicit de spiritu: Et ego rogabo patrem, & alium paraclætum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, qui apud vos manebit, & in vobis erit. Quia videlicet eiusdem sanctæ trinitatis, cuius vna, atque indiuisibilis natura diuinitatis est: mansio in cordibus electorum dispar esse non potest. Ergo quod dominus in templo sedens dicit, in his quæ patris mei sunt oportet me esse, declaratio est consempiternæ Deo patri potestatis & gloriæ. Quod autem rediens Nazareth erat subditus parētibus, humanæ est veritatis indicium, simulque humilitatis exemplum. In ea nãque natura subditus erat hominibus, in qua minor est patre. Vnde ipse dicit: *Vado ad patrem, quia pater maior me est: in qua etiam minoratus est paulominus ab angelis.* In illa autem in qua ipse & pater vnus sunt, in qua non ex tempore vadit ad patrem, sed semper in ipso est, omnia per ipsum facta sunt, & ipse est ante omnes. Cuius multum est miranda magnæ dispensatio pietatis, qui dum parentes suos multierum diuinæ suæ maiestatis necdum capere vidisset, exhibuit eis humanæ subiectionem humilitatis, ut per hanc eos paulatim ad agnitionem diuinitatis institueret. Cum enim dixisset; *quid est quod me quærebatis? an nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse, & ipsi non intellexerunt verbum, quod locutus est ad illos, sicut Euangelista cõsequenter insinuat. Descendit cum eis & venit Nazareth, & erat subditus illis.* Dicebat ergo arcanum suæ diuinæ virtutis parentibus humanæ suæ fragilitatis, matri suæ scilicet veræ suæ carnis, & castissimo tutori castitatis illius, qui per id temporis necdum prolata luce euangelica ab omnibus tene, qui eos nosse poterant, carnali coniunctione vir eius, carnali administratione pater æstimabatur, simul & vocabatur ipsius domini saluatoris. Dicebat inquam his, *quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse.* Qui cum arcem tanti mysterij ascendere intelligendo non possent, neque aliter eum in iis, quæ vere patris eius essent manere decernerent, nisi ut comprehendere nosset, descendit ipse cum ipsis ad inferiora conuersationis eorum, cepitque manere in his quæ illorum erant, & erat eis pia dispensatione subiectus donec proficiente humilitatis magisterio quantum omnibus creaturis esset præferendus, agnosceret. Quid pro his nostra agat superbia, obsecro, paucis attendamus. Certe cum ea, quæ non æternaliter nouimus, sed iuuante domino, ex tẽpore didicimus, arcana scripturarum, simpliciores quosque fratres loquentibus nobis intelligere non posse sentimus, statim extolli cõsuescimus, eisque despectis, de nostra nos quasi singulari, ac per plurima eruditione iactamus, quasi nō sint per plures etiã nobis multo doctiores, & qui à doctioribus nolumus despici, ipsi indoctiores nobis despiciere imo etiam irridere gaudemus. Neque reminisci curamus, quia non eis qui vel mysteria fidei, vel sui præcepta conditoris tantum meditando percipiunt, sed his potius, qui ea quæ discere potuerunt operando exercent, regni aditus patet. Insuper etiam scienti bonum facere & non facienti, peccatum est illi. Et sicut dominus ipse testatur, omni cui multum datum est, multum queretur ab eo. Ne nos ergo scientia inflet, sed charitas potius ædificet, sequamur exemplum apparentis in homine filij Dei, qui eis quos se ad subli-

*Yan. 4.
Lucæ 11.
1. Cor. 2.*

mia discenda sequi necdum valere conspexit, seipsum benigna humilitate subiecit, cuius exemplo imbutos eorum animos cælesti gratia dignos, cælestis arcani redderet esse capaces. *Et mater, inquit, eius conseruabat omnia verba conferens in corde suo.* Omnia quæ de domino vel à domino dicta siue acta cognouerat mater virgo diligentius in corde retinebat, solícite cum recta memoriæ commendabat, ut cum demum tempus prædicandæ, siue scribendæ incarnationis eius adueniret, sufficienter vniuersa, prout essent gesta, posset explicare querentibus. Imitemur & nos, fratres mei, piam domini matrem, ipsi quoque omnia verba, & facta domini, ac saluatoris nostri fixo in corde conseruando, horum meditatione diurna, & nocturna importunos inanium nocentiumque cogitationum repellamus incursum horum crebra collatione & nos & proximos nostros à fabulis saperuacuis, & male dulcoratis detractionum colloquiis castigare, atque ad diuinæ frequentiam laudis ascendere curemus. Si enim, fratres charissimi, in futuri beatitudinis seculi habitare in domo domini, ac perpetuo illum laudare desideramus, oportet nimirum & in hoc seculo quod in futuro queramus solícite præmonstramus, frequentado videlicet ecclesiæ limina, & nō solum in ea laudes domini canendo, sed & in omni loco dominationis eius ea, quæ ad laudem, gloriãque conditoris nostri proficiant, verbis pariter ac factis ostendendo. *Et Iesus, inquit, proficiebat scientia ætate, & gratia apud Deum & homines.* Natura verè humanitatis indicat, in qua proficere ad tempus voluit, qui in diuinitate idem est, & anni eius non deficiēt. Iuxta hominis quippe naturam proficiebat sapientia, non quidem ipse sapientior ex tempore existendo, qui à prima conceptionis hora spiritu sapientiæ plenus permanserat, sed eandem, qua plenus erat, sapientiam ceteris ex tempore paulatim demonstrando. Iuxta hominis naturam proficiebat ætate, quia de infantia ad puericiã, de puericia ad iuuentutem, consuetudo hominibus crescendi ordine peruenit. Iuxta hominis naturam proficiebat gratia, non ipse per accessum temporis accipiēdo quod non habebat, sed pandendo domum gratiæ, quod habebat. Et bene cum dictum esset, *quia Iesus proficiebat sapientia, ætate, & gratia,* adiunctum est, *apud Deum & homines:* quia quantum proficiente ætate hominibus sapientiæ, & gratiæ, quæ sibi inerat, dona patefaciebat, tantum eos ad laudem Dei patris semper excitare curabat, peragens ipse quod ceteris agendum præcepit: *Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est.* Atque ideo non solum apud homines gratia, & sapientia proficere dicitur, in quantum ipsi eius sapientiam gratiamque potuere cognoscere, sed etiam apud Deum in quantum ad eius laudem, gloriãque, sapientiam ac gratiam, quam in eo cognoscere, retulerunt: cuius beneficiis, ac muneribus æternis sit laus, & gratiarum actio in omnia secula seculorū, Amen.

Ysal. 107.

Matth. 5.

HAYMONIS EPISCOPI
Halberstat. superioris. Euang. expositio.

Cum factus esset Iesus annorum duodecim, &c. id est, cum facti essent illi anni duodecim, hoc spatium annorum dominus ex matre sumpsit, ut dicitur
A A A catur

catum habere duodecim annos, vel triginta. Secundum humanitatem annos habuit: Secundum verò diuinitatem potentiam, quia Deus est, ante omnia secula genitus à patre, nullo modo potuit habere annos. Sed quid habuit? Æternitatem habuit, & habet modò, quia semper fuit sine initio, & semper est, & semper erit sine termino. *Ascendentibus illis*, id est, beato Ioseph, & beata Maria cum domino Iesu Christo. *Hierosolymam*, Hierusalem, & Hierosolyma vna ciuitas est. *Secundum consuetudinem diei festi*, Præceptum erat legis, & consuetudo Indæorum vt ter in anno ascenderent Hierosolymam ad festiuitates celebrandas, iuxta quod præceperat dominus in lege per Moysen seruum suum, dicens; Ter in anno apparebit masculus tuus in conspectu meo: id est, festiuitate paschali, quando agnus comedebatur, quartadecima luna primi mensis ad vesperam, & festiuitate pentecostes, quæ celebratur quadragesimo die à comestione agni, quando acceperunt legem à domino in monte Synai, & festiuitate tabernaculorum, quæ septimo mense celebrantur ob memoriam habitationis suæ in tabernaculis, quæ interrogauerunt in eremo per quadraginta annos. Secundum hanc consuetudinem beatus Ioseph & Beata Maria cum domino Iesu Christo venerunt Hierosolymam ad diem festum celebrandum. *Quærendum est*, quare dominus ipsam legem, quam per Moysen seruum suum dederat populo Israelitico obseruare, & custodire voluit. Vt daret nobis exemplum obedientiæ. Ac si diceret: Si ego, qui Deus sum, festiuitates, quas in lege docui, obseruare, & custodire non dedignor, quanto magis homines debent præcepta mea custodire, & obseruare vt ea opere impleant? multo magis. Et non sine causa dominus cum esset annis duodecim ætatis suæ, cepit manifestare, quid deberet Deo patri secundum diuinitatem, & quid deberet homini matri secundum humanitatem. In hoc facto præfigurabatur, quia mysteria diuinitatis eius peracta, id est, completa simul, & humanitatis sacramenta per mysterium, & prædicationem duodecim apostolorum toti orbi erant reuelanda. *Consummatisque diebus octo*, quibus celebrabant festiuitates, cum redirent, remansit puer Iesus in Hierusalem. Hic oritur quæstio, quomodo dominus potuit obliuiscendo relinqui in templo, qui tanta cura à patribus nutrebat. Quia consuetudo fuit Iudeorum, vt Hierosolymam confluentes, vel ad propria redeuntes seorsum viri, seorsum mulieres choros ducentes incederent, infantes verò, & paruuli cum quolibet parente, siue cum patre, siue cum matre, indifferenter ire poterant, ideòque beatus Ioseph, cum non vidisset secum comitari dominum, putabat quòd cum beata Maria reuerteretur, ipsa quoque purabat eum esse cum Ioseph. Tali modo potuit dominus obliuiscendo relinqui in templo. *Cum factus esset Iesus annorum duodecim, &c.* In hoc quòd dominus duodecimo anno ætatis suæ relictus est à parentibus in templo, mysticè præfigurabatur, quòd tempore passionis suæ relinendus erat in Hierusalem, secundum quod euangelista dicit de eo: Tunc discipuli omnes, relicto eo, fugerunt. Per Ioseph designantur ordo doctorum, per Mariam verò ecclesia. Postquam repromissio facta est ad Abraham de Christo, cui dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes terre, id est in Christo, quæ situs est dominus à Iudæis,

de quo semine futurus erat, & non inuentus est nec tempore legis, nec tempore prophetatum, donec tertia dies, id est, tempus seculi adueniret sub gratia sancti Euangelij, tunc inuentus est. Vnde dixit Philippus Nathanaeli: *Quem scripsit Moses, & prophetae*, inuenimus Iesum filium Ioseph à Nazareth. Vel tertia die inueniunt eum, id est postquam resurrexit à mortuis, quia sexta die fuit dominus crucifixus, septimo quieuit in sepulchro, octauo die resurrexit à mortuis, ipse est tertius dies à passione. Tunc inueniunt eum omnes, qui prædestinati erant ad vitam æternam, tam ex Iudæis quam ex gentibus, de quibus dicit Lucas, *Quòd vno die crediderunt tria milia*, alio die quinque, & deinceps multa milia. Vbi inueniunt eum? *In templo*, id est, in sancta ecclesia, in medio doctorum *sedentem* & in medio apostolorum habitantem, quia sedet Deus, id est, habitat in cordibus electorum suorum, sicut ipse dicit per prophetam. Inhabitabo in illis, & inambulabo, & eror illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. *Et factum est post triduum inueniunt illum sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem eos*, quasi fons sapientiæ dominus sedebat in medio doctorum. Et ne paruuli erubescant discere à maioribus, quod ignorant, ipse non erubuit homines doctos interrogare, qui per diuinitatis suæ potentiam angelos docet in cælo. Ipse etiam ne homines in infirmitate adhuc positi officium prædicationis vsurpare præsumant, vsque ad ætatem perfectam noluit prædicare vsque ad tricesimum ætatis suæ annum, quia tricesimus annus perfectæ ætatis est. Ioseph tricesimo ætatis suæ anno, dominus Ægypti factus est. Dauid tricesimo ætatis suæ anno, regni gubernacula suscepit. Ezechiel tricesimo ætatis suæ anno, prophetiæ spiritum promeruit consequi. *Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fecisti nobis sic? id est, quare recessisti à nobis: Ego, & pater tuus dolentes quærebamus te.* Opinionem, id est, famam & æstimationem populi expressit beata Maria, quum dicit dominum Iesum Christum filium Ioseph esse, non quòd verè pater eius fuerit, sed quia ab omnibus ita æstimabatur. *Et quid est, quod me quærebatis? Nesciebatis, quia in his, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Nò vituperabat eos, quia eum quærebant, sed cogit eos surgere ad intellectum, vt intelligant, quia plus debet obedire vero Deo patri quam homini matri, & simulato patri. Etiam in his, id est, in diuinis officiis & in doctrina hominum doctorum. Vel, in his, id est, in domibus paternis debeo residere sicut bonus filius in hereditate patris sui. Et ipsi non intellexerunt verbum, scilicet quod dixit: In his, quæ patris mei sunt, oportet me esse. Et descendit cum illis. Descendit dicit, quia Hierusalem in latere montis est sita, Nazareth in planicie. Et erat subditus illis. Exemplum humilitatis fuit dominus Iesus Christus, deserebat honorem Deo vero patri, à quo genitus est ante omnia secula, deserebat homini matri Mariæ, deserebat simulato patri Ioseph. Quare hoc agebat? Vt daret nobis exemplum obedire debere præceptis paternis, & maternis, quia per patres, & matres venimus in hunc mundum. Illi genuerunt nos, illi nutrierunt, illi genuerunt nos, illi nutrierunt, illi educauerunt, illi aluerunt. *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Siue quæ iam intelligere poterat, siue quæ nò poterat intelligere, omnia in corde suo referuabat, vt tempore congruo narraret apostolis,*

lis, & Euangelistis ad scribendum secundum voluntatem Dei, sicuti & fecit. *Et Iesus proficiebat sapientia.* Quia perfectus erat Deus, non habebat, quo proficeret in seipso, quia in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ absconditi, & in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: sed in illis proficiebat, qui de doctrina illius per intervalla temporum proficiebant. Verbi gratia: Est modò aliquis bonus cator, autè quàm cantilenam suam aliis insinuet, non dicitur proficere in seipso, quia nò habet quo proficiat: cum autem cantilena auditoribus suis proficere cœperit, interrogatur ab aliquo: quomodo proficit ille cantor? Respondetur: Certè bene proficit, quum ipse non in seipso proficiat, sed in auditoribus suis. Similiter & dominus Iesus Christus non proficiebat sapientia in seipso, quia perfectus erat Deus: sed in illis proficiebat. *Et atate.* Proficiebat dominus Iesus Christus atate, quia de infantia veniebat ad pueritiam, de pueritia veniebat ad adolescentiam, de adolescentia in iuuentutem, & de iuuentute ad perfectam ætatem. Gratia proficiebat, quia tanta gratia collata est eidem homini assumpto à verbo Dei, vt ex quo concipi cœpit, in vtero virginis perfectus esset Deus. Apud Deum proficiebat, quia illi, qui videbant miracula eius, & audiebant verbum ex ore illius, & videbant gratiam à Deo patre illi collatam, vt esset perfectus Deus, & sapientia æterna, referabant Deo patri laudes, iuxta quod ipse filius præcepit dicens: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Apud homines proficiebat, in illis sicut supra diximus, qui de doctrina eius proficiebant. Fuerunt hæretici Apollinaristæ, qui dixerunt dominum Iesum non habuisse animam, sed diuinitatem loco animæ fuisse. Sed hos redarguit euangelista cum dicit: *Iesus proficiebat sapientia*, quia sapientia in anima proficit. Et fuerunt hæretici Manichæi qui dixerunt Iesum Christum non habuisse verum corpus, quos redarguit euangelista quum dicit: *Et Iesus proficiebat atate*, quia ætas in corpore proficit.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangelij expositio.

Simul venit cum parentibus in Hierusalem, vt sperantiam ostendat se non aduersarium Deo, neque repugnantem iis, quæ à lege posita fuerunt. Quum perfectissent autem dies septem, paschæ scilicet, mansit in Hierusalem. Disputabat autem cum scribis, rogans eos de lege: & obstupuerunt omnes. Vides quomodo profecerit in sapientia, eo quòd nosceatur à multis, & in admiratione esset. Emericatio enim sapientiæ eius, profectus ipse est. Porro patrem nominat Dei genitrix, sciens quidem non esse patrem: veruntamè propter Iudeos, vt ne videatur ex fornicatione prognatus, patrem eius dicit Ioseph. Vel aliter, Quoniam velut pater curam pueri gerebat, & simul conuersando ministrabat: merito nominauit illum patrem, tanquam honorans illum spiritus sanctus patris vocabulo. Quare autem quærebant illum? num suspicabantur perditum illum aberrasse, vt ita dicam? Absit. Neque enim hoc sapientissimæ Mariæ fuerit, quæ plurimas de illo acceperat reuelationes: neque Ioseph,

cui & ipsi de illo reuelatum erat, quòd à spiritu sancto esset. Verum quærebant illum, nequo pacto ab eis abiisset, ne forte reliquisset illos. Vbi autem inueniunt eum, vide quomodo ipsis respondet. Quum enim illa Ioseph patrem eius dixisset, ille dixit: Non hic verus pater meus est, alioqui in domo eius mansissem: sed Deus est pater meus, & propterea in domo illius sum, hoc est in templo illius. Verum ipsi non intellexerunt, quid loquutus esset eis: sacramentum enim erat. *Et descendit cum eis, venitque Nazareth, &c.* Subditus fuit parentibus, dato etiam nobis exemplo, vt patribus simus obedientes. Conseruabat autem hæc omnia virgo. Diuina enim erant, quæ dicebantur, & agebantur à puero, non quasi duodecim annorum, sed quasi perfecti viri. Vide autem quomodo hoc loco Euangelista interpretatur, quid sit proficere sapientia. Subdit enim, statura. Profectum autem ætatis, sapientiæ profectum esse dicit, Gratiam vero habebat apud Deum, & apud homines, hoc est, agebat ea, quæ Deo beneplacita erant, & quæ laudata ab hominibus. Primum autem apud Deum, & postea apud homines. Primum enim oportet Deo placere, & deinde hominibus.

INCERTI SVB NOMINE Eusebii Episcopi Emeseni superioris Euangelij expositio.

Dixit modò in proximo superiori versu Euangelista, quia ibant parentes eius per omnes annos in Hierusalem, in die solenni Paschæ. Religiosi parentes per annos singulos ibant in Hierusalem, vt legem audirent, sacrificiis participaret, solennitatibus interessent, & eius adhuc vmbra seruiebant, cuius iam tenebant veritatem. Tota enim illa solennitas, Christi passionem, & resurrectionem, & cætera, quæ de eo scripta sunt, significabat. Erat igitur simul cum cæteris Iesus in solennitate, qui totius erat causa solennitatis. Permixonibus turbis videbatur, ab omnibus in lege, & prophetis prædicabatur, in sacrificiis significabatur, & à nemine cognoscebatur, quia duplici velamine tegebatur: inde velamine literæ, hinc carnis pariete. Vnde scriptum est, En ipse stat post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Ipse iugulabatur in agnis, immolabatur in vitulis, & in omnibus sacrificiis offerebatur. Mater quoque eius multa ibi in lege, & prophetis cantare audiebat, quæ de ipsa dici intelligebat, & in se iam completa esse sciebat: qualia sunt: Ecce virgo concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel: itemque, & egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet: & multa alia. Merito igitur per annos singulos illuc veniebat, vbi suas laudes ab omni populo prædicari audiebant. Tandem autem consummatis diebus, & completa solennitate, cum redirent, remansit puer Iesus in Hierusalem: quæ visio pacis interpretatur, per quæ sanctam Ecclesiam intelligimus. Vnde & dicitur, Et factus est in pace locus eius, habitatio eius in Sion. Hoc autem parentes eius, id est Synagoga, & Iudeorum populus non cognouerunt, sed eum in comitatu esse æstimantes, & secum adhuc manere & habitare putantes, venerunt iter diei. Magnus erit iste dies. Hic enim dies finem non habebit, nisi prius Iudæi ad fidem conuertantur. Stulti

Iudæi, qui secum adhuc eum esse putabant, quem iam occiderant, & dicentem audierant, Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta: & in plalmis, Ecce elongavi fugiens, & mansi in solitudine. *Requirentes autem eum inter cognatos & notos, & non inuenientes, regressi sunt in Ierusalem, requirentes eum.* Vique hodie nanque Iudæi (qui per Ioseph & Mariam significabantur) inter cognatos, & notos (id est, in lege, & prophetis) quærunt Iesum. Sed quia carnaliter quærunt, eum inuenire non possunt. Si igitur eum inuenire desiderant, redeant in Ierusalem, veniant ad templum & ad Ecclesiam: ibi enim est, & ibi eum inuenient. Hoc enim tunc spiritualiter completum est, quando post Christi passionem quidam Iudæorum corde compuncti, venientes ad Apostolos, (hoc enim fuit Christum quærere, & redire in Ierusalem:) dixerunt, *Quid faciemus, viri fratres? Quibus apostolus Petrus, Pœnitentiam, inquit, agite: & baptizetur vnusquisque vestrum. Hos igitur, & ceteros qui tunc temporis crediderunt, significabant parentes Iesu: quoniam sicut illi ignoranter eum perdiderant, ita & isti ignoranter eum occiderant. Vnde & beatus Petrus, Et nunc, fratres, inquit, scimus quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Merito autem parentes Iesu hoc in loco Synagogam, & Iudæos significant, quod eum in Ierusalem duxisse narratur, vt ea in significatione iam fieri videret, quæ postea in cruce passurus erat. Et factum est post triduum inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem.* Post triduum in templo inuenitur Iesus: quia post resurrectionem, quæ die tertia facta est, ab his, qui eum quærunt, in Ecclesia reperitur: ante triduum quidem non inueniebatur: quia non Deus, sed homo tantum ab hominibus putabatur. Sed vbi inueniretur? In templo, in Ecclesia, in conuentu fidelium, in medio doctorum, & in cœtu episcoporum. Qui igitur quærat Iesum, veni ad templum, veni ad Ecclesiam, veni ad Episcopos, & facerdores, audi quid ipsi dicunt: tibi enim videbis Iesum, ibi sedet in medio doctorum, id est in cordibus eorum. Ibi enim audiens docet, & interrogans instruit: ibi omnes actus nostri, & cogitationes respondent. Nihil ei absconditur: omnia videt, & cuncta ei loquuntur. *Stupebant autem omnes, qui eum audiebant, super prudentia sua, & responsis eius.* Ipse igitur interrogabat, ipse respondebat, ipse & suas & illorum quæstiones solvebat: morem agens peritissimi magistri, qui nunc interrogando, nunc respondendo discipulos instruit. *Et videntes admirati sunt.* Admirati (inquit) sunt parentes eius, quum eum in medio doctorum sedere vidissent. Admirantur vique hodie Iudæi quicumque ad Ecclesiam veniunt, & ad fidem cõuertuntur, dum ibi Christum vident, quem ipsi Messiam vocant, quem in Synagoga, & inter cognatos, & notos nulla illorum expositione videre vel intelligere potuerunt. *Et dixit mater eius ad illum, Fili, quid fecisti nobis sic? ecce pater tuus, & ego dolentes quærebamus te.* Diximus iam per matrem domini, Synagogam significari, de qua dominus secundum carnem originem duxit. Hæc autem quocumque tempore ad Ecclesiam veniens, ibique veritatem intelligens, suam ignorantiam, & Christi absentiam admiratur. Et admirando dicit, *Fili, quid fecisti nobis sic?* cur nos reliquisti, & ad Gentium Ecclesiam pertransisti? ecce pater tuus, populus Iudaicus, & ego dolentes

quærebamus te. Hoc est enim, quod apostolus ait: Testimonium illis perhibeo, quia zelum Dei habent, sed non secundum scientiam. *Quærunt Iesum, & non inueniunt: quia nõdum ad templum, & ad Ecclesiam peruenierunt. Et ait ad illos, Quid est, quod me quærebatis? Quid est, quod me in comitatu infidelium, & extra Ecclesiam esse putabatis? hic eram: hic me quærat, qui quærere vult. An nesciebatis quia in huius, quæ patris mei sunt, & inter illos qui patris mei voluntatem faciunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum, quod loquutus est ad illos. Quare non intellexerunt? Quoniam eos significabant, qui nondum spirituales intelligentiam habebant, Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat subditus illis.* Audiant hoc subditi, & subditi esse non dedignantur: siquidem omnibus prælatus, subditus fieri non est designatus. Prælatus quoque non superbiat: & in Ioseph prælato, & in Christo subdito intelligat, quia sæpe fit vt maioris meriti sint subditi quam prælati. *Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo.* Nisi enim ipsa ea cõseruasset, nos ea non haberemus. De eius nanque thesauris nos ista suscepimus. *Et Iesus proficiebat aetate, & sapientia, & gratia apud Deum, & homines.* Proficiebat enim non secundum diuinitatem, quæ quidem in nullo vel crescere vel minui potest: sed secundum humanitatem, qua nobis similis factus est.

E V T H Y M I I Z I G A B O N I
superioris Euang. expositio.

Et ibant parentes eius quorundam Hierosolyma, &c. *Finis diebus, videlicet, die festo paschæ, diebusque azymorum. Remansit autem, siue relictus est in Hierusalem volens committeri doctoribus. Et non cognouit Ioseph, & mater eius.* Iuxta diuinam providentiam hoc factum est, ne prohiberent eum quasi puerum, & sine literis. *Ex his verbis, simulque & ab istis, quæ paulo post habentur super eo verbo; Et viso eo, obstupuerunt, apparet autor sentire, quod virgo hoc tempore non cognouerit Iesum fuisse Deum: nõ tamen ita sentit, quod pater ex illius dicti enarratione: Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo, quod paulo post prædicta sequitur.*

Et factum est post tres dies, inuenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum. Vnum quidem diem consumpserunt, quando venerunt itinere diei, & requirebant illum inter cognatos, & notos: alterum, quando non inuenit eo, reuersi sunt in Hierusalem, quæreres illum: circiter tertium vero tandem inuenerunt illum. In templo inuenitur Christus, siue in sacro loco, & in sacro negotio, ac in sacro, homine. *Audientem illos, & interrogantem eos.* Audientem, & interrogantem de legalibus, vt à puero intelligentia eius cognita foret. Timeamus ergo, qui præceptores sumus, quoniam in medio nostrum est Christus, attedens, quo pacto doceamus. *Stupebant autem omnes, qui audiebant eum, &c.* Oportebat enim hoc fieri, vt quum postea doceret, facile ab illis reciperetur. *Et viso eo, obstupuerunt. Ioseph videlicet, & mater eius.* Obstupuerunt autem, nõ propter intelligentiam tantum & responsa illius, verum etiam propter audaciam. *Et dixit mater eius ad illum, Fili &c.* Patrem, Ioseph nominauit, vt pote sponsum suum, & illius nutritium. Dolentes autem quærebant illum, propter longam moram, & desiderium. Si quis ergo præ desiderio dolens quærat eum, inueniet illum. *Et dixit ad illos: Quid*

Quid est quod me quærebatis? Quasi errantem videlicet: Deus enim non errat. Nesciebatis, quod in istis, quæ patris mei sunt, oportet me esse? Id est, in domo patris mei. Dicebat autem de templo, quod Deo patrique suo à Solomone ædificatum erat. Verum mater eius de adoptiuo patre loquuta fuerat: ipse autem eum, qui natura sibi pater erat, manifestabat. Et ipsi non intellexerunt, &c. Quod erat de templo. Et erat subditus illis. Docens, vt subditi sumus non solum naturalibus parentibus, verum etiam adoptiuis. Et mater eius conseruabat, &c. Quæ de templo dixerat,

ac similia, tanquam verba non simpliciter pueri, sed etiam filij Dei. Conseruabat autem, examinans apud sese, vt pote quæ non vulgariter dicta erant. *Et Iesus proficiebat sapientia, &c.* Tanquam puer lege humanæ naturæ paulatim ad hæc proficiebat: Nam vt Deus omnino perfectus erat. *† Grego. Theo. Proficiebat, inquit, vt aetate, ita & sapientia, & gratia: non hæc accipere oportet per augmentum. Quid enim? Num, qui ab initio perfectus erat, perfectior fieri poterat? sed quod hæc paulatim denudaret, atque demonstraret.*

I N O C T A V A E P I P H A N I Æ .
I O A N . I .

Nillo tempore vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: *Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi.* Hic est de quo dixi: *Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat: & ego nesciebam eum. Sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de caelo, & mansit super eum: & ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.*

GLOSSA ORDINARIA
in superius Euang.

VENIENTEM. Non solum gressibus corporis, sed etiam interioris suæ contemplationis accessibus: quia dignatus est à Ioanne cognosci secundum diuinitatem & humanitatem. *Ecce agnus Dei, &c.* Tria ministrat agnus possidentibus se, lac simplicis doctrinæ, quo paruuli nutriuntur, lanam, id est, incrementa virtutum, Esam carnis suæ. *Peccata mundi.* Peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi quod tota humana natura simul & semel condita leges diuinas per inobedientiam transgressa est in paradiso, quod originale singulæ superaddita genera relaxat. *Post me ve. vir.* Christus est vir in quo nobis congruit & pro nobis soluit, & filius Dei in quo patri congruit & peccata dimittendo reconciliat nos ei. *Vt mani.* Hic est agnus qui tollit peccata, quod non ego, quem etiam melius modo noui, sed propterea baptizo vt manifestetur Israeli. Ne enim

propter insolentiam minus baptizarentur à Christo in spiritu, vsu baptizandi ei viam parauit, vnde postquam ad ipsum qui via est ventum est, baptismus eius cessat. In baptismo etiam Ioannis manifestatur humilitas Christi, quæ est impletio totius iusticiæ, sicut enim opus est Christum nasci & mori, sic & baptizari. Si enim ipse qui non eget, à seruo baptizatur, non dedignantur quantumcunque sapientes & sancti à domino baptizari, sine quo permanent in peccatis. *Baptizans.* Christus à Ioanne baptizatur, vt indicetur omnis humilitas, quæ est omnis iusticia. Sed non solus, ne baptismus Ioannis sanctus & maius, in quo Deus homo baptizatus est, videretur baptismus Christi: in quo homines baptizantur. Baptizantur autem alij à Ioanne, vt vsus baptizandi præberet viam baptismus Christi. *Et test.* Sicut dixit se venisse, vt manifestaret Christum: ita perhibuit testimonium scilicet vidi spi. In quo dicit, quod prius nesciuit, venerat etiam prædicare pœnitentiam, id est, facere præparationem prædicationis Christi, sed tantum de præparatione baptismi ponit singulariter, quia baptismus Christi est

1049. 14. 4

summum sacramentum inter alia. *Spiri. descen.* Non quod modo primum descenderit, sed ut per hoc descendere ostendatur, & manere in baptizatis aqua, & non aliter: & ut Ioannes per eum de Christo excellentius intelligeret. *Et ego nescio.* Aug. Vifa columba dicit se per eam didicisse, quod prius nesciebat. Sciebat quidem, quod erat dominus, quod agnus tollens peccata, quod ab eo deberet baptizari, sicut & confessus erat: sed nesciebat quod sibi esset retenturus & nulli traditurus potestatem baptismi, & ministerium, per quod constat vnitas ecclesie, ne sint tot baptismi quot baptizati. Poruit autem dominus potestatem baptismi alicui seruo vice sua tradere, ut tanta esset vis in serui baptismi, quanta in domini: sed voluit ut spes baptizatorum tantum sit in domino, non in homine, & vniantur in eo: ut sit vna columba & non diuidatur per homines. Vnde nihil differt baptismi domini, siue per bonum siue per malum tradatur ministrum, nec iteratur, quia semper est baptismus domini. Baptismus Ioannis iteratur, quia non domini est, sed hominis, & si ex Deo. Baptismus Iudae, non Iudae, sed domini est, nec iteratur: Ut autem vnitas & fraternitatis pax sine laniatione in omnibus baptizatis seruaretur, quasi in vna columba quae gemit in aerumnis mundi, & ramum qui extra est, si fructum habet, fert ad arcem: ideo spiritus in quo baptizatur, per columbam ostenditur. Ut autem habita vnitate & pace in se serueant contra mala, post in igne datus est apostolis, & in linguis diuersis secundum diuersitatem gentium: quae modo vniantur, olim de vna diuisae in tumidis aedificatoribus. Nota quod in sacramento baptismi sicut & in aliis, solus Christus operatur. Alij vero sunt ministri. Vnde Apostolus: In labore & mente sunt differentes, in operatione indifferentes. Hiero. Ostendit Ioannem non scire per baptismum Christi mundum esse redemptum, nam sciebat eum filium Dei esse, & natum in carne. Aug. dicit Ioannem ignorasse hoc tantum, utrum sibi retineat vim baptizandi: an alicui suorum tribuat: *Et manen.* Aug. Spiritualliter dicitur spiritum manere in Christo, à quo nunquam per peccatum recessit, in quo semper mirabiliter vixit & mirabiliter operatus est. In sanctos venit, & per peccata recedit: Manet tamen semper in eis ad aliquid, ut Christus eis promisit, scilicet ut bonis semper insistant: Ad aliquid non manet, scilicet ut ex eo prophetent, vel miracula faciant: & ideo hoc quod dicit, est primum signum agnoscendi Christum. *Qui baptizat.* Baptizat Christus in spiritu, non solum remittendo peccata in aqua, sed post purgando, & amorem accendendo, & donis implendo. *Hic est filius Dei.* Hic testatur filium Dei quem superius virum vocabat: ut ab eo habeatur testimonium vtriusque naturae.

CATENA AVREA in idem Euang.

Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, &c. Orig. Post testimonium Ioannis, iam videtur Iesus veniens ad eum, non solum adhuc perseverantem, sed & potiorum effectum, quod per diem secundariam designatur: vnde dicitur, Altera die vidit, &c. Pridem autem Iesu mater protinus ut illum concepit, ad matrem Ioannis pragnan-

tem proficitur, & per vocem peruenientem ad aures Elizabeth ex Maria salutatione exultat Ioannes conceptus in utero. Hic autem post Ioannis testimonia ipse videtur à Baptista accedens ad eum. Prius autem auditu aliorum instruitur aliquis, ac deinde oculatè inspicit illa: Per hoc autem quod Maria ad Elizabeth venit minorem, & filius Dei ad Baptistam, ad feruorem opitulandi minoribus & ad modestiam admonemur. Verum cur ad Baptistam venit saluator, non hic dicitur: sed ex dictis Marthae colligimus, dicentis: Tunc venit Iesus à Galilaea in Iordanem, ad Ioannem, ut baptizaretur ab eo. Chryso. Vel ali. Marthae aduentum Christi ad baptismum praesentialiter dicit: Ioannes autem & rursus eum iussit ad Ioannem ostendit post baptismum: & hoc manifestat quod postea dicit: Quia vidi spiritum descendentem, &c. Partiti enim sunt sibi euangelistae tempora narrationis. Marthae enim ea quae antequam ligaretur Ioannes Baptista praeteriens, festinat ad ea quae deinceps sunt tempora. Sed Ioannes his maximè immoratur, quae scilicet ante incarceratione Ioannis fuerunt: vnde hic dicitur: Altera die vidit, &c. Cuius igitur gratia secundò post baptismum ad eum veniebat, quia ipsum baptizauerat cum multis, vt nullus suspicetur quoniam ex eadem causa ex qua & alij, ad Ioannem veniret, puta peccata confessorum, aut in poenitentiam abluendus in flumine. Propterea ergo accedit, dans Ioanni occasionem corrigendi hanc suspensionem, quam Ioannes per verba correxit: vnde sequitur, & ait: Ecce agnus Dei, &c. Qui igitur ita purus erat ut aliorum peccata absolvere posset, manifestum est quoniam non ut confiteretur peccata, accedit, sed ut occasionem det Ioanni loquendo de ipso. Venit etiam secundò, ut hi qui priora audierant, certius recipiant quae praedicta sunt, & alia rursus audiant. Dicit autem: Ecce agnus Dei: innuens quod hic est qui olim querebatur, rememorans prophetiae Esaiae & vmbra quae secundum Moysen erat, vt à figura facilius eos ducat ad veritatem. August. Si autem agnus Dei est innocens, & Ioannes agnus, an non & ipse est innocens? sed omnes ex illa propagine veniunt, de qua cantat gemens David: Ecce in iniquitatibus conceptus sum. Solus ergo ille agnus qui non sic venit, non enim in iniquitate conceptus est, nec in peccatis mater eius in utero aluit: quem virgo concepit, virgo peperit: quia fide concepit, & fide suscepit. Orig. Sed cum quinque offerantur animalia in templo, tria terrena, vitulus, ovis, & capra: volatilia vero duo, turtur & columba: & de ouibus tria adducuntur, aries, ovis, agnus, de genere ouium agnū memorauit. Agnum enim in oblationibus quotidianis offerri videmus, vnum quidem mane, alterum vero vespere. Quenam autem oblatio alia potest esse quotidiana à rationali natura comprehendenda; nisi verbum vigēs, agnus typicè nuncupatum? Hoc nempe celebratur oblatio matutina ad frequentiam intellectus in diuinis relictum, neque enim anima pati potest ut summis ingiter insit, eo quod corporis terrestri & grauis coniugium est sortita. Ex hoc etiam verbo quod Christus est, coniectare de pluribus poterimus: & quodammodo vespere pertingemus ad corporalia procedentes. Qui autem hunc obtulit agnum ad immolandum, Deus fuit in homine reconditus, magnus sacerdos qui dixit, Nemo tollit animam meam à me, sed ego

pono

pono eam: vnde dicitur, Agnus Dei. Ipse enim nostros languores accipiens totius mundi tollens peccata, mortem quasi baptismum suscepit. Apud Deum enim non pertrahit incorrectum quicquid agimus quod disciplina indigeat, quae per difficulta exercetur. Theoph. Vel dicitur Christus agnus Dei, in quantum Deus pater mortem Christi acceptauit pro nostra salute, vel in quantum eum pro nobis tradidit morti. Sicut enim dicere consueuimus, Haec oblatio est talis hominis id est, quam talis homo obtulit: sic & Christus dicitur agnus Dei, dantis scilicet filij sui pro nostra salute in morte, & ille quidem agnus, typicus nullius omnino peccati sustulit, hic vero peccati vniuersi orbis terrarum: periclitantē enim mundum eruit ab ira Dei, vnde subdit: Ecce qui tollit peccata mundi, quasi dixit qui tollit, sed qui tollit peccata mundi, quasi semper hoc faciens ipso: non enim tunc solum tulit cum passus est, sed ex illo tempore usque ad praesens tollit, non semper crucifixus: vnam enim pro peccatis obtulit oblationem: sed semper purgans per illam. Greg. 8. mo. Tunc autem ab humano genere plenè peccatum tollitur, cum per incorruptionis gloriam nostra corruptio permittitur. Esse namque à culpa liberi non possumus, quousque in corporis morte tenemur. The. Sed quare non dixit, Peccata mundi, sed peccatum? ut videlicet per hoc quod dixit peccatum, vniuersaliter peccatum videretur innuere, sicut consueuimus dicere, quod homo electus est de paradiso, id est, omne genus humanam. Beda, Vel peccatum mundi dicitur originale peccatum, quod est commune totius mundi: quod quidem peccatum originale & singulorum superaddita Christus per gratiam relaxat. Aug. Qui enim de nostra natura peccatum non assumpsit, ipse est qui tollit nostrum peccatum. Nostis quia quidam homines dicunt, nos tollimus peccata ab hominibus, quia sancti sumus. si enim non fuerit sanctus, qui baptizat, quomodo tollit peccatum alterius, cum sit ipse homo plenus peccato? Contra istas disputationes hinc legamus, Ecce qui tollit peccata mundi. Ut non sit praesumptio hominibus in homines. Orig. Sicut tamen iugi oblationi agni, cognatae sunt oblationes reliquae legales: sic huius agni oblationi, cognatae oblationes videntur mihi effusiones sanguinis martyrum, quorum patientia & confessio, ne & promptitudine ad bonum, obtunduntur machinationes impiorum. Theo. Quia vero superius illis qui ex pharisaeis venerant Ioannes dixerat, quod medius vestrum stat quem vos nescitis, hic ignorantibus demonstrat, dicens: Hic est de quo dixi, Post me venit vir, &c. Vir dominus dicitur propter aetatis perfectionem. Nam triginta annorum baptizatus est. Vel quia spiritalis animae vir est, & ecclesie sponsum. vnde Paulus: Despondi vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Aug. Post me autem venit, quia posterior natus est. Ante me factus est, quia praeratus est mihi. Greg. Praeratiōis autem eius causas aperuit cum subiungit, Quia prior me erat: ac si aperit dicat, Inde me etiā post natus superat, quo eum natiuitatis suae tempora non angustiant. Nam qui per matrem in tempore nascitur, sine tempore est à patre generatus. Theo. A uiscula ò Arrie: non dixit, Quia prior me erat. Audiat hoc Pauli Samosatani abusus, quod non ex Maria sumpsit primordium, quia si essendi principium sumpsit ex virgine, qualiter prior ex-

stitit praecursore? Nam manifestum est quod praecursor Christum in sex mensibus superabat secundum humanam generationem. Chry. Ut autem non videatur ex amicitia propter cognationem ei testimonium perhibere, quia cognatus est secundum carnem, propterea dicit, Ego nesciebam eum: & secundum rationem hoc contingit. Etenim in deserto conuersatus est Ioannes. Miracula verò quaecunque Christo puero existente facta sunt, puta quae circa Magos & quaecunque talia, ante multum contigerant tempus, Ioanne & ipso valde puero existente. In medio verò tempore ignotus omnibus existerat, propter quod subdit: Sed ut ma in Israel &c. Hinc enim manifestum est quoniam & illa signa quae quidam dicunt à Christo in pueritia facta, mandacia & fisiones sunt. Si enim à prima aetate miracula fecisset Iesus, nequaquam neque Ioannes eum ignorasset, nec reliqua multitudo indignisset magistro ad manifestandum eum. Non igitur ipse Christus baptismate indigebat, neque aliquam aliam causam habebat illud laudatum, quam praemonstrationem facere eius fidei quae est in Christum. Non enim dixit, Ut mundem eos qui baptizantur, neque ut liberem à peccatis veni baptizans, sed ut manifestetur in Israel. Sed nunquid sine baptismate non licebat praedicare & inducere turbas? sed facilius ita factum est. Nequaquam enim euenissent omnes, si sine baptismate praedicatio facta esset. Aug. Vbi ergo cognitus est dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via. Itaque non durauit diu baptismata Ioannis, sed quoad usque demonstratus est dominus humilis. Ergo vt daretur nobis à domino humilitatis exemplum ad percipiendam salutem baptismi, suscepit baptismum serui, & ne praeretur baptismus serui baptismi domini, baptizati sunt alij baptismi conferui, sed qui baptizati sunt baptismi conferui, oportebat ut baptizarentur baptismi domini. Qui autem baptizantur baptismi domini, non opus habent baptismi conferui. *Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens, &c.* Chry. Quia Ioannes testatus est ita magnum quid quod sufficiens erat auditores omnes stupefacere, puta quod totius orbis terrarum solus ipse peccata tolleretur, volens credibilius id facere, reduxit hoc ad Deum & spiritum sanctum. Posset enim aliquis dicere Ioanni: Qualiter igitur tu cognouisti eum? Respondet quod per descensum spiritus sancti. vnde sequitur: Et rest. perhi. &c. Aug. 1. de tri. Non autem tunc vnctus est Christus spiritu sancto, quando super eum baptizatum velut columba descendit. Tunc enim corpus suum, scilicet ecclesiam suam praefigurare dignatus est in qua praecipue baptizati accipiunt spiritum sanctum. Absurdissimū enim est ut credamus eum cum iam triginta esset annorum (eius enim aetatis à Ioanne baptizatus est) accepisse spiritum sanctum, sed venisse ad illud baptismata sicut sine vilo omnino peccato, ita non sine spiritu sancto, Si enim de famulo eius & praecursore ipso Ioanne scriptum est, Spiritu sancto replebitur ab utero matris suae: qui quamuis seminatus à patre, tamen spiritum sanctum in utero formatus accepit, quid de homine Christo intelligendum est vel credendum? cuius carnis ipsa conceptio non carnalis, sed spiritalis fuit. Aug. de ago. Christi. Non autem dicimus, solum Christum verum corpus habuisse, spiritum autem sanctum fallaciter apparuisse oculis

hominum. Sicut enim non oportebat ut homines falleret filius Dei, sic nec spiritus sanctus, sed omnipotenti Deo qui vniuersam creaturam ex nihilo fabricauit, non erat difficile verum corpus columbæ sine aliarum columbarum ministerio figurare, sicut ei non fuit difficile verum corpus in vtero virginis sine virili semine fabricare. Aug. sup. Ioan. Duobus autem modis ostendit visibiliter dominus spiritum sanctum: per columbam super dominum baptizatum, per ignem verò super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic seruo ostenditur. Ergo ne spiritus sanctificari dolum habeant, in columba demonstratum est: & ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est, nec moueat quia linguæ diuisæ sunt. Noli dissipationem timere, vnitate in columba cognosce. Sic ergo oportebat demonstrari spiritum sanctum venientem super dominum, ut cognoscat vnusquisque si habeat spiritum sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam, & habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum. Osculantur & corui, sed laniant. A laniatu innocens est natura columbarum: nam corui de morte pascuntur, columba non nisi de frugibus terræ viuit. Si etiam gemunt columbæ in amore, nolite mirari quia in columbæ specie voluit demonstrari spiritus sanctus. Ipse enim interpellat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Non autem spiritus sanctus in semetipso sed in nobis gemit, quia gemere nos facit. Qui enim nouit in pressura se esse mortalitatis huius, peregrinari se à domino, quandiu propter hoc gemit, bene gemit, spiritus illum docuit gemere. Multi autem gemunt in infelicitate terrena vel casti damnis, vel agitudine corporis prægrauati: sed non columbæ gemitu gemunt. Vnde ergo debuit demonstrari spiritus sanctus vnitate quam designans, nisi per columbam, vt pacatæ ecclesiæ diceretur, Vna est columba mea: Vnde debuit humilitas figurari, nisi per auem simplicem & gementem? Apparuit ibi sancta & vera trinitas, pater in voce, dicente: Tu es filius meus dilectus, spiritus sanctus in columba. In ista trinitate missi sunt apostoli baptizare, in no. pa. & fi. & spiritus sancti. Grego. 2. mo. Dicit autem: Manentem super eum. In cunctis nanque fidelibus spiritus sanctus venit, sed in solo mediatore semper singulariter permanet, quia eius humanitatem nunquam deseruit, ex cuius diuinitate procedit. Sed cur de eodem spiritu discipulis dicitur: Apud vos manebit, quomodo singulare signum erit quoddam in Christo permanet? Quod citius cognoscemus, si dona spiritus discernamus. In his enim donis sine quibus ad vitam perueniri non potest, spiritus sanctus in electis omnibus semper permanet, vt sunt mansuetudo, humilitas, fides, spes, charitas. In illis autem quibus per ostensionem non nostra seruatur vita, sed aliorum quaeritur, non semper manet, sed aliquando se à signorum ostensionibus subtrahit, vt humiliter eius virtutes habeantur. Christus autem in cunctis eum semper & continuè habuit præsentem. Chryl. Ne autem aliquis æstimet, quoniam Christus natiuitatem habebat spiritu sancto adueniente sicut & nos, hanc etiam destruit suspitionem, ostendens quod spiritus sancti descensio solum pro manifestando Christo facta est, vnde sequitur: Et ego nescie eum, sed qui mi me baptizauit in aqua, il. mi. di. Super quem videris spiriti. &c. Aug. Quis autem misit

Ioannem? Si dicamus, Pater: verum dicimus. Si dicamus, Filius: verum dicimus. Manifestus autem est, vt dicamus Pater & Filius. Quomodo ergo nesciebat eum à quo missus est? Si enim non nouerat eum à quo voluit baptizari, temerè dicebat: Ego à te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Quid ergo est quod dicit, Et ego nesciebam eum? Chryl. Sed cum dicit nesciebam eum, antèrius tempus dicit, non tempus quod est prope baptismum cum prohibebant eum, dicens: Ego à te debeo baptizari. August. Sed legantur alij euangelistæ qui planius illud dixerunt, & inueniemus apertissime tunc descendisse columbam cum dominus ab aqua ascendit. Si ergo post baptismum descendit columba, & antequam baptizaretur dixit illi Ioannes, Ego à te debeo baptizari, ante baptismum illum nouerat, quomodo ergo dixit, Ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare, &c. hoc audiuit Ioannes, vt nosceret eum quem non nouerat, an fortè vt plenius nosset, quem iam nouerat? Nouerat quidem dominum, nouerat filium Dei nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto. Ante enim quam veniret ad fluuium Christus, cum multi ad Ioannem concurrerent, ait illis: Qui post me venit, maior est: ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igne. Sed quid, non nouerat & potestatem baptismi ipsum dominum habiturum & sibi retenturum? ne Paulus aut Petrus diceret, Baptismus meus, sicut inuenis dixisse, Euangelium meum, sed ministerium planè transitorium in bonos & malos. Quid tibi faciet malus minister vbi bonus est dominus? Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non est baptizatum: quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi: quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluat. Potuit autem dominus si vellet potestatem dare alicui seruo suo, vt daret baptismum suum tanquam vice sua, & constitueret tantam vim in baptismo translato in seruum, tanquam vim haberet baptismum datum à domino. Hoc noluit, vt in illo esset spes baptizatorum à quo baptizatos se agnoscerent, & noluit seruum ponere spem in seruo. Si autem daret hanc potestatem seruis, tot essent baptismata, quot essent serui: vt quomodo dictum est, baptismum Ioannis: sic diceretur baptismum Petri vel Pauli. per hanc ergo potestatem quam solum sibi Christus retinuit, stat vnitas ecclesiæ, de qua dictum est: Vna est columba mea. Potest autem fieri vt aliquis habeat baptismum præter columbam, vt profit ei baptismum præter columbam non potest. Chryl. Et quia pater vocem emisit prædicans filium, superuenit spiritus sanctus super caput, Christi: ne quis præsentium existimaret dici de Ioanne, quod dictum est de Christo. Sed dicit aliquis, qualiter non crediderunt Iudæi si viderunt spiritum? Sed ralia non solum indigent oculis corporis, sed magis visione mentis. Si nanque miracula facientem videntes intantum ebrii erant à liuore vt contraria his quæ videbantur enuntiarent: qualiter solo aduètu spiritus sancti in specie expulissent incredulitatem? Quidam verò dicunt non omnes vidisse spiritum, sed solum Ioannem, & eos qui deuotius dispositi erant. Et si enim sensibilibus oculis possibile erat videre in specie columbæ spiritum descendentem, non tamen propter hoc necesse est omnibus hoc fuisse manifestum. Etenim Zacharias in specie sensibili multa considerauit, & Daniel

niel & Ezechiel: sed & Moyfes multa vidit, qualia aliorum nullus. vnde subdit Ioannes: Et ego vidi & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Agnum quidem eum vocauerat, & quoniam in spiritu baptizare debebat dixit: filium autem ante hoc nusquam. Aug. Oportebat enim vt ille baptizaret qui est filius Dei vnicus, non adoptatus. Adoptati filij ministri sunt vnici: vnicus autem habet potestatem, adoptati ministerium.

S. IOAN. CHRYSOST.
Episcopi Constantinop. de eodem
Euang. Homil.

Ex Rom. 16.
in Ioannem.

Altera autem die vidit Ioannes Iesum venientem ad se, & ait: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Distribuerunt tempora euangelistæ. Matthæus priusquam Ioannes Baptista caperetur, tempora proficiens, ad ea quæ secuta sunt, properat: Euangelista autem Ioannes his maximè immoratur. Et ille postquam venit Iesus de deserto, interrim ommissis omnibus quæ Ioannes, quæ Iudæi missi inuicem verba contulerint, & aliis pluribus, continuè transit ad carcerem. Quomodo audiret, inquit, Iesus, quod traditus esset carceri, secessit in desertum. Ioannes autem hoc tacuit, vt pote à Matthæo narratum. Narrat autem quæ post descensum montis secuta sunt, & multis prætermisissis addit, Nondum enim missus erat Ioannes in carcerem. Et quam gratia hoc in loco inquit Iesum ad ipsum venisse non semel, sed iterum? Matthæus necessarium eius aduentum fuisse inquit baptismatis gratia: addit enim Iesus, Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Ioannes eum iterum venisse dicit post baptismum quod manifestauit inquit: Ego vidi spiritum descendentem quasi columbam, & manentem super eum. Quia igitur gratia venit nunc ad Ioannem? neque enim venientem tantum, sed ad se, inquit. Cur inquam? Ne quis suspicaretur, quom primùm vnà cum cætera multitudine venisset, eadem qua alij causa venisse, vt scilicet peccata confiteretur, & in penitentiam ablueretur in flumine. Idcirco venit præbès Ioanni occasionem, vt eiusmodi suspitionem tolleretur, quam illud verbum, Ecce agnus Dei: ecce qui tollit peccata mundi, penitus tollit. Qui enim tanta excellit puritate, vt aliorum peccata possit abluere, sanè constat eum non ad confitendum peccata venisse, sed vt illi admirabili præconi hanc daret occasionem, & secunda hac voce his priora audierant, & certius dicta imprimeret, & alia superadderet. Illud autem verbum, Ecce ponitur, eo quod saepe multi ex iam dictis ipsum inquirebant, ideo præsentem ostendit. Ecce hic est, de quo iam sermo habitus est. Hic est agnus. Agnum autem appellat, vt Esaiæ prophetiâ in memoriam Iudæis reducat, vt per figuram magis eos ad veritatem alliciat. Ille quidem agnus nullius peccatum accepit, hic autem totius orbis terrarum: Periclitantem enim mundum quam primùm ab ira Dei deliberauit. Hic est de quo dicit: Post me venit vir, qui ante me factus est. Vides & in hoc loco quomodo superiora interpretatur? Nam quomodo dixisset, Agnus qui tollit peccata mundi: subdit, Quoniam ante me factus est: videlicet, quod accipit peccata mundi, & baptizat in spiritu sancto. Meus enim aduentus nihil aliud habuit, quam prædicare commune orbi ter-

raturum præstitum beneficium, & in aqua baptizare: huius autem purgare humanum genus, & largiri paraclæti operationem. Hic ante me factus est, hoc est clarior apparuit, quia prior me erat. Pudeant Pauli Samosatensis sectatores tam manifestam oppugnare veritatem. Et ergo nesciebam eum. Aufert omnem testimonio suspitionem, cum non humanæ familiaritatis gratia, sed diuina reuelatione id perhibere ostendat. Nesciebam eum, inquit, Quomodo ergo dignus est fide testis? Quomodo alios docet, qui nescit? Non inquit, nescio, sed nesciebam, vt hoc verbo maxime sibi crederetur. Quo enim pacto tantum ignoto tribuere; sed vt manifestetur Israel, propterea ego veni in aqua baptizans. Non igitur ipse baptismatis indigebat. Neque alia ratione illud lauacrum institutum est, quam vt viam reliquis ad Christi fidem præberet. Non enim, inquit, vt baptismate ablutos mudem, neque vt peccatis liberem, ad baptizandum veni: sed vt manifestetur in Israel. Qui enim, dic quæso: nõne liceat sine baptismate prædicare, & multitudinem facillè ad credendum adducere? Minime, neque enim tanto studio omnes festinassent, si sine baptismate fuisset prædicatum, neque nisi ex comparatione eius excellentiam didicissent. Si quidem multitudo, non vt prædicationem audiret, sed vt confessi peccata baptizarentur, concurreret. Aduenientes Christi doctrina inbuebantur, & baptismatis intelligebant differentiam quantum Iudaicæ institutioni præferret: idcirco omnes confluebant, nec tamen sic erat in precio. Quomodo igitur cognouisti eum? quia spiritus descendit. Verum ne quis spiritu, quemadmodum nos, cum indignis arbitraretur: audi quo pacto hanc tollit suspitionem, vt ostendat spiritum ad Christum annunciantem descendisse. Nam quomodo dixisset, Et ego nesciebam illum: addit, Sed qui misit me baptizare, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Vides ad hoc venisse spiritum, vt Christum ostenderet? Non erat Ioannis suspectum testimonium, nihilominus vt probabilius faceret, ad Deum, & spiritum sanctum relegauit. Cum enim res tuam magnam & admirabilem: dignamque, quæ omnes in admirationem conuerteret, testificaretur, videlicet quod vniuersi orbis terrarum solus peccata auferret, & tantam multitudinem abluendam diuini muneris magnitudo sufficeret, huiusmodi iam sententiam confirmat. Confirmatio autem est quod filius Dei sit, neque baptismate indigeat, & quod idcirco spiritus descendit, vt eum duntaxat manifestaret. Non enim erat Ioannis dare, quod ab eo baptizati significabant, quom dicerent: sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus. Non baptismate Christus, neque illo, neque alia re: sed baptismate Christi indiguit gratia. Hoc enim fons & caput omnium bonorum relinquebatur, vt scilicet qui baptizarentur, digni essent spiritu sancto. Hanc igitur spiritus satiata- tatem aduentu suo impleuit, & testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quod vidi spiritum descendentem quasi columbam de celo, & manentem super eum, & ego nesciebam eum. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Frequenter hac virtutis particula, nesciebam eum. Quam gratia? Ei cognatione iun-

Mat. 19.

Luc. 1. d
Etus

Mar. 3. d.

Etis erat secundum carnem. Ecce enim, inquit Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filium. Ne igitur videretur ad voluntatem loqui eius cognationis gratia, inquit, Nesciebam eum: & merito sanè. Qui in deserto extra paternam domum à pueris versatus erat, quid mirum si Christum nesciebat, antequam spiritus descenderet. Quod si antè baptismum eum cognouit, prohibebat eum, dicens: Ego à te debeo baptizari. Hoc enim signum erat certissimæ cognitionis, non tamen multo antè tempore eius notitiam habuit. Nec abs re: miracula enim quæ à pueris Christus fecerat, vt de Magis, & alia huiusmodi, diu ante (Ioanne adhuc infante) contigerant. Interea multo intercedente tempore, minimè mirum si ignorabatur. Nam si antea notus fuisset, non vtique dixisset: Vt manifestetur in Israel, propterea veni baptizans. Hinc constat signa illa, & miracula quæ in Christi pueritia feruntur, vera non esse. Nam si à pueris miracula facere cœpisset, non sanè eum Ioannes ignorasset, nec reliqua multitudo indignisset magistro, qui ipsum manifestaret. Nunc autem inquit, propter hoc veni vt manifestetur in Israel. Sed quam ratione inquit, Ego debeo à te baptizari? Deinde vt pote manifestus eum cognosceret, turbis eum manifestauit, dicens: Hic est qui baptizat in spiritu sancto, quem dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est. Quia & qui misit me baptizare in aqua, propterea misit me, vt manifestetur in Israel. Ipse ante descensum spiritus Ioanni reuelatus est: idcirco & antequam venisset, dixit: Post me venit vir, qui ante me factus est. Nesciebat igitur antequam Christus ad Ioannem veniret, sed quum baptizandus esset, tunc eum cognouit, & maximè quum pater eum prophetæ reuelasset, & spiritus Iudæis, quorum gratia descenderat, qui baptizaretur, ostendisset. Itaque ne Ioannes contemneretur testimonium, inquit: Quia prior me erat, & in spiritu baptizatus, & iudicabit orbem terrarum. Ideo pater ipse voce sua filium professus est, & spiritus supra Christi caput descendit. Cùm enim alter baptizaret, alter baptizaretur, ne quis de Ioanne id verbum dictum arbitraretur, venit spiritus qui huiusmodi amouit dubitationem. Itaque cùm inquit, Nesciebam eum, superiora tempora respicit, non quæ circa baptismum fuerant. Nam quo pacto prohibuisset, dicens: Ego debeo à te baptizari? quomodo hæc de eo loqueretur? Sed quid non credebant Iudæi? Non enim solus Ioannes vidit spiritum in columbæ similitudine. Quoniam hoc mysterium non corporis tantum oculis indigebat, sed mentis potius, ne inanis species putaretur. Nam si miracula facientem Christum, cum tactu solo infirmos sanaret, mortuos vitæ redderet, videntes Iudæi non crediderunt: sed inuidia percipi, contraria sibi videre videbantur, quo pacto solo spiritus aduentu abiecissent incredulitatem? Quidam autem dicunt, non omnes, sed Ioannem tantum & quosdam vita & moribus probatiores spiritum vidisse. Nā & si corporeis oculis in columbæ speciem spiritus descendens videri poterat, non tamen necessario sequebatur vt ab omnibus spectaretur. Etenim Zacharias sub corporea imagine multa conspicatus est, necnon & Daniel & Ezechiel, nullum tamen visionis socium habuerunt. Præterea Moses multa vidit, qualia aliorum nemo. Et transfigurationem in monte non omnes viderunt discipuli. Sed neque in resurrectione vi-

sonis illius omnes fuere participes. Quod significauit Lucas, cùm inquit: Qui dedit eum manifestum fieri testibus præordinatis, & ego vidi, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei. Agnum ipsum appellauit, atque quod spiritu baptizare deberet, professus est. Filium autem Dei, nequaquam. Atqui post baptismum nihil ipsum dixisse scribunt alij Euangelistæ: Verum ommissis quæ inter ea facta sunt, post captum Ioannem, miracula sequuntur. Et quo non immeritò coniectari possumus, quod & hæc, & alia plura prætermiserunt, quod etiam hic Euangelista in fine operis sui demonstrauit. Tantum autem abest, vt fingant aliquid magnum de eo, vt quæ videntur exprobranda esse, omnes vno ore diligentissimè posuerint, neque inuenires, qui eorum quicquam relinqueret. Miracula autem alij alia omiserunt, alia nemo menciuinit. Hęc non temere dixi, sed ad contundendam gentiliū impudentiam sufficiens sanè hoc ad discipulorum mores ostendendos exemplum, quod nihil ad gratiam loquantur: poterisque aduersus fidei oppugnatores his muniri rationibus. Verum attendite, quæso: etenim absurdū est quod medicus, corarius, textor, & omnes generatim opifices quisque pro artis suæ professione pugnet. Christianus autem non possit vllam religionis suæ afferre rationem. Atqui illa artes neglectæ, ad pecuniam damnū referunt: huius autem contemptus, animæ detrimentū affert: & tamen tanta miseria, tanta insania laboramus, vt in illas omnē curā, cogitationemque; adhibeamus: necessaria autē, & salutis nostræ munimenta firmissima pro nihilo ducimus. Hoc nō sinit Gētilēs recognoscere errorem suū atque deridere. Nā quū ipsi mēdacio nixi omnia faciant, vt dogmatū suorum ignominiam defendant, nos autem veritatis cultores, ne hircere quidem ad nostrā tutanda possumus: quæ causa est, quin doctrinæ nostræ nimiam damnet imbecillitatem, quin fraudem & stultitiam in nobis suspicentur, quin Christo tāquam mendaci, & multitudine stultitia fraude sua abutenti maledicant? Huius nos causa blasphemiar, nos, inquam, qui nolimus piis religionis nostræ sermonibus inuigilare, sed superuacuis & caducis rebus curā omnem adhibemus: & qui saltationis, & aurigandi, & bestias conficiendi studio delectantur, huiusmodi certaminibus totis viribus incumbunt, ne inferiores euadant, & studia sua maiorem in modum laudant, & aduersus eorum accusatores, excusationem meditantur: qui verò reprehendit, maledictis prosequuntur. In Christiana autem religione defendenda, nulla cura adhibita torpescimus, oscitamus, maximè ridiculi deprehendimur: & quin nō summam Dei subimus indignationem, cùm Christum inferiore loco quàm saltatorem habeamus? Horum enim opera, quannus turpissima, multis modis excusare adnitimur: Christi miracula, quavis orbem terrarum conuerterint, neque intelligere, neque curare videmur. Credimus in patrem, & filium & spiritum sanctum, in resurrectionem corporum, & vitam æternam. Si quis Gentiliū percontaretur, quis hic pater est, quis filius, quis spiritus sanctus? Tres deos asseritis, & nos plurimum deorum asseriores reprehenditis. Quid ad hoc dicetis? Quid respondebitis? quo pacto has dissolutionis obiectiones? Quid autem si vobis ad hæc obtumescitibus aliam inferat quæstionem. An in hoc corpore, an in alio resurrecturi sumus? Et si in hoc,

Act. 10. f.

hoc, quæ necessitas vt dissoluatur? Quid præterea hoc tandem, & non superiori tempore Christus humanam carnem accepit? Quid ei in presentia, potius quàm tot superioribus seculis visam est humano generi providere? Neque enim necessarium est, vt qui plures præterea quæstiones accumulatur, eorum conticeat solutiones, ne rudioribus oblit. Arbitramus sanè quæ diximus suffectura ad somnum vestrum excutiendum. Quid igitur si hæc huiusmodi percontarentur? Non potestis ipsa verba audire? quod nos, quæso, manet supplicium, cum tanti simus erroris authores iis, qui in tenebris inuoluuntur: Vellem, si horum studio teneremini, huc in medium impij alicuius Gentilis philosophi contra nos librum proferre, cōtra sermones huius, vt hæc vos ratione excitare, & defidiam vestram excenterem. Nam si illi vt contra religionem nostram loquerentur, tantopere inuigilarūt: qua nos venia dignamur, nisi huiusmodi contra nos insultus propulsare calleamus? Hoc nobis Petrus præcipit. Inquit enim, parati semper ad satisfactionem omni poscenti vos rationem, de ea quæ in vobis est fide & spe. Et Paulus: Verbum Christi inhabitet in vobis abundanter: sed quid ad hæc respondentis stultiores? Benedicta omnis anima simplex: & qui simpliciter ambulat, in fiducia ambulat. Hoc nanque omnium malorum causa est, quod non multi scripturarum testimonia in opportunitis rebus sciunt adducere. Non enim eo loco simplex pro stulto, & pro eo qui nihil nouit, intelligendum est: sed pro non malo non versuto. Nam si ita intelligeretur, superuacaneum fuisset dicere, Estote prudentes, sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ: Sed quid hæc, quum in nullam huius disputationis adducamur necessitatem? Præterea neque alia in hac vita nobis rectè efficiuntur, sed vndique miseri, vndique ridiculi, in mutuas semper calamitates intenti, in corrigendis & accusandis criminibus pigri oscitamus. Quamobrem vos hortor nunc saltem vestri iuris facti, ne in reprehendendo tantum sequeveretis. Si quidem non satis est ad placandum Deum, sed optimam vitam induamini, vt ad gloriam Dei in hoc seculo viuente, futuram omnes consequamur, gratiā & benignitatem domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto, in secula seculorum, Amen.

S. AVGVSTINI EPISCOPI Hippon. in idem festum Hom. 1.

Tract. 4. his Ioannem.

Intendat modicū charitas vestra Ioannes quantum didicit Christum? Missus est enim vt baptizaret in aqua. Quæsitum est quare? Vt manifestaretur Israel, dixit, Quid profuit baptismum Ioannis? Fratres mei, si profuit aliquid, & modo maneret, & baptizarentur homines in baptismate Ioannis, & sic venirent ad baptismum Christi. Sed quid ait? Vt manifestaretur Israel, id est, ipsi populo Israel, vt manifestaretur Christus, venit baptizare in aqua. Accepit ministerium baptismatis Ioannes, in aqua penitentia: parate viam domino, non existens dominus, ac vbi cognitus est dominus, superfluo ei via parabatur, quia cognoscentibus se ipse factus est via. Ita que non durauit diu baptismum Ioannis. Sed quo modo demonstratus est dominus? Humilis, vt ideo accipe-

ret baptismum Ioannis, in quo baptizaretur ipse dominus: & opus erat domino baptizari? Et ego interrogatus cito respondeo, Opus erat domino nasci, opus erat domino crucifigi, opus erat domino mori, sepeliri. Si ergo tantam suscepit pro nobis humilitatem, baptismum non erat suscepturus? Et quid profuit quia suscipit baptismum serui? Vt tu non de dignatis suscipere baptismum domini. Intendat charitas vestra. Futuri erāt aliqui in Ecclesia excelsioris gratiæ catechumeni. Fit enim aliquando, vt videas catechumenum abstinentem ab omni concubitu, valescientem seculo, renunciantem omnibus quæ possidebat, distribuentem pauperibus, & catechumenus est: instructus est etiam forte doctrina salutari, supra multos fideles. Timendum est huic, ne dicat apud semetipsum de baptismate sancto quo peccata dimittuntur: quid plus accepturus sum? Ecce ego melior sum illo fidei: cogitans autem fideles, aut coniugatos, aut forte idiotas, aut habentes & possidentes res suas, quas ipse distribuit iam pauperibus, & meliorem se esse arbitrans quàm ille qui iam baptizatus est, dedignetur venire ad baptismum, dicens, Hoc sum accepturus quod habet ille: & proponat sibi illos quos contemnit, & quasi sordeat illi hoc accipere quod acceperunt inferiores: quia iam videtur ipse sibi melior, & tamen omnia peccata super illum sunt, & nisi venerit ad salutare baptismum vbi peccata soluntur, cum omni excellentia sua non potest intrare in regnum cælorum. Sed vt illam excellentiam inuitaret dominus ad baptismum suum, vt peccata illi dimitterentur, venit ipse ad baptismum serui sui. Et cum ipse non haberet quod ei dimitteret, nec quod in illo lauaretur, suscepit à seruo baptismum, & tanquam allocutus est filium superbientem & extollientem se, ac dedignantem se forte accipere cum idiotis, vnde ei possit salus venire, & quasi dicens, Quantum te extendis: quantum te extollis? quanta est excellentia tua? quanta gratia tua? maior potest esse, quàm mea: Si ego veni ad seruum, tu dedignaris venire ad dominum? Si ego suscepi baptismum serui, tu dedignaris à domino baptizari? Nā vt noueritis fratres mei, quia non ex necessitate alicuius vinculi peccati dominus veniebat ad ipsum Ioannem, sicut dicunt alij Euangelistæ, cum ad illum veniret baptizandus dominus, ait ipse Ioannes, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Et quid ipse ei respondit? Sine modo vt impleatur omnis iustitia. Quid est impleatur omnis iustitia? Mori veni pro hominibus, baptizari nō debeo pro hominibus? Quid est impleatur omnis iustitia? Impleatur omnis humilitas. Quid ergo? Non erat suscepturus baptismum à bono seruo, qui passionem suscepit à seruis malis? Intendite ergo baptizato domino. Si propterea baptizauit Ioannes, vt in eius baptismate dominus ostenderet humilitatem, nemo alius baptizaretur baptismate Ioannis: multi autem baptizati sunt baptismate Ioannis, baptizatus est & dominus baptismate Ioannis, & cessauit baptismum Ioannis. Deinde iam missus est in carcerem Ioannes, & deinceps nemo baptizatus inuenitur illo baptismate. Si ergo propterea venit & Ioannes baptizans, vt domini humilitas nobis demonstraretur, vt quia ille suscepit à seruo, nos non dedignemur suscipere à domino, dominum solum Ioannes baptizaret. Sed si solum dominum Ioannes baptizaret, non deessent, qui putarent sanctius fuisse baptismum Ioannis

Math. 4.

Ioannis quam Christi, quasi baptisate Ioannis solus Christus meruisset baptizari: baptisate autem Christi genus humanum. Intendat charitas vestra. Baptisate Christi baptizari sumus, non tantum nos sed & vniuersus orbis terrarum, & baptizatur vsq; in finem. Quis nostrum potest ex aliqua parte comparari Christo, cui se Ioannes dixit indignum soluere corrigiam calciamenti? Si ergo ille Christus tantæ excellentiæ homo Deus, solus baptizaretur baptisate Ioannis, quid dicturi erant homines? Quale baptisatū habuit Ioannes? Magnum baptisatum habuit, ineffabile sacramentum. Vide, quia solus Christus meruit baptizari Ioannis baptisate: atque ita maior videretur baptisatus serui, quam baptisatus domini. Baptizati sunt & alij baptisate Ioannis, ne melior videretur baptisatus Ioannis quam Christi. Baptizatus est autem & dominus, ut domino suscipiente baptisatus serui, non dedignarentur alij serui suscipere baptisatum domini. Ad hoc ergo missus erat Ioannes: sed nouerat Christum an non nouerat? Si non nouerat, quare dicebat quando venit ad fluuium Christus, Ego à te debeo baptizari, hoc est, scio qui sis? Si ergo iam non nouerat, certe tunc cognouit quando vidit columbam descendentem. Manifestum est quia columba non descendit super dominum, nisi posteaquam ascendit ab aqua baptisati. Dominus baptizatus ascendit ab aqua, aperti sunt cæli, & vidit super eum columbam. Si ergo post baptisatum descendit columba, antequam baptizaretur dominus, dixit illi Ioannes, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari: ante illum nouerat qui dixit, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Quomodo ergo dixit, Et ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto? Non parua quæstio est fratres mei. Si vidistis quæstionem, non paruum vidistis: superest vt ipsius solutionem dominus det. Tamen illud dico, si vidistis quæstionem, non est paruum. Ecce positus est Ioannes ante oculos vestros stans ad fluuium Ioannes Baptista. Ecce venit dominus adhuc baptizandus, nondum baptizatus. Audi vocem Ioannis, Tu ad me venis, ego à te debeo baptizari. Ecce iam cognoscit dominum, à quo vult baptizari. Baptizatus dominus ascendit ab aqua, aperti sunt cæli, descendit spiritus, modo illum cognoscit Ioannes. Si modo illum cognoscit cui dixit antea: Ego à te debeo baptizari? Si autem non eum modo cognoscit, quia iam nouerat eum, quid est quod dixit, Non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Fratres, si ista quæstio hodie soluat, granat vos, non dubito: quia iam multa dicta sunt. Sciat autem talem istam quæstionem esse, vt hæc sola perimat partem Donati. Ad hoc dixi charitati vestræ, vt intentos vos facerem: similiter vt soleo, simul vt oretis pro nobis & pro vobis, vt & nobis det dominus digna loqui, & vos digna capere mereamini. Interim hodie dignamini differre: sed hoc breuiter dico interim, donec soluat. Interrogate pacifice, sine rixa, sine contentione, sine altercationibus, sine inimicitibus: & vobiscum quærite, & alios interrogate & dicite, Hanc quæstionem proposuit nobis hodie

Episcopus noster, aliquando, si dominus concesserit, soluturus eam. Sed siue soluitur siue non soluitur, putare me proposuisse quod me mouet. Moneor enim multum. Dicit Ioannes, Ego à te debeo baptizari, tanquam Christo cognito. Si enim non nouerat eum à quo vult baptizari, temere dicebat, Ego à te debeo baptizari, nouerat ergo eum. Si nouerat eum, quid est ergo quod dicit, Non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum sicut columbam, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Quid dicturi sumus? Quia non scimus quando venerit columba. Ne forte ibi lateat, legantur alij Euangelistæ, qui planius illud dixerunt, & inuenimus apertissime tunc descendisse columbam, cum dominus ab aqua ascendit: super baptizatum enim Christum aperti sunt cæli, & vidit spiritum sanctum descendentem. Si iam baptizatum cognouit, venienti ad baptisatum quomodo dicit, Ego à te debeo baptizari? Hanc vobiscum interim ruminare, hanc vobiscum conferre, hæc vobiscum tractate. Præstet dominus Deus noster, vt antequam à me audiat, alicui vestrum priori eam reuellet. Tamen fratres hoc sciatis, quia per istius quæstionis solutionem pars Donati de baptisati gratia, vbi nebulas obdunt imperitis, & retia tendunt auribus volantibus, si frontem habeant, omnino non habebunt, omnino eorum ora clauduntur.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 2.

Sicut dominus voluit, ad diem promissionis nostræ peruenimus, præstabit etiam hoc, vt ad ipsius promissionis redditionem peruenire possimus. Tunc enim ea quæ dicimus, & nobis & vobis vitia sunt si ab ipso sunt. Quæ autem homine sunt, mendacia sunt, sicut ipse dixit dominus noster Iesus Christus, Qui loquitur mendacium, de suo loquitur. Nemo habet de suo nisi mendacium & peccatum. Si quid autem homo habet veritatis atque iustitiæ, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, vt ex eo quasi guttis quibusdam irrorati, & in hac peregrinatione interim consolati, ne deficiamus in via, venire ad eius requiem faciatatque possimus. Si ergo qui loquitur mendacium, de suo loquitur: qui loquitur veritatem de Deo loquitur. Verax Ioannes, veritas Christus, Verax Ioannes, sed omnis verax à veritate verax est. Si ergo verax Ioannes, & verax esse homo non potest nisi à veritate, à quo erat verax nisi ab eo qui dixit, Ego sum veritas? Non ergo posset dicere, aut veritas contra veracem, aut verax contra veritatem. Veracem veritas misit, & ideo verax erat, quoniam à veritate missus erat. Si veritas Ioannem miserat, Christus eum miserat: sed quod Christus eum patre fecit, pater facit: & quod pater cum Christo facit, Christus facit: nec seorsum pater aliquid facit sine filio: nec seorsum aliquid filius sine patre. Inseparabilis charitas, inseparabilis vnitas, inseparabilis maiestas, inseparabilis potestas, secundum hæc verba quæ ipse posuit Ego & pater vnus sumus. Quis ergo misit Ioannem? Si dicamus patrem, verum dicimus: si dicamus filium, verum dicimus: manifestus autem vt dicamus, pater & filius. Quem

Quem misit ergo pater & filius, vnus Deus misit, quia filius dixit, Ego & pater vnus sumus: quomodo ergo ego nesciebat eum à quo missus est? Dixit enim, Ego nesciebam eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit. Interrogo Ioannem, qui te misit baptizare in aqua, quid tibi dixit? Super quem videris spiritum descendentem, sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc tibi & Ioannes dixit, qui te misit: manifestum est quia hoc, quis ergo te misit? Forte pater. Verus Deus pater, & veritas Deus filius: si pater sine filio te misit, Deus sine veritate te misit. Si ideo autem verax es, quia veritatem loqueris, & ex veritate loqueris, non te misit pater sine filio, sed simul te misit pater & filius: si ergo & filius te misit cum patre, quomodo nesciebas eum à quo missus es? Quem videras in veritate, ipse te misit, vt agnosceretur in carne & dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Hoc audiuit Ioannes, vt nosset eum quem nō nouerat, an vt plenius nosset quem iam nouerat? Si enim omni ex parte non nosset, venienti ad fluuium vt baptizaretur non diceret, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Nouerat ergo. Quando autem columba descendit? Iam baptizato domino, & ab aqua ascendente. At si ille qui eum miserat, dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto, & non nouerat eum, sed columba descendente cognouit eum. Columba vero tunc descendit, quando dominus ab aqua ascendit. Tunc autem cognouerat Ioannes dominum, quando ad eum dominus ad aquam veniebat: manifestatur nobis, quia Ioannes secundum aliquid nouerat, secundum aliquid nondum nouerat dominum. Nisi autem hoc intellexerimus, mendax erat: quomodo ergo erit verax agnoscentis, qui dixit, Tu ad me venis, ego autem à te debeo baptizari? Verax est cum hoc dicit. Et quo modo rursus verax est cum dicit, Ego non nouerā eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto. Innouit per columbam dominus, nō ei qui se non nouerat, sed ei qui in eo aliquid nouerat, aliquid non nouerat. Noster est ergo quærerere, quid in eo Ioannes nondum nouerat, & per columbam didicit. Quare missus est Ioannes baptizans iam memini me quantum potui dixisse charitati vestræ. Si enim baptismum Ioannis necessarium erat saluti nostræ, & modo debuit exerceri. Non enim modo non saluantur homines, aut modo plures non saluantur, aut alia tunc salus erat, & alia modo. Si mutatus est Christus, mutata est & salus. Si salus in Christo est, & idē ipse Christus est, eadem nobis salus est. Sed quare missus est Ioannes baptizans? quia oportebat baptizari Christum? quia oportuit nasci Christum, quia oportuit crucifigi Christum. Si enim viam humilitatis demonstratus aduenerat, & seipsum facturus humilitatis viam, in omnibus ab eo implenda erat humilitas. Autoritate dare baptismum suo hinc dignatus est, vt cognoscerent serui sui, quanta alacritate debeant currere ad baptismum domini, quando ipse non dedignatus est suscipere baptismum serui. Donatum enim erat hoc Ioanni, vt ipsius baptismum

diceretur. Hoc attendat, & distinguat, & nouerit charitas vestra, baptismum quod accepit Ioannes, baptismum Ioannis dictum est. Nullus ante illum iustorum, nullus post illum vt acciperet baptismum, quod baptismum ipsius diceretur, accepit: solus tale donum accepit: accepit quidem non enim à se posset aliquid. Si enim à se quis loquitur, mendacium de suo loquitur. Et vnde accepit, nisi ab ipso domino Iesu Christo? Ab illo vt baptizare posset accepit, quem postea baptizauit. Nolite mirari. Sic enim hoc fecit Christus in Ioanne, quomodo quidem fecit in matre. De Christo enim dictum est, Omnia per ipsum facta sunt. Si omnia per ipsum, & Maria per ipsum facta est, de qua postea natus est Christus. Intendat charitas vestra, quomodo creauit Mariam, & creatus est per Mariam: sic dedit baptismum Ioanni, & baptizatus est à Ioanne. Ad hoc ergo accepit baptismum à Ioanne, vt accipiens quod inferius erat ab inferiore, ad id quod superius erat hortaretur inferiores. Sed quare non solus ipse baptizatus est à Ioanne, si ad hoc missus erat Ioannes per quem baptizaretur Christus, vt pararet viam domino, id est, ipsi Christo? Et hoc iam diximus. Sed commemoramus, quæ necessaria sunt presenti quæstioni. Si solus dominus noster Iesus Christus baptizatus esset baptismate Ioannis, tenete quod diximus, non tantum valeat seculum vt delectet e cordibus vestris quod ibi scripsit spiritus Dei. Non tantum valeant spinæ curarum, vt suffocent semen quod seminatur in vobis. Quare enim cogimur eadem repetere, nisi quia de memoria cordis vestri securi non sumus? Si ergo solus dominus baptizatus esset baptismate Ioannis, non deessent qui sic eum haberent, vt putarent baptismum Ioannis, maiorem esse, quam sit baptismata Christi. Dicerent enim, Vique adeo illud baptismata maius est, vt solus Christus eo baptizari meruisset. Ergo vt daretur nobis à domino exemplum humilitatis, ad percipiendam salutem baptismatis, Christus suscepit quod ei opus non erat, sed propter nos opus erat. Et rursus, ne hoc ipsum quod accepit à Ioanne Christus, præponeretur baptismati Christi, permitti sunt & alij baptizari à Ioanne: sed qui baptizati sunt à Ioanne non eis suffecit, baptizati sunt enim baptismate Christi, quia non baptismus Christi erat baptismus Ioannis. Qui accipiunt baptismum Christi, baptismum Ioannis non quærunt: qui acceperunt baptismum Ioannis, baptismum Christi quærunt. Ergo Christo suffecit baptismus Ioannis? Quomodo non sufficeret, quando nec ipse erat necessarius? Illi enim nullum baptismum erat necessarium, sed ad hortandos nos ad baptismata suum, suscepit baptismum serui. Et ne præponeretur baptismum serui baptismato domini, baptizati sunt alij baptismate conferui. Sed qui baptizati sunt baptismate domini, oportebat vt baptizarentur baptismate domini. Qui autem baptizantur baptismate domini, non opus habet baptismate conferui. Quoniā ergo acceperat Ioannes baptismum quod proprie Ioannis diceretur: dominus autem Iesus Christus baptismum suum noluit alicui dare, non vt nemo baptizaretur baptismato domini, sed vt semper ipse dominus baptizaret: id actum est vt per ministros dominus baptizaret, id est, vt quos ministri domini baptizaturi erant, dominus baptizaret, non illi. Aliud est enim baptizare per ministerium, aliud baptizare per potestatem. Baptis-

De ejs. dist.
4. et aliud. 4.
sen. dist. c. 4.

B B B

prisma

prisma enim tale est, qualis est ille, in cuius potestate datur: non qualis est ille, per cuius ministerium datur. Tale erat baptismum Ioannis, qualis Ioannes: baptisma iustum tanquam iusti, tamen hominis, sed qui acceperat à domino talem gratiam, ut dignus esset præire iudicem, & eum digito ostendere, & implere vocem prophetiæ illius, Vox clamantis in deserto, parate viam domini. Tale autem baptisma domini, qualis dominus: ergo baptisma domini diuinum, quia dominus Deus. Potuit autem dominus nosse Iesus Christus, si vellet, dare potestatem alicui seruo suo, ut daret baptismum suum tanquam vice sua, & transferret à se baptizandi potestatem, & constitueret in aliquo seruo suo, & tantam vim daret baptismum translatum in seruum, quantam vim haberet baptismus datus à domino. Hoc noluit ideo, ut in illo spes esset baptizatorum, à quo se baptizatos agnoscerent. Noluit ergo seruum ponere spem in seruo. Ideoque clamabat Apostolus, cum videret homines, volentes ponere spem in seipso: Nunquid Paulus pro vobis crucifixus est, aut in nomine Pauli baptizati estis? Baptizauit ergo Paulus tanquam minister, non tanquam ipsa potestas, Baptizauit autem dominus tanquam potestas. Intendite, & potuit hanc potestatem seruis dare, sed noluit: si enim daret hanc potestatem seruis, id est, ut & ipsorum esset quod domini erat, tot essent baptizata quot essent serui, ut quomodo dictum est, baptisma Ioannis, sic diceretur baptisma Petri, sic baptisma Pauli, sic baptisma Iacobi, baptisma Thomæ, Matthæi, Bartholomæi. Illud enim baptisma Ioannis dictum est. Sed forte aliquis resistit & dicit, Proba nobis quia illud baptisma Ioannis dictum est. Probabo, ipsa veritate dicente, quando interrogauit Iudæos, Baptisma Ioannis vnde est, de celo an ex hominibus? Ergo ne tot baptizata dicerentur, quot essent serui qui baptizarent accepta potestate à domino, sibi tenuit dominus baptizandi potestatem, seruis ministerium dedit. Dicit se seruus baptizare, recte dicit: sicut Apostolus dicit, Baptizauit autem & Stephanus domum, sed tanquam minister. Ideo si sit & malus, & contingat illi habere ministerium, & si eum homines non nouerunt, & Deus eum nouit, permittit Deus baptizari per eum, qui sibi tenuit potestatem. Hoc autem Ioannes non nouerat in domino: quia dominus erat: nouerat, quia ab ipso debebat baptizari: nouerat & confessus est: quia veritas erat ille, & ille verax missus à veritate, hoc nouerat. Sed quid in eo non nouerat? Quia sibi retenturus erat baptismatis sui potestatem, & non eam transfusus, & translaturus in aliquem seruum: sed siue baptizaret in ministerio seruus bonus, siue baptizaret in ministerio seruus malus, non sciret se ille qui baptizaretur baptizari, nisi ab illo, qui sibi tenuit baptizandi potestatem. Et ut noueritis fratres, quia hoc in illo non nouerat Ioannes, & hoc didicit per columbam: dominum enim nouerat, sed eum baptizandi sibi potestatem retenturum, & nulli seruo eam daturum, nondum nouerat: secundum hoc dicit, Et ego nesciebam eum. Et ut noueritis, quia ibi hoc didicit, attendite sequentia. Sed qui misit me baptizare in aqua, ipse mihi dixit, Super quem videtis spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto. Quid ipse est: dominus. Sed iam nouerat dominum. Ergo putate huc-

usque dixisse Ioannem, Ego non noueram eum, sed qui me misit baptizare in aqua, ipse mihi dixit. Querimus quid dixerit sequitur, Super quem videtis spiritum descendentem tanquam columbam, & manentem super eum: non dico sequentia. Interim attendite, Super quem videtis spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est. Sed quid ipse est? Quid me voluit per columbam docere, qui me misit, quia ipse erat dominus? Iam noueram à quo missus eram: iam noueram eum cui dixi, Tu ad me venis baptizari, ego à te debeo baptizari, usque adeo ergo noueram dominum, ut ego ab eo vellem baptizari, non ut à me ipse baptizetur. Et tunc mihi dixit, Sine modo impleatur omnis iustitia. Pati veni, baptizari non veni? Impleatur omnis iustitia ait mihi Deus meus, impleatur omnis iustitia: doceat, perferam plenam humilitatem. Noui superbientes in futuro populo meo: noui aliquos in aliqua excellentiori gratia futuros homines, ut cum viderint idiotas aliquos baptizari, illi quia meliores sibi videntur, siue continentia, siue eleemosynis, siue doctrina, dedignabuntur fortasse accipere, quod illi inferiores acceperunt. Oportet ut sanem eos, ut non dedignentur venire ad baptismum domini, quia ego veni ad baptismum serui. Iam ergo hoc nouerat Ioannes, & nouerat dominum. Quid ergo docuit columba? Quid voluit per columbam, id est, per spiritum sanctum, sic venientem docere qui miserat eum cum ait, Super quem videtis spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est dominus. Quis ipse est? Dominus. Noui. Sed nūquid hoc iam noueras, quia dominus iste habens baptizandi potestatem, eam potestatem nulli seruo daturus est, sed sibi eam retenturus est: ut omnis qui baptizatur per serui ministerium, non imputet seruo sed domino? Nunquid hoc iam noueras? Non hoc noueram ab eo qui mihi dixit: Super quem videtis spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto: non ait, ipse est dominus, non ait, ipse est Iesus: non ait, ipse est qui natus est de virgine Maria, posterior te & prior te, non ait hoc, iam enim hoc nouerat Ioannes. Sed quid non nouerat? Tantam potestatem baptismatis ipsum dominum habiturum & sibi retenturum, siue præsentem in terra, siue absentem corpore in celo, & præsentem maiestati sibi retenturum baptismatis potestatem: ne Paulus diceret baptismum meum: ne Petrus diceret baptismum meum: ideo videte & intendite voces Apostolorum. Nemo Apostolorum dixit baptismum meum: quamuis vnum omnium esset Euangelium tamen inuenies dixisse, Euangelium meum: non inuenies dixisse baptismum meum. Hoc ergo didicit Ioannes, fratres mei. Quod didicit Ioannes per columbam, discamus & nos. Non enim columba Ioannem docuit, & Ecclesiam non docuit, cui Ecclesiæ dictum est, Vna est columba mea. Columba doceat columbam, nouerit columba, quid Ioannes didicerit per columbam. Spiritus sanctus in specie columbæ descendit. Hoc autem quod dicebat Ioannes per columbam, quare in columba didicit? Oportebat enim ut diceret, nec hoc forte oportebat nisi ut per columbam disceret. Quid dicam de columba fratres mei? Aut quando mihi sufficit facultas vel cordis vel linguæ, dicere quomodo volo: & forte non digne volo quomodo dicendum

De rōse. dist.
4. ca. Baptizatus
mō. a. sūm.
di 5. cap. 2.

endum est: nec si tamen possum dicere quomodo dicendum est. Ego à meliore hoc audire vellem, non vobis dicere. Discit Ioannes eum quem nouerat, sed in eo discit in quo eum non nouerat, in quo nouerat non discit. Et quid nouerat? Dominum. Quid non nouerat? Potestatem dominici baptismi in nullum hominem à domino transsurat: sed ministerium plane transsurat, potestatem à domino in neminem ministerium, ministerium & in bonos & in malos. Non exhorreat columba ministerium malorum, respiciat domini potestatem. Quid tibi facit malus minister, ubi bonus est dominus? Quid te impedit malitiosus præco, ubi beneuolus est iudex? Ioannes didicit per columbam hoc. Quid est quod didicit? Ipse repetat: Ipse mihi dixit, inquit, Super quem videtis spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Nō ergo te decipiant o columba, seductores qui dicunt, Nos baptizamus. Columba agnosce, quid docuit columba, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Per columbam discitur quia hic est: & tu eius potestate putas te baptizari, cuius ministerio baptizaris? Si tu hoc putas, nondum es in corpore columbæ: & si non es in corpore columbæ, non mirandum quia simplicitatem non habes. Simplicitas enim maxime per columbam demonstratur. Quare per simplicitatem columbæ dicit Ioannes, quia hic est qui baptizat in spiritu sancto, fratres mei, nisi quia columbæ non erant qui Ecclesiam dissipauerunt: accipitres erant, milui erant. Non lanat columba, & vides illos inuidiam nobis facere, quasi de persecutionibus quas passi sunt. Corporales quidem passi quasi persecutiones, cum essent flagella domini manifeste dantis disciplinam ad tempus ne damnet in æternum, si eam non cognouerint, seque correxerint. Illi vero persequuntur Ecclesiam qui dolis persequuntur. Illi grauius cor feriunt, qui lingua gladio feriunt. Illi acerbius sanguinem fundunt, qui Christum quantum in ipsis est, in homine occidunt. Perterriti videntur quasi iudicio potestatum. Quid tibi facit potestas, si bonus es? Si autem malus es, time potestatem: non enim frustra gladium portat, dicit Apostolus. Tuum gladium noli educere, quo percutis Christum. Christiane, quid tu persequeris in Christiano? Quid in te persecutus est Imperator? Carnem persecutus est, tu in Christiano spiritum persequeris. Non occidis tu carnem, & tamen nec carni parcunt, & tamen quotquot potuerunt cædendo necauerunt, nec suis nec alienis pepercerunt. Notum est hoc omnibus. Inuidiosa est potestas, quia legitima est. Inuidiosa facit, qui iure facit: sine inuidia facit, quia præter leges facit. Attendat vnusquisque vestrum fratres mei, quid habeat Christianus. Quod homo est, commune cum multis: quod Christianus est, fecerunt à multis, & plus ad illum pertinet quod Christianus, quam quod homo: nam quod Christianus, renouatur ad imaginem Dei, à quo homo factus est ad imaginem Dei: quod autem homo posset & malus, posset & Paganus, posset & idololatra? Hoc tu persequeris in Christiano quod melius habet: hoc enim illi vis auferre vnde viuunt. Viuit enim temporaliter secundum spiritum vitæ, quo corpus animatur: viuunt autem ad æternitatem secundum baptismum, quod accepit à domino: hoc illi vis tollere quod accepit à domino: hoc illi vis tollere, vnde viuunt.

Matth. 3.
† alius debet.

* alius super
nomen.

Rom. 13.

cani. 6.

Latrones eos quos volunt spoliare sic volunt, ut ipsi plus habeant, & illi nihil habeant: tu & tollis huic, & apud te non erit plus: non enim plus tibi fit, quia huic tollit. Sed vere hoc faciunt. Qui? Hi qui tollunt animam, & alteri tollunt, & ipsi duas animas non habent. Quid ergo vis auferre? vnde tibi displicet, quem vis rebaptizare: dare non potes quod iam habet, sed facies negare quod habet. Quid acerbius faciebat Paganus, persecutor Ecclesiæ? Exerebatur gladij aduersus martyres, emittebantur bestia, ignes ad mouebatur. Ut quid ista? ut diceret qui ista patiebatur, non sum Christianus. Quid doces tu eum quem vis rebaptizare, nisi ut primo dicat, non sum Christianus? Ad quod aliquando persecutor proferebat flammam, ad hoc tu producis linguam. Seducendo facis, quod ille occidendo non fecit. Et quid est quod daturus es, & cui daturus es? Si tibi verum dicat, & non seductus à te, mentiat: dicitur est, habeo. Interrogas, habes baptismum? habeo dicit. Quamdiu habeo, dicit, inquit, non sum daturus. Et noli dare: quod enim vis dare, harrere in me non potest, quia quod accepi, auferri à me nō potest: sed tamē expecta, videat quid me vis docere. Dic, inquit, primo, nō habeo: sed hoc habeo. Si dixerō nō habeo, mentiar. Quod enim habeo, habeo. Nō habes, inquit: Doce quia non habeo: Malus tibi dedit: si malus Christus, malus mihi dedit: Non, inquit, malus Christus: sed non tibi Christus dedit. Quis ergo mihi dedit? responde, Ego me à Christo scio accepisse. Dedit tibi, inquit, sed traditor nescio quis: non Christus. Videre quis fuerit minister, videre quis fuerit præco. De officiali non disputo iudicem attendo: & forte quod obiciis officiali mentiris. Sed nolo discutere causam officialis sui, cognoscat dominus amborum. Forte si exigam ut probes, non probas, imò mentiris. Probatum est te probare non potuisse: sed non ibi pono causam meam, ne cum studiose cepero defendere homines innocentes, putes me spem meam vel in hominibus innocentibus posuisse. Fuerint homines qualeslibet: ego à Christo accepi, à Christo baptizatus sum. Non, inquit, sed ille Episcopus te baptizauit, & ille Episcopus illis communicat. A Christo sum baptizatus, ego noui. Vnde nostri: Docuit me columba, quam vidit Ioannes. O milne male, non me dilanias à visceribus columbæ. In columbæ membris numeror, quia quod colūba docuit, hoc noui. Et docuit hoc? Nescio. Tu mihi dicis, ille te baptizauit, aut ille te baptizauit: per columbam mihi & tibi dicitur, Hic est qui baptizat. Cui credo, miluo an columbæ? Certe tu mihi dic, ut per illam lucernam confundaris, qua confusi sunt & priores tui inimici, pares tui Pharisæi, qui cum interrogarent dominum, in qua potestate ista faceret: interrogo & ego vos, inquit, vnum istum sermonem dicite mihi. Baptismum Ioannis vnde erat, de celo an ex hominibus? Et illi qui præparabant iaculati dolos, irretiti sunt quæstione, ceperunt voluere apud semetipsos, & dicere, Si dixerimus quia de celo est, dicitur est nobis, quare non credidistis ei? Ioannes enim dixerat de domino: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quid ergo quæritis, in qua potestate ista facio? O lupi in potestate agni facio quæ facio, sed ut noferis agnū, quare non credidistis Ioanni, qui dixit, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi? Scientes ergo illi quid dixisset Ioannes de domino, dixerunt apud

Matth. 21.

fe: Si dixerimus quia de celo est baptismum Ioannis, dicit nobis, quare ergo non credidistis ei? Si dixerimus, quia ex hominibus est, lapidabimur a populo, quia sicut Prophetam habent Ioannem. Hinc timebat homines, hinc veritatem fateri confundebantur. Tenebre tenebras respelenderunt, sed a luce superata sunt. Quid enim responderunt? Nescimus. Quod sciebant dixerunt, nescimus: & dominus, Nec ego vobis dico, inquit, in qua potestate ista facio. Et confusi sunt primi inimici: unde?

Psal. 137. de lucerna: quis erat lucerna? Ioannes. Probamus quia lucerna erat? Probamus: dominus enim dicit. Ille erat lucerna ardens & lucens. Probamus, quia & de ipso confusi sunt inimici: Psalmum audi, Paravi, inquit, lucernam Christo meo, inimicos eius induam confusione. Adhuc in huius vitæ tenebris ad lucernam fidei ambulamus: teneamus & nos lucernam Ioannem, confundamus & inde inimicos Christi, imò ipse confundat inimicos suos per lucernam suam. Interrogemus & nos quod dominus Iudæos, interrogemus & dicamus, Baptisma Ioannis unde est? de celo an ex hominibus? Quid dicturi sunt? Videte si non & ipsi tanquam inimici de lucerna confundantur. Quid dicturi sunt? Si dixerint ex hominibus, & ipsi sui eos lapidabunt. Si autem dixerint, de celo, dicamus eis, quare ergo non credidistis ei? Et dicunt fortasse, credimus ei. Quomodo ergo dicitis quia vos baptizatis? & Ioannes dicit, Hic est qui baptizat? Sed ministros, inquit, tanti iudicis iustos oportet esse, per quos baptizat. Et ego dico & omnes dicimus, quia iustos oportet esse tanti iudicis ministros. Sint ministri iusti si volunt. Si autem noluerint esse iusti, qui in cathedra Moyfi sedet, securum me fecit magister meus, de quo spiritus meus dixit, Hic est qui baptizat. Quomodo securum me fecit? Scribæ, inquit, & Pharisæi super cathedram Moyfi sedent: quæ dicunt, facite: quæ autem faciunt, facere nolite, dicunt enim & non faciunt. Si fuerit minister iustus, computo illum cum Paulo, computo illum cum Petro, cum istis computo iustos ministros: quia vere iusti ministri gloriam suam non quærunt: ministri enim sunt, pro iudicibus haberi nolunt, spem in se poni exhorrescunt. Ergo computo cum Paulo iustum ministrum: Quid enim dicit Paulus? Ego plantavi, Apollo rigavit, sed Deus incrementum dedit. Neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Qui vero fuerit superbus minister, cum diabolo computatus, sed non contaminatur donum Christi: quod per illum fluit, purum est: quod per illum transit liquidum, venit ad fertilem terram: Puta quia ipse lapideus est: quia ex aqua fructum ferre non potest, per lapideum carnalem transit aqua ad arcolas: in canali lapideo nihil generans, sed tamen hortis plurimum fructum affert. Spiritualis enim virtus sacramenti ita est vt lux, & ab illuminandis pura excipitur, & si per immundos transeat, non inquinatur. Sint planè ministri iusti, & gloriam suam non quærant, sed illius cuius ministri sunt. Non dicant, baptismum meum est, quia non est ipsorum: attendant ipsum Ioannem. Ecce Ioannes plenus erat spiritu sancto, & baptismum de celo habebat, non ex hominibus. Sed quatenus habebat? Ipse dixit, Parate viam domino. Vbi autem cognitus est dominus, ipse factus est via, non iam opus erat baptismate Ioannis, quo pararetur via domino. Tamen quid nobis solent dicere, Ecce post

De esse. dist. 4. ca. Baptismus. 4. sermone. dist. 5. cap. 1. Matt. 23.

1. Cor. 3.

Ioannem baptizatum est: antequam enim bene ista quæstio tractaretur in Ecclesia catholica, multi in ea errauerunt, & magni & boni: sed quia de membris columbæ erant, non se præciderunt, & factum est in eis quod dixit Apostolus, Si quid aliter sapitis, hoc quoque vobis Deus reuelabit. Unde isti qui se separauerunt, indociles facti sunt: quid ergo solent dicere? Ecce post Ioannem baptizatum est, post hæreticos non baptizatur? Quia quidam qui habebat baptismum Ioannis, iussi sunt a Paulo baptizari: nõ enim habebat baptismum Christi. Quid ergo exaggeras meritum Ioannis, & quasi abiicis infelicitatem hæreticorum? Et ego tibi concedo sceleratos esse hæreticos. Sed hæretici baptismum Christi dederunt, quod baptismum non dedit Ioannes. Recurro ad Ioannem & dico. Hic est qui baptizat. Si enim melior Ioannes quam hæreticus, quomodo melior Ioannes quam ebriosus? quomodo melior Ioannes quam homicida? Si post deteriorem baptizare deberemus, quia post meliorem baptizaturum Apostoli. Quicunque apud ipsos baptizati fuerint ab ebrioso, non dico ab homicida, non dico a satellite alicuius scelerati, non dico a raptore rerum alienarum, non dico ab oppressore pupillorum, non a separatore coniugum: nihil horum dico, quod solene est dico, quod quotidianum est dico, quod vocantur omnes dico, & in ista ciuitate, quando ab eis dicitur, aliis ieiunantibus, bene sit nobis, * & tali die festo Ianuariarum non debes ieiunare, ea dico leuia, quotidiana: ab ebrioso homine cum baptizatur, quis est melior Ioannes an ebriosus? Responde si potes, quid ebriosus tuus melior sit quam Ioannes. Nunquam hoc audebis. Ergo tu quia sobrius es, baptiza post ebriosum tuum: si enim post Ioannem baptizauerunt Apostoli: quanto magis debet post ebriosum sobrius baptizare? An dicis, in vnitatem mecum est ebriosus? Ergo Ioannes amicus sponsi, non erat in vnitatem cum sponso? Sed tibi ipsi quisquis es: tu es melior, an Ioannes? Non audebis dicere, ego sum melior quam Ioannes. Ergo post te baptizent tui, si forte fuerint meliores: si enim post Ioannem baptizatum est, erubescere quia post te nõ baptizatur: dicitur es, Sed ego baptismum Christi habeo & doceo. Aliquando ergo agnosce iudicem, & noli præco superbus esse, baptismum Christi das, ideo post te non baptizatur: post Ioannem ideo baptizatum est, quia baptismum Christi nõ dabat, sed baptismum suum: quia sic acceperat vt ipse esset. Non ergo tu melior quam Ioannes: sed baptismum quod per te datur, melius quam Ioannis. Ipsum enim Christi est, illud autem Ioannis. Et quod dabatur a Paulo, & quod dabatur a Petro Christi est, & quod daturum est, a Iuda Christi erat. Dedit Iudas, & non baptizatum est post Iudam: Dedit Ioannes, & baptizatum est post Ioannem: quia si datum est a Iuda, baptismum Christi erat: quod autem a Ioanne datum est, Ioannis erat. Non Iudam Ioanni, sed baptismum Christi etiam per Iudæ manus datum, baptismum Ioannis etiam per manus Ioannis dato recte præponimus. Etenim dictum est de domino antequam pateretur, quia baptizabat plures quam Ioannes. Deinde subiunctum est, Quamuis ipse non baptizaret, sed discipuli eius: ipse & non ipse. Ipse potestate, illi ministerio. Seruitutem ad baptizandum illi admouebant: potestas baptizandi in Christo permanebat. Ergo baptizabant discipuli eius, & ibi adhuc erat Iudas

Philipp. 3. Act. 19.

** alius quid ab eo dicitur, alioquin, ut sit nobis.*

1. q. 1. ca. de illi.

Ioan. 4. De esse. dist. 4. cap. Alind. 1. q. 1. De illi. De esse. dist. 4. cap. Baptismus.

Iudas inter discipulos eius. Si quos ergo baptizabat Iudas, nõ sunt iterum baptizati, & quos baptizauit Ioannes, iterum baptizati sunt? Planè iterum: sed non idem erat baptismus. Quos enim baptizauit Ioannes, Ioannes baptizauit: quos autem baptizauit Iudas, Christus baptizauit. Sic ergo quos baptizauit ebriosus, quos baptizauit homicida, quos baptizauit adulter, si baptismum Christi erat, Christus baptizauit. Non timeo adulterum, non ebriosum, non homicidam, quia columbam attendo, per quam mihi dicitur, Hic est qui baptizat. Cæterum, fratres mei, delirum est dicere, quia melioris meriti fuit, non dico Iudas, sed quilibet hominum, quam ille de quo dictum est, in natis mulierum nemo surrexit maior Ioanne Baptista. Non ergo huic quisquam seruus, sed baptismum domini etiam per seruum malum datum baptizati, etiam amici serui præponitur. Audi quales commemorat Apostolus Paulus falsos fratres in inuidia prædicantes verbu Dei. Et quid de illis dicit? Et in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Christum enim annuntiabant, per inuidiam quidem, sed tamen Christum, non per quid, sed quem vide. Per inuidiam tibi prædicatur Christus: vide Christum, vita prædicantem per inuidiam. Noli imitari malum prædicatorem, sed imitare bonum quod inuidiam prædicatur: Christus ergo a quibusdam per inuidiam prædicatur: & quid est inuidere? Horrendum malum: ipso malo diabolus deiecit multos. Maligna pestis est, & habebant illum quidam Christi prædicatores, quos tamen prædicare permittit Apostolus. Quare? quia Christum prædicabant. Qui autem inuidet, odit: & qui odit, quid de illo dicitur? Audi Apostolum Ioannem, Qui odit fratrem suum, homicida est. Ecce post Ioannem baptizatum est, post homicidam non baptizatum est, quia Ioannes dedit baptismum suum, homicida dedit baptismum Christi. Quod sacramentum tam sanctum est, vt nec homicida ministrante polluat. Non respicio Ioannem, sed potius credo Ioanni: quid credo Ioanni? Quod didicit per columbam, quid didicit per columbam? Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Iam ergo fratres tenete hoc, & cordibus vestris infigite. Si enim hodie voluero plenius dicere, quare per columbam, tempus non sufficit. Quia enim res dicenda insinuata est Ioanni per columbam, quam non nouerat in Christo Ioannes, quamuis iam nosset Christum, exposui quantum arbitror sanctitati vestræ. Sed quare hanc ipsam rem per columbam oportuit demonstrari, si breuiter dici posset, dicerem. Sed quia diu dicendum est, & onerare vos nolo: quomodo adiutus sum orationibus vestris, vt illud quod promissi implerem: adiuuate etiam atque etiam pia intentione & votis bonis, & illud apparebit vobis, quare Ioannes quod didicit in domino: quia ipse est qui baptizat in spiritu sancto, & nulli seruo suo talem legauit potestatem baptizandi, non debuit discere nisi per columbam.

Matth. 11.

Phil. 1.

** alius quid.*

1. Ioan. 3.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 3.

Tract. 6. in Ioannem. **F**ateor sanctitati vestræ, timueram ne frigus hoc frigidus vos ad conueniendum faceret: sed quia ista celebritate & frequentia vestra, spiritu vos feruere demonstrastis, non dubito quin etiam

oraftis pro me, vt debitum vobis exoluam. I feram enim in nomine Christi differe hodie angustia temporis tunc impediret, ne id po explicare tractando, quare Deus per columbam ostendere voluerit spiritum sanctum. explicetur, illuxit nobis dies hodiernus, & audiendi cupiditatem, & pia deuotione vbrius congregatos. Expectationem vestrarum impleat ex ore nostro. Amastis enim vt: sed amastis, quid? Si nos, & hoc bene, namus amari a vobis, sed nolumus in nobis ergo in Christo vos amamus, in Christo no mate, & amor noster pro inuicem gemat ad I Ipse enim gemitus columbæ est: si ergo columbæ est, quod omnes nouimus, gemitum columbæ in amore: audite quid dica stulus, & nolite mirari, quia in columba voluit demonstrari spiritus sanctus. Qui orems sicut oportet, inquit, nescimus, spiritus interpellat pro nobis gemitibus in bilibus. Quid ergo fratres mei, hoc dicturi quia spiritus gemit, vt perfecta & æterna b do est ei cum patre & filio? Spiritus enim Deus, sicut Dei filius Deus, & pater Deus. Deus, sed non dixi tres Deos: magis enim I quàm dij tres, quia pater & filius & spiritus vnus Deus. Hoc optime noscitur. Non erit vnus sanctus in semetipso apud semetipsum Trinitate, in illa beatitudine, in illa æternitate stantia gemit, sed in nobis gemit, quia gem facit. Nec parua res est, quod nos docet sanctus gemere: insinuat enim nobis quia namur, & docet nos in patriam suspirare: desiderio gemimus. Cui bene est in hoc imò qui putat quod ei bene sit, qui latit: carnalium, & abundantia temporalium, sceleritate exultat, habet vocem corui: vt corui clamosa est, non gemebunda. Qui nouit in pressura se esse mortalitatis huius regnari se a domino, nondum teneri illpetuam, quæ nobis promissa est beatitudo sed habere illam in spe, quam habiturum re, cum dominus venerit in manifestatio clarus: qui prius in humilitate venit oculum hanc nouit, gemit. Et quandiu propter mit, bene gemit. Spiritus illum docuit re: a columba didicit gemere. Multi emut in infelicitate terrena, vel quassati dægritudine corporis prægrauari, vel carcerclusi, vel catenis colligati, vel fluctibusmersi, ac iactati, vel aliquibus inimicorum circumsepti gemunt: sed non columbæ gemunt, non amore Dei gemunt, non spmunt. Ideo tales cum ab ipsis pressuris liberati, exultant in grandibus vocibus, vbi quia corui sunt, non columbæ. Ideo merica missus est coruus, & non est reuersus: columba, & reuersa est. Illas duas aues m habebat ibi coruus, habebat & columbæ: hoc genus arca illa continebat. Et si arca Ecclesiam, videtis vtiq; quia necesse est, diluuiio seculi vtrunque genus contineat & coruum & columbam. Qui sunt coru quærunt. Qui columbæ? qui ea quæ Cl quærunt. Propterea ergo cum mitteret sanctum, duobus modis eum ostendit: per columbam & per ignem. Per columbam dominum baptizatum, per ignem super

congregatos. Cum enim ascendisset dominus in celum post resurrectionem, peractis cum discipulis suis quadraginta diebus, impleta die Pentecostes, misit eis spiritum sanctum, sicut promiserat. Spiritus ergo tunc veniens impleuit locum illum, factoque primo sonitu de celo tanquam ferretur flatus vehemens, sicut in actibus Apostolorum legitur. *Act. 2.* Vifa, inquit, illis sunt linguæ diuisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum, & cæperunt linguas loqui, sicut spiritus dabat eis pronuntiare. Hanc videmus columbam super dominum, has linguas diuisas super discipulos congregatos: ibi simplicitas, hic feruor ostenditur. Sunt enim qui dicuntur simplices, & pigri sunt: vocantur simplices, sunt autem segnes. Non talis erat Stephanus plenus spiritu sancto: simplex erat, quia nemini nocebat: feruens erat, quia impios arguebat. Non enim tacuit Iudæis, cuius sunt verba illa *Act. 7.* flammantia, Dura cervice, & incircuncisi corde & auribus, vos semper resististis spiritui sancto. Magnus imperus, sed columba sine felle sœuit. Nam ut noueritis quia sine felle sœuebat, illi auditis his verbis qui corui erant, ad lapides statim aduersus columbam cucurrerunt: cœpit Stephanus lapidari, & qui paulo ante fremens & feruens spiritu tanquam in inimicos impetum fecerat, & tanquam violentus innectus erat in verbis igneis atque flammantibus, ut audistis, Dura cervice, & incircuncisi corde & auribus, ut qui ea verba audiret, putaret Stephanum, si ei liceret, statim illos velle cœsumi, venientibus in se lapidibus ex manibus eorum genu flexo ait: Domine, ne statuas illis hoc delictum, In hæsetat mititati * columbæ. Prior enim illud fecerat magister, super quem descenderat columba, qui pendens in cruce ait, Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Ergo ne spiritu sanctificati dolum habeant, in columba demonstratum est: ne simplicitas frigida remaneat, in igne demonstratum est. Nec moueat, quia linguæ diuisæ sunt. Distant enim linguæ: ideo diuisis linguis apparuit. Linguæ, inquit, diuisæ velut ignis, qui & insedit super vnumquemque eorum. Distant inter se linguæ, sed linguarum distantia non sunt schismata. In linguis diuisis noli dissipationem timere, vnitatem cognosce in columba. Sic ergo sic oportebat demonstrari spiritum sanctum venientem super dominum, ut intelligat vniuersus quisque si habeat spiritum sanctum, simplicem se esse debere sicut columbam: habere cum fratribus veram pacem, quam significant oscula columbarum. Habent enim oscula & corui: sed in coruis falsa pax, in columba vera pax. Non omnis ergo qui dicit, pax vobiscum, quasi columba audiendus est. Vnde ergo discernantur oscula coruorum ab osculis columbarum? Osculantur corui, sed laniant: à laniatu innocens est natura columbarum. Vbi ergo laniatus, non est vera in oculis pax. Illi habent veram pacem, qui ecclesiam non laniauerunt: nam corui de morte pascuntur. Hoc columba non habet, de frugibus terre viuit, innocens eius victus est: quod verè fratres mirandum est in columba. Sunt passeris breuissimi, qui vel muscas occidunt, nihil horum columba: non enim de morte pascitur. Qui laniauerunt ecclesiam de mortibus pascuntur. Potens est dominus, rogemus ut remiscant qui deuorantur ab eis & sentiunt: multi enim agnoscunt, quia reuiuiscunt, nam ad eorum aduentum quoniam gratulamur in nomine Christi. Vos tamen sic estote simplices, ut sitis prudentes & feruentes, & feruor vester in linguis sit. Nolite tacere, ardentibus linguis loquentes, attendite frigidus. Quid enim fratres mei, quis non videat quod illi non vident? Nec mirum quia inde teneri nolunt, sicut coruus qui de arca missus est. Quis enim non videat quod illi non vident? Et ipsi spiritu sancto ingrati sunt. Ecce columba descendit super dominum, & super dominum baptizatum, & apparuit ibi sancta illa & vera trinitas, quæ nobis vnus Deus. Ascendit enim dominus ab aqua, sicut in Euangelio legitur, Et ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum descendentem velut columbam, & mansit super eum. Et statim vox consecuta est, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apparuit manifestissima trinitas, pater in voce, filius in homine, spiritus sanctus in columba. In trinitate ista quod missi sunt Apostoli, videamus, quod videmus, & quod mirum est, quia illi non vident, non enim verè non vident, sed ad id quod facies eorum ferit, oculos claudunt. A quo missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spiritus sancti: Ab illo de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Dictum est enim ministris ab eo qui sibi tenuit hanc potestatem. Hoc enim in illo vidit Ioannes, & cognouit quod non nouerat, non quia eum non nouerat filium Dei aut eum non nouerat dominum, aut non nouerat Christum: aut verè & hoc non nouerat quia ipse baptizaturus esset in aqua, & Christus in spiritu sancto? Nam & hoc nouerat. Sed quia non ira ut sibi teneret potestatem, & in nullum ministrorum eam trāsferret: hoc est quod didicit in columba. Per hanc enim potestatem quam Christus solus sibi tenuit, & in neminem ministrorum transfudit, quauis per ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat vnitatem ecclesiarum, quæ significatur per columbam, de qua dictum est, Vna est columba mea, vna est matris suæ. Si enim, ut iam dixi, fratres mei, transferretur potestas à domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent, & iam non statet vnitatem baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret dominus noster Iesus Christus ad baptismum, nam post baptismum descendit columba, in qua cognouit Ioannes quiddam proprium, cum ei dictum est, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritu sancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritu sancto, sed quia tali proprietate, ut potestas ab eo non transfiret in alterum, quamuis eo donante hoc ibi didicit. Et vnde probamus quia iam & hoc nouerat Ioannes, quia baptizaturus erat dominus in spiritu sancto, ut hoc intelligatur didicisse in columba, quod ita esset baptizaturus dominus in spiritu sancto, ut in neminem alium hominem potestas illa transfiret? Vnde probamus? Columba iam baptizato domino descendit. Ante autem quam venisset dominus ut baptizaretur à Ioanne in Iordane, diximus quia nouerat eum, illis vocibus vbi ait, Tu ad me venis baptizari: ego à te debeo baptizari. Sed ecce dominus nouerat, nouerat filium Dei. Vnde probamus quod iam nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto? Antequam veniret ad fluvium, cum multi ad Ioannem currebant baptizari, ait illis, Ego quidem baptizo vos in aqua: qui autem post me venit, maior me est, cuius non sum dignus

Act. 2.

Act. 7.

* alius mitti. Xuta 18.

2. q. 7. c. non omnia quib.

plices, ut sitis prudentes & feruentes, & feruor vester in linguis sit. Nolite tacere, ardentibus linguis loquentes, attendite frigidus. Quid enim fratres mei, quis non videat quod illi non vident? Nec mirum quia inde teneri nolunt, sicut coruus qui de arca missus est. Quis enim non videat quod illi non vident? Et ipsi spiritu sancto ingrati sunt. Ecce columba descendit super dominum, & super dominum baptizatum, & apparuit ibi sancta illa & vera trinitas, quæ nobis vnus Deus. Ascendit enim dominus ab aqua, sicut in Euangelio legitur, Et ecce aperti sunt cæli, & vidit spiritum descendentem velut columbam, & mansit super eum. Et statim vox consecuta est, Tu es filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Apparuit manifestissima trinitas, pater in voce, filius in homine, spiritus sanctus in columba. In trinitate ista quod missi sunt Apostoli, videamus, quod videmus, & quod mirum est, quia illi non vident, non enim verè non vident, sed ad id quod facies eorum ferit, oculos claudunt. A quo missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spiritus sancti: Ab illo de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Dictum est enim ministris ab eo qui sibi tenuit hanc potestatem. Hoc enim in illo vidit Ioannes, & cognouit quod non nouerat, non quia eum non nouerat filium Dei aut eum non nouerat dominum, aut non nouerat Christum: aut verè & hoc non nouerat quia ipse baptizaturus esset in aqua, & Christus in spiritu sancto? Nam & hoc nouerat. Sed quia non ira ut sibi teneret potestatem, & in nullum ministrorum eam trāsferret: hoc est quod didicit in columba. Per hanc enim potestatem quam Christus solus sibi tenuit, & in neminem ministrorum transfudit, quauis per ministros suos baptizare dignatus sit, per hanc stat vnitatem ecclesiarum, quæ significatur per columbam, de qua dictum est, Vna est columba mea, vna est matris suæ. Si enim, ut iam dixi, fratres mei, transferretur potestas à domino ad ministrum, tot baptismata essent, quot ministri essent, & iam non statet vnitatem baptismi. Intendite fratres. Antequam veniret dominus noster Iesus Christus ad baptismum, nam post baptismum descendit columba, in qua cognouit Ioannes quiddam proprium, cum ei dictum est, Super quem videris spiritum descendentem sicut columbam, & manentem super eum, ipse est qui baptizat in spiritu sancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritu sancto: nouerat, quia ipse baptizabat in spiritu sancto, sed quia tali proprietate, ut potestas ab eo non transfiret in alterum, quamuis eo donante hoc ibi didicit. Et vnde probamus quia iam & hoc nouerat Ioannes, quia baptizaturus erat dominus in spiritu sancto, ut hoc intelligatur didicisse in columba, quod ita esset baptizaturus dominus in spiritu sancto, ut in neminem alium hominem potestas illa transfiret? Vnde probamus? Columba iam baptizato domino descendit. Ante autem quam venisset dominus ut baptizaretur à Ioanne in Iordane, diximus quia nouerat eum, illis vocibus vbi ait, Tu ad me venis baptizari: ego à te debeo baptizari. Sed ecce dominus nouerat, nouerat filium Dei. Vnde probamus quod iam nouerat quia ipse baptizaret in spiritu sancto? Antequam veniret ad fluvium, cum multi ad Ioannem currebant baptizari, ait illis, Ego quidem baptizo vos in aqua: qui autem post me venit, maior me est, cuius non sum dignus

Matth. 1.

De cons. disp. 4. c. cum baptizati. 2. q. 4. sen. dij. 5. c. 1.

Mat. 23. P. sal. 2. Eja. 2.

Gal. 3.

dignus corrigiam calciamenti soluere, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni: iam & hoc nouerat. Quid ergo per columbam didicit, non mendax postea inueniretur, quod auerterat à nobis Deus opinari, nisi quidam proprietatem in Christo ralem futuram, ut quamuis multi ministri baptizaturi essent, siue iusti, siue iniusti, non tribueretur sanctitas baptismi, nisi illi super quem descendit columba, de quo dictum est, Hic est qui baptizat in spiritu sancto. Petrus baptizet, hic est qui baptizat: Paulus baptizet, hic est qui baptizat: Iudas baptizet, hic est qui baptizat. Nam si pro diuersitate meritorum baptismum sanctum est, quia diuersa sunt merita, diuersa erunt baptismata: & tanto quisque aliquid melius putatur accipere, quanto à meliore videtur accepisse. Ipsi spirituales sancti, intelligite fratres mei boni pertinentes ad columbam, pertinentes ad fortem ciuitatis illius Hierusalem, ipsi boni in ecclesia, de quibus dicit Apostolus, Nouit dominus qui sunt eius, diuersarum gratiarum sunt, non omnes paria merita habent. Sunt alij alij sanctiores, sunt alij alij meliores. Quare ergo si vnus ab illo, verbi gratia, iusto sancto baptizaretur: alius ab alio inferioris meriti apud Deum, inferioris gradus, inferioris continentie inferioris vite, vnum tamen & par & æquale est quod acceperunt, nisi quia hic est qui baptizat? Quomodo ergo cum baptizat bonus & melior, non ideo iste bonum accipit, & ille melius. Sed quauis bonus & melior fuerint ministri, vnum & æquale est, quod acceperunt, non est melius in illo, & inferius in isto: sic & cum baptizat malus ex aliqua vel ignorantia ecclesiarum, vel tolerantia: aut enim ignorantur mali, aut tolerantur, ut palea, quouisque in vltimo ventiletur area, illud quod datum est, vnum est, nec impar propter impares ministros, sed par & æquale, propter, Hic est qui baptizat. Ergo dilectissimi videamus quod videte illi nolunt, non quod non videant, sed quod se videre doleant, quasi clausum sit contra illos quod missi sunt discipuli, in nomine patris & filij & spiritus sancti, ut baptizarent tanquam ministri. Quod missi sunt: Ite, dixit, baptizate gentes. Audistis fratres quomodo venit illa hæreditas Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Audistis quomodo de Sion prodit lex, & verbum domini de Hierusalem: ibi enim audierunt discipuli, Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & spiritus sancti. Intenti facti sumus cum audiremus, Ite baptizate gentes: in cuius nomine? In nomine patris & filij & spiritus sancti. Iste vnus Deus, quia non in nominibus patris & filij & spiritus sancti: sed in nomine patris & filij & spiritus sancti: vbi vnum nomē audis, vnus est Deus: sicut de femine Abraham dictum est, & exponit Paulus Apostolus, In femine tuo benedicentur omnes gentes: non dixit in feminibus tanquam in multis, sed tanquam in vno, & femini tuo quod est Christus. Sicut ergo quia ibi non dicit in feminibus, docere te voluit Apostolus, quia vnus est Christus: sic & hic cum dictum est in nomine, non in nominibus, quomodo ibi in femine, non in feminibus, probatur vnus Deus pater & filius & spiritus sanctus. Sed ecce, inquit, discipuli ad dominum, Audiuimus in quo nomine baptizemur, ministros nos fecisti, & dixisti nobis, Ite baptizate in nomine patris & filij & spiritus sancti. Quod ibimus? quod non audi-

stis? ad hæreditatem meam: Interrogatis: quo ibimus? Ad id quod emi sanguine meo: quod ergo? Ad gentes, ad gentes, inquit. Putaui quia dixit, ite baptizate Aphros in nomine patris & filij & spiritus sancti, Deo gratias. Soluit dominus questionem, docuit columba. Deo gratias. Ad gentes Apostoli missi sunt: si ad gentes, ad omnes linguas. Hoc significauit spiritus sanctus diuisus in linguas, vnus in columba. Hoc linguæ diuiduntur, hoc columba copulat. Linguæ gentium concordantur, & vna lingua Aphricæ discordauit? Quid euidentius fratres mei in columba vnitatem, in linguas gentium societas. Aliquando enim & linguæ per superbiam discordauerunt, & tunc sunt factæ linguæ ex vna multæ. Post diluuium enim quidam superbi homines, velut aduersus Deum se munire conantes, quasi aliquid esset excelsius Deo, aut aliquid tutius, superbiæ erexerunt turrim, quasi ne diluuium si postea fieret, deleteretur. Audierant enim & recensuerant, quia omnis iniquitas erat delicta diluuii. Ab iniquitate temperare volebant, altitudinem turris contra diluuium requiebant, ædificauerunt turrim excelsam: vidit Deus superbiam ipsorum, & hunc errorem illis immittere iussit, ut non se cognoscerent loquentes, & factæ sunt diuersæ linguæ per superbiam. Si superbia fecit diuersitates linguarum, humilitas Christi congregauit diuersitates linguarum. Iam quod illa turris dislocauerat, ecclesia collegit. De vna lingua factæ sunt multæ: noli mirari, superbia hoc fecit. De multis linguis fit vna: noli mirari, charitas hoc fecit: quia est soni diuersi linguarum sunt, in corde vnus Deus inuocatur, vna pax custoditur. Vnde debuit ergo charissimi demonstrari spiritus sanctus vnitatem quandam designans nisi per columbam, ut pacatæ ecclesiarum diceretur, Vna est columba mea? Vnde debuit humilitas, nisi per auem simplicem & gementem, non per auem superbam & exultantem sicut coruus? Et forte dicent, Quia ergo columba, & vna columba, præter vnam columbam baptismus esse non potest. Ergo si apud te est columba, vel tu es columba, quando ad te venio, tu da mihi quod non habeo: scitis hoc ipsum esse. Ecce modo vobis apparebit, non esse de voce columbæ, sed de clamore corui. Nam paululum attendat charitas vestra, & timete insidias, imò caute, & excipite verba contradicentium respueda, non transglutienda & visceribus danda. Facite inde quod fecit dominus, quando illi obtulerunt amarum potum: Gustauit & respuit: sic & vos audite & abiicite. Quid enim dicunt? Videamus, Ecce, inquit, tu es columba. O catholica tibi dictum est, Vna est columba mea, vna matris suæ. Tibi certe dictum est, Expecta, noli me interrogare. Si mihi dictum est, cito volo audire, inquit. Tibi dictum est. Respondeo voce catholica, mihi. Hoc autem fratres, quod ore meo solius sonuit, sonuit, ut arbitror, & cordibus vestris, & omnes pariter diximus, ecclesiarum catholicarum dictum est, Vna est columba mea, vna est matris suæ: præter ipsam ergo columbam, inquit baptismum non est. Ego qui præter ipsam columbam sum baptizatus, ergo non habeo baptismum? Si baptismum non habeo quare mihi non das quando ad te venio? Et ego interrogo, Interim sequestremus, cui dictum est, vna est columba mea, vna est matris suæ. Adhuc querimus, Aut mihi dictum est, aut tibi dictum est? Sequestremus cui dictum sit. Hoc ergo quero, si co-

Act. 1.

Cant. 6.

lumba est simplex, innocens sine felle, pacata in oculis, non sœua in vnguibus, quæro vtrum ad huius columbæ membra pertineant auari, raptores, subdoli, ebriosi, flagitiosi, membra sunt columbæ huius? Absit, inquit. Et reuera fratres, quis hoc dixerit vt nihil aliud dicam? Raptores solos, si dicam, membra accipitris possunt esse, non membra columbæ. Milui rapiunt, accipitres rapiunt, corui rapiunt: columbæ non rapiunt, non dilaniant. Ergo raptores non sunt membra columbæ. Non apud vos fuit, vel vnus raptor? Quare manet baptismus quem dedit accipiter & non columba? Quare non baptizatis apud vosmetipsos post raptores & adulteros & ebriosos, post auaros apud vosmetipsos? An isti omnes membra columbæ sunt? Sic de honestatis columbam vestram, vt ei membra vulturina faciatis? Quid ergo fratres, quid dicimus? Mali & boni sunt in Ecclesia catholica: ibi autem soli mali sunt. Sed forte inimico animo hoc dico, & hoc postea requiritur. Et ibi certe dicunt, quia sunt boni & mali. Nam si dixerint solos bonos se habere, credant illis sui, & subscribo, Non sunt apud nos dicant, nisi sancti, casti, sobrij, non adulteri, non sceneratores, non fraudatores, non perituri, non vinolenti. Dicant, Non enim attendo linguas ipsorum, sed tango corda ipsorum. Cum autem nori sint & vobis & suis, sicut & vos & vobis in catholica & illis nori estis, nec nos eos reprehendamus, nec illi se palpent. Nos fatemur in Ecclesia catholica & bonos & malos esse, sed tanquam grana & paleas. Aliquando qui baptizatur à grano, palea est: & qui baptizatur à palea granum est: alioquin, si qui baptizatur à grano, valet, & qui baptizatur à palea, non valet, falsum est, hic est qui baptizat. Si autem verum est, hic est qui baptizat, & quod ab illo datur, valet, & quomodo columba baptizat? Non enim malus ille columba est, aut ad membra columbæ pertinet: nec hic potest dici in catholica, nec apud illos. Si illi dicunt, columbam esse Ecclesiam suam, quid ergo intelligimus fratres mei, quoniam manifestum & omnibus notum est, & si nolint conuincuntur: quia & ibi quando dant mali, non post illos baptizatur: & hic quando dant mali, non post illos baptizatur. Columba nõ baptizat post coruum: coruus quare vult baptizare post columbam? Intendat charitas vestra. Et quare designatum est nescio quid per columbam, vt baptizato domino veniret columba, id est, spiritus sanctus in specie columbæ, & maneret super eum, cum in aduētū columbæ hoc cognosceret Ioannes, propriam quandam potestatem in domino ad baptizandum, quia per hanc propriam potestatem, sicut dixi, pax Ecclesie firmata est. Et potest fieri vt habeat aliquis baptismum præter columbæ: vt proficit ei baptismus, præter columbam non potest. Intendat charitas vestra & intelligat quod dico: nam & ista circunventione sæpe seducunt fratres nostros, qui pigri & frigidi sunt. Simus simplices & feruentiores. Ecce, inquit, Ego accepi, an nõ accepi? Respondeo, acceperisti. Si ergo accepi, non est quod mihi des, securus sum, etiam testimonio tuo. Et ego quidem me dico accepisse, vtrinque lingua securum me facit. Quid ergo mihi promittis? Quare me vis catholicum facere, quando non mihi aliquid daturus es amplius, & me iam accepisse fatearis, quod te habere dicis? Ego autem quando dico, veni ad me, dico quia non habes tu, qui fateris

quia habeo. Quare dicis, veni ad me? Docet nos columba. Responder enim de capite domini, & dicit, Baptismum habes, charitatem autem quæ ego gemo non habes. Quid est hoc, inquit, Baptismum habeo, charitatem nõ habeo? Sacramentum habeo, charitatem non? Noli clamare, ostende mihi quomodo habeat charitatem qui diuidit vnitatem. Ego, inquit, habeo baptismum: Habes, sed baptismum illud sine charitate nihil tibi prodest: quia sine charitate tu nihil es: nam baptismus ille etiam in illo qui nihil est, non est nihil. Baptisma quippe illud aliquid est, & magnum aliquid est, propter illum de quo dictum est, Hic est qui baptizat. Sed ne putares illud quod magnum est, tibi aliquid prodesse posse si non fueris in vnitate, super baptizatum columba descendit, tanquam dicens, si baptismum habes, esto in columba, ne non tibi proficit quod habes: Veni ergo ad columbam dicimus, non vt incipias habere quod non habebas, sed vt prodesse tibi incipiat quod habes. Foris enim habebas baptismum ad perniciem: intus si habueris, incipit prodesse ad salutem. Non enim tantum tibi non proderat baptismus, & non etiam oberat: Et sancta possunt obesse: in bonis enim sancta ad salutem infunt: in malis ad iudicium. Certe enim fratres nouimus quid accipiamus, & vti que sanctum est quod accipimus, & nemo dicit non est sanctum. Et quid ait Apostolus? Qui autem manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit: non ait quia illa res mala est, sed quia ille malus male accipiendo, ad iudicium accipit bonum quod accipit. Non enim mala erat buccella, quæ tradita est Iudæ à domino: Absit. Medicus non daret venenum: salutem medicus dedit, sed indigne accipiendo ad perniciem accipit, quia non pacatus accipit. Sic ergo & qui baptizatur. Habeo, inquit, mihi. Fateor habes: obserua quod habes, eo ipso quod habes damnaberis. Quare? Quia rem columbæ præter columbam habes. Si rem columbæ in columba habebas, securus habes. Puta te esse militarem: si characterem Imperatoris tui intus habeas, securus militas: si extra habeas, tunc non solum tibi ad militiam non prodest character ille, sed etiam pro desertore punieris. Veni ergo veni, & noli dicere, iam habeo, iam sufficit mihi. Veni, columba te vocat, gemendo te vocat. Fratres mei vobis dico, gemendo vocate, non rixando: vocate orando, vocate inuitando, vocate ieiunando: in charitate intelligant quia doletis illos. Non dubito fratres mei, quia si videant dolorem vestrum, confundentur & reuiuifcent. Veni ergo veni, noli timere: time si non venis: imò non time sed plange. Veni gaudebis, si veneris. Gemis quidem in tribulationibus peregrinationis, sed gaudebis in spe. Veni vbi est columba, cui dictum est, Vna est columba mea, vna est matris suæ. Columbam vnã vides super caput Christi: linguas vides in toto orbe terrarum. Idem spiritus per columbam, idem & per linguas. Si per columbam idem spiritus, & per linguas idem spiritus sanctus per totum orbem terrarum datus est, à quo te præcidisti vt elames cum coruo, non vt gemas cum columba? Veni ergo. Sed sollicitus es forte & dicis, Foris baptizatus sum, timeo ne inde sim reus, quia foris accepi. Iam cœpisti cognoscere quid gemendum sit. Verum dicis, quia reus es, non quia acceperisti, sed quia foris acceperisti. Tene ergo quid acceperisti, emenda quod foris acceperisti. Acceperisti

De consp. dist.
2. ca. & san.
sta.
1. Cor. 11.

Ioan. 13.

Cant. 6.

pisti rem columbæ, præter columbam accepisti. Duo sunt quæ audis, accepisti, & præter columbam accepisti. Quod accepisti, approbo: quia foris accepisti, improbo. Tene ergo quod accepisti, non mutatur sed agnoscitur, character est regis mei, non ero sacrilegus, corrigo desertorem, non immuto characterem. Noli de baptismo gloriari quia dico ipsum est. Ecce dico ipsum est, tota catholica dicit ipsum est, aduertit colubæ, & agnoscit & gemit, quia ipsum foris habes, videt ibi quod agnoscat, videt ibi & quod corrigat. Ipsum est, veni. Gloriaris quia ipsum est, & nõ vis venire? Quid ergo mali qui non pertinent ad columbam, ait tibi columba, & mali inter quos gemo, & qui non pertinent ad membra mea, & necesse est inter illos gemmam, nõne habent quod te habere gloriaris? nõne multi ebriosi habent baptismum? nõne multi auari? nõne multi idololatæ & quod est peius furtim? Nõne Pagani ad idola eunt, vel ibat publice? Nõne occulte Christiani fortilegos quærunt, mathematicos consulunt: & ibi habent baptismum, sed columba gemit inter coruos. Quid ergo gaudes quia habes? Hoc habes quod habet & malus. Habeto humilitatem, charitatem, pacem: habeto bonum quod nondum habes, vt proficit tibi bonum quod habes: nam quod habes habuit & Simon magus. Actus Apostolorum testes sunt, ille liber canonicus omni anno in Ecclesia recitandus. Anniversaria solennitate post passionem domini nostri illum librum recitari, vbi scriptum est, quomodo conuersus sit Apostolus, & ex persecutore prædicator factus, vbi etiam die pentecostes missus est spiritus sanctus in linguas diuisis velut ignis. Ibi legimus multos credidisse in Samaria per prædicationem Philippi. Intelligitur autem siue vnus ex Apostolis, siue ex diaconis, quia septem ibi diaconos legimus ordinatos, inter quos est etiam nomen Philippi: per Philippi ergo prædicationem crediderunt Samaritæ. Samaria cœpit abundare fidelibus, ibi erat iste Simon magus, qui per magicas factiones suas dementauerat populum, vt eum virtutem Dei putarent, commotus tamen signis quæ à Philippo fiebant, etiam ipse credidit, sed quomodo ipse crediderit, posteriora sequentia demonstrauerunt. Baptizatus est autem & Simon, Audierunt hoc Apostoli qui erant in Hierusalem, & missi sunt ad illos Petrus & Ioannes, & inuenerunt multos baptizatos. Et quia nullus ipsorum adhuc acceperat spiritum sanctum, sicut tunc descendebat ad ostendendam significationem gentium credituram, vt linguas loqueretur, in quos descendebat spiritus sanctus, imposuerunt illis manus orantes pro eis, & acceperunt spiritum sanctum. Simon ille qui non erat in Ecclesia columba, sed coruus, quia ea quæ sua sunt quærebat, non quæ Iesu Christi, vnde in Christianis potentiam magis amauerat quàm iustitiam, vidit per impositionem manuum Apostolorum dari spiritum sanctum, non quia ipsi dabant, sed quia ipsis orantibus datus est, & ait Apostolis, Quid vultis à me accipere pecuniam, vt & per impositionem manuum mearum detur spiritus sanctus? Et ait illi Petrus, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei putasti pecunia comparandum. Cui dicit, Pecunia tua tecum sit in perditionem, vti que baptizato. Iam baptismus habebat, sed columbæ visceribus non habebat. Audi quia non habebat, verba ipsa Petri Apostoli aduertet:

sequitur enim, Non est tibi pars neque fors in hac fide. In felle enim amaritudinis video te esse. Columba fel non habet, Simon habebat, ideo sepe ratu erat à columbæ visceribus. Baptisma illi quid proderat? Noli ergo de baptismo gloriari, quasi ex ipso salus tibi sufficiat. Noli irasci, depone fel, veni ad columbam. Hic tibi proderit, quod foris non solum non proderat, sed etiam oberat. Neque dicas, non venio, quia foris sum baptizatus. Ecce incipe habere charitatem, incipe habere fructum, inueniatur in te fructus, mittat te columba intrò. Inuenimus hoc in scriptura. Impugnabilibus lignis arca fuerat fabricata. Impugnabilia ligna sancti sunt fideles pertinentes ad Christum. Quomodo enim in templo lapides viuunt de quibus edificatur templum, homines fideles dicti sunt, sic signa impugnabilia homines perseverantes in fide. In ipsa ergo arca ligna impugnabilia erant. Arca enim Ecclesia est, ibi baptizat columba illa. Arca enim illa in aqua ferebatur: ligna impugnabilia intus baptizata sunt. Inuenimus quædam ligna foris baptizata, omnes arbores quæ erant in mundo. Ipsa tamen aqua erat, non erat altera: omnis de cælo venerat, & de abyssis fontium. Ipsa erat aqua in aqua baptizata sunt ligna impugnabilia, quæ erant in arca, in qua baptizata sunt ligna foris. Missa est columba, & primum non inuenit requiem pedibus suis, rediit in arcem: plena enim erant aquis omnia, & maluit redire quàm rebaptizari. Corritus autem ille emissus est, antequam succaretur aqua, rebaptizatus redire noluit, mortuus est in his aquis. Auerrat Deus corui illius mortem: nam quare non est reuersus, nisi quia aquis interceptus est? At vero columba non inueniens requiem pedibus suis, cum ei vndique clamaret aqua, veni, veni, hic tingere: quomodo clamant isti hæretici, veni, veni, hic habes, non inueniens illa requiem pedibus suis, reuertit ad arcam. Emissit illam Noe iterum, sicut vos emittit arca vt loquamini illis. Et quid fecit postea columba? Quia erant ligna foris baptizata, reportauit ad arcem ramum de oliua. Ramus ille & folia & fructum habebat. Non sint in te sola verba, non sint in te sola folia, sic fructus, & redis ad arcam, non per te ipsum, columba te reuocat. Gemite foris, vt illos intrò reuocetis. Et enim fructus iste oliuæ si discutitur, inuenies quid erat. Oliuæ fructus, charitatem significat. Vnde hoc probamus? Quomodo enim oleum à nullo humore premitur, sed diruptis omnibus exilit & supereminet, sic & charitas non potest premi in ima, necesse est vt ad superna emineat. Propterea de illa dicit Apostolus, Adhuc supereminentiorem viam vobis demonstro. Quia diximus de oleo quia supereminet, ne forte non de charitate dixerit Apostolus, supereminentiorem viam vobis demonstro, audiamus quid sequitur. Si linguas hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum tanquam ærumentum sonans, aut cymbalum tinniens. I nunc Donate, & clama, disertus sum. I nunc & clama, doctus sum. Quantum disertus, quantum doctus? Non quid linguas angelorum locutus es? Et tamen si linguas angelorum loquereris, charitatem non habens, audierem æra sonantia & cymbala tinnientia. Soliditatem aliquam quæro: fructum in foliis inueniam, non sint sola verba, habeant oliuam, redeant ad arcam. Sed, inquit, habeo sacramentum. Verum dicis, sacramentum diuinum est, habes baptismum, & ego

Gen. 6.

Genes. 6.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

& ego confiteor. Sed quid dicit idem Apostolus? Si sciero omnia sacramenta, & habuero prophetiam & omnem fidem, ita vt montes transferam, ne forte & hoc diceret, Credidi, sufficit mihi. Sed quid dicit Iacobus? Et daemones credunt & contremiscunt. Magna est fides, sed nihil prodest si non habeant charitatem. Confitebantur & daemones Christum credendo, sed non diligendo, dicebant.

Mar. 1. Quid nobis & tibi fili Dei? Fidem habebant, charitatem non habebant, ideo daemones erant. Noli de fide gloriari, adhuc daemones comparandus es, noli dicere Christo domino, mihi & tibi quod est: vnitas enim Christi tibi loquitur, Veni cognosce pacem, redi ad viscera columbae. Foris baptizatus es, habeto fructum, & redi ad arcam. Et tu, Quid nos queritis si mali sumus? Vt boni sitis. Ideo vos querimus quia mali estis: nam si mali non essetis, inuenissemus vos, non vos quereremus. Qui bonus est, iam inuectus est, qui malus est, adhuc queritur, ideo vos querimus, redite ad arcam. Sed iam habeo baptismum. Si omnia sacramenta sciero, & habuero prophetiam & omnem fidem, ita vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Fructum ibi videam, oliuam ibi videam, & reuocatis ad arcam. Sed quid ais? Ecce nos multa mala patimur: haec si pro Christo pateremini, non pro honoribus vestris. Audite qui sequitur, iactant se enim aliquando, quia elemosynas multas faciunt, dant pauperibus, quia patienter molestias, sed pro Donato non pro Christo. Vide quomodo patiaris: nam si pro Donato pateris, pro superbo pateris. Non es columba si pro Donato pateris: non erat ille amicus sponsi: nam si amicus esset sponsi, gloriam sponsi quaereret, non suam. Vide amicum sponsi dicentem, Hic est qui baptizat. Ille non erat amicus sponsi, pro quo pateris: Non habes vestem nuptialem: & si ad conuiuium venisti, foras habes mitti. Imò quia foras missus es, ideo miser es: redi aliquando & noli gloriari. Audi quid dicat Apostolus, Si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Ecce quod non habes, Si tradidero, inquit, corpus meum vt ardeam, & vtique pro nomine Christi: sed quia sunt multi qui iactanter illud faciunt, non cum charitate: ideo si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Charitate fecerunt martyres illi, qui in tempore persecutionis passi sunt, charitate fecerunt: isti autem de tumore & de superbia faciunt, nam cum persecutor desit, seiplos praecipitant. Veni ergo vt habeas charitatem, sed nos habemus martyres. Quos martyres? Non sunt columbae, ideo volare conati sunt, & de petra ceciderunt. Omnia ergo fratres mei videtis, quia clamant aduersus illos omnes paginae diuinae, omnis propheta, totum euangelium, omnes Apostolicae literae, omnis gemitus columbae, & nondum euigilant, nondum expurgantur. Sed si columba sumus, gemamus, toleremus, speremus: aderit misericordia Dei, vt effereat ignis spiritus sancti in simplicitate vestra, & veniant. Non est desperandum, orate, praedicate, diligite, prorsus potens est dominus: iam coeperunt cognoscere frontem suam: multi cognouerunt, multi erubuerunt: aderit Christus, vt cognoscant & ceteri. Et certe fratres mei vel palea sola ibi remaneat, omnia grana colligentur: quicquid ibi fructificauit:

redeat ad arcam per columbam. Modo deficientes, vbique quid nobis proponunt? non inuenientes quid dicant? Villas nostras tulerunt, fundos nostros tulerunt, proferunt testamenta hominum. Ecce vbi Gaius eis donauit fundum Ecclesiae, cui praerat Faustinus. Cuius Episcopus erat Faustinus? Ecclesiae. Quid est Ecclesiae? Ecclesiae dixi, cui praerat Faustinus, sed non Ecclesiae praerat Faustinus, sed parti praerat. Columba autem Ecclesia est. Quid clamas? Non deuorabimus villas, columba illas habeat. Queratur quae sit columba, & ipsa habeat: nam nostis fratres mei, quia villa ista non sunt Augustini. Et si vos non nostis, & putatis me gaudere in possessione villarum, Deus nouit: ipse scit, quid ego de illis villis sentiam, vel quid ibi sufferam. Nouit gemitus meos, si mihi aliquid de columba impertiri dignatus est. Ecce sunt villae. Quo iure defendis villas? diuino an humano? Respondeat, Diuinum ius in scripturis habemus, humanum ius in legibus regum. Vnde quisque possidet quod possidet? Nonne iure humano? Nam iure diuino, domini est terra & plenitudo eius. Pauperes & diuites Deus de vno limo fecit, & pauperes & diuites vna terra supportat. Iure tamen humano dicit, Haec villa mea est, haec domus mea, hic seruus meus est. Iure ergo humano, iure imperatorum. Quare? Quia ipsa iura humana per imperatores & reges seculi Deus distribuit genti humano. Vultis legamus leges Imperatorum, & secundum ipsas agamus de villis? Si iure humano vultis possidere, recitemus leges Imperatorum, videamus si aliquid voluerint ab haereticis possideri: Sed quid mihi est Imperator? Secundum ius ipsius possides terram. Aut tolle iura Imperatorum, & quis audeat dicere, mea est illa villa, aut meus est ille seruus, aut domus haec mea est? Si autem vt teneantur ista ab hominibus, iura acceperunt regum: vultis recitemus leges, vt gaudeatis, quia vel vnum horum habeatis, & non imputetis nisi mansuetudini columbae, quia vel ibi vobis permittitur permanere? Leguntur enim leges manifestae, vbi praecerunt Imperatores, eos qui praeter Ecclesiam catholicam communionem vsurpant sibi nomen Christianum, nec volunt in pace colere pacis auctorem, nihil nomine Ecclesiae audeant possidere. Sed quid nobis & Imperatori? Sed iam dixi, de iure humano agitur: & tamen Apostolus voluit feruiri regibus, voluit honorari reges, & dixit, Reges reueremini. Nolite dicere, quid mihi & regi? Quid tibi ergo & possessioni? Per iura regum possidentur possessiones. Dixisti, quid mihi & regi? Noli dicere possessiones tuas, quia ad ipsa iura humana renunciaisti quibus possidentur possessiones. Sed de diuino iure ago, ait. Ergo Euangelium recitemus. Videamus quousque Ecclesia catholica Christi est, super quem venit columba, quae docuit. Hic est qui baptizat: quomodo ergo iure diuino possideat, qui dicit, Ego baptizo: cum dicat columba, Hic est qui baptizat: cum dicat scriptura, Vna est coluba mea, vna est matris suae? Quare lanias columbam? Imò lanias viscera vestra, nam vobis lanias, columba integra perscenerat. Ergo fratres mei, si vbique non habent quod dicant, ego dico vobis quid faciant, veniant ad catholicam, & nobiscum habebunt non solum terram, sed etiam illum qui fecit caelum & terram.

EIVSDEM

EIVSDEM IN IDEM

Hom. 6.

1. Pet. 1. 7. in Ioan.

Psal. 87.

Psal. 119.

Psal. 40.

1. Pet. 1.

1. Pet. 1.

Cant. 6. 1.

Congaudemus frequentia vestra, quia vltra quam sperare potuimus, alacriter conuenistis. Hoc est ergo quod nos laetificat & consolatur in omnibus laboribus & periculis vitae huius, amor vester in Deum, & pium studium, & certa spes, & feruor spiritus. Audistis cum Psalmus legeretur, quia inops & pauper clamat ad Deum in hoc seculo. Vox enim est, vt saepius audistis, & meminisse debetis, non vnus hominis, & tamen vnus hominis. Non vnus, quia fideles multi, multa grana inter paleas gementia, diffusa toto orbe terrarum. Vnus autem, quia membra Christi omnes, ac per hoc vnus corpus. Isto ergo vnus populus inops & pauper, non nouit gaudere de seculo, & dolor eius intus est, & gaudium eius intus est, vbi non videt nisi ille qui exaudivit gementem, & coronat sperantem. Latitia saeculi vanitas, cum magna expectatione speratur, vt veniat, & non potest teneri cum venerit. Iste enim dies qui laetus est perditus hodie in ista ciuitate, cras vtique non erit, nec idem ipsi cras hoc erit quod hodie sunt. Et transeunt omnia, & euolant omnia, & sicut fumus vaneunt. Et vae qui amant talia: Omnis enim anima sequitur quod amat. Omnis caro fecerit, & omnis honor carnis quasi flos feni. Fenum aruit, flos decidit: verbum autem domini manet in aeternum. Ecce quod ames, si vis manere in aeternum. Sed dicere habebas, Vnde possum apprehendere verbum Dei? Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quapropter fratres charissimi, ad inopiam nostram & paupertatem nostram pertineat, & quod illos dolemus qui sibi abundare videntur gaudium enim ipsorum quasi phreneticorum est. Quomodo autem phreneticus gaudet in insaniam, plerumque & ridet, & plangit illum qui sanus est: sic & nos fratres charissimi, si receperimus medicinam de caelo venientem: quia & nos omnes phrenetici eramus, tanquam salui facti, qui ea quae diligebamus non diligimus, gemimus ad Deum de iis qui adhuc insaniunt: potens est enim vt & ipsos saluos faciat, & opus est vt respiciant se, & displiceant sibi. Spectari volunt, & spectari se non mouerunt: nam si aliquantum oculos ad se conuertant, vident confusionem suam. Quod donec fiat, alia sint studia nostra, alia sint aduocamenta animae nostrae. Plus valet dolor noster quam gaudium illorum. Quantum pertinet ad numerum fratrum, difficile est vt quisquam ex illa celebritate raptus fuerit ex viris: quantum autem ad sororum numerum, contristat nos: & hoc magis dolendum est, quia non ipsae potius ad Ecclesiam currunt, quas debuit si non timor, certe verecundia de publico reuocare. Viderit hoc qui videt, & aderit misericordia eius, vt saluet omnes. Nos autem qui conuenimus, pascamur epulis Dei, & sit gaudium nostrum sermo ipsius. Inuitauit enim nos ad Euangelium suum, & ipse cibus noster est, quod nihil dulcius, sed si quis habeat palatum sanum in corde. Bene autem arbitror meminisse charitatem vestram hoc Euangelium lectionibus congruis ex ordine recitari: & puto vobis non excidisse quae iam tractata sunt, maxime recitata de Ioanne & de columba. De Ioanne scilicet, quid nouum didicerit in domino per columbam, qui iam no-

uerat dominum. Ex hoc inuentum est inspirante spiritu Dei, quod iam quidem Ioannes nouerat in domino: sed quod ipse dominus ita esset baptizaturus, vt baptizandi potestatem a se in neminem transfunderet, hoc dicit per columbam, quia dictum ei erat, Super quem videris spiritum descendentem velut columbam, & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Quid est, hic est? Non est alius, etsi per alium. Quare autem per columbam? Multa dicta sunt, nec possum, nec opus est omnia retexere, praecipue tamen propter pacem, quia & ligna quae baptizata sunt foris, quia fructum in eis inuenit columba, ad arcam attulit: sicut meministis columbam emissam a Noe de arca, quae diluio natabat & baptismum abluetur, non mergebatur. Cum ergo esset emissa, attulit ramum oliuae: sed non sola folia habebat, habebat & fructum. Itaque hoc optandum est fratribus nostris qui foris baptizantur, vt habeant fructum, non illos sicut columba foris, nisi ad arcam redierit. Fructus autem est totus charitas, sine qua nihil est homo, quicquid aliud habuerit. Et hoc vberime ab Apostolo dictum commemorauimus & recensuimus. Ait enim, Si linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut aramentum sonans, aut cymbalum tinniens. Et si habuero omnem scientiam, & sciam omnia sacramenta, & habeam omnem prophetiam, & habuero omnem fidem: fidem autem quomodo dixit omnem? vt montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & si tradidero corpus meum ita vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Nullo modo autem possunt dicere se habere charitatem, qui diuidunt vnitatem. Haec dicta sunt, sequentia videamus. Perhibuit Ioannes testimonium, quia vidit. Quale testimonium perhibuit? Quia ipse est filius Dei. Oportebat enim vt ille baptizaret qui est filius Dei vnicus, non adoptatus. Adoptati filij, ministri sunt vnici. Vnicus habet potestatem, adoptati ministerium. Licet baptizet minister non pertinens ad numerum filiorum, quia male viuunt & male agit, quid nos consolatur? Hic est qui baptizat.

S. CYRILLI EPISCOPI

Alexandrini eiusdem Euang. expositio.

Altera die vidit Ioannes Iesum venientem ad se & ait. Ecce agnus Dei ecce qui tollit peccata mundi. Breui admodum tempore propheta simul & apostolus, baptista effectus est. Quem enim venturum praedicabat, hunc iam monstrat praesentem. propterea prophetarum mensuram excessit, vt saluator de ipso ad Iudaeos dicebat, Quid exiistis in desertum videre? prophetam? etiam dico vobis plusquam prophetam. Nam prophetae venturum Christum praedixerunt, hic vero venturum praedicans, praesentem quoque monstrauit. Altera enim die, inquit, vidit Iesum venientem ad se, & ait. Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Non ait iam, praeparate viam eius, vt prius: sed cum praesens oculis cerneatur is, propter quem praeparatio faciunda erat, non illo modo praedicandum, sed apertius explanandum erat, quis iste praesens esset, & quamobrem a caelo ad nos descenderit. Ecce igitur, inquit, agnus Dei,

1. Es. 55. Dei, ille scilicet de quo Esaias dicebat, tanquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondeute se obmutuit. Quem vniuersa Mosis lex figuris significabat, qui temporibus legis non ita neque ad omnes misericordiam suam diffudit: figuris enim & vmbis lex inuoluta est. At nunc qui ænigmatice predicabatur, integerrimus agnus immaculata hostia, vt peccata omnium pellat, vt hostem orbis euerrat, vt mortuus morte destruat, vt maledictionem hominibus datam dissoluat, ne illud, terra es & in terram reuerteris, humanum semper subigat genus, sponte ad occisionem ducitur. *1. Cor. 15.* Secundus hic Adam est non à terra sed à celo; omnium bonorum initium, & ipsius exitium interius, æternæ vitæ largitor, causa reformationis, qua reformamur ad Deum, pietatis & iustitiæ fundamentum, ad regnum cælorum via. vnus enim pro omnibus agnus occiditur: vt omne genus hominum Deo patri offerat, vnus pro omnibus: vt omnes lucrificat, vt omnes non vltius sibi ipsis, sed Christo (qui pro omnibus mortuus est: & pro omnibus resurrexit) uiuant. Nam quoniam in peccato eramus, atque idcirco morti atque interitui debebamus: filium suum pater in redemptionem pro nobis dedit, vnus pro omnibus. quoniam & omnes sunt in ipso: & omnibus ipse melior est. vnus pro omnibus moritur, vt omnes in ipso uiuamus. Cum enim pro omnibus occisum agnum mors inforbuerit, retinere non potuit, sed in ipso *2. Cor. 5.* & cum ipso ceteros omnes euomuit. Nam si omnes sumus in Christo, qui mortuus est & resurrexit pro nobis, peccato destructo, quomodo etiam mors, quæ fructus peccati est, non destruetur? & radice iam euulsa, quomodo rami germinabunt? Aut quanam de causa morti vltius debebimus, peccato destructo, quod mortis causa fuit: quare in occisione agni Dei magna exultantes voce solènter clamamus: vbi iam est victoria tua, ô mors? *1. Cor. 15.* vbi stimulus tuus, inferne? Omnis enim iniquitas (vt psalmista canebat) os suum obstruxit: cum non possit amplius debilitata peccatores accusare. Deus enim est qui nos iustificat. Christus redemit nos ex maledictione legis, ipse maledictio factus pro nobis, vt maledictionem peccati nos fugiamus. *Gal. 3.* Hic est, de quo dixi, post me venit vir qui ante me factus est. In memoriam reducit Baptista, quæ dixerat: & gloriæ Christi vltro & sponte cedit, nec ex charitate magis quæ ex veritate etiam necessitate id facit. Subicitur enim etiâ si nolit, creatura creatori: seruus domino, largitori quod donatur. Quomodo autem post Ioannem Christus veniebat, qui prior erat Ioanne, satis in superioribus dictum est. *Et ego nesciebam eum, &c.* Qui dominum in vtero virginis cognoscens exultabat, qui ante partum prophetauit, quia matris discipulus fuit: nescire saluatorem fateri, nec illo modo mentitur. Omnia enim à seipso absque alicuius doctrina Deus solummodo scit: creatura vero omnis non à se, sed ab alterius discit doctrina, & spiritus in sanctis hominibus habitans, replet quod natura non potest: & bonum suum humanæ naturæ largitur, & ita illuminata, futura & occulta cognoscit mysteria. Cum igitur nesciuisse dominum dicat secundum humani generis & creaturæ mensuram, verissime dicit. Valde autem vtiliter quamuis nescire saluatorem asseruerit: idcirco tamen venisse fateri, vt Iudaico populo manifestet, ne scilicet sponte ad testimonium præcurrere videatur, qui non volun-

tatis suæ, sed diuinæ dispensationis ac voluntatis minister fuit, quæ sibi animo reuclauit, à quo peccata mundi tollentur. Facilius ergo credere Iudaici testimonio eius debebant, quem intelligebat à se quidem nesciuisse saluatorem, sed Deo reuelante cognouisse. Poterat etiam dignitate ac magnitudine serui: quantum esset dominus, conuicere. Aperte namque cum vt ipsum in Israel manifestet, venisse fateri: aperte inquam seruum se, illū vero dominum esse ostendit. *Et testimonium perhibuit Ioannes dicens, &c.* Quoniam eum nesciuisse in superioribus dixerat, idcirco nunc latius diuinum illud denudat mysterium. Nam & modum quo didicit, quod ignorauerat: & docentem Deum patrem ostendit, ita variis multisque viis, auditorum animum ad veritatem inducit. Cum enim à Deo patre didicisse se mysterium ait, refragari Deo vniuersos ostendit, qui magno cōsilio patris se opposentes, paruam prædicationi suæ fidem adhibeant. Ita manifeste ac commode ad suscipiendum saluatorem, omnibus persuadere conatur: præsertim cum spiritum etiam se vidisse testetur in columbæ signo descendisse, & mansisse in Christo. Ad hæc seipsum audisse affirmat ab eo, à quo missus fuit ad baptizandum in aqua fuit, illum esse, qui spiritu baptizat, in quem descendet & in quo manebit spiritus sanctus. Dignus certe fide testis hic est: nouū atque inauditum signum: & is, qui hæc dixit atque ostendit baptizat, pater & Deus omnium est. Sed hæc quidem hæc tenus. Insultabit autem forsitan iterum contentiois cupida turba hetericorum, atque illud ens dicit, Nihil nos habere nisi cauillari velimus: quod hinc refugere possumus. Ecce namque inquit spiritus ad filium descendit: ecce vngitur à Deo patre filius, quod non habet, videlicet accipiens, Psalmista etiam attestante dicenteque ad filium, *Propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis.* quomodo ergo perfectio patri nō perfectus filius ac ideo perunctus, consubstantialis esse poterit? Ad huiusmodi homines, qui veritatem Christiani dogmatis & scripturarum, sensus peruertunt, opportune illud dicere possumus, Expergiscimini ebrii à vino vel vestro: vt fulgentissimam veritatis lucem videntes, nobiscum ad filium clament, vere filius Dei tu es. Si enim credis Deum esse ipsam naturam, quomodo imperfectus erit? Aut quomodo hæc impietas in ipsum etiam patrem non perueniet? Vnde namque pater perfectionem habebit, si filius imperfectus est? aut quomodo ad imminutionem filij, qui secundum vos imperfectus est: pater etiam ipse non depelletur: si semel diuina substantia imperfectionem in filio suscepit? Non enim (vt arbitratur) audetis in diuersas rationes substantiæ, diuinam immortalēque naturam ita incidere, vt in altero imperfecta esse videatur, præsertim cum videatis humanæ naturæ rationem, vnam ac eandem in omnibus esse, nec minus aliquid aut maius hominem homine, in quantum homo est, possidere, nec angelus ab angelo ea ratione, qua vterque angelus est, qua videlicet ad vnam speciem atque naturam omnes concluduntur, differre vnquam poterit. Quomodo igitur natura Deitatis, quæ super hæc omnia incomparabiliter est, minora bona possidebit, quam creatura? Quomodo in æqualitatem eam suscipiet natura incorruptibilis, cuius corruptibilia, susceptiua non sunt? Quomodo simplex

plex atque in compositū erit, si perfectum atque imperfectum in ea inest? Dissimilia enim hæc sunt, ex quibus eam constare falso arbitramini. Si enim similia essent, nec inter se differrent perfectum atque imperfectum: omne perfectum, imperfectum esset: & contra. Quæ ut nec filius imperfectior patre, nec pater perfectior filio: quamuis ita verbis à vobis dicatur. Sin vero permultum interest inter perfectū & imperfectū: & vtriusque deitatis natura susceptiua est, nō simplex sed composita erit. Sed dicit fortassis quispiam, non simul in eodem esse posse subiecto, quæ contraria sunt, sed seorsum ac per successione, vt in corpore color modo albus, modo niger. Probe tu quidem, ô amice: ac cito conuersus, pro nobis pugna. Nam, si vna deitatis natura est, nec altera præter eam excogitari potest, quomodo contrarium est susceptiua, vel quomodo vni eidemque subiecto, quæ inter se contraria sunt, simul accident? Pater enim natura Deus est, & filius similiter natura Deus. Nulla ergo differentia perfecti & imperfecti inter patrem & filium est, qui ex perfectissima substantia patris emanauit. An non est necesse perfectum esse geminum perfectissimi genitoris, quod & incommutabilis imago, & character suæ hypostaseos est. Ita prorsus omnes assensuros esse arbitror. Quomodo enim aliter perfecti patris character, incommutabilis filius erit, si natura perfectus non est, vt quidam temere dicunt. Nam quoniam character atque imago est, non aliter certe atque ille perfectus est, cuius imago est. Sed Ioannes vidit de celo ad filium spiritum descendere inquit. Quare pater de foris filium sanctificauit, in quem quasi non habentem, sanctificator spiritus descendit. Aduertis quam manifeste filium Dei, creaturam esse prædicat: vix magni aliquid ei attribuens, cum similiter atque ceteræ creaturæ perfici atque sanctificari bonorum largitione forinseca ipsam arbitreris. Et quomodo non falsus erat euangelista, dicens à plenitudine ipsius nos omnes accepisse. Quomodo enim suapte natura plenus erit, si ab alio accipit? Aut quomodo Deus vere pater erit, si vnigenitus creatura est, & non filius? Verbo namque solummodo non re ipsa pater, & similiter vnigenitus vocabulo tantummodo filius, non vere filius erit. Si autem Deus vere pater est, habebit similiter eum, cuius est filius, à se ipso naturaliter natum. Præterea quomodo pater secundum naturam sanctus sanctitate nudū filium generabit, & genimen edet à naturalibus suis bonis alienum? Nam si forinsecus sanctificationem acquirit, vt illi nugantur vel nolentes, fateri necesse est, non semper sanctum fuisse, sed tunc sanctificatum, quando spiritus (vt Ioannes ait) ad ipsum descendit. Quomodo igitur etiâ ante incarnationem, Seraphin ordine à primo, sanctus tertio dicentes, vt sanctum eum glorificabant? Si ergo sanctus, & ante incarnationem erat, imò verò si semper est sanctus sicut & pater: quomodo in nouissimis seculis homo factus sanctificante indignuit? Sed non possum nō mirari, cur illud cum studiosissimi esse videantur eos latuit. Nam necesse est, si non inest substantialiter filio sanctificatio, sed extrinsecus ei aduenit, vt rationali cuidam creaturæ, quod possit etiam aliquando à seipso eam excutere: qui autem sanctificationem à seipso excussit, eiecitque, is profecto peccati vinculo pressus ad peiora iam ruit, non conseruans neque retinens in se illud,

quod superiorem peccato eum faciebat. Non erit ergo immutabilis filius, Psalmista quoque mentietur clamans ad ipsam: tu autem idem ipse es. *Ps. 101.* Ad hæc illud etiam superioribus simile non prætermittam, quod participatur, aliud esse à participante secundum naturam, omnes ratione inducti fatebuntur. Aliter enim idem erit participans & participatum: quod intellectu impossibile est: quomodo enim aliquid seipso participabit? si igitur participans & participatum, diuersa natura sunt, consideret qui participatione spiritum filio inesse conrendunt, in quam magnam impietatem lapsi non sentiūt. Nam si ipsius spiritus, particeps filius est: est autem spiritus natura sanctus, non erit sanctus natura filius, sed ex alterius participatione ad meliora ex peioribus per gratiā reformatus. Quæ ex re multa sequuntur absurda. Primum enim (vt diximus) mutationis erit susceptiuus, imò verò iam mutatus (profectus enim in melius: vt vos dicitis) non modo minor patre non est, sed quodammodo etiam maior est factus. Scribit enim Paulus de ipso. Hoc sentite in vobis: quod & in Christo *Phil. 2.* Iesu, qui cum in forma Dei esset; non rapinam arbitratus est, se esse æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens: in similitudinem hominum factus & habitu inuētus vt homo, humiliavit seipsum factus obediens. Quoniam ergo ante incarnationem in forma & in æqualitate patris erat constitutus, incarnatus autem suscepto de celo spiritu sanctificatus secundum vos est, melior iam atque maior seipso videbitur. Quare patre quoque, cui prius erat æqualis, maior effectus est. Quod si ita est, & suscepto spiritu patre excessit: spiritus etiam, per quem filius hoc consecutus est, maior patre atque melior erit. Hæc auditu etiam horribilia, periculique plena ipse iudico. Sed non possumus aliter detrimentum, quod per impietatem illorum ecclesia patitur, depellere. Quare prosequendum nobis esse censeo, si homo factus vnigenitus Dei filius tunc demum à spiritu sanctificatur, quasi ante incarnationem sanctus nō esset: erat autem in æqualitate & forma patris secundum illos, sequitur Deum patrem natura sanctum non esse, si quidem conformis æqualisque sibi filius, sanctus nō erat. Quod si fortasse quis dicat, quom non sanctificatur à spiritu & quomodo non participat, cū inquit propheta, Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ participibus tuis: Meminerit secundum formam serui qua patre minor est, & à patre, & à spiritu sancto & à seipso, qui verbum & filius est esse sanctificatum, sicut ipse dicit, *Pro eis ego sanctifico meipsum.* Simili modo & fatebuntur participantem. Sed de hoc ipso non est quæstio: sed de Dei verbo & filio simpliciter. Deinde si verbū Dei suscepto spiritu natura sanctificatur, dicant quæso, vtrum maius aut minus seipso factum est, an in eodem statu omnino permansit. Nam si nihil à spiritu sibi ablatū est, sed permansit idem quod fuit, non turberis, cum in ipsum descendisse spiritum audias. Sin verò minus factum est: tunc & verbum Dei passibile ac mutabile dicere necesse erit, & substantia spiritus tanquam iniqua, necessario accusabitur, quæ suscepta non paruam filio iniuriam intulit. si autem melius suscepto spiritu factum est: erat autem in æqualitate ac forma patris, antequam in altiora (vt vos dicitis) ascenderet: nō erit suprema gloria patris, qui eam mensuram sui conferat, in qua prius filius etiam

Phil. 5. erat. Oportune igitur super istos clamare possu-
 mus, ecce populus excors ac fatuus: oculi sunt
 ipsi & non vident, excæcavit enim profecto hu-
 ius seculi Deus, infidelium mentes: ne illuminatio
 2. *Cor. 4.* euangelij gloriæ Christi eis illuceat. Quibus ego,
 quoniam non sentiant quæ dicunt, condolendum
 potius quàm irascendum esse iudico. Rectè autem
 me iudicare quævis à superioribus iam appareat:
 tamen ex eo potissimum erit conspicuum, quod à
 1. *Phil. 2.* Paulo scriptum paulò antè proposuimus, hoc sen-
 tite in vobis: quod & in Christo Iesu, qui cum in
 forma Dei esset, non rapinam arbitratus est se esse
 æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam
 serui accipiēs in similitudinem hominum factus,
 & habitu inuentus vt homo, humiliavit seipsum.
 Vide quàm vehementer gloriam filij admiratur:
 sicut æqualis natura non rapina Deo patri atque
 conformis. In causâ hominum forma serui assum-
 pta humiliatus: exinaniuit seipsum, inquit propter
 carnem. Si ergo assumpto spiritu postea quàm ho-
 mo factus est, melior efficietur sanctificatus: quo-
 modo seipsum exinaniuit humiliavitque, qui ma-
 ior seipso factus est? Quæ porro est exinatio ista:
 qua plenus spiritu factus est? Quomodo propter
 nos humiliatus dicitur: qui tam multum factus
 homo sibi profecit? Quomodo pauper propter
 nos, qui homine assumpto locupletatus est? Aut
 quomodo ante incarnationem consecutus est bo-
 num? Obstupuit cælum vt scribitur: obstupuit &
 horruit valde, dicit dominus. duo enim magna &
 2. *Phil. 2.* praua hæreticorum populus commisit. Nam nec
 quæ dicat intelligit, nec de quibus dicat perpen-
 dit, & de maximis rebus tanquam de ludicris di-
 cere, parui existimat. Nam si magnum inde immi-
 nere periculum putaret, largo lachrymarum effu-
 so flumine, magna nobiscum voce clamarent, Po-
 1. *Psal. 140.* ne domine custodiam ori meo, & ostium circun-
 stantiæ labijs meis, non declines cor meum in ver-
 ba malitiæ. Præni enim atque iniqui sermones sunt:
 qui ab eis inconsideratius prolati, summo audien-
 tes detrimento afficiunt. Sed nos eorum nugas à
 3. *Cor. 10.* cordibus nostris exterminantes: rectam fidei ra-
 tionem sequemur, illius scripturæ loci memores.
 Consilia destruetes & omnem altitudinem extol-
 lentem se aduersus scientiam Dei: & in captiuita-
 tem redigentes omnem intellectū ad obsequium
 Christi. Age igitur omnem intellectum propositi
 theoremati in captiuitatem gloriæ vnigeniti redi-
 gentes, sic eum subiiciamus in omnia prudenter
 2. *Cor. 8.* ipsi, vt homini attribuamus, qui cum sit diues, pau-
 per propter nos factus est, vt sua nos paupertate
 ditaret: quod patietioribus postulatis auribus ex-
 1. *Genes. 1.* ponere latius non grauabimur. Ad imaginem &
 similitudinem veri Dei factus homo à Mose dici-
 tur, qui primos nobis scripturæ libros spiritu com-
 posuit. Ab eodem etiam didicimus spiritu ad diui-
 2. *Genes. 2.* nam imaginem sigillatum hominem fuisse, & sus-
 flauit in faciem, inquit, eius spiraculum vitæ. Si-
 mul enim & vitam creaturæ spiritus immisit: &
 characterem suum vt Deum decet impressit, & sic
 rationale ab artifice Deo animal constitutum:
 mandatum ad salutem accepit, & fuit in paradiso,
 quousque gratiam creatoris spiritu sancto inhabi-
 tante seruauit. Sed postea quam diabolica fraude
 seductus Dei præcepta contempsit, & spreto man-
 dato, gratiam perdidit, terram se esse, & in terram
 3. *Genes. 3.* reuerteretur audiuit. Et similitudo Dei, ad quam
 creatus erat, non ita expressum characterem suum

propter peccatum seruauit, sed obtenebratum
 quodammodo & imbecillum retinuit, multipli-
 cato deinde humano genere, peccatum quoque
 adeo creuit, & sic miseris animos opprimebat: vt
 gratia Dei homines denudati, cum spiritu peni-
 tus ab eis deuolauerit, quasi rationis omnino ex-
 pertes ipsum etiam creatorem ignorarent. Mife-
 ricordia igitur motus creator ad prisca imagi-
 nem per spiritum reuocare naturam humanam
 voluit. Nec enim poterat aliter diuinam impres-
 sionem, quam per spiritum, homo recuperare.
 Quomodo autem id factum est, & quomodo fir-
 mam in nobis gratiam suam inseruit, aut quomo-
 do radices in nobis spiritus egit, natura nostra re-
 formata, modo dicendum est. Nam, quoniam pri-
 mus Adam libertate sua non bonum, vt debuit,
 sed malum, vt diximus, elegit: atque ideo morti
 addictus spiritum sanctum amiserat, qui mali-
 gnus, vt scribitur, fugit, nec habitat in corpore pec-
 catis subiecto, de cælo nobis secundum Adam mi-
 1. *Sapientia.* sericordia Dei misit. Misit enim immutabilem na-
 tura filium suum & procul ab omni peccato re-
 motum, ad carnem nostram assumenda, vt quem-
 admodum præuaricatione primi Adæ, maledictio-
 ni subiecti fuimus: sic obedientia virtuteque se-
 cundi & maledictionem fugiamus, & quæ ab ea
 secuta sunt detrimenta non timeamus. Homo igitur
 vere Dei filius factus, vt vnus hominum spiri-
 tum à patre consequitur, non quia ipse indigeret,
 qui largitor ipsius spiritus est, verum vt tanquam
 homo acceptum spiritum nobis conseruet: vtque
 radices in nobis gratia, quam amissimus faciat per
 eum, qui peccatum penitus ignorauit. Hac de cau-
 sa (vt arbitror) vidisse ait spiritum Baptista de-
 scēdisse de cælo: & mansisse in ipso. Spiritus enim,
 qui à nobis propter peccatum deuolauit, cum
 nullum peccatum in eo inuenerit, mansit in ipso.
 Nobis igitur in seipso spiritum accepit, & prisca
 nobis renouat bona: hoc pacto pauper etiam fa-
 ctus esse propter nos dicitur. Nam, cum sit Deus,
 nullius indigens rei, homo factus est omnium
 1. *1. Cor. 4.* egenus, de quo recte scribitur, Quid autem habes,
 quod non accepisti? Quemadmodū igitur quam-
 uis secundum naturam vita sit, mortuus tamen vt
 homo propter nos est, vt, deuicta morte totam se-
 cum nostram suscitaret naturam; omnes enim sum-
 mus in eo, in quantum homo est: sic & spiritum
 propter nos recipit, vt totam naturam sanctificet.
 non enim propter seipsum homo factus est, sed
 vt cælestium bonorum via nobis & ianua fiat. Ni-
 si enim tanquam homo spiritum accipere visus
 esset, nisi etiam vt homo passus esset: quomodo
 quispiam humiliatum esse posset ostendere? aut
 quomodo natura serui recte recuperari posset: nisi
 etiam aliqua de ipso quasi de seruo vere scriberentur?
 Nemo ergo sapientissimam dispensationis
 rationem irrideat: quam diuinus ille Paulus ad-
 miratus clamabat. Vt innotescat principibus, &
 potestatibus in cælestibus per ecclesiam multiformis
 sapientia Dei secundum præfinitionem seculorum,
 quam fecit in Christo Iesu domino nostro. Sapientia
 enim certe Deo congruens, incarnationis
 descēdisse in Christum spiritus pie credendus
 est. Nunquam enim ad tantam temeritatem de-
 scēdemus: vt participatione in filio spiritum esse
 credamus, quem cōstitemur substantialiter (quem-
 admodum certe ipse etiam patri) filio inesse. Sic
 enim

enim legimus apud scripturas filij esse spiritum:
 quemadmodum etiam patris: cum venissent, in-
 quit, in Misiām, tentabant ire in Bichyniam, &
 nō dimisit eos spiritus Iesu. Si vero quispiam par-
 1. *1. Ioh. 11.* ticipatione, in filio spiritum esse adhuc cōtendere
 audeat: tunc spiritum in ipso aduenisse, quando
 à Ioanne fuit baptizatus, consideret quæso rursus
 quam multa eum sequantur impia. Primum enim
 videmus Ioannem: quo maior inter natos mulie-
 rum non surrexit, qui ad virtutis ipsum peruenit
 apicem, Christo quasi Deo accedere. Nō enim in-
 quit sum dignus, vt corrigiam calciamenti sui sol-
 uam. Quomodo igitur impium nō est, cum Ioan-
 nes ab vtero matris spiritu sancto repletus fuerit
 (sic enim de ipso scriptum est) Ioannis atque om-
 1. *1. Ioh. 11.* nium dominum credere tunc primum spiritum
 accepisse, quando baptizabatur? At certe ad san-
 ctam virginē Gabriel dixit, spiritus sanctus super-
 ueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi,
 Ideoque quod ex te nascetur sanctū, vocabitur fi-
 lius Dei. Attende quæso quam altum hic sermo
 continet sensum. Nam, cum de Ioanne scribatur,
 quia spiritu sancto replebitur (dono enim & de-
 foris, non substantialiter insitum habuit Ioannes
 spiritum) de saluatore probe admodum, non re-
 1. *1. Ioh. 11.* plebitur scriptum est: sed quia, quod nascetur ex
 te sanctum, nec fore addidit quoniam semper vt
 natura Deus, sanctus est, sed vocabitur. Verū quo-
 niam vndique conferentia colligenda sunt, age
 proposita quoque angeli verba cōsideremus. Spi-
 ritus inquit sanctus superueniet in te, & virtus
 altissimi obumbrabit tibi, ideoque quod nascetur
 ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Dicant quæso
 ecclesiæ aduersarij, vtrum verbum Dei ante incar-
 nationem filius Dei erat, aut falso vocabulo quasi
 adulterinus adorabatur. Nam si filium fuisse ne-
 gabunt: patrem quoque fuisse negabunt. Cuius
 enim erat pater: si filius non erat: patrem autem
 atque filium fuisse, omnis scriptura clamitat. Sin-
 vero etiam ante incarnationem filium fuisse fa-
 tentur, quomodo angelus quod à virgine nascituro
 erat, filium Dei vocatum iri annunciat, cum
 id ab æterno naturaliter esset? Quemadmodum
 igitur quamuis naturaliter cum patre filius sit, ta-
 men quasi principio temporis ab incarnatione
 1. *1. Ioh. 11.* captus, filius Dei vocatur, quoniam tunc in mundo
 vt homo cum hominibus conuersatus est. Sic
 quamuis substantialiter proprium in seipso spiri-
 tum habeat, accipere tamen vt homo scribitur,
 idoneam homini dignitatem conseruans & natu-
 ræ nostræ proprietates propter nos sibi attribuēs.
 Quomodo autem absque proprio spiritu verbum
 intelligi potest? an non esset absurdum, si quis
 eum ab homine spiritum, qui est in ipso, separaret:
 rationem tamen naturæ & integrum animū con-
 seruari putaret? ita profus arbitror. Quomodo
 igitur à filio spiritum separabimus, qui sic innatus
 ei est, ita substantialiter coniunctus, & per eum
 prodies, in ipso ita naturaliter est: vt propter iden-
 titatem naturæ aliud esse præter ipsum intelli-
 nequeat. Si diligitis me (saluator ad discipulos ait)
 mandata mea seruato: & ego rogabo patrem, &
 alium paraclitum dabit vobis, spiritum veritatis,
 quem mundus non potest capere. Ecce apertissi-
 1. *1. Ioh. 11.* me spiritum veritatis, spiritum sanctum appella-
 tum. Non est autem alia veritas præter filium. Ego
 sum inquit veritas: quam quidem ad veritatem vi-
 de quantam identitatem habeat spiritus. Scribit

enim in epistolis hic ipse Ioannes de saluatore, hic
 est, qui venit per aquam & sanguinem & spiritum
 Iesus Christus: non in aqua solum, sed in aqua &
 sanguine. Et spiritus est qui testatur, quia Christus
 veritas est. Propterea cum in interiore homine
 spiritus habitauerit, ipse Christus habitare dicitur.
 Et certe ita res se naturaliter habet, quod apertissi-
 me Paulus docuit, vos inquit nō estis in carne sed
 1. *Rom. 8.* spiritu: siquidem Spiritus Dei habitat in vobis. Si
 quis autem spiritum Christi non habet, hic non
 est eius. Si vero Christus in vobis, corpus quidem
 mortuum propter peccatum, spiritus autem vita
 propter iustitiam. Si vero Christus in vobis, sta-
 1. *Rom. 8.* tim subiecit: vt identitatem filij ad spiritum, qui
 proprius eius est, cuique ex eo secundum naturam
 profunditur, ostenderet. Idcirco & spiritus ado-
 ptionis dicitur: in quo clamamus abba pater. Et vt
 in epistolis Ioannes scribit, Ex hoc cognoscimus,
 quia in nobis est, quia de spiritu suo dedit nobis.
 Sufficere ista puto ad repellenda hæreticorum ia-
 cula. Si quis autem à filio dediscere impietatē non
 vult, sed tunc primum acceptum à filio spiritum
 sanctum contendit, quando incarnatus fuit, ostendat
 nobis à scripturis, non fuisse prius factum Dei
 filium, & tacebimus. Mirari autem oportet, quod
 tam diligēt vbiq; diuinæ naturæ congrua conse-
 quenter euangelista conseruet. Nam, cum in su-
 perioribus Deum nemini visum asseruerit, & nūc
 spiritum à Baptista visum confirmet, non fuit obli-
 tus confestim adiciere, non natura sua sed in mi-
 1. *Mat. 11.* tissimi animalis specie visum fuisse. Ita etiam ex
 hoc rursus naturaliter filio coniungi videtur. Dis-
 cite nanque, ait, à me: quia mitis sum & humilis
 corde. Non ergo decidit à natura Dei, spiritus, qui
 vt immutabilis, nunquam visus est, præterquam
 signo & figura columbæ propter discentis vilita-
 tem: loco enim signi hoc sibi datum, vltro Bapti-
 sta fateretur, cum testificans dixerit, Qui me misit in
 aqua baptizare, ille mihi dixit. Super quem vide-
 ris spiritum descendentem, hic est, qui baptizat in
 spiritu sancto. Vnde & temeraria, hæreticorum
 opinio explodenda est, qui quod loco signi fa-
 ctum est, ad veritatem rerum traducunt: quamuis
 etiam per dispensationem, ad vilitatem generis
 nostri sic factum sit, vt superius diximus. Ego vidi &
 1. *1. Ioh. 11.* testimonium perhibui, quia est filius Dei. Verum est tes-
 timonium grauissimi testis: qui non ignorans
 scriptum esse, quæ oculi tui viderunt, illa dicitis,
 quod vidit id loquitur. Vidi enim inquit datum
 mihi signum: & intellexi ipsum esse, qui significa-
 batur: testimoniumque perhibeo, quia hic est fi-
 lius Dei: qui legis Mosaicæ figuris describitur, qui
 prophetarum scriptis prædicatur. Filius autem
 Dei tutissime adiectione articuli dicitur, vt ille so-
 lus secundum naturam, omnium genitoris bono-
 rum heres ostenderetur. Ad quem etiam nos per
 adoptionem confirmamur: ad huiusmodi dignita-
 tem per gratiam eius inuitati. Quemadmodum
 enim omnis in cælo & in terra paternitas ex pa-
 tre est, quoniam ipse proprie primum & vere so-
 lus pater est: sic omnis quoque filiatio ex filio est,
 quoniam ipse proprie primum ac vere solus filius
 est, non adulterinus neque falso ita vocatus, sed
 ex ipsa substantia Dei patris: non per decisionem
 aut fluxum aut partitionem, cum natura deitatis
 nullam penitus passionem, nullam immutati-
 onem recipiat. Sed vt ex vno vnus, qui semper si-
 mul est cum genitore, coæternus sibi & insitus.

In ipso enim est, & ex ipso prodit indiuisibiliter & inseparabiliter. Non enim corpus, deitatis natura est, nec loco circumferitur, nec per locorum spacia transgreditur. Sed, quemadmodum insita igni caliditas ita ex eo prodit, & in eo est, ut quamuis aliud esse videatur, non tamen separetur ab eo, sed tota in toto igne feratur, sic de filio Dei ad sublimiora similitudine coaptata intelligentes, subsistere quidem in propria hypostasi eum credemus, sed nec extra vnam ineffabilemque deitatem collocabimus, nec alterius quam pater sit substantiæ confitebimur. Aliter enim non erit iure vereque filius, & recens nobis Deus comperiretur, si aliud quid præter vnum & solum Deum, esse ipsum putabimus. Nam si patri Deo substantialis non est, quomodo à vera Dei appellatione non decidet? Sed cum habeamus Baptistam testem grauissimum, qui testimonium perhibet, quia hic est filius Dei, non ambigemus Deum verum & ex substantia patris filium prædicare. Nihil enim aliud præter hoc veræ filiationis nomen significare potest.

B E D Æ V E N E R A B I L I S
presbyteri de eodem Euang. Hom.

Ioannes baptista & præcursor domini saluatoris: quem diu venturum populis verbo prædicauerat, ipsum iam venientem ad se, sicut ex lectione sancti euangelij fratres, cum modò legeretur, audistis, mox digito demonstrauit, dicens: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* Ecce agnus Dei, ecce innocens, & ab omni peccato immunis, vtpotè qui os quidem de ossibus Adam, & caro de carne Adam, sed nullam de carne peccatrice traxit maculam culpæ. Ecce qui tollit peccata mundi. Ecce qui iustus inter peccatores, mitis inter impios, hoc est, quasi agnus inter lupos apparens, etiam peccatores & impios iustificandi habet potestatem. Quomodò autem peccata mundi tollat, quo ordine iustificet impios, apostolus Petrus ostendit, qui ait: Non corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati, Iesu Christi. Et in Apocalypsi Ioannes apostolus, cuius est hoc euangelium, *Qui dilexit nos, inquit, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo.* Non solum autem lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, quando sanguinem suum dedit in cruce pro nobis, vel quando vnusquisque nostrum mysterio sacrosanctæ passionis illius baptismo aquæ ablutus est: verum etiam quotidie tollit peccata mundi, lauatque nos à peccatis nostris in sanguine suo, cum eiusdem beatæ passionis ad altare memoria replicatur, cum panis & vini creatura in sacramentum carnis & sanguinis eius ineffabili spiritus sanctificatione transfertur, sicque corpus & sanguis illius non infidelium manibus ad perniciem ipsorum funditur & occiditur, sed fidelium ore suam sumitur in salutem. Cuius rectè figuram agnus in lege paschalis ostendit, qui semel populum de Aegypia seruitute liberās, in memoriam eiusdem liberationis, per omnes annos immolatione sua populum eundem sanctificare solebat, donec veniret ipse, cui talis hostia testimonium dabat, oblatisque patri pro nobis in hostiam odorèque suauitatis mysterium suæ passionis ablato agno,

1. Petr. 1.

Apoc. 1.

Ex od. 12.

in creaturam panis vini que transferret, sacerdos factus in æternum secundum ordinem Melchisedech. Sequitur Ioannes testimonium perhibens de domino, *Hic est, inquit, de quo dixi, post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat.* Post me venit vir, post me natus est in mundo, post prædicare incipiet mundo: qui ante me factus est, qui me potentia maiestatis tantum, quantum sol luciferum, licet post apparens, antecellit. Quia prior me erat, quia in principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Post me venit vir, tempus humanæ natiuitatis, quo Ioanne posterior est, intellige. Qui ante me factus est, primatum regni potestatis, quo etiam angelis præfuit, intueri. Quia prior me erat, æternitatem diuinæ maiestatis, qua patri æqualis est, intellige. Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Post me venit vir in humanitate, qui idem me præcellit dignitate, quia prior me erat diuinitate. *Et ego nesciebam eum, inquit.* Certum est, quia sciebat dominum Ioannes, cui testimonium perhibere missus est, quem iudicem omnium venturum prædicabat, dicens: Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam, à quo spiritum sanctum dari debere testabatur. Ipse vos baptizabit, inquiens, spiritus sancto: à quo seipsum abluere desiderabat, dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Quomodò ergo dicit, *Et ego nesciebam eum, nisi quia eum quem ante nouerat, perfectiùs iam cum baptizaretur agnouit?* Quæ mundi saluatorem & iudicem nouerat, huius potentiam maiestatis altius spiritus sancto super eum descendente cognouit. Neque enim dubitandum est, quin B. Ioannes cum spiritum sanctum licet corporali specie videret, cum vocem patris licet corporaliter sonantem meruisset audire, multum ex hoc visu & auditu profecerit, multum de diuinæ potestatis excellentia, reuelatis oculis mentis, scientiæ cælestis acceperit, ad eum ut ad comparationem intelligentiæ, qua tunc illustrati cœperat, eatenus illum quantus esset, omnimodis sibi videretur ignorasse. Qui testimonium, in quod missus est, domino diligenter perhibens adiungit: *Sed ut manifestaretur in Israel propterea veni ego in aqua baptizans.* Quod est aperte dicere: Non ideo veni in aqua baptizans, quia peccata mundi baptizando tollere possum: sed ut eum baptizando ac prædicando manifestarem populo Israel, qui in spiritu sancto baptizans, ad tollenda peccata non solum Israel sed totius mundi, si ei credere voluerint, idoneus est: Propterea veni ego in aqua baptizans, ut sic baptizando illi viam præpararem, qui baptizaret in remissionem peccatorum. *Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia vidi spiritum descendentem quasi columbam de celo, & mansit super eum.* Benè in columbæ specie descendit super dominum spiritus, ut discant fideles non aliter eius spiritu se posse repleri, nisi simplices fuerint, nisi veram cum fratribus habuerint pacem, quam significant oscula columbarum. Habent autem oscula & cornu, sed laniant, quod columba omnino non facit, significantes eos qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum. Columbæ autem natura, quæ à laniant innocens est, illis innocentibus aptissimè congruit, qui pacem sequuntur cum omnibus & sanctimoniam, solliciti seruare vnitatem spiritus in vinculo pacis. Atque idem spiritus in columba descendendo, non suam

Psal. 109.

Ioan. 1.

Matt. 3.

Sep. 1.

Cont. 6.

Ioan. 4.

Reg. 5.

Act. 17.

Ioan. 3.

Psal. 127.

suam tantummodò, vel eius, in quem descendit, innocentiam simplicitatèque designat, sed eorum æquæ, qui sentiunt de illo in bonitate, & in simplicitate cordis quæruunt illum. Quorum vnam pietatem ac mansuetudinem, spiritali gratia donatam, dominus ipse laudans loquitur: Vna est columba mea, vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Matrem quippe ac genitricem Ecclesiæ spiritus gratiam vocat, qua inspirante percepit, ut ipsa quoque possit columba rectè nuncupari. Denique Hebræo sermone, quo scriptura sancta est edita, spiritus genere feminino appellatur: propter quod conuenienter Ecclesiæ vna Christi columba, & hæc matri ac genitrici suæ electa nominatur: quia nimirum quod in vnitatem fidei Christianæ multis de gentibus congregatur, quod columbina ad inuicem pace lætatur, quod electionis sorte beatur, non suo habet merito, sed dono accepit gratiæ spiritalis. *Et ego, inquit, nesciebam eum, subaudi, tam sublimiter, quam spiritu in eum descendente cognoui. Sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit: Super quem videris spiritum descendentem, & manentem super eum, hic est, qui baptizat in spiritu sancto.* Baptizat dominus in spiritu sancto, per spiritus sancti gratiam peccata dimittendo. Siue, enim ipse aqua aliquos discipulorum suorum primus baptizauerit, per quos ad cæteros fideles baptismi riuus profluere, eisdem etiam spiritu baptizabat, peccata illis relaxando, & spiritus dona ministrando: siue fideles eius, inuocato nomine ipsius, aqua baptizent electos, & chrismate sacro perungant, eisdem nihilominus ipse spiritus sancto baptizat, quia nemo præter ipsum peccatorum nexus soluere, aut spiritus sancti valer dona tribuere. Vnde euangelista Ioannes cum dixisset, Audierunt pharisæi, quia Iesus plures discipulos facit & baptizat, quàm Ioannes, protinus adiunxit: Quamquam Iesus non baptizaret, sed discipuli eius, aperte dicens: Quia et si discipuli Iesu in nomine eius aqua baptizant, ipse tamen magis baptizare intelligendus est, qui peccata dimittit. Baptizat quoque dominus in spiritu sancto, cum per aflationem eiusdem spiritus corda fidelium suorum seruire suæ suæ fraternæ charitatis accendit. Charitas, inquit, Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Baptizat in spiritu sancto cum cuilibet electorum dat manifestationem spiritus ad utilitatem, virtutis operando. De quo baptismate ascensus in cælum, dixit discipulis: Vos autem baptizabimini spiritu sancto nõ post multos hos dies. Sed diligentius intuendum est, quia cum dixisset, *Super quem videris spiritum descendentem, addidit, Et manentem super eum.* Et in sanctos enim eius spiritus descendit: verum quia quandiu sunt in corpore, peccato carere nequeunt, quia cælestium contemplationi semper oculum mentis intendere non sufficiunt, sed sæpius hunc ad terrenæ curam conuersationis inflectunt, in eorum proculdubio cordibus spiritus aliquando venit, aliquando recedit. Vnde dictum est: Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis, sed non scis vnde veniat, aut quò vadat. Venit quippe ad sanctos, vadit à sanctis spiritus, ut quem semper habere idonei non sunt, eius per tempora redeuntis, crebra luce reficiantur. In solo autem mediatore Dei & hominum homine Iesu Christo, spiritus perpetuò veraciter manet, in quo nec fordidæ cogitationis maculam, quam refugeret, vllam in-

uenit. Mansit autem totus in illo, non ex eo solum tempore, quo hunc Ioannes super eum vidit descendentem, sed ex quo homo fieri incipiens, eius ministerio & opere conceptus est. Vnde etiam potestatem dandi hominibus spiritum, non minus habet ipse quàm pater, ipso attestante qui ait, Paracletus autem spiritus sanctus, quem mittere pater in nomine meo, ille vos decebit omnia. Et alio loco, quod ipse hunc mittat, ostendit dicens, Si enim non abiero, paraclerus non veniet ad vos, si autè abiero, mittà eum ad vos. Quia nimirum vna est diuinitate substantia, inseparabilis operatio patris & filij & eiusdè spiritus sancti. Nam & de ipso spiritu, quod sua sponte veniat ubi velit, sua potestate operetur quæ velit, testatur filius ubi ait, quod & supra memorauit, Spiritus ubi vult spirat. Hæc autè omnia, inquit Apostolus, operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Idcirco autè super eum, in quo semper manebat, baptizatū spiritus descendere ostenditur, ut & Baptista ipse celsiùs iā quem prædicaret ipse agnosceret, & creditibus daret indicium, nequaquã se nisi baptizatos aqua, spiritus eiusdem posse baptisma mereri. Quæredum interea, quomodo speciale filij Dei agnoscendi signum fuerit, quod super eum descenderit & manserit spiritus, eum etiã discipulis ipse promittat, dicens: Et ego rogabo patrem, & alium paraclerum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quæ mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum: vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Si enim apud seruos Dei electos manet, & in illis est spiritus, quid manere in filio Dei, quod in ipso manere spiritus astruatur? Notandumque quod semper in domino manserit spiritus sanctus, in sanctis autem hominibus, quandiu mortale corpus gestauerint, partim maneat in æternum, partim rediturus recedat. Manet quippe apud eos, ut bonis istent actibus, voluntariam paupertatem diligant, mansuetudinem consequantur, pro æterno desiderio lugeant, esuriat & sitiunt iustitiam, misericordes sint, munditiam cordis teneant, tranquillitatem pacis amplectantur, sed & pro obseruatione iustitiæ perfectionem pati non reuerentur, eleemosynis, orationibus & ieiuniis, cæterisque spiritus fructibus insistere desiderant. Recedit autem ad tempus, ne semper infirmos curandi, mortuos suscitandi, demones eiiciendi vel etiam prophetandi habeant facultatem. Manet semper, ut possint habere virtutem, qua mirabiliter ipsi viuant, venit ad tempus, ut etiam aliis per miraculorum signa quales sint intus, effulgeant. *Et ego vidi, inquit, & testimonium perhibui, quia hic est filius Dei.* Suprà dixerat, *Post me venit vir, qui ante me factus est, nunc testimonium perhibet, quia hic est filius Dei, vtriusque naturæ veritatem, humanæ videlicet & diuinæ, in vna eadèque Christi persona manifestè designans.* Erubescat Manichæus audiens, Venit vir, conticescat Photinus audiens, Hic est filius Dei. Audiant mansueti & lætentur, quia venit vir post Ioannem fortior Ioanæ, qui baptizat in spiritu sancto, & quia hic est filius Dei. Quia enim per superbiam recessimus homines à Deo, filius Dei per misericordiam factus est homo, ut idem ipse & per diuinitatem patri, & per humanitatem congrueret nobis, per humanitatem similem nobis, pro nobis cum hoste configere, per diuinitatem

Ioan. 14.

Ioan. 16.

Ioan. 3.

1. Cor. 2.

Ioan. 4.

Ioan. 1.

patri consubstantiali, ad imaginem nos Dei & similitudinem, quam peccando amisimus, posset dignè recreare, per mortem nostræ fragilitatis destruere eum, qui mortis habebat imperium, & per impassibilem suæ diuinitatis potentiam reconciliare nos Deo patri, cum quo uiuit & regnat Deus in unitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum, Amen.

HAYMONIS EPISCOPI

Halberstat. superioris Euang. expositio.

Vidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait: Ecce agnus Dei, &c. Vidit Ioannes Iesum uenientem ad se. Quare dominus uenit ad baptismum Ioannis? Superius in Euangelio diximus. Et ait: Ecce agnus Dei. Quare appellauit beatus Ioannes dominum agnum? Ac si diceret: Ecce agnus, ecce innocens inter peccatores. Ecce Deus inter homines, ecce dominus inter seruos. Vel aliter. Ille agnus legalis, qui secundum legem immolabatur quarta decima luna primi mensis ad uesperam, typum gerebat ueni agni Iesu Christi, quia sicut ille non aperiebat os suum quando immolatus est pro salute generis humani. Et sicut ille agnus in festiuitate paschali immolabatur, ita & dominus in festiuitate paschali immolatus est, iuxta quod apostolus Paulus dicit de eo. Pascha nostrum immolatus est Christus. Ecce qui tollit peccata mundi. Dominus noster Iesus Christus peccata nostra tulit passione sua, quia ipse lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & quotidie peccata mundi tollit, id est, habitatorum mundi per baptismi sacramentum quâto regenerantur homines ex aqua & spiritu sancto, quotidie etiâ tollit peccata mundi, quâdo corpus & sanguis eius dignè sumitur ab hominibus. Quia sicut (uerbi gratia) ignis stipulam, & ligna sicca consumit facilliter: ita corpus & sanguis domini, si dignè sumitur, minora peccata consumit. Quotidie etiâ dominus Iesus tollit peccata mundi per penitentiam lamentum, quando homines agunt penitentiam de malis actibus suis, iuxta quod ipse dominus dicit: Penitentiam agite, appropinquabit enim regnum caelorum. *Hic est de quo dixi: Post me uenit uir, qui ante me factus est, id est, antepositus est mihi, præcellit me dignitate sui. Tantum præcellit me quemadmodum rex præcellit militem, dominus seruum, sol luciferum, licet post ortus. Si potuisset loqui Lucifer, utique poterat dicere de Sole: Certè qui post me uenit, id est, qui post me oritur: ante me factus est, id est, prælatus est mihi, qui ad comparationem claritatis illius, nihil luminis haberet. Aliter: In hoc ante me factus est, id est, antepositus est mihi, quo eum tempora natiuitatis suæ non angustant. Ego antè quam nascerer non eram, postquam uero mortuus fuero, destinam esse. Ille antè quam nasceretur de uirgine Maria, genitus erat ante omnia secula à Deo patre, si uero mortuus fuerit carne, immortalis manebit diuinitate: & ideo maioris dignitatis est quàm ego. Quare? Quia prior me erat, id est, antè omnia secula genitus à patre secundum quod Ioannes euangelista dicit de eo. In principio erat uerbum: Atque subiungit: Et Deus erat uerbum. Et ego nesciebam eum. Quare dicit & ego nesciebam eum, cum testimonium perhibuisset de illo ad turbas? Uenit fortior me post me, cuius non sum dignus soluere*

Exod. 12. Eia. 53.

1. Cor. 5.

1. Ian. 1. Apoc. 9.

corrigiam calcementi. Sed dupliciter possumus intelligere istum uersiculum: Et ego nesciebam eum, id est, nesciebam potestatem baptizandi sibi retenturum. Verbi gratia: Baptizat Petrus, baptizat Iudas, sed dominus peccata mundat, sicut est modò in sancta ecclesia. Sunt sacerdotes boni qui designantur per Petrum, sunt & mali qui designantur per Iudam: illi tingunt corpora hominum aquis, dominus tamen purgat peccata. Et sicut illi mandantur ab omnibus peccatis, qui à bonis presbyteris baptizantur, ita illi qui à malis. Quia tam sanctum est illud mysterium baptismatis, quod fit à Christo, ut nullo modo à prauis & immundis sacerdotibus possit pollui, id est, violari. Vel aliter: Et ego nesciebam eum, id est, tam sublimiter & tam excellenter non cognoscebam eum, sicut modò cognosco. Multum proficit beatus Ioannes in hoc quod uidit super dominum baptizatum celos apertos, & spiritum sanctum super eum descendentem in specie columbae, & uocem patris delatam ad eum dicentis: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacuit. In tantum proficit ut ad comparationem illius scientiæ, quam tunc cepit habere de Christo: omnis illa cognitio quam antè habebat de illo, ignorantia illi uidetur esse. Sed ut manifestetur in Israel, propterea ueni ego baptizans in aqua. Ac si diceret beatus Ioannes. Nò ad hoc ueni baptizare, ut per baptismum meum auferantur peccata, sed ut per prædicationem meam, & testimonium meum manifestaretur filius Dei de populo Israelitico quis esset ut crederent in eum, & saluarentur. Propterea ueni ego in aqua baptizans. In aqua baptizabat Ioannes, sed tamen peccata per ueniam non relaxabat. Quare ergo baptizabat si peccatum non mundabat? Sed ideo baptizabat, ut prædicationis suæ mysterium seruans, sicut præuenat dominum nascendo & prædicando, ita præueniret baptizando, ut per illius baptismum quòd non mundabat peccata, perueniret ab apostolis ad uerum baptismum Christi, quòd omnia peccata erat ablutum, & originalia & actualia. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens: Quia uidi spiritum quasi columbam descendentem de celo, & mansit super eum. Non quòd non spiritus sanctus in electis manet, sed quòd dominus promisit sanctis apostolis, dicens: Rogabo patrem meum & alium paraclerum dabit uobis, ut maneat uobiscum in æternum, manet utique, sed aliter manet in domino Iesu Christo, aliter in electis. In electis manet ad hoc ut credant, iuste uiuant, dilectionem Dei & proximi habeant, toto nisu corporis ad patriam caelestem tendant. Tamen ad hoc non permanet, ut semper ualeant futura dicere & miracula patrare: quia nullus hominum potest uiuere in præsentis seculo sine peccato. Peccata refugit spiritus sanctus, iuxta quod sapientia Salomonis testatur: Spiritus sanctus disciplina effugiet fictum, & non habitabit in corpore subdito peccatis. In domino uero Iesu Christo æternaliter mansit & manet: quia nullam maculam omnino peccati inuenit in eo, iuxta quod Petrus apostolus dicit de eo. Qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Ego nesciebam eum. Repetitio sermonis est, id est, nesciebam eum tam sublimiter & excellenter, sicut modò scio. Sed qui misit me baptizare, ille dixit mihi: Super quem uideris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego uidi. Quid uidit beatus Ioannes? Vidit celos apertos super

super dominum, uidit spiritum sanctum super eum descendentem in specie columbae, audiuit uocem patris dicentem. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacuit. Et testimonium perhibuit quia hic est filius Dei. Superius appellauit beatus Ioannes dominum uirum, dicens: Post me uenit uir, & hic appellat eum filium Dei. Quare hoc? quia dominus Iesus Christus Deus & homo est. Appellat eum uirum ut demonstraret eum uerum hominem esse. Per hoc quod Deus est ante omnia secula genitus à Deo patre, appellauit eum filium Dei.

THEOPHYL. EPISCOPI
Bulgar. superioris Euangelij expositio.

Postero die uidit Ioannes Iesum uenientem ad se, & ait: Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccata mundi. Sæpe dominus uenit ad præcursores. quare? Vel omnino quòd sicut unus ex multis & ipse à Ioanne baptizaretur: & ne putent quidam quòd quasi peccatis obnoxius æqualiter cum aliis baptizatus sit, idcirco iterum uenit, dans Ioanni occasionem corrigendi hanc opinionem. ideo & Baptista dicit, Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Nam qui tam purus est, ut & aliorum peccata tollere & abolere ualeat, manifestum quòd non acceperat æqualiter cum aliis confessionis baptismum. Exquire autem diligenter hoc dictum, Ecce agnus Dei: quia sermo est ad cupientes & querentes uidere illum agnum qui ab Esaia prædictus est. Ecce, inquit, qui queris, ille agnus ecce adest. Probabile enim multos in prophetico libro Esaie edoctos quesuisse quisnam ille agnus esset. Igitur Ioannes demonstrat eum. Non dixit autem, agnus: sed dixit, ille agnus. Nam multi quidem agni, sicut & multi Christi: sed ille est uerus agnus qui à Mose figuratur, & ab Esaia prædicitur. Porro agnus Dei dicitur Christus, siue quòd Deus acceperit mortem Christi pro nostra salute, siue quòd Deus tradiderit illum pro nobis ad mortem: quemadmodum dicere solemus, sacrificium hoc illius est: hoc est, ille sacrificium hoc obtulit. Sicigitur & dominus dicitur agnus Dei, eo quòd Deus pater propter charitatem suam erga nos, illum dederit ad mortem. Non dixit autem, qui abstulit peccatum: sed, qui tollit peccata nostra, & aliorum quidem per baptismum, aliorum autem per penitentiam. Et agni quidem qui in ueteri lege immolabantur, nullius peccatum omnino abolebant: hic autem totius mundi peccatum tollit à medio, & abolet. Quare autem non dixit, peccata, sed peccatum. Fortasse quidem per hoc quòd dicit peccatum, in genere dixit, & de omnibus. Sicut enim dicere solemus, defecit homo, hoc est, omnis humanitas, à Deo: ita & hoc loco dicens peccatum, omnia peccata significauit. Fortassis autem, quia inobediens fuit homo Deo, & in varias affectiones incidit: peccatum mundi, inobediens fuit, quam à medio abstulit dominus, factus obediens usque ad mortem, & contrarium contrario sanans. Hic est de quo ego dicebam, Post me uenit uir, qui ante me fuit: quia prior me erat. Superius quidem iis qui à pharisæis uenerant, Ioannes dicebat, Medius uestrum stat, quem nescitis, qui ante me fuit. nunc digito ostendit illum, & manifestat ignorantibus, Hic est ille

Philip. 2.

de quo testificabar, inquit, pharisæis, quod ante me fuerit, hoc est dignior me & insignior. Quare? Quia prior me erat. Audi Ati, non dixit, prior me conditus est, sed erat. Audi & tu Pauli Samofateni secta, quòd non à Maria esse cepit dominus, sed præcursores prior fuerit secundum substantiam suam, quam ante secula habuit, quoniam si, quemadmodum vos nugamini, dominus à Maria initium suæ substantiæ assumpsisset, quomodo prior fuisset præcursores? Etenim præcursores manifeste sex mensibus antecessit dominum iuxta natiuitatem in carne. Vir autem dicitur dominus, fortassis propter ætatem perfectam, quoniam triginta annorum erat quum baptizaretur. Fortassis autè quòd & omnis animæ uir sit, ecclesiæ sponsus. Adoptauit enim, inquit Paulus, vos uni uiro ut uirginem castam exhiberetis, Christo scilicet. Dicit igitur præcursores, Ego quidem pronubus & interueniens, ueniet autem post me uir. Nam ego quidem trahio animas ad fidem in Christum: Ipse autem uir est qui illas sibi adiungit. Et ego nesciebam illum: sed ut manifestetur Israeli propterea ueni ego in aqua baptizans. Et testatus est Ioannes dicens, uidi spiritum descendentem specie columba de celo, & mansit super eum, & ego nesciebam eum: sed hic qui misit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixit, super quem uideris spiritum descendere, & manere super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego uidi, & testatus sum Christum esse filium Dei. Quoniam cognatus domini erat præcursores (dicit enim angelus uirgini, Ecce cognata tua Elizabeth concepit) ut ne quis suspicetur quod propter cognationem præcursores gratificatus fuerit domino, & testimonium perhibuerit, eius gratia subinde dicit, Et ego nesciebam illum. ita suspicionem tollens: sed dicit, ut manifestetur Israeli, ideo ueni baptizare: ut omnes, inquit, adducantur ad fidem in illum, & monstretur populis. nam propterea ego baptizo, me enim baptizante concurrunt populi, & quum congregantur, manifestatur eis Christus, qui à me prædicatur, & præsens præsentibus monstratur. Nisi enim propter baptismum confluerent, quomodo à Ioanne monstraretur dominus? Non enim ostentim obambulabat, ut manu Christum ostenderet, & uiciniue monstraret. igitur ea de causa dicit, ueni baptizare aqua, ut populis propter baptismum conuenientibus à me manifestetur. Hoc autem loco dicimus quòd miracula pueritiæ Christi conficta sint, & mendacia, composita ab his qui deridere uoluerunt mysterium. Nam si fuissent uera, quomodo ignotus fuisset dominus qui hæc faciebat? Neutiquam enim uerisimile fuerit non fuisse celebrem eum qui talia faciebat miracula. Verum nò ita est. Non enim antequam baptizaretur, signa fecit, neque cognitus erat. Sed is qui misit me ut baptizarem, ille mihi dixit, Super quem uideris spiritum descendere, ille est qui baptizat spiritu sancto. Ioannes (ut dixi) quòd testimonium non suspectum faceret de Christo, testimonium refert ad Deum & ad patrem. Nam ego quidem, inquit, nesciebam illum: pater autem reuelauit mihi hunc in Baptismate. Porro interrogauerit quispiam: si ignorauerit illum Ioannes, quomodo Mathæus dicit quòd prohibuerit eum, dicens ego debeo à te baptizari? Dicendum igitur quòd sic intelligi debeat, nesciebam ipsum, ante multum temporis, & ante baptismum nesciebam illum. Nam in baptismi tempore noui illum. Vel etiam aliter dicendum, quòd

1. Cor. 11.

Luc. 1.

Mat. 3.

nouit quidem illum quod esset Christus : quod autem ille esset qui baptizaret spiritu sancto, tunc didicerit, quando vidit spiritum descendentem. Dico igitur, quod nesciuerit illum, hoc sibi velit, quod nesciuerit illum esse qui baptizet spiritu sancto, sciebat tamen eum esse super multos, & ideo secundum Matthæum, eum omnino maiorem cognoscebat. Postquam autem spiritus sanctus descendit, manifestius agnouit, & aliis eum prædicanit. Spiritus autem omnibus apparuit qui aderant, & non solum Ioanni. Cur ergo, dicit quispiam, non crediderunt? Eo quod obtenebratum erat insipientem eorum illorum: quia & quum viderunt eum facientem miracula, non crediderunt. Quidam autem dicunt quod non omnes viderint, sed hi qui magis digni erant. Nam quamuis corporaliter descendit spiritus, verisimile tamen est non omnibus apparuisse, sed dignis: quandoquidem & prophetæ multa in sensibili specie viderunt, sicut Daniel & Ezechiel, quæ tamen nullus alius vidit. Et vbi testatus est Ioannes quod hic est filius Dei? nusquam enim scriptum est: Nam agnum quidem dicit, filium autem Dei nusquam. Vnde verisimile est coniectare quod & plura alia prætermissa sint. Non enim omnia conscripta sunt.

Daniel 10. Ezech. 1. 9. 10.

Ioan. 2. 1.

E V T H Y M I I Z I G A B O N I superioris Euang. expositio.

Postero die vidit Ioannes Iesum, &c. In crastino post descensum eius à deserto scilicet: adhuc enim circa Iordanem permanebat Ioannes. Quare autem venit ad ipsum? Quia suspicabantur quidam venisse tanquam peccatorem ad baptismum in penitentiam more aliorum. Venit ergo nunc ad Ioannem, vt occasionem illi daret corrigendi perfectiori testimonio huiusmodi suspensionem. Et ait: Ecce agnus Dei. Agnum ipsum appellauit, ad memoriam eis adducens umbras veteris testamenti, ac Isaia prophetiam: tanquam diceret, Ecce agnus in lege figuratus, & ab Isaia annunciat. Deinde addit etiam id quod præcipuum est eius, puta quod à Deo missus sit ad immolandum pro salute hominum. Vel Dei, hoc est, diuinus, propter suam diuinitatem. Qui tollit peccata mundi. Agnus siquidem qui in lege sacrificabatur, vnus Israelitici populi auferebat peccatum tanquam figura, signum & vmbra veritatis. Agnus autem Dei immolatus, totius mundi aufert peccatum, & tanquam veritas, eos qui in mundo sunt purificat. Ille siquidem irrationalis erat, hic verò rationalis: nec solum hoc, verum etiam diuinus. Peccata autem non tantum animæ dicit maculas, à quibus liberi sunt, qui eius seruant præcepta: verum etiam corporeas infirmitates, à quibus ægrotantes liberat. Dicens autem, Qui tollit peccata mundi, soluit prædictam suspensionem. Nam qui aliorum aufert peccata, manifestum est, quod ipse non habeat peccata: qui autem peccatis non est obnoxius, alia om-

Eccle. 12. 1. 16.

nino causa venit ad baptismum, quam ipse Baptista paulò post referet. Rursum alibi dicit, Ante me fuit: &, Prior me erat: seipsum intrepide tanquam feruum deiiciens, illum autem quasi dominum incomparabiliter extollens. Et ego nesciebam eum. Ne putarent quod illum iam olim cognoscebat, talia de eo ferret testimonia, gratiam illi præstans tanquam cognato, ait: Ego ignorabam eum priusquam ad Iordanem veniret, vt pote semper in deserto versatus. Atqui quum adhuc in matris esset vtero, cognouit eum, & præ gaudio exultauit, quem admodum scripsit Lucas. Verum id non fuit naturaliter, sed supernaturaliter tunc eum cognouit, & quo modo nullus omnino hominum cognouit. Nunc autem triplici cognitione cognouit: puta per visum, per auditum, perque prophetiam notitiam, quarum nulla Christum cognoscebat, priusquam ad Iordanem veniret, deinde autem triplici hoc modo cognouit eum. Si quidem prophetice ei reuelata sunt quæ de ipso erant: ideo & dixit: Qui post me venturus est, ante me fuit. Vidit quoque eum: illum namque prohibebat dicens: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Audiuit præterea vocem de illo dicentem: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacitum est, sicut alij euangelistæ docuerunt. Sed vt manifestetur Israel, propter hoc veni ego in aqua baptizans. Ecce dixit etiam causam, ob quam venit & ipse vt baptizaret, & Christus vt baptizaretur: Vna siquidem eademque fuit & huius causa & illius: videlicet vt manifestaretur Christus Israelitis. Nam à Deo missus fuerat Ioannes ad Iordanem, vt baptisma penitentiae prædicaret, quò propter baptismum multi concurrerent, & adstant Christus in medio multorum vt pote baptizandus, testimonium acciperet, inferne quidem à Ioanne, superne verò à patre & spiritu sancto: atque hinc ipsos artrahēs, mysteria docere, ac mirabilia operari inciperet: neque enim ita concurrissent omnes, neque ita testimonium audiuissent, nisi hoc factum fuisset. Et testimonium perhibuit Ioannes dicens, Vidi spiritum descendentem, &c. Rursum ait, Nesciebam eum, vt proprium testimonium ab omni suspensione remoueret. Verum quando dixit ei Deus, Super quem videris spiritum descendentem &c. Quando quæ de Christo erant ipsi reuelauit, illo nondum manifestato: tunc siquidem & hæc, & alia dixit. Postea vero ipsum quoque demonstrauit ad baptismum accedentem. Præiens itaque euangelista ea, vt dictum est prætermisit, quæ circa domini baptismum ab alijs euangelistis conscripta sunt. Matthæus vero hæc cæteris latius enarrauit: lege ergo illa ad perfectiorem habendam cognitionem. Et ego vidi. Spiritum, videlicet descendentem, & manentem super eum. Et testimonium perhibuit, quod hic sit filius Dei. Et vbi hoc perhibuit testimonium? neque enim vsquam scriptum est. Omnino sane hoc testificatus est: relictum est autem ab euangelistis, quem admodum & alia multa.

Sup eodem.

Luc. 1.

Matth. 3.

D O M I N

DOMINICA II. POST EPIPHANIAM. IOAN. 2.

In illo tempore nuptiæ factæ sunt in Chana Galilææ; & erat mater Iesu ibi: vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Et dicit ei Iesus: Quid mihi & tibi est mulier? Nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydris sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydras aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum: Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte Architricino: & tulerunt. Vt autem gustauit Architrclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset: ministri autem sciebant qui hauserant aquam, vocat sponsum Architrclinus, & dicit ei: Omnis homo primum bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est: Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. Hoc fecit initium signorum Iesus in Chana Galilææ, & manifestauit gloriam suam: & crediderunt in eum discipuli eius.

a Mater est figura synagogæ.

b August. Quid est commune deitati meæ, & tibi matri secundum carnem? c Est nomen sexus. d Id est oportunitas ostendendi naturam quam ex te habeo, sed ostensa diuina per miracula, ostendetur & humana natura per passionem.

Esti videret negare filium, scit mater pietatem eius: & ideo fiducialiter imperat ministris.

f Vasa aquaria, ab hydor.

g Metron Græce, Latine mensura dicitur.

h Quia nullum tempus fuit salutari doctrina vacuum.

i Princeps triclinij. Est enim inter medium spatium domus à parietibus vbi sedebant conuiuantes.

k Vt Paulus prius nesciuit spiritum in litera. l Vt Isaias & cæteri.

m Carnalis à veris ad falsa descendit.

n Mundana prudentia prius docet homines blanda, deinde subdit inutilia & inhonestia.

o Quia & olim bonum, & si in figuris quasi in aqua occultum, nunc vero in Euangelio manifestum.

p Latentem deitatem.

GLOSSA ORDINARIA in superioris Euang.

Tempus id est, ante legem & sub lege Christum ad nuptias ecclesiæ per carnem venisse. Vocatus est. In quo ostendit non despiciendas nuptias quas fecit, & sacramentum nuptiarum insinuat. Deficiente, Vinum deficit, vt mirabiliter vino de aqua facta, virtus latentis deitatis appareat. Aug. Maior virtus est in creatione, & gubernatione cæli, & terræ, & quod quotidie aqua pluuia per vites in vinum vertitur, & quod ex paruo seminatio fruges creantur. Sed quia hæc naturaliter fiunt, iam ex vsu viluerunt, & ideo quædam & si minora præter solitum naturæ sibi Deus seruauit, per quæ virtus quæ in maioribus etiam operatur, ad memoriam reducit. Quid m. Aug. In his non negat matrem, vt hæretici dicunt: nec inhonorat eam, qui parentes honorare præcepit. Sed illa exigente,

miraculum facturis non agnoscit eam. q. d. Ex eo quod genuisti, non operor hoc; agnoscam autem te pendens in cruce, cum vt filius curam tui discipulo committam, sed nondum venit hora mea; id est, oportunitas, quia non debet esse passio nisi prædicato euangelio, nisi virtute deitatis ostensa mundo: tunc erit hora, non necessitatis vt hæretici calumniantur, sed voluntatis. vnde: Potestatem habeo ponendi animam meam & ire. su. eam. Non enim autor temporis fato temporis regitur. Chana Galilææ, id est, zelus transmigrations: ibi nuptiæ, quia hi sunt digni Christo, qui seruire deuotionis de virtutibus, de terra ad cælos transmigrant. Mater ibi, cuius vterus thalamus fuit, de quo sponsum processit. Vocatus est autem Iesus desiderio præcedentium patrum; & discipuli & ministri. In nuptiis vinum defecit: quia sensus legis per carnalem expositionem Phariseorum à sua prisca virtute cœperat deficere: sed Christus aqua in vinum conuertit, dum quæ carnalia videbatur, spiritualia ostendit: & superficiem literæ, plenam virtute cælesti videri fecit. Christus enim in prophetis nodum manifestatus, quasi vinum in aqua latuit: sed cum aperuit eis sensum, vt intelligerent scriptu

infra. x. d.

scripturas, ipso vino inebriavit, & mentes à carne alienavit. Scripturæ sunt lex & prophetæ & psalmi: Hæ omnes secundum literam aqua insipida, secundum spiritum vinum sunt. Sex hydræ, sex ætates, quarum nulli defuit prophetia. Incipit enim ab exordio mundi. Et est prima ætas ab Adam usque ad Noe. Secunda usque ad Abraham. Tertia usque ad David. Quarta usque ad transmigrationem Babylonis. Quinta usque ad Ioannem baptistam. Sexta usque ad finem mundi. In his ergo ætatibus erant hydræ, id est, corda hominum receptiva scripturarum Dei parata, proposita in exemplum viuendi & credendi. Lapidea, id est fortia in Christo lapide, secundum purificationem Iudæorum, id est, quia illi populo Iudæorum lex data est: gratia per Christum omnibus facta est. Videamus quæ in singulis ætatibus quasi hydris aqua fuerit, quomodo in vinum mutatur. In prima Abel à fratre occiditur: & hæc pœnam, ille laudem accipit. In hoc si quis innocentiam Abel sequitur, & maliciam Cain fugit, aquam ablutentem & reficientem bibit. Si verò in eodem Christum à Iudæis occisum intelligit, de aqua vinum bibit. Sic in aliis omnibus huius ætatis. In secunda, Noe in arca propter iustitiam saluatur, mundus diluio perit. Si quis hoc exemplo à vitis se corrigit, aquam salutarem bibit. Sed si in arca ecclesiam, quæ cuncta animalia, id est, omnes gètes recipit, in aqua baptismum intelligit, & cætera huiusmodi vinum bibit. In tertia Abraham obediens pro filio offert arietem, qui hæc dicit obedientiam, bibit de tertia hydra aqua. Si quis in Isaac deitatem, in ariete Christi carnem intelligit, vinum bibit. In quarta, David humilis regnat, Saul superbus abiicitur. In hoc si quis discit humiliari, aquam bibit, si regnum Christi intelligit, vinum bibit. In quinta populus captiuatur, post reducitur. hinc si quis discit pœnitentia corrigi, aquam bibit. Si quis de captiuitate peccati populum Dei per Iesum liberari intelligit, vinum bibit. In sexta Christus circumciditur, offertur. In quo si quis discit suis sacramentis subici, sicut Christus, ille aqua bibit. Si in vera octava depositionem totius mortalitatis & intrationem ad Deum intelligit, vinum bibit. *Binas vel.* Aug. Aestimantis est hoc dicere, ut ipsas diceret binas quas & ternas. Sunt ergo duæ mensuræ in scripturis, dum pater & filius nominatur: & spiritus, qui necessario est communis patri & filio intelligitur. ut, Omnia in sapientia fecisti domine, id est, in filio, & Ego & pater vnum sumus. Ternæ, dum nominato spiritu trinitas manifestus intelligitur, ut: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius &c. Et, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti. Aliter. Binæ vel ternæ mensuræ sunt omnes gentes ad quas pertinent scripturæ. Binæ propter præputium & circumcisionem. Ipsæ etiam trinæ, à tribus filiis Noe disseminatæ. *Et im.* Quod in illi eius impletæ sunt hydræ, significat, quod etiam illa scriptura à domino est: sed dum in ea sub velamine, id est, ad operationem literæ later Christus, sapit aquam inspidam. Cum autem auferatur velamen, est vinum inebrians. Potuit quidem vacuas implere vino, qui cuncta creat ex nihilo: sed maluit de aqua vinum facere, ut doceret se non soluere legem, sed implere nec in euangelio alia facere vel docere quam quæ prophetia prædixit. *Ut au. g. Triclinium, id est, tres ordines discumbentium, alti-*

supra. 1. b.

Gen. 4. b.

1. b. 7. b.

1. b. 12. c.

2. 7. c. 5. a.

1. b. 5. b.

Luc. 2. c.

1. b. 10. 3. a.

1. b. 10. f.

1. b. 12. c.

1. b. 12. d.

1. b. 12. c.

tudine distantes inter se, id est, doctores, continentes, coniugati. Architrachelinus aliquis legisperitus, qui bibit spirituale sensum legis. Vnde spirituale sensum in scripturis aperire discipulis, est aquam in vinum conuertere, ut quando post resurrectionem aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. *Aquam vi. fa.* Per aquam baptismus Ioannis, per vinum passio Christi: vnde & vinum prius fertur Architrachelino, id est, Ioanni, qui ante bibit passionem quam Christus. *Hoc fecit.* Hiero. In initio signorum quæ mortalis mortalibus erat daturus, aquam vertit in vinum, sicut iam immortalis discipulis aperuit sensum, ut in lege & prophetis intelligerent Christum: ita carnales mentes prius sapore sapientie imbuit, postea resuscitatos maiori gloria completurus.

Luc. 2. 4. b.

CATENA AVREA in idem Euang.

Chrysof. Quoniam in Galilæa notus erat dominus, vocant eum ad nuptias. vnde sequitur: *Et die tertia nuptiæ factæ sunt in Chana Galilæe.* Galilæa est provincia in qua est Chana viculus. Chrysof. Vocat autem ad nuptias dominum non tamquam magnificum aliquem, sed simpliciter tantumquam notum & vnum multorum, vnde hoc euangelista declarat, ait: *Et erat mater Iesu ibi.* sicut enim matrem vocauerant, ita & filium. vnde sequitur: *Vocatus est autem Iesus & discipuli eius ad nuptias,* & accedit. Neque enim ad dignitatem respiciebat suam, sed ad beneficium nostrum. *Qui enim non dignatus est formam serui accipere, neque indignatus est ad nuptias venire seruorum.* August. de verdom. Erubescat igitur homo esse superbus, quoniam factus est humilis Deus. Ecce inter cætera filius virginis venit ad nuptias, qui cum apud patrem esset, instituit nuptias. Beda. Quod etiam ad nuptias venire dignatus est, iuxta literam fidem rectè credentium confirmat. Porro Tatiani, & Marcionis, cæterorumque qui nuptiis detrahunt, perfidia quam sit damnabilis insinuat. Si thoro immaculato & nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquam dominus ad has venire voluisset. Nunc autem quia bona est castitas coniugalis, melior continentia vidualis optima perfectio virginalis: ad probandam omnium electionem graduum, discernendum tamen meritum singulorum ex intemerato Mariæ virginis vtero nasci dignatus est, à prophetico viduæ Annæ ore, mox natus benedicatur, à nuptiarum celebratoribus iam iuuenis inuitatus, hos præsentia suæ virtutis honorat. *Quid autem mirum si in illam domum ad nuptias venit, qui in hunc mundum ad nuptias venit?* Habet enim hæc sponsam quam redemit sanguine suo, & cui pignus dedit spiritum sanctum, quam sibi coniunxerat in vtero virginis. Verbum enim est sponsa caro humana, & vtrumque vnus filius Dei, & idem filius hominis. Ille vterus virginis Mariæ thalamus est, vnde processit tanquam sponsus de thalamo suo. Bed. Nec vacat à mysterio quod die tertia nuptiæ factæ referuntur, primum quidem seculi tempus ante legem patriarcharum exemplo, secundum sub lege prophetarum scriptis, tertium sub gratia præconiis euangelistarum quasi tertiæ diei luce mundo refulsit, in quo dominus in carne natus apparuit, sed

sed ex hoc quod in Chana Galilææ, id est, in zelo transmigrationis eadem nuptiæ factæ perhibentur, typicè denuntiat eos maxime gratia Christi dignos existere, qui de zelo feruere præ deuotionis, ac de virtutibus ad virtutes, de terrenis ad æterna norunt transmigrare: discumbente autem ad nuptias domino, vinum defecit, ut vino meliore per ipsum facto manifestaretur gloria latentis in homine Dei: vnde sequitur: *Et deficiente vin. di. ma. Iesu ad eum: Vinum non habent.* Chrysof. Dignum autem est querere, vnde venit in mentem matri magnum quid imaginari de filio: neque enim ante miraculum fecerat. Sequitur enim: *Hoc fecit initium signorum Iesus: sed reuelari incipiebat & à Ioanne, & ab his quæ ad discipulos dixerat: sed ante hæc omnia ipsa conceptio, & ea quæ post natiuitatem facta sunt, maximam ei de puero imposuerunt æstimationem.* vnde Lucas dicit: *Maria conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.* Cuius igitur gratia non ante ad miraculum eum incitauit? nam antea ut vnus multorum ita conseruabatur, vnde non presumebat mater tale quid dicere: quia verò audiuit quod Ioannes ei testificatus est, & quod discipulos iam haberet, de reliquo confidenter rogat. Alcu. Significat etiam in hoc loco synagogam, quæ Christum prouocat ad faciendum miraculum: familiare enim est Iudæis miracula inquirere. Sequitur: *Et dicit Iesus, quid mihi & tibi mulier?* August. Quidam derogantes euangelio, & dicentes quod Iesus non fuit natus de Maria virgine, hinc argumentum sumere conantur erroris sui ut dicant quomodo erat mater eius cui dixit, *Quid mihi & tibi est mulier?* Sed quis hoc narrauit ut credamus quia hoc dominus dixit? Nempe Ioannes euangelista. At ipse dixit, & erat ibi mater Iesu: quare hoc nisi quia vtrumque verum est? Sed nunquid ideo venit ad nuptias, ut doceret matrem contemni. Chryf. Sed quod valde venerabat matrem, audi Lucam enarrantem, qualiter subditus parentibus erat. Nam ubi quidem parentes nihil impedire eorum, quæ sunt secundum Deum, debitum est subici eis. Quando autem non tempore debito aliquid querunt, & abscondunt nos à spiritualibus, non ex hoc fallaris. August. de symbo. Ut ergo distingueret inter Deum & hominem, quia secundum hominem minor, & subditus erat, secundum autem Deum supra omnes erat, dixit: *Quid mihi & tibi est mulier?* Chryf. Sed & propter aliam causam, ut non suspecta essent miracula quæ fiebant, ab his enim qui indigebant rogari oportuerat non à matre, voluit ostendere quoniam omnia dicenti tempore operatur, non simul omnia faciens, quia confusio quædam esset, & ideo sequitur, *Nondum venit hora mea* id est, nondum cognitus sum his qui assunt, sed neque sciunt quoniam defecit vinum, sine eos primum hoc sentire. Qui enim necessitatem non præsentit, neque beneficii grandem suscipiet sensum. August. Vel ideo quia dominus noster secundum quod Deus erat, matrem non habebat: secundum quod homo erat, habebat matrem. Miraculum autem quod facturus erat, secundum diuinitatem facturus non secundum infirmitatem humanam. Miraculum tamen exigebat mater. At ille non tanquam agnoscentes viscera humana, operaturus facta diuina dixit: *Quid mihi & tibi est mulier?* tamquam dicat, *Quod in me facit miraculum, non tu genuisti deitatem meam.* Dicitur autem *Mulier*, secundum femi-

neum sexum, non secundum corruptionem integritatis, sed quia genuisti infirmitatem meam, tunc te cognoscam cum ipsa infirmitas pædebit in cruce, vnde subdit: *Nondum venit hora mea*, quasi diceret, *ibi te agnoscam cum pendere in cruce infirmitas cæperit, cuius & mater es.* Commendauit enim matrem discipulo, priusquam mater moriturus, & ante mortem matris resurrecturus. Videte autem ne forte quomodo inuenerunt Manichæi occasionem perfidie suæ, quia dixit dominus. *Quid mihi & tibi est mulier?* sic inueniant Mathematici occasionem fallacie, quia dixit. *Nondum venit hora mea.* Dicunt enim vides quia sub facto erat Christus: quia dixit: *Nondum venit hora mea.* Credant autem Deo dicenti, Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: & querant quare sit dictum, *Nondum venit hora mea.* Nec ideo iam sub facto ponant conditorem cæli: quia si esset factum de sideribus, non poterat esse sub necessitate siderum, conditor siderum: quod non solum Christus non habuit quod appellas factum, sed nec tu aut ille aut quisquam hominum: quare ergo dixit, *Nondum venit hora mea?* quia in potestate habebat quando moreretur, sed nondum videbat esse opportunum ut illa potestate vteretur, vocandi discipuli, annuntiandum erat regnum cælorum, faciendæ erant virtutes, commendanda erat humilitas domini ipsa compassione mortalitatis. At ubi tantum fecit quantum sufficere iudicauit, venit hora, non necessitatis, sed voluntatis: non conditionis, sed potestatis. *Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit vobis, facite &c.* Chrysof. Quamuis dixerit, *Nondum venit hora mea*, postmodum fecit quod mater dixerat, ut etiam ex hoc sufficiens esset demonstratio quod non subiectus est horæ. Si enim horæ subiciebatur, qualiter debita hora nondum facta hoc fecit: deinde & propter honorem matris, ut non finaliter ei contradicere videretur, neque eam tot præsentibus erubescere faceret. Adduxerit enim ad eum ministros, ut à pluribus fieret petitio. vnde sequitur: *Dicit mater eius ministris, quodcumque di. vo. facite.* Beda quasi dicat. Licet abnegare videatur, tamen faciet: nouerat enim mater eum pium & misericordem. Sequitur: *Erant autem ibi lapideæ Hydræ, &c.* Hydræ vocantur vasa aquarum receptui parata: Græcè enim aqua hydor dicitur. Alcu. Vasa autem aquarum receptui parata erant secundum purificationem Iudæorum: quia inter alias Pharisæorum traditiones etiam hoc obseruabant, ut crebrò se lauarent. Chrysof. Quia verò in aquosa est Palæstina, & non erat multis in locis fontes & puteos inuenire, replebant hydras aqua ut non current ad flumina, si quando immundi fierent, sed de prope haberent purgationis modum. Ne autem quidam infidelium suspicarentur quoniam facte intus remanente, deinde aqua immissa vinum subtilissimum factum esset, propterea ait secundum purificationem Iudæorum, ostendens quod illa vasa nunquam vini receptacula facta erant. August. Metretas enim dicit mensuras quasdam, tanquam si dicerent urnas, amphoras, vel aliud huiusmodi. Metron enim mensuram dicunt Græci, inde appellatæ metretæ. Beda. Quod autem ait, *Binas vel ternas*, non ita accipiendum est quod alia binas, alia ternas, sed eadem ipse caperent binas, quæ etiam ternas. Sequitur: *Dixit eis Iesus, implere hydras aqua: & impleuerunt eas usque ad summum.* Chrysof. Sed quare antequam imple-

uissent

uissent hydrias aqua, non fecit signum quod multo mirabilius esset, quia scilicet aliud est substantiam in aliam qualitate transmutare, & ipsam substantiam ex nihilo facere, quod quidem mirabilis est, sed non ita videtur credibile multis. Propterea enim multoties à miraculorum magnitudine abstinere, volens magis credibile esse quod fiebat, cum hoc & peruersa dogmata euerit. quia enim sunt quidam qui mundi conditorem alium esse dicunt, plura miraculorum ex subiectis substantiis facit. si enim contrarius ei esset qui conditor est mundi, non vti que alienis vteretur ad propria virtutis demonstrationem: non autem ipse aquam hausit & tunc vinum ostendit, sed hoc iubet ministris, vt eos testes haberet eius quod fiebat: vnde sequitur: *Et dicit eis Iesus, Haurite nunc & ferte Architrclinum.* Alcu. Triclinium, ordo trium lectorum: line enim lectum significat. Architrclinus princeps triclinij, id est, primus inter conuiuias qui more antiquo in lectis discumbentibus. vnde quidam Architrclinum intelligunt aliquem ex sacerdotibus Iudæorum, qui nuptiis interesse poterant vt illos instrueret, qualiter nuptiis vti deberent. Chryso. Vel aliter: Quia aliqui possent dicere quod conuiuias ebrii erant: & sensus iudicantium corruptus vt nescirent vtrum aqua vel vinum esset: hi autem quibus ministratio conuiuiarum credita est, maxime vigilantes sunt, vnum opus habentes, vt ornate & ordinate omnia disponant: ideo in testimonium eorum quæ fiebant dixit dominus, *Ferte Architrclinum*, propter euigilantem eius sensum: & non dixit, Propinate discumbentibus. Hila. 3. de tri. Aqua igitur hydriis infunditur, vinum calicibus hauritur infundentis scientiæ, sensus non conuenit haurientis. Qui infuderunt, hauriri aquam existimant: qui hauriunt vinum infusum arbitrabantur. Vnde sequitur: *Vt autem gustauit Architrclinus aquam vinum factam, & non sciebat vnde esset: ministri autem sciebant qui haurerant aquam, vocat sp̄sum Architrclinus.* Non autem aquæ simplicitas defecit, & vini sapor natus est: non per transfusionem potioris, retinetur quod infirmius est: sed aboletur quod erat, & quod non erat cœpit. Chryso. Paulatim autem dominus volebat cognoscere suorum signorum virtutem, & ideo neque ipse renelabat quod factum est, neque ministros Architrclinus vocauit. Non esset eis creditum puro homine existimato tale testimonium reddentibus, sed vocat sponsum, qui maxime poterat conspiciere quod fiebat. Non simpliciter autem Christus vinum, sed vinum optimum fecit. vnde sequitur: *Et dicit ei, Omnis homo primum bonum vinum ponit, &c.* Talia enim sunt Christi miracula, vt multo his quæ per naturam fiunt, speciosiora & vtiliora fiant: igitur aqua vinum facta ministros testes habuit, boni vero vini facti Architrclinum & sponsum: probabile autem est & sponsum aliquid respondisse, sed euangelista hoc prætermittit, tangens solum id quod necessarium est scire, scilicet quoniam vinum aquam fecit. vnde statim subdit: *Hoc fecit initium signorum suorum Iesus in Cana Galilee.* Tunc enim signa maxime necessarium erat facere, quando discipuli iam congregati erant & deuoti, & attendentes his, quæ fiebant manifeste aderant. Si verò dixerit quis non esse argumentum sufficiens, vt hoc sit principium signorum quia additur, *In Cana Galilee, quasi contingat alibi prius esse facta.* Dicemus quod & ante diximus, quia Ioannes dicit: *Vt manifestetur Iſraeli, pro-*

pterea veni baptizans. Si verò secundum primam ætatem miracula fecit, nequaquam indigebant Iſraelitæ alio manifestante eum. Qui enim breui tempore ita per miraculorum multitudinem claruit, vt eius nomen manifestum fieret omnibus, multo magis si puer existens à prima ætate miracula fecisset. Nam & ea quæ fierent inopinabilia existimaretur ab infante facta, & tempus amplius esset. Decenter autem non incepit signa facere ex prima ætate, existimasset enim phantasiam esse incarnationem, & ante opportunum tempus cruci eum tradidissent liuore liquefacti. Augusti. Hoc autem miraculum domini quid de aqua vinum fecit, non est mirum eis, qui nouerunt, quia Deus fecit. Ipse enim fecit vinum illo die in hydriis, qui omni anno hoc facit in vitibus: sed hoc assiduitate amisit admirationem. Itaque seruauit sibi Deus inuisitata quædam, quæ faceret, vt tanquam dormientes homines ad se colendum mirabiliter excitaret, propter quod sequitur: *Et manifestauit gloriam suam.* Quia ipse est rex gloriæ, qui sicut dominus elementa mutabat. Chryso. Et quatum ex parte sua. Si verò & tunc multi non cognouerunt, sed tamen omnes postea erant miraculum audituri. sequitur: *Et crediderunt in eum discipuli eius.* Hi enim debebant credere, & facilius & cum diligentia attendere his quæ fiebant. Aug. de con. euan. Sed si tunc in eum crediderunt, nondum erant discipuli cum ad nuptias vocati sunt, sed illo more locutionis hoc dictum est quo loquimur, cum dicimus apo. Paulum in Tharso Ciliciæ natum neque enim tunc iam erat apostolus: ita discipulos Christi inuitatos ad nuptias cum audimus: non iam discipulos sed qui futuri erant discipuli intelligere debemus. Augu. Illa autem mysteria, quæ in isto miraculo domini latent, videte: oportebat impleri in Christo quæ de illo scripta erant, illa erat aqua: fecit autem de aqua vinum, cum aperuit eis sensum, & exposuit scripturas: sic enim sapit quod non sapiebat, & inebriat quod non inebriabat. Beda. Apparente enim domino in carne, vinosa legalis sensus suauitas paulatim ceperat ob carnalem pharisæorum interpretationem à prisca sua virtute deficere. Augu. Si autem iussisset aquam effundi, & ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ finibus, videretur scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam conuertit in vinum, ostendit nobis quod & scriptura vetus ab ipso est, nam iussu ipsius impletæ sunt hydriæ: sed nihil sapit illa scriptura, si non ibi Christus intelligatur. nouimus autem legem ex quibus temporibus narret, id est, ab exordio mundi. Inde vsque ad hoc tempus quod nunc agimus, sexta ætas est: nam prima ætas computabatur ab Adam vsque ad Noe, secunda à Noe vsque ab Abraham, tertia ad Abraham vsque ad Danid, quarta à Danid vsque ad transmigrationem Babylonis, quinta vsque ad Ioannem Baptistam. sexta inde vsque ad finem seculi. Sex ergo illæ hydriæ, sex ætates significabant, quibus non defuit prophetia. Impletæ sunt prophetiæ, plenæ sunt hydriæ. Quid est autem quod capiebant metretas binas vel trinas? Si trinas tantum diceret, non cureret animus noster nisi ad mysterium trinitatis. Sed forte nec sic debemus inde sensum auertere, quia dixit binas vel trinas, quia nominato patre & filio consequenter & spiritus sanctus intelligendus est. Oportet enim intelligi charitate inuicem patris & filij quod est spiritus sanctus. Sed est & alius

alius intellectus non prætermittendus: binæ enim metretæ intelliguntur in duobus generibus hominum, id est, Iudæis & Græcis. Tres autem propter Noe tres filios significatos. Alcu. Ministri autem sunt doctores noui testamenti, qui scripturas aliis sacras spiritualiter interpretantur. Architrclinus autem aliquis est legisperitus, vt Nicodemus. Gamaliel, Saulus. Dum ergo talibus euangelij verbum committitur, quod in litera legis occultabatur, quasi vinum de aqua factum Architrclino propinat. Et bene in domo nuptiarum tres ordines discumbentium describuntur, quia ecclesia tribus ordinibus fidelium constat, coniugarum, continentium, & doctorum. Optimum autem vinum Christus vsque adhuc seruauit, id est euangelium vsque ad sextam ætatem distulit.

S. GAUDENTII EPI-
scopi Brixien. in præcedens
Euang. Tract. 1.

Et Tract. 8.
in 10. 7. Bibl.
S. Patrum.

Jo. 1.
Genf. 2.

Luc. 11.

Mat. 11.
Euan. 9. & 7.

Jo. 9.
Luc. 7.
Jo. 11.
Mat. 9.

Post illius finem tractatus quem dilectioni vestrae intulimus vsque ad hesternum diem de Exodi libro, vbi lex celebrandæ Paschæ describitur: Nunc aliquid de Euangelij lectione, quæ paulò ante decursa est, adiunante domino disseramus, vt eundem Deum tam Veteris esse instrumenti auctorem, quam Noui, rebus ipsis testantibus, comprobemus. Audiuius enim, quod Saluator humani generis Iesus ierat inuitatus ad nuptias, ibique aquam in vini saporem, naturamque conuertit. Habet planè & ipsa historia ordinem veritatis. Nam & nuptias idem, qui ab initio instituerat, benedixit: & creaturam, quam fecerat in id, quod voluit, sua potestate conuertit. Ac de virtute quidem Dei omnipotentis nulla in factis dubietas poterit animæ fideli subreperere: tamen illum ad festiuitatem nuptiarum, id est, in domo epulationis quispiam nostrum non sine ratione mirabitur. Enimuero, charissimi, pene omnis Euangeliorum textus dominum Christum inter homines conuersantem, desperatis rebus opem cõtulisse insinuat, & quam maxime mœroribus adfuisse, dum blasphemantes Iudæos increpat: dum scribas, & Pharisæos fallaciæ, doli, auaritiæ reos, vanitatisque coarguit: dum ciuitatibus exprobrat incredulis, ac minatur: dum spiritus torquet immundos, vt imagini suæ captiuatæ subueniant, & expulsis Dæmoniis, salubritati restituant mentes obsessas: dum leprosos supplicantes emundat: dum paralyticos linguæ solius, qua precarentur, viuentes officio, reformat potius quam curat: dum tempestate maris periclitantibus ipse super aquas ambulans, securus tranquillator aduenat: dum vel cæcatis oculis donum lucis amissæ redintegrat, vel à natiuitate cæcis nouum lumen infundit: dum inter mœstas ægrotantium turbas medendi peritus adfuit: dum luctus varios obsecrantium parentum dimouet, vel morientes eorum charos sanitati restituens, vel mortuos vitæ. Ad has enim Filius Dei, sine initio Deus, in fine sæculi initium carnis sumpsit ex Virgine, & inter homines conuersari dignatus est, vt huic mundo succurreret pereunti: quoniam, vt ipse ait, non erat opus sanis medico, sed male habentibus. Medicus enim mœstitudinis domum potius, quam lætitiæ ingredi conuenit. Aut enim vulnerum dolore afflictis necessarius est, aut ægri-

tudinis morbo laborantibus, aut longa viscerum tabe desertis. Quia medici officium prosperitas non requirit. Quid est ergo, quod ista Euangelij lectio, quæ hodie recitata est, festiuitati nuptiali interfuisse Dominum perhibet inuitatum? nisi quoddam ibi vinum, id est virtus defecerat lætitiæ spiritualis, & languerant sitientium conuiuarum ora vini lætificantis inopia: quoniam vinum lætificat cor hominis, vt ait Propheta. Sed, priusquam Spiritualium scientiam reuelemus, rationem facti historialiter exponamus. Idem nuptiarum celebritatem non aspernatur Christus, vt eundem se esse testetur Deum, qui de limo terræ figurauerit ab initio virum, & foeminam, iisdemque licentiam tribuerit coniugatum, dicens: Crescite & multiplicamini, & implete terram. Quod Manichæis perditis aded displicet constitutum: quibus ego ob immundiciam suam puro non vti que rem nuptialem displicere, sed legem, quæ non multas foeminas vni viro, neque vnam foeminam multis viris, sed etiam vnam foeminam vni viro, cõiungit. Nolunt enim viuere ipsi execrabiles Manichæi iuxta Apostoli Pauli doctrinam, vt vnusquisque suam vxorem habeat, & vnaquaque suum virum. Benedixit ergo, quod constituerat à primordio, legitimum Christus coniugium, dum pergere ad nuptias non renuit inuitatus. Et tamè Virginitatem docuit esse meliorem, dum magis per eam nasci dignatur. Probauit sanctam Virginem suam esse domicilium Deum, vbi lumen pudoris perpetuum seruet ingressus, dum sine detrimento integritatis maternæ nascitur, sine corruptela conceptus. Ideoque vas electionis Apostolus, ad istud bonum, quod consecutus fuerat, ceteros inuitabat, dicens inuuptis: Bonum est illis, si sic permanserint, sicut ego. Exemplo felicitatis hortatur, non legis potestate compellit. De virginibus, inquiens, præceptum domini non habeo: Consilium autem do, quasi misericordiam consecutus à domino, vt sim fidelis: quia expedit homini sic esse. Et post longam monitionem, qua castimoniam beatitudinem conditioni prætulit nuptiarum, sententia postrema concludit: Igitur & qui dat virginem suam nuptui, bene facit: & qui non dat, melius facit. Quod ego arbitror non parentibus virginum fuisse à beato Apostolo dictum, quos constat alienæ voluntatis arbitrio dominari non posse: sed vniciuque homini, tam viro quam foeminæ optionem fuisse ab eodem sancto propositam, vt virginem suam, hoc est, carnem suam virginem natam, aut integritati conseruet, meliorem partem liberamque eligens: aut, agnita conditione, nuptui eam, si se non continet, tradat. Parentes autem, vel cõsanguinei quique Virginum, tam puerorum quam etiam puellarum, nolo sibi de supra dicta libertate arbitrij blandiantur, quod alienis mentibus eos dominari non posse tractauimus. Imperare quidem perpetuam continentiam non possunt, quia res esse noscitur voluntatis: Voluntatem tamè in melius nutrire possunt, & debitores sunt vt moneant, vt hortentur, vt faueant vt pignora sua. Deo magis gestiant obligare, quam sæculo: vt de propinquis feminis sui, vel in Cleri ordine dignos altari diuino ministros exhibeant, vel in sanctarum numero foeminarum puellas castimoniam dicatas enutriant: vt Ecclesiam Dei talibus nutrimentis ornantes, beatitudinem debitam cõsequantur. Scriptum est enim: Beatus, qui habet semen in Sion, &

Psal. 103.
Genf. 2.

Clericorum
sanctimoniam
suum, sicut
commendatur.

domesticos in Hierusalem. Inest autem præclaro huic eloquio Prophetali & sublimior intellectus. suo in loco plena disputatione pendendus. Sed, quia in hunc tractatum salubriter sumus pertractati, studio castitatis, dum rationem pandimus, cuius intuitu perrexit Saluator ad nuptias: breuiter interim Neophytis nostris, salutare cõsilium suggeramus, spiritualementem lectionis huius figuratim explanandã, dictis subsequẽtibz ostensuri. Regeneratos vos esse per Baptismum, & renatos, nuncupatione ipsa, qua infantes vocamini, potestis aduertere. Si qui igitur vestrum coniugio alligati, seruare virgines suas, magis quã nuptui dare desiderant, sic habeant coniuges, quasi non habentes, & erit illis retributio magna apud Deũ dominum nostrum, quod talem suam carnem seruauerint, qualis baptismi sacramento renata est. Hęc ad utilitatem vestram dico, non vt laqueum vobis iniciam. Nam & si coniugio serueris legitimo post lauerum, non peccasti: Cane solum, vt aliter non delinquas, item vt à fornicationibus fugias, iam fidelis effectus. Hoc autem custodire ita demum poteritis: si ebrietatem deuiteris, & conuiuia inhonestã, vbi turpium sceminarum colubri gestus concupiscentiam mouent illicitam: vbi lyra sonat, & tibia, vbi omnia postremõ genera mulicorum, inter cymbala saltantium concrepant. Infelices illæ domus sunt, quæ nihil discrepant à Theatris. Auferantur quæso vniuersa ista de medio. Sit domus Christiani, ac baptizati hominis immunis à choro Diaboli, sit planè humana, sit hospitalis, orationibus sanctificetur assiduis, Psalmis, hymnis, cantibusque spiritualibus frequẽtetur: sit sermo Dei, & signũ Christi in corde, in ore, in fronte, inter cibos, in lauacris, in cubilibus, & in ingressu, in egressu, in leticia, in mœnore, vt iuxta beatissimi Pauli doctrinam siue mœdicitatis, siue bibitis, siue aliquid facitis, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi, qui vos vocauit ad gratiam, faciatis. Ipse enim & præteritis peccatis indulgentiam tribuit, & emendatã vitã præmia pollicetur. Sed, his pro communi ædificatione moraliter expositis, iam venio ad promissas allegorias ipsius Euangelicæ lectionis. Et licet ad explanationem mysteriorum Christi, idoneum me esse non arbitrer, qui nec dum merear beatissimi Pauli auctoritatem præsumere dicẽtis, Quoniam loquimur non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes: desidero tamen ex ea diuini Euangelij lectione cõlestem vobis, atque arcanam, prout dominus largiri dignabitur, intelligentiam reuelare. Paulõ autẽ enim, dum proposu sermõnis principium differui, causam pandens, propter quam Saluator ierit inuitatus ad nuptias: trãscendẽ ad prædicabilem Virginitatis conseruandã tractatum, ibique aliquantulum videor immoratus. Nunc autem replicabo ipsam narrationem beati Euangelistæ, vt intellectum spiritualementem opportuniùs requiramus in verbis. Et die tertia, inquit, Nuptiæ fiebant in Cana Galilæe, & ibi erat Mater Iesu. Vocatus est autem & Iesus, & discipuli eius, ad nuptias, & vinum non habebant. Quomodo? consumptum erat vinum nuptiarum. Verũ rei gestæ historiam, vt oportuit cognoscentes, iam quis iste sit dies tertius, in quo factæ nuptiæ memorantur, spiritualiter exponamus. Dies lucis est, fratres charissimi: & ided præceptis domini, qui verũ lumen est, æquif-

crucis signum inuit.

2. cor. 2.

simè comparatur, testante Propheta; præceptum domini lucidum, illuminans oculos. Et alibi iterum; Quomodo lux, inquit, mandata tua super terram. Vnde bene Saluator dominus admonēbat, in luce esse ambuladũ, dicens; Quod si quis ambulat in die, non offendit, quia lucem mundi huius videt. Verè enim si quis ambulauerit in luce præceptorum Dei, offendere nequaquam potest. Dies itaque fuit in mandato primus, ab Adam vsque ad Moysen: secundus dies fuit sub lege Moysi: tertius dies, est sub gratia Saluatoris. In quo hodie sponus ipse cælestis, amator animarum credẽtium dominus Iesus spõsam sibi ex Gentibus coniunxit Ecclesiam, cui annulum signaculi sui, & inaures fidei tribueret preciosas. Nam fides ex auditu: auditus autem per verbum Dei, videlicet filium: quia in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, cuius sponus idem Dei Filius, Deus Verbum. Aurea quoque donaret dextralia, probabiliũ quippe operum, dextroque factorum, nec non etiam cætera singillatim, preciosã monilia largiretur, quæ spiritualium sunt ornamenta virtutũ. Et vt agnosceres tertia hac die spirituales istas à Christo nuptias in plebe Gentium celebrari, non in Iudæa sunt, sed in Cana Galilæe, quod præter testimonium sancti Esaiæ, qui Galilæam gentium memorauit, ex interpretatione ipsorum nominum clariùs ostenditur, Cana enim possessio dicitur: & Galilæa vel volubilis, vel rota nuncupatur, ex Hebræo interpretata sermone. Cõstat autem, vel populum Gẽtium errore idololatriæ, vbi fuerat olim deuolutus, nunc ad Christianæ veritatis cultum celeritate rotæ cuiusdam preparare currentis, vnde etiam figuratim cecinit Propheta David, locutus ad Deum; vox tonitru tui in rota. Intonuit enim è cælo Deus, & altissimus dedit vocem suam dicens; Hic est filius meus dilectus, in quo bene placui, hunc audite. Cuius tonitru vox hæret in cordibus plebis huius, quæ ex Gentili superstitione ad fidem domini Iesu, tanquam rota currens velociter, properauit. Quam ob causam etiã beatos Apostolos dignè arbitramur à Christo filios tonitru nuncupatos, boanerges. Nam legimus alio in loco Euangelij, quosdam ex gentibus desiderantes appropinquare Christo, aditum quæsisse per Apostolum Philippum, qui erat à Bethsaida Galilæe ciuitate: vt opinor, familiaritate confisos: domine, inquit, volumus Iesum videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ, Andreas, & Philippus vadunt, & dicunt ad Iesum, &c. His coherentia, quæ suo in loco, vt meminist dilectio vestra, minutatim differui. Vbi confestim dominus legatos gentium gratulanter amplectens, & in paucis credentibus fidem præuidens innumerabilium populorum, dixit Apostolis; Venit hora vt glorificetur filius hominis. Et post pauca, vocem conuertens ad Patrem, inquit; Pater, glorifica nomen tuũ, statimque vox de cælo veniens ait; Et glorificauit, & iterum glorificabo. Quam vocem Dei Patris circumstantium Iudæorum turba audiens, de excelsis cælorum sedibus resultantem; tonitruum putat, qui verba non assequitur, populus enim, secundum Prophetiam Sancti Esaiæ, aure audiens, & non audiens sonum tantummodo diuinæ vocis audierat, sine intellectu sermonum. Ideoque dominus in Euangelio ad omnes, & in Apoc. post doctrinam cælestem clamat; Qui habet aures aud-

Jo. 11.

Apoc. 4. 6. 8. 10.

Matth. 4.

Matth. 4.

Psal. 76.

Matth. 27.

Matth. 20. 12.

Jo. 12.

Psal. 6.

Luc. 8.

Apoc. 21.

diendi, audiat. Nouerat quippe, vniuersis inesse aures: sed non omnibus audiendi, neque enim computabitur audisse, qui cordis hebetudine obtusus, quid audiuit, ignorat. Apostoli autem, & per Apostolos ad fidem Christi currentes, qui audiendi habebant aures, meruerunt intelligere diuinã eloquia, pro magnitudine sui, sicut in Apocalypsi legimus, tonitruis comparata: quandoquidem digni habitus sunt, ad salutarem notitiam veritatis paterno testimonio cõlitis erudiri. Cana autem parua ciuitas est in Galilæa gentium, in cuius Galilæe partibus sita est, & ciuitas Capharnaum, vbi beatus Euangelista Marthæus Christum testatur habitasse, dicens; Cum audisset & Iesus, quia Ioannes traditus est, secessit in Galilæam: & relicta ciuitate Nazareth, alterius scilicet Galilæe, venit (inquit) & habitauit Capharnaum, maritimum oppidum, in finibus Zabulon & Nephthaim, vt adimpleretur, quod per Esaiam Prophetam dictum erat. Terra Zabulon, & terra Nephthaim, via maris trans Iordanem, Galilæe Gentium: populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam: & qui sedebat in regione & vmbra mortis, lux orta est illis. Ioannes quoque Euangelista beatissimus memorat, quod Dominus Iesus reliquerit terram Iudæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat autem transire (inquit) illum per Samariam, vbi eum causa mulieris Samaritanæ aliquantisper in ipso transitu remoratur describens, consequenter adiecit: Post biduum autem exiit inde, & abiit in Galilæam. Ipse enim Iesus testimonium perhibuit, inquit, quia Propheta in sua patria honorem non habet. Cum autem venisset in Galilæam (inquit) susceperit eum Galilæi, visis omnibus signis quæ fecit Hierosolymis, in die festo: & ipsi enim venerant in diem festum. Venit ergo, inquit, iterum in Cana Galilæe, vbi fecit de aqua vinum. Erat autem quidam regulus, cuius filius infirmabatur in Capharnaum. Hic cum audisset, quia Iesus aduenit à Iudæa in Galilæam, abiit ad eum, & rogabat vt descenderet, & sanaret filium eius incipientem mori. Quem statim virtute sermonis sui, tanquam medicus cælestis, dum sanasset absentem, taliter sanctus Euangelista conclusit. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset à Iudæa in Galilæam. Ergo, vt ad interpretationem nominum, rationemque figuratam redeam: in Cana Galilæe, id est, in possessione gẽtium spirituales sub Christi præsentia nuptiæ celebrantur, propheta ex eius persona loquente ad Ecclesiam, in Canticis Canticorum: Veni à libano sponsa, veni à libano, id est, à thurificatione illa Gentiliã. Nam libanum thus interpretatur, ex Græco quod Magi illi ex Gentilitate venientes, Christo potius offerendum esse crediderunt. Libanus denique & mōs esse arduus apud Phœnices cernitur, superbo imperio gentium comparatus, vnde vel maximè sponsa hæc euocatur Ecclesia, audiens vocem Christi dicentis: Veni à libano sponsa, veni à libano: venies & transibis ab initio fieri, capite Sanir & Hermon, à cubili leonum, à montibus Leopardorum: scilicet vt horrentis idololatriæ syluas deserens, & stabula immanium ferarum: Dæmonum quippe cubilia derelinquens, ad omnipotentis Dei cultum properet, eiusque complectatur fidem, qui eam diuini amoris gratia sponsam vocare dignatur. Sed dicat aliquis: si Deus, iuxta Apostoli doctrinam, om-

nes homines vult saluos fieri, & ad notitiam veritatis venire: cur apud gentes potissimum in consummatione sæculi istæ salutare nuptiæ celebrantur, & superioris æui plebes diuino non sunt copulatæ coniugio? Ostendam tibi dilectissime, & ipsum Aiam protoplastum, diuinæ familiaritatis fuisse coniunctum, perceptis ab ipso sponso imaginis diuinæ insignibus, sapientiæ & intellectus vitæque ornamentis. Sed postquam lenocinante diabolo fides est adulterata mandati, immortalitas pariter cum libertate diuini amoris ablata est: fuit tamen vsque ad diluuium, & vsque ad ipsam legem iustorum quorundam rediuius amor erga Deum, & Dei erga paucos sanctos reformata coniunctio. Verũ, quia præter raros quosque vt prædixi, sanctos fornicabatur omnis terra à domino, & vesana libidine innumeros sibi idolorum Deos, generatio humana coniunxerat, elegit continuò Deus stirpẽ iusti seminis Abrahæ. & legitimas cõiunctionis tabulas digito suo præscriptas, intra se & illam plebẽ Moysi ministro firmavit. Exinde illa plebs diuina præcepta concipiens, & secuta prole sanctorum, cœpit Deo, cuius populum Deo meruerat esse charissima. Sed processu temporis nimium sibi de Dei amore præsumens, per delicias ad luxuriam declinavit, & per luxuriam ad cõtemptum rebellionemque prorupit, itaque verberata est, & frequenter & variè, quod adulteris succubuerit idolorum. Nam sæpe gladio, sæpe captiuitati est tradita: sed, sicut scriptum est, noluit recipere disciplinam, propter quod ad eam Deus loquitur, per Prophetam: Non vocaberis vltra mollis, & delicata, sed sede (inquit) in terra & accipe molam, & mole. Et quid post hæc omnia? Apparebunt, ait, opprobria tua. Et iterum conqueritur de ea dominus apud Prophetam, vidisti, inquit, quæ fecit mihi habitatio domus Israel: abiit super omnem montem excelsum, & subtus omne lignum nemorosum, & fornicata es illic in idolis: & machinabatur (inquit) lignum & lapidem. Et dixi, postquam hæc omnia fornicata est, Reuertere ad me, & non est conuersa, & dimisi eam, & dedi ei libellum repudij. Fugiamus obsecro ab idolis, ne repudiati similitur mereamur audire. Quem tamen acceperit Iudæa plebs libellum repudij, audiamus. Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te mittuntur, quoties volui congregare filios tuos, sicut gallina congregat pullos suos sub alas: & noluit, Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta, &c. Post passionem quoque domini, plenior libellus repudij ab Apostolis datur synagoga Iudæorum, cum dicitur: vobis oportebat primum annunciari verbum Dei: sed quoniam repulistis Iudæ, & indignos vos iudicatis æterna vita, ecce conuertimur ad Gentes, sicut mandatum est nobis. Deserta igitur ac repudiata Iudæorum plebs, nostra ex Gentibus sumitur in coniugium plebs. Vocabo enim non plebem meam, plebem meam: & non dilectã, dilectam: prædixerat dominus per Prophetam sanè, quoniam primo die sub mandato, & secundo sub lege celebratæ, vt exposui nuptiæ fuerant: Ideo sanctus Euangelista non absolute ait, Die tertia nuptiæ fiebant, sed coniunctione præposita loquitur: Et die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilæe, & erat mater Iesu ibi. Vbi? vique apud Gentes. Nam Beatam Mariam constat de gente Moabitum ex matre traxisse originem.

Exod. 20.

Isa. 4.

Isa. 57.

Iere. 2.

Exod. 6.

Matth. 23.

Act. 14.

Osee 2.

filij canibus comparatur. Bellus, quippe sunt omnes increduli, non natura, sed moribus. Et quoque homo in honore constitutus non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus & similis factus est illis. Licet ergo Iudei maiore cum scelere sacrilegis olim Gentibus similia perpetrassent: Christus tamen eos, quos non iam suo, sed Patrum iustorum merito diligebat, quo scilicet iam indignos, adhuc tamen conuerteret, filios appellabat, paternam pietate misericors, nolebat relinquere. Nolebat se panem celestem, vitæ principem, ab ipsis cito subtrahere, & gentibus commodare, donec pertinax fides Gentium illorum perfidiam confutaret, & donec ipse in carne adueniens doceret eos, instrueret, verberaret curationum beneficiis: qui ingrati existerent, iuaret diuinis virtutibus, qui flecti ad fidem negligerent, condemnaret. Et ita demum consummata in passione sua eorum nequitia, post resurrectionem propriam migraret ad gentes, quibus se ipsum panem vitæ tribueret, & per aquam Baptismatis poculum Sancti Spiritus propinaret. Iam verò quibus ministris dicat mater ista domini Iesu: *Quodcumque dixerit vobis, facite*, & quid imperatum, quidue factum sit, videamus. Illuminante oculos carnis, ipso domino Salvatore, qui lumen est æterni luminis, cœternum, præter beatam Mariam proprie matrem cognouimus sanctorum Patriarcharum & Prophetarum plebem, originis Christi causam esse Matrem, quæ legatione apud eum functa sit, pro nostra inopia. Nunc aduertamus, quibus ministris loquatur: *Quodcumque dixerit vobis, facite*: Ministros autem non illos secundum rei gestum, solos accipio, qui tunc in illo nuptiarum conuiuio ministrabant, sed iuxta spiritalis rei commutationem primo ministros noui Testamenti intelligo esse Apostolos, deinde Apostolicos Sacerdotes, quibus & lex & omnis sanctorum Prophetarum doctrina insinuat, ut quidquid præceperit eis dominus Iesus, obsequio prompto perficiant. Iam quid ab illo iubeatur ministris sequens loquitur sermo. Interim quid Euangelista interloquatur, ausculta. Erant inquit, ibi lapideæ hydræ sex positæ, secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas vel ternas. Nuptiæ istæ quamuis in Galilæa Gentium gererentur, & haberent figuram, quam diximus, tamen Iudæi tunc agebantur, & erant ibi verè hydræ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Nam Iudæi id moris habebant, ut priusquam Synagogam ingrederentur, & de publico regressi domum, priusquam pranderent, cutem corporis sui aqua abluerent. Erat autem mensura aquæ ad abluendum corpus sufficiens vel duæ metretæ vel tres, id est amphoræ duæ vel tres, pro quantitate scilicet magnitudinis corporum. Non possum parcere transiens purificationi Iudæorum immundæ, lauant polluta corpora, abluta statim polluant: Bene autem semper imputi sunt, & (ut dici solet) laterem lauant. *Exod. 1.* illum laterem, quem parauerunt in Aegypto Pharaoni, Diabolo exhibentes se ipsos arma iniquitatis peccato, ad constructionem hostilium ciuitatum. Terre enim sunt & igneo Spiritus sancti calore nequaquam solidati. Quapropter vsquequo deliquescant in mortem, laterem suum non desinant lauare polluentem? Quinimo porcorum more de aqua in cœnum redeunt. Isti sunt porci, quos iratus dominus legioni Dæmonum tradidit, ut

Psal. 48.

Exod. 1.

Matth. 8.

præcipitarentur in lacum, morte necandi perpetua. Fugite immundiciæ exemplum Neophyti, ne pœnæ participes existatis. Vnum baptisma nobis Apostoli iuxta diuinam sententiam decreuerunt. Ait enim, qui biberit ex ista aqua, non sitiet in æternum. Abluti semel estis Baptismo salutari, nolite de fonte in cœnum regredi, seruate donatam munditiam: Non potest iterari, quod semel est amissum. Sed iam videamus, quæ sint apud Gentem per Allegoriam sex ille hydræ lapideæ, capientes singulæ metretas binas & ternas: In vnoquoque hominum sex quædam inesse numerantur, visus oculorum, auditus aurium, odoratus narium, loquela oris, adrectatio manuum, incessus pedum. Hæc omnia cum essemus gentes, lapideæ erant in nobis, & mortua, sicut sanctus Propheta Dauid execrando testatur, Simulachra gentium argentum, & aurum, studio tacuit ceteras viliores materias metallorum, vt in pretiosis multo magis damnaret & vilia. Simulacra ergo Gentium, vt quo sensu vituperata sunt, edicamus, quando satis opulentos fabricatores habuerunt: Erunt inquit, insensibilia metalla, argentū & aurum, opera manuum hominum: Os habent, & non loquuntur: Oculos habent, & non videbunt, aures habent, & non audient, nares habent, & non odorabunt, manus habent, & non palpabunt, pedes habent & non ambulabunt, & quid? Similes illis fient, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis: Ergo vnum consideremus in idolis, erant in nobis isti sensus sex, iuxta sententiam Prophetæ emortui, atque lapidei, sine officio, sine motu congruo, sine officio competentis: sed mox, vbi in Deum viuum à simulacris mortuis conuersi credidimus, viuificati sumus audientes ab ipso, quia ego vniuo: & vos viuētis. Et iterum. Ego sum resurrectio & vita, qui credit in me, & si mortuus fuerit, viuet, & omnis, qui viuūt, id est quod iam credit, si vsque in finem crediderit, non morietur in æternum. Conuersi igitur ad fidem, & viuificati per Baptismum oculos leuamus ad dominum, odorem notitiæ eius insatiabili spiritu trahimus, tacitoque testatur affectu: Odor vnguentorum tuorum super omnia aromata: lectiones diuinas aure percipimus: ore dominum confitemur, Laudamus, benedicimus, obsecramus, manus supplices ad cælum tendimus, pedibus ad Ecclesiam currimus, & vnam Trinitatis Deitatem flexis ad terram genibus adoramus. Vocatis ergo Iesus ministris, Apostolis videlicet, & eorum successoribus, qui sunt per singulas Ecclesias Sacerdotes, dicit eis: *Implete hydras istas aqua*. Hoc est, baptizate omnes gentes, in nomine Patris, & filij, & spiritus sancti, docentes eos seruare omnia, quæ ego mandauit vobis. Et plane, quia audierant idem ministri dicentem, venerabilem Mariam: *quodcumque dixerit vobis, facite*, impleuerunt eas vsq, ad summum, plenitudine quippe doctrinæ insalubrem Baptisma cumulantes: Bene autem dixit, vocatis ministris: Nam Paulus vocatus Apostolus, segregatus in Euangelium Dei est, similiter & omnes Apostoli vocati sunt: Venite post me, & faciam vos piscatores hominum. Quos enim prædestinauit, hos & vocauit, & quos vocauit, hos & iustificauit. Quos autem iustificauit, hos glorificauit. Vocatis igitur Iesus ministris, iniunxit opus celebrandi Baptismatis. Nec illud in postrema parte huius sermonis prætereo, quod istæ hydræ nostræ capientes esse dicuntur singulæ

Psal. 11.

Jo. 11.

Matth. 3.

Rom. 1.

Matth. 4.

Rom. 8.

la metretas binas vel ternas. Super hoc aliqui nostrorum dixerunt metretas duas: vel tres Patrem, & filium, & spiritum sanctum, & quosdam quidem ex Gentibus baptizandis Patris, & filij tantum scientiam posse capere, quosdam verò capaciores, etiam spiritus sancti. Sed ego arbitror, quod qui spiritum sanctum non capit, neque filium capiat, neque patrem: Neque enim baptizari quis potest, nisi in integram, atque inseparabilem trinitatem. Quoniam nemo confitetur proprietate naturæ esse, vt oportet, dominum Iesum Christum, nisi in Spiritu sancto. Et nemo vadit ad Patrem, nisi per filium, vt ipse testatur: Et nemo venit ad filium, nisi Pater eum pertraxerit. Igitur qui vnam Trinitatis adorandæ personam irrenuerit, denegabit integram Trinitatem: Ergo quæredum non est plus, & minus in confessione fidei, quæ traditur per Christi ministros in Sacramento Baptismatis. Videamus hydræ nostræ, quas metretas singulæ capiant vel binas vel ternas. Sanctus Apostolus Paulus scribens ad Corinthios inter cetera spiritualium genera virtutū, quæ aboleri profectu meriturum necesse sit, aut mala in æternum, tria hæc perhibet. Spem, fidem & charitatem. Manent, inquit, spes, fides & charitas, tria hæc: maior autem horum est charitas. Fides est, qua Trinitatem vnius substantiæ confitemur, spes est, qua Resurrectionem carnis & præmia pro meritis futura speramus, Charitas est, qua ita Christum diligimus, vt pro eius nomine interfici æquo animo patiamur. Sed quia omnes in fide Apostolica baptizati, credunt quidem in Trinitatem, & sperant futura, non tamen omnes cum sancto Apostolo ex affectu dicere possunt. Quis nos separabit à charitate Christi? tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames? an nuditas? an periculum, an gladius? Idcirco quædam hydræ nostræ binas metretas capiant, quædam vero etiam ternas. Largiatur autem dominus Iesus diues in omnes & super omnes, qui inuocant eum, vt ternas metretas perfecti in charitate eius etiam sine aperto persequeutionis prælio capiamus, vt in dilectione Dei paratis mentibus ad omnem præsentium pœnarum tolerantiam constantes possimus ex occultis certaminis triumpho illustrem coronam victicis conscientia promereri. Ergo, postquam beatissimi Apostoli fidelium ministrorum sancti officio, repleuerunt hydras credentium populorum aqua venerandi Baptismatis, & dominus Iesus inuisibili virtute hanc aquam conuertit in vinum, ita vt baptizati ab illis confestim diuini saporem in se Spiritus operantis repentina linguarum gratia testarentur, ex quibus prior Stephanus martyr, plenus gratia & veritate faciebat signa & prodigia magna in populo in nomine domini nostri Iesu Christi. Tunc ait ipse dominus Iesus iisdem ministris: *Haurite nunc & ferte Architrachelino, & tulerunt. Vt autem gustatis Architrachelinus, inquit, ex aqua vinum factum, & nesciebat unde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam. Vocat sponsum Architrachelinus, & dicit ei. Omnis homo prius vinum bonum bibit, & cum inebriatus fuerint, id quod deterius est: tu seruasti bonum vinum vsque modo.* Explanemus primum facti ipsius historiam & ita ad propositam rationem spiritualis intelligentiæ redeamus. Nuptiæ apud Iudæos cum fierent, vnus (quantum traditione comperimus) dabatur de Sacerdotali ordine, qui morem disci plinæ legitime gubernare

Jo. 6.

1. Cor. 13.

Rom. 8.

Act. 13 & 7.

ret, pudorisque curam gereret coniugalis, simul etiam conuiuiorum apparatus ministros atque ordinem dispensaret, & pro hoc officio Architrachelinus, id est, trichini præpositus dicebatur. Huic ergo gustum vini ex aqua facti, iubentur conuiuio ministri portare: gustat Architrachelinus nesciens unde esset, & vocato Sponso, laudat ei saporem vini vsque in illud temporis reseruati. His omnibus gestis probatur, virtus Saluatoris in hoc etiam signo non phantasma fuisse, sed veritas: quando præpositus conuiuij non modò vinum, sed & bonum vinum testatur esse, quod ei gustandum ministri domino iubente portauerunt. Iam nunc ad spirituales literas recurrentes, quis iste sit Architrachelinus aduertamus. Architrachelinum puto esse beatissimum Moysen, virum de tribu Levi, fidelem Dei dispensatorem in tota domo eius, qui non solum in illis antiquis nuptiis illius plebis Israel, quæ repudiari postea meruit, præpositus fuit, sed etiam in istis, quæ celebrantur in Gentibus: Quis enim nostrum sine Architrachelino Moysese discere potuit, quoniã dominus Deus noster, Deus vnus est, & non Dii? & ne absolutum putes esse, quod dicitur minus deitatis ab ipso, ibi Trinitas prædicatur, siquidem dominus dicit Deum & dominum: non enim simpliciter dixit: Audi Israel Deus tuus vnus est, sed quid? Audi Israel, dominus Deus tuus, dominus vnus est, hoc est dixisse, vnus est in Trinitate Deus, vna est Diuinitas, ac dominatio Trinitatis, manente vera distinctione substantiarum personarum. Sicut etiam duæ alæ Seraphini imaginem gerentes, tam legis & Prophetarum, quam veteris & noui Testamenti, hymnum referunt adorandæ Trinitati, iugiter clamant, Sanctus, Sanctus, Sanctus dominus Deus Sabaoth: dominus, non domini. Neque recipit pluralem numerum Patris & Filij & Spiritus sancti vna eademque diuinitas. Deinde, quis nostrum, vt dixi, sine Architrachelino Moysese cognoscere valuit, quod in principio fecerit Deus cælum & terram & mare & omnia quæ sunt in eis, & unde homo figuratus sit vir, unde etiam femina, ex quibus vniuersa generis humani propago multiplicata nascatur? Deinde quæ fuerit prima indulti beatitudo Paradisi, quod exordium culpæ hominis, Deum pronocantis offensã. Denique quænam generationes fuerint iustorum, quæue iniquorum, & cur vel quando diluuium, & cetera quæ in lege scripta sunt Moyse acciderunt, & vt breuiter dicam, cuius nostrum anima diuino amoris & sponso cælesti Christo coniungi promeruit, sine huius Architrachelini apparatu? Ipse enim Moyses, qui prænunderat aduentum Christi populo Israel dicēs. Prophetam suscitabit dominus Deus noster de fratribus vestris sicut me, illum audite per omnia, quæcunque locutus fuerit ad vos. Erit autem, omnis anima quæcunque non audierit Prophetam illum, disperiet de plebe. At vbi vidit illos contra Christum, quem prædicauerat, repugnare, contulit se ad Gentes, & vna cum sanctis Apostolis exprobrat populo Iudæorum. Vobis oportebat prius annunciari verbum Dei: sed quoniam respicistis illud, & indignos vos indicastis æterna vita: Ecce conuertimur ad Gentes, sic enim mandauit nobis dominus: posui te in lucem Gentium, vt sis ad salutem vsque ad vltimum terræ. Ergo posteaquam de aqua vinum fecit in nobis dominus Iesus, vt ostenderet, sicut ait Apostolus, Diuinitas gloriæ

Num. 11.

Deut. 6.

Exod. 25.

Isa. 6.

Genes. 1. 2.

Gen. 7.

Deut. 18.

Act. 13.

Isa. 42.

Rom. 9. suæ in vasa misericordie & baptizatos quoq; Sancti spiritus sapore condunt, aqua legalis literæ per corda credentiam conuertens in sapientiam spiritualem. Tunc ait ministris, haurite nunc, & ferte Architrachino. Hauriant Apostoli de hydris baptizatorum Gentilium Euangelici vigoris spiritalem saporem in fide, gratia calor in opere, vnum sentit, alterum cernitur, & portant ad Moysen. Quis enim sacerdotum ministrat Christum omnem noui Testamenti sapientiam cum lege conferat Moysi, quod ipsum dominum & mandasse audiat & fecisse perscipiat? Nam cum leprosum virtutis suæ tactu mundasset, illico eum transmissit ad legem, dicens: Vade ostende te Sacerdoti, & offer pro emundatione tua munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illis. Gultauit Architrachinus occultum Christi à sæculis sacramentum, quod aliis generationibus non est agnatum filiis hominum, sicut nunc reuelatum est sanctis eius Apostolis & Prophetis in spiritu, esse Gentes coheredes & concorporales & participes promissionis eius in Christo Iesu, per Euangelium, cuius factus sum ego (inquit Paulus) minister. Participes igitur factæ sunt Gentes per vnumquemque Apostolum Euangelicum ministrum promissionis Dei in Christo: illius nempe promissionis, quam priores consecuti sunt ipsi Apostoli, qui postea cæteris ministrarent. Nam cum cõuersaretur cum illis Christus post resurrectionem suam per dies quadraginta, sicut in principiis actuum Apostolorum Lucas Euangelista testatur, præcepit eis, ne ab Hierosolymis discederent, sed expectarent promissum Patris, quod à me audistis inquit. Quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem Spiritu sancto baptizabimini nõ post multos hos dies. In Euangelij quoque sui sine ita eundem Dominum loqui ad ipsos Apostolos memorat. Ecce ego, inquit, mitto promissionem Patris mei in vos. Vos autem sedete in ciuitate, quoadusque induamini virtute ab alto, quanquam ergo nesciat Architrachinus Moyses ex Baptismatis dono tantam gratiam fuisse collatam, quam non ignorabant Apostoli, qui fuerunt ministri sermonis: Admirati autem saporem Spiritus sancti hydris gentilium, laudat sponsi munificentiam, qui tale vinum seruauerit Gentibus, quod vinum anterioribus nuptiis Iudæi bibentes, nõ ad salubritatem suam biberunt, sed inebriati sunt, & perniciofa grauedine fauciati, imbecilliores quippe mentibus virtutem diuini spiritus non ferentes. Qui autem robustus in fide est, repletus Spiritu sancto non inebriatur. Ideo enim præclarum est poculum Dei inebrians, quoniam sobrias efficit bibentium mentes diuini potus ebrietas, vnde Apostolus ait: Nolite inebriari vino: sed replemini Spiritu sancto. Nam & Stephanus sancto Spiritu plenus, non ebrius, vidit cælos apertos & Iesum ad dexteram Dei. Propterea & beatissimus Petrus ebrietatem detestatus est dicens: Non enim, sicut vos putatis, inquit, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia: sed hoc est quod dictum est per Ioel Prophetam, & erit in nouissimis diebus dicit dominus, effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij vestri, & filie vestre, iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somnabunt.

10.2. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilee, id est, in possessione Gentium, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum Discipuli eius. Nec hoc

otiosum est, quod Discipuli, ait, nõ Apostoli. Nam vt multitudinem credentium declaret, discipulorum nomen posuit, non Apostolorum. Sunt enim omnes, qui credunt, eius discipuli, sed, vt ait beatus Paulus, nunquid omnes Apostoli? Studeamus nunc & precemur charissimi, vt post hoc initium signorum, quod fecit dominus Iesus dando Spiritum sanctum in cordibus nostris, cætera quoque in nobis perficiat: signa virtutum, alij datur enim sermo sapientie, alij verbum scientie secundum eundem Spiritum, alij fides in eodem Spiritu, alij sanitarum in vno Spiritu, alij operatio virtutis, alij discretio Spirituum, alij Prophetia, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus & idem Spiritus diuidens vnicuique prout vult. Has igitur habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis, perficientes sanctificationem spiritus in timore Dei secundum spiritum. Idcirco ex proprie autoritatis arbitrio distribuere munera, cælestium gratiarum prædicauit Apostolus dicens: Hæc omnia operatur vnus atque idem Spiritus, diuidens vnicuique prout vult, & non, prout inebitur, ne quis inimica persuasionem deceptus, suspicari audeat in illa Trinitatis adorandæ substantia, aliquid esse subiectum, vel minus potens, vel sibi ipse contrarium, cum sit Patris & Filij & Spiritus sancti vna in omnibus & voluntas pariter & potestas per omnia secula, Amen.

S. IO. CHYSOSTOM. EPI-
scopi Constantin. in superioribus
Euang. Homil. 1.

ET die tertia nuptie facta sunt in Cana Galilee, & erat mater Iesu ibi. Vocatus autem Iesus & discipuli eius ad nuptias. Vt iam dixi, erat Christus, quam alibi, in Galilæa notior, quare vocatus nuptiis affuit, in quibus non dignitatis suæ, sed nostræ consuluit utilitati: quippe qui non dedignatus est formam serui accipere, longè minus seruorum nuptiis interesse. Qui cum publicanis, & peccatoribus versabatur, multo minus nuptias recusasset: nõ enim qui inuitauerant, rectè de eo sentiebant, neque tanquam magnum quendam, sed popularem, & vt notum: quod his verbis significat Euangelista: Et erat mater Iesu ibi, & fratres eius: ac si dicat, quemadmodum illam, & fratres, ita & Iesum vocauerunt. Et, desiciente vino, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habet. Dignum hoc in loco quaesitum est, vnde in mentem matri venerit, magnum aliquid de filio coniectari: nullum enim adhuc signum fecerat. Hoc enim fecit, inquit, initium signorum Iesus in Cana Galilæe. Quod si quis diceret, non idoneum hoc argumentum, quod primum signum fuerit, quoniam additum sit, in Cana Galilæe: ac si diceret, nõ omnium primum, sed eorum, quæ illic fecerat. Ad hoc respondebimus, quod superius inquit Ioannes; Ego nesciebam eum, sed, vt manifestetur Israel, propterea veni ego in aqua baptizans. Nam, si antea miracula fecisset, non indignisset Israel, qui ipsum manifestaret. Vir enim factus, miraculorum multitudine, nõ Iudæis modo, sed & Syris, & longinquiore incolentibus, cognitus est tribus annis duntaxat: imò ne tribus quidem, sed quamprimum nomen eius in omnes

Eph. 4. 1. Cor. 12.

2. Cor. 7.

Ex Hom. 10 in Ioan.

diffusum. Qui igitur tam breui miraculis claruit, longe magis a prima infantia, si ea fecisset: fuisset enim maiori admirationi, vt pote puer, quam vir, neque tandiu in obscuro latuisset, sed nihil à pueris operatus est. Vnum autem duntaxat Lucas testatur, quod annorum duodecim sedisset in templo medius doctorum, & audiens, & interrogans, fuissetque summæ omnibus admirationi. Nec immeritò à teneris annis Iesus à miraculis abstinuit, arbitrari enim essent se præstigia videre. Nam, si annorum accessu, & ætate maturo multi id suspicati sunt, quid de puero credidissent? Præterea maturius eum propter inuidiâ crucifixissent, & generatio eius non fuisset credita. Vnde igitur matri venit in mentem, aliquid magnum excogitare de filio? Manifestari iam cõperat & Ioannis testimonio, & ex iis, quæ discipulis prædixerat, & ante omnia ipsa natiuitas, & quæ eo tempore euenerant, maximam de puero opinionem concitarant. Audiebat enim, inquit, omnia de puero. Et conseruabat ea in corde suo. Sed quid antea nihil eiusmodi dixit? Quoniam, vt dixi, iam manifestationis tempus aduentabat, antea enim cum tanquam ex medio vulgo aliquis conuersatus esset, nihil adhuc tale mater ausa fuerat: verum, cum Ioannem ad perhibendum de eo testimonium venisse audisset, & discipulos iam videret, cõcepit audere. Et, desiciente vino, dicit: Vinum non habet. Optabat enim vt iam hominum gratiam conciliaret, & ipsa clarior filij gratia efficeretur, & fortasse aliquo humano afficiebatur affectu quemadmodum, & fratres eius, cum dixerunt: Ostende te ipsum mundo: cupidius cum miraculis sibi famam comparare, idcirco asperius respondit. *Quid mihi, & tibi, mulier? Nondum venit hora mea.* Nam quod matrem reueretur, testatur Lucas, quod subditus erat parentibus, & hic Euangelista quantam passionis tempore matris curam habuerit. Vbi enim parentes nihil diuina impediunt mytheria, nihil offendunt, æquum, & necessarium est filio parere, neque negare sine magno periculo potest: contra verò, cum intempertium, & quod spiritualibus sit impedimento, petunt, illis obtemperare non est tutum. Propterea & hic ita respondet, & alibi rursus: *Quæ est mater mea, & fratres mei, aiebat.* Siquidem non adhuc debitam de ipso opinionem habebant, sed more matrum Maria, iure omnia filio se præcepturam censebat, cum tanquam dominum colere, & reuereri deceret, ideo in hunc modum respondit. Considera quam indignum erat, vniuerso adstante populo, & ad eum, & eius doctrinam audiendo, suspensio, illam in medium accedentem, publicam impedire utilitatem, & de priuatis rebus habere sermonem, & extra eiusmodi concionem euocare? Inquit igitur, *Quæ est mater mea, & fratres mei?* non quod matrem contemneret, absit: sed vt maximæ utilitati consuleret, neque occasionem daret, vt quispiam de ipso abiectionem aliquid coniectaretur: nam, si aliorum curam habebat, & digna se opinione illos imbuere moliebatur, longè magis id in matre curasset. Cum enim consentaneum sit Mariam vt pote matrem, priores sibi partes vendicasse: ideo matrem venisse nunciatis ita respondit, neque aliter ipsam ex humili ad illam altitudinem exiisset, si semper tanquam à filio honorari existimasset, & non tanquam dominum habuisset. Hac gratia & hoc in loco inquit, *Quid mihi, & tibi, mulier?* Alia præterea

Luc. 2. 5.

Ibidem.

*In hoc nõ re-
cipitur aucto-
ritas sententia,
nã catholica
eclesia cre-
dit, B. virgi-
num nulli a-
liquali peccato
vel minimo
fuisse obno-
xiam.*

Inf. 7. 2.

Luc. 2. 5.

Mat. 12. 4.

Mat. 3. 2.

Luc. 8. 6.

causa afferri potest, non minus necessaria, ne qua suspicio oriretur ab indigentibus enim nõ à matre id querendum erat. Quid tandem? Quoniam quæ familiarium precibus impetrantur, quamuis magna, raro tamen eorum prædicationibus angètur indigentium laudes, cum quid impetrarint, omni vacante suspicione: nihil ab his simulatur, & multa inde utilitas pronenit. Etenim, si vel optimus medicus, qui multos ægrotos curauerit, neque ab ipsis, neque eorum familiaribus, sed à sua tantum matre laudaretur, suspecta sanè esset laus illa, & molesta, ne præsentium quispiam magnum de eo aliquid, vel egregium opinaretur, propterea asperius locutus: *Quid mihi, inquit, & tibi, mulier?* eam admonens, ne idem amplius tentaret. Cur enim ipsi erat maternus honor, sed longè magis animarum salus, & commune in multos beneficium, cuius gratia humanam carnem accepit. Non sunt igitur hæc liberius ad matrem loquentis, sed diuinæ dispensationis verba, vt admoneret pro dignitate miracula facienda. Quod enim vehementer ipsam, & præ cæteris amaret, & reuereretur, asperiora hæc verba, & indignatio demonstrat: quoniam pacto, in sequentibus dicemus. Verum, quum audieris mulierem illam dicentem: Beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti: deinde ipsum respondentem. Quinimo, beati, qui audiunt verbum Dei, & custodiunt illud. Ea sententia dictum existima, non quod matrem negligeret, sed nihil ei utilitatis matris nomen alluturum ostenderet, nisi bonitate, & fide præstaret. Quod si Maria: nihil sine virtute materna charitas erat profutura, longè minus nobis patris, fratris, matris, filij bonitas, nisi aliquid nostrum afferamus. Frater, inquit, nõ redimit, redimet homo? In nullo nõque alio, nisi in solis sui ipsius virtutibus, post diuinam gratiam de salute cuiuspiam sperandum est. Nam, si id profuturum erat per se Mariæ, profuisset etiam Iudæis, quorum consanguineus erat Christus secundam carnem, profuisset ciuitati, in qua natus est, profuisset fratribus: Atqui, dum fratres rerum suarum curam habuerunt, nihil eis propinquitatis nomen profuit, sed cum reliquo mundo damnati erant. Tunc autem admirationi esse cõperunt, quando propria claruerunt virtute: patria verò nihil inde consecuta cecidit, & incendio absumpta est, conciuces miserè interempti periire, consanguinei secundum carnem nil ad salutem lucrati sunt, desiciente virtutis patrocinio. Verum apostoli ante omnes clarissimi euaserunt, cum se ad veram, & expectandam eius familiaritatem, consuetudinemque per obedientiam contulerunt. Hinc intelligimus fide semper nobis opus esse, & vita, quæ virtutibus luceat, hæc duntaxat saluos nos facere poterit. Quantæ enim cognati eius admirationi fuerunt, cum ne eorum quidem nomina teneamus, apostolorum autem & vita, & nomina vbique terrarum decantantur? Nolimus igitur ob terrenam nobilitatem in superbiam efferti, licet logam progenitorum, & quidem clarissimorum seriem numeremus, eorum virtutes superare contendamus, scientes aliorum nobis opera non modo nihil in futuro iudicio profutura, verum grauius nos condemnatura, cum optimorum parentum liberi, & domesticis exemplis eruditi nihil profecerimus. Hoc ideo in præsentia dico, quoniam multi Gentilium ad fidem, & Christianam religionem à nobis hortati, ad cognatos, progenitores, & familia-

Luc. 11. 4.

Psal. 84. 2.

res

res suos confugiunt, quod fideles, & Christi fuerint assertores. Quid ad te, miser, & infelix? hoc te magis cōdemnat, quoniam non simul operari, tot familiarum exempla ad veritatem complectēdam te adducere non potuerunt. Alij fideles quidem, sed vitæ nullam curam adhibentes, cum ad virtutem hortantur, idem in suam adducunt excusationem, quod pater, auus, at auus pietatem maximè coluerint. Id te accusat, quod ex talium virorum

Ofsa. 2. d. semine his te indignum præsteris. Audi prophetam ad Iudæos loquentem; Seruiuit Israel in muliere, & in muliere seruatus est. Audi Christum; Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum, vidit, & gaudens est. Ita semper bona progenitorum opera non modo nulli ad laudem, sed ad crimen longè quidem grauius ius ascribit. His igitur animaduertis, nostris ipsorum operibus salutem consequi totis viribus adnitamur, ne spe nostra frustrari, tum demum intelligamus, cum nulla nobis penitentia erit vtilitas. In inferno enim, inquit, quis constitebit tibi? Quamobrem in hac vita flagitiorum nos peniteat, vt sempiterna bona consequamur: gratia, & benignitate domini nostri Iesu Christi per quem, & cum quo patri gloria, simul & spiritui sancto, nunc, & semper, & in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 2.

*Hom. 2. in
Ioan.
1. Tim. 5. c.*

Quid mihi, & tibi, mulier? nondum venit hora mea. Laboriosum sanè est, orationē habere, quod & Paulus his verbis testatur; Qui bene præsent presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo, & doctrina. Verum vos & leuare hunc laborem, & grauiorem facere potestis. Nam, si orationem nostram neglexeritis, vel etiam non neglectam, re tamen non adimpleueritis: laboriosum nobis profectò erit, eo quòd in cassum laborauerimus: sin autem attentionem præstabis diligentem, & re ipsa audita exequamini, nullus nos labor grauiabit. Fructus enim, qui in laboribus comparatur, non sinit quicquam graue, aut onerosum videri. Quamobrem, si animum nostrum excitare, & promptiorē in dicendo reddere placet: quem fructum faciamus, ostendite: vt lætis inspectis segetibus, prouentus spe affecti, vtilitatis magnitudinem reputantes, laboremus: Neque enim parua nobis hodierna die proponitur quaestio. Nam cum mater dixisset; Vinum non habet: respondit Christus: Quid mihi, & tibi mulier? Nondum venit hora mea. Et licet ita responderit, materis tamen votis obtemperauit. Hæc nulla ex parte minor est, quaestio quam superior, de qua non immeritò sit dubitandum: Eum igitur ipsum, qui miraculum operatus est, inuocantes, ad huius loci expositionem veniamus. Neque hoc tantum in loco dictum est; Nondum venit hora mea, sed & aliàs, nam, cum capere eam Iudæi non possent, inquit Euangelista; Nōdum venerat hora eius, & iterum; Nemo misit in illam manum, quia nondum venerat hora eius. Et iterum; Venit hora, clarifica filium tuum. Quidnam ista significant? Idcirco plures in eandem sententiā textus adduximus, vt vna omnibus solutio offeratur. Quæ igitur ea est? Nulli temporum necessitati Christus subiectus est, nec ob temporis obseruationem nondum horā suam

*Insa. 7. d.
Ibid. 8. c.*

Insa. 17. a

venisse dicebat. Anne temporum opifex, & author seculorum tempora obseruaret? Ostendit autem omnia debito tempore non simul operari, quoniam inordinata quædam confusio fuisset, nisi opportunè omnia transgisset, simulque generationem, resurrectionem, & iudicium misisset. Considera, quæso, oportuit facere creaturam, non vniversam simul: non virū, & mulierem vno condidit momēto. Oportuit morti damnatum, & resurrectum iri propter humanum genus, multum inter vtrumque abfuit: sic enim opus fuit. Oportuit dari legem, sed nō simul & gratiā, sed vtrumque debitis dispensari temporibus. Nulli igitur Christus subest temporū necessitati, sed ipse temporibus ordinem imposuit, quoniam author eorum est, quare hoc in loco, inquit; Nondum venit hora mea, hoc est, nondum cognitus sum: neq; enim ipsum quisquam præter Andream, & Philippum sequebantur, neq; si verè adhuc ipsum cognoscebant, non mater, non fratres. Siquidem post multa miracula inquit Euangelista: Neque enim fratres eius credebant in eum, nemo, qui nuptiis adesset: quippe qui, si cognouissent, sine dubio ad eum in suis confugissent necessitatibus: propterea inquit; Nondum venit hora mea, id est, nondum cognitus sum præsentibus, nondū sciunt vinum deesse. Sine, id primum intelligant, satis nō est, quòd sola referas, mater es, & suspiciosum miraculum faceres. Oportet indigentes rogent, nō quod hoc ipse indigeam, sed vt miraculum vniversis appareat. Quippe egeni cum beneficium accipiunt, plurimam habent gratiam: qui non indigent, non itidem eam intelligant. Cur autem, cum nondum horam suam venisse dixerat, impleuit tamen matris voluntatem? Maximè quidem: vt contra dicentibus, & temporum momentis eum subiectum existimantibus, palam non rectam eorum sententiam ostenderet: nam, si tempori subiceretur, quo pacto immaturè id fecisset? Præterea vt matri honorem exhiberet, & non omnino contumax videretur matri, tot præsentibus: nēve impotentie argueretur. Etenim Maria ad filium ministros duxit. Siquidem cum Chananaea dixisset Christus; Non est bonum sumere panem filiorum, & dare canibus: dedit tamen nimia eius sedulitate per motus: atqui etiam dixerat; Non sum missus, nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel, & tamen filiam liberauit. Ex quo admonemur, quod etiam beneficio indigni, assidua eflagitatione eo digni efficiuntur. Idcirco mater & expectauit, & palam ministros accersit: vt à pluribus rogaretur, & addidit; Quodcumque dixerit vobis, facite. Norat non esse imbecillitatis excusationem, sed ne fastu quodam temerè id suscipere videretur, quamobrem ministros adduxit. Erant autem ibi lapideæ hydræ sex postea secundum purificationem Iudæorum, & c. Non temerè dictum est ab Euangelista, secundum purificationem Iudæorum: sed, ne quis infidelium suspicari posset aliquo fortasse crassiore vino in eis insidentem, deinde infusa aqua limpidissimum vinum effectum. Quare illa particula; Secundum purificationem Iudæorum: nunquam in his vinum fuisse ostendit. Nam, cum Palestina inopia aquarum laboret (tari enim illic fontes scaturiunt) hydræ illæ aqua semper plenæ seruabantur, ne, si quando immundi fierent, longius flumina petenda essent, sed prope purgarentur. Sed quamam gratia, antequam implerentur, nō fecit miraculum, quod longè fuisset

Insa. 7. a

*Math. 1. 14
Ibidem.*

admirabilius? Siquidem aliud est subiectæ materiæ qualitate mutare, aliud ipsam substantiam ex nihilo facere: hoc profectò mirabilius, non tamen ita credibile, & quod tam facile potuisset multitudini persuaderi, hac gratiā miraculorum non nunquam magnitudinem consulto imminuit, vt facilius crederentur. Sed cur ipse hydras aqua non impleuit, deinde in vinum vertit, sed ministris implendas mandauit? Ipsam eandem ob causam, vt miraculi ipsos testes haberet, qui aquā haussissent, ne qua fraus, ne quod prestigium putaretur. Nam, si contumaciores fuissent ad credendum, potuissent ministri testimonium perhibere se aquā haussisse, & hydras impleuisse. Accedit ad hoc, quod hæreticorum dogmata in ecclesia pullulantia propter hoc euertuntur. Nam, quum sint nonnulli, qui alterum mundi opifex, quæ videntur opera, cōdidisse asseuerant, horum quoque insaniam cohibens, plura facit miracula ex subiectis substantiis. Nam, si ipse Deo contrarius opifex fuisset, nō vitæ alienis vsus esset Christus ad propriæ virtutis demonstrationem: hoc autem miraculo manifestè ostendit se eum esse, qui vineas irrigat, pluuiam per vitis radicem in vinum vertit, quum, quod in planta longiori temporis spacio efficitur, id repēt in nuptiis operatus est. Cùm autem impleissent hydras, inquit, *Haurite nunc, & ferte Architrachino, & c.* Rursus hoc in loco nonnulli calumniantur hunc ebriosorum fuisse conuentum de gultu differentionum, corruptis homines moribus, nec idoneos, qui miraculum iudicaret, vt pote, qui non viderint aqua, an vinum esset. Siquidem ipse Architrachinus, inquit, *quam inebriati fuerint, maxime hoc ridiculum.* Veruntamen hanc ipsorum suspitionem tollit Euangelista: non enim conuiuias inquit de miraculo tulisse sententiam, sed Architrachinus, qui sobrius nil adhuc gustauerat. Etenim nemo ignorat huiusmodi in conuiuiis munera, maxime sobriis, & temperantibus demādari, quorum solum officium est, vt debito ordine, & apparatu omnia dispensentur. Idcirco sobrium virum in miraculi testimonium adduxit. Non enim dixit Christus, vt recumbentibus miserent, sed ferent Architrachino. *Vt autem gustauit Architrachinus aquam vinum factum, & non sciebat unde esset: ministri autem sciebant, vocat sponsum Architrachinus.* Et quamam gratia non vocauit ministros? Ita enim miraculi manifestus fuisse: quoniam neque ipse Christus manifestum fecit, sed lentè, & pedetentim miraculorum suorum virtutem cognosci voluit, ad hoc si ministri tunc id narrassent, nemo eis credidisset, sed insanire potius arbitrati essent, quum de homine opinione omnium humili, & abiecto id perhiberet testimonium, sed re ipsa cognouerūt. Neque enim, qui sibi ipsi non crederent, alij fuissent credituri. Propterea non omnibus reuelauit miraculum, sed maxime idoneis certiore cognitionem in posterum referuauit, vt post aliorum signorum certitudinem hoc etiam crederetur. Siquidem in filij reguli curatione ostendit Euangelista, hoc manifestius potuisse: hac enim maxime gratia regulus Christum vocauit, quod illud signum audierat, quod his verbis significatur; Venit Iesus in Cana Galilææ, vbi fecit aquam vinū. Neque simpliciter vinum, sed optimum. Eiusmodi enim Christi miracula, vt quàm quæ naturā perfectam sunt, longè pulchriora, melioraque reddantur: ita & in aliis, distorum membrum, quàm

Insa. 4. f

sana, validius reddebat. Quod autem vinum, & vinum optimum esse factum, non ministri tantum, sed & sponsum, & Architrachinus perhibere testimonium; quòd à Christo factum fuerit, ministri, qui aquam hauserant. Itaque, quamuis tunc occultatum esset miraculum, non tamen diutius silenti poterat, sic multos, & necessarios testes sibi in posterum ascijit, & sane credibile est, sponsum non profus in his siluisse. Verum Euangelista, exposito miraculo, ad magis necessaria properat: necessarium nanque erat, vt aqua vinum, & vinum bonum factum sciretur, non autem, quod Architrachino sponsum dixerit. Multa enim signa prius obscura progressu temporis manifestata sunt ab iis, qui à principio viderunt: tunc Iesus vinū ex aqua fecit, tunc atque etiam in præsentia lasciuas, & infirmas hominum voluntates mutare non desinit. Sunt enim plerique hominū nulla aqua meliores, frigidi, fluentes, semper mutabiles, huiusmodi homines ad dominum adducendi sunt, vt eorum voluntates in vini similitudinem transferat, ne amplius labantur, sed præteritorum compuncti sibi, & proximo lætitiæ efficiantur authores. Sed quoniam sunt hi frigidi? Qui fluxus præsentis vitæ rebus incumbunt, qui, non contemptis humanis seculi deliciis, gloriæ, potentie, diuitiarum sunt amatores. Hæc enim omnia fluxa, & caduca sunt, & nusquam consistentia, quæ in præceptis semper celeri impetu deferuntur. Siquidem, qui hodie diues est, cras erit pauper: qui hodie in curru, præcone, licitoribusque, & apparitoribus comitatus magistratum gerit, postmodum non nunquam in carcerem intruditur, & velit nolit, aliis omnia relinquit. Qui in deliciis vitam agit, qui conuiuiis dissoluitur, penè crapula ventrem dirumpit, ne vna quidem die potest in eadem facietate permanere, sed, concocto cibo, iterum ad id compellitur, nihil à torrente differens. Nam, quemadmodum in eo prior fluxus, alio superincumbente, yrgetur, ita & nos alio post alium cibo indigemus. Huiusmodi est omnium huius seculi rerum natura, vt quæ sortita est, retinere nunquam possit, sed semper fluant, semper trahantur: in deliciis autem & conuiuiis non solum fluxus, sed difficultates multæ, & mala deprehendantur. Illa nanque satietas tum corporis robur, tum animi minuit fortitudinem. Neque ita fluuium fluctuum vis ripas excedere, & conuellere solet, vt delicia, lasciuiaque bonam valeditudinem, & vires omnes facili subtrahit. Quòd si medicos percontaberis, omnium propè morborum causas inde ortas inuenies. Vilis, & tenuis, & simplex mensa bonæ valetudinis mater est, ita eam medici appellarunt: & non ad satietatem crapulari, sanitate, & sanitatis parentem; contra satietatem, morborum ipsa medica arte incurabilem dixerunt: quod perspicuum est. Siquidem pedum, capitis, oculorum, manuum ægitudines, & paralytis hydrophis, icteros, febres longæ & acutæ, & plures id genus morbi, nimia crapula contrahuntur: neque enim vacat in præsentia omnes enumerare, qui non ex modico, & temperato victu, sed voracitate, & crapula ingenerantur. Quod, si vis animi quoque morbos hinc prouenientes, intelligere, auaritia, iactantia, bilis, desidia, luxuria, omnis denique incontinentia & stupor: asinis enim nihilo melius habent animæ huiusmodi mensis delicatis indulgentes. Perstringam & dolores, anxietatēque, quibus qui se his addixerunt, afficiuntur.

tur: omnes quidem enumerare non possumus, in summa breui totum explicabo: varia nanque, & preciosa mensa nunquam auidè, nunquam cum voluptate fruuntur. Vt enim tenuis mensa bonæ valetudinis, ita voluptatis mater est: & crapula vt morborū, ita fastidij & fons est, & radix. Vbi enim facietas, ibi auiditas esse nullo pacto potest. Vbi nulla auiditas, quo pacto vbi voluptas erit? Propterea non tantum prudentiā, & valetudine prospera præstare diuitibus pauperes videmus, sed & lætitiā. Quibus manifestè cognitū, ebrietatem, deliciāque fugiamus, non in mensis modò, sed quæcunque in rebus secularibus capiuntur, ea omnia spiritualium voluptate mutemus: & secundum prophetam; Delectare in domino, & dabit tibi petitiones cordis tui, vt præsentibus, & futuris bonis fruamur gratiā, & benignitate domini nostri Iesu Christi, per quem, & cum quo patri gloria, & spiritui sancto in secula seculorum, Amen.

EIVSDEM IN IDEM

Hom. 3.

Ex Ho. 12.
in Ioan.

Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilee. Plurimum nos diabolus urget, plurimum nostræ insidiatur salutis. Inuigilandum est igitur, & contra illius impetus vnumquemque se omni ex parte præmunire oportet: nam vel minimo aditu viam sibi quam latissimam patefacit, paulatim vires accipit. Quod si qua nobis salutis nostræ cura est, ne minima quidem in re eum nobis præualere permittamus, ne mox in moribus præualeat. Summa nanque amentia est, vt, quum ille tantopere animarum nostrarum perditioni inuigilet, nos contra pro nostra ipsorum salute non eandem adhibeamus diligentiam. Hunc ergo non temere in presentia sermonem aggressus sum: Timeo, ne in medio etiam templo aliquando hic lupus deliteat, non præuisus à nobis, & insidiis suis, & nostra desidia, ouis aliqua à grege, & hac concione aberrat diripiatur. Nam, si eius vulnera sensu deprehenderentur, si corpus offenderetur, non sanè esset difficile, eius insidias præcauere: verum, quum anima inuisibilis inuisibiles plagas accipiat, summa nobis opus est vigilantia: Nec tantum vnusquisque seipsum probet. Nemo enim nouit hominem, vt spiritus hominis, qui in ipso est. Oratio omnibus in medium proponitur, communis indigentibus medicina. Vnumquemque auditorum, quod ad morbum suum facit, accipere oportet. Nescio qui ægrorent, qui bene valeant, idcirco de omnibus loquor affectibus, vt sibi quisque accommodatam medicinam inueniat. Nunc in auaritiā, nunc in delicias, nunc in luxuriā inuehimur, tunc virtutes laudamus. Timeo enim, nequando vni nobis morbo vacatibus, alij quo magis laboret, medicinam non adhibeam. Si vnus hic esset, non tam necessarium ducerem multiplicem habere sermonem, sed in tanta concione plurimos esse affectus credibile est. Quamobrem non immeritò hac vtimur orationis varietate, quæ in omnes diffusa, quo quisque indigeat, inueniet: hac gratia & scriptura varia est, & varia loquitur, cum in omnem hominum naturam, conditionemque diffunditur, in qua omnes reperiri affectus necesse est: licet non omnes in singulis his nos purgati summa cum attentione, quæ nobis hodie proposita sunt, audia-

mus. *Hoc, inquit, fecit initium signorum eius in Cana Galilee.* Diximus quosdam dicere, non fuisse hoc initium signorum omnium, sed eorum, quæ illic facta sunt. Ego non contendo hoc. Illud affirmo, post baptismum Christum miracula facere cœpisse, autè nullum; hoc siue aliud primum fuerit post baptismum, nõ admodum quæsitum necessarium ducimus. *Et manifestauit gloriam suam.* Quonam pacto? Non enim multi affuerunt, sed ministri tantum, Architrachinus, sponsus. Quo, inquam, pacto manifestauit gloriam suam? Ex parte licet, & non tunc, secutis tamen temporibus manifestauit, cum omnes id miraculum essent audituri. Hactenus nanque prædicatur, neque vsquam later: nam, quod in illa die non omnes sciuerint, ex sequentibus constat, siquidem cum dixerit, manifestauit gloriam suam: addidit: *Et crediderunt in eum discipuli eius.* Qui etiam antea admirati eum fuerunt. Vidè ne tunc signa maxime fuisse necessaria, quãdo idonei essent discipuli, & præsto ad miracula accipiendā? Facilius enim credituri erant, quorum prædicatione vniversus orbis secutis temporibus in Christum credidit. Et quonam modo sine miraculis eius quisquam habuisset cognitionem? doctrina, prophetia, miraculum, sufficientia fuerant, quæ omnium animos arripere. Itaque iam anima familiarior, magis idonea facta est, quæ signis, & miraculis moueretur, Quare læpe Euangelistæ nihil operatum Christum dicunt, quando quidem præsentibus ad id accipiendum non essent idonei.

S. AVGVST. EPISCOPI

Seron. de eodem Homil. 1.

Miraculum quidem domini nostri Iesu Christi, quod de aqua vinum fecit, non est mirandum eis, qui nouerunt quia Deus fecit: Ipse enim fecit, vinum in illo die in nuptiis in sex illis hydriis, quas impleri aqua præcepit, qui omni anno hoc facit vitibus. Sicut enim quod miserunt ministri in hydrias, in vinum conuersum est opere domini: sic & quod nubes fundunt, in vinum conuertitur eiusdem opere domini. Illud autem non miramur, quia omni anno fit: assiduitate amittit admirationem. Nam & considerationem maiorem inuenit quàm id quod factum est in hydriis aquæ. Quis est enim, qui considerat opera Dei, quibus regitur, & administratur totus hic mundus, & non obstupescit, obruiturque miraculis? Si consideret vim vnus grani, cuiuslibet seminis, magna quædam res est, horror est consideranti: sed quia homines in aliud intenti perdididerunt considerationem operum Dei, in qua darent laudem quotidie creatori, tanquam seruauit sibi Deus inuisitata quædam, quæ faceret, vt tanquam dormientes homines, ad se coledum mirabilibus excitaret. Mortuus resurrexit, mirati sunt homines: tot quotidie nascuntur, & nemo miratur. Si consideremus prudentius, maioris miraculi est esse, qui non erat, quàm reuiuiscere qui erat. Idem tamen Deus pater domini nostri Iesu Christi per verbum suum fecit omnia hæc, & regit quæ creauit. Priora miracula fecit per verbum suum Deum apud se: posteriora miracula fecit per ipsum verbum suum incarnatum, & propter nos hominem factum. Sicut miramur quæ facta sunt per hominem Iesum, miramur quæ facta sunt per Deum Iesum. Per Deum Iesum

Iesum facta sunt cælum & terra, mare, & omnis ornatus cæli, opulencia terræ, fecunditas maris, omnia hæc, quæ oculis adiacet, per Iesum Deum facta sunt: & videmus hæc, & si in nobis spiritus illius, sic nobis placet vt artifex laudetur: non vt ad opera conuersi ab artifice auertamur, & faciem quodammodo ponentes ad ea, quæ fecit, dorsum ponamus ad artificem, qui fecit. Et hæc quidem videmus & adiacens oculis nostris: quamquam sæpe & angeli, quando oportuit, demonstrauerunt se hominibus? Nonne Deus & per verbum suum, id est, vnigenitum filium suum dominum nostrum Iesum Christum fecit hæc omnia? Quid ipsa anima humana, quæ nõ videtur, & per opera, quæ exhibet in carne, magnam præbet admirationem bene considerantibus: à quo facta est nisi à Deo, & per quem facta est, per filium Dei? Nondum dico de anima hominis: cuiusuis pecoris anima quodammodo regit molem suam: sensus omnes exerit, oculos ad videndum, aures ad audiendum, nates ad percipiendum odorem, oris iudicium ad sapores discernendos, membra denique ipsa ad peragenda officia sua: Nunquid hæc corpus, & non anima, id est, habitatrix corporis agit? Nec tamen videtur oculis, & ex his, quæ agit, admirationem mouet. Accedat iam consideratio tua etiam ad animam humanam, cui tribuit Deus intellectum cognoscendi creatorem suum, dignoscendi, & distinguendi inter bonum, & malum, hoc est, inter iustum, & iniustum: quanta agit per corpus? Attendite vniversum orbem terrarum ordinatum in ipsa humana Republica, quibus administrationibus, quibus ordinibus potestatum, conditionibus ciuitatum, legibus, moribus, artibus: hoc totum per animam regitur, & hæc vis animæ non videtur. Cum subtrahitur corpori, cadauer iacet: cum autem adest corpori, primo condit quodammodo putores corruptibiles: nam omnis caro in putredine defluit, nisi quodam condimento animæ teneatur: sed hoc commune illi est cum pecoris anima. Illa magis miranda, quæ dixi, quæ ad mentem, & intellectum pertinent, vbi etiam ad imaginem creatoris sui renouatur, ad cuius imaginem factus est homo. Quid erit hæc vis animæ, cum & corpus hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem? Si tanta potest per carnem corruptibilem, quid non poterit per corpus spiritale post resurrectionem mortuorum? Hæc tamen anima, vt dixi, admirabilis naturæ, atque substantiæ, inuisibilis res est, & intelligibilis: & hæc tamen per Iesum Deum facta est, quia ipse est verbum Dei. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Cum ergo tanta videamus facta per dominum Iesum, quid miramur laudem in vinum conuersam per hominem Iesum? Neque enim sic factus est homo, vt perderet quod Deus erat. Accersit illi homo, non amissus est Deus. Ipse ergo fecit hoc, qui illa omnia. Non itaque miremur, quia Deus fecit: sed amemus, quia inter nos fecit, & propter nostram reparationem fecit. Aliquid enim & in ipsis factis innuit nobis: Puto, quia non sine causa venit ad nuptias. Excepto miraculo, aliquod & in ipso facto mysterij sacramentum later: pulsamus vt aperiat, & de vino inuisibili inebriet nos: quia & nos aqua eramus, & vinum nos fecit. Sa-

pientes enim nos fecit, sapimus enim fidem ipsius, qui prius insipientes eramus. Et forte ad ipsam sapientiam pertinet cum honore Dei, & cum laude maiestatis eius, & cum charitate potentissimæ misericordie eius, intelligere quid sit gestum in hoc miraculo. Dominus inuitatus ad nuptias venit: quid mirum si in illam domum ad nuptias venit: qui in hunc mundum ad nuptias venit? Si enim non venit ad nuptias, non hic habet sponsam. Et quid est, quod ait Apostolus: Aptauit vos vni viro, virginem castam exhibere Christo? Quid est quod timet, ne virginitas sponsæ Christi per astutias diaboli corrumpatur? Timeo, inquit, ne, sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestra mentes corrumpantur à simplicitate, & castitate, quæ est in Christo. Habet ergo hic sponsam, quam redemit sanguine suo, & cui pignus dedit spiritum sanctum: eruit eam de mancipatu diaboli, mortuus est propter delicta eius, resurrexit propter iustificationem eius. Quis offerret tanta sponsæ suæ? Offerant homines quælibet ornamenta terrarum, aurum, argentum, lapides preciosos, equos, mancipia, fundos, prædia, nunquid aliquis offerret sanguinem suum? Si enim sanguinem suum sponsæ dederit, non erit qui ducat uxorem. Dominus autem securus moriens, dedit sanguinem suum pro ea, quam resurgens haberet, quam sibi iam coniunxerat in vtero virginis. Verbum enim sponsus, & spōsa caro humana, & vtrunque vnus filius Dei, & idem filius hominis, vbi factus est caput Ecclesie. Ille vterus virginis Mariæ, thalamus eius inde processit tanquam sponsus de thalamo suo, sicut scriptura prædixit. Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit vt gigas ad currendam viam. De thalamo processit velut sponsus, & inuitatus venit ad nuptias. Certi sacramenti gratia, videtur matrem, de qua sponsus processit, non agnoscere, & dicere illi: *Quid mihi, & tibi est, mulier? Nondum venit hora mea.* Quid est hoc? Ideone venit ad nuptias, vt doceret matrem contemni? Non. Vtique ad cuius nuptias, vt honoraret, venerat, ideo ducebat uxorem vt filios procrearet, & ab eis quos vt procrearet optabat, vti que honorari cupiebat. Ille ergo venerat ad nuptias, vt exhonoreret matrem, cum & propter filios habendos, quibus reddere honorem parentibus imperat Deus, ipsæ nuptiæ celebrentur, & ducantur uxores? Proculdubio, fratres, later ibi aliquid, nam tanta res est, vt quidam, quos cauendos præmonuit Apostolus, siquit supra commemorauimus, dicens, Timeo, ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic & vestra mentes corrumpantur à simplicitate, & castitate, quæ est in Christo: derogantes Euangelio, & dicentes, quod Iesus non sit natus de Maria virgine, hinc argumentum sumere conarentur erroris sui, vt dicerent: Quomodo erat mater eius, cui dixit: *Quid mihi, & tibi est, mulier?* Respondendum ergo est eis, & considerandum, quare hoc dixerit dominus, ne sibi aliquid aduersus sanam fidem insipientes inuenisse videantur, vnde sponsæ virginis castitas corrumpatur, id est, vnde fides Ecclesie violetur: re vera enim fratres eorum, qui præponunt mendacium veritati. Nam isti, qui videntur sic honorare Christum, vt negent eum carnem habuisse, nihil aliud eum quàm mendacem prædicant. Qui enim mendacium prædicant in hominibus, quid ab eis expellunt nisi veritatem? Immittunt diabolum, excludunt Christum: immittunt adul-

¶ *al. leones
serpentis.*

Joan. 1.4.
Joan. 8.

* *al. & die
seru.*

terum, excludunt sponsum, paranymphi scilicet vel potius leones, & serpentes. † Ad hoc enim loquuntur ut serpens possideat, Christus excludatur. Quomodo possidet serpens? Quando possidet mendacium, quando possidet falsitas, serpens possidet: quando possidet veritas, Christus possidet. Ipse enim dixit: Ego sum veritas. De illo autē dixit: Et in veritate non stetit, quia veritas non est in eo. Sic est autem veritas Christus, ut totum verū accipias in Christo, verum verbū patris, æqualis patri, vera anima, vera caro, verus homo, verus Deus, vera natiuitas, vera passio, vera mors, vera resurrectio: si aliquid horum dixeris falsum, intrat putredo, de veneno serpentis nascuntur vermes mendaciorū, & nihil integrum remanebit. Quid est ergo, inquit, quod ait dominus, *Quid mihi & tibi est, mulier?* Forte in eo quod sequitur ostendit nobis dominus quare hoc dixerit: *Nondum*, inquit, *venit hora mea*. Sicut enim ait: *Quid mihi & tibi est, mulier? nondum venit hora mea*. Et hoc cur dixerit sit requirendū est. Prius ergo hinc resistamus hæreticis. Quid dicit serpens veterosus, venenorum insibilator, & inspirator antiquus? Quid dicit? Non habuit matrem foeminam Iesus. Vnde probas? Quia dixit, inquit, *quid mihi & tibi est, mulier? Quis hoc narravit, ut credamus quia hoc dixit? Quis hoc narravit? Nempe Ioannes Euangelista dixit: Et erat ibi mater Iesu*: nam ita narravit, *Altera die nuptia facta sunt in Chana Galilæe, & erat ibi mater Iesu. Venerat autem illuc inuitatus Iesus ad nuptias cum discipulis suis. Tenemus duas sententias ab Euangelista prolatas. Erat ibi mater Iesu*, Euangelista dixit: quid dixerit matri suæ Iesu, ipse Euangelista dixit: & quomodo dixit respondisse, matri suæ Iesum, ut primo diceret, ait illi mater eius? Videte, fratres, ut aduersus linguam serpentis, munitam virginitatem cordis habeatis. Illic in ipso Euangelista narrante dicitur: *Erat ibi mater Iesu: & dixit illi mater eius*. Quis hoc narravit? Ioannes Euangelista. Et quid respondit matri Iesu? *Quid mihi & tibi est, mulier?* Quis hoc narrat? Idem ipse Ioannes Euangelista. O Euangelista fidelissime, & veracissime, tu mihi narra dixisse Iesum, *quid mihi & tibi est, mulier?* cur ei apposuisisti matrem, quam non agnoscebat? Nam tu dixisti, quia *ibi erat mater Iesu: & quia dicit ei mater eius*: cur non potius dixisti: *Erat ibi Maria: & dixit ei Maria: & respondit ei Iesus*. Quid mihi & tibi est, mulier? Quare hoc? quia nisi vtrunque verum est? Illi autem in eo volunt credere Euangelistæ, quod narrat Iesum dixisse matri: *Quid mihi & tibi est, mulier?* & in eo nolunt credere Euangelistæ quod ait: *Erat ibi mater Iesu: & dixit ei mater eius*. Quis est autem, qui resistit serpenti, & tenet veritatem? Cuius virginitas cordis non corrumpitur astutia diaboli? Qui vtrūque verum credit, & quia erat ibi mater Iesu, & quia illud respondit matri Iesu. Sed si nondum intelligit quemadmodum dixerit Iesus, *Quid mihi & tibi est mulier?* Interim credat quod dixerit, & quod matri dixerit: sit primo pietas in credente, & erit fructus in intelligente. Interrogo vos, o fideles Christiani: *Erat ibi mater Iesu?* Respondete, erat. Vnde scitis? Respondete, hoc loquitur Euangelistū. Quid respondit matri Iesu? Respondete, *quid mihi & tibi est mulier?* *Nondum venit hora mea*. Et hoc vnde scitis? Respondete, hoc loquitur Euangelium. Nihil vobis corrumpat hanc fidem, si vultis sponso seruire castam virginitatem. Si autem queritur à

vobis, cur hoc matri responderit: dicat qui intelligit: qui autem nondum intelligit, firmissime tamē credat, & hoc respondisse: & tamen matri respondisse Iesum. Hac pietate merebitur etiam intelligere, cur ita responderit, si oratio pulset, & non rixando accedat ad ostium veritatis: Tatum caueat, ne, dum se putat scire, aut erubescit nescire, cur ita responderit, cogatur credere aut Euangelistā fuisse mentitum qui ait: *Erat ibi mater Iesu*: aut ipsam Christum falsa morte passum propter delicta nostra, & falsas cicatrices ostendisse propter iustificationem nostram: falsūque dixisse; Si manseritis in verbo meo, vere discipuli mei estis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Si enim falsa mater, falsa caro, falsa mors, falsa vulnera passionis, falsæ cicatrices resurrectionis, non veritas credentes in eum, sed potius falsitas liberabit: Immo vero falsitas cedat veritati, & confundantur omnes, qui propterea se volunt videri veraces, quia Christum conantur demonstrare fallacem: & nolunt sibi dici, non vobis credimus, quia mentimini, cum ipsam veritatem dicant esse mentitam: quibus tamē si dicamus, vnde nostis dixisse Christum? *Quid mihi & tibi est mulier?* Euangelio se credidisse respondent: Cur ergo non credunt Euangelio dicenti, *Erat ibi mater Iesu: & dixit ei mater eius?* Aut si hoc mentitur Euangelium, quomodo ei creditur, quia dixerit Iesus, *quid mihi & tibi est, mulier?* Cur non potius miseri, & quod ita non extraneæ, sed matri dominus responderit, fideliter credunt: & cur ita responderi, pie querunt? Multū enim interest inter eum, qui dicit, volo scire, quare Christus hoc matri responderit: & eum, qui dicit, scio quod hoc Christus nō matri responderit, Aliud est intelligere velle quod clausum est: aliud nolle credere, quod apertum est. Qui dicit, scire volo cur ita Christus matri responderit: aperiri sibi vult Euangelium, cui credit: qui autem dicit, scio quod hoc Christus non matri responderit: ipsum Euangelium arguit de mendacio, vbi credidit, quod Christus ita responderit. Iam vero si placet, fratres, illis expulsis, & in sua cæcitate errantibus semper, nisi humiliter sanentur, nos queramus, quare dominus noster sic matri responderit. Ille singulariter natus de patre sine matre, de matre ante tempora, sine patre in fine temporum: quod respondit, matri respondit, *quia erat ibi mater Iesu*, & dixit ei mater eius. Hoc totum Euangelium loquitur. Illic nouimus: quia erat ibi mater Iesu, vbi nouimus quod dixerit ei, *Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea*. Totum credamus, & quod nōdum intelligimus requiramus. Et primum hoc videte, ne forte quomodo inueniunt Manichæi occasionem perfidiae suæ, quia dixit dominus: *Quid mihi & tibi est mulier?* sic inueniant mathematici occasionē fallaciæ, quia dixit, *nondum venit hora mea*. Et si hoc secundum Mathematicos dixit, sacrilegium fecimus incendendo codices eorum. Si autem recte fecimus, sicut Apostolorum temporibus factum est, non secundum eos dixit dominus, *nondum venit hora mea*. Dicunt enim vaniloqui, & seducti seductores: Vides quia sub fato erat Christus, qui dicit, *nondum venit hora mea*. Quibus ergo prius respondendum est, hæreticis an mathematicis? Vtrique enim à serpente illo veniunt, volentes corrumpere virginitatem cordis Ecclesie, quam habet in integra fide

fide. Primo si placet, eis quos præposueramus, quibus arbitrem iam ex magna parte respōdimus. Sed ne arbitrentur nos non habere quid dicamus de his verbis, quæ dominus matri respondit, vos magis aduersus illos instruiamus: nam illis refellendis puto quod sufficit, quæ iam dicta sunt. Cur ergo ait matri filius, *Quid mihi & tibi est, mulier? nondum venit hora mea?* Dominus noster Iesus Christus, & Deus erat, & homo: secundum quod Deus erat, matrem non habebat: secundum quod homo erat, habebat matrem. Mater ergo erat carnis, mater humanitatis, mater infirmitatis quam suscepit propter nos. Miraculum autem, quod facturus erat, secundum diuinitatem facturus erat, non secundum quod Deus erat, non secundum id, quod infirmus natus erat: sed infirmum Dei fortius est hominibus. Miraculum ergo exiebat mater, at ille tanquam non agnoscat viscera humana, operaturus facta diuina, tanquam dicens: Quod de me fecit miraculum, nō tu genuisti, diuinitatem meā non tu genuisti: sed quia genuisti infirmitatem meā, tunc te cognoscam, cū ipsa infirmitas pendebit in cruce: hoc est enim, *nondū venit hora mea*. Tūc enim cognouit, qui vtrique semper nouerat, & antequam de illa natus esset, in prædestinatione nouerat matrem: & antequam Deus crearet, de qua ipse homo crearetur, nouerat matrē. Sed ad quandam horam in mysterio non agnoscat: & quādam horam, quæ nondum venerat, in mysterio rursus agnoscat. Tunc enim agnouit, quando illud, quod peperit, moriebatur: non enim moriebatur, per quod facta erat Maria, sed moriebatur, quod factum erat ex Maria. Non moriebatur aternitas diuinitatis, sed moriebatur infirmitas carnis. Illud ergo respōdit discernens in fide credentium: quis, per quam venerat. Venit enim per matrem foeminam Deus, & dominus cæli, & terræ. Secundum quod dominus mundi, quod dominus cæli, & terræ, dominus vtrique & Mariæ: secundum quod creator cæli, & terræ, creator & Mariæ: secundum autem quod dictum est: Factum ex muliere, factum sub lege, filius Mariæ, ipse dominus Mariæ, ipse filius Mariæ: ipse creator Mariæ, ipse creatus ex Maria. Noli mirari, quia & filius, & dominus. Sicut enim Mariæ, ita & David dictus est filius: & ideo David filius, quia Mariæ filius. Audi Apostolum aperte dicentem, qui factus est ex femine David secundum carnem: audi eum, & dominum David dicat hoc & ipse David: Dixit dominus domino meo, sede ad dexteram meam. Et ipse Iesus hoc proposuit Iudæis, & eos inde conuicit: Quomodo ergo David & filius & dominus? Filius David secundum carnem, dominus David secundum diuinitatem: sic Mariæ filius secundum carnem, dominus Mariæ secundum maiestatem: Quia ergo nō erat illa mater diuinitatis, & per diuinitatem futurum erat miraculum quod petebat, respondit ei: *Quid mihi & tibi est, mulier?* Sed ne putes, quod te negem matrem, *nondum venit hora mea*: Ibi enim te agnoscam, cum pendere in cruce cæperit infirmitas, cuius mater es. Probemus si verum est. Quando passus est dominus, sicut idem Euangelista dicit, nouerat matrem dominus, & qui nobis insinuauit etiam in his nuptiis matrem domini ipse narrat. Erat, inquit, illic circa crucem mater Iesu, & ait, Iesus matri suæ: Mulier, ecce filius tuus: & ad discipulum, ecce mater tua. Commendat matrem discipulo, commendat matrem, prior matre mortuus, &

* *al. qui nouerat matrē domini.*

ante matris mortem resurrexurus. Commendat homo homini hominem, hoc perpererat Maria. Illa hora iam venerat, de qua tunc dixerat, *nondum venit hora mea*. Quantum arbitror, fratres, responsum est hæreticis: mathematicis respondeamus. Et ipsi vnde conantur conuincere, quia sub fato erat Iesus? Quia ipse ait, ut inquit, *nondum venit hora mea*. Si ergo dixisset, horam non habeo, excludisset mathematicos, non essent vnde calumniarentur. Nunc vero quia dixit, *nondum venit hora mea*, contra ipsius verba quid possumus dicere? Mirum est, quod mathematici credendo verbis Christi, conantur conuincere Christianos, quod sub hora fatali vixerit Christus. Credant ergo Christo dicenti: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à me ipso, & iterum sumo eam. Ergone ista potestas sub fato est? Ostendant hominem, qui potestatem habeat, quando moriatur, quandiu uiuat, omnino non ostendunt: credant ergo Deo dicenti: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam: & querant quare sit dictum, *nondum venit hora mea*. Nec ideo iam sub fato ponant conditorem cæli, creatorem atque ordinatorem syderum: quia si esset farum de syderibus, non poterat esse sub necessitate syderum conditor syderum. Adde quia non solum Christus non habuit, quod appellas fatum, sed nec tu, aut ego, aut ille, aut quisquam hominum. Veruntamen seducti seducunt, & proponunt fallacias hominibus. Tendunt ad capiendos homines, & hoc in plateis. Nam qui tendunt ad capiendas feras vel in syluis, vel in solitudine id agunt: quàm infelicitè vani sunt homines, quibus capiendis in foro tenditur? Nummos accipiunt, cum se homines hominibus vendunt: dant isti nummos, ut se vanitatibus vendant: Intrant enim ad Mathematicum, ut emant sibi dominos, quales Mathematico dare placuerit, vel Saturnum, vel Iouem, vel Mercurium, vel si quid aliud sacrilegi nominis: Intrauit liber, ut nummis datis, seruus exiret: immo vero non intraret, si liber esset, sed intrauit quod eum dominus erret, & domina cupiditas trahit. Vnde & veritas dicit: Omnis qui facit peccatū, seruus est peccati. Quare ergo dixit, *nondum venit hora mea?* Magis quia in potestate habebat, quando moreretur, nondum videbat esse opportunum, ut illa potestate vteretur. Quomodo nos, fratres, verbi gratia, si loquimur, iam certa hora est, qua exeamus ut celebremus sacramenta: si ante exeamus, quàm opus est, nōne peruerſi, & præposterius sumus? Quia ergo non facimus nisi quando opportunum est: propterea in his agendis cum ita loquimur, fatum consideramus: Quid est ergo, *nondum venit hora mea?* Quando ego scio opportune me pati, quādo passio mea utilis erit: *nondum venit hora mea*, tūc voluntate patiar: ut vtrunque serues, & *nondum venit hora mea*, & potestatem habeo ponendi animam, & iterum sumendi eam. Venerat ergo, habens in potestate quando moreretur: nam, si ante moreretur, quàm discipulos elegisset, certe præposterius esset. Si esset homo, qui non haberet in potestate horam suam, posset ante mori, quàm discipulos elegisset. Et si forte moreretur iam electis, eratisque discipulis, præstaretur ei, ne ipse hoc faceret. At vero, qui venerat in manu habens, quando ieret, quando rediret, quouſque excurreret cui paterent in-

Joan. 10.

Joan. 8.

Et olim erat certa hora missis celebrandis.

feri, non tantum morienti, sed & resurgenti: ut nobis ostenderet spem immortalitatis Ecclesie sue, in capite ostendit, quod membra expectare deberent, resurget etiam in ceteris membris, qui resurrexerunt in capite. Hora ergo nondum venerat, opportunitas nondum erat. Vocandi erant discipuli, annuntiandum erat regnum celorum, faciendae erant virtutes, commendanda erat diuinitas in miraculis: commendanda erat humanitas domini in ipsa compassione mortalitatis. Ille enim esuriebat, quia homo erat: pauper quinque panibus tot milia, quia Deus erat. Qui dormiebat, quia homo erat: ventis, & fluctibus imperabat, quia Deus erat. Haec omnia commendanda erant prius, ut esset quod scriberent Evangelistae, quod praedicaretur Ecclesiae. At ubi tantum fecit, quantum sufficere iudicauit, venit hora non necessitatis, sed voluntatis, non conditionis, sed potestatis. Quid ergo fratres, quia illis, & illis respondimus, nihil dicemus, quid sibi velint hydrae, quid aqua in vinum conuersa, quid Architracinus, quid sponsus, quid mater Iesu in mysterio, quid ipsa nuptia? Dicenda sunt omnia, sed onerandi non estis. Volui quidem in nomine Christi & hesterno die, quo solet sermo deberi charitati vestrae, id agere vobiscum, sed non sum permixtus, necessitatibus quibusdam impediens. Si ergo placet sanctitati vestrae, hoc, quod ad mysterium pertinet huius facti, in crastinum differamus, & non oneremus & vestram, & nostram infirmitatem. Sunt forte hodie multi, qui propter solennitatem diei, non propter audiendum sermonem conuenerunt. Crastino qui venerint, venient audituri, ut nec fraudemus studiosos, nec grauemus fastidiosos.

EIVSDEM IN IDEM

Homil. 2.

Tract. 9. in
Ioan.

Assit dominus Deus noster, ut donet nobis reddere, quod promissimus. Hesterno enim die, si meminisset sanctitas vestra, cum temporis excluderemur angustia, ne sermonem inchoatum impleremus, in hodiernum diem distulimus, ut ea, quae in hoc facto Evangelicae lectionis mystice in sacramentis posita essent, ipso adiuuante aperirentur. Non itaque opus est nobis immorari diutius in commendando Dei miraculo: Ipse est enim Deus, qui per vniuersam creaturam quotidiana miracula facit, quae hominibus non facilitate, sed assiduitate viluerunt. Rara autem, quae facta sunt ab eodem domino, id est, a verbo propter nos incarnato, maiorem stuporem hominibus attulerunt: non quia maiora erant quam sunt ea: quae quotidie in creatura facit, sed quia ista, quae quotidie fiunt, tanquam naturali cursu peraguntur: illa vero efficacia potentiae etiam tanquam praesentis exhibita videtur oculis hominum. Diximus, sicut meministis, resurrexit vnus a mortuis, obstupuerunt homines: cum quotidie nasci, qui non erant, nemo miretur: Sicut aquam in vinum conuersam quis non miretur: cum hoc annis omnibus Deus in vitibus faciat? Sed qua omnia, quae fecit dominus Iesus, non solum valent ad excitanda corda nostra miraculis, sed etiam ad edificanda in doctrina fidei, scrutari nos oportet quid sibi velint illa omnia, id est, quid significant: horum enim omnium significationes sicut recordamini, in diem hodie-

num distulimus. Quod dominus inuitatus venerit ad nuptias, etiam excepta mystica significatione, confirmare voluit, quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant, de quibus dixit Apostolus, prohibentes nubere, & dicentes quod malum essent nuptiae, & quod diabolus eas fecisset, cum idem dominus dicat in Euangelio interrogatus, vtrum liceat homini dimittere uxorem suam ex qualibet causa, non licere, excepta causa fornicationis. In qua responsione si meministis, hoc ait: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Et qui bene eruditi sunt in fide catholica, nouerunt, quod Deus fecerit nuptias: & sicut coniunctio a Deo, ita diuortium a diabolo fit. Sed propterea in causa fornicationis licet vxorem dimittere, quia ipsa esse vxor prior noluit, quae fidem conjugalem marito non seruauit. Nec illi qui virginitatem Deo vouent, quanquam amplioem gradum honoris, & sanctitatis in Ecclesia teneant, sine nuptiis sunt: nam & ipsi pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, in quibus nuptiis sponsus est Christus. Ac per hoc ergo dominus inuitatus venit ad nuptias, ut coniugalis castitas firmaretur, & ostenderetur sacramentum nuptiarum, quia & illarum nuptiarum sponsus personam domini figurabat, cui dictum est; *Seruasti vinum bonum usque adhuc.* Bonum enim vinum Christus seruauit usque adhuc: id est, euangelium suum: iam enim incipiamus ipsa sacramentorum opera detegere, quantum ille donat, in cuius nomine vobis promissimus. Erat propheta antiquis temporibus, & a prophetiae dispensatione nulla tempora cessauerunt. Sed illa propheta, quando in illa Christus non intelligebatur, aqua erat. In aqua enim vinum quodammodo latet. Et dicit Apostolus, quid intelligamus in ista aqua: Vtique in hodiernum, inquit, diem, quando legitur Moyses, id ipsum velamen super cor eorum positum est, quod nunc reuelatur, quia in Christo euacuatur. Et cum transieris, inquit, ad dominum, auferetur velamen. Velamen dicit ad operationem prophetiae, ut non intelligeretur. Tollitur velamen, cum transieris ad dominum: sic tollitur insipientia, cum transieris ad dominum, & quod aqua erat, vinum tibi fit. Lege libros omnes propheticos, non intellecto Christo, quid tam insipidum, & fatuum inuenies? Intellige ibi Christum, non solum sapit, quod legis, sed etiam inebriat, mutans mentem a corpore, ut praeterita obliuiscens, in ea, quae ante sunt, extendaris. Ergo propheta ab antiquis temporibus, ex quo profusus currit ordo nascentium in genere humano, de Christo non tacuit: sed occultum ibi erat: adhuc enim erat aqua. Vnde probamus, quod omnibus temporibus superioribus usque ad aetatem, qua dominus venit, prophetia de illo non defuit? Ipso domino dicente, Cum enim resurrexisset a mortuis inuenit discipulos suos dubitantes de ipso, quem secuti erant. Viderunt enim eum mortuum, & non sperauerunt eum resurrecturum; & tota spes eorum concidit. Vnde ille latro laudatus ipso die meruit esse in paradiso, quia in cruce crucifixus tunc confessus est Christum, quando de illo discipuli dubitauerunt. Ergo inuenit eos nutantes, & quodammodo arguentes se ipsos, quod in illo redemptionem sperauerunt, dolebant tamen eum sine culpa occisum, quia nouerant innocentem. Et hoc ipsi post resurrectionem dixerunt, cum quosdam eorum tristes inuenisset in via; Tu solus peregrinatus in Hierusalem, & non cognos-

cognosisti, quae facta sunt in illa his diebus? Ille autem dixit eis: Quae? Illi vero dixerunt: De Iesu Nazareno, qui fuit vir propheta potens in factis, & dictis in conspectu Dei, & vniuersi populi, quomodo huc tradiderunt sacerdotibus, & principes nostri in damnationem mortis, & cruci eum fixerunt. Nos autem sperabamus, quia ipse erat, qui redempturus esset Israel, & nunc tertius dies agitur hodie, ex quo haec facta sunt. Haec, atque alia cum dixisset vnus ex duobus, quos inuenit in via euntes ad propinquum castellum, inuenit ipse, & ait; O insensati, & tardi corde ad credendum, super omnia, quae locuti sunt prophetae. Nonne haec omnia oportebat pati Christum, & introire in claritatem suam? Et sicut incipiens a Moysse, & omnibus prophetis interpretas illis in omnibus scripturis, quae de ipso erant. Item alio loco, cum palpari se manibus discipulorum voluit, ut crederent, quia in corpore resurrexerat; Hi sunt, inquit, sermones, quos locutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum, quia oportet impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & Psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum ut intelligerent scripturas, & dixit illis; Quia sic scriptum est, & sic oportebat pati Christum, & resurgere a mortuis tertia die, & praedicari in nomine eius poenitentiam, & remissionem peccatorum in omnes gentes, incipientes a Hierusalem. His ex euangelio, quae certe manifesta sunt, intellectis, patebant illa omnia mysteria, quae in isto miraculo domini latent: Videte quid ait; Quia oportebat impleri in Christo, quae de illo scripta sunt. Vbi scripta sunt? In lege, inquit, & prophetis, & psalmis, nihil scripturarum veterum praetermisit. Illa erat aqua: Et ideo dicti sunt illi a domino insensati, quia eis adhuc aqua sapiebat, non vinum. Quomodo autem fecit de aqua vinum? Cum aperuit eis sensum, & exposuit eis scripturas, incipiens a Moysse, & per omnes prophetas vnde iam inebriati dicebant, Nonne cor nostrum ardens erat in nobis de Iesu, dum loqueretur nobis in via, & aperiret nobis scripturas? Intellexerunt enim Christum in his libris, in quibus eum non nouerant. Mutauit autem aquam in vinum dominus noster Iesus Christus, & sapit, quod non sapiebat, & inebriat, quod non inebriabat. Si enim iussisset inde aquam effundi, & sic ipse mitteret vinum ex occultis creaturæ sinibus, vnde fecit & panem, quando saturauit tot millia: non enim quinque panes habebant, quinque millium hominum saturitatem, aut saltem duodecim cophinos plenos, sed omnipotentia domini quasi fons panis erat: sic posset & effusa aqua vinum infundere: quod si fecisset, videretur scripturas veteres improbasse. Cum autem ipsam aquam conuertit in vinum, ostendit nobis, quod & scriptura vetus ab ipso est: nam iussu ipsius implerentur hydrae. A domino quidem & illa scriptura, sed nihil sapit, si non ibi Christus intelligatur. Intendite autem, quod ipse ait, quae scripta sunt in lege, & prophetis, & psalmis de me. Nouimus autem legem ex quibus temporibus narret: id est, ab exordio mundi. In principio fecit Deus caelum, & terram: inde usque ad hoc tempus, quod nunc agimus, sexta aetas est, ut saepe audistis, & nostis. Nam prima aetas computatur ab Adam usque ad Noe: secunda a Noe usque ad Abraham: sic & Matthaeus euangelista per ordinem sequitur, & distinguit: tertia ab Abraham usque ad Dauid: quarta a Dauid usque ad trans-

migrationem Babylonis: quinta a transmigratione Babylonis usque ad Ioannem Baptistam: sexta inde usque ad finem seculi. Propterea & sexta die fecit Deus hominem ad imaginem suam, quia sexta ista aetate, manifestatur per Euangelium reformatio mentis nostrae, secundum imaginem eius, qui creauit nos. Et conuertitur aqua in vinum, ut iam manifestatum Christum in lege, & prophetis sapiamus. Ideo *Erant ibi sex hydrae, quas iussit impleri aqua.* Sex ergo illae hydrae, sex aetates significant, quibus non defuit propheta. Illa ergo tempora sex, quasi articulis distributa, atque distincta, quasi vasa essent inania, nisi a Christo implerentur, quid dixi tempora, quae inaniter currerent, nisi in eis dominus Iesus praedicaretur? Impletæ sunt prophetiae, plenae sunt hydrae, sed ut aqua in vinum conuertatur in illa tota propheta Christus intelligitur. Quid est autem; *Capiebant metretas binas vel ternas?* Mysterium nobis maxime ista locutio commendat. Metretas enim dicit mensuras quasdam, tanquam si diceret, urnas, amphoras, vel si quid huiusmodi. Nomen mensurae est metreta, & a mensura accepit nomen ista mensura. Metron enim mensuram dicunt Graeci: inde appellatae metretae. Capiebant ergo metretas binas, vel ternas. Quid dicimus, fratres? Si ternas tantum diceret, non curreret animus noster nisi ad mysterium trinitatis. Sed forte nec sic debemus inde cito iam sensum nostrum auertere, quia dixit binas, vel ternas: quia nominato patre, & filio, consequenter & spiritus sanctus intelligendus est. Spiritus enim sanctus non est patris tantummodo, aut filij tantummodo spiritus, sed patris, & filij spiritus: scriptum est enim: Si quis dilexerit mundum, non est spiritus patris in illo. Item scriptum est, Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Idem autem spiritus, & patris, & filij: nominato itaque patre, & filio, intelligitur & spiritus sanctus, quia spiritus est & patris, & filij. Cum autem nominatur pater, & filius, tanquam duae metretae nominantur: cum autem ibi intelligitur spiritus sanctus, tres metretae. Ideo non dictum est, capientes metretas, aliae binas, aliae ternas, sed ipsae sex hydrae capiebant metretas binas, vel ternas: tanquam diceret, & quando dico binas, etiam spiritum patris, & filij cum his intelligi volo: & quando dico ternas, ipsam trinitatem manifestius enuncio. Quisquis itaque nominat patrem, & filium, oportet ibi intelligi tanquam charitatem inuicem patris, & filij, quod est spiritus sanctus: fortassis enim discessit scripturae, quod non sic dico, ut hoc dicere possim, aut quasi aliud inueniri non possit, sed tamen fortasse scrutatae scripturae indicant, quod spiritus sanctus charitas est. Et ne putetis vilem esse charitatem: quomodo autem vilis est, quando omnia, quae dicuntur, non vilia, chara dicuntur? Si ergo quae non sunt vilia, chara sunt: quid est charius ipsa charitate? Sic autem commendatur charitas ab Apostolo ut dicat; Supereminentiorem viam vobis demonstro: Si linguis hominum loquar, & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum ut aramentum sonans, aut cymbalum tinniens: Et si sciero omnia sacramenta, & omnem scientiam, & habuero prophetiam, & omnem fidem, ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero omnia mea pauperibus, & tradidero corpus meum ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. Quanta est ergo

E E E 3 charitas,

charitas, quæ si desit, frustra habetur cetera: si afflicta, rectè habentur omnia. Tamen charitatem laudans *Rom. 5.* Apostolus Paulus copiosissimè, atque vberissimè, minus de illa dixit, quã quod ait breuiter Apostolus Ioannes, cuius est hoc Euangeliũ. Neque enim dubitauit dicere; Deus charitas est; Scriptum est etiam, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per spiritũ sanctũ, qui datus est nobis. Quis ergo nominet patrẽ, & filiũ, & nõ ibi intelligat charitatẽ patris & filij? Quam cum habere cœperit, spiritum sanctum habebit: quam si non habuerit, sine spiritu sancto erit. Et quo modo corpus tuum, sine spiritu, quod est anima tua: si fuerit, mortuum est: sic anima tua sine spiritu sancto, id est, sine charitate si fuerit, mortua deputabitur. Ergo metretas binas capiebant hydris, quia in omnium temporum prophetia pater & filius prædicatur, sed ibi est & spiritus sanctus. Ideoque adiunctum est, *1. Ioan. 4.* *vel ternas:* Ego, & pater, inquit, vnum sumus. Sed absit ut spiritum sanctum, vbi audimus ego, & pater vnum sumus, non esse dicamus: Tamen quia patrem, & filium nominauit, capiebant hydris binas metretas. Sed audi, *vel ternas?* Ite baptizate gentes, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Itaque in eo quod dicuntur binæ, non exprimitur, sed intelligitur: in eo vero quod dicuntur, *vel ternas,* etiam exprimitur trinitas. Sed est & alius intellectus non prætermittendus, & ipsum dicam, eligat quisque quod suggeritur non subtrahimus. Mens enim domini est, & nõ oportet ministrum fraudare conuiuas, præsertim sic esurientes, ut appareat auaritia vestra. Prophetia quæ ab antiquis temporibus dispensatur, ad salutem omnium gentium pertinet. Ad solum quidem populum Israel missus est Moyses, & ei soli populo per eum lex data est, & ipsi propheta ex illo populo fuerunt, & ipsa distributio temporum secundum eundem populum distincta est: vnde & hydris dicuntur. *Secundum purificationem Iudeorum:* Sed tamen quod illa prophetia etiam cæteris gentibus annuntiabatur, manifestum est, quando quidem Christus in quo benedicuntur omnes gentes, sicut promissum est Abraham, dicente domino, in semine tuo benedicentur omnes gentes. Nondum autem intelligebatur, quia nondum aqua conuersa fuerat in vinum: ergo omnibus gentibus dispensabatur prophetia. Quod ut emineat iocundius, de singulis ætatibus, tanquam de singulis hydris, pro tempore quædam commemoremus. In ipso exordio, Adam & Eva parentes omnium gentium erant, non tantummodo Iudeorum: Et quicquid figurabatur in Adam de Christo, ad omnes vtique gentes pertinebat, quibus salus erat in Christo. Quid ergo potissimum dicam de aqua primæ hydris, nisi quod Apostolus ait, de Adam & Eva? Nemo enim me dicit prae intellexisse, quando intellectum non meum, sed Apostoli profero, Illud ergo vinum quantum mysterium de Christo continet, quod commemorat Apostolus dicens; Et erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est. Et ne quis istam magnitudinem sacramenti in singulis quibusque hominibus vxores habentibus intelligeret: Ego autem inquit, dico in Christo & in Ecclesia, quod est hoc sacramentum magnum, erunt duo in carne vna. Cum de Adam & Eva scriptura geneleos loqueretur: vnde ventum est ad hæc verba: Propterea relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in

carne vna: sic ergo Christus adhæsit Ecclesie, vt essent duo in carne vna. Quomodo reliquit patrẽ? quomodo patrem reliquit? Patrem, quia cum in forma Dei esset, non rapinã arbitratus est se æqualem Deo, sed semetipsum exinanivit, formam serui accipiens: Hoc esse enim, reliquit patrem, non quia deseruit & recessit à patre, sed quia non in ea forma apparuit hominibus, in qua æqualis est patri. Quomodo reliquit matrem? Relinquendo synagogam Iudeorum, de qua secundum carnem natus est, & inhærendo Ecclesie quam ex omnibus gentibus congregauit. Ergo prima hydra habebat prophetiam de Christo: scilicet quando ista quæ loquor non prædicabantur in populis, adhuc aqua erat, in vinum mutata nondum erat. Et quia illuminauit nos per Apostolum dominus, vt ostenderet nobis quid ibi quæreremus in ipsa vna sententia, erunt duo in carne vna, sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia: iam licet nobis vbiq; Christum quærere, & de omnibus hydris vinum potare. Dormit Adam vt fiat Eva, moritur Christus vt fiat Ecclesia. Dormienti Adam, sit Eva de latere, mortuo Christo lancea percussus latus, vt profluant sacramenta quibus formetur Ecclesia. Cui non apparet quia in illis tunc factis futura figurata sunt, quando quidem dicit Apostolus ipsum Adam formã futuri esse? Qui est, inquit, forma futuri. Præfigurabatur omnia mystice: Neque enim uero non poterat Deus vigilãti costam educere, fœminamque formare? An forte ne doleret latus quando costa detracta est, propter hoc oportebat vt ille dormiret? Quis est qui sic dormiat, vt ei ossa non euigilanti euellantur? An quia Deus euellebat, propterea homo non sentiebat? Poterat ergo & vigilanti sine dolore euellere, qui poterat dormienti: sed proculdubio hydra prima implebatur, prophetia illis temporibus futuro isto tempore dispensabatur. Christus etiam figuratus est in Noë, & in illa arca orbis terrarum. Quare ergo in arca inclusa sunt omnia animalia, nisi vt significarentur omnes gentes? Non enim deerat Deo rursum creare omne genus animalium; quando enim omnia non erant, nõne dixit producat terra, & produxit terra? Vnde ergo tunc fecit, inde resciret: verbo fecit, verbo resciret, nisi quia mysteriũ commendabat, & secundam hydriam prophetice dispensationis implebat, vt per lignum liberaretur figura orbis terrarum, quia in ligno ligenda erat vita orbis terrarum. Iam in tertia hydra ipsi Abraham quod iam commemoravi, dictum est: In semine tuo benedicentur omnes gentes. Et quis non videat cuius habeat figuram vnicus eius, qui sibi ad sacrificium quod ipse immolandus ducebatur, ligna portabat? Portauit enim dominus crucem suam, sicut Euangelium loquitur. Hoc de tertia hydra commemorasse sufficiat. De Dauid autem quid dicam, quod ad omnes gentes pertinebat prophetia eius, quando modo audiuimus Psalmum: & difficile est vt dicatur Psalmus, in quo hoc non sonet? Sed certe vt dixi modo cantauimus, Surge, Deus, iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. Et ideo Donatistæ tanquam proiecti de nuptiis; sicut ille homo, qui non habebat vestem nuptialem, inuitatus est, & venit, sed proiectus est de numero vocatorum, quia non habebat vestem ad sponsi gloriam; qui enim suam gloriam quærunt, non Christi, nõ habent vestem nuptialem: non enim volunt consonare voci illius, qui

qui amicus erat sponsi, & ait; Hic est, qui baptizat. Nec immerito illi, qui non habebat vestem nuptialem, hoc per increpationem obiectũ est, quod non erat: Amice, quid huc venisti? Et sicut ille obmutuit, sic & isti: quid enim prodest strepitus oris muto corde? Nouerunt quippe intus apud semet ipsos non se habere quod dicant: intus obmutuerunt, foris perstreperunt. Audiunt velint nolint, etiã apud se cataris; Surge, Deus, iudica terrã, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. Et nõ communicando omnibus gentibus, quid aliud quam se exheredatos esse cognoscant? Quod ergo dicebam, fratres, quia ad omnes gentes pertinet prophetia: volo enim alium sensum ostendere in eo quod dictum est; *Capientes metretas binas, vel ternas:* ad omnes, inquam gentes pertinere prophetiam, modo commemorauimus demonstratum in Adam, qui est forma futuri. Quis autem nesciat quod de illo exortæ sunt omnes gentes, & in eius vocabulo quatuor literis quatuor orbis terrarum partes per Græcæ appellationes demonstrantur? Si enim Græce dicantur, oriens, occidens, aquilo, meridies, sicut eas plerisque locis sancta scriptura commemorat, in capitibus verborum inueniuntur Adam: dicuntur enim Græce quatuor memoratæ mundi partes, *ἀνατολή, ὄρος, ἀπὸ τοῦ βορρῆος, καὶ ὄρος, καὶ ὄρος, καὶ ὄρος.* Ista quatuor nomina si tanquam versus quatuor sub inuicem scribas, in eorum capitibus Adam legitur. Hoc in Noë propter arcam figuratum est, in qua erant omnia animalia, quæ significabant omnes gentes: hoc in Abraham, cui apertus dictum est, In semine tuo benedicentur omnes gentes: hoc in Dauid, de cuius Psalmis, vt alia omittam modo cantauimus, Surge Deus iudica terram, quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus. Cui enim Deo dicitur, surge, nisi ei qui dormiuit? Surge, Deus, iudica terram: tanquam diceretur; Dormiuit iudicatus à terra, surge vt iudices terram. Et quod pertinet illa prophetia? Quoniam tu hereditabis in omnibus gentibus? Iam vero in quinta ætate tanquam in quinta hydra Daniel vidit lapidem præcium de monte sine manibus, & confregisse omnia regna terrarum, & creuisse illum lapidem, & factum esse montem magnum, ita vt impleret vniuersam faciem terre. Quid apertius fratres mei? Lapis de monte præciditur, ipse est lapis quem reprobauerunt ædificatæ, & factus est in caput anguli. De quo monte præciditur, nisi de regno Iudeorum, vnde dominus noster Iesus Christus secundum carnem natus est? Et præciditur sine manibus, sine opere humano, quia sine amplexu maritali de virgine exortus est. Mons ille vnde præcisus est non impleuerat vniuersam faciem terre: non enim tenuerat regnum Iudeorum omnes gentes: at vero regnum Christi, omnes gentes & vniuersum orbem terrarum cernimus occupare. Iam ad sextam ætatem pertinet Ioannes Baptista, quo nemo exiit maior de natis mulierum: de quo dictum est, Maior quàm propheta. Quomodo & ipse ostendit, quia omnibus gentibus missus est Christus, quando Iudæi venerunt ad eum vt baptizarentur? Et ne superbirent de nomine Abraham, generatio inquit, viperarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum penitentis, id est, humiles estote: superbi enim loquebatur. Vnde autem erant superbi? De genere carnis, non de fructu imitationis patris Abraham. Quid eis ait? Nolite dicere, patrem

habemus Abraham, potens est enim Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham. Lapidem dicens omnes gentes, non propter firmitatem, sicut lapis dictus est, quem reprobauerunt ædificatæ: sed propter stoliditatem, & duriciã stultitiæ, quia eis, quos adorabant, similes facti erant, Adorabatur enim insensata simulachra, pariter insensati: Vnde insensati: Quoniam in Psalmo dicitur; Similes illis stant, qui faciunt ea, & omnes, qui confidunt in eis. Ideo cum cœperint homines Deum adorare, quid audiunt? Vt sitis filij patris vestri, qui in cælis est, qui solem suum facit oriri super bonos, & malos, & pluit, super iustos, & iniustos. Quapropter si ei sit homo similis, quem adorat: quid est, potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham? Nos ipsos interrogemus, & videamus quia factum est: Nos enim de gentibus venimus. De gentibus autem non veniremus, nisi Deus de lapidibus suscitasset filios Abraham. Facti sumus filij Abraham imitando fidem, non nascendo per carnem. Sicut enim illi degenerando exheredati: sic nos imitando adoptati. Ergo, fratres, ad omnes gentes pertinebat etiam ista sexta hydra prophetiæ, & ideo de omnibus dictum est. *Capientes metretas binas vel ternas.* Sed quomodo ostendimus omnes gentes pertinere ad binas vel ternas metretas? Estimantis enim fuit quodammodo, vt ipsas diceret binas quas dixerat ternas, ad commendandum scilicet sacramentum. Quomodo sunt binæ metretæ? Circuncisio, & præputium. Hos duos populos scriptura commemorat, & nullum prætermittit hominum genus, quãdo dicit, circuncisio & præputium. In duobus istis nominibus habes omnes gentes, & binæ metretæ sunt. His duobus partibus de diuerso venientibus ad pacem in seipso faciendam, lapis angularis factus est Iesus. Ostendamus & ternas metretas in eisdem ipsis omnibus gentibus. Tres enim erant filij Noë, per quos reparatum est genus humanum: Vnde dominus ait; Simile est regnum cælorum fermento, quod accepit mulier, & abscondit in farina mensuris tribus, quoad usque fermentaretur totum. Quæ est ista mulier, nisi caro domini? Quod est fermentum, nisi Euangelium? Quæ sunt tres mensuræ, nisi omnes gentes, propter tres filios Noë? ergo sex hydris capientes binas vel ternas metretas, sex sunt ætates temporum, capientes prophetiam pertinentem ad omnes gentes, siue in duobus generibus hominum, id est, Iudæis & Græcis, sicut sæpe Apostolus commemorat: siue in tribus, propter Noe tres filios significatos. Figurata est enim prophetia pertingens vsque ad omnes gentes. Nam in eo quod pertingit, dicta est metreta, sicut dicit Apostolus, Accepimus mensuram pertingendi vsque ad vos: Gentibus enim euangelizans sit ait, mensuram pertingendi ad vos. *2. Cor. 10.*

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 4.

Sicis, fratres, in Christum enim credentes didicistis, & assidue etiam nos ministerio nostro commendauimus vobis, quod medicina tumoris hominis, humilitas est Christi. Non enim perisset homo, nisi superbia tumuisset, Initium enim; sicut dicit scriptura, omnis peccati superbia. Contra, initium peccati, initium iusticiæ necessarium fuit. *Serm. 41. de per. domini. Eccl. 10.*

fuit. Si ergo omnis peccati superbia initium, unde sanaretur tumor superbiæ, nisi Deus dignaretur humilis fieri? Erubescat homo esse superbus, quoniam factus est humilis Deus. Nam quando dicitur homini ut humiliet se, dedignatur: & ut velint homines vindicari quando læduntur, superbia facit. Cum humiliari dedignantur, vindicari volunt, quasi pœna cuique prodesse possit aliena. Læsus & iniuriam passus, vindicari vult, de aliena pœna sibi querit medicamentum, & acquirit grande tormentum. Ideo in omnibus dominus Christus humiliari dignatus est, præbens nobis viam, si tamen dignemur ambulare per eam. Ecce inter cætera filius virginis venit ad nuptias, qui cum apud patrem esset, instituit nuptias. Quo modo facta est prima mulier, per quam venit peccatum, de viro sine scemina: sic vir, per quem delatum est peccatum, de scemina sine viro. Per illum ruimus, per hunc surgimus. Et quid in ipsis nuptiis fecit? De aqua vinum. Quid potentius? Qui poterat talia facere, dignatus est indigere. Qui fecit de aqua vinum, potuit facere & de lapidibus panem: eadem potentia erat. Sed tunc diabolus tentavit, ideo Christus non fecit. Scitis enim quia quando tentatus est dominus Christus, hoc ei suggestit diabolus. Esuriuit enim: quia & hoc dignatus est, quia & hoc ad humilitatem pertinuit. Esuriuit panis sicut defecit via, sicut vulnerata est sanitas, sicut mortua est vita. Cui ergo esuriret ut nolitis, ait illi tentator, Si filius Dei es, dic lapidibus istis ut panes fiant. Et respondit tentatori, docens te respondere tentatori. Ad hoc enim pugnat Imperator ut milites discant. Quid respondit? Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo Dei. Et non fecit de lapidibus panes, qui utique sic potuit facere sicut de aqua vinum. Eiusdem enim potentia est facere de lapidibus panem, sed non fecit ut voluntatem contemneret tentatoris. Aliter enim tentator non vincitur nisi contemnatur: Et cum vicisset diabolus tentatorem, venerunt angeli, & ministrabant ei. Qui ergo tantum poterat, quare illud non fecit, & hoc fecit? Lege, imò recole, quod modo audistis quando fecit hoc, id est, de aqua vinum. Quid addidit Evangelista? Et crediderunt in eum discipuli eius. Nunquid tunc diabolus fuerat crediturus? Qui ergo tanta potuit, esuriuit, sitiuit, fatigatus est, dormiuit, comprehensus est, cæsus est, crucifixus est, occisus est. Ista est via, ambulata per humilitatem, ut venias ad æternitatem. Deus Christus, patria est quo imus, homo Christus via est, qua imus, ad illum imus, per illum imus. Quid timemus ne erremus? Non recessit à patre, & venit ad nos. Vbera sugebat, & mundum continebat. In præsepi iacebat, & angelos pascebat. Deus & homo, idem Deus qui homo, idem homo qui Deus. Sed non vnde homo, inde Deus, quia verbum homo, quia verbum caro factum est, & Deus manendo & hominis carnem assumendo, addendo quod non erat, perdendo quod erat. Ergo & modo iam passus per ipsam humilitatem, iam mortuus, iam sepultus, iam resurrexit, iam ascendit in cælum, ibi est & sedet ad dexteram patris, sed hic est egens in pauperibus suis. Etiam hesternodie hoc commendavi charitati vestræ, propter illud quod dixit Nathanael, Maius his videbis. Dico autem vobis, videbitis cælum apertum, & angelos Dei ascendentes, & descendentes ad filium hominis. Quæsumus quid esset, & diu locuti sumus:

Joan. 2.
Genes. 1.

2. Cor. 5.

Luc. 2.

Joan. 1.

nunquid & eadem hodie replicare debemus? Qui affuerunt recorderentur, breuiter tamen commemoro. Non diceret ascendentes ad filium hominis, nisi sursum esset: non diceret descendentes (ad filium hominis) nisi desursum esset. Ipse sursum, ipse deorsum. Sursum in se, deorsum in nobis. Sursum apud patrem, deorsum in nobis. Vnde & vox illa ad Saulum, Saule, Saule, quid me persequeris? Non diceret Saule, Saule, nisi quia sursum erat. Sursum eam Saulus non persequeretur. Non diceret quid me persequeris, qui sursum erat, nisi esset & deorsum. Timete Christum sursum, agnoscite deorsum. Habe Christum sursum largientem, hic agnosce indigentem. Hic pauper est, ibi diues est. Quod hic pauper est Christus, pro nobis, ipse loquitur, Esuriui, sitiui, nudus fui, in carcere fui: & quibusdam dixit, ministrastis mihi, quibusdam dixit, non mihi ministrastis. Ecce probauimus Christum pauperem, Christum diuitem, quis nescit. Et hic ad diuitias portinebat, aquam in vinum vertere. Si diues est, qui habet vinum, qualis diues est, qui facit vinum? Ergo diues, & pauper Christus. Tanquam Deus diues, tanquam homo pauper. Iam & ipse homo diues ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, adhuc tamen hic pauper esurit, sitiit, nudus est. Tu quid es? Diues, an pauper? Multi mihi dicunt, pauper sum, & verum dicunt. Agnosco pauperem aliquid habentem agnosco & indigentem. Sed habet quidam multum auri, & argenti. O si agnoscat se pauperem! Agnoscat se pauperem, si agnoscat iuxta se pauperem. Quid enim? Quantum vis habes, quicunque diues es, Dei mendicus es. Venitur ad horam orationis, & ibi te probo. Petis. quo modo non pauper es, qui petis? Plus addo. Panem petis. An non es dicturus, Panem nostrum quotidianum da nobis? Qui panem quotidianum petis, pauper es, an diues? Et tamen Christus dicit tibi, Da mihi ex eo quod tibi dedi. Quid enim attulisti quando venisti? Omnia, quæ creauit, creatus hic inuenisti, nihil attulisti, nihil hinc tolles. De meo mihi quare non donas? Quia tu plenus es, & pauper inanis est. Primordia vestra attendite, ambo nudi nati estis. Et tu ergo nudus natus es. Multa hic inuenisti. Nunquid tecum aliquid attulisti? De meo quæro, da, & reddo. Habuisti me largitorem, facito debitorem. (Parum est, quod dixi, Habuisti me largitorem, fac me debitorem.) habeam te fœneratorem. Pauca mihi das, plura reddam. Terrena mihi das, cælestia reddam. Temporalia mihi das, æterna restituiam. Te ipsum tibi reddam, quando te mihi reddidero.

EIVSDEM IN IDEM

[Homil. 5.]

Domini, & saluatoris nostri virtus, fratres charissimi, præsentis lectione euidenter ostenditur, cum mirabilia eius non obscuritate verborum, sed eloquij puritate narrantur. Denique Evangelista ita mysterij, interna custodit, ut rem gestam fido sermone designet. Sic enim ait, Vocatus est dominus Iesus ad nuptias, & mater sua. Nec dedignatus est conuersationem hominum, qui vsum carnis exceperat. Nec secularia instituta contempsit, qui ad hæc venerat corrigenda. Interfuit nuptiis, ut concordia iura firmaret. Interfuit nuptiis, & commensationes non renuit nuptiarum, ut tympana

Math. 6.

Serm. 41. de
temp. dubita-
tur à Lione,
nicensium.

*ferte, noce-
tur.

Act. 9.

tympana ad Dei patris gloriam prædicandam cõcitaret, ut pater honoraretur in filio, & à patre filius naceretur. Et ait, inquit, mater eius ibi: Quam libenter Maria ad has nuptias venit, in quibus Dei mirabilia comprobant. Vinum diuina suggestione suggereretur defecisse. Nunquid latere Deum poterat, quid in ea domo, in qua erat, gereretur? Sed non ignorans rerum Deus respondit, Quid mihi, & tibi est mulier? Nondum venit hora mea? Hac responsione interim debemus aduertere, quod de nuptiali vino pars aliqua adhuc forte resederat. Ideo nondum erat domini plena hora virtutum, ne miscere magis elementa quam mutare videretur. Sed ait, Nondum venit hora mea, ut ita sint Dei mirabilia manifesta, ut nec argumento valeat inimicus, nec perfidia Iudæus infumulet, Et dicit Maria ministris, Quæcumque dixerit, vobis, facite. Quam bene mater domini credulitate suadet ministris, ut non desint vina prandentibus. Quæcumque dixerit, facite. Intelligimus iam esse mysterium, cum Dei mandata se nosse prandentibus. Quæcumque dixerit, facite. Intelligimus iam esse mysterium, cum Dei mandata se nosse sollicitè mater hortatur. Ait dominus Iesus ad ministros, Implete hydrias aqua. Et cum impleuissent, ait, Haurite nunc & ferte Architriclino. Quod cum princeps architriclinij accepisset, statim intellexit vina illata posterius esse sublimia. Et cum nesciret quod dominus fecisset, sponso ait, Quid tam serò meliora profers vina, cum hæc prima esse debuere? Vidimus ergo conuenire mysterium, & quod saluator dicit, Nondum venit hora mea: & cū accusat princeps architriclinij tarditatem sponsi, videamus attentius ordinis huius, quæ Evangelista designat aperta mysteria. Videamus quæ sint nuptiæ, qui ministri, qui princeps architriclinij, qui sponsus, quo modo ad nuptias Deus, quo modo Maria, vnde ex aqua vinum, quare postea melius, quare Deus in hora differre voluerit. Equidem nulla sunt apud credentium mentes occulta mysteria. Nihil animus fallitur, qui Deum fideliter confiteretur. Nam qui scit saluatoris aduentum vitæ nostræ esse remedium, facile virtutis eius misericordiam pura veritate cognoscit. Vocatur saluator ad nuptias, hoc est, ecclesiæ vota spiritus sanctus inuocatur. Venit cum discipulis suis, id est, in hoc loco turba sanctorum. Quid dici apertius potest? Mirabilia Dei Mater expectabat, hoc est, virtutem Christi expectat ecclesia, appropinquare compellit. Ait enim Maria, Ecce vina deficiunt; id est, quare populus iam non inuenit remedium? Maria Deum probare festinat, vinum ecclesia optat excipere, ut fiat ex nuptiali prandio spiritale conuiuium. Dicit enim, Quid mihi & tibi est mulier? Nunquid mulierem dicit Mariam, quæ virgo post partum inuenta est? Sed ecclesiam, quæ non solum mulier, sed etiam meretrix nuncupatur, quæ errantem populum, & per ænum, & lubricam ætatem lasciuum tanquam prostitutam suscepit sponfam, & quasi docta mater adornat. Nondum venit, inquit, hora mea: hoc est, passionis tempus superest. Nondum venit hora mea, nondum populus credit, nondum Iudæus insequitur. Adhuc habet diabolus, vnde lætetur, adhuc triumphi mei palma non proditur, adhuc locum crucis persecutorum ignorat, ac necdum Iudas mentitur. Nondum venit hora mea, sunt prius quæ purgètur in seculo, & sic vita proficit in populo. Dixit Maria ministris, Facite quæcumque iusserit: hoc est, obtemperate doctõri, ministris mandata ecclesiæ. Qui sunt ministri, nisi officia Lëuitarum, quæ Dei mysterijs sunt deputati? Imple-

tur hydria aqua: hoc est, vacuata nuptiali vino, id est, potu sordido, fontis puritate suppletur, & benedictione domini in saporem vini vertuntur, ut ex aqua spiritus potum, qui iam prandentibus defecerat, reputaret. Aquam in vinum conuertit, humanæ fragilitati virtus augetur. Princeps architriclinus vinum melius probat, hoc est, dominici vigoris saporem humana corda senserunt. Nam qui primum vinum melius iudicauit, primus & credit. Quod vinum est, quod optimum iudicatur, quod Architriclinus princeps querit serò prolatum, nisi sanguis dominicæ passionis? Hoc est enim, quod Deus in hora suspendit, hoc est, quod ministri suscipiant, hoc est, quod creduli conuiui defignant, hoc est, quod seruat sponsus, hoc est, quod princeps Architriclinij, qui fidei primus est veneratur. Aduertamus ergo attento corde nos sanctas scripturas audire debere, ut cælestem doctrinam fida credulitate possimus agnoscere, & ab omni mundi huius impedimento liberati, ipso adiuvante, qui viuit & regnat in secula seculorum, Amen.

S. CYRILLI EPISCOPI

Alexandrinum eiusdem Euang.

expositio.

ET tertia die nuptiæ facta, &c. Opportune iam ad signorum initium accedit. Nam honeste celebratis nuptiis tam mater quam ipse cum discipulis inuitatus adest: miraculi potius, quod acturus erat, quam conuiuii gratia profectus, & ad hæc ut natiuitatis nostræ principium, quantum ad carnem attinet, sanctificaret. Oportebat certè, quoniam totam naturam hominis ad melius restaurabat, non solum natis iam hominibus benedicere, verum etiam nascituris gratiam præparare, & aditum illorum ad hanc vitam auctoritate miraculi, & præsentia sua sanctum efficere. Præterea in doloribus parere filios ad mulierem propter peccatum dictum fuit. Quomodo igitur aliter hæc depellenda maledictio erat, ne condemnata nuptiarum sanctimonia videretur: quam saluatoris præsentia? qui, cum sit verum gaudium, presens nuptiarum incertorem præsentia sui depulit. Noua enim omnis creatura in Christo est, præteriere, quæ vetera, ut Paulus ait, & omnia facta sunt noua. Discipuli quoque assuerunt: ut miraculo fidem suam confirmarent. Vno autem deficiente, mater eius, quæ vniuersa illi possibilia esse non ignorabat, hortatur, ut solita sua bonitate, atque misericordia vteretur. Vinum enim ait non habent. Dixit ei Iesus, quid mihi, & tibi, mulier? &c. Non à se, neque non rogatus, ad actionem miraculorum dominus solet peruenire, necessitati enim atque vsui hominum gratiam suam præbere solet: quamuis gratiora etiam sunt, quæ petuntur, si aliquantulum differuntur. Ad hæc quantum honor parentibus debeatur, facile ostendit: cum statim ad actum propter matrem accedat, quem quantum in eo erat, parumper distulisset. Dixit mater eius ministris, &c. Magnam certè auctoritatem, dignitatemque deferri sibi à domino, mater non ignorabat. quæ persuaso, ut par erat, filio ministros præparat, hortaturque, ut omnia faciant, quæ ipse imperabit. Dicit ei Iesus, implete hydrias aqua, &c. Faciunt autem ministri, sicut iubentur: aqua verò ineffabili Christi virtute in vinum transmutatur. Quid enim omni-

Genes. 1.

2. Cor. 5.

Christus pro-
pter Matrem
primò mira-
culi patræ.

potenti

potenti Deo difficile? Aut quomodo, qui à nihilo ad esse res omnes prouocat, non multo facilius vnum ad aliud permutabit, atque traducet? Miratur autem vini qualitatem Architrictinus quasi præcipuam: nec aliter nisi optimum esse poterat, quod factum miraculose à Christo fuit. Sponsum etiam quàm commode, vt mihi videtur, incusat: quòd, peracto fere conuiuio, nec ante, optimum vinum obtulerat. *Hoc fecit initium signorum suorum, &c.* Multa, & magna eodem signo peragebantur: sanctificabantur nuptiæ; maledictio mulierum, initio nostri ortus benedictio, destruebatur; Gloria saluatoris quasi solis radius effulgebat; discipulorum deniq; fides roboratur. Sed historica quidem expositionis nunc finis sit: altiore autem sensum occultius hic significarum, vt arbitrator, modo explicemus. Descendit igitur Dei de cælo filius: vt quasi sponsus (sicut ipse ait) naturam hominis amplexus, spiritalis, veræque sapientiæ factum faceret parere. Sponsa igitur, humana vitæ natura, ista ratione vocatur. Sponsus autem, ipse saluator est: à rebus nostris ad sublimiora, iuxta scripturæ morem, similitudine non improbe accommodata. Tertia verò die nuptiæ celebrantur: quia in vltimis seculi huius temporibus saluator apparuit. Nempe numerus iste, initium, medium, & finem significabat: qua quidem re vniuersum tempus mensuratur. Sed illud prophetice recte potest accommodari, Percutiet, & curabit, visitabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius, sciemus, sequemurq; vt cognoscamus dominum. Percussit enim nos propter Adæ præuacationem dicens; terra es, & in terram reuertetur: corruptione autem, morteque percussos tertio die rursus ipse curauit, id est, non primis, neque medijs, sed nouissimis temporibus, quando propter nos factus homo, totam naturam in se ipso suscitauit, atque sanauit, idcirco primitias mortuorum Paulus eum appellauit. Nouissima igitur tempora, tertiæ diei appellatione significantur. In Cana verò Galilææ, non Hierosolymis nuptiæ celebrantur: extra Iudæam conuiuium quasi apud gentium regiones præparatur. Gentium enim Galilæa solet à prophetis appellari. Illud sane perspicuum est: repulsum à Iudæis sponsum, ab ecclesia gentium libenter susceptum fuisse, venit autem inuitatus ad nuptias: qui multorum vocibus sanctotum vocabatur. Vinum conuiuas defecit: quia, sicut insita, naturalisque ratio seruare hominem nequiuit, sic etiam lex non integra nobis læticia fuit, nec Mosaiica scriptura hominibus satisfecit. Quare verè tam de nobis quàm de lege; *vinum non habent*, dici potest, Deus autem gratiarum largitor non patitur bonorum carentia naturam hominum deprimi, sed multo melius nobis, quàm prius vinum producit. Occidit enim litera: spiritus viuificat, & lex quidem nullam perfectionem bonorum affert: euangelica verò doctrina plenissimam benedictionem adducit. Miratur autem tam optimum vinum Architrictinus: quia pontificum quisque, quibus saluatoris domus committitur, huius mysterij ratione stupefcit, cui primum, vinum affertur Christus impetravit: quia, vt ait Paulus, laborantem agricolam oportet primum fruges degustare. Hoc autem vnum quicquid per seipsum intelligat.

Matth. 9.

Osee 6.

En agnosce peccatum originis de Genesi.

Colos. 1.

2. Cor. 3.

2. Tim. 2.

S. HILARII ARELAT.

Episcopi in idem Euang. Hom. 1.

De autem tertio nuptiæ fiebat. Quæ istæ sunt nuptiæ, nisi vota, & gaudia salutis humanæ? quæ vel per confessionem trinitatis, vel per fidem resurrectionis, die tertio in huius numeri mysterio celebrantur? Nam ideo & in alia euangelij lectione, cum choro, & symphonijs, & nuptialibus vestibus, reditus filij iunioris, id est, conuersio populi gentilis excipitur. Itaque tanquam sponsus procedens de thalamo suo descendit ad terras ecclesiæ ex gentibus congregandæ, suscepta incarnatione iungendus, cui & arrhas & dotem dedit: arrhas quando Deus homini iunctus est: dotem, quando pro salute hominis immolatus est. Arrhas, presentem redemptionem: dotem verò, vitam intelligimus æternam. Videamus quid agat in Cana Galilææ: hinc iam prodeant nobis Dei prædicanda miracula, & latentem sub homine diuinitatem, operum virtute demonstrent. Statuuntur sex hydræ. In sex hydræ, sex accipimus mundi huius ætates: quarum populi per labentia sibi tempora succedentes, aquarum decurfibus comparantur. In sexto siquidem quod nunc agitur seculo, plenior se infudit diuinæ veritatis agniti: & ad Christum innumerabilium populorum facta conuersio est. Aquis hydræ implentur: & cum exterius in specie sua maneat, ea quæ interius sunt nobili à se comparatione degenerant. Sapor fortior tenui materiæ apponitur, & occulta lembus fluentis virtus infunditur, & aquarum ieiuna substantia inebriatur, ac si nouo munere auctoris sui potentiam constentur. Quis posset ista conuertere, nisi qui potuit & creare? Hæc itaque videntibus miracula erant, intelligentibus sacramenta. Si enim bene respicimus, quodammodo in aquis ipsis similitudo baptismatis, & regenerationis exponitur. Dum enim aliud ex alio intra se efficitur, dum inferior creatura in speciem meliorem secreta conuersione transfunditur, mysterium secundæ natiuitatis peragitur, mutantur subito aquæ, homines postmodum mutantur. *Deficiente ergo vino, dicit ad Iesum mater eius: vinum non habent.* Hic primo loco attentius requiramus, quid sit vinum, quod defecisse dicitur: & quod sit aliud vinum, quod non natura ministrante, sed potentia operante, profertur. Vinum multis locis sacrarum scripturarum salubritate atque virtute, maracissimum in se vigorem cælestis sapientiæ continentem, quo ad timorem Dei repletus, atque inebriatus fidelium concalescit affectus, vt possint dicere cum propheta: potasti nos vino compunctionis, & poculum tuum inebrians quàm præclarum est: & vinum letificat cor hominis. Operate ergo Christo in Cana Galilææ vinum sit, id est, recedit lex, gratia succedit: vmbra remouetur, veritas representatur: carnalia spiritualibus comparantur: in nouum testamentum observatio vetusta transfertur: sicut beatus apostolus dicit: vetera transferunt, & ecce facta sunt noua: & sicut aquæ ille, quæ in hydræ continentur nihil minuant ex eo, quod erant, & tunc incipiunt esse quod non erant: ita lex non perit per aduentum Christi manifesta, sed proficit. Mater domini, id est, synagoga dicit: *vinum non habent*: dum hoc dicit, obseruationibus suis finem venire cognoscit: de qua synagoga dominus dicit: Et

Et relinquam vineam meam: & non putabitur neque fodietur. Quare relinquam vineam meam? Expectaui, inquit, vt faceret vinum, fecit autem spinas. Non immerito vinum deficiebat, quia vinea fructum negabat: & ideo sacra lectione concinitur: quia, inquit, ficus non afferet fructum, nec erunt natiuitates in vineis. Quare synagoga ficulneæ comparatur? quia sicut primi fructus de ficulnea parum viuaces, quod visu nosse potuistis, incedunt, & secundi plena maturitate succedunt: ita per infidelitatem synagogæ senior populus reprobatur, & iunior gentium per agnitionem veritatis eligitur. Non immerito autem vinum defecit, quia idem dominus dicit: nemo mittit vinum nouum in vres veteres. Ad quos dicitur: expurgate vetus fermetum: eo quòd in vetustate malitiam non deponit. Vres ergo veteres, Iudæi sunt, qui in se fidem legis infidelitatis aceto corruperant: vnde etiam in cruce pendenti suo domino propinarunt. Noui vres, Christiani sunt, qui quotidiano profectu in interioribus renouantur: & ideo suscipiunt vinum, id est, portant in se spiritum sanctum. Vino ergo deficiente, vinum aliud ministratur: bonum quidem vinum est veteris testamenti, sed noui, melius: veteris testamenti, quod Iudæi obseruât, vane scit in litera: nouum, quod ad nos pertinet, saporis vitæ reddit in gratiam. Bonum vinum, id est, bonum præceptum, est legis, quando audis: diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Sed melius & fortius vinum est Euangelij, quando audis: ego autem dico vobis, diligite inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos. Audi quantum inter virtutem gratiæ & legis intersit: Bonum quidem vinum legis, quando dicit: non adulterabis, sed perfectius vinum gratiæ, quando dicit, ego autem dico vobis, quia qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Bonum quidem vinum est vetus præceptum, quando dicit: non falsum testimonium dices: sed fortius vinum est nouum præceptum, quando dicit, omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent de eo rationem in die iudicij, ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Lex ergo literæ ab licitis ad perfecta sollicitat. Hoc itaque genere defecit vinum legis, quia iam non sunt in ea (sicut dicit propheta) neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum. Cessat vinum legis, in qua non leuita, non templum videtur, in qua nullum iam sacrificium celebratur. Cum hæc ita sint, Architrictinus ipsam, præpositum in domo domini poterimus accipere, qui post legis literam, post aquosas superstitiones accepto miraculorum suauis odore, vel gustu spiritualium sensuum fragrantia repletus, & inebriatus, exclamat & laudat: *tu seruasti vinum bonum usque adhuc*, quod vtique spiritaliter prædicat, quando dicit, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus his qui diligunt eum. *Tu seruasti vinum bonum*: tanquam si diceret, meliora sunt domine gratiæ instituta, quam legis. Lex peccatores ad tempus vili hircorum, & vitulorum cruore mundauit: tu domine seruasti nobis vinum bonum, id est, in extremo seculo fudisti pro nobis sanguinem tuum. Lex introiit in terram re promissionis angusti limitibus terminatâ: tu domine amplos paradisi sinus pandis, tu inestimabile præparas regnum, tu introdu-

cis in cælum, lex cultores suos per medium maris rubri natura rerum stupente duxit. Videamus quanto plus est quod præstat gratia. Qui in Christo (inquit) sunt, resurgunt primi, & tunc simul rapiemur obuiam Christo in aera, & nube. Ecce vera, ecce prædicanda miracula, stupendas immutationes, quas quotidie in nobis redemptor noster operatur, quando de pessimis bonos facit, castos de luxuriosis, humiles de superbis, de sectatoribus seculi, amicos Dei. Quæ potest maiora exercere miracula quàm quando hominem de substantia pulueris in angeli statum prouehit, ac terrenam materiam cælo infert, & in immortalitatem figmentum mortale transcribitur?

EIVSDEM DE EODEM

Homil. 2.

Des tertius Trinitatis est sacramentum. Miracula nuptiarum mysteria sunt cælestium gaudiorum. Dies ergo erat nuptialis & festa, qua adueniente sponso redempta iungebatur ecclesia, illi inquam sponso, quem omnia ab initio mundi secula sponderunt, qui descēdit ad terras vt dilectam suam ad celsitudinis suæ thalamos inuitaret, dans ei in præsentem artham sanguinis sui, daturus postmodum dotem regni sui. Sex hydræ sex seculorum præferentes figuram, salutis nostræ, quæ sexto seculo agitur causam loquuntur, secundum similitudinem regenerantium exprimi in eis speciem baptismi putet. Aquis intra hydras permanentibus idem est liquor, sed non idem est sapor, aliud est sapor, aliud est quod fuit, & quod videtur fuisse non perit, stat in quantitate mensura, & in qualitate additur gratia, visibiliter nil crescit ad augmentum, & inuisibiliter adiectio occulta fit. Merito modus non augetur, & profectus adquiretur: aquæ suam retinent plenitudinem, & alienam accipiunt secreta infusione virtutem: ita & homo per aquam baptismi, licet à foris idem esse videatur, intus tunc alter efficitur, cum peccato natus, sine peccato renascitur, prioribus perit, succedentibus proficit: deterioribus exiit, in melioribus innouatur: persona non contingitur, & natura mutatur, accessibile nil creditur, & tamen quod accessit fide, tanquam mentis gustu ac sapore sentitur, homo præterita vilitate deposita, noua induitur dignitate, & illo diuini amoris poculo, de quo dicitur, & poculum tuum inebrians quàm præclarum est: illo inquam poculo inebriata præcordia, per sapientiæ spiritalis vigorem præstant cælestium suauitatem, vt mereantur audire, gustare, & videre quoniam suavis est dominus. Ideo autem dixit, gustate, quia amor Dei quantalibet fide, quanto libet ardore quæsitus, reficere animum potest, sed magis ac magis sitim velut summis labijs prægestatus inflammat. Et ideo de seipso dicit. Qui edunt me, adhuc esuriunt, & qui bibunt me, adhuc sitient. Ergo iocunditate sui excitat appetitum, sed non facit de satietate fastidium. Et sicut homines exercitati ad bibendum vinum, istud solent ebrijs plus sentire, ita anima fidelis & casta, anima sapiens, atque compuncta, quæ potest dicere, potasti nos vino compunctionis, cum cœperit de spe futuri seculi cogitare, & ipsam bonorum cælestium sitim bibere, impleri scit, nescit expleri, vt quantum capacitate augetur, tantum auditate deficiat, & illam

illam desideriorum vocem possit iungere cū propheta, defecit in salutari tuo anima mea, & item, defecit cor meum & caro mea Deus cordis mei, & iterum, concupiscit & defecit anima mea in atria domini. Sicut autem econtratio, anima negligens, & obliuiscens Deum, cum repleti cœperit crapula, & ebrietate vitiorum, & criminum face corrumpi, captiuos post se trahit sensus pestifera, & inimica dulcendo, & sicut quando humore, & scabie cutis corporis vitiarur, inde corruptio exulcerat, hinc prurigo sollicitat, ita per oblectationem malorum de negligentia proficit culpa, & de luxuria crescit illecebra, & pereuntem perditio plus delectat, quia voluptas transacta nō satiat, sed suo vsu magis exercetur vitiorum cupiditas quam finitur, ac solum sectatorem suum nunquam consumenda consumit. Sic etenim diabolus oblecta semel pectora mollissimis seductionibus decipit, sic diabolus calliditate veteris artificij cōdit blandimenta peccandi: quomodo solent qui mortiferos herbarum temperant succos, in condito, aut in aliquo mellito poculo nescientibus propinare, quod gustus mentita suauitate componunt, virus amaritudinis obscurat fraude dulcedinis: prouocat prius odor poculi, sed præfocat infusus sapor in venis: mel est quod ascendit in labia, sel est quod descendit in viscera. Ita & diabolus per rerum carnalium concupiscentias & illicitas voluptates extrinsecus blanditur, intrinsecus insidiatur. interficit spiritum; dum oblectat affectum, & sicut dixit propheta: ad tempus indulcat fauces, nouissimè autem felle amarior inuenitur: modo delectat peccare, sed postmodum non delectabit ardere: ergo in hoc anima proficit, in quo eam exercuerit consuetudo: quum cœperit per vitæ emendationem de sinistra ad dexteram, velut de aqua in vinum timore Dei operante transire, & delictorum seculenta contagia per puritatem defœcatæ mentis horrere, & ea, quæ sunt ante oculos more ebrij non videre, sed sola, quæ in futurum promittuntur intendere. In quantum enim te à terrenis abstraxeris, in tantum te caelestibus insinuabis: & quantum à vitiis recesseris, tantum virtutibus propinquabis, quia abdicatio criminum adoptio meritorum est. Et ita homo mundo sobrius, & Deo ebrius ad vota caelestium gaudiorum tanquam ad nuptiale conuiuium preparatur, de quo conuiuio beatus euangelista commemorat: de quo etiam conuiuio ligatis manibus, & pedibus in tenebras exteriores peccator ille proicitur, cui dicitur: amice, quomodo huc intraisti, non habens vestem nuptialem? iste, qui vestimentum nuptiale perdiderat, credo quod amisso baptismo, hydnam suam fregerat, & munus sacri fontis amiserat, ac vinum beatæ redemptionis effuderat. Ad tales itaque dicitur, vt eant in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. De his inquam prædicitur: horrendum est incidere in manus Dei viuientis. De talibus & Euangelista testatur: omnis arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur. Vides quomodo non solum malum fecisse, sed bonum non peregisse, damnabile est. Tarde nobis displicebimus sub conspectu ignis æterni, qui interrogabit ossa, & medullas, & cogitationes nostras. Quanto tunc emere precio vnusquisque condemnandus optabit, ne vnquam corporis sui vestem cōmaculasset: ne vnquam præterisset consilia, & monita sacer-

dotum? nam si illis grande periculum est, aliena nō arguere, quanto periculosius erit propria non solum non emendasse, sed etiam defendisse: & ideo expiatura erit illa, inextinguibilis concrematio, quicquid hic non studuerit sanare correptio. Ardens inferni puteus aperietur, descensus erit, reditus non erit. Illic denudati, & capitaliter mortui in perpetuum demergentur, deiciendi in tenebras exteriores infelicitate exclusi, infelicitus excludendi. De hoc puteo propheta commemorat: neque absorbeat me profundum, neque vrgat super me puteus os suum. Ideo autem dixit, & neque vrgat super me os suum: quia cum susceperit reos, claudetur sursum, & aperietur deorsum, dilatabitur in profundum; nullum spiramen, nullus liber anhelitus, claustris desuper vrgentibus, relinquetur: detrudentur illuc valedicentes rerum naturæ, vltra nescientur à Deo, qui Deum scire noluerunt, morituri vitæ, & mortui sine victuri. Felices, qui nunc bene agunt, vtentes facultate vel corpore suo contenti, & de suo largi: in se casti: in alios incruenti, ab huius profundi flamma nocte se redimunt. Hæc pœna illis manebit, qui amisso, & non seruato baptismo, in æternum peribunt: ad quos dicitur, vt eant in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Hi verò qui temporalibus pœnis digna gesserunt, ad quos sermo Dei dirigitur, quod non exeunt inde, donec reddant nouissimum quadrantem, per fluium igneum, de quo propheticus sermo commemorat: Et fluius rapidus qui currebat ante eum, per vada feruentibus globis horrenda transibunt. Quæta fuerit peccati materia, tanta erit pertranscuntis mora: quantum adreuerit culpa, tantum sibi ex homine vindicabit flammæ rationabilis disciplina: & quætaum stulta iniquitas gessit, tantum sapiens pœna defœuier. Et quia sermo diuinus quodammodo æneæ ollæ animam comparans: pone ollam super prunas vacuam, donec incalescat æs eius: illic periuria, iræ, malitiæ, cupiditates, quæ puritatem nobilis naturæ infecerant exudabunt: illic ita ignem, vel plumbum diuersarum passionum, quæ aurum diuinæ imaginis adulterauerant consumentur. Quæ omnia hic ab anima separati per eleemosynas, & lachrymas compendij transactione poterunt. Ecce sic exigere habet ab homine rationem, qui seipsum pro homine dedit, & confixus clavis legem mortis fixit. Illic iusti velut per amœnos gurgites incendiis naturæ suam mutantibus, transmeabunt, intacta ignibus corpora ipsis honorificanda pœnis, quia non sunt onerata peccatis. In illos enim sæuis æstibus nil licebit, quos antè libidinum flamma non attigit: & quibus puritas cōtulit reuerentiam, inferre nesciret rationabilis ardor iniuriam: alioquin iram refugiens vaporibus viam faciet: & quia non inueniet, vbi necesse habeat exercere iudicium, sponte præbebit obsequium. Sic trium puerorum fides, atque iustitia tenebrosos non sensit ignes, sed stupenda refrigeria in medio camini æstuantis inuenit. Cessit virtutum meritis natura flammatarum, ac traditos sibi reos mirum in modum rostantibus obumbravit incendiis, longè positos autem & circumstantes sacrilegi regis consumpsit ministros. Quantum lætitiæ in præsentem obtinent merita religionis, & priuilegia sanctitatis? ecce horrendum nescio quid anhelantes globi & per quadraginta cubitos ebullientes extrinsecus læuunt, intrinsecus parcut:

extra

extra fornacem sapiens ignis irascitur, & intus in fornace famulatur: Quanta castis corporibus reuerentia debeat, arbiter ignis agnoscat, & ingesta sibi pabula circumfusis allambit: nihilque sibi licere miratur in corpora Dei timore, & castis ieiuniis consecrata, & preciosum depositum non violat occulta dispensatione, sed vindicat. Quæ cum ita sint, charissimi, effugere intoleranda supplicia, & incendia æterna non poterunt, qui se ad meliora non conuerterint. Et ideo, charissimi, conuertamus nos ad meliora, dum in nostra sunt potestate remedia. Curramus, dum lucem habemus, nec præsentia salutis tempora negligamus: hinc extinguamus moriendo peccatis mortem, hinc vitæ vitæ meritis comparemus.

BEDAE VENERABILIS

presbyteri de eodem Euang.
Homilia.

Tom. 7.
Hil.

Quod dominus noster atque saluator ad nuptias vocatus, non solum venite sed & miraculum ibidem, quo conuiuas lætificaret, facere dignatus est, exceptis caelestium sacramentorum figuris etiam iuxta literam rectè fidem credentium confirmat. Porro Taciani, & Marciani, cæterorumque qui nuptiis detrahunt, perfidia quàm sit damnabilis insinuat. Si enim thoro immaculato, & nuptiis debita castitate celebratis culpa inesset, nequaquam dominus ad has venire, nequaquam eas signorum suorum initiis consecrare voluisset. Nunc autem, quia bona est castitas cōiugalitatis, melior continentia vidualis, optima perfectio virginalis, ad comprobendam omnium electionem graduum, discernendum tamen singulorum meritum: ex intemerato Matris virginis vtero nasci dignatus est, à prophético Annæ viduæ ore mox natus benedicitur, à nuptiarum celebratoribus iam iuuenis inuitatus, & hos suæ præsentia virtutis honorat. Sed nunc redeamus ad altiore caelestium lætitiarum figurarum. Miraculum nanque facturus in terra Dei filius venit ad nuptias, vt ipsum se esse diceret de quo sub typo solis Psalmista præcinit: In sole posuit tabernaculum suum, & ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo, Exultauit vt gigas ad currendam viam, à summo cælo egressio eius, Et occursum eius vsq; ad summum eius. Qui & ipse quodam loco de se, suisque fidelibus ait: Nunquid possunt filij sponsi lugere, quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt. Quia nimirum incarnatio nostri saluatoris ex quo patribus cœpit promitti, multis est sanctorum lachrymis, & luctu semper expectata, donec veniret. Similiter ex quo post resurrectionem ascendit ad cælum, omnis sanctorum spes ad eius pender reditum. Solo autem quo cum hominibus conuersatus est tempore flere, ac lugere nequiuerunt: quia iam secum etiam corporaliter eum, quem spiritaliter dilexerunt, habebat. Sponsus ergo Christus, sponsa eius est ecclesia, filij sponsi vel nuptiarum singuli quique fidelium eius sunt, tempus nuptiarum est, tempus illud, quado per incarnationis mysterium sanctam sibi ecclesiam sociavit. Nō igitur casu sed certi gratia mysterij venit ad nuptias in terra carnali more celebratas, qui ad copulandam sibi spi-

Luc. 2.

Psal. 18.

Matth. 9.

ritali amore ecclesiam de cælo descendit ad terram. Cuius quidem thalamus incorruptæ genitricis vterus fuit, in quo Deus humanæ naturæ coniunctus est, & ex quo ad sociandam sibi ecclesiam tanquam spūs processit. Primus nuptiarum locus iudæa exiit, in qua filius Dei homo fieri, & ecclesiam sui corporis participatione consecrare, sui spiritus pignore in fide confirmare dignatus est: sed vocatis ad fidem gentibus vsque ad fines orbis terræ earundem nuptiarum votiuia gaudia peruenierunt. Nec vacat à mysterio quod die tertia, post ea, quæ superior euangelij sermo descripsit, nuptiæ factæ referuntur, sed tertio tempore seculi dominum ad optandam sibi ecclesiam venisse designat. Primum quippe seculi tempus ante legem patriarcharum exemplo, secundum sub lege prophetarum scriptis, tertium sub gratia præconiis euangelistarum, quasi tertij diei luce mundo resulsit, in quo dominus, & saluator noster pro redemptione generis humani in carne natus apparuit. Sed & hoc quod in Cana Galilææ, id est, in zelo transmigrationis, perpetrata eadem nuptiæ esse perhibentur, typice denunciat eos maxime gratia Christi dignos existere, qui zelo feruere piæ deuotionis, & æmulare charismata maiora, ac de vitiis ad virtutes bona operando, de terrenis ad æterna norunt sperando & amando transmigrare. Discumbente autem ad nuptias domino vinum defecit, vt vino meliori per ipsum mirabili ordine facto, manifestaretur gloria latentis in homine Dei, & credentium in eum fides aucta proficeret. Quod si mysterium querimus, apparente in carne domino, meraca illa legalis sensus suauitas paulatim cœperat ob carnalem pharisæorum interpretationem, à prisca sua virtute deficere, qui mox ea, quæ carnalia videbantur mandata, ad spiritalem conuertit doctrinam, cunctamque literæ legalis superficiem euangelica caelestis gratiæ virtute mutauit, quod est vinum fecisse de aqua. Sed primo studeamus indagare quid sit, cum deficiente vino diceret mater Iesu ad eum; Vinum non habent. Respondit: Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Neque enim matrem suam inhonoraret, qui nobis iubet honorare patrem, & matrem: aut eam sibi esse matrem negaret, ex cuius carne virginea carnem suscipere non despexit, etiam Apostolo teste, qui ait: Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Quomodo ex semine Dauid secundum carnem, si non ex corpore Mariæ secundum carnem, quæ ex semine Dauid descendit? Sed in eo quod miraculum facturus ait, quid mihi & tibi est mulier, significat se diuinitatis, qua miraculum erat patrandum, non principium temporaliter accepisse de matre, sed per æternitatem semper habuisse de patre. Quid mihi & tibi, inquit, est mulier, cui ex diuinitate, quam ex patre semper habui, cum tua carne, ex qua carnem suscepi, commune non est. Nondum venit hora mea, vt frugalitatem sumptu ex te humanitatis moriendo demonstrarem: prius est vt potentiam æternæ deitatis virtutes operando patefaciam. Veniet autem hora, vt quid sibi, & matri commune esset ostenderet, cum eam moriturus in cruce discipulo virgini virginem commendare curauit. Carnis nanque infirma perpetuens, matrem, de qua hæc suscepit, piæ cognitam, ei, quem maxime diligebat, discipulo commendauit, quam diuina facturus quasi incognitam se nosse dissimulat: quia hanc diuinæ nati-

Exod. 10.

Rom. 1.

1oan. 19.

uitas autorem non esse cognoscit. Erant autem lapideæ hydriæ sex posite secundum purificationem Iudæorum, capientes singula metretas binas vel ternas. Hydriæ vocantur vasa aquarum receptui parata. Græce enim ἡδρα aqua dicitur. Aqua autem scripturæ sacræ scientiam designat, quæ suos auditores & à peccatorum sorde abluere, & diuinæ cognitionis solet fonte potare. Vasa sex, quibus continebatur aqua, corda deuota sunt sanctorum, quorum perfectio vitæ, & fidei exemplum recte viuendi, ac credendi proposita est generi humano per sex seculi labentis ætates, id est, vsque ad tempus dominicæ passionis. Et bene lapidea sunt vasa: quia fortia sunt præcordia iustorum, utpote illius fide, & dilectione solidata lapidis, quem vidit Daniel præcisum de monte sine manibus, factumque in montem magnum; & implese omnem terram. Et de quo dicit Zacharias; In lapide ubi septem oculi sunt, id est, in Christo vniuersitas scientiæ spiritualis inhabitat. Cuius & Apostolus Petrus meminit dicens, Ad quem accedentes lapidem viuum, & ipsi tanquam lapides viuæ superædificamini. Bene secundum purificationem Iudæorum tantum posita sunt hydriæ: quia Iudæorum tantum populo Ioh. 1. lex per Moysen data est. Nam gratia euangelij, & veritas non minus gentibus quam Iudæis per Iesum Christum facta est. Capientes, inquit, singula metretas binas, & ternas, quia scripturæ sacræ autores, & ministri prophetiæ, modo de patre tantum loquuntur, & filio, vt est illud; Omnia in sapientia fecisti. Virtus etenim Dei, & sapientia Christus est. Modo etiam spiritus sancti faciunt mentionem iuxta illud Psalmographi: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Verbum domini, & spiritum totam, quæ vnus est Deus, intellige trinitatem. Sed quantum inter aquam, & vinum, tantum distat inter sensum illum, quo scripturæ ante aduentum saluatoris intelligebantur, & eum, quem veniens ipse reuelauit Apostolis, eorumque discipulis perpetuo sequendum reliquit. Et quidem potuit dominus vacuas implere hydrias vino, qui in exordio humanæ creationis cuncta creauit ex nihilo: sed maluit de aqua facere vinum, quo typicè doceret non se ad soluendum, improbandumque, sed ad implendum potius legem, prophetasque, venisse: Neque alia se per euangelicam gratiam facere, & docere, quam quæ legalis, & prophetica scriptura eum facturum, docturumque signaret. Videamus ergo, fratres, sex hydrias scripturarum aqua salutari repletas, videamus eadem aquam in suauissimum vini odorem gustumque conuersam. In prima ætate seculi Abel iustum frater inuidens occidit: & ob hoc ipse perpetua martyrij gloria beatus, etiam in euangelicis, & in apostolicis literis iustitiæ laudem accepit: & fratricida impius æternæ maledictionis pœnas luit. Quicumque his auditis metuunt cum impijs damnari, cupientes benedici cum pijs, omnium odorum, & inuidiæ fomitem abiiciunt, Deo placere per sacrificium iustitiæ, modestiæ, innocentis, ac patientiæ curant, vas plenum aqua in scriptura inueniunt, vnde salubriter abluti, potaque gaudeant. Sed si intellexerint Cain homicidam Iudæorum esse perfidiam, occisionem Abel passionem esse saluatoris, terram, quæ aperuit os suum, & suscepit eius sanguinem de manu Cain, ecclesiam esse, quæ effusum à Iudæis Christi sanguinem in mysterium

sux renouationis accepit, nimirum aquam in vinum mutatam reperiunt: quia sacræ dicta legis sacratius intelligunt. Secunda ætate seculi inchoante deletus est aquis diluuij mundus ob magnitudinem peccatorum, sed solus Noe propter iustitiā est cum domo sua liberatus in arca. Huius plagæ audita vastatione horribili, paucorumque liberatione mirabili, quisquis emendatius viuere ceperit, liberari desiderans cum electis, timens exterminari cum reprobis, hydriam profecto aquæ, quam mundaretur, vel reficeretur, accepit. At vero cum altius respicere cepit, & in arca ecclesiam, in Noe Christum, in aqua delente peccatores, aquam baptismi, quæ peccata diluit in hominibus, vel in animalibus, quæ arca continebat, multifariam baptizatorum differentiam: in columba, quæ post diluuium ramum oliuæ intulit in arcam, vñctionem spiritus sancti, qua baptizati imbuntur, intellexit, vinum profecto de aqua factum miratur: quia in veteris historia facti suam abluionem, sanctificationem, iustificationem prophetari contemplantur. Tertia ætate seculi Deus tentans obedientiam Abraham, filium vnicum eius, quem diligit, in holocaustum sibi offerri præcepit. Non differt Abraham facere, quæ iubetur, sed pro filio immolatur aries: ipse tamen pro obedientiæ virtute eximia, perpetuæ benedictionis hereditate donatur. Ecce habes hydriam tertiam. Audiens enim quanta virtus obedientiæ, quanta mercede remuneretur, & ipse obedientiam discere atque habere satagis. Quod si immolationem filij vnici dilecti passionem eius intelligis, de quo dicit pater; Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, in qua quia diuinitate impassibili permanente, sola humanitas mortem passa est & dolorem, quasi filius offertur, sed aries maceratur. Si intelligis benedictionem, quæ promissa est Abraham, in te de gentibus credendis munus esse completum, nimirum tibi de aqua vinum fecit: quia spiritalem sensum, cuius noua fragrantia inebriaris, aperuit. Quartæ ætatis initio Dauid pro Saule regnum Israheliticæ gentis sortitur, humilis, innocens, & mitis, exul pro illo, cuius iniusta diu persecutione cruciabat. Ecce hydria quarta fonte salutari repleta. Quisquis hæc audiens humilitari, atque innocentia studere, & superbiam ceperit, atque inuidiam suo de corde repellere, quasi haustum aquæ lymphidissimæ, quo reficiatur, inuenit. At si in Saule Iudæos persecutores, in Dauid Christum & ecclesiam significari cognouerit, illorum ob perfidiam, & carnale simul imperium & spirituale destructum, Christi autem, & ecclesiæ regnū semper esse mansurum, poculum vtiue vini de aqua factum sentiet: quia se, suamque vitam, & regnum, sed & ipsum regem ibi scriptum legere nouit, vbi prius quasi de alijs veterem legebat historiam. Quinta ætate seculi populus peccans captiuitate Nabuchodonosor Babyloniæ transmigrat, sed post septuaginta annos pœnitens, & correctus, in patriam per Iesum sacerdotem magnum reducit: vbi domum Dei, quæ incensa est, & ciuitatem sanctam, quæ destructa est, reedificat. Hæc legens, siue audiens quisque cum peccandi merum concipit ad pœnitendi remedium confugit, aqua hydriæ purificantis ablutus est. Si vero intelligere didicerit Hierusalem, & templum Dei ecclesiam Christi, Babylonem confusionem peccatorum, Nabuchodonosor diabolum, Iesum sacerdotem magnum,

magnum, verum, æternumque pontificem esse Iesum Christum, septuaginta annos bonorum plenitudinem operum, quæ per spiritus sancti dona largiuntur, videlicet propter decalogum, & septiduum eiusdem spiritus gratiam, videritque hoc quotidie fieri, alijs nimirum à diabolo de ecclesia peccato raptis, alijs gratia spiritus sancti per Christum respiscendo, ac pœnitendo reconciliatis, vinum de aqua factum habet: quia ad se pertinere, quæ scripta sunt intelligens, magno mox compunctionis ardore, quasi inusto incallescens, quicquid sibi peccati captiuantis inesse deprehenderit, per Christi gratiam liberari deposcit. Sexta inchoante seculi ætate dominus in carne apparet octaua die natiuitatis iuxta legem circumcisus est, tricesima, & tertia post hæc ad templum delatus, & legalia pro eo sunt munera oblata. Hæc intuentes ad literam, aperte discimus quanta nobis diligentia sunt euangelicæ fidei subeunda mysteria, quando ipse benedictionem gratiæ afferens qui legem literæ dedit, veterum primo ceremoniarum ritu consecrari, quo cuncta diuinitus consecrat, & sic noua gratiæ sacramenta suscipere simul, & tradere curauit. Ecce hydria sexta ad abluenda peccati contagia, ad potanda vitæ gaudia mundiorum ceteris afferens vnam. Verum, si in octaua die circumcisione baptismi, quod in mysterium dominicæ resurrectionis à peccatorum nos morte redemit, intelligis, in inductione in templum, & oblatione hostiæ purificantis figuratum cognoscis, fideles quosque de baptisterio ad altare sanctum ingredi, ac dominici corporis, & sanguinis victima singulari debere consecrari, vino quidem de aqua facto, & quidem impassibili donatus es. Porro si circumcisionis diem ad generalem humani generis resurrectionem, quando mortalis propago cessabit, & mortalitas tota immortalitate mutabitur, interpretaris: & circumcisos induci in templum cum hostiis intellexeris, quando post resurrectionem vniuersali expleto iudicio sancti iam incorruptibiles facti, ad contemplandum perpetuo speciem diuinæ maiestatis cum bonorum operum muneribus intrabunt, miræ dum profecto, vinum de aqua fieri videbis, cuius conditori recte protestis & dicas: & poculum tuum inebrians quam præclarum est. Ergo dominus vinum in gaudia nuptiarum non de nihilo facere voluit, sed hydrias sex impleri aqua præcipiis, hæc mirabiliter conuertit in vinum: quia sex mundi ætates sapientiæ salutaris largitate donauit, quam tamen ipse veniens sublimioris sensus virtute fecundauit. Nam quæ carnales carnaliter tantum sapiebant, ipse spiritualiter sentienda referauit. Vultis audire, fratres, qualiter de aqua fecerit vinum? Apparuit post resurrectionem suam duobus discipulis ambulantibus in via, ibatque cum illis, & incipiens à Moysè, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Vultis iterum audire quomodo eodem sunt vino inebriati? Postmodum cognoscentes quis esset qui eis verbum vitæ propinabat, dicebant ad inuicem; Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Dicit ergo Iesus ministris: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum. Quid per ministros, qui hæc iubentur facere, nisi Christi signantur discipuli, qui impleuerunt hydrias aqua? Non quidem ipsi præteritas mundi ætates legalibus, ac prophetis im-

plendo scriptis, sed ipsi intelligendo prudenter, & aperiendo fideliter: quia scriptura, quæ à prophetis ministrata est, & salubris esset ad haustum sapientiæ cælestis, & ad operum castigationem vtilis. Impleuerunt autem eas vsque ad summum, quia recte intellexerunt nullum fuisse tempus seculi à sanctis alienum doctoribus, qui siue verbis, siue exemplis, siue etiam scriptis viam vitæ mortalibus panderent. Et dicit eis: Ite, & haurite nunc, & ferite Architricino. Et tulerunt. Architricino aliquis legisperitus illius temporis est, fortasse Nicodemus vel Gamaliel, vel discipulus tunc eius Saulus, nunc autem magister totius ecclesiæ Paulus apostolus. Et dum talibus verbum euangelij creditur, quod in litera legis, & prophetiæ latebat occultum, vinum vtiue architricino de aqua factum propinatur. Vnde conuenienter perhibetur, quod Architricino vocato sponso dixerit: Omnis homo primum bonum vinum potit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. Quia doctorum est, cognoscere distantiam legis, & euangelij, veritatis, & vmbra, cunctisque veteribus institutis, cunctis regni terreni promissis, nouam euangelicæ fidei gratiam, & perpetua cælestis patriæ dona proferre. Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam. Manifestauit hoc signo, quia ipse esset rex gloriæ, & ideo sponus ecclesiæ, qui vt homo communis veniret ad nuptias, sed quasi dominus cæli, & terræ elementa prout voluisset, conuerteret. Pulchra autem rerum conuenientia, qui initio signorum, quæ mortalis adhuc mortalibus erat ostensus, aquam conuertit in vinum: ipse initio signorum quæ immortalis iam per resurrectionem effectus, immortalitatis vitæ studia sola festinantibus ostenderet, carnalem prius & quasi insipidam mentem eorum sapore scientiæ cælestis imbuit. Nam & primo consistens in terra, sui spiritus munere aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas: & postmodum misso eodem de cælis, maiorem superni amoris simul, & sapientiæ spiritualis fragrantiam eorum cordibus infudit: data in super omnium cognitione linguarū, quibus vniuerso orbi eam, quam perceperant, vitæ gratiam propinare sufficerent. Has ergo Christi, & ecclesiæ nuptias, fratres charissimi, quæ & tunc vna in ciuitate figurabantur, & nunc vniuerso celebrantur in orbe terrarum, tota mente diligamus, harum gaudiis cælestibus indefessa bonorum operum intentione iungamus. Has quia per fidem vocati intrauimus mundo dilectionis habitu, celebrare curemus, nostræque actionis simul, & cogitationis maculas ante diem extremi discriminis ipsi sollicitius examinando diluamus: ne forte tunc ingrediens rex, qui has suo filio nuptias fecit, si viderit nos nuptialem charitatis vestem non habere, eiiciat nos, & ligatis à bene agendi facultate pedibus nostris, ac manibus exteriores mittat in tenebras. Mundemus fide sordida cordium nostrorum vascula secundum purificationem præceptorum cælestium, impleamus hæc aqua scientiæ salutaris, sacre lectioni crebrius attendendo. Rogemus dominum vt ipsam, quam nobis scientiæ gratiam contulit (ne forte inflat) charitatis suæ seruiore calefaciat, & ad superna querenda sola, ac sapienda conuertat: quatenus spiritualiter inebriati, possimus & ipsi cum propheta cantare; Potasti nos vino conuersionis. Sicque fiet, vt nobis quoque bene pro-

ficientibus, & nunc ex parte prout capere sufficimus, & in futuro perfecte Iesus manifestet gloriā suam: in qua uiuit, & regnat cum patre in unitate Spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

HAYMONIS EPISCOPI Halberstat. superioris Euang. expositio.

Nuptia facte sunt in Cana Galilææ, &c. In textu euangelij ita habetur. Et die tertia nuptiæ factæ sunt. Et die tertia post illa, quæ superior sermo euangelicus narrat, nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ. Quantum ad literam est, Cana uiculus est in Galilæa prouincia, non longè distans à Nazareth, in qua dominus conceptus & nutritus fuit, vnde & Nazareth vocatus est. De hoc uico, id est, de Cana vocatus est Simon apost. à Christo, & ob hoc appellatus est Simon Cananæus, quantum uerò ad intellectum attinet spirituales, illi tres dies signant tria tempora seculi. Primus dies, primum tempus seculi signat, sub exemplis patriarcharum ab exordio mundi usque ad datam legem. Secundus dies secundum tempus seculi signat sub dictis & sub scriptis patriarcharum à tempore datæ legis usque ad incarnationem filij Dei. Tertius dies, tertium tempus seculi signat sub gratia sancti euangelij. Quo tertio die, id est, tertio seculi tempore filius Dei dominus Iesus Christus per humanitatem venire dignatus est in mundum, & copulauit sibi sanctam ecclesiam in utero uirginis Mariæ, assumendo naturam humanam in unitate suæ personæ. De his nuptiis dicit alibi ipse dominus. Simile enim est regnum celorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. In hoc Deus pater filio suo domino nostro Iesu Christo nuptias fecit, quo ei sanctam ecclesiam per incarnationis mysterium copulauit. Et Paulus apostolus dicit de his. Respondi enim vos uni viro, uirginem castam exhibere Christo. Et Ioan. Baptista. Qui habet sponsam, sponsus est. Sponsus est Christus, sponsa, est sancta ecclesia. Hanc sponsam, id est, ecclesiam, quam sibi dominus copulauit, coniunxit in utero matris, sicut superius diximus. Ipsam etiam postmodum sanguine suo redemit: & quotidie corpore, & sanguine suo reficit. Quotidie etiam spiritu sancto confirmat, & multis promissionibus ad gaudia æterna inuitat, dicens: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam uos. De hoc coniugio spirituali nati sunt apostoli, & nascuntur quotidie credentes. Vnde dicit dominus: Nō possunt filij sponsi ieiunare, quandiu cum illis est sponsus: uenit autem tempus, quando ab eis auferetur sponsus, & tunc ieiunabunt. Et bene in Galilæa nuptiæ factæ fuisse referuntur. Cana namque interpretatur zelus. Zelus dicitur amor: Galilæa interpretatur transmigrata facta. Signatur per hoc, quod illi meretur domino maxime copulari, qui zelum, id est, feruorē dilectionis Dei, & proximi habent, & transitū faciunt de uitiis ad virtutes, de terrenis ad cælestia, de uisibilibus ad inuisibilia, de temporalibus ad æterna, de diabolo ad Christum. Hæ nuptiæ primum in Iudæa factæ sunt, quia in Iudæa dominus homo fieri dignatus est, & ibi copulauit sibi sanctam ecclesiam in utero uirginis. Sed postmodum per apostolos, & apostolicos viros, istarum nuptiarum festiua gaudia ad omnes

gentes peruenerunt, iuxta quod Psal. dicit: In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ uerba eorum. Et erat mater Iesu ibi. Maria mater Iesu, quæ ad miraculum prouocat dominum in nuptiis, signat synagogam, quæ semper signa, & miracula petit, secundum quod Paulus Apostolus dicit. Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Vocatus est Iesus, & discipuli eius ad nuptias. Excepta mystica significatione, uoluit dominus venire ad nuptias ut confirmaret, quod alibi dicit: Quod Deus coniunxit, homo non separet. Præuidebat dominus hæreticos futuros, qui dicerent nuptias non à Deo, sed à diabolo esse constitutas. Si enim culpa esset uxorem ducere, nequaquam dominus eas suo miraculo honorare dignaretur. Legitimum coniugium non displicet Deo, quod ad procreandam sobolem est ab illo institutum. Et deficiente uino. Secundum literam uoluntate Dei actum est, ut uinum deficeret tunc temporis in nuptiis, ut per uirtutem domini meliori uino factum manifestaretur gloria Dei latentis in homine assumpto à uerbo Dei. Et fides discipulorum, & cæterorum credentium, roboraretur in domino Iesu Christo, sicut & factum est, ut in fine huius Euangelij dicitur. Et crediderunt in eum discipuli eius. Secundum spirituales intelligentiam uinum, id est, spiritualis intelligentia, quæ erat in lege, & prophetis, & Psalmis, & cæteris diuinis scripturis, ob carnalem scribarum, & Phariseorum interpretationem uidebatur deficere. Nō deficiebat in seipsa scriptura, sed in illis scribis, & Phariseis, qui male interpretabantur illam, sicut & modò faciunt posterii illorum Iudæi. Sed quid factum est? Apparens dominus in mare, id est, quod uidebatur deficere in lege, & prophetis, & Psalmis, & cæteris scripturis, propter malorum hominum peruersam interpretationem, ille in melius restaurauit, quando post resurrectionem suam, sicut Lucas dicit, aperuit discipulis suis sensum, ut intelligerent spiritualiter omnia, quæ scripta erant in lege, & prophetis, & Psalmis de eod. dicit mater eius ad illum: Uinum non habent. Quid pertinebat ad B. Mariam, quod uinum deficeret in nuptiis, quæ nec filiam suam tradebat marito, nec filio suo ducebat uxorem? Sed sciendum est, quod B. Maria prophetissa erat, sciebat enim, quod dominus ad hoc uenerat ad conuiuium illud nuptiarum, ut miraculum ibi faceret, conuertendo aquam in uinum, & ideo more mulierum incitata dixit ad dominum: Uinum non habent. Ac si diceret, Si ad hoc uenisti ad has nuptias, ut miraculum ibi facias, quid moraris? Fac citius, quod facturus es, ut manifestetur gloria tua. Dicit ei Iesus: Quid mihi, & tibi, mulier? Nō inhonorat dominus matrem suam, qui nobis præcipit, dicens: Honora patrem tuum, ac matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quæ dominus Deus tuus dabit tibi. Nec denegat beatæ Mariæ matrem suam esse, cum Paulus apostolus dicit manifestè. Qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem. Sed cogit eam oculum mentis atollere, ut intelligat potentiam diuinitatis suæ. Quid mihi, & tibi est, mulier? Subauditur commune in hoc miraculo, quod patraturus sum, conuertendo aquam in uinum? Certè non sum illud facturus per naturam humanitatis, quam ex te sumpsi, id est, per uirtutem corporis, & animæ, sed potius per potentiam diuinitatis, quæ habeo ante omnia secula ex Deo patre. Nondum uenit hora mea, id est, nondum uenit hora, vel

Lucæ 24.

2. Cor. 1.

Matth. 11.

Dicit.

tempus passionis meæ, ut demonstrem quam fragile sit illud, quod ex te sumpsi, faciendæ erant uirtutes adhuc, prædicandum erat euangelium in mundo, & postmodum uentura erat hora passionis domini, quando crucifigendus esset uocibus Iudæorum acclamantium: Crucifige, crucifige eum, & manibus militum Romanorum. Venit hora passionis, quando pendens in cruce, & dixit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus, id est, quod de te accepi corpus scilicet humanum, modò apparet quam fragile sit, quia potest crucifigi, potest mori, sicut modò moriturum est. Et dixit mater eius ministris, quodcumque dixerit uobis, facite. Licet dominus taliter fuisset locutus contra B. Mariam, sicut superius dictum est, tamen ipsa B. Maria sciebat (sicut superius diximus) per spiritum prophetiæ, quod ad hoc uenerat dominus ad nuptias, ut miraculum ibi patratet, conuertendo aquam in uinum. Et ideo fiducialiter imperauit ministris, ut obedirent uoci filij inuentis. Si uideret hydrias impleri aqua, continuo implete. Erant autem ibi in conuiuio nuptiarum, lapideæ hydriæ sex postea. Aqua græcè, hydor dicitur. Et ab eo nomine quod est hydor, appellantur hydriæ uasa aquarum receptui parata. Secundum purificationem, id est, secundum ablutionem Iudæorum. Quia Iudæi solliciti erant crebro lauare corpora sua, vel solummodo manus quodcumque loquebantur cum aliquo gentili, aut aliquod immundum tangebant. Et quia multi uocati fuerant ad illud conuiuium nuptiarum, ideo multitudo aquarum erat ibi in uasculis, ut sufficeret ad lauandum. Aqua duo officia habet, sordes abluat, & sitientem reficit. Signat sanctam scripturam, de qua Salomon dicit: Aqua profunda uerba ex ore uiri, & tanquam clauis in altum defixi. Sacra scriptura sordes peccatorum nostrorum abluat, cum dicit: Lauamini, mundi estote, auferete malum cogitationem uestram ab oculis domini. Et cognitione Dei omnipotentis nos reficit, cum dicit: Audi Israel, dominus Deus tuus unus est, & cætera quæ sequuntur. Vasa lapideæ, in quibus continebatur aqua, signant corda infortiorum fortia, quæ habent fortitudinē à uero lapide Christo. De quo dicit B. Apostolus Petrus. Ad quem accedentes lapidem uiuum, & ipsi tanquam lapides uiui superædificamini in idipsum. Iste est lapis, quem Daniel uidit præcisum de monte, id est, de populo Iudæorum, sine manibus, id est, sine coitu uirili, & implese totum mundum. Et bene secundum purificationem Iudæorum dicit hydriæ esse positas, in quibus continebatur aqua, quia lex, & prophetæ, & psalmi, & cætera scripturæ ueteris testamenti data sunt populo Israelitico, ut illis ablueretur, & illis cognitionem Dei omnipotentis perciperet. Gratia autem noui testamenti non solum Iudæis credentibus, sed etiam gentibus in domino credentibus data est. Per senarium numerum hydriarum, possumus intelligere sex ætates mundi. Prima ætas fuit ab Adam usque ad Noë. Secunda à Noë usque ad Abraham. Tertia ab Abraham usque ad Dauid. Quarta à Dauid usque ad transmigracionem Babylonis. Quinta à transmigracione Babylonis, usque ad aduentum domini. Sexta ab aduentu domini usque ad finem seculi. In quibus sex ætatibus non defuerunt sancti, qui sine uerbis, siue exemplis, siue dictis, seu rectè uiuendo, aliis iter præberent. Capientes singule, subauditur hydriæ, metretas, id est, mensuras. Mensura græ-

cè, dicitur metron. Binas, uel ternas. Una metreta capiebat modios tres: bina metretæ continebant modios sex: tres metretæ continebant modios nouē. Non dixit hydriæ aliæ capiebant binas metretas, & aliæ ternas, sed singulæ, ut intelligeres quia æqualiter tenebant. Sed propter mysterium dixit capientes singulæ metretas binas, uel ternas, ut demonstraret, quia sacra scriptura aliquando facit mentionem patris, & filij, ut illud Psal. Omnia in sapientia fecisti, id est, in filio tuo. Christus appellatur sapientia, sicut dicit Paul. Aposto. Christum Dei uirtutem, & dei sapientiam. Capiebant & ternas, quia aliquando facit mentionem patris, & filij, & Spiritus sancti, iuxta illud Psal. 32. Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Trinitas demonstratur hic: In uerbo, intelligitur filius in domini nomine intellige patrem, nomine oris intellige spiritum sanctum. Et in alio loco idem Psal. Benedicat nos Deus Deus noster, id est, Deus pater, Deus filius, benedicat nos Deus, id est, spiritus sanctus. Dicit eis Iesus: implete hydrias aqua. Poterat dominus, si uellet tunc temporis, uinum facere de nihilo, qui in exordio mundanæ creationis cuncta creauit ex nihilo, iuxta quod dicit Ioannis Euangelista de eo: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Poterat utique, sed noluit. Quare? Ut mysticè nobis innueret, quia apprensus in carne, nihil aliud præcepit, nihil aliud docuit, nisi quod lex & prophetæ, & psalmi prædixerant de eo. Non spreuit legem, nec prophetas, iuxta quod ipse dixit Non ueni legem soluere, sed adimplere. Et impleuerunt eas usque ad summum. Secundum litteram, isti ministri, qui uinum propinabant conuiuio, pincernæ erant. Secundum spirituales intellectum, quid signant isti ministri? Signant sanctos apostolos, & apostolicos viros: Petrum, Paulum, Andream, Iacobum, Hieronymum, Augustinum, Gregorium, Ambrosium, Bedam, Cassiodorum, & ceteros, qui à domino illuminati scripturam ueteris testamenti, quæ per aquam designatur, fideliter intellexerunt, & prudenter exposuerunt auditoribus suis. Impleuerunt eas, id est, hydrias, usque ad summum: quia intellexerunt nullum tempus ab initio mundi usque ad aduentum domini alienum fuisse à sanctis doctoribus, qui sine scriptis, sine uerbis, siue exemplis sanctitatis, aliis iter salutis demonstrarent. Sed uideamus qualiter hæc sex hydriæ, per sex mundi ætates de nitore aquæ in spirituales intelligentiam conuersæ sunt. In prima ætate seculi legimus. Adam duos filios habuisse, Cain, & Abel, quorum unus fuit pastor ouium, id est, Abel, alter agricola, id est, Cain, qui inuidia ductus occidit fratrem suum Abel, propterea quia domino placebat. Et ob hoc quia fratrem suum occidit ipse Cain, ideo maledictus est. Abel autem, quia domino studuit placere, & innocens occisus est: ideo iustus appellari meruit à domino in Euangelio. Cum hoc legimus, & discimus, quia illi qui innocentes Deo seruiunt, iustificari merentur cum Abel. Et illi, qui homicidæ existunt, & bonis inuidet, damnari merentur cum Cain, quasi hydriam aquæ plenam in manibus teneamus, vnde abluamur, & vnde fatiemur. Sed uertatur nobis hæc hydria plena aquæ in spirituales saporem uini. Abel qui fuit pastor ouium, signat dominum Iesum Christum, qui dicit. Ego sum pastor bonus, qui pasco oues meas: & pro

Psal. 103.

1. Cor. 1.

Psal. 66.

Matth. 5.

Genes. 4.

Matth. 23.

Ioan. 10.

2. Tim. 1.

Genes. 4.

Genes. 4.

Confirmatur baptizans ab episcopo per unctionem sacri Chrisma- tis.

oibus meis animam meam pono. Ego sum pastor ouium. Abel innocenter feruuit Deo, ideo placuit ei. Et dominus Iesus Christus, qui Dei patris impleuit voluntatem, iuxta quod ipse dixit: quia, quæ placita sunt ei, facio semper, ideo placuit Deo. Placuit Deo patri iuxta quod ipse Deus pater de cælestibus super eundem filium in baptis- mate intonuit, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacuit. Cain, qui interpretatur inuidia, & occidit fratrem suum, præfigurabatur Iudæos, qui inuidentes domino occiderunt eum. Cain frater erat Abel, & dominus de Iudæis originem duxit secundum carnem. Et beata Maria de Iudæis fuit. Cain propter interfectionem fratris sui maledictus est, dicente domino: Maledictus eris. Et Iudæi propter interfectionem domini nostri Iesu Christi maledicti sunt damnatione perpetua dicentes: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Cain propter interfectionem fratris sui vagus, & profugus fuit in terra, & Iudæi propter interfectionem domini nostri Iesu Christi vagi fuerunt, perdidit hereditatem, id est, terram repromissionis, dispersi sunt modò per omnes nationes, & perdidit hereditatem dominum Iesum Christum. Terra quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem Abel de Cain, præfigurabat ecclesiam, quæ quotidie vescitur, & potatur corpore, & sanguine domini, non ad perditionem, sed ad salutem. Vox sanguinis Abel clamat ad dominum de terra: quia sancta ecclesia quotidie refecta corpore, & sanguine domini clamat in oratione: Pater noster, qui es in cælis: Cum hoc legimus & intelligimus, hydria, quæ antea sapiebat aquam, iam incipit nobis sapere optimum vinum. Quia quod patribus præcessit in figura, nobis completum est in veritate: & quod illis fuit in historia, nobis est allegoria. In secunda ætate seculi legimus propter peccata hominum venisse diluuium in inundum, & deletum esse omne genus humanum præter Noë, qui propter iustitiæ meritum saluari meruit cum filiis suis. Dum hoc legimus, & discimus, quia peccatum vindictam, iustitia verò saluationem meretur, quasi hydria aqua plenam habemus. Sed vertatur hæc nobis hydria aqua plena in vinum, id est, in spiritualem intelligentiam. Noë, qui interpretatur requies, signat dominum Iesum Christum, qui dicit: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, iugum enim meum suauis est, & onus meum leue. Per diluuium designabatur baptismus. Per columbam, quæ detulit ramum oliuæ virentibus foliis in ore suo, signatur spiritus sanctus, quo confirmantur credentes ab episcopis per unctionem sacri chrisma- tis post gratiâ baptismi. Per arcam, quæ de lignis imputribilibus est fabricata, designatur ecclesia, quæ quotidie in hominibus in æterni victoris ædificatur à Noë, id est à Christo: Omnes, qui fuerunt extra Arcam, perierunt. Similiter fit modo in sancta ecclesia. Omnes, qui extra fidem ecclesie sunt, sicut Pagani, Hæretici, Falsi Christiani, pereunt æternaliter. Noë per lignum & per aquam saluatus est cū suis: & omnes in sancta ecclesia per fidem dominicæ passionis, & per baptismi sacramentum saluantur. Cum hæc itaque intelligamus, hydria plenam saluberrimo vino habemus, vnde iucundemur & satiemur. In tertia ætate seculi legimus quid iusserit dominus Abrahe, vt offerret ei filium suum vnigenitum Isaac in holocaustum, quod ille Abraham nõ

distulit facere, quia præcepit illi Deus. Onerauit afinum suum & venit ad locum, vbi præceperat ei Deus. Cúmque haberet struem lignorum super aram, & desuper colligatum filium, erecta manu cum gladio continuo venit vox de cælo, dicens: Abraham, Abraham, non extendas manum tuam super puerum, nunc cognoui quod timeas Deum. Et ob hanc causam meruit ipse Abraham benedictionem consequi, dicente ei domino: Quia fecisti rem hanc, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicens benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cæli, & sicut arenam, quæ est in littore maris. Cum hoc legimus, & discimus, quia obedientia benedictionem meretur, quasi hydria plenam aquæ tenemus, sed vertatur nobis hæc aqua in suauissimum gustum vini. Per Abraham, qui interpretatur pater multarum gentium, intelligimus Deum patrem qui est pater, id est, creator omnium populorum. Per Isaac, qui interpretatur risus, designatur dominus Iesus Christus, qui dixit discipulis suis: Iterum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Per arietem designatur humanitas Christi. In Isaac & ariete intelligimus dominum Iesum præfiguratum. In hoc quod Isaac incolumis, & illeesus cecidit ad priora, sed aries est pro eo oblatum, signatum est, quod dominus Iesus passurus esset secundum humanitatem, diuinitate autem impassibilis mansit. Verbi gratia: Incidit aliquis arborem, ipsam arborem perfundit claritas solis. Tota ipsa arbor inciditur, sed tamen splendor solis minime leditur. Sic & dominus Iesus humanitate passus est: sed diuinitate impassibilis mansit. Per ligna, quæ Isaac ferebat, intelligimus crucem domini, quæ ipse dominus tulit tempore passionis suæ, sicut euangelium narrat. Et sua sponte ibat ad immolationem, similiter & dominus Iesus sponte iuit ad passionem. Per ignem, quem Abraham ferebat, intelligimus dilectionem patris, quam habuit erga genus humanum mittendo filium suum, vt redimeret eum, iuxta quod euangelista dicit: Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret pro mundo. Per gladium, quem Abraham ferebat, intelligimus promissionem patris, qua permisit filium suum dominum Iesum Christum crucifigi. Vnde dicit ipse filius ad Deum patrem per Psalmistam: Quoniam, quem tu percussisti, id est, percuti permisisti, persecuti sunt Iudæi. Intelligimus etiam benedictionem, quam Abraham per fidem consecutus est, id est nobis, qui de gentibus credimus, esse completam. Cúm hæc omnia intelligimus, hydria plenam optimo vino habemus. In quarta ætate seculi legimus Dauid humilem, & innocentem persecutionem Saulis superbi, & inuidi regis pertulisse. Sed Saul propter peccatum suum interfectus est in monte Gelboë, Dauid autem humilis, & innocens exaltatus est in regnum. Hæc legentes discimus, quia superbia, & inuidia mortem, humilitas autem, & innocentia exaltationem meretur. Ecce habemus hydria plenam aquæ. Sed vertatur nobis hæc aqua in vinum, id est, in spiritualem intelligentiam. Dauid, qui interpretatur manu fortis, vel desiderabilis, signat dominum Iesum Christum, qui diaboli prostrauit potentiam, & speciosus est forma præ filiis hominum. Saul, qui persecutus est Dauid, signat Iudæos, qui persecuti sunt dominum, volentes memoriam eius auferre de terra. Sed illi, id est, Iudæi

2. Tim. 1.

Psal. 66.

1. Reg. 31. 3. Reg. 1.

Psal. 107.

1. Par. 33.

2. Esdr. 1.

Iudæi humilitati sunt, & dispersi per omnes terras. Regnum verò illius, id est Christi, cuius nomen conati sunt extinguere, exaltatum est in gentibus, iuxta quod Psalmista dicit illi: Exaltare super cælos, Deus. Cúm hæc intelligimus, profectò de aqua vinum habemus. In quinta ætate seculi legimus, quod populus Israeliticus propter peccata sua captiuatus est de Hierusalem in Babylone à Nabuchodonosor rege, qui ibi, id est, in Babylone per septuaginta annos commoratus est. Post septuaginta annos poenitentiam agendo reuersus est, sub Iesu sacerdote magno in terra sua. Cúm hæc legimus & discimus, quia peccatū confutionem, poenitentia verò veniam meretur, quasi hydria plenam aquæ habemus. Sed si intelligimus per Nabuchodonosor, qui captiuauit populum de Hierusalem, id est, de sancta ecclesia pertrahere ad Babylone, id est, ad confusionem peccatorum. Quia Babylone interpretatur confusio. Et si intelligimus per septuaginta annos, quibus poenitentiam egerunt, plenitudinē bonorum operum, quæ per septiformem spiritum sancti gratiâ fidelibus datur à domino. Et si intelligimus per Iesum sacerdotem magnū, qui reduxit populū Iudaicum de Babylone in Hierusalem, dominū Iesum Christū, qui quotidie reducit electos de Babylone, id est, de confusione peccatorū in Hierusalem, & in fidem sanctæ Ecclesie suæ hydria, quæ antea sapiebat aquam, iam sapit nobis optimum vinum. In sexta ætate seculi legimus dominum Iesum Christum octauo de natiuitatis suæ circuncisum, & quadragesimo die delatum à parentibus in templum cum muneribus. Cum hoc legimus, hydria aquæ plenam habemus. Quia discimus in circuncisione domini obedientie exemplum, vt si ipse dominus legi, quam per Moysen seruum suum dederat, obedire non est dedignatus, multò magis nos, qui homines sumus, debemus obedire mandatis Dei. Sed vertatur nobis hæc hydria plena aquæ in spiritalem saporem vini. Per circuncisionem domini quæ octauo die facta est, possumus intelligere spiritualiter baptismum quo baptizantur credentes in sancta ecclesia, & fidem dominicæ resurrectionis, quæ octauo die facta est. Quando dicit sacerdos ei, qui baptizandus est: Crede in Deum patrem omnipotentem, & in Iesum Christum dominum nostrum qui resurrexit à mortuis? Responder. Credo. Baptizo te in nomine patris & filij & spiritus sancti. In hoc quod dominus quadragesimo die natiuitatis suæ in templum delatus est, datur nobis intelligi, quia, post quam regenerantur homines ex aqua, & spiritu sancto, debent accedere ad altare ad percipiendum corpus, & sanguinem domini ad salutem suam, vel etiam qui sunt digni debent effici sacerdotes ad consecrandum corpus, & sanguinem domini. Si hæc altius volumus in circuncisione intelligere, quæ octauo die facta est, possumus generalē resurrectionem, quæ octaua ætate seculi futura est, accipere, quando omnes homines resurgunt de puluere terræ, vt pergant electi cum domino in vitam æternam, reprobis cum diabolo ad pœnas perpetuas. In introductione domini in templū, possumus intelligere introductionem generalē sanctorum in cælestem Hierusalem. In oblatione munerum pro eo, possumus intelligere bona opera electorum, quia electi in die iudicij muniti ab omni fece peccati, & ab

omni fece mortalitatis, cum muneribus, id est, bonis operibus introducentur in templum, id est, in cælestem beatitudinem, dicente eis domino: Venite benedicti patris mei percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi. Et ibant hi in vitam æternam. Cum hæc ita intelligimus hydria plenam purissimo vino habemus. Et dicit eis Iesus: Haurite nunc, & ferte Architricino. Architrclinus, dicitur princeps, Triclinus, tres lecti, quia lectus, Græce dicitur cline, & Archos Græce, Latine dicitur princeps. Consuetudo fuit antiquorum nobilium potentum, vt tres lectos haberent tempore conuiuij sui, in quibus recumberent, quia iacendo comedebant. Sed querendum est, quis fuerit spiritualiter iste architrclinus? Beatus Paulus apostolus, qui de vetustate literæ conuersus est ad sancti Euagelij gratiam. Per triclinium designatur ecclesia, quæ cõtinet in se tres ordines Prælatorū, scilicet Episcoporum, presbyterorum, & Clericorum, vel continentium, viduarum, & coniugatorum, qui legitimo cõiugio vtuntur. Istorum trium ordinum fuit beatus Paulus architrclinus, id est, princeps secundum quod ipse dixit: Qui operatus est Perro in apostolatam, operatus est & mihi intergentes, & cognouerunt gratiam, quæ data est mihi, id est, qui Petrum fecit principem Iudæorum credentium, ipse me constituit magistrum, & doctorem gentium credituratum. Et rulerunt. Non possumus specialiter per singula verba ire: quia nec doctor hoc facit: Vt autem gustauit Architrclinus aquam vinum factum. Vt gustauit Architrclinus, id est, Paulus apostolus de Iudaismo conuersus ad fidem Christi, aquam vinum factum, id est, spiritua- lem intelligentiam, quæ erat in lege, & prophetis, & Psalmis datam à domino & sibi, & aliis. Nesciebat vnde esset, ministri autem sciebant, qui hauserant aquam. Ministri, id est, discipuli: quibus dominus post resurrectionem suam aperuit sensum, vt intelligerent omnia, quæ scripta erant in lege, & Prophetis, & Psalmis de ipso. Et incipiens à Moise, & omnibus Prophetis: sciebant vnde esset illud vinum. Vocat sponsum Architrclinus, & dicit: Omnis homo primum bonum vinum ponit, subauditur ante ora conuiuantium. Et cum inebriati fuerint homines, tunc subauditur vinum, quod deterius est, propinatur illis. Tu autem seruasti bonum vinum vsque adhuc. Iam diximus superius, quia sponus est dominus Iesus Christus, ipse seruauit bonum vinum, id est, euangelium vsque adhuc, id est, vsque ad tempus incarnationis suæ. Nunquid bonum vinum erat lex, & Prophetæ? Erat vtique. Sed melius est vinum euangelij, quàm vinum legis, & prophetarum. Quia lex & prophetæ promittebat terram, iuxta illud Esaiæ. Si volueritis & audieritis me, bona terra comedetis. Euangelium verò regnum cælorum & promittit quotidie & tribuit, ideo melius vinum est quàm legis. Quanta autem distantia est inter aquam, & vinum, tanta distantia est inter illum sensum, qui erat in lege, & prophetis, & illum quem dominus demonstrauit in euangelio. Hoc fecit initium signorum, id est, miraculorum, Iesus in Cana Galilæe prouinciæ, & manifestauit gloriam suam, id est, potentiam suam. Gloria Dei dicitur, quicquid mirabile geritur à Deo, siue in cælo, siue in terra. Gloria Dei, id est, laus Dei. Ideo fecit dominus Iesus hoc miraculum, conuertendo aquam in vinum, vt per hoc clarificaretur, id est, laudaretur. Et crediderunt in eum discipuli eius, non quod antea non cre-

Mat. 25.

Galat. 1.

Luca 2. 4.

Esai. 1.

Mat. 4. Luca 16.

didissent; quia nisi credidissent, nullo modo eum sequerentur, sed firmius crediderunt quam antea credidissent. Viso enim taato miraculo solidati sunt in fide Christi.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangeli- gelij expositio.

ET tertia die facta sunt nuptiae, &c. Vocant ad nuptias dominum, non quod viderint miracula, vel aliud quoddam magnum: sed simpliciter vocant, ut notum: vnde hoc significans Euangelista, dicit. *Erant autem mater Iesu, & fratres eius ibi.* Igitur sicut illam, & fratres, ita & Iesum vocauerunt. Affuit autem ipse & vocationem non repulit, quia non respexit ad domum dignam, sed ad utilitatem, & beneficia nostra. Nam qui non dedignatus est fieri seruus, multo magis non dedignatus est venire ad nuptias. Exhortatur autem illum mater, ut magnum faciat miraculum, habens opinionem suam erga illum potestatis, tam ob conceptionem, quam ob partum. Omnia enim conseruabat in corde suo, & ex illis cogitabat filium aliquid posse supra hominem. Neque enim mater eius, ut oraret Deum ad faciendum aliquod miraculum, ex alio, quod prius viderat, facere inducta est. Nam, quum puer esset, nullum fecit miraculum: quia, si fecisset, notus fuisset omnibus. Audiuerat autem mater de testimo- niis Iohannis, quae de ipso erat testatus, videbatque iam & discipulos ipsum sequentes: & ex his omnibus coniecit virtutem filij. At ille increpat eam, non absurde. dicit enim, si non adesit vinum, oportet illos ipsos, quibus deest, accedere, & rogare, & non te matrem. Nam, quando hortantur à domesticis, scandalum fit videntibus. quando autem hi rogant, qui opus habent, suspicione res caret. Ceterum dicens; *Nondum venit hora mea*, non vult, quod obnoxius sit necessitatibus temporum, vel horas obseruet (quomodo enim hoc dicere possemus de factore temporum, & seculorum?) sed quod omnia tempore congruo operetur. Igitur, quoniam adhuc incognitus erat, & occultus multis, & nondum omnes habebat discipulos, & neque ij, qui in nuptiis erant eum agnoscebant (nam alioquin ipsi accessissent, & rogassent pro vino) quia haec omnia ita se habebant, *Nondum* (inquit) *venit hora mea*, hoc est, opportunum tempus nondum adit. At hic adhuc vrget Arij furor, qui monstrare nititur dominum horis, & temporibus subditum. Disce igitur, o maledicte, quod, si fuisset horis, & temporibus subiectus, quomodo postea fecisset miraculum? Oportebat enim id secundum tuum sermonem, quoniam seruit horis, & temporibus. Nondum autem venit hora eius, ne possit miracula facere: sed miraculum fecit, non igitur seruit horis. Vide autem, oro, quomodo non vsque ad finem, neque per omnia resistit matri, sed, quum eam parum perstrinxisset, iterum preces eius impugnat, honorans illam: & nobis dat formam reuerentiae erga parentes. *Dicit mater eius ministris, &c.* Ministris dicit mater, *Quicquid dixerit vobis, facite.* atq, ita, cum maior fieret petitio, quumq, accessissent & illi, ac perissent: ut monstraret, quod non infirmitatis fuerit repulsa, sed ne videretur currere, & festinare ad miraculorum operationem propter ostentationem, & vanam gloriam.

Lapideae autem hydriae ad purificationem Iudeorum aderant. Iudaei enim ferme singulis horis abluabantur, & sic comedebant: ut, si tetigissent leprosum, vel mortuum, vel rem habuissent cum muliere, se lauabant, quasi immundi forent. Et quum Palaestina in aquosa sit, nec vbique inueniantur fontes, implebant semper hydrias aqua: & ita non curabant ad flumina, ne forte immundi fierent. Non temere igitur dixit, *secundum purificationem Iudeorum.* Sed ne infidelium quidam suspicarentur, quod mansissent in ea viuentiae quaedam reliquiae, & dein aqua infusa, & vinum deinde tenuissimum, ostendit quod nunquam illa fuerint vini receptacula. Iam, num potuit etiam absq, eo, quod impleretur hydria aqua, creare vinum ex nihilo? Potuit quidem, sed saepe obest magnitudo, ne miracula creditu sint facilia. Interim hoc accedit, ut testes miraculi fiant ministri, qui aquam infuderunt hydriis. Insuper, ut discamus, quod ipse sit ille, qui & in vite liquorem aquae in vinum conuertat. Iubet autem ministros ut architriclino gustandum exhibeant. Non immerito, sed ut ne suspicentur quidam quod ebriorum contentus fuerit, quorum gustus corruptus esset, & qui ebrietatis vitio existimarent aquam vinum. Ne igitur locum haberet talis suspicio, iubet gustandum dari architriclino, qui sobrius erat. Etenim ij, quibus tale concredutum est ministerium, magis sobrij sunt, ut eorum iussu omnia, quae illic geruntur, ordinate fiant, & compositae. Ceterum oremus, ut haec in nobis quoq, impleantur etiam nunc, nempe ut fiant nuptiae, hoc est, coniunctio Dei cum anima nostra, quandiu sumus in Cana Galilaeae, loco inquam inferioris huius, & deuolubilis mundi, eius qui rotatur, & rotatur alia. Nuptiae illae non sunt sine praesentia Christi, & suae matris, & discipulorum eius, nisi enim quis crediderit in Christum, qui natus est ex Maria virgine, & locutus est per Apostolos, quomodo coniungetur Deo? Sciamus igitur quid miraculis operetur dominus in talibus nuptiis, & in tali coniunctione Dei ad animam. Aquam in vinum conuertit, & sex nostras lapideas hydrias implet. Per aquam tu quidem intellexeris dissolutionem nostram, & molliem in via, ac doctrina: per hydrias vero sex, quinque sensus per quos in operibus labimur: & sextam hydriam, rationalem vim, per quam in doctrinis periclitamur. Itaque dominus noster Iesus Christus, verbum inquam euangelicum, nostros sensus, siue in virtute practica, siue contemplatiua, si quid in eis aequum est, & resolutum, in vinum conuertit sapidum, & laetificans vitam, & sermonem: atque ita implentur hydriae nostrae bono hoc poculo: sensus scilicet, ne in operatiua vi labamur: & ratio, ne in praua incidamus dogmata. Obserua autem, quod & lapideae hydriae propter purificationem Iudeorum stabant illic. Nam Iudas quidem dicitur confessio: purificatur autem, qui poenitet, per quinque sensus, quibus prius peccarat. Oculis male viderat, sed oculus iterum lachrymas in confessione profundit, atque ita seruit purgationi. Audiuit auris verba meretricia, sed iterum se inclinavit ad verba oris Dei: ita & in aliis sensibus. Sic & rationalis virtus in dogmatibus peccat, sed iterum mandat priorem malitiam, quando ad pia dogmata redit. Carerent lapideae hydriae ideo sunt, vel quod ex terra formati sumus, vel quod solida receptacula talis vini esse oporteat, & nusquam sutilia. Lapidaria hydria erat

Pauli

INCERTI AVTHORIS

*sub nomine Eusebij Episcopi Em-
sani superioris Euang. expositio.*

HAs autem nuptias die tertia Euangelista factas fuisse narrat. Quod qualiter ad literam intelligendum sit, in illo commentario exposuimus, de quo ista assumpta sunt. Qualiter autem spiritualiter intelligi debeat, audiamus. Prima nanque dies ante legem, secunda sub lege, tertia sub gratia. Haec autem tertia die, hoc tertio suae incarnationis tempore, ad nuptias dominus venire dignatus est, ut errores eorum destrueret, qui nuptus contradicunt. Non enim abiicit Iesus coniugatos, etiam virgines, & continentes meliores sint. Bonae nuptiae, quibus mater Iesu interesse dignatur, bonae nuptiae, ad quas Iesus inuitatur, & discipuli eius. Tales nuptiae quotidie in Ecclesia fiunt: tales nuptiae, taliaque conuiuia Episcopi, & sacerdotes fidelibus praeparant. Haec nuptiae non sunt corporum, sed animarum. Hi cibi non sunt carnales, sed spirituales. Toties enim Christum & discipulos eius ad nuptias inuitamus, quoties in Ecclesia praedicantes, aliquam sententiam eorum auctoritate firmamus. *Et desiciente vino, dicit mater Iesu ad eum, Vinum non habent.* Plena enim spiritu sancto virgo Maria, iam tunc illud miraculum praevidebat, quod filius eius facturus erat. Quod ergo Iesus facere cogitabat, hoc illa, ut faceret, admonebat. *Et dicit ei Iesus, Quid mihi, & tibi est, mulier? Quid mihi* (inquit) *& tibi commune est, nisi haec caro mortalis, & humanitas ista, quam fero, quae famem pati, sitire, & mori nouit, miracula autem facere non nouit?* Quod enim in vinum aqua conuertitur: non humanitatis, sed diuinitatis est. *Nondum venit hora mea.* nondum venit hora passionis meae, in qua quid mihi, & tibi sit commune, omnibus innotescat. Tunc enim carnem, quam de te suscepi, non virtutes, & miracula facere, sed in cruce pendere, & mori videbis. Et tunc quidem faciam vinum nouum, tunc faciam omnia noua, tunc litera vetustate relicta, ad nouam, & spiritualem intelligentiam cuncta conuertam. Hoc enim ipse significans, ait, *Non bibam amodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum, quum illud bibam vobiscum nouum in regno Dei.* *Dicit mater eius ministris, Quodcumque dixerit vobis, facite.* Interloquebantur mater, & filius: ipsi se intelligebant, ipsi sua secreta noverant: ipsi quid tunc fieri oportebat, & quid postea futurum erat, sciebant. Ceteri autem quid ipsi dicerent, ignorabant. *Erant autem ibi lapideae hydriae sex, posita secundum purificationem Iudeorum, capientes singulae metretas binas, vel ternas.* Sex nanque hydriae, sex mundi aetates sunt. Prima ab Adae vsque ad Noe: secunda à Noe vsque ad Abraham: tertia ab Abraham vsque ad transmigrationem Babylonis: quinta à transmigratione Babylonis vsque ad Christum: sexta vsque ad finem seculi. *Dicit eis Iesus, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum.* Quod enim per hos ministros, qui iubente domino implent hydrias aqua, nisi Apostolos, & doctores intelligimus? Quoties enim narramus, & praedicamus quid in vnaquaque aetate factum sit, toties has hydrias aqua implemus. Multis enim in locis diuina scriptura aqua vocatur. In prima nanque aetate caelum, terra, maria, & omnia, quae in eis sunt, creauit Deus: & tunc

*Apparet hinc
auctore com-
mentarii in
Iohannem scri-
psisse.*

Galat. 5.

Act. 14.

Gen. 1. 9-17.

Exod. 19. 10.

Pauli rationalis vis, etiam quando persequeretur, Zelator enim erat patrum traditionum super omnes coetaneos, & quando praedicabat: tantam enim vim verbi habebat, ut à Lycaonibus Mercurius crederetur, utpote dux verbi. *Postquam autem gustasset Architriclinus, &c.* Architriclinus non ministrus, sed sponsum interrogat: quare? Omnino iuxta diuinam prouidentiam. Nam, si ministros interrogasset, vtrique miraculum reuelasset, & nullus eis credidisset. Initium enim erat signorum, & nullus adhuc opinionem talem habebat de Christo: atque ita, ministris narrantibus, miraculum hoc, nullus credidisset. Igitur postquam & alia signa ostensa sunt, credibile & hoc futurum erat, & paulatim ministris omnibus hoc enarrantes, fideles habitus fuerunt. Idcirco ordinavit dominus, ne ministri interrogarentur, sed sponsum. Porro non simpliciter fecit vinum, sed optimum. Haec enim, quae per miracula Christi facta, multo meliora iis sunt, quae per naturam sunt. Et quod aqua factum sit vinum, testes sunt ministri qui hauserant aquam, quod vero optimum fuerit, architriclinus testatus est: quae sane omnia procedente tempore praedicata, credibilioraque facta sunt audientibus. Potes autem intelligere & vinum quidem sermonem euangelicum, aquam autem omnia, quae ante Euangelium, quae liquidiora, & insipientiora erant, & ad illius perfectionem non peruenientia: & ut aliquid exempli gratia dicam; dominus homini varias leges dedit, vnam in paradiso, secundam tempore Noe, tertiam sub Abraham, nempe circumcisionem, quartam per Moysen, quintam per Prophetas. Omnes igitur illae, si confertur cum Euangelij euidencia & virtute, aequae sunt, si quis eas simpliciter, & ad literam intelligat. Quod si quis spiritu incedit, & intelligit abscodita, inueniet aquam mutam in vinum. Nam quae simpliciter dicuntur, & ad literam intelliguntur, multis omnino aqua sunt: qui autem spiritualiter diiudicat, inueniet vinum optimum, postea habendum & seruandum à sponso Christo: quandoquidem & in extremis temporibus monstratum est Euangelium. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cana Galilaeae, &c.* Quod dominus signa operari coepit post baptismum, & prius quidem diximus: videtur autem & hoc signum primo fecisse. dicit enim, *Hoc fecit initium signorum.* At dicit quis, quod licet fuerit initium signorum, non tamen omnium, sed eorum, quae in Cana Galilaeae. Nam, quum plura ibi fecerit signa, hoc tamen primum fuit. Et haec quidem illi dixerint: nos autem quamuis multa habeamus ad monstrandum, quod initium fuerit omnium signorum (etenim quum dicit, *manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius* indicat, quod ante hoc non fecerit miraculum aliud: ab illo enim manifestauit gloriam suam) attamen non refert siue hoc, siue aliud fuerit prius. Quomodo autem manifestauit gloriam suam? Non multi interfuerunt, neque coram populo fuit factum. Verum quidem non tunc, sed postea miraculum hoc audituri erant omnes, vnde vsque in hunc diem celebratur, & in occulto non est. Quod autem & discipuli eius crediderint in eum, ita intellige, quod fidem ampliorum, & firmiter accepissent: quia & prius quidem crederant, sed non tam firmiter.

* *

& tunc fecit hominem ad imaginem, & similitudinem suam, & dixit, Non est bonum esse hominem solum: faciamus ei adiutorium simile sibi. Immisit igitur soporem in Adam, & tulit unam de costis eius, ex qua mulier facta est. Hoc autem dicentes, implemus primam hydriam aqua. Totum enim hoc ad literam intellectum, quid aliud est nisi aqua? Hæc autem aqua in vinum conuertitur, si spiritualiter intelligatur: ut per Adam, qui ad imaginem Dei factus est, cum intelligamus de quo Apostolus ait, Qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus esse esse se æqualem Deo. At verò per Euam omnium viuentium matrem, sanctam Ecclesiam intelligamus. Sicut enim de latere Adam dormientis, una costa subtracta facta est Eua: ita & de latere Christi in cruce morientis, sanguine effuso facta est Ecclesia. Vnde Ioannes Apostolus ait, Qui dilexit nos, & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo. Veniamus modò ad secundam hydriam, non ut eam impleamus, sed ut aliquantula aqua eam infundamus. In secunda nanque ætate de lignis læuigatis facta est arca, in qua omnium animalium genera collecta sunt, ut saluaretur semen vniuersæ carnis in ea, & nõ periret. Hæc igitur est aqua quæ in vinum quidem conuertitur, si spiritualiter intelligatur. Arca enim quæ de lignis læuigatis facta est, sanctam Ecclesiam significat: quæ ex sanctis hominibus fabricata, non habet maculam neque rugam. In qua omnium animalium genera sunt collecta, ut illud semen saluaretur & non pereat, cui benedixit Deus: de quo propheta, Nisi, inquit, dominus Deus Sabaoth reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset, & quasi Gomorha similes essemus. Nemo saluabitur, quicumque extra hanc arcam inuentus fuerit. Dicamus modò & de tertia hydria: quæ utique tanta est, ut eius aqua cunctis bibentibus & bibere volentibus abundanter sufficere possit. In hac enim ætate Abraham, Isaac, & Iacob, & duodecim patriarchæ fuerunt. In hac fuit Moyses & Aaron, qui populum Dei de Ægypto liberantes, & per mare rubrum ducentes, legem suscipere meruerunt. Propter quos dominus flagellauit Ægyptios, & Pharaonem cum omni suo exercitu in profundum maris demersit. Sed huius quoque hydriæ aqua in vinum conuertitur, si spiritualiter intelligatur: ut in Moysè Christum, in Aaron Episcoporum & sacerdotum ordinem significemus. Isti enim populum Dei per baptismatis vndas ducentes, & Pharaonem (id est, diabolus) cum omnium vitiorum exercitu interficientes, sanctos Dei in terram viuentium, & in promissam eius hereditatem introducunt. Nunc ad quartam hydriam veniamus: in qua Dauid fortitudo & sapientia narratur, quomodo Goliath interfecit, & omnes inimicos suos superauerit: in qua & Salomon templum ædificauit, & regina Austri venit à finibus terræ ut eum videat, & eius sapientiam audiat. In hac autem omnium prophetarum libri vsque ad Ieremiam continentur. In qua & Esaias clamat, dicens, Sitientes venite ad aquas: & qui non habetis pretium, propterate, emite, & comedite. Ad hæc autem implendam & exponendam non vnus, sed multi dies necessarii sunt. Quæ sola si in vinum conuerfa fuisset, hodie omnes nobiscum Christiani essent. In hac enim Christi natiuitas, passio, resurrectio, & ascensio plenissime continetur. Cuius aqua quomodo in vinum conuerfa sit, qui prophetarum exposi-

tiones legit, intelligit. Si igitur per Dauid Christum intelligamus: ipse enim est Deus fortis & potens, dominus potens in prælio, qui diabolum vicit, & infernum expoliavit, qui sicut Salomon, & verè pacificus, templum domini, id est sanctam Ecclesiam ædificauit, consecrauit, & sanctificauit: ad quem regina Austri, id est sancta Ecclesia venit, eius vultum videre & sapientiam audire desiderans. Si (inquam) ita intelligamus, mox mutato colore & sapore aqua in vinum conuertitur. Transeamus ad quintam hydriam, in qua populus propter peccata sua ductus in captiuitatem plorat, dicens, Super flumina Babylonis illic sedimus, & fleuimus, dum recordaremur tui, Sion: in falicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Qui tamen ad Deum per penitentiam conuersi sub Iesu sacerdote magno, læti postea in patriam redierunt. Et hæc quidem si quis spiritualiter intelligat, sentiet in vinum aquam conuersam. Illa enim captiuitas hanc nostram, quam in hoc mundo patimur, captiuitatem significat. In qua dum populus peccantes, & semper quasi aquas ad inferiora labètes, (aquæ enim multæ, populi multi) sancti Dei inspicunt, flent, & dolent, illius supernæ beatitudinis recordantes. Et quia vel pauci, vel nulli sunt, quorum monitis acquiescere velint, sanctæ prædicationis organa suspendunt in falicibus, id est, quasi quibusdam vinculis tenacissimis, memoriæ commendant: dicentes cum Psalmista, In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi. Memoria enim, qua ea, quæ intelligit, firmiter ligat, & tenet, non immerito falix vocabitur. Silent enim prædicatores multoties, & à prædicatione cessant, dum & verba sua paruipendi, & seipsos contemptui haberi conspiciunt. Sed sicut tunc, ita & modò post penitentiam & satisfactionem, duce Iesu sacerdote magno, (qui tunc per illum Iesum significabatur) omnes peccatores in patriam reuertuntur. Restat nunc ut de sexta hydria dicamus, quæ aliis omnibus nobilior est, de qua etiam omnes aliæ saporem suscipiunt. In hac enim quatuor euangeliorum libri, & omnia Apostolorum dicta continentur. Hanc ipse dominus per seipsum impleuit. Hæc suis discipulis dedit, ut omnes gentes ex ea satiarent: dicens eis, Ite in vniuersum mundum, prædicate euangelium omni creaturæ. Huius aqua dulcissima, huius vinum suauissimum est. Sed vis bibere de aqua eius? Audi ipsum dominum. Simile (inquam) factum est regnum cælorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo. Quum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminavit zizania. Quam quum serui eius colligere voluissent, ait, Sinite utraque crescere vsque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus, Colligite prius zizania, & alligate fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum. Hæc est igitur huius hydriæ aqua: quæ ut in vinum conuertatur, dicamus cum Apostolis, domine, edifera nobis parabolam istam. Ager (inquam) dominus) est mundus. Bonum verò semen, hi sunt filij regni: zizania autem filij sunt nequam. Inimicus autem, qui seminavit, est diabolus. Messis verò, consummatio seculi. Messores autem, angeli sunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi. Exhibunt angeli, & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis: ibi erit fletus, & stridor dentium. Sic igitur

igitur aqua in vinum conuertitur, sic in spiritualem intelligentiam litera mutatur. Dictum est autem quid sex hydriæ significent. Quæ bene quidem secundam purificationem Iudeorum ibi posita erant: quoniam quicquid in eis continetur, baptismus quidam est, & purificatio animarum. Capiebant autem singulæ metretas binas, vel ternas: per quod significatur, quia Dei, proximique dilectionis, & fidei Trinitatis mensura omnibus sufficit ad bibendum, tenendum, & credendum. Sequitur: Et dicit eis Iesus, Haurite nunc & ferte Architricino, &c. Qui est iste Architricino, cui hoc nouum, & mirabile vinum prius affertur? Iste enim Architricino, intellectus mihi esse videtur, à quo solo vinum bonum oognoscitur, & laudatur. Habet enim vniuersis quæ homo hinc Architricino in palatio cordis sui. Ipse est princeps domus, ipse regit, & disponit omnia. Huic autem Ecclesiæ ministri sanctarum scripturarum vinum quotidie offerunt: quod ille bibens, quauis nesciat vnde sit, tamen admiratur & laudat. Quando enim hæc in Ecclesiis recitantur, nulli alij dant saporem, nisi his, qui ea intelligunt. Meritò igitur hoc vinum Architricino dominus ferri iussit, quatenus & nos maiora intelligentibus demus vinum, non intelligentibus verò aquam offeramus. Qui enim bene intelligunt, & literam venerantur & spiritum: vnde & hic Architricino dicit, Tu autem seruaisti vinum bonum vsque adhuc: & primum videlicet, & vltimum laudans. Qui verò minoris intelligentiæ sunt, aquam bibant, & scripturarum planissima audiant. Hoc fecit in iuniorum Iesus in Cana Galilee, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. In sanctarum quoque scripturarum spirituali expositione, quæ utique per hoc vinum significatur, Christi gloria manifestatur, ut credentium fides augeatur.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Et die tertio nuptiæ factæ sunt in Cana Galilee. Tertio post Christi à deserto descensum. Et erat mater Iesu ibi. Vocata tanquam familiaris ab iis, qui nuptias celebrabant. Vocatus est autem & Iesus, ac discipuli eius ad nuptias. Et ipsi quasi familiares. Accessit autem Saluator, non habito respectu ad suam dignitatem, sed ad hominum utilitatem. Si quidem, qui nuptias condiderat, venit ut eas honoraret, suaque presentia sanctificaret: & quum serui formam assumpsisset, non dedignatur seruorum interesse nuptiis, licet, qui eum vocauerant, non haberent congruentem de eo opinionem. Simpliciter enim tanquam notum, vnumque è pluribus illum vocauerant. Et deficiente vino, dicit mater, Iesu ad eum, Vinum non habent. Quum carerent vino, hoc est, quum opus esset vino, siue quum iam vinum defecisset. Nam habet Græca litera ὑπέστησαν & διησαν. Neque enim ad id vsque temporis vllum fecerat miraculum. Quum ergo cognouisset mater, quæ circa ipsum erant, quodque Ioannes propter eum venerat, ac de illius diuinitate testimonium tulerat, & quod cælitus de eo testimonium acceperat. Simul etiam videns, quod discipulos acceperat: intellexit quod reuelari ex eo tempore inciperet. Sumpta igitur fiducia, deprecata est eum pro deficientis vini miraculo: & iis,

qui vocauerant, gratiam volens rependere, & suam gloriam volens per filij potentiam demonstrare. Ideoque eam corripit, non quasi vilipendens, sed corrigens tanquam intempestiue precantem. Nam quod eam plurimum honoraret, & ex aliis multis manifestum est, & ex eo quod ipse compleuit exhortatione. Corripuit itaque eam docens, nondum talia esse querenda, quanquam miracula verbo posset operari. Obediuit autem, eam tanquam matrem honorans. Quid mihi & tibi est mulier? Quid ad nos attinet id, pro quo deprecaris? quid ita nos vrget? Potest præterea & alio modo intelligi. Quid mihi tecum commune est? ego siquidem utpote Deus noui, quæ tempora edendis miraculis sint congrua: tu verò illa ignoras quasi homo. Non dixit autem, mater, sed, mulier, tanquam Deus. Nondum venit hora mea. Nondum adest tempus meum ad edendum, quod quæris, miraculum: tunc autem adertit, quum ij, quibus opus est miraculo, cognouerint, quod talia possum operari, & ipsi me fuerint deprecati. Nunc autem, matre adhortante, non solum intempestium esset, verum etiam suspectum, & querulosis facillime pateret calumniæ. Hæc autem, Nondum venit hora mea: Nõ potuerunt eum apprehendere, quia nondum venerat hora eius: Nullus iniicit in eum manus, quia nondum venerat hora eius: Pater venit hora, aliaque similia, non ostendunt, quod necessarii temporum, horarumque obseruationibus subiacent: nam quo id pacto fieret, quum horum effectus sit? sed hæc de contingentibus opportunitatibus dicta sunt: demonstrantia, quod omnia ratione, ac ordine fieri oporteat. Quum ergo dixisset, Nondum venit hora mea, miraculum tamen operatus est: & matrem, ut dictum est, honorans, & ostendens, quod temporibus non seruiat, aut subiacet, sed eis dominetur. Dicit mater eius ministris, Quicquid dixerit vobis, facite. Quum verbi scopum, ac rationem intelligeret: quodque non impotentiae excusatio erat, sed ne videretur sese miraculis ingerere, & spectaculo exponere, matris autem exhortationem non despiceret: mensæ ministros adiuuaret, ut sibi adfuerint, & ipsi quoque alio modo ea deprecentur. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex posite, &c. Hydriæ vasa sunt aquæ: Metretæ verò mensuræ: Erant autem posite secundum purificationem Iudeorum: id est, paratæ ad eorum purificationem, ut, si qui forte immundi redederentur, non longe eundem esset ad fontes. Dicit eis Iesus, Implete hydriæ aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum. Mensæ ministros, facit etiam ministros, miraculi, ut ipsi testes rei essent. Non iussit autem, ut vasa vinaria implerentur, sed aquales, siue hydriæ, ne qui suspicarentur, quod relictis fecibus mixtio aquæ facta esset. Quare autem non ipsemet solo verbo etiam hydriæ impleuit, sed ministris hoc imperauit? Ne phantasma esse videretur: sed, si quis miraculū calumniaretur, ut qui aquam hauserant, silentium illis imponerent. Et ait illis: Haurite nunc & ferte architricino, &c. Architricino dicit conuiuij præfectum, qui conuiuium procurat. Triclinia enim vocabantur aulæ conuiuiorum. Non ergo simpliciter aquam conuertit in vinum, sed in bonum vinum, sicut architricino ipse testatus est. Nam huiusmodi miranda Christi opera longe erant naturalibus præstantiora. Quod igitur aqua versa sit in vinum, ministri testes fuerunt: quod autem in bonum etiam vinum, architricino, ac sponsus: ut deinceps miraculum latere non posset,

Alij tamē nõ obisurgunt, sed in Iesum agnosunt.

Infra 7. 8. & 17.

posset, quod testimoniis adeo manifestis probaretur. Verisimile est autem & sponsum dixisse; Quid nam est hoc? veruntamen id prætermisit euangelista vt pote non necessarium. Vtinam autem & ego, qui feigidus sum, laxus, & effusus, nihil in hoc ab aqua differens, in calorem conuerterer spirituales, virtutis constrictioem, ac morum firmitatem, vt & alios lætificare possim. *Hoc fecit initium signorum Iesus in Cans Galilee.* Non solum scripto prodidit miraculum, sed etiam docuit principium hoc fuisse signorum. Nam, quia id scitu dignum erat, & ab aliis præteritum, scripsit illud, vt pote ad hoc vtile, ne fides adhibeatur iis, quæ dicuntur pueri Christi miracula: hoc enim fuit initium signorum: illa verò sunt opus viri, qui à veritate aberrauit. Nam, si puer mirabilia operatus fuisset, id statim omnibus innotuisset, neque Israelitis fuisset opus Ioâne, vt eum manifestaret. Si quidem Ioannes ipse dixit; Vt manifestaretur Israeli, propter hoc veni ego in aqua baptizans. Merito ergo expectauit decentem viros ætatem, ne phantasmata

esse putarent ea, quæ fierent. Nam, si plurimi id suspicabantur, quum in legitima, ac perfecta ætate mirabilia operaretur, multo magis in imperfecta, & priusquàm tempus conueniens aduenisset, quum inuidia tabescerent, in Saluatorem insurrexissent: & ita non solum increduli fuissent dispensationi incarnationis, sed etiam euangelium impedissent. *Et manifestauit gloriam suam.* Potentiam, & virtutem suam magnitudinem diuinitatis suæ. Verum quomodo, aut quo pacto hoc fuit, quum pauci ad id, quod factum erat, aduertissent, soli videlicet ministri, & architracinus, ac sponsus cum discipulis eius? Quod in se erat, manifestauit eam per huiusmodi miraculum: quanquam enim pauci tunc aduertebant: postea tamen diuulgatum est miraculum, multòq; attraxit. Quod autem dic illo nullus aliorum crediderit, ex sequentibus manifestum est; Nam subiunxit; *Et crediderunt in eum discipuli eius.* Qui etiam antea ipsum admirabantur. Vides, quòd tunc oporteat fieri signa, quum futurus est, vt spectatores beneuoli sint, & animum aduertant.

DOMINICA III. POST
EPIPHANIAM.
MATH. 8.

Nillo tempore cū autem ^a descendisset Iesus de ^b monte turbæ multæ: & ecce ^c leprosus veniēs ^d adorabat eum, dicens: Domine, si ^e vis, potes me mundare. Et ^f extendens Iesus manum, ^g tetigit eum, dicens: ^h Volo: ⁱ mundare. ^k Et confestim mundata est lepra eius. Et ait illi Iesus: ^l Vide, ^m nemini dixeris: sed vade, ⁿ ostende te sacerdoti, & ^o offer munus, quod præcepit Moyses in ^p testimonium illis.

Reliqua quare infra Fer. V. post Cimeres vsque ad finem Euang.

GLOSSA ORDINARIA
in superius Euang.

Cum autem descendisset, &c. Post descensionem Domini de monte quantum interuallum fuerit, antequam Capharnaum intraret, non apparet. In ipso autem interuallum leprosus mundatus est, quod Matthæus suo loco dicit, Christum intrasse Capharnaum, non tamen ostendit post quantū temporis interuallum. *Cum autem descendisset, &c.* Secundum Lucam & in cæpstri loco sermonem, quem iam forsitan supra habuerat, eis fecisset. *Sequuta sunt*

eum, &c. Alij propter charitatem, alij propter doctrinam, alij propter admirationem, & curationem. Mystice autem, *Cum autem descendisset, &c.* id est, cum se exinanisset, formam serui accipiens, sequuta sunt eum turbæ multæ: quia qui prius in Iudæa natus erat, tunc in vniuersa terra mirabilis factus est. Quòd autem post præcepta manum extendens leprosum sanat, significat eos, qui de illis præceptis implendis dubitant, suo auxilio ab huiusmodi varietate mundare. Non exprimitur certus curationis locus, vt ostendatur non vnum populum alicuius ciuitatis, sed omnes sonare. *Adorabat eum.* priusquam peteret, cultū diuinitatis ostendit. *Si vis po.* De voluntate non (quasi pietatis incredulus

credulus) dubito: sed quasi meæ collusionis conficius non præsumo. *Extendens.* Post sermonem, & miracula facta, quibus sermo apud auditores confirmatur. *Tetigit.* Nō quin sine tactu sanare posset, sed vt indicet se non subiectum esse legi, sed dominum legis, qui non timet contagium. *Tetigit.* propter humilitatem, vt nos doceret nullum spernere pro aliqua corporis maculatione. Apparet legem (quæ leprosum excludit) esse gratiam, quæ sanat eum, vt ait. Non veni soluere legem, sed adimplere, &c. *Volo.* Eo sanauit genere quo fuerat obsecratus. deinde imperat: *Mundare.* Ecce potestas. *Vide nemini.* Taceri iussit, nec tamen taceri. Non quod aliquid voluit & non potuit, sed dat exemplum, vt sui in magnis quæ faciunt, latere velint: sed vt profint aliis, prodantur inuiti. *Ne dixer.* Hunc tamen Marcus vbique hoc prædicasse dicit, quasi Euangelista factus sit. *Vade.* Mittit ad sacerdotem propter humilitatem, vt sacerdotibus deferat honorem, quibus lex iubet mundatos munera offerre, & vt videntes credant ei: vel si non credunt, inexcusabiles sint. & ne legem frangere videretur. *Ostende te sacer.* vt sacerdos non legis ordine, sed gratia Dei supra legem curatum esse intelligat. *Offer.* quia legem non soluo, quia nondum cepit verum sacrificium. *In testimonio.* id est, domino credant si impietatis lepra discedat. *In testi.* spiritualis curationis, offerendum est munus spirituale homo ipse. *Typicè.* Leprosus genus humanum significat plenum lepra: quod extēta manu, id est verbo Dei humanam contingente naturam, à prisci erroris varietate mundatur, vt diu abominabiles & sequestrati iam queant templo reddi. Templum Dei sanctum est, quod estis vos. Et sacerdoti offerit: de quo dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Et offerant pro emundatione corpora sua, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.

1. Cor. 3. d
Psal. 109. a
Rom. 12. a
Luc. 7. a

CATENA AVREA
in idem Euang.

Cum autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turbæ multæ, &c. Hic. Post prædicationem atque doctrinam, signorum offertur occasio: vt per virtutum miracula præteritis apud audientes sermo firmetur. Chryso. Quia enim quasi potestatem habens docebat, vt non æstimaretur ostentatio esse hic doctrinæ modus, operibus hoc idem facit, quasi potestatem habens curare. Et ideo dicit: *Cum autem descen. de. de mon. secu. sunt eum turbæ multæ.* Orig. Docente enim domino in monte, discipuli erant cum ipso, quibus erat datum cælestis doctrinæ nosse secreta. Nunc autem descendente eo de monte, turbæ secutæ sunt eum, quæ in montem ascendere nequaquam poterant: quia quos delictorum sarcina deprimit, ad mysteriorum sublimia scandare non valent. Descendente autem domino, hoc est inclinante se ad infirmitatem & impotentiam, cæterorum miserus est, imperfecti eorum vel infirmitati studens. secutæ sunt eum turbæ multæ: quidam propter charitatem, plerique propter doctrinam, nonnulli propter curationem, & administrationem. Haymo. Vel aliter: Per montem in quo dominus seder, cælum intelligitur, de quo scriptum est: Cælum mihi sedes est. Sed cum dominus in monte sedet, soli discipu-

li ad eum accedunt: quia antequam fragilitatis nostræ humanitatem assumeret, notus erat tantum in Iudæa Deus. At verò postquam de monte suæ diuinitatis descendit, & humanitatis nostræ fragilitatem assumpsit: magna turba nationum secuta est eum. Demonstratur autem doctoribus, vt in prædicatione sua sermonem habeat temperatum: & sicut viderint vnumquenque capere posse, ita & verbum Dei annuntient. Ascendunt enim in montem doctores, cum perfectioribus excellentia præcepta ostendunt: descendunt verò, cum infirmitatibus leuora demonstrant. Chryl. super Matt. Inter cæteros autem, qui montem non ascenderunt, & leprosus sursum ascendere non valebat, quasi peccatorum bailulans pondus. Lepra enim est peccatum animarum nostrarum. Ideo ergo dominus de altitudine cæli quasi de excelso monte descendit, vt lepram peccatorum nostrorum mūdaret. Et ideo quasi iam præparatus descendenti occurrit, propter quod dicitur, *Ecce leprosus veniens.* Orig. Deorsum currit & in monte nihil dicit, quia tempus est omni rei sub cælo: tempus doctrinæ, & tempus curationis. In monte docuit, animas curauit, corda sanauit, quibus completis sicut de cælestibus montibus ad saluandos carnales descendere, venit ad eum leprosus & adorabat eum: antequam peteret, adorare cepit, cultum ostendens. Chryl. super Matt. Non enim illum petebat quasi hominem artificem, sed adorabat eum quasi Deum. Oratio autem perfecta est fides & confessio, vnde leprosus fidei opus adorans impleuit, sed opus confessionis impleuit in verbis. vnde adorabat eum, dicens: Orig. domine per te omnia facta sunt: tu ergo si vis potes me mundare. Voluntas tua opus est, & opera tuæ voluntati obediunt. Tu prius Naaman Syrum per Helisæum à lepra mundasti, & modò si vis potes me mundare. Chryl. super Matt. Non dixit, Si rogaueris Deum, neque si adoraueris, sed, si volueris, potes me mundare. Neque dixit, domine munda, sed ei totum concedit, & dominum eum facit, & potestatem vniuersorum ei attribuit. Chryl. super Matt. Et ita spirituali medico spiritualem offerebat mercedem, nam sicut medici pecuniis, iste oratione placatur. Nihil enim dignius offerimus Deo quàm orationem fidelem. In hoc autem quod dicit: *Si vis,* non dubitat Christi voluntatem ad omne opus bonum paratam: sed quia non omnibus expedit corporalis integritas, nesciebat vtrum ei expediret curatio illa. Dicit ergo: *Si vis,* ac si diceret: Credo quia quod bonum est, vis: ignoro autem si est mihi quod desidero, bonum. Chryl. in ho. Cùm autem voluntate ac sermone purgare posset, manus apposuit & tactum. vnde sequitur: Et extendens manum tetigit eum, vt ostendat quoniam non subiacet legi, & quoniam mundo iam nihil est immundum. Helisæus autem obseruans legis diligentiam, nō exiuit & tetigit Naaman, sed mittit eum ad Iordanem lauandum. Dominus autem demōstrat, quoniam non vt seruus, sed vt dominus curat & tangit. Non enim manus à lepra facta est immunda, sed corpus leprosum à manu sancta constitutum est mundum. Non enim corpora solum curaturus aduenit, sed & animam in veram sapientiam ducturus. Sicut igitur manibus non lotis iam non māducare prohibebat: ita & hic erudit, quoniam oportet animæ lepram formidare solam, quod est peccatum: lepram autem corporis, nullum impe-

dimentum esse ad virtutem. Chryso. super Mattheum. Quauis autem literam legis soluerit, propositum tamen eius non soluit. Ideo tamen lex iussit non tangere lepram, quia non poterat facere vt lepra non sordidaret tangentem: ergo vetuit tangere lepram non vt leprosi non sanarentur, sed vt tangentes non inquinarentur. Iste autem tangens non inquinatus est à lepra, sed ipsam lepram mundauit tangendo. Dama. Non enim Deus solum erat, sed homo: vnde per tactum & per sermonem diuina signa operabatur. vt enim per organum, ita per corpus diuinæ perficiebantur actiones. Chryso. in ho. Cum autem leprosum tangit, nullus eum inculsat: quia nondum inuidia detenti erant auditores. Chry. super Matt. Sin autem tacite eum curasset, quis scire poterat cuius virtute sanatus esset? igitur voluntas mundandi facta est propter leprosum: verbum autem propter spectantes. Ideo dixit: Volo mundare. Hiero. Non autem, vt plerique Latino-rum putant, iunctim legendum est, *Volo mundare*: sed separatim, vt prius dicatur: *Volo*, deinde imperans dicat: *Mundare*. Ille enim dixerat: *Si vis, dominus respondit: Mundare*. Chry. in ho. Nusquam autem videtur dicere hoc verbum, quauis magna signa faciens: sed hic propterea apposuit, *Volo*, vt opinionem plebis & leprosi de eius potestate confirmaret. Chry. in ho. Cessit autem mandanti natura cum decenti velocitate. Et ideo sequitur: *Et confestim, est le. eius. sed hoc quod dicit: Confestim, multum est tardius velocitate quæ secundum opus est facta. Orig.* Quia enim non dubitauit credere, non tardatur sanatio: quia non distulit confessionem, non differret mundatio. Augu. de con. euang. Huius autem leprosi mundati, quem Lucas meminit, non sanè hoc ordine, sed vt solent prætermissa recordari, posterius facta præoccupari, sicut diuinitus suggererentur: vt antea cognita, postea recordando rescriberent. Chry. in ho. Curans autem Iesus corpus, iubet nulli dicere. vnde sequitur: *Et ait illi Iesus, vide nemini dixeris. Quidam igitur aiunt, quoniam ideo iussit hoc, vt non malignentur circa eius purgationem: quod insipienter dicitur. Non enim ita mundauit, vt dubitabilis esset mundatio: sed nulli dicere iubet docens non diligere ostentationem & honorem. Qualiter igitur alij sanato iuber dicere? Sed in hoc erudiuit nos bonæ mentis esse. Non enim illic diuulgari se iussit, sed dari gloriam Deo. per leprosum ergo hunc, instruit nos non esse vanè gloriosos: per illum autem non esse ingratos, sed omnia ad laudem Dei referre. Hiero. Et reuera quid erat necesse quod sermone iactaret, quod corpore præferbat. Hila. Vel vt salus hæc non offerretur potius quam quereretur, silentium imperatur. Sequitur: Sed vade ostende te sacerdoti. Hiero. Mittit autem eum ad sacerdotes: primum propter humilitatem, vt sacerdotibus deferre videatur: deinde videntes leprosum mundatum si crederent saluatori, saluarentur: si verò non crederent, inexcusabiles fierent: & simul ne, quod in eo sapissimè criminabantur, legem infringere videretur. Chr. in ho. Neque enim vbiq; eam dissoluebat, neque vbiq; custodiebat: sed quandoque quidem hoc, quandoque illud faciebat: in vno quidem futuræ sapientiæ præparans viam, in altero autem inuerecundam Iudæorum cohibens linguam, & condescendens imbecillitati eorum. Vnde apostoli apparent quando-*

que quidem obseruantes legem, quandoque autem eam prætermittentes. Orig. Vel mittit ad sacerdotes, vt cognoscant, quia non per legis consuetudinem mundatus est, sed per gratiæ operationem. Hiero. Erat autem in lege præceptum vt qui mundati fuerant à lepra, offerrent munera sacerdotibus. vnde sequitur: Et offer munus tuum quod præcepit Moyses in test. illis. Chryso. super Matt. Non sic intellige quia hoc Moyses præcepit in testimonium illis. Chry. in ho. Præuidens enim Christus eos ex hoc nihil profecturos, non dixit: In emendationem eorum, sed, in testimonium, id est, in accusationem & attestationem: quoniam quæ à me erant fienda, omnia facta sunt. Et licet eos præuiderit non emendari, non tamen dimisit quæ facere oportebat. Illi autem in propria manserunt malitia. Non autem dixit: munus quod ego iubeo, sed, quod Moyses iussit: vt interim transmittat ad legem, & iniquorum obstruat ora, vt enim non dicant quoniam sacerdotum gloriam rapuit, si quidem ipse impleuit, probationem autem illis concessit. Orig. Vel offer munus tuum, vt omnes, qui vident te portare, miraculo credant. Chry. super Mat. Vel ideo iubet offerri munera, vt, si postmodum eum expellere vellet, diceret eis, munera quasi à mundato accepistis, & quomodo me quasi leprosum expellitis? Hila. Vel legendum est quod Moyses præcepit in testimonium illis: quia quod Moyses in lege præcepit, in testimonium est, non effectus. Beda in ho. Si quem autem moueat, quum dominus videatur Moysi sacrificium approbare, quare hic ecclesia non recipiat? meminerit quod nondum Christus corpus suum obtulerat per passionem in holocaustum. Non autem oportebat offerri significatiua sacrificia, priusquam illud quod significabatur confirmatum esset testimonio apostolorum predicantium, & fide credentium populorum. Vir autem iste, genus humanum designat: qui non solum leprosus, verum etiam iuxta euangelium Lucæ, plenus lepra fuisse describitur. Omnes enim peccauerunt, & egent gloria Dei: illa, scilicet, vt extensa manu saluatoris, hoc est incarnato Dei verbo humanamque contingente naturam, ab erroris prisca vanitate munden-tur: & qui diutius abominabiles, & à castris populi Dei eiekti, iam aliquando templo redditi, & sacerdoti queant offerre corpora sua hostiam viuentem: illi, scilicet, cui dicitur tu es sacerdos in æternum. Remi. Moraliter autem per leprosum designatur peccator: nam peccatum immundum, & variam animam facit: qui ante Christum procidit, quando de pristinis peccatis confunditur: & tamen debet confiteri, & remedium penitentię postulare. Nam leprosus vulnus ostendit, & remedium postulauit. Extendit autem dominus manum, quando auxilium diuinæ misericordiam impendit, & statim consequitur remissionem delictorum, nec debet ecclesia eidem reconciliari, nisi iudicio sacerdotis.

ORIGENIS PRESBYT.

in idem Euang. Hom.

Descendente Iesu de monte secuta sunt eum turba multa. Docente vero domino in monte discipuli erant cum ipso, quibus datum erat celestis doctrinæ nosse secreta, per quæ salutis sciëntia bru-

Peccator ventam consequatur, de hoc suo peccato confitetur ecclesiam ministrum.

Ex familiis in discipulis.

torum corda salirent, cæcorum quæ oculis per mundanæ delectationis tenebras caligantibus lucem patefaceret veritatis. Vnde & dominus ad eos, Vos estis (inquit) sal terræ, vos estis & lumina mundi. Nunc vero descendente eo de monte turbæ secutæ sunt eum. In montem scilicet ascendere nequaquam poterant, quia quos delictorum sarcina deprimit, ad mysteriorem sublimia nisi abiecto onere scandere minime valent. Idcirco & filij Israel primitus in montem ascendere non poterant ad obuiandum Deo, qui Ægyptiaca graui conuersatione præpediebantur, sed solum Moyses ascenderat, & pauci cum eo seniorum Israel. Veluti denique tunc cum domino discipuli in montem ascenderunt, sic & modo fideles anime Deum timentes, & dominum diligentes, regna celestia desiderantes, dominum semper sequentes, post dominum in illum celestem montem ascenderunt: audientes Apostolum dicentem, Quæ sursum sunt, sapite, quæ sursum sunt, querite, vbi Christus est in dextera Dei sedens. Descendente nunc domino, hoc est, inclinante se ad infirmitatem, & impotentiam cæcorum, miserum imperfectionis eorum, vel infirmitatis, secutæ sunt eum turbæ multæ: quidam propter charitatem, plerique propter doctrinam, nonnulli propter administrationem, & curationem. Et ecce homo leprosus, vnus ex illis, qui curam quærebant, qui leuamen desiderabant, adorabat eum, dicens, domine, si vis, potes me mundare. Deorsum currens rogas, o homo, & in montem nihil dicis. Quare sic? Quia tempus, & tempora omni rei sub cælo. Tempus doctrinæ, & tempus curationis. In monte docuit, illuminauit, monuit, animas curauit, corda sanauit. Propterea ergo illa maiora ego tentare nolui, illa summa tradere passus sum. Ipsi ergo ab illo completis deorsum eo de monte ad curandum, sicuti de celestibus montibus ad saluandos carnales descendente, venit ad eum homo leprosus adorans eum. Antequam peteret, adorare cepit, antequam rogaret, culturam ostendit. Adorauit eum. Pro hoc ipso Deum & dominum eum inuocans adorabat eum. Sicut enim illi beati Magi prius procidentes adorauerunt eum, & ita demum ei munera obtulerunt: eodem modo & nunc iste cadens adorabat, & sic supplices obtulit postulationes, dicens, Domine tu qui digne adoraris, & merito coleris, te ego vt dominum adoro, ideoque & dominum dico, opera prius con-testans, & sic verba loquens, Per te enim omnia facta sunt. Tu ergo domine, si vis, potes me mundare. Voluisti vt hæc immundissima lepra super me veniret, siue propter mea peccata, vt correptus penitentiam agam, seu propter tuam prouidentiam, vt mirabiliter me mundas magnificeris: omnia dispensanter & prouidenter facis, & salutem largiter tribuis. Siue ergo hanc lepram propter mea peccata portauisti, dimittes culpas meas, munda me; siue propter prouidentiam tuam mirabiliter me munda, vt ab hominibus magnificeris. Domine, si vis, potes me mundare. Voluntate tua opus est, quia & opera voluntati tuæ obediunt, ideoque si vis, potes me mundare. Nō dubitans fallor, nec dicēs sic vt ille qui filij salutem deprecabatur, Si quid potes, adiuua nos: sed scio quia omnia potes, idcirco non potestiam peto, nec fortitudinē quero. Homines enim scio deficientes, sed tantum voluntatem tuam deprecor, & sequens virtus statim hanc gratiam adimplebit. Domine si vis, potes me mundare: mihi ad beneficium, tibi

ad laudem, videntibus ad miraculum & proficendi doctrinam. Domine, si vis, potes me mundare. Tu qui prius (ait) Naaman principem Syriæ per Heliſſum in Iordane tingens lepra mundasti, & modo si vis potes me mundare. Cui respondens dominus ait, Confidens postiteris quia ego possum, & si volo fit, ideo volo mundare. Magnifice credis magnifice & mundaris: plenissime confiteris, plenissime laudificaris. Volo mundare. Non dubitasti credere, non tardo sanare. Non detulisti confessionem, non differam te mundare. Volo mundare, vt magnam gratiam tibi ostendam manum ad te porrigo. Extendens itaque manum Iesus tetigit eum, dicens. Et quid est quod tetigit eum, cum lex prohibuisset leprosum tangere? Propter hoc tetigit, vt ostenderet quod omnia munda mundis, quia aliorum aliis non adherent inquinamenta, neque extranea immunditia immaculatos coinquinat. Sed ad hæc propter quid tetigit? vt humilitatem demonstraret, & nos doceret nullum spernere, aut horrere, vel contemptibilem ducere propter corporis læsionem, aut maculationem, quæ à Deo immittitur, pro qua ipse sit redditurus rationem. Extendens ergo manum eius tetigit eum. Medicus (ait) sum celestis, corpora cum animabus curare possum: propterea omnes tango non vt infirmitas mihi adhæreat, sed vt ab iis qui eam habent expellam. Sol enim, ait, incomparabilis sum, & luna iustitiæ. Ideo omnibus approximo, & omnibus meis splendoribus ad salutem radio, ipse vero sicut fui permaneo in singularis meæ sanctitatis pulchritudine. Extendens manum tetigit eum. Nō sperno legem, sed curo vulnus: nec destruo mandatum, sed fugo atque mundo lepram. Ideoque cum extendo manum mox effugit, nec contaminatio meæ virtuti proximare, vel resistere meæ potentiæ poterit. Dico ergo, Volo mundare, & me manum ad regendum extendente effugit illico lepra, & inuenta est manus domini non lepram, sed mundum tetigisse corpus. Consideremus & nos nunc, dilectissimi fratres, vt nullus peccati lepram in sua habeat anima, aut contaminationes delictorum in suo detineat corde. Sed & si habet, instanter adorans dominum dicat ad eum, Domine, si vis, potes me mundare. Tu illum prius multa delicta committentem mundasti Manassen, & innumerabilibus aliis à seculo precantibus miserus es. Tu ergo si vis, potes me mundare. Et dominus mox misericordiam porrigens manum dicit, Volo mundare. Et Iesus ait illi munda to lepra. Huic cui miserus est credenti dominus, qui cõfessus est in virtute eius, huic ergo dixit Iesus, Credidisti, saluus es: sperasti, mundus effectus es. Noli obliuisci qualis fueris, qualis factus sis. Non cesses gratias referre, non taceas confiteri. Charissimi, hoc & nos debemus facere quando à domino de aliquo periculo liberamur, vel ab aliquo dolore saluamur, siue infirmitatis, seu vulneris, siue de qualibet necessitate. Non efficiamur ingrati, & relinquamus liberatorem nostrum, sed alacriter gratiarum actiones ei reddamus, sed & munera secundum substantiam nostram ad honorificandum eum exhibeamus. Hoc enim & illi mandauit dominus, vade (ait) ad sacerdotes, & offer munus tuum. Dixit ergo ei Iesus, Vade, nemini dixeris. Et quare hoc, domine, dicit nemini? Propter meam humilitatem, propter meam dulcedinem. Et vos doceamini quando aliquid boni facitis, non gloriari, aut extolli vel inaniter placere velle in conspectu

spectu, sicut consuetudo est aliquantis, qui cum quid boni fecerint, seu ieiunauerint, seu in pauperum elemosynis largi fuerint, necnon & in altaris honore, cultuque sanctorum. Etenim ipsi ante homines volunt gloriari, & sibi placere, ante dominum mercedem perdentes. *Vide nemini dixeris*. Te enim tacente, hoc mirabiliter clamabit. Te enim os non aperiente, omnis virtus tui corporis iubilabit. Hesternum immundus, hodie mundus, ante pusillum horribilis, & nunc decorus. *Vide ergo nemini dixeris, sed vade, ostende te sacerdoti*. Ambulante ad templum videntes mirabuntur, & sacerdos videntes expauescet: quoniam secundum legem semel, & bis ab eo inclusus, & ostendens te ipsum, mundati non potuisti. Vade ergo ostende te sacerdoti, ut videns cognoscat quod non per legis consuetudinem mundatus es, sed per gratiae operationem: non propter terrenorum sacerdotum imaginem, sed per caelestem summi sacerdotis splendorem. *Vade, ostende sacerdoti te ipsum*. Sacerdoti te ostende à summo sacerdote missus, à summo sacerdote Dei patris mundatus. Sed non videaris in conspectu domini inanis, non videaris ad sacerdotem manu vacua venire. Non venias in conspectu sancti templi infructuosus, sed offer munus tuum. Ad illum enim hoc tunc dictum nos admonet omnes loquens, ut & nos dona, & munera nostra non teneamus apud nos, sed reddamus gratias Deo, maxime cum de aliqua liberamur tribulatione. *Offer*, inquit, *munus tuum*. Quare: ut omnes qui vident portare & offerre credant his mirabilibus, & magnificent Deum qui miseris est tui, & infidelibus per hoc increpatio, & testimonium duritiae cordis ipsorum fiet. Sic & illum. xxxvij. annis iacentem in infirmitate, erigens à languore iussit portare grabatum suum, & ire in domum suam, ut hunc ipsum lectum portatus ab eo per mediam civitatem clamaret saluantem se inuocando, & laudando. Sic & illum caecum in natatoria Siloe misit, ut videntes ambulare illuc eundem caecum, & iterum remeantem mirari & obstupescerent crederent huic talia mirabilia facienti.

S. HILARII EPISCOPI

*Pictaviensis superioris Euang.
expositio.*

Et descendente eo de monte, secuta sunt eum, &c. In exordio sermonis admonuimus, ne quis forte existimaret aliquid rerum gestarum fidei detrahendum, si res ipsas profectus rerum consequentium continere in se doceremus. Nihil enim veritati detrahit, imitationem veritas consecuta. Toto igitur superiore sermone dominus fidei praecepta tradiderat, legem excelsit: iam inutilem atque inefficacem excedendo significans. Mandatorum observantiam exegerat, ante promissorum suorum spem fidissimam imperauerat: quid igitur post haec primum gesserit contuendum est. Adest leprosus, emundari se rogat, purgatur verbi potestate, contactum iubetur silere, sed tamen ostendere se sacerdoti & munus quod Moyses in testimonium fieri praecepit offerre. Curatio igitur obedientis & credentis turbæ & cum domino de monte venientis adoratio in leproso ostenditur: quem vitiosa labe corporis contaminata, audita regni caelorum praedicatione, curari se rogat, contactu corporis

visitatur, verbi virtute curatur. Et ostendere se sacerdotibus iubetur: ut prae-nunciatus in lege factis & operibus cernatur, & in quo lex infirmabatur, in eo virtus intelligeretur: praemium quoque receptae salutis qui purgatus est, Deo offerat. Sed ut donum illud non sit ex artibus, sed ut homo ipse à fordibus peccati corporis emundatus, in sacrificium Dei transeat: quia quod Moyses in lege praecepit, testimonium sit, non effectus.

S. HIERONYMI PRESBYTERI IN IDEM EUANG.

Cum autem descendisset Iesus de monte, secuta sunt eum turba multa, &c. De monte domino descendente, occurrunt turbæ: quia ad altiora ascendere non valuerunt. Et primus ei occurrit leprosus. Necdum enim poterat cum lepra tam multiplicem in monte saluatoris audire sermonem. Et notandum quod hic primus specialiter curatus sit: secundo, puer centurionis; tertio, socrus Petri fabriens in Capharnaum; quarto loco qui oblatus sunt ei à daemone vexati: quorum spiritus verbo eiiciebat: quando omnes male habentes curavit. Et ecce leprosus veniens, adorabat eum dicens: Recte post praedicationem atque doctrinam, signi offertur occasio: ut per virtutem miraculi, praeritus apud audientes sermo sitetur. *Domine si vis, potes me mundare*. Qui voluntatem rogat, de virtute non dubitat. *Et extendens Iesus manum, tetigit eum, &c.* Extendente manum domino, statim lepra fugit. Simulque considera quam humilis & sine iactantia responsio. Ille dixerat, si vis: dominus respondit, volo. Ille praemisera, potes me mundare. Dominus iungit & dicit, mundare. Non ergo ut plerique Latinorum patant, iungendum est: & legendum, volo mundare: sed separatim, ut primum dicat, volo: deinde imperet, mundare. *Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris*. Et re vera quid erat necesse: ut sermone iactaret, quod corpore praeferebat? *Sed vade ostende te sacerdoti, &c.* Varias ob causas mittit eum ad sacerdotem. Primum propter humilitatem, ut sacerdotibus deferre honorem videatur. Erat enim lege praeceptum, ut qui mundati fuerant à lepra, offerrent munera sacerdotibus. Deinde ut mundatum videntes leprosum, aut crederent saluatori, aut non crederent. Si crederent, saluarentur: si non crederent, inexcusabiles forent. Et simul ne, quod in eo scriptissime criminabantur, legem videretur infringere.

S. IO. CHRYSOSTOMI

*Episcopi Constantin. in superioris
Euang. Homil. 1.*

Tu vero domini perpende sapientiam, quem admodum dispensationes etiam suas pro utilitate variat audientium, ut nunc quidem à signis ad verba transeat, nunc autem à doctrina migret ad signa. Nam & priusquam in montem praecepta daturus ascenderet, multos utique curavit, ut his, quae dicenda erant, viam pararet. Et rursus, prolixo hoc doctrinae suae sermone finito, ad faciendam nihilominus signa regreditur, ut ex his profecto dicta confirmet. Quia enim quasi habens potestatem docebat, ne putaretur ostentatio esse quaedam, atque praesumptio: genus istud docendi, id ipsum etiam

etiam operibus exercet. Curat enim quasi habens proculdubio potestatem, ut nihil iam omnino turbentur, ita demum audientes dicentem, quem admodum vident etiam signa facientem. *Quum enim de monte descenderet, accessit ad eum leprosus, dicens: Domine, si vis, potes me mundare*. Magna est prudentia accedentis, & fides. Non enim quasi inconsideratum sermonem docentis incidit, nec illud auditorum theatrum importunus intercidit, sed expectavit tempus aptissimum, & descendenti iam ei opportunissime supplicavit. Nec sanè negligenter, ac tepide, sed cum ingenti metis ardore. Nam, sicut alter Euangelista dicit, supplicavit fixis in terra genibus aduolurus, cumque fide pura profusus, & vera, ac ipsa existimatione dignissima. Non enim dixit, si oraveris, potes me mundare: neque ait, domine, munda me: sed ipsi cuncta commisit, eumque conferendae sanitatis dominum esse confessus est, atque in ipso constituit omnium potestatem. Quid verò, inquis, si prava erat opinio leprosi? Proculdubio illam quidem destrui, istum verò corripere oportebat, & corrigi. Putasne igitur hoc facit? Nequaquam, sed è regione totum, quod dixerat, & assensione profusus, & operatione confirmat. Et idcirco non dixit, mundus esto: sed, *volo, mundus esto*: ut non iam ultra illius opinionem, sed domini voluntatem sanitatis munus sequatur. At non ita & apostoli, sed quoniam modo? Quid igitur? quum eos homines obstupuisse, sic miramini nos, inquit, quasi propria potestate, & virtute fecerimus huc ambulare? Dominus autem, quum multa fuisset mediocri sermone locutus, sepe etiam, quae infra gloriam eius iacerent, modò ut dogma veritatis infereret: hic tamen plurimis de ipsius potestate mirantibus, quid ait? *Volo, mundus esto*. Et certe hoc signa, & talia operatus, nunquam hoc verbo usus refertur. hic verò, ut de potestate sua opinionem & leprosi firmaret, & populi, addidit: *Volo: & non solum id quidè dixit verbo, & non implevit effectum: verum è regione continuo opus sermonem sequutum est*. Si verò non bene ille dixisset, sed blasphemiam fuisset vlla, quod dixerat, cohibenda fuerat virtutis operatio. Nunc autem cessit extemplo iussui natura, cum tanta utique celeritate, quanta Deum convenit operari, & profecto maiore, quam euangelista memoravit. Nam confestim quoque ipsum multo est tardius illius operis celeritate, quo leprosi est facta curatio. Non autem ait simpliciter, *volo, mundus esto*: sed extendens manum tetigit eum. Quod est certè inquisitione dignissimum. Cuius enim rei gratia, quum eum voluntate, ac sermone mandaret, extendens manum suam adiecit & tactum? Mihi profusus videtur, non ob aliam illud fecisse causam, quam ut huic quoque ostenderet, non se subditum legis esse, sed dominum, & quia cuique mundo nihil sit profusus immundum. Propterea Elifaeus quidem neque videt Naaman, sed & scandalizatum esse audiens, quia eum nec inspicere voluisset ipse, nec tangere, diligentiam legis observans, nihilominus manet domi, eumque ad Iordanis fluentem mittit lavandum. At verò Christus ostendit, quia non vult famulus, sed ut dominus curet, ac tingat. Non enim tantis manus immunda est facta per lepram, sed per sanctam manum leprosi corpus omne mundatum. Non solum enim corpora curaturus, sed animas quoque ad veram philosophiam inducturus advenit. Sicut ergo vesca manibus illotis om-

nino non prohibet, optimam illam profecto legem de indifferentia inducens ciborum: ita hic quoque ostendens animas oportere curari eorum, quos ab exterioribus immundiciis liberaverat, etiam interiora purificat, & animarum tantum lepram docet esse metuendam, quod est utique peccatum. Carterum leprosum esse corpore, nullum potest impedimentum afferre virtuti. Primus itaque leprosum ipsum tangit, atque ex tanto populo nullus accusat. Non erant quippe ibi iudicia corrupta, neque spectatores liore vitati. Propterea non modò non calumniati sunt signum, verum etiam cum stupore venerati: procul quippe ab huiusmodi criminationibus recesserunt, potentiam eius de ipsa quoque operis celeritate mirantes. Cum igitur curasset corpus eius, ne cui id diceret, imperavit: sed ut ostenderet se sacerdoti, & munus offerret, quod praecepit Moyses in testimonium illis. Sunt quidam, qui opinantur, hoc eum propterea iussisse: ne scilicet per malitiam sacerdotes non eum dicerent fuisse mundatum: quod qui putant, stultissimè, atque ineptissimè suspicantur. Non enim sic cum ille mundaverat, ut emundatio ipsa esset ambigua: sed & profecto omnino mundavit, & nulli hoc eum iussit etiam fateri, docens quam esset alienus ab aura gloriae, pompaque iactantiae. Et certè nouerat, quia non esset ille taciturnus, sed passim tam grande beneficium praedicaturus: & tamen, quantum in ipso est, fugit ostentare, quod fecerat. Et quemadmodum, inquis, alibi publicari talia ipse praecepit? non contra se veniens, neque dictorum compugnantia sententias suas destrues, sed curatos à se gratos quoque esse ipse praecipies. Non enim semetipsum praedicari iussit, sed dari gloriam Deo, ut & per leprosum gloriae, atque iactantiae renunciandum doceret, & per illum, quem à legione mundaverat, gratias nos Deo referre commoneret, eiusque beneficia confiteri, atque ut ostenderet semper ex mirabilibus suis laudem non nisi Deo esse referendam. Quia enim homines, quandiu quidem grandi aliqua agritudine detinentur, Dei saepe meminerunt; morbo autem liberati, grauius obsidentur languore desidia: idcirco praecipiens, ut & aegroti videlicet, & sani Deum ingiter recordemur, ei, què curauerat, ait, Da gloriam Deo. Qua verò de causa iussit, ut seipsum ostenderet sacerdoti, & munus offerret? Ut legem utique rursus impleverit. Non enim ubique illam resoluit, sed nunc quidem illud, nunc istud effecit, tum futurae viam philosophiae praestruendo, tum impudentissima Iudaeorum ora frenando, & infirmitati eorum necessaria condescensione medicando. Et quid omnino miraris, si hoc in praedicationis suae fecit exordio, quòd & apostoli, quos certè ad gentes ire praecepit, per quos & doctrinae ianuas toti profusus orbi iussit aperiri, & excludi legem, & instituta praceptorum novari, omniaque ferè vetera cessare, inveniuntur aliquando quidem custodire legem, aliquando verò transcurrere? Et quid hoc, inquis, ad legis videtur spectare custodiam, si dixit, *ostende te sacerdoti*? imò vel maximè. Erat quippe lex vetus, ne leprosus de emundatione sua ipse diceret, sed ut conspectui sacerdotis se offerret, & probationem suam oculis eius exponeret, atque ex illius sententia in numerum mundorum rediret. Nisi enim dixisset sacerdos leprosum esse mundatum, adhuc cum immundis erat extra castra mansurus. Propter quod ait;

Ostende te ipsum sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moyses. Non dixit, quod ipse præcipio, sed eum interum ad legem remisit, vndique ora obloquentium consuendo. Ne enim eum dicerent rapuisse gloriam sacerdotum, opus quidem implevit ipse, probationem verò permittit illis, quibus etiam de signis suis iudicandi tribuit potestatem: ac si diceret: Tam procul sum, ut vel Moysi videar, vel sacerdotibus repugnare, ut eos, quos ipse curavi, ad iudicium illorum remittam. Quid verò est, quod ait, in testimonium illis? In redargutionem profectò, in accusationem, atque documentum, si peruersæ voluerint esse sententiæ. Quia enim dicebat, ut feditorem ac deceptorem iure persequimur: tu, inquit, mihi in illo tempore in testimonium eris, quòd à prævaricatione sim legis alienus: quippe cum te curauerim, ad legem remitto, atque ad sententiam sacerdotum: quòd certè erat honorantis legem, & Moysi præcepta venerantis, nec anti-quis dogmatibus resistens. Si verò nihil iam illis obseruatio ista præstabat, hinc maxime possumus, quantus penes illum sit honor legis, agnoscere, quia & præuidens nullum iam eos fructum de obseruatione eius habituros; tamen, quæ pertinebant ad illam, cuncta profus implebat. Nam & hoc totum vtrique præsciebat, & illud nihilominus imperavit, non ad instructionem illorum, neque correctionem profectò, sed in testimonium illis, hoc est, in accusationem, atque in redargutionem eorum, qui a legis esse aduersarium mentiantur, quæ à me, inquit, etiam facienda erant, facta sunt omnia. Nam præsciens vos absque emendatione mansuros, ne sic quidem, quæ facere oportebat, omisi; vos verò in malitiæ vestræ continuatione durastis. Tale est, quod alibi dicit; Prædicabitur hoc euangelium in vniuerso mundo, in testimonium omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. Quibus gentibus? non obedientibus scilicet, neque Euangelio consentientibus. Ne enim aliquis diceret, cuius rei gratia omnibus prædicatur, si omnes credituri non sunt? Vt, inquit, clareat me ea, quæ debui facere, cuncta fecisse, & post hæc nemo culpæ me possit, quasi qui non audierit prædicantem, ipsa aduersus illum prædicatio testis insurgat. Nec poterit post hæc aliquis dicere, non audiuit, cum ad fines orbis terræ pietatis sermo peruenerit. Hæc igitur etiam nos considerantes, quæ expetuntur à nobis, cuncta faciamus, seruantes videlicet, & erga proximos charitatem, & erga Deum cum ardenti delectationis affectu, cum etiam pleno mentis timore. Est enim profus absurdum nos opere quidem ipso beneficiis eius quotidie perfruente, gratias ei nec sermone persoluere, & hoc cum nobis rursus profit ipsa confessio. Neque enim ille alicuius nostri eget, sed nos omnium, quæ illius sunt, indigemus. Si quidem gratiarum actio, illi quidem nil omnino addit, nos autem magis illi familiares facit. Nos enim hominum beneficia recordantes, vehementius eorum amore succendimur, multò magis beneficiorum in nos Dei memores, studiosiores erimus ad ipsius mandata seruanda: idcirco Apostolus dixit; Et grati estote. Optima quippe beneficiorum custos est ipsa memoria beneficiorum, & perpetua gratiarum confessio. Propterea & reuerenda, ac salutaria illa mysteria, quæ in omni certè ecclesiæ congregatione celebramus, Eucharistia, id est, gratiarum actio, nuncupatur. Sunt enim be-

Matth. 24.

Colos. 3.

Eucharistia reuerenda mysteria.

neficiozum recordatio plurimorum, capiteque ipsum diuinæ erga nos charitatis ostendunt, nò que faciunt debitas Deo gratias semper exoluere. Si enim dominum ex virgine esse natum, grande miraculum, & Euangelista cum admiratione dicebat; Hoc autem totum factum: in quo tandem beneficiorum ponemus loco, illum etiam mortuum esse pro nobis? Nam, si illius tantummodo nasci totum vocatur, iam & semetipsum nobis cibum dare, & spiritalis illas præbere epulas, quid vocandum est? Agamus igitur ei iuges gratias, & non modò verbis hoc nostris, verum etiam operibus, imò ipsis principaliter impleamus. Agamus verò gratias, non de propriis tantum, verum etiam de alienis bonis. Ita enim inuidiam poterimus extinguere, & alere charitatem, eamque in nobis efficere pinguiorem. Neque enim iam illis poteris inuidere; de quorum bonis gratias Deo deferendo lætaris. Idcirco enim altari assistens sacerdos, pro vniuerso orbe terrarum, pro absentibus, atque presentibus, pro iis, qui ante nos fuerit, pro iis, qui postea futuri sunt, sacrificio illo proposito, Deo nos gratias iuber offerre. Hoc quippe & à terra nos liberat, & transponit in cælum, atque ex hominibus angelos facit. Nam & illi ordinantes choros, pro iis, quæ nobis collata sunt, bonis, gratias agebant Deo, atque dicebant; Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Et quid ad nos, inquit, illud exemplum, quod non de habitatoribus terræ, neque de hominibus protulisti? Quinimò ad nos maxime, qui ita docemur diligere conseruos, ut illorum bona nostra esse bona discamus. Propter quod etiam Paulus in cunctis ferè epistolis suis pro totius pene orbis salute gratias agit ipsius salutis auctori. Et nos igitur, tum de propriis, tum de alienis bonis, tum de magnis, tum de exiguis gratias ei referamus assiduas. Est enim paruum aliquid fuerit forte, sit magnum tamen de honore donantis, imò nihil exiguum est, quod, illo largiente, conferatur. Non solum etiam, quia datur à Deo, sed quia tale est, quicquid ille confert, ut dici non mereatur exiguum. Vt enim alia vniuersa præteream, quæ multitudine sua numerum exuperant arenarum: quidnam poterit eis, quæ propter nos facta est, dispensationi præferri? Quod enim erat apud eum omnibus preciosius, vniuentium pro nobis filium dedit, & quidem, quum adhuc essemus ipsius inimici. Nec dedit solum, sed & nostram illum fecit esse mentem, omnia faciens ipse pro nobis, & donando videlicet, & gratiarum actores ipsa donorum suorum vbertate faciendo. Quia enim in multis homo Deo existit ingratus, ipse vbi que suscipit vicem nostram, & ea, quæ ad nos pertinent, per diuitias suæ dispensationis operatur. Nam, quod pro Iudæorum aliquando salute faciebat temporibus, locisque, ac festiuitatibus variis, in memoriam illos suorum beneficiorum reducens, id nunc equidem magno cum cumulo est operatus in nobis ipso genere sacrificij, ad iugem nos pro beneficiis suis gratiarum incitans actionem. Nemo quippe ita studuit probos efficere aliquos ac magnos, semperque gratos ut nos Deus ipse, qui condidit. Propterea etiam nolentibus nobis sua interdum beneficia largitur, & iunat sæpius nescientes. Sin autem mirum videretur, quod dictum est, non in obscura aliqua vilique persona, sed in ipso tibi Paulo istud accidisse monstrabo. Etenim beatus

Matth. 1.

Christum in Eucharistia nobis cibum dat.

Vides diuine liturgie ritum esse vniuerso introductum.

Luc. 2.

Sacrificium Christianum.

2. Cor. 12.

Sap. 16.

Esai. 14.

1. Cor. 15.

rus ille, multis periculis, magnisque tribulationibus aggrauatus, Deum frequenter rogabat, ut ab eo tentatio tanta discederet: veruntamen non ad petitionem eius, sed ad vtilitatem potius aspexit, idque declarans, ait: Sufficit tibi gratia mea: nam virtus in infirmitate perficitur. Itaque, antequam ei causam panderet, beneficium præstabat inuito, ac penitus nescienti. Quid igitur magnum reposcit, qui pro tanta liberalitate in nos sua solummodo gratos sibi esse nos præcipit? Obediamus igitur Deo, atque hoc vbi que seruemus. Nam & Iudæos nihil magis perditioni dedit, quam quod ingrati Deo esse voluerint. Multas quippe illas, & vicissim sibi succedentes plagas, nihil in eos aliud quam istud induxit: imò ante plagas quoque animas eorum hoc malum corrupit, ac perdidit. Ingrati, inquit, spes sicut hyemalis pruina, ita enim tota resoluitur profus, ac deperit. Hoc autem vitium ex arrogantia potissimum gigni solet, quum se aliquis dignum esse beneficiis existimat, quem humiliatum potius, atque contritum non pro bonis modo, verum etiam pro his, ut quibusdam videtur aduersis, ita Deo referre gratias congruebat, ut, quantacunque pateretur, nihil se dignum crederet sustinere. Age igitur nos quoque, quantum in virtute proficimus, tantum nosmetipsos amplius conteramus: quoniam & hoc magnæ omnino virtutis est. Sicut enim quanto acutius viderimus, tanto magis discimus, quam longè à cæli regione distamus: sic etiam, quanto superius ad virtutis ascendimus excessum, tanto amplius docemur quàm sit inter nos, & Deum grande discrimen. Nec sanè minima pars est ista philosophiæ, meritum suum posse dignoscere. Ille est maxime seipsum sciens, qui se esse nihil existimat. Propterea quippe & Dauid, & Abraham, postquam ad summum iam fastigium virtutis enaserant, tunc istud, quod dico, præcipue videntur impleisse. Nam vnus quidem se esse dixit cinerem, alter verò se vermem vocabat, & cuncti omnino sancti horum se more deiciunt: regione verò, qui arrogas esse manult, ipse est, qui se cunctis deterius ignorat. Propter quod in ore communi solemus dicere de superbis; Nescit seipsum, seque profus ignorat. Qui verò se nescit, quem nã poterit agnoscere? Nam, sicut ille, qui seipsum agnoscit, profecto nouit & reliquos: ita etiam, qui se nescit, consequenter ignorabit & ceteros: talis erat qui dixit; Supra sydera cæli ponam thronum meum. Quia enim ignorauit seipsum, alia quoque simul cuncta nesciuit. Sed non sic etiam Paulus. Nam & abortiuum se, & minimum sanctorum vocabat, & ne appellatione quidem Apostoli dignum se esse dicebat, post tot certè illas, tantisque virtutes. Hunc igitur æmulemur, atque ardentem imitemur. Imitabimur autem, si à terra, & eis, quæ in terra sunt, negotiis liberemur. Nihil enim perinde quod te ipsum ignores facit, ut temporalibus his esse rebus affixum: & rursus, nihil ita temporalibus rebus hominem affigit, ut ipsa sui ignoratio: si quidem vtrunque hoc pendet ex altero. Sicut enim qui gloriam mundi huius requirit, & magna credit esse præsentia, etiam si multum omnino contendat, nunquam tamen ei semetipsum scire conceditur: sic etiam si seipsum despiciat, semetipsum facile cognoscet. Quum verò se didicerit, hoc ipso iam itinere ad alias quoque partes virtutis accedet. Vt igitur bonam hanc possumus percipere disciplinam, cunctis temporali-

bus liberati, quæ plurimam in nobis flammam cupiditatis accendunt, discunt propriam vilitatem, omnem ostendamus humilitatem, atque philosophiam: ut & præsentia bona, & futura consequamur gratiâ, & misericordia Domini nostri Iesu Christi, cui gloria, & imperium in secula seculorum, Amen.

AVTHOR DICTVS IMPERFECTVS IN MATTH. EIVSDEM EVANG. EXPOSITIO.

ET descendente eo de monte, secuta sunt eum turbæ multæ, &c. Vide quia super montem, discipuli tantum dicuntur ascendisse ad Iesum: descendente autem eo de monte secuta sunt eum turbæ, & merito turbæ: quia mons, est virtutis fastigium, cacumen ecclesiæ, in quo appropinquare Christo non possunt turbæ, vel peccatis grauare, vel curis mundialibus onerare. Nec possunt imitari Christum, nec sublimes audire sermones, qui dicuntur in monte: sed soli discipuli, qui à passionibus vitiorum liberi sunt, quia curis mundialibus onerati non sunt. Propterea quasi leues, & expediti, ad Christum accedere possunt facti imitatores eius in omnibus, ut sublimes sermones ipsius possint audire. Et tamen quum descendere ad humilia de altitudine pietatis propter infirmitatem hominum sequi eum non potentiam super montem, tunc sequuntur eum turbæ multæ. Ecce leprosus. Sciendū est, quod Lucas quidem, & Marcus, statim in primis ponunt dæmoniacum curatum, in secundo autem loco mulierem carnali infirmitate febrium liberatam, ea videlicet ratione, quia maior cura Dei est de salute animæ, quàm de salute carnis. Primum quidem, quia dignior est anima quàm caro. Anima enim sine carne viuere potest: caro autem sine anima viuere non potest. Secundò autem, quia in omni peccato prius anima peccat, postea caro. Nam, nisi anima prius fuerit victa, nunquam caro potest peccare. Caro quidem prius concupiscere malum potest, peccare autem non potest, nisi anima illi consenserit: quia caro in potestate animæ est, non anima in potestate carnis. Ideo ergo necessarium fuit, ut anima, quæ prius ceciderat, ante resurgeret: deinde anima liberata à potestate diaboli, carnem suam saluare non potest à peccato. Caro autem sanata ab infirmitate, animam liberare non potest à peccato, sed magis eam euertit: quia incolumitas carnis semper impugnat iustitiæ disciplinam. Hic autem Matthæus statim leprosum ponit mundatum in mysterio carnis. Quid ergo præterit rationem, quam alij Euangelistæ retigerunt? Non, sed abundanter eam exposuit. Pro eo enim quod illi posuerunt dæmoniacum curatum in mysterio animæ, iste propter salutem animæ posuit Christum docentem in monte: quod alij non dixerunt. Nam sicut effugatio immundi spiritus liberat animam de potestate peccati, quod fit per suggestionem diaboli: ita & verbum doctrinæ soluit operationem diaboli, & animam liberat ab errore, liberat à peccato, ceterisque malis, quæ diabolo suggerente nascuntur: quia non solum ille diabolum patitur, cuius corpus vexatur ab eo, sed etiam omnis, qui facit diaboli voluntatem, peius vexatur ab eo. Leprosus autem ponit in mysterio carnis

Hom. 20. in Matth. imperf.

* liberare potest.

fatana. Lepra enim passio est carnalis. Sed ne forte diceret populus apud se, Verba quidem magna, & terribilia sunt, sed opera nulla. Dicere granditer, non est multum: facere, multum est. Ideo excitauit leprosum, vt mundationis illius miraculo præcedentibus verbis auctoritatem præstaret, vt in verbis mirabilis, mirabilior esset in opere. Ecce leprosus quasi iam præparatus descendenti illi occurrit. Et forte & ideo descendit, vt leprosum mundaret. Lepra enim est peccatum animatum nostrarum. Ideo ergo dominus de altitudine cæli, quasi de excelso monte descendit, vt lepram peccatorum nostrorum mundaret. **Quare putas iste inter cæteros non ascendit in montem, vt audiret sermones diuinos? Quia lepra erat granatus, & peccatorum baiulans pondus, sursum ascendere non valebat. Aut non audisti prophetam dicentem, quomodo leues esse debeant, qui ad ecclesiasticum montem ascendunt? Quis, inquit, ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus, & mundo corde, &c. Sic quicumque in malis ambulat, non potest in ecclesiam ascendere, quæ mons domini appellatur, nec audire spirituales doctrinas. Et si venit, corpore quidem venit, animo autem non ascendit: qui autem cum puro corde non venit, nihil illi prodest, quia corpore venit. Et si audit spirituales doctrinas non intelligit, quia sensus eius carnalium vitiorum lepra corruptus est. Nemo enim bonarum rerum potest sentire saporem, quandiu delectatur in malis. **Quandiu enim delectatur eum malum, nõ potest eum delectare bonum. Tunc autem incipit ei placere bonum, quum cœperit ei displicere malum. Veniens adorabat eum. Oratio perfecta est fides, & confessio, sicut ait Apostolus: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem: sicut & leprosus fidei opus adorans impleuit, confessionis autem in verbis. Domine, si vis, potes me mundare.** Non illum petebat quasi hominem artificem, sed adorabat quasi Deum. Spirituali medico, spirituales afferbat mercedem. Nam omnes medici pecuniis, iste autem sola oratione placatur. Verè enim nihil est dignius, quod offeramus Deo, quam oratio fidelis. Quicquid enim obtulerimus, non de nostris est, oratio autem de nobis. **Domine, si vis, potes me mundare.** Non de voluntate Christi, ad omne bonum parata, dubitat dicens, **Si vis:** hoc enim dubitantis esset, sed de iudicio voluntatis eius. Christus enim, quum sit bonus, nocua non vult præstare, etiam si rogetur. Nec enim expedit omnibus corporalis integritas. **Quonia** ergo nesciebat vtrum expediret ei curatio illa, nec ideo ambigebat de voluntate ipsius, quauis sciebat eam ad omne bonum paratam. Nam credere quidem bonum misericordie Dei, hominis est fidelis, scire autem iudicia misericordie eius, non est hominis neque fidelis: quum constet nec ipsum Apostolum potuisse cognoscere, quum dominum ter rogaret, vt discederet ab eo ille stimulus carnis angelus satanae, qui datus ei fuerat, vt non extolleretur: propter quod & dictum est ei: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. ac si dicat: Credo, quia omne, quod bonum est, vis: ignoro autem si bonum est mihi, quod desidero. Hoc autem planè non dubito, sed potius credo: quoniam si bonum est mihi, & tu vis. Hic ergo sermo non dubitantem eum ostendit de misericordia eius, sed ignorantem iudicia misericordie eius. **Extendens****

manum suam, tetigit eum. Quia in lege dictum erat, vt qui tangeret lepram, immundus esset vsque ad vesperam: tetigit lepram, non quasi seruus legis, sed quasi dominus. Nam lex legislatoris subiecta est, non legislator legi. Quid ergo soluit legem? Non, literam quidem legis soluit: propositum autem eius non soluit, sed magis illi addidit dignitatem. Si enim lex facere potuisset, vt lepra non sordidaret tangentem, nunquam iussisset homines, vt non tangerent lepram. Ideo ergo iussit nõ tangere lepram, quia non potuit facere vt lepra non sordidaret tangentem. Iste ergo, qui tangens lepram, sordidatus non est à lepra, non egit contra legem, sed amplius fecit quam lex iubebar: quia non solum sordidatus non est à lepra, sed adhuc ipse lepram mundauit. Nec est credibile, vt dicitur sordidatus esse à lepra, qui ipsam lepram mundauit. Lex enim non ideo vetuit tangere lepram, vt ne leprosi sanarentur, sed vt ne tangent lepram, coinquinarentur. Iste ergo, qui tangens coinquinatus non est, sed adhuc mundauit, amplius fecit, quam voluit lex. Tetigit ergo lepram, & legis literam soluit, vt iam non lepra corporis, sed lepra animæ fugiatur. Nam infirmitas corporis miseranda est, non odienda infirmitas autem animæ non est miseranda, sed odienda. Quia infirmitas corporis non est in nostra potestate, vt aut non veniat super nos, aut recedat à nobis: infirmitas autem animæ in nostra est potestate, vt aut non veniat super nos, aut recedat à nobis. Infirmitas etiam corporis tener nos, nec tenetur à nobis: infirmitas autem animæ non tenet nos, sed tenetur à nobis. Ideo illa infirmitas miseranda est, hæc odienda. Ergo rescindit legem, non iustitiam legis. Non illam quam in corde hominibus creando conserpsit, sed quam dictauit in libro, quum populus vitulum adorasset. Non illam de qua dictum est: Lex domini irreprehensibilis est, conuertens animas, sed illam de qua dictum est, Lex iram operatur. Vbi autem non est lex, non est præuaricatio. Quomodo enim digna erat seruari, quam meruerunt peccata? Merito ergo placatus rescidit, quod iratus dictauit. Nam, si lex sublata non fuisset, nunquam spiritualis leprosus sanaretur: quia omnis qui sub lege viuunt, leprosus est. **Volo, mundare: & confestim mundata est lepra eius.** Non ex quo tacta est lepra, recessit, sed ex quo iussa est. Vt ostendatur, quia non propter effugationem lepræ tetigit eum, sed vt solueret legem. Alioqui quantum ad lepram sufficiebat sermo tantummodo: sed neque sermo necessarius erat, sed sola voluntas: ergo voluntas facta est propter leprosum, verbum autem propter spectantes. Nam, si tacite eum curasset tot astantibus circa Christum, quis scire poterat, cuius virtute sanatus est? Ideo ergo dixit. **Volo, mundare:** vt omnes sciant, quia illius virtute sanatus est, qui præceptum sanitatis emisit. Hoc quod dicit, **Volo,** voluntatis eius est indicium, respiciens ad illud quod ille dixit, **Si vis:** quod autem dixit, **Mundare,** potestatis est præceptum pertinens ad hoc quod dixerat ille, **Potes.** **Et ait ei Iesus. Vide nemini dixeris, sed vade ostende te sacerdoti, & offer munus, quod præcepit Moses in testimonium illis.** Non sic intellige, quia hoc Moses præcepit in testimonium illis, sed vade tu offer in testimonium illis. Non dixit, vade ostende te sacerdotibus, & nemini dixeris: sed primò, **nemini dixeris: vade ostendete.** Non enim semper iubet illum tacere, sed quandiu ostendat

ostendat se sacerdotibus, ne forte si alicui nunciaret, de verbo in verbum audirent sacerdotes & occasionem habentes lepræ, propter odium, & inimicitiam Christi, expellerent eum de populo quasi leprosum, non recipientes mundatum. Ideo eum iubet offerre munera, vt, si postmodum vellent eum expellere, diceret eis: Munera quasi à mundo suscepistis, & quomodo me quasi leprosum expellitis? Si leprosus adhuc fui, munera accipere non debuistis quasi à mūdato: si autem mundus factus sum, repellere non debetis quasi leprosum. Eadem aliter. Omnia opera curationum Christi habent in se mysteria dispositionum Dei absconditarum. Ideo corporalia quidem curationum eius commoda & illorum fuerunt tunc, & modò sunt nostræ: spiritualia autem, forsitan nostra tantummodo. Igitur hic leprosus, qui post verba doctrinæ, confestim quasi iam præparatus accessit ad curam, in figura fuit populi Iudaici, deorsum quidem consistentis, quia populus erat: audientis autem verbum quod dictum fuerat rursus, & credentis, & adorantis, & complectentis. Omnis enim, qui verbum Dei adoratur, & ipsum esse diuinum, & complectitur illud cordis affectu, sine dubio & verbum Dei tangit animam eius. Nec enim possibile est, vt anima, quæ complectitur verbum, non tangatur à verbo: quum autem tetigerit eam verbum, à lepra infidelitatis eam mundat secundum quod scriptum est: **Et vos mundi estis** propter verbum, quod locutus sum vobis. Et Petrus in Actibus: **Mundans, inquit, corda eorum per fidem.** Propter quod & populus, qui in lege degenerat auferat, & gratiam nondum erat expertus: de potentia quidem eius firmiter credidit secundum traditionem patrum suorum: de misericordia autem dubitauit, dicens: **Si vis, potes me mundare.** Nam lex potentiam quidem Dei sufficienter tradebat, misericordiam autem eius non facit aperta. Propter quod & dominus cognoscenti potentiam Christi, secundum legem quam dederat, adimpleuit, vt & misericordiam gratiæ eius cognosceret, dicens: **Volo, mundare. Et præcepit ei, vt offerret munera, secundum quod præcepit Moses.** **Quæ illa?** Par turturum, aut duos pullos columbarum. Omnis enim iustitia in his est duobus: In abstinentia rerum malarum, & in opere rerum bonarum. Per turturum ergo iubet populum ab infidelitate mundatum, sanctitatem offerre Deo in abstinentia rerum malarum: quoniam castitas spiritualis animæ, abstinentia est malarum, vt non coeat cum spiritu alieno, nec inspirationis eius suscipiat semen, ne generet opera similia spiritui malo. Per columbam autem omne opus significat bonum, nascens ex charitate, quoniam charitas omne opus generat bonum. **Qui ergo proximum suum diligit sicut se, nullum bonum subducit proximo suo, sicut nec sibi.** Quum ergo has duas iustitias impleuerit quis, ab omni malo se abstinens, quod est castitatis: & omne bonum faciens, quod est charitatis: manifestus efficitur ille talis, quia ab infidelitatis lepra mundatus est. Sic enim populus emundatus, & talia sacrificia offerens Deo, factus est in testimonium contra incredulos sacerdotes, qui gloriantes in litera legis, repulerunt auctorem legis, putificantem populum à peccatis, quem lex purificare non potuit. Et tu si complexus fueris verbum Dei cordis affectu, & tuam nihilominus animam tangit verbum, quoniam diligentes se di-

ligit, sicut dicit in Prouerbiis Salomon: & ab omni te infidelitatis lepra mandat. Quum autem te emūdauerit, præcipit tibi, vt sacerdotibus te ostendas mundatum, castificans te ipsum ab omni coinquinatione operis mali, & expandens charitatem tuam ad omnes per opera bona, vt per hæc sacrificia à sacerdotibus cognoscaris, quia mundatus es, quum viderint te non facientem alteri, quod pati non vis, sed adhuc & facientem omnibus, quæ tibi vis fieri. Si autem harum iustitiarum sacrificia non obtuleris Deo, manifestus es omnibus, quia non es mundatus, sed adhuc in priore infidelitate manes leprosus.

BEDAE VENERABILIS

presbyteri eiusdem Euang.

expositio.

Cum autem descendisset de monte, &c. Istud miraculum potest intelligi post vtrunque sermonem domini factum fuisse, non solum quem Matthæus, verum etiam quem Lucas interponit, licet alio loco Lucas Marthæ usque illud commemorauerint. Mysticè descensio domini de monte incarnationem eius significant, & post hæc, sequuntur eum turbæ multæ, quia postquam verbum caro factum est, & habitauit in nobis, qui antea tantum notus erat in Iudæa, post admirabilis factus est in vniuersa terra. **Si vis, inquit, potes me mundare.** De voluntate domini non quasi incredulus dubitauit, sed quasi colluisionis suæ conscius non presumpsit. **Et extendens Iesus manum, &c.** Extendit curationis manum qui misericordie suæ protendebat affectum. Tetigit ægrotum, quia in potestate habuit sanitatis effectum dixit. **Volo: mundare, in volo ostendit pietatis clementiam, in mundare maiestatis suæ potentiam, quia ipse dixit, & facta sunt, non vt aliqui putant iungendum est & legendum. Volo mundare, sed separatim, vt primò dicat. Volo, deinde imperet mundare. Volo autem propter Photinum dicit, imperat propter Atrium, tangit propter Manichæum, **Et ait illi Iesus. Vide nemini dixeris.** Et reuera quid erat necesse, vt sermone iactaret, quod corpore præferebat nisi vt doceret nos non solum à mercede abstinemus pecuniæ, sed etiam gratiæ. **Ostende te sacerdoti, &c.** Tres ob causas misit eum ad sacerdotes: primum, quia lex præcepit, vt mundata lepra offerrent sacerdotibus munera, deinde vt leprosum mundatum viderent, & saluarentur credentes: aut, si non crederent, inexcusabiles essent, & ne legem frangere viderentur. Si quem mouet, quomodo Dominus Moisaicum videatur approbare sacrificium, cum id ecclesia nõ receperit, meminerit illius sacrosanctum corporis sacrificium nondum in ara crucis oblatum, nec esse Apostolorum contestatione, & fide credentium confirmatum. Mysticè vir iste, peccatis languidum, genus humanum designat, quod extrema manu saluatoris, hoc est, incarnato Dei verbo, humanamque contingente naturam ab erroris prisca varietate mundatum est & sacerdoti ostensum, de quo dicitur, tu es sacerdos in æternum, cui offerunt corpora sua, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem.**

CHRISTIA

Psal. 113.

Rom. 10.

* offerrebat

* allas de est nec.

L. Cor. 12.

Leuit. 13.

Iohan. 15.

Act. 15.

Exod. 31.

Psal. 13.

Rom. 4.

* quod de erat.

Leuit. 14.

CHRISTIANI DRVTH-
mari eiusdem Ewang. explicatio.

Utm autem descendisset de monte, secuta sunt eum turba multa. Audistis quia ascendit in montem: & primitus instruxit in superioribus discipulos de secretioribus, & de octo beatitudinibus: & post populos paulo in inferiori loco ipsius montis. Et his omnibus perfectis descendit de monte: & turbæ, quæ propter eum montem ascenderant, simul cum ipso revertuntur. Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens. Prohibitum erat leprosos in domibus accedere ad homines: propterea nec in monte propter populum, nec in domo, sed in via occurrit domino. Leprosus est asperitas cutis squamosa, lapidi similis. Dicitur græce leprosus, à pruritu nimio ipsius scabiei, quæ nunc in nigredinem vertitur, nunc in alborem, nunc in roborem. Iste igitur, licet hac infirmitate detentus fuerit, fuit sapiens in accedendo, humilis in loquendo, perseverans in petendo. In faciem procedit, quod est humilitatis & pudoris. Suam infirmitatem non erubuit, culturâ exhibuit, Domine si vis, potes me mundare. Adorat, & Deum inuocat. Domine si vis: Nescio si sum dignus mundari: quia credo propter mea peccata mihi cuenisse. Tu scis omnia, in voluntate tua pono: voluisti ut hæc immundissima lepra super me veniret: ut correptus poenituissem: siue propter tua magnalia, ut me mirabiliter mundans magnificeris ab omnibus. Non sum ausus dicere: si quod potes, adiua me, quoniam scio omnia te posse: solummodo voluntatem tuam requiro, si vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens. Extendit manum ad eum, quem sacerdotes non dignabantur attingere: seu extendit manum, ut ostenderet supra legem esse, qui præceperat sanari leprosum: quia non fuit ausa expectare manum ipsius: sed statim ut vidit manum venire, effugit ipsa lepra. Volo. Ad ipsum verbum quod precatus fuerat leprosus dicens, si vis, respondens dominus dixit. Volo. Ad hoc quod dixerat potes: respondit. Mundare. Non est iungendum ut dicamus volo mundare: sed primum dicendum, volo: & postea imperando subiungendum est, mundare. Non est hic mundare infinitivus modus: sed imperativus. Quia perspexit dominus in illo & fidem & humilitatem: & ideo verba sic consequenter respondit. Et confestim mundata est lepra eius. Nescio quod plus timuit lepra, verbum aut tactum eius. Si tacuisset: lepra non fuerat ausa expectare manum domini: quia non fuerat ibi creata. Si non extendisset manum & dixisset volo: non esset ausa remanere. Quia ille erat intus in illo corpore, qui dixit & facta sunt. Et ait illi Iesus. Vide nemini dixeris. Idcirco hæc præcepit, ut ostendat suis, quando aliquid boni faciunt, non diuulgare, ut laudem requiramus, vel pecunias. Nec quidem necesse erat verbis narrare cum omnes sanum viderent, quem leprosum ante viderat. Sed vade, ostende te sacerdoti. Ob tres causas dominus præcepit mundato se presentari sacerdotibus. Primo ut sacerdotibus reuerentiam deferre videretur. Secundo ne ad nihilator legis videretur: qui de hoc criminabatur. Tertio, ut si non crederent mundatum videntes: quem ipsi non potuerunt secundum legem mundare, deterius damnaretur. Et offer munus quod præcepit Moyses. Præcepit Moyses, ut qui mundatus fuisset à lepra, offerret holocaustum

domino, duos turtures, aut duos pullos columbarum: sicut in leuitico continetur. Enimvero non habebat adhuc corpus & sanguinem suum mystice cõsecratum: quod fecit vna die ante passionem: propterea volebat destrueret significans sacrificium, donec veniret novum. In testimonium illis, quod pro emundato à me, ipsi holocaustum obtulerint: & credere noluerint. Typice homo iste, qui plenus lepra fuisset dicitur, genus designat humanum: quod plenus omnibus peccatis erat ante incarnationem domini. Veniens vero dominus non solum in castrum ecclesiæ nos restituit: sed etiam genus sacerdotale, gentemque sanctam, & populum acquisitionis effecit: & qui eramus longe pro peccatis, facti sumus prope. Iussum est nobis ab ipso, turtures & columbas nos factos in conversatione nostra offerri nosmetipsos Deo: ut imitantes castitatem turturum, & simplicitatem columbarum sine felle amaritudinis discamus transire laqueos huius seculi: ut stamus non solum hostia viuens, sancta, Deo placens: sed & templum Dei, in quo dignetur habitare, & inambulare: quousque perducatur, ubi sine fine cum ipso lætemur.

HAYMONI S EPISCOPI

Halberstat superioris Ewang. expositio.

Descendens Iesus de monte, secuta sunt eum turba multa. Superior sermo euangelicus narrat quod dominus ascendit in montem & ibi multa locutus fuerit sermone prolixo explicito descendit de monte. Multi putant istum montem in quem dominus ascendit montem Oliueti fuisse, sed non est ita. Sequentia istius euangelij manifestant eum dicitur: Cum autem introisset Capernaum, Capernaum ciuitas est in Galilæa provincia ad radicem montis Thabor sita, in quam introiit dominus, ubi descendit de monte. Et ideo possumus intelligere, quia iste mons non fuit Oliueti sed Thabor, de quo. Cum dominus descendisset secuta sunt eum turba multa. Vbiunque in sacro eloquio nomen turbæ audimus, diuersitatem voluntatum intelligere debemus, non enim vnus voluntatis erant qui ad dominum confluxerant. Alij ad hoc sequebantur eum, ut audirent prædicationem ex ore eius, & videntes miracula quæ faciebat crederent in eum, & saluarentur. Alij sequebantur eum, ut sanitatem mererentur accipere sicut iste leprosus, qui in subsequenteribus eum commemoratur: Alij ut reficerentur ab eo: Alij curiositatis solum modò causa sequebantur eum, ut reuertentes ad propria potuissent dicere: Vidimus mirabilia hodie. Alij sequebantur eum, ut videntes eius mirabilia, & audientes eius doctrinam, potuissent enim in aliquo reprehendere, sicut scribæ, & pharisæi. Et quia hæc diuersitas animorum erat in illis, ideo turbæ vocabulo censentur. Hoc secundum litteram. Cæterum secundum spiritualem intelligentiam, per montem designatur cælum. Descendente domino de monte, id est, de cælo veniente in mundum per incarnationis mysterium, secuta sunt eum turba multa, generis humani per fidem. Nisi enim ille descendisset, nemo hominum ad cælum ascendisset. Antè quam ergo filius Dei dominus noster Iesus Christus venisset in mundum per incarnationem, vna tantummodo turba, id est, plebs Iudaica sequebatur eum credendo, iuxta quod Psalmista dicit: No-

Psal. 75. tus

tus in Iudæa Deus. Sed, postquam dominus incarnatus apparuit, & euangelium in mundo prædicauit, necnò & post resurrectionem suam, unde venerat, rediit, id est, ad cælestem patriam, multæ turbæ ex omnibus gentibus secutæ sunt eum, credendo, diligendo, & præcepta eius implendo. Sequuntur etiam quotidie, & sequuntur vsque ad finem seculi. Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens. Iste leprosus non poterat cum domino ascendere in montem, quia infirmus erat, & ideo in valle præstolabatur aduentum eius. Domine, si vis. In voluntate domini tribuit potestatem dicens: Domine, si vis, potes me mundare. Ac si diceret: Placuit tibi ut hac lepra perfunderer, placeat etiã tibi, ut hac lepra munder. Et extendens manum tetigit eum. Quare tetigit dominus leprosum, cum lex præciperet nõ tangere leprosum. Nunquid, non sine tactu poterat eum dominus sanare à lepra? Poterat utique: Sed ut dominus demonstraret, quia dominus erat legis, nec contaminari timebat ut homines, ideo voluit leprosum tangere, ut suo tactu fugeret lepra ab eo. Nullo modo ergo à lepra coquinari poterat: qui alios ab infirmitate liberauit. Volo, mundare. Vide quàm humilis responsio domini, leprosus dixerat: Si vis. Ad dominum respondit: Volo. Leprosus dixerat: Potes me mundare. Dominus respondit imperatiuè. Mundare. id est, sis sanus. Non ut quidam putant, sic iungendum est legendum. Volo mundare. sed separatim. Volo, deinde imperat, mundare. Et confestim mundata est lepra eius. Nullum medium est inter præceptum Dei, & opus eius, quia in præcepto, & verbo eius est operatio eius, iuxta illud, quod Psalmista dicit de eo. Ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Ipse dixit in exordio fiat lux, & statim facta est lux. Ipse dixit fiat firmamentum, & statim factum est firmamentum. Ipse dixit leproso. Mundare. & statim sanus effectus est. Et ait illi Iesus: Vide nemini dixeris. Quare præcepit ei dominus leproso dicens: Vide, id est, caue, nemini dixeris, quod à me curatus sis, cum alibi ipse præcipiat dicens. Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent, non vos, sed patrem vestrum, qui in cælis est: Ut daret nobis exemplum & electis suis, quotienscunque aliquid boni gerimus, non solum abstinere à mercede pecuniarum debere, sed etiam à mercede laudis humanæ, ne forte dicatur nobis in examine extremi iudicij à domino. Receptis mercedem vestram, id est, laudem humanam. Sed vade, ostende te sacerdoti. Legimus in sancto Euangelio mortuos suscitatos, cæcos illuminatos, paralyticos curatos, dæmoniacos ex dæmonibus liberatos, & variis languoribus oppressos, à domino saluatos, sed nullum ex his omnibus legimus misisse dominum ad sacerdotes, nisi solummodo leprosos sicut hic, & sicuti alio loco demonstratur. Quare hoc? Nõ sine causa. Primum ideo misit dominus leprosos ad sacerdotes, ne infringere videretur legem, quia lex præcipiebat, ut, quicumque leprosus fuisset, accederet ad sacerdotes, & per illorum iudiciũ sequestraretur à societate sanorum. Mundatus autem à lepra iterum per iudicium sacerdotum, reciperetur intra castra. Spiritualliter sacerdotum Iudæorum figuram gerebat veri sacerdotij, quod modo agitur in sancta ecclesia, cuius sacerdotij Christus est princeps, cui dicitur à Deo patre per Psalmistam. Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedech. Lepra si-

Psal. 148. Genes. 1.

Math. 5.

Math. 6.

Math. 8. Luc. 17. Leuit. 14.

Psal. 100.

gnat infidelitatem, originale peccatum, & Hæreticam, Iudaicamque prauitatem, seu perfidiam. Omnis ergo siue paganus, siue Iudæus, siue hæreticus, siue falsus Christianus, qui originali, & actuali peccato grauat, & qui facit homicidium, adulterium, & criminalia peccata, & fidem, quam habet, operibus denegat, leprosus est, id est, peccator. Iste talis necesse est, ut accedat ad sacerdotem, & ostendat lepram, id est, confiteatur ei peccata sua, & per iudicium sacerdotum debet se abstinere ab introitu ecclesiæ, donec mittatur per poenitentiam læmentum. Expleta verò digna poenitentia, iterum per iudicium sacerdotum recipiatur intra castra, id est, societatem sanctæ ecclesiæ, & reconcilietur altari, & communicetur corpore, & sanguine domini. Vel ideo misit dominus leprosum ad sacerdotes, ut daret nobis exemplum honorem deserendi sacerdotibus, per quorum ministerium initium salutis nostræ inuenimus. Per illos etenim, id est, per sacerdotes baptizatur aqua, & confirmamur spiritu sancto, & per illos mittimur ad patriam cælestem. A quibus ergo tanta accipimus, dignum est, ut honorem leprosum ad sacerdotes Iudæorum, ut videntes illi sacerdotes leprosum per virtutem domini sanatum, crederent in eum & saluarentur. Si verò nolissent credere, inexcusabiles fieret in die iudicij de aduentu eius. Et hoc est, quod dominus subsequitur dicendo: Et offer munus tuum, quod præcepit Moyses in testimonium illis sacerdotibus. Si voluerint in me credere, ostende te illis in testimonium salutis illorum, si autem in me credere noluerint, ostende te illis in testimonium damnationis illorum. Iste homo, ut Lucas testatur, totus fuit leprosus. Aliquando solum caput occupat lepra, aliquando barbam, aliquando totum corpus. Spiritualliter autem iste qui totus fuit lepra perfusus, genus humanum signat, quod, adueniente domino in carne, totum erat leprosum, id est, peccatis languidum: omnes erant peccatores, secundum quod Paulus apostolus dicit: Non enim est distinctio Iudæi, & Græci: omnes enim peccauerunt & egent gloria Dei. Indigebat nanque genus humanum vero medico domino, per cuius passionem, & sanguinem mundaretur ab omnibus peccatis, sicut & factum est. Ipse dominus lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & quotidie mundatur genus humanum à peccatis per fidem, per gratiam baptismi, per dilectionem veram, & operationem bonam. Quid ergo faciendum est generi humano, postquam mundatum fuerit à peccatis? Domino Iesu Christo, qui est verus sacerdos, debet munus, id est, corpus, & animam offerre, immaculate viuendo, iuxta quod apostolus dicit: Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra, hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum.

Peccata per confessionem manifestanda sacerdoti. Satisfactio pro peccatis à sacerdote imposta.

Rom. 2. 10.

Apo. 5.

Rom. 12.

THEOPHYL. EPISCOPI
Bulgar. superioris Euan-
gelij expositio.

Et ecce leprosus accessit. Leprosus enim, ut potestate civilis, & modestus non ascendit in montem ut ne doctrinæ obesset. quum igitur descenderet.

differ, adoravit, magnam præ se ferens fidem. Non dixit, si obsecraueris Deum, curabis me: sed, si vis, & ideo es Christus. Et extenta manu sua tetigit eum. Attigit leprosum, ostendens, quod non obnoxius sit legi, quæ præcepit ne tangatur leprosus, sed dominus eius sit, & quod mundo nihil sit immundum; & quod sancta eius caro sanctificationem communicet. Fugiens autem gloriam, iubet vt nulli dicat, sed ostendat se sacerdoti. Nam, nisi sacerdos mundum pronunciaisset, extra ciuitatem illi manendum fuisset. Præcepit quoque vt offerat donum in testimonium Iudæis, hoc est, Quando me arguent vt destructorem legis, tu mihi testis eris, qui nunc iustus es à me vt offeras ea, quæ in lege perficiuntur.

INCERTI CUIUSDAM

sub nomine Eusebii Emissemi eiusdem Euang. expositio.

Quum (inquit) descendisset Iesus de monte, vbi octo beatitudines prædicauerat, multæ turbæ eius sermone delectatæ, eius virtute sanata, eius amori colligatæ, sequuntur eum. Et ecce leprosus veniens adorabat eum dicens, Domine, si vis, potes me mundare. Merito quidem domino de monte descendenti leprosus occurrit, quia ad hoc venerat, ad hoc de cælis descenderat, vt mundum sanaret, & à vitiorum lepra mundaret. Sed vide quæta sit fides huius leprosi: hominem videt, Deum adorat, de omnipotentia non dubitat. Sed quid dicit: Domine, si vis, potes me mundare. dominus es, omnipotens es, voluntas tua opus est, omnis creatura tibi obediens est: non promerui beneficium tuum, non sum dignus colloquio tuo: credo tamē quia si vis, potes me mundare. Et dominus adhuc extendens manuum suam tetigit eum, dicens, Volo, mundare. Manuum suam dominus extendit, potentiam manifestat, virtutem non cælat: tangit hominem, & fugit lepra: imò etiam prius lepra fugit, quàm manus ad hominem perueniret: ne, si lepram tetigisset, contra legem facere videretur. Lex enim huiusmodi hominem immundum indicat, quæ omne immundum tangere interdicit. Sed quid ait? Volo, mundare. Credis quia possum? Volo quia credis: experire fidem tuam, cognosce potentiam meam. Volo vt muderis: & ideo mundare. Et confestim mūdāta est lepra eius, vt & fidei virtus, & curantis omnipotentia appareret. Et ait illi Iesus, Vide nemini dixeris: sed vade, ostēde te sacerdoti. Hoc enim non dixisset, si hoc miraculum inter turbas fecisset, quæ eum sequebantur, quum de monte descendisset. Neque enim vnus cælaret, quod tanta milia hominum vidissent. Et de his quidem in illo volumine plenius diximus, de quo ista assumpta sunt: quæ tendum tantum est, cur ei dominus præcipiat vt nemini dicat. Prædicare namque, & Dei miracula populis nuntiare, sacerdotum est. Leprosus verò, etsi mundatus sit, sacerdos tamen fieri non debet: quoniam illi ad hoc officium eliguntur, (vt Apostolus ait) qui sine crimine sint. In hoc quoque & nos docemur, in his quæ bene, & laudabiliter agimus, laudem hominum & vanam gloriam quarere non debere. Sed cur eum ad sacerdotem mādās domine Iesu? quare iubes vt sacerdoti se ostendat, quem tu sacerdotum omnium maximus curas? quis eum iudicare audebit, quia tuo iudicio mundus redit? Hoc igitur

Alludit ad veteris moris, cū nemo ad ecclesiasticos dignitates asserueretur, qui post baptismum crimē aliquod commississet etiā ad penitentiam deliquisset.

tur agis, vt legis sacramentis consentire agnoscaris. Ille enim mundus est, qui sacerdotum iudicio mūdus indicatur. Illorum enim est, bonum à malo, iustum ab iniusto, & mundum ab immundo separare. Hoc itaque privilegii eis cōfirmas, dum ad eorum iudicium hunc hominem mundas. Sequitur: Et offer munus, quod præcepit Moyses, in testimonium illi. Prius autem quid leprosus iste significet: (significat vero aliquid,) deinde vero dicamus, quid munus etiam significet, quod eum offerre præcepit Moyses. Ille enim leprosus totum humanum genus, & vnusquisque peccator intelligi potest. Hæc lepra non corporis, sed animæ est. Illa enim anima leprosa est, quæ superbia, ira, auaritia, discordia, odio, & luxuria fordescit. Talis leprosus currat ad Iesum, festinet ad medicum, non desperet, pœniteat, & mundari desideret: dicat, Domine, si vis potes me mundare, potes vti que: quia & ego sum pœnitens, & tu es omnipotens. Tu enim dixisti, quia peccator quacunque hora conuersus fuerit & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Si enim hoc dixerit, si hoc egerit, certus sit de misericordia, non desperet de venia, quia benignus est dominus, qui ad se venientem neminem repellit. Deinde verò offerat munus, quod præcepit Moyses. Præcepit enim Moyses, vt leprosus, quando mundatur, offerat pro se duos passerres viuos, quibus vesci licitum sit: & lignum cedrinum, & coccum, & hyssopum. Et vnum è passeribus immolet in vase fictili super aquas viuentes: alterum verò in agrum auolare dimittat. Hoc enim vanum, & inutile videretur, nisi ille fieri præcepisset, cui nihil vanum, & inutile placet. Ille igitur, qui mūdatur, duos passerres offerat, & corpus, & animam domino reddat, vt iam non mundi voluptatibus, sed Deo seruiant. Quæ bene viui offerri dicuntur, quoniam de morte ad vitam transferuntur. Quibus quia vesci licitum est, multos eos esse, & à peccato liberos manifestat. Nihil enim nisi mundana lex comedi iubet. Offerat autem simul cum his & lignum cedrinum: vt qui corpus, & animam suam Deo reddit, incorruptam fidem, & sinceram conuersationem se agere promittat. Cedrus enim imputribilis est, redolentisque naturæ. His autem superaddat & coccum, vt charitatis igne succensus, Deum diligat, & proximum. Coccus enim ignei coloris est. Offerat præterea hyssopum, vt in petra radicans & fundatus, nūquam à Christo separari valeat. Hyssopus enim naturaliter in petra nascitur: petra autē erat Christus. Postquam igitur sic se totum Deo reddiderit, immolet vnum de passeribus in vase fictili super aquas viuentes. Hic enim passer corpus est, ideòque in vase fictili immolatur: quia vasa terrea & fictilia sunt corpora nostra. Immolatur autem super aquas viuentes, sicut sanctæ scripturæ immolari præcipiunt. Vnde Apostolus, Obsecro, inquit, vos per misericordiam Dei, vt exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Hæc est viua aqua, quæ te bene passerem tuum immolare docet. Iudæi enim non bene immolant, quia ad hanc aquam non veniunt. Alterum verò passerem, id est animam, in agrum auolare dimittat, quatenus iam libera, nec terrenæ corruptionis mole gravata, virtutum alis ad cælestia volare discat. Quia enim alter passer iam immolatus est, ideò iste liberè volat, & à nullo detinetur. Corpus, quod cor-

rumpitur, aggrauat animam. Hic est igitur rectus poenitentiae ordo, vt, quicumque mundandus ad Deum venit, prius seipsum totum offerat, fidem, & charitatem, & in bonis operibus perseuerantiam promittat: carnem quæ peccauerat, in seruitutem redigat, & affligat, & animam iam libertate donatam, ad cælestia contemplanda volare dimittat.

EVTHYMII ZIGABONI

superioris Euang. expositio.

Quum autem descendisset de monte, &c. A doctrina tranlit ad miracula. Quia enim tanquam autoritatem habens docebat, ne iactabundus esse putetur, & arrogans, operibus quoque suam ostendit potestatem, & sermones re ipsa cōfirmat. Considera etiam turbarum benevolentiam: ipsi siquidem doctrinam sublimem auribus percipiebant, & admirabantur, credebant, ac sequebantur. Principes autem ipsorum, & scribæ, promulgantibus quoque virtutem eius signis, offendebantur, ac iritabantur. Et ecce leprosus, &c. Non dixit, Si Deum inuocaueris: sed, si vis: quod argumentum est indubitatae fidei. Quum enim audisset de doctrina, ac potentia eius, credidit Deum esse, qui omnia posset. Ideo etiam cum seruire accessit. Nam quod simpliciter dixit Matthæus; Adorabat, manifestius ait Marcus, genibus prouolutus. Lucas vero similiter, quod procidit in faciem, & deprecabatur ipsum. Et extenta manu, tetigit eum Iesus, &c. Volens sane leprosi confirmare iudicium, quod recte opinatus esset, ipsum esse Deum omnipotentem: turbis quoque ostendere potentiam suam, sicut diximus, ait: Volo, mundare. Hic autem, Volo, benignitatis indicium est: Mundare vero, potentia. Quum autem hunc verbo sanaret, quam ob causam manu quoque extenta tetigit eum? Quia lex erat, quæ leprosum tangere prohibebat. Volens autem Christus ostendere, quod tanquam Deus supra legem esset, nam hæc aduersus nudos homines statuta erat: audacter tetigit, nec vllus è turba contradixit. Ex præmissis enim certi erant, quod omnia legitime faceret. Simul etiam docebat, non abominandam

esse corporalem lepram eorum, qui eiusdem sunt generis. Solā nanque lepram animæ conuenit exorari, quæ est peccatum. Non solum enim manus ipsius, impunitatem non contraxit ad contactum corporis leprosi, quin potius illud emundauit. Quia igitur pulchritudine animæ nostræ lepra deleretur peccati, accedamus ad sermonem præceptorum Christi: vt, postquam nos tetigerit, ipsam emundet. Et ait illi Iesus, Vide nemini dixeris. Præcepit vt taceret, & ipse laudem fugiens apud homines, & eos instruens, qui beneficia in aliquem conferunt, vt ambitionem exerceantur. Atqui manifeste sciebat Christus, quod taciturnus non esset, sed benefactorem palam prædicaturus: attamen, quod suum est, facit, & præcipit. Oportet enim eos, qui beneficia conferunt, modestiæ causa præcipere silentium: eos vero, qui beneficio sunt affecti, prædicare propter gratitudinem. Sed abi, ostende te ipsum sacerdoti, &c. Iussit lex, ne is, qui à lepra mundatus esset, sui ipsius oculis crederet, sed oculis sacerdotis iudicium emendationis committeret. Neque prius is, qui mundi essent, commiseretur, quàm se illi manifestasset: & ab eo fuisset mundus iudicatus. Deinde munus pro purificatione adduceret, sicut in libro Levitici scriptum est. Quomodo ergo dicit: Munus, quod præcepit Moyses, quum id iusserit Deus? Quia Moyses legislator dicitur, vt pote qui scripsit, quæ Deus statuerat. Sanitatem itaque ipse operatus est: approbationem vero ipsius, sacerdoti commisit: ne sacerdotum munus sibi laenter rapere videretur. In testimonium illi. Ad redargutionem illorum: dico sane sacerdotum. Nam magis quoniam, id est, testimonium, vocat nunc redargutionem. Quia enim illi transgressorem legis eum dicebant: emundatum leprosum admonet, vt seruaret legem, & faceret quæcunque lex præceperat. Hoc autem ad redargutionem illorum admonet. Nam quomodo legem seruare admoneret, si legis esset transgressor. Observandum vero quo pacto interdum quidem legem soluit, viam aperiens philosophiæ, atque conuersationi Christianæ, quam post mortem suam vigere oportebat: ac præparans cessationem legi veteri, iamque senescenti: Quandoque vero illam seruat, demittens se ad imbecillitatem Iudæorum, ne eos offenderet.

DOMINICA III. POST EPIPHANIAM. MATH. 8.

In illo tempore ascendente Iesu in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius: Et ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus. Ipse verò dormiebat. Et accesserunt ad eum

Infirmi & spretores mundi.

Ut magna visus liberatoris videatur.

Tanto magis conturbat timor discipulos.

Alia mergitur.

Hic homo offenditur.

Vcapostolos suscitare faceret.

g semper vult rogari.

Adeo territi, vt non modeste irruerent & suscitarent.

H H H

discipuli

discipuli eius, & suscitauerunt eum, dicentes: Domine, ^h salua nos, perimus. Et dicit eis Iesus: Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgens ⁱ imperauit ventis & mari: & facta est ^k tranquillitas magna. Porro ^l homines mirati sunt, dicentes: ^m Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei?

GLOSSA ORDINARIA
in superius Euang.

Ascendens. Qui magna fecit in terra: transit ad mare, vt & ibi faciat: & dominus terræ & maris appareat. *Ecce motus.* Non ex se orta est tempestas, sed eius imperio: vt discipuli magis timeant, & rogent: & rogantibus ostendat potentiam. *Dormiebat.* Dormit in nobis dominus, id est, fides domini, cum negligentius agimus, & ideo tempestas. Si vero fides resurgit, imperat ventis, & fluctibus. *Suscitauerunt.* Primum est Iesus in tribulationibus orationibus excitandus, vt post increpationem surgens imperet ventis & mari, & sit tranquillitas magna. *Modicæ fidei.* Si nouistis potentem in terra: cur non creditis etiam in mari? Qui parum credit, arguitur: qui nihil, contemnitur. *Impe.* Cui imperatur, imperantem sentit. Nota quod omnis creatura creatorem sentit. Quæ apud nos insensibilia, isti sunt sensibilia. Alle. Mysticè. Mare, ætus seculi. Nauicula, Crux Christi: cuius beneficio ad litus patriæ cælestis venimus, in qua vnâ Christus cum suis passus est. Vnde post ait: Qui vult post me venire, semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me. Dormit, dum illi nauigant, quia illis seculum calcantibus & ad cælum tendentibus, tempus subito dominicæ passionis aduenit: quam Mar. etiam per horam solis ad occasum euntis significat, dum dicit: hæc imminente nocte gesta fuisse. Suscitant eum dum, visa morte, resurrectionem quærunt, ne eo diutius sopito, mens eorum pereat. Suscitatus increpat de parua fide. O stulti & tar. cor. ad credendum nonne sic oportuit pati Christum? Ventum, id est, diaboli superbiam strauit. Aquam sedat, id est, rabiem Iudaici populi labefecit. Vel nauicula est præfens ecclesia, in qua Christus cum suis mare seculi transit, ventos dæmonum aquas persequutorum compescit: vnde miremur & gratias agamus.

CATENA AVREA
in idem Euang.

Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, &c. Orig. Cum multa magna & miranda ostendisset Christus in terra, transit ad mare, vt ibidem excellentia opera demonstraret, quatenus terræ marisque dominum cunctis se esse ostenderet. vnde dicitur: *Et ascen. eo in nauic. secuti sunt eum discipuli eius.* Nō imbecilles, sed firmi & stabiles in fide. Hi ergo secuti sunt eum, non tantum gressus eius sequentes, sed magis sanctitatem concomitantes. Chr. Accepit autem discipulos secum & in nauicula, vt ad vtraque eos erigeret: & ad hoc quod in periculis non stupescerent, & ad hoc quod in honoribus moderata de se auterent, vt enim non magna de

se saperent, propter hoc quod aliis dimissis eos retinuerat, permittit eos fluctuari. Vbi enim miraculorum ostensio erat, plebem permittit adesse: vbi autem tentationum & timorum atreptio, athletas orbis terrarum quos excitaturus erat, hos solos assumit. Orig. Ingressus ergo nauiculam fecit turbati mare. Vnde sequitur: *Ecce motus magnus factus est in mari: ita vt nauicula operiretur fluctibus.* Hæc tempestas non ex se orta est, sed potestati paruit imperantis, qui educit ventos de thesauris suis. Facta est autem tempestas magna, vt magnum opus ostenderetur, quia quanto magis fluctus nauiculæ irruerant, tanto magis discipulos timor conturbabat, vt plus desiderarent se liberari per mirabilia saluatoris. Chr. Quia enim viderat alios Christi beneficia accepisse, non autem similitur aliquis æstimat quæ in alienis corporibus sunt & quæ in seipso oportuit per familiaritatem sensum hos potiri beneficiis Christi, & ideo voluit hanc fieri tempestatem, vt per liberationem manifestiorem accipiant beneficij sensum. Erat autem hæc turbatio typus futurarum tentationum, de quibus Paulus dicit: Nolo vos ignorare, fratres, quoniam grauati sumus supra virtutem. Vt ergo daret tempus formidini, sequitur: *Ipse verò dormiebat.* Si enim vigilante eo facta fuisset tempestas, vel nō timuissent, vel non rogassent, vel neque posse ipsum tale aliquid facere crederent. Orig. Est autem res mirabilis & stupenda, is qui nunquam dormit neque dormitat, dormire dicitur. Dormiebat quidem corpore, sed vigilabat deitate: demonstrans quia verum humanum portabat corpus, quod corruptibile induerat. Corpore itaque dormiebat, vt apostolos faceret vigilare, & ne omnes nos vnquam animo dormiamus. Tanto autem metu discipuli fuerunt conterriti, & penè animo alienati, vt irruerent in eum, & non modestè ac leuiter suggererent, sed turbulenter suscitarent eum. vnde sequitur: *Et ecce ad eum di. eius & susci. eum di. Domine sal. nos, perimus.* Hier. Huius signi typum in Iona legimus, quando ceteris periclitantibus ipse securus est & dormit & suscitatur. Orig. O veraces discipuli, saluatorem vobiscum habetis, & de periculo timetis? Vita vobiscum est, & de morte solliciti estis? Si respondeant paruuli sumus, adhuc infirmi, ideoque timemus. vnde sequitur: *Et di. eis Iesus: Quid ti. estis. mo. fidei?* Quasi diceret, si potentem me super terram cognouistis, quare non creditis quod in mari potens sum? Et si mors irrueret, nonne debuistis eam constantissimè sustinere? Qui modicum credit, arguetur: qui nihil credit, contemnetur. Chr. in ho. Si autem aliquis dixerit quoniam non fuit modicæ fidei, accedentes excitare Iesum: hoc signum fuit, quod non decentem de ipso opinionem habebant. Nouerant enim quod excitatus poterat mare increpare, nondum autem quod dormiens. Propter hoc etiam neque præfentibus turbis hoc signum fecit, vt non accipientur modicæ fidei, sed discipulos solum accipiens corrigat prius,

prius, & soluit turbationem aquarum. vnde sequitur: *Tunc surgens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna.* Hier. Ex hoc autem loco intelligimus quod omnes creaturæ sentiant creatorem: quibus enim imperatur, sentiunt imperantem: non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia sensibilia, sed maiestate conditoris, quæ apud nos insensibilia sunt. Orig. Imperauit ergo ventis & mari, & de magno vento facta est tranquillitas magna. Decet enim magnum magna facere, & ideo qui prius magnificè conturbauit profundum maris, nunc iterum tranquillitatem magnam fieri iussit, vt discipuli nimium conturbati, magnificè lætarentur. Chry. in hom. In hoc etiam ostenditur quod omnis confessio soluta est tempestas: neque semita turbationis remansit, quod quidem extraneum erat. Cum enim naturaliter fluctuatio terminatur, vsque ad multum tempus aquæ concutiuntur, sed hic simul omnia soluebantur. vnde quod de patre dictum est: Dixit, & stetit spiritus procellarum, hoc Christus opere impleuit. solo enim verbo & præcepto mare sedauit, & reseruaui. A visu autem & a somno, & ex vñ nauigij, qui aderant, eum hominem æstimabāt: propter hoc in admirationem ceciderunt. vnde sequitur: *Porro hæc mira. sunt di. &c.* Glo. Chry. ponit hanc litteram: *Qualis est hic homo?* somnus enim, & quod apparebat, hominem demonstrabat: sed mare & tranquillitas, Deum ostendebat. Orig. Sed qui homines mirati sunt? Non putes hic apostolos significatos: nusquam enim inuenimus præter honorem cognominari domini discipulos, sed semper aut apostoli aut discipuli nominantur. Mirabantur ergo hi homines, qui cum eo nauigabāt, quorum erat nauicula. Hic. Si autem quis contentiosè voluerit eos, qui mirabantur fuisse discipulos, respondebimus rectè homines appellatos, quia necdum nouerant potentiam saluatoris. Orig. Non autem interrogantes dicunt, qualis est iste: sed asserentes quia iste talis est, cui venti & mare obediunt. Qualis ergo est iste, id est, quantus, quàm fortis, quàm magnus. Iubet omni creaturæ, & non supergreditur iussionem eius. soli homines resistunt, & ideo in iudicio damnabuntur, Mysticè autem omnes in sanctæ ecclesiæ nauicula cum domino per hunc vndosum supernatatum mudum. Ipse autem dominus ipse obdormiuit somno, patientiā nostram, & impiorum penitentiam expectans. Hilar. Vel dormit, eo quod somno nostro confopiat in nobis. Maximè autem id accidit, vt à Deo auxilium in periculo metu speremus, atque vnam vel spes fera confidat se periculum posse euadere, Christi intra se vigilantis virtute: Orig. Alacriter ergo accedamus ad eum cum propheta, dicentes: Exurge, quare obdormis domine? & ipse imperauit ventis, id est, dæmonibus qui concitant fluctus, id est, principes huius mundi ad persecutiones sanctis immittendas, fecitque tranquillitatem magnam, circa corpus & spiritum, pacem ecclesiæ, & serenitatem mundo. Rab. Vel aliter: Mare est ætus seculi. Nauicula quam Christus ascendit, intelligitur arbor crucis, cuius auxilium fideles transactis mundi fluctibus perueniunt ad cælestem patriam quasi ad litus securum, in qua Christus vnâ cum suis ascendit. vnde post ait: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. Cum ergo Christus in cruce positus fuisset, motus magnus factus est, quia commotæ

sunt mentes discipulorum de eius passione, & nauicula operta est fluctibus, quia tota vis persecutionis circa crucem Christi fuit, vbi scilicet morte occubuit. vnde dictum est: Ipse verò dormiebat. Suum dormire, mori est. Excitant autem discipuli dominum, dum turbati morte, maximis votis resurrectionem quærunt, dicentes: Salua resurgendo, quia perimus turbatione tuæ mortis. Ipse verò resurgens increpat duritiam cordis eorum, vt alibi legitur. Imperauit autem dominus ventis, quia diaboli superbiam strauit. Imperauit mari, quia vāsaniam Iudæorum disiecit, & facta est tranquillitas magna, quia sedata sunt mentes discipulorum, visa resurrectione. Glof. Vel nauicula est ecclesia præfens, in qua Christus cum suis mare seculi transit, aquas persecutorum compescit: vnde miremur, & gratias agamus.

ORIGENIS PRESBYT.
de eodem Euang. Homi.

Ingrediente domino in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, non imbecilles, sed firmi & stabiles in fide, mansueti & pij, spernentes mundum, non duplici corde, sed simplici. Hi ergo secuti sunt eum, non tantum gressus eius sequentes, sed magis sanctitatem comitantes, & iustitiam eius confectantes. *Et ecce tempestas magna facta est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus.* Cum enim multa magna & miranda ostendisset in terra, transit ad mare, vt & ibidem adhuc excellentiora opera demonstraret, quatenus terra marisque dominum se esse cunctis ostenderet. Ingressus ergo nauiculam, fecit turbati mare, commouit ventos, concitauit fluctus. Cur hoc? Ideo, vt discipulos mitteret in timorem, & suum auxilium postularent, suamque potentiam rogantibus manifestaret. Illa tempestas non ex se oborta est, sed potestati paruit imperantis, eius qui educit ventos de thesauris suis, qui terminum mari arenam constituit. Dixit, enim ei: Vsque huc venies, & non supergredieris, sed in temetipso confringentur fluctus tui. Huius ergo iussione & præcepto, orta est tempestas in mari, propter occasiones superius memoratas. Facta est ergo tempestas magna & non pusilla, vt magnum opus & non pusillū ostenderetur, quantoque fluctus nauiculæ irruerant, tanto magis timor discipulos conturbabat, vt plus magis desiderarent ad liberandum se mirabilia saluatoris. *Dominus verò dormiebat.* O res mirabilis & stupenda: is qui nunquam obdormit, dormit: is qui cælum & terram gubernat, dormitis qui nunquam dormit neque dormitat, ipse dormire dicitur. Dormiebat quidem corpore, sed vigilabat deitate: dormiebat corpore, sed conturbabat mare, erigebatque fluctus, & apostolos conterrebat suam ostensuram potentiam. Dormiebat corpore, sicuti & ad puteum de itinere lassus vel fatigatus sedebat demonstrans quia verè humanum corpus portabat, quod corruptibile induerat. Ipso corpore dormiebat, deitate verò concitabat mare, & iterum complacabat. Dormiebat itaque corpore, vt apostolos suscitaret & euigilare faceret, præcipue autem nos omnes, ne vnquam animo dormiamus, neue intellectu aut prudentia, sed vigilare in omni tempore, & iubilate domino, & salutem ab eo postulare studeamus. Nam ipse qui dormiebat

corpore, illud sanctum verbum dicit: Ego dormio, & cor meum vigilat. *Ad quem accedentes discipuli, suscitauerunt eum, dicentes: domine, salua nos, perimus.* Tanto fuerant metu conterriti, & penè animo alienati, vt irruerent in eum, & non modeste aut leniter suggerebant, sed turbulenter suscitarent eum, dicentes: domine, salua nos, perimus. O beati, o veraces Dei discipuli. Dominum saluatorem vobiscum habetis, & periculum timetis? Vita vobiscum est, & de morte solliciti estis: Maris tumore trementes, creatorem eius presentem, ita suscitatis, quasi non possit dormiente corpore fluctus sedare vel mitigare? Sed quid respondent isti dilectissimi discipuli? Paruuli, inquiunt, sumus, adhuc infirmi, & nondum robusti: ideo timemus, ideoque trepidamus: necdum vidimus crucem, necdum nos confirmavit passio domini & resurrectio, non ascensio in excelsis, non missio vel descensio spiritus sancti paracleti: propterea fragilitate nutamus, propterea & sæpe audiuius à domino increpationem pusillæ fidei. Supportamus, toleramus libenter, voluntarie sustinemus. Vnde & nunc dicit dominus: *Quare conturbati estis pusillæ fidei?* Cur non habetis fortitudinem? Cur non confidentiam & fiduciam apud vos tenetis? Et si mors irrueret, nõne eam debuistis constantissime sustinere? Ad omne enim quicquid eueniret, fortitudo necessaria est. Ad omne enim periculum vel tribulationem vsque ad animæ exitum, similiter & contra delicias & diuitias & honores terrenos animi fortitudo tenenda est, vt neque extollaris o homo, neque in superbiam erigaris, non despicias inimicos, neque humiles spernas, neque obliuiscaris dominum, neque derelinquas creatorem, neque existas ingratus. Si ergo in necessitate & in periculis fortitudo necessaria est, vt viriliter cum fide tolere vniuersa, multò magis contra delicias, vt dictum est, & luxurias, fortitudo necessaria est, ne in muscipulam incidas diaboli. Quare ergo turbati estis pusillæ fidei? Si potentem me super terram cognouistis, quare non creditis, quod & in mare potens sum? Si Deum me verè esse creatorem omnium suscepistis, quare non creditis, quod ea quæ à me facta sunt, in mea habeam potestate? Quare ergo dubitastis pusillæ fidei? Qui pusillum credit, arguetur: & qui nihil credit, contemnetur; fragiles in fide, corripientur; alieni omnino à fide, punientur. Tales fuerunt Iudæi & pagani, ideoque in malis suis euauerunt. Tales etiam hæretici, ideoque in die iudicij condemnabuntur. *Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Scriptum fuit: Et exurrexit tanquam dormiens dominus tanquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos in posteriora. Et nunc surgens imperat ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Imperauit ventis & mari, sicut creator, sicut suis, vt potens, vt dominus imperauit ventis & mari, primitus ante discipulos, vt audientes firmarentur in fide: & potentia deitatis occulta imperabat & comminabatur ei, magis autè regebat & placabat illud secundum quod quidam ait: Potentia mitigauit mare. Imperauit ergo ventis & mari: & facta est tranquillitas magna. De magno vento & tempestate magna mari conturbato & tumenti, facta est tranquillitas magna. Decet enim hunc magnum, magna & miranda facere. Ideoque paulò ante magna accinctus potentia, magnificè conturbauit profundum maris, &

psal. 77.

psal. 77. *Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Scriptum fuit: Et exurrexit tanquam dormiens dominus tanquam potens crapulatus à vino, & percussit inimicos suos in posteriora. Et nunc surgens imperat ventis & mari, & facta est tranquillitas magna. Imperauit ventis & mari, sicut creator, sicut suis, vt potens, vt dominus imperauit ventis & mari, primitus ante discipulos, vt audientes firmarentur in fide: & potentia deitatis occulta imperabat & comminabatur ei, magis autè regebat & placabat illud secundum quod quidam ait: Potentia mitigauit mare. Imperauit ergo ventis & mari: & facta est tranquillitas magna. De magno vento & tempestate magna mari conturbato & tumenti, facta est tranquillitas magna. Decet enim hunc magnum, magna & miranda facere. Ideoque paulò ante magna accinctus potentia, magnificè conturbauit profundum maris, &

nunc iterum in eo ipso ostendens suæ magnificentiam potestatis, tranquillitatem magnam fieri iussit. Hæc ideo, vt nimium conturbati Apostoli, magnificè exhilarati lætarentur. Dedit enim per hæc omnia nobis dominus figuram & doctrinæ imaginem, vt & nos in omni conturbatione & contumelia patientiam teneamus, stabiles simus, fidem non deferamus. Et si omnis iste mundus tanquam mare ebulliat, atque in furorē confurgat; etsi omnes venti & vertigines dæmonum vndique feruiant; etsi omnis, vt diximus, tempestas maris, id est, omnis principatus & potestates mundi concitentur, & in tumore iracundiæ spument, vt furant super sanctos: & si adhuc vsque ad cælum sese extollant, vt tempestates maris, malignitates ac dolos, & fremitus concitantes aduersus aliquem vestrum, nolite timere, nolite turbari, nolite contremiscere, nolite deficere. Omnes enim quotquot in fidei nauicula cum domino nauigatis, omnes quotquot in hac nimirum sanctæ Ecclesiæ nauicula cum domino per hunc vndosum supernatis mundum, etsi ipse dominus dormiat pio somno, vestram patientiam & tolerantiam expectant, vel impiorum penitentiam & conuersionem sustinent, alacriter accedite ad eum orationibus instantes, atque cum Propheta dicentes: *Exurge quare obdormis domine? exurge, & ne repellas nos vsque in finem.* Et iterum: *Exurge domine, adiua nos, & redime nos propter nomen tuum.* Et ipse surgens imperat ventis, id est, æreis dæmonum spiritibus. Ipsi enim maris tempestates commouent, hoc est, amaros & elatos concitant fluctus, id est, huius principes mundi ad perfectionem sanctis omnibus immittendam, ad contumelias fidelibus ingerendas. Omnibus dominus imperat, omnibus comminatur, omnia mitigat, facitque tranquillitatem magnam circa corpus & spiritum, pacem Ecclesiæ, & serenitatem mundo. Quomodo nanque sæpius concilia infidelium commota sunt aduersus veram & firmam Ecclesiam: aliquoties paganorum, aliquoties hæreticorum? *Quemadmodum sæpius sicut maris fluctus irruerant, comminantes & conterentes huius principes mundi, per omnia perdere se Ecclesiæ filios arbitantes. Sed surgens dominus increpauit dæmonum ventos, & omnes euanescere fecit audaces aduersus fidei, magnamque pacem & tranquillitatem dedit Ecclesiæ suæ. Homines autem in nauicula mirati sunt. Qui homines? Scilicet hanc habentes nauiculam, aut ei intendentes nauiculæ. Non putes hic per homines Apostolos significatos. Nusquam enim inuenimus præter honorem cognominari domini discipulos, sed semper aut Apostoli, aut discipuli nominantur. Mirabantur ergo illi homines, hi qui cum eo nauigabant, hi quorum erat nauicula, illi qui in eadem nauicula sese transgebant, hi mirabantur. Et admiratione dignum fuit, mare à profundo comotum mitigari, eiusque elatos deplacari fluctus, ventos furentes compesci. Mirabantur ergo, dicentes: *Qualis est iste, quia venti & mare obediunt ei.* Non interrogantes dicunt, qualis est iste? sed afferentes, quod hic talis est, cui mare & vèti obediunt. Qualis est iste: hoc est, quantus, quàm fortis, quàm potens, quàm magnus: *Qualis est iste: maior Moysè, potentior Elia.* Illi enim ambo, è quibus vnus ligno mari percussio, cum labore discidit, alius istu melotæ Iordanem pertransiit. Iste verè vno verbo mandat*

psal. 43.

ibidem.

Exod. 14.

4. Reg. 1.

mandat illis qui non habent verba, & obediunt ei: hi qui non habent auditum, obtemperant: hi qui prudentiæ & intellectus expertes sunt, inclinatur iubenti: quibus neque loquelæ, neque vt diximus, sermo est, obediunt. In eadem autem substantia in qua sunt, & sua natura mouentur, & iussioni deseruiunt, ad confusionem mortalium, ad condemnationem corruptibilium. Iuber mari, & non contemnit: dicit ventis & tempestatibus, & mox compescuntur: iuber omni creaturæ, & non supergreditur iussionem eius, & vnum hominum genus & vnum quod secundum similitudinem Dei honorificatum est, cui verbum & prudentia data est, hi soli homines resistent, hi tantum inobedientes sunt, hi soli contemunt. Ideoque & hi soli in Iudicio damnabuntur, & à iustitia punientur, veluti deteriores mutis animalibus, vel his quæ sine spiritu & anima sunt in hoc mundo. Mirabantur ergo illi, quia mare compescuit, & venti mitigati sunt. Admiremur & nos, quando & benignitates & beneuolentias ostendit circa nos dominus, quando nos de periculis saluare dignatur, quando de tumultibus & tribulationibus multis nos liberat, quando ab inimicis insequètibz eruit nos. Miremur & mirantes gratias agamus, & gratiè obaudiamus, obaudientes timeamus, timentes diligamus, vt eternæ charitatis ab eodem hæretes efficiamur. *Mirabantur dicentes: Qualis est hic? Sicut homo videtur, & sicut Deus potentiam ostendit. Sicut vnus carnalium putatur esse, & super omnia carnalia, magna ostendit mirabilia. Dormit sicut homo, & imperat mari & ventis sicut Deus. In nauicula sedet, & omnem creaturam iussione inclinatur vbi vult, Iesus Christus dominus noster, qui cum patre & spiritu sancto viuunt & regnant in secula seculorum, Amen.*

S. HILARII EPISCOPI

Pictauiensis superioris Euan-gelij expositio.

Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli. *Et ecce tēpestas magna facta est in mari, & reliqua.* Nauem discipulis introgressis tempestas oritur, mare commouetur, nauigantes turbantur. Ipse vero summo confopitus timentium metu excitatur, oratur vt opem afferat. Et increpitis his quod modicè essent fidei, vento & mari tranquillitatem imperauit: cum admiratione hominum, præceptis eius ventum & mare obedisse. Igitur secundum hæc, ecclesiæ intra quas verbum Dei non vigilaerit, naufragæ sunt: non quod Christus in somnum relaxetur, sed quod somno nostro confopiat in nobis. Maxime autem illud accidit, vt à Deo præcipuè in periculi metu & vexatione speremus: atque vti nam vel spes sera confidat sese periculum posse euadere, Christi intra nos seruitute vigilante. Perpetuam autem nobis obiurgationis suæ recordationem relinquit, dicens: *Modica fidei, quid timidi estis?* Metum scilicet motuum secularium cum quibus Christi fides vigilet, nullum esse oportere. Consequitur deinde hominum admiratio dicentium: *Qualis hic homo est, quia venti & mare obediunt ei?* Non discipulorum hic sermo, sed gentium est. Nam cum superius & discipulos tantum nauem introisse, & à discipulis excitatū esse dixisset: nunc admiratos esse homines significat, hominem

in ipsa admiratione dicentibus: qua nominū conuersione intelligitur, omnia opera Christi omnesque eius virtutes vt Dei esse laudandas, quia piaculi gentilis miserrimique erroris stultitiam demonstrat, quod eum ex humilitate passionis hominem potius nuncupent, quàm ex virtutibus Deum.

S. HIERONYMI PRESBYTERI in idem Ewang.

Et ascendente eo in nauiculam secuti sunt eum discipuli eius, &c. Quintum signum fecit: quando ascendens nauem de Capharnaum, ventis imperauit & mari: sextum quando in regione Gerasenorum dedit potestatem dæmonibus in porcos, septimum quando ingrediens ciuitatem suam, paralyticum secundum curauit in lectulo. Primus enim paralyticus est puer Centurionis. *Ipse vero dormiebat, & accesserunt ad eum, & suscitauerunt eum dicentes, domine salua nos, &c.* Huius signi typum in Iona legimus: quando cæteris periclitantibus, ipse securus est, & dormit, & suscitatur, & imperio ac sacramento passionis sua liberat suscitantes. *Tunc surgens imperauit ventis & mari, & facta est tranquillitas magna.* Et ex hoc loco intelligimus, quod omnes creaturæ sentiant creatorem. Quas enim increpauit, & quibus imperauit, sentiunt impetantem, non errore hæreticorum, qui omnia putant animantia, sed maiestate cõditoris; quæ apud nos insensibilia, illi sensibilia sunt. *Porro homines mirati sunt, dicentes: Qualis est hic, quia venti & mare obediunt, &c.* Non discipuli, sed nauar, & cæteri qui in nauis erant mirabantur: si autem quis contentiose voluerit eos qui mirabantur fuisse discipulos, respondebimus recte homines appellatos, quia nudum nouerant potentiam saluatoris.

S. IO. CHRYSOSTOMI

Episcopi Constantin. in superioribus Ewang. Homil. 1.

Et ascendente eo in nauiculam, sequuti sunt eum discipuli eius. *Et ecce motus magnus factus est, &c.* Lucas quidem, ne quis ab eo temporum ordinem querat, et factum est, inquit, vno dierum, & ipse ascendit in nauigiū, & discipuli eius. Marcus quoque similiter. Hic verò consequentiam quandam temporum obseruat. Hæc à me prædicta sunt, ne quis, quoniam non eodem modo scribunt omnes, discrepare ipsos arbitretur. Turbas igitur præmississe, ac discipulos tantummodo secum retinuisse, illi etiam dicunt. Id autem non frustra, neque casu fecit, verū vt futuri signi miraculo ipsos corroboraret. Nam & palæstræ magister optimus ad vtrumque eos exercebat, ne aut terrore vincerentur, aut honoribus efferrerentur: ita ne magnū quid sibi arrogent, quoniam, aliis omissis, ipsos tantum secum retinuit, vt in tempestatem incidant perimit, & simul inferendis aduersis fecit meliores. Nam certè priora quoque signa, quæ iam ab eo gesta erant, magna fuerunt: verum hoc neque parum eos exercebat, & antiquissimo illi simillimū erat. Idcirco igitur solos discipulos secum duxit, quoniam vt signa tantummodo demonstrarentur, turbas quoque admittebat: vbi verò ad signa timor quoque

Ex Hom. 29. in Math. Luca 8.

Math. 4.

psal. 117.

Vide nam legendum, Mar. eius.

quoque, ac tremor imminabat, eos solos recipiebat, quos ad prædicationem, & pericula erat misurus. Et Mattheus quidem dicit; quia dormiebat. Lucas* verò quia in cervicali simpliciter, vt & humilitatem suam patefaceret, & præstantis philosophiæ præceptis nos instrueret. Cum ergo fluctus vehementius insurgerent, ac mare procellis infamiret: tunc excitant ipsam dicentes; *Domine, salua nos; perimus.* Ipse autem eos, priusquam mare sedaret, reprehendit: sicut enim diximus ad exercitacionem eorum hæc fieri permittebantur, erantque quasi figura tentationum, ad quas essent peruenturi. Maioribus enim eos certè rerum tempestatibus postea permisit vexari: vnde Paulus quoque dicebat; Nolo autem vos ignorare, fratres, quod valde grauari supra vires sumus, vt de vita etiam desperauerimus, qui ex tãtis mortibus nos liberauit. Vt hinc igitur eos doceret, quãtum in eo considerare oporteret, quam insani fluctus insurgant, dicerentque quod ad melius cuncta dispesat, primum ipsos increpat, nec enim incassum ad extremum vsque terrorem, eos deuenire permisit, verum vt signum eius ingens videretur, & perpetua miraculi memoria resideret. Nam, quoniam post rem factam obliuio solet ex negligentia homines occupare: propterea, priusquam signa fiant, multa fieri permittuntur, quæ diuturniorem memoriam faciant. Sic & Moyses serpentem primò perhorruit, neque id leuiter: deinde rem illam mirãdam, haud tamen citra sollicitudinem contemplatur: & nunc discipuli, quum iam salutem ferè desperasset, tunc saluantur. Ita ex periculis confessione, magnitudinem signi perdiscunt: hæc de causa etiam dormiuit. Nam, si vigilantem viderent, aut non adeo pertinuissent, aut petere ab eo salutem, qui pericula eorum videret, neglexissent, aut non posse ipsum fluctus sedare putassent: idcirco dormiuit, vt & timoris causa ipsis maior præberetur, & sensus eorum apertior ad videnda miracula redderetur. Nam, quum non pariter aliquis sentiat, quæ in alienis sunt corporibus, & quæ in seipso, oportebat discipulos eius, qui plurimos indies liberari videbant, vt magis obligarentur, in seipsis omnipotẽtiam eius inspicere: quumque nec claudii essent ipsi nec cæci, nec alia ægrotatione laborarent, tempestatem fieri permittit, vt liberati ab ea, firmam beneficiorum eius in se memoriam habeant. propterea nec præsentibus turbis id facit, sed solos ipsos corripit, ne modicæ fidei à multitudine damnarentur, & antequam vndas aquarum deprimeret, nimios animorum fluctus sedauit. Corripuit enim eos, ac dixit; *Quid timidi estis, modicæ fidei?* Ad hæc causam reddidit, non à tentationibus, sed ab infirmitate mentis timorem proficisci. Quod si quis obiiciat, non fuisse formidinis, nec paræ fidei, quod eum ad saluandos ipsos excitasset. Respondebimus. Quinimo illud profectò non conuenientem se de iplo habere opinionem declarabat, quod vigilantem posse tempestati resistere non dissidebant, dormientem verò minimè. Nec mirum, si parum adhuc credunt, qui vel post multa etiam alia signa imperfectiores fuisse videantur. Quocirca & increpantur sapius, vt cum ad eos dicit; Adhuc & vos insipientes estis. Quod si discipuli adhuc desiciebant, quid mirum est, si turbæ nihil magni nec vltra hominem de iplo cogitabãt? Admirabantur enim dicentes; *Qualis est hic homo, quoniam & mare, & venti obediunt ei?* Christus autem

1. Cor. 13.

Exod. 4.

Mar. 4. Ioan. 14.

non arguebat eos nudum hominem ipsum putantes, sed sustinebat, signisque inducebat, vt videret se non rectè opinari de ipso: hominem verò ipsum partim visu, partim quoniam dormiret etiam, ac biberet, tum etiam quia nauigijs utebatur, existimabant, propterea etiam admirabantur dicentes; *Qualis est, somnus enim & statura, qua videtur, hominem ipsum declarat.* At verò maris tanta per eum subito facta tranquillitas, Deum exclamat, quanquam enim & Moyses tale quid olim fecerat, sed ille quasi seruus, hic verò quasi dominus operatur. Non enim virgam, vt ille, tetendit, non manus in cælum sustulit, non precibus indiguit: verum vt dominus ancillæ imperans, & conditor suæ creaturæ, sic fluctus magis depressit, frenauitque verbo solum, atque præcepto. Omnis enim confestim soluta est tempestas, nec vestigium fuit vllum turbationis relictu, quod euangelista ostendens, inquit; *Et facta est tranquillitas magna.* Et quod de patre quasi res grandis dictum est, & ipsum Christus effecit. Scriptum est enim de patre, Dixit, & stetit spiritus tempestatis: & de Christo hic scriptum est, quod verbo solo facta est tranquillitas magna: propterea etiam mirabantur ipsum turbæ, quæ certè non ad eum miratæ fuissent, si fecisset vt Moyses.

Exod. 14.

Psal. 106.

A V T H O R D I C T V S I M P E R F E C T V S I N M A T T H. E U A N G. eiusdem expositio.

IN illo tempore, ascendente Iesu in nauiculam, secuti sunt Iesum discipuli eius. Et reliqua. Nauigante domino cum discipulis, orta magna tempestas est, ita vt nauem conciti maris insurgentes fluctus obruerent. Ipse verò, inquit, dormiebat. Mira ratio. Ascendit paruam nauiculam vt nauigaret, ille, qui totum mundum diuina virtute gubernat. Dormit in somnum, qui populum suum vigilia æterna custodit. Dormit autem dominus, non necessitate infirmitatis humanæ, sed spontanea voluntate. Nã, quum in Dei illa æterna natura somnus non cadat, secundum quod de eo legitur dictum: Ecce nõ dormitabit, neque dormiet, qui custodit Israel. tamen dominus ac saluator noster, ad probãdam in se sumpti corporis veritatem, etiam vsque ad somnum humanæ naturæ omnia implere dignatur, vt euidenter veritatem in se assumpti corporis demonstraret. Sed quum, dormiente domino, seuiente procella, vsque ad periculum nauis violenti fluctus insurgerent, discipuli timore percussi, dominum suscitant, dicentes: *Domine, libera nos, perimus.* Quod ipsum olim Dauid ex persona Apostolorum suscitantium domino significasse videtur, quum dicit: *Exurge, adiuua nos, & libera nos propter nomen tuum. Surgens ergo dominus ait illis: Quid timidi estis, modicæ fidei? Et imperauit vento, & mari, & facta est tranquillitas magna.* In quo manifestè diuinitatis suæ potentiam dominus declarauit, dum violentos maris fluctus diuinæ potestatis verbo compefcuit. Neque venti vel mare obedire poterant, nisi domino, & creatori suo. Quod futurum antè prænuiciauerat Dauid dicendo: *Viderunt te aquæ, Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi, Multitudo sonitus aquarum, vocem dederunt nubes. Et quæ istæ nubes sunt, quæ timentibus aquis vocem dederunt, nisi discipuli, qui*

Homil. 5. in Mat. imperf.

Psal. 120.

Psal. 43.

Psal. 67.

Psal. 88. & 106.

Psal. 106.

Prou. 31.

Sapient. 5.

Philip. 3.

Psal. 103.

Psal. 68.

qui viso signo diuinæ virtutis exclamauerunt, dicentes: Verè hic filius Dei erat? Nubes autem idcirco apostoli intelliguntur, quia modo nubium de terra surgentes, ad celos sine aliquo pondere peccati spiritualis naturæ leuitate feruntur, & ad riganda corda credentium pluuiam diuinæ prædicationis infundunt. Alio quoque loco idem Dauid, quod domino imperante verbo, maris violentia mitiganda esset, ita testatus est dicens: Tu dominaris potestati maris, motum autem fluctuum eius tu mitigas. Et iterum: dixit, & stetit spiritus procellæ, & siluerunt fluctus eius. Et iterum: Qui conturbas profundum maris, sonum autem fluctuum eius mitigas. Et iterum: Ecce dabit vocem suam, vocem virtutis. Hanc vtique vocem, qua diuinæ potestatis virtute ventis imperante, maris tranquillitas restituta est. Beatus quoque Iob hoc ipsum futurum per spiritum sanctum non ignorans quum de domino loqueretur, ita ait: Virtute sedauit mare. Quum igitur sedata tempestate maris, iussione verbi esset tranquillitas instituta: *Hi (inquit) qui erant in nauis mirati sunt, dicentes: qualis est hic, quod venti & mare obediunt ei?* Hanc autem dominici verbi virtutem, & eorum, qui in nauis erant admirationem, olim sanctus Dauid pronunciauerat in psalmo dicendo: *Qui descendunt mare in nauibus, facientes operationem in aquis multis. Ipsi viderunt opera domini, & mirabilia eius in profundo. Dixit, & stetit spiritus procellæ. Et iterum. Stetit procellam eius in auram, & siluerunt fluctus eius, & lætati sunt quia siluerunt. Hæc itaque primum, secundum simplicitatem historiarum per domini virtutem ita gesta cognoscimus: secundum allegoricam verò rationem, quæ in his omnibus figura monstrata sit, sollicitè debemus intelligere. Querendum enim est, quid hæc nauis iuxta spirituales rationem intelligi debeat: vel quod hoc mare, vel qui insurgentes fluctus, qui venti, qui hos fluctus concitant, qui etiam somnus domini, vel quæ hæc increpatio domini in ventos, & quæ ista restituta tranquillitas, vel quæ digna admiratio nauigantium. Et non dubium est nauem istam ecclesiam figurasse, secundum quod per Salomonem de ea spiritus sanctus loquitur, dicens: *Facta est tanquam nauis mercaturæ longinqua: id est ecclesia, quæ nauigantibus Apostolis, gubernante domino, flante spiritu sancto, prædicationis verbo vbique discurrit, portans secum magnum, & inestimabile precium, quo omne genus hominum, vel potius totum mundum sanguine Christi mercata est. De quo alio quoque loco idem Salomon retulit, dicendo inter cætera, vestigium nauis pelagizantium inueniri nõ posse: ostendens conuersatione ecclesiæ non terrenam esse vel seculi, sed cælestem, secundum quod sanctus Apostolus refert, dicens: *Nostra autem conuersatio in cælis est. Mare seculum intelligitur, quod à diuersis peccatis & variis tentationibus, velut quibusdam fluctibus æstuat. De quo scriptum legitur: Hoc mare magnū & spaciosum, illic reptilia, quorum non est numerus. Animalia pusilla cum magnis, & draco iste quem formasti ad illudendum ei. Et iterum: Veni in altitudinem maris, tempestas demersit me. Venti autem nequitia spirituales, & immundi spiritus intelliguntur, qui ad naufragium ecclesiæ per diuersas seculi tentationes, velut per fluctus maris deficiunt. Dormite verò dominus in hac nauis tunc intelli-***

gitur, quum ad probationem fidei, ecclesiam suam pressuris, & persecutionibus mundi istius tentare permittit. Oratio verò discipulorum, & excitantium dominum, & auxilium implorantium, vt liberarentur, preces sanctorum omnium ostenduntur, qui orta tempestate persecutionis, scilicet diabolo, & angelis eius, deuota fide, ac iugi oratione, patientiam domini, velut de somno excitant, vt misericordiae suæ auxilio, per timorem humanæ infirmitatis periclitantibus subuenire dignetur: quò increpatis ventis, immundis scilicet spiritibus, qui authores sunt persecutionis, & mitigata omni seculi tempestate, ecclesiam suam in pace & tranquillitate restituat. In admiratione verò eorum, qui in nauis erant, qui post factam tranquillitatem Dei filium confitentur, omnium credentium persona & fides ostensa est, qui in ecclesia constituti, prius orationibus dominum excitantes: reddita sibi pace verò dominum ac defensorem ecclesiæ suæ Dei filium confitentur. Quod factum statim in Actis apostolorum, post Herodis persecutionem & Iudeorum, à sanctis pro ecclesia recognoscimus. Vnde & quamuis infestatione inimici ecclesiæ, ve seculi tempestate labore, quibusuis tentationum fluctibus pulsetur, naufragium facere non potest, quia filium Dei habet gubernatorem. Inter ipsos enim turbines mundi, inter ipsas seculi persecutiones plus gloriæ, ac virtutis acquirit, dum in fide firma & indissolubili permanet. Nauigat enim instructa fidei gubernaculo, felici cursu per huius seculi mare, habens Deum gubernatorem, angelos remiges, portans choros omnium sanctorum, erecta in medio ipsa saluari arbore crucis, in qua euangelicæ fidei vela suspendens, flante spiritu sancto, ad portum paradisi, & securitatem quietis æternæ deducitur. Et hæc quidem nauis, quamuis per hoc tempus vitæ, per has tentationes seculi nauiget, non est tamen seculi nauis, sed Dei. Est enim & alia seculi nauis, non Dei, id est, collectio hæreticorum, quæ sibi huius nomen ecclesiæ vendicat. Aduersum quam, diem iudicij futurum Esaias manifestè declarat, dicens: *Dies, inquit, domini sabaoth, aduersus omnem contumeliosum, & superbam. Et post aliquantulum ait: Et aduersus omnem nauem maris, id est, omnem ecclesiam hæreticorum. De qua alibi idem Esaias retulit: *Dirupti sunt, inquit, fines tui, quæ non valuit arbor tua, inclinauerunt vela tua, & non laxabunt vela tua. Nauem verò hæc maris esse dixit, quia huiusmodi ecclesia non Dei est, sed seculi, quæ licet habere in se prædicationem dominicæ crucis videatur: inuadit tamen hanc arborem eius ostendit, quia vbi non est veritas fidei, infirma crucis assertio est. Vnde inclinata, & laxata vela eius sunt ostensa, quòd nullo flatu sancti spiritus diriguntur. Et ideo huiusmodi nauis, hoc est ecclesia hæreticorum, amisso veræ fidei gubernaculo, dominantibus aduersis spiritibus, in naufragium mortis æternæ demergitur, quæ gubernari à Christo domino non meretur, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.**

Esai. 2.

S. A V G V S T I N I E P I S C O P I H I P P O N . I N I D E M H O M .

DE lectione recentissima sancti Euangelij de-

Serm. 3. 27. ff. Homil.

tor, vt contra tempestates & fluctus seculi huius non dormiat fides in cordibus vestris. Non enim re vera dominus Christus mortem habuit in potestate, somnum non habuit in potestate. Et forte omnipotentem nauigantem somnus pressit inuitum. Hoc si crederitis, dormit in vobis: si autem in vobis vigilat Christus, vigilat fides vestra. Apostolus dicit, Habitare Christum per fidem in cordibus vestris. Ergo & somnus Christi signum est sacramenti. Nauigantes sunt animæ in ligno seculum transeuntes, etiam nauis illa Ecclesiam figurabat. Et singuli quique templa sunt Dei, & vnusquisque in corde suo nauigat, nec facit naufragiū, si bona cogitat. Audisti conuicium, ventus est iratus es, fluctus est. Vento igitur flante, fluctu surgente, periclitatur nauis, periclitatur cor tuum, Audito conuicio vindicari desideras. Et ecce vindicatus es, & malo alieno cedens fecisti naufragium. Et quare hoc? Quia dormit in te Christus. Quid est, dormit in te Christus? Oblitus es Christum. Excita ergo Christum, recordare Christum. Euigile in te Christus. Considera illum. Quid volebat Vindicari. Excidit tibi, quia ipse quā crucifigeretur, dixit, Pater, ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt. Qui dormiebat in corde tuo, noluit vindicari. Excita illū, recole illū: Memoria ipsius, verbū ipsius: Memoria ipsius, iussio ipsius. Et dices apud te, si vigilat in te Christus, Qualis ego homo qui volo vindicari? Qui sum ego qui in hominem exero cōminationes? Morior forte, antequā vindicet. Et quum anhelans ira inflammatus & sitiens vindictam exiero de corpore, nō me suscipit ille, qui noluit vindicari. Non me suscipit ille qui dixit: Date, & dabitur vobis: dimitte, & dimitteretur vobis. Ergo compescam me ab iracundia mea, & redibo ad quietem cordis mei. Imperauit Christus mari, facta est tranquillitas. Quod autem dixi ad iracundiam, hoc tenete regulariter in omnibus tentationibus vestris. Nata est tentatio, ventus est: turbatus es, fluctus est: excita Christum, loquatur tecum. *Quis est hic, quando & venit & mare obediunt ei? Quis est hic, cui obaudit mare? Ipsius est mare, & ipse fecit illud. Omnia per ipsum facta sunt. Magis imitare ventos, & mare. Obtempera creatori: sub iussione Christi mare audit, & tu surdus es? Mare audit, & ventus cessat, & tu sufflas? Quid? Dico, facio, fingo: quid est aliud nisi sufflare, & sub verbo Christi nolle cessare? Non vos vincat fluctus in perturbatione cordis vestri: Sed tamē quia homines sumus, si ventus impulerit, si affectum animę nostrę mouerit, non desperemus, Christum excitemus, vt in tranquillo nauigemus, & ad patriam veniamus.*

PETRI CHRYSOL. EPISCOPI RAVEN. IN SUPERIUS EUANG. SERMO.

Ser. 19. **E**ccelesiastica lectio sic diuino dispensantur Marciano, vt & petitis scientiam conferant altiorē, & simplicibus salutaris intelligentiæ gratiam largiantur. Ascendete, inquit, in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius, &c. Mare, quod pedibus Christi tumentia terga submisit, strauit in plano vortices suos, motus frenauit, astrinxit fluctus: & per liquetē viam saxea soliditate seruiuit; modo quid est,

quodd vsque ad periculum sui seuit, furit, contendit auctoris? quid ipse Christus futurorum præsciens præsentium sic videbatur ignarus, vt instantem procellam, tempestatis horam, tempus periculi non caueret: sed inter vigilantes omnes tunc solus teneretur in somno, quando imminere sibi, suisque tam grande diserimen? Fratres, gubernatoris peritiam non probat temperies serena, sed procellosa tempestas: blandiente aura, nauim regit vltimus nauta; in confusione veterum, primi queritur ars magistri. Hinc est, discipuli, posteaquam viderunt sibi industriam nauticorum deperuisse, in se maria fauere, se fluctus petere, aduersum se ventorum turbines conuenisse, ad ipsum gubernatorem rerum, vectorem mundi, elementorum magistrum trepidi confugerunt, petentes vt sedaret fluctus, periculum summoueret, salutem redderet desperatis. Denique vbi iussio sola addixit mare, recessit ventos: tulit turbines: dedit quietem; nauigantes ipsam esse omnium sentiunt, credunt, fatentur auctorem. Sed iam quod intus est proferamus. Vbi Christus Ecclesiæ suæ nauim, mare seculi transfretaturus, ascendit, gentium flabra, Iudæorum turbines, persecutorum procellæ, vulgi nubes, dæmonum nebulæ, sic ruerunt, vt totius mundi fieret vna tempestas. Regum spumabant vnda, feruebant potestatum fluctus, sonabat rabies traditorum, populorum gurgites rotabantur, perfidiæ * notabatur scopuli, mugiebant littora Christiana, lapsorū naufragia vexabantur, & erat totius mundi vniuersi scimen, vnumquē naufragium. *Tunc discipuli accedunt ad dominum, & suscitauerunt eum &c.* Sulcatus ergo à discipulis, mare, hoc est, mundum, corripit: trāquillat orbem, reges mitigat, potestates placat, sedat fluctus, componit populos, Romanos efficit Christianos, ipsosque executores verbi Christianæ fidei reddidit, qui fuerant persecutores nominis Christiani. Hanc tranquillitatem seruant principes Christiani, Ecclesia tenet, habet Christianitas, gentilitas admittitur. *Tunc, inquit, surgens imperauit ventis &c.* Discipuli sunt hi, qui accedunt ad dominum, qui suscitauerunt eum, qui saluare se humili supplicatione depescunt: homines verò dicuntur, qui elementa Christo taliter obedisse mirantur. Verè homines sunt, & seculi homines, qui mirantur ad obedientiam Christi mūdum sic esse conuersum, qui templorum vertices velut vndarum tumore stupent sic esse deiectos, qui idolorum spumas, dæmonum vident turbines sic fugisse: quos attonitos reddidit Christiani nominis toto orbe profunda, & diffusa tranquillitas. Et verè, fratres, dormiente in morte Christo, in Ecclesia magna est exorta tempestas, resurgente à mortuis Christo, Ecclesiæ, reddita est sicut scriptum est, tranquillitas magna. Modo nos dormientem in nobis Christum toto præcordiorum gemitu, fidei voce, Christianis lachrymis, & dicamus; *Domine salua nos, perimus.* Et quia lectio aptè temporis cōuenit, & sicut scriptum est, Aquilo durus ventus, nomine autem dexter vocatur: qui nobis gentes sic feras, sic amaras aduectat: hic ergo Aquilo ventus durus per dextram per Austrum, per Eurum diffundit se tristi turbine, maria confundit, delet aëra, montes deicit, sorbet vrbes, prouincias mergit, totius orbis cogit vnum esse naufragium. Hinc est, quodd nauicula Christi, nunc tollitur ad cælum, nunc in trepidatione

Prou. 17. Iuxta loc. Inuiti Gethos qui sunt temporis imperium Romanū turbant.

pidationum ima descendit, nunc Christi regitur viribus, nunc formidine iactatur, nunc operitur fluctibus passionum, nunc confessionum remigiis enarat. Sed nos, fratres, iterum, atque iterum clamemus; *Domine, salua nos, perimus.* Et reuera, fratres, si esse vnum, & humanum corpus: si eos, qui pereunt, nostra esse vissera crederemus: afflictione ieiunij, precum gemitu, effusione stetitum, iugiter clamarem; *Domine, salua nos, perimus.* Et studeremus nobis in nostris fratribus subuenire; nec, sōremte gladio, sanguinis nostri mare videremus in teris, nec tanta corporum, sed nec animarum iam naufragia sentiremus, atque humili voce precaremur; *Domine, salua nos, perimus.* Nec tamen vlla compassio, pietas vlla, vllus paup, quicumque pudor nos, vel compunctio exuscitat ad dolorem, Dei, Dei est, quodd vrgemus malis, quodd vbereramus semper, quodd gentes valent, quodd ruit grando, quodd rugibo inficit, quodd impietas potest, quodd dominatur morbi, quodd seuit mors, quodd tremet terra: nos tamen nec tremimus, nec timemus, nec declinamus à malis, nec appetimus bona. Auaritia ferit, anhelat pompa, iniquitas placet, aliena delectant, sed nostra pereunt: Dei flagella veniunt, sed nostræ prouocāt culpā. Si Deus iustus, vtrique * nostri misericors. Fratres, reuertamur ad dominum, vt reuertatur ad nos Deus: renunciemus malis, vt respondeant bona: seruiamus Deo bono, vt non malis gentibus, & potestibus iniquis seruiamus, Christo domino, ac gubernatore nos auxiliante, honor cuius, & maiestas sine fine permanet in secula seculorum, Amen.

** Legendum videtur, vniu samē, cum nec vlla &c. nulla pudor nos, vel compunctio exuscitat.*

** forte, nos timemus, vel nos mali.*

BEDAE VENERABILIS PRESBYTERI EIUSDEM EUANG. EXPOSITIO.

Et ascendente eo in nauiculam sequuti sunt eum discipuli eius. Mare, quod dominus cum suis transire desiderat, præsentis seculi tenebrosus, accipitur æstus: nauicula, quam ascendunt, nulla melius quam Dominicæ passionis arbor intelligitur: de qua alibi dicitur. Si quis vult post me venire, tollat crucem suam & sequatur me. *Et ecce motus factus magnus in mare, &c.* Illa tempestas non ex se orta est, sed potestati patet imperantis, quatenus se esse terræ, marisque dominum, cunctis ostenderet. Ipse verò dormiebat. Ores mirabilis is qui nunquam obdormit, dormiuit: dormiebat ergo corpore vt apostolos euigilare faceret, præcipuē autem ne nos vnquam animo dormiamus. *Et accesserunt, & suscitauerunt eum, &c.* Suscitant dominum, ne fluctuum feritate dispereant, quia cuius motem viderant, maximis votis resurrectionem quærebant, ne eius morte carnali, mens eorum in perpetuum periret morte spiritali. *Quid timidi estis modica fidei.* Marcus, Necdum habetis fidem? Lucas autem, vbi est fides vestra? id est, si potentem me in terra esse creditis, quare nō in mari simul me vt vete Deum, & creatorem omnium suscepistis? quare non omnia à me facta, in mea esse potestate creditis? Quare dubitas pusillæ fidei? fragiles in fide corripuntur, alieni omnino à fide, puniuntur, sicut Iudæi & hæretici. *Tunc surgens imperauit ventis & mari, &c.* Ventū quippe surgens increpauit, quod per suam resurrectionem diaboli strauit inperbiam: tempestatem aquæ cessare fecit, dum surgendo de se-

pulchro Iudæorum rabiem labefecit. *Porrò homines mirati sunt, &c.* Non discipuli, Sed nauatæ dicentes, Qualis est iste qui sicut homo videtur, & sicut Deus potentiam ostendit. Sunt qui allegoricè hanc nauiculam præsentem volūt significare ecclesiam ventos malignos spiritus & homines iniquos: qui desiderant vt Ecclesia fluctibus & pressuris immergatur: Sed licet Iesus ad tempus, auxilium subtrahendo, dormire videatur, precibus tamen honestis suscitatus, malignorum spirituum incitationem compescere facit, & persecutorum minas mitigat, & flāre aura spiritus sancti Ecclesiam ad æternæ quietis portum vsque perducit. Topologicè autem nos singuli catholica fide imbuti nauem conscendimus, mare cum Iesu transire conamur qui nobis quasi inter æquoris fluctus obdormit, quando crebescente immundorum spirituum, vel prauorum hominum impetu, inter medias virtutum nisus fidei splendor obtenebre-scit: spei celsitudo tabescit. Verū inter huiusmodi procellas, necesse est vt illum sedulo excitemus, qualiter ipse gubernator nobis salutis indulgeat litus, vt de tumultibus liberati admitemur eius circa nos beneuolētiam, & mirātes gratias agamus.

CHRISTIANI DRVTH- mari eiusdem Euang. expositio.

Ascendente eo in nauiculam secuti sunt eum discipuli eius. In his lacubus non solent magnæ naues fieri propter impetum tempestatis, sed minores, & vix duodecim homines solent recipere: ob hoc dixit. *Et secuti sunt eum discipuli eius.* Nam turbæ sequerentur, si naues habuissent. Sed à foris steterunt, & miraculum de longe viderunt, & cognouerunt quodd non vt quidam dixit de Octauiano. *Diuisum imperium cum Ioue Caesar habes: sed cælum cum terra, & mare & omnia, quæ in eis erant in potestate habebat.* *Et ecce motus magnus factus est in mari.* Plus solent tempestates nocere in his stagnis, quam in fluminibus quia aquæ, quæ non corrunt, si modicam commotionem habuerint, eo fit valentior motus: ita, vt nisi cito ad ripam fugerint, periclitentur. *Ita, vt nauicula operiretur fluctibus.* Cooperta erat ita, vt non videretur ab his, qui in terra stabant, propter altas vndas iuxta se. *Ipse verò dormiebat.* Vtraque natura in hoc miraculo indicatur, & Dei & hominis: Dei, qui mari & ventis imperat: hominis, qui dormire narratur. Ionas intelligens pro se mare commotum descendit ad interiora nauis dormire, vt cum non videret eum mare, requiesceret in reperendo illum per fugam Dei. Iste secundus Ionas descendit dormire, vt posset mare arguere discipulos pro modica fide. Mare de Iona quasi dicebat, in ista naui est, quem ego quæro. Istud mare quasi aiebat, ille dormit, in quo vos habetis fiduciam. Non creditis, quia vigilet diuinitate: propterea mittemus vos in timorem. Si sic perfecti fuissent, sicut postea fuerunt, dixissent, non timemus: quia non audetis mergere dominum, & creatorem vestrum. Dormiebat corpore, sed concitabat mare & ventos, & discipulos in timorem mittebat. *Et accesserunt & suscitauerunt eum dicentes.* Turbavit Ionas, sed inuitus, turbauit iste, sed voluntarius. Voluerunt fugere nauatæ cum Iona: sed non permisit, quasi dicens. Redite per fugam, vt mittam illum in carcerem, & ite cum pacc.

Virgilius in Append.

pace. Volebant isti fugere: & quasi diceret mare, nisi crederitis, quod Deus nosset, sit, non effugietis. Recurrunt ad hoc, quod assueti erant, ad corpus quod videbant: non fuerunt perfecti, ut dicerent: qui creavit nos, vigilat: hic nobiscum est: qui dormit, de sancta Maria natus est, non tamen audietis illum mergere. *Domine salua nos, perimus*: Non sobrie, sed immoderate sicut cum timore suscitauerunt eum dicentes. *Salua nos, perimus*. Et Ionas cum surrexit liberauit socios. Sed iste per potentiam: Ionas per suam deiectionem. *Et dicit eis. Quid timidi estis modica fidei*. Modicæ fidei est, qui non est perfectus in charitate: vel modicæ fidei esse Apostoli dicitur, qui præsentem creatorem timebant. *Tunc surgens imperauit ventis & mari: & facta est tranquillitas magna*. Dicit mari, tace: & vento, obmutescite: & nõ precando sicut pagani, qui ventum adorant, sed imperando iussit quiescere. Et inde sequitur. *Quia homines mirati sunt*. Ante quidem factum fuerat, ut multi tempestatem passi: oratione eam repellerent: imperio nullus ante ipsum. *Et facta est tranquillitas magna*. Ad hoc quod supra dixerat, motus magnus factus est: ad hoc iterum dicitur, facta est tranquillitas magna. Qui iussit fieri motum magnum, præcepit fieri magnam tranquillitatem: & omnis creatura cognoscit suum creatorem. Homines, qui mirati sunt, nauæ intelliguntur. Vel si Apostolos velis intelligere, quia timuerunt præsentem domino: ideo homines appellantur. *Qualis est hic*. Subaudi quam magnus, qui imperat insensibilibus creaturis, & obediunt ei. Lacus ille, istud seculum significat: nauis ecclesiam: Ipse est in ecclesia sua semper præsens: sicut dixit. Ecce ego vobiscum sum: vsque ad consummationem seculi. Sed aliquando ita permittit affligi eos qui in ecclesia erant à persecutionibus perfidorum, ut dicerent hi qui in ea erant. Exurge, quare obdormis domine? exurge, ne repellas in sinem: sed exurrexit, & fecit ecclesiæ suæ magnam pacem.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangelij expositio.

ET quum esset ingressus nauim, &c. Discipulos solos seruauit secum, ut miraculum viderent. Permisit autem tempestatem oriri, ut ad tentationes exercerentur, & ut per miraculum crederent, dormiunt verò, ut timore percussi suam agnoscerent infirmitatem, & eum obsecrarent. *Quid timidi estis, parum fidentes*? Non incredulos dicit, sed, parua fidei: nam per hoc, quod dicunt; *Domine, serua nos*, fidem monstrant: quod autem dicunt, *perimus*, non est fidei: illo enim simul nauigante, non erat formidandum. vide autem, quod exprobrat eis ut timidis, ostendit timorem afferre pericula. Idcirco primum sedat perturbationem animæ illorum, & soluit etiam maris tempestatem. *Qualis est hic? Quod videbatur, hominis erat; opera autem Dei*.

INCERTI CVIVSDAM sub nomine Eusebij Emissemi eiusdem Euang. expositio.

Quid enim nauicula, nisi Ecclesia? quid mare, nisi mundus? quid motus maris, nisi perfe-

quutio, & tyrannorum fauens indignatio? Ecce enim in nauicula dominus dormit, & nauicula fluctibus operitur: timent discipuli, & nondum à periculo liberantur. Clamant, & excitant saluatorem. surgit à somno, qui nunquam dormit. Non enim dormit, neque dormiet, qui custodit Israël. Imperat ventis, & mari, & fit tranquillitas magna. Nobis, fratres, nobis fiunt ista: nobis dormit Iesus, nobis surgit à somno. Significatio est, nostræque fragilitatis instructio. Pro nobis dormit, qui pro nobis moritur. Non enim dormiret, nisi nobis suum somnum proficere intelligeret. Dormire enim videtur pastor, quando lupi in oues seruiunt, quando fures rapiunt, & non est qui eripiat. Sic igitur & Iesus quamuis non dormiat, dormire tamen videtur, quando Tyranni seruiunt, quando lupi in bonos insurgunt, quando boni vincuntur, & mali vincunt. Non dormit quidem, sed prælium intuetur, & certaminis simul finem, & bellantium fidem expectat. Et qui non statim adiuuat, quia non cito laborantibus subuenit, dormire putatur. Sed, si consideremus eius certaminis qualitatem, cuiusque victoriæ modum, tunc victores existunt, quando ab iniquis victi esse creduntur. Tunc enim sancti indubitanter vincunt, quando humilitatem & patientiam non amittunt. Sic igitur dormiat Iesus, quatenus iniquorum crudelitas, & sanctorum patientia innotescat. Et Christi discipuli non armis, sed clamore & orationibus maris huius procellas deponere dicant. Quod si iam eas sustinere non possunt, si tantis perturbationibus resistere nequeunt, accedant ad Iesum, suscitent eum, dicentes, *Domine salua nos, perimus*. Sic se defendant, hæc arma suscipiant. hoc auxilio tueantur, & hoc clypeo muniantur. Neque verò ideo se non exaudiri existimēt, quia persequutio non cessat: quoniam nihil minus exaudiuntur, si eis aduersa tolerandi patientia datur, quàm si omnis illa persequutio ab eis tollatur. Ipse enim scit quid nobis opus sit. Nos tamen semper dicamus, domine, salua nos, perimus. Qui enim hoc dicit, nihil aliud quàm salutem querit. Sed forsasse ille de salute corporis dicit: ipse verò de animæ salute intelligit. Nemo autem sanctorum salutem corporis contra animæ salutem desiderat: et si forsasse aliquando querat. Deus igitur non verba, sed intentionem exaudit. *Et dicit eis. Quid timidi estis, modica fidei*? Ego hic sum: & vos timetis? Sed quare timetis, nisi quia fidem modicam habetis? *Tunc surgens imperauit ventis, & mari, & facta est tranquillitas magna*. Quotidie quidem surgit, quotidie bella sedat, quotidie visibilibus, & invisibilibus hostibus imperat: & eo iubete, cessant prælia, & lites, fit pax, & tranquillitas magna. *Porro homines mirati sunt, dicentes. Qualis est hic, quia venti, & mare obediunt ei*? Meritò enim homines vocantur, qui sicut homines mirantur. Nondum enim Deum esse credebant, quem quasi hominem nunc dormire, & nunc vigilare videbant. Dicebant igitur, *Qualis est hic*? Dicamus & nos, *Quis Deus magnus sicut Deus noster*? Tu es Deus qui facis mirabilia, cui & venti, & mare obediunt, cui omnes creaturæ seruiunt, quem mare vidit, & fugit: cuius vocem audiuit, & timuit. Sed quare dicitis, o homines, *Qualis est hic*? Similem enim queritis, qui similem non habet? Veruntamen vultis scire qualis est? Scio quia vultis. audite ergo. *Qualis pater, talis filius, talis Spiritus sanctus*. Ecce talis est, nullus

nullus alius talis. Sed quid mirum, si venti ei obediunt, qui eos fecit, qui eos creauit, qui producit ventos de thesauris suis? Quod quidem qualiter fiat, nulli hominum ad plenum reuelatum puto: Quatuor sunt mundi partes: quatuor & venti, qui inde veniunt: quibus in mari & in terra & in aëre non paruum Deus tribuit potestatem. Ipsi enim dant pluuias & tempestates, ipsi fugant nubes, & dant serenitates. Ideoque non immeritò omnes huius seculi potentes significant. Vnde & Daniel se quatuor ventos caeli vidisse dicit, qui pugnabāt in mari magno. Vnde & per Salomonem dominus ait, Surge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluent aromata illius. Hic hortus, & hæc nauicula idem sunt. Venti autem & hic & ibi idem significant. Et quidem in horto hoc multa sunt arborum genera, multæ florum & aromatum species. In hoc inter rosas martyres, inter lilia confessores, & virgines requiescunt. Hic est conclusus, & foris signatus: hic est hortus tutissimus, sanctorum sanctissimus: qui non caret liliis, neque rosis, nec priuantur arboribus suis pomis. Ibi fons dulcissimi est saporis: hunc ventorum flamina, tyrannorum agmina perturbant, & ventilant cum furore. Cælum petunt martyres cum honore, delectatur dominus in odore. Et de aquilone quidem scriptum est, ab aquilone pendentur mala super omnes habitatores terræ. De austro verò, Deus ab austro veniet. Per illum igitur aduersa, per hunc autem prospera figurantur. Dicit igitur dominus, surge aquilo, recede, da locum, quiesce, noli perturbare hortum meum, noli affligere sanctos meos. Veniat auster, veniat pax, & securitas veniant prospera diu expectata, & fiat tranquillitas magna.

EVTHYMII ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Quoniam ascendisset in nauim, sequuti sunt eum discipuli sui. Turbas quidem propter causas prædictas dimisit, discipulos autem suos assumpsit, propter miraculum, quod in mari facturus erat. Quum enim turbis beneficia contulisset, sanando languores, ac morbos eorum: videbantur discipuli nullo affecti beneficio. Et in hos itaque suam exercet munificentiam: ac postquam eos permittit in demersionis periculum incidere, demum mirabiliter eripit. *Et ecce motus magnus factus est, &c.* Hic quidem, motum dixit. Marcus autem, & Lucas, procellam dixerunt. Maris enim tempestas, & motus; & procella dicta est, eo quod aquas commoueat, ac conturbet. Rursum Matthæus, & Marcus in mari nauem periclitatam esse dicunt: Lucas ve-

ro in stagno. Neque est contradictio: nam & hic, & illi Tiberiadem significant, quæ natura quidem stagnum est: situ vero, mare propter magnitudinem. Vnde & cam quandoque stagnum, interdum autem mare nominant. Facta est, inquit, tempestas, ut videlicet factus comprimeretur discipulorum: imaginabantur enim magna de seipsis, utpote qui, cæteris dimissis, soli ipsi cum præceptore ingressi essent: & ut quasi orbis athletæ, periculo exercitarentur ad timores, & tanquam mundi gubernatores ad procellas tentationum. *Ipsæ vero dormiebat*. Marcus etiam locum designat, in quo dormiebat. Dixit enim, quod erat in puppi super cervical dormiens. Erat autem cervical illud ligneum, in puppi fabricatum. Dormiebat vero dispensatorie, ut vehementer timerent. Nam, si vigilasset, aut nullo modo timuissent, aut parum terrii fuissent. Oportebat autem eos magnum timoris sensum concipere, ut etiam ad magnum potentie illius sensum peruenirent, & maiorem de eo fidem conciperent. *Et accedentes discipuli excitauerunt eum, &c.* Marcus vero dicit; Præceptor, non est tibi curæ, quod perimus? Lucas autem; Præceptor, præceptor, perimus. Quidam nempe hoc, quidam illud dicebant: & alij vnum, alij aliud: aut etiam omnes omnia. *Et ait illis; Quid timidi estis modica fidei homines*? Timorem primum animæ eorum soluit: ostendens, quod animæ imbecillitas timorem causare consueuerit. Medicam autem eorum fidem improperauit, nempe imperfectam fiduciam in eum habitam. Sperabant enim, quod eos seruare posset, sed vigilans, non autem dormiens: Ideo quoque excitant illum. *Tunc excitatus increpauit ventos, ac mare, &c. & ventos increpauit*, hoc est, imperauit. Dicit enim Marcus, quod etiam dixerit mari; Tace obmutescite. *Homines autem admirati sunt, &c.* Lucas autem discipulos hoc dixisse ait: Matthæus veto homines turbas vocat, sicut ait Chryostomus. Si quidem verisimile est, & ipsas audito à discipulis hoc miraculo, similiter admiratas esse, & pariter hæc dixisse. Quod si discipuli propter imperfectam fidem suam, quasi hominem adhuc illum admirabantur, multo magis turbæ. Nam uti nauigio ad transfretationem, ac dormire, hominem huc prædicabant? obedientia autem ventorum, ac maris, nouam quandam eius naturam testabatur. Ideo etiam conturbati dicebant; *Qualis est hic*? Magis autem in admirationem duxit hoc miraculum, quàm præcedentia: quia nullus vnquam tale quippiam operatus est. Neque enim virgam extendit, ut Moses: neque se aquis admouit, ut alij:

sed cum autoritate præcepit, ut dominus seruis, & ut creator creaturis.

* *

DOMINICA

DOMINICA V. POST

EPIPHANIAM.

MATH. 13.

Nillo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc, Simile factum est regnum caelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormiret homines, venit inimicus eius, & super seminavit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania. Accedentes autem serui patrisfamilias dixerunt ei: domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illi: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei: Vis imus & colligimus ea? Et ait: Non. Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sinite vtraque crescere usque ad messem, & in tempore messis dicam messoribus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum autem congregate in horreum meum.

GLOSSA ORDINARIA in superius Eua ng.

ALIAM parabolam. Quasi diues pater familias inuitatos diuersis refecit cibis, vt vnusquisque secundum naturam stomachi sui varia alimenta susciperet. Vnde & dixit aliam parabolam & non alteram, vt plures sequi intelligantur. Hæc parabola proponitur dimissis turbis domi rogantibus discipulis exponitur. Et docet hic bonam voluntatem, & cautellam, & patientiam, & discretionem, & longanimitatem, & iustitiam. *Homines.* Qui aliis ad tutelam & custodiam deputati sunt prelati in ecclesia. Vel cum dormitionem mortis accipient apostoli. *Cum autem creuisset.* Quia cum spiritualis esse ceperit, tunc indicat omnia, & tunc ei apparent errores. Sed donec maturescat qui herba est, potest eum mouere, quare sub nomine Christi multæ sunt hæreses. Vnde dicit: *Nonne bonum semen seminasti? Vis imus.* Cum spiritualis homo audit hoc esse à diabolo qui nihil valet contra voluntatem Dei, potest ei voluntas suboriri, vt tales auferat de mundo si facultatem habeat. Sed consulit iustitiam Dei an facere debeat, & an Deus velit esse officium hominum. Sed veritas respondet: Non nosse hominem in hac vita qualis futurus sit, qui modo errat, & quid bonis conferat eius error: & ideo

eos non esse tollendos, ne forte interficiantur, qui forte boni futuri sunt, vel ne bonis obstit quibus profunt, &c. Tunc vero oportet fieri, cum iam non est commutanda vitæ tempus & proficiendi alius: & tunc non ab hominibus sed ab angelis dicit fieri. *Et ait non, &c.* Ecce patientia. Non enim audit dolore exarsit in ira, nec mox vlciscitur voluit, ita & nos læsi patienter feramus. *Ne forte.* Hic datur locus penitentia, & monemur non cito amputare: quia qui errat hodie, cras forte defendet veritatem. Si ergo modo auelleretur, triticum quod futurum erat eradicaretur. Vel necesse est vt mali permixti sint bonis, per quos exercentur. Vel quorum comparatione nitatur ad melius, quibus sublati altitudo charitatis marcescit: quod est eradicari. Ibi patienter tolerandi sunt mali, vbi aliqui inueniuntur, quibus adiuuentur boni. Aug. Multitudo non est excommunicanda, nec princeps populi. *Sinite.* Hoc videtur contrarium illi apostolico: Auferre malum ex vobis. Sed sicut inter lolium, & triticum quando herba est, parum distat, ita monet dominus ne de ambiguo iudicemus, quod dominus in die iudicii non suspiciosa, sed manifestè damnabit. In patiente iustitiam meditetur. In iudicando iustitiam non negligamus. *Et in tempo.* Qui longanimitate tulit per iustitiam digna retribuit: discretæ enim sunt virtutes, sed non contrariæ. *Et alii.* In hac vita non est alligatio, alioquin non tot ab errore respicerent.

CATENA

DOMINICA V. POST EPIPHANIAM. CATENA AVREA in idem Euang.

ALIAM parabolam proposuit illis, dicens: Simile factum est regnum caelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Cum autem dormiret homines, venit inimicus eius, &c. Chryl. In præcedenti parabola locutus est dominus de his qui verbu Dei non suscipiunt, hæc autem de his qui suscipiunt corrupti- uum sermonem: etenim hoc est diabolicæ machinationis, veritati semper errorem inferere. vnde dicitur: *Aliam parabolam propo. &c.* Hieronym. Proposuit autem aliam parabolam, quasi diues paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque secundum naturam sui stomachi varia alimenta susciperet. Non autem dixit alteram, sed aliam. Si enim proposuisset alteram, expectare tertiam non poteramus: præmisit aliam, vt plures sequantur. Quæ autem sit parabola, ostenditur cum subditur: *Simile factum est regnum caelorum ho. qui se. &c.* Remi. Regnum caelorum appellat ipsum filium Dei, quod regnum simile dicitur esse homini, qui seminavit bonum semē in agro suo. Chryl. Deinde modum insidiarum diaboli ostendit, dicens, *Cum autem dormiret homines, venit inimicus eius & superfeminavit zizania in medio tritici, & abiit.* Demonstrat hic quod error post veritatem existit: quod & rerum exitus testatur. Etenim post prophetas fuerunt pseudoprophetae, & post apostolos pseudoapostoli, & post Christum Antichristus. Nisi enim diabolus viderit quid imiteretur, vel quibus insidietur, non tentat. quia igitur vidit quod hic reddidit in fructu centesimum, ille lx. alius xxx. & nõ poterat rapere neque suffocare quod radicatum erat: per aliam deceptionem insidiatur, interserens sua, multis ea similitudinibus colorans, vt faciliè supripiat his qui habiles sunt ad deceptionem: propter hoc non dicit quod seminat aliquid aliud semē, sed zizania, quæ secundum visum assimilatur quodammodo frumento. Hinc etiam apparet diaboli malignitas: tunc enim seminavit, quædo vniuersa erant completa, vt magis noceret agricolæ studio. August. de quæ. Euang. Dicit autem, *cum dormiret homines,* quia cum negligentius agerent prepositi ecclesie, aut dormitionem mortis acciperent apostoli, venit diabolus & superfeminavit eos, quos malos filios dominus interpretatur. Sed rectè queritur, vtrum hæretici sint, aut malè viuentes catholici. Sed quod dicit eos in medio tritici seminatos, quasi videntur illi significari, qui vnus communionis sunt. Veruntamen quoniam agrum ipsum non ecclesiam, sed hunc mundum interpretatus est, bene intelliguntur hæretici: qui in hoc mundo permiscuntur bonis, vt illi qui in eadem fide mali sint, palea potius quam zizania deputentur, quia palea etiam fundamentum habet cum frumento redicemque communem. Schismatici autem videntur spicis corruptis etiam similiore, vel paleis aristarum fractis vel scissis & de segete abiectis: nec tamen consequens est vt omnis hæreticus vel schismaticus ab Ecclesia corporaliter separetur. multos enim portat ecclesia, quia non ita defendunt falsitatem sententiæ suæ, vt intentam multitudinem faciant: quod si fecerint, tunc expelluntur. Cum ergo diabolus aspersis prauis erroribus, falsisque opinionibus superfeminasset, hoc est præcedente nomine Christi hæreses superiecisset:

magis ipse latuit, atque occultissimus factus est. Hoc est enim quod dicit: *Et abiit,* quanquam in hac parabola dominus sicut in expositione concludit non quædam, sed omnia scandala, & eos qui faciunt iniquitatem, zizaniorum nomine significasse intelligitur. Chryl. Ex posterioribus autem diligenter hæreticorum formam describit, dicens: *Cum autem creuisset herba & fructum fecisset, tunc apparuerunt & zizania.* In principio enim hæretici obumbrant seipos, cum autem multam acceperint libertatem, & sermonem aliquis cum eis participauerit, tunc venenum effundunt. August. de quæst. Euang. Vel aliter: Cum homo spiritualis esse ceperit diuidicans omnia, tunc ei errores incipiunt apparere: discernit enim quicquid audierit, aut legerit abhorre à regula veritatis: sed donec in eisdem perficiatur spiritualibus, potest eum mouere, quare sub nomine Christiano tam multæ hæreticorum exitere falsitates. vnde sequitur: *Accedentes autem serui patrisfamilias dixerunt ei: domine, nonne bonum semen seminasti in agro tuo? vnde ergo habet zizania? &c.* Vtrum autem ipsi sint serui quos postea messorum appellat, an quia in expositione parabolæ messorum dicit esse angelos? nec quicquam dicere facile ausus fuerit angelos nescisse, quis zizania superfeminauerit: magis oportet intelligi homines fideles seruorum nomine hoc loco significatos, nec mirum si & bonum semen ipsi dicuntur: ex diuersis enim significationibus vna res diuersas similitudines recipit: sicut & de se ait, quod ipse sit ianua, quod ipse sit pastor. Remi. Accedunt autem ad Deum sine corpore, sed corde & mentis desiderio: quo docente intelligunt diaboli calliditate hoc esse factum. vnde sequitur: *Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit.* Hier. Diabolus propterea inimicus homo appellatur: qui Deus esse desit, & in 9. Psal. scriptum est de eo, *Exurge domine, non confortetur homo.* Quamobrem nõ dormiat qui ecclesie præpositus est, ne per illius negligentiam inimicus homo superfeminet zizania, hoc est hæreticorum dogmata. Chryl. inimicus autem vocatur propter iacturam quam infert hominibus: vexatio enim diaboli aduersus nos: principium autem vexationis factum est non ab inimicitia quæ est ad nos, sed quæ est ad Deum. Aug. de quæst. Euang. Cum autem serui Dei cognouerint hanc excogitasse diabolum fraudē, cum contra tanti nominis authorem nihil se valere sentiret, vt fallacias suas eodem nomine obtegeret, potest sibi suboriri voluntas, vt tales homines de rebus humanis auferant, si aliquam temporis habeant facultatem: sed vtrum facere debeant, iustitiam Dei consulunt. vnde sequitur, *Serui autem dixerunt ei, Vis imus & colligimus ea?* Chryl. Vbi in- tuenda est seruorum diligentia & dilectio: etenim festinant zizania euellere: quod modò monstrat eorum de semine sollicitudinem. Ad hoc enim solum respiciunt, non vt aliquis puniatur, sed vt seminata nõ pereant. Quid autem dominus responderit, subditur: *Et ait, non.* Hier. Datur enim locus penitentia, & monemur ne cito amputemus fratrem: quia fieri potest vt ille, qui hodie noxio deprauatus est dogmate, cras respiscat, & defendere incipiat veritatem. vnde subditur, *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul & triticum.* Aug. de quæst. Euang. In quo eos patientissimos & tranquillissimos reddit: hoc enim dicitur, quia boni dum adhuc infirmisunt, opus habent in quibusdam ma-

III lorum

lorum commixtionem: siue ut per eos exerceantur, siue ut eorum comparatione magna illis exhortatio fiat & inuitentur ad melius. Aut forte simul eradicatur triticum, cum auferuntur zizania, quia multi primò zizania sunt, & postea triticum fiant: qui nisi patienter cum mali sunt tolerentur, ad laudabilem mutationem non perueniant. itaque si euulsi fuerint, simul eradicatur & triticum, quod futuri essent si eis parceretur. Ideo dicit tales non esse auferendos de hac vita: ne cum malos conatur interficere, bonos interficiat, quod forte futuri sunt: aut bonis obsit, quibus & inuitis viles sunt. Sed tunc opportunè hoc fiet, cum iam de fine non restat, vel tempus commutandæ vitæ, vel proficiendi ad veritatem ex occasione atque comparatione alieni erroris. & ideo subdit, *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*, id est, vsque ad iudicium. Hic. Videtur autem non esse contrarium illi præcepto: Auferre malum de medio vestrum. Si enim prohibetur eradicatio, & vsque ad messem tenenda est patientia: quomodo eiiciendi sunt quidam de medio nostrum? Sed inter triticum & zizania (quod nos appellamus lolium) quandiu herba est, & necdum calamus venit ad spicam, grandis similitudo est: & in discernendo aut nulla, aut difficilis substantia. Primò monet ergo dominus ne verbi quod ambiguum est, citò sententiam proferamus, sed Deo iudici referemus: vt cum dies iudicij venerit, ille non suspitionem criminis, sed manifestum reatum de sanctorum cœtu eiiciat. Aug. con. epist. Parmeniani. Cum enim quisque Christianorum intus in ecclesia constitutorum in aliquo tali peccato fuerit deprehensus, vt anathemate dignus habeatur: fiat hoc (vbi periculum schismatis non timetur) cum dilectione, non ad eradicandū, sed ad corrigendū: quod si se nō agnoverit, neque penitendo correxerit, ita foris exierit, & per propriam voluntatem ab ecclesiæ cōmunionem dirimeretur: vnde dominus cum dixisset, *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*: subiunxit causam dicēs: *Ne forte cum vultis colligere zizania, eradicetis simul & triticum.* Vbi satis ostendit cum metus iste non subest, sed omnino de frumentorum stabilitate certa securitas manet, id est, quando ita cuiusque crimen notum est, & omnibus execrabile apparet, vt vel nullos profus, vel non tales habeat defensores, per quos possit schisma contingere, nō dormiat seueritas disciplina: qua tanto est efficacior emendatio prauitatis, quanto diligentior fuerit obseruatio charitatis. Cū verò idem morbus plurimos occupauerit, nihil aliud boni restat quàm dolor, & gemitus: sic igitur misericorditer corripiat homo quid potest, quod autem non potest, patienter ferat: & ex dilectione gemat, atque lugeat, donec ille desuper emendet, ac corrigat, atque vsque ad messem differat eradicare zizania, & paleam ventilare. Turba autem iniquorum cum facultas est populis promendi sermonem, generali oburgatione ferienda est, & maximè si occasionem atque opportunitatem præbuerit aliquod domini desuper flagellum, quo eos appareat pro suis meritis vapulare: tunc enim aures humiles præbet emendari sermone calamitatis auditorum, & facilius in gemitum confitendi, quam in murmura resistendi afflictæ corda compellit. quanquam etsi nulla calamitas tribulationis premat, cum facultas detur vtiliter corripitur in multitudine multitudinis. Nam sicut separata ferre, sic in ipsa congrega-

tione oburgata gemere consuevit. Chr. Hoc autem dixit dominus prohibens occasionem fieri. neque enim oportet interficere hæreticum, quia prælium inexpiabile in orbem terrarum induceretur: & ideo dicit, *Ne eradicetis simul cum eis frumentum*, id est, si moueritis arma, & occideritis hæreticos, necesse est multos sanctorum simul submitti: non ergo detinere hæreticos, & abscindere liberam eorum propalationem, & synodos & studia dissoluere prohibet, sed interficere & occidere. Aug. ad Vincen. Hæc autem primitus mea sententia erat, neminem ad vnitatem Christi esse cogendum: verbo enim agendum, disputatione pugnandum, ratione vincendum: ne fideos catholicos haberemus, quos apertos hæreticos noueramus. Sed hæc opinio mea non contradicentium verbis, sed demonstrantium superabatur exemplis. harum enim legum quibus promulgandis reges seruiunt domino in timore, ita profuit vt nunc alij dicant: iam hoc volebamus, sed Deo gratias, qui nobis occasionem præbuit, & dilationum morulas amputauit. Alij dicant: Hoc esse verum iam sciebamus, sed nescio qua consuetudine tenebamur: gratias Deo, qui vincula nostra dirupit. Alij dicant: Nesciebamus hoc esse veritatem, nec eam dicere volebamus, sed ad eam cognoscendam mentus fecit intentos: gratias domino, qui negligentiam nostram stimulo terroris excussit. Alij dicant: Nos falsis rumoribus tenebamur intrare, quos falsos esse nesciremus nisi intrarem: nec intrarem, nisi cogere mur: gratias Deo qui prædicationem nostram flagello ablutit, expertos docuit, quàm vana & inania de ecclesia sua mendax fama iactauerit. Alij dicant: Putabamus quidem nihil interesse, vbi fidem Christi teneremus: sed gratias domino, qui nos à dituisione collegit, & hoc vni Deo congruè, vt in vnitatem colatur ostendit. Seruiant ergo reges terræ Christo, leges edendo pro Christo. Aug. ad Bonifacium comitem: Quis autem vestrum velit non solum aliquem hæreticorum perire, verumetiam aliquid perdere? sed aliter non meruit habere pacem domus Dauid, nisi Absalon filius eius in bello quod contra patrem gerebat, fuisset extinctus: quamuis magna cura mandauerit suis, vt eum quantum possent viuum saluumque seruant: & esset cui penitenti paternus affectus ignosceret. Quid autem ei restitit, nisi perditum flere, & sui regni pace acquisita suam mœstiriam consolari? Sic ergo catholica mater ecclesia, si aliquorum perditione tam multos cæteros colligit, dolorem materni cordis linat, & sanantorum liberatione populorum: vbi est autem quod isti clamare consueuerunt, liberum est credere, vel non credere? cui vim Christus intulit? quem coegit? ecce habent Apostolum Paulum, agnoscent in eo prius cogentem Christum, & postea docentem: prius ferientem, & postea consolantem. Mirum autem est quomodo ille, qui pena corporis ad euangelium coactus intrauit, plus illis omnibus qui solo verbo vocati sunt in euangelio laborauit. cur ergo non cogeret ecclesia perditos filios vt redirent, si perditii filij coegerunt alios vt perirent? Sequitur: *Et in tempore mesiu dicam mesforibus: Colligite primum zizania, & alligate ea in fasciculos ad comburendum.* Remi. Messis autem appellatur tempus metendi: per messem verò designatur dies iudicij, in quo separandi sunt boni à malis. Chryl. Sed propter quid dicit, *colligite primum zizania?*

zizania vt non timeant boni, quasi simul cum zizaniis tollantur frumentum. Hiero. Quod autem dicit zizaniorum fasciculos, igni tradi, & triticum congregari in horrea, manifestum est hæreticos quosque, & hypocritas gehennæ ignibus concremandos: sanctos verò, qui appellantur triticum, horreis, id est, celestibus mansionibus recipi. August. de quæst. euan. Quæri autem potest, cur non vnum fascem, aut vnum acerum zizaniorum fieri dixerit: nisi forte propter varietatem hæreticorum, non solum à tritico, sed etiam à seipsis discrepantium. Ipsa vniuersa que hæreticos, in quibus sigillatim sua communione distincti sunt nomine fasciculorum designauit, vt etiam tunc incipiant alligari ad comburendum, cum à catholica communione segregati, suas proprias quasi ecclesias habere cœperint: vt combustio earum sit in fine seculi, non alligatio fasciculorum. Sed si ita esset, non tam multi resipiscendo & in catholicam remeando ab errore discederent. Quapropter alligatio fasciculorum in fine profutura est, vt non confusus, sed pro modo peruersitatis suæ vniuersusque erroris pertinacia puniatur. Rabanus: Et notandum quod vbi dicit: *Seminauit bonum semen*: notat bonam voluntatem, quæ in electis est: vbi verò dicit, *inimicus venit, &c.* Caurelam habendam intimare voluit: de qua crescentibus zizanis quasi patienter ferens ait: *inimicus homo hoc fecit: patientiam nobis commendauit.* vbi verò ait, *Ne forte colligentes zizania*, donauit nobis discretionis exemplum. Quando autem subiungit, *Sinite vtraque crescere vsque ad messem*, commendauit longanimitatem. Ad vltimum iustitiam, cum dixit, *Alligate ea in fasciculos ad comburendum, &c.*

S. HIERONYMI PRESBYTERI IN IDEM EUANG.

Aliam parabolam proposuit dicens: simile est regnum, &c. Hæc secunda parabola est, eum interpretatione sua non statim posita, sed interiectis alijs parabolis edifferta. Hic enim proponitur, & postea dimissis turbis venit domum & accedit ad eum discipuli eius rogantes: ediffere nobis parabolam zizaniorum agri & reliqua. Non ergo debemus præpropere intelligedi desiderio ante eius notitiam quærere quam à domino differatur.

S. IO. CHRYSOSTOMI EPISCOPI CONSTANTIN. IN SUPERIUS EUANG. HOMIL.

Ex Hom. 47. in Matth.

Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile factum est regnum celorum homini, qui seminauit bonum semen in agro suo, &c. Quid interest inter hæc, & superiorem parabolam? Illud certè: nã ibi eos, qui nullo modo eum audire voluerunt, sed confestim resistentes, semina omnino perdidit: hic hæreticorum conciliabula significauit. Prædixit enim etiam hoc, ne hæc de re discipuli postea turbarentur. Illa igitur parabola non suspectum, aut abiectum Christum esse ostenditur: hæc verò corruptorem etiam simul demonstrat suspectum. Illud profectò diaboli artibus astute fieri scire debemus, vt veritati semper errores connexi, atque infecti, per similitudines facile decipiant leuiore.

Propterea nō alia semina, sed zizania immixta dixit, quæ tritico simillima sunt. Modum quoque insidiarum proposuit: dum enim *homines dormientes*, ait: Non paruum periculum prærupti præcipitij præsulibus hinc imminere videtur, quibus agrorum custodia commissa est: nec præsulibus modò, verumetiam omnibus. Liquido autem hinc apparet, post veritatis semina iam collecta erroris fraudem pullulasse, quod euentus quoque rerum confirmauit. Falsi enim prophetæ post apostolos, & post Christum Antichristus. Nam diabolus, nisi prius videat, quid sibi sequendum sit, aut quibus insidiandum, cum quid faciendum sit nesciat, nec conatur quidem. Sic ergo etiam nūc, posteaquam intellexit ab alio cœtum, ab alio sexaginta, ab alio triginta fuisse producta, fraudè excogitauit: quam quoniam euellere non potuit, quod actis radicibus iam propagatum fuit, nec suffocare, nec vitare: fraudulenter nisus est sua disseminare. Et, quoniam discrimine dissepantur dormientes hi, & illi, qui per viam significati fuerant: quod videlicet ibi cōtinuò rapuit, antequam radices emitterent: vnde maiori artificio, & nō paruo conatu hoc sibi opus fuisse videmus: ita omnibus istis semper vigilandum esse admonet. Nam, si illas pestes effugies, non adhuc tutus es, inquit, atque securus: sed quæ admodum ibi alios via, alios lapide, alios veptibus, sic multos hic somno salutem committere videmus. Ingi ergo, atque perpetua nobis custodia opus est. Ideo alibi dicebat: Qui ad finem vsque perseuerauerit, hic saluus erit. Præcipium autem mali fuit, quia multi ex præsulibus dormitantes, prauos, & hæresim occultantes viros, ad gubernacula ecclesiarum promouerunt: quæ ex re facultas diabolo data est, vt, iã illis in medio prælati, multo minus laborer. Et quomodo, inquit, non dormire poterimus? Corporis certè somno, penitus impossibile, voluntatis autem, omnino possibile. Quare Paulus quoque dicebat; Vigilate, state in fide. Nec noxiam solum, sed superfluam rem ostendit, cum, posteaquam cultus, seminatūque sic ager fuerit, vt nulla re opus esse videretur: tunc tandem diabolus per hæreticos seminat, qui non alia de re, quàm inani commoti gloria, perniciosum venenum effuderunt, non autem his verbis solum, sed per sequecia etiam diligenter eorum signa descripsit. *Quando enim germinauit, ait, & herba fructū fecit, tunc apparuerunt zizania.* Id certè moris est apud hæreticos, vt obumbrent seipsos, atque occultent in principiis, quousque maiorem fiduciam capiāt, & quodam fauore multitudinis iuuentur: tunc enim contagiosa venena intrepidi effundunt. Sed cuius rei gratia seruos introduxit, factum narrantes? vt scilicet non esse timendos hæreticos ostenderet. Hominem verò inimicum ipsum diabolum, quia semper omnibus obesse conetur, merito appellauit. Conatus enim ipsius omnis aduersus nos est, causa verò, atque origo, vt nos impugnet, ab odio, quo in maiestatem diuinam fertur, profecta est. Vnde patet, quia maiore charitate nos à Deo, quàm à nobis ipsis diligimur. Verum inimici malignitas etiam inde perspiciatur, quia non præparauit seminare tunc, quum nihil poterat interimere, sed cum alia lata diligenter vidisset, tunc seminavit, vt vniuerso simul labori agricolæ, studioque officeret: quæ omnia propter testatas erga agricolam inimicitias fecit. Vide autem & ipsorum ser-

uorum diligentiam. Nam, etsi non prudenter, sed alio tamen ad euellendam zizania festinant, quæ res sollicitudinem ipsorum, ac diligentiam erga satanam ostendit, quòque ad vnum solummodo respiciant, non ut pœnas inimicus luat, sed ut iacta femina non deperant. Quare quomodo morbum depellant, inquirunt, nec sibi confidunt, sed domini sententiam expectant, ac ideo interrogant, dicentes; *Vis igitur abeuntes colligamus ea?* Dominus autem prohibet, ne forte simul cum zizaniis herbam etiam tritici euellant: quod dicebat, ut bella, & effusionē sanguinis prohiberet. Nam, si trucidarentur hæretici, absque fœdere pacis, atque induciis bellum orbi inferretur: duabus igitur rationibus prohibuit: Altera, quia frumentis parum noceret: altera, quia, nisi sanarentur, extrema supplicia non euaderēt. Quare si & puniri eos vultis, & frumentis nequaquam officere, opportunitas temporis congrua expectanda vobis est. Quid autem est, quòd eradicabitis simul cum ipsis etiam frumenta? Certe aut quia si arma capietis, inquit, necesse est, cum hæreticos trucidatis, simul multos sanctorum interirere: aut quia ab ipsis zizaniis multa commutata, in frumenti conditionem seipsa conuerterent. Si ergo præuenientes euelleris, ea frumenta deperibunt, quæ à commutatis zizaniis prouenerint. Non prohibet autem conciliabula hæreticorum dissipare, ora obstruere, libertatem loquendo concidere, verum interficere, ac trucidare. Sed vide quam mitis sit; nō enim solum prohibet, sed, cur prohibet, rationem exponit. Quid autem si perseuerabunt ad finem vsque zizania? Tunc dicam messoribus, inquit, colligite primum zizania, & in fasciculos ea alligate ad comburendum. Rursus eo verbo Ioannis cōmonefacit, quibus iudicē ipsam fore asserbat, dicens parcēdum esse zizaniis, quousque vna cum frumentis in agro sunt, quia post sunt in frumenti statum commutari. Si vero nihil hac longanimitate domini lucrabuntur & recesserint, tunc inuitabilis pœna necessario eos suscipiet. dicam enim messoribus, ait, colligite zizania primum. Cur ita primum? ne suspicentur serui quasi vna eum zizaniis frumenta incidantur: Crementur, inquit, prius zizania, & tunc triticum in horreis recondatur.

S. AVGVSTINI EPISCOPI Hippon. in idem Euang. Hom.

1. Cor. 10.
de diuersis.

1. Cor. 10.
de diuersis.

1. Cor. 10.
de diuersis.

ET hesterno die & hodie, loquente domino nostro Iesu Christo, parabolas seminantis audiimus. Qui adfuitis heri, recordamini hodie. Heri lectum est de illo seminante: qui cum femina spargeret, aliqd cecidit in viam, quod aues collegerunt: aliud in petrosi locis, quod æstu exaruit: aliud inter spinas, quod suffocatum est, & foecundari non potuit: aliud in terram bonam, & attulit fructum centenum, sexagenum, trigenum. Hodie autem aliam parabolam rursus dominus de seminante narrauit: qui seminavit bonum semen in agro suo. Dormientibus hominibus, venit inimicus, & superseminavit zizania. Quado herba erat, nondum apparebat; vbi cepit fructus boni seminis apparere, ibi etiam zizania claruerunt. Offensi sunt serui patris familias, videntes in bona segete multa in zizania, & voluerunt eradicare, & permissi non sunt: sed dictum est eis; Sinite vtraque

crefcere vsque ad messem. Exposuit autem etiam dominus Christus istam parabolam: & boni seminis seminatore se esse dixit: seminatore zizaniarum, inimicum hominem diabolum ostendit. Tempus messis finem seculi, agrum solum, totum mundum. Sed quid ait? In tempore messis dicam messoribus; Colligite primum zizania ad comburendum ea, triticum autem meum recondite in horreo. Quid festinat, inquit, serui zelo pleni? Videtis zizania inter frumentum, videtis malos Christianos inter bonos: eradicare vultis malos: quiescite, non est tempus messis. Veniat, & frumentum vos inueniat. Quid stomachamini? Quid agrè toleratis malos permixtos bonis? In agro vobiscum esse possunt, in horreo non erunt. Nostis illa autem tria hesternò die commemorata, vbi semen non profecit: viam, loca saxosa, loca spinosa, ipsa sunt zizania. Aliud nomen in alia similitudine acceperunt: quia quando similitudines dantur, vel proprietates non exprimitur, per eas non veritas, sed similitudo veritatis exprimitur. Quod dico, scio paucos intellexisse: sed propter omnes loquimur. In rebus visibilibus via, via est, saxosa loca, loca saxosa sunt, spinosa loca, loca spinosa sunt. Quod sunt, hoc sunt: quia proprie nominantur. In parabolis autem & similitudinibus potest vna res multis nominibus appellari, ideo non est incongruum vt dicerem vobis, via illa, loca illa, saxosa illa, spinosa illa Christiani mali sunt; ipsi sunt & zizania. Nōne agnus Christus? Nōne & leo Christus? Inter feras & pecora, qui agnus agnus, qui leo leo: vtrunque Christus. Illa singula per proprietatem: ista vtrunque per similitudinem. Plus etiam est, quod accidit: vt per similitudinem multum à se res distantes, vocentur vno nomine. Quid enim tam distat ab inimico, quam Christus & diabolus? Tamen leo & Christus est appellatus, & diabolus. Christus leo, Vicit leo de tribu Iuda. Diabolus leo: Nescitis quia aduersarius vester diabolus circuit, quærens quem deuoret? Ergo & ille leo & ille leo. Ille leo, propter fortitudinem: ille leo propter feritatem. Ille leo ad vincendum: ille leo ad nocendum. Ipse coluber diabolus est, serpens antiquus. Nunquid iussu sumus diabolum imitari, quando nobis dixit pastor noster, Estote simplices vt columbæ, astuti vt serpentes? Ergo heri allocutus sum viam, allocutus sum loca saxosa, allocutus sum loca spinosa: & dixi, Mutamini cum potestis, dura corda versate, de agro lapides proiicite, de agro spinas euellite. Nolite habere durum cor: vnde citò verbum Dei pereat. Nolite habere tenuem terram, vbi radix charitatis alta non se deat. Nolite curis & cupiditatibus secularibus offocare bonum semen, quod vobis spargitur laboribus nostris. Etenim dominus seminat: sed nos operarij eius sumus. Sed estote terra bona: Heri diximus, & hodie omnibus dicimus: ferat alius ceterum, alius sexagenum, alius trigenum. In alio maior, in alio minor est fructus: sed omnes ad horreum pertinebunt. Heri ista diximus, hodie zizania alloquor; sed ipsi sunt omnes zizania. O Christiani mali, o qui implendo premitis ecclesiam malè viuendo: corrigite vos, antequam messis adueniat. Non dicatis; Peccavi, & quid accidit mihi? Non perdidit Deus potentiam: sed à te exigit pœnitentiam. Hoc dico malis; & tamen Christianis; hoc dico zizaniis. In agro enim sunt: & fieri potest, vt, qui hodie sunt zizania, cras sint frumentum. Ideo

Ideo & triticum alloquor. O vos Christiani, qui bene viuistis, pauci inter multos suspiratis, pauci inter plurimos gemitis. Transiet hyemis, veniet ætas: ecce aderit messis. Veniunt angeli, qui possunt separare, & nesciunt errare. Nos in hoc tempore, similes fumus seruis illis, de quibus dictum est, Vis imus & colligimus ea: Volebamus enim, si fieri possit, nullum malum remanere inter bonos. Sed dictum est nobis: Sinite vtraque crescere vsque ad messem. Quare? Tales enim estis, vt falli possitis. Denique audit: Ne fortè, dum vultis eradicare zizania, eradicetis simul & triticum. Quid boni facitis? Nōne messem meam vestra diligentia vastabitis? Venient messoris, & exposuit qui sunt messoris: Messoris autem angeli sunt. Nos homines sumus; angeli messoris sunt. Erimus quidem & nos, si cursum perfecerimus, æquales angelis Dei: sed modò quando stomachamur contra malos, adhuc homines sumus. Et nos modò audire debemus, quia qui se putat stare, caueat ne cadat. Putatis enim, fratres mei, quia ista zizania nō ascendunt absidas? Putatis quia deorsum sunt, & sursum non sunt? Vtinam hoc non simus. Mihi autem minimum est, vt à vobis iudicet. Dico sanè charitati vestræ, & in absidis iudicet, sunt zizania, & in populis sunt frumenta, sunt zizania. Boni tolerant malos: mali mutantur, & imitentur bonos. Omnes, si fieri potest, ad Deum pertineamus: omnes malitiam seculi huius in illius misericordia euadamus. Quæramus dies bonos, quia in diebus malis sumus. Sed in diebus malis non blasphememus, vt ad dies bonos peruenire possimus.

1. Cor. 10.

1. Cor. 4.

PETRI CHRYSOL. EPISCOPI RAVEN. IN SUPERIUS EUANG. SERMO.

Serm. 96.

SI dicta, vel facta Christi passim carnalibus sensibus subiicerentur, torpesceret animus, mens vacaret, dormiret ingenium, cor tabesceret, extingueretur, quicquid humani vigoris est, & caloris. *Proposuit, inquit, illis parabolam.* Sicut in lapide friget ignis, latet ignis in ferro; ipse tamen ignis ferri, ac lapidis collisione inflammatur, sic obscurum verbum verbi ac sensus collatione resplendet. Certè, si mystica non essent, inter infidelem, fidelēque, inter impium, atque pium discretio non maneret; & esset deuotus, sicut contumax, iners, sicut qui laborat; peruigil, vt ille, qui dormit: nunc verò, cum petit anima mēs pulsāt, quærit sensus, sperat pietas, fides exigit, meretur intentio, apparet & sudantis fructus, & pœna desidis, & iustitia largitoris simul; quia plus accepta sapiunt, quam possessa; inuenta magis, quam subiecta delectant. Hinc est, quòd doctrinam suā Christus parabolis velat, tegit figuris sacramentis operit, reddit obscuram mysteriis. *Proposuit, inquit, illis parabolam.* Illis, hoc est, non suis, sed extraneis, inimicis vti que, non amicis; spectantibus ad calumniam, non audientibus ad salutem. Ideo in parabolis, inquit, loquor eis, quia videtes, non videtis; & audientes, non audiunt, neque intelligunt. Quare? Quia, qui calumniatur præterita, videre presentia non meretur; neque dignus est agnoscere gratiam, qui legem, ne cognosceretur, abscondit. Væ vobis, inquit, legisperitis, quia tulistis clauem scientiæ; ipsi non introistis, & eos, qui intro-

1. Cor. 11.

bant, prohibuistis. *Proposuit, inquit, illis parabolam, dicens; Simile est regnum calorum homini.* Et quid offendit Christus, si in similitudinem hominum factus est, vt pereuntem humano generi subueniret? Scandalizat dominus, si, vt manumittat seruos, inueniatur in habitu seruitutis? quando, quicquid est maiestatis future, quicquid aduentus, & regni, ecce homini comparatur. *Simile est, inquit, regnum calorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo, &c.* Audistis quemadmodum sator mundi rerum principia bona seuit, nec vllum malum ab originis processit auctore: ad inimico superseminatum est malum, malum non est à rerum parente procreatum. Et vidit Deus, inquit, omnia quæcunque fecit, & ecce bona valde, bona, & valde bona: nam, quem Deus faciens vocauit mundum, inficitis reddidit inimicus immundum; & hominem, quem Deus in paradiso deliciarum collocauit ad vitā inimicus in hac laboris vita detraxit ad mortem; & affectum, quem carni Deus inferuit per naturam, inimicus in paricidium per inuidiam commutauit. Cain probat hoc, qui primus germano sanguine terram tinxit, & in exitum fratrum mortis dignus exitit dedicator. Sic ex discordia nata mors semper humanam scindit, & separat charitatem. Et, quia longum est, ire per singula, vel paucis aperite compellimur, inimicus qualiter bonis mala, virtutibus vitia, vitalibus mortalia, nostram semper superseuerit ad ruinam. Nonne ex vno homine Deus omnem repleuit terram, & semine ex vno pius sator totum genus hominum tantam multiplicauit ad messem? Sed inimicus mox homines in vnum redegit omnes: & superseminando mala, quod bene satum fuerat, deleuit diluuiò, non rigauit. Sic legem diuinis, & veracibus satam præceptis, humanis, & mendacibus fucavit inuentis: vt de sacerdote fieret persecutor, de doctore deprauator existeret, de defensore legis redderetur inimicus. Sic creaturas ad agnitionem cōditas creatoris, vt nesciretur Deus, deos esse mentitus est. Hinc sapientes sæculi fecit stultos, speculatores mundi docuit nil videre, professores scientiæ fecit scientiam non habere, inquisitores rerum omnium dimisit ignaros. Sic Euangelicam segetem satam cælesti semine, hæretica zizania superminando, confudit inimicus: vt manipulos fidei gehennæ fasciculos faceret, ne triticum fieret cælestium horreorum. Et quid plura? Posteaquam est ipse in demonem conuersus ex angelo, ne qua creatura in suo statu consisteret, arte, dolis, machinis, fraude, contendit. Sed iam præsentis parabolæ verba pandamus. *Simile est regnum calorum homini.* Cui vti que Christo. *Qui seminavit bonum semen.* Quia in ipso rerum semine nescit malum conditio creatoris. *In agro suo.* Hoc est, in mundo; dicente ipso domino; Ager hic mundus est. *Cum autem dormirent homines.* Id est, sancti Patres, Patriarchæ, Prophetæ, Apostoli, Martyres, in sopore mortis temporaliter dormientes, quia sanctorum mors somnus est, peccatorum verò mors est, quia in inferno pœnæ viuunt, vitæ pereunt peccatores. *Veniens inimicus eius.* Id est, diabolus. *Superseminavit zizania.* Superseminavit, non seminavit. Præcedunt creatoris bona, mala diaboli post sequuntur, vt malum, quod est ex diabolo, sit accidens, non natura. *Superseminavit zizania in medio tritici.* Quia diabolus hæretes inter fideles, inter sanctos peccatum, inter pacificos lites, inter simplices

plures dolos, inter innocentes nequitiam gratis ferere confuevit; non ut acquirat zizania, sed ut triticum perdat; nec ut reos capiat, sed ut adimat innocentes. Hostis plus ducem, quam militem petit; nec obsidet mortuos, sed impugnat viuētes; sic diabolus non peccatores querit capere, quos possidet subiūgatos, sed, ut iustos capiat, sic laborat. *Superseminauit zizania in medio tritici, & abiit. Quia diabolus impellit quidem vitibus ad ruinam; sed, posteaquam prostrauerit, derelinquit, diabolus non querit hominem, sed hominis interitū querit. Fratres, ille malis nostris gaudet, surgit ruinis nostris, nostris vulneribus conualescit, nostrum sanguinem sitit, nostra saturatur ex carne, nostris viuūt ex mortibus. Diabolus hominem non vult habere, sed perdere. Quare? Quia ad cælum, vnde ille cecidit, non vult, non fert, non patitur hominem peruenire. Et, quia nos sermo trahit longius hodie, reliqua differamus, ut & communem releuemus laborem; & quæ dicenda sunt, plenius exequamur, Deus autem martyr & mihi dicendi gratiam, & vobis audiendi desiderium donare dignetur.*

EIVSDEM DE EODEM

Sermo 2.

Quia festiuus antehac sermo, ut communem temperaret laborem, ad totum parabolæ prætereantis non valuit peruenire secretum, nunc reliqua, domino reuelante, pandamus. *Proposuit, inquit, illis parabolam, dicens; simile est regnum calorum homini qui seminavit bonum semen in agro suo, &c. Cum autem dormirent homines, insidiator in noctibus latitavit; in diebus vigilantes fugit, appetit dormientes; fortis conflictum petit, prouocat palmam, spectantibus omnibus, & coram populis vult habere victoriam. Maximæ infirmitatis indicium est, dormientibus irruisse. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius. Malus nunquam non stultus. Quid hic egit inimicus? Esto, quod dormierint serui; nunquid & dominus dormiebat? Esto, quod oculos seruorum sopor clausit post laborem; nunquid & dominantis oculos vlla vicerat lassitudo? Inimice, lucis refuga, vigilasti, laborasti, sed nõ latuisti; nam, dormientibus seruis, dominus ipse te videt; desertor cæli, præuenisti, fecisti, sed non profecisti. Deo perire non potest, quod ipse custodit; fraudis auctor, in dominum non committis, sed in seruos, dum facis, ut negligentia illorum, quod tuae fraudis est, ascribatur. Ille, ille te videt, qui totius & fraudis testis est, & laboris. Manent ergo laboris sui fructus beneficentem, manent & nequitia suæ pœnæ fraudantem, illi triticum ad horreum cæleste portabant, tu mihi zizaniorum tuorum portabis fasciculos ad gehennam. Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, & superseminauit zizania. Ut quid? Ut periret dominica messis, & hoc ad lucrum quid pertinebat inimici? nisi quod inuidia spiritus hominum damnatum suum computat lucrum; & quod perierit hominibus, hoc se aestimat acquisisse? Sed diabolus hoc ideo, ut diximus, tenebris celantibus, est molitus, ut adulteratæ messis noxa redundaret ad seruos, & hinc pœnam sumerent, vnde spectauerant palmam. Denique vigilantes serui præ timore, ista cur euenierint, expauescunt, hoc metuentes, ne zizaniorum ger-*

mina ac illorum redirent offensam, quorum conscientia præter iactum boni seminis nil habebat. Hinc est, quod auditum sui domini præuenerunt, ne, securi de innocentia, reatum de silentio sustinerent: cum vocatur innocens ad reatum, dum purgari æstuat, vrget, & stimulat cogitorem. *Cum autem creuisset herba, & fructum fecisset, tunc, inquit, apparuerunt & zizania. Quod latet in herba, manifestatur in spica; & quod celatur in gramine, aperitur in fructu: sic quos credentes putamus pares, si de dispares inuenimus; sic iudicij prodit messis, quod Ecclesiæ germē occultat. Iuxta illud dictum dominicum; Ex fructibus eorum, cognoscetis eos. Flores multi, multitudinem fructuum pollicentur, sed examinari ventorum flabris ad fructum paucissimi perseuerant, sic credentes in Christo multi Ecclesiæ videntur in pace: vbi autem persecutionis procella perflauerit, pauci martyrij reperuntur in fructu. Sed Euphemia sancta plus soluit in fructu, quam promittit in flore: quæ, manente virginitatis flore, copiosum martyrij peruenit ad fructum. *Accesserunt, inquit, serui patris familias, dicentes ei. Accesserunt fratres, mente non corpore; non loco, sed fide: dixerunt non clamore vocis, sed cordis tacito cum dolore. Domine, nõne bonum semen seminasti in agro tuo? Seminasti, non, seminauimus: nos, quod per te facimus, tibi semper nostro assignamus auctori: & tu in iis, quæ nobis facienda præcipis, ipse operator assistis. Ergo, si nos operis tui facis esse pro tua dignatione confortes, non nobis solis, quod zizania nascuntur, ascribas, domine, aut tecum nos munis innocentia, aut nobiscum terreatus attingit: nos nostro operi non potuimus inuidere, magnis sudoribus offensam non potuimus non parare: tu, quod vis, vnde vis, quando vis, habes: nos præter tuam gratiam nil habemus, per quam stamus, viuimus, mouemur, & sumus: & sine qua iacemus, deficiamus, & perimus. Ergo nos hæc nobis sic laborauimus; ut perirent? Sed quis hoc fecerit, qui solus non dormis, nobis dormientibus, tu vidisti: & si tu vidisti, iuste iudex, factum quis scit? Ille, qui vigilat, non ille, qui dormit; ergo tu prode eum, ut nos, quos sic anxios conspicias, facias sic securos. *At dominus, inimicus homo hoc fecit. Inimicus homo hoc fecit: & tu quare hoc, cum videres, domine, permisisti? Quare? Quia timere fraudes non potest, cui nil potest deperire: & quia plus est, mystica discernere, quam prohibere mysterium: maius est, reparare perdita, quam illæsa referuare: simul, quia oportet zizania esse, ut, qui probati sunt, manifesti fiant. *Serui autem dixerunt ei, Vis imus, & colligimus zizania? Sic deuoti serui indefessum promittunt laborem, nec patiuntur dominicæ messis videre, vel temporaliter fecerunt: dominus, quem tempora non fatigat, sed & quando vult, potest abolere suæ messis iniuriam, vetat dicendo? Non. Et quare prohibuerit, mox reuelat. *Ne forte colligentes zizania, eradicetis simul cum eis & triticum. Sic imperiti erant cultores, sic operis nescij, sic discretionis scientiam non habentes, ut euellent zizania, eradicarent & triticum? Vbi sunt Prophetæ per Dei spiritum prophetantes? Vbi Petrus, cui pater reuelat? Vbi Paulus, in quo operatur, & loquitur Christus? Vbi omnes sancti, planè sancti, sed serui, tantum scientes, quantum singulis scientiarum largitor indulset? Sed dicis, hic occultum nil erat ibi occultum, quando aliud videbatur in specie, aliud habebatur in flore, & quod*****

Mat. 7.

Nõ propterea liberum arbitrium aboli, quod per se est ad omnia bona, vnde etiam in merito inabile nisi diuina gratia sanetur, & adiuuetur.

I. Cor. 11.

Mat. 16.
Gal. 2.
I. Cor. 13.

& quod hodie erat zizania, cras in triticum vertebatur? sic hodie habetur hæreticus, qui crastina fit fidelis; & qui ad præsens peccator cernitur, ad futurum iustus assistit. Hinc est etiam, quod auctor utraque refererebat ad messem, id est, vsque ad iudicium diuinæ patientiæ suæ, & nostræ penitentia tempus, ut, qui se de malo commutarit ad bonum, dominicum deputetur in tritici, cælestibus horreis aggregandus, qui se de fidelis fecerit infidelem, gehennæ deputetur incendio. Et quid plura? Si zizaniis non Dei patientia subueniret, nec Matthæum de publicano Euāgelistam, nec Paulum de persecutore Apostolum Ecclesiā possideret. Denique Ananias eradicat triticum tunc quærebatur, quando ad Saulum missus, de Paulo talia quærebatur: Domine, quanta mala fecit sanctis tuis! hoc est, eradica zizania: quid ad lupum ouit? quid ad contumacem deuotus? quid ad persecutorem talis prædicator missus? Sed, cum Anania videret Saulum, Paulum dominum tunc videbat; cum Ananias persecutorem diceret, tunc dominus prædicatorem sciebat; & cum ille eum zizania iudicaret inferni, Christus eum vas electionis, triticum in cælesti horreo iam ponebat. Vade, inquit, quia vas electionis est mihi.

BEDAE VENERABILIS

presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Aliam parabolam proposuit illis dicens: Simile est regnum calorum homini, qui seminavit, &c. Bene similis dicitur, qui ei per omnia aptus esse probatur. Bonum itaque semen in agro corporis sui seminat, quia semen bonæ voluntatis ad operum perfectionem perducere studet. *Cum autem dormirent homines, venit inimicus eius, &c.* Hæc quidem sententia cautos nos esse admonet, ne, dum torpemus inertia, diabolus fecunditatem vitiorum super semen bonæ voluntatis spargat. *Cum autem creuisset herba, &c.* Hic nobis patientiæ exemplum præbetur, ut sicut paterfamilias in dolo inimici patiens fuit, sic in aliqua nos læsione, non statim ad vindictam sed magis ad tolerantiam recurramus. *Serui autem dixerunt ei &c.* Hic denique discretionis & tolerandi malos habemus exemplum, ne si magis vlciscendo talionem malis reddamus, bonis præbeamus scandalum imitationis. *Sinite utraque crescere, &c.* Hinc habere docemur longanimitatem patientiæ, ut longanimitate iustitiam meditemur, & in iudicio patientiam non negligamus.

CHRISTIANI DRVTH-

mar: eiusdem Euang. expositio.

Aliam parabolam proposuit illis dicens: Simile est regnum calorum homini patri, qui seminavit bonum semen in agro suo. Et istam parabolam dominus expositurus est; sed tamen sumamus ea, quæ ipse dixit. Qui seminat bonum semen, filius hominis; ager iste mundus; *Cum autem dormirent homines, videlicet, eum magistri ecclesiarum non essent studiosi ad meditandum diuina eloquia. Quod cauere debent Episcopi, & præpositi ecclesiarum, ne de eis similiter dicatur: sed debent instare, & perse suosque quantum possunt, vt adnuentur populo peccata eorum, ut sciant quæ cauere debeant:*

& qualiter à venienti gladio custodire: Bonum semen, filius Dei; inimicus eius diabolus, qui inimicus Dei & hominum est: ex quo in paradiso illuc positum vidit: zizania filij diaboli, per opera, herba & fructus; opera; Accedentes autem serui patris familias; angeli domini: Inimicus homo diaboli, de quo dicitur: exurge domine, non confortetur homo: *Ne forte colligentes zizania, zizania quæ alio nomine lolium dicitur, iuxta agriculturam est semen nequam, quod nascitur inter spelam: de qua quis tunc, quando colligitur comedetur, non habet plenum sensum ad horam. Ita quicumque à Deo discessit, non est plenæ mentis. Hic autem mali homines, domino exponente intelliguntur. Serui autem dixerunt vs, imus & colligimus ea? Et ait, non: ne forte colligentes zizania eradicetis cum eis triticum. Sinite utraque crescere vsque ad messem. Hic debent omnes reges episcopi & præpositi exemplum capere, ne de incertis causis iudicium promāt: antequam veraciter crimen agnoscant. Herba enim imperfectam ætatem significat, vsque ad perfectam cognitionem. Nam quod B. Paulus præcepit. Auferre malum ex vobis: de apertis & manifestis præuicatoribus præcepit. Quod dicit, ne forte colligentes zizania, eradicetis triticum: in hoc dicto, Dei patientia monstratur; quia ipse patienter malos expectat, ut conuertantur, non conuertos durius damnat, quia his qui hodie zizania videntur fore, cras potest esse triticum Dei. *In tempore messis dicam mesoribus; colligite primum zizania: & alligatæ ea in fasciculos ad comburendum. Quia videlicet, tunc mittentur auari cum auaris, luxuriosi cum luxuriosis: & vnusquisque cui similis fuit in actibus, illi sociabitur in pœnis, triticum, iusti, horreum, vita æterna. Mittet filius hominis angelos tuos: colligent de regno eius, De ecclesia omnia scandala, qui scandalizauerint electos suos: & eos qui faciunt iniquitatem: Non dicit qui fecerunt: scilicet: qui adhuc in hoc erant, ibi erit fluitus & stridor dentium: Per fluitum & stridorem dentium & nimia tormenta, & vera resurrectio corporum designatur: Tunc iusti fulgebunt sicut sol, in regno patris. Dominus lux cælestis, & sol in ea erit, & sancti.**

THEOPHYL. EPISCO-

pi Bulgar. superioris Euang. expositio.

In priori parabola dixit quartam partem seminis eadere in terram bonam; in hac autem ostendit, quod neque illa semina, quæ in terram bonam ceciderunt, incorrupta sinat hostis, dum nos dormimus, & ignaui sumus. Ager enim mundus est, vel cuiusuis anima. Porro Christus est, qui seminavit bonum semen. Boni homines, vel bonæ cogitationes. Zizania, hæreses, vel mala cogitationes. Quis seminat autem hæc diabolus. At dormientes homines, qui propter ignauiam suam, loquuntur cum dederunt hæreticis, vel malis cogitationibus. Serui autem angeli, qui indignantur esse hæreses, vel malitiam in anima, & volunt euellere, & excindere ex hac vita hæreticos, & mala cogitantes. Deus autem non permittit hæreticos bellis consumi, ne simul patiantur, consumanturque iusti. Similiter neque propter malas cogitationes vult Deus excindi hominem, ne & triticum simul cor-

rum patur: vt exempli gratia, si Matthæus excisus fuisset ex hac vita, quum esset zizanium, simul vtiq; excisus fuisset & frumentum, quod postea ex ipso ortum erat. Similiter & Paulus, & latro. si enim, cum zizania essent, non sunt exirpati, sed permixti sunt viuerè, vt cresceret postea illorum virtus, dicitur igitur de angelis, quòd in consummatione tunc congregabunt zizania, hoc est, hæreticos. Sed quomodo? in fasciculos, hoc est, ligatis eorum manibus, & pedibus: non enim tunc vltra quis operari potest, sed omnis operandi vis ligabitur: frumentum autem, sancti videlicet, à messoribus angelis congregabitur in caelestia horrea. Igitur similiter malæ cogitationes, quas habuit Paulus, quando persequabatur, exultæ sunt igni Christi, quem venit in terram mittere: frumentum autem, id est, bonæ cogitationes, congregatæ sunt in horrea ecclesiæ.

INCERTI CIVIS DAM

sub nomine Eusebij Emissemi eiusdem Euang. expositio.

ET ego quidem aliud his superaddere timeo, ne dum lucem illuminare velim, potius obscurem. Illud autem valde considerandum est, quòd dominus ante messionis tempus zizania à tritico separe interdicit, ne forte simul cum eis & triticum eradicetur. Ibi enim tolerandi sunt mali, vbi si commoueretur, in magnum periculum veniunt boni. Vbi enim fides non perit, melius est eorum vitiosos mores & actus tolerare, quam eos irritando ecclesiæ pacem & quietem solvere. Admonentur igitur, non expellantur. Sunt enim qui facilius monitis vincantur quam minis. Illa igitur zizania maneat in tritico, quæ sine tritici eradicatione euelli non possunt. In omnibus enim est habenda discretio, neque omnes vno modo habere oportet.

E V T H Y M I I Z I G A B O N I

superioris Euang. expositio.

ALiam parabolam proposuit eis, dicens: Assimilatum est regnum caelorum homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Regnum caelorum nunc seipsum nominat, qui, assumpta carne, homini assimilatus est. In similitudine, inquit, hominum factus. Semen autem bonum alio modo filios regni vocavit, prout ipse interrogatus à discipulis interpretatus est. Agri vero eius, mundus est, tanquam creatura ac possessio eius. Dormientibus autem hominibus, &c. Hac parabola alteras diaboli insidias denuntiat. Quum enim terram bonam viderit fructum producere aut centuplum, aut sexagesuplum, aut trigecuplum: nec posse se aut semen rapere, aut, quod germinatum est, vrere, vel suffocare: secundas aggreditur insidias: & tanquam eius, qui seminavit, inimicus, nititur illius laborem

perdere: dormientibusque hominibus, siue curam circa agri custodiam remittentibus (indicat autem præceptores, & magistratos, qui orthodoxorum sunt custodes) interseminant zizania, hoc est, hæreticos inter orthodoxos: nam hoc triticum nominavit, tanquam ei, qui seminavit, vtilis. Quum autem germinasset herba, &c. Quemadmodum zizania tritico similia sunt in arundine, dissimilia vero in fructu, eique nociva sunt: ita & hæretici orthodoxis sunt similes habitu, sed virtute dissimiles, quæ est fructus: Virtus autem, & primus omnium fructus est, dogmatum veritas. Et quemadmodum zizania vsque ad fructificationem occultata crescunt, tunc autem dignoscuntur: ita sane & hæretici, quousque doceant, latentes permanent: vbi vero magnam assumpserint fiduciam, tunc venenum effundunt, ac dignoscuntur. Ideo quoque in præcedentibus dixit: A fructibus eorum cognoscetis eos. Præterea & aliter: quando seminavit Christus, tunc non apparuerunt hæretici: quum autem creuissent orthodoxi, tunc demonstrati sunt. Accedentes vero serui patris familias, &c. Pater familias ipse est Christus tanquam mundi dominus: seruos vero suos, qui hæc dicant, effingit orthodoxos, qui feruentiorem erga cultum suum gerunt zelum, qui frequenter admirantur cum indignatione, quòd Deus zizania nasci permittat. Inimicus homo hoc fecit. Hominem dixit diabolum tanquam nihil ab hominibus differeret, in eo quòd est affectionibus, ac voluptatibus esse subiectum, & tanquam æque vt homo res amantem corporeas, terrenisque admixtum esse. Vt ergo vt egressi colligamus ea? Colligamus, violenter euellentes, ac gladiis demerentes? Ille autem dixit eis: Non, &c. Prohibuit auferri hæreticos, ne etiam pariter orthodoxi auferrentur. Futurum enim erat vt bella inuicè, ac cædes orirentur. Simile ergo vtraque simul crescere vsque ad messem. Vtrunque genus. Messem autem dicit mundi consummationem. Inbet ergo, vt vtriusque generis homines sinant viuere crescentes, auctoresque numero in mundo vsque ad consummationem. Verisimile siquidem est, ante id tempus multos conuertendos hæreticos: nec tamen ob hoc illis commiseri oportet: spatiosus enim est hic mundus: & illos per se viuere oportet, non ablatos quidem, sed separatos, ne docendo corrumpant, quod seminatum est triticum. Et in tempore messis dicant messoribus. Messores nunc angelos nominat. Colligite primum, zizania. Metite falce mortis inuicta tunc zizania. Quare autem non primum? Ne etiam tunc viuentes orthodoxi simul cū hæreticis mixtim demessi, prauam concipiant spem. Et ligate ea in fasciculos. Colligate eos inuicem. Ostendit autem sermo quòd ij, qui in eodem peccato communicant, etiam in supplicio communicati sunt eodem, simulque vltionem sustinebunt. Ad comburendum ea: triticum vero congregate in horreum meum. Similia quoque Baptista Sadducæis, ac Pharisæis comminatus est, dicens de Christo, quòd etiam triticum suum congregabit in horreum suum, paleam autem comburet igni inextinguibili.

DOMIN.

DOMINICA VI POST

EPIPHANIAM.

MATTH. 13.

N illo tempore dixit Iesus turbis parabolam hanc, Simile est regnum caelorum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo, quod minimum quidem est omnibus feminibus. Cùm autem creuerit, maius est omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres caeli veniant, & habitent in ramis eius. Aliam parabolam loquutus est eis. Simile est regnum caelorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farinae satis tribus, donec fermentatum est totum. Hæc omnia loquutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis: vt impletur quod dictum est per prophetam dicentem: Aperiam in parabolis os meum, & erucluo abscoditu à constitutione mundi.

GLOSSA ORDINARIA

in superioris Euang.

Insa. 12. d.

SIMILE est regnum. Regnum caelorum, prædicatio est euangelij, de qua alibi: Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Vel noticia scripturatum. Grano sinapi. Grano sinapis comparatur pro seruire fidei, quia dicitur venena expellere, id est, omnia dogmata prauitatis. Potest in grano sinapis humilitas dominicæ incarnationis intelligi. Quo accepto homo misit in hortum suum, quia corpus crucifixi Saluatoris accipiens Ioseph in horro sepeliuit. Expandit ramos, in quibus volucres caeli requiescent, quia predicatorum dispersit in mundum, in quorum dictis & consolationibus fideles ab huius vitæ fatigatione respirarent. Cùm au. cre. Toto mundo vel in animo singulorum: quia nemo repente perfectus. Creuerit & factam est in arborem, quia surrexit & ascendit in celum. Vel creuerit, id est, mentibus hominum quantæ sit virtutis innotuerit. Cætera apparent olera, quæ cito crescunt & corrunt: non vinida, sed marcida: illa non olus, sed arbor fit, vbi folia cum fructu, & in eius ætatis sententis spirituales quiescunt. Oleribus & fit arbor. Id est, dogmatibus Philosophorum, quæ cito crescunt & corrunt, nil vitale promittentia. In farina fa. Vt spiritus, anima, & corpus in vnum redacta non discrepent inter se. Vel tres anime virtutes in vnum rediguntur, vt in ratione possideamus prudentiam, in ira

odum vitiorum, in cupiditate desiderium virtutum. Vel, mulier, ecclesiæ, fidem hominum fatinae tribus satis miscet, credulitati patris & filij & spiritus sancti. Cùmque in vnum fuerit fermentatum, non nos ad triplicem Deum sed vnus deitatis notitiam perducit, quia non est diuersa natura in singulis. Satum est genus mensuræ iuxta morem Palestinarum modium & dimidium capiens. Possunt in satis tribus illi dominici seminis fructus intelligi, tricesimus scilicet sexagesimus & centesimus, id est, coniugatorum, continentium, & virginum. Vel fata tria genera hominū, Noe, Daniel, & Iob. Donec fermentatum. Tamdiu charitas in mente recondita crescere debet, donec mentem totam in sui perfectionem commutet, vt nihil præter Deum diligit vel recolat, quod hic incipitur, in alia vita perficitur. In parabolis ad tur. Quia quidquid ibi dicitur de exercitu Isracl, & omnia signa occulta sunt sacramenta.

CATENA AVREA

in idem Euang.

CHryf. Quia dominus dixerat quòd de seminibus tres partes pereunt & saluatur vna: & in ipsa rursus quæ saluatur, multa efficitur iactura, propter zizania quæ superseminantur, ne diceret: Qui ergo erunt, & quanti fideles? consequenter hunc timorem aufert per parabolam sinapis, & ideo dicitur: Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum caelorum grano sinapis, quod accipiens

Alludit ad morem Imperatorum, qui hæreticos in desertis in insulas deportandos curabant.

Supra. 3.

apiens homo &c. Hierony. Regnum cælorum prædicatio euangelij est & notitia scripturarum, quæ ducit ad vitam: de qua dicitur ad Iudæos, Aufertur à vobis regnum Dei. huiusmodi ergo regnum cælorum est simile grano sinapis. Aug. de quæst. euang. Granum nanque sinapis ad feruorem fidei pertinet, vel eo quod dicitur venena expellere. sequitur: *Quod accipiens homo seminavit in agro suo.* Hiero. Homo qui seminavit in agro suo, à plebique saluator intelligitur, qui in animis credentium seminat. Ab aliis, ipse homo seminans in agro suo, id est in corde suo. Quis autem est iste qui seminavit, nisi sensus noster & animus: qui suscipiens granum prædicationis, & fovens, sementem humore fidei facit in agro sui pectoris pullulare. sequitur: *Quod minimum quidem est omnibus seminibus.* Prædicatio euangelij minima est omnibus disciplinis: ad primam quidem doctrinam fidem non habet veritatis: hominem Deum, Deum mortuum, & scandalum crucis prædicans: confer huiusmodi doctrinam dogmatibus philosophorum & libris eorum, & splendori eloquentiæ, compositionique sermonum: & videbis quantum minus sit cæteris seminibus semen euangelij. Chryso. in ho. Vel minimum est semen euangelij, quia discipuli vniuersis erant imbecilliores: sed tamen quia magna erit virtus in eis, expansa est eorum prædicatio vbi que terrarum. & ideo sequitur: *Cum autem creuerit, maius est omnibus oleribus,* id est, dogmatibus. Aug. de quæst. euang. Dogmata autem sunt placita sectarum, id est, ut placuit scētis. Hiero. Phariseorum enim dogmata cum creuerint, nihil mordax, nihil vitale demonstrant, totum flaccidum marcidumque ebullit in olera & in herbas, quæ citò arefcunt & corruunt. Prædicatio autem euangelica, quæ parua videbatur in principio: cum vel in animam credentis, vel in totum mundum lata fuerit, non exurgit in olera, sed crescit in arborem: ita ut volucres cæli (quas vel animas credentium, vel fortitudines Dei ferritio mancipatas sentire debemus) veniant & habitent in ramis eius. vnde sequitur: *Et sic arbor. ita ut volucres cæli veniant & habitent in ramis eius.* Ramos puto euangelicæ arboris, qui de grano sinapis creuerint, dogmatum esse diuersitates, in quibus supradictarum volucrum vnaquæque requiescit. Assumamus & nos pennas columbæ ut altiora volitantes possimus habitare in ramis huius arboris, & nidus nobis facere doctrinarum terrenarum fugientes ad cælestia festinate. Hila. Vel grano sinapis seipsam dominus comparavit, ac si semini & omnium seminum minimo, cuius virtus presturis accenditur. Grego. 19. Mora. Ipse quidem est granum sinapis qui in orto sepultus plantatus arbor magna surrexit. Granum nanque fuit cum moreretur, arbor cum resurgeret: granum per humilitatem carnis, arbor per potentiam maiestatis. Hila. Granum igitur hoc postquam in agro seminatum fuit, id est vbi à populo comprehensus & traditus morti, tanquam in agro fuit satione quadam corporis cõsepultus, vltra mensuram omnium olerum excreuit, & vniuersam prophetarum gloriam excessit. Oleri enim vitæ tanquam ægroti Israel data est prædicatio prophetarum: sed iam in ramis arboris cæli volucres inhabitant, apostolos scilicet ex Christi virtute protensos, & mundum innumbrantes in ramis intelligimus: in quos gentes in spem vitæ aduolabant, & aurarum turbine, id est diaboli spiritu flau-

tique vexatæ; tanquam in ramis arboris conquelescent. Grego. 19. Mora. In istis etiam ramis volucres requiescunt: quia sanctæ quæ quibusdam virtutum pennis à terrenæ cogitatione se subleuant, in eorum dictis atque consolationibus ab huiusmodi fatigatione vitæ respirant. *Aliam parabolam locutus est eis, dicens: Simile est regnum cælorum fermento: quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus, donec fermentatum est totum.* Chryso. Ad idem ostendendum dominus apponit parabolam de fermento. vnde dicitur: *Aliam parabolam locutus est eis. Simile est regnum cælorum fermento,* quasi dicat, Sicut fermentum multâ farinam transmutat in suam virtutem, ita & vos totum mundum transmutabitis. Et vide Christi prudentiam: ea enim quæ sunt naturæ inducit, demonstrans, quoniam sicut illa possibile est fieri, ita & hoc. Nô autem dixit quod posuit simpliciter, sed abscondit: ac si diceret: ita & vos cum subiecti fueritis impugnantibus vestris, tunc eos superatis. Et sicut fermentum suffoditur quidem, non autem destruitur: sed paulatim ad suum habitum omnia transmutat, & sic in prædicatione vestra contingeret. Non itaque quia multas dixi superuenturas vobis vexationes, timetis: ita enim fulgebitis, & omnes superabitis. Tria enim fata hic pro multis posuit, hunc enim numerum determinatum pro multitudine indeterminata accepit. Hiero. Satum autem, est genus mensuræ iuxta morem prouinciæ Palestinae, vnum modium & dimidium accipiens. Aug. de quæst. euang. vel fermentum dicit dilectionem, eo quod feruescere facit & excitat. Mulierem sapientiam dicit. In farina autem satis tribus intelliguntur, vel tria illa in homine, ex toto corde, ex tota anima, & ex tota mente: vel tria illa fructifera: centesimum, sexagesimum, & tricesimum: vel tria illa genera hominum: Noe, Daniel, & Iob. Raba. Dicit autem donec fermentatum est totum: quia charitas in nostra mente recondita eousque crescere debet, ut totam mentem in sui perfectionem commutat: quod hic quidem inchoatur in futuro vero perficietur. Hiero. Vel aliter: Mulier ista, quæ fermentum accipit, & abscondit: prædicatio mihi videtur apostolica, vel ecclesia de diuersis gentibus congregata: hæc tollit fermentum, intellectum scilicet scripturarum, & abscondit illud in farinae satis tribus, ut spiritus, anima, & corpus in vnum redacta non discrepent inter se. Vel aliter. Legimus in Platone tria esse in anima: rationale, irascibile, & concupiscibile: & nos ergo si acceperimus fermentum euangelicum sacrarum scripturarum, in ratione possideamus prudentiam, in ira odium contra vitia, in desiderio cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per euangelicam doctrinam, quam nobis mater ecclesia præstitit. Dicam & quorundam intelligentiam: mulierem istam & ipsi ecclesiam interpretantur, quæ fidem hominis farinae satis tribus commiscuit, scilicet credulitati patris & filij & spiritus sancti: cum in vnum erit fermentata, non nos ad triplicem Deum, sed ad vnius diuinitatis perducit notitiam. Pius quidem sensus, sed nunquam parabolæ & dubia ænigmatum intelligentia possunt ad auctoritatem dogmatum proficere. Hilar. Vel aliter: Fermento se dominus comparavit: fermentum enim de farina est, quod virtutem acceptam acerno sui generis reddit: hoc autem fermentum acceptum mulier, synagoga scilicet per iudicium mortis abscondit. Hoc autem in farina

farinae mensuris tribus id est legis, prophetarum, euangeliorum æqualitate cooperit, omnia vnum fecit, ut quod lex constituit, prophetæ nunciauerunt, id ipsum euangeliorum profectibus expleatur, quæquam ad trium gentium vocationem, ex Sem, Cham, & Iaphet, tres mensuras farinae esse referendas sensisse multos memini. Sed nescio an hoc ita opinari ratio permittat, cum et si omnium gentium vocatio sit, in his tamen Christus non abscondus sit sed ostensus: & in tanta infidelium multitudine non fermentatum est totum. *Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas: &c.* Chryso. Post præmissas parabolam ne aliquis opinaretur quod Christus noua induceret, induxit euangelista prophetam, etiam hunc prædicentem doctrinæ modum. Et ideo dicit: *Hæc omnia &c.* Marcus autem ait: *Quoniam sicut poterant audire, loquebatur eis sermonem in parabolis.* vnde non mirens si de regno disputans, grani & frumenti meminit: hominibus enim loquebatur idiotis, & indigentibus ab his induci. Rem. Parabola Græcè, Latine dicitur similitudo, per quam veritas demonstratur. Ostendit quippe in ipsa similitudine quædam figuras verborum, & imagines veritatis. Hiero. Non autem discipulis, sed turbis in parabolis loquebatur: & vsque hodie turbæ in parabolis audiunt, & ideo dicitur: *Et sine parabolis non loquebatur eis.* Chry. Quauis enim non multa sine parabolis turbis dixerit, sed tamen tunc nihil. Aug. de quæst. euang. Vel hoc dicitur, non quia nihil proprie locutus est, sed quia nullum ferè sermonem explicauit, vbi non per parabolam aliquid significauerit: quauis in eo aliqua & proprie dixerit, ita vt sæpe inueniatur totus sermo eius parabolis explicatus, totus autem proprie dictus nullus inueniatur. Explicatos autem sermones dico, quando ex aliqua occasione rerum incipit loqui quouisque terminet quicquid ad ipsam res pertinet, & transeat ad aliud. Nonnunquã sanè alius euangelista contexit, quod alius diuersis temporibus dictum indicat: nô enim omnino secundum rerum gestarum ordinem, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationem, quam exortus est, ordinauit. Quare autem in parabolis loqueretur, manifestat euangelista, cum subdit: *Vt adimpleretur quod dictum est per prophetam dicentem,* vbi scriptum est, *per Esaiam prophetam dicentem.* Remi. Vnde Porphyrius obiecit fidelibus: Euangelista vester tantæ insipientiæ fuit, ut quod reperitur in psalmis, ipse deputauerit Esaiæ. Hierony. Quia ergo minimè inueniebatur in Esaiâ, arbitror postea à prudentibus viris esse sublatum. Sed mihi videtur in principio ita editum: *Quod scriptum est per Alaph prophetam dicentem:* Septuagesimus enim septimus psalmus, de quo sumptum est hoc testimonium Alaph prophetæ inscribitur: & primum scriptorem non intellexisse Alaph. & putasse scriptoris vitium, atque emendasse nomen Esaiæ, cuius vocabulum manifestum erat. Sciendum est itaque quod nô solum David, sed etiam cæteri (quorum in psalmis & hymnis & canticis Dei, præscripta sunt nomina) prophetæ sunt appellandi, Alaph videlicet, & Idithum, Emam Esraites, & reliqui quos scriptura commemorat, quod quæ in persona domini dicitur: *Aperiam in parabolis os meum, &c.* Con-

siderandum attentius & inueniendum describere egressum Israelis ex Ægypto: & omnia signa narrari, quæ in Exo. continentur historia. Ex quo intelligimus vniuersa illa quæ ibi scripta sunt, parabolice sentienda, & manifestare abscondita sacramenta. Hoc enim saluator editurum se esse promittit, dicens: *Aperiam in parabolis os meum.* Glo. quasi dicat: *Qui prius locutus sum per prophetas, modò in propria persona aperiam os meum in parabolis, & eruclabo de thesauro mei secreti, emittam mysteria, quæ abscondita erant à constitutione mundi.*

S. HILARII EPISCOPI Pictauiensis superioris Euangelij expositio.

Simile est regnum cælorum grano sinapis & reliqua. Grano sinapis se dominus comparavit, acri maxime, & omnium seminum minimo: cuius virtus ac potestas tribulationibus & presturis accenditur. Granum hoc igitur postquam in agro factum fuerat, id est, vbi à populo comprehensus & traditus morti, tanquam in agro satione quadam fuit corporis cõsepultus: vltra mensuram omnium olerum excreuit, & vniuersam prophetarum gloriam excessit. Oleris enim vice, tanquam ægroti Israel data est prædicatio prophetarum. Sed iam ex ramis arboris ex solo in sublime prolata cæli volucres inhabitant. Apostolos scilicet ex Christi virtute protensos & mundum innumbrantes, in ramis intelligimus: in quos gentes in spem vitæ aduolabant, & aurarum turbine, id est, diaboli spiritu flatuque vexatæ, tanquam in ramis arboris requiescent. *Simile est regnum cælorum fermento: quod acceptum mulier abscondit in farinae mensuris tribus, donec fermentatum est totum.* Fermentum de farina est, quod virtutem acceptam acerno generis sui reddit. Huic se dominus comparavit. *Quod acceptum mulier,* synagoga scilicet, per iudicium mortis abscondit: arguens legem & prophetas Euangelij dissolutos. Hoc autem in farinae mensuris tribus, id est, legis, prophetarum, Euangeliorum, æqualitate cooperit, omnia vnum facit: ut quod lex constituit, prophetæ nunciauerunt, id ipsum Euangeliorum profectibus expleatur. Fiantque omnia per Dei spiritum eiusdem & virtutis & sensus: nihilque aliud ab alio mensuris æqualibus fermentarum dissentiens reperitur. Quæquam ad fidei sacramentum, id est, ad patris & filij & spiritus sancti vnitatem, sed & ad trium gentium vocationem, ex Sem, Cham & Iaphet, tres mensuras farinae esse referendas, sensisse multos memini. Sed nescio an hoc ita opinari ratio permittat, cum tamen omnium gentium vocatio sit æque, tamen in his Christus non abscondus sit, sed ostensus: & in tanta infidelium multitudine non fermentatum sit totum. In patre autem & filio & spiritu sancto, in ea admixti extrinsecus fermenti necessitate, in Christo omnia vnum sunt.

S. AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI IN IDEM EUANG. DE GRANO SINAPIS. Sermo. 1.

Superiore dominica parabolam domini distentes, in qua ait, cui simile est regnum cælorum: & cui

& cui simile illud existimabo? simile est grano sinapis, &c. Multa perstrinximus: quibus probaremus regnū Dei grano sinapis non immerito comparari: & instantiam in sola esse existimatione verborum non in collatione virtutum. Siquidem fides Christiana quæ regnum est, eundem vigorem obtineat, quem sinapis natura depromit. Nam sicut cum sinapis succum sumimus: vultu contristamur; fronte contrahimur, ad lacrymas promouemur: & ipsam salubritatem corporis nostri, cum quodam fetu austeritatis accipimus. Illinc enim nos amaritudo exasperat: acrimonia penetrat: siue calor ignei saporis accendit: & toto perturbati corpore, tūc magis sani efficiuntur: cum amplius deploramus. Ita ergo & cum fidei Christianæ mandata percipimus: contristamur animo, affligimur corpore, ad lacrymas promouemur, & ipsam nostram salutem cum quodam fetu, ac mœrore consequimur. Inde enim ieiunia nos exasperant: illinc peccatorum conscientia macerant: hinc patrimonij iactura conturbat: & toto contristati habitu magis salutem consequimur, si amplius desleamur: secundum quod ait dominus, vos plorabitis, & plangebitis: seculum autem gaudebit. Sicut autē cum sinapi caput forte curandum est, iubemur abrafos capillos demere: vt nudo corpori perfectius medicina perueniat: ita & cum anima per fidem curanda est, præcipitur substantiam à nobis seculi auferre, impedimenta auri, argentique deponere: vt nudæ, & soli animæ congruentius spiritualis medicina perueniat. Quisquis enim rebus mundi, & diuitiis sæculi obuolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod succus sinapis in corpore, hoc fides Christiana operatur in anima; sed quādo in eadem dominica sententia scriptū est, *Quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & facta est arbor: & volucres requieuerunt in ramis eius:* diligentius requiramus, quis iste sit, cui hæc cuncta conueniant. Diximus superius sanctis martyribus: qui à diuersis attriti sunt passionibus, naturam sinapis posse congruere. Sed quoniam dicit scriptura, *Et excreuit, & facta est arbor: & volucres requieuerunt in ramis eius:* arbitror hoc ipsi Christo domino rectius comparari, qui nascendo in hominem humiliatus, vt granum est; ascendendo ad cælum, exaltatus vt arbor est: granum planè Christus est, dum patitur: arbor est, cum resurgit: granum in quā est, cum famem esuriens sustinet. Arbor est: cum quinque panibus saturat quinque millia virorum. Ibi sterilitatem humana conditione patitur, hic satietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim dominum, cum cæditur, contemnitur, increpatur: arborem autem, cum cæcos illuminat, mortuos resuscitat, peccata cōdonat. Quod autem granum sit: ipse dicens in Euangelio ait; Nisi granum tritici cadens in terram, mortuum fuerit: ipsum solum manet. Huius igitur grani hoc est, domini saluatoris, velut sinapis acrimoniam, atq; amaritudinem Iudæi minime sustinentes, cōtempserunt succum cælestis disciplinæ accipere, dicentes, illuminato illo cæco: Tu sis discipulus eius: nos autem Moyfi discipuli sumus. Ipsi quoque Moyfi mandata penitus ignorantes qui præcepit illis specialiter sane amaritudinem comedendam cum paschæ illis celebrandæ sacramenta disponderet, ait; Manducabitis illud cum amaritudine: pascha enim domini est: Non enim sicut illi putant, iussit herbarum

viliam acerrimos succos cum assis igni carnibus manducari: sed mandato rum Christi vtiliter amaro sermones præcepit cum ipso sacramento passionis dominicæ deuorari. Nonne enim amari videntur sermones domini: cum dicit, si vis perfectus esse: relinque omnia tua, & veni sequere me? Et cum dicit non habendas duas tunicas: neque peram, neque calciamenta: amaritudo ista sermonum medicina est animarum: vt autem ait Euangelium: *quod acceptum homo misit in hortum suum: Quem esse hominem hūc putamus: qui acceptum granum velut sinapis granum in suo horto seminavit? Ergo illum esse arbitror, de quo euangelista refert; Ecce autem Ioseph, qui erat decurio ab Arimathia accessit ad Pilatum, & petens vt depositum corpus domini sepeliret: quod acceptum tradidit sepultura, quæ in horto fuerat preparata: atque ideo ait scriptura; *Quod acceptum homo misit in hortum suum.* Ergo Ioseph hortus flosculorum erat diuersis odoribus plenus. Sed nec dum in eo tale germen inseuerat. Fragrabat quidem specialis animæ eius hortus varia suauitate virtutum: sed nec dum Christum cum aromatibus in cordis sui secreto posuerat. Ita dum saluatorem in hortu sui monumento sepelit, magis illum in anima suæ intimis collocauit. Ramos autem huius arboris requiramus. Inuenies quia ramus est Petrus: ramus est Paulus, rami sunt omnes Apostoli vel martyres, ad quos si quis se fortiter tenere voluerit, fluctibus sæculi minime submergetur: quin potius sub vmbra illorum latitans, gehennæ non patietur ardore, securus à diabolicæ tempestatis procella.*

EIVSDEM IN IDEM de Fermento Sermo 2.

ET ipsi scitis, fratres, quod ex qua die vobiscum esse cœpi, non cessauit de omnibus vos dominicis admonere mandatis, & partim hortando: partim increpando præcepta vobis ingerere: ita vt plerisque pius pater fuerim, nonnullis autem durus magister extiterim. Patrem enim me sibi gratulatus est, quisquis sermonem meum libenter amplexus est: Durum autem magistrum sensit, qui conscientiam suam prædicatione mea percussam esse condoluit. Sed nihil mea interest, dummodo siue pietate, siue censura Christus annuncietur in vobis: quamuis & ipsa censura sit pietas, quæ ideo circa negligentiores filios adhibetur, vt timore discant, quod amore neglexerant. Non quod omnes filios non æqualiter diligat pater: sed quod indulgentia patris sit pro diuersitate morum exhibere pietatis affectum, vt blandum filium exhortatione prouocet, contumacem verò austeritate conueniat. De vtriusq; tamen correctione securus: quoniam hunc amore verberat: illum seueritate castigat: Sicut ait beatus Apostolus; Omnis quidem disciplina in præsentij non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea verò fructum pacificum exercitatis per eam reddet iustitiæ. Igitur, quoniam tractatibus meis profecisse vos credo: libet quædam vobis diuinarum disserere litterarum: vt intelligam, quod id, quod dixerim, fidei viuacitate capiatis. Ait dominus in sancto euangelio; *Cui simile existimabo regnum Dei? Simile est fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina: donec fermentarum est to*

est totum. Fermenti vim, atque virtutem omnibus notam esse, non dubium est. Nam, cum sit magnitudine paruum, specie simplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinsecus gerit: vt, cum reconditum fuerit in farina, succus hoc totam massam faciat esse, quod ipse est: & ita semper vniuersum cumulum asperisionis suæ vigore diffundit, vt omnem ipsam magnitudinem pollinis faciat fermentum: ac sic res ipsa fortitudine sua molem sibi propriij vigoris acquirit. Hoc autem faciunt mulieres, vt viris suis salubriorem panem, & cibum vtilem diligenter exhibeant. Sed quoniam lex spiritualis est: & Euangelium specialiter parabolarum ratione subsistit, videamus quid sit fermentum, quæ mulier, quid farina. Legimus in sancto euangelio, dicente domino Christo de seipso; Nisi granum tritici cadens in terrā, mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuū fuerit, multum fructum afferet. Ergo si tritici dominus, & dominus est fermentum: quia fermentum nō nisi de tritico fieri solet: Recte ergo fermento dominus cōparatur, qui, cū esset specie homo, humilitate paruus, imbecillitate deiectus, tanta intrinsecus sapientiæ virtute pollebat, vt doctrinā ipsius mundum ipse vix caperet: qui cum se cepit per totum orbem diuinitatis vigore diffundere, statim omne hominū genus in substantiam suam sui potestate protraxit: vt & ingum spiritus sui sancti infunderet omnibus: hoc est Christianos cunctos faceret esse, quod Christus est. Nam quod homo dominus Iesus vnus, & solus esset in mundo: tanquā fermentum in massa reconditum, vniuersos homines præstitit esse, quod ipse est. Quisquis igitur illi fermento Christi adhæserit, efficitur & ipse fermentum tam sibi vtilis quam idoneus vniuersis, & de sua certus salute & de aliorum acquisitione securus. Sicut igitur fermentum cum in cumulum conspergendum est farinarum, confringitur, comminuitur, dissipatur, & ipsum omne dissoluitur, vt dispersam illam farinæ multitudinem in vnum vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipsa diminutione languebat: faciatq; coniunctione sui vtilem massam, quod propria dissolutione videbatur inutile. Sic ergo dominus Iesus Christus cum esset totius mundi fermentum, diuersis passionibus cōfractus, laceratus, & dissolutus est, & succus eius pro salute nostra, qui est preciosus sanguis, effusus est: vt admixtione sui omne genus humanum solidaret, quod per diuersa antea resolutum iacebat. Si enim velut fermentum quoddam nos qui farina ex genibus videbamur esse, adhæsimus. Nos inquam, qui per totum orbem dispersi, & diminuti penitus iacebamus, vigore passionis Christi in ipsius corpus redacti sumus: Sicut beatus Apostolus ait; Quoniam sumus corpus Christi, & membra. Nos igitur, qui ex nationibus in pulueris modum à terræ facie iactabamur: asperisione sanguinis domini in massam soliditatis eius aggregamur. Mulier autem, quæ dicitur abscondere in farina fermentum, quæ est nisi sancta ecclesia, quæ quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscondere? Ipsa inquam est mulier, quæ in alio loco etiam molere dicitur: sicut ait dominus; Erunt duæ molentes, vna assumetur, & vna relinquetur. Molit enim sancta ecclesia per legem, per Apostolos, per prophetas, cū catechuminos facit, & a peritatem gentilitatis dissipat, atque comminuit, vt

emolitos eos in farinæ modum aptos faciat fermento dominici sanguinis adhæretere. Fermentum enim dixerim totam domini passionem. Fermentum enim salutis nostræ est symbolum, sine quo fermento, vel simbolo nemo potest vitæ æternæ substantiam promereri. Et quia duas Euangelium describit molentes, atq; vnam ecclesiam diximus salubriter molere: alteram quam nisi synagogam accipere debemus? Molit enim & ipsa per Moysen, & prophetas, sed inutiliter molit: Sicut dicit Apostolus de Iudæis; Emulationem dicit habent, sed non secundum scientiam. Inutiliter inquam molit synagoga: quia massam suam Christi doctrina non temperat. Atque ideo euitandum præcepit synagogæ dominus esse fermentum dicens; Cauete vos à fermento Phariseorum. Temperatum est enim sanguinibus, & crudelitatibus Iudæorum dicentium de domino; Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vnde ait Euangelium; Erunt duæ molentes: vna assumetur, & vna relinquetur. Assumetur enim in requiem æternam sancta ecclesia, quæ domino cibum sanctitatis emoluit. Relinquetur ad molas cruenta synagoga, gyrum semper passura suæ perfidiae.

S. HIERONYMI PRESBYTERI IN IDEM EUANG.

Aliam parabolam proposuit eis dicens. Sedebat dominus in nauis: & turba stabat littore: illi procul, discipuli vicinibus audiebant. Proponit eis & aliam parabolam, quasi diues paterfamilias inuitatos diuersis reficiens cibis, vt vnusquisque securum naturam stomachi sui varia alimenta susciperet. Vnde & in priori parabola non dixit alteram, sed aliam. Si enim præmississet alteram, expectare tertiam non poteramus: præmisit aliam, vt plures sequantur. *Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accepit, &c.* Nō sit molestum lectori si totas parabolas proponimus. Quæ enim obscura sunt, plenius disserenda sunt: ne breuitate nimia inuoluantur magis sensus quam exponantur. Regnum cælorum prædicatione Euangelij est: & noticia scripturarum quæ ducit ad vitam, & de qua dicitur ad Iudæos: Auferetur à vobis regnum Dei: & dabitur genti facienti fructus eius. Simile est ergo huiusmodi regnum grano sinapis, quod accipiens homo seminavit in agro suo. Homo qui seminavit in agro suo: à plerisque saluator intelligitur, quod in animis credentium seminet. Ab aliis, ipse homo seminans in agro suo: hoc est in semetipso & in corde suo. Quis est iste qui seminat, nisi sensus noster & animus: qui suscipiens granum prædicationis, & fouens sementem humore fidei, facit in agro sui pectoris pullulare? Prædicatione Euangelij minima est omnibus disciplinis. Ad primam quippe doctrinam fidem non habet veritatis, hominem Deum, mortuum, & scandalum crucis prædicans. Confer huiusmodi doctrinam dogmatibus philosophorum & libris eorum & splendore eloquentiæ, & compositioni sermonum: & videbis quanto minor sit cæteris seminibus sementis Euangelij. Sed illa cum creuerit, nihil mordax: nihil viuudum, nihil vitale demonstrat, sed totum flaccidum marcidumque & molitum ebullit in holera, & in herbas quæ cito arefcunt & corruunt. Hæc autem prædicatione quæ parua videba-

tur in principio, cum vel in anima credentis, vel in toto mundo facta fuerit: non exargit in holera, sed crescit in arborem: ita ut volucres cæli: quas vel animas credentium vel fortitudines Dei seruitio mancipatas sentire debemus: veniant & habitent in ramis eius. Ramos puto Evangelicæ arboris, quæ de grano sinapis creuerit, dogmatum esse diuersitates: in quibus supradictarum volucrum vnaquæque requiescit. Assumamus & nos pennas columbarum: ut volitantes ad altiora, possimus habitare in ramis huius arboris, & nidulos nobis facere doctrinarum: terrenarumque fugientes ad cælestia festinare. Multi legentes granum sinapis minimum omnibus seminibus, & illud quod in Evangelio à discipulis dicitur: domine adauge nobis fidem: & respondetur eis à saluatore: Amen dico vobis: si habueritis fidem quasi granum sinapis, & dixeritis monti huic, migra de loco isto, migrabit: putat apostolos vel paruam fidem petere, vel dominum de parua fide dubitare, cum apostolus Paulus fidem grano sinapis comparatam maximam indicet. Quid enim dicii? Si habueris tantam fidem: ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Ergo quod dominus dixit fide fieri quæ grano sinapis comparatur: hoc Apostolus docet tota fide posse fieri. *Aliam parabolam locutus est eis: Simile est regnum calorum fermento, quod acceptum, &c.* Diuersus est hominum stomachus: alij amaris: alij dulcibus: alij austerioribus: alij lenibus delectantur cibis. Proponit itaque dominus ut iam supra diximus, diuersas parabolas: ut iuxta vulnere varietates & medicina diuersa sit. Mulier ista quæ fermentum accepit, & abscondit illud in farinae fatis tribus, donec fermentaretur totum: vel prædicatio mihi videtur apostolica: vel ecclesia quæ de diuersis gentibus congregata est. Hæc tollit fermentum, noticiam scilicet & intelligentiam scripturarum, & abscondit illud in farinae fatis tribus: ut spiritus, anima, & corpus in vnum redacta, non discrepent inter se: sed cum duobus & tribus conuenerint, impetrat à patre quodcumque postulauerint. Differitur locus iste & aliter. Legimus in Platone: & philosophorum dogma vulgatum est: tres esse in humana anima passiones; τὸ λογικόν quod nos possumus interpretari rationabile, τὸ θυμικόν, quod dicimus plenum iræ vel irascibile, τὸ ἐπιθυμητικόν, quod appellamus concupiscibile: & putat ille philosophus rationabile nostrum in cerebro: iram in felle: desiderium in iecore commorari. Et nos ergo si acceperimus fermentum Evangelicæ sanctarum scripturarum: de quo supra dictum est, tres humanæ animæ passiones in vnum rediguntur: ut in ratione possideamus prudentiam: in ira odium contra vitia: in desiderio, cupiditatem virtutum, & hoc totum fiet per doctrinam euangelicam quam nobis mater ecclesia præstitit. Dicam & tertiā quorundam intelligentiam, ut curiosus lector è pluribus quod placuerit eligat: Mulierem istam & ipsi ecclesiam interpretantur, quæ fidem hominis farinae fatis tribus commiscuerit: credulitati patris & filij & spiritus sancti. Cùmque in vnum fuerit fermentata: non nos ad triplicem Deum sed ad vnius diuinitatis perducit noticiam, farinae quoque facta tria, dum non est in singulis diuersa natura, ad vnitatem trahunt substantiæ. Pius quidem sensus, sed nunquam parabola, & dubia ænigmatum intelligentia, potest ad auctoritatem dogma-

Luc. 17.

1. Cor. 13. d

tum proficere. Satum autem genus est mensuræ iuxta morem prouinciæ. Palesting, vnum & dimidium modium capiens. Dicitur & alia de hac parabola: sed non est præsentis materiae totum de omnibus dicere. *Hæc omnia locutus est Iesus in parabolis ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis.* Non discipulis, sed turbis per parabolas loquitur, & vsque hodie turbæ in parabolis audiunt: discipuli domi interrogant saluatorem. *Ut impletur quod dictum est per prophetam, &c.* Hoc testimonium de septuagesimo septimo psalmo sumptum est; legi in non nullis codicibus, & studiosus lector forte reperiet id ipsum in eo loco, vbi nos posuimus, & vulgata habet æditio, ut impletur, quod dictum est per prophetam dicentem, sibi scriptum esse, per Esaiam prophetam dicentem. Quod quia minime inueniebatur in Esaiâ, arbitror postea à prudentibus viris esse sublaturum. Sed mihi videtur in principio ita æditum, quod scriptum est per Asaph prophetam dicentem. Septuagesimus enim septimus psalmus, de quo hoc sumptum est testimonium, Asaph prophetae titulo inscribitur: Et primum scriptorem non intellexisse Asaph, & putasse scriptoris vitium, atque emendasse nomen Esaiæ: cuius vocabulum manifestius erat. Sciendum est itaque, quod in psalmis, & hymnis, & canticis Dei, non solum David, sed & ceteri, quorum præscripta sunt nomina, prophetae sint appellandi. Asaph videlicet & Iditum & Hæmam & Zaites, & Æthã, & filij Chore, & reliqui quos scriptura commemorat. Quodque ex persona domini dicitur: Aperiã in parabolis os meum: eruẽt ab abscondita à constitutione mundi: considerandum attentius, & inueniendum, describi egressum Israelis ex Ægypto & omnia signa narrari quæ in Exodi continentur historia. Ex quo intelligimus vniuersa illa, quæ scripta sunt parabolice sentienda: nec manifestam tantum sonare literam, sed abscondita sacramenta; hoc enim se saluator dicturum esse promittit: Aperiens os suum in parabolis, & eruẽt ab abscondita à constitutione mundi.

S. IO. CHRYSOSTOMI
Episcopi Constantin. in Superius
Euang. Homi. 1.

Aliam parabolam posuit eis, dicens: Simile est regnum calorum grano sinapis. Nam, quoniam dictum est, tres partes feminis amitti, ac vnam solummodo conseruari, ipsi quoque conseruatæ portioni tot, tantaque præterea imminere pericula, ne occasionem interrogandi habeant, quot, & qui fideles erant, vltro ipsorum sollicitudinem tollit, per ipsius grani sinapis parabolam ad synceram fidem conducens. Hac quippe imagine prædicat prædicationem per vniuersum orbem omnino coruscaturam, idcirco huius oleris similitudinem proposuit, quia his rebus appime accommodetur. *Ceteris enim seminibus minus est, &c.* Quod etiam in prædicatione futurum dicit. Imbecilliores cæteris omnibus, atque minores erant apostoli; verum, quia in ipsis magna erat virtus, fama eorum vbique terrarum claruit. Deinde fermenti ponit imaginem; *Simile est regnum calorum fermento, &c.* Nam, sicut fermentum magnam farinam copiam in vires suas, quanuis modicum sit, conuertit: sic quoque vos vniuersum terrarum orbem conuertetis. Prudentissimè autem ex natura rerum imagines condu-

Ex Homil. in Matth.

Æqui apostoli prærogatiua quandã, ac primitiua gratia sortiti sunt.

xit, ut ostendat, quod, sicut illa, natura duce, impossibile est non fieri, pariter hæc quoque, natura domino conducente, necessario fient. Non igitur opponetis; Et quid poterimus ad tantam duodecim homines multitudinem? Id enim ipsum maxime virtutis vestræ splendorem ostenderet, quod multitudini orbis immixti non confundemini. Nam & fermentum cùm farinae appropinquauerit, non solum appositum: sed immixtum penitus totam massam fermentat: propterea non dixit, apposuit: sed, abscondit. Sic igitur & vos, quam vniti, atque commixti impugnatioribus fueritis, tunc trophæa consequemini: & quemadmodum fermentum in farina submersum non deperditur, sed in naturam suam farinam transmutat: pariter in prædicatione hac Evangelij fiet. Nolite igitur timere, si magna pericula futura prædixi: non enim extinguetur fulgor vester, sed omnia superabit. Tria verò pro multis hic posuit. Consecuit enim hoc numero pro multitudine abuti scriptura. Nec mireris, si de regno cælorum differens, sinapis, & fermenti fecit mentionem: homines enim alloquebatur quasi agrestes, atque imperitos, qui maxime his rebus commoueri solent, quique sic erant agrestes, ut harum rerum etiam sæpius interpretationem requirerent. Vbi nunc gentilium alumni sunt? Intelligant saltem nunc à rerum ipsarum euentu, quàm ineffabilis sit Christi virtus, & vtraque ratione ipsum adorandum credant: vel quia incredibilem futuram rem prædixit, vel quia, quod prædixit, non aliter, quàm prædixerat, adimpleuit. Ipse nanque est, qui tantam fermento virtutem imposuit, & multitudini hominum ita credentes immiscuit, ut infideles fidei credentium adhererent. Nemo ergo paucitatem vestram, inquit, deploret: magna enim est prædicationis virtus. Et, quod semel fermentatum est, fermentum rursus ad reliqua efficitur. Et quemadmodum fauilla, quum in arida ligna inciderit, in flammam ipsa conuertit, quæ vi sua deinde vel viridalia ligna facile incendit: eodem quoque modo prædicatio. Sed cur nam non dixit ignis, sed fermentum? Quoniam non ignis virtute totum fit, sed lignorum quoque ariditate: fermentum verò per se ipsum omnia conficit. Si autem duodecim homines totam penè farinam orbis fermentarunt, diligenter animo versa, quæso, quanta sit nostra malignitas, atque ignauia, qui, quum iam innumeri simus, has gentium reliquias conuertere non possumus, qui vel mille mundis satisfacere deberemus. Sed Apostolos illos fuisse, inquit. Quid ad rem? Nonne tecum eiusdem naturæ fuerunt? Nonne cum hominibus etiã ipsi conuersabantur, artes professi eisdem rebus nutriti? An forsitan credis illos angelos natura, aut de cælo lapsos fuisse? Non, inquit, sed signis illi rutilabant. Non propter signa certè illi clauerunt. Vsq; quoque negligentia ita ignauiam nostram miraculorum fulgore, quæ tunc coruscant, quasi velamine quodam obducimus? Multi eicientes demones punientur. Quid igitur, inquit, fuit, quod præcipue illos magnos effecit. Certè verus, ac non simulatus gloria, atque pecuniæ contemptus, & quoniam nullam secularium harum rerum omnino curam habebant. Nam, nisi hoc habuissent, si passionibus, veluti nos, seruissent, etiam si à morte innumeros homines suscitassent, non solum nihil vtilitatis fecissent, verumetiam seductorum, atque deceptorum nomè non effugissent. Viuen-

di ergo disciplina est, quæ vbique fulget, quæ spiritus etiam gratiam attrahit. Quod enim signum Ioannes fecit, qui tot, tantaque ciuitates erudiuit? Nam nihil miraculose ipsum egisse testatur Euangelista, dicens: Ioannes quidem nullum signum fecit. Vnde autem Helias mirabilis factus? nonne, quia regem liberè alloquebatur? Nonne, quia nihil possidebat, clarius quam per signa quoque perfectus? Iob autem illum, quibus signis diabolus admiratus est? Certè signo quidem nullo, vitæ autem mirabilis disciplina, & robore animi excelsio, atque iniuncto. Quæ signa Dauid adhuc adulescens effecit, ut Deus diceret; Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum. Abraham portor, Isaac, & Iacob quos mortuos suscitauerunt? quem leprosum mundauerunt? An ignoras, quia miracula, nisi iugiter vigilemus, plerumque nocent? Multi enim è Corinthiis alter ab altero scissi miraculis fuerunt, multi Romanorum resisterunt. Simon quoque Magus hac ratione fuit eiectus: quia etiam ille, qui sequi Christum desiderauit, quasi reprobis auditus, foueas esse vulpeculis. Nam horum omnium alius pecuniam, alius gloriam à signis accumulare cupiens, eiiciebantur, & deperibant: cura verò rectè viuendi, & syncerus virtutis amor, non modo tales cupiditates non parit, sed natas etiam radicitus euellit. Ipse autem dominus quando leges discipulis ferebat, quid eis præcipiebat? non certè, ut signa facerent, ut videntes homines glorificarent patrem. Sed quid porro? Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant bona opera vestra, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Petro quoque non dixit; sine amas, signa fac: sed, pasce oues meas. Cùmque ipsum cæteris præponeret, cum Iacobo simul, atque Ioanne propter signa forsitan præponebat. Ab omnibus certè pariter leprosi mundabantur, mortui suscitabantur: omnibus enim æqualiter potestas fuit concessa. Vnde igitur tres illi anteponantur? Non profecto præterquam à virtute, ac magnitudine animi. Vides, quia bene viuendi norma, & rectis opetibus opus est. A fructu nanque ipsorum cognoscetis eos, inquit. Vitam autem nostram quid est, quod maxime commendat? Putasne, quia signorum ostentatio, an viuendi exquisita disciplina? Illud videlicet vltimum, à quo etiam signa originem trahunt, & ad quod tandem deuenire solent. Nam & qui rectè vixit, signorum gratiam impetrauit: & qui gratiam impetrauit, ideo suscepit, ut aliorum vitam facile possit emendare. Nam & Christus propterea miracula fecit, ut, cum fide dignus videretur, ad se homines attraheret, & virtuosè viuere persuaderet. Quocirca magnam curam, magnamque sibi studium virtutis fuisse videmus. Non enim signis virtutis solum, verumetiam gehennæ atrocitatem intentat, regnum calorum pollicetur. mirabilia præcepta, ac leges posuit, cæteraque omnia pertractauit, ut in angelorum beatitudinem homines adduceret. Cur dixi à Christo omnia virtutis gratia facta fuisse? cum tu, si quis optionem tibi daret, vtrum suscitare in nomine Christi mortuum velles, an propter nomen ipsius mortè oppetere, hoc vltimum proculdubio eligeres. Alterum enim signum est, alterum opus. Siquis autem, ut alterutrum optares, tibi potestatem daret, lapides in aurum vertere, aut auri cupiditatem nullam habere, nonne hoc secundum capefferes? neque id iniuria: hac enim re homines maxime alliciuntur. Nã,

Ioan. 10. 3. Reg. 18.

Iob. 1. & 2.

Act. 13.

1. Cor. 1. & 3.

Act. 8.

Luc. 9.

Ioan. 10.

Math. 7.

si alias res in aurum verteres, augetur certe pecuniæ cupiditas, cunctis optantibus talem virtutem possidere, atque invidentibus: si verò aduerterint te, quasi scenum contemnere aurum, hoc exemplo commoti morbo huic meritò mederentur. Vides, quia vita recta magis cæteris omnibus iuuat? Rectam autem vitam appello, non ieiunandi laborem, nec cilicij, ac cineris lectulum, sed, si pecuniam non aliter quàm oporteat, despicias, si charitate ardeas, famelcentes pane tuo nutrias, si superior ira sis, si gloriam inanem non cõcupiscas, si inuidia non detinearis. Hæc enim ipsius documenta sunt. Non enim dicit ieiunium suum esse imitandum, quamuis quadraginta illos dies posset proponere: sed, Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Imò verò contra; Omne, quod apponitur vobis, comedite, inquit. De pecuniis autem quàm exactissimè mandauit, dicens; Non possideatis aurum, neque argentum, nec æs in zonis vestris. Hæc dixi, non quia ieiunium mihi non placeat, quod magis soleo esse laudibus, sed quia doleo, si, cæteris neglectis, satis ad salutem vobis ieiunium existimetis, quod in choro virtutum vltimum certe sortitur locum, præcipuè nanque virtutes sunt charitas, humilitas, misericordia, quæ vel virginitatem superant. Quare, si volueris apostolorum virtutes assequi, nihil te prohibebit. Sola enim voluntas, ac feruētissimus virtutum amor tibi sufficiet: nullum igitur expectatio signorum retardet. Multò enim magis dæmon dolet, si peccato superiorem animam perspexit, quàm si ab homine fuerit eiectus, maxima enim eius virtus est peccati amplificatio, quam vt extinguat Christus, in patibulo pependit. Peccatum enim mortem induxit, peccata, quæ superiora fuerant, ad inferos depressa sunt. Id igitur si destruxeris, nervos diaboli omnes incidisti, caput eius cõtriuisti, vires resoluisti, ac vniuersum eius exercitum fudisti, atque fugasti: signum omnibus miraculis maius effecisti, Nec à me id, sed à beato Paulo dictum putes; qui, quum dixerit; Zelamini gratias spirituales, & viam supra modum vobis ostendo, non dixit signa, sed charitatem, quæ omnium bonorum radix, & fundamentum est. Hanc igitur si retinebimus, & omnem, quæ ab hac oritur philosophia, non erit nobis opus signis, si verò negligemus, nihil nobis proderunt signa. Hæc igitur scientes, illa faciamus, quibus apostoli præfulserunt. Vnde igitur illi tales facti sunt? Petrum audi, rogo, Ecce dereliquimus omnia, inquit, & sequuti sumus te: quid ergo erit nobis? audi & Christum respondentem; Super duodecim sedes sedebitis, & alibi, Quicumque reliquerit domum, aut fratres, aut patrem, aut matrem, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quas ob res, omnibus seculi negociis postpositis, Christo nos ipsos tradamus. Et ex sententia ipsius ad apostolorum æqualitatem ascendemus, & vita æterna perfruemur, gratiâ, & misericordia domini nostri Iesu Christi, &c.

EIVSDEM DE EISDEM

Sermo 5.

Ex Hom. 43.
in Matth.
Marc. 4.

Hæc omnia Iesus in parabolis loquutus est ad turbas, &c. Marcus autem asseruit, non aliter ipsum in parabolis fuisse locutum, quàm ferre

poterāt. Sed ne quid in noua re præter veteris scripturæ documenta dicere videretur, Prophetam introduxit, huius prædicationis modum magnis antea temporibus præcinentem. Deinde ostendens ea mente Christum ita prædicasse, non vt ignorarent, sed vt ad sciscitandū incitarentur, subiunxit; Et absque parabola nihil loquebatur eis. Dixit quippe multa etiam absq; parabola, sed non illo tempore, nec vllus ab eo quicquam sciscitatus est. Et prophetas quidem sapius interrogabant, vt Ezechielem, aliõsque complures: à Christo autem nihil prorsus de his parabolis quæsierunt. Nam, quamuis, quæ dicta erant, sufficerent ad incendendum eorum animum ad quæstionē, maximè quia supplicia plerumque comminari parabolis videbatur, nullo tamen pacto illi commoti fuerunt. Quocirca reliquit ipsos, atque abiit.

BEDÆ VENERABILIS

presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Aliam parabolam proposuit illis dicens: simile est regnum calorum grano sinapis, &c. Granum sinapis, prædicatio est Euangelij & notitia scripturarum, quæ ducit ad vitam. Qui seminat, sensus noster & animus est, qui suscipiens granum prædicationis, & humore fidei fouens facit in agro pullulare pectoris sui. Quæ minima est omnibus disciplinis, quia ad primam doctrinam fidem non habet, quando Deum qui est auctor vitæ mortuum, & scādalum prædicat crucis. Hæc philosophorum dogmatibus multo minor esse videtur comparatio, sed quia eorum documenta in modum olerum emollita, citò crescunt & corrunt. Hæc minima cum in anima credentis, vel in toto mundo fuerit prædicata, non in olera, sed in arbore crevit, ita vt in ramis eius, id est dogmatum diuersitatibus animæ requiescant. Potest in grano sinapis Dominicæ incarnationis humilitas designari, quod acceptū homo Ioseph repeliuit in horto, crevit verò in arborem, quia surgens ascendit in cælum. Ramos expandit, id est prædicatores, in quibus quicquid fideles ab huius vitæ fatigatione requiescerent, spargit. Simile est regnum calorum fermento, &c. Hæc mulier est supradicta Apostolica prædicatio, siue ecclesia ea diuersis gentibus congregata: hæc tulit fermentum, id est notitiam scripturarū, & abscondit in fatis tribus: vt spiritus, & anima & corpus non discrepent inter se, sed consentientes in vnum, quodcumque à patre postulauerint, impetrent. Siue mulier ecclesia in propages filiorum Noë, per fermentum fidei non ad triplicem, sed ad Deitatis vnitatem perducit, & secundum Platonem tres passiones humanæ animæ per fermentum adunamus, quando ex rationabili quod in cerebro putauit, prudentiam possidemus. In irascibili contra vitia, quod in felle putabat, rigorem tenemus: in concupiscibili, quod in icore æstimabat, desiderū virtutum sumimus. Satū genus est mensuræ apud Palæstinos, habens vnum & dimidium modium. Hæc omnia in parabolis loquutus est Iesus, &c. Nam infidelibus turbis hucusque in parabolis loquitur. Discipuli, id est, credentes domi interrogant, vt secreta mysteria sciant. Aperiū in parabolis os meum, &c. Hoc testimonium de septuagesimo Psalmo sumptum est, & ex persona domini dicitur. Quia non est inuentus neque in cælo neque in terra, neque sub

subtus terram, qui dignus sit aperire librum, & soluere signacula eius.

CHRISTIANI DRVTH-
mari eiusdem Euang. expositio.

Simile est regnum calorum grano sinapis. In præsentia ecclesia vnusquisque fidelis accipiat verbum euangelij: & recondat in agro suo. Hoc est in pectore & in corde suo. Quod minimum est omnibus feminibus. Cum autem creuerit, maior est omnibus oleribus. Sicut est doctrina euangelij: in facie minima apparet, & in auditione, sed in virtute flagrantior atque excellentior cunctis doctrinis. Iudæis scandalum, & stultitia, visum fuit Deum mortuum fuisse pro seruis suis: & resurrexisset tertia die. Sed tamen nulla doctrina philosophorum sic impleuit mundum sicut ista, nec in vlla doctrina præmiū vitæ æternæ, nisi in hac, ita vt volucres cæli veniant, & habitent in ramis eius. Volucres prædicatores seculi. Rami huius exempla scripturarum, per quæ animæ fideles ad cælestia volare, & neglectis temporalium cupiditatibus rerum, sursum habere cor consueuerunt. Simile est regnum calorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus. Fermentum à feruendo dicitur, id est calefaciendo, & fit de fece vini, aut ceruisiæ. Satum genus mensuræ est, habens modium vnum, & dimidium. In satis tribus modia quatuor, & dimidiū: & dictum apud Hebræos quod qui metitur eandem mensuram leuet. Primam parabolam de se & auditoribus suis dicit: aliam de his, quæ diabolus immiscuit post domini semen. Inde laudauit ipsum semen suū quod simile esset sinapi: modo dicit quod omnes ecclesiastici facere debeant de verbo euangelij: per mulierem volens intelligi ecclesiam, in qua vnusquisque qui de ea est debet abscondere in fide sanctæ trinitatis, donec omnia, quæ facit, in nomine sanctæ trinitatis faciat. Vel alio modo. Tres passiones sunt in nobis, ira, cupiditas, ratio: inter istas passiones mittamus verbum euangelij: & omnes illas passiones ex verbo euangelij condamus vt non irascamur, nō concupiscamus, sicut in euangelio præcepit: & rationē nostram de euangelio componamus. Hæc omnia in parabolis locutus est Iesus ad turbas, & sine parabolis non loquebatur eis. Qui non vult esse discipulus, audit verba in turba, & in parabolis. Qui est discipulus dignus Christi, metetur audire expositiones parabolarum, quia dat illi Deus sensum, vt intelligat scripturas. Vt impleatur quod dictum est per prophetam dicentem. Aperiū in parabolis os meum. Per Prophetam quippe Dauid in septuagesimo psalmo: eruē abo abscondita à constitutione mundi. Non omnia: sed aliqua, per speciem, quæ appellatur Synecdoche, à toto pars intelligenda.

THEOPHYL. EPISCO-
pi Bulgar. superioris Euang.
gelij expositio.

Simile est regnum calorum grano sinapis, &c. Granum sinapis, prædicatio est, & apostoli. pauci enim videntur hi, & totum orbem occupauerunt, atque ita vt volatilia cæli, hoc est, qui leuem, & alatam ad cælestia mentem habent, in eis quiescant. Et tu

quoque esto granum sinapis, quod paruum quidem videatur. Non enim oportet virtute spectabilem se præbere, feruidū autem, & prouocatum, & austerè reprehendentem. Sic enim eris maximus inter holera, id est, perfectus inter infirmos; ita vt & volatilia cæli, hoc est angeli, habitent in te, angelicam ducente vitam. Gaudent enim illi in iustis. Simile factum est regnum calorum fermento, &c. Fermentum dicit apostolos, sicut & granum sinapis. Sicut enim fermentum, quum paruum sit, totam farinam in se transfert, sic & vos totum mundum transformabitis, tamen si pauci sitis. Satum autem erat mensura Hebræorum, sicut apud nos est modius, vel decalitra. Aliqui autem per fermentum intelligunt prædicationem: per tria fata tres animæ vires, rationalem, concupiscibilem, & irascibilem; per mulierem vero, animam prædicationem in omnibus suis viribus recondentem, commiscentem, fermentantem, & sanctificantem per illam totum. Oportet enim nos omnino fermentari, & transformari in diuina. Dicit enim, donec fermentetur totum. Aperiū in parabolis os meum, eruē abo abscondita à constitutione mundi. Adducit prophetam prædicantem quomodo doctus erat Iesus, & in parabolis, ne tu putes Christum inuenisse nouum quendam docendi modum. Particula autem, vt, non est causæ, sed euentus significatiua. Non enim docuit Iesus vt impleatur propheta: sed, quia ipse docuit, impleta est propheta. Absque autem parabola non loquebatur eis, tunc solum: non enim semper in parabolis loquebatur. Eruē autem dominus, quæ abscondita erant à constitutione mundi. Ipse enim manifestauit nobis mysteria, quæ in cælis sunt.

INCERTI CUIVS DAM

sub nomine Eusebij Emiffeni
eiusdem Euang. expositio.

Simile est regnum, &c. Talis enim à principio fuit ecclesia, quæ nunc regnum calorum à principio appellatur, ac comparisonem aliorum regnorum, quale est granum sinapis ad similitudinem aliorum granorum. Minimum est enim cunctis feminibus, quæ frequenti vsu feminari solent ab hominibus. Crescens autem fit cæteris oleribus maius, quod ipso visu probari potest. Similiter autem & ecclesia ab vno vel à paucis incipiens, in infinitam crevit multitudinem. Vnde & per Psalmistam dominus ait, Annūtiati, & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum. Itaque, Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis confortatus est principatus eorum. Dinumerabo eos, & super arenam multiplicabuntur. Aliam parabolam loquutus est ei. Simile est regnum calorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farina satis tribus, donec fermentatum est totum. Hæc autem parabola eadem est, quæ superior. Sicut enim minimū granum sinapis in arbore crevit: ita & modicum fermenti magnam farinæ massam viuificat & crescere facit. Fermentum enim hoc in loco non corruptionem, sed viuificationem operatur. Regnum verò calorum, ecclesia est: mulier autem Dei sapientia: tria verò fata farinæ, tres mundi partes, Asia scilicet, Africa, & Europa. Mulier igitur, id est Dei sapientia accepit fermentū, id est primitiuam ecclesiam, & abscondit in farina satis tribus, dicens

discipulis suis, Ite in vniuersum mundum, prædicare euangelium omni creaturæ. Ex his enim totum pene mundum iam fermentatum & viuificatum, in ecclesiæ corpus creuisse videmus. Hæc omnia loquutus est Iesus in parabolis ad turbas, &c.

EVTHYMII ZIGABONI Superioris Euang. expositio.

Res. 10. Rem. 9.

Simile est regnum cælorum grano sinapis, quod accepit homo, &c. Regnum cælorum nunc dicit sermonem fidei, tanquam regni cælorum arthabonem. Comparat autem illum grano sinapis: quia breuis, & paucis inclusus seminabatur, eo quod non possent discipuli in principio maiora ferre. Hinc est, quod & propheta sermonem abbreviatum olim illum appellauit. Verum postquam ab agricola cultus diuini spiritus irrigationibus creuerit, omnem alium excedit sermonem, ac omnibus excellior apparet. Per hanc vero parabolam prædicationis augmentum prænuuntiat. De homine autem, qui seminauit, & de agro, in præcedenti parabola differuimus. Dicitur autem mundus ager, ob hanc etiam causam, quia feminatur, ac colitur in eo rationale frumentum.

Grano sinapis prædicationem comparauit, & ob paruum apparentiam, & ob vilitatem dictionis, seu phrasibus: quæ in tantum creuit, ut attica, ac mirabilis, ad rationem mandum Græcorum philosophia, occultata sit magnitudine euangelij, quod rusticitatem præ se ferebat.

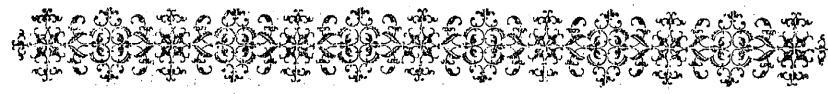
Quod minimum est omnium feminum: ubi autem creuerit, maximum est inter omnia holera. Minimum quidem est quantitate, sed maximum qualitate, siue virtute: ideo quoque in magnitudine excrescit. Ad huius feminis similitudinem & discipuli, cum paruus grex essent, in magnum excreuerunt. Et sit arbor ita ut veniant volucres cæli, &c. Hæc dixit ad demonstrationem magnitudinis, ac firmitatis eius. Quidam vero ramos sermonis fidei, dixerunt homines credentes, in quibus aues cæli, siue angeli nidificant, seruantes eos. Alij autem dicunt ramos esse virtutes, quas germinare solet fidei sermo: aues vero eos, qui terrena supergrediuntur, atque alamentis eleuantur ad cognitionis altitudinem. Simile est regnum cælorum fermento. Per sinapis parabolam, fidei crementum prius demonstrat, quod fit additione eorum, qui quotidie credunt: per parabolam vero fermenti vim eius prodit. Regnum enim cælorum rursum pro fidei sermone sumendum est. In farina satis tribus. Satum (quod etiam Græci σάτυον dicunt) genus erat mensuræ apud Hebræos. Tria vero nunc dixit multa: nam sæpius per numerum trium, multa significare solent. Et mulier intelligitur sapientia, siue ipse Christus, eo quod fertilis sit, ac nutriat. Fideles siquidem per baptismum generat, eosque cibo dogmatum fidei enutrit. Fermento autem comparatur sermo fidei. Sicut enim fermentum, quum sit modicum, in multa tamen farina absconditum, per consperzionem totam farinam in vnum si-

mul corpus vnit, & in alteram speciem ab ea, quam prius habebat, transmutat: quumque farina res sit mortua, eam quodammodo viuificat, ac vim habens actiuam, sursum ascendere facit. Ita quoque fidei sermo, quum, vt dictum est, quantitate sit modicus, in multorum hominum animabus occultatus per doctrinam, omnes in vnum vnit ecclesiæ corpus, ac in alteram conuersationis speciem transmutat: quumque mortui sint ad opera virtutis, viuificat ad eius operationem: & sursum ascendere facit ad cælum, omniâque efficit sua ineffabili potentia. Donec fermentetur totum. Neque enim in hominum animabus occultatur quiescet, donec omnes in vnum vnierit, quos sapientia illa præfinit, quæ omnium mentes præcognouit. Nam tria facta quancquam significatione multitudinem demōstrent, attamen numero tandem definita sunt. Magna ergo est prædicationis virtus: quodque semel fermentatum est, rursum reliquæ parti fermentum fiet. Quidam autem farinam dicunt homines, facta vero tria, siue tres mensuras, Iudæos, Samaritanos, & Græcos.

Hæc omnia loquutus est Iesus turbis in parabolis, nec sine parabolis loquebatur eis, &c. Sine parabola non loquebatur eis, tempore illo videlicet: multa enim sæpius illis loquutus est sine parabolis: tunc autem per parabolas loquebatur eis, vt cōpleretur, quod dictum fuerat per Dauid. At translatio septuaginta interpretū habet φθίγγουα προβλήματα ἀπ' ἀρχῆς, loquar problemata, siue propositiones obscuras ab initio. Qui vero præsens euangelium in Græcâ translulit linguam, dixit ἐπιθήσει νεοσυμβῆτα ἀπὸ νόθου λόγους, eructabo abscondita à constitutione sculi, Hebraicis hærens dictionibus, quæ & hæc, & illa significant. Sicut Eructo significat etiâ loquor: & illi προβλήματα dixerunt ἀνέμματα, sicut & Aquila testatus est. Enigmatavero sunt etiam euangelicæ parabolæ. Quemadmodum enim enigmata absconditam habent veritatē, ita sane & illæ. Quod autem dicitur: A constitutione sculi, idem significat quod: Ab initio mundi. Marcus vero dixerit: Et huiusmodi parabolis multis loquebatur eis sermonem, prout poterat audire, hoc est, quatenus digni erant ad audiendum Scribæ, & Pharisei. Nā, quia non ad sumendam vtilitatem audiebant, sed ad struendam sermonibus eius calamitiam: in parabolis loquutus est eis: vt & ipse suum opus adimpleret, & illi non intelligentes, quæ diceret, per illa nihil proficerent.

Hæc dictio parabola significat quandoque narrationem, vt quum dicitur: Posuit nos in parabolam in Gentibus. Interdum autem enigmaticum sermonem, vt est illud: intelligere parabolam, & obscurum sermonem. Significat præterea similitudinem, veluti sunt hæc, quæ hic proponuntur. Ad hæc designat tropologiam, vt est illud: Fili homini, dic illis parabolam hanc: Aquila magna magnarum aliarum, vocans aquilam regnum Assyriorum. Insuper significat figuram, vt quando dicit Paulus de Abraham, quod obtulit filium, qui iuxta promissiones susceptus erat, vnde in parabola, inquit, recepit eum.

DOMINIC

DOMINICA IN SE-

PTVAGESIMA.

MATTH. 20.

In illo tempore dixit Iesus discipulis suis parabolam hanc, Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operariis ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & dixit illis: Ite & vos in vineam meam, & quod iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Iterum autem exiit circa sextam, & nonam horam, & fecit similiter. Circa vndecimam vero, exiit, & inuenit alios stantes, & dixit illis: Quid hic statis tota die ociosi? Dicunt ei: Quia nemo nos conduxit. Dicit illis: Ite & vos in vineam meam. Cùm sero autem factum esset, dicit dominus vineæ procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem: incipiens à nouissimis vsque ad primos. Cùm venissent ergo, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt singulos denarios. Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi: acceperunt autem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus? At ille respondens vni eorum dixit amice, non facio tibi iniuriam. Nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi, Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

GLOSSA ORDINARIA in superius Euang.

IMILE est re. Ostendit per parabolam: quia primi erunt nouissimi & nouissimi primi. Pater iste familias conditor noster est, qui habet vineam, vniuersalē ecclesiā, quæ ab Abel vsque ad vltimū electū qui infine nasciturus est quotquot sanctos protulit, tot pal-

mites misit. Hic pater exiit ad excolendā vineam mane hora tertia: sexta: nona: vndecima: operarios conduxit à mundi huius initio vsque ad finem: ad erudiendam fidelium plebem prædicatores mittere non desistit. Simile est re. Non homini solum, sed toti negotio ab homine gesto, & in similibus similiter. Primo mane. Manifeste cœpit à primo iusto æterna mercede prædicatores ad plantandam ecclesiam inuitare. Conuentione autem facta, id est, confirmata promissione quod ad imaginem Dei reformandi

KKK 4

formandi essent, si ecclesiam edificando mandatis decalogi insisterent. *Ex denario diurno, mi. eos.* Hiero. Denarius habet imaginem regis, qui olim pro decem numis comparabatur. Quāto plus aliquis in cultu ecclesiae laborat, decalogi mandatis insistendo, tanto plus informatur in imaginem regis Dei. Prædicatores sunt operarii, etiā vnusquisque dum fide recta in bono opere persistit. Mane hora tertia, sexta & nona antiquus & Hebraicus populus, qui fide recta Deum coluit in electis, ad vndecimam gentiles vocantur. Possunt etiam diuersitates horarum in vnoquoque notari per momenta ætatum, Mane quippe intellectus nostri pueritia est, hora tertia, adolescentia, qua iam sol in altum proficit. Sexta, iuuentus, cum plenitudo roboris solidatur. Nona, senectus, quando sol, id est, calor ætatis descendit. Vndecima, decrepita ætas. In omnibus his aliqui ad bonam vitam perducuntur. Qui si bi vixit vt ociofus: redarguitur. Qui & vsque ad vltimā ætatem differt, rectè ei dicitur. *Quid hic statis tota die ocio. id est, vel in vltimis respicite. A nouissimis.* Quia qui in aduentu domini vocati sunt ad regnum, sine aliqua tarditate perueniunt, æquales his qui ab initio mundi cœperunt: omnes quidem idem celum, sed stella differt à stella in claritate. A nouissimis inœcepit, dum prius latronem, quam Petrum in paradysum introduxit. Quia prius aliquando remunerantur sero venientes, quia prius de corpore exeunt, quam qui in pueritia vocati sunt. *Et accipientes.* Quia antiqui patres in infernum descendentes à gloria dilati sunt: quasi ergo post murmurationem denarium accipiunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia peruenerunt. *Et accipientes.* Hi sunt qui in initio nascentis ecclesie vocatis ex gentibus se præponebant, quasi populus Dei ab initio mundi: & illi canes, qui pondus observationum portabant. Sed qui non venit superbos vocare iustos, sed humiles poenitentes, cui magis placet humilis confessio malorum quam superba gloriatio bonorum, subdit: *Amice, non facio tibi iniuriam.* Nō dolent quasi fraudati sua mercede, sed (ritu inuidorum) quod illi plus quam merentur, accipiunt: & non tam ipsi plus accipere, quam alios nihil vel minus accipere desiderant, quasi alterius confortio sibi præmium minuat. *Murmu. &c.* Queritur, quomodo accipientes murmurasse dicantur, cum in illa beatitudine omnis inuidia, & murmuratio protus remouenda sit? Sed hic est mos diuinæ scripturæ, vt cum de multis in collectione agat, quædam tantum quibusdam de illa collectione; & non toti collectioni tribuat: iuxta illud prophetæ: *Eduxit eos cum au. &c. ar.* Et inde: *Et induxit eos in mon. cum tamen illi, qui de Ægypto exierunt, omnes præter Caleph, & Iosue propter incredulitatem suam in deserto perierunt, quorum filij in montem sanctificationis inducti sunt.* Ita ergo & de primis accipientibus quidam & non omnes murmurant, qui tamen post accipiunt. Sicut sæpe contingit, quod multi domino per longa tempora seruierunt, alij autem mox in principio sue conuersionis martyrio vel aliquo modo ad denarium recipiendum translati sunt. Quod audientes qui diu laborauerunt scilicet quod alij statim ad præmium transferuntur, ipsi autē tanto tempore in labore detinentur, de dilatione præmij quasi murmurare videntur. Potest etiam dici de malis, qui in principio quidem boni fuerunt, sed

bonum, quod inceperunt, ad finem non perduxerunt. Vnde, non illi, qui denarium acceperunt, sed isti, qui in bonitate non persistenterunt, præmio priuati murmurant: quia denario carebant, qui in principio boni, pro quo etiam principio cum primis accipientibus connumerantur, se promeruisse crederant. *Aut non licet mihi, &c.* Stulta questio contra bonitatem Dei. Querendum esset, Non si daret quod non deberet: sed si non quod deberet. *An oculus tuus, &c.* Verè Iudæi prauam intentionem habuerunt qui prohibuerunt apostolos gentibus loqui, vt saluæ fierent. *Sic erunt nouissimi primi.* Au. id est, Iudæi de capite vertentur in caudam: & gentes de cauda in caput. Vnde Moyses in Deut. Aduena qui tecum moratur ascendet super te ille erit in caput, & tu eris in caudam. Sed tamen nec omnes primi, nec omnes nouissimi ad numerum electorum pertinent.

CATENA AVREA in idem Euang.

Simile est regnum calorum homini patrifamilias, qui Sexti primo mane conducere operarios in vineam suam, &c. Remi. Quia dixerat dominus, Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi: vt hanc sententiam consumaret, subiunxit similitudinem, dicens: *Simile est reg. calo. &c.* Chryl. super Mat. Homo paterfamilias Christus est, cui cæli & terra, quasi vna est domus: familia autem, celestium & terrestrium & inferiorum creaturarum: vinea autem eius iustitia est, in qua diuersæ species iustiarum positæ sunt, quasi vites, puta mansuetudo, castitas, patientia, cæteræque virtutes, quæ omnes generaliter iustitia appellantur, homines autem, vineæ cultores ponuntur. vnde dicitur, *Qui exiit pri. &c.* Deus enim iustitiam suam dedit in sensibus nostris, non propter suam vtilitatem, sed propter nostram. Scitote ergo quia mercenarij sumus conducti: Sicut ergo nemo ideo conducit mercenarium, vt hoc solum faciat quod manducat, sic & nos non ideo vocati sumus à Christo, vt hæc solum operemur quæ ad nostrum pertinent vsum, sed ad gloriam Dei. Et sicut mercenarij prius aspiciunt opus suum, deinde quotidianum cibum: sic & nos primum debemus aspiciere, quæ ad gloriam Dei pertinent, deinde quæ ad nostram vtilitatem. Et sicut mercenarius totam diem circa domini opus impendit: vnā autem horam circa suum cibum: sic & nos omne tempus vitæ nostræ debemus impendere circa gloriam Dei, modicam autem partem circa vsus nostros terrenos. Et sicut mercenarius ea die qua opus non fecerit, erubescit intrare in domum & petere panem: quomodo tu non confunderis intrare in ecclesiam, & stare ante conspectum Dei, quando nihil boni in cōspectu Dei gessisti? Grego. in ho. Vel paterfamilias, id est, conditor noster habet vineam, vniuersam scilicet ecclesiam, quæ ab Abel iusto, vsque ad vltimū electum qui in fine mundi nasciturus est quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Ad erudiendum autem dominus plebem suam, quasi ad excolendam vineam suā nullo tempore destitit operarios mittere: quia & prius per patres, & postmodum per legisdoctores, deinde per prophetas, ad extremum verò per apostolos quasi per operarios in vineam cultum laborauit: quantum in quolibet modulo

vel mensura quisquis cum fide recta bonæ actionis exitit, huius vineæ operarius fuit. Orig. Totū autem hoc seculum præsens, vnū diem dicere possumus: magnum quidem quantum ad nos, modicum autem quantum ad Dei vitam. Grego. in ho. Mane autem mundi fuit ætas ab Adam vsque ad Noe. Et ideo dicitur: *Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam, & modum conductionis subiunxit, dicens, Conuen. autem facta, &c.* Orig. Salutis autem arbitror nomen esse denarium. Remig. Denarius enim dicitur qui antiquitus pro decem nummis imputabatur, & figuram regis habet. Rectè ergo per denarium designatur obseruatio decalogi præmium, pulchrè ergo dicit, *Conuentione facta, &c.* Quia vnusquisque in agro sanctæ ecclesie pro spe futuræ remunerationis laborat. Greg. Tertia verò hora à Noe fuit vsque ad Abraham, de qua dicitur: *Et egressus circa horam tertiam, vidit alios in foro stantes otiosos.* Orig. Forum autem est, quicquid est extra vineam, id est, extra ecclesiam Christi. Chryso. super Mat. In hoc enim mundo vendendo & emendo viuunt homines: & iniucem sibi fraudem facientes, vitam suam sustentant. Grego. Qui autem sibi viuunt, qui carnis suæ voluptatibus pascitur, rectè otiosus arguitur: quia fructum diuini operis non sectatur. Chryso. super Mat. Vel otiosi sunt peccatores, illi enim mortui dicuntur. otiosus autem est qui opus Dei non operatur. Vis ergo non esse otiosus? non aliena tollas, & de tuis des: & operatus es in vinea domini, misericordie vitem colens. Sequitur, *Et dixit illis, Ite & vos in vineam meam.* Nota quod solis primis conuenit specialiter dare denarium, alios autem sub incerto pacto conduxit, dicens, *Quod iu. sue. da. vo.* Sciens enim dominus quia præuicacitatis fuerat Adam, & omnes postmodum in diluuiio erant perituri, certum fecit pactum ad eum: ne quando dicat ideo se neglexisse iustitiam, quia nesciebat quæ præmia fuerat recepturus. Istis autem non fecit pactum: quia tantum paratus est retribuere, quantum mercenarij recipere non sperabant. Orig. Vel quia operarios tertiæ horæ non inuitauit ad totum opus: quicquid autem poterunt operari, suo arbitrio reseruauit. Poterant enim æquale opus facere in vinea eis qui ex mane sunt operari, quicumque in tempore breui volebāt operantem virtutem ad opus extendere, quæ ante non fuerat operata. Grego. Sexta quoque hora est ab Abraham vsque ad Moysen. Nona est à Moysè vsque ad aduentum domini. vnde sequitur: Iterum autem exiit, &c. Chry. super Mat. Ideo autem conuinxit sextam & nonam, quia in sexta & nona generationem vocauit Iudæorum & frequentauit eū hominibus disponere testamenta quasi diffinito salutis omni tempore iam appropinquante. Grego. Vndecima verò hora est ab aduentu domini vsque ad finem mundi. Operator ergo mane, hora tertia, sexta & nona antiquus ille & Hebraicus populus designatur, qui in electis suis ab ipso mundi exordio dum recta fide Deum studuit colere, quasi non destitit in vineæ cultura laborare: ad vndecimam verò Gentiles vocantur. vnde sequitur: *Circa vndecimam verò exiit, &c.* Qui enim transacto tam longo mundi tempore pro vita sua laborate neglexerat, quasi tota die otiosi stabant. sed animaduerte quid inquisiti respondeant. Sequitur enim: *Dixit ei, quia nemo nos conduxit.* Nullus quippe ad eos patriarcha, nullus propheta ad eos ve-

nerat. & quid est dicere, *Nemo nos conduxit:* nisi vitæ nobis nemo viam prælicauit? Chryso. super Mat. Quæ est enim conductionis nostra & conductionis merces? promissio vitæ æternæ: gentes enim solæ neque Deum sciebant neque Dei promissa. Hilaris. Hi igitur mittuntur ad vineam. vnde sequitur, *Dixit eis, Ite & vos, &c.* Raba. Postquam autem operis diurni ratio reddita est ad remunerationis tempus opportunum, dicit: Cum autem sero factum esset, hoc est cum dies totius mundi ad vesperam consummationis inclinata esset. Chryl. super Mat. Considera quia sero, non alio mane mercedem reddit: ergo adhuc stante seculo isto iudicium est futurum, & vnique merces sua reddenda: & hoc propter duas rationes. Prima est, quia ipsa beatitudo futura est merces iustitiæ, ideo non in illo seculo fit iudicium, sed ante illud. Deinde, ante aduentum diei illius remittitur iudicium, ne videant peccatores diei illius beatitudinem. Sequitur: *Dixit dominus procu. suo id est, filius spiritui sancto.* Glos. Vel si volueris dicit pater filio, quia scilicet pater operatur per filium, & filius per spiritum sanctum, non propter aliquam differentiam substantiæ aut dignitatis. Origenes. Vel dicit dominus procuratori suo, id est, alicui angelorum, qui super mercedem tribuenda est positus: siue alicui ex multis procuratoribus, secundum quod scriptum est: Sub curatoribus & tutoribus esse hæredem in tempore quo paruulus est. Remig. Vel dominus Iesus Christus ipse est paterfamilias, & vineæ procurator: sicut & ipse est ostiū & ostiarius. ipse enim est venturus ad iudicium, vt vnique reddatur secundum quod gessit. Vocat ergo operarios, & reddit illis mercedem, quando omnes congregabuntur in iudicio, vt vnusquisque accipiat secundum opera sua. Orig. Primi autem operarij testimonium habentes, per fidem non acceperunt Dei promissionem, pro nobis aliquid melius prospiciente paterfamilias, vt non sine nobis perisciantur. Et quia misericordiam consecuti sumus, primi mercedem speramus accipere, qui sumus Christi: post nos autem qui ante nos operati sunt. & ideo dicitur: *Voca operarios, & reddo illis mercedem, &c.* Chryso. super Mat. Semper enim libentius aliquid damus illis quibus gratis donamus, quia pro solo nostro honore donamus. Ergo omnibus sanctis Deus reddens mercedem, iustus ostenditur: gentibus autem dans, misericors: dicente Apostolo, Gentes autem super misericordiam honorare Deum & ideo dicitur: *Incipiens à nouissimis vsque ad primos.* Aut certe vt ostēdat Deus inestimabilem misericordiam suam, primum nouissimis & indignioribus reddit mercedem, postea primis: nimia misericordia ordinem non asperxit. Aug. de de spiritu & litera. Vel ideo velut priores reperiuntur minores, quia minus ditati sunt. Sequitur: *Cum venissent autem, &c.* Grego. Eundem denarium accipiunt qui laborauerunt ad vndecimam (quem expectauerunt toto desiderio) & qui laborauerunt ad primam: quia æqualem vitæ æternæ retributionem sortiti sunt cum his qui ab initio mundi vocati fuerant, hi qui in fine mundi ad Deū venerunt. Chryso. super Mat. Non autem iniuste nam & qui in prima parte seculi natus est, & non amplius vixit quam statutum tempus vitæ sue, & quid illi nocuit si post illius exitum mundus stetit? & qui circa finem nascuntur, non minus viuēt quam dies qui numerati sunt eis: & quid illis prodest

deest ad compendium laboris, si cito mundus finitur, cum pensum vite sue compleant ante mundum? Deinde non est in homine quando nascatur prius aut postea, sed potestatis diuinae. Nec ille quidem sibi priorem debet locum defendere, qui prius natus est: nec ille contemptibilior debet esse, qui postea. Sequitur: Et acci. mur. aduer. pa. fa. Si autem verum est quod diximus, quia primi & posteriores tempus suum vixerunt, & non amplius neque minus, & unicuique mors sua est consummatio ipsius, quid est quod dicunt, Portauimus pondus diei & aestus: quia scilicet magna est nobis virtus ad faciendam iustitiam, cognoscere propè esse finem mundi. Vnde & Christus nos armans dicebat: Appropinquant regnum caelorum. Illis autem infirmitas erat, scire mundi spacia esse longinqua, quamuis ergo non per omne seculum vixerint, tamen totius seculi grauamina pertulisse videntur, aut pondus totius diei, dicit onerosa legis mandata: aestum autem, vrentem erroris temptationem: quam conflabant spiritus maligni in eos, ad emulationem gentium eos irritantes: à quibus omnibus gentiles liberi extiterunt Christo credentes, & per compendium gratiae ad plenum saluari. Gregori. Vel pondus diei & aestus ferre, est per longioris vitae tempora carnis suae calore fatigari. Sed potest quaeri quomodo murmurare dicti sunt, qui ad regnum vocantur caelorum: etenim regnum nullus qui murmurat accipit, nullus qui accipit murmurare potest. Chrysostr. in hom. Non autem oportet ea quae in parabolis sunt secundum totum quod dicitur inuestigare, sed intentionem propter quam composita est intelligere, & nihil ultra scrutari. Non ergo inducit hoc, ut ostendat aliquos esse inuidia mortuos: sed ut ostendat, hos tanto potius esse honore, quod & inuidiam aliis poterat generare. Grego. Vel quia antiqui patres vsque ad aduentum domini, quantumlibet iuste vixerant, ducti ad regnum non sunt: eorum hoc ipsum murmurasse est. Nos autem qui ad vndecimam venimus, post laborem non muturamus, quia post mediatoris aduentum in hoc mundo venientes, ad regnum ducimur mox ut de corpore eximus. Hiero. Vel omnis retro vocatio gentilibus inuidet, & in euangeliis torquetur gratia. Hila. Et secundum insolentiam populi iam sub Moysse contumacis hoc murmur operantium est. Sequitur: At ille respondens vni eorum dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Remig. Per hunc vnum possunt intelligi omnes qui ex Iudaeis crediderunt, quos amicos propter fidem nominat. Chry. super Matt. Non autem dolebant quasi defraudati de mercede sua, sed quia illi amplius quam merebantur, acceperant. Sic enim dolent inuidi, quando alteri aliquid additur, quasi eis subtrahatur: ex quo patet quod ex vana gloria nascitur inuidia. Ideo enim dolet esse secundus, quia desiderat esse prior: & ideo inuidiae motum remouet, dicens, Nonne ex denario conuenisti mecum? Hiero. Denarius figuram regis habet: recepit ergo mercedem, quam tibi promiseram: hoc est imaginem & similitudinem meam: quid quaeris amplius? & non tam ipse plus accipere, quam alium nihil accipere desiderat. Tolle quod tuum est, & vade. Remi. id est, recipe mercedem tuam, & vade in gloriam. Volo autem & huic nouissimo, id est, Gentili populo dare secundum meritum, sicut & tibi. Orig. Fortitan autem Adae dicit: Amice, non facio tibi iniuriam: nonne ex denario con-

uenisti mecum: tolle quod tuum est, & vade. Tuum est salus, quod est denarius: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. non incredibiliter potest quis arbitrari hunc nouissimum esse apostolum Paulum, qui vna hora operatus est: & similiter omnes qui ante eum fuerunt. Aug. de san. virg. Quia verò ipsa vita aeterna pariter erit omnibus sanctis aequalis, denarius omnibus est attributus, qui est omnium merces. quia verò in ipsa vita aeterna distinctè fulgebunt lumina meritorum, multae mansiones sunt apud patrem: ac in denario quidem impari non viuet alius alio prolixius, in multis autem mansionibus honoratur alius alio clarius. Grego. Et quia ipsa regni perceptio eius est bonitas voluntatis, rectè subiungitur: Aut non licet mihi quod volo facere? Soluta enim est quaestio hominis, contra bonitatem Dei murmurare. Conquerendum quippe esset, non si dat quod non debet, sed si non daret quod deberet. vnde aperte subditur: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Remig. Per oculum enim vult intentionem intelligi. Iudaei namque nequam habuerunt oculum: id est, intentionem malam, quia de salute Gentium dolebant: ad quod autem sensus huius parabolae tendat, manifestat cum subditur: Sic erunt primi nouissimi, & nouissimi primi: eò scilicet, quod Iudaei de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutantur in caput. Chr. super Mart. Aut ideo primos dicit nouissimos, & nouissimos primos: non ut nouissimi digniores sint quam primi, sed ut coequantur, & nulla sit inter eos differentia, temporis causa. Quod autem dicit: Multi sunt vocati, pauci verò electi. Non ad superiores sanctos pertinet, sed ad gentes: quoniam ex ipsis gentibus qui multi vocati sunt, pauci sunt eligendi. Greg. Ad fidem enim plures veniunt, ut ad caelestis regnum pauci perducuntur. Plerique enim Deum vocibus sequuntur, moribus fugiunt. Ex hoc ergo duo pensare debemus. Primum est, ut de se quisque minimè praesumat: quia etsi iam ad fidem vocatus est, utrum ad regnum eligendus sit, nescit. Secundum verò est, ut vnusquisque proximum suum quem iacere in vitiis conspicit, desperare non audeat, quia diuinae misericordiae diuinitas ignorat, vel aliter: Manè nostrum, pueritia est: hora tertia, adolescentia intelligi potest: quia quasi iam sol in altum proficit, dum calor aetatis crescit. Sexta autem, iuuentus est: quia velut in centro sol figitur, dum in ea plenitudo roboris solidatur. Nonna autem senectus intelligitur, in qua velut sol ab alto axe descendit, quia aetas à calore iuuentutis deficit. Vndecima verò est ea aetas, quae decrepita vel veterana vocatur. Chry. in ho. Quod autem non omnes simul conducit, sed alios manè, alios hora tertia, & sic de aliis: ex differentia mentis eorum processit. Tunc enim eos vocauit, quando erant obedientur: nam & latronem vocauit, quando obedienturus erat. Si autem dicant, quia nemo nos conduxit, sicut dictum est: Non oportet omnia scrutari quae in parabolis sunt. Item hoc non dicit dominus, sed operarij, quod ipse enim omnes quantum ad se pertinet à prima aetate vocet, significatur, eum dicitur: Exiit primo manè operarios conducere. Grego. Qui ergo vsque ad vltimam aetatem Deo viuere neglexerunt, vsque ad horam vndecimam otiosi steterunt, & tamen tales patrefamilias vocat: & plerumque ante remunerantur, quia prius ad regnum de corpore exeunt, quam hi qui modò in pueritia vocati esse videbantur. Orig. Non autem dicitur:

dicitur: Quid hic statis tota die otiosi? his qui spiritu incipientes carne conseruati sunt: si postea regredi volunt, ut iterum spiritu viuant, quod non dicimus dissuadentes, ne ad domum paternam reuertantur lasciuia filij, qui viuendo luxuriose euangelicæ doctrinae substantiam consumpserunt. Sed quoniam non similes sunt eis qui peccauerunt in iuuentute sua, dum non adhuc didicissent quae fidei erant. Chry. in hom. Quod autem dicit: Erunt primi no. & no. primi: eos occultè insinuat, qui à principio claruerunt, & postea virtutem contempserunt: & rursum eos qui à malitia reducti sunt, & multos superexceperunt. Composita est ergo haec parabola, ut eos audiores faceret, qui in vltima senectute conuertuntur, ne existimarent se minus aliquid habituros.

ORIGENIS PRESBYT. de eodem Euang. Homi.

Est Ho. 10.
in Matth.

Videtur quidem omnis parabola haec propter hoc esse suscepta, ut discamus quomodo nouissimi venientes ad opera, quasi primi vocati, primi acceperunt mercedem: & quomodo qui vocati fuerant primi, in nouissimo loco à patrefamilias sunt statuti, propterea quod & nouissimi acceperunt mercedem. Scire autem debemus quod si parabola Iesu, in quo thesauri sapientiae, & scientiae absconditi sunt, discussa fuerit, tanta dogmata sapientiae in mysterio abscondita inueniuntur his, qui possunt talia inuenire, ut maxime de ista parabola dicat saluator, Aperiã in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio, & eructabo abscondita à constitutione mundi. Necessè est enim, ut videat, qui vult intelligere, quae sit dies, quae refertur in ea, & quae horae illius, & quod non euentu patrefamilias quinque ordinibus operariorum tradidit opera vineae. Deinde quaerenda est causa ei, qui quaerere potest, quare quidam operarij mane conducti sunt, & post hoc non circa horam secundam, sed circa tertiam horam alij sunt conducti: & post eorum conductionem, quare non circa horam quartam, vel quintam, sed circa horam sextam: ita non circa septimam, vel octauam, sed circa nonam, & nouissime non circa decimam, sed vndecimam. Debet enim esse quaedam ratio digna Iesu, quare inter matutinam, & tertiam tempus modicum est assumptum, & non secundum tempora, quae posita sunt inter tertiam, & sextam, vel inter sextam, & nonam. Post hoc autem quare vna sit hora inter nonam, & vndecimam, quemadmodum superius inter matutinam, & tertiam. Non autem negligenter est attendendum, qua ratione patrefamilias cum mercenariis quidem, quos mane conduxerat, pactum fecit specialiter in die denarium: conductis autem circa tertiam horam non constituit nominatim certam mercedem, sed ita, Quodcumque iustum fuerit, dabo vobis. Similiter & circa sextam horam, & nonam fecit vocatis. Et quia his, qui circa vndecimam erant vocati, exultantibus se propter otium totius diei, sic dixit, Ite & vos in vineam. Sed & quoniam quasi extra vineam constitutus patrefamilias, & inueniens operarios ibi, primos quidem misit in vineam: secundis autem dixit, Ite & vos in vineam: similiter eundem sermonem & qui circa vndecimam fuerant vocati, Ite & vos in vineam. Intelligat autem qui potest, quid

sit forum, quod in graeco nundinae ponitur, in quo otiosos stantes inuenit Iesus. Secundo similiter est requirendum, qui sunt qui inuerti sunt stantes circa vndecimam, quibus dicit, quid statis hic tota die otiosi? Aspiciat autem quis, quae sit excusatio eorum, qui toto die steterant otiosi, & quis esset dolor standi eorum qui toto die stare otiosi sustinuerunt, ut cum fiducia responderent, quoniam parati quidem fuerunt ad opus, nemo autem eos conduxit, quasi plurimi essent, qui conducerentur, non autem & qui conducerent. Nec non diligenter oportet attendere & quod sero factò dixit dominus vineae procuratori suo, Voca operarios, & redde eis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos. Quares autem quid mouit dominum vineae, ut iuberet procuratorem vineae vocare operarios, & reddere eis mercedem incipientem à nouissimis, & ascendente vsque ad primos, ut primi quidem accipiant, qui circa vndecimam erant conducti, secundi autem, qui circa nonam, tertij qui circa sextam, quarti qui circa tertiam, nouissimi verò qui mane. Hoc enim manifestissime declaratur ex eo quod dicit, Redde mercedem incipiens à nouissimis vsque ad primos. Quis autem & extra dominum vineae sit domini procurator dans mercedem iuxta domini iussione. Sed & si qui vocati fuerant circa nonam, non portauerunt pondus diei, & aestum, manifestum est, quod non illi murmurauerunt aduersus patrefamilias dicentes, Quoniam hi nouissimi vnam horam fecerunt, & aequales eos fecisti nobis, qui portauimus pondus diei, & aestum. Neque illi qui sexta hora vocati sunt pondus portauerunt diei, nisi forte diei dimidium. Et qui tertia sunt vocati, non totius diei pondus sustinuerunt, sed, si oportet caute dicere, dimidium diei, & quartam partem diei. Soli autem qui ex mane conducti sunt, pondus diei sustinuerunt, & aestum totum. Caeteri autem secundum mensuram temporis, quod fecerant in vineam, portauerunt. Quoniam autem diuersae parabolae sunt vineam nominantes, quaerendum est, utrum secundum diuersas res & vinea intelligitur, aut secundum ipsam rem. Ego arbitror oportere discutere, & quare non ad omnes qui primi venerunt, & existimauerunt quod plus essent accepturi, & murmurauerunt aduersus patrefamilias, sed vni eorum dixit, Amice, non tibi facio iniuriam. Denario conueni te. Et volo huic nouissimo dare quemadmodum & tibi. Quoniam autem haec, & talia suscipit parabola praesens, potest quidem requirere quis in ea: digna autem dicere est nullius, nisi eius qui dixit, Nos autem sensum Christi habemus. Age nos, qui multum desumus à profunditate parabolae, quaedam modica, quae suspicamus, in ea dicamus. Et primum quidem videamus de die parabolae, quaedam modica, quae suspicamus, in ea dicamus. Et vide si possumus totum hoc seculum praesens dicere vnum diem, magnū quidem quantum ad nos, modicum autem & exigui temporis quantum ad Dei patris, & Christi, & sancti spiritus vitam. Et quid dico quantum ad vitam patris, & filij, & spiritus sancti? Fortitan & quantum ad vitam quarundam beatarum virtutum, & sublimium cōparatione generis multorum. Nam quantum est vna haec dies quantum ad vitam omnium diu viuentium, tantum est omne seculum hoc quantum ad vitam supernarum virtutum. Et si tantum est, quantum ad vitam supernarum virtutum, iam vide quàm nullius momenti est omne hoc seculum, quantum ad vitam Dei patris, & filij,

lij, & spiritus sancti. Vtrū autem aliquod tale mysterium demonstraretur in Deuteronomij cantico in quo dicit, Memento te dies seculi: an non, quærat qui potest, & si tales sunt dies seculi, cōsequens erit traditionem similem esse intelligere, quæ dicit, Et annos æternos in mente habui, & meditatus sum nocte cum corde meo, exercebar, & conturbabam spiritum meum, & dixi, Non in secula proiciet Deus. Et forte ut audacter dicam, in secula quidem non proiciet Deus, multum est enim & in vno seculo proicere Deum. Proiciet autem & forsitan & in secundo seculo, quando quædam peccata non remittuntur, nec in hoc, nec in futuro seculo. Quis ergo idoneus est sex illos dies, & septimum requiectionis ad huiusmodi dies referre, & post sabbata, & neomenias, & in primo mense festiuitates, & in quartadecima die mensis pascha, & in cæteris azymorū? Sic autem sequens quis rationem in abyssum cadet intellectum, cæteras festiuitates existimans secundum huiusmodi dies, & totum septimanale magnum, in quo pauperibus, & aduenis, & bestiis terræ donat Deus fructus, qui ex prima terræ operatione sint geniti in tempore, cum iam nemo operabitur terram. Abyssum autem dico propter altitudinem dogmatum, ut ascendens quis videat quinquagesimum annum, & quæ de eo in lege constituuntur, & adimplentur. Sed quærentes vnam propositæ parabolæ diem, & existimantes eam esse totum hoc seculum præsens, intrauimus in altitudines, opus habentes spiritu Dei, qui omnia scrutatur, etiam altitudines Dei. Ego autem existimo quoniam sicut in exitu consummationis anni quædam dicta sunt fieri oportere, sic (verbi gratia) & in consummatione seculorum multorum siue annum aliquem complementum, siue aliud aliquid in abiectione peccati apparuit Iesus noster, ut post consummationem seculorum, quasi anni vnus dierum, iterum aliud succedat principium, & ostendat in seculis super eminentes diuitias bonitatis suæ in eos, quos ipse nouit ostendere oportere. Et hæc quidem diximus propter diem, qui in parabola nominatur præsentis, quem potest quis confirmare etiam ex Ioannis epistola ita dicentis, Filioli, nouissima hora est, & sicut audistis quoniam Antichristus veniet, nunc autem Antichristi multi facti sunt, vnde cognouimus quoniam nouissima hora est. Nouissima enim hora est post vndecimam, in qua homo paterfamilias egressus inuenit alios stantes, & dixit eis. *Quid hic statis tota die ociosi?* Post hoc requiramus quomodo non fortuita paterfamilias quinque ordinibus operatorum tradit opera vineæ. Primum quidem, quando egressus est mane. Secundo, quando egressus est circa horam tertiam, vidit alios stantes ociosos in foro. Tertia vice & quarta, quando iterum circa sextam, & nonam egressus similiter fecit. Quinta autem, quando circa vndecimam, inuenit alios stantes. Et vide si potes primum quidem ordinem dicere Adam in principio creationis mundi, & eos, qui fuerunt in tempore illo, ut operarentur vineam culturæ Dei. Secundum autem ordinem Noe, & testamentum, quod dispositum fuit ad eum cum eis qui fuerunt in tempore illo. Tertium autem Abraham, & qui post ipsum fuerunt patres, vsque ad Moysen. Quartum Moysen, & eos omnes, qui de Aegypto sunt egressi, & legislationem, quæ facta est in deserto. Nouissimum autem ordinem, Christi

aduentum. Tamen vnus homo paterfamilias quantum ad parabolam istam quinquies est egressus, & ad negocia peruenit huiusmodi, ut inconfusibiles operarios docentes verbum veritatis mittat in vineam operaturos opera eius. Si enim Christus qui descendit hominibus multoties, vocationem operatorum semper dispensauit, & si de mundo sensibili, & sensu insipienter opera facere mysterium aliquod habet quinque operatorum ordines introducti, qui potest, cognoscat. Exerceatur autem, & si non vult quis suscipere dogmata, & quæ dicuntur à nobis. Dicit enim aliquis, quod tactus est in prima vocatione, propterea quod mulier dixit serpenti. Dixit Deus, Non maducabitis ex eo, neque tangetis eum. Oloratus autem misericordia, propterea quod dictum est de Noe, Oloratus est dominus odorem suauitatis. Gustus vero est in Abraham vocatione, propter quod & patiens angelos apposuit eis abscondito (sicut est in latino) subcineritias de similagine, & vitulum tenerum. Auditus autem in Moysen, quando de cælo audita facta est vox Dei. Visus autem, qui super omnes sensus honorabilior est, in aduentu Christi significatur, quando oculi beati Christum viderunt. Dicamus autem & hæc, siue exercitationis rationabilis gratia, siue vult quis accipere quasi dogmata propter quinque vocationes. Arbitror autem quoniam & opera vineæ huiusmodi erant, ut opus haberent operariis secundum horas. Oportebat enim, mox mane opera fieri in vinea, & vidit paterfamilias, qui vocabat operarios, qui essent apti ad opera, quæ primo mane fieri oportebat. Aliud autem opus circa tertiam horam erat, quod fuit in diebus Noe, quando testamentum disposuit ei. Ita decem generationes à Noe vsque ad Abraham, qui fuit principium alterius operis eminentioris, & erat operarius vineæ tunc incipiens Abraham, & post eum Moysen, & qui fuerunt cum ipso in vinea. Dederat autem vineæ aliquod nouissimum opus, quod opus habebat noua vocatione, quæ deerat in vinea breuiter operante, quod est opus noui testamenti. Cognouimus ergo interualla vocatorum, circa tertiam, & sextam, & nonam, & vndecimam, in qua tantum fuit interuallum à nona Moysi hora vsque ad vndecimam, in qua est aduentus Christi carnalis, quantum fuit à prima Adam vsque ad tertiam Noe. Conuenit autem paterfamilias cum iis, qui primo mane vocati sunt, denario. Hunc autem puto nouissima esse salutis, non simul collatis eis, quæ sunt secundum gloriam. Salutis enim arbitror nomen esse denarium, gloriæ autem, quæ sunt super denarium. Sic alicubi nominata sunt numismata eius, qui datam sibi mnam amplificauit in quinque mnas, vel in decem. *Quid autem dicit his, qui circa tertiam erant vocati? Quod iustum fuerit, dabo vobis.* Inuitauit quidem operarios tertiarum horarum ad totum, quicquid autem potuerint operari, iudicium sibi reseruauit secundum opus, quod fuerit factum, ut iustam reddat mercedem. Quod autem similiter fecit etiam eis, qui circa sextam, & nonam venerunt, manifestum est, quoniam & ipsi dixit, *quod iustum, dabo vobis.* Poterant autem æquale opus facere in vinea eis, qui ex mane sunt operati, quicunque in tempore breui volebant operantem virtutem ad opus extendere, quæ ante non fuerat operata. Sed quæret aliquis quare sic dicit ad eos quasi non solum fuissent ibi sed etiam

Inuit sum
dogma de præ
existencia ani
marum ante
corpore.

etiam tota die sterissent, id est, per totum tempus quod fuit ante vndecimam horam, secundum quod scriptum est, quia egrediens paterfamilias circa vndecimam horam dixit ad eos, *Quid hic statis tota die ociosi?* Ego autem suspicor de anima etiam in istis secretam, & absconditam rationem. Quomodo autem ociabantur tota die vsque ad vndecimam horam volentes quidem operari, non autem assumebantur in vineam, qui fideliter se excusabant dicentes, *quia nemo nos conduxit?* Nos autem ausi fuimus talia quædam, & de multis scripturis suspensionem accipientes, & de præsentis quoque parabola dicere, ut ostendamus quomodo tota die ociosi steterunt, propterea quod nullus eos conduceret, qui circa horam vndecimam sunt vocati. Quibus autem non placent dogmata ista, interpretentur nobis diem illam totam, & eos, qui stabant tota die ociosi, volentes quidem operari, non autem vocabantur in vineam, & quod fiducialiter se excusantes dixerunt, *nemo nos conduxit.* Si enim confeminata esset anima corpori, quomodo tota die steterunt ociosi? Aut dicant nobis, quare sit illa dies tota, & in ea diuersæ secundum diuersas horas operatorum vocationes. Vtrum autem beati quidem, qui secundum parabolam istam à paterfamilias sunt conducti, erant autem & alij operatores, qui conducebantur, siue ab aliis patribusfamilias, siue ab ipso: & siue non beati, aut non sic beati, supra nos est hoc intelligere dignum, aut secundum quod intelligimus credere. Ego quæro & quare extra vineam sunt, vbi & inueniuntur operarij ab eo qui exiit conduceret eos. Et considera, ne forte locus animatum est ante corpus, qui est extra vineam locus. Vineam autem non solum hic in corpore est, sed etiam extra corpus, vbi operantur operatores. Nec enim in ocio sunt animæ operatorum à paterfamilias conductorum, cum à corpore sunt liberatae. Et Samuel ergo extra corpus operabatur prophetans, & Hieremias orans pro populo, proptereaque contendimus, & operamur vineam, siue constituti in corpore, siue exeuntes à corpore, accepturi quod fuerit iustum. Et nemo est quantum ad parabolam istam, qui non est operatus opera vineæ, qui tamen transmissus fuit in eam. Neminem enim, quasi qui minus fecerit opera, paterfamilias reprehendit, quamquam de mercede maiore, vel minore sperata culpauit. Et forsitan locus, qui extra vineam est, forum est, vbi erant stantes ociosi, magnam excusationem habentes ad hoc ut digni efficiantur totius diei mercede, secundum quod excusauerunt sepos dicentes, *nemo nos conduxit.* Propter quod & paterfamilias libenter conduxit eos, & ut ita dicam, reddidit eis mercedem, pro eo quod magnanimitate tota die steterunt, & expectauerunt vsque ad vesperam conductorem. Post vesperam factus, id est, seculi consummatione, & diei illius, quæ in parabola ista refertur, dicit dominus vineæ procuratori suo, siue alicui angelo, qui super mercedes tribuendas positus est, siue alicui ex multis procuratoribus procuratori, secundum quod scriptum est, sub curatoribus & actoribus esse hæredem in tempore, quo paruulus est. Secundum præceptum ergo patrisfamilias vocantur operatores à procuratore, ut merces nouissimis detur in primis. Primi enim operarij testimonium habentes per fidem, non acceperunt Dei promissionem, pro nobis melius aliquid prospiciente paterfamilias,

Sanctorum in
secretis.

qui vocati sumus vndecima hora, ut non sine nobis perficiantur. Et misericordiam consecuti sumus pro eo quod tota die sterimus, & voluimus conductorem nobis venire. Ociati autem fuimus, & cum excusatione ad opus assumpti, & misericordiam consecuti, primi mercedem speramus accipere, qui noti sumus Christi. Post nos autem dabit mercedem eis, qui ante nos operati sunt, & sic etiam eis, qui fuerunt ante illos, & sic vsque ad primos. Videns autem quis locum illum vbi commemorabatur Samuel, & qui consequenter considerauerit de eis, qui ante vndecimam horam sunt conducti, videbit quomodo portauerunt primi pondus diei, & æstum, nos autem, qui vndecima sumus vocati, sicut illi quidem non portauimus pondus diei, & æstum, portauimus autem pondus, eo quod sterimus ociosi, antequam paterfamilias veniret ad nos, qui dixit nobis. Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis. Onus erat enim ociositas ipsa, & quod non iudicabatur interim ad opera vineæ digni. Æstum autem portauerunt, qui ante vndecimam erant vocati, vnusquisque secundum æstimationem vocationis. Non autem sciētes patrisfamilias dignitatem primi, & quoniam non debebant aduersus eum murmurare, amplius aliquid salutis quam nouissimi accipiunt, accipere putauerunt, & murmurauerunt contra patremfamilias, inuidentes nobis nouissimis, qui vnam horam vsque ad consummationem fecimus, & similes facti sumus eis, qui à principio diei ad diuinam vineam sunt vocati. Sed paterfamilias vni eorum dixit (forsitan Adæ) *Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario conueni tecum? Accipe quod tuum est* (Tuum est enim salus, quod est denarium) & vade. *Volo autem & isti nouissimo dare sicut & tibi.* Et non dixit istis nouissimis, sed ostendit aliquem secundum exitum vnum, quem temeritatis quidem est dicere, non tamen incredibiliter potest quis arbitrari Apostolū Paulum, qui vna hora est operatus, & forsitan super omnes qui ante fuerunt, sicut ipse testatur dicens, Sed plus omnibus laboraui. Si autem oportet & de vinea dicere aliquid, accipio occasionem ab eo ipso, qui interpretatus est in alia parabola de vinea, quoniam vinea est regnum Dei. Sic enim ipse dixit, Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructum eius. Omnes ergo qui operantur opera vineæ, opera regni Dei, & salute digna perficientes, denarium consequentur. Postquam autem distauimus hæc in parabola hac præsentis, subueniunt nobis etiam hæc, quæ possunt esse vtilia eis, qui in altiori, & secretiori expositione proficiunt. Dicit enim aliquis omnem vitam esse diem vnum secundum parabolam hæc. Hoc ergo ostenditur, quoniam quidam à pueritia ante ætatem ad operandum opera regni Dei accedunt, & ipsi sunt, qui primo mane conducuntur in vineam: alij autem in adolescentia veniunt ad Dei culturam, & sunt ipsi, qui hora tertia inuitantur: alij vero viri perfecti, & ipsi sunt, qui in sexta vocantur: alij autem iam senes adducuntur ad Dei culturam, & ipsi sunt, qui circa nonam vocantur: alij autem ipso exitu vite senes ad plenum, & ipsi sunt, qui circa vndecimam vocantur. Quoniam ergo effectus non tempus respicitur, quod quis fecit in fide, ideo non aspicitur ex quo quis vocatus est, sed quantum operatus est quis, & propterea omnibus æqualiter tribuitur merces salutis.

L L L

salutis.

salutis. Vnde indignatur qui à pueritia sunt fideles, qui laborauerunt, & subiugauerunt iuuentutem suam, & portauerunt totius ætatis feruidæ æstum, & tentationum accidentium pondus, si æqualem salutem habituri sunt ociosi à pueritia vsque ad senectutem, qui ociantes in infidelitate ante modicum tempus ad finem & opera fidei venerunt. Vineam autem secundum hanc expositionem intelligimus regnum Dei, quod in ecclesia prædicatur. Eorum autem est, quicquid est extra vineam foris, id est, extra ecclesiam Christi, extra verbum veritatis, vnde sermo dominicus accepit eos, qui vocantur à Christo, & mittit in vineam, id est, in ecclesiam. Non autem numerabuntur secundum expositionem istam inter operarios vineæ, quotquot vocati sunt quidem primum ad Dei culturam, non autem conseruantes, quæ fidei erant, victi egressi sunt de vinea, id est, de ecclesia Dei, vel de fide veritatis, vel de iusticia regni cælestis, peccantes, & post adimpletionem voluptatum suarum in peccatis suis, voluerunt quasi pœnitentes iterum ab initio vineam operari. Nec enim possunt dicere patrifamilias, *nemo nos conduxit*. Condukti enim fuerunt secundum tempus primum, quo sunt vocati ad fidem. Sed neque dicatur eis, *quid hic statis tota die ociosi?* maxime si incipientes spiritu, postmodum carne perfricerentur, & si postea regredi volunt, vt iterum spiritu viuant. Et non diximus hæc dissuadentes surgere eos, qui ceciderunt, aut impediens ne cõuertantur auersi, vt ne ad domum patriam reuertantur lasciuia filij, qui viuendo luxuriose, Euangelicæ doctrinæ substantiam consumpserunt. Habent enim propter pœnitentiam, quoniam victi sunt à vitis peruersis, meliorem eis, qui in peccatis comprehensi fuerint, consolationem salutis: non tamen debemus existimare, quod similes sunt eis, qui propterea peccauerunt in iuuentute sua, quoniam nondum didicissent, quæ fidei erant. Vult ergo paterfamilias nouissimis dare quemadmodum & primis denarium salutis: quoniam licet ei facere, quod vult in propriis suis, & arguere eum, qui malum oculum habet, propterea quod paterfamilias bonus est. Erunt ergo multi ex nouissimis vocatis primi, & quidam primorum nouissimi. Nam multi vocati sunt, pauci autem inueniuntur electi.

S. HILARII EPISCOPI

Pictauiensis superioris Euangelij expositio.

Simile est regnum calorum homini patrifamilias, &c. Comparatio omnis per se absoluta est: sed personis distinguenda, & discernenda temporibus est. Patrifamilias hunc, Dominum nostrum Iesum Christum existimari necesse est: qui totius humani generis curam habens, omni tempore vniuersos ad culturam legis vocauerit. Vineam verò, legis ipsius opus & obedientiam: denarium autem, obedientiæ ipsi præmium significare intelligimus. Et de denario iam superius tractauimus. De vinea verò, opportunius in consequentibus rationem afferemus. Forum autem pro seculo accipi res ipsa admonet, æquabiliter turbis hominum calumniarum iniuriarumque contentionibus, & diuersorum negotiorum difficultatibus semper tumultu-

tuosis. In prima igitur hora, tempus constituti testamenti ad Noe, ex matutini significatione noscendum est: tertia autem hora ad Abraham, sexta ad Moysen, nona ad Dauid & prophetas. Totidem enim testamenta humani generis constituta per singulos reperiuntur: quot eiusdem ad forum enumeratur egressus. In duodecima autem hora, corporei aduentus tempus ostendit. Nam ex omni numero qui spacio præsentis seculi est constitutus, in eandem rationem conuenit ortus eius ex Maria, in quam duodecimæ horæ tempus ex die. Diuisione enim per quingentenum numerum facta, in omni sex milium annorum summa, tempus corporei ortus eius vndecimo diuisionis totius calculo supputatur. Et quidem diuersus ad vndecimæ horæ operarios sermo est. Primis enim sed & ceteris dictum est, *ite ad vineam: merces tamen denarij cum primo est constituta. Nam ceteris, iustæ solutionis promissa spes est. Nouissimis verò dicitur. Quid hic statis?* Quia quamuis ad Israel lata lex fuerat, voluntas tamen gentium non excluderetur à lege. Qui responderunt? *Nemo nos conduxit.* Debitum nanque erant per orbem terrarum Euangelium prædicari, & gentes fidei iustificatione saluari. Hi igitur mittuntur ad vineam. Et cum sero esse cõpisset, donum constituta in totius diei labore mercedis, primi operarij hora vespere consequuntur. Merces quidem ex dono nullo est, quia debetur ex opere: sed gratuitam Deus omnibus ex fidei iustificatione donauit. Verum secundum insolentiam populi iam sub Moysæ cõtumacis, hinc murmur operantium est, hinc gratuita mercedis inuidia est: quod sine longi laboris difficultate, & sub æstus nomine non longè in eos Zaboli inuictus calore fragrate idem præmium redhibebatur operantibus. Sed ideo quod apud homines impossibile est, possibile est apud Deum: mercedem legis optime & inculpabiliter custodita donum gratiæ per fidem credentibus primis ex nouissimis largitur.

S. HIERONYMI PRESBYTERI IN IDEM EUANG.

Simile est regnum calorum, &c. Parabola ista, vel similitudo regnum calorum ex iis, quæ præmissa sunt, intelligitur. Scriptum est enim ante eam: Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, non tempore deferente domino, sed fidei: Dicitque patrifamilias primo mane exisse, vt conduceret operarios in vineam suam, & precium operis constituisse denarium: deinde egressum circa horam tertiam, vidisse alios stantes in platea diuisos, & illis nequaquam denarium, sed quod iustum est, fuisse pollicitum. Sexta quoque hora, & nona fecisse similiter. vndecima autem inuenisse alios stantes, qui tota die otiosi fuerint, & misisse eos in vineam. Cum autem sero factum esset, præcepisse procuratori suo, vt à nouissimis inciperet reddere, hoc est, ab operariis horæ vndecimæ vsque ad operarios horæ primæ, omnes pariter contra nouissimos inuidia concitatos, iniquitatem arguisse patrifamilias: non quod non minus acceperint quam quod fuerat constitutum, sed quod plus accipere voluerint iis, in quos se clementia cõduktoris effuderit. Mihi videntur primæ horæ esse operarij, Samuel mias, & baptista Ioannes, qui possunt cum Psal-

mista

mista dicere: ex vtero matris meæ Deus meus es tu. Tertiæ verò horæ operarij suam, qui à pubertate feruire Deo cõperunt. Sextæ horæ, qui matura ætate susceperunt ingum Christi: nonæ, qui iam declinant ad senium. Porro vndecimæ, qui vltima senectute: & tamen omnes pariter accipiunt præmium, licet diuersus labor sit. Sunt qui hanc parabolam aliter differant: prima hora volunt missum in vineam Adam, & reliquos patriarchas vsque ad Noë. Tertia, ipsum Noë vsque ad Abraham, & circumcisionem ei datam. Sexta, ab Abraham vsque ad Moysen, quædo lex data est. Nona, ipsum Moysen & prophetas. vndecima Apostolos, & gægium populum, quibus omnes inuident. Vnde hoc ipsum intelligens post horam iam vndecimam, cum esset prope solis occasum & ad vespeream, Ioannes euangelista loquitur: Filioli mei, nouissima hora est. Et simul considera, quod iniustitiam patrisfamilias, quam in vndecimæ horæ operariis omnes pariter, accusent, in seipsis nõ intelligunt. Si enim iniquus esset paterfamilias, non in vno iniquus est, sed in omnibus, quia non sic laborauit tertiæ horæ operarij, quomodo ille, qui prima hora est missus in vineam: similiter & sextæ horæ operarij minus operauit tertiæ horæ operario. Omnis itaque retro vocatio gentibus inuidet, & in euangelij torquetur gratia. Vnde & saluator concludens parabolam, Erunt, inquit, primi nouissimi, & nouissimi primi. Quod Iudæi de capite vertantur in caudam, & nos de cauda mutemur in caput. *Amice non facio tibi iniuriam. Legi in cuiusdam libro, amicum istum, qui increpatur à patrefamilias, primæ horæ operarium protoplastum intelligi, & eos, qui illo tempore crediderunt. Nõne ex denario, &c.* Denarius figuram regis habet: receperit ergo mercedem quam tibi promiseram, hoc est, imaginem, & similitudinem meam: quid quæris amplius, & non tam ipse plus accipere, quam alium nihil accipere desideras, quasi alterius consortio minuat præmij meritum? *Tolle quod tuum, &c.* Iudæos intellige, non gratia, sed opere saluatos: qui enim fecerint eam, viuunt in ea. Vide dicitur ad eum; *An oculus tuus nequam est, &c.* Id ipsum sonat & illa Lucæ parabola, vbi maior filius minori inuidet, & non vult eum recipi pœnitentem, & patrem accusat iniustitiæ: Et vt sciamus hunc esse sensum, quem diximus, titulum parabolæ huius finisque consentiant. *Sic erunt, inquit, nouissimi primi, & primi nouissimi, &c.*

S. IO. CHRYSOSTOMI

Episcopi Constantini in superioribus Euang. Homil.

Ex Hom. 65. in Matth.

Simile est regnum calorum homini patrifamilias, qui sexiuit primo mane, &c. Quid hæc sibi parabola vult? Non enim consona sunt, quæ iuxta finem istius dicuntur, sed contraria omnino iis, quæ paulò antè disputata sunt. Nam hic non alios quidem eiici, alios verò introire, sed omnes ad eundem statum peruenire videmus, quum tam antè, quam post parabolam econtrario vltimos primos, & primos vltimos affirmauerit: id est, his qui primi sunt, priores erunt, non permaneribus tamen primis, sed in extremum penitus locum deductis: quod inde magis declarat. *Multi enim, inquit, vocari, pauci verò electi sunt.* Ita dupliciter: & illi, qui pri-

matum amiserunt, mordentur: & isti, qui lucrati sunt, certiore horratu inflammantur: parabola verò non id dicit, sed iis, qui magno sudore comprobati sunt, æquales futuros ostendit. Aequales enim, inquit, nobis fecisti, qui pondus & æstum diei portauimus. Quid igitur parabola hæc sibi vult? Hoc enim declarato, facilius illud soluemus. Vineam igitur, mandata Dei; operandi autem opportunitatem, ac tempus commodum, præsentem vitam appellauit: operarios verò eos, qui differenter, aut manè, aut tertia, aut sexta, aut nona, aut vndecima hora, diuersis ætatibus vocati accesserunt, & comprobati sunt. Sed hinc iam ambiguitas prorumpit, eum, cum rectè primi laborassent, Deoque placuissent, & diurno sudore coruscassent, pessima liuoris, atque inuidiæ passione vexentur: videntes enim eadem illos præmia consecutos, qui per vnam horam laborauerunt, murmurabant, & *æquales, dicunt, nobis, qui diei pondus, & æstum tulimus, ipsos fecisti.* Ita, cum nullum ipsi detrimentum pateretur, nec de mercede sua quicquam diminueretur, merore, ac molestia propter aliorum bona premebantur: quodque peius est, ipse etiam dominus domus de iure aduersus eum, qui hæc dixit, respondens, liuoris ipsum, atque nequitie condemnat, dicens; *Nõne ex denario conuenisti mecum? tolle quod tuum est, & vade: volo autem vltimo dare, sicut & tibi. Si oculus tuus nequam est, quoniam ego bonus sum. Quid igitur est, quod istis verbis astruitur? hoc ipsum enim & aliis æmulatoribus accidisse videmus. Ille nanque filius, qui probus, ac patri obtemperans fuisse perhibetur, qui prodigum fratrem magis honoratum esse à parente, quam seipsum perspexit, pariter dicitur conturbatus fuisse. Nam, quemadmodum isti, qui primi mercedem recipiunt, magis honorantur: sic ille profecto exaggeratione honorum, magis honorabatur. Et hæc ille ipse probus filius ita se habuisse testatur. Quid igitur dicere possumus? Nemo talia in regno cælorum de iure disputat, aut alios criminatur: procul enim hoc ab sit. Nempe ille locus omnis liuoris, atque turbationis expertus est: si enim animas suas in hac vita pro peccatoribus sancti tradere solent, quanto magis, cum ibi æternis eos bonis fruentes videant, gaudebunt, si eum esset opus salutem ipsorum putantes? Cuius igitur rei gratia hac figurata oratione vsus est? Parabolam dixit, & in parabolis non oportet nimia in singulis verbis cura peragi. Sed, cum quid per parabolam intendat, didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vterius anxio est conatu inuestigandum. Cur igitur hæc sic parabola composita est, & quid intendens his verbis vsus est? Audiiores voluit eos facere, qui decrepita ætate delecti sunt, ac ideo non patitur eos putare minus se habituros. Alios ergo introduxit molestè fecelicitatem eorum ferentes, non vt inuidiæ tabo morderi ostenderet, sed vt tanto illos honore frui demonstraret, quantus ad inuidiam alios compellere posset, quod nonnulli, nec à quoquam interpellati, nec alij detrahente volentes, sed muneri, atque honoris magnitudinem, quo ille affectus est, ostendere cupientes, sepe faciunt, dicentes; Ille me accusauit, ac exposulauit, quia te tantopere honorauit. Sed curram, inquit, non statim omnes conduxit? Omnes quidem ille ab initio conduxit: sed voluisset, si verò non omnes eodem tempore parauerunt, à voluntate vocatorum hæc differentia resultauit: idcirco alij manè, alij tertia, alij sexta, alij*

Vides, nõ per Deum stantes, quominus saluemur, sed per nos.

*Huiusmodi
responsum
Augustinus,
cum ad Paga-
norum simi-
lem obiectio-
ne attulisset,
postea retrahit.*

alij nona, alij vndecima hora vocantur, quia tunc obtemperaturi erant, quod & Paulus aperte significauit, dicens; Quando autem acceptauit Deus, qui separauit me à ventre matris meae: quādo potēdō Deus voluit? quādo certē obtemperaturus erat. Nam ipse à primis etiam incunabulis voluisset: sed quia illum renixurum sciebat, tūc voluit, cum animum ipsius penetraturam vocationem non ignorabat. Sed & latronem cum postea vocauit, potuisset antea ipsum vocasse, sed vocatus ille non paruisset. Quod si dicunt isti, nemo nos conduxit: primō quidem non oportet cuncta, vt diximus, curiosē in parabolis scrutari. Deinde non dominus domus id, sed illi dixerunt. Dominus verō domus, ne tarbet eos, sed, vt magis alliciat, redarguere noluit. Nam, quia omnes, quantum ad se pertinet, à prima statim hora vocati sunt, ipsa parabola etiam denotauit, dicens; Manē ipsum ad conducendum exiuisse. Ita vndique aperitur, aetates nobis hominum hac parabola designari, quorum alij iuniores, alij seniores virtutem amplectuntur: vt & illi discant non superbi, neque opprobrio dare, quia vndecima hora rectē viuere aliqui coeperunt: & isti etiam, quia breuissimo tempore vniuersa possunt recuperare. Nam, quoniam ad ardua nimium hortatur, vt scilicet & pecuniam proicias, & terrena omnia sub pedibus conculcas: quae res magno labore atque studio indiget: idcirco vt charitatis flammam accendat, & ardentioris faciat voluntatis, ostendit quia possibile sit, etiam si nouissimus veneris, pro tota tamen die mercedem accipere: quod apertius nō dixit, ne rursus in desidia audientes illabatur. Ita subaperit, à sua vniuersam hanc rem misericordia emanare propter quam nec, qui vndecima hora venerunt, à regno deciderit & hoc quidem est, quod hac parabola construere voluit. Si autem adiecit vltimos primos, & primos vltimos futuros: ac multos esse vocatos, paucos autem electos, non mireris. Non enim à parabola id tibi conclusum est, sed, quemadmodum nunc contigit, vt praeter spem, & cōtra opinionem omnium aequalem mercedem acciperent: sic maius illud, atque mirabilius, vt primi vltimi fiat, & vltimi primi, euenturum ostendit. Aliud igitur illud, aliud hoc est. Videtur autem mihi Iudaeos hic sermo tangere, ac eos ex fidelibus, qui primō virtute coruscant, deinde negligentia deiectioni ad profundum sunt, & illos rursus, qui à nequitia se ipsos recipientes ad anteriora currerunt. Non enim nescij sumus tam fide, quam viuendi institutis magnas mutationes plerūque fieri solere. Quare, obsecro magno studio, diligentique cura & fide rectam, & vitam integram conseruemus. Nisi enim fidei viuendi cōgruat disciplina, vltima pendemus supplicia: quod beatus Paulus à superioribus ostendit, dicens; Spiritalem potum omnes bibisse, & spiritalem cibum omnes comedisse, nec tamen omnes saluos fuisse, sed multos eorum in eremo procidisse. Christus quoque id ipsum declarat, cum aliquos, qui eiecerunt daemonia, ac etiam prophetarunt, in gehennam intrudat. Ad hanc parabolae quoque illae virginum dico, illae sagineae, & spinarum, ac denique arboris nullum producentis fructum, omne virtutis opus requirunt. Accedit, quod rarius de dogmatibus Christus differuit, sapiens, imō verō vbique, & semper de viuendi sinceritate: nullus enim ad illud labore opus est: hoc, quoniam impugnatur quotidie, idcirco

*Fides sine o-
peribus non
saluat.
1. Cor. 13.*

continuis laboribus indiget: nec solū vniuersa viuendi disciplina, verum etiam parua eius omnia particula maxima damna intulit. Nam, elemosyna neglecta, quauis virtutis quaedam pars, non ipsa vniuersa virtus sit, in gehennam tamen facile intrusit. Nam & virgines, quia ipsam non habuerunt, puniuntur. Et diues hac de causa in inferno torquebatur, & qui esurientem non cibauerunt, vna cum diabolo condemnantur. Praeterea, non maledicere, particula virtutis quaedam est, quam tamen nisi quis rectē peragat, foras eiicietur. Qui autem fratrem fatuum vocat, ait, gehennae ignis reus est. Ad hanc modestia virtutis pars est: nullus tamen absque hac dominum videbit. Persequimini enim, inquit, pacem, ac sanctimoniam, absque qua nemo videbit dominum. Humilitas similiter virtutis pars est, sine qua etiam si alia multa peragas, immundus eris apud Deum: quod Pharisaeus omnibus patefecit, qui mille virtutibus affluens, propter arrogantiam supernam sceleritatem amisit. Ego verō maius quiddam habeo dicere: nō enim, vna quaedam sola particula virtutis amissa, caelum nobis omnino claudit, verum etiam si non congruenti cura, & studio peragitur, illud ipsum solet inferre: Nisi enim superabundauerit, inquit, iustitia vestra plusquam Scribarum, & Pharisaeorum, non intrabitis in regnum caelorum. Et quantum illi praebant, inquit? Id iam ipse dicere volebam, vt & qui & non dant, incitentur ad dandum: & qui libenter afferunt, non superbiant, sed plura dare conentur. Quantum igitur illi praebant? Decimam primō rerum suarum omnium, deinde alteram, & demum tertiam decimam offerebant. Quare nec tertiam partem praebant? Tres enim haec decimae coaceruatae minus tertia totius conficiunt. Sed ad hanc primam quoque, ac primogenita, & alia plura, partim pro peccatis, partim pro purgationibus offerebant. Praeterea in diebus festis, in iubilaeo, in debiti absolutione, & famulorum dimissionibus, in mutuis absque scenore: si autem qui tertiam partem, imō verō mediam rerum suarum offerebant (ascendēt nempe ad medietatem omnia vna congregata.) Si qui mediam, inquam, dabant, nihil magni operabantur: quid tu facies, qui nec decimam quidem partem pauperibus vnquam dare cogitasti? Quare nō iniuria paucos fore saluos quidam dicebat. Non negligamus igitur exactam, atque exquisitam viuendi disciplinam. Nam, si pars quaedam omnia tantum periculum affert, si cuncta spreuerimus, quomodo aeterna tormenta fugiemus, aut quod genus supplicij non persoluemus? Sed quoniam, inquit, spes salutis nobis reliqua est, si singula omnia in gehennam depellere possint? Hoc ipsum est, quod etiam ego magna voce conclamo: verum tamen, si attendere voluerimus, non est impossibile saluari, praesertim si elemosynae remedia mutuemur, quibus vulnera nostra diligenter curemus. Non enim sic oleum corpus hominis roborat, vt animam misericordia stabilis, adeoque confirmat, vt superari à diabolo nequeat: lubricū enim elemosynae oleum corpus hominis constituit, ita vt manus diaboli facile propter lubricitatem effugiat. Hoc igitur oleo crebro nos perungamus, hoc spiritalis causa est sanitatis, hoc lucem, hoc splendorem animo afferre solet. Sed ille, inquit, ac ille auri talenta non pauca possidet, nec aliquid pauperibus praebet. Et quid hoc tua interest: imō verō mirabilior, atque venerabilior

Hebr. 11.

1. Cor. 13.

Psal. 11.

1. Cor. 11.

rabilior videberis, si, quum pauper sis, benignior, ac liberalior eris. Nam & Apostolus Macedones admiratus est, non quia praebat, sed quia, quauis pauperes essent, tamen largiter offerebant. Verum tu non ad illos, sed ad communem omnium dominum, & magistrum respicias, qui non habebat vbi caput inclinaret. Cur igitur talis, inquit, id non facit? Noli alium iudicare, sed te ipsum ita redde laudabilem, vt omnem meritō accusationem possis effugere. Maiora enim tormenta imminēt, si, quum alios accuses, ipse non facies, sed eiusdem criminis obnoxius inueniaris. Nā, si qui rectē viuunt, iudicare alios non permittuntur, quanto magis à iudicando, peccantibus abstinendum est: Non iudicemus igitur alios, neque desidia aliorum, sed dominum nostrum respiciamus, & ab eo bonorum omnium exempla sumamus. Nunquid diuina ego tibi contuli beneficia? Nunquid ipse te redemi, vt ad me respicias; Alius haec tibi praebuit. Cur, omissis domino, conserui operationem aspicias? Non audisti clamantem; Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde: & rursus; Qui vult primus esse in vobis, sit omnium minister. & rursus: Non venit filius hominis, vt ei administraret, sed vt ipse administraret. Praeterea ne aliorum pigritia offensus, negligenter viuas: dictum tibi ab eo est; Exemplum enim dedi vobis, vt, sicut ego feci, & vos faciatis. Non est tibi magister virtutis viuentium aliquis hominum, nec potest vllus te ad eam conducere. Maior igitur tua laus, praestantior erit tua gloria, si nulla humana doctrina mirabilis euaseris. Potes enim, & quidem facile, si volueris, non enim primus eris, sed multi iam id perfecerunt: vt Noe, Abraham, Melchisedech, Iob, & omnes, qui similiter illis vixerunt. Si ad homines ergo respiciendum est, illos, non istos imitare, quos adeo aemulamini, vt in concionibus etiam vestris, nihil aliud in ore, quam haec verba habeatis; Agri iugera ille tot, atque tot possidet, ille diuitis praepotens palatia condidit, maria construit, aliaque huiusmodi facit. Quid ita inhias, homo, si ad alios respicias, cur probe viuentes, cur laudabiles viros, cur eos, qui exquisitissime praeccepta seruarunt, non vides, sed inglorios, & offendentes Deum admiraris, à quibus multa exempla nequitiae colliges, vnde in negligentiam, & in superbiam incidēs, ac ad iudicandum alios conuerteris. Si verō virtutis cultores sepius tecum recensas, in humilitatem, & compunctionem, in studia virtutū, facile te ipsum perduces. Recordare Pharisaei, qui, quum ad probos non respexerit, sed peccantis opprobria viderit, labores suos amisit: illud igitur recordatus expauescas. Econtrariō considera, quomodo mirabilis Dauid factus est: maiorum enim suorum virtutes pra oculis ponebat. Aduena, inquit, ego sum, & peregrinus, sicuti omnes patres mei: neque is solū, sed omnes ei similes, nō peccatores, sed virtutibus coruscantes tenaci mente vertebat. Ita igitur tu quoque facito. Nō enim quasi iudex alieni peccati sedisti nec ad examinanda hominum peccata praefectus à domino es: tuus non aliorum iudex constitutus es. Nam si nos iudicaremus, non vtique, inquit, Apostolus, iudicaremur. Iudicati autem à domino erudimur, quae omnia tu perneristi: Nullam enim à te exigis delictorum rationem, sed aliena nimium auxilia curiositate scrutaris. Oro igitur obsecro, atque obtestor, definamus iam, definamus hoc facere, & hac

confusione ordinis eiecta, nostrorum nos peccatorum iudices constituamus. Ipsi accusantes testimonium perhibentes, iudicantes, & supplicia exhibentes iudicabimur. Quod si aliena inquirere desideras, clarorum opera virorum curiosius inuestiga, vt tum ex memoria delictorum nostrorum, tum ex aemulatione alienae virtutis, tum denique ex iudicij nostri in nos ipsos sententia, quasi stimulo quotidie compuncti, ac humiliores, & diligentiores facti, aeterna fruamur beatitudine, gratia, & misericordia domini nostri Iesu Christi, Amen.

AVTHOR DICTVS IMPERFECTVS IN MATTH. EUANG. eiusdem expositio.

Simile est regnum caelorum homini patrifamilias, &c. Rom. 14. in Mat. imperf.
S Homo paterfamilias Christus est, cui caeli, & terra quasi vna est domus, familia autem quasi caelestium, & terrestrium multitudo creaturarum, quasi tristegam domum aedificauit, id est, inferos, caelum, & terram: vt super terram habitarent ceterantes, in inferno autem victi, in caelo victores, vt & nos in medio constituti, non contendamus ad eos descendere, qui sunt in inferno, sed ad eos descendere, qui sunt in caelo. Et ne forte nescias quid debeas fugere, aut quid debeas sequi, vtriusque dedit tibi quasi modicum gustum, inter lumen, & tenebras habitanti. Noctem de inferno, lumen de caelo. Nox tibi referat de tenebris inferorum, & lux tibi referat de splendore caelesti. Conducere operarios in vineam suam. Quae est vinea Dei hic? non homines, sicut alibi: homines enim vineae cultores dicuntur. Vineam enim iustitia est, in qua diuersae species iustitiarum positae sunt quasi vites. Vtputa, mansuetudo, castitas, patientia, longanimitas, ceteraque innumerabilia bona, quae omnia generaliter iustitia appellatur. Attendamus ergo cum quali studio caeleste vineam colamus. Adam enim positus est in paradiso colere, & operari eum: sed quia neglexit eum, proiectus est de eo. Et nos positi sumus super colendam iustitiam, si neglexerimus, proieciemur de ea, sicut & Iudaei proiecti sunt. De quibus scriptum est. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum, vt non intrent in tuam iustitiam. Ruina praecedentium admonitio debet esse sequentium. Si autem & nos sequentes ceciderimus in ipsam, magis veniam merentur illi, qui primi ceciderunt, quam nos, qui secundi. Sicut autem mercenarius positus in vinea, si neglexerit eam, non solam mercedem suam perdet, sed etiam deserta vineae exigetur ab eo damnata: sic & nos, si neglexerimus iustitiam nobis commissam, nō solū nullam mercedem habebimus, sed etiam dissipatae iustitiae dabimus rationem. Vineam enim Dei non extra nos, sed in nobis ipsis plantata est. Ideo qui peccatum facit, dissipat in se iustitiam Dei: qui autem bona opera facit, colit eam in se. Bene autem culta iustitia Dei in sensibus tuis generat bottonem, id est, Christum. Nam qui operantur iustitiam, Christum formant in se, sicut scriptum est: Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis. Et quia qui vineam conseruat alicui operandam, non tantum propter illius utilitatem conseruat, quantum propter suam. Deus autem iustitiam suam dans in

Matth. 20.

Psal. 68.

Galat. 4.

senſibus noſtris, non propter ſuam vtilitatem dedit eam, ſed propter noſtra. Nec enim Deus opera hominum neceſſe habet, ſed vt nos operantes iuſtitiam, viuamus propter eam. Si ergo ille, qui propter ſuam vtilitatem vineam commiſit alicui, talem illam quaerit recipere, qualem illam commiſit: quomodo non à nobis ſic immaculata iuſtitia requirenda eſt, quomodo eam creauit in nobis, quibus non propter ſe dedit eam, ſed propter noſtra ſalutem? Scitote quia mercenarij ſumus con- ducti. Si ergo mercenarij ſumus, cognoscere debemus, quæ ſunt opera noſtra. Mercenarius enim ſuo opere non poteſt eſſe. Opera autem noſtra ſunt opera iuſtitiae: non vt agros noſtros colamus, & vineas: non vt diuitias acquiramus, & congregemus honores: ſed vt proximis proſimus. Et quamuis hæc ſine peccato facere poſſumus, tamè non ſunt opera noſtra, ſed diaria noſtra. Sicut ergo nemo ideo ſic conſtituit mercenarium, vt hoc ſolum faciat, quod manducet: ſic & nos non ideo vocati ſumus à Chriſto, vt hæc ſola operemur, quæ ad noſtrum pertinent vſum, ſed ad gloriam Dei. Et ſicut mercenarius, qui hoc ſolum facit, quod manducat, ſine cauſa ambulat in domo: ſic & nos, ſi ſola hæc facimus, quæ ad noſtram pertinent vtilitatem, ſine cauſa viuimus ſuper terram. Et ſicut mercenarius prius aſpicit opus ſuum, deinde diaria ſua: ſic & nos ſi mercenarij Chriſti ſumus, primum debemus aſpicere quæ ad gloriam Dei pertinent, proximique proſectum. (Quia charitas, & verus amor erga Deum non quaerunt quæ ſua, ſed ad libitum amati cuncta deſiderant perſicere) deinde quæ ad noſtram vtilitatem. Et ſicut mercenarius totum diem circa domini opus impendit, vnam autem horam circa ſuum cibum: ſic & nos omne tempus vitæ noſtræ debemus impendere circa opus gloriæ Dei, modicam autem partem circa vſus noſtros terrenos. Et ſicut ſi mercenarius qua die opus non fecerit, erubescit intrare in domum, & petere ſibi panem: quomodo tu non confundis intrare in eccleſiam, & ſtare ante conſpectum Dei, quando nil boni in conſpectu Dei geſiſti? Exiit primò mane, & vocauit Adam: & qui cum eo fuerunt. Hora tertia Noè, & qui cum eo fuerunt. Hora ſexta Abraham, & qui cum eo fuerunt. Hora nona Moſen, & qui cum eo fuerunt: aut David, & qui cum eo fuerunt. Nā ad iſtos poſuit teſtamenta. Hora vndecima Gentes intellige, quia iam nos in nouiſſima mundi margine ſtamus, ſicut & Ioannes in epiſtola ſua teſtatur, dicens: Filioli, iam nouiſſima hora eſt. Apoſtolus autem dicit iam aliquam partem duodecimæ horæ tranſiſſe: ſic, Nunc enim propior eſt noſtra ſalus, quam quum credidimus. Pata erat vndecima hora. Noſtro tempore iam ſi non eſt duodecima hora integra, ſed ſine dubio modicum reſtat. In duodecima hora ſumus. Vnde putas, quia candor iuſtitiae iam reſceſſit de mundo, & ſol radios gratiarum ſuarum in ſe colligens reuocauit, & totam terram nigredo iniquitatum, vel mendaciorum, quaſi nox ſulca cooperuit, niſi quia iam & ipſa duodecima hora finiatur? vbi que tenebras vides, & dubitas diem tranſiſſe? Prius etenim in vallibus ſit obſcuritas, die declinante ad occaſum. Quando ergo colles videris obſcurari, quis dubitat quin iſta nox eſt? Sic primum in ſecularibus & laicis Chriſtianiſ incipit præualeſcere obſcuritas peccatorum. Nunc autem quando iam vides, quod ſacerdotes

1. Ioh. 2. Rom. 13.

poſitos in ſummo vertice ſpiritualium dignitatum, qui montes, & colles dicuntur, apprehenderit iniquitas tenebroſa, quomodo dubitatur, quia finis eſt mundi? Item exiit circa ſextam, & vidit alios ſtantes in foro ocioſos. Videamus qui ſunt ocioſi. Non peccatores: illi enim mortui dicuntur, non ocioſi. Sicut enim ſurdus apud Deum dicitur, qui non audit, quæ Dei ſunt, ſed quæ diaboli: ſicut cæcus dicitur, qui non corporaliter cæcus eſt, ſed per cuius oculos diabolus videt, & non Deus: ſic qui diabolo viuunt, mortui eſt apud Deum. Quis eſt ergo ocioſus? Qui opus Dei non operatur. Puta, ſi alienas res tollis, non eſt ocioſus, ſed mortuus. Si autem aliena quidem non tollis, tamen nec de tuis rebus impotèribus das, tunc ocioſus eſt. Nam quia aliena non tollis, non quidem peccas, tamen nec iuſtitiam, nec miſericordiam operaris. Vis non eſſe ocioſus? Nec aliena tollas, & de tuis des, & operatus eſt in vinea domini, & coluiſti miſericordie vitem. Inebriaris, in delitiis eſt, non eſt ocioſus: ſed ſicut ait Apoſtolus, viuens mortuus eſt. Si autem menſuratè manducas, & bibis nō quidem peccas, quia non malè manducas, tamen ocioſus eſt, quia nullam ieiunij operaris virtutem. Vis ergo non eſſe ocioſus? Ieiuna, & quod manducaturus fueras diurno, da impotenti, & coluiſti ieiunij vitem. Item fornicaris, mortuus eſt, non ocioſus. Si autem tuam habes vxorem, non quidem peccatis, nec tamen caſtitaſ operaris vitem, Viſne eſſe non ocioſus? Sine vxore eſt, ne quaſieris vxorem. Si vidua eſt, noli tranſire ad ſecundas & tertias nuptias, & operata eſt caſtitaſ vitem. Sed forte dicis, Sine vxore eſſe non poſſum. Oſtendo tibi, vt vxorem habeas, & caſtitaſ vitem colas. Abſtine te à menſtrua, abſtine te à prægnante, erubeſce facere, quod animalia nō faciunt. Omne animal conceptionis ſuæ ſeruat honorem, & tempus, homo autem ſolus contemnit. Quando dies feſtus eſt, aut dies ieiunij, ſerua te, vt impleas Apoſtolicum præceptum. Nolite fraudare inuicè, niſi forte ex conſenſu, vt vacetis ieiunio & orationi. Item ſi inuides meliori, mortuus eſt, non ocioſus: ſi autem nec inuides, nec congaudes, ocioſus eſt. Non ſolum ergo non inuides, ſed etiam congaudeas meliori, & beneuolentiæ vitem colis. In foro. Forum eſt iſte mundus, vbi omnia venalia ſunt. Sicut enim propriū eſt fori, vt omnia illic venundentur, & emantur, & inuicem ſe circunueniant ementes, & vendentes: ſic in hoc mundo omnes vendendo, & emendo viuunt, & inuicem ſibi fraudem facientes, vitam ſuam ſuſtètant. Inter emptores autem, & venditores accipe tibi omnes diuitias, & honores ſeculi huius, quæ & ipſæ nihilominus & venduntur, & emuntur, & omnis quaſtus eorum in venditione, ſeu mercatione conſiſtit. Fuge ergo forum, vt nec patiaris fraudem, nec facias. Si autem paſſus fueris, ipſa res te compellit & facere. Nam ſi iniuriam paſſus fueris, ſi nocitus fueris, difficile eſt, vt & tu ad vicem non nocas. Prima ergo laus eſt Chriſtiano, alienum eſſe à foro, nullam cauſam habere cum illo, ſicut ait Apoſtolus: Rogo autè vos ſtudium habere quietis, & ſilentij, ac negocij proprij operando manibus veſtris: & nullius veſtrum deſiderium ſit ad eos, qui foris. Si enim in foro permanſeris, & quod habes, perdes: ſi autem in vinea aſſiduus fueris, & quod non habes, acquires. Item exiens circa ſextam, & nonam. Ideo iunxit ſextam, & nonam, quia in ſexta,

1. Tim. 5.

* vitem.

1. Cor. 17.

2. Theſ. 3.

ſexta, & nona generatione vocauit ludæos, & frequentauit cum hominibus diſponere teſtamenta, quaſi deſinito ſalutis omnium tempore iam propinquante. Nam poſt Noè ad neminem legimus Deum locatum fuiſſe, niſi primum ad Abraham, poſt eum conſeſſum ad Iſaac & Iacob. Deinde non poſt multum temporis ad Moſen, cui & legem dedit. Poſt eum ad Ieſum Naue. Tranſacto autem nouo multo poſt tempore, ad Samuelem, & David, & in ſingulis quibuſque generationibus ad multos prophetas cum ſingulis teſtamenta diſponens. Sicut enim quis in itinere conſtitutus, aut in opere quodam, ante ſextam quidem non operatur, aut urgetur, aut ambulat, ſciens quia longus ei adhuc lupereſt dies: tranſacta autem ſexta, quum cœperit eſſe octaua, aut nona, incipit properantius agere, vt opus ſuum, vel iter tempore deſinito cœcludat: & ſic Deus vſque ad Abraham, qui fuit in ſexta hora, venit ad homines diſponere teſtamentum. Poſt Abraham autem vſque ad tranſmigrationem frequentèr properans, vt aduentum ſuum in hunc mundum, & vocationem gentium deſinito tempore cœſummaret, quaſi veſpere iam propinquante. Item exiit circa horam vndecimam, & dixit: Quid hic ſtatis tota die ocioſi? Vide quia vbi que ocioſos vocat, non peccatores. Denique conſidera, ſeruus ille, qui accepterit à domino ſuo vnam manam, vt quid audiuit, ſerue nequam? vt quid miſus eſt in tenebras: aut quia perdidit manam ſuam, aut quia nihil eſt lucratus de ea? Sine dubio, quia nihil lucratus eſt de ea. Qui autem peccat, perdit gratiam quam accepit. Si ergo ille non eſt impunitus in die iudicij qui ocioſus ſtetit in foro, & nullam iniuſtitiam operatus eſt: quid fiet illi in die iudicij qui peccauit, & manam ſuam perdidit? Quid hic ſtatis tota die ocioſi? An neſciſti quia qui non operatur in hoc ſeculo, non manducat in illo? Et qui aliis manducantibus, & bibentibus in hoc ſeculo operatur, in illo ſeculo aliis ieiunantibus, ipſe non ieiunabit, ſed recumbet cum Abraham & manducabit de prandio vitæ. Qui autem hic aliis operantibus ſtat ocioſus, aliis recumbentibus in illo ſeculo, ipſe expelletur foras. Dies enim iſte, dies operationis eſt: dies autem ille, qui ſequitur, dies eſt feriarum. At illi dixerunt: Nemo nos conduxit. Quæ eſt conductionis noſtra, & quæ conductionis merces? Promiſſio vitæ æternæ. Quid eſt, nemo nos conduxit? Id eſt, nemo nos docuit. Quia hæc eſt vita æterna, vt cognoscant ſolum verum Deum, & quem miſiſti Ieſum Chriſtum, Nemo nos cœduxit, dicens: Quicumque reliquerit domum, aut villam, aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, centuplum accipiet in hoc mundo, & in futuro vitam æternam poſſidebit. Nemo nos conduxit, dicens: Vendite quæ poſſidetis, & date eleemoſynam, & habebitis theſaurum in celo. Et nota, quoniam illi qui aut in prima hora vocati ſunt, aut in tertia, vel in ſexta, vel in nona, non reſponderunt, quia nemo nos conduxit. Omnes enim illi conductioni fuerunt, & habuerunt notitiam Dei, & ſeruerunt Dei promiſſa. Gentes autem ſolæ neque Deum ſciebant, neque Dei promiſſa: ideo excuſabiliter reſponderunt. Nemo nos conduxit. Et dixit eis: ite & vos in vineam meam, & quodiuſſum fuerit, dabo vobis. Nota quia cum primis ſolis conuenit ſpecialiter dare denarium, iſtos autem omnes ſub incerto pacto conduxit, id eſt, quod iuſtum fuerit. Sciens enim dominus, quia præuaricatorum erat Adam, & omnes poſtmodum in di-

Lucæ 19.

1. Ioh. 17.

lunio fuerant perituri, certum pactū fecit ad eum, ne quando dicant ideo ſe negiſſe iuſtitiam, quia neſciebant, quæ præmia fuerant recepturi. Illis autem non fecit pactum. Benignus enim paterfamilias ſciebat largitatem ſuam, quia tantum paratus eſt retribuere, quantum mercenarij recipere non ſperabāt. De dato enim eius nemo iuſtè murmurat, quia amplius dat, quam omnis homo deſiderat. Quum autem ſero factum fuiſſet, dixit dominus vineæ procuratori ſuo: Voca operarios, & redde illis mercedem incipiens à nouiſſimis vſque ad primos. Conſidera quia ſero, non in alio mane reddit mercedem. Ergo adhuc ſtante ſeculo iſto, iudicium eſt futurum, & unicuique merces ſua reddenda. Propter duas rationes iudicium in hoc ſeculo fit. Primum, quia illic ipſa beatitudo ventura, ipſa eſt merces iuſtitiae. Ideo non in illo ſeculo fit iudicium, ſed ante illud. Deinde ante aduentum diei illius præmittitur iudicium, ne videāt peccatores beatitudinem diei illius, dicente Propheta: Tollatur impius, ne videat gloriā Dei, dicit procuratori ſuo. Cui procuratori? Sine dubio filius dicit ſpiritu ſancto. Et ſi volueris, concedo tibi, vt pater filio dicat. Incipiens à nouiſſimis vſque ad primos. Quare non à primis vſque ad nouiſſimos, ſed primum à nouiſſimis? Attende, naturalis eſt ratio. Omnes nanque, qui ante aduentum Chriſti fuerunt, quaſi ex operibus ſuis facti ſunt ſancti, Gentes autem ex gratia Chriſti. Semper libētius aliquid damus his, quibus ſolum pro honore noſtro donamus. Ergo omnibus ſanctis Deus reddens mercedem, iuſtus oſtenditur. Gentibus autem dat miſericordiam, dicente Apoſtolo: Gentes autem ſuper miſericordia honorare Deum. Aut certè propter demonſtrandam immenſam miſericordiam ſuam, ſicut eſt ibi, vt ait Apoſtolus: Et nos qui viuimus, qui remanebimus, non præueniemus eos, qui dormierunt. Magis enim ſecundum rem erat, vt prius viuentes immutarentur, poſtea mortui reſurgerent incorrupti. Sed quia in conuertendis viuētibz vna eſt virtus, hoc ſolum quod ad immortalitatem mutantur: quod autem mortui incorrupti reſurgāt, duo ſunt opera: primò, quia reſurgunt: ſecundò, quia incorrupti reſurgūt. Ergo vt oſtendat Deus ingeſtimabilem potentiam ſuam, quando quod difficillimum eſt, mortuos ſuſcitāt incorruptos, poſtea viuētes immutat. Sic & in hoc loco ſecundum rem quidem erat, vt primi, priores acciperent ſuam mercedem: ſed vt oſtendat Deus ineffabilem miſericordiam ſuam, primum nouiſſimis, & indignioribus reddit mercedem, poſtea primis. Sicut illic potentia immutandorum hominum excluſit ordinem, ita & hic nimia miſericordia ordinem non aſpexit. Quum veniſſent autem, qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſingulos denarios: Venientes autem & primi, arbitrati ſunt, quid plus eſſent accepturi, acceperunt autem, & ipſi ſingulos denarios. Non iniuſtè. Nam & qui in prima parte ſeculi natus eſt, non amplius vixit, quam ſtatutum tempus vitæ ſuæ. Et quid illi nocuit, ſi poſt illius exitum ſtetit mundus? Et qui circa finem naſcuntur, non minus viuunt, niſi quanti dies numerati ſunt eis. Et quid illis prodeſt ad cœpendium laboris, ſi cito mundus finitur, quum ipſum penſum vitæ ſuæ compleant ante mundum? Deinde ſi in hominis eſſet potentia, quādo naſceretur, prius aut poſtea: iuſta ratione primum habebit mercedem, qui prius naſci voluit, ſecundum autem, qui poſtea venit ad vitam: nunc autem,

Eſa. 26.

Certe, nū videtur ſpiritu ſancto ſiſq̄ miniſtrum facere. Certe legendum quod dicit de operibus, & gratia, ſoluuntur enim ambo nō per alterum tantum, ſed per vtrumque ſimul, ſaltem adulti.

quum in Dei sit potestate, quando hominem producat in mundum, nec ille sibi priorem honorem defendere debet, qui prius natus est, nec ille contemptibilior debet esse, qui postea. Dicit enim: Et si me prius creasset, prior eram. *Accipientes autem murmurauerunt aduersus patrem familias, dicentes: Quoniam hi nouissimi vna tantum hora fecerunt, & aequales illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei, & aestus?* Si verum est, quod diximus, quia & illi suum tempus vixerunt, & non amplius; & isti suum tempus, & non minus: & vnicuique mors sua consummatio est ipsius: quid est quod dicunt: *Totius diei pondus portauimus, & aestus:* Quia magna nobis est virtus ad faciendam iustitiam, cognoscere nos oportet propiè esse finem mundi. Vnde armans nos Christus, dicebat: Appropinquauit regnum caelorum. Item Apostolus: Præterit enim figura huius mundi, volo vos sine sollicitudine esse. Si ergo nobis virtus est, scire propinquum esse finem, nam quantum usque ad finem illius vita nostra forsitan non extendatur, tamen quasi accendamus, & præparemur ad suscipiendum finem, consequenter & illis infirmatio * erat cognoscere mundi spacia esse longinqua. Et quantum ante finem mundi in manu Dei essent ituri, tamen quodammodo negligentes eos faciebat circa iustitiã, & refrigerescere faciebat animas eorum expectatio seculi longioris. Ideo ergo quantum non per omne seculum vixerint, tamen totius seculi grauamina, & impedimenta pertulisse videntur. Item tunc mundus in iuuentute constitutus omnibus bonis prosperabatur, & felix erat: nunc autem mundus senescens omnibus aduersitatibus premitur, & ideo concupiscibilis non est. Qui ergo tunc fuerunt homines, cum maiori difficultate & labore iustitiam seruauerunt: quia ipsa seclitas mundalium rerum, satis impedimentum est animæ ad iustitiam faciendam. Nunc autem facilius homines iustitiam facere possunt, quia ipsa aduersitas, & angustia mundalium rerum, adiuvat animam ad iustitiam faciendam. Sicut facilius est homini pauperi, & in angustiis constituto disciplinam tenere, diuiti autem & abundantia difficile: sic illis inter gaudia mundi difficile fuit tenere iustitiam, nobis autem inter tribulationes mundi facile. Multum ergo tunc bonus erat, & fortis in fide, qui poterat euadere vanitatem: nunc autem multum iniustus. Et modo multum malus est, & miser in fide, qui se non stringit ad Deum. Ergo pondus, quod dicit opus iustitiæ, significat: quia graue est homini carnali amare iustitiam. Aestum autem dicit, concupiscentias seculi, quas tunc patiebantur mundo iuuentute florète. Ergo etsi non per omnem mundum vixerant, tamen totius mundi impugnationem passi sunt: quia totius vitæ virtus in iuuentute ostenditur. Aut pondus diei dicit, onerosa legis mandata, propter quæ & alibi dominus hortatur Iudæos, & dicit: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego vobis requiem dabo. Aestum autem dicit, vel vrentem tentationem errorum, quam constabant spiritus maligni in eos, ad æmulationem Gentium eos irritantes, à quibus fuit ab Adam vsque ad Noë: hora verò tertia, à Noë vsque ad Abraham: sexta quoque ab Abraham, vsque ad Moysen: nona autem à Moysè vsque ad aduentum domini. Vndecima verò ab aduentu domini vsque ad finem mundi, in qua prædicatores sancti Apostoli missi sunt, qui mercedem plenam, & tardè venientes, acceperunt.

Matth. 23. Cor. 7.

Insfrigidatio.

Matth. 23.

dati de mercede sua: sed quia illi amplius quam merebantur, acceperunt. Hoc est enim proprium inuidiæ, quando alteri aliquid additur: sic dolent inuidi, quasi illis sit aliquid subductum, quod illi est additum. Vt puta, si viderit fieri aliquem ditio-rem, putat inuidus se pauperem factum. Si alter sapientior fuerit factus, ita dolere quasi ipse sit insipiens factus. Intelligis quia ex vana gloria nascitur inuidia? Nam ideo dolere esse secundus, quia desiderat esse prior. Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Multi sunt vocati pauci verò electi. Postquam superius de Iudæis, & Gentibus hanc ipsam sententiam, & qui erunt primi, nouissimi: & nouissimi, primi: videlicet quia Iudæi & in primo loco vocati sunt ante Gentes, in secundo autem saluati sunt post Gentes, introducit parabolam istam. Et vt cognoscamus, quia ad manifestationem præcedentium verborum hanc parabolam introduxit: ideo in fine eius eam ipsam sententiam repetit, quam supra dixerat. Aut ideo primos dicit nouissimos futuros, & nouissimos primos: non vt nouissimi digniores sint, quam primi, sed vt coæquantur. Dicit enim propheta Esdras, * volens omnium sanctorum vnam ostendere vocationem, & nullam inter eos esse differentiam temporis causa, dicit omnium sanctorum numerum * esse quasi coronam. Sicut enim in corona quantum sit rotunda, nihil inuenis quod videatur esse initium, aut finis: sic inter sanctos quantum ad tempus in illo seculo, nemo nouissimus dicitur, nemo primus. Ideo ergo quibus datum est primum nasci, nouissimè remunerantur: quia sancti quasi corona omnes æquales sunt, nouissimè nati, primi remunerantur, vt illi illam gratiam habentes, isti per hanc coæquantur. Quod autem dicit: *Multi sunt vocati, pauci verò electi:* nõ ad superiores sanctos pertinet, sed ad Gentes: quoniam ex ipsis Gentibus, qui multi vocati sunt, pauci sunt eligendi.

* Esaias.

* meritum.

S. GREGORII PAPAË
in idem Euang. Hom.

IN explanatione sua multa ad loquendum sancti euangelij lectio postulat, quam volo, si possum sub breuitate perstringere, ne nos & extensa processio, & proluxa expositio videatur onerare. Regnum caelorum homini patrifamilias simile dicitur, qui ad excolendam vineam suam operarios conducit. Quis verò patrifamilias similitudinem rectius tenet, quam conditor noster, qui regit, quos condidit, & electos suos sic in hoc mundo possidet, quasi subiectos dominus in domo? Qui habet vineam, vniuersam scilicet Ecclesiam, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum electum, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. Hic itaque paterfamilias ad excolendam vineam suam mane, hora tertia, sexta, nona & vndecima operarios conducit, quia à mundi huius initio vsque ad finem ad erudiendam plebem fidelium prædicatores congregare non desistit. Mane etenim mundi fuit ab Adam vsque ad Noë: hora verò tertia, à Noë vsque ad Abraham: sexta quoque ab Abraham, vsque ad Moysen: nona autem à Moysè vsque ad aduentum domini. Vndecima verò ab aduentu domini vsque ad finem mundi, in qua prædicatores sancti Apostoli missi sunt, qui mercedem plenam, & tardè venientes, acceperunt.

Est Ho. 19. in Euang.

perunt. Ad erudiendam ergo dominus plebem suam, quasi ad excolendam vineam suam, nullo tempore destitit operarios mittere, quia & prius per patres, & postmodum per legis doctores, & prophetas, ad extremum verò per apostolos, dum plebis suæ mores excoluit, quasi per operarios in vinea cultura laborauit: quantum in quolibet modulo, vel mensura, quisquis cum fide recta bonæ actionis prædicatore extitit, huius vineæ operarius fuit. Operator ergo mane, hora tertia, sexta & nona, antiquus ille Hobraicus populus designatur, qui in electis suis ab ipso mundi exordio dum recta fide Deum studuit colere, quasi non destitit in cultura vineæ laborare. Ad vndecimam verò Gentiles vocantur, quibus & dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Qui enim trãfacto tam longo mundi tempore pro vita sua laborare neglexerant, quasi tota die otiosi stabant. Sed pensate, fratres, quid inquisiui respondeant. Dicunt ei, *Quia nemo nos conduxit.* Nullus quippe ad eos patriarcha, nullus propheta venerat. Et quid est dicere, ad laborem nemo nos conduxit, nisi quia vitæ nobis vias nullus prædicauit? Quid ergo nos à bono opere cessantes, in excusatione nostra dicturi sumus, qui pene à matris utero ad fidem venimus? qui verba vitæ ab ipsis cunabulis audiimus? qui ab vberibus sanctæ Ecclesiæ potum supernæ prædicationis sumpsimus cum lacte carnis? Possimus verò & easdem diuersitates horarum etiam ad vnumquemque hominem per ætatem momenta distinguere. Mane quippe, adoleſcentia intelligi potest: quia quasi iam sol in altum proficit, dum calor ætatis crescit. Sexta verò iuuetus est, quia velut in centro sol figitur, dum in ea plenitudo roboris solidatur. Nona autem, senectus intelligitur, in qua sol velut ab alto axe descendit: quia ætas calore iuuentutis deficit. Vndecima verò hora, ea est ætas, quæ decrepita, vel veterana dicitur. Vnde Græci valdè seniores non gerontas, sed presbyteros appellant, vt plus quam senes esse insinuent, quos pronectiores vocant. Quia ergo ad vitam bonam alius in pueritia, alius in adoleſcentia, alius in iuuentute, alius in senectute, alius in decrepita ætate perducitur, quasi diuersis horis operarij ad vineam vocantur. Mores ergo vestros, fratres, aspiciat, & si iam Dei operarij estis, videte, Penset vnusquisque quid agat, & consideret, si in Dei vinea labore. Qui enim in hac vita ea, quæ sua sunt, querit, adhuc ad domini vineam non venit. Illi nanque domino laborant, qui non sua, sed lucra dominica cogitant: qui zelo charitatis, studio pietatis inferuiunt, animabus lucrandis inuigilant, perducere & alios secum ad vitam festinantem, qui sibi viuunt, qui carnis suæ voluptatibus pascuntur, rectè otiosus redarguitur, quia fructum diuini operis non sectatur. Qui verò & vsque ad ætatem vltimam Deo viuere neglexit, quasi vsque ad vndecimam otiosus stetit. Vnde rectè vsque ad vndecimam torpentibus dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* ac si aperte dicatur: Etsi Deo viuere in pueritia, & in iuuentute nolueritis, saltem in vltima ætate respicite, & ad vitæ vias, cum iam multum laboratum non estis, vel fero venite. Et tales ergo patrifamilias vocat, & plerumque ante remunerantur: quia prius ad regnum de corpore exeunt, quam hi, qui iam in pueritia vocati esse videbantur. An non ad vndecimam venit latro? qui etsi non habuit per ætatem, habuit tamen se-

rò per pœnam, qui & Deum in cruce confessus est, & penè cum voce sententiæ, spiritum exhalauit vitæ. A nouissimo autem reddere denarium paterfamilias coepit: quia ad paradisi requiem prius latronem, quam Petrum perduxit. Quãti patres ante legem, quanti sub lege fuerunt, & tamen ii, qui in domini aduentu vocati sunt, ad caelorum regnum sine aliqua tarditate peruenierunt. Eundem ergo denarium accipiunt, qui laborauerunt ad vndecimam, quem expectauerunt toto desiderio, qui laborauerunt ad primam: quia æqualem vitæ æternæ retributionem sortiti sunt cum iis, qui à mundi initio vocati fuerant, ij, qui in mundi fine ad dominum venerunt. Vnde & ij, qui in labore precesserunt, murmurantes dicunt: *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares nobis illos fecisti, qui portauimus pondus diei & aestus:* Pondus siquidem diei, & aestus portauerunt ij, quos à mundi initio, quia diù hic contigit viuere, necesse etiam fuerat longiora carnis tentamenta tolerare. Vnicuique enim pondus diei, & aestus ferre, est per longioris vitæ tempora, carnis suæ calore fatigari. Sed quærit potest, quomodo murmurasse dicti sunt, qui saltem serò ad regnum vocantur. Caelorum enim regnum nullus murmurans accipit, nullus qui accipit, murmurare potest. Sed, quia antiqui patres vsque ad aduentum domini, quantumlibet iuste vixerint, diu à regnum non sunt, nisi ille descenderet, qui paradisi claustra hominibus interpositione suæ mortis aperiret: eorum hoc ipsum murmurasse est, quod & rectè pro percipiendo regno vixerunt, & tamen diù ad percipiendum regnum dilati sunt. Quos enim post peractam iustitiam inferni loca, quantum tranquilla, susceperunt, eis profectò & laborasse fuit in vinea, & murmurasse. Quasi ergo post murmuracionem denarium accipiunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia regni perueniunt. Nos autem, qui ad vndecimam venimus, post laborem non murmuramus, & denarium accipimus: quia post mediatoris aduentum, in hoc mundo venientes, ad regnum ducimur mox vt de corpore eximus, & illud sine mora percipimus, quod antiqui patres cum magna percipere dilatione meruerunt. Vnde & iisdem paterfamilias dicit: *Volo & huic nouissimo dare sicut & tibi.* Et quia ipsa regni perceptio eius est bonitas voluntatis, rectè subiungit: *An non licet mihi quod volo facere?* Stulta enim quæstio est hominis contra benignitatem Dei. Conquerendum quippe esset, non si daret, quod non deberet, sed si non daret, quod deberet: Vnde aptè subditur, *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Nemo autem se de opere, nemo de tempore extollat, cum hac expleta sententiã subsequenter veritas clamet, *Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Ecce enim etsi iam scimus, quæ, vel quantà bona egimus, adhuc supernus iudex qua subtilitate hæc examinet, ignoramus. Et quidem gaudendum cuique summoperè est, in regno Dei esse vel vltimum. Sed post hæc terribile est valdè, quod sequitur: *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Quia & ad fidem multi veniunt, & ad caeleste regnum pauci perducuntur. Ecce enim ad hodiernam festiuitatem quam multi conuenimus, Ecclesiæ parietes implemus, sed tamen quis sciat, quam pauci sunt, qui in illo electorum Dei grege numerantur? Ecce enim vox omnium Christum clamat, sed vita omnium non clamat. Plerique Deum vocibus sequuntur, moribus fugiunt.

Anima beatitudo etiam ante iudicij diem.

146.2. fugiant. Hinc etenim ad Titum Paulus dicit; Qui consistitur se nosse Deum, factis autem negant. Hinc Iacobus ait; Fides sine operibus mortua est. Psal. 119. Hinc per Psalmistam dominus dicit; Annunciaui, & locutus sum, multiplicati sunt super numerum. Vocante enim Domino, super numerum multiplicantur fideles: quia nonnunquam etiam ij ad fidem veniunt, qui ad electorum numerum non pertingunt. Hic enim fidelibus per confessionem admixti sunt, sed propter vitam reprobam illic numerari in sorte fidelium non merentur. Hoc ouile 324.1.1. sanctæ Ecclesiæ hædos cum agnis recipit: sed at- testante Evangelio, cum iudex venerit, bonos à malis separat, sicut pastor segregat oves ab hædis. Neque etenim possunt, qui hic carnis suæ voluptatibus seruiunt, illic in ouium grege numerari. Illic eos à sorte humilium iudex separat, qui se hic in superbiæ cornibus exaltant. Regnum cælorum percipere nequeant, qui hic in cælesti fide positi, toto desiderio terrena quærent. Et multos tales intra Ecclesiam, fratres charissimi, cernitis, sed eos nec imitari, nec * despiciere debetis. Quid enim sit hodiè, aspiciamus: sed quid cras futurus sit vnusquisque, nescimus. Plerumque & qui post nos venire cernitur, per agilitatem nos boni operis antecedit, & vix eum cras sequimur, quem hodiè præire videbamus. Ecce cum Stephanus pro fide moreretur, Saulus lapidantium vestimenta seruabat. Omnium ergo lapidantium manibus ipse lapidauit, qui ad lapidandum omnes expeditos reddidit: & tamen eundem ipsum in sancta Ecclesia laboribus antecessit, quem persequendo martyrem fecit. Duo ergo sunt, quæ prius non videmus. Quia enim multi vocati, sed pauci electi sunt, primum est, vt de se quisque minimè præsumat: quia etiam ad fidem vocatus est, vtrum per- 147.7. anni regno dignus sit, nescit. Secundum verò est, vt vnusquisque proximum, quem fortasse iacere in vitis conspicit, desperare non audeat, quia diuinæ misericordiæ diuitias ignorat. Rem, fratres, quæ nuper contigit, refero, vt, si vos peccatores ex corde esse conspicitis, omnipotentis Dei misericordiam amplius ametis. Præsenti anno in monasterio meo, quod iuxta beatorum martyrum Ioannis, & Pauli Ecclesiam situm est, frater quidam ad conuersionem venit: deuotè susceptus est, sed ipse deuotius est conuersatus. Hunc ad monasterium frater suus corpore, non corde secutus est. Nam valde conuersationis vitam, & habitum detestans, in monasterio vt hospes habitabat, & monachorum vitam moribus fugiens, recedere à monasterij habitatione non poterat, quia vel quid ageret, vel vnde viueret, non habebat. Erat eius prauitas cunctis onerosa: sed hunc omnes æquanimiter pro fratris eius amore tolerabant. Nam superbus, & lubricus, si qua post hoc seculum vita sequeretur, nesciebat. Irridebat verò, si quis illi hanc prædicare voluisset. Itaque cum habitu seculari vivebat in monasterio, verbis leuis, nutibus instabilis, mète tumidus, veste compositus, actione dissipatus. Mense autem Iulio nuper elapso, huius, quam nostis, pestilentiz cladè percussus est. Qui ad extremum veniens, vrgeri cœpit, vt animam redderet. Et vltima iam corporis parte præmortua, vitalis virtus in solo pectore, & lingua remanserat. Fratres aderant, eiusque exitum, in quantum Deo largiente poterant, oratione tuebantur. At ille subito ad deuorandum se draco-

146.2.1. *Des uenit esse exploratum, num sit Deo gratiam.*

nem venire conspiciens, magnis cœpit vocibus clamare, dicens; Ecce draconi ad deuorandum datus sum, qui propter vestram præsentiam deuorare me non potest. Quid mihi moras facitis? Date locum, vt ei deuorare me liceat. Cùmque hunc fratres, vt signum sibi crucis imprimeiet, admo- nerent, respondebat virtute quæ poterat, dicens; Volo me signare, sed non possum, quia à dracone premor. Spumæ oris eius faciem meam liniunt, guttur meum eius ore suffocatur. Ecce ab eo brachia mea comprimuntur, qui iam & caput meum in suo ore absorbit. Cùmque hoc ille pallens, & tremens, & moriens diceret, cœperunt fratres vehementius orationibus insistere, & oppressum draconis præsentia, suis precibus adiuuare. Tum repente liberatus, magnis cœpit vocibus clamare, dicens; Deo gratias. Ecce discessit, ecce exiit: ante orationes vestras fugit draco, qui me ceperat. Mox autem seruiturū se Deo & esse monachum deuouit, atque à tempore illo nunc vsque febribus premitur, doloribus fatigatur. Morti quidem subtractus est, sed adhuc plenius vitæ restitutus non est. Quia enim longis, & diuturnis iniquitatibus pressus est, longo langore fatigatur, & durum cor ignis purgationis durior concreuit: quia diuina dispensatione agitur, vt prolixiora vitia, ægritudo prolixior exurat. Quis illum vnquam seruari ad conuersionem crederet? Quis tantam Dei misericordiam considerare sufficiat? Ecce iuuenis prauus draconem vidit in morte, cui seruit in vita: nec vidit, vt vitam funditus perderet, sed vt cui seruiet sciret, sciendo resisteret, ipsamque resistendo superaret: & eum à quo prius non videns tenebatur, vidit postea, ne teneretur. Quæ ergo lingua narrare viscera diuinæ misericordiæ sufficiat? Quis spiritus ad tantæ pietatis diuitias non obstupescat? Has diuinæ pietatis diuitias considerauit Psalmista, cùm diceret; Adiutor meus tibi psallam: quia tu Deus susceptor meus es, Deus meus, misericordia mea. Ecce pendens in quibus laboribus humana sit vita constituta, Deum appellauit adiutorem. Et quia à tribulatione præsentis in requiem æternam nos suscipit, appellat etiam susceptorem. Sed considerans, quod mala nostra aspicit, & portat, culpas nostras tolerat, & tamen nos per penitentiam ad præmia reseruat, noluit Deum misericordem dicere, sed hunc ipsam misericordiam vocauit, dicens; Deus meus, misericordia mea. Reuocemus ergo ante oculos mala, quæ fecimus, pensemus ex quanta Dei benignitate toleramur: consideremus quæ sunt pietatis eius viscera, vt non solum culpas indulgeat, sed cæleste regnum penitentibus etiam post culpas promittat, atque ex omnibus medullis cordis dicamus singuli, dicamus omnes; Deus meus, misericordia mea.

Obserua, vt semper Christi in cruce signantur.

Psal. 138.

BEDÆ VENERABILIS presbyteri eiusdem Euang. expositio.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, &c. Paterfamilias cõditor noster est, qui in vineam suam, id est, Ecclesiam, quot sanctos ab Abel iusto, vsque ad vltimum sanctum, qui in fine mundi venturus est, protulit, quasi tot palmites misit. Conuentione autem facta cum operarijs, &c. Denarius imaginem regis habet, & vnusquisque qui ad Ecclesiam

Ecclesiã propinquat, in Christo debet imaginem recipere deitatis, quam in paradiso luore serpentis perdidit. Huius vineæ operarij primò patres, deinde legis doctores & prophete, ad extremum apostoli, factorum in ea morum excolebãt, prout tempus dictauerat, venustatem. Et egressus circa horam tertiam, &c. Ab initio enim vsque ad finem mundi iustus, ad erudiendam fidelium plebem, dominus destinare prædicatores nõ desistit, cuius mane ab Adam ad Noe vsque protendebar, hora verò tertia à Noe, vsque ad Abraham: sexta verò, vsque ad Moysen: nona à Moysè vsque ad aduentum domini fuit, in quibus antiquis ille populus, dum recta fide Deum colere studuit, quasi in cultura vineæ laborauit. Vndecima vero est ab aduentu domini, vsque ad finem mundi, in qua gentiles, qui antea ociosi stabant, per operatores apostolos, ad vineam domini vocantur, qui dicebant, Quia nemo nos conduxit, id est, vitæ vias aperuit. Possumus etiam easdem horarum diuersitates ad vnquemque hominem per ætatum momenta distinguere: quia ad vitam bonam alius in pueritia, alius in adolescentia, alius in iuuentute, alius in senectute, alius in decrepita ætate perducitur. Cùm autem serò factum esset, &c. Tempore enim præterito, futuri temporis per similitudinem exponit rationem, in quo Christus totius creaturæ proeurator, & rector omnibus mercedem restituet, vt recipiat vnusquisque propriis corporis prout gessit. Et incipiet à nouissimis vsque ad primos, vel quia plerumque ante remunerantur serò venientes: quia prius ad regnum exeunt de corpore, vel quia æqualem vitæ æternæ retributionem sortiuntur. Cùm venisset, ergo qui circa vndecimam horam abierant, &c. Quasi ergo post muturationem denarium acceperunt, qui post longa inferni tempora ad gaudia regni peruenierunt, quem nos quasi sine murmuratione post mediatoris aduentum sumimus, quia mox vt de corpore eximus, sine mora illa percipimus. At ille respondens vni eorum, &c. Ille amicus qui increpatur, protoplastum, & eos qui in illo tempore crediderant, potest significare, cui dicitur: Nonne ex denario conuenisti mecum, id est, recepisti mercedem, quam tibi promiseram: hoc est imaginem & similitudinem meam quid queris amplius & non tam ipse plus accipere, quàm alium nihil accipere desideras. Volo autem & huic nouissimo dare, &c. Verè enim Iudæi oculum prauum, id est, nequam habentes intentionem questi sunt contra benignitatem Dei: & stultè, cui collatio regni non est meriti aut dignitatis, sed diuinæ est præstatio bonitatis. Sic erunt nouissimi primi, &c. Id est, Iudæi de capite vententur in caudam & gentes de cauda mutabuntur in caput. Multi enim sunt vocati, &c. Quia ad fidem multi veniunt & ad cæleste regnum pauci perducuntur.

HAYMONIS EPISCOPI Halberstat. superioris Euang. expositio.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias, qui seciit primo mane conducere operarios in vineam suam. Et reliqua. Intellectus huius lectionis sic superioribus dependet, quibus dicitur: Multi erunt primi nouissimi, & nouissimi primi, quem versiculum in subsequenti bus explanabimus. Regnum cælorum, in

hoc loco ecclesiam, id est, congregationem sancto- rum pollumus intelligere: quia dum electi in præsentis seculo nihil terrenum appetunt, sed per mentis contemplationem toto nisu cordis & corporis ad patriam cælestem tendunt, in eorum cordibus quasi in cælestibus dominus regnat. Ille paterfamilias Deus pater intelligitur, qui sic in hoc mundo regnat, homines quos condidit veluti qualibet terrena potestas, gubernat & regnat quos in domo sua nutrit. Cui patrifamilias, id est, Deo patri, tunc assimilatur regnum cælorum, id est, sancta ecclesia, quum sanctitatem illius imitari studet, iuxta quod ipse dicit per prophetam: Sancti estote, quia ego sanctus sum dominus Deus vester. In quantum homo sanctitatem imitatur, in tantum similis Deo efficitur. Qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam. Quod designatur per regnum cælorum, hoc designatur per vineam, id est, præsens ecclesia. Quæ vinea, id est, præsens ecclesia ab initio vsque ad finem seculi, quot sanctos protulit & profert quotidie, quasi tot palmites misit & mittit. Per primum mane debemus intelligere omne tempus primæ ætatis ab Adam vsque ad Noè. Horam tertiam à Noè vsque ad Abraham. Horam sextam ab Abraham vsque ad Moysen. Horam nonam à Moysè vsque ad aduentum domini (ista hora fuit maxima) vndecimã ab aduentu domini vsque ad finem seculi. In quibus diuersis horis temporum non desistit Deus operarios, id est, prædicatores suos, mittere in vineam suam, in sanctam ecclesiam: qui siue verbis, siue scriptis, siue operibus iter vitæ aliis demonstrarent. Possumus & easdem diuersitates horarum ad ætates humanas referre. Primum mane intelligitur infantia, vel pueritia: hora tertia intelligitur adolescentia: hora sexta, iuuentus: hora nona, senectus: hora vndecima intelligitur ea ætas, quæ veterana dicitur. Sicut qui veniunt ab infantia, vel in pueritia sua ad seruitium Dei omnipotentis, hi veniunt prima hora. Et sunt qui veniunt ab adolescentia sua: hi veniunt hora tertia, sunt qui veniunt in iuuentute sua, hi veniunt hora sexta. Et sunt qui in senectute sua, hi veniunt hora nona. Sed qui in decrepita ætate, quæ veterana dicitur, conuertantur ad seruitium Dei omnipotentis, hi veniunt hora vndecima. Conuentione facta cum operarijs ex denario diurno, misit eos in vineam suam. Denarius nomen, & imaginem regis quondam continebat, & à numero decem denariorum vocatus est denarius, quia quod modò habent decem nummi denarij, hoc antiquis diebus habebat vnus denarius. Primus homo Adã ad imaginem, & similitudinem Dei factus est: quia sicut Deus æternus, & immortalis est, ita hominè æternum, & immortalem condidit, nisi peccasset. Vbi peccauit, statim denarium, id est, similitudinem, & imaginem Dei amisit. Eiectus est de paradiso, & factus est iniustus, qui antea iustus erat: & factus est mortalis, qui antea erat immortalis. Vt autem illum denarium, id est, illam imaginem, & similitudinem Dei, quã perdidimus in primo homine peccante, recuperare possimus, ideo venimus in vineam, in societatem sanctæ ecclesiæ credendo, & baptismi sacramentum recipiendo. In baptismo etenim recipimus imaginem Dei: quia mundamur ibi ab omnibus peccatis & originalibus, & actualibus sanctificamur. Similitudinem Dei ibi recipimus, quia, si post baptismum studuerimus nos

Leuit. II.

nos observare à peccatis, æternaliter cum Deo vivemus in anima sola vsque in diem iudicij. Post diem iudicij in anima simul, & corpore. *Circa vndecimam verò exijt.* Per vndecimam horam (vt diximus) designantur omne tempus ab Adam vsque ad finem seculi. In vndecima verò hora, id est, in nouissima ætate seculi, exiit dominus in gentes per apostolos suos, quibus dixit: Euntes in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Illi autem profecti prædicauerunt, vbi que domino cooperante, & sermone confirmante sequentibus signis. Tunc impletum est illud Psal. In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Et, non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Antea defecit eis terra, quàm lingua. *Et inuenit alias,* id est, gentiles stantes in foro otiosos, id est, à bono opere quiescentes. Operator primæ horæ, tertiæ, sextæ, & nonæ Iudaicus populus fuit, qui penè ab exordio mundi in dominum credidit. In vndecima hora gentiles vocantur ad fidem per Apostolorum prædicationem quibus dicitur: *Quid hic statis tota die otiosi?* Dum enim gentiles ab exordio mundi à bono opere, & à fide torpentes erant, quasi tota die otiosi stabant, *Responderunt & dixerunt: Nemo nos conduxit.* Id est, nemo vias vitæ nobis prædicauit, nullus patriarcha, nullus propheta, nullus angelus missus est ad nos, qui in vineam tuam, id est, in sanctam ecclesiam nos introduceret, & vias vitæ demonstraret: ideo alieni sumus à seruitio tuo. *Quid ergo nos in die iudicij in excusatione nostra dicturi sumus,* qui penè ab ipsis canabulis verbum vitæ audiimus? dicit eis: *Ite & vos in vineam meam.* Id est, credite in me, & baptizamini, confirmamini spiritu sancto. *Et quod iustum fuerit, dabo vobis,* id est, vitam æternam. Qui sunt, qui laborant in vinea domini, id est, in sancta ecclesia? Qui lacrum animarum quærunt, qui secum alios ad vitam æternam pertrahere festinant verbo, & opere. *Cum sero autem factum esset.* Sicut per mane intelligitur initium mundi, ita & per sero intelligere possumus finem seculi. Hoc est illud sero, de quo Ioannes Euangelista dicit. Filioli mei nouissima hora est. *Dixit dominus vineæ.* Dominus vineæ, Deus pater intelligitur, qui in hoc mundo guberuat homines quos creauit, procuratori suo procurator Dei patris, filius est dominus Iesus Christus, quia pater non iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio. Cui etiam tradidit ecclesiam suam gubernandam: quam ipse filius proprio sanguine suo redemit, & baptisate suo quotidie abluit, & spiritus sancti donum tribuit, corpore suo etiam, & sanguine quotidie pascit. *voca operarios.* Quando vocabit Deus dominus Iesus operarios? In die iudicij, quando implebitur illud, quod ipse dicit. Venit hora, quando omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem filij Dei: & qui audierint, viuent, tunc, id est, in die iudicij reddet ipse Deus mercedem operarijs suis, scilicet vnicuique secundum opera sua incipiens à nouissimo, id est, gentilibus ad primos, id est, Iudæos. Iudæi enim, qui primi fuerunt in fide, de quibus Psalmista dicit: Notus in Iudæa Deus, nouissimi effecti sunt in perceptione denarij, id est, in perceptione regni cælestis: & gentiles, qui nouissimi fuerunt in fide, primi efficiuntur in perceptione regni cælestis. Quare hoc? Quia patres veteris testamenti regnum cælorum eum magna dilatione

1. Ioan. 1.

10. 10.

17. psal. 76.

perceperunt, & percipiunt quotidie nunc fideles sine vlla tarditate: in tantam, vt, si ille, qui baptizatus est, vt ascendit de fonte, statim mortuus fuerit, absque vlla dilatione temporum, transeat ad patriam cælestem. *Quam venissent autem hi, qui circa horam vndecimam venerant, acceperunt singulos denarios.* Venientes autem & primi arbitrati sunt, id est, æstimauerunt, quod plus essent accepturi. Enndem denarium, id est, eandem remunerationem, vel eandem vitam æternam receperunt gentiles, & recipiunt quotidie, qui in nouissimo tempore crediderint, quem perceperunt patriarchæ, & prophetæ, qui præcesserunt aduentum domini. In cælo vna vita æterna est omnibus: quia nullus ibi amplius viuere potest alio, sed omnes æqualiter viuent: tamen propter diuersitates meritorum, diuersæ sunt ibi mansiones, iuxta quod dominus dicit. In domo patris mei multæ mansiones sunt. Sicut verbi gratia: In vno cælo sol, & luna, & stellæ consistunt, tamen dissimiliter fulgent, quia claritas solis maior est quam claritas lunæ, & claritas lunæ maior est quam luciferi, & claritas luciferi maior est quam claritas cæterarum stellarum. Similiter in resurrectione iustorum erit, vnam vitam æternam percipient omnes sancti, sed pro qualitate meritorum diuersa erit dignitas remunerationis. Qui enim plus laborauerint in presenti seculo pro vita æterna, maius præmium à Deo percipient. *Et accipientes murmurabant aduersus patrem familias dicentes.* Illi, qui murmurauerunt, Iudæi intelliguntur, qui semper inuidiam habuerunt contra gentiles. Sed quærendum est, quomodo murmurare possit, qui regnum cælorum à domino percipit? Murmurasse patriarcharum, & prophetarum fuit, rectè credidisse, & rectè vixisse, & Dei præcepta seruasse, sed post longa tempora & post longam seruitutem honorum operum non ad cælos ascendisse, sed ad inferni claustra descendisse, donec Iesus Christus per incarnationis mysterium veniret in mundum, & sua potestate destrueret eum, qui habebat mortis imperium, id est, diabolus, & deinde per semetipsum ianuam regni cælestis aperiret credentibus in se. *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus.* Ferre pondus est aduersa istius seculi diu tolerare, & tentamenta carnis vincere. In hoc ergo sancti patriarchæ, & prophetæ & cæteri iusti, qui ante aduentum domini fuerunt, pondus diei portauerunt: quia aduersa huius seculi longo tempore tolerauerunt, & æstum, id est, calorem corporis sui viriliter reserauerunt. Quia quos diu hic, id est, in presenti vita contigit viuere, diu etiam contigit mala seculi sustinere, vel aliter. Pondus diei portauerunt Iudæi quia octauo die natiuitatis circumcidebant filios suos secundum legis præceptum, & per singulas hebdomadas se baptizabant, & ter in anno festiuitatem solennem celebrabant. *Æstum diei portauerunt quia mane, & vespere offerebant sacrificia domino, & ingerit nutriebant ignem in altari carnis, & lignis.* Cætera etiam legalia veteris testamenti penè impossibilia cogebantur obseruare. *At ille respondens vni eorum dixit: Amice, non facio tibi iniuriam.* Amicum vocat, quia in vineam domini vocatus fuit. Ius dicitur lex, iniuria dicitur quicquid contra legem agitur. *Amice, non facio tibi iniuriam,* id est, non facio tibi contra legem. *Nonne ex denario conuenisti mecum?* Mea conuentio, & tpa fuit, vt vnum denarium

Deatudo animarum non differret vsque ad iudicij diem.

In cælo pro diuersitate merito diuersa premia. Ioan. 14.

Genes. 17.

denarium, id est, vitam æternam darem tibi. Ipsam vitam æternam, pro qua seruisti mihi, tribuo tibi. *Quare ergo à me quæris amplius? Tolle, quod tuum est, tolle tuum denarium, id est, vitam æternam, & vade, id est, intra in vitam æternam.* *Volo & huic nouissimo, id est, gentili dare: scilicet & tibi Iudæo, an non licet mihi, quod volo, facere? ac si diceret.* Nunquid tu vis auferre potestatem meam? Hic datur nobis intelligi, quia præmium vitæ æternæ non ex meritis nostris est, sed gratia Dei. *An oculus tuus naquam est,* id est, intentio mentis tuæ praua est, quia ego bonus sum? *Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Sicut illi, qui venerunt prima hora in vineam, effecti sunt nouissimi in perceptione denarij. Simili modo in sancta ecclesia Iudæi fuerunt primi per fidem, sed nouissimi effecti sunt per infidelitatem, & gentiles fuerunt nouissimi per infidelitatem, sed primi effecti sunt per domini misericordiam. Iudæi fuerunt quondam in capite, modo sunt in cauda. Et gentiles: qui quondam fuerunt in cauda, modo sunt in capite. Vel aliter. *Sic erunt nouissimi primi & primi nouissimi.* Ita solet fieri nunc in sancta ecclesia. Verbi gratia: Est modo aliquis in seculo homicida, adulter, sacrilegus, & periuus, & multis criminalibus peccatis irretitus, venit ad senectutem & in senectute conuertitur in seruitutem Dei omnipotentis, & affligit se pro peccatis suis, in oratione, in vigilijs, & ieiunio. Penitentiæ expleta per paucum tempus transit in regnum cælorum. Et est talis in ecclesia, qui ab infantia sua seruiuit Deo omnipotenti in clericali habitu, & patitur multas tribulationes in Dei seruitio ad senectutem, postmodum transit ad regnum cælorum. Ille talis, qui ab infantia sua Deo seruiuit, cum deberet primus esse in perceptione regni cælestis, si Deo placuisset, fit nouissimus. Et ille, qui de seculo in senectute sua conuertitur ad seruitium Dei, fit primus, cum deberet esse nouissimus: *Multi enim sunt vocati (per fidem) pauci verò electi per operationem.* Omnium vox Christum clamat, sed non omnium vita Christum clamat. De talibus dicit Paulus apostolus: Constitentur se nosse Christum, factis autem negant. Sicut enim in area paleæ permixtæ sunt granis, cum autem separatæ fuerint paleæ à granis, grana implent horreum dominicum. Similiter in die iudicij cum reprobi separati fuerint ab electis, impleant electi horreum dominicum, id est, patriam cælestem, dicente sibi domino: Venite benedicti patris mei, percipite regnum, quod vobis paratum est ab origine mundi, reprobi deputabuntur ad poenas perpetuas, de quibus nos liberare dignetur dominus Iesus Christus, qui cum patre, & spiritu sancto viuunt, & regnant per omnia secula seculorum, Amen.

Th. x.

CHRISTIANI DRUTH- mari eiusdem Euang. expositio.

Simile est regnum cælorum homini patrifamilias. Ista parabola de versu superiori dicitur, multi erunt enim primi nouissimi: Regnum cælorum præfens ecclesia intelligitur. Paterfamilias, Deus omnipotens, qui habet vniuersalem vineam, scilicet ecclesiam, quæ ab Abel iusto vsque ad vltimum, qui in fine mundi nasciturus est, quot sanctos protulit, quasi tot palmites misit. *Qui exijt primo mane conuocare operarios in vineam suam.* Quia deus omnipotens in initio mundi misit patriarchas, Adam, Abel,

Enoch, & reliquos. *Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno.* Tunc dominus conuentionem fecit cum homine, quando pro custodia mandatorum perpetuitatem & immortalitatem dare promisit. Siue conuentio æterna vita intelligitur. Hora prima ab Adam fuit vsq; ad Noe. Hora tertia à Noe vsque ad Abraham. Sexta ab Abraham vsque ad Dauid. Nona à Dauid vsq; ad Ioannem. Vndecima in qua apostoli missi sunt: qui tarde venientes, mercedem plenam acceperunt. Quibus alio loco dominus dicit, Alij laborauerunt, & vos in labores eorum introistis: in qua gentiles vocantur: quibus & dicitur. *Quid hic statis tota die otiosi?* Quasi enim tota die otiosi stabant, qui transacto tam longo tempore, quatuor milia annorum Deum cæli non adorabant. *Dicunt ei. Quia nemo nos conduxit.* Scilicet vias vitæ nullus nobis prædicauit. *Ite & vos in vineam meam.* Acti aperte dicat. Estote & vinea mea: quia vsque modo iudæi soli dicti sunt vinea domini. Possimus quoque eadem horarum spacia in vnoquoque homine intelligere. Ille enim in vinea domini ab hora prima vsque ad vespere laborat: quia ab infantia in ecclesia domini innocenter viuens, instruit alios bono exemplo vitæ suæ, aut & exemplo, & verbo. Ille hora tertia, qua à prauitate post pueritiam mutatur. Sexta quoque quis conuertitur, cum in iuuentute à prauis operibus per Dei visitationem renouatur. Hora nona, cum quis à iuuentute respiscens per iuueniles annos in Dei seruitium mutatur. Hora vndecima conuertitur peccator, cum iam vicinum se morti senserit: tunc per Dei misericordiam & visitationem incipit cogitare: quid fecit tam longo tempore: & quasi Deus in corde eius loquatur, inquit. Tanto tempore in meis voluptatibus vixi, iam prope est, vt ad infernum trahar, qui nihil pro animæ meæ salute vnquam laboravi: & tunc maxime afficitur in seruitio Dei: quanto tardius, tanto feruentius inardescit: & plerumque ante remuneratur quam is: qui ab infantia in Dei seruitio defudauit. *Cum sero autem factum esset: dicit dominus vineæ procuratori suo.* Sero, dies retributionis, vel dies iudicij. Procuratores vineæ, angeli domini ad vnumquemque hominem. *Voca operarios.* Quotidie vocamur: quia quotidie morimur. Et reddit vnicuique secundum quod in ecclesia laborauit, siue bonum, siue malum. Incipit autem à nouissimis: quia ante latronem intronit in Paradisum, quam Petrum. *Cum venissent ergo qui circa vndecimam horam venerant, &c.* Quia eadem vitam æternam accipiunt, qui de gentibus per apostolos crediderunt: quam acceperunt patriarchæ & prophetæ, qui de genere Abraham fuerunt. Dicuntur autem murmurasse: non quod vere, qui ad vitam introducebantur, murmurauerint: sed quod viuentes Iudæi quibus dominus loquebatur, indigne ferebant & etiam in cordibus murmurabant: cum audiebant quod Deus facturus esset de gentibus filios Abraham: & coæquaturus eos Iudæis. Et ipse sensus est in ista parabola, qui apud Lucam de duobus filiis: quando vnus volebat introire, quia pater prodigum filium receperat. *Hi nouissimi vna hora fecerunt & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstus.* Hoc est, quod in passione sancti Petri legimus, quod dicebant Iudæi. Nos ex semine patriarcharum sumus, quibus locutus est Deus, vt ostendat mirabilia sua. Vos semper idola adorastis: non est iustum vt nobis

MMM nunc

nunc coræquemini. Pondus diei & ætus portasse est ab initio seculi pro Dei legibus tribulationes sustinuisse: vt fecere sub Anriochio, & aliis regibus. *At ille respondens vni eorum dixit, amice non facio tibi iniuriam.* Amicum vocat ipsum populum Iudæorum pro prerogatiua patrum: qui etiam frequenter filij vocati sunt Dei. *Nonne ex denario conuenisti mecum?* Nihil inde minuitur Iudæis, si omni potens Deus gentes colligit, & ad vitam introducit. *Tolle quod tuum est, & vade.* Hoc est accipiat de vobis, qui vult per digna opera vitam æternam, quam illis præparauit ab initio seculi. *Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi.* Sua immensa clementia: quia similiter dat dignis de gentibus, qui aliquando cauda dicebantur: sicut Iudæis qui dicebantur caput, & populus Dei. *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum.* Per oculum inuidia exprimitur, quam Iudæi semper habuerunt aduersus gentes: & maxime post prædicationem apostolorum. Vnde & Petro dixerunt. *Quare intrasti ad viros præputium habentes, & manducasti eum eis? Quia Deus sua gratuita pietate gentes collegit, Iudæi inuidiam assumpserunt. Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Immenas gratias solius Dei clementiæ referimus, quia cognoscimus eum, quem ante ignorabamus & potest de nobis dici: quod de Iudæis: Notus in gentibus Deus. *Multi enim sunt vocati, videlicet de Iudæis, & de gentibus. Pauci autem electi,* Timenda sententia, quod pauci sunt qui Deo incôtaminate seruiant: & in multis offendimus Deum, quæ non percipimus. Quandoque enim aliquid boni facimus, si cænodoxia se immisceat, mercede apud Deum frustramur. Verbi gratia si otamus, ieiunamus, elemosynam damus, &c. bonorum opera facimus, & quærimus aliquam laudem: aut vt aliquis pro hoc nos videat: totum quod facimus, perdimus. Vbiunque proximo si possumus in necessitatibus non adiuuamus Dei præterimus præceptum: & charitatem amittimus. Potest quoque hoc quod dicit, *multi vocati,* de Christianis solummodo intelligi: qui vocati sunt per prædicationem: sed tamen per opera non sequuntur. De quibus maior pars vitam latam ambulant. Vnde Ioannes dicit. *Qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est.*

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangelij expositio.

Simile enim est regnum celorum homini patrifamilias qui exiit primo statim diluculo ad conducendos operarios in vineam suam, &c. Christus est rex celorum, qui assimilatur homini, secundum quod humanam accepit formam. Paterfamilias autem, quia dominus est domus, hoc est ecclesiæ. Hic igitur Christus exiit de sinibus paternis, & conduxit operarios in vineam, vel scripturas, vel mandata. Vnumquemque conduxit, vt operetur vineam, hoc est suam animam. Conducit autem alium quidem primo diluculo, hoc est, in pueritia: aliam autem hora tertia, hoc est, adoleſcētia: rursum alium hora sexta, & nona, quando quis viginſi quinque fuerit annorum, vel triginta, & simpliciter in virili ætate: porro circa vndecimam, senes. Multi enim & senes crediderunt. Vel aliter, dies dicitur præfens seculum. In illo enim operamur sicut in die. Vocauit igitur dominus prima hora Enoch, &

Noe, tertia Abraham, sexta Moſen, nona prophetas, vndecima autem, hoc est in consummatione seculi, Gentiles, qui ocioſi fuerunt ab omni bono: nullus enim eos cōduxerat, neque missus est propheta quis ad Gentes. *Quum autem vespere facta esset, dixit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, &c.* Vesperum est consummatio, in fine autem diei, & consummatione accipiunt omnes suum denarium, qui est spiritus sancti gratia transformans hominem ad suum exemplar, & faciens diuinæ naturæ participem. Plus autem laborauerunt, qui ante Christi aduentum fuerunt, eo quod tunc nondum mors erat soluta, neque diabolus contritus, sed ad huc vivebat peccatum. Nos autem gratia Christi per baptismum iustificati, virtutem accipimus ad vincendum aduersariū iam deictum, & occisum à Christo. Et iuxta priorem interpretationem qui iuuenes credere, maiorem laborem habent, quam ij qui in senectute ad fidem accesserunt. Adoleſcens enim pondus itæ, & ætatem concupiscentiæ gestat, certans cum affectionibus. Senex autem in tranquillo est: atamen nos donum omnes spiritus sancti assequimur. Docet igitur nos parabola, quod in senectute etiam licet respiscere, & regnum celorum assequi. Hęc enim vndecima hora est. Non inuidet autem sancti iis, qui ex æquo accipiunt charitatem: sed ostendit, quod tanta, & talia sunt bona, quæ dantur iustis, vt & inuidiam excitare possint.

INCERTI CIVIS DAM

sub nomine Eusebij Emisſeni
eiusdem Euang. expositio.

Conditor humani generis dominus noster Iesus Christus modò superius proposuit, dicens, Multi erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Hanc autem propositionem ad quid attulerit, sequentia manifestabunt: ad hanc enim spectat tota subsequens similitudo. Vnde & in conclusione dicitur, Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. Quod quidem si de mundi ætatibus intelligatur, non video qualiter primi sunt nouissimi, vel nouissimi primi. Primi enim fuerunt patriarchæ & prophætæ, & ceteri prioris testamenti ad vitam prædestinati: nouissimi autem nos sumus: de quibus Ioannes ait, Filioli, nouissima hora est: & Apostolus, Nos sumus in quos fines seculorum deuenerunt. Et isti quidem sicut tempore primi fuerunt, ita & primi denarium susceperunt. Hos enim statim post passionem suam Christus dominus à pœnis eripiens, in gloriam introduxit. Apostolus quoque ait, *Quia nos, qui residui sumus, non præueniemus eos, qui dormierunt: quoniam ipse dominus in iussu, & in voce archangeli, & in tuba dei descendet de celo, & mortui, qui in Christo sunt, resurgent primi: deinde nos, qui viuimus qui relinquimur, simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam domino.* Quomodo igitur sunt nouissimi primi? Nunc autem ipsam parabolam audiamus. *Simile est regnum celorum homini patrifamilias qui exiit primo mane conducere operarios in vineam suam.* Hoc autem tale est, ac si diceret, Sic fit in regno celorum, sicut factum est in vinea patrisfamilias, in qua ipse primo mane exiens, operarios conduxit, Regnum celorum, Ecclesia est: paterfamilias, Christus dominus noster. Eius nanque familia,

Christiana
sunt longe in
felicitati statu,
quæ alibi
Iudæis, contra
Donatorij sententiam.

familia, & angeli & homines sunt. Magna quidem familia, quia magnus est & paterfamilias. Venit autem iste paterfamilias, vt cōduceret operarios in vineam suam. Vineam enim Dei sabaoth, domus Israel est. Vineam Dei, Ecclesia est: extra quam qui laborat, mercedem non recipit: in qua qui laborat, denarium suscipit. Ille enim denarius, remuneratio est æternæ beatitudinis. Ideo vnus denarius omnibus datur: vnus primis, & vnus nouissimis. Et alij quidem primo mane laborare incipiunt, alij verò circa horam tertiam, alij autem circa sextam & nonam horam, alij quoque circa horam vndecimam. Hoc est enim quod ait, *Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, &c.* Primo nanque mane in vinea Dei laborare incipiunt, qui à primæua ætate, id est, à pueritia, in Ecclesia Dei domino seruiunt. Illi autem circa horam tertiam laborare veniunt, qui in adoleſcētia Deo seruire incipiunt. Veniunt autē & illi circa sextam, & horam nonā, qui vel in iuuentute, vel in senectute ad penitentiam conuertuntur. Vndecima verò hora illa est, quæ in qualibet ætate fini appropinquat, & morti proxima est. Hanc enim horam non solum iuuenes, & senes, verum etiam pueri habent. In hac igitur hora laborare incipit & ille, qui in decrepita ætate, & ille, qui in graui infirmitate ex toto corde ad Deum conuertitur. Nullus ergo locus desperationi, nullus locus restat exultationi, siquidem in omni ætate, & in omni hora peccator suscipitur. Peccator enim quacunque hora conuersus fuerit, & ingemuerit, vita viuet, & non morietur. Conuertatur igitur vel in vndecima hora, conuertatur vel in vltimo vitæ termino, qui prius in bono otiosus, & in malo sedulus fuit. Nam & ipse, si voluerit, & si conuersus fuerit, & si vel ad horam laborare cœpit, simul cum alijs mercedem, denariumque recipiet. Has autem horarum, siue ætatum distinctiones, illæ quoque illius templi portæ significare videntur, de quibus in Apocalypsi Ioannes Apostolus ait, ab oriente portæ tres, ab aquilone portæ tres, à meridie portæ tres, ab occafu portæ tres. Templum igitur, & vinea idem significat. Sancta nanque Ecclesia, & vinea nobis est, in qua laboramus, & templum, in quo oremus. In hanc autem vineam & in hoc templum pueri, & infantes & primo mane, & per portas orientis ingrediuntur: adoleſcentes autem intrant hora tertia, & per angustas, difficilisque magis portas aquilonis. Intrant autem per portas australes iuuenes, & senes, qui sexta, & hora nona in vinea Dei laborare cœperunt. Per portas verò occidentales non solum decrepiti senes ingrediuntur, verum etiam quicunque in qualibet ætate ad bonum per penitentiam conuertuntur. Portas autem aquilonis ideo angustas, & difficiles esse diximus, quia multa impedimenta illis sunt, qui per eas intrare debent. Sed quid mirum, quum ad aquilonem sedem suam diabolus posuerit, & ab aquilone pandantur mala super omnes habitatores terræ? Miseri adoleſcentes, qui aquilonis flatibus rigescunt: miseri, quos diabolus perflat, & ventilat. Beati, qui hanc ætatem sine naufragio transire poruerunt. Inde est enim, quod Salomō ait, lætare, iuuenis, in adoleſcētia tua. Hoc autem illis iuuenibus dicitur, qui sic in adoleſcētia vixerūt, vt inde in iuuentute non erubescant. Idem quoque Salomon difficile esse dicit, cognoscere viam hominis in adole-

ſcētia sua. Hinc est, quod per Esaiam prophetam his, qui habitabant in terra austri, dominus præcipit, vt cum pane, & aqua occurrerent illis, qui veniebant de terra aquilonis, & fugiebant de Babylonis captiuitate. Fugiebant enim à facie gladij imminētis, à facie arcus extēti, & à facie grauis prælij. Talibus igitur cum cibo, & potu spiritali occurrere debemus, quos diabolus persequentem fugere, & per penitentiam ad Ecclesiam redire videmus. Sed quid dicemus de illis impeditis, quæ in ipſo portarum introitu, & quum iam se euasisse putant, adoleſcentes patiuntur? Dicit enim Ezechiel propheta, *Conuerſi me ad portam, quæ respicit ad aquilonem, & ecce mulieres sedebant ibi, plangentem Adonidem.* Vides igitur quia in porta aquilonis sedent meretrices, Veneris, luxuriæque amores plangentem, & amatoria carmina componentes. Hæc sunt igitur & familia, quibus adoleſcentes impediuntur, ne in vinea Dei laborare, & in templum intrare, & orare valeant. Vnde non immeritò sacri canones, nisi transacta hæc ætate, episcopos, & sacerdotes fieri interdicit. Sequitur: *Cum sero autem factum esset, dixit dominus vineæ procuratori suo, voca operarios, & vade illis mercedem, incipiens à nouissimis vsque ad primos.* Serò enim vnicuique fit quando vltimum diem cum vita finit. Dei verò procuratores angeli sunt, qui sanctorum animas Deo repræsentant, & in requiem inducunt. De quibus apostolus. Omnes enim sunt administratorij spiritus, in ministerium missi propter eos, qui hærent ditatem capiunt salutis. Fit autem plerumque vt illi, qui posterius veniunt, primi denarium & mercedem recipiant: quoniam sæpe contingit, vt primi de hac vita exeant, qui posterius laborare Deo, & seruire incipiunt. Primus enim denarium recipit, qui primus de hac vita exit. Multi enim sanctorum eadem die, qua crediderunt, de hoc mundo per martyrium exierunt. Isti igitur vna, & vltima hora diei in vinea laborantes, prius susceperunt denarium, quam illi, qui à primæua ætate Deo seruiantes, & post eos de hoc seculo exeuntes, sicut prius laborare cœperunt, ita post eos denarios susceperunt. Fit igitur aliquando (etsi non semper) in Ecclesia Dei, quod in vinea patrisfamilias factum fuisse narratur: vt videlicet primi sint nouissimi, & nouissimi primi. Hoc autē quia non semper fit, ideo in principio huius similitudinis dominus ait, *Multi autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi.* Si enim semper hoc fieret, non multos, sed omnes dixisset. Sic igitur multi nouissimi & in mercede suscipienda honorantur, & in pretio non minorantur. Vnde & ceteri murmurantes, dicunt, *Hi nouissimi vna hora fecerunt, & pares illos nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & ætus?* Quos quidem dignè satis dominus redarguit, dum vni eorum respondit, dicens, *Amice, non facio tibi iniuriam: nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade. Volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* Hæc autem non ideo dicuntur, vt de prouentu aliorum sanctos murmurare, vel nequam, & inuidios oculos habere, intelligere debeamus: sed potius murmurationis, & inuidiæ malum quantum fit, intelligamus, & caueamus. Magnum enim vitium est, quod tantopere à domino redarguitur. Vnde & Apostolus ait, *Neque murmuraueritis, sicut quidam eorum murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore.* Multoties

enim Iudæi murmurauerunt, multoties & propter murmuracionem perierunt. Sancti quidem, & boni sunt quicumque huc denarium accipiunt. Hunc autem accipiunt & primi & nouissimi. Primi igitur & nouissimi si boni sunt, quomodo murmurare possunt? quomodo nequam & inuidos oculos habent? Tales igitur isti non sunt, & ne tales fiant, illorum exemplo admonentur. Bonum est enim in hac vinea laborare: sed malū est murmurare. Laboremus igitur, nec murmuremus. Illorum reprehensio sit nostra correptio. Alterum nos inuitat ad bonum, alterum dissuadet a malo. Illorum enim labor & remuneratio nos inuitat ad bonum: illorum verò murmuracionis reprehensio nos à murmuracione compescit. In viroque igitur consulit nobis dominus, dum nos in altero laborare admonet, in altero verò murmurare dissuadet. Quod autem sequitur. *Multi enim sunt vocati, pauci verò electi.* Valde paucos esse ostendit eos, qui saluantur ad comparationem eorum, qui per singulas horas vocantur. Suscipiunt igitur denarium & primi, & nouissimi: sed neque omnes primi, neque omnes nouissimi: quia multi vocantur, & ad vineæ laborem inuitantur, qui neque inter primos, neque inter nouissimos connumerantur. Vnde Psalmista, Annuntiaui, & loquutus sum, multiplicati sunt super numerum. Multi enim ad vineam & fidem vocati sunt, qui ad vitam prædestinati non sunt.

EVTHYMI ZIGABONI superioris Euang. expositio.

Simile enim est regnum calorū homini patrifamilias, qui exiit primo simul diluculo, &c. Hi postremi vnam horam fuerunt in opere, & pares nobis illos fecisti, qui portauimus pondus diei, & estum.

† *Intelligi potest pondus, & astus diei, grauitas tentationum, & ignis indonitarum voluptatū, ac ferocium affectuum, quæ portauerunt, siue sustinuerunt, ne ab eis vincerentur.*

Huius omnis parabole solum exponenda sunt, quæ opportuna videntur, veluti monet Chrysostomus: cætera vero non sunt curiose scrutanda. In hac enim regnum calorū intelligitur ipse Christus, sicut in parabolis frequenter diximus. Vineam autem eius, euangelica ipsius præcepta sunt. Operarij vero huiusmodi vineæ, homines operatores talium præceptorum. Tempus operationis, præfens vita. Diluculum vero, hora tertia, sexta, nona, & vndecima, variæ hominum ætates, quibus ad fidem veniunt, & probi facti Deo placent. Diluculum siquidem siue prima hora, ætas est eorum, qui ab infantia vocati sunt ad dicta præcepta. Tertia autem hora, ætas epheborum. Sexta vero, virorum. Nona, senum: & vndecima, decrepitorum, quibus breue est reliquum vitæ tempus. Exiit ergo Christus in mundum, tum per seipsum, tum per Apostolos, eòque præceptores, qui illos sequuti sunt, vt mercede conduceret operarios in vineam suam, quæ botros fructificat virtutum, lætificantes patrefamilias, qui dominus est vniuersi. Merito

autem dixit: *Vt mercede conduceret:* merces enim reposita est præceptorum operariis, puta cuiusque salus: hanc enim intelligimus esse denarium. Effingit autem parabola primos murmurantes, impositumque illis silentium: non quod in regno calorū futura sit inuidia. Nam, si hic adhuc viuentes iusti suas animas pro hominibus ponunt, multo magis ibi, videntes eos saluos esse gaudent. Sed tale figuratum est murmur, impositumque silentium, ad solam demonstrationem diuinæ benignitatis erga eos, qui postremi veniunt, vt confidant, quod nihil illis oberit postremos venisse, si deinceps operati fuerint. Et nos siquidem, vbi aliquem multo dignari fuerimus honore, & postmodum voluerimus huiusmodi magnitudinem demonstrare, solemus dicere, quod quidam ob tantum honorem murmurabant. Hoc autem dicimus non illum reprehendentes, sed hunc ad gratiarū actionem excitantes. Quare autem non omnes simul vocauit ad vineam? Quia non simul omnes inuenit: impossibile enim erat eodem tempore, vt prædiximus, eademque ætate omnes accedere. Tunc autem vnumquemque inuenit, quum ille obediens efficitur. Ait enim Paulus; Vbi vero beneplacuit ei, vt me separaret ab vtero matris meæ. Tunc autem beneplacuit, quando hic obediuit. Docet itaque parabola, ne eos, qui extrema senectute accedunt, reprobemus: sed sciamus quod possibile sit breui etiam studio, ac diligentia saluari. Hic siquidem scopus eius est. Oportet autem nos, solo ipsius scopo adepto, cætera non magnipendere: reliqua enim omnia propter finale intentum composita sunt, vt facilius excipiantur: neque periculo vacat, etiam illa scrutari, veluti tradit Chrysostomus capite de parabolis. *Si oculus tuus malus est, quod ego bonus sum. Quid, pro Sed, hic sumitur.* Ait enim, Si oculus tuus inuidus est, atqui ego bonus sum seruans te, & illum. Tu vero ne ex hoc turberis, quasi æqualia dentur brabia iis, qui à prima ætate vsque ad finem euangelica seruauerunt præcepta, & iis, qui in postrema ætate acquieuerunt. Solum enim docuit parabola quod æqualiter salui sunt, non quod etiam æqualiter glorificentur: salus siquidem est, non perire: gloria vero, consequi brabia, quæ varia sunt iuxta proportionem data iis qui seruauerunt. *Sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi.* Non hoc ex parabola conclusit: nam impertinens est. Ibi enim primis æquales sunt postremi; hic autem postremi dicuntur primi. Sed alius est hic sermo, docens quod, sicut illud accidit, vt qui à prima ætate operati sunt, æqualem accipiant mercedem iis, qui in postrema acquieuerunt, ita sane & hoc contingit, vt nouissimi appareant primi, & primi nouissimi. Possunt autem hi esse Christiani, & Iudæi: aut fidelium quidam in principiis negligentes, postmodum vero serio operam dantes: quidam autem in principiis diligentes, postmodum vero negligentes: neque enim in fide solum, sed in vita quoque sunt huiusmodi transirus. *Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.* Multi quidem ad fidem vocati sunt, pauci vero

Præceptorum observatio mercedem habet salutem æternam.

Galat. 1. 1

Beati non omnes æqualiter glorificantur, sed unusquisque pro suo laborum.

dem vocati sunt, pauci vero acquiescunt.

DOMINIC

DOMINICA IN SEXAGESIMA.

L V C Æ. 8.

Nullo tempore, Cum turba plurima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per^a similitudinem. Exiit^b qui seminat, seminare semen suum. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, &

conculcatum est, & volucres cæli^c comederunt illud. Et aliud cecidit supra

petram, & natum aruit, quia non habebat^e humorem. Et aliud cecidit inter

spinas, & simul exorta^f spinæ, suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in^g terram

bonam, & ortum^h fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat: Qui habet

intelligentiam mentis, & spiritualiter hæc verba intelligat. ⁱ aures audiendi^k audiat. Interrogabant autem eum discipuli eius quæ esset

hæc parabola. Quibus ipse dixit: ^l Vobis datum est nosse^m mysterium regni

Dei: ⁿ cæteris autem in parabolis, vt videntes non videant, & audientes non

intelligent. Est autem hæc parabola. Semen est verbum Dei. Quod autem

secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de

corde eorum, ne credentes salui fiant. Nam quod supra petram, qui cum audierint

cum gaudio suscipiunt verbum, & hi radices non habent, quia ad tempus

credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit, hi

sunt qui audierunt, & à sollicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes

suffocantur, & non referunt fructum. Quod autem in terram bonam, hi

sunt qui corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fructum afferunt

in patientia.

transitu attritum, & arefactum: ne semen verbi possit accipere vel germinare, sed à pessimis cogitationibus conculcatur, & à dæmonibus rapitur.

Qui ideo volucres cæli dicuntur: quia carlestis & spiritalis sunt nature, vel quia per aëre discurrunt.

Supra petram. Petra indomitum cor nullo verè fidei vomere penetratum, in quo non est verus amor & perseverantiæ virtus. Centuplum, &c. Cum denarius pro perfectione soleat accipi (quia in decem legis præceptis custodia continetur.) centenarius qui per multiplicatum denarium surgit, pro magna perfectione ponitur. Cor igitur centuplum factum, quod per amorem proximi actiuū, & per amorem Dei cõtemplatiuam adipiscitur vitam, & spiritalium ornatur perfectione virtutum.

Qui habet aures. Vbiunque hæc admonitio interponitur: mysticum esse quod dicitur & attentius quærendum ostendit. Interrogabant. Non mox finita parabola (sed vt Marcus ait) cum esset singularis

introgauerūt cum hi qui cū eo erant duodecim

parabo

Mat. 13. 40

Mat. 4. 6

Mat. 4. 6

MM 3 parabo

Psal. 118.

parabolam. In quo moraliter instruitur: ut si intelligentiam diuinorum verborum assequi volumus: sepositis terrenorum tumultuum curis, domum Dei, id est, occulta scripturæ penetralia, orando & meditando intremus, dicentes: Reuela oculos meos, &c. *Hæc parabola.* Nota hanc esse primam parabolam, quæ cum interpretatione sua posita sit. Et cauendum est vbiunque dominus rogatus à discipulis intrinsecus sermones suos differit, ne vel aliud vel plus vel minus intelligere velimus, quam ab eo expositum est, Ioannes autem hanc parabolam per seipsum dignatur ostendere, ut se figuratè loqui innotesceret, & rerum significatio- nes etiam in his quæ exponere noluit, quæren- das esse doceret. *Videntes.* Doctores Iudæorum qui cum merito peruersitatis suæ excæcati sunt, mendaciter se videntes putant. *Quod au.* Secus viâ seminatur: qui nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentante vtilitatis occasione percipere dignantur. Porro super petram & in spinis seminantur: qui audiunt quidem & vilitatem verbi probant & desiderium gustant: sed ne perueniant ad id quod gestunt: vel aduersa terendo, vel prospera blandiendo retardant. His tribus generibus quinque verbum auditum non faciunt designantur. *Ad tempus cre.* Multi audientes disputationem contra auariciam vel luxuriam: dicunt contemp- tores seculi & castos homines esse beatos: sed vbi species concupiscibiles eorum obtutibus præsentantur: mox recedunt ab eis quicquid rectè cogitauerant. *Et diuitijs.* Diuitiæ & si delectare videntur tamen possessoribus suis spinæ sunt, cum aculeis curarum mentes eorum confodiunt: quæ autè queruntur, sollicitè seruantur: Vnde ab alio euangelista fallaces diuitiæ vocantur: quia mentis inopiam non implent, nec diu maneant. Et nota quod diuitijs duo iungit: sollicitudinem & voluptatem: quia & per curam mentes opprimunt & per affluentiam resoluunt. *Suffocantur.* Quia volu- ptes & diuitiæ suis importunis cogitationibus guttur mentis, ne bonum desiderium ad cor possit intrare quasi aditum vitalis strangulant flatu. *In terram bonam, &c.* In bonos auditores qui verbum audire satagunt: & in ventrem memoriæ recon- dunt: & sic opportuno tempore fructum operatio- nis profertur: inter prospera & aduersa seculi pa- tienter. Et bona terra cum patientia fructum red- dit: quia bona agit, & mala proximorum æquani- miter tolerat: & dum humiliter flagella suscipiunt: post flagella in requiem suscipiuntur.

CATENA AVREA

in idem Euang.

Theoph. Quod David in persona Christi prædixerat, aperiã in parabolis os meum, hic dominus implet. vnde dicitur, *Cum autem turba plu- rima conueniret, & de ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem.* Loquitur autem dominus per similitudinem. Primò quidem ut attentiores faceret auditores: consueuerunt enim homines in obscuro se exercitare, & spernere manifesta. deinde vt non caperent indigni, quæ mysticè diceban- tur. Origenes, Et ideo signanter dicitur, *Cum turba plurima conueniret, & de ciuitatibus, &c.* Non enim sunt multi, sed pauci qui per arctam viam incedunt, & qui inueniunt viam quæ ducit ad vitam.

vnde Mathæus dicit, quod extra domum docebat per parabolas, sed intra domum parabolam disci- pulis exposuit. Euseb. Satis autem congruè Chris- tus primam proponit parabolâ multitudini, non solum tunc astantium, sed etiam futurorum post illos inducentem ad audientiam verborum suo- rum, cum dicit: *Exiit qui seminat seminare semen suum.* Bed. Satorem istum nullum melius quàm filium Dei intelligere possumus: qui de sinu patris quo creaturæ non erat accessus egrediens, ad hoc ven- nit in mundum, vt testimonium perhiberet veri- tati. Chryl. Exiit autem qui vbiq; est non locali- ter, sed per amicum carnis nobis appropinqua- uit. Decenter autem aduentum proprium Chris- tus exitum nominauit: eramus enim exclusi à Deo: & sicuti condemnati & rebelles regi eiec- ti sunt, qui verò reconciliare vult eos, exeundo ad ipsos extra eam eis loquitur, donec dignos iam fa- ctos aspectu regio eos introducat, sic etiam Chris- tus fecit. Theo. Exiit autem nunc non vt agrico- las perderet, aut combureret terram, sed exiit se- minare, sæpe enim agricola qui seminat ob aliam causam exiit, non solum vt seminet. Euseb. Exi- runt autem nonnulli à patria cælesti, & ad homi- nes descenderunt, non tamen vt sererent, neque enim satores erant, sed administratorij spiritus in ministerium missi. Moyses etiam & propheta post eum non inseruerunt hominibus mysteria regni cælorum: sed retrahendo insipientes ab errore ne- quitiæ, & idolorum cultu, quasi colebant animas hominum, & in noualia redigebant. Solus autem omnium sator verbum Dei exiit euangelizaturus noua semina, scilicet mysteria regni cælorum. Theop. Non cessat autem Dei filius semper in no- stris animabus seminare: nõ solum cum docet, sed etiam cum creat, in nostris animabus seminat se- mina bona. Titus, Exiit autem vt se minaret semen suum, non autem accipit verbum quasi mutua- tum, cum ipse naturaliter sit verbum Dei viui. Nõ est igitur suum proprium semen Pauli vel Ioan- nis, sed habent eum acceperint. Christus autem ha- bet proprium semen, profertur doctrinam ex sua natura. vnde & Iudæi dicebant, qualiter hic literas nouit quas nõ didicit? Eusebius, Docet igitur duos esse gradus eorum qui recipiunt semina: primum quidem eorum qui digni facti sunt uocatione cæ- lesti, sed labuntur à gratia propter negligentiam & torporem, secundum verò multiplicantium semen in bonis fructibus. Poniit autem secundum Mat- thæum tres differentias in quolibet gradu. Nam qui corrumpunt semen, non similem habent per- ditionis modum & qui ab eo fructificant, non æquam recipiunt copiam. Sanè actiones perden- tium semen. Quidam enim cum non peccauerint suis animabus insita sibi semina salubria perdide- runt, subtracta intentione & memoria eorum per spiritus malignos & dæmones, qui volant per æ- rem, vel viros fallaces & callidos, quæ volatilia nuncupauit. vnde subdit: *Et dum seminat, aliud ceci- dit secus viam.* Theoph. Non dicit quod seminans proiecit aliud secus viam, sed quod semen cecidit: *Qui enim seminat, docet rectum sermonem, sed sermo diuersimodè cadit in audientes, vt quidam eorum via dicantur.* *Et concalcium est, & volucres cali comederunt illud.* Cyril. Arida enim est & inculta quodammodo omnis via: eo quod à cunctis con- culcatur, ac nihil ex feminibus humatur, in ea. Sic igitur habentes cor indocile, non penetrat diuina

diuina monitio, vt possint laudem germinare vir- tutum: sed tales sunt via frequentata immundis spiritibus. Sunt iterum aliqui leuiter gerentes fidem in se, quasi in verborum simplicitate: horum fi- des caret radice, de quibus subditur, *Et aliud cecidit supra petram, & natum aruit, quia non habebat humo- rem.* Beda, Petram dicit durum & indomitum cor: hoc est autem humor ad radicem feminis, quod iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est amor & perseveran- tia virtutis. Eusebius; Sunt etiam aliqui qui per auaritiã & appetitum voluptatum, & mundanas sollicitudines, quas quidã spinas nuncupat immis- sum sibi semen suffocari fecerunt, de quibus sub- ditur: *Et aliud cecidit inter spinas, &c.* Chryl. Sicut enim spinæ non permittunt orti semen, sed ex cõ- densatione suffocant immissum, sic sollicitudines vitæ præsentis, semen spirituale fructificare non si- nunt, increpandus autem esset agricola, qui super sensibiles spinas & petram & viam seminaret. Nõ enim possibile est petram terram fieri, nec viã non esse viam, nec spinas non esse spinas: in rationali- bus autem secus est. Possibile est enim petram cõ- uerti in terram pinguem, & viam non conculeari, & spinas dissipari. Sunt autem terra pinguis & fe- rax, anima honesta & bona, quæ in profundo sus- cipit verbi semina, & retinet & fouent. Et quantum ad hoc subditur: *Et aliud cecidit in terram bonam, & ortum fecit fructum centuplum.* Cum enim in mentem mundam ab omnibus perturbantibus verbum diuinum infunditur, tunc immittit radi- ces in profundum, & germinat tanquam spicas, & conuenienter perficitur. Bed. Fructum enim cen- tuplum, fructum perfectum dicit, nam denarius numerus pro perfectione semper accipitur: quia in decem præceptis legis custodia continetur. De- narius autem numerus per semetipsum multipli- catus, in centenarium surgit. vnde per ceterarium magna perfectio significatur. Cyril. Quæ autem sit sententia parabolæ accipiamus per eum qui eam composuit. vnde sequitur: *Hæc dicens clamauit: Qui habet aures audiendi, audiat.* Basilii, Audire perti- net ad intellectum. vnde per hoc dominus excitat ad audiendum attentè mentionem eorum quæ di- cuntur. Beda, Quoties enim hæc admonitio vel in euangelio, vel in Apocalypsi Ioannis interpo- nitur, mysticum esse quod dicitur, quærendum- que à nobis intentius ostenditur. Vnde discipuli ignorantes saluatorem interrogat. sequitur enim: *Interrogabant autem eum discipuli, &c.* Nemo tamen pu- tet finita mox parabola discipulos hoc interrogas- se, sed vt Marcus ait: cum esset singularis interroga- uerunt eum. Origenes, Est autem parabola sermo quasi facti, nõ autem facti, iuxta quod dicitur pos- sibilis autem fieri, rerum significatiuus per tran- sumptionem eorum quæ parabola traduntur. Anig- ma verò est processus sermonis in his quæ dicun- tur quasi facta, quæ tamen non sunt facta, nec pos- sibilia fieri, significant verò aliquid in occulto, si- cut quod in libro dicitur Iudicum, quod ligna fuerunt vt vngerent sibi regem. Non est autem ad literam factum quod dicitur, *Exiit qui seminat, sicut ea quæ narrat historia, possibile tamen fuit fieri.* Eusebius, dominus verò docuit eos causam quare turbis per parabolas loquebatur, vnde subditur, *Quibus ipse dixit, vobis est datum nosse mysterium regni Dei.* Grego. Nazianzenus, Cum hoc audis, non in- troducas diuersas naturas secundum quosdam hæ-

reticos, qui putant hos quidem esse pereuntis na- turæ, hos verò salubris, quosdam verò sic se habere vt eorum voluntas eos ducat ad peius vel melius. Sed addas ei quod dicitur, *Vobis datum est, id est vol- lentibus & similiter dignis.* Theoph. His autem qui sunt indigni tantis mysterijs, obscure dicitur. vnde sequitur: *Ceteris autem in parabolis: vt videntes non videant, & audientes non intelligant.* Videre enim se putant, non vident autem: & audiunt quidè, sed non intelligunt. Huius ergo gratia hoc eis Chris- tus abscondit, ne maius eis præiudicium genere- tur, si postquam noverint Christi mysteria, con- templerint. Qui enim intelligit & postea spernit, grauius punietur. Bed. Rectè igitur in parabolis audiunt, quando clausis sensibus cordis non curat cognoscere veritatem, obliuiscunt quod dominus dixerat: *Qui habet aures audiendi, audiat.* Greg. in ho. dominus autem dignatus est exponere quod dice- bat, vt sciamus rerum significationes quæ re etiam in his quæ per semetipsum voluit explanare. Se- quitur enim: *Est autem hæc parabola: Semen est verbum Dei.* Euseb. Destruentium autem immissa semina suis animabus tres dicit esse causas. Quidam enim destruunt in se semen reconditum, dantes leuiter auditum volentibus fallere, de quibus subdit: *Quod autem secus viam, hi sunt qui audiunt, deinde venit dia- bolus, &c.* Beda, Qui scilicet verbum quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla saltem tentandæ vtilitatis actione percipere dignantur. Euseb. Qui- dam verò cum in mentis profundo non salce- perint verbum Dei, facile extinguuntur adue- niente aduersitate, de quibus subditur: *Nam qui super petram, hi sunt qui chry. audie. cum gau. sus. ver. & hi radi. non ha. quia ad tempus cre. & in tempore ten- tationis recedunt.* Cyril. Cum enim intrant eccle- siam letantes attentant diuina mysteria, sed ex le- ui voluntate: vt autem egressi sunt ecclesiam, obli- uiscuntur sacrarum disciplinarum: & si fides Chri- stiana non fluctuet, permanent: turbante verò per- secutione, perfugam habent mentem, quia fides eorum caret radice. Grego. in ho. Multi boni ope- ris initia proponunt, sed mox vt fatigari aduersita- tibus vel tentationibus cœperint, inchoata dere- linquunt. Petrosa ergo terra humorem nõ habuit, quæ hoc quod germinauerat, ad fructus perseve- rantiam non perduxit. Euseb. Quidam verò suffo- cant reconditum in eis semen diuitijs & illece- bris, quasi quibusdam suffocantibus spinis, de qui- bus subditur. *Quod autem in spinis cecidit: hi sunt qui audierunt, &c.* Greg. in homi. Mirum quomodo do- minus diuitias spinas interpretatus sit, cum illæ pungant, istæ delectent: & tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem la- cerant: & cum vsque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere eruantur. Duo autem sunt quæ diuitijs iungit: sollicitudines, & voluptates, quia per curam mentem opprimunt, & per affluentiam resoluunt, suffocant autem semen, quia importu- nis cogitationibus guttur mentis strangulant, & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum vitalis flatu verant. Eusebius, Hæc autem ex prouisione à saluatore prædicta sunt. Sic autem se habere patefacit effectus, non enim alie- ter aliqui à verbo diuini cultus desciunt, nisi se- cundum aliquem modorum prædictorum ab eo. Chryl. Et vt plura breuibus comprehendã, hi qui- dem tanquam negligentes audire, hi tanquam de- licati & debiles, hi verò tanquam serui facti volu-

pratis, & rerum mundi à bono desunt. Bonus etiam ordo viæ, petra, & spinarum: opus est primo memoriæ & cautelæ, deinde fortitudinis, consequenter contemptus præsentium. Consequenter ponit bonam terram contrario modo se habentem ad viam, & petram & spinas, cum subdit: *Quod autem in bonam terram, hi sunt qui in corde bono & optimo verbum retinent, &c.* Nam qui secus viam positi sunt, non retinent verbum, sed rapit eis semen diabolus: qui verò sunt in petra, non sustinent in patientia tentationis insultum propter imbecillitatem, qui verò sunt in spinis, non fructificant, sed suffocantur. Gregorius in Homil. Terra ergo bona fructum per patientiam reddit, quia nulla sunt bona quæ agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus, fructum ergo per patientiam reddunt, quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter cum gaudio suscipiuntur.

S. EPIPHANII EPISCOPI *Constantiæ Cypri. in idem Euang. Homil.*

Theodoro Veltano interprete.

Est pars delectatione, que est infra in festo Ascens. Domini.

Domini est terra, & ecclesia Christi, quæ ubique cælesti pluuia exulta, irrigataque fructus varios, perpetuoque virentes Christo fundit; puta trigesimum, sexagesimum, & centesimum. De hac re Evangelista ita scribit; *Exiit, qui seminat, &c. secus viam, ne se in errantes, & in errorem inducentes paganorum animos. Et venerunt volucres calis; hoc est, rapaces, fameque furentes demones, & comederunt illud. Et aliud cecidit super saxum; nimirum super duram, dureque obstinatam Iudæorum sectam: neque mora, contumaciæ feruor iniquitatis factum statim profundit. Eiusmodi enim Iudæorum est ingenium, vitæque institutum. Cum enim legem in deserto accepissent, ad Moysen conuersi, aiebant; Omnia, quæcunque dixerit dominus, faciemus, perque omnia dictis obsequentes erimus. Et, qui hoc sancte promittebant, inanimi vitulo paulo post diuinum cultum deferebant, remque vita destitutam viuenti Deo anteferebant. Aliud autem cecidit inter asperas, aculeatasque spinas; hoc est, in balphemaz hæreticorum mentes: hi enim vnum hoc studium perpetuo habent, vt pietatis semen præfocet, penitusque extinguat. Aliud autem cecidit in terram bonam; nempe in fecundam Christi ecclesiam, quæ fructum edit tricesimum, sexagesimum, & centesimum: tricesimum coniugalis continentię, sexagesimum virginitatis, Angelorum naturæ agnatæ; centesimum consummatæ iustitiæ, perfectæque castimoniz, nec non præclatæ martyrum strenuitatis, & fortitudinis.*

Eccle maioris excellētia, & meriti apud Deū virginitatis, quam matrimonialis statum.

S. GREGORII PAPAE *in idem Euang. Homil.*

in Rom. 15. in Euang.

Lectio sancti Euangelij, quam modò fratres charissimi, audistis, expositione non indiget, sed admonitione. Quam enim per semetipsam veritas exposuit, hanc discutere humana fragilitas non præsumit. Sed est quod sollicitè in hac ipsa ex-

positione Dominica pensare debeamus: quia si nos vobis semen verbum, agrum mundum, volucres demonia, spinas diuitias significare dicere-mus, ad credendum nobis mens forsitan vestra dubitaret. Vnde & idem dominus per semetipsum, dignatus est exponere quod dicebat, vt sciatis rerum significationes quærere in iis etiam, quæ per semetipsum noluit explanare. Exponendo ergo, quod dixit, figuratè se loqui innouit: quatenus certos vos redderet, cum vobis nostra fragilitas figuras verborum illius aperiret. Quis enim mihi vnquam crederet, si spinas diuitias interpretari voluissem, maxime cum illæ pungant, istæ dele-scant? Et tamen spinæ sunt, quæ cogitationū suarum punctiōibus mētē lacerant, & cum vñque ad peccatum pertrahunt, quasi inflicto vulnere Math. 13. Quas benè in hoc loco, alio euangeli-sta testante, nequaquam dominus diuitias, sed fal-laces diuitias appellat. Fallaces enim sunt, quæ mentis nostræ in opiam non expellunt. Solæ autè diuitiæ veræ sunt, quæ nos diuites virtutibus faciunt. Si ergo, fratres charissimi, verè diuites esse cupitis, veras diuitias amate. Si culmè veri honoris quæritis, ad cælestē regnum tendite. Si gloriā dignitatum diligitis, in illa superna angelorū curia, ad scribi festinate. Verba Dei, quæ autē percipitis, mente retinete: Cibus enim mētis, est sermo Dei. Et quasi acceptus cibus stomacho languente resti-citur, quando auditus sermo in ventre memoriæ non tenetur. Sed quisquis alimenta non retinet, huius profectò vita desperatur. Æternæ ergo mor-tis pericula formidate, si cibū quidē sanctæ exhor-tationis accipitis, sed verba vitæ, id est, alimenta iustitiæ in memoria non tenetis. Ecce transit om-ne, quod agitis, & ad extremum iudicium sine vlla momenti interpositione quotidie volētes nolentēque properatis. Cur ergo amatur, quod relin-quitur? Cur illud negligitur, quòd peruenitur? Mem-entote quod dicitur; *si quis habet aures audiendi, audiat.* Omnes enim, qui illic aderant, aures corpo-ris habebant. Sed qui cunctis aures habentibus, si quis aures audiendi habet, audiat, dicit: aures pro-culdubid cordis requirit. Curate ergo, vt acceptus sermo in cordis aure remaneat: curate, ne semen iuxta viam cadat, ne malignus spiritus veniat, & à memoria verbum tollat. Curate, ne petrosa ter-ra semen excipiat, & fructū boni operis si ne per-seuerantiæ radicibus mittat. Multis enim libet, quod audiunt: boni operis initia proponunt: sed mox vt fatigari aduersitatis ceperint, inchoata derelinquunt. Petrofa ergo terra humorem nō ha-buit, quia hoc, quod germinauerat, ad fructū per-seuerantiæ non perduxit. Multi nanque cum ver-bum contra auaritiā audiūt eandem auaritiā de-stantur, rerum omnium contemptū laudant: sed mox vt viderit animus, quod concupiscat, obliui-scitur quod laudabat. Multi cum verbum contra luxuriam audiunt, pollutiones carnis non solum perpetrare non appetunt, sed etiā perpetratas eru-bescunt: sed mox vt carnis species eorum oculis apparet, sic mēs ad desiderium rapitur, ac si adhuc ab ea nihil sit contra hæc eadē desideria delibera-tum: & damnāda agit, quæ quicquid egisse se me-minit, iam & ipsa damnauit. Sæpe etiā contra cul-pas compungimur, & tamē post fletum ad culpas redimus. Sic Balaam Israelitici populi tabernacula cōtemplatus flevit, eisque se similem fieri in mor-te de-

Num. 23.

te depoposcit, dicens; Moriatur anima mea morte iustorū, & sicut nouissima mea horum similia. Sed mox vt hora compunctionis transit, in auaritiæ nequitiam exarsit. Nam propter promissā mune-ra in eius populi mortem consilium dedit, cuius morti se similem fieri optauit: & oblitus est, quod planxerat, cum extinguere noluit, quod per auariti-am ardebat. Notandum verò est, quòd exponens Dominus dicit, quia sollicitudines, & voluptates, & diuitiæ suffocant verbum. Suffocant enim, quia importunis cogitationibus suis guttur mentis strangulant, & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam, quòd duo sunt, quæ diuitiis iungit, sollicitudines videlicet, & voluptates: quia profectò & per curam mentem opprimunt, & per affluentiam resoluunt. Re enim contraria possessores suos & afflictos, & lubricos faciunt. Sed quia voluptas conuenire cum afflictione non potest, alio quidem tempore per custodiæ suæ sollicitudinem affligunt, atque alio per abundantiam ad voluptates emolliunt. Terra autem bona fructum per patientiam reddit, quia scilicet nulla sunt bona, quæ agimus, si non æquanimiter etiam proximorum mala toleramus. Quanto enim quisque altius profecerit, tanto in hoc mundo inuenit, quod durius porret: quia cum à præsentī seculo mentis nostræ delectatio deficit, eiusdem seculi aduersitas crescit. Hinc est enim, quòd plerisque cernimus & bona agere, & tamen sub graui tribu-lationum face desidare. Terrena nanque deside-ria fugiunt, & tamen flagellis durioribus fatigan-tur. Sed iuxta Domini vocem, fructum per pa-tientiam reddunt: quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Sic vna calceus tunditur, & in vini saporem liquatur. Sic oliua contusionibus ex-pressa, amurcam suam deserit, & in olei liquorem pinguescit. Sic per trituram aræ à paleis grana se-parantur, & ad horreum purgata perueniunt. Quisquis ergo appetit plenè vitia vincere, studeat humiliter purgationis suæ flagella tolerare: vt tan-to post ad iudicem mundior veniat, quanto nunc eius rubiginem ignis tribulationis purgat. In ea porticus, quæ euanitibus ad Ecclesiam B. Clementis est peruia, fuit quidam Seruulus nomine, quem multi vestrum mecum nouerunt, rebus pauper, meritis diues, quem longa ægrotudo dissoluerat. Nam à primæua ætate vsque ad finem vitæ para-lyticus iacebat. Quid dicam quia stare non pote-rat, qui nunquam in lecto suo surgere vel ad se-dendum valebat? nunquam manum suam ad os ducere, nunquam se potuit in latus aliud declina-re. Huic ad seruendum mater cum fratre aderat, & quicquid ex elemosyna potuisset accipere, hoc eorū manibus pauperibus erogabat. Nequaquam literas nouerat, sed scripturæ sacræ sibi met codices emerat, & religiosos quosque in hospitalitatem suscipiens, hos coram se legere sine intermissione faciebat. Factumque est, vt quantum ad mensu-ram propriam attinet, plenè sacram scripturam dis-cerere, cum sicut dixi, literas funditus ignoraret. Studebat in dolore semper gratias agere, & hymnis Dei, & laudibus diebus, ac noctibus vacare. Sed cum iam tempus esset, vt tanta eius patientia re-munerari debuisset, membrorum dolor ad vitalia rediit. Cùmque iam se morti proximam agnouit, peregrinos viros, atque in hospitalitatem receptos

admonuit, vt surgerent, & cum eo psalmos pro expectatione sui exitus decantarent. Cùmque cum eis & ipse moriens psalleret, voces psallen-tiam repentè compescuit, cum terrore magni cla-moris dicens; Tacete tacete, nunquid non audistis, quantæ resonant laudes in cælo? Cùmque ad eas-dem laudes, quas intus audierat, aurem cordis in-tenderet, sancta illa anima carnis vinculis soluta est. Sed exeunte illa, tanta illic fragrantia odoris aspersa est, vt omnes, qui illic aderant, inestimabili suauitate replerentur: ita vt per hoc patienter agnoscerent, quòd eam laudes in cælo suscepis-sent. Cui rei monachus noster interfuit, qui nunc vsq; viuic, & cum magno fletu attestari solet, quia quousque corpus eius sepulturæ traderent, ab eor-um naribus odoris illius fragrantia non recessit. Ecce quo fine ex hac vita migravit, qui hinc æqua-nimiter flagella tolerauit. Iuxta vocem ergo Do-minicam, bona terra fructum per patientiam red-didit, quæ exarata disciplinæ vomere, ad remune-rationis segetem peruenit. Sed vos rogo, fratres charissimi, attendite, quod excusationis argumen-tum in illo districto iudicio habituri sumus nos, qui à bono opere torpentes, & res, & manus acce-pimus, si præcepta Domini egenus, & sine mani-bus potuit implere? Non contra nos Dominus tunc Apostolos ostendat, qui ad regnum secum fidelium turbas prædicando traxerunt: non con-tra nos martyres exhibeat, qui ad cælestem patri-am sanguinem fundendo peruenierunt. Quid tunc dicturi sumus, cum hunc, de quo locuti su-mus, Seruulum viderimus, cui longus languor brachia tenuit, sed tamen hæc à bono opere non ligauit? Hæc vobiscum, fratres, agite, sic vos ad studium boni operis instigate: vt cum vobis bo-nos modò ad imitandum proponitis, eorum tunc confortes esse valeatis.

BEDAE VENERABILIS *presbyteri eiusdem Euang. expositio.*

Cum autem turba plurima conueniret, &c. Hanc parabolam dominus ideo per seipsum expo-nere dignatus est, vt figuratè se loqui innotesceret, rerumque significationes in iis etiam, quæ per semetipsum noluit explanare, doceret esse quæ-rendas. Sed quia semen, quod verbum Dei sit, ter-ræque variam quod diuersum cor auditorum si-gnificet, ipse dominus aperuit, fatorem quem no-bis quærendum reliquit, nullum melius, quam fi-lium Dei intelligere possumus. Qui exiit feminare semen suum, quia de sinu patris, quo creaturæ nō erat accessus, egrediens, ad hoc venit in mundum, vt testimoniu perhiberet veritati. Vnde bene iuxta euangelistas alios hanc parabolam dicturus, de domo exisse, mare adisse, nauem conscendisse per-hibetur, ipsum nimirum situ corporis, quod pro-cessu sermonis insinuans. Et dum seminat, aliud cecidit secus viam, &c. Quæ dominus exposuit, pia fide suscipienda sunt. Quæ autem tacita nostræ intel-ligentiz dereliquit, perstringenda sunt breuiter. Semen, quod secus viam cecidit, duplici læsura di-sperit, & à vianibus scilicet conculcatum, & à volucris raptum. Via est ergo cor, sedulo mala-rum cogitationum transitu attritum, atque arefa-ctum, ne verbi semen excipere, ac germinare suffi-ciat. Atque ideo quicquid boni seminis vicinia ta-

Ex Comment. in Luc.

lis viæ contingit, pessimè cogitationis meatu conculcatum, à demonibus eripitur. Qui volucres celi, siue quia cælestis spiritalisque sunt naturæ, seu quia per aëra volitant, appellatur. *Et aliud cecidit super petram, &c.* Petram hic recte dicitur durum, & indomitum cor, ac nullo veræ fidei vomere penetratum. Hoc est autem humor ad radicem seminis, quod iuxta aliam parabolam oleum ad lampades virginum nutriendas, id est, amor, & perseverantia virtutis. *Et aliud cecidit in terram bonam, &c.* Fructum centuplum, fructum perfectum dicit. Nam denarius numerus, pro perfectione semper accipitur, quia in decem præceptis, legis custodia continetur. Activa enim, & contemplativa vita, simul in decalogi mandatis coniuncta est, quia in eo & amor Dei, & amor servari proximi iubetur. Amor quippe Dei, ad contemplativam; amor vero proximi pertinet ad activam. Denarius autem numerus per semetipsum multiplicatus, in centenarium surgit. Vnde recte per centenarium magna perfectio designatur, sicut de illo, qui sua pro domino terrena relinquit, dicitur; Centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Quia quisquis pro Dei nomine temporalia, atque terrena contemnit, & hic perfectionem mentis recipit, ut iam ea non appetat, quæ contemnit, & in sequenti sæculo ad æternam vitæ gloriam pervenit. Terra ergo bona fructu centuplo fecundatur, quando cor docile, virtutum spiritalium perfectione donatur. *Hæc dicens, clamabat, Qui habet aures audiendi audiat.* Quoties hæc admonitiuncula, vel in Evangelio, vel in Apocalypsi Ioannis interponitur, mysticum esse, quod dicitur, querendumque à nobis intentius ostenditur. *Interrogabant autem eum discipuli eius, quæ esset hæc parabola.* Nemo putet finita mox parabola discipulos hæc interrogasse salutarè, sed, ut Marcus ait, cum esset singularis, interrogaverunt eum ij, qui cum eo erant duodecim, parabolas. *Et dicebat eis; Vobis datum est nosse, &c.* Marcus ita dicit; Illis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Ideoque & nos cum discipulis Christi intremus in sanctuarium Dei, ut intelligamus in novissima mysteriorum regni Dei. Nam qui adpropinquat pedibus eius, accipiet de doctrina illius, dicentes eum Psalmista; *Renela oculos nostros, & considerabimus mirabilia de lege tua.* Recte itaque in parabolis audiunt, & in ænigmate, qui clausis sensibus cordis, neque intrare, neque curant cognoscere veritatem, oblii dominicæ præceptionis; *Qui habet aures audiendi audiat. Qui autem secus via sunt, &c.* De hoc semine, Marcus ita scribit; Hi autem sunt, qui circa viam, ubi seminatur verbum. Et cum audierint, confestim venit Satanas, & auferit. Matthæus ita; Omnis, qui audit verbum regni, & non intelligit, venit malus, & rapit. Ex quo manifeste docetur eos circa viam seminato, qui verbum, quod audiunt, nulla fide, nullo intellectu, nulla salutem tentate vtilitatis occasione percipere dignantur. Porro super petrosa, & in spinis (ut dominus exponit) seminantur ij, qui auditi quidem verbi, & vtilitatem probant, & desiderium gustant, sed ne ad id, quod probant, perveniant, huius vitæ eos vel aduersa terrendo, vel prospera blandiendo retardant. Contra quæ vtraque damna, semen, quod acceperat, tutari curabat, qui ait; Per arma iustitiæ, à dextris, & à sinistris, per gloriam, & ignobilitatem, per infamiam, & bonam famam, ut seductores, & veraces. His ergo tribus terræ generibus,

scito omnes, qui verbum auditum non faciunt esse designatos. A quibus omnis qui semen acceptum servat, terra bona est. Excipiuntur sane Iudæi, & gentiles, qui ne audire quidem merentur. *Quod autem in spinis cecidit,* Mirum quomodo dominus spinas diuitias interpretatus sit, cum illæ pungat, ita delectent. Et tamen spinæ sunt, quia cogitationum suarum punctationibus mentem lacerant, & cum usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflato vulnere eruantur. Quas bene hoc in loco, alio evangelista restante, nequaquam dominus diuitias, sed fallaces diuitias appellat. Fallaces enim sunt, quæ nobiscum diu permanere non possunt. Fallaces sunt, quæ mentis nostræ inopiam non expellunt. Solæ autem diuitiæ veræ sunt, quæ nos diuites virtutibus faciunt. Notandum vero est, quod exponens dominus dicit, quia sollicitudines, & voluptates, & diuitiæ suffocant. Suffocant enim, quia importunis cogitationibus suis guttur mētis stragulant, & dum bonum desiderium intrare ad cor non sinunt, quasi aditum flatus vitalis necant. Notandum etiam, quod duo sunt, quæ diuitiis iugit, sollicitudines videlicet, & voluptates. Quia profecto & per curam mentem opprimunt, & per affluentiam resoluunt. Re enim contraria, possessores suos & afflictos, & lubricos faciunt. Sed quia voluptas convenire cum afflictione non potest, alio quidem tempore per, custodiae suæ sollicitudinem affligunt, atque alio per abundantiam ad voluptates emolluit. *Quod autem in bonam terram, ij sunt, &c.* Bona terra (ut prædiximus) omnibus tribus terræ nequam varietatibus contraria facit, & libenter videlicet semen verbi suscipiendū, & quod suscipit, inter aduersa, & prospera patietur ad fructus usque tempora servando. Aliter. Bona terra fructum per patientiam reddit; quia scilicet nulla sunt bona, quæ agimus, si non æquamiter etiam proximorum mala toleramus. Quanto enim quisque altius profecerit, tanto in hoc mundo invenit, quod durius portet. Quia dum à presenti sæculo mentis nostræ dilectio deficit, eiusdem sæculi aduersitas crescit. Hinc est enim, quod per os quoque cernimus & bona agere, & tamen sub graui tribulationum fasce desudare. Sed iuxta vocem domini, fructum per patientiam reddunt. Quia cum humiliter flagella suscipiunt, post flagella ad requiem sublimiter suscipiuntur. Quod vero secundum Matthæum dicitur; Et fructum afferit, & facit aliud quidem centum, aliud autem sexaginta, porro aliud triginta, Triginta referuntur ad nuptias. Nam & ipsa digitorum coniunctio, quasi molli osculo se complexans, & fœderans, maritum pingit, & coniugem. Sexaginta ad viduas, eo quod in angustia, & tribulatione sint positæ. Vnde & in superiore digito deprimuntur. Quantoque maior est difficultas expertæ quondam voluptatis inlecebris abstinere, tanto maius & præmium. Porro centesimus numerus, quæso, diligenter lector adtende, à sinistra transferatur ad dexteram, & iisdem quidem digitis, sed non eadem manu, quibus in læna manu nuptiæ significantur, & viduæ, circumlum faciens, exprimit virginitatis coronam. Aliter. Fructum tricesimum verbum profert, quod fidem sanctæ Trinitatis adificat. Sexagesimum, quod operis perfectione docet. Quia sex dies sunt, in quibus oportet operari. Centesimum, quod ad dexteram regni vitam prædicat æternam.

HAYMO

HAYMONIS EPISCOPI Halberstat. superioris Euang. expositio.

Cum turba plurima conveniret ad Iesum. Cum turba plurima veniret, &c. Vbiunque in sacra scriptura vocabulum turbæ audimus, diuersas voluntates intelligere debemus. *Cum turba plurima conveniret, & de civitatibus properarent ad Iesum, dixit per similitudinem, id est, per parabolam.* Quia parabola græcè, latine dicitur similitudo, eo quod ad sonat exterius, & aliud continet interius. *Exijt qui seminavit, hanc parabolam dominus ideo per semetipsum exponere dignatus est, ut in reliquis parabolis, quas ipse non exposuit, quid sit semē, quid via, quid petra, quid spinæ, quid terra bona: tamen quis esset fator, id est, seminator non exposuit, quem nobis ad inquirendum reliquit. Sed nos istum fatorem nullum melius possumus intelligere, quam ipsum dominum Iesum Christum, qui exiens de sinu patris, quo creaturæ humanæ esset ascensus: venit in mundum per incarnationis mysterium, & cepit seminare semen suū, id est, prædicare evangelicam doctrinam, quæ modò recitatur in ecclesia. & dum seminavit, aliud semen cecidit secus viam, id est, iuxta viam, & conculcatum est, & volucres cæli comederunt illud.* Semen, quod secus viam cecidit, duplici læsura disperit, & à viatoribus, scilicet, est conculcatum, & à volucris raptum. Per viam designatur cor negligentis hominis, in quod cor si ceciderit semen, id est, verbum Dei, à viatoribus, id est, à malis cogitationibus conculcatum: & à volucris rapitur, & supplantatur, id est, à demonibus, qui ideo volucres cæli appellantur, quia per hunc aërem dicuntur, qui sæpe in scriptura sacra cæli nomine censetur: vel quia tales cælestes sunt naturæ. Tunc namque rapiunt demones, non ad vtilitatem sui semen verbi Dei à corde auditorum, quando immittunt eis oblivionem, vel nullo modo fructum bonæ operationis ferre valeant, vnde saluentur. *Et aliud cecidit supra petram.* Per petram designatur cor durum, & indomitum, superbum, tumidum, inflatum, & immite. In quod cor si ceciderit semen, id est, verbum Dei oritur, quia plerique superbi, & tumidi, quum audiunt verbum Dei, cum gaudio suscipiunt illud. Sed, quum tempus tétationis advenit, id est mala cogitatio, vel mala voluntas, auferit verbum Dei in cordibus eorum. *Quare? Quia nō habet humorem verbum Dei: vel non habet humorem, id est perseverantiam in bono opere.* *Et aliud cecidit inter spinas, & simul spinæ exorta suffocaverunt illud.* Per spinas, sicut in sequentibus dominus dicit, designatur diuitiæ. Sed querendum est, quare dominus spinas diuitias signare dicit, quum illæ pungant, & spinæ ita delectent, id est diuitiæ. Ad quod respondendum est, quod omnis qui vult diues fieri in presenti seculo, diu, nocturne anxiat, cogitans quibuscunque modis, quibuscunque ingenii diuitias acquirere possit, per phas, & nephas. Cum adeptus fuerit eas, resolutur in voluptatem, manducando, bibendo, luxuriando, faciendo quod videtur. Iterum pungetur timore, quia timer eas dimittere, quas cū sum-

mo labore acquisiuit: dum taliter mentem deuantant, dum sic diuitiæ mentem hominis usque ad peccatum pertrahunt, quasi inflato vulnere eruantur. Vnde & eadem diuitias dominus secundum Marcum fallaces, id est mendaces appellat: fallaces sunt, quia diu nobiscum manere non possunt, fallaces sunt, quia mentis nostræ inopiam non excludunt, id est, expellunt. Verè namque diuitiæ sunt, quæ nos diuites virtutibus faciunt. *Quæ sunt hæc diuitiæ? Fides, charitas, continentia, ieiunium, & eleemosyna.* *Et aliud subauditur semē cecidit in terram bonam, & ortum, id est, natum fecit fructum centuplum.* Per bonam terram, designatur cor mite, & mansuetum, fructum centuplum, fructum perfectum dicit, quia per centenarium numerum in sacro eloquio, summa perfectio designatur, sicut dominus dicit de eo, qui omnia sua pro eius amore derelinquit. Centuplum accipiet, id est, perfectionem mētis à domino in presenti seculo, ut ea, quæ semel deseruit, ulterius repetere nolit, & per hanc perfectionem in futuro viam æternam à domino obrinebit. *Hæc dicens clamabat: Qui habet aures audiendi audiat.* Omnes homines qui tunc in presentia domini aderant, aures corporis habebant, sed dominus aures corporis non requirebat, sed aures cordis, id est, intelligentiam verbi Dei. *Qui habet aures audiendi audi, id est, qui habet sensum intelligendi, intelligat spiritualiter, quæ dico.* Vbi quæque enim hæc admonitiuncula legitur, siue in evangelio, siue in apostolis, ostendit quiddam mysticum: quod loquitur spiritus sanctus. *Interrogauerunt autem eum discipuli, quæ esset hæc parabola.* Non statim ut hanc parabolam finiuit dominus, interrogauerunt eum discipuli eius. Sed sicut Marcus dicit: cum esset singularis, id est, remota turba, interrogauerunt eum, quæ esset, id est, quid designaret hæc parabola. *Quibus ipse dixit: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei.* Regnum Dei hic sacram scripturam debemus intelligere. Vnde dominus pharisæis, & scribis alibi dicit: Auferetur à vobis regnum Dei, id est, sacra scriptura, & dabitur genti facienti fructus eius. *Vobis datum est, quasi diceret: Vobis apostolis meis, qui fidem habetis, & dilectionem, datum est à patre meo, & à me, nosse mysterium regni Dei, id est, intelligere obscuritatem parabolarum meatum, ceteris autem in parabolis, id est, in obscuritate. Mysterium dicitur secretum, obscurum, vel absconditum.* Quare scribis, & pharisæis omnia fiunt in parabolis, id est, in obscuritate: *Ut videntes non videant, & intelligentes non intelligant:* Scribæ, & pharisæi, qui putabant se legem, & prophetas spiritualiter intelligere, in parabolis domini ignorantes erant. *Quare? quia non crediderant in eum.* Et ideo dicit dominus: *ut videntes, hoc est, qui se putant spiritualiter dicta legis, & prophetarum videre, non videant, id est, non intelligant ea, quæ à me dicuntur.* *Est autem hæc parabola.* Ipse dominus exponit: *Semen est verbum Dei. Quod autem semen cecidit secus viam, quod supra petram, totū hoc habemus dictum, Quod autem in spinis cecidit, hi sunt qui audierunt, & à sollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ eantes suffocantur, & non referunt fructum.* Sollicitudo dicitur cura superflua. Miram rem fecit dominus, cum spinas diuitias significare voluit. Verè etenim diuitiæ istius seculi spinæ sunt; quia, quicunque diuites volunt fieri, magnam sollicitudinem, ac curam superfluum habent, quomodo diuitias acquirant, & cum acquisitas eas habuerint, delectantur in illis,

lis, epulantur, bibunt superflue, luxuriantur, & iterum reuertuntur ad curam, & ad sollicitudinem magnam, ne eas amittant. *Quod autem semen in bonam terram cecidit.* Per bonam terram designantur corda bonorum hominum. *Hi sunt, qui in corde bono, id est, intellectu bono, audientes verbum retinent, & fructum afferunt in patientia.* Non auferunt verbum Dei de corde illorum per volucres, id est, per demones, vel per aetum, sed quod in verbo Dei discunt, hoc opere complet. Et bene, *in patientia*, quia nulla sunt bona, quae agimus, nisi etiam mala proximorum & quamuis toleremus. Quod autem semen, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum fructum fecit, ita intelligendum est. Fructum tricesimum facit in nobis verbum Dei, quando fide sanctae trinitatis docet. Verbi gratia: Cum dicunt angelicae potestates: Sanctus, sanctus, sanctus, ecce tota trinitas. Et Psalm. Benedicat nos Deus noster, benedicat nos Deus, & meruat eum omnes fines terrae. Et Paulus apostolus. Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ecce similiter tota trinitas. Fructum sexagesimum facit in nobis verbum Dei, quando bona operari nobis innuit, dicens: Honora patrem, & matrem. Et diliges dominum Deum tuum ex toto corde, quia senarius numerus pro perfectione operis accipitur, eo quod in sex diebus perfecit Deus mundi ornamentum. Fructum centesimum facit in nobis verbum Dei, cum vitam aeternam praedicat nobis, dicens: Penitentiam agite. Aliter tricesimum fructum possumus referre ad coniugatos, sexagesimum ad viduas, vel ad viduos, centesimum ad prelatos, id est, ad episcopos, vel presbyteros. Dum enim coniugati secundum voluntatem Dei viuere student, quasi tricesimum fructum faciunt: Dum autem viduae, vel vidui praeccepta Dei operando adimplete contendunt, quasi sexagesimum fructum faciunt: Et dum prelati ad caelestem patriam toto nisu cordis, & corporis tendunt, quasi centesimum fructum afferunt. Quod nobis praestare dignetur, qui viuit, &c.

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangelij expositio.

Cum autem turba plurima conueniret, &c. Nunc standem euenit, quod olim Dauid in persona Christi dixit, *Aperiam enim, inquit, in parabolis os meum.* Loquitur itaque parabolas dominus, propter multa, nempe ut attentiores reddat auditores, & excitet illorum mentem ad inquirendum de iis, quae dicta. Solent enim homines curiosius inuestigare de iis, quae dicta sunt obscurius, manifesta autem negligere, & ut indigni non intelligant, quae abstrusus sunt dicta, atque propter multa alia in parabolis loquitur. *Exiit igitur seminans, hoc est, filius Dei exiit de patris sui sinu abscondito, & conspicuus factus est. Quis autem exiit? Is, qui semper seminat. Filius enim Dei non cessat semper seminare in animabus nostris.* Non enim solum quando videtur docere, sed & per mundum istum, & per ea, quae quotidie facit erga nos, seminat in nostris animabus bona semina. Exiit autem, non ut agricolas occidat, vel agrum exurat, sed ut seminet. Saep enim egreditur agricola & propter alia non solum ut seminet. Sed exiit, ut seminet semen suum. Proptius enim eius est sermo

doctrinae, & non alienus. Prophetarum enim, quaecunque dixerunt, & spiritu dixerunt, & non ut propria: vnde & dixerunt: *Haec dicit dominus.* Christus vero proprium habet semen. idcirco non dicebat docens; *Haec dicit dominus: sed, Ego dico vobis.* Seminante autem illo, hoc est, docente, aliud quidem cecidit circa viam: non dixit quod proiecerit seminans, sed quod illud ceciderit. Nam, qui seminat, seminat, & docet, sermo autem cadit in audientes. Hi autem inueniuntur esse vel via, vel petra, vel spina, vel terra bona. Caeterum discipulis interrogantibus parabolam, dicit dominus; *Vobis datum est scire mysteria regni Dei, hoc est, vobis quaerentibus, ut discatis.* Omnis enim qui petit, accipit. Reliquis vero, qui sacramenta indigni sunt, obscure dicuntur, & existimant quidem se videre, sed non vident: & audiunt quidem, sed non intelligunt, atque hoc in illorum bonum, ne enim magis condempnentur, quod cognita mysteria praeuerint, ideo ab illis ea Christus abscondit. Qui enim cognoscit, & contemnit, grauiora meretur supplicia. *Est autem haec parabola: Semine est sermo Dei, &c.* Tres hic ordines eorum sunt, qui non seruantur. Nam ij, qui secus viam, neuiquam suscipiunt sermonem. Sicut enim via conculcata, & lutulenta semen non suscipit, eo quod dura situta & obdurati corde sermonem non suscipiunt etiam audientes: non attendunt enim. At qui per petram intelliguntur, suscipiunt quidem, sed praefirmitate humana marcescunt. Tertij sunt, qui, quod audiuerunt, & susceperunt, praecuris vitae huius suffocantur. Igitur tres quidem partes eorum sunt, qui pereunt, vna autem eorum, qui saluantur. Ita pauci quidem sunt, qui seruantur, plures autem, qui pereunt. Vide item, quomodo de iis, qui suffocantur loquitur, quomodo non dicit, quod praediuitiis suffocentur, sed praecuris diuitiarum nocent, sed sollicitudinibus. Non enim diuitiarum nocent, sed sollicitudines earum. Multi enim magna commoda ex diuitiis percipiunt, illas in pauperum ventres proiciunt. Considera quoque & diligentiam Euangelistae, quomodo dixerit de iis, qui saluantur, quod auditum sermonem retineant. Hoc enim dixit propter eos, qui per viam intelliguntur, sed diabolus tollit ab eis sermonem, & quod fructum non afferant, dixit propter eos, qui suffocantur, & qui non perdurant vsque ad finem. Illi enim fructum non afferunt, qui non perseverant vsque ad finem. Porro quod dicit, *in patientia*, dixit propter eos, qui super petram, qui suscipiunt quidem sermonem, non sustinent autem tentationis insidias, & comprobantur reprobi. Vides quomodo dixerit de iis, qui saluantur, quod retineant, & fructum faciant, atque id in patientia: & per tria distinxerit eos: ab iis, qui non retinent, & hi sunt, qui iuxta viam: ab iis, qui non perdurant, & hi sunt, qui inter spinas: ab iis, qui non sustinent tentationis insidias, & hi sunt, qui super petram.

INCERTI CUIUSDAM sub nomine Eusebij Emisseni eiusdem Euangelij expositio.

Multa turba sequebatur Iesum, multi vndique conueniebant, multi de ciuitatibus ad eum properabant, qui eius verba audire, ipsaque & miracula, quae faciebat, videre desiderabant

bant. Quum autem sic ad eum omnes confluerent, dixit per similitudinem. In parabolis enim loquebatur dominus, & sine parabolis non loquebatur dominus. Vnde & per prophetam dixit, *Aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio.* Nunc autem ipsam parabolam vel similitudinem audiamus. *Exiit (inquit) qui seminat, seminare semen suum, &c.* Non sine causa clamat Iesus: qui enim clamat, audiri desiderat. Merito igitur clamabat dominus, quia pauci ibi erant, qui eum audirent. Audiebant quidem vocem, audiebant & similitudinem: illud tamen non audiebant, quod per illam vocem & per similitudinem illam significabatur. Vnde & aures audiendi requirebat: quia non aures corporis, sed potius aures cordis hunc clamorem audiunt & intelligunt. *Interrogabant autem discipuli eius, quae esset haec parabola.* Et isti quidem nondum aures audiendi eius verbis adhibuerant. *Quibus ipse dixit. Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis.* Vobis (inquit) qui creditis, vobis, qui fidem habetis, vobis, qui veritatem diligitis, vobis, qui non carnalia, sed spiritualia quaeritis, vobis datum est nosse mysterium regni Dei, caeteris autem in parabolis. Sed quare caeteris in parabolis? *Ut videntes non videant, & audientes non intelligant.* Hoc autem tale est, ac si diceret, *Ut videntes umbram, non videant veritatem, & audientes umbram corporis, non intelligant aures cordis.* Hoc autem coram duritia & infidelitate facit, ut verba Dei intelligere non mereantur. *Est autem haec parabola. Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam, hi sunt, &c.* Ecce ipso domino exponente, didicimus, quid sit semen, quid ager, quid terra secus viam posita, quid terra petrosa, quid spinosa, & quid bona terra significet. *Semine est verbum Dei.* Multum est semen, quia magnus est ager. Hoc enim semine duo magna horea plena habemus, novum videlicet ac verus testamentum. Inde enim sumimus, qui quid vbiunque seminamus. Ager autem tantus est, quantum & mundus. Vos, fratres mei, vos estis ager in quem hoc semen seminatur. Videte ergo qualem terram huic semini exhibeatis: videte ne sitis illa terra, quae secus viam posita sit: cuius semen illi viatores mali conculcant, qui animae malae obediunt dicunt, *Incuruare ut transeamus.* Hoc autem semen diabolus tollit, quia eius persuasionem, & deceptionem fit, ut citissime a memoria delabatur. Videte, ne sitis terra petrosa, in qua verbi Dei semen radices figere non valet, sed cito arefcit: quia talis terra ad tempus credit, & in tempore tentationis recedit. Videte ne sitis terra spinosa, quae quamuis semen suscipiat, in ea tamen crescere & fructificare non valet, quia vitiiis & diuitiis carnisque voluptatibus (quae per spinas significantur) comprimitur & suffocatur. Bene autem per spinas haec figurantur: quoniam etsi carni mollia, & suauia sunt, animas tamen vulnerant, & affligunt. Illi autem sunt bona terra, qui in corde bono, & optimo audientes verbum retinent: & non solum audiunt, & retinent: verum etiam operantur, & patientiae fructum afferunt. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur: Vnde scriptum est, *Intellectus bonus omnibus faciendis eum.* Et Ioannes Apostolus in Apocalypsi ait, *Beatus qui legerit, & qui audierit verba prophetiae huius, & seruat ea, quae in ea scripta*

sunt. Sed notandum est quod ait, *In corde bono, & optimo.* Terra enim alia bona, alia melior, & alia optima est. Vnde & Martha euangelista, *Semine inquit, cecidit in terram bonam, & attulit fructum, aliud tricesimum, & aliud sexagesimum, & aliud centesimum.* Bona est enim, quae tricesimum: melior, quae sexagesimum: optima vero quae centesimum fructum afferit. Si enim libenter audias verbum Dei, & quod audis, bene & catholicè intelligas, & id quod intelligis operaris, bona terra es. *Quid est autem bene, & catholicè intelligere?* prius videlicet secundum litteram, postea vero secundum spirituale intelligentiam. Decem quidem sunt verba legis, in quibus tota lex pendet, & prophetae. Quae si dupliciter intelligamus, ad viginti vsque consecudimus. Ea autem, quae dupliciter, id est, ad litteram, & spiritualiter intelleximus, per singula operemur, sive triginta. Bona igitur terra est, quae decem legis mandata prius ad litteram: deinde vero spiritualiter intelligit, & ea quae intelligit operatur. Tricesimum ergo fructum dant boni coniugati, sed non simpliciter, ut Iudei, sed dupliciter, ut Christiani, legem credunt & intelligunt, & ea quae intelligunt operantur & custodiunt. Nunc autem ad sexagesimum veniamus, quem continententes reddunt: qui tanto coniugatis meliores sunt, quanto hic numerus illum excedit, quum totus ille in isto duplex innentatur. Valde enim meliores sunt, qui corporis & animae continentiam & castitatem custodiunt, quam illi qui solius animae castitatem obseruant. Constat autem sexagesimus numerus ex sex & decem: quoniam sexies decem, vel decies sex, sexaginta sunt. Et in decem quidem totam legis scienciam intelligimus, quoniam (ut iam diximus) in decem legis mandatis vniuersa lex pendet & prophetae. In sex autem integra operatio designatur: quoniam in sex solummodo diebus omnem nostrum laborem & operationem constituit Deus. Dies namque Sabbati non ad laborem, sed ad quietem positus est. Dant igitur continetes fructum sexagesimum, si legem quae in decem mandatis continetur, credunt & intelligunt, & ea quae intelligunt operari non negligunt. Restat nunc ut de his dicamus, qui fructum centesimum domino reddunt. Centenarius namque numerus & secundum se, & secundum partes suas perfectus est, quoniam replicari quidem potest, crescere autem non potest. Decies namque decem, centum faciunt: & decem quidem, & centum, & mille, quia non est vbi crescant, perfecti numeri dicuntur. Illi igitur qui perfecti in Ecclesia sunt, centenarium fructum congruè satis reddere intelliguntur. Et de talibus quidem dominus ait, *Si vis perfectus esse, vade & vende omnia, quae habes, & da pauperibus, & veni sequere me: iterumque, Nolite cogitare de castino, & nolite solliciti esse animae vestrae, quid manducetis, neque corpori, quid induamini.* Tales autem illi erant, qui dicebant, *Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te.* Soli igitur perfecti centesimum fructum reddunt: inter quos nec ipsae virgines poni debent, nisi & ipsi propter diuinitatem hanc habeant perfectionem. Sic igitur semen, quod cecidit in terram bonam, attulit fructum, aliud tricesimum, aliud sexagesimum, atque aliud centesimum.

EVTHYMII ZIGABONI

superioris Euang. expositio.

Marc. 4.

Ceteris autem in parabolis. Marcus vero planius scripsit, dicens; Iis autem, qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt. Est autem haec parabola. Haec, id est, talis iuxta interpretationem. Semen est sermo

Dei. Sermo fidei euangelicus. Qui vero super petram. Qui ad petram, hi sunt videlicet, de quibus dicturus est; Qui cum audierint, &c. Quod autem in spinas cecidit, &c. Hoc est, in ijs est. Qualibus ijs? Audi; Qui cum audierint verbum, & sub sollicitudinibus, &c. Hoc est, cum sollicitudinibus, ac voluptatibus euntes, siue conuersantes.

DOMINICA IN QVINQVAGESIMA.

L V C. 18.

In illo tempore, Assumpsit Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendi- mus Hierosolymam, & consummabuntur omnia quae scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gētibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur. Et postquam flagellauerint, occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Erat autem verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quae dicebantur. Factum est autem cum appropinquaret Hiericho, caecus quidam sedebat secus viam mendicans. Et cum audiret turbam praetereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret. Et clamauit, dicens: Iesu ^a Homo pro hominibus factus, miserere hominis. ^a fili Dauid, miserere mei. Et qui praebant increpabant eum, vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fij Dauid miserere mei. Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, ^b interrogauit illum, dicens: Quid tibi vis faciam? At ille dixit: domine, vt videam. Et Iesus dixit illi: Respic, fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit, & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

GLOSSA ORDINARIA

in superioris Euangelium.

ASSUMPSIT autem Iesus duodecim. Praeuidens ex passione sua discipulos perturbandos, praedicit & passionis poenam, & resurrectionis gloriam, vt cum morientem cernerent, resurrecturum no dubitarent. Et consum. In hoc ostendit quidquid prophetae praedixerunt, ad suae dispensationis mysterium intendisse. In quo percutit hereticos, qui dicant Christum legi & prophetis contrarium praedicasse: & alium veteris, alium noui esse Deum Testamenti. Confutat etiam paganorum dementiam, qui eius crucem derident, cum proximae suae passionis & tempus quasi futurorum praescius ostendit, & locum quasi mortem no timens adiit. Et ipsi ni. Discipuli sermonem dominicae passionis toties replicatum ideo intelligere no valent, quia quem maxime videre desiderant, eius mortem

audire non possunt: Et quem no solum hominem innocentem sed etiam verum Deum esse sciunt, mori posse non purant: Et quoties aliquid de sua passione dicit, hoc allegoricum dictum putant, sicut in aliis per parabolas loquentem audire consueuerant. Iudaei qui eius mortem parabant, quidquid de sua passione loqueretur, intelligebant. Hoc enim loquebatur, quod ipsi perficere optabant. Caecus qui. Caecus significat humanum genus, quod a superna claritate exclusum damnationis suae patitur tenebras, sed a domino appropinquante Iericho curatur. Iericho luna interpretatur, per quam defectus mortalitatis intelligitur. Dum ergo verbum Dei infirmitatem nostrae carnis suscipit, homo ad cognoscenda diuina redit. Caecus sedet iuxta viam, dum incipit credere in ipsum qui dicit: Ego sum via. Mendicat, dum rogat. vnde sequitur: Et cla. Et qui pra. Qui Iesum praeeunt venientem, significant cezum carnalium vitiorum, quae dissipant cogitationem hominis, & perturbant vocem orationis, ne Iesus ad illum

Ioh. 14.

minandum venire possit cor hominis: sed iam credens sentiens se grauari phantasmate priorum vitiorum, & vocem orationis suae impediri, ne pro se exorari possit, ardentius clamat. Stans au. Transiens, caecum audit: stans illuminat: quia per humanitatem suam nostrae caecitatis vocibus compatitur, sed per potentiam diuinitatis lumen nobis gratiae infundit. Adduci ad se. Qui praetereuntem aliquatenus sentiebat, dum in oratione patitur phantasmatum turbas: vehementius insistens orationi ducitur ad stantem, & recipit lumē: quia Deus in corde firmo figitur, & sic lux amissa reparatur. Quid ti. Non ex ignorantia quaerit sed ideo vt rogetur, vt metem ad orationem excitet. Quod intelligens caecus subiungit: Do. vt. Non petit caecus aurum, vel aliquid temporale, sed tantum lumen. Imitemur ergo eum, quem mente & corpore audiuius sanatum, petamus a domino lucem aeternae visionis: & dicet nobis: Respi. si. tua. sal. te. se. Et conse. vi. Videt & sequitur, qui bonū quod intelligit operatur, & Iesum praesentem vel praetereuntem imitatur. Et hic talis non solum pro impetrato in Deum proficit, sed etiam alios ad laudem Dei accendit. vnde sequitur: Et o. pl. vt. v. d. l. Deo. Laudat plebs Deum, non solum pro impetrato munere lucis, sed & pro merito fidei impetrantis: quia non solum laudat quod potenter & misericorditer illuminat, sed quia clamorem fidei firmiter clamantis exaudit.

CATENA AVREA

in idem Euang.

ASSUMPSIT autem Iesus duodecim, & ait illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, &c. Theo. Praeuidens saluator ex passione sua discipulorum animos turbandos, eis longe ante passionis eius poenam, & resurrectionis suae gloriam praedicit. vnde sequitur: Assumpsit autem Ie. 12. & ait ill. Ecce ascendimus, &c. Bed. Praeuidens enim quosdam hereticos futuros qui Christum dicerent legi prophetisque docuisse contraria, ostendit quod per prophetarum praesagia suae passionis & posterioris gloriae sit celebrata perfectio. Chry. Seorsum autem de passione cum discipulis confert. Non enim oportebat hunc sermonem pluribus divulgari, ne turbarentur. Ob hoc autem praedicebat discipulis, vt excitati per expectationem facilius sustinerent. Chry. Et vt sciant quoniam passionem praenouit, & spontaneus ad eam accessit, ne dicerent qualiter in manus hostium incidit qui nos promittit saluare? vnde seriatim ordinē passionis enarrat, subdens: Tradetur enim gentibus & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur. Chr. Hoc Esaias praedixerat, dicens: Obtuli scapulas meas ad verbera, genas meas ad alapas, & faciem meam no diuertit a sputorum dedecore. Sed & crucis patibulum praedixit Propheta, cum ait: Tradidit in mortem animam suam, & cum sceleratis reputatus est. vnde & hic subditur: Et postquam flagellauerint, occident eum. Sed & resurrectionem eius Dauid praedixit, dicens: Non derelinques animam meam in inferno. vnde hic subditur: Et tertia die resurget. Iud. Admiror autem dementiam quarentium cur Christus ante triduum resurrexit? si enim resurgeret tardius quam praedixerat, impotentia esset: celerius vero, est summae virtutis indicium. Si quem

enim, cum spopoderit suo creditori post triduum persolvere debitum, eadem die satisficientem viderimus: non fallacem, sed potius vt veridicum eum mirabimur, dicam etiam quod non dixit se post tres dies resurrecturum, sed die terra. Habes parasceuen, habes sabbatum vsque ad solis occum, & post sabbatum resurrexit. Cyril. Discipuli autem nondum nouerat exquisitē quod prophetae praedixerant: sed postquam resurrexit aperuit eis sensum, vt intelligerent scripturas. vnde sequitur: Et ipsi nihil ho. &c. Bed. Quia enim discipuli eius vitam maxime desiderabant, eius mortem audire non poterant. Et quoniam non solum hominem innocentem, sed & Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori posse putabat. Et quia parabolas eum saepe loquentem audire consueuerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, ad aliud allegoricē referendum esse credebant. vnde sequitur: Erat autem ver. istud abscon. ab eis, & non intelligebant quae dicebantur. Iudaei vero quia in eius necem conspirauerant, quod de passione sua loqueretur dicens in Ioāne: Oportet exaltari filium hominis, intelligebant, vnde dixerunt. Nos audiuius ex lege quia Christus manet in aeternum, & quomodo tu dicis: Oportet exaltari filium hominis? Factum est autem cum appropinquaret Hierico, caecus quidam sedebat secus viam, &c. Greg. in he. Quia carnales adhuc discipuli non valebant capere verba mysterij, venit ad miraculum ante eorum oculos: caecus lumē recipit, vt eos ad fidem caelestia facta solidarent. vnde sequitur: Factum est autem, &c. Theo. Et ne inaccessus domini esset inutilis, in via fecit caeci miraculum, hoc documentum discipulis suis dās, vt in omnibus simus proficui, & nihil sit in nobis otiosum. Aug. de quaest. euang. Possimus de appropinquantibus Hierico sic intelligere, vt iam inde egressi, prope tamē adhuc essent ad eandem ciuitatem: quod quidem minus vilitate dicitur, sed tamen videri posset hoc dictum, quoniam Matthaeus egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatos duos caecos, qui iuxta viam sedebant. De numero quidem nulla esset quaestio, si alter euangelistarum de vno tacuisset vnus reminiscens: nam & Marcus vnum commemorat, cum & egredientibus eis ab Hierico dicit illuminatū: cuius & nomen dixit & patrem, vt intelligamus eum fuisse notissimam: alterum ignotum, vt merito ille notus etiam solus decenter commemoraretur. Sed quoniam quae sequuntur in euang. secundum Lucam, apertissime ostendunt illud quod ipse narrat adhuc venientibus ipsis Hierico factum esse, nihil aliud restat intelligere, nisi bis esse factum hoc miraculum: semel in vno caeco, cum adhuc veniret in illam ciuitatem, iterum in duobus; cum inde egredere, vt illud vnum Lucas, alterum Matthaeus enarrat. Chrysost. Multus autem erat populus circa Christum, & caecus eum quidem non nouerat, sentiebat autem effectū, & rapiebat per affectum quod non hauserat aspectus. vnde subditur: Et cum au. tu. praeter. inter. quid hoc esset. Et oculati quidem secundum opinionem loquebantur. Sequitur: Dixit. au. ei, quod Ies. Naz. transiret. Caecus vero vera clamabat: alia docetur, & alia praedicat. Nam sequitur: Et cla. di. Ies. filii Da. miserere mei. Quis te docuit hoc hominum perlegisti libros priuarum luminibus? Vnde igitur nostri luminare mundi? verē dominus illuminat caecos. Chry. In Iudaismo autem nutritus

tus non ignoravit quod de progenie David Deus secundum carnem nasceretur, & ideo ei ut Deo loquitur, dicens: *Miserere mei*: hunc imitentur, qui in duo dividunt Christum: hic enim Christum tanquam Deum audit, & filium David eum nominat, mirantur autem iustitiam confessionis eius. Quidam enim cum confessionem fidem compecebant, sequitur: *Et qui praei. incre. cum ut tace.* Sed per inhibitiones huiusmodi non impediatur eius audacia. Novit enim fides omnibus repugnare, & in omnia triumphare: vile enim est pro cultu diuino pudorem deponere. Nam si causa pecuniae sunt impudentes, pro animae salute non decet bonam induere impudentiam. vnde sequitur: *Ipsa verò multò ma. cla. fi. Da. mis. mei.* Sicut autem Christum vox inuocantis in fide, & inuocantes in fide respicit: & ideo meritò vocat cæcum, & accedere iussit. Vnde sequitur: *Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se, ut scilicet qui prius fide eum tetigerat, appropinquaret & corpore.* Appropinquantem cæcum dominus interrogat. Nam sequitur: *Et cum ap. inter. il. dix. Quid tibi vis faciam?* Dispensatiuè interrogat, non quasi ignorans, sed ut scirent astantes quòd non petebat pecuniam, sed diuinam efficaciam ut à Deo. vnde sequitur. *At. il. di. do. ut vide.* Chry. Vel quia calumniatores veritatis iudei possent dicere ut in cæco nato, non est hic, sed similis eius, voluit ut cæcus prius ostenderet defectum naturæ, & tunc cognoscat gratiæ maiestatem: ut ubi petitionis modum cæcus explicuit, tunc summa maiestate præcepit ei ut videret. vnde sequitur: *Et di. il. te. Respice*: quid abundabat in crimen perfidiæ Iudæorum, quis enim prophetarum talia dixit? Aspice tamè quid assumat medicus ab eo cui collata est sanitas. Sequitur enim: *Fides tua te saluum fecit.* Pro fide enim venduntur beneficia, diffunditur enim gratia quam suscepit fides. Et sicut ab aliquo fonte hi quidem paruis vasis modicum aquæ hauriunt, hi verò maioribus multum, fonte non distinguente mensuras: & secundum fenestras quæ aperiuntur magis vel minus, splendor solis infunditur, ita secundum capacitatem intentionis hauritur gratia. vertitur autem vox Christi in lucem languentis: erat enim verbum verè lucis. vnde sequitur: *Et confessim vidit.* At cæcus & ante beneficium fidè ostendit feruidam, & post beneficium benevolentiam obseruauit. Sequitur: *Et sequit. il. ma. de. Chryl.* Ex quo patet quòd à duplici cecitate liberabatur: corporali scilicet & intellectu. Neque enim significasset ut Deum nisi verè vidisset: sed & alius factus est occasio glorificandi Deum. Sequitur: *Et omnis plebs ut vi. de. lau. Deo.* Bed. Non solù pro impetrato munere lucis, sed & merito fidei impetrantis. Chryl. Hic autem necessè est querere cur Christus demoniacum quidem carum sequi volentem prohibet, cæcum autem illuminatum sequentem non prohibet: sed neutrum irrationale puto: illum enim mittit præconem, ut ex sua consentià benefactorum prædiceret: erat enim excellens miraculum, videre furiosum sanæ mentis effectum. Cæcum verò permittit sequi, quando Hierosolymam ascendebat per crucem perfecturus altum mysterium, ut recenrem habentes miraculi mentionem, non existimarent eum infirmitate potius quam misericordiam pati. Ambr. In hoc autem typus populi gentilis est, qui sacramento dominico recepit amissi luminis claritatem. Nihil autem interest

utrum in vno cæco medicinam, an in duobus accipiat, quoniam ex Cham & Iaphet Noè filius originem ducens in duobus cæcis duos generis sui prætendebat authores. Greg. in ho. Vel cæcum est genus humanum, quòd in parente primo claritatem supernæ lucis ignorans damnationis suæ tenebras patitur. Hierico autem interpretatur luna, quæ dum mensuris decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat: dum igitur conditor noster appropinquat Hierico, cæcus ad lumen redit: quia dum diuinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen quod amiserat recepit. Qui ergo æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est. Si autem tantum redemptorem credidit qui dixit, Ego sum via, iuxta viam seder. Si verò credidit & exorat ut æternum lumen recipiat, iuxta viam seder & mendicat. Illi autem qui Iesum venientem præcedunt, designant carnalium desideriorum turbas, tumultuque vitiorum: qui priusquam Iesus ad cor nostrum perueniat, dissipant cogitationem nostram, & in ipsa nos nostra oratione conturbant. Ipse verò magis clamabat, quia quanto gratiori tumultu cogitatione premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. Cum autem adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntē sentimus, cum verò orationi vehementer insistimus, Deus in corde figitur, & lux amissa reparatur: vel transire humanitatis est, stare diuinitatis. Cæcum igitur clamantem dominus transiens audiuit, stans illuminauit, quia per humanitatem suam vocibus nostræ cecitatis compatiendo miserus est, sed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infudit. Ad hoc autem requirit quid velit ut cor ad orationem exciter, peti enim hoc vult, quod & nos petere & se concedere prænoscat. Ambr. Vel interrogauit cæcum ut crederemus, nisi consentientem non posse saluari. Greg. in hom. Cæcus autem à Domino non aurum, sed lucem quærit; Et nos non falsas diuitias, sed lucem quæramus, quam videre cum solis angelis possumus, ad quam lucem. via fides est, vnde rectè cæco dicitur: *Respice, fides tua te saluum fecit.* Qui videt & sequitur, quia bonum quod intelligit operatur. Aug. de quæst. euang. Si autem Hierico lunam & ob hoc mortalitatem interpretamur morti propinquans dominus Iudæis solis lumen euangelij iusserat prædicari, quos significauit ille vnus cæcus, quem Lucas commemorat: à morte autem resurgens atque descendens, & Iudæis & Gentibus, quos duos populos significare videntur duo cæci commemorati à Matthæo.

S. AMBROSII MEDIO- lanensis Episcopi superioris Euang. expositio.

Assumpsit autem Iesus duodecim, &c. Factum est autem cum appropinquasset Hierico, &c. In libro secundum Matthæum duo cæci inducuntur; hic vnus. Ibi egrediente Hierico; hic appropinquante. Sed nulla distantia. Nam, cum in hoc vno typus populi gentilis sit, qui sacramento dominico recepit amissi luminis claritatem; nihil interest utrum in vno medicinam, an in duobus accipiat: quoniam ex Cham, & Iapheth, Noè filijs origi-

Manthæo.

origi-

originem ducens, in duobus cæcis duos generis sui prætendebat auctores. Quod videtur etiam Lucas non omisisse, cum Zachæum subiicit, qui statura pusillus erat, hoc est, nulla nobilitatis ingentia, dignitate sublimis, exiguus meritis sicut populus nationum; auditò Domini saluatoris aduentu, quem sui non receperant, videre cupiebat. Sed nemo facile Iesum videt; nemo potest Iesum videre constitutus in terra. Et quia non prophetas, non alibi regnum habebat tanquam formæ gratiam naturalis ascendit in sycomorum, vanitatem scilicet Iudæorum vestigio suo proterens, errata quoque corrigens superioris ætatis; & ideo Iesum interioris domus recepit hospitio. Et bene ascendit in arborem: ut arbor bona bonos fructus faceret: ac naturali excisus oleastro, & contra naturam insertus, in bonam oliuam, fructum posset legis afferre. Radix enim sancta: et si rami inutiles, quorum infructuosam gloriam plebes gentium fide resurrectionis quasi quadam corporis eleuatione transcendit. *Et ecce vir nomine Zachæus.* Zachæus in Sycomoro, cæcus in via. Quorum alterum Dominus miseraturus expectat, alterum mansionis suæ claritate nobilitat, Alterum sanaturus interrogat, apud alterum se non inuitatus inuitat. Sciebat enim vberem sui hospitij esse mercedem. Sed tamen, & si nōdum vocem inuitantis audiuerat, iam viderat affectum. Verum, ne cæcum illum tanquam fastidiosum pauperum cito reliquisse videamur, & transisse ad diuitem: expectemus eum, quia expectauit & Dominus: interrogemus eum, quia interrogauit & Christus. Nos interrogemus, quia nescimus; ille, quia nouerat. Nos interrogemus, ut sciamus vnde iste curatus sit; ille interrogauit, ut in vno plures disceremus, vnde Deum videre mereamur. Interrogauit eum, ut crederemus nisi consentientem posse sanari. *Et confessim* (inquit) *vidit, &c.* Aliter enim non videret, nisi sequeretur Christum, nisi Dominum prædicaret, & nisi seculum præteriret.

S. TITI BOSTRORVM Episcopi superioris Euangel. expositio.

Theodoro Peltano interprete.

Et ipsi nihil horum intellexerunt. Propterea sancti Apostoli nihil horum intelligebant, neque quæ dicebantur, capiebant; sed erat verbum ab iis omnino absconditum, quia necdū ea exacte norant, quæ sancti propheta de Christo prædixerat. *Cum appropinquaret Hierico, cæcus qui iam sedebat.* Accedit cæcus ad Christum, tanquam ad omnipotentem Deum, nominat autem illum filium Dauid, siquidem in Iudaismo educatus, quæ de ipso per legem & prophetas prædicta erant, nō ignorabat, & inter cætera, quòd secundum carnem ex genere David oriturus erat. Certo igitur persuasum habens eum, qui ex sacratissima virgine, secundum carnem ortum ducebat, naturale Dei verbum esse, adiit illum, sicut ad Deum, eiusmodi vsus oratione: *Miserere mei fili Dauid.* Nam quòd ita comparatus, supplicationem attulerit; id Christus ipse testatum facit, ait enim, *fides tua te saluum fecit.* *Et qui præibant increpabant eum.* Admirari licet de constanti cæci huius confessione,

siquidem quibusdam illum increpantibus, & ut taceret, admonentibus, ipse de sua contentione nihil quicquam remisit. Quare meritò quoque honorauit eum Christus dominus: Acceritum enim iuxta assistere iussit, & interrogauit illum. Haud ignarus quid vellet, interrogat ex illo: *Quid tibi vis faciam?* (norat enim omnia) verum ut circumstantes, vnāque gradientes discat, non petiisse pecuniam aut aliquid aliud eiusmodi ab illo, sed opus diuinum, hoc est, miraculum tanquam à Deo. Posteaquam verò petitionis modum manifestauit, tunc demum Christus dominus Iudæorum perfidiam & incredulitatem palam redarguit. Et tenim sua, hoc est, summa vsus potestate, ad cæcum, respice, dixit: statimque vox lumine casto, lux effecta est; erat enim veri illius luminis verbum. Quis vnquam sanctorum prophetarū eiusmodi quippiam fecit? hoc est, aut tanta vsus potestate, aut tanta vnquam loquutus est efficacia? A cecitatis porro morbo liberatus, non neglexit Christi amicitiam: mox enim illum pone sequutus, laudem, quæ in solum Deum conuenit, deprompsit: Quin aliis quoque ansam, ut eum publicè laudarent, & glorificaret, obtulit. Sequitur enim; *Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo.*

S. GREGORII PAPAE in superioris Euang. Homilia.

Redemptor noster præuidens ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longè antè & eiusdem passionis pœnam, & resurrectionis suæ gloriā prædixit: ut, cum eum mortentem, sicut prædictum est, cernerent, etiam resurrectionem non dubitarent. Sed, quia carnales adhuc discipuli, nullo modo valebant capere verba mysterij, venit ad miraculum. Ante eorū oculos cæcus lumen recipit, ut qui cælestis mysterij verba non caperent, eos ad fidem cælestia facta solidarent. Sed miracula Domini, ac saluatoris nostri sic accipienda sunt, fratres mei, ut & in veritate credantur facta, & tamen per significationem nobis aliquid innuant. Opera quippe eius, & per potentiam aliud ostendunt, & per mysterium aliud loquuntur. Ecce enim quis iuxta historiam cæcus iste fuerit ignoramus, sed tamen quem per mysterium significet, nouimus. Cæcum quippe est genus humanum, quod in parente primo à paradisi gaudiis expulsum, claritatem supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur: sed tamen per redemptoris sui præsentiam illuminatur: ut internæ lucis gaudia iam per desiderium videat, atque in via vitæ boni operis gressus ponat. Notandum verò est, quòd cum Iesus Hierico appropinquare dicitur, cæcus illuminatur. Hierico quippe interpretatur luna. Luna in facto eloquio pro defectu ponitur carnis, quia dum mensuris momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur conditor noster appropinquat Hierico, cæcus ad lumen redit: quia, dum diuinitas defectum nostræ carnis suscepit, humanum genus lumen, quod amiserat, recepit. Vnde enim Deus humana patitur, inde homo ad diuina subleuatur. Qui videlicet cæcus redit, & iuxta viam sedere, & mendicans esse describitur. Ipsa enim veritas dixit, Ego sum via. Qui ergo æternæ lucis claritatem

Est homil. 2.
in Euang.

Ioan. 14.

NNN 3 nescit

nescit, cæcus est. Sed si iam in redemptorem credit, iuxta viam sedet. Si autem iam credit, sed ut æternam lucem recipiat rogare dissimulat, atque à precibus cessat, cæcus quidem iuxta viam sedet, sed minimè mendicat. Si verò & credit, & exorat, & iuxta viam sedet cæcus, & mendicat. Quisquis ergo cæcitate suæ tenebras agnoscit, quisquis hoc, quod sibi deest lumen æternitatis intelligit, clamet medullis cordis, clamet & vocibus mentis, dicens; *Iesu fili David, misere mei.* Sed quid clamante cæco subiungitur, audiamus. *Et qui præibant, increpabant eum, ut taceret.* Quid autem designant isti, qui Iesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas, tumultusque vitiorum, qui prius quam Iesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram dissipant, & voces cordis in oratione perturbant? Sæpe namque dum conuerti ad Deum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia, quæ perpetravimus, conamur, occurrunt cordi phantasmata peccatorum, quæ fecimus, mentis nostræ aciem reuerberant, confundunt animum, & vocem nostræ deprecationis premunt. Qui præibant ergo, increpabant eum, ut taceret: quia priusquam Iesus ad cor veniat, mala, quæ fecimus, cogitationi nostræ suis imaginibus illisa, in ipsa nos nostra oratione perturbant. Sed quid ad hæc illuminandus iste cæcus fecit, audiamus. Sequitur; *Ipsè vero multò magis clamabat; Fili David, misere mei.* Ecce quem turba increpat ut taceat, magis, ac magis clamat: quia quanto grauiori tumultu, cogitationum carnalium premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. Contradicit turba, ne clamemus, quia peccatorum nostrorum phantasmata plerumque & in oratione patimur. Sed nimirum necesse est, ut vox cordis nostri, quo diutius repellitur, eò valentius insilat, quatenus cogitationis illicitæ tumultum superet, atque ad pias aures Domini nimeritate suæ importunitatis erumpat. In se, ut suspicor, recognoscit vnusquisque, quod dicimus: quia dum ab hoc mundo animum ad Deum muramus, dum ad orationis opus conuertimur, ipsa, quæ prius delectabiliter gessimus, importuna postea, atque graua in oratione nostra tolerantur. Vix eorum cogitatio sancti desiderij ab oculis cordis abiicitur, vix eorum phantasmata per penitentiam lamenta superantur. Sed cum in oratione nostra vehementer insistimus, transeuntem Iesum mente figimus. Vnde illic subditur; *Stans autem Iesus, iussit eum adduci ad se.* Ecce stat, qui ante transibat: quia cum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cum vero orationi vehementer insistimus, stat Iesus, ut lucem restituat: quia Deus in corde figuratur, & lux amissa reparatur. Quia tamen in re & aliud aliquid nobis Dominus inuinit, quod intelligi de humanitate, ac diuinitate illius vtiliter possit. Clamantem etenim cæcum transiens Iesus audiuit, non sedens, sed stans miraculum illuminationis exhibuit. Transire namque humanitatis est, stare diuinitatis. Per humanitatem quippe habuit nasci, crescere, mori, resurgere, de loco ad locum venire. Quia ergo in diuinitate mutabilitas non est, atque hoc ipsum mutari transire est, profectò ille transitus ex carne est, non ex diuinitate. Per diuinitatem verò ei semper stare est: quia vbique

præsens est, nec per motum recedit, sicut nec per motum venit. Cæcum igitur clamantem Dominus transiens audiuit, stans illuminauit: quia per humanitatem suam vocibus nostræ cæcitate copatiendo miserus est, sed lumen nobis gratiæ per diuinitatis potentiam infundit. Et notandum quid cæco venienti dicat. *Quid tibi vis faciam?* Nūquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus, ignorabat? Sed peti vult hoc, quod & nos petere, & se concedere prænoscit. Importunè nanque ad orationem nos admonet, & tamè dicit; *Scit nāq; pater vester cælestis, quid opus sit vobis, antequam peratis eum.* Ad hoc ergo requirit, ut petatur: ad hoc requirit, ut cor ad orationem excitet. Vnde & cæcus protinus adiungit. *Domine, ut videam.* Ecce cæcus à Domino non aurum, sed lucem querit, parui pendens extra lucem aliquid querere: quia & si habere cæcus quodlibet potest, sine luce videre non potest, quod habet. Imitemur ergo fratres charissimi eum, quem & corpore audiuius & mente illuminatum. Non falsas diuitias, non terrena dona, non fugitiuos honores à Domino, sed lucem queramus: nec lucem, quæ loco clauditur, que tempore finitur, que noctium interruptione variatur, que à nobis communiter cum pecoribus cernitur: sed lucem queramus, quam videre cum solis angelis possumus, quæ nec initium inchoat, nec finis angustat. Ad quam profectò lucem via, fides est. Vnde rectè & illuminando cæco protinus respondetur; *Respice: fides tua te saluum fecit.* Sed ad hæc cogitatio carnalis dicit; *Quomodo possum lucem spiritalem quærere, quam videre non possum?* Vnde mihi certum est si sit, quæ corporeis oculis non insulget? Cui scilicet cogitationi est, quod breuiter quisque respondet: quia & hæc ipsa, quæ sentit, non per corpus, sed per animam cogitat: & nemo suam animam videt, nec tamen se dubitat animam habere, quæ non videt. Ex inuisibili namque anima, visibile regitur corpus. Si autem auferant, quod est inuisibile, protinus corrumpitur hoc, quod visibile stare videbatur. Ex inuisibili ergo substantia in hac vita visibili viuatur, & esse vita inuisibilis dubitatur: Sed iam perenti cæco quid factū sit, vel quid ipse fecerit, audiamus. Sequitur; *Confestim vidit, & sequebatur eum.* Videt & sequitur, qui bonum, quod intelligit, operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed benè operari contemnit. Si ergo, fratres charissimi, cæcitatem iam nostræ peregrinationis agnoscimus, si credendo in redemptoris nostri mysterium iuxta viam sedemus, si exorando quotidie ab authore nostro vitæ lucem perimus, si eandem lucem iam per intellectum videndo, illuminati post cæcitatem sumus, Iesum, quem mente cernimus, opere sequamur. Aspiciamus quæ graditur, & eius vestigia imitando teneamus. Iesum enim sequitur, qui imitatur. Hinc namque dicit; *Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos.* Sequere enim dicitur, id est, imitare. Hinc rursus admonet, dicens: *Si quis mihi ministrat, me sequatur.* Consideremus ergo quæ graditur, ut sequi mereamur. Ecce cum sit Dominus, & creator angelorum, suscepturus naturam nostram quam condidit, in vterum virginis venit. Nasci tamen in hoc mundo per diuites noluit: parentes pauperes elegit: Vnde & agnus qui pro illo offerretur, defuit: columbarum pullos, & par turturum ad

Math. 6.

Math. 8.

Ioh. 12.

ad sacrificium mater inuenit. Prosperari in mundo noluit, opprobria, irrisionesque tolerauit: sputa, flagella, alapas, spineam coronam, crucemque sustinuit. Et quia rerum corporalium dilectione à gaudio interno cecidimus, cum qua amaritudine illuc redeatur, ostendit. Quid itaque homo pro se pati debet, si tanta Deus pro hominibus pertulit? Qui ergo in Christum iam credidit, sed adhuc auaritiæ lucra sectatur, in superbia honoris extollitur, inuidiæ facibus inardescit, libidinis se immunditia polluit, prosperari ad ea, quæ in mundo sunt, cūcupiscit: Iesum, in quem credidit, sequi cōtemnit. Diuerso quippe itinere ambulat, si gaudia, delectationesque appetit, cui dux suus viam amaritudinis ostendit. Kenocemus ergo ante oculos peccata, quæ fecimus: consideremus, quam terribilis iudex hæc puniturus adueniat. Mentem formemus ad lamenta. Vita nostra ad tempus amarefcit in penitentia, ne æternam amaritudinem sentiat in videlicet. Per fletus quippe ad gaudia ducimur, veritate pollicente, quæ ait; *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur.* Ad fletum verò per gaudia peruenitur, hæc eadem veritate attestante, quæ ait; *Væ vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis, & flebitis.* Si ergo retributionis gaudium in penitentie quarimus, penitentiam amaritudinem in via teneamus. Sicque fit, ut non solum vita nostra in Deum proficiat, sed hæc ipsa nostra conuersatio ad laudem Dei & alios accendat. Vnde illic subditur; *Et omnis plebs quæ vidit, dedit laudem Deo.*

BEDAE VENERABILIS presbyteri in idem Euang.

expositio.

Ex comm. in
Lucam.

Adsumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis. Ecce ascendimus Hierosolimam, &c. Præuidens Sator ex passione sua discipulorum animos perturbandos, eis longe ante & eiusdem passionis pœnam, & resurrectionis suæ gloriam prædicat, ut, cum morientem, sicut prædictum esset, cernerent, etiam resurrecturum non dubitarent. Præuidens etiam quosdam hereticos in Ecclesia futuros, qui Christum dicere legi, prophetisque docuisse contraria, aliumque veteris testamenti, atque alium noui Deum esse credendum, ostendit prophetarum prælagia non alio magis quam ad suæ dispensationis, quam pro nobis temporariæ suscepit, intendisse mysterium, adeo ut consummatio sit prophetiæ, suæ passionis, & posterioris gloriæ celebrata perfectio. Necnon & paganorum dementia, qua eius crucem derident, apertissime confutat, quando proximæ suæ passionis & tempus quasi futurorum præcius ostendit, & locum quasi mortis intrepidus adiit. *Et ipsi nihil horum intellexerunt, &c.* Legimus in Euangelio secundum Ioannem, dicente domino; *Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum, respondisse turbam, atque dixisse, Nos audiuius ex lege, quia Christus manet in æternum.* Et quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quid est ergo, quod discipuli toties sibi replicatum dominicæ passionis arcanum intelligere nequeunt, & Iudæi ad vnum verbum, & tam obscure positum, ut hoc expositione dignum Euangelista ducat; Hoc autem dicebat (inquit) significans, quia morte esset moriturus, mox quia crucis exal-

tatio significetur intelligant, nisi quia discipuli, cuius vitam maxime videre desiderabant, eius mortem audire non poterant? Quem non solum hominem innocentem, sed & Deum verum sciebant, hunc nullatenus mori vel posse putabant. Et quia per parabolas eum sæpe loquentem audire conuenerant, quoties aliquid de sua passione dicebat, hoc non ita ut sonabat, intelligendum, sed amore dictante ad aliud quid allegorice referendum esse credebant. Iudæi vero, quia in eius necem conspirauerant, quicquid de sua passione, vel cruce loquebatur, intelligebant: hoc enim loquebatur, quod ipsi summo opere & fieri optabant, & perficere satagebant. Sicque miro, & inusitato modo idem subeundæ crucis sacramentum, quod fidelibus amor abscondit, infidelibus inuidia pandit. *Factum est autem cum appropinquaret Hiericho, &c.* Cæcus iste per allegoriam genus humanum significat, quod in parente primo à paradisi gaudiis expulsum claritate supernæ lucis ignorans, damnationis suæ tenebras patitur, sed cum Hiericho appropinquare Iesus dicitur, cæcus illuminatur. Hiericho quippe, interpretatur Luna. Luna autem in sacro eloquio pro defectu ponitur carnis, quia, dum mensuris momentis decrescit, defectum nostræ mortalitatis designat. Dum igitur conditor noster adpropinquat Hiericho, cæcus ad lumen redit, quia, dum diuinitas defectum nostræ carnis suscipit, humanum genus lumen, quod amiserat, recipit. Qui videlicet cæcus recte, & iuxta viam sedere, & mendicans esse describitur. Ipsa enim veritas dixit; *Ego sum via.* Ergo, qui æternæ lucis claritatem nescit, cæcus est: sed, si iam in redemptorem credit, iuxta viam sedet. Si autem iam credit, sed ut æternam lucem recipiat, rogare dissimulat, atque à precibus cessat, cæcus quidem iuxta viam sedet, sed minimè mendicat. Si vero & credit & exorat, & iuxta viam sedet cæcus, & mendicat. *Et clamauit dicens, Iesu fili David, &c.* Quid isti designant, qui Iesum venientem præcedunt, nisi desideriorum carnalium turbas, tumultusque vitiorum, qui priusquam Iesus ad cor nostrum veniat, tentationibus suis cogitationem nostram dissipant, & voces cordis in oratione perturbant? Sæpe namque, dum conuerti ad Deum post perpetrata vitia volumus, dum contra hæc eadem exorare vitia, quæ perpetravimus conamur, occurrunt cordi phantasmata peccatorum, quæ fecimus, mentis nostræ aciem reuerberant, confundunt animum, & vocem nostræ deprecationis premunt. Sed quem turba increpat, ut taceat, magis, ac magis clamat, quia quanto grauiori tumultu cogitationum carnalium premimur, tanto orationi insistere ardentius debemus. *Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se.* Ecce stat, qui ante transibat. Quia cum adhuc turbas phantasmatum in oratione patimur, Iesum aliquatenus transeuntem sentimus. Cum vero orationi vehementer insistimus, stat Iesus, & lucem restituit, quia Deus in corde figuratur, & lux amissa reparatur. *Et cum appropinquaret interrogauit illum, &c.* Nunquid qui lumen reddere poterat, quid vellet cæcus ignorabat? Sed peti vult hoc, quod & nos petere, & se concedere prænoscit. Importune nanque ad orationem nos admonet, & tamen dicit; *Scit nanque pater vester quid opus sit vobis, antequam peratis eum.* Ad hoc ergo requirit, ut petatur, ad hoc requirit, ut cor ad orationem

excitet. Vnde & cæcus protinus adiungit; *Domine, ut videam.* Ecce cæcus à domino non aurum, sed lucem quærit, parvipendit extra lucem aliquid querere. Quia & si habere cæcus quodlibet potest, sine luce non potest videre, quod habet. Imitemur ergo eum, quem & corpore audiuius, & mente saluatum, non falsas diuitias, non terrena dona, nō fugitiuos honores à domino, sed lucem quæramus, illam videlicet lucem, quam videre cum solis angelis possumus, quam nec initium inchoat, sed finis angustat. Ad quam profecto lucem via fides est. Vnde recte & illuminando cæco protinus subiungitur; *Et Iesus dixit illi. Respice, fides tua, &c.* Videt, & sequitur, qui bonum, quod intelligit, operatur. Videt autem, sed non sequitur, qui bonum quidem intelligit, sed bona operari contemnit. Iesum enim sequitur, qui imitatur. Hinc nanque dicit; Si quis mihi ministrat, me sequatur. Consideremus ergo, qua graditur, vt sequi mereamur. Sicque fit, vt non solum nostra vita in Deum proficiat, sed hæc ipsa nostra conversio ad laudem Dei, & alios accendat: vnde illic subditur. *Et omnis plebs ut vidit dedit laudem Deo.* Dedit enim plebs laudem Deo, non solum pro impetrato munere lucis, sed & pro merito fidei impetrantis. Dedit laudem Deo, quia & Iesum vidit misericorditer, ac potenter lucem restituisse roganti, & obstinate fidei clamorem, quæ iuste quæsierit, mox consequi posse cognouit. Vnde iustificatum, quia Dominus in carne apprensus, omnia, quæ verbis docuit, exemplis firmavit. Qui enim nobis præcepit. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est, & ipse in vniuersis, quæ cæpit facere, & docere, non suam ab hominibus, sed patris gloriam quærebat.

HAYMONIS EPISCOPI

*Halberst. superioris Euang.
expofitio.*

Astumpfit Iesus duodecim discipulos suos. Redem pro & saluator noster prævidens discipulorum animos ex sua passione & morte perurbandos, sæpe antequam pateretur prædixit eis passionis suæ poenam, vt cum viderent eum pati sicut prædixerat, se resurrecturum etiam nō dubitarent, sicut promiserat. Quia facilius & leuius tolerari possunt ea aduersa quæ antè præsciuntur, quam ea quæ subitè & insperatè eneniunt. *Ecce ascendimus Hierosolymam.* Non sine causa dicit: ecce ascendimus Hierosolymam, quia Hierusalem in monte sita est, in cuius montis eminentiori loco ædificatum est templum Domini: & consummabitur, id est, perficientur, implebuntur, omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filio hominis. Quicquid Dominus egit in carne, aut verbis prædicta sunt aut præfigurata mysteriis. Incarnatio namque illius, & prædicatio, & passio, & sepultura, & resurrectio, & ascensio eius ad cælos, aduentus secundus ad iudicium, totum prædictum est à prophetis de filio hominis: Dominus Iesus Christus filius Dei est, ante secula genitus à Deo patre, & filius hominis, id est, Mariæ, in fine temporum natus ex matre. *Tradetur enim gentibus.* Multis modis est traditus Dominus Iesus Christus. Tradidit enim Deus pater filium

pro salute humani generis: iuxta quod Apostolus Paulus dicit de eo. Qui proprio filio suo non percipit, sed pro nobis omnibus tradidit illū. Tradidit seipsum Dominus Iesus Christus sicut idē Apostolus Paulus dicit: Qui tradidit semetipsum pro nobis oblationē, & hostiam Deo in odorem suauitatis. Tradidit eum Iudas principibus sacerdotum propter triginta denarios. Tradiderunt eum summi sacerdotes Pilato: Pilatus tradidit eum militibus ad crucifigendum. Et hoc est, quod hīc dicitur: *Tradetur enim gentibus*, id est, Pilato vel militibus eius. Tradiderunt eum etiam demones, de quibus dicit Paulus Apostolus. Si enim cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. In hoc namque tradiderunt eum demones, cum tradendum suaserunt, sicut in Evangelio dicitur. Intrauit autem satanas in cor Iudæ, vt traderet eum. *Et illudetur*: hoc totum in passione Domini impletum est, quando exierunt eum proptis vestibus, & purpura induerunt eum, & coronam spineam imposuerunt super caput eius, & arundinem in dextera eius, & genua flectentes illudebant ei dicentes: *Aue rex Iudæorum.* *Et flagellabitur.* Flagellauit eum Pilatus quando dixit: *Flagellatum eum dimittam, Et conspuetur.* Spuerunt in faciem eius veluti in faciem blasphemii hominis, quando dixit: *Filius Dei sum.* *Et postquam flagellauerint, occident eum.* Sic factum est: *Et tertia die resurget.* Dominus Iesus Christus sexta feria fuit crucifixus, septima quiescit in sepulchro, die dominico, qui est tertius à passione, resurrexit à mortuis. Quasi diceret discipulis suis. Si vos contristabimini in mea passione, iustificare vos debet mea resurrectio, quæ tertia die post passionem futura est. Quare voluit Dominus Iesus Christus mori secundum humanitatem: qui immortalis erat secundum deitatem: Vt viuificaret nos qui mortui eramus peccatis: mors etenim animæ peccatum est, sicut ipse Dominus dicit per Prophetam: Anima, quæ peccauerit, ipsa morietur, & ipsi nihil horum verborum intellexerunt, erat verbum illud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur ab eo. Legimus in Evangelio secundum Ioannem dixisse dominum ad Iudæos. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc scietis, quia ego sum. Quod audientes turbæ responderunt dicentes: Nos audiuius ex lege: quod Christus manet in æternum. Et quomodo tu dicis oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Hæc verba tam obscure protulit dominus, vt dignum duceret Ioannes Euangelista exponere illa verba, dicens: Hoc modo dicebat, significans qua morte esset mortuus. Quid est ergo quod discipuli tam aperta verba saluatoris de sua passione, & morte intelligere nequeunt, & Iudæi ad vnum verbum licet obscure prolatum statim intellexerunt, quod de exaltatione crucis diceret? Hoc modo soluitur quæstio. Iudæi iam conspirauerant in necem domini saluatoris, & decreuerant in corde, vt interficerent eum in cruce dicentes: Mittamus lignum in panem, id est, crucem in carnem eius, & eradamus memoriam ejus de terra viuentium. Et ideo quotienscunque dominus loquebatur illis de sua passione, & morte, faciliè intelligebant, quia hoc loquebatur quod illi, & corde cogitabāt, & opere perficere desiderabant. Discipuli autè credebant eum verum Deum esse, & verum filium Dei. Et in tantum

tantum diligebant eum, & credebant verum Deum esse, vt nō putarent eum omnino posse mori. Atque ideo id quod discipulis vera dilectio & fides recta abscondit, Iudæis infidelitas, & inuidia patefecit. Vel aliter. Sæpe discipuli audiebant dominum parabolicè loquentem, & ideo quando-cunque loquebatur eis de sua passione & resurrectione à mortuis, putabāt eum parabolas proferre, & ad aliud quiddam esse referenda illius verba, quam ad suam passionem. Ideo autem venit ad miraculum vt per occasionem miraculi firmarentur in cordibus eorum verba Dei, quæ loquutus fuerat de sua passione & resurrectione à mortuis. Ac si diceret, ea potentia diuinitatis, qua istum cæcum illumino, possum tertia die ad vitam resurgere, si mortuus fuero. *Factum est autem, quum appropinquaret Hiericho.* De Galilæa veniebat dominus in Hierusalem, & in itinere eius erat Hiericho ciuitas, ad quam quum appropinquasset: *Ecce quidam cæcus sedebat secus viam*, id est, iuxta viam mendicans. Secundum literam quis iste cæcus fuerit ignoramus, secundum allegoriam mihi iste cæcus genus humanum signat, quod cæcaturum est in primo patre Adam. Ille namque Adam quum esset in paradiso positus, antequam peccasset, luce contemplationis Dei omnipotentis fruebatur, in luce sanctitatis erat, in luce gaudij cælestis. Sæpe etiam cum Deo loquebatur per subiectam creaturam, id est, per angelum: sed vbi peccauit, statim expulsus est de paradiso, & cæcus effectus est, quia lucem cōtemplationis Dei omnipotentis perdidit, & lucem sanctitatis, & lucem gaudij cælestis amisit. Quæ cæcitas permanet in genere humano vsque ad aduentum Domini in carne, exceptis paucis Iudæis, in quibus fides lux est. Sed cum dominus appropinquaret Hiericho, cæcus ad lumen rediit. Hiericho Hebraicè, luna interpretatur. Luna verò in sacro eloquio pro defectu carnis ponitur, quia mensuris momentis crescit & decrescit. A prima luna vsque ad decimam quintam augmentum capit, à quintadecima vsque ad trigesimam deficit. Et ideo designat defectum mortalitatis nostræ, quia homines ab ortu suo vsque ad iuuentutē, id est, vsque ad tricesimum annum crescunt. A iuuentute autem vsque ad mortem decrescunt: fortissimè ætatis est tricesimus annus. Domino autè appropinquante Hiericho, cæcus ad lumen rediit: quia, dum diuinitas verbi defectum nostræ mortalitatis assumpsit, id est, carnem & animam in vtero virginis sibi copulauit, in qua carne ab hominibus videri, crucifigi, mori, ac resurgere à mortuis potuisset, genus humanum ad lumen, quod amiserat in primo homine peccatè, vt videret Deum fide & dilectione reuersum est. Qualiter est reuersum? Sanguine Christi redemptū, baptisate Christi est ablutum, & ablutur quotidie, fide Christi est illuminatum, & illuminatur quotidie, in his qui merentur illuminati per fidem. *Et qui præbant, increpabant eum vt taceret. Ipse verò nullò magis clamabat dicens: Iesu fili David, miserere mei.* Illi qui cæcum increpabant cur clamaret ad dominum, primum signant sacerdotes Iudæorum, qui subiectos suos prohibebant credere in Iesum, dicentes ad Apostolos. Præcipiendo præcipimus vobis, ne vlli hominum loquamini in nomine isto. Quibus idem dominus dicit: *Væ vobis scribæ, & Phariseis, qui habetis clauem scientiæ, nec*

ipsi introistis, nec alios introire permisistis. Deinde signat principes gentium Neronem, Decium, & ceteros persecutores Christianorum, qui prohibebant genus humanum clamare, & credere in dominum Iesum. Sed quid fecit cæcus? Tandiu clamauit, donec illuminari meretur à domino. Similiter & genus humanum, nec à sacerdotibus Iudæorum, nec à principibus gentium potuit prohiberi. Sed tandiu clamauit corde, & ore, vsque dum illuminaretur à domino fide, & dilectione. Aliter: Per turbas, quæ dominū præbant, & cæcum vt taceret, increpabant, designatur turbæ malarum cogitationum, & turbæ desideriorum carnalium, ac phantasmata vitiorum, quæ fecimus, & mentis nostræ aciem reuerberant, & obnubilant, ne voces nostræ orationis ad aures Dei omnipotentis perueniant. Sed quid facere debemus? Quanto plus ab illis impugnamur, tantò vehementius & ardentius orationi insistamus, donec phantasmata vitiorum per Domini misericordiam à nobis recedant, & vera lux, quæ dominus Iesus Christus est, in cordibus nostris per fidem luceat. *Iuxta viam cæcus ille sedebat.* Per viam intelligitur Christus, sicut ipse dicit: *Ego sum via:* Quisquis in dominū Iesum credit, iuxta viam sedet. Si autem credit, sed tamen à precibus cessat, iuxta viam sedet, sed minimè mendicat. Si verò & credit, & pro vita æterna dominum exorat, iuxta viam sedet, & mendicat. *Stans autem Iesus, ecce stat, qui antè transibat.* Stare Dei diuinitatis est, transire humanitatis. Per hoc autè, quod vnus substantiæ existens cum patre, & spiritu sancto, cælum, & terram plenitudine diuinitatis suæ implet, secundum quod Salomon dicit de eo: Sapiencia attingit à fine vsque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter, stare debet. Per hoc verò, quod de sinu patris descendens venit in vterum virginis, & de vtero virginis natus venit in præsepe, & de præsepe prædicando venit in crucem, & de cruce venit in sepulchrum, & in anima sola descendit in infernum, de sepulchro autem rediit in cælum vnde venerat, transitum suum fecit. Transendo autem audiuit vocem cæci clamantis, & stando reddidit ei visum. Quia per incarnationis mysteriū nostræ miseræ compati dignatus est: per diuinitatis suæ potentiam lumen, quod amiseramus in primo homine peccante, nobis reddidit. *Quid vis faciam tibi?* Nunquid qui cæcum illuminare potuit, quid vellet cæcus ignorabat, cui veraciter à Petro dicitur: *Domine, tu omnia scis?* Non vtique ignorabat, sed ideo interrogat, vt ad petendum eum excitet, sicut alibi ait: Scit pater vester quid opus sit vobis, antequam petatis eum, & tamen dicit: *Petite, & accipietis, quærite, & inuenietis, pulsate, & aperietur vobis.* Omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur, vt ipsa petitio nostra digna sit præmio. *At ille dixit: Domine, ut videam.* Ecce cæcus à domino, non aurum quærit, non argentum, non vxorem, non equum, non pallium, & cætera istius seculi emolumenta, sed solummodò lucem. Quia cæcus si aliquid habere potest, aut aurum, aut pulchram vxorem non potest illam videre sine oculis. In hoc eum imitari debemus, vt non quæramus à domino fugitiuos honores, non præmia istius seculi caduca sed lucem. Quam lucem? Non illam, quam cum pecoribus possidemus communem, quæ & ininitio

Rom. 8.

Philipp. 5.

I. Cor. 2.

Ioan. 17.
Matth. 29.
& 27.

Exech. 18.

Ioan. 8.

Hierem. 11.

Matth. 5.

Matth. 5.

initio incipitur, & in fine terminatur. Sed illam lucem, id est, contemplationis creatoris nostri quam cum solis angelis habere possimus, quæ nec initium habet, nec finem. *Et Iesus dixit ei: Respice, fides tua te saluum fecit*, id est, fides tua te illuminauit. Illa fides saluat, quæ bonis operibus exornatur, quæ verò à bonis operibus vacua est, nõ saluat: quia scriptum est de ea: *Fides sine operibus mortua est. Et confessum vidit, & sequebatur eum, magnificans Deum*, id est, laudans Deum. Videt & sequitur, qui bonum quod intelligit operatur. Videt autem, & non sequitur, qui bonum quod intelligit, operari desistit. *Et omnis plebs, ut vidit, dedit laudem Deo*. Duas ob causas retulit plebs laudes Deo, vel propter fidem cæci, & qui credit à Domino posse illuminari, vel propter misericordiam, & clementiam domini quam habuit erga cæcum illuminando illum. Quod dominus nobis præcepit agendum, ipse in semetipso primum impleuit. Qui dicit nobis: sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est, fecit miraculum, & conuertit eum recipiendum ad laudem Dei patris, ut daret nobis exemplum, quia quotiens aliquid boni agimus, non nostris meritis, sed gratiæ Dei deputare debemus, sine quo nihil boni habere, nec agere possumus, iuxta quod ipse dicit Ioannis 15. *Sine me nihil potestis facere.*

THEOPHYL. EPISCOPI Bulgar. superioris Euangel. expositio.

Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: *Ece ascendimus Hierosolimam, &c.* Prædicat eis passionem propter duo illa. Vnum, ut ostendat, quod non inuitus, neque ut purus homo mortem ignotans crucifigatur, sed & præuideat, & voluntarie patiat. Nam, si nolisset pati, deuitasset utique, quæ præsciebat. Eorum enim, qui non sunt prescij, est capi. Secundum, ut doceat eos leuiter ferre, quæ euentura, utpote qui antea audierint, & non repente in illa inciderint. Quum autem perficienda erant in te, quæ dicta à prophetis, cur ascēdis, o domine? Propter istuc ipsum ut salutem operer, & ita voluntarius vadit. Et ipse quidem hæc, discipuli autem tunc quidem nihil intellexerunt. Erat enim verbum hoc absconditum ab eis; & maxime omnium verbum hoc resurrectionis omnino nõ agnoscebant. Et alia quoque non agnoscebant, ut traditi gentibus. Maxime autem verbum resurrectionis ignorabant, quod non erat in usu. Et non omnes Iudæi credebant resurrectionem, in primis Sadducei. Sed dixeris, & si nihil agnoscebant, quare ergo eis hæc prædicat? Quid opus illis ad consolationem eius tempore crucis, si non intelligebant ea, quæ dicuntur? Quod non parum vtilia postea commemorari cœpta fuerint, quæ tunc, prædicente domino, non intellexerunt, manifestum est multis, & maxime ex iis, quæ Ioannes dicit, Hæc autem non cognouerunt discipuli eius: postea autem memores facti sunt, quod hæc de ipso essent scripta. Et spiritus paraclæus suggessit eis omnia, certissimum testimonium de Christo in illis ponendo. De eo, quomodo triduo fuerit in sepulchro, satis dictum est in euangelicis aliis. *Accidit autem quum appro-*

pinquaret Hiericho, &c. Dominus miraculum hoc cæci obiter in via operatus est, ut & transitus eius nobis vtilis esset, ac doctrina: ut semper & ubique & apud omnes viles simus, & nunquam ignaui. Cæcus igitur credens eum esse Christum, qui expectabatur (verisimile enim fuit ipsum, utpote innutritum Iudaicis, nõ ignorasse Christum ex semine David) voce magna clamauit; *Fili David, miserere mei*. Et dicendo, *miserere mei*, declarat quod diuinorem quandam de illo sententiam habeat, & non hominem purum cæcat. Admirare autem, quæso, quomodo confessionem suam multiplicet. Quomodo? Quomodo multi increparent eum, non tacebat, sed amplius clamabat. Feruor quidam intrinsecus instimulabat eum: idcirco & Iesus iussit illum adduci ad se, quod profecto dignus esset, qui appropriaret ei. Interrogat autem illum, *Quid vis, ut tibi faciam?* non ut ignorans, sed ne ille presentibus alia petere videatur, ipse alia daret & dum ille petit pecuniã, ipse, ut ostentaret, cecitatem sanaret. Nam fortassis insipienter talia fingere posset inuidia. Propterea, quum interrogasset, & comperisset eum recipiendi visus valde cupidum, dat, quod petit. Vide autem quam alienus sit ab arrogantiã. *Fides tua, inquit, saluum te fecit*. credidisti enim, quod ego sum ille filius David, qui celebratur Christus, & tantum præ te tulisti feruorem, ut, quamuis increpare, non si lueris. Discamus autem ex hoc, quod quando cum fide petimus, non alia quidem nos petimus, & alia ipse dat, sed illa ipsa. Atque ita quoties alia petimus, & alia accipimus, manifestum, quod nõ bene, neque fideliter petimus. Petitis enim (inquit) & non accipitis, eo quod male petatis. Vide insuper & potestatem: *Recipe visum, inquit*. Et quis prophetarum ita sanauit: tali inquam potestate? Unde & vox à vero lumine progressa lumen cæco facta est. Vide insuper gratitudinem eius, qui sanatus est. Sequutus est enim Iesum, glorificans Deum, factusque est & aliis glorificandi Deum author.

INCERTI AVTHORIS sub nomine Eusebij Episcopi Emissemi superioris Euang. expositio.

Multa iam consummata erant, quæ de filio hominis propheta dixerant, multa iã completa erant, quæ de eius humanitate prophetauerant, pauca restabant adhuc, quæ ipsis diebus adimplenda erant. Quæ ideo quidem suis discipulis dominus prædicere voluit, ut eum sua spõte passum intelligamus, & ea quæ ventura erant, eum præscisse, & præuidisse nemo vnquam dubitare audeat. Sequitur, *Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerim, occident eum, & die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Erat enim verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur*. Omnia hæc propheta prædixerant: omnia hæc facti oportebat. Unde & quibusdam alibi ait, *O stulti, & tardi corde ad credendum in omnibus, quæ loquuti sunt propheta. Nõne sic oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?* itaque, quomodo ergo implebatur, quia sic oportet fieri? Oportet enim ut fiat quicquid dominus sciri disposuit. *Tunc autem* (ut Matthæus ait) *accessit ad eum*

eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans, & petens aliquid ab eo. Tunc (inquit) quando dominus ascendebat Hierosolimam, ut pro omnibus pateretur, tunc mater filiorum Zebedæi, id est Iacobi, & Ioannis, à filiis admonita accessit ad Iesum, ut primas sedes filii postularat. In quo manifeste apparet, quia (ut euangelista dicit) verba domini discipuli non intellexerat, quæ modò de sua passione eis dominus nunciauerat. Si enim intellexissent, potius ad fletus, & lachrymas conuerterentur, quàm de dignitatibus aliquid loquerentur. Accessit igitur ad eum mater filiorum Zebedæi, adorans, & petens aliquid ab eo. Mulier ista religiosa, & Christo familiaris erat: ideo & magna petiit, & confunderet ad dominum accedit. Valde enim de Christo præsumebat, dum hoc filiis orat, quod ipsi filij pro se petere timebant. Sed quid dicit? *Dic ut sedeam hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad sinistram in regno tuo*. Cum ambitione loquitur mater, & carnali affectu ambitiosus filius primas in cælo cathedras postulat. Unde & meritò eis à domino dicitur, *Nescitis quid petatis*. Neque ita petere, neque ita dare conuenit primas sedes. *Potesis bibere calicem, quem ego bibimus sum?* dicit ei, *Possumus*. Obscurè eis loquitur dominus, & fortasse nondum intelligebant de quo calice eis loqueretur. Dicebat enim de calice passionis: de quo & Petrus Apostolus alibi ait, *Calicem, quem dedit mihi pater, non vis ut bibam illum?* Et psalmista, *Calicem salutaris accipiam, & nomen domini inuocabo*. *Et ait eis, Calicem quidem calicem bibetis*. Biberunt enim Iacobus, & Ioannes calicem Christi, non quod ambo martyrio vitam finierint, sed quod multas persecutiones & angustias & tribulationes ambo sustinuerunt. Et Iacobum quidem occidit Herodes: sicut enim scriptum est, *Occidit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio*. Ioannes autem non occisus, sed in feruentis olei dolio missus, & in Pathmo insula exilio relegatus, magnæ afflictionis, & amaritudinis calicem bibit. *Sedere autem ad dexteram meam, vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est à patre meo*. Ac si dicat, *Quod vos modò petitis, iam datum est*. Non est meum dare vobis modò, non ad me pertinet ordinare, & disponere modò, quis ad dexteram meam, vel ad sinistram sedere debeat in regno meo: hæc dispositio non est hominis, non est huius temporis: ab æterno factum est, quod modò fieri postulatis. Simul cum patre ante tempora dispositi, neque iterum disponere habeo, quam sedem ibi vnusquisque suscipiat. Quibus igitur paratum est sedere ad dexteram meam, vel ad sinistram, siue vobis siue aliis, illorum erit: mutari non potest, quod paratum, & dispositum est. *Et audientes decem, indignati sunt de duobus fratribus*. Adhuc enim & isti carnales erant, neque minus ambitiosi quàm illi. Ideoque indignabantur, & quod sibi vnusquisque affectabat, hoc dari aliis inuidebat. *Iesus autem vocauit eos ad se, & ait, Scitis quia principes gentium dominantur eorum, &c.* Non ita (inquit) erit inter vos, sicut est inter mundi huius potestates, ut ille cæteris dominetur, qui maior cæteris esse videtur: sed potius omnibus erit inferior, qui voluerit esse sublimior: & qui plus se humiliauerit, maior à Deo constituetur. Hoc autem ad exemplum sui ostendit, dicens; Sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare ani-

mam suam redemptionem pro multis. Sicut (inquit) filius se humiliavit, sic se humiliet qui maior esse voluerit: qui quum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinavit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Et quasi seruus & minister, suorum discipulorum pedes lauare non est designatus. Hæc autem in via loquebatur dominus. His & similibus ad sui exemplum discipulos suos informabat, nec in ipso itinere otiosus esse volebat. *Factum est, quum appropinquaret Hiericho, cæcus quidam sedebat secus viam mendicans*. Hiericho nanque interpretatur luna: cuius mutabilitas tanta est, ut nunquam in eodem statu permaneat. Significat autem mundum istum, cuius mutabilitates infinitæ sunt. Ut enim de aliis taceamus, qui solius hominis mutabilitates dicere valeat? Hanc autem ciuitatem qualibus, & quibus armis, & in quot diebus ceperit, Iosue historia narrat. Quod si bene intelligatur, eodem modo, eisdem armis, totidemque diebus, Iesu Christo domino nostro mundus iste subiugatur. Et tunc quidem appropinquauit dominus Hiericho, quando factus est homo, & nostræ carnis mutabilitatem suscepit. Tunc igitur cæcus iste illuminatus est, in quo multi cæci intelliguntur. Unde & Marthæus non vnus, sed duos cæcos fuisse dicit: per quos duos populos, Iudæos videlicet & Gentiles intelligimus. Orto nanque iustitiæ sole, populus qui sedebat in tenebris, vidit lucem magnam. Ipse est enim, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Omnes enim cæci erant: & quando hæc lux mundo apparuit, vel pauci vel nulli illuminati erant. Sed nunquid & modo cæci non sunt? Multi quidem cæci sunt & modò. Quomodò enim cæci non sunt? qui diabolum sequuntur, & per deuia vitiorum præcipitantur? Verè utique cæci sunt quos diabolus trahit. Vidistis cæcos aliquando à pueris, aliquando & à canibus trahi. Et melius quidem isti trahuntur, quàm illi qui à diabolo ducuntur. Isti enim cadunt & surgunt: illi verò quos diabolus trahit, postquam semel in foueam præcipitantur, nunquam vterius leuantur. Cæcus est autem omnis superbus, omnis auarus, omnis adulter & fornicator. Denique omnes cæci sunt, quicumque illam lucem non sequuntur, quæ ait, *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite*. Quisquis igitur es, qui te cæcum esse intelligis, redi ad vitam. Quomodo enim quisque iniquior est, tantò à via longius est. Sed ad quam viam? ad illam, per quam transit, & ambulat Iesus. Vniuersæ enim viæ domini, misericordia, & veritas. Ad has igitur redi, per has ambulare discere, clama, & mendica: clama nõ ore, sed corde: clamor cordis altius auditur, cælos penetrat, & in Dei auribus resonat. Clama ergo, & dic, *Miserere mei, domine fili David*. Mendica cum Propheta, *Inclina, domine, aurem tuam ad me: exaudi me, quoniam egenus, & pauper sum ego*. O quàm diues iste erat, qui se mendicabat, & se egenum & pauperem dicebat! Noli audire turbam increpantem, & clamare prohibentem. Mala turba, quæ à tali clamore hominem exturbat. Hæc turba, vitiorum, & malignorum spirituum exercitus intelligitur, qui nos ad Deum

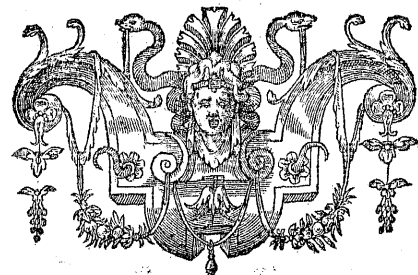
Deum clamantes, & misericordiam postulantes semper impedire conantur. Si enim cæcus tacuisset, & tubæ increpanti credidisset, adhuc illuminatus non fuisset. *Stans autem Iesus iussit illum adduci ad se. Et quum appropinquasset, interrogavit eum, dicens, Quid tibi vis faciam? At ille dixit, Domine, ut videam.* ecce quantum oratio potest, ecce quantum valet clamor mentis. Turbam vicit, Christum sistit, clamore tenetur, qui fortitudine teneri non posset. Stat Iesus, vocat & expectat eum, quid velit interrogat, nihil nisi lumen requirit. Cum lumine loquitur, & à lumine lumen quærit: nihil melius quætere poterat. Beati enim mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Et Iesus dixit illi, *Respice, fides tuate saluum fecit.* Et confestim vidit, & sequebatur eum, magnificans Deum. Inter dicere & facere Dei nulla distantia est: dixit illi, respice: & confestim vidit. Hoc autem fides fecit, sine qua impossibile est placere Deo. *Et sequebatur eum, magnificans Deum.* Cæci nō sequuntur Iesum: illi eum sequuntur, qui illuminati sunt. Illi verò illuminati sunt, qui in eum credunt, qui veritatem intelligunt, & erroris tenebras à se repellunt. Et tales quidem eum magnificant, & laudat: quia non

est pretiosa laus in ore peccatoris. *Et omnis plebs ut vidit, dedit laudem Deo.* Dignum est enim, ut omnes eum laudent, qui facit mirabilia magna solus.

EVTHYMII ZIGABONI
superioris Euang. expositio.

Iesu fili David, miserere mei. Filium David dixit ipsum, in honore eius: honoratissima siquidem erat apud Hebræos huiusmodi appellatio. *Et qui præibant increpabant eum, ut taceret.* Silentium imponebant, ne molestus esset magistro. *Ipsè vero multo magis clamabat, &c.* Multo amplius clamabat, ut vel perseverantia fleckeret. *Interrogavit eum dicens, quid tibi vis faciam? Ipse vero ait, Domine ut visum recipiam.* Interrogavit eum, ne quis putaret, quod aliud accipere volenti, aliud daret. Non expetiuit autem ab eo fidem: nam fidei erat perseverans clamor. *Fides tua te saluum reddidit, &c.* Fidem habebat, non quòd Deus esset, sed quòd se sanare posset: sequebatur vero ipsum tanquam gratus, & ita beneficium rependens.

FINIS PRIMI TOMI.

INDEX EORVM, QVÆ
IN HOC PRIMO TOMO
DIGNA NOTATV

VISA SVNT:

In quo prior numerus paginam, posterior verò columnam designat.

ARON dictus à Deo Propheta fratris sui Moſis. pag. 40. col. 2
Abel vnde in Iſus dictus. 320. 1. & ſeq.
Abſtinentiæ & eleemoſynæ fructus. 130. 1

Achab regis ſanctia. 391. 1
Acies igneæ quo tempore in Italia viſe. 8. 1
Adam ſtatim à ſui creatione ſapiens fuit. 298. 2
Adam cum homo eſſet, Deus eſſe voluit. 152. 2
Adon quadraginta filios habuit. 96. 1
Admonitio ad vitam Chriſtianam ſervandam. 590. 1
Admonitiones ad vitæ emendationem. 405. 1. 2
Adrianus Imp. cur Helius dictus. 133. 2
Adventus Chriſti primi & ſecundi effectus. 3. 1
Adventus Chriſti ſpēs vnde colligeretur à legiſperitis. 34. 1
Adventus Domini quo argumento ſperandus. 3. 2
Adventus Chriſti ad contumelias perferendæ, ſuit. 401. 2
Adulator quis dicatur. 377. 1
Aegyptus, tenebræ interpretantur. 389. 1
Aegyptus ſerax frugibus. 414. 1
Aegyptii nomen vnde dictum. 414. 1
Aegyptii paſtores ovium abominantur. 110. 2. 111. 1
Aegyptii quando Deum Hebræorum timuerunt. 414. 1
Enigmata ſunt etiam Evangelicæ parabolæ. 666. 2
Ætates duæ in ſcripturis. 549. 1
Ætates ſex ab exordio mundi quæ ſunt. 586. 1. 588. 2
Æternitas ſola vbi ſit. 245. 2
Alexandri magni faſtus & regnum. 15. 1
Alienum à Deo genus, primùm adoratione Chriſti dignatum eſt. 116. 2
Altare in Eccleſia etiã à tempore Apoſtolorum. 375. 2
Amantes mundum mundus dicti. 217. 1
Ambroſij commentaria in Eſaiam. 439. 2
Amen quid ſit. 3. 2. 9. 2
Amicus huius ſeculi, inimicus Dei eſt. 8. 1
Amor huius vitæ lucem diuinam excludit. 2. 2. 4. 1
Amor Dei excitat appetitum, non faſtidium. 611. 2
Amor Dei quid ſit. 607. 1
Anna Prophetiſſa laudes. 421. 1. 424. 1. 425. 433. 1
Anna lachrymarum fructus. 481. 2
Angelus cur à D. Ioanne noluit adorari. 381. 2
Angelus ſoli Ioseph in ſomnis cur apparuit. 78. 2. 83. 2
Angelus cur dixerit, pariet filium. 79. 2. 84. 2
Angelus Mariam, & Ioseph & paſtores edocet. 127. 2
Angelus cur timeat adorari. 104. 1
Angelus ob tres cauſas apparuit Ioseph. 79. 1. 90. 2
Angeli cur è celo ceciderint. 52. 2
Angeli duo an vnicuique aſſiſtant. 108. 2
Angeli ſtupebunt in mutatione vniuerſi. 2. 2

Angeli ſeparabunt bonos à malis. 653. 1
Angeli apparitores ſunt in miniſterium Dei. 109. 1
Angeli nunus egit Ioannes. 31. 1
Angeli nomine qui dignentur. 27. 1. 28. 1
Angeli ad Zachariam prædictio de Ioanne. 35. 1
Angelorum præſentiam qui mereantur. 94. 2
Anima pro toto homine aliquando ponitur. 310. 1
Anima ſciælis timore corrigitur. 164. 1
Animam quæ tabefaciant. 86. 2
Animas ante corpora deliquiſſe falſum eſt. 301. 1. 2
Animalia quatuor, 4. Evangelicæ repræſentatiã. 307. 2
Animi voluntates an ſyderum poſitionibus ſubdantur. 460. 2
Animus pius dum cõpatitur, plus pauſcit. 78. 2. 91. 2
Animus praua voluntate vitiatuſ coerceri nequit. 396. 1
Antequam conuenirent, quid ſit. 76. 1. 77. 2. 96. 2. 97. 1
Antiochiæ ciuitas prima Chriſtianis nomẽ dedit. 487. 2
Antiqua traditio de tribus Magis. 507. 1. 510. 2
Antiqui in lectis diſcumbebunt. 588. 1
Antonij magni laudes. 395. 2
Apollinarij error de anima Chriſti. 218. 1. 315. 1. 2
Απολινιαρις quid ſit. 13. 2
Αωδ præpoſitio, quid inſinuet. ibidem.
Apoſtoli prius Nazareni dicti. 448. 1
Apoſtoli ſapientes & ſcribe dicti. 330. 2
Apoſtoli quando dignè colantur. 385. 1
Apoſtolorum paupertas. 31. 1
Apud Deum totum tempus eſt hodie. 471. 2
Apud Deum erat, id eſt, cum Deo. 311. 2
Aqua baptiſmi quomodo ſanctificatur. 466. 2
Arca Noë & Eccleſia Chriſti comparatio. 692. 2
Archelai exilium. 413. 2. 448. 1
Αρχη ſignificata plura. 317. 2
Αρχη quid ſit. 607. 1
Arguendi proximi modus. 78. 1
Arma fidei noſtra quæ & qualia ſunt. 130. 2
Arrij error notatur. 218. 1. 245. 2. 384. 2. 212. 2. & 216. 2 & 311. 2. & 551. 2. & 559. 1
Ariſtobuli genus & origo. 28. 1
Ars in artifice viuut. 308. 1. 2
Arundinis etymon. 28. 2. allegoria. ibidem.
Arundine quid Chriſtus designet. 18. 1. 26. 2
Arundinum copia vbi ſit. 28. 2
Avaritiæ idolorum eſt ſeruitus. 257. 1
Avaritiæ malum, omnium malorum radix eſt. 329. 2
Avaritiæ non habere, iuſtitia eſt. 78. 1
Auguſti nominis etymon. 103. 1. 105. 1
Auguſtorum nomen vnde. 64. 2
Auguſtus an totius orbis fuerit Dominus. 103. 1
Aures Iudeorum clauſa ad verba D. Stephani. 335. 2
Aſtologorum de Chriſti natiuitate rationes reiectæ. 478. 1. 2. 479. 1. 2

Balaam an magus fuerit, eiusque de Christi aduentu
prædixio. 116.2.489.1
Balaam vnde Christum nasciturum prædixerat. 457.1.
491.1.529.2
Baptismus Christi. 466.2.467.1.2.468.1.2
Baptismus Ioannis ad quem finem fiebat. 59.1.2
Baptismus sanguinis quid sit. 65.2
Baptismi sacramentum an ab homicida ministro polluat.
560.2.582.2
Baptismi perfectio vnde est & quo. 65.2
Baptismo Ioannis baptizati cur rebaptizantur. 45.2
Baptizare aqua, & spiritu. 36.1
Baptizare in spiritu quid est cui conuenit. 65.2
Baptizari in spiritu à Christo quid. 21.2
Baptizari cur in nomine Trinitatis iubemur. 284.1
Baptizatur cur à seruo Christus. 264.1.366.2
B. Virginitas excellentia & laudes. 593.2
Beatitude animarum non differunt vsq; ad iudicij diem. 684.2
Bellicosi fuga artis est. 406.1
Bene agendi non deest facultas. 260.2.261.1
Beneficia accepta non silenda. 637.2
Bethabara, non Bethania ubi legèdum. 48.1.53.1.60.1.63.1
Bethania duæ. 34.1.36.2
Bethlehem cur ciuitas Dauid. 457.1.459.1.478.1
Bethlehem cur ciuitas Dauid. 104.2.105.1
Bonum non est bonum nisi rectè fiat. 74.2
Bona quando nulla dicantur. 694.2
Bona querenda, que nos bonos faciant. 402.2
Bonæ voluntatis quæ pax dicenda sit. 159.2
Bonis humanis superbiens infelix est. 52.2
Bonorum monachorum vita. 376.1
Bonitas filiorum an malis parentibus prosit. 70.1

Cadauer à casu nomen accepit. 422.2
Cælestis Christi generationis descriptio. 126.2.
127.1
Cæsaris dignitas quando depressa est. 74.2
Cæphæ principatus sacerdotalis tempore passionis Christi.
64.1.65.1
Calceamenti corrigia quid designet. 36.2.47.1.2
Calamitates huius vitæ quid operentur. 397.1
Calamo quid Christus significet. 2.1
Qui calumniatur præterita, videre præsentia non mere-
tur. 653.1
Canna Hebræicè pro arundine. 28.2
Caput quid in sacris significet. 3.1.8.1
Caro quid sit. 74.1
Caro Christi verbum & filius Dei est. 127.2
Caro pro uxore ponitur. 310.1. & pro toto homine. ibid.
& 218.1.2
Carnis voluntas quid sit. 217.2
Carnem cur Iesus Christus induit. 264.2
Cedrus magni odoris & naturæ impetribilis. 71.1
Censores Christi quales fuerunt. 116.1
Censuratio numero magna perfectio continetur. 649.1.
697.2
Centurionis humilitas Christo exhibitæ. 80.2
Certare cum Deo æquo certamine. 99.2
Certitudo sequentium rerum, est præteritarum exhibitio. 8.1
Certitudo Ioannis de Christo Salvatore. 20.2
Cessant humana, cum diuina tractantur. 398.2
Charitas omnium honorum radix. 664.1
Charitatis effectus. 67.2
Charitatem quis non habeat. 572.2.575.2
Charitate Christus incarnatus. 76.1
Christus cur factus homo. 208.1

Christus sub Herode maiore natus. 64.1
Christus infans carne tacet, sed per angelos loquitur. 162.2
Christus natus est sine matre in cælis, sine patre in terris.
141.1.147.1
Christus hic erat per diuinitatem, & huc venit per car-
nem. 180.2
Christus cur Herodem fugerit. 411.1
Christus factus est in matre, qui sibi fecerat matrem. 143.2
Christus quas pro nobis natus tulerit molestias. 164.2
Christus quo pacto relictus in templo à parentibus. 554.1
Christus perfectum hominem suscepit. 453.1
Christus cur patitur ad nuptias. 505.2
Christus à natiuitate persecutus fuit. 387.2.388.2
Christus aduocatus pro nobis apud patrem. 221.2.226.2
Christus cur agnus dicatur. 559.1
Christus dicitur & pater & filius. 230.2
Christus & uir & uirginis. 436.1
Christus cur à prima infantia sua non monstrauit mira-
bilia. 394.2
Christus cur soli Petro dixit, Tu me sequere. 364.1
Christus incredulus signum est contradictionis. 420.1
Christus orat pro nobis, & in nobis, & oratur à nobis.
337.1
Christus factus est quod non erat, nec tamen desinit esse
quod ante fuerat. 113.2.148.2
Christus quibus in ruinam, & quibus in resurrectionem
posuit sit. 427.2. & seq.
Christus cur alibi concipi, & alibi nasci voluerit. 103.2
Christus integritatē matris nascendo non violauit. 593.1
Christus pluribus rationibus est circumciscus. 437.2
Christus cur formam serui accepit. 144.1
Christus quid in extremo iudicio malis improberit. 6.2
Christus à multis traditus est. 704.2
Christus cur querit à cæco quid vellet sibi fieri. 700.1.
701.2
Christus animarum affectum requirit. 7.1
Christus cur præsentibus discipulis Ioannis, Ioannē lau-
dare noluit. 30.1
Christus cur à Ioanne dicitur sit agnus. 21.2
Christus crescebat per etatum momenta sicut homines.
434.1.2
Christus cur leprosum tetigit. 625.2.627.2
Christus cur miracula fecerit coram discipulis Ioannis. 29.2
Christus matrem suam cui commendauit in cruce. 373.1
Christus cur ubi positus sit Lazarus percunctetur. 19.2
Christus pro quibus frustra sit mortuus. 120.1
Christus infidelium mentibus cur sit scadalū & stultitia. 17.2
Christus propter nos temporalis effectus est. 143.1
Christus Ioannis inuitiam commendans, seipsum ab ad-
ulatione liberat. 31.2
Christus in principio erat, quid sit. 208.1
Christus quibus & cur in parabolis loquitur. 653.1
Christus in Eucharistia se nobis cibum dat. 630.2
Christus anteq̃ baptizaretur, signa aliqua non fecit. 583.2
Christus nocua non vult præstare etiā si rogetur. 632.1
Christus solo verbo & præcepto mare sedauit. 639.1
Christus qualiter est appariturus in extremo iudicij die.
13.2
Christus non negat matrem, dicendo, Mulier, &c. 585.1.
2. & seq.
Christus quomodo in nobis uiuat. 67.2
Christus propter nos pauper factus est. 151.1
Christus cur ex desponsa uirgine natus. 93.2
Christus sub quo imperio natus. 104.2
Christus cur primogenitus dicitur. 93.2
Christus propter Matrem primum miraculum fecit. 609.2
Christus quare non dicitur filius spiritus sancti. 94.2.95.1
Christus ubique totus est. 80.1

Christus

Christus cur penuriam ab initio captat, & decorat. 105.2
Christus quos ad euangelizandum destinauit. 104.1
Christus filius Dei patris est, non spiritus sancti. 79.2
Christus pacatissimo tempore Augusti natus. 103.1
Christus quo pacto crucifixe dicitur, Ioanē obsecrante. 69.2
Christus cur miracula sua aliquando diuulgare, aut silere
iussit. 626.1.627.2.629.2
Christus indicandus à Pilato cur siluit. 53.1
Christus semper fuit presens & in Moise & in Prophe-
tis. 322.1.2
Christus quorum non sit lux. 308.2
Christus Petro clauis Ecclesie commisit. 579.2
Christus cur gigas dicitur. 159.1
Christus omnibus factus est omnia. 225.2
Christus unitatem naturæ & pluralitatem personarum
ostendit. 284.1
Christus cur matrem suam mulierem vocauerit. 616.2
Christus quid per Zizania significet. 655.1
Christus Ioannem illuminabat, à quo se demonstrari vo-
lebat. 216.1
Christus que præcipue commendari. 664.1
Christus obedientiæ exemplum in parietes. 546.2.548.2
Christus cur miracula in pueritia non fecerit. 624.1
Christus quomodo plenus gratiæ. 209.1
Christus cur mundatum ad sacerdotes mittit. 625.1. &
seq. 634.1
Christus uiam nobis fecit per se, ne perderet nos. 157.2
Christi humilitas quibus pateat. 110.1.111.1
Christi fuga in Ægyptum. 387.1
Christi natiuitas & generatio admiranda. 88.2
Christi laus à quibus predicari cepit. 110.1.111.1
Christi potentia quo modo querenda. 104.1.107.2
Christi & medici collatio in curandis morbis. 120.2
Christi & Ioannis de Elia responsio. 56.1.58.2.62.2
Christi cognitio necessaria est ad salutem. 22.1
Christi generatio ueneranda, non curiosè uisiganda.
114.2.115.1
Christi duæ sunt natiuitates. 112.2.113.2
Christi & Ioannis antithesis. 51.1.59.2
Christi apparitio suauis qualis. 31.1.42.2
Christi fide qui à Deo adoptantur. 303.1
Christi sanguis super Iudeos. 618.1
Christi natiuitatis commendatio. 125.1.2
Christo omnis ætas manifesta est. 126.1
Christum offendere quam acerbum sit. 23.1
Christum in propria uenisse quid sit. 217.1
Christi & eius discipulos ad nuptias qui inuident. 621.2
Christum Iudæi à victu arguebant. 69.2
Christum non recipiens quid expectet. 621.2
Christiana laus, alienum esse à foro. 678.2
Christianus quis non sit. 144.2
Christianus quomodo uiuat ad eternitatem. 567.1
Christiani reddenda ratio fidei. 363.1
Christianorum duæ natiuitates. 310.1
Christianorum circumcisio interior & exterior. 446.2.447.1
Chrysostomi exhortationes ad piam uitam ducendam.
482.1.2.483.1.486.1.2
Circumcisio vnde exordium sumpsit. 337.1.440.2.443.1
Circumcisio cur cultris petrimis fiebat. 441.2.445.1
Circumcisio in Christo est completa. 446.2
Circumcisio apud Gentiles irrita. 438.1
Circumcisionis & baptismi differentia. 438.1.2.440.2
Circumcisionis & baptismi differentia. 437.2
Circumcisio uera qui mundatus sit. 442.1
Cyrinus cur in Syriam ab Augusto missus. 103.1.104.2
Cyrus cur Christus dicitur. 106.1
Clamare cur Christus & Ioannes dicantur. 40.2
Clauis scientiæ qui tolant. 653.1.2

Claudere cordis ostium, quid sit. 56.1
Cogi regnum cælorum, quid sit. 130.1
Cognitio formata quid sit. 209.1
Cognitio mala quid pariat. 99.1
Cognitio Dei, uita æterna est. 104.1
Collatio mistrom Elia & D. Ioannis. 215.2
Colloquia ociosa uitanda. 27.2
Columba pro Ecclesia ponitur. 566.2
Columnæ celi que sint. 2.2
Comæ an immobiles continuo sunt. 116.2
Comætarum diuersa genera. 117.1
Comparatio perceptionis fidei, & succi sinapis. 699.1
Conceptio Christi ex spiritu sancto. 75.2
Concilium hæreticorum dissipanda. 624.1
Concilij Ephesini gesta de incarnatione filij Dei. 218.1
Concordantia in narrationibus Euangelistarum. 458.1
Confessionis & penitentiae effectus. 99.2
Confirmantur baptizati ab Episcopis. 618.1
Confutatio asserentium migrationem animarum in corpora. 38.2
Congregari qui uolunt sub aliis Christi. 322.2.326.1
Coniuges vnde dicitur. 96.1
Coniugium legitimum à Christo honoratum. 616.2
Coniugium cur à Deo mandatum. 89.2
Coniugium verum. 76.1
Coniux à prima fide desponsationis dicitur. 76.1
Consolatio ubi necessaria non est. 416.1
Continentia perpetua an imperari à parentibus possit. 589.2
Continentia ac uirginitatis commendatio. 112.1
Cor nostrum fixus est, uerbum uero uisus ex corde ma-
nans. 210.1
Cor lapideum qui habere dicantur. 70.1
Cor nouum accipere à Deo, quid sit. 59.1
Corrigia calceamenti quid sit. 56.2.60.1
Corpora possunt periri, diuinitas autem non cõtingit. 387.2
Corporis Christi sacramentum indigne sumentes. 23.1
Corni & columbæ comparatio. 569.2.570.1
Creatori non est coæterna creatura. 208.1
Creatura ois, præter hominem obedit Deo. 639.1.641.1
Credentes filij Dei sunt, & fratres Christi. 217.2
Credere in Christum quid sit. 334.1
Crescit amor nummi quātum ipsa pecunia crescit. 403.1
Cruis Christi quibus sordeat. 280.1
Curiositas orationis sophistis digna est & superflua. 251.2

D
Demones qualiter continentur Christo. 574.1
Dæmonum habitatio ubi sit. 19.1.2
Damnum qui dat proximo. 50.2
Danielis quatuor bestiarum uisio, & explicatio. 15.1
Dauid descensum Christi in uirginem prædixit. 129.1
Dauid Magorum aduentum ad Christum prædixit. 394.2
Dauidis prophetia de Magis & eorum donis. 490.1.494.1
Dauidis de Christo scripta. 47.2
Dauidis prophetia de Christo. 284.2
Dauidis prophetia de innocentiis occisis. 398.2
Dauidis predictio de morte Iesu Christi. 22.1
Dauidis patientia in Semei conuictis. 397.1
Defensio iniquitatis quid efficiat. 99.2
Deliberandum cur in incertis est diu. 76.2
Denarius numerus pro perfectione. 694.1
Denarius olim pro decem nummis. 103.1.669.1.683.2
Dentium tres ordines quid significent. 15.1
Deus per quos uocantur Magos. 480.1
Deus cur exigat penitentiam à nobis. 65.2.2
Deus cur humanæ naturæ commiscetur. 123.2
Deus mastis rebus incunda permisit. 394.1.2
Deus an uolentibus beneficiat. 630.2
Deus quid à nobis reposcit pro sua liberalitate. 631.1
Deus cur inuitata quadam seruauit sibi. 588.2

Deus respicientia delectatur. 477.2
Deus cur non credatur facere posse hominem de virgine. 165.1
Deus Christus via est qua inuis ad Deum patre. 608.1
Deus an requirit opera propter se. 331.1
Deus nihil concedit male petentibus. 300.2
Deus iuste omnia administrat. 227.2
Deus omnia ambit intra se. 246.1
Deus inuitus cogitur perdere peccatores. 333.1
Deus cur in carnem venit. 115.1
Deus nullum inuitum vult famulatum. 217.1
Deus quando arrhas dedit, ac dotem. 610.2
Deus credulitate quarendus est. 402.1
Deus operibus nostris non eget. 678.1
Dei est, quod irgemur malis. 645.1
Dei est dare gratiam, hominis prebere fidem. 217.2
Dei nomen non potest litteris explicari. 96.1
Dei misericordiam desiderare, quid sit. 333.1
Deo quid offerendum. 136.1
Deo nihil dignius offertur oratione pia. 625.2
Deo humilis confessio placet. 668.1
Deum in nube apparere quid sit. 31.4.2
Deum scire nolentium pena. 612.2
Defolatio Indeorum ab Adriano facta. 133.2
Defonatio quomodo olim fiebat. 76.1
Diabolus an decipere possit absque Dei permissione. 98.1
Diaboli cautele quomodo resistendum. 254.1
Diabolus quando non tenet. 649.1
Diabolus qui consilio deciperat, consilio vincitur. 112.2
Diabolus an interficit spiritum. 612.1
Diabolus credit scripturas non mentiri. 462.1
Diaboli femina qualia sint. 653.2
Diaboli astus ad seminandas falsas opiniones. 649.1
Discessio & reuelatio hominis peccati. 14.1
Dies Domini quam horrendus. 9.1
Dies ubi mali sunt, non blasphemandum. 653.1
Dies octava cur ad reflectionem pertinet. 445.1
Dies natalis Christi cur nouus sol dicatur. 132.1.2
Dies Domini instare an credendum. 14.1
Digni Christo qui sint. 585.2
Dij qui dicantur & filij excelsi. 112.2
Disciplina huius seculi fructus. ibid.
Discipuli Christi vnde magnitudinis signi perdidit. 642.1
Discipuli cur sermonem de passione Saluatoris, intelligere non valeant. 698.1
Discipulos suos cur Ioannes ad Christum mittit. 27.2
Dicitur quid. 607.1
Ditari volentium varie tentationes. 329.2
Diuina scripta lecturo quid opus sit. 37.2
Diuina cognitio quomodo in nobis renouatur. 247.1
Diuina liturgia ritus tempore Chrysi celebratus. 630.2
Diuinitatis impulsu Christi apparuit stella. 523.2
Diuinitatis expensores arguntur. 120.1
Diuitia cur spem comparantur. 690.1
Diuitia a quibus transferre ad eterna hereditate. 52.2
Diuitia quando bona sunt. 402.2
Diuitia vere que sint. 403.1
Doctores quo pacto administrare ver. Dei debeant. 625.2
Doctrina Christi Magicas artes an toleret. 251.1
Dogma de corporum in corpora migratione. 39.1
Dominus seminator cur dicitur. 652.2
Dns noster Christus pro liberatis omnibus venit. 167.1
Dominus & Christus que nomina sint. 255.2
Domitianus Cesar cur Ioannem in feruentis olei dolium mittit. 373.2
Domitianus Christianorum persecutor. 374.2

Dona discipulorum Christi varia. 321.1
Dona Magorum quid significent. 490.2
Donati de baptismo error taxatur. 364.1
Donec veniam, quomodo intelligatur. 376.2
Donec, in Euangelis quomodo accipitur. 93.2
Duodecim Apostolorum predicatio in toto orbe. 663.1
E
Ecclesia vnde sumperit initium. 68.1
Ecclesia domus Christi est. 79.1
Ecclesia Catholica & bonos & malos habet. 572.1
Ecclesia, Christi est sponsa. 157.1
Ecclesia per solem, lunam & stellas significatur. 2.2
Ecclesia quare vinea dicatur. 587.2
Ecclesia in nomine S. Ioannis etiam vini dedicata. 375.2
Ecclesia & gallina similitudo. 333.1
Ecclesia & nauis comparatio. 643.1
Ecclesiasticarum lectionum fructus. 644.1
Egressus Christi a patre, etc. 157.2
Electorum consolatio in extremo iudicio. 1.2
Elementa omnia Christum venisse testata sunt. 527.1
Eleemosyna fructus. 11.2
Eleemosynarum efficacia. 70.2
Elias Iordanem diuisit. 472.2
Elias & Ioannis differentia in precessione Christi. 331.2
Elizabeth virginem Mariam Matrem Dei appellat. 80.2
Elizabeth nominis interpretatio. 242.1
Emmanuel quid sit. 147.2
Enoch & Elias an mortales sint. 377.1
Epiphania festum. 496.1
Episc. aut sacerdos fieri in pueritia nemo debet. 687.2
Episcopi munus in docendo populo. 161.1
Episcoporum adhortatio ad vigilantiam. 655.1
Erixi comparatio cum peccatore peccata occultate. 100.1
Error negantium tres S. Trinitatis personas. 305.1
Error post veritatem existit. 649.1
Error Sabelij confutatur. 311.2
Esaias ferratus fuit. 325.2
Esaias de Ioanne Prophecia. 55.1
Esaias Prophecia de Magis futuris. 488.2
Esaias predictio de Christi passione. 21.2
Esse in euripo quid sit. 250.2
Etymologia Iesu ab Angelo explicata. 95.1
Eucharistia quid sit. 630.1
Ex Eucharistia quid boni emanet. 486.2
Euangelista singuli cur quedam dicta ab alijs omiserint. 421.1
Euangelista partiti sibi sunt tempora narrationis. 558.2
Euangelistarum discrepantia in aliquibus. 83.2
Euangelium Ioannis supra omne tempus & seculum ascendit. 258.1
Euangelium Ioannis quo tempore sit descriptum. 374.2
Euphemia sancte virginis constantia in martyrio. 654.2
Eutyches, Valentinus & Manichaeus confutantur. 315.2
Exempla ex creaturarum natura. 213.2
Exiguum nihil est, quod a Deo accipimus. 630.2
Exhortationes ad audiendum verbum Dei. 253.1
Exultatio in peccatis, detestanda. 100.1
Ezechielis Prophecia exerebratio. 322.1
F
Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, interpretatio D. Cyrilli. 284.1
Falsi predicatorum quam querant habitationem. 27.2
Famuli deuoti officium. 34.2
Fati reprobatio. 460.1
Fatum esse aliquid dicere, absfit. 527.2
Fatum

Fatum a nemine metuendum. 587.2
Feritatis Herodis comparatio cum bestia vulnerata asperitate. 400.1
Festinitas martyrij innocentum. 411.2
Festum natalis Christi qui irreuenter celebrant. 129.2
Festi dies quomodo celebrandi. 61.2
Festis in diebus malorum debemus obliuisci. 125.1
Fideles spiritu sancto repleri qui non possunt. 580.2
Fideles persecutorum rabiem vitare debent. 387.1
Fides vna est noui & veteris testamenti. 401.1
Fides nostra nullum deorum numerum suscipit. 285.1
Fides in afflictionibus pro Christi gloria exultat. 399.1
Fides operibus bonis adornanda. 445.2
Fides nihil prodest sine charitate. 574.1
Fides trium puerorum. 612.2
Fides non locis, sed moribus indicatur. 85.1
Fides vnde dignoscatur. ibidem.
Fides sine operibus an saluet. 9.2
Fidei medicina cui non proffit. 660.1
Fidei professio, census animorum est. 126.1
Fidem frustra quis iactat. 517.1
Fide pia suscipienda, qua Dominus exposuit. 693.2
Filiationem perfectissimam vbi consequemur. 217.2
Filius magis ex patre quam ex matre est. 79.2
Filius semper cum patre credendus est suscipere. 311.2
Filius Dei cur factus est hominis filius. 335.1
Filiij ppi ex patribus impijs. 396.1
Filiij Dei qui vere dicantur. 303.2
Filius Dei fieri potestas a Christo data est. 217.2
Filius Dauidis appellari, apud Hebr. eos honoratissimum erat. 708.2
Flagella Dei nostra prouocant culpa. 645.1
Flagella cum humiliter suscipienda. 694.2
Flagellat cur Deus ad tempus. 367.1
Fleus Christi, non risus cur scribatur. 482.1
Flores multi cur fructuum multitudinem non producant. 634.1
Facilitatis & castimonie collatio. 152.2
Fama imperante super virum, nihil peius est. 217.2
Fortitudo animi vsque ad mortem tenenda est. 640.1
Forum pro mundo sumitur. 678.2
Fratrem suum qui odit, homicida est. 5.2
Fructus quo anno erat sanctus Domino. 44.1
Fructus laborem lenit. 598.1
Fructus mundi huius quales sint. 1.2
Fructus digni penitentia qui sint. 70.1
Fuga Christi in Aegyptum rationes. 382.2
G
Gadara, Gerasa & Gergesa vbi sit. 48.1
Galilea terra erat Gentilium, & non Israel. 45.2
Gallina affectus in pullos suos. 330.2
Gaudium mundi huius tristitia copulatur. 481.2
Generationis nomine quid significet Christus. 10.1
Genere spiritum sanctum quid sit. 560.1
Generis humani totius in duas partes diuisio. 247.1
Generositas Ioannis. 51.1
Genethliacorum iudicium de Christi stella. 541.1
Genesisium Fausti quid sit. 460.1
Gemina viperarum quos Dns vocauerit. 30.2
Gentilis & Iudei collatio. 508.1
Gentilitas per fidem collecta. 64.1
Gentilium confutatio de aduentu Christi. 217.1
Gentilium diu alij iuniores, alij antiquiores erant. 252.2
Gentilium fabula in patris & filij vnitatem. 311.2
Gentium pressura quid sit. 2.2
Gladij verbi Dei efficacia. 226.1

Grano sinapis cur Dominus seipsum comparauit. 658.1
Gratia an absque penitentia detur. 65.2
Gratia diffunditur, quam suscepit fides. 700.1
Gratiam & liberum arbitrium coniungit Chrysof. 480.2
Glorie dulcedinis fructus. 257.1
Gloriam despicit qui glorificari cupit. 86.2
Gubernatoris peritia vbi cognoscitur. 644.2
H
Haretici & schismatici quido expellendi. 650.1
Haretici dogmatizantes expellendi. 649.1
Hareticorum studij ad pietatis semet presecandij. 692.1
Hareticorum temerarij opinionis explodende. 579.2
Hareticorum astus & imposture. 651.2
Hareticorum & paganorum confutatio. 698.1
Hareticos vocat Origenes spirituales Phariseos. 324.2
Hereson initium. 85.1
Hebionis error carpitur. 546.1
Helie & Ioannis Baptiste collatio. 58.2
Heluidij error de primogenitura Christi. 105.2
Heluidij error contra matrem Dei. 76.2
Heracleonis verba de Ioanne & Prophecia. 41.2
Heri & hodie, quid in sacris literis sit. 141.1
Herodes Magos habebat in suis erroribus principes. 406.2
Herodes omnes Iude & Benjamin filios occidit. 392.2
Herodes quos libros cremavit. 457.2
Herodes quo pacto uxorem fratris sui accepit. 28.1
Herodes a Magis delusus fuit. 391.1
Herodes cur apud Pneniam exilio perijt. 65.1
Herodis scintilla in pueros. 391.1
Herodis maioris quatuor filij. 64.1
Herodis mors detestanda. 412.2
Herodis fissa deuotio in Christum. 458.1
Herodis crudeliss. genus. 448.2
Herodis astus vt mortuus lugeretur. 413.1
Hydris, ab hydor Græc. id est aqua. 617.1
Hieremias lapidatus a Iudeis. 322.1
Hypithiani & Basilidis figmenta. 325.2
Hypocrite cur per stellas designentur. 10.2
Hodie semper Deo est. 244.2
Homo cum nascitur, a miseria inchoat. 158.1
Homo sollicitante diabolo, Deus esse voluit. 138.1
Homo an stellis subijciatur. 527.2
Homo coniunctus Deo factus est Christus. 155.1
Homo quomodo spiraculum vite amisit. 303.2
Homo quid significet. 208.2
Homine primo cadente omnes cecidimus. 147.1
Homines vnde falsitates excogitant. 300.2
Homines a Deo nasci cur non mirum est. 209.1
Honoris magnitudo quid indignis efficiat. 85.1
Hora Christi quid sit. 587.2
Hora certa olim erat promissis celebrandis. 603.2
Horarum diuersitates per momenta atatum. 668.1
Horrea verbi Dei duo sunt. 697.1
Hostem proprio mucrone turbare. 524.1
Humana natura etsi non peccaret, an lucere posset. 214.2
Humana scientia an sit incarnatio Christi. 168.1
Humani captus non est conceptio Virginis Marie. 168.1
I
Iacobus qualiter thronu Hierosol. assumpsit. 365.1
Idola Aegypti ante Christi corruerunt. 414.1
Icunij iudicij in primitiua Ecclesia. 374.2
Ieiuniorum tempore an abstinendum ab opere coniugali. ibid.
Iesus Christus quando predicare coepit. 28.1
Iesus vbi sit querendus. 545.2
Iesus

I N D E X.

Iesus quid apud Hebræos significet. 79.2.82.2
Iesu nomen variè scribitur. 96.1
Ignis cur castis corporibus non nocet. 613.1
Ignorantia culpa in mundum rejctenda. 302.1
Illuminati à Deo qui dicantur. 708.1
Impatientia mater impudentiæ. 98.1
Imperatorii perfidia luce verbi non cõprehendit. 214.2
Impleri valles quid sit. 75.1
Impudentia vbi dicenda bona. 700.1
Inanis gloria quale vitium sit. 257.1
Incarnatio Christi cur diabolo celata sit. 80.1. & 81.1
& 2.93.2
In Christi prælio moriendo vivitur. 399.2
Incircumcisi auribus, &c. qui dicantur. 444.1
Indicia hominis fidelis. 85.1
Indumentamollia an Christianum deceant. 31.1
Infantes fiunt sine certamine victores. 399.1
In aduentu Christi, qui corruerint, & qui surrexerint. 422.1
Infernalis putei descriptio. 612.2
Infideles Christo an in Deo vivant. 214.1
Infirmitas humana quomodo sanetur. 209.1
Infirmitas corporis miseranda est, non odienda. 632.2
Inimici hominis infideliæ. 649.1.650.1. & seq.
Inobedienciæ culpa parvèstri de paradiso eiecit. 58.1
Innocentia femina est ad philosophiam. 106.1
Innocentium memoria cur celebrari mandata sit. 392.1
Intelligere bene quid sit. 697.2
Invidia vnde nascatur. 680.2
Invidia vitium quibus exitiosum sit. 50.2
Iniquorum omnium à Cain vsque ad finem generatio est vna. 332.2
Intellectus cur naturalis ratio & lux dicatur. 216.2
Introitus in regnum caelorum an differatur vsque ad iudicij diem. 445.1
Ioannes qua ætate eremum ingressus. 28.2
Ioannes cur maior inter natos mulierum dictus. 42.1
Ioannes cur plusquam Propheta dictus sit. 18.2. & cur Angelus. ibid. & 19.2
Ioannes qua fiducia tyrannum increpauit publice. 21.1
Ioannes quare Angelus dictus. 30.2
Ioannes cur homo fuit non Angelus. 215.2
Ioannes cur per suos discipulos interrogat Christum. 16.1.2. & 17.1.2. & 19.1. & 24.1. & 2.
Ioannes cur clamare in deserto dicatur. 35.2
Ioannes Baptista illuminatus à Christo quem demonstrabat. 280.2
Ioannes quid sup. pecc. do. recumb. hauserit. 364.1
Ioannes Christi lucerna cur dictus. 131.2
Ioannes cur à Christo dilectus. 363.1.364.1
Ioannes an fide, an pietate dubitauerit. 17.1
Ioannes quot annis prædicauerit post Christi ascensionem. 375.2
Ioannes an Petro præferendus. 245.1
Ioannes testimonium cur de se ferat. 365.1. & 372.2
Ioannes cur se vocem dixerit tantum. 33.1. & 2.35.2
Ioannes remissionem peccatorum prædicat, sed non donat. 64.1
Ioannes quid ab Elia differat præcursoris munere. 56.1
Ioannes quid per columbam adfectus. 569.1
Ioannes cur typum legis ferat. 65.2.68.1
Ioannes in quibus Petro præferatur. 370.2
Ioannes Euang. cur Theologus dicatur. 379.2
Ioannes Baptista à quo incarcerationis ac occisus. 28.1. & 2.
Ioannes relegatus, vbi Apocal. scripserit. 373.2
Ioannes an præsciuerit obitum suum à Christo. 375.2.284.2

Ioannes an per Christum ad celum traductus. 375.2
Ioannis verba, Et ego nesc. cum, intellectus. 580.2.581.1.582.2
Ioannis discipulorum invidia in Christum. 17.1. & 19.2.29.2
Ioannis responsa ad Leuit. & sacerdotii interrogationes. 38.1
Ioannis encomia. 23.2. & 24.1.25.2.26.1
Ioannis discipuli cur de Christo offensi. 32.2
Ioannis genus & origo. 34.2. & 35.1.45.2
Ioannis nomen Hebræum quid significet. 244.2
Ioannis prædicationis scopus. 17.2.19.1
Ioannis humilitas. 54.1.55.2
Ioannis Euangelistiæ genus, patria & vocatio. 250.1.2
Ioannes & Pauli collatio. 245.1
Ioannis testimonium. 377.1
Ioannis vita, & genus. 51.1. Eius supplicium & exitium. 701.1
Ioannis cibus ac vestitus qualis. 18.1.2.20.1. Eius mors. 373.2. & 375.2
Ioannis Euangelistiæ & Moysi collatio. 384.1.2
Ioannis Euangelium quid ab alijs Euang. 215.2.244.2
Ioannis nomen quid significet. 215.2
Ioannis prædicatione quando cõpiti. 64.1
Ioannis obitus vnde melius probetur. 384.1
Ioannis sepulchrum vbi sit. 366.1. & 370.1
Ioannem minus Christo crescente quid sit. 128.1
Ioannem præcessurum Christum in virtute Eliæ quid sit. 38.2
Iob quibus signis à diabolo est admiratus. 663.2
Iob bona sua cum quibus communia habuit. 330.1
Ioseph cur filius potius Dauid quam Abraham dictus. 94.2.96.1
Ioseph concepti suscepit filium, quem non genuit. 128.2
Ioseph cur patris nomine à spiritu sancto honoratur. 545.2
Ioseph Christi nutritus. 421.2. & 423.1
Ioseph cur Mariam dimittere volebat. 80.2
Ioseph iusti gratia. 78.1.80.2.82.2
Ioseph qua ratione iustus dictus. 76.1
Ioseph in media seruiuit Ægypto. 396.1
Ioseph auctus interpretatur. 103.2
Iosue figuram gessit Saluatoris. 96.1
Ira quid efficiat. 86.1
Ira affectus flamma vehementior est. 260.1. & 2
Isaac generatio qualis fuerit. 414.2
Israël in adoptionem vocatus fuit mediatore Moyse, &c. 303.1
Indas quos baptizauit non rebaptizati sunt. 368.2. & 569.1
Iudæ Galilai impostura. 34.2.36.1
Iudæa vbi sita. 103.1
Iudæa à quibus regeatur tempore pass. Christi. 64.1
Iudæa quando Romanis stipendiaria facta. 103.1
Iudæa cur dispersa. 64.1.2
Iudæa regnum cur diuisum. 68.2
Iudæi cur infideles Christo. 457.2
Iudæi quare Christum prius non adorauerunt. 116.2
Iudæi qui putabant Ioannem esse Christum. 69.2
Iudæorum reiectio. 595.2. & 620.2
Iudæorum mos cutem corporis lauandi. 594.1
Iudæorum de Ioanne variæ sententiæ. 33.1
Iudæorum desidia, que perierunt. 451.1.455.2
Iudæorum impostura de virgine. 115.2.116.1
Iudæorum ingratitude. 631.1
Iudæorum de Christo sinistra opinio. 51.1
Iudæorum dogmata ficta. 325.2
Iudæorum cecitas. 112.2
Iudæo

I N D E X.

Iudæorum regnum cur in quatuor tetrarchias diuisum. 64.1. & 65.1
Iudicij generalis totius orbis certitudo. 1.1. & 4.1. & 10.2. & 11.2
Iustitia omnis in duobus consistit. 633.1
Iustitia nomine quid in sacris significetur. 78.1.82.2
Iustitiam omnem impleri per Christum quid sit. 503.2
Inuentus & senectutis antithesis. 8.2
L
Lachryme penitentium efficaces. 137.1
Lachryme ad Deum quid pariant. 481.2
Lactiuæ nimis effectus. 592.2
Laudandus nemo in vita sua. 28.2
Laudari qui cupit in facie, insipiens est. 25.1
Latus in ore peccatoris qualis sit. 708.2
Lazarus suscitatus testimonium de Christo. 165.2
Lapides qui dicantur. 42.2.44.1
Lapis præcisus sine manibus, ex Daniele quid sit. 53.2
Latro nem qua pietate Christus saluat. 668.1. & 681.2
Lex cur data sit. 302.1
Legis & Euangelij differentia. 619.2
Legem an Christus spernit tangendo leprosum. 627.2
Legem diuinam quomodo diabolus fucat. 653.2
Leonis Papæ sententia de partu Virginis Mariæ. 77.1
Lepra quid est. 634.1
Leprosus antequam petat, adorat Christum. 627.1
Leprosus credens non tardatur eius sanatio. 626.1.628.1
Leprosus suam infirmitatem non erubuit. 634.1
Leuare capita quid sit. 8.1
Leuitæ vxoris peremptæ vindicta. 387.2
Leuitæ & Sacerdotes cur ad Ioannem missi. 34.2
Liberi arbitrij assertio. 460.1
Libido vt edomanda. 438.2. & 439.1.2
Lingua vna cur in plures diuisa. 571.2
Litera sola quare interfecit. 592.1
Literam legis quo pacto Christus soluit. 632.2
Locupletes qui sunt in diuitijs pauperes. 395.2
Logos quid apud Ioannem significet. 209.1
Loli qualitas. 655.2
Loli & tritici comparatio. 648.1
Lucernæ & Ioannis collatio. 309.1
Luna nomine quid designetur. 102.701.2.703.2
Lusus superflus à diabolo. 482.2
Lux Christi non est sensibilis. 214.1
Lux mundi & lux hominum. 223.1
Lux quibus proficit. 208.1
Lux vera quos illuminet. 216.2
Lux stercore non inquinatur. 31.2

M

Macedonianorum error. 312.2
Machabeorum cõstancia in legis obseruatione. 22.1
Magi Christum adorant. 116.2
Magi Philisopi Chaldaeorum. 457.1.328.2
Magi causas doloris addiderunt Herodi. 400.1
Magi Christum confitentur coram Herode. 461.2
Magi prius Iesum adorant, quam ei munera offerant. 627.1
Magi an à Balaam genus ducant. 469.2.478.1.489.1
Magi de gentibus primi electi sunt ad salutem. 488.2
Magi ab oriente veniunt adoraturi verum Orientem. 507.2
Magis stella Christum demonstrat. 461.1
Magistri minus. 251.2
Magister virtutis qui non dicendus. 546.2

Magorum dona qua & quid designt. 458.1. & 2.490.1.494.1
Magorum responsa pro arca Domini. 480.1
Maioris miraculi est esse qui non erat, quam remissere qui erat. 600.2
Mala domus cur dicatur. 217.1
Malachiæ prædictio de Ioanne. 302.58.2
Mali vbi & quando tolerandi sint. 656.1
Mali in ecclesia vel ignorantur vel tolerantur. 571.1
Malos permixtos esse bonis an sit necesse. 648.2
Manichei perfidiæ occasio. 587.2.602.2
Manicheorum & Apollinaristarum error. 552.1
555.1.213.2. & 216.2
Manicheis an res an lex nuptialis displiceat. 589.2
Marcionis, Cherinti & Hebionis error confutatur. 374.2.376.1. & 380.1
Marcionis rabies subuertitur. 216.2
Marcionis & Pauli Samosatani errores. 485.2
Maria cur desponsata sit Ioseph. 76.1
Maria & Ioseph de vna tribu fuerunt. 93.2
Maria virgo incorrupta concepit, virgo peperit, & post partum virgo permansit. 80.1.113.2
Maria à pastoribus fidem colligit. 107.2.127.2
Maria non solum Christi hominis, sedet & Dei genitrix constenda est. 307.1
Maria virgo cur Theotocos à Græcis dicatur. 379.2
Maria an sciret Christum miraculè vini facturum. 616.2. & 617.1. & 620.1
Maria comparat verba Prophetarum factis. 104.1. & 107.2
Maria quo pacto velleri comparatur. 129.1
Maria virgo cur mulier appellata est à Christo. 587.1.2.592.2
Mariæ castitatis testimonium. 76.1
Mariæ origo ex Davide. 75.2. & 76.1
Mariæ virginis & Eue comparatio. 148.2
Mariæ & Ecclesiæ, virginitatis perpetuæ signaculum. 380.1
Mariæ nomine commendatio. 92.2.93.1.2.538.2
Mariæ & Elizabeth commendatio ab earum partu. 113.1.114.1
Mariæ admiratio quid sit. 156.1
Mariam à marito suo cur occisa. 28.1
Martyr quis dicendus. 243.1
Martyres omnes per quos designentur. 321.2
Martyrum orationes ad Deum. 403.2
Matthæus Euangelium suum, à Prophetarum dictis confirmat. 388.2
Matthæus Euang. breuitatis amator. 416.1
Mathematicorum calumniæ de fato Christi. 587.2. & 602.2.603.2. & 620.1
Medici animarum qui sunt. 329.1
Medicorum cum Christo collatio. 632.2
Medicum spernens an sanari potest. 99.2
Medicus cur Christus dictus sit. 36.1.61.1
Mensa tenuis, bone valetudinis mater. 599.1.600.1
Mens hominis que comprehendere non possit. 114.2
Mens ingrata sibi supplicium est. 516.1
Mens peccato subiugata, graui premitur sarcina. 405.1
Merces in die iudicij cuique reddenda. 684.1
Merces Prophetæ & merces de Propheta quid differat. 70.2. & 71.1
Meritum suum posse dignoscere, quid sit. 631.1
Meritorum discretio apud Deum. 136.2
Mercurij quid sit. 607.1
Michea propheta de loco natiuitatis Christi. 134.1. & 401.2
Militantibus pro regno Dei quid sperandum. 28.2
000 4 Minister

Minister malus an nocet ubi bonus est Dominus. 567.1
Mira de Christo lege ad longum. 111.1. & 2. & 112.1
Miracula Christi qualia sint. 588.1. 599.1
Miracula Christi quomodo a nobis accipienda. 701.2
Missi a S. Ioanne celebrata. 375.2. 378.1
Misericordia Domini in Aegyptum & Magos, ostensa est. 398.1
Misericordig opera & eorum fructus. 70.2
Misericordiam Dei quis dicatur commemorare. 333.1
Misericordiam malefactoribus exhibere, fatuitatis est. 333.1
Myrrhae qualitas. 507.2. 536.1
Myrrina mira virtus. 71.1
Mysteria diuina paruulis reuelata. 111.2
Modice fidei quis sit. 646.1
Moyses infans cur coronam de capite Pharaonis eiecit. 415.2
Moyses ubi & quando conspexit Deum. 111.1
Moyses Christum propheta nomine praedixit. 37.1
Moyses cur seipsum commendat. 375.1
Moyses dicitur Deus Pharaonis. 40.2
Moyses quod precepit in lege, quid sit. 626.2
Moyses cur legislator dicitur. 637.2
Moyses an baptizauerit. 65.2
Mosis propheta de Christo venturo. 55.1. & 595.2
Mosis sepulchrum an fuderit inuentum. 366.1. 384.1
Monastici status excellentia. 299.1
Monasticum votum castitatis. 487.2
Montes & colles humiliari quid sit. 64.2. & 66.1. 67.2
Morbi innumeri ex crapula. 599.2
Mors per mulierem, salus per virginem data est. 144.1
Mortificatio Iesu in nobis circumferenda. 223.2. 226.1
Mortui sancti, ante resurrectionem beatitudine in sola anima fruuntur. 403.2
Mulieris nomen quid Hebraeis significet. 47.2
Mundus cur nascitur Christo descriptus sit. 103.1
Mundi varia acceptio. 216.2. 217.1. 223.1. 306.1
Mundi despiciendi argumentum. 1.2
Mundi sator rerum principia bona seuit. 653.2
Mundi huius inuentus & senectus. 8.2
Mundum qui vicit, victoriam suis promittit. 112.1

N

Naman a quo lepra curatus. 50.1. 627.2
Nascendi tres species. 165.2
Natalis Christi fructus. 6.1
Natalis Christi dies quanta ueneratione celebrandus. 7.1. & 118.1.2
Natiuitas Christi duplex. 150.2
Natiuitatis Christi descriptio. 106.1. 2. & 110.1.2
Natiuitati Christi adhibita ad veritatis historie. 103.1
Natura an conseruet semper vim intelligendi. 302.1
Natura a quo mutari possit. 470.2
Nazarei qui olim dicebantur. 453.1
Nazarenorum Euangelium. 327.1
Nazareth viculus vilissimus. 451.1
Nemo inuictum lucrum habet sine iusto damno. 402.2
Nemini esse exploratum, num sit Deo gratus. 682.2
Nerva Ioannem ab exilio reuocauit. 374.2
Nestory error. 76.2. 218.2. 127.1. 315.1
Nilus solus Aegyptum irrigat. 414.1
Noluit consolar, &c. explicatio. 399.1. 412.2
Nomen in circumcissione dabatur. 79.2
Nomina Christo attributa typice multiplicia sunt. 22.1.1. 2. & 222.1
Nomina Psalmis, Hymnis, &c. prescripta, an Prophetarum sint. 662.2

Nomina ubi de industria ponuntur, quid ostendant. 115.2
Nomina cognitio necessaria theologo. 85.1
Non per Deum stat quominus saluemur. 647.2
Nubium varia acceptio. 4.2
Nullus locus desperationi, aut excusationi restat peccatori. 687.1
Nuntij quales ad Christum, & Ioannem mittantur. 51.1. & 52.1
Nuptia a Christo honorata. 589.1. 2. & 616.2
Nuptiarum fructus sine coitu. 76.1

O

Obedientia debita praepositis Ecclesia. 548.2
Obedientia benedictionem meretur. 618.2
Obliuio rerum vnde causetur. 643.1
Obtenebratio hominis vnde fiat. 216.2
Ociosi qui dicantur. 669.1. 678.2
Ociosum verbum quid sit. 27.2
Officium non vita in quibus honoretur. 467.1
Omne animal praeter hominem conceptionis sua seruatur tempus. 678.2
Omnia per verbum facta sunt, non solum naturalia, &c. 113.1. 114.1
Omnia, dictionis vniuersalis, quomodo apud Hebraeos saepius sumantur. 65.1
Ody & quid differat a dy. 230.1
Ody & quid differat ab hoc, & quid sit. 37.1. 40.1. 55.1
Onus Domini an intolerabile sit. 405.1
Opera satisfactoria quid efficiant. 130.1
Opera Dei magis credenda sunt quam examinanda curiosis. 164.1
Opera sunt voluntatis testimonia. 331.1
Opera nostra, opera esse debent iustitia. 678.1
Opera Dei considerans, miraculis obruitur. 600.2. & 601.1
Operum commendatio, sine quibus salus non paratur. 515.2
Opinio varia de Magis apud doctores. 459.2
Optima custos beneficiorum qua sit. 630.1
Oratio sancti Gregorij Nysseni Episcopi in diem natalem Christi. 121.2
Oratio ubi infirma est. 494.1
Oratio Stephani pro Paulo lapidatore. 336.1
Oratio Panegyrica Gregorij Nazianzeni in festo natiuitatis Iesu Christi. 117.2
Orbis partes quot sint. 607.1
O, dictionis significatio. 320.1
Osae nominis significatio. 229.2

P

Pacis amatores Deo gratissimi. 103.1
Pactum quid sit. 444.2
Palestina inopia aquarum laborat. 598.2
Palestina & Aegypti collatio. 394.1
Papyrus quid significet. 25.1
Parabola, quid sit. 695.1
Parabola seminariae expositio. 689.1. 2. 690.1.2
Parabola quomodo intelligenda aut vestiganda. 670.1
Parabola plures significaciones. 666.2
Parabola de vinea explicatio. 675.2. & seq.
Paschalis festiuitas, Pentecostes, & Tabernaculorum quando celebrantur. 554.1
Passione Christi qua sint reuelata. 435.1.2
Pastores omnium, &c. ex patribus veteris testamenti. 110.2. & 111.1

Pastores

Pastores Ecclesia ad quid ordinentur. 107.2
Pastorum vigilania commendatur. 103.2
Pastor persona qualis sit. 104.1. 127.2
Patientia exemplum in Christo. 394.1
Patientie exemplum ad non querendam vindictam. 336.1
Pater, Filius & Spiritus sancti immensitas. 309.2
Pater & Filius & Spiritus sancti vna voluntas & potestas. 596.2
Pater & filij coaeternitas. 258.2. & 259.1
Paulus baptizatus factus ex lupo agnus. 336.1
Paulus Samosat. & Arrius notantur. 583.2
Pauli consilium ad castimoniam seruandam. 589.2
Pauperes in conuiujs non eijciendi. 62.2
Pauperes spiritu qui dicendi. 29.2
Pauperiei forma non horrendus. 87.2
Pax a quo & quomodo querenda in relationibus. 160.1
Pax Dei & mundi, & pax hominibus bone voluntatis. 109.1
Pax quibus per Christum facta. 106.2
Pax bone voluntatis qua sit, & a quo detur. 107.1
Peccantes sine lege an sine lege peribunt. 22.2
Peccator quomodo venia consequatur. 626.2. & 635.2
Peccatorum remissio quo medio facta. 65.2
Peccatum qua via auferri oportuit. 21.2
Peccatum an sit superfluis indumentis vestiri. 30.2
Peccatum non imputatur lege non existente. 213.1
Peccatum an immundam animam faciat. 664.1
Pecuniarum fames quid efficiat. 25.2
Pecunia amore nihil arummosus. 452.1
Penitentiae effectus. 6.1
Perditionis filium qua praecedent signa. 14.1
Perse an soli stellam Christi obseruauit. 541.2
Perfarum circa Astrologia ab infantia occupatio. 541.2
Persicum genus Magi, incantationibus, &c. vacabant. 116.1
Pessilentia cathedra quid sit. 100.1
Petrus an plus alijs Christum dilexerit. 370.2. 372.2
Petrus cur Christo dixit, hic autem quid? 376.2
Petrus cur Ioanni interrogationem commisit. 365.1
Petrus quantum fratrem Ioannem diligebat. 365.2
Petrus pastorum pastor fuit. 377.2
Petrus qui fugere noluit, abnegauit, Ioannes ne abnegaret aufugit. 406.2
Petrus cur cruci affixus. 366.1
Petri humilitas in Christum. 80.2
Petri de Christo confessio. 245.1
Petri praefectura. 376.2
Petro cur Christus tercio suas oues pascendas commisit. 372.2
Pharao quem querebat occidere, occidendo mares Israelitarum. 391.1. & 415.1
Phalere verborum vtilitati cedant. 127.1
Pharisaei cur genimina viperarum vocati. 62.1
Pharisaeorum etymon. 42.1
Pharisaeorum traditio vt crebro se lauarent. 587.2
Pharisaeorum mendacii de resurrectione Christi. 130.2
Pharisaeorum dogmata qualia erant. 658.1
Philosophorum inania dicta de Deo & creaturis. 250.2
Photini, Pauli Samosat. & Arriani errores reiecti. 313.2. & 314.1. 431.2
Pie ac sanctae parentes pro penitentibus. 137.1
Pietas sine iustitia, aut iustitia sine pietate an esse possint. 76.1
Pythagoras an magia studuerit. 251.1
Plati praesidatus apud Iudaeos. 74.1. & 456.2
Plato quantas dicat esse in anima passiones. 662.1
Plato cur ad tyrannos se contulit accitus. 251.1

Platonis error de Deo taxatur. 252.1
Platonis sententia de mundo. 308.2
Platonici cuiusdam dicti de Euangelio D. Ioannis. 215.2
Plenitudo gratiae noui testamenti per Christum donata. 250.1
Plenum gratiae & veritatis, duplex intellectus. 219.1.2
Pneumatichorum error. 312.2
Pontificum Hierosolymitanorum numerus. 58.1
Populus Christi qui dicantur. 85.1
Porphyrij blasphemata. 659.2
Porphyrij Gentilis sophisma. 312.1
Potestas per Christum filios Dei fieri. 208.2. & 209.1. 217.2
Potestas baptismi dominici ad quem transeat. 567.1
Praua quando directa fieri dicantur. 66.1. 2. & 69.2. 74.1
Praceptorum obseruationis merces. 688.2
Praedicatio Euangelij cur minima sit omnibus disciplinis. 658.1. & 661.2
Praedicatio Christi in quibus fulget. 215.1
Praedicationis Euangelice & fermenti, collatio. 662.2. & seq.
Praedicare Euangelium omni creaturae, quid sit. 249.1
Praedicatoris mali non mores imitandi, sed bona doctrina capienda. 569.1
Praedicatorum verbi Dei habitaculum. 27.2. 30.1
Praedicatorum munus. 65.2. 68.1
Praelati omnes, &c. cur angeli in sacris vocentur. 30.2
Praemia diuersa in caelo pro diuersitate meritorij. 684.2
Presbyteri qui bene praesunt, quo honore digni sunt. 598.1
Presbyteros quos appellent Graeci. 681.1
Praesentia bona cur acridenda. 88.2
Pressura gentium in iudicio futuro qualis. 21.2
Principes de familia Iudae quando defecerunt. 72.2
Principij nomine quid significat Ioannes Euangelista. 283.1.2
Principium duplex. 220.2
Principium vexationis diaboli vnde. 649.2. 651.2
Priscilianistarum heresis notatur. 460.1. 529.2
Priviligia primae natiuitatis quomodo amissimus. 164.1
Probatio bonorum & infirmorum. 2.2
Professio secularis dum obtenditur, spiritalis impletur. 103.1. 105.1
Prophetae munus. 25.2. 27.1
Prophetarum cibus qualis. 68.2
Prophetia Iacob de signo & tempore aduentus Christi. 480.2
Prophetia Dauidis de Magis. 490.1. 494.1
Prophetia Ioannis quid a reliquis prophetis differat. 26.1
Proximum non adiuuantes Dei praeterimus praecceptum. 686.1
Proximum deuorantes, &c. qua pena digni. 23.1
Proximum a malo reuocans, angelus cur dicatur. 27.1
Proximum minus amare quis conuincatur. 70.2
Prudens nemo apud semetipsum sit. 57.2
Pudorem deponere pro cultu Diuino. 600.1
Puer tribus modis accipitur. 413.2
Pueri cur maxime admonitionibus indigent. 253.2. 254.1
Puerum & matrem eius cur dixit angelus. 388.1
Pulvinaria sub cubito ponere. 16.2
Purgatorius ignis. 477.2. 612.2

Q

Quasi, dicitur, an pro veritate ponatur. 310.2. 315.2
Quaerendum non est quod scriptura tacuit. 446.1
Quaerere

I N D E X.

Quæere Deum, & nescire quærere quid sit. 524.1
Qui sine fide se dicit iustum, mentitur. 157.2
Qui alium persequitur, prius ipse perfectionem sustinet. 402.1

R

Rachelis nomine quid Evangelista significet. 392.2
393.1
Rama ubi sit. 387.2
Ratio reddenda in die iudicii de omni verbo otioso. 99.2
611.1
Rectas vias qui faciant. 74.2
Regiones duæ omnis nequitia officina. 414.2.416.1
Regnum Dei cur ætati comparatur. 3.2
Regnum calorum prædicatio est Evangelij. 557.1.658.1.661.2
Regnum Augusti quietissimum. 103.1
Regnum celorum vim pati, quid sit. 72.1.130.1
Regni Dei approximat, unde cognoscatur. 1.2.8.2
Regni Dei cum ætate collatio. 1.2.8.2
Remisso peccatorum quo modo actur. 67.1.68.2
Res multum à se distantes cur vno nomine vocentur. 65.2.2
Res vna quando diuersas similitudines recipit. 649.2
Resurrectio Christi cur primùm mulieribus nunciata. 144.2
Resurrectio pro conuersione noua. 420.1
Resurrectiones duæ sunt, vt & duæ mortes. 432.1.2
Reuelare peccata nostra quibus teneamur. 320.2.324.1
Reuelatio ubi pro illuminatione ponitur. 420.2
Rex iniustus an ministros impios habeat. 457.2
Rex quicquid aduersus regnum suum putauerit, totum verum æstimat. 400.1
Risus & cachinni notatio. 482.1
Romanorum regnum quale olim. 15.1
Roma cur Christus Iudeis. 432.1.2

S

Sabaot quid significet. 215.1
Sabbathi dies ad quid positus. 692.1.2
Sabelij error. 211.1
Sacerdos altari assistens quid efficiat. 630.2
Sacerdotes cur Angeli dicantur. 27.1
Sacerdotes quid in sacramentis præsentent, & quid Deus. 582.2
Sacerdotij stemma Iudeorum quando sub Romana potestate redacta. 65.1
Sacerdotum munus. 636.2
Sacerdotum pia paraneses. 99.1.2.100.1.2
Sacramenti corporis Christi susceptio qua fide & reuerentia fieri debeat. 5.1.2
Sacramenti virtus an per immundos ministros conuincitur. 568.1
Sacramentorum efficacia. 112.1
Sacrorum scripturarum testimonium de Christo. 41.2
Sacrificium Christianorum. 630.1
Saluari qui non poterunt. 592.2
Saluator noster cur tempestate saeuente dormiret. 642.2.644.2
Saluator à Ioanne digito demonstratus. 29.1

Saluator à quibus receptus. 130.2
Salutare Dei, Christus est. 75.2.148.1
Saluus nemo fiet, nisi qui Christum receperit. 217.1
Samsonis Nazarei cum Christo comparatio. 453.1.2
Sanguina, vel sanguines cur Græcè pluraliter positum sit. 217.2.310.1
Sanguis Christi quid in nobis operetur. 86.2
Sancta bonis ad salutem insunt, malis autem ad iudicium. 572.2
Sancta paraneses ad obsequium Dei. 257.1.2.259.2
Sancti in conspectu Dei vindictam de inimicis perunt. 403.2
Sanctorum intercessio adstruitur. 336.1
Sanctorum gloriatio in quo consistat. 223.2
Sanctorum gaudium quid sit. 24.1
Sanctus nemo suis viribus est. 148.1
Sapiens à seipso nemo esse potest. 216.2
Sapientis animus in quo discernitur. 78.2
Sapientie Dei filij qui efficiantur. 229.2
Sapientum verba qualia esse debent. 27.1.28.2
Satietas ubi est, an auaritia sit. 600.1
Satum quid contineat. 662.2.666.1
Scandalizari in Christo quid sit. 30.1
Scandere qui non valent ad mysteriorum sublimia. 625.1
Scientia, & lex ubi quaerenda. 30.2
Scientia virtus est, humilitas autem custos virtutis. 57.1
Scriptura cur à parte totum nominet. 315.1
Scriptura sacra quid in nobis efficiat. 617.1
Scriptura sacra cur modò anima, modò carnis vocabulo, designet hominem. 307.1.310.1
Scriptura diuinae leges, &c. verbum appellat. 209.2.258.1
Scriptura sacra per sanguines pluraliter, quid significet. 217.2
Secle tres Christo iniuriam conantes inferre. 112.2
Seculum nouum quale futurum. 2.1
Senectus bona que dicatur. 549.1
Senibus cur sape sua salus ægritudo est. 8.2
Sensum bellinum ruere, quando dicatur. 429.1
Sepeliri sepulchro conscientie suæ male quid sit. 100.2
Sepulchrum mortuorum commendatio. 376.1
Sepulchrum Rachelis ubi erat. 400.2
Sermionibus spiritus sancti cur vacandum. 253.1
Seruicite peccatorum nihil vilis. 86.2
Seruuli cuiusdam paralytici notanda historia. 693.1.2
Sic cum volo manere, quid Christus per illa verba intendat. 375.2.378.1
Sicut & quasi, quomodo in sacris aliquando sumantur. 219.1
Signa visu ante Romanorum destr. uersionem. 387.2
Signa in celo & in terra ad reproborum hominum vindictam. 11.1
Signa iudicij futuri. 2.1
Signum in scriptura quando pro cruce ponatur. 420.1.437.2.427.1. & seq.
Similitudinibus cum vitum quid per eas exprimat. 652.2
Simeon infirmitatem Christi accepit, sed eius maiestatem non agnouit. 148.1
Simeonis in Christum reuerentia & fides. 141.1.2.147.2
Simeonis Magi stupor unde contingebat. 45.2
Simeonis Magi cum pecunia sua interitus. 227.1
Simplex quomodo accipiatur in sacris. 563.1
Sinapi an valeat ad purgandum caput. 660.1
Sinapis grauum ad quid vile. 657.1.658.1
Symbo

I N D E X.

Symbolum fidei, quid sit. 661.2
Syderum scrutatores, &c. an damnentur. 523.1
Syræ situs. 103.1
Solicitudines mentem opprimunt. 693.1
Sol, Luna & reliqua sydera an officanda in iudicio vniuersali. 2.1
Solis fulgor an Sole postèrius exoriatur. 258.2
Solitudo animi quid sit. 41.1
Solutione calcamenti in veteri testamento quid fiebat. 56.2.58.1.62.1
Spinarii nomine quid Christus intelligat. 694.2. & seq.
Spiritus pro marito cur sumatur aliquando. 217.1
Spiritus sanctus Deus est, ac donum Dei. 76.1
Spiritus sanctus cur in igne apparuit. 481.1
Spiritus Hebræo sermone, genere feminino an appellatur. 581.1
Spiritus sanctum quot modis visibiliter Deus ostendit. 560.1
Sponsi & sponsæ significatio in scripturis. 79.1
Sponsi & sponsæ etymon, & ceteroniam olim in desponsationibus obseruata. 95.1
Stella quæ Magos ducebat, cur Christi dicta est. 507.2.530.1
Stella quæ Christum demonstrauit, an ante Christi natiuitatem visa fuerit. 460.2
Stelle nouæ apparitio in Christi natiuitate. 126.2.387.2.457.2.479.1
Stellam ex Iacob arundam prædixit Balsam. 459.2.461.2
Stellarum motibus an boni vel mali efficiantur homines. 491.2.492.1
Stellas cadere quid sit. 2.2
Stephanus primicerius martyrum Christi. 335.1
Stephani etymon, laudes & mors. 336.1.337.1
Stephani oratio pro suis lapidatoribus. 335.2
Stephani lapidatio. 325.1
Stoicum paradoxum, sapius ab Epicteto inculcatum. 396.2
Successio Iudaicorum principum quando defecerit. 74.1
Superbia sublimitas cur in celo non potuit stare. 111.2
Superbia initium omnia peccati. 607.2
Superbia non est magnitudo sed tumor. 153.1
Superbia initium quid sit. 52.2
Superbia vitium unde oritur. 52.2
Superbus seipsum nescit, & quare. 631.1
Sum verbi duplex significatio. 208.1.2.211.1.212.1
Suscipere Prophetas, & eos occidere quid sit. 334.2

T

Tatiani & Marcionis, &c. perfidia damnatur. 586.2.587.1.613.1
Tempestates an plus nocent in stagnis quàm in fluminibus. 645.2
Tempestat maris Christo imperanti paruit. 639.2
Templa Dei quomodo dicuntur. 303.2
Tempori cedit Christus fugiens, non Herodi. 407.1.409.1
Tenebræ cur pro malis sumantur. 208.1.308.2
Tenebræ quando in bonam partem sumantur. 215.1
Tenebræ ubi pro morte & errore ponuntur. 215.1.216.2
Tentator non vincitur nisi contemnat. 608.1
Terra per essentiam sine fine subsistit. 41.1.10.1
Terra bona qui sint ad verbum Dei suscipiendum. 697.2
Terrena altitudo quando confunditur. 457.1
Terebinthi prostratio ante Christum. 414.1
Testamenti veteris ac noui consensus de Salvatore no-

stro de virgine Maria natiuitate. 164.2
Testimonium ubi credibilis est. 17.2.21.2
Testimonium de Christo qui perhibuerunt. 148.1
Testimonia multiplicia de Christi mysterio. 540.1.2.541.1
Testimonia B. Ioannis de Christo. 243.1.2
Testimonia ex inimicis. 116.2
Testimonia de Christo vero filio Dei. 165.2.256.1
Theodæ, seu Theudæ impositura. 34.2.36.1
Theophonia festum quid sit. 117.1.2.118.1
Theaurizandum in celis. 329.2
Tyberij Cesaris Imperium quale. 64.2
Timor & sollicitudo Christiano necessaria. 8.1.9.1
Traducere pro diffamare. 78.2
Transire celum & terram quid sit. 13.1.2
Tria silentia, & quæ sint. 430.2.431.1
Tribulationes cur virtutum comites. 394.1
Trichinum quid sit. 588.1.619.2
Trinitas tota operata est corpus Christi. 94.2
Tristitia ubi geruntur, noctis mentio fieri solet. 103.2.104.2

Valentini error. 77.1.82.2.212.2.548.2
Valles impleri in Christi aduentu quid sit. 64.2.66.1.69.1
Vaticinium Balaam exponitur. 116.2
Venenum proximo mittere qui dicantur. 23.1
Venti quatuor unde oriuntur. 647.1
Verbum pro ratione & sapientia Dei. 208.1
Verbum carnem factum esse qui non credit, non intelligit. 76.1
Verbum cum incarnatum est, nunquid & animam humanam assumpsit. 218.2
Verbum pro Christo in scripturis. 107.1
Verbum falsum quid sit. 334.1
Verbum caro factum an substantiâ conuerterit in carnem. 218.1
Verbum caro factum est quid sit. 307.1
Verbum duplex est. 311.2.312.1
Verbum quod foris sonat, quid sit. 209.1
Verbum Dei est forma non formata. 209.2
Verbum Dei cur factum sit Ioanni in deserto. 66.2
Verbum potu dulcissimum est. 225.1
Verbum quàm variè accipiatur. 40.2
Verbum, id est Christus Deus, an sit creatura. 208.2
Verbi pabulum an eleemosyna, &c. præferendum. 27.2
Verbum æternitas omnia præcedit. 208.1
Verbi & vocis discrimen & officium. 68.1
Verbi ambigui citò non proferenda est sententia. 650.1
Verbi Dei efficacia. 42.2
Verborum Christi firmitas & æternitas. 214.1
Veritas de terra orta, quid sit. 157.2.161.1
Veritas semper controuersis obijcitur. 427.2
Veritas fidei ubi non est, infirma crucis assertio est. 643.2
Veritas cur erubescere non debeat. 164.2
Veritas de terra orta est, quid significet. 143.2
Vestimentorum vilium vsus à quibus laudatus. 29.1
Vestium pretiosarum studium an culpandum. 18.2
Via ad salutem reddita per Christum. 66.1
Via Domini quomodo ad cor dirigitur. 56.1.59.1
Via Christi quid sit. 32.2.35.2
Via quibus ad nos Dominus veniat. 62.1
Viam Domini dirigere quid sit. 41.1
Victoria secreta an exemplum posteris relinquat. 406.2
Victoria contra iram qualis. 260.1.1

Vidua

I N D E X.

<i>Vidua sancta descriptio.</i>	425.2.433.1	<i>Vite nomen quid sit.</i>	214.1
<i>Vilia vestimenta induere, an virtutis sit.</i>	30.1	<i>Vite tres in Ecclesia membrorum Christi.</i>	160.1.2
<i>Vim Deo facere quid sit.</i>	130.1.2	<i>Vitam rectam ducere quid sit.</i>	664.1
<i>Vinea varia acceptio.</i>	674.1.677.2.686.1	<i>Vitia à teneris annis impressa, quam egrè extirpentur.</i>	100.1
<i>Vini effectus.</i>	225.1	<i>Vittorum amor quid efficiat.</i>	86.2
<i>Vini defectus in nuptijs quomodo ad gloriam Dei con-</i>		<i>Vivere pie quo pacto possimus.</i>	111.2
<i>tingit.</i>	616.2	<i>Vivere verè quid sit.</i>	86.2
<i>Vir Christus cur dictus à Ioanne.</i>	559.1	<i>Viunt qui pro Christo merentur occidi.</i>	408.1.2
<i>Virgo Maria Mater Dei unigeniti domini & regis om-</i>		<i>Unigeniti & primogeniti qui sint.</i>	93.2
<i>niuni, &c.</i>	86.1	<i>Unusquisque nostrum an possessio Dei patris possit dici.</i>	548.1
<i>Virgo mater quale signum sit.</i>	423.2	<i>Vocationes Dei diversa in diversis statibus.</i>	686.1.2
<i>Virgo Maria qualiter coniunx erat Ioseph.</i>	76.1	<i>Volo mundare, legendum est, non iunctim.</i>	626.1.628.2
<i>Virgo mater an ad celum corpore & anima assumpta sit.</i>	428.2	<i>Voluntas Dei, opus est.</i>	625.2
<i>Virginis Mariae partus cur diabolo celatus fuit.</i>	76.2	<i>Voluntas carnis, & voluntas viri quid sit.</i>	314.2
<i>Virginis filii, in templo Veneris recipere quid sit.</i>	99.2	<i>Voluntatem qui rogat an de virtute dubitet.</i>	628.2
<i>Virginem peperisse qui non credit, an intelligat.</i>	76.1	<i>Voluptas transacta cur non satiat.</i>	612.1
<i>Virgines an olim deserta coluerint.</i>	395.1	<i>Vouendi modus pius.</i>	136.1.2
<i>Virginitas an preferenda matrimonio.</i>	692.1	<i>Vox interpretis animi est.</i>	33.2.61.2.62.1
<i>Virtutis via ardua cur dicatur.</i>	74.2	<i>Vox in Rama aud. est, qualiter exponendum sit.</i>	387.2
<i>Virtutes calorum moueri quid sit. 2. 2. 3. 1. 4. 2. 8. 1.</i>	11.1.2		389.2.393.1
		<i>Vter in pluvia quid sit.</i>	100.2
<i>Virtutes separatæ dilabuntur.</i>	91.1	<i>Vxor quomodo traduci olim dicebatur.</i>	101.1
<i>Virtutes precipue que sint.</i>	464.1	<i>Vxor vnde olim per legem ducenda.</i>	93.2
<i>Virtutes discretæ sunt, non contrariæ.</i>	648.2		
<i>Viso Dei, quid sit.</i>	104.1	<i>Zacharia de filio suo Ioanne Prophetia.</i>	40.1
<i>Viso Christi in extremo iudicio qualis reprobus erit. 1. 2</i>		<i>Zacharia nominis explicatio.</i>	242.1
<i>Visiones quibus Deus locutus est ante incarnationem</i>		<i>Zachariae occisio ubi facta. 320. 1. 2. 321. 1. 323. 1.</i>	328.2
<i>Christi.</i>	95.2	<i>Zachariae historia. 116. 1. 123. 1. 2. 320. 1. 2. 321. 1. 2</i>	
<i>Vita nostra in quo consistat.</i>	5.1	<i>Zelotypia furor.</i>	83.1
<i>Vitanda vita cur est volenti vitam accipere. ibidem.</i>		<i>Zelus vnde nascitur.</i>	90.1
<i>Vita per quam facta sunt omnia, quid sit. 214. 2. 215. 1</i>		<i>Zizania qua & quando non euellenda.</i>	656.1
<i>Vita humana tentatio est super terram.</i>	370.2	<i>Zizaniarum nomine que intelligantur.</i>	649.2.652.2.
<i>Vite nostra sordida cur bona dogmata inutilia sint.</i>	259.2		
<i>Vitæ duæ Ecclesiæ.</i>	336.1.2.368.1.373.2		